Q
7

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/rpfranciscisuare17suar_0

R. P. FRANCISCI
SUAREZ
GRANATENSIS è Societate JESU, Doctoris Eximii,
DE
INCARNATIONE
PARS SECUNDA,

Myſteria Vitæ Chriſti, & utriuſque adventus ejus accurata Diſputatione ita complectens, ut & Scholaſticæ Doctrinæ ſtudioſis, & divini verbi concionatoribus uſui eſſe poſſit.

OPERUM TOMUS DECIMUS SEPTIMUS.

Z 30.24
Su 13

ÉVÊCHÉ DE MOULINS.

WESTON COLLEGE · IHS · WESTON MASS.

VENETIIS,
APUD SEBASTIANUM COLETI.
MDCCXLVI.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.

RODERICO VASQUEZ
DE ARCE SUPREMI SENATUS REGII IN HISPANIA PRÆSIDI DIGNISSIMO

FRANCISCUS SUAREZ
E' SOCIETATE JESU.

CUM volumen alterum commentariorum in tertiam partem D. Thomæ in manibus edendum haberem, ecce mihi, Præſes ampliſſime, Hiſpaniæque univerſæ optatus illuxit dies, quo tua te virtus, egregiuſque animi candor, ac ſingularis eruditio cum generis nobilitate conjuncta, non ſine divino numine ad tale, tantumque munus evexerunt, quale jam dudum tua merita poſtulabant. Quare non fuit mihi diu ambigua deliberatione cunctandum, cui potiſſimum principio opus hoc, qualecunque eſt, offerendum eſſet. Tibi enim multis nominibus debebatur: ſcilicet, cui ego deberem plurimum & meo nomine, & Societatis noſtræ, quam non ſolum ſummo ſtudio, animique benevolentia complexus es, verumetiam eximiis beneficiis tibi in perpetuum devinxiſti. Ex quo maxima quidem, ac pene certa ſpe ducor, fore, ut noſtrum hoc opus tibi gratum, atque acceptum futurum ſit. Tum quod ex noſtra Societate profectum, tum maxime, quod in eo arcana æterni judicis, mediatoriſque Dei, & hominum, vitæ, mortiſque myſteria, inauditaque, ac pene divina intemeratæ Deiparæ geſta moreſque continentur: & ex ditiſſima ſacrorum voluminnm ſupellectili, deque ſanctorum Patrum pellucidiſſimis fontibus depromuntur, atque non exiguo labore noſtro, induſtriaque tenui illa quidem, ſi rei magnitudinem ſpectes, magna, ſi diligentiam, ad rigorem ſcholaſticum rediguntur. Quis igitur mihi jure ſuccenſeat, ſi æterni Præſidis vitam, tamquam exemplaria verorum, Præſidi ſupremo totius Caſtellanæ Reipublicæ ante oculos proponam? Aut quis dubitare audeat laborem hunc noſtrum tibi fore gratiſſimum, cui tanti filii, tantæque matris auguſtiſſima eſt memoria, & jucundiſſima recordatio? Etenim cum tot ſint occupationum æſtus, tot negotiorum fluctus in dignitate hac, cujus perſonam geris, tam gravem, tam ſeveram, non dubito, quin generoſus iſte tuus animus terrenorum mole oppreſſus ſoleat interdum reſpirare memoria, præſentiaque illius ſupremi principis, quem Pater conſtituit hominum mediatorem, ut ima ſummis, terrena ſuperis conciliaret. In eo enim ejuſque intemeratæ matris interventu ſitas ſpes tuas, & collocatas habes: ad quos in frequenti negotiorum labyrintho, tamquam ad ſacram anchoram confugere ſolitus. Quod ſi in hujus operis nuncupatione ejus potiſſimum ratio habenda fuit, qui poſſet illud & vellet patrocinio defendere, & ſplendore nominis illuſtrare, hoc etiam nomine dignitas, & amplitudo tua, & in noſtrum ordinem benevolentia primum ſibi locum non injuria vindicarunt. Ea enim es authoritate apud omnes, ut nihil ſit tam abjectum, nihil tam obſcurum, quod clarum, & illuſtre non ſit ſub tuo nomine conſtitutum: eademque erga nos voluntate, ut nemo ſanus ambigere poſſit, te ſummo ſtudio opus hoc, ſi res poſtulaverit, defenſurum. Accipe

igitur Præſes clariſſime, hos mearum lucubrationum fructus, eoſque ad communem utilitatem exhibitos, tuo favore commenda, ac de noſtra Societate, exigua illa quidem, ſed tibi addictiſſima, ut hactenus feciſti, bene mereri perge. Noſtrarum vero partium erit, aſſidue precari Deum, ut vitam tuam univerſæ Hiſpaniæ diu ſervet incolumen, omniumque conſiliorum, ac rerum tuarum curſum jubeat eſſe felicem, Vale.

Franciſcus Suarez.

TO-

TOTIUS OPERIS ARGUMENTUM
AD LECTOREM.

NEC multa, nec nova ſunt (candide Lector) quæ præmittenda duximus his noſtris ſecundis lucubrationibus de Verbi incarnati myſteriis, cum diſputandi methodum, ſcribendique modum, quem in priori opere continenter ſervavimus, in hoc etiam poſteriori ſtudioſe perſequuti ſimus. Quamvis (ingenue fatear) longius diſputatione mea progreſſus ſum, quam videretur conſuetudo Scholaſtica poſtulare, quod ut facerem vel invitus, rationes me graviſſimæ compulerunt. Ecquis enim tam erit in dicendo jejunus, vel in ſcribendo inops, ut de ampliſſima dignitate, de moribus excellentiſſimis, de admirabili vita, & gratia Beatiſſimæ Virginis dicturus, brevi id, & compendioſo ſermone percurrat? Mihi profecto hoc in genere ſæpe viſa eſt Theologia noſtra (ut modeſte dicam) brevis admodum, & conciſa: cum materiæ dignitas, & amplitudo cum ſumma voluptate, eruditione, atque utilitate conjuncta, longe aliud a viro Theologo poſtulare ſuo veluti jure poſſit. De B. ergo Virgine egimus uberius, nec ratio ipſa permiſit, nos eſſe breviores in aperiendis opulentiſſimis theſauris myſteriorum vitæ, mortiſque Jeſu Chriſti Domini noſtri, ſeu negligentiores in colligendis divitiis, quas in hiſce myſteriis divina Bonitas velut effudit. Quo fortaſſe illud aſſequemur, ut & qui in ſacris templis abdita myſteriorum arcana pro concione explicant, animiſque audientium defigunt, & qui in ſcholis acriori diſputatione eadem perſcrutantur, id efficiant diligentius, veritatis rigore obſervato; ita ut & pietas a veritate fulciri, & veritas poſſit pietatis dulcedine utilius inveſtigari. Eſt enim ſine veritate pietas imbecilla, & ſine pietate veritas ſterilis, & jejuna. Adjecimus præterea diſputationem de B. Joſepho, & de divino Joanne Baptiſta, ut cognitio de Chriſto Domino, & de ejus præcurſore, de B. Virgine, & de ejus dilectiſſimo ſponſo a nobis integra, & perfecta daretur: utque labor hic noſter ſplendore illuſtriſſimarum virtutum appareret illuſtrior. Viſum deinde nobis eſt, myſteriis Chriſti Domini jam patratis, quæ peragenda ſperamus, adjungere, ut qui primum ejus adventum in carne paſſibili pro viribus explicuimus, ſecundum in impaſſibili ſtudio non minore poneremus ob oculos. Tum ut perfectam de Chriſto Domino diſputationem exhiberemus, tum etiam quia ſic nobis eſt in animo, totam hanc tertiam D. Thom. partem commentationibus illuſtrare, ut omiſſa de quatuor noviſſimis tractatione, explicationem noſtram in ſeptem Sacramentis Eccleſiæ terminemus. Quæ nos eadem cauſa movit, ut hoc etiam opere complexi ſimus univerſalem omnium hominum reſurrectionem: tum propter conjunctionem, quam habet cum Chriſti Domini reſurrectione: tum etiam quia neceſſario præcedit ultimum & univerſale judicium. Hæc ſunt, ſtudioſe Lector, quæ univerſo hoc opere pertractantur, ex quibus factum eſt, ut & opinionem meam, & forte aliorum expectationem ſua longitudine ſuperarit. Verum hoc concedendum eſt amplitudini, & majeſtati myſteriorum: quod tot ac tanta myſteria vel attingenda non eſſent, vel certe eſſent pro dignitate tractanda. Nunc vero illud unum eſt nobis maxime in optatis, ut labor hic noſter, qualis qualis ille fuerit, quoquo modo juvet, ut Chriſtus Dominus, ſanctiſſimaque ejus mater eo loco a nobis habeantur, eo diligantur amore, quo vel ipſi digni ſunt, vel nos credere arctiſſime tenemur obſtricti, utque hæc ſacroſancta myſteria ſumma veneratione colantur ab omnibus, pro quibus illa eadem operatus eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus: a quo tanquam a perenni bonorum omnium fonte, ſi quid occurret laude dignum, intelliges emanaſſe: ſi quid vero minus conſiderate dictum offenderis, ſolita benignitate condonabis. Vale.

INDEX
QUÆSTIONUM, & ARTICULORUM D. THOMÆ,
Quæ in hoc Tomo exponuntur.

Prior numerus paginam indicat; poſterior columnam.

QUÆST. XXVII.

De B. Virginis Mariæ ſanctificatione. 12. col. 1
1 Vtr. B. Virgo ſanctificata fuerit ante nativitatem ex utero. ibid. 2
2 V. fuerit ſanctificata ante animationem. 13.2
3 V. per ſanctificationem fuerit ei fomes totaliter ſublatus. 26.2
4 V. per hujuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, ut nunquam peccaret. 28.1
5 V. per hujuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum. ib. 2
6 V. ſic ſanctificari, fuerit proprium B. V. 29.2

QUÆST. XXVIII.

De Virginitate B. Mariæ. 39.2
1 V. B. Maria fuerit Virgo in concipiendo. ibid.
2 V. fuerit Virgo in partu. 40.2
3 V. permanſerit Virgo poſt partum. 41.1
4 V. Virginitatem voverit. 52.1

QUÆST. XXIX.

De matris Dei deſponſatione. 58.1
1 V. Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata. ibid.
2 V. inter Mariam, & Joſeph, fuerit verum matrimonium. 59.2

QUÆST. XXX.

De B. Mariæ Virginis Annuntiatione. 68.1
1 V. neceſſarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum. ibid. 2
2 V. Annuntiatio fieri debuerit per Angelum. 69.2
3 V. Angelus annuntians debuerit viſioni corporali apparere. 70.2
4 V. Annuntiatio fuerit convenienti ordine perfecta. 71.1

QUÆST. XXXI.

De Conceptione Salvatoris, quoad materiam de qua corpus ejus conceptum eſt. 76.2
1 V. caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam. ibid.
2 V. caro Chriſti fuerit ſumpta de David. 77.2
3 V. convenienter Genealogia Chriſti ab Evangeliſtis texatur. 78.1
4 V. decuerit Chriſtum naſci de fœmina. 79.2
5 V. corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit. 80.1
6 V. corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundum aliquid ſignatum. 80.2
7 V. caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia. 82.1
8 V. Chriſtus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus. 83.1

QUÆST. XXXII.

De Conceptione Chriſti quoad activum principium. 84.1
1 V. Spiritus Sanctus fuerit activum principium Conceptionis Chriſti. ibid.
2 V. Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto. 85.2
3 V. Spiritus Sanctus debeat dici pater Chriſti ſecundum carnem. 86.1
4 V. B. Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Chriſti. ibid. 2

QUÆST. XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Chriſti. 91.2
1 V. corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtanti conceptionis. 92.1
2 V. fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. 93.1
3 V. in primo inſtanti conceptionis fuerit a verbo aſſumptum. ibid. 2
4 V. conceptio Chriſti fuerit naturalis, ut miraculoſa. 94.1

QUÆST. XXXIV.

De perfectione prolis conceptæ. 98.1
1 V. Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam. ibid.
2 V. in inſtanti habuerit uſum liberi arbitrii. 99.1
3 V. in inſtanti mereri potuerit. ibid. 2
4 V. fuerit perfectus comprehenſor in illo inſtanti. 100.2

QUÆST. XXXV.

De Nativitate Chriſti. 100.2
1 V. nativitas ſit naturæ, vel perſonæ. 101.1
2 V. attribuenda ſit Chriſto aliqua nativitas temporalis. 102.1
3 V. ſecundum temporalem Chriſti Nativitatem B. Virgo poſſit dici mater ejus. 103.1
4 V. B. Virgo debeat dici mater Dei. ibid. 2
5 V. in Chriſto ſint duæ filiationes. 104.1
6 V. Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris. 109.2
7 V. Chriſtus debuerit in Bethleem naſci. 110.1
8 V. Chriſtus fuerit tempore congruo natus. ib. 2

QUÆST. XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati. 117.1
1 V. nativitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta. ibid.
2 V. debuerit aliquibus manifeſtari. 118.1
3 V. ſint convenienter electi illi, quibus eſt manifeſtata. 119.1
4 V. Chriſtus per ſe ipſum illam manifeſtare debuerit. ibid. 2
5 V. debuerit per Angelos, & ſtellam manifeſtari. ibid.
6 V. ordine convenienti fuerit manifeſtata. 120.2
7 V. ſtella quæ Magis apparuit fuerit una de cœleſtibus ſtellis. 121.1
8 V. Magi convenienter ad Chriſtum adorandum venerint. ibid. 2

QUÆST. XXXVII.

De legalibus circa puerum Jeſum obſervatis. 130.1
1 V. Chriſtus debuerit circumcidi. ibid. 2
2 V. convenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. 131.1
3 V. Chriſtus convenienter fuerit in templo oblatus. 136.1

4 V.

4 V. mater Dei convenienter ad templum purganda acceſſerit. *ibid.* 2

QUÆST. XXXVIII.

De Baptiſmo Joannis 177.1
1 V. conveniens fuerit baptizare. 190.2
2 V. Baptiſmus Joannis fuerit a Deo. 191.1
3 V. in Baptiſmo Joannis gratia daretur. 192.1
4 V. alii præter Chriſtum Baptiſmo Joannis baptizari debuerint. 193.1
5 V. Baptiſmus Joannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato. *ibid.* 2
6 V. Baptizati Baptiſmo Joannis eſſent poſtea Baptiſmo Chriſti baptizandi. 194.1

QUÆST. XXXIX.

De Baptizatione Chriſti. 200.1
1 V. fuerit neceſſe Chriſtum baptizari. *ibid.* 2
2 V. Baptiſmo Joannis debuerit baptizari. *ibid.*
3 V. convenienti tempore fuerit baptizatus. 202.1
4 V. debuerit in Jordane baptizari. *ibid.* 2
5 V. Chriſto baptizato cœli debuerint aperiri. 207.2
6 V. convenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ. 208.2
7 V. illa columba fuerit verum animal. 209.1
8 V. convenienter Chriſto baptizato fuerit vox Patris audita filium proteſtantis. 210.1

QUÆST. XL.

De modo converſationis Chriſti. 214.1
1 V. conveniens fuerit Chriſtum inter homines converſari. *ibid.* 2
2 V. auſteram vitam in hoc mundo ducere debuerit. 215.1
3 V. in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere. *ibid.* 2
4 V. in hac vita ſecundum legem converſatus fuerit. 224.2

QUÆST. XLI.

De tentatione Chriſti. 225.1
1 V. conveniens fuerit Chriſtum tentari. *ibid.* 2
2 V. Chriſtus in deſerto tentari debuerit. 227.1
3 V. tentatio debuerit eſſe poſt jejunium. *ibid.* 2
4 V. fuerit conveniens ordo, & modus tentationis. 228.1

QUÆST. XLII.

De doctrina Chriſti. 235.1
1 V. conveniens fuerit Chriſtum Judæis, & non Gentilibus prædicare. *ibid.*
2 V. debuerit Judæis ſine eorum offenſione prædicare. 236.1
3 V. omnia publice docere debuerit. *ibid.* 2
4 V. debuerit ſuam doctrinam ſcripto tradere, 237.2

QUÆST. XLIII.

De miraculis a Chriſto factis in generali. 243.2
1 V. Chriſtus debuerit facere miracula. *ibid.*
2 V. fecerit miracula divina virtute. 244.2
3 V. inceperit facere miracula in nuptiis. 245.1
4 V. miracula per Chriſtum facta ſufficienter ejus divinitatem oſtenderint. *ibid.* 2

QUÆST. XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus. 246.1
1 V. miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint convenientia. *ibid.*2
2 V. convenienter fecerit miracula circa cœleſtia corpora. 247.1
3 V. convenienter circa homines miracula fecerit. 248.2
4 V. convenienter fecerit miracula circa creaturas irrationales. 250.1

QUÆST. XLV.

De transfiguratione Chriſti. 260.1
1 V. conveniens fuerit Chriſtum transfigurari. *ibid.*
2 V. claritas Chriſti in transfiguratione fuerit glorioſa. 261.2
3 V. teſtes transfigurationis convenienter fuerint inducti. 263.1
4 V. convenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione. 264.1

QUÆST. XLVI.

De paſſione Chriſti. 268.2
1 V. fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis. 269.1
2 V. fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ, quam paſſio Chriſti. *ibid.* 2
3 V. fuerit aliquis convenientior ad liberationem humani generis. 270.1
4 V. Chriſtus pati debuerit in Cruce. *ibid.* 2
5 V. Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit. 273.1
6 V. dolor paſſionis Chriſti fuerit major omnibus doloribus. *ibid.* 2
7 V. Chriſtus paſſus fuerit ſecundum totam animam. 274.2
8 V. tota anima Chriſti in paſſione frueretur fruitione beata. 275.2
9 V. Chriſtus fuerit convenienti tempore paſſus. 296.2
10 V. fuerit convenienti loco paſſus. 297.2
11 V. conveniens fuerit, Chriſtum cum latronibus crucifigi. 299.2
12 V. paſſio Chriſti ſit ejus divinitati attribuenda. 302.1

QUÆST. XLVII.

De cauſa efficienti paſſionis Chriſti. 309.2
1 V. Chriſtus fuerit ab alio occiſus an a ſeipſo. *ib.*
2 V. fuerit ex obedientia mortuus. 310.2
3 V. Deus tradiderit Chriſtum paſſioni. 311.1
4 V. fuerit conveniens, Chriſtum pati a Gentilibus. 312.1
5 V. Chriſti perſecutores eum cognoverint. 313.1
6 V. peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit graviſſimum. *ibid.* 2

QUÆST. XLVIII.

De modo paſſionis Chriſti, quantum ad effectum. 315.2
1 V. paſſio Chriſti cauſaverit noſtram ſalutem per modum meriti. *ibid.*
2 V. per modum ſatisfactionis. 316.1
3 V. per modum ſacrificii. *ibid.* 2
4 V. per modum redemptionis. 317.2
5 V. eſſe Redemptorem ſit proprium Chriſti. 318.1
6 V. paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ. 319.1

QUÆST. XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti. 319.2
1 V. per paſſionem Chriſti ſimus liberati a peccato. *ibid.*
2 V. ſimus liberati e poteſtate Diaboli. 320.1
3 V. ſimus liberati a pœna peccati. 321.1
4 V. per paſſionem Chriſti ſimus Deo reconciliati. *ibid.*
5 V. Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis januam cœli. 322.1
6 V. Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari. *ibid.* 2

QUÆST. L.

De morte Chriſti. 323.2

1 V. conveniens fuerit Chriſtum mori. *ibid.*

2 V. in morte Chriſti fuerit ſeparata divinitas a carne. 324.1

3 V. fuerit facta ſeparatio divinitatis ab anima. *ibid.* 2

4 V. Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. 325.2

5 V. Fuerit idem corpus Chriſti viventis, & mortui. 326.1

6 V. mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem, 327.1

QUÆST. LI.

De ſepultura Chriſti. 353.2

1 V. conveniens fuerit Chriſti ſepulchrum. *ibid.*

2 V. convenienti modo fuerit ſepultus. 354.1

3 V. corpus Chriſti fuerit in ſepulchro inclinatum. 355.1

4 V. Chriſtus fuerit in ſepulchro ſolum una die, & duabus noctibus. 361.2

QUÆST. LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos. 362.2

1 V. fuerit conveniens Chriſtum ad infernum deſcendere. 367.2

2 V. deſcenderit ad infernum damnatorum. 368.2

3 V. fuerit totus in inferno. 370.1

4 V. aliquam moram traxerit in inferno. *ibid.*

5 V. deſcendens ad inferos Sanctos Patres inde liberaverit. 371.1

6 V. aliquos damnatos ab inferno liberaverit. 372.1

7 V. pueri qui in originali peccato deceſſerant fuerint a Chriſto liberati. 373.1

8 V. Chriſtus ſuo deſcenſu liberaverit animas a purgatorio, 374.1

QUÆST. LIII.

De reſurrectione Chriſti. 386.2

1 V. fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere. 400.1

2 V. fuerit conveniens tertia die reſurgere. 406.2

3 V. Chriſtus primo reſurrexit. 415.2

4 V. Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis. 419.2

QUÆST. LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis. 420.1

1 V. Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit verum corpus. *ibid.*

2 V. Chriſti corpus reſurrexit integrum. 422.1

3 V. reſurrexit glorioſum. *ibid.* 2

4 V. debuerit cum cicatricibus reſurgere. 424.1

QUÆST. LV.

De manifeſtatione reſurrectionis. 452.2

1 V. reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari. *ibid.*

2 V. fuerit conveniens, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere. 453.1

3 V. Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continue, cum diſcipulis converſari. 454.1

4 V. debuerit diſcipulis in alia effigie apparere. 455.1

5 V. veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare. 471.1

6 V. argumenta, quæ Chriſtus induxit, ſufficienter manifeſtaverint reſurrectionem, 472.1

QUÆST. LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate. 473.2

1 V. reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporis. *ibid.*

2 V. reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animarum. 474.2

QUÆST. LVII.

De Aſcenſione Chriſti. 496.2

1 V. fuerit conveniens Chriſtum aſcendere. *ibid.*

2 V. conveniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundum divinam naturam. 498.1

3 V. Chriſtus aſcenderit propria virtute. 499.1

4 V. aſcenderit ſuper omnes cœlos. *ibid.* 2

5 V. corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem. 500.1

6 V. aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis. 501.2

QUÆST. LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris. 502.1

1 V. Chriſto conveniat ſedere ad dexteram Dei Patris. *ibid.*

2 V. ſedere ad dexteram Patris conveniat Chriſto ſecundum quod Deus eſt. *ibid.* 2

3 V. ſedere ad dexteram Patris conveniat Chriſto ſecundum quod homo eſt, 503.1

4 V. ſit proprium Chriſti. *ibid.* 2

QUÆST. LIX.

De judiciaria poteſtate Chriſti. 514.1

1 V. judiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda. *ibid.*

2 V. conveniat Chriſto ſecundum quod eſt homo. 516.1

3 V. Chriſtus ex meritis adeptus fuerit judiciariam poteſtatem. 517.2

4 V. Chriſto conveniat judiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas. 518.1

5 V. poſt judicium quod agitur in præſenti tempore reſtet aliud judicium. *ibid.* 2

6 V. judiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos, 519.2

FINIS.

IN-

INDEX
DISPUTATIONUM, & SECTIONUM,
Quæ in hoc Tomo continentur.

Prior numerus paginam: poſterior columnam deſignat.

DISPUTATIO PRIMA.

De matris Dei dignitate in communi. 2. *colum.* 1
1 *V. Beata Virgo vere, & proprie fuerit mater Dei, & hominis.* ibid.
2 *Quanta ſit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.* 4. 2
3 *Quomodo fuerit B. Virgo ad hanc matris Dei dignitatem prædeſtinata.* 6.1

DISPUT. II.

De naturali perfectione, & origine B.V. 7.1
1 *V. B. Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus.* ibid.
2 *In qua naturali perfectione concepta fuerit B. Virgo.* 8.1
3 *V. B. Virgo ex tribu Juda, & ſtirpe David originem duxerit.* ibid. 2

DISPUT. III.

De tempore quo primum B. Virgo ſanctificata fuit. 14.2
1 *An B. Virgo fuerit ſanctificata in utero matris.* 15.1
2 *V. peccaverit in Adamo, & ideo ex vi ſuæ conceptionis fuerit peccato originali obnoxia.* ib.2
3 *V. potuerit ante animationem ſanctificari.* 17.1
4 *An potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari.* ibid. 2
5 *An fuerit ab originali peccato præſervata, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata.* 18.2
6 *Qua certitudine tenendum ſit B. Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.* 25.2

DISPUT. IV.

De perfectione primæ ſanctificationis B.V. 30.1
1 *V. B. Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu.* ibid.
2 *V. omnes habitus virtutum, & donorum acceperit.* 31.1
3 *V. per primam ſanctificationem donum perſeverantiæ, & confirmationem in gratiam acceperit.* 31.2
4 *V. in prima ſanctificatione ita fuerit confirmata, ut nec venialiter peccare potuerit.* 33.1
5 *V. in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in B. V. extinctus.* 35.1
6 *V. B. Virgo, in prima ſanctificatione originalem juſtitiam acceperit.* 37.1
7 *V. habuerit uſum rationis a ſuæ conceptionis, & ſanctificationis initio.* ibid. 2
8 *V. ſanctificata fuerit per propriam diſpenſationem.* 39.1

DISPUT. V.

De integritate ſeu corporali Virginitate Deiparæ. 42.1
1 *V. B. Virgo Chriſtum concipiendo Virginitatem ſeu corporis integritatem amiſerit.* ibid.
2 *V. filium pariendo Virginitatem amiſerit.* 44.2
3 *V. poſt partum ſemper virginitatem ſervavit.* 47.1
4 *Quomodo Chriſtus legitur habere fratres, ſi mater ejus ſemper Virgo permanſit.* 48.1

DISPUT. VI.

De Virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat. 52.2
1 *V. B. Virgo ſemper habuerit propoſitum Virginitatis ſervandæ.* ibid.
2 *An propoſitum Virginitatis ſervandæ voto firmaverit, & quo tempore.* 54.2
3 *An in ſervanda, & vovenda Virginitate prima fuerit.* 57.1

DISPUT. VII.

De Virginis matrimonio, cum ſponſo ſuo Joſeph. 60.1
1 *V. inter Mariam, & Joſeph, verum matrimonium interceſſerit.* ibid. 2
2 *Quo tempore fuerit matrimonium perfectum inter Mariam, & Joſeph.* 62.2
3 *In qua ætate Joſeph, & Maria matrimonium contraxerit.* 63.2

DISPUT. VIII.

De S. Joſeph ſponſo B. Virginis. 64.2
1 *Qualis fuit dignitas, in qua Joſeph ex divina electione fuit conſtitutus.* ibid.
2 *Quam ſanctitatis perfectionem S. Joſeph fuerit conſecutus.* 66.2

DISPUT. IX.

De modo, & circumſtantiis annuntiationis Angelicæ. 72.2
1 *Quis fuerit Gabriel Angelus divinæ Incarnationis nuntius.* ibid.
2 *V. Angelus apparuerit Virgini in ſpecie viſibili, atque humana, & de perfectione revelationis Virgini factæ.* 73.1
3 *Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta, undeve orta.* 74.2
4 *V. B. Virgo in Angelica annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit.* 75.1
5 *Quo loco, & tempore facta ſit hæc annuntiatio.* 76.1

DISPUT. X.

De cauſis, quæ humanam Chriſti conceptionem ex Virgine operatæ ſunt. 87.2
1 *Quomodo B. Virgo materiam miniſtraverit conceptioni Chriſti.* ibid.
2 *V. ſolum Spiritus Sanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis Chriſti.* 89.2
3 *V. potuerit B. Virgo Chriſtum ex viro concipere.* 91.1

DISPUT. XI.

De tempore, & modo conceptionis Chriſti. 94.2
1 *V. potuerit conceptio Chriſti fieri in inſtanti.* ib.
2 *V. facta ſit in inſtanti.* 95.2

DISPUT. XII.

De relationibus, quæ ex Chriſti Nativitate inter eum, & matrem conſequuntur. 104.2
1 *V. in B.V. ſit relatio realis matris ad filium.* 105.1
2 *V. in Chriſto ſit relatio realis creata filii ad matrem.* ibid. 2
3 *V. perſeverent nunc in Chriſto, & Virgine relationes matris, & filii.* 109.1

DI-

DISPUT. XIII.

De Nativitate Chriſti ex utero matris. 111.1
1 *V. vere ac proprie Chriſtus natus fuerit ex Virgine.* ibid. 2
2 *V. Chriſti Nativitas abſque dolore matris, & ſordibus puerperii perfecta ſit.* 112.1
3 *Quo in loco natus ſit Chriſtus.* 113.2
4 *Quo tempore.* 115.2

DISPUT. XIV.

De prodigiis, quibus Chriſti Nativitas demonſtrata eſt, præſertim Magis. 122.1
1 *Quibus ſignis, quibuſque perſonis Chriſti Nativitas manifeſtata ſit.* ibid. 2
2 *Quot, & cujus conditionis Magi fuerint.* 123.2
3 *Ex qua regione venerint.* 124.2
4 *Quo loco, & tempore Chriſtum adoraverint.* 126.2
5 *De ſtella, quæ Magis apparuit.* 127.2
6 *Quomodo viſa ſtella Magi cognoverint Chriſti Nativitatem.* 129.1

DISPUT. XV.

De myſterio Circumciſionis. 132.1
1 *V. licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.* ib.
2 *De nomine Jeſu, Chriſto impoſito.* 133.2

DISPUT. XVI.

De Chriſti præſentatione, & Virginis purificatione. 137.1
1 *V. debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.* ib. 2
2 *V. ex obligatione legis B. Virgo ad templum purganda venerit.* 140.1

DISPUT. XVII.

De reliquis myſteriis vitæ Chriſti, uſque ad annum ætatis trigeſimum. 141.1
1 *Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit.* ibid.
2 *Quando, & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit.* 143.2
3 *Quid egerit Chriſtus, quamque vivendi rationem cum parentibus tenuerit.* 145.1

DISPUT. XVIII.

De perfectione meritorum, & gratiæ B. V. 146.2
1 *V. B. Virgo tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.* 147.1
2 *V. in ſingulis actibus, & momentis quaſi continuo meruerit.* 148.2
3 *V. aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.* 150.2
4 *Quantam gratiæ perfectionem, ac intenſionem fuerit conſecuta.* 152.1

DISPUT. XIX.

De ſcientia Virginis in ſtatu viæ. 155.2
1 *V. B. Virgo habuerit in hac vita perfectam divinarum rerum cognitionem.* ibid.
2 *Quibus modis in ea profecerit.* 156.2
3 *V. habuerit ſcientiam divinorum myſteriorum per ſe infuſam.* 158.1
4 *V. per ſpeciales revelationes nonnulla cognoverit.* 159.2
5 *V. habuerit humanam ſcientiam rerum naturalium.* 160.2
6 *V. in ea aliqua fuerit ignorantia.* 161.1

DISPUT. XX.

De gratiis gratis datis B. Virgini. 162.1
1 *V. habuerit B. Virgo gratias datas ad cognitionem pertinentes.* ibid.
2 *V. habuerit gratias, quæ circa ſermonem verſantur.* 163.1
3 *V. habuerit gratias ad operationem pertinentes.* ibid. 2

DISPUT. XXI.

De glorioſa morte, & Aſſumptione B. V. 164.1
1 *V. corporalem mortem paſſa fuerit.* ibid. 2
2 *V. paulo poſt mortem glorioſa ſurrexerit, & in cœlum aſſumpta fuerit.* 165.2
3 *De perfectione eſſentiali beatitudinis.* 167.2
4 *V. habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis corporis, & animæ.* 169.1

DISPUT. XXII.

De adoratione B. Virgini debita. 169.2
1 *V. cultu religioſo adoranda ſit.* 170.1
2 *Ob quam potiſſimum rationem.* 171.1
3 *Cujus ſpeciei, & virtutis actus ſit hæc virginis adoratio.* 172.1

DISPUT. XXIII.

De B. V. interceſſione, atque invocatione. 173.1
1 *V. B. Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.* ibid.
2 *V. nunc etiam pro nobis intercedat.* 174.2
3 *V. B. Virgo ſit a nobis oranda.* 176.1

DISPUT. XXIV.

De Joanne Chriſti præcurſore. 177.1
1 *V. Joannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.* ibid.
2 *Quodnam fuerit munus præcurſoris.* 178.1
3 *Quanta fuerit ejus ſanctitas.* 180.1
4 *V. malo culpæ, & defectibus, qui ex illo fluerent, ſubjectus fuerit.* 184.1
5 *Quæ gratiæ gratis datæ, & ſingularia privilegia in Joanne fuerint.* 188.1
6 *Quæ ſit excellentia gloriæ S. Joannis.* 189.2

DISPUT. XXV.

De Baptiſmo Joannis. 194.2
1 *An conſtiterit ex aliqua materia, & forma.* ibid.
2 *V. ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cujus rei gratia.* 196.1
3 *Quando fuerit datus, quamdiuque duraverit.* 197.1
4 *V. fuerit Sacramentum alicujus legis.* 198.2

DISPUT. XXVI.

De tempore, & ætate, in qua Chriſtus baptizatus eſt. 203.1
1 *Quo die ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.* ibid.
2 *Quo ætatis anno.* 205.1

DISPUT. XXVII.

De his, quæ in Baptiſmo Chriſti acciderunt. 210.2
1 *V. Baptizato Chriſto vere fuerit cœlum apertum.* ibid.
2 *V. Spiritus Sanctus vere in ſpecie columbæ deſcenderit, ita ut externis oculis cerni poſſit.* 211.2
3 *V. Baptizato Chriſto vox Patris vere audita fuerit, & ob quam cauſam.* 213.1

DISPUT. XXVIII.

De ratione, ſeu ſtatu vitæ, quem Chriſtus in hoc mundo habuit. 216.1
1 *Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam.* ib. 2
2 *V. religioſæ vitæ ſtatum coluerit.* 217.1
3 *V. vitam auſteram agere debuerit.* 221.1

DISPUT. XXIX.

De receſſu Chriſti in deſertum, & de his quæ ibi acciderunt. 229.1
1 *Cur Chriſtus in deſertum receſſerit.* ibid.

2 *Quo-*

2 *Quomodo quadraginta diebus ſine ſenſu famis jejunaverit.* 230.2
3 *Quo loco, & tempore jejunavit, & a Dæmone tentatus eſt.* 232.1
4 *Quibus in rebus, quove ordine ac modo tentatus fuerit.* 234.1

DISPUT. XXX.

De Chriſto Doctore ejuſque doctrina. 239.1
1 *V. Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfecte munus illud obierit.* ibid.
2 *V. decuerit Chriſtum cum offenſione, & ſcandalo Judæorum docere.* 240.1
3 *Quanto tempore Chriſtus prædicaverit.* 241.1

DISPUT. XXXI.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam ejus ſuadendam. 251.1
1 *V. miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam, & confirmandam ejus doctrinam.* ibid.
2 *V. miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent, ut ad credendum cogerent.* 252.2
3 *V. miracula Chriſti coegerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti ſe eſſe Meſſiam ac Deum.* 254.2
4 *V. ex Chriſti miraculis cognoverint Judæi Jeſum fuiſſe Meſſiam promiſſum, verumque Deum.* 257.2

DISPUT. XXXII.

De his, quæ in transfiguratione Domini acciderunt. 264.2
1 *V. transfiguratio facta ſit per novam claritatem corpori vel faciei Chriſti inhærentem.* ib.
2 *V. Moyſes, & Elias, vere cum Chriſto apparuerint in ejus transfiguratione.* 266.2
3 *Quibus circumſtantiis quove ordine facta ſit transfiguratio.* 268.1

DISPUT. XXXIII.

De paſſione Chriſti in genere. 276.1
1 *Quæ paſſionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.* ibid.
2 *Quam graves, & acerbi fuerint dolores paſſionis Chriſti.* 277.1

DISPUT. XXXIV.

De his, quæ Chriſtus Dominus uſque ad comprehenſionem paſſus eſt. 280.1
1 *Quam ob cauſam, & quo pretio Judas Chriſtum vendiderit,* ibid.
2 *V. ſudor ſanguineus Chriſti in horto verus ac naturalis fuerit.* 282.2
3 *Quæ mirabilia acciderint in Chriſti comprehenſione.* 284.1

DISPUT. XXXV.

De his, quæ Chriſtus Dominus uſque ad latam mortis ſententiam paſſus eſt. 286.1
1 *Quoties Petrus Chriſtum negaverit, & quomodo.* ibid. 2
2 *Quoties, & quam acerbe flagellatus ſit Chriſtus.* 289.2
3 *Quæ & quanta paſſus fuerit Chriſtus, quando ſpinis fuit coronatus.* 291.1

DISPUT. XXXVI.

De crucifixione Chriſti. 292.2
1 *Quam inique fuerit Chriſtus ad crucis ſupplicium damnatus.* ibid.
2 *V. Chriſtus crucem in qua ſuſpenſus eſt propriis humeris geſtaverit.* 293.1
3 *An vere Chriſtus fuerit cruci affixus.* 293.1
4 *V. omnino nudus, & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.* 295.2

DISPUT. XXXVII.

De his, quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem, paſſus, & operatus eſt. 302.2
1 *Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diviſerint, & quod genus peccati, & injuriæ hoc fuerit.* ibid.
2 *Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.* 303.2
3 *Quando, & quomodo vinum, & acetum felle mixtum fuerint Chriſto ad bibendum data.* 304.2
4 *V. Chriſtus verbis, quæ in cruce protulit, teſtamentum condiderit.* 306.2

DISPUT. XXXVIII.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam & cauſas ejus. 327.1
1 *V. Chriſtus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.* ibid. 2
2 *Quænam ſubſtantialis unio in Chriſti morte diſſoluta ſit.* 329.1
3 *V. in morte Chriſti aliqua nova generatio, vel hypoſtaticæ unio intercesſerit.* 330.1

DISPUT. XXXIX.

De prodigiis, quæ in morte Chriſti Domini acciderunt. 331.2
1 *V. in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in univerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.* 332.1
2 *Quæ prodigia, & quomodo mortuo Chriſto, & in cruce pendente.* 333.1

DISPUT. XL.

De tempore paſſionis, & morte Domini. 334.2
1 *Quo anno ætatis Chriſtus diem obierit.* ibid.
2 *Quid fuerit paſcha Judæorum, & quo tempore celebraretur, & ab Azymorum feſto quomodo differret.* 336.2
3 *V. Chriſtus cœnam celebraverit lege præſcripto tempore, & decimaquarta luna.* 340.2
4 *V. Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolemni, ac feſtivo Azymorum.* 343.2
5 *Qua die hebdomadæ, & menſis fuerit mortuus.* 348.1
6 *Qua hora paſſus ſit ac mortuus.* 349.1

DISPUT. XLI.

De his, quæ poſt mortem circa Chriſti corpus facta ſunt. 356.1
1 *V. Chriſti corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, ut ex latere ejus ſanguis & aqua manaverit.* ibid. 2
2 *Quomodo fuerit de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum, quidve tunc B. Virgo paſſa fuerit.* 358.2
3 *V. expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.* 360.2

DISPUT. XLII.

De loco, ac ſtatu animarum ſanctarum ante Chriſti mortem. 362.2
1 *V. fuerint glorioſæ.* ibid.
2 *In quo loco fuerint,* 365.2

DISPUT. XLIII.

De ſtatu animæ Chriſti a corpore ſeparatæ. 375.1
1 *An ſtatim fuerit impaſſibilis.* ibid.
2 *V. vere ac proprie deſcenderit ad inferos.* 378.1
3 *Quid Chriſtus ibi operatus ſit.* 381.1
4 *Ad quæ loca inferni deſcenderit, quantumque ibi moratus ſit.* 385.1

DI-

INDEX DISPUT. & SECT.

DISPUT. XLIV.

De Reſurrectione ſecundum ſe. 386.2
1 *Quid ſit reſurrectio.* ibid.
2 *V. quod reſurgit, eandem numero animam, & materiam habere debeat.* 387.2
3 *V. requirat eadem accidentia.* 391.1
4 *V. Reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.* 392.2
5 *V. ſit ſupernaturalis mutatio a phyſica generatione eſſentialiter diſtincta.* 393.2
6 *V. ſit poſſibilis.* 395.1
7 *V. ſit naturæ debita a Deo ejus auctore.* 397.2
8 *V. poſſit naturali ratione oſtendi.* 399.2

DISPUT. XLV.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis ejus. 402.1
1 *V. Chriſtus vere reſurrexerit.* ibid.
2 *Quæ fuerint cauſæ reſurrectionis Chriſti.* 404.2

DISPUT. XLVI.

De tempore reſurrectionis Chriſti. 407.2
1 *V. tertia poſt mortem die, eaque dominica reſurrexerit.* 408.1
2 *Qua hora reſurrexerit.* 410.1
3 *Quot fuerint tranſactæ horæ a morte Chriſti uſque ad Reſurrectionem.* 413.2

DISPUT. XLVII.

De perfectione naturali Chriſti reſurgentis. 424.2
1 *V. corpus Chriſti glorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani.* ibid.
2 *Quomodo in eo vulnerum cicatrices permanſerint.* 425.2
3 *V. in eo ſint ſanguis, & alii humores.* 428.1
4 *V. ſit perfectæ magnitudinis ac pulchritudinis.* 430.1
5 *V. ſint in eo facultates animæ vegetantis.* 431.2
6 *V. in eo ſint omnes ſenſus, & actiones eorum.* 432.2

DISPUT. XLVIII.

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem. 436.1
1 *V. aliquam ſupernaturalem perfectionem habeat.* ibid.
2 *Quæ & qualis ſit claritas ejus.* 439.2
3 *Quomodo ſit factum impaſſibile.* 442.2
4 *Quæ ſit agilitas ejus, & ad quid.* 446.1
5 *V. poſſit ſimul eſſe in eodem loco, cum quolibet alio corpore, & quomodo.* 449.2

DISPUT. XLIX.

De apparitionibus Chriſti reſurgentis. 455.2
1 *V. Matri ſuæ prius quam cæteris apparuerit.* ibid.
2 *Quæ & quot fuerint mulieres quibus apparuit.* 456.2
3 *Quo ordine eis apparuit.* 460.1
4 *Quoties apparuit ipſo reſurrectionis die.* 465.1
5 *Quoties poſt diem illum.* 468.1

DISPUT. L.

De reſurrectione generali mortuorum. 475.1
1 *V. futura ſit generalis hominum reſurrectio.* ib.
2 *V. omnes homines juſti reſurrecturi ſint.* 479.1
3 *V. homines damnati reſurrecturi ſint.* 481.1
4 *V. Chriſtus effecturus ſit per ſe, vel angelos.* 482.2
5 *V. Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis quantum ad terminum ad quem.* 486.1
6 *V. etiam quoad terminum a quo.* 488.2
7 *De loco reſurrectionis.* 490.2
8 *V. omnium reſurrectio futura ſit in die judicii.* 491.2
9 *V. ſimul tempore futura ſit.* 494.1
10 *V. diurno, vel nocturno tempore.* 495.2

DISPUT. LI.

De Aſcenſione Chriſti. 504.1
1 *V. Chriſtus vere, ac proprie in cœlum aſcenderit.* ibid.
2 *Quibus circumſtantiis.* 506.2
3 *V. Chriſtus per aſcenſionem conſecutus ſit, ut ſedeat ad dexteram Patris.* 508.2
4 *V. poſt aſcenſionem aliquando Chriſtus deſcenderit.* 512.1

DISPUT. LII.

De judiciaria Chriſti poteſtate. 520.1
1 *Quæ ſit poteſtas judicandi Chriſto data.* ibid.
2 *De actibus ejus in particulari judicio.* 522.2

DISPUT. LIII.

De ſecundo Chriſti adventu ad univerſale judicium. 526.1.
1 *An ſit futurum univerſale judicium.* ibid.
2 *An Chriſtus ſecundo venturus ſit ad univerſale judicium peragendum.* 528.1
3 *Quo in loco futurum eſt judicium.* 531.1
4 *Quo tempore futurum ſit.* 532.1

DISPUT. LIV.

De Antichriſto. 534.2
1 *V. ſit aliquis ſingularis homo.* ibid.
2 *V. jam venerit, & futurus ſit, & ex quo genere.* 536.2
3 *Qui ſint futuri mores ejus.* 538.2
4 *Quæ ſit futura ejus doctrina.* 539.2
5 *Quale ſit futurum ejus regnum.* 541.2
6 *De ejus perſecutione, & fine illius.* 543.2

DISPUT. LV.

De bonis præcurſoribus ſecundi adventus Chriſti. 545.1
1 *V. Elias, & Henoch nunc vivant.* ibid.
2 *Quid acturi, vel paſſuri ſub Antichriſto.* 548.1
3 *V. Joannes Evangeliſta, vel aliquis alius futurus ſit præcurſor ſecundi adventus.* 550.1

DISPUT. LVI.

De ſignis ſecundi adventus. 552.1
1 *V. ante judicium prædicandum ſit Evangelium in univerſo mundo.* ibid. 2
2 *V. proxime ante judicium urbs, & Romanum imperium extinguenda ſunt.* 555.2
3 *Quæ ſunt futura ſigna in cœlis.* 558.1
4 *Quæ in cæteris rebus ſenſibilibus.* 561.1

DISPUT. LVII.

De adventu judicis, & forma judicii. 562.1
1 *An ignis præcedet Chriſtum ad judicium venientem.* ibid.
2 *V. etiam ſignum crucis præcedet.* 565.2
3 *Qua gloria, & majeſtate Chriſtus veniet.* 567.1
4 *V. aliqui ſeſſuri ſint cum Chriſto ad judicandum.* 568.1
5 *V. omnes homines iniqui ſint judicandi.* 570.2
6 *V. parvuli judicandi ſint.* 571.2
7 *V. omnes homines juſti judicandi ſint.* 573.1
8 *V. omnes Angeli judicandi ſint.* 574.2
9 *Quomodo ſint omnia opera in judicio manifeſtanda.* 575.2
10 *Quomodo ſit proferenda ſententia, & judicium conſummandum.* 577.2

DISPUT. LVIII.

De ſtatu Chriſti, & totius univerſi poſt judicium peractum. 578.2
1 *V. Poſt reditum Chriſti in cœlum ſtatim mundus renovandus ſit.* ibid.
2 *Qualis futura ſit mundi renovatio.* 579.2
3 *Quo ordine perficienda ſit.* 585.1
4 *V. Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuo ſit in cœlis regnaturus.* 587.1

COMMENTARII, ET DISPUTATIONES P. FRANCISCI SUAREZ E SOCIETATE JESU

In Tertiam Partem D. Thomæ. A quæſtione vigeſimaſeptima ad quinquageſimam nonam.

PRÆFATIO.

POSTQUAM D. Thom. priorem hujus doctrinæ partem abſolvit, in qua divinum Incarnationis myſterium diligenter, & accurate perſcrutatus eſt, poſteriorem aggreditur, in qua de Chriſti Domini Vita, Morte, Reſurrectione, atque æterna felicitate non minus copioſe, & erudite diſputat. Cujus diſputationis initium a Deiparę cognitione non immerito auſpicatur. Erat enim hæc tractatio ad hujus materiæ complementum maxime neceſſaria. Nam ſicut æterna Chriſti proceſſio abſque æterni Patris fide credi non poteſt, ita temporalis ejus generatio, quæ ex matre ſine patre initium habuit, ſine prævia ejuſdem Deiparæ cognitione comparari non poterat. Cognitio enim effectus cognitionem cauſæ ſupponit: cum autem B. Virgo Chriſtum ut hominem genuerit, ſub hac ratione cauſam illius eſſe neceſſe eſt. Recte igitur ad ſcientiam de filio conſequendam per matris cognitionem paratur via: neque enim poterant, qui & ſanguine, & dilectione adeo conjuncti ſunt, diſputatione ſejungi, nec par erat in tam longo de Chriſto ſermone, de Virgine tacere. Quamquam vero in hoc, ſicut in præcedenti tomo omnes D. Thom. quęſtiones ſuo ſint ordine a nobis elucidandæ, quia tamen in animo eſt integram, ac copioſam de Beata Virgine tractationem inſtituere, ab ejus dignitate, & prædeſtinatione uſque ad ultimam exaltationem rem totam arceſſendo, & omnia myſteria, quæ in illa Deus operatus eſt, & omnes gratias, merita, ſcientiam, omnemque illius perfectionem diligenter perſcrutando, ideo poſteriorem hanc de Chriſto tractationem in duas præcipuas partes diſtribuam, in quarum priori de B. Virgine, & vita Salvatoris uſque ad trigeſimum ætatis annum (quoniam hæc duo inter ſe connexa ſunt,) ſimul diſputabo, & quæſtiones Divi Thomæ a 27. uſque ad 37. exponam; in alia vero parte de reliquo tempore vitæ Chriſti, ac de illius prædicatione, morte, Reſurrectione, Aſcenſione, & ſecundo ejus adventu, ſecundoque in cœlum reditu differendum erit.

Scientia de Chriſto cum Deiparæ cognitione conjuncta.

Neque exiſtimandum eſt, præſentis diſputationis materiam, ex ea præſertim parte, quæ ad B. Virginem ſpectat, eſſe ab inſtituto ſcholaſtico alienam, vel quia Doctores ſcholaſtici breviſſime illam attingunt, vel quia certis Theologię principiis fundari non poteſt, ſed ſolum probabilibus rationibus, aut piis conjecturis. Ego enim poſt ipſius Dei, ac Chriſti cognitionem, nullam, aut utiliorem, aut viro Theologo digniorem eſſe exiſtimo. Neque intelligo, cur de gratia angelorum, deque illorum meritis, ac ſtatu viæ, ac denique de eorum gloria, cæteriſque ſcientiæ, & gratiæ donis, & miniſteriis, ſeu officiis, tam accurate Theologi diſputent, de Angelorum vero regina, ejuſque dignitate, gratia, ſcientia, meritis, ac ſingulari felicitate longe majori diligentia differendum non ſit. Cum hæc doctrina, & per ſe dignior, ac jucundior, & ad pietatem magis ſit accommodata, & (ut Ariſtot. dixit) melius ſit de rebus altioribus, vel pauca conjectare, quam inferiores certitudine etiam mathematica cognoſcere, eo vel maxime, quod major, ac certior cognitio poteſt de gratia, & gloria B. Virginis, quam Angelorum, ex principiis fidei ratiocinando, colligi. Quocirca ne quis exiſtimet doctrinam hanc non habere firmum in Theologia fundamentum, quoniam de illa in divinis literis pauca videntur ſcripta, breviter deſignabo loca, ex quibus argumenta petenda, & controverſiæ omnes ſunt definiendæ.

Principio ergo in teſtamento veteri frequens eſt Beatę Virginis mentio prophetica, vel aperta, vel figurata, nam ut Bernardus ait in ſermone, *Signum magnum. Longe ante patribus eſt cœlitus repromiſſa, myſticis præfigurata miraculis, oraculis annunciata propheticis*; & Epiſt. 174. dicit, *Patriarchis, & Prophetis fuiſſe præcognitam*; & Homil. 2. in *Miſſus eſt*, dicit, *a patribus eſſe præfiguratam, & a Prophetis promiſſam.* Et Ildefonſus ſerm. 2. de aſſumptione, dicit a *Prophetis eſſe prædictam, & Philoſophis ſanctis præfatam*; & Auguſtinus lib. de aſſumptione, in initio, *Sola*, inquit, *meruit Deum, & hominem paritura ſuſcipere, facta thronus Dei, & aula Regis æterni, ſecundum quod nos docuiſti per ſanctos tuos Patriarchas, Prophetas, & Apoſtolos, figuris, & ſermonibus, quibus credimus, & certi ſumus, quia nunquam fefelliſti.* Propter quod Hieron. Mich. 6. illam vocat *Vaticinium Prophetarum.* Andreas vero Cretenſ. ſerm. de aſſumptione *Summam divinorum oraculorum* appellat. Quinimo addere poſſumus, ſicut Paulus de Chriſto dicit, in capite libri de illo eſſe ſcriptum: ita de Beata virgine in ſacræ ſcripturæ initio ſcriptum eſſe, *inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum.* His enim verbis Deum ipſum Mariam Virginem prędixiſſe, communis eſt antiquorum Patrum ſententia, ut infra tractantes de ſanctificatione B. Virginis commodiori loco trademus. Totum præterea Canticorum librum, non ſolum per accommodationem, ſed etiam in ſenſu aliquo ab Spiritu ſancto intento, Virginem præcinere, omnes fere patres, qui illum interpretantur, intelligunt. Præſertim Bernard. & Rupert. ibi, & lib. 7. de Proceſſione Spiritus ſancti, c. 13. Unde Apponius in fine Canticor. infelicem eſſe dicit, qui hoc non credit. Sunt præterea in Scriptura veteri Virginis proprietates, & perfectiones, in variis perſonis, & rebus præfiguratæ, quas hoc loco congerere non oportet, tum quia vulgares fere ſunt, & in ſanctis Patribus facile reperiuntur; tum etiam quia in ſingulis quæſtionibus, ubi oportuerit, præcipuas earum commodius attingemus. Nonnulla etiam ex libris Pſalmorum, & Sapientialibus Eccleſia ad Virginem accommodat, ex quibus interdum non leve argumentum ſumi poteſt.

In veteri teſtamento ubi mentio de B. Virg.

Secundo, in novo teſtamento pauca quidem verba de virgine ſcripta ſunt, quoniam tota Evangeliſtarum, & Apoſtolorum intentio ad Chriſtum referebatur, quia illo cognito, ejuſque fide ſatis fundata, non poterat matris ejus excellentia, aut ignorari, aut occultari; in illis vero paucis verbis, eiſque graviſſimis, quædam præcipua capita indicata ſunt, quæ omnia, quæ de Virgine dici poſſunt, virtute continent. Quod in cæteris fere rebus, etiam in geſtis a Chriſto, quæ ab Evangeliſtis narrantur, obſervare licet. Eſt enim totum Evangelium breve, ac conciſum: *Quoniam verbum abbreviatum fecit Dominus ſuper terram*, ad Rom. 9. ut notavit Euſeb. l. 2. de Demonſt. c. 40. & Tert. l. 4. contra Marci. c. 16. cum enim non poſſent Evangeliſtæ ſingula perſequi, ea, quę maxime neceſſaria erant, attigerunt, ut ex eis reliqua intelligeremus.

Percontabitur autem fortaſſe aliquis, cur Chriſtus dominus, qui fidem Centurionis, Magdalenæ charitatem, & Jo-

Dubium.

Reſpōdeo

Cur Chriſtus in Evangelio nihil de ſua matre prædicavit.

& Joannis laudes interdum prędicavit, nunquam de matre ſua quidpiam ſimile locutus ſit. Reſpondetur primo ad temperantiam quandam, & modeſtiam id ſpectare potuiſſe; quidquid enim de Virgine diceret, ad ſeipſum referri & pertinere videretur. Deinde, tunc præcipue ſtuduit divinam ſuam originem homines docere, qua cognita, facile erat excellentiam humanæ conceptionis, matriſque ſuæ dignitatem percipere. Denique ubi res ipſæ, & opera, quibus Chriſtus matrem honoravit, clamabant, verba non erant neceſſaria.

Tertio, propterea, quæ in ſcripturis canonicis continentur, ſunt alia multa de B. Virgine per traditionem, quæ ab ipſis Apoſtolis manavit, & per manus Patrum ad nos uſque pervenit, communi ſenſu Eccleſiæ, & definitione recepta, ut conſtat ex Dionyſ. c. 3. de divin. nominib. & epiſt. 4. ad Cajum, Ignat. epiſt. 1. & 2. ad Joan. ad Trallianos, & 8. ad Phyl. Iren. Epiph. Hieronym. Aug. & aliis antiquiſſimis patribus, quorum teſtimonia in ſequentibus indicabimus. Illud vero obſervatione dignum cenſeo, videlicet ex quatuor primis cōciliis generalibus, quę Gregorius, ut quatuor Evangelia veneratur, primum Nicęnum honorem Filii, & conſequenter honorem etiam Patris contra Arium defendiſſe: ſecundum, ſcilicet Conſtantinopolitanum primum divinitatem Spiritus Sancti ſtatuiſſe contra Macedonium: tertium vero, ſcilicet Epheſinum, ad tuendam matris Dei dignitatem contra Neſtorium, eſſe congregatum. In quo tam multa dicta ſunt de laudibus Virginis, ut vix aliquid addi poſſe videatur, quæ poſtea in quarto Concilio Chalcedonenſi, & in 5. & 6. Synod. & in cæteris, uſque ad Trid. confirmata ſunt, & amplius explicata.

Conc. Epheſinum ad tuendā Virginis dignitatē congregatum.

Quarto tandem, non ſine ſingulari Spiritus Sancti conſilio factum eſt, ut nonnulla Virginis myſteria, & privilegia, nec ſcripta ſint, nec certa traditione recepta, ut occaſio daretur fidelibus, amplius meditandi, & recogitandi hæc myſteria, loquendique, ac ſcribendi de Virgine, ex principiis traditis plura ratiocinando, & colligendo. Quocirca rationibus etiam in hac materia utendum eſt, quæ vel in dictis principiis, vel in ipſa rerum natura, & decentia fundatę, multum ponderis, & efficacitatis in Theologia habent, ut recte Canus notavit l. 12. de locis c. 14. & ex uſu ſanctorum patrum ſatis conſtat, ut videre licet apud Aug. l. 83. q. q. 49. & 50. & Cyril. lib. 5. Theſ. c. 7. Anſel. li. 2. cur Deus homo c. 5. & in aliis, quos priori tomo diſp. 1. & fere in diſcurſu totius materiæ retuli, ubicunque enim de myſteriis, & perfectionibus Chriſti tractant, rationibus & conjecturis ex decentia rei ſumptis utuntur. Reliquum eſt, ut inſtitutum noſtrum aggrediamur. Prius vero quam D. Thom. quæſtiones explicare incipiam, unam vel alteram diſputationem, quę totius materiæ fundamenta contineat, præmittendam duxi.

DISPUTATIO I.

In tres ſectiones diſtributa: de matris Dei dignitate in communi.

SIcut initio hujus doctrinæ de Chriſto, & Incarnatione primum ſtatuimus, ac demonſtravimus Chriſtum eſſe Deum, ac incarnationem eſſe factam, quoniam hoc erat fundamentum omnium, quæ de hoc myſterio dicenda erant, ita in his diſputationibus de B. Virgine prǽmittere oportet illam eſſe matrem Dei, & explicare, qualis & quanta fuerit hæc dignitas, & quomodo ad illam fuerit Beata Virgo prædeſtinata: quoniam ex hoc fundamento ratio omnium, quæ de Virgine dicemus, ſumenda eſt. Hæc igitur in præſenti diſputatione trademus.

SECTIO I.

Utrum Beata Virgo vere, ac proprie fuerit mater Dei & hominis.

HÆc quæſtio potiſſimum verſari cœpit in Eccleſia poſt annum quadringenteſimum, tempore Concilii Epheſini, quia licet ante illa tempora, hæretici, qui negarunt Chriſtum eſſe verum Deum, aut verum hominem vera humana carne conſtantem, conſequenter negarent Virginem fuiſſe veram matrem Dei, aut hominis, ex iis tamen, qui Chriſtum Deum, & hominem confeſſi ſunt, primus fuit Neſtorius, qui negare auſus eſt, Mariam Virginem vere, ac proprie fuiſſe matrem Dei, ut conſtat ex hiſtoria Concilii Epheſini, & ex Vincentio Lirinenſi libro contra profanas vocum novitates, & Caſſiano l. 1. & 2. de incarnatione, & Theophylact. Jo. 9. in fine, in quo errore verſari etiam hoc tempore nonnullos hæreticos refert Caniſ. l. 3. de B. Virgine c. 22. Fundamentum hujus erroris fuit, vel quia unionem veram humanæ naturæ cum verbo divino negavit, & conſequenter veram, ac propriam communicationem idiomatum, vel quia ſaltem negavit hanc unionem factam eſſe in utero Virginis. Hinc enim conſequens eſſe videtur, licet B. Virgo fuerit mater Chriſti, non tamen Dei, quia nec concepit, nec peperit Deum.

Veritas tamen eſt, B. Virginem vere, ac proprie fuiſſe matrem Dei, ut definitum eſt in Concilio Epheſ. & Chalced. & in 6. Synod. act. 4. & 11. & habetur etiam in 7 Synod. act. 4. & 7. in Conc. Lateran. ſub Martino 1. can. 3 & in aliis frequenter. Ut autem veritatem hanc ex propriis principiis probemus, oportet nonnulla ſupponere.

Primum eſt, B. Virginem proprie eſſe matrem hujus hominis, ſcilicet Chriſti. Ita enim expreſſe dicitur Jo. 2. *& erat mater Jeſu ibi*, & Luc. 1. *unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* & capite ſecundo: *Simon dixit ad Mariam matrem ejus.* Matthęi 1. & 2. *accipe puerum, & matrem ejus.* Dices, ſimilibus teſtimoniis probaretur Joſephum fuiſſe patrem Chriſti. Reſpondetur, hoc ipſum explicare veritatem; tum quia propterea Luc. 3. additum eſt, *ut putabatur filius Joſeph*, quod de Virgine nunquam eſt dictum: tum etiam, quia de Joſepho nunquam dicitur in Evangelio genuiſſe Chriſtum: de Virgine autem dicitur concepiſſe, & peperiſſe filium. Hoc etiam confirmat illa frequens appellatio, qua Chriſtus in Evangelio, *filius hominis* vocatur, ut notavit Iren. lib. 3. contra hæreſ. ca. 32. & eandem efficaciam habet quod dicitur, *filius David*, vel *Abraham*, media enim generatione ex Virgine matre ab illis deſcendit. Unde Iſai. 11. dicitur: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radicę ejus aſcendet.* Sicut ergo flos vere producitur ex arbore, ita Chriſtus ex Virgine; ut notavit Hieronym. ibi, & Leo Pap. ſerm. 4. de nativit. Ambroſ. lib. de benediction. Patriarchar. cap. 4. & lib. 1. de Spirit. Sanct. cap. 5. & de inſtitut. Virg. cap. 9. Auguſt. ſerm. 3. de temp. Chryſoſt. in Pſal. 22. Origen. hom. 12. in Levit. Tert. l. 5. contra Marcion. cap. 8. lib. contra Judæos c. 9. Rupert. Abbas lib. 2. in Iſai. cap. 6. & l. 11. de victoria Verbi cap. 28. 52. Atque eandem vim habet hoc teſtimonium, etiamſi per virgam Chriſtum intelligamus, ut intellexit Clemens Alexand. l. 1. Pœdagogiæ, cap. 9. & Chryſoſt. homil. 30. in Matth. Origen. homil. 9. in Num. Hilar. Pſalm. 2. circa illa verba, *Reges eos in virga ferrea.* Ambroſ. ſerm. 54. & Cyrill. in Iſaiam: eandem (inquam) vim habet, quia Chriſtus non fuit de radice Jeſſe, niſi mediante Virgine.

Virgo Maria vera Chriſti mater.

Secundo hoc confirmatur. Nam Chriſtus in Cruce moriens, ſe eſſe filium Virginis profeſſus eſt, cum dixit Virgini, *Ecce filius tuus.* Joan. 19. illo enim exemplo, ut Auguſt. tract. 119. Chryſoſt. hom. 84. & Cyril. lib. 12. c. 34. notarunt, parentes honorandos, & illorum curam a nobis gerendam eſſe docuit. Recognovit igitur, & honoravit Virginem ut matrem, & ideo in extrema anguſtia poſitus tantam illius curam habuit, ut notarunt etiam Cyprianus libro de cardinalibus Chriſti operib. capite, ſeu concione, de reſurrect. Chriſti, dicens: *Nunc materno moveris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & provides ſedulo benedictæ inter mulieres, Apoſtolicam clientelam, & obſequium Virginis diſcipulo tradis*; & Ambr. l. 10. Epiſt. 82. in fine: *teſtabatur*, inquit, *de Cruce Chriſtus, & inter matrem, atque diſcipulum dividebat pietatis officia.* Denique Hieronymus tom. 1. Epiſt. 47. de vitando ſuſpecto contubernio, agens de ſubjectione Chriſti ad Virginem: *venerabatur*, inquit, *matrem, cujus ipſe erat pater: colebat nutritium, quem nutriverat, geſtatumque ſe meminerat alterius utero, alterius brachiis: unde & in Cruce pendens commendat parentem diſcipulo, quam nunquam ante Crucem dimiſerat*: eandem veritatem eleganter docuit Nazianz. or. 51. ſeu Epiſt. v. ad Cledon. prope initium.

Dices. Quid igitur tam illo loco, quam Jo. 2. & aliis locis, Virginem mulierem vocat, nunquam vero matrem? & quod difficilius eſt, cur Matth. 12. matrem negare

garc

Reſpõſio. gare viſus eſt, dicens, *quæ eſt mater mea?* Ad priorem partem reſpondetur, Chriſtum illo modo fuiſſe locutum, quia ita decebat: tum propter Chriſti modeſtiam, & gravitatem: tum etiam (ait Auguſtinus) *propter exemplum noſtrum*, dixerat enim ipſe Matth. 23. *nolite vocare vobis patrem ſuper terram.* Fortaſſe etiam in illo loco Joann. 19. matris appellationem vitavit, ne Virginem amplius commoveret, ut ibi notavit Lyran. In alio vero loco Joan. 2. id fecit, ut indicaret, illud opus, & miraculum, quod Beata Virgo poſtulabat, eſſe divinæ virtutis, non humanitatis proprium, quam ſolam a matre ſuſceperat, ut Auguſt. notat tractat. 8. in Joan. & lib. de fide, & ſymbolo, cap. 4. vel certe, ſicut ſe vocabat *filium hominis*, ita virginem per antonomaſiam mulierem appellabat, ut eam eſſe indicaret mulierem illam, per quam damna primæ mulieris inſtauranda forent.

Virginem cur mulierem nõ matrem Chriſtus appellat.

Ad aliam vero partem reſpondetur non negaſſe Chriſtum matrem ſuam, ſed illis verbis reprehendiſſe eos, qui ſe concionantem importune interpellabant: ſecundo, docuiſſe, propter conſanguineos non eſſe opus Dei omittendum: tertio quorundam jactantiam frænare voluiſſe, qui de Chriſti conſanguinitate gloriabantur, ſignificando eam ſine ſpirituali conjunctione nihil prodeſſe: hanc vero per ſe multum valere. Ita fere Chryſoſt. hom. 45. in Matth. & Auguſt. lib. de S. virginit. cap. 3. & lib. de fide contra Manichæos, & Tertull. lib. de carne Chriſti c. 7. ubi optime locum hunc contra hæreticos ad fidei veritatem confirmandam retorquet.

Quarto addunt Hilar. can. 12. in Matth. & Greg. hom. 3. in Evangelia, & Ambroſ. lib. 6. in Lucam, hoc facto ſignificaſſe Chriſtum, Eccleſiam, quæ credidit, ſynagogæ fore præferendam, ex qua ipſe erat ſecundum carnem.

Secundo ſupponendum eſt humanitatem Chriſti eodem temporis momento, quo perfecte formata fuit in utero Virginis, & exiſtere incepit in rerum natura, fuiſſe aſſumptam, & unitam Deo hypoſtatice. Hoc clare demonſtratum eſt ſuper. tomo diſp. 16. ſect. 1. unde concludimus, hunc hominem Chriſtum ſemper a primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe Deum hominem, nunquãque purum hominem extitiſſe. Quæ quoniam eo loco ſatis confirmata ſunt, plura hic addere non oportebit.

B. Virgo vera, ac propria mater Dei.

Tertio hinc facile concluditur intenta veritas, Beatam ſcilicet Virginem vere, ac proprie eſſe matrem Dei. Probatur ex dictis, quia Virgo concepit, & peperit Deum, ergo eſt mater ejus. Antecedens conſtat ex dictis. Quia concepit hunc hominem, & hic homo in ipſa conceptione fuit Deus; concepit ergo Deum. Unde & Scriptura ſacra ſic aperte loquitur, nam ad Galat. 4. filius Dei hoc ſenſu dicitur, *factus ex muliere*; & ad Rom. 1. dicitur, *factus ex ſemine David ſecundum carnem*; & Luc. 1. *quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Vocabitur*, inquit, non falſa appellatione, ſed vera, & non ſolum poſt nativitatem ex utero, ſed in ipſamet conceptione in utero, de qua Angelus loquebatur rationem reddens, quare Spiritus S. virtute eſſet efficienda, quia nimirum ipſe Deus concipiendus erat, ut notavit Cyrill. Alexand. lib. de fide ad Reg. citans Athan. lib. de Incarn. Chriſti. Et hoc etiam confirmat locus Iſai. c. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus*, ut dicitur Matth. 1. Hanc denique veritatem confitetur Eliſabeth Luc. 1. dicens, *unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me*: illa enim vox, *Domini*, divinam indicat perſonam, ut Damaſc. inquit, l. 3. de fide, c. 12. & Greg. l. 9. reg. Ep. 61. *eadem*, inquit, *Virgo & ancilla Domini dicitur, & mater: ancilla enim Domini, quia Verbum ante ſecula unigenitus æqualis eſt Patri; mater vero, quia in ejus viſceribus & ſancto ſpiritu, ejuſque carne factus eſt homo*; & infra ſubdit rationem tactam, *quia non prius in utero Virginis caro concepta, & poſtmodum divinitas venit in carnem, ſed ſtatim Verbum factum eſt caro*: ſimilia docet l. 18. moral. c. 27. poſt med. aliàs, c. 35. & eodem modo loquuntur omnes alii antiqui Patres. In Liturgiis Jacobi, Baſilii, & Chryſoſt. ſæpe vocatur *incontaminata mater Dei noſtri*. Greg. Nazianz. or. 51. quæ eſt Epiſt. 1. ad Cledonium, *ſi quis*, inquit, *ſanctam Mariam Deiparam non credit, extra divinitatem eſt*. Athanaſ. ſcripſit librum ſeu concionem de ſanctiſ. Deipara. Iren. l. 3. c. 27. & 32. Epiphan. l. 3. hær. 78. Cyril. hom. 6. contra Neſtor. Auguſt. ſerm. 2. de Annunciatione, & ſæpe aliàs. Leo Pap. Ep. 83. & 97. & hac ratione vocant etiam Virginem *thronum, thalamum, tabernaculum, & templum Dei*, & ſimilibus titulis, qui paſſim in ſanctis Patribus reperientur. Confirmatur tandem ex dictis ſupra de communicatione idiomatum. Nam Deus eſt mortuus, quia hic homo eſt mortuus; ergo Deus eſt conceptus, & natus, atque adeo filius Virginis: quia hic homo eſt filius ejus: ergo & e contrario virgo, ſicut eſt mater hujus hominis, ita Dei. Ultimo addi poteſt conjectura, ſeu congruentia. Quia nimirum voluit Deus, ſeſe omnibus modis hominibus communicare, & (ut ita dicam) omnes cognationis, & affinitatis modos perfectionem importantes cum illis contrahere: unus autem, & valde perfectus eſt, ut Deus non tantum ſit homo, ſed etiam filius hominis, & ut quædam humana perſona creata ſit conjuncta Deo, quantum eſſe poteſt in ratione perſonæ. Unde etiam factum eſt, ut non ſolum humana in Chriſto natura, ſed etiam perſona creata in virgine ſuper omnes Angelorum choros fuerit exaltata,

Circa veritatem autem hanc multæ occurrebant difficultates, quarum intelligentia pendet ex modo, quo B. Virgo Chriſtum Dominum concepit, quod in quæſtionibus ſequentibus D. Thomas copioſiſſime diſſerit, & ideo in eum locum eas remittemus. Ad fundamentum vero contrarii erroris ex dictis patet reſponſio. Supponit enim falſum fundamentum, ſcilicet Chriſtum prius conceptum fuiſſe purum hominem, quam ejus humanitas fuerit a Verbo aſſumpta.

Reſpõdeo ad argumenta oppoſita.

Dubium.

Non vero deſunt, qui reſpondeant hos Hæreticos etiam in illatione errare, quia etiam ſi illud ita fuiſſent, exiſtimant Verbum & Deum vere dici poſſe filium Mariæ, quia aſſumere naturam ab alio genitam, ſufficit, ut aliquis dicatur filius ejus, a quo fuit talis natura. Probatur, tum quia formalis terminus geuerationis eſt ipſa natura: tum etiam quia ille homo ſemper eſt idem manente eadem natura, etiam ſi ſubſiſtentiam mutet: tum denique quia ſemper retineret eandem relationem filiationis, quæ per humanitatem ineſt ſuppoſito.

Reſpond. Verbum non poſſet diei proprie filius Virginis, niſi in inſtanti conceptionis humanitatem terminaſſet in utero Virginis.

Nihilominus hæc ſententia mihi non probatur. Cenſeo enim non potuiſſe proprie Verbum, aut Deum dici filium Virginis, ſi in ipſomet inſtanti conceptionis non terminaſſet humanitatem in utero Virginis. Quod bene docuit D. Th. infra q. 35. a. 4. & aperte colligitur ex omnibus Patribus ſupra citatis; omnes enim ad convincendum Neſtorium ſupponunt tanquam principium neceſſarium unionem factam eſſe in eodem humanæ conceptionis momento & diſertis verbis Nazian. or. 51. *Si quis formatum hominem fuiſſe, Deumque poſtea ſubiiſſe dicat, damnationi obnoxius eſt, hoc enim non Dei generatio fuerit. ſed generationis fuga*; & exemplis declaratur, quia ſi humanitas Chriſti non eſſet tempore mortis unita Verbo, licet poſt reſurrectionem uniretur, non poſſet vere dici, Deum fuiſſe mortuum. Et ſimiliter, ſi prius tempore eſſet purus homo, & peccaret, & poſtea illa humanitas aſſumeretur a Verbo, non poſſet vere dici Deus peccaviſſe; ergo ſimile erit in præſenti. Ratio autem eſt, quia hæc communicatio idiomatum fundatur in unione hypoſtatica, & ideo in iis, quæ tempore antecedunt unionem, & in alio ſuppoſito ſunt, non poteſt eſſe communicatio idiomatum, cum hæc non ſit inter perſonas diverſas, ſed in eadem.

Secundo, quia in eo caſu Verbum nullo modo terminaſſet conceptionem, ſeu generationem ex Virgine; non ergo poſſet dici conceptus, vel natus ex illa; ergo nec poſſet dici filius, neque Virgo mater Dei. Negatur ergo ad hanc denominationem, ſeu communicationem ſufficere aſſumptionem naturæ ab alio productæ, ſed neceſſarium eſſe hanc aſſumptionem fieri, ita ut perſona aſſumens terminet aliquo modo ipſam conceptionem, & generationem, ita ut illam aſſumat eo modo, quo aſſumptibilis eſt, quod fieri non poſſet, niſi eodem inſtanti conceptionis fieret aſſumptio. Et ideo non eſt ſatis, quod ſemper maneat eadem humanitas, vel idẽ homo, formaliter loquendo, quia generatio terminatur ad ſuppoſitũ, & ad humanitatem ut hic, & nunc ſubſiſtentem: & per hæc patet reſpõſio ad fundamentum contrariæ ſententiæ. De relatione autem filiationis, an maneat in aſſumpta natura, necne, infra dicam. Nunc dicere ſufficiat, vel non manere, vel in eo caſu, de quo agimus, non ita manere, ut poſſit Deum, aut Verbum denominare, quia nec manet omnino inte-

gra, ſicut antea erat, nec ratio fundandi illam, quæ fuit generatio paſſiva, ullo modo fuit terminata, vel aſſumpta a Verbo.

Dubium.

Sed hinc oritur gravis difficultas, hujus loci propria. Quia tota actio Virginis terminata fuit in humanitate prius natura, quam aſſumeretur a Verbo, & ex vi actionis ejus non fuit ſecuta aſſumptio: ſed ſolum ex voluntate, & efficientia Dei; ergo non poteſt propter hoc dici mater Dei. Patet conſequentia. Tum quia ipſa nullo modo effecit, ut Deus ſit homo; ſicut, ſi quis efficeret calorem, & non uniret illum ligno, non poſſet dici efficere lignum calidum: tum etiam, quia quoad hoc idem valere videtur ordo naturæ, quod temporis: ſi autem Deus poſt totam illam actionem Virginis, aſſumptionem per aliquod tempus diſtuliſſet, non poſſet dici Virgo mater Dei, licet poſtea fieret aſſumptio, ut oſtenſum eſt; ergo idem eſt de ordine naturæ, quia hæc denominatio non tam pendet ex tempore, quam ex naturali connexione actionum. Tertio denique, quia aliàs poſſet Verbum denominari mutatum a mutatione, quæ prius natura præceſſit in humanitate, poſſet etiam dici cauſatum, & effectum.

Propter principalem difficultatem reſponderi poteſt, B. Virginem attigiſſe per veram, ac Phyſicam efficientiam unionem humanitatis cum Verbo. Sed hæc reſponſio & minus probabili fundamento nititur, ut in 1. tomo diſp. 8. ſect. 1. oſtenſum eſt, & non ſatisfacit. Quia, eſto, B. Virgo effeciſſet hanc unionem; id ſolum fuiſſet inſtrumentaliter, & non per modum matris generantis; ergo hoc genus efficientiæ nihil refert ad explicandum, quomodo Beata Virgo ſit mater Dei.

Reſpōſio.

Beata Virgo quomodo ratione conceptionis ſit vere, ac proprie mater Dei.

Aliter ergo reſpondetur, ut B. Virgo proprie, ac vere dicatur mater Dei, ſatis eſſe, quod in eodem inſtanti temporis, in quo anima Chriſti unita eſt corpori, concurrente B. Virgine concurſu materno, (ſive ille activus ſit, ſive paſſivus, hoc enim nunc non diſputo) in eodem (inquam) momento anima, corpus & humanitas unita ſint Verbo; ſicut e contrario Judæi dicuntur interfeciſſe Deum, quia per actionem eorum diſſoluta eſt unio animæ cum corpore, & conſequenter humanitas ut ſic ſeparata eſt a Verbo. Et utriuſque ratio eſt, quam D. Thomas attigit infra quæſt. 35. art. 1. quia ſicut agere, ita & naſci, ſeu generari, eſt proprium ſuppoſitorum. Hoc autem optime declaratur ſupponendo, quod 1. tom. diſp. 17. ſect. 1. & 2. tractatum eſt, ſcilicet animam, & carnem Chriſti prius natura eſſe unita Verbo, quam inter ſe. Hinc enim fit, animam, & carnem Dei ex vi actionis, ſeu concurſus B. Virginis fuiſſe inter ſe unita ad componendum non tantum humanitatem, ſed etiam hunc hominem, atque adeo Beatam Virginem eſſe matrem hujus hominis, & conſequenter Dei per communicationem idiomatum. Sicut in generationibus aliorum hominum, prius natura creatur anima ſubſiſtens, & ſtatim per actionem generantis unitur corpori ſubſiſtenti, & ita generatur non proprie hæc humanitas, ſed hic homo. Et ſimiliter in Reſurrectione Chriſti, tota actio verſata eſt in unione animæ ad corpus, & tamen per illam dicitur reſurrexiſſe Deus, quia per illam actionem inter ſe unita fuerunt corpus, & anima ſubſiſtentia per ſubſiſtentiam Dei, & conſequenter ex vi illius factum eſt, ut Deus eſſet homo.

Et per hæc facile patet ad omnia, quæ in illa difficultate attinguntur, præterquam ad ultimam illationem. Ad quam breviter reſpondetur, Deum quidem recte dici genitum, vel conceptum ex Virgine, quia generatio (ut dictum eſt) vel conceptio terminatur ad ſuppoſitum non dici autem mutatum, ut in primo tomo ſæpe dictum eſt,

Maria Virgo cur cauſa Dei non poſſit dici.

tum quia mutatio proprie denominat ſubjectum, non terminum: tum etiam, quia illa mutatio, per quam humanitas unitur Verbo, antecedit ordine naturæ ipſam unionem. Deinde non denominatur Deus cauſatus, vel effectus, quia ſimpliciter non eſt factus, ſed eſt factus homo. Et eadem ratione non eſt dicenda Beata Virgo abſolute cauſa Dei, quia nomen cauſæ non determinat productionem, neque effectionem: at vero, cum dicitur mater Dei, in ipſo nomine matris determinatur humana generatio, per quam Deus factus homo ex Virgine proceſſit. Videantur, quæ ſupra dicta ſunt de idiomatum communicatione.

SECTIO II.

Quanta ſit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.

Duplici modo poteſt ratio hujus dignitatis a nobis concipi, & explicari: primo abſolute, & ſimpliciter conſiderando quid ipſa in ſe ſit: ſecundo per comparationem ad alias gratias, ſeu dignitates ſupernaturales, & utrunque modum breviter proſequemur.

Dignitas matris Dei abſolute, & in ſe ſumpta, qualis, & quanta ſit.

Primo igitur hæc matris dignitas abſolute ſumpta moraliter potius, quam phyſice conſideranda videtur. Phyſice enim ſolum hæc interveniunt in hoc munere matris. Primum, quod B. Virgo vere ac proprie concurrit ad fabricandum corpus Deo. Secundo hinc factum eſt, ut aliqua ſubſtantia virginei corporis, ex qua fuit Chriſti corpus & in principio conſtitutum, & poſtea auctum, quandiu ſanguine, vel lacte matris nutritum fuit, unita ſit hypoſtatice Verbo Dei. Propterea dixit Petrus Damianus ſerm. de nativitate Mariæ, *Cum Deus in aliis rebus ſit tribus modis, in Virgine fuit quarto ſpeciali modo, ſcilicet per identitatem, quia idem eſt, quod ipſa. Hinc taceat, & contremiſcat omnis creatura, & quis audeat aſpicere tantæ dignitatis immenſitatem?* & Auguſt. ſerm. de Aſſumpt. Virgin. c. 5. *Caro*, inquit, *Chriſti, caro eſt Mariæ*: & infra: *caro Chriſti, quamvis gloria reſurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen manſit, quæ ſuſcepta eſt de Maria.* Ex quo poteſt facile credi, illam ſubſtantiam carnis, quam Chriſtus aſſumpſit ex Virgine, nunquam fuiſſe omnino dimiſſam, aut continua caloris naturalis actione reſolutam, ſed eandem omnino fuiſſe ſemper conſervatam Verbo Dei unitam. Quod partim phyſica ratione, partim probabili conjectura fit veriſimile. Illa enim ſubſtantia carnis ex puriſſimis Virginis ſanguinibus deſumpta fuit, & optime diſpoſita, & in mediocri quantitate. Rurſus in tempore infantiæ, quia alimentum eſt facile, & fere ſine reſiſtentia convertitur, parum illius ſubſtantiæ per ejus actionem reſolvitur, præſertim in Chriſto, qui temperatiſſimo, & convenientiſſimo cibo alebatur, ſcilicet, *ubere de cœlo pleno*, ut Eccleſia canit. De reliquo autem tempore vitæ Chriſti fit non diſſimilis conjectura. Quia totum illud fuit tempus augmenti, aut ſtatus, in quo humidum radicale fere integrum perſeverat, nulla illius reſolutione facta. Probabile denique eſt, ex ſpeciali providentia, & voluntate ipſius Chriſti hoc fieri potuiſſe.

Subſtātia carnis a Chriſto aſſumpta ex Virgine nunquam a Verbo dimiſſa.

Dignitas matris quid Phyſicum addat perſonæ Virginis.

Tertio præter hoc genus cauſæ, ſeu concurſus, nihil aliud reale, ac phyſicum ex vi hujus dignitatis in Virgine reſultat, præter relationem realem matris ad Chriſtum hominem Deum, nihil enim aliud fingi, aut excogitari poteſt. Quarto vero hinc efficitur, ut moraliter, & ſecundum prudentem exiſtimationem, virgo retineat ſupremum quendam, & excellentem dignitatis gradum, propter ſingularem, quam cum Deo habet conjunctionem, & propinquitatem. Unde etiam fit, ut ſingulare jus habeat ad bona Dei filii ſui, ut in ſequentibus explicabimus. Ut vero, quanta ſit hæc dignitas, melius declaremus, accedamus ad alteram partem, & illam cum dignitate gratiæ, & filii adoptivi conferamus. Nam cum aliis, nullam comparationem facere neceſſe eſt, nam per ſe notum eſt, & eſſe inferiorem unione hypoſtatica, & eſſe ſupra omnem aliam dignitatem, quæ gratiam, ſeu amicitiam Dei formaliter non includat.

Dubium.

De hac vero dignitate gratiæ eſt difficultas. Sancti enim videntur illam præferre dignitati matris Dei. Auguſtinus lib. de S. virgin. cap. 3. *Beatior*, inquit, *fuit Maria, concipiendo mente, quam ventre*: & infra: *Felicius geſtavit corde, quam carne*. Et epiſt. 38. dicit: *maternum nomen, etiam in virgine eſſe terrenum in comparatione cœleſtis propinquitatis, quam illi contrahunt, qui voluntatem Dei faciunt*: nimirum per gratiam. Et Juſtinus q. 136. ad orthod. dicit, B. Virginem beatiorem eſſe prædicandam ob virtutem, quam habuit, propter quam meruit eſſe mater Dei, quam ob ipſam matris dignitatem. Quod videtur ſenſiſſe Chriſtus Dominus Lucæ 10. cum mulieri dicenti, *Beatus venter, qui te portavit*, reſpondit, *quinimo beati, qui audiunt Verbi Dei, & cuſtodiunt illud.* Ac ſi aperte diceret, beatitudinem hanc illi eſſe præferendam. Et ſimilia ſunt illa verba Matt. 12. *quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem*

pa-

patris &c. quæ verba tractans Cyprianus, ſer. de paſſione Domini, dicit, *prætuliſſe Chriſtum matri auditores verbi, & pauperes ſpiritu.* Quod non de perſonis, ſed de muneribus, & officiis neceſſario intelligendum eſt. Ratio denique adjungi poteſt ex dictis. Quia dignitas matris ſolum addit perſonæ Virginis relationem quandam ad Deum, vel hominem: dignitas vero filii adoptivi addit gratiam, gloriam, virtutes omnes, ac veram ſanctitatem, & reddit hominem Deo amicum, & innocentem, quatenus peccatum excludit, & inde conſequitur relatio filii adoptivi, quæ eſt ad Deum, ut Deus eſt: ergo.

In contrarium vero eſt. Quia hæc dignitas matris eſt altioris ordinis, pertinet enim quodammodo ad ordinem unionis hypoſtaticæ, illam enim intrinſece reſpicit, & cum illa neceſſariam conjūctionem habet. Propter quod Auguſtinus initio libri de aſſumpt. inquit: *Hujus dignitatis, & gratiæ effectum nec cor concipere, nec lingua valet exprimere.* Et Bernard. ſerm. de aſſumpt. & de nativit. Virg. & ſuper illa verba, *ſignum magnum*, &c. & hom. 2. in *Miſſus eſt*, variis modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinite ſuperare, quidquid ſub Deo homine excogitari poteſt. Et Laurent. Juſtinian. ſer. de purificatione, & ſerm. de aſſumptione, *tanto*, inquit, *dignitate cæteris eſt effecta excellentior, quanto propinquior erat Verbo*. Et ad eundem modum loquitur Anſel. lib. de excellentia B. Mariæ, præſertim in initio his verbis. *Supereminentem omni, quod poſt hominem Deum creatum eſt, excellentiam Beatæ matris Dei, quomodocunque, & ſaltem lippienti oculo cordis contemplari anhelans, horreo, et valde timeo*; & c. 2. *quamvis hoc ſolum de ſancta Virgine prædicari, quod Dei mater eſt, excedat omnem altitudinem, quæ poſt Deum dici, vel cogitari poteſt.* Et ſimilia habent Cyril. lib. de fide ad Reginas. Et Orig. hom. 1. ex variis. Et confir. quia ex hac matris dignitate colligunt Patres omnes B. Virginem, non ſolum excellentem gratiam accepiſſe, ſed etiam omnes gratias, & virtutes, & omnia dona, & Privilegia gratiæ inter alios ſanctos diviſa, ac diſtributa, in una Virgine fuiſſe ſimul congregata. Unde Bern. Epiſt. 174. *quod vel paucis*, inquit, *mortalium conſtat eſſe collatum, non eſt fas ſuſpicari tantæ Virgini fuiſſe negatum.* Et antiquus quidam ſcriptor, qui propter modeſtiam *Idiota* nomen ſibi impoſuit, lib. de contemplatione B. Mariæ cap. 2. t. 3. Bibliot. ſanct. propter hanc cauſam docet omnia ſpiritualia chariſmata, perfectiſſima in B. Virgine fuiſſe; & Bonav. in ſpeculo Mariæ c. 5. 6. & 7. ad hoc confirmandum accommodat illud Eccleſ. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Quia omnes hujuſmodi gratiæ, Mariæ capacitatem, matriſque dignitatem non excedunt. Et in hanc ſententiam refert Auguſt. & Bernar. qui multa ad rem præſentem tractat in quodam ſer. de Nativit. Domini, qui inter opera ejus dubia ponitur, & in alio ſimili ſerm. de B. Mar. Huic etiam ſententiæ favet Aug. ſerm. 17. de Nati. Dom. qui eſt 21. de tempore, & eodem principio utitur Damaſc. or. 1. de dormitione Virginis & Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, dicit B. Virginem eſſe plenam gratia, quia *omnibus gratiis abundavit*, & cauſam explicans inquit: *Ex te prodiit Deus noſter, omnem tibi largiens gratiam.* Sic Cypr. ſerm. de Nativ. Chriſti: *Matri*, inquit, *plenitudo gratiæ debebatur.* Et etiam Sophr. ſer. de aſſumpt. (qui inter opera Hieron. habetur) *cæteris*, inquit, *per partes, Mariæ autem ſe totam infundit gratiæ plenitudo.* Quæ verba uſurpavit etiam Petrus Chryſologus ſerm. 143. & Laurent. Juſtin. ſerm. de Aſſumpt. Virginis. Et Petrus Damia. in ſimili concione, ubi tractans illa verba, *quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii?* inquit: *Univerſus pulvis pigmentarius in Virgine projectus eſt, quando in ea virtutum conventus reverendum ſibi thalamum conſecravit, & ſi cæteris per partes ſpiritus adfuit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ ſupervenit.* Similiter Ambroſ. quem Bon. refert (& colligi poteſt ex lib. de inſtit. Virg. c. 13. & 14.) hoc dicit eſſe proprium Virginis, *ut omnibus fœcunda ſit gratiis*; ſic etiam Hieronym. t. 3. epiſt. 104. ad Principiam de expoſitione Pſ. 44. circa illa verba, *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*, inquit; *nam & ſancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia ſalutatur.* Optime Methodius or. de Purificatione: *Euge, euge*, inquit, *quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim univerſi debemus. tibi autem etiam ille debet, proinde qui dixit, honora patrem tuum, & matrem tuam. ut is decretum a ſe promulgatum obſervaret, & alios excederet, omnem matri & gratiam, & honorem impendit.* Unde Alb. Mag. lib. de B. Mar. c. 69. 70. & 71. dicit principium ex terminis per ſe notum eſſe, Virgini perfectius collatas eſſe omnium ſanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, & filii, qui Deus ſit, & principium omnis gratiæ: & hoc deniq; ſupponunt omnes Theologi, D. Th. & cum eo Cajet. q. 27. ar. 5. & 6. Antonin. 4. p. tit. 15. Durand. in 3. d. q. 2. & alii. Comparatur ergo hęc dignitas matris Dei ad alias gratias creatas tanquam prima forma ad ſuas proprietates, & e converſo, aliæ gratiæ comparantur ad ipſam, ſicut diſpoſitiones ad formam: eſt ergo hæc dignitas matris excellentior, ſicut forma perfectior eſt ſuis proprietatibus, & diſpoſitionibus. Alias non recte ex minori dignitate colligerent Sancti aliam multo majorem, & excellentiorem.

Ut reſpondeamus huic quæſtioni, advertendum eſt primo, conſiderari poſſe in Virgine conjunctionem maternam, quam habet cum Chriſto, ut homo eſt, præſcindendo in illo dignitatem perſonæ increatæ, ſolamque excellentiam gratiæ, & ſanctitatis contemplando: & hoc modo certum eſt, non habere virginem dignitatem aliquam, quæ cum dignitate gratiæ valeat comparari, quia ut ſic non conſideratur ut mater Dei. Quo modo poſſent non male exponi verba illa ſanctorum, quibus ſpiritualis conceptio Chriſti corporali præferri videtur. Et ſimiliter verba illa Chriſti, *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud*; mulier enim illa, quæ Virginis uterum beatum dixerat, nihil de Chriſti divinitate cogitabat. Alio ergo modo conſideranda eſt hæc dignitas, quatenus eſt ſingularis quędam conjunctio cum Deo, quā egregie D. Th. & Cajet. *affinitatem cum Deo* vocarunt. 2. 2. q. 103. a. 4. ad 2. & hoc modo, vix poſſunt hęc Dei maternitas, & filiatio adoptiva comparari, ſunt enim diverſorū ordinum, & mutuo ſeſe quodammodo excedunt.

Dici tamen poteſt primo, ſi præciſe conferantur ita, ut una ab alia omnino ſeparetur, præferendam eſſe dignitatem filii adoptivi, ut convincunt, quæ ad hanc partem confirmandam adducta ſunt, & hac conſideratione merito dicitur, ſi dignitas matris abſque gratia, & filiatione adoptiva futura eſſet, multo melius eſſe & eligibilius, filium Dei eſſe, quam matrem. Quo ſenſu recte etiam exponitur dictum Auguſt. & alia, quæ ſupra adducta ſunt. *Dignitas filii adoptivi dignitati matris Dei præferri quomodo poſſit.*

Secundo vero addi poteſt dignitatem matris Dei moraliter conſideratam, & prout includit omnia, quæ quodammodo ex natura rei, & ſecundum ordinem divinæ ſapientiæ illi debentur, altiorem eſſe dignitate filii adoptivi. Hanc ſententiam ſatis confirmant, quæ ad demonſtrandam poſteriorem partem adduximus. Et illi favet etiam D. Th. 1. p. q. 25. ar. 6. ad 4. dicens hanc dignitatem eſſe ſuo genere infinitam, quia eſt ſuprema quædam conjunctio cum perſona infinita. Nec poteſt dici tantum cōjunctio carnalis, ſed etiam ſpiritualis, quia licet media conceptione carnis facta ſit, tamen ad Deum ipſum aliquo modo terminatur. Unde idem D. Th. 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2 dixit, ratione hujus dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationem, quam aliis ſanctis. *Quia ſua operatione fines divinitatis propinquius attigit*: ita D. Th. loquitur, & ratione declaratur ex dictis, quia ſicut ratione unionis debetur humanitati Chriſti ſumma gratia, & gloria: ita ratione divinæ maternitatis debetur Virgini ſuo modo magna quædam plenitudo gratiæ, ut expoſuit D. Th. ſupra qu. 7. art. 10 dicens: *In Virgine fuiſſe plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam.* Quomodo etiam dixit Auguſt. lib. de nat. & grat. ca. 36. *Inde novimus tantam gratiam illi eſſe collatam, quia Deum concipere meruit, ac parere.* Et Sophron. ſerm. de aſſumpt. *Talibus decebat Virginem oppignorari muneribus, ut eſſet gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum.* Et ad eundem modum loquitur Anſel. lib. de conceptu virg. 18. Ildefonſus li. de vir. Mar. c. 2. & Rich. de S. Victor. l. 2. de Emmanuel, c. 26. & omnes alii ſupra adducti. Et plura alia teſtimonia ſanctorum congeremus infra, de excellentia gratiæ Virginis diſputantes. Et ratione confirmatur, quia dona gratiæ, quamvis in ſe perfectiſſima ſint, dantur tamen a Deo, ut perfectiones neceſſariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maxime Deus illa con- *Dignitas matris Dei altior dignitate filii adoptivi.* *Juxta muneris proportionē*

diverſa gratiæ privilegia Deus confert.

confert, quando ipſemet hominem aliquem in tali munere, vel dignitate cõſtituit: hac enim ratione Joanni Baptiſtæ tot gratiæ privilegia contulit propter munus Præcurſoris, juxta illud Luc. 1. *præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.* Et Apoſtoli propter ſimilem rationem abundantiam gratiæ acceperunt, ad Rom. 1. *Per quẽ accepimus gratiam & Apoſtolatum.* Et Nu. 11. dictum eſt Moyſi. *Auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis*, ſcilicet ſeptuaginta viris. Quia communicato cũ eis munere, oportuit etiam ſpiritum, et divinum auxilium cum eiſdem comunicari. Tandem hanc totam excellentiam debitam eſſe quodãmodo huic dignitati ita poteſt explicari. Quia decet matrẽ honorari a filio: imo ratione maternæ dignitatis habet ſingulare jus ad bona filii; ergo hac ratione dignitas matris eſt quodammodo ratio, & principium dignitatis gratię, quam quodammodo eminenter continet, ſecundum ordinem divinæ ſapientiæ: ergo ſub hac ratione dignitas hæc excellentior eſt, & ſimpliciter majus Dei beneficium exiſtimari debet eligi Virginem in matrem Dei, quam eligi v.g. Petrum ad gloriam, quia illa electio hanc in virtute, & eminentiori modo continet.

SECTIO III.

Quomodo fuerit B. Virgo ad hanc matris dignitatem prædeſtinata.

IN hoc dubio ſervata proportione tractari poſſunt omnia, quæ tom. 1. circa art. 3. q. 1. de Chriſti prædeſtinatione diſputata ſunt, & multa, quæ de prædeſtinatione aliorum hominum diſputari ſolent; ut tamen quæ ad præſentem locum pertinent, breviter complectamur, ſupponamus generalia principia, vel certa, vel quæ in ſuperioribus probabiliora judicavimus.

Virgo ab æterno in matrem Dei electa.

Primo ergo certum eſt B. Virginem fuiſſe ab ęterno electam, & prædeſtinatam, tum ad gratiam, & gloriam, tum etiam ad dignitatem matris Dei ante omnia illius merita præviſa. Hoc conſtat partim ex certa ſententia, qua conſtat omnes homines prædeſtinatos eligi abſque propriis meritis; partim ex iis, quæ tom. 1. diſp 8. diximus, ubi oſtendimus B. Virginem nullo modo meruiſſe, ut in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendunt ſancti Patres, cum dicunt Verbum divinum elegiſſe ſibi matrem, eamque ſola ſua voluntate ab æterno præordinaſſe. Ita ſentit Auguſt. lib. 2. de peccator. merit. & remiſſ. cap. 25. & Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt*. Et Cyprian. in ſerm. de Nativ. Chriſti in hoc ſenſu per antonomaſiam vocat Virginem *vas electionis*.

B. Virgo ideo in tantam gratiam, & gloriã prædeſtinata, quia in matrẽ Dei electa.

Secundo dicitur B. Virginem noſtro modo intelligendi prius ſecundum rationem prædeſtinatam eſſe, & electam, ut eſſet mater Dei, quam ad tantam gratiam, & gloriam. Hæc concluſio etiam eſt clara, ſuppoſitis iis, quæ in præcedenti ſectione dicta ſunt, & quæ de hujuſmodi ſignis rationis in dicto ar. 3. explicabimus. Ideo enim B. Virgo prædeſtinata eſt ad tantam gratiam, & gloriam, quia electa eſt in matrem Dei. Ordo enim executionis manifeſtat ordinem intentionis. Sed in re ipſa talis gratia, & gloria data eſt B. Virgini, ut eſſet ita diſpoſita, ſicut matrem Dei decebat; ergo ideo fuit electa ad tantam gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat præelecta.

Virgo per ſe ante præviſum originalis peccati ad gloriã, & maternitatem electa.

Tertio hinc colligo B. Virginem electam eſſe tam ad maternitatem, quam ad talem gloriam per ſe, & abſolute ante præviſum originale peccatum. Ita docet omnes, qui de prædeſtinatione Chriſti proportionali ratione opinantur, præſertim Galatinus lib. 3. c. 1. Et probatur ex dictis in illo art. 3. Primo, quia veriſimilius eſt omnes prædeſtinatos eſſe electos ad gratiam, & gloriam ante præviſum originale peccatum: ergo multo certius eſt B. Virginem fuiſſe eodem modo electam ad gloriam; ergo & ad maternitatem divinam. Secunda conſequentia patet, quia electio ad maternitatem in ordine finis anteceſſit, ut oſtenſum eſt. Prima vero probatur, quia vel inter electos non eſt ordo, ſed omnes ſimul in eodem ſigno rationis electi ſunt; vel ſi aliqua ratio ordinis conſiderari poteſt, potius electio B. Virginis anteceſſit, quam ſubſecuta ſit aliorum electionem, quia eſt altior & excellentior, & ad majorem Dei gloriam ſpectans. Unde S. Bernardinus Senenſis ſerm. 51. de B. Virg. c. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturam in mente Dei prædeſtinata fuiſti, ut Deum ipſum hominem procreares*. Quam ſententiam ex Anſelmo refert, & eandem ſignificat Rupert. l. 2. in Cantica. Secundo probatur, quia Chriſtus Deus homo prædeſtinatus eſt, ſeu electus ante præviſum originale peccatum; ergo & ejus mater. Probatur conſequentia, quia non tantum per ſe prædeſtinatus eſt ut homo, ſed etiam ut filius hominis; hic enim incarnationis modus, ſcilicet, ut fieret in utero Virginis, & ut Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem; per ſe ergo intendi potuit, ſicut ipſa incarnatio, atque adeo ſub illam intentionem, ſeu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præſcientiam originalis peccati. Unde Eccleſia ſancta ad Virginem accommodat teſtimonium illud, quod in ſupra dicto loco de Chriſto expoſuimus, *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum*, & illud, *ab initio, & ante ſecula creata ſum, &c.* Quia videlicet mater non fuit a filio disjuncta, etiam in electione divina. Quod videtur inſinuaſſe Andreas Cretenſ. in ſerm. de aſſumpt. dicens de B. Virgine. *Hæc eſt declaratio profundorum divinæ incomprehenſibilitatis, hic eſt ſcopus, qui excogitatus eſt ante ſecula.* Deinde addi poſſunt conjecturæ. Prima, quia ſi gratia Angelorum, & gloria, per ſe eſt intenta a Deo ante proviſionem omnis peccati, cur non magis excellentiſſima gratia, & gloria Virginis Beatæ, & conſequenter dignitas matris? Secunda, quia hæc dignitas ſingularis eſt, & ab omni alia creata diſtincta; ergo per ſe pertinet ad conſummatam perfectionem operum Dei; fuit ergo per ſe intenta. Tertia, quia hoc modo illuſtrior fit divina gratia erga humanum genus, quia non eſt contentus Deus naturam humanam aſſumere, ſed etiam honorare voluit perſonam creatam humanam, quantum in ratione perſonę capax fuit. Et ideo utrumque per ſe Deus intendit. Quarta, quia ſi aliorum hominum generatio per ſe intenta fuit, ut cum Auguſtino & D. Thom. ſupra docuimus, cur non magis humana Chriſti generatio ex matre? Quinta deque, quia ſicut mulier ex ſolo viro facta fuit, & per ſe a Deo intenta ante peccatum: ita generatio viri ex ſola muliere, quæ non minus mirabilis futura erat, per ſe debuit intendi propter perfectionem divinorum operum, quæ ex mirabili quadam varietate conſurgit. Quæ ratio fundamentum habet in Leone Papa, & aliis Patribus, quos tomo 1. diſp. 3. ſect. 1. citavi, quibus addi poſſunt Damaſcen. lib. 4. de fide c. 15. & Cyril. Jeroſol. catecheſi 12. Auguſt. ſerm. 7. de Nativit.

Sed contra, quia ſicut de Chriſto, ita & de B. Virgine, ſæpe ſancti indicant, fuiſſe prædeſtinatam matrem Dei occaſione peccati. Unde Auguſt. ſerm. 1. de Nativ. poſtquam multa in laudem B. Virginis dixerat, ita concludit. *Ideo omnes iſtos curſus naturæ Virgo Maria in Domino noſtro Jeſu Chriſto ſuſcepit, ut omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubveniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum, ſicut omne genus virorum Adam novus receperat Dominus Jeſus Chriſtus.* Et clarius in expoſitione ſuper Canticum *Magnificat*, quæ habetur in fine 9. tom. *Eva propter ſuperbiam*, inquit, *abjecta eſt*, *Maria vero propter humilitatem eſt electa.* Et Juſtin. Martyr. dialogo cum Tryphone ſatis poſt med. *Homo*, inquit, *natus de Virgine, ut per quam viam fraude ſerpentis intravit inobedientia, per eandem ſequeretur venia.* Confirmatur, quia ſequitur, ante præviſum originale peccatum prædefiniiſſe Deum totam ſeriem generationum ab Adamo uſque ad Virginem, quia non potuit B. Virgo per ſeminalem rationem, & naturali modo ab Adamo deſcendere, niſi ex his parentibus, & progenitoribus. Conſequens autem videtur creditu difficile. Objectio.

Ad Patres reſpondeo, in illis & ſimilibus locis, non explicare primam rationem, neque ordinem hujus prædeſtinationis: ſed proximum finem, quem Deus intendit in modo executionis ejus, ut plane conſtat ex verbis Juſtini, & ex priori teſtimonio Auguſtini, ubi non de electione, ſed de illius executione loquuntur. Auguſtinus vero in poſteriori loco, quamvis nomine electionis utatur, tamen ſolum de illa loquitur quo ad effectum ejus, quod evidenter conſtat, quia dicit, Mariam eſſe electam, *Quia factori ſuo humiliter ſe ſubdens ancillam ſe nominavit*. Certum eſt autem, ſi loquamur de prima electione ordine intentionis, non ideo Mariam fuiſſe electã, quia futura erat humilis, ſed potius, quia electa eſt, ideo illi datum eſſe, ut eſſet humilis: in re tamen effectum illius electionis conſecuta eſt, quia per humilitatem con- Reſpond.

grue

grue ſe diſpoſuit. Ad confirmationem, quamvis illatio illa pendeat ex quæſtione Phyſica, ſcilicet, an hoc individuum poſſit ex aliis parentibus naturaliter generari, quidquid tamen de hoc ſit, concedo ſequelam. Eſt enim illud conſequens verum, & facile ſuppoſita divina præſcientia, & efficacia divinæ voluntatis, ut facile conſtare poteſt ex iis, quæ dicto art. 3. diximus.

Quarto ex dictis colligitur, quid reſpondendum ſit interroganti, an ſi homo non peccaſſet, B. Virgo futura eſſet mater Dei? Dicendum eſt enim, ſi ſolum habeatur ratio illius primæ electionis, quia B. Virgo per ſe electa eſt, ex vi illius futuram fuiſſe, etiam ſi homo non peccaſſet, ſicut futuri fuiſſent alii homines, illorumque generationes. Quia illa electio, & motivum ejus, nihil involvit neceſſario pendens a peccato, & hoc ſuadent omnes conjecturæ primo adductæ: ſi autem huic electioni conjungatur tota ratio divinæ providentiæ, & præſcientia futuri peccati, ſaltem conditionata, ſic vere dici poteſt neceſſarium fuiſſe peccatum, ut Beata Virgo eſſet mater Dei. Quæ doctrina conſtat ex iis, quæ in ſimili quæſtione de Chriſto Domino diximus; eſt enim eadem proportionalis ratio.

Si homo non peccaſſet, quomodo Virgo futura eſſet mater Dei

Dubium.

Supereſt tamen difficultas circa priorem partem. Quia ſi homo non peccaret, & Verbum fieret homo, non aſſumeret carnem ex materno utero; ergo nec Beata Virgo futura eſſet mater Dei, nec potuit per ſe eligi in matrem, niſi occaſione peccati. Antecedens probatur, quia ſi Deus fieret homo abſque occaſione peccati, aſſumeret corpus a principio perfectum, & glorioſum, cui perfectioni repugnat conceptio in utero matris. Reſpondetur primum, ſub objectum illius electionis per ſe, & intrinſece non cecidiſſe illud, quod in argumento ſumitur, nec ex tali electione hoc neceſſario inferri; potuiſſet enim Deus fieri homo immortalis, non in ſtatu gloriæ, ſed in eo ſtatu, quem haberent homines viatores Adamo non peccante: per ſe enim decere potuit, Chriſtum eſſe viatorem cum conditione corporis ſtatui hominum accommodata, ut & illis mereretur, & ſuo exemplo viam ad beatitudinem demonſtraret. Addo Auguſtinum lib. 1. de peccat. merit. c. 27. & 28. dubitare, an homine non peccante, homines concipiendi eſſent in parvis, & debilibus corporibus, ita ut nec lingua, nec membris uti poſſent. *Quia non obſtante*, inquit, *exigua uteri capacitate, poſſet omnipotentia creatoris, filios nondum editos, grandes ſtatim facere.* Si igitur de omnibus hominibus ita Auguſtinus exiſtimavit, non improbabiliter poſſet aliquis dicere, etiam ſi Chriſtus concipiendus eſſet glorioſus, & perfectus, hoc nihil obſtare, quominus ex materno utero progrederetur. Præſertim quia durante illa vita immortali, in qua homines poſt certum, ac definitum a Deo tempus, eſſent ad beatitudinẽ transferendi, potuiſſet facile B. Virgo ſtatim poſt filij conceptionem, & animo, & corpore ſimul cum filio fieri glorioſa. Itaque non eſt, cur dicamus dignitatem matris Dei per ſe, aut neceſſario a peccato pendere.

Reſpon.

Si Deus fieret homo abſque occaſione peccati, quomodo aſſumeret corpus glorioſũ ex utero virginis.

DISPUTATIO II.

In tres Sectiones diſtributa.

De naturali perfectione, & origine Beatæ Virginis.

EXplicata dignitate matris, ad quam B. Virgo prædeſtinata fuit, conſequens eſt, ut tempus, & modum, quo dignitatem hanc conſecuta eſt, & perfectiones omnes, quibus ratione illius nobilitata eſt, explicemus. Quia vero gratia naturam ſupponit, ideo in diſputatione hac, omnia, quæ ad naturalem ejus perfectionem, & originem pertinent, præmittemus, dicturi poſtea de ſupernaturali perfectione.

SECTIO I.

Utrum Beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus.

Virgo ex copula carnali viri, ac fœminæ, ut alii homines nata

PRimum omnium tanquam certum ſtatuendum eſt, B. Virginem procreatam eſſe ex viri, & fœminæ commixtione carnali, ad modum aliorum hominum. Quanquam enim hoc neque in ſacra Scriptura legatur, neque in Conciliis expreſse definitum ſit, habetur tamen certa traditione, & communi conſenſu totius Eccleſiæ. Eſt enim ſingulare privilegium Chriſti, quod ex fœmina ſine opera viri conceptus ſit. Unde Luc. 1. dicit Angelus ad Virginem: *Spiritus ſanctus ſupervenietin te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi*. Et cauſam ſubdit, dicens. *Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*. Fuit ergo hæc propria prærogativa Filii Dei, & ad ejus ſingularem honorem ſpectat, ut alteri communicata non fuerit. Præterea ſequitur hæc veritas ex alio principio fidei, quo conſtat indiguiſſe Virginem redemptione, quia nimirum deſcendebat ex Adamo per ſeminalem generationem. Adde in graviſſimis etiam hiſtoriis mentionem fieri parentum Virginis, ſub propriis eorum nominibus, ſcilicet Joachin, & Annæ, ut conſtat ex Nicephor. lib. 1. cap. 7. & l. 2. c. 3. ubi ex Hippolyto Portuenſi hanc hiſtoriam refert. Idem Epiphan. hæreſ. 78. & in fine, & 79. circa medium, ubi expreſſe inquit: *Tametſi hiſtoria Mariæ, & traditio habens dictum eſſe patri ipſius Joachin in deſerto, uxor tua concepit, non tamen, quod ſine conjugio neque ſine ſemine viri hoc factum ſit*; & ibi damnat hæreſim Collyridianam, quæ ajebat, Mariam humanæ naturæ prorſus fuiſſe expertem. Plura habet Epiph. orat. de laudibus Virg. in tom. 7. Biblioth. Damaſcenus lib. 4. c. 15 & orationibus de B. Virg. & Andreas Jeroſolymit. oratione de Dormitione Deiparæ, & German. Conſtantinopolitanus oratione de oblatione Mariæ in templum, Gregorius Nyſſenus oratione de ſancta Chriſti Nativitate, Simeon Metaphr. & alii, qui hiſtoriam de Beata Virgine ſcripſerunt.

Neque obſtat quod Auguſt. lib. 23. contra Fauſt. cap. 9 hiſtoriam hanc de parentibus Virginis apocrypham reputet: tum quia ſolum dicit, non habere auctoritatem canonicæ ſcripturæ, quod & nos fatemur: tum etiam, quia ſolum illam rejicit, quatenus Fauſtus aſſerebat, Joachimum fuiſſe Sacerdotem ex tribu Levi, quod citatæ hiſtoriæ non dicunt, neque verum eſt, ut infra videbimus. Quo loco obiter advertendum eſt omnes prædictos authores honorifice loqui de his parentibus Virginis, ſentientes, illos nobiles, & honeſtæ conditionis, ac ſtatus fuiſſe. Quod notandum eſt contra hæreticos hujus temporis, qui injurioſe de Virgine, & ejus parentibus loquuntur, contra quos videri poteſt Caniſ. lib. 1. de B. Maria cap. 4. & lib. 4. cap. 7. Notat etiam Damaſc. nomina horum parentum non vacare myſterio, quia *Anna*, *gratiam*, ſeu *miſericordiam*: *Joachin* vero, *Dominus firmabit*, ſeu *ſuſcitabit*, interpretari poſſumus. Quo indicatum eſt eos genituros fuiſſe filiam, per quam Deus & miſericordiam ſuſcitaret, & gratiam confirmaret.

Parentes Virginis nobiles.

Dico ſecundo. Hęc B. Virginis conceptio non ſine aliquo miraculo, & ſupernaturali virtute perfecta eſt. Ex dictis patet. Referunt enim Annam fuiſſe ſterilem, & vitam ſine prole uſque ad ſenectutem produxiſſe, & orationibus conceptionem Virginis impetraſſe. Ita referunt Nicephor. Epiphan. Damaſcen. & Gregor. Nyſſ. locis ſupra citatis, & auctor libri de ortu Virginis, qui nomine Hieron. inter opera ejus habetur. Unde concluditur ratio, nam ſterilem, ſenem, & ex ſene concipere, non fit ſine miraculo; ſed B. Virgo hoc modo concepta fuit; ergo. Confirmatur primo ex Damaſceno orat. 1. de nativ. Mar. quia decuit, ut ad ſummum miraculum via per miracula ſterneretur, & ut in fabricanda Virgine gratia naturam juvaret, ac præveniret, & ut parentes Virginis ad talem fructum ſuſcipiendum ſe ſe deſideriis, & orationibus diſponerent.

Cõceptio Virginis miraculoſa.

Dices. Majus miraculum videtur concipi ex ſene ſterili, quam ex ſola muliere juvene, & fœcunda. Nam in priori opere deeſt tam efficiens, quam materia ſufficiens, & utrumque ſupplet Deus: in poſteriori vero, materia proportionata ſupponitur, Deuſque ſolum vices cauſæ efficientis aſſumit. Reſpondetur negando antecedens, quia in priori opere non omnino deeſt virtus efficiens, & materialis cauſa, ſed utraque concurrit licet imperfecta, ideoque divina virtute juvantur, quanquam conceptio in reliquis omnibus fiat naturali modo, & per carnis concupiſcentiam: at vero poſterior conceptio, quæ ex ſola fæmina fit virtute Spiritus ſancti, longe altiori modo fit. Quod a poſteriori declaratur, primo quidem, quia qui concipitur virtute Spiritus ſancti, ex vi conceptionis ſuæ non eſt obnoxius originali peccato, qui vero concipitur ex virili ſemine quantumvis ſenili, & ſterili, ex vi con-

Obiectio.

Reſpõſio.

conceptionis debitum habet contrahendi originale peccatum, ut Auguſt. notavit lib. 3. contra Julian. cap. 11. Deinde, quia modus conceptionis ex Spiritu ſancto proprius eſt Chriſti (ut diximus); alia vero conceptio ex parente ſterili, & ſene multis aliis ſanctis communicata eſt, ut Joanni Baptiſtæ, Iſaac, &c. Unde etiam ſumitur conjectura hunc ſaltem poſteriorem modum miraculoſę conceptionis B. Virginem decuiſſe.

Ex quo etiam veriſimile eſt, hanc Virginis conceptionem fuiſſe parentibus divinitus prænuntiatam, ut aperte refertur in dict. lib. de Nativit. Mariæ, nomine Hieronymi, & Epiph. hær. 70. & ſatis indicat Greg. Nyſſen. ſupra dicens, *Annam, cum prolem a Deo poſtularet, nutu divino fuiſſe confirmatam*. Cujus verba Nicephorus uſurpavit. Et quidem ſi conceptio Iſaac, & Joannis Baptiſtæ, parentibus divinitus nuntiata fuit, veriſimile admodum eſt parentes Virginis hoc beneficio non fuiſſe privatos. Unde Damaſc. ſupra de beatiſſima Anna loquens, inquit: *Quemadmodum priſca illa Anna, cum ſterilitatis morbo laboraret, per orationem, ac promiſſionem Samuelem procreavit: eodem modo hæc etiam per obſecrationem, et promiſſionem, Dei genitricem a Deo accepit, ut ne hæc quoque cuiquam ex illuſtribus matronis cederet*.

Cõceptio Virginis parentibus prænuntiata,

Ultimo veriſimile ex dictis fit (quod in eodem li. Hieron. dicitur) divinitus revelatum eſſe parentibus nomen Mariæ, ſicut nomen Iſaac revelatum fuit Abrahæ, Gen. 17. & nomen Joannis Baptiſtæ, Zachariæ, Luc. 1. Ubi etiam Eliſabeth indicatur fuiſſe revelatum, ut ibidem notavit Ambroſius: non eſt autem veriſimile ſingulare hoc divinæ providentiæ genus, & amoris indicium aliis conceſſum, virgini fuiſſe denegatum, quod indicavit Ambr. lib. de inſtitut. Virginis c. 5. dicens: *Unde et ſpeciale Maria Domini hoc nomen invenit, quod ſignificat, Deus ex genere meo*. Quam nominis etymologiam, non invenio, unde Ambroſius ſumpſerit. Nam juxta proprietatem linguę Hebraicæ, aut Syriacæ, *Maria* potius *ſtella maris* ſeu *Domina* interpretatur, ut conſtat ex Hieron. lib. de nominibus Hebraicis, & Damaſc. l. 4. c. 15. & aliis patribus, quos Caniſ. congerit l. 1. de B. Virgin. c. 1. ubi de hoc venerando nomine copioſe, & eleganter diſputat.

Nomen Mariæ divinitus revelatũ parẽtibus.

SECTIO II.

In qua naturali perfectione concepta fuerit B. Virgo.

INquiri hoc loco conſequenter poterat, quo tempore B. Virgo concepta ſit. Sed in hac quæſtione explicanda nihil eſt quod immoremur, ſupponimus enim ex Nicephor. lib. 2. c. 3. quartodecimo, vel decimo quinto ætatis anno (quod infra ſuo loco definiendum eſt) filium ſuum concepiſſe; unde, ſi quæ in ſuperioribus dicta ſunt de tempore, quo incarnatio facta eſt, conſiderentur, facile erit tempus conceptionis, ſeu nativitatis Virginis, ad veram chronologiæ rationem reducere, ſaltem quod ad numerum annorum pertinet. Nam quod ad menſem attinet, eccleſiaſtica traditione habemus, octavo Septembris die natam fuiſſe, atque adeo octavo Decembris die fuiſſe conceptam. Quo autem die hebdomadæ nata, vel concepta fuerit, incertum eſt.

Tempus nativitatis Virginis,

Omiſſa ergo chronologica quæſtione, de naturali perfectione Virginis breviter dicendum eſt, corpus beatiſſimæ Virginis fuiſſe in ſua ſpecie, & ſexu maxime perfectum. Ita docent omnes patres, qui de B. Virgine ſcribunt. Nec poteſt ſine temeritate negari, cum nulla auctoritas, vel ratio obſtet, & per ſeſe decens, ac myſterio Incarnationis maxime conſentaneum ſit. Primo, quia ex illo corpore Chriſti corpus formandum erat: ad divinam ergo providentiam pertinuit accommodare medium fini, & materiam effectui aptam præparare, præſertim cum divina virtus, quæ in hoc opere ſingulari modo operabatur, facillime hoc poſſet perficere. Secundo, quia decuit Chriſtum, & Virginem eſſe inter ſe ſimillimos, non ſolum moribus, ſed etiam & corporis perfectione, & affectibus. Hæc enim ſimilitudo, & ad conciliandum amorem, & ad majorem perfectionem pertinet: unde hoc fuiſſe B. [illegible] revelatum, legitur in 1. lib. 50. & 51. [illegible].

Corpus B. Virginis, in ſua ſpecie maxime perfectum,

[illegible] colligitur multi[illegible] B. Virginem propter optimam corporis complexionem cum magna moderatione animi [illegible], nunquam [illegible], ac proprium mor-

[illegible]

bum incidiſſe; & Sophr. in Ep. Synodica, quæ habetur in 6. Synod. Act. 11. dicit, corpus Virginis ab omni contagione fuiſſe liberum, & ejus carnem, *Immaculatam, & puriſſimam* vocat, quæ *ſancta & immaculata* dicitur in eadem 6. Synodo act. 18. in edicto Conſtantini. Et conjecturę adductę de Virginis perfectione, & cum Chriſto ſimilitudine, hoc ſatis confirmant, ut recte Cajet. docuit opuſculo de ſpaſmo Virg. & Galatinus l. 7. cap. 10. quanquam Abulenſ. q. 13. in c. 12. Levit. contrarium ex parte ſentiat, ſine fundamento tamen, ut latius tractavimus infra de Chriſti conceptione diſputantes.

Secundo colligitur B. Virginem præditam fuiſſe honeſtiſſima corporis pulchritudine, ut late docuit Anton. 4. par. theologali tit. 15. cap. 10. §. 2. & colligitur ex Richardo Victor. in c. 26. in Cantica, ubi dicit fuiſſe, *vultu Angelico, tam corpore, quam mente*, accommodans illud, *Tota pulchra es amica mea*. Unde Gregor. Naz. in Chriſto patien. ante med. ſic inquit: *O Virgo, forma quæ nitore cæteras præis*; & Andreas Jeroſ. ſerm. de aſſumptione ſic ad Virginem loquitur: *Eximia pulchritudo, a Deo ſculpta ſtatua, recte deſcripta*. Unde pulchritudo Rachel, & ſimilium mulierum veteris teſtamenti figura fuit pulchritudinis Virginis. Huic denique veritati conſentanea ſunt, quæ de forma Virginis refert Niceph. l. 2. c. 23. Ratio præterea ſumpta ex ſimilitudine cum Chriſto, quem priori tom. oſtendimus etiam in corpore fuiſſe pulcherrimum, hoc ipſum confirmat. Denique ratione naturali hoc colligi poteſt ex principio poſito. Nam corporis pulchritudo ex optima complexione, & porportione membrorum naſcitur; corpus autem Virginis fuit optime temperatum, omnia etiam ejus membra perfectam proportionem habuerunt; ergo. Addunt vero graviſſimi Theologi talem fuiſſe Virginis pulchritudinem, ut eam intuentes non niſi ad caſtitatem, & pudicitiam excitaret. Ita docuit D. Th. in 3. d. 3. q. 1. ar. 2. quæſtiunc. 1. ad 4. qui merito adjungit, hunc fuiſſe ſingularis gratiæ effectum, quia ſola naturalis forma, aut virtus, vel modeſtia ad illum non ſufficeret. Præſertim cum addat Alen. 3. par. q. 9 m. 3. ar. 1. B. Virginem ſuo aſpectu concupiſcentiæ motus extinxiſſe. Quod videtur prius docuiſſe Ambr. lib. de inſti. Virg. c. 7. ubi ſic inquit: *Tanta erat ejus gratia, ut non ſolum in ſe virginitatem ſervaret, ſed etiam, ſi quos inviſeret, integritatis inſigne conferret*. Idem docuit S. Bonavent. in 3. diſt. 3. 1. p. ar. 2. q. 3. Gab. q. 2. ar. 3. dub. 1.

Pulchritudo Virginis corporis qualis,

Pulchritudo Virginis caſtitatis, incentivũ

Ultimo addendum eſt B. Virginem animam perfectiſſimam fuiſſe ſortitam. Hæc concluſio fortius perſuaderi poteſt omnibus teſtimoniis, & rationibus, quibus perfectionem corporis confirmavimus. Primo quidem, quia perfectio animæ magis neceſſaria eſt, quam corporis. Secundo quia ſimilitudo in perfectione animæ nobilior eſt, quam corporis. Tertio quia anima accommodari debet corpori, & e contrario. Quarto denique, ut perfectiſſima gratia haberet proportionatum naturæ fundamentum. Quanta vero fuerit tota hæc perfectio, & an cum perfectione Adæ, aut Evæ, conferri poſſit, nec multum refert, neque in hoc certum aliquid definiri poteſt.

Anima Virginis perfectiſſima,

SECTIO III.

Utrum B. Virgo ex tribu Juda, & ex ſtirpe David originem duxerit.

DE genealogia Chriſti tractat D. Thom. infra, q. 31. art. 1. 2. & 3. diſputans enim de Chriſti conceptione, conſequenter diſſerit de illius genealogia, & origine ſecundum carnem. Quia tamen genealogia Chriſti, & Virginis eadem eſt, quoniam Chriſtus non habet humanam originem, niſi per matrem, ideo breviter hoc loco rem totam expediemus. Fauſtus igitur hæreticus (ut eſt apud Auguſt. lib. 23. contra illum cap. 3. & 4.) aſſeruit Chriſtum, ſi non fuit genitus ex Joſeph, non potuiſſe eſſe ex familia David, quia B. Virgo non erat ex illa tribu, ſed ex Levitica, cum eſſet cognata Eliſabeth, Luc. 1. Gnoſtici autem hæretici de ſtirpe Mariæ portentoſum librum ſcripſerunt, quem confutat Epipha. hær. 26.

Dicendum vero primo eſt B. Virginem duxiſſe originem ab Abraham, & Jacob ex tribu Juda per familiam David. Eſt res certa de fide. Quia ex ſcriptura conſtat Chriſtum fuiſſe promiſſum Abrahæ. Gen. 18. & 22. & Jacob Gen. 28. conſtat etiam fuiſſe de tribu Juda. Gen. 29.

B. Virgo de tribu Juda,

& ad

& ad Hebr.7.& filium David,Matth.1.ad Rom.1. & ex variis locis Evangeliorum conſtat, communem ſenſum omnium Hebræorum fuiſſe, Meſſiam futurum fuiſſe filium David,Matth.21.Marci 12.Luc.20.Joan.7. Quod etiam ſatis convincitur ex promiſſionibus factis David 2.Reg.7.& Pſ.131.quas in Chriſto fuiſſe impletas teſtatur Angelus Luc. 1. Denique etiam inter gentes adeo hæc fama percrebuit,ut Veſpaſianus,& Domitianus, omnes,qui erant de ſtirpe David,interficere tentaverint, eo quod ex illa progenie Regem naſciturum audiiſſent , qui omnibus dominaretur. Euſ.l.3. hiſt.c.11.&15. Hæc autem omnia non poſſunt inChriſtum convenire niſi ratione matris,cum ſecundũ carnem patrem non habuerit.

Objectio. Dices:Chriſtus dicitur in Evangelio filiusJoſeph;ergo ut dicatur,filius David,aut Judæ, ſatis eſt, quod Joſeph fuerit ex tribu Juda, & familia David,etiam ſi B. Virgo non eſſet ex illa tribu,quia Chriſtus fuit veluti adoptatus filius Joſeph jure conjugii inter Mariam,& Joſeph; hoc autem ſatis eſſe indicant Origenes lib.1. ſuper Epiſt. ad Rom.& Auguſt.lib.2.de conſenſu Evang c.2.Reſpondetur;, certum eſſe debere Chriſtum non tantum hac ratione,ſed quia vere carnem ſumpſit ex filia David , dici, ac vere eſſe ex familia David,ut bene docuit Auguſt.lib.23. contra Fauſ.cap.8.9.& 10.& Euſeb.lib.7. de Demonſtr. Evangelic.c.5.& 6.& indicat Athanaſ.lib.1.de humana natur.ſuſcepta non longe a fine. Et probatur, quia aliàs ſicut Chriſtus, non vere fuit , ſed exiſtimabatur filius Joſeph,ita non vere eſſet de tribu Juda,quod eſt contraPaulum,nec ſecundum veram ſucceſſionem, & originem a David deſcenderet,contra illud Pſ. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Quod teſtimonium de Chriſto interpretans Petrus Actor. 2. citat: *De fructu lumbi ejus ſedere ſuper ſedem ejus*,& Tertull.lib.de carne Chriſti cap.21.ſimiliter legit, *De lumbis David.* Conſtat igitur B. Virginem contentam fuiſſe in lumbis David,& propterea Chriſtum dici,*Fructum lumborum ejus.* Quod expoſuit Iſai.c.11.dicens: *Egredietur virga de radice Jeſſe & flos de radice ejus aſcendet.* Supra enim ex Hieron.&aliis patribus interpretati ſumus,hanc virgam eſſe Virginem,florem autem,Chriſtum,qui propterea dicitur,*Leo de tribu Juda,radix David.* Apocal.5. Ac denique Paul.ad Roman 1. *Qui factus eſt*(inquit)*ei ex ſemine David ſecundum carnem.*Nec interpretatioOrigenis admittenda ulla ratione eſt,quia ſola adoptio,vel potius exiſtimatio,non ſatis eſt,ut dicatur;*Factus ſecundum carnem ex ſemine David*,ſicut non poſſet ullo modo dici *factus ex ſemine Joſeph.* Auguſtinus vero in priori loco ſolum dicit, ſi non eſſet alius modus explicandi locum Matthæi,illum poſſe ſufficere. Conſideratis tamen aliis ſcripturæ locis,certum eſt,quod diximus.

Objectio. Sed hinc inſurgit gravis difficultas : ſequitur enim Matthæum non recte narraſſe genealogiam Chriſti, deducendo illam uſque ad Joſeph , quandoquidem hoc non ſatis eſt, utChriſtus oſtendatur eſſe ex familia David . Neque enim ſatisfacit vulgaris reſponſio,nimirumMatthæum hoc feciſſe,ut conſuetudinem ſcripturæ ſervaret, narrandi genealogiam per paternam lineam. Cur enim oportuit morem hunc in Chriſti genealogia ſervare,cum mos naturæ in illius conceptione ſervatus non fuerit , qui ex matre ſine patre procreatus eſt ? Quod vero quidam ajunt,cum Matthæus Hebræis ſcriberet,recens converſis ad fidem,non fuiſſe expediens, ut ſtatim in initio Evangelii tantum myſterium illis proponeret, ne illos a fide deterreret,hoc,inquam,frivolum eſt.Nam ſtatim in eodem capite primo Evangelii , clariſſime idem myſterium proponit,dicens: *Quod enim in ea natum eſt,de Spiritu Sancto eſt.* Reſponſio communis patrum eſt, non oportuiſſe uſitatum ſcripturæ veteris morem in initio novi teſtamenti ſtatim immutari . Quia explicata origine Joſeph, conſequenter conſtabat Virginem eſſe ex eadem tribu , quia lege lata Numer.ultimo, fœminas neceſſarium erat viris ex eadem tribu in matrimonium dari : ita Chryſoſt.hom.2.in Matth.Hier. Anſelm.Theophyl. Euthy.& alii in 1.cap.Matth.

Reſponſ.

Objectio. Sed inſtabit aliquis, quia hæc lex nec fuit univerſalis, nec ſemper ſervabatur;conſtat enim David duxiſſe Michol ex tribu Beniamin,lib.1.Reg.c.18.& Judicum 21. filii Iſrael jurarunt, ſe non daturos filias ſuas filiis Beniamin in uxores,propter quoddam crimen, quod eſt ſignum id facere antea licuiſſe tam in illa tribu , quam in aliis.Ac denique certum eſt,inter tribum regiam , & leviticam,ſæpe eſſe contracta matrimonia, ut conſtat Exod.6.ubi Aaron accepit uxorem Eliſabeth ex tribu Juda,& 2.Paralip.2.Jojada Pontifex habuit uxorem Joſabeth filiam regis Joran.Unde non video, cur Philo Judæus lib.2.de monarchia verſus finem dixerit, aliis quidem ſacerdotibus licuiſſe ex aliis tribubus uxores ducere, eo quod non expediret plebem in totũ ſubmoveri a ſacerdotum affinitatibus , Pontifici autem non permitti niſi ex ſacerdotali genere uxorem accipere. Niſi fortaſſe regiam tribum non excludat , quia regales fœminæ aliqua ex parte ex ſacerdotali genere deſcendebant. Et augetur difficultas, quia illa lex citata ad ſummum præcipit conjuges eſſe contribules, non vero ex eadẽ familia;ſic enim habet:*Nubant,quibus volunt,tantum ut ſuæ tribus hominibus* ; ergo ex narratione Matthæi non poteſt colligi Virginem fuiſſe ex familia David, eſto concedamus eſſe ex tribu Juda .

Reſponſ. communis. Reſponſio communis eſt , eam legem habuiſſe locum in fœminis ſuccedentibus in hæreditate paterna, ut plane colligitur ex citato capite ultimo Numeror.ſi occaſio ferendi legem illam, & illius ratio conſideretur , unde Septuaginta , & Chaldaica paraphraſis,clarius dixerunt, *omnis filia hæres.* Idemque colligitur ex Tobiæ 7. Tunc autem oportuiſſe hanc filiam hæredem, ſeu unigenitam dari propinquiori,ut familia ſervaretur, ut indicatur in eodem cap.ultimo Numer.in verbo illo:*Ducent uxores de tribu & cognatione ſua;* & infra , *ut hæreditas permaneat in familiis* , & a ſimili colligitur ex Deuteronomii 25.& Ruth 3.& 4.Virgo autem Maria erat filia unigenita,& hæres Joachim , unde concluditur fuiſſe propinquiſſimam Joſeph, atque adeo ex tribu Juda , & familia David . Hanc reſponſionem late, & eleganter declarat Euſebius Emiſſenus hom. de nativitate Mariæ. Sed adhuc non eſt evacuata difficultas,hęc enim reſponſio ſupponere videtur, quod probandum erat. Fauſtus enim , vel quivis alius,qui negaret Virginem eſſe de tribu Juda, ſed ſacerdotali , ex patre ſacerdote, conſequens eſt, ut negaret illam eſſe filiam hæredem, quia in tribu Levitica non erant hæreditates : ergo ex Matthæo nullum argumentum conrra eum,qui hoc modo contenderet,ſumi poteſt. Reſpondeo igitur Matthæum non intendiſſe eo loco probare Chriſtum eſſe ex tribu David , ſed ſimpliciter narrare hiſtoriam: ſuppoſuit autem id , quod eo tempore erat inter Judæos notiſſimum , Mariam ſcilicet fuiſſe filiam unigenitam , & hæredem,& ex eadem tribu,& familia , ex qua erat Joſeph Et quia Judæi , ad quos ſcribebat,in hoc repugnaturi non erant, ſufficiens eſſe duxit familiam , & lineam Joſephi deſcribere, & ex motione Spiritus Sancti , cujus nutu ſcribebat, uſitatiorem Scripturæ morem ſervare voluit . Primo ut Scripturarum conſenſio , & convenientia in ipſo ſtatim novi teſtamenti exordio appareret . Secundo, ut inter Mariam , & Joſeph verum interceſſiſſe matrimonium vel eo conſtaret,quod Joſepho ut capiti deferebatur.Adde Spiritum Sanctum, præcipuum ſacræ Scripturæ auctorem, non tantum Matthæo , ſed etiam Luca ad ſcribendam Chriſti genealogiam uſum fuiſſe,voluiſſeque omnibus modis declarare Chriſtum eſſe ex David , ut in ſequentibus amplius declarabitur . Et hoc confirmat , quod Lucas c.2.refert, aſcendiſſe B. Virginem cum Joſeph in Bethlehem civitatem David,ut deſcriberentur , tanquam de eadem ſtirpe generati,ut Hieron.notavit,& tanquam habentes propriam facultatem,&hæreditatem in illa tribu & familia. Ut enim colligitur ex Ioſepho li. 18 antiq.c.1. illa deſcriptio magis fiebat intuitu facultatum, ſeu hæreditatum, quam perſonarum .

Objectio. Reſponſ.

Origo Virginis ex Juda & David, per lineã paternam. Secundo dicitur,B.Virginem deſcendiſſe ex Juda, & David per lineam paternam,& non tantum maternam. Hanc aſſertionem conſtituo propter Aug.qui dicto loco l.23.contra Fauſt.videtur ſentire , ad veritatem ſacræ Scripturæ dicentis Chriſtum eſſe ex Iuda,& David, retinendam ſatis eſſe, ſi B.Virgo ſaltem per maternam lineam ab illis deſcendiſſe credatur . Quod non diſplicet D.Th.q.3.art.2.ad 2.in fine. Concluſio tamen poſita eſt D.Th.in 4.d.30.q.2.art.1.q.3.ad 4.& diſerte aſſeritur ab Ambroſ.lib.3.in Lucam & Damaſc.lib.4.c.15.& ab aliis Patribus,quos ſtatim referam,& videtur ſatis probari ex promiſſionibus citatis. Nam, ſi Chriſtus per maſculinam lineam deſcendiſſet ex Levi, potius ad illum,quã

ad

ad Judam; vel David pertinuiſſet promiſſio. Sed præterea probatur ex Paulo ad Hebr.7. ubi affirmat Chriſtum eſſe de tribu Juda,& negat eſſe de tribu Levi: ergo & B. Virgo fuit de tribu Juda,& non de tribu Levi, abſolute, & ſimpliciter loquendo, quia (ut dictum eſt) Chriſtus non ſortitur tribum,niſi per Virginem:ergo deſcendit B. Virgo per lineam paternam ex tribu Juda, & non ex tribu Levi: patet conſequentia. Primo, quia abſolute magis denominatur aliquis ex paterno, quam ex materno genere.Secundo,quia ſaltem non poteſt vere de aliquo negari,quod ſit ex illa tribu,ſeu origine,ex qua eſt pater ejus:Chriſtus autem,& conſequenter Virgo ſimpliciter negatur eſſe ex ſtirpe ſacerdotali, ut notavit etiam D.Tho.ſupra q.22.art.1.ad 2.Tertio quia diſtinctio tribuum in paterna linea conſervabatur, ut indicavit D. Thom.ſuper ad Heb. 7. & clarius notavit Janſen. in concord.cap.6.& poteſt facile oſtendi. Quia filiæ Levi dabantur in matrimonium filiis Juda,& e contrario, ut oſtenſum eſt;ergo,ut tribus non confunderentur, per lineas maſculinas neceſſario diſtingui debuerunt. Quarto denique confirmatur ex ſupradictis. Quia, ſi B. Virgo fuiſſet filia ſacerdotis, etiamſi haberet matrem ex tribu Juda, non habuiſſet hæreditatem paternam, quod eſt contra omnia ſupra dicta; ergo Joachin pater Virginis non fuit ex tribu Levi; fuit ergo ex tribu Juda, nam ſolum inter has tribus poteſt eſſe controverſia. Neque Auguſtinus in citato loco contrarium dicit., quamvis confutando Fauſtum,ut illum convincat, varios modos explicet,quibus B.Virgo potuit ex David originem trahere. Divus Thomas autem in priori loco citato nihil aliud fecit, quam Auguſtini verba referre.Advertendum vero eſt, teſtimonio Pauli, & rationibus factis recte convinci,Virginem per lineam paternam deſcendiſſe ex tribu Juda. Quod vero eandem lineam traxerit ex familia David,non ſatis poteſt illo teſtimonio probari. Suaderi autem poteſt aliis teſtimoniis, quibus prædicatur Chriſtus filius David,ejuſq; regni ſucceſſor.Reliquæ etiã cõjecturæ adductæ,ſervata proportione,hoc ſatis demõſtrãt.

Dico tertio: B.Virgo per lineam paternam deſcendit ex David per Nathan, & filios ejus, quamvis veriſimile ſit aliqua alia via habuiſſe originem ex Salomone. Prior pars hujus concluſionis non eſt certa, ſed probabilis.Docuit illam Damaſc.l.4.c.15. ubi etiam genealogiam deſcribit,juxta quam,ſi vera eſt,genealogia Virginis eſt eadem,quam deſcripſit Luc.c.3. exceptis tribus primis generationibus, ſcilicet a Levi uſque ad Virginem:tamen a Levi uſque ad Adam eſt omnino eadem: eam vero complevit Damaſc.dicens,Levi genuiſſe Pantheram, hic Barpantheram, hic Joachin Patrem Virginis,unde juxta eandem deſcriptionem, Joſeph, & Maria erunt in quarto gradu conſanguinitatis, non naturali, ſed legali:quia Joſeph dicitur fuiſſe legalis filius Heli,& pronepos Levi,qui erat atavus B.Virginis, ſed hæc deductio Damaſc.habet difficultates infra attingendas. Melius ergo confirmabitur conc ex Luc.3.ſimulq; deſerviet ad conciliandam genealogiam Chriſti, quam ibi deſcribit Lucas,cum ea,quam Matthæus c.1.deſcripſit.Primo ergo probatur concluſio ex dicto c.3.Lucæ,ubi ſic dicitur. *Et ipſe Jeſus erat incipiens,quaſi annorum triginta, ut putabatur,filius Joſeph,qui fuit Heli,&c.*ubi Evangeliſta deducit lineam uſque ad Nathan filium David, & deinde uſque ad Adam;ſed veriſimile eſt ibi narrare genealogiam Virginis,& non Joſeph;ergo. Probatur minor primo,quia ita exponunt illum locum graves,quamvis recentiores auctores,Cajet.Janſen.Dionyſ. Carth.Arias Montanus, Gagnejus, Palatius, & alii expoſitores Matth.1.& Luc.3.Galatin.lib.7.cap.12.Joa. Dried.lib. 3.de dogmat.c.5 Par 4.in fine, & Joannes Lucidus lib.7. de emendat.temporum c.1.Cano.11.de locis c.5.Soto in 4.d.30.q.2.art.1.& idem ſentit Caniſ.lib.1.de Deipara.c.3.ubi hanc ſententiam ex Hoſiandro refert lib.1. Harmon. Evan.c.16. & probare videtur idem Eraſmus annot.in c.3.Lucæ.Citari autem ſolent in hanc ſententiam Hieron.vel auctor lib.de ortu Virg.& Aug. lib.2.de quæſtion.Evang.q.5. ſed in his locis nullum eſt verbum de hac re.In libro autem primo quæſtion.veteris, & novi teſtamenti q.56.& lib.2.q.6.qui nomine Aug in tit.4 continentur,indicatur hæc expoſitio, quatenus ibi dicitur,cum Lucas ait,*qui fuit Heli*, non de Joſeph, ſed de Chriſto loqui. Quod ſtatim exponemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſc.l.4.c.15.Sed immerito: illius enim ſententia jam explicata eſt.

Secundo hæc expoſitio facile accommodatur textui. Cum enim Lucas ait: *Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta,ut putabatur filius Joſeph,qui fuit Heli*,optime intelligitur illud relativum, qui, non referre Joſephum,ſed Chriſtum,qui dicitur fuiſſe Heli, non filius,ſed nepos.Cum enim Evangeliſta ex profeſſo ſermonem de Chriſto haberet,& ſolum per occaſionem nominaſſet Joſeph,non eſt credibile totam ſequentem genealogiam ad Joſeph,& non potius ad ipſum Jeſum retuliſſe,ita ut verbum illud, *qui putabatur filius Joſeph*, per parentheſim legatur, quæ conſtructio vere quadrat cum textu Græco,ubi non fit aſcenſio,ſeu narratio per relativa,ſed ſolum per genitivos hoc modo, *& ipſe Jeſus erat ut putabatur filius Joſeph*, τοῦ Ἡλί. Quia vero Evangeliſta præmiſerat Jeſum non habere Patrem niſi exiſtimatum, & matris nollet mentionem facere,immediate tranſcendit ad avum. Unde nihil obſtat,quod in aliis generationibus ibi numeratis proximus parens referatur, id enim in Chriſto fieri non potuit,quia aſcendendo non habebat patrem verum,neque hominem progenitorem propinquiorem avo;neque hoc eſt novum in Evangelio, quia Matthæus c.1. eiſdem verbis numerans varias generationes,interdum tranſiit immediate ad nepotem, quia non decuit interjacentes numerare. Deinde etiamſi exponamus illud relativum,*qui*,referre Joſeph,non eſt neceſſe,ut dicatur eſſe Heli,quia fuerit filius ejus naturalis, ſed quia erat quaſi legalis filius ratione conjugii cum B.Virgine, cujus naturalis pater erat Heli;ſic enim interdum gener ſocerum ſuum patrem vocare conſuevit. Eſt itaque veriſimile,cum Matthæus narraſſet naturalem genealogiam Joſeph, quæ ad Chriſtum comparata, legalis quodammodo dici poteſt, Lucam e contrario veluti legalem originem Joſeph, naturalem autem Chriſti deſcripſiſſe. Cum enim præmiſiſſet Lucas, Joſeph non eſſe verum patrem Chriſti, ſed tantum exiſtimatum, non erat, cur illius naturalem genealogiam ſtatim ſubjungeret, ſed potius genealogiam Virginis, & Chriſti ſecundum carnem. Et confirmari poteſt hæc expoſitio. Quia fere omnes interpretes fatentur Joſeph non fuiſſe naturalem filium Heli, quia Matthæus dicit fuiſſe genitum ex Jacob, & ideo alii dicunt eſſe adoptatum,vel legalem;multo ergo facilius exponi poteſt,quod ſit filius,ut ita dicam,conjugalis, & quodammodo naturalis jure matrimonii, niſi quis velit priorem illam Auguſtini ſententiam hic applicare, dicendo fuiſſe etiam adoptivum filium Heli patris naturalis Virginis. Nec committitur æquivocatio,etiamſi in aliis,qui in illa linea deſcribuntur, intelligendi ſint parentes naturales, quia non ſine cauſa Evangeliſta uſus eſt illo communi, & præciſo termino, *qui fuit Heli,qui fuit Matthat, &c.* & a verbo *generandi*, & alio ſimili abſtinuit. Unde deveniendo ad Adam dixit, *qui fuit Dei*, cum tamen non fuerit proprie filius Dei,quod in omni ſententia neceſſario dicendum eſt,ut notavit D.Th.q.31.a.3.ad 3.

Ultimo tandem ſuadetur hæc expoſitio.Quia non eſt veriſimile,Evangeliſtas omnino prætermiſiſſe propriam, ac naturalem Chriſti genealogiam, quæ per Virginem ſeu ejus patrem texenda erat, præſertim cum non ſit in ſcriptura inuſitatum,originem fœminarum deſcribere, quando ſingularis ratio occurrit.Sic enim Judith, illius fœminæ proſapia deſcribitur propter ſingularem excellentiam illius, & ad extollendam victoriam, quam de Holoferne reportavit,quæ ſicut in aliis, ita & in hoc B. Virginis figura fuiſſe videtur.Solet tandem concluſio poſita confirmari ex verbis Jerem.22.ubi de Jechonia dicitur. *Non ſedebit de ſemine ejus vir ſuper ſolium David.* Unde videtur colligi Chriſtum, qui ſuper ſolium David ſedit, non fuiſſe de ſemine Jechoniæ, atque adeo nec Salomonis per maſculinam lineam. Sed hoc teſtimonium non admodum urget, quia ſatis commode exponi poteſt de regno temporali Judæorum,in quo nec Chriſtus Dominus Jechoniæ ſucceſſit,ut cum Ambroſio l.3. in Luc. notavit D.Thom.q.3.1.a.2.ad 3.

Sed occurrunt in hac ſententia,& in expoſitione poſita graves difficultates: prima eſt, quia videtur pugnare cum tota antiquitate, & communi Patrum ſententia, tractantes enim loca Matth.1.& Luc.3,omnes ſuppon ũt utrumq; Evangeliſtam narrare Joſeph originem,& ideo 1. Object.

in

in his conciliandis admodum laboranti & quamvis diverſas expoſitiones aſſignent, nullus tamen ante Joannem Annium dixit, illum Heli, cujus Lucas meminit, fuiſſe patrem naturalem B. Virginis. Unde illa tandem a Patribus recepta ſententia, quæ dicit, Joſeph fuiſſe naturalem filium Jacob, legalem autem Heli. Fuiſſe enim dicuntur Jacob, & Heli, uterini fratres, & Heli duxiſſe uxorem, & mortuum eſſe ſine liberis, Jacob autem accepiſſe uxorem ejus, ut ſuſcitaret ſemen fratri ſuo, juxta legem Deut. 25. & ex illa genuiſſe Joſeph, qui propterea dicitur filius Jacob naturalis, Heli autem legalis. Nec obſtat, quod Joſeph non vocaretur eodem nomine, quo pater ejus legalis, ſcilicet Heli, quod objicit Aug. l. 2. qu. Evang. q. 5. hoc enim non erat neceſſarium, ut ipſemet reſpondet li. quæſt. in Deut. qu. 46.

Quia vero Jacob, & Heli diverſos patres habuerunt, ideo diſtinctæ illorum genealogiæ ab Evangeliſtis narrantur. Cujus ſententiæ primus auctor dicitur fuiſſe Julius African. in epiſt. ad Ariſtidem, cujus meminit Hier. de viris illuſtribus, qui dixit, accepiſſe ſe hanc hiſtoriam ab his, qui Salvatori propinqui fuerunt ſecundum carnem. Sed eam prius docuit Juſti. q. 131. ad gentes, ſequitur Hieronym. Matth. 1. Ambroſ. Luc. 3. Anſel. Beda, & alii fere antiqui in eiſdem locis, Damaſcen. lib. 4. c. 15. Nazian. in carmine de genealogia Salvatoris, Euſeb. lib. 1. hiſt. c. 6. Niceph. l. 1. c. 11. & Auguſt. cum in illa ſæpe hæſitaſſet, ut lib. 2. de conſ. Evang. cap. 4. & l. 3. contra Fauſt. c. 3. & l. 28. c. 3. & locis ſupra citatis, tandem vero l. 2. retract. c. 7. 12. & 55. illam probat, & retractat aliam, quam prius docuerat, ſcilicet, Heli fuiſſe patrem Joſeph ſolum ratione adoptionis, vel fuiſſe avum ex parte matris, quod hæc revera nullo nitebantur fundamento. Prędictos denique Patres ſecutus eſt D. Th. q. 31. a. 3. ad 2. & vehemens conjectura eſt, eos Patres, qui prope Chriſti tẽpora vixerunt, hiſtoriã hanc diligentiſſime inquiſiviſſe.

Secunda objectio. Secunda difficultas eſt, quia hæc ſententia ſupponit Heli fuiſſe patrem B. Virginis, cum tamen omnes Patres dicant illum fuiſſe Joachin, ut ſupra vidimus.

Tertia objectio. Tertia eſt, quia juxta ſupra dictam ſententiam B Virgo non deſcendiſſet ex Zorobabel, & Salathiel, quia hi fuerunt ex domo David per Salomonem in recta, & maſculina linea: conſequens eſt contra Lucam, qui in genealogia, quam deſcribit, hos duos conſtituit.

Quarta objectio. Quarta & ultima eſt, quia ſequitur ex hac ſententia, B. Virginem non fuiſſe ex genere David per regalem lineam: conſequens autem videtur parum conſentaneum Patribus, & Scripturæ. Ambr. enim l. 3 in Lucam contrarium aperte affirmat. Et Hieron. Jerem. 22. in fine expreſſe dicit, Chriſtum fuiſſe de ſemine Sedechiæ per Salathiel, Zorobabel, & reliquos, & idem habet Zachar. 4. & Jerem. 38. aperte ſentit Chriſtum deſcendiſſe ex Salomone, & Ezechia: & Theodor. Jerem. 22. in fine. Unde Bernard. in ſerm. *ſignum magnum*, loquens de Virgine: *Ex regibus*, inquit, *orta, generoſa ex ſtirpe David*.

Et confirmari poteſt ex illo Pſ. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, ubi ad literam ſermo eſt de Salomone, & de Chriſto in perſona ejus. Et hoc ſenſu videtur Chriſtus dici in Scriptura eſſe ex ſemine, ſeu ex domo David. Luc. 1. *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo David pueri ſui.* Proprie enim *domus David* ſignificat regalem proſapiam juxta communem phraſim Scripturæ, 2. Reg. 7. 3 Reg. 12 & 13. & ſępe alias, & hoc modo dicitur, *Joſeph de domo David.* Luc. 1. & 2. & ſimiliter *ſemen David*, abſolute dici videtur ſtirps regia, quæ per Salomonem deſcendit.

Reſponſio, ad primam objectionem. Ad primam difficultatem reſpondetur, illam Patrum interpretationem eſſe quidem probabilem, non tamen certam, neque ab eis ſimpliciter affirmari: ſed eo modo, quo ab Africano tradita eſt, qui his verbis ſuam expoſitionem concludit: *Sive res ita ſe habeat, ſive alio modo, ita exiſtimandum eſt, quamvis certum deſit teſtimonium, ob id, quod clarior ac verior expoſitio proferri non poteſt:* itaque non ſunt fundati in certa aliqua hiſtoria vel traditione. Imo hiſtoria, quam Euſeb. & Damaſcen. referunt, non conſonat cum Evangelio Lucæ; ipſi enim dicunt Melchi genuiſſe *Heli*, Lucas vero inter *Melchi*, & Heli ponit Levi, & Matthat, ita ut Melchi genuerit Levi, Levi Matthat, hic Heli; ergo illa hiſtoria ſtare non poteſt, niſi fortaſſe mendoſi ſint codices, & Melchi poſuerint loco Matthat. Imo in codice Damaſc. alius eſt apertus error. Ibi enim dicitur Melchi filio, Levi, cum tamen Lucas e contrario Levi dicat eſſe filium Melchi. Melius ergo ſecundo hanc ſententiam dixit Euthy. in Lucam c. 6. Matthat duxiſſe uxorem, & ex ea genuiſſe Heli, illo autem mortuo alium Matthat duxiſſe eandem, & ex ea genuiſſe Jacob, & ita Heli fuiſſe majorem natu, & prius duxiſſe uxorem, quo mortuo ſine liberis, Jacob frater ejus eandem duxit ad ſuſcitandum ſemen fratris, & genuit Joſeph, & hoc modo nihil video poſſe objici contra hanc ſententiam, quo falſa eſſe convincatur. Redditur autem dubia, & incerta: tum quia probabile eſt oportuiſſe fratres eſſe germanos, & ejuſdem patris familiæ, ac hæreditatis, ut unus poſſet alteri ſemen ſuſcitare, ut recte ponderat Corneli. Janſen. tum etiam quia ipſimet illius defenſores inter ſe non conſentiunt in explicanda illo modo genealogia Joſeph. Nam præter dicta, plures illum faciunt naturalem filium Jacob, legalem autem ipſius Heli. Ambroſius vero e contrario facit illum naturalem filium Heli, & legalem Jacob. Refert etiam Hieron. ſuper ad Tit. 3. ſuo tempore hanc quæſtionem fuiſſe valde controverſam, & quendam Judæum, qui ſe Chriſtianum ſimulabat, ſolutiones quaſdam, quaſi ex adytis, & oraculo detuliſſe, ut corda ſimplicium perverteret: ipſe autem Hieronymus rem ut dubiam, & controverſam relinquit. Solum ergo videtur illa reſponſio probabiliter tradita, nihil autem obſtat, ut aliqua expoſitio a poſterioribus inventa, ſi facilior, & expeditior appareat, præferatur. Addo concluſionem poſitam non pendere ex hac expoſitione recentiorum. Damaſcenus enim, qui antiquiorem ſequitur, nihilominus noſtram ſententiam docet, cujus auctoritas graviſſima eſt.

Ad ſecundam reſpondetur, eundem fuiſſe Heli, qui Joachin. ſive quia binomius fuit, ſive quia in Scriptura, & uſu Hebræorum, nomina Joachin, & Eliachin, ut ſynonyma uſurpantur 4 Reg. 23. 2. Paralipo. 36. Eliachin autem brevitatis cauſa dici potuit Heli. Ita Joannes Annius in commentariis Breviarii temporum, falſo Philoni adſcripti, quem alii ſecuti ſunt.

Ad tertiam, Annius eo loco exiſtimans cum Euthymio, Salathiel, & Zorobabel, de quibus Lucas, & Matthæus ſcribunt, eſſe eoſdem, multa falſa, & improbabilia de his genealogiis docet, quæ, quia Scripturæ repugnant, & a Janſenio, & aliis ſatis refutantur, omittenda cenſui. Dicendum eſt ergo generationes illas, & perſonas omnes, quas numerant Matthæus a Salomone uſque ad Jacob, & Lucas a Nathan uſque ad Heli, eſſe diverſas, ut conſtat ex numero generationum, & ex magna nominum diverſitate, & ex Patrum interpretatione. Et ita licet in nominibus interdum conveniant, non oportet perſonas eſſe eaſdem. Quocirca Salathiel, & Zorobabel, quorum meminit Lucas, non ſunt iidem, quos Matthæus recenſuit, ut recte docuit Auguſt. lib. 5 q. in Deut. q. 46. & ita non procedit difficultas poſita.

Ad quartam reſpondetur, ea omnia, quæ in illa adducuntur, confirmare poſteriorem noſtrę aſſertionis partem, nimirum B. Virginem deſcendiſſe etiam ex Salomone, & ex aliis Regibus Juda, per aliquam maternam lineam, ut recte D. Thomas docuit q. 31. art. 3. ad 2. Ubi ſi attente legatur, totam noſtram concluſionem aſtruit: approbat enim ſententiam Damaſceni aſſerentis B. Virginem, & Joachin patrem ejus deſcendiſſe ex Melchi, qui a Nathan genus duxit; ſubjungit vero D. Thom. *Tamen credendum eſt, quod etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare.* Hæc D. Thom. Et eſt facilis conjectura. Nam illæ familiæ, cum eſſent propinquæ, ſæpe matrimonio jungebantur, ut Damaſcen. & alii citati Patres ſignificant. Ex his colligo, licet certum ſit, Mariam, & Joſeph fuiſſe ex eadem tribu & familia, non tamen ſatis conſtare, in quo gradu conſanguinitatis propinqui fuerint. Quidam vero prædictas duas ſententias conjungentes dicunt fuiſſe conſobrinos filios duorum fratrum. Admittunt enim Jacob, & Heli vere fratres fuiſſe, eo prorſus modo, quo affirmat communis opinio: ſumunt vero ex noſtra ſententia Heli non fuiſſe legalem patrem Joſeph, nec habuiſſe eandem uxorem quam Jacob, ſed fuiſſe Patrem Virginis, & ita recte quidem concludunt, tamen rem incertam affirmant, quia ſine fundamento has opiniones componunt.

Quar-

B.Virgo ex tribu Levi quo modo.

Quarto & ultimo dicendum eſt in hac dubitatione, B.Virginem aliqua ex parte duxiſſe etiam originem ex tribu ſacerdotali, ſeu Levitica. Ita ſentit D. Th. infra q. 29.a.1.ad 4.clarius q.31.a.3.ad 3. Bonav.in 4. d.30. a.1. q.2.in fine. Anton.4.p.tit.15.c.3.§.3.& eſt ſententia Nazianz.carmine de genealogia Salvat.Epiph.hær.78. poſt med.Hilar.can.1.in Matth.Ambroſ.l.3.in Luc. & l. de bened.Patriarch.c.3 & 4.Auguſt.l.83. q.61. Probatur autem a nonnullis ex dictis Patribus,ex eo, quod Lucas narrat generationem Chriſti per Nathan, judicantibus illum fuiſſe ſacerdotem.Unde Nazian.cum dixiſſet David dediſſe regnum Salomoni, de Nathan ſubdit: *a patre ſacrificum duxit genus alter eodem*. Et quod magis mirandum eſt,Auguſt. dixit hunc Nathan fuiſſe illum Prophetam,qui David reprehendit. Quod etiam aſſeruit Origenes hom.28.in Luc.Lyra, Burgen. Matt.1. idem Lyra,& Albert.Luc. 3. Sed hoc ultimum merito retractatum eſt ab Aug. 1. c.26. quia hic Nathan fuit filius David ex Betſabee genitus,ut conſtat 2.Regum 3.1.Paralip.3.& 14.non ergo potuit eſſe ille Propheta, qui reprehendit David propter adulterium cum eadem Bethſabee,ex qua etiam natus eſt Salomon, qui nihilominus dicitur,*Unigenitus matris ſuæ*. Proverb.4. quia fortaſſe fuit primogenitus,ut colligi poteſt ex 1.Reg.12.&interdum primogenitus motu Hebræorum dicitur unigenitus,præſertim tempore infantiæ,de quo Salomon in Proverbiis loquebatur.Vel certe dicitur unigenitus amore, & affectu,quia ita diligebatur,ac ſi eſſet unicus, quamvis re vera habuerit fratres,non ſolum Nathan, ſed etiam alios.Ex quo etiam aperte concluditur hunc Nathan, non fuiſſe ſacerdotem,cum non fuerit de tribu Levi.Unde recte D.Th.dicta q.31.a.3.ad 3. vidit hoc argumentum non eſſe efficax ad probandum Chriſtum,aut Virginem eſſe aliquo modo de genere ſacerdotali, & recurrit ad ſymbolicam argumentationem,ſcilicet, quod Lucas narrans genealogiam,per eum,qui habebat nomen illius Prophetæ,per quem Deus expiavit peccatum David,indicavit ſacerdotalem dignitatem Chriſti, & aliqualem originẽ. Et ita tacite exponit Aug.l.2.de conſ.Evang.c.4.

Unigenitus in Scriptura quis dicitur.

Secundo probari poteſt concluſio ex Luc.1. ubi Eliſabeth dicitur cognata B.Virginis,quę tamen erat ex filiabus Aaron. Sed neque hoc argumentum videtur omnino efficax,variis enim modis hoc potuit contingere.Primo,quod mater Eliſabeth fuerit de tribu David,& hoc modo potuerunt Eliſabeth, & Maria eſſe cognatæ, etiamſi Deipara nullo modo deſcenderet ex tribu Levi, & hunc modum indicat Ambr.l.3. in Luc. & Theophyl. Matth.1.& ſequitur Dried.dicto l.3. de dogm. tract.3.c.5.p.4.ad finem,Janſen.c.3.concor. Secundo vero modo fieri potuit,ut Joachin pater Virginis acceperit Annam ex tribu Levi cognatam Eliſabeth. Quem modum ex Hippolyto refert Niceph.lib.2.hiſt.c.3. ubi dicit, Annam fuiſſe filiam Matthan ſacerdotis, & ſi hoc verum eſt,ſatis conſtat concluſio poſita.Tertio hoc eſſe potuit, etiamſi Anna haberet patrem ex tribu Juda. Nam potuit habere matrem ex tribu Levi, imo idem in Joachin accidere potuit.Quia(ut ſupra diximus)hæ tribus facile matrimonio jungebantur.Et hinc etiam vix fieri potuit, quin aliqua ex parte B.Virgo ex Levitica tribu deſcenderet. Accedit conjectura SS. Patrum ex ſignificatione ſumpta.Decuit enim ut Chriſtus,qui futurus erat Rex & ſacerdos,ex utraq;tribu regia,& ſacerdotali deſcenderet. Neq;obſtat,quod Paul.ad Heb.7.negat eſſe ex tribu Levi, intelligit enim abſolute,& ſimpliciter,id eſt, per maſculinam lineam,ita ut poſſet eſſe Sacerdos legalis.Sic enim inquit: *Ex Juda ortus eſſe Dominus, ex qua nullus altari præſto fuit*.Quod intelligi neceſſario debet de linea maſculina, nam multi Sacerdotes habuerunt matrem ex tribu Juda,ut de filiis Aaron conſtat, & eodem modo exponendus eſt D.Th.ne ſibi contrarius ſit ſupra q.22.a.1. ad 2.Et hæc ſatis ſint de præambulis diſputationibus. Jam ad D.Th.literam accedamus.

QUÆSTIO XXVII.

De Beatæ Virginis Mariæ ſanctificatione, in ſex articulos diviſa.

In q.præc.

POſt prædicta in quibus de unione Dei, & hominis, & de his,quæ unionem conſequuntur,tractatum eſt, reſtat conſiderandum de his, quæ filius Dei incarnatus in natura humana ſibi unita geſſit,vel paſſus eſt. Quæ quidẽ conſideratio quadripartita erit. Nã primo cõſiderabimus de his,quæ pertinẽt ad ingreſsũ ejus in mundum. Secundo,de his quæ pertinet ad progreſſum vitæ ipſius in hoc mundo. Tertio,de exitu ipſius ab hoc mundo. Quarto, de his quæ pertinent ad exaltationem ipſius poſt hanc vitam.

Circa primum quatuor conſideranda occurrunt. 1. quidem de Conceptione Chriſti. 2.de ejus Nativitate. 3. de ejus Circumciſione. 4. de ejus Baptiſmo.

Circa Conceptionem autem ejus oportet primo aliqua conſiderare quantum ad matrem concipientem: ſecundo, quantum ad modum Conceptionis: tertio, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

Ex parte autem Matris occurrunt, quinque conſideranda.Primo,quidem de Sanctificatione ejus: ſecundo, de Virginitate ejus: tertio, de Deſponſatione ejuſdem: quarto, de Annunciatione ipſius: quinto de præparatione ipſius ad concipiendum.

Circa primum quæruntur ſex.

Primo,utrum B.Virgo mater Dei fuerit ſanctificata ante nativitatem ex utero. Secundo,utrum fuerit ſanctificata ante animationem. Tertio, utrum per hujuſmodi ſanctificationẽ fuerit ſibi totaliter ſublatus fomes peccati. Quarto,utrum per hujuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta,ut nunquam peccaret. Quinto, utrum per hujuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem gratiarum. Sexto,utrum ſic ſanctificari fuerit proprium ſibi.

ARTICULUS I.

Utrum Beata Virgo mater Dei, fuerit ſanctificata ante Nativitatem ex utero.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo non fuerit ſanctificata ante Nativitatem ex utero. q.5.ar.1.
Dicit enim Apoſtolus 1.ad Corinth.15. Non prius, quod 1.Cor.15.
ſpirituale eſt,ſed prius, quod eſt animale, deinde quod eſt Et Pl.45.
ſpirituale. Sed per gratiam ſanctificantem naſcitur homo ſpiritualiter in Filium Dei,ſecundum illud Joann.1. Ex Deo nati ſunt. Nativitas autem ex utero eſt nativitas animalis. Non ergo B.Virgo fuit prius ſanctificata, quam ex utero naſceretur.

2.Præterea, Auguſt.dicit in Epiſtola ad Dardanum. In ep. 57.
Sanctificatio,qua efficimur templum Dei,nonniſi renato- a med o,
rum eſt. Nemo autem renaſcitur,niſi prius naſcatur. Er- to.3.
go B.Virgo non fuit prius ſanctificata, quam ex utero naſceretur.

3.Præterea: Quicunque eſt ſanctificatus per gratiam, eſt mundatus a peccato originali & actuali. Si ergo B.Virgo fuit ſanctificata ante nativitatem ex utero,conſequens eſt,quod tunc fuerit emundata ab originali peccato. Sed ſolum originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cæleſtis. Si ergo tunc mortua fuiſſet,videtur,quod januam regni cœleſtis introiſſet. Quod tamen fieri non potuit ante paſſionem Chriſti: habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per ſanguinem ejus: ut dicitur Hebræor.10. Videtur ergo,quod B.Virgo non fuerit ſanctificata antequam ex utero naſceretur.

4.Præterea: Peccatum originale contrahitur ex origine,ſicut peccatum actuale ex actu. Sed quamdiu aliquis eſt in actu peccandi, non poteſt a peccato actuali mundari. Ergo etiam nec B. Virgo a peccato originali mundari potuit,dum eſſet adhuc in ipſo actu originis, in materno utero exiſtens.

Sed contra eſt,quod Eccleſia celebrat nativitatem B. Virginis;non autem celebratur feſtum in Eccleſia, niſi pro aliquo ſancto. Ergo B. Virgo in ipſa ſua nativitate fuit ſancta. Fuit ergo in utero ſanctificata.

Reſpondeo dicendum,quod de ſanctificatione B. Mariæ,quod ſcilicet fuerit ſanctificata in utero,nihil in ſcri- In lib de
ptura canonica traditur: quæ etiam nec de ejus nativita- aſſum
te mentionem facit. Sicut tamen Auguſt. in ſermone ptione B.
de Aſſumptione ipſius Virginis, rationabiliter argu- Mariæ c.
mentatur,quod cum corpore ſit aſſumpta in cœlum (quod 6. præci-
tamen Scriptura non tradit), ita etiam rationabiliter pue c 6.
argumentari poſſumus,quod fuerit ſanctificata in utero. Rationabiliter enim creditur, quod illa,quæ genuit Unigenitum a Patre,plenum gratiæ & veritatis,præ omnibus aliis majora privilegia gratiæ acceperit. Unde,ut legitur Luc.1. Angelus ei dixit. Ave Maria gratia plena.

In-

Invenimus autem quibuſdam aliis hoc privilegialiter eſſe conceſſum, ut in utero ſanctificarentur, ſicut Hieremias, cui dictum eſt Hierem. 1. Antequam exires de vulva, ſanctificavi te; & ſicut Joannes Baptiſta, de quo dictum eſt Lucæ 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ. Unde rationabiliter creditur, quod beata Virgo ſanctificata fuerit, antequam ex utero naſceretur.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam in beata Virgine prius fuit id quod eſt animale, & poſt id quod eſt ſpirituale, quia prius fuit ſecundum carnem concepta, & poſtea ſecundum Spiritum ſanctificata.

Ad ſecundum dicendum, quod Auguſt. loquitur ſecundum legem communem, ſecundum quam per ſacramenta non regenerantur aliqui, niſi prius nati. Sed Deus huic legi ſacramentorum potentiam ſuam non alligavit, quin aliquibus ex ſpeciali privilegio gratiam ſuam conferre poſſit, antequam naſcantur ex utero.

Ad tertium dicendum, quod beata Virgo ſanctificata fuit in utero a peccato originali, quantum ad maculam perſonalem, non tamen fuit liberata a reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, ut ſcilicet non intraret in paradiſum niſi per Chriſti hoſtiam, ſicut & de ſanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Chriſtum.

Ad quartum dicendum, quod peccatum originale trahitur ex origine in quantum per eam communicatur humana natura, quam proprie reſpicit peccatum originale: quod quidem fit, quando proles concepta animatur. Unde poſt animationem nihil prohibet prolem conceptam ſanctificari: poſtea enim non manet in materno ad accipiendam humanam naturam, ſed ad aliqualem perfectionem ejus, quod jam accepit.

COMMENTARIUS.

DOctrina D. Thom. in hoc artic. clara eſt, & expoſitione non indiget. Solum pro iis, quæ de conceptione Virginis a nobis dicenda ſunt, duo occurrunt notanda. Alterum eſt circa corpus articuli, in quo D. Thomas propter rationabilem argumentationem concludit excipiendam eſſe beatam Virginem a lege communi naſcendi in peccato, quamvis talis exceptio in ſacra Scriptura non ſit expreſſa, ne privilegium ſeu donum gratiæ alicui conceſſum, Deiparæ credatur eſſe negatum. Alterum eſt in ſolutionibus argumentorum. Si enim recte argumenta conſiderentur, non minus, imo magis procedunt contra ſanctificationem Virginis in ipſamet conceptione, quam in reliquo tempore ante nativitatem ejus, & ideo oportet ſolutiones ita accommodare, ut utrique quæſtioni ſatisfaciant. Quod breviter faciam per ſingula diſcurrendo.

Primum ergo argumentum eſt. Quia prius eſt id, quod animale, quam quod ſpirituale, 1. ad Corinth. 15. ergo beata Virgo prius eſt animaliter (ut ita dicam) ex hominibus concepta, vel nata, quam ſpiritualiter ex Deo. Reſpondet D. Tho. concedendo totum argumentum, quantum ad Virginis conceptionem. Sed addendum eſt, quod eſt animale, ſeu naturale, non oportere eſſe prius tempore, quam id, quod eſt ſpirituale: ſed ſatis eſſe, ſi ſupponatur ordine naturæ tanquam ſubjectum ſuæ formæ. Sicut in Adamo, cum primum a Deo creatus fuit, prius fuit id, quod animale, quam id, quod ſpirituale eſt, id eſt, natura quam gratia, non tempore, ſed ordine naturæ; id ergo ſatis eſt.

Secundum argumentum fundatur in teſtimonio Auguſt. ep. 57. dicentis, neminem renaſci, niſi prius naſcatur. Reſponſio vero D. Thom. eſt hoc eſſe verum de lege communi, quæ ſingularia privilegia non excludit. Quæ reſponſio optime etiam conceptioni accommodatur. Quamvis addi poſſit neminem omnino renaſci, niſi prius in utero naſcatur, ſeu concipiatur, prius (inquam) non tempore, ſed naturæ ordine, ut dictum eſt, quanquam (ut opinor) non fuerit hæc Auguſt. intentio.

Tertium argumentum eſt. Quia ſi B. Virgo fuiſſet ſanctificata in utero, & ab originali peccato liberata, potuiſſet tunc gloriam conſequi, ſi mortua eſſet ante Chriſtum. Reſponſio vero eſt negando conſequentiam, quia licet ejus perſona fuerit liberata a culpa, non tamen a reatu, quo tota natura erat obnoxia, donec pro illa exhiberetur ſatisfactio. Quæ ſolutio optima eſt, & eadem omnino ratione locum habet, etiam ſi B. Virgo fuerit ab originali peccato præſervata, ut iterum in ſequentibus dicemus.

Quartum argumentum eſt. Quia peccatum originale contrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu; ergo non poteſt remitti in ipſa origine, ſicut nec peccatum actuale, cum actu committitur. Reſponſio vero D. Th. eſt argumentum concludere peccatum originale non fuiſſe remiſſum Virgini in ipſa conceptione, & animatione, quę eſt propria origo prolis, non vero procedere de reliquo tempore ante nativitatem ex utero, quia in illo proles non accipit naturam humanam a parentibus, ſed in illa perficitur.

Reſpondendum tamen eſt, neutrum probari poſſe illo argumento, alias, non ſolum dicendum eſſet, beatam virginem fuiſſe conceptam in peccato originali, ſed etiam impoſſibile fuiſſe aliter fieri, ſuppoſita origine ex Adamo per ſeminalem generationem; conſequens autem improbabile eſſe infra oſtendam. Dicendum eſt ergo cum Auguſt. lib. 6. contra Julian. c. 4. non poſſe originale peccatum cum actuali in omnibus comparari, ut patet. Quia manente voluntate in peccato impoſſibile eſt, ut remittatur peccatum eidem ſuppoſito, vel in voluntate, vel in illo membro, per quod peccatum committit; & tamen, licet peccatum non fuiſſet remiſſum Adæ, potuiſſet filiis remitti: non eſt ergo exacta ſimilitudo, & differentia eſt, quia peccatum originale, quod filius Adæ contrahit, eſt numero diſtinctum a peccato, quod perſonæ Adæ inhæſit, & ideo tolli poteſt, vel impediri ſine illo: at vero in eodem ſuppoſito peccatum, quod eſt in voluntate, vel in actu externo ab illa manante, idem numero eſt, nam actus exterior formaliter conſtituitur in eſſe peccati ab interiori actu.

Differentia inter peccatum originale & actuale quoad remiſſionē.

Ad argumentum ergo in forma, negatur ſimilitudo, quia non eſt exacta, ſed aliqualis ad rem explicandam. Unde non neceſſe eſt, ut in omnibus teneat. Et ratio differentiæ clara eſt ex dictis. Quia actus interior in ſe eſt unus, & idem, & ideo, dum eſt, non poteſt non eſſe, facta compoſitione. Quod ſi comparetur ad actum exteriorem ab illo manantem, eſt veluti forma ejus in eſſe peccati, & ideo etiam fieri non poteſt, quin actus exterior, dum ita fit ab interiori, non ſit peccatum: at vero proles concepta ex Adamo ſolum comparatur ad illum, ut ſubjectum recipiens influxum culpę a radice infecta, tanquā a cauſa ſuo modo efficiente. Unde ſicut poteſt Deus impedire influxum cauſæ efficiētis, vel actum, ne influat in habitum: ita poteſt per influxum gratiæ impedire, ne Adam influat originalem culpam in prolem conceptam. Præcipue, quia peccatum Adæ jam revera non exiſtit, & quamvis exiſteret, peccatum originale denuo eſſet in prolem transfundendum, numero diſtinctum a peccato capitis; poteſt ergo impediri, & præveniri, ne illud transfundat. Sicut, dum homo actualiter peccat, impediri poteſt, ne internum peccatum voluntatis transfundat in membra externa, præveniendo, & impediendo, ne illa ad peccatum moveat.

Peccatum actuale, ut ſic cur remitti non poſſit dum fit.

ARTICULUS II.

Utrum Beata Virgo fuerit ſanctificata ante animationē.

153. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo ſanctificata fuerit ante animationem. Quia (ut dictum eſt) plus gratiæ eſt collatum Virgini matri Dei, quā alicui Sanctorum. Sed quibuſdam videtur eſſe conceſſum, quod ſanctificarentur ante animationem: quia ut dicitur Hier. 1. Priuſquam te formarem in utero, novi te. Non autem infunditur anima ante corporis formationem. Similiter etiam de Joanne Baptiſta dicit Ambroſ. ſuper Luc. quod nondum inerat ei ſpiritus vitæ, & jam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multo magis B. Virgo ante animationem ſanctificari potuit.

3. d. 3. q. 1. a. 1. & qu. 6. q. 5. a. 1. Cor. & opuſc. 3. c. 231. art. præced.

Lib. 1. in Luc. in tit. de turbari Zacha.

2. Præterea, Conveniens fuit (ſicut Anſelm. dicit in lib. de conceptu Virginali) ut illa Virgo ea puritate niteret, qua major ſub Deo nequit intelligi. Unde, & Cant. 4. dicitur. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Sed major puritas fuiſſet beatæ Virginis, ſi nunquam anima ejus fuiſſet inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei præſtitum fuit, ut antequam animaretur caro ejus, ſanctificaretur.

confirm. parum ante medium, to. 5. c. 18 parum à principio.

3. Præterea: Sicut dictum eſt, non celebratur feſtum, niſi de aliquo Sancto. Sed quidam celebrant feſtum conceptionis B. Virginis. Ergo videtur quod in ipſa ſua conceptione fue-

a. 1. hujus q. arg. 6. ſe. contra.

fuerit ſancta,& ita quod ante animationem fuerit ſanctificata.

4.Præterea: Apoſtolus dicit Rom.11. Si radix ſancta, & rami: radix autem filiorum ſunt parentes eorum. Potuit ergo beata Virgo ſanctificari, etiam in ſuis parentibus ante animationem.

Sed contra eſt, quod ea, quæ fuerunt in veteri Teſtamento, ſunt figura novi, ſecundum illud 1. ad Corinth. Omnia in figura contingebant illis. Sed per ſanctificationem Tabernaculi, de qua dicitur in Pſ.45. Sanctificavit tabernaculum ſuum Altiſſimus, videtur ſignificari ſanctificatio matris Dei, quæ tabernaculum Dei dicitur: ſecundum illud Pſ. 18. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. De tabernaculo autem dicitur Exod.ult. Poſtquam cuncta perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculum teſtimonii, & gloria Domini implevit illud Ergo etiam B. Virgo non fuit ſanctificata, niſi poſtquam cuncta ejus perfecta ſunt ſcilicet, & corpus & anima.

Reſpondeo dicendum, quod ſanctificatio B. Virginis non poteſt intelligi ante ejus animationem, duplici ratione. Primo quidem, quia ſanctificatio, de qua loquimur, non eſt niſi emundatio a peccato originali: ſanctitas enim eſt perfecta munditia, ut Dion. dicit in 12.cap. de div. nom. (Cap. 12. parum a principio) *Culpa autem non poteſt emundari niſi per gratiam, cujus ſubjectum eſt ſola creatura rationalis. Et ideo ante infuſionem animæ rationalis B.Virgo ſanctificata non fuit. Secundo, quia cum ſola creatura rationalis ſit ſuſceptiva culpæ, ante infuſionem animæ rationalis proles concepta non eſt culpæ obnoxia. Et ſic quocunque modo ante animationem B.Virgo ſanctificata fuiſſet, nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ: & ita non indiguiſſet redemptione & ſalute, quæ eſt per Chriſtum: de quo dicitur Matth.1. Ipſe ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Hoc autem inconveniens eſt, quod Chriſtus non ſit ſalvator omnium hominum, ut dicitur 1. ad Timoth. 4. Unde relinquitur, quod ſanctificatio B. Virginis fuerit poſt ejus animationem.*

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus dicit, ante formationem in utero ſe Hieremiam noviſſe, notitia ſcilicet prædeſtinationis: ſed ſanctificaſſe dicit eum non ante formationem, ſed antequam exiret de ventre. Quod autem (Loc. cit. in argum.) *Ambroſ. dicit, quod Joanni Baptiſtæ nondum inerat ſpiritus vitæ, cum jam haberet Spiritum gratiæ, non eſt intelligendum, ſecundum quod ſpiritus vitæ dicitur anima vivificans: ſed ſecundum quod ſpiritus vitæ dicitur aer exterius reſpiratus. Vel poteſt dici, quod nondum inerat ei ſpiritus vitæ, id eſt, anima, quantum ad manifeſtas & completas operationes ipſius.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſi nunquam anima beatæ Virginis fuiſſet contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Chriſti, ſecundum quam eſt univerſalis omnium ſalvator. Et ideo ſub Chriſto, qui ſalvari non indiguit, tanquam univerſalis ſalvator, maxima fuit B.Virginis puritas. Nam Chriſtus nullo modo contraxit originale peccatum, ſed in ipſa ſui conceptione fuit ſanctus, ſecundum illud Luc.1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei. Sed B.Virgo contraxit quidem originale peccatum, ſed ab eo fuit mundata antequam ex utero naſceretur. Et hoc ſignatur Job.3. ubi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, id eſt, Chriſtum, & non videat (quia nihil inquinatum incurrit in illam: ut dicitur Sap.7.) nec ortum ſurgentis auroræ, id eſt, B.Virginis, quæ in ſuo ortu a peccato originali fuit immunis.

Ad tertium idem dicendum, quod licet Romana Eccleſia conceptionem B.Virginis non celebret, tolerat tamen conſuetudinem aliquarum Eccleſiarum illud feſtum celebrantium. Unde talis celebritas non eſt totaliter reprobanda. Nec tamen per hoc, quod feſtum conceptionis celebratur, datur intelligi, quod in ſua conceptione fuerit ſancta: ſed quia quo tempore ſanctificata fuerit, ignoratur, celebratur feſtum ſanctificationis ejus potius quam conceptionis in die conceptionis ipſius.

Ad quartum dicendum, quod duplex eſt ſanctificatio. Una quidem totius naturæ, in quantum ſcilicet tota natura humana ab omni corruptione culpæ, & pœnæ liberatur: & hæc erit in reſurrectione. Alia vero eſt ſanctificatio perſonalis, quæ non tranſit in prolem carnaliter genitam: quia talis ſanctificatio non reſpicit carnem, ſed mentem. Et ideo ſi parentes B.Virginis fuerunt mundati a peccato originali, nihilominus B. Virgo peccatum originale contraxit, cum fuerit concepta ſecundum carnis concupiſcentiam ex commixtione maris, & fœminæ; dicit (c.12.circa princ t.7.) *enim Auguſtin. in libr. de nuptiis, & concupiſcentia, omnem, quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati.*

COMMENTARIUS.

Titulus hujus articuli attente notandus eſt. Quærit enim D.Thomas de tempore ante animationem, & in reſponſione tranſilit ad tempus animatione poſterius, omittens momentum ipſum, in quo animatio perficitur, in quo tota difficultas ſita eſt. Cujus occaſio videtur ſane fuiſſe, quia ſupponit D.Thom. neceſſe eſſe prolem non ſanctificatam ante animationem in ſe, neque in radice ſua, in ipſa animatione eſſe peccato obnoxiam. Et propterea in corpore articuli reſpondet, B.Virginem ſanctificatam eſſe poſt animationem. Et ſiquidem illa particula, *poſt*, ſolum naturæ ordinem ſignificaret, nulla eſſet controverſia. Et revera argumentum Symbolicum, quo D.Thomas utitur in argumento, *ſed contra*, nihil aliud requirebat, ita enim concludit Virginem non eſſe ſanctificatam, donec ejus corpus, & anima perfecta ſunt, & unita. At vero in corpore articuli manifeſte intendit, loqui de ordine temporis. Nam pro inconvenienti infert, quod aliàs B.Virgo nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ. Ratio autem ejus difficile deduci poteſt. Omiſſa enim prima ratione, quæ clara eſt, & recte concludit, B.Virginem non potuiſſe in ſe, ac proprie ſanctificari ante animationem, in ſecunda idem colligit ex eo, quod aliàs B.Virgo nunquam fuiſſet obnoxia peccato, quia ante animationem non erat capax peccati, unde ulterius infert: ergo quacunque ratione fuiſset ſanctificata ante animationem, non fuiſſet obnoxia peccato; ergo nunquam incurriſſet originale peccatum; ergo non indiguiſſet redemptione, quod eſt inconveniens, unde tandem concludit ſanctificatam fuiſſe poſt animationem. Quæ ultima illatio videtur ſupponere, non poſſe aliquam perſonam in eodem momento eſſe obnoxiam culpæ & eſſe ſanctam, atque adeo idem eſſe prolem aliquam eſſe obnoxiam peccato originali, & eſſe in peccato originali. Nam ſi hæc duo diſtincta ſunt, ratio non procedit. Potuit ergo B.Virgo ex vi ſuę originis eſſe obnoxia culpæ, & ideo indigere redemptione, & nihilominus in eodem momento, in quo erat obnoxia, præveniri, ne illam contraheret. Sed de hoc latius in diſput. ſequ. Ex qua etiam pendent, quæ D.Tho. in ſolutionibus argumentorum docet, præſertim in ſolutione ad 2. & 3. in qua ultima ſatis indicat, ſi præſentem Eccleſiæ faciem vidiſſet, aliter de immaculata Virginis conceptione docturum fuiſſe.

DISPUTATIO III.

In ſex Sectiones diſtributa.

De tempore, quo primum B.Virgo ſanctificata fuit.

Dicturi de donis gratiæ B.Virgini collatis, triplicem ejus ſanctificationem diſtinguere poſſumus. Prima tunc facta eſt, quando primum in juſtitia, & gratia eſt conſtituta. Secunda ſpecialiter tribui ſolet illi tempori, in quo Deum in utero ſuo concepit. Sed nos latius ſecundam ejus ſanctificationem vocamus, totum tempus vitæ, in quo incredibile gratiæ, & meritorum augmentum comparavit. Tertiam ſanctificationem voco eam, quæ eſt per gratiam in beatitudine conſummatam. De prima agit potiſſimum D.Thom. in hac quæſtione, quam hic etiam nos explicabimus. De ſecunda vero, & tertia in fine harum diſputationum de B.Virgine, dicemus. Circa primam autem ſanctificationem, duo occurrunt conſideranda, ſcilicet, quando facta ſit, & qua perfectione (an enim facta ſit, non eſt quod quæratur, quia nihil eſt certius, magiſque extra controverſiam.) De primo ergo dicemus in hac diſputatione. De ſecundo in ſequenti. Quia vero per primam ſanctificationem hominis ex Adamo communi modo concepti peccatum originale tollitur, ideo ſimul videndum erit, an & quomodo B. Virgo huic peccato ſubjecta fuerit.

SECTIO II.

An B. Virgo fuerit ſanctificata in utero matris.

IN hoc dubio nihil fere addendum occurrit iis, quæ D. Thom. docuit in art. 1. Veritas enim certa eſt B. Virginem fuiſſe ſanctificatam, prius quam ex utero matris naſceretur. In qua conſentiunt omnes Theologi cum D. Th. hic, & Magiſtro in 3. d. 3. Alenſ. 3. p. q. 8. Marſi. in 3. q. 4. & in ejus confirmationem multa congerit Caniſius l. 1. c. 5. & ſequentibus, & Anton. Cordub. l. 1. q. 44. concluſ. 4. unde Rupert. Abbas l. 6. in Cant. c. 1. tractans illa verba, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit quaſi aurora: Quando nata eſt*, inquit, *Virgo Beata, tunc vera nobis ſurrexit aurora*; & Niceph. l. 1. c. 1. *inventa eſt*, inquit, *Beata Virgo Maria dignum, Deumque decens Verbi domicilium, etiam ante Nativitatem Deo conſecrata*. Omnia denique tam teſtimonia, quam rationes, quibus infra demonſtrabimus Virginem in ſua conceptione fuiſſe ſanctificatam, veritatem hanc fortius probabunt. Nunc ſufficiat ratio D. Thom, quam breviter roborare oportet. Fundatur enim in illo principio, quia privilegium gratiæ, & ſanctitatis ad majorem puritatem, & gratiæ excellentiam pertinens, quod quibuſdam hominum conceſſum eſt, non eſt negatum B. Virgini; ſed ſanctificari in utero conceſſum eſt aliquibus: ergo. Majorem ſatis ſupra tractavimus diſputatione prima ſectione ſecunda. Minorem probat D. Thomas ex ſanctificatione Jeremiæ, & Joannis Baptiſtæ. Nec deſunt, qui privilegium hoc ad alios extendunt. Sed ſine probabilitate, ac fundamento. Imo & de Jeremia ſunt, qui dubitent. Nam licet Jeremię primo dicatur: *Antequam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te*: exiſtimant tamen poſſe hoc explicari ſecundum divinam electionem, & prædeſtinationem. Ita ſentit Abulenſ. Judic. 13. q. 17. quia ibi etiam Samſon dicitur, *Nazaræus ex utero matris*, id eſt, ſanctificatus. Et Paul. ad Galat. 1. de ſe dicit fuiſſe *ſegregatum ex utero matris*. Quod ſecundum prædeſtinationem neceſſario intelligendum eſt, & tamen Hieronymus Jeremiæ 1. videtur inter ſe conferre, & æquiparare illa duo loca Pauli, & Jeremiæ, quod etiam facit Irenæus lib. 5. c. 15. unde Bernard. Ep. 174. dictam expoſitionem probabilem eſſe exiſtimat. Cui multum favet Aug. epiſt. 57. q. 2. & Anaſtaſ. Nicænus in quæſtionibus ſacræ Scripturæ q. 59. tom. 6. Bibliot. & ſuaderi poteſt. Nam eodem modo dicitur Jeremias ſanctificatus in utero, & effectus propheta; certum eſt autem non accepiſſe donum prophetiæ in utero matris, ſed ex illo fuiſſe deputatum, & electum in prophetam; ergo eodem modo poteſt dici ſanctificatus in utero.

B. Virgo in utero matris ſãctificata.

Dubium.

Sed in primis de Joanne Baptiſta nulla poteſt eſſe dubitandi ratio, quanquam Auguſtinus nonnihil dubitare videatur: tamen verba Evangelii ſunt adeo expreſſa, ut nullam aliam commodam expoſitionem admittant. Dicit enim Angelus Luc. 1. *& Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ*. Et ita docent omnes patres ibi. Ambroſ. Theophyl. Origen. homil. 4. Chryſ. ſerm. 2. de Jo. Bapt. Hieron. Bernard. & alii ſtatim referendi. Deinde quamvis hoc ſatis eſſet ad præſentem rationem firmandam, tamen etiam de Jeremia, verius, ac fere certum eſt fuiſſe in utero ſanctificatum, ut D. Thomas hic, & infra art. 6. docet, ac fere Theologi in 3. d. 3. Bonavent. art. 1. q. 3. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 2. & placet etiam Bernard. in dicta epiſt. & Hieronym. qui Jeremiæ 1. comparat ſanctificationem Jeremiæ cum ſanctificatione Joannis Baptiſtæ, & Origenes homil. in Jerem. Dicit enim eam ſanctificationem datam eſſe Jeremiæ in utero matris, quæ data eſt Abrahæ, quando Deo credidit. Idem Athanaſius oration. 4. contra Arian. circa med. Naziazen. oratio. 1. poſt med. §. *Sed ne omnium voces*, Ambr. Luc. 1. D. Joannes Maxentius dialogo 1. contra Neſtor. tom. 5. Biblioth. & Leo pap. ſermon. 10. de Nativitat. propter hanc fortaſſe cauſam Nativitatem Jeremiæ ponit inter eas, quæ non ſine aliquo miraculo factæ ſunt, & Tertul. lib. de anima c. 26. in fine idem indicat. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea textui Scripturæ, quia (ut recte D. Thomas, hic notavit art. 2. ad 2.) illud primum verbum, *Antequam te formarem in utero, novi te*, prædeſtinationem ſignificat, & ideo dicitur eſſe ante formationem in utero: ſecundum autem verbum ſignificat executionem, ſeu juſtitiæ infuſionem, ut patet tum ex proprietate verbi: tum ne idem iterum repetatur; tum denique quia propterea dicitur facta, non ante formationem, ſed ante nativitatem ex utero. Tertium autem illud, *Et prophetam in gentibus dedi te*, cum ibi non ſignetur tempus, poteſt ſatis commode referri ad illud, in quo factum eſt: vel (ſi intelligatur factum in utero) dicendum eſt donum prophetiæ non eſſe habituale, & permanens, & ideo non dici aliquem conſtitui Prophetam per hujuſmodi donum, nec per actuale, aliàs non diceretur Propheta, niſi cum actu prophetat: dicitur ergo conſtitui per ſpecialem Dei deputationem, & fortaſſe per aliquam ſanctificationem ad hoc ordinatam, cum parato Dei auxilio pro tempore opportuno.

Reſpõſio. Joan. Baptiſta in utero matris ſanctificatus.

Jeremias ſanctificatus in utero matris.

Sed quæret aliquis, quam ſit certa hæc aſſertio. Quidam enim ſolum piam & probabilem illam appellant, ut Cajet. tom. 2. opuſc. tract. 1. c. 1. Alii vero hoc reprehendunt, & exiſtimant ſimpliciter eſſe de fide, ut Catharin. l. 4. contra Cajet. & Cordub. ſupra. Sed media via videtur incedendum. Eſt itaque ut minimum temeraria contraria ſententia, cum ſit contra omnium catholicorum ſenſum, nullo contradicente, & non poſſit habere ullum probabile fundamentum, niſi fortaſſe, quod non habetur in Scriptura, ac ſi ſola illa eſſent credenda, quæ in Scriptura habentur, quod eſt hæreticum dogma. Deinde quamvis non ſit aperta hæreſis hoc negare, quia hæc veritas non eſt expreſse definita, aut tradita tanquam de fide, eſſe tamen cenſeo erroneum, vel errori proximum. Quia eſt contra communem ſenſum ſanctorum, & quia Eccleſia celebrat feſtum Nativitatis Mariæ, ut patet ex Concil. Lugd. in c. 1. de conſecrat. d. 3. non celebrat autem, niſi quod ſanctum eſt. Qua ratione utuntur D. Th. hic, Bernard. Ildefonſ. & alii. Eſt autem hujus feſti celebritas antiquiſſima, nam Petrus Damianus, & Germanus Conſtantinopolit. ante mille annos conciones in hoc feſto habuerunt.

Dubium.

Reſpond.

SECTIO II.

Utrum B. Virgo peccaverit in Adamo, & ideo ex vi ſuæ conceptionis fuerit originali peccato obnoxia.

PRimum omnium ſtatuendum eſt B. Virginem fuiſſe a Chriſto redemptam, quia Chriſtus fuit univerſalis redemptor totius generis humani, & pro omnibus hominibus mortuus eſt, ad Rom. 5. 2. ad Cor. 5. 1. ad Tim. 2. & ſæpe aliàs. Ab hac autem generali Scripturæ regula aliquem excipere, contra fidem eſſe, cenſet Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remiſ. c. 27. & 28. & l. 3. c. 3. & lib. 6. contra Julian. c. 8. Et videtur plane communis Eccleſiæ ſenſus. Nam ſcriptura docet totam humanam naturam collapſam eſſe in Adamo, & per Chriſtum eſſe inſtauratam, & ideo ſimpliciter *mediator Dei, et hominum* appellatur. Deniq; ab hac redemptione virginem eximere, eſſet aliquo modo dignitati Chriſti derogare. Hoc poſito difficultas eſt, an B. virgo indiguerit hac redemptione, quia peccavit in Adamo, & de ſe fuit obnoxia originali culpæ, an vero ſine his poſſit ſtare vera redemptio?

Beata Virgo a Chriſto redẽpta.

Prima ſententia negat Virginem peccaſſe in Adamo. Ita tenet Catharinus lib. de peccato orig. cap. ult. & lib. de conceptione ad ſynod. Triden. p. 1. c. 1. & Galat. l. 7. c. 10. & Viguerius in inſtitut. ca. 18. §. 5. Ad quam ſententiam intelligendam, ſupponendum eſt ex materia de peccato originali, ut omnes poſteri Adę dicantur in illo peccaſſe, non ſatis eſſe, ut omnes fuerint in illo contenti tanquam in primo parente, & naturali principio hominum futurorum omnium. Quia hæc ſola ratio per ſe ſumpta non ſatis eſt, ut peccatum parentis derivetur ad filium, neque ut filius in parentes peccare dicatur. Oportuit ergo, ut Deus ſpeciali lege, & pacto voluerit conſtituere Adam quodammodo, ut caput cæterorum, & in ejus voluntate poſterorum voluntates ponere, ut veluti omnium nomine præceptum impoſitum aut ſervaret, aut tranſgrederetur, ita ut eo in divina obedientia perſeverante omnes poſteri quaſi hæreditario jure juſtitiam, & gratiam Dei obtinerent: illo autem peccante omnes eſſent Deo inviſi, & inimici. Poteſt ergo intelligi, Deum in hoc ipſo pacto B. Virginem excepiſſe, propter merita Chriſti prævisa, quia nullam involvit repugnantiam, quo minus hoc Deus facere potuerit; quia ſicut libere vo-

Cur homines peccaverint in Adamo.

voluit, pactum illud cum Adamo inire: ita eadem libertate potuit matrem ſuam jam prævisam illa lege liberare. Quod ſi hoc potuit, veriſimile eſt feciſſe. Quia (ut ſupra tractatum eſt) prædeſtinatio Chriſti, & matris ejus præſcientiam originalis culpæ anteceſſit, & totum hoc privilegium, dignitaſque conſentanea eſt dignitati matris. Ex hoc autem principio ſequitur dictorum authorum ſententia (quamquam illud non ſatis explicent) ſcilicet B. Virginem non peccaſſe in Adamo. Quia, licet illo fuerit contenta tanquam in naturali parente, non tamen fuit in eo pacto comprehenſa: at ſine hoc pacto nullus peccaſſet in Adamo: ergo. Et confirmatur primo, quia ſentiendo hoc modo de Virgine, & Chriſti & matris ejus dignitas illuſtratur: quia & ipſa purior eſſe intelligitur, magiſque a peccato aliena & majori gratiæ privilegio præventa, & Chriſti meritum oſtenditur efficacius, quia non ſolum poſt lapſum, vel in ſe, vel in parente matrem liberare, ſed etiam prævenire potuit, ne in ipſo parente caderet. Unde non fit, ut non ſit ejus redemptor: ſed potius, ut altiori modo illam redemerit. Sicut ſi quis, cum mulier aliqua in ſervam venditur, in ipſo contractu quempiam ejus filium exciperet, ne ſervus naſceretur, merito diceretur illum a ſervitute liberaſſe. Sic igitur dicetur Virgo a Chriſto redempta, etiam ſi in Adamo non peccaverit, quoniam ex meritis ejus prævisis ita exempta eſt, ut in illo peccare non potuerit. Et hinc ulterius ſequitur in hac ſententia, B. Virginem in re ipſa, & de facto revera non fuiſſe obnoxiam originali peccato, id eſt, non habuiſſe debitum contrahendi illud ex vi conceptionis ſuæ: quia nullus habet hoc debitum, niſi in quantum in Adam peccavit: in hoc autem ſenſu poteſt dici obnoxia, quia niſi propter Chriſtum fuiſſet exempta in illo pacto, ex vi modi, quo concepta eſt, peccatum originale contraheret. Hæc ſententia, licet ſpeciem quandam pietatis præ ſe ferat, tamen nec Scripturis ſanctis, nec patribus videtur conſentanea.

Virgo peccavit in Adam.

Dicendum ergo cenſeo primo, abſolute, & ſimpliciter fatendum eſſe B. Virginem in Adam peccaſſe. Probatur primo, quia Paul. ad Roman. 3. & 5. abſolute dicit omnes peccaviſſe in Adam, & ideo indiguiſſe redemptione; ergo non poteſt magis Beata Virgo ab una, quam ab alia generali clauſula excipi. Et ita utramque exceptionem æque falſam reputat Auguſtin. lib. 2. de peccator. merit. cap. 20. 21. & 35. Et hoc plane convincit locus Paul. 2. ad Corint. 5. ubi ſic argumentatur: *Si unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt*. Ubi neceſſe eſt utramque partem diſtributionis æque univerſalem eſſe. Sicut ergo certum eſt Chriſtum mortuum eſſe pro B. Virgine (aliàs non redemiſſet illam, quia per mortem nos redemit) ita certum eſt B. Virginem fuiſſe mortuam ſaltem in Adamo. Et eandem vim habent verba Pauli 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. Sicut ergo B. Virgo in Chriſto vitam habuit, ita & in Adam fuit mortua. Et ſimilia ſunt illa ad Roman. 5. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic et per unius juſtitiam, in omnes homines in juſtificationem vitæ*. Quæ teſtimonia in hunc ſenſum ſæpe tractat Auguſtinus de natura & grat. cap. 4. & lib. 6. contra Julian. ca. 1. & 8. & lib. 1. de peccat. meri. c. 20. 29. & 35. & Epiſt. 28. ad Hieronym. Et confirmatur, quia aliàs ſequitur, B. Virginem non fuiſſe redemptam a Chriſto, neque eum fuiſſe pro illa mortuum. Si enim B. Virgo fuit illo modo exempta in pacto, & in ipſo Adamo, etiam ſi Deus noluiſſet Chriſtum mori, nec redimere homines, nihilominus non eſſet in peccato concepta, nec indigeret redemptione, quia non peccaverat in Adamo. Ergo ſignum eſt, ſi ita fuiſſet exempta de facto, non fuiſſe redemptam, neque Chriſtum pro illa mortuum. Confirmatur tandem. Quia aliàs B. Virgo non contraxiſſet mortem, aliaſve corporis pœnalitates ex Adamo: conſequens eſt omnino falſum, & contra Paul. ad Rom. 5. dicentem, *mortem in omnes homines per peccatum introiiſſe*. Unde colligunt ſancti, neminem pati mortem, niſi vel ratione peccati, quod ad ipſum pertineat, vel ut pro aliorum peccatis ſatisfaciat, quod eſt proprium Chriſti. Unde Auguſtinus lib. 4. contra duas epiſtolas Pelagianor. c. 4. *Tali*, inquit, *mortem ſine meritis mortis, de uno ſolo mediatore Catholica fides novit*. Habuit ergo B. Virgo meritum mortis ſaltem in Adamo. Idem confir-

Mors ex peccato manavit.

mat lib. 1. de peccat. merit. c. 4. & ſæpe aliàs. Quare tam ipſe, quam alii ſancti (quos infra referemus) vocant carnem virginis, *carnem peccati*, carnem autem Chriſti, tantum *in ſimilitudinem carnis peccati*. Quia illa vere habuit mortem carnis ex peccato Adami contractam, hic vero voluntarie aſſumptam, *ut fratribus aſſimilaretur*.

Beata Virgo originali peccato obnoxia.

Dice ſecundo; Beatiſſima Virgo ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, ſeu debitum habuit contrahendi illud, niſi divina gratia fuiſſet impeditum, de quo infra dicetur. Hæc concluſio ſequitur tam ex fundamento in principio poſito, quam ex præcedenti concluſione. Et probatur primo a priori ex dictis, quia B. Virgo peccavit in Adamo, ex quo tanquam ex radice infecta per ſeminalem rationem eſt orta; ſed hæc eſt tota ratio contrahendi originale peccatum, quod eſt ex vi conceptionis, niſi gratia Dei præveniat: ergo. Secundo a poſteriori, quia aliàs non eſſet magis redempta, quam Angeli. Quia (ut ex Zozimo Papa docet Auguſtinus epiſt. 157. & lib. 3. contra Julian. c. 3.) *Nullus redimitur, niſi is, qui ſub peccato ſervit*: rgo ad veram redemptionem neceſſe eſt vel eſſe in peccato, vel ſaltem eſſe ita ſubditum neceſſitati contrahendi peccatum, ut ſine gratia ſingulari redemptoris vitari non poſſit. Confirmatur, & explicatur exemplo ſupra poſito de muliere, quæ ſerva efficitur excipiendo in ipſo contractu aliquem ex filiis, ne ſervus naſci poſſit. Hoc n. poſito, qui poſtea mulierem illam a ſervitute redimeret, revera non redimeret filium, quia non erat obnoxius ſervituti, ſed de ſe liber erat naſciturus: ſic ergo, ſi B. Virgo non fuiſſet (ut ita dicam) vendita in Adamo, & de ſe ſervituti peccati obnoxia, non fuiſſet vere redempta. Chriſtus enim illos ſolos redemit, quos Adam vendidit, & quantum in ipſo erat, fecit captivos. Quid autem proprie ſit hoc debitum contrahendi peccatum, & quo modo in Virginem convenire potuerit, explicabimus in ſectionibus proxime ſequentibus.

Dubium.

Quæret aliquis, quam ſit certa ſententia his concluſionibus explicata. Nonnulli exiſtimant eſſe hæreticum, vel ſaltem erroneum illam negare, quod tenet Cordub. citans D. Thom. & Gerſon. lib. 1. ſuarum quæſt. quæſt. 44 conſ. 5. propter teſtimonia adducta. Aliis videtur eſſe tantum probabilior opinio, & contraria nulla cenſura eſſe digna, ſed eſſe probabilis, quia Concilium Trident. ſeſſ. 5. poſt traditam totam doctrinam de peccato originali, in fine, declarat non eſſe mentis ſuæ in illa virginem comprehendere: ergo non eſt erroneum a tota illa doctrina virginem excipere, & tamen inter alia ibi docuerat Concilium omnes peccaſſe in Adam. Mihi videtur dicendum non poſſe ſine errore negari B. Virginem ex vi peccati Adæ ita fuiſſe obnoxiam maculæ, & peccato contrahendo, ut ſi per Chriſtum non eſſet vere, ac proprie redempta, illud contraheret, hoc enim probant aperte teſtimonia adducta. Nec Concil. Trident. facultatem concedit illa detorquendi ad falſos & improprios ſenſus; ſolum agit de præſervatione virginis a reali contractione originalis peccati, de qua ſola loquitur Sixtus 4. in ſua extravaganti, ad quam ſe Concilium remittit. Si quis autem contendat potuiſſe virginem eſſe obnoxiam peccato Adæ contrahendo, atque adeo proprie redemptam per Chriſtum, & nihilominus non peccaſſe in Adamo, ſed habuiſſe ſolum debitum peccandi in illo, fuiſſe autem propter Chriſtum præſervatam, non ſolum ne peccatum Adæ contraheret, verum etiam ne in ipſo peccaret: talis opinio non poſſet cenſura notari, quia utcunq; ſalvat ſcripturarum locutiones. Mihi tamen nullo modo probanda videtur, quia nec conſequenter loquitur, neque omnibus teſtimoniis adductis poteſt plene ſatisfacere, neque ad tuendam Virginis dignitatem eſt neceſſaria.

Reſpon.

Reſpóſio ad fundamentum contrariæ ſententiæ.

Ad fundamentum contrariæ ſententiæ, primum dicitur, illud ſolum eſſe conjecturam habentem quandam pietatis ſpeciem, quæ ſatis eſſe non debet, ut tantum auctoritatis pondus relinquamus. Deinde illa conjectura nullam vim habet: quia ut Auguſtinus docuit l. 6. contra Julian. c. 4. *Peccatum originale quatenus conſideratur in actione alterius, alienum eſt, ſit autem proprium tantum contagione propaginis*. Sicut ergo alienum peccatum non derogat propriæ innocentiæ, & puritati, ita nec peccatū Adæ, quamdiu in eo conſideratur, & re ipſa aliqua macula ex illo contracta non eſt. Sic igitur, quod B. Virgo

de ſe

de ſe fuerit obnoxia peccato (ſi illud revera nunquam habuit) non derogat perfectæ ejus ſanctitati, & puritati: ſed tantum oſtendit naturæ originem, & infirmitatem, quæ ita per gratiam ſanari poteſt, ut nullus in ipſa perſona defectus appareat, ut infra videbimus. Aliunde vero convenientiſſima ratione divinæ providentiæ factum eſt, ut B. Virgo ſimul cum tota natura in voluntate Adæ fuerit conſtituta, ut perfecta, & univerſalis dignitas redemptoris, & efficacia gratiæ ejus redderetur illuſtrior, & in matre ſua perfectius eluceret, ut in ſequentibus magis explicabitur.

SECTIO III.

Utrum potuerit Beata Virgo ante animationem ſanctificari.

SErmo eſt de duratione temporis, nam de naturæ ordine poſtea dicendum. Dupliciter autem poteſt intelligi ſanctificatio ante animationem; primo formaliter per propriam infuſionem formalis ſanctitatis, ſecundo in radice, ſcilicet in parentibus, aut in ſemine, ita illa diſponendo, ut non poſſent eſſe organa, per quæ originale peccatum in Virginem transfunderetur.

Dico jam primo, impoſſibile fuit Beatam Virginem ante animationem formaliter ſanctificari. Probatur aperte ratione D.Thom.hic. Quia proprium ſubjectum formalis ſanctitatis eſt perſona, ſeu anima rationalis; ergo ante animationem per rationalem animam, non eſt ſubjectum capax formalis ſanctitatis; ergo eo tempore non potuit fieri formalis ſanctificatio.

Dico ſecundo. Neque in ipſo ſemine, vel in fœtu inanimi, potuit B. Virgo ſanctificari radicaliter, ſi proprie loquamur. Probatur, & explicatur. Quia in ſemine non eſt aliqua qualitas, nec privatio phyſicæ qualitatis, ratione cujus ſit veluti inſtrumentum ad peccatum originale introducendum, ut hac ratione intelligi poſſit veluti mundari ſemen, & ita prolem in illo tanquam in radice ſanctificari. Quia in ſemine nulla qualitas eſt præter connaturales illi, & ſi quid aliud fingitur, plane commentitium eſt: & merito ab omnibus Theologis rejectum, ut frivolum, & carens fundamento. Quia originale peccatum non inducitur per actionem Phyſicam, ſed morali quodam modo, ut ex propria materia ſuppono; nulla ergo actio Phyſica intelligi poteſt, qua mundetur ſemen, ut in radice fiat hæc ſanctificatio. Solum poſſet intelligi quædam intrinſeca lex Dei, qua ſtatuat depurare hoc ſemen, ut per illud proles ſancta, & ſine peccato concipiatur. Sed hæc non eſt propria ſanctificatio in radice, ſed ſolum eſt decretum Dei de ſanctificanda hujuſmodi prole in ipſo conceptionis momento. Et eodem modo poſſet intelligi in ipſis parentibus proximis, vel remotis excipere Deum prolem aliquam a lapſu culpæ, ut v.g. ſi ſtatueret ex talibus parentibus concipi filios, vel nepotes ſine originali culpa. Et hoc fortaſſe modo dixit D.Thom.in 3 d.3.q.1.art.1. potuiſſe B. Virginem in parentibus ſanctificari ante animationem: quanquam hæc revera nõ ſit proprie ſãctificatio. Quia ſuppoſito lapſu in primo parente, ſemper naturalis conceptio de ſe eſt ineſficax, ut ex vi illius indicatur gratia, vel juſtitia; & ideo ex vi conceptionis ſemper concipitur proles carens gratia, & juſtitia, atque adeo in peccato. Quod autem Deus decreverit illam conferre alicui, vel omnibus filiis talium parentũ, extrinſecum certe eſt, nullamq; propriam ſanctificationem in parentibus efficit: niſi fortaſſe fingamus ipſis parentibus talem modum gratiæ, aut divinæ benevolentiæ fieri, ut per illam quaſi debeatur iis præſervatio, & ſanctificatio prolis. Nam ſi hoc fieret, revera eſſet quidam modus ſanctificationis, ſeu præſervationis in ipſis parentibus, & fortaſſe non implicat contradictionem talis modus, ut D.Thom.in genere dixit, vanum tamen eſſet, & ſine fundamento dicere B. Virginem eſſe hoc modo ſanctificatam ante animationem. Quamquam enim Deus habuerit æternum decretum præſervandi prolem talium parentum, tamen ſola illa prædeſtinatio non ſanctificat, donec executioni mandetur; mandatur autem in ipſo inſtanti animationis prolis, & non in parentibus, quia in illis nullum habuit effectum, neque iis data eſt aliqua ſpecialis gratia, ex qua neceſſario conſequeretur ſanctificatio prolis, quod eſſet proprie in parentibus, vel in radice ſanctificari. Certum

Beata Virgo in parentum ſemine ſanctificari non potuit.

ergo eſt non potuiſſe Virginem proprie ſanctificari ante animationem: & multo certius, non fuiſſe prius tempore ſanctificatam, quam in rerum natura extiterit.

SECTIO IV.

An Beata Virgo potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari.

CErtum eſt abſolute, & ſimpliciter loquendo, ac nulla facta ſuppoſitione poſſe Deum ſanctificare animam rationalem in eodem inſtanti, quo illam creat, infunditque corpori, ſicut ſanctificavit Adamum, & ſanctificaret omnes ejus poſteros, ſi is non peccaret. Difficultas ergo oritur ex ſuppoſitione facta, quod B. Virgo contenta fuit ſub lege Adamo poſita, & in eo peccavit. Videtur enim cum hac ſuppoſitione pugnare, ut ſine peccato concepta ſit. Primo quidem, quia divinum decretum eſt immutabile; ſed divina lex, & decretum fuit, ut Adamo peccante omnes poſteri privarentur juſtitia, atque adeo inimici Dei conciperentur; ergo huic decreto repugnat, ut aliquis ſub illo contentus ſine peccato concipiatur: oſtenſum autem eſt, B. Virginem ſub illo eſſe comprehenſam; ergo. Et explicatur a contrario. Nam, ſi Adam non peccaſſet, impoſſibile eſſet aliquem ejus filium ſine juſtitia concipi, quia hoc repugnaret divino decreto, quo promiſit juſtitiam omnibus poſteris, ſi Adam in illa perſeveraret; ergo ſimiliter e converſo. Secundo, quia B.Virgo fuit obnoxia peccato originali (ut dictum eſt); ergo ſaltem in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuit obnoxia: quia, antequam exiſteret, non potuit habere debitum contrahendi peccatum; ergo facta hac ſuppoſitione, non potuit in illo primo inſtanti habere gratiam: quia repugnat, ſimul eſſe in gratia, & eſſe obnoxium peccato, aliàs etiam poſt ſanctificationem manſiſſet B.Virgo toto tempore vitæ peccato obnoxia; ergo facta illa ſuppoſitione neceſſario conſequens fuit, ut ſaltem in primo inſtanti in peccato conciperetur. Et hanc ſententiam exiſtimant multi eſſe juxta mentem D. Th. hac enim ratione, ex hoc quod B. Virgo ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, intulit fuiſſe ſanctificatam poſt animationem. Quæ conſequentia, ut bona ſit, ſupponit non potuiſſe ſimul eſſe obnoxiam, & in ipſa conceptione ſanctificari. Eadem eſt ſententia Alexand. Alenſ.3.p.q.9.n.2.art.1. Et idem ſentit Richard.in 3.d.3. art.1.q.1. & omnes, qui exiſtimant, non potuiſſe B.Virginem vere, ac proprie eſſe a Chriſto redemptam, niſi fuiſſet in peccato originali concepta, ut etiam D.Th. indicat, tam hic, quam 1.2.q.81.art.3. & qui ejus ſententiam ſequuntur, ut Capr.Ferr.4.contra Gent.c.50. & alii.

Nihilominus dicendum eſt, potuiſſe B.Virginem præſervari ab originali peccato, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificari. Præter omnes auctores, qui affirmant ita factum eſſe (quos ſequenti ſectione referam) docet hoc expreſſe Palud.in 3.d.3.q.1.art.1. & idem ſentit Bonav.p.1.illius diſt.art.1.q.1. Anton.1.p.Theol.tit. 8. cap.2. Et probatur oſtendendo nullam eſſe repugnantiam: quia, licet Deus contulerit Adæ originalem juſtitiam ea lege, ut ſi mandatum tranſgrederetur, totam poſteritatem ſuam, (quod in ea erat), illa privaret, nihilominus poſt prævıſum peccatum Adæ potuit Deus velle, ut peccatum nõ re ipſa transfunderetur in Virginem, ſed prævenire, & impedire illud per gratiam ei infuſam in primo conceptionis ejus inſtanti, quia hæc voluntas non repugnat cum priori lege, & pacto: quia illa prior lex non includit abſolutam, ac definitam Dei voluntatem, ut peccante Adamo omnes ejus filii ſine gratia conciperentur, ſed ut perderent jus ad gratiam, & ideo, quantum eſſet ex vi conceptionis, ſine illa conciperentur; non tamen privavit ſe Deus jure, & libertate miſerendi, cujus vellet, & quando vellet: ſicut etiam ex vi prioris pacti, & peccati Adę omnes homines incurrunt pœnam mortis, a qua tamen poteſt Deus, quos voluerit, præſervare, ut conſtat ex D.Thom.1.2.q.82.art.3.ad 1. Et ſimiliter, omnes ex vi ejuſdem peccati, etiam extra uterum naſcuntur ſine gratia, & in peccato, & tamen potuit Deus privilegium aliquibus concedere. Ac denique, ſi Rex legem ferat ſub pœna mortis, non ideo abſolute vult omnes tranſgreſſores re ipſa pati ejuſmodi pœnam, ſed vult eſſe reos mortis; ipſe tamen poteſt illam diſpenſare, ſeu remittere.

In primo cõceptionis inſtãti ſanctificari B. Virgo potuit.

Non eſt ergo repugnantia ulla, quod B. Virgo fuerit ſub illa lege contenta, & ideo in Adam peccaverit, & nihilominus potuerit Deus privilegium illi concedere, ne re ipſa peccatum contraheret.

Unde ad primam difficultatem neganda eſt conſequẽtia. Clare enim ex dictis conſtat inter illas Dei voluntates non eſſe repugnantiam, quia altera eſt generalis, & veluti antecedens, altera particularis, & conſequens. Quin potius addo, etiam ſi dicamus (ut probabile eſt) Deum ante præviſum originale peccatum prædeſtinaſſe Virginem, ſicut ad divinam maternitatem, ita & ad perpetuam ſanctitatem, & innocentiam, quæ illam decebat, potuiſſe nihilominus illam ſub lege Adæ poſita comprehendere, & rurſum præviſo Adæ peccato, ut ſuum primum propoſitum erga Virginem firmum maneret, velle propter Chriſtum, illam ab omni labe præſervare, nihil enim hæc inter ſe pugnant, ſed potius ſunt valde cohærentia, rationique conſentanea.

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

Unde etiam obiter intelligitur potuiſſe B. Virginem in mente Dei ſemper, & in omni ſigno rationis eſſe præordinatam ad perpetuam ſanctitatem, omnique ex parte perfectam, quamvis in radice, & in alio permiſſa fuerit juſtitiam amittere. Quia nihilominus potuit in re nunquam illa carere, amittere autem in alio, non derogat perfectæ puritati & ſanctitati, ut dictum eſt.

Ad confirmationem vero illius difficultatis reſpondetur, exemplum non eſſe ſimile (quidquid ſit de illius veritate); & ratio eſt, quia Deus non poteſt eſſe auctor culpæ, ſicut poteſt eſſe juſtitiæ, & ideo Adam non peccante, non poſſet Deus facere, ut vel unus poſterorum ejus in peccato conciperetur, poteſt autem facere, ut non obſtante illius peccato, filius in juſtitia concipiatur. Dices, poſſet

Objectio. faltem Deus facere, ut Adam non peccante, filius nihilominus ſine juſtitia conciperetur, quamvis non in peccato.

Reſpon. Reſpondetur probabile eſſe promiſſionem juſtitiæ fuiſſe abſolutam & fuiſſe efficacem: & ideo illa ſtante, & Adamo perſeverante, non potuiſſe non impleri. Quia in bonis conferendis Deus eſt liberalior, & non privat illis, præſertim ſpiritualibus, ſine cauſa ex parte noſtra: & ideo *dona Dei*, dicuntur eſſe *ſine pœnitentia*. Item quia illa privatio juſtitiæ non eſt per ſe amabilis, atque adeo nec per ſe intenta: at vero, quod filii Adæ ipſo peccante careant gratia, ad vindicativam juſtitiam pertinet, cujus remiſſio interdum per ſe amabilis eſt, ac divinæ miſericordiæ conſentanea, & ad aliquem finem conveniens.

Et ex hoc facile reſpondetur ad ſecundam difficultatem, quæ duobus modis explicari poteſt: primo, ſi dicamus non oportere, ut B. Virgo in propria perſona fuerit obnoxia peccato, ſed ſolum in radice, ideſt, in parentibus, ſeu in ſemine, & formatione fœtus toto tempore generationis uſque ad animationem, ita ut in primo inſtanti animationis non fuerit obnoxia, ſi fuit præventa per gratiam, ſed in toto anteriori tempore. Ita opinantur Catharin. & Cordub. ſect. 2. citati, quia hoc (inquiunt) ſatis eſt, ut B. Virgo fuerit proprie redempta, ſicut Dominus arboris habet ſibi obligatos fructus, antequam naſcantur, & ideo poteſt illos vendere, vel redimere. Et juxta hunc modum facile intelligitur, quomodo B. Virgo potuerit ſimul eſſe obnoxia peccato, & nunquam eſſe in peccato, quia ſcilicet fuit obnoxia in alio, & antequam exiſteret, caruit autem peccato in ſe, ſimul ac eſſe incepit.

B. Virgo in propria perſona peccato originali obnoxia in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Secundo & verius (mea ſententia) explicatur hæc difficultas, ſi dicamus, B. Virginem in propria perſona fuiſſe peccato obnoxiam in primo inſtanti ſuæ Conceptionis, & nihilominus in eodem potuiſſe carere peccato, & præveniri gratia Dei. Quod facile patebit, ſi ſemel intelligatur, quid ſit, obnoxium eſſe peccato originali. Ad quod explicandum advertendum primo eſt, hominem prius natura eſſe hominem, quam ſit ſanctus, vel peccator, quia eſſe naturale tam ad gratiam, quam ad culpam per modum ſubjecti ad accidentariam formam comparatur; & ideo prius etiam natura intelligitur homo eſſe filius Adę, quã intelligatur actu eſſe in ſtatu gratiæ, vel peccati, quia hic ordo naturæ ſolum eſt ordo cauſæ, quo intelligitur hæc proles ab hoc naturali principio Phyſice manare, prius quam intelligatur aliquid aliud illi ſuperaddi.

Obnoxiũ eſſe peccato originali quid ſit.

Secundo addendum eſt in natura lapſa ex hac naturali origine ſtatim conſequi influxum originalis culpæ, niſi Deus per gratiam præviat, & impediat illud. Unde fit in illo primo inſtanti, quo proles concipitur, cauſas ejus proprias ita eſſe diſpoſitas, ut omnino neceſſario veluti influxuræ ſint originale peccatum, niſi a Deo præveniantur. Et hoc eſt eſſe obnoxium peccato originali, & quia hanc neceſſitatem, & veluti propriarum cauſarum debilitatem habet proles, non ſolum antequam animetur, ſed etiam in ipſomet inſtanti animationis, ut intelligitur natura antecedere omnem gratiæ infuſionem; ideo veriſſime dicitur in primo inſtanti, & in propria perſona eſſe obnoxia peccato.

Tertio hinc facile intelligitur hoc nihil obſtare, quo minus Deus in eodem inſtanti poſſit gratiam infundere. Quia hæc duo non repugnant, ſcilicet effectum procedere a cauſis, a quibus habiturus eſſet aliquam imperfectionem, ſi non impedirentur, & nihilominus cauſas de facto impediri. Et hanc ſententiam bene docuit Cajet. opuſc. de Concept. cap. 3. dicens, hoc modo melius intelligi B. Virginem potuiſſe eſſe proprie redemptam in propria perſona, etiam ſi in illa non habuerit originale peccatum. Quia illamet gratia, qua præventa eſt, fuit gratia redemptionis, & impedivit culpam neceſſario emanaturam ex cauſis proximis, Deo non impediente.

Quarto denique addendum eſt, inde non fieri hominem ſic juſtificatum, ſemper, aut poſt primum inſtans conceptionis manere peccato obnoxium; in primo enim inſtanti homo eſt quaſi in diſpoſitione proxima, & cauſæ poſſunt tunc influere originale peccatum, poſtquam vero per gratiam prævenientem impeditæ ſunt, prorſus evaneſcunt, ut amplius hominem maculare non poſſint; & ideo omnis homo, qui ab originali liberatur, hoc ipſo amplius non manet illi peccato obnoxius. Unde intelligitur eſſe obnoxium peccato originali, prout natura antecedit ipſum peccatum, non eſſe culpam, cum illam naturæ ordine antecedat, nec reatum pœnæ, cum hic culpam conſequatur, ſed ſolum eſſe neceſſitatem quandam incurrendi culpam, & veluti ordinem ad cauſas deficientes, quæ neceſſitate quadam illam influunt, vel denique impotentiam quandam vitandi hujuſmodi culpam, niſi Deus eam impediat.

Obnoxiũ eſſe peccato originali, ut ſic, non importat culpam.

SECTIO V.

An B. Virgo fuerit ab originali peccato præſervata, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata.

PRima ſententia affirmat fuiſſe conceptam in originali peccato, & nihilominus in primo inſtanti ſuę conceptionis fuiſſe ſanctificatam. Ita ſentit ex parte Henric. quodlib. 13. q. 13. Sed eſt improbabilis ſententia. Quia gratia, & peccatum originale privative opponuntur, ut conſtat ex propria materia, & late tractat Duran. 3. d. 3. q. 2. Reſpondet autem Henricus, licet non potuerit B. Virgo in primo inſtanti eſſe in peccato originali, & recipere gratiam, ex parte tamen agentis, ſcilicet Dei, in eodem primo inſtanti fuiſſe infuſionem gratiæ, manente peccato originali pro illo inſtanti. Sed rogo, quid ſit Deũ infundere gratiam in illo inſtanti? nam ſi eſt vere illam efficere, & producere intrinſece, neceſſe eſt in illo inſtanti gratiam eſſe; & conſequenter ineſſe Virgini, quia non ſit extra ſubjectum. Aut non eſt efficere gratiam, & ſic nihil aliud eſt, quam Deum eſſe veluti paratum ad infundendam gratiam immediate poſt illud inſtans, quod forte non fuit impoſſibile, non tamen hoc loquimur.

Eſt ergo ſecunda ſententia, quæ ait Virginem fuiſſe conceptam in originali, & paulo poſt fuiſſe ſanctificatã. Hanc tenuerunt fere antiqui ſcholaſtici ante Scotum D. Thom. hic, & in 3. d. 3. ubi Bonaven. Albertus Magn. Richard. Durand. Paludan. Capreol. Alenſ. & Henr. locis citatis, Gregor. in 2. d. 30. q. 2. Anton. 1. p. tit. 8. c. 2. Turrecrem. opuſc. de hac re, Cajet. etiam proprio opuſc. & hic, Ferrar. 4. contra Gent. c. 10. Fundamenta hujus ſententię ad quatuor capita revocantur. Primum ſumitur ex Scriptura, ubi ſunt locutiones generales, ut *Omnes in Adam peccaverunt*, ad Rom. 5. & alibi, a quibus regulis neminem licet excipere ſine Patrum, aut Eccleſiæ traditione, quæ in propoſito nulla eſt. Propter quod Albert. Magn. videtur erroris damnare contrariam ſententiam, & D. Thom. q. 4. de malo art. 6. dicit eſſe erroneum, aliquos ex Adamo genitos per ſeminalem generationem, immunes facere ab originali. Secundum caput eſt ex ſimilibus definitionibus, Concil. Arauſic. Milevit. & Florent.

Poteſt

Poteſt confirmari, quia Pius V. abſtulit proprium officium conceptionis, quia in eo dicebatur Beata Virgo *immaculata, & præſervata*. Tertium caput ſumitur ex Patribus. Capreol.numerat quadraginta. Cajetan.videns non eſſe ad rem reduxit ad quindecim. Cano lib.7. cap.1.addit quædam alia teſtimonia dicens,nullum Sanctorum docuiſſe contrarium, ſed de hoc poſtea.

Ex Patribus quatuor modis poſſum argumentari; primo ex generalibus locutionibus, quas omitto, quia communes: illæ tantum habent aliquam vim,quæ ſimul omnes includunt in peccato, & excipiunt ſolum Chriſtum. Leo Papa ſerm. 1. de Nativit. *Sicut nullum a reatu, &c.* Cyril.lib.16.in Levit.a principio multa habet.Inter alia, *Solus Jeſus eſt, qui nunquam invenitur extra ſancta, ſolus, qui peccatum non fecit*; ſimilia habet Dialog. 1. de Trin.poſt med.Ambr.lib.2.in Lucam c.de Circumc. *Solus per omnia ex natis de fœmina ſanctus Dominus Jeſus*. Quæ verba commendat multum Aug.2.contra Julian.in princ.& de Perfect.juſtitiæ circa med.dicit alium præter Chriſtum excipere eſſe contra Paulum. Idem primo de peccat.merit.cap.29.& ſæpe aliàs. Et tract.4.in Joan. dicit ſingulare fuiſſe Chriſto non habere carnem peccati, quia non fuit ſemine viri conceptus: *Quis*, inquit,*innocens? omnes ex illa traduce veniunt, de qua David: In iniquitatibus conceptus ſum; ſolus ille agnus,qui non ſic venit*. Idem Fulgent. de fide ad Petr. cap. 2. expreſſe Gregor. lib.11. Moral.in fine, & lib. 18. cap.27. aliàs35.circa illud,*Non adæquabitur ei aurum de Æthiopia*, ubi tamen etiam de Nativitate loquitur.

Secundo ex illis Patribus,qui in particulari loquuntur de Virgine, ſed non ſatis aperte. Primo, Auguſt.lib.2.de peccat. merit.c.24. dicit de Chriſto, *non ſumpſit carnem peccati, licet de materna carne peccati*. Secundo, idem Auguſt.in id Pſal.34. *Ego autem,cum mihi moleſti eſſent*, dicit,*Mariam ex Adam conceptam,fuiſſe mortuam propter peccatum.* Tertio, Ambr.ſerm.6.in Pſal.118. dicit: *Carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiam peccato.* Quarto,Euſeb.Emiſſ.ſerm.2.de Chriſti Nativit.dicit: *Ab originali nexu immunis neque ipſa Dei genitrix fuit.* Quinto,Anſel.lib.2. cur Deus hom.c.16.*Virgo*,inquit, *in iniquitatibus concepta,& in originali peccato nata eſt, quia & ipſa in Adam peccavit.* Sexto,Bernard.Senen.ſer.51. art.1. c.4. dicit per ſanctificationem Virginis remotum eſſe ab illa originale peccatum,& ablatam promptitudinem ad malum.Septimo,Vincen.Ferr.ſer.1.de Nativit. Mariæ,dicit Chriſtum in primo inſtanti Conceptionis, Virginem vero eadem die,vel hora fuiſſe ſanctificatam.

Tertio ex Patribus, qui dicunt B. Virginem *eſſe mundatam*. Nam hæ locutiones ſupponunt culpam. Ita loquitur Nazian. orat.38.& 42. fere circa med. S. Maxi. ſerm.de Aſſumpt.Rhemig.Pſal.21.Bed.Luc.1.& citatur in Gloſ.ordinaria, & Fulg.ſerm.de Laud.Virg.ait: *Cum dixit Angelus gratia plena, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam.* Difficilius loquitur Chryſip.presbyt.Jeroſolym.ſerm.de B.Virg. tom.7. Bibliot. *Cum omnibus*, inquit *ſurgat de lapſu,in quo illam conſtituit vel Evæ cognatio*. Et applicat illud Pſalm.44. *Obliviſcere populum tuum,&c.* & Richar.de S.Vict.lib.2.de Emmanuele c.26.

Ultimo ſunt Patres,qui manifeſte docent hanc ſententiam,e quibus duos reperio,Bernar.Epiſt.174.& Rupert. lib.1. in Cantic. circa princip. Referuntur alii duo, Anton.Padua.ſerm.de Nativit.Mar.& Erardus, vel Gerardus Epiſcopus, & martyr, ſerm.de Nativit.Mariæ.

Quarto ſunt rationes. Primo eſt illa vulgaris, quia aliàs Virgo non fuiſſet a Chriſto redempta. Secundo, ex Paul.2. ad Corinth.c.5. *Si unus pro omnibus mortuus eſt; ergo omnes mortui ſunt.* Et aperte loquitur de morte ſpirituali;ſed Chriſtus eſt mortuus pro Virgine; ergo. Tertio, quia in B. Virgine non fuit radix originalis peccati, ſcilicet libidinoſa conceptio. Quarto,fuerunt in illa fructus,& pœnæ originalis peccati,ſcilicet,mors,& ſimilia. Quinto,quia aliàs ſi virgo mortua fuiſſet ante Chriſtum, vidiſſet Deum ſtatim, quia non habuerat impedimentū originale:conſequens eſt falſum:aliàs Chriſtus non patefeciſſet Virgini per mortem ſuam januam Regni cæleſtis. Sexto,quia aliàs tollitur Chriſto ſingulare privilegiū ejus indicatū ab Angelo illis verbis. *Quod ex te naſcetur S.*

Dicendum nihilominus eſt,B.Virginem in ipſo primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe ſanctificatam,& ab originali peccato præſervatam. Hanc ſententiam docuerunt graves Theologi in 3.d.3.Scot.Aureol. apud Capr. Gabr.Thomas de Argentina, Almai. Dionyſ. Carthuſ. Joan.Bacon.Fran.Maironis,qui referunt Alexan. Alenſ. in fine vitæ mutaſſe ſententiam, idem Scot.in 3.d.18.q. unica §. hoc viſo.Marſil.in 2.q.20. & in 3.q 4. Abul.Parad.1.c.21.& in prol.Bibliæ. c.6. Exod.34.q.8. Gerſon. opuſc.de Concept. Lipom. in Cathagen.15. Dried.3. de Dogm.tract.2.c.4.p.1. circa fin.fol.127.Roffenſ.diſp.2. contra Luther. Clicthovæus opuſc.de purit Virg. c.5.& 8.Galatin.lib.7.c.5.Nicol.Cuſſan.lib.5.exercit.circa id. *Cœlum,& terra tranſibunt,&c.* & 8.circa illud, *ſicut lilium inter ſpinas*. Jacobus de Valentia in Pſal. 13. Viguer.c.18.§.5.Caſtr.verbo,peccatum, hær.9.Vega lib.2. in Trident.c.6.Cordub.l.1.q.44.Catharin.opuſc. de hac re,& ex Canoniſtis referunt aliquos,& ſequuntur Covar. c.Alma mat.p.2.§.5.n.2.& Navar.præl.8.n.9.Probatur concluſio illis quatuor fundamentis contrariæ ſententiæ, ut poſſint ſingula ſingulis conferri, & in omnibus appareat manifeſtus exceſſus.Primo ergo ex Scriptura petendum non eſt clarum teſtimonium,ubi hoc afferatur:eſſet enim temerarium hoc poſtulare,cum alia privilegia Virginis, quæ tanquam certa tenet Eccleſia, non requirant hujuſmodi Scripturæ teſtimonium.

Poſſumus ergo primo argumentari ab auctoritate negativa.Quia Scriptura non negat datum eſſe Virgini hoc privilegium; ergo ſaltem ex hoc capite non eſt negandum, & ſi aliunde ſit ſufficiens ratio, & fundamentum, erit aſſerendum. Antecedens patet. Quia neque negat in particulari de Virgine, neque in univerſalibus locutionibus,ut ſumitur ex Trid. ſeſſ.5. ubi declarat Virginem non comprehendi ſub definitione ſua generali de peccato originali, & conſequenter idem declarat, vel certe dat declarandi facultatem, de locutionibus Scripturæ, quia Concilium id definit,quod cenſet in ſacra Scriptura doceri.Idem argumentum ſumitur ex Sixto IV definiente non eſſe contra fidem dicere Virginem eſſe conceptā ſine peccato;ergo neque contra Scripturam;non ergo negatur hoc in generalibus illis locutionibus Scripturæ. Secundo patet a ſimili, quia tam ſunt generales locutiones illæ de actuali peccato: *Non eſt homo, qui non peccet*, 2. Paral.6.*& in multis offendimus omnes*, Jacob.3.Idem de Nativitate in peccato, *Grave jugum ſuper filios Adam a die exitus eorum de ventre matris eorum*, Eccleſ.40.ita exponente Auguſt.Epiſt.57.Et Job.c.14.de hoc etiam loquitur, *nemo mundus a ſorde*. Et Auguſt.lib.3.de peccat. merit.cap.6. in quibus omnibus non intelligitur excludi Virginis privilegium; pari ergo modo in propoſito, ſi aliàs ſit ſufficiens ratio,vel auctoritas. Tertio, illa teſtimonia, quibus B. Virgo dicitur,*plena gratia*, juxta omnium(etiam D.Thom.)expoſitionem,omnia privilegia, & dona gratiæ complectuntur,quæ ſecundum rectam rationem decent matrē Dei.Unde ex illis ſufficienter colligunt Patres & Theologi,ſanctificationem in utero,innocentiam ab omni peccato actuali:pari ergo ratione in illis locis cenſetur contineri hoc privilegium.Oſtendemus enim infra non minus decere, nec minus congruentem cōnexionem habere cum dignitate matris. Sic etiam applicari poteſt illud,*Benedicta tu in mulieribus,& benedictus fructus vētris tui*,id eſt,quia benedictus fructus tuus, ideo & tu benedicta;tali ergo benedictione benedicta intelligitur,qualis decebat talem fructum. Sic etiam verbum illud: *Quia fecit mihi magna,&c.* hoc totum virtute continet. Menſura enim privilegiorum Virginis potentia Dei dicitur,quæ parcendo maxime,& miſerendo manifeſtatur,& decuit ſingulari modo manifeſtari in matre. Quarto, licet ex ſenſu ſpirituali non ſumatur efficax argumentum,tamen ſuppoſito ſenſu,& explicatione Eccleſiæ,multum confert.Et ita favet in Cant.2. *Sicut lilium inter ſpinas,ſi amica mea,&c.* & c.4. *Tota pulchra es*; & inf. *Hortus concluſus,fons ſignatus*,& c.6. *Quæ eſt iſta,quæ aſcendit, quaſi aurora*; & Job.3. *Expectet lucem, & non videat,neque ortum ſurgentis auroræ*. Quod D.Thom.hic art.1.explicat de nocte culpæ originalis,& applicat Nativitati Virginis ex utero. Sed poteſt æque bene accommodari Nativitati in utero. Sic etiam Pſal.45. *Sanctificavit tabernaculum ſuum altiſſimus*.Quod D.Thom. hic intelligit de Virgine,& Method.ſer.de Purific.Indicatur autē ibi ſingularis ſanctificatio,cōgrua tabernaculo Dei, de quo Pſal.88.*Thronus ejus,ſicut Sol,&c.* Quod de Vir-

Primum fundamentum ex Scriptura ſacra.

Menſura privilegiorum Virginis potentia Dei.

gine exponit Dam.lib.4.c.15.& Petr.Damia. ſer. de Aſſumpt.dicens,ideo Virginē comparari Soli,quia ita lucet inter Sanctos,ſicut ſol inter ſtellas. Præterea totus Pſ.84. 86.&92.facile ad hoc myſteriū applicari poſſunt.Quinto uti poſſumus loco illo Gen.3. *Inimicitias ponam inter te & mulierem*. Quam mulierem eſſe B. Virginem Patres omnes ſtatim citandi intelligunt, inter quam, & dæmonem perpetuum diſſidium ibi prædicitur,& additur: *Ipſa conteret caput tuum*;ita enim legimus in Vulgata,& legit Auguſt.13.Gen.ad liter.c.39.&lib.2.deGen.contraManich.c.18.Ambr.de Fuga ſæc.c.7.Gregor.1.Moral.c.19. aliàs 38.Bernard.ſer.6.in *Miſſus eſt*,& ſer. *ſignum magnū*. Eucher.Beda, & alii in Geneſ.per caput autem dæmonis recte intelligitur vel peccatum originale, quod fuit omnium origo,&radix,& propter quod principaliter fuit ordinataChriſti redemptio;vel certe intelligitur omnis dæmonis poteſtas. Cum qua prophetia non recte conſonat, quod aliquando fuerit virgo dæmoni ſubjecta. Et licet aliqui Patres legant, *ipſe conteret*,referendo adChriſtum, ut Iren.lib.4.c.78.Cypr.lib.2.ad Quir.c.9.Petrus Chryſ. ſer.173.& Hier.in quæſt.Hebr. ſenſus tamen in idem redit. Quia B.Virgo a Chriſto,& per Chriſtum intelligitur hoc totum privilegium habuiſſe. Et hinc relinquitur expeditum primum fundamentum ſecundæ ſententiæ. Illa enim omnia teſtimonia non excludunt privilegium ſpeciale, quando ſufficienti fundamento aſſeritur.

Inter Virginem, & dæmonem pugna qualis.

Secundū fundamētum ex Eccleſiæ auctoritate.

Secundum fundamentum ex Eccleſiæ auctoritate ſumendum eſt,& primum omnium magni ponderis eſt totius Eccleſiæ fere univerſalis conſenſus, in quo conſideratione dignum eſt antiquosPatres pauca de hocVirginis privilegio eſſe locutos.Quod mirum eſſe non debet,tum quia Spiritus Sanctus paulatim ſuam Eccleſiam docet(ut Gregor.hom.26.in Ezechiel.)tum etiam,quia aliis fidei myſteriis gravioribus, magiſque neceſſariis explicandis, ac defendendis diſtinebantur. Poſtquam vero ante quingentos annos veritas hæc clarius cœpit doceri,ita inſedit fidelium animis,crevitque paulatim ejus fides,ut jam fere omnium conſenſione recepta ſit.Et præſertim ab hinc ducentis annis ferme omnes Eccleſiaſtici ſcriptores,Epiſcopi, univerſæ fere religiones, & Academiæ ſubſcripſerunt,adeo ut in Academiis Pariſienſi,Valentina, & aliis, nulli ad Doctoratus Theologiæ gradum aditus pateat , qui prius ſub juramento non promiſerit,nunquam ſe veritatem hanc oppugnaturum : non eſt autem veriſimile, permiſſurum fuiſſe Spiritum ſanctum univerſam Eccleſiam in re tanti momenti graviter errare , imo credendum eſt, ex illius inſpiratione, hunc univerſorum fidelium ſenſum, affectumque manaſſe.

Communis totius Eccleſiæ conſenſio de privilegio Virginis.

Hunc accedit ab Eccleſia feſtum Conceptionis celebrari, qui mos in Eccleſia Græca ante mille annos eſt ortus,ut Galatin.refert lib.7.cap.4. & in Kalendario Græcorum ſignatur hoc feſtum die nona Decembris,ut videre licet in 4.tom. Bibliot. Sanc. in Latina vero introduci cœpit ante quingentos fere annos,ut ex epiſtolis Bernardi conſtat. Et ex quadam epiſtola D.Anſelmi ad Epiſcopos Angliæ, in qua (ut fertur) ſcribit non eſſe verum amatorem Virginis, qui hoc feſtum non celebrat. Tandem vero Eccleſia Romana ante ducentos annos celebritatem hanc generaliter amplexa, cultoribus ejus ſingulares indulgentias impertit. Unde quodammodo videtur, Conceptionem Virginis canonizaſſe. Non eſt ergo pium credere Eccleſiam in re tam gravi decipi, aut falſo fundamento niti.

Objectio.

Dicetur fortaſſe non celebrari hancConceptionem,eo quod ſancta ſit, ſed quia fuit magnum Dei beneficium, initiumque majorum. Sed hoc nulla ratione probandum

Reſpon.

eſt,quia (ut ex ſenſu fidelium conſtat) Eccleſia non celebrat hoc feſtum,tantum in gratiarum actionem reſpectu Dei, ſed etiam in honorem Virginis: non eſſet autem Virgo honore digna propter Conceptionem ſuam,niſi in illa ſancta fuiſſet. Deinde D.Thom.Bernard.& Ildefonſ. putant ſatis probari Virginem tempore Nativitatis ſuæ fuiſſe ſanctam,quia Eccleſia Nativitatem celebrat; ergo idem judicium ferrent de Conceptione,ſi feſtum celebrari conſpicerent. Denique Galatin lib.7.cap.5. dicit, in quibuſdam martyrologiis expreſſe poni feſtum Conceptionis, propter ſummam puritatem, & ſanctitatem illius, & ex dicendis hoc fiet evidentius.

Jam vero dicunt alii non celebrari feſtum Conceptionis,ſed ſanctificationis, quocunque tempore ſit facta,vel certe,(ſi celebretur dies Conceptionis)non ideo eſſe,quia in primo inſtanti, ſed quia illo fortaſſe die ſanctificata fuit.Sed hoc etiam eſt contra Eccleſię mentem,quæ ſemper intendit ſpeciale Virginis privilegium, & immunitatem,hoc feſto die celebrare, cujus rei manifeſta ſunt ſigna. Primo,quia Bernardus dicta epiſt.174.hoc ſenſu intellexit mentem Eccleſiarum, quæ hoc feſtum colere incipiebant. Nam ſi ſolam ſanctificationem celebrarent, non eſſet,cur illas reprehenderet. Deinde Concil.Baſil. ſeſſ. 36. diſerte dicit antiquam eſſe Eccleſiæ conſuetudinem celebrandi hoc feſtum in honorem immaculatęVirginis Conceptionis. Tertio, in quodam officio Romano de hoc feſto, quod Sixti IV.auctoritate confirmatum eſt, ſæpe hoc expreſſe dicitur,& intentio hujus feſti declaratur. Et eodem modo loquitur Sixtus IV. in extravag. Cum præexcelſa, & extravag. Grave nimis,de reliquiis, & veneratione Sanctorum,vocans *Conceptionem puram, & immaculatam*, & concedens indulgentias hoc pie credentibus,& colentibus. Et ita etiam intellexit hæc decreta Concil. Trident. ſeſſ. 5. ubi illa confirmat. Unde idemmet Sixtus IV. dicit, non peccare eos, qui ſentiunt B.Virginem fuiſſe conceptam ſine peccato, & propterea feſtum ejus celebrant; eſt ergo hæc ſine dubio intentio, & ratio hujus feſtivitatis. Adde eodem modo dicere aliquem poſſe, cum Eccleſia celebrat Nativitatem Virginis, non ideo eſſe, quia in ipſamet Nativitate ſancta fuerit:ſed quia intra illum diem fuit ſanctificata:at hoc plane falſum eſt,& abſurdum,ut ex dictis conſtat;ergo idem eſt in præſenti. Et ratio generalis eſt. Quia Eccleſia proprie colit, & celebrat ipſa myſteria, & privilegia ſanctæ Conceptionis, & Nativitatis.

Objectio.

Reſpon.

Tertio,augetur vis hujus fundamenti.Quia hæc celebritas, & perſuaſio initium ſumpſiſſe dicitur ex divina revelatione, cujus famam percrebuiſſe ſuo tempore Bernardus refert: nec relinquit ut falſam,ſed ut dubiam,Bonaventura autem, & Henricus illam admittunt, neſcio tamen, quo ſenſu interpretantur. Marſilius tres revelationes refert,quas dicit fuiſſe graves,& miraculis confirmatas. Habetur etiam revelatio de hoc myſterio facta S. Brigittæ lib.1.cap.9. & lib.6.cap.49.& 55. Ad quam extenuandam Cajet.ex Anton.1.part.Theolog.tit.8.cap.2 ait contrarium fuiſſe revelatum S. Catherinæ Senenſi . Sed neque Anton. neque alii, dum ſcripſerunt vitam B. Catherinæ, hujus revelationis meminerunt, ſed tunc inventa videtur, quando neceſſaria viſa eſt ad minuendam auctoritatem aliarum . Quarto, maxime hoc confirmat eſſe in Eccleſia religionem inſtitutam, & approbatam in honorem immaculatæ Conceptionis, in cujus regula c.3.dicitur, *animam Virginis a primo inſtanti creationis fuiſſe Sanctam*.Quam regulam,& inſtitutum probarunt Julius II.Leo X.& Alexand.VI. concedendo privilegia, ut patet ex compendio Mendic. verbo , communicatio. §.18. & Conceptio.§.10. 12. & 13. Quinto, favet decretum Baſilien. Concil. ſeſſ. 13. ubi non ſimpliciter definit hoc de fide, ſed eſſe pium, conſonum fidei, & Scripturæ, vetatque docere contrarium . Et licet illud Concilium non ſit legitimum (ut conſtat ex actis ejus, & ex Concil. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 10.) non propter aliquam hæreſim , ſed propter ſchiſma, quia ſub obedientia Papæ non proceſſit, in his tamen, quæ ad Pontificem non ſpectant, magnam habet auctoritatem, & ſaltem magnum, circa hanc veritatem , Eccleſiarum Epiſcoporum conſenſum oſtendit. Sexto, tandem favet Concil.Trident. ſeſſ.5.quatenus a generali decreto de originali peccato B. Virginem excepit, eamque *immaculatam* vocat, & decretum Sixti IV.confirmat.

Religio inſtituta in honorē immaculatæ Conceptionis B.Virg.

Ex quibus expeditum relinquitur ſecundum fundamentum ſententiæ præcedentis . Sicut enim Concil. Trident. decretum ſuum interpretatur , ita ſignificavit antiquorum Conciliorum decreta eſſe intelligenda, eadem enim eſt omnium fides. Quæ expoſitio per ſe erat neceſſaria, quia illa Concilia non ſolum de Conceptione, ſed etiam de Nativitate loquuntur,ut patet in Conc. Milevit.can.2.& 4. Illa vero officii mutatio a Pio V. facta nihil obſtat. Neque enim id feciſſe credendum eſt, quia aliquid falſum in illo officio contineretur, ſed quia omnia voluit ad antiquum morem revocari:ſicut etiam Beatam Annam , & S. Rochum e Kalendario expunxit, quo nihil eorum ſanctitati derogatum eſt. In eo vero , quod feſtum Conceptionis, & Nativitatis eodem officio cele-

celebrari voluit, utriuſque ſolennitatis propria ratione retenta, huic noſtræ ſententiæ non parum favit. ¶ Tertium principale fundamentum hujus ſententiæ ex Patrũ auctoritate petendum eſt, quorum teſtimonia in varios diſtingui ordines poſſunt. Primus ea continet, quæ in ſpecie de Virgine, & originali peccato loquuntur. Primo Damaſc. orat. 1. de Nat. Mar. Virg. de illius Conceptione agens ſic loquitur. *Natura gratiam antevertere auſa non eſt, ſed tantiſper expectavit, dum gratia fructum ſuũ produxiſſet*; & infra: *O beatos Joachimi lumbos, e quibus immaculatum ſemen effluxit, o præclaram Annæ vulvã, in qua tacitis incrementis formatus fuit ſanctiſſimus fœtus*; & infra: *forte illud excelſi brachium obtuſum naturæ ligonem Spiritu S. tanquam digito ſuo, exacuens, vivam ſcalam ſibi ipſi condidit*; & infra: *O ſanctiſſima, quæ principatus & poteſtates feſelliſti, immaculata conſervata in Dei ſponſam.* Quibus verbis ſatis aperte, & eleganter, & myſterium explicat, & rationem, & modum illius indicat. Multaque ſimilia habet orat. 2. & inter alia dicit, ventrem Annæ fuiſſe, *locum, in quo Deus ſanctificationis arcam condidit*; & orat. 3. dicit: *Conceptionẽ in Virginis fuiſse collapſi generis noſtri excitationem, & integram reſtitutionem.* Et orat. 1. de Aſſumptione *gratiæ* (inquit) *abyſſum invenit, quæ animam non minus, quam corpus Virgineum cuſtodiret*. Et orat. 2. *Ad hunc*, inquit, *paradiſum ſerpens aditum non habuit*; & infra vocat eam, *immaculatam, quæ cum terrenis affectibus nihil habet commune*, & introducit Virginem hoc modo ad filium loquentem, *animam meam tibi charam accipe, quam a peccati labe puram ſervaſti*; & ideo lib. 3. de fide c. 2. Virginem vocat, *ſemper ſanctã*: quia nimirũ nunquã in ſtatu peccati fuit.

Tertium fundamẽtum ex Patribus.

Secundo, Laurent. Juſtinian. ſerm. de Annunciat. *Ab ipſa*, inquit, *Conceptione in benedictionibus eſt præventa dulcedinis, & a damnationis alienæ chirographo prius eſt ſanctificata, quam nata*. Clarius in lib. de caſto connub. Verbi, & animæ c. 7. circa med. ait. *Quot quot ex ipſa nati ſunt propagine, exceptis dumtaxat mediatore Chriſto Jeſu, & ejus matre ſub hac peccati lege ſunt conditi.* Idem in faſciculo amoris c. 7. circa finem. Et lib. de gradib. perfect. c. 1. poſt medium, *diſcite*, inquit; *ab originali delicto nullus excipitur, præter illam, quæ genuit mundi Salvatorem.* Solent vero nonnulla loca hujus ſancti in contrarium citari, quæ omiſi, quia nullam omnino difficultatem habent. Et de illis videri poteſt Epiſtola Philippi Stancharii, quæ in fine operum ejus habetur. Tertio quidam antiquus Pater (qui ob humilitatem Idiotæ nomen ſibi impoſuit, & ante octingentos annos ſcripſit librum de contemplatione Virginis) in cap. 2. & 6. veritatem hanc ex profeſſo tractat, & definit, & ideo verba ejus omitto. Quarto, referri ſolet Cyrill. Alexand. lib. 6. in Joan. c. 15. ubi ſic inquit: *excepto ſolo Chriſto, & Beatiſſima ejus matre etiam excepta, omnes in peccato naſcimur*: ipſum autem de Nativitate in utero loqui patet tum ex contextu: tum quia ſi de Nativitate extra uterum loqueretur, plures deberet excipere. Notavit quidem hunc locum Fevard. in lib. 3. Iren. c. 23. ne quemquam tamen minus doctum deciperet, adnotare debuiſſet, illum librum non eſſe Cyrilli, ſed Chlycthovei. Poteſt tamen hic locus Cyrilli, utcumque reſarciri ex hom. 6. in Conc. Epheſ. habita, & habetur 6. tom. illius c. 6. ubi de laudibus Virginis mire loquitur, & inter alia ſunt hęc verba, quę ad pręſentem cauſam facere poſſunt; *Salve ſancta Deipara pretioſum totius orbis theſaurum, lampas inextinguibilis, per per quam diabolus cœlo decidit, & prolapſum plaſma in cœlum recipitur*; & infra; *Quis unquam de architecto audivit, quod ſuum ipſius templum conſtruxerit, & in eo habitare prohibitus ſit.* Quinto, Sedulius lib. 2. Paſchalis de miraculis Chriſti in princ. (habetur tom. 8. Bibliot.) qui ante mille centum annos ſcripſit, poſtquam lapſum primi hominis, & totius humani generis deſcripſit, inquit, feciſſe Deum: *Unde culpa dedit mortem, pietas daret inde ſalutem*, & ſubjungit.

> *Et velut in ſpinis mollis roſa ſurgit acutis,*
> *Nil, quod lædat habens, matremq; obſcurat honore:*
> *Sic Evæ de ſtirpe, ſacra veniente Maria,*
> *Virginis antiquæ facinus, nova Virgo piaret.*

Hujus autem Doctoris tanta eſt auctoritas, ut nonnulla carmina, quibus Eccleſia in laudem Virginis utitur, ex hoc ejus libro deſumpta ſint. Sexto addere poſſumus S. Vincentium Ferrerium, qui licet interdum ſuboblcurius loquatur, tamen in hanc ſententiam plane inclinat, in ſerm. 1. de Nativit. dicit enim, Virginem eadem die, & eadem hora Conceptionis ſine dilatione fuiſſe ſanctificatam, & ſubdit. *Quando corpus B. Virginis fuit perfecte organizatum, & anima illi conjuncta per creationem, tunc altiſſimus ſanctificavit tabernaculum ſuum*; & ſerm. 2. de Nativit. Virg. ad illius Conceptionem accommodat verba illa, *fiat lux*, & addit: *non credatis, quia fuerit ſicut in nobis, qui in peccatis concipimur: ſed ſtatim, ac anima fuit creata, fuit ſanctificata, & ſtatim Angeli in cœlo celebraverunt feſtum Conceptionis.*

In ſecundo ordine numerabimus Patres, qui de Virgine loquentes generaliter, & abſolute docent eam fuiſſe omni culpa liberam, & immunem. Quorum princeps ſit Auguſt. in illo loco celebri de Nat. & Gra. c. 36. *Excepta Virgine matre, de qua, cum de peccatis agimus, nullam prorſus habere volo quæſtionem, inde enim ſcimus, quod plus gratiæ ei collatum eſt ad vincendum omni ex parte peccatum, quia eum concipere meruit, & parere, quem ſcimus nullum habuiſſe peccatum.* Quæ quidem verba (quidquid alii contendant) non poſſunt ad actualia peccata coarctari. Primo quidem, quia toto illo libro generatim tractat de peccato, ut contra Pelagianos concludat neminem eſſe ſine peccato, etiam infantes. Quod non poteſt de actuali, ſed de originali peccato verum eſſe. Cum ergo ab hac generali clauſula Virginem excipiat, eodem ſenſu loqui neceſſe eſt: quia ſi originale peccatum habuiſſet, illam excipere non oporteret. Secundo, quia e converſo, ſi de ſolis actualibus loqueretur, non oportuiſſet ſolam Virginem excipere; multi enim ſunt, qui tantum habuerunt originale peccatum, ut innocentes, neque enim illo loco de ſolis adultis tractabat. Tertio ex ipſis verbis, quę ſigillatim ponderãda ſunt, dicit enim, *cum de peccatis agitur, nullam de Virgine ſe velle habere quæſtionem*; ergo neque hanc, in qua verſamur. Dicit deinde, *omni ex parte viciſſe peccatum*; ergo ex parte originalis: & actualis, ut nomine Bernardi exponitur in quodam ſermone ſuper Canticum, *Salve Regina*, qui inter opera ejus habetur. Tandem rationem ſubdit: *quia concepit Deum, qui nullum habuit peccatum*; ſicut ergo hic non ſolum actuale, ſed omne omnino peccatum de Chriſto negatur, ita & in prioribus verbis negatur de Virgine, ut (ſicut idem Auguſt. dixit, ſer. 20. ad fratres in eremo) *talis ſuo modo ſit mater, qualis & filius.* Quarto conjungo hunc locum cum alio ejuſdem Auguſt. quinto contra Julian. c. 9. ubi generalem regulam conſtituit: Eum, qui in adulta ætate peccatum non fecit, in infantili ætate peccatum non contraxiſſe: ſed B. Virgo in adulta ætate peccatum non fecit, ut ex priori teſtimonio ut minimum conſtat; ergo ex principiis Auguſtini neceſſario concluditur B. Virginem in infantili ætate non contraxiſſe peccatum. Niſi quis fortaſſe ſubterfugiat, & poſterius illud teſtimonium de eo tantum exponat, qui ſua vi, & natura vitare potuit omne peccatum, ſeu potius impeccabilis fuit. Sed hæc evaſio gratis, & præter vim verborum confingitur, & ſervata proportione integrum manet argumentum. Sicut enim is, qui natura ſua eſt impeccabilis, ex vi ſuæ conceptionis immunis eſt ab originali peccato, ita quæ per virtutem gratiæ nunquam peccavit, eadem ab originali culpa pręſervata fuit. Secundus teſtis ſit Cyprian. lib. de Cardinal. Chriſt. operib. cap. de Nativit. Chriſti, ubi de B. Virgine ſic loquitur. *Non ſuſtinebat juſtitia, ut illud vas electionis communibus laceſſeretur injuriis, quoniam plurimum a cæteris differens, natura communicabat, non culpa*; & infra; *matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, qua carnis, & mentis integritate eſſet inſignis.* Tertio, Ambr. ſer. 22. in Pſal. 118. circa illa verba, *Quare ſervum tuum, Domine*, inquit: *ſuſcipe me, non ex Eva, ſed ex Maria, ut incorrupta ſit Virgo, ſed Virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati*. Et lib. de inſtit. Virg. c. 5. *Non de terra, ſed de cœlo vas ſibi hoc per quod deſcenderet Chriſtus elegit, & ſacravit templum pudoris*. Quarto Hier. circa illud Pſal. 77. *Eduxit eos in nube diei, per nubem*, Virginem allegorice interpretatur, quam dicit, diei vocari, quia ſemper fuit in luce, & nunquam in tenebris. Et quamquam non certo conſtet hoc opus eſſe Hieronymi, non eſt tamẽ dubium, quin antiquum habeat gravem auctorem. Favet etiam idem Hier. ſuper Eccleſiaſt. 10. ubi conferens Virginem cum Patriarchis, & Prophetis, dicit illam fuiſſe *liberam omni peccato, & cortice peccati*. Quinto, Sophro-

phronius Epiſt.Synod. in 6.Synod.act.11. dicit B.Virginem *ab omni contagione corporis,animæ,& mentis fuiſſe liberatam;* & in Codice Vaticano habetur: *ab omni corporis, animæ,& mentis labe fuiſſe liberam;* & ita vertit Turrian.in panopl. Sexto, ſic etiam S.Brun.in Pſal.101. vocat eam *ab omni peccato liberam.*Septimo,eodem modo loquitur Richard.Victorin.c.26.&42.in Cant.& lib. 1.de Emmanuele cap.ult.Octavo,Petr.Damian.ſerm.de Nativ.Virg.ait. *Quid vitii in ejus corpore,aut mente vindicare ſibi potuit locum, quæ totius divinitatis meruit eſſe ſacrarium.* Et ſerm.de Annunc.habet hæc verba notanda.*Cum fecerit Deus omnia ſua opera valde bona,hoc melius fecit,conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureum, in quo ſe poſt tumultus Angelorum, & hominum inclinaret,& requiem inveniret.* Tandem Arator lib.1. in Act. Apoſtol.in prin.to.8.Biblio.ante mille annos ſic ſcripſit.

A Nato formata ſuo, mala criminis Evæ
Virgo ſecunda fugat: nulla eſt injuria ſexus.
Reſtituit, quod prima tulit.

Tertio principaliter ſunt teſtimonia,quibus Virgo dicitur *immaculata,incontaminata,purior Angelis.* Nam cum hæc ſpiritualis puritas conſiſtat non ſolum in poſitiva perfectione gratiæ, ſed etiam in carentia culpæ, neceſſe eſt ad veritatem harum locutionum, quod Virgo caruerit omni culpa,non minus,quam Angeli Beati. Ita vero loquuntur,Jacobus in Liturgia, quam ſexta Synod. Can.32. veneratur, ibi autem ſæpe repetit, *Commemorantes ſanctiſſimam, immaculatam, & glorioſiſſimam Dominam noſtram matrem Dei.*Circa finem vero addit: *dignum eſt, ut te vere Beatam dicamus, & omnibus modis irreprehenſam,honorabiliorem,quam Cherubim,tibi, o plena gratia, univerſa creatura gratulatur,quæ es templum ſanctificatum, &c.*

Secundo,Andreas Apoſtolus(ut in ejus geſtis refert Abdias l.4.hiſt.)dixit: *ſicut primus Adam formatus fuit ex terra,antequam eſſet maledicta,ita ſecundus Adam formatus eſt ex terra Virginea nunquam maledicta.* Tertio, in VII.Synod.act.3. vocatur *immaculata, & omni ſenſibili,& intellectuali natura purior.*Quarto,Conc.Francfor.Ep.ad Epiſcopos Hiſpanię vocat,*immaculatam,prorſuſque puram.* Quinto,Ephrem, in lamentatione Virginis,& in orat.ad Virginem ſic incipit: *Immaculata,prorſuſque pura Virgo Deipara.* Sexto Origen.hom.1.ex variis vocat eam,*immaculatam & dignam matrem digni & immaculati filii.*Septimo,AndreasCreten.ſer.de Aſsūpt. multa habet ſimilia, & Euthym.ſerm.de Zona Virginis. Octavo precipue notari ſolent verba Anſelmi,lib.de Cōceptu Virgin.c.18.*decuit Virginem ea puritate nitere,qua major ſub Deo nequit intelligi*: cū ergo major ſit puritas, quę carentiam peccati originalis includit,& hæc merito dici poſſit eſſe ſub Deo,quandoquidem non ex propria vi, & natura,ſed per gratiam Chriſti habetur,hæc puritas ſine dubio decuit Dei matrem. Unde D.Thom.in 1.d.44. q.unica art.3.ad 3. exponens hoc Anſelmi teſtimonium, dicit B. Virginem habuiſſe tantam puritatem, ut ab actuali,&originali peccato fuerit immunis.Nono Theod. lib.3.in Can.circa illa verba:*ſexaginta ſunt Reginæ,ſanctiſſimam,& immaculatiſſimam Dei genetricem Mariā,* appellat;& infra inquit: *inter tot animas omnium hominum, qui ſalvantur, ut electa columba, eſt una illa ſola, quæ Chriſtum genuit virgo mater,puella Maria, quæ puritate profecto Cherubim,& Seraphim antecellit.* Decimo Fulbertus Carnot.(ut Caniſ.refert lib.1.c.7.)ſic Virginem ſalutat; *Ave Maria electa, quæ immaculata ſemper extitiſti ab exordio tuæ creationis,quia paritura eras creatorem totius ſanctitatis.* Citatur etiam S. Dominic. tract.de corp. Chriſti, qui eodem modo de perpetua ſanctitate,& puritate Virginis loquitur,& Greg.Neocæſar. in expoſitione ſalut. Angel.dicens,*ſolam Virginem fuiſſe ſanctam,& prorſus impollutam corpore & ſpiritu.* Et Anſel.in lib.de Exord.humanę ſalutis,& Richar.Victor. ſer.de immacul.Virginis Concept.item in ſermonibus dę Aſſumpt.quæ ſub nominibus.Hieron.&Aug.feruntur,& frequētiſſime apud Patres hujuſmodi locutiones reperiūtur.Denique Chryſip.Jeroſol.presbyter in ſerm.de S.Maria: *Ave,* inquit [illegible] *qui nullū ferre potes occaſum.*

Quarto principaliter uti poſſumus illis Patrum teſtimoniis, quibus docent omne gratiæ beneficium aliis collatum,perfectiori modo datum eſſe Virgini,ut ſupra late retulimus. Unum enim ex præcipuis beneficiis divinis eſt creatio in gratia,& perpetua innocentia.De qua ratione plura infra dicam. Nunc notanda ſunt verba Hippol. orat.de ſanctificat. *Qui dixit,honora patrem,& matrem, ut decretum a ſe promulgatum obſervaret, omnem gratiam matri, & honorem impendit.*

Quinto,confirmari hoc non immerito poteſt ex Patribus aſſerentibus, per B. Virginem deſtructum eſſe originale peccatum,& dæmonis imperium. Neque enim originali culpæ ſubdi oportuit illam, per quam peccatum ipſum expellendum erat.Id autem multis docet Cyril.illa hom.6.in Conc.Epheſ.&Iren.lib.3.contra hęreſ.c.33. ubi dicit B.Virginem,*ſibi,& univerſo generi humano factam eſſe ſalutis cauſam;*& Aug.ſer.35.de Sanctis; *Hæc primæ,*inquit,*matris dāna reſolvit,auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria.* Et ad eundem modum loquitur Epiphan.hæreſ.78.Et Andreas Creten.orat.de dormitione Deipar.*ſola,*inquit,*præter naturam fuit electa ad naturam renovandam,ſola deſervit opifici univerſæ naturæ.* Laurentius etiam Juſtin.de Connub.Verbi,& animæ c.9. propter hanc cauſam vocat Virginem, *interemptricem peccati.* Similia habet Innoc.3.ſer.2.de Aſſumpt.& S.Brun.ſer.de Nativ.Mariæ accommodans illud Job 40. *Nunquid illudes ei,aut ligabis eum ancillis tuis,*dicit Virginem eſſe,*cui Dominus ligavit Leviatan.* Denique Heſychius conc.2.de B.Virg.tom.7.Bibliot.Sanct.inter alia vocat eam, *præclarum noſtræ naturæ ornamentum, gloriam luti noſtri, quæ Evam pudore, Adamum comminatione liberavit, audaciam dæmonis contrivit, quam concupiſcentiæ fumus non attigit, neque vermis voluptatis læſit.*Optima etiam ſunt verba Anſelm.lib.de Excellent. Virg.cap.9.quæ infra iterum referemus,

Sexto, quæ citantur in contrarium, partim nobis favent,partim facile exponi poſſunt,pauca vero contradicunt.Primo enim generales Sanctorum locutiones eundem ſenſum habent,quem ſimiles Scripturę,& Conciliorum,eandem enim fidem docent. Unde non excludunt Virginis privilegia,cum vero ſolum Chriſtum excipiunt, intelligunt ſolum eum ex vi ſuæ conceptionis fuiſſe ſanctum ad eum modum, quo ſacra Scriptura de Deo dicit, *ſolus habet immortalitatem:nemo bonus,niſi ſolus Deus,* ſcilicet a ſe, & de ſe. Illis enim loquendi modis non excluditur omnis accidentalis participatio, ſeu communicatio per gratiam, ut recte dixit Ambr. lib. 3. de fide ad Gratian. c.2. Hanc vero interpretationem prædictis Patrum locutionibus neceſſario adhibendam eſſe conſtat. Quia non ſolum de originali,ſed etiam de actuali peccato loquuntur, ut patet apud Auguſt.lib.5. contra Julian. c.9.& eodem modo dixit Clem.Alexand.lib.1.Pedag.c.2 *proprium eſſe Dei,nihil omnino peccare.*Et Nazian.orat. 4.§. viri ſimul, dicit, *eum vitæ ſtatum, qui omni prorſus peccato vacat, Deum ſupra humanæ naturæ modum conſtituiſſe;* & in multis ex ſupra citatis idem facile animadverti poteſt. Reſpōſio ad teſtimonia Patrum in oppoſitū.

In ſecundo ordine citatur primo Auguſt.qui ſolum dicit carnem Virginis fuiſſe *carnem peccati.* Quod verum eſt,non quia illa caro aliquando fuit ſubdita peccato,aut informata anima carente gratia: ſed quia fuit mortalis,& paſſibilis ex debito peccati, cui de ſe erat obnoxia, ſi per Chriſti gratiam non fuiſſet pręſervata;Chriſti autem caro ſolum fuit *in ſimilitudinem carnis peccati,* quia has pœnalitates non contraxit ex peccato, ſed illas aſſumpſit,ut nos peccato liberaret. Et idem fere ſenſus eſt ſecundi teſtimonii ejuſdem Auguſtini:quamquam ibi non dicit ſimpliciter Virginem mortuam fuiſſe propter peccatum,ut in argumento citatur,ſed cum addito,ſcilicet, propter peccatum Adæ. Ambroſius vero, qui tertio loco ponitur,eundem ſenſum patitur, quamquam revera non dicat, prout refertur, carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiam peccato, ſed in parentibus, v. g. in Adamo, & aliis. Obſervandum vero eſt carnem Chriſti, quæ proprie ſignificat corpus, vel humanitatem ejus, non poſſe dici obnoxiam peccato, neque in ſe,neque in matre, neque in parentibus: quia ab illis non per ſeminalem rationem deſcendit,ſed altiori modo. Unde ſolum materialiter,vel(ut Auguſt. loquitur) *ſecudum corpulentam ſubſtantiam in illis continebatur:* ſolum ergo dixit Ambroſius carnem Chriſti, prout fuit in parentibus, ſeu potius ipſam carnem parentum, in qua caro Chriſti aliquo modo continebatur,fuiſſe peccato obnoxiam. Quarto vero, Euſeb.Emiſſ.nō magis fideliter refertur.Non enim abſo-

lute

lute dicit neminem caruiſſe originali peccato, neque etiam Virginem. Sed verba ejus ſunt, *per ſe neque ipſa Deipara immunis fuit*. Quod eſt veriſſimum, ſolus enim Chriſtus per ſe, & vi ſua immunis fuit. Dum vero hic auctor addit particulam, *per ſe*, ſatis indicat per Chriſtum Virginem fuiſſe immunem. Quintus qui adducitur, eſt Anſelmus, qui non ſolum de conceptione, ſed etiam de nativitate loquitur, & ideo ejus verba in omni ſententia expoſitione indigent. Deinde illa verba non ſunt Anſelmi, ſed Boſii, qui ad Anſelmum velut aliquid objiciens loquitur. Cui Anſelmus nihil reſpondet, præterquam Virginem, ***ab omni labe fuiſse mundatam***, id eſt, præſervatam, ut commode exponi poteſt ex doctrina ejuſdem Anſelm. lib. de conceptu Virgin. c. 7. ubi dicit eum, qui ex ſemine, & cum libine conceptus eſt, hoc ipſo dici poſſe in peccatis conceptum, quia inde habet neceſſitatem contrahendi peccatum, & quia ipſe per ſe non poteſt habere juſtitiam, quam deſeruit in Adamo. Non ergo requirit ex vi illius locutionis peccatum re ipſa contractum, aut carentiam juſtitiæ, ſed neceſſitatem contrahendi peccatum, & indigentiam gratiæ Chriſti, ut c. 8. explicat. Quid autem ipſe de Virgine ſenſerit, aliis locis ſatis explicuit, quæ in ſuperioribus retuli. Sextus erat Bernard. Senen. qui aperte præmittit ſe velle ab hac quæſtione abſtinere, & ideo nihil in particulari dicit, ſed generalibus utitur verbis. S. autem Vincentius, qui ſeptimo loco ponitur, noſtram potius confirmat ſententiam, ut oſtenſum eſt.

Alia teſtimonia, quę in tertio ordine referuntur, optime & proprie de præſervatione intelliguntur, ut ipſe etiam Cajetanus faſſus eſt. Oportet enim in hominis generatione duo diſtinguere; primum eſt ipſa conceptio ſeminis, quæ merito *immunda* vocatur a Patribus, *& ſubdita peccatis*, quia fit cum libidine, & concupiſcentia, & aliis imperfectionibus ex peccato contractis, & quia de ſe eſt veluti origo originalis culpæ. Alterum eſt corporis animatio, quæ eſt propria conceptio, de qua nunc agimus: & hæc, quamquam de ſe poſſit dici peccato obnoxia, tamen, ſi conjunctam habeat ſanctificationem, non proprie dicitur immunda, quia per ipſam ſanctificationem mundatur: dicitur autem hæc ſanctificatio proprie, ***mundatio, & purgatio***, (quamvis ſit etiam præſervatio) quia non ſolum habet pro termino a quo, ſimplicem negationem ſanctitatis: ſed etiam culpam, non quæ præceſſit, ſed quæ futura neceſſario eſſet, niſi gratia præveniret. Propter hanc ergo cauſam dicunt Sancti Virginem fuiſſe ***purgatam***, ***& mundatam***, quamquam Nazianz. non ſine myſterio, ***præpurgatam*** dixerit.

Ex Patribus, qui ultimo loco referuntur, Gerardum videre non potui, neque Antonium Paduanum, nam in concionibus ejus, quæ circumferuntur, nihil hujuſmodi reperitur. Rupertum vero fateor illius fuiſſe ſententiæ, & ejus æqualem Bernardum, cujus ætate cœpit feſtum conceptionis celebrari: privatim tamen, & ſine Pontificia auctoritate, propter quod (ut ipſe expreſſe dicit) timuit ad illam ſententiam accedere. Unde ſi nunc viveret, & præſentis Eccleſiæ faciem videret, & Romanorum Pontificum auctoritatem impenſe faventem huic ſententię, dubium non eſt, quin illam veneraretur. Idemque exiſtimandum eſt de D. Thom. qui tantum Eccleſiæ auctoritati, & conſuetudini, ubique defert, ut præferendam dicat cujuſcunque Doctoris ſancti auctoritati, ut videre eſt 2. 2. q. 10. art. 12. & hac 3. p. q. 68. art. 10.

Quarum fundamentum ex ratione. Prima ratio. Ultimo loco rationibus confirmanda eſt noſtra ſententia ex rei decentia, & ſapientiſſima Dei providentia ſumptis. Ut enim dixit Auguſt. lib. 3. de liber. arbit. c. 5. *quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, id ſcias feciſse Deum*. Quod tunc maxime verum eſt, quando contrarium aliquo modo incongruum, aut Deum minime decens apparet. Prima ergo ratio ſumitur ex parte Chriſti Dei hominis, quatenus verus eſt filius Virginis. Decebat enim Deum puritatis, & ſanctitatis amatorem talem ſibi formare matrem, quę omnino eſſet pura & ſancta, & ab omni peccato aliena. Ad quod maxime confirmandum valent omnia, quibus D. Thom. art. 4. probat in Virgine nullum fuiſſe actuale peccatum, & quæ citat ex ſecunda ad Corinth. 6. *quæ conventio lucis ad tenebras?* & Proverb. 17. *Gloria filiorum patres eorum*, & Sapient. 1. ***in malevolam animam non introibit ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis***, & Cant. 4. ***tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te***. Major enim macula eſt originale peccatum, quam aliquod actuale, & magis facit ſubditum dæmoni. Confirmatur, ſi quis nobilitatis avidus, & honoris poſſet ſibi condere, & eligere parentes, ſine dubio eligeret quantum poſſet omni ex parte nobiles: ergo. Dices forte, hoc tantum probare de eo tempore, quo B. Virgo concepit filium, quia tunc oportuit, ut eſſet omnino pura. Tamen hoc falſum eſt, ut ex ſupra dictis conſtat. Aliàs ex hoc principio non poſſet probari, toto tempore vitæ ante conceptionem filii, fuiſſe præſervatam ab omni peccato veniali, & motu concupiſcentiæ: & habuiſſe alia privilegia gratiæ. Ad dignitatem ergo filii non tantum pertinet puritas matris eo tẽpore quo illum concepit: ſed ſimpliciter toto vitæ tempore. Quod ita declaratur. Nam eo tempore, quo B. Virgo concepta fuit, jam exiſtebat perſona illa, quæ eam ſibi condebat, & præparabat in matrem: ergo ad providentiam ejus & ſapientiam pertinuit, ex tunc illam prævenire, & puriſſimam cuſtodire. Ut ſi filius Regis aliquam fœminam in ſuam ſponſam educaret, omnem adhiberet curam, ut ſumma ſemper honeſtate, & nobilitate viveret. Et confirmatur tandem hæc ratio ex ſimilitudine, quam eſſe oportuit inter filium, & matrem, præſertim in moribus & gratia, & animæ, ac corporis puritate. Decuit ergo, ut in carentia originalis peccati eſſent ſimiles, licet non æquales, eſt enin originale peccatum, ***habitus diſſimilitudinis ad Deum, homini ingenitus***, ut Dion. loquitur c. 2. de Eccleſ. Hierarch. hujuſmodi habitum per Baptiſmum expelli dicens, & per gratiæ infuſionem, quæ hominem facit ſimilem Deo; non ergo decuit hujuſmodi habitum, vel uno momento eſſe in Virgine, quam oportuit filio eſſe ſimillimam, cum illi data ſit veluti *in adjutorium ſimile ſibi*. Unde Auguſt. lib. de Aſſumpt. Virg. c. 5. ſimili conjectura utitur, ut oſtendat carnem Virginis nõ vidiſſe corruptionem, quia nec illam Chriſti caro vidit.

Objectio.

Reſpon.

2. Ratio. Dici poteſt, totam hanc rationem præciſe conſideratam recte procedere, ſi aliunde privilegium hoc non eſſet contra dignitatem Chriſti, ut eſt univerſalis Redemptor. Propter hoc adjungitur ſecunda ratio, nam hoc ipſum privilegium Virgini conceſſum maxime redundat in gloriam Chriſti, ut Redemptor eſt, & hanc eandem dignitatem non parum illuſtrat; ergo ex parte ipſius Chriſti nihil eſt, quod ad hanc veritatem credendam non inducat. Antecedens patet, quia ut ſupra dictum eſt ex Dion. cap. 8. de Divin. nom. circa finem, & Auguſt. circa id Pſalm. 85. *eruiſti animam meam ex inferno inferiori*, duplex eſt redimendi modus, unus erigendo lapſum, alter præveniendo jamjam lapſurum, ne cadat, juxta illud Pſalm. 143. *Redemiſti ſervum tuum de gladio maligno*, id eſt, cuſtodiſti, ne interficeretur. Ex his autem poſterior modus eſt ſine dubio opus majoris gratię, & benevolentię, & cæteris paribus majoris efficaciæ, ac poteſtatis; ergo decuit, ut Chriſtus matrem ſuam nobiliſſimo modo redimeret. Præſertim, quia ad gloriam Chriſti pertinuit uterque redemptionis modus. Neque enim aliquis ita erit impius, ut neget, merita ejus potuiſſe ad utrumque ſufficere, cum ſint infinita, & multo efficaciora ad influendam gratiam, quam peccatum Adæ ad culpam. Si autem fuerunt illa merita efficacia ad hunc effectum, oportuit ſane in aliquo manifeſtari; ergo maxime in matre ejus, & unice ac ſingulariter in illa, tum propter ſingularem cum Chriſto conjunctionem, tum quia proprio, ac ſingulari modo ad redemptionem cooperata eſt, illius pretium de ſanguinibus ſuis quodammodo conferendo, quatenus ex illis caro Chriſti formata eſt. Propter quod, quamvis Chriſtus hominum ſit ſalus, tamen B. Virgo ſingulari modo eũ vocat *ſalutare ſuum*, Luc. 1. Quod bene confirmant verba S. Bern. Senen. ſer. 51. c. 3. dicentis Chriſtum Dominũ magis veniſſe in carne mortali pro B. Virgine redimẽda, quam pro omnibus hominibus, etiam ſi omnes ſimul cum illa conferantur, & propter hanc cauſam illam vocat ***primogenitam Redemptoris***, & in hanc ſententiam refert gloſsã in illud Cãt. 4. *Vulneraſti cor meũ ſoror mea ſpõſa*.

Duplex modus redemptionis.

Merita Chriſti in Virgine redimẽda quãliter duxerint.

3. Ratio. Tertia ratio ex muneribus Virginis colligi poteſt. Dat enim Deus unicuique gratiam eo tempore, modo, & perfectione, quo ſecundum rectam & prudentem rationem maxime congruit fini, dignitati, & officio, in quo ab ipſo Deo conſtituitur, ut diſput. 1. ſect. 2. explicatum eſt: ſed prima dignitas Virginis fuit eſſe matrem Dei, quo titulo illi debetur maximus amor, & honor, & cum hanc conjuncta eſt alia, ſcilicet ſingulari modo cooperari redem-

Dignitas matris Dei quanta.

demptioni: cui fini nihil poteſt magis eſſe contrarium, quam peccatum. Et ex his ſequitur tertia ſcil. ut ſingulari modo ſit domina omnium, & Regina Angelorum. Nam (ut recte dixit Anſel.) *ſicut Deus omnia creando Pater eſt, & Dominus omnium: ita Beata Virgo ſuis meritis cuncta reparando Mater eſt, & Domina rerum*, non decebat autem dominam eſſe inferiorem ſervis, ſcil. ſanctis Angelis in perpetua ſanctitate, & vitæ innocentia, ac puritate.

Quarta ratio.

Et hinc concluditur quarta ratio in quodam principio ſupra poſito fundata. Quia nullum gratiæ beneficium alicui puræ creaturæ collatum Virgini negatum eſt: ſed creari in gratia eſt magnum gratiæ beneficium, quod Adæ & Evæ collatum eſt, & perfecta innocentia excludens omnem culpam communicata eſt Angelis; ergo utrumque multo perfectius conceſſum eſt Virgini. Nec refert, quod gratia præſervans a peccato ſtatim contrahendo nulli conceſſa ſit; tum quia hinc fit Virginem magis indiguiſſe hoc beneficio, quam cæteros, ideoque potiori jure, atque ratione illi fuiſſe tribuendum; tum etiam, quia nihil mirum eſt, quod aliquid majus matri, quã cæteris concedat.

Quinta ratio.

Quinta ratio ſit. Quia Chriſtus diſpenſavit cum matre in aliis legibus, ut in lege fomitis, in illa: *In dolore paries filios*, & in illa, *in pulverem reverteris*; ergo multo magis oportuit, ut in hac lege cum illa diſpenſaret, qua omnes naſcimur *filii iræ*. Quia non eſt minus potens ad diſpenſandum in hac, quam in cæteris, neque erat minor cauſa diſpenſandi, ſed major, cum ad honorem matris, & filii hoc magis neceſſarium ſit, quam reliqua. Unde non eſt mirum, quod diſpenſatio ſingularis ſit, quandoquidem cauſa unica eſt, & ſingularis, ſicut etiam caruiſſe dolore in partu, & paulo poſt mortem reſurgere ad perpetuam gloriam corporis, ac denique carere omni inordinato motu fomitis, propria, & ſingularia privilegia ſunt ipſius Virginis, ut etiam Bernard. notavit dicta Epiſt. 174. Ex quibus etiam veluti inductione quadam concluditur, myſteria gratiæ, quæ Deus in Virgine operatus eſt, non eſſe ordinariis legibus metienda, ſed divina omnipotentia, ſuppoſita rei decentia, abſque ulla Scripturarum contradictione, aut repugnantia.

Privilegia Virginis ſingularia.

Sexta ratio.

Sexta ratio confirmat præcedentem. Quia ſicut majus malum eſt originale peccatum, quam corruptio carnis, vel ſimiles defectus: ita præſervatio ab hac culpa erat bonum magis neceſſarium, magiſque decens matrem Dei, quam cætera omnia; cur ergo Deus, qui alia conceſſit, hoc negaret, cum neque ad Chriſti dignitatem pertineat, neque expediat? ſic enim Auguſt. lib. de Aſſumptione cap. 4. & 10. quamquam auctoritate non cogeretur, propter ſolam vim rationum dixit, ſentire ſe non poſſe carnem Virginis vermibus, & corruptioni fuiſſe traditã. Et ſi doctores Catholici, qui de perpetua Virginitate B. Virginis diſputant, prudenter dicunt, quamquam nulla eſſet auctoritas, rationibus ſatis poſſe convinci, cur non ſimili ratione ſentiemus animam Virginis nunquam fuiſſe aut dæmoni ſubjectam, aut peccati macula infectam? Quæ ratio ita commode explicari, & ponderari poteſt. Nam ſi B. Virgini daretur optio, quid potius vellet, carere a principio originali culpa, an corpus ſuum poſt mortem illæſum ſervari, ſine dubio illud primum eligeret. Imo addit Cordub. lib. 1. q. Theol. q. 49. ad finem, potius eligere debuiſſe carere originali peccato, quam eſſe matrem Dei. Quia ſi hæc præciſe comparentur, magis eſt deteſtanda culpa, quam quodlibet aliud malum, ſeu quam carentia cujuſcumque boni: ergo eadem ratione ſapientiſſimus Deus, & filius Virginis, multo magis exiſtimandus eſt, hoc malo illam liberaſſe, quam reliquis. Nec veriſimile eſt ſublevando Virginẽ ad tam excellens bonũ, tantum tamq; indecens malum in illa permiſiſſe.

Septima ratio.

Septima ratio præcedentem declarat, & confirmat. Quia Deus nõ permittit aliquod malum, niſi propter aliquod majus bonum, ut docet Dion. c. 4. de Divin. Nomin. & Auguſt. ſæpe, qui ex infinita Dei bonitate, ſapientia, & potentia, id evidenter colligit; ſed permittere in Virgine hunc lapſum, nec per ſe amabile eſt, nec ullum affert bonum, ſed potius multa bona jam explicata impediret. Dicet fortaſſe aliquis non eſſe hanc novam permiſſionem præter eam, qua Deus permiſit lapſum Adæ. Sed hoc non recte dicitur. Quia divina providentia, quæ ad omnia particularia deſcendit, non tantum generatim, & confuſe, ſed etiam in individuo, & ſigillatim omnia diſponit, vel permittit, & in ſingulis momentis omnium curam habet, & præſertim exiſtimandum eſt, providentiam valde ſpecialem habuiſſe erga matrem ſuam, ſeu in illa condenda, & diſponenda: non ergo eſt veriſimile, abſque magna cauſa, & neceſſitate permiſiſſe, ut peccatum originale contraheret. Dicet aliquis potuiſſe hoc permitti ad majorem Virginis humilitatem. Sed ſi hæc ratio eſſet valida, potius veniale, quam originale peccatum permittendum fuiſſet. Quia vero illud magis voluntarium eſt, eo magis ad humilitatem conferre poteſt. Deinde illa ratio ad utrunque eſt inefficax. Quia perfectior modus obtinendi, ſeu exercendi humilitatem eſt, quando id fit ex perfecto lumine, & cognitione, quam ſi fiat ex alicujus mali experientia. Quod humilitatis genus perfectiſſimum in Chriſto fuit, & illum B. Virgo imitata eſt: & ideo non indiguit peccato, propter humilitatis perfectionem.

Objectio. Reſpon.

Objectio. Reſpon.

Octava ratio.

Octava ratio poteſt ex effectibus colligi: duplices enim ſunt effectus originalis peccati, alii culpam includunt, vel ad illam inclinant, vel indecentiam quandam ex illa contractam continent, alii ſunt mere pœnales abſque ulla indecentia. Priores non fuerunt in Virgine; & ideo caruit omni culpa actuali, inordinatoque motu etiam primo, & corpus ejus propter eandem cauſam non fuit in cineres redactum. Si ergo hi effectus propter ſolam indecentiam, ſeu habitudinem ad culpam non fuerunt in Virgine, multo minus fuit ipſa culpa. Et ideo dixit Auguſt. ſupra, hos effectus præſertim fomitis, & actualis culpæ habere infallibilem connexionem cum originali culpa. Alii vero effectus, cum nihil indecens, ſed ſolam pœnam afferant, permanſerunt in Virgine, quia & ad conſervandam fidem, & ad meriti augmentum, & ad majorem cum Chriſto ſimilitudinem conferunt, ut late Damaſcenus tractat duabus orationibus de Aſſumpt. Neque ex his effectibus colligi poteſt originalis culpa, quæ actu præceſſerit. Quia ſicut remiſſo nobis originali peccato relinquuntur hæ pœnæ propter ſupra dictas cauſas, ita præſervata Virgine ab originali culpa, non fuit neceſſarium hos effectus impediri, nec decuit, ut dictum eſt.

Quinam effectus originalis culpæ fuerunt in Virgine.

Nona ratio.

Nona ſumitur ex ſimili, nam Joannes Baptiſta propter munus præcurſoris, Chriſtique præſentiam fuit ſanctificatus in utero matris: ſed matris dignitas infinite ſuperat dignitatem præcurſoris, & conjunctio Virginis cum Chriſto, & præſentia Chriſti in Virgine eſt longe altioris ordinis, & rationis, ut indicavit Angelus illo ſingulari verbo, *Dominus tecum*; ergo debuit Beata Virgo ſanctificari non ſolum in utero matris, ſed etiam a principio ſuæ conceptionis, ut non ſolum in quantitate gratiæ, vel aliquali temporis acceleratione, ſed etiam in privilegio veluti alterius rationis, ſuperaret.

Decima ratio.

Decima ex aliis divinæ gratiæ effectibus, quos Deus in ordine ad Incarnationem divini Verbi operatus eſt. Nam ut pararet viam Chriſto, ante multa tempora quoſdam homines ſingulariter elegit, eiſque abundantem gratiam contulit, vel ut eſſent, quaſi ex primariis Chriſti progenitoribus, quibus fieret peculiaris Chriſti promiſſio, vel ut Chriſti myſterium ſingulari revelatione cognitum aliis prædicarent, & propter hanc etiam cauſam peculiarem populum elegit, & ſanctificavit, magniſque donis, & beneficiis affecit, ut ex illo Chriſtus naſceretur. Qui ergo credibile eſt, moram aliquam prætendiſſe Deum in ſanctificanda, & præparanda ipſamet matre, ex qua proxime, & immediate carnem erat ſumpturus, & non potius ſtatim a principio conceptionis domum ſuam ſanctificaſſe? Præſertim cum adverſarii fateantur, vel eadem die, vel eadem hora, vel etiam immediate poſt primum inſtans hoc factum eſſe, & Spiritus Sanctus eadem facilitate potuerit in ipſo primo momento gratiam infundere, & hoc ſit magis conſentaneum fini hujus operis, ut declaratum eſt.

Undecima ratio.

Undecimam rationem addere poſſumus ex parte aliorum hominum ſumptam. Multum enim ad gloriam hominum, & ad complementum beneficiorum Dei erga illos ſpectat, ut non ſolum quædam natura humana in Chriſto, ſed etiam aliqua creata perſona humana fuerit perpetuo innocens, & nunquam ſubdita dæmoni. Addo etiam, ad quandam conſummatam divinorum operum, ac Regni cœleſtis perfectionem hoc pertinere: tum ob majeſtatem, & dignitatem Reginæ; tum etiam, ut omnes modi gratiarum, & miſericordiæ Dei in illo reſplendeant.

Duodecima ratio.

Duodecimo ita concludere poſſumus. Quia Theologi ad perſuadendum fuiſſe in Virgine alias perfectiones, non

non utuntur efficacioribus rationibus, quam hujuſmodi, quæ in decentia rei nituntur, & eas putant eſſe efficaces, quia debuit B. Virgo eſſe idonea Dei mater. Cur ergo in præſenti materia non exiſtimabimus eas efficaces, aut certe efficaciores? cum carentia peccati originalis, quæ ſuo modo ſubſtantiam vitæ ſpiritualis attingit, magis ad idoneam diſpoſitionem matris Dei pertineat, quam aliæ perfectiones, quæ licet decentes ſint, per ſe tamen, & formaliter ſanctitatem non augent, nec minuunt, ut ſunt Virginitatis integritas in partu, carnis incorruptio, carentia omnis inordinati motus, &c. Et augetur vis hujus rationis, quia, ſi eis non obſtantibus negatur hoc privilegium eſſe Virgini conceſſum, debilitantur plane rationes omnes, quibus ſimiles gratias aut de Virgine, aut de ipſo Chriſto perſuadere ſolemus. Quod ſi dicatur alias gratias ſemper niti majori aliqua auctoritate: in primis exiſtimamus non ita eſſe, ſi attente, quæ diximus, ponderentur, & maxime ſi tempora diſtinguantur, conſidereturque ætas illa, in qua, v.g. reſurrectio, & aſſumptio B. Virginis prædicari cæpit. Deinde (quidquid de auctoritate ſit) nunc de illa non agimus, ſed de rationum pondere, & efficacia.

13. Ratio. Ultimo prudentem, & quaſi practicam rationem ita conficio. Nam Eccleſia ſua auctoritate nobis concedit facultatem ita interpretandi ſcripturas, ut Virginem ſub peccato re ipſa contracto non comprehendant, & non ſolum dat nobis licentiam bene, & digne ſentiendi de puritate, & ſanctitate Virginis, ſed etiam nos invitat, & conceſſis indulgentiis inducit: quis ergo poteſt recta ratione aliter de Virgine ſentire? cum præſertim recta ratio, & pietas poſtulet, ut quam poſſimus, optimam exiſtimationem de illa habeamus. Et unuſquiſque ita eſſe debeat erga illam animatus, & affectus, ut ſi in ejus arbitrio, & poteſtate ſitum eſſet, hanc gratiam, & privilegium illi concedere non dubitaret. Ergo ſaltem in judicio ferendo, quod nobis conceſſum eſt, evidenti ratione convincimur, ut in illius favorem inclinemur.

Reſponſio, ad argumenta in oppoſitum. Virgo nõ eſt ſimpliciter in ſe ſpiritualiter mortua. Tandem hoc idem ſuadent ſolutiones rationum contrariæ ſententiæ, quæ ex dictis colligi facile poſſunt. Prima enim, quæ in redemptione fundatur, potius contrariũ probat, ut vidimus. Secunda vero fundata in teſtimonio Pauli, ſolum probat Virginem fuiſſe mortuam in Adamo, non vero in ſe propter ſpeciale privilegium, loquendo de ſpirituali morte. Neque enim Cajetano concedimus (quidquid ipſe contendat) abſolute, & ſimpliciter ita loquendum eſſe, Virginem fuiſſe ſpiritualiter mortuam, cum abſolute nunquam caruerit ſpirituali vita, nec in ſe peccatum, & ſpiritualem mortem contraxerit, cujus contrarium propoſitione illa, de individua perſona prolata, ſignificatur. Secus vero eſt, ſi ſit ſermo cum illo addito, *in Adamo*, ſic enim eſt vera locutio, quia ſolum ſignificat ſecundum quid, & in alio fuiſſe mortuam. Neque refert Paulum ſimpliciter concluſiſſe: *Ergo omnes mortui ſunt*: in generali enim locutione facilius hoc permittitur: tum, quia eſt locus privilegio: tum etiam, quia ex cõtextu, & ex aliis locis facilis erat ſenſus, ut ad Rom. 5. *ſicut in Adam omnes moriuntur, &c.* Ad tertiam rationem jam dictum eſt, Chriſti meritum efficacius eſſe ad præſervandam matrem, quam fuerit radix infecta ad influendũ peccatum. Quarta item ratio ex effectibus ſumpta contrarium probat, ut vidimus. Sexta, quæ fundatur in ſingulari Chriſti privilegio, ex præcedentibus ſectionibus expedita eſt, ſingulare enim privilegium Chriſti eſt, ſanctum eſſe ex vi conceptionis ſuæ; hoc autem non communicatur Virgini, ſed quædam ejus participatio, ut declaratum eſt. Quo loco optime quadrant verba Ulpiani in lege Princeps. ff. de legib. dicentis. *Princeps legibus ſubditus non eſt: Auguſta vero licet ſit ſubdita princeps, tamen eadem privilegia illi concedit, quæ ipſe habet.*

Si virgo ante Chriſtum eſſet defuncta, in ſinum deſcendiſſet Abrahæ. Ad quintam vero rationem, quæ aliam quæſtiunculam indicat, ſcilicet, ſi B. Virgo fuiſſet mortua ante Chriſtum, quid futurum eſſet. In primis dicitur eamdem interrogationem habere locum in omni ſententia. Quia ad quæſtionem hanc parum refert, quod B. Virgo fuerit a peccato præſervata, vel ſtatim poſt conceptionem mundata. Secundo vero dicitur, data hypotheſi, probabilius videri, in eo eventu deſcenſuram fuiſſe in ſinum Abrahæ, nec viſuram fuiſſe Deum, donec Chriſtus morte ſua regni januam aperiret, juxta legem Dei ordinariam. Ita docent D. Th. hic a. 1. ad 3. & Alenſ. 3. p. q. 9. m. 3. a. 2. §. 3. alii Doctores in 3. d. 3. Cordub. lib. 1. q. 47. & probatur ex generalibus ſcripturæ ſacræ regulis adjuncta ratione, quia Adam peccando ſibi, & univerſo generi humano regni cæleſtis januam occluſit, & ideo, donec ſatisfactũ eſſet pro tota natura, nulli omnino patere potuit. Hæc autem ratio ſecundũ legem communem, & ordinariã procedit.

Dubitari autem poſſet, an in illo eventu diſpenſaturus eſſet Deus cum virgine: eſt enim hoc veriſimile, ne Dei mater omnino ſancta, & innocens poſt abſolutam viam, in aliquo inferni loco detineretur, ne ſtatim ad patriam evolaret. In quam ſententiam videtur inclinare Scot. d. 3. q. 1. & Gerſ. ſermone quodam de Incarnatione, & in Pariſienſi ſchola dicitur eſſe communis. Aliũde vero non videtur decere, ut anima aliqua foret perfecte beata, & in ſtatu omnino impaſſibili, antequam Chriſtus pateretur, & anima ejus ad illum ſtatum perveniret. Deinde, quia cum illa dilatio ſit tantum quædam pœna, quæ ſanctitatis, & amicitiæ divinæ perfectionem nihil minueret, neque indecens eſt, neque incongruum, ut anima Virginis illam ſuſtineret, veluti patienter expectans Chriſti animam, nolens perfecte beari, donec illa paſſiones ſuas finiret. Et hæc poſterior ſententia ſicut communior eſt, ita & veriſimilior, quamquam dicere poſſimus, ſapienter providiſſe Deum, ne ſimilis eventus accideret, ut omnia incommoda ceſſarent. Dubium. Reſpõſio.

SECTIO VI.

Qua certitudine tenendum ſit B. Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.

Ratio dubitandi eſt, quia Eccleſia celebrando feſtum Conceptionis videtur canonizaſſe, ſeu auctoritate ſua declaraſſe B. Virginem fuiſſe ſanctam in ipſo conceptionis momento; ergo vel jam hoc de fide, vel ſaltem tam certum, quam indubitatum eſt, Summum Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non poſſe.

Propter hanc fortaſſe cauſam Hæretici hujus temporis dicunt eſſe gravem culpam, & errorem contra fidem, feſtum Conceptionis celebrare, ut refert Caniſ. lib. 1. c. 8. & Parva lib. 5 defenſionis fidei, circa finem. Aliqui vero catholici judicio prorſus contrario putant eſſe de fide ſententiam a nobis ſupra definitam. Ita ſentit Almain. de poteſtate Eccleſiæ c. 16. Clicthovæus autem ſuper Damaſc. lib. 3. cap. 2. dicit contrariam ſententiam eſſe impiam, & contra Eccleſiæ definitionem. Titelman. vero Jo. 2. ait non ſine impietate pertinaciter defendi. Denique Pariſienſes in eadem dicuntur eſſe ſententia propter Concilii Baſil. auctoritatem.

Tertia opinio eſt, hanc ſententiam de immaculata Virginis conceptione, ſpecie tantum eſſe piam, & probabilem, re tamen vera falſam, & ita incertam, ut nulla ratione poſſit Eccleſia illam definire. Ita Cajet. Opuſc. cit. c. 5. & Canus. l. 4. de locis c. 4. & l. 7. c. 3. & l. 13. c. 11. Fundamentum eſt, quia Eccleſia ſine Dei revelatione non poteſt aliquid definire contra generales canones ſcripturæ, & communiorem Patrum ſententiam, & expoſitionem.

Dico tamen primo veritatem hanc, ſcilicet, Virginem eſſe conceptam ſine peccato originali, poſſe definiri ab Eccleſia, quando id expedire judicaverit. Probatur, nam imprimis, Eccleſiam poſſe controverſiam hanc in alterutram partem decidere, aperte ſupponunt Sixtus IV. & Pius V. in ſuis decretis, & idem ſenſerunt omnes Patres Concilii Baſilienſ. & docuit expreſſe Abulenſ. ſupra, & tandem Cajetanus in fine opuſculi negare non audet: ſed non poteſt terminare hanc litem definiendo contrariam ſententiam, cum falſa ſit: poterit ergo hanc noſtram definire. Secundo hoc ita declaratur. Quia hæc veritas eſt ſupernaturalis, multum referens ad Eccleſiæ utilitatem, & pietatem, & pervenire res poteſt ad eum ſtatum, in quo abſque nova, & explicata revelatione habeat Eccleſia ſufficientia motiva ad veritatem hanc definiendam, ex implicita, & tacita Dei revelatione ſibi ſufficienter propoſita: ergo. Antecedens declaratur, quia ſæpe Eccleſia ſua auctoritate, aſſiſtente ſibi Spiritu ſancto, ſimiles controverſias definivit, abſque nova revelatione expreſſa, ut poteſt manifeſtis exemplis oſtendi, in quæſtione de habitibus infuſis, de canonica auctoritate aliquorum librorum ſacræ ſcripturæ, de carentia omnis peccati venialis in ipſamet Virgine. Addi etiam poteſt exemplum de reſurre-

ſurrectione ejus, de glorioſa aſſumptione, & de ſanctitate nativitatis ejus: ex his enim aliqua jam ſunt de fide, alia vero ſunt fidei proxima, & nullus dubitat, quin tandem poſſint definiri. Ad hanc definitionem ſatis eſt, ut aliqua ſupernaturalis veritas in traditione, vel ſcriptura implicite contenta ſit, ut creſcente communi conſenſu Eccleſiæ, per quam ſæpe Spiritus ſanctus traditiones explicat, vel ſcripturam declarat, tandem poſſit Eccleſia definitionem ſuam adhibere, quæ vim habet cujuſdam revelationis, reſpectu noſtri, propter infallibilem Spiritus ſancti aſſiſtentiam. Quod autem hæc veritas hujus ordinis ſit, facile hoc modo declaratur. Quia ſæpe in ſcriptura indicata eſt, ut vidimus: deinde ab antiquiſſimis Patribus, & (ut creditur) etiam ab Apoſtolis eſt tradita. Ad hæc univerſali Eccleſiæ conſenſione paulatim recipitur non ſine magno animarum fructu, nec ſine motione (ut creditur) Spiritus ſancti, qui plenitudinem gratiæ Virginis ita eſſe intelligendam, ſenſim Eccleſiam docet. Poteſt igitur hic Eccleſiæ conſenſus ita creſcere, ut tandem poſſit Eccleſia abſolute, & ſimpliciter rem definire, neque contraria ſententia habet probabile fundamentum.

Quidnam neceſſarium ſit, ut quippiam ab Eccleſia definiri poſſit.

Dico ſecundo hactenus nihil eſſe in hac controverſia ab Eccleſia definitum, ideoque ſententiam noſtram non eſſe de fide. Hæc concluſio colligitur ex Concil. Trident. Et ex decretis Sixti IV. & Pii V. conſtat, quia nulla extat talis definitio. Nam Concilium Baſilienſe nec propriam & expreſſam definitionem edidit, neque illud concilium habet certam, & infallibilem auctoritatem. Addo, neque ex feſti celebritate colligi poſſe tantam certitudinem, quanta in alicujus ſancti canonizatione eſſe ſolet, quia ipſemet Pontifex, qui hoc feſtum approbat, declarat ſe ſolum probare ſententiam illam ut piam, magiſque probabilem. Quod ſatis eſt, ut pie, & ſine ullo periculo poſſit hoc feſtum celebrari, quia primario fundatur in ſanctitate Virginis, conſequenter vero reſpicit circumſtantiam temporis, ut pie creditam. Et idem dicendum eſt, de approbatione Religionis, quæ in honorem conceptionis facta eſt. Aliæ vero revelationes ſupra relatæ non ſatis ſunt certæ, nec ſufficienter propoſitæ, ut ad certam fidem faciendam ſufficiant.

Aſſerere Virginem fuiſſe in originali peccato conceptã non eſt temerarium.

Dico tertio non poſſe vere dici impium, aut temerarium aſſerere, Virginem fuiſſe conceptam in peccato originali: tum quia Pontifices declararunt, non eſſe peccatum grave illam opinionem defendere, & tenere, ut patet extravag. Sixti IV. & ex motu proprio Pii V. anni 1570. Si autem illa ſententia eſſet temeraria, vel impia, cum materia ſit valde gravis, peccatum grave eſſet eam defendere, tum etiam quia ſententia illa habet graves auctores, & fundamenta, propter quæ ſaltem ſuperioribus temporibus fuit ſatis probabilis, & nunc etiam utcumque tolerabilis eſt & probabilis. Ubi obſervandum eſt, falſo Medinam hoc loco docere, Eccleſiam, vel Pontifices tradere hanc opinionem eſſe probabilem; nunquam enim hoc dicunt, ſed ſolum non eſſe erroneam, neque eſſe peccatum mortale illam aſſerere. Quod valde diverſum eſt. Adde, quod in uno tempore eſt probabile, diſcurſu temporis poſſe improbabile fieri.

Quanta probabilitas in opinione de immaculata conceptione Virginis.

Dico quarto ſententiam aſſerentem B. Virginem fuiſſe immunem ab originali culpa, conſentaneam magis eſſe non ſolum rationi, ſed etiam ſanctorum Patrum doctrinæ, & Eccleſiæ auctoritati, ut ex ſupra tractatis ſatis conſtat. Quocirca jam hoc tempore exiſtimo ſententiam hanc, tam eſſe probabilem, quam intra latitudinem opinionis eſſe poteſt. Quia revera Sixtus IV. plurimum illi favet, cujus decretum Concilium Tridentinum approbat, & tota Eccleſia in illam vehementer inclinat, quo fit, ut contraria ſententia nullo vel firmo, vel ſatis apparenti fundamento jam niti poſſit.

Ultimo tandem adverto, ex præcepto Pii V. non licere, vulgari ſermone ad populum de hac controverſia diſputare, qua lege non prohibemur veritatem hanc ſimpliciter docere, confirmare, ac perſuadere, ſed interdicitur ſolum diſputatio, controverſia, & contentio. Prohibitum etiam eſt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne quis alterutram iſtarum opinionum damnet, ut errorem in fide, aut ejus aſſertores dicat mortaliter peccare: quod intelligendum puto per ſe, ſeu ex vi talis aſſertionis. Nam ratione ſcandali poſſet quis interdum peccare, intempeſtive tragœdias excitando, ex quibus facile generantur odia, contentiones, & ſimilia incommoda, quæ juxta debitum charitatis ordinem vitanda ſunt.

Ex hac vero Eccleſiæ prohibitione colligit Caſt. l. 1. de juſt. hær. pun. c. 8. Hæreticum eſſe eum, qui pertinaciter aſſerit alteram ex his ſententiis eſſe de fide, quia hujuſmodi homo in fide errat, aſſerendo eſſe certum, quod Eccleſia declarat eſſe incertum. Sed hæc ſententia non placet. Quia is non errat in iis, quæ Deus revelavit, nec Eccleſia dicit eſſe revelatum a Deo, aut eſſe de fide, hoc eſſe incertum. Sed ſolum docet ita eſſe ex ipſa rerũ evidentia, præcipitque ita doceri ad ſcandala atque ſchiſmata vitanda: eſſet ergo ille temerarius, & inobediens, non tamen hæreticus.

ARTICULUS III.

Utrum per ſanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totaliter ſublatus.

AD tertium ſic proceditur. *Videtur, quod B. Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sicut enim pœna originalis peccati eſt fomes, qui conſiſtit in inferiorum virium rebellione ad rationem, ita etiam pœna originalis peccati eſt mors, & cæteræ pænalitates corporales. Sed B. Virgo fuit ſubjecta hujuſmodi pœnalitatibus. Ergo etiam fomes ab ea totaliter remotus non fuit.* 154. 3. d. 3. q. 1. ar. 2. ibid. in expoſitione primæ partis tex. Et op 3. c. 231.

2 *Præterea, ſecundæ ad Corinth.* 12. *dicitur: Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, ſecundum quam patiebatur ſtimulum carnis. Sed nihil, quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit B. Virgini ſubtrahendum. Ergo non fuit B. Virgini totaliter ſubtrahendus fomes.*

3 *Præterea. Damaſcen. dicit, quod in B. Virginem ſupervenit Spiritus ſanctus purgans eam ante conceptionem filii Dei. Quod non poteſt intelligi niſi de purgatione a fomite: nam peccatum non fecit, ut Auguſtin. dicit in libro de Natura, & gratia. Ergo per ſanctificationem in utero non fuit libere mundata a fomite.* Lib. 4. orth. fi. cap. 15. c. 36. to. 7.

Sed contra eſt, quod dicitur Cantic. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Fomes autem ad maculam pertinet, ſaltem carnis: ergo in B. Virgine fomes non fuit.*

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc ſunt diverſæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quod in ipſa ſanctificatione B. Virginis, qua fuit ſanctificata in utero, totaliter fuit ei fomes ſubtractus. Quidam vero dicunt, quod remanſit fomes quantum ad hoc, quod facit difficultatem ad bonum, ſublatus tamen fuit quantum ad hoc, quod facit pronitatem ad malum. Alii vero dixerunt, quod ſublatus fuit fomes, in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum, remanſit tamen in quantum pertinet ad corruptionem naturæ, prout ſcilicet, eſt cauſa traducendi originale peccatum in prolem. Alii vero dicunt, quod in prima ſanctificatione remanſit fomes ſecundum eſſentiam, ſed ligatus, in ipſa autem conceptione filii Dei fuit totaliter ſublatus. Ad horum autem intellectum oportet conſiderare, quod fomes nihil eſt aliud, quam inordinata concupiſcentia ſenſibilis appetitus: habitualis tamen, quia actualis concupiſcentia eſt motus peccatis. Dicitur autem concupiſcentia ſenſualitatis eſſe inordinata, in quantum repugnat rationi, quod fit in quantum inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideo ad ipſam rationem fomitis pertinet, quod inclinet ad malum, vel difficultatem faciat in bono. Unde ponere quod remanſerit fomes in B. Virgine non inclinans ad malum, eſt ponere duo oppoſita ſimul. Similiter etiam videtur oppoſitionem implicare, quod remanſerit fomes, in quantum pertinet ad corruptionem naturæ, non autem in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ. Nam ſecundum Auguſtin. in lib. de Nupt. & concupiſcentia libido eſt, quæ peccatum originale tranſmittit in prolem. Libido autem importat inordinatam concupiſcentiam, quæ non totaliter ſubditur rationi. Et ideo ſi totaliter fomes ſubtraheretur, in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ, non poſſet remanere, in quantum pertinet ad corruptionem naturæ. c. 24. 107.

Reſtat ergo, ut dicamus, quod vel totaliter formes fuerit ab ea ſublatus per primam ſanctificationem, vel quod ſi remanſerit, quod fuerit ligatus. Poſſet enim intelligi, quod totaliter fuerit ſublatus fomes hoc modo, quod præſtitum fuerit B. Virgini ex abundantia gratiæ deſcendentis

tis in ipſam, ut talis eſſet diſpoſitio virium animæ in ipſa, quod inferiores vires nunquam moverentur ſine arbitrio q.4, art.28 *rationis, ſicut dictum eſt, fuiſſe in Chriſto, quem conſtat peccati fomitem non habuiſſe, & ſicut fuit in Adam ante pecatum per originalem juſtitiam. Ita quod quantum ad hoc gratia ſanctificationis in Virgine habuit vim originalis juſtitiæ. Et quamvis hæc poſitio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Chriſti, abſque cujus virtute nullus a prima damnatione liberatur. Et quamvis per fidem Chriſti, aliqui ante Chriſti incarnationem ſint ſecundum ſpiritum ab illa damnatione liberati: tamen quod ſecundum carnem aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuiſſe: niſi poſt incarnationem ejus, in qua primo debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo ſicut ante immortalitatem carnis Chriſti reſurgentis, nullus adeptus fuit carnis immortalitatem: ita inconveniens eſſe videtur dicere, quod ante Chriſti carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis matris ejus, vel cujuſcumque alterius, fuerit abſque fomite, qui dicitur lex carnis, ſive membrorum. Et ideo videtur melius dicendum, quod per ſanctificationem in utero non fuerit ſublatus B. Virgini fomes ſecundum eſſentiam, ſed remanſerit ligatus, non quidem per actum rationis ſuæ, ſicut in viris ſanctis, quia non ſtatim habuit uſum liberi arbitrii, adhuc in ventre matris exiſtens, hoc enim eſt ſpeciale privilegium Chriſti: ſed per abundantiam gratiæ, quam in ſanficatione recepit, & etiam perfectius per divinam providentiam ſenſualitatem ejus ob omni inordinato motu prohibentem. Poſtmodum vero in ipſa conceptione carnis Chriſti, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendum eſt, quod ex prole redundaverit in matrem, totaliter fomite ſubtracto. Et hoc figuratur Ezech.43. ubi dicitur: Ecce gloria Dei Iſrael ingrediebatur per viam orientalem, id eſt, per B. Virginem, & terra, id eſt, caro ipſius, ſplendebat a majeſtate ejus, ſcilicet Chriſti.*

Ad primum ergo dicendum, quod mors, & hujuſmodi pœnalitates, de ſe non inclinant ad peccatum. Unde etiam Chriſtus, licet aſſumpſerit hujuſmodi pœnalitates, fomitem tamen non aſſumpſit. Unde etiam in B. Virgine, ut filio conformaretur (de cujus plenitudine gratiam accipiebat) primo quidem fuit ligatus fomes, & poſtea ſublatus, non autem liberata fuit a morte, & aliis hujuſmodi pœnalitatibus.

Ad ſecundum dicendum, quood infirmitas carnis ad fomitem pertinens, eſt quidem in ſanctis viris perfectæ virtutis occaſio, non tamen cauſa, ſine qua perfectio haberi non poſſit. Sufficit autem in B. Virgine ponere perfectam virtutem ex abundantia gratiæ, nec oportet in ea ponere omnem occaſionem perfectionis.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus Sanctus in B. Virgine duplicem purgationem fecit. Unam quidem quaſi præparatoriam ad Chriſti conceptionem, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ vel fomitis: ſed mentem ejus magis in unum colligens, & a multitudine ſuſtollens. Nam & Angeli purgari dicuntur, in quibus nulla impuritas in- c.6. par.3. a medio. *venitur: ut Dionyſ. dicit 6.c. Eccleſ. hierar. Aliam vero purgationem operatus eſt in ea Spiritus Sanctus mediante conceptione Chriſti, quæ eſt Spiritus Sancti opus. Et ſecundum hoc poteſt dici, quod purgavit eam totaliter a fomite.*

COMMENTARIUS.

REfert D. Thomas quatuor ſententias, quarum poſtremam eligit, & alias refutat. Prima eſt, B. Virgini fuiſſe ſublatum fomitem a principio, quatenus ad malum inclinat, non vero quatenus operationem boni Objectio. difficilem reddit. Quam ſententiam ait D. Thom. repugnantia dicere, quia propria ratio fomitis in hoc conſiſtit, ut inclinet ad malum, & inde eſt, ut difficultatem faciat in bono. Sed reſponderi poſſet, non eſſe de ratione fomitis, ut utrumque illorum effectum efficiat, ſed habere veluti extenſionem quandam in objectis, vel effectibus ſuis, & ideo poſſe tolli quoad unum effectum, & non quoad alium: præſertim quia non ſemper difficultas in bono oritur ex propenſione ad malum, ſed ex natura talis objecti, vel materiæ, vel ex inclinatione ad aliud connaturale bonum, ut difficultas jejunii oritur ex naturali appetitu cibi, non inordinata, ſed bona. Et ſæpe opus virtutis fit difficile propter corruptibile corpus, quod laſſa- Reſponſ. tur abſque inclinatione ad malum. Reſpondetur diſtinguendam eſſe difficultatem in actu virtutis, quam habet ex ſe, & ex objecto, ab illa, quam habere poteſt ex repugnantia appetituum, vel habituum operantis: prior non ſpectat ad fomitem, etiam ſi interdum oriatur ex mortali corpore, vel ex natura appetitus, cujus actio, vel paſſio eſt materia virtutis: ut difficile eſt pati mortem acerbam, ſuſtinere gravem dolorem, potum amariſſimum deguſtare, quæ difficultas etiam in Chriſto fuit: poſterior autem difficultas dupliciter inveniri poteſt, primo ex deliberatione, & conſenſu operantis, qui permittit inferiorem appetitum explicare naturalem propenſionem in aliquo motu, & hoc etiam non pertinet ad fomitem: cum non ſit præter rationis ordinem, neque difficultatem augeat, quæ in re ipſa eſt, ſed tantum oſtendat illam. Quomodo Peccati fomes quid ſit. ſe geſſit Chriſtus, quando orabat: *Pater ſi poſſibile eſt.* Alio modo poteſt contingere hęc difficultas ex inordinato motu, & repugnantia appetitus, & hæc proprie pertinet ad fomitem. Quia ut ſupra (cum de Chriſto diſputarem) dixi, fomes nihil aliud eſt, quam quædam inordinatio appetitus veluti proxime diſpoſiti ad operandum præter rationis ordinem. Et quamquam imperfectio fomitis maxime appareat in motibus, quibus ad malum inclinat: tamen etiam ſi verſentur circa bonum naturæ conveniens, hoc ipſo, quod rationem præveniunt, & inordinate fiunt, ad fomitem pertinent.

Quapropter potentia, quæ hujuſmodi motus patitur, de ſe indifferens eſt, ut tam ad malum, quam ad bonum inclinet, quia non movetur ab aliquo principio, quod inter bonum, & malum diſcernat, ſed ab objecto ſenſibili, quod de ſe æque movet, etiam ſi rationi contrarium ſit, & ideo recte D. Thom. dixit non poſſe auferri fomitem, ut difficultatem efficit in bono operando, niſi etiam auferatur, ut inclinat ad malum. Quod potiſſime verum eſt, ſi intrinſecam appetitus diſpoſitionem conſideremus, extrinſece enim poſſet Deus impedire omnem motum fomitis circa mala objecta, permittendo illum circa bona, id vero ſolum eſſet per extrinſecam providentiam, vel negando concurſum. Sed hic modus eſt imperfectus, & in Virgine locum non habuit.

Secunda ſententia, quam D. Thom. refert, aſſerebat Virgini ſublatum eſſe fomitem, ut ad perſonam pertinet: non vero, ut ſpectat ad corruptionem naturæ, & eſt cauſa traducendi originale peccatum. Quam ſententiam ex parte docuit Alen. 3. p. q. 9. art. 1. qui hoc modo opi- Per libidinem peccatum originale traducitur. natur de tempore ante incarnationem; D. Thom. vero exiſtimat eſſe in illis dictis repugnantiam, quia per libidinem traducitur originale peccatum, teſte Auguſtino lib. 1. de nuptiis c. 24. extincto autem fomite quoad perſonam, tollitur inordinata libido: ergo tollitur ratio traducendi originale peccatum; ergo neceſſario extinguitur fomes etiam quoad corruptionem naturæ. Unde ſentit. D. Thom. utroque modo extinctum fuiſſe fomitem in Virgine, quando illi ablatus eſt. Sed difficilis eſt hæc ratio, & ſententia D. Thomæ, quia fomitem extingui quoad corruptionem naturæ nihil aliud eſſe videtur, quam perſonam eſſe ita diſpoſitam, ut licet filium generet, vel concipiat, in illum non transfundat originale peccatum. Sed hoc modo non neceſſario tollitur fomes quoad naturam, licet tollatur quoad perſonam. Nam licet demus ita fuiſſe extinctum fomitem in Virgine, ut ſine ullo inordinato libidinis motu poſſet etiam naturali modo concipere, ſicut fieret in ſtatu innocentiæ, & eſt probabile, ut docuit Abulenſ. parad. 1. cap. 40. & 41. & Cordu. dicto lib. 1. q. 45. quamquam (inquam) hoc demus, nihilominus proles ſic concepta per ſeminalem generationem ex vi conceptionis eſſet obnoxia originali peccato: tum quia hoc potiſſimum transfunditur ex vi paterni ſeminis: tum etiam quia ſimpliciter trahitur ex peccato Adæ per naturalem originem ab illo ductam.

Non vero pendet ex ſanctitate, aut perfectione proximi parentis, ut late docet Auguſtinus lib. de peccato origin. c. 33. & lib. 1. de nuptiis c. 26. & lib. 2. c. 27. & ideo non video, quomodo proprie auferri poſſit fomes in ordine ad naturæ corruptionem, quantumvis extinguatur in ordine ad perſonam. Quod ſatis probabiliter docuit Albert. in 3. d. 3. q. 6. negans fuiſſe extinctum fomitem in Virgine, reſpectu corruptionis naturæ. Quod verum eſſe exiſtimo quantum ad communem legem generandi filium in originali peccato, ſi ex humano ſemine illum conciperet, quamquam, quoad proprium ſenſum inordi-

natæ

natæ concupiſcentiæ, quæ proprie nomen fomitis meretur, omnino illi fuerit ſublatus, ut dicemus.

Tertia ſententia a D.Thom.relata eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe Virgini fomitem extinctum, quæ illi etiam non placet. Quarta, quam eligit, eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe ligatum, in ſecunda vero, id eſt, in conceptione filii fuiſſe extinctum. Sed hæc D.Th. ſententia habet magnam difficultatem, quam ſtatim diſputabimus. Solutiones argumentorum non indigent expoſitione.

ARTICULUS IV.

Utrum per hujuſmodi ſanctificationem fuit conſecuta, ut nunquam peccaret.

153. 3.d.3.q.2. art.3.& d. 13.q.1.a.2 q.1.cor.Et 5.d.6. q.1. art.1. q.2. cor.Et ep. 3.c.228.& 231. Et opuſc.7.c. 6. princ. col.2. Et opuſc. 60. c.3. Art. præced. c. 12 tom.3. In q. ex novi teſt. q.73. circa med. tom. 4. Hom.45. in Matt. tom. 2. Hom.20. in Joan. circa med. illius to.3.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod per ſanctificationem in utero non fuerit B. Virgo præſervata ab omni peccato actuali. Quia, ut dictum eſt, poſt primam ſanctificationem fomes peccati remanſit in Virgine. Motus autem fomitis, etiamſi rationem præveniat, eſt peccatum veniale, licet leviſſimum: ut Auguſt. dicit in lib. de Trinit. Ergo in B. Virgine fuit aliquod peccatum veniale.

2 Præterea. Super illud Luc. 2. Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, dicit Auguſt. in q. veteris & novi Teſtamenti, quod B.Virgo in morte Domini ſtupore quodam dubitavit. Sed dubitare de fide peccatum eſt. Ergo B.Virgo non fuit præſervata immunis ab omni peccato.

3 Præterea Chryſoſt. ſuper Matth. exponens illud: Ecce, mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te, dicit. Manifeſtum eſt, quod ſolum ex vanagloria hoc faciebant. Et Joan.2. ſuper illud, Vinum non habent, dicit idem Chry. quod volebat illis ponere gratiam, & ſeipſam clariorem facere per Filium: & fortaſſis quid humanum patiebatur, quemadmodum & fratres ejus dicentes: Manifeſta teipſum mundo. Et poſt pauca ſubdit: Nondum enim, quam oportebat, de eo opinionem habebat. Quod totum conſtat eſſe peccatum. Ergo B. Virgo non fuit præſervata immunis ab omni peccato.

c.38. ante med. to.7.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. de natu. & grat. de ſancta Virgine Maria propter honorem Chriſti, nullam prorſus, cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.

Reſpondeo dicendum, quod illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & diſponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniantur idonei, ſecundum illud ſecundæ ad Corinth.3. Idoneos nos fecit miniſtros novi Teſtamenti. Beata autem Virgo fuit electa divinitus, ut eſſet mater Dei: & ideo non eſt dubitandum, quin Deus per ſuam gratiam eam ad hoc idoneam reddiderit, ſecundum quod Angelus ad eam dicit: Inveniſti gratiam apud Deum, ecce concipies, &c. Non autem fuiſſet idonea mater Dei, ſi peccaſſet aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, ſecundum illud Proverb. 17. Gloria filiorum, patres eorum: unde & per oppoſitum, ignominia matris ad filium redundaſſet: tum etiam, quia ſingularem affinitatem habuit ad Chriſtum, qui ab ea carnem accepit, dicitur autem ſecundæ ad Cor. 6. Quæ conventio Chriſti ad Belial? tum etiam, quia ſingulari modo Dei filius, qui eſt Dei ſapientia, in ipſa habitavit: non ſolum in anima, ſed etiam in utero. Dicitur autem Sap.1. In malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et ideo ſimpliciter fatendum eſt, quod B.Virgo nullum actuale peccatum commiſit, nec mortale, nec veniale: ut ſic in ea impleatur, quod dicitur Can.4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.

Ad primum ergo dicendum, quod in B.Virgine poſt ſanctificationem in utero remanſit quidem fomes peccati, ſed ligatus: ne ſcilicet prorumperet in aliquem motum inordinatum, qui rationem præveniret. Et licet ad hoc operaretur gratia ſanctificationis: non tamen ad hoc ſufficiebat: alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuiſſet præſtitum, ut nullus motus poſſet eſſe in ſenſualitate ejus, niſi ratione præventus: & ſic fomitem non habuiſſet, quod eſt contra ſupra dicta. Unde oportet dicere, quod complementum illius ligationis fuit ex divina providentia, quæ non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite provenire.

In corp.& art. præc.

Ad ſecundum dicendum, quod illud verbum Simeonis, Origenes, & quidam alii doctores exponunt de dolore, quem paſſa eſt in Chriſti paſſione. Ambroſ. autem per gladium dicit ſignificari prudentiam Mariæ, non ignaram myſterii cœleſtis: vivum eſt enim verbum Dei & validum, & acutius omni gladio acutiſſimo. Quidā vero per gladium dubitationem intelligunt. Quæ tamen non eſt intelligenda dubitatio infidelitatis, ſed admirationis & diſcuſſionis. Dicit enim Baſilius in Epiſtola ad Optimum, quod B.Virgo aſſiſtens cruci, & aſpiciens ſingula poſt teſtimonium Gabrielis, poſt ineffabilem divinæ conceptionis notitiam, poſt ingentem miraculorum oſtenſionem animo fluctuabat, ex una ſcilicet parte videns eum pati abjecta, & ex alia parte conſiderans ejus mirifica.

Hom.18. in Luc in medio, & deinceps, tom. 2. Amb. l. b. 2. in Luc. in c. cujus tit. eſt de Simeone, & Anna tom. 5.

Ad tertium dicendum, quod in verbis illis Chryſoſtomus exceſſit. Poſſunt tamen exponi, ut intelligatur in ea Dominum cohibuiſſe non inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipſam, ſed id, quod ab aliis poſſet æſtimari.

COMMENTARIUS.

RESpondet D.Thom. affirmative. Quam concluſionem efficaciſſime probat in corpore articuli, & adeo clare, ut nulla expoſitione indigeat. De quibuſdam vero ſanctorum teſtimoniis, quæ in ſolutionibus argumentorum explicat, dicemus latius in diſput. ſequenti.

ARTICULUS V.

Utrum B. Virgo per hujuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo per ſanctificationem in utero, non obtinuerit gratiæ plenitudinem, ſive perfectionem. Hoc enim videtur pertinere ad privilegium Chriſti, ſecundum illud Joan. 1. Vidimus eum quaſi unigenitum a Patre, plenum gratiæ & veritatis. Sed ea, quæ ſunt propria Chriſti, non ſunt alteri attribuenda; ergo B.Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in ſanctificatione.

156. 3.diſt.3.q. 1.art.2. q. 3. c. & diſp. 13. q.1. 2.2.q. 1. c. Et opuſc.8. Et opuſc. 60. ca.3.co.2. Et Joan. 16. co.3. Et Ro.8. lo.5. co.1. fi.

2 Præterea. Ei quod eſt plenum & perfectum non reſtat aliquid addendum: quia perfectum eſt, cui nihil deeſt: ut dicitur in tertio Phyſ. Sed B.Virgo poſtmodum additionem gratiæ ſuſcepit, & quando Chriſtum concepit (dictum eſt enim Luc.1. Spiritus ſanctus ſuperveniet in te) & iterum quando in gloria eſt aſſumpta, fuit perfecta. Ergo videtur, quod non habuerit in ſua prima ſanctificatione plenitudinem gratiarum.

li 3. tex. 63. & 64. tom. 2.

3 Præterea. Deus non facit aliquid fruſtra, ut dicitur in 1. de cœlo. Fruſtra autem habuiſſet quaſdam gratias, cum earum uſum nunquam exercuit: non enim legitur aut docuiſſe, quod eſt actus ſapientiæ: aut miracula feciſſe, quod eſt actus gratiæ gratis datæ; non igitur habuit plenitudinem gratiarum.

lib.1. tex. 31.& lib 2 tex. 59. tom. 2.

Sed contra eſt, quod Angelus ad eam dixit Lucæ 1. Ave gratia plena. Quod exponens Hieron. in ſermon. de Aſſumptione dicit: Bene gratia plena: quia cæteris per partes præſtatur, Mariæ vero ſe totam ſimul infudit gratiæ plenitudo.

In fol.2. a princ. ſerm.to.2.

Reſpondeo dicendum, quod quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii: unde Dionyſ. dicit 4. c. Cœl. hierar. quod Angeli, qui ſunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus divinis, quam homines. Chriſtus autem eſt principum gratiæ, ſecundum divinitatem quidem auctoritative, ſecundum humanitatem vero inſtrumentaliter: unde & Joan.1. dicitur: Gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. Beata autem virgo Maria propinquiſſima Chriſto fuit ſecundum humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris majorem debuit a Chriſto gratiæ plenitudinem obtinere.

cap.4. ante mediū.

Ad primum ergo dicendum, quod unicuique a Deo datur gratia ſecundum hoc, ad quod eligitur. Et quia Chriſtus, in quantum eſt homo, ad hoc fuit prædeſtinatus & electus, ut eſſet filius Dei, in virtute ſanctificandi, hoc fuit ſibi proprium, ut haberet talem plenitudinem gratiæ, quod redundaret in omnes: ſecundum quod dicitur. Joan. 1. De plenitudine ejus nos omnes accepimus. Sed

B.Vir-

B. Virgo Maria tantam gratiæ obtinuit plenitudinem, ut eſſet propinquiſſima auctori gratiæ, ita quod eum, qui eſt plenus omni gratia, in ſe reciperet, & eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes derivaret.

Ad ſecundum dicendum, quod in rebus naturalibus, primo quidem eſt perfectio diſpoſitionis, puta cum materia eſt perfecte ad formam diſpoſita. Secundum autem eſt perfectio formæ, quæ eſt potior, nam & ipſe calor eſt perfectior, qui provenit ex forma ignis, quam ille, qui ad formam ignis diſponebat. Tertio autem eſt perfectio finis: ſicut ignis perfectiſſime habet proprias qualitates, cum ad locum ſuum pervenerit. Et ſimiliter in B. Virgine fuit triplex perfectio gratiæ. Prima quidem quaſi diſpoſitiva, per quam reddebatur idonea ad hoc, quod eſſet mater Chriſti: & hæc fuit perfectio ſanctificationis. Secunda autem perfectio gratiæ fuit in B. Virgine ex præſentia filii Dei in ejus utero incarnati. Tertia autem eſt perfectio finis, quam habet in gloria. Quod autem ſecunda perfectio ſit potior quam prima, & tertia quam ſecunda, patet quidem uno modo per liberationem a malo. Nam primo in ſua ſanctificatione fuit liberata a culpa originali: ſecundo in conceptione filii Dei fuit totaliter a fomite mundata: tertio vero in ſui glorificatione fuit liberata etiam ab omni miſeria. Alio modo per ordinem ad bonum. Nam primo, in ſua ſanctificatione adepta eſt gratiam inclinantem eam ad bonum: in conceptione autem filii Dei conſummata eſt ejus gratia confirmans eam in bono, in ſui vero glorificatione conſummata eſt ejus gratia perficiens eam in fruitione omnis boni.

Ad tertium dicendum, quod non eſt dubitandum, quin B. Virgo acceperit excellenter donum ſapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam gratiam Prophetiæ: non tamen accepit ut haberet omnes uſus harum, & ſimilium gratiarum, ſicut habuit Chriſtus, ſed ſecundum quod conveniebat conditioni ipſius. Sapientiæ enim uſum habuit in contemplando, ſecundum illud Luc. 2. Maria autem conſervabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Non autem habuit uſum ſapientiæ quantum ad docendum: quia hoc non conveniebat ſexui muliebri: ſecundum illud 1. ad Timot. 2. Docere autem mulieri non permitto. Miraculorum autem uſus ſibi non competebat dum viveret: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto & ejus diſcipulis, qui erant bajuli doctrinæ Chriſti, conveniebat miracula facere, propter quod etiam de Joanne Baptiſta dicitur Joannis 10. quod ſignum fecit nullum, ut ſcilicet omnes Chriſto intenderent. Uſum autem prophetiæ habuit, ut patet in Cantico, quod fecit, Magnificat anima meam Dominum, &c.

COMMENTARIUS.

IN titulo articuli obſervare oportet, ſermonem eſſe de prima Virginis ſanctificatione. De qua in tota quæſtione eſt ſermo, & in ſuperioribus articulis, in quibus eiſdem verbis quæſtionem proponit. Unde huic ſenſui accommodanda eſt reſponſio articuli. Reſpondet enim D. Thom. præ cæteris habuiſſe Virginem majorem gratiæ plenitudinem, quia eſt Chriſto conjunctior, quam cæteris. Non explicat autem D. Thom. de qua plenitudine loquatur, intenſiva ſcilicet, vel extenſiva, unde videtur ſentire de utraque eſſe intelligendum, & de omni gratiarum genere, quod a Chriſto, ut a primo gratiæ fonte manat. Non eſt autem intelligendum, habuiſſe Virginem totam hanc plenitudinem in prima ſua ſanctificatione, quia neque tunc habuit perfectam cum Verbo conjunctionem, ſed quia tunc ſanctificabatur ad hanc conjunctionem, tunc habuit plenitudinem primæ ſanctificationi accommodatam, & quaſi in radice, ſeu in ſemine, habuit totam plenitudinem gratiæ, quam poſtea conſecuta eſt.

Solutio ad primum facilis eſt. In ſolutione vero ad 2. & 3. extendit D. Thom ſermonem ad ſecundam, & tertiam Virginis ſanctificationem, & ad alias gratias, quas in diſcurſu vitæ accepit; nonnulla tamen docet difficilia, quæ in ſequenti diſputatione examinanda erunt.

ARTICULUS VI.

Utrum ſic ſanctificari fuerit proprium B. Virginis.

157. 3. d. 3. q. 10 a. 3. q. 1. 4.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod ſanctificari in utero poſt Chriſtum proprium fuerit B. Virgini. Dictum eſt enim, quod propter hoc B. Virgo fuit ſanctificata in utero, ut redderetur idonea ad hoc, ut eſſet mater Dei. Sed hoc eſt proprium ſibi: ergo fuit ſanctificata in utero.

Et quol. 6 q. 5. art. 1. cor. in fi. Et opuſc. 3 ca 131. Et Pſ. 45. co. 5. Ex a. 3. & 4 hujus quæſt.

2 Præterea. Aliqui videntur propinquius acceſſiſſe ad Chriſtum, quam Hieremias, & Joannes Baptiſta, qui dicuntur ſanctificati in utero, nam Chriſtus ſpecialiter dicitur filius David, & Abraham propter promiſſionem eis ſpecialiter factam de Chriſto. Iſaias etiam expreſſiſſime de eo prophetavit: Apoſtoli etiam cum ipſo Chriſto converſati ſunt: nec tamen leguntur ſanctificati in utero: ergo neque etiam Hieremiæ, & Joanni Baptiſtæ convenit ſanctificari in utero.

3 Præterea. Job de ſe dicit Job 31. Ab infantia crevit mecum miſeratio, & de utero egreſſa eſt mecum. Nec tamen propter hoc dicimus eum ſanctificatum in utero: ergo neque etiam Joannem Baptiſtam, & Hieremiam cogimur dicere ſanctificatos in utero.

Sed contra eſt, quod dicitur de Hieremia, Hiere. 1. Antequam exires de ventre, ſanctificavi te. Et de Joanne Baptiſta dicitur Luc. 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ.

Reſpondeo dicendum, quod Aug. in Epiſt. ad Dardanum, dubie videtur loqui de horum ſanctificatione in utero. Potuit enim exultatio Joannis in utero (ut ipſe dicit) eſſe ſignificatio rei tantæ (ſcilicet quod mulier eſſet mater Dei) a majoribus cognoſcendæ, non a parvulo cognitæ: unde in Evangelio non dicitur, credidit infans in utero, ſed exultavit. Videmus autem exultationem non ſolum parvulorum, ſed etiam pecorum eſſe: ſed hæc inuſitata extitit, quia in utero, & ideo, ſicut ſolent miracula fieri, facta eſt divinitus in infante, non humanitus ab infante. Quamquam etiamſi uſque adeo eſt in illo puero acceleratus uſus rationis, & voluntatis, ut intra viſcera materna jam poſſet agnoſcere, credere, conſentire (ad quod in aliis parvulis ætas expectatur, ut poſſint) & hoc in miraculis habendum puto divinæ potentiæ. Sed quia expreſſe in Evangelio dicitur, quod Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, & de Hieremia expreſſe dicitur: Antequam exires de vulva, ſanctificavi te: aſſerendum videtur eos ſanctificatos in utero, quamvis in utero uſum liberi arbitrii non habuerint (de quo Auguſtin. quæſtionem movet) ſicut etiam pueri, qui ſanctificantur per Baptiſmum non ſtatim habent uſum liberi arbitrii. Nec eſt credendum aliquos alios ſanctificatos eſſe in utero, de quibus Scriptura mentionem non facit, quia hujuſmodi privilegia gratiæ, quæ dantur aliquibus præter legem communem, ordinantur ad utilitatem aliorum (ſecundum illud 1. Cor. 12. Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem) quæ nulla proveniret ex ſanctificatione aliquorum in utero, niſi Eccleſiæ innoteſceret. Et quamvis judiciorum Dei non poſſit ratio aſſignari, quare, ſcilicet, huic & non alii hoc munus gratiæ conferat: conveniens tamen videtur utrumque dictorum ſanctificari in utero ad præfigurandam ſanctificationem per Chriſtum faciendam. Primo quidem per ejus paſſionem, ſecundum illud Hebr. Ultim. Jeſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt: quam quidem paſſionem Hieremias & verbis, & myſteriis apertiſſime prænunciavit, & ſuis paſſionibus expreſſiſſime præfiguravit. Secundo per Baptiſmum 1. ad Cor. 6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ad quem quidem baptiſmum Joannes ſuo Baptiſmo homines præparavit.

Eſt Epiſt. 37. circ. med. & deinceps tom. 1.

Ead. epi. dicto to. 8

Ad primum ergo dicendum, quod B. Virgo, quæ fuit a Deo electa in matrem, ampliorem ſanctificationis gratiam obtinuit, quam Joannes Baptiſta, & Hieremias, qui ſunt electi ut ſpeciales præfiguratores ſanctificantis Chriſti. Cujus ſignum eſt, quod B. Virgini præſtitum eſt, ut de cætero non peccaret, nec mortaliter, nec venialiter: aliis autem ſanctificatis creditur præſtitum eſſe, ut de cætero mortaliter non peccarent, divina eos gratia protegente.

Ad ſecundum dicendum, quod quantum ad alia potuerunt Sancti eſſe Chriſto conjunctiores, quam Hieremias, & Joannes Baptiſta, qui tamen fuerunt conjunctiſſimi quantum ad expreſſam figuram ſanctificationis ipſius, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod miſeratio, de qua ibi Job loquitur, non ſignificat virtutem infuſam, ſed quandam inclinationem naturalem ad actum hujus virtutis.

In corp. art.

COM-

COMMENTARIUS.

INtentio D.Th. in hoc articulo fuit diſputare, an Joannes Baptiſta, & Hieremias fuerint ſanctificati in utero. De qua re diſput. præced. ad demonſtrandam Virginis ſanctificationem ſatis diximus. Addit vero, & merito D.Thom. de nullo alio credendum eſſe fuiſſe in utero ſanctificatum. Eſt enim præter generalem regulam ſacræ Scripturæ, a qua nullus excipiendus eſt ſine ejuſdem Scripturæ, vel Eccleſiæ ſufficienti auctoritate. Quod vero hic attigit D.Th. de Joanne Baptiſta, an in utero matris uſum rationis habuerit, in ſequenti diſput. diſſerendum erit.

DISPUTATIO IV.

In octo Sectiones diſtributa.

De perfectione primæ ſanctificationis B. Virginis.

NOn agimus de perfectione eſſentiali; conſtat enim gratiam ſanctificantem Virginis, ejuſdem rationis fuiſſe cum gratia, quæ aliis communicatur, ut per ſe notum eſt, & ex iis, quæ de gratia Chriſti ſupra dicta ſunt, facile oſtendi poteſt. Diſputamus ergo de perfectione veluti accidentaria hujus ſanctificationis, quæ conſiſtere poteſt, vel in intenſione, vel in ſtatu talis gratiæ, vel in extenſione, ſeu multitudine gratiarum, & virtutum, vel in effectibus, quos per talem gratiam perficere potuit, vel denique in modo obtinendi talem gratiam per proprium actum, vel diſpoſitionem. De quibus omnibus ſigillatim dicemus. Et quamvis hoc loco præcipue de prima ſanctificatione ſermo ſit, ſi quid tamen occurrerit, quod ad reliquum vitæ tempus pertineat, & breviter expediri poſſit, breviter erit quaſi per tranſennam expendendum.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione non fuit conſummata.

PRimum omnium certum exiſtimo gratiam Virginis in prima ſanctificatione non fuiſſe conſummatam. Probatur, quia gratia dicitur eſſe conſummata in ſtatu gloriæ: B. autem Virgo a principio fuit in ſtatu viatoris, non comprehenſoris. Hoc enim fuit ſingulare privilegium animæ Chriſti, ut omnes Theologi docent, & merito. Quia illi ſoli fuit gloria connaturalis ratione unionis, ſtatum autem viatoris non propter ſe, ſed propter nos habuit: Virgo autem per ſe, & propter ſe fuit viatrix, ut ſibi gloriam mereretur, quam connaturalem non habebat, & ideo, dum fuit in via, non comprehendit. Et confirmatur, quia B.Virgo per fidem ambulavit juxta illud *Beata quæ credidiſti*, Luc. 1. non ergo fuit in termino. Et hæ rationes probant non ſolum de prima ſanctificatione, ſeu de primo inſtanti, ſed etiam de toto tempore vitæ mortalis. Primum ante filii conceptionem. Quia non decuit aliquam animam videre Deum ante animam Chriſti. Deinde ante mortem ejuſdem Chriſti, quia non decuit aliquam animam præter animam Chriſti videre Deum, ante oblatam ſatisfactionem pro tota natura. De reliquo vero tempore ſolum probari poteſt ex ratione viatoris. Probant autem dictæ rationes, B. Virginem non fuiſſe ſimpliciter in termino, quandiu in corpore mortali vixit. An vero interdum in raptu, ſed ad breve tempus viderit Deum, dicemus infra.

Secundo hinc ſequitur Virginem non accepiſſe in prima ſanctificatione gratiam ſumme intenſam, quam habitura erat, quia accepit gratiam viatoris, de cujus ratione eſt, ut poſſit augeri. Eſt enim principium merendi, meritum autem eſt cauſa augmenti. *Juſtorum enim ſemita, quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit uſque ad perfectum diem*: Proverb. 4. Quæ ratio procedit non ſolum de primo inſtanti, ſed de quolibet alio tempore vitæ mortalis, quamquam nonnulli negare hoc tentaverint de tempore poſt conceptionem filii, ſed ſine ulla probabilitate, ut infra oſtendam.

Tertio addo in prima ſanctificatione fuiſſe datam Virgini intenſiorem gratiam, quam ulli hominum, vel Angelorum in ſua prima ſanctificatione. Si hæc comparatio fieret cum ſola prima ſanctificatione aliorum infantium, eſſet clariſſima, exiſtimo enim, etiam Joannem Baptiſtam, perfectiorem gratiam, ſeu intenſiorem accepiſſe in utero matris, quam omnes parvulos, cum ſanctificantur, etiamſi innocentes martyres includamus. Tum quia de illo dictum eſt; *Spiritu Sancto replebitur, &c.* & alibi, *non ſurrexit major Joanne Baptiſta*, quod de prima ſanctificatione a multis exponitur: tum etiam quia ſingulari modo, & privilegio, & ad munus altiſſimum fuit ſanctificatus: certum eſt autem tanto excellentius fuiſſe ſanctificatam Virginem, quam Joannem, quanto ejus dignitas fuit major, ut D.Thomas art. 6. ad 1. loquitur. Comparatio autem facta generalior eſt reſpectu omnium hominum & Angelorum. Et hanc exiſtimo eſſe mentem D.Thom. hic art. 5. tractat enim ibi (ut notavi) de prima ſanctificatione Virginis, & docet in ea datam illi eſſe plenitudinem gratiæ, quam plenitudinem per comparationem ad alios explicat, quia ſcilicet, poſt Chriſtum ſanctior præ cæteris effecta eſt. Ratio etiam ejus hoc convincit, quia ſcilicet præ cæteris conjunctior fuit Verbo, & Chriſto, qui eſt fons gratiæ. Nec refert, quod in primo inſtanti nondum haberet illam conjunctionem, ſatis eſt enim habuiſſe ordinem ad illam ex divina prædeſtinatione. Unde propter hunc finem ſanctificata eſt, & veluti ad hanc formam paulatim diſpoſita, & ideo tanto perfectius initium habuit, quanto terminus, & finis altior futurus erat: tantoque melius diſpoſita eſt, quanto propter meliorem formam: tanto denique meliora jacta ſunt fundamenta, quanto ædificium altius erigendum erat. Et confirmatur quodam principio ſupra poſito, nullum donum gratiæ collatum eſſe puræ creaturæ, quod ſimili, vel perfectiori modo non fuerit datum Virgini: ſed ſanctificari a principio cum tanta gratiæ intenſione, vel perfectione eſt magnum beneficium, & gratiæ donum; ergo perfectius datum eſt Virgini, quam cæteris omnibus. Secundo ab effectu declarari hoc poteſt, quia ex vi hujus primæ gratiæ, B. Virgo confirmata eſt in bono, & caruit omni propenſione ad malum, (ut infra dicemus); hic autem effectus, ut perfecto & connaturali modo fiat, magnam gratiæ intenſionem, & perfectionem requirit. Unde ex hoc effectu, perfectiſſimo modo fuiſſe Virginem ſanctificatam colligunt Bernar. epiſt. 174. & Laurent. Juſtinia. ſer. de Nativit.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione quam intenſa fuerit.

Quarto addo, pium & veriſimile eſſe credere, gratiam Virginis in prima ſanctificatione intenſiorem fuiſſe, quam ſupremam gratiam, in qua conſummantur Angeli, & homines. Solet ad hanc veritatem accommodari illud Pſal. 86. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*, quia fundamenta ſanctitatis Virginis poſita fuerunt, ubi alii ſancti conſummantur. *Quia diligit Dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Jacob*, neque mirum, *quia altiſſimus, qui illam fundavit, in ea factus eſt homo.* Licet enim in myſtico ſenſu argumentari, præſertim cum eccleſia hujuſmodi ſcripturas Virgini accommodet. Et in eumdem ſenſum videtur Gregor. lib. 1. Reg. c. 1. explicare illud Iſa. 2. *Et erit præparatus mons domini in vertice montium. Poteſt*, inquit, *hujus montis nomine B. Virgo deſignari, &c.* in vertice autem montium fuiſſe intelligi poteſt, quia gratia, quæ in aliis fuit finis & terminus, illi initium, ac fundamentum fuiſſe videtur. Ratio vero propria hujus concluſionis ſumenda eſt ex D.Thom. hic, quia ſcilicet B. Virgo conjunctiſſima fuit Verbo. Quam rationem Cajetanus exiſtimat non procedere reſpectu Angelorum, quia illi (inquit) erant conjunctiores Deo ratione beatitudinis: ſed immerito, nam D.Thom. loquitur de conjunctione alterius ordinis, ſecundum dignitatem matris, & ex hac infert majorem conjunctionem in genere gratiæ. Poteſt autem amplius hæc ratio explicari ex Laurentio Juſtin. dicto ſerm. de Nativit. Virg. Quia B. Virgo in inſtanti ſuæ ſanctificationis plus amabatur a Verbo, quam ullus Angelus vel homo; ſed gratia reſpondet amori, & eſt quaſi objectum ejus; ergo major gratia illi data fuit, quam haberent Angeli, etiam beati. Major patet, quia ex illo inſtanti amabat illam Verbum, ut futuram ſui matrem. Totus autem hic amor debetur matri, & tota hæc perfectio gratiæ optime quadrat cum tanta dignitate. Unde eleganter Petrus Damiani ſerm. de Annunciat. dixit: *Attende Seraphin, & videbis, quidquid*

Gratia Virginis in prima ſanctificatione ſuperior, quam ſuprema, & conſummata gratia Angelorum, & hominum.

majus

majus eſt minus Virgine, ſolumque opificem opus iſtud ſupergredi. Et S. Vincent. Ferrer. ſerm. 1. de Nativit. Mar. aperte idem ſentit, dicens, fuiſſe ſanctificatam Virginem in utero matris, ſupra omnes ſanctos, & ſupra omnes Angelos, accommodans illud Pſal. 41. *Fluminis impetus lætificat Civitatem Dei*. D. Bernard. ſerm. de Nativit. Mariæ, & clarius Damaſcenus ſolum dicunt B. Virginem, etiam ante filii conceptionem fuiſſe Angelis præſtantiorem. Quia licet nondum in re ipſa eſſet mater effecta, tamen jam erat ad hanc dignitatem deſtinata, & ipſamet perſona Verbi illam amabat, & ſanctificabat, ut perſonam ad ſe valde pertinentem, & futuram matrem ſuam. Quæ ratio etiam de prima ſanctificatione procedit.

Objectio. Sed contra, quia gratia viatoris nunquam poteſt in intenſione æquari gratiæ comprehenſoris. Propter hoc fortaſſe principium Cajet. hic art. 5. negat hanc concluſionem. Sed exiſtimo illud eſſe valde falſum (ut latius in materia de gratia, & charitate diſputatur); aliàs dicendum eſſet B. Virginem, etiam in fine vitæ ſuæ, non habuiſſe intenſiorem gratiam, quam infans haberet in cœlo, quod eſt incredibile, & plane falſum. Quin potius probabiliſſimum eſt, habitualem gratiam præſertim quæ eſt in eſſentia animæ, intrinſece non mutari in patria, quia idem numero habitus charitatis, & gratiæ manet, atque adeo eadem intenſio quantum ad gradus in hac vita receptos, qui fortaſſe in uno, & eodem non augentur ultra terminum in via acquiſitum, præſertim ſi homo in via accepit omne augmentum ſuis meritis debitum. Quod ſi fortaſſe reſpectu ejuſdem, gratia ſit intenſior in patria, quam in via, illud tamen, quod additur, non poteſt eſſe ſemper major intenſionis gradus, quam ſit in viatore habente perfectiſſima, & intenſiſſima merita, cui ex vi illius gratiæ, quam habet in via, debetur major gloria, quam ſit in multis beatis; & hoc ſenſu negari non poteſt, quin gratia viatoris ſit interdum intenſior, licet perfectio ſtatus beatifici alia ratione ſit excellentior. Et eodem ſenſu dicimus primam gratiam B. Virginis fuiſſe intenſiorem, quia ex vi ejus, ſi cum illa ſola tranſiret ad patriam, majorem, quam ullus Angelorum, gloriam fuiſſet habitura, & in hoc dubio nobiſcum ſentit Medina hic art. 5. qui pie & docte D. Thomam interpretatur. (Reſponſ.)

SECTIO II.

Utrum B. Virgo in prima ſanctificatione omnes habitus virtutum, & donorum acceperit.

QUæſtio hæc ſolum propter doctrinæ complementum eſt propoſita, eſt enim facillima, & ideo breviſſime expedienda. Primo ergo certum eſt, datas eſſe Virgini ſimul cum gratia omnes virtutes per ſe infuſas, & omnia Spiritus ſancti dona. Hoc conſtat, quia hæc omnia veluti ex natura rei gratiam conſequuntur. Unde Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, ad Virginem applicans illud: *Sanctificavit tabernaculum ſuum altiſſimus*, dicit deſcendiſſe in eam Spiritum ſanctum cum omnibus ſuis virtutibus eſſentialibus. Bernard. vero ſerm. quodam de aſſumptione ad eamdem Virginis ſanctificationem accommodat illud Proverb. 9. *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem*, quas dicit eſſe ſeptem Spiritus ſancti dona. Neque oportet ab hac univerſali propoſitione excipere virtutes illas, quas propter imperfectionem beatitudini repugnantem, quam includunt, in anima Chriſti fuiſſe negavimus, ut ſunt fides, & ſpes. Nam cum B. Virgo fuerit ſanctificata ut viatrix, fide, & ſpe indiguit, quamquam in gradu perfectiſſimo ſuæ gratiæ proportionato illas habuerit. Et ſi vera ſunt principia ſupra poſita (ut re vera ſunt), ex eis colligitur habuiſſe B. Virginem perfectiorem fidem, quam Adam, vel ullus hominum, aut angelorum habuit in via. De qua redicam plura in ſect. ult. hujus diſput. Et infra in diſp. de cognitione, & ſcientia B. Virginis. (Omnes virtutes morales per ſe infuſæ datæ Virgini in prima ſanctificatione.)

De quibuſdam autem virtutibus, quæ dicunt imperfectionem contrariam vel virtuti heroicæ, & perfectæ, ut eſt continentia, vel perfectæ innocentiæ, ut eſt pœnitentia, dubitari poteſt, an fuerint in Virgine. Sed hujus dubioli reſolutio ex iis, quæ de Chriſto diximus, petenda eſt. Continentia enim ſignificat virtutem in ſtatu imperfecto, & ſub hac ſignificatione non fuit in Virgine, quamquam propterea nulla virtute caruerit, quia continentia non ſignificat virtutem re, & eſſentia a cæteris diſtinctam. De pœnitentia vero dubium etiam non eſt, quin B. Virgo habuerit virtutem illam, quæ in nobis pœnitentia vocatur, ſive ſit eadem, quæ religio, vel charitas, ſive diſtincta a reliquis. De nomine autem erit quæſtio, an ſub hoc nomine illi tribuenda ſit? Nam quia pœnitentia in rigore ſignificat retractationem, vel deteſtationem alicujus actionis propriæ, ideo videri poteſt negandum eſſe Virginem habuiſſe pœnitentiam, quia certiſſimum eſt nunquam habuiſſe talem actum, neque egiſſe aliquid retractatione dignum. Quia vero pœnitentiæ virtus non actum, ſed habitum ſignificat, ideo fere omnes ſimpliciter docent fuiſſe Virginem capacem hujus virtutis, quia de ſe capax erat peccati, quamvis divina gratia præventa fuerit, ne illud committeret, ut dicemus. (Virtus continentiæ, & pœnitentiæ, in Virgine quomodo fuerit.)

Secundo addimus datas eſſe Virgini in prima ſua ſanctificatione omnes virtutes morales, etiam per accidens infuſas. Hæc concluſio eſt tantum probabilis; ſuadetur tamen, quia hæ virtutes infuſæ ſunt Adamo, & ſimiliter Evæ in ſua prima ſanctificatione; ergo multo magis Virgini, cui nullum gratiæ donum negatum eſt, quod aliis eſt datum. Quia altiori modo fuit mater viventium, quam Eva: imo & mater omnis gratiæ, & virtutis. Secundo, quia (ut infra dicemus) appetitus Virginis per ſuam primam ſanctificationem fuit perfectiſſime ordinatus, & temperatus, ita ut nullum fomitis, vel concupiſcentiæ motum ſenſerit; ſed hic effectus accommodatiſſime fit per virtutes ſuo genere acquiſitas, & connaturales: illæ enim ſunt, quæ noſtros affectus moderantur. Nam virtutes per ſe infuſæ, cum ſint altioris ordinis, ſecum facile compatiuntur effrænatas paſſiones; ergo. Tertio denique, quia valde decuit, ut B. Virgo fuerit in hac perfectione ſimillima Chriſto, neque eſt ulla auctoritas, ratio, vel conjectura, propter quam hoc gratiæ privilegium illi negetur; ergo. (Omnes virtutes morales ſuo genere acquiſitæ Virgini in prima ſanctificatione infuſæ.)

SECTIO III.

Utrum B. Virgo per primam ſanctificationem donum perſeverantiæ, & confirmationem in gratia acceperit.

QUæſtio hæc ſuperflua videri poſſet, niſi Hæretici hujus temporis impio, & ſathanico ſpiritu, graviſſima Virgini imponerent crimina, quibus reſpondere cogimur, & cum Ambroſ. ep. 79. dicere: *Claudat ora ſua perfidia, nec matrē Domini aliquo audeat temerare convitio.*

Sit ergo concluſio de fide certa, B. Virginem nunquam amiſiſſe gratiam, quam in prima ſanctificatione accepit, atque adeo in illa fuiſſe confirmatam, & infallibile perſeverandi donum accepiſſe. Fundamentum ſumitur ex conſenſu, & traditione Eccleſiæ, quæ hoc modo intelligit plenitudinem gratię Virginis. Neque ad hoc probandum poſſum plura ex ſcriptura, & Patribus afferre, quam diſp. præced. ſect. 5. attuli, & omnes rationes ibi adductæ hoc fortius convincunt. Confirmari autem poteſt. Primo quia hoc privilegium datum eſt aliis ſanctis. Athanaſius ſerm. 4. contra Arian. circa med. dicit, plures ſanctos fuiſſe *puros, & omnis criminis expertes*, & ſpecialiter nominat Jeremiam, & Joannem Baptiſtam. Idem Auguſt. in Enchirid. c. 64. dicit, hominibus interdum per gratiam concedi, *ut hanc vitam ſine crimine tranſigant, licet non ſine peccato*, ex quo conſtat nomine *criminis* mortale peccatum Patres intelligere. Idem docet l. de nat. & grat. c. 36. Confirmatur ſecundo, nam Eccleſia celebrans nativitatem Virginis, hoc ipſo ſentit, jam tunc habuiſſe inamiſſibilem ſanctitatem, quia Eccleſia non veneratur publico ſolenni ritu, niſi eam ſanctitatem, quæ perpetuo duratura eſt. Plura dicemus ſect. ſequenti. (B. Virgo in prima ſanctificatione in gratia confirmata.)

Primo vero objiciunt, quod in fide dubitavit, cum Angelo reſpondit: *Quomodo fiet iſtud?* Unde Chryſoſt. hom. 49. in Geneſ. introducit Gabrielem ita dicentem, atque reſpondentem Virgini. *Ne quæras naturæ modum, quoniam ſupra naturam ſunt quæ fiunt. Atqui propter hoc ipſum fiet, quoniam virum non cognoſcis. Itaque, quamobrem dubitas, eam ob rem crede.* Et infra dicit, ea de cauſa Gabrielem adduxiſſe conceptionem Eliſabeth ſterilis, & ſenis, ut Virginem ad ſuſcipiendam fidem, quam non ſatis (Object. 1.)

ſatis capiebat, manu duceret, & eodem fere modo loquitur Auguſt.lib.q. novi, & veter.teſtam. q.51. Reſpondetur, B.Virginem in eo facto tantam fidei perfectionem oſtendiſſe, ut fidem etiam Abrahæ ſuperarit, teſte Ambroſ.lib.2. de Abraham cap.8.tantum enim abeſt, ut illo verbo, *quomodo fiet iſtud?* dubitaret, ut potius rem certo faciendam ſupponeret, modum autem, quo perficienda erat, inquiſierit. Nam quia filii conceptio caſtitatis voto videbatur contraria, ad ſe pertinere putavit, quis eſſet futurus modus talis conceptionis, interrogare, & diſcere, quid officii in eo negotio ipſa eſſet præſtitura. Ita fere Ambroſ. & alii in Lucam, Bernard.hom.4. in *Miſſus eſt*. Hanc vero fuiſſe mentem, & fidem Virginis ſatis probant verba Eliſabeth Luc.1. ***Beata, quæ credidiſti***. Propter quod Irenæus l.3.c.33. audet dicere, *quod Eva alligavit per incredulitatem, hoc Mariam ſolviſſe per fidem, qua & altiſſima myſteria ſtatim credidit, & ſine mora obediendo conſenſit.* Quod confirmari poteſt ex facto Zachariæ; ille enim reprehenſus eſt ab Angelo, pœnaque affectus propter aliqualem dubitationem, & incredulitatem: B. autem Virgo non ita, ſed de iis, quæ interrogavit, inſtructa, & ſtatim ſummo Dei beneficio eſt affecta: nullam ergo culpam, neque imprudentem moram habuit in credendo, ſicut Zacharias. Quam differentiam utriuſque verba ſatis oſtendunt, ille enim reſpondit, *unde hoc ſciam?* Virgo autem minime, ſed, *quomodo fiet iſtud*, quod recte ponderavit Ambroſ. lib. 1. de officiis c. 18.Chryſoſtomus ergo in citato loco pie explicandus eſt, dubitationem enim vocat, prudentem interrogationem & aliqualem fortaſſe moram in credendo, non culpabilem, ſed cordatam: vel certe, non loquitur de dubitatione circa rem revelatam, ſed circa modum, quem Virgo cupiebat ediſcere, ut in ſimili dixit Auguſt.lib.16.de Civit. c. 24. Quod autem dicit, Angelum abduxiſſe exemplum Eliſabeth, non intelligit adduxiſſe ad confirmandam illam in fide, ſed ſolum ad explicandum myſterium, ut Auguſtinus etiam notavit proximo loco citato, quod ex ipſo facto conſtat. Nam ſi exemplum Eliſabeth eſſet Virgini propoſitum, ut ex uno ſigno aliud crederet, oportuiſſet non ſtatim utrumque credere, ſed alterum prius experiri. B. autem Virgo non ita fecit, ſed ſtatim utrique fidem adhibuit & poſtquam Dei voluntatem, & diſpoſitionem probe intellexit, ſine mora conſenſit. Unde idem Chryſoſt. hom.1. in Lucam Virginem in toto hoc negotio valde laudat, *& fidam ſermonis Angelici* appellat. Ad locum Auguſt. reſpondeo lib. illum non eſſe Auguſtini: D.Th.autem infra q.30. a.4. ad 2. pie verba illa exponit de dubitatione admirationis, non incredulitatis.

Reſponſ. — *Fides virginis in incarnationis myſterio quanta.* — *De quo Virgo dubitaverit, in myſterio Annunciationis.*

Object. 2.

Secundo accuſant B.Virginem graviſſimi peccati, & negligentiæ, quod filium perdidit. Quod peccatum ita exaggerant impudentiſſimi Hæretici, ut cum peccato Evæ illud conferant. Ita refert Fevardent, in ſcholiis ſuper Irenæum lib.3.c.33. Sed facile convincitur horum impietas. Nam ipſum Evangelium Virginem excuſat dicens: *Et non cognoverunt parentes ejus*: ut enim notat Beda, uterque parens exiſtimavit, alterum ſecum filium adduxiſſe. Quod ſi hæc cauſa non probatur, quia non ſatis conſtat ſolere uxores ſeparatas a viris in domum redire, certe non eſt difficile intelligere, facile fuiſſe puero Jeſu, ſine culpa, & negligentia parentum a via deflectere. Credibile enim eſt Mariam, & Joſeph rediiſſe ſimul cum aliis cognatis, & comitatu, & potuiſſe puerum ſimul cum aliis, vel parum antecedere, aut detineri, & occulte ab eis divertere. Quod eo facilius accidere potuit ſine culpa parentum, quod ipſi minus erant ſoliciti, quia filii virtutem & ſapientiam agnoſcebant, nihilque ſine illius voluntate evenire poſſe certo ſciebant, & ideo B.Virgo illi dixit: ***Fili, quid feciſti nobis ſic?*** Significans illud non potuiſſe, niſi ex Chriſti voluntate evenire. At dicent, in hoc ipſo verbo quoddam impatientiæ, vel ſuperbiæ genus latere. Sed impie, ac temere judicant, illa enim verba non niſi inſignem fidem, & charitatem redolent, quibus propterea Chriſtus ſimili charitate reſpondet: *Quid eſt, quod me quærebatis?* Quaſi diceret, ob nullam aliam cauſam potuiſſe ſe matrem relinquere, niſi ob gloriam patris. Sed dicunt tandem, non poſſe Virginem excuſari, quod nimia ſolicitudine, inter cognatos, & notos illum quæſierit, hoc enim non niſi ex vili quadam, & valde humana de Chriſto exiſtimatione oriri potuit. Sed facile hoc etiam ex communi Patrum ſententia rejicitur, qui in hoc etiam perpendunt magnam Virginis prudentiam; quæ licet in ſe culpam non agnoſceret, quia tamen ignorabat, quid jam Chriſtus agere diſponeret, an ſcilicet vellet ipſam relinquere, & negotium humanæ ſalutis publice aggredi, merito erat ſolicita: & quod in ſe erat ſtudebat facere, ne a filio ſepararetur. Præſertim cum ea Simeonis verba perſæpe mente revolveret: ***Tuam ipſius animam pertranſibit gladius.***

Reſponſ. — *Objectio.* — *Reſponſ.*

Object. 3.

Tertio objiciunt, quod in morte filii in fide defecerit, & de filii divinitate dubitaverit, ſicut illi prædixerat Simeon: *Et tuam ipſius animam, &c.* Id enim de gladio infidelitatis, & dubitationis intelligit Origen.Homil.17. in Luc. inſinuat Hilar. in id Pſal.118.*Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas.* Et auctor. lib. quæſt. nov. & veter. teſtament. qui eſt inter opera Auguſtin. q. 73. Baſilius citatus a D. Thom. hic art.4. ad 2. in epiſt. ad Optimum, Theophylact.Luc.2. licet ſubdubitans, citantur etiam a quibuſdam Chryſoſt. enarrat. in Pſal.13. Euthym.Luc.2. & Tertul.lib. de carne Chriſti c.7.quod dicant matrem incredulam fuiſſe, ſicut & fratres, & apud Surium in homiliis Chryſoſt. & Amphilochii de Purificatione legimus, B.Virginem dubitaſſe de filii ſui reſurrectione, quamvis ibidem Chryſoſtomus eam nihil unquam peccaſſe fateatur. Reſpondetur primum temere, & ſine fundamento verba illa Simeonis in falſum illum ſenſum detorqueri. Nam gladius Chriſti, mors Chriſti dicitur juxta communem ſcripturæ phraſim, quæ animam Virginis pertranſiſſe dicitur, quia eam ſummo dolore affecit. Ita Ambr.Bed.Oecum.Euthym.Luc.2. Damaſc.lib.4.c.15.Caſſiod. in Pſalm.104. Paulinus ad Auguſtin. & Auguſtinus ad ipſum epiſt.58.& 59. inter epiſtolas Auguſt.Gregor.Nyſſ.orat.2. de reſurrectione, Bernard. ſerm. *Signum magnum*, dicit amorem Virginis fuiſſe morte fortiorem, quia Chriſti mortem ſuam fecit, idem fere Sophr.vel Hierony.ſerm.de aſſumpt.Ephrem, in lamentat. Virginis, Ruper. 13. in Joan. dicens tunc ſenſiſſe Virginem dolores, quos in filii partu non ſenſerat, tuncque ſingulari modo matrem noſtram effectam eſſe, quia nos ſpiritualiter peperit.

Reſponſ.

Nec deſunt qui putent tantum fuiſſe dolorem Mariæ, ut re vera eam interfecerit ita, ut cum Chriſto mortua vere fuerit, licet poſtea reſurrexit: quod tamen ſine fundamento confictum eſt, & contra omnes Patres ſtatim citandos. Et licet Epiphanius hæreſ.78. dicat, id poſſe intelligi de morte corporali: addit tamen Virginem non eſſe paſſam eam mortem tempore paſſionis Chriſti. Alii ergo dixerunt gladium Chriſti pertranſiſſe Virginis animam, quia ita illam affecit, ut extra ſe ferri, & ſpaſmum pati eam coegerit, ut S. Bernard. loqui videtur opuſculo de hac re, id eſt, de lamentatione Virginis (ſi tamen illius eſt author) & Laurent. Juſtin. de Triump. Chriſti agone circa finem.Bonaventur.lib. de vita Chriſti c.77. 79.& 80.Lodulphus de vita Chriſti part.2.cap.64.& 70. Dionyſ. Chartuſ. Joann.19. Vide etiam Sixtum Senenſ. lib.6.annotat.126. Sed ſi ſermo ſit de proprio ſpaſmo, ut ſignificat corporalem defectum cum perturbatione ſenſuum, languore, & contractione membrorum, &c. nullo modo ponendus eſt in Virgine, ut oſtendit Cajetanus opuſculo de hac re. Quia illa fuiſſet magna imperfectio derogans multum excellenti gratiæ Virginis, & dominio, quod habebat in omnes ſuos motus, actus, & potentias. Unde Joan.Evangeliſta refert eo tempore, quo Chriſtus vehementius patiebatur, Virginem ſtantem permanſiſſe, & nec animo, nec corpore concidiſſe. Unde Ambr. de obitu Valentiniani, nec fleviſſe illam affirmare audet: *ſtantem*, inquit, *lego, flentem non lego*. Anſel. de excellentia Virginis cap. 5. gladium mortis Chriſti animam Virginis penetraſſe dicit, quia tanto dolore illam affecit, ut niſi ſpeciali Dei gratia, & favore confortaretur, viribus prorſus deficeret. Unde potius colligitur ex magna fide, quam tunc habuit, profectam eſſe magnam fortitudinem, & conſtantiam, quam tunc oſtendit. Quod etiam habet Bernardus in conc. ſuper illud: *Stabat autem juxta crucem*. Optime Ambroſ. de inſtit. Virginis c.7.& Ep.28. Addunt etiam interdum Patres, eo tempore exercuiſſe Virginem actum ſummæ obedientiæ, & charitatis erga homines, voluntarie offerendo filium pro illis, *quo actu*, ait Bonavent. in d. 48. q. ultim. *& Deum, & homines ſibi maxime devinxiſſe*. De quo etiam bene Abulenſ. q. 14. prologi Matth. & Gerſon tra-

Conſtantia Virginis in morte Chriſti quanta.

tractat. 2. de Cantico decachordo. Quando ergo aliqui graves authores videntur ita exaggerare Virginis dolorem, ut ſpaſmum, vel aliquid ſimile illi tribuere videantur, non intendunt imperfectionem aliquam illi tribuere, ut privationem ſenſuum, contractionem membrorum, vel quid ſimile, ſed ſolum vehementem dolorem, cum ingenti admiratione & quaſi ſtupore, de qua re infra q.51. forte plura. Addo præterea, per ſe eſſe incredibile Virginem Spiritu Sancto pleniſſimam, & quæ tot viderat myſteria, paſſionemque filii, omnes circumſtantias, & rationes ejus jam habebat præcognitas, tam facile dubitaſſe. Denique cura, quam Chriſtus in cruce de matre ſua habuit, ſufficiens teſtimonium eſſe debet, fidem, & charitatem nunquam in matre defeciſſe.

Ad Patres ergo, qui in objectione citantur, verba Origenis (ſi illius ſunt) nullam patiuntur expoſitionem: veriſimile tamen eſt, ab aliquo indocto vel Hæretico fuiſſe inſerta. Ipſe enim homil. 1. ex variis, egregie ſentit de Virginis innocentia, & ſanctitate. Et D.Thom. hic art.4. ad 2. refert Origenem expoſuiſſe verba Simeonis de gladio doloris, non dubitationis. Baſilii locum videre non potui, quia illa epiſtola non extat. D.Thomas autem illum pie exponit de admiratione quadam, & ſtupore, quo ita interdum ſuſpenditur animus viſa re nova, ut quaſi dubitare videatur. Et eodem modo exponitur Auguſtinus, quamquam liber ille (ut dixi) incerti ſit Authoris. Ad Chryſoſtomum reſpondeo, inter ejus opera

Reſponſio ad teſtimonia Patrum.

nullam eſſe enarrationem in Pſalm. 13. ſi tamen fortaſſe alicubi reperiatur, eodem modo exponendus eſt. Euthymius falſo citatur, imo expreſſe docet contrarium. Theophylactus vero nihil ſatis affirmat. Tertullianus denique aut intellectus non eſt, aut infideliter citatur. Verba enim ejus ſunt: *fratres domini non crediderunt in illum, mater vero non demonſtratur adhæſiſſe illi*. Ubi non loquitur de fide ejus, ſed de conſuetudine ſequendi, ſeu comitandi Chriſtum, ut patet ex verbis, quæ ſubjungit, *cum Martha, & Maria alia, in commercio ejus frequententur*.

SECTIO IV.

Utrum B. Virgo in prima ſanctificatione, ita fuerit in bono confirmata, ut nec venialiter peccare potuerit.

OMiſſis Hæreticis, inter Scholaſticos Gregor. in 2. diſt.30.q.2.art.1. auſus eſt dicere Virginem interdum venialiter peccaſſe, ne illam fateretur fuiſſe a peccato originali immunem, quia juxta Auguſtini regulam, nullus eſt in peccato originali conceptus, qui non interdum venialiter peccaverit. Cui ſententiæ nonnullæ Patrum locutiones interdum favere videntur. Sed nihilominus hæc ſententia ab Eccleſia rejecta, & damnata eſt.

B. Virgo nunquam venialiter peccavit.

Dicendum eſt ergo, B.Virginem in prima ſanctificatione fuiſſe in bono confirmatam, & donum gratiæ ac ſingulare Dei auxilium accepiſſe, ut nec leviſſimam culpam unquam committeret. Hæc veritas, quoad rem, quæ in illa intenditur, ſcilicet Virginem nunquam peccaſſe venialiter, de fide eſt, & definita eſſe fertur in Concilio Claramontano ſub Urbano II. (ut refert Vega lib.14. in Tridentin.cap.18.) Concilium etiam Tridentin. ſeſſ.6. Canon.23. licet directe hoc non definiat, id tamen ſupponit, dum docet Eccleſiam tenere, B.Virginem ex ſpeciali Dei privilegio omnia venialia peccata vitaſſe. Et hanc eſſe antiquorum Patrum traditionem, & conſenſum, conſtat ex iis, quæ diſputatione præcedenti ſect. 5. adduximus. Præſertim ex illo celebri loco Auguſt.lib. de Nativitat. & Grat.cap.36. *Cum de peccatis agimus, nullam de Virgine matre haberi volo quæſtionem, & cæt.* & ex Bernard. epiſt.174. & ſerm.2. de aſſumpt. *Abſit* (inquit) *ut proprii quidquam inquinamenti hæc aliquando habuiſſe dicatur.* Et ex Ruperto lib.7. de glorificatione Trinitatis cap.13. & lib.6. in Cant. circa principium, Richard. de S.Victor. lib.2. de Emmanuele cap.30. & lib. ſuper Cantica cap.39. ubi inquit: *Omnes virgines eſſe ſpecies Chriſti, B. autem Virginem eſſe ſpecialem ejus ſpeciem, quæ ſpeciem ſuam nunquam per aliquod peccatum mortale, vel veniale maculavit.* Denique conſtat hæc traditio ex communi conſenſu Theologorum in 3.diſt.3. qui variis rationibus, & conjecturis hanc veritatem confirmant. Nobis vero ſufficere videntur, quæ diſput. præced.ſect.5. adductæ ſunt, & quas D.Thom. in hoc art.4. & opuſ.6.art.3. & quodlib.6.art.7. docuit.

Dubium.

Quamquam vero certum ſit B. Virginem nunquam peccaſſe. Dubitant tamen Theologi, an ab exordio ſuæ ſanctificationis facta fuerit impeccabilis. Quidam enim ſimpliciter affirmant, ut Gabriel, in 3.diſt.3.qu.2.art.3. ſequens OKam, & Almainus diſt. 12. q.2. Alii abſolute negant toto tempore vitæ mortalis fuiſſe impeccabilem, ſed potius potuiſſe peccare, quamvis auxilium gratiæ receperit, ut nunquam peccaret, ita Durand. diſt.3. q.4. Alii vero diſtinctione utuntur dicentes in prima ſanctificatione datum eſſe Virgini ſolum, ut nunquam peccaret, in ſecunda vero, id eſt, in filii conceptione additum eſſe, ut nec peccare etiam poſſet. Ita ſentit D.Thom. hic art.4. ad 1. clarius in 3.d.3.q.1.art.2. Bonaventur.art.2. q.1. Alenſ. 3.part.q.9.m.3. art.2.§.2. & fuit hæc ſententia Richard.Victor. lib. ſuper Cantic. c.26.

Sed vix intelligo ſuppoſita fidei doctrina, quæ poſſit eſſe diverſitas inter has opiniones, quæ ad rem pertineat.

Reſponſ.

Primo enim certum eſt B. Virginem in hac vita nunquam fuiſſe impeccabilem ab intrinſeco ad modum beatorum, quia fuit tantum viatrix, ut ſupra dictum eſt. Deinde certum etiam eſt a prima ſanctificatione habuiſſe talia gratiæ dona, & auxilia, ut infallibiliter nunquam peccaret, quia talis gratia neceſſaria eſt ad nunquam venialiter peccandum, & hoc eſt ſpeciale privilegium, quod juxta Concilium Trident. illi conceſſum eſt. Unde fit ſimpliciter concedendum eſſe in prima ſanctificatione fuiſſe confirmatam in bono, ut nunquam peccaret, quia hæc confirmatio idem eſt cum prædicto privilegio, ſeu gratia ſpeciali: ex quo etiam fit, ut in ſenſu compoſito peccare non potuerit, aperte enim repugnat cum tali dono gratiæ peccatum exiſtere, ſeu componi, ut per ſe conſtat. Tertio addo, hoc donum non conſtitiſſe in ſolis habitibus infuſis, vel in ſola aliqua inhærente qualitate, quia ſecluſa viſione beata, & Dei amore neceſſario, qui

B. Virgo quomodo fuerit impeccabilis.

illam conſequitur, nulla qualitas inhærens per ſe ſola poteſt efficere, ut infallibiliter homo nunquam peccet, niſi adjungatur ſingularis Dei providentia, & protectio per actualia & ſpecialia Dei auxilia, ut expreſſe docuit D.Thomas q.24. de verit.art.9. & conſtat ex iis, quæ ſupra diximus de Chriſti impeccabilitate, & de carentia fomitis, quæ iterum ſection. ſequenti attingemus.

Addo tamen quarto accepiſſe Virginem in prima ſanctificatione perfectionem gratiæ habitualis, & virtutum omnium huic inſigni effectui confirmationis in bono proportionatam. Quia licet poſſet Deus cum minima gratia habituali per auxilia actualia ita cuſtodire Virginem, vel alium hominem, ut infallibiliter nunquam peccaret, ſuavis tamen ratio divinæ providentiæ poſtulat, ut is, cui tale donum confertur, intrinſece diſponatur per habitus virtutum perfectiſſimo, & heroico modo, prout neceſſarium eſt, ut homo facile, & jucunde omnia virtutum opera in quacumque opportunitate operetur, quod valde neceſſarium eſt ad vitandum omne peccatum, etiam veniale. Quod magis ex iis, quæ ſection. ſequenti dicemus, conſtabit. Ex quo ſequitur confirmationem hanc in bono datam Virgini in prima, vel ſecunda ſanctificatione formaliter ſeu in eſſentiali modo non fuiſſe diverſam, ſed ſolum potuiſſe differre ſecundum magis, & minus, quatenus majora dona gratiæ habuit B. Virgo in ſecunda ſanctificatione, quam in prima. Ut ſi Deus confirmavit in gratia beatum Joannem Baptiſtam, & S.Thomam, v.g modus confirmationis formaliter idem eſt, quamvis Joannes in majori gratia fuerit confirmatus. Et ratio eſt, quia utraque confirmatio fit per dona ejuſdem rationis, & habet effectus, & relinquit libertatem ejuſdem rationis. Sicut enim B. Virgo poſt primam ſanctificationem in ſenſu compoſito peccare non poterat, & nihilominus libere implebat præcepta: ita & poſt ſecundam; non eſt ergo inter eas formalis differentia.

Virgo nõ magis impeccabilis poſt ſecũdam ſanctificationem quã poſt primam.

Ex quo tandem concludo, ſimpliciter ac formaliter loquendo, non magis fuiſſe impeccabilem B.Virginem poſt ſecundam ſanctificationem, quam poſt primam. Quia poſt utramque ex vi intrinſecæ diſpoſitionis peccare poterat, unde in ſenſu diviſo, atque ſimpliciter dici poteſt habuiſſe ſemper potentiam peccandi, habuit

enim libertatem, qua *potuit tranſgredi*, *& non eſt tranſgreſſa*, quamvis in ſenſu compoſito in nullo tempore, vel ſtatu, potuerit peccare, ut dictum eſt. Poteſt autem nonnulla differentia aſſignari inter ſtatum, quem B. Virgo habuit ante, vel poſt Conceptionem filii. Nam ante conceptionem, licet eſſet præordinata in matrem Dei, tamen nondum in ſe receperat dignitatem aliquam, cui hæc confirmatio in bono deberetur, licet Deus perfectioni ſuæ ſapientiæ, & providentiæ deberet, ut illam conferret Virgini, quam in matrem ſuam prædeſtinaverat: at vero poſt Conceptionem filii habuit B. Virgo in ſe ſingularem matris dignitatem, cui veluti ex natura rei debita erat hæc gratia confirmationis in bono. Et hac ratione dici poteſt magis impeccabilis poſt ſecundam, quam poſt primam ſanctificationem; ut ſi decreviſſet Deus naturam aliquam prius in ſe exiſtentem poſtea ſibi hypoſtatice unire, decuiſſet certe, ut illam a peccato præſervaret, etiam eo tempore, quo ante unionem exiſteret, nihilominus tamen longe aliter eſſet impeccabilis poſt unionem, quam ante illam. Ita igitur ſuo modo dici poteſt in præſenti materia, quamquam exemplum non ſit omnino ſimile, ſed proportionale.

Confirmatio in bono unde Virgini debita.

Circa doctrinam hanc occurrebant difficultates de concordia hujus confirmationis in bono cum libertate arbitrii, ſed hæ & communes ſunt omnibus confirmatis in gratia, & cum his fere coincidunt, quæ ſupra circa Chriſti impeccabilitatem tractatæ ſunt. Illinc ergo petatur earum reſolutio. Objectiones vero nonnullæ contra concluſionem fidei hoc loco ſolvendæ ſunt. Prima eſt, quia ſæpe Scriptura dicit, neminem eſſe qui non peccet, & eodem modo loquuntur Sancti, & Concilia, ut videre eſt in Milevit. can. c. 6 & 8. ubi etiam definit propterea omnes vere poſſe dicere, & orare, *dimitte nobis debita noſtra*. Quam orationem, utpote a Chriſto traditam, B. Virginem frequenter fudiſſe nullus negabit. Reſpondetur, hos generales ſermones, ſpeciale Virginis privilegium non excludere, ut Concilium Tridentinum declaravit; imo Auguſtinus lib. de Spirit. & Lit. c. 2. dicit. *Si quis de aliquo ſancto affirmet nunquam peccaſſe, non propriis viribus, ſed gratia, & dono Dei, non multum eſſe cum illo contendendum, ſed potius, ſi id ſufficienter oſtendat, illi eſſe gratulandum*. Hæc Auguſtinus. Quia vero de nullo alio præter quam de Virgine privilegium hoc ſatis oſtendi poteſt, ideo ad nullum alium extendendum eſt, ut in materia de gratia latius traditur. Ad illud vero de oratione Dominica dicunt quidam, licet B. Virgo nunquam peccaverit, non tamen ſemper, & in omni actu ſuo hoc certo cognoviſſe, ſed interdum dubitaſſe, & ideo potuiſſe dicere: *Dimitte nobis debita noſtra*. Sed hoc exiſtimo falſum, & contra excellentem Virginis perfectionem. Dominabatur enim ſuis omnibus actibus perfectiſſime, & in omni opere ſuo perfecte cognoſcebat, & conſiderabat, quid ſecundum rectam rationem fieri poſſet, & oporteret. Et ideo perſpicue, & clare videbat, quale unumquodque opus ſum exiſteret, neque aliquid operata unquam eſt, quod non prius certo exiſtimaret Deo gratum, acceptumque fore. Alioquin, ſi vel inconſiderate, vel cum aliqua practica dubitatione operaretur, non poſſet ab omni culpa, vel imperfectione fomitis excuſari. Dicendum eſt ergo, potuiſſe Virginem pro aliis, ſeu pro univerſa Eccleſia illa verba proferre: *Dimitte nobis debita noſtra*. Pro ſe vero gratias potius de acceptis beneficiis agebat, eorumque perpetuam durationem poſtulabat.

Object. 1.

Reſpõſio.

Secundo objicitur B. Virgini, quod humana ambitione miraculum a filio poſtulaverit, eamque ob rem ab ipſo fuerit reprehenſa Joann. 2. ut Chryſoſt. homil. 20. & Theophyl. ac Euthym. videntur exponere, & videtur favere Athanaſ. ſerm. 4. contra Arian. quatenus dicit fuiſſe matrem a Chriſto increpatam, & Irenæus lib. 3. contra hæreſ. c. 18. dum inquit, Dominum repellendo ejus intempeſtivam feſtinationem dixiſſe: *Quid mihi, & tibi eſt mulier*. Reſpondetur nullum ambitionis ſignum, ſed potius eximiæ fidei, & charitatis in ea Virginis petitione fuiſſe, ut effectus probavit, exaudivit enim Chriſtus matris orationem, quare nulla ratio permittit credere ex inani gloria fuiſſe profectam. Unde Cyril. lib. 2. in Joan. cap. 22. fidem Virginis in hac petitione oſtendi dicit, quia omnia credidit filio poſſibilia, quamvis nondum Chriſtus miracula edidiſſet; & c. 24. *Magnam*, inquit, *authoritatem, & dignitatem deferri ſibi a Domino mater non ignoravit, quæ perſuaſo, ut par erat, filio, miniſtros præparat*. Et Euſeb. Emiſſ. ſermon. in Dominicam ſecundam poſt Epiphan. Virginem, ait, Spiritu Sancto plenam illud miraculum prævidiſſe, quod filius facturus erat. Et Bernardus ſermon. 46. ſuper Cantic. prudentiam verborum Mariæ ponderat. *Quia non precatur, non imperat, ſed tantum defectum vini nunciat, quia cum beneficis, & ad liberalitatem propenſis non gratia violenter exprimenda, ſed ſolum eſt occaſio proponenda*. Conſtat igitur verba illa Chriſti, *quid mihi & tibi eſt mulier?* nullam reprehenſionem continere. Ut enim recte dixit Juſtin. martyr. q. 136. ad Gent. *Non verbo matrem objurgavit, qui facto honoravit*: & Cyril. dicto lib. 2. c. 23. *Quantus*, inquit, *honor parentibus debeatur, facile oſtendit, cum ſtatim ad actum propter matrem accedat*.

Objectio.

Reſponſ.

Senſus autem illorum verborum Chriſti varie a Sanctis exponitur Primo Juſtin. martyr ſupra dicit, ſenſum Chriſti ſolum fuiſſe dicere, matri, neque ad illam, neque ad ſeſe pertinuiſſe, vinum providere. Unde ait, *quid mihi, & tibi?* id eſt, quid ad nos attinet? quod ſi ex magna charitate tua vis, ut miraculoſe illis ſubveniam, dic miniſtris, ut faciant, quæ ego præcepero, &c. quam expoſitionem habet etiam Epiph. hæreſ. 51. & 79. & Euthym. ibi. Et eſt probabilis expoſitio, cum qua ita connectenda ſunt verba ſequentia: *Nondum venit hora mea*, id eſt, ſi ex charitate cupis, ut illis ſubveniam, prius quam vini defectus omnibus invitatis manifeſtus ſit, non hoc ad nos pertinet, ſed potius oportet, ut omnes prius intelligant vinum defeciſſe, ut miraculum evidentius fiat, & ideo nondum venit hora illud faciendi. Quæ expoſitio quoad hoc ultimum verbum, videtur fuiſſe Irenæi lib. 3. contra Valen. c. 1. eſt etiam Chryſoſt. homil. 21. in Joan. & Auguſtin. ſerm. 41. de tempore, & Euthymii c. 1. in Joa. Solum obſtat huic expoſitioni, quia verba illa. *Quid mihi, & tibi?* juxta phraſim Hebraicam non ſignificant, quid ad nos? Sed, quid mihi tecum eſt? ut Joel. 3. *Quid mihi, & vobis Tyrus, & Sydon?* Luc. 8. *Quid mihi, & tibi Jeſu filii Dei?* Et eodem ſenſu Matthæi 27. dixit uxor Pilati ad illum: *Nihil tibi, & juſto illi*, id eſt, tibi cum illo ſit, vel noli quidquam negotii habere cum illo.

Poſita ergo hac verborum ſignificatione eſt ſecunda expoſitio Auguſtin. tract. 8. in Joann. Chriſtum illa verba ad ſuam divinitatem retuliſſe; virtus enim faciendi miracula convenit Chriſto ratione divinitatis, ad quem etiam oſtendendam miracula ordinanda erant, non ad demonſtrandam generationem ex matre. Propter hanc ergo cauſam dicit, quid mihi tecum eſt? quod ſcilicet ad miraculum perficiendum pertineat: non enim ex te divinitatem, ſed humanitatem habeo. Quam expoſitionem habet idem Auguſt. tract. 19. in Joan. & lib. de fide & ſym. c. 4. & lib. 2. de ſymbolo ad catechumenos c. 5. Greg. lib. 8. Epiſt. 42. Bed. D. Th. Gloſ. & alii in Joann. & fere idem ſenſit Gregor. Nyſ. orat. in illud dictum Apoſtoli, *tunc erit & ipſe ſubjectus &c.* cum inquit Chriſtum his verbis quaſi repuliſſe matrem, eo quod veluti jure materno miraculum poſtularet. Quod etiam indicavit Athanaſ. ſerm. 4. contra Arianos, & Auguſt. ſupra. Sed non eſt intelligendum hos ſanctos docere, Virginem opus illud quaſi jure materno ſibi debitum præcepiſſe, aut poſtulaſſe (id enim de fide, & humilitate B. Virginis ſentire, indignum eſt) præſertim cum verba ejus tantam erga Chriſtum reverentiam præſeferant, ut nec expreſſe rogare, ſed ſolum indigentiam, & occaſionem bene faciendi proponere auſa fuerit, ut Bernardus ſupra notavit. Intelligendum ergo eſt, propter circumſtantes illo modo Chriſtum matri reſpondiſſe, ne opus illud ex naturali affectu, aut poteſtate profectum putarent, ut in ſimili dixit Chriſtus Joann. 11. & 12. & hoc modo eſt etiam hæc expoſitio ſubtilis, & probabilis.

Tertia vero expoſitio addi poteſt, ut Chriſtus de ſe ut homine loquatur, & ſenſus ſit: *Quid mihi & tibi?* id eſt, quid mihi tecum eſt? quod non ſimpliciter, & abſolute eſt intelligendum, ſed in ordine ad negotium, de quo agebatur, ſeu reſpectu miraculi perficiendi, ac ſi diceret, non eſt hoc opus tale, ut ex humano reſpectu, vel conſanguinitate pendeat, ſed ex divino obſequio, & voluntate. Ita fere Grego. Nyſ. ſupra, & Maximus ſerm. 2. Epiphan. & Bernard. ſerm. 1. & 2. Domin. 1. poſt Epiphan. In quo ſenſu non ſunt hæc verba reprehenſionis, ſed inſtructionis

nis propter circumſtantes, ut circa expoſitionem Auguſtini diximus, nam hæ duæ expoſitiones fere in idem recidunt.

Reſponſio ad teſtimonia Patrum. Ad teſtimonia ergo in principio citata reſpondetur, Chryſoſtomum, & qui eum ſecuti ſunt, exceſſiſſe, (ut D. Th. inqnit). Unde eorum ſententia jam erronea eſt, ut diximus: pie autem exponi poſſunt, eos non ſenſiſſe in virgine fuiſſe ambitionis, aut vanæ gloriæ motum, ſed ſolum judicari ſuſpicioſe ab iis, qui præſentes aderant, potuiſſe, & ideo Chriſtum Dominum eo modo reſpondiſſe. Ad Athanaſ. dicendum eſt, Chriſtum re vera non reprehendiſſe Virginem, quia vera, & rationabilis reprehenſio culpam aliquam ſupponit, ſed fortaſſe Athanaſ. increpationem vocavit illam admonitionem, ſeu inſtructionem potius, quam Chriſtus illis verbis inſinuavit non tam propter Virginem, quam propter alios circumſtantes, ut declaratum eſt. Et idem dicendum eſt ad Irenæum. Non enim poteſt vere dici B. Virgo paſſa fuiſſe repulſam, cum & quod petiit impetraverit, & Chriſtus non propter aliquem defectum Virginis, ſed quia nondum erat tempus opportunum ad patrandum miraculum, illud aliquantulum differre voluerit, ut ex illis verbis patet, *nondum venit hora mea*, quod quidem Virginem latere potuit ſine illius culpa. Non enim tenetur, qui orat, ſcire, quando ſit opportunum tempus obtinendi, quod poſtulat, præſertim cum B. Virgo non importune petierit, ut ſtatim miraculum fieret, ſed ſolum aliorum indigentiam, ſuamque interceſſionem inſinuaverit. Unde factum eſt, ut non ſolum non fuerit a Chriſto repulſa, ſed potius ut propter amorem ejus Chriſtus aliquantulum miraculum prævenerit, ut Cyril. dicto li. 2. in Joan. c. 23. & Ambroſ. ſerm. 16. in Pſ. 118. circa finem, adnotarunt.

Tertio objicitur Virgini, quod Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. Chriſtum publice prædicantem, ex humana quadam ambitione interpellaverit. Propter quod videtur a Chriſto acerbe reprehenſa, illis verbis: *Quæ eſt mater mea?* Ita fere Chryſoſtom. hom. 45. in Matth. Sed reſpondetur facile. Primo in toto illo facto nullum eſſe imprudentiæ, aut ambitionis indicium, quo poſſit ad culpam imputari, non ſolum Virgini, verum nec aliis fratribus Chriſti, qui ipſum quærebant. Fieri enim potuit, ut bono animo, & convenienti modo illum quærerent: caſu autem accideret, ut alii aſtantes, & audientes, Chriſtum importune alloquerentur. Unde nulla eſt prorſus ratio irrogandi aliquam culpam Virgini, cum Evangeliſtæ non dicant ipſam vocaſſe, vel interpellaſſe Chriſtum, ſed turbam, vel fratres Domini, quos ſicut accuſare non oportet, ita nec excuſare neceſſe eſt, ut Auguſtin. notavit tract. 28. in Joan. Quocirca, quamvis demus, illa verba Chriſti reprehenſionem aliquam continere, non tamen propterea exiſtimandum eſt illa ad Virginem eſſe directa, ſed ad turbam, vel fratres, ſi illa digni fuerunt; non eſt autem neceſſe dicere illa verba reprehenſionis fuiſſe, ſed ſolum inſtructionis, ut circumſtantibus indicaret, propter carnaliter conjunctos non eſſe Dei opus intermittendum, ut Auguſtin. lib. de fide contra Manich. & Bernard. ſerm. 2. dominicæ 1. Epiph. notarunt. Vel docere etiam voluit conjunctionem ſanguinis cum Chriſto ſine ſpirituali non prodeſſe, hanc vero per ſeſe multum valere. Ita Auguſtin. lib. ſeu ſerm. de Virgin. c. 3. & Tertul. lib. de carne Chriſti c. 7. & indicat Hilar. Canone 12. in Matth. circa finem, dum ait. *Chriſtum non faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe, ſed docere voluiſſe, propinquitatis jus, atque nomen, non jam de conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum.* Addit etiam eo facto ſignificatam eſſe Synagogæ repulſam. Quod etiam dixit Greg. hom. 3. in Evang. Quæ omnia mire complexus eſt Ambroſius lib. 6. in Lucam ante medium.

SECTIO V.

Utrum in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in B. Virgine extinctus.

Fomes peccati quid ſit. QUid fomes peccati ſit, ſupra q. 15. cum de Chriſto ageremus, explicatum reliquimus. Supponimus ergo eſſe ipſam naturalem inclinationem appetitus ſentientis, quatenus inordinate, & abſque rationis conſenſu, ſenſibilia interdum poteſt appetere, quæ imperfectio originalis peccati effectus eſt, quamvis non ſemper auferatur ablata originali culpa, ut in renatis conſtat. Quia vero hic fomes principium eſt, & origo fere omnis peccati actualis, quod in lapſis hominibus reperitur, ideo illi, qui in B. Virgine actuale peccatum admittunt, fomitem etiam neceſſario ei tribuunt: at vero catholici omnes, ſicut negant B. Virginem aliquando venialiter peccaſſe, ita conſequenter negant habuiſſe unquam vel in appetitu, vel in voluntate motum aliquem indeliberatum prævenientem rationem, & conſenſum liberum voluntatis. B Virgo actum fomitis nunquam habuit.

Primum ergo ſit veluti fundamentum certum hujus quæſtionis, B. Virginem nunquam habuiſſe actum fomitis, ſeu (ut ita loquar) fomitem in actu ſecundo. Ita docet D. Thom. hic art. 4. ad 1. Cajet. in opuſc. de ſpaſmo Virginis, & alii Theologi ſtatim citandi, & hic videtur eſſe conſenſus omnium Patrum, quos diſp. præced. ſect. 5. retuli, generatim enim docent nihil indecens, nihilve inordinatum in B. Virgine fuiſſe. Unde Bernar. in ſerm. circa illa verba *ſignum magnum*: *Nihil*, inquit, *in ea non dico tenebroſum, ſed obſcurum ſaltem, vel minus lucidum, ſed nec tepidum quidem aliquid*, *aut non ferventiſſimum liceat ſuſpicari*. Et idem eſt, quod Richard. de S. Victor. lib. 1. de Emmanuel. c. 28. dicit, *Virgini omnemocioſitatem fuiſſe ſublatam, ſolam pœnam fuiſſe relictam*; & c. 29 Virgini accommodat illud Pſal. 45. *auferens bella uſque ad finem terræ*, quia in Virgine nullum internum bellum, ſed ſumma pax fuit. Unde concludit illam ſolam inter puros homines impleviſſe in hac vita omni ex parte præceptum illud: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, mente, & animo*. Quia non tantum rem præceptam, ſed quodammodo etiam finem, & modum præcepti, aſſecuta eſt; & c. 31. *in cæteris Sanctis magnificum fuiſſe*, inquit, *quod a vitiis non ſunt expugnati, in Virgine autem quod nec impugnata fuit*. Et hoc ſenſu Damaſ. orat. de aſſumpt. Virginem vocat *immaculatam*, *quæ cum terrenis affectionibus nihil habuit commune*. Et eodem fere modo loquitur Sophro. in Ep. ſæpe citata, quæ in 6. Synod. Act. 11. refertur. Denique ſi Ambr. lib. inſtit. Virg. c. 7. dixit, Virgini datum eſſe, *ut præſentia ſua integritatis inſigne aliis conferret*, quid mirum, quod in ſe nunquam inordinatum motum ſenſerit? Ratione vero hoc ipſum demonſtratur; primo quia *decuit Virginem ea puritate nitere, qua major ſub Deo nequeat intelligi*. Secundo, quia hic eſt quidam effectus originalis peccati, magnam indecentiam, & cum culpa magnam habens affinitatem, iſti enim motus de ſe mali ſunt, & culpabiles, niſi ignorantia, vel impotentia illos vitandi, excuſet. Unde argumentor tertio ex principio ſupra poſito, quod B. Virgo nunquam venialiter peccaverit. Nam licet poſſet Deus non obſtante fomite, & motibus ejus, impedire omnem culpam in B. Virgine, tamen cum ſapientiſſime, & ſuaviſſime omnia provideat, accommodat fini media, & cauſam diſponit, prout expedit, ad intentum effectum. Quia ergo B. Virginem ab omni culpa præſervaturus erat, eamdem fecit ab omni inordinato motu liberam, quia moraliter difficillimum eſt pati inordinatos motus, & venialiter ſaltem nunquam delinquere. Unde fit nullam mentis diſtractionem, vel variarum cogitationum intellectus, aut phantaſiæ involuntarias immutationes paſſam unquam fuiſſe. Hæc enim omnia imperfectionem magnam continent, & ad fomitis inordinationem pertinent.

Dices: hujuſmodi motus, ſi rationem culpæ non attingant, non ſunt contra perfectionem ſanctitatis, ſed potius ad illius augmentum conferre poſſunt; non eſt ergo cur negamus in B. Virgine fuiſſe permiſſos. Reſpondeo, ſanctitatem perfectam omni ex parte excludere omnem motum divinæ legi contrarium, & ideo Chriſtus hanc perfectionem aſſumpſit, & participationem ejus cum matre communicavit, quæ ad creſcendum in gratia hac occaſione non indiguit, hoc enim ad ſtatum incipientium pertinet, ipſa vero inde incepit, ubi alii poſt longam pugnam conſummationis ſtatum acquirunt. Objectio. Reſponſ.

Hac ergo certiſſima veritate ſuppoſita, in qua potiſſimum res in hac quæſtione intenta conſiſtit, in modo vel loquendi, vel explicandi hanc rem Theologi diſſentiunt. Quidam enim dicunt fomitem fuiſſe quidem in Virgine ligatum a prima ſanctificatione, non tamen fuiſſe prorſus extinctum uſque ad ſecundum. Alii vero a prima ſanctificatione dicunt fuiſſe fomitem omnino illi ſubla-

ſublatum. Priorem ſententiam docet D. Thomas hic, quem Cajet. & alii ſequuntur, & fuit ſententia Albert. in 3. diſt. 3. ubi Bonav. 1. par. diſt. art. 2. q. 2. eamdem tenet, & Richar. art. 1. q. 3. & 4. Durand. q. 3. inclinat etiam Richard. de S. Victor. lib. 2. de Emmanuel. c. 26. & 27. Fundamentum D. Thom. eſt, quia non decuit carnem aliquam omnino liberari a lege fomitis, & peccati, donec filius Dei aſſumeret carnem ſanctam, & a fomite liberam. Sicut non decuit corpus aliquod humanum ante Chriſti corpus gloria & immortalitate donari. Poſſunt autem in hujus ſententiæ confirmationem citari Cyprian. lib. de cardinalibus Chriſti operibus cap. de nativitate Chriſti, ubi dicit, *in Chriſti conceptione Spiritu Sancto obumbrante, originale incendium extinctum fuiſſe.* Et Cyril. Jeroſol. Catech. 17. dicens: *Spiritum Sanctum in Virginem veniendo, & eam obumbrando, ſanctificaſſe eam, quo poſſit eum, per quem ſunt omnia, ſuſcipere.* & Nazianz. orat. 38. & 42. qui ait, Spiritum Sanctum in anima, & corpore purgaſſe Virginem, ut Chriſtum conciperet; & Arnob. Pſalm. 14. in princip. clarius dicit: *Jeſus immaculatus virgineam aulam ingreſſus, ipſum tabernaculum a maculis carnalibus liberavit, & dedit ſanctificationem potius, quam accepit.*

Secundam vero ſententiam docet aperte Alenſ. 3. par. q. 9. in 2. art. 1. idem Scot. Gabr. Almai. Ma. diſt. 3. & fere reliqui authores, qui docent B. Virginem ab originali culpa fuiſſe præſervatam. Cui ſententiæ favent Patres in primo puncto hujus Sect. citati. Et ratio adjungi poteſt, quia a prima ſanctificatione Virginis ſtatuit Deus nullum motum fomitis in illa permittere: ergo non ſolum ligavit, ſed etiam extinxit in ea fomitem. Quorſum enim fomitem in actu primo (ut ita dicam) in ea relinqueret, cum omnem actum ſecundum eſſet impediturus? maxime cum hujuſmodi fomes imperfectum quid ſit, & de ſe ad malum inclinet.

Ut differentiam harum opinionum, remque totam aperiam, operæ pretium erit exponere, quid ſit ligare, vel extinguere fomitem, & qua ratione duo hæc inter ſe differant. Conveniunt enim, quia utroque modo infallibiliter fit, ut appetitus nullum inordinatum motum habere poſſit in ſenſu compoſito, id eſt, poſita illa gratia, vel privilegio, quo fomes ligari, vel extingui dicitur. Cum enim appetitus, ſeu fomes ſit potentia de ſe naturaliter operans, præſertim in iis motibus, qui libertatem antevertunt, non poteſt infallibiliter impediri, ne hoc modo operetur, niſi careat aliquo principio ad operandum requiſito, videlicet objecto, concurſu Dei, aliove ſimili. Quia ſi haberet omnia requiſita ad operandum, cum ſit potentia naturalis, ſtatim operaretur. In quo multum differt a potentia libera, & ideo neceſſario fit, ut ſive fomes extinctus ſit, ſive ligatus, infallibile ſit nunquam habiturum actum fomitis, atque adeo ut facta illa ſuppoſitione non poſſit illum habere.

Ligari, extinguive fomitem quid ſit.

Cum ergo hic effectus communis ſit, ut explicemus, quæ differentia eſſe poſſit inter ligatum fomitem, & extinctum, advertendum ſecundo eſt tribus modis intelligi poſſe fieri hunc effectum; primo per ſolos habitus, vel qualitate inhærentes, ita perfectas, ut per ſolam intrinſecam informationem contineant appetitum, ita ut ex vi illarum nullo modo moveri poſſit contra rationem. Et ſi hic modus poſſibilis eſt, per illum proprie dicetur auferri fomes, quia per eum tolletur intrinſece privatio juſtitiæ, & inordinatio appetitus. Et ita videntur ſentire Cajetanus, Durandus & multi alii. Fateor tamen me nunquam potuiſſe intelligere, quomodo per ſolos habitus inhærentes poſſit hic effectus fieri ſine alia actuali, & extrinſeca providentia Dei, vel clara ejus viſione, quia illæ qualitates, quæ ſolum ſunt per modum actus primi, non poſſunt efficere, ut exiſtens objectum, & applicatum appetitui, illum non moveat. Quia appetitus de ſe naturaliter operatur circa objectum applicatum, niſi per actualem motionem a ſuperiori potentia contineatur, quam naturalem inclinationem, & efficaciam non videntur ſoli habitus poſſe impedire. Nam ſicut vitia non ſufficiunt ad tollendam inclinationem ad bonum: ita nec virtutes, licet perfectiſſimæ ſint, poſſunt tollere naturalem inclinationem appetitus ad ſenſibilia, quæ interdum rationi repugnant, & ad illa nonnunquam movebitur, niſi aliunde præveniatur, ut latius dicitur in Prima parte, tractando de ſtatu innocentiæ, & de originali juſtitia.

Per ſolos habitus inhærentes auferri fomes cur non poſſit?

Secundo modo intelligi poteſt fieri hic effectus per ſolam extrinſecam Dei providentiam, vel impedientem objecta, quæ poſſent hujuſmodi motus excitare, vel negantem concurſum ſuum ad eoſdem, & hic modus ſine dubio fuit poſſibilis, & poſſet merito dici ligatio fomitis. Tertio modo poteſt intelligi hic effectus fieri, partim per habitus, & virtutes perfectas, partim per divinam gratiam excitantem, prævenientem, & adjuvantem. Et hic modus poſſibilis eſt, & ex ſuo genere in homine puro viatore maxime perfectus. Quia includit gratiam, & heroicas virtutes, & divinum auxilium neceſſarium. Nam quia homo non videns Deum, neque ipſum ſemper actualiter amat, nec per rationem ſuperiorem de omnibus agendis ſemper conſiderat, nec poteſt per ſeſe omnes occaſiones prævenire, ne appetitus excitetur prius, quam ratio vigilet, ideo neceſſarium eſt hoc divinum auxilium, quod hominem cuſtodiat. Et hic modus, ſi perfectas virtutes includat, merito dici poteſt extinctio fomitis, cum per illum, & appetitus inferior intrinſece perficiatur, & ſubordinetur ſuperiori, & ipſa ſuperior ratio ex divino auxilio ſemper, cum oportet, attendat, & præveniat, ne ab inferiori præveniatur.

Ex his igitur facile eſt de ſupra dictis ſententiis judicium ferre. Simpliciter enim dicendum cenſeo in B. Virgine a prima ſanctificatione fomitem extinctum fuiſſe, quamvis hic effectus in ſecunda ſanctificatione auctus fuerit, & perfectus. Probatur quia in primis dici non poteſt in Virgine ſolum fuiſſe impeditos hujuſmodi motus per ſolam extrinſecam providentiam, ut ea ratione dicatur tantum fuiſſe ligatus, tum quia ille modus eſt valde imperfectus, & ideo non eſt, cur Virgini tribuatur: præſertim cum non ſit conſentaneus ordinario modo providentiæ Dei, qui cauſis ſecundis principia tribuit intrinſeca ad hujuſmodi effectus, & ipſe ſolum ſupplet ea, quæ per intrinſeca principia fieri a cauſis ſecundis convenienter non poſſunt: tum etiam quia B. Virgo a principio habuit gratiam, & virtutes omnes per ſe, & per accidens infuſas valde perfectas, quibus conjunctum eſt illud divinum auxilium.

A prima ſanctificationis inſtanti in Virgine, peccati fomes extinctus.

Quod ſi forte dicatur, non fuiſſe illi a principio datas virtutes in gradu adeo perfecto, ut ad extinguendum fomitem cenſeri poſſit ſufficiens, vel ſaltem non eſſe illi datam quandam aliam qualitatem, quæ intrinſece ac proprie perficit hunc effectum: reſpondetur primum. Hoc, quod dicitur de quadam alia qualitate commentitium eſt, & intelligi certe non poteſt, ut ex ſupra dictis conſtat, & ex iis, quæ ſupra de extincto fomite in Chriſto, & alibi de juſtitia originali Adæ dicta ſunt. Deinde ſive per hujuſmodi qualitatem, ſive per virtutes infuſas in gradu perfecto, vel ſolas, vel (quod verius eſt) conjunctas divinæ cuſtodiæ dicatur extingui fomes, ſine cauſa negatur datum fuiſſe Virgini in prima ſanctificatione perfectæ virtutis gradum ad hunc effectum neceſſarium. Quia Adæ, & Evæ in prima ſanctificatione datæ ſunt gratia, & virtutes in gradu heroico ad hunc effectum ſufficiente; ſed copioſior gratia, & perfectiores virtutes datæ ſunt Virgini in prima ſua ſanctificatione, ut ex principiis ſupra poſitis conſtat. Unde Bernard. Epiſt. 174. *ego*, inquit, *puto, quod copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quæ ipſius non ſolum ſanctificaverit ortum, ſed & vitam ab omni peccato deinceps cuſtodierit immunem*; ubi loquitur de intrinſeca perfectione gratiæ ſanctificantis: quæ (ut ſupra dicebamus) non poſſet ſufficienti modo diſponere ad ſuperandum perfecte omne peccatum, niſi eſſet etiam ſufficiens in ſuo genere ad fomitem extinguendum. Et confirmatur tum ratione facta pro ſecunda ſententia, tum etiam alia ratione ſupra indicata, quia Deus, qui ſuaviter omnia diſponit, tribuit cauſis ſecundis virtutes intrinſecas effectibus accommodatas: tum denique, quia B. Virgo ante conceptionem filii dicta eſt *plena gratia*, quam plenitudinem proportionaliter habuit a prima ſanctificatione: includit autem hæc plenitudo omnem effectum decentem eam, quæ futura erat mater Dei; tota autem hæc perfectio illam maxime decet, ut oſtenſum eſt.

Objectio.

Reſponſ.

Neque in contrarium obſtat fundamentum primæ ſententiæ; nihil enim Chriſti dignitati derogat, quod hanc perfectionem matri communicaverit inferiori modo, quam in ipſo fuit: ipſe enim per ſe habuit omnem & ani-

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

animæ, & corporis ſanctitatem, Virgo autem per ipſum: ille ut Deus homo habuit in ſua voluntate humana perfectum dominium in omnes actiones ſuas, & in omnia objecta, quæ illas poterant excitare, & ut beatus ſemper actu conſiderabat omnia, unde etiam per intrinſecam providentiam, & virtutem omnia poterat prævenire: B. autem Virgo pro ſtatu viæ non fuit tantæ perfectionis capax. Sicut autem non derogat ſanctitati animæ Chriſti, quod antequam illa extiterit, ex merito ejus multæ animæ fuerint ſanctificatæ, etiam in gradu valde perfecto, & eximio, ita non derogat puritati, & ſanctitati carnis Chriſti, quod ante formationem ejus caro matris fuerit perfecte ſanctificata uſque ad extinctionem fomitis, ſed hoc potius commendat providentiam, charitatem, & efficaciam meriti ipſius. Nec eſt ſimile de perfectione gloriæ, illa enim eſt perfectio pertinens ad terminum, in quo nullus hominum conſtitui debuit, nec in anima, nec in corpore ante Chriſtum, hæc autem eſt perfectio accommodata, & communicabilis viatori.

Reſponſio ad teſtimonium patrum. Ad Patres reſpondetur potius a nobis ſtare. Cyprianus enim, non de fomite peccati, ſed de ſenſibili voluptate loquitur, quam B. Virgo in conceptione filii, Spiritu Sancto obumbrante, non ſenſit. Et ſimiliter Arnobius non tractat de fomite, ſed de æſtu libidinis, & ſordibus puerperii, & has vocat carnales maculas, a quibus B. Virgo in conceptione, & partu præſervata fuit. Et idem fere eſt ſenſus Cyrill. Nazianz. & aliorum docentium Virginem in conceptione filii ab omni carnis immunditia, & indecentia fuiſſe immunem. Addi etiam poteſt ex D. Thom. hic art. 3. ad 3. Virginem in filii conceptione ampliori ſanctificatione fuiſſe donatam, cum majori mentis illuminatione, & totius animæ ad Deum collectione. Et hæc ſolet a Sanctis vocari, *purgatorio*, non a culpa, ſed ab externis impedimentis, a remiſſione animi, ab ignorantia negativa, ſeu neſcientia, ut Dion. loquitur c. 6. de cæl. hierar. p. 3. poſt medium.

SECTIO VI.

Utrum B. Virgo in prima ſanctificatione originalem juſtitiam acceperit.

RAtio dubitandi oritur ex præcedenti dubio, quia ſcilicet, extinctio fomitis eſt effectus formalis originalis juſtitiæ. Difficultatem hanc tractat late Cordub. lib. 1. ſui quæſtionar. q. 46. ubi refert quoſdam authores ſimpliciter aſſerentes, B. Virginem habuiſſe originalem juſtitiam. Quod etiam ſentit Carthuſ. lib. de præconio, & dignitate Mariæ, & Caniſius lib. 1. de Deipara. c. 9. referens Cardinalem Cuſanum lib. 8. ſuorum operum circa illud: *Sicut lilium inter ſpinas*. Indicat etiam Durand. in 3. d. 3. q. 3. & Cajet. 1. 2. q. 109. art. 2. dum inquit in B. Virgine fuiſſe, *donum integritatis naturæ*, quod ſola ratione a juſtitia originali diſtinguit, & favet Anſel. lib. de Conceptu Virg. c. 20. ubi de Chriſto loquens ait a ſua origine juſtitiam originalem habuiſſe. Quod non potuit alia ratione dicere, niſi quia fomite caruit; ergo idem proportione ſervata dicendum eſt de Virgine, cum etiam fomite caruerit, ut ſicut juſtitia originalis, quæ communicata eſt Adæ ut primo naturæ principio, communicata fuit Evæ, quæ in adjutorium ſimile ſibi data eſt, ita ſuo modo Chriſto, & B. Virgini ſit data.

Juſtitia originalis quid ſit. Ad explicandam exacte hanc difficultatem oporteret diligenter inquirere, quid juſtitia originalis ſit, quos effectus habeat, & quomodo, ſed quoniam hoc eſt a præſenti inſtituto alienum, ſuppono juſtitiam originalem fuiſſe quoddam donum ſanans naturam conſtituendo perfectum ordinem inter Deum, & hominem, & inter partes ſeu appetitus hominis inter ſe, ita ut inferiora ſuperioribus, & omnia Deo eſſent perfecte ſubjecta. Hoc autem donum (ut opinor) nihil intrinſecum erat in homine, præter gratiam in eſſentia animæ exiſtentem, & virtutes omnes per ſe, & per accidens infuſas in gradu heroico, quibus adjungebatur ſpecialis Dei providentia, & cuſtodia, ut latius in 1. p. q. 95. oſtendi.

Ex quo colligitur primo, fuiſſe in Virgine potiſſimos effectus originalis juſtitiæ, non tamen omnes, qui ad ſtatum innocentiæ, ſeu originalis juſtitiæ pertinebant. Primum conſtat, quia habuit ſuperiorem rationem

ſeu portionem perfectiſſime ſubjectam Deo, & inferiorem rationem, & appetitum ſuperiori, abſque ulla diſcordia, ut oſtenſum eſt. Et ideo recte dicitur habuiſſe integritatem naturæ in ordine ad humanas operationes. Secundum etiam eſt evidens, quia fuit capax triſtitiæ, timoris, & ſimilium affectionum, quæ in ſtatu originalis juſtitiæ non erant. Et ſimiliter habuit corpus paſſibile, quod defatigabatur, & morti fuit ſubjectum, a quibus omnibus præſervabatur homo in illo ſtatu.

Secundo hinc concluditur, ſi juſtitia originalis ſumatur pro collectione omnium horum effectuum, ſeu pro dono, quod omnium illorum principium ſit, in B. Virgine non fuiſſe originalem juſtitiam, quia non habuit totam collectionem effectuum, nec principium ejus. Nihilominus tamen veriſſime dici poteſt habuiſſe donum originalis juſtitiæ, quoad præcipuos, & quaſi formales effectus ejus: conſtat enim hos effectus, qui conſiſtunt in ſubjectione ad Deum, & rationem ſuperiorem, & perfecta ſubordinatione potentiarum, eſſe præcipuos: conſtat etiam illud donum, quo hi effectus fiebant in Virgine, fuiſſe ejuſdem rationis cum dono collato Adæ ad ſimiles effectus præſtandos. Quia (ut dictum eſt) non fuit aliud præter gratiam, & virtutes perfectas ſub divina providentia, & cuſtodia; & hoc ſenſu multi Doctores in 2. d. 29. & 30. dicunt, fomitem non excludi niſi per originalem juſtitiam. Et eodem modo poſſumus loqui de Virgine (quidquid Corduba ſupra contendat) quamquam, quia B. Virgo non habuit hoc donum ex vi ſuæ originis, neque cum omnibus effectibus originalis juſtitiæ (ut dictum eſt), ideo magis expedit non ſimpliciter ita loqui, ſed cum limitatione, & declaratione ſufficienti, quæ ex dictis facile conſtat. Donum originalis juſtitiæ quomodo fuerit in Virgine.

SECTIO VII.

Utrum B. Virgo habuerit uſum rationis a ſuo Conceptionis, & ſanctificationis initio.

HActenus explicuimus, quanta fuerit perfectio, multitudoque donorum gratiæ ſanctificantis, quæ in prima ſanctificatione B. Virgini ſunt data, de aliis vero donis ſeu gratiis gratis datis, quia non in prima ſanctificatione, ſed poſterius datas eſſe cenſemus, inferius ſuo loco dicendum eſt. Solum igitur ſupereſt explicandum id, quod ultimo loco ſupra propoſuimus, quo modo ſcilicet B. Virgo fuerit ſanctificata, utrum ſine propria diſpoſitione (ut ordinarie infantibus contingit) an vero altiori modo, & per propriam diſpoſitionem more adultorum. Hujus autem deciſio pendet ex quæſtione, quam in hac ſectione præmittimus. In qua indicantur multa. Primum, an in primo inſtanti habuerit uſum rationis, & actum ejus, cum perfecta cognitione, & judicio. Secundum, quid per illum actum cognoverit, aut cognoſcere potuerit. Tertium, qualis fuerit illa cognitio. Quartum, an hic uſus rationis, vel facultas illa utendi perſeveraverit in Virgine tota infantiæ ætate.

Dico ergo primo, B. Virgo habuit actualem uſum rationis in primo inſtanti conceptionis, & ſanctificationis ſuæ. Ita docet expreſſe Bernardinus Senenſ. ſerm. 51. de B. Virgine c. 2. art. 1. & Cajet. hic art. 3. & Viguer. in inſtitut. cap. 5. §. 3. verſ. 9. Probatur autem ex principio ſupra poſito, quia privilegium gratiæ alicui puro homini conceſſum, non eſt veriſimile B. Virgini fuiſſe negatum: ſed uti ratione tempore ſuæ ſanctificationis datum eſt Joanni Baptiſtæ, ut patet ex illo verbo Luc. 1. *exultavit infans præ gaudio in utero meo*, ubi advertere oportet, verbum, *exultandi*, interdum analogice, ſeu metaphorice ſumi in Scriptura, & tribui rebus etiam inanimatis, juxta illud Pſ. 113. *montes exultaverunt ut arietes*. Propter quod Janſen. cap. 4. concord. cenſet hanc exultationem Joannis non fuiſſe cum cognitione, nec ibi gaudium ſignificare proprium gaudii affectum, ſed motum aliquem externum, ſeu geſticulationem, quæ gaudii effectus eſſe ſolet. Nam vox Græca Ἀγαλλίασις hoc proprie ſignificat. Sed non eſt cur ubi proprietas verborum ſtare poteſt, ad metaphoras confugiamus: certum eſt autem vocem *exultationis*, & *gaudii*, proprie ſignificare actum vitæ, qui cognitionem ſupponit, quam propriam ſignificationem etiam vox Græca Virgo ab inſtanti conceptionis actualem rationis uſum habuit.

commodius admittit, & juxta illam, perfectior, magiſque accommodatus ſenſus redditur. Præſertim quia (ut notavit Origen. homil. 7. in Lucam) licet verbum *exultandi*, ſimpliciter dictum, metaphorice interdum in Scriptura ſumatur: tamen *exultare in gaudio*, nunquam invenietur ſecundum metaphoram dictum. Quo factum eſt, ut fere omnes Patres tam Græci, quam Latini in hac expoſitione conſentiant. Ambroſ. lib. 1. in Luc. *Habebat intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat effectum.* Idem de inſtitut. Virg. c. 13. lib. 2. de Virginib. in princip. & lib. 4. de fide ad Gratian. c. 4. Leo Pap. ſerm. 10. de nativit. *Præcurſor*, inquit, *Chriſti ſpiritum Prophetiæ intra viſcera matris accepit, & nondum genitus, genitrici domini ſigna exultationis oſtendit*; clarius Hier. Ep. 7. ad Lætam: *Audiebat* (inquit de Joanne) *verba domini per os Virginis perſonantis*: & Bed. Luc. 1. *Prior*, inquit, *Elizabeth vocem audivit, ſed Joannes prius gratiam ſenſit, illa Mariæ, iſte domini ſenſit adventum.* Idem Petr. Chryſolog. ſerm. 88. Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Evang. c. 15. & (ſi illius ſunt opera) in orat. de quinque hæreſib. c. 14. & lib. 3. de mirabilib. ſacræ Scripturæ c. 1. Origenes hom. 4. in Lucam dicit Joannem in utero cognoviſſe Chriſtum, quem Judæi poſt multa facta miracula ignorarunt. Idem docet hom. 7. & hom. 2. ex variis, in hunc ſenſum exponens illud verbum Joannis Baptiſtæ, quod Joan. 1. habetur. *Qui poſt me venit, ante me*, id eſt, *ante conſpectum meum factus eſt*; unde ſic inquit: *Qui ordine temporum poſt nativitatem meam factus eſt in carne, ante conſpectum meum, dum adhuc eſſem in viſceribus matris, prophetico ſpiritu vidi illum coram me conceptum in utero Virginis.* Idem ſentit Chryſ. hom. 1. in Lucam, & Theophylact. Luc. 1. qui ita exponit, Joannem Baptiſtam fuiſſe plus quam Prophetam, quia ex utero matris habuit Propheticam cognitionem: in eadem ſententia eſt Cyril. Jeroſol. catech. 3. & Nicephor. lib. 1. hiſtor. c. 8. & Simeon Metaphraſt. orat. de vita, & dormitione Deiparæ, apud Surium tom. 5. Ac denique in Concil. Baſil. ſeſſ. 43. dicitur, Joannem in utero matris Chriſtum cognoviſſe. Unde Eccleſia in ejus officio canit: *Senſeras regem thalamo manentem.* Solus Aug. Ep. 57. ad Dardan. (quem D. Th. hic a. 6. imitatur) videtur hoc in dubium revocaſſe. Sed Auguſtinus eo loco non tantum de uſu rationis, ſed de tota Joannis Baptiſtæ ſanctificatione quæſtionem movet, & nihil ibi negat, ſed inquirendo procedit; D. autem Thom. a Cajet. exponitur non *aſſertive*, ſed *adverſative* fuiſſe locutus, ſcilicet, quamvis Joannes Baptiſta non habuiſſet uſum rationis in utero matris, non propterea eſſe negandum fuiſſe ſanctificatum.

Joannes Baptiſta uſum rationis in utero matris habuit.

Mirum eſt autem non defuiſſe, qui cum admitterent hoc privilegium Joanni fuiſſe conceſſum, nihilominus negaverint datum Virgini, quia hæc non eſt perfectio ad majorem ſanctitatem pertinens, ſicut breviori, aut longiori vita vivere. Hæc autem ſententia improbabilis mihi videtur. Quamquam enim rationis uſus abſolute ſumptus non neceſſario pertineat ad majorem ſanctitatem, tamen ſi ille uſus ſit per actum fidei, ſeu cognitionis divinæ, & ſic fundamentum ſanctificationis, & meriti, multum ad perfectionem gratiæ, & ſanctificationis pertinet. Deinde, licet diutius in via, ſeu mortali vita durare, per ſe ad perfectionem non pertineat (præſertim ſi poſt illam finitam, ad ſtatum, & terminum beatitudinis a Deo præfixum ſtatim tranſeundum ſit), quamdiu tamen in hac vita vivimus, frequentius, & diuturnius in Dei contemplatione, & actuali amore verſari, ſine dubio eſt magna perfectio ſanctificantis gratiæ. Sicut in beatis ſumma quædam perfectio eſt, nunquam hujuſmodi actus interrumpere, nam quo magis in via illius ſimiles efficimur, eo magis ad perfectionem accedimus.

Dico ſecundo. Hæc rationalis cognitio, quam B. Virgo in eo momento habuit, potiſſimum circa Deum, & Chriſtum dominum verſata eſt. Hoc fere non indiget probatione. Patet enim, tum ex adducto exemplo de Joanne Baptiſta, qui Chriſtum in utero matris cognovit: tum etiam, quia hæc cognitio eſt ad ſanctificationem pertinens: alia vero non erat eo tempore neceſſaria.

Dico tertio. Hæc cognitio fuit per actum perfectum fidei. Hæc concluſio non eſt certa, quia potuit Deus dare B. Virgini in eo inſtanti ſcientiam aliquam infuſam ſupernaturalem myſteriorum, & non eſt improbabile hoc feciſſe, de quo infra diſputabimus, cum de ſcientia Virginis ex profeſſo agemus: eſt autem certum, & conſequens ad ea, quæ dicta ſunt, cognitionem, quam tunc Virgo habuit, fuiſſe ſupernaturalem, & veriſimilius eſt fuiſſe fidem, quam conſtat habuiſſe Virginem aliquando juxta illud: *Beata, quæ credidiſti*, hæc enim eſt ſufficiens, & accommodata viatori, & ad perfectionem ſanctificationis illa ſola eſt neceſſaria. Quam vero expreſſa, & diſtincta fuerit hæc fides Virginis, & quæ myſteria per illam cognoverit, in prædicta diſput. commodius tractabimus.

Dices; Joannis cognitio vocatur Prophetica a citatis Patribus, quæ tamen videtur perfectior, quam cognitio fidei. Reſpondetur non ſemper eſſe perfectiorem, neque aliam in ſubſtantia a cognitione fidei, ut latius in 2. 2. tractatur. Dices rurſus, cum fidei cognitio a ſenſibus pendeat, quomodo potuit B. Virgo habere actum fidei, antequam poſſet phantaſmatibus uti? Reſpondetur, potuiſſe Deum, vel ita elevare intellectum Virginis, ut ſine dependentia a ſenſibus per lumen fidei, & ſpecies aliquas per ſe infuſas operaretur, ſicut in perfecto quodam gradu Prophetiæ interdum fit, vel etiam potuiſſe interiorem ſenſum, ſeu phantaſiam ita confortare, ut intellectui cooperati valeret.

Objectio. *Reſponſ.* *Objectio.* *Reſponſ.*

Dico quarto. Probabile eſt facultatem utendi ratione datam Virgini in primo inſtanti in ea ſemper duraſſe. Hæc concluſio eſt contra Cajet. hic art. 4. qui ita interpretatur D. Thomam dicentem, eſſe ſpeciale privilegium Chriſti habere uſum liberi arbitrii in utero matris, intelligendum enim dicit de uſu rationis permanente. Concluſionem tamen poſitam tenet Bernardinus Senenſis citato loco, qui argumentum ſumit a Joanne Baptiſta, de quo idem ſentit Jacobus Chriſtopolitanus ſuper Canticum *magnificat*, & poteſt fieri veriſimile. Primo ex illo principio, quod ita videntur ſancti de Joanne Baptiſta ſentire, multo ergo magis eſt nobis ita de Virgine ſentiendum. Antecedens patet ex Ambr. lib. 2. in Luc. c. de mora Mariæ cum Elizabeth, ubi dicit Joannem creviſſe in gratia illis tribus menſibus ex præſentia Virginis; & cap. ſequent. dicit: *Tempus ſiletur infantiæ, quia præſentia Domini matris in utero roboraretur, qui infantiæ impedimenta neſcivit*; & infra cap. de prophetia Zachariæ ait; *Zachariam ideo locutum eſſe ad filium, Et tu puer, &c. quia eum audire poterat, qui ſalutationem Mariæ audierat.* Quæ omnia ſumpſit ex Orig. homilia 8. & 9. in Lucam. Secundo confirmari hoc poteſt ex fide digna hiſtoria, qua fertur, B. Virginem tertiæ ſuæ ætatis anno intelligentem quidem, ac conſentientem fuiſſe in templum a parentibus oblatam. Ita tradit Greg. Nyſſ. oratione de Chriſti nativit: & Damaſcen. lib. 4. fidei cap. 15. Evodius & alii, quos infra referam. Verum eſt tamen, non omnes Patres diſerte affirmare B. Virginem eo tempore rationis uſum habuiſſe, ſatis tamen indicant, & expreſſius habetur in illa hiſtoria, quæ nomini Hieronymi circumfertur, & Antonin. 1. p. hiſtoriali titul. 4. cap. 6. §. 10. dicit: *nihil illi tunc defuiſſe ad perfectam ætatem, & jam tunc aſcendiſſe mente ad quindecim gradus perfectionis, in quindecim Pſalmis cantici graduum ſignificatos*; & idem ſentit Dionyſius Carthuſ. in 1. p. vitæ Chriſti §. 2. ergo fuit acceleratus uſus rationis Virgini in ea ætate; ordinaria enim lege naturæ, non poterat tunc ratione uti. Quod, uſitato exemplo Joannis Baptiſtæ, confirmare poſſumus. Ille enim (ſicut virum decebat) a tenera ætate, quando juxta naturæ leges, nondum ratiocinari poterat ab Spiritu Sancto motus, & illuminatus, in eremum abiit, ut divinæ contemplationi vacaret, ut Chryſoſtomus indicat homil. 38. in Matth. & Orig. homil. 9. in Lucam, & clarius Nicephorus lib. 1. hiſtor. c. 14. Sic ergo B. Virgo (ſicut decebat Virginem) templum adiit, ubi continua fere Dei contemplatione frui poſſet. Ergo veriſimile eſt, hunc rationis uſum, quem ſæpius in infantia Virginem habuiſſe conſpicimus, conſtantem, ac perpetuum in ea fuiſſe. Tertio accedit, quod Dei opera perfecta ſunt, ejuſque dona ſine pœnitentia, neque auferuntur ſine culpa, præſertim quando dantur in utilitatem, & perfectiorem ſanctificationem ſuſcipientium: unde fit, ut ſit etiam hæc major perfectio Virginis, ejus ſtatui, & dignitati valde conſentanea, nihilque derogat Chriſto: eſt enim illi proprium habuiſſe in utero matris uſum rationis in clara Dei viſione, & in facultate utendi omni ſcientia, & in

Facultas utendi ratione data Virgini in conceptione qualis.

omni

omni materia pro ſuo arbitrio, atque adeo in tali uſu rationis, quo poſſet perpetuo vigilare, & omnem inferiorum potentiarum motum prævenire, de quo uſu videtur D.Thom. art.4. loqui; B. autem Virgo tantum habuit facultatem utendi rationem in iis, quæ ad Dei, & Chriſti cognitionem pertinebant.

Objectio. Sed objici poteſt, quia Sancti ſupra citati loquentes de accelerato uſu rationis Joannis Baptiſtæ, dicunt fuiſſe per modum propheticæ revelationis, quæ non ſolet dari permanenter & per modum habitus, ſed actualis motionis. Et confirmatur, quia videmur multiplicare miracula ſine neceſſitate. Oportebit enim conſequenter dicere B. Virginem potuiſſe in infantia intelligere, ſine converſione ad phantaſmata, vel certe Deum miraculoſe diſpoſuiſſe, aut confortaſſe ſenſus ejus, ut perfecte poſſunt rationi cooperari. Satis ergo eſſe videtur, quod per actualem & tranſeuntem revelationem rationis uſum habuerit, tum in primo inſtanti ſanctificationis: tum etiam fortaſſe poſtea pro alicujus temporis, ſeu occaſionis opportunitate. Reſponſ. Reſpondetur hunc modum dicendi etiam eſſe probabilem, & juxta illum poſſe non difficile accommodari omnia, quæ ex Patribus, & hiſtoriis attulimus: prior tamen, quem elegimus, veriſimilior videtur, & divinæ bonitati, atque providentiæ magis conſentaneus; & certe ſaltem ex eo tempore, quo B. Virgo fuit in templo præſentata, non videtur dubitandum, quin facultatem habuerit perfecte intelligendi, ac divina myſteria contemplandi. Hoc enim munus ſemper in templo exercuiſſe, Patres omnes docent: nec enim ob alium finem illuc oblata eſt: non potuit autem etiam eo tempore ratione uti abſque ſpeciali gratia, & privilegio. Eadem ergo ratione dicere poſſumus ſimilem gratiam anteriori tempore accepiſſe. Præſertim cum Antoninus dicat, eo tempore jam Virginem mente aſcendiſſe ad ſupremum gradum perfectionis.

SECTIO VIII.

Utrum B. Virgo ſanctificata fuerit per propriam diſpoſitionem.

HÆc quæſtio ex præcedenti definita eſt. Dicendum eſt enim B. Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem. Ita docet S. Bernardinus loco ſupra citato. Et probatur ex dictis. Primo, quia in illo inſtanti B. Virgo habuit cognitionem Dei; non eſt autem veriſimile habuiſſe illam otioſam, & quaſi emortuam. Habuit ergo ſimul actum liberi arbitrii in Deum, quo illum ſuper omnia dilexit: nam in hunc potiſſimum finem data eſt ei hæc cognitio: & omnes conjecturæ, quibus ad cognitionem probandam uſi ſumus, efficacius de ſpe, & amore procedunt: ergo. Secundo, quia ſanctificari per proprium actum eſt perfectior modus (ut D.Thom. infra probat q.34.art.3.) Ergo credendum eſt hoc modo fuiſſe ſanctificatam Virginem. Et confirmatur, quia nullus ſanctificatur ſine proprio libero conſenſu, niſi veluti per accidens propter impotentiam utendi ratione, ratio enim perfecta, ac propria ineundi amicitiam divinam, & veluti ſpiritualem deſponſationem, quæ in prima ſanctificatione fit, utriuſque partis conſenſum requirit: ſed in Virgine non erat hæc impotentia, nam (ut oſtenſum eſt) ratione uti poterat; ergo. Tertio, quia propter has rationes tam Angeli, quam Adam ſanctificati fuerunt per propriam diſpoſitionem, & idem dicendum eſt de Jo: Baptiſta, nam gaudium illud, quo exultavit, ſignũ amoris fuit: multo ergo magis aſſerendum hoc erit de Virgine Beata.

Virgo per propriam diſpoſitionem primo ſanctificata.

Objectio. Dices; ergo non eſt operata B. Virgo in illo inſtanti per habitus gratiæ, & charitatis; diſpoſitio enim ad infuſionem gratiæ, & donorum, non procedit ab habitibus (ut ſuppono); conſequens autem non videtur verum, quia ille eſt imperfectus modus operandi. Reſponſ. Reſpondetur. Dupliciter intelligi poteſt hæc ſanctificatio per propriam diſpoſitionem; uno modo, ut ſit hæc diſpoſitio præparans ſubjectum ad receptionem habitus, & tunc verum eſt talem diſpoſitionem non effici ab habitu, nam potius habitus infunditur, quia diſpoſitio effecta eſt, non ut efficiatur: alio modo poteſt hæc diſpoſitio intelligi, non ut præparans, ſed ut perficiens, & ut ſanctificationem conſumans, & quando diſpoſitio talis eſt, ab habitu, ſeu principio intrinſeco procedit. Poteſt ergo dici, B. Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem hoc poſteriori modo, & ita facile expeditur difficultas poſita. Mihi tamen veriſimilius eſt fuiſſe priori modo ſanctificatam. Ille enim eſt magis accommodatus viatoribus ratione utentibus, & omnibus penſatis ad majorem perfectionem pertinet, nam qui ſe ad gratiam diſponit, quodammodo ſe ſanctificat, & cum divino auxilio eſt ſibi aliquo modo cauſa gratiæ, quod majoris perfectioniseſt, quã ex habitu primum actum elicere, vel ſolum ex auxilio.

Qualis diſpoſitio fuerit in Virgine ad gratiã in ſua Cõceptione.

Ex hac doctrina infertur, meruiſſe Virginem in prima ſanctificatione ſua de condigno non gratiam, ſed gloriam. Hoc conſtat ex generali principio, quod in materia de gratia traditur, nimirum ultimam diſpoſitionem ad gratiam eſſe meritoriam, quod cum ad perfectionem ſpectet, etiam in Virgine locum habet; imo etiam Chriſtum Dominum in primo inſtanti Conceptionis meruiſſe, ſimili argumento probat D.Th. infra q.34.a.3. Certum eſt autem non potuiſſe B. Virginem per eam diſpoſitionem gratiam mereri, quia principium meriti non cadit ſub meritum: gloriam autem mereri potuit, quia illa caruit, qua privatione ſuppoſita majoris perfectionis eſt obtinere illam ex merito, quam ſine illo. Et confirmatur argumento ſæpe facto, quia Angeli, & Adam, meruerunt primam gloriam per eum actum, quo ſe ad gratiam diſpoſuerunt; & idem de Joanne Baptiſta credibile eſt, de quo ſancti ajunt, *ſuo merito patri loquelam reſtituiſſe*, ut Greg. Naz. orat. 12. quæ eſt prima de pace, & Ambr. ſer. 64. & ſuper Luc. ubi Beda, & alii. Et Eccleſia canit: *Hinc parens nati meritis, uterque abdita pandit*; ergo multo magis credendum eſt, Virginem meruiſſe gloriam a prima ſua ſanctificatione. De qua hæc dicta ſufficiant. Nam de merito Virginis & augmento gratiæ, aliiſque donis, & gratiis illi collatis, infra commodiori loco diſputabimus.

In prima ſanctificatione Virgo meruit de condigno gloriam.

QUÆSTIO XXVIII.

De Virginitate B. Mariæ, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de Virginitate matris Dei. *Et circa hoc quæruntur quatuor.*

Primo, utrum fuerit Virgo in concipiendo.

Secundo, utrum fuerit Virgo in partu.

Tertio, utrum permanſerit Virgo poſt partum.

Quarto, utrum votum Virginitatis emiſerit.

ARTICULUS I.

Utrum B. Maria fuerit virgo in concipiendo.

AD *tertium ſic proceditur. Videtur, quod mater Dei non fuerit virgo in concipiendo Chriſtum. Nulla enim proles, quæ habet patrem & matrem, ex virgine matre concipitur. Sed Chriſtus non ſolum dicitur habere matrem, ſed etiam patrem, dicitur enim Luc. 2. erant pater ejus, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo; & infra eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te. Ergo Chriſtus non eſt conceptus ex Virgine matre.* 158. 4. con. c. 45. Et op. 3. c. 232. Et opuſc. 60. cap 4.

2 *Præterea. Matt. 1. probatur, quod Chriſtus fuerit filius Abrahæ, & David, per hoc quod Joſeph ex David deſcendit. Quæ quidem probatio nulla eſſet, ſi Joſeph pater Chriſti non fuiſſet. Ergo videtur, quod Mater Chriſti eum ex ſemine Joſeph conceperit, & ita non videtur fuiſſe Virgo in concipiendo.*

3 *Præterea. Galat. 4. dicitur, Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Mulier autem conſueto modo loquendo dicitur, quæ eſt viro cognita; ergo Chriſtus non fuit conceptus ex Virgine matre.*

4 *Præterea: eorum, quæ ſunt ejuſdem ſpeciei, eſt idem modus generationis, quia generatio recipit ſpeciem a termino, ſicut & cæteri motus; ſed Chriſtus fuit ejuſdem ſpeciei cum aliis hominibus, ſecundum illud Phil. 2. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Cum ergo alii homines generentur ex commixtione maris, & fœminæ, videtur, quod etiam Chriſtus ſimili modo fuerit generatus, & ita non videtur fuiſſe conceptus ex virgine matre.*

5 *Præterea. Qualibet forma naturalis habet materiam ſibi determinatam extra quam eſſe non poteſt. Materia autem formæ humanæ videtur eſſe ſemen maris, & fœminæ. Si ergo corpus Chriſti non fuerit conceptum ex*

ſemine maris & fœminæ, non vero fuit corpus humanum, quod eſt inconveniens; videtur igitur non fuiſſe conceptus ex virgine matre,

Objectio.

Sed cōtra eſt, quod dicitur Iſaiæ. 7. Ecce virgo cōcipiet.

Reſpōſio. Ut patet ex Aug. lib de hæreſi c. 8 & 10. tom. 6.

Reſpondeo dicendum, quod ſimpliciter confitendum eſt matrem Chriſti virginem concepiſſe, contrarium enim pertinet ad hæreſim Hebionitarum, & Cherinti: qui Chriſtum purum hominem arbitrabantur, & de utroque ſexu eum natum putaverunt. Quod enim Chriſtus ſit conceptus ex virgine, conveniens eſt propter quatuor. Primo propter mittentis Patris dignitatem conſervandam: cum enim Chriſtus ſit verus, & naturalis Dei filius, non fuit conveniens, quod alium patrem haberet, quam Deum, ne dignitas Dei patris transferretur ad alium. Secundo, hoc fuit conveniens proprietati ipſius Filii, qui mittitur, qui quidem eſt Verbum Dei: Verbum autem abſque omni corruptione cordis concipitur: quinimo corruptio perfecti Verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro ſic fuit a Verbo Dei aſſumpta, ut eſſet caro Verbi Dei, conveniens fuit quod etiam ipſa ſine corruptione matris conciperetur. Tertio, hoc fuit conveniens dignitati humanitatis Chriſti, in qua locum peccatum habere non debuit, per quam peccatum mundi tollebatur, ſecundum illud Joann. 1. Ecce agnus Dei (ſcilicet innocens) qui tollit peccatum mundi: non poterat autem eſſe, quod in natura jam corrupta, ex concubitu caro naſceretur ſine infectione originalis peccati.

cap. 12. in princ. t. 7.

Unde Auguſt. dicit in lib. de Nuptiis & concupiſcentia. Solus nuptialis concubitus ibi non fuit, ſcilicet in matrimonio Mariæ & Joſeph: quia in carne peccati fieri non poterat ſine ulla carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato: ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, Quarto, propter ipſum finem incarnationis Chriſti: quæ ad hoc fuit, ut homines renaſcerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo, id eſt, ex ipſa Dei virtute. Cujus rei exemplar apparere debuit in ipſa conceptione Chriſti. Unde Auguſt. dicit in lib.

Cap. 6. ante med. tom. 6.

de ſancta Virginitate. Oportebat caput noſtrum inſigni miraculo, ſecundum carnem naſci de Virgine, ut ſignificaret membra ſua de Virgine Eccleſia ſecundum ſpiritum naſcitura.

Lib. 1. in Luc. 8. ſecundum ejus ordinem a med. to. 2. Lib. 1. de Nuptiis & conc. c. 11. parum a princ. tom. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Beda dicit ſuper Lucam, pater Salvatoris appellatur Joſeph, non quod vere juxta Photinianos pater fuerit ei: ſed quod ad famam Mariæ conſervandam pater ſit ab omnibus æſtimatus. Unde & Luc. 3. dicitur. Ut putabatur filius Joſeph. Vel ſicut Aug. dicit in lib. de Bono conjugali. Eo modo pater Chriſti dicitur Joſeph, quo & vir Mariæ intelligitur, ſine commixtione carnis, ipſa copulatione conjugii: multis videlicet conjunctius quam ſi eſſet aliunde adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Joſeph pater Chriſti, quia non eum genuerat concubendo: quandoquidem pater eſſet etiam ei, quem non ex ſua conjuge procreatum aliunde adoptaſſet.

Mat. c. 1. ſuper illud Chriſti generatio ſic erat to. 9. Cap. 1. non longe a fin. tom. 7.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Hieronym. dicit ſuper Matt. cum Joſeph non ſit pater Domini ſalvatoris, ordo generationis ejus uſque ad Joſeph deducitur. Primo quidem, quia non eſt conſuetudinis Scripturarum, ut mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex una tribu fuit Joſeph, & Maria, unde & ex lege eam accipere cogebatur ut propinquam. Et ut Auguſtin. dicit in lib. de Nuptiis & concupiſcentia fuit generationum ſeries uſque ad Joſeph perducenda, ne in illo conjugio virili ſexui utique potiori, fieret injuria, cum veritati nihil deperiret, quia ex ſemine David & Joſeph erat, & Maria.

Eſt Aug. li. 23. contra Fauſtum c. 7. in medio tom. 6.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Gloſſ. dicit ibidem, mulierem pro femina poſuit, more locutionis Hebræorum: uſus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, ſed fœminas.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa habet locum in his, quæ procedunt in eſſe per viam naturæ: eo quod natura ſicut eſt determinata ad unum effectum, ita etiam eſt determinata ad unum modum producendi illum. Sed virtus ſupernaturalis divina cum ſit infinita, ſicut non eſt determinata ad unum effectum, ita non eſt determinata ad modum producendi quemcumque effectum. Et ideo ſicut virtute divina fieri potuit, ut primus homo de limo terræ formaretur; ita etiam fieri potuit, ut divina virtute corpus Chriſti formaretur de Virgine abſque virili ſemine.

Lib. 1. c. 2. & 19. to. 4

Ad quintum dicendum, quod ſecundum Philoſophum in lib. de generatione animalium, ſemen maris non eſt ſicut materia in conceptione animalis, ſed ſolum ſicut agens ſola autem fœmina materiam ſubminiſtrat concepti. Unde per hoc quod ſemen maris defuit in conceptione corporis Chriſti, non ſequitur, quod defuerit ei debita materia. Si tamen ſemen maris eſſet materia fetus concepti in animalibus, manifeſtum eſt, quod non eſt materia permanens in eadem forma, ſed materia tranſmutata. Et quamvis virtus naturalis non poſſit tranſmutare ad certam formam, niſi determinatam materiam, virtus tamen divina, quæ eſt infinita, poteſt tranſmutare omnem materiam in quamcumque formam. Unde ſicut tranſmutavit limum terræ in corpus Adæ, ita in corpus Chriſti tranſmutare potuit materiam a matre miniſtratam, etiam ſi non eſſet ſufficiens materia ad naturalem conceptum.

ARTICULUS II.

Utrum mater Dei fuerit virgo in partu.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod mater Chriſti non fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambr. ſuper Lucam. Qui vulvam ſanctificavit alienam, ut naſceretur Propheta, hic eſt, qui aperuit matris ſuæ vulvam, ut immaculatus exiret. Sed apertio vulvæ virginitatem excludit: ergo mater Chriſti non fuit Virgo in partu. 159.

Opuſc. 5. c. 232. l. 2. in Luc. 10 c. cujus tit. eſt de circum. ſalvatoris infini to 5.

2 Præterea: nihil in myſterio Chriſti eſſe debuit, per quod corpus ejus phantaſticum appareret, Sed hoc non videtur vero corpori, ſed phantaſtico convenire, ut poſſit per clauſa tranſire eo quod duo corpora ſimul eſſe non poſſunt. Non igitur debuit ex matris utero clauſo corpus Chriſti prodire, & ita non deducit, quod eſſet virgo in partu.

Eſt hom. 26. in Ev. parlo a princ.

3 Præterea: ſicut Greg. dicit in homil. Octavarum Paſchæ per hoc quod januis clauſis ad diſcipulos poſt reſurrectionem intravit Dominus, oſtendit corpus ſuum eſſe ejuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Et ſic per clauſa tranſire, videtur ad gloriam corporis pertinere. Sed corpus Chriſti in ſua conceptione non fuit glorioſum, ſed paſſibile, habens ſimilitudinem carnis peccati: ut Apoſtolus dicit Rom. 8. Non ergo exivit per Virginis uterum clauſum.

Sed contra eſt, quod in quodam ſermone Epheſini Concilii dicitur: Natura poſt partum neſcit ulterius virginem: gratia vero, & parientem oſtendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Chriſti virgo in partu.

In ſerm. 6. a med. t. 1.

Reſpondeo dicendum, quod abſque omni dubio aſſerendum eſt, matrem Chriſti etiam in partu Virginem fuiſſe. Nam Propheta non ſolum dicit: Ecce Virgo concipiet: ſed etiam addit: Et pariet filium. Et hoc quidem conveniens fuit propter tria. Primo quidem, quia hoc competebat proprietati ejus, qui naſcebatur, qui eſt Verbum Dei. Nam Verbum non ſolum in corde abſque corruptione concipitur, ſed etiam abſque corruptione ex corde procedit. Unde ut oſtenderetur, quod illud eſſet corpus ipſius verbi Dei, conveniens fuit, ut de incorrupto Virginis utero naſceretur. Unde in ſermone quodam Epheſini Concilii legitur. Quæ parit carnem puram a virginitate ceſſat: ſed quia natum eſt in carne Verbum, Deus cuſtodit virginitatem, ſeipſum oſtendens per hoc verbum. Neque enim noſtrum verbum cum paritur, corrumpit mentem: neque Deus Verbum, ſubſtantialem partum eligens peremit virginitatem. Secundo, hoc eſt conveniens quantum ad effectum Incarnationis Chriſti. Nam ad hoc venit, ut noſtram corruptionem tolleret. Unde non fuit conveniens, ut virginitatem matris naſcendo corrumperet. Unde Auguſt. dicit in quodam ſermone de Nativitate Domini: Fas non erat, ut per ejus adventum violaretur integritas, qui venerat ſanare corrupta. Tertio fuit conveniens, ne matris honorem naſcendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos.

lib. 1. in Luc. c. 7. ſecundum ejus ordinem to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod Ambroſ. dicit hoc, exponens illud, quod Evangeliſta de lege induxit. Omne maſculinum adaperiens vulvam, ſanctum Domino vocabitur. Quod quidem, ut Beda dicit, conſueta nativitatis more loquitur: non quod Dominus ſacri ventris hoſpitium, quod ingreſſus ſanctificaverat, egreſſus devirginaſſe credendus ſit. Unde illa adapertio non ſignificat reſerationem communem clauſtri pudoris virginei: ſed ſolum exitum prolis de utero matris.

Ad ſecundum dicendum, quod ita Chriſtus voluit veritatem ſui corporis demonſtrare, quod etiam ſimul ejus

divi-

divinitas declararetur: & ideo permiſcuit mira humilibus. Unde ut corpus ejus verum oſtenderetur, naſcitur ex fœmina, ſed ut oſtenderetur ejus Deitas, naſcitur ex Virgine: talis enim partus decet Deum: ut Ambr. dicit in hymno Nativitatis.

In hymn. qui canitur in veſperis natalis Domini. q.14.

Ad tertium dicendum, quod quidam dixerunt, Chriſtū in ſua nativitate dotem ſubtilitatis aſſumpſiſſe, ſicut quādo ambulavit ſiccis pedibus ſuper mare, dicunt eum aſſumpſiſſe dotem agilitatis: ſed hoc non convenit his, quæ ſupra determinata ſunt: hujuſmodi enim dotes corporis glorioſi proveniunt ex redundantia gloriæ animæ ad corpus, ut infra dicetur, cum tractabitur de corporibus glorioſis. Dictum eſt autem ſupra, quod Chriſtus ante paſſionem permittebat carni ſuæ agere, & pati quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab anima ad corpus. Et ideo dicendum eſt, quod omnia iſta facta ſunt miraculoſe per virtutem divinam. Unde Aug. dicit ſuper Joan. Moli corporis, ubi divinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas matris inviolata permanſit. Et Dion. dicit in quadam Epiſtola, quod Chriſtus ſuper hominem operabatur ea, quæ ſunt hominis, & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis, terrenorum pedum ſuſtinens gravitatem.

Non complevit. q.14. ar.1. ad 2.

Tra.121.a med. to.9.

In Epiſt. ad Cajum monac. incipit. Quæris tu quidem.

ARTICULUS III.

Utrum mater Dei permanſerit virgo poſt partum.

160. Opuſc.3. cap.132.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod mater Chriſti non permanſerit virgo poſt partum. Dicitur enim Matth. 1. Antequam convenirent Joſeph & Maria, inventa eſt in utero habens de Spiritu S. Non autem Evangeliſta diceret: antequam convenirent, niſi de cōventuris: quia nemo dicit de non pranſuro, antequā pranderet. Ergo videtur, quod B. Virgo quandoq; convenerit carnali copula cum Joſeph, & ita non permanſerit Virgo poſt partum.

2. Præterea, ibidem ſubditur ex verbis Angeli loquentis ad Joſeph: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Conjugium autem conſummatur per carnalem copulam. Ergo videtur, quod quandoque carnalis copula intervenerit inter Mariam, & Joſeph, & ita videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

3. Præterea, ibidem poſt pauca ſubditur. Et accepit cōjugem ſuam, & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Hoc autem adverbium, donec, cōſuevit determinatū tempus ſignare, quo impleto fiat id, quod uſque ad illud tempus non fiebat: Verbum autem cognoſcēdi ibi ad coitum refertur, ſicut & Gen.4. dicitur, quod Adam cognovit uxorem ſuam. Ergo videtur, quod poſt partum B. Virgo fuerit carnaliter a Joſeph cognita: ergo videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

4. Præterea, Primogenitus non poteſt dici, niſi qui habet fratres ſubſequentes: unde & Rom. 3. dicitur. Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Sed Evāgeliſta nominat Chriſtum primogenitum matris ejus. Ergo habuit alios filios poſt Chriſtum: & ita videtur, quod mater Chriſti non manſerit virgo poſt partum.

5. Præterea, Joan.2. dicitur: Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe ſcil. Chriſtus, & mater ejus, & fratres ejus. Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti ſunt. Ergo videtur, quod B. Virgo habuerit alios filios poſt Chriſtum.

6. Præterea, Matth.27. dicitur, erant ibi, ſcilicet juxta crucem Chriſti, mulieres multæ a longe, quæ ſecutæ erant Jeſum a Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Jacobi, & Joſeph mater, mater filiorum Zebedæi. Videtur autem hæc Maria, quæ hic dicitur Jacobi & Joſeph mater, eſſe etiam mater Chriſti: dicitur enim Joan.19. quod ſtabat juxta crucem Jeſu Maria mater ejus. Ergo videtur, quod mater Chriſti non permanſerit virgo poſt partum.

Sed contra eſt, quod dicitur Ezec.44. Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eam, quoniā Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam. Quod exponens Aug. in quodam ſermone dicit. Quid eſt porta in domo Domini clauſa, niſi quod Maria ſemper erit intacta? Et quid eſt, homo non tranſibit per eam, niſi quod Joſeph non cognoſcet eam. Et quid eſt, Dominus ſolus intrat, & egreditur per eam, niſi quod Spiritus S. impregnavit eam, & Angelorum Dominus naſcetur per eam? Et quid eſt, clauſa erit in æternum, niſi quod Maria virgo eſt ante partum, & virgo in partu, & virgo poſt partum?

In ſer.14. de natali Domini qui eſt 18. de temp. non longe a princip. tom 10.

Reſpondeo dicendum, quod abſq; omni dubio deteſtandus eſt error Helvidii, qui dicere præſumpſit, matrē Chriſti poſt partum a Joſeph eſſe carnaliter cognitam, & alios filios genuiſſe. Hoc enim primo derogat Chriſti perfectioni, qui ſicut ſecundum divinam naturam unigenitus eſt Patris, tanquam perfectus per omnia filius ejus, ita decuit, ut eſſet unigenitus matris tanquam perfectiſſimum germen ejus. Secundo, hic error injuriam facit Spiritui S. cujus ſacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Chriſti formavit, unde non decebat, quod de cætero violaretur per commixtionem virilem. Tertio, derogat dignitati, & ſanctitati matris Dei, quæ ingratiſſima videretur, ſi tanto filio contenta non eſſet, & ſi virginitatem, quæ in ea miraculoſe conſervata fuerat, ſponte perdere vellet per carnis concubitum. Quarto etiam ipſi Joſeph eſſet ad maximam præſumptionem imputandum, ſi eam, quam revelante Angelo de Spiritu S. Deum concepiſſe cognoverat, polluere attentaret. Et ideo ſimpliciter eſt aſſerendum, quod mater Dei ſicut virgo concepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo poſt partum in ſempiternum permanſit.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Hieron. dicit in l. contra Helvidium) intelligendum eſt, quod hæc præpoſitio ante, licet ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantum, quæ prius cogitabantur, oſtendit: nec neceſſe eſt, ut cogitata fiant, cum ideo aliud intervenerit, ne ea, quæ cogitata ſunt, fierent. Sicut ſi aliquis dicat, antequam in portu pranderem, navigavi: non intelligitur, quod in portu prandeat poſtquam navigaverit: ſed quia cogitabatur in portu pranſurus. Et ſimiliter Evangeliſta dicit, antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu S. non quia poſtea convenerint: ſed dum viderentur conventuri, prævenit conceptio per Spiritum Sanctum, ex quo factum eſt, ut ulterius non convenirent.

Tit. hujus lib. eſt de perpetua Virg. Mariæ non procul. a princip. lib. tom.3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit in l. de Nupt. & concupiſcentia. Conjux Joſeph vocatur mater Dei ex prima deſponſationis fide, quam per concubitum non cognoverat, nec fuerat cogniturus. Ut enim Ambr. dicit ſuper Lucam nō virginitatis ereptio, ſed conjugii teſtificatio & nuptiarum celebratio declaratur.

Cap. 11. nō longe a prin. t 7

Lib.2. in Luc. c.1. a med. to.5.

Ad tertium dicendum, quod quidam dixerunt hoc non eſſe intelligendum de cognitione coitus, ſed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chriſt. quod non cognovit eam Joſeph antequam pareret, cujus fuerit dignitatis, ſed poſtquam peperit, tunc cognovit eam: quia per ipſius prolem ſpecioſior, & dignior facta fuerat quam totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in anguſto cubiculo uteri ſui ſola ſuſcepit. Quidam vero hoc referunt ad notitiam viſus: ſicut enim Moyſi cum Deo colloquentis glorificata eſt facies, ut non poſſent intendere in eum filii Iſrael: ſic Maria claritate virtutis Altiſſimi obumbrata, cognoſci non poterat a Joſeph, donec pareret: poſt partum autem a Joſeph agnita invenitur ſpecie faciei, non tactu libidinis. Hieronymus autem concedit hoc eſſe intelligendum de cognitione coitus: ſed dicit, quod uſque, vel donec, in Scripturis dupliciter poteſt intelligi. Quandoque enim deſignat certum tempus, ſecundum illud Galat. 3. Propter tranſgreſſionem lex poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat. Quandoque vero ſignat infinitum tempus, ſecundum illud Pſal.113. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri: ex quo non eſt intelligendum, quod poſt impetratam miſericordiam, oculi avertantur a Deo. Et ſecundum hunc modum loquendi ſignificantur ea, de quibus poſſet dubitari, ſi ſcripta non fuiſſent: cætera vero noſtræ intelligentiæ derelinquuntur. Et ſecundum hoc Evangeliſta dicit matrem Dei non eſſe cognitam a viro uſque ad partum: ut multo magis intelligamus cognitam non fuiſſe poſt partum.

Hom.1. in Matth. in oper. imp. ſuper illud, & nō cognovit eam donec tom.2

In fin. cōment. ad 1.c. Matt. tom.9.

Ad quartum dicendum, quod mos divinarum Scripturarum eſt, ut primogenitum vocent non ſolum eum, quem fratres ſequuntur, ſed eum, qui primus natus ſit. Alioquin ſi non eſt primogenitus, niſi quem ſequuntur fratres, tandiu ſecundum legem primogenita non debentur, quamdiu & alia non fuerint procreata. Quod patet eſſe falſum, cum intra unum menſem primogenita redimi mandentur ſecundum legem.

Ad quintum dicendum, quod quidam, ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. fratres Domini de alia uxore Joſeph filios

Circa finē comment. ad 12. cap. Matt. to.9

lios ſuſpicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Joſeph, ſed conſobrinos Salvatoris, Mariæ matertera Domini filios intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicuntur, ſcilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Unde fratres Domini dicti ſunt, non ſecundum naturam, quaſi ab eadem matre nati, ſed ſecundum cognationem quaſi conſanguinei ejus exiſtentes. Joſeph autem ſicut Hieron. dicit contra Elvidium, magis credendus eſt Virgo permanſiſſe, quia aliam uxorem habuiſſe non ſcribitur, & fornicatio in ſanctum virum non cadit.

Contra Elvidium in ult. fol. ante fin. lib. to. 3.

Ad ſextum dicendum, quod Maria, quæ dicitur Jacobi & Joſeph mater, non intelligitur eſſe mater Domini, quæ in Evangelio non conſuevit nominari, niſi cum cognominatione hujus dignitatis, quod ſit mater Jeſu. Hæc autem Maria eſſe intelligitur uxor Alphæi, cujus filius eſt Jacobus minor, qui dictus eſt frater Domini.

COMMENTARIUS.

HI articuli in ſequenti diſputatione explicabuntur. Nihil enim circa literam D. Thom. dicendum occurrit præter ea, quæ de re ipſa tractanda erunt.

DISPUTATIO V.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De integritate, ſeu corporali virginitate Deiparæ.

POſt tractatum de Conceptione, & ſanctificatione B. Virginis convenienti ordine dicendum ſequitur de ſtatu, ſeu ratione vivendi, quem in hac vita elegit, vel ad quem potius electa eſt. Quod in hac, & ſequenti quæſtione effeciſſe videtur D. Thom. de ſtatu matrimonii, & virginitatis ejus diſputans, ſimul parans viam ad tractandum de conceptione filii, ad quam hæc aliquo modo ordinata ſunt. Quia vero virginitas, & perfectior, & prior eſt matrimonio; ideo prius etiam de illa diſputatio occurrit. In qua duo diſtinguenda ſunt: alterum quaſi materiale, quod in corporis integritate cōſiſtit abſque ulla experientia libidinis ex commiſtione, aut voluntaria ſeminis reſolutione provenientis: alterum eſt veluti formale, quod eſt propoſitum ſervandi virginitatem, & prędictam libidinem nunquam experiendi. De priori parte hic agimus, dicturi de altera in diſputatione ſequenti.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo Chriſtum concipiendo virginitatem, ſeu corporis integritatem amiſerit.

HÆc quæſtio ſupponit in primis B. Virginem vere, ac realiter concepiſſe Chriſtum Deum hominem in utero ſuo. Quod ex principio ſupra poſito, quo ipſam veram Dei, & Chriſti matrem eſſe oſtendimus, aperte ſequitur, & inferius latius diſcutiendum eſt. Secundo ſuppono B. Mariam uſque ad Conceptionem filii Virginem permanſiſſe, quod eſt de fide certum ex verbis illis Luc 1. *Miſſus eſt Gabriel Angelus ad Virginem deſponſatam viro.* Ex quo conſtat fuiſſe Virginem cum tradita fuit Joſeph in ſponſam. Quod ex alio principio ſupra poſito probari poteſt, ſcilicet quia nunquam peccavit. Et ex iis, quæ Patres docent de vitæ genere, quod B. Virgo ante matrimonium inſtituit; tertio enim ætatis anno in templum oblata eſt, ibique undecim annis inter virgines vixit; erat enim in templo, (ut Cedrenus in Compēdio hiſt. refert) ſecretus locus arę vicinus, in quo virgines ſolę verſari ſolebant, inter quas Deipara uſque ad matrimonium manſit, & angelicam potius, quam humanam vitam egit, ut Ambr. lib. 1. & 2. de Virginibus late diſſerit, Gregor. Nyſſ. orat. de ortu Salvatoris, & Gregor. Nicomedienſ. orat. de oblatione Virginis in templo, Damaſc. lib. 4. cap. 15. Andreas Cretenſ. & alii ſupra citati. De qua re iterum inferius redibit ſermo. Quod autem, poſtquam deſponſata eſt Joſeph, uſque ad Angeli adventum Virgo permanſerit, ex citatis verbis Angeli evidenter conſtat.

Locus in templo Salomonis dicatus Virginibus.

His poſitis, hæretici quidam dixerunt Virginem concepiſſe Chriſtum ex Joſeph, atque ita in conceptione virginitatem amiſiſſe. Ita dixerunt Ebionitæ, ut Clemens refert lib. 6. conſtit. c. 6. ubi hos Judæos fuiſſe ſignificat: nam (ut Epiphan. refert hęreſ. 30.) Moyſi legem obſervabant, ubi eundem errorem illis tribuit, quamvis addat, in iis, quę de Chriſto docuerunt, varios, & inconſtantes fuiſſe. Quæ fuit fortaſſe cauſa, ut Iren. lib. 1. c. 26. de iſtis tractans, hunc tacuerit errorem, dicens, Ebionem non ſimiliter ac Cherintum de Chriſto ſenſiſſe, unde c. 25. Cherintum, & Carpocratem auctores facit hujus erroris. Quod ſenſit etiam Tertul. lib. de præſcrip. hæret c. 48. & lib. de carne Chriſti c. 18. & lib. de velandis virg. c. 6. Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 21. Epiph. hær. 27. & 26. Aug. Damaſc. & Iſidor. in Catalogis hæreſum, Theodor. lib. 2. hęret. fabul. & Niceph. lib. 3. hiſt. c. 3. qui duo poſtremi Ebionem, alios præceſſiſſe ſignificant. Quod parum refert, conſtat enim hos hæreticos æquales fere fuiſſe. Hunc errorem ſecutus eſt poſtea Theodor. ut conſtat ex Epiph. hær. 54. Fundamentum ejus fere nullum eſt, ut videbimus.

Dicendum eſt ergo primo, B. Virginem non ex viri ſemine, ſed ſola Spiritus S. virtute, & operatione Chriſtum Dominum concepiſſe. Eſt articulus fidei. Et probatur primo ex Evangelio Matth. 1. *Inventa eſt habens de Spiritu S.* & infra, *quod in ea natum eſt, de Spiritu S. eſt*; & infra; *& non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum*; & Luc. 1. *Spiritus S. ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Quod teſtimonium Ariani quidam male interpretantes, ut Auguſt. refert lib. 3. contra Maxim. c. 17.) *Spiritum S. & virtutem altiſſimi*, tanquam duo diverſa diſtinguebant, ajebantque Spiritum S. diſpoſuiſſe materiam mundando, & ſanctificando Virginem, virtutem autem altiſſimi, id eſt, divinam ſapientiam, formaſſe Chriſti corpus: quæ expoſitio, quāvis præſenti intentioni nihil obſtet, & in aliquo ſenſu ſit probabilis, (ut videbimus inferius q. 32. art. 1.) tamen in ſenſu ab illo hæretico intento, ſcilicet, ut opera Trinitatis divideret, & Spiritum S. negaret Chriſti corpus fabricaſſe, hæretica eſt, quia & ex errore circa myſterium Trinitatis procedit, & teſtimonio Matthæi repugnat.

Virginitas Mariæ in Scripturis manifeſte ſignificata.

Secundo, probatur concluſio ex veteri teſtamento, in quo locus illuſtrior eſt illo Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet*, quem in ſequenti ſect. fuſius tractabimus, nunc aliis utemur minus quidem apertis, ad veritatem tamen confirmandam ſufficientibus, adjuncta præſertim Patrum expoſitione. Primus ſit Geneſ. 3. ubi Chriſtus dicitur, *ſemen mulieris*, nulla viri mentione facta, quod ponderavit Iren. lib. 4. c. 78. Cypr. lib. 2. ad Quirin. c. 9. ſic etiam Tertul lib. 3. contra Marcion. c. 10. & Auguſt. exponens promiſſionem illam Pſalm. 131. *de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, ponderant, dictum eſſe *de ventre & non de femore*, quia Chriſti conceptio ex fœmina, & non ex viro futura erat. Quod etiam indicavit Iren. lib. 3. c. 18. Secundus ſit ex lege lata Levit. 12. *Mulier, quæ ſuſcepto ſemine, &c.* nam quia futura erat mulier, quæ abſque ſemine conciperet, ne ſub illa lege comprehenderetur, addita eſt illa particula, *quæ ſuſcepto ſemine*, ut notarunt Origen. hom. 8. in Levit. Baſil. Iſai. 7. Theophyl. & Bed. Luc. 2. Euſeb. Emiſſ. Bernar. & Laurent. Juſtin. concionib. de Purificatione. Tertius ſit ex Iſai. 53. *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitiente*, utraque enim ſimilitudine hoc myſterium explicatum eſt. Nam ſicut virgultum, ſeu ramus ex ſola arbore oritur, abſque alterius ſeminis commiſtione: ita Chriſtus ex Virgine, ut notavit Origen. hom. 17. in Geneſ. dicitur etiam virgineus uterus, *terra ſitiens*, quia, *nullo humano ſemine fœdatus, aut humectatus eſt*, ut expoſuit Hieron. qui notat, Aquilam vertiſſe *de terra invia*, ut mirabilem Virginis Conceptionem apertius exprimeret; quamquam alii exponant, Chriſtum comparari virgulto ex ſitienti terra aſcendenti, ad ſignificandum Chriſti ortum pauperem & in externa ſpecie vilem, & miſerum. Qui ſenſus ſumi poteſt ex Tertul. lib. contra Judæos cap. 14. & lib. 3. contra Marcionem c. 7. & 17. & non eſt contemnendus, eſt enim egregius, & illi favet multum trāslatio Septuag. interpret. quæ in nova editione ſic habet: *Annunciavimus, quaſi parvulum in conſpectu ejus, & quaſi radicem in terra ſitienti.* Prior tamen pulchra etiam eſt, & optime literæ quadrat. Quartus ſit ex Iſai. 19. *Aſcendet Dominus ſuper nubem levem*, id eſt, *nullo humano ſemine prægravatam*, ut Cyril. & Hieron. inquiunt, quamvis tropologicum eſſe ſenſum fateantur, eum tamen maxime probat Ambr. de inſtit. Virginis c. 13. & Anſel. Matth. 2. Quinto, addere poſſumus illud Jerem. 31. *Novum creavit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum.* Utitur enim *creationis* nomine, ut ſolum Deum oſtendat eſſe auctorem Conceptionis, quam vocat quiddam *novum*,

quia

quia non uſitato modo,& opera viri futura erat.Sic Hieronymus ibi,& Cyprianus ſerm.de Nativ.Auguſt. ſerm. 9.de temp.Bernard,hom.2.in *Miſſus eſt.* Sexto Danielis 2.dicitur Chriſtus,*lapis abſciſſus de monte ſine manibus*, id eſt,de virgine ſine hominis opera. Ita Iren.lib.3.c.28. Auguſt.tract.9.in Joan.& tract.1.in 1.Canonicam Joannis, Hieron.ibi, & Epiſt.22. de cuſtodia virginitatis, ubi advertit, *manus accipi pro opere nuptiarum*, juxta illud Cantic.2. *læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me;* & Epiſt.75. contra Vigilantium refert horrendam blaſphemiam illius Hæretici, qui montem illum interpretabatur eſſe dæmonem,cui humana natura per vitia adhæſerat. Sed hoc non poteſt in humanitatem Chriſti cadere; & ideo dici non poteſt ex diabolo abſciſſa,ſed ex Virgine ſumpta, quæ merito montis nomine ſignificata eſt, propter ſuam excellentiam, ut eleganter tractat Gregor.lib.1.Reg.cap.1.Denique hanc expoſitionem indicat Juſtin. Dialog. contra Tryphon. prope med. ubi refert, aliquos Gentiles prophetiam illam ad ſuorum Deorum fabulas accommodaſſe.Ultimo,tandem non prætermittimus locum Proverb.30.*Tria ſunt difficilia mihi,& quartum penitus ignoro*:quod explicans ſubdit, *& viam viri in adoleſcentula*, nam licet in vulgata frequentius legatur, *in adoleſcentia*, tamen prior lectio interdum in vulgata reperitur,& in Hebræo eſt vox, *Alma*,quæ Virginem ſignificat. Et ita eſſe legendum dicit Nicol. Lyran. qui locum hunc de Chriſti Conceptione intellexit,quem Janſen. ſequitur, & Galatin.lib.7. eundem ſenſum ex Hebræis referens. Adde Ambr.lib.de Salomone, totum hunc locum de Chriſto intelligentem, etiam in illo Verbo, *viam aquilæ in cœlo*, myſterium Conceptionis Chriſti pie admodum contemplatum eſſe.

Virginitas Mariæ in Scripturis præfigurata.

Tertium Scripturarum argumentum ex hujus myſterii figuris confici poteſt. Prima dicitur fuiſſe Adam ex terra virginea,ſolius Dei opera formatus. Ita Cyril.Jeroſol. Catech.12. poſt med.Auguſt.ſerm.5. de Nativit. Ambroſ.ſerm.37. *Adam*,inquit,*de terra virginea natus eſt,Chriſtus de matre virgine procreatus,illius maternum ſolum nondum ſciſſum fuerat, iſtius maternum ſecretum, nunquam eſt concupiſcentia violatum, Adam Dei manibus plaſmatur e limo, Chriſtus Dei ſpiritu formatur in utero.* Idem Maxim.hom.3.de Nativit.Iren.lib.3.c.31. Baſil.Iſai.7.Secunda fuit Melchiſedech,*ſine patre,& ſine matre*, ut notatur ad Hebr.7. quia Chriſtus ut Deus non habet matrem,& ut homo patre caruit.Ita Lactant.lib.4 c.12.13.14.& ſupra q.22.plura in hanc rem adduxi.Tertia eſt virga Aaron, quæ floruit, Numer.17. Ita Auguſt. ſerm.18.de tempore,Bernar.hom.2.in *Miſſus eſt*.Quarta eſt lex digito Dei ſcripta in tabulis,Deuter.9.Ita Auguſt. ſupra. Quinta ex eodem eſt, *panis, quem in eremo terra produxit, cujus ſemen in terram arator nullus induxit*. Exod.16.Sexta vellus Gedeonis plenum rore cœleſti univerſam terram irrigans,Judic.6.unde Pſal.71. *deſcendet ſicut pluvia in vellus*.Ita Ambr.ſerm.13.Bernar.hom.2. in *Miſſus eſt*.Septima,Rubus ardens incombuſtus Exod. 3.ut bene Gregor.Nyſſ.in vita Moyſis fol.7.& late Bernard.in ſerm.*Signum magnum*,& optime Origen.hom.1. in varia loca,ubi alia congerit. Octava, omnes mulieres ſteriles, quæ miraculoſe conceperunt, myſterium hoc adumbraſſe affirmat Chryſoſt. hom.39.in Geneſ.

Quartum argumentum eſt ab Eccleſiæ auctoritate,& traditione. Omnia enim concilia,quæ de Incarnatione diſſerunt, hoc in primis ſupponunt, & definiunt, ut in Concil.Epheſ.Chalced.V.&VI.Synod.Concil.Toletan. I.VI.&XI.& in aliis paſſim videre licet.Ex Patribus vero, quæ adduximus, ſatis eſſe poſſent: ſed præterea deſignabimus,nonnulla præclariora loca,ut eſt ille Nazian. orat.51.quæ eſt Epiſt.1. ad Cledonium, dicentis: *Si quis Chriſtum per Virginem tanquam per canalem fluxiſſe,non autem in ea divino modo,quia abſque opera viri,humano, quia juxta pariendi conſuetudinem,formatum eſse dixerit,atheus eſt*; & Auguſt. Epiſt.3. ad quam ipſe lectorem mittit in Enchir.c.34.Fulgent.lib.de Incar. & Grat.c.6. Ignat.Epiſt. ad Magneſianos, & Smyrnenſes. Clemen. lib.7.conſtit.c.36.Ambroſ.de inſtit.Virg.cap.14. Hilar. lib.10.de Trinitat.ubi dicit, vocari Chriſtum, primæ ad Corinth.15. *hominem cœleſtem*, propter Conceptionem ex Spiritu Sancto;optime Tertull.in Apolog.c.21.

Quinto,ut hoc myſterium ſuadeant,& credibilem faciant,utuntur Sancti variis exemplis ab ipſis naturalibus rebus petitis. Evodius Epiſt.3.ad Auguſt.quæ habetur in fine 2.tom. operum Auguſt. utitur exemplo vermis, qui ex ligno, ex quo coaleſcit ſine ſexus commiſtione generatur,& accommodat illud Pſal. *Ego ſum vermis,& non homo*. Et ſimilia exempla animalium, quæ ſine commiſtione generantur,congerit Lactan. lib.4.c.12.& Ambr. lib.5. Hexam.c.20. ſpecialiter utitur vulturis exemplo, dicens. *Quid ajunt,qui noſtra ſolent ridere myſteria,cum audiunt, quod Virgo generavit? nunc advertimus, quod Dominus ex ipſa natura plurima exempla ante præmiſit, quibus ſuſceptæ Incarnationis decorem probaret, & aſtrueret veritatem?* & ſimilia fere verba habet Baſil. hom.8. Hexameron ſatis poſt med. circa illa verba, *educant aquæ reptile*,& in c.7.Iſai.Auguſt.lib. de bono conjugali c.2.& lib.3. de mirabilib. ſacræ Scripturæ c.2.

Sexto, adducuntur rationes,& conjecturæ: potiſſima autem ratio,& a priori eſt Dei voluntas,& omnipotentia, cui *non erit impoſſibile omne verbum*, ut Angelus dixit: & oſtendi facile poteſt tum ex aliis Dei operibus: tum quia nulla in hoc apparere poteſt contradictio, aut repugnantia. Congruentiæ autem ſunt. Prima,ne Chriſtus, vel ejus humanitas ex vi Conceptionis eſſet originali culpæ obnoxia.Id enim præter dignitatem perſonæ ſuæ, parumque conſentaneum Redemptionis muneri fuiſſet. Ita Auguſt.lib.3.de peccat.merit.c.12. Fulgent. de Incarn.& Grat.c.4.D.Thom.hic. Dixit autem(Chriſtus,vel ejus humanitas)quia (ut tractat Anſel.lib.2.cur Deus homo cap.16.) quatenus Chriſtus ſignificat Deum hominem,quacumque ratione conciperetur,non potuiſſet originale peccatum contrahere, quia hoc ipſo, quod conceptio terminaretur ad divinam perſonam, ab illa ſanctificaretur, omniſque macula peccati excluderetur. Hoc tamen eſſet ratione unionis,qua non obſtante ſi Cōceptio eſſet ex ſemine viri, conſiderata vi ipſius,& conditione illius humanitatis, ut intelligitur prius natura formata,quam unita Verbo,de ſe eſſet obnoxia originali culpæ; & ideo non decuit humanitatem a Verbo aſſumendam per hujuſmodi Conceptionem exiſtere, ſed per aliam,que ab influxu originalis culpæ prorſus eſſet aliena, ut eleganter Anſelmus proſequitur lib.de conceptu Virgin. a cap.11.uſque ad 18. Secundo, quia decuit Dei filium non humano,ſed quaſi divino ſemine,id eſt,Spiritu ſancto concipi. Ita S.Maximus ſerm.3.de Nativ.Domini,& Tertul.lib.de carne Chriſti cap.12. Damaſcen. etiam lib.3.c.2.& Chryſoſt.hom.1.imperfecti in Matth. dicunt Spiritum Sanctum in Conceptione Chriſti fuiſſe loco ſeminis: & D.Thom.infra q.32.art.2. Qui tamen modus loquendi non placet Hieron.Epiſt.17. ad Damaſcum de explanatione ſymb.tom.9. (ſi tamen illius eſt,) cujus ſententia vera eſt,loquendo de ſemine proprie, vel ut eſt quid deciſum ex ſubſtantia perſonæ operantis, vel ut habere poteſt rationem cauſæ materialis. Alii vero Patres loquuntur de ſemine tantum quoad vim effectivam, quam dicunt in hac Conceptione per Spiritum Sanctum ſuppleri debuiſſe. Tertiam conjecturam poſuit auctor imperfecti in Matth.homil.1. in verbis. *Neque enim dignum erat, ut unigenitus Dei, non propter ſe, ſed propter hominem naſcens,more naſceretur humano:homo enim in carne naſcitur, ut corruptioni ſubjaceat: Chriſtus autem natus eſt, ut ſanet corruptionem. Sicut ergo non eſt conſequens,ut corruptibilis homo ex incorruptibilitate virginitatis naſcatur, ſic non erat conſequens, ut filius Dei, qui ideo naſcebatur, ut corruptibilitatem ſanaret,ex corruptione conjugii naſceretur*.Quarta eſſe poteſt,quia decuit,ut ſicut mulier ex ſolo viro facta erat,ita vir aliquis ex ſola muliere procrearetur. Ita Cyril.Jeroſol. catech.2. prope finem, & Damaſcen. lib. 4. cap.15. Alias rationes propoſuit hic D.Thom.ſatis congruentes, & probabiles,quæ in eo legi poſſunt,& quæ ab eodem afferuntur infra quæſt.31.art.4.

Objectio.

Contra hanc concluſionem,(præter primum & ſecundum argumentum D.Thom. in art.1. quæ contra illam directe procedunt,& ab illo ſufficientiſſime ſolvuntur) nihil video ex Scripturis objici poſſe: ex ratione vero objici, quia ſequitur Conceptionem Chriſti non fuiſſe naturalem,ſed ſupernaturalem; conſequens autem, præter quam quod repugnat Ambroſ.lib.de Incarnat.Dom.Sacramen.c.6.videtur plane falſum,quia alias Chriſtus non fuiſſet vere conceptus humana conceptione. Reſpondetur, potius Ambroſium in illo loco aperte docere ſupra

Reſpon.

natu-

naturam fuiſſe, Virginem concipere ſine ſemine viri, & cæteri ſancti hoc ponunt inter magna Dei miracula. Præſertim Eutych. Pap. Epiſt. 1. & Anſel. dicto lib. de conceptu Virgin. & Iſai. 7. ut ſingulare ac divinum ſignum ponitur: *Ecce Virgo concipiet*: & Angelus Luc. 1. ut notaret hoc eſſe divinæ omnipotentiæ opus, dixit, *quia non erit impoſſibile apud Deum omne Verbum*. Et ratio eſt manifeſta, quia principium, & modus illius Conceptionis ſupra naturam fuerunt, quanquam terminus illius Conceptionis, & materia, ex qua perfecta fuit, naturalia fuerint. Et hoc modo ait Ambr. multa in illa Conceptione fuiſſe ſecundum naturam, quia ſcilicet corpus per illam formatum naturale fuit, & diſpoſitiones habuit humano corpori connaturales, & in utero matris naturali modo incepit eſſe, & nutriri, & eodem ſenſu vere fuit Chriſtus conceptus humana conceptione quoad materiam, & terminum, non quoad modum, & principium efficiens, ut dictum eſt, & ex iis magis explicata manent, quæ D. Thom. docet ad quartum, & quintum ejuſdem articul. primi, quæ ad hanc etiam concluſionem pertinent.

Ex his dico ſecundo, B. Virginem concipiendo filium non amiſiſſe virginitatem ſuam, nec ullam libidinis voluptatem ſenſiſſe: hæc concluſio eſt etiam articulus fidei, & continetur in ſymbolo, & in Scripturis, ac patribus ſupra citatis. Et ſequitur ex præcedenti: non enim erat Spiritui Sancto neceſſarium Virginale clauſtrum rumpere, ut opus ſuum poſſet perficere; quia non operatur corporeo organo, & ſubſtantia, ac virtus ejus intime eſt, ubique præſens, ut ibi operari poſſit ſine ulla interiacentis corporis diviſione. Deinde, non decebat Spiritum Sanctum hujuſmodi effectum ſine ulla cauſa, vel utilitate operari, nec motum aliquem indecentem, aut concupiſcentiam excitare, quin potius ipſo *obumbrante, originalis peccati incendium extinctum eſt*; ut Cyprian. dixit ſerm. de Nativit. & Bernard. late in ſermonib. ſuper *Miſſus eſt*.

Solent vero occaſione hac ſcholaſtici interrogare, utrum naturaliter poſſit Virgo concipere. De qua re videri poteſt D. Thom. quodlib. 6. art. 18. Richard. in 2. d. 20. & Marſil. q. 13. Abulenſ. opuſc circa illa verba Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet*. Mihi enim non eſt in animo rem ab inſtituto alienam diſputare. Illud enim certiſſimum eſt, ſine virili ſemine, non poſſe naturaliter humanam perfici Conceptionem, quia fœmina, vel nullam, vel inſufficientem habet vim humanæ generationis effectricẽ.

Ex hac vero concluſione ſimul cum præcedenti, colligo cum Bernar. in ſerm *Signum magnum. Illud moleſtiſſimum tædium, quo omnes gravidæ laborare noſcuntur, ſolam illam non ſenſiſſe, quæ ſola ſine voluptate concepit*. Quod eleganter prius docuerat Aug. ſerm. 11. de Nativ. dicens: *plena ſunt viſcera, & nullum novit virginis conſcientia, cum eſſet gravida, ſalubri levitate plaudebat, lumen enim, quod inter ſe habebat, pondus habere nõ poterat*. Quæ verba uſurpavit etiam Fulgen. ſerm. de Laud. Virg.

Objectio. Contra hanc vero ſecundam concluſionem procedit tertium argumentum D. Thom. fundatum in verbis Pauli ad Galat. 4. *miſit Deus filium ſuum factum ex muliere*: *factum* enim perinde dictum eſt ac conceptum, ut notavit Tertul. lib. de velandis virginib. c. 6. & Ambroſ. lib. 1. de fide c. 6. dicens, *eſſe factum ex muliere per carnis ſuſceptionem*. Idem ſerm. 5. in Pſal. 118. Auguſt. lib. 23. contra Fauſt. c. 7. Alii vero Patres legunt *natum de muliere*, ut Cyprian. lib. 2. ad Quirin. c. 8. & Iren. lib. 3. c. 18. quod tantundem valet, præſertim ſi ad Nativitatem in utero referatur: quanquam eadem difficultas ſit de Nativitate ex utero, quia (ut dicemus) etiam illa fuit ex virgine. Reſpondetur cum D. Thom. nomen *mulieris* non eſſe nomen corruptionis, ſed ſexus. Unde Angelus Luc. 1. ad Mariam ingreſſus, antequam conciperet, eam tacite mulierem vocat, dicens, *Benedicta tu in mulieribus*, ſeu *inter mulieres*, ut legit, & notat Tertul. ſupra, & idem notari poteſt in ſimilibus verbis Eliſabeth, Luc. 1. ſic etiam Luc. 10. de Martha, quam virginem fuiſſe Eccleſia tradit, dicitur, *mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum ſuam*, imo eandem eſſe mulierem illam, quam Dominus a fluxu ſanguinis ſanavit, opinatur Ambr. lib. de Salomone c. 5. ita etiam Geneſ. 2. & 3. Eva ſtatim ac formata eſt, cum adhuc virgo eſſet, *mulier* appellatur, ut notavit Auguſt. lib. de fide contra Manich. c. 22. & ſerm. 65. de verbis Domini. Hieron. contra Elvidium. Optime Orig. hom. 8. in Levit. Ubi præterea advertit, nomen *mulieris* eſſe poſſe nomen ætatis, ſicut *vir* non ſolum ſignificat maſculinum ſexum, ſed interdum connotat maturiorem ætatem, quæ pubertatis annos excedat: *ſic*, inquit, *mulier ſignificat fœminam profectæ ætatis, jam ad matrimonium habilem*. Quod notavit etiam Cyril. libr. 8. in Levit. in princ. & patet ex Geneſ. 24. *Si noluerit mulier ſequi me, &c.* cum tamen illa ſine dubio virgo futura eſſet, apta vero ad nuptias. Et hoc modo intelligi poteſt, quod Tertull. ſupra dicit, Mariam vocari *mulierem*, propter deſponſationem cum Joſeph, & quod ait Auguſt. vocari *mulierem*, propter filii Conceptionem. Addo denique fortaſſe alluſiſſe Paulum ad locum Geneſ. 3. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, ut ſignificaret. B. Virginem eſſe illam expectatam mulierem, quæ ſalutem mundo erat allatura: ac propterea ſingulariter, & per antonomaſiam mulier appellari poteſt, ut ſupra etiam diſput. 1. ſect. 1. notatum eſt.

SECTIO II.

Utrum B. Maria filium pariendo, virginitatem amiſerit.

PRimus error in hac quæſtione fuit B. Virginem, quamvis in Conceptione filii virgo permanſerit, in partu tamen virginitatem amiſiſſe. Ita ſenſit Jovinian. Quanquam enim Hieron. libris contra illum, hunc ejus lapſum tacuerit; Auguſt. tamen illius meminit lib. de hæreſibus cap. 82. & lib. 1. contra Julian. fere in principio, ubi dicit hunc hæreticum ita ſenſiſſe: *Ne Chriſtum cum Manichæis phantaſma crederemus, ſi matris incorrupta virginitate diceremus exortum*. Et ejuſdem erroris, tacito nomine Joviniani, meminit Ambroſ. Epiſt. 81. ex Epiſtola tamen 80. quæ eſt Syricii ad Ambroſ. & ex Ildefonſo lib. de Virgin. Mar. c. 1. ſatis colligitur eundem Jovinianum fuiſſe hujus hæreſis auctorem. Quem poſtea ſecuti ſunt in Germania hæretici dicti Lolhardi, quorum dux fuit Gualterus, ut Trithemius refert in chronico, anno 1310. Et Sander, lib. 7. de viſib. monar. hereſ. 163. ubi dicit, Proteſtantes hoc tempore idem ſentire. Unde hæreſ. 87. & 219. refert Buccerum, & Molinæum in eandem incidiſſe. Poſſunt in hujus hæreſis favorem citari quædam dicta Patrum, quæ in ſequentibus exponemus.

Secunda ſententia hic referri poteſt ex Durando, qui cum recte de Virginitate Mariæ ſentit, quia tamen putat fieri non poſſe, ut duo corpora ſeſe in uno loco penetrent, dicit, fieri potuiſſe in corpore ſanctiſſimæ Virginis, ut parere poſſet, partium, & naturalium viarum dilatione ſine ruptione tamen aliqua, vel diviſione, ſicut Auguſt. lib. 4. de Civit. cap. 26. & D. Thom. 1. p. q. 98. art. 2. ad 4. exiſtimarunt, futuram fuiſſe hominum nativitatem in ſtatu innocentiæ, ſi duraret. Et hanc Durand. opinionem Palud. d. 44. q. 3. art. 3. probabilem exiſtimat, licet contrariam, ut tutiorem amplectatur. Ut veritatem definiamus ſupponendum eſt B. Virginem vere, ac proprie peperiſſe Chriſtum, quod infra q. 53. conſtituendum eſt.

Dicendum igitur eſt primo; B. Virgo pariendo filium Virginitatem non perdidit, ſed integerrima, prorſuſque incontaminata permanſit. Probatur primo, unico Scripturæ teſtimonio, aliud enim in ſequentem ſectionem omittimus. Iſaiæ igitur 7. dicitur, *Ecce Virgo concipiet, & pariet*. Ex quibus verbis myſterium hoc confirmant Patres omnes Græci & Latini. Iren. lib. 3. contra hæreſ. c. 9. 18. 21. 24. 26. & lib. 4. c. 40. Juſtin. in Dialog. contra Tryphon. longe poſt initium. Euſeb. lib. 7. de demonſt. c. 2. & lib. 5. hiſt. c. 8. Epiph. hær. 30. prope finem, & her. 77. in Epiſtola Athanaſii ad Epict. quam ibi refert. Gregor. Nyſſ. orat. in S. Chriſt. Nativit. circa princ. Baſil. hom. 25 de humana Chriſti gener. & in 7. c. Iſai. Tertul. lib. contra Judæos c. 9. & l. de carne Chriſti c. 23. in fine, & l. 3. contra Marcio. c. 3. Cyprian. lib. 2. contra Judæos c. 9. Ruffinus in expoſit. ſymb. Optime Hieron. Iſai. 7. & lib. 1. contra Jovin. circa med. Ambr. d. Ep. 81. Aug. ſer. 2. & 4. de Nativ. — Maria in partu Virgo permanſit.

Duobus tamen modis eludi poteſt hoc teſtimonium, primo negando cum Hebræis prophetiam illam dictam eſſe de Chriſto: tum, quia neq; Emmanuel appellatus eſt: tum etiam, quia neque infans pugnavit contra Regem Aſſyriorum, nec accepit virtutem Damaſci, aut ſpolia Samariæ, quæ omnia ibi prædicuntur. Quod ſi illis objicias, quia nullus alius natus eſt de Virgine. Reſpondent concedendo: negant tamen ibi eſſe legendum virginem — Objectio. Reſpon.

paritu-

parituram,ſed puellam,ſive adoleſcentulam,quam ſignificare dicunt Hebraicam vocem *Alma*,ibi poſitam.Unde ipſi ad Ezechiam,& matrem ejus prophetiam accommodant. Sed primo,evidenter conſtat accommodationem hanc ſtare non poſſe, quia Ezechias ut minimum novem annis prius natus erat, quam hoc Iſaias prædiceret,ut ibi Hieron.oſtendit. Secundo,vox,*Alma*,in aliis locis Scripturæ virginem ſignificat: nam Geneſ.24.Rebecca, *Alma*, dicitur ante deſponſationem, ubi Latinus interpres recte vertit virginem, neque altera ſignificatio in Scriptura invenitur. Imo ait Hieronymus ſignificare hāc vocem ſpecialiter *virginem jam nuptui aptam*,id eſt, quæ ad convenientem ætatem jam pervenit.Dicitur etiam ſignificare *virginem abſconditam*. Sunt quoque,qui dicant vocem,*Alma*, abſque aſpiratione ſcriptam, *virginem nubilem* ſignificare, tamen cum aſpiratione, prout hoc loco eſt in Hebræo, eam, quæ *virgo ſemper manet* ſignificare. Adde Septuaginta interpretes,& Chaldaicam paraphraſim, *virginem*, vertiſſe. Tertio,niſi ita exponatur,frivolum eſt, & nullius momenti ſignum,quod attulit Propheta. Quale enim ſignum,aut quam admirabile prodigium eſt, quod adoleſcentula corrupta filium pariat? Quarto, Hebræorum conjecturæ illos potius convincunt,quis enim unquam fuit Emmanuel præter Chriſtum?qui vere fuit,& appellatus eſt,*Nobiſcum Deus*.Propheta enim rem potius,& ſenſum,quam materialem vocis appellationem contemplabatur. Quis etiam infans Damaſcum,& Syriam debellavit præter Chriſtum? non quidem juxta corticem literæ,quæ ſine ſpiritu occidit,& in nullo homine reperietur impleta, (ut bene Tertullianus notat) ſed metaphorico ſenſu, quamvis literam intento,mundum, infernum, & univerſam dæmonis poteſtatem, in verbis illis intelligendo.

Secunda evaſio eſt Hæreticorum (quibus Eraſmus fa-
Objectio. vet),dicunt enim, cum virgo paritura dicitur,non oportet intelligi componendo, ſed dividendo, nam, quæ fuit virgo,pariet,non quod virginitatem partu retineat. Propter quod etiam Janſen. in concordia Evangelica cap. 5. dicit, ex ſolis verbis Iſaiæ convinci ſatis Virginem parituram permanendo virginem. Sed in primis(ſi hæc verba, quoad partum in ſenſu diviſo interpretantur) etiam quoad Conceptionem erunt eodem ſenſu intelligenda, quia eodem contextu dicitur,*Ecce Virgo concipiet,& pariet*:conſequens eſt abſurdum,(ut argumentum ſupra indicatum convincit.) Nam quale ſignum,vel prodigium eſſet,ut,quæ fuit Virgo,conciperet,& pareret?quo argumento ſæpe utuntur Sancti ſupra citati.Secundo, ita expoſuit hunc locum Matth. cap. 1. dicens. *Hoc autem totum factum eſt,ut adimpleretur, quod dictum eſt a Domino per Prophetam dicentem,ecce virgo in utero habebit,& pariet filium*;ubi aperte ſignificat prædictum eſſe ab Iſaia, Virginem permanentem integram, concepturam,& parituram. Affert enim hoc teſtimonium Iſaiæ,ut Conceptionem Chriſti ex Spiritu Sancto confirmet.Unde multi intelligunt illa non eſſe verba ſolius Evangeliſtæ, ſed Angeli loquentis ad Joſeph, & perſuadentis miram Virginis Conceptionem. Ita Chryſoſt.Theophyl.Euthym. Iren.lib.4.contra hæreſ.cap.40.Optime Ambr.epiſt.81. & Auguſt.ſerm.14.de Nativit.quanquam Hieronym.& Anſelmus indicent eſſe verba ſolius Evangeliſtæ, quod ad præſentem quæſtionem non multum refert.

Secundo, adduci poſſunt in concluſionis confirmationem nonnullæ ex figuris,& aliis obſcuris indiciis,quibus ſupra diximus virginitatem Mariæ fuiſſe adumbratam in veteri teſtamento. Multa enim non ſolum de Conceptione,ſed etiam de partus tempore procedunt. Accommodari etiam ſolent verba Pſal.21. *Tu es,qui extraxiſti me de ventre*;ſignificatur enim(inquit Cyril.Jeroſ.Catech.12.)mirabili modo,& divina virtute de utero exiviſſe. Unde Aug.ep.120.c.12. *Quid eſt*,inquit,*tu es,qui extraxiſti me de ventre,ſi ad ipſum Jeſum de Virgine procreatū refertur? an inde ſignificare voluit partū Virginis ſervata virginitate mirabili? ut cum Deus feciſſe dicitur,quod illic mirabiliter factum eſt, nemini incredibile videatur*.

Tertio, traditur hæc veritas a Patribus,& ab Eccleſia definita eſt.Loca ſunt eadem,quæ in præcedenti ſectione indicata ſunt.Et ſpecialiter videri poſſunt Leo Pap.Epiſt. 10.c.21.& ſerm 4.& 5.de Nativ.Hormiſd.Pap.in Ep.1. ad Juſtin. Aug.c.3. Agapetus Pap. Ep. ad Antimum *ſine Verbi potentia*,inquit,*nec cōciperet Virgo, nec pareret,& ſine veritate carnis obvoluta pannis infantia nō jaceret*. Idem Damaſ.lib.4.c.14.Theodor.ſer.10.de providentia.

Hic etiam addi poſſunt Patres, qui dicunt fuiſſe in tēplo locum, in quo virgines ſeparatæ a nuptiis orare ſolebant,& ad eum ſolitam eſſe accedere B.Virginem etiam poſt partum, ut videre licet in Baſil.homil.de humana Chriſti genera.Gregor.Nyſſ. in ſimili homil.Orig.tract. 26.in Matth.Cyril.Alex.lib.contra Antropomorphit.c. 27.Theophyl.Matt.23.qui dicunt,Zachariam fuiſſe interfectum a Judeis,quod Mariæ integritatem defenderet.

Quarto,ad gentilium perſuaſionem,utuntur Patres teſtimoniis etiam ex Sybillarum prædictionibus, & hiſtoriis Gentium deſumptis, ut videre licet in Lactantio lib. 4.divinar.inſtitut.cap.6.& 18.Euſeb.lib.4. de vita Conſtantini, Auguſt.lib.1.de conſenſu Evangeliſt. c.20. lib. 18.de Civit.c.23.& oratione contra Judæos, Paganos,& Arianos,quæ inter opera illius habetur in tom.6. Multa etiam congerit late Caniſius lib.2.de B.Maria cap.7. Sed ſpecialiter refert Epiphanius in vita Jeremiæ,Ægyptios ab illo Propheta didiciſſe, omnia illorum ſimulachra fuiſſe caſura eo tempore, quo in Ægyptum ingreſſura erat cum ſuo infante Virgo enixa,Deo ſimilis. Nota etiam eſt hiſtoria de lamina aurea tempore Conſtantini inventa,in qua ſcriptum erat: *Chriſtus naſcetur ex Virgine*,cujus D.Thom. etiam meminit 2.2.q.2.art.7.ad 3.& alia etiam prodigia, quæ ad eandem veritatem confirmandam Deus operatus eſt, attigit infra q.36.& Bonav. tom.2.opuſ.tractatu de quinque feſtivitatibus pueri Jeſu c 2.D.Anton.1.p hiſtor.tit.5.Abulenſ.prol. in Gen.c.7.

Quinto, ratio præcipua eſt divina voluntas, quæ ſupponit hoc non implicare contradictionem, nec cenſeo expedire nunc argumenta Durandi diſſolvere,quibus impoſſibile eſſe exiſtimat, ut duo corpora locum occupantia in eodem ſpatio penetrative exiſtant: tum quod difficilia non ſint: tum, quod aliis locis tractantur, & inferius, cum de Chriſti reſurrectione diſputabimus, ea breviter attingemus. Poſſumus autem hujus divinæ diſpoſitionis congruentes rationes afferre. Prima,quia non decebat Dei Verbum privare matrem integritate, quam facile ſervare poterat, perficere, & conſecrare, cum eſſet Deus. Unde Ignatius Epiſt.13.ad Heronem:*decebat*,inquit,*creatorem non conſueto,ſed peregrino,& admirando uti partu utpote omnium opificem*; & fere ſimilia verba habet Cyril.lib.8.contra Julian.non longe a fine,& Auguſt.ſerm.7. de Nativitate dicit hoc modo fuiſſe natum, *ut eum hominem teſtaretur partus humanus, & Deum probaret æterna virginitas*. Propter quod Proclus Cyzicenus homilia de Chriſti Nativit.in Conc.Epheſ.tom.6 cap.7.ſic argumentatur. *Si ea,quæ genuit,Virgo non permanſit,neque is,qui natus eſt,aliud,quam purus homo extitit*. Et eodem modo argumentatur Theodorus Ancyranus in eodem Concilio & tom.cap.10. & in append.5. cap.2. denique Leo Papa ſerm.1.de Nativ. propter hanc cauſam dixit: *Nec damnum credit pudoris, Dei genitrix mox futura*; & infra: *Merito Virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis, quia cuſtodia fuit pudoris editio veritatis*;& ſerm.2. *Nova*,inquit,*nativitate genitus eſt natus ex Virgine,ſine materna integritatis injuria,quia futurum hominum Salvatorem talis ortus decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta neſciret*; & infra: *Non cogitetur parientis conditio, ſed naſcentis arbitrium, quia ſic homo natus eſt, ut volebat, & poterat*; & infra: *Oportuit*, inquit, *ut primam genitricis integritatem naſcens incorruptio cuſtodiret, & complacitum ſibi clauſtrum pudoris, & ſanctitatis hoſpitium divini Spiritus virtus infuſa ſervaret,quæ ſtatuerat dejecta erigere,confracta ſolidare,& ſuperandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiam donare virtutis, ut virginitas, quæ in aliis ſalva non poterat eſſe generando,fieret in aliis imitabilis confitendo, renaſcendo*. Quibus ultimis verbis aliam conjecturam indicat, quam attigit etiam Gregor. Nazianz.orat.38. de Nativit.in princ.dicens: *Chriſtus ex Virgine,mulieres virginitatem colite, ut matres Chriſti eſſe poſſitis*. Et infra ſatis poſt medium ſimilem aliam rationem innuit his paucis verbis: *Et procreationem honore affici,& Virginitatem præferri oportebat*.Sic etiam Ambroſ.Epiſt.81. *Speciale ſibi donum virginitatis Chriſtus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipſe repræſentavit, quod elegit in matre*. Et Cyril.Jeroſolym.

Catech.

Catech.124. *Naſcebatur,ut virgines faceret: Multo ergo magis debuit virgineum conſervare corpus.* Auguſt. ſerm.11.de temp.*diligamus præ omnibus caſtitatem,quia ut placere hanc ſibi Chriſtus oſtenderet,pudicitiam uteri virginalis elegit*. Et lib.de Sancta Virginitate c.4.*Chriſtus naſcendo de Virgine approbare virginitatem maluit, quam imperare.* Eandem rationem attigit Damaſcen.lib.4.de fide cap.25. Ultima tandem addi poteſt ex Irenæo libr. 3. cap.33. & Fulgentio ſermo. de duplici Chriſti Nativitate, quia ſicut ex Virgine initium ſumpſit humanæ naturæ ruina, ita decuit, ut per Virginem ſalus hominibus adveniret.

Sed objici poteſt quorundam Patrum doctrina,qui dicunt Chriſtum naſcendo vulvam matris aperuiſſe, quod putant ſingulare fuiſſe in Virgine, quia aliis mulieribus aperitur vulva in Conceptione,Virgini in partu. Et ita interpretantur legem Exod.13.& Num 8.latam: *Omne maſculinum adaperiens vulvam,ſanctum Domino vocabitur*,intelligendam eſſe ſingulariter de Chriſto.Ita Epiphan Hæreſ.78.circa finem: *Hic eſt*,inquit,*qui vere aperuit uterum matris.* Chryſoſt.Gregor.Nyſſ.& Amphilochius homiliis de Purificatione,ſeu de occurſu Domini. Origen.hom.14.in Luc.Theophy,Luc. 2.Ambroſ.lib.2. in Luc.cap. de Circumciſione, & oblatione Salvatoris. Obſcuriſſime ac duriſſime Tertull. lib.de carne Chriſti cap.23.ubi addit, ideo Paulum dixiſſe ,*factum de muliere*,non de Virgine,quia *agnovit apertæ vulvæ nuptialem paſſionem*. Quæ teſtimonia, ita ut in cortice ſonant, intellexiſſe, & credidiſſe videtur Eraſmus Luc. 2.& ideo male de hoc myſterio ſenſiſſe.

Dicendum vero eſt, in Scriptura ſacra, *claudere vulvam* proprie ſignificare infœcundam, & ſterilem reddere,vel relinquere aliquam fœminam,ut conſtat Gen.20. 29.& 30.& 1.Reg.1. Igitur *aperire vulvam* e contrario ſignificabit conferre alicui fœcunditatem. In hoc ergo ſenſu exponendi ſunt Sancti Patres,cum dicunt *Chriſtum aperuiſſe vulvam matris*, id eſt, dediſſe illi fœcunditatem, quam nullus alius filius matri ſuæ conferre potuit. Utuntur autem illa metaphora, ut declarent partum Virginis,& Chriſti Nativitatem veram,& realem fuiſſe,& non tantum phantaſticam, & apparentem, quam expoſitionem ſumo ex Hieronymo, Dial.2. contra Pelagianos,in princ.ubi ſic inquit.*Solus Chriſtus clauſas portas vulvæ virginalis aperuit, quæ tamen clauſæ jugiter permanſerunt.* Quibus verbis nemo (credo) ſanæ mentis intelliget,voluiſſe dicere Hieronymum, Chriſtum prius rupiſſe clauſtrum Virginis, ut egrederetur, poſtea vero illud quaſi aſſuiſſe,& in ſtatum pri.tinum reſtituiſſe.Hæc enim intelligentia valde obtuſa eſt, & a mente tanti Doctoris aliena,& decori Virginis,ac integritati, & Chriſti potentiæ,ac majeſtati contraria;aperuit igitur portas relinquendo clauſas,quia fœcunditatem, vimque pariendi dedit conſervata integritate. Ac ſi quis diceret, aperuiſſe Chriſtum ſepulchrum ſuum, clauſum relinquendo, quia ita illo clauſo uſus eſt, ac ſi eſſet apertum, ut eleganter expoſuit Amphilochius homilia de Purificatione. Sic etiam dixit Eutym. Luc.2. *Solus Chriſtus nondum apertam, ſupernaturaliter aperuit, & clauſam naturaliter conſervavit.* Sic etiam Ambroſ.Epiſt.81.ita dicit Chriſtum exiviſſe de utero Virginis, *ſicut aqua exivit de petra.* Ex quo loco ſatis conſtare poteſt mens Ambroſii. Et eodem fere modo expoſuit Gregorium Nyſſenum D. Thom.infra q.37.art.3.ad 1. Et eadem eſt ratio de aliis. Nam licet Tertull. obſcurus ſit, tamen ex lib. de carne Chriſti cap. 20. ſatis conſtat illum de virgineo partu recte ſenſiſſe, Addo vero primum illum modum loquendi non eſſe nobis uſurpandum ſine ſufficienti, & aperta expoſitione, quia & metaphoricus eſt, & facile poteſt falſum ſenſum generare. Deinde illam expoſitionem prædictæ legis non eſſe literalem, ſed myſticam, proprie enim *filius adaperiens vulvam*, dicitur omnis primogenitus communi modo natus, quia licet vulva aperiri incipiat in conceptione,tamen in primo partu, clauſtri ruptio quaſi perficitur,& conſummatur. Unde lex illa de omnibus primogenitis, non ſolum hominum, ſed etiam jumentorum intelligebatur.

Quomodo Christus dicatur matris aperuiſſe vulvam.

Dico ſecundo, Chriſtum exiviſſe de utero matris ſine ulla virginei corporis dilatatione,immutatione,aut injuria ad eum modum,quo exivit de ſepulchro, vel ingreſſus eſt ad diſcipulos januis clauſis, non tranſiliendo, nec dilatando,aut immutando, ſed ſimpliciter penetrando interiacentia corpora, ſimulque cum illis in eodem loco exiſtendo. Hanc concluſionem exiſtimo certam. Primo,ex communi conſenſu reliquorum Theologorum (uno excepto Durando),qui revera explicarunt communem Eccleſiæ ſenſum, hanc enim exiſtimationem, & fidem de hoc myſterio fideles omnes concipiunt.Secundo, Patres omnes valde exaggerant hoc miraculum Virginei partus:at vero ſi per ſolam partium dilatationem accidiſſet,neque exceſſiſſet modum nativitatis,qui in ſtatu innocentiæ futurus erat, parvum ſane, aut fere nullum miraculum fuiſſet. Antecedens conſtat ex Auguſt.Epiſt. 3.& Concil.Tolet.XI.in princ. de hoc ſpeciali miraculo dicentibus. *Si haberet exemplum, non eſſet ſingulare: fateamur ergo Deum aliquid poſſe quod nos fateamur inveſtigare non poſſe.* Idem Auguſt. lib. contra Felicianum Arian.c.8. *Hoc fides credat, intelligentia non requirat, neque aut nõ inventum putet incredibile,aut nõ repertum, non credat ſingulare.* Et Ambroſ.lib.de inſtitut.Virginis c.5.præfert miraculum nativitatis ex Virgine,miraculo reſurrectionis Chriſti, & Cyrill.homil.contra Neſtorium dicta in Concil.Epheſ. *O rem*, inquit, *admirandam, miraculum hoc me ſtupidum reddit.* Sophr. etiam in illa Epiſt.actionis 11. VI.Synod.hoc dicit eſſe unum ex maximis miraculis divinæ virtutis.Qui omnes id explicant exẽplis illis de Chriſti exitu de ſepulchro lapide obſerato,& de ingreſſu ad diſcipulos januis clauſis. Quo etiam utitur Gregor. hom.26. in Evang.Auguſt.ſerm.18. 156. & 160.de tempore,Chryſoſt.hom.2.de ſymbolo,Proclus Cyzic. ſupra citata hom.circa finem, D.Thom.quodlib. 6.art.8.& in 4.d.44.q.2.art.3.Tertio,ſententia Durandi multum derogat Virgineæ puritati, & integritati, cum tamen Patres non ſolum imminutam negent, ſed etiam auctam eſſe affirment in filii nativitate. Unde Gregor. Nyſſen.in vita Moyſi: *A Virgine*,inquit, *Deitatis lux aſſumpta carne illuxit hominibus, eamque omnino incorruptam ſervavit, virginitatis viriditate nullo pacto commutata.* Amplius Auguſt.ſerm.15.de temp.*Crevit*,inquit, *in ejus partu integritas corporis potius,quam decrevit, & virginitas ampliata eſt potius quam fugata.* Et eleganter Petrus Chryſol.ſerm.142. *Qui ingreditur, & egreditur, & introitus ſui, & exitus nulla veſtigia relinquit, divinus habitator eſt, non humanus*; & infra: *In tuo conceptu,in tuo partu, crevit pudor, aucta eſt caſtitas,integritas roborata.* Apertius Guarricus hom.2.de laudib. Virg.*nequaquam Rex gloriæ vincula laxavit,aut dilatavit.* Et Nicephor.Conſtantinop.in Epiſt.ad Leonem,quę habetur in Concil.Epheſ. tom.5.c.22.circa medium, ſic inquit. *Virginem,quæ ſupernaturaliter,& ineffabiliter pepererat,poſt partum Virginem conſervavit,virginitate illius ſecundum naturam, nulla ex parte demutata, aut labefactata*; & Proclus Cyzicen.ſupra: *Naturæ*, inquit, *portas reſeravit Emmanuel, ut homo, ſed virginitatis clauſtra non violavit,neque perrupit ut Deus,ita enim ex utero eſt egreſſus, ſicut per aurem ingreſſus, ita natus ſicut conceptus, qui impatibiliter fuerat illapſus, impatibiliter eſt elapſus.* Quarto denique,hic modus fuit decentiſſimus,& facilis divinæ omnipotentiæ,quo poſito facile intelligitur, B.Virginem potuiſſe ſuum fœtum emittere ſine ulla reſiſtentia partium interiacentium, quia divina virtute factum eſt, ut non impedirent, quo minus corpus Chriſti poſſet in eundem locum ſubintrare, atque pertranſire non immutando illas, neque ex propriis locis removendo.

Nulla in utero Virginis Chriſtum pariente facta mutatio.

Dices: naturales viæ ſtrictiores ſunt, quam ut intra ſe poſſint capere corpus pueri, niſi vel ipſæ dilatentur, vel corpus quaſi comprimatur, aut propriarum partium penetrationem ſubeat.Sed hoc argumentum magis videtur contra Durandum urgere, quia difficilius intellectu eſt, & corpus ſolidum, & grandioris quantitatis tranſire per poros alterius interiacentis corporis propter dilatationem abſque ulla diviſione,vel penetratione. Reſpondetur ergo potuiſſe fortaſſe Chriſtum ſuperiori aliquo, & miraculoſo modo nobis ignoto, ſui corporis partes intra illas anguſtas vias collocare ſine dilatatione. Secundo,ſi fortaſſe interceſſit aliquis modus penetrationis propriarum partium inter ſe, id intelligendum eſt factum eſſe abſque ulla imperfectione, nec exterioris figuræ immutatione; vel ſi hoc viſum fuerit difficile, dici poteſt cum Abulenſi Parad.c.56.ſequentibus, & q.49.in 1.c.Matth,

Objectio.

Reſpon.

corpus

corpus Chriſti per ſe,& quaſi directe exiviſſe per naturales meatus. Quod ſi neceſſarium fuit ſecundum aliquas partes ſui corporis, quaſdam alias partes virginei corporis penetrare,ita factum eſſe,quia hoc neque imperfectionem includit, neque veritati partus, & nativitatis derogat, ſed in hoc myſterio ſecurius, magiſque conſentaneũ Chriſtianæ modeſtiæ eſt,fateri ineffabili, & incomprehenſibili modo Chriſtum exiviſſe de utero matris,quam talem modum in particulari curioſius inquirere.

SECTIO III.

Utrum Virgo poſt partum ſemper virginitatem ſervaverit.

SUpponẽdum eſt,licet virginitas ut ad mores,& virtutem pertinet, non amittatur, niſi per voluntariam clauſtri virginalis ruptionem,aut ſeminis reſolutionem, ut conſtat ex D.Thom.2.2.q.152.art.1.& quodlib.6.art. 18. tamen ut ſolum dicit corporalem virginitatem, ſeu integritatem, amitti per quamcumque ruptionem clauſtri virginalis,ſive voluntarie fiat,ſive licite,ſive illicite, quia hæc virginitas de qua modo agimus,in ſola ipſa naturali perfectione,& corporis integritate conſiſtit.

Suppono deinde B. Virginem non amiſiſſe hanc corporalem virginitatem per aliquam vim, & involuntariam coactionem,nec per concubitum illicitum,nec per aliquem alium extraordinarium modum, ut ſolet interdum hæc integritas auferri per inſtrumenta artis Medicæ,neceſſitatis cauſa. Hæc enim omnia ſunt indecentiſſima, quæ nullus etiam hæreticus unquam virgini attribuit, & ſupra etiam oſtendimus nunquam in Virgine fuiſſe actum turpem. Oſtendimus etiam nunquam ægrotaſſe, ac denique certum eſt, non fuiſſe permiſſurum Deum,ut B.Virgo hanc vim, vel neceſſitatem ſubiret.Tota ergo quæſtio ad hoc revocatur, an B. Virgo voluntarie, & per actum honeſtum, qualis eſt actus matrimonii, amiſerit virginitatem.Hæretici dicti Antidicomarianitæ, id eſt, Mariæ contrarii, affirmarunt B.Virginem poſt partum Chriſti, filios alios ex Joſepho concepiſſe. Cujus hæreſis auctorem fuiſſe Elvidium teſtatur Hieron. libr. contra illum, indicat Ildefonſus lib.de Virginitate Mariæ c.2.& Auguſt.hæreſ.84.Origen.hom.7. in Lucam,& Hilarius can.1.in Matth.Elvidio antiquiores, hujus hæreſis mentionem fecerunt. Hieronymus etiam contra Elvid.fatetur Tertullianum in hunc errorem ante Elvidium lapſum eſſe, & indicat ille vehementer lib. de Monoga.c.8.lib.de carn.Chriſti c.23.& ſæpe aliàs.Hunc vero errorem pene jam extinctum ante annos viginti quinque excitavit Lucas Stermberger,eumque multi ex Novatoribus ſecuti ſunt, ut referunt Prateol. verbo Lucas Stermberger,& Caniſius lib.2.de B.Maria.

Dicendum vero eſt B.Virginem perpetuam virginitatem coluiſſe,neque virum unquam cognoviſſe. Eſt de fide. Et primo probatur unico teſtimonio veteris teſta-
Maria poſt partum Virgo permanſit. menti Ezech.44. *Porta hæc clauſa erit, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam.* Quo loco licet ſub metaphora, at literam ſermo eſt de Virgine ſanctiſſima, ut ibi teſtatur Hieronymus, & ſentiunt alii Patres, qui ad hanc veritatem confirmandam hoc utuntur teſtimonio, ſcilicet idem Hieronymus Dialogo 2. contra Pelagian. Auguſt. ſerm. 2.& 14.de Nativit.Ambroſ.dicta Epiſt.81.Chryſ.homil. de Joanne Baptiſt. tom.3. Damaſcen. lib.4.c.15.& alii. Et cum ipſo contextu,& ratione ejus optime quadrat hic ſenſus, dicitur enim illa porta ſemper clauſa permanſura, *quia Dominus ingreſſus eſt per eam.* Unde additur illa particula, *erit clauſa Principi*, id eſt, in illius honorem, & reverentiam. Et poteſt confirmari ex illo verbo Virginis Luc.1. *Quomodo fiet iſtud*, quod propoſitum perpetuæ virginitatis oſtendit, ut ſequenti diſputatione latius ponderabimus. Adducunt etiam nonnulli ex Patribus argumentum ex eo, quod Chriſtus in cruce pendens matrem Joanni commendavit dicens: *Ecce Mater tua*, & e converſo, Joannem matri dicens: *Ecce filius tuus*. Ex hoc enim facto,& verbis, non obſcure colligitur, non habuiſſe alios filios ex Joſepho,aliàs illis potius, quam Joanni commendanda videretur, & ideo Chriſtus ſingulariter dixit: *Ecce filius tuus*, id eſt, quem loco unici filii tui habeas. Hoc argumentum accipi poteſt ex Ambroſ. Luc.1.& Epiſt.79. Epiphan. Hæreſ.78.& Hieron.contra Helvidium.

Secundo præſertim habetur hæc veritas traditione, conſenſu, & definitione Eccleſiæ, nam in conciliis ſæpe dicitur Deipara: *Semper Virgo immaculata*, ut in V.Synod.can.6.& VI.Synod. Act.11.dicitur: *Mariæ virginitas ante partum, in partu, & poſt partum intemerabilis.* Item VII.Synod. Act.3.in confeſſione Taraſii. Concil. Lateran. ſub Martin.1. can.3. Idem tradit Siricius Pap. cum Conc.Rom.in Epiſt. decretali, quæ habetur tom.1. Concil.& inter Epiſt. Ambroſii eſt 80. Idem Ambroſius cum Concil. Mediol. in reſcripto ſeu Epiſt. 81. Idem de inſtitutione virginis c.7.Confirmatur hæc traditio, quia in univerſa Eccleſia *Virginis* nomen abſolute dictum, & quaſi per Antonomaſiam Deiparæ attribui conſuevit, ut Auguſt. notavit in Enchirid. c.34. Unde Epiphan.ſupra ſic inquit. *Quis unquam, aut quo ſeculo auſus eſt proferre Mariæ nomen, & interrogatus non ſtatim intulit Virginis vocem? ex ipſis enim nominibus, etiam virtutis ſigna elucent.* Et hoc modo dicitur in ſymbolo Apoſtolorum, *natus ex Maria Virgine.* Sic etiam loquuntur frequenter patres Conc.Epheſini,& Chalcedonenſis, Athanaſ.ſerm.de SS.Deipara, Hilar.in can.1.in Matth. Maximus hom.de cruce, & ſepultura Domini,optime,& ex profeſſo Hieron.Epiſt.22. ad Euſtoch. de cuſtodia virginitatis, ubi de modeſtia, & pudicitia Virginis eleganter loquitur. Item Gregor.Nyſſ.orat.de S.Chriſti Nativit. circa med.qui cum Baſil.hom.25.de humana Chriſti generatione dicit, Mariam diſpenſatione divina fuiſſe matrimonio conjunctam Joſepho, ut ille cuſtos eſſet famæ, & virginitatis ejus,non ut ex illa filios procrearet. Notanda tamen ſunt verba,quæ inferius Baſil.ſubdit. Cum enim retuliſſet ſententiam eorum, qui ſentiunt, Mariam poſt Chriſti Nativitatem nuptialia opera viro non negaſſe, inquit. *Nos vero,licet nihil hoc doctrinæ pietatis officeret, nam donec diſpenſabatur Chriſti generatio, neceſſaria erat virginitas,quid vero poſtea ſit factum, ad myſterii hujus doctrinam, non anxie conjungendum eſt: Verum tamen, ne hoc eorum, qui Chriſtum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando deſierit eſſe virgo,has rationes ſufficere putamus.* Quibus verbis indicare videtur Baſilius veritatem hanc ad fidei certitudinem non pertinere. Sed quia exiſtimo hoc ſemper fuiſſe certiſſima fide creditum, exponenda cenſeo hæc verba ſolum de Incarnationis myſterio, cui, & miraculoſæ conceptioni, & Nativitati Chriſti non eſt directe contrarius ille error,quanquam revera aliàs ſit contra fidem, & Eccleſiæ traditionem. Unde Auguſt.in lib. de Eccleſ. dogmat. cap.69. *firma*, inquit, *fide credendum eſt, nec blaſphemiæ Helvidii acquieſcendum.*

Tertio afferri poſſunt congruentes rationes; quatuor optimas attigit D.Thom. hic artic.3. Prima eſt ex parte Chriſti,nam ſicut eſt unigenitus patris,ita decuit,ut eſſet & matris. Nec refert,quod Matth.1.dicatur, *primogenitus Virginis.* Nam (ut notarunt Damaſc. D.Thom. & alii) in Scriptura ſacra hæc appellatio non dicit ſemper Chriſtus cur dicatur in Evangelio primogenitus.
relationem ad ſecundo genitum, ſed ſolum negationem prioris,ſicut quando in lege præcipiebatur offerri primogenitus,ſine dubio intelligebatur etiam unigenitus. Notat vero Cyrill. libr. 2. de fide ad reginas in probatione, quod Chriſtus unus ſit Dei filius, ex Evangelio Lucæ, Chriſtum Dominum, ideo interdum dici primogenitum, quia inter multos fratres primatum ſortitus eſt, licet ex ſemper virgine natus fuerit.Secunda ratio ex parte Spiritus Sancti eſt, quia non decuit ſacrarium Spiritus Sancti humano ſemine fœdari.Tertia,ex parte Virginis: *incontinentis enim,& ingrati animi ſignum fuiſſet, divinitus conſervatam virginitatem prodere, & thalamum conceptionis Chriſti polluere*, ut Siricius Papa loquitur. Quarta huic ſimilis eſt ex parte Joſephi, qui (ut Evangelium indicat) erat ſingulariter juſtus, & omnia myſteria probe noverat. Unde non eſt veriſimile auſum fuiſſe B. Virginem attingere. Unde Bernard ait caſtitatem ejus fuiſſe in Patriarcha Joſeph præfiguratam. Quinta ſit, quia decuit conſilium virginitatis non tantum a Chriſto, ſed etiam ab ejus matre perfectiſſime cuſtodiri,ut omnibus virginibus Evangelii ipſa eſſet perfectum virginitatis exemplum. Propter quod a ſanctis Patribus, *dux, magiſtra, & virgo Virginum* appellatur.

Sed urgebat contra hanc veritatem Helvidius ex Objectio.
Matth.

Matth.1. *Cum eſſet deſponſata mater Jeſu, Maria, Joſeph, antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto*; & infra: *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium*, nam prior particula indicat habuiſſe animum conveniendi, & propter hanc cauſam fuiſſe matrimonio conjunctos: poſterior vero particula, *donec*, ſignificat poſt partum Chriſti cognoviſſe illam.

Reſpon.

Reſpondent Patres utraque particula ſolum negari, quod eo tempore factum non erat, nihil vero affirmari, quod poſteriori efficiendum eſſet, vel factum ſit. Senſus ergo prioris particulæ eſt, *antequam convenirent*, id eſt, ſine eorum conjunctione, ut ſi vulgari ſermone quis dicat, *antequam ſacrum audirem, diſceſſi*. Non indicat poſtea audiſſe, nec habuiſſe animum audiendi. Sic Matth.6. dicitur: *Scit pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis*, id eſt, vobis etiam non petentibus. Ita D.Thom. hic, ex Hieron. contra Helvid. Idem eſt ſenſus alterius particulæ, *donec*, tantum enim negat id fuiſſe factum uſque ad illud tempus, ut late tractat Auguſt. lib.83. quæſt. q.69. id comprobans ex illo Pſal.109. *donec ponam inimicos tuos*, & aliis ſimilibus. In quibus illud obſervatione dignum eſt, ſolere præcipue hac particula indicari tempus illud, in quo potiſſimum exiſtimari poſſet id eveniſſe, quod factum eſſe negatur, ut Geneſ.8. dicitur: *miſit corvum, qui non revertebatur, donec ſiccarentur aquæ*.

Particula donec, in ſcriptura quomodo uſurpetur.

Si enim aliquo tempore eſſet reverſurus, maxime illo, quo aquæ terram operiebant, nam poſt illam exſiccatam non erat cur reverteretur; dum ergo negatur rediiſſe, donec terra exſiccaretur, non affirmatur poſtea rediiſſe, ſed potius tanquam per ſe notum, & clarum relinquitur, multo minus poſtea eſſe reverſum. Sic ergo in præſenti teſtimonio negatur conjunctio cum marito uſque ad filii partum, quia eo tempore videri poterat neceſſaria: de ſequenti vero tempore non affirmatur, imo ut clarum ſupponitur, multo minus eo tempore interveniſſe. Ita notarunt (præter Hieron. Baſil. Damaſc. Epiphan. & alios ſupra citatos) Ambroſ. lib. de Noe, & Arca c.17. & Gregor.8. Moral. c.40. ſignificat, etiam Auguſt. lib.1. de Trinit. c.8. Bernard. homil. 72. in Cantic. Chryſoſt. hom.5. in Matth. quem Theoph. & Euthym. ibi imitantur, Anſelm.1. ad Corinth.15. & hanc eſſe cenſeo literalem expoſitionem. Quidam vero aliter exponunt, ſcilicet, *antequam conveniſſent*, non quoad totum, in quo nunquam convenerunt, ſed quoad cohabitationem in eadem domo, quomodo poſtea convenerunt. Similiter, quod dicitur, *non cognovit eam*, non ad carnis, ſed ad mentis cognitionem refertur, quia antequam Virgo filium pareret, Ioſeph non ſatis ejus dignitatem, & excellentiam agnoſcebat, in qua cognitione poſtea maxime profecit, ut Epiphan. ſupra indicat, & Chryſoſt. hom.5. imperfecti. Sed non placet hæc. Prior quidem pars verbi *conveniſsent*, plus ſignificat, quam cohabitationem in eadem domo, præſertim, quia exiſtimo eo tempore jam cohabitaſſe Mariam & Joſeph. Poſterior vero pars, quia non ſatis quadrat contextui. Multo autem minus veriſimile eſt, quod D.Thom. in catena refert ex Hilario, quod in eo invenire non potui, hoc eſſe referendum ad ſenſum viſus: ut ſicut Moyſes videri non poterat præ claritate vultus ſui, ita nec B.Virgo, quamdiu filium in ventre portavit.

SECTIO IV.

Quomodo Chriſtus legitur habuiſse fratres, ſi mater ejus ſemper virgo permanſit.

UNum ex præcipuis fundamentis, quo Helvidius nitebatur, erat, quia in Evangelio ſæpe fit mentio quorundam fratrum Chriſti, quos ipſe dicebat fuiſſe filios Virginis ex Joſepho: & ideo oportet diligenter explicare, qui iſti fuerint, & cur fratres Chriſti dicantur. Quod D.Thom tetigit in hoc art.3. ad 5. & 6.

Prima igitur ſententia in præſenti quæſtione fuit Helvidii aſſerentis, hos *fratres Domini* fuiſſe filios Beatæ Virginis, quoniam cum Chriſtus ut homo non habuerit patrem, neceſſarium putavit eos fuiſſe filios matris ejus, ut poſſent ejus fratres appellari.

Secunda ſententia, & graviſſimorum Patrum fuit, hos fuiſſe filios ſancti Joſeph, non ex Beata Virgine, ſed ex alia uxore, quam ante Virginem duxerat. Unde fit ita fuiſſe hos dictos *fratres Domini*, ſicut Joſeph dictus eſt pater ejus, ſcil. appellatione, & exiſtimatione, & *veluti quadam adoptione*, ut aliquando dixit Auguſtin. contra Fauſt. Aſſerunt autem qui ita ſentiunt, Joſeph prius, quam Mariam Virginem duceret, habuiſſe unam, vel forte plures uxores, ex quibus genuit Jacobum fratrem domini, & fratres ejus. Cujus rei probabile argumentum eſt, quia Joſeph jam erat ſenex, cum duxit Virginem, ut videtur eſſe communis traditio Eccleſiæ. quam frequens, ac vulgaris pictura oſtendit; ergo non eſt veriſimile toto illo tempore abſtinuiſſe a nuptiis, cum in lege veteri continentia non eſſet in æſtimatione, & dignitate: duxit ergo uxorem illa ætate, ex qua veriſimile etiam eſt habuiſſe filios, nam ſterilitas tunc quoddam genus opprobrii erat. Unde credi poteſt, Deum non privaſſe illum hoc beneficio. Hæc fuit communis ſententia Græcorum, quam docuit Epiphan. hæreſ.51. ante med. & hær.78. & in Anchorato, Theophyl. Matth.23. & 27. & Joan.19. & ad Galat.1. & 1. ad Corin.9. ſequitur Euthym. Matth. 12. & 27. & Joan.19. Oecumen. ſuper Acta Apoſtolor. in princ. & c.2. Idem Euſeb. lib.2. hiſt. c.1. Nicephor. lib.1. c.7. cum 21. & lib.2. cap.3. ubi in hanc ſententiam refert Hippolyt. Portuenſem, & lib.3. c.10. Origen. Matth.13. ubi dicit, hanc ſententiam inventam eſſe ad perpetuam B.Mariæ virginitatem tuendam. Idem Gregor. Nyſſen. orat.2. de Reſurrect. Chriſti. Ex Latinis docuit hoc etiam Hilar. can.1. in Matth. & Ambr. ad Galat.1. & de inſtitutione virginis c.6. Nec contradicit Auguſt. in expoſitione ejuſdem epiſtolæ, ubi ſub disjunctione inquit, Jacobum domini fratrem, vel ex filiis Joſeph de alia uxore, vel ex cognatione Mariæ matris ejus, intelligi debere. Eandem ſententiam ſecutus eſt Platina in vita D.Petri, quanquam ſub disjunctione, ut infra dicam. Addit vero Origen. opinionem hanc ortam fuiſſe ex quodam Evangelio Hebræorum, Petro adſcripto, aut Jacobo, quod a Seleucio hæretico ſcriptum eſſe, teſtatur Innoc.1. Ep.3. ad Exſuper. c.7. Auguſt. lib. de fid. cont. Mani. c.38.

Tertia ſententia hic referri poterat aſſerens, hos dici *fratres Domini*, quia erant filii ſororum Virginis, & nepotes S.Annæ. Sed infra occurret commodior locus illam tractandi.

Dicendum ergo primo eſt, hos fratres Domini non fuiſſe filios B.Virginis, idque non ſolum certa fide, & traditione haberi, ſed etiam ex Evangeliis colligi poſſe. Prior pars hujus aſſertionis ex præcedenti ſectione conſtat, cum oſtenſum ſit Deiparam perpetuo virginem permanſiſſe. Poſterior pars probatur, quia ex Evangeliis colligi poteſt, hos, qui dicuntur *fratres*, habuiſſe aliam matrem præter Virginem. Quod ita probatur. Nam Joan.19. legimus fuiſſe juxta crucem tres mulieres, matrem Domini, ſororemque ejus Mariam Cleophæ, & Mariam Magdalen. Matth. autem 27. & Marc.15. numerantur *Maria Magdalena*, *Maria Jacobi*, *& Joſeph mater, & mater filiorum Zebedæi*; ſeu *Salome* (ut Marcus inquit) illã vero matrem Jacobi, & Joſeph (qui aliis locis dicuntur *fratres Domini*) non fuiſſe Deiparam, certum eſſe videtur. Primo, quia ubicumque fit mentio Deiparæ cum aliis mulieribus, ipſa primo loco numeratur, prout dignitatem ejus decebat, ut patet Joan.9. vel certe ultimo loco, & ſingulariter ſeparata ab aliis, ut Actor.1. *cum mulieribus, & Maria matre Jeſu*. Et confirmatur ſecundo, quia Matth. c.28. agens de Reſurrectione Chriſti ſic inquit: *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum*. Ubi conſtat illam alteram Mariam fuiſſe, quam c.27. vocaverat *Mariam Jacobi, & Joſeph matrem*, de qua ibidem ſubdiderat: *Erat autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria ſedentes contra ſepulchrum*, quod ex Marc.16. apertius colligitur, & Luc.24. illa ergo *Maria Jacobi* non erat B.Virgo. Probatur conſequentia argumento facto, quia inter illas duas Marias de Magdalena fit mentio præcipua, & indicatur fuiſſe ferventiorem in fide, & charitate, & in privilegio, quod a Chriſto ſuſcepit videndi illum ante alios in die Reſurrectionis, ut patet ex Marc.15. At vero, ſi Maria Jacobi fuiſſet B.Virgo, in nulla iſtarum rerum fuiſſet Magdalenæ poſtpoſita. Unde eſt tertium argumentum, quia incredibile eſt B. Virginem fuiſſe aliquam ex mulieribus, quæ ad ungendum corpus Chriſti mortuum tanta ſolicitudine iverunt in die reſurrectionis, quia (ut ex ipſo facto, & Evangeliis colligitur) quamvis illæ mulieres pie agerent, imperfectam tamen habebant fidem, magnaque ignoratia circa Chriſti myſteria laborabant. Adde Luc.24

delira-

deliramenta viſa eſſe Apoſtolis,quæ hęc Maria Jacobi cũ aliis narravit. Quis autẽ credat tam fuiſſe ſtupidos,ut nõ majorẽ fidem,& reverentiam illi deferrent,ſi mater Domini fuiſſet?Unde Bern.tractans de paſſioneDomini c.2. dicit,Deiparam nõ fuiſſe officioſam circa corpusDomini defunctũ,quia de fideReſurrectionis ejus erat certiſſima, & in omnibus myſteriis ab Spiritu S.edocta,& inſtructa. Et cõmunisEccleſiæ ſenſus eſſe videtur B.Virginẽ domi, glorioſum expectaſſe advẽtum filii, ejuſque ibidem,ante omnes alios conſpectu meruiſſe frui. Quarto, eſt optima conjectura D.Th.hic a.3.ad 6.B Virginem in Evangelio non cognominari,niſi a filio. Appellatur enim *Mater Jeſu, vel de qua natus eſt Jeſus.* Unde Lucas, qui in Evang. c.24. alteram *Mariam Jacobi* nominaverat, Act.1.Virginẽ vocat *Mariam matrem Jeſu*,propter quod ab Ignatio appellatur *Maria Jeſu*,quia hęc erat maxima ejus dignitas.Cur enim prętermiſſoChriſto vocaretur *mater Jacobi & Joſeph*, ſi illa eadẽ eſſet *mater Jeſu*? Quinto tandẽ hoc docent Patres, Hier.Matt.12.& 27.& contra Helv. & lib.de viris illuſtribus in Jacobo, Beda lib.4. in Marcũ c.44.D.Th.lect.4. in c.11.Joan. Euthym.ſuo cap.68. in Matth.27.ubi contrariam ſententiam *abſurdam* vocat.

Ex his ergo aperte concluditur, quod intendimus, ſcilicet,Jacobum,& Joſephum non fuiſſe filios B.Virginis, ſed alterius Marię,& tamẽ iſti dicuntur, *fratres Domini*; ergo hæc appellatio non inde ſumpta eſt,quod ex eodem utero fuerint nati. Eadem autem ratio eſt de omnibus aliis,quibus hæc appellatio in Scripturis tribuitur.

Secundo,colligo lapſos fuiſſe nõnullos antiquos exGręcis, qui exiſtimarunt B.Virginem fuiſſe illam Mariam, quę cumMagdalena venit ad ungendum Chriſtum in die Reſurrectionis.In qua ſententia fuerunt Gregor.Nyſſ.& Theoph.locis ſupra citatis,&Niceph.l.1.hiſt.c.33.& indicat Sedul.l.5. Paſchalis circa finem,dicit enim,Virginem in die Reſurrectionis iviſſe ſummo mane ad corpus Domini ungendum.Eſt enim hæc ſententia ab omni ratione aliena,ut oſtendi.Intelligendum eſt autem,hos auctores non ſenſiſſe cũHelvidio,quia nõ dicunt,B.Virginẽ vocari *matrẽ Jacobi & Joſeph*,quia illos genuiſſet,ſed quia erat ſponſa Joſeph,cujus ipſi erant filii.Unde incõſtanter loquitur Niceph.qui illã Mariã Jacobi dicit fuiſſe uxorẽ Judæ Apoſtoli,ſentiens illã Mariã,quę ivit cum Magdalena ad ſepulchrũ,non fuiſſeMariãJacobi,quod repugnat Evangelio,ſed de his mulieribus multa ibi commentatur Niceph.quę nec auctoritatem,nec fundamẽtum habent.

Tertio,pro infra tractandis,probabiliter ex dictis colligo,MariamCleophę ſororemVirginis,cujus Jo:meminit c.19. eſſe eandem,quæ ab aliis dicitur, *Maria Jacobi & Joſeph*,quæ ſententia Hier.contra Helv.quam tenet etiã D.Th. lect.5. ſuper adGal.1.& Chryſ. hom.19.in Matt. ubi dicit MariãJacobi fuiſſe ſororem matrisDomini.Cõſtat autem in Jo:19.MariamCleophę vocari *ſororem Domini*,& probatur.Quia inEvangeliis pręter B.Virginẽ,& Mariam Magdalenam, non fit mentio alterius mulieris ſectatricis Chriſti,quę Maria vocaretur,niſi unius tantũ. Nam mater filiorumZebedęi nunquam vocatur *Maria*, ſed *mater* tantum *filiorum Zebedæi*.Quod etiam exEvãgelio Matthæi non obſcure colligitur, cum ita loquitur, *Maria Magdalena,& altera Maria*:indicat enim in toto illo negotio paſſionis,&ReſurrectionisChriſti,non interveniſſe,niſi alteram Mariam præter Magdalenã,quia deB.Virgine ibi non erat mentio,nec eſſe poterat,ut dixi: ergo illa Maria, cujus Matth.& Joan. meminerunt, erat eadem;igitur Maria Jacobi eſt eadẽ quæ alio nomine appellatur *Maria Cleophæ*. In Scriptura n. fęminę interdũ a filiis,interdum a maritis cognominantur.Hęc ergo,quę *Mater Jacobi & Joſeph* dicitur,dicitur etiam *Maria Cleophæ*,quę fortaſſe illius erat uxor(ut infra dicã).Hunc autẽ Cleopham fuiſſe fratrem Joſephi ſponſi Virginis Euſeb. ex Hegeſip.tradit lib.3.hiſt.c.10.aliàs 11.& Niceph.l.1. c.33.& l.3.cap 9. idemque multi ex antiquis auctoribus ſequuntur. Quod pro iis, quæ dicemus,annotandum eſt.

Dico ſecundo.Hi,qui in Evangelio dicuntur fratres Domini,non fuerunt aJoſepho ſponſoVirginis geniti,neque hac de cauſa illo nomine appellantur. Hanc concluſionẽ docuitBedaJo.2.Mar.6.&Luc.9.Theod.adGal.1.Anſel. Matt.12.&probatur primo,teſtimonio omnium illorum Patrum,qui docentB.Joſephum fuiſſeVirginem.Hieron. in Matt.& lib.cõtra Helv.in fine:*relinquitur*,inquit,*virginem permanſiſſe cum Maria, qui Pater Domini meruit appellari.* Aug.ſer.14.deNativ. introducit Angelum ita loquentẽ cum Joſeph. *Habe ergo,Joſeph,cum Maria conjuge tua communem virginitatẽ membrorum,quia de virgineis membris virtus naſcitur Angelorum. Sit Maria ſponſa Chriſti in carne ſua virginitate ſervata,ſis autem & tu Pater Chriſti,cura caſtitatis,& honorificẽtiæ*;& inf. *gaude Joſeph virginitati Mariæ,qui ſolus meruiſti virginale affectum poſſidere conjugii, quia per meritum virginitatis ita ſeparatus es a cõcubitu uxoris,ut pater dicaris Salvatoris*.In quibus verbis nõ ſolum veritatem docet, ſed etiam congruentiſſimas rationes indicat.Idẽ Rupert l.1.de glor.& hon.filii hominis inMatt.quod confirmat: tum quia decuit virginem permãſiſſe eum,qui *Pater Domini meruit appellari*:tum etiam,quia cuſtos futurus erat virginitatis Mariæ. Quam congruentiam ita confirmat D.Th.lect.5.in Ep. ad Galat.quia ſi Dominus noluit matrem virginem,niſi virgini commendare,quomodo ſuſtinuiſſet ſponſum ejus non fuiſſe,& perſtitiſſe virginem?& eandem ſententiam indicat Bern.ſer.2.in *Miſſus eſt* circa fin.Clarius eam docet Hugo de S.Vict.q.5.in Epiſt.ad Gal.Pet.Dam.Ep.11.c.4. dicit hanc eſſe *Eccleſiæ fidem*, id eſt, univerſalem ac piam credulitatem. Eam denique communiter ſecuti ſunt ſcholaſtici in 4.d.30. ubi Palud. q.2.a.2.Major.q.4. & alii,quos referemus art.ſeq.ubi D. Th.dicit,Joſeph ſimul cum Maria virginitatem voviſſe. Sequitur etiam Gerſ. ſer.de Nat.Mariæ conſ.3.Lipom. in vita S.Joſeph. Secundo probatur concluſio,quia ex dictis in 1. concluſione conſtat, matrem Jacobi, & Joſeph fratrum Domini, ſimul vixiſſe cum B.Virgine; ergo non eſt veriſimile fuiſſe uxorem Joſephi,neque illum habuiſſe ſimul duas viventes uxores. Primo, quia licet in lege veteri interdum licuerit duas ſimul habere uxores, tamẽ neque conſtat illam conſuetudinem uſque ad Chriſti tẽpora duraſſe,nec probabile eſt Joſeph ea fuiſſe uſum, pręſertim cum pauper eſſet, nec facile poſſet tantam alere familiam. 2. quia non decebat B.Virginem ſecum habere ſociam ejuſdem mariti conjugem, neque habere virũ, qui affectum ſuum,& officium cum alia communicaret, ſed illud maxime indecens erat,quod eodem nimirum tẽpore,quo cum Virgine habitabat,mulierẽ aliam cognoſceret. 3.maximum impedimentum illi fuiſſet ad miniſterium,& officiũ,ad quod aſſumebatur Oportebat enim eſſe expeditum,& liberum omnibus aliis curis,& obligationibus,ut poſſet Virgini,& pueroJeſu deſervire,& cum eis itinera agere;& c.4.ſatis videtur hoc colligi ex verbo Angeli Matth.2. *Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, ubi indicatur unam tãtum habuiſſe conjugem,& præſertim vocatam Mariam; illa ergo MariaJacobi non erat uxor S.Joſephi;ergo nec ejus filii erant geniti a Joſeph.Supponimus enim,& illos fuiſſe legitime natos,& Joſephum virum juſtum non fuiſſe fornicarium. Tertio probatur,quia in Evangelio habemus alios parentes horum fratrum Domini præter Joſeph,nã JacobusMinor,& *frater Domini* dicitur *Jacobus Alphæi*, Matt.10.Marc.3.Luc.6.Act.1.in quibus locis alterJacobusMajor dicitur *Jacobus Zebedæi*,conſtat autem ſic eſſe dictum,quia erat filius ejus,ut patet Matth.27.Eſt enim hæc phraſis Scripturæ, ut filius a patre cognominetur 1. Machab.1. *Alexander Philippi*;ergo *Jacobus Alphæi* dicitur, quia erat filius ejus,non ergo erat filius S. Joſeph. Quis enim audeat dicere eundem eſſe Alphæum,qui Joſeph? aut ſponſum Virginis fuiſſe binominem, vel aliter appellari in Evangelio, quam Joſeph?

Joſeph Mariæ ſponſus Virgo ſemper fuit.

Dicet aliquis hanc rationem ſupponere Jacobũ Alphæi eſſe eundem,qui *frater Domini* dicitur,quod tamen non omnes fortaſſe concedent. Reſpondetur hic inculcari difficultatem infra tractandam,& ideo breviter nunc dicitur,illud ſuppoſitum eſſe veriſſimum,ut cõſtabit aperte conferendo inter ſe loca Matt.10.12.& Act.1.ubi *Jacobus Alphæi* numeratur inter Apoſtolos, & unus Jacobus Apoſtolus *frater Domini* dicitur, quem conſtat non eſſe alium quam *Jacobum Alphæi*,nã de Jacobo Zebedæi omnes conſentiunt, non eſſe vocatum fratrem Domini. Similis ratio hic addi poteſt, quia Simon unus ex fratribus Domini fuit filius Cleophæ, ut ex Hegeſippo antiquo,& gravi auctore refert Euſeb.l.3.hiſt.c.10.& 16.aliàs c.11. & 32.Niceph.l.3.c.2.& 9.Conſtat autemCleophã fuiſſe diſtinctum a Joſeph,&(ut ferunt)fuiſſe fratrem ejus.Reſponderi ſolet illum fuiſſe filium naturalemJoſeph,vocari autem filium legalem Cleophæ, cujus uxorem Joſeph duxe-

Objectio.

Reſpon.

duxerat, ut ſemen ejus excitaret, juxta legem Deut. 25. Sed hæc reſponſio aperte repugnat menti Hegeſippi, & Euſebii, qui ſine dubio loquuntur de filio naturali, & deinde eſt conficta ſine fundamento. Adde non omnes filios genitos a fratre, appellatos eſſe ſecundum legem filios alterius fratris defuncti, ſed ſolum primogenitum, ut patet ex Deuter. cap. 25. cum expoſitione Auguſt. q. 46. ſuper Deut. Alia, quæ in 2. ſententia dicuntur de ætate S. Joſeph, infra q. 29. examinabuntur.

Dico tertio: hi fratres Domini, ſolum ita appellati ſunt propter aliquam conſanguinitatē veram vel exiſtimatā, quā cum Chriſto Domino ſecundum carnem habuerunt. Hæc eſt ſententia D. Hier. contra Helv. & Aug. l. 22. contra Fauſt. c. 35. & tract. 10. & 28. in Jo: Bedę l. 2. in Marc. ſuo c. 23. & l. 3. in Luc. ſuo c. 30. & aliorum, quos infra referam. Et ſequitur neceſſario ex dictis, quia (ut Hier. ait) quatuor modis ſolent in Scriptura fratres appellari. Primo, proprie, & in rigore, quia vere ſunt naturales fratres, ut Jacob & Eſau, & hunc modū jam excluſimus. Secundo, latiſſime, ſcilicet affectu, & amore, quomodo Chriſtus Jo: 20. Apoſtolos *fratres* ſuos vocat. Tertio etiā late, gente, ſeu natione, quomodo Deut. 17. omnes Iſraelitæ *fratres* dicuntur; & hi duo modi non ſufficiunt in pręſenti, ut per ſe conſtat, quia his modis omnes Judæi poſſent fratres Chriſti vocari; ſupereſt ergo quartus, & medius modus, ſcil. ut propter aliquam ſpecialem propinquitatem carnis *fratres* dicti fuerint. Eſt enim hæc phraſis frequens in Scriptura, ut conſtat ex Gen. 13. ubi Loth & Abraham dicuntur *fratres*, cū tamē conſtet ex c. 11. Loth fuiſſe nepotē Abrahā. Similiter c. 29. Jacob & Laban dicuntur *fratres*, & ſimilia facile occurrent. Et videri poſſunt apud Hier. d. lib. contra Helv. & Aug. l. 16. de Civ. c. 19. & Epiph. hær. 39.

Declarandum vero breviter ſupereſt, quænā fuerit propinquitas horum, qui *fratres* Chriſti dicuntur, cum ipſo Chriſto. Fuit enim vulgaris, quædam ſententia hos fratres Domini fuiſſe conſobrinos Chriſti filios ſororum Virginis. Dicunt enim Annam matrem Virginis poſt mortem Joachim nupſiſſe alteri viro, qui Cleophas nominaretur, & ex illo peperiſſe Mariam Cleophæ matrem Jacobi, & aliorū ex fratribus Domini. Rurſus vero, defuncto Cleopha Annam nupſiſſe alteri, ſcil. Salome, & ex eo tertiam peperiſſe filiam, quam in Evangelio dicunt vocari *Mariam Salome*, & matrem filiorum Zebedæi, Joannis ſcil. Evangeliſtę, Jacobique majoris. Hanc ſententiam docuit Gloſſa ordin. ſuper c. 1. Ep. ad Gal. & Hugo de S. Vict. ibid. in q. ſupra cit. quam ſequitur Echius in ſer. de feſtiv. S. Annæ: & favet Beda Act. 1. dicens Mariam Jacobi fuiſſe *materteram Chriſti*, atque adeo naturalem ſororē Virginis, & idem habet Gloſſa interlinealis Act. 1. Denique Jo. 19. expreſſe vocatur Maria Cleophę *ſoror Mariæ* Virginis. Diximus autem ſupra, hanc eandem eſſe Mariam Jacobi. Unde Hier. contra Helv. aperte docet hanc Mariā Jacobi fuiſſe ſororē Virginis. Idē habet Matt. 12. & 27. idē in l. de Script. Eccl. in Jacob. & Iſid. in l. de vita & mor. SS. Patrū.

Sed hæc ſententia nec veriſimilis eſt, neque ullo nititur probabili fundamēto. Primum, quia (ut ex antiqua Patrū traditione oſtendimus) Anna uſque ad ſenilē ętatem ſterilis fuit, poſteaque divino dono Virginem concepit; qui ergo credibile eſt poſt partum Virginis, & mortem Joachim, ad ſecundas, & tertias tranſiſſe nuptias? Secundo, quia ſupra ex Evangeliis oſtendimus, præter B. Virg. & Mariam Magd. non fieri mentionem, niſi alterius Marię; ergo ſine fundamento duæ aliæ introducuntur. Et quamvis alia ratione probabiliter admitti poſſent, diſtinguendo Mariam Jacobi a Maria Cleophę (ut facit Greg. Nyſſ. or. 2. de Reſ. quem alii ſequuntur) tamen quod hęc opinio dicit de Maria Salome, omnino eſt improbabile, & non ſatis conſideratum. Quia in Evang. nunquam hæc vocatur Maria, ſed ſimpliciter *Salome*, ut patet Marc. 15. quod non eſt nomen viri, ſed fœminæ, ut recte Hier. notavit, & ex Joſepho, & Hegeſ. & aliis hiſtoriographis conſtat. Nā ſicut a Joanne *Joanna*, ita a Salomone *Salome* dicta eſt. Et veriſimile eſt (quod notavit Origen. tract. 35. in Matt. ſub fin.) hanc Salome fuiſſe matrem filiorum Zebedæi. Nam Matt. c. 27. & Marc. c. 15. earundem trium mulierum videntur facere mentionem, & alter vocat tertiam illarum *matrem filiorum Zebedæi*, alter vero *Salome*. Quod autē hæc fuerit filia B. Annæ, & quod filii Zebedæi fuerint cōſobrini Chriſti, gratis confictum eſt ſine teſtimonio Scripturæ, vel alicujus antiquę hiſtorię. Tertio docuit B. Virginem unigenitam eſſe matri ſuę, ut certius conſtaret miraculoſe fuiſſe in ſenectute, & ex ſterili conceptam, & ita obſervatum videmus in illuſtrioribus perſonis, quæ hoc modo conceptę ſunt, ut in Iſaac, Joanne Bap. & ſimilibus. Quarto, nec D. Hier. nec ullus ex antiquis Patribus hiſtoriam hanc de triplici Maria, tribuſque filiabus Annæ docuit. Nam Hieron. cum aliis antiquis ſupra citatis ſolum Mariam Cleophę dicunt eſſe ſororem Virginis, quod etiā dicit Evangelium: alterius autem ſororis non meminerunt, ſicut neque Evangelium. Quomodo autem illa fuerit ſoror, non explicant: non eſt autem neceſſe fuiſſe ſororem naturalem in primo gradu. Nam ſicut ſupra dicebamus conſobrinos, vel conſanguineos vocari *fratres* in Scriptura: ita fœminæ vocantur *ſorores* propter aliquem conſanguinitatis gradum. Addo præterea, quamvis admitteremus Annam habuiſſe aliquam aliam filiam præter Virginem, convenientius foret conſequenter aſſerere illam fuiſſe filiam Joachim, quā illas ſecundas, & tertias nuptias Annę confingere, gravitati, ac temperantię illius parum conſentaneas, & amori, quem erga B. Virginem habuiſſe credendum eſt. Quanquam neque hoc verum eſſe exiſtimem, nam fere omnes antiqui Patres explicantes primum caput Matthæi, & genealogiam Chriſti, docent, vel ſupponunt B. Virginem fuiſſe unigenitam, & hæredē parentis ſui Joachim. Quod ſane dignitatem ejus maxime decebat. Addo denique, ſi ætatum, ac temporum ratio diligenter ſupputetur, facile intelligi poſſe, Simonem, qui fuit unus ex fratribus Domini, & poſtea ſucceſſit Jacobo in Epiſcopatu Jeroſol. & tandem (teſte Euſeb. l. 3. hiſt. c. 10. & 26.) martyrio affectus eſt 10. Trajani anno, cum ad 120. ætatis ſuæ annum perveniſſet, conſtare inquam poſſe, hunc Simonem pluribus annis fuiſſe ætate grandiorē Chriſto, quod aperte repugnat cum prædicta opinione. Quia cum B. Virgo conceperit Chriſtum, ſtatim ac fuit apta ad concipiendum, ſi Simō erat filius minoris ſororis Virginis, neceſſe eſt, ut poſt Chriſtum fuerit conceptus. Et fere idem argumentum de Jacobo fieri poteſt, qui 7. Neronis anno, hoc eſt 63. a nativitate Chriſti mortuus eſt, ſi tamen verum eſt, quod Epiph. addit hær. 78. illum, cum 96. ætatis annum ageret, martyrio fuiſſe coronatum. Et fere eodem argumento concludi poteſt, Jo: Evang. non fuiſſe filiū tertię ſororis virginis, quia oportuiſſet aliquot annos natum fuiſſe poſt Chriſtum: cum tamen conſtet in principio imperii Trajani, ab ortu Chriſti 100. anno, cum ipſe jam 99. ętatis annum ageret, defunctum eſſe. Propter quæ merito D. Th. lect. 5. ſuper ad Gal. 1. hiſtoriam hanc de tribus filiabus Annæ rejicit. Et ejuſdem ſententiæ videntur eſſe Euthym. & Theophyl. Joan. 9. Janſen. c. 143. concordiæ, Caniſius lib. 1. de B. Maria c. 4. circa finem, & indicat Canus lib. 11. de locis cap. 5. ad 2.

Virgo unigenita Joachim, & Annæ.

Quarto ergo dicendum eſt, incertum eſſe, propter quem gradum conſanguinitatis, vel propinquitatis hi fuerint dicti fratres Chriſti, imo neque an vere conſanguinei fuerint, vel tantum putati. Et ſi humanę hiſtorię fides habēda eſt, ex illa ſolum colligitur, hos fuiſſe exiſtimatos conſobrinos Chriſti ex parte Joſephi exiſtimati Patris ejus. Hoc ita declaratur. Nam (ut ſupra ex Euſeb. l. 3. hiſt. c. 11 & Hegeſip. retulimus) Cleophas erat frater Joſephi ſponſi Virginis, & Simeon frater Domini erat filius Cleophę (ut ex eiſdem auctoribus retulimus) & Maria mater Jacobi, & Joſephi eſt eadem cum Maria Cleophæ, ſic dicta, quia erat uxor ejus; ergo qua ratione Joſeph exiſtimatus eſt pater Chriſti, eadē Cleophas haberi potuit Patruus Chriſti, & filii ejus conſobrini Chriſti, hac ergo ratione appellari potuerunt *fratres Chriſti*. Hæc ſententia ſic explicata ſumitur ex pluribus auctoribus citatis, & ex Chryſ. Act. 1. & hom. 5. in Matt. dicit Jacobū fratrē Domini ita eſſe vocatum, *fratrem Domini*, ſicut Joſeph appellatus eſt pater ejus. Miror tamen, cur ibi Chryſ. numeret Joannem inter *fratres Domini*, cum in Evangel. nunquam hoc nomine nuncupetur. Approbat etiā hanc expoſitionem Aug. l. q. ſuper Matt. q. ult. Et hinc etiā intelligi poteſt, cur Maria Jacobi dicta fuerit *ſoror* virginis, quia nimirū ambę erāt uxores duorū fratrum, & ideo inter ſe *ſorores* dicebantur.

Quinam in Evangelio fratres Christi dicantur, & quomodo.

Una tantum ſupereſt difficultas circa dicta, quæ hoc loco prętermittenda non eſt. Nam in Evangelio Jacobus Minor frater Domini dicitur *Jacobus Alphæi*, ex quo ſupra docuimus fuiſſe filium ejus. Quomodo ergo nunc dicimus fuiſſe filium Cleophæ? quo loco ſeſe inſinuat gravis illa quæſtio, an Jacobus Alphæi fuerit idem qui

Dubium.

qui Jacobus frater Domini, *Juſtus* appellatus, & primus Jeroſolymitanus Epiſcopus ab Apoſtolis conſtitutus. Eſt enim graviſſimorum virorum opinio, qui hos diſtinctos fuiſſe ſentiunt, atque adeo non duos tantum, ſed tres fuiſſe Jacobi nomine appellatos, duos ex numero duodecim Apoſtolorum, ſcilicet Jacobum Alphæi, & Zebedæi, & tertium cognominatum, *juſtum, & fratrem Domini*. Hæc ſententia ſumpta eſt ex Clemente in libris recognitionũ, in quibus ſæpe videtur diſtinguere Jacobum fratrem Domini a duobus Apoſtolis Jacobi nomine appellatis. Sed quia illi libri apocryphi cenſentur, apertius, & probabilius fundatur hæc opinio in auctoritate ejuſdem Clementis lib. 2. conſtit. Apoſtol. c. 59. ubi hunc Jacobum videtur inter ſeptuaginta duos diſcipulos numerare, dicens: *Nos qui digni facti ſumus, ut eſſemus teſtes adventus ipſius, cum Jacobo fratre Domini, & aliis ſeptuaginta duobus, & ſeptem diaconis*. Sed hic locus etiam exponi poſſet. Clarius ergo in lib. 6. c. 12. & 14. ſigillatim numerat duodecim Apoſtolos, & inter eos Jacobum Zebedæi, & Jacobum Alphæi, & poſtea addit, *Jacobum fratrem Domini, & Paulum*. Idem fit expreſſe in Miſſa, qua utuntur Æthiopes in quadam deprecatione per Apoſtolos, & alios ſanctos. Et hanc ſententiam ſecutus eſt Epiphan. hæreſ. 76. & Dorotheus in ſynopſi, & Niceph. 2. lib. hiſt. c. 44. Et inſinuat Cyri. Jeroſo. catech. 14. eandem ſecutus fuit Hieron. Iſai. 17. & ad Galat. 1. & in eam videntur inclinare omnes, qui dicunt, Jacobum Minorem fuiſſe filium Alphæi, Jacobum autem fratrem Domini filium vel Joſephi, vel Cleophæ, ut Chryſoſt. Theodor. Theophyl. & alii ſupra citati. Favet etiam huic ſententiæ Anacletus Papa in Epiſt. 2. decretali, ubi primum ait Jacobum fratrem Domini fuiſſe ordinatum Epiſcopum Jeroſolymitanum a Petro, Joanne, & Jacobo Apoſtolis: indicat ergo illum non fuiſſe Apoſtolum, quia infra ipſe ſubdit omnes Apoſtolos a Chriſto accepiſſe parem poteſtatem. Unde communis ſententia eſt omnes fuiſſe immediate a Chriſto, vel Spiritu Sancto Epiſcopos ordinatos, ergo Jacobus, qui ordinatus fuit ab Apoſtolis, fuit extra Apoſtolorum numerum. Favet præterea Nicol. 1. ad reſcripta Bulgarorum c. 92. quem refert Turria. in ſchol. ad Clementem lib. 6. c. 10. pag. 81. ubi dicit eas Eccleſias habendas eſſe patriarchales, in quibus Apoſtolos ſediſſe conſtat, ſcilicet *Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam*; & infra dicit: *Jeroſolymitanam Eccleſiam etiam eſſe in honore habendam*; ſentit ergo Jacobum, qui in illa ſedit, non fuiſſe Apoſtolum. Tandem videtur poſſe colligi hæc ſententia ex 1. ad Cor. 15. ubi Paul. de Chriſto poſt Reſurrectionem loquens, inquit: *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim, deinde pluſquam quingẽtis fratribus, deinde viſus eſt Jacobo, deinde Apoſtolis omnibus, deinde tanquam abortivo viſus eſt mihi*. Quibus verbis videtur ab Apoſtolis Jacobum diſtinguere. Quod ſi vera eſt hæc ſententia, facile expeditur difficultas tacta, nam cum hæ perſonæ diſtinctæ fuerunt, quamvis eodem nomine appellatæ, nil mirum eſt, ſi diverſos patres habuerint, Alphæum ſcilicet & Cleopham.

Altera vero opinio eſt, tantum fuiſſe duos Jacobos diſcipulos, & Apoſtolos Domini, atque ita eundem fuiſſe Jacobum Minorem, & Alphæi, cognominatum *juſtum, & fratrem Domini*, Apoſtolum, & primum Jeroſolymorum Epiſcopum. Quæ ſententia eſt ſine dubio verior, & ſolidior, ut late probat Hieron. contra Helvid. & tenet Euſeb. Cæſarien. lib. 2. hiſt. c. 1. cum Clemen. Alexan. lib. 6. ſtromat. idem Iſidor. lib. de vita, & obitu SS. Patrum, & ſentit Chryſoſt. hom. 47. in Joan. ubi dicit Jacobum fratrem Domini fuiſſe Apoſtolum, & hom. 42. in Matth. ubi dicit, Jacobum Alphæi fuiſſe lapidatum a Judæis, & hom. 33. dicit Jacobum Alphæi, & Judam Thadæum fuiſſe fratres. Et colligi poteſt primo hæc ſententia ex Paul. ad Galat. 1. ubi Jacobum fratrem Domini Apoſtolum vocat: *Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Jacobum fratrem Domini*: cum tamen in Scriptura nullus vocetur Apoſtolus præter duodecim, & Paulum, & c. 2. hunc Jacobum columnam Eccleſię vocat cum Petro & Joanne, ſignificans fuiſſe ejuſdem dignitatis & auctoritatis. Unde Act. 15 in Conc. Apoſtolorum Jacobus Apoſtolica auctoritate ſententiam dicit. Prӕterea, Canonica epiſtola, quam a Jacobo ſcriptam habemus, ſcripta ſine dubio fuit a Jacobo Jeroſolymorum Epiſcopo, ut eſt omnium communis ſententia, ut patet ex Hieron. lib. de Scriptor. Eccleſ. in Jacobo, & Euſeb. lib. 2. hiſt. c. 22. Unde & ad Judæos diſperſos ex Jeruſalem ſcripta eſt, & tamen, & in titulo ejus, & in Conc. Trid. ſeſſ. 4. ſcripta a Jacobo Apoſtolo dicitur. Quod etiam affirmat idem Hieron. lib 2. contra Pelagian. & Epiphan. in Epiſt. ad Joan. Hieroſol. Tertio, maxime urget Eccleſiæ auctoritas, tantum enim celebrat unius Jacobi Minoris feſtum, & illum dicit fuiſſe Jacobum Alphæi Apoſtolum fratrem Domini, & a Judæis fuſte fullonis occiſum. Quarto, eſt argumentum Hieron. quia in Evangelio vocantur *Jacobus Minor, & Major*, ut diſtinguantur, & cognoſcantur. Hęc autem relatio tantum eſt inter duos, & ſi plures eſſent, nõ ſatis illo modo diſtinguerentur. Denique de cęteris Apoſtolis legimus in hiſtoriis, in quibus Provinciis prædicaverint, & ubi mortui, vel martyrio coronati fuerint, de Jacobo autem Alphæi nihil legimus. Nam quæ Niceph. lib. 2. c. 40. commentatur, nullum fundamentum, nec auctoritatem habent. Signum ergo eſt hunc eſſe Jacobum, cui Jeroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt, & in ea uſque ad martyrium permanſit; eſt ergo idem, qui frater Domini. Quod non obſcure colligitur ex hiſtoria Hegeſippi, quam refert Niceph. lib 2. hiſt. c. 22. Quæ conjecturæ ſi recte ponderentur, majoris ſunt ponderis, quam quæ in contrarium afferebantur, nam locus Pauli 1. ad Corinth. 15. nihil ad cauſam facit, quia potuit Chriſtus poſt Reſurrectionem interdum apparere ſoli Jacobo, interdum vero omnibus Apoſtolis ſimul, & hoc narrat Paulus. Ex quo non poteſt inferri Jacobum non fuiſſe Apoſtolum, ſicut etiam dicit apparuiſſe Petro ſingulariter, & poſtea dicit apparuiſſe Apoſtolis. Cyril. autem Jeroſol. ibi citatus eodem modo loquitur, Hieronymus vero ſuam ſententiam emendavit. Locus autem Clementis fortaſſe corruptus eſt, nam illi libri non cenſentur in rebus omnibus eſſe integri, & incorrupti. Alii vero auctores Gręci ibi citati in iis rebus, quæ ad hiſtoriam pertinent, non ſunt magnæ auctoritatis. Quod vero de ordinatione Jacobi Anacletus dicit, intelligendum eſt, non quoad conſecrationem, ſeu poteſtatem ordinis, ſed quoad ſpecialem inſtitutionem, & deſignationem; per quam Jeroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt ſpeciali curæ Jacobi Apoſtoli, ita ut ille eſſet proprius, & ſpecialis illius Epiſcopus. Quod non habuit immediate a Chriſto, ſed a Petro (ut dicit Chryſoſt. hom. 87. in Joan.) Denique locus Nicolai primi potius favet noſtræ ſententiæ, nam concedit Jeroſol. Eccleſiam eſſe patriarchalem, licet propter Petri auctoritatem Antiochenam Eccleſiam illi præferat. Reſpõſio ad argumenta oppoſitæ ſententię.

Hac ergo ſuppoſita ſententia ad difficultatem poſitam variis modis reſponderi poteſt. Primo enim Hieronymus (quem Beda ſequitur) dicit probabile eſſe Mariam matrem Jacobi non eſſe dictam *Mariam Cleophæ*, quia eſſet uxor ejus, ſed a patre vel familia fuiſſe ſic nominatam. Sed hoc non admodum placet, quia non habet fundamentum in hiſtoriis, imo neque eſt conſentaneum illis, ut ſupra ex Hegeſippo, & Euſeb. citatum eſt. Alii, ut Cæſar Baronius, dicunt quatuor fratres Domini, qui in Evangelio numerantur, non fuiſſe inter ſe fratres, ſed Jacobum, & Joſeph fuiſſe fratres, & filios Alphæi, & Mariæ, Simonem vero, & Judam fuiſſe filios alterius Mariæ, & Cleophæ. Sed hoc etiam diſplicet: tum quia non habet fundamentum, & ſine cauſa diſtinguit duplicem illam Mariam: tum quia Judas frater Domini cenſetur idem, qui Judas Apoſtolus canonicę cujuſdam epiſtolę ſcriptor, ubi ſe *fratrem Jacobi* appellat. Unde Luc. 6. Judas Apoſtolus vocatur *Judas Jacobi*. Reſpondendum ergo videtur altero ex duobus modis. Primus eſt, ſi dicamus eundem hominem fuiſſe Alphæum, & Cleopham, illum tamẽ vel fuiſſe binomium, ut frequenter in Scriptura ſacra contingit, vel certe nomen ejus fuiſſe Alphæum, cognomen autem fuiſſe Cleopham, a *gentilitate, vel familia* (ut Hier. dixit) & hanc ſententiam videntur inſinuaſſe Chryſoſt. Theod. & Theoph. ad Gal. 1. cum dicunt Jacobum fuiſſe filiũ Cleophæ, & vocari in Evangelio Jacobum Cleophę. Quod enim ad voces attinet, nunquam hoc nomine vocatur, ſed in re ita appellatur, quando *Jacobus Alphæi* dicitur. Secundus modus eſt illam Mariam prius nupſiſſe Alphęo, & ex illo genuiſſe Jacobũ, & Joſeph, poſtea vero mortuo Alphæo, nupſiſſe Cleophæ, & ex illo habuiſſe Simonẽ, & Judam: inde vero factum eſſe, ut omnes dicerentur filii Cleophę, & conſequenter fratres Domini, quamvis Jacobus vere fuerit filius naturalis Alphęi. Qui modus Reſpon.

dicendi non diſplicet D.Thom.ad Galat.1. lect.5. & eſt probabilis, quamvis incertus. Utcumque tamen in hoc dicatur, non refert ad præcipuam intentionem noſtram, quia quomodocumque in hoc ſentiatur, dicendum eſt hos fratres Domini non fuiſſe filios neque Mariæ, neque Joſeph, ſed ſolum conſanguineos Chriſti, aut veros, aut exiſtimatos.

ARTICULUS IV.

Utrum mater Dei virginitatem voverit.

161. 4.d.3. q.2. art.1. q.2. & 3. & Matth.1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod mater Dei virginitatem non voverit. Dicitur enim Deuter.7. Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus. Sterilitas autem ſequitur virginitatem. Ergo ſervatio virginitatis erat contra præceptum veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat ſtatum, antequam Chriſtus naſceretur; ergo non potuit licite B.Virgo vovere virginitatẽ pro tempore illo.

2. Præterea, Apoſtolus 1.ad Corinth.7.dicit. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſiliũ autem do. Sed perfectio conſilii a Chriſto debuit inchoari, qui eſt finis legis, ut Apoſtolus dicit Rom.10. Non ergo cõveniens fuit, quod B.Virgo votum virginitatis emitteret.

3. Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 5. quod voventibus caſtitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere, damnabile eſt. Sed mater Chriſti nullum peccatum damnabile commiſit, ut ſupra habitum eſt. q.27.art.4 *Cum ergo deſponſata fuerit (ut habetur Luc.1.) videtur, quod ipſa virginitatis votum non emiſerit.*

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro de ſancta Virginitate: Annuntianti Angelo Maria reſpondit: Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? Quod profecto non diceret, niſi prius ſe virginem Deo voviſſet. cap.4. cir. prin.to.6

Reſpondeo dicendum, quod ſicut in ſecunda parte habitum eſt, perfectionis opera magis ſunt laudabilia, ſi ex voto celebrentur. Virginitas autem in matre Dei præcipue debuit pollere, ut ex ſupra dictis rationibus patet, & ideo conveniens fuit, ut virginitas ejus ex voto eſſet Deo conſecrata. 2.2. qu.88 art.6. Art.1.hujus quæſt. *Verum, quia tempore Legis oportebat generationi inſiſtere tam mulieres, quam viros (quia ſecundum carnis originem, cultus Dei propagabatur, antequam ex illo populo Chriſtus naſceretur) mater Dei non creditur antequam deſponſaretur Joſeph, abſolute virginitatem voviſſe: ſed licet eam in deſiderio habuerit, ſuper hoc tamen voluntatem ſuam divino commiſit arbitrio. Poſtmodum vero accepto ſponſo, ſecundum quod mores illius temporis exigebant, ſimul cum eo votum virginitatis emiſit.*

Ad primum ergo dicendum, quod quia videbatur eſſe lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram, ideo non ſimpliciter virginitatem vovit Dei genitrix, ſed ſub conditione, ſi Deo placeret. Poſtquam autem innotuit hoc eſſe Deo acceptum, abſolute vovit, antequam ab Angelo annunciaretur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut gratiæ plenitudo perfecte quidem fuit in Chriſto, & tamen aliqua ejus inchoatio præceſſit in matre: ita etiam obſervatio conſiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfecte quidem incepit in Chriſto, ſed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre ejus.

Ad tertium dicendum, quod verbum illud Apoſtoli eſt intelligendum de illis, qui abſolute caſtitatem vovent. Quod quidem mater Dei non fecit, antequam Joſeph deſponſaretur: ſed poſt deſponſationem ex communi voluntate ſimul cum ſponſo ſuo votum virginitatis emiſit.

COMMENTARIUS.

DUo reſpondet D.Tho. Primum affirmat Deiparam virginitatem voviſſe, quia modus operandi ex voto perfectior eſt: deinde explicat quo tempore hoc votum emiſerit, & conjungendo ſolutionem ad primum cum corpore articuli, dicit ante contractum matrimonium non voviſſe abſolute virginitatem, ſed ſolum ſub conditione, ſi Deo placeret. Quia hoc videbatur lege prohibitum Deuter.7.eo, quod tempore legis, quoniam divinus cultus per carnalem originem propagabatur, oportebat generationi inſiſtere. Poſt matrimonium vero contractum, ante Angeli annunciationem, inquit, agnoviſſe hoc eſſe beneplacitum Deo, & tunc ſimul cum ſponſo abſolutum votum virginitatis emiſiſſe. Quæ doctrina difficultatem habet non parvam, in ſeq.diſput. tractandam. Ex illa vero infert D. Thom. in ſolut. ad 3. licuiſſe Virgini matrimonium contrahere, quia non abſolute, ſed ſub cõditione tantum virginitatem voverat. In ſolutione vero ad 2.indicat, perfectionem caſtitatis voto conſecratæ Deo, in B.Virgine initium ſumpſiſſe. Quod quomodo intelligendum ſit, jam explicavimus. In argumen.3.citat D.Thom.ex Paul.1.ad Corinth.5.verba illa: *Voventibus caſtitatem, nõ ſolum nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt.* Quæ non intelligit D.Thom. dicta eſſe a Paulo, ſed ex illo loco eſſe deſumpta, quatenus ibi dicit, viduas illas, quæ, *primam fidem*, id eſt, caſtitatis promiſſionem, irritam fecerunt, & nubere volunt, habere damnationem: citantur autem ex Hieron. verba illa in cap. voventi.17. q.1. quæ apud ipſum formaliter non reperiuntur. Quamvis eandem rem doceat lib. 1. contra Jovin. col.4. ubi dicit: *Virginibus conſecratis Deo non licere quod antea licebat*, ſcilicet nubere. Reperitur vero illa ſententia apud Auguſt.lib.de bono viduitatis cap.9.

DISPUTATIO VI.

In tres ſectiones diſtributa.

De virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat.

QUamvis id, quod eſt in virginitate veluti materiale, ad corpus pertineat, forma tamen, & perfectio ejus in animo reſidet, & in voluntate ſervandi integritatem, caſtitatemque conſiſtit, ut late D.Th.docet 2.2.q.152. Et licet verum ſit virginitatem ſimpliciter non amitti per ſolum internum propoſitum coeundi, ſeu experiendi libidinem ex reſolutione ſeminis provenientem, donec in hujuſmodi externum actum prodeat: multum tamen per ejuſmodi propoſitum remittitur de perfectione, & integritate virtutis virginitatis, quæ in animo reſidet, & ideo ad hanc perfectionem pertinet quædam perpetuitas, & quaſi immobilitas in hujuſmodi voluntate ſervandi virginitatem. Inquirendum ergo ſupereſt, an ſicut in corpore, ita etiam in anima habuerit Deipara ſummam, & integerrimam virginitatis perfectionem.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo ſemper habuerit propoſitum virginitatis ſervandæ.

SUppono, non eſſe quæſtionem de propoſito illicito caſtitati contrario, nam fides, quæ docet nullum in Virgine fuiſſe peccatum, evidentiſſime docet per hujuſmodi propoſitum, aut deſiderium, nunquam ſui animi virginitatem violaſſe, aut minuiſſe. Eſt ergo quæſtio de voluntate honeſta, & licita, qualis in Virgine aliqua eſſe poteſt voluntas contrahendi, & conſummandi matrimonium. Hæretici enim hujus temporis dicunt B.Virginem ante filii conceptionem habuiſſe animum conſummandi matrimonium, & ideo illud contraxiſſe, quamquam poſtea ex Dei revelatione voluntatem mutaverit. Fundamentum eorum eſt, quia hujuſmodi propoſitum nunquam coeundi, ſecluſa Dei diſpenſatione, eſſet contra illam legem naturæ: *Creſcite, & multiplicamini.* Sed hoc fundamentum hæreticum eſt, perfectioni & conſilio virginitatis contrarium, quod docuit Paulus 1.ad Corinth.7 & contra naturalem rationem, quia lex illa neminem obligat ad contrahendum matrimonium, niſi in communis neceſſitatis articulo, extra quem, per ſe loquendo, conſilium eſt, ut caſtitas conjugio præferatur.

Igitur omiſſa hæreſi, apparens ratio dubitandi eſſe poteſt. Primo, quia B.Virgo habuit voluntatem contrahendi matrimonium, & conſequenter tradendi alteri dominium corporis ſui; ergo neceſſe eſt, ut habuerit etiam animum reddendi debitum conjugi petenti. Hoc enim, ſervata juſtitiæ lege, illud neceſſario conſequitur. Secundo, quia propoſitum Virginis ſemper eſſe debuit non ſolum licitum, ſed etiam de meliori bono, quia ſemper, quod magis beneplacitum Deo eſſe intellexit, id optavit, ac propoſuit; ſed propoſitum virginitatis in ea lege non fuiſſet de meliori bono, quia eo tempore meliores erant nuptiæ, quam continentia, ut D.Thom.hic dicit. Quod præcipue verum videtur in illis fœminis, quæ erant de tribu Juda propter ſpem Meſſiæ, quod indicat Auguſtin. tom.6.lib.de bono conjugali cap.9.dicens, in illis primis temporibus debuiſſe ſanctos viros uti conjugio propter Dei populum propagandum, ex quo Chriſtus naſciturus erat.

erat. Idem lib.14.contra Fauſt.c.13.tractans hæc verba ex Deuter.25.*Maledictus, qui non ſuſcitaverit ſemen in Iſrael*, quæ tamen in vulgata editione non habentur. Unde videtur etiam, nec licitum futurum fuiſſe tale propoſitum, quia fœminæ illius temporis habebant ſpeciale præceptum generationi vacandi, ut patet Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua*; & Deut.7. *non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus*.

Dicendum nihilominus eſt, B. Virginem a principio uſus rationis habuiſſe abſolutum, & firmum propoſitum ſervandi perpetuam virginitatem. Hanc concluſionem inſinuat D.Thom. hic dum ait, B.Virginem, *ſemper habuiſſe virginitatem in deſiderio*, non enim loquitur de

Virgo ſemper habuit propoſitũ virginitatis ſervandæ.

imperfecto deſiderio, quod *velleitas* dici ſolet (hic enim actus non ſatis eſt ad perfectam virginitatem, cum de ſe non excludat contrariam voluntatem, neque eſt, cur attribuatur Virgini cum hac imperfectione); eſt ergo ſermo de voluntate deliberata, & efficaci amore caſtitatis, quod ex parte Virginis erat. Eandem ſententiam docet Magiſt.in 4.d.30. & ibi Bonav.art.1.q.2.Scot.q.2.art.2. ſuppl.Gabr.q.1.art.2.poſt 6.concluſ.Richard. art.2.q.1. Mai.q.4.Durand.q.2.Sotus quæſt.2.art.2. ad 1. Abulenſ. Matth.1.q.30. Henric. quodlib.9. q.11. Albert. Magn. lib.de B.Maria. Hug.de S.Victor.lib.de perpetua virginitate Mariæ c.1 quam ex Scriptura, & Patribus ſequenti ſectione oſtendam. Nunc ratione utor. Primo, quia B. Virgini tribuendus eſt perfectiſſimus virtutis caſtitatis & virginitatis gradus; hic enim Dei matrem decebat, ut univerſa Eccleſia, ejuſque ſancti Doctores ſentiunt, præſertim, quia poſt Chriſtum futura erat perfectiſſimum exterioris, & interioris caſtitatis exemplar (ut elegantiſſime tractat Ambroſ. lib.2.de virgin.); ſed ad hanc perfectionem pertinet perpetuum propoſitum ſervandi virginitatem; ergo. Secundo, B. Virgo ab infantia mota eſt ab Spiritu Sancto, ut quod melius, ac gratius Deo eſſet, id amaret, & quantum in ipſa eſt, perficeret, ut in ſuperioribus viſum eſt. Sed virginitas de ſe melior eſt, ac Deo gratior, teſte Paulo primæ ad Corinth.7. ubi rationes affert, quia in Beatam Virginem aptiſſime cadunt, ſcilicet, ut virgo ſemper cogitet, quæ domini ſunt, ut tota ſit Deo dicata, corpore, & ſpiritu, neque habeat cor diviſum, &c. Ergo credendum eſt, ex prædicta Spiritus Sancti motione ſemper Virginem hunc ſtatum amaviſſe, & propoſuiſſe.

Objectio. Dicetur fortaſſe tum temporis non fuiſſe melius virginitatem ſervare, quia licet ſecundum ſe melior ſit virginitas, tamen eo tempore erat prohibita.

Propter hanc rationem quidam exiſtimant B. Virginem, antequam ſpeciali revelatione cognoſceret beneplacitum eſſe Deo, ut perpetuam virginitatem ſervaret, nunquam concepiſſe abſolutum propoſitum omnino abſtinendi ab opere conjugali, ſed ſolum habuiſſe deſiderium conditionatum virginitatem ſervandi, ſi Deo placitam eſſe cognoſceret, & hanc eſſe putant mentem D. Thom. hic. Quod ſi interroges, quando incepit B.Virgo

Reſpon. cognoſcere gratam eſſe Deo Virginitatem ſuam, nihil ſane certum, aut fundatum reſpondere poſſunt. Quocirca quamvis admitteremus, non potuiſſe virginem habere hoc abſolutum propoſitum abſque revelatione divina, qua intelligeret, vel Deum cum illa diſpenſaſſe, ne obligaretur lege, quæ tunc omnes obligabat ad procreandum filios, vel ob alias cauſas ſe non teneri illa lege: nihilominus dicendum eſſet B. Virginẽ a principio habuiſſe hanc revelationem, cum primum ſcilicet potuit de ſuo ſtatu, & caſtitate deliberare: Quia certum eſt ante annunciationem Angeli habuiſſe hoc abſolutum propoſitum virginitatis, ut verba illa oſtendunt: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* quæ infra ponderabimus; ergo conſequenter dicendum eſt, ante annunciationem Angeli habuiſſe illam revelationem, ſi ad habendum licite illud propoſitum erat neceſſaria; ergo cum non ſit major ratio de uno tempore, quam de alio, magis etiam conſequenter dicitur habuiſſe illam a principio, quam aliquo alio poſteriori tempore, quia hoc ſpectat ad majorem virginis perfectionem, nullaque eſt ratio, cur dubitemus, ita eſſe factum. Et confirmatur, quoniam alias, ſi lata erat lex ad generationem obligans, & Virgo aliquo tempore exiſtimavit ſe obligari illa lege, oportuit, ut habuerit propoſitum ſervandi illam legem, ſicut alias, & ita potius habuiſſet eo tempore animum generandi filios, quam ſervã-di virginitatem. Unde etiã dici poſſet, ex hac voluntate, & intentione contraxiſſe matrimonium, & in ea permanſiſſe, donec poſtea voluntatem Dei intellexit. Hęc autem omnia multum derogant perfectioni virginitatis ejus.

Dicendum vero ulterius eſt, in lege veteri nullum fuiſſe præceptum, quod omnes, ac ſingulos obligaret ad generandum filios, quodve caſtitatem prohiberet. Quæ ſententia aperte colligitur ex Hieron.lib.1.contra Jovinianum, & ex aliis Patribus, quos ſtatim referam. Et eam docuit Abulenſ.in Levit.cap.30.q.32. & Sotus ſupra, & Medina hic. Et probatur primo, quia vel tale præceptum erat naturale, & hoc non, quia jam tunc erat genus humanum ſatis propagatum, & quamvis multi virginitatem ſervarent, poſſet per alios tam genus humanum, quam Dei populus ſufficienter conſervari, & augeri; vel erat hoc præceptum poſitivum divinum illius legis proprium, & hoc non, quia nullum tale præceptum in tota lege invenitur. Illa enim teſtimonia Exod.23.& Deuter. 7. non continent præceptum, ſed promiſſionem. Nam ſicut Deus promittebat illi populo carnali, ſi legem ſervaret, pluviam temporibus ſuis, & fructus terræ, ita & filiorum procreationem ſpondebat. Unde Deuter.7.poſt illa verba: *Non erit in te ſterilis utriuſque ſexus*, additur, *neque in hominibus, neque in gregibus tuis*; non poterat autem præceptum pecoribus imponi. Omnia etiam præcedentia verba promiſſiones temporales continent. Denique in ipſiſmet verbis hoc contemplari licet; aliud enim eſt, non eſſe ſterilem, aliud non abſtinere a conjugio. Hoc poſterius poteſt eſſe materia præcepti, quia eſt in hominis poteſtate: illud autem prius præcipi non poterat, cum non ſit in hominis voluntate, ſed ſit vel naturale, vel ſpeciale Dei beneficium. Unde Exod.23.poſt illa verba: *Non erit in te infœcunda, nec ſterilis*, ſubdit Deus, *Numerum dierum tuorum implebo*, ut intelligamus utrumque eſſe divini muneris promiſſionem. Et hinc etiam contraria ratione ſterilitatem comminabatur Deus legis prævaricatoribus. Unde quod interdum Patres citant dictum eſſe in veteri lege: *Maledictus ſterilis, qui non facit ſemen in Iſrael*, ut videri poteſt in Hieron.Iſai.56.& Auguſt.14.contra Fauſt.cap. ultimo, intelligendum eſt, vel a contrario ſenſu, vel quia Deuter. 25.frater, qui nolebat uxorem fratris ſui defuncti ducere ad ſuſcitandum ſemen ejus, quadam veluti infamia notabatur; nullum ergo eſt fundamentum ad aſſerendum hujuſmodi præceptum Et confirmatur, nam Iſai.56.*ſpadonibus*, id eſt, virginibus, & ſervãtibus caſtitatem, ſimulque alia divina præcepta cuſtodientibus, promittit Deus, *nomen æternum, & locum inſignem in domo ſua*, ut Aug. & Hieron.ſupra exponunt. Et Cyrill.lib.5.in Iſai.tom.3. ergo virginitas non erat contra Dei præceptum, & voluntatem. Significatur etiam illo loco, (ut notavit Bernard.hom.3.in *Miſſus eſt*,) ſterilitatem non eſſe ignominioſam apud Deum, quamquam inter homines illius populi, veluti in quoddam opprobrium haberetur. Nec D.Thom.hoc loco aperte docuit fuiſſe in lege veteri hoc præceptum, quamvis in ſolutione ad primum habeat illa verba: *videbatur eſſe lege prohibitum non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram*. In quibus nihil ſimpliciter affirmat, ſed dicit, ita apparere potuiſſe, quia hoc aliquo modo inſinuabatur, & ſtatui illius legis, & promiſſionibus ejus videbatur conſentaneum. Unde idem D. Th. licet in 4.d.30.q.2.art.1. ad 1. eodem fere modo loquatur, quo in præſenti, diſt.tamen 33.art.2.ad 2.aperte docet, poſt factam ſufficientem humani generis propagationem, vel populi colentis Deum, non fuiſſe peccaturum, qui in lege Moyſi virginitatem ſervaret, quia non ageret contra, ſed ſupra præceptum.

In lege veteri nullum præceptũ fuit caſtitatẽ prohibens,

Ex quibus ulterius infero, non ſolum licuiſſe B.Virgini abſque ſpeciali revelatione habere firmum propoſitum, & abſolutum ſervandi virginitatem, ſed etiam hoc fuiſſe melius, & conſultius. Probatur, quia quamvis fortaſſe in ſtatu integræ naturæ ſtatus continentiæ non eſſet melior, quia tunc actiones (ut ita dicam) animales, & onera matrimonii, & filiorum nihil impediret ſpiritus perfectionem, (ut ſentit D.Thom.1.p.q.98.art.2.ad 3.) tamen in ſtatu naturæ lapſæ, virginitas eſt ex ſuo genere melior, & appetibilior ſecundum honeſtam rationem, quia magis abſtrahit hominem a ſenſibili amore, & delectatione, & a terrenis curis, & ſolicitudinibus; ergo etiam in lege veteri, cum non eſſet ſpecialis prohibi-

tio, hoc erat ſuo genere melius, & conſultius, præſertim poſt illius populi ſufficientem propagationem: ergo etiã in B. Virgine hoc fuit melius, & perfectius. Non enim refert, quod ipſa erat veluti in ſtatu integræ naturæ, & ideo abſque impedimento ſpiritus videtur potuiſſe generationi carnali incumbere, hoc (inquam) non obſtat, quo minus melius ei fuerit virginitatem ſervare: tum quia hoc ex ſe, & ex objecto ſuo eſt melius, quamvis fortaſſe Virgini propter ſpeciale auxilium gratiæ non eſſet neceſſarium. Sicut etiam non indigebat B. Virgo afflictione, & maceratione carnis ſuæ, ad caſtitatem ſervandam, & nihilominus certum eſt, uſam fuiſſe his corporis afflictionibus, utpote de ſe melioribus cæteris paribus, & ſtatui naturæ lapſæ magis conſentaneis: tum etiam, quia quamvis fomite careret, tamen corpus habebat corruptibile, quod gravari poterat, & onerari corporis laboribus, & ſolicitudinibus. Et ex hac parte melius illi erat, etiam ad perfectionem ſpiritus, ſtatus virginitatis. Ac denique, quia licet ipſa frueretur illo ſpeciali privilegio: tamen fortaſſe non ſemper agnovit habere ſeſe illud, & ideo id ſemper ſtatuit, quod per ſe melius eſt homini fragili, & lapſæ naturæ ſubjecto. Et maxime reſpectu aliorum oportuit, ut eam iniret vivendi rationem, quæ ſecundum ſe melior eſt, ſicut etiam in Chriſto Domino, qui multo magis omni fomite carebat, uſu veniſſe conſpicimus. Unde confirmatur hæc veritas, quia multi viri ſanctiſſimi in illa lege virginitatem ut meliorem coluerunt, ut de Jeremia. Elia, & aliis teſtatur Ignatius epiſt. ad Philadephienſes, & de Elia Ambr. lib. 1. de virgin. in princip. Quibus adjungit tres pueros Damaſc. lib. 4. c. 25. ubi eleganter de Danielis corpore dicit, ita fuiſſe, *virginitate ſolidatum, ut beſtiarum dentes illi infigi nequiverint*. Quod etiam notavit Hieron. lib. 1. contra Jovinian. qui in Prolog. ſuper Jerem. illum virginibus annumerat, & de Jo: Baptiſta cõſtat virginitatem ſervaſſe: & tamen vir eximiæ ſanctitatis, & perfectionis a Judæis eſt habitus. Quod etiam de Jacobo fratre Domini notat Epiph. hæreſ. 30. dicens illo tempore, *etiam Judæos virginitatem magnificaſſe*. Adde ex Joſepho lib. 13. antiq. cap. 8. & lib. 2. de bello Judaico, Eſſenos in magna ſanctitatis æſtimatione inter Judæos fuiſſe, inter alia, eo quod perpetuam caſtitatem ſervarent. Neque Auguſt. unquam hoc negavit, ſed in lib. de bono conjug. c. 9. & lib. 14. contra Fauſt. cap. ult. dicit, illis primis temporibus generis humani debuiſſe *ſanctos uti neceſſario uſu nuptiarum, propter Dei populum propagandum, per quem & Salvator naſceretur*; nunquam tamen dixit, non potuiſſe eſſe conſultius multis virginitatem ſervare, præſertim eo tempore, quo lex vetus jam ſenuerat, & Dei populus ſatis propagatus erat; lib. autem 32. contra Fauſt. cap. 10. & lib. de bono conjug. c. 22. indicat, fuiſſe tunc præceptum, ut frater excitaret ſemen fratris defuncti, tamẽ non neceſſe eſt intelligi de proprio præcepto, cum nullum ſit in lege, neque ita, ut eſſet prohibitum a nuptiis abſtinere, ſed in eo caſu, ſi frater ducere volebat, conſultius fortaſſe erat uxorem fratris accipere. Simpliciter ergo nihil obſtare potuit B. Virgini, quo minus ſemper efficacius virginitatem amaverit, & ſervare propoſuerit, quam ullus hominum, ſolo Chriſto excepto.

Quinam in lege veteri virginitati ſtudioſi fuerint.

Sed dicet tandem aliquis, potuiſſe Virginem formidare, ne virginitate ſua adventus Meſſiæ impediretur, ſi fortaſſe mater ejus ex ipſa generanda erat. Sed non eſt, quod hoc timore a ſuo virginitatis propoſito arceretur: tum quia erat prudentiſſima, & ſapientiſſima: unde non ignorabat ſui muneris eſſe id amare, & eligere, quod perfectius eſt, nec propterea divinam providentiam, & promiſſionem impediri poſſe, quia ſi aliquid aliud divinitus ordinatum eſſet, facile erat Deo voluntatem ejus mutare, & aliud propoſitum inſpirare: tum etiam, quia experiebatur ſe ſe ſpeciali Spiritus Sancti providentia gubernari, in iis præſertim rebus, quæ ad perfectionem, & ſanctitatem pertinent, unde non dubitabat, quin ille virginitatis amor, quo flagrabat, ab Spiritu Sancto eſſet, & ſi quid aliud Deo magis placitum foret, ſperabat ſe ab illo fore inſtruendam & regendam, ſicut toto vitæ ſuæ tempore experta erat. Denique, cum eſſet in Scripturis verſata, probe ſciebat Chriſtum ex virgine eſſe naſciturum; ergo etiam poterat formidare, ne amittendo virginitatem, Chriſti originem impediret. Cum igitur eſſet humilis, & prudens, nihil horum ſpectabat, ſed in majorem perfectionem, quæ in virginitate poſita eſt, incumbebat.

Objectio.

Reſpon.

Nihil ergo fingi, invenirive poteſt, quod eam a virginitatis propoſito retardaret.

Et per hæc ſatis reſponſum eſt ad ſecundam rationem dubitandi in principio poſitam. Prima vero ſolvetur commodius ſectione ſequenti, nunc ſolum dicitur, propoſitum conſummandi matrimonium non eſſe de ſubſtantia illius, ut notum eſt ex cap. ſufficiat 27. q. 1. Auguſt. lib. de bono conjugal. cap. 25. quomodo autem non ſit contra juſtitiam, carere illo, dicetur ſect. & diſput. ſequent.

SECTIO II.

An B. Virgo propoſitum virginitatis ſervandæ voto firmaverit, & quo tempore.

HÆretici, qui propoſitum negant, multo magis rejiciunt omne votum, ſed non eſt, quod cum illis amplius contendamus. Ex catholicis vero tribui ſolet hæc ſententia Martino de Magiſtris in lib. de temperantia q. 5. de virgin. Sed hic auctor eo loco ſolum dicit Mariam decreviſſe apud ſe, ſive voto, ſive ſimplici mentis definitione, ſe perpetuo virginitatem ſervaturam, ubi quamvis alterum non definiat, neutrum tamen negat. Et in ſequentibus tam pie & docte loquitur de virginitate Mariæ, ut potius affirmare videatur. Itaque inter catholicos concertatio non eſt, quin B. Maria virginitatem voverit. Quod, quia ſtatim probandum eſt agendo de tempore, in quo votum emiſit, nunc ut certum ſupponatur. Tota ergo controverſia eſt, quando emiſerit hoc votum.

Prima ſententia eſt emiſiſſe illud poſt contractum matrimonium cum Joſeph, ſimulque cum illo, & non antea. Ita opinatur Sot. in 4. d. 30. q. 2. art. 2. ad 1. & ibi Durand. q. 2. rem dubiam relinquit. Citatur etiam Abulen. Matt. 1. q. 30. Fundamentum eſt. Primum, quia tale votum ante matrimonium emiſſum impediret illud ſaltem, ne licite contrahi poſſet, quia ut dicitur 27. quæ 1. *Voventibus virginitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt*. Unde Hieron. lib. de ſcriptorib. Eccleſiaſt. in Tiberiano eum reprehendit, quod, *ut canis reverſus ad vomitum, filiam devotam Chriſti virginem, matrimonio copulavit*. Confirmari poteſt, quia illud votum eo tempore non fuiſſet de meliori bono. Sed hæc confirmatio nullam vim habet, ut ex dictis ſect. præced. patebit.

Secunda ſententia diſtinguit inter abſolutum, & conditionale votum, & affirmat ante contractum matrimonium, atque adeo a principio ſuæ deliberationis B. Virginem emiſiſſe votum virginitatis ſub conditione, niſi Deus aliud de ſe ſtatueret, abſolutum autem votum feciſſe ſolum poſt deſponſationem cum Joſeph. Hanc ſententiam tenet D. Thom. hic, & in 4. d. 30. q. 2. art. 1. quam ibi ſequuntur Capreol. q. 1. Palud. q. 2. Richard. art. 1. q. 2. Major. q. 4. Et Sotus profitetur ſe eandem ſequi ſententiam, ita tamen illam explicat, ut prorſus evertat, & in alium ſenſum mutet intelligendo per votum conditionatum deſiderium vovendi. Nonnulli vero ex aliis auctoribus e contrario ita illam explicant, ut in re fateantur votum illud a principio fuiſſe abſolutum. Citatur vero tam pro hac, quam pro præcedenti ſententia Auguſtin. in cap. B. Maria 27. q. 2. ſed caput illud apud Auguſtinum non reperitur, & tam obſcure loquitur, ut ad omnem ſententiam accommodari poſſit.

Ut ergo tam ſententia D. Thom. quam res ipſa explanetur, advertendum eſt, dupliciter poſſe intelligi conditionale votum, ſub ea ſcilicet conditione, *ſi Deo placuerit*. Primo ut conditio ſuſpendat voti obligationem, donec impleta ſit, id eſt, ut B. Virgo voverit ſervare virginitatẽ, ſtatim, ac Deus ſibi revelaret hoc illi eſſe beneplacitum. Ita videtur Sotus intellexiſſe hanc conditionem, quia tale votum parum differt a deſiderio vovendi. Et quamvis revera aliquid addat, tamen per ſe loquendo, non eſſet prudens vovendi modus, ſub conditione dependente, & quaſi expectante futuram Dei revelationem. Quare non eſt veriſimile hunc fuiſſe ſenſum D. Thomæ, nec prudenter poſſe hoc de Virgine ſentiri. Nam revera talis modus vovendi videtur eſſe quoddam genus tentandi Deum, & nimis curioſe inquirendi voluntatem ejus. Et præſertim, ſi verum eſſet materiam talis voti eo tempore fuiſſe prohibitam, eſſet enim, ac ſi quis nunc voveret ſe occidere, ſi Deus revelaret hoc ſibi placere. Quod ſi fortaſſe dicant B. Virginẽ voviſſe illo modo ex ſpeciali Spiritus

Votum conditionale quotuplex, & quale.

Sancti

Sancti inſtinctu, ſeu revelatione, & quia ex magna familiaritate cum Deo aſſueta erat his revelationibus divinis, & ſe a Deo ſingulariter regi fere in rebus omnibus experiebatur: ſi hoc (inquam) dicatur, cum nullo firmo fundamento, ſed conjectura tantum dici poſſit, convenientius ſane diceretur ab eodem Spiritu Sancto didiciſſe virginem a principio, ſuam virginitatem illi placere; & ideo ſtatim voto illam conſecraſſe. Secundo ergo modo intelligi poteſt conditio, non quæ voti obligationem ſuſpendat, ſed quæ illi veluti terminum ponat, donec de contraria Dei voluntate conſtet, ita ut ſenſus ſit, Ego voveo, & me obligo ad ſervandam virginitatem, quamdiu mihi Deus non revelaverit aliud ſibi placere. Qui modus vovendi per ſe bonus eſt, & ſi explicite declaretur conditio, indicat animum perfecte ſubditum Deo. Et ex hac parte aliquid fortaſſe perfectionis addit, (ut Paludanus docet) nimirum quemdam ſpecialem actum obedientiæ, tamen quamvis non addatur, in omni voto ex natura ſua implicite includitur. Quo fit, ut votum hoc modo conditionatum in re ipſa parum differat a voto abſoluto. His poſitis, ut a certioribus initium ſumamus,

Ante filii conceptionem abſolutū virgo caſtitatis emiſit votum.

Dicendum primo eſt, B. Virginem ante filii ſui conceptionem abſolutum, & perfectum votum caſtitatis emiſiſſe. Hanc aſſertionem poſuit D. Thom. hic ſolutione ad 1. & in ea conſentiunt cæteri Theologi præcedenti ſectione commemorati, & ſtatim referendi. Et colligitur ex cap. ſufficiat, & cap. B. Maria 27. q. 2. & ex ſanctis Patribus, quos ſtatim referam. Et fundatur primo in ejuſdem Virginis verbis Luc. 1. ubi Angelo annuncianti filii conceptionem reſpondit: ***Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?*** quæ verba non indicant dubitationem, (ut contra Hæreticos ſupra late tractavimus) ſed indicant aperte, non ſolum habuiſſe Virginem propoſitum non cognoſcendi virum, ſed etiam ita eſſe ligatam, ſeu impeditam, ut licite non poſſet illum cognoſcere. Nam licet uſque ad illud tempus non cognoviſſet virum: imo etiam ſi propoſitum haberet non cognoſcendi, ſi tamen ſibi eſſet integrum ſuo arbitrio licite illum cognoſcere, non eſſet, cur tam ſolicite quæreret, *Quomodo fiet iſtud?* Quia poſſet illi facile reſponderi, liberam habere facultatem cognoſcendi virum, ut filium conciperet; ergo ſenſus illorum verborum eſt, *Virum non cognoſco*, id eſt, mihi non licet illum cognoſcere, nec eſt jam poſitum in voluntate mea. Unde ex his verbis ita intellectis colligit votum hoc Auguſt. lib. de S. Virgin. c. & indicat ſerm. 14. de Nativit. Bernard. ſerm. 4. de Aſſumpt. circa finem, dicens verbis illis indicaſſe virginem, ***immobile propoſitum caſtitatis.*** Et hom. 4. in *Miſſus eſt*, in princip. dicens, virginem non dubitaſſe, ſed inquiſiviſſe modum, qui non eſſet ſuæ virginitati contrarius. Quod prius indicaverat Ambroſ. lib. 2. in Lucam, quamvis, non tam aperte, ſicut & Anſelm. hom. in illud Evang. *Intravit Jeſus in quoddam caſtellum*. Luc. 10. hæc verba ponderans dicit, B. Virginem fuiſſe miratam, quia ***certiſſime ſciebat nunquam virum cognituram.*** Ubi ſignificat habuiſſe divinam revelationem, & in lib. de excellentia virginis c. 4. apertius indicavit votum dicens: ***Deiparam virginitatem ſuam Deo conſecraſſe.*** Idem ſentit Bed. lib. 1. in Lucam c. 1. dicens, B. Virginem, ***oſtendiſſe illo verbo ſuæ mentis propoſitum, quia prima fœminarum tantæ ſe virtuti***, id eſt, virginitati, ***manciparat***, in quo ultimo verbo votum indicat. Clariſſime, & elegantiſſime Gregorius Nyſſenus homil. de S. Chriſti Nativ. cujus verba ſtatim attingam. Hunc locum, contemptis ſanctis Patribus, varie eludunt Hæretici, negantes Virginem interrogaſſe, de modo conceptionis, ſed vel dubitaſſe, vel quaſi attonitam, & extra ſe poſitam non ſatis, quid diceret, animadvertiſſe. Sed horum impietatem ſatis refutavimus ſupra. Et ipſa Angeli reſponſio ſatis clare docet, B. Virginem ſimpliciter, ac prudenter de modo interrogaſſe.

Objectio.

Aliqui vero Catholici objiciunt potuiſſe B. Virginem intelligere, ſtatim in illo eodem momento eſſe concepturam; & ideo abſque voto interrogare potuiſſe, *Quomodo fiet iſtud?*

Reſpon.

Sed hoc etiam frivolum eſt, nam Angelus abſolute annunciavit: ***Ecce concipies, & paries filium***, & non dixit, ***ſubito nunc concipies.*** Sicut aliis ſæpe in Scriptura revelata eſt filiorum procreatio, ut Zachariæ Lucæ 1. Abrahæ Geneſ. 18. & tamen nullus intellexit, ſtatim, ac ſubito, nec alio, quam naturali modo, prolem eſſe procreandam. Et ideo nullus de modo interrogavit, ſicut B. Virgo, quia illis licitum erat naturali modo generare filios. Zacharias vero dubitavit propter impotentiam ſenectutis. Unde inter illius verba, & verba B. Virginis, & reſponſiones Gabrielis ad ipſos magnum eſt diſcrimen, ut ſupra ponderavimus. Adde, quod, ſi ex verbis Angeli Virgo intellexiſſet, vel ſuſpicata eſſet, ſubito ſe & ſtatim eſſe concepturam, eadem ratione exiſtimaſſet eodem momento eſſe parituram. Nam Angelus ſimul dixit: *Ecce concipies & paries*: at hoc poſterius eſt plane falſum, & abſurdum: ergo & illud prius ſine fundamento confingitur.

Objectio.

Alii dicunt potuiſſe virginem ſtatim intelligere ſibi annunciari Meſſiæ conceptionem, quia majeſtas verborum Angeli hoc ſatis præſeferebat, & ideo cum aliàs eſſet in Scripturis doctiſſima, ſtatim intellexiſſe, eſſe ſe Virginem concepturam, quia jam ante credebat ex Iſaiæ 7. Meſſiam ex virgine eſſe naſciturum. Quæ objectio revera eſt difficilis, videtur enim enervare vim dictorum verborum, quia ſi Virgo jam myſterium intellexerat, non erat cur de virginitate eſſet ſolicita; ergo non ex prædicto effectu protulit illa verba, ſed ſolum ut modum inquireret.

Reſpon.

Reſponderi tamen poteſt. Primo B. Virginem, quando illa verba protulit, nondum intellexiſſe ſibi nunciari Meſſiæ conceptionem, quia Angelus non videtur ſatis aperte docuiſſe filii divinitatem, uſque ad illa verba: ***Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.*** Nam in his diſerte explicuit myſterium, in prioribus vero magis obſcure: quia in aliis etiam revelationibus, quibus vel Abrahæ, vel Manuæ filius promittebatur, dicebatur illum fore magnum, & inſignem virum, &c. Accedit, quod cum B. Virgo eſſet humillima, non ſtatim fortaſſe cogitatione aſcendit ad tam excellentem dignitatem ſuam. Unde Auguſt. ſerm. 2. de annunc. poſt illa verba facit Angelum loquētem ad virginem in hunc modum. ***Recole Maria in libro Eſaiæ Prophetæ virginē, quam parituram legiſti, & gaude, atque exulta, quia tu eſſe meruiſti. Tu tibi præfigurata es virgo, tu ecce concipies in utero, non de viro, ſed de Spiritu Sancto.*** Et ſtatim concludit Virginem reſpondiſſe: ***Ecce ancilla.*** Præterea, quia ſi jam Virgo ſciviſſet ſine opera viri eſſe concepturam, nihil erat, quod amplius interrogaſſet, quia jam conſequens erat, ut crederet divina virtute filium eſſe concipiendū, & amplius inquirere, nihil aliud erat, quam curioſe nimis divina myſteria ſcrutari. Vel certe ſi interrogare volebat, num aliquid ipſa in eo mirabili opere præſtitura eſſet, nō diceret, *quomodo fiet*, ſed quid me oportet facere, nec cauſam reddere, *quia virum non cognoſco*, ſed potius diceret, cum neceſſe non ſit virum cognoſcere. Nec Angelus reſponderet eam inſtruendo filium illum fore concipiendum ſine opera viri: at non ſolum docet, ſed etiam rationem reddit, nimirum, quia ille homo futurus erat per ſe ſanctus, & verus filius Dei. Supereſt igitur, ut dicamus ad illam primam Angeli vocem, ſtatim (quod naturale, & per ſe obvium erat) cogitaſſe virginem de naturali modo concipiendi, & quia hic propter votum non licebat, interrogaſſe: *Quomodo fiet iſtud?* atque ita exponit hunc locum Athan. ſerm. de ſanctiſs. Deipara. Sed in hac reſponſione, illud in primis diſplicet, B. Virginem non intellexiſſe in illis verbis: *Ecce concipies*, &c. ſibi annuntiari conceptionem Meſſiæ, ac filii Dei, quia (ut infra q. 30. art. 4. dicemus) verba Angeli ſatis aperte hoc ſignificabant; ergo non eſt veriſimile, Virginem ea non intellexiſſe: tum quia jam erat animo pacatiſſimo, præſertim poſtquam Angelus dixit, *Ne timeas Maria*: tum etiam, quia præterquam quod magno ingenio pollebat, erat illuminatiſſima in rebus divinis, & tota in ſe collecta attentiſſime audiebat, unde cum reſpondit, *quomodo fiet iſtud?* jam crediderat; non autem crediſiſſet, niſi prius percepiſſet, quod ſibi dicebatur. Propter quod dicunt aliqui, non oportere B. Virginem antea cognoviſſe Meſſiam concipiendum ex virgine. Sed hoc valde diſplicet: eſt enim & contra doctrinam ſanctorum, & contra perfectionem B. Virginis. Habebat enim perfectam fidem hujus myſterii, & intelligebat Iſaiam, quem legebat. Veriſimilius ſane diceretur, quamvis id antea ſciret, non tamen ſtatim ad omnia attendiſſe, & hoc indicat Auguſt. ſupra, & fit veriſimile conjecturis adductis, & ſufficienter expedit difficultatem. Tamen D. Ambroſ. lib. 2. in Luc. c. de Mariæ interrogatione, aperte ſentit, quando Maria hoc interrogavit, jam intellexiſſe, & crediſiſſe, ſe Virginem

nem concepturam, & parituram; legerat enim, inquit, *hoc Maria Iſai. 7. ideo credidit futurum, ſed quomodo fieret, ante non legerat*. Quod ſi hoc aſſerere velimus, dici adhuc poteſt, eam ignoraſſe modum, & an nihilominus conceptio futura eſſet opera viri, poterat enim Deus utrumque conjungere, ſicut nonnulli dicunt futurum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, ſcilicet, ut abſque læſione clauſtri virginalis, mulieres ex viris conciperent, ac parerent. Quia ergo ignorabat modum, ſolicita eſſe potuit, & de complexu virili cogitare, quia quomodocumque fieret, ſuo voto, & propoſito repugnabat. Vel tandem dici poteſt; licet Virgo privatim myſterium intelligeret, ſe tamen geſſiſſe ac ſi id neſciret: tum ut ipſa ſuum immobile propoſitum oſtenderet: tum ut Angelus ſuæ conceptionis modum divina auctoritate teſtaretur, ſicut infra dicemus de Joanne, quando miſit ad interrogandum Chriſtum, *Tu qui es?*

Præterea pie tantum, ac probabiliter ponderari ſolent in confirmationem hujus veritatis verba illa: *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro*. Illa enim abſoluta *virginis* appellatio, præſertim cum deſponſatione conjuncta, non quamcunque integritatem, ſed immobilem, Deoque conſecratam virginitatem indicant, cujus rei nonnullum etiam indicium eſt, quod cũ ante aliquot menſes eſſet deſponſata, virgo adhuc permaneret. Ratio vero ad confirmandam hanc veritatem, quod ad votum attinet, non eſt alia, niſi quam D. Th. tetigit, ſcilicet, quia virginitas voto firmata eo gratior eſt Deo, quo perfectior eſt, ſacratior, & immutabilior. Quod vero attinet ad circumſtantiam temporis, illa eſt, quia *neſcit tarda molimina Spiritus S. gratia*, ut jam latius dicã.

Dico ergo ſecundo, B. Virginem emiſiſſe hoc votum ante contractum matrimonium cum Joſepho. Ita ſentiunt communiter Theologi in 4. d. 30. Richar. art 2. q. 1. Bonav. q. 2. Mai. q. 4. Scot. q. 2. Albert. Magn. Henr. ac fere cæteri ſcholaſtici ſect. præced. citati. Et eandem habet Hugo Victor. lib. de perpetua virginitate Mariæ c. 1. & videtur eſſe ſententia D. Auguſt. lib. de ſancta virgin. c. 4. ubi ex reſponſione Mariæ ad Angelum colligit ejus virginitatis votum, & ſubdit. *Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro juſto, non violenter ablaturo, ſed potius cuſtodituro, quod ipſa jam voverat*. Ubi licet expreſſe nõ dicat fuiſſe votum abſolutum, ſatis tamen ſignificat fuiſſe idem votum, quod in adventu Angeli, & poſt matrimonium habuit. Et idem ſignificat Gregor. Nyſſ. hom. de Nativit. ubi primum dicit virginem traditam eſſe Joſepho, non ut virginitatem ejus auferret, ſed ut conſervaret potius, & cuſtodiret, & rationem ſubdit. *Quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium intactam ſervavari oportebat*. Reliqui Patres ſupra citati, licet indefinite loquantur, ſentiunt tamen votum caſtitatis in virgine non minus antiquum fuiſſe, quam propoſitum. Et revera eſt par utriuſque ratio, quia ſicut votum debuit eſſe de meliori bono, ita etiam fuit propoſitum, ut oſtenſum eſt. Quod ſi admittamus, leges & mores illius ætatis non permiſiſſe virginitatem, vel ſaltem non exiſtimaſſe illam meliorem, vel negandum erit Virginem habuiſſe, & propoſitum, & votum, non ſolum ante, ſed etiam poſt contractum matrimonium, quod falſiſſimum eſt; vel certe dicendum eſt in ea ſententia, divino nutu, & conſilio virginitatem appetiiſſe, & voviſſe. Quo poſito, probabilius, & magis conſequenter dicetur habuiſſe hanc divinam revelationem ante matrimonium contractum, quam poſt illud. Deinde ſicut votum per ſe, & natura ſua repugnare videtur fidelitati, & juſtitiæ matrimonii: ita & propoſitum non reddendi debitum natura ſua pugnat cum eiſdem virtutibus. Quid enim injuſtius, quam fieri debitorem, animo, & intentione non ſolvendi debitum? Ergo ſi B. Virgo habuit a principio propoſitum immobile virginitatis, non potuit revera contrahere non mutando propoſitum, niſi ex divino inſtinctu, & revelatione, qua ſibi conſtitit Joſephum nunquam petiturum debitum, ſed potius in idem virginitatis propoſitum conſenſurum. Qua revelatione poſita, nec matrimonium repugnat propoſito, neque voto: habuiſſe autem B. Virginem hanc revelationem, antequam matrimonium contraheret, aperte docent Gregor. Nyſſen. ſupra, & Bonav. in lib. meditationum vitæ Chriſti c. 3. & fere alii Patres; ergo pari ratione potuiſſet ex eadem revelatione matrimonium contrahere, etiam ſi votum antea emiſiſſet; ergo nihil eſt, cur dubitetur, quod illud emiſerit. Primo, quia ſummo affectu ſemper amavit caſtitatem; ergo veriſimile eſt effeciſſe, quantum in ſe erat, ut hoc propoſitum eſſet immutabile, ut propria voluntate retractari non poſſet. Studuit enim ſemper puritatem angelicam imitari, & quam illi per naturam, voluit ipſa per voluntariam promiſſionem habere immutabilem. Secundo, quia hoc modo virginitas Mariæ fuit ſemper perfectior, & gratior Deo. Tertio, quia multæ virgines fere ab incunabulis per caſtitatis votum ſe Deo conſecrarunt; ergo multo magis hoc credendum eſt de principe omnium virginum, quæ illarum eſt dux, & perfectiſſimum exemplar.

Unde Anſelm. lib. de excellentia Virginis c. 4. *Sic*, inquit, *Virgo tenera, & delicata, regali ſtirpe progenita, & ſpecioſiſſima totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum ad hoc intendit, ut corpus, & animam ſuam Deo virginitate perpetua cõſecraret. Sciebat enim, quod quanto ſanctius eam ſervaret, tanto ſublimius ei, qui omnium caſtiſſimus, imo ipſa caſtitas eſt, appropinquaret. Amplectendo itaque, quod acceptabilius Deo eſſe cognovit, legem ſuperavit*. Neque exiſtimo neceſſarium eſſe, moroſe diſputare de conditione illa, *niſi aliud Deo placuerit*, prout paulo antea a me explicata eſt, quia (ut recte notarunt Paludan. Scot. & alii) illa conditio, etiam ſi expreſſe addatur, non tollit vim, & perfectionem voti abſoluti, quia in omni voto intime includitur: imo in omni promiſſione imbibitur hujuſmodi ordo ad voluntatem ejus, cui fit, nam ſi ipſe non acceptat, vel ſi remittit, aut non vult rem promiſſam, obligatio ceſſat. Quod non ſolum hac ratione in Deo locum habet, ſed etiam quia eſt ſupremus legiſlator, & dominus, qui poteſt omnem hujuſmodi obligationem diſpenſare, & irritare. An vero, cum B. Virgo votum emiſit, contenta non fuerit hac conditione, prout in ipſo voto includitur, ſed in corde ſuo illam diſtincte explicaverit, res incerta eſt, & quæ non multum referre videtur. Quare ſi D. Tho. (ut Palud. illum explicat) ſolum hoc docere voluit, facile illi conſentiam, quia fortaſſe hoc aliquid perfectionis addit, præſertim, ſi non fuit a principio B. Virgini revelatum quid Deus de corpore ejus diſpoſuiſſet. Nam ſi de hac divina voluntate a principio certior facta eſt per Spiritus Sancti revelationem (ut eſt probabile) jam nõ erat illa conditio neceſſaria, quia de divino beneplacito jam illi conſtabat.

Ad fundamenta contrariarum opinionum nihil eſt quod reſpondeamus, nam ex dictis ſoluta ſunt. Dicunt vero aliqui, cum B. Virgo ante matrimonium eſſet ſub poteſtate parentum, non potuiſſe, vel ſaltem non debuiſſe votum emittere, præſertim, cum ab illis poſſet ſtatim irritari: eſt autem veriſimile parentes non conſenſiſſe in hujuſmodi voto: tum quia erat unigenita (ut creditur); tum etiam, quia eo tempore virginitas in opprobrium, & & ignominiam vertebatur. Reſpondetur tamen, primũ, Reſpon.
parentes Virginis fuiſſe ſanctiſſimos, ut Eccleſiaſtica habet traditio, quam Gregor. Nyſſ. & alii referunt. Quare nihil eſt, quod de eorum conſenſu, etiam ſi neceſſarius eſſet, dubitetur, quia nec de temporali hæreditate nimium erant ſoliciti, nec ab hominum æſtimatione, & judicio pendebant. Unde Bernar. hom. 3. in *Miſſus eſt*, ita Virginem facit loquentem, & verba poſſunt ad parentes etiam accommodari. *Melius eſt mihi maledictum incurrere, quam caſtitatem violare, nam licet video maledictum, ſed non peccatum, hæc enim maledictio, quid eſt, niſi hominum exprobratio?* Addo denique, licet ſterilitas in iis, qui generationi vacabant, in aliquod opprobrium tunc cederet: fortaſſe tamen voluntariam caſtitatem in ſimili exiſtimatione non fuiſſe, ut ex iis, quæ ſupra retulimus, colligi poteſt. Deinde veriſimile eſt, quod ex B. Auguſtino refertur in dicto cap. B. Maria, vigeſima ſeptima, quæſt. ſecunda, illam in corde votum emiſiſſe, non tamen expreſſiſſe ore, donec jam deſponſata ſimul cum viro ſuum votum expreſſit. Quare non erat, quod parentes conſuleret, cum ab Spiritu Sancto regeretur, & certa eſſet gratius eſſe Deo quod vovebat. Neque etiam erat, quod irritationem timeret: tum quia parentes illius votum ignorabant: tum etiam, quia licet illud agnoſcerent, non fuiſſent auſi filiæ voluntatem, cujus ſanctitatem, & divini ſpiritus ſingulare regimen probe noverant, immutare.

SECTIO III.

Utrum B. Virgo in ſervanda, & vovenda virginitate prima fuerit.

Quæſtio intelligi poteſt, vel de ordine temporis, vel de dignitate, & perfectione caſtitatis, & in utroque ſenſu breviter expediri poteſt. Primum enim (quod ad ordinem temporis attinet) licet multi ante Virginem caſtitatem ſervaverint (ut ſupra vidimus), nullus tamen ante illam creditur hoc votum emiſiſſe. Ita ſentit Bernardinus hom. 2. & 3. in *Miſſus eſt*, & in ſermone *Signum magnum*, accommodans illum Pſalmi 44. *Adducentur regi Virgines poſt eam. Nam primatum*, inquit, *ſola vendicat ſibi.* Et Rupertus lib. 3. in Cantica circa finem: *Votum virginitatis*, inquit, *prima voviſti*; & Beda, Lucæ 1. *Prima*, inquit, *fœminarum tantæ ſe virtuti mancipare curavit.* Et prius hoc indicavit Ambroſius lib. de inſtit. Virginis cap. 5. dicens: *egregia Maria, quæ ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis pium Chriſto vexillum levavit.* Et Hieronymus epiſt. 2. ad Euſtoch. longe a princip. *Mihi*, inquit, *virginitas in Maria dedicatur, & Chriſto.* Facit etiam, quod Epiph. hær. 78. dicit, fuiſſe conſuetudinem antiquæ Eccleſiæ vovere Deo Virginitatem *in honorem, & imitationem B. Mariæ.* Docuit etiam hanc ſententiam Abulenſ. 4. Reg. 18. q. 19. Chartuſian. in vita Chriſti p. 1. c. 2. Waldenſ. citans Bedam tomo 2. de ſacramentis c. 130. Rationes ad hanc ſententiam confirmandam nullæ fere poſſunt adduci, cum res potiſſimum pendeat ex hiſtoria. Solum poteſt eſſe conjectura, (quam hic indicavit D. Thomas ad 2.) Quia cum votum virginitatis ad ſtatum perfectionis pertineat, decuit, ut in lege gratiæ haberet initium in Chriſto, & in matre ejus.

Virgo in vovenda virginitate prima fuit.

Dubium. Illud vero eſt in hac ſententia difficile, quia cum conſtet plures & viros, & fœminas ante Deiparam, virginitatem ſervaſſe, unde conſtare poteſt, nullum illorum virginitatem promiſiſſe? Et primo eſt difficultas de Elia, Daniele, & aliis, quos ſupra ex Ignatio, Damaſceno, & aliis Patribus retulimus. Secundo, de Maria ſorore Moyſis, quam fuiſſe virginem ſentit Ambroſius lib. 1. de virginibus in princ. & in exhort. ad virgines, & Gregorius Nyſſenus lib. de virgin. c. 9. qui ex Scriptura ſacra id conatur elicere, quia nunquam a marito, ſed a fratribus ſemper nominatur. Tertio objici poteſt, de filia Jephte, quam nonnulli exiſtimant voto fuiſſe conſecratam Deo. Ita enim exponunt locum Judicum 11. Vatablus, & alii. Non enim intelligunt, patrem ſacrificaſſe filiam Deo, occidendo illam, ſed conſecrando virginitatem Deo. Quarto objici etiam poſſunt inter Judæos Eſſeni, qui (ut ſupra diximus) virginitatem ſervabant, & cum religioſorum more viverent, veriſimile eſt illam voviſſe. Et inter Gentiles virgines Veſtales, quæ falſæ Deæ virginitatem vovebant. Cur ergo negabimus, nonnullos fideles virginitatis amatores vero Deo virginitatem voviſſe? Adde, hoc non pugnare cum imperfectione ſtatus veteris, & naturalis legis. Quia licet rariores eſſent, non tamen defuerunt in illis ſtatibus aliqui Sancti viri, qui opera perfectionis, & conſilii cuſtodirent.

Reſponſ. Ad has objectiones nihil aliud habeo, quod reſpondeam, niſi rem hanc eſſe incertam, & non admodum ad Deiparæ laudes pertinere. Quod enim ipſa perfectum votum virginitatis emiſerit, ad perfectionem ejus pertinet: quod vero ante ipſam nullus hoc fecerit, ad ejus commendationem non admodum refert. Illud vero certum eſt ex ſacra Scriptura, de nullo alio colligi poſſe ante Virginem hoc votum emiſiſſe. Et hoc ſenſu, ut minimum, erit etiam certum, ipſam eſſe primam in virginitate vovenda. Deinde dici etiam poteſt prima, quæ propoſita eſt tanquam dux, & exemplar hujuſmodi voti, & hunc exiſtimo eſſe ſenſum ſanctorum Patrum. Addo tamen fortaſſe etiam in re ipſa fuiſſe primam, quia omnia, quæ in contrarium proponuntur, facile expediri poſſunt. De illis enim Prophetis fatemur id eſſe incertum, & neſciri: tamen quia id ſcriptum non eſt, & illis temporibus hoc non erat in uſu, ideo veriſimile exiſtimatur, eos non voviſſe.

Ad ſecundum de Maria ſorore Moyſis, licet verum eſſet virginem permanſiſſe, tamen non poteſt inde inferri virginitatem voviſſe. Deinde (quod de virginitate ejus dicitur) incertum eſt. Nam Joſephus. l. 3. Antiq. c. 2. & 6. refert, Hur fuiſſe maritum illius Mariæ, & Beſeleel fuiſſe filium ejus. Unde ad conjecturam Gregorii Nyſſ. facile dicitur, eam potius a fratribus, quam a marito in Scriptura nominari, non quia marito caruerit, ſed propter eximiam fratrum dignitatem, & authoritatem.

Ad tertium de filia Jephte (& ſi illam expoſitionem admittamus) nihil efficitur. Quia illa nec vovit virginitatem, nec eam voluntarie ſervavit: ſed *deplorando* (ut ipſa dixit) *virginitatem ſuam.* Nec pater etiam vovit virginitatem filiæ, ſed vovit immolare Deo, quod ſibi domum venienti primum occurreret, & quia filia, prima fuit, quæ egreſſa eſt in occurſum ejus, voluit in ea ſervare votum, immolando illam (ut dicit hæc expoſitio) non ut pecudem, ſed modo perſonæ humanæ accommodato, dicando illam cultui divino, unde factum eſt, ut innupta permanſerit. Secundo vero dicitur, veriorem eſſe communem Patrum expoſitionem, Jephte immolaſſe filiam interficiendo illam, ſive hoc temere fecerit, ſive inſtinctu Spiritus Sancti motus, quod non eſt hujus loci fuſius tractare. Sed videri poteſt Chryſoſtomus tomo 1. hom. de Jephte, Athanaſius in divinæ Scripturæ Synopſi, Auguſtin. lib. quæſtionum in Judicum quæſt. 49. & lib. quæſtion. novi, & veteris teſtamenti quæſt. 43. Hieronym. 1. contra Jovinian. Epiph. hæreſ. 55. Ambroſius lib. 3. de officiis. Videri etiam poſſunt Philo, & Joſephus, qui hoc affirmant, ille in libro Antiquitatum Biblicarum: hic vero lib. 5. Antiquit. cap. 12. Denique idem ſenſit Concil. Francford. in ſecunda parte ejus.

Jephte qualiter ſe erga filiam habuerit.

Ad quartum de Eſſenis, referuntur quidem caſtitatem ſervaſſe: non tamen voviſſe, neque eam ut perpetuam, & immobilem cuſtodiiſſe. Lege Joſephum lib. 2. de bello Judaico cap. 7. & Epiphan. hæreſ. 16. Et idem dicitur ad virginibus Veſtalibus. Nam poſt certum ætatis tempus nuptui dabantur, ut refert Alexander ab Alexandro lib. 5. dierum genialium, & indicavit Ambroſius lib. 1. de virginib. Ad aliam denique conjecturam dicitur, probare quidem id non repugnaſſe, non tamen factum eſſe.

Secundo (quod ad dignitatem, & perfectionem attinet) dicendum eſt abſque ulla dubitatione, in virginitatis perfectione, inter omnes puras creaturas Deiparam primatum tenuiſſe. Hæc concluſio conſtat ex communi doctrina Patrum, & ex omnibus dictis. Ratione vero declaratur, quia virginitas Mariæ, quo ad propoſitum, & animum fuit tanto efficacior, & vehementior, quanto ex majori charitate, & gratia procedebat, quo ad immobilitatem habuit hoc propoſitum perfecto voto confirmatum, quo ad intentionem ex perfectiſſimo Dei, & puritatis amore hoc fecit, quo ad executionem vero, tam perfecte illud ſervavit, ut omni prorſus motu contrario, aut repugnante caruerit; imo alios etiam ad caſtitatem provocaverit, ut ſupra ex Sanctis Patribus diximus; ergo. Deinde caruit omni contrario, quod virginitatis perfectionem poſſet minuere: nam & ipſum conjugium, quod in aliis ad virginitatem tollendam ordinari ſolet, in illa fuit ad ejus cuſtodiam, teſtimonium, & honorem inſtitutum. Habuit deinde comitantes omnes virtutes, temperantiam, humilitatem, & alias, quæ illius perfectionem poſſent augere. Fuit denique ejus virginitas propter altiſſimum finem a Deo ordinata. Nam & ad filii generationem ordinata eſt (quod eſt admiratione digniſſimum) & ad conſecrandum Deo thalamum, ex quo factus homo naſceretur, quo nihil poteſt perfectius, ac excellentius intelligi.

Maria inter omnes creaturas puriſſima.

Objectio. Dices. Perfectior eſt virginitas voto ſolenni conſecrata Deo, quam ſimplici; B. autem Virgo non habuit votum ſolenne continentiæ: tum quia per illud non eſt facta inhabilitas ad contrahendum matrimonium: tum etiam quia hæc ſolennitas poſt Chriſtum, imo authoritate Eccleſiæ introducta eſt, ut pontifices docuerunt.

Reſponſ. Reſpondetur hanc ſolennitatem non eſſe per ſe loquendo ad perfectionem virginitatis neceſſariam. Fuit quidem valde utilis, & conveniens imperfectis hominibus, qui ad perfectionem tendere ſtudent, & facile mutari poſſunt: at vero in B. Virgine, quæ ſemper fuit in ſtatu perfectionis, & animum virtute immobilem habuit, illa extrinſeca ſolennitas non fuit neceſſaria: imo nec conveniens, quia (ut jam dicimus) oportebat illam matrimonium contrahere, quod non ſolum virginitatis perfectionem non impediret, verum potius juvaret.

Solemnitas in voto quomodo ſit neceſſaria.

QUÆ-

QUÆSTIO XXIX.

De matris Dei deſponſatione, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de deſponſatione matris Dei. Et circa hoc quæruntur duo.

Primo, utrum Chriſtus debuerit de deſponſata naſci.

Secundo, utrum fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini, & Joſeph.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata.

162. 4.d.30.q. 2.art.1.q. 2.&3.& Matth.1. & 23.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit de Virgine deſponſata naſci. Deſponſatio enim ad carnalem copulam ordinatur. Sed mater Domini nunquam voluit carnali copula uti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipſius. Ergo non debuit eſſe deſponſata.

Epiſt. 3. ante medium illius t. 2.

2 Præterea: quod Chriſtus ex Virgine naſceretur, miraculum fuit, unde Aug. dicit in Epiſt. ad Voluſianum, ipſa Dei virtus per inviolatæ matris virginea viſcera, membra infantis eduxit, quæ poſtea per clauſa oſtia, membra juvenis introduxit: hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Sed miracula fiunt ad confirmationem fidei: unde debent eſſe manifeſta. Cum igitur per deſponſationem hoc miraculum fuerit obumbratum, videtur non fuiſſe conveniens, quod Chriſtus de deſponſata naſceretur.

c.1.in Mat. ſuper illud, Cum eſſet deſponſata, tomo 9.

3 Præterea. Ignatius martyr, ut Hierony. dicit ſuper Mat. hanc cauſam aſſignavit deſponſationis matris Dei, ut partus ejus diabolo celaretur, dum eum putat non de virgine, ſed de uxore generatum. Quæ quidem cauſa nulla eſſe videtur: tum quia diabolus ea, quæ corporaliter fiunt, perſpicacitate ſui ſenſus cognoſcit: tum etiam quia poſtmodum per multa evidentia ſigna dæmones aliqualiter Chriſtum cognoverunt, unde dicitur Marc. 1. quod homo in ſpiritu immundo exclamavit dicens. Quid nobis & tibi Jeſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos: ſcio quod ſis ſanctus Dei. Non ergo videtur conveniens fuiſſe, quod mater Dei eſſet deſponſata.

Super illud Mat. 1. Cum eſſet deſponſata tomo. 9

4 Præterea. Aliam rationem aſſignat Hiero. ne lapidaretur mater Dei a Judæis, ſicut adultera. Hæc autem ratio nulla eſſe videtur: ſi enim non eſſet deſponſata, non poſſet de adulterio condemnari. Et ita non videtur rationabile fuiſſe, quod Chriſtus de deſponſata virgine naſceretur.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 1. Cum eſſet deſponſata mater ejus Maria Joſeph, & Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel Angelus ad Mariam virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph.

l.2.in Luc. c. 1. inter prin. & medium to.5. l.3 in Luc. nõ procul. a pri. illius tom. 5.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit Chriſtum de deſponſata virgine naſci tum propter ipſum, tum propter matrem, tum etiam propter nos. Propter ipſum quidem Chriſtum, quadruplici ratione. Primo quidem, ne ab infidelibus tanquam illegitime natus abjiceretur. Unde Ambroſius dicit ſuper Luc. Quid Judæis, quid Herodi poſſet adſcribi, ſi natum viderentur ex adulterio perſequuti? Secundo, ut conſueto modo ejus genealogia per virum deſcriberetur. Unde dicit Ambroſ. ſuper Luc. Qui in ſeculum venit, ſeculi debuit more deſcribi, viri autem perſona quæritur, qui in ſenatu & reliquis curiis civitatum generis aſſerit dignitatem. Conſuetudo etiam nos inſtruit Scripturarum, quæ ſemper viri originem quærit. Tertio, ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipſam fuiſſe deſponſatam, ut partus ejus diabolo celaretur. Quarto, ut a Joſeph nutriretur: unde & pater ejus dictus eſt, quaſi nutritius. Fuit etiam conveniens ex parte Virginis. Primo quidem, quia per hoc redditur immunis a pœna, ne ſcilicet lapidaretur a Judæis tanquam adultera: ut Hieron. dicit. Secundo, ut per hoc ab infamia liberaretur. Unde dicit Ambroſ. ſuper Luc. quod deſponſata eſt, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelæ videretur inſigne præferre. Tertio, ut ei a Joſeph miniſterium exhiberetur: ut Hierony. dicit.

Ut refert Hier. 1. c. Mat. to. 9. & Beda ſuper. 3. c. Luc. to. 2.

Super illud Mat. 1 Cum eſſet deſponſata tom 6. lib. 7 in Luc. non procul a prin. l. 2. 5. loco antea dicto, & contra Helvidiũ li. de perpetua virg.

Ex parte etiam noſtra hoc fuit conveniens. Primo quidem, quia teſtimonio Joſeph comprobatum eſt, Chriſtum virgine natum Unde Ambroſ. dicit ſuper Luc. Locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſſet & dolere injuriam, & vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret ſacramentum. Secundo, quia ipſa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, ſuam virginitatem aſſerentis. Unde Ambroſius dicit ſuper Luc. Fides Mariæ verbis magis adſciſcitur, & mendacii cauſa removetur. Videretur enim culpa obumbrare voluiſſe innupta mendacio prægans: cauſam autem mentiendi deſponſata non habuit, cum conjugii præmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatem fidei noſtræ. Tertio, ut tolleretur excuſatio virginibus, quæ propter ſuam incautelam non vitant infamiam. Unde Ambroſ. dicit. Non decuit virginibus ſiniſtra opinione viventibus, velamen excuſationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur. Quarto, quia per hoc ſignificatur univerſa Eccleſia: quæ cum virgo ſit, deſponſata tamen eſt uni viro Chriſto, ut Auguſt. dicit in lib. de ſancta Virginitate. Poteſt etiam, & quinta ratio eſſe, quod mater Domini fuit deſponſata, & virgo: quia in perſona ipſius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.

ginitate Mariæ t. 3 Lib. 2. in Luc. c. 1. ante medium to. 5

l. 2. in Luc. non procul a prin. to. 5.

cap. 12. ante med. tom 6.

Ad primum ergo dicendum, quod B. Virgo mater Dei ex familiari inſtinctu Spiritus Sancti credenda eſt, deſponſari voluiſſe, confidens de divino auxilio, quod nunquam ad carnalem copulam perveniret. Hoc tamen divino commiſit arbitrio, unde in nullo detrimentum paſſa eſt virginitas.

Lib. 2. in Luc. non procul a princ. lib. tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Ambroſ. dicit ſuper Lucam, maluit Dominus aliquos de ſuo ortu, quam de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram eſſe virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putavit ortus ſui fidem matris injuriis aſtruendam. Sciendum tamen, quod miraculorum Dei quædam ſunt, de quibus eſt fides: ſicut miraculum virginei partus, & reſurrectionis Domini, & etiam Sacramenti altaris, & ideo Dominus voluit iſta occultiora eſſe, ut fides eorum magis meritoria eſſet. Quædam vero miracula ſunt ad fidei comprobationem, & iſta debent eſſe manifeſta.

li. 3. ex c. 7 & 8. collig. to. 3.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in 2. de Trinit. diabolus multa poteſt virtute ſuæ naturæ, a quibus tamen prohibetur virtute divina. Et hoc modo poteſt dici, quod virtute naturæ ſuæ diabolus cognoſcere poterat matrem Dei non fuiſſe corruptam, ſed virginem: prohibebatur tamen a Deo cognoſcere modum partus divini. Quod autem poſtmodum eum aliqualiter cognovit diabolus eſſe filium Dei, non obſtat: quia jam tempus erat, ut Chriſtus ſuam virtutem contra diabolum oſtenderet, & perſecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eum acrius perſequeretur, quando Chriſtus nec pati diſpoſuerat, nec virtutem ſuam oſtendere: ſed in omnibus, aliis infantibus ſe ſimilem exhibebat. Unde Leo Papa in ſermone de Epiphania dicit, quod Magi viderunt, & adoraverunt puerum Jeſum quantitate parvulum, alienæ opis indigum, fandi impotem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Ambroſ. tamen ſuper Luc. videtur hoc magis referre ad membra diaboli. Præmiſſa enim hac ratione, ſcilicet de fallendo principem mundi, ſubdit. Sed tamen magis fefellit principes ſeculi, dæmonum enim malitia, facile etiam occulta deprehendit, at vero qui ſecularibus vanitatibus occupantur, ſcire divina non poſſunt.

In ſerm 4 de epiphania in medio incipit hic ſerm. Juſtum & rationabile, lib. 2. in Luc. 1. circa medium. t. 5.

Ad quartum dicendum, quod judicio adulterarum lapidabatur ſecundum legem non ſolum illa, quæ jam erat deſponſata, vel nupta, ſed etiam illa, quæ in domo patris cuſtodiebatur, ut virgo quandoque nuptura. Unde dicitur Deuteron. 22. Si non eſt in puella inventa virginitas, lapidibus obruent eam viri civitatis illius, & morietur, quia fecit nefas in Iſrael, ut fornicaretur in domo patris ſui. Vel poteſt dici ſecundum quoſdam, quod B. Virgo erat de ſtirpe Aaron: unde erat cognata Eliſabeth, ut dicitur Lucæ 1. Virgo autem de genere ſacerdotali, propter ſtuprum occidebatur: legitur enim Levit. 21. Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violaverit nomen patris ſui flammis exuretur. Quidam referunt verbum Hieronym. ad lapidationem infamiæ.

COMMENTARIUS.

UNdecim rationes congerit D. Th. ut oſtendat oportuiſſe matrem Dei, quamvis ex ſponſo conceptura non eſſet, illius tamen ſocietate, & vinculo non carere, ex parte Dei, ſeu Chriſti, ipſius Virginis, & noſtra deſumptas, quas optimis Patrum teſtimoniis confirmat, & omnes ſunt aptiſſimæ, & perſpicuæ: ſolum duæ peti difficultates poſſunt, quas ipſemet D. Th. tetigit in argum. 3. & 4.

Omiſ-

Omiſſis ergo clarioribus: prima, quæ difficultatem patitur, eſt, (quam D.Th.in 1. membro tertio loco poſuit) Deiparam ſcilicet fuiſſe nuptam, ut partus ejus celaretur diabolo, dum Chriſtum putat non ex virgine, ſed ex Joſepho generatum. Quam ex Ignatio retulit Hieron. Matth. 1. & ea utuntur alii Patres, ut Ambroſ. lib. 2. in Lucam in princ. & Damaſcenus l.4. de fide c.15. Baſil. hom. de humana Chriſti gener. Bernardus hom. 3. in *Miſſus eſt*, & hom.4. in vigil. nativit. Rupertus lib. 11. de Victoria Verbi c.19. Non tamen deſunt Theologi, qui propter 3. argumentum D.Th. hic eam contemnant, ut Scotus in 4.diſt.30.q.2. & Abulenſ. q.31. in 1.c. Matth. Quia generatio, & integritas virginalis ſunt res corporeæ, quas Angelus evidenter poteſt intueri; ergo non obſtante matrimonio, potuit dæmon evidenter cognoſcere Virginem nunquam cum Joſepho conveniſſe, & non ſolum abſque opera viri, ſed etiam abſque naturali mora filium concepiſſe, & poſt illius partum, virginale clauſtrum ejus integrum permanſiſſe. Quod ſi cum D.Th. reſpondeas, dæmonem non ſemper omnia actu intueri, & divina providentia potuiſſe fieri, ut hæc omnia nunquam adverteret. Inſtat Scotus, nam hoc ipſum fieri potuit ſine conjugio. Et ſicut nunc exiſtimavit dæmon Virginem concepiſſe ex Joſepho: ita tunc ex alieno viro concepiſſe putaret. Sed non videtur aſſecutus Scotus piiſſimam ſanctorum Patrum mentem, tantam enim habuerunt de puritate, & caſtitate Virginis exiſtimationem, ut non crediderint potuiſſe in pravam ſuſpicionem venire, etiam apud dæmonem. Unde, ſi non potuiſſet exiſtimare, illam concepiſſe ex proprio marito, potius ſuſpicaretur, ſine opera viri, quam ex pravo concubitu concepiſſe. Diuturna enim experientia, & obſervatione probe cognoſcebat Virginis ſanctitatem, & puritatem. Expertus etiam erat, nunquam ſe potuiſſe vel minimum pravuum motum in ea excitare: cum tamen aliàs non ignoret nullam fere fornicationem fieri, niſi ipſo authore, & incitatore. Denique expertus erat nunquam Virginem vel otioſum verbum eſſe locutam, nedum cum homine aliquo ſermonem turpem miſcuiſſe. Et ideo omnibus penſatis, vel nullo modo, vel ęgerrime poſſet induci, ut B.Virginem turpiter concepiſſe ſentiret. Ut ergo ſaltem commodius illi occultaretur myſterium, ipſeque facilius, & ſecurius a curioſa obſervatione, & inquiſitione abſtraheretur, aptiſſimum medium fuit, Virginem eſſe deſponſatam viro.

Unde Damaſcenus lib.4. cap.15. & Theophyl. Matthæi 1. dicunt, Dæmonem propter Iſaiæ Prophetiam, ſolicite obſervaſſe Virginem, ideoque Mariam nuptam fuiſſe, ut facilius ille decipi potuiſſet.

Sed occurrit Abulenſis, quia non erat neceſſarium hoc myſterium occultari dæmoni magis, quam alia Chriſti miracula. Illi vero etiam D.Thomas reſpondit, id oportuiſſe, ne ſtatim a principio dæmon agnoſceret Chriſtum eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Quod facile conjectaret, ſi intelligeret eum ſine opera viri de Virgine eſſe conceptum. Non enim ignorabat vaticinium Iſaiæ cap.7. in Meſſia promiſſo eſſe implendum. Deinde, quia cognito hoc myſterio, ſcilicet hunc hominem, ſolius Dei ſingulari virtute & opera eſſe formatum, conſequenter vel intelligeret, vel ſuſpicaretur illum non eſſe inſtar aliorum, nec in peccatis conceptum, & alia ſimilia, quæ ante paſſionem oportuit latere dæmonem, ne Chriſti mortem, noſtramque redemptionem impediret. Et ita factum eſſe docent citati Sancti Patres, & eleganter Leo Pap. ſer. 2. de nativi; & alii plerique, quibus immerito, & ſine fundamento contradicit Abulenſis.

Secunda ratio, quæ nonnullam difficultatem habet, eſt quinta apud D.Th. ſeu prima in ſecundo membro, ſcilicet oportuiſſe Deiparam eſſe deſponſatam, ne lapidaretur, ut adultera. Quæ ratio eſt Hieronymi Matth. 1. In

Objectio. qua ſtatim occurrit difficultas, quam D.Thomas argumento quarto attigit. Videtur enim involvere repugnantiam quandam; quomodo enim poſſet eſſe adultera, ſi non eſſet deſponſata? Reſponſio vero eſt, ſenſum Hie-

Reſponſio. ronymi non eſſe, potuiſſe illam, ſi non eſſet deſponſata, puniri propter exiſtimatum peccatum adulterii, ſed potuiſſe puniri eadem pœna, qua adulteræ puniebantur. Quia virgo, quæ in domo parentum fornicabatur, lapidibus obruebatur, Deut. 22. & ſi erat filia ſacerdotis, flammis exurebatur, Levitici 21. Sed hoc poſterius (quamvis ex aliorum opinione hic a D.Th. referatur) re tamen vera in Deipara non habet locum, ut conſtat ex ſuperius tractatis. Cætera clara ſunt in articulo. Solum reſponſio ad primum indiget majori explicatione, quam in ſequ. diſp. commodius trademus.

ARTICULUS II.

Utrum inter Mariam & Joſeph fuerit verum matrimonium.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inter Mariam & Joſeph non fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hieronym. contra Helvidium, quod Joſeph Mariæ cuſtos fuit potius, quam maritus ejus. Sed ſi fuiſſet verum matrimonium, vere Joſeph maritus ejus fuiſſet. Ergo videtur quod non fuerit verum matrimonium inter Mariam & Joſeph.

163. 4 d.30.q.2. art. 2. & opu.60.c. 2. col 3. Et Matt.1 col. 0. ad fi T c l.b. e: de ſan. cta virginitate B. Mariæ aliquantulum a prin to.3. In 1.cap. Mat.10.9.

2 *Præterea, ſuper illud Matth.1. Jacob genuit Joſeph virum Mariæ, dicit Hierony. Cum virum audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis Scripturarum, quod ſponſi viri, & ſponſæ uxores vocantur. Sed verum matrimonium non efficitur ex ſponſalibus, ſed ex nuptiis. Ergo non fuit verum matrimonium inter B. Virginem & Joſeph.*

3 *Præterea. Matth.1. dicitur Joſeph vir ejus cum eſſet juſtus, & nollet eam traducere, ſcilicet in domum ſuam ad cohabitationem aſſiduã, voluit eam occulte dimittere, id eſt, tempus nuptiarum mutare, ut Remigius exponit. Ergo videtur quod nondum nuptiis celebratis, nondum eſſet verum matrimonium: præſertim cum poſt matrimonium contractum non liceat alicui ſponſam dimittere.*

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit in libro de conſenſu Evangeliſtarum. Non erat fas, ut Joſeph ob hoc a conjugio Mariæ ſeparandum Evangeliſta putaret, quod non ex ejus concubitu, ſed Virgo peperit Chriſtum. Hoc enim exemplo magnifice inſinuatur fidelibus conjugatis, etiam ſervata pari conſenſu continentia, poſſe permanere, vocarique conjugium, non permixto corporis ſexu.

Lib.2.c.1. ante medium to.4 Idem habet Aug. lib.13. contra Fauſtum c.8. in fine.

Reſpondeo dicendum, quod matrimonium ſive conjugium dicitur verum ex hoc, quod ſuam perfectionem attingit. Duplex eſt autem rei perfectio, prima, & ſecunda. Prima quidem rei perfectio conſiſtit in ipſa forma, ex qua ſpeciem ſortitur: ſecunda vero perfectio conſiſtit in operatione rei, per quam res aliqualiter ſuum finem attingit. Forma autem matrimonii conſiſtit in quadam indiviſibili conjunctione animorum, per quam unus conjugum indiviſibiliter alteri fidem ſervare tenetur. Finis autem matrimonii eſt proles generanda, & educanda. Ad quorum primum pervenitur per concubitum conjugalem: ad ſecundum per alia opera viri & uxoris, quibus ſibi invicem obſequuntur ad prolem nutriendam. Sic igitur dicendum eſt, quod quantum ad primam perfectionem, omnino verum fuit matrimonium Virginis matris Dei, & Joſeph, quia uterque conſenſit in copulam conjugalem: non autem expreſſe in copulam carnalem, niſi ſub conditione, ſi Deo placeret. Unde & Angelus vocat Mariam conjugem Joſeph, dicens ad Joſeph, Matt. 1. Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.

Quod exponens Auguſtin. in libro de Nuptiis, & concupiſcentia dicit. Conjux vocatur ex prima deſponſationis fide, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus. Quantum vero ad ſecundam perfectionem, quæ eſt per actum matrimonii, ſi hoc referatur ad carnalem concubitum, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium conſummatum. Unde Ambroſ. dicit ſuper Lucam. Non te moveat, quod frequenter Mariam Scriptura vocat conjugem, non enim virginitatis ereptio, ſed conjugii teſtificatio, & nuptiarum celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiam ſecundam perfectionem quantum ad prolis educationem. Unde Auguſt. dicit in lib. de Nuptiis, & concupiſcentia. Omne nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, & ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Jeſum: fidem, quia nullum adulterium: ſacramentum, quia nullum divortium; ſolus ibi nuptialis concubitus non fuit.

Cap. 11. circa prin.to.7. 1.2.in Luc. c.2.a med. tom. 5. cap.11. in fi tom.6.

Ad primum ergo dicendum, quod Hier. accipit ibi maritum ab actu matrimonii conſummati.

Ad ſecundum dicendum, quod nuptias Hieron. vocat nuptialem concubitum.

Ad

Homil. 1. in Matth. in oper. imperfecto in fi. 2. ante fi. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum, B. Virgo ſic fuit deſponſata Joſeph, quod etiam eſſet domi habita. Nam ſicut in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis: ſic in ea, quæ extra domum concipit, eſt ſuſpecta conceptio. Et ita non eſſet ſufficienter proviſum famæ B. Virginis per hoc, quod fuit deſponſata, niſi etiam fuiſſet domi habita. Unde quod dicitur, & nollet eam traducere, melius intelligitur, id eſt, nollet eam diffamare in publicum, quam quod intelligatur de traductione in domum. Unde & Evangeliſta ſubdit, quod voluit occulte dimittere eam. Quamvis tamen eſſet domi habita propter primam deſponſationis fidem, nondum tamen intervenerat ſolennis celebratio nuptiarum, propter quod etiam nondum carnaliter convenerant. Unde ſicut Chryſoſtomus dicit. Non dicit Evangeliſta, antequam ducerentur in domum ſponſi, etenim intus jam erat. Conſuetudo enim fuit veteribus, ut ſponſæ in ſponſorum domibus haberentur. Et ideo etiam Angelus dicit Joſeph: Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam, id eſt, non timeas nuptias ejus ſolenniter celebrare. Licet alii dicant, quod nondum erat in domum inducta, ſed ſolum deſponſata. Primum tamen magis conſonat Evangelio.

Homil. 4. in Matt. ſuper illud antequam convenirent tom. 2.

HIc articulus non indiget alia expoſitione, præter ſequentem diſputationem,

DISPUTATIO VII.
in tres Sectiones diſtributa.

De Virginis matrimonio cum ſponſo ſuo Joſeph.

UT diſputationem hanc commodius tractemus, & ſeriem, ac ordinem rerum, quæ ad vitam, & ſtatum virginis pertinent, in his diſputationibus, quoad fieri poſſit, teneamus, ſupponendum hoc loco breviter eſt, quomodo B. Virgo vitam tranſegerit ab ortu uſque ad deſponſationem ſuam. Referunt enim graviſſimi, & antiquiſſimi Patres tribus tantum annis in domo parentum manſiſſe, tertio vero ætatis anno fuiſſe in templo præſentatam, cujus præſentationis feſtum Eccleſia celebrat, ut ſuo loco dicemus agentes de cultu Virgini debito. Dicunt præterea, B. Virginem manſiſſe in templo, ibique in divinis laudibus, & altiſſima contemplatione vitam tranſegiſſe, uſque ad deſponſationem ſuam. Cum enim in lege veteri filii primogeniti Deo offerrentur, quamvis a parentibus redimi poſſent (Leu. 27.) non tamen ad hoc tenebantur, ſed poterant eos ad templi miniſterium, ſeu divinum cultum ibi relinquere, Deoque dicare, ſicut legimus feciſſe Annam matrem Samuelis 1. Reg. 1. cum qua confert Annam Virginis matrem Greg. Nyſ. orat. de Chriſti nativit. Quamquam vero lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias non obligaret, poterant tamen parentes voluntarie eas offerre, ac divino muneri conſecrare. Unde intelligimus fuiſſe in templo locum aliquem accommodatum, in quo poſſent virgines Deo dicatæ tute habitare, ut expreſſius, quam alii, indicavit Ambroſ. lib. 2. de virginibus, & colligi poteſt ex 2. Machab. 1. in verbis illis: *Sed & virgines, quæ concluſæ erant, procurrebant ad Oniam.* Et Exod. 38. fit mentio mulierum, quæ *excubabant in oſtio tabernaculi*. Facit etiam, quod 4. Reg. 11. dicitur, Joſaba filiam Regis Joram furatam eſſe Joas filium Ochoziæ, quem ſex annis ſecum habuit clam in domo Domini. Denique Luc. 2. dicitur de Anna Prophetiſſa, quod *non diſcedebat de templo jejuniis & orationibus ſerviens nocte & die*; erat ergo in templo locus, ubi hujuſmodi perſonæ poſſent habitare. Unde etiam Joſephus lib. 8. antiq. c. 3 refert fuiſſe in templo varias cellulas, quæ ad hujuſmodi habitationem poterant eſſe accommodatiſſimæ. Ubi licet de templo Salomonis loquatur, idem tamen proportionaliter intelligi poteſt de templo poſtea reædificato. Plura de hoc loco legi poſſunt in Canii. lib. 1. de Deipara c. 12.

Pueritia virginis qualis.

Locus in templo Salomonis deputatus virginibus.

In hoc ergo loco Deipara Virgo permanſit uſque ad nubiles annos: *Soli Deo vacans, & forma virtutis effecta*, ut Ambroſius dicit l. 2. de virg. Quos enim Deus ſingulariter ſibi conſecrat, ab infantia ſeparat a cura ſenſibilium rerum, ut ſibi liberius vacare poſſint. Quod in multis, & præſertim in Joanne Bapt. cernimus, & multo potius credendum eſt hoc eſſe conceſſum Virgini. Unde etiam referunt authores graves, toto illo tempore accepiſſe Virginem cibum miniſterio Angelorum. Quod ex Hieronymo refert Bonav. in l. meditat. vitæ Chriſti c. 3. & Greg. Nicomed. hom. de oblatione virg. in templo, & Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Et facile credi poteſt, nam ſimile privilegium conceſſum legimus Paulo I. Eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum, quod fuerit conceſſum B. Virgini, eo præſertim tempore, quo vitam tantum contemplativam profitebatur, ne vel minimum de illius cura remitteret, ut corpori neceſſaria curaret? Denique, indubitatum eſt toto illo tempore B. Virginem ardentiſſimis deſideriis, ac frequentiſſimis orationibus incarnationem filii Dei poſtulaſſe, tanto majori amore, merito, atque efficacia, quam omnes ſuperiores Sancti, ac Prophetæ, quanto eos perfectione gratiæ, & ſanctitatis ſuperabat, ut in ſuperiori tomo in fine diſp. 8. fuſius diximus.

Habitatio & exercitia Virginis in templo, qualia.

Addunt denique Patres, conſuetudinem illius populi fuiſſe, ut hujuſmodi virgines, quæ in templo manebant, cum primum convenientem expleſſent ætatem, a ſacerdotibus ad paternas domos remitterentur, ut nuptui traderentur: parentes autem B. Virginis fuiſſe mortuos poſt annos 11. quibus B. Virgo in templo vixerat. Sacerdotes vero iniiſſe conſilium, quid de ſacro illo corpore ſtatuerent, quia nec decebat, nec uſitatum erat, ut mulier jam adulta in templo verſaretur, & aliunde timebant alicui viro jus, & poteſtatem in corpus illud facere; tandem vero divina inſpiratione, & inſtinctu decreviſſe, eam tradere nomine deſponſationis cuidam viro ad cuſtodiendam ejus virginitatem idoneo, qualis Joſeph ex eadem familia, & tribu inventus, & exiſtimatus eſt. Ita fere Greg. Nyſ. hom. de Chriſti nativit. Damaſcen. lib. 4. de fide c. 15. Nicephor. ex Evodio lib. 1. c. 7. & lib. 2. cap. 3. Andreas Cretenſ. orat. de dormitione Virginis, & Simeon Metaphraſ. orat. de ortu Virginis. Indicant etiam Orig. tract. 26. in Matth. & Theophylact. Matth. 23. & alii authores ſupra citati. Ut ergo hoc ultimum explicetur, tractandum ſupereſt, qualis fuerit deſponſatio Virginis cum Joſeph, & quo tempore, modove facta.

SECTIO I.

Utrum inter Mariam, & Joſeph verum matrimonium interceſſerit.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex hiſtoria nuper relata, qua ſignificatur illud non fuiſſe verum matrimonium, ſed veluti quoddam pactum ad mutuam tantum cohabitationem ordinatum, & ut Joſeph B. Virgini miniſtraret, ejuſque virginitatis cuſtos, & teſtis exiſteret. Unde Hieronym. Matth. 1. dicit Joſeph fuiſſe *nutricium, non maritum*; & Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt: Virum*, inquit, *nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus.* Sic Petrus Chryſol. ſer. 157. *Joſeph*, inquit, *maritus ſolo nomine, conſcientia ſponſus.* Et fere eodem modo Hilar. can. 1. Matth. dicit Virginem fuiſſe *ſponſam, non vero conjugem.* Et Chryſoſt. hom. 4. in Matth. *Conjugis*, inquit, *nomine ſponſum intelligit.* Eodem modo loquitur Gregor. Nyſſen. dicta hom. de nativit. Gregor. Magn. hom. 26. 27. in Evangelia Epiphan. hær. 78. obſcurius vero loquitur Cyrill. Jeroſol. catech. 12. circa finem dicens: *Meminimus Jacob, qui prius, quam Rachel acciperet, dicebat ad Laban, da mihi uxorem meam; ſicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem, cum tantum promiſſio interceſſiſſet, uxor Jacob nominabatur, ſic & Maria propter ſolam deſponſationem uxor Joſeph vocabatur.* Indicat ergo non fuiſſe verum matrimonium. Confirmatur primo ex Cyprian. ſerm. de paſſione domini, Ambroſ. epiſt. 79. & lib. 2. in Lucam, in princip. & lib. de inſtit. Virginis c. 6. & 7. dicentibus Chriſtum in cruce ſeparaſſe matrem a Joſeph, eamque Joanni tradidiſſe, ut indicaret inter eos verum conjugium non interceſſiſſe. Quod etiam indicavit Chryſoſt. hom. 5. in Matth. poſt med. Confirmatur ſecundo, quia votum caſtitatis repugnat cum vero matrimonio; imo & propoſitum nunquam accedendi ad virum: quia matrimonium intrinſece includit conſenſum in copulam conjugalem: diximus autem ſupra habuiſſe Virginem propoſitum, & votum abſolutum virginitatis; ergo.

Dicendum vero eſt, B. Virginem verum, ac proprium matrimonium ratum cum Joſeph contraxiſſe. Hanc veritatem eſſe de fide docent omnes Theologi in 4. d. 29. & 30. & ſentit D. Thom. hic, & probatur. Primo ex Luc. 1. *Miſ-*

Verũ matrimonium ratum inter Mariam, & Joſeph.

Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph; & cap.2. *Aſcendit Joſeph in Bethlehem, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore.* Matth.1. *Cum eſſet deſponſata mater Jeſu Maria Joſeph.* Ubi verbum illud, *deſponſata*, matrimonium ratum ſignificat, ut conſtat ex verbis ſequentibus, primo, ex illo: *Antequam convenirent*. Quo verbo ſignificatur, quantum erat ex parte vinculi, potuiſſe honeſte convenire. Deinde ex illo: *Joſeph autem vir ejus*, nam in rigore hæc vox vinculum matrimonii ſignificat. Præterea hoc confirmat illa ſolicitudo Joſephi propter Mariæ conceptionem, quam propterea *voluit occulte dimittere*. Non enim dicitur proprie dimitti, niſi vera uxor. Unde Angelus tandem diſerte dixit: *Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Conjux enim vocatur*, inquit Auguſt. lib.1. de nupt. & concup. c.11. *ex prima fide deſponſationis*, quam ibidem vocat *vinculum conjugale, & fidele conjugium.* Et eandem fere ſententiam habet Hieronymus contra Helvid. Secunda ratio in Scriptura fundata eſt, quia in Evangelio Joſephus vocatur *pater Chriſti*, nimirum, quia talis putabatur, non alia certe ratione, niſi quia Virginem matrem Chriſti uxorem duxerat. Neque enim cogitandum eſt, fuiſſe Chriſtum exiſtimatum filium Joſephi ſpurium, aut illegitime natum, hæc enim cogitatio erronea eſſet: nam potius ad hanc ſuſpicionem tollendam hoc matrimonium inſtitutum fuit, ut Patres docent.

Objectio. Niſi quis fortaſſe dicat, ſicut fuit Joſeph exiſtimatus pater Chriſti, ita fuiſſe exiſtimatum maritum Virginis, non quia revera talis fuerit, ſed quia exterius talis apparebat cohabitando cum Virgine, & alia exteriora onera matrimonii cum illa ſuſtinendo, ut v.g. ſuis laboribus familiam ſuſtentans, & Virginem ac Chriſtum in Ægyptum ducens, ac reducens, &c. Sed hæc evaſio eſt contra vim verborum Scripturæ, & ſine ullo fundamento in traditione, vel ſcriptura, & ideo erronea eſt, præſertim cum nulla ſit cauſa ad veritatem hujus matrimonii negandam. Quin potius, cum B.Virgo indiguerit viro aliquo, qui ſibi eſſet in peregrinationibus comes, & in rebus ad hanc vitam tranſigendam ſibi, & filio puero neceſſariis fidelis miniſter, multo magis decuit illum fuiſſe verum maritum: id enim ad decentiam & bonum utriuſque nomen maxime pertinebat. Et confirmatur hæc ratio, quia propter hanc cauſam Matthæus c.1. Chriſti genealogiam uſque ad Joſephum traxit. Et ſicut Lucas narrat Gabrielem prædixiſſe Virgini nomen, Jeſus, Chriſto imponendum: ita Matthæus refert idem nomen nuntiatum fuiſſe Joſepho, tanquam proprio viro, & veluti capiti, & gubernatori illius familiæ. Tertio probatur eadem veritas ex traditione Patrum, ex quibus nonnulla referuntur in decretis 27.q.2. & videndus eſt etiam Auguſt. ſupra, & lib.23. contra Fauſt. c.8. & lib.2. de conſenſu Evangeliſt. c.1. Ambroſ. de inſtitut. Virginis c.6. & Luc.1. ubi illa ratione utitur. *Quia maluit*, inquit, *Dominus quoſdam de ſua generatione, quam de matris pudore dubitare*, indicans hoc matrimonium fuiſſe neceſſarium ad vitandam Virginis infamiam. Qua ratione utuntur etiam Baſil. hom.25. de humana Chriſti generatione, Origen. hom.6. in Lucam, Bernard. hom.2. in *Miſſus eſt*, Chryſoſt. Hierony. & cæteris expoſitores Græci, & Latini, Matt.1. Quarta ratio hoc loco ſolum eſſe poteſt, quia hoc matrimonium vere, & eſſentialiter perfici potuit abſque ullo detrimento virginitatis, & aliàs fuit valde conveniens; ergo. Majorem oſtendemus reſpondendo ad rationem dubitandi in principio poſitam: Minorem vero ſatis oſtendit D.Th. hic a.1. cujus rationibus nihil fere addi poteſt. Confirmatur tandem, quia ſicut virginitas, & fœcunditas in Virgine conjuncta fuerunt, ita decuit ſtatum virginitatis, & conjugii ſumma perfectione in eadē Virgine copulari. Nam ex virginitate habuit ſummam corporis, & ſpiritus puritatem, & integritatem, ex matrimonio vero, ſocietatis & unitatis vinculum, & ſubjectionem, ac obedientiam, quam uxor marito debet. Quo factum eſt, ut & utrumque ſtatum non ignoraverit, & tam virginum, quam conjugum fuerit exemplar.

Objectio. Sed dicet aliquis, omnes rationes, quas D.Th. affert, ſumptas eſſe ex parte Dei, & divinæ providentiæ, quæ hoc matrimonium ſpecialiter ordinavit, oportere tamen rationem aliquam reddere ex parte Virginis, quæ ipſam ad matrimonium cōtrahendum inclinaverit. Cum enim ipſa virginitatem voviſſet, certum eſt non contraxiſſe matrimonium propter filiorum procreationem, qui ſolet eſſe veluti proprius & intrinſecus matrimonii finis; nec etiam potuit illis rationibus moveri, quæ ex parte divinæ providentiæ afferuntur, cum illæ omnes myſterium Incarnationis reſpiciant, & futuram prolis conceptionem mirabilem, de qua ipſa ante Gabrielis annunciationem nihil potuit cogitare. Niſi fortaſſe quis dicat ex Cedreno in compendio hiſtoriæ, Mariam anno 12. ætatis ſuæ revelatione divina cognoviſſe futuram ſe matrem Dei, & hominis. Quod eſt prorſus falſum, & abſurdiſſimum, & plane repugnans iis, quæ de Angelica Annunciatione Lucas narrat. Turbatio enim Virginis, ejuſque cogitatio, ac interrogatio plane indicant eam fuiſſe antea prorſus tanti ignaram myſterii, quod tunc per Angelum didicit, ut omnes Patres intelligunt. Reſpondetur ergo primo ex Auguſt. lib. de S. virginit. c.4. ſic ſcribente: *Licet virginem ſe antea Deo voviſſet, quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro, non violenter ablaturo, ſed potius contra violentos cuſtodituro, quod illa jam voverat.* Itaque nubere voluit, ut in externo ſtatu, & vitæ genere ſuæ genti ſeſe accommodaret, & morem gereret, & fortaſſe etiam, ut ſacerdotibus, & parentibus, ſi vivebant (hoc enim incertum eſt) obediret. Secundo vero addendum eſt, hoc feciſſe ex divina revelatione, ſeu ſpeciali inſtinctu. Unde potiſſima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit, hanc fuiſſe divinam voluntatem, quamvis rationem ejus eo tempore non cognoſceret, neque amplius inquireret, quam divinum beneplacitum. Reſponſ.

Ad rationem dubitandi in principio factam ut reſpondeamus, diſtinguenda ſunt tria, quæ in matrimonio poſſunt intervenire. Primum eſt vinculum matrimonii, quod perficitur mutuo conſenſu, quo conjuges ad invicem ſibi tradunt jus, & poteſtatem in ſua corpora, ut conſtat ex Nicolao Pap. in c. ſufficiat 27.q.2. Secundum eſt mutua cohabitatio in eadem domo, cum mutuis obſequiis, &c. quæ neque ad matrimonium ſufficit, ut de ſe conſtat, quia ſine vinculo reperiri poteſt inter fratrem, & ſororem, nec eſt neceſſaria, ut etiam per ſe notum eſt, quia eſt quid poſterius, & valde extrinſecum. Tertium eſt uſus matrimonii per carnalem copulam, & hanc etiam conſtat non eſſe de eſſentia veri matrimonii, ut tradunt omnes Theologi in 4. diſt.30. & recte tractat Waldenſ. 2.tom. de ſacramentis c.130. & colligitur aperte ex dicto capite ſufficiat, & ex Florentino Concil. in decreto Eugenii, ubi definit matrimonium perfici mutuo conſenſu, qui ſine dubio copulam antecedit, & Tridentin. ſeſſion. 24. ubi diſtinguit matrimonium ratum a conſummato, & ſupponit illud eſſe verum matrimonium. Et idem habet communis traditio, & conſenſus Eccleſiæ, imo a principio fuit verum matrimonium inter Adam, & Evam in Paradiſo terreſtri, in quo carnalem copulam non habuerunt. Sicut ergo in rebus, quæ uſu non conſumuntur, dominium diſtinguitur ab uſu, & abſque illo haberi poteſt, ita in matrimonio poteſt dari poteſtas, & dominium in corpus conjugis abſque uſu copulæ carnalis, & in traditione illius dominii, vel poteſtatis conſiſtit vera ratio matrimonii, ut ex Paulo 1. ad Cor.7. colligitur dicente: *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, &c.*

Reſponſio ad argumenta oppoſitæ ſententiæ.

Quænam in matrimonio interveniant.

Carnalis copula non eſt de eſſentia matrimonii.

Ad Sanctos ergo in principio citatos reſpondetur verbis Ambroſii: *Virgo deſponſata viro conjugis nomen accepit. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, ſed pactio conjugalis.* Quocirca nomine *ſponſalium* citati Patres matrimonium ratum, non conſummatum intelligunt. Quod ſi interdum matrimonii, aut mariti nomen fugere videntur, ſolum hoc faciunt, ut ſignificent non perveniſſe ad dictum ſtatum copulæ conjugalis. Unde (ut Hierony. notat) in Scriptura ſacra *ſponſa* dici ſolet, quæ nupta eſt, & interdum dicitur *accipi in conjugem*, quando matrimonium conſummatur, ut de Rebecca, Lia, & Rachel conſtat Geneſ. 24. & 29. quamquam hic uſus vocum non ſemper ſit idem, ut patet ex illo exemplo, quo Cyril. Jeroſolym. utebatur, quod eſt prudenter interpretandum. Non enim affertur, quia in omnibus ſit ſimile, ſed quia a fortiori concludit. Nam, ſi Rachel propter ſolam promiſſionem vocata eſt *conjux*, multo magis B.Virgo propter ſponſalia, quamvis nulla copula interceſſerit.

Ad primam confirmationem reſpondetur, Patres ibi cita-

citatos eodem ſenſu eſſe intelligendos. Unde Chryſoſt. ſolum inde concludit B.Virginem non habuiſſe alios filios præter Chriſtum, ut ſcilicet excludat matrimonii conſummationem, non veritatem. Quod autem Ambroſius, & Cyprianus in illa conjectura ſupponere videntur, ſcil. tempore mortis Chriſti Joſephum ſuperſtitem fuiſſe, incertum eſt, & non admodum veriſimile. Quin potius ex eo, quod Chriſtus matrem ſuam Joanni commendavit, inferri certius poſſet, eo tempore Joſeph fuiſſe mortuum. Nam illo vivente, non quæſiviſſet Chriſtus fideliorem alium Virginis ſocium, ac miniſtrum. Niſi forte dicatur, fuiſſe adeo ſenem, ut alterius ope indigeret. Sed credibilius eſt fuiſſe jam mortuum, ut docent Epiphanius hær. 78. Vincentius ſer. de S. Joſeph Petrus Comeſtor. c. 38. ſuæ hiſt. Et probabile eſt ante 30. annum ætatis Chriſti objiſſe. In Evangelio enim, uſque ad duodecimum ætatis annum Chriſti Domini, fit ejus mentio, & non amplius; neque in nuptiis Canæ Galileæ, neque in hiſtoria paſſionis, neque aliis in locis, ubi fit mentio matris, & fratrum Domini, quod eſt ſignum illum fuiſſe jam mortuum. Nam cum vivebat, fere ſemper ſimul cum Virgine conjungebatur, & nominabatur.

Mors Joſeph.

Ad ſecundam confirmationem, quidam dicunt, ante ſponſalia conveniſſe inter Joſeph, & Mariam, neutrum ab altero petiturum fore debitum, & ita veluti ſub hac cōditione contraxiſſe, ut neuter peteret, aut redderet debitum. Hanc enim conditionem non eſſe contra ſubſtantiam matrimoniii, defendit Palud. in 4. d. 30. q. 2. & Carthuſ. in vita Chriſti p. 1. c. 3. Abulenſ. c. 30. numer. p. 32. Gerſon ſerm. de nativ. Mar. & creditur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victore, ſed falſo. Et ratio eſſe poteſt, quia cum dominium (ut dictum eſt) diſtinguatur ab uſu, conferre illud poterat ſub conditione nunquam utendi tali re, quia hæc conditio non eſt contraria traditioni dominii. Quod patet, quia poteſt habere aliquem effectum, ut in præſenti materia, ſi quis contrahat cum hac conditione, manet inhabilis ad contrahendum cum alio. Item ſi poſtea velint conjungi, & non uti illa conditione, non erunt fornicarii. Item, quia ſi in hujuſmodi caſu maritus inferat vim uxori, licet peccet contra juſtitiam, & pactum initum, non tamen erit fornicarius. Sed quidquid ſit, an hæc conditio ſit contra ſubſtantiam matrimonii, ut D. Th. & ejus diſcipuli communius opinantur, & indicatur in cap. ult. de conditionibus appoſitis, de quo infra ſuo loco dicendum eſt, non cenſeo tamen fuiſſe in præſenti matrimonio neceſſarium. Primo, quia D. Thom. hic, & præcedenti quæſtione contrarium aperte ſentit, ſcilicet inter Mariam, & Joſeph nihil eſſe actum de ſervanda virginitate, niſi poſt matrimonium contractum. Secundo, quia illa conditio non eſt conſentanea matrimonio, eſto non eſſet contra ſubſtantiam ejus. Tertio, quia ſola non ſufficit ad perfectionem voti caſtitatis. Nam, qui abſolutum votum virginitatis emiſit, non poſſet ſua authoritate contrahere matrimonium etiam ſub illa conditione, vel intentione, præſertim animo perſeverandi in illo ſtatu. Nam ſi id faceret animo tranſeundi ad religionem, non eſſet intrinſece malum, ut Sotus, & alii docuerunt, & colligitur ex c. commiſſum, de ſponſal.

Dicendum ergo eſt, cum Hugone Victor. lib. de Virg. Mariæ, quem. S. Tho. Albert. Magn. & cæteri ſcholaſtici ſecuti ſunt, & fuit etiam ſententia antiquorum Patrum (ut ſupra vidimus) B. Virginem ex divina revelatione contraxiſſe matrimonium. In omnibus enim rebus ſpeciali Spiritus Sancti directione regebatur, præſertim in re graviſſima, & quæ ad ſtatum totius vitæ pertinebat, & ad myſterium Incarnationis proxime ordinabatur. Eadem autem revelatione intellexit B. Virgo ſuum ſponſum libenter in perpetuam virginitatem fuiſſe conſenſurum, nullumque detrimentum perfectioni ſuæ virginitatis allaturum. Et hinc etiam intelligitur, potuiſſe B. Virginem conſentire in verum matrimonium, non conſentiendo actualiter, & explicite in carnalem copulam, neque abſolute, neque ſub illa conditione, ſi Joſeph debitum petiiſſet. Quia jam erat certa, illum nunquam petiturum, unde ſupervacaneus, & ocioſus fuiſſet talis actus. Dico autem actualiter, & expreſſe, quia in radice, & in cauſa, videtur habuiſſe hunc conſenſum, conſentiendo in matrimonium, quod de ſe ad talem copulam ordinatur, & ita videtur loqui Cajetanus, & Auguſt. in citato capitulo B. Maria 27. q. 1. ſed velle hoc modo in radice, non eſt proprie velle, & maxime quando per contrariam voluntatem directe quis proponit vitare actum, & hoc modo conſenſus in conjugale vinculum nihil omnino derogat virginitati, & propoſitum virginitatis non pugnat cum conſenſu contrahendi vinculum conjugale. Sicut non repugnat voluntas tradendi, vel accipiendi dominium, & non utendi.

SECTIO II.

Quo tempore fuerit matrimonium perfectum, inter Mariam, & Joſeph.

DUplex perfectio matrimonii poteſt hoc loco conſiderari. Prima eſt eſſentialis, quæ conſiſtit in ipſo contractu: altera eſt accidentalis conſiſtens in aliqua ſolennitate, ſeu publica cæremonia, & in cohabitatione viri, & uxoris in eadem domo. Omitto enim carnalem copulam, quam jam excluſimus.

Primo ergo certum eſt, matrimonium inter Mariam, & Joſeph quoad eſſentiam, & contractum, ante filii Dei Incarnationem perfectum eſſe. Hæc eſt communis ſententia Patrum, & Theologorum, quos ſupra citavi, eamque optime confirmat Orig. hom. 6. in Lucam. Colligitur enim aperte ex illo verbo Luc. 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo ad Virginem deſponſatam viro*, jam enim oſtendimus illam deſponſationem, verum matrimonium fuiſſe. Ratio etiam hoc ſuadet, ex fine illius matrimonii ſumpta. Illud enim Deus ordinavit, ne aliqua infamia ex parte filii Virgini accreſceret: oportuit ergo, ut eo tempore, quo cōcepit, jam haberet ſponſum, ex quo poſſet exiſtimari honeſte, & abſque turpitudine cōcepiſſe.

Matrimonialis cōtractus inter Mariam, & Joſeph ante incarnationem factus.

Difficultas ergo ſupereſt de perfectione accidentali quoad cohabitationem, vel ſolennitatem aliquam. In quo eſt prima ſententia Cajet. hic, qui negat fuiſſe eo tempore nuptiarum ſolennitatem celebratam, fundatur in illis verbis Angeli: *Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam*; nondum ergo illam acceperat. Quod non poteſt intelligi, niſi de modo accipiendi, quando cum ſolennitate nuptiali, & ſacerdotali benedictione ſponſa viro tradebatur. Ex quo ulterius infert, quod eo tempore nondum Joſeph acceperat Virginem in domeſticum conſortium. Unde etiam negat fuiſſe perfectum matrimonium quoad cohabitationem in eadem domo. Quod confirmare conatur ex Luc. 1. ubi dicitur B. Virgo rediiſſe ex domo Zachariæ, non in domum Joſeph, ſed *in domum ſuam*. Idem tenet Abulenſ. Matth. 2. poſt quæſt. 33. & favet Anſel. Matth. 1. exponens verbum illud: *Noli timere accipere Mariam*, hoc modo, ſcilicet nuptiali conventu, & aſſidua cohabitatione. Et exponens verbum illud *cum vellet eam traducere*, inquit, *in domum ſuam, & aſſiduam cohabitationem*.

Secunda ſententia media eſſe poteſt, ſcilicet tempore annunciationis Angelicæ, Mariam & Joſeph, jam cohabitaſſe in eadem domo, nondū tamen interveniſſe ſolennem celebrationem nuptiarum. Et conjectura eſt, quia propter hanc cauſam, nondum carnaliter convenerant.

Dico ſecundo, probabilius eſt, Mariam & Joſeph cohabitaſſe in eadem domo, tempore conceptionis Verbi divini, quę eſt expreſſa ſententia Chryſ. hom. 4. in Matth. quam etiam indicant Greg. Nyſſenus in orat. de Chriſti Nativ. & Epiphan. hær. 78. & eam ſequuntur Janſen. Titelm. & alii Matt. 1. c. & D. Th. hic ait, eſſe *magis conſonum Evangelio*. Quod fortaſſe dixit propter verbum illud Matth. 1. *voluit occulte dimittere eam*, quo indicatur jam antea fuiſſe ad cohabitandum admiſſam. Ut enim Ambroſius dicit lib. 2. in Luc. in principio: *Quam non accepit, nemo dimittit, & ideo, qui volebat dimittere, fatebatur acceptam*. Et ratio S. Thom. eſt optima, quia alias non eſſet ſatis proviſum famæ Virginis. Nam quando ſponſa concipit in domo ſponſi, merito reputatur conceptio maritalis; ſi vero ante cohabitationem concipiat, ſemper eſt dubia, vel ſuſpecta conceptio. Reſpondet Cajetanus, licet non cohabitarent, talem tamen, ac tantam potuiſſe inter eos intercedere familiaritatem, ut omnis vitaretur infamia, præſertim, quia veriſimile eſt Joſeph aſcendiſſe cum Maria in domum Eliſabeth, ibique habitaſſe menſibus tribus. Sed certe, ſi nondum cohabitabant, non eſt admodum veriſimile Joſeph iviſſe cum Maria, & habitaſſe cum illa in domo Zachariæ. Cur enim in aliena domo ſimul habitarent, qui nondum habitabant in

Mariæ & Joſeph in eadem domo tēpore conceptionis Chriſti cohabitant.

in propria? Ac deinde quamvis hæc, & ſimilia ſufficere poſſent, ut multi bonam exiſtimationem haberent, aut non temere judicarent, non tamen ſufficerent ad vitandam ſuſpicionem, & dubitationem aliquam, & nonnullum incontinentiæ, ac levitatis indicium. Deinde verbum illud, *Noli timere accipere Mariam,* non ſignificat denuo fuiſſe in domū Joſephi traducendā, ſed (ut Chryſ. & Ambroſ. expreſſe exponunt) monetur Joſeph, ut ſponſam, quam domi habebat, & propoſito, & animo dimiſerat, domi retineat; ita ut ſenſus ſit: *Noli timere accipere,* id eſt, tecum illam habitare, & cum illa ſimul vivere, & cohabitare, omnemque timorem, & ſuſpicionem abjicere, & propoſitum mutare. Quam expoſitionem etiam Theophyl. & Euthym. amplexi ſunt. Præterea, verbum illud, *& nollet eam traducere,* non ſignificat, id eſt, in domum ſuam adducere, ſed ſignificat infamare, & ut adulteram accuſare, ut communiter expoſitores intelligunt. Et Origenes hom. 1. in diverſos, & D. Th. hic, & eſt certa expoſitio, ſi vis Græci verbi conſideretur, eſt enim, παραδειγμάτισαι, quod hoc ſignificat. Quod etiam patet ex verbis illis: *Cum nollet traducere, ſed occulte dimittere,* unum enim alteri contraponitur. Denique hoc etiam patet ex cauſa, quæ redditur, ſcilicet: *Cum eſſet juſtus.* Hæc enim non erat ratio, propter quam nollet eam in domum accipere, quamquam enim id facere poſſet, ſi eſſet adultera, non tamen eſſet ad hoc neceſſaria magna juſtitia. Recte ergo intelligitur, quia erat juſtus, noluiſſe eam traducere, quod a Patribus dupliciter exponitur. Primo, quod revera, viſo evidenti effectu conceptionis, ſibi perſuaſerit adulterium commiſſum, & injuriam ſibi eſſe illatam, fuiſſe autem magnæ juſtitiæ opus, patienter illam ferre abſque revelatione, accuſatione, vel infamia: voluiſſe tamen illam occulte dimittere, ne peccato conſentire videretur. Ita fere Chryſoſt. ſupra, Greg. hom. 26. in Evangelia, Auguſt. ep. 54. & ſer. 16. de verbis Domini, & ſermon. 14. nativit. Juſtinus dialog. contra Tryphon. ſatis poſt med. Ambro. de inſt. Virgin. c. 5.

Joſeph ante Angeli revelationem, nihil turpe de Maria prægnante ſuſpicatur.

Altera expoſitio eſt, Joſephum nihil mali potuiſſe judicare aut ſuſpicari de Virgine, ſed hinc adductum rei, quam cernebat, evidentia, inde vero eximia, quam expertus erat, Virginis ſanctitate permotum, in quendam veluti ſtuporem, & admirationem raptum, omne judicium ſuſtinuiſſe. Quod ſane fuit magnum juſtitiæ opus, ſcilicet in tam gravi negotio non commoveri, nec nimia aliqua paſſione, aut affectione obcæcari, ſibique perſuaſiſſe, fieri id ſine peccato potuiſſe, & ideo noluiſſe eam traducere, quamvis, quia de hac re nihil illi ſatis conſtabat, ad opus juſtitiæ pertinere putavit, a tali muliere ſeparari, eamque occulte dimittere. Quam expoſitionem docuit Author imperfecti in Matth. hom. 1. his verbis. *O inæſtimabilis Mariæ laus, magis credebat caſtitati ejus, quam utero ejus, plus gratiæ, quam naturæ, conceptionem manifeſte videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat: poſſibilius eſſe credidit mulierem ſine viro poſſe concipere, quam Mariam poſſe peccare.* Hieronymus ibi. *Hoc teſtimonium Mariæ eſt, quod Joſeph ſciens Mariæ caſtitatem, & admirans, quod evenerat, celat ſilentio, cujus myſterium neſciebat.* Quæ fuit etiam expoſitio Origen. hom. 1. ex variis, & Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt.* Indicant etiam Baſil. hom. de humana Chriſti generatione, Theophylact. Matth. 1. qui ſentiunt Joſeph ante adventum Angeli non ſolum ſe continuiſſe, ne pravum aliquid de Virgine ſentiret, ſed etiam cognoviſſe eam concepiſſe de Spiritu Sancto, juxta illud: *Inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto.* Sed hoc & per ſe eſt difficile creditu, cum non habuerit revelationem, nec aliquod ſufficiens principium, ex quo id cognoſceret, & non eſt conſentaneum illis verbis Angeli: *Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.* Hæc enim ratio non fuiſſet conveniens, ſi antea Joſeph hoc agnoviſſet, & ea de cauſa cum Virgine permanere, & cohabitare timuiſſet. Neque illa verba: *Inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto,* ita intelligenda ſunt, ut Joſeph invenerit, & intellexerit ipſam concepiſſe de Spiritu Sancto, ſed ita, ut invenerit, & cognoverit Mariam, quæ ex Spiritu Sancto conceperat, eſſe prægnantem. Ultimo tandem nihil favet Cajetano verbum illud: *Reverſa eſt in domum ſuam,* quia illud verbum tantum ſignificat rediiſſe in propriam domum, in qua habitabat, quę non dicitur *ſua,* quia ipſa ſola ſeparata a Joſepho in ea habitaret (hoc enim nec fundamentum habet, nec eſt hæc proprietas verbi); ſed dicitur ſua, ut diſtinguitur ab aliena, ſive fuerit paterna domus, ſive domus ſponſi, ſeu utrique communis, in qua ambo habitabant. Sicut paulo inferius, dicuntur Maria, & Joſeph rediiſſe *in civitatem ſuam,* ſcilicet, in qua habebant proprium domicilium.

Matrimonium inter Virginem, & Joſeph ante Chriſti conceptionem omni ex parte perfectum.

Tertio, veriſimilius exiſtimo ante conceptionem filii Dei, fuiſſe illud matrimonium perfectum, etiam quoad omnem ſolennitatem accidentalem, & ſacerdotalem benedictionē, ſi fortaſſe intervenire ſolebat. Hæc concluſio (ut ingenue id fatear) non poteſt ſatis ex Scriptura probari. Ad illam vero perſuadendam ſatis eſſe videtur, quod in Evangelio nullum omnino ſit fundamentum ad hoc negandum. Nam verbum illud: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam,* non oportet intelligi de ſolenni traditione, ſeu acceptione, quia phraſis illa, *accipere uxorem,* multiplex eſt in Scriptura. Interdum enim ſignificat, *uxorem ducere,* ut patet Geneſ. 4. & 6. interdum eam cognoſcere, ut exponit Lyra locum Deuteron. 20. *Quis eſt homo, qui deſpondit uxorem, & non accepit eam?* quamvis poſſit etiam hic locus intelligi de receptione ad cohabitandum, quæ eſt alia illius vocis ſignificatio, ſicut Geneſ. 12. dicitur, *accipe eam, & vade.* Hoc ergo ultimo modo ſumi in citato loco Matthæi Chryſoſtomus, & Ambroſius ſupra expoſuerunt. Nam quia Joſeph decreverat illam dimittere, monetur, ne timeat cum illa cohabitare, ut ſupra dictum eſt. Suppoſito ergo, Scripturam nullo modo repugnare, ſine dubio eſt magis conſenquens, & rationi conſentaneum, ut nulla ſolennitas huic matrimonio defuerit ante conceptionem filii Dei. Primum quidem, quia non eſt veriſimile ſponſam ſolitam eſſe traduci ad cohabitandum cum ſponſo ante expletam omnem matrimonii cæremoniam, & ſolennitatem, ſicut nunc fieri videmus in familiis bene inſtitutis & ordinatis. Deinde vero, quia cujuſdam incontinentiæ exceſſus eſt, quod ſponſi copulentur ante perfectam omnem matrimonii cæremoniam: fuit ergo fini hujus matrimonii conſentaneum, & ad vitandam omnem ſuſpicionem valde conveniens, ut ante filii conceptionem fuerit matrimonium omni ex parte perfectum. Quocirca ſuppoſita hiſtoria, quam in capite hujus diſputationis præmiſimus, veriſimile mihi eſt, B. Virginem non rediiſſe a templo in domum parentum, qui fortaſſe jam mortui erant, ut Cedrenus refert in compendio hiſtoriæ: ſed poſt expletam omnem matrimonii ſolennitatem, ab ipſis ſacerdotibus immediate datam eſſe Joſepho, ut Gregor. Nyſſenus, & alii Patres ibi citati indicant.

SECTIO III.

In qua ætate Joſeph, & Maria matrimonium contraxerint.

Quod ad B. Virginem attinet, Joannes Annius recens Chronographus dixit B. Virginem peperiſſe Chriſtum ante expletum 14. annum, unde neceſſario fit conſequens fuiſſe nuptam 13. ætatis anno nondum peracto; Nam (ut antiqua hiſtoria, & Patres citati in initio hujus diſputat. referunt) B. Virgo concepit filium quarto menſe a deſponſatione ſua. Quam ſententiam ſequitur Driedo lib. 3. de dogm. tract. 3. c. 5. p. 4. in fine. Alia vero extrema ſententia eſt Cajet. Luc. 1. qui probabile credit fuiſſe Virginem 24. annorum, & certum putat, ut minimum habuiſſe 19. annos, quando filium peperit. Ex quo, eodem argumento, colligitur, uno anno, & paulo amplius ante illam ætatem fuiſſe nuptam. Movetur autem Cajet. ſola conjectura, ſcilicet, ut eſſet firmo, & perfecto corpore ad concipiendum filium.

Virgo 14. ætatis inchoato anno Joſepho nupta.

Communis tamen, probabiliorque ſententia eſt, Virginem fuiſſe nuptam paulo poſt inchoatum 14. annum, 11. enim fere annis in templo manſit, & tunc tradita fuit Joſepho, & poſt quatuor menſes Angelicum nuncium habuit, agens vero 15. annum filium peperit. Ita refert ex Evodio Nicephor lib. 2. hiſtor. cap. 3. & ejuſdem ſunt ſententiæ Gregorius Nyſſen. Damaſcenus & alii ſupra citati, quorum authoritas majorem fidem facit, quam conjectura Cajetani. Ætas enim 14. annorum ſufficiens eſt, & aptiſſima in fœmina ad concipiendum filium. Præſertim ſi habeat corpus optime diſpoſitum, quale erat

cor-

corpus ſanctiſſimæ Virginis, & ita ex recentioribus ſequuntur hanc ſententiam, Abulenſ. Matth.2.q.101. Joannes Lucidus, tractatu de vero die paſſionis Chriſti, & alii, qui annales, vel chronologias ſcripſerunt.

Secundo, de ætate S. Joſeph fuit ſententia Epiphanii hæreſ.78. eum fuiſſe ut minimum octogenarium, quando Virginem duxit. Sequitur Niceph.lib.1.hiſt.cap.7. & Abulenſ. ſuper c.7.Iſai. & paradoxa 1.c.8. & in 2. c. 73. & Matt.1.q.32.Numer.30.q.31. & Joan.Gerſon. ſerm. de Nativit.Mar.conſider.3. Viguerius in inſtitut.c.2. §. 9. Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Huic ſententiæ favet antiqua pictura, quæ non contemnendam authoritatem habere ſolet. Et confirmari poteſt, nam B. Joſeph mortuus eſt fere 12. anno ætatis Chriſti: ergo veriſimile eſt eum fuiſſe valde ſenem, quando Chriſtus natus eſt, & ſimiliter, quando Virginem duxit. Sed hæc ſententia probari certe nullo modo poteſt. Primo, quia decuit, ut in matrimonio illo ſervaretur ea proportio inter virum, & uxorem, quæ communi uſu, & conſuetudine ſervari ſolet. Secundo, quia oportuit, ut Joſeph eſſet in ætate ad generandum idonea, quia alias non poſſet ſub illius umbra, fama, & æſtimatio Virginis illæſa ſervari. Tertio, oportuit ipſum eſſe viribus valentiorem, ut poſſet tot peregrinationes ſuſtinere, & ad familiam ſuam alendam, & ſuſtentandam laborare; ad hos ergo fines ætas octogenaria erat valde improportionata. Quarto, quando Sancti, & Doctores dicunt S. Joſeph ſimul cum B. Virgine poſt matrimonium contractum virginitatem voviſſe, certe ſupponunt illum non fuiſſe ſenem, neque ad actum matrimonii ineptum. Et augetur hæc conjectura ex eo, quod docent Joſeph permanſiſſe virginem, & in cœlibatu uſque ad deſponſationem cum Virgine. Nam cum juxta conſuetudinem illius populi fere omnes uxores ducerent, non eſt admodum veriſimile expectaſſe Joſeph tam longum ætatis tempus ad uxorem ducendam. Quinto, etiam Scriptura nonnihil favet, nam Luc.1. dicitur: ***Angelus miſſus ad Virginem deſponſatam viro***, non ſeni; & c.3. ***ut putabatur filius Joſeph.*** Profecto, ſi ille octogenarius fuiſſet, vel non tam facile hæc fama percrebuiſſet, aut certe Virgo in ſuſpicionem aliquam veniſſet. Unde Iſai.62. de tempore adventus Meſſiæ dicitur, ***habitabit juvenis cum Virgine***, quod non incommode ad hoc myſterium applicant Gloſ. ordinar. & Nicol.Lyra. Tandem, nullum eſt fundamentum, ut contrarium credatur, quia nulla eſt hiſtoria, nullaque ratio decentiæ, aut caſtitatis hoc requirit. Quia quod ad exteriorem ſpeciem attinet, nullam indecentiam habet, quod virgo habitet cum juvene, aut ſaltem viro mediocris, & maturæ ætatis, ſponſo, ac marito ſuo, præſertim, cum ipſum matrimonium ad hoc fuerat ordinatum, ut talis virgo exiſtimari poſſet ex viro ſuo concepiſſe. Quod vero ſpectat ad rem ipſam, id eſt ad obſervandam caſtitatem utriuſque conjugis, non erat neceſſaria ſenilis ætas: ſed Spiritus Sancti robur, ac virtus: alioquin non tam fuiſſet virtutis opus, & voluntatis, quam impotentia quædam. Quocirca, ſicut Patriarcha Joſeph, qui (teſte Bernardo) figura fuit ſponſi Virginis, in juvenili ætate perfectiſſime caſtitatem ſervavit, & fidelitatem domino ſuo: ita multo majori ratione, de noſtro ſancto Joſeph exiſtimandum eſt.

Joſeph nõ erat ſenex, quãdo Mariã duxit uxorem.

Certum ergo videtur Joſeph non fuiſſe octogenarium, & veriſimilius eſt, non fuiſſe ſenem: qua vero ætate fuerit, juvenis ne, vel vir triginta, quadragintave annorum, definiri non poteſt, cum ex hiſtoriis nihil habeamus. Solum ergo dici poteſt aptiſſimæ fuiſſe, convenientiſſimæque ætatis: hoc enim ad Spiritus Sancti providentiam ſpectabat. Unde potius veriſimile eſt fuiſſe maturæ ætatis, quam juvenilis, quia (ut Sancti, & Hiſtoriæ referunt) B. Virgo illi data eſt magno conſilio, & providentia ſacerdotum, potius ut illius virginitatem cuſtodiret, quam ut violaret, & ideo veriſimile eſt quæſiviſſe virum maturæ ætatis, prudentiæ, ac virtutis,

Ætas Joſeph quãdo Virginem in matrimonium accepit.

Et hinc facile reſpondetur ad conjecturas contrariæ ſententiæ. Illa enim conſuetudo picturæ, propter quandam decentiam, & ad vitandam vulgi opinionem introduci potuit. Vel fortaſſe, cum Joſeph eſſet maturæ ætatis, & vir juſtus, partim laboribus, partim corporis afflictionibus effecerat, ut provectioris, quam revera eſſet, ætatis appareret. Ad aliam conjecturam de morte ejus, quamvis veriſimile ſit (ut ſupra dicebam) ante trigeſimum ætatis Chriſti annum fuiſſe vita functum, non tamen exiſtimo ſtatim poſt 12. annum objiſſe. Dum enim Lucas c. 2. ait, deſcendiſſe Chriſtum poſt 12. ætatis ſuæ annum cum parentibus ſuis in Nazareth, & fuiſſe ***ſubditum illis***, ſatis ſignificat aliquot annis cum utroque vixiſſe, & non eſt incredibile, vixiſſe Joſeph fere uſque ad annos prædicationis Chriſti, ut illum ſimul cum Virgine ſuis laboribus ſuſtentaret. Nullum ergo ex hac conjectura pro contraria ſententia ſumi poteſt argumentum, præſertim, cum tam in minori, quam in grandiori ætate homines mori contingat.

Reſponſio ad argumẽta in oppoſitũ.

DISPUTATIO VIII.
in duas Sectiones diſtributa.

De ſancto Joſeph Beatæ Virginis ſponſo.

QUamvis in præcedenti diſputatione nonnulla de hoc ſancto viro dixerimus, quæ cum diſputatione de deſponſatione Virginis videbantur eſſe conjuncta, tamen & perfectio doctrinæ, & reverentia ac devotio illi debita, exactiorque ipſius myſterii expoſitio poſtulare videntur, ut explicemus, quis, & qualis fuerit ſanctus hic Virginis ſponſus, cujus genealogiam tam accurate ſcripſit Matthæus, ut nihil de illa dicendum nobis ſuperſit, præter ea, quæ ſupra tractando de genealogia Chriſti, & Virginis attigimus. Quocirca de iis, quæ ad corpus ejus, ſeu naturalem conditionem pertinent, nihil dicemus: nam de ætate, virginitate, ſtatu, ac morte ejus ſatis in ſuperioribus diximus. De arte vero, ſeu corporali munere, qua ad hanc vitam tranſigendam uſus eſt, nihil dicere poſſumus præter id, quod in Evangelio indicatur, ſcilicet illum fuiſſe fabrum. An vero fuerit faber lignarius, vel ferrarius, incertum eſſe dixit Cajet. Mat.13. in fine. Nam Sancti ambigue loquuntur, ut videre licet in Ambr.lib.3. in Luc. in princip. qui utrumque indicat, Hilar.Can.14. in Matt. Anſel.Matt.13.Bed. l.2. in Marc. ſuo c. 23. qui indicant fuiſſe fabrum ***Ferrum igne vincentem***, Juſtino Dialog. cum Tryphone longe a medio, qui indicat fuiſſe fabrum lignarium, & Chriſtum illum interdum juviſſe. Sed expreſſius id docet D.Th. Matth. 13. & ibi Lyran. Carthuſi. Bonav. lib. meditat. vitæ Chriſti ad finem c.15. Abulenſ. Matth.13.q.83. & alii. Quod licet ab eis non ſatis probetur: videtur tamen per ſe magis credibile, magiſque conſentaneum, ac decens. Propter quod hæc opinio, veluti communis quædam conceptio omnium fere animis inſedit. Omiſſis ergo his, quæ ad corpus, & externas actiones, ſeu fortunæ bona pertinent, ſolum dicemus de iis, quæ ad animam ſpectant, & de dignitate, ac munere, ad quod divinitus electus eſt.

SECTIO I.

Qualis fuerit dignitas, in qua ex divina electione Joſeph fuit conſtitutus.

DUobus modis poſſumus Joſephi dignitatem explicare. Primo ratione abſoluta declarando proprietates, actus, & nomina hujus dignitatis. Secundo ratione comparata, conferendo ſcilicet hanc dignitatem cum munere Apoſtolico, cum dignitate præcurſoris, & ſimilibus, quæ ad ſtatus hominum, vel ad gratias gratis datas pertinent. Nolumus enim comparationem facere cum gratia gratum faciente, ſeu cum dignitate filii Dei adoptivi: ſupponimus enim ſine ulla controverſia, hanc infinita quadam ratione ſuperare, ut a fortiori conſtat ex his, quæ de dignitate matris Dei ſupra diſputavimus.

Prima igitur dignitas B. Joſeph eſt, vere, ac proprie fuiſſe Virginis ſponſum, & excepto uſu carnalis copulæ habuiſſe omnia jura, & munera veri ſponſi. Quam dignitatem inquit Damaſc. orat.3. de Nativit. Virgin. conceſſam eſſe Joſeph ***ſingulari Dei dono, & per diſpenſationem omni ſermone præſtantiorem.*** Atque in ea virtute continentur, quæ de hoc ſancto viro dici poſſunt. Etenim ſi Gregorio Nazianzeno, ad laudandum uno verbo Gorgoniæ ſororis ſuæ maritum, ſcribere licuit orat. 11. in hæc verba: ***Vultis uno verbo virum deſcribam? Vir illius, nec enim ſcio, quid amplius dicere neceſſe ſit:*** quomodo ad laudem ſancti Joſeph, non multo magis nobis ſufficiet, dicere: ***Vir Mariæ?*** hæc ergo fuit prima ejus prærogativa.

Joſeph verus Mariæ ſponſus.

Secundo hinc factum eſt, ut patris Chriſti nomen, & exi-

Joſeph Chriſti pater putativus.

exiſtimationem obtinuerit, ut conſtat ex Luc. 3. *ut putabatur, filius Joſeph*, Matth. 13. *Nonne hic eſt fabri filius?* & Joa. 6. *Nonne hic eſt filius Joſeph?* Advertit autem Auguſt. lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. c. 1. licet opinionem parentis ſolum apud nos habuerit, qui Chriſti divinitatem, & admirabilem conceptionem ignorabant, appellationem vero non ab illis ſolum, ſed etiam ab Evangeliſta, & ab ipſa etiam B. Virgine accepiſſe. Lucæ enim 2. dicit B. Virgo: *Pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te.* Et Evangeliſta dicit: *Cum inducerent Jeſum parentes ejus*; & iterum: *Erant pater & mater ejus mirantes ſuper iis, quæ dicebantur.* Ex quo intelligi poteſt, non ſine ſingulari Dei ordinatione nomen hoc illi eſſe impoſitum, quia nec B. Virgo, nec S. Lucas abſque ſpeciali Spiritus Sancti inſtinctu locuti ſunt. Propter quod Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt*, ex hac patris Chriſti appellatione conjiciendum exiſtimavit, quis, & qualis fuerit B. Joſeph.

Nomen patris Chriſti quã glorioſum.

Solent enim nomina ſapienter impoſita rei dignitatem, naturam, vel conditionem, in qua fundantur, indicare. Cum ergo æternus Pater ſumma ſapientia, & providentia hoc nomen ſibi proprium cum hoc viro communicaverit, ſatis ſignificavit, ad quantam dignitatem eum evexerit, cum nomine ſimul officium, & curam paternam, magna ex parte tribuendo. Quod recte confirmatur, & explicatur exemplo. Chriſtus enim Dominus, cum morti eſſet propinquus, de Joanne Evangeliſta dixit Virgini: *Mulier, ecce filius tuus.* Ex qua appellatione colligunt omnes ſancti ſingularem amorem, quem Chriſtus ad Joannem habuit, quem tanto honore affecit, ut nomen ſibi proprium cum illo communicaverit, non vacuum nomen imponendo (quia opera Dei perfecta ſunt) ſed eum quodammodo in locum ſuum ſubſtituendo, & erga matrem ſuam ſingularem amorem, & curam tribuendo. Multo autem excellentior eſt parentis Chriſti, quam filii Virginis appellatio, non ſolum, quia patris appellatio majorem authoritatem præ ſe fert, ſed etiam, quia dignitas Chriſti dignitatem Virginis infinite excedit.

Tertio, igitur hinc fit, B. Joſeph non ſolum patris Chriſti nomen, ſed etiam rem, quæ huic nomini ſubeſt, participaſſe, quantum, excepta carnali generatione, ab homine participari poteſt. Itaque habuit affectum, ſolicitudinem, & (ut ita dicam) patris authoritatem. Hinc Damaſcenus dicta orat. 3. non longe a fine dicit, Joſephũ loco patris fuiſſe aſſumptum; & Bernard. hom. 3. circa finem dicit, eum fuiſſe, *ſervum fidelem, & prudentem, quem*

Opera Joſeph erga Chriſtum vere paterna.

conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatium, ſuæ carnis nutritium, ſolum denique in terris magni conſilii coadjutorem fideliſſimum, ut non immerito illi accommodari poſſit, quod de alio Joſeph ſcriptum eſt, conſtituit eum Dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Hinc etiam Iren. l. 4. contra hær. c. 40. dicit, poſtquam monitu Angeli ſine ulla hæſitatione Joſeph credidit Spiritus Sancti myſterium, & Mariam accepit, *in reliqua*, inquit, *univerſa Chriſti educatione gaudens, obſequium præſtitit, uſque in Ægyptum ſuſcipiens profectionem, & inde regreſſum, & in Nazareth tranſmigrationem.* Hinc denique Rupert. l. 3. de Divin. offic. c. 18. & l. 1. de gloria & hon. filii hominis in Matt. circa illa verba: *Jacob autem genuit Joſeph*, comparans totam illam generationum ſeriem ſcalæ Jacob, inquit, *ſupremum ſcalæ gradum, cui Dominus innixus eſt, fuiſſe Joſephum. Sed quomodo*, interrogat, *Deus, & Dominus huic homini innixus eſt?* reſpondet: *Utique tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo ſine patre natus eſt, ita innixus eſt huic B. Joſeph, ut ipſe fuerit infantulo pater optimus, cujus ſolatio paterno puer cum Virgine puerpera ſuſtentaretur.* Et eadem fere conſideratione Andreas Jeroſolym. ſerm. de annuntiat. B. Joſeph, *tutorem Virginis* appellat.

Joſeph Chriſti tutor, & Virginis.

Addit tandem Aug. l. 2. de conſen. Evangel. c. 1. aliam hujus nominis rationem, his verbis. *Neque enim propterea non erat appellandus Joſeph pater Chriſti, quia illum non genuerat, quandoquidem recte pater etiam eſſe potuit ejus, quem non ex ſua conjuge procreatum, aliunde adoptaſſet.* Per adoptionem enim, etiam is, qui omnino extraneus eſt, filius efficitur, & qui adoptat, pater vocatur, & ſuo modo exiſtit: Joſeph vero eum, quem ſibi conjux, ſine ipſius opera, per Spiritus Sancti virtutem genuerat, tanquam dilectiſſimum filium a Deo datum acceptavit, & quodammodo adoptavit, ut propterea nobiliori quadam ratione, quæ imperfectionẽ excludat, quodammodo filius ejus effectus ſit. Niſi velimus dicere Chriſtum elegiſſe ſibi Joſeph in patrem, ſeque quodammodo filium ejus conſtituiſſe. Quod alia etiam ratione explicari poteſt. Per verum etiam matrimonium cum Virgine contractum, quodammodo corporis ejus Dominus effectus eſt, quia (Paulus inquit) *mulier corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir.* Hinc ergo factum eſt, ut fructus corporis virginei quodammodo ad Joſephum pertinuerit. Ut enim dicitur Inſtitut. de rerum diviſione §. cũ in ſuo ſolo verſiculo, ex diverſo, *quod in alieno ſolo naſcitur, vel ædificatur, ſub illius dominium cadit, cujus eſt ſolum.* Unde etiam, ſi miraculoſe in horto alicujus fons naſceretur, illius eſſet, cujus eſt hortus. Quia ergo terra virginea de benedictione Domini concepit, ad Joſeph, cujus erat terra, fructus illius benedictionis pertinuit, ut Deut. 33. in benedictionibus Patriarchæ Joſeph præfiguratum erat. Addo tandem, virum, & uxorem per matrimonii vinculum effici quodammodo unum. Nam licet per carnalem copulam efficiantur una caro, tamen per vinculum ipſum efficiuntur unum cor, una voluntas. Unde fit, ut bona habeant quodammodo communia, ita ut quod eſt ſub unius dominio, & poteſtate, ad alterum ex conſequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit mater Chriſti, non potuit Joſeph verus ejus ſponſus rationem parentis non participare, carnali ſemper generatione excepta.

Joſeph caput, & ſuperior Virginis quomodo fuerit.

Quarto tandem ex prædicta radice ortum eſt, ut B. Joſeph aliquo modo fuerit caput, & ſuperior Virginis, & Chriſti, ut hominis. Primum patet, quia teſte Apoſtolo 1. ad Cor. 11. *Caput mulieris vir.* Propter quod Petr. 1. Can. c. 3. præcipit, ut *mulieres ſubditæ ſint viris ſuis*, afferens exemplum Saræ, quæ Abrahæ obediebat, eumque dominum ſuum vocabat, Geneſ. 18. ergo & B. Virgo agnoſcebat, & reverebatur ſponſum ſuum, tanquam virum, & caput ſuum. Neque obſtat, quod Auguſt. opuſc. de Aſſumpt. Virginis c. 4. dicit B. Virginem fuiſſe exemptam ab illa lege: *Sub viri poteſtate eris*: ipſe enim ſe ſtatim explicuit dicens, *non fuiſſe ſub poteſtate viri*, id eſt, *mariti, quæ integerrimis viſceribus de Spiritu Sancto Chriſtum ſuſcepit.* Ac ſi diceret, quantum ad uſum carnalis copulæ non fuiſſe ſub viri poteſtate. Addo etiam ex D. Th. infra q. 30. art. 2. ad 2. in iis, quæ pertinent ad myſteriorum Dei cognitionem, & ad privilegia gratiæ ſuſcipienda, non debuiſſe pendere a viro, nec ſub ejus eſſe poteſtate: at vero in externis, & domeſticis rebus, potuit ſuo modo eſſe ſubjecta viro, ad illum enim familiæ gubernatio pertinebat. Unde quando aliquid hujuſmodi agendũ erat ex divino inſtinctu, illi fiebat revelatio, ut patet de fuga in Ægyptum, & de reditu ex Ægypto, unde etiam impoſitio nominis Jeſu illi injuncta eſt, Matt. 1. *& vocabis nomen ejus Jeſum.*

Chriſtus Joſepho quomodo ſubditus.

Altera pars, quæ ad Chriſtum pertinet, conſtat ex Luc. 2. *& erat ſubditus illis.* Quamquam enim hoc magis ſignificet uſum, quam debitum, quia revera Chriſtus, propter dignitatem ſuæ perſonæ, nulli hominum proprie ſubjectus fuit, tamen ad dignitatem Joſeph declarandam ſatis eſt, quod præciſe conſiderata humana conditione, & origine, Chriſtus futurus erat jure ſubditus Joſeph, & quod, licet ratione divinitatis eſſet exemptus, non tamen de facto, voluit illi eſſe ſubjectus, eique tanquam patri, ac ſuperiori, obedientiam, honoremque deferre.

Amoris vinculum inter Mariam, & Joſeph, quale.

Ex quibus etiam licet intelligere, interceſſiſſe inter Mariam, & Joſeph, & inter Jeſum, & Joſeph ſingulare vinculum mutui amoris, ac perfectiſſimæ amicitiæ, quæ intrinſece oriebatur ex dignitate, & ſtatu, ad quem hic vir aſſumptus eſt; pertinet enim ad virtutem, & ſanctitatem uxoris, ut virum ſuum diligat, & omne bonum præſertim animæ illi exoptet, & procuret. Sed Beatiſs. Virgo in omnibus fuit perfectiſſima; ergo etiam in hoc amore excelluit. Accedit ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur, & nulla alia re, magis quam amore perſolvitur. B. autem Joſeph multa paſſus eſt, multoſque labores propter Virginem ſuſtinuit, & quidem amore, ac voluntate, ut par erat, ſingulari, & maxima; ergo. Tandem accedit morum ſimilitudo, frequens, ac diuturna familiaritas, & cohabitatio, abſque ulla occaſione diſſidii, vel rixæ, quæ non poteſt non parere ſummum quendam amorem, ac benevolentiam mutuam. Quæ rationes eadem fere proportione in Chriſto Domino procedunt, tantoque fortius, quanto ille perfectius, quam Virgo omnia operabatur. Unde Rupert. lib. 2. in Cant. poſt med. expo-

exponens verba illa c. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi qui paſcitur inter lilia.* Quæ inquit, *ſunt lilia, niſi dilectus ſponſo Joſepho, & ego dilecta, vere ambo illa, videlicet pro virginalibus nuptis, & cohabitatione caſtiſſima.*

Ex his ergo ſatis conſtat, quanta fuerit hujus ſancti dignitas, & quam excellens miniſterium ejus, & officium per ſe & abſolute conſideratum.

Objectio. Jam vero officium hoc cum aliis conferendo dubitari poteſt, an hæc dignitas major ſit, quam dignitas Præcurſoris, vel Apoſtolorum, aut Evangeliſtarum, quod ad munus, & officium attinet, ut gratiam, & ſanctitatem omittamus, de qua ſtatim. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc miniſterium Joſephi videtur fuiſſe proxime conjunctum cum ipſamet Chriſti perſona. Item videtur maxime acceſſiſſe ad dignitatem matris Dei. Item videtur fuiſſe aptiſſimum ad perfectius exercendas omnes actiones vitæ activæ, & contemplativæ, quam ullum aliud munus puræ creaturæ, ſola Dei matre excepta. De quo enim tam proprie, ſicut de Joſeph poteſt dicere Chriſtus, *eſurivi, & dediſtis mihi manducare? &c.* Itaque illud fuit excellens in munere hujus Sancti viri, quod omnes fere labores, & actiones ſuas proxime circa Chriſti perſonam exercebat. Unde, ſicut peccatum crucifigentium Chriſtum, maximum in ſuo genere fuit propter perſonæ dignitatem: ita opera pietatis, & beneficentiæ circa perſonam Chriſti, in hoc viro fuerunt eximii cujuſdam valoris, tanto majori ratione, quanto ipſe ex perfecta cognitione, & amore illius perſonæ operabatur. Aliunde vero ſimul cum hac parte vitæ activæ, habuit ſtatum accommodatiſſimum ad fruendum meliori parte vitæ contemplativæ. Nam in primis in matrimonio virginitatem vovit (ut ſupra vidimus) & talem duxit uxorem, ut ſola ejus ſocietas, & frequens familiaritas ſatis eſſet ad virtutem omnem, & præſertim religionem, & pietatem erga Deum addiſcendam. Cui ſi adjungatur diuturna Chriſti converſatio, frequens, & intima, & quaſi continua occaſio audiendi divina myſteria ex ore ejus, & orandi ad illum, & cum illo, nihil certe magis ad perfectionem vitæ contemplativę deſiderari poteſt. Cum ergo ille ſtatus perfectior ſit, qui has duas vitas perfectius conjungit, videtur ſane ſtatus ſancti Joſeph, & conſequenter dignitas ejus, & officium omnibus aliis præferendum.

Dignitas Joſeph quanta.

In contrarium vero eſſe videtur, quia Apoſtolica dignitas videtur a SS. Patribus omnibus præferri. Unde Anſelm. Matth. 3. de Joanne Baptiſta dicit, *officio miniſterii fuiſſe minorem Apoſtolis; Majus enim miniſterium,* inquit, *non fuit, quam Apoſtolatus.* Et idem docet D. Th. eodem loco Matth. 3. Quomodo interpretantur aliqui verba illa Pauli ad Rom. 8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes*, nimirum in miniſterio, & officio, juxta illud ad Epheſ. 1. *Secundum divitias gratiæ ejus, quæ ſuperabundavit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia, &c.* Et poteſt explicari, quia miniſterium Apoſtolicum videtur eſſe altioris rationis, magiſque ſpirituale. Ordinatum enim fuit quaſi ad generandum Chriſtum in mentibus fidelium, & ad procreationem filiorum Dei, qui finis videtur eſſe altior, & elevatior. Unde actiones etiam Apoſtolici muneris, quatenus ad vitam activam pertinere poterant, altioris ordinis ſunt. Quia actiones ſancti Joſeph pertinebāt ad opera miſericordiæ corporalia, actiones vero Apoſtolicæ ad ſpiritualia. Quod vero ſpectat ad partem vitæ contemplativæ, neceſſe eſt in Apoſtolis fuiſſe perfectiſſimam, quia conſtituti fuerunt in ſummo perfectionis gradu, & abundantiam ſpiritus omnibus modis acceperunt. Denique, certum videtur miniſteria legis gratiæ attigiſſe ſupremum gradum perfectionis, & dignitatis; ſed in hac lege primus, & digniſſimus gradus, quem Chriſtus inſtituit, fuit Apoſtolicus, juxta illud primæ ad Cor. 12. *Poſuit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos,* qui propterea, *fundamenta Eccleſiæ* dicuntur, Apocaly. 21. & ad Epheſ. 2. ergo.

Dignitas Apoſtolorum quanta.

Reſpōſio. In hac comparatione, quam a nemine video ſatis eſſe diſcuſſam, ac declaratam, nihil temere affirmare volo. Probabiliter tamen dici poſſet, hæc munera eſſe quodammodo diverſorum ordinum, & ideo non poſſe tam proprie comparari, habere tamen ſe mutuo ſicut excedens, & exceſſum. Sentio equidem Apoſtolicum munus eſſe ſupremum omnium eorum, quæ in Eccleſia Chriſti, prout ab eo in lege gratiæ inſtituta eſt, inveniuntur, ut Anſelm. ſupra, & D. Th. Matth. 3. expreſſe docuerunt, & teſtimonia & rationes factæ probant. Nihilominus tamen non exiſtimo improbabile munus, ſeu miniſterium S. Joſeph, quatenus quodammodo eſt altioris ordinis, poſſe dici perfectius. Intelligo enim, quædam eſſe miniſteria præciſe pertinentia ad ordinem gratiæ gratum facientis, & in hoc ordine intelligo Apoſtolos habuiſſe ſupremum dignitatis faſtigium, & indiguiſſe fortaſſe pluribus gratiæ, præſertim gratis datæ, & ſapientiæ donis, quam reliquos. Alia vero ſunt miniſteria, quæ attingunt ordinem unionis hypoſtaticæ, qui ex ſuo genere perfectior eſt, ut de dignitate matris Dei ſupra diximus, & in hoc ordine intelligo inſtitutum eſſe miniſterium S. Joſeph, & eſſe veluti in infimo gradu illius, & ex hac parte excedere reliqua, tanquam in ſuperiori ordine exiſtens. Unde D. Thom. ſupra attente dixit, Apoſtolos eſſe majores officio novi Teſtamenti: officium autem Joſeph non pertinuit ad novum Teſtamentum, neque proprie ad vetus, ſed ad utriuſque authorem, *& lapidem angularem, qui fecit utraque unum.* Quid vero ſentiendum ſit de munere præcurſoris comparato ad Apoſtolicum munus, ex hoc fere diſcurſu intelligi poteſt, & infra id latius attingemus.

Comparatio muneris Joſeph, & Apoſtolorum.

SECTIO II.

Quam ſanctitatis perfectionem ſanctus Joſeph fuerit conſecutus.

Sanctitas Joſeph quanta.

HÆc quæſtio eiſdem modis, quibus præcedens tractari poteſt, ſcilicet abſolute, & comparate. Priori quidem modo ſolum affirmare poſſumus, Joſeph fuiſſe perfectiſſimum, ac eximiæ ſanctitatis virum. Quod facile probari poteſt. Primo, quia Deus unicuique confert ſanctitatem, & gratiam ei muneri accommodatam, in quo illum conſtituit, ut recte docuit D. Th. ſuper ad Rom. 8. lect. 5. & nos ſupra diximus, cum de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Sed Deus contulit huic Sancto altiſſimum quoddam munus, ad quod digne exercendum ſumma puritate, & ſanctitate indigebat. Et Secundo ita explicatur, quia ante matrimonium cum Virgine contractum, jam erat vir juſtus, & perfectus, ut conſtat: tum ex verbo illo Mat. 1. *Joſeph autem vir ejus cum eſſet juſtus:* tum ex eo, quod Sancti, & hiſtoriæ ſupra citatæ referunt, propter ſummam ſanctitatis opinionem judicatum eſſe idoneum, cui B. Virgo committeretur, idque non abſque ſingulari Spiritus Sancti inſpiratione: tum denique ex eo, quod uſque ad illud tempus integram ſervavit virginitatē, & caſtitatem, quam poſtea ſimul cum Virgine Deo conſecravit: at vero dubitari non poteſt, quin poſt matrimonium cum Virgine, mirum in modum in ſanctitate, & virtute creverit, cœleſtem vitam in terris agens. Unde elegantiſſime Rupert. Abbas l. 1. de gloria, & hon. filii hominis in Matth. circa id: *Joſeph fili David.* ſic inquit: *O conjugium verum, & ſanctum, conjugium cæleſte, non terrenum. Quomodo enim & in quo conjugati fuerunt? nimirum in eo, quod unus ſpiritus, & una fides erat in eis.* Et infra dicit, ideo Chriſtum fuiſſe *de cœlo celeſtem, quia tota conjugum vita, ſive conjunctio fuit cœleſtis, & Spiritus Sanctus amborum conjugalis amor, quorum utique converſatio erat in cœlis, in ambobus præſidens, conjugem viri hujus fidei commiſerit, & de carne Virginis hominem formans, paternum viro huic, qui naſcebatur infantis amorem penitus infuderit.* Unde ulterius intelligitur poſt Chriſtum natum, longe majus fuiſſe in Joſepho ſanctitatis augmentum: tum, quia cum Chriſtum probe cognoſceret, illius frequenti converſatione, & continua præſentia, ad frequentiſſimos, & ferventiſſimos charitatis actus excitabatur: tum etiam quia verbis, & exemplis Chriſti plurimum moveri poterat. Nec dubitare licet, quin ab eodem fuerit toto illo tempore ſingulariter præventus, & adjutus. Nam ſi Chriſtus ipſe promiſit eum, qui propter nomen ipſius *dederit potum aquæ frigidæ, non perditurum mercedem ſuam,* quomodo dubitari poteſt, quin tot charitatis opera, non modo in nomine ſuo, ſed etiam ſibi ipſi a Joſepho facta, abſque compenſatione abire non permiſerit? Accedit, veriſimile eſſe, B. Virginem eximiæ gratiæ dona, & auxilia, ſponſo ſuo, quem ſingulariter diligebat, exoptaſſe, ſuiſque orationibus impetraſſe. Nam ſi verum eſt (ut revera eſt) unum ex efficaciſſimis mediis ad obtinenda a Deo gratiæ dona, eſſe devotionem erga Virginem, ejuſque interceſſionem, qui credi poteſt, Sanctiſſimum Joſeph Virgini dilectiſſimum, ac devotiſſimum, per illam non obtinuiſſe eximiam ſanctitatis perfe-

Ex converſatione Virginis, & Jeſu, Sanctitas Joſeph multum aucta.

perfectionem? Refert Nazian. orat. 11. de ſorore Gorgonia, eam unũ hoc ad omnia accedere cupiiſſe, *ut maritus quoque perficeretur, ut ſic tota corpore conſecraretur, ac non dimidia tantum ex parte initiata diſcederet, ipſiuſq; aliquid imperfectum relinqueretur*, atque hoc precibus ab eo impetraſſe, qui voluntatem timentium ſe facit. Si ergo hoc fuit inſigne charitatis in Gorgonia, quod viri imperfectionem, ſuã quodammodo exiſtimavit, quodq; perfectionẽ ejus deſideravit, & obtinuit, multo altiori ratione, ac modo hujuſmodi amor Virgini eſt attribuẽdus.

Tertio habemus in Evangelio non obſcura hujus ſanctitatis ſigna. Primum enim in facto illo Matt. 1. cum ſponſam concepiſſe intellexit, ſummam animi moderationem, & prudentiam oſtendit, quod eleganter ponderat Chry. hom. 4. in Matt. ubi inter alia dicit, quod ſicut Chriſtus exiſtens in utero per matrem Joannem ſanctificavit: ita per eamdem ſummam quandam gratiam Joſepho communicavit, quia illius difficillimi negotii pondus, tam forti, ac prudenti animo ſuſtineret, *ac propterea*, inquit, *tantã philoſophiam mentis oſtendit*. De qua re eleganter etiam loquitur Petrus Chryſol. ſerm. 145. & alii quos diſput. præced. ſect. 2. retuli. Deinde, in revelationibus per Gabrielem Archangelum illi factis: tum ejus excellentia, & dignitas oſteditur: tum maxime fides, & obediẽtia declaratur. Nam Angelo prius Incarnationis myſterium revelanti, & poſtea fugam in Ægyptum præcipienti, quamquam myſterium eſſet altiſſimum, & externa ſpecie res ipſę inter ſe non multum cohęrere viderentur, promptiſſime, & ſine ulla hęſitatione credidit, & obedivit, propter quod Rupert. lib. 1. de gloria, & hon. filii hominis in Matth. illius fidem cum fide David, & Abrahæ comparat, & addit, fuiſſe Joſeph uſque ad illud tempus *juſtum virum*, ex tunc vero, *juſtiſſimum*. Bernar. etiam hom. 2. *in Miſſus eſt*, addit comparationem cum patriarcha Joſeph, cujus noſtrum Joſeph dicit *non tantum nomẽ ſortitum eſſe, ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam aſſecutum, & gratiam*. Elegantiſſime vero Chryſ. hom. 5. in Matt. *Vidiſti*, inquit, *obedientiam, vidiſti animum facile ſacris ſermonibus fidem accommodantem, vidiſti mentem omnino vigilem, & nulla prorſus corruptione violatam*: & hom. 8. plurimum ejus obedientiam exaggerat, quod in re obſcura, & perplexa nihil prorſus loquatur, neque interroget, ſed ad nutum obediat, tentationes omnes cum gaudio ſuſtinens. Conſtat ergo ſine ulla dubitatione, hunc virum, excellentiſſimum quendam attigiſſe ſanctitatis gradum. Quantus vero, vel qualis ille ſit, cum nobis non ſit revelatum, non poteſt diſtinctius dici, aut explicari.

Dubium. Supereſt vero ut de queſtione comparata nonnihil dicamus. Nam licet hæc etiam revelata non ſit, & ideo incerta ſit, & ſoli Deo, ac beatis cognita: poſſumus tamen nonnihil probabilibus rationibus, aut indiciis conjectare, quod his præſertim temporibus, cum omni rigore explicare oportet. Aliqui enim, pia fortaſſe devotione moti, nimium aſſeveranter ſanctũ Joſeph ſupra omnes Apoſtolos, & Angelorum choros conſtituuntur, ut videlicet eo ordine, quo a Matt. c. 1. nominantur, *Jeſus, Maria, Joſeph*, eodem in cœleſti gloria ſedeant, & perfectione beatitudinis fruantur, quia officio, & dignitate, & amore fuerunt conjunctiſſimi. Sicut enim humanitas Chriſti eo abundantiorem gratiam obtinuit, quo propinquior fuit Verbo, & ſtatim B. Virgo, quæ proxima fuit filio: ita exiſtimatur S. Joſeph, quaſi tertium locum in abundanti gratia obtinuiſſe, quia poſt Virginem propinquiſſime attigit Chriſtum, familiariuſque tractavit, & ſingularem conjunctionem cum illo habuit. Alii vero nimium fortaſſe timidi, temerarium, aut etiam erroneum exiſtimant, illum Apoſtolis æquare, niſi fortaſſe D. Th. authoritate, qui exponens verba illa Pauli ad Epheſ. 1. *ſecundum divitias gratiæ ejus, quæ ſuperabundavit in nobis*, ita exponit, id eſt, *abundantius fuit, quam in aliis*, & ſubdit: *Ex quo apparet temeritas illorum (ut non dicam) error, qui aliquos ſanctos præſumunt comparare Apoſtolis in gratia, & gloria, manifeſte enim patet ex verbis iſtis, quod Apoſtoli habent gratiam majorem, quam aliqui alii ſancti, poſt Chriſtum, & Virginem matrem*. Et infra hoc cõfirmat ex Apoſt. ad Rom. 8. dicente: *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes*, cum Gloſ. addente, *Tempore prius & cæteris abũdantius*. Unde iterum concludit. *Temerarium eſt ergo aliquem ſanctum Apoſtolis comparare*; & idem ſentit ſuper ad Rom. 8. lect. 5. quamvis ibi nullam notam, ſeu cenſuram adhibeat. Et poteſt confirmari hæc ſententia. Primo, quia gratia novi teſtamenti major eſt, quam gratia veteris, & ideo maximum cum maximo comparando, videntur certe Sancti novi Teſtamenti, antiquos excedere; ſed Apoſtoli ſunt principes inter Sanctos novi Teſtamenti; excedunt ergo perfectione Sanctos legis veteris, vel naturæ, & ideo expreſſe D. Th. illos anteponit Moyſi q. 12. de verit. a. 14. ad 5. & Abrahæ, Iſaac, & Jacob. lect. 3. ſuper ad Rom. 11. ubi inquit, propter hanc cauſam comparare Paulum, Patriarchas radici, Apoſtolos vero pinguendini olivæ; ſed S. Joſeph pertinet ad vetus teſtamentum, cum ante Chriſtum mortuus fuerit. Confirmatur tandem, quia ſi Joſeph fuiſſet tam excellens in ſanctitate, non permiſiſſet Spiritus Sanctus tanto tempore ignotum eſſe Eccleſiæ, nec minori religione coli, quam Apoſtolos, & alios inſigniores viros.

Sed in primis videndum eſt, an hæc ſententia, ita abſolute intellecta fundamẽtum habeat in citatis locis Pauli. Verba enim illa ad Epheſ. 1. nihil nos cogunt: tum quia verbum illud, *ſuperabundavit in nobis*, perinde eſt, ac ſi diceretur, quam copioſe in nos effuſa eſt, ut Adamus exponit. Hieronymus vero, qui legit, *quæ abundavit in nobis*, non ſolũ in Apoſtolis, ſed in omni Eccleſia de Gentibus congregata interpretatur. Chryſ. vero ſer. 1. utramq; expoſitionem conjungens: *ubertim*, inquit, *nobis gratiam impertivit: Nequit enim ſermone comprehendi, quibus beneficiis amati, & honorati ſumus*. Et eodem fere modo exponunt Theophy. Theodoret. & reliqui. Ac denique quamvis de ſolis Apoſtolis, & per propriiſſimam comparationẽ locum exponamus, non oportet intelligi de gratia quoad dona, quę dicuntur gratię gratũm facientes, ſed de gratiis gratis datis quæ ad Apoſtolicum munus neceſſariæ fuerunt. Quam expoſitionem juvant ſequentia verba, *Quæ ſuperabundavit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia*, ut D. Anſel. exponere videtur. Alia autem verba ad Rom. 8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes*, a multis exponuntur cum Ambr. & Anſelm. & Chryſoſt. qui eleganter hoc tractat ſerm. 14. ad Rom. de omnibus Chriſtianis, qui dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia habent primos fructus, & pinguedinem Spiritus, ſcilicet veram Dei cognitionem & amorem, ac veræ felicitatis ſpem. Imo Grçci videntur exponere de omnibus hominibus, qui dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia habent ſpiritum rationalem, & ad æternam hæreditatem ſunt procreati. Locutus enim Paulus antea fuerat, de irrationali creatura *qui ingemiſcit, & parturit uſque adhuc*, & ſtatim ſubdit: *Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, &c.* Quod ſi velimus de ſolis Apoſtolis verba exponere, illi dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia ipſi receperunt prima dona, & quaſi primos fructus ſpiritus in lege gratiæ, itaque quaſi ordine temporis primitias acceperunt. Quod ſi etiam intelligantur de majori ſpiritus abundantia, (ut Gloſſa dicit) comparatio intelligi poteſt fieri cum illis ſolis, qui eo tẽpore fuerunt, & poſt illos futuri erant, ut ita acceperint abundantius, ſicut prius, & reſpectu eorundem. Itaque ex his locis nullum firmum argumentum ſumi poſſe video contra eos, qui Sanctum aliquem Apoſtolis faciunt æqualem.

Deinde cenſura illa D. Th. univerſaliter, & ſine ulla exceptione intellecta, neque in ſe, neque in ejuſdem S. Doctoris doctrina poteſt conſiſtere. Ipſe enim ſuper 3. c. Matth. exponens illa verba: *Cujus non ſum dignus &c.* interrogat; *Nunquid ergo majores Apoſtoli Joanne?* reſpondet; *non merito, ſed officio novi Teſtamenti*. Et ſumpſit ex Anſelmo eodem loco, qui expreſſe dicit, in cœlo non eſſe minorem Joannem, quam Apoſtolos, imo eſſe illis majorem. Confirmat Chryſ. hom. 17. in c. 11. Matt. & Auguſt. ſer. 21. de Sanctis, qui eſt ſecũdus de Nativ. Joan. & Ambroſ. ſer. 64. ubi habet illa verba; *Præcellit cunctis, eminet univerſis, antecedit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis de muliere eſt, inferior eſt Joanne*: ergo non poteſt doctrina D. Th. ita univerſaliter intelligi, ut nullam liceat exceptionem facere. Quod ſi aliqua admittitur, non eſt, cur temerarium, aut improbabile cenſeatur, S. Joſeph excipere, eumque Apoſtolis comparare, vel etiam præferre. Quia probabile eſt Joſephum perfectiorem gratiam aſſecutum, quam Joannem Baptiſt. quia excellẽtius munus habuiſſe videtur, & majorem opportunitatẽ, pluréſque occaſiones creſcendi in gratia, & cha- Joan. Baptiſta ſanctior ne Apoſtolis fuerit.

charitate. Et hinc ſumitur confirmatio, quia Deus confert gratiam miniſterio, & dignitati accommodatam, ut eiſdem locis citatis D.Th. dicit: ſed oſtendimus probabile eſſe Joſephi munus eo fuiſſe excellentius quo ad altiorem ordinem pertinuit. Quid ergo mirum, quod majorem gratiam acceperit? Et confirmatur tandem, nam l.8.conſtit. Apoſt. c.46. alias c.52. dicunt omnes Apoſt. ſe elegiſſe ſept. Diaconos, *ex quibus*, dicunt, *eſt B.Martyr Stephanus, qui non minus, quam nos, Deum dilexit*; faciunt ergo Stephanum ſibi æqualem in vera ſanctitate, quæ in Dei dilectione conſiſtit: ergo non eſſet temeritas Stephanum alicui Apoſtolorum æquare, ſed non eſſet præter rationem exiſtimare S. Joſeph æqualem Stephano, vel ſuperiorem in ſanctitate; ergo.

Joſepho cum Apoſtolis in ſanctitate conferri non eſt temerarium.

In hac igitur comparatione non exiſtimo eſſe temerarium, neque improbabile, ſed pium potius, & veriſimile, ſi quis fortaſſe opinetur, ſanctum hunc reliquos omnes in gratia, ac beatitudine antecellere, quia ex Scriptura nihil eſt, quod repugnet, neque in Patribus aliquid reperio. Et ſi quæ ſunt generales locutiones, quibus Apoſtolos præferre videantur, intelligi poſſunt facere comparationem regulariter cum aliis Sanctis, & non excludere ſpeciale aliquod privilegium, & præſertim loqui de poſterioribus Sanctis: non vero de iis omnibus, qui cum Chriſto vixerunt, & ipſis Apoſtolis contemporanei fuerunt. Deinde ex uſu Eccleſiæ, & authoritate, nullum poteſt ſumi argumentum: alias concludendum eſſet, ſanctum Joſephum eſſe inferiorem Laurentio: imo & Doctoribus, & omnibus Sanctis, quos Eccleſia majori ſolennitate colit, quod falſum eſſet, & ſine fundamento. Quia Eccleſia non ſemper nititur majori ſanctitate, in modo colendi aliquē ſanctum, aliàs eſſet Laurentius exiſtimandus ſanctior multis Apoſtolis; conſiderat ergo alias rationes, & circumſtantias, miniſterium videlicet, quod in Eccleſia habuit, ſingularem aliquam utilitatem, vel Eccleſiæ ædificationē majorem, denique notitiam, & cognitionem, & alia hujuſmodi. Adde etiam eos præſertim colere, qui ad novum Teſtamentum pertinent. Itaque ex cultu Eccleſiæ non poteſt efficax argumentum ſumi. Aliunde vero conjectura, & rationes factæ piæ ſunt, & non parum urgentes, quapropter in hac pia exiſtimatione nullum eſt periculum, nulla temeritas. Nihilominus tamen cordati, ac prudentis hominis eſſe exiſtimo, nihil temere, aut nimium aſſeveranter affirmare, quia revera ubi deeſt Scripturæ authoritas, aut Eccleſiæ traditio, nulla poteſt eſſe ſufficiens certitudo, in re præſertim ex divina electione, ac prædeſtinatione pendente, cujus conſilia inſcrutabilia ſunt, & abditiſſima myſteria.

Reſponſ.

Multo autem minus cenſeo eſſe aſſerenda, vel credenda quædam privilegia, quæ nonnulli huic Sancto tribuunt, ut fuiſſe ſanctificatum in utero matris, caruiſſe fomite, vel omni actuali peccato, ut videre licet in Gerſone ſer. quodam de Nativ. Mariæ, & Jacobo Chriſtopol. exponente canticum Virginis. Hæc enim, & ſimilia, quæ ſunt præter generales canones Scripturæ, non ſunt ſine convincente ratione, & magna authoritate Eccleſiæ, vel SS. Patrum approbanda. Denique quæ dona ſcientiæ, aut ſapientiæ, aut quæ gratiæ gratis datæ huic Sancto donatæ fuerint, incertum nobis eſt: illud ſolum ex Evangelio habemus, recepiſſe interdum Angelicas illuſtrationes, & Propheticas revelationes. De aliis vero ſolum dicere poſſumus, ea ut minimum accepiſſe, quæ ſuo muneri convenienter obeundo fuerunt opportuna, reliqua vero ignota nobis eſſe. Unde in his donis, & gratiis facile credi poteſt ſuperatum fuiſſe hunc ſanctum non ſolum ab Apoſtolis, ſed etiam ab aliis, quibus ad utilitatem Eccleſiæ magis erat neceſſaria.

Notabile.

Illud vero advertere non prætermittam, ex quadam ſatis recepta ſententia, probabile fieri, ſanctum hunc corpore, & animo glorioſo cum Chriſto regnare, quia cum ante Chriſtum mortuus fuerit, veriſimile eſt fuiſſe unum ex illis, qui tempore mortis, vel Reſurrectionis Chriſti ſurrexerunt, quos multi ſentiunt ad immortalem vitam animi, & corporis tranſiiſſe, ut ſuo loco dicemus.

QUÆSTIO XXX.

De B. Mariæ Virginis annuntiatione in quatuor articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de annuntiatione B. Mariæ Virginis. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum conveniens fuerit ei annuntiari, quod in ea generandum erat.

Secundo, per quem erat ei hoc annuntiandum.

Tertio, per quem modum ei annuntiari debebat.

Quarto, de ordine annuntiationis.

ARTICULUS I.

Utrum neceſſarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit neceſſarium B.Virgini annuntiari, quod in ea fiendum erat. Annuntiatio enim ad hoc ſolum neceſſaria eſſe videbatur, ut Virginis conſenſus haberetur. Sed conſenſus ejus non videtur neceſſarius fuiſſe: quia conceptus Virginis prænuntiatus fuit prophetia prædeſtinationis, quæ ſine noſtro completur arbitrio, ut dicit quædam gloſ. Matt.1. Non ergo neceſſarium fuit, quod talis annuntiatio fieret. 164. 3.dist.3.q.3.art.1.q.1 & dist.30.art 4.

2 Præterea. B.Virgo Incarnationis fidem habebat, ſine qua nullus eſſe poterat in ſtatu ſalutis: quia ut dicitur Rom.3. Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti in omnes. Sed de eo, quod aliquis per certitudinem credit, non indiget ulterius inſtrui. Ergo B.Virgini non fuit neceſſarium, ut ei Incarnatio filii Dei annuntiaretur. Gloſſ. ordin. ſuper Matt.1. c. ſuper illud, ut adimpleretur.

3 Præterea: ſicut B.Virgo corporaliter Chriſtum concepit, ita & quælibet ſancta anima concipit ipſum ſpiritualiter. Unde Apoſtol. dicit Galat.3. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Sed illis, qui ſpiritualiter debent Chriſtum concipere, talis conceptio non annuntiatur. Ergo nec B. Virgini fuit annuntiandum, quod eſſet in utero conceptura filium Dei.

Sed contra eſt, quod habetur Luc. 1. quod Angelus dixit ei, Ecce concipies in utero, & paries filium.

Reſpondeo dicendum, quod congruum fuit B. Virgini annuntiari, quod eſſet Chriſtum conceptura. Primo quidem, ut ſervaretur congruus ordo conjunctionis filii Dei ad Virginem, ut ſcilicet prius mens ejus de ipſo inſtrueretur, quam carne eum conciperet. Unde Auguſt. dicit in lib. de virginitate: Beatior eſt Maria percipiendo fidem Chriſti, quam concipiendo carnem Chriſti. Et poſtea ſubdit: Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtum corde, quam carne geſtaſſet. Secundo, ut poſſet eſſe certior teſtis hujus ſacramenti, quando ſuper hoc divinitus erat inſtructa. Tertio, ut voluntaria ſui obſequii munera Deo offerret, ad quod ſe promptam obtulit dicens: Ecce ancilla Domini. Quarto, ut oſtenderetur eſſe quoddam ſpirituale matrimonium inter filium Dei, & humanam naturam, & ideo per annuntiationem expectabatur conſenſus Virginis, loco totius humanæ naturæ. c.3.a med. tom. 6. c.3.in fine tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetia prædeſtinationis completur ſine noſtro arbitrio cauſante: non tamen ſine noſtro arbitrio conſentiente.

Ad ſecundum dicendum, quod B. Virgo expreſſam fidem habebat Incarnationis futuræ: ſed cum eſſet humilis, non tam alta de ſe ſapiebat: & ideo ſuper hoc erat inſtruenda.

Ad tertium dicendum, quod ſpiritualem conceptionem Chriſti, quæ eſt per fidem, præcedit annuntiatio, quæ eſt ex auditu: ut dicitur Roman.10. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit ſe gratiam habere, ſed ſcit veram fidem eſſe, quam accepit.

COMMENTARIUS.

Licet D.Thomas de neceſſitate interroget, reſpondet tamen fuiſſe conveniens, ſeu congruum, quia ſine ullo dubio non fuit hæc annuntiatio ſimpliciter neceſſaria. Potuiſſet enim Deus ſacramentum conceptionis Chriſti in Virgine perficere nulla revelatione præmiſſa, ejuſque conſenſu non expectato, cur enim hoc repugnat? Multo tamen convenientius fuit, eam prius admoneri. Quod quatuor optimis rationibus probat D.Th. Primam attigit Leo Papa ſerm.1. de Nativit. dicens. *Virgo regia Davidicæ ſtirpis eligitur, quæ ſacro gravidanda fœtu, divinam, humanamque prolem prius conciperet mente, quam corpore.* Nam licet B. Virgo expreſſam, ac diſtinctam fidē de myſterio Incarnationis habuiſſet, non tamen cognoverat in ipſa, per ipſam, & cum ipſa fuiſſe perficiendum, donec per Angelum inſtructa eſt, ut ſupra diximus, & docuit Ambroſius lib.2. in Luc. c. de interrog. Mariæ, & Auguſt. lib. de S. virginit. c.4. Et colligitur ex colloquio inter Mariam, & Angelum, præſertim ex Mariæ interroga-

Annuntiatio de Chriſti conceptione cur virgini facta.

gatio-

gatione, & ex verbo illo Eliſabeth: *Beata, quæ credidiſti.* Itaque tunc primum credidit illud myſterium, ut ad ſe pertinens, & ut ex ipſa perficiendum. Oportuit enim, ut hoc modo Verbum prius mente conciperet, quam carne, cujus propriam, & maxime literalem rationem attingit Leo Papa in prædicto ſermone, ſubdens: *Et ne ſuperni ignara conſilii ad inuſitatos paveret effectus* (ita enim legendum eſt juxta emendatiores codices, quamvis alii habeant, *affatus*) *quod in ea operandum erat, colloquio diſcit Angelico:* etenim, ſi B. Virgo conceptionem filii prius in ſe fuiſſet corporaliter experta, quam quid illud eſſet, unde, a quo, vel cujus rei gratia fieret, intelligeret, merito conturbari poſſet, & pavere.

Secunda ratio D.Thom. ex parte noſtra aſſumpta eſt, factam ſcilicet eſſe Virgini hanc revelationem, ut poſſet eſſe nobis teſtis, & magiſtra tanti myſterii. Cui addi poteſt, per hanc revelationem factum eſſe, ut præcipuum teſtimonium virginitatis ejus, & modi admirabilis, quo filium ſuum concepit, haberemus.

Tertia ratio ſumpta eſt ex parte ipſius Virginis, & accommodari etiam poteſt ex parte ipſius myſterii. Primum enim decuit tantum beneficium ſumma reverentia, ac religione ſuſcipi, & ideo oportuit prius, *tam mire fuiſſe creditum, quam proviſum*, ut Leo Papa inquit ſer. 6. de Nativ. Deinde, ipſi Virgini utiliſſimum fuit ad tantam dignitatem propriis actibus præparari, eamque quoad fieri poterat, promereri. Quod in hac angelica annuntiatione præſtitit exercendo fidem eximiam, obedientiam, humilitatem, magnanimitatem, ſingularem prudentiam, ſuæ virginitatis ſolicitudinem, ac erga Deum ſummam quandam pietatem, & amorem. Hi enim & ſimiles actus in illo virgineo colloquio mirabiliter elucēt.

Qaurta ratio D.Th. in ſuavi ordine divinæ providentiæ fundatur. Sicut enim Deus per gratiam ſuam tametſi efficaciſſimam, nullam perſonam ratione utentem ad amicitiam ſuam ſine conſenſu illius pertrahit: ita cum per hoc myſterium B. Virgo ad ſingularem cum Deo conjunctionem ineundam levaretur (futura enim erat, veluti Spiritus Sancti ſponſa) ad ſuavem divinæ providentiæ diſpoſitionem pertinuit, voluntarium ejus expectare conſenſum. Imo addit D.Th. B. Virginem in eo facto totius humanæ naturæ geſſiſſe perſonam, & in admirabile matrimonium, quod inter Deum, & homines perficiendum erat, conſenſiſſe. Unde de hoc myſterio non incongrue intelligitur illud Canticorum 3. *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.* Et Petrus Chryſol. ſerm. 140. ſic inquit: *Ad Virginem Deus aligerum portitorem mittit. Nam dat arrham, dotem ſuſcipit, qui fert gratiam, fidem refert, & tradit munera virtutis, qui mox virginis reſolvit ſponſionem.*

In ſolutione primi argumenti notanda eſt illa propoſitio: *Prophetia prædeſtinationis ſine noſtro impletur arbitrio.* Quę ſupponit celebrem illam diviſionem prophetiæ in prophetiam præſcientiæ, prædeſtinationis, & comminationis, quam tradit idem D.Th. 2.2. q.174. art.1. & q.12. de veritate art.10. Quæ ſolet ita explicari, ut prophetia præſcientiæ per noſtrum arbitrium, prædeſtinationis autem ſine illo compleatur. Hoc vero limitat, & explicat D.Th in hac ſolutione, dicens, prophetiam prædeſtinationis impleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non tamen ſine illo conſentiente. Quæ diſtinctio data eſt a D.

Prophetia prædeſtinationis quomodo ſine noſtro impleri arbitrio poſſit.

Th. ut breviter argumentum expediret. Secundum vero eſt, prophetiam prædeſtinationis generaliter dici poſſe omnem illam, quæ eſt de effectu a Deo prædefinito, quæ certitudinem accipit ex prædefinitione divina, quæ interdum verſari poteſt circa effectum, qui non pendet ex libero arbitrio, nec conſentiente, nec operante. Ut, v.g. ſi Deus prædeſtinaſſet infantem juſtificare abſque illius, vel alterius operatione. Interdum vero cadere poteſt in effectum exequendum per liberum arbitrium cōſentiens, non vero operans, ſeu cauſans, quale eſt præſens myſterium: nonnunquam vero eſſe poteſt de effectu exequendo per liberum arbitrium conſentiens, & operans, ut ſunt actus liberi arbitrii prædefiniti a Deo, vel effectus ſupernaturales, quos cauſa libera, ut inſtrumentum, vel miniſter Dei operatur, qui etiam poſſunt eſſe prædefiniti. Cum ergo D.Th. dicit, prophetiam prædeſtinationis compleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non vero ſine illo conſentiente, permiſſive utrumque intelligēdum eſt. Hoc enim ad argumentum ſolvendum ſufficit, niſi velimus dicere cum eodem D.Th. dicto loco de veritate ad 6. omnem prophetiam alicujus effectus pendentis a libero arbitrio, ut ſic eſſe prophetiam præſcientiæ: ut vero fit a Deo, eſſe prædeſtinationis: aut effectus ſupernaturales, quia non pendent ex naturali virtute liberi arbitrii, nunquam dici proprie eſſe ab illo operante, ſed conſentiente motioni Dei. Prior vero doctrina ſolidior videtur, magiſque ſatiſfacere, & clarior eſt, quam ea, quam Cajetanus hic notat, quæ non mihi videtur admodum neceſſaria.

Solutio ad ſecundum, & quæ Cajetan. ibi advertit ſupra, tractata ſunt. In ſolutione ad 3. notetur illa propoſitio. *Qui credit, licet non ſciat ſe eſſe in gratia, ſcit tamen eſſe veram fidem, quam accepit:* ubi ſi verbum ſcire proprie cognitionem evidentem ſignificet, ad rei credibilitatem, non ad veritatem referendum eſt; ſi tamen ſolum ſignificet cognitionem certam, (ut D.Th. revera intendit) ponderanda ſunt verba ejus. Solum enim dicit eum, qui credit, ſcire veram eſſe fidem, quam accepit, hoc enim neceſſarium eſt credere, quia alias non crederetur objectum eſſe infallibiliter verum: non tamen dixit D.Th. eum, qui credit, ſcire ſe habere ſupernaturalem fidem. Quia cum hoc non ſolum pendeat ex veritate objecti, ſed etiam ex modo, quo homo aſſentitur, non poteſt ſub certitudinem fidei cadere. Unde cum D.Th. ait, *nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit, ſe gratiam habere*, non videtur intelligere de ſola gratia juſtificante, ſed etiam de ipſa gratia, quæ datur ad ſupernaturaliter credendum, per habitum vel actum infuſum, hoc enim potius ad argumentum pertinebat, quam illud aliud.

ARTICULUS II.

Utrum annuntiatio B. Virginis fieri debuerit per Angelum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgini 165.
non debuerit annuntiatio fieri per Angelum. Supre- 3.d.1.3.q.
mis enim Angelis fit revelatio immediate a Deo: ut Dio- 3.art.2.q. 1.& 2.
nyſ. dicit 7. cap. Cœleſt. hierar. Sed mater Dei eſt ſuper c.7.parū
omnes Angelos exaltata. Ergo videtur, quod immediate a a med.
Deo debuerit ſibi annuntiari Incarnationis myſterium, & non per Angelum.

2 *Præterea. Si in hoc oportebat ſervari communem ordinem, ſecundum quem divina hominibus per Angelos revelantur, ſimiliter divina ad mulierem per virum deferuntur, unde & Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Eccleſiis taceant: ſi quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Ergo videtur, quod B. Virgini debuerit annuntiari myſterium Incarnationis per aliquem virum: præſertim quia Joſeph vir ejus ſuper hoc fuit ab Angelo inſtructus: ut legitur Matth. 1.*

3 *Præterea. Nullus poteſt congrue annuntiare quod ignorat. Sed etiam ſupremi Angeli non plene cognoverunt Incarnationis myſterium, unde dicit Dionyſ. 7. Cœleſt. hier. ex eorum perſona eſſe intelligendam quæſtionem, quæ* c 7. a med.
ponitur. Iſai. c. 63. Quis eſt iſte qui venit de Edom? Ergo videtur, quod per nullum Angelum potuit convenienter annuntiatio Incarnationis fieri.

4 *Præterea. Majora ſunt per majores nuntios annuntianda. Sed myſterium Incarnationis eſt maximum inter omnia, quæ per Angelos ſunt hominibus annuntiata. Ergo videtur, quod ſi per aliquem Angelum debuit annuntiari, quod ille debuerit eſſe de ſupremo ordine. Sed Gabriel non eſt de ſupremo ordine, cum ſit de ordine Archangelorum, qui eſt penultimus: unde Eccleſia cantat, Gabrielem Archangelum ſcimus divinitus te eſſe affatum. Non ergo hujuſmodi annuntiatio per Gabrielem Archangelum convenienter facta eſt.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel Angelus a Deo, &c.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit matri Dei annuntiari per Angelum divinæ Incarnationis myſterium, propter tria. Primo quidem, ut in hoc etiam ſervaretur divina ordinatio, ſecūdum quam mediantibus Angelis divina ad homines perveniunt. Unde Dion. dicit c. 4.
Cœleſt. hier. quod divinum Jeſu benignitatis myſterium c.4. a med.
Angeli primo edocti ſunt: poſtea per ipſos ad nos cognitionis gratia tranſivit. Sic ergo diviniſſimus Gabriel Zachariam quidem docuit, Prophetam Joannem ex ipſo naſcitu-

ſciturum: Mariam autem quomodo in ipſa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis myſterium. Secundo, hoc fuit conveniens reparationi humanæ, quæ futura erat per Chriſtum. Unde Beda dicit in homil. Aptum humanæ reſtaurationis principium, ut Angelus a Deo mitteretur ad Virginem partu conſecrandam divino: quia prima perditionis humanæ fuit cauſa, cum ſerpens a diabolo mittebatur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiendam. Tertio, quia hoc cōgruebat virginitati matris Dei. Unde Hieron. dicit in ſerm. Aſſumpt. Bene Angelus ad Virginem mittitur: quia ſemper eſt Angelis cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem vivere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.

Gloſſ. ordin. ſuper Luc. c. 1.

In 2. fol. a princ. ſer. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod mater Dei ſuperior erat Angelis, quantum ad dignitatem, ad quam divinitus eligebatur: ſed quantum ad ſtatum præſentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia & ipſe Chriſtus ratione paſſibilis vitæ, modico ab Angelis minoratus eſt: ut dicitur Hebr. 2. Sed tamen quia Chriſtus ſimul fuit viator & comprehenſor, quantum ad cognitionem divinorum non indigebat ab Angelis inſtrui. Sed mater Dei nondum erat in ſtatu comprehenſorum, & ideo de divino conceptu per Angelos inſtruenda erat.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Aug. dicit in ſer. de aſſumptione) B. Virgo Maria vere æſtimatione a quibuſdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicavit, nec ſub viri, id eſt mariti, poteſtate fuit, quæ integerrimis viſceribus de Spiritu Sancto Chriſtum ſuſcepit, & ideo non debuit mediante viro inſtrui de myſterio Incarnationis, ſed mediante Angelo. Propter quod etiam ipſa eſt prius inſtructa quam Joſeph: nam ipſa inſtructa eſt ante conceptum, Joſeph autem poſt ejus conceptum.

In libello de Aſſum. B. Mariæ c. 4. a med. tom. 9.

Circa princ. corp. art.

Ad tertium dicendum, quod ſicut patet ex authoritate Dionyſii inducta, Angeli Incarnationis myſterium cognoverunt, ſed tamen interrogabant, perfectius ſcire cupientes a Chriſto hujus myſterii rationes, quæ ſunt incomprehenſibiles omni creato intellectui. Unde Maximus dicit: Quod Angeli noverint futuram Incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autem eos inveſtigabilis Domini conceptio, atque modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus, nec non & in virginea cellula.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt Gabrielem fuiſſe de ſupremo ordine Angelorum: propter quod Gregorius dicit, ſummum Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur, quod fuerit ſummus inter omnes ordines, ſed reſpectu Angelorum: fuit enim de ordine Archangelorum. Unde & Eccleſia eum Archangelum nominat, & Gregorius ipſe dicit in homilia de centum ovibus, quod Archangeli dicuntur, qui ſumma annuntiant. Satis eſt ergo credibile, quod ſit ſummus in ordine Archangelorum. Et ſicut Gregorius dicit, hoc nomen officio ſuo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum dominus, & potens in prælio, ad debellandas poteſtates aereas veniebat.

Hom. 34. ante medium illius.

Hom. 34 in Evang. ante med. ejus.

COMMENTARIUS.

TRibus modis fieri poterat hæc revelatio, vel proxime ab ipſo Deo, vel per Angelum, vel per hominem; inferior enim creatura non erat apta ad tantum miniſterium; neque etiam expediebat fieri per hominem, cum B. Virgo, tam perfectione naturæ, quam gratiæ, cæteris eſſet ſuperior, & ideo decuit fieri per Angelum, ut ſuavis divinæ providentiæ ordo ſervaretur, ut D. Th. in 1. ratione tetigit. Neque oportuit excipi Viginem ab hoc ordine generalis providentiæ, quia licet dignitate eſſet ſuperior, tamen conditione naturæ, & ſtatu viatricis erat inferior, ut in ſolutione ad 1. dicitur. Ad quod etiam confirmandum optime eſt ſecunda conjectura D. Th. quam ſumpſit ex Beda homil. de Incarn. quæ eſt ultima de Sanctis, tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent. ſerm. de duplici Chriſti nativ. ſub finem, *Venit*, inquit, *ad Evam diabolus, ut vitam malignus auferret, venit ad Mariam Gabriel, ut vitam reddendam hominibus nuntiaret*; & ſer. de Laud. Mariæ; *Quoniam diabolus*, inquit, *per ſerpentem Evæ locutus, per Evæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis* [illegible] *vitam effudit*: & Petrus Chryſol. ſerm. 142. ſic inquit. *Audiſtis agi, ut homo curſibus eiſdem, quibus dilapſus fuerat ad mortem, rediret ad vitam. Agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eva angelus egerat de ruina, ut noſtræ perditionis initio conveniens noſtræ reparationis principium reſponderet*; & paulo inferius aliam rationem indicat his verbis: *Audiſtis fragilem noſtræ carnis naturam ad portandam totam Deitatis gloriam, angelica exhortatione roborari; ſicut enim Chriſtus interdum per Angelum, confortari voluit Luc. 22. ita decuit Virginem per Angelum animari*. Differt tamen, quia licet Chriſtus confortatus fuerit, non tamen illuminatus, neque inſtructus, propter eminentem ejus gloriam, & ſcientiam: B. autem Virgo, cum eſſet pure viatrix, potuit etiam inſtrui.

Tertia conjectura D. Th. & ſolutio ad 1. clara ſunt. In ſolutione vero ad 2. indicat D. Th. ex ſingulari privilegio Virginis factum eſſe, ut immediate, & non per virum, imo prius, quam vir, de myſterio Incarnationis fuerit inſtructa. Sed fortaſſe etiam ſine ſpeciali privilegio hoc intelligi poteſt, quia nulla videtur eſſe lex univerſalis, quod omnis revelatio myſteriorum Dei ad mulierem per virum deſcendat. Quod enim Paulus 1. ad Cor. 14. dicit: *Mulieres in Eccleſia taceant, ſi quid vero volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent*, intelligitur, in iis, quæ ad communem Eccleſiæ doctrinam, & cognitionem pertinent, quæ vir ſcire poteſt, & debet: tamen in divinis revelationibus, & extraordinariis Dei donis nulla eſt generalis, vel ordinaria lex, ut mulier non niſi per virum a Deo, vel Angelis illuminetur. Ut in Rebecca videre licet Gen. 25. & ex 27. etiam colligitur, & in Scriptura multa exempla ſimilia facile reperientur.

De ſolutione ad tertium, quomodo Angeli ante hanc annuntiationem myſterium Incarnationis cognoverint, in 1. parte q. 57. copioſe diſſeritur. De ſolutione autem ad 4. dicemus diſputatione ſequenti.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus annuntians debuerit B. Virgini viſione corporali apparere.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere viſione corporali. Dignior enim eſt intellectualis viſio, quam corporalis, ut Auguſt. dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Et præcipue ipſi Angelo eſt magis conveniens: nam viſione intellectuali videtur Angelus in ſua ſubſtantia, viſione autem corporali videtur in aſſumpta figura corporea. Sed ſicut ad annuntiandum conceptum divinum decebat venire ſummum nuntium, ita etiam videtur, quod decuerit eſſe ſummum genus viſionis. Ergo videtur, quod Angelus annuntians apparuit Virgini viſione intellectuali. 186. 3. d. 3. q. 3. a. 1. q. 2.

Li. 12 c. 25. & 10. & 14. tom. 3.

2 Præterea. Viſio imaginaria videtur etiam eſſe nobilior, quam viſio corporalis: ſicut imaginatio eſt altior potentia, quam ſenſus. Sed Angelus apparuit Joſeph in ſomnis ſecundum imaginariam viſionem: ut patet Matt. 1. & 2. Ergo videtur, quod etiam apparere debuerit B. Virgini imaginaria viſione, & non corporali.

3 Præterea. Corporalis viſio ſpiritualis ſubſtantiæ videntes ſtupefacit: unde & de ipſa Virgine cantatur, Expaveſcit Virgo de lumine. Sed melius fuiſſet, quod a tali turbatione mens ejus eſſet præſervata. Non ergo fuit conveniens, quod hujuſmodi annuntiatio fieret per viſionem corporalem.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus in quodam ſermone inducit B. Virginem ſic dicentem: Venit ad me Gabriel Archangelus, facie rutilans, veſte coruſcans, inceſſu mirabilis. Sed hæc non poſſunt pertinere niſi ad corpoream viſionem. Ergo corporea viſione Angelus annuntians B. Virgini apparuit.

In ſer. 14 de natali Domini ante med. tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quod Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea viſione: & hoc conveniens fuit. Primo quidem, quantum ad id, quod annuntiabatur, venerat enim Angelus annuntiare Incarnationem inviſibilis Dei, per quam viſibilis fieret. Unde etiam conveniens fuit, ut ad hujus rei declarationem, inviſibilis creatura formā aſſumeret, in qua viſibiliter appareret, cum etiam omnes apparitiones veteris Teſtamenti ad hanc apparitionem præordinentur, qua filius Dei in carne apparuit. Secundo, fuit congruum dignitati matris Dei, quæ non ſolum in mente, ſed in corporeo ventre erat Dei filium receptura, & ideo non ſolum mens ejus, ſed etiam ſenſus corporei erant viſione Angelica refovendi. Tertio, congruit certitudini ejus, quod annuntiabatur: ea enim, quæ ſunt oculis ſubjecta, certius apprehendimus, quam ea, quæ imaginamur. Unde Chryſ. dicit ſuper Matth. quod Angelus non in ſomnis,

Hom. 4 in Matth. parum ante med. tom. 2.

ſomnis, imo viſibiliter Virgini aſtitit: nam quia magnam valde revelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantæ rei eventum viſione ſolemni.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectualis viſio eſt potior, quam viſio imaginaria, vel corporalis, ſi ſit ſola: ſed ipſe Auguſtinus dicit, quod excellentior eſt prophetia, quæ habet ſimul intellectualem, & imaginariam viſionem, quam illa, quæ habet alteram tantum: B. autem Virgo non ſolum percepit viſionem corporalem, ſed etiam intellectualem illuminationem, unde talis apparitio nobilior fuit. Fuiſſet tamen nobilior ſi ipſum Angelum intellectuali viſione in ſubſtantia vidiſſet, ſed hoc non patiebatur ſtatus hominis viatoris, quod Angelum per eſſentiam videret.

lib. 12. ſuper Gen. c. 9 circa med. to. 3.

Ad ſecundum dicendum, quod imaginatio eſt quidem altior potentia, quam ſenſus exterior: quia tamen principium humanæ cognitionis eſt ſenſus, ideo in eo conſiſtit maxima certitudo, quia ſemper oportet, quod principia cognitionis ſint certiora. Et ideo Joſeph, cui Angelus in ſomnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, ſicut B. Virgo.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam, perturbamur, & a noſtro alienamur affectu, quando perſtringimur alicujus ſuperioris poteſtatis occurſu. Et hoc contigit non ſolum in viſione corporali, ſed etiam in viſione imaginaria. Unde Geneſ. 15. dicitur, quod cum ſol occubuiſſet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus, & tenebroſus invaſit eum. Talis tamen perturbatio hominis, non tantum homini nocet, ut propter eam debeat angelica apparitio prætermitti. Primo quidem, quia ex hoc ipſo, quod homo ſupra ſeipſum elevatur (quod ad ejus pertinet dignitatem) pars ejus inferior debilitatur, ex quo provenit perturbatio prædicta: ſicut etiam calore naturali ad interiora reducto exteriora tremunt. Secundo, quia ſicut Origenes dicit ſuper Luc. Angelus apparens ſciens hanc eſſe humanam naturam, primum perturbationi medetur, unde tam Zachariæ, quam Mariæ poſt turbationem dixit, Ne timeas. Et propter hoc, ut legitur in vita Antonii, non difficilis eſt beatorum ſpirituum, malorumque diſcretio. Si enim poſt timorem ſucceſſerit gaudium, a Domino veniſſe ſciamus auxilium: quia ſecuritas animæ, præſentis majeſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur. Ipſa etiam turbatio Virginis conveniens fuit verecundiæ virginali, quia ut Ambroſius dicit ſuper Lucam, trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pavere, omnes viri affatus vereri.

lib. 1. in Luc. in tit. de Angeli apparitione in fine illius tom. 5.

Homil. 4. in Luc. in prin. to. 3.

lib. 2. in Luc. c. 1. cujus titulus eſt De ſalut. Mariæ t. 5

Quidam tamen dicunt, quod cum B. Virgo aſſueta eſſet viſionibus Angelorum, non turbata fuit in viſione Angeli, ſed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur, quia de ſe tam magnifica non cogitabat. Unde & Evangeliſta non dicit, quod turbata fuerit in viſione Angeli, ſed in ſermone ejus.

COMMENTARIUS.

QUamvis D. Th. de viſione corporali in titulo loquatur: tamen revera intendit interrogare de apparitione in ſpecie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus ſub ſpecie corporea non tamen humana, ut malus Angelus apparuit Evæ in ſpecie ſerpentis: tamen in præſenti myſterio pro comperto habuit D. Th. ſi Angelus apparuit in ſpecie viſibili, illam humanam eſſe debuiſſe tum quia omnis inferior forma fuiſſet tam Virginis conſpectu, quam tanto myſterio indigna: tum etiam, quia ad colloquendum modo humano, & docendum aliquem vel inſtruendum, omnis alia forma eſt improportionata, & quodammodo monſtroſa. Unde nunquam me legiſſe memini, bonum Angelum apparuiſſe unquam ad loquendum, vel inſtruendum hominem in alia forma viſibili, quam humana, nam licet interdum ſoleant imaginarie tantum loqui abſque ulla ſpecie exterioribus ſenſibus objecta, ut cum Gabriel locutus eſt in ſomnis cum Joſeph. Matt. 1. & 2. & ſæpe aliàs: tamen cum in externa ſpecie apparent, & loquuntur, docentque homines, id potiſſimum faciunt in ſpecie humana. Docet ergo D. Th. Angelũ in hac ſpecie Virgini apparuiſſe, de qua re, quoniam longiorẽ tractationẽ requirit, dicemus in ſeq. diſp.

ARTICULUS IV.

Utrum annuntiatio fuerit convenienti ordine perfecta.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod annuntiatio ejus non fuerit convenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed cauſa prius debet manifeſtari, quam effectus: ergo primo debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quam ejus dignitatem exponere, eam ſalutando.

2 Præterea. Probatio aut prætermitti debet in his, quæ dubia non ſunt, aut prætermitti in his, quæ dubia eſſe poſſunt: ſed Angelus primo videtur annuntiaſſe id, de quo Virgo dubitaret, & dubitando quæreret, dicens: Quomodo fiet iſtud? & poſtea probationem adjunxit: tum ex exemplo Eliſabeth, tum ex Dei omnipotentia: ergo inconvenienti ordine annuntiatio per Angelum eſt effecta.

3 Præterea. Majus non poteſt probari ſufficienter per minus. Sed majus fuit virginem parere, quam vetulam. Ergo non fuit ſufficiens probatio Angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu ſenis.

Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Angelus autem miſſus eſt a Deo ad hoc, quod Virgini annuntiaret, ut dicitur Luc. 1. ergo ordinatiſſime fuit annuntiatio per Angelum completa.

Reſpondeo dicendum, quod annuntiatio congruo ordine per Angelum eſt perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primo quidem, reddere mentem ejus attentam ad tantæ rei conſiderationem: quod quidem fecit, eam ſalutando quadam nova, & inſolita ſalutatione. Unde Origen. dicit ſuper Lucam, quod ſi ſciviſſet ad aliũ quempiam ſimilem eſſe factum ſermonem (ut pote quæ habebat legis ſcientiam) nunquam eam quaſi peregrina talis ſalutatio terruiſſet. In qua quidem ſalutatione præmiſit idoneitatem ejus ad conceptum in hoc, quod dixit, Gratia plena: expreſſit conceptum, in hoc quod dixit, Dominus tecum: & prænuntiavit honorem conſequentem, cum dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundo autem intendebat eam inſtruere de myſterio Incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit in prænuntiando conceptum, & partum, dicens: Ecce concipies in utero, &c. & oſtendendo dignitatem prolis conceptæ, cum dixit: Hic erit magnus: & etiam demonſtrando modum conceptionis, cum dixit: Spiritus Sanctus ſupervenier in te. Tertio, intendebat animum ejus inducere ad conſenſum, quod quidem fecit exemplo Elizabeth, & ratione ex divina omnipotentia ſumpta.

Hom. 6. in Luc a med. illius to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod animo humili nihil eſt mirabilius, quam auditus ſuæ excellentiæ: admiratio autem maxime attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti myſterii ab ejus laude incepit.

Ad ſecundum dicendum, quod Ambroſius expreſſe dicit ſuper Lucam, quod B. Virgo de verbis Angeli non dubitavit. Dicit enim. Quanto temperantior eſt Mariæ reſponſio, quam verba ſacerdotis? Hæc ait. Quomodo fiet iſtud? ille reſpondit. Unde hoc ſciam? Negat ille ſe credere, qui negat ſe ſcire, iſta ſe facere profitetur, nec dubitat eſſe faciendum, quod quomodo fieri poſſit, inquirit, Auguſtinus tamen videtur dicere, quod dubitaverit. Dicitur enim in lib. Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti: Ambigenti Mariæ de conceptu, poſſibilitatem angelus prædicat. Sed talis dubitatio magis eſt admirationis, quam incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferendam infidelitatem, ſed magis ad removendam ejus admirationem.

l. 2. in Luc. c. 2. cujus tit. eſt De Mariæ interrogatione, &c. tom. 5.

in lib. q. ex novo teſt. q. 51. in princ. cer. to. 4.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Ambr. dicit in Hexameron, ob hoc multæ ſteriles prævenerunt, ut partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Eliſabeth ſterilis inducitur, non quaſi ſufficiens argumentum, ſed quaſi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem hujus exempli ſubditur argumentum efficax ex omnipotentia divina.

COMMENTARIUS.

IN hoc articulo eleganter explicat D. Th. colloquium inter Virginem, & Angelum, & in corpore articuli Angelica Verba, in ſolutione vero ad ſecundum verborum Virginis ſenſum explicat. Ter enim locutus eſt Angelus, bis autem B. Virgo, & in ſingulis aliquid notatione dignum eſt.

Primum Angeli verbum ſalutationem continet, qua & debitam reverentiam Angelus Virgini exhibuit, & illam attentam reddidit. Dicit autem D. Th. in illo verbo: *Dominus tecum*, expreſſiſſe Angelum *conceptum*, id eſt, Dominum ex Virgine concipiendum. Non enim exiſtimandum eſt Angelum tunc nuntiaſſe, Dominum

Verba ſalutationis Angelicæ qualia.

jam fuiſſe conceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quamquam nonnulli antiqui contrarium dixerint, ut diſp. ſeq. tractabimus. Poſuit ergo D.Th. participium illud, *conceptum*, loco nominis, ac ſi diceret, nuntiaſſe illi filium, & ſignificaſſe illi, eſſe electam, ut ſingulari modo Dominus in ipſa eſſet. Quæ expoſitio eſt Aug. ſer. 14. de nativit. & aliorum. Fortaſſe tamen ſimplicior, & planior ſenſus eſt: *Dominus tecum*, id eſt, Dominus te ſingulari favore, & amore proſequitur, quamvis fere in idem recidat. Quia licet non expreſſe, & in particulari: tamen generatim, & quaſi confuſe indicavit Angelus ſingularem inhabitationem Dei in ipſa, quæ per conceptionem futura erat.

In ſecundo verbo, ſeu locutione explicat Angelus myſterium. Ubi ſtatim occurrit illa difficultas ſupra tacta. An in illis verbis ſatis Angelus expreſſerit, prolem conci-
Dubium. piendam futuram eſſe Meſſiam, ac verum Deum. Et ſane D.Th. hic aperte docet in illa ſecunda locutione, inſtruxiſſe Angelum Virginem de myſterio Incarnationis, & non ſolum conceptionem, & partum, ſed etiam dignitatem prolis concipiendę ei declaraſſe, quamquam modum conceptionis non explicuerit uſque ad illud tertium verbum: *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te*, &c. Et quidem
Reſponſ. ſi verba ſingula ponderentur, videtur hoc ſatis veriſimile: ſed preſertim urget illud, *& filius altiſſimi vocabitur*, quo ſatis aperte filius ex Maria concipiendus prædicatur filius Dei, & in fine illorum verborum dicit, *regnum ejus fore æternum*; & ita omnes Patres ex his verbis colligunt, eſſe Chriſtum verum Meſſiam, & verum Deum, ut videre licet in concilio Epheſ. t. 1. c. 5. in probationibus, quod *Chriſtus ſit Deus* ex Evang. Lucæ, & ex opuſ. Cyrill. l. 2. de fid. ad reg. & in Ambr. l. 2. in Luc. c. de Mariæ turbatæ conſolatione: & ita omnino ſentiendum exiſtimo, Angelum his verbis ſatis myſterium explicuiſſe. An vero B. Virgo totum illud ſtatim plene intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione ejus exortam. De qua jam ſupra diximus.

Tertio loquitur Angelus proponens modum conceptionis, & exemplo declarans, ac confirmans illum. Dicit autem D.Th. hoc feciſſe Angelum, ut Virginem ad conſenſum induceret, non dicit ad fidem (quia jam Virgo plene crediderat, ut recte ad ſecundum explicat) ſed ad conſenſum, id eſt, ut mater fieri vellet. Quod non ideo factum eſt, quia de obedientia Virginis Angelus formidaret, ſed ut magis eam animaret, ac totam rem faciliorem redderet, & modo hominibus accommodato ac ſenſibili exemplo illam veluti manuduceret.

Quarto, circa primum verbum Virginis, quo interro-
Verba Mariæ ad Angelum qualia. gavit: *Quomodo fiet iſtud?* recte explicat D.Th. non fuiſſe verbum dubitantis, ſed jam credentis, vel admirantis. De qua re ſatis multa diximus ſupra in q. 27. tractando de innocentia Virginis. Unde non probo, quod Medina hoc loco dicit B. Virgin. voluiſſe illa interrogatione probare, atque diſcernere, an ille ſpiritus, qui ſibi apparebat, Dei eſſet, an dæmonis. Eſt enim hoc non ſolum contra D. Th. & Amb. (quem citat) ſed etiam contra ſinceram Virginis fidem, hoc enim eſt dicere, ipſam dubitaſſe, cum dixit: *Quomodo*, an illa eſſet revelatio divina, nec ne: cum tamen Sancti dicant eam jam crediddiſſe, & modum inquiſiviſſe. Unde in Concil. Francof. in lib. ſacroſyll. ſic dicitur. *Jam credula Angelicis dictis, cum ordinem tantæ novitatis inquireret, quomodo ſine viro fieri poſſet, mox Angelus addidit, Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, &c.* Dicendum eſt ergo ſtatim, ac B. Virgo audivit ab Angelo: *Ne timeas Maria, inveniſti enim gratiam apud Deum, &c.* ita fuiſſe interius illuminatam, vel (ut Ambr. ait) *ita recognoviſſe Angelum*, ut illum eſſe bonum verumque Dei nuntium non dubitaverit. Et ideo ſtatim, ac audivit: *Ecce concipies in utero, &c.* fidem adhibuit, ac credidit, ut idem Ambr. ſuper Lucam, & Sancti ſupra citati affirmant. Reliqua, quæ ad hanc interrogationem pertinent, ſupra explicata ſunt.

Quinto, circa illud verbum Virginis, quo ſuum præbuit conſenſum, nihil D.Thom. notat, quia nihil dubitationis habet, ſed admirationis quam plurimum. In ſingulis enim verbis latet myſterium: ſummamque Virginis prudentiam, & virtutem ſingula oſtendunt: non tamen eſt noſtri inſtituti hæc latius ponderare, ſed ad ſacrarum Scripturarum expoſitores hoc ſpectat, qui legendi ſunt, præſertim Ambroſ. lib. 2. Luc. Bern. in hom. ſuper *Miſſus eſt*, Auguſt. & alii Patres in Concion. de annunt.

DISPUTATIO IX.
In quinque Sectiones diſtributa.

De modo, & circumſtantiis Annuntiationis Angelicæ.

Quæ hactenus de B. Virgine diſputavimus tempus illud potiſſimum comprehendunt, quod filii conceptionem anteceſſit, nunc vero dicere incipimus de iis, quæ illi acciderunt ab eo tempore, quo Dei eſt mater effecta. Et ideo quaſi communis jam erit, & conjuncta de matre, ac filio diſputatio, ſimulque explicandus erit modus, quem in exequendo incarnationis myſterio divina ſapientia, omnipotentiaque ſervavit. Habemus autem ex Evangelio initium perficiendi hoc myſterium proxime ab annuntiatione Angeli ſumptum eſſe, cujus rei cauſas, ac rationes in commentario primi, & ſecundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quæ ad intelligentiam illius admirabilis colloquii pertinent, partim in commentario articuli quarti, partim ſuperius diſputando de innocentia, & Virginitate Mariæ tradita ſunt, & in ſequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum hujus Annuntiationis, & quando, quomodove peractus ſit. Igitur ſolum ſupereſt, ut de modo, ac circumſtantiis hujus Annuntiationis, & de iis, quæ in ea Virgini acciderunt, pauca dicamus.

SECTIO I.
Quis fuerit Gabriel Angelus divinæ incarnationis nuntius.

Ex qua hierarchia, aut ordine hic Angelus fuerit, Scriptura non exprimit, & Patres varie ſentire videntur, unde res videtur eſſe incerta, & ambigua. Primum enim Bern. hom. 1. de Annunt. dicit, non fuiſſe ex minoribus Angelis, qui frequenter mittuntur, poſtea vero addit, propterea dici, *Miſſum eſſe a Deo*, quia ab eo immediate intellexit myſterium, quod nulli preterquam ipſi ante Virginem declaratum eſt, & quia ab eodem immediate eſt miſſus, nullo excellentiori Spiritu inter Deum, & ipſum interveniente. Ex quibus verbis colligi videtur, illum, vel fuiſſe ſupremum Angelorum, ut per nullum ſuperiorem mitti, vel illuminari potuerit, vel ſaltem eſſe ex ſupremis ordinibus, qui a Deo immediate illuminantur. Et ſane videtur conſonum dignitati myſterii, ut ſupremus omnium fuerit, quandoquidem ſuprema legatio illi commiſſa eſt: tum etiam quia miſſus eſt ad inſtruendam Virginem, quæ dignitate, & gratia erat omnibus ordinibus Angelorum ſuperior; ergo decuit, ut per ſupremum Angelum inſtrueretur. Alii vero Sancti interdum *Angelum*, interdum *Archangelum*, eum appellant. Iren. l. 5. contra hær. c. 25. *Archangelum* vocat. Idem Ambr. l. 1. de Spir. Sanct. c. 7. Aug. ſer. 14. de nativ. Hæſich. hom. 1. de S. Deipara, hom. tamen. 2. vocat *Angelorum principem*, ſicut Greg. hom. 34. in Evangelia, & *Archangelum*, & *ſummum Angelorum* vocat, & Andræas Jer. hom. de Annunt. *Archangelum* vocat, & *unum ex præcipuis Angelorum*. Unde ex his appellationibus nullum firmum argumentum colligi poteſt. Nam etiam Eccleſia Michaelem nunc *Angelum*, nunc *Archangelum*, nunc *principem Angelorum vocat*. Quia ſicut nomen *Angeli*, & commune eſt omnibus cœleſtibus ſpiritibus, & infimo ordini accommodatur: ita etiam nomen *Archangeli*, quamquam una ſignificatione proprium ſit ſecundi ordinis infimæ hierarchiæ: tamen alia ratione univerſaliori omnis Angelus, qui primatum aliquem habeat inter cœleſtes ſpiritus, Archangelus vocari poteſt. Non conſtat autem certo ſub qua ſignificatione Gabrieli tribuatur.

In re tamen incerta D.Th. ſententia veriſimilior eſt, Gabriel divinæ nuntius incarnationis, ex quanam hierarchia fuerit Angelorum. eum ſcil. fuiſſe ex ultima hierarchia, & caput, ac principem ſecundi ordinis Archangelorum. Conjectura eſt, quia teſte Dion. de cœl. hier. c. 3. Angelorum ordines, & hierarchię officiis, ac miniſteriis diſtinguuntur, *neque alicui* (inquit) *fas eſt operari, niſi quod officii ſui divina ſanxit inſtitutio*: ex omnibus autem ordinibus duo ultimi infimæ hierarchiæ, ad cuſtodiendos homines, vel res, quæ ad illos pertinent, annuntiandas deſtinati, ita tamen, ut infimus Angelorum ordo ad res inferioris ordinis, Archangelorum autem ordo ad altiora myſteria nuntianda deſtinetur; ergo Gabriel, qui ad annuntian-

dum

dum miſſus eſt,ex his ordinibus fuit.Non enim oportuit hierarchicum illum ordinem immutari, aut Deum diſpenſatione aliqua uti,cum neceſſarium non ſit.Quia vero ad annuntiandum ſupremum omnium myſteriorum mittebatur,decuit,ut ſupremus eſſet in utroque illo ordine; fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionyſii,&Gregorii doctrina in locis citatis fundata eſt. Et confirmari poteſt, quia veriſimilius eſt Gabrielem nō fuiſſe ſupremum omnium Angelorum,quia Michael Angelus ſuperior eſt illo,ut ex Dan.8.colligitur,& ibi Hier. notavit,& clarius Rup.lib.5.in Apoc.in prin.& ſignificat Eccleſia tam in officio S.Michaelis, quam in quotidianis precationibus, ſeu litaniis; ergo ſignum eſt, ſolum fuiſſe ſummum eorum Angelorū, qui nuntiorum munere funguntur. Quia ſi propter altitudinē myſterii miſſus fuiſſet aliquis alterius ordinis vel hierarchię,certe eadē ratione mittendus fuiſſet omnium ſupremus, ut ſupremum myſterium nuntiaret; nō ergo eſt habita ratio magnitudinis myſterii ſecundū ſe,ſed ut annūtiatur,ſeu annuntiationis ejus,& ideo miſſus eſt ſupremus in officio annuntiandi.

Dubium. Sed ex prędicta ratione,& aſſertione naſcitur dubium; An idem fuerit Gabriel Angelus, qui Danieli apparuit c.8.& 9.&Zach.Luc.1.& qui hoc myſteriū Marię annuntiavit. Nam quod idem fuerit,primum ex eodem nomine colligitur. Deinde hoc affirmant Hieron.Dan.8.Iren.ſupra,Ambr.ſer.63.& Andr.Jer. loc.citat. In contrarium vero eſt. Primo, quia ſi hic fuit ſupremus Archangelus, quia ad ſupremum myſterium nuntiandum mittebatur, non videtur decuiſſe,ut ad inferiores legationes mitteretur. Cur enim ejuſdem dignitatis nuntius ad Chriſti, & Joannis Baptiſtę conceptionem nuntiandam mitteretur? Deinde, ex identitate nominis non poteſt judicari, quod fuerit eadem perſona: interdum enim diverſæ perſonæ Angelicæ eodem nomine vocantur, ut notavit Abul. in 23.c.Exod. q.81.& in 13.c. Judic.q.35. Et ratio eſt,quia nomina Angelorum ex officiis,ſeu miniſteriis ſumuntur: unde licet perſonæ divinæ ſint,propter officii ſimilitudinem eodem nomine appellari cōtingit. Eo vel maxime, quod idem nomen juxta varias etymologias poteſt diverſa myſteria, ſeu diverſas proprietates indicare, ideoque & diverſis perſonis attribui, ut in præſenti nomine videre licet. Proclus enim Cyzicenus in quadam homilia, quæ habetur in Conc.Epheſ.tom.6.c.7.Gabrielis nomen interpretatum dicit idem ſonare, quod *Deus, & homo*, quæ etymologia (ſi vera eſt) accommodatiſſima eſt ad hujus myſterii nuntium nominandum. Theoph. vero Luc.1.interpretatur, id eſt, *Homo Dei*,ſeu *Vir Dei*,quomodo accommodari poteſt ad eum Angelum, qui cum Daniele loquebatur. Hieronymus autem Dan.8.& lib. de nominibus Hebraicis in Lucam,& Bernard.hom.3.in *Miſſus eſt*, & Euſeb. Emiſ.hom. in idem Evangel. interpretantur, *fortitudo Dei*, ſeu *robuſtus Dei*. Quæ interpretatio huic etiam myſterio maxime quadrat.

Reſpon. Res ſane videtur incerta; non oportet tamen a communiori Patrum ſenſu diſcedere, nec in Scriptura ſacra ambiguitatem illam, ſeu diverſitatem perſonarum Angelicarum ſub eodem nomine,ſine ſufficienti fundamento introducere. Quamvis ergo hic Gabriel ſupremus ſit Archangelorum omnium,& ideo ad ſupremum Dei opus nuntiandum miſſus fuerit,non eſt aliquod inconveniens, quod aliquid aliud aliquando nuntiaverit. Præſertim, quia omnes alię legationes,quę de hoc Angelo loquuntur, ad hoc myſterium ſpecialiter ordinabantur. Nam Daniel nuntiavit tempus adventus Chriſti, & præclarum illud ſignum ſeptuaginta hebdomadarum dedit: Zachariæ vero dixit illa verba: *Ipſe præcedet ante illum*,id eſt,ante Chriſtum,*in Spiritu,& virtute Eliæ*.In quibus ſignificavit,jam proxime inſtare Chriſti adventum.Ex quo etiam veriſimile eſt,quod Bern.ſupra indicat,eundem fuiſſe Angelum, quia Matth.1.& 2. Joſepho apparuit,& qui Virginini filium nuntiaverit. Quia totum illud erat veluti unum miniſterium, ad eundem proximum finem ordinatum.

SECTIO II.

Utrum Angelus Virgini apparuerit in ſpecie viſibili, atque humana, & de perfectione revelationis Virgini factæ.

Ratio dubitandi eſt, quia veriſimile eſt factam fuiſſe Virgini revelationem perfectiſſimam: tum propter myſterii altitudinem: tum propter ipſius Virginis perfectionem,maximamque capacitatem: ſed revelatio eo eſt perfectior, quo intellectualior, purior, & abſtractior ab omni ſenſu, imaginariaque viſione, ut docet D.Th.2.2. q.174.artic.2.& 3. unde inter revelationes, quæ aliquo modo concernunt ſenſum, ſeu per illum fiunt, illa erit perfectior,quæ abſtrahit a ſenſu exteriori,& in ipſo interiori fit, quia hæc magis ad intellectualem accedit; ergo hæc revelatio Virgini facta vel fuit pure intellectualis, vel ſaltem ab exteriori ſenſu abſtracta; ergo non fuit neceſſe,ut Angelus illius revelationis nuntius externo ſenſui in humana ſpecie apparuerit.

Nihilominus certum arbitror eſſe,Gabrielem in ſpecie humana, exteriuſque ſenſibili apparuiſſe Virgini. Quod primo fundari poteſt in illis verbis Luc.1. *Ingreſſus Angelus ad eam dixit*,& poſtea,*dixit autem Maria*, ac tandem concludit, *diſceſſit Angelus ab ea*. Ille enim ingreſſus, & diſceſſus corporalem motum indicat. Illa etiam mutua collocutio ſenſibilis ſine dubio erat. Quis enim dubitet, B.Virginem ſenſibili voce eſſe locutam? loquebatur ergo ad eum, qui ſenſibiliter audire apparebat, quique eodem modo loquebatur. Secundo, eſt hæc ſententia SS. Ambr.lib.1.de offic.cap.8.& lib.1. in Luc. Orig.hom.4.in Luc.Euſeb.Emiſ.dicta hom.in *Miſſus eſt*, & Petr.Chryſ.ſer.140.Hier.tom.1.epiſt.7. ad Lætam de inſtitut. filiæ, & epiſt.22.ad Euſtoch. de cuſtodia virgin. circa finem. Optime Auguſt.ſerm.14. de nativit. cujus verba hic retulit D. Thom. in argumento, *ſed contra*. Tertio, ratio potiſſima eſt, quia ita placuit Deo,qui Angelum mittebat; congruentiæ vero, & conjecturæ ſunt optimæ, quas D.Thom.affert. Summa earum eſt, quia hic erat modus ſuavior,& humanæ naturæ accommodatior. Sic enim Angelus præſentia ſua quodam modo repræſentabat eum, quem nuntiare veniebat. Virginemque non ſolum in mente, ſed etiam in corporeis ſenſibus poterat recreare,& confortare. Ac denique hic revelationis modus non impediebat, ſed potius ad perfectionem Virginis cognitionem, & fidem juvare poterat. — Angelus in ſpecie viſibili apparuit Virgini.

Secundo probabiliter credi poteſt, Angelum non tantum in externa ſpecie, ſed etiam in ſua ſubſtantia apparuiſſe,ac viſum eſſe a B.Virgine.D.Thom.hic art.3.ad 1 non putat eſſe conſentaneum ſtatui viatoris,quod B.Virgo Angelum per eſſentiam viderit: ſed licet verum ſit hoc eſſe ſupra ordinarias leges hominum viatorum: tamen non eſt dubium,quin viatori homini hæc viſio communicari poſſit, cum etiam ipſius Dei intuitio ex privilegio ſingulari interdū tribui poſſit,ut de Paulo,& Moyſe idem D.Th.ſentit. Quod ſi hæc clara Angeli cognitio potuit facile B.Virgini tribui,cur non erit veriſimile illi eſſe datam? legimus enim aliquibus aliis ſanctis,ſeu virginibus datum eſſe interdum,ut Angelos,vel animas clare, & in ſubſtantia ſua intuerentur; ergo valde probabile eſt ſæpius hoc eſſe communicatum B.Virgini eo tempopore,quo viatrix fuit;ergo ſi aliquando, certe maxime in Annunciatione hujus myſterii, ad hanc cognitionem elevatam eſſe credibile eſt. Deinde hoc expreſſe affirmat Athan. (ſi tamen liber eſt ejus) in lib.quæſt.ad Antioch.q.12. Quod non aliter confirmat, niſi quia decuit, B.Virginem perfectius videre Angelum,quam antiquos Prophetas, cum illis apparebant. — Virgo Angelum in ſua eſſentia vidit.

Dices: ſi B. Virgo clare Angelum vidiſſet, non fuiſſet turbata, nec cogitaſſet, *qualis eſſet ejus ſalutatio*. Quia clare vidiſſet eſſe Angelum ſanctum,& vere Dei nuntiū. Reſpondetur illius turbationis varias cauſas aſſignari a Patribus,ut ſectione ſequenti videbimus. Nunc vero dicitur, ſi turbatio illa ſolum fuit admiratio, ex ſumma humilitate proveniens,eo quod præter exiſtimationem, quam de ſe habebat,tam honorifice ſalutabatur,potuiſſe eam admirationem ſimul eſſe cum clara viſione Angelica: ſi tamen (quod probabilius videtur, & textui Evangelico,ac expoſitioni Patrum magis conſentaneum) turbatio illa,& cogitatio fuit,quia non ſtatim cognovit, an ſalutatio illa a bono ſpiritu proficiſceretur: dicendum conſequenter eſt, Angelum in principio tantum in ſpecie viſibili ſe oſtendiſſe: poſtea vero, & fortaſse quando dixit illa verba, *Ne timeas Maria*, divina virtute factum eſse, ut uſque ad intuendam ſubſtantiam Angeli fuerit evecta. Quo factum eſt,ut ſtatim omnino ſedata fuerit turbatio,& intentiſſimo animo illum audierit.

Ad difficultatem ergo in principio tactam reſpondet hic

hic D.Th. ad 1.& 2. viſionem intellectualem eſſe perfectiorem,quam imaginariam,ſi hæc ſola ſit;ſi autem cum imaginaria intellectualis concurrat, perfectius hoc eſſe. Et eadem ratione dicit perfectiorem eſſe revelationem, quæ fit per externos ſenſus,quam quæ fit ſola imaginaria viſione, quia cum ſenſibus externis concurrit, & operatur ſimul imaginatio,multumque ab illis juvatur,ut rem certius,& diſtinctius apprehendat.Quam doctrinam cõfirmat ex Auguſt.12.Geneſ.ad lit.c.9.& eandem indicat Chryſ.homil.4. Matth. Ubi hac ratione oſtendit, perfectiorem fuiſſe revelationẽ factam Virgini, quam Joſeph, cum ei Angelus in ſomniis apparuit.Ne tamen doctrina hæc pugnare videatur cum eodem D.Th. in citato loco ex 2.2. advertere oportet, revelationem intellectualem proprie dici,quæ non habet ortum a ſenſu,vel imaginatione, ſed immediate fit ipſi intellectui per lumen infuſum,& ſpecies intellectuales,vel denuo infuſas, vel præexiſtentes,& divina virtute ad ſupernaturalem aliquam apprehenſionem,ſeu conceptionem faciendam applicatas:& hoc genus revelationis dupliciter fieri poteſt. Primo, elevando intellectum ad cognoſcendum ſine operatione phantaſiæ, & hic modus eſt valde extraordinarius, quia non eſt accommodatus animæ unitæ corpori paſſibili,& ideo raro,& tantum ex ſingulari privilegio conceditur. Aliter igitur fit hæc revelatio modo magis humano,& cooperante phantaſia ipſi intellectui,non tam quia motus fit ab ipſa,quam quia ipſam movet,& applicat,ut ſecum operetur. At vero imaginaria,ſeu ſenſibilis revelatio dicitur,non quia ad intellectum non pertingat(illa enim eſt valde imperfecta,& vix meretur propheticæ revelationis nomen) ſed quia primario fit per ſenſibilem aliquam,vel imaginariam repræſentationem,ex qua oritur mentis conceptio, illique quodammodo commenſuratur. Prior ergo intellectualis revelatio ex ſuo genere perfectior eſt, quia eſt abſtractior, & ſpiritualior: & hoc modo locutus eſt D.Thom.in 2.2.ſi tamen ſimul cum illa cognitione ſenſus etiam concurrant, & ad hoc etiam divinitus juventur, nihil de perfectione minuetur, ſed potius augebitur, & hoc eſt, quod D.Thom. hic docet. Unde ſentit ita factum eſſe in hac revelatione Virgini facta, quod explicandum ſupereſt.

Revelationum varia genera.

Advertendum ergo ſecundo eſt,in hac revelatione diſtinguendam eſſe perſonam loquentem a myſterio revelato. De perſona,ſcilicet,de Angelo Gabriele jam dictum eſt,cum qua intellectuali perfectione Virgini patefactus eſt.De myſterio autem ipſo. Primo, non oportuit,ut ſaltem antequam eſſet, peractum clare & prout in ſe eſt Virgini demonſtraretur: imo nec neceſſarium fuit,ut ei revelaretur illo intellectuali modo, qui omnino abſtrahit a cooperatione phantaſiæ, quia oportuit, ut prius illud per fidem crederet,modo accommodato homini viatori.Secundo, non eſt illi revelatum hoc myſterium revelatione imaginaria proprie dicta, ſed revera intellectuali.Quia nulla ſenſibilis imago ſenſibus,vel imaginationi ejus objecta eſt, per quam myſterium conciperet, ſed nuda veritas eſt menti propoſita, quamvis medio auditu, verboque ſenſibili, quod non repugnat intellectuali revelationi. Qui auditus eſt ſenſus diſciplinæ,unde per illum excitari poteſt intellectus,ut ſub lumine divino interius cooperante, tam perfecte apprehendat objectum, ac ſi immediate illi proponeretur (agimus enim de apprehenſione ſeu conceptione abſtractiva, quæ per ſpecies alienas fit, & eſt fidei accommodata); hæc igitur conceptio perfectiſſime fit per auditum, quia verba ſunt expreſſa ſigna intelligibilis veritatis, quibus optime mens inſtruitur, & mediantibus illis facile poteſt ad intellectualem cognitionem abſtractivam perfecte elevari.Hoc igitur modo propoſitum fuit hoc myſterium Virgini per verba Angeli,quibus excitata mens ejus,& divina virtute, & lumine interius elevata, & adjuta, perfectiſſime concepit myſterium ipſum, quantum per fidei cognitionem fieri poterat, & ita habuit quidquid perfectionis eſt in intellectuali revelatione, & præterea ſenſus ejus, & imaginatio per ſenſibilia verba adjuta fuerunt, ut facilius, ac melius poſſent ad intellectualem cõceptionem cooperari. Tertio dixi hæc intelligenda eſſe de revelatione hujus myſterii,quatenus Virgini facta eſt, antequam in ipſa perficeretur, quia ſi loquamur de illo tempore,ſeu momento, in quo poſt plenam fidem,& cõſenſum Virginis, Verbum in ea factum eſt caro, non eſt incredibile elevatam eſſe mentem ejus, ut ſtatum viatoris quodammodo tranſcenderet, & myſterium, atque adeo Deum, prout in ſe eſt, & prout eſt humanitati conjunctum,clare videret.Hoc enim beneficium, ac privilegium ſæpius in hac vita mortali eſſe Virgini conceſſum, auctores graves docuerunt,ut infra in proprio loco commodius dicemus. Si quod autem tempus in hac vita potuit eſſe opportunum ad ſuſcipiendum hoc beneficium, videtur ſane illud fuiſſe, in quo poſt eximiam fidem, admirabilem obedientiam,& humilitatem,mater Dei fieri meruit.Eſt ergo hoc pium,& probabile,quamvis incertũ.

Myſterii incarnationis quomodo fuerit ab Angelo propoſitum.

SECTIO III.

Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta, undeve orta.

Ut explicemus, quis, & qualis motus hic perturbationis fuerit,a cauſa, & radice ejus initium ſumamus. Traduntur autem a Patribus variæ cauſæ, quas D. Th.hic ſolut.ad 3.art.3.tetigit. Prima eſt quaſi naturalis quia cum mens hominis elevatur ad videndam rem inſolitam,& præſertim ſuperioris ordinis,pars inferior quodammodo debilitatur, & inde oritur hujuſmodi perturbatio. Quæ ſane cauſa nonnihil adjuvat,conſiderata humanæ naturæ fragilitate:non tamen ſatis eſt ad rem præſentem explicandam.Quia perturbatio Virginis non fuit poſita in debilitate, aut defectu virium corporis, ſed in aliquo animi affectu,timoris, pudoris,aut admirationis. Vox enim, *Turbata eſt*, hoc proprie ſignificat, & verba Evangelii proprie intelligenda ſunt,cum commode poſſint. Unde Angelus reſpondit, *Ne timeas Maria*, quæ verba proprie timorem ſignificant. Reſponderi poteſt ex doctrina Cajet.hic artic.3.verum eſſe turbationem fuiſſe in animo, ortam tamen fuiſſe ex neceſſitate materiæ, id eſt,ex infirmitate corporis,quod debilitatur,dum anima multum ad ſuperna intendit. Sed hæc doctrina (ut mihi quidem videtur) non poteſt ad Virginis turbationem commode applicari. Quia quando perturbatio oritur ex hac debilitate,& neceſſitate, non fit ſine aliqua motione indeliberata præveniente rationem,vel ſine falſa aliqua apprehenſione, & imaginatione;hæc autem imperfectio nullo modo eſt Virgini tribuenda. Aſſumptum declaratur, quia cum perturbatio oritur ex neceſſitate materiæ, non eſt in poteſtate hominis illam prævenire,imo vir eſt ſui compos,ut libere poſſit cogitare,& diſcurrere. Et cõfirmatur ex diverſo modo,quo hæc perturbatio Virginis, & alia Zachariæ narratur eod.cap.Luc.1.vel de Daniele, Dan. 10. De illo enim non dixit Evangeliſta turbatum fuiſſe:ſed addidit, *timor irruit ſuper eum*, id eſt prævenit, & præoccupavit ipſum: de ſe vero dicit Daniel: *Non remanſit in me fortitudo: ſed ſpecies mea mutata eſt in me, & emarcui, neque habui quidquam virium*. At vero B. Virgini nihil hujuſmodi accidiſſe dicitur,ſed potius tanta animi moderatione, & conſtantia fuiſſe turbatam, ut ſimul *cogitaret,qualis eſſet iſta ſalutatio*.Unde eleganter Bernar.hom.3. *Turbata eſt,ſed non perturbata,turbata eſt,& non eſt locuta,ſed cogitabat,qualis eſſet iſta ſalutatio. Quod turbata eſt,verecundia fuit virginalis:quod nõ perturbata,fortitudinis,quod tacuit,& cogitavit,prudẽtia*.Non fuit ergo illa turbatio motus aliquis indeliberatus ex motione corporis, ſeu inferioris appetitus proveniens,ſed fuit rationabilis quædam admiratio,& prudens timor, ortus ex attentiſſima cogitatione, & ponderatione eorum,quæ audiebat,& videbat. Et confirmatur a ſigno,nam ſtatim ac Angelus dixit, *Ne timeas Maria*, depoſuit omnem timorem, totamque illius legationem quieto animo audivit,& prudenter reſpondit, *Quomodo fiet iſtud?* ſignum eſt ergo non fuiſſe conturbatam,nec involuntaria aliqua affectione commotam.

Perturbatio Virginis in annuntiatione qualis.

Ex quibus præterea colligitur, non corporis imperfectionem,ſed animi potius virtutem,& perfectionem fuiſſe hujus turbationis radicem,& cauſam,quæ duplex aſſignatur a Patribus. Prima eſt,quam D.Th. ſecundo loco poſuit,verecundia virginalis,ut Bernar.etiam paulo antea citatus dixit. Hæc vero cauſa dupliciter explicatur: primo, ut hæc turbatio orta ſit ſolum ex viſione Angeli in viri,& juvenis ſpecie. Ita indicat Ambr.1.lib.in Luc. *Trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pavere*,& latius lib.1.de offic.c.18. *ſalutata*, inquit, *ab Angelo tacet*,

Perturbationis virgineæ in

taceat,& mota eſt ad introitum ejus, quia ad virilis ſexus ſpeciem peregrinum turbatur aſpectus virginis;& lib.2.de Virg.in princ.indicans objectionem,cur B.Virgo Angelicis viſitationibus aſſueta,viſo Angelo turbata fuerit?ſic tacite reſpondet; *Gabriel eam, ubi reviſere ſolebat,invenit,& Angelum Maria, quaſi viri ſpecie mota, trepidavit, quaſi non incognitum audito nomine recognovit, ita peregrinata eſt in viro,quæ non eſt peregrinata in Angelo.* Quibus verbis ſignificat,ſolitam quidem fuiſſe Virginem habere Angelicas revelationes:non vero externas, & in ſenſibili ſpecie viri. Quod etiam ſenſit Hier.ep.7.ad Lætam,dicens. *Ideo forſitan timore perterrita eſt,quia virũ, quem non ſolebat,aſpexit*;& epiſt.22.ad Euſtoch. *Quæ hominem formidabat,cum Angelo loquebatur intrepida*; & huic rationi ſic explicatæ favet lectio Græca, quæ habet verbum,*vidiſſet*,ubi Latina legit,*audiſſet*, ſcil. *Quæ cum vidiſſet,turbata eſt*. Alio vero modo explicatur hæc ratio,quod ſcil.ex pudore virgineo,& caſtiſſimo turbata ſit: non tamen propter viſionem ſolam Angeli,ſed in ſermone ejus,& ſalutatione,quæ blanda,ſuavis,& inuſitata apparebat,& ideo,*cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio*. Ita explicat Euſeb.Emiſ.hom.1 in *Miſſus eſt*,in fer.4.quatuor temp. advent. vel certe utrumque jungi poteſt, nam videndo juvenem fortaſſe turbari cœpit: magis autem audiendo. Quod Bernar.ſupra indicavit,& magis Damaſc. orat.1.de Nativ.Virg. circa fin. dicens: *Ita comparata eras,ut ad te nullus viri acceſſus pateret. Teſtis eſt metus ille, in quem ex inuſitato Angeli eloquio incidiſti.*

Annuntiatione Angelica radix, & cauſa.

Secunda cauſa hujus turbationis fuit humilitas. Cum enim B. Virgo eſſet ſumme humilis, & nihil magnificum de ſe cogitaret, audiens inuſitatam,& honorificentiſſimam ſalutationem, in magnam admirationem rapta,*cogitabat qualis eſſet ſalutatio*.Et hanc etiam cauſam indicat Ambr.ſupra dicens: *ſalutationis novam formam mirabatur, nuſquam enim erat lecta,vel audita*;& ſumpſit ex Orig. hom.6. in Luc. qui addit, *ſalutationem novam,& peregrinam eam terruiſſe*.Indicat etiam Hier. ſeu Sophr.ſer.de aſſumpt. & Petr.Chryſ.ſer.140.Et hanc cauſam maxime videtur probare D.Th.qui duo notatione digna conſideravit. Primum in art.4.ad 1. Angelum annuntiationem ſuam ab hujuſmodi ſalutatione inchoaſſe, ut Virginem attentiſſimam redderet. Nihil enim magis ad attentionem movet,quam admiratio:nihil vero perſonam humilem magis in admirationem rapit, quam propria laudatio. Alterum eſt in art.3. hujuſmodi turbationem non ſemper vitari, ſed merito interdum permitti in divinis revelationibus, propter altiores cauſas, quia eadem divina revelatio ſtatim reddit animum pacatum,& confortatum,ſicut hic feciſſe Angelum legimus,illis verbis,*Ne timeas Maria*. Quod notavit etiam Orig hom.4.in Luc. & Ambr. lib.1.in Luc. c. de apparitione Angeli, in ultimis verbis. Unde obiter colligit D.Th.prudens documentum,ad revelationes boni,vel mali ſpiritus diſcernendas. Nam quæ ſunt a bono ſpiritu,licet in principio turbent, ſtatim vero pacem, & quietem pariunt, quæ vero ſunt a malo ſpiritu, & perturbant animum, & inquietum relinquunt.

SECTIO IV.

Utrum B. Virgo in Angelica annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit.

QUamvis de modo hujus conceptionis in ſequentibus dicturi ſimus, non tamen potuit hæc quæſtio hoc loco prætermitti, quia ad intelligendam exacte annuntiationem Angelicam,omnino videtur neceſſaria.Unum ergo inter Catholicos certum eſt, ſcil. B. Virginem concepiſſe Verbum divinum,antequam Angelus ab ea diſcederet:hæc eſt enim communis ſententia Sanctorum,quos ſtatim referam.Unde Greg.l.18.moral.c.36.*Nuntiante*, inquit, *Angelo, & adveniente Spiritu, mox Verbum in utero,& intra uterum Verbum caro*;& propter hanc cauſam dixit Damaſc. lib.4.c.15. conceptionem *per aurem* contigiſſe. Et nonnulla conjectura hujus rei habetur in Evangelio,ſtatim enim ac finita eſt annuntiatio Angeli, B. Virgo cum feſtinatione ivit ad viſitandam Eliſabeth: & tamen jam erat mater Domini,ut teſtantur illa verba: *Unde mihi,ut veniat mater Domini mei ad me?* jam ergo conceperat Chriſtum, & Deum; ergo ſignum eſt, ſtatim in ipſa annuntiatione Angelica concepiſſe. Ratio vero eſt, quia illa conceptio ſimul inchoata eſt, & perfecta,(ut infra dicemus)fuit autem ſtatim incepta, quia ad hoc mittebatur Angelus, & Spiritus Sanctus erat cauſa efficax,& paratiſſima, & ideo ſtatim illam perfecit.

Virgo ante diſceſſum annuntiantis Angeli Chriſtum concepit.

Difficultas vero eſt, quo tempore, vel poſt quæ verba facta ſit hęc conceptio. Fuit enim multorum Patrum ſententia factam eſſe,vel illis verbis ſalutationis Angelicæ: *Ave gratia plena Dominus tecum*,vel ante illa. Ita dicit Pet.Alexan.in lib.de Deitate,ut refertur Conc.Epheſ.to.2.c.7.& in Conc.Chalced.act.1. ſub hoc titulo, *Nicenæ ſynodi fide*,ubi ſic ait:*& verbum caro factum eſt,& habitavit in nobis,tum videlicet,cum Angelus ſacram Virginem ejuſmodi oratione ſalutavit, Ave gratia plena, Dominus tecum. Hoc eſt Dei Verbum,nunc tecum eſt*:nam illa Gabrielis ſalutatio Deum Verbum in utero virgineo natum,& carnem factum inſinuat. Unde Chryſ.in Liturgia,circa medium,ſic inquit. *Gabriele dicente tibi,Virgo Ave, cum voce incarnatus eſt omnium Deus in te, ſacroſancta arca*;& eodem modo loquitur Nicephor.l.1.hiſt. c.8.& in eandem ſententiam ſcribit Aug.ſer.14.de nativ. ubi introducit B. Virginem ſic loquentem de Gabriele Archangelo; *Viſitavit, & perturbavit me, ſalutavit,& gravidavit, dixitque mihi, Ave gratia plena, Dominus tecum, Dominus*, inquit, *tecum, ſed plus quam mecum,in me autem,licet ſit Dominus, memetipſum creavit Dominus.Ita eſt Dominus tecum,ut ſit in corde tuo,ſit in utero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sentit ergo ſtatim factum fuiſſe myſterium, quando Angelus dixit illa verba. Et idem ſentiunt omnes,qui verba illa exponunt de exiſtentia Domini in virgine per verbi cõceptionem,ut ſentit Bern.hom.3.in *Miſſus eſt*,dicens, *Dominus tecum, non ſolum mente,ſed etiam ventre*. Et Laurent.Juſt.ſer. de annunt. & Auguſt.ſer.2. de annunt, Petr.Damian.ſerm.1.de Nativ.Virginis.

Certa tamen ſententia eſt B.Virginem non concepiſſe divinum Verbum, donec ſuum præbuit conſenſum, illumque illis verbis explicuit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum*.Itaque in eo momento, in quo finita ſunt illa verba, perfecta fuit conceptio, & non antea. Et quidem,quod non fuerit dilata conceptio ultra illud inſtans, conſtat ſatis in principio hujus ſectionis. Nam ſtatim ſubdit Lucas, *Et diſceſſit ab illa Angelus*. Diximus autem, priusquam diſceſſiſſet, conceptionem fuiſſe perfectam. Deinde,quia jam nihil deerat,ut Spiritus Sanctus ſuum opus inchoaret,propter quod Angelum miſerat; ſtatim ergo illud inchoavit, ſimul autem,ac inchoavit, perfecit, ut nunc ſuppono ex ſtatim dicendis. Quod vero ante illud momentum non fuerit facta conceptio,ex diſcurſu Evangelii conſtat.Et in primis,non fuiſſe factam per prima verba ſalutationis Angelicæ, patet ex verbis, quæ poſtea c.2.dicit Lucas narrans myſterium circumciſionis,*& vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum eſt ab Angelo, prius quam in utero conciperetur*. Hinc enim evidenter conſtat, quando Angelus dixit illa verba, *Et vocabis nomen ejus Jeſum*, nondum Chriſtum fuiſſe conceptum.Quod ſatis oſtendunt ipſa verba Angeli,quia poſt verba ſalutationis ſubdidit, *Ecce concipies in utero,& paries*,utrumque de futuro,quia revera tam non erat facta conceptio, quam partus; poſtea vero interrogante Virgine, *Quomodo fiet iſtud?* iterum de futuro inquit Angelus, *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi, Quod enim ex te naſcetur Sanctum*, uſque ad illud, *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*; ergo in toto illo tempore nondum erat perfectum,ſed expectabatur myſterium. Statim vero prorupit Deipara in illa verba, *Ecce ancilla Domini*; ergo ante illa non eſt peractum myſterium.

Quo temporis puncto Chriſtum Virgo concepit.

Objectio.

Dices:ſaltem fuiſſe perfectum,antequam B.Virgo hęc verba perficeret, vel inchoaret, quia jam prius interius conſenſerat,nam ex interiori conſenſu,& obedientia illa verba manarunt, ſed non expectabatur,niſi ejus conſenſus; ergo ſtatim ante prolationem verborum perfectum eſt myſterium.Quod enim voluntatis conſenſus expectaretur,conveniens fuit propter rationes, quæ in art.1.explicatæ ſunt. Quod autem uſque ad externam conſenſus expreſſionem myſterium differretur, non videtur neceſſarium,quia Spiritus S.qui futurus erat auctor hujus operis,mentem Virginis intuebatur. Reſpondetur, licet verum ſit, interiorem conſenſum dicto modo præceſſiſſe, nihilominus tamen oportuiſſe exterius ſenſibiliter exprimi,ut Angelo,cum quo B.Virgo more humano loquebatur,

Reſpon.

batur, innoteſceret. Sicut enim voluit Deus hoc myſterium perfici, petendo conſenſum Virginis per Angelum, ita etiam decuit, ut nō perficeretur, donec B. Virgo ſuum conſenſum Angelo declararet. Et hæc ſententia eſt communis Patrum, ut videre licet in Damaſ. lib. 3. de fide c. 2. Auguſt. ſer. 2. de Annunt. optime Rupert. Abbas lib. 1. de operib. Spirit. S. c. 9. Euth. Luc. 1. *Diſceſſit*, inquit, *Angelus ab ea, ſimul ac jam per verbum ſuum conceperat*. Et hæc eſt communis Patrum expoſitio eo loco. Citantur etiam quædam verba Anaſtaſii P. in fragmento cujuſdam epiſtolę, quæ habetur 2. tom. concil. poſt Breviarium Liberati, ante Conc. Arvernenſe, quibus expreſſe dicit, ſtatim poſt illa verba, *Ecce ancilla Domini*, *Verbum ædificaſſe ſibi templum, & univiſſe*.

Nec credendum puto, Patres in priori expoſitione citatos contra hanc veritatem ſenſiſſe, ac docuiſſe, quia nō eſt veriſimile in re tam clara, tamque aperte Evangelio contraria eſſe deceptos. Sed primum intendunt docere, conceptionem eſſe perfectam in toto illo colloquio ſalutationis Angelicæ, & totum illud comprehendunt in primis illis verbis ſalutationis. Deinde ad ſummum volunt, Angelū in illis verbis *Dominus tecum*, indicaſſe cōceptum eo ſenſu, quo cū D. Th. ſupra art. 4. explicuimus. Explicant autem illa verba de præterito, ac ſi myſterium jam tunc eſſet factum, vel quia loquuntur de toto illo colloquio, ac de uno momento, vel quia jam ita res inſtabat, ut quaſi facta cenſeretur. Præſertim, quia more prophetico poteſt recte intelligi dixiſſe Angelus rem, quam certo ſciebat ſtatim futuram, ac ſi jam eſſet facta.

SECTIO V.

Quo loco, & tempore facta ſit hæc Annuntiatio.

Incarnationis Christi dies.

PRincipio, de anno, in quo perfectum eſt hoc myſteriū, nihil fere dicendum ſupereſt: ſatis enim diffuſe in præced. tom. circa q. 4. D. Th. art. 4. tractavimus, quo anno ab orbe condito facta ſit incarnatio; de menſe autem, & die, Eccleſiaſtica traditio habet factam eſſe 8. Kalendas Aprilis, eodem nimirum die, quo primus homo formatus eſt, ut ibidem diximus, & Patres retulimus, & videri poteſt Athan. lib. q. ad Antioch. q. 17. Chryſ. hom. 1. in Luc. Auguſt. ſer. 18. de Nativ. & lib. 83. q. q. 56. Quibus addi poteſt Conc. Flor. in decreto Eug. IV. ubi præſcribit Armenis, ut illo die feſtum Annuntiationis celebrent. De hora vero, in qua hæc annuntiatio Virgini facta eſt, nihil in ſanctis Patribus, vel antiquis auctoribus dictum invenio. Nonnulli tamen ex recentioribus ſcribunt veniſſe Angelum ad Virginem in principio noctis, ſumentes argumentum ex conſuetudine Eccleſiæ, quę illa hora ſignum præbet ad Virginem ſalutandam. Nam in vita S. Bonaven. refertur, eum hac de cauſa motum, hoc a Pontifice obtinuiſſe. Sed hæc levis eſt conjectura, nam etiam ſummo mane datur ſignum ad Virginem ſalutandam, qua hora Albertus Magnus ſuper Miſſus eſt, dixit, Angelum ingreſſum eſſe ad Virginem, neſcio tamen quo fundamento, nam etiam in meridie in multis Eccleſiis datur ſignum ad ſalutandam Virginem. Unde ſi hoc ſignum datur in memoriam incarnationis Dominicæ, vel id fit diverſis horis, quia de hora certa non conſtat, vel certe, quia non eſſet alia hora commoda, ut hujuſmodi ſignum poſſet omnibus fidelibus præberi. Igitur ſi conjectura uti licet, veriſimile eſt, eadem annuntiationem factam fuiſſe, qua Chriſtus fuit natus, ut novem integris menſibus in utero matris habitaverit: hoc enim ad perfectionem conceptionis ſpectare videtur, & eſt magis conſentaneum traditioni Patrum, & Eccleſiæ, quam infra videbimus, tractando de Chriſti nativitate, ubi etiam dicemus, media noctis hora Chriſtum fuiſſe natum, propter quod Eccleſia accommodat illa verba Sap. 18. *Dum medium ſilentium tenerent omnia, &c.* Unde videtur concludi eadem hora fuiſſe annuntiationem factam, ad quā non minus, imo magis accommodari poſſunt ſequentia verba: *Dum nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlo a regalibus ſedibus venit*. Proprius enim dicitur Verbum deſcendiſſe de cœlo per incarnationem, quam per nativitatem ſuam. Nec vero eſt, cur exiſtimetur intempeſtiva illa hora noctis, ut in ea Angelus Virgini appareret. Nam veriſimile potius eſt ſolitam fuiſſe Virginem in ſecretiori loco domus ſuæ, majorem noctis partem in divina contemplatione tranſigere, & aliunde, propter quietem, ſilentium, ac ſecretum noctis, fuiſſe illud tempus aptiſſimum, ut in eo hoc myſterium fieret.

Incarnationis hora.

Secundo, nihil ſupereſt, quod de loco dicamus, contemnenda enim eſt Hæreticorum imprudentia, dicentium nō inveniſſe Angelum domi Virginem, ſed per plateas vagantem. Quod ſine fundamento temerarie fingunt, ſolum ut Virgini detrahant, cum tamen Luc. expreſſe dicat, *& ingreſſus Angelus ad eam*. Unde omnes Patres ſupra citati ſentiunt locum illum fuiſſe domum, & cubiculum Virginis, ubi orationi vacans, & fortaſſe adventum Meſſiæ deſiderans, ac poſtulans, inventa eſt. Refert autem Beda lib. de locis SS. c. 16. in illo loco, ubi hæc annuntiatio facta eſt, ædificatam fuiſſe Eccleſiam. Imo certa traditione conſtat, domicilium illud, ſeu cubiculum B. Virginis, poſt Chriſti in cœlos aſcenſum, ab Apoſtolis, & Chriſtianis omnibus fuiſſe in ſumma religione habitum, & in tēplum ad ſacra facienda fuiſſe conſecratum, propter multa, & ingentia myſteria in eo perfecta. Fuit enim (ut creditur) domus illa domicilium B. Annæ, & in eo B. Virgo nata eſt, Chriſtuſque conceptus, & ſaltem uſque ad fugam in Ægyptum educatus. Nam de tempore poſt reditum ex Ægypto, licet Caniſius cum Baptiſta Mantuano cenſeat, in eadem domo Virginem, & Chriſtum habitaſſe: mihi tamen dubia res eſt, quia Beda in citato loco refert fuiſſe in Nazareth ædificatam aliam Eccleſiam in illa domo, in qua Chriſtus poſt reditum ex Ægypto uſque ad grandiorem ætatem educatus eſt. Sed illa prior fuit ſemper ſanctior, ac celebrior habita, & nunc etiam eſt in Eccleſia celeberrima. Nam eadem illa domus, in qua hæc annuntiatio facta eſt, miniſterio Angelorum primum in Illyricum, poſtea in Italiam tranſlata eſt, & uſque ad præſentem diem perſeverat, & *Lauretana Eccleſia* appellatur, & in ſumma religione habetur, ut ex variis Hiſtoriographis erudite tractat Caniſ. lib. 5. de B. Maria c. 25. Denique illud non omittam, domum hanc fuiſſe ſitam in civitate Nazareth (ut ex Evangelio conſtat) & inde fuiſſe Chriſtum *Nazaræum* vocatum, ut notat Hier. lib. de locis Hebr. in Nazareth. Neque obſtat, quod illa civitas erat in Galilæa, quæ ad Tribum Juda non pertinebat. Quia, ut notavit Abulen. Matth. 2. q. 88. poſt decem Tribuum diſperſionem, Judęi, qui ex captivitate Babylonica redierant, totam illam terram occuparunt, & ita multi ex Tribu Juda, ex qua erat major pars eorum, qui redierunt, extra Judæam domicilia & poſſeſſiones habebant.

Locus, ubi facta eſt annuntiatio.

Lauretana domus.

Objectio. Reſpon.

QUÆSTIO XXXI.

De conceptione Salvatoris quo ad materiam, de qua corpus ejus conceptum eſt, in octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ipſa conceptione Salvatoris. Primo, quantum ad materiam, de qua ejus corpus conceptum eſt. Secundo, quantum ad conceptionis auctorem. Tertio, quantum ad modum, & ordinem conceptionis.

Circa primum quæruntur octo.

Primo, utrum caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.

Secundo, utrum fuerit ſumpta de David.

Tertio de genealogia Chriſti, quæ in Evāgeliis ponitur.

Quarto, utrum decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

Quinto, utrum fuerit de puriſſimis ſanguinibus Virginis corpus ejus formatum.

Sexto, utrum caro Chriſti fuerit in antiquis Patribus, ſecundum aliquid ſignatum.

Septimo, utrum caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

Octavo, utrum fuerit decimata in lumbis Abrahæ.

ARTICULUS I.

Utrum caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti non fuerit ſumpta ex Adam. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corin. 15. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Primus autem homo eſt Adam, ſecundus eſt Chriſtus. Ergo Chriſtus non eſt ex Adam, ſed habet ab eo diſtinctam originem. 168.

2. *Præterea. Conceptio Chriſti debuit eſſe maxime mira-*

miraculoſa. Sed majus eſt miraculum, formare corpus hominis ex limo terræ, quam ex materia humana, quæ de Adam trahitur. Ergo videtur, quod nõ fuerit conveniens Chriſtum ab Adam carnem ſumpſiſſe. Ergo videtur, quod corpus Chriſti non debuerit formari de maſſa humani generis derivata ab Adam, ſed de aliqua alia materia.

3. *Præterea, Peccatum in hunc mundum intravit per unum hominem, ſcil. per Adam: quia omnes in eo originaliter exiſtentes peccaverunt: ut patet Rom. 5. Sed ſi corpus Chriſti fuiſſet ab Adam ſumptum, ipſe etiam in Adã originaliter fuiſſet, quando peccavit. Ergo peccatũ originale contraxiſſet, quod non decebat Chriſti puritatẽ. Non ergo corpus Chriſti eſt formatum de materia ſumpta ab Adã.*

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos 2. Nuſquam Angelos apprehendit, ſcilicet filius Dei: ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Semen autem Abrahæ ſumptum eſt ex Adam: ergo corpus Chriſti fuit formatum de materia ex Adam ſumpta.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, ut eam a corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, niſi ſecundum quod infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam deſcendebat. Et ideo conveniens fuit, ut carnem ſumeret ex materia ab Adam derivata, ut ipſa natura per aſſumptionem curaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundus homo, id eſt, Chriſtus, dicitur eſſe de cœlo, non quidem quantum ad materiam corporis: ſed vel quantum ad virtutem formativam corporis ejus, vel etiam quantum ad ipſam ejus divinitatem. Secundum autem materiam corpus Chriſti fuit terrenum, ſicut & corpus Adæ.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ſupradictum, myſterium Incarnationis Chriſti eſt quiddam miraculoſum: non ſicut ordinatum ad confirmationem fidei, ſed ſicut articulus fidei. Et ideo in myſterio Incarnationis non requiritur, quod ſit majus miraculum, ſicut in miraculis, quæ fiunt ad confirmationẽ fidei: ſed quid ſit divinæ ſapientiæ convenientius, & magis expediens humanæ ſaluti, quod requiritur in omnibus, quæ fidei ſunt. Vel poteſt dici, quod in myſterio Incarnationis non ſolum attenditur miraculum ex materia conceptus; ſed magis ex modo conceptionis & partus: quia ſcilicet Virgo concepit, & peperit.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, corpus Chriſti fuit in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam: quia ſcilicet ipſa materia corporis Chriſti derivata eſt ab Adam. Non autem fuit ibi ſecundum ſeminalem rationem: quia non eſt concepta ex virili ſemine. Et ideo non contraxit originale peccatum, ſicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis ſeminis derivantur.

COMMENTARIUS.

IN hoc, & ſequentibus articulis multa tractat D.Th. de quibus in ſuperioribus, vel alia occaſione, vel ſub aliis titulis, & rationibus diſputavi. Et quia in eis locis expoſita ſunt, curabo diligenter inutilem repetitionem vitare, ſignando loca, in quibus de una quaque re dictum ſit, & ea ſolum addendo, quæ ad præſentis textus expoſitionem fuerint neceſſaria. In hoc ergo articulo rationem reddit D.Th. ob quam decuit Verbum aſſumere humanam naturam, non ex nova materia, ſeu ex nihilo creatam, ſed ex Adami poſteritate formatam. Quam rem attigit etiam ſupra q.4. art.6. & a nobis tractata eſt diſput. 15. ſect. 1. prioris Tomi. Hic ſolum adde, ex doctrina hujus articuli colligi Chriſtum Dominum, ſicut dicitur *filius Abrahæ*, vel *David*, ita in rigore poſſe dici *filium Adæ*, quia ſicut per humanam generationem formatus eſt ex filia Abrahæ, ita etiam ex filia Adæ. Quia vero Chriſtus non eſt conceptus per ſeminalem generationem; ideo non eſt filius ejus quoad culpam, nec quoad originis defectum, & propterea non ſolet, nec debet ſimpliciter appellari *filius Adæ*, quia hæc appellatio ſolet in malam partem accipi, ad denotandum defectum ex infecta origine participatum.

Chriſtus cur dici non debeat filius Adæ.

In ſolutione ad primum tractat D. Thom. illum locum primæ ad Corinth. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* De quo dixit etiam ſupra q.5. art.1. ad 1. & nos dicta diſput. 15. ſect. 3. Reliqua in hoc articulo clara ſunt.

ARTICULUS II.

Utrum caro Chriſti fuerit ſumpta de David.

AD ſecundum ſic proceditur. *Videtur quod Chriſtus nõ ſumpſerit carnem de ſemine David. Matthæus enim genealogiam Chriſti texens, eam ad Joſeph perducit; Joſeph autem non fuit pater Chriſti: ut ſupra dictum eſt. Non ergo videtur, quod Chriſtus de genere David deſcenderit.* 169.

q.29 ar.2 & q.28. art.1. ad 2

2. *Præterea, Aaron fuit de tribu Levi, ut patet Exod. 6. Maria autem mater Chriſti cognata dicitur Eliſabeth, quæ eſt filia Aaron: ut patet Luc. 1. Cum ergo David fuerit de tribu Juda (ut patet Matth. 1.) videtur, quod Chriſtus de ſemine David non deſcenderit.*

3. *Præterea, Jerem. 22. dicitur de Jechonia: Scribe iſtum virum ſterilem, nec enim erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David. Sed de Chriſto dicitur Iſai. 9 Super ſolium David ſedebit. Ergo Chriſtus non fuit de ſemine Jechoniæ, & per conſequens, nec de genere David, quia Matth. a David per Jechoniam ſeriem generationum perducit.*

Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 1. Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus ſpecialiter duorũ antiquorum patrum filius dicitur eſſe, Abrahæ ſcilicet, & David: ut patet Matt. 1. Cujus eſt multiplex ratio. Prima quidem, quia ad hos ſpecialiter de Chriſto promiſſio facta eſt: dictum eſt enim Abrahæ Gen. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Quod Apoſtol. de Chriſto exponit, dicens Gal. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus: non dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Ad David autẽ dictum eſt. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Unde & populus Judæorum, ut Regem honorifice ſuſcipientes, dicebant Matt. 21. Hoſanna filio David. Secunda ratio eſt, quod Chriſtus futurus erat Rex, Propheta, & ſacerdos: Abraham autem ſacerdos fuit: ut patet ex hoc, quod Dominus dixit ad eum Gen. 15. Sume tibi vaccam triennem, &c. Fuit etiam Propheta, ſecundum illud quod dicitur Gen. 20. Propheta eſt, & orabit pro te. David autem, Rex fuit, & Propheta. Tertia ratio eſt, quia in Abraham primo incepit circumciſio: in David autẽ maxime manifeſtata eſt Dei electio: ſecundum illud quod dicitur. 1. Reg. 13. Quæſivit Dominus ſibi virum juxta cor ſuum. Et ideo utriuſq; filius Chriſtus ſpecialiſſime dicitur: ut oſtendatur eſſe in ſalutem, & circumciſioni, & electioni Gentilium.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc objectio fuit Fauſti Manichæi, volentis probare Chriſtum non eſſe filium David, quia non eſt conceptus ex Joſeph, uſque ad quem ſeriem generationis Matthæus perducit. Contra quem Auguſt. reſpondet 23. lib. contra Fauſtum, quod cum idem Evangeliſta dicat, & virum Mariæ eſſe Joſeph & Chriſti matrem Virginem eſſe, & Chriſtum eſſe ex ſemine David, quid reſtat, niſi credere Mariam non fuiſſe extraneam a cognatione David, & eam Joſeph conjugem non fruſtra appellatam, propter animorum confœderationem, quamvis ei non fuerit carne commixtus. & quod potius propter dignitatem virilem ordo generationum uſque ad Joſeph perducitur. Si ergo nos credimus etiam Mariam fuiſſe de cognatione David: quia Scripturis credimus, quæ utrumque dicunt, & Chriſtum ex ſemine David ſecundum carnem, & ejus matrem Mariam, non cum viro concumbendo, ſed virginem. Ut enim dicit Hieron. ſuper Matth. Ex una tribu fuit Joſeph, & Maria: Unde ex lege eam accipere cogebatur ut propinquam: propter quod & ſimul cenſentur in Bethleem, quaſi ſimul de una ſtirpe generati.

lib. 23 c.8. p ſt med. tom.6.

Gloſ. ord. ſuper 1. c. Matth. & 3. Luc.

Aug. lib. in initio c.9.

Matth. 1. ſuper illud Chriſti generatio ſic erat 10. 9.

Ad ſecundum dicendum, quod huic objectioni Gregor. Nazian. reſpondet dicens, quod hoc nutu ſuperno contigit, ut regium genus ſacerdotali ſtirpi jungeretur, ut Chriſtus, qui rex eſt, & ſacerdos, ab utriſque naſceretur ſecundum carnem. Unde & Aaron, qui fuit primus ſacerdos, ſecundum legem, duxit ex tribu Juda conjugem, Eliſabeth filiam Aminadab. Sic ergo potuit fieri, ut pater Eliſabeth aliquam uxorem habuerit de ſtirpe David: ratione cujus B. Virgo Maria, quæ fuit de ſtirpe David, eſſet Eliſabeth cognata. Vel potius e converſo, quod pater B. Mariæ de ſtirpe David exiſtens, uxorem habuerit de ſtirpe Aaron. Vel ſicut Auguſt. dicit 23. contra Fauſtum. Si Joachim pater Mariæ de ſtirpe Aaron fuit (ut Fauſtus hæreticus per

lib. 23. c 9 a med. ad fin. to. 6.

per quaſdam ſcripturas apocryphas aſſerebat) credendum eſt, quod mater Joachim fuerit de ſtirpe David, vel etiam uxor ejus: ita ut per aliquem modum Mariam dicamus fuiſſe de ſtirpe David.

Lib. 3. in Luc. circa fin. 2. fo. ante fin. libri to. 5.

Ad tertium dicendum, quod per illam auctoritatem propheticam (ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam) non negatur ex ſemine Jechoniæ poſteros naſcituros; & ideo de ſemine ejus Chriſtus eſt. Et quod regnavit Chriſtus, non contra prophetiam eſt, non enim ſeculari honore regnavit. Ipſe enim dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter genealogia Chriſti ab Evangeliſtis texatur.

170. Matth. 1. Luc. 1. art. 3. & 4.

AD tertium ſic proceditur, Videtur, quod genealogia Chriſti inconvenienter ab Evangeliſtis texatur: Dicitur enim Iſai, 53. de Chriſto, Generationem ejus quis enarrabit? Ergo nõ fuit generatio Chriſti enarrãda.

2. Præterea, Impoſſibile eſt unum hominem duos patres habere. Sed Matth. dicit, quod Jacob genuit Joſeph virum Mariæ. Lucas autem dicit Joſeph fuiſse filium Heli; ergo contraria ſibi invicem ſcribunt.

3. Præterea, Videntur in quibuſdam a ſe invicem diverſificari. Matth. enim in principio libri incipiens ab Abraham, deſcendendo uſque ad Joſeph, quadraginta duas generationes enumerat: Lucas autem poſt Baptiſmum Chriſti generationem Chriſti ponit incipiens, a Chriſto, & perducens generationum numerum uſque ad Deum, ponens generationes ſeptuaginta ſeptem utroque extremo computato. Videtur igitur, quod inconvenienter generationem Chriſti deſcribant.

4. Reg. c. 11 ibi ſup. c. 12. ibi ſup. c. 14. ibi. ſup. c. 15.

4. Præterea, Quarto Reg. 8. legitur, quod Joram genuit Ochoziam: cui ſucceſſit Joas filius ejus huic autem ſucceſſit filius ejus Amaſias, poſtea regnavit filius ejus Azarias, qui appellatur Ozias, cui ſucceſſit Joatham filius ejus. Matthæus autem dicit: quod Joram genuit Oziam: ergo videtur inconvenienter generationem Chriſti deſcribere, tres Reges in medio prætermittens.

5. Præterea, Omnes, qui in Chriſti generatione deſcribuntur, patres habuerunt, & matres, & plurimi etiam ex eis fratres habuerunt: Matthæus autem in generatione Chriſti tres tantum enumerat matres, ſcilicet Thamar, Ruth, & uxorẽ Uriæ: fratres autem nominat Judæ, & Jechoniæ, & iterum Phares & Zaram. Quorum nihil poſuit Lucas. Ergo videntur Evangeliſtæ inconvenienter genealogiam Chriſti deſcripſiſse.

Sed contra eſt auctoritas Scripturæ.

Glof. ord. ex Hier. in cap. 1. Matth in prin. to. 9.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicitur 2. ad Timot. 5. Omnis Scriptura ſacra eſt divinitus inſpirata. Quæ autem divinitus fiunt, ordinatiſſime fiunt: ſecundum illud Rom. 13. quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Unde convenienti ordine genealogia Chriſti eſt ab Evangeliſtis ſcripta.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. Iſai. loquitur de generatione divinitatis Chriſti: Matth. autem enarrat generationem Chriſti ſecundum humanitatem, Non quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiam eſt ineffabile: ſed enumerans patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnẽ proceſſit.

Ad ſecundum dicendum, quod ad hanc objectionem, quam movit Julianus Apoſtata, diverſimode ab aliquibus reſpondetur. Quidam enim (ut Gregor. Nazian. dicit) dicunt eoſdem eſſe, quos uterque Evangeliſta enumerat: ſed ſub diverſis nominibus, quaſi binomios. Sed hoc ſtare non poteſt, quia Matthæus ponit unum filiorum David, ſcilicet Salomonem: Lucas autem ponit alium, ſcilicet Nathan, quos ſecundum hiſtoriam libri Regum cõſtat fratres fuiſſe. Unde alii dixerunt, quod Matthæum veram genealogiam Chriſti tradidit: Lucas autem putativam, unde incepit, ut putabatur filius Joſeph. Erant enim aliqui ex Judæis, qui propter peccata Regum Juda, credebant Chriſtum ex David non per reges, ſed per aliam ejus ſtirpem hominum privatorum, eſſe naſciturum. Alii vero dixerunt, quod Matthæus poſuit patres carnales, Lucas vero poſuit patres ſpirituales, ſcilicet juſtos viros, qui dicuntur patres, propter ſimilitudinem honeſtatis.

Aug. in li. q. ex novo teſt. qui incipit, Deus certe perfectus eſt q. 56. & in alio lib. qui incipit

In lib. vero de Quæſtionibus veteris, & novi teſtamenti reſpondetur, quod non eſt intelligendum, quod Joſeph a Luca dicatur eſſe filius Heli, ſed quod Heli, & Joſeph fuerunt patres Chriſti diverſimode a David deſcendente. Unde de Chriſto dicitur, quod putabatur filius Joſeph, & quod ipſe etiã Chriſtus fuit Heli filius: quaſi diceret, quod Chriſtus ea ratione, qua dicitur filius Joſeph, poteſt dici filius Heli, & omnium eorum, qui ex ſtirpe David deſcenderunt: ſicut Apoſt. dicit Roman. 9. Ex quibus, ſcilicet Judæis, Chriſtus eſt ſecundum carnem.

Cur facta & dicta q. 6. to. 4. lib. 2. c. 5. ante med. to. 4.

Aug. vero in lib. de Quæſt. Evang. tripliciter ſolvit dicens. Tres cauſæ occurrunt, quarum aliquam Evangeliſta ſecutus eſt. Aut enim unus Evangeliſta patrem Joſeph, a quo genitus eſt, nominavit: alter vero vel avum maternum, vel aliquem de cognatis majoribus poſuit. Aut unus erat huic Joſeph naturalis pater, & alter eum adoptaverat. Aut more Judæorum, cum ſine filiis unus deceſſiſſet, ejus uxorem propinquus accipiens, filium, quem genuit, propinquo mortuo deputavit. Quod etiã quoddam genus adoptionis legalis eſt, ut ipſe Aug. dicit in 2. de conſenſu Evang.

lib. 2. c. 3. circa prin. to. 4. Euſeb. l. 1. hiſt. Eccl. c. 6. in fin. & c. 7. parum ante medium, idem habet etiam Ambr. in Luc lib. 3. & inter princ. in med. 5.

Et hæc ultima cauſa eſt verior, quã & Hieron. ſuper Matth ponit: & Euſeb. Cæſarienſis in Eccleſiaſtica hiſtoria ab Aphricano Hiſtoriographo traditam aſſerit. Dicunt enim quod Nathan, & Melchi diverſis temporibus de una eademque uxore Jeſca nomine, ſingulos filios procreaverunt: quia Nathan, qui per Salomonem deſcendit, uxorem eam primum ceperat, & relicto filio uno Jacob nomine, defunctus eſt: poſt cujus obitum (quoniam lex viduam alii viro non vetat nubere) Melchi qui per Nathan genus ducit, cum eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere, relictam Nathan accepit uxorem, ex qua etiam ipſe ſuſcepit filium nomine Heli. Et ſic ex diverſo patrum genere efficiuntur Jacob, & Heli uterini fratres; quorum alter, id eſt, Jacob fratris ſui Heli ſine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens uxorem, genuit Joſeph: natura quidem generis ſuum filium, ſecundum vero legis præceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matth. dicit: Jacob genuit Joſeph: ſed Lucas, quia legalem generationem deſcribit, nullum nominat aliquem genuiſſe.

Li 4. orth. fidei c. 15. ante med.

Et quamvis Damaſ. dicat, quod B. Virgo Maria Joſeph attingebat ſecundum illam originem, qua pater ejus dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi deſcendiſſe: tamen credendum eſt, quod etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare, præſertim cum Ambr. dicat Chriſtum de ſemine Jechoniæ deſcendiſſe.

Lib. 3. in Luc declinando ad fin. tom. 5. lib. 2. c. 4. in prin. & poſt med. ſimul to. 4

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicit Auguſt. in lib. de conſenſu Evang. Matthæum regiam in Chriſto inſtituerat inſinuare perſonam; Luc. autem ſacerdotalem. Unde in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum a Domino Jeſu Chriſto: in quantum ſcilicet per carnis originem ſimilitudinem carnis peccati aſſumpſit. In generationibus autem Lucæ ſignatur noſtrorum abolitio peccatorum a Chriſto Domino. Et ideo generationes Matthæus deſcendens enumerat. Lucas autem aſcendens. Inde etiam eſt, quod Matthæus ab ipſo David per Salomonem deſcendit, in cujus matre ille peccavit. Lucas vero ad ipſum David per Nathan aſcendit, per cujus nominis Prophetam Deus peccatum illius expiavit. Et inde eſt etiam quod quia Matthæus ad mortalitatem noſtram Chriſtum deſcendentem voluit ſignare, ipſas generationes ab Abraham uſque ad Joſeph, & uſque ad ipſius Chriſti nativitatem deſcendendo, commemoravit ab initio Evangelii ſui: Lucas autem non ab initio, ſed a Baptiſmo Chriſti generationem narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo, tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans, ubi teſtimonium Joannes perhibuit, dicens, Ecce qui tollit peccatum mundi. Aſcendendo autem tranſit ad Abraham, & pervenit ad Deum, cui mundati & expiati reconciliamur. Merito etiam adoptionis originem ipſe ſuſcepit: quia per adoptionem efficimur filii Dei: per carnalem vero generationem filius Dei filius hominis factus eſt. Satis autem demonſtravit non ſe ideo dixiſse Joſeph filium Heli, quod de illo ſit genitus: ſed quod ab illo fuerit adoptatus, cum & ipſum Adam filium Dei dixerit, cum ſit factus a Deo. Numerus etiam quadragenarius ad tempus præſentis vitæ pertinet, propter quatuor partes mundi: in quo mortalem vitam ducimus ſub Chriſto regnante. Quadraginta autem quater habent decem, & ipſa decem ab uno uſque ad quatuor progrediente numero conſummantur. Poſset etiam denarius ad decalogum referri, & quaternarius ad præſentem vitam, vel etiam ad 4. Evangelia, ſecundum quæ Chriſtus regnat in nobis. Et ideo Matth. regiam perſonam Chriſti commendans, quadraginta perſonas poſuit, excepto ipſo. Sed hoc intelligendum eſt, ſi ſit idem Jechonias, qui ponitur in fine ſecundi

qua-

quaternarii,& in principio tertii,ut Aug.vult:quod dicit factum eſſe ad ſignificandum, quod in Jechonia facta eſt quædam deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam tranſmigratum eſt:quod præfigurabat Chriſtum circumciſione ad præputium migraturum. Hieron.autem dicit duos fuiſſe Joachim,id eſt, Jechoniam patrem ſcilicet, & filium, quorum uterque in generatione Chriſti aſſumitur,ut conſtet diſtinctio generationum, quas Evangeliſta per tres quaterdenarios diſtinguit, quod aſcendit ad quadraginta duas perſonas. Qui etiam numerus ſanctæ convenit Eccleſiæ. Hic enim numerus conſurgit ex ſenario, qui ſignificat laborem præſentis vitæ,& ſeptenario,qui ſignificat quietem vitæ futuræ. Sexies enim ſeptem ſunt quadraginta duo. Ipſe etiam quaterdenarius, quia ex denario, & quaternario conſtituitur per aggregationem, ad eandem ſignificationem pertinere poteſt, quam attributa eſt quadragenario,qui conſurgit ex eiſdem numeris ſecundum multiplicationem. Numerus autem,quos Lucas utitur in generationibus Chriſti,ſignificat univerſitatē peccatorum. Denarius enim tanquam juſtitiæ numerus in decem præceptis legis oſtenditur. Peccatum autem eſt legis tranſgreſſio. Denarii vero numeri tranſgreſſio eſt undenarius. Septenarius autem ſignificat univerſitatem, quia univerſum tempus ſeptenario dierum numero volvitur, ſepties autem undecim ſunt ſeptuaginta ſeptem,& ita per hoc ſignificatur univerſitas peccatorum, quæ per Chriſtum tolluntur.

Lib. 2. de conſenſu Evang. c. 4. ante med. to. 4.

Matth. 1. ſuper illud, & poſt tranſmigrationem Babylonis, tom. 9 idem habet Ambr. in Luc. l. 3 non multum procul a fin. tom. 5.

Ad quartum dicendum,quod ſicut Hieron.ſuper Matt. dicit, quia Joram Rex generi ſe miſcuerat impiiſſimæ Jezabelis: idcirco uſque ad tertiam generationem,ejus memoria tollitur,ne in ſanctæ nativitatis ordine poneretur. Et ita ut Chryſoſt.dicit, quanta benedictio facta eſt ſuper Jehu, qui vindictam fecerat ſuper domum Achab, & Jezabel,tanta eſt maledictio ſuper domum Joram propter filiam iniqui Achab,& Jezabel, ut uſque ad quartam generationem præcidantur filii ejus de numero Regum: ſicut ſcriptum eſt Exod. 20. Reddam peccatum parentum in filios uſque ad tertiam & quartam generationem. Eſt etiam attendendum, quod alii Reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Chriſti ponuntur: ſed non fuit eorum continua impietas. Nam ut dicitur in libro Quæſtionum veteris, & novi Teſtamenti, Salomon merito patris ſui dimiſſus in regno eſt, Roboam merito Aſa filii ſui: horum autem trium continuavit impietas.

Matth. 1. ſup. illud, Joram genuit Oziā tom. 9.

Hom. 1. in opere imperfecto tom. 2.

Auguſt. in lib. q. ex novo Teſta. q. 85, tom. 4.

Ad quintum dicendum, quod ſicut dicit Hieron. ſuper Matth. In genealogia Salvatoris nulla ſanctarum mulierum aſſumitur, ſed eas, quas Scriptura reprehendit: ut qui propter peccatores venerat de peccatoribus naſcens omnium peccata deleret. Unde ponitur Thamar, quæ reprehenditur de ſocerino concubitu: & Raab,quæ fuit meretrix: & Ruth, quæ fuit alienigena: & Bethſabee uxor Uriæ, quæ fuit adultera. Quæ tamen proprio nomine non ponitur, ſed ex nomine viri deſignatur: tum propter peccatum ipſius,quæ fuit adulterii, & homicidii conſcia: tum etiam ut nominato viro peccatum David ad memoriam revocetur. Et quia Lucas Chriſtum deſignare intendit,ut peccatorum expiatorem,talium mulierum mentionem non facit. Fratres autem Judæ commemorat, ut oſtendat eos ad Dei populum pertinere: cum tamen Iſrael frater Iſaac, & Eſau frater Jacob a populo Dei fuerint ſeparati: propter quod in generatione Chriſti non commemorantur,& etiam ut ſuperbiam de nobilitate excludat. Multi enim fratrum Judæ ex ancillis nati fuerunt: ſed omnes ſimul erant Patriarchæ,& tribuum principes. Phares autem,& Zaram ſimul nominantur, (ut Ambr. dicit ſuper Lucam) quia per eos gemina deſcribitur vita populorum: una ſecundum legem, quæ ſignificatur per Zaram; altera ſecundum fidem,quæ ſignificatur per Phares: Fratres autem Jechoniæ ponit, quia omnes regnaverant diverſis temporibus, quod in aliis Regibus non acciderat, vel quia eorum ſimilis fuit, & iniquitas, & miſeria.

Matth. 1. ſup. illud, Judas genuit Phares tom. 9.

Lib. 3 in Luc. aliquantulū ante med. tom. 3.

DE hac re late diximus ſupra diſputat. 2. hujus tomi ſect. 3. ubi propter loci opportunitatem genealogiam B. Virginis texere neceſſarium fuit, qua explicata, nihil eſt, quod de Chriſti genealogia dicamus, nec circa literam D. Thom. novum aliquid explicandum occurrit.

ARTICULUS IV.

Utrum decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod materia corporis Chriſti non debuerit eſſe aſſumpta de fœmina. Sexus enim maſculinus eſt nobilior,quam ſexus fœmineus. Sed maxime decuit, ut Chriſtus aſſumeret id, quod eſt perfectum in humana natura. Ergo videtur, quod non debuerit de fœmina carnem aſſumere, ſed magis de viro: ſicut & Eva de coſta viri formata eſt.

171. 3. d. 12. q. 3 art. 1. q. 2. & opuſ. 3. c. 228.

2. Præterea. Quicunque ex fœmina concipitur, utero fœminæ concluditur. Sed Deo, qui cœlum & terram implet, (ut dicitur Jerem. 23.) non competit, quod parvo fœminæ utero includatur. Ergo videtur, quod non debuerit concipi de fœmina.

3. Præterea, illi, qui concipiuntur ex fœmina, quandam immunditiam patiuntur. Unde dicitur Job 25. Nunquid juſtificari poteſt homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Chriſto nulla immunditia eſſe debuit: ipſe enim eſt Dei ſapientia: de qua dicitur Sapien. 7. Nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo non videtur,quod debuerit carnem aſſumere de fœmina.

Sed contra eſt, quod dicitur Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.

Reſpondeo dicendum, quod licet filius Dei carnem humanam aſſumere potuerit, de quacunque materia voluiſſet: convenientiſſimum tamen fuit,ut de fœmina carnem acciperet. Primo quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata eſt. Unde Auguſt. dicit lib. 83. quæſtionum: Hominis liberatio in utroque ſexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat ſuſcipere,qui ſexus honorabilior eſt, conveniens erat, ut fœminei ſexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de fœmina natus eſt. Secundo, quia per hoc veritas Incarnationis aſtruitur. Unde Ambr. dicit in libro de Incarn. Multa in Chriſto ſecundum naturam invenies, & ultra naturam: ſecundum conditionem etenim naturæ in utero fœminei corporis fuit, ſed ſupra conditionem virgo concepit, virgo generavit: ut crederes, quia Deus erat, qui innovabat naturam, & homo erat, qui ſecundum naturam naſcebatur ex homine. Et Aug. dicit epiſtola ad Voluſian. Si omnipotens Deus hominem ubicumque formatum, non ex materno utero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe, ullo modo crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit. Nunc vero ita inter Deum, & hominem mediator apparuit, ut in unitate perſonæ copulans utramque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. Tertio, quia per hunc modum completur omnis diverſitas generationis humanæ. Nam primus homo productus eſt ex limo terræ ſine viro, & fœmina. Eva vero producta eſt ex viro ſine fœmina: alii vero homines naſcuntur ex viro, & fœmina. Unde hoc quartum quaſi Chriſto proprium relinquebatur, ut produceretur ex fœmina ſine viro.

q. 11. in med. to. 4.

c. 6. circa med. to. 2.

Eſt ep. 3. ante med. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod quia ſexus maſculinus eſt nobilior, quam fœmineus, ideo humanam naturam in maſculino ſexu aſſumpſit: ne tamen ſexus fœmineus contemneretur, congruum fuit, ut carnem aſſumeret de fœmina. Unde Auguſt. dicit in libr. de Agone Chriſtiano: Nolite voſipſos contemnere viri, filius Dei virum ſuſcepit: nolite voſipſas contemnere fœminæ, filius Dei natus ex fœmina eſt.

c. 11. circa med. to 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit 23. libr. contra Fauſtum (qui hac objectione utebatur): Non plane, inquit, catholica fides, quæ Chriſtum Dei filium, natum ſecundum carnem credit ex virgine, ullo modo eundē Dei filium ſic in utero mulieris includit, quaſi extra non ſit, quaſi cœli, & terræ adminiſtrationem deſeruerit, quaſi a Patre receſſerit, ſed vos Manichæi corde illo, quo nihil poteſtis niſi corporalia phantaſmata cogitare, iſta omnino non capitis. Ut enim dicit epiſtola ad Voluſian. Hominum iſte ſenſus eſt, nihil, niſi corpora valentium cogitare: quorum nullum poteſt eſſe ubique totum: quoniam per innumerabiles partes aliud alibi habeat neceſſe eſt. Longe alia eſt animæ natura, quam corporis: quanto magis Dei, qui creator eſt, & animæ & corporis, & novit ubique totus eſſe, & nullo contineri loco: novit venire, non recedendo ubi erat: novit abire, non deſerendo quo venerat.

Lib. 23. c. 110. ante med. to. 6.

Eſt ep. 3. aliquantulum a prin. to. 2.

Ad

Ad tertium dicendum, quod in conceptione viri ex fœmina non eſt aliquid immundum, in quantum eſt opus Dei: unde dicitur Act. 10. Quod Deus creavit, tu ne commune dixeris, id eſt, immundum. Eſt ibi tamen aliqua immunditia ex peccato proveniens, prout cum libidine quis concipitur ex commixtione maris, & fœminæ, quod tamen in Chriſto non fuit, ut ſupra oſtenſum eſt. Si tamen aliqua eſſet ibi immunditia, ex ea non inquinaretur Dei Verbum,
q.19. ar.2. *quod nullo modo eſt immutabile, vel alterabile. Unde Auguſt. dicit in lib. contra quinque hæreſes. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis: Quid eſt, quod te permovet in mea nativitate? non ſum libidinis conceptus cupiditate: ego matrem, de qua naſcerer, feci. Si ſoli radius cloacarum ſordes ſiccare novit, eis inquinari non novit: quanto magis ſplendor lucis æternæ, quocunque radiaverit, mundare poteſt, & ipſe pollui non poteſt.*

Litera hujus articuli tam perſpicua eſt, ut non indigeat expoſitione. De re autem ipſa propterea, quæ in 1. tom. diſput. 3. attigi tractando de convenientia Incarnationis, diſputavi ſupra in hoc tomo diſput. 5. ſect. 1. & & in ſequentibus nonnulla addemus.

ARTICULUS V.

Utrum corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit.

171. 3.d.3. q.2. art.5. *AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti non fuerit concepta ex puriſſimis ſanguinibus Virginis. Dicitur enim in Collecta, quod Deus Verbum ſuum de Virgine carnem ſumere voluit. Sed caro differt a ſanguine Virginis. Ergo corpus Chriſti non eſt ſumptum de ſanguine Virginis.*

2. Præterea, Sicut mulier formata eſt miraculoſe de viro, ſic corpus Chriſti miraculoſe formatū eſt de Virgine. Sed mulier non dicitur eſſe formata de ſanguine viri, ſed magis de carne, & oſſibus ejus, ſecūdum illud, quod dicitur Gen. 2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Chriſti formari debuerit de ſanguine Virginis, ſed de carnibus, & oſſibus ejus.

3. Præterea: corpus Chriſti fuit ejuſdem ſpeciei cum corporibus aliorum hominum: ſed corpora aliorum hominum non formantur ex puriſſimo ſanguine, ſed ex ſemine & ſanguine menſtruo. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Chriſti fuerit conceptum ex puriſſimis ſanguinibus Virginis.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in libr. quod filius Dei conſtruxit ſibi ipſi ex caſtiſſimis, & puriſſimis ſan-
Lib.3. orth. fidei c. 2. in med. *guinibus Virginis carnem animatam anima rationali.*

Art. præc. *Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, in conceptione Chriſti fuit ſecundum conditionem naturæ, quod eſt natus ex fœmina, ſed ſupra conditionem naturæ, eſt natus ex Virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quod in generatione animalis fœmina materiam miniſtret, ex parte autem maris ſit principium activum in generatione ſicut probat Philoſophus in libr. de Generatione animalium. Fœmina autem, quæ ex mare concepit, non*
Lib 1. c.19 in fin præcipue, & lib. 3. c.4, & 5. to.4. *eſt virgo, & ideo ad ſupernaturalem modum generationis Chriſti pertinet, quod activum principium in generatione illa fuerit virtus ſupernaturalis divina. Sed ad naturalem modum generationis ejus pertinet, quod ejus materia, de qua corpus ejus cōceptum eſt, ſit conformis materiæ, quā aliæ fœminæ ſubminiſtrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia ſecundum Philoſophum in libr. de generatione animalium, eſt ſanguis mulieris non quicunque, ſed*
lib.1. ex c. 18. & 19. tom.4. *perductus ad quandam ampliorem digeſtionem per virtutem generativam matris, ut ſit materia apta ad conceptū, & ideo ex tali materia fuit corpus Chriſti conceptum.*

Ad primum ergo dicendum, quod cum B. Virgo fuerit ejuſdem naturæ cum aliis fœminis, conſequens eſt, quod habuerit carnem, & oſſa ejuſdem naturæ. Carnes autem, & oſſa in aliis fœminis ſunt actuales corporis partes, ex quibus conſtituitur integritas corporis, & ideo ſubtrahi nō poſſunt ſine corruptione corporis, vel diminutione. Chriſtus autem, qui venerat corrupta reparare, nullam corruptionem, aut diminutionē integritatis matris ejus inferre debuit, ut ſupra dictum eſt. Et ideo non debuit corpus Chriſti formari de carne, vel oſſibus Virginis, ſed de ſanguine, qui nondum eſt actu pars, ſed eſt potentia tota, ut dicitur
li 28. art. 1 & 2. *in libro de generatione animalium. Et ideo dicitur, carnem de virgine ſumpſiſſe: non quod materia corporis ejus fuerit actu caro, ſed ſanguis, qui eſt potentia caro.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in prima parte dictum eſt, Adā, quia inſtitutus erat, ut principium quoddā Part. 1. q. 92. art. 3. *humanæ naturæ, habebat in ſuo corpore aliquid carnis, &* ad 2. arg. *oſſis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolum in quantum erat naturæ humanæ principiū: & de tali carne formata eſt mulier abſque viri detrimēto. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis: ex quo corpus Chriſti poſſet formari ſine corruptione materni corporis.*

Ad tertium dicendum, quod ſemen fœminæ non eſt generationi aptum, ſed eſt quiddam imperfectum in genere ſeminis, quod non potuit perduci ad perfectum ſeminis cōplementum, propter imperfectionem virtutis fœmineæ. Et ideo tale ſemen non eſt materia, quæ de neceſſitate requiratur ad conceptum: ſicut Philoſophus dicit in lib. de Generat. animal. Et ideo in conceptione corporis Chriſti non fuit: præſertim quia licet ſit imperfectum in genere ſeminis, tamen cum quadam concupiſcentia reſolvitur, ſicut & ſemen maris. In illo autem conceptu virginali, concupiſcentia locum habere non potuit, & ideo Damaſc. dicit, quod corpus Chriſti non ſeminaliter conceptum eſt. San- Li.3. orth. fid. c. 1. 4. 6. & 7. *guis autem menſtruus, quem fœminæ per ſingulos menſes emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: ſicut & cæteræ ſuperfluitates, quibus natura non indiget, ſed eas expellit. Ex tali autem menſtruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus: ſed hoc eſt purgamentum quoddam illius puri ſanguinis, qui digeſtione quadam eſt præparatus ad conceptum, quaſi purior, & perfectior alio ſanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum: in quantum ex ipſa commixtione maris, & fœminæ, talis ſanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Chriſti non fuit: quia operatione Spiritus Sancti talis ſanguis in utero Virginis adunatus eſt, & formatus in prolem. Et ideo dicitur corpus Chriſti ex caſtiſſimis, & puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum.*

COMMENTARIUS.

NOtanda eſt hoc loco ratio D. Thom. Inde enim probat Chriſti corpus fuiſſe formatum ex ſanguine Virginis, quia formatus eſt Chriſtus ex Virgine, tanquam verus filius ejus; ad hoc autem neceſſarium fuit, ut B. Virgo in illa conceptione præſtiterit, quod aliæ fœminæ in conceptione filiorum præſtare ſolent, ut matres poſſint appellari; illud autem præcipuum eſt, quod ſanguinem ſuum ſubminiſtrat, ex quo fœtus poſſit formari; hoc ergo ut minimum neceſſarium fuit in Virgine, ut mater poſſit appellari. Non enim ſatis eſſet, quod Chriſtus acciperet corpus ex Virgine formando illud ex coſta, v.g. aut alio ſimili modo, quia non magis poſſet filius ejus appellari, quam Eva dici poſſit filia Adæ; & ideo formatus eſt, B. Virgine veriſſime, ac propriiſſime ſanguinem ſuum ſubminiſtrante, tanquam vere matre. Dicitur autem ille ſanguis fuiſſe puriſſimus, quia ut hic D. Thom. ex Ariſtot. refert, & indicat Auguſtin. lib. 83. quæſt. q. 56. etiam in aliis matribus humanum corpus ex puro ſanguine, magiſque digeſto fabricatur, in B. autem Virgine fuit puriſſimus, tum ob ſingularem ejus temperantiam; tum etiam ob ſingularem Spiritus S. curam, & providentiam. Et hæc ratio D. Thom. tam efficax eſt, & evidens ſuppoſito principio fidei, ut concluſionem faciat omnino certam, & ita recepta eſt communi conſenſu, & traditione totius Eccleſiæ. Et habetur in VI. Synod. act. 11. in Epiſt. Sophronii, & in Damaſceno, quem hic D. Thom. citat. & in aliis Patribus communiter. Occurrebant autem difficultates circa veritatem hanc, quæ, quia modum conceptionis attingunt, tractabuntur commodius in diſputatione ſequenti. Cætera ſunt clara in articulo. Nam illa quęſtio, an ſanguis informetur anima, quam D. Thom. hic attigit in argum. 1. in 1. tom. circa q. 4. latiſſime diſputata eſt.

ARTICULUS VI.

Utrum corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundum aliquid ſignatum.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti 173. 3.d.3. q.4. *fuerit ſecundum aliquid ſignatum in Adam, & in* art.2. *aliis Patribus. Dicit enim Auguſt. 10. ſuper Geneſ. ad literam, quod caro Chriſti fuit in Adam, & Abraham ſe-* Lib 10. c. 19 & 20. tom.3. *cundum corpulentam ſubſtantiam. Sed ſubſtantia corpulenta*

lenta eſt quiddam ſignatum. Ergo caro Chriſti fuit in Adam, & Abraham, & aliis Patribus ſecundum aliquid ſignatum.

2. Præterea Roman. 1. dicitur, quod Chriſtus factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem. Sed ſemen David fuit aliquid ſignatum in ipſo. Ergo Chriſtus fuit in David ſecundum aliquid ſignatum, & eadem ratione in aliis Patribus.

3. Præterea, Chriſtus ad humanum genus affinitatem habet, in quantum ex humano genere carnem aſſumpſit. Sed ſi caro illa non fuit ſecundum aliquid ſignatum in Adam, nullam videtur habere affinitatem ad humanum genus, quod ex Adam derivatur: ſed magis ad alias res, unde materia carnis ejus aſſumpta eſt. Videtur ergo, quod caro Chriſti fuerit in Adam, & in aliis Patribus ſecundum aliquid ſignatum.

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit 10. ſuper Geneſ. ad literam: Quocunque modo Chriſtus fuit in Adam, & Abraham, & aliis Patribus: alii homines etiam ibi fuerunt, ſed non convertitur. Alii autem homines non fuerunt in Adam, & Abraham, ſecundum aliquam materiam ſignatam, ſed ſolum ſecundum originem, ut in prima parte habitum eſt: ergo neque Chriſtus fuit in Adam, & Abraham ſecundum aliquid ſignatum, & eadem ratione nec in aliis Patribus.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, materia corporis Chriſti non fuit caro, & os B. Virginis, nec aliquid, quod fuerit actu pars corporis ejus, ſed ſanguis, qui eſt potentia caro. Quicquid autem fuit in B. Virgine a parentibus acceptum, fuit actu pars corporis B. Virginis. Unde illud, quod fuit in B. Virgine a parentibus acceptū, non fuit materia corporis Chriſti, & ideo dicendum eſt, quod corpus Chriſti non fuit in Adam, & aliis patribus ſecundum aliquid ſignatum, ita ſcilicet quod aliqua pars corporis Adæ, vel alicujus alterius poſſet deſignari determinate, ut diceretur, quod ex hac materia determinate formabitur corpus Chriſti: ſed fuit ibi ſecundum originem, ſicut & caro aliorum hominum. Corpus enim Chriſti habet relationem ad Adam, & alios Patres mediante corpore matris ejus. Unde nullo alio modo fuit in Patribus corpus Chriſti, quam corpus matris ejus, quod non fuit in Patribus ſecundum materiam ſignatam, ſicut nec corpora aliorum hominum: ut in 1. part. dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur Chriſtus fuiſſe in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, non eſt intelligendum hoc modo, quod corpus Chriſti in Adam fuerit quædam corpulenta ſubſtantia: ſed quia corpulenta ſubſtantia corporis Chriſti, id eſt, materia, quam ſumpſit ex Virgine, fuit in Adam, ſicut in principio activo, non autem ſicut in materiali principio: quia ſcilicet per virtutem generativam Adæ, & aliorum ab Adam deſcendentium uſque ad B. Virginem factum eſt, ut illa materia præpararetur ad conceptum corporis Chriſti. Non autem fuit materia illa formata in corpus Chriſti per virtutem ſeminis ab Adam derivatam. Et ideo Chriſtus dicitur fuiſſe in Adam originaliter, ſecundum corpulentam ſubſtantiam: non autem ſecundum ſeminalem rationem.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis corpus Chriſti non fuerit in Adam, & in aliis Patribus ſecundum ſeminalem rationem: corpus tamen B. Virginis, quod ex ſemine matris eſt conceptum, fuit in Adam, & in aliis Patribus ſecundum rationem ſeminalem. Et ideo mediante B. Virgine, Chriſtus ſecundum carnem dicitur eſſe ex ſemine David per modum originis.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus habet affinitatem ad humanum genus ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. Similitudo autem ſpeciei attenditur, non ſecundum materiam remotam, ſed ſecundum materiam proximam, & ſecundum principium activum, quod generat ſibi ſimile in ſpecie. Sic igitur affinitas Chriſti ad humanum genus ſufficienter conſervatur per hoc, quod corpus Chriſti formatum eſt ex ſanguinibus Virginis derivatis ſecundum originem ab Adam, & aliis Patribus. Nec refert ad hanc affinitatem, undecunque materia illorum ſanguinum ſumpta fuerit: ſicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, ſicut in prima parte dictum eſt.

COMMENTARIUS.

RECte advertit Cajetanus, D. Thomam hanc moviſſe quæſtionem occaſione cujuſdam antiquę opinionis, quæ ut carnem Chriſti tam in ſe, quam in ſuis parentibus omnino faceret a peccato, debitoque peccati liberam, aſſeruit Deum in Adamo particulam quandam ſubſtantiæ ejus deſignaſſe, & quaſi ſeparaſſe, ut omnino eſſet a lege peccati præſervata, eamque uſque ad B. Virginem, per omnes ſibi ſuccedentes progenitores ejus, integram fuiſſe transfuſam, ut ex illa puriſſima Chriſti caro formaretur. Quam ſententiam inter recentiores defendit Galatin. lib. 7. cap. 4. D. autem Thomas merito hanc ſententiam rejicit; eſt enim revera merum figmentum. Indicat autem D. Thomas duplicem rationem. Prima eſt, quia Chriſti caro non fuit formata ex aliqua materia, quæ fuerit actu pars corporis Virginei; non ergo fuit formata ex illa particula ſignata, quæ in prioribus parentibus præceſſerit, & Virgini communicata fuerit. Patet conſequentia, quia Chriſti corpus non fuit formatum ex prioribus parentibus, niſi mediante B. Virgine: B. autem Virgo non habuit a ſuis parentibus, niſi ea, quæ fuerunt actu partes corporis ejus.

Dices: filius non ſolum habet a matre actu partes, ſed Objectio.
etiam humores, & ſanguinem, qui eſt pars in potentia. Reſpondetur; eſto ita ſit eo tempore, quo fœtus concipitur, nihilominus tamen eo tempore, quo B. Virgo filium Reſpon.
concepit, non potuit in ſuo corpore habere aliquid a parentibus acceptum, quod non eſſet actu pars ejus, quia ſi aliquid ſanguinis in prima conceptione ſuſcepit a matre, non potuit toto illo tempore conſervari ſub forma ſanguinis, quia cum eſſet potentia caro, & agens propinquum, neceſſe eſt, ut tandem fuerit in carnem, vel oſſa converſum. Unde confirmari poteſt hæc ratio; nam vel illa particula ſubſtantiæ, ex qua formatum fingitur Chriſti corpus, erat incorruptibilis, & hoc aſſerere hæreticum eſt; aut corruptibilis, & mutabilis in hominis ſubſtantiā, & ita nō potuit perpetuo immutata conſervari, & transfundi. Niſi forte dicatur miraculoſe fuiſſe conſervatam, quod voluntarium, & ſine fundamento eſt, & oportebit præterea aliud miraculum adjungere, quo illa particula ſubſtantiæ perpetuo fuerit a parentibus in filios transfuſa. Non enim transfundi poterat ex vi ſeminalis generationis naturalis: tum quia non transfundebatur, ut ex ea formaretur proles, neque ut informaretur anima ejus, neque ut concurreret ad generationem ejus, ſed ſolum, ut deferretur uſque ad Chriſtum; tum etiam, quia illa particula ſolum derivabatur, juxta hanc ſententiam, ad eos filios, ex quibus venturus erat Chriſtus, & non ad alios, etiam ſi fortaſſe prius tempore ab eodem parente, per eandem ſeminalem virtutem, & facultatem generarentur. Sequitur ergo illam transfuſionem, & propagationem prout ad Virginem, vel Chriſtum pertinebat, nunquam fuiſſe naturalem, ſed miraculoſam, & potius divina, quā humana actione, ac voluntate factum eſſe, ut illa particula transfunderetur, quod per ſe abſurdiſſimum eſt. Et præterea ex illo ſequitur Chriſtum non fuiſſe filium David, neque Abrahæ, quod eſt contra Scripturam; ſequela patet, quia omnes illi antiqui Patres, re vera non fuerunt juxta hanc ſententiam viri progenitores Chriſti, ſed ſolū quaſi deferentes illam particulam, quæ divino arbitrio, & motione comitabatur alicujus filii generationem.

Secunda ratio, quam tacite indicat D. Thomas, eſt, quia corpus Chriſti non fuit in parentibus aliter, quam corpus Virginis, quia non fuit in illis, niſi mediante Virgine; ſed corpus B. Virginis non fuit in Patribus ſecundum materiam ſignatam, quia non fuit in illis aliter, quam alii filii ſint in ſuis parentibus. Quod D. Th. non probat, eſt autem certiſſimum, quia B. Virgo fuit naturali modo concepta per veram ſeminalem propagationē, aliàs non fuiſſet ex vi ſuæ conceptionis peccato obnoxia; quod Galatinus conſequenter admittit: graviter tamen errat, ut ſupra oſtenſum eſt. Aliter tamen reſpondere poſſet, & vitare hujus rationis vim, negando majorem, & dicendo, Virginem quidem fuiſſe conceptam ex communi, & infecta materia, ſicut progenitores ejus, tamen in illam fuiſſe transfuſam illam particulam, ex qua corpus Chriſti formandum erat, ſicut in omnibus præcedentibus progenitoribus factum fuerat. Sed licet hoc ita ſit, non obſtat, quia ratio D. Thom. procedit contra eos, qui aſſerebant, corpus Virginis ex illa particula fuiſſe formatum; tamen contra alium modum explicandi illam ſententiam ſufficienter concludunt, quæ in prima ratione adducta ſunt. Et addi præterea poteſt, quod juxta illum modū nō fuiſſet formatū Chriſti corpus ex ſanguine Virginis

ginis, neque de ſubſtantia ejus magis, ſeu proximius,quã de ſubſtantia Adæ,vel Abrahæ. Patet conſequentia,quia ſolum fuiſſet formatum ex materia illius particulæ, quæ eadem numero fuerat in Adamo, Abraham, &c. ſolumque fuiſſet differentia,quod tempore formationis Chriſti illa particula inventa eſt in corpore Virginis, & non in aliis.Hæc autem omnia ſunt abſurda, & a doctrina fidei aliena,& ideo hæc ſententia antiquata prorſus eſt,& ab omnibus rejecta. Ad fundamentum vero ejus reſpondet D.Thom. duobus articulis ſequentibus. In argumentis vero,quæ in hoc articulo proponit,& in ſolutionibus eorum,nihil explicandum occurrit.

ARTICULUS VII.

Utrum caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

174. 3.d.5.q.4. art.1. *AD ſeptimum ſic proceditur.Videtur,quod caro Chriſti in antiquis Patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapien. 7. quod in divinam ſapientiam nihil inquinatum incurrit: Chriſtus autem eſt Dei ſapientia, ut dicitur 1. ad Corinth.1. Ergo caro ejus nunquam peccato inquinata fuit.*

lib.3.c.6. & 7. non longe a princ & c. 2. a med. *2. Præterea Damaſc. dicit in 3. libr. quod Chriſtus primitias noſtræ naturæ aſſumpſit. Sed in primo ſtatu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Chriſti non infecta, nec in Adam, nec in aliis Patribus.*

3. Præterea, Auguſt. dicit 10. ſuper Gen. ad literam, quod natura humana ſemper habuit cum vulnere vulneris
li.10.c.20 a med. tom.3. *medicinam: Sed id, quod eſt infectum, non poteſt eſſe vulneris medicina, ſed magis ipſum indiget medicina. Ergo ſemper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo poſtmodum eſt corpus Chriſti formatum.*

Sed contra eſt, quod corpus Chriſti non refertur ad Adam, & ad alios Patres, niſi mediante corpore B.Virginis, de qua carnem aſſumpſit. Sed corpus B. Virginis totum fuit in originali peccato conceptum, ut ſupra dictum eſt: & ita etiam ſecundum quod fuit in Patribus, fuit
q.27.art.2 & q.14 art.3.ad 2. *peccato obnoxium. Ergo caro Chriſti, ſecundum quod fuit in Patribus, fuit peccato obnoxia.*

Reſpondeo dicendum, quod cum dicimus Chriſtum, vel carnem ejus fuiſſe in Adam & in aliis Patribus, comparamus ipſum, vel carnem ejus ad Adam, & ad alios Patres. Manifeſtum autem eſt, quod alia fuit conditio Patrum, & alia Chriſti. Nam Patres fuerunt ſubjecti peccato, Chriſtus autem fuit omnino a peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit. Uno modo, ut attribuamus Chriſto, vel carni ejus conditionem, quæ fuit in Patribus: puta, ſi dicamus, quod Chriſtus in Adã peccavit: quia in eo aliquo modo fuit, quod eſt falſum: quia nõ eo modo in eo fuit, ut ad Chriſtum peccatũ Adæ perveniret: quia non derivatur ab eo ſecundum concupiſcentiæ legem, ſive ſecundum rationem ſeminalem, ut ſupra dictum eſt. Alio modo contingit errare, ſi attribuamus ei,
Art.præc. ad 1.& q. 15.art.1. ad 2. *quod actu fuit in Patribus, conditionem Chriſti, vel carnis ejus, ut ſcilicet, quia caro Chriſti, ſecundum quod in Chriſto fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiam in Adã, & in aliis Patribus fuerit aliqua pars corporis ejus, quæ non fuit peccato obnoxia, ex qua poſtmodum corpus Chriſti formaretur: ſicut quidam poſuerunt. Quod quidem eſſe non poteſt. Primo, quia caro Chriſti non fuit ſecundum aliquid ſignatum in Adam, & in aliis Patribus, quod poſſet diſtingui a reliqua ejus carne, ſicut purum ab impuro: ſicut jam ſupra dictum eſt. Secundo, quia cum caro humana peccato inficiatur ex hoc, quod eſt per concupiſcentiam concepta: ſicut tota caro alicujus hominis per concupiſcentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideo dicendum eſt, quod tota caro antiquorum Patrum fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid a peccato immune, de quo poſtmodum corpus Chriſti formaretur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus non aſſumpſit carnem humani generis ſubjectam peccato, ſed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideo in Dei ſapientiam nihil inquinatum incurrit.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus dicitur primitias noſtræ naturæ aſſumpſiſſe, quantum ad ſimilitudinẽ conditionis: quia ſcil. aſſumpſit carnem peccato non infectam, ſicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur ſecundum continuationem puritatis: ita ſcil. quod illa caro puri hominis conſervaretur a peccato immunis, uſque ad formationem corporis Chriſti.

Ad tertium dicendum, quod in humana natura ante Chriſtum erat vulnus, id eſt, infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu, ſed ſolum ſecundum virtutem originis: prout ab illis Patribus propaganda erat caro Chriſti.

COMMENTARIUS.

HUnc articulum propoſuit D.Th.ut illam ſignatam particulam,de qua in præcedenti articulo dictum eſt, oſtenderet neceſſariam non eſſe, ut caro Chriſti ab omni peccato,ac debito peccati immunis fuerit ex vi ſuę originis. Primum ergo ſupponit Chriſtum omnino fuiſſe a peccato liberum,& debito,ac origine peccati,quia non peccavit in Adamo, cum in illo non fuerit contentus ſecundum ſeminalem rationem,quoniam non erat ex illo formandus, & concipiendus per ſeminalem originem. Ex quo ſit, non eſſe neceſſarium ad hanc Chriſti immunitatem,& innocentiam,ut præceſſerit in parentibus illa ſignata particula immunis peccati, quia caro Chriſti non fuit in parentibus in actu ſecundum aliquid ſignatũ, ſed tantum in potentia materiali proxime, vel remote. Imo addit D.Th. non eſſe poſſibilem illam particulam, quia tota caro hominis peccato inquinatur, cum tota per concupiſcentiam concipiatur,quæ conceptio eſt proxima radix, & origo talis infectionis. Quæ ratio optime concludit, ſi particula illa propagari, ſeu communicari dicatur ex vi ſeminalis conceptionis:ſi vero hoc negetur, vel fingantur alia inuſitata miracula,procedunt rationes ſuperius factæ.Et hactenus D.Thom.in corpore articuli.

Ex quibus, ſi quis attente conſideret, intelligeret, D. Thom.non reſpondiſſe directe quæſtioni propoſitæ. Solum enim concludit,totam carnem antiquorum Patrum fuiſſe peccato obnoxiam, nec fuiſſe in eis aliquid a peccato immune, de quo poſtmodum Chriſti corpus formaretur,unde,licet res ſatis conſtet,tamen de modo loquendi dubitari poteſt, an ſimpliciter concedi poſſit, carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiam. Cajetanus enim hoc loco exiſtimat poſſe concedi,carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiam.Nam licet prius reduplicationem,& quaſi limitationem poſuiſſet,dicens,*caro Chriſti in Patribus, ut in Patribus*: poſtea tamen ſimpliciter illud concedit; imo Magiſter Sent. in 3. d.3.concedit, carnem Chriſti prius,quam conciperetur, fuiſſe peccato obligatam, ſeu obnoxiam, & videtur favere D.Th. artic.ſeq.argum.3. cum ſolutione. Sed quamvis res conſtet,in modo loquendi oportet cautionem adhibere. Unde in primis nullo modo dicendum eſt abſolute, carnem Chriſti fuiſſe peccato obnoxiam: tum quia neque in ſe fuit unquam ſubjecta debito peccati, neque ex parentibus habuit originem, propter quam futura eſſet peccato obnoxia. Deinde illa propoſitio,caro Chriſti in parentibus fuit peccato obnoxia,non eſt admittenda. Ratio eſt, quia caro Chriſti non continebatur actu in parentibus; ut autem erat in potentia,non erat in illis ſecundum ſeminalem virtutem, & ideo non poterat ex vi talium parentum,ſeu cauſarum maculari,ſeu peccato ſubjici, quia illi parentes ſolum poterant inficere carnem, quam in ſeminali virtute continebant;ergo non poteſt caro Chriſti dici obnoxia peccato in ſuis cauſis,& parentibus, quia hoc nihil aliud ſignificat, quam ita contineri in illis, ut ab illis poſſit infici, ſeu maculari per propagationem. Tertio dicere poſſumus, carnem antiquorum Patrum, quæ in potentia carnem Chriſti continebat,fuiſſe peccato ſubjectam,vel obnoxiam. Hoc patet ex præced.artic. Quia caro Chriſti non fuit formata ex aliqua ſignata particula,quæ in ejus parentibus fuerit ab infectione peccati omnino immunis:ſed tota caro prçcedentium Patrum de ſe legi peccati ſubjecta fuit, & hoc modo vere dicitur Chriſtus natus ex peccatoribus, *ut ex peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret*, ut Orig. dixit hom.28. in Luc.& Hieron.Matth.1. qui notat,ad indicandam hanc Dei benignitatem, in genealogia ſalvatoris, potius peccatricum mulierum mentionem fieri, quam ſanctarum. Et Cajet ſine dubio nihil aliud intendit, & ideo addit reduplicationem illam,*ut in parentibus*;& D.Th.dixit,*ſecundum qualitatem,quam habuit in ſuis parentibus*,quod eſt dicere,non ipſam, ſed carnẽ ſuorum parentũ fuiſſe obnoxiã peccato.Et ſine dubio melius eſt ita loqui,ut in corpore hujus art.D.Th.eſt locutus.In quo ulterius adverto,

aliud

aliud eſſe loqui de parentibus remotis Chriſti, aliud de parente proximo, quæ fuit ſola mater ejus. In illis enim fuit caro non ſolum obnoxia, ſed etiam ſubjecta peccato: in hac vero ſubjecta non fuit, poteſt vero dici fuiſſe obnoxia, juxta ſupra tradita de conceptione Virginis.

ARTICULUS VIII.

Utrum Chriſtus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

175. 3.d.3.q.4. art.3.q.2. & 4.d.1.q.2.art.2.q.3.ad 2.

AD octavum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus fuerit in lumbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apoſtolus ad Hebr.7. quod Levi, pronepos Abrahæ, decimatus fuit in Abraham, quia eo decimas dante Melchiſedech, adhuc Levi erat in lumbis ejus. Sed ſimiliter Chriſtus erat in lumbis Abrahæ, quando decimas dedit. Ergo ipſe etiam Chriſtus fuit decimatus in Abraham.

2. Præterea, Chriſtus eſt ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem, quam de matre accepit. Sed mater ejus fuit decimata in Abraham. Ergo pari ratione Chriſtus.

l.10.c.20. poſt med. tom.3.

3. Præterea illud in Abraham decimabatur, quod curatione indigebat, ut Auguſt. dicit 10. *ſuper Gen. ad literam. Curatione autem indiget omnis caro peccato obnoxia. Cum igitur caro Chriſti fuerit peccato obnoxia (ſicut dictum eſt) videtur, quod caro Chriſti in Abraham fuerit decimata.*

Art.præc. in fin.cor.

4. Præterea. Hoc non videtur aliquo modo derogare dignitati Chriſti: nihil enim prohibet patre alicujus Pontificis decimas dante alicui ſacerdoti, filium ejus Pontificem majorem eſſe ſimplici ſacerdote. Licet ergo dicatur Chriſtus decimatus, Abraham decimas dante Melchiſedech, non tamen propter hoc excluditur, quin Chriſtus ſit major, quam Melchiſedech.

l.10.c.20. poſt med. tom.3.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit 10 *ſuper Geneſ. ad literam, quod Chriſtus ibi, ſcilicet in Abraham, decimatus non eſt: cujus caro inde non fervorem vulneris, ſed materiam medicaminis traxit.*

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum intentionem Apoſtoli oportet dicere, quod Chriſtus in lumbis Abrahæ non fuerit decimatus. Probat enim Apoſtolus, majus eſſe ſacerdotium, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, ſacerdotio Levitico, per hoc quod Abraham decimas dedit Melchiſedech, adhuc Levi exiſtente in lumbis ejus, ad quem pertinet legale ſacerdotium. Si autem Chriſtus etiam in Abraham decimatus eſſet, ejus ſacerdotium non eſſet ſecundum ordinem Melchiſedech, ſed minus ſacerdotio Melchiſedech. Et ideo dicendum eſt, quod Chriſtus non eſt decimatus in lumbis Abrahæ, ſicut Levi. Quia enim ille, qui decimas dat, novem ſibi retinet, & decimam alii tribuit, quod eſt perfectionis ſignum (in quantum eſt quodammodo terminus omnium numerorum, qui procedunt uſque ad decem) inde eſt, quod ille, qui decimas dat, proteſtatur, ſe imperfectum, & perfectionem alii tribuere. Imperfectio autem humani generis eſt propter peccatum, quod indiget perfectione ejus, qui a peccato curat. Curare autem a peccato eſt ſolius Chriſti: ipſe enim eſt agnus, qui tollit peccata mundi, ut dicitur Joan.1. Figuram autem ejus gerebat Melchiſedech, ut Apoſt. probat Hebr.7. Per hoc ergo, quod Abraham Melchiſedech decimas dedit, præfiguravit, ſe velut in peccato conceptum: & omnes, qui ab eo deſcenſuri erant, ea ratione, ut peccatum originale contraherent, indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum. Iſaac autem, & Jacob, & Levi, & omnes alii ſic fuerunt, in Abraham, ut ex eo derivarentur, non ſolum ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum rationem ſeminalem, per quam originale peccatum contrahitur. Et ideo omnes in Abraham ſunt decimati, id eſt, præfigurati indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum. Solus autem Chriſtus ſic fuit in Abraham, ut ab eo derivaretur, non ſecundum rationem ſeminalem, ſed ſecundum corpulentam ſubſtantiam, & ideo non fuit in Abraham ſicut curatione indigens, ſed magis ſicut vulneris medicina, & ideo non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod quia B. Virgo fuit in originali peccato concepta, fuit in Abraham ſicut curatione indigens: & ideo fuit ibi decimata, velut inde deſcendens ſecundum ſeminalem rationem. De corpore autem Chriſti non eſt ſic, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum quod caro Chriſti dicitur fuiſſe in antiquis Patribus peccato obnoxia, ſecundum qualitatem, quam habuit in ipſis Patribus, qui fuerunt decimati: non autem ſecundum qualitatem, quam habet, prout eſt actu in Chriſto, qui non eſt decimatus.

Ad quartum dicendum: quod ſacerdotium Leviticum ſecundum carnis originem derivabatur: unde non minus fuit in Abraham, quam in Levi. Unde per hoc, quod Abraham decimas dedit Melchiſedech, tanquam majori, oſtenditur ſacerdotium Melchiſedech, in quantum gerit figuram Chriſti, eſſe majus ſacerdotio Levitico. Sacerdotium autem Chriſti non ſequitur carnis originem, ſed gratiam ſpiritualem. Et ideo poteſt eſſe quod pater det decimas alicui ſacerdoti tanquam minor majori: & tamen filius ejus, ſi ſit Pontifex, eſt major illo ſacerdote, non propter carnis originem, ſed propter gratiam ſpiritualem, quam habet a Chriſto.

COMMENTARIUS.

HIc articulus poſitus eſt ad explicandum locum Pauli ad Hebr.7. quem Auguſtinus tractat, & in hunc modum exponit lib.10. Geneſ. ad lit. cap.12. Probat enim ibi Paulus ſacerdotium Leviticum fuiſſe minus perfectum ſacerdotio Melchiſedech, quia in Abraham eſt decimatus Levi. Abraham enim decimas ſolvit Melchiſedech, quando in lumbis ſuis Leviticam prolem continebat. Quo facto myſtice, & in figura profeſſus eſt ſacerdotium Leviticum inferius fore ſacerdotio Melchiſedech. Ex quo ſtatim oriebatur difficultas, nam eodem argumento poſſet probari ſacerdotium Chriſti eſſe inferius Melchiſedech, quia etiam ipſe in lumbis Abrahæ continebatur. Unde etiam in perſona ejus intelligi poteſt Abraham ſolviſſe decimas, & profeſſus eſſe illum fore inferiorem, & hoc eſt Chriſtum eſſe decimatum in lumbis Abrahæ. Reſpondet vero Auguſtinus non eſſe eandem rationem de Chriſto, & de Levi. Quia Chriſtus non continebatur in lumbis Abrahæ *ſecundum ſeminalem rationem*, ſicut ille, ſed tantum *ſecundum corpulentam ſubſtantiam*, & ideo non intelligitur decimatus, ſicut ille, quia ſolum intelligitur decimatus in parente filius in illo contentus ſecundum ſeminalem virtutem: & hoc ſenſu doctrina Auguſtini, & D. Thom. eſt certiſſima, & de fide, & intenta a Paulo in dicto loco. Chriſtus in lumbis Abrahæ non decimatus.

Dices: cur tantum intelligitur decimatus filius contentus ſecundum ſeminalem rationem, & non ille, qui ſecundum corpulentam ſubſtantiam in illo continetur. Objectio.

Reſpondetur, ſicut in Adam non peccarunt, niſi qui ſecundum ſeminalem rationem in eo continebantur, ita nec in Abraham ſunt decimati, niſi qui eo modo in lumbis ejus exiſtebant. Et ratio proxima eſt, quam hic reddit D. Thom. quia Abraham ſolvendo decimas imperfectionem ſuam profeſſus eſt, & defectum ſuæ conceptionis, & originis, ratione cujus curatione, quę per Chriſtum eſt, indigebat. Quia ſicut numerus denarius perfectionem, & conſummationem ſignificat: ita ſolutio decimarum fuit quædam confeſſio propriæ imperfectionis, & indigentię, quam Abraham exhibuit, repræſentans omnes ſuos poſteros, qui ex vi illius, ſeu ex vi originis, ab illo, cum eodem defectu & imperfectione dimanaturi erant; hujuſmodi autem erant illi tantum, qui ſecundum ſeminalem rationem in eo continebantur. Ratio vero radicalis eſt, quia filii contenti in ſeminali virtute parentis, ſunt proprie in virtute, & quaſi in naturali poteſtate ejus, & ideo operari poteſt parens ut caput, & principium eorum. At vero filius contentus ſolum ſecundum corpulentam ſubſtantiam, eſt in illo tantum ſecundum potentiam paſſivam, & quaſi obedientialem, ſaltem quoad modum generationis, & propagationis, & ideo non operatur proprie hujuſmodi pater ut caput, & principium talis filii, ita ut operationes ejus ad filium aliquo modo pertinere cenſeantur. Reſponſ.

Et ex his (ut hoc circa ſolutionem ad ſecundum D. Thomæ adnotetur) colligitur differentia inter Chriſtum & Virginem, quia illa decimata fuit in Abraham, quia in eo ſecundum ſeminalem rationem continebatur: ad hoc autem non eſt neceſſe, ut fuerit in peccato concepta, ſed ſatis eſt, ex vi ſuæ originis fuiſſe peccato obnoxiam, & indiguiſſe redemptione Chriſti, per quam fuit ab illo peccato præſervata. B. Virgo in lumbis Abrahæ decimata.

QUÆSTIO XXXII.

De conceptione Chriſti, quoad activum principium, in quatuor articulos diviſa.

De qua diſputant Theologi in 3. diſtin. 4.

DEinde conſiderandum eſt de principio activo in conceptione Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum Spiritus Sanctus fuerit principium activum conceptionis Chriſti.

Secundo, utrum poſſit dici, quod Chriſtus ſit conceptus de Spiritu Sancto.

Tertio, utrum poſſit dici, quod Spiritus Sanctus ſit pater Chriſti ſecundum carnem.

Quarto, utrum B. Virgo aliquid active egerit in conceptione Chriſti.

ARTICULUS I.

Utrum Spiritus Sanctus fuerit principium activum conceptionis Chriſti.

176. a.d.1.ar.1 q.2. & 4. col.c.45. & 46. & op.3. cap. 226. & Jo. 12. lib.4. col.2. fin. c.1. lib.1. c.4. in fin, & 5. in prin. to.3. Li.4.c.20 parum ante med. to.3. 1.p. q.43. ar.5.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod efficere conceptionem Chriſti, non debeat attribui Spiritui S. Quia ut Auguſt. dicit in 1. de Trin. Indiviſa ſunt opera Trinitatis ſicut & indiviſa eſt Trinitatis eſſentia. Sed efficere conceptionem Chriſti, eſt quoddam opus divinum. Ergo videtur, quod non magis ſit attribuendum Spiritui Sancto, quam Patri, vel Filio.

2. Præterea; Apoſt. dicit Gal. 4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Quod exponens Auguſt. in 4. de Trinit. dicit: Eo utique miſſum, quo factum ex muliere. Sed miſſio Filii attribuitur præcipue Patri, ut in 1. p. habitum eſt. Ergo, & conceptio, ſecundum quam factus eſt ex muliere, debet præcipue Patri attribui.

3. Præterea, Proverb. 9. dicitur Sapientia ædificavit ſibi domum. Eſt autem ſapientia Dei ipſe Chriſtus: ſecundum illud 1. ad Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Domus autem hujus ſapientiæ eſt corpus Chriſti, quod etiam dicitur templum ejus, ſecundum illud Jo. 2. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui: ergo videtur, quod efficere conceptionem corporis Chriſti, debet præcipue attribui Filio, non ergo Spiritui Sancto.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 1, Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, &c.

1.p.q.37. art.1.

Reſpondeo dicendum, quod conceptionem corporis Chriſti tota Trinitas eſt operata: attribuitur tamen hoc Spiritui Sancto triplici ratione. Primo quidem, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis, quæ conſideratur ex parte Dei, Spiritus enim Sanctus eſt amor Patris, & Filii, ut in prima parte habitum eſt. Hoc autem ex maximo Dei amore provenit, ut filius Dei carnem ſibi aſſumeret in utero virginali. Unde dicitur Joan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Secundo, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis ex parte naturæ aſſumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quod humana natura aſſumpta eſt a filio Dei in unitatem perſonæ, non ex aliquibus meritis, ſed ex ſola gratia, quæ Spiritui Sancto attribuitur, ſecundum illud 1. ad Cor. 12. Diviſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus. Unde Aug. dicit in Ench. Iſte modus,

Ench. c. 40. non longe a prin. to. 3

quo eſt natus Chriſtus de Spiritu Sancto, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo primo exordio naturæ ſuæ, quo eſſe cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam perſonæ unitatem, ut idem ipſe eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei. Tertio, quia hoc congruit termino Incarnationis. Ad hoc enim terminata eſt Incarnatio, ut homo ille, qui concipiebatur, eſſet ſanctus, & filius Dei. Utrumque autem horum attribuitur Spiritui Sancto: Nam per ipſum efficiuntur homines filii Dei, ſecundum illud Galat. 4. Quoniam eſtis filii Dei, miſit Deus Spiritum filii ſui in corda veſtra, clamantem Abba, pater. Ipſe eſt etiam Spiritus ſanctificationis: ut dicitur Rom. 1. Sicut ergo alii per Spiritum Sanctum ſanctificantur ſpiritualiter, ut ſint filii Dei adoptivi: ita Chriſtus per Spiritum Sanctum eſt in ſanctitate conceptus, ut eſſet filius Dei naturalis. Unde Roman. 1. ſecundum unam gloſ. quod præmittitur, ſcilicet. Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute manifeſtatur per id, quod immediate ſequitur. Secundum Spiritum ſanctificationis, id eſt, per hoc quod eſt conceptus de Spiritu Sancto, & Angelus annuntians, ex hoc quod præmiſerat, Spiritus Sanctus ſuperveniet in te concludit, ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.

Ex gloſſ. ordi. & Origen.

Ad primum ergo dicendum, quod opus conceptionis cõmune quidem eſt toti Trinitati, ſecundum tamen modum aliquem attribuitur ſingulis perſonis. Nam Patri attribuitur auctoritas reſpectu perſonæ filii, qui per hujuſmodi conceptionem ſibi aſſumpſit humanam naturam, Filio autem attribuitur ipſa carnis aſſumptio. Sed Spiritui S. attribuitur formatio corporis, quod aſſumitur a Filio. Nam ipſe Spiritus S. eſt Spiritus Filii, ſecundum illud Gal. 4. Miſit Deus Spiritum filii ſui. Sicut autem virtus animæ, quæ eſt in ſemine per ſpiritum, qui in ſemine includitur, format corpus in generatione aliorum hominum: ita virtus Dei, quæ eſt ipſe filius (ſecundum illud 1. ad Corin. 1. Chriſtum Dei virtutem) per Spiritum S. corpus formavit, quod aſſumpſit. Et hoc etiam verba Angeli demonſtrant, dicentis, Spiritus S. ſuperveniet in te, quaſi ad præparandam, & formandam materiam corporis Chriſti, & virtus Altiſſimi, id eſt, Chriſtus obumbrabit tibi, id eſt, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis. Umbra enim a lumine formatur, & corpore: ut Gregor. dicit 18. Mor. Altiſſimus autem intelligitur Pater, cujus virtus eſt Filius.

Gloſ. ord. ſuper illa verba Luc. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod miſſio refertur ad perſonam aſſumentem, quæ a Patre mittitur: ſed conceptio refertur ad corpus aſſumptum, quod operatione Spiritus S. formatur. Et ideo licet miſſio, & conceptio ſint idem ſubjecto, quia tamen differunt ratio, miſſio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui S. ſed carnem aſſumere attribuitur Filio.

Lib. 8. c. 12 in prin.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in libro de Quæſtionibus veteris & novi Teſtamenti, quæſtio iſta gemina ratione poteſt intelligi. Primum enim domus Chriſti Eccleſia eſt, quam ædificavit ſibi ſanguine ſuo, Deinde poteſt & corpus ejus dici ipſius, ſicut dicitur templum ejus. Factum autem Spiritus Sancti factum filii Dei eſt, propter naturæ, & voluntatis unitatem.

In 2. parte q. ex novo Teſt. q. 51 in princ. tom. 4.

COMMENTARIUS.

DUo intendit docere D. Thom. in hoc artic. Alterum eſt ad rem pertinens, ſcilicet conceptionem Chriſti, ſolius Dei efficacia fuiſſe perfectam, & hoc ſimpliciter affirmat, dicens totam Trinitatẽ conceptionis illius fuiſſe principium. Et nullam adjunxit probationem, præter teſtimonium Luc. 1. quia hęc res eſt in fide notiſſima, & in ſuperioribus ſatis tractata, de qua diximus in ſuperiori tomo, cum de cauſis unionis hypoſtaticæ; & in hoc, cum de virginitate Deiparæ diſputaremus. Alterum vero, quod D. Thom. docet, ad modum loquendi ſpectat, nimirum, hanc operationem attribui, & appropriari Spiritui Sancto. Cujus modi loquendi optimas rationes adducit, & adeo perſpicue, ut nihil addere oporteat, ſolum notandæ videntur expoſitiones aliquorum locorum Scripturæ, quas in hoc art. tradit.

Prima eſt in corpore art. circa illa verba Paul. ad Gal. 4. *Quoniam eſtis filii Dei, miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem Abba, pater.* Ex quibus verbis D. Th. colligit, Spiritum S. eſſe, qui filios Dei conſtituit, cum tamen Paulus ſolum dicere videatur, Spiritum S. eſſe, qui filios Dei clamare facit, *Abba, pater*, Et potius indicet ſupponi prius filios Dei conſtitutos; & ideo dari illis Spiritum S. qui hunc effectum in eis efficiat: ut inſinuant verba illa, *Quoniam eſtis filii Dei*, & Chyſ. illa exponens indicavit. Reſpondet Cajet. hic D. Th. ſumpſiſſe argumentum a poſteriori ex illo loco. Nam in hac ſpirituali generatione idem eſt principium, quo efficimur filii, & quo proprium affectum filiorum concipimus. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum S. eſſe, qui in nobis affectũ illum operatur, ex quo clamamus, *Abba, Pater*, ideo ex hoc teſtimonio colligit D. Thom. illum eſſe, qui nos filios adoptivos efficit. Quem ſenſum indicavit Anſelm. circa hunc locum dicens. *Effectus ergo probat utroſque Dei filios eſſe, dum in cordibus utrorumque clamat Spiritum S. ad Deum, Abba, pater, Et quid eſt ſpiritualis ille clamor, niſi pius affectus electorum erga Deũ.* Quæ expoſitio probabilis eſt. D. autem Thom. ſine dubio alluſit ad illius loci intelligentiam, quam ipſe tradidit lect. 3. in illud cap. ubi ſic exponit. *Quoniam eſtis filii Dei, modus adipiſcendi hoc donum, non eſt per conjunctionem cum Chriſto ſecundum carnem: ſed per miſſionem ſpiritus filii*

Expoſitio in locum Pauli Galat. 4.

in

in corda veſtra, per quem eſtis Chriſto conjuncti, & adoptati in filios, & in illo clamatis, Abba pater. Qui ſenſus eſt conſentaneus eidem Paulo ad Rom. 8. dicenti: *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater: ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei.* Itaque ideo ille ſpiritus facit nos clamare, *Abba pater*, quia facit nos filios Dei: eſt enim ſpiritus verax, & efficax: neque ob aliam cauſam illi attribuitur ille affectus, & operatio clamandi, *Abba pater*, niſi quia gratia, & adoptio, a qua procedit, eidem Spiritui Sancto accommodatur.

Expoſitio in locum Pauli ad Rom. 1.

Secunda eſt in eodem corpor. circa illa verba ad Rom. 1. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis.* In quo ultimo verbo vult D. Thom. ſignificatam eſſe conceptionem Chriſti ex Spiritu Sancto. Quod duobus modis poteſt accommodari, ſcilicet, inde conſtare Chriſtum eſſe filium Dei, quia in virtute Spiritus Sancti, qui eſt Spiritus ſanctificationis, conceptus eſt. Vel certe, quia prædeſtinatus eſt filius Dei, ideo etiam eſſe prædeſtinatum, ut in virtute per ſpiritum ſanctificationis conciperetur. Fateor tamen utramque expoſitionem eſſe duriuſculam. Sed locum hunc ſatis fuſe tractavimus ſupra q. 24.

Expoſitio in locum Luc. 1.

Tertia eſt in ſol. ad 1. circa illa verba Angeli Luc. 1. *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Ubi nomine Spiritus Sancti tertiam Trinitatis perſonam intelligit, cui Chriſti conceptio attribuitur: per virtutem autem Altiſſimi intelligit filium, qui eſt, *virtus altiſſimi*, id eſt, æterni Patris, & obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat aſſumpturus, quo ſuæ divinitatis lumen quodammodo tegens, poſſet ab illa verus Deus, & homo concipi. Quam expoſitionem indicavit Gregor. lib. 18. Mor. cap. 12. Bern. hom. 4. in *Miſſus eſt*, & Gregor. Nyſſ. oratione de ſancta Chriſti nativitate, poſt medium, & Theoph. Luc. 1. ubi per *virtutem altiſſimi*, Verbum etiã divinum intelligit; verbum autem *obumbrandi* aliter interpretatur, nimirum ut idem ſit, quod *contegere, & undique circumdare, & apprehendere Virginem. Sicut gallina*, inquit, *contegens pullos ſuos, eos obumbrare dici poteſt.* Et hæc expoſitio probabilis eſt hoc modo intellecta. Ut autem in ſuperioribus annotavi ex Auguſtin. lib. 3. contra Maxim. in cap. 17. Ariani illa abutebantur, ut Spiritum Sanctum minorem filio facerent, illique ſolum materiæ præparationem, huic vero propriam corporis formationem attribuerent, non ſolum per appropriationem, ſed per proprietatem, inter perſonas opera diſtribuentes. Qui ſenſus hæreticus eſt. Alii ergo per *virtutem altiſſimi*, omnipotentiam Dei Patris potius intelligunt, ut in hac conceptione pater appropriatione quadam intelligatur habere locum generantis, & obumbrantis, & quaſi contegentis Virginem, & loco ſemini Spiritum Sanctum in eam immittentis, cujus opera conciperet. Quam expoſitionem & probat, & latius exponit Janſenius. Mihi vero veriſimilius eſt totum illum ſermonem eſſe de Spiritu Sancto, poſterioremque particulam nihil aliud, quam prioris expoſitionem continere, ac ſi clarius diceret Angelus, Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, ſuaque omnipotenti virtute te proteget, & confortabit, vimque tribuet, ut ſine virginitatis tuæ detrimento poſſis concipere. Ita exponit Euthym. & indicat Damaſc. lib. 3. de fide cap. 1. Neque ab illa Spiritus Sancti obumbratione excluditur, quod idem Spiritus Sanctus mentem Virginis recreaverit, cœleſte refrigerium illi conferens, ut Gregor. loco citato expoſuit. Neque etiam excluditur, quod omnis concupiſcentiæ motum, ac fomitis incendium extinxerit, ut Cypr. exponit ſer. de nativ. Ambr. lib. de myſteriis c. 3. & Beda ibi. Verbum enim *obumbrandi* ſimpliciter explicatum nihil aliud, quam protegere ſignificat, juxta illud. *Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Unde omnes prædictos effectus optime in ſignificatione ſua complectitur.

Quarta eſt in ſol. ad 3. circa illa verba Proverb. 9. *ſapientia ædificavit ſibi domum*, quæ dicit tam de Eccleſia, quam de hoc myſterio intelligi poſſe. Et utraque expoſitio eſt frequens apud Sanctos, ut videre licet in Cypriano epiſt. 63. & Auguſt. 17. de Civit. cap. 20. & aliis, quæ in in proœmio totius materiæ adduximus. Qui ſenſus, licet fortaſſe myſtici ſint, ſublimes tamen ſunt, ac veneratione ſuſcipiendi maxima.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu S.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debeat dici conceptus de Spiritu S. Quia ſuper illud Rom. 2. Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, dicit gloſ. Auguſt. Attendendum, quod non ait de ipſo, ſed ex ipſo: ex ipſo enim cœli ſunt, & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, qui a non de ſubſtantia ſua. Sed Spiritus S. non formavit corpus Chriſti de ſubſtantia ſua. Ergo Chriſtus non debet dici conceptus de Spiritu S. 377.

3. c. 4. n. 1. art. 1. q. 4. & 4. cont. cap. 46. & op. 3 c. 126 Aug. ſt. in lib. de natura boni. c. 27. to. 6.

2. Præterea. Principium activum, de quo aliquid concipitur, ſe habet ſicut ſemen in generatione. Sed Spiritus S. non ſe habuit ſicut ſemen in conceptione Chriſti. Dicit enim Hieron. in expoſitione Catholicæ fidei: non ſicut quidam ſceleratiſſimi opinantur, Spiritum S. dicimus fuiſſe pro ſemine, ſed potentia, ac virtute creatoris dicimus eſſe operatum, id eſt, formatum corpus Chriſti. Non ergo debet dici, quod Chriſtus ſit conceptus de Spiritu S.

Ante med. illius to. 2.

3. Præterea. Nihil unum de duobus formatur, niſi aliquo modo commixtis. Sed corpus Chriſti formatum eſt de virgine Maria. Si ergo Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu S. videtur, quod facta ſit commixtio quædam Spiritus S. & materiæ, quam Virgo miniſtravit, quod patet eſſe falſum. Non ergo Chriſtus debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 1. Antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu S.

Reſpondeo dicendum, quod conceptio non attribuitur ſoli corpori Chriſti, ſed etiam ipſi Chriſto, ratione ipſius corporis. In Spiritu autem Sancto duplex habitudo conſideratur reſpectu Chriſti. Nam ad ipſum filium Dei, qui dicitur eſſe conceptus, habet habitudinem conſubſtantialitatis: ad corpus autem ejus habet habitudinem cauſæ efficientis. Hæc autem præpoſitio, De, utramque habitudinem deſignat, ſicut cum dicimus hominem aliquem eſſe de ſuo patre. Et ideo convenienter dicere poſſumus Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu S. hoc modo, quod efficientia Spiritus S. referatur ad corpus aſſumptum: conſubſtantialitas vero ad perſonam aſſumentem.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Chriſti, quia non eſt conſubſtantiale Spiritui S. non proprie poteſt dici de Spiritu S. conceptum, ſed magis ex Spiritu S. Sicut Ambroſ. dicit in libro de Spiritu S. quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate ejus eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius, qui a patre eſt: ex poteſtate, ſicut ex Deo omnia: quomodo & in utero habuit Maria ex Spiritu S.

Lib. 2. c. 5. non procul a fine, tom. 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuper hoc videtur eſſe quædam diverſitas Hieron. ad quoſdam alios doctores, qui aſſerunt Spiritum S. in conceptione Chriſti fuiſſe pro ſemine. Dicit enim Chryſoſt. ſuper Matth. Unigenito Dei in Virginem ingreſſuro, præceſſit Spiritus S. ut præcedente Spiritu S. in ſanctificationem, naſcatur, ſcilicet Chriſtus ſecundum corpus, divinitate ingrediente pro ſemine. Et Damaſc. dicit in 3. libro. Obumbravit ſuper ipſam Dei ſapientia, & virtus, velut divinum ſemen. Sed hoc facile ſolvitur: quia ſecundum quod in ſemine intelligitur virtus activa, ſic Chryſoſt. & Damaſc. comparant ſemini Spiritum S. vel etiam Filium, qui eſt virtus Altiſſimi. Secundum autem, quod in ſemine intelligitur ſubſtantia corporalis, quæ in conceptione tranſmutatur, negat Hieronymus Spiritum S. fuiſſe pro ſemine.

Hom. 1. in Matth. in opere imperfecto in ult. fol. ante fin. 3. orat. f. c. 2 circ. prin.

Loc. nunc proxime dictis.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in Enchir. non eodem modo dicitur Chriſtus conceptus, aut natus de Spiritu S. & de Maria Virgine, nam de Maria Virgine materialiter, de Spiritu S. vero effective. Et ideo non habuit hic locum commixtio.

Hieron. in loc. citato in argum. cap. 18. 39 & 40.

COMMENTARIUS.

HIc ſolum voluit D. Tho. proprietatem loquutionis explicare, propter illam particulam, *de*, quæ (ut Theologi volunt) conſubſtantialitatem indicat, in quo differt ab illa particula, *ex*, quæ latiorem habet ſignificationem, ſolumque ordinem ſeu habitudinem unius ab alio ſignificat, ut eleganter tractat Auguſt lib. de natura boni contra Manichæos cap. 26. & 27. & D. Th. hic, & aliis locis frequenter. Unde videtur fieri, Chriſtum recte dici ex Spiritu S. conceptum, non tamen de Spiritu S. quia quatenus Spiritus Sancti opera conceptus eſt, non eſt illi conſubſtantialis. In contrarium vero eſt, quia

Chriſtus vere dicitur de Spiritu S. conceptus.

Matt.1.habentur illa verba Angeli. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu S eſt*, quibus reſponderi poſſet in Græco haberi particulam, ἐκ, quę optime verti poſſet per particulam, *ex*, ut vertit, & interpretatur Ambr.lib.2.de Spiritu S. c.5. Tamen quia vulgata lectio habet, *de Spiritu S.* & Eccleſia in ſymbolo confitetur, *conceptum de Spiritu S.* ideo D.Thom.(quem cæteri Theologi in 3.d.4.imitantur) defendit propoſitionem illam in rigore eſſe veram. Quia Chriſtus ſimpliciter dictus ſuppoſitum includit, & pro illo ſupponit, quod eſt conſubſtantiale Spiritui S. & hoc ſatis eſt, ut poſſit dici Chriſtus *de Spiritu S. conceptus*: neque oportet, ut ſecundum eam naturam, in qua conceptus eſt, ſit conſubſtantialis. Unde in ſolutionibus argumentorum recte D. Thom. colligit corpus Chriſti non proprie dici *de Spiritu Sancto*, ſed *ex Spiritu Sancto*. Quia illud eſt quidem ab Spiritu Sancto, ut ab efficiente cauſa: non tamen eſt illi conſubſtantiale, nec pro ſuppoſito ejuſdem ſubſtantiæ ſupponit.

Circa ſolutionem ad 2. de locutione illa, Spiritum Sanctum in hac conceptione fuiſſe *loco ſeminis*, videantur ſupra notata diſp.5.ſect.1.in ſexta probatione 1.concluſ.

ARTICULUS III.

Utrum Spiritus Sanctus dici debeat pater Chriſti ſecundum carnem.

178. 3.d.4. q.1. art.2. q.1. & q. 2. ad 1. ad 4. & in expoſ. lit. ad 2. & 4. contra cap.47. & op.3.c.210 lib. 2. c.3. & 4. 10. 4.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Spiritus S. debeat dici pater Chriſti ſecundum humanitatem. Quia ſecundum Philoſ. in lib. de Generatione animaliū, pater dat principium activum in generatione, mater vero miniſtrat materiam. Sed B. Virgo dicitur mater Chriſti propter materiam, quam in conceptione ejus miniſtravit. Ergo videtur, quod etiam Spiritus Sanctus poſſit dici pater ejus, propter hoc, quod fuit principium activum in conceptione ipſius.

2. Præterea. Sicut mentes aliorum Sanctorum formantur per Spiritum Sanctum, ita etiam corpus Chriſti eſt per Spiritum Sanctum formatum. Sed alii Sancti propter prædictam formationem dicuntur filii totius Trinitatis, & per conſequens Spiritus Sancti. Videtur ergo, quod Chriſtus debeat dici filius Spiritus Sancti, in quantum corpus ejus eſt a Spiritu Sancto formatum.

ar.1.hujus quæſt. *3. Præterea. Deus dicitur Pater noſter ſecundum hoc quod nos fecit, ſecundum illud Deut.32. Nonne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te? Sed Spir. S. fecit corpus Chriſti, ut dictum eſt. Ergo Spiritus S. debet dici pater Chriſti ſecundum corpus ab ipſo formatum.*

Ench c. 40. in prin. 10.3. *Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in Enchir. Natus eſt Chriſtus de Spiritu Sancto non ſicut filius, & de Maria Virgine ſicut filius.*

Reſpondeo dicendum, quod nomina paternitatis, & maternitatis, & filiationis generationem conſequuntur, non tamen quamlibet, ſed proprie generationem viventium, & præcipue animalium. Non enim dicimus, quod ignis generatus ſit filius ignis generantis, niſi forte ſecundum metaphoram, ſed hoc ſolum dicimus in animalibus, quorum generatio eſt magis perfecta. Nec tamen omne, quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomen, ſed ſolum illud quod generatur in ſimilitudinem generantis. Unde ſicut Ench. c. 36 circa princ. to. *Auguſt. dicit, non dicimus, quod capillus, qui naſcitur ex homine, ſit filius hominis: nec etiā dicimus, quod homo, qui naſcitur, ſit filius ſeminis, quia nec capillus habet ſimilitudinem hominis, nec homo, qui naſcitur ex ſemine, habet ſimilitudinem ſeminis, ſed hominis generantis. Et ſi quidem perfecta ſit ſimilitudo, erit perfecta filiatio, tā in divinis, quam in humanis. Si autem ſit ſimilitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine eſt quædam ſimilitudo Dei imperfecta, & in quantū creatus eſt ad imaginem Dei, & in quantum creatus eſt ſecundum ſimilitudinem gratiæ. E ideo utroque modo poteſt homo dici filius Dei, & quia ſcilicet eſt creatus ad imaginē ejus: & quia eſt ei aſſimilatus per gratiam. Eſt autem conſiderandum quod illud, quod de aliquo dicitur ſecundum perfectam rationem, non eſt dicendum de eo ſecundum rationem imperfectā: ſicut quia Socrates dicitur naturaliter homo ſecundum propriam rationem hominis, nunquā dicitur homo ſecundum illam ſignificationem, qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipſe aſſimiletur alteri homini: Chriſtus autem eſt filius Dei ſecundum perfectam rationem filiationis: unde quamvis ſecundum humanam naturam ſit creatus, & juſtificatus: non tamen debet dici filius Dei, neque ratione juſtificationis ſed ſolum ratione generationis æternæ, ſecundum quam eſt filius patris ſolius. Et ideo nullo modo debet dici Chriſtus filius Spiritus S. nec etiam totius Trinitatis.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus conceptus eſt de Maria Virgine materiam miniſtrante in ſimilitudinem ſpeciei: & ideo dicitur filius ejus. Chriſtus autem ſecundum quod homo conceptus eſt de Spiritu Sancto ſicut de activo principio, non tamen ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, ſicut homo naſcitur de patre ſuo, & ideo Chriſtus non dicitur filius Spiritus Sancti.

Ad ſecundum dicendum, quod homines, qui ſpiritualiter formantur a Spiritu S. non poſſunt dici filii Dei ſecundum perfectam rationem filiationis. Et ideo dicuntur filii Dei ſecundum filiationem imperfectam, quæ eſt a tota Trinitate. Sed de Chriſto eſt alia ratio, ut dictum eſt. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium. In corp. 2

COMMENTARIUS.

PLus docet D.Thom. in art. quam proponat in titulo. Cum enim quæſierit, an Chriſtus ratione humanæ conceptionis poſſit dici Spiritus S. filius, reſpondet nec ratione conceptionis, nec ratione creationis, nec ratione juſtificationis poſſe Chriſtum dici filium vel Spiritus S. vel totius Trinitatis. Et de primo quidem membro, quod ad hunc articulum proprie ſpectat, res eſt certiſſima, & omni carens difficultate, Chriſtum ut hominem non poſſe dici filium Spiritus S. propterea quod per efficientiam ejus ſit conceptus. Unde Conc. Tol.11. *Spiritus S.* inquit, *non eſt pater filii incarnati, ne duos filios introducamus*; & Chryſ. hom.2.in ſymb. Apoſt.tom.5. *Non intelligat*, inquit, *patrem Chriſti ſecundum carnem Spiritum Sanctum eſſe*. Idem optime docuit Auguſt. in Enchrid cap. 38.& 39. Rupert. lib.1. de operibus Spiritus Sancti cap. 10. ubi proprie rationem tetigit, quam etiam adduxit D. Thom. in ſol. ad 1. ſcilicet, quia Chriſtus ut homo non procedit ab Spiritu Sancto ſecundum ſimilitudinem ſpeciei: pater autem non dicitur, niſi qui producit ſibi ſimile in natura viventis ex vi productionis. Chriſtus etiam ut homo nō poteſt dici Spiritus Sancti filius.

Alia vero duo membra, quæ tractant de relatione fundata in creatione, vel juſtificatione ſecundum humanitatem, ad hunc locum non ſpectant, & quod D.Th. hic dixit ſine controverſia verum eſt, ſc. Chriſtum non eſſe his nominibus, ſeu titulis filium appellandum, cum nobilior filiatio illi conveniat. Quod præſertim eſt certum, ſi de Chriſto ſimpliciter & abſque additione ulla loquamur. Cum enim ſimpliciter non poſſit appellari creatura, nec vocari poterit abſolute filius ratione creationis. Et eadē ratione non erit filius dicendus propter juſtificationem creatam, quia ſimpliciter non eſt ſanctus per participationem, ſed per eſſentiam. An vero Chriſtus in quantum homo poſſit dici creatura, & conſequenter an habeat relationem creaturæ ad Deum, quæ per metaphoram, & lato modo, filiatio vocatur, ſupra q.16. tractatum eſt. Et de re quidem non dubium, quin talis relatio in Chriſtum ut hominem conveniat, conſultius tamen eſt non appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquivocationem, & occaſionem erroris, cum talis relatio, vera filiatio non ſit. De alia vero relatione Chriſti, vel hominis, fundata in gratia ſanctificante, vel unionis, vel habituali, ſupra q 23. fuſe ſatis diſputatum eſt.

ARTICULUS IV.

Utrum B. Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Chriſti.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Chriſti. Dicit enim Damaſc. in 3. lib. quod Spiritus S. ſupervenit Virgini, purgans ipſam, & virtutem ſuſceptivam Verbi Dei tribuens, ſimul autem & generativam. Sed virtutem generativam paſſivam habebat a natura ſicut & qualibet fœmina. Ergo dedit ei virtutem generativam activā, & ſic aliquid active egit in conceptione Chriſti. 179. Infra q.31 art.4 ad 2 & 3. diſ.3. q.2. art.1. lib.3. c.2. parum ante med.

2. Præterea. Omnes virtutes animæ vegetabilis ſunt virtutes activæ: ſicut Commen. dicit in 2. de Anima. Sed potentia generativa, tam in mare, quam in fœmina pertinet ad animam vegetabilem: ergo tam in mare, quam in fœmina active operatur ad conceptionem prolis.

3. Præ-

3. *Præterea. Fœmina ad conceptionem prolis materiam miniſtrat, ex qua naturaliter corpus prolis formatur. Sed natura eſt principium motus intrinſecum; ergo videtur, quod in ipſa materia, quam B. Virgo miniſtravit ad conceptum Chriſti, fuerit aliquod principium activum.*

Sed contra eſt, quod principium activum in generatione dicitur ratio ſeminalis. Sed ſicut Auguſt. dicit 10. *ſuper*

Lib. 10. c. 20. tom. 3.

Geneſ. ad literam: corpus Chriſti in ſola materia corporali, per divinam conceptionis, formationiſque rationem de Virgine aſſumptum eſt, non autem ſecundum aliquam rationem ſeminalem humanam. Ergo B. Virgo nihil active fecit in conceptione corporis Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quod quidam dicunt B. Virginem aliquid active operatam eſſe in conceptione Chriſti, & naturali virtute, & ſupernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt, quod in qualibet materia naturali eſt aliquod activum principium: alioquin credunt, quod non eſſet tranſmutatio naturalis. In quo decipiuntur: quia tranſmutatio dicitur naturalis propter principium intrinſecum, non ſolum activum, ſed etiam paſſivum. Expreſſe enim dicit Philoſ. in 8. *Phyſ. quod in gravibus, &*

l. 8. tex. 29. 30. 31. 32. &c. tom. 2

levibus eſt principium paſſivum motus naturalis, & non activum. Nec eſt poſſibile, quod materia agat ad ſui formationem: quia non eſt actu. Nec eſt etiam poſſibile, quod aliquid moveat ſeipſum, niſi dividatur in duas partes, quarum una ſit movens, & alia ſit mota: quod in ſolis animatis contingit: ut probatur 8. *Phyſic.*

lib 8. tex. 30. tom. 2.

Supernaturali autem virtute: quia dicunt ad matrem requiri, quod non ſolum materiam miniſtret (quæ eſt ſanguis menſtruus) ſed etiam ſemen, quod commixtum virili ſemini habet virtutem activam in generatione. Et quia in B. Virgine nulla fuit facta reſolutio ſeminis propter integerrimam ejus virginitatem, dicunt, quod Spiritus S. ſupernaturaliter ei tribuit virtutem activam in conceptione corporis Chriſti, quam aliæ matres habent per ſemen reſolutum. Sed hoc non poteſt ſtare, quia cum quælibet res ſit propter ſuam operationem (ut dicitur ſecundo de cœlo)

lib. 2. tex. 27. tom. 2.

natura non diſtingueret ad opus generationis ſexum maris, & fœminæ, niſi eſſet diſtincta operatio maris ab operatione fœminæ. In generatione autem diſtinguitur operatio agentis, & patientis. Unde relinquitur quod tota virtus activa ſit ex parte maris: paſſio autem ex parte fœminæ. Propter quod in plantis, in quibus utraque vis commiſcetur, non eſt diſtinctio maris, & fœminæ. Quia igitur B. Virgo non hoc accepit, ut eſſet Pater Chriſti, ſed mater, conſequens eſt quod non acceperit potentiā activam in conceptione Chriſti, ſive aliquid egerit; ex quo ſequitur ipſam fuiſſe patrem Chriſti: ſive nihil egerit, (ut quidam dicunt) ex quo ſequitur hujuſmodi potentiam activam ſibi fruſtra fuiſſe collatam. Et ideo dicendū eſt, quod in ipſa conceptione Chriſti, B. Virgo nihil active operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtravit. Operata tamē eſt ante conceptionem aliquid active, præparando materiam, ut eſſet apta conceptui.

Ad primum ergo dicendum, quod illa conceptio tria privilegia habuit, ſcil. quod eſſet ſine peccato originali: quod eſſet non puri hominis, ſed Dei, & hominis: item quod eſſet conceptio Virginis. Et hæc tria habuit a Spiritu S. Et ideo dicit Damaſc.

Loc. citat. in argum.

quantum ad primum, quod Spiritus S. ſupervenit Virgini purgans ipſam, id eſt, præſervans, ne cum peccato originali conciperet. Quantum ad ſecundum dicit, & virtutem ſuſceptivam Verbi Dei tribuens, id eſt, ut conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium dicit, ſimul autem, & generativam, ut ſcilicet manens virgo poſſet generare, non quidem active, ſed paſſive: ſicut aliæ matres hoc conſequuntur ex ſemine viri.

Ad ſecundum dicendum, quod potentia generativa in fœmina eſt imperfecta reſpectu potentiæ generativæ, quæ eſt in matre. Et ideo ſicut in artibus, ars inferior diſponit materiam, ars autem ſuperior inducit formam, ut dicitur in 2. *Phyſ.*

li 2. Phyſ. tex. 25. tom. 2.

ita etiam virtus generativa fœminæ præparat materiam, virtus autem activa maris format materiam præparatam.

Ad tertium dicendum, quod ad hoc, quod tranſmutatio ſit naturalis,

In cor. ar.

non requiritur, quod in materia ſit principium activum, ſed ſolum paſſivum, ut dictum eſt.

COMMENTARIUS.

HUic articulo non exiſtimavi addendum eſſe commentarium. Nam multa philoſophica, quæ D. Thom. in eo attingit, ſi diſcutienda eſſent, longam requirerent diſputationem a noſtro inſtituto ſatis alienam. Quæ vero ad myſterium conceptionis Chriſti explicandum neceſſaria fuerint, in ſequenti diſputatione attingemus commodius.

DISPUTATIO X.

In tres ſectiones diſtributa.

De cauſis, quæ humanam Chriſti conceptionem ex Virgine operatæ ſunt.

QUod fuerit in Chriſto humana conceptio, diſputari non oportet, cum in ſuperioribus tractando de ipſo Incarnationis myſterio, & de dignitate matris Dei, ejuſque virginitate ſatis ex principiis fidei probatum ſit. Quid etiam ſit hæc conceptio, diſputationem non requirit, cum hæc quæſtio cæteris hominibus communis ſit: id vero, quod in Chriſti conceptione fuit proprium, explicatis cauſis, & modo ejus conſtabit. Hoc igitur in hac, & in ſequenti diſputatione præſtandum eſt. Ex quatuor autem cauſis, quæ ad naturales effectus concurrere ſolent, finalis in præſenti diſputatione clara eſt. Proximus enim finis hujus conceptionis fuit, ut gigneretur homo Deus.

Tom. 1. diſput. 2. ſect. 3. & diſp. 5. per totam.

Unde omne id, quod fuit incarnationis finis, poteſt dici finalis cauſa hujus conceptionis, de qua re in 1. q. hujus 3. p. ſatis dictum eſt. Cauſa formalis propria, & intrinſeca conceptionis hujus fuit vera anima rationalis vero corpori humano unita: unde hoc ipſum corpus, ſeu materia ejus fuit intrinſeca materialis cauſa ejuſdem conceptionis, de quibus in q. 4. 5. & 6. hujus 3. p fuſe diſſeruimus; nō eſt ergo, quod ſine utilitate eadem repetamus. Idem enim eſt dicere Verbum aſſumpſiſſe verum corpus humanum, veramque animam rationalem, & dicere hæc intrinſeca humanæ conceptionis ejus fuiſſe principia. Supereſt igitur tantum, ut de cauſa miniſtrante materiam, & per modum matris concurrente ac de efficiente cauſa dicamus.

SECTIO I.

Quomodo B. Virgo materiam miniſtraverit, ex qua conceptus fuit Chriſtus.

INquiro potius, quomodo hoc factum ſit, quam an ſit factum, quia ſuppono B. Virginem veram Chriſti, ac Dei fuiſſe matrem, hoc enim tanquam primum fundamentū hujus materiæ in diſp. 1. hujus tomi tactum, probatumque eſt. Ex quo nunc infero id, quod de fide etiam certum eſt, Chriſtum ex ſubſtantia Virginis fuiſſe conceptum:

Chriſtus ex ſubſtā-tia Virginis conceptus.

hoc enim neceſſarium eſt, ut ipſa fuerit vera ejus mater, & propterea dixit Paul. ad Gal. 4. *Miſiſſe Deum filium ſuum factum ex muliere*, id eſt, ſubſtantia ejus. Et eandem vim habet verbum illud ad Rom. 1. *Qui factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem*, & illud Angeli, Luc. 1. *Quod enim ex te naſcetur ſanctū*. Ut enim inquit Athan. ſerm. contra omnes hæreſes, *ſi dixiſſet, per te, veriſimile aliquid haberet impudentia eorum, qui dixerunt Verbum tranſiiſſe per Virginem tanquam per canalem; cæterum cū dicat, ex te, clare demonſtrat Verbum aſſumpſiſſe ex ea humanum templum.* Quod fere eodem modo ponderaverat Ambr. lib. de Incar. Dom. ſacram. c. 6. & optime Aug. afferens prædicta tria teſtimonia, ſer. 193. de tempore. Et ad hoc confirmandum valent omnia, quæ ſupra adduximus, & ad probandum Deiparā eſſe veram matrem Chriſti, & ad oſtendendum Chriſtum, & Virginem ducere genealogiam ex David. Nam recte dixit Theod. Dial. 2. *ſi Chriſtus non ſumpſit ſubſtantiam corpoream ex Virgine, vanæ ſunt omnes promiſſiones antiquis Patribus factæ.* Nam multo minus ſumpſiſſet ex illis, quia non niſi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit. Et hac etiā ratione dicitur Chriſtus *contentus in antiquis parentibus* ſeu *in lumbis eorum*, ut citato loco tractavimus. Unde Aug. l. 2. de gratia Chriſti, ſeu peccato originali c. 27. notat, ideo Abraham juſſiſſe ſervum ſuum ponere manum *ſub femore ſuo* ad jurandum Gen. 24. quia caro Chriſti de illo femore propaganda erat, quod etiam notavit Chryſ. orat. quadam ſuper illum locum, quę inter quaſdam nondum Latinas factas circumfertur. Denique veritas hæc definita eſt in omnibus Conciliis, quæ de hac materia tractant. Eph. Chalced. V. Synod. act. 8. can. 2. VI. Synod. act. 11. & act. 13. c. 2. Lateran. ſub Martino I. & aliis, quę in citatis locis late adduximus: tradunt etiam frequenter Patres; præſertim videri poſſunt Damaſc. lib. 3. c. 2. & 3. lib. 4. c. 15. & Ambr. dicto lib. de Incarn. Dominicæ ſacram. c. 9. Aug. contra Epiſt. fundam. c. 7. Ratio autem a

priori eſt divina voluntas,quæ ſtatuit Chriſti conceptionem,& incarnationem hoc modo fieri.A poſteriori vero optima ratio eſt.Nam ſi nihil de Virgine erat ſumpturus, quorſum per illam tranſiret, & naſceretur, niſi fortaſſe, ut nos deciperemur?Nam ſi B.Virgo nihil de ſuo in eum tranſtulit, revera non peperit filium ſuum, ſed protulit effectum alienum. Conjecturæ autem,ſeu congruentiæ ſunt omnes,quibus ſupra oſtendimus decuiſſe Deum naſci ex fœmina,& fieri filium ejus:itemque ad vincendum dœmonem oportuiſſe aſſumere naturam ex eadem maſſa,quæ in primo homine lapſa fuerat,ut hoc modo medicina eſſet magis accommodata vulneri, & ſatisfactio quadam ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quam Deus fuerat offenſus.Propter quod ad Hebr.2. dicitur, *qui ſanctificat, & ſanctificantur, ex uno omnes*: & infra: *Quia pueri communicaverunt carni, & ſanguini,& filius Dei participavit eiſdem*.

In conceptione Chriſti ſuum ſanguinem Virgo miniſtravit.

Secundo ex eodem principio infertur Chriſtum conceptum eſſe ex puriſſimis ſanguinibus Beatiſſimæ Virginis, ipſa ſuum ſanguinem miniſtrante eo modo, quo veram humanam generationem ex parte matris fieri neceſſe eſt, ut explicando art.5.D.Thom.in q.31.dictum eſt,& eleganter explicat Soph.in ſua epiſtola.

Objectio.

Difficultas igitur tantum ſupereſt,quomodo potuerit B. Virgo ita miniſtrare materiam ad Chriſti conceptionem,ut vere, ac proprie maternum concurſum hac in parte præſtiterit.Et ratio difficultatis eſt. Primo,ex parte ipſius materiæ, nam aliæ matres partim miniſtrant ſanguinem,partim etiam ſemen.Nam juxta Galeni ſententiam lib.1.de ſemine, fœtus non tantum formatur ex ſanguine tanquam ex materia, ſed etiam ex ſemine fœmineo,& virili, quoad partes ſolidiores, quales ſunt venæ,arteriæ,nervi,& ſimiles,quæ facilius ex re craſſa,& viſcoſa,cujuſmodi ſemen eſt,quam ex ſanguine formantur.Quam ſententiam Medici,&Philoſophi frequentius ſequuntur: at B.Virgo non miniſtravit ſemen; ergo non habuit plenum concurſum maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipſius ſanguinis eſt difficultas,quia aliæ fœminæ miniſtrant ſanguinem menſtruum ad formationem fœtus. B. autem Virgo ex puriſſimis ſanguinibus Chriſtum concepit. Denique in modo miniſtrandi eſt difficultas,quia aliæ fœminæ miniſtrant modo,& facultate vitali, quia generare, & concipere eſt actus vitæ vegetativę,qui requirit tempus,ſucceſſionem,& modum a natura præſcriptum:quę omnia in hac conceptione ſervata non ſunt,quia(ut diſput.ſequenti dicemus) Spiritus Sanctus infinita ſua virtute ſubito formavit prolem.Nec ſatisfaciet, ſi quis reſpondeat, ut B.Virgo dicatur concepiſſe Chriſtum ex ſua ſubſtantia,ſatis eſſe, quod ex ipſius ſanguine Chriſti corpus fuerit formatum, quacunque ratione id factum ſit. Hoc enim revera non eſt ſatis ad veram conceptionem humanam, neque ut B.Virgo ſit vere mater: ſicut neque Adam dici potuit pater,aut mater,eo quod Eva fuerit de coſta ejus formata, nec B. Virgo diceretur vere peperiſſe filium, niſi per naturales vias illum emiſiſſet, neque etiam fuiſſet vera conceptio, ſi (ut quidam dixerunt) Chriſti corpus non in utero, ſed in corde, aliave parte corporis formatum eſſet. Neceſſarium ergo eſt, ut conceptio facta fuerit ex materia a natura determinata ad formationem humanæ prolis, & modo vitali, ac humano, aliàs revera non fuiſſet vera conceptio, nec B.Virgo vera mater evaſiſſet.

Reſpondetur, difficultatem hanc multum ex principiis philoſophicis pendere,quæ hoc in loco examinanda non ſunt,ſed ſupponenda. Solum oportet,ut Theologus advertat,Philoſophiam ſubditam eſſe debere,& ſubordinatam Theologiæ;hujus enim veritas certior eſt,& quodammodo regula philoſophicæ veritatis,ita ut nihil poſſit eſſe in philoſophia verum, quod Theologicis principiis ſit contrarium. Duo igitur principia hic certa eſſe oportet. Alterum eſt B. Virginem concepiſſe,integerrima,prorſuſque illibata manente illius virginitate. Alterum ita concepiſſe, ut proprie, ac vere mater effecta ſit: quæ duo in ſuperioribus demonſtrata ſunt.

B. Virgo Chriſtum in utero concepit.

Ex his infertur primo, B. Virginem concepiſſe filium in utero, & in loco fœminei corporis ad concipiendum fœtum a natura deſtinato. Quod optime convincit Cajetan.hic q.31.art.5. contra quoſdam, quos ſuo tempore dixiſſe refert factam eſſe conceptionẽ in corde;hoc enim eſt contra verba Evangelii.*Ecce concipies in utero*, Luc.1. & contra illa verba ejuſdem Luc. 2. *cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante*. Nam eſſe prægnantem,uterum gravidam manifeſte indicat.Quod clarius dixit Matt.1. *Inventa eſt in utero habens de Spiritu S.* Repugnat etiam rationi,& veritati conceptionis,partus,& maternitatis, ut objiciendo tactum eſt.Secundo infertur concurriſſe in ea conceptione omnia,quæ neceſſaria ſunt ad humanam ſeu maternam filii generationem:ſi enim aliquid ex neceſſariis defuiſſet,non fuiſſet vera conceptio.

Reſponſio ad objectionem in oppoſitũ.

Ad primam ergo partem difficultatis propoſitæ reſpondeo, ſi ſemen maternum ſimpliciter neceſſarium eſt ad concipiendum filium,conſequenter dicendum eſſe B. Virginem per naturalem facultatem partem ſanguinis in ſemen convertiſſe, idque ad debitum locum conceptionis tranſmiſiſſe.Quod inter Scholaſticos abſque formidine concedit Rich. in 3.d 4. art.2.q.1. citatur etiam Mantuanus *tractatu de conceptione Chriſti*. Qui tamen ita ſenſerit, conſequenter dicere debet, illam ſeminis tranſmiſſionem factam eſſe ſine ulla inordinatione, & voluptate, aut aliquo motu concupiſcentiæ, vel Spiritu Sancto obumbrante,vel quia ſubito, & abſque ulla commotione, naturalium membrorum facta eſt. Et inde fit, ut non magis deroget integritati,& puritati virginitatis, quam ſolius ſanguinis tranſmiſſio. Unde etiam dicendum eſt,quando ſancti dicunt formatum eſſe Chriſti corpus ex puriſſimis ſanguinibus, vel a majori, potiori, & certiori parte materiam hanc nominaſſe,vel certe ſub illa neceſſariam ſeminis partem comprehendiſſe, quia ſemen quodammodo ſub ſanguine comprehenditur, quia ex ſanguine decocto, & depurato conficitur.

Et hæc ſententia probabilis eſt, incerta tamen, neque *frequenter in ore verſanda*, ut Bonavent. dixit in 3. d.4. art.2.q.1. Unde ſatis pium,& probabile etiam eſt,ſi quis velit ſentire cum D.Thom. hic q.31. art.5. ad 3. conceptionem hanc abſque ulla ſeminis tranſmiſſione perfectam eſſe, ſi proprie, & rigoroſe de ſemine loquamur. Hoc enim dictis Sanctorum, & perfectioni virginitatis magis eſt conſentaneum,& philoſophicæ doctrinæ non repugnat, & ſi repugnaret, potius eſſet Theologiæ accommodanda,quam e contrario. Primum enim Ariſt.1. de Generat. Animal.c.20.& lib.2.c.4. in univerſum negat fœminam emittere ſemen;aut ex illo formari fœtum: ſed ſolum ex ſanguine.Deinde,quamvis totum hoc Ariſtoteli nõ concedamus, eſt enim creditu difficile,propter rationes,& experimenta, quæ Medici afferunt, licet(inquam) fateamur poſſe fœminam conficere ſemen, & illud eſſe poſſe partem materiæ,ex qua formatur fœtus:nihil eſt tamen,quod nos cogat ad dicendum illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad formationem prolis. Quia cum ſanguis,&ſemen parum in ſubſtantia differant,& ex ſanguine facile poſſit elaborari ſemen,cur non poterit etiam naturali modo fieri, ut quamvis interdum fœmina non emittat ſemen, ſi ſufficientem ſanguinis copiam miniſtret, & virile ſemen ſit efficax, ac etiam copioſum, hoc ad naturalem generationem ſufficiat?Pretereà Galenus ait non ſolum ſemen fœmineum, ſed etiam virile materialiter concurrere ad formationem fœtus: non eſt autem dubium,quin poſſit interdum unum eſſe in majori quantitate,quam aliud,& e converſo; ergo eadem ratione, etiam ſi alterutrum deſit quoad materialem partem, vel etiamſi ſit ſterile,vel ita indiſpoſitum,ut ſit ineptum ad formationem prolis,ſi tamen ille defectus ex alia parte, vel ex abundantia, & optima qualitate ſanguinis ſuppleatur,id ſatis,ſuperque erit ad humanam generationẽ. Denique cum hæc materia ſanguinis & ſeminis reſpectu prolis ſit veluti remota,non eſt cur applicatio ejus in tali diſpoſitione ſit ſimpliciter neceſſaria.Quia ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia,per vim formativam poterit ea diſpoſitio,quæ neceſſaria fuerit,effici,ac ſuppleri.Cum ergo hæc materia neceſſaria ſimpliciter non videatur,ſatis conſentaneum eſt credere,in Beatiſs.Virgine nõ fuiſſe aſſumptam,ſed ſolum ſanguinem,ex quo,ſicut Spiritus S. ſupplevit id,quod defuit virilis ſeminis,ita etiam formavit,quidquid ex fœmineo ſemine formari poteſt.

Semen fœminæ non eſt ſimpliciter neceſſarium ad prolis formationem, ſed ſufficit ſanguinis miniſtratio.

B. Virgo in Chriſti cõceptione materiam ſanguinis miniſtrat, nõ ſeminis.

Objici tamen poſſunt verba Bedæ libr.4. in Luc. cap.49. ubi ex profeſſo videtur probare Chriſtum fuiſſe conceptum ex ſemine Virginis. *Quæ enim conſequentia*, inquit, *ejus lacte credatur nutritus, cujus ſemine negatur eſſe conceptus, cum ex unius ejuſdemque fontis origine ſecundum Phyſicos, uterque liquor*

liquor emanet? Reſpondetur ibi ſolum agere contra hæreticos, ut probet Chriſtum eſſe conceptum de ſubſtantia Virginis, & illam vocat *ſementinam materiam*, ut ex verbis antecedentibus conſtat, & ſequentibus, ſic enim ait: *Niſi forte putanda eſt Virgo, ſementinam ſuæ carnis materiam nutriendo in carne Dei filio ſuggerere potuiſſe, incarnando autem quaſi majori, & inuſitato miraculo minime potuiſſe*: ubi conſtat per *ſementinam materiam* non intelligere ſemen proprie dictum: non enim illud eſt, quo nutritur fetus, ſed ſanguis. Utraque harum ſententiarum eſt probabilis: dicamus ergo materiam hujus conceptionis fuiſſe ſanguinem, nec contendamus, an ſanguis ille, quem B. Virgo ad conceptionem Chriſti miniſtravit, fuerit tantum ſanguis rubeus, vel jam ita decoctus, ut albus effectus ſit, vel in utraque diſpoſitione. Sive enim uno, ſive altero modo dicatur, nihil virginitati, & puritati Deiparæ derogatur: & ſine dubio aſſerendum eſt in ea diſpoſitione illum miniſtraſſe, in qua juxta debitum naturæ ordinem, miniſtrari a matribus ſolet: quæ autem ſit illa diſpoſitio ex naturali Philoſophia petendum eſt: & tractat prolixe Cajet. 22. q. 134. art. 12.

Ad alteram partem de ſanguine menſtruo, quidam concedunt, etiam corpus Chriſti formatum eſſe ex ſanguine menſtruo Virginis, Abulenſ. Matt. 1. q. 25. & Levit. 12. q. 5. Alii vero negant, quia is ſanguis imperfectus eſt, & quodammodo ad corruptionem tendens, de quo legi poteſt Cajet. 22. q. 154. ar. 12. Tamen hæc quæſtio poteſt eſſe de nomine. Certum eſt enim juxta veriorem Philoſophorum, & Medicorum ſententiam, ſanguinem, ex quo formatur fætus, non eſſe ſanguinem corruptum, ſed purum, perfectiuſque decoctum, ut D. Th. ſupra q. 31. art. 3. docuit, & ibi ex Ariſt. Aug. & aliis diximus: quia tamen natura providit, ut fœminæ propter neceſſitatem generationis hoc ſanguine abundarent, quando illi neceſſarius non eſt ad formationem, vel nutritionem fetus, providit etiam modo, quo certis, definitiſque temporibus expelleretur, & fortaſſe quando eſt in eo ſtatu, ut expellendus ſit, jam eſt imperfectus, & ad corruptionem tendens, & quaſi excrementum quoddam, & tunc conſuevit appellari *Sanguis menſtruus*. Et hoc ſenſu non formatur fœtus ex ſanguine menſtruo, ut ſic, id eſt in eo ſtatu conſtituto, formatur tamen ex illomet ſanguine, qui niſi formando fœtui deſerviret, menſtruus eſſet.

Chriſtus ex ſanguine menſtruo Virginis non eſt formatus.

Ad tertiam difficultatis partem de modo hujus conceptionis, dicendum eſt quæſtione ſequenti. Et quod ad vim effectricem pertinet, dicemus in ſectione ſequenti: nunc breviter reſpondeo, in conceptione tres actiones diſtingui poſſe. Prima eſt congregatio ſanguinis materni in utero. Secunda, formatio fœtus remota. Tertia, ultima diſpoſitio, & informatio fœtus. Quod ſi comprehendamus etiam nutritionem prolis, qua uſque ad perfectionem, & quaſi maturitatem perducitur, id eſt, uſque ad nativitatem (nam hæc eſt veluti perfectio, & conſummatio conceptionis) in illa diſtingui poterunt illæ tres actiones proportione ſervata, quia neceſſe eſt, & miniſtrari nutrimentum, ſeu materiam nutritionis, & diſponi, ac tandem converti, & animari: tamen in hac poſteriori parte nulla eſt difficultas: tum quia eſt veluti extrinſeca conceptioni: tum etiam quia poſt Chriſtum conceptum, reliqua naturali modo perfecta ſunt, Virgo enim alimentum præſtabat puriſſimum & perfectiſſimum eodem genere actionis, & motus, quo aliæ matres, quia nihil erat quod impediret: neque eſt ulla ratio, & fundamentum ad miracula non neceſſaria confingenda. Quod autem pertinet ad tres priores actiones, duæ poſtremæ non pertinent proprie ad miniſtrationem materiæ, ſed ad formationem, de qua ſect. ſequenti dicendum eſt: tantum ergo ſupereſt prima actio, quæ naturaliter ſit per naturalem facultatem ipſius uteri, qui ſuſcepto virili ſemine, vel ab illo quaſi excitatus, aut fortaſſe etiam adjutus, ſtatim attrahit ex venis ſanguinem formando fœtui convenientem. Hanc ergo actionem etiam habere potuit B. Virgo, ut vitali modo hunc ſanguinem miniſtraret: ſolum duplici ratione fuit illa actio miraculoſa. Primo, quia abſque ſuſceptione virilis ſeminis, facer illius venter ſanguinem attraxit ſupplente Spiritu S. vim illam, quam virile ſemen confert ad hujuſmodi actionem, vel certe altiori modo excitando illam facultatem activam, ut ſuam actionem exerceret. Secundo, quia illa attractio multo breviori tempore, quam naturaliter poſſet, effecta eſt. Hæc autem duplex ratio miraculoſe operandi non eſt contra rationem veræ generationis, quia non mutavit eſſentialem rationem illius actionis, nec vitalem modum, ſed accidentaliter potius illum perfecit. Et eadem ratione addendum eſt, ſi fortaſſe ſanguis Virginis prius non erat ſatis diſpoſitus ad formationem prolis, ea nimirum diſpoſitione, quæ proxime antecedit efficaciam ſeminis, divinitus fuiſſe Virginem confortatam, ut ſubito illam diſpoſitionem efficeret, impediendo materiæ repugnantiam, vel alio ſimili modo. Poteſt autem facile hoc miraculum evitari, ſi dicamus divina providentia factum eſſe, ut B. Virginis corpus ita nutriretur, & gubernaretur, ut in eo momento haberet ſanguinem recte præparatum, & aptiſſimum ad Chriſti conceptionem.

SECTIO II.

Utrum ſolus Spiritus Sanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis humanæ Chriſti ex Virgine.

NOn intendimus excludere duas alias Trinitatis perſonas, ſupponimus enim opera Trinitatis ad extra eſſe indiviſa quo ad effectionem: & ita quamquam appropriate hoc opus tribuatur Spiritui Sancto, commune tamen eſſe totius Trinitatis. Senſus ergo quæſtionis eſt, an ſit excludenda omnis alia cauſa creata proxime efficiens, & ſolum poteſt proprie eſſe quæſtio de perſona humana, patre ſcilic. aut matre, quia nulla eſt alia cauſa per ſe, ac propria generationis humanæ.

Supponimus autem ſecundo, in hac conceptione nullum hominem habuiſſe efficientiam ullam, quia non eſt opera viri effecta, & quoad hoc certum eſt, Spiritum ſanctum adhibuiſſe omnem vim activam, quam virile ſemen ſolet in conceptione exercere. Quod totum de fide certum eſt, & ſupra probatum, cum de virginitate Deiparæ ageremus. Tota ergo quæſtio ad Virginem revocatur, an ſcilic. ipſa operata fuerit effective cum Spiritu Sancto, vel ſolus Spiritus Sanctus ſine ipſa.

Suppono autem tertio, in Chriſti conceptione interveniſſe duo, nimirum formationem corporis, uſque ad unionem illius cum anima (quam ſuppono a ſolo Deo creari) & unionem totius humanitatis cum Verbo. Hic non agimus de efficientia hujus unionis, quia hæc intrinſece non ſpectat ad humanam generationem, & quia de cauſis ejus ſuperius q. 2. dictum eſt; agimus ergo de actione illa, quæ verſatur circa corpus uſque ad perfectam diſpoſitionem, & unionem cum anima.

Suppono quarto, B. Virginem habuiſſe omnem efficientiam, quam neceſſe eſt habere fœminam, ut vera mater ſit, ut ex dictis in præcedenti ſectione manifeſtum eſt. Unde præter actionem illam antecedentem, qua mater diſponit remote, miniſtratque materiam (de qua jam diximus) certum videtur habuiſſe Virginem aliquam actionem quaſi concomitantem, quam ſine dubio omnes matres habent, quamdiu in utero formatur corpus, ut recte docuit D. Th. in 3. d. q. 2. art. 1. Quia ipſe maternus uterus calore ſuo naturali, & ſpiritibus vitalibus fovet, & conſervat ſemen, & multum juvat ad bonam diſpoſitionem, & complexionem corporis. Quæ actio in aliis fœminis durat per quadraginta, vel octoginta dies uſque ad perfectam conceptionem; B. autem Virgo, quia in ea conceptio ſubito perfecta eſt, non ideo privari debuit hac efficientia, & ideo ei datum eſt, ut ſubito efficeret totam illam diſpoſitionem, quam hoc modo, & per has qualitates in naturali tempore effectura erat. Igitur quæſtio ſolum ſupereſt de principali illa actione, quæ proprie dicitur formatio fœtus, quæ conſiſtit in organizatione corporis uſque ad ultimam diſpoſitionem.

De qua duplex eſt Theologorum opinio. Prima affirmat, quidquid eſt efficientiæ in illa actione, tribuendum eſſe ſoli Spiritui Sancto, & B. Virginem materiam miniſtraſſe dumtaxat. Ita D. Th. hic & quæſt. ſeq. a. 4. ad 2. & Cajet. hic, & in 22. q. 154. a. 12. Richar. in 3. diſt. 3. a. 2. q. 2. Capreol. d. 4. & ibi Palud. q. 2. in fine, & Marſil. q. 5. a. 2. Fundamentum Philoſophicum eſt, quia putant hi Doctores cum Ariſtot. 1. de gener. animal. c. 20. & lib. 2. c. 4. in omni humana generatione matrem non concurrere active, ſed ſolum miniſtrare materiam. Theologicum autem fundamentum D. Th. fuit, ne concederet Virginem in hac conceptione emiſiſſe ſemen, quia hoc puritati, &

ti, & virginitati ejus derogare videtur. Quod tamen neceſſarium fuiſſet, ſi B. Virgo aliquid effectura erat, nam tota vis activa in humana generatione eſt medio ſemine. Neque enim ſatisfacit, ſi quis dicat, quamvis aliæ matres efficiant per ſemen, Virgini ſupernaturaliter datum eſſe, ut ſine ſemine haberet totam illam efficientiam, quam aliæ matres habere ſolent. Hoc (inquam) non ſatisfacit, quia ſi hæc efficientia fœminæ neceſſaria eſt ad generationem humanam, & in ea fundatur ratio, & relatio matris, ut B. Virgo genuerit tanquam vera mater, neceſſe eſt, ut per facultatem hanc animæ vegetantis, & per vitalem actum ejus genuerit; hæc autem facultas non eſt niſi vel ad formandum ſemen, vel in virtute, quæ in illo reſidet; ergo, ſi ab his non proceſſit actio, non fuit vera generatio; ergo, ut dicamus Virginem non emiſiſſe ſemen, & nihilominus vere genuiſſe, dicendum eſt, ex parte matris generationem humanam non conſiſtere in actione ſeminis, ſed ſolum in miniſtratione materiæ.

Secunda ſententia eſt, B. Virginem effective operatam eſſe cum Spiritu Sancto ad Chriſti conceptionem. Hanc ſequuntur plures Theologi in 3. diſt. 4. Bonavent. a. 2. q. 1. Scot. & Gabr. q. unica, & Major. q. 3. Fundamentum eorum eſt, quia ſentiunt cum Galen. 14. lib. de uſu partium, & lib. 2. de ſemine, fœminas concurrere effective ad generationem prolis emittendo ſemen debile quidem, & imperfectum, & ideo per ſe inſufficiens, ut ipſum ſolum formet fœtum, non tamen carens omni vi agendi, conjunctum enim cum ſemine viri unum integrum generationis inſtrumentum componit. Quam ſententiam Galenus variis experimentis, & rationibus probat. Ea vero ſuppoſita concludunt prædicti Theologi, B. Virginem in conceptione Chriſti adhibuiſſe eamdem vim, quam aliæ matres adhibere ſolent. Tum quia Spiritus Sanctus ſolum ſupplevit defectum patris. Tum quia aliàs ipſa non fuiſſet vera, ac perfecta mater Chriſti.

Non ſpectat ad præſentem locum, ut controverſiam inter Ariſtotelem, & Galenum dirimamus: eſt enim valde difficilis, & ambigua, & non poteſt hoc loco pro dignitate tractari, neque hujus materiæ gravitas id patitur, obiter autem, & ſine ſufficienti examine illā definiendo, injuria tantis Philoſophis fieret: præſertim quia ſi cum Ariſtotele ſentiamus, recte ſequitur B. Virginem non habuiſſe in conceptione Chriſti efficientiam: Si vero cum Galeno teneamus fœminas habere vim ad miniſtrandum ſemen efficax, & operativum ſimul cum ſemine viri, non ideo neceſſario cogimur fateri B. Virginem transfudiſſe hoc ſemen in matricem, & per illud cooperatam fuiſſe conceptioni. Quia quamvis fœmina poſſit tale ſemen præſtare, non inde fit, illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem, ſicut ſupra de materiali ſemine dicebamus. Quia virtus activa hujus ſeminis ejuſdem rationis erit cum ſemine virili, & ſolum concurrent ut partes unius agentis integri; ergo poſſet tam efficax, & copioſum eſſe ſemen virile, ut etiam ſi maternum deficiat, ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia, illud ſolum ſufficiat ad efficiendam conceptionem. Patet conſequentia, quia vis activa, quæ completur ex quantitate, ſeu partibus integralibus ejuſdem rationis, ablata una parte poteſt per aliam ſimilem ſuppleri. Nihil enim refert, quod ſemen ſit a viro, vel a fœmina deciſum, ſi alioqui ſit ejuſdem rationis & in ſufficienti quantitate. Eo vel maxime, quod ſemen fœminæ dicitur debile, & parum activum, unde fit, ut ejus vis facile ſuppleri poſſit per nonnullum augmentum virilis ſeminis, vel in quantitate, vel in qualitate illius, quamvis e converſo ſolum fœmineum ſemen non poſſit ſupplere actionem viri, propter remiſſam virtutem, quam habet. Quod ſi hoc verum eſt, ut certe eſt probabile, dicendum erit, quamvis mater poſſit concurrere active, tamen hoc non eſſe de ratione matris, & ita non oportuiſſe Virginem habuiſſe hanc efficientiam, ut vera mater eſſet, & decuiſſe, ut illam non haberet, ut ejus virginitas omnino pura & illibata permaneret.

Objectio.

Sed adhuc facta illa hypotheſi, objici poteſt contra hunc dicendi modum. Primo, quia licet neceſſe non ſit, ut fœmina concurrat active, quando eſt impedita, vel infœcunda ad formandum ſemen, tamen ſi fœcunda ſit, & nihil obſtet, naturalis ordo poſtulat, ut ipſa concurrat; ſed B. Virgo propter optimam complexionem, & ætatem, fœcunda erat, & ad perfectum generationis modum apta; ergo, ut ex parte ſua naturali modo conciperet, debuit efficere. Secundo, quia eſto poſſit eſſe mater ſine hac efficientia, dubitari tamen non poteſt, quin perfectiori modo mater ſit, quæ non ſolum effective miniſtrat materiam, ſed etiam format fœtum: & conſequenter perfectior matris relatio inde conſequetur; cur ergo privabimus Virginem perfectiſſima ratione, & relatione matris? Tertio addere poſſumus, propter hanc cauſam virginitatis perfectionem in nullo diminui: quia in primis, quod B. Virgo per naturalem facultatem generativam ſemen efficeret, non eſt contra virginitatem, & caſtitatem, quia illud eſt merum opus naturæ, ſicut eſt naturalis digeſtio, vel concoctio cibi. Quod vero ſemen illud poſtea tranſmiſerit ad locum, in quo formatur proles, non magis videtur contra virginitatem, quam tranſmiſſio ſanguinis, quia illa tranſmiſſio fieri potuit obumbrante Spiritu Sancto ſine ulla concupiſcentia, titillatione, aut impudico motu, qui poſſet ſenſibilem delectationem parere: materia autem virginitatis non eſt niſi delectatio ſenſualis, & talis ſeminis reſolutio, quæ nata ſit illam cauſare, ut D. Thom. docuit 2. 2. q. 152. art. 1. ergo virginitatis perfectio huic efficientiæ nihil obſtat.

Reſponſ.

Hæ rationes faciunt ſane valde probabilem poſteriorem ſententiam, & explicando illam eo modo, quo in objectionibus inſinuatur, & ſuppoſita Galeni ſententia, eſt multum veriſimilis, & non aliena a modo loquendi Sanctorum Patrum. Damaſcenus lib. 3. cap. 2. dicit, Spiritum Sanctum in Virginem ſupervenientem, vim ei tum ad ſuſcipiendum Verbi Deitatem, tum ad gignendum ſuppeditaſſe. Clarius Anſelmus lib. de conceptu virginali c. 13. & 14. dicit corpus Chriſti formatum eſſe de ſemine Virginis. Et objiciens ſibi, quia conceptio ex fœmina eſt immunda, reſpondet, hoc intelligendum eſſe de illo ſemine, quod cum conſenſu ſeminatur voluptatis, ſemen autem de Virgine ſumptum fuit abſque ulla voluptate, & ideo puriſſimum fuit. Ex quo conſtat Anſelmum de proprio, & effectivo ſemine loqui.

Virginem in Chriſti conceptione non active concurriſſe per ſeminis effuſionem, probabiliſſimum eſt.

Nihilominus tamen opinio S. Thomæ ſatis probabiliter defendi poteſt modo ſupra dicto. Negare enim ſimpliciter, & in univerſum matrem habere vim agendi in conceptione, aut poſſe emittere effectivum ſemen, difficile exiſtimo eſſe conſideratis omnibus ſenſibilibus ſignis, quæ partim ex anatomia, partim ex aliis effectibus conſpiciuntur. Quod vero ſemen activum fœminæ non ſit ſimpliciter neceſſarium, mihi valde probabile eſt, qua opinione poſita dici conſequenter poteſt, etiamſi fœmina fœcunda ſit, & ſemine abundet, non propterea illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem. Quamquam, ſi talis fœmina naturali modo concipiat, conſequutione quadam naturali neceſſario illud emittet, ſive hic, & nunc neceſſarium ſimpliciter ſit, ſive non, quia per ſe ordinatum eſt ad generationem, & per talem motionem, & actum neceſſario emittitur; hæc autem neceſſitas non habuit locum in Virgine, quia modo naturali non concepit, nec cum illis motibus imperfectis, qui ſeminis effuſionem excitant. Neque propterea aliquid de perfectione matris demitur Virgini: tum quia ad perfectam matris rationem ſatis eſt, quod ea omnia præſtiterit, quæ ad veram generationem humanam neceſſaria ſunt: tum etiam, quia ſi quid fortaſſe illi defuit de activitate ſeminis, tamen in miniſtratione materiæ alias matres exceſſit: aliorum enim filiorum corpora (ut eſt probabilis ſententia Galeni) partim ex virili ſemine, partim ex ſanguine matris materialiter formantur, corporis autem Chriſti materia ex ſola matre ſumpta eſt. Deinde etiam exceſſit in illa actione, quia materiam præparavit, fovit, ac diſpoſuit, quæ non parum confert ad humanam generationem, præſertim cum tota efficientia cauſæ proximæ circa diſpoſitionem materiæ, & corporis organizationem verſetur, neque enim poteſt animam efficere, neque illam aliter corpori unire, quam illud perfecte diſponendo. Quod ſi abſque hac ſeminis tranſmiſſione poſſumus veritatem, proprietatem, ac perfectionem matris tueri, non videtur poſſe negari, quin hoc virginitatis puritatem aliquo modo augeat, quia in Deipara non tantum id, quod formale, & quaſi morale, & ſtudioſum eſt in virginitate, ſed etiam id, quod eſt quaſi materiale, debuit eſſe omni ex parte perfectum, & ideo integerrima in corpore ſervata eſt, & ab omni illecebra voluptatis naturali, & involuntaria præſervata. Effuſio autem ſeminis, etiamſi ſine voluptate fiat, eſt pars hujus materiæ,

Virgo ſine ulla etiam ſeminis activitate, perfectiſſime Chriſtum concepit, & genuit.

riæ, & ideo omnis carentia illius ad perfectionem virginitatis pertinere potuit ſaltem ex parte materiæ.

Neque Damaſcenus contrarium dixit, abſolute enim loquitur de vi generandi, quam non negamus in Virgine fuiſſe, atque per vim Spiritus Sancti elevatam eſſe, & confortatam, ut efficacius, ac velocius operaretur, quam naturaliter poſſet. Anſelmus vero magis videtur loqui de materiali, quam de efficiente ſemine, & explicari poteſt eo modo, quo verba Bedæ præcedenti ſectione explicuimus; omnis enim materia generationis humanæ ſolet interdum ſeminis nomine ſignificari.

SECTIO III.

Utrum potuerit B. Virgo Christum Deum, & hominem ex viro concipere.

QUæſtio hæc non poteſt intelligi de potentia ordinaria, quia in his præſertim rebus, quæ a ſola divina voluntate, & potentia pendent, illud ſolum poteſt dici poſſibile de potentia ordinaria, quod Deus facere decrevit, quodque divinis myſteriis magis eſt conſentaneum, & hoc ſenſu conſtat non potuiſſe Deiparam ex viro concipere. Intelligenda ergo quæſtio eſt de potentia abſoluta, quam non moviſſem, niſi in quodam D. Thomæ interprete legiſſem, hic q.31.art.4. eſſe impoſſibile Chriſtum Dominum potuiſſe habere patrem naturalem in terris. Et fundamentum eſt, quia generatio activa non terminatur ad humanitatem, ſed ad perſonam; ergo actio virilis ſeminis terminatur ad eſſe perſonale hominis; ergo implicat contradictionem hominem Deum generari per actionem virilis ſeminis; oporteret enim illam actionem terminari ad eſſe perſonale talis hominis, & conſequenter ex vi talis actionis uniri humanitatem perſonæ divinæ, quod implicat contradictionem. Nulla enim creatura poteſt concurrere efficienter ad hoc, ut perſona divina communicet ſuam ſubſiſtentiam perſonæ creatæ, quia illud eſſe, eſt ſupra omnem ordinem creaturæ, & ideo contineri non poteſt in ejus virtute, & poteſtate. Confirmari poteſt hæc ſententia, quia non potuit Deus homo ita concipi, ut ex vi ſuæ originis eſſet obnoxius originali culpæ, hoc enim repugnat dignitati Verbi Dei; ſed ſi conciperetur ex viro, peccato originali fuiſſet obnoxius; ergo.

Dicendum vero eſt abſque ulla dubitatione, potuiſſe Deum hominem concipi, & generari ex muliere opera viri. Hanc aſſertionem cenſeo adeo certam, ut contraria nec probabilis, nec veriſimilis ſit. Probatur primo, quia non implicat contradictionem, ut patebit ſtatim facile ſolvendo objectiones factas. Et præterea declaratur, quia Deus poteſt aſſumere in unitatem perſonæ naturam hominis geniti ab alio homine (ut ſupra oſtenſum eſt q.4.) ergo poteſt aſſumere illam naturam in primo inſtanti, quo perficitur generatio. Nam ſi in poſteriori tempore aſſumi poteſt ablata ſubſiſtentia, quam jam habebat, cur non poterit in primo inſtanti aſſumi, & præveniri, ne fluat ſubſiſtentia propria? Secundo ita declaratur, quia vel unio hypoſtatica humanitatis ordine naturæ ſupponit unionem partium, & compoſitionem humanitatis, vel e contrario prius natura partes aſſumuntur, & poſtea inter ſe uniuntur, & ipſis mediantibus aſſumitur tota humanitas. Si primum dicatur; ergo fieri recte potuit, ut actio virilis ſeminis verſaretur circa corpus formandum uſque ad ultimum inſtans generationis incluſive, animamque illi uniendam, totamque humanitatem componendam, & quod in poſteriori ſigno naturæ aſſumeretur illa humanitas, priuſquam intelligeretur ſubſiſtens. Si autem dicatur ſecundum (quod verius eſt), certe cum anima prius natura creetur, quam uniatur corpori, poſſet prius natura aſſumi a Verbo, etiam ſi corpus, cui erat unienda, virili ſemine organizatum eſſet: & eadem ratione poſſet idem corpus in eodem inſtanti prius natura aſſumi, & poſterius natura in eodem inſtanti poſſent illæ partes uniri ex vi illarum diſpoſitionum, quæ virtute ejuſdem ſeminis in tali corpore fierent. In his enim omnibus non ſolum non eſt contradictio, ſed nec difficultas ulla: quin potius ſi verum eſt (ut eſt probabile) B. Virginem concurriſſe effective, alterutro ex his modis neceſſario philoſophandum eſt. Denique, quamvis de facto conceptio Chriſti non fuerit facta opera viri, tamen in ipſa effectione Spiritus S. diſtinguenda eſt duplex actio,

B. Virgo Chriſtum Deum hominem ex viro potuit concipere.

altera eſt conceptio activa, altera unitio hypoſtatica, nam hæ duæ ſunt valde diſtinctæ: per priorem enim ſupplevit defectum, & efficaciam virilis ſeminis, & id effecit, quod homo effecturus erat, licet altiori modo, quo etiam poſſet Spiritus Sanctus formare purum hominem ſine hypoſtatica unione; ergo etiam potuiſſet totam hanc actionem permittere homini, & virili ſemini, quamvis in eodem inſtanti ipſe eſſet aliam actionem, ſeu unionem hypoſtaticam operaturus. Quocirca valde abſurdum, & ridiculum exiſtimo ſentire, potuiſſe Deum facere ut homo ſit Deus, & Deus homo, & ut aliqua fœmina ſit mater Dei: & tamen facere non potuiſſe, ut aliquis vir pater Dei exiſteret.

Ad fundamentum ergo reſpondetur, actionem virilis ſeminis terminari quidem ad perſonam ſubſiſtentem in natura, ut ad ultimum terminum, qui genitus, vel natus denominatur, verſari autem proxime circa naturam uniendo partes, ex quibus componitur, ex qua compoſitione reſultat ſuppoſitum. Et ideo, ſi pater generaret filium, cujus naturam Deus aſſumeret in inſtanti generationis ejus, ut ille pater diceretur vere genuiſſe talem filium hominem Deum, non eſſet neceſſarium, ut effective attingeret unionem hypoſtaticam in ipſa humanitate cum Deo, ſed ſatis eſſet, ut in eodem inſtanti uniret inter ſe animam, & corpus Dei unita. Sicut homo generat hominem ſubſiſtentem, quia unit inter ſe animam, & corpus ſubſiſtentia, quamvis illas partiales ſubſiſtentias ipſe non effecerit. Exempla ſunt evidentia, hoc enim modo Chriſtus nutriebat ſe, effective attingendo illam generationem partialem, quæ in nutritione fit, quamvis effective non faceret hypoſtaticam unionem illius partis materiæ. Sic etiam vere dicuntur Judæi interfeciſſe Deum, quia disjunxerunt animam a corpore, & e contrario, ſi Deus uſus eſſet creatura ad ſuſcitandum Chriſtum, illa diceretur vere ſuſcitaſſe Deum, & effeciſſe hunc hominem, quamvis unionem hypoſtaticam non effeciſſet. Addo præterea, quamvis contradictionem implicet, hominem per illam actionem ſeminis, quæ ad generandum neceſſaria eſt, unire effective humanitatem Verbo, quia illa eſt actio naturalis, & a virtute naturali tantum procedens, quod ad vim argumenti pertinebat, cui jam reſponſum eſt: non tamen implicare contradictionem creaturam aſſumi a Deo, ut inſtrumentum ad illam unionem faciendam, ut probavi late ſupra quæſt.2. Quia tota illa actio verſatur circa humanitatem, & id, quod per illam formaliter fit, eſt quid creatum, & finitum, quamvis terminetur ad ſubſiſtentiam Verbi infinitam, quod non refert, quia non oportet, ut illa ſubſiſtentia contineatur in virtute, & potentia inſtrumenti.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Tom.1. diſp. 10. ſect.1.

Ad confirmationem reſpondetur, concipi opera viri latius patere, quam generari ab homine lapſo, & deſcendente ab Adamo, poſſet enim denuo creari homo, a quo Chriſtus generaretur, & hoc ſatis eſſet ad intentionem noſtram, loquimur enim ſimpliciter de abſoluta potentia. Secundo dicitur, nec in homine lapſo habere efficaciam argumentum, quia licet humanitas talis hominis, ſi ſibi ipſi relinqueretur, ut in propria perſona ſubſiſteret, ex vi ſuæ conceptionis obnoxia eſſet originali peccato, tamen ſuppoſita unione hypoſtatica, ex vi illius fiet immunis ab originali culpa, ut dixi latius in 1. tom. q. 15. diſp.33. ſect.2. concluſ.2.

QUÆSTIO XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

De qua diſputant Doctores in 3. ſentent. d.3.

DEinde conſiderandum eſt de modo, & ordine conceptionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum corpus Chriſti in primo inſtanti conceptionis fuerit formatum.

Secundo, utrum in primo inſtanti conceptionis fuerit animatum.

Tertio, utrum in primo iſtanti conceptionis fuerit a Verbo aſſumptum.

Quarto, utrum conceptio illa fuerit naturalis, vel miraculoſa.

AR-

ARTICULUS I.

Utrum corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtanti conceptionis.

180. [3 d 3. q. 5. ar. 2. & 4. contra c. 44. lib. 4. de Trin. c. 5. in prin. c. 2. 3. l. 83. qu. q. 56. in fin. to. 4.]

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non fuerit formatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicitur enim Joan. 2. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, quod exponens Auguſt. in 4. de Trinit. dicit. Hic numerus perfectioni Dominici corporis aperte congruit. Et in lib. 38. Quæſtionum dicit. Non abſurde quadraginta & ſex annis dicitur fabricatum eſſe templum, quod corpus ejus figurabat, ut quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Non ergo in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti fuit perfecte formatum.

2 *Præterea. Ad formationem corporis Chriſti requirebatur motus localis, quo puriſſimi ſanguines de corpore Virginis ad locum generationi congruum pervenirent. Nullum autem corpus poteſt moveri localiter in inſtanti: eo quod temporis motus dividitur ſecundum diviſionem mobilis: ut probatur in 6. Phyſ. Ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum.* [l. 6. phyſ. tex. 37. 38. & 39. to. 2]

3 *Præterea. Corpus Chriſti formatum eſt ex puriſſimis ſanguinibus Virginis, ut ſupra habitum eſt. Non autem potuit eſſe materia illa in eodem inſtanti ſanguis, & caro: quia ſic materia ſimul fuiſſet ſub duabus formis. Ergo aliud fuit inſtans, in quo ultimo fuit ſanguis, & aliud in quo primo fuit caro formata. Sed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium; ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum, ſed per aliquod tempus.* [q. 31 ar. 5.]

4 *Præterea. Sicut potentia augmentativa requirit determinatum tempus in ſuo actu, ita etiam & virtus generativa: utraque enim eſt potentia naturalis, ad vegetativam animam pertinens. Sed corpus Chriſti fuit determinato tempore augmentatum, ſicut & aliorum hominum corpora: dicitur enim Luc. 2. quod proficiebat ſapientia, & ætate: ergo videtur, quod pari ratione formatio corporis ejus, quæ pertinet ad vim generativam, non fuerit in inſtanti, ſed determinato tempore, quo aliorum hominum corpora formantur.*

Sed contra eſt, quod Gregor. dicit 18. Moralium, Angelo nuntiante, & Spiritu ſancto adveniente, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro. [li. 18. c. 35. in princ.]

Reſpondeo dicendum, quod in conceptione corporis Chriſti tria eſt conſiderare. Primo quidem motum localem ſanguinis ad locum generationis: ſecundo, formationem corporis ex tali materia: tertio autem augmentum, quo perducitur ad quantitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis conſiſtit, nam primum eſt conceptioni præambulum, tertium autem conceptionem conſequitur. Primum autem non potuit eſſe in inſtanti: quia hoc eſt cōtra ipſam rationem motus localis corporis cujuſcumque, cujus partes ſucceſſive ſubintrant locum. Similiter, & tertium oportet eſſe ſucceſſivum: tum quia augmentum non eſt ſine motu locali: tum etiam quia procedit ex virtute animæ jam in corpore formato operantis, quæ non operatur niſi in tempore. Sed ipſa formatio corporis, in qua principaliter ratio conceptionis conſiſtit, fuit in inſtanti, duplici ratione. Primo quidem propter virtutem agentis infinitam, ſcilicet Spiritus S. per quem corpus Chriſti eſt formatum, ut ſupra dictum eſt. Tanto enim aliquod agens citius poteſt materiam diſponere, quanto majoris virtutis eſt. Unde agens infinitæ virtutis poteſt in inſtanti materiam diſponere ad debitam formam. Secundo, ex parte perſonæ Filii, cujus corpus formabatur non erat congruum, ut corpus humanum aſſumeret niſi formatum. Si autem ante formationem perfectam aliquod tempus conceptionis præceſſiſſet, non poſſet tota conceptio attribui filio Dei, quæ non attribuitur ei niſi ratione aſſumptionis. Et ideo in primo inſtanti, quo materia adunata pervenit ad locum generationis, fuit perfecte formatum corpus Chriſti, & aſſumptum. Et per hoc dicitur ipſe filius Dei conceptus: quod aliter dici non poſſet. [q. præ. ar. 1]

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Auguſtini utrobique non refertur ad ſolam formationem corporis Chriſti, ſed ad formationem ſimul cum determinato augmento uſque ad tempus partus: unde ſecundum rationem illius numeri dicit perfici tempus novem menſium, quo Chriſtus fuit in utero Viginis.

Ad ſecundum dicendum, quod motus ille localis non comprehenditur infra ipſam conceptionem, ſed eſt conceptioni præambulans.

Ad tertium dicendum, quod non eſt aſſignare ultimum inſtans, in quo materia illa fuit ſanguis, ſed eſt aſſignare ultimum tempus, quod continuatur nullo interveniente medio ad primum inſtans, in quo fuit caro Chriſti formata. Et hoc inſtans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

Ad quartum dicendum, quod augmentum fit per potentia augmentativam ipſius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generativam, non ejus qui generatur, ſed ipſius generantis ex ſemine, in quo operatur vis formativa ab anima patris derivata. Corpus autem Chriſti non fuit formatum ex ſemine viri (ſicut ſupra dictum eſt) ſed ex operatione Spiritus ſancti, & ideo talis debuit eſſe formatio, ut Spiritum ſanctum deceret. Sed augmentum Corporis Chriſti fuit factum ſecundum potentiam augmentativam animæ Chriſti, quæ cum ſit ſpecie conformis animæ noſtræ, eodem modo debuit corpus illud augmentari, ſicut & alia hominum corpora augmentantur, ut ex hoc oſtenderetur veritas humanæ naturæ. [q. pre. ar. 2]

COMMENTARIUS.

DIſtinguit D. Thomas tria, quæ in conceptione Chriſti intervenerunt, ſcilicet, congregationem ſanguinis ad locum conceptionis, formationem corporis, & ejus augmentum. Primum dicit factum eſſe in tempore, quia fit per motum localem: & in ſolutione ad ſecundum advertit, hunc motum non pertinere ad conceptionem, ſed eſſe quid extrinſecum applicans illi materiam, & ideo nihil referre ad perfectionem conceptionis, quod hæc ſanguinis congregatio in tempore ſit facta. Illud vero in hac aſſertione difficile eſt explicatu, quid ſub hoc locali motu comprehendatur, quod ſequenti diſputatione explanabimus.

Jam vero corporis formationem ait D. Th. factam eſſe in momento, quod duplici ratione confirmat. Prima eſt, quia virtus Spiritus ſancti eſt infinita. Quæ ratio immediate ſolum probat hoc eſſe poſſibile: ſubintelligit autem D. Th. decuiſſe Spiritum ſanctum in medio faciendi hoc opus oſtendere omnipotentiam ſuam, modo perfectiſſimo illud perficiendo, quandoquidem ad Verbi incarnationem ordinabatur. Secunda ratio indiget majori expoſitione, ſic enim D. Th. colligit; Deus conceptus eſt ex Virgine; ergo oportuit, ut in primo momento, in quo facta eſt, vel inchoata conceptio, facta etiam fuerit unio hypoſtatica carnis ad Verbum, aliàs non tota conceptio ad Deum eſſet terminata; ergo oportuit, ut ſimul fuerit cōceptio inchoata, & conſummata, uſque ad conjunctionem carnis cum anima rationali, quia non decuit Verbum aſſumere carnem, antequam anima informaretur.

Sed dicet aliquis, non ſequi inconveniens, etiamſi dicamus corpus illud fuiſſe humano more, quadraginta, & amplius diebus perfectum, & tamen non eſſe aſſumptum uſque ad rationalis animæ introductionem, quia uſque ad illud inſtans nondum eſt corpus humanum, neque actio, quæ antecedit inſtans generationis, eſt revera humana conceptio, niſi remote, & habitudine quadam: ſicut dicitur generatio inchoari in alteratione, quæ antecedit. Conceptio enim humana generationem ſubſtantialem in tali ſpecie ſignificat, unde licet præcedens alteratio ſucceſſive facta eſſet, nihilominus vere, ac proprie diceretur Deus conceptus ex Virgine. Reſpondetur, nomine conceptionis totum illud includi, & valde decuiſſe, ut divinum Verbum totam humanam conceptionem aſſumeret, ac quodammodo deificaret, nec decuiſſe, ut Spiritus ſanctus aliquid ex ſanguine Virginis fabricaret, quod non eſſet Deus, ſeu Deo hypoſtatice unitum, & ipſam etiam Virginem decuit, nihil unquam concipere niſi Deum, unde Luc. 1. dicitur: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.* [Objectio.] [Reſponſ.]

Dices fortaſſe non eſſe inconveniens, ut caro fuerit a principio aſſumpta priuſquam eſſet animata, ſicut poſt mortem manſit unita Verbo ſine anima. Nam ſicut eo tempore ſolum erat caro humana per habitudinem ad animam, quam habuerat, ita ab initio conceptionis poteſt dici caro humana, quia ad ſuſcipiendam rationalem animam præparatur. Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem. Non enim decuit Verbum divinum prius tempore aſſumere corpus, quam rationalem animam, aut [Reſpōſio.]

prius fieri embrionem, aut aliquid ſimile, quam hominem, ut latius ſupra diximus q.*6*.

Tertium, ſcilicet augmentum corporis, dicit D.Tho. factum eſſe in tempore, per ſucceſſivum augmentum. Quod per ſe conſtat, eſt enim hoc extra rationem conceptionis, & naturali modo, ac virtute animæ fit.

Juxta hanc aſſertionem explicat D. Th. in ſol. ad. 1. loca Auguſt. in 4. de Trinit. & in l. 83. quæſt. ubi ſentit corpus Chriſti ſucceſſu temporis fuiſſe perfectum in utero matris, & eſt ſine dubio verus ſenſus ejus. Dicit enim quadraginta ſex ſenariis dierum fuiſſe corpus Chriſti perfectum, qui dierum numerus novem menſes conficit. Quomodo autem tot dies fuerint requiſiti ad perfectum augmentum corporis Chriſti intra viſcera matris, cum in uno inſtanti habuerit corpus tam perfectum, quam alii habere ſolent quadraginta diebus, hoc non expoſuit Auguſtinus, attigit tamen D.Th. art. ſeq. argum.2. & dicemus diſp. ſeq.

ARTICULUS II.

Utrum corpus Chriſti fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

181.
3.d.3. q.5. a.2. ad 3. & 4. contra g.44. & 45. ad 2 & op. 3. c. 223. & 224 & Jo.1.l.15 co. 2. & c. 2.l.3.co.3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicit enim Leo Papa in Epiſtola ad Julianum: Non alterius naturæ erat caro Chriſti quam noſtra, nec alia illi, quam cæteris hominibus anima eſt inſpirata principio. Sed aliis hominibus non infunditur anima in primo inſtanti ſuæ conceptionis; ergo nec corpori Chriſti anima debuit infundi in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Eſt ep.11. ad Julianum Epiſ. Coenſem non remote a fine illius,

2 Præterea. Anima ſicut qualibet forma naturalis requirit determinatam quantitatem in ſua materia Sed in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti non habuit tantam quantitatem, quantam habent corpora aliorum hominum, quando animantur: alioquin ſi continue fuiſſet poſtmodum augmentatum vel citius fuiſſet natum, vel in ſua nativitate fuiſſet majoris quantitatis, quam alii infantes.

l.4.c.5.t.3

Quorum primum eſt contra Auguſt. 4. de Trin. ubi probat eum ſpatio novem menſium in utero Virginis fuiſſe: ſecundum autem eſt contra Leonem P. qui in ſerm. Epiph.

In ſerm 4. circa mediū illius inci. hic ſerm. Juſtum & rationabile l.b.2. ca.4. to.4.

dicit, quod Magi viderunt, & adoraverunt puerum Jeſum, in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Non ergo corpus Chriſti fuit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

3 Præterea. Ubicumque eſt prius, & poſterius, oportet eſſe plura inſtantia. Sed ſecundum Philoſophum in lib. de Generatione animalium, in generatione hominis requiritur prius, & poſterius: prius enim eſt vivum, & poſtea animal, & poſtea homo: Ergo non potuit animatio Chriſti perfici in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

lib.3. ca.2 a med.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in 3. libro. Simul caro ſimul Dei Verbi caro, ſimul caro animata anima rationali, & intellectuali.

In Symbl Apoſto.

Reſpondeo dicendum, quod ad hoc quod conceptio ipſi filio Dei attribuatur (ut in Symbolo confitemur, dicentes: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto) neceſſe eſt dicere, quod ipſum corpus Chriſti, dum conciperetur, eſſet a Verbo

q.6.ar.1.

Dei aſſumptum. Oſtenſum eſt autem ſupra, quod Verbum Dei aſſumpſit corpus mediante anima, & animam mediante ſpiritu, id eſt intellectu. Unde oportuit, quod in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti eſſet animatum anima rationali.

Ad primum ergo dicendum, quod principium inſpirationis animæ poteſt conſiderari dupliciter. Uno modo ſecundum diſpoſitionem corporis: & ſic non ab alio principio inſpirata eſt anima corpori Chriſti, & corporibus aliorum hominum: ſicut enim ſtatim formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Chriſto. Alio modo poteſt conſiderari dictum principium ſolum ſecundum tempus: & ſic quia prius tempore formatum fuit perfecte corpus Chriſti, prius tempore fuit etiam animatum.

Ad ſecundum dicendum, quod anima requirit debitam quantitatem in materia, cui infunditur, ſed iſta quantitas quandam latitudinem habet, quia & in majori, & in minori quantitate ſalvatur. Quantitas autem corporis, quam habet, cum primo ſibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum perveniet: ita ſcilicet quod majorum hominum majorem quātitatem corpora habent in prima animatione. Chriſtus autem in perfecta ætate habuit decentem & mediocrem quantitatem, cui proportionabatur quantitas, quam corpus ejus habuit in tempore, quo aliorum hominum corpora animantur: minorem tamen habuit in principio ſuæ conceptionis. Sed tamen illa parva quantitas non erat tam parva, ut in ea non poſſet ratio animati corporis conſervari, cum in tali quantitate quorundam parvorum hominum corpora animentur.

Ad tertium dicendum, quod in generatione aliorum hominum locum habet, quod dicit Philoſophus, propter hoc quod ſucceſſive corpus formatur, & diſponitur ad animam. Unde primo tanquam imperfecte diſpoſitum recipit animam imperfectam: & poſtmodum quando perfecte eſt diſpoſitum, recipit animam perfectam. Sed corpus Chriſti propter infinitam virtutem agentis fuit perfecte diſpoſitum in inſtanti, unde ſtatim in primo inſtanti recepit formam perfectam, id eſt animam rationalem.

HIc articulus non indiget commentario, non enim eſt in illo nova difficultas præter tractatam in articulo præcedenti. Suppoſito enim priori miraculo de perfecta formatione corporis Chriſti in momento, abſque novo miraculo quaſi naturali lege conſequebatur, ut corpus illud in eodem inſtanti anima rationali formaretur. Quia materiæ perfecte diſpoſitæ proportionata forma naturali lege debita eſt.

ARTICULUS III.

Utrum corpus Chriſti in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit a Verbo aſſumptum.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti prius fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta. Quod enim non eſt, non poteſt aſſumi. Sed caro Chriſti per conceptionem eſſe incepit. Ergo videtur, quod fuerit aſſumpta a Verbo Dei, poſtquam fuit concepta.

128.
3.d. 2. q.2 a.3. & d.3 q.5.a.2. & 4. contra g.44. & 45

2 Præterea, caro Chriſti fuit aſſumpta a Verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit aſſumpta; ſed in termino conceptionis dicitur jam concepta: ergo prius fuit concepta, & poſtmodū aſſumpta.

3 Præterea. In omni generato prius tempore eſt id, quod eſt imperfectum eo, quod eſt perfectum: ut patet per Philoſophum in 9. Metaphyſ. Sed corpus Chriſti eſt quiddam generatum. Ergo ad ultimam perfectionem, quæ conſiſtit in unione ad Verbum Dei, non ſtatim in primo inſtanti conceptionis pervenit, ſed primo fuit caro concepta, & poſtmodum aſſumpta.

l.9. tex.15 tomo 3.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum: Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, carnem Chriſti non fuiſſe conceptam in utero Virginis, priuſquam ſuſciperetur a Verbo.

cap.18. in p. in.to.1.

Reſpondeo dicendum (ſicut ſupra dictum eſt) proprie dicimus Deum factum eſſe hominem, non autem proprie dicimus, quod homo factus ſit Deus: quia ſcilicet Deus aſſumpſit ſibi id quod eſt hominis, non autem præextitit id quod eſt hominis quaſi per ſe ſubſiſtens antequam ſuſciperetur a Verbo. Si autem caro Chriſti fuiſſet concepta, antequam ſuſciperetur a Verbo, habuiſſet aliquando aliquam hypoſtaſim præter hypoſtaſim Verbi Dei, quod eſt contra rationem Incarnationis: ſecundum quam ponimus Verbum Dei eſſe unitum humanæ naturæ, & omnibus partibus ejus in unitate hypoſtaſis. Nec fuit conveniens quod hypoſtaſim præexiſtentem humanæ naturæ vel alicujus partis ejus, Verbum Dei ſua aſſumptione deſtrueret. Et ideo contra fidem eſt dicere, quod caro Chriſti prius fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta a Verbo Dei.

q.16.art.6 & 7.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi caro Chriſti non fuiſſet in inſtanti formata, ſeu concepta, ſed per temporis ſucceſſionem, oporteret alterum duorum ſequi, vel quod aſſumpta nondum eſſet caro, vel quod prius eſſet conceptio carnis, quam ejus aſſumptio. Sed quia ponimus conceptionem in inſtanti eſſe perfectam, conſequens eſt, quod in illa carne ſimul fuit concipi, & conceptum eſſe. Et ſicut Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum: dicimus ipſum Dei Verbum ſua carnis acceptione conceptum, ipſamque carnem, Verbi incarnatione conceptam. Et per hoc patet etiam reſponſio ad ſecundum. Nam ſimul dum caro illa concipitur, concepta eſt, & animatur.

Ad tertium dicendum, quod in myſterio Incarnationis non conſideratur aſcenſus quaſi alicujus præexiſtētis proficientis uſque ad unionis dignitatē: ſicut poſuit Photinus hære-

hæreticus, ſed potius conſideratur ibi deſcenſus ſecundum quod perfectum Dei verbum, imperfectionẽ naturæ noſtræ ſibi aſſumpſit, ſecundum illud Joan. 6. Deſcendit de cœlo.

TExtus D. Thomæ eſt perſpicuus, res autem ipſa tractata eſt in ſuperiori tomo, circa quæſtionem 6. ubi oſtendimus ſimul tempore fuiſſe corpus Chriſti animatum, ac Verbo unitum.

ARTICULUS IV.

Utrum conceptio Chriſti fuerit naturalis, vel miraculoſa.

283. 3.d.q.2.a.2.&4.contra c.45. & quo.6. q.10. & opu.3.ca. 225.uſque ad 232.& Iſai.7.le.2 co.2.prin. *AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod conceptio Chriſti fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Chriſtus dicitur filius hominis. Eſt autem verus, & naturalis filius hominis ſicut verus & naturalis Dei filius: ergo ejus conceptio fuit naturalis.*

2 Præterea. Nulla creatura producit operationem miraculoſam. Sed conceptio Chriſti attribuitur B. Virgini, quæ eſt pura creatura: dicitur enim, quod Virgo Chriſtum concepit. Ergo videtur, quod non ſit miraculoſa conceptio, ſed naturalis.

3 Præterea: ad hoc quod aliqua tranſmutatio ſit naturalis, ſufficit, quod principium paſſivum ſit naturale: ut 4.præ.2.4. *ſupra habitum eſt. Sed principium paſſivum ex parte matris in conceptione Chriſti fuit naturale: ut ex dictis patet: Ergo conceptio Chriſti fuit naturalis.*

Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit in Epiſtola ad Cajum monachum: Super hominem operabatur Chriſtus q.32 ar.4 In ep. quæ inc. Quæris tu quidem, circa med. illius c. 6. circa med. to. 2. *ea, quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens.*

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Ambr. dicit in lib. de Incarnatione, multa in hoc myſterio, & ſecundum naturam invenies, & ultra naturam. Si enim conſideremus id, quod eſt ex parte materiæ conceptus, quam mater miniſtravit, totum eſt naturale. Si vero conſideremus id, quod eſt ex parte virtutis activæ, totum eſt miraculoſum. Sed quia unumquodque magis indicatur ſecundum formam, quam ſecundum materiam, & ſimiliter ſecundum agens, quam ſecundum patiens: inde eſt, quod conceptio Chriſti debet dici ſimpliciter miraculoſa, & ſupernaturalis, ſed ſecundum aliquid naturalis.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram, per quam eſt filius hominis: licet eam miraculoſe habuerit. Sicut cæcus illuminatus videt naturaliter per potentiam viſivam, quam miraculoſe acccepit.

Ad ſecundum dicendum, quod conceptio attribuitur Virgini Beatæ, non tanquam principio activo: ſed quia miniſtravit materiam conceptui, & in ejus utero eſt conceptio celebrata.

Ad tertium dicendum, quod principium paſſivum naturale ſufficit ad tranſmutationem naturalem, quando naturali, & conſueto modo movetur a principio activo proprio. Sed hoc in propoſito non habet locum. Et ideo conceptio illa non poteſt dici ſimpliciter naturalis.

COMMENTARIUS.

QUæſtio hujus articuli ſolum ſpectat ad modum loquendi, nam res ſatis conſtat ex iis, quæ ſupra dicta ſunt de hac conceptione, & quæ de illius modo ſtatim dicemus. Unde nihil in textu D. Thom. occurrit explicandum præter ſolutionem ad 1. in qua D. Thom. ait Chriſtum dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam eſt filius hominis, licet eam miraculoſe habuerit.

Objectio. Statim enim occurrit objectio; aliud eſt enim eſſe naturalem hominem: aliud vero eſſe naturalem filium hominis; ut ergo Chriſtus ſit verus, ac naturalis homo, ſatis eſt, quod habeat veram naturam hominis, non tamen hoc ſufficit, ut ſit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur a natura, filius autem ab origine, & ideo, ſicut ut ſit homo, requirit humanam naturam, ita ut ſit naturalis filius, naturalis origo neceſſaria eſt; aliàs ſi humana ejus natura formata eſſet ex coſta Virginis vel alio ſimili modo, nihilominus fuiſſet naturalis filius hominis quod eſt plane falſum. Reſpondetur verum eſſe, quod objectio Reſponſ. Chriſtus quomodo dicatur naturalis filius hominis. ſumit, ad humanam filiationem præter humanam naturam neceſſarium eſſe originem, & hoc ipſum D. Thomas inſinuavit, cum addidit, *in quantum habet naturam humanam, per quam eſt filius hominis*. Ut vero mens ejus radicitus intelligatur conſiderare oportet, aliud eſſe generationem, vel conceptionem eſſe veram: aliud eſſe naturalem: rurſus recolere oportet, opus interdum dici miraculoſum ratione termini, interdum vero tantum ratione modi. Conceptio ergo Chriſti ex Virgine, vera conceptio, ac generatio humana fuit, quantum ex parte matris eſſe oportet (ut ſuperius explicatum eſt); modus autem fuit aliquo modo ſupernaturalis in velocitate, & ſimilibus circumſtantiis, quæ veritatem conceptionis non tollunt. Rurſus ex parte cauſæ efficientis fuit illa conceptio ſupernaturalis, terminus autem ejus omnino naturalis, agimus enim præciſe de conceptione, non de hypoſtatica unione. Quia ergo conceptio actionem ſignificat, & habitudinem dicit ad efficientem cauſam, ideo ſicut ſupernaturali virtute facta eſt, ita ſupernaturalis ſimpliciter dicitur, licet ex parte materiæ, & termini naturalis quodammodo ſit, hoc tamen ſatis eſt, ut Chriſtus dicatur ſimpliciter naturalis filius hominis. Quia ut ſit filius, ſat eſt, quod veram humanam originem habeat ex matre, ut vero dicatur naturalis filius, ſatis eſt, ut ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicitur naturalis filius propter modum, ſed propter terminum originis, & hoc ſignificavit D. Thomas, cum dixit eſſe filium naturalem, *in quantum habet naturam humanam*, ſcilicet communicatam per veram conceptionem naturalem ex parte materiæ, & termini. Et in hoc ſenſu recte utitur exemplo cæci illuminati. Nam in eo opere, quamvis modus ſit ſupernaturalis, terminus tamen naturalis exiſtit.

DISPUTATIO XI.

in duas Sectiones diſtributa.

De tempore, & modo, quo Chriſti conceptio ex Virgine perfecta eſt.

DE tempore hujus conceptionis, id eſt de anno, menſe, die, & hora, quibus facta eſt, nihil eſt, quod dicamus. Supra enim oſtendimus factam eſſe tempore annuntiationis Angelicæ, de qua ea omnia ibi tractavimus. Solum igitur reſtat agendum de tempore, quatenus reſpicit modum conceptionis, & eſt menſura ejus, quod eſt quærere, an hæc conceptio fuerit ſucceſſiva actio, vel inſtantanea, nec enim alius modus inquirendus, aut explicandus ſupereſt: cætera enim omnia, quæ deſiderari poſſunt, explicando cauſas conceptionis, expoſita ſunt. Duo ergo breviter de hoc modo dicemus, ſcilicet quis fuerit poſſibilis, vel qualis re ipſa ſervatus ſit.

SECTIO I.

Utrum fuerit poſſibile conceptionem Chriſti fieri in inſtanti.

SUppono non eſſe ſermonem de tota actione, ſeu augmento poſt creationem, & informationem animæ ſubſequutam, quia extra conceptionem eſt. Suppono ſecundo non eſſe quæſtionem de unione animæ ad corpus: nam etiam extra controverſiam eſt, in initio factam eſſe in inſtanti, hoc enim eſt proprium initium rerum permanentium. Tertio nullam oportet eſſe quæſtionem de productione, ſeu intenſione quarumcumque qualitatum, quibus humanum corpus diſponitur. Quia hujuſmodi actio ex vi ſui intrinſeci termini non requirit ſucceſſionem, ſed ſolum ex contrariarum qualitatum reſiſtentia, ſeu ex indiſpoſitione ſubjecti, virtuti autem infinitæ Spiritus Sancti nullum contrarium reſiſtere poteſt, quominus effectum ſuum poſſit in inſtanti producere. Difficultas ergo in duobus conſiſtit. Primo, in ſanguinis congregatione, quæ corporis formationem anteceſſit. Secundo in formatione corporis, id eſt organizatione, ac diſtinctione membrorum diverſas figuras, denſitatem, vel raritatem habentium.

Circa primum D. Thomas hic indicare videtur illam congregationem non potuiſſe fieri in inſtanti, ſed tantum in tempore. Quia neceſſario requirit motum localem, & ita videntur intelligere D. Thomæ interpretes.

Dicendum autem videtur primo, non implicaſſe contradictionem, totum ſanguinem ad formandum corpus Chriſti neceſſarium in unico inſtanti conſtitui in loco Congregatio ſanguinis ad cõceptionem

con-

Chriſti neceſſaria conſtitui in utero Virginis in inſtanti potuit.

conceptioni deſtinato. Probatur, quia non eſt neceſſarium fieri per motum localem continuum, potuit enim fieri per mutationem indiviſibilem, qua corpus nunc primo acquirat hunc locum, & primo relinquat, ſeu deſinat eſſe in loco, in quo tempore proxime antecedenti quieverat, nulla enim eſt in hoc repugnantia, vel implicatio contradictionis. Neque enim obſtat locum illum eſſe extenſum, & conſequenter vel ſecundum ſe totum, vel ſecundum partem eſſe diſtantem a priori loco. Quia loquendo de abſoluta potentia, non eſt neceſſarium, ut ſanguis pertranſierit omnia loca media; potuit enim fieri divina virtute, ut pertranſiret de extremo in extremum non exiſtendo in medio. Nulla enim in hoc oſtendi poteſt repugnantia, & ex aliis effectibus fit facile creditu. Nam de Angelis multi opinantur poſſe naturaliter hoc facere: probabilius etiam eſt idem corpus poſſe a Deo conſtitui in locis diſtantibus, quamvis non exiſtat in medio; facilius igitur poterit mutare de loco in locum non pertranſeundo medium. Nunc etiam conſtituitur Chriſti corpus præſens in Euchariſtia, & multi cenſent illam eſſe tantum actionem adductivam, quod eſt probabile, & certum eſt eſſe poſſibile. Si ergo poteſt Deus adducere huc corpus ex loco diſtanti non ſolum non tranſeundo media, ſed nec relinquendo quidem alium locum, facilius poterit tranſmutare prædicto modo de loco ad locum. Neque enim ad vim hujus rationis refert, quod in Euchariſtia non ſit Chriſtus locali modo; ſatis eſt enim, quod ibi acquirat præſentiam realem, modus enim præſentiæ difficultatem non auget, nec ſpecialem aliquam repugnantiæ, vel implicationis rationem importat. Denique, poteſt Deus movere unum corpus per aliud, non dividendo, ſed penetrando illud; cur ergo facere non poteſt, ut tranſiliat de loco in locum non exiſtendo in medio? Quin potius Durand. 4. d. 44. q. 6. & Palud q. 3. ad 3. multo facilius exiſtimant hoc poſterius fieri poſſe, quam prius. Hoc ergo modo fieri potuit in inſtanti hæc ſanguinis congregatio ad conceptionem Chriſti neceſſaria.

Tranſitus de extremo in extremum ſine tranſitu per medium non eſt impoſſibilis.

Addo vero ulterius hanc ſanguinis congregationem fieri non potuiſſe hoc modo in inſtanti concurrente active B. Virgine, & adhibente aliquam naturalem vim ad illam mutationem. Potuit quidem Deus uti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus, tanquam inſtrumento operante per potentiam obedientialem activam modo ſupernaturali, ea ſcilicet ratione, qua poſſet Deus per quamcumque creaturam eam mutationem efficere: non potuit autem fieri, ut B. Virgo per facultatem naturalem propriis viribus naturaliter operantem aliquid circa mutationem illam operaretur. Quia illa mutatio omnino eſt extra ordinem naturalium motuum & actionum vitæ vegetativæ. Differt enim eſſentialiter illa mutatio ab attractione, vel impulſu, quibus tantum duobus modis poteſt naturalis potentia aliquod extrinſecum corpus movere.

Circa ſecundum de organizatione, ſeu formatione corporis, difficultas oritur ex ſuperiori puncto. Quia ſi motus localis non poteſt fieri niſi in tempore, omnis mutatio, quæ intrinſece, vel concomitanter requirit mutationem loci, non magis poterit fieri in inſtanti, quam motus localis. Unde D. Thomas probat, augmentationem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, quia neceſſario conjunctam habet loci mutationem; ſed idem omnino eſt de corporis delineatione, nam hæc etiam includit mutationem loci ſecundum diverſas partes. Quod ita facile declaratur: conſtituamus enim in loco conceptionis totum neceſſarium ſanguinem, qui homogeneus eſt, ejuſdem figuræ, raritatis, & ſimilium diſpoſitionum, intelligi ergo non poteſt, hunc ſanguinem coagulari, condenſari, & in diverſis partibus variis figuris formari, niſi neceſſario intelligantur partes ejus mutare locum. Quia pars denſior facta minorem locum occupat, quam antea, diverſa etiam figura diverſum ſitum in loco requirit, ſuppono enim corpus illud in principio, & termino actionis eſſe naturali modo in loco: ergo non magis hæc formatio potuit in inſtanti fieri, quam localis motus.

Formatio corporis Chriſti in inſtanti fieri quomodo potuit.

Difficultas vero in contrarium eſt, quia D. Thom. magnam differentiam inter hæc conſtituit. Ego autem ingenue fateor neſcire me ſatisfacere difficultati poſitæ. Unde convincor ad dicendum non potuiſſe hanc formationem fieri in inſtanti, ſecundum ſe totam, niſi ſimul efficiendo, ut partes ſanguinis mutarent ſua loca ſine tranſitu per medium. Quia aliàs non poſſet intelligi illa locorum mutatio ſine ſucceſſione. Supponimus enim in eo inſtanti, quo facta eſt conceptio, ſingulas partes corporis fuiſſe tantum in locis ſibi propriis, & adæquatis, & nullam earum fuiſſe in pluribus locis, aut in majori loco, quam naturaliter poſſet occupare, ne novum miraculum ſine fundamento, aut neceſſitate fingamus. Prædicto autem modo poſſibile fuit hujuſmodi corporis formationem in inſtanti fieri, efficiendo ſcilicet, ut totus ſanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupavit, habens hanc partem in hoc loco, & illam in illo, & ſic de aliis, ſubito in inſtanti conceptionis aliter ſecundum partes ſuas ſe habuerit ad totum locum. Sicut poſſet Deus in uno momento ita mutare ſphæram ſolis intra ſuum ſpatium, ut pars, quæ immediate antea erat in Occidente, nunc ſit in Oriente, & e contrario: ad quod neceſſarium eſt, ut ſecundum partes mutata fuerit ab extremo in extremum ſine medio: neque in hoc eſt major repugnantia, quam in eo, quod circa priorem partem diximus. Quid vero ad D. Th. dici poſſit, explicabimus ſectione ſequenti. Ex hoc vero conſequenter ſequitur, ſi formatio corporis hoc modo facta eſt in inſtanti, non potuiſſe Virginem ad illam concurrere per facultatem vitalem operantem vi naturali, ut talis eſt. Quia hic modus formationis includit mutationem, quę omnino eſt extra latitudinem naturalium, & vitalium actionum talis facultatis, ut oſtenſum eſt.

SECTIO II.

Utrum formatio corporis Chriſti facta ſit in inſtanti.

SUppoſitis, quæ dicta ſunt, ſolum poteſt verſari quæſtio de illa duplici actione, ſcilicet de congregatione ſanguinis, quæ antecedit conceptionem, & de ipſa corporis formatione.

Congregatio ſanguinis ad Chriſti cõceptionem neceſſaria, in tempore facta.

Quoad priorem, veram exiſtimo ſententiam D. Thomæ illam mutationem factam eſſe in tempore per verum localem motum, non quia aliter fieri repugnaverit (ut dixi), ſed quia non omnia miracula aſſerenda ſunt, ſed quæ fundamentum habent, & probari poſſunt, vel quia neceſſaria, vel quia myſterio admodum conſentanea: nihil autem horum hic intercedit. Nulla enim eſt authoritas, quæ nos cogat ad credendum hic illud magnum miraculum transferendi unum corpus de loco ad diſtantem locum, ſine tranſitu per medium. Nulla eſt etiam neceſſitas. Quia cum illa ſanguinis congregatio ad conceptionem intrinſece non pertineat, neceſſarium non eſt, ut Deo, ſeu Verbo poſſit tribui; potuit ergo fieri in ſanguine nondum unito Verbo, atque adeo in tempore conceptionem, & unionem hypoſtaticam antecedentem. Denique nihil aliud eſt magis conſentaneum myſterio, quia oportuit, ut ſervata in omnibus, quæ neceſſaria eſſent, conceptionis hujus dignitate, in aliis ſervaretur naturalis modus quoad fieri poſſet, & ideo decuit, ut B. Virgo (ut ſupra dicebamus) naturali, ac vitali facultate ſua vim adhiberet ad attrahendum, congregandumque ſanguinem, ita ut motus ille quoad ſubſtantiam naturalis eſſet, & vitalis, & ſolum in velocitate, ac ſubtilitate ſupernaturalis. Unde veriſimile eſt, cum primum B. Virgo cępit prętare conſenſum illo verbo, *Ecce*, cæpiſſe ſimul quaſi exhibere, & collocare ſanguinem in loco ad conceptionem Chriſti accommodato, Spiritu Sancto eam movente, & vim, ac efficaciam præſtante, ut ſupra dictum eſt. Neque circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

Quoad poſteriorem vero actionem, quidam Hæretici hac noſtra tempeſtate (ut Caniſius refert lib. 3. de B. Virgine c. 22.) negarunt Chriſti corpus formatum eſſe in inſtanti. Quod non invenio, quo fundamento alio aſſerere potuerint, niſi quia rei difficultate vincebantur, & Scripturæ authoritate non convincebantur.

Cõceptio Chriſti in inſtanti facta.

Dicendum vero eſt, conceptionem Chriſti Domini quoad ea, quæ ſunt de intrinſeca ratione ejus, facta eſſe in inſtanti. Hæc concluſio præcipue nititur teſtimonio Eccleſiæ, & Sanctorum. Probatur autem prius aliquomodo ex Scriptura, Luc. enim 1. dixit Angelus ad Virginem: *Ecce concipies in utero, & paries filium, &c.* quem infra dicit fore, *magnum, & filium altiſſimi*; dixit ergo, ipſum Dei filium fore concipiendum ex Virgine; tota ergo conceptio ad filium terminata eſt: ſed non fuit terminata donec perfecta, quia non fuit caro prius aſſumta,

ta, quam animata: ergo tota conceptio ſimul eſt facta. Unde inferius ſubjungit Angelus: *Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*; ſicut ergo ſolus Spiritus Sanctus a principio conceptionem operatus eſt, ita etiam filius Dei a principio illam aſſumpſit, ſeu terminavit. Et ideo (ut ex Baſilio ſtatim dicam) illam conceptionem *Nativitatem* vocat Angelus, quia non fuit prius initium conceptionis, quam nativitas in utero, quæ Diſp. 16. ſect. 3. in ſubſtantiali generatione perficitur. Secundo probatur ex 6. Synod. Act. 11. ubi Sophronius in ſua epiſt. dicit ſimul fuiſſe carnem *conceptam, animatam, & unitam Verbo*. Quem locum priori Tom. late tractavimus circa q. 6. D. Thomæ. Et confirmatur ex Baſil. hom. 25. de humana Chriſti generat. ubi tractans illud Angelicum verbum: *Quod in ea natum eſt. Hinc*, inquit, *deprehendere licet, quod non ſecundum modum carnis, conſtitutio domini fuit, conceptum namque illico perfectum, non per intervalla paulatim formatum, ut plane verba declarant, non enim dicit, quod in ea conceptum eſt, ſed quod in ea natum eſt*. Eamdem veritatem docet optime Damaſc. lib. 3. de fide c. 2. cujus verba ſtatim perpendam. Euthy. etiam Mat. 1. tractans illa eadem verba, *Quod in ea natum eſt: Formatum*, inquit, *genitum dixit, ut diſcamus non paulatim modo ſeminis formatum eſſe, ſed repente quoad formationem perfectum eſſe*. Unde quod paulo antea id, quod formatum eſt in utero Virgininis, embrionem vocat, improprie & late uſus eſt illa voce, ut ſignificaret prolem recens genitam. Ratio ad hanc veritatem confirmandam ſatis explicata eſt circa art. 5. D. Th. quia ſcilicet tota conceptio Chriſti ad Verbum eſt terminata. Unde omnes Sancti, qui docent carnem Chriſti ſimul eſſe conceptam, & unitam, plurimum favent eidem veritati. Optima ſunt verba Fulgentii de fide ad Petrum c. 18. *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites non carnē Chriſti ſine divinitate conceptam, prius quam aſſumeretur*: alia retuli in citato loco 1. tom. Confirmari poteſt hæc ratio: quia ſi Chriſti corpus paulatim perfectum eſſet, conſequens fieret, ut prius quam omnibus ſuis menbris conſtaret, rationali anima informaretur, quia juxta communem Philoſophorum doctrinam in aliis hominibus, in quibus corpus paulatim formatur, anima introducitur poſt principalium partium formationem, ut ſunt jecur, cor, ac cerebrum, antequam corpus omni ex parte perfectum ſit; neceſſarium igitur fuiſſet animam Chriſti hoc pacto introduci. Unde ſequeretur, vel corpus illud prius eſſe animatum, quam aſſumptum, quod eſt hæreticum, vel certe prius aſſumptum, quam perfecte formatum, quod non decebat.

Ex quibus omnibus intelligitur, veritatem hanc, eſſe concluſionem theologicam omnino certam, quam negare non ſolum temerarium, ſed etiam erroneum eſſet, non dico autem ſimpliciter eſſe de fide, & contrariam hæreſim, quia neque ex Scriptura ſacra aperte colligitur, nec expreſſam Conciliorum definitionem invenio: habet tamen prædictam certitudinem, quia ex principiis fidei, adjuncta Sanctorum expoſitione, & authoritate, neceſſario colligitur. Adde præterea, Eccleſiam celebrare feſtum Incarnationis in eodem die, quo annunciatio Angelica facta eſt, ſentiens eodem die Deum factum eſſe hominem. Unde hoc ut minimum videtur certum de fide, & conſequenter conceptionem Chriſti non eſſe factam per ea intervalla temporum, quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam ſupra oſtendimus, antequam Angelus Gabriel e cubiculo Virginis diſcederet, Verbum factum eſſe hominem; huic autem valde affine eſt, ut illa conceptio ſubito fuerit perfecta; eſt igitur hæc veritas certiſſima. Quapropter obſervandus eſt locus Theophy. Luc. 1. ubi tractans illa verba, *Virtus altiſſimi obumbrabit tibi*, ſic inquit: *Sunt, qui dicunt, quod ubi Dominus obumbravit uterum Virginis, ſtatim perfectus fuerit infans: alii autem hoc non recipiunt. Audi enim, quod dicat*, ideo, & quod naſcetur ſanctum, *hoc eſt, quod particulatim in utero creſcit, & non ſtatim perfectum exiſtit*. Quæ verba exponi poſſent de perfectione augmenti, ut ſenſus ſit, corpus Chriſti non ſtatim in conceptione fuiſſe perfectum, id eſt, ea quantitate, quam alii tempore nativitatis habent, Sed ſi conſiderentur ſuperiora verba, non habet locum hæç expoſitio, aperte enim loquutus fuerat de prima carnis delineatione, & formatione ex ſanguinibus Virginis, & dubium relinquit, an paulatim fuerit delineata, & figurata: ſed (ut dixi) aſſertio propoſita omnino certa eſt: an vero dubitatio illa Theophylacti in aliquo ſenſu locum habeat, ſtatim dicam.

Objectio. Sed occurrunt nonnullæ difficultates. Prima eſt, quomodo potuerit B. Virgo ſimul miniſtrare tantam ſanguinis copiam, ut ex eo ſubito infantis corpus formaretur. Oportuiſſet enim, ut vel antea B. Virgo nimio ſanguine abundaret, vel poſtea neceſſario ſanguine, ac proprio corpori proportionato, caruerit. Reſpondetur, ſine aliquo Reſponſ. ex hiſce incommodis potuiſſe B. Virginem prædictum miniſtrare ſanguinem. Quia quantitas ſanguinis, cum qua poteſt corpus ſanum, & optime proportionatum conſervari, magnam habet latitudinem, & ideo potuit B. Virgo abundare puriſſimo ſanguine abſque ullo incommodo, vel ægritudine corporis. Imo hoc erat quaſi connaturale: tum quia fœminis datum eſt a natura, ut non ſolum ad individui conſervationem, ſed etiam ad ſpeciei propagationem, magnam vim ſanguinis efficiant, præſertim in juvenili, & accommodata ætate, qualis erat in Virgine. Ad quod etiam juvabat optima corporis ejus temperies; nec exiſtimo illi defuiſſe ſingularem Spiritus Sancti providentiam, qua factum eſt, ut tali modo corpus ſuum gubernaverit, ac nutrierit, quo poſſet facile, & ſine detrimento ſui corporis, Chriſti corpori miniſtrare. Dici etiam poſſet, ſicut ex parva materia coſtæ Adæ formavit Deus corpus Evæ, ita ex perpauco ſanguine Virginis potuiſſe formari corpus infantis, quod multo minoris quantitatis fuit, quam corpus Evæ.

Secunda difficultas eſt, quia ſi corpus Chriſti integrum Objectio. formatum fuit tam brevi mora, neceſſarium fuiſſet exire de utero matris ante novem menſes, quoniam alii infantes egrediuntur ante octavum menſem poſt perfectam conceptionem, alioqui oportuiſſet Chriſti corpus exiſtere in utero matris in majori quantitate, & mole, quam naturaliter eſſe poſſet. Hæc difficultas tribus modis ſolvi poteſt, ſupponendo ut certum, Chriſtum extitiſſe in utero matris novem menſibus, quod infra probabimus agentes de nativitate. Primus modus eſt concedendo ſuppoſito primo miraculo conceptionis, naturaliter debuiſſe naſci ante novem menſes: divinitus tamen factum eſſe, ut non antea naſceretur, tum ut occultaretur myſterium: tum ne monſtroſa, & præternaturalis nativitas videretur. Nec cenſebitur inconveniens, ut quantitatem aliquando majorem in utero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus non potuit adeo magnum eſſe illud augmentum, ut ſenſibus perciperetur, aut præternaturale videri poſſet. Hæc vero reſponſio non quadrat: quia multiplicat miracula ſine fundamento, & neceſſitate, nec ſibi admodum conſtat, ut patebit.

Secundo ergo dici poteſt, licet corpus Chriſti in principio fuerit perfectum, poſtea tamen augmentum ejus fuiſſe ita temperatum, & paulatim factum, ut non niſi novem menſibus pervenerit ad debitam naſcendi quantitatem. Cæterum & hæc reſponſio diſplicet, quia illa retardatio augmenti non potuit eſſe naturalis, unde oporteret intervenire quaſi perpetuum miraculum in toto illo 9. menſium augmento.

Tertia igitur, & vera reſponſio eſt, quam D. Th. ſupra tetigit, maximam, & minimam quantitatem corpori humano accommodatam non conſiſtere in indiviſibili, ſed nonnullam habere latitudinem: fieri ergo potuit, ut corpus Chriſti formaretur integrum in minima quadā quantitate, non quidem monſtroſa, & præternaturali (ut quidam dixiſſe feruntur) ſed in minima, quę tali corpori poterat eſſe naturalis conſiderata ejus cōplexione, & diſpoſitione. Poſtea vero per nutritionem novem menſium perveniſſe naturaliter, non ſolum ad minimam quantitatem accretionis, quam tale corpus poſſet naturaliter in utero matris (hanc enim ante expletum octavum mēſem adipiſci potuit) ſed etiam ad maximam ſuæ complexioni accommodatam. Et hæc eſt ſine dubio mens D. Th. & ad eam poſſunt accommodari, quæ Cajet. dicit, licet non ſatis rem explicet. Addi etiam poteſt, partum, qui decimo menſe contingit, non eſſe præter naturam, ſed (ut Medici volunt) eſſe ſatis accommodatum naturæ. Unde Sapientiæ 7. ait ſapiens: *Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine*. Potuit ergo Chriſti corporis perfecta formatio, licet novem menſibus conſummata fuerit, in aliquo eſſe ſimilis decem menſium formationi propter primæ conceptionis celeritatem.

Ter-

9. Object. Tertia, & obſcurior difficultas eſt. Quia hæc corporis formatio, & conceptio includit organorum diſtinctionem, condenſationem, & figurarum varietatem: hæc autem omnia non poſſunt fieri in inſtanti. Nam (ut ſupra dictum eſt) habent mutationem localem adjunctam.

Organizatio corporis con poteſt in inſtanti fieri. Reſpondent aliqui organizationem eſſe diſpoſitionem ultimam, quæ ſimul, & in eodem inſtanti fit, cum introducitur forma, non ſolum miraculoſe, ſed etiam ex natura rei, eſt enim quaſi effectus formalis ejus, & veluti impreſſio cujuſdam figuræ. Sed hoc plane repugnat: demonſtratum enim eſt, hanc formationem corporis organici, & membrorum ejus, non poſſe naturaliter fieri totam ſimul, cum neceſſario includat mutationem partium in ordine ad locum, tum in partibus ipſius ſanguinis, tum etiam in corpore circumſtante. Nam ſi ſanguis ex una parte contrahitur, & condenſatur, ut fiant oſſa, & aliæ partes, neceſſe eſt relinquere aliquod ſpatium, & aerem ſubintrare ad replendum illud, quod plane non fit ſine motu locali; & ex alia parte accidere poteſt, ut membra longiora occupent aliquod ſpatium, quod ſanguis non occupabat, & conſequenter inde expellant corpus præexiſtens, quod ſine motu non fit. Denique organizatio proprie non eſt effectus formalis animæ, ſed diſpoſitio materiæ, quæ in ultimo, & perfecto gradu, qui ad generationem requiritur, in inſtanti ejuſdem generationis conſummatur, naturaliter autem loquendo prius tempore inchoatur, & per quadraginta, & amplius dies paulatim fit. Videtur ergo neceſſario reſpondendum, hanc corporis Chriſti formationem factam eſſe in aliquo tempore, quamvis breviſſimo, ita ut (exempli gratia) intelligamus eo brevi tempore, quo B. Virgo protulit illa verba: *Ecce ancilla Domini*, congregatum eſſe ſanguinem in utero, & non ſtatim ac illuc pervenit, in uno inſtanti fuiſſe totum corpus formatum: ſed alia breviſſima morula, v. g. dum dicebat Virgo: *Fiat mihi ſecundum verbum tuum*, fuiſſe organizationem perfectam, & in inſtanti terminativo verborum Virginis conſummatam, introductam animam, & unionem hypoſtaticam perfectam. Ad quam expoſitionem videtur poſſe accommodari doctrina D. Th. ar. 1. Cum enim dicit, motum localem ſanguinis ad locum generationis factum eſſe in tempore, ſub illo motu includi poteſt omnis mutatio, per quam tam ſanguis totus, quam ſingulæ partes ejus, conſtitutæ ſunt in eo ſitu, & loco, quo in inſtanti generationis eſſe oportebat. Eſt enim eadem ratio de utraque mutatione, nec majus inconveniens videtur ſucceſſionem in una mutatione admittere, quam in alia. Et explicari poteſt exemplo formationis corporis Adæ, quod licet a Deo ex terra formatum fuerit, tamen propter prædictam loci mutationem, in tempore formatum fuiſſe videtur, ut colligi poteſt ex D. Th. 1. p. q. 91. ar. 2. ad 1. quatenus dicit, Angelos potuiſſe aliquid prævium operari ad illam formationem, per localem motum, atque idem eſt de formatione corporum reſurgentium.

Hæc reſponſio videtur præ ſe ferre quandam claritatem, & philoſophicæ difficultati ſatisfacere. Tamen in Theologia mihi videtur admodum difficilis. Primo, quia ex illa ſequitur conceptionem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, & quoad hoc ſolum differre a noſtra, quod breviori tempore ſit facta. Sicut enim conceptio noſtra incipit, quando virtute ſeminis incipit ſanguis coagulari, & ad figuras & diſpoſitiones diverſorum membrorum coaptari, ita conceptio Chriſti incepit, quando virtute Spiritus S. ſimilis actio circa ſanguinem Virginis inchoata eſt. Differentia autem erit, quod illa actio in conceptione noſtra protenditur per quadraginta dies, in Chriſti autem conceptione per breviſſimam moram accelerata eſt. Addi etiam poſſet alia differentia, quod in naturali conceptione partes ipſæ præcipuæ inter ſe ſucceſſive formantur, una poſt aliam: in Chriſti autem conceptione dici poteſt, omnes fuiſſe ſimul inchoatas, ac brevi tempore perfectas: hoc tamen non obſtat, quominus conceptio Chriſti, ſicut & noſtra, ſimpliciter, & abſolute ſucceſſive facta ſit. Hoc autem videtur improbari omnibus teſtimoniis, & rationibus ſupra adductis. Primo, quia neceſſario ſequitur, aut Verbum aſſumpſiſſe corpus illo brevi tempore, priuſquam informaretur anima, quod eſt Hæreticum, vel certe non totam conceptionem Chriſti terminatam eſſe ad Verbum, quod repugnat Scripturæ, & Patribus ſupra citatis. Secundo ſequitur materiam ſanguinis Virginis, ex qua conceptum eſt corpus Chriſti, non tranſiſſe immediate a forma ſanguinis ad ſuſcipiendam animam rationalem Chriſti. Conſequens primo eſt aperte contra D. Th. hic art. 1. ad 3. deinde repugnat ſupra dictis. Inde enim fieret prius B. Virginem ex ſuo ſanguine, & in ſuis viſceribus concepiſſe aliquam aliam ſubſtantiam, & ſuppoſitum creatum, quam Deum. Prima ſequela patet, quia ſi ſanguis ille ſucceſſive condenſatus eſt, ut formaretur os ex illo, immediate antequam abſolveretur condenſatio requiſita in ea parte corporis humani, jam non poterat in illa materia conſervari forma ſanguinis, præſertim, quia cum tali condenſatione neceſſario conjuncta eſt alteratio nimia, v. g. ſiccitatis, & frigiditatis; ergo neceſſarium fuit prius expelli formam ſanguinis, ſic enim in naturali nutritione propter hanc cauſam non tranſit ſanguis immediate in os, ſed prius tranſmutatur in medullam, ut ſic paulatim magis, ac magis accedat ad diſpoſitionem oſſis. Et idem argumentum fieri poteſt de toto illo corpore, quod ſucceſſive formabatur ad introductionem animæ. Nam immediate ante animationem neceſſe eſt, ut habuerit eam diſpoſitionem, quam habere ſolent alia corpora humana in eodem ſtatu. Quia ſolum indiviſibilis terminus deeſſe poterat in eo inſtanti. Nam ſi deeſſet aliquid diviſibile in condenſatione, & figuratione, eadem difficultas rediret: at vero corpus ſic diſpoſitum eſt aptū ad formam ſanguinis, ut in aliis hominibus conſtat. Quod ſi dicas miraculoſe factum eſſe, ut vel illa partium condenſatio ſine alteratione proportionata fieret, vel ut forma ſanguinis permaneret in materia, in qua naturaliter eſſe non poſſet, magis conſentaneum rationi erit aliud miraculum excogitare, quo tota illa conceptio ſubito, & ſine ulla ſucceſſione facta ſit. Denique obſtant huic modo dicendi teſtimonia ſanctorum Patrum ſupra citata, quæ omnem prorſus ſucceſſionem excludunt. Sed inter omnia apertiſſima ſunt verba Damaſ. l. 3. c. 2. dicentis *Dei filium per Spiritum Sanctū procreationis modo ſibi ipſi corpus condidiſſe, non ita ut paulatim, tacitiſque incrementis figura corporis abſolveretur: ſed uno, eodemque momento perficeretur*. At juxta prædictam reſponſionem figura non eſt tota uno momento perfecta, ſed in tempore, quamvis brevi delineata. Obſtat etiam D. Th. qui in illo art. 1. & in art. 2. ad 3. docet, ſtatim ac ſanguis Virginis congregatus fuit in utero ejus, in uno inſtanti terminativo illius motus localis fuiſſe Chriſti corpus formatum. Obſtat denique communis ſententia Theologorum in 3. d. 3. dicentium, formationem corporis Chriſti in inſtanti fuiſſe perfectam abſque ſucceſſione, & hoc dicunt fuiſſe maximum miraculum hujus conceptionis, quod in ſolo inſtanti fuerit perfecta. Si autem ſucceſſio, quamvis exigua interveniſſet, nullum fere fuiſſet miraculum, quod in inſtanti fuerit terminata conceptio: ſed ſolum, quod velociori mutatione, & breviori tē pore eſſet perfecta. Ita Bonav. ibi q. ultima totius diſtinct. Gab. d. 4. q. unica a. 2. con. 2. qui etiam de antecedenti motu concedit factum fuiſſe in inſtanti, Palud. d. 3. q. 3. Alexan. Alenſ. 3. p. q. 8. memb. 2. & q. 9. m. 4. & 4. p. q. 34. m. 3. aliàs q. 10. memb. 4. a. 2. §. 6. Richar. d. 3. a. 2. q. 2.

Quocirca dicendum cenſeo, totam hanc cōceptionem factam eſſe in inſtanti, & conſequenter divina virtute factum eſſe, ut tota illa materia, vel ſecundum ſe totam, vel ſecundum partes occuparet locum alium, quem immediate ante habebat, eo modo, quo ſupra explicavimus hoc eſſe poſſibile. Cum enim hoc non repugnet, & authoritati Sanctorum, & rationi, ac dignitati myſterii conſentaneum ſit, non eſt, cur id aſſerere formidemus, aut magnitudine miraculi terreamur. Præſertim cum Chryſoſt. hom. 13. in Geneſ. indicet, formationem corporis Adæ hoc modo momentaneo fuiſſe factam, dicens. *Pulverem terræ ſuo præcepto in corporis naturam vertit. Nam ſicut ſubſtantiam terræ, cum non eſſet, produxit, ita & nunc cum vellet, pulverem terræ in corpus vertit.* Juxta hunc vero dicendi modum conſequenter aſſerendum eſt B. Virginem non habuiſſe efficientiam, quaſi connaturalem & (ut ita dicam) ſeminalem circa hanc corporis formationem, quatenus hanc momentaneam loci mutationem includit, ut ex dictis in præcedenti ſectione conſtat. Neque hoc eſt contra veritatem conceptionis humanæ Chriſti, quæ ex parte principii efficientis omnino fuit miraculoſa, & ex parte matris ſatis eſt, ut in adminiſtratione materiæ, & aliqua alteratione, ſeu diſpo- Vera reſponſio.

Objectio. ſitione fuerit naturalis. Dices, nullo modo potuiſſe concurrere active B. Virginem in eo inſtanti virtute naturali, cum tota actio fuerit miraculoſa. Reſpondetur, licet

Reſponſio. fuerit miraculoſa quoad modum, tamen quoad ſubſtantiam, & terminum fuit naturalis, & ideo potuit aliquo modo concurrere B. Virgo ad aliquam alterationem, ut fovendo calore ſuo materiam illam, & calefaciendo, vel quid ſimile, quod ſatis eſt.

Dubium. Quod ſi quæras, ſi tantum miraculum neceſſarium fuit in momentanea formatione corporis, ſicut in momentanea congregatione ſanguinis, cur D. Thom. unum potius negavit, quam aliud? Reſpondetur, merito id feciſſe, quia, ut tota conceptio terminaretur ad Deum, fuit hoc miraculum in ipſa formatione neceſſarium, & aliunde non obſtabat, quominus B. Virgo poſſet in eo inſtanti præſtare, quod ex parte matris neceſſarium eſt: at vero in utroque horum contrarium accidit in ſanguinis congregatione, ut in principio hujus ſectionis explicatum reliquimus.

QUÆSTIO XXXIV.

De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de perfectione prolis conceptæ. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum in primo inſtanti conceptionis Chriſtus fuerit ſanctificatus per gratiam. Secundo, utrum in eodem inſtanti habuerit uſum liberi arbitrii. Tertio, utrum in eodem inſtanti potuerit mereri. Quarto, utrum in eodem inſtanti fuerit plene comprehenſor.

DOctrina hujus quæſtionis fuſe tractata eſt in primo tomo hujus materiæ. Nam in q. 7. ubi D. Th. agit de gratia Chriſti, omnia diximus, quæ ad 1. art. hujus quæſtionis ſpectant, in qu. autem 9. agendo de ſcientia Chriſti in communi, explicuimus, quando & quomodo ratione, & libero arbitrio uti inceperit: in q. vero 10. de ſcientia beata, quando primam illam ſuſceperit, diximus, quod D. Thom. hic art. 4. tetigit. Denique de merito ejus, de quo D. Thom. diſſerit art. 3. in q. 19. latiſſime dictum eſt. Omiſſa igitur inutili, & permoleſta earundem rerum repetitione, ſolum ea, quæ ad intelligendum D. Thom. neceſſaria fuerint, annotabimus.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam.

184. 3.d.5.q 5. art. 3. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ſanctificatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicitur enim 1. ad Corin. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Sed ſanctificatio gratiæ pertinet ad ſpiritualitatem. Non ergo ſtatim a principio ſuæ conceptionis Chriſtus percepit gratiam ſanctificationis, ſed poſt aliquod ſpatiū temporis.*

2 Præterea: ſanctificatio videtur eſſe a peccato, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Et hoc quidem fuiſtis aliquando, ſcilicet peccatores, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis: ſed in Chriſto nunquam fuit peccatum: ergo non convenit ſibi ſanctificari per gratiam.

3 Præterea. Sicut per verbum Dei omnia facta ſunt, ita per Verbum incarnatum ſunt omnes homines ſanctificati, qui ſanctificantur, Hebr. 2. Qui ſanctificat, & qui

l.11.c.6. non procul a princ. tom. 3. *ſanctificantur, ex uno omnes. Sed verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, non eſt factum, ut Auguſt. dicit in 1. de Trin. ergo Chriſtus, per quem ſanctificantur omnes, non eſt ſanctificatus.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Et Joan. 10. Quem pater ſanctificavit, & miſit in mundum.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt)

q.7. art.1. *abundantia gratiæ ſanctificantis animam Chriſti derivatur ex ipſa Verbi unione, ſecundum illud Joan. 1. Vidimus gloriam ejus quaſi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ,*

q. præc. a. 1. *& veritatis. Oſtenſum eſt autem ſupra, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis corpus Chriſti animatum fuit, & a Verbo Dei aſſumptum, unde conſequens eſt, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit plenitudinem gratiæ ſanctificantis animam, & corpus ejus.*

Ad primum ergo dicendum, quod ille ordo, quem ponit ibi Apoſtolus, pertinet ad eos, qui per profectum ad ſpiritualem ſtatum perveniunt. In myſterio autem incarnationis magis conſideratur deſcenſus divinæ plenitudinis in naturam humanam, quam profectus humanæ naturæ, quaſi præexiſtentis in Deum: & ideo in homine Chriſto a principio fuit perfecta ſpiritualitas.

Ad ſecundum dicendum, quod ſanctificari eſt aliquid fieri ſanctum. Fit autem aliquid non ſolum ex contrario, l.18. c.34. circa medium & Beda ſuper illa verba Luc. 10. 2.
ſed etiam ex negative, vel privative oppoſito, ſicut album fit ex nigro, & etiam ex non albo. Nos autem ex peccatoribus ſancti efficimur, & ita ſanctificatio noſtra eſt ex peccato. Sed Chriſtus quidem ſecundum hominem factus eſt ſanctus, quia hanc gratiæ ſanctitatem non ſemper habuit: non tamen factus eſt ſanctus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, ſed factus eſt ſanctus ex non ſancto ſecundum hominem, non quidem privative, ut ſcilicet aliquando fuerit homo, & non fuerit ſanctus: ſed negative, quia ſcilicet quando non fuit homo, non habuit ſanctitatem humanam: & ideo ſimul factus fuit homo, & ſanctus homo. Propter quod Angelus dicit Luc. 1. Quod naſcetur ex te ſanctum. Quod exponens Gregor. 18. Moral. dicit. Ad diſtinctionem noſtræ ſanctitatis Jeſus ſanctus naſciturus aſſeritur: nos quippe ſi ſancti efficimur, non tamen naſcimur: quia ipſa naturæ corruptibilis conditione conſtringimur: ille autem ſolus veraciter ſanctus natus eſt, qui ex commixtione carnalis copulæ conceptus non eſt.

Ad tertium dicendum, quod aliter operatur Pater creationem rerum per Filium, aliter tota Trinitas ſanctificationem hominum per hominem Chriſtum. Nam verbum Dei eſt ejuſdem virtutis, & operationis cum Deo Patre: unde Pater non operatur per Filium ſicut per inſtrumentum quod movet motum. Humanitas autem Chriſti eſt ſicut inſtrumentum divinitatis: ut ſupra dictum eſt, & ideo humanitas Chriſti eſt ſanctificans, & ſanctificata.

COMMENTARIUS.

NOn explicat ſatis D. Thomas, an ſolum loquatur de ſanctificatione per gratiam habitualem, indicat tamen in articulo de ea facere ſe ſermonem, quatenus dicit hanc gratiam ab unione Verbi derivari. Aliunde vero obſtare videtur, quod ſolutione ad ſecundum ſignificat, Chriſtum abſque hac gratia non intelligi ſanctum, & per eam factum eſſe ſanctum ex non ſancto, quæ non poſſent eſſe vera, ſi de habituali gratia ſermo eſſet: oſtendimus enim in ſuperioribus per gratiam unionis, quæ prior eſt, ſanctificari. Quapropter intelligi poſſet hic articulus abſolute de gratia ſanctificante, non limitando doctrinam ad hanc, vel illam gratiam: ſed utrique, ſervata proportione, eam accommodando. Unde, ſi de ſanctificatione per gratiam unionis interpretemur, quamvis ſecundum rem idem ſit Verbum, cui humanitas unitur, & per quod ſanctificatur: tamen ſecundum rationem diſtinguuntur, quia aliud eſt aſſumi ad ſubſiſtendum, aliud ſanctificari per ipſum Verbum, ad quod fit aſſumptio. Et hoc ſenſu dici poteſt hæc ſanctificatio derivari ab unione, ſicut unum attributum divinum dicitur ratio alterius. Et cum hac expoſitione optime quadrat, quod D. Th. ad 2. dicit. Chriſtum factum eſſe ſanctum ex non ſancto homine, quatenus factus eſt homo ex non homine. Quod dicendi modo indicat, Chriſtum non ſolum non fuiſſe prius tempore hominem, quam ſanctum: verum etiam nec prius natura, quia per ipſam unionem ſanctificatus eſt, loquimur autem de Chriſto homine, qui proprie ſanctificari dicitur. Nam, ſi loquamur de humanitate, illa revera prius natura extitit, quam ſanctificaretur, ſicut prius natura extitit, quam aſſumeretur. Et hoc modo terminus a quo illius ſanctificationis fuit negatio ſubſtantialis ſanctitatis in hac humanitate, non quæ duratione præcederet, ſed quæ exiſteret, ſi ſtatim in eodem inſtanti non aſſumeretur illa humanitas, ut hic Deus homo conſtitueretur. At vero intelligendo hunc articulum de gratia habituali (ut fortaſſe D. Thom. intellexit, quia hæc revera eſt, quæ proprie dicitur ab unione derivari) ſolutio ad ſecundum ſano modo exponenda eſt. Quia licet temporis duratione, ſimul Chriſtus fuerit homo & ſanctus ſanctitate accidentali: tamen prius natura fuit factus homo, & ſanctus per gratiam unionis. Quapropter non intelligitur ſanctificatus per gratiam habitualem ex non ſancto ſimpliciter: ſed ex non ſancto tali modo, id eſt, ſanctitate accidentaria, ſeu (ut D. Th. loquutus eſt) ſanctitate humana: illa enim ſanctificatio, quæ eſt per gratiam unionis, multo magis eſt divina. Cætera perſpicua ſunt

Per gratiam habitualem & unionis quomodo Chriſtus ſanctificatus.

in

in litera. Quæ Cajetanus autem notat, ſuperius ſuo loco tractata ſunt; nec oportebat hoc loco iterum contra Scotum invehi, cum de comparatione inter gratiam unionis, & habitualem, ſeu viſionem beatam, ſatis ſuperque ſupra dictum ſit.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit uſum liberi arbitrii.

185. Ver. q. 29. art. 8. c.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus ſecundum hominem non habuerit uſum liberi arbitrii in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Prius eſt enim eſſe rei, quam agere vel operari. Uſus autem liberi arbitrii eſt quædam operatio. Cum ergo anima Chriſti eſſe inceperit in primo inſtanti ſuæ conceptionis (ut ex prædictis patet), videtur eſſe impoſſibile, quod in primo inſtanti conceptionis habuerit uſum liberi arbitrii. [Ar. præc. & loco ibi cit.]

2 Præterea. Uſus liberi arbitrii eſt electio: Electio autem præſupponit deliberationem conſilii: dicit enim Philoſophus in 3. Ethicor. quod electio eſt appetitus præconſiliati. Ergo videtur impoſſibile, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit uſum liberi arbitrii. [l. 3. Eth. c. 3. cir. fi. t. 5]

3 Præterea. Liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis, ut in prima parte habitum eſt, & ita uſus liberi arbitrii eſt actus voluntatis, & rationis, ſive intellectus; ſed actus intellectus præſupponit actum ſenſus, qui eſſe non poteſt ſine convenientia organorum, quæ non videtur fuiſſe in primo inſtanti conceptionis Chriſti. Ergo videtur, quod Chriſtus non potuerit habere uſum liberi arbitrii in primo inſtanti ſuæ conceptionis. [1. p. q. 83.]

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. de Trin. Mox ut Verbum venit in uterum, ſervata veritate propriæ naturæ, factum eſt caro, & perfectus homo. Sed perfectus homo habet uſum liberi arbitrii: Ergo Chriſtus habuit in primo inſtanti ſuæ conceptionis uſum liberi arbitrii. [Id habet Gre. l. 9. in regiſtr. c. 61. a medio, & Auguſtin. 13. de Tri. c. 9. 10. 17. 19. tom. 3.]

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) humanæ naturæ, quam Chriſtus aſſumpſit, convenit ſpiritualis perfectio, in qua non profecit, ſed eam ſtatim a principio habuit. Perfectio autem ultima non conſiſtit in potentia, vel in habitu, ſed in operatione: unde in 2. de Anima dicitur, quod operatio eſt actus ſecundus. Et ideo dicendum eſt, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit illam operationem animæ, quæ poteſt in inſtanti haberi. Talis autem eſt operatio voluntatis, & intellectus, in qua conſiſtit uſus liberi arbitrii. Subito enim, & in inſtanti perficitur operatio intellectus, & voluntatis, magis quam viſio corporalis, eo quod intelligere, velle, & ſentire, non eſt motus, qui ſit actus imperfecti (quod ſucceſſive perficitur) ſed eſt actus jam perfecti: ut dicitur in 3. de anima. Et ideo dicendum eſt quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit uſum liberi arbitrii. [q. 7. ar. 12. & q. 19. ar. 3. & q. 33. art. 3. l. 2. de anima tex. 3. & 2.] [l. 3. de anima tex. 28. 10. 2.]

Ad primum ergo dicendum, quod eſſe eſt prius natura quam agere: non tamen eſt prius tempore, ſed ſimul cum agens habet eſſe perfectum, incipit agere, niſi ſit aliquid impediens, ſicut ignis ſimul dum generatur, incipit calefacere & illuminare: ſed calefactio non terminatur in inſtanti, ſed per temporis ſucceſſionem, illuminatio autem perficitur in inſtanti. Et talis operatio eſt uſus liberi arbitrii, ut dictum eſt. [In corp. art.]

Ad ſecundum dicendum, quod ſimul cum terminatur conſilium, vel deliberatio, poteſt eſſe electio. Illi autem qui deliberatione conſilii indigent, in ipſa terminatione conſilii primo habent certitudinem de eligendis, & ideo non ſtatim eligunt. Ex quo patet, quod deliberatio conſilii non præexigitur ad electionem, niſi propter inquiſitionem incerti. Chriſtus autem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſicut habuit plenitudinem gratiæ ſanctificantis, ita habuit plenitudinem veritatis cognitæ, ſecundum illud, Plenum gratiæ, & veritatis. Unde quaſi habens omnium certitudinem, potuit ſtatim in inſtanti eligere.

Ad tertium dicendum, quod intellectus Chriſti ſecundum ſcientiam infuſam poterat intelligere, etiam non convertendo ſe ad phantaſmata: ut ſupra habitum eſt. Unde poterat in eo eſſe operatio voluntatis, & intellectus abſque operatione ſenſus. Sed tamen potuit in eo eſſe etiam operatio ſenſus, in primo inſtanti ſuæ conceptionis, maxime quantum ad ſenſum tactus, quo ſenſu proles concepta ſentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat, ut dicitur in libro de Generatione animalium. Unde cum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit animam rationalem, formato, & organizato corpore ejus, multo magis in eodem inſtanti poterat habere operationem ſenſus tactus. [q. 11. ar. 1.] [l. 2. c. 4. & 3. 1. m. 4.]

COMMENTARIUS.

IN hoc articulo ſolum eſt notanda ſolutio ad 3. in qua D. Thom. dicit potuiſſe Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ ſenſibili phantaſmate uti media tactus operatione, non propter ſpeciale aliquod miraculum: ſed quia proles concepta naturaliter ſentit in utero matris, prius etiam tempore, quam anima rationali informetur. Unde fit multo magis poſſe ſentire in illo inſtanti, quo informatur anima rationali; cum ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit corpus perfectum, & anima rationali informatum, naturaliter ſentire potuit ſenſu tactus. Hoc tamen alicui videri poterit difficile: tum quia immutatio hujus ſenſus non fit ſine phyſica, & reali alteratione: quæ non fit in inſtanti: tum etiam quia ſenſus tactus non percipit qualitates ſibi congenitas, & proportionatas, niſi ſecundum aliquem exceſſum, vel intentionem: quæ in eo inſtanti eſſe non potuit. Reſpondetur D. Thom. aperte hoc loco ſentire ſenſum tactus poſſe immutari pure intentionaliter in inſtanti, ad ſentiendum non qualitates ſuo organo inhærentes, ſed in corpore circumſtante, quæ ſunt veluti objectum illius ſenſationis, & juxta hanc doctrinam non habent locum difficultates poſitæ, quam rem diligentius & ex profeſſo expendimus in libro de anima. Addendum etiam eſt in hac ſolutione, ſicut in intellectu habuit Chriſtus in primo inſtanti ſpecies, tum per ſe, tum per accidens infuſas, ita potuiſſe habere in ſenſu phantaſmata divinitus infuſa, quibus cooperari potuit intellectui per ſcientiam per accidens infuſam operanti. De qua re diximus in q. 12. Quæ vero hic Cajet. inculcat in q. 9. & 11. diligenter inquiſita ſunt. [Objectio.] [Reſponſ.]

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis mereri potuerit.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis mereri non potuerit. Sicut enim ſe habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis non potuit peccare, ut in prima parte habitum eſt: ergo neque anima Chriſti in primo inſtanti ſuæ creationis (quod fuit primum inſtans conceptionis Chriſti) potuit mereri. [186. 3. d. 13. q. 1 art. 2. q. 3. & diſ. 14. art. 3. q. 6. & diſt. 18. art. 3. & 5. c. & veri q. 29. ar. 8. & opu. 3. c. 223. & 228. 1. p. q. 63. art. 5.]

2 Præterea. Illud, quod homo habet in primo inſtanti ſuæ conceptionis, videtur ei eſſe naturale: quia hoc eſt ad quod terminatur ſua generatio naturalis. Sed naturalibus non meremur, ut patet ex his, quæ dicta ſunt in ſecunda parte. Ergo videtur, quod uſus liberi arbitrii, quem Chriſtus habuit ſecundum hominem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, non fuerit meritorius.

3 Præterea. Id, quod ſemel aliquis meruit, jam fecit quodammodo ſuum: & ita non videtur quod iterum poſſit illud idem mereri, quia nullus meretur quod ſuum eſt. Si ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit, ſequitur quod poſtea nihil meruerit, quod patet eſſe falſum. Non ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit ſuper Exod. Non habuit omnino Chriſtus juxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere. Potuiſſet autem proficere in merito, ſi in primo inſtanti ſuæ conceptionis non meruiſſet; ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit Chriſtus. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis ſanctificatus fuit per gratiam. Eſt autem duplex ſanctificatio: una quidem adultorum, qui ſecundum proprium actum ſanctificantur: alia autem puerorum, qui non ſanctificantur ſecundum proprium actum fidei, ſed ſecundum fidem parentum vel Eccleſiæ. Prima autem ſanctificatio eſt perfectior quam ſecunda: ſicut actus eſt perfectior quam habitus, & quod eſt per ſe eo, quod eſt per aliud. Cum ergo ſanctificatio Chriſti fuerit perfectiſſima (quia ſic ſanctificatus, ut eſſet aliorum ſanctificator) conſequens eſt, quod ipſe ſecundum proprium motum liberi arbitrii in Deum fuerit ſanctificatus, qui quidem motus liberi arbitrii eſt meritorius. Unde conſequens eſt, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus meruerit. [Art. 1. hujus quæſt.]

Ad primum ergo dicendum, quod liberum arbitrium non eodem modo ſe habet ad bonum, & ad malum. Nam ad bonum ſe habet per ſe, & naturaliter, ad malum autem ſe habet per modum defectus, & præter naturam. Sicut autem Philoſophus dicit in ſecundo de Cœlo, Poſterius eſt, quod eſt præter naturam, eo, quod eſt ſecundum naturam: quia id, quod eſt præter naturam, eſt quædam exciſio ab eo, quod eſt ſecundum naturam. Et ideo liberum arbitrium creaturæ in primo inſtanti creationis poteſt moveri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando, ſi tamen natura ſit integra.

l. 2. tex. 18 tom. 2.

cap. 40. a med. to. 3.

Ad ſecundum dicendum, quod illud, quod homo habet in principio ſuæ creationis ſecundum communem naturæ curſum, eſt homini naturale: nihil tamen prohibet, quin aliqua creatura in principio ſuæ creationis aliquod beneficium gratiæ a Deo conſequatur. Et hoc modo anima Chriſti in principio ſuæ creationis conſecuta eſt gratiam, qua poſſet mereri: & ea ratione gratia illa, ſecundum quam ſimilitudinem dicitur fuiſſe illi homini naturalis: ut patet per Auguſt. in Enchirid.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet idem eſſe alicujus ex diverſis cauſis. Et ſecundum hoc Chriſtus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo inſtanti ſuæ conceptionis, potuit etiam poſterioribus actibus, & paſſionibus mereri, non ut eſſet ſibi magis debita, ſed ut ſibi ex pluribus cauſis deberetur.

COMMENTARIUS.

QUæſtionem hujus articuli ſub eiſdem terminis tractavi ſupra citato loco: diſcurſum autem D.Th. ſpecialiter expoſui tractando, an Chriſtus meruerit gloriam animæ ſuæ. Unde circa hunc textum animadvertendum tantummodo occurrit verbum D.Th. notatione dignum in ſol. ad 1. Cum enim docuiſſet (quod in ejus ſchola frequens eſt, & ſatis veriſimile) liberum arbitrium creaturæ, licet in primo inſtanti ſuæ creationis poſſit libere operari bene merendo: non tamen peccando: cum hoc, inquam, docuiſſet, addidit limitationem dicens, *ſi tamen natura ſit integra*. Quod verbum nec Cajet. nec alii interpretes ponderarunt, & quamvis multum de illo cogitaverim, nihil inveni, quod ſenſum ac mentem D.Th. attingere videtur. Primo ergo, ſi natura integra contra lapſam (ut ſolet) diſtinguatur, non habet locum illa limitatio in Angelica natura, illa enim non poteſt non eſſe integra in primo inſtanti ſuæ creationis; quia nec eſt capax originalis peccati (ut per ſe conſtat) neque actualis pro illo inſtanti, ſecundum D.Th. Nec etiam accommodari poteſt ad humanam naturam, primum quia etiam homo lapſus non poteſt in primo inſtanti ſuæ creationis peccare, cum naturaliter tunc non poſſit ratione uti. Quod ſi divinitus illuminetur, non poterit etiam in eo inſtanti, quo a Deo illuminatur, peccare tum quia illuminatio illa eſſet a Deo, & non eſſet libera, unde non poſſet eſſe talis, quæ ad peccandum induceret, tum etiam, quia non minus tale peccatum tribueretur authori naturæ, quam peccatum commiſſum ab Angelo in primo inſtanti. Quid enim refert, quod natura ſit lapſa, ſi in primo inſtanti operatur quaſi naturaliter ducta, & gubernata ab authore naturæ? Et hæc ratio in univerſum probat de homine miraculoſe creato a Deo cum uſu rationis, ut quocumque ſtatu creetur, ſive in gratia, ſive in natura integra, ſive in puris naturalibus.

Creatura rationalis in inſtanti ſuæ creationis, uſu rationis divinitus accepto peccare non poteſt.

Dici fortaſſe poſſet D.Th. ſub primo inſtanti creationis comprehendiſſe primum inſtans, quo homo pervenit ad uſum rationis, in quo homo lapſus peccare poteſt, quia jam a ſe, & non tantum ab authore naturæ moveri cenſetur. Sed eſto hoc verum ſit (quod non eſt hoc loco examinandum) non ſatisfacit, quia eadem ratione dici poſſet, hominem natum, & educatum in natura integra potuiſſe peccare in primo inſtanti, quo pervenit ad uſum rationis. Quare dicere quis poſſet non fuiſſe D.Th. uſum ea voce, *natura integra*, in illa uſitata ſignificatione, qua a natura lapſa, vel pura ſeparatur, ſed dicere voluiſſe, liberum arbitrium non poſſe peccare in primo inſtanti, *ſi natura ſit integra*, id eſt ſi habeat a ſuo authore auxilium, & providentiam ſibi pro illo inſtanti debitam. Sed neque hoc mihi ſatisfacit. Tum quia eſt inuſitata illa ſignificatio vocis. Tum etiam, quia nunquam D.Th. poneret ſub conditione, quod exiſtimabat nulla ratione poſſe deeſſe. Unde ſuſpicor illam vocem vel caſu excidiſſe, vel fortaſſe aliunde v.g. ex marginali notatione alicujus, aliorum errore in textum irrepſiſſe. Cujus indicium eſſe poteſt, quod cum pluribus aliis locis idem argumentum cum eadem ſolutione pertractaverit, ſimpliciter, & abſque ulla limitatione ubique reſponderit, ut videre licet 1. p. q. 63. art. 5. ad 3. & in 3. d. 18. q. unica art. 3. ad 4. & q. 29. de veritate art. 8. ad 2.

Ultimo cavenda eſt notatiuncula Cajet. quod Sacramenta non conferant gratiam eis, qui abſque actuali attentione, & devotione illa ſuſcipiunt. Eſt enim hæc falſa doctrina, ut ſuo loco latius dicemus.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus fuerit perfectus comprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit perfectus comprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Meritum enim præcedit præmium, ſicut & culpa pœnam. Sed Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit, ſicut dictum eſt. Cum ergo ſtatus comprehenſoris ſit principale præmium, videtur quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis non fuerit comprehenſor. 187

Locis ſup. art. 3. adductis. Art. præc.

2 Præterea. Dominus dicit Luc. ultim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Sed gloria pertinet ad ſtatum comprehenſoris. Ergo Chriſtus non fuit in ſtatu comprehenſoris in primo inſtanti ſuæ conceptionis, quando adhuc nullam ſuſtinuerat paſſionem.

3 Præterea. Illud quod non convenit nec homini nec Angelo, videtur eſſe proprium Deo, & ita non convenit Chriſto ſecundum quod homo. Sed ſemper eſſe beatum, non convenit nec homini nec Angelo: ſi enim fuiſſent conditi beati, poſtmodum non peccaſſent. Ergo Chriſtus ſecundum quod homo, non fuit beatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalm. 64. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, quod ſecundum Gloſ. refertur ad humanam naturam Chriſti, quæ aſſumpta eſt a Verbo Dei in unitatem perſonæ. Sed in primo inſtanti conceptionis fuit aſſumpta humana natura a Verbo Dei in unitatem perſonæ. Ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus, ſecundum quod homo, fuit beatus, quod eſt eſſe comprehenſorem.

Aug. hoc loco Pſal. 64. tom. 8.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ex dictis patet) non fuit conveniens, ut Chriſtus in ſua conceptione acciperet gratiam habitualem tantum abſque actu: accepit enim gratiam non ad menſuram, ut ſupra habitum eſt. Gratia autem viatoris cum ſit deficiens a gratia comprehenſoris, habet menſuram minorem reſpectu gratiæ comprehenſoris. Unde manifeſtum eſt, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis, accepit non ſolum tantam gratiam, quantam comprehenſores habent, ſed etiam omnibus comprehenſoribus majorem. Et quia gratia illa non fuit ſine actu, conſequens eſt, quod actu fuerit comprehenſor, videndo Deum per eſſentiam clarius cæteris creaturis.

Art. præc.

q. 7. art. 5. 10. & 12.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus non meruit gloriam animæ, ſecundum quam dicitur comprehenſor, ſed gloriam corporis, ad quam per ſuam paſſionem pervenit. q. 19. ar. 3.

Unde patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus ex hoc, quod fuit Deus & homo, etiam in ſua humanitate habuit aliquid præ cæteris creaturis: ut ſcilicet ſtatim a principio eſſet beatus.

D. Th. litera nulla indiget expoſitione, ſolum notatiuncula Cajet. corrigenda eſt. Docet enim gratiam viatoris ſemper eſſe intenſiorem gratia comprehenſoris, de qua re diximus ſupra, cum de prima ſanctificatione Virginis ageremus, & in materia de charitate latius diſputatur.

QUÆSTIO XXXV.

De nativitate Chriſti, in octo articulos diviſa.

COnſequenter poſt Chriſti conceptionem agendum eſt de ejus nativitate. Et primo, quantum ad ipſam nativitatem. Secundo, quantum ad nativitatis manifeſtationem.

Circa primum quæruntur octo.

Primo, utrum nativitas ſit naturæ vel perſonæ.

Secundo, utrum Chriſto ſit attribuenda alia nativitas præter æternam.

Tertio, utrum ſecundum nativitatem temporalem B. Virgo ſit mater ejus.

Quarto, utrum debeat dici mater Dei.

Quinto, utrum Chriſtus, ſecundum duas filiationes ſit filius Dei Patris, & Virginis matris.

Sexto, de modo nativitatis.

Septimo, de loco.

Octavo, de tempore nativitatis.

CIrca titulum hujus quæſtionis adnotare oportet, duplicem poſſe diſtingui hominis nativitatem, aliam in utero, de qua Matth. 1. dicitur: *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt*; aliam extra uterum, de qua ibidem cap. 2. dicitur: *Cum natus eſſet Jeſus in Bethlehem Judæ.* Inter quas magna differentia intercedere videtur. Quia nativitas in utero conſiſtit in ſubſtantiali hominis generatione: at vero nativitas extra uterum ſolum in quodam motu locali vitali modo effecto, quo mater a ſe filium ſeparat, & quaſi per ſe conſtituit. D. Th. ergo in hac quæſtione (ut recte Cajet. advertit) de utraque nativitate diſputat: in quinque prioribus articulis de illa præſertim,

Objectio.

quæ fit extra uterum. Dices, jam D. Th. egiſſe de conceptione, quæ nihil aliud eſſe videtur, quam nativitas in utero.

Reſponſ.

Reſpondet Cajet. hæc duo inter ſe differre, nam conceptio in hoc conſiſtit, quod mater intra ſe capit, quod generandum eſt, nativitas vero eſt via ad naturam. Quæ differentia magis vocum etymologiam, quam rerum diverſitatem explicat. Propria ergo differentia eſt, quod conceptio complectitur totam illam actionem, qua corpus prolis formatur, & uſque ad inſtans generationis organizatur, ac diſponitur: nativitas vero in utero proprie ſignificat ſubſtantialem actionem, qua animus unitur corpori, ut generetur homo, quæ duo licet in Chriſto Domino ſimul duratione effecta ſint: tamen ſecundum ſe diverſam rationem habent, & conceptio nativitatem antecedit. Ideo D. Th. convenienti ordine, poſtquam de conceptione diſſeruit, de nativitate dicere aggreditur, & prius de nativitate in utero, quia alteram antecedit. Omnia vero diſputat ſub communi voce nativitatis, quia multa ſunt utrique nativitati communia, & ſervata utriuſque ratione eis poſſunt accommodari.

ARTICULUS I.

Utrum nativitas ſit naturæ, vel perſonæ.

188. 3. d. 8. ar. 2 Cap. 40. in med. to. 3.

AD *primum ſic proceditur. Videtur, quod nativitas naturæ conveniat magis, quam perſonæ. Dicit enim Auguſt. in lib. de fide ad Petrum: Natura æterna, atque divina non poſſet concipi, & naſci ex humana natura, niſi ſecundum veritatem humanæ naturæ. Si igitur divinæ naturæ convenit concipi, & naſci ratione humanæ naturæ, multo magis convenit humanæ naturæ.*

lib. 5. Metaph. tex. 5. to. 3

2 *Præterea. Secundum Philoſophum 5. Metaph. nomen natura a naſcendo ſumptum eſt. Sed determinationes fiunt ſecundum ſimilitudinis convenientiam; ergo videtur, quod nativitas magis pertineat ad naturam, quam ad perſonam.*

3 *Præterea. Illud proprie naſcitur, quod per nativitatem incipit eſſe. Sed per nativitatem Chriſti non incepit eſſe perſona Chriſti, ſed ejus humana natura. Ergo videtur, quod nativitas proprie pertineat ad naturam, non ad perſonam.*

Sed contra eſt, quod Damaſ. dicit in 5. lib. Nativitas hypoſtaſis eſt, non naturæ.

l. 3. c. 6. paulo a princip.

Reſpondeo dicendum, quod nativitas poteſt attribui alicui dupliciter, uno modo ſicut ſubjecto: alio modo ſicut termino. Sicut ſubjecto quidem attribuitur ei, quod naſcitur, hoc autem proprie eſt hypoſtaſis, non natura. Cum enim naſci ſit quoddam generari, ſicut generatur aliquid ad hoc quod ſit, ita naſcitur aliquid ad hoc quod ſit. Eſſe autem proprie eſt rei ſubſiſtentis: nam forma, quæ non ſubſiſtit, dicitur eſſe ſolum, quia ea aliquid eſt; perſona autem, vel hypoſtaſis ſignificatur per modum ſubſiſtentis: natura autem ſignificatur per modum formæ, in qua aliquid ſubſiſtit. Et ideo nativitas tanquam ſubjecto naſcenti, proprie attribuitur perſonæ, vel hypoſtaſi, non naturæ. Sed ſicut termino attribuitur nativitas naturæ: terminus enim generationis, & cujuslibet nativitatis eſt forma: natura autem per modum formæ ſignificatur. Unde nativitas dicitur eſſe via in naturam, ut patet per Philoſophum 2. Phyſ.

Li. 2. Phy. tex 14. t. 2

terminatur enim naturæ intentio ad formam, ſeu naturam ſpeciei.

Ad primum ergo dicendum, quod propter identitatem, quæ in divinis eſt inter naturam, & hypoſtaſim, quandoque natura ponitur pro perſona, vel hypoſtaſi. Et ſecundum hoc dicit Aug. naturam divinam eſſe conceptam, & natam: quia ſcilicet perſona Filii eſt concepta, & nata, ſecundum humanam naturam.

Loco cit. in argum.

Ad ſecundum dicendum, quod nullus motus, ſeu mutatio denominatur a ſubjecto, quod movetur, ſed a termino motus, a quo ſpeciem habet. Et propter hoc nativitas non denominatur a perſona, quæ naſcitur, ſed a natura, ad quam nativitas terminatur.

In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod natura proprie loquendo, non incipit eſſe, ſed magis perſona incipit eſſe in aliqua natura: quia (ſicut dictum eſt) natura ſignificatur, ut quo aliquid eſt: perſona autem ſignificatur, ut quæ habet eſſe ſubſiſtens.

COMMENTARIUS.

QUæſtio hæc Philoſophica potius eſt, quam Theologica, cum non ſolum ad Chriſti, ſed etiam ad omnium hominum, imo ad rerum omnium generationem pertineat, merito tamen a D. Thom. præmiſſa eſt, quoniam verus: ac proprius modus loquendi de Chriſti nativitate ex illa plurimum pendet. Reſpondet ergo D. Thom. dupliciter nativitatem alicui tribui, ut ſubjecto ſcilicet, vel termino. Priori modo dicit nativitatem pertinere ad hypoſtaſim, quia illa eſt, quę & generatur, & naſcitur; poſteriori autem modo (inquit) nativitatem tribui naturæ, quia eſt veluti forma integra ſuppoſiti.

Objectio.

Sed occurrit duplex difficultas. Altera communis, quia potius integer terminus nativitatis eſt homo, ſicut terminus calefactionis potius eſt calidum; ſubjectum autem ſolum eſt quædam pars naturæ, ſcilicet materia prima: illa enim eſt ſubjectum generationis, ut conſtat ex 1. & 5. Phyſ. Altera eſt propria Chriſti domini, in quo perſona non potuit eſſe ſubjectum nativitatis creatæ, quia cum hæc nativitas ſit mutatio quædam, non poteſt ineſſe in perſona immutabili; ineſt ergo in ſola natura; ergo illi tribuenda eſt tanquam nativitatis ſubjecto.

Reſpoſio.

Ad priorem difficultatem nonnulli recentiores contentioſe negant materiam primam eſſe ſubjectum, in quo nativitas inhæret, ſed perſonam, vel hypoſtaſim. Sed hæc ſententia neque apta eſt ad explicandam Theologicam difficultatem, quia (ut ſupra argumentabamur) in Chriſto Domino neceſſe eſt nativitatem inhærere in natura, ſive ratione materiæ, ſive ratione totius naturæ, quod ad præſentem D. Th. quæſtionem nihil refert: neque etiam eſt in Philoſophia admodum veriſimilis. Nam repugnat Ariſt. citatis locis, & 1. de generat. c. 13. ac 12. Meta. c. 2. ac D. Th. & omnibus antiquis expoſitoribus. Ac denique repugnat rationi, nam ſicut in mutatione accidentaria ſubjectum, cui inhæret mutatio, eſt illud, quod utrique termino ſubjicitur, ita in ſubſtantiali mutatione, qualis eſt generatio ſeu nativitas, ſubjectum, cui mutatio inhæret, eſt id, quod ſub utraque forma manet: hoc autem eſt materia, a qua altera forma expellitur, & in quam altera inducitur, vel, ſi materialis ſit, ex ea educitur. In ea enim actione, quæ in materia, vel circa materiam verſatur, inducendo, vel educendo ſubſtantialem formam, tota generatio conſiſtit.

Subjectū nativitatis ſeu generationis materiæ primæ.

Cajetan. In generatione aliud ſubjectū denominationis, aliud inhæſionis.

Melius ergo Cajetanus diſtinguit, aliud eſſe ſubjectum denominationis, aliud inhæſionis, atque generationem inhærere materiæ, denominare vero ſuppoſitum: quæ doctrina in philoſophia ſatis vulgaris eſt. Addere vero oportet aliam etiam vulgarem diſtinctionem duplicis termini mutationis, ſeu generationis, nimirum integri, ſeu *ut quod*, & formalis, ſive *ut quo*; prior eſt ſuppoſitum, ſeu compoſitum, poſterior vero eſt forma, ſi Phyſice, vel natura, ſi metaphyſice loquamur. D. Th. igitur in hoc textu per terminum aperte intelligit formalem terminum *ut quo*, terminum autem completum, ſeu *ut quod*, vocavit nativitatis ſubjectum. Dicit enim eſſe ſubjectum, quod naſcitur, & hoc vere dixit eſſe ipſum ſuppoſitum, ut in ea natura ſubſiſtit, quæ eſt talis nativitatis terminus formalis: quia generatio eſt via quædam, & tendentia ad eſſe, & ideo proprie denominat id, quod per ſe eſt, ſeu quod habet eſſe: hujuſmodi autem eſt homo, non humanitas, & ita manet expedita utraque difficultas, quæ de ſubjecto inhæſionis procedebat.

Conſtat etiam ex iis totam hanc quæſtionem magis ad modum loquendi, quam ad rem ſpectare. Nam in re ſatis con-

conſtat, in quo recipiatur generatio, & quid per illam fiat; modus autem loquendi D.Th. eſt ſine dubio verus ac proprius, & non ſolum Philoſophiæ conſentaneus, ſed & in Theologia neceſſarius. Propter hanc enim cauſam confitemur hominem, & Deum natum eſſe de Virgine, & æternum filium a Patre: negamus tamen divinitatem eſſe natam. Unde Gabriel, & alii, qui humanitatem, vel partes ejus dicunt natas eſſe de Virgine, impropriiſſime loquuntur, & vix poſſunt rationem reddere, cur divinitus etiam genita, vel nata dici non poſſit. De qua re diximus plura in ſuperioribus circa q.1, & 2. D.Thomæ.

Hæc, quæ dicta ſunt, ad nativitatem in utero proprie pertinent; accommodari vero poſſunt ad eam, quæ eſt extra uterum, obſervando nonnulla, in quibus differunt. Primum enim, cum hæc nativitas locali motu perficiatur, inde fit, ut ſubjectum, cui inhæret, ſit totum compoſitum, quod naſcitur. Supponit enim hæc nativitas ſuppoſitum jam conſtitutum, ac genitum, quod per ſe primo expellitur, ſeu ex utero matris egreditur. Solum eſt circa hoc notanda differentia inter Chriſtum, & reliquos homines: hi enim cum naſcuntur, omnino tam in ſuppoſito, quam in natura de loco ad locum transferuntur: at vero in Chriſto, quia ſuppoſitum ſecundum ſe ubique eſt, & immutabile, licet naſci, ſicut ambulare dicatur ratione naturæ, tamen ſecundum ſe revera non tranſit de loco in locum, ſed tantum ſecundum aſſumptam naturam. Unde fit, ut in aliis hominibus hæc nativitas adæquate inhæreat in toto ſuppoſito, ſeu compoſito ex natura, & ſubſiſtentia, in Chriſto vero ſolum in humanitate inſit. Et hoc ſenſu etiam de hac nativitate in Chriſto verum eſt, ſuppoſitum eſſe ſubjectum denominationis ejus, non vero inhæſionis, niſi eo modo, quo ea, quæ inhærent naturæ, poſſunt dici inhærere ſuppoſito media natura. Denominat autem hæc nativitas ſolum ſuppoſitum, quamvis aliàs motus localis ſoleat etiam partem denominare, quia licet nativitas hæc motu locali perficitur, conſideratur tamen ut complementum quoddam generationis ſubſtantialis, & quaſi via quædam ad conſtituendum individuum quoddam per ſe diſtinctum, & a matre ſeparatum, & eadem de cauſa non conſideratur locus, aut ubi, tanquam formalis terminus ejus, ſed ipſa natura (a qua nativitas dicta eſt) quatenus eſt diſtincta a matre, ſeu ab utero ejus, & ut ſic eſt quid conſtituens hominem omnino, ac per ſe a ſua cauſa diſtinctum, qui ut ſic eſt integer terminus ejuſdem nativitatis, & denominationis ſubjectum, ut diximus.

In primo argumento attingit D.Thom. materiam de communicatione idiomatum, quærens, an divinitas poſſit dici nata, vel concepta ex Virgine, propter quædam verba Aug. ſeu potius Fulgentii lib. de fide ad Petr. c.2. & merito dicit illam locutionem eſſe impropriam, & pie explicandam, ubi fuerit inventa, de qua re diximus plura q.16. Hinc vero inferunt aliqui etiam hanc eſſe impropriam: *Divinitas eſt incarnata.* Sed errant, eſt enim illa locutio frequenter a Patribus uſurpata, & in variis Conciliis probata, quia incarnari proprie ſignificat carni uniri, & divinitas, quamvis non ſit ex fœmina nata, vere tamen, ac proprie eſt carni unita in Verbi perſona. De qua re plura in cit. loco.

ARTICULUS II.

Utrum attribuenda ſit Chriſto aliqua nativitas temporalis.

189. 3.d.14 q.1 ar.2. a. 4. & 3.d.8.a. 4. q. 1. & de unio. ar.3. ad 6.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto non ſit attribuenda aliqua nativitas temporalis. Naſci enim eſt velut quidam motus rei non exiſtentis, antequam naſcatur, id agens beneficio nativitatis, ut ſit. Sed Chriſtus ab æterno fuit. Ergo non potuit temporaliter naſci.

2 *Præterea. Illud quod eſt in ſe perfectum, nativitate non indiget. Sed perſona filii Dei ab æterno fuit perfecta. Non ergo indiget temporali nativitate. Et ita videtur, quod non ſit temporaliter natus.*

3 *Præterea. Nativitas proprie perſonæ convenit. Sed in Chriſto eſt una tantum perſona. Ergo in Chriſto eſt tantum una nativitas.*

4 *Præterea. Quod duabus nativitatibus naſcitur, bis naſcitur. Sed hæc videtur eſſe falſa, Chriſtus eſt bis natus, quia nativitas ejus, qua de Patre eſt natus, interruptionem non patitur, cum ſit æterna, quod tamen requiritur ad hoc adverbium, bis. Ille enim dicitur bis currere, qui cum interruptione currit. Ergo videtur, quod in Chriſto non ſit ponenda duplex nativitas.*

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. Confitemur duas Chriſti nativitates: unam, quæ eſt ex Patre, æternam, & unam, quæ eſt in ultimis temporibus propter nos. l.3. ort. fi. c. 7. in med.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) natura comparatur ad nativitatem, ſicut terminus ad motum, vel mutationem. Motus autem diverſificatur ſecundum diverſitatem terminorum: ut patet per Philoſophum in 5. Phyſ. in Chriſto autem ſunt duæ naturæ, divina ſcil. & humana, quarum unam accepit ab æterno a Patre, alteram accepit temporaliter a matre. Et ideo neceſſe eſt attribuere Chriſto duas nativitates, unam, qua æternaliter natus eſt a Patre, aliam, qua temporaliter natus eſt a matre. Art. præc. l.5. Phyſ. te. 41. & ſeq. to n. 2

Ad primum ergo dicendum, quod hæc fuit objectio cujuſdam Feliciani hæretici, quam Aug. in lib. contra Felician. ſic ſolvit. Fingamus, inquit, ſicut plerique volunt, eſſe in mundo animam generalem, quæ ſic ineffabili motu ſemina cuncta vivificet, ut non ſit concreta cum genitis, ſed vitam præſtet ipſa gignendis. Nempe cum hæc in uterum, paſſibilem materiam ad uſus ſuos formatura, pervenerit, unam facit ſecum eſſe perſonam ejus rei, quam non eamdem conſtat habere ſubſtantiam: & fit operante anima, & patiente materia, ex duabus ſubſtantiis unus homo. Sicque animam naſci fatemur ex utero, non quia antequam naſceretur, quantum ad ſe attinet, ipſa penitus non fuiſſet. Sic ergo, imo ſublimius natus eſt de matre filius Dei, ſecundum hominem eo pacto, quo cum corpore naſci docetur & animus: non quia utriuſque ſit una ſubſtantia: ſed quia ex utraque fit una perſona. Non tamen ab initio carnis incepiſſe dicimus Dei filium, ne temporalem credat aliquis Deitatem: non ab æterno filii Dei novimus carnem, ne non veritatem humani corporis, ſed quandam eum ſuſcepiſſe putemus imaginem. a.12. paul. poſt prin. tom. 61.

Ad ſecundum dicendum, quod hæc fuit ratio Neſtorii, quam ſolvit Cyrillus in quadam epiſtola, dicens. Non dicimus, quod filius Dei induerit neceſſario propter ſe ſecunda nativitate poſt eam, quæ ex Patre eſt, eſt enim fatuum, & indoctum, exiſtentem ante omnia ſecula, & conſempiternum Patri indigere dicere initio, ut ſit ſecundo. Quoniam autem propter nos, & propter noſtram ſalutem uniens ſibi ſecundum ſubſiſtentiam, quod eſt humanum, proceſſit ex muliere, ob hoc dicitur naſci carnaliter. In Concil. Chalced. actione 1. in epiſt. ad Neſtorium circ. med. & in ferm. Conc. Epheſin.

Ad tertium dicendum, quod nativitas eſt perſonæ ut ſubjecti, naturæ autem ut termini. Poſſibile eſt autem uni ſubjecto plures tranſmutationes ineſſe, quas tamen neceſſe eſt ſecundum terminos variari. Quod tamen non dicimus, quaſi æterna nativitas ſit tranſmutatio, aut motus, ſed quia ſignificatur per modum mutationis, aut motus.

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus poteſt dici bis natus ſecundum duas nativitates. Sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus, ita poteſt dici bis naſci, qui ſemel naſcitur in æternitate, & ſemel in tempore: quia æternitas, & tempus multo agis differunt, quam duo tempora, cum tamen utrumque deſignet menſuram durationis.

COMMENTARIUS.

VEritas fidei, quam hoc articulo D.Th. docet, in ſuperioribus variis teſtimoniis ſcripturæ ſacræ, Conciliorum, & ſanctorum confirmata eſt, ubi oſtendimus Beatiſſimam Virginem eſſe veram Dei matrem, Deumque, & hominem vere concepiſſe, ac genuiſſe. Nihil enim aliud eſt Chriſto attribui nativitatem temporalem (ſi de nativitate in utero agamus), quam ipſum eſſe factum, ſeu genitum hominem ex Maria vera matre ſua: de nativitate autem extra uterum dicendum eſt ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Unum igitur tantum adnotandum hoc loco ſupereſt circa ſolutionem ad 4. in qua D. Thom. movet dubium, an Chriſtus poſſit dici bis natus. In quo Durand. in 3.d.8. q.2. negat eam loquutionem eſſe veram. Quia ille terminus, *bis*, ſolum numerat actiones, quæ in eadem menſura ſucceſſive fiunt, & per interruptionem multiplicantur: at vero æterna Chriſti nativitas, & temporalis non ſunt in eadem menſura, nec illa interrupta eſt: ſed ſemper durat, ſicut non dicitur aliquis bis legiſſe librum, etiamſi ſimul duos libros legat, nec bis vidiſſe Deum, etiamſi duobus actibus videat. Nihilominus tamen dicendum eſt cum D. Thom. hic, vere ac proprie dici Chriſtum bis natum. Quod etiam ſenſit Magiſter d. 8. & Chriſtus vere, ac proprie bis natus dicitur.

ibi

ibi Bonav.a.2.q.1.ac fere cæteri, & ita expreſſe loquitur Lactan.l.4.divin.Inſt.c.8.Fulgent. vero de fide ad Pet.c. 5. *Natus eſt*, inquit, *ſemel ex patre*, *& ſemel ex matre*, perinde autem eſt dicere, *ſemel & ſemel*, quod *bis*, aut *ſemel, & iterum*. Unde confirmari hoc poteſt ex Paul.ad Heb.1.dicente, *& cum iterum introduxit primogenitum in orbem terrarum*. Per nativitatem enim temporalem dicitur filius Dei, *iterum introductus in orbem terrarum*. Ratio eſt, quia in illo termino, *bis*, tantum numeratur duplex Chriſti nativitas. Quatenus enim in ratione ſaltem analoga nativitatis conveniunt, & inter ſe diſtinguuntur, numerari illo modo poſſunt: nec neceſſe eſt, ut ſub eadem menſura comprehendantur, neque ut altera interrupta ſit, ſeu ceſſaverit, hæc enim accidentaria ſunt: per ſe vero ſufficit, ut re ipſa origines diſtinctæ ſunt, & earum etiam durationes. Ut recte diceretur, hic aer bis illuminatus, ſi poſtquam ab uno agente lumen in illo productum eſt, aliud lumen ab alio introduceretur, priori illuminatione non interrupta, ſed durante.

Objectio. Dices; ergo etiam dici poterit Chriſtus bis filius, quia duplicem nativitatem duplex filiatio conſequitur. Reſponſ. Reſpondetur primum, Chriſtum non eſſe duos filios, quia hic numerus requirit multitudinem ſuppoſitorum. Deinde, propter ſimilitudinem loquutionum, ne ſub una videatur altera introduci, cavendus videtur ille loquendi modus: maxime cum multis videatur filiatio reſpicere ſuppoſitum, magis quam nativitas: qua propter cenſent illam poſteriorem loquutionem eſſe falſam. Alii addunt illum terminum, *bis*, magis numerare actiones, quam formas. Quod non video, quam ſit firmum, proprie enim dicimus aliquem eſſe bis canonicum, vel doctorem; videtur ergo illa loquutio in rigore vera, ſed cavenda eſt, vel explicanda propter prædictum errorem.

ARTICULUS III.

Utrum ſecundum temporalem Chriſti nativitatem, B. Virgo poſſit dici mater ejus.

190. 3.d.3p.2. a.2.& 2.& diſt.4.q.2. art.2.& 4. cont.c.32. §.4.&c. 3. 4.& 44.& op.3.c. 219.&230 & op.60. c.3.col.4. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod ſecundum temporalem nativitatem Chriſti, B.Virgo non poſſit dici mater ejus. Ut enim ſupra dictum eſt, B.Virgo Maria nihil active in generatione Chriſti operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtravit. Sed hoc non videtur ſufficere ad rationem matris, alioquin lignum diceretur eſſe mater lecti aut ſcamni. Ergo videtur, quod B. Virgo non poſſit dici mater Chriſti.*

q.32.ar.4. *2 Præterea. Chriſtus ex B.Virg. miraculoſe natus eſt. Sed miraculoſa generatio non ſufficit ad rationem maternitatis: non enim dicimus Evam fuiſſe filiam Adæ. Ergo videtur quod nec Chriſtus debeat dici filius B.Virginis.*

l.b.3. c.2. 4.& 7. *3 Præterea: ad matrem pertinere videtur deciſio ſeminis. Sed ſicut Damaſ.dicit in 3.lib. corpus Chriſti non ſeminaliter ſed conditive a Spiritu Sancto formatum eſt. Ergo videtur, quod B.Virgo non debeat dici mater Chriſti.*

Sed contra eſt, quod dicitur Mat.1. Chriſti generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater Jeſu Maria, Joſeph &c.

q.5.2.ar.2. *Reſpondeo dicendum, quod B.Virgo eſt vera & naturalis mater Chriſti. Sicut enim ſupra dictum eſt, corpus Chriſti non eſt de cœlo allatum ſicut Valentinus hæreticus poſuit: ſed de Virgine matre ſumptum, & ex puriſſimis* q.5 3.1.ar. *ſanguinibus ejus formatum. Et hoc ſolum requiritur ad rationem matris: ut ex ſupra dictis patet. Unde B. Virgo vere eſt mater Chriſti.*

q.32.ar.3. *Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) paternitas, ſive maternitas, & filiatio, non competunt in quacumque generatione, ſed in ſola generatione viventium. Et ideo ſi aliqua inanimata ex aliqua materia fiant, non propter hoc conſequitur in eis relatio maternitatis, & filiationis: ſed ſolum in generatione viventium, quæ proprie nativitas dicitur.*

l.3. ca.7. cir. med. *Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Damaſc. dicit in 3.lib. nativitas temporalis, qua Chriſtus eſt natus propter noſtram ſalutem, eſt quodammodo ſecundum nos: quoniam natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis debito. Super nos autem, quoniam non ex ſemine, ſed ex Spiritu Sancto, & ſancta Virgine ſupra legem conceptionis. Sic igitur ex parte matris nativitas illa fuit naturalis, ſed ex parte operationis Spiritus Sancti fuit miraculoſa, unde B.Virgo eſt vera, & naturalis mater Chriſti.*

q.32. ar.4. *Ad tertium dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) reſolutio ſeminis fœminæ non pertinet ad neceſſitatem conceptus, & ideo reſolutio ſeminis non ex neceſſitate requiritur ad matrem.*

Hi duo articuli explicati ſunt in prima diſputatione hujus tomi.

ARTICULUS IV.

Utrum B. Virgo debeat dici mater Dei.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod B.Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum eſt circa divina myſteria, niſi quod ex ſacra Scriptura habetur. Sed nunquam in ſacra Scriptura legitur, quod ſit mater aut genitrix Dei: ſed quod ſit mater Chriſti, vel mater pueri: ut patet Mat.1. Ergo non eſt dicendum quod B.Virgo ſit mater Dei. 191. 3.d.4. q.2. art.3.& 4. contr. ca. 34.43.& 45. fin. & op.3. cap. 219.

2 Præterea. Chriſtus dicitur Deus ſecundum divinam naturam. Sed divina natura non accepit initium eſſendi ex Virgine; ergo B.Virgo non eſt dicenda mater Dei.

3 Præterea. Hoc nomen Deus, communiter prædicatur de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto. Si ergo B.Virgo eſt mater Dei, videtur ſequi, quod B.Virgo ſit mater Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quod eſt inconveniens. Non ergo B.Virgo debet dici mater Dei. Can. 1. cõc. Eph. 1. tom. 1. conc. & habetur inter opera Cyrill. ep.4 to.4.

Sed contra eſt, quod in capitulis Cyrilli approbatis in Epheſina ſynodo legitur. Si quis non confitetur Deum eſſe ſecundum veritatem Emmanuel, & propter hoc Dei genitricem, ſanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum) anathema ſit.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) omne nomen ſignificans in concreto naturam aliquã, poteſt ſupponere pro qualibet hypoſtaſi illius naturæ. q.16.a.11. *Cum autẽ unio Incarnationis ſit facta in hypoſtaſi (ſicut ſupra dictũ eſt) manifeſtum eſt quod hoc nomen Deus poteſt ſupponere pro hypoſtaſi habente humanã naturam, & divinam. Et ideo quicquid cõvenit divinæ naturæ, vel humanæ, poteſt attribui illi perſonæ, ſive ſecundum quod pro ea ſupponit nomen ſignificans divinam naturam, ſive ſecundum quod pro ea ſupponit nomen ſignificans humanam naturam. Concipi autem & naſci perſonæ attribuitur, & hypoſtaſi, ſecundũ naturam illam, in qua concipitur, & naſcitur. Cum igitur in ipſo principio cõceptionis fuerit humana natura aſſumpta a divina perſona (ſicut prædictum eſt) conſequens eſt, quod vere poſſit dici, Deum eſſe conceptũ, & natum de Virgine.* q.35. ar.3. *Ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicujus mater, quod eum concepit, & genuit: unde conſequens eſt, quod B. Virgo vere dicatur mater Dei: ſolũ enim ſic negari poſſet, B.Virginem eſſe matrem Dei, ſi vel humanitas prius fuiſſet ſubjecta conceptioni, & nativitati, quã homo ille fuiſſet filius Dei (ſicut Photinus poſuit) vel humanitas nõ fuiſſet aſſumpta in unitatẽ perſonæ, vel hypoſtaſis Verbi Dei, ſicut poſuit Neſtorius. Utrumque autem horũ eſt erroneum, unde hæreticum eſt negare B. Virginem eſſe matrem Dei.*

Ad primum ergo dicendum, quod hæc fuit objectio Neſtorii. Quę quidem ſolvitur ex hoc, quod licet non inveniatur expreſſe in Scriptura dictum, quod B. Virgo ſit mater Dei: invenitur tamen expreſſe in Scriptura, quod Jeſus Chriſtus eſt verus Deus, ut patet 1.Joan. ult. & quod B. Virgo eſt mater Jeſu Chriſti, ut patet Mat.1. Unde ſequitur ex neceſſitate ex verbis Scripturæ, quod ſit mater Dei. Dicitur etiam Rom. 9. quod ex Judæis eſt ſecundum carnem Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Non autem eſt ex Judæis niſi mediante B. Virgine. Unde ille, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, eſt vere natus ex B.Virgine, ſicut ex ſua matre. Innuitur in epiſt.1. quę habetur inter opera Cyrill.to.4.

Ad ſecundum dicendum, quod illa eſt objectio Neſtorii, ſed Cyrillus in quadã epiſt. contra Neſtor. eam ſolvit, ſic dicens. Sicut hominis anima cum proprio corpore naſcitur, & tanquam unum reputatur: & ſi voluerit quiſpiam dicere, quod eſt genitrix carnis, non tamen & animæ genitrix, nimis ſuperflue loquitur. Tale aliquid geſtũ percipimus in generatione Chriſti: natum eſt enim ex Dei Patris ſubſtãtia Dei Verbum: quia vero carnem aſſumpſit, neceſſarium eſt confiteri, quod natum eſt ſecundum carnem ex muliere. Dicendum eſt ergo, quod B.Virgo dicitur mater Dei, non quia ſit mater Divinitatis, ſed quia perſonæ habentis divinitatẽ & humanitatẽ, eſt mater ſecundum humanitatẽ.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen Deus, quamvis ſit commune tribus perſonis: tamen ſupponit quandoque pro ſola perſona Patris, quandoque pro ſola perſona Filii, vel Spiritus Sancti: ut ſupra habitum eſt. Et ita cum dicitur, B.Virgo eſt mater Dei, hoc nomen Deus ſupponit pro ſola perſona Filii incarnata. P.p.q.3. art.7.

ARTICULUS V.

Utrum in Chriſto ſint duæ filiationes.

192. 3. diſt.8. a.1.5. Et quodl.1. a. 2. Et quodl. 9.q.& 2.a. 3. & opuſ. 3.cap.219.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod in Chriſto ſint duæ filiationes. Nativitas enim eſt cauſa filiationis. Sed in Chriſto ſunt duæ nativitates; ergo etiam in Chriſto ſunt duæ filiationes.

2 Præterea. Filiatio, qua quis dicitur filius alicujus, ut matris, vel patris, dependet aliqualiter ab ipſo, quia eſſe relationis eſt ad aliud aliqualiter ſe habere, unde & interempto uno relativorum, interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Chriſtus eſt filius Dei Patris, non dependet a matre, quia nullum æternum dependet a temporali; ergo Chriſtus non eſt filius matris filiatione æterna. Aut ergo nullo modo eſt filius ejus, (quod eſt contra prædicta) aut oportet quod ſit filius ejus quadam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes.

art. præc. *3 Præterea. Unum relativorum ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quod unum relativorum ſpecificatur ex alio. Sed unum, & idem non poteſt eſſe in diverſis ſpeciebus; ergo impoſſibile videtur, quod una, & eadem relatio terminetur ad extrema omnino diverſa. Sed Chriſtus dicitur filius Patris æterni, & matris temporalis, qui ſunt termini omnino diverſi; ergo videtur, quod non poſſit eadem relatione Chriſtus dici filius Patris, & matris. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes.*

l. 3. orth. fid. c.13. in med. *Sed contra eſt, quod ſicut Damaſ. dicit in lib. 3. Ea quæ ſunt naturæ, multiplicantur in Chriſto, & non ea quæ ſunt perſonæ. Sed filiatio maxime pertinet ad perſonam: eſt enim proprietas perſonalis, ut patet ex his, quæ in 1. parte dicta ſunt. Ergo in Chriſto eſt una tantum filiatio.*

P.p.q.40. art.2.3. & 4. *Reſpondeo dicendum, quod circa hoc ſunt diverſæ opiniones. Quidam enim attendentes ad cauſam filiationis, quæ eſt nativitas, ponunt in Chriſto duas filiationes, ſicut & duas nativitates. Alii vero attendentes ad ſubjectum filiationis, quod eſt perſona, vel hypoſtaſis filii, ponunt in Chriſto unam tantum filiationē, ſicut & unā hypoſtaſim, vel perſonam. Unitas enim relationis, vel ejus pluralitas, non attenditur ſecundum terminos, ſed ſecundum cauſam vel ſubjectum. Si enim ſecundum terminos attenderetur, oporteret, quod quilibet homo in ſe duas filiationes haberet: unam, qua referretur ad Patrem, & aliam qua referretur ad matrem. Sed recte conſideranti apparet eadem relatione referri unumquēque ad ſuum Patrem, & matrē propter unitatem cauſæ: eadē enim nativitate homo naſcitur ex Patre, & matre, unde eadem relatione ad utrumque refertur. Et eadem relatio eſt de magiſtro, qui docet multos diſcipulos eadem doctrina: & de domino, qui gubernat diverſos ſubjectos eadem poteſtate. Si vero ſint cauſæ diverſæ ſpecie differentes, ex conſequenti videntur etiam relationes ſpecie differre, unde nihil prohibet, plures tales relationes eidem ineſſe: ſicut ſi aliquis eſt aliquorum magiſter in Grammatica, & aliorum in Logica, alia eſt ratio magiſterii utriuſque, & ideo relationibus diverſis unus & idem homo poteſt eſſe magiſter, vel diverſorū, vel eorundem ſecundum diverſas doctrinas. Contingit autem quandoque, quod aliquis habet relationem ad plures ſecundum diverſas cauſas, ejuſdem tamen ſpeciei: ſicut cum aliquis eſt pater diverſorum filiorum ſecundum diverſos generationis actus: unde paternitas non poteſt ſpecie differre, cum actus generationum ſint iidem ſpecie. Et quia plures formæ ejuſdem ſpeciei non poſſunt ſimul ineſſe eidē ſubjecto, non eſt poſſibile, quod ſint plures paternitates in eo, qui eſt pater plurium filiorum, generatione naturali. Secus autem eſſet, ſi eſſet pater unius generatione naturali, & alterius per adoptionem. Manifeſtum autem eſt, quod non una, & eadem nativitate Chriſtus eſt natus ex Patre ab æterno, & ex matre ex tempore, nec nativitas eſt unius ſpeciei, unde quantum ad hoc, oporteret dicere in Chriſto eſſe diverſas filiationes, unam temporalem, & aliam æternam. Sed quia ſubjectum filiationis non eſt natura, aut pars naturæ, ſed ſolum perſona, vel hypoſtaſis: in Chriſto autem non eſt hypoſtaſis, vel perſona niſi æterna: non poteſt in Chriſto eſſe aliqua filiatio, niſi quæ ſit in*

P p q.13. a.1 7. *hypoſtaſi æterna. Omnis autem relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, non ponit in ipſo Deo æterno aliquid ſecundū rem, ſed ſecundum rationem tantum: ſicut in prima parte habitum eſt. Et ideo filiatio, qua Chriſtus refertur ad matrem, non poteſt eſſe realis relatio, ſed ſolum ſecundum rationem. Et ſic quantum ad aliquid, utraque opinio verū dicit: nam ſi attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, ſecundum dualitatem nativitatum. Si autem attendamus ad ſubjectum filiationis, quod non poteſt eſſe niſi ſuppoſitum æternum, non poteſt in Chriſto eſſe realiter niſi filiatio æterna. Dicitur tamen relative filius ad matrem relatione, quæ cointelligitur relationi maternitatis ad Chriſtum. Sicut etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur reali relationi, qua creatura ſubjicitur Deo. Et quamvis relatio dominii non ſit realis in Deo, dicitur tamen realiter dominus ex reali ſubjectione creaturæ ad ipſum. Et ſimiliter Chriſtus dicitur realiter filius Virginis matris ex relatione reali maternitatis ad Chriſtum.*

Ad primum ergo dicitur, quod nativitas temporalis cauſaret in Chriſto temporalem filiationem realem, ſi eſſet ibi ſubjectum hujuſmodi filiationis capax. Quodquidem eſſe non poteſt, ipſum enim ſuppoſitum æternum non poteſt eſſe ſuſceptivum creationis tēporalis: ut dictū eſt. Nec In cor.art. *poteſt dici, quod ſit ſuſceptivum filiationis temporalis ratione humanæ naturæ, ſicut etiam & temporalis nativitatis: quia oporteret naturam humanam aliqualiter eſſe ſubjectam filiationi, ſicut eſt aliqualiter ſubjecta nativitati: cum enim Æthiops dicitur albus ratione dentis, oportet, quod Æthiopis dens ſit albedinis ſubjectum. Natura autem humana nullo modo poteſt eſſe ſubjectum filiationis, quia hæc relatio directe reſpicit perſonam.*

Ad ſecundum dicendum, quod filiatio æterna non dependet a matre temporali: ſed huic filiationi æternæ cointelligitur quidam reſpectus temporalis dependens a matre, ſecundum quem Chriſtus dicitur filius matris.

Ad tertium dicendum, quod unum, & ens ſe conſequuntur, ut dicitur in 4. Met. ideo ſicut contingit, quod in uno li.4.text. 3.tom.3. *extremorum relatio ſit quoddam ens, in alio autem non ſit ens, ſed ratio tantum (ſicut de ſcibili, & ſcientia Philoſophus dicit in 5. Met.) ita etiam contingit, quod ex parte unius extremi eſt una relatio, ex parte autem alterius* Lib. 5. Met.text. 20. to.3. *extremi ſunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum invenitur duplex relatio, una paternitatis, & alia maternitatis, quæ ſunt ſpecie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia ratione mater eſt generationis principium. Si vero eſſent plures eadem ratione principium unius actionis, (puta cum multi ſimul trahunt navem) in omnibus eſſet una & eadem relatio. Ex parte autem prolis eſt una ſola filiatio ſecundum rem, ſed duplex ſecundum rationem, in quantum correſpondet utrique relationi parentum, ſecundum duos reſpectus intellectus. Et ſic etiam quantum ad aliquid in Chriſto eſt una tantum filiatio realis, quæ reſpicit Patrem æternum; eſt tamen ibi alius reſpectus, qui reſpicit matrem temporalem.*

COMMENTARIUS.

SEntentia D.Thom. in hoc art. eſt, duas eſſe in Chriſto Domino relationes filiationis, quia nativitates, quas conſequuntur, diverſarum rationum ſunt. Negat tamen utramque eſſe realem: ſed ſolum æternam, qua refertur ad Patrem: temporalem vero, qua refertur ad matrem, ſolum dicit eſſe relationem rationis, quamquam Chriſtus dicatur realiter filius ex relatione matris ad ipſum. Fundamentum ejus eſt, quia filiatio eſt proprietas perſonæ, & in illa recipitur; perſona autem Chriſti non eſt capax relationis novæ, ac temporalis, eſt enim perſona divina, cui nulla res ex tempore advenire poteſt. Reſponderi poſſet, filiationem eſſe in ſuppoſito, tamen media natura. Quod tacite refellit D. Th. in ſol. ad 1. quia natura humana, inquit, nullo modo poteſt eſſe ſubjectum hujus relationis, quia filiatio directe reſpicit perſonam. Quod D.Th. amplius non probat, ſed ut per ſe notum aſſumit, multaque alia dicit in articulo, quæ magnas poſſent excitare quæſtiones, dialecticas tamen, ac metaphyſicas, ideoque ab hujus loci gravitate alienas. Prætermittendæ igitur ſunt, & ſolum de iis, quæ ad Chriſtum, & matrem ejus ſpectant, diſſerendum.

DISPUTATIO XII.

In tres Sectiones diſtributa.

De relationibus, quæ ex Chriſti nativitate inter eum, & matrem conſequuntur.

DE nativitate Chriſti in utero, an ſit, quid ſit, & quæ fuerint illius cauſæ, dum de conceptione ejus tractaretur, neceſſario dicendum fuit; ſunt enim hæc duo reipſa inter ſe conjuncta, ut diſputatione disjungi non potuerint. Solum igitur ſupereſt, & ordo etiam doctrinæ

poſtu-

poſtulat,ut de relationibus hanc nativitatem conſequentibus diſſeramus.Cum enim hæc nativitas(ut diximus)ſit ipſa generatio ſubſtantialis viventis ex vivente, ſi quæ ſunt inter ipſa relationes,hanc nativitatem conſequi neceſſe eſt. Nec vero nunc eſt univerſaliter diſputandum de his relationibus, quales ſint, & quæ habeant fundamenta, ſed his ſuppoſitis, quæ cæteris hominibus communia ſunt,dicendum eſt,quid Chriſto, & ejus matri ſit tribuendum.

SECTIO I.

Utrum in B.Virgine ſit relatio realis matris ad filium.

RAtio dubitandi eſſe poteſt,quia non exiſtente termino, non exiſtit relatio; ſed in Chriſto non eſt proprius terminus ad relationem matris neceſſarius: quia relatio matris reſpicit perſonam ab ipſa procreatam,unde talis relatio neceſſario requirere videtur in termino perſonam creatam; perſona autem Chriſti eſt increata.

In Virgine relatio realis maternitatis ad filium.

Dicendum vero eſt primo in B. Virgine eſſe relationem realem maternitatis. Hanc concluſionem ſupponit D.Thom.hic,& a nemine Theologorum (quem ego viderim)in dubium revocatur.Unde non poſſet ſine temeritate negari, ſupponendo hanc relationem in aliis matribus eſſe realem.Non aſſero eſſe de fide,quia licet fides doceat B.Virginem vere,ac realiter genuiſſe,& hoc ſenſu de fide ſit vere ac realiter eſſe matrem, ſi quis tamen negaret inde eſſe conſecutam relationem realem, ſed appellari realiter matrem tantum a munere generandi, nihil diceret contra dogmata fidei: illis tamen ſuppoſitis non conſentanee philoſopharetur,quia in B.Virgine ſunt omnia, ex quibus hæc relatio reſultare ſolet. Habuit enim(ut ſupra oſtendimus)in Chriſti conceptione,& nativitate eundem concurſum, quem aliæ matres in interna, ac ſubſtantiali filiorum conceptione, ac generatione habere ſolent:relatio autem matris ex hoc concurſu, ſeu generatione reſultat. Nec poteſt eſſe ſufficiens terminus ad talem relationem, ubi non deeſt talis generatio, quia neceſſe eſt ipſam generationem ad aliquem terminum per eam productum terminari; idem autem, qui eſt terminus per generationem productus, eſt etiam terminus, quem reſpicit relatio matris:hæc enim eſt relatio cauſæ: relatio autem cauſæ terminatur ad effectum:effectus autem eſt terminus per actionem productus; ergo de primo ad ultimum, idem eſt terminus generationis, & relationis maternæ; ergo ſicut Chriſtus eſt ſufficiens terminus realis generationis ex matre, ita etiam eſt ſufficiens terminus realis relationis maternitatis;nihil ergo hic deeſt, ut hæc relatio realis ſit.

Relatio maternitatis in Virgine ejuſdem rationis cum relationibus aliarum matrum.

Dico ſecundo. Hæc relatio matris in B. Virgine eſt ejuſdem ſpeciei cum relationibus aliarum matrum. Hæc aſſertio,licet diſtincte etiam non aſſeratur a Theologis, ſupponitur tamen,& ex eorum principiis aperte colligitur,quia hæc relatio in Virgine habet fundamentum, & terminum ejuſdem rationis. Primum patet,quia Deipara vere genuit Chriſtum Deum hominem, & nativitas temporalis Chriſti eſt vera nativitas humana ejuſdem rationis cum nativitate aliorum hominum,ut certa fide conſtat ex omnibus ſupra adductis:hæc autem nativitas, & generatio eſt proximum fundamentum ſeu ratio fundandi hanc relationem. Secundum probatur,ſcilicet habere terminum ejuſdem rationis, quia hic terminus eſt idem,qui eſt terminus nativitatis;ſed illa nativitas habet terminum ejuſdem rationis cum noſtra; ergo. Et confirmatur, quia Chriſtus, ut homo, eſt ejuſdem rationis nobiſcum,licet ſuppoſito differat,relatio autem illa,ſicut & nativitas,terminatur ad Chriſtum,ut hominem. Confirmatur ſecundo, quia ſicut calefactio habet eundem terminum,ſive recipiatur in homine, ſive in ligno,& in calefaciente eadem relatio conſequitur, quia forma inducta, & actio, per quam inducitur, ejuſdem actionis eſt, quamvis ſubjecta differant,ita dicendum eſt in præſenti, ſervata proportione. Nam licet ſuppoſitum Chriſti, & noſtrum ſecundum ſe diverſa ſint: tamen quia natura humana,quæ tali ſuppoſito conjungitur, eſt ejuſdem rationis cum noſtra,& actio, qua B.Virgo concurrit,ejuſdem etiam rationis exiſtit, ideo etiam relatio ejuſdem ſpeciei in ea conſurget. Tandem confirmatur, quoniam alias Deipara non eſſet univoce mater cum reliquis, quod eſt contra mentem Conciliorum, & Sanctorum de hac materia loquentium, quos ſupra retulimus.

Objectio.

Objicies etiam,B.Virgo miraculoſe Chriſtum concepit, miraculoſe etiam ad humanam ejus generationem operata eſt; ergo eſt mater miraculoſa; ergo relatio matris eſt ſupernaturalis proportionata fundamento, quod proxime conſequitur. Reſpondetur cum D.Thom. hic artic.3.B.Virginem ſimpliciter dicendam eſſe veram,& naturalem matrem Chriſti, ſicut cum eodem D. Thom. ſupra q.33. art.4. explicuimus Chriſtum eſſe naturalem filium hominis, hæc enim duo correlativa ſunt; relatio ergo matris,vera,ac naturalis relatio eſt,atque adeo ejuſdem ſpeciei cum reliquis.Ad objectionem autem reſpondetur ex eodem D.Th.quamvis conceptio Chriſti fuerit miraculoſa, tum propter unionem hypoſtaticam: tum ratione cauſæ efficientis humanam generationem, præterea ex parte modi, tamen ex parte matris quoad ſubſtantiam, & eſſentiam fuiſſe conceptionem naturalem (ut recte dixit Ambr.lib.de Incarn.domin.ſacram.c.5.& 6.& in ſuperioribus ſatis declaratum eſt); relatio autem conſequitur eam conceptionem,ut eſt a matre ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam illius. Unde fit,licet proprie poſſit dici,B.Virginem miraculoſe concepiſſe(ut D.Th. ſupra docet),quia conceptio includit modum, & habitudinem ad cauſam efficientem: non tamen tam proprie dici matrem miraculoſam,& ſupernaturalem,quia mater vocatur a relatione, in qua proprie nihil eſt ſupernaturale, quamvis aliqui interdum pie hoc modo loquantur ad explicandam dignitatem, & excellentiam conceptionis,& perſonę in illa conceptę.Bonav.in 3.d.4.art.3. ult.q.2.& Rich.a.2.q.3.Gab.q.1.a.2.Marſ.q.5.ar.dub.2.

Reſpon.

Cõceptio Chriſti in utero Virginis, quomodo miraculoſa, & quomodo naturalis.

Ad rationem dubitandi in principio poſitam reſponſio facilis eſt ex dictis. Nam terminus hujus relationis eſt perſona Chriſti non ſecundum ſe;ſed ut cum humanitate componit hunc hominem: hoc autem modo nihil obſtat, quod ſicut perſona æterna temporaliter genita eſt,ita etiam ſit terminus relationis realis. Dices. Ergo non poterit B.Virgo dici mater Dei,aut Verbi,ſed ſolum Chriſti, aut hujus hominis, quia relatio ſolum reſpicit ſuum terminum,quatenus talis eſt. Sed neganda eſt conſequutio:quia relatio,quæ per ſe primo,& formaliter reſpicit aliquem terminum, conſequenter & quaſi materialiter reſpicit ſubjectum remotum, ſeu ſuppoſitum illius termini. Ut licet homo albus ſit ſimilis rei albæ, ut ſic,tamen etiam dicitur ſimilis Petro, qui eſt ſuppoſitum illius albedinis, quod fere in omnibus formis, quæ habitudinem dicunt ad aliud, videre licet.

Objectio. Reſpon.

SECTIO II.

Utrum in Chriſto ſit relatio realis, & creata filii ad matrem.

PRima ſententia eſt Chriſtum referri ad matrem relatione reali,ſed increata. Ita ſentit Henr.4. q 3. fundamentum ejus eſt, quia in uno ſuppoſito una eſt relatio ejuſdem rationis,ſicut in uno patre plures filios generante una eſt paternitas. Et confirmari poteſt, quia filiatio æterna terminat humanam naturam,& inde reſultat hic homo;ergo illa eadem relatio, ut terminans talem naturam,refert hunc hominem ad Virginē:& hoc modo propriiſſime dicetur Virgo mater Dei,ſeu Verbi.Hanc ſententiam videtur amplecti Alex.Alenſ.3.p.q.10.m.3.ad arg.

Secunda ſententia eſt, Chriſtum referri ad Virginem ſola relatione rationis filiationis temporalis. Ita D.Th. hic,& in 3.d.8.art.5. & ibi late Capreol.& S.Bonav. art. 2.q.2. Fundamentum D. Th. jam ſupra explicatum eſt, nimirum relationem filiationis reſpicere perſonam, quod a Cajetano & aliis Thomiſtis non probatur, niſi ex denominatione, quoniam videlicet humanitas non poteſt denominari filia: ſed ſolum ſuppoſitum,ſi autem relatio filiationis inhæreret immediate ſoli naturæ,& cõpoſito, vel ſuppoſito non niſi ratione naturæ, denominaret illa relatio aliquo modo naturam ipſam. Sed hæc ratio (ſi nihil amplius addatur) videtur evidenter infirma: ſimili enim argumento probari poſſet, nativitatem humanam Chriſti non eſſe realem, aut non inhærere in humanitate. Probatur, quia non denominat illam natam, ſed ſolum ſuppoſitum:quod ergo ipſi reſponderint de nativitate,idem dici poterit de relatione filiationis. Addē-

dum

dum igitur eſt, ut hæc ratio vim aliquam habeat, adæquatum ſubjectum, cui inhæret hæc relatio, eſſe totum ſuppoſitum, ut conſtat ex natura, & ſubſiſtentia. Et hujus ratio eſt, quia illud eſt ſubjectum hujus relationis, quod eſt adæquatus terminus, qui naſcitur, ſeu generatur; ſed hic terminus eſt totum ipſum ſuppoſitum, quia donec illud perfectum ſit, non eſt conſummata generatio; ergo adæquatus terminus, cui inhæret hæc relatio, eſt ipſum ſuppoſitum, ita ut ſaltem inhæreat in compoſito ex natura, & ſubſiſtentia ut ſic, & hoc ſatis eſt, ut non poſſit in Chriſto hæc relatio eſſe realis, cum inhærere non poſſit in compoſito ex Verbo, & humana natura. Et hinc poteſt conſtitui nonnulla differentia inter nativitatem, & filiationem. Nativitas enim eſt veluti via, quæ quaſi præcedit in materia, introducendo formam, & ideo, licet in natura inhæreat, denominat terminum, ad quem dicit habitudinem; at vero filiatio eſt veluti proprietas conſequens ultimum terminum generationis, ac tantummodo ſe habet, ut forma inhærens, ideoque ſolum denominat ſubjectum, cui inhæret. Et confirmari poteſt primo, quia in divinis relatio filiationis nullo modo eſt in natura, nec illā denominat, ſed eſt ſolum proprietas perſonalis. Secundo, quia propter hanc cauſam Chriſtus non eſt capax relationis realis adoptivæ. Tertio, nam ſi Chriſtus per humanitatem aſſumptam genuiſſet, non haberet relationem paternitatis: & ſi aſſumpſiſſet duas naturas, & in eis fuiſſet genitus a duabus matribus, & per eas genuiſſet duos filios, nō haberet niſi unicam relationem paternitatis, aut filiationis etiam ſecundum rationem. Quarto, quia aliàs ſequitur, ſi Chriſtus nunc dimitteret humanitatem, illum hominem fore filium Virginis, quia maneret in humanitate eadem relatio filiationis: conſequens autem falſum eſt, quia B. Virgo non genuit illum hominem.

Tertia ſententia eſt, eſſe in Chriſto relationem filiationis realem, ac temporalem ad matrem. Hæc eſt communior ſententia Theolog. in 3. d. 8. Richar. art. 2. q. 2. in fine, Scot. q. unic. Duran. q. 3. quamvis utatur diſtinctione non neceſſaria. Dicit enim, filiationem, ut eſt proprietas perſonalis, id eſt, conſtituens perſonam, tantum eſſe unā in Chriſto, quod eſt certiſſimum, quia in Chriſto tantum eſt una relatio ſubſtantialis, & ſubſiſtens, quæ eſt perſonalitas Verbi Dei: at vero de filiatione, ut eſt tantum forma referens ad aliud, concedit eſſe duas in Chriſto filiationes reales. Eandem ſententiam tenet Gabr ibi concl. 3. licet in aliis concluſionibus doceat, quomodo loquendum ſit poſita ſententia Nominalium, qui putant has relationes non eſſe formas reales, & eodem fere modo procedit Marſil. q. 7. art. 2. Fundamenta, ac rationes hujus ſententiæ, poſtea referemus.

Chriſtus non denominatus filius Virginis per increatā relationē filiationis.

Dico igitur primo, Chriſtum Dominum non referri ad B. Virginem, nec denominari filium ejus per increatam filiationis relationem. Hæc aſſertio videtur mihi certa, primo quia illa relatio nullo modo convenit Chriſto propter generationem ejus ex matre; ergo non poteſt denominare illum filium Virginis, nec ad illam eum referre. Patet conſequutio, quia Chriſtus ſolum dicitur filius Virginis propter humanam generationem, & quæ per illam ipſi conveniunt. Antecedens vero patet, quia illa relatio convenit Chriſto ſecundum ſe propter æternam generationem, eidem vero ut ſubſiſtenti in humana natura convenit ratione unionis hypoſtaticæ, quæ eſt actio diſtincta ab humana generatione.

Secundo, generatio ęterna, & temporalis ſunt omnino diverſæ rationis, ſolumque analogice in ratione generationis conveniunt; ergo & relationes filiationis ſunt eodem modo diverſę, nam relationes accommodantur fundamentis, ſeu rationibus, ex quibus aliquo modo oriuntur. Ut in eodem homine relatio diſcipuli, & relatio filii diverſæ ſunt, quia & ex diverſis principiis reſultant, & diverſos terminos reſpiciunt: multo autem magis differunt nativitas æterna, & temporalis, quam generatio, & doctrina, majorque differentia eſt inter patrem æternum, & Beatiſſimam Virginem, ut matrem, quam inter humanum Patrem, & præceptorem. Neque oportet decipi propter convenientiam in nomine filiationis, illa enim (ut dixi) eſt analoga, & non impedit diſtantiam inter rem creatam, & increatam explicarique optime poteſt, ſi fingamus Spiritus Sancti per[illegible] aſſumpſiſſe carnem ex Virgine; t[illegible] proprie enim eſſet filius Virginis, ſicut nunc eſt Verbum, de illo tamen nec veriſimiliter cogitari poſſet referri ad matrem per increatam relationem proceſſionis, cum in illam ratio filiationis nequaquam conveniat; idem autem judicium eſt de perſona Verbi, quia licet ejus proprietas ſit filiatio, eſt tamen altioris ordinis.

Tertio illa relatio convenit Chriſto, ut Deus eſt, ſeu ut eſt talis perſona prorſus increata: ſed ſub hac ratione non refertur ad matrem, ſed ſolum in quantum homo eſt, aliquo modo creatus, ſeu productus ex matre; ergo illa relatione non refertur ad matrem. Denique reſpectus realis eſt aliquid pendens aliquo modo a termino, quem reſpicit, præſertim quando reſpectus eſt temporalis, & terminus creatus; ſi ergo Chriſtus ut homo habet reſpectum realem ad Virginem per ipſam relationem æternam, neceſſe eſt, ut ille reſpectus ſit aliquid reale in ipſa relatione dependens a ſuo termino, ita ut ſi B. Virgo non exiſtat, neceſſe ſit Chriſtum illo reſpectu carere: hoc autem repugnat perfectioni, & immutabilitati increatæ relationis. Quod ſi dicas illum reſpectum nihil ſecundum rem addere, ſed ſolum ſecundum rationem, jam incides in ſecundam opinionem, quia ille reſpectus erit relatio rationis formaliter diverſæ rationis a relatione æterna, cum diverſum habeat terminum, & fundamentum, etiamſi quaſi ineſſe in eodem ſuppoſito concipiatur. Si autem dicas hunc reſpectum eſſe realem, & poni poſito termino, & auferri illo ablato, & tamen nihil omnino eſſe præter ipſam relationem increatam, id plane intelligi non poteſt; quia ſi nihil eſt præter relationem æternam, ergo poſito tali fundamento, & termino nihil ponitur, nec aufertur, quia relatio æterna, & quicquid eſt omnino idem formaliter cum ipſa, nec denuo ponitur, nec aufertur; ergo ille reſpectus nihil eſt, quomodo ergo eſt reſpectus realis? Quod præterea declaratur, quia aliàs eodem modo poſſet dici Deus referri ex tempore ad creaturas reſpectu reali, ſine additione ulla, vel dependentia, quod quia intelligi non poteſt, merito negant Theologi hujuſmodi relationes ſeu reſpectus in Deo: & eadem ratione inter homines, cum pater habens unum filium, alium generat, neceſſe eſt, ut vel illi adveniat nova relatio a priori diſtincta, vel certe, ut præexiſtens aliquo modo augeatur, ſeu extendatur, & ut ſecundum aliquid ſui habeat dependentiam a novo termino, ad quem habet novam habitudinem, ſeu reſpectum.

In Chriſto relatio realis filiationis ad matrē.

Dico ſecundo: Probabilius videtur eſſe in Chriſto Domino, ut homine, relationem realem filiationis ad matrem ejuſdem ſpeciei cum aliis filiationibus humanis. Probatur primo, quia in Chriſti humanitate potuit inhærere relatio aliqua realis reſpiciens Virginem, ut terminum, & cauſam, & habens pro fundamento actionem, vel paſſionem, ſeu generationem, & nativitatem; hæc autem relatio, quamvis humanitati inhæreat, proprie ſuppoſitum, ſeu hunc hominem denominat; ergo non eſt niſi relatio vera filiationis. Majorem concedit Cajetanus hic veritate convictus, dum in fine fere totius commentarii dicit, Chriſtum referri ad matrem reali relatione cauſati ad cauſam, quam relationem humanitati inhærere neceſſe eſt, ut ipſe etiam fatetur. Ratione etiam convinci poteſt, quia B. Virgo eſt cauſa realis, a qua humanitas illa aliquo modo effecta eſt, & illa eſt ſubjectum capax relationis; ergo reſultat in illa relatio ex vi talis effectionis. Quod variis modis explicatur. Nam cum lignum, verbi gratia, fit calidum ab igne, licet illud ſuppoſitum non habeat ſimpliciter ſuum eſſe ab igne, nihilominus tamen calor in illo factus reſpicit ignem, ut effectus cauſam; ergo ſimiliter quamvis humanitas fiat in Verbo, licet Verbum ipſum non fiat a Virgine, nihilominus in humanitate poterit eſſe relatio effectus ad cauſam, cum non minus, quam calor ſit capax illius. Alio modo explicatur, ſi fingamus humanitatem ſolam, & ab omni ſuppoſito, proprio, & alieno ſeparatam fieri, & concipi ex Virgine, ut ſic eſſet capax relationis realis effectus ad cauſam; ergo, quod nunc fiat in Verbo, non impedit hanc relationem. Denique illa humanitas eſt capax relationum realium, ſimilitudinis, æqualitatis, & aliarum, quarum fundamenta poſſunt ineſſe ipſi humanitati: ſed etiā fundamentum hujus relationis cauſati ineſt (ut oſtenſum eſt) humanitati, & non habet aliunde ſpecialem repugnantiam, quia cauſari commune eſt naturis, & formis.

Minor propoſitio in primo argumento aſſumpta, ſcilicet, relationem hanc proprie denominare hunc hominem, & non naturam, probatur primo. Quia relatio

cum

eum proprie denominat, quem denominat ejus fundamentum, ut inductione in omnibus relationibus videre licet. Ille enim dicitur pater, qui generare dicitur, & ille ſimilis, vel æqualis, qui quantus, aut albus, vel aliquid hujuſmodi. Ratio eſt, quia cum relatio conveniat alicui medio fundamento, ſeu ratione illius, neceſſe eſt, ut ei convenire dicatur, cui convenit fundamentum; fundamentum autem relationis (de qua agimus) non eſt aliud, quam generatio, vel nativitas ex Virgine, quia B. Virgo non habuit alium influxum, vel cauſalitatem, in qua hęc relatio fundari poſſit; ergo, quem denominat hoc fundamentum, eundem denominat hæc relatio; ſed nativitas non denominat humanitatem, ſed hunc hominem; ergo ſimiliter hæc relatio. Confirmatur, & explicatur ſupra poſito exemplo. Nam cum lignum ſit calidum ab igne, ſicut quod ſit per ſe eſt calidum, ſeu compoſitum, & non ſolus calor, ita quod per ſe primo refertur, ut effectus ad cauſam, eſt calidum ut ſic, quamvis relatio illi conveniat medio calore; ſic ergo intelligi poteſt in præſenti. Quod in aliis relationibus Chriſti, quæ non negantur eſſe reales, videre licet, dicitur enim Chriſtus ſimilis, vel diſſimilis, æqualis, vel inæqualis, quamvis hæ relationes in ſola humanitate inhæreant.

Relatio eum proprie denominat, quem denominat ejus fundamentũ.

Dices: quamvis hæ relationes denominent ſuppoſitum, vel hunc hominem, poſſunt tamen denominare naturam, vel partes ejus, poteſt enim humanitas dici ſimilis, vel corpus æquale; at vero hæc relatio non poteſt denominare naturam, non enim dicitur proprie cauſata, ſeu producta, ſed concauſata, aut comproducta. Reſpondetur, hoc ipſum nos intendere, & ex aliis relationibus ſolum ſumimus ſimilitudinem in hoc, quod inhærendo naturæ poſſunt denominare perſonam, quamvis in alio non ſit ſimilitudo, id enim provenit ex diverſitate fundamenti, ut prior ratio ſupra tacta declarat. Adde, eſſe in Chriſto alias proprietates in hoc etiam ſimiles huic relationi. Nam operatio, vel amor ineſt naturæ, & non proprie denominat operantem, vel amantem, niſi perſonam, & hinc conſequuntur relationes reales operantis, ſeu amantis, vel amici. Cur enim negabimus has eſſe reales in Chriſto, quamvis naturam non denominent, ſed perſonam, quia ſuis fundamentis accommodantur?

Objectio. *Reſponſ.*

Jam vero prima conſequentia, & concluſio intenta multipliciter probatur. Primo; quia hæc relatio non eſt cauſati ad cauſam in genere, ſed in ſpecie; eſt ergo relatio geniti ad genitricem, quia non habuit Virgo reſpectu Chriſti, vel humanitatis ejus aliud cauſalitatis genus: ergo eſt relatio filiationis. Primum antecedens videtur per ſe evidens: tum quia illa relatio conſequitur ex cauſalitate, ut in re ſit, non ſit autem in genere, ſed in tali ſpecie: tum etiam, quia ex parte Virginis non eſt alia relatio matris, alia cauſæ: ſed eſt una, & eadem nomine generico, vel ſpecifico ſignificata, quia B. Virgo non eſt aliter cauſa, quam generando. Secundo, quia in aliis hominum filiis non eſt duplex relatio, altera in humanitate cauſati ad cauſam, altera in ſuppoſito filii ad Patrem; ſed ſicut eſt una generatio, qua per ſe primo ſit homo, & cum producitur humanitas, ita eſt una relatio, quia per ſe primo refertur hic homo, & (ut ita dicam) correfertur humanitas; ergo illa relatio cauſati in aliis hominibus eſt relatio filiationis; ergo & in Chriſto. Probatur conſequentia, quia habet fundamentum proximum, & terminum ejuſdem rationis, ſcilicet generationem humanam, & veram matrem, & ab his ſumit relatio ſuam ſpecificam rationem. Tertio argumentor explicando amplius rationes factas, & evertendo fundamentum contrariæ ſententiæ: quia non magis requirit relatio filiationis, ut inhæreat ſuppoſito ſecundum ſe, quam hæc relatio cauſati; ergo ex hoc capite non poſſunt diſtingui hæ relationes, & cum ex nullo alio poſſint, (ut probatum eſt) relinquitur non eſſe diſtinctas. Antecedens patet, quia ſicut denominatio filii cadit in ſuppoſitum, & non in naturam, ita & denominatio propria hujus relationis (ut oſtenſum eſt); ergo non eſt major ratio, cur una harum relationum inhæreat ſuppoſito ſecundum ſe, quam altera. Et idem argumentum ſumi poteſt ab operationibus, aliiſque proprietatibus, vel relativis, vel abſolutis, quæ licet denominent ſolum ſuppoſitum, non poteſt inde colligi neceſſe eſſe, ut illi inhæreant. Et idem argumentum fieri poteſt de ipſa nativitate. Neque ſolutio, aut differentia ſupra indicata ſatisfacit, ſcilicet quod generatio ſit veluti via, & relatio veluti proprietas conſequens: tum quia hoc nihil refert, quia operatio eſt etiam proprietas totius ſuppoſiti jam conſtituti: & nihilominus denominant ſuppoſitum, & non naturam, licet huic inhæreat, quia eſt ab illo tanquam adæquato, & integro principio. Tum etiam, quia relatio accommodatur fundamento in denominando.

Quarto, argumentor explicando rationem a priori, quia actio, ſeu cauſalitas matris non verſatur per ſe circa ſubſiſtentiam filii cauſandam, vel efficiendam, ſed ſolum circa unionem formæ, cum materia mediis diſpoſitionibus, quæ cauſalitas tam integra, & perfecta fuit in B. Virgine, ſicut in aliis matribus, ejuſdemque rationis, & ad illam nihil prorſus refert, quod ſubſiſtentia filii ſit creata, vel increata, & hac ratione relatio matris in Virgine eſt realis, perfecta, & ejuſdem rationis cum aliis; ergo eadem ratione ex parte filii ad realem relationem filiationis impertinens eſt ſubſiſtentiam eſſe creatam, vel increatam, dummodo ſubſiſtens in hac humanitate vere ſit productus a matre per ſupra dictum cauſalitatis modum. Primum antecedens ita declaro, nam in humana generatione cujuſvis hominis ſupponitur materia ſubſiſtens, & ſimiliter anima prius natura creatur ſubſiſtens, tota autem actio, ſeu cauſalitas matris verſatur circa materiam miniſtrandam, vel diſponendam, & formæ conjungendam, qua unione facta neceſſario conſequitur, ut adæquatus terminus illius ſit res ſubſiſtens: ergo ad hanc matris cauſalitatem non refert, quod materia, & forma ſupponantur prius natura ſubſiſtentes, ſubſiſtentia propria magis, quam aliena, aut creata potius, quã increata. Eodemq; modo erit productus a matre talis filius, ſive hæc ſubſiſtẽtia ſubſiſtat, ſive illa; ergo eadẽ ſimiliter relatione ad matrem referetur, quia relatio in effectu conſequitur ex cauſalitate, vel actione, ſecundum id, quod per ſe, ac formaliter ex vi illius ſit: non vero ſecundum id, quod aliunde ſupponitur. Sicut eadem relatio calidi ſequitur ex actione ignis, ſive fiat circa lignum, ſive circa aquam, vel aliquid aliud.

Quinto, relatio matris in Virgine eſt realis, & per eam refertur ad Chriſtum, ut a ſe cauſatum; ergo relatio cauſati, quæ reſpondet in Chriſto, eſt relatio filiationis. Patet conſequentia: tum quia huic relationi matris nulla alia relatio reſpondere poteſt: tum etiam, quia per illud idem poteſt Chriſtus in ſe ſuſcipere relationem filii ad matrem, per quod terminat relationem matris ad ipſum. Nam in his relationibus mutuis, vel formalis terminus unius eſt alia relatio (ut aliqui volunt), atque ita neceſſe eſt, utramque eſſe realem, quia non poteſt relatio eſſe ſine ſuo formali termino, vel certe, ſi formalis terminus eſt aliquid abſolutum, illud eſt proximum ſubjectum, ſeu fundamentum oppoſitæ relationis, ut in relatione ſimilitudinis in albedine formalis terminus unius, ſi non eſt alia ſimilitudo, ſaltem eſt albedo, in qua alia ſimilitudo fundatur. Oſtenſum autem eſt terminum formalem relationis matris eſſe humanitatem, quatenus eſt terminus etiam formalis generationis ex matre; ergo illa etiam erit ſufficiens ſubjectum, ſeu ratio recipiendi relationem filii ad matrem. Sextam rationem ex reali denominatione filii ſumptam addemus ſolvendo argumenta.

Dico tertio, quamvis in Chriſto ſit duplex relatio realis filiationis, non tamen eſt duo filii, ſed unus tantum. Probatur facile, quia ad multiplicationem illius concreti (ſive adjective, ſive ſubſtantive ſumatur) non ſufficit multiplicatio formæ ſine ſuppoſitorum multitudine: qua de cauſa licet in Chriſto ſint multæ operationes, vel nativitates, vel artes, aut ſcientiæ, non eſt plures operantes, &c. ſed unus operans, unus natus, unus artifex, unus ſciens; ſic ergo in propoſito.

Supereſt, ut ſecundæ opinionis argumentis ſatisfaciamus; nam de prima nihil novi eſt, quod dicamus. Igitur ad præcipuum fundamentum recte ibi dictum eſt, integrum & completum ſubjectum, quod relatio denominat, eſſe ſuppoſitum, quod generatur, non tamen neceſſarium eſſe, ut relatio illi adæquate, ac per ſe primo inhæreat, ſicut de nativitate, & operationibus dicendum eſt. Nec differentia ibi poſita ſatisfacit, ut probando concluſionem oſtendimus. Unde ad probationem, ſcilicet illud eſſe ſubjectum filiationis, quod eſt terminus adæquatus generationis, reſpondetur, eſſe quidem ſubjectum denominationis, non tamen inhæſionis. Nam ſicut illud ſuppoſitum,

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

poſitum, ſeu compoſitum eſt terminus adæquatus generationis, quamvis tota generatio formaliter verſetur circa naturam, illique inhæreat, ita hæc relatio filiationis poteſt denominare idem ſuppoſitum, quamvis inſit ſoli humanitati.

Objectio.

Sed urgebis, quia alii homines geniti plus habent a ſuis matribus, quam Chriſtus a Virgine, habent enim ab illis humanitatem, & ſubſiſtentiam, atque adeo ipſum ſuppoſitum: Chriſtus autem a Virgine tantum habuit humanitatem; ergo aliam relationem cauſati vel producti habent alii filii ad matres, quam Chriſtus ad Virginem. Hoc ductus argumento dicere ſolebam, relationem filii ad matrem in Chriſto, & aliis hominibus eſſe quidem ejuſdem ſpeciei, ut probatum eſt, in Chriſto tamen non eſſe ita completam, vel (ut ſic dicam) ita extenſam ſicut in reliquis hominibus. Ut, ſi intelligeremus ignem producere in uno ſubjecto calorem ut octo cum ſuo intrinſeco termino: in alio vero minorem calorem, ſeu abſque tali termino, conſequenter diceremus relationem effectus in utroque calido eſſe ejuſdem rationis: tamen in uno eſſe magis completam, & perfectam, quam in alio. Juxta quam doctrinam dicendum ulterius erat, in aliis hominibus filiationem, ſecundum ſuum eſſe completũ, inhærere in toto ſuppoſito, ut conſtat ex humanitate, & ſubſiſtentia: in Chriſto vero inhærere tantum in humanitate. Quia alii filii generantur a matribus tam ſecundum naturam, quam ſecundum ſubſiſtentiam, quæ denuo fit ex vi talis generationis; Chriſtus autem ſolum habuit a matre humanitatem, ſecundum quam ab illa genitus eſt, quod formaliter, & eſſentialiter ſufficit ad rationem filiationis. Quia formalis ratio talis generationis non ſumitur ex ſubſiſtentia, ſed ex natura. Nam ſicut Chriſtus eſt homo ejuſdem rationis, & ſpeciei nobiſcum, quia ratio hominis ſumitur a natura, non a perſona, ita generatio, & relatio ejus eſt ejuſdem rationis, quia per ſe, & formaliter terminatur ad hominem ratione humanitatis, non ratione ſubſiſtentiæ. Hæc doctrina probabilis eſt: nunc vero non admodum placet, ex ea enim ſequitur relationem matris non eſſe in B. Virgine tam completam, & integram, ſicut eſt in aliis matribus. Deinde, quia (ſi res attente conſideretur) nihil minus habet Chriſtus a

Reſpõſio. Relatio filiationis in Chriſto, & maternitatis in Virgine æque cõpleta, ac perfecta, ſicut inter alios homines.

matre, quam quilibet alius filius. Subſiſtentia enim creata, quæ eſt in aliis filiis, ſecundum ſe non fit a matre, ſed partim in anima, & materia ſupponitur, facta autem unione formæ cum materia abſque nova matris cauſalitate, reſultat integra ſubſiſtentia totius, conſtans ex partialibus ſubſiſtentiis partium, ita ut impoſſibile ſit illam impedire, ſuppoſitis in corpore, & anima propriis partialibus ſubſiſtentiis. Simili autem modo in generatione Chriſti ex Virgine, ordine naturæ ſupponuntur anima, & corpus unita Verbo, & ſubſiſtentia in illo, & hæc inter ſe per generationem uniuntur: qua unione facta, abſque alia matris cauſalitate neceſſario ſequitur, ut tota humanitas illa ſubſiſtentia ſubſiſtat, atque adeo, ut hic homo ſic ſubſiſtens productus ſit: tantam ergo cauſalitatem habet B. Virgo ad productionem hujus hominis, ſicut aliæ matres, nec plus habent alii filii a matribus, quam Chriſtus a Virgine; ergo relatio filiationis in Chriſto, & matris in Virgine æque completæ, ac perfectæ ſunt, ſicut inter alios homines. Ad inſtantiam ergo factam negatur aſſumptum, eſt enim falſum, ut plane conſtat ex dictis.

Filiationis divinæ, & creatæ in Chriſto differentia.

Ad confirmationes ejuſdem opinionis. Ad primam de filiatione divina negatur ſimilitudo, quia illa eſt relatio per ſe ſubſiſtens, conſtituens perſonam in ratione perſonæ; & ideo non poteſt recipi in natura, ſed terminare illam: hæc vero relatio ſupponit perſonam conſtitutam, & inhæret media natura. Eſt etiam aliud diſcrimen: quia in Divinis Filius non diſtinguitur natura a Patre, ſed ſola relatione, quare neceſſe eſt, ut per ſe conſtituat perſonam, & non inhæreat ratione naturæ: at vero hæ relationes creatæ ſupponunt perſonas matris, & filii conſtitutas in propriis naturis, per quas poſſunt illi inhærere.

Ad ſecundam confirmationem de filiatione adoptiva, reſpondetur, in Chriſto, ut ſanctificato per gratiam creatam, eſſe quidem relationem realem ad Deum, ut ſanctificantem, illam vero non eſſe filiationem adoptivam, non propter illud principium, quod filiatio debeat inhærere ſuppoſito, ſed quia illa relatio in Chriſto non ſequitur ex adoptione, ſed ex gratia connaturali, ut ſupra q. 23. latius dictum eſt.

Ad tertiam confirmationem reſpondetur omnia eſſe falſa, quæ aſſumuntur, & potius retorqueri poſſe argumentum. Nam ſi Chriſtus per humanitatem generaret filium, reſultaret vere in eo relatio realis paternitatis, quia ſicut actio, ita & relatio ex illa reſultans convenit ſuppoſito, medio principio agendi, quod eſt forma, ſeu natura. Et eadem ratione, ſi Verbum aſſumeret plures naturas, plures haberet relationes filiationis, & ſi per eas generaret, haberet plures relationes paternitatis. Ac denique ſi fingeremus humanitatem B. Virginis eſſe unitam hypoſtatice Deo, & genuiſſe Chriſtum, ſicut modo genuit, non minus haberet relationem realem matris, quam modo habet, & in eo caſu magis oſtenditur efficacia cujuſdam vulgaris argumenti in hac materia, ſumpti ex denominatione reali filii, & matris. Nam quia Chriſtus vere, & realiter eſt filius Virginis, videtur recte colligi, habere relationem realem. Reſponderi autem ſolet cum D. Th. hic, Chriſtum dici realiter filium Virginis ex relatione reali matris ad ipſum. Hæc vero reſponſio non haberet locum in caſu poſito, quia non magis eſſet Virgo capax relationis realis maternitatis, quã Chriſtus filiationis: vel certe, ſi B. Virgo, quãvis eſſet perſona increata, eſſet capax relationis realis maternitatis, non eſt, cur negemus Chriſtũ eſſe capacẽ relationis realis filiationis. Niſi forte quis dicat, in eo caſu poſſe realiter dici matrem, aut filium propter originem, non vero propter relationem. Sed ſi hoc licet gratis dicere, pari ratione poſſet aliquis negare omnem relationem realem inter matrem, & filium, dicendo ita denominari ab origine, non a relatione.

Ad quartam confirmationem, concedo, ſi Verbum dimitteret humanitatem, permanſuram in illo homine, ſeu in humanitate illa ſubſiſtente in proprio ſuppoſito eandem relationem filiationis, quam nunc habet, ut recte videtur probare argumentum factum, quia manet ſubjectum, & fundamentum, & terminus: ergo non eſt, quod corrumpatur relatio. Ex quo ulterius ſequitur illum hominem eſſe filium Virginis, quandoquidem habet in natura humana relationem realem filiationis ad ipſam. Addit vero Gabr. in 3. d. 4. q. unic. art. 3. dub. 1. illum non eſſe eundem filium Virginis, qui antea erat, unde concedit conſequenter poſſe Virginem habere duos filios ex vi ejuſdem generationis, & alia ſimilia infert non minus impropria, & falſa, quam fundamentum, unde colliguntur. Dico ergo ulterius, illum hominem in eo caſu non ſolum fore filium Virginis, ſed eundem filium. Quia habet eandem numero filiationem, & in eadem numero natura, & ex vi ejuſdem generationis: nec obſtat, quod ſuppoſitum ſit diverſum, quia (ut ſupra dixi) etiamſi duæ perſonæ eandem humanitatem aſſumant, eſſent unus homo: ergo in eo caſu eſſet idem homo, licet eſſet diverſum ſuppoſitum; ergo pari ratione eſſet idem filius. Quapropter non conſequenter loquuntur nonnulli recentiores Thomiſtæ, qui negant, in eo caſu poſſe illum hominem dici filium Virginis, cum aliàs cum D. Thoma fateantur eſſe unum, & eundem hominem, ſi ſit una, & eadem natura, quamvis ſuppoſita ſint diverſa. Neque enim refert, quod ſimul, aut ſucceſſive eadem humanitas in uno, vel diverſis ſuppoſitis ſubſiſtat: quandoquidem ſola unitas naturæ ad hanc unitatem ſufficere cenſetur, ſicut patet a ſimili, nam quemadmodum eſt unus artifex, qui ſimul habet plures artes, ita etiam qui ſucceſſive.

Objectio.

Sed inſtabis; ergo ſi Verbum divinum nunc dimitteret humanitatem, ut ſubſiſteret, non in proprio, & creato ſuppoſito, ſed in perſona Patris, Pater eſſet filius Virginis, quia eſſet idem homo, & in humanitate haberet eandem relationem filiationis; conſequens eſt falſum, diximus enim ſupra, quod ſi humanitas Chriſti prius in proprio ſuppoſito extitiſſet, licet poſtea aſſumpta eſſet a Verbo, Verbum non eſſet filius Virginis. Reſpondetur negando

Reſpon.

ſimpliciter conſequentiam: concedi quidem poſſet hunc hominem formaliter, quatenus hic homo eſt, eſſe filium Virginis, quia hic homo ſolum dicit ſubſiſtens in hac humana natura, & hoc vere fuit genitum ex Virgine, quamvis hoc ſuppoſitum, ſeu hoc ſubſiſtens non fuerit ab illa genitum, & ideo non ſequitur Patrem fuiſſe genitum ex Virgine, quia Pater jam dicit definite, & quaſi materialiter hoc ſuppoſitum, quod nec terminavit generationem ex Virgine, nec eſt de ratione hujus hominis ut ſic. Et ratio a priori eſt, quia quę hic homo facit, vel pa-

titur,

titur, non dicuntur de Patre, aut Verbo, niſi per communicationem idiomatum: hæc autem communicatio non eſt niſi ratione unionis: & ideo ſolum habet locum in iis, quæ antecedunt. Unde etiam ſi Deus aſſumeret humanitatem hominis peccatoris, non diceretur Deus peccaſſe, eo quod ſuppoſitum proprium illius humanitatis prius per illam peccaſſet; & ſimiliter ſi Verbum nunc dimitteret humanitatem, & Pater eam aſſumeret, non diceretur Pater redemiſſe homines, neque mortuus pro illis. Eadem ergo ratione non diceretur filius Virginis, quia hæc denominatio dicit ordinem ad præteritã actionem, ſeu paſſionem, quę nullo modo facta fuit in perſona Patris. Nec eſt omnino eadem ratio, ſi humanitas dimiſſa a Verbo in propria perſona ſubſiſtere incipiat: duplex enim differentia intercedit. Prima, quia quando natura creata ſubſiſtit in proprio ſuppoſito, non poteſt hoc ſuppoſitum condiſtingui ab ipſa natura, & ideo non aliter poſſumus loqui de hoc ſuppoſito, quam de hoc homine formaliter, ac propterea ſimpliciter dicimus hunc hominem eſſe genitum, vel eſſe filium Virginis: at vero quando natura aſſumitur ab alia perſona, ſuppoſitum illud ſecundum ſe condiſtinguitur a natura; & ideo non fit communicatio idiomatum talis naturæ ſub nominibus propriis illius ſuppoſiti, vel propriæ naturæ ejus, niſi ſuppoſita unione ejuſdem cum alia natura. Secunda differentia eſt, quia ſubſiſtentia propria convenit naturæ ab intrinſeco, & ideo, quamvis a principio fuerit divinitus impedita, ſi poſtea ſuę naturę relinquatur, cenſetur habere eam ſubſiſtentiam ex vi illius actionis, & productionis, qua incœpit eſſe; & ideo totum id poteſt tribui & referri in cauſam propriam, & principium illius naturæ. At vero ſubſiſtentia alterius perſonæ nullum habet fundamentum in natura, neque in actione, qua recepit eſſe, & ideo, ſi illa perſona non terminavit talem naturam in ipſo generationis inſtanti, nulla ratione poteſt genita, vel filius denominari.

SECTIO III.

Utrum perſeverent nunc in Chriſto, & Virgine relationes matris, & filii.

Ratio dubitandi eſſe poteſt, nam in Chriſti morte extincta utraque relatio eſt. Quia ſicut poſt illam mortem non manſit hic homo, ut ſic, neque humanitas, ita neque relatio filiationis, neque filius Virginis, ut ſic: ablato autem uno extremo, neceſſe eſt tolli relationem in alio; ſed reſurgente Chriſto non videntur ex natura rei poſſe redire tales relationes, quia jam non habebat Chriſtus eſſe hominis ex vi maternæ generationis, illa enim cauſalitas jam habuit ſuum effectum, qui poſtea deſtructus eſt, & deinde per aliam actionem redit idem ſecundum rem, non tamen formaliter ut terminus, vel effectus prioris actionis; relatio autem filiationis fundari videtur in hujuſmodi eſſe, ut cauſato per maternum concurſum, ſeu operationem; ergo per reſurrectionem non rediit talis relatio, ſicut nec fundamentum ejus, quod fuit generatio. Et confirmatur, quoniam aliàs fieri non poſſet, quin inter perſonas, quarum una ſemel aliam generavit, eſſet relatio realis, etiam ſi poſtea ſæpius eſſe deſinerent, & aliis modis iterum producerentur.

Reſpondetur quæſtionem hanc communem videri omnibus aliis filiis, & matribus, quia nihil poteſt hic dici factum ex ſpeciali miraculo, ſed natura rei attendenda eſt, quia relatio habet talem modum exiſtendi, & incipiendi, ut poſitis fundamento, & termino, neceſſario omnino reſultet, illis autem non poſitis, fieri non poteſt relatio etiam de potentia abſoluta: totum autem fundamentum harum relationum eſt, quod Chriſtus homo ſemel fuit genitus ex Virgine; ſi ergo hoc fundamentum ſufficiens eſt, ut illæ relationes non ſolum durent durante illo eſſe hominis, ſed etiam ut iterum, atque iterum pullulent, etiamſi illud eſſe hominis interruptum ſit (ut ita dicam) ſi poſtea alia via ſit inſtauratum: ſi hoc, inquam, ſufficit in Chriſto, & Virgine, ſufficiet in omni alia filiatione, & maternitate. Si autem in aliis non ſufficit, nec in Chriſto ſufficiet, & conſequenter nec miraculoſe potuiſſent tales relationes redire, quia fierent ſine ſufficienti fundamento, quod illis repugnat.

Videtur autem veriſimile, illud fundamentum ſatis eſſe, ut hæ relationes ſemper reſultent. Quia ſemper eſt verum dicere hunc hominem fuiſſe genitum ab illa muliere: ex hoc autem intrinſece ſequuntur dictę relationes. Item quia ſi Chriſtus, & B. Virgo nunquam fuiſſent mortui, ſed tranſlati ad gloriam, non eſſet dubium, quin in eis perſeverarent dictæ relationes: ſolum quia ſemel Virgo genuit Chriſtum: Sed hoc æque verum eſt, etiamſi extrema, inter quæ verſantur illæ relationes, interdum defuerint, & poſtea redierint, ſicut duæ albedines, quæ nunc ſunt ſimiles, retinent eaſdem numero relationes ſimilitudinis, ſive perpetuo durent, ſive aliquando corrumpantur, & iterum producantur. Unde non eſt, cur dicamus de ratione filiationis eſſe, ut ſubjectum ejus proxima, ſeu ultima productione habuerit eſſe per generationem ex matre, ſed ſatis eſt, quod aliquando traxerit originem ex matre: & ita, ſicut res facta, ſeu præterita, non poteſt jam non fuiſſe facta, ſeu præteriiſſe, ita non eſt inconveniens, ut relatio filiationis ſemel habita amitti non poſſit, exiſtentibus ejus ſubjecto, & termino. Quod tandem ex modo loquendi confirmatur: quia ita nunc abſolute loquimur de Chriſto, & Virgine, matrem, & filium eos appellando, prout nunc ſunt in ſtatu gloriæ. Quo circa addendum eſt ultimo (quidquid ſit de metaphyſica quæſtione relationum) quod attinet ad matris dignitatem morali modo conſideratam, certiſſimum eſſe, eam perſeverare in Deipara: imo nunquam fuiſſe imminutam etiam in triduo mortis Chriſti: quia licet tunc non eſſet hic homo, quem B. Virgo genuerat, vere tamen erat ille, quem genuit Virgo habens unitas ſibi partes illius humanitatis, quas ex Virgine accepit, quod ſatis eſt ad hanc matris dignitatem conſervandam, quæ (ut ſupra dixi) magis moraliter, quam phyſice explicanda eſt.

Maternitas, & filiatio in Virgine, & Chriſto ſemper durant.

ARTICULUS VI.

Utrum Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris.

Ad ſextum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit natus ſine dolore matris. Sicut enim mors hominum ſubſecuta eſt ex peccato primorum parentum (ſecundum illud Geneſ. 2. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris) ita etiam dolor partus, ſecundum illud Geneſ. 3. In dolore paries filios. Sed Chriſtus mortem ſubire voluit; ergo videtur, quod pari ratione ejus partus eſſe debuerit cum dolore. 193.

2.2.q.164. art.2. ad 3

2. *Præterea. Finis proportionatur principio. Sed finis vitæ Chriſti fuit cum dolore, ſecundum illud Iſai. 53. Vere dolores noſtros ipſe tulit. Ergo videtur, quod etiam in ſua nativitate fuerit dolor partus.*

3. *Præterea in lib. de ortu Salvatoris narratur, quod ad Chriſti nativitatem obſtetrices occurrerunt, quæ videntur eſſe neceſſariæ parienti propter dolorem: ergo videtur, quod B. Virgo peperit cum dolore.*

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in ſermone de Nativitate, alloquens Virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inventa es ſine pudore, nec in partu inventa es cum dolore.

In ſer. 14. paulo a prin. to. 10

Reſpondeo dicendum, quod dolor parientis cauſatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Dictum eſt autem ſupra, quod Chriſtus eſt egreſſus ex clauſo utero matris: & ſic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, ſicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima jucunditas, ex hoc, quod homo Deus eſt natus in mundum ſecundum illud Iſaiæ 35. Germinans germinabit ſicut lilium, & exultabit lætabunda, & laudans.

q.28.art.2

Ad primum ergo dicendum, quod dolor partus conſequitur in muliere commixtionem virilem: unde Geneſ. 3. poſtquam dictum eſt, in dolore paries, ſequitur, & ſub viri poteſtate eris. Sed ſicut dicit Auguſt. in ſerm. de Aſſumpt. B. Virginis, ab hac ſententia excipitur Virgo mater Dei, quæ quia ſine peccati colluvione, & ſine virilis admiſtionis detrimento Chriſtum ſuſcepit, & ſine dolore genuit: & ſine integritatis violatione, pudore virginitatis integro permanſit. Chriſtus autem mortem ſuſcepit ſpontanea voluntate, ut pro nobis ſatisfaceret, non quaſi ex neceſſitate illius ſententiæ: quia in ſe mortis debitor non erat.

c. 4. paulo ante prin. Incipit hic ſerm. Ad interrogata: & habetur tom. 9.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Chriſtus moriendo deſtruxit mortem noſtram, ita ſuo dolore nos a doloribus liberavit; & ideo mori voluit cum dolore. Sed dolor parientis matris non pertinebat ad Chriſtum, qui pro peccatis

tis noſtris ſatisfacere veniebat; & ideo non oportuit, quod mater ejus pareret eum dolore.

Ad tertium dicendum, quod Luc.2. dicitur, quod B. Virgo ipſum puerum, quem pepererat, pannis involvit, & poſuit in præſepio. Et ex hoc oſtenditur narratio illius libri (qui eſt apocryphus) eſſe falſa. Unde Hieronymus dicit contra Helvid. Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit, & mater, & obſtetrix fuit, pannis (inquit) involvit infantem, & poſuit in præſepio. Quæ ſententia apocryphorum deliramenta convincit.

ARTICULUS VII.

Utrum Chriſtus debuerit in Bethlehem naſci.

194. Infr. q.46. art.10. & Matth.2. col.6. & opuſc. 60. c.4. col.3.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit in Bethlehem naſci. Dicitur enim Iſaiæ 1. De Sion exibibit lex, & Verbum Domini de Jeruſalem: ſed Chriſtus eſt vere Verbum Dei: ergo de Jeruſalem debuit prodire in mundum.

2. Præterea, Matt.2. dicitur ſcriptum eſſe de Chriſto, quod Nazarenus vocabitur, quod ſumitur ex eo, quod ſcribitur Iſai. 11. Flos de radice ejus aſcendet: Nazareth enim, flos interpretatur. Sed maxime aliquis denominatur a loco ſuæ nativitatis: ergo videtur, quod in Nazareth naſci debuerit, ubi etiam fuit conceptus, & nutritus.

3. Præterea. Ad hoc Dominus natus eſt in mundo, ut veritatis fidem annunciaret: ſecundum illud Joan.18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. Sed hoc facilius fieri potuiſſet in civitate Romana, quæ tunc dominatum orbis habebat. Unde & Paulus Romanis ſcribens dicit, Rom. 1. Fides veſtra annunciatur in univerſo mundo. Ergo videtur, quod non debuerit in Bethlehem naſci.

Sed contra eſt, quod dicitur Michææ 5. Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus in Bethlehem naſci voluit duplici ratione. Primo quidem, quia factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, ut dicitur Rom. 1. Cui etiam facta fuerat repromiſſio ſpecialis de Chriſto, ſecundum illud 2. Reg.23. Dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Jacob. Et ideo in Bethlehem, de qua natus fuit David, naſci voluit, ut ex ipſo loco nativitatis promiſſio ei facta impleta oſtenderetur. Et hoc deſignat Evangeliſta dicens: Eo quod eſſet de domo, & familia David. Secundo, quia (ut Gregor. dicit in homil.) Bethlehem domus panis interpretatur: ipſe autem Chriſtus eſt, qui ait: Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi.

Hom.8. in Evang. nõ procul a princ. & Beda in c.5. ſuper Luc.to.2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut David in Bethlehem natus eſt, ita etiam Jeruſalem elegit, ut in ea ſedem Regni conſtitueret, & templum Dei ibi ædificaret, & ſic Jeruſalem elegit, ut eſſet civitas regalis, & ſacerdotalis. Sacerdotium autem Chriſti, & ejus regnum præcipue conſummatum eſt in ejus paſſione; & ideo convenienter Bethlehem elegit nativitati, Jeruſalem vero paſſioni. Similiter etiam per hoc hominum gloriam confutavit, qui gloriantur de hoc, quod ex civitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipue volunt honorari. Chriſtus autem e converſo in Civitate ignobili naſci voluit, & in Civitate nobili pati opprobrium.

Hom.8. in Evang. nõ remote a princ c.2, in Lucam ſuper illud, Reclinavit illum in præſepio.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus florere voluit ſecundum virtuoſam converſationem, non ſecundum carnis originem: & ideo in Nazareth voluit educari, & nutriri, & in Jeruſalem quaſi peregre naſci. Quia (ut Gregorius dicit) per humanitatem, quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur, non ſecundum poteſtatem, ſed ſecundum naturam. Et etiam (ut Beda dicit) in diverſorio loco egebat, ut nobis multas manſiones in domo Patris præpararet.

Eſt cap.5. ſecundum ordinem, Bedæ to.9

Ad tertium dicendum, quod ſi ut dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilii, ſi maximam Romam elegiſſet civitatem, propter potentiam civium mutationem orbis terrarum putarent. Si filius fuiſſet Imperatoris, poteſtati utilitatem adſcriberent. Sed, ut divinitas cognoſceretur, orbem transformavit terrarum, pauperculam elegit matrem & pauperiorem patriam. Elegit autem Deus infirma mundi, ut confundat fortia, ſicut dicitur 1. ad Corinth.1. Et ideo ut ſuam poteſtatem magis oſtenderet, in ipſa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Eccleſiæ ſuæ ſtatuit, in ſignum perfectæ victoriæ: ut exinde fides derivaretur in univerſum mundum, ſecundum illud Iſai.26. Civitatem ſublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis (ſcilicet Chriſti) greſſus egenorum, id eſt Apoſtolorum Petri & Pauli.

COMMENTARIUS.

IN hoc etiam articulo nihil explicandum occurrit in D.Thom.litera. Quæ vero pertinent ad teſtimonium Michææ 5. fuſius diſputatione ſequenti explicabuntur, ubi & examinanda ſunt ea, quæ Cajetanus notat in ſolutione ad 2. Quæ vero ſcribit in ſolutione ad 3. de ſede Romana, quod jure divino illius Epiſcopus ſit univerſalis Eccleſiæ Paſtor, ita ut ex præcepto Chriſti hæc duo conjuncta eſſe neceſſe ſit, ad hunc locum non ſpectant, & majori ac diligentiori examinatione indigent. Nam licet conſtet de jure divino eſſe, ut ſummus Pontifex ſit caput totius Eccleſiæ, & Petri ſucceſſor in Epiſcopatu orbis: non tamen ita conſtat eſſe de jure divino, ut ille idem ſit Epiſcopus urbis. Sed de de hoc aliàs. Teſtimonium autem, quod D.Thom. affert ex Conc. Epheſino, habetur in tom.6. illius, appendice 5. cap. 2. in oratione Theodoti Ancyrorum Epiſcopi, de Nativitate Salvatoris.

ARTICULUS VIII.

Utrum Chriſtus fuerit tempore congruo natus.

AD octavum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Chriſtus venerat, ut ſuos in libertatem revocaret. Natus eſt autem tempore ſervitutis, quo ſcilicet totus orbis tempore Auguſti deſcribitur, quaſi tributarius factus, ut habetur Lucæ 2. Ergo videtur, quod non congruo tempore Chriſtus fuerit natus.

2. Præterea. Promiſſiones de Chriſto naſcituro gentibus non fuerant factæ, ſecundum illud Roman.9. Quorum ſunt promiſſa. Sed Chriſtus natus eſt tempore, quo Rex alienigena dominabatur: ſicut patet Matth.2. Cum natus eſſet Jeſus in diebus Herodis Regis. Ergo videtur, quod non fuerit conguo tempore natus.

3. Præterea. Tempus præſentiæ Chriſti in mundo, diei comparatur, propter id, quod ipſe eſt lux mundi: unde ipſe dicit Joan.9. Me oportet operari opera ejus, qui miſit me, donec dies eſt. Sed in æſtate ſunt dies longiores, quam in hyeme: ergo cum natus fuerit in profundo hyemis octavo Kalendas Januarii, videtur quod non fuerit convenienti tempore natus.

Sed contra eſt, quod dicitur Galat.4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege.

Reſpondeo dicendum, quod hæc eſt differentia inter Chriſtum, & alios homines, quod alii homines naſcuntur ſubjecti neceſſitati temporis: Chriſtus autem tanquam Dominus, & conditor omnium temporum elegit ſibi tempus, in quo naſceretur, ſicut & matrem, & locum. Et quia quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt, & convenienter diſpoſita: conſequens eſt, quod convenientiſſimo tempore Chriſtus naſceretur.

Super illud Luc.2. Ut profiteretur cũ Maria eſt c.5. ſecundum ordinem Bedæ tom.2.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus venerat nos in ſtatum libertatis reducere de ſtatu ſervitutis. Et ideo ſicut mortalitatem noſtram ſuſcepit, ut nos ad vitam reduceret: ita (ut Beda dicit) eo tempore dignatus eſt incarnari, quo mox natus cenſui Cæſaris aſcriberetur, atque ob noſtri liberationem ipſe ſervitio ſubderetur. Tempore etiam illo, quo totus orbis ſub uno principe vivebat, maxima pax fuit in mundo; & ideo decebat, ut illo tempore Chriſtus naſceretur, qui eſt pax noſtra faciens utraque unum, ut dicitur Epheſ.2. Unde Hieron. dicit ſuper Iſai. Veteres revolvamus hiſtorias, & inveniemus uſque ad vigeſimum octavum annum Cæſaris Auguſti, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam: orto autem Domino, omnia bella ceſſaverunt, ſecundum illud Iſai.2. Non levabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam, ut in illo tempore, quo unus princeps dominabatur in mundo, Chriſtus naſceretur, qui venerat congregare ſuos in unum, ut eſſet unum ovile, & unus paſtor, ut dicitur Joan.10.

Super illud Iſai.2. Non levabit gẽs contra gentem tom.5.

Hom.2. in Matth. in op. imper. nõ lõge a prin.to.2.

Ad ſecundum dicendum, quod ideo Chriſtus, Regis alienigenæ tempore naſci voluit, ut impleretur prophetia Jacob dicentis, Geneſ. penultim. Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus eſt. Quia ut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quamdiu Ju-

daica gens ſub Judaicis Regibus, quamvis peccatoribus, tenebatur, Propheta mittebantur ad remedium ejus: nunc autem quando lex Dei, ſub poteſtate Regis iniqui tenebatur, naſcitur Chriſtus, quia magna, & deſperabilis infirmitas medicum artificioſiorem quærebat.

In lib. q. ex nov. Teſt. q. 53 tom. 4. inter opera Auguſt.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in libr. de quæſt. veter. & novi Teſtam. tunc Chriſtus naſci voluit, quando lux diei incrementum incipit accipere: ut oſtenderetur, quod ipſe venerat, ut homines creſcerent in lucem divinam, ſecundum illud Luc. 1. Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent. Similiter etiam aſperitatem hyemis elegit ad nativitatem, ut ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

COMMENTARIUS.

CONſtituit D. Thom. differentiam inter Chriſtum, & alios homines, quod alii ſubdantur neceſſitati temporis, ut naſcantur: Chriſtus vero ſibi naſcendi tempus elegit. Unde concludit fuiſſe convenienti tempore natũ, quia, quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Videtur autem nulla prorſus intercedere differentia. Quia Chriſtus non ut homo, ſed ut Deus elegit ſibi tempus naſcendi, unde ut homo etiam fuit ſubditus neceſſitati naſcendi tali tempore a Deo præordinato: idem autem eſt in aliis hominibus, qui nonniſi ex divina providentia certis temporibus naſcuntur. Quare ſi de Jo. Baptiſta v. g. quæreremus, an convenienti tempore natus fuerit, eadem ratio eſſet reddenda, ſcilicet tempore a Deo prædefinito fuiſſe natum; & ideo tempus illud non potuiſſe non eſſe conveniens.

Tempus nativitatis Chriſti ſingulariter a Deo prædefinitum.

Reſpondetur in primis non eſſe hoc loco diſputandum, an Deus eodem modo omnium hominum nativitates, & tempora prædefiniat, certum autem eſt tempus nativitatis Chriſti ſingulari modo eſſe prædefinitum ex ratione divinæ bonitatis, & ſapientiæ. Nec dubito, quin aliorum etiam hominum, præſertim ſingulariter electorum, nativitates, ac tempora eodem prædefiniantur modo. Itaque ſolum eſt differentia, quod in Chriſto eadem perſona ſibi ipſi prædefinivit tempus naſcendi in aſſumpta natura: & ideo abſolute, & ſimpliciter hæc perſona, ſeu hic homo per communicationem idiomatum, dicitur ſibi præ definiſſe tempus naſcendi. Niſi fortaſſe quis dicat, quamvis Chriſtus ut homo non potuerit ſibi eligere tempus naſcendi in utero matris, quia neceſſario ſuppponitur homo, & conſequenter natus in utero: potuiſſe tamen ſibi eligere tempus, & horam nativitatis extra uterum, quod profecto eſt probabile, quamvis non ſit D. Thom. ſenſus, neque ad rem admodum pertinens. Tum, quia illud tempus non tam fuit prædefinitum a Chriſto, ut homine, quam voluntarie ſuſceptum ex prædefinitione divina. Tum maxime, quia ſuppoſita priori nativitate in utero, ex illa neceſſario ordine naturæ definitum fuit tempus naſcendi extra uterum: ſuppoſito tali corporis temperamento, & aliis circumſtantiis, quæ in illa nativitate fuerunt.

In ſolutione ad 2. attigit D. Th. expoſitionem illius loci Geneſ. 49. *Non auferetur ſceptrum de Juda, &c.* de quo in 1. diſputatione tomi ſuperioris fuſe dictum eſt.

DISPUTATIO XIII.
In quatuor Sectiones diſtributa.

De nativitate Chriſti, ex utero matris.

POſtquam de conceptione, & nativitate Chriſti in utero matris dictum eſt, ſequitur, ut de myſterio Virginei partus, quo Chriſtus in lucem eſt editus, diſſeramus. Quoniam autem (ut in ſuperioribus diximus) in his diſputationibus eam dicendi rationem tenere curamus, qua univerſam ſimul vitæ Virginis ſeriem texamus, ac explicemus, ratio temporis poſtulabat, ut ſi quid notatu dignum in illis novem menſibus, quibus Chriſtus in viſceribus matris latuit, actum eſt, illud adnotaremus: ſed de illo tempore nihil in ſcripturis, vel monumentis fide dignis habemus, niſi quod Lucas narrat de viſitatione Eliſabeth. Statim enim poſt filii conceptionem eadem fortaſſe die (ut Evangeliſta innuit) comite ſancto Joſeph (ut decentius, ac veriſimilius ab omnibus prudenter indicatum eſt) in montana perrexit Virgo, non ut in fide confirmaretur, *neque quaſi incredula de oraculo* (ut Hæretici calumniantur), *ſed quaſi læta pro voto, religioſa pro officio, & feſtinans præ gaudio* (ut dixit Bernar. hom. 4. ſuper *Miſſus eſt*, & Ambroſ. & alii expoſitores Luc. 1.) Ait autem Evangeliſta ibi permanſiſſe, *quaſi menſibus tribus*. An vero tempore nativitatis Baptiſtæ præſens affuerit, dicemus infra, cum de Joanne Baptiſta diſputabimus. Poſt illud ergo tempus reverſa eſt in domum ſuam, ſcilicet, in civitatem Nazareth: & poſtea accidit, quod Matthæus narrat de ſuſpicione, ac turbatione ſancti Joſephi, deque Angeli apparitione. Qua de re ſupra, cum de matrimonio Virginis, & de ſancto Joſepho diſputaremus, nonnulla diximus. Appropinquante itaque partus tempore, profecti ſunt Bethlehem, ubi Chriſtus natus eſt. De hac igitur nativitate primum videndum eſt, qualis fuerit, deinde de circumſtantiis loci, ac temporis: de ſignis vero, ac prodigiis, quæ in illa contigerunt, dicemus commodius in diſputatione ſequenti.

Maria cur viſitat Eliſabeth.

SECTIO I.

Utrum vere, ac proprie Chriſtus fuerit natus ex Virgine.

NOn defuerunt, qui negarint Chriſtum proprie natum eſſe ex Virgine, quia non naturali, & ordinaria via: ſed alia neſcio qua ex Virgine prodiit, quod fortaſſe dixerunt, ut ejus Virginitati, & integritati conſulerent. Ad quem errorem acceſſit Gotfredus quodlib. 7. q. 6. dicens Chriſtum non fuiſſe natum tranſeundo per medium: ſed ab extremo in extremum immediate tranſiliendo. Hoc enim facilius ei viſum eſt, quam quod interjacentia corpora penetravit abſque ruptione. Quam ſententiam inter alias refert Durand. in 4. d. 44. q. 6. & illi non admodum diſplicet.

Dicendum vero eſt B. Virginem vere, ac proprie peperiſſe Chriſtum, ipſumque vere, ac proprie natum eſſe ex Virgine. Eſt concluſio certa de fide. Probatur prior pars apertiſſimis Scripturis, Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet*; tam vere ergo peperit, quam concepit; Matt. 1. *Pariet filium*; & infra: *Non cognovit eam, donec peperit filium.* Si ergo eſt verus, ac proprius filius, etiam eſt verus, ac proprius partus, vel ſi alterum improprie exponimus, cur non etiam alterum? Et Luc. 2. *Completi ſunt dies, ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum.* Secundo probatur ex definitione & traditione Eccleſiæ; in Conc. Lateran. ſub Martino I. conſul. 5. can. 3. definitur B. Virginem vere & proprie fuiſſe Dei genitricem, *quia veraciter ipſum Deum concepit, & incorruptibiliter genuit*. Idem traditur in Conc. Chalced. act. 5. in confeſſione fidei, ubi etiam approbatur Ep. 11. Leonis Pap. ad Flavianum, in cujus cap. 1. ita ad rem præſentem loquitur: *Non ita intelligenda eſt illa generatio ſingulariter mirabilis, & mirabiliter ſingularis, ut per novitatem creationis, proprietas remota ſit generis?* Quæ verba tam ad conceptionem, quam ad partum accommodari poſſunt. Et eandem veritatem docent omnia Concilia, & Patres, quos ſtatim referam, & rationem aſſignabo. Ex hac vero priori parte neceſſario ſequitur poſterior. Nam illa duo, ſcilicet, partus & nativitas correlativa ſunt. Unde aliis Scripturæ locis Chriſtus natus dicitur; Joan. 18. *Ego in hoc natus ſum*, & Iſai. 9. *Parvulus natus eſt nobis*. Et dicto Conc. Lateran. can. 4. definitur, *proprie, & ſecundum veritatem duas eſſe in Chriſto nativitates*. Idem in V. Synod. collat. 8. can. 3. & in VI. Synod. act. 11. in Epiſt. Sophronii, & in 1. Ep. Cyril. ad Neſtor. quæ in Conc. Epheſ. habetur, *Verbum Dei ſuſtinuiſſe*, dicitur, *generationem carnalem, carnis ſuæ nativitatem, ſuam faciens, & ideo vere prodiiſſe ex Virgine, & natum eſſe carnaliter*: & ſimilia habentur in Epiſtola Cyrilli cum Concil. Alexan. ad eundem Neſtor. quæ in Epheſino recipitur, & approbatur. Idem docet egregie Damaſc. lib. 3. de fide cap. 7. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 2.

Virgo vere, ac proprie Chriſtum parit.

Nativitas Chriſti ex Virgine vera, & propria.

Ex hac concluſione ſequitur primo Chriſtum exiviſſe de utero Virginis per naturalem viam, qua reliqui homines naſci ſolent. Quod Damaſc. lib. 4. c. 15. his verbis docuit. *Conceptio quidem per aurem contingit, procreatio autem per eam partem, qua fœtus in lutem oriri conſuevit.* Ratio eſt, quia hoc eſt de ratione veri partus, veræque nativitatis. Congruentia vero tam concluſionis, quam hujus conſectarii eſt, quia Deus non tantum voluit fieri homo, ſed etiam filius hominis, & fœminam quandam voluit eſſe veram Dei matrem: non eſſent autem vera mater, & verus filius, niſi eſſet verus partus, & vera nativitas: unde

unde eleganter dixit Nazian. orat. 51. quæ eſt epiſt. 3. ad Chelidon. *Chriſtum divino modo genitum eſſe, quia ſine opera viri, & humano, quia juxta pariendi conſuetudinē*, Et non minus ſapienter idem Nazian. orat. 16. de amore pauperum, non longe a principio dixit, *voluiſſe Deum, nō tantum naturam, ſed etiam nativitatem noſtram honorare, & ideo utramque aſſumpſiſſe, cum omni proprietate, abſque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat*. Et confirmatur, quia quidquid aliud dicatur, ſine fundamento, & neceſſitate dicitur: & præſertim quia aſſerere tranſitum ab extremo in extremum ſine medio, majus fortaſſe miraculum eſt, remque obſcuriorem, & difficiliorem reddit. Video tamen poſſe aliquem multa ex his, quę adduximus, de nativitate in utero interpretari: dicendum vero eſt multa ex illis neceſſario intelligi de nativitate extra uterum: alia vero ad illam etiam extendi, quatenus ad quoddam complementum, & perfectionem matris hæc nativitas pertinet.

Virgo activo impulſu Chriſtum emittit ex utero.

Secundo colligitur ex eadem concluſione B. Virginem ad partum Chriſti, non mere paſſive, ſed aliquo modo agendo, & quaſi impellendo concurriſſe ad fœtum emittendum. Hoc enim ad partus, & nativitatis veritatem pertinet, quoniam alias non ipſa Virgo peperiſſet Chriſtum, ſed vel ab aliqua extrinſeca cauſa eductus eſſet ex utero, vel certe ipſe virtute ſua ex utero exiviſſet, ſicut egreſſus eſt de ſepulcro. B. igitur Virgo, ut vera ſit mater, eum impulſum, vel efficaciam, quam aliæ matres ſolent, in ſuo partu ad emittendam prolem adhibuit. Unde Eccleſia canit, *Enixa eſt puerpera Regem*. Et confirmari hoc poteſt, quia in hoc nulla eſt difficultas, neque indecentia. Nam efficere per ſe potius ad perfectionem pertinet, & potuit fieri ſine ullo labore, aut violentia: præſertim cum divina virtute factum ſit, ut ſine ulla reſiſtentia, vel repugnantia id fieret, ſicut ſupra cum de Virginitate Mariæ ageremus, declaratum eſt, ubi fundamentum contrarii erroris diſſolvimus, latius de illo dicturi infra, agentes de Chriſti reſurrectione. Quo in loco oſtendemus poſſe unū corpus ſimul cum alio in eodem loco exiſtere. Quod (ut Auguſt. inquit lib. 22. de Civit. c. 8.) *illi ſoli non credunt, qui etiam Dominum Jeſum per integra virginalia matris enixū, & ad diſcipulos oſtiis clauſis ingreſſum nō credunt.*

SECTIO II.

Utrum Chriſti nativitas abſque dolore matris, & ſordibus puerperii perfecta ſit.

NEminem ex iis, qui Deiparam, Virginem in partu permanſiſſe crediderunt, inveni, qui aſſeruerit cum dolore peperiſſe: hæc enim duo conſentanea eſſe non poſſunt: non defuerunt tamen, qui ſordibus puerperii eam putarint obnoxiam. In quam ſententiam inclinavit Abulen. ſuper c. 12. Levit. q. 2. 3. 4. & 13. & clarius in 20. Idem aſſeruit Eraſmus Luc. 2. Cajet. vero hic art. 6. circa ad 3. partim deſcendit in hanc ſententiam, partim eam corrigit. Dicit enim, interceſſiſſe in illo partu omnia, quæ non ex peccato, ſed ex natura ſunt, quæque in ſtatu innocentiæ extitiſſent: addit vero, Angelorum miniſterio proviſum fuiſſe, ut nulla neceſſaria eſſet ablutio: *ut & manus Virgineæ* (inquit) *ab hujuſmodi obſcuris ſervarentur mundæ, & mens ipſius ad tanti gaudii fructus magis unita eſſet.* Ratio hujus ſententiæ eſſe poteſt, quia ut conſtat ex Ariſtot. 2. de Gener. Animal. cap. 4. & Galeno lib. de formatione fœtus, quando homo concipitur, membranæ quædam in utero matris formantur, in quibus fœtus involvitur, & intra illas uſque ad tempus nativitatis continetur, quæ licet varia habeant nomina & officia (quorum explicatio non eſt huic loco neceſſaria) vulgari tamen appellatione *ſecundinæ* dicuntur, & hæ rumpuntur tempore nativitatis, ut proles exeat: poſt cujus nativitatem mater ſecundinas emittit, & copiam ſanguinis, qui ad nutrimentum prolis illic fuerat congregatus. Certum igitur videtur Chriſti corpuſculum, intra hujuſmodi membranas fuiſſe conceptum, aliàs nec naturalem ſtatum habuiſſet in utero matris, nec naturali modo potuiſſet alimentum exſugere, nec excrementa emittere, neque ab externis alterationibus tueri, ad quæ munera hujuſmodi membranæ a natura ſunt datæ: ſi igitur Chriſti corpus, quamdiu fuit in utero matris, his eſt ſecundinis involutum, neceſſe fuit tempore nativitatis rumpi, vel alio modo illis expoliari, ut aliis hominibus accidit; ergo neceſſarium etiam fuit B. Virginem extra corpus ſuum illas emittere (erant enim jam ſuperfluæ & quaſi excrementa quædam); cum hac autem emiſſione, ſanguinis etiam emiſſio conjuncta eſt.

Secundinæ quid.

Partus Virginis ſine dolore.

Dicendum vero eſt primo, B. Virginem peperiſſe abſque ullo dolore. Probatur primo, ex patribus Gregor. Nazian. in Tragœdia de Chriſto patiente circa princ. Virginem introducit de ſe dicentem: *Parens expers laboris, & doloris*. Gregor. Nyſſ. orat. 1. de reſurrect. idem docet, & Damaſc. lib. 4. de fid. c. 15. qui accommodant illud Iſai. 66. *Antequam parturiret, peperit, & antequam perveniret partus ejus, peperit maſculum*; ubi Septuaginta legunt, *antequam veniat dolor parturientium, effugit, & peperit maſculum*. Idem docet Auguſt. ſer. 14. de Nativ. & ſer. 1. de Aſſumpt. Fulgent. ſerm. de laudib. Virgin. Bernar. homil. 3. in *Miſſus eſt*, & ſerm. 4. in vigilia Nativitatis, ubi eleganter tractat, quomodo Virgo tam a pœna pariendi cum dolore, quam ab ſterilitatis maledictione fuerit immunis. Denique Eccleſia, in officio nativitatis canit: *Neſciens Virgo virum, peperit ſine dolore Salvatorem ſæculorum.* Ultimo probatur rationibus. Prima eſt (qua ſancti Patres utuntur,) quia dolor partus reſpondet libidini, & voluptati conceptionis. Unde Damaſc. ſupra. *Quam voluptas*, inquit, *non anteivit, nec dolor quidem in partu ſequutus eſt.* Secundo, quia maxime decebat Chriſtum, ut ortu ſuo nullum prorſus incommodum etiam temporale matri afferret, præſertim cum facillime poſſet hujuſmodi nocumentum vitare. Tertia, & propria ratio philoſophica eſt illa D. Thom. quia dolor oritur ex diviſione, aut violenta compreſſione, vel relaxatione partium, oſtenſum autem eſt nihil horum paſſam fuiſſe B. Virginem.

In partu Virgo ſecundinas non emiſit.

Dico ſecundo: B. Virgo in partu ſuo non emiſit ſecundinas. Hæc concluſio aſſerta eſt a Patribus in Trullo congregatis Can. 79. his verbis: *Abſque ullis ſecundinis ex Virgine partum eſſe confitentes, ut qui ſine ſemine conſtitutus ſit, idque toti gregi annuntiantes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni ſubjicimus*: & infra ſubdit: *non licere ex communibus, & iis, quæ in nobis fiunt, inenarrabilem Virginis partum, quæ ſupra mentem, & ſermonem Verbum peperit, definire, metiri, ac deſcribere.* Quæ definitio magnam habet auctoritatem, quoniam illi canones, præterquam quod pluſquam a ducentis viginti Patribus editi ſunt, in VII. Synod. act. 7. can. 1. approbati videntur, ut Surius adnotavit. Qui etiam advertit eandem Synodum, & Florentinam, & Adrianum, ac Michaelem ſummos Pontifices horum canonum auctoritate uſos fuiſſe. Et quamvis quorundam Græcorum temeritate aliqui eorum depravati eſſe dicantur, hic tamen (de quo agimus) nunquam in dubium revocatus eſt. Illud tamen valde hujus canonis vim, atque efficaciam minuit, quod aliqui codices non legunt, *abſque ſecundinis*, ſed, *abſque ullo dolore*, & ita vertit Joverius in ſuis ſanctionibus Eccleſiaſticis. Ego vero, cum originale Græcum conſulere non potuerim, quod illo caream, non poſſum de alterutra verſione certum ferre judicium: ſi tamen intentionem illius decreti ſpectemus, veriſimile eſt mentem illorum Patrum fuiſſe, quam Surius explicuit. Reprehendunt enim ibi quorundam conſuetudinem, qui in honorem ſecundinarum impollutæ Virginis, quaſdam obſervabant cæremonias, & rationem reddunt, quia non eſt honor Virginis illi attribuere, quę ceteris parientibus communia ſunt. Intendunt ergo negare hujuſmodi ſecundinas in partu virgineo. Et hanc concluſionem confirmabunt, quæ in ſeq. afferemus.

Nativitas Chriſti ſine ſordibus facta.

Dico ergo tertio, Virginis partum, Chriſtique nativitatem puriſſime ſine ullis ſordibus fuiſſe perfectam. Probatur primo ex Patribus in VI. Synod. act. 11. Sophron. in ſua Epiſtola partum Virginis vocat *incorruptibilem*, quia ſcilicet, *ſine fluxu ſanguinis, aut ſimili paſſione perfectus eſt*; & ſimili ratione Epiph. lib. 3. cont. hæreſ. in fine: *Natus eſt*, inquit, *per genitales meatus citra pudefactionem, impollute, abſque inquinamentis.* In eandem ſententiam conſpirant Nazianz. in Tragœdia Chriſtus patiens, col. 10. & 11. Cyprian. in ſerm. de Nativit. Chriſti; *Maria*, inquit, *genitrix, & obſtetrix, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio*: ubi alia multa habet ad idem propoſitum. Item Auguſt. 29. cont. Fauſtum c. 3. & 4. & lib. de quinque hæreſib. c. 5. *Stulte*, inquit, *unde ſordes in Virgine matre, ubi non eſt concubitus cum homine patre?* Denique D. Th. hic art. 6. ad 3. in eadem eſt ſententia. Negat enim, & merito cum Hieron. lib. cont. Helvid. interfuiſſe in partu Virginis obſtetricum miniſterium,

aut

aut mulierum ſedulitatem, quæ non parum fuiſſet neceſſaria, ſi B. Virgo ſordibus puerperii fuiſſet obnoxia. Et quamvis Cajet. propter hanc cauſam adhibendum putaverit Angelicum miniſterium: non videtur tamen neceſſarium, nec expediens in hoc negotio alterius creaturæ, præterquam ipſius Virginis operam interpoſitam fuiſſe. Et cōfirmatur. Nam propter hanc cauſam docent SS. Patres infra referendi, B. Virginē non indiguiſſe purificatione, quia *germinās germinavit ſicut liliū*, ſi licet verba Iſa. 35. accōmodare. Unde Cypr. ſupra elegāter dicit prodiiſſe Chriſtum ex Virgine, *ſicut fructum ex arbore*, *aut ſicut radium ex ſole*, quibus, & aliis exemplis explicant SS. Patres ſummam puritatem, & munditiam illius partus. Ratione tandem declaratur: nam hæc concluſio ex præced. ſequitur. Sunt autem, qui exiſtiment poſſe interdum naturaliter fieri, ut mulier ſine hujuſmodi ſecundinis, aut ſordibus pariat. Quod indicare viſus eſt Corn. Janſen. in concord. c. 10. citans Ariſtot. tamen neque Ariſtot. id aſſerit, neque videtur naturaliter poſſibile. Tractat quidem hac de re Ariſt. lib. 7. de Hiſt. Anim. & c. 9. dicit, interdum emittere fœminam parientem ſaniem pallidam, interdū cruentam, & ſubdit nonnullis neutrum accidere: non tamen dicit alicui accidere partum ſine emiſſione ſecundinarum, aut ſanguinis, & aliorum excrementorum, ut ex ſeq. cap. manifeſte conſtat. Et ratio id convincit, quia ille modus conceptionis eſt a natura præſcriptus, & fieri non poteſt, quin novem illis menſibus, quibus puer alitur in utero, aliqua excrementa, & ſanguinis copia congregata ſint, quæ in partu neceſſitate quadam naturali expelluntur. Non oportet igitur in naturali actione fundari: ſed operę pretium eſt fateri miraculum aliquod fuiſſe neceſſariū, ut Chriſti nativitas dicto modo fieret: ſed illud miraculum maxime decebat, & tāti filii dignitatem, & Virginis puritatem. Et ſicut expediens fuit, ut Chriſtus naſcēdo non eſſet matri alicujus doloris cauſa, ita quoque, ut nullam ei corporalem immunditiam, aut indecentiā afferret. Unde, licet hoc miraculū non ſit in Evangelio expreſſum: ex ipſa tamē rei decentia piiſſime creditur, accedēte præſertim Patrum, quos attulimus auctoritate. Et in Evangelio nonnullum habemus indicium, dicente Luca c. 2. *peperit filiū ſuum primogenitū, & pannis eū involvit: & reclinavit eum in præſepio*. Quibus verbis inſinuatur nullam aliam actionem, mundationemve in eo negotio interceſſiſſe, aut fuiſſe neceſſariā, ut Hieron. ponderavit contra Helvidiū, & D. Th. hic art. 6. ad 3. & bene Cajet.

Partus fœminarum naturaliter nō eſt ſine ſordibus.

Dupliciter autem explicari poteſt hoc miraculum. Primo, ut Chriſti conceptio facta fuerit abſque illis membranis, & ſecundinis. Quod fieri poteſt veriſimile: tum quia miraculoſe Spiritus S. virtute conceptus eſt: tum etiam, quia videtur ceſſaſſe illarum neceſſitas. In naturali enim conceptione incipit ſecundina formari, ut genituram cōplectatur, in qua vis ſeminis ineſt, ut ita paulatim formetur fętus. Hęc autem ratio in Chriſti cōceptione ceſſavit, quia momento perfecta eſt abſque ſemine, & abſque impuro ſanguine matris, ex quorum concurſu, & actione unius, & alterius diſpoſitione generatur hæc membrana craſſa, ſicca, & duriuſcula. Si autem Chriſtus in utero matris nō fuit involutus his membranis, abſque novo miraculo factum eſt, ut in nativitate inventæ non ſint, ablatis autem ſecundinis facile intelligitur ratio, ob quam nullæ alię ſordes inventę fuerint, nec ſanguinis emiſſio, quia hęc omnia potiſſimum eveniunt in aliorum partu ex diviſione ſecundinarum, in quibus illa omnia cōgregantur. Hic vero dicendi modus, quamvis fieri potuerit, neceſſe tamē eſt, ut multa miracula congerat fere continua illis novē menſibus, ut in principio hujus ſect. argumentabamur. Duo tamen ſunt præcipua. Alterum pertinet ad alimentum fœtus, quia fœtus per umbilicum ſecundinis copulatur, per quas ſugit ſanguinem a matre; & ideo ſecundinæ plenæ ſunt venis. Unde ſi Chriſti corpuſculum his membranis caruiſſet, non potuiſſet naturaliter ali. Niſi fortaſſe verum ſit, (quod aliqui dicunt) præter has membranas prodire ex venis matricis fœminæ quoſdam veluti funiculos, quibus fętus conjungitur matri in umbilico, ut nutriatur. Nam ſi hoc verum eſt, facile intelligitur fieri potuiſſe, ut Virgo non haberet tempore partus ſuperfluum ſanguinem, quem evacuaret, ſed ſolum ſanguinem puriſſimum, qui & ad ſui corporis, & filii nutritionem ſufficeret. Alterum miraculum eſt, quia non poterat naturaliter corpus Chriſti in utero Virginis non haberet aliqua excrementa; oportuiſſet ergo vel illa injicere in matricem Virginis, quod nec decebat, neque eſt ordini naturæ conſentaneum, vel certe fieri miraculoſe debuit, ut alia via reſolverentur.

Alius modus explicandi hoc miraculum facilior eſſe videtur, ſi dicamus Chriſtum quidem fuiſſe conceptum membranis involutum, & ita habuiſſe in utero matris ſtatum omnino naturalem: tempore autem nativitatis, ſicut prodiit per naturales vias ſine ruptione clauſtri virginalis, ita etiam exuiſſe illas membranas eas penetrando abſque ruptione, atque hac ratione purum, ac nudum ex utero matris elapſum fuiſſe. Membranas autem illas, cum omni ſanguine, & excrementis in illis concluſis non fuit neceſſe in lucem hanc prodire poſt Chriſtum natum: ſed divina virtute fieri potuit, ut vel in aliam materiam reſolverentur, vel alio miraculoſo modo in alium convenientem locum transferrentur. Primum quidem, ut partus Virginis omni ex parte eſſet puriſſimus, ejuſque integritas, ac virginitas ex illius modo, manifeſtaretur. Deinde, quia cum ſecundinæ ſint corpus denſum ac durum, nō poterant ex utero Virginis exire abſque ruptione clauſtri virginalis ſine miraculo penetrationis, vel tranſitus ab extremo in extremum ſine medio. Cum ergo neceſſariū fuerit aliquod miraculum, credendum eſt Deum illud elegiſſe, quod & dignitati myſterii accommodatius eſſet, & facilius, ut omnia poſſent optime expediri. Nam (ut docte dixit Cajetan.) hæc ſecreta miracula, quæ aliena ſunt ab omni ſuſpicione, maxime decuerunt Chriſtum, etiam in tempore infantiæ propter matris obſequium, & ut ſuavius omnia diſponerentur, & citius expedirentur. Addit præterea & recte, hæc omnia conduxiſſe ad confirmationem, & augmentum fidei Joſeph, qui cum matre adorabat natum mundi Dominum.

Denique circa hanc rem obſervatione dignus eſt locus Hieron. lib. contra Elvid. ubi ad illum loquens, ſic inquit: *Junge ſi libet, noſtras contumelias, novem menſibus uterū intumeſcentem, faſtidia, partum, ſanguinem, pannos, non erubeſcimus.* Hæc enim verba per exaggerationem intelligi poſſunt, ſenſu quaſi conditionato, ut quando alteri reſpondendo dicimus, etiam ſi totum, quod aſſumit, concedatur, non ſequi, quod intendit. Sic inquit Hieron. licet neceſſarium eſſet concedere adverſario illa, quæ in humana conditione vilia, & abjecta eſſe videntur, non propterea negandum fuiſſe Chriſtum natum eſſe ex Virgine, & illam Virginem permanſiſſe. Quo fit, ut ſi neceſſarium non ſit omnia illa concedere, magis convincatur hæreticus, quod ſine occaſione, vel cauſa in illam ſententiam inciderit. Et quia revera illa concedere non erat neceſſarium, quaſi ſe corrigens ſubdit Hieron. *Sed ut hæc, quæ ſcripta ſunt, non negamus, ita illa, quæ non ſunt ſcripta, renuimus*. Quæ reſponſio, ſatisfacere poſſet huic loco, niſi idem Hieron. in epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia Virginitatis, mentem ſuam amplius explicuiſſet, dicens: *Novem menſibus in utero ut naſcatur expectat, faſtidia ſuſtinet, cruentus egreditur*. Quorum verborum nullam commodam expoſitionem invenio, nihilominus ſententia a nobis explicata magis probanda videtur.

SECTIO III.

Quo in loco natus ſit Chriſtus.

TRia loca hujus glorioſæ nativitatis poſſumus ex Evangeliſtis colligere, Bethlehem, diverſorium, ac præſepe, ut unus ſit veluti proprius, alius communis, tertius communior, quique pluribus pateret. De ſingulis aliquid breviter adnotandum.

Primum itaque Chriſtum natum eſſe in Bethlehem Judæ, fide conſtat ex Matthæo, & Luca, & æqua certitudine conſtat fuiſſe prædictum a Michęa c. 5. Meſſiam naſciturum fuiſſe in Bethlehem, ita enim Matt. c. 2. & Joan. c. 7. illum locum interpretantur. Nam quamvis dici poſſit, eos non interpretari, ſed referre, quod ſacerdotes, & ſcribæ, aliique dicebant: tamē revera eam interpretationem approbant, imo ideo referunt, ut doceant impletum fuiſſe in Chriſto illud ſignum Meſſiæ, quod inter Judæos communi omnium erat conſenſione acceptum, eo quod in Scriptura eſſet expreſſum. Neque ad alium applicari poſſunt illa verba, *ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael*. Non enim poſſunt attribui David, cum multo ante hanc prophetiam, quæ de futuro loquitur, natus ſit: neque Zorobabeli, qui natus eſt Babylone: neque alicui alteri, nullus enim alius dux Iſrael, poſt illam

Chriſtus naſcitur in Bethlehem Judæ.

Iam prophetiam ortus eſt ex Bethlehem.

Sed dicent Hebræi, etiam Chriſtum nunquam fuiſſe
Objectio. ducem, aut Dominum populi Iſrael. Reſpondemus, vel
Reſpon. non eſſe ſermonem de Iſrael ſecundum carnem, nec de principatu, aut dominio temporali: ſed de Iſrael, & duce, ac paſtore ſpirituali, de quo dictum eſt Oſeæ 1. *Congregabuntur filii Judæ, & filii Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput unum;* & Jerem. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Judæ fœdus novum;* & infra: *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Vel etiam addere poſſumus Chriſtum eſſe ducem populi Iſrael. Multi enim a principio Evangelicæ prædicationis illi nomina dederunt, & plures quotidie convertuntur, & in fine ſeculi omnes tandem illi ſubjicientur. Illud vero in prædictis teſtimoniis obſervandum eſt, Michæam prædixiſſe Chriſtum naſciturum in Bethlehem Ephrata, Matthæum tamen referre, illum natum eſſe in Bethlehem Judæ. Hæc tamen nulla eſt differentia, quæ ad rem pertineat: eadem enim urbs Bethlehem olim dicta eſt *Ephrata*, ut patet Geneſ. 35. & 48. & Pſalm. 131, quem ad hoc myſterium accommodat eleganter Hieron. epiſt. 27. dicens, Davidem in verbis illis: *Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inveniam locum Domino*, explicaſſe deſiderium, quo tenebatur cognoſcendi hoc myſterium, & ſtatim oculis prophetalibus illud agnoviſſe, dicens: *Ecce audivimus eum in Ephrata, invenimus eum in campis ſylvæ.* Hæc autem Bethlehem erat in ſorte Judæ non procul ab Jeruſalem, (ut ait Euſeb. lib. 7. de Dem. c. 2.) id eſt, vel 25. ſtadiis, ut ait Juſtinus Apolog. 2. vel ſex milliariis, ut ſcribit Hieron. de locis Hebr. & ideo dicta etiam eſt Bethlehem Judæ, ut diſtingueretur ab alia Bethlehem, quæ erat in tribu Zabulon, ut conſtat Joſue 19. & notavit Hieron. in Matth. & lib. de locis Hebr. Qui etiam animadvertit utrumque nomen myſterio nativitatis Chriſti recte adaptari. Bethlehem enim *domus panis* interpretatur, Ephrata autem *fructifera*, Chriſtus autem & panis eſt vitæ, & præcipuus univerſi fructus. Quamquam enim hæc nomina non fuerint ab hominibus propter hoc myſterium impoſita: ſed vel propter illius terræ pinguedinem, ac fœcunditatem, vel (ut alii volunt) appellatione ſumpta ab aliquibus priſcis hominibus, de quibus mentio fit 1. Paral. 4. divina autem providentia fieri potuit, ut myſterio a ſe prædefinito nomina congruerent. Unde etiam ratio colligitur, ob quam Chriſtum eo loco naſci oportuit, ſcilicet, ut in eo, quod per Prophetam dictum fuerat, impleretur. Prædictum autem fuit, ut hoc eſſet nobis unum ex certis ſignis adventus Meſſiæ.

Dices. Sed cur prædefinivit Deus, ut in hoc loco po-
Objectio. tius, quam in alio naſceretur. Reſpondetur ſi generatim
Reſpon. loquamur, & conſideremus Bethlehem, ut erat patria David, non alia ratione elegit eam, quam ipſum David, ſci-
Bethlehē licet, ſua voluntate, & beneplacito: poſtquam autem ele-
in nativi- git naſci ex David, decuit in patria illius naſci, ut locus
tatem ipſe nativitatis originem demonſtraret. Si vero conſide-
Chriſti retur Bethlehem, ut erat exigua, & humilis civitas, ea-
cur electa. dem ratione electa eſt, qua Chriſtus humilem, ac pauperem naſcendi modum elegit. Unde ſerm. 1. de Epiph. inquit Leo: *Sed qui ſervi ſuſceperat formam, Bethlehem prælegit nativitati, Jeroſolymam paſſioni.*

Sed hinc oritur gravis difficultas ex loco Michææ 5.
Dubium. prout ab ipſo ſcribitur, & a Matth. refertur c. 2. ille enim Bethlehem civitatem minimam, ac parvam appellat, dicens; *& tu Bethlehem Ephrata minimus es in millibus Judæ*, Matthæus autem, *Nequaquam minima es.* Quæ videtur aperta contradictio, in qua diſſolvenda tam Hieronymus, quam alii deſudarunt. Sed quoniam & ad noſtrū inſtitutum non multum refert, & ab aliis diligenter tractata eſt, præſertim a Corn. Janſen. c. 9. Conc. & a Fran-
Teſtimo- ciſco Ribera Michææ 5. ideo breviter tantum adnotabo,
nii Mi- nonnullos ex Patribus antiquis tam Græcis, quam Lati-
chææ, & nis citare hoc teſtimonium Michææ cum negatione, ut
Matthæi videre licet in Juſtino in Dial. contr. Tryph. Cyril. Alex.
cōcordia. l. 2. de fide ad Reginas, ſub titulo, quod Chriſtus ſit Deus, Orig. l. 1. contra Celſ. ſatis poſt med. Tertull. l. contra Judæos c. 12. Cypr. l. 2. teſtimon. c. 12. & Aug. 18. de Civit. c. 30. Chryſt. in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus, imo & Hieron. ep. 27. eodem modo legit, & Euſeb. l. 6. de Demon. c. 13. quamvis l. b. 2. demon. 51. & l. 7. demon. 4. negationem non adhibeat. Unde conjici poteſt, aliqua exemplaria Græca habuiſſe illam negationem (ut indicatur in nova editione Septuaginta interpretum juſſu Sixti V. edita); aut fortaſſe (quod veriſimilius eſt) interdum Patres citaſſe verba Prophetæ, prout ab Evangeliſta relata ſunt, quod ex Ambr. lib. 5. ep. 18. non obſcure colligitur. Prius enim refert verba Prophetę cum negatione, & tamen paulo inferius dubium movet de apparenti contradictione inter Evangeliſtam, & Prophetam, quam dicit eſſe verborum, non tamen ſenſuum, ut ipſe explicat.

Breviter tamen ſenſus Prophetæ fuiſſe videtur, Bethlehem exiguum oppidum fuiſſe, civium ſcil. numero, & murorum ambitu: non tamen dignitate, & nobilitate, quandoquidē ex illo naſciturus erat Meſſias. Quod enim, cum *parvulum* eum vocat, de quantitate (ut ita dicam) ſitus, ſeu loci, loquatur, nullus eſt qui dubitet. Nam & proprietas verborum id poſtulat, & ex re ipſa conſtat Bethlehem parvum fuiſſe oppidum. Unde Joan. 6. *Caſtellum* appellatur. Quod autem docere voluerit Propheta, dignitate, & nobilitate fore magnum, conſtat ex ſequentibus verbis: *Ex te mihi egredietur dominator in Iſrael:* imo ideo præmiſit, & ante oculos poſuit localem exiguitatem ejus, ut amplitudo ejus, & dignitas mirabilior videretur. Evangeliſta autem Matthæus, quia prior pars de loci quantitate nihil ad myſterium pertinebat, partem aliam de illius dignitate diſertis verbis explicare ſtuduit, dicens: *Nequaquam minima es in Principibus Juda.* Et ut explicaret ſe loqui de loci dignitate ſubdit: *Ex te enim exiet Dux*: addens particulam, enim, quæ etiam non eſt in Propheta. Nam cauſa, ob quam Bethlehem non eſt minima dignitate, ea eſt, quia in illa natus eſt Chriſtus. Quæ tamen ratio ad loci magnitudinem accommodari non poſſet. Et ita nulla eſt contradictio, qui Evangeliſta non tam exteriorem verborum ſonum, quam ſenſum reſpexit. Nec exiſtimo neceſſarium ut legantur in Propheta per interrogationem verba illa: *Mininus es in millibus Judæ*: tum, quia nec in Hebręo, neque etiam in Gręco Codice eſt nota interrogationis, neque ullus Patrum illam adhibuit: tum etiam, quia ſi ita legatur, ex vi horum verborum non habebitur ex hoc loco Bethlehem fuiſſe exiguum oppidum, quod ſine dubio intendit affirmare Propheta. Denique, quia hoc modo affirmative legendo, melius conſiſtit ſenſus: tacite enim indicata ſeu ſubintellecta latet ibi conjunctio adverſativa, ut ſenſus ſit: *Tu Bethlehem parvulus quidem es, ſed ex te egredietur dominator in Iſrael*; ac ſi diceret, ſed virtute, & dignitate magnus exiſtis. Unde Gregor. Naz. orat. 19. Fun. in Patr. ſuum *Nulla* (inquit) *res prohibuit, quo minus Bethlehem ſimul & parva civitas eſſet, & totius terræ Metropolis, utpote Chriſti parens, atque nutrix.*

Secundo dicitur Chriſtus natus in diverſorio, ut conſtat Luc. 2. Quid autem hoc diverſorium fuerit, & ubi fuerit ſitum, non ſatis cōſtat, & quidem Hieron. in epit. Paulæ, ſeu ep. 27. ſignificat fuiſſe domum aliquam in Bethlehem ſitam, ad quam advenæ tanquam ad hoſpitium cōmune divertebant: ſic enim de Paula ſcribit: *Bethlehem ingreſſa, & in ſpecum Salvatoris introiens, poſtquam vidit ſacrum Virginis diverſorium, & ſtabulū, in quo agnovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui.* Favere etiam videtur Cypr. ſer. de Nativ. Chriſti, ubi de paſtorib. loquēs inquit: *Veniunt in Bethlehem, quem prædixit Gabriel, invenitur Emmanuel, civitas parva, domus paupercula, ſupellex exigua.* Beda de locis S. c. 8. dicit, diverſoriū fuiſſe, *quaſi naturale ſemiantrū, in Orientali angulo Bethlehē ſitum*, ubi ſignificat fuiſſe intra muros Bethlehē.

Aliorum vero ſententia eſt diverſorium illud fuiſſe ſpeluncam quandam in ſuburbiis Bethlehemiticis poſitam. Ita indicat Hieron. in ep. 17. & 18. ubi locum illum appellat ſpeluncam Salvatoris, & parvum terræ foramen. Orig. etiam 1. contra Celſ. ſatis poſt med. Euſeb. lib. 7. de demonſt. c. 1. demonſt. 4. ubi dicit, nunc oſtendi agrum, in quo Virgo enixa infantem depoſuit. Clarius Nice. lib. 1. Hiſt. c. 13. affirmat locum illum fuiſſe ſpeluncam extra oppidum poſitam. Et poteſt afferri probabilis conjectura, quia cum eo tempore magna hominum multitudo in Bethlehem conflueret, ut deſcriberetur juxta Cæſaris edictum, accidere facile potuit, ut Joſeph, & B. Virgo intra Bethlehem hoſpitium non invenirent, & ideo Diverſo-
ad prędictam ſpeluncam extra muros divertere cogeren- rium in quo na-
tur. Dicitur enim fuiſſe locus ille quaſi publicum & com- ſcitur Chriſtus
mune receptaculū, ad quod pauperes, peregrini, vel paſto- quale.

res

res confugere ſolebant. Ratio vero, ob quam Chriſtus hujuſmodi locum, in quo naſceretur, elegit, moralis quidem eſt, ut reprobaret gloriam mundi, & damnaret ſeculi vanitatem, ut Bernar. dicit orat. 3. de Nativ. Quæ ratio optima eſt, ſi locus ille, ut pauper, & abjectus conſideretur: ſi autem ſpectemus illum, ut hoſpitium quoddam, & Chriſtum velut in via naſcentem, conveniens etiam fuit (ut inquit Petr. Chryſol. ſer. 175.) *Ut viator in via naſceretur, ut omnis aditus excluderetur erroris, & viator tandẽ cœlum peteret, qui terreni itineris in caſum diu ſudores pertulerat, & labores.* Vel certe (ut Gregor. ait hom. 8. in Evang.) *propterea non in parentum domo, ſed in via naſcitur, ut oſtenderet, quod per humanitatem ſuam, quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur.* Addit vero Cajet. hic literalem rationem hujus myſterii fuiſſe, quia ad occultandam hujus Nativitatis excellentiam, & matris Virginitatem, oportuit, ut remotis arbitris, proculque ab amicis, & cognatis, atque adeo extra domicilium propriũ B. Virgo pareret. Eademque ratione potuit eſſe conveniens, ut in loco remoto, & extra urbem poſito partus accideret, alioquin vel oporteret obſtetricem vocari, & alia, quæ in partu neceſſaria eſſe ſolent, adhiberi, vel neceſſarium eſſet myſterium Virginei partus omnibus patere. Præſertim quia oportebat, Paſtorum ac Magorum adorationem abſque tumultu, & publica manifeſtatione, ac multorum admiratione fieri. Cum ergo divina Sapientia ſuaviter omnia diſponat, locum ad hæc omnia accommodatum elegit: & ideo credibile eſt locum hunc extra urbem poſitum fuiſſe. Neque obſtat, quod dicitur Chriſtus in Bethlehem natus, quia alicujus oppidi ſeu civitatis nomine etiam ſuburbia comprehenduntur.

In præſepio reclinatur Chriſtus.

Tertius locus hujus nativitatis dicitur prẹſepe, de quo Hieron. epiſt. 18. Præſepe (inquit) in quo Infantulus vagit, ſilentio magis, quam infirmo ſermone honorandum eſt. Obſervandum vero eſt, præſepe non fuiſſe proprium locum nativitatis Chriſti, ideſt, quem Chriſtus exiens ex utero matris primo attigit, ſeu occupavit: prius enim B. Virgo, ut Evangeliſta dicit, *Peperit filium ſuum*, & poſtea, *reclinavit illum in præſepio.* Unde non immerito ſcire aliquis cupiet, quis fuerit locus, quem naſcens Chriſtus ſuo ſacratiſſimo corpore primo tetigit. Videri enim poteſt fuiſſe terra, ſeu pavimentum illius ſpeluncæ, quia ibi nulla fuit obſtetrix, quẹ prolem reciperet. Quod ſi ita fortaſſe fuit, non exiguum in eo facto Chriſtus humilitatis exemplum præſtitit. Veriſimilius autem eſt manus, & brachia B. Virginis fuiſſe primum locum, quem Chriſtus extra uterum occupavit, ut Cajet. hic art. 6. docere videtur. Et quia vix poterat decenti modo fieri, ut ipſamet Virgo naſcentem ex ſe Infantem ſuſciperet, veriſimile eſt Angelorum miniſterio fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis poſitum. Hoc enim totum Chriſti dignitatẽ decebat, & B. Virgini tale gaudium, & amoris ſignificatio debebatur. Unde eleganter Cypr. ſer. de Nat. Chriſti, Genitrix (inquit) eſt, & obſtetrix, & devotam dilectæ ſoboli exhibet clientelam, attrectat, amplectitur, jungit oſcula, porrigit mammam: totum negotium plenum gaudii.

Chriſtus ex utero matris prodiens Angelorũ manibus ſuſcipitur.

Sed rogas cur B. Virgo filium poſtea reclinaverit in præſepio. Reſpondeo ſi literalem & humanam rationem ſequamur, id neceſſitate quadam factum eſſe, quia nec ſemper poterat brachiis Virginis aut Joſephi ſuſtineri, neque ibi commodior inveniebatur locus. Si autem contemplemur divinam providentiam, cujus admirabili cõſilio omnia fiebant, tradunt Patres rationes varias, tum morales, tum allegoricas, ut videre licet in homiliis, & orationibus de Nativitate Chriſti. Illa hoc loco notanda videtur, quam Chryſ. hom. 1. in Lucam attigit, dicens: *Quare in præſepio: ut impleretur vaticinium Iſaiæ Prophetæ, cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Scriptum eſt in alio loco homines, & jumenta ſalvabis Domine. Si homo es, panem comede: ſi animal es, ad præſepe accede.* Et eandem rationem latius proſequitur, alias ſimul inſinuans Greg. Nyſſen. orat. de S. Chriſti Nativ. *Porro præſepe rationis, atque ſermonis expertium animalium domicilium eſt: in quo Verbum naſcitur, ut bos cognoſceret poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, bos ſubditus legi, aſinus oneribus portandis deſtinatũ animal, quod peccato ſimulachrorum cultus oneratum atque gravatum eſt. At brutis quidem conveniens cibus, & victus gramen, ac fœnum eſt. Qui producit enim gramen, & fœnum pecoribus* (*inquit Propheta*), *rationale autem animal pane nutritur. Quamobrem præſepio, quod eſt habitaculum brutorum is, qui de cœlo deſcendit, panis vitæ proponitur, ut etiam bruta rationali invicem ſumpto cibo, rationem adipiſcantur. Medius igitur inter bovem & aſinum in præſepio utriuſque Dominus eſt, ut ſoluto interſtitio ſepis ambos in ſeſe creet unum novum hominem, & ab hoc grave legis jugum auferat, & illum ſimulachrorũ cultus onere levet.* Ex quibus verbis intelligimus Chriſtũ non ſolum jacuiſſe in præſepio, verum etiam inter animalia bruta, bovem ſcilicet, & aſinum, & tunc ad literam impletum eſſe, quod juxta ſeptuaginta interpretes Abac. c. 3. prædixit: *Conſideravi opera tua, & expavi, in medio duorum animalium cognoſceris.* Quam lectionem & interpretationem videtur amplecti Eccleſia in officio Nat. Domini, dicens: *O magnum myſterium & admirabile ſacramentum, ut animalia viderent Dominum natum jacentem in præſepio.* Et in officio de Circumc. Domini, inquit: *Domine audivi auditum tuum & timui: conſideravi opera tua, & expavi, in medio duorum animalium jacebat in præſepio, & fulgebat in cœlo.* Atque hæc fuit ſententia antiquorum Patrum, Greg. Nyſſ. nuper citati, Nazianz. orat. in Chriſti nativ. Cyri. Jeroſ. Catech. 12. Auguſt. orat. cont. Judæos, & Paga. c. 13. Hieron. epiſt. 27. ad Euſtoch. Paulin. epiſt. 10. ad Severum.

Inter bovem & aſinum naſcitur Chriſtus.

Ultimo circa præſepis locum notandum eſt, Chryſ. citata homilia indicare fuiſſe lapideum ſeu luteum: *o ſi mihi liceret*, inquit, *videre illud præſepe, in quo Dominus jacuit, nunc nos Chriſtiani, quaſi pro honore, tulimus luteũ, & poſuimus argenteum, ſed mihi pretioſius eſt, quod ablatum eſt.* Alii vero dicunt fuiſſe ligneum, & hæc videtur eſſe communior Eccleſiæ Romanæ traditio, in qua præſepe illud uſque in hodiernum diem ſumma reverentia ſervatur in D. Mariæ templo, quod *Majoris* nomen obtinuit. Denique refert Hieron. epiſt. 48. in loco illius ſpeluncæ inſignem Eccleſiam extructam eſſe, & præſepe loco altaris collocatum. Ejuſdem quoque Eccleſiæ meminit Beda lib. de locis ſanctis c. 8.

SECTIO IV.

Quo tempore Chriſti nativitas acciderit.

OMnia fere, quæ de circumſtantiis hujus temporis inquiri poſſunt, in ſuperioribus ſunt definita. Supponenda ergo ſunt hoc loco, quæ in 1. tom. diſp. 6. ſect. 1. de tempore, quo facta eſt Incarnatio, ſcripſimus, ubi concluſimus factã fuiſſe fere quater milleſimo anno a creatione mundi, anno ſecundo Olympiadis 194. qui juxta computationem Romanorum fuit annus 41. imperii Auguſti. Huic autem fundamento addendum eſt ab Incarnatione uſque ad Nativitatem Chriſti novem integros menſes fuiſſe tranſactos. Refert enim Epiph. hær. 51. quoſdam dixiſſe Chriſtum ſeptimo a ſua conceptione menſe fuiſſe natum, alios vero, fuiſſe geſtatum in utero novem menſibus, & fere decem & ſeptem diebus. Utrumque vero eſt omnino falſum, ut conſtat ex Eccleſiaſtica traditione, quam notavit Auguſt. lib. 4. de Trinit. c. 5. & lib. 83. q. in 56. & Chryſoſt. hom. 1. in Lucam, & hoc idem intelligit Sophronius in epiſt. ſynodali, quæ refertur VI. Synod. act. 11. cum inquit: *In utero Virgineo deportatum, tempus expleviſſe legitimi puerperii.* Damaſc. vero lib. 4. c. 15. *Novem*, inquit, *menſes expleverat, ac decimum jam ingreſſus erat, cum in lucem prolatus eſt*; & Theorianus, in legatione ad Armenos, dicit novem menſibus, & quinque diebus Chriſtum fuiſſe in utero matris, ſed nihil docet a ſuperioribus Patribus diverſum. Nam Auguſtin. etiam dicit 9. menſes & 6. dies inter conceptionem & nativitatem interceſſiſſe: loquitur autem de menſibus æqualibus, & 30. diebus conſtantibus, numerando autem menſes inæquales, prout ſunt in communi uſu hominum, ſolum novem integri menſes interfuerunt, qui omnes ducentos ſeptuaginta ſex dies complectuntur, ut etiam Auguſt. animadvertit, & facile poteſt dignoſci computando dies, qui ſunt inter feſta Annuntiationis, & Nativitatis Chriſti, prout in Romana Eccleſia celebrantur. Ratio autem hujus tẽporis non eſt alia (ut notarunt Sophronius, & Damaſc.) niſi quia, hoc eſt legitimum tempus, & maxime connaturale ad perfectam hominis nativitatem; in iis autem, quæ ad perfectionem naturæ pertinent, & indecentiam non habent, voluit Chriſtus naturali modo naſci. Tertio tandem ſupponendum eſt ex dictis ſupra citato loco tom. 1. & ex hoc ipſo diſp. 9. ſect. 5. Chriſtum conceptum eſſe 25. die Martii, ut ex Athanaſio, Chryſoſt. & Auguſtin. Cle-

Quo tempore Chriſti nativitas evenerit.

Clemente Alexand.& Niceph.ibi citatis,& ex Eccleſiaſtica traditione conſtat.

Ex his igitur ſequitur primo,Chriſti nativitatem contigiſſe juxta Græcorum computationem anno tertio Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, juxta modum autem computandi Romanorum anno quadrageſimo ſecundo imperii Auguſti, ut ex Euſebio, Epiphanio, Clemente Alexand.& Beda citato loco notavimus: & in eandem ſententiam Tertullianum, & Irenæum interpretati ſumus. Una vero difficultas ſupereſt hoc loco explicanda: nam Lucas Evangeliſta refert Chriſtum natum eo fere tempore,quo facta eſt prima deſcriptio ſub Quirino. At teſte Joſepho lib.18.antiquit.cap.13.ille cenſus, ſeu deſcriptio ſub Quirino incidit in annum trigeſimum ſeptimum poſt victoriam Actiacam,qui fuit quadrageſimus nonus imperii Auguſti,illud ab initio conſulatus,ſeu triumviratus numerando, Reſpondetur, vel Joſephum non loqui de cenſu,& deſcriptione,cujus Evangeliſta Lucas meminit, vel certe annorum computatione lapſum eſſe. Priorem reſpondendi modum amplexus eſt ſcholiaſtes Euſebii Dadræus lib.1.Hiſt.c.5.quamquam Euſebius ibi illo teſtimonio Joſephi in confirmationem hiſtoriæ Evangelicæ utatur, nulla hujus diſcordiæ mentione facta. Itaque ex ipſis verbis Lucæ conſtat non ſemel tantũ, ſed ſæpius exactum fuiſſe hoc tributum ſub Quirino, ſic enim, inquit: *Hæc deſcriptio prima facta eſt ſub præſide Siriæ Cyrino*. Nam quod dicit *primam* non ſimpliciter intelligit,ſed ſub illo preſide,nã ſub aliis prius ſepe fuerat tributum Judæis a Romanis impoſitum, & imperatum. Dicit ergo prædictus auctor, Joſephum non fuiſſe loquutum de primo cenſu,cujus Lucas mentionem fecit:ſed de ſecunda, vel tertia deſcriptione (illæ enim per luſtra fiebant)quæ poſt Herodis mortem,& Archelao jam in exilium miſſo,facta eſt. Poſteriorem vero reſpondendi modum conſtantiſſime defendit vir eruditus Baronius in apparatu ſuorum annalium,quia revera (ſi attente legatur idem Joſephus in ultimis verbis lib.17.& cap.1.& 3. lib.18.)aperte loqui videtur de primo cenſu ſub hoc preſide exacto:latiſſime ergo probat hic auctor lapſum fuiſſe Joſephum,referentem hanc deſcriptionem ad tempora Archelai poſt defunctumHerodem:quem ſepius in eadem hiſtoria lapſum eſſe demonſtrat,ne preſens error incredibilis videatur. Indicat etiam cauſam erroris,nimirum, quod in rebus ad Herodianum regnum pertinentibus,novem annos pretermiſerit.Ac denique oſtẽdit,præter divinam auctoritatem,licet humana conjectura agẽdum eſſet,majorem fidem Lucæ adhibendam eſſe, quam Joſepho: tum quod fuerit illis temporibus vicinior: tum etiam,quod res Chriſtianorum,& melius noverit,& ſincerius ubique tractet,ac referat:tum denique,quia hec hiſtoria Lucæ a nullo ethnicorum,& antiquorum hoſtium fidei in hac parte reprehenſa eſt. Quin potius Julianus apoſtata apud Cyrill. lib.6. contra illum, hoc Lucæ teſtimonio comprobat Chriſtum cum patre, & matre fuiſſe deſcriptum ſub Cyrino. Igitur quicquid ſit de Joſephi teſtimonio, certum eſt hanc deſcriptionem factam fuiſſe eodem anno,quo natus eſt Chriſtus.Id enim diſerte affirmat Evangeliſta.Quod autem Euſeb.in Chronico deſcriptionem hanc videtur ponere in ſecundo anno Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, nativitatem autem Chriſti in tertio, intelligendum eſt, Quirinum ſuperiori anno fuiſſe Roma miſſum, ut cenſum faceret,deſcriptionem autem factã eſſe ſequenti anno, quo natus eſt Chriſtus.Unde etiam certum eſt illam deſcriptionem factam eſſe regnante Herode, ante Archelaum,atque adeo vigeſimo nono, vel ad ſummum trigeſimo anno ab Actiaca victoria, qui fuit quadrageſimus ſecundus imperii Auguſti. Sub quibus autem conſulibus Romanis,& quo anno Herodiani regni nativitas Chriſti contigerit,prætermitto dicere: tum quod neque ad ſcholaſticum inſtitutum, neque ad fidei confirmationem, vel defenſionem pertinere cenſeo: tum etiam,quia res mihi eſt incerta,de qua nihil affirmare, ſed aliorum tantum ſententias poſſem referre. Quod ſatis diligenter præſtitit Cæſar Baronius ſupra,& Benedictus Pererius lib.11.in Daniel.q.5.

Dubium, Reſpon. Deſcriptio ſub Cyrino Præſide quo anno facta.

Secundo ex dictis principiis colligitur, quo menſe, & die natus eſt Chriſtus.Clemens enim Alex.lib.1.ſtromat. verſus finem refert quoſdam hæreticos aſſeruiſſe Chriſtũ Dominum natum eſſe 20. vel 21. die Aprilis: alios vero 25.die Maji;Epiphan.autem heref.51.dicit natum fuiſſe ſexto die Januarii, quam ſententiam tacito auctoris nomine refert, ac rejicit Hieronym. Ezech.1. in principio, dicens eo die manifeſtatum fuiſſe Chriſtum, non natum, quamquam ipſe non de ſexto, ſed de quinto die Januarii loquatur. De quo infra dicemus agentes de baptiſmo Chriſti,& Ægyptios eo die ſolitos fuiſſe celebrare natalem Domini diem refert Caſſian.coll.c.1.& habetur etiã in præfatione ad Ep. Theoph.Alexan.to.1.Bibl.& apud Iſid.lib.1. Eccl.off.& inſinuat Origen. hom. in diverſos.

Vera ergo ſententia eſt Chriſtum natum eſſe vigeſimo quinto die menſis Decembris, quæ ſatis probatur ex Eccleſiaſtica traditione,& feſti celebritate,quam a temporibus Apoſtolorum eo die obſervatam eſſe conſtat ex Clemente lib.5.conſt.Apoſtol.c.12.alias 13.& ex Oroſio lib. 7. c.2. Eadem eſt ſententia antiquorum Patrum, Evodii apud Niceph.lib.2.Hiſt.c.3.Chryſoſt.hom.1. in Lucam, Auguſt.4.de Trinit.c.5.& in enarr.Pſalm.132.paulo ante finem,Anaſtaſii Epiſcopi Nicæni lib.quæſt. in Script. q.92. Ratio autem, ob quam Chriſtus elegit eo menſis tempore naſci,moralis quidem,ac myſtica multiplex aſſignatur a Patribus,qui notant natum eſſe aſperiori tempore hyemis id ſtatim amplectens, quod carni laborioſius erat,& moleſtius, Bernard.hom.3.de Nativ.Domini natum etiam eſſe ait, quando dies creſcere incipiunt, quia Dei diſpenſatio in ipſo creſcebat,& Auguſt.in dicto Pſal.132.& ſer.18.de Nativ.Domini.Propria vero ratio eſt,quia facta conceptione 25.die Martii,naturalis ordo poſtulabat, ut nativitas in prædictum diem incideret.

Nativitatis Chriſti menſis, & dies,

Sed quæres fortaſſe,quænam dies hebdomadæ illa fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Quidam enim(ut Baronius ſupra refert) dixerunt natum eſſe feria ſexta. Cæterum probabilius eſt natus fuiſſe die dominica. Id enim affirmat VI.Synod.c.8. Idem tradit Niceph.1.lib. Hiſt.c.12.ubi de die Circumciſionis loquitur,ſed in idem incidit.In eadem ſententia eſt Sophronius orat.de natali Chriſti, & Anton.1.p.Hiſt.tr.5.c.1.§.2.ſequitur Gulielmus Duran. lib.6. rationalis c.13. & Dadræus in lib. de emendatione temporum,& in ſcholio ſuper Euſeb.lib.1. Hiſt.c.5. Et quidem, ſi Chriſtus conceptus eſt feria ſexta hebdomadę,neceſſario conſequitur,ut die Dominica fuerit natus. Cuivis enim recte computanti,facile patebit,ſi 25. dies Martii incidit in feriam ſextam, neceſſe eſſe, ut dies 25. ſequentis menſis Decembris ſit dies dominica. Quod autem Chriſtus incarnatus fuerit feria ſexta hebdomadæ, veriſimile ſit ſententiis Patrum dicentium eodem die fuiſſe incarnatum & mortuum,ut videre licet in Auguſtino,& aliis ſupra citatis, & in Athanaſio q.17.ad Antiochum, ubi dicit Chriſtum eodem die fuiſſe conceptum,quo Adam fuit creatus.Conſtat autem illum fuiſſe creatum feria ſexta(ut notat Gaudentius tract.1.in Exodum) quia creatus eſt ſexta die pridie ante Saboathum.

Dubium, Reſpon.

Dices, Sancti patres numerantes res admirandas, quæ die dominica acciderunt, ponunt in illa reſurrectionem Domini,non tamen Nativitatem,ut videre licet in Leone epiſt.81.ad Dioſcorum,& Aug.ſer.154.de temp.Reſpondeo ex auctoritate negativa non ſumi efficax argumentum; potuerunt igitur ſancti hoc omittere, vel quia erat incertum,vel quia illis in mentem non venit.

Objectio. Reſpon.

Ultimo tandem inquiri poteſt de hora hujus nativitatis. Anaſt.enim Nicæn.loco citato dixit natum eſſe hora ſeptima diei; Anaſt.vero Sinaita lib.7.Hexamer.dicit natum fuiſſe ad veſperam,Iſichius autem(ut refert Baronius)ſcripſit natum fuiſſe hora tertia diei. Non citat autem locum,neque explicat,de qua hora tertia intelligat, quia ſi loquatur de hora tertia veſpertina fere coincidit cum præcedenti, & eſt improbabilis ſententia: ſi autem de matutina (licet incerta ſit) tamen propinquior eſt veritati. Dicendum eſt ergo Chriſtum natum eſſe poſt duodecimam horam noctis illius,quæ fuit naturalis diei initium,antequam artificialis dies inchoaretur. Hoc colligitur ex Evangelio adjuncta Eccleſię traditione:ex Lucę enim 2.cap. non obſcure colligitur Chriſtum noctu natũ eſſe in illis verbis, *peperit filium ſuum primogenitũ*, ſi adjungantur alia: *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes,& cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* Et hinc orta eſt Eccleſiaſtica traditio celebrandi ſacram noctem illam, & ſacrificium in ea offerendi ex decreto Theleſphori Papę in ſua epiſt.decretali c.2.Quod notavit etiam Damaſus P. in Pontificali, in vita Theleſphori. Quod vero poſt mediã noctẽ Chriſtus natus ſit,neceſſario dicen-

dicendum eſt(ut recte Cajetan. Luc.2. notavit) ut Chriſti nativitas ad diem ſequentem pertineat. Nam ſi natus eſſet ante mediam noctem, potius dicendus eſſet natus vigeſima quarta, quam vigeſima quinta Decembris die. Neque enim dici poteſt, quod fuerit natus nocte ſequenti, in qua vigeſimus quintus dies terminatur, nam Eccleſiaſtica traditio docet contrarium: illa enim nox, in qua dies vigeſimus quintus inchoatur, ſacra, & ſolemnis in univerſa Eccleſia habetur. Et confirmari hoc poteſt a contrario. Nam quamvis Chriſtus Dominus Euchariſtiæ Sacramentum inſtituerit in ea parte noctis feriæ quintæ, quæ ad exitum, & finem illius diei tendebat: tamen quia ante mediam noctem illud myſterium perfecit, ejus celebritas in feriam quintam, non vero in ſextam refertur. At feſtum Reſurrectionis diei Dominicæ tribuitur, quia licet Reſurrectio fortaſſe noctu facta ſit, tamen poſt mediam noctem, inchoante jam naturali die Dominica perfecta eſt. Idem ergo judicium eſt de die, & hora Nativitatis. De illis autem horis, quæ ſunt a media nocte uſque ad initium lucis, nihil certi affirmari poteſt: quo autem aliquis crediderit nativitatem hanc immediatius mediæ nocti jam elapſæ contigiſſe, eo (ut exiſtimo) minus a vero aberrabit. Ita enim ſentire videtur Eccleſia, quæ ad hanc nativitatem accommodat verba illa Sap. 18. *Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus exiliens a cœlo a regalibus ſedibus venit.* Et Platina in vita Teleſphori, refert ex inſtitutione ipſius primam miſſam natalis Domini circa mediam noctem celebrandam eſſe: quod etiam nunc ſervat conſuetudo.

QUÆSTIO XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati, in octo articulos diviſa. De qua re Doctores tractant, Matth. 2. & Luc. 2.

DEinde conſiderandum eſt de manifeſtatione Chriſti nati. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo utrum nativitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

Secundo, utrum debuerit aliquibus manifeſtari.

Tertio, quibus manifeſtari debuerit.

Quarto, utrum debuerit ipſe ſe manifeſtare, vel potius manifeſtari per alios.

Quinto, per quæ alia manifeſtari debuerit.

Sexto, de ordine manifeſtationum.

Septimo, de ſtella, per quam manifeſtata fuit ejus nativitas.

Octavo, de veneratione Magorum, qui per ſtellam Chriſti nativitatem cognoverunt.

ARTICULUS I.

Utrum nativitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

199. Infr. q. 37. art. 8. 3. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſti nativitas debuerit eſſe omnibus manifeſta. Impletio enim promiſſioni debet reſpondere. Sed de promiſſione adventus Chriſti dicitur in Pſal. 49. Deus manifeſte veniet. Venit autem per carnis nativitatem: ergo videtur, quod ejus nativitas debuerit eſſe toti mundo manifeſta.*

2. *Præterea. Prima ad Timoth. 1. dicitur, Chriſtus in hunc mundum venit peccatores ſalvos facere. Sed hoc non fit, niſi in quantum eis gratia Chriſti manifeſtatur, ſecundum illud Tit. 2. Apparuit gratia Dei, & Salvatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobrie, & pie, & juſte vivamus in hoc ſeculo. Ergo videtur, quod Chriſti nativitas debuerit eſſe omnibus manifeſta.*

3. *Præterea. Deus ſuper omnia pronior eſt ad miſerendum, ſecundum illud Pſal. 144. Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Sed in ſecundo adventu, quo injuſtitias judicat, veniet omnibus manifeſtus; ſecundum illud Mat. 24. Sicut fulgor exit ab Oriente, & paret uſque in Occidentem, ita erit adventus filii hominis. Ergo multo magis primus adventus, quo natus eſt in mundo ſecundum carnem, debuit eſſe omnibus manifeſtus.*

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 45. Vere tu es Deus abſconditus, ſanctus Iſrael ſalvator. Et Iſai. 53. Quaſi abſconditus eſt vultus ejus, & deſpectus.

Reſpondeo dicendum, quod nativitas Chriſti non debuit eſſe communiter omnibus manifeſta. Primo quidem: quia per hoc impedita fuiſſet humana redemptio, quæ per crucem ejus peracta eſt. Quia ut dicitur 1. ad Corin. 3. Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

Secundo, quia hoc diminuiſſet meritum fidei, per quam venerat homines juſtificare: ſecundum illud Rom. 3. Juſtitia Dei, per fidem Jeſu Chriſti. Si enim manifeſtis indiciis Chriſto naſcente, ejus nativitas omnibus appareret, jam tolleretur ratio fidei: quæ eſt argumentum non apparentium, ut dicitur Hebr. 11. Tertio quia per hoc veniſſet in dubium veritas humanitatis ipſius. Unde Auguſt. dicit in Epiſtola ad Voluſianum. Si nullas ex parvulo in juventutem mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos: nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ullo modo ſuſcepiſſe crederetur, & dum omnia mirabiliter facit, auferret, quod miſericorditer fecit. Eſt Ep. 3. non multum [illegible] ante med. [illegible]

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa intelligitur de adventu Chriſti ad judicium, ſecundum quod gloſſa ibidem exponit.

Ad ſecundum dicendum, quod de gratia Dei ſalvatoris erudiendi erant omnes homines ad ſalutem, non in principio nativitatis ejus: ſed poſtea tempore procedente, poſt quam operatus eſt ſalutem in medio terræ. Unde poſt paſſionem, & reſurrectionem ſuam dicit diſcipulis ſuis, Matth. ultimo. Euntes docete omnes Gentes.

Ad tertium dicendum, quod ad judicium requiritur, quod auctoritas judicis cognoſcatur: & propter hoc oportet, quod adventus Chriſti ad judicium ſit manifeſtus. Sed primus adventus fuit ad omnium ſalutem, quæ eſt per fidem, quæ quidem eſt de non apparentibus; & ideo primus Chriſti adventus debuit eſſet occultus.

COMMENTARIUS.

NOn eſt facile explicare, quo ſenſu de manifeſtatione Chriſti D. Th. interroget: variis enim modis potuit Chriſti nativitas manifeſtari: tum in modo: tum etiam in objecto. In modo quidē, quia potuit manifeſtari vel clare & ſecundum ſe, aut per intellectualem viſionem, aut etiam per corporalem, vel ſolum per prædicationem, & teſtimonium, & ſigna externa, aut evidentia, quæ intellectum convincerent, vel ſolum ſufficientia ad certam rei fidem faciendam. In objecto autē, quia poterat prædicari vel ſola nativitas illius hominis, vel ſalus etiā futura per ipſum, aut etiam ejus divinitas. Quod ergo ad objectum attinet, ſeu ad rem manifeſtam, ſine dubio ſermo eſt de Chriſto Deo, & homine, hominumque redemptore, prout ejus cognitio ad ſalutem neceſſaria eſt. Manifeſtare enim illum tantum, ut hominem recens natum, parum & ad ejus honorem, & ad noſtram ſalutē referebat. Quod vero pertinet ad modum manifeſtationis, Cajet. D. Tho. intelligit de ultimo modo, qui eſt per ſigna, quę evidenter facerent rem fide dignam, & omnes homines ad illā credendam inducerent, & efficaciter attraherent. Quę expoſitio videtur ſane conſentanea rationi: quia hujuſmodi manifeſtatio eſt accommodata viatoribus, & ad eorum ſalutem, & ad Chriſti honorem pertinere maxime videri poterat: & ideo de illa videtur moviſſe quæſtionē D. Th. ut ex ſecunda ratione hujus art. & ex art. ſeq. ad 1. non obſcure colligitur. Vult tamen D. Th. his locis, ut indicia talia ſint, quæ omnino rem manifeſtent, non quod oporteat, ut rem clare & prout in ſe eſt, oſtēdant; ſed ſolum, ut ſint tam efficacia, ut ad ſubjiciendum, & convincendum intellectum bene diſpoſitum ſufficiant, qualia fuerunt oſtenſa paſtoribus, aut Magis: quamvis neceſſe nō ſit, ſemper eſſe externa, poterat enim etiam interius ſimilis manifeſtatio fieri. Itaque de eodem genere manifeſtationis videtur D. Th. in hoc art. loqui, & in ſeq. ubi concludit debuiſſe nativitatem Chriſti aliquibus manifeſtari, certum eſt autem ſolum prædicto modo fuiſſe manifeſtatā.

Suppoſita vero hac tituli expoſitione, difficiles ſunt rationes, quibus D. Tho. reſponſionem ſuam confirmat. Negat enim debuiſſe Chriſti nativitatem omnibus ſtatim manifeſtari triplici ratione. Primo, quia impedita fuiſſet humana redemptio, quæ per crucem perficienda erat. Secundo, quia impediretur meritum fidei. Tertio, quia poſſet de veritate humanitatis Chriſti dubitari. Hęc autem incommoda, & præſertim ſecundum, & tertium minime ſequuntur ex ſola manifeſtatione prædicta. Nā imprimis quamvis omnibus ſtatim prædicata eſſet nativitas, & ſufficientibus ſignis demonſtrata: non tamen Objectio.

omnes neceſſario crederent; poſſet ergo nihilominus non impediri mors Chriſti. Et confirmatur, nam Herodi fuit quodammodo manifeſtata nativitas, qui nihilominus non credidit, ſed Chriſti mortem meditatus eſt. Reſpon-
Reſpon. deri vero poteſt, ſuppoſito modo redemptionis noſtræ a Deo prædefinito, non fuiſſe conveniens nativitatem Chriſti manifeſtari ſtatim omnibus v.g. Judæis, eo modo, quo fuit manifeſtata paſtoribus, vel alio ſimili, quia licet non omnino neceſſario ſequatur, valde tamen veriſimile eſt potuiſſe inde ſequi, ut omnino, vel magna ex parte impediretur modus redemptionis noſtræ a Deo præordinatus. Et credibile eſt Deum in æterno ſuo conſilio prævidiſſe hoc fore, ſi illud fieret.

Objectio. Secunda vero ratio D.Thom. videtur difficilior. Cur enim ſi nativitas Chriſti omnibus prædicaretur, meritum fidei tolleretur, & non potius fundaretur? Reſpondet Cajetan. non omnino auferendum, ſed minuendum ſaltem fuiſſe meritum fidei. Sed imprimis D.Th. non minuendum, ſed tollendum fuiſſe concludit, ſic enim loquitur, *Jam tolleretur ratio fidei*. Et idem repetit art.ſeq. ad 1. Deinde, cur etiam minueretur? certe in paſtoribus, & Ma-
Reſponſ. gis non fuit diminutum: nam potius eorum fides laudatur, & exaggeratur a Patribus. Reſponderi poteſt, licet D. Th. loquatur de manifeſtatione, quæ per prædicationem, ſeu ſigna interna, vel externa incipiat, tamen ſimul includere terminum illius manifeſtationis, quæ tendat uſque ad claram, & corpoream viſionem Chriſti nati; talis enim fuit manifeſtatio facta paſtoribus, Simeoni, & Annæ, ut magis ex art. 6. conſtabit: hæc autem manifeſtatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei. Nam circa ea, quæ clare viderentur, tolleret fidem, & ita minueret meritum ejus. Nec refert nunc metaphyſice diſputare, an circa myſteria ſic viſa poſſet fides exerceri; præſenti enim inſtituto, & rationi ſatis eſt, quod moraliter, & ut in plurimum, nullus fere fide crederet, quæ clare eſſet intuitus. Unde, ſecundo dici poteſt, ſi Chriſti nativitas tam evidentibus ſignis omnibus eſſet manifeſtata, quamvis non ſequatur in omnibus, & ſingulis hominibus tollendam eſſe rationem fidei, valde tamen probabiliter ſequi, quam plures eſſe credituros magis propter indicia, & ſigna, quæ exterius apparebant, quam propter divinum teſtimonium, & ita potuiſſet vera ratio fidei, & meritum ejus impediri.

Tertia denique ratio ſubobſcura eſt. Cur enim, ſi vera Chriſti nativitas omnibus manifeſtaretur, revocanda eſſet in dubium veritas humanitatis ejus? Nam potius fa-
Objectio. cilius ab omnibus crederetur, ſicut a Magis, & paſtoribus eſt credita, præſertim quia ea manifeſtatio ex virtute divinitatis crederetur profecta. Reſpondetur, non opor-
Reſpon. tere, ut ſingulæ rationes omnia probent: ſed ſatis eſſe, ſi unaquæque aliquid concludat. Hæc ergo ratio potiſſimum probare videtur, non decuiſſe Chriſtum naſci in ea ætate, in qua poſſet per ſeipſum omnibus manifeſtari, & ita videtur illam exponere D.Th. art. 4. & teſtimonium Auguſtini, quo hic utitur, hoc maxime indicat. Deinde addi poteſt, licet non omnes homines, plures tamen potuiſſe inde ſumere occaſionem, negandi veram Chriſti humanitatem, & præſertim homines poſterioribus temporibus futuri, quibus illa manifeſtatio tam clara facta non fuerat. Divina ergo ſapientia, quæ ſuaviter omnia diſponit, & omnibus hominibus, ac temporibus providet, non in principio nativitatis Chriſti, ſed poſtea convenienti tempore Salvatoris adventum omnibus manifeſtare diſpoſuit, ut recte hic D. Thom. ad 2. concludit, & art. ſequenti magis explicat.

In ſolutione ad primum explicat D.Thom. verba illa Pſalm. 49. *Deus manifeſte veniet*, intelligenda eſſe de poſteriori Chriſti adventu, qui erit ad judicandum, & indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia ſimilia ſacræ Scripturæ loca, in quibus publicus, ac manifeſtus Chriſti adventus prædicatur. Et in ſolutione ad 3. optimam rationem reddit, ob quam Chriſtus in priori adventu occulte venit, in poſteriori vero publice venturus eſt. Quæ ſunt notanda pro his, quæ in ultima parte hujus operis dicenda ſunt, ubi de ſecundo adventu, & judicio latius diſſeremus.

ARTICULUS II.

Utrum nativitas Chriſti debuerit aliquibus manifeſtari.

197. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod nativitas Chriſti nulli debuerit manifeſtari. Quia, ut dictum eſt, hoc erat congruum humanæ ſaluti, ut primus Chriſti adventus eſſet occultus. Sed Chriſtus venerat, ut omnes ſalvaret, ſecundum illud 1. ad Timoth. 4. Qui eſt Salvator omnium hominum, maxime fidelium. Ergo nativitas Chriſti nulli debuit manifeſtari.*

2. Præterea. Ante nativitatem Chriſti, manifeſtata erat B. Virgini, & Joſeph futura Chriſti nativitas. Non ergo erat neceſſariũ Chriſto nato, eandẽ aliis manifeſtari.

3. Præterea, nullus ſapiens manifeſtat id, ex quo turbatio naſcitur, & detrimentum aliorum. Sed manifeſtata Chriſti nativitate, ſubſecuta eſt turbatio: dicitur enim Matth. 2. quod audiens Herodes Chriſti nativitatẽ, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Ceſſit etiam hoc in detrimentum aliorum, quia ex hac occaſione Herodes occidit pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, a bimatu, & infra. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens Chriſti nativitatem aliquibus manifeſtari.

Sed contra eſt, quod Chriſti nativitas nulli fuiſſet proficua, ſi omnibus eſſet occulta. Sed oportebat Chriſti nativitatem eſſe proficuam: alioquin fruſtra natus fuiſſet. Ergo videtur, quod aliquibus manifeſtari debuerit Chriſti nativitas.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Apoſtolus dicit Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Pertinet autem ad divinæ ſapientiæ ordinem, ut Dei dona, & ſecreta ſapientiæ ejus non æqualiter ad omnes, ſed immediate ad quoſdam perveniant, & per eos ad alios deriventur. Unde, & quantum ad reſurrectionis myſterium dicitur Actor. 10. quod Deus dedit Chriſtum reſurgentem manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis a Deo. Unde & hoc etiam debuit circa ipſius nativitatem obſervari, ut non omnibus Chriſtus manifeſtaretur, ſed quibuſdam, per quos poſſet ad alios devenire.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut fuiſſet in præjudicium ſalutis humanæ, ſi omnibus hominibus Dei nativitas innotuiſſet, ita etiã ſi nulli nota fuiſſet. Utroque enim modo tollitur fides: tam ſcilicet per hoc, quod aliquid eſt totaliter manifeſtum, quam etiam per hoc, quod a nullo cognoſcitur, a quo poſſit teſtimonium audiri. Fides enim eſt ex auditu, ut dicitur Roman. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod Maria, & Joſeph inſtruendi erant de Chriſti nativitate antequam naſceretur: quia ad eos pertinebat reverentiam exhibere proli conceptæ in utero, & etiam obſequi naſcituro. Eorum autem teſtimonium propter hoc, quod erat domeſticum, fuiſſet habitum ſuſpectum circa magnificentiam Chriſti, & ideo oportuit, ut aliis manifeſtaretur extraneis, quorum teſtimonium ſuſpectum eſſe non poſſet.

Ad tertium dicendum, quod ipſa turbatio ſubſequuta ex nativitate Chriſti manifeſtata congruebat Chriſti nativitati. Primo quidem, quia per hoc manifeſtatur cœleſtis Chriſti dignitas. Unde Gregor. dicit Homil. Cœli Rege nato, Rex terræ turbatus eſt: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celſitudo cœleſtis aperitur. Secundo quia per hoc figurabatur judiciaria Chriſti poteſtas. Unde Auguſt. dicit in quodam ſerm. Epiph. Quid erit tribunal judicantis, quando ſuperbos Reges cunabula terrebant infantis? Tertio, quia per hoc figurabatur dejectio regni diaboli, quia, ut Leo Papa dicit in ſerm. de Epiph. non tantum Herodes in ſemetipſo turbabatur, quantum diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominem æſtimabat, ſed diabolus Deum cognoſcebat, & uterque regni ſui ſucceſſorem timebat, diabolus cœleſtem, ſed Herodes terrenum. Superflue tamen, quia Chriſtus non venerat regnum in terra habere. Unde Leo Papa dicit Herodi loquens, non capit Chriſtum regia tua: nec mundi Dominus, poteſtatis tui ſceptri eſt contentus anguſtiis.

(Hom. 10. in Evang. in princ.) (Id formaliter habet Chryſ. hom. 2. in Matt. ante med. in op. imper. tom. 2.) (In ſer. 4. de Epiph. inter princ. & med.)

Quod autem Judæi turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc eſt, quia, ut Chryſ. dicit, de adventu juſti non poterant gaudere iniqui, aut volentes favere Herodi quem timebant: populus enim plus juſto favet eis, quos crudeles ſuſtinet. Quod autem pueri ab Herode ſunt interfecti, non ceſſit in eorum detrimentum, ſed in eorum profectum. Dicit enim Auguſt. in ſerm. quodam de Epiph. Abſit ut ad liberandos homines Chriſtus veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil egerit, qui pendens in ligno, pro eis, a quibus interficiebatur, oravit.

(Hom. 2. in Matth. in op. imper. ſup. illud audiens Herodes turbatus eſt, tom. 2. ſer. 13. de Epiphan. Ex mille loq. titul. Magus.)

Hic art. ex dictis in præcedenti expoſitus relinquitur. Quod vero in ſol. ad 3. de cæde innocentum attingitur, dicetur commodius infra diſput. 17.

AR-

ARTICULUS III.

Utrum ſint convenienter electi illi, quibus eſt Chriſti nativitas manifeſtata.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non ſint convenienter electi illi, quibus eſt Chriſti nativitas manifeſtata. Dominus enim Matth. 10. mandavit diſcipulis: In viam Gentium ne abieritis, ut ſcil. prius manifeſtaretur Judæis, quam Gentibus. Ergo videtur, quod multo minus a principio fuerit revelanda Chriſti nativitas Gẽtilibus, qui ab Oriente venerunt, ut habetur Matth. 2.

2. Præterea. Manifeſtatio divinæ veritatis præcipue debet fieri ad Dei amicos: ſecundum illud Job 36. Annuntiat de ea amico ſuo. Sed Magi videntur eſſe Dei inimici: dicitur enim Levit. 19. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini. Non ergo debuit Chriſti nativitas Magis manifeſtari.

3. Præterea. Chriſtus venerat totum mundum a poteſtate diaboli liberare: unde dicitur Mal. 1. Ab ortu ſolis uſque ad Occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus. Non ergo ſolum in Oriente poſitis debuit manifeſtari, ſed etiam ubique terrarum debuit aliquibus manifeſtari.

4. Præterea. Omnia ſacramenta veteris legis erant Chriſti figura. Sed ſacramenta veteris legis diſpenſabantur per miniſterium ſacerdotum legalium. Ergo videtur, quod magis debuerit Chriſti nativitas manifeſtari ſacerdotibus in templo, quam paſtoribus in agro.

5. Præterea. Chriſtus ex Virgine matre natus eſt, & ætate parvulus erat. Convenientius igitur videtur fuiſſe, quod Chriſtus manifeſtaretur juvenibus, & virginibus, quam ſenibus, & conjugatis, vel viduis, ſicut Simeoni, & Annæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Joan. 13. Ego ſcio quos elegerim. Quæ autem fiunt ſecundum Dei ſapientiam, convenienter fiunt. Ergo convenienter ſunt electi illi, quibus eſt manifeſtata Chriſti nativitas.

In ſerm. 4. qui eſt 32. in ord. nõ procul a prin. toto.

Reſpondeo dicendum, quod ſalus, quæ erat futura per Chriſtum, ad omnem diverſitatem hominum pertinebat, quia ſicut dicitur Coloſſ. 3. In Chriſto Jeſu non eſt maſculus, & fœmina, Gentilis, & Judæus, ſervus, & liber, & ſic de aliis hujuſmodi. Et ut hoc in ipſa Chriſti nativitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum eſt manifeſtatus: quia, ut Auguſtin. dicit in ſerm. de Epiph. Paſtores fuerunt Iſraelitæ, Magi Gentiles, illi prope, iſti longe: utrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diverſitas: nam Magi fuerunt ſapientes, & potentes, paſtores autem ſimplices, & viles. Manifeſtatus etiam eſt juſtis, Simeoni, & Annæ, & peccatoribus, ſcilicet Magis. Manifeſtatus eſt etiam, & viris, & mulieribus, ſcilicet Simeoni, & Annæ, ut per hoc oſtenderetur, nullam conditionem hominum excludi a Chriſti ſalute.

Ad primum ergo dicendum, quod illa manifeſtatio nativitatis Chriſti fuit quædam prælibatio plenæ manifeſtationis, quæ erat futura. Et ſicut in ſecunda manifeſtatione primo annuntiata eſt gratia Chriſti per Chriſtum, & ejus Apoſtolos, Judæis, & poſtea Gentilibus: ita ad Chriſtum primo pervenerunt Paſtores, qui erant primitiæ Judæorum, tanquam prope exiſtentes: & poſtea venerunt Magi a remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium: ut Auguſtinus dicit.

Serm. 2. de Epiphan. qui eſt 30. in o dine, circa prin. tom. 10. n ter. 2. Epiph. a med. to. 10

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit in ſerm. de Epiph.) Sicut prævalet imperitia in ruſticitate Paſtorum, ita prævalet impietas in ſacrilegiis Magorũ: utroſque tamen ſibi lapis ille angularis applicuit, quippe qui venit ſtulta eligere, ut confunderet ſapientes: & non vocare juſtos, ſed peccatores: ut nullus magnus ſuperbiret, nullus infirmus deſperaret. Quidam tamen dicunt, quod iſti magi non fuerunt malefici, ſed ſapientes Aſtrologi: qui apud Perſas, vel Chaldæos Magi vocantur.

Homil. 2. Matth. in oper. imper. ſup. illud, Ecce Magi ab Orien. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit: Ab Oriente venerunt Magi quia unde dies naſcitur, inde initium fidei proceſſit, quia fides lumen eſt animarum. Vel quia omnes, qui ad Chriſtum veniunt, ab ipſo, & per ipſum veniunt. Unde dicitur Zachar. 6. Ecce vir, Oriens nomen ejus. Dicuntur autem ab Oriente, ad literam, veniſſe, vel quia de ultimis Orientis partibus venerunt, ſecundum quoſdam, vel quia de aliquibus vicinis partibus Judææ venerunt, quæ tamen ſunt regioni Judæorum ad Orientem. Credibile tamen eſt, etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia nativitatis Chriſti apparuiſſe, ſicut Romæ fluxit oleum, & in Hiſpania apparuerunt tres Soles, paulatim in unum coeuntes.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit, Angelus manifeſtans Chriſti nativitatem, non ivit Hieroſolymam, non requiſivit Scribas, & Phariſæos, erant enim corrupti & præ invidia cruciabantur. Sed paſtores, qui erant ſinceri, antiquam converſationem Patriarcharum, & Moyſi colentes. Per hos etiam paſtores ſignificabantur Doctores Eccleſiæ, quibus Chriſti myſteria revelantur, quæ latebant Judæos.

Ad quintum dicendum, quod ſicut Ambroſ. dicit: generatio Domini non ſolum a juvenibus, ſed etiam a ſenioribus & juſtis accipere teſtimonium debuit, quorum etiam teſtimonio propter juſtitiam magis credebatur.

Lib. 2. in Luc. cujus initium eſt de Simeone & Anna to. 5

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus per ſeipſum nativitatem ſuam manifeſtare debuerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus per ſeipſum, nativitatem ſuam manifeſtare debuerit. Cauſa enim, quæ eſt per ſe, ſemper eſt potior ea, quæ eſt per aliud: ut dicitur in octavo Phyſicorum Sed Chriſtus ſuam nativitatem manifeſtavit per alios, puta, paſtoribus per Angelos, & Magis per ſtellam. Ergo multo magis per ſeipſum debuit ſuam nativitatem manifeſtare.

Li. 8 Phyſ. text. 39. tom. 2.

Præterea. Eccleſ. 20. dicitur, Sapientia abſcondita, & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque: Sed Chriſtus a principio ſuæ conceptionis plene habuit ſapientiæ & gratiæ theſaurum. Niſi ergo hanc plenitudinem manifeſtaſſet per opera, & verba, fuiſſet fruſtra data ſapientia, & gratia: quod eſt inconveniens, quia Deus, & natura nihil fruſtra faciunt: ut dicitur in 1. de Cœlo.

lib. 1. de Cœlo tex. 32. tom. 2.

3. Præterea, in libro de infantia Salvatoris legitur, quod Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur, quod ſuam nativitatem per ſeipſum manifeſtaverit.

Sed contra eſt, quod Leo Papa dicit, quod Magi viderunt, & adoraverunt puerum Jeſum in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Sed alii infantes non ſeipſos manifeſtant. Ergo neque decuit, quod Chriſtus per ſeipſum ſuam nativitatem manifeſtaret.

In ſerm. 4. de Epiph. in med. incipit hic ſerm. Juſtum & rationabile.

Reſpondeo dicendum, quod nativitas Chriſti ad humanam ſalutem ordinabatur, quæ quidem eſt per fidem. Fides autem ſalutaris divinitatem, & humanitatem Chriſti confitetur. Oportebat igitur ita manifeſtari nativitatem Chriſti, ut demonſtratio divinitatis ejus, fidei humanitatis ipſius non præjudicaret. Hoc autem factum eſt, dum Chriſtus in ſeipſo nativitatem ſimilem infirmitati humanæ exhibuit, & tamen per Dei creaturas divinitatis virtutem in ſe monſtravit. Et ideo Chriſtus non per ſeipſum ſuam nativitatem manifeſtavit, ſed per quaſdam alias creaturas.

Ad primum ergo dicendum, quod in via generationis, & motus, oportet per imperfecta ad perfectum perveniri. Et ideo Chriſtus prius manifeſtatus eſt per alias creaturas, & poſtea manifeſtavit ſe per ſeipſum manifeſtatione perfecta.

Ad ſecundum dicendum, quod licet ſapientia abſcondita ſit inutilis, non tamen ad ſapientem pertinet, ut quolibet tempore manifeſtet ſeipſum, ſed tempore congruo. Dicitur enim Eccleſ. 20. Eſt tacens non habens ſenſum loquelæ, & eſt tacens ſciens tempus apti temporis. Sic ergo ſapientia Chriſto data non fuit inutilis, quia ſeipſum tempore congruo manifeſtavit, & hoc ipſum, quod tempore congruo abſcondebatur, eſt ſapientiæ indicium.

Ad tertium dicendum, quod liber ille de infantia Salvatoris eſt apocryphus. Et Chyſ. dicit ſuper Joan. quod Chriſtus non fecit miracula antequam aquam converterit in vinum, ſecundum illud, quod dicitur Joan. 2. Hoc fecit initium ſignorum Jeſus. Si enim ſecundum primam ætatẽ miracula feciſſet, non indiguiſſent Iſraelitæ alio manifeſtante eum: cum tamen Jo: Baptiſta dicat Jo. 1. Ut manifeſtetur in Iſrael, propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incepit facere ſigna in prima ætate, exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe Incarnationẽ, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent, livore liquefacti.

Hom. 22. in Joan. non longe a princ. tom. 32.

ARTICULUS V.

Utrum nativitas Chriſti debuerit per Angelos, & ſtellam manifeſtari.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod non debuerit manifeſtari per Angelos Chriſti nativitas. Angeli 200.

enim ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſecundũ illud Pſal. 103. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Sed Chriſti nativitas erat ſecundum carnem, non autem ſecundum ſpiritualem ejus ſubſtantiã. Ergo nõ debuit per Angelos manifeſtari.

2. Præterea. Major eſt affinitas juſtorum ad Angelos, quam ad quoſcunque alios, ſecundum illud Pſal. 53. immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Sed juſtis, ſcilicet Simeoni, & Annæ, non eſt manifeſtata Chriſti nativitas per Angelos. Ergo nec paſtoribus per Angelos manifeſtari debuit.

3. Præterea. Videtur, quod nec magis debuerit manifeſtari per ſtellam. Hoc enim videtur eſſe erroris occaſio, quantum ad illos, qui æſtimant ſydera nativitatibus hominum dominari. Sed occaſiones peccandi ſunt hominibus auferendæ. Non ergo fuit conveniens, quod per ſtellam Chriſti nativitas manifeſtaretur.

4. Præterea. Signum oportet eſſe certum ad hoc, quod per ipſum aliquid manifeſtaretur. Sed ſtella non videtur eſſe ſignum certum nativitatis Chriſti; ergo inconvenienter fuit Chriſti nativitas per ſtellam manifeſtata.

Sed contra eſt, quod dicitur Deuter. 32. Dei perfecta ſunt opera. Sed talis manifeſtatio fuit opus divinum. Ergo per convenientia ſigna fuit effecta.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut manifeſtatio ſyllogiſtica fit per ea, quæ ſunt magis nota ei, cui eſt aliquid manifeſtandum: ita manifeſtatio, quæ fit per ſigna, debet fieri per ea, quæ ſunt familiaria illis, quibus manifeſtatur Manifeſtum eſt autem, quod viris juſtis eſt familiare, & conſuetum interiori Spiritus S. inſtinctu edoceri, abſque ſignorum ſenſibilium demonſtratione, ſcil. per Spiritum prophetiæ. Alii vero corporalibus rebus dediti, per ſenſibilia ad intelligibilia adducuntur. Judæi autem conſueti erant divina reſponſa per Angelos accipere, per quos etiã legem acceperant: ſecundum illud Act. 7. Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum. Gentiles vero, & maxime Aſtrologi conſueti ſunt ſtellarum curſus inſpicere. Et ideo juſtis, ſcil. Simeoni, & Annæ manifeſtata eſt Chriſti nativitas per interiorem inſtinctum Spiritus S. ſecundum illud Luc. 2. Reſponſum accepit a Spiritu S. non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Paſtoribus autem, & Magis tanquam rebus corporalibus deditis manifeſtata eſt Chriſti nativitas per viſibiles apparitiones. Et quia nativitas non erat pure terrena, ſed quodammodo cœleſtis; ideo per ſigna cœleſtia utriſque Chriſti nativitas revelatur. Ut enim Aug. dicit in ſerm. de

Gloſ. ord. ſup. 2. cap. Matt. ſup. id, Vidimus ſtellam.

Epiph. Cœlos Angeli habitant, & ſydera ornant, utriſque ergo cœli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem paſtoribus tanquam Judæis, apud quos frequenter factæ ſunt apparitiones Angelorũ, revelata eſt nativitas Chriſti per Angelos. Magis autem aſſuetis in conſideratione cœleſtium corporum, manifeſtata eſt per ſignum ſtellæ:

Hom. 6. in Mat. ſup. illud, Ecce ſtella quam viderant to. 2. G eg. hom. 10. in Evang. circa prin.

quia (ut Chryſ. dicit) per conſueta eos Dominus vocare voluit, eis condeſcendens. Eſt autem & alia ratio: quia, ut Greg. dicit, Judæis tanquam ratione utentibus rationale animal, id eſt, Angelus, prædicare debuit. Gentiles vero, quia uti ratione neſciebant, ad cognoſcendum Dominum, non per vocem, ſed per ſigna perducuntur. Et ſicut Dominũ jam loquentem annuntiaverunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eum nondum loquentem elementa muta prædicaverunt. Eſt etiam & alia ratio: quia ut Aug. dicit in ſermone Epiphaniæ, Abrahæ innumerabilis fuerat promiſſa ſucceſſio non carnis ſemine, ſed fidei fœcunditate generanda. Et ideo ſtellarum multitudini eſt comparata, ut cœleſtis progenies ſperaretur. Et ideo Gentiles in ſyderibus deſignati, ortu novi ſyderis excitantur, ut perveniant ad Chriſtum, per quem efficiuntur ſemen Abrahæ.

Ad primum ergo dicendum, quod illud manifeſtatione indiget, quod de ſe eſt occultum nõ autem illud, quod de ſe eſt manifeſtum. Caro autem ejus, qui naſcebatur, erat manifeſta, ſed Divinitas erat occulta. Et ideo convenienter manifeſtata eſt illa nativitas per Angelos, qui ſunt Dei miniſtri. Unde & cum claritate Angelus apparuit, ut oſtenderetur, quod ille qui naſcebatur, erat ſplendor paternæ gloriæ.

Ad ſecundum dicendum, quod juſti non indigebant viſibili apparitione Angelorum: ſed eis ſufficiebat interior inſtinctus Spiritus S. propter eorum perfectionem.

Ad tertium dicendum, quod ſtella nativitatem Chriſti

Lib. 2. c. 5. a med. tom. 6.

manifeſtans, omnem occaſionem erroris ſubtraxit. Ut enim Aug. dicit contra Fauſtum. Qui tandem aſtrologi ita conſtituerunt naſcentium hominum fata ſub ſtellis, ut aliquam ſtellarum homine aliquo nato circuitus ſui ordinem reliquiſſe, & ad eum qui natus eſt, perrexiſſe aſſeverent? ſicut accidit circa ſtellam, quæ demonſtravit nativitatem Chriſti. Et ideo per hoc non confirmatur error eorũ, qui ſortem naſcentium hominum aſtrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt aſtrorum ordinem ad hominis nativitatẽ poſſe mutari. Similiter etiã, ut Chryſ. dicit, Non eſt hoc aſtronomiæ opus, a ſtellis ſcire eos, qui naſcuntur: ſed ab hora nativitatis futura prædicere. Magi autem tempus nativitatis non cognoverunt: ut hinc ſumentes initium, a ſtellarum motu futura cognoſcerent, ſed potius e converſo.

Hom. 6 in Matt. non p. o, a pr. tom. 2.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſ. refert, in quibuſdam Scripturis apocryphis legitur: quod quædam gens in extremis Orientis juxta Oceanum, Scripturam quandam habebat ex nomine Seth, de apparitura hac ſtella & muneribus hujuſmodi offerendis: quæ gens diligẽter obſervabat hujus ſtellæ exortum, poſitis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte aſcendebant in montẽ, in quo poſtmodum eam viderunt, habentem in ſe quaſi parvuli formam, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis. Vel dicendum, quod ſicut dicitur in lib. de Quæſtionibus veteris & novi Teſtamenti. Magi illi traditionem Balaam ſequebantur, qui dixit, Orietur ſtella ex Jacob. Unde videntes ſtellam extra ordinẽ mundi, hanc eſſe intellexerunt, quã Balaam futuram indicem Regis Judæorũ prophetaverat. Vel dicendum, ſicut Aug. dicit in ſerm. de Epiph. quod ab Angelis aliqua admonitione revelationis audierunt Magi, quod ſtella Chriſtum natum ſignificaret: & probabile videtur quod a bonis, quando in Chriſto adorando ſalus eorum jam quærebatur. Vel ſicut Leo Papa dicit in ſerm. de Epiph. præter illam ſpeciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.

Hom. 1. in Matth. in op. imp. ſup. illud. Vidimus ſtellam ejus to. 2.

In l. q. ex nov. teſt. q. 39. to. 4. op. Aug.

In ſerm. 7. qui eſt 35. in ord. ante med.

In ſerm. 4. parum ante med.

ARTICULUS VI.

Utrum nativitas Chriſti ordine convenienti fuerit manifeſtata.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienti ordine Chriſti nativitas fuerit manifeſtata. Illis enim debuit primo manifeſtari Chriſti nativitas, qui Chriſto propinquiores fuerunt, & qui magis Chriſtum deſiderabant ſecundum illud Sap. 6. Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, ut ſe priorem illis oſtendat. Sed juſti propinquiſſimi erant Chriſto per fidem, & maxime ejus adventum deſiderabant: unde dicitur Luc. 2. de Simeone, quod erat homo juſtus, & timoratus expectans redemptionem Iſrael. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti nativitas Simeoni, quam paſtoribus, vel Magis. 201.

2. Præterea. Secundum Auguſt. Magi fuerunt primitiæ Gentium Chriſto crediturarum. Sed primo plenitudo Gentium intrat ad fidem, & poſtmodum omnis Iſrael ſalvus fiet, ut dicitur Rom. 11. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti nativitas Magis, quam paſtoribus.

In ſerm. 2. de Epiph. tom. 10.

3. Præterea. Matth. 2. dicitur, quod Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, a bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis. Et ſic videtur, quod per duos annos poſt Chriſti nativitatem Magi ad Chriſtum pervenerint. Inconvenienter igitur poſt tantum tempus fuit Gentilibus Chriſti nativitas manifeſtata.

Sed contra eſt, quod dicitur Dan. 2. Ipſe mutat tempora, & ætates. Et ita tempus manifeſtationis nativitatis Chriſti videtur congruo ordine eſſe diſpoſitum.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſti nativitas primo quidem manifeſtata eſt paſtoribus ipſo die nativitatis Chriſti. Ut enim dicitur Luc. 2. Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, & ut diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, loquebantur adinvicem, tranſeamus uſque Bethlehem, & venerunt feſtinantes. Secundo autem Magi pervenerunt ad Chriſtum decimatertia die nativitatis ejus: quo die feſtum Epiphaniæ celebratur. Si enim revoluto anno, vel etiam duobus annis veniſſent, non inveniſſent eum in Bethlehem: cum ſcriptum ſit Luc. 2. quod poſtquam perfecerunt omnia ſecundum legem Domini (offerentes ſcilicet puerum Jeſum in templum) reverſi ſunt in Galilæam in civitatem ſuam Nazareth. Tertio autem manifeſtata eſt juſtis in templo quadrageſimo die a nativitate Chriſti, ut habetur Luc. 2. Et hujus ordinis ratio eſt: quia

per paſtores ſignificantur Apoſtoli, & alii credentes ex Judæis, quibus primo manifeſtata eſt fides Chriſti: inter quos non fuerunt multi potentes, nec multi nobiles. ut dicitur 1. ad Corinth. 1. Secundo autem fides Chriſti pervenit ad plenitudinem Gentium, quæ eſt præfigurata per Magos. Tertio autem pervenit ad plenitudinem Judæorum, quæ eſt præfigurata per juſtos: unde & in templo Judæorum eſt eis Chriſtus manifeſtatus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Apoſtol. dicit Roman. 9. Iſrael, ſectando legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non pervenit: ſed Gentiles, qui non quærebant juſtitiam, Judæos communiter in juſtitia fidei prævenerunt. Et in hujus figuram Simeon, qui expectabat conſolationem Iſrael, ultimo Chriſtum natum cognovit, & præceſſerunt eum Magi, & paſtores, qui Chriſti nativitatem non ita ſolicite expectabant.

Ad ſecundum dicendum, quod licet plenitudo Gentium prius intraverit ad fidem, quam plenitudo Judæorum: tamen primitiæ Judæorum prævenerunt in fide primitias Gentium, & ideo paſtoribus prius manifeſtata eſt Chriſti nativitas, quam Magis.

Chryſoſt. hom. 10. in Matt. ante med. to. 2. Auguſt. in ſer. 7. ante med. & in alio ſerm. de Epiph. poſt ſerm. ad fra. in eremo tom. 10.

Ad tertium dicendum, quod de apparitione ſtellæ, quæ apparuit Magis, eſt duplex opinio. Chryſ. enim ſupra Matth. & Aug. in ſerm. Epiph. dicunt, quod ſtella Magis apparuit per biennium ante Chriſti nativitatem: & tunc præmeditantes, & ſe ad iter præparantes, a remotiſſimis partibus Orientis pervenerunt ad Chriſtum tertia decima die a ſua nativitate. Unde & Herodes ſtatim poſt receſſum Magorum, videns ſe ab eis illuſum mandavit occidi pueros a bimatu, & infra, dubitans ne tunc Chriſtus natus eſſet, quando ſtella apparuit, ſecundum quod a Magis audierat. Alii vero dicunt ſtellam apparuiſſe primo, cum Chriſtus natus eſt, & ſtatim Magis viſa ſtella iter arripientes, longiſſimum iter in tredecim diebus peregerunt, partim quidem adjuti divina virtute, partim autem dromedariorum velocitate. Et hoc dico, ſi venerunt ex extremis partibus Orientis. Quidam tamen dicunt eos veniſſe de regione propinqua, unde fuerat Balaam, cujus doctrinæ ſectatores fuerunt. Dicuntur autem ab Oriente veniſſe: quia terra illa eſt ad Orientalem partem terræ Judæorum. Et ſecundum hoc Herodes non ſtatim recedentibus Magis, ſed poſt biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accuſatus Romam iviſſe, vel aliquorum periculorum terroribus agitatus, a cura interficiendi puerum interim deſtitiſſe. Vel quia potuit credere Magos fallacis ſtellæ viſione deceptos, poſtquam non invenerunt, quem natum putaverant, erubuiſſe ad ſe redire; ut Aug. dicit in lib. de Conſenſu Evangeliſtarum. Ideo autem non ſolum bimos pueros interfecit, ſed etiam infra: quia (ut Auguſtinus dicit in quodam ſermone Innocentum) timebat ne puer, cui ſydera famulantur, ſpeciem ſuam paulo ſupra ætatem, vel infra transformaret.

lib. 2. c. 11. inter med. & fin to. 4 gl. ord. ſup. illa verba Matth. 2. a bimatu.

ARTICULUS VII.

Utrum ſtella, quæ Magis apparuit, fuerit una de cœleſtibus ſtellis.

202. Op. 60. c. 7 Et Matt. 2 tom. 4.

AD ſeptimum ſic proceditur. *Videtur, quod ſtella, quæ magis apparuit, fuerit una de cœleſtibus ſtellis. Dicit enim Aug. in quodam ſerm. Epiph. Dum pendet ad ubera, & vilium patitur Deus involumenta pannorum, repente novum de cœlo ſydus effulſit. Fuit igitur ſtella cœleſtis, quæ Magis apparuit.*

In ſerm. 2. Epiphan. qui eſt 30. in ord. & ſer. 3. ejuſdem feſti tom. 10.

2. *Præterea. Auguſtin. dicit in ſermone quodam Epiphaniæ: Paſtoribus Angeli, Magis ſtella Chriſtum demonſtrat, utriſque loquitur lingua cœlorum, quia lingua ceſſavit Prophetarum. Sed Angeli paſtoribus apparentes, fuerunt fere de cœleſtibus Angelis. Ergo & ſtella Magis apparens, fuit vere de cœleſtibus ſtellis.*

3. *Præterea. Stellæ, quæ non ſunt in cœlo, ſed in aere, dicuntur ſtellæ cometæ, quæ non apparent in nativitatibus Regum, ſed magis ſunt indicia mortis eorum. Sed illa ſtella deſignabat Regis nativitatem: unde Magi dicunt Matth. 2. Ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum? vidimus enim ſtellam ejus in Oriente. Ergo videtur, quod fuerit de cœleſtibus ſtellis.*

lib. 2. c. 5. a med. to. 2.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 2. contra Fauſtum. Non ex illis erat hæc ſtellis, quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinem ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed novo Virginis partu novum ſydus apparuit.

Homil. 6. poſt med. primi fol. a princip. hom. to. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matt. quod illa ſtella, quæ Magis apparuit, nō fuerit una cœleſtium ſtellarum, multipliciter manifeſtum eſt. Primo quidem, quia nulla alia ſtellarum hac via incedit: hæc enim ſtella ferebatur a Septentrione in Meridiem, ita enim Judæa jacet ad Perſidem, unde Magi venerunt. Secundo apparet hoc ex tempore: non enim ſolum apparebat in nocte, ſed etiam in media die, quod non eſt virtutis ſtellæ, ſed nec etiam Lunæ. Tertio, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cum enim intraverunt Hieroſolymam, occultavit ſeipſam: deinde ubi Herodem reliquerunt, ſeipſam monſtravit. Quarto, quia non habebat continuum motum, ſed cum oportebat ire Magos, ibat, cum oportebat ſtare, ſtabat, ſicut & de columna nubis erat in deſerto. Quinto, quia non ſurſum manens partum Virginis demonſtrabat, ſed deorſum deſcendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matt. 2. quod ſtella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, uſque dum veniens ſtaret ſupra, ubi erat puer. Ex quo patet, quod verbum Magorum dicentium, Vidimus ſtellam ejus in Oriente, non eſt ſic intelligendum, quaſi ipſis in Oriente poſitis ſtella apparuerit exiſtens in terra Juda, ſed quia viderunt eam in Oriente exiſtentem, & præceſſit eos uſque in Judæam, quamvis hoc a quibuſdam ſub dubio relinquatur. Non autem potuiſſet diſtincte domum demonſtrare, niſi eſſet terræ vicina. Et ſicut ipſe dicit, hoc non videtur proprium eſſe ſtellæ, ſed virtutis rationalis cujuſdam. Unde videtur hæc ſtella virtutis inviſibilis fuiſſe in talem apparentiam transformata. Unde quidam dicunt, quod ſicut Spiritus Sanctus deſcendit ſuper baptizatum Dominum in ſpecie columbæ: ita apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alii vero dicunt, quod Angelus qui apparuit paſtoribus in humana ſpecie, apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Probabilius tamen videtur, quod fuerit ſtella de novo creata non in cœlo, ſed in aere vicino terræ, quæ ſecundum divinam voluntatem movebatur. Unde Leo Papa dicit in ſermone Epiphaniæ. Tribus Magis in regione Orientis, ſtella novæ claritatis apparuit, quæ illuſtrior cæteris, pulchriorque ſyderibus, in ſe intuentium oculos, animoſque converteret, ut confeſtim adverteretur, non eſſe otioſum, quod tam inſolitum videbatur.

In ſerm. 1. non longe a prin.

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum in ſacra Scriptura quandoque dicitur aer: ſecundum illud, Volucres cœli, & piſces maris.

Ad ſecundum dicendum, quod ipſi Angeli cœleſtes ex ſuo officio habent, ut ad nos deſcendant in miniſterium miſſi: ſed ſtellæ cœleſtes ſuum ſitum non mutant. Unde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſtella illa non eſt ſequuta motum ſtellarum cœleſtium, ita nec etiam ſtellarum cometarum: quæ nec de die apparent, nec curſum ſuum ordinatum mutant. Et tamen non omnino aberat ſignificatio cometarum, quia cœleſte Regnum Chriſti comminuit, & conſumit univerſa Regna terræ, & ipſum ſtabit in æternum: ut dicitur Daniel. 2.

ARTICULUS VIII.

Utrum Magi convenienter ad Chriſtum adorandum venerint.

203. Mat. h. 2. prin.

AD octavum ſic proceditur. *Videtur, quod Magi non convenienter ad Chriſtum venerandum venerint. Unicuique enim Regi reverentia debetur a ſuis ſubjectis: Magi autem non erant de Regno Judæorum. Ergo cum ex viſione ſtellæ cognoverunt natum eſſe Regem Judæorum, videtur, quod inconvenienter venerint ad eum adorandum.*

2. *Præterea. Stultum eſt vivente Rege aliquo, extraneum Regem annuntiare. Sed in Regno Judææ regnabat Herodes. Ergo ſtulte fecerunt Magi, alterius Regis nativitatem annuntiantes.*

3. *Præterea. certius eſt cœleſte indicium, quam indicium humanum. Sed Magi ducatu cœleſtis indicii ab Oriente venerant in Judæam. Stulte ergo egerunt, præter ducatum ſtellæ humanum indicium requirendo, dicentes, Ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum?*

4. *Præterea. Munerum oblatio, & adorationis reverentia, non debetur niſi Regibus jam regnantibus. Sed Magi non invenerunt Chriſtum regia dignitate fulgentem. Ergo inconvenienter ei munera, & reverentiam regiam exhibuerunt.*

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Sed qui

Divino

Divino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi, abſque errore, Chriſto reverentiam exhibuerunt.

art.6 hujus q. arg. 3.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Magi ſunt primitiæ Gentium in Chriſtum credentium: in quibus apparuit, ſicut in quodam præſagio fides, & devotio Gentium venientium a remotis ad Chriſtum. Et ideo ſicut devotio, & fides Gentium eſt abſque errore per inſpirationem Spiritus ſancti: ita etiam credendum eſt Magos a Spiritu S. inſpiratos ſapienter Chriſto reverentiam exhibuiſſe.

In ſer. 2. qui eſt 30. in ord. ante mediū illius t.10.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in ſermone Epiphaniæ, cum multi Reges Judæorum nati fuiſſent, atque defuncti nullum eorum Magi adorandum quæſierunt. Non itaque Regi Judæorum quales illic eſſe ſolebant, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenæ, & ab eodem regno prorſus extranei a ſe deberi arbitrantur: ſed talem natum eſſe didicerunt, in quo adorando, ſe ſalutem, quæ ſecundum Deum eſt, conſecuturos minime dubitaverunt.

Hom. 2. in Matth. in ope. imper. ſuper illud, Vidimus ſtellam eo. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod per illam annunciationem Magorum præſignabatur conſtantia Gentium, Chriſtum uſque ad mortem confitentium. Unde Chryſ. dicit ſuper Matth. quod dum conſiderabant Regem futurum, non timebant Regem præſentem: adhuc non viderant Chriſtum, & jam parati erant pro eo mori.

In ſer. 6. & eſt 34. in or. de med. t.10.

In ſer. 4. de Epiph. inter prin. & med.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in ſerm. Epiph. Stella, quæ Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre Virgine Deus Infans, poterat eos ad ipſam perducere civitatem Bethlehem, in qua natus eſt Chriſtus: ſed tamen ſubtraxit ſe, donec de civitate, in qua Chriſtus naſceretur, etiam Judæi teſtimonium perhiberent: ut ſic geminato teſtimonio confirmati (ſicut Leo Papa dicit) attentiori fide expeterent, quem & ſtellæ claritas, & prophetiæ manifeſtabat authoritas. Et ita ipſi annuntiant Judæis Chriſti nativitatem, & interrogant locum, credunt & quærunt, tanquam ſignificantes eos, qui ambulant per fidem, & deſiderant ſpeciem: ut Auguſt. dicit in ſerm. Epiphaniæ. Judæi autem indicantes eis locum nativitatis Chriſti, ſimiles facti ſunt fabris arcæ Noe, qui aliis, ubi evaderent, præſtiterunt, & ipſi diluvio perierunt. Audierunt, & abierunt inquiſitores, dixerunt, & remanſerunt doctores ſimiles lapidibus milliariis, qui viam oſtendunt, nec ambulant. Divino etiam nutu factum eſt, ut aſpectu ſtellæ ſubtracto, Magi humano ſenſu in Jeruſalem irent quærentes in civitate regia Regem natum, ut in Jeruſalem primo Chriſti nativitas publice annuntiaretur (ſecundum illud Iſa.2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem) & ut etiam ſtudio Magorum de longe venientium damnaretur Judæorum pigritia prope exiſtentium.

In ſer. 6. qui eſt 34. in or. de temp. paulo a prin. t.10.

Homil. 2. in Matt. in ope. imp. ſuper illud & intr. do. to m. 2.

Ad 4. dicendum, quod ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matt. ſi Magi terrenum regem quærentes, veniſſent, fuiſſent confuſi: quia tanti itineris laborem ſine cauſa ſuſcepiſſent, unde nec adoraſſent, nec munera obtuliſſent. Nunc autem quia cæleſtem regem quærebant, etſi nihil regalis excellentiæ in eo viderent, tamen ſolius ſtellæ teſtimonio contenti eum adoraverunt: vident enim hominem, & agnoſcunt Deum. Et offerunt munera dignitati Chriſti congruentia: aurum quidem, quaſi Regi magno: thus, quod in Dei ſacrificio ponitur, immolatur ut Deo: myrrha, qua mortuorum corpora condiuntur, præbetur, tanquam pro ſalute omnium morituro. In quo etiam, ut Gregor. dicit, inſtruimur, ut nato Regi aurum (per quod ſignificatur ſapientia) offeramus, in conſpectu ejus, ſapientiæ lumine ſplendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis devotio, offerimus Deo, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus: Myrrham autem, quæ ſignificat mortificationem carnis, offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificemus.

Hom. 10. in Evang. poſt med. illius.

DISPUTATIO XIV.

In ſex ſectiones diſtributa.

De ſignis, & prodigiis, quibus Chriſti nativitas manifeſtata eſt præſertim Magis.

DIvus Thomas in tota hac quæſt. non diſputat ſolum de illa manifeſtatione Chriſti nati, quæ eadem die, ſeu nocte nativitatis ejus facta eſt: ſed ſimpliciter de omnibus manifeſtationibus, quæ illis diebus Nativitati proximis in Scriptura [illegible] leguntur, & eas ad quatuor revocat. Prima facta dicitur Mariæ, & Joſepho, quam attigit art. 2. ad 2. de qua nihil aliud dicit, quam eam eſſe factam ante nativitatem Chriſti, quia ad eos pertinebat reverentiam exhibere proli conceptæ in utero, & etiam obſequi naſcituræ, & hoc quidem indubitatum eſt, quantum ad revelationem fidei, quam Virgo, & Joſephus habuerunt de Divinitate & dignitate Chriſti naſcituri, & de modo etiam (ut exiſtimo) naſcendi ſalva matris integritate, & virginitate, quamquam hoc poſterius non ſit tam certum, ſicut prius, quod in Evangelio expreſſius habetur, de qua re plura dicam inferius tractando de perfectione fidei B. Virginis. An vero circumſtantiæ hujus nativitatis, ſcilicet locus, tempus, & reliquæ revelatæ fuerint B. Mariæ, & Joſepho ante Chriſti ortum, incertum eſt, pie tamen ita credi poteſt. Ratio enim D.Th. hoc etiam probabiliter perſuadet, oportuiſſe ſcilic. hæc etiam illis prius manifeſtari, ut convenientius, & opportunius naſcituræ proli deſervirent. Et de hac manifeſtatione nihil aliud dicendum occurrit. Secunda ergo manifeſtatio facta eſt paſtoribus, tertia Magis, quarta Simeoni, & Annæ, de quibus promiſcue D.Thom. agit in omnibus his articulis. Quia vero de prima, & tertia pauca dicenda occurrunt præter ea, quæ in Evangelio continentur, quæ ad illas pertinent, quæque omnibus his manifeſtationibus, & aliis ſignis, vel prodigiis in hac nativitate factis communia ſunt, in ſequenti ſectione expediemus: in reliquis vero, quæ ad Magorum adventum, & adorationem pertinent, & longiore indigent expoſitione, perſequemur.

SECTIO I.

Quibus ſignis, quibuſque perſonis Chriſti nativitas manifeſtata ſit.

DE materia hujus dubii nihil fere certum invenio præter ea, quæ Evangeliſtæ referunt, & ideo breviſſime dicendum eſt, quamvis non oportuerit Chriſti nativitatem univerſo orbi ſtatim manifeſtari (ut circa art. 1. D.Th. explicatum reliquimus) oportuiſſe tamen aliquo modo diſponi, ſeu præparari mundum, ut venientem Salvatorem ſuſciperet. Ut enim ait Leo Pap. ſerm. 1. de Epiphan. *Ad omnium hominum ſpectabat ſalutem, ut jam univerſo declararetur mundo, cum adhuc exiguo detineretur oppidulo.* Quocirca eo tempore adimpletum videtur, quod Aggæus Propheta c. 2. prædixerat. *Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Varia enim legimus in hiſtoriis eo tempore accidiſſe prodigia, ut videre licet in Oroſio lib.6.c.22. & ſequentibus, & in Julio Obſequente lib. de prodigiis cap. 128. & ſequent. quæ licet non omnia in die natalis Domini facta fuerint, univerſa tamen ad Chriſti ortum illuſtrandum divinitus ordinata fuiſſe, omnes Scriptores, ac Catholici annotarunt.

Primum prodigium fit de templo pacis, quod a Romanis æternum exiſtimabatur, quod ex ſuis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum: corruiſſe autem dicitur ea nocte, qua Deipara Chriſtum peperit. Ita refert Bonavent. opuſc. de quinque feſtivitatibus pueri Jeſu c. 2. & habetur etiam in quadam homilia de nativitate Chriſti, quæ ſub nomine Petri Damiani habetur in Lipomano tom.8. & Surio tom.6. Cæſar tamen Baronius, in principio ſuorum annalium diligenter obſervavit homiliam illam non eſſe Petri Damiani, quod in ea mentio fiat Bernardi, qui (ut ipſe dicit) quinquaginta annis, vel (ut ex Trithemio colligitur) nonaginta poſterior fuit, & erudite oſtendit hiſtoriam illam non ſolum incertam, ſed etiam falſam eſſe, quia ante Veſpaſianum, qui templum pacis Romæ ædificavit (teſte Joſepho lib.7. de bello Judaico) nullum aliud templum pacis Romæ fuiſſe legitur, quod in natali Chriſti corruere potuerit.

Prodigia in adventu Chriſti qualia.

Templum pacis, Romæ quando fuerit.

Secundum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodam die ſine intermiſſione fluxit. Hujus meminit D.Th. hic art. 3. ad 3. & multi exiſtimant hoc accidiſſe eadem die, ſeu nocte, qua Chriſtus natus eſt. Oroſius tamen, qui dicto lib.6.c.19. hujus prodigii meminit, illud tertio anno Triumviratus, hoc eſt virginti ſeptem annis ante Chriſti nativitatem accidiſſe confirmat, quamquam illo ſignificatum fuiſſe dicat Chriſtum (qui *unctus* interpretatur) regnante Auguſto fuiſſe naſciturum. Idemque dicit de multis aliis prodigiis, quæ eodem tempore refert accidiſſe: quale etiam tertium illud prodigium

digium eſt, quod D.Th. eodem ſupra citato loco ponit, de tribus ſolibus, qui in Hiſpania apparuerunt, in unumque paulatim cojerunt. Cujus etiam meminit Julius Obſequens ſupra. Plinius vero lib. 2. hiſtor. c. 31. ſæpius refert apparuiſſe tres ſoles: non dicit tamen in unum coiviſſe, quamvis hoc tempore Auguſti Imperatoris accidiſſe commemoret prope initium Triumviratus, ut ex Conſulibus, quos ibi refert colligi poteſt.

Quarto refert S.Bonav. citato loco, in nocte nativitatis omnes nefando peccato inquinatos ſubito interiiſſe, additque alia, quæ incerta ſunt. Quintum prodigium eſſe poteſt, dæmonum oracula eo tempore conticuiſſe, & interdum vel invitum dæmonem hanc cauſam, ſeu rationem ſui ſilentii reddidiſſe, ut Niceph. poſt alios refert lib.1. hiſt. c.17. Cum enim Auguſtus nullum in templo Apollonis reſponſum acciperet, cauſamque interrogaret, tandem reſpondit in hunc modum,

Me puer Hebræus, divos Deus ipſe gubernans
Cedere ſede jubet, triſtemque redire ſub Orcum:
Aris ergo de hinc tacitis abſcedito noſtris.

Sexto ac poſtremo loco prodigii ponere poſſumus generalem pacem in univerſo Imperio Romano ſub uno Principe factam, ut Chriſtus Princeps pacis naſceretur, ſicut prædictum fuerat Iſa.9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c.

Nativitatis Chriſti manifeſtatio neceſſaria. Secundo dicendum eſt oportuiſſe Chriſti nativitatem aliquibus perſonis peculiariter manifeſtari. Hoc recte declarat D.Th. hic art. 2. quoniam ſicut poſſet in detrimentum fidei cedere, ſi Chriſtus omnibus abſque delectu manifeſtaretur: ita etiam ſi omnes lateret. Nam *ſapientia abſconſa, & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque?* Eccl.20. Item propter hanc cauſam reſurrectio Chriſti, quamvis non fuerit omnibus patefacta, demonſtrata tamen eſt *teſtibus præordinatis a Deo*, ut dicitur Act.10. Denique ex Evangelio hoc conſtat, in quo tres narrantur hujus myſterii manifeſtationes. Prima facta paſtoribus, circa quam ſolum occurrit notandum ex Beda de locis S. cap.8. illos paſtores fuiſſe tres, & in loco, ubi eis apparuit Angelus, fuiſſe Eccleſiam ædificatam: illum autem locum fuiſſe prope Bethlehem juxta turrim Ader, id eſt *gregis*, juxta quam Jacob pavit greges ſuos (ut refert Hiero. in epitaphio Paulæ, ſeu ep.27.) Secunda eſt facta Simeoni, & Annæ: quam inquit D.Th. art.6. factam eis eſſe in templo. Intelligendus autem videtur quoad viſibilem, ſeu corpoream manifeſtationem Chriſti nati, ſimul cum interna illius cognitione. Nam quo ad aliquam interiorem revelationem ante præceſſiſſe videtur. Nam de Simeone inquit Luc. c. 2. quod *reſponſum acceperat a Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini, & venit in Spiritu in templum.* De hac revelatione præter Ambr. & expoſitores Luc. 2. legi poſſunt homiliæ ſanctorum Patrum de feſto Purificationis, & de Simeone legi poteſt Epiphan. lib. de Vitis Prophetarum juxta finem, & Timotheus presbyter Jeroſol. ſerm. de S. Simeone: de Anna vero legi poteſt Ambr. in lib. de viduis parum a principio, & Cyrillus Jeroſol. catech. 10. & de utroque Gregor. Nyſſen. & Amphilochius, & Chryſ. hom. de occurſu Domini.

Tertia revelatio facta eſt Magis, de qua in ſequentibus ſectionibus fuſe dicendum eſt. Nunc ſolum eſt obſervandum, duas priores revelationes factas eſſe Judæis: tertiam vero Gentibus. Hoc tamen ordine, ut prius Chriſtus natus viſus ſit a paſtoribus Judæis, deinde adoratus a Magis gentilibus: poſtea in templo cognitus a Simeone, & Anna Judæis. Quibus ſignificatum eſt, Chriſtum eſſe Salvatorem Judæorum, & gentium, & ab utriſque eſſe cognoſcendum, & adorandum: ita tamen, ut agnitionis Chriſti initium a Judæis ſumeretur, ab eis vero ad gentes tranſiret, in eiſque propageretur, & conſervaretur uſque ad finem ſeculi, quando Judæorum vocatio iterum conſummanda eſt. Indicavit hoc Auguſt. ſerm.2. de Epiph. dicens: *Nunc ergo chariſſimi gratiæ filii, & hæredes, videte vocationem veſtram in manifeſtato Judæis & Gentibus Chriſto, tãquam angulari lapide, perſeverantiſſima dilectione cohærere. Manifeſtatus etenim eſt in ipſis cunabulis infantiæ ſuæ iis qui prope, & iis qui longe erant, Judæis, in paſtorum propinquitate, gentibus, in Magorum longinquitate:* Et ſerm.4. *Illi Magi, quidnam fuerunt, niſi primitiæ Gentium Iſraelitæ Paſtores, Magi gentiles: illi prope, iſti longe, utrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt: veniens quippe, ſicut Apoſtolus dicit, evangelizavit pacem nobis, qui eramus longe, & pacem his qui prope: ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit utraque unum.* Addit vero Chryſoſt. hom.6. ſuper Matthæum, voluiſſe Chriſtum ab ipſo ſtatim initio: *Oſtium gentibus reſerare, ut Judæorum amentiam reprehenderet, & domeſticos cultores ſuos per externos erudiret.* Cõſiderat etiã Rupertus lib.2. in Matthæum prope initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem præſignificatam eſſe. Paſtores enim Judæi, & ab Angelo inſtructi, non adeo ſunt eruditi, ut procidentes adorarent, aut munera offerrent, ſed tantummodo, *venerunt, & cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis*: Magi vero primitiæ gentium, & venerunt, *& procidentes adoraverunt, & munera obtulerunt*, quibus interiorem fidem, magnamque myſteriorum Chriſti cognitionem proteſtati ſunt.

SECTIO II.

Quot, & cujus conditionis viri, Magi fuerint.

TAm de numero, quam de Magorum ſtatu, & conditione varia eſt Scriptorum opinio. Gloſſa enim Matthæi 2. eos in magna multitudine fuiſſe exiſtimat. De illorum vero ſtatu, & conditione, quidam exiſtimant illos fuiſſe Reges: alii vero negant, quibus magis aſſentit Janſenius cap.9. concordiæ. Fundamentum eſt, quoniam neque Evangeliſta eos Reges vocat: quod tamen non tacuiſſet, quippe cum ad gloriam Chriſti non parum pertineret, quod non quilibet homines, ſed Reges, ac Principes illi ſubmitterentur. Præterea hoc explicare fuiſſet neceſſarium ad perfectam hiſtoriæ narrationem. Erat enim hæc circumſtantia valde neceſſaria: tum ad intelligendas prophetias in hoc myſterio impletas: tum etiam, ut Sacramentum futuræ converſionis gentium expreſſius indicaretur. Ad hæc, ſi Magi Reges fuiſſent, Herodes certe regio honore & apparatu eos excepiſſet, quod tamen non fecit, quantum ex Evangelio colligi poteſt. Denique hoc plurimum ſuadet, quod nullus veterum Patrum eos *Reges* appellat. Quamquam, quia erant potentes viri, & propter magiam, ſeu ſapientiam Regi adſtarent, quia ſine eorum conſilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari poſſint. Hujuſmodi autẽ fuiſſe ſapientes, & magos in Perſide ex libr. Eſther colligi poteſt: ex qua Regione Magos veniſſe, poſtea oſtendemus. Et in hanc ſententiam videtur inclinare Hieron. Daniel. 2. qui dicit apud Chaldæos philoſophos, & ſapientes *Magos* appellari, & juxta eorum ſententiam Reges, & Principes ejuſdem gentis omnia facere, & ſubdit, *unde & in nativitate Domini, ipſi primum ortum ejus intellexerunt.* De eorum denique ſcientia varia etiam eſt opinio. Quidam enim exiſtimant illos vere fuiſſe ſapientes, alii vero fuiſſe maleficos, & ariolos. Ita ſenſit Auguſtinus ſerm. 2. de Epiph. dicens. *Prævalet imperitia in ruſticitate paſtorum, & impietas in ſacrilegiis Magorum.* Idem ſentit Origenes lib. 1. contra Celſum, circa finem, ubi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eoſque ad artes ſuas, & operationes invocare ſolent.* Et ſubdito viſo in cœlis prodigio, uſos fuiſſe hos Magos ſuis incantationibus, ut quid ſignificaret, intelligerent: dæmones autem jam a Chriſto ſuperatos conticuiſſe, indeque conjectaſſe hominem, qui per ſtellam ſignificabatur, potentiorem eſſe dæmoniis, ideoque eum adorare decreviſſe. Idem fere hom. 13. in Num. Inclinat in eamdem ſententiam Baſilius, hom. de humana Chriſti generat. & Juſtinus Martyr contra Triphonẽ circa medium in illis verbis: *Magi enim, quos dæmon ſibi vendicarat ad omnia maleficia, poſtquam venerunt, ut adorarent Chriſtum, videntur ab illo defeciſſe redacti in hujus poteſtatem.* Idem ſentit Ignatius epiſt. 14. ad Epheſios circa finem, ubi agens de ſtella, quæ apparuit Magis, inquit: *Hinc evanuit mundi ſapientia: præſtigiæ factæ ſunt nugæ, magia riſus, omnes ritus malitiæ aboliti.* Et ab hac ſententia non abhorret D.Thomas hic art. 3. ad 2. Fundamentum horum authorum ſolum in Magorum nomine poſitum eſt, quia Magiæ nomine hujuſmodi artes maleficæ ſignificari ſolent, ut ſumitur ex Philone lib. 30. hiſt. c.1. & Tertullianus lib. de idololatria, ubi hac ratione dicit magiam Romanis legibus puniri.

Dicendum vero eſt primo, hos Magos tres tantum numero fuiſſe. Magi tres. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum, Leonis Pap. ſerm. 1. de Epiphania. *Tribus igitur Magis, & cæt.* & ſerm.4. *Tres itaque viri, & cæt.* & ſerm.5. *Tres Magos prævia ſtella perduxit*: & in reliquis ſermonibus

ſem-

ſemper illos tres fuiſſe teſtatur Auguſt. ſerm. 1. Epiphaniæ, ubi dicit ſignificatum eſſe Trinitatis myſterium in tribus muneribus, & tribus perſonis, ſingulis ſingula munera offerentibus. Rupertus lib. 2. in Matth. *Tres homines*, inquit, *tribus partibus orbis Aſiæ, Africæ, & Europæ, fidei confeſſionis, & adorationis exempla exiſtere meruerunt*. Eadem eſt ſententia Anſelmi, & fere reliquorum expoſitorum Matth. 2. Et conjectura ex tribus muneribus deſumi poteſt, ſi verum eſt (quod Auguſtinus dixit) ſingulos ſingula munera obtuliſſe, quod etiam probat Beda infra citandus. Quamquam Anſelmus ſupra, & Abulenſ. q. 18. in Matth. 2. c. potius exiſtiment ſingulos tria munera obtuliſſe, quia hoc magis congruit myſterio, quoniam ſinguli agnoſcebant, & profitebantur Chriſtum eſſe Deum, Regem, & mortalem hominem: hæc itaque conjectura incerta eſt. Majus argumentum ſumi poteſt ex communi ſenſu Eccleſiæ, & vulgari, ac antiquiſſima pictura. Denique Beda in collectaneis, non longe a principio, horum virorum nomina, vultuſque deſcribit.

Magorum nomina & vultus.

Prius, inquit, *dicitur fuiſſe Melchior ſenex, & canus, barba prolixa, & capillis, aurum obtulit Regi Domino. Secundus nomine Gaſpar, juvenis imberbis, rubicundus, thure, quaſi Deo oblatione digna, Deum honorabat. Tertius fuſcus integre barbatus, Balthaſar nomine per myrrham filium hominis moriturum profeſſus eſt*.

Dico ſecundo, hos non fuiſſe maleficos, ſed veriſimile eſt, fuiſſe ſapientes Aſtrologos. Docet expreſſe Anſelmus Matth. 2. dicens: *Non malefici, ſed ſapientes Aſtrologi fuerunt*. Quæ verba ſumpſit ex opere imperfecto hom. 2. Rupertus etiam vocat *ſapientes gentiles*; & indicat Leo Papa ſer. 4. de Epiph. his verbis: *Gens, quæ ſpectandorum ſyderum arte pollebat*; clarius Cyprianus, ſerm. de ſtella, & Magis: *Arte*, inquit, *mathematica vim, & diſcurſum noverant planetarum, & elementorum naturam, & aſtrorum miniſteria certis experimentis obſervabant*. Inclinat in eamdem ſententiam Iſidorus lib. de paſſione Domini cap. 14. Fundamentum hujus ſententiæ eſſe poteſt, quia nomen *Magorum* non ſemper in malam ſumitur partem: ſed interdum veros ſapientes ſignificare ſolet; ergo non eſt, cur propter ſolum Magorum nomen eos maleficos eſſe judicemus. Nam ex illo ſolo nomine hoc non probatur: qui autem non probatur malus, bonus præſumi debet. Aſſumptum patet, primo ex Iſidoro lib. 8. Etymolog. c. 8. ubi dicit primum ſtellarum interpretes Magos fuiſſe vocatos, & ſubdit hujuſmodi fuiſſe, qui ad Chriſtum adorandum venerunt. Quamquam ibidem etiam dicat maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. 2. ubi ſic inquit: *Videntur mihi incantatores eſſe, qui verbis rem peragunt, Magi, qui de ſignis philoſophantur, malefici, qui ſanguine utuntur, & victimis*. Et infra. *Conſuetudo, & ſermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint philoſophi Chaldæorum*; & hujuſmodi ſignificat fuiſſe hos Magos, qui Chriſtum adoraverunt. Et ſimilia fere habet Iſai. 47. ubi tamen indicat hos magos fuiſſe *ex iis, qui ex Aſtrorum curſu, lapſuque ſyderum res humanas regi arbitrantur*. Tertio idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, capite de abſtinentia Philoſophorum, refert apud Perſas tria fuiſſe genera Magorum, & quoſdam eorum fuiſſe doctiſſimos, & eloquentiſſimos, qui præter farinam, & oleum, nihil aliud in cibum ſumebant; non eſt ergo incredibile, ex horum genere fuiſſe Magos Chriſti adoratores.

Tres Magi aſtrologi, non malefici.

Magi quinam dicantur.

Perſarum Magi.

Adoratores Chriſti Magi Reges fuerunt.

Dico tertio: Quamquam incertum ſit, an iſti Magi Reges fuerint; veriſimile tamen, ac probabile eſt, eos Reges fuiſſe. Prior pars ex dictis inter referendam contrariã ſententiam ſatis conſtat. Poſterior vero probatur teſtimoniis antiquorum Patrum. Auguſtin. ſeu Author operis de mirabilibus S. Scripturæ l. 3. c. 4. hoc ſentit in verbo illo: *Reges alacres pergunt*. Idem ſerm. 43. ad fratres in eremo: *Audiſtis*, inquit, *fratres mei chariſſimi, ſanctiſſimos Reges Dominum diligenter quæſiviſſe*. Tertullianus lib. 3. contra Judæos c. 9. de hoc myſterio interpretãs verba Iſai. 8. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci*: & illud Pſ. 72. *Dabitur illi de auro Arabiæ, & Reges Arabum, & Saba dona adducent*, inquit: *Nam & Magos Reges fere habuit Oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur, antequam tranſcripta eſſet in Syrophœnicem ex diſtinctione Syriarum, cujus tunc virtutem Chriſtus accepit, accipiendo inſignia ejus, aurum ſcilicet, & odores*. Unde Iſidor. lib. de paſſione Domini c. 15. idem ſentiens, inquit: *Nam & Magos Reges habuit Oriens*. Et uterque videtur alludere ad locum Plinii ſupra citatum ex lib. 30. c. 1. Cicer. etiam refert lib. de Divinat. neminem eſſe potuiſſe Regem Perſarum, qui non prius Magicam ſcientiam didiciſſet, quod etiam retulit Philo lib. de ſpecialibus legibus. Theophyl. præterea Matth. 2. eos *Reges Perſicos* appellat, ſimiliter & Anſelm. ibi *Reges* vocat. Quam ſententiam multi alii expoſitores ſequuntur, & eandem docet Arnoldus Carnotenſis, in opuſc. de laudibus Virginis. *Reges*, inquit, *Arabum, & Saba, ab Oriente egreſſi ſequuti ſtellam inſoliti luminis, genibus curvatis, & humi purpura defluente, Jeſum noſtrum pannoſum adorantes donis Sacramentalibus venerati ſunt*: Et confirmatur, nam Patres dicunt, & Eccleſia in officio feſti Epiphaniæ indicat, in hac Magorum adoratione impletam eſſe prophetiam David Pſal. 71. *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent*; cui concinit Iſaias c. 60. dicens: *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui*. Recte enim ſtella, quæ Magis apparuit, *ſplendor ortus* Chriſti, & *lumen* illum indicans interpretari poteſt, quam ſequentes ambularunt gentes, & Reges Magi, ut Chriſtum natum colerent. Unde infra ſubdit: *Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, &c.* Ita expoſuit D. Proſper. de promiſ. & prædict. Dei part. 3. promiſ. 6. Chryſoſtomus hom. 1. ex variis in Matth. & Eucherius in Iſaiam, & Julianus Archiepiſcopus Toletanus lib. 1. contra Judæos a medio, & Arnoldus Carnotenſis ſupra. Nec diſſentit commentarius Hierony. Pſal. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatum eſſe, quod ibi fuerat a Propheta prædictum*: ſubdit tamen: *Ipſi enim gentium, Regumque typum tenuiſſe monſtrantur*. Quibus verbis contrariæ ſententiæ, & Janſenii expoſitioni favere videtur: tamen ſicut dicens Hieronymus, hos Magos fuiſſe *typum gentium*, non excludit, quin vere gentiles fuerit, ita dicens fuiſſe *typum Regum*, non excludit, quin vere Reges fuerint; dicuntur ergo *typus*, tanquam primitiæ gentium, earumque Regum, ac Imperatorum. Et quamvis hæc ſententia non poſſit in Evangelio ſatis fundari; tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud *Apertis theſauris ſuis*, apparatum regium indicat. Evangeliſta vero Magorum nomine, potius quam Regum uſus eſt, fortaſſe, quia ſapientiæ nomen dignius, quam potentiæ exiſtimavit. Vel (ut Canus dixit lib. 11. de locis c. 5. ad 4.) non exiſtimavit Evangelii teſtimonium regio apparatu cumulandum. Quod vero Herodes Magos parum honorifice exceperit, Herodianæ ſuperbiæ tribuendum exiſtimavit idem Canus. Ego vero ex Evangelio non video colligi poſſe, quo apparatu, vel honore Magos exceperit. Itaque Evangelii hiſtoria ab hac ſententia non abhorret, & antiqui Patres (quicquid Janſenius dicat) ita ſimpliciter loquuntur; & alioqui ſententia hæc plauſibilis eſt: eamque Chriſtianus populus jam olim imbuit, non eſt ergo, cur ſine alio fundamento, aut utilitate deſeratur: pie igitur ac probabiliſſime creditur Magos fuiſſe Reges.

SECTIO III.

Ex qua regione venerint Magi ad adorandum Dominum.

DUæ circumſtantiæ hujus myſterii diligenter inquirendæ ſunt, locus ſcilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione hiſtoriæ veritas multum pendet. In utraque autem duo loca & tempora explicanda ſunt, nimirum locus unde diſceſſerunt, & ad quem venerunt, ſeu in quo Chriſtum adorarunt: & ſimiliter tempus, in quo ſtella eis primum apparuit, ut in eo a patria ſua diſceſſiſſe credantur: & tempus, in quo Chriſtum venerati ſunt.

Principio igitur de regione, ex qua Magi venerunt, Evangelium ſolum dicit eos *ab Oriente* veniſſe. Unde hoc ſolum certum eſt, nimirum patriam Magorum reſpectu Bethlehem Orientalem fuiſſe. Animadvertendum eſt enim, particulam illam: *Ecce Magi ab Oriente venerunt*, dupliciter poſſe exponi, primo tantum reſpective, habita ratione utriuſque loci, ex quo, & ad quem tendebant: quo ſenſu, qui Roma Hiſpaniam veniret, poſſet dici ab Oriente venire, id eſt a regione, quæ reſpectu Hiſpa-

Regio Magorum Orientalis.

Hiſpaniæ Orientalis eſt. Quod exemplum declarat hunc ſenſum, licet quiddam verum contineat; non tamen eſſe proprium, nec ſatis explicare ſenſum dictorum verborum. Alio ergo modo explicari poteſt abſolute *ab Oriente*; id eſt, a regione aliqua in Orientali plaga ſita: quem ſenſum magis etiam explicant ſequentia verba: *Vidimus ſtellam ejus in Oriente*. Hic enim modus loquendi (ut ex uſu etiam Latinorum conſtat) proprie indicat illam mundi partem, quæ Orientalem plagam occupat, ſicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licet reſpective poſſint diſtingui pars Occidentalis, & Orientalis: tamen ſimpliciter non appellatur hæc regio *Oriens*, ſed *Occidens*. Quoniam autem ipſum Oriens vaſtiſſimum eſt, cui Paleſtina confinis eſt, & quaſi terminus ejus, quamquam iſti Magi dicantur ab Oriente veniſſe, intelligi poteſt (ut hic D. Thomas art. 3. ad 3. notavit, & dubium reliquit) veniſſe a vicino aliquo Orientali loco, vel a remotis Orientis partibus: hoc vero poſterius magis indicant verba Evangelii: *Vidimus ſtellam ejus in Oriente*; & illud: *Reverſi ſunt in regionem ſuam*. Et ita hoc ſæpe repetit Leo P. in ſermonibus de Epiph. in quorum ſecundo inquiens. *Hunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes inſolito novi ſyderis ſplẽdore didicerunt*; & in tertio vocat Magos *remotioris Orientis habitatores*; & ſer. 4. *gens in longinqua Orientalis plagæ regione conſiſtens*; & ſer. 5. *Hoc autem ſignum, quod Magos in longinquo poſitos efficaciter movit, &c.* & ſer. 6. *a remotiſſima Orientis parte venerunt*. Et eodem modo loquitur Chryſoſt. hom. 6. in Mat. Ambroſ. lib. 2. in Luc. c. de Magis, & alii Patres infra citandi. Quorum ſententia aptior etiam eſt ad exaggerandum, & amplificandum myſterium. Et hæc eſt ſufficiens ratio, ſeu congruentia, propter quam creditur Chriſtus, potius ex remotis, quam ex vicinis regionibus Magos ad ſe colendum, & adorandum adduxiſſe.

Quæ autem fuerit illa Magorum regio, incertum eſt, quia ex Scriptura nihil habemus, & ſancti Patres varie loquuntur. Quidam enim ex Perſia eos veniſſe dixerunt, fortaſſe quia Magorum authoritas inter Perſas maxima fuit, ut ex Plinio, & Cicerone ſupra retulimus. Ita Baſilius hom. de humana Chriſti gener. & Juvencus lib. 2. Hiſt. Evang. Chryſoſt. (quem ſequuntur Theophylactus & Euthymius) hom. 6. in Matth. Qui inſuper addit eos ex Septemtrione veniſſe. Nam & Hieron. Mich. 5. dicit Perſidem Occidentalem eſſe reſpectu Jeruſalem. Sed non video, quo modo hæc duo cum Evangelio cohæreant; niſi fortaſſe intelligat Chryſoſtomus Magos quidem veniſſe ex Oriente, non tamen linea recta, ſed declinando ad Septemtrionalem plagam, ſimpliciter tamen certius eſt Perſiam eſſe Orientalem. Eadem ſententia habetur in imperfecto hom. 2. Tribuitur etiam Cyrillo Alexand. ſed de illius ſententia ſtatim dicam. Certant etiam Hieronymus Daniel. 2. & Theodoretus lib. 5. Hiſt. c. 38. Sed hi ſolum dicunt Magorum ſcientiam, & authoritatem plurimum in Perſide viguiſſe.

Secunda ſententia affirmat eos veniſſe ex Meſopotamia, ſeu Chaldæa; vel quia Magorum ſcientia inter Chaldæos maxime floruit: vel certe, quia Balaam, cujus ſucceſſores Magi fuiſſe dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes hom. 13. in Numer. verſus finem, & Hieron. Iſai. 47. Daniel. 2. & Ambroſ. lib. 2. in Lucam c. de Magis, & Theodotus Ancyr. orat. de Nativ. Chriſti: & hanc ſententiam defendit Janſenius c. 9. Concor. qui exiſtimat Patres pro priori ſententia citatos ab hac non diſſidere: ſed ſub nomine Perſarum Chaldæos comprehendiſſe, quod aliquando unum fuerit Perſarum, & Chaldæorum regnum.

Patria Magorum Arabia Felix. Veriſimilius tamen eſt hos Magos ex Arabia Felice veniſſe. Triplex enim eſt Arabia. Prima dicitur *Deſerta*, quæ in controverſiam non cadit, quia non habitatur. Altera dicitur *Petrea*, quæ minus quidem diſtat a Palæſtina, non tamen Orientalis eſt: ſed meridionalis maxime reſpectu Judææ. Solum ergo relinquitur *Arabia Felix*, ut ſi verum eſt Magos ex aliqua Arabia fuiſſe, conſequenter credatur ex hac Arabia, & non ex aliis adveniſſe. Illud autem fit veriſimile primum teſtimoniis Scripturarum, quæ de hoc myſterio ab Eccleſia, & ſanctis Patribus intelliguntur, Pſalm. 71. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*; & inferius: *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Quamquam enim Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius, Theodoretus, & alii intelligant ibi generaliter eſſe prædictum Gentes, Reges, ac Principes adoraturos Chriſtum, eique ut vero Deo munera oblaturos, eaque expoſitio rejicienda non ſit: non tamen propterea excluditur, quin ibi etiã prædictum ſit hujus adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus ſumendum fuiſſe. Quod Eccleſia ſentire videtur, cum Pſalm. illum huic feſtivitati accommodat, & alii Patres ſupra citati, qui de hoc myſterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexand. l. 4. in Iſai. orat. 4. Tertullianus lib. contra Judæos c. 9. & lib. 3. contra Marcion. c. 13. Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alii in expoſitione illius Pſalmi. Et conſonat prophetia Iſaiæ c. 60. *Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes*; ubi Hieronymus: *Madian*, inquit, *& Epha regiones ſunt trans Arabiam, fertiles camelorum, omniſque provincia appellatur Saba, unde fuit & Saba Regina, quæ venit ſapientiam audire Salomonis*. Idem vero Hieronymus lib. quæſt. in Geneſim, circa illa verba c. 10. *filii autem Chus, Saba*, & circa illa *filii Regina Saba*, dicit a priori Saba, qui per *Samech* ſcribitur, appellatos eſſe Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc*, inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum eſſe illud Pſalm. 71. *Reges Arabum, & Saba*. Alii vero exiſtimant eam regionem traxiſſe nomen a nepote Abrahæ, de quo fit mentio Geneſ. 25. nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deinde ſubditur Abraham ſeparaſſe eos ab Iſaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus in quæſt. Hebraicis ait, juxta hiſtoricos Hebræorum eos occupaſſe Arabiam, quod etiam ſentit Epiphanius in compendio doctrinæ, quod habetur lib. 3. adverſus hæreſes in fine, qui tamen Arabicam illam regionem, unde Magi venerunt; *Magodiam* appellat, indicans ab ea fuiſſe Magos ſic appellatos. Denique Plinius lib. 6. c. 28. Sabæos Arabes eſſe dicit: quod latius tractat lib. 12. c. 14. Juxta prædictas ergo prophetias recte intelligitur Magos Arabes fuiſſe. *Regio Madian, & Epha.*

Secundo in hac ſententia ſunt antiqui Patres, Juſtinus Martyr. dialog. cum Tryphone: *Quam primum*, inquit, *natus eſt, Magi ex Arabia profecti adorarunt eum*: & ut ad hoc myſterium accommodet prophetiam Iſai. 8. *Priuſquam ſciat pervocare patrem, & matrẽ, auferetur fortitudo Damaſci*, ſubdit, Damaſcum ſitam eſſe in terra Arabica, quamvis nunc contributa ſit Syrophœnicæ. Et idem dixit expreſſe Tertullianus dicto lib. 3. contra Marcion. c. 13. Cyprianus etiam ſerm. de ſtella & Magis: *Nec multo poſt*, inquit, *Arabum fines hujus rei notitia penetravit, & incolis Saba præclari ſtella luminis cæleſte numen novis ſplendoribus indicavit*. Præterea Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Iſai. orat. 4. exponens verba illa c. 49. *Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & Mari, & iſti de terra Auſtrali*, ipſe legit *de terra Perſarum*, & exponit de adventu Magorum, & ſubdit interdum Perſiam Arabiam nominari, vel e converſo. Et fortaſſe eodem ſenſu Iſidorus lib. de paſſione Domini cap. 14. dicit Magos veniſſe *de gente Perſarum, & de Arabia, & Saba*. Nam quia Arabia Felix ſic eſt Perſiæ vicina, ut ab ea ſolo Perſico ſinu ſeparetur, interdum ſub *Perſiæ* appellatione comprehenditur. Et hoc modo poſſent ad hanc ſententiam accommodari ſancti in prima citati. *Quomodo Magi veniſſe dicantur e Perſide.*

Tertio ſumitur conjectura ex qualitate donorum, quæ Magi Chriſto obtulerunt: Arabia enim Felix ferax eſt auri, & aromatum, unde Regina Saba magnam vim auri, & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam venit. 3. Regum 10. Unde Tertullian. in Apologet. c. 42. ad hanc Arabiæ abundantiam alludens, inquit. *Thura plane non eminus, ſi Arabiæ quæruntur. Sciãt Sabæi pluris, & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quam Diis fumigandis*: & c. 30. grana thuris vocat *Arabicæ arboris lacrymas*. Et Plinius lib. 12. cap. 14. Regionem Saba *thuriferam* vocat, & ſolam fere Arabiam eſſe *feracem thuris*, De auro vero ſufficiens teſtimonium eſt illud Pſ. *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Unde obiter colligimus literalem rationem, ob quam Magi hæc dona obtulerunt, fuiſſe, quia illorum regio illis rebus maxime abundabat, & in majori æſtimatione, ac pretio inter ipſos habebantur. Myſticas autem rationes tradunt ſancti Patres ſupra citati, quæ in eis videri poſſunt, præſertim in Irenæo lib. 3. contra Hæreſ. c. 10. Hilario canon. 1. in Matthæo ubi ſic inquit: *In auro Regem, in thure Deum*, *Arabia felix aromatum ferax, & auri.*

Deum, in myrrha hominem. Atque ita Sacramenti omnis eſt conſummata cognitio, in homine mortis, in Deo reſurrectionis, in Rege judicii. Similia vere leguntur in Leone, Cypriano, & Chryſoſtomo, & Gregorio Nyſſeno orat. de S. Chriſti Nativ. Iſidoro lib. de allegoriis novi teſtam. in principio, & Ruperto lib. 2. in Matth. in principio, qui ſentiunt eas rationes myſticas fuiſſe ab ipſis Magis intellectas, & intentas ad profitendam veram fidem, quam de Chriſti divinitate, ac humanitate habebant. Quod expreſſius docuit Theodorus Ancyranus orat. de Nativit. Chriſti, habita in Concilio Epheſ. tom. 6. append. 5. c. 2. Addi poteſt in confirmationem concluſionis, ex Hieron. Iſai. 15. quod licet Balaam oriundus fuerit ex Meſopotamia: illud tamen vaticinium, *orietur ſtella ex Jacob*, non in Meſopotamia, ſed in Arabia protulit. Illuc enim a Rege Moab vocatus fuerat, ut conſtat ex Num. 23. Moab autem, inquit Hieron. provincia eſt in Arabia. Fateor tamen Hier. non explicare illam eſſe Arabiam Felicem.

Objectio.

Sed objici poteſt, quia in illo eodem Pſal. 71. dicitur, *coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent, Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent*: & Pſ. 67. dicitur: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*. Sed Tharſis eſt in India Orientali: Æthiopia vero longe ab Arabia diſtat. Et confirmatur, nam ubi in illo Pſal. 71. dicitur: *Reges Arabum, & Saba*, illud *Saba* in Hebræo per *Samech* ſcribitur, quomodo regionem Æthiopiæ ſignificat, ut ex Iſai. 43. & 45. colligitur, & ibi Hieronymus indicat in poſteriori capite. Confirmatur ſecundo, quia Arabia potius eſt meridionalis, quam Orientalis, unde Regina Saba: *Regina Auſtri* appellatur.

Reſponſ.

Ad primum de nomine *Tharſis*, reſpondetur ex Hieron. 3. tom. Ep. 133. ad Marcel. & Iſai. 2. illud nomen æquivocum eſſe, & interdum ſignificare Indiæ regionem: interdum vero ipſum mare: & hoc poſteriori modo ſumitur in prædicto Pſal. ut *Reges Tharſis* dicantur, qui regnant in inſulis maris, ſive hoc generatim intelligatur, ſive ſpecialiter de in ſulis maris, ſeu ſinus Perſici, cui fortaſſe aliquis horum Magorum dominabatur. De nomine autem *Æthiopiæ* omnes Sancti intelligunt ea voce per metaphoram ſignificari omnem Eccleſiam ex gentibus congregandam, quia peccatis deformis, ac nigra erat, ſed per Chriſtum erat pulchritudinem conſequutura, & Iſraeliticum populum præventura. Ita exponunt Theodoretus, Ruffinus, Auguſtinus, Incognitus, & alii dicto Pſ. 67. & 71. & Origen. hom. 1. in Cantica, Chryſoſtomus hom. 1. ex variis in Matth. Neque obſtat, quod illud verbum gentium converſionem generatim ſignificet, quia (ut ſupra dixi) hæc expoſitio alteram non excludit præſertim quod potuit prius prædici univerſalis converſio gentium, & poſtea in particulari initium, & primitiæ illius converſionis deſignari, ut prædicti Sancti etiam exponunt.

Regio Tharſis quæ.

Ad primum confirmationem, incertum eſt illud, quod aſſumitur: nam Hieronymus quæſt. Hebr. in Geneſ. & Iſai. 43. indicat *Saba* per *Samech* ſcriptum Arabiæ regionem ſignificare: Unde fortaſſe ſcriptum per unam literam, ſcilicet, *Schin*, ſignificat univerſam Arabiam, ſcriptum vero per aliam literam *Samech*, ſpecialem aliquam provinciam, vel regionem ejus. Unde in hoc Pſ. 71. ubi nos legimus: *Reges Arabum, & Saba*, Hebræi legunt *Reges Saba, & Saba*, primum per *Schin*, & ſecundum per *Samech*. Quod ſi fortaſſe eſt aliud Saba in Æthiopia, cujus nomen ibi poſitum eſt, reſpondetur, non omnia quæ ibi prædicta ſunt, ad Magorum adventum pertinere: neque oportere, ut omnia ſtatim initio nativitatis Chriſti fuerint impleta. Quod vero potius Reges Arabiæ, quam Æthiopiæ initium huic converſioni daturi eſſent, & prophetia Iſaiæ confirmavit, apud quē nullus dubitat, quin *Saba* Arabiam ſignificet, & eventus ipſe probavit.

Saba regio quæ.

Unde ad ſecundam confirmationem reſpondetur, eam recte concludere hos Magos non fuiſſe Æthiopes. Nam Æthiopia omnino eſt Auſtralis: propter quod aliqui exiſtimant, & indicat Origen. ſupra, Reginam Auſtri ex Saba Æthiopia veniſſe. At vero Arabia, quamvis nonnihil ad Auſtrum declinet, Orienti tamen vicinior eſt. Unde Tacitus lib. 5. Hiſtor. Judæam a parte Orientali dicit ſpectare Arabiam, quod maxime verum eſſe cenſetur, ſi hiemalis ſolſtitii ratio habeatur.

SECTIO IV.

Quo loco, & tempore, Magi Chriſtum adoraverint.

PRimo de loco, in quo Magi Chriſtum invenerunt, omnes fere Patres conveniunt illum fuiſſe Bethlehem. Quia Matth. 2. ſatis aperte indicatur, in illis verbis. *Et mittens eos in Bethlehem dixit, Ite, &c.* adjunctis illis: *Qui cum audiſſent Regem, abierunt*, utique Bethlehem ſtella duce. *Uſque dum veniens ſtaret ſupra ubi erat puer.* Diſſenſio tamen eſt, in quo loco Bethlemitico, & invenerint, & adoraverint Magi Chriſtum. Nonnulli enim exiſtimant, locum illum non fuiſſe ſpeluncam, ſeu ſtabulum, in quo Chriſtus natus fuerat: ſed domum aliquam oppidi Bethlehem, fundati fortaſſe in verbo illo Matth. 2. *Et intrantes domum, invenerunt puerum.* Ita docet Epiphan. l. 2. contra hær. in 51. *Ingreſſi, inquit, in domum, invenerunt puerum cum Maria, non amplius in præſepi, non amplius in ſpelunca, ſed in domo.* Exiſtimat enim Epiphanius Magos non poſt decimum tertium a nativitate diem: ſed poſt duos annos Chriſtum adoraſſe, & ideo conſequenter recte opinatur, non in ſpelunca, ſed in aliqua alia domo eum inveniſſe.

Veriortamen, ac communior ſententia eſt, eodem loco fuiſſe Chriſtum adoratum a Magis, quo fuit natus. Ita docet Hieronymus Epiſt. 18. & 27. *Hic demonſtratus a ſtella, hic adoratus a Magis.* Chryſoſtomus hom. 6. in Matth. *In præſepi, inquit, & tugurio.* Idem ſignificat hom. 1. ex variis in Matth. & orat. de S. Philogonio paulo poſt medium. *Accurrunt, inquit, ut illum videant in præſepi jacentem.* Gregor. Nyſ. orat. de S. Chriſti nativitate. *Regem in ſpelunca latentem non ignoraverunt.* Cyprian. de ſtella, & Magis. *In loco humili, & ſupellectile vili Rex Regum, & Dominus dominantium invenitur, cognoſcitur, adoratur.* Idem indicat Theodotus Ancyranus, ſupra dicta oratione de nativitate, & optime Euthym. Matth. 2. dicens de Evangeliſta. *Tugurium hic domum appellat, quod Lucas diverſorium dixit, domus enim erat, quod utcumque inhabitaretur.* Et eadem ſententia frequens eſt apud SS. Patres, Leonē, Auguſtinum, Fulgentium, & Euſebium Emiſſenum, Bernardum, & reliquos in concionibus de Epiphania. Unde Nicephor. lib. 1. Hiſtoriæ c. 13. hanc ſententiam certiorem eſſe dicit. Et conſtat, quia B. Virgo non diſceſſit a loco partus uſque ad Purificationem oſtendemus autem hoc myſterium ante purificationem contigiſſe. Deinde qua ratione negat Epiphanius inventum eſſe Chriſtum in præſepi, poſſet negare inventum eſſe in Bethlehem, ut ſtatim commodius argumentabimur, quia hæc quæſtio ex alia de tempore pendet.

Chriſtus in præſepi adoratus a Magis.

Secundo ergo de tempore adorationis Magorum quod ad menſem, & diem attinet, ſuppono accidiſſe ſexta diē Januarii, de qua re commodior diſputandi locus incidet infra quæſt. 38. Tota ergo hoc loco diſputatio eſt de anno, quo poſt Chriſti nativitatem hoc myſterium peractū fuit. Nam idem Epiphanius loco ſupra citato, & lib. 1. hæreſi 30. verſus finem, docet Chriſtum adoratum fuiſſe a Magis biennio poſt ſuam Nativitatem. Fundatur, quoniam Herodes juſſit interfici infantes *a bimatu, & infra ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis.* Signum igitur eſt eos perveniſſe Jeruſalem, biennio poſtquam ſtellā Chriſtum natum oſtendentem inſpexerant. Quod ſi objicias, quia juxta hanc ſententiam, non inveniſſent Magi Chriſtum in Bethlehem, nam Evangeliſta dicit, ſtatim poſt Virginis Purificationem reverſos eſſe parentes Chriſti in Nazareth civitatem ſuam. Reſpondet Epiphanius, ob venerationem Nativitatis Chriſti ſolitos fuiſſe Deiparam, & Joſeph redire ſingulis annis Bethlehem, & ita contigiſſe, ut ibi inveniretur a Magis, non quidem in ſpelunca, ſed in domo aliqua (ut Evāgeliſta ſignificat.) Quia in aliis annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium, ut deſcriberentur juxta Cæſaris edictum, quæ fuit occaſio, ut in nocte Nativitatis Virgo & Joſeph non ad domum aliquam, ſed ad ſpeluncam diverterent. Hujus ſententiæ videtur etiam eſſe Euſebius in Chronico. Nam eodem anno videtur ponere, & adventum Magorum, & occiſionem Innocentium: quod videtur potiſſimum hujus ſententiæ fundamentum. Quia veriſimile eſt Herodem non diſtuliſſe tanto tempore Innocentium cædem: ſed ſtatim, ac intellexit ſe fuiſſe illuſum a Magis, illam exequutioni mandaſſe.

Objectio.

Reſponſ.

Nihilominus communior ſententia, ac veriſimilior eſt, Magos perveniſſe Bethlehem decimo tertio die poſt Chriſtum natum. Quod aliquantulum indicat Matth. dicens: *Cum natus eſſet Jeſus in Bethlehem Juda, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Deinde hæc videtur eſſe communis traditio, & ſenſus Eccleſiæ, quam ſupponunt omnes Patres ſupra citati: qui dicunt Chriſtum inventum eſſe a

Magis

Magis in diverſorio, quod non fuiſſet credibile, ſi poſt duos annos Magi adveniſſent. Ita ſcribit Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Evangeliorum. Niceph. lib. 1. c. 13. & Albinus de divinis officiis c. de Epiphania, & Anſelm. Matth. 2. Unde eleganter Auguſt. ſerm. 2. de Epiphania. *In præſepi tunc jacebat, & Magos ab Oriente ducebat, abſcondebatur in ſtabulo, & agnoſcebatur in cœlo, ut agnitus in cœlo manifeſtaretur in ſtabulo.* Tertio, quia, ut venirent ex Arabia uſque Bethlehem, non indigebant tanto temporis ſpatio: diſtat enim trecentis ab ſummum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præſertim cum Iſai. 60. indicetur, eos in dromedariis fuiſſe venturos. Quod obiter confirmat hos Magos veniſſe ex Arabia, in qua hi cameli procreantur, qui dromedarii dicuntur: hoc autem animal velociſſimum eſt, teſte Ariſt. l. 9. de hiſt. anim. c. ultimo, & Philoſtratus in vita Apollonii ait, conficere uno die *mille ſtadia*, id eſt, 40. leucas.

Prima reſponſio ad Fundamentū.

Ad fundamentum Epiphanii reſpondent aliqui ſtellam apparuiſſe Magis biennio ante Nativitatem Chriſti. Ita docet Auguſtinus, & ex eodem fundamento id colligit ſerm. 7. de Epiph. cum enim dixiſſet Magos veniſſe paucis diebus a Nativitate Chriſti tranſactis, ſubdit in cœlo vidiſſe ſtellam, *non ante paucos dies, ſed ante ferme biennium, ſicut inquirenti Herodi patefecerunt. Unde a bimatu, & infra, ſecundum tempus, ut ſcriptum eſt, quod inquiſierat a Magis.* In eadem ſententia eſt Chryſoſt. hom. 7. in Matt. quamvis non dicat ante biennium, ſed ante multum tempus ſtellam apparuiſſe. In imperfecto autem Matth. hom. 2. dicitur, Magos iter egiſſe per biennium præcedente ſtella: non explicatur autem, an illud biennium præceſſerit, vel ſubſequutum fuerit Chriſti Nativitatem, ex iis vero, quæ inferius dicuntur, colligi poteſt præceſſiſſe, cum aſſeratur Magos inveniſſe Chriſtum in præſepi; atque idem plane ſenſit Theophylact. Matth. 2. & Nicephor. lib. 1. Hiſt. c. 13.

Stella Magis non apparuit ante Chriſti nativitatem.

Ceterum hæc ſententia difficilis creditu eſt. Primo, quia (ut contra Epiphanium argumentabamur) non potuerunt Magi tantum tempus in via conficere: nec veriſimile eſt eos poſt viſam ſtellam profectionem diſtuliſſe: nec oportuit illis ſtellam apparere ante tempus ad illud iter agendum neceſſarium, præſertim quia *Spiritus Sancti gratia neſcit tarda molimina*. Deinde cum pervenerunt Jeruſalem, non inquirebant de Rege naſcituro, ſed jam nato, dicentes. *Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum*, & addunt: *Vidimus enim ſtellam ejus*, id eſt, regis nati: ergo ſtella ſtatim, ac illis apparuit, indicavit illis non naſciturum, ſed natum. Unde Aug. ſer. 4. de Epiph. *Eo*, inquit, *die, quo natus eſt Chriſtus, illi ſtellam in Oriente viderūt, & quem natum indicabat, agnoverunt, & ex illo die ad hunc diem occurrerunt*. Idem indicat Leo Papa ſer. 1. de Epiph. in illis verbis: *Mox ab omnibus voluit agnoſci, qui dignatus eſt omnibus naſci. Tribus igitur Magis in regione Orientis ſtella novæ claritatis apparuit*; & ſer. 2. dicens; *ſimul Magos per ſtellam, & Paſtores per Angelos ortum Domini didiciſſe*; & Fulgentius ſer. de Epiphania ſic loquitur: *Hæc ſtella nunquam ante apparuit, quia nunc eam puer iſte creavit, & a Magis ad ſe venientibus præviam deputavit*. Atque ad eundem modum loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania ſcribunt. Et hanc ſententiam magis videtur probare D. Th. hic art. 6. ad 3.

Secunda Reſpōſio.

Ad fundamentum ergo Epiphanii reſponſio vulgaris eſt (quam ibidem D. Th. refert) Herodem non occidiſſe infantes ante biennium tranſactum, quia Romam eo tempore vocatus fuit, eo quod a filiis ſuis apud Cæſarem fuerat accuſatus: neque eo anno uſque ad ſequentem redire potuit. Sed hoc non ſolum eſt incertum: verum etiam antiquis hiſtoriis parum conſentaneum. Euſebius enim lib. 1. hiſtor. cap. 8. poſt Innocentium mortem, indicat Herodem domeſticis calamitatibus, ac ſeditionibus fuiſſe afflictum.

Aliter reſpondet Aug. 2. lib. de conſenſu Evangeliſt. c. 11. his verbis. *Omitto dicere, quot, & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel averti omnino, vel impediri.* Et in illo toto capite varias hujus dilationis cauſas, & occaſiones excogitat, quæ ſine dubio accidere potuerunt.

Vera reſponſio.

Non tamen exiſtimo neceſſarium concedere Herodem per biennium diſtuliſſe Innocentium cædem: habemus quidem ex Luca non occidiſſe illos intra primum, vel fortaſſe etiam intra ſecundum menſem. Nam prius Virgo præſentavit filium in templo, & deinde deſcendit cum Joſeph Nazareth, & veriſimile eſt ibi aliquo tempore habitaſſe, priuſquam admoniti ab Angelo in Ægyptum diſcederet, poſt quem diſceſſum teſte Matthæo mors Innocentium ſequuta eſt. Interceſſit ergo aliquod tempus a reditu Magorum, uſque ad mortē Innocentium, & fortaſſe non fuit tantum duorum menſium, ſed plurium: tum propter cōjecturas Auguſtini: tum etiam quia veriſimile eſt, priuſquam tam immane facinus Herodes aggrederetur, omnē adhibuiſſe diligentiam, ut conquiſitos Magos ad ſe revocaret.

Infantes innocentes quo tempore ab Herode interempti.

Quamquam autem ſtatim intra paucos menſes infantes occidi juſſerit, fecit tamen ut interficerētur omnes a bimatu, & infra, non quia exiſtimaret ſtellam ante duos annos apparuiſſe Magis, ſed præ nimio timore, & ob majorem certitudinem, & ſecuritatem. Quod recte docuit Chryſ. hom. 7. his verbis: *Quod a biennio, & infra interfecit, ne miremur, ſi quidem pavor, & furor, majoris ſecuritatis, & certitudinis cauſa etiam tempus profert, ne quiſquam ejus ætatis & forte is potiſſimum, propter quem alii interimuntur, effugiat.* Addi etiam poteſt (quod hic D. Th. ex Aug. refert) timuiſſe Herodem, *ne cui ſydera famulabantur, ſpeciem ſuam paulo ſupra, vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quamquam Herodes a Magis didiciſſet tempus apparitionis ſtellæ, non tamē potuiſſe ab eis diſcere, an eodem die, quo ſtella apparuit, natus fuerit puer, nec ne, & ideo, ut quod intendebat, certius aſſequeretur, interficiendos curaviſſe infantes, etiam natos aliquo tempore ante apparitionem ſtellæ, cujus ſignum eſt, quia etiam alios necandos juſſit, quos poſt ortā ſtellam natos eſſe certo comperiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Evangeliſtæ, *a bimatu & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis*: quia ſcilicet conſiderato tempore ortus ſtellæ, humana quadā aſtutia arbitratus eſt intra tempus illud Redemptoris nativitatē contigiſſe.

Adoratio Magorum die veneris contigit.

Ex dictis in hac ſectione obiter colligitur (ſi vera ſunt, quæ ſupra de die Nativitatis Chriſti diximus) hanc adorationem Magorum die veneris contigiſſe, quia Chriſtus ortus fuit die dominica, & a Magis adoratus fuit eodem anno poſt 13. dies.

Objectio.

Neque obſtat, quod in quibuſdam decretis, quæ poſt 6. Synodum habentur in 3. tom. Con. & illi tribuuntur, in 8. eorum ſignificatur, hanc diem fuiſſe dominicam. Nam (ſi attente legatur) non dicit die dominica Chriſtum adoratum fuiſſe a Magis, ſed illis ſtellam refulſiſſe, quod verum eſt. Quia (ut diximus) illis apparuit in die Nativitatis Chriſti. Aliud vero ibi dicitur, ex quo poſſet nonnullum ſumi argumentum, ſcilicet baptiſmum Chriſti accidiſſe die dominica: dicemus autem infra, hoc & illud myſterium in eadem die facta fuiſſe. Sed eſt facilis reſponſio. Fuerunt enim in eodem die menſis, id eſt, ſexto Januarii, qui non ſemper eſt idem hebdomadæ dies, ut per ſe conſtat.

Reſponſ.

SECTIO V.

Quæ fuerit ſtella, quæ Magis apparuit, & quomodo moveretur, ac eos duceret.

Stella, quæ Magis apparuit, non fuit ex cœleſtibus.

DE ſtella, quæ Magis apparuit, concors eſt omnium ſententia, non fuiſſe aliquam ex cœleſtibus. Ita docet D. Th. hic art. 7. Ubi plures rationes adducit ſumptas ex Chryſoſt. hom. 6. in Mat. quas Damaſcen. lib. 2. c. 7. his brevioribus verbis complectitur. *Sydus, quod Magis apparuit, non ex illis erat, quæ in ipſo mundi ortu condita ſunt. Id quod ex eo liquido perſpicitur, quod ea nunc ab Ortu ad Occaſum, nunc a Septentrione ad Auſtrum progrediebatur, nunc deliteſcebat, nunc ſeſe rurſus aperiebat, id quod a ſyderum ordine, & natura diſcrepat.* Et eaſdem prius docuerat Baſilius hom. de humana Chriſti generatione. Et eadem eſt ſententia Origenis lib. 1. contra Celſum non longe a fine. Quam optime confirmat Auguſtin. lib. 2. cont. Fauſt. c. 5. & ſer. 3. de Epiphania, Fulgentius in ſerm. de Epiphania: Leo item Papa ſerm. 3. de Epiphania *novum ſydus* illud appellat. Quæ ſententia (ut Auguſt. docte indicavit) ſolum probabilior eſt, non certa. Nam rationes illæ ex motu ejus deſumptæ non omnino cogunt. Nam licet illa eſſet ex ſtellis cœleſtibus, juberi poterat nato Chriſto relinquere, quod agebat, & ad Chriſtum manifeſtandum deſcendere, novoque modo, & inuſitato moveri. Sed licet hoc divina potentia facere potuerit, id tamen, quod facilius eſt, & pauciora miracula, minoremque immutationem or-

dinis

dinis univerſi requirit, feciſſe credendum eſt: multo autem facilius fuit novam ſtellam condere, quam e cœlo divellere, & vacuum illum locum relinquere, aut cœlum ad illum replendum rarefacere, aut novo, & inuſitato corpore illum replere, ac rurſus ſtellam, ſuo peracto miniſterio illuc reducere. Adde ſtellam hanc, quæ Magis apparuit (ut Leo Papa inquit ſer. 1. & 3. de Epiphania) illuſtriorem, ac pulchriorem cæteris ſyderibus fuiſſe. Quod etiam docuit Ignatius epiſt. 14. ad Epheſ. & Chryſoſt. ſupra, qui probat eluxiſſe pluſquam ſolem, quia lucebat in die, hoc autem (ut ipſe recte argumentatur) non poterat ſtellis cœleſtibus naturaliter convenire, cum ab ipſo ſole lumen accipiant; oportuit ergo, ut Deus illi lumen adderet: eadem autem facilitate potuit novam ſtellam creare.

Stella a Magis viſa cæteris illuſtrior ſyderibus.

Difficultas vero ſupereſt, cujus naturæ fuerit illa ſtella. In qua in primis certum exiſtimo illam fuiſſe naturæ corporeæ, id eſt, verum corpus lucidum, & illuminans. Itaque neque fuit aliquid ſpecie tantum apparens, ſeu phantaſticum, quia Evangelium aperte ſignificat fuiſſe ſtellam exterioribus ſenſibus objectam, atque lucentem: neque etiam fuit lux aliqua quaſi ſubſiſtens, & per ſe ſeparata: tum quia non eſt neceſſe hoc novum miraculum ſine neceſſitate fingere: tũ etiam, quia ſtella ſignificat corpus aliquod, & non tantum accidens. Et hinc fit illam ſtellã, ex materia, & forma ſubſtantiali fuiſſe compoſitam: hoc enim (ut ſupponimus) connaturale eſt omni corpori: & habuiſſe præterea lucẽ, quæ accidens eſt corporis illuminantis, quale illud fuiſſe, & nomen ipſum ſtellæ probat, & munus: quomodo enim dux viæ eſſe poſſet, niſi illuminando? Ex qua autem materia conſtiterit, qualis etiam ejus forma fuerit, & quale lumen, valde incertum eſt.

Stella a Magis viſa vere corporea, & lucida.

Dubium. 1

Primum enim inquiri poteſt, an illa materia fuerit cęleſtis, vel inferioris ordinis. Primum enim videtur nomen *ſtellæ* ſuadere, quod ſignificat corpus aliquid cęleſte: Scriptura autem proprie intelligenda eſt, ſi commode poteſt. Unde fere omnes ſancti ſupra citati hoc vocant *cœleſte ſignum*, ſeu *a cœlo datũ*. In contrariũ vero eſt, quia non fuit neceſſariũ aliquid novum ex nihilo creari. Itẽ quia oportuiſſet poſt illud breve tempus, vel ſtellam illam annihilari, vel cœlo poſtea affigi; utumque autem abſurdum eſt.

Reſponſi. Materia ſtellæ a Magis viſæ qualis.

Quare veriſimilius videtur fuiſſe ex materia aerea ſeu elementari procreatam, ut ſentit Abul. Matt. 2. D. Th. hic art. 7. ad 1. & hoc ſignificant Patres, quando dicunt illam non fuiſſe *cœleſtem ſtellam*. Non enim ſolum intelligunt non fuiſſe ex numero cœleſtium aſtrorum: ſed etiã non fuiſſe illius ordinis, & naturæ. Et hoc ipſum ſignificare voluit Origenes dicto lib. 1. contra Celſum, cum dixit illam eſſe *ad ſimilitudinem Cometæ*. Non enim intelligit fuiſſe ejuſdem rationis, quoad ſplendorem, & motum, ſed ſolum quoad materiam, ex qua facta eſt. Nec nomen *ſtellæ* obſtat: tum quia ſæpe in Scriptura nominatur res, prout exterius apparet, ſeu prout vulgo nominatur: tum etiam, quia interdum nomen *ſtellæ* in Scriptura cometas ſignificat, ſeu corpora lucida in aere apparentia, ſicut & ipſe aer interdum *cœlum* appellatur.

Dubium. 2

Deinde inquiri poteſt, qualis fuerit forma, & ſpecies hujus ſtellæ, an fuerit forma alicujus corporis ſimplicis, vel mixti, atque ita perfecta, ut ei fuerit connaturalis totus ille ſplendor, & lux. In quibus, ſi divinare licet, dicendum eſt in primis fuiſſe tale illud corpus, ut ei fuerit connaturalis illa lux. Quia hoc non repugnat: imo tam facile fieri poterat virtute divina, ſicut in præternaturali ſubjecto, & alias prior effectus perfectior eſt, magiſque divinã ſapientiam & Chriſti majeſtatem demonſtrans. Hinc vero probabile fit, corpus illud fuiſſe mixtum aliquod perfectum, quia non fuit corpus cœleſte (ut diximus), neque aliquod ex elementis, ſunt enim valde imperfecta corpora, & nulli eorum tantum lumen connaturale eſt: præter hæc autem non dantur alia corpora ſimplicia.

Reſpõſio.

Rurſus de ipſa luce talis ſtellæ inquiri poteſt, quanta fuerit. Nam (quod ad eſſentiam ſpectat) veriſimile eſt fuiſſe ejuſdem rationis cum reliquis: de intenſione vero Patres citati ſignificant fuiſſe ſole ſplendidiorem, ut patet ex Ignatio, Chryſoſt. Damaſc. & aliis ſupra citatis, qui omnes inde argumentum ſumunt, quod in meridie lucere, Eccleſia in hymnis Epiphaniæ canit: *Quem ſtella, quæ ſolis radium vincit, decore, ac lumine.*

Dubium. 3

Nihilominus tamen non exiſtimo neceſſarium, ut habuerit lucem intenſiorem & majorem luce ſolis, quia difficile creditu eſt perfectiorem lucem eſſe connaturalẽ alicui inferiori corpori, aut datam eſſe a Deo ſine neceſſitate. Ut enim in meridie luceret, & videri poſſet, ſatis erat, quod eſſet terræ propinqua, & haberet lucem valde perfectam, & materiam admodum denſam, hoc enim plurimum confert ad lucendum magis. Ex quo etiam obiter reſponderi poteſt ad curioſam interrogationem, ſi ſtella illa tam pulchra & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab aliis hominibus præterquam a Magis viſa non fuit, non ſolum in propinquis, ſed etiã in remotis regionibus? Vel ſi viſa fuit, quomodo non omnes in ſui admirationem rapuit, & per totum orbem ejus fama percrebuit? Ratio enim fortaſſe eſt, quia cum eſſet terræ vicina, tantum in locis propinquis lucebat præſertim in die: nocte vero fortaſſe elevabatur, ita ut ſolum ab iis, qui ſyderibus cognoſcendis vacabant, diſcerni poſſet, ut Niceph. inquit lib. 1. Hiſt. cap. 13.

Reſpõſio. Lux ſtellæ a Magis viſa quãta.

Dubium. 4

Ultimo tandem inquiri poteſt de motu, & motore hujus ſtellæ. Quod enim ſtella illa moveretur ad ducendos Magos, veriſimile eſt. Duplex enim eſt opinio in hac re. Altera dicit Magos non ſemper vidiſſe ſtellam, ſed ſemel tantum in principio, poſtea diſparuiſſe, donec iterum eis apparuit, quando egrediebantur Jeruſalem, ut Bethlehẽ pergerent. Cui ſententiæ videntur favere illa verba Mat. *Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Tantum ergo viſa fuit in Oriente, & poſtea non fuit dux itineris, niſi ab Jeruſalem uſque Bethlehem. Idem videntur judicaſſe Magi illis verbis: *Vidimus ſtellam ejus in Oriente.* Et hanc ſententiam amplexi ſunt Cajet. Mat. 2. & Janſenius c. 9. Concor. & tribui ſolet Baſilio hom. de humana Chriſti generatione, & Augu. ſerm. 2. Epiphaniæ: ſed hi ſancti nihil clare dicunt. Unde contraria ſententia, ſcilicet ſtellam fuiſſe ducem Magorum, ſemperque eos fuiſſe comitatam, & ab eis viſam, communis eſt antiquorum, Chryſ. hom. 6. in Matt. & 2. imperfecti, quem Theophylactus, Euthymius & alii ſequuntur Mat. 2. ubi Hieron. idem indicat, & clarius Beda, & Leo Papa ſer. 4. Epiphan. & favet hymnus Eccleſiaſticus. *Ibant Magi, quam viderant, ſtellam ſequentes præviam.* Et hæc ſententia eſt ſatis veriſimilis: oportebat enim homines ignorantes, & novos in fide ſenſibili ſigno duci, & ita D. Th. hic hanc amplectitur ſententiam. Neque Evangelium repugnat, quia non oportuit omnia explicate dici. Sed eſt ulterius animadvertendum ex eodem D. Th. dupliciter poſſe intelligi Magos vidiſſe ſtellam, & illius ductu in Judæam veniſſe. Primo, quod ipſa non fuerit localiter præſens in Oriente: ſed tantum in Judæa, ſeu ſupra Bethlehem, fuerit autem viſa a Magis in Oriente exiſtentibus, qui illam reſpicientes, & quaſi ante oculos ſemper habentes in Judæam venerint. Secundo, quod ipſa ſtella viſa fuerit exiſtens in Oriente, & ſemper comitata fuerit Magos venientes per viam, illiſque iter demonſtrans, ſicut ducebat Deus populum Iſrael per deſertum in columna nubis, & ignis. Et hic poſterior modus eſt ſine dubio verus, & ab omnibus citatis Patribus explicatus, & conſentaneus illis verbis Evang. *Vidimus enim ſtellam ejus in Oriente*, & evidentius illis, & *ecce ſtella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebant eos uſque dum veniens ſtaret ſupra ubi erat puer.* Mota ergo fuit illa ſtella uſque ad locum nativitatis Chriſti.

Ex quo facile intelligitur motum illum non fuiſſe naturalem, & ab intrinſeco: ſed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus quaſi progreſſivus, & (ut Chryſoſtom. & alii notant) interdum erat uniformis: interdum vero per modum deſcenſus, & aliquando quiete interrũpebatur ex libertate motoris abſque ulla alia Phyſica cauſa, ut videre licet, cum pervenit Bethlehẽ; tunc enim & ſtetit ſtella, & deſcendit prope ipſum locum nativitatis Chriſti, ut illum evidentius deſignaret, quę omnia non poterant, niſi ab intellectuali motore proficiſci. Quis autem ille motor fuerit, non conſtat: veriſimile autem eſt non fuiſſe motam immediate a Deo, ſeu Spiritu Sancto, ut videtur indicari in hom. 2. imperfecti, ſed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cum commode fieri poteſt, operatur per cauſas ſecundas, & quantum ex Scripturis colligi poteſt, regulariter loquendo hujuſmodi motus per Angelos operatur, atque in hac ſententia eſt Abulen. ſupra, & hoc modo interpretari poſſumus Chryſoſt. hom. 6. in Matth. & Theophylact. ac Euthym. qui eum ſequuntur, & Auguſt. ſi author eſt operis de mirab. S. Script.

in lib.3. c.4. qui dicunt illam ſtellam non fuiſſe veram, ſed inviſibilem aliquam virtutem in ſpeciem ſyderis transfiguratam; intelligunt enim non fuiſſe veram ſtellam cœleſtem, non tamen non fuiſſe verum corpus lucidum: quia vero inviſibilis virtus illam movebat, & quaſi per illam loquebatur, ideo dicitur fuiſſe inviſibilis virtus in ſpeciem ſtellæ transfigurata, ſeu quaſi aſſumens, & movens corpus in figuram ſtellæ apparens.

Dubium. Reſponſ.

Unum vero ſupereſt dubium, ſi Magi ab ſtella dirigebantur, quomodo diverterunt a via, & neceſſarium fuit illis inquirere, ubi Chriſtus natus eſſet. Reſpondetur: hoc confirmat, quod nuper dicebamus, ſtellam illam motam fuiſſe ab aliqua intelligentia, cujus arbitrio, & divina in primis voluntate factum eſt, ut aliquando ſeſe occultaret, vel radios luci continendo, ſuſpendente Deo concurſum ſuum: vel ita ſeſe elevando, ut videri non poſſet. Veriſimile autem eſt (quod Chryſoſt. inquit) duxiſſe Magos uſque Jeruſalem, & ibi ſe occultaſſe, unde factum eſt, ut ipſi putaverint ibi eſſe terminum itineris, & (ut Leo P. inquit) *Regem natum in civitate regia fuiſſe requirendum.* Cur autem voluerit Deus occultari ſtellam Magis, ut ipſi Chriſtum in Jeruſalem requirerent. Cur etiam conſequenter voluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, eleganter diſputatur a ſanctis Patribus in citatis locis, qui varias rationes reddunt, quas D.Th. attigit ſupra art.2. ad 3. ſumma earum eſt. Primo voluiſſe Deum Chriſti nativitatem publice annuntiari Judæis per gentes, tum ut eorum ignorantia, & excæcatio indicaretur: tum ut ipſi verum proferrent teſtimonium de loco nativitatis Meſſiæ, quo convincerentur, ut ſcribit Leo ſer.2. de Epiphan. tum denique, ut Magi, qui erant primitiæ gentium, fidem ſuam, & animi conſtantiam manifeſtarent, & omnibus, quorum duces futuri erant, exemplo eſſent. Secundo, voluiſſe Deum permittere Herodis turbationem, tum ut illius tyranni crudelitas, & aſtutia oſtenderetur: tum etiam, ut exemplo illo conſtaret nihil poſſe humana conſilia adverſus divina, neque Chriſtum fuiſſe interficiendum quando Reges terræ volebant, ſed quando ipſe voluit, ut eleganter tradit Fulgentius ſer. de Epiphan. Tum denique, ut manifeſtaretur prava Judæorum diſpoſitio, qui ſimul cum Herode turbati, & Chriſti necem machinati fuerunt, ut notat Hier. Matt.3. Tertio, voluiſſe Deum cædem Innocentium permittere, tum propter eorum commodum, & gloriam, ut veri martyres efficerentur, ut eſt conſtans totius Eccleſiæ, & Patrum omnium ſententia, ut agentes de baptiſmo latius dicturi ſumus: tum etiam, ut Chriſtus omnibus modis a martyribus teſtimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum ſemina ac initia ſtatim jacerentur, & ut in infantibus, in quibus nullum meritum, aut diſpoſitio inveniri poterat, gratia Chriſti, & ſingularis prærogativa martyrii evidentius commendaretur, ut Bernardus inquit ſer. de Innocentibus. Præterea, ut opere ipſo infantes infanti Chriſto deſervirent, ejuſque nativitatis teſtes eſſent, vel quia dum in eis completur prophetia illa: *Rachel plorans filios ſuos,* ſignum nativitatis Meſſiæ datum eſt, vel quia dum propter Chriſtum natum occiduntur, certiſſimum illi teſtimonium præbent. Unde etiam factum, ut non ſolum teſtes, ſed etiam præcones ejuſdem nativitatis extiterint. Nam ut eleganter inquit Leo M. ſer. 2. de Epiph. *Et ſævitia Herodis volens primordia ſuſpecti ſibi regis extinguere, huic diſpenſationi neſciens ſerviebat, dum atroci interius facinori, ignotum ſibi puerum indiſcreta infantium cæde perſequitur, annuntiatum cœlitus dominatoris ortum inſignior ubique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum, diligentioremque faciebat & ſuperna ſignificationis novitas & cruentiſſimi perſecutoris impietas.*

Innocentium cædes cur a Deo permiſſæ.

SECTIO VI.

Quomodo viſa ſtella Magi cognoverint Chriſti Nativitatem.

FUit quorundam ſententia Chriſti Nativitatem potuiſſe a Magis per Aſtrologiæ ſcientiam, & ſtellarum conſtellationem agnoſci. Ita docuit Petrus de Aliaco.q.30. in Geneſ. ut latius tractat Sixtus Senen. l.6. Bibl. annot. 10. Cui ſententiæ videtur favere Hieronymus in 47.c. Iſai. circa finem, dicens: *Magi de Oriente venerunt Domini ſtellam ſe vidiſſe dicentes, vel ex artis ſcientia, vel ex vaticinio Balaam prophetæ ſui.* Et ſimilia verba reperiuntur nomine Aug.l.3. de mirabil. Script.c.4. Sed eſt ſententia prorſus falſa, nec poteſt habere niſi hæreticum fundamentum: nimirum generationes hominum fatali quadam neceſſitate ex ſtellarum conſtellationibus provenire: quod eſt hæreticum, humanamque libertatem deſtruens. Et multo abſurdius, ac intolerabilius eſt id ſentire de divinis operibus, ac ſupernaturalibus myſteriis, in quo ordine Chriſti conceptio, & Nativitas exiſtunt. Legatur contra hunc errorem generaliter Leo Papa epiſt.91. vel juxta alios codices 93. ad Turibium, & in ſpeciali tractando de hoc myſterio Gregorius Nyſſenus Oratione de Nativitate Chriſti, Chryſoſtomus, & cæteri Græci in Matthæum, Greg. Papa hom.10. in Evang. Auguſt. ſer.6. Epiph. & 2.lib. cont. Fauſt. c.5. & ſeqq. qui tamen præcipue diſputant de ſtella, quæ Magis apparuit, & recte dicunt non potuiſſe illam eſſe fatum pueri, ſed (ſi ita loqui licet) potius puerum ſtellę fatum appellandum eſſe. Quia non puer propter ſtellam, ſed ſtella propter puerum demonſtrandum exorta eſt. Unde eleganter Petrus Chryſ. ſer.156. circa illud verbum *Stellam ejus: Habere,* inquit, *cœpit ſtellam unam, totam, qui fecit, habet, & continet creaturam: qui habet ſtellam, non habetur a ſtella, neque ipſe agitur curſu ſtellæ: ſed ipſe ſtellæ agit curſum, cujus per cœlum ſic curſum dirigit, ſic moderatur inceſſum, ſic viam temperat, ut Magorum ſerviat, & mittatur ad egreſſum.* Quocirca verbum ſupra citatum ex Hieronymo, obiter tantum dictum eſſe videtur, & non affirmando, ſed ſub disjunctione quadam. Poteſt præterea ita exponi, ut non ſit ſenſus, potuiſſe Magos viſa ſtella ex illa per artis ſcientiam cognoſcere Chriſti Nativitatem: ſed quod arte juvari potuerint ad intelligendum eam ſtellam fuiſſe novam, & inuſitatam. Eadem expoſitio adhiberi poteſt verbis Auguſtini, quæ obſcuriora ſunt, quamquam ille liber incertæ eſt authoritatis.

Secunda ſententia eſt, Magos, qui ſucceſſores erant Balaam, ex vaticinio illius fuiſſe edoctos orituram aliquando ſtellam, quæ Nativitatem Regis cujuſdam Judæorum indicaret, juxta verbum illud Num.24. *Orietur ſtella ex Jacob, & conſurget virga de Iſrael,* ac propterea ſumma cura, ac ſolicitudine obſervaſſe, & exſpectaſſe ortum illius ſtellę, & ideo illa viſa ſtatim fuiſſe motos ad quærendum Regem per eam indicatum. Hæc eſt communis antiquorum Patrum ſententia, Orig. hom.13. 15. & 18. in Num. & l.1. cont. Celſum, Baſil. dicta hom. de humana Chriſti generatione. Qui addunt, forſan per adventum Domini ſenſiſſe Magos ſuorum Deorum, ſeu potius dæmonum poteſtatem debilitatam, indeque cœpiſſe cognoſcere magnæ virtutis eſſe Regem natum, & per ſtellam indicatum. In eadẽ ſententia ſunt fere omnes expoſitores Matt.2. Hieron. Theoph. Euthym. Anſelm. Chryſ. in imperfecto hom. 2. Idem fere omnes Patres in homiliis de Epiph. Leo P. præſertim ſer. de ſtella, & Magis, & bene Petrus Chryſ. ſer.156. *Non curioſitate,* inquit, *Chaldæa, non arte magica, ſed Judaica prophetia:* & ſer. 157. *Non Chaldæa arte, ſed de priſca ſanctorum traditione majorum. Erant iſti de genere Noe, de filiis Abrahæ, qui Chriſtum naſci per Deum didicerant, non per artem, eumque hominem Deum Regem moriturum alto cognoverant Sacramento.* Quibus verbis indicat hic author non ex ſola prophetia Balaam, ſed etiam ex majorum traditione habuiſſe Magos fidem de adventu Chriſti, & ex illa motos fuiſſe, ut ad Chriſtum adorandum feſtinarent. Eamdem ſententiam de prophetia Balaam docuit Iſidorus lib. de Paſſ. Dom. c.13. & idem ſentiunt. Hieron. Iſai.47. Auguſt. lib.3. de mirabil. S. Scripturæ, & Gregor. Nyſſenus orat. de S. Chriſti Nativ. Denique Ambroſ. lib. 2. in Lucam c. de Magis. Accedit, etiam prophanos authores tradidiſſe per totum Orientem famam percrebuiſſe, Regem quendam naſciturum in Judæa fuiſſe, qui rebus omnibus potiretur. Ita colligitur ex Cicerone lib. 2. de divinat. & Svetonio in vita Veſpaſiani: & tradunt ex noſtris Oroſius lib.6. c.6. & Egeſippus lib.5. & alii.

Viſa ſtella interius illuminati Magi.

Dicendum tamen eſt, Magos ſimul cum externo ſigno ſtellæ habuiſſe internum lumen, ac divinam illuſtrationem. Ita docet D.Th. hic art. ult. & videtur mihi conſtans, ac certa ſententia, quam iis verbis docuit Leo P. ſer.1. de Epiph. *Dedit ergo aſpicientibus intellectum, qui præſtitit ſignum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & ſe inveniendum obtulit requiſitus:* & ſer. 3. *Magnitudinem ſigni-*

ſignificationis intelligunt, agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione divina, ut eos tantæ viſionis myſterium non lateret, & quod oculis oſtendebatur inſolitum, animis non eſſet obſcurum; & ſer.4. *Præerat huic miraculo gratia Dei, &c.* & inferius, quaſi exponens ſecundam ſententiam ſupra citatam, inquit. *Quamvis autem divinæ dignationis eſſet hoc munus, ut cognoſcibilis gentibus fieret Nativitas Salvatoris, ad intelligendum tamen miraculum ſigni potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam prænunciationibus commoneri.* Idem ſenſit Fulgentius ſer. de Epiph. & late Chryſ. ſerm. 156. & ſeqq. de eodem myſterio, & Auguſt. ſer.7. *Hanc ſtellam*, inquit, *(ſicut intelligitur) admirati, cujus etiam eſſet, conſequenti revelatione noſſe meruerunt, Regis videlicet Judæorum, eoque nato, cum & hoc ejus gratia cognoviſſent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt*: & optime etiam Chryſ. hom. 6. in Mat. qui hoc confirmat, ſimul cum Auguſtino ſupra, quia Magi non venerunt ad Chriſtum ſola cogitatione, & ſpe regni temporalis: tum quia non ſperarent illum futurum temporalem Regem ſuum, ſed gentis alienæ: tum etiam, quia magno periculo ſe expoſuerunt, novum Regem in alieno Regno, & in civitate regia, & coram Rege, qui tunc regnabat, futurum ſucceſſorem quærentes. Præterea, quia infantulum adorarunt nulla Regis videntes inſignia, cujus gratiam tunc captare non poterant, ſi tantum homo, & Rex temporalis futurus crederetur, quandoquidem eorum obſequium non agnoſcebat, neque etiam apud illius parentes humanam aucupari benevolentiam, ſeu adulationem potuerunt, cum eos pauperes, & inopes eſſe proſpicerent. Denique quia ad patriam redeunt nullo ſpectato temporali præmio. Cognoverunt igitur Chriſtum eſſe plus quam hominem, & Regem plus quam temporalem: atqui hujuſmodi cognitionem ſine gratia Spiritus S. habere nequiverunt. Eo vel maxime, quod ſuis muneribus inſignem quandam de Chriſto cognitionem declararunt, ut ſupra ex SS. Patribus citavimus, & uno verbo dixit eleganter Fulgentius ſupra. *Attende, quid obtulerunt, & agnoſce, quid crediderunt.* Deinde in toto itinere, ac diligentia quærendi Chriſtum, & in illa animi conſtantia, qua de illo Jeroſolymis interrogarunt, & in illo *gaudio valde magno*, quo gaviſi ſunt, viſa iterum ſtella, ac denique in eo obſequio, quo coram puero in præſepi invento prociderunt, eumque adorarunt, inſignem animi virtutem, fidem, religionem, atque charitatem oſtenderunt. Ergo non eſt dubium, quin ſingulari, & excellenti gratia ab Spiritu Sancto fuerint interius præventi, & adjuti. Poſtremo in Evangelio legimus poſt adoratum Chriſtum accepiſſe Magos in ſomniis reſponſum, *ne redirent ad Herodem*, quid ergo mirum, quod exiſtentes in Oriente divinum reſponſum acceperint, ut Chriſtum adorandum adirent? cognoverunt ergo ſtellæ ſignificationem divino lumine. Voluit autem Deus non tantum interius eos illuminare, ſed etiam ſenſibili ſtellæ ſigno ducere: tum quia erant imperfecti, & quaſi parvuli in fide: tum etiam, quia hæc eſt ſuavis divinæ providentiæ diſpoſitio, ut per ea, quæ unicuique familiaria ſunt, unumquemque ad ſe trahat, & moveat. Quia ergo Magi in rerum cœleſtium, ac ſtellarum conſideratione verſabantur, ideo eis per novi ſyderis illuſtrationem demonſtrari voluit, ut recte D.Th. a.5. declarat & a.3. ad 3. ubi dicit ideo ab Oriente fuiſſe vocatos, ut ſignificaretur a Chriſto, cujus nomen *Oriens* eſt Zachar. 6. attractos fuiſſe. Denique Chryſ. hom. 11. in c.1. Jo. Magos dicit fuiſſe factos a Chriſto magiſtros Judæorum, & hom. 16. & variis in Matt. ad Chriſtum loquens, inquit; *Ipſe adventu tuo Magos ab Oriente vocaſti, & Evangeliſtas eos ad ſua remiſiſti.*

Fides, & religio Magorũ inſignis.

QUÆSTIO XXXVII,

De legibus circa puerum Jeſum obſervatis, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de circumciſione Chriſti. Et quia circumciſio eſt quædam profeſſio legis obſervandæ (ſecundum illud Gal. 5. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ) ſimul cum hoc quærendum eſt de aliis legalibus circa puerum Jeſum obſervatis. Unde quæruntur quatuor. Primo, de ejus circumciſione. Secundo, de nominis impoſitione. Tertio, de ejus oblatione. Quarto, de matris purgatione.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus debuerit circumcidi.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit circumcidi. Veniente enim veritate, ceſſat figura. Sed circumciſio fuit Abrahæ præcepta, in ſignum fœderis, quod erat de ſemine naſcituro, ut patet Gen. 17. *Hoc autem fœdus fuit in Chriſti nativitate completum. Ergo circumciſio ſtatim ceſſare debuit.*

204. Infr.q.49. v.ar.4.co. Et 4. di 1. c.q.2. art. 2. q. 3 & opu.90. cap. 5.

2 *Præterea. Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: unde dicitur Jo.* 13. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos non debemus circũcidi: ſecundum illud Gal.* 5. *Si circũcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit. Ergo videtur, quod nec Chriſtus debuerit circumcidi.*

3 *Præterea: circumciſio eſt ordinata in remedium originalis peccati. Sed Chriſtus non contraxit originale peccatum: ut ex ſupra dictis patet. Ergo Chriſtus non debuit circumcidi.*

Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ 2. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer.*

Reſpondeo dicendum, quod pluribus de cauſis Chriſtus debuit circumcidi. 1. *quidem, ut oſtendat veritatem carnis humanæ, contra Manichæum, qui dixit eum habuiſſe corpus phantaſticum, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Chriſti eſſe divinitati conſubſtantiale: & contra Valentinum, qui dixit Chriſtum de cœlo corpus attuliſſe.* 2. *ut approbaret circumciſionem, quam olim Deus inſtituerat.* 3. *ut comprobaret ſe eſſe de genere Abrahæ, qui circumciſionis mandatum acceperat in ſignum fidei, quam de ipſo habuerat.* 4. *ut Judæis excuſationem tolleret ne eum reciperent, ſi eſſet incircumciſus.* 5. *ut obediendi virtutem nobis ſuo commendaret exemplo. Unde & octava die circumciſus eſt, ſicut in lege erat præceptum.* 6. *ut quia in ſimilitudinem carnis peccati advenerat, remedium, quo caro peccati conſueverat mundari, non reſpiceret.* 7. *ut legis onus in ſe ſuſtinens, alios a legis onere liberaret, ſecundum illud Gal.* 4. *Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret.*

Ad primum ergo dicendũ, quod circumciſio per remotionem carnalis pelliculæ in membro generationis facta ſignificat ſpoliationem vetuſtæ generationis, a qua quidem vetuſtate liberamur per paſſionem Chriſti. Et ideo veritas hujus figuræ non fuit plene impleta in Chriſti nativitate, ſed in ejus paſſione, antequam circumciſio ſuam virtutem & ſtatum habebat. Et ideo decuit Chriſtum ante ſuam paſſionem tanquam filium Abrahæ circumcidi.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus circumciſionem ſuſcepit eo tempore, quo erat ſub præcepto. Et ideo ſua actio in hoc eſt nobis imitanda, ut obſervemus ea, quæ ſunt noſtro tempore in præcepto: quia unicuique negotio eſt tempus, & opportunitas, ut dicitur Eccleſ. 8. *Et præterea, ut Origen. dicit, ſicut mortui ſumus cum illo moriente, & conſurreximus Chriſto reſurgenti: ita circumciſi ſumus ſpirituali circumciſione per Chriſtum, & ideo carnali circumciſione non indigemus. Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit Coloſſ.* 2. *In quo ſcilicet Chriſto, circumciſi eſtis circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chriſtus propria voluntate mortem noſtram ſuſcepit, quæ eſt effectus peccati (nullum in ſe habens peccatum) ut nos a morte liberaret, & ſpiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam, & circumciſionem, quæ eſt remedium originalis peccati, ſuſcepit abſque hoc, quod haberet originale peccatum, ut nos a legis jugo liberaret, & ut in nobis ſpiritualem circumciſionem efficeret: ut ſcilicet ſuſcipiendo figuram impleret veritatẽ.

COMMENTARIUS.

NOn inquirit D.Thom. de debito præcepti, ſeu de morali debito ad morum honeſtatem neceſſario, ſed ſolum de debito decentiæ, aut congruitatis. Et hoc ſenſu reſpondet debuiſſe, ſeu decuiſſe Chriſtum circumcidi. Cujus rei ſeptem rationes affert, non quidem neceſſarias: ſufficientes tamen, ſuppoſito myſterio jam facto. Solum in quinta, quæ fundatur in exemplo obedientiæ, obſervandum eſt, non eſſe ſenſum Chriſtum obediiſſe præ-

præcepto circumciſionis, quo obligaretur, & hoc modo dediſſe nobis exemplum obedientiæ, ſed potius ob reverentiam illius legis ſe illi ſubdidiſſe, cum ea non teneretur, & hoc modo exemplum obedientiæ præbuiſſe.

Uſus circumciſionis omnino illicitus hoc tempore.

Argumenta D.Th.facilia ſunt, eorumque doctrina in ſequenti diſputatione explananda amplius eſt. Id vero quod Cajet. notat circa ſolutionem ad ſecundum, quamquam alienum eſt ab hoc loco, corrigendum tamen breviter eſt. Tractat enim, an liceat nunc uti circumciſione, non ut legali cæremonia, neque ad obſervandam legem antiquam, neque in remedium originalis peccati: ſed ſolum propter conformitatem ad Chriſtum: & licet dubitando tantum procedere videatur, in eam vero ſententiam inclinat, ut ablato ſcandalo hoc per ſe malum non ſit, ſed potius bonum, quia objectum eſt indifferens, & finis, ad quem ordinatur, bonus. Hæc ſententia ſine dubio falſa eſt (ut D.Thom. docuit in 4.d.1.q.2. art.5. q.3. ad 3.) Ratio eſt, quia Chriſtus non aſſumpſit circumciſionem, niſi ut cæremoniam legalem; velle ergo conformari Chriſto in uſu circumciſionis, eſt re ipſa velle conformari illi in uſu cæremoniæ legalis, quod non magis licet in circumciſione, quam in omnibus aliis cæremoniis legis, quas Chriſtus ſervavit. Quod ſi quis in ea actione, vel paſſione conſideret ſolum id, quod materiale, & corporale eſt, vanum eſt & ſuperſtitioſum velle in hoc conformari Chriſto; ſi vero reſpiciat dolorem, & carnis afflictionem, non licet homini in hoc conformari Chriſto abſcindendo vel minimam corporis ſui partem, ſicut nemini licet, vel manum ſibi perforare, & ſpineam coronam capiti infigere, ut Chriſto conformetur.

ARTICULUS II.

Utrum convenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. Veritas enim Evangelica debet prænuntiationi propheticæ reſpondere. Sed Prophetæ aliud nomen de Chriſto prænuntiaverunt: dicitur enim Eſaiæ 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. Et 8. Voca nomen ejus, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. Et nono: Vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſæculi, Princeps pacis: & Zach.6. dicitur: Ecce vir, Oriens nomen ejus. Ergo inconvenienter vocatum eſt nomen ejus Jeſus.

2 Præterea. Iſaiæ 62. dicitur, Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Sed hoc nomen Jeſus non eſt nomen novum, ſed pluribus fuit in veteri Teſtam. impoſitum: ut patet etiam ex ipſa genealogia Chriſti, Lucæ 3. ergo videtur, quod inconvenienter vocatum eſt nomen ejus Jeſus.

3 Præterea: hoc nomen, Jeſus ſalutem ſignificat, ut patet per id, quod dicitur Matthæi 1. Pariet filium, & vocabit nomen ejus Jeſum, ipſe enim ſalvum faciet populum a peccatis eorum. Sed ſalus per Chriſtum non eſt facta ſolum in circumciſione, ſed etiam in præputio: ut patet per Apoſt. Rom.4. inconvenienter ergo hoc nomen fuit Chriſto impoſitum in ſua circumciſione.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ, in qua dicitur Lucæ 2. quod poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum eſt nomen ejus Jeſus.

Reſpondeo dicendum, quod nomina debent proprietatibus rerum reſpondere. Et hoc patet in nominibus generum, & ſpecierum: quia, ut dicitur 4. Metaph. ratio, quam ſignificat nomen, eſt definitio, quæ deſignat propriam rei naturam. Nomina autem ſingularium hominum ſemper imponuntur ab aliqua proprietate ejus, cui nomen imponitur. Vel a tempore, ſicut imponuntur nomina aliquorum Sanctorum his, qui in eorum feſtis naſcuntur. Vel a cognitione: ſicut cum filio imponitur nomen patris. Vel alicujus de cognatione ejus: ſicut propinqui Joannis Baptiſtæ volebant eum vocare nomine patris ſui Zachariam, non autem Joannem: quia nullus erat in cognatione ejus, qui vocaretur hoc nomine, ut dicitur Lucæ 1. Vel etiam ab eventu, ſicut Joſeph vocavit primogenitum ſuum Manaſſem, dicens, Obliſcivi fecit me Deus omnium laborum meorum, Gen. 41. Vel etiam ex aliqua qualitate ejus, cui nomen imponitur, ſicut Geneſ.25. dicitur, quod quia primus egreſſus eſt de utero matris, rufus erat, & totus (in morem pellis) hiſpidus, vocatum eſt nomen ejus Eſau, quod interpretatur rubeus. Nomina autem quæ imponuntur aliquibus divinitus, ſemper ſignificant aliquod gratuitum donum eis divinitus datum: ſicut Geneſ.17. dictum eſt Abrahæ, appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium conſtitui te. Et Matth.16. dictum eſt Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Quia igitur Chriſto hoc munus gratiæ collatum erat, ut per ipſum omnes ſalvarentur, ideo convenienter vocatum eſt nomen ejus Jeſus, id eſt, Salvator, Angelo hoc nomen prænuntiante, non ſolum matri, ſed etiam Joſeph, qui erat futurus ejus nutritius.

Ad primum ergo dicendum, quod in omnibus illis nominibus quodammodo ſignificatur hoc nomen Jeſus, quod eſt ſignificativum ſalutis. Nam in hoc quod dicitur, Emmanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus, deſignatur cauſa ſalutis, quæ eſt unio divinæ, & humanæ naturæ in perſona Filii Dei, per quam factum eſt, ut Deus eſſet nobiſcum, quaſi particeps noſtræ naturæ. Per hoc autem quod dicitur: Voca nomen ejus, Accelera, ſpolia detrahe, & cæt. deſignatur, a quo nos ſalvavit, quia a diabolo, cujus ſpolia abſtulit ſecundum illud Coloſſ. Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter. In hoc autem quod dicitur, Vocabitur nomen ejus admirabilis, & cæt. deſignatur via, & terminus noſtræ ſalutis, in quantum, ſcilicet, admirabili divinitatis conſilio, & virtute, ad hæreditatem futuri ſeculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorum Dei, ſub ipſo principe Deo. Quod vero dicitur, Ecce vir, Oriens nomen ejus, ad idem refertur, ad quod primum, ſcilicet ad incarnationis myſterium, ſecundum quod exortum eſt in tenebris lumen rectis corde.

Ad ſecundum dicendum, quod his, qui fuerunt ante Chriſtum, potuit convenire hoc nomen Jeſus, ſecundum aliquam aliam rationem, puta, quia aliquam particularem, & temporalem ſalutem attulerunt. Sed ſecundum rationem ſpiritualis, & univerſalis ſalutis, hoc nomen proprium eſt Chriſto, & ſecundum hoc dicitur eſſe nomen novum.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Geneſ.17. legitur, ſimul Abraham ſuſcepit nominis impoſitionem a Deo & circumciſionis mandatum. Et ideo apud Judæos conſuetum erat, ut ipſo die circumciſionis nomina pueris imponerentur, quaſi ante circumciſionem perfectum eſſe non habuerint. Sicut etiam nunc pueris in baptiſmo nomina imponuntur. Unde ſuper illud Proverb. 4. Ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea, dicit Gloſ. Quare Salomon ſe unigenitum coram matre nominat, quem fratrem uterinum præceſſiſſe Scriptura teſtatur, niſi quia ille mox natus ſine nomine, quaſi nunquam eſſet, de vita deceſſit. Et ideo Chriſtus ſimul cum fuit circumciſus, nominis impoſitionem accepit.

COMMENTARIUS.

Nomen Jeſu convenienter Chriſto impoſitū.

QUatuor breviter, & eleganter explicat D.Th. in hoc art. Primum hoc nomen Jeſus fuiſſe Chriſto accommodatiſſimum, fuit enim divinitus impoſitum: nomina autem, quæ divinitus imponuntur, ſumi ſolent ex aliquo munere gratiæ divinitus collato, Chriſto autem hoc munus gratiæ datum eſt, ut ſcilicet fuerit omnium Salvator. Secundum eſt in ſolutione ad primum: in hoc nomine cætera Chriſti nomina, quæ in ſcripturis inveniuntur, mirabiliter contineri, de qua re plura in diſputatione ſequenti dicenda ſunt. Tertium eſt in ſolut. ad 2. hoc nomen, prout Chriſto impoſitum eſt, fuiſſe novum, nunquam antea alteri impoſitum, quia licet ipſo materiali nomine nonnulli antea inſigniti fuerint, ratio autem, & etymologia nominis nova, ac ſingularis in Chriſto fuit. Alii enim dicti ſunt, *Jeſus*, vel propter aliquod temporale commodum, quod hominibus attulerunt, vel propter eorum imitationem, & cognationem, ſolus autem Chriſtus dictus eſt *Jeſus*, eo quod futurus erat author ſpiritualis vitæ, ac ſalutis. Juxta quam doctrinam explicat D.Th. locum Iſai.62. *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit*. Quæ doctrina, & expoſitio conſentanea eſt Cyril.l.5. de Trin. dicenti nomen *Jeſus*, eſſe nomen novum Verbo impoſitum, carnis nativitatem indicans, & Iſaiæ vaticinium implens. Idem expreſſius docet idem Cyril. lib. de fide ad Theodoſ. prope medium. Sed licet hæc expoſitio probabilis ſit, idem tamen Cyril. & Hieron. non ad Chriſtum, ſed ad Eccleſiam, & ſpiritualem populum Iſrael, locum illum Prophetæ referendum putant. Et quidem planus contextus literæ hoc requi-

requirit, ſic enim inquit: *Propter Sion non tacebo, & propter Jeruſalem non quieſcam, donec egrediatur, ut ſplendor juſtus ejus, & Salvator ejus, ut lampas accendatur. Et videbunt gentes juſtum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit.* Illud enim pronomen, *tibi*, ad Eccleſiam manifeſte refert prophetiam; illi ergo nova ex ore ipſius Dei nomenclatura promittitur. Quod dicit Hier. impletum fuiſſe, quando Chriſtus dixit Petro; *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Unde Euſeb. l. 2. de Demonſt. Evang. Demonſt. 49. dicit hoc nomen novum eſſe nomen Chriſtianorum, *quod a Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti appellatione deductum in toto orbe terrarum laudibus, & favore celebratur*. De quo legi poteſt Chryſ. hom. 18. in 1. cap. Joan.

Quartum eſt in ſolut. ad 3. convenienter fuiſſe Chriſto nomen impoſitum in die circumciſionis, cujus literalem rationem reddit. Quia inter Judæos ita erat in more poſitum, quem morem ortum eſſe dicit, tum ex eo, quod Abraham ſimul cum circumciſionis mandato novum nomen a Deo accepit: tum etiam, quod ante circumciſionem, cum infantes non eſſent Deo reconciliati, non cenſebantur habere eſſe perfectum, neque nomine digni. Quæ ratio eſt optima, & accommodari poteſt impoſitioni nominis, quæ nunc fit in baptiſmo. In Chriſto tamen Domino locum non habet: nam ſecundum ſe ab initio conceptionis meruit, & habuit tale nomen: imo, illud *vocatum eſt ab angelo, priuſquam in utero conciperetur*, ſervari tamen in ſe voluit populi ſui conſuetudinem. De qua re nonnulla addemus diſput. ſequ.

DISPUTATIO XV.
In duas Sectiones diſtributa.

De myſterio circumciſionis.

QUæ ad materiam de circumciſione ſpectant, non ſunt hoc loco tractanda, cum de hac re ex profeſſo diſputet D. Th. q. 70. quam divina ope in ſequ. tomo explicabimus. Solum ergo ſupponenda eſt hiſtoria Gen. 17. ubi Deus præceptum tradidit Abrahæ, ejuſque poſteris de circumcidendis octavo die infantibus. Quod præceptum non poterat obligare infantes, donec ad ætatem adultam pervenirent: obligabat tamen parentes, ut in filiis ſuis illud obſervarent. De hoc ergo præcepto videndum eſt, qua ratione, vel obligatione in Chriſto fuerit impletum, ac deinde nonnihil de nomine ei impoſito dicemus. Quã diſputationem, & duas proxime ſequentes breviter expediemus, quia res faciles ſunt: eas tamen non omnino prætermittendas duximus, ut integra, ac completa doctrina traderetur.

SECTIO I.
Utrum licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.

SUppono in primis Chriſtum non fuiſſe ſubjectum præcepto circumciſionis, ſeu quod idem eſt, parentes ejus non fuiſſe obligatos ad circumcidendum illum, non ſolum, quia Deus erat, ſed etiam quia non fuerat ex ſemine virili, communi aliorum modo genitus (ut latius probavi tom. præc. diſp. 43. ſect. 2.) Quod tamen per ſe, & ex vi illius præcepti intelligendum eſt; an vero propter ſcandalum vitandum nonnulla fuerit obligatio, dicã inferius.

Duplex ergo hinc oritur dubitandi ratio. Prior eſt, quia ſecluſo præcepto Dei non liceret Judæis filios ſuos circumcidere: tum quia vulnus illud in tenerrima ætate mortis periculum afferre poterat: tum etiam, quia nullius membri abſciſſio, vel mutilatio per ſe licita eſt, ſecluſo Dei præcepto, vel urgente neceſſitate; ſed in Chriſto ceſſavit divinum præceptum; ergo non licuit hominibus divinam ejus carnem attingere, & ſacratiſſimum ſanguinem fundere.

Secunda ratio dubitandi eſt, quia circumciſio præcipue inſtituta fuit, ut eſſet ſignum fœderis inter ſemen Abrahæ, & Deum, Geneſ. 17. ſignificabat autem, vel Chriſtum venturum: erat enim quædam proteſtatio, & ſignaculum fidei Chriſti venturi, ut indicatur ad Rom. 4. vel ſpiritualem circumciſionem per fidem Chriſti conferendam. Hac enim ratione dabatur in membro generationis, quia Chriſtus ex ſemine Abrahæ erat naſciturus, & quia futurus erat remedium peccati originalis, quod per circumciſionem traducitur; ergo tale ſignum non poterat vere applicari Chriſto jam nato, & natura ſua a peccato immuni. Et hæc ratio efficacius probat non decuiſſe Chriſtum circumcidi, & ſignum peccatoris aſſumere.

Dicendum vero eſt, primo ſanctum, & honeſtum fuiſſe Chriſtum circumcidi. Eſt concluſio de fide: nam in primis de fide certum eſt, Chriſtum fuiſſe circumciſum. Ita enim univerſa Eccleſia intellexit verbum illud Luc. 2. *Poſtquã conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum eſt nomen ejus Jeſus*. Nam licet Evangeliſta, facta mentione diei ad circumciſionem inſtituti, tranſitum facere ad nominis impoſitionem, nec affirmare expreſſe videatur Chriſtum fuiſſe circumciſum: tamen verus ſenſus illius loci eſt: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo*, id eſt, poſtquam advenit dies octavus circumciſioni puerorum indictus, & poſtquam in eo circumciſus eſt puer, illi Jeſu nomen impoſitum eſt. Ita Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Evangel. Ambroſ. hic, & alii expoſitores. Nam quia conſuetum erat, & lege præſcriptum, ut infantes circumciderentur, ideo Evangeliſta potius id tanquã indubitatum, manifeſtumque ſupponere, quam diſerte narrare viſus eſt. Quia vero impoſitio nominis propria & peculiaris fuit, & ideo de illa diſtinctius ſcripſit. Quamquam ſi textum Græcum attendamus, in eo apertius hoc indicatur, additur enim conjunctio, &, hoc modo, *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, & vocatum eſt nomen ejus Jeſu*; illa enim dictio copulativa manifeſte ſupponit illum circumciſum eſſe, & prætea illi fuiſſe impoſitum nomen Jeſu. *Chriſtus octavo die circumciſus.*

Deinde certum etiam de fide eſt, licite, ac ſancte egiſſe eos, qui Chriſtum circumciderunt. Primum enim B. Virgo, quæ peccare non poterat, in eum actum conſenſit, juſtus etiam Joſeph, tanquam nutritius, quaſi pædagogus Chriſti, ſuam in eo facto voluntatem interpoſuit, imo (ut aliqui volunt) circumciſionis etiam ipſe miniſter fuit. Præterea totum id factum eſt voluntate ejuſdem Chriſti, & æterni Patris, qui *ipſum miſit factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret*.

Dices, etiam voluntarie paſſus eſt Chriſtus, & nihilominus actio, a qua proveniebat illa paſſio, non erat bona; ergo idem poſſet quis dicere in præſenti. Reſpondetur eſſe valde diverſam rationem, illa enim actio erat injurioſa, & intrinſece mala: hæc autem minime, & ideo non ſolum, ut paſſio, ſed etiam ut actio fuit Chriſto voluntaria, & non ſolum permiſſa, ſed etiam ordinata ab æterno Patre. Quod dupliciter explicari poteſt: primo, quia veriſimile eſt non eſſe factam a Joſeph, & B. Virgine abſque ſpeciali Dei revelatione. Et fortaſſe quando Angelus docuit Joſeph nomen, quod puero erat imponendum, ſimul ſignificavit, ut illud imponeret die circumciſionis, more conſueto. Unde Epiphanius lib. 1. hæreſi 30. ſub finem alios pueros, inquit, non eſſe authores circumciſionis, ſed parentes ipſorum. Chriſtum autem ſicut incarnationem, & conceptionem, ac nominis impoſitionem, ita & circumciſionem ſibi ipſi diſpoſuiſſe. Secundo, ſecluſa etiam revelatione, illa circumciſio tunc erat actio ſacra, & religioſa, & authoritate divina ad divinum cultum inſtituta; & ut illius uſus eſſet licitus, non oportebat, ut obligatione legis fieret, poterat enim voluntarie aſſumi ab his, qui lege Moyſis non obligabantur, quamquam poſt illam aſſumptam ſervandæ legi obnoxii manerent, teſte Paulo ad Galat. 5. Ergo, & ſi Chriſtus non eſſet ſubjectus legi circumciſionis, juſte tamen & ſancte potuit a parentibus circumcidi. *Objectio. Reſpõſio. Circumciſio Chriſti ſancta.*

Neque obſtat circumſionis ſignificatio; eſt enim hæc differentia inter voces, & res, ſeu facta, quod vocum uſus primarius eſt ſignificatio: at vero res, ſeu facta habere poſſunt alium primarium uſum. Deinde voces expreſſius ſignificant, quam facta, ac denique in eodem facto poteſt multiplex ſignificatio fundari, ita ut una poſſit ab alia ſeparari. Prima ergo ratio inſtituendi circumciſionem fuit ad conſignandum populum Dei, & homines divino cultui quodammodo deſtinandos, juxta illud Gen. 17. *Statuam pactum meum inter me, & te, ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te*; & infra; *Circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*: hic ergo uſus, & ſignificatio optime potuit in Chriſtum Dominum cadere. Aliæ vero ſignificationes, cum non eſſent expreſſæ, non erant neceſſario conjunctæ cum illo *Primaria circumciſionis ſignificatio quæ.*

opere,

opere, & ita poterant ſeparari, & vitari omne mendacium; ſicut conſtat, quia non ſolum poſt Chriſtum natum, ſed etiam poſt mortem ejus multo tempore licita fuit circumciſio, & Paulus licite circumcidit Timotheum abſque ullo mendacio, vel falſa ſignificatione.

Ex quibus fere expeditæ relinquuntur rationes dubitandi initio poſitæ. Quibus addo, quamvis per ſe non fuerit neceſſarium parentibus Chriſti, puerum circumcidere: per accidens tamen ad vitandum ſcandalum, merito exiſtimari potuiſſe neceſſarium. Quia cum partus eſſet manifeſtus omnibus, miraculum autem conceptionis eſſet occultiſſimum, non potuiſſet non generari grave ſcãdalum, ſi circumciſio fuiſſet prætermiſſa. Et quamquam hæc neceſſitas fortaſſe non tanta fuerit, ut obligationem ſimpliciter induceret, quia non erat neceſſarium, ut cæteris conſtaret, ſi fortaſſe circumciſio omitteretur, nihilominus tamen demonſtrat ratio facta hunc fuiſſe convenientiſſimum modum non ſolum ad vitãdum ſcandalum: ſed etiam ad ſignificandam promptiſſimam voluntatem parendi legi, eique reverentiam exhibendi, eam nimirum exequendo etiam cum non obligaret.

Dico ſecundo, decuiſſe maxime Chriſtum circumcidi. Eſt concluſio æque certa, ac præcedens. Quam optimis rationibus confirmat D.Th. in art. quæ omnes fere ad literam deſumptæ ſunt ex Epiph. loco nuper cit. ubi ſic inquit; *Propter multas cauſas circumciſus eſt, & primum, ut oſtenderet ſeipſum in veritate carnem aſſumpſiſſe, propter Manichæum, & eos, qui dicunt, eum in ſpecie apparuiſſe*; & poſtea eamdem rationem applicat contra Apollinarem, & Valentinum. Secundo. *Ut non haberent Judæi excuſationem, ſi enim non fuiſſet circumciſus, poterant dicere, non potuimus Chriſtum ſuſcipere*. Quam rationem eleganter tetigit Chryſ. ſimilem cauſam agens, hom. 34. in acta Apoſt. & rationem reddens, cur Paulus Timotheum circumciderit, inquit; *Hæc eſt cauſa circumcidendi, non enim ferebant audire verbum ab incircumciſo, unde opus circumcidi, ut circumciſionem tollat*. Tertio addit Epiph. *Oportebat ipſum, qui præceperat Abraham, ut circumcideretur, ſignaculi apparentis gratia dati vero ad figuram veri, ac inviſibilis, nunc circumcidi, & hoc ſignaculum confirmare*. Sic Euſ. Emiſ. hom. in octava nativit. Dom. *Ideo ipſe circumciſus eſt, ut legem compleret, & bonum oſtenderet*. Et Cyprianus ſer. de hoc myſterio. *Neque hoc ſacramentum*, inquit, *conſuetudini antiquæ ſubtrahere voluit Chriſtus, & licet non eſſet in hoc tempore neceſſarium, tamen ne antiqua religio prorſus reproba videretur, in ſe voluit circumciſionis aptari ſignaculum*. Quarto pergit Epiph. *Duravit hæc uſque ad Chriſtum & hac de cauſa etiam ipſe circumcidi voluit*: ſic Euſeb. Emiſ. ſupra; *Circumciſio in Chriſto completa eſt, in quo & aliæ legis cæremoniæ conſummatæ ſunt, finis enim legis Chriſtus*. Unde eleganter Auguſt. ſer. 13. de temp. *Dominus quidem ſuſcepit circumciſionem, ablaturus ipſam circumciſionem, ſuſcepit umbram, daturus lucem, ſuſcepit figurã, impleturus veritatem*. Apertius idem Aug. l. q. novi Teſtam. q. 22. *Circumciſio*, inquit, *uſque ad Chriſtum ducta eſt*; & infra; *Ideo debuit circumcidi, ut ipſe probaretur eſſe, qui promiſſus Abrahæ eſſet, ita ut de cætero circumciſio ceſſaret impleta promiſſione*. In quibus verbis quintam rationem indicat Auguſt. videlicet oportuiſſe Chriſtum circumcidi, ne a ſemine Abrahæ exiſtimaretur alienus, & conſequenter non crederetur eſſe ille, de quo Abrahæ prædictum fuerat. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes*. Sexto ſubjungit Epiphan. *Ut circumciſus rationabiliter, circumciſionem diſſolveret, & aliam majorem oſtẽderet, non velut qui non haberet, & ſibi ipſi conſtitueret, ſed qui haberet quidem, oſtenderet autem, quod hac non amplius eſſet opus, ſed majori*. Quam rationem eiſdem fere verbis tradit Euſeb. Emiſ. ſupra dicens. *Ideo circumciſus, ut ejus nobis ſignificationem commendaret*. Et infra; *& Judæi quidem in uno membro circumciduntur, quare autem circũcidantur, non intelligunt: Chriſtiani vero quid circumciſio ſignificet intelligentes, non unum tantum, ſed omnia membra circumcidunt, non pellis inciſione, ſed totius ſuperfluitatis abjectione*. Septima ratio ſumi poteſt ex verbis ipſius Chriſti ad Jo. Bapt. Mat. 3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnẽ juſtitiam*. Sicut enim Chriſtus baptizari volens ſummum dedit exemplum humilitatis, ita circumciſionem ſuſcipiens: *Manifeſtum* (inquit Bernardus) *dedit humilitatis exemplum, quia nec veſtigium quidem ullum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris*. Dedit etiam exemplum obedientiæ, patientiæ, charitatis, cæterarumque virtutum, quæ omnes juſtitię nomine comprehenduntur. Octavam denique rationem addere poſſumus, voluiſſe ſtatim poſt nativitatẽ circumcidi, ut pro nobis Deo Patri ſatisfacere inciperet, & redemptionis noſtræ initium, quod non minoris valoris eſſet, quam totum pretiũ, Patri offerret. *Nobis enim*, inquit Euſeb. Emiſſ. *circumciditur Dominus, ſicut enim pro nobis eſt baptizatus, & paſſus, ita & pro nobis eſt circũciſus*. Unde Paulus ad Gal. 5. *Factus*, inquit, *ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret*; & 2. ad Cor. 5. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo*. Itaque ſicut non fuit indecens, Chriſtum aſſumere carnem in ſimilitudinem carnis peccati, ita nec fuit indecens, ſed multis rationibus convenientiſſimum circumciſionem aſſumere, quæ licet in aliis carnem peccati ſignificaret: in ipſo vero ſolum veritatem carnis, ſimilitudinem autem carnis peccati, & totius peccati remedium indicaret, ac polliceretur.

Circumciſio Chriſti multis modis decentiſſima.

Bernard. ſer. 1. de circumciſione.

Cætera, quæ de hoc myſterio deſiderari poterant, vel facilia ſunt, vel ex communi ratione circumciſionis petenda, quale eſt illud de circumſtantia temporis, ſeu octavi diei. De qua videri poteſt Bernard. ſer. 3. de hoc myſterio. De circumſtantia autem loci cavendus eſt lapſus Niceph. lib. 1. Hiſt. c. 12. dicentis Chriſtum fuiſſe circumciſum in domo Joſeph, in quo nec ſibi conſtat, cum ſtatim cap. ſequenti dicat, Chriſtum inventum eſſe a Magis in ſpelunca, & præſepi: nec verum dicit, quia certum eſt, B. Virginem uſque ad diem purificationis a loco nativitatis Chriſti non diſceſſiſſe: fuit ergo in eodem diverſorio circumciſus, ut recte notavit Epiphan. lib. 1. contra Hæreſes tom. 1. cap. ultimo poſt Hæreſim 20.

Locus circumciſionis Chriſti.

Ultimo tandem inquirere aliquis poſſet, quid de præputio Chriſti factum ſit. In qua re ſolum dicere poſſumus in præſenti loco, præputium illud ſumma diligentia, ac veneratione ſervatum eſſe a B. Virgine, hoc enim per ſe veriſimile eſt, & pietati, ac charitati Virginis conſentaneum. An vero in reſurrectione iterum particula illa fuerit corpori Chriſti conjuncta, infra agentes de Chriſti Reſurrectione dicemus.

Dubium. Præputium Chriſti.

SECTIO II.

Cur nomen Jeſus fuerit Chriſto Domino in circumciſione impoſitum.

D. Cyprianus l. de cardinal. Chriſti operibus c. de ratione circumciſ. indicat, ſicut præceptum fuit Iſraelitis, ut octavo die parvulos circumciderent, ita etiam fuiſſe mandatum, ut eodem die nomina eis imponerent. Sic enim inquit. *Hoc cum octava die juſſum ſit celebrari, & nomen circumciſo aptari, intimatum eſt iis, qui digni Sanctorum conſortio cenſebantur, quod eorum nomina ſcriberentur in Cælis, & æternæ beatitudinis, quam poſt vitæ hujus ſeptimanam octava conſequitur, hæredes fierent, & conſortes, quicumque vitæ innocentia ſeſe Domino conſecraſſent*. Non eſt autem intelligendum, utrũque fuiſſe a Deo diſtincte, & proprie præceptum, Gen. enim 17. ubi lex circumciſionis traditur, nulla de nomine imponendo ſit mentio: ſed conſuetudinem imponendi nomen octavo die, veluti neceſſaria quadam conſequutione ſuppoſita hominum conditione ex lege circumciſionis ortam fuiſſe. Eſt enim neceſſarium hominibus, ut filiis ſuis propria imponant nomina, ut eos diſtinguere, vocare, ac de iis loqui poſſint, & propter eaſdem cauſas neceſſe eſt hanc impoſitionem non differri, ſed a principio nativitatis fieri. Quia vero oportet eam publice, & cum aliqua ſolemnitate fieri, ideo omnibus nationibus in more fuit, ut poſt aliquot nativitatis dies ſolemni aliquo ritu hæc nomina imponerentur. Unde Athenienſes apud Suidam, decimo nativitatis die convocatis cognatis, & amicis, & oblatis Diis ſacrificiis nomina filiis imponebant. Romani vero (ut author eſt Feſtus) octavo die puellis, pueris autem nono imponebant nomina, eos prius luſtrando Diis, & ideo dies illi *luſtrici* vocabantur. Cum ergo ritus circumciſionis inter Judæos fuerit celeberrimus, & per illum infantes ſuos paucis diebus poſt nativitatem Deo conſecrarent, conſequens fuit, ut eodem die, quo eos circumcidebant, eis inderent nomina. Unde hanc fuiſſe Judæorum conſuetudinem, aperte colligitur ex Luca 1. & 2. & docent omnes Patres explicantes hoc myſterium. Ex quo Theophyl. & Euthym. Luc. 1. recte conjectant,

jectant, circumciſionem fuiſſe ſolitam præcedere nominis impoſitionem. Tum quia decebat, ut prius ſignaculum Dei imprimeretur, quam imponeretur humanum. Tum etiam, quia non cenſebatur inter homines dignus nomine, qui nondum fuerat Deo conſecratus.

Hunc igitur morem, & quaſi politicam legem obſervare voluit Chriſtus: tum ut in omnibus rebus honeſtis, ac decentibus ſuæ genti aſſimilaret ſeſe: tum etiam, ut in omnibus ſe verum hominem oſtenderet, ut late tractat Auguſt. ſer. 40. de tempore. Chriſtus enim verus Deus cum ſit, & homo, ſicut proprium nomen habet, quod divinam ejus perſonam, & naturam exprimit, quale eſt nomen Verbi, filii, ſapientiæ genitæ, imaginis, ac ſimilia, ita oportuit, ut ſecundum humanam naturam proprium nomen haberet, quo inter veros hominos cenſeretur, & ideo inter alias cauſas, quando per circumciſionem vera ejus caro, & ſanguis comprobata ſunt, tunc illi proprium hominis nomen imponitur.

Ex iis ergo primo concluditur decuiſſe, ut Chriſto recens nato in die Circumciſionis proprium hominis nomen imponeretur. Secundo vero addendum eſt, oportuiſſe ut hoc nomen divina quidem authoritate, miniſterio tamē angelorum, & hominum imponeretur. Quod enim divina authoritas, & angeli miniſterium interceſſerit ex Mat. 1. & Luc. 1. & 2. aperte conſtat, ubi angelus prius ad Mariam miſſus; *Ecce*, inquit, *concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum*: certum eſt autē angelum non nunciaſſe Virgini, niſi quod a Deo acceperat. Unde Cyril. l. de fide ad Theodoſ. prope medium, hæc angeli verba tractans: *Nomen*, inquit, *hoc novum a Patre opinor per angeli vocem impoſitum eſt*; & infra: *Quando ergo unigenitus filius, qui patri coæternus ante omnia ſecula exiſtit, noviſſimis temporibus homo factus, & ex muliere natus, & filius declaratus, & primo genitus appellatus, & inter multos fratres numeratus eſt, tunc ille quoque qui ſecundum naturam pater eſt, patris leges (ut ita loquar) ſequutus, nomen hoc præfinivit.* Et ideo (ut notavit Bernard. ſer. 2. de circumc.) de hoc nomine loquens c. 2. idem Evang. Lucas, *vocatum*, dicit *eſſe ab angelo. Vocatum plane*, ait Bernar. *non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno, a natura propria habet, ut ſit Salvator, innatum ei eſt nomen hoc non inditum ab humana, vel angelica creatura*. Ratio vero eſt: primo, quia nomen imponere munus eſt habentis authoritatem in eum, cui imponitur; nullus autem proprium jus, & authoritatem habuit in Chriſtum hominem, niſi Deus ipſe. Secundo, quia perfecta nominis impoſitio ex perfecta rei cognitione procedit; nullus autem dignitatem Chriſti perfecte cognoſcebat, niſi ſolus Deus. Tertio, hæc nominis impoſitio, quando a Deo fit, eſt ſignum ſpecialis benevolentiæ divinæ, & ſingularis dignitatis ejus, cui imponitur, ut in Abraham, Iſaac, Joanne Bapt. & Petro videre licet. Denique privilegium hoc accipiendi nomen a Deo in veteri, ac novo teſtamento paucis quidem, aliquibus tamen inſignibus perſonis cōceſſum fuit; non debuit igitur Chriſto denegari. Ubi obiter obſervandum eſt, in Scripturis ſacris interdum inveniri nomina aliquorum virorum, poſt ætatis progreſſum mutata, interdum a principio impoſita, vel ante conceptionem revelata. Quando enim vel in Dei cognitione, aut meritis, aut in munere aliquo, & dignitate progreſſu temporis erant ſpecialiter profuturi, non a principio, ſed poſt aliquod tempus ætatis nomen a Deo ſuſcipiebant, ut nominis mutatio mutationem in perſona factam indicaret, ut in Abraham, & Petro conſtat, & notarunt Origenes in præf. Epiſt. ad Rom. & Hieron. in princ. epiſt. ad Rom. & l. 4. in Jerem. in fine. At vero, qui a principio inſigne munus, vel donum aliquod gratiæ acceperunt, ſimul habuere nomina divinitus indita, quibus eorum prærogativa indicaretur, ut videre licet in Iſaac, in quo ſpes Meſſiæ ex ſingulari Dei promiſſione poſita fuit, & in Joanne Baptiſta, qui in utero matris gratiam ſuſcepit. Chriſtus igitur, quia a principio in omni munere, & gratia fuit perfectiſſimus, merito a ſuo ortu proprium, ac perfectiſſimum nomen a Deo ſortitus eſt.

Chriſto divinitus nomen inditum.

Nomina in ſcriptura qualiter imponi ſolita.

Deinde, quod hæc impoſitio per homines facta ſit, conſtat, quia tam Mariæ, quam Joſeph dictum eſt ab angelo, *& Vocabis nomen ejus Jeſum*. Et merito. Primum quidē, quia ſuavis divinę providentię diſpoſitio hoc poſtulabat. Deinde, quia B. Virgo quaſi jure materno hanc ſibi poteſtatem vendicabat. Pertinet enim ad parentes, ut filiis nomina imponant: & quamvis hoc jus patri potiſſimum debitum ſit, tanquam capiti primariam poteſtatem habenti, in cujus ſignum legimus, Abraham filio Iſaac nomen impoſuiſſe Geneſ. 18. non tamen omnino mater excluditur, ut ex Gen. 29. & ex aliis locis facile colligi poteſt. Quod tunc maxime locum habet, quando vel filius patre deſtituitur, vel ipſe exſequi hoc munus non poteſt, qua de cauſa Lucæ 1. cum Zacharias loqui non poſſet, Eliſabeth quaſi ſuo jure utens, dixit: *Nequaquā ſed vocabitur Joannes.* Cum ergo B. Virgo eſſet vera Chriſti mater, ipſa debuit filio ſuo nomen imponere, imo cum revera ſola ipſa fuerat parens ejus, ad eam ſolā hoc munus pertinere videbatur. Noluit autem Deus ſanctiſſimum Joſeph, utpote verum ſponſum, & maritum Virginis hac dignitate, & authoritate privari. Unde recte Chryſ. hom. 4. in Mat. ita introducit Angelum loquentem ad Joſeph: *Non quia ex Spiritu S. eſt, idcirco te a miniſterio tantæ exiſtimes deſpenſationis extraneum. Nam & ſi nihil habeas in hac generatione commune, tamen quod eſt propriū patris, quodque nihil lædit Virginis dignitatem, hoc tibi facile concedo, ut ſcilicet nato nomen imponas. Quāquam enim non ſit filius tuus: tu tamen curam ergo illum, & ſolicitudinem oſtendes parentis, & propterea te illi ab ipſa ſtatim nominis impoſitione approprio, familiaremque facio nato infanti.* Denique cum Chriſtus futurus eſſet ſubditus illis, ſcilicet Mariæ, & Joſeph, mirum non eſt, quod eorum voluntate, & mutuo conſenſu nomen receperit.

Chriſto per homines nomē imponitur.

Nomen Jeſu, Chriſto convenienter inditum.

Tertio dicendum eſt, nomen Jeſus aptiſſimum & convenientiſſimum fuiſſe, ut Chriſto domino imponeretur. Ad hanc concluſionem confirmandam ſufficit quod in precedenti dictum eſt, hoc nomen a divina ſapientia fuiſſe excogitatum, ejuſque voluntate, & authoritate ſapienter inditum. Ut autem ejus impoſitionis cauſam explicemus, primo ſtatuendum eſt hoc nomen Hebræum eſſe, cujus etymologiam nonnulli ſequuti Oſiandrum hæreticum a nomine ineffabili, & tetragrammaton Jehova deducendam putant, addita, ſeu interpoſita una, vel altera litera, quæ Hebraicum nomen Johoſua compleat, quo myſterium Incarnationis ſignificari dicunt. Sed hæc, quæ in Scriptura, & Patribus fundata non ſunt, omittamus. Certum igitur eſt *Jeſu* nomen a verbo ſalvandi originem ducere, teſte angelo Matt. 1. *Vocabis nomen ejus Jeſum, ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum.* Ubi Hieron. *Jeſus Hebræo ſermone ſalvator dicitur, etymologiam ergo nominis ejus Evangeliſta ſignavit, dicens, Vocabis nomen ejus Jeſum, quia ipſe ſalvum faciet populum ſuum.* Unde ubicumque in veteri teſtamento ſub hoc nomine Meſſias promittitur, ſeptuaginta σωτήρ vertunt, & Hieron. ſeu vulgata *ſalvatorem, Iſai. 62. Propter Sion non tacebo, & propter Jeruſalem non quieſcam, donec egrediatur ut ſplendor juſtus ejus, & ſalvator ejus, ut lampas accendatur;* & Mich. 7. *Ego autem ad Dominum aſpiciam & expectabo Deum ſalvatorem meum*, quod Abac. 3. Jeſu nomine retento dicitur. *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jeſu meo.* Ubi in Hebræo non eſt nomen integrum Jeſu, ſed nomen *Jeſu*, quod ſalutem ſignificat: & poteſt intelligi abſtractum poſitum pro concreto activo, ad denotandam ſalvatoris perfectionem, & ita ſeptuaginta verterunt *in Deo ſalvatore meo.*

Jeſus a ſalvando dictus.

Jeſu nomen Chriſti proprium.

Secundo obſervandū eſt, hoc nomen fuiſſe Chriſto impoſitū tanquam proprium ejus. Poteſt autem dici propriū. Primo ut diſtinguitur contra metaphoricū. Cum enim in Scrip. ſacra Chriſtus dominus variis nominibus metaphoricis appelletur, dicitur enim *paſtor, oſtium, via*, & aliis pluſquā triginta, quę numerat Hieron. Ezech. 46. & multa congerit Cypr. l. 2. ad Quirinum, a principio, & Cyril. Jeroſ. cat. 10. omnia tamē ſub hoc nomine *Jeſu*, & propria ejus ſignificatione comprehenduntur. Secundo poteſt hoc nomen *Jeſu* dici propriū, ut a communi, ſeu appellativo diſtinguitur, ut enim notavit Hieron. Mat. 16. Redēptor noſter, & *Chriſtus* dicitur, & *Jeſus*, ſed nomen *Chriſti*, nomen eſt dignitatis, nomen autē *Jeſu* ſolum eſt proprium. Nomē enim *Chriſti* ex vi ſuę ſignificationis cōmune eſt, reges & ſacerdotes ſignificans; qui oleo ungebātur, & inde deductū eſt ad ſignificandos juſtos, & ſanctos, quia gratia Dei unguntur, & inde tandem derivatū ad Meſſiam per antonomaſiam ſignificandum, quod Rex futurus eſſet, & ſacerdos, ac Deus, & homo oleo divinitatis unctus, ut late Euſebius lib. 4. de demonſt. Evang. c. 15. & Nicephor. lib. 1. Hiſt. cap. 4. At vero nomen *Jeſu* proprium fuit

ad

ad hanc perſonam in hac natura ſignificandā impoſitum. Tertio poteſt hoc nomen dici proprium Redemptoris, quia nulli alteri tributum eſt, & hoc ſenſu contendunt aliqui hoc nomen, ut ita dicam, materialiter ſumptum ita eſſe proprium Chriſti, ut nulli alteri antea fuerit impoſitum. Ita tradidit Galatinus lib.3. de arcanis c.20. & Sanctes Pagninus in interpretatione nominum Hebraicorum, quos ſequutus eſt Janſenius c 7.conc. Nam etiam ſi aliqui ſunt in teſtamēto veteri ſimili nomine appellati, ut *Jeſus Nave, Jeſus Syrach, & Jeſus Joſedech*, reſpondent hi ſcriptores, eorum nomen non fuiſſe eiſdem omnino literis conſcriptum, nomen enim eorum erat Jehoſua, Chriſti autem Jeſua, quod neque eſt idem, neque eamdem habet interpretationem. Nam *Jehoſua* ſignificat *Deus ſalvabit*, ſeu *Deus ſalvat, Jeſus* vero (ut dictum eſt) ſignificat *Salvatorem.* Sed majorem fidem exiſtimo adhibendam eſſe antiquis Patribus, & in linguarum cognitione peritiſſimis, qui docuerunt nomen hoc quoad materialem literarum ſonum multis antea fuiſſe impoſitum, quamquam vis, & efficacia illius nominis nova, & ſingularis fuerit in Chriſto. *Ipſe enim ſolus* (ut Cyril. Jeroſ. ſupra dixit) *Jeſus appellatur vero nomine, a ſalutari medicina habens appellationem*. Propter quod excellentiores viri, quibus hoc nomen prius impoſitum eſt, typi ac figuræ Chriſti extitiſſe cenſentur. Quod abunde probat locus ille Zach.3. *Oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem magnum.* Quo loco, verum ac proprium Jeſu nomen poſitum eſſe, omnes Patres docuerunt, adeo, ut quidam eorū de ſolo Chriſto verba illa ad literam interpretentur, ut Tertul.l.cont. Judæos c.ult. ubi inquit, delineatū eſſe ibi ſummū Chriſtum ſacerdotē, *& in perſona ſua, & in ipſius nominis ſacramento.* Idem Lactan.l.4.c.14. Origen.hom. 9.in Levit. Ambroſ.l.3.de fide c.4. Alii vero licet in ſenſu hiſtor.de Jeſu filio Joſedech interpretentur: allegorice tamen intelligi de Chriſto non negant, & omnes conſentiunt typum fuiſſe ob ſimilitudinem nominis, officii, &c. ut late eo loco Hieron. tractat, & Euſeb.4.l.de Demonſt. Evang.c.29. ubi ſic inquit. *Magnus ſacerdos, qui dicitur Jeſus, apertiſſimam imaginem, & notam evidentiſſimam ſervare mihi videtur Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quādo & illius nomine decoratur, & populi de Babylone redeuntis, qui captivus illic fuerat, ductor exiſtit.* Eadem eſt ſentētia Auguſt.12.cont.Fauſt.c.36. Theodoreti, & aliorum interpretum Zach.3. Deinde, quod Joſue eodem nomine in Chriſti figuram donatus fuerit, ſæpius teſtatur Juſtin. Martyr in dial. contra Tryphonem, ubi inter alia conſiderat, Moyſen, cum Joſue mitteret in terrā promiſſionis, illi nomen mutaſſe, & ablato nomine Auſes, vel Oſeæ Jeſum vocaſſe, quoniam introducturus erat populū in eam, ut ſicut in hoc munere, ita & in nomine typum Chriſti gereret. Et idem ſenſit Tertullianus li.contra Judæos c.9.& lib.3.contra Marcionem c.16.& Auguſt.lib. 16.cont.Fauſtum c.18.& ſequentibus, & lib.2.quæſtionū in Exodum q.103.& Ambroſ.in Pſ.47.in fine.& Hieron. lib.1.cont. Jovinianum, latiſſime omnium Origen.hom. 2.in Exod.22 in Num.& 1.Joſue, & optime Theodoretus in principio lib Joſue. Denique Philo lib.de humanitate, & Joſephus lib.5.antiquit. cum ſæpius Joſue nominant, *Jeſum* illum appellant. Et Euſeb.l.4.de Demonſt. in ultimis fere verbis id confirmat, ipſius vocis interpretationem exacte explicans. Non eſt igitur hoc nomen in ſono verborum proprium ſolius Chriſti domini: neque hoc refert ad dignitatem, vel excellentiam ejus, quæ magis ex impoſitione, & ratione ejus, quam ex ſono petenda eſt.

Vide Lectionem Caſtrum in 7. c. Iſai.

Nomen Jeſu cur Chriſto impoſitū.

Tertio igitur loco obſervandæ ſunt cauſæ, ob quas Chriſto Domino hoc nomen impoſitum eſt, quas Patres citati late perſequuntur, & ideo breviter illas indicabo. Prima eſt (quam hic tetigit D.Th. in corp. art.) Quia nomina propria imponuntur ex rerum, ſeu perſonarum proprietatibus: eſt autem Chriſto maxime proprium eſſe Salvatorem non ſolum corporum, ſed etiam animorum: nec tantum a temporalibus damnis, ſed maxime ab ęternis, nec ſolum auferendo ſummum peccati malum, ſed conferendo etiam perfectam gratiæ ſanitatem. Cum enim perfecta ſanitas in proportione conſiſtat, Chriſtus veluti univerſis rebus debitam tribuens proportionem, ſalvatoris nomen perfectiſſime adimplevit, *pacificans per ſanguinem ſuum quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt*, ad Coloſ.1. Unde obiter intelligimus hujus nominis impoſitionem, aptiſſime infantis circumciſionem fuiſſe ſubſequutam. Non enim prius Salvatoris nomine inſigniri voluit, quam ſanguinem ſuum pro hominibus funderet: quia vero quælibet gutta illius ſanguinis ad omnium hominum ſalutem ſufficere poterat, ideo oblato noſtræ redemptionis pretioſiſſimo ſymbolo Salvatoris nomen digniſſime eſt meritus. Et hinc colligitur ſecunda ratio hujus impoſitionis, quia hoc nomen ad Chriſti Domini dignitatem, & honorem maxime pertinet, non ſolum quia Divinam ejus vim, & efficaciam indicat, quæ ad ſalutem hominum perficiendam illi neceſſaria fuit: ſed etiam quia ſuis operibus, & victoriis illud promeruit. Eſt namque illud nomen unicuique glorioſius, quod non ſolum a natura, ſeu ab origine manat: ſed etiam propriis, ac egregiis factis comparatum eſt. Unde Paulus ad Philip.2. *Humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod, & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, &c.*

In nomine Jeſu quomodo reliqua Chriſti contineantur nomina.

Tertiam rationem inſinuat D.Th. hic ad primum, & eam late perſequitur Bernard.ſer.2.de Circumciſione, videlicet, quia in hoc nomine omnia alia Chriſti nomina, tam propria, quam metaphorica comprehenduntur. In primis enim in hac voce divinitas Chriſti exprimitur, quia nullus alius, niſi verus Deus nos ſalvare poterat, ut Patres citati docent, & explicando hoc nomen dixit Epiphan. hæreſ. 29. In quo illud ſpecialiter perpendendum eſt, quod Matt. c.1. cum dixiſſet, *& vocabis nomen ejus Jeſum*, ſtatim ſubdidit, hoc factum eſſe ut impleretur, quod Iſaias prædixerat: *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Solent enim Patres interrogare, & late tractare, quomodo, cum de Meſſia fuerit prædictum, vocandum eſſe Emmanuel, non illud, ſed Jeſu nomen acceperit. Et quamvis diverſi diverſa reſpondeant, ut videre licet in Chryſoſt. Theophyl. Euthym. ibi Lactan.lib.4.c.22. Tertullian.l.3. contra Marcionem c.8.& 9. Auguſt.ſerm.8. de Nativitate. Matthæus tamen potius dixit per hujus nominis impoſitionem, prophetiam illam impletam eſſe: non enim erat ſenſus illius, Meſſiam nominandū eſſe hac materiali voce Emmanuel, ſed rem illa voce ſignificatam ei eſſe tribuendam; quia tunc vere, ac ſingulari modo Deus nobiſcum eſſe incepit, quando Verbum caro factum eſt. Quod myſterium apertiſſime nobis declarat nomen *Jeſus*, quo non ſolum Verbi majeſtas, ſed etiam humanitatis veritas indicatur, ſine qua Salvatoris munus Deus exequi non poſſet. Significatur autem illa humanitas, tanquam principium, & radix bonorum omnium, quæ ſub nomine *ſalutis* comprehenduntur.

Emmanuelis nomen Chriſto cur nō inditum.

Unde tanquam quarta ratio colligi poteſt, quæ ad nos homines pertinet. Voluit enim Deus hoc nomine miſeros homines conſolari, eorumque ſpem erigere. Prædixerat enim Deus Iſaiæ 62. *Propter Sion non tacebo, & propter Jeruſalem non quieſcam, donec egrediatur ut ſplendor juſtus ejus & Salvator ejus ut lampas accendatur.* Et quoniam hic Salvator futurus erat hominibus omnium bonorum fons, & origo in toto illo capite hæc deſcribit Iſaias, & tandem concludit. *Ecce Dominus auditum fecit in extremis terrę, dicite filię Sion, Ecce Salvator tuus venit*. Et aliis ſæpe locis volens prædicto Chriſti adventu homines conſolari, & ad fiduciam excitare, ſub nomine Salvatoris illum proponit, ut potiſſimum videre licet c. 12. *Confiteor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, converſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem: haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Unde etiam Angeli pręddicantes Chriſti Nativitatem Luc.1. *Salvatorem* ſtatim nominant, dicentes: *Quia natus eſt vobis hodie Salvator.* Propterea ergo *Jeſu* nomen Chriſtus elegit, ut vel ipſo nomine audito hominum animi erigerentur: tum etiam ut benevolentiam erga homines commendaret. Cum enim poſſet ab aliis innumeris perfectionibus appellari, eam potiſſimum elegit, quæ ſummum ejus erga homines amorem indicaret. Denique ſicut inter omnia Dei attributa, miſericordia eſt, quæ potiſſimū prædicatur, & extollitur, ita illud maxime nomen elegit, quod miſericordiam commendaret, maxime cui potiſſimum convenit illud Canticor. 1. *Oleum effuſum nomen tuum*, ut late & eleganter perſequitur Bernard.ſerm. 15. in Cantica. Et ideo de hoc nomine dicitur Act. 4. *Non eſſe aliud ſub cœlo, in quo oporteat nos ſalvos fieri.*

Salvatoris nomen ſolatium, ac ſpes hominū.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus convenienter fuerit in templo oblatus.

260. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter fuerit Chriſtus in templo oblatus. Dicitur enim Exod. 13. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Iſrael. Sed Chriſtus exivit de clauſo Virginis utero, & ita matris vulvam non aperuit. Ergo Chriſtus ex hac lege non debuit in templo offerri.*

2 Præterea. Illud, quod eſt ſemper præſens alicui, non poteſt ei præſentari. Sed Chriſti humanitas ſemper fuit Deo maxime præſens, utpote ſemper ei conjuncta in unitate perſonæ. Ergo non oportuit quod corã Domino ſiſteretur.

3 Præterea. Chriſtus eſt hoſtia principalis, ad quam omnes hoſtiæ veteris legis referuntur, ſicut figura ad veritatem. Sed hoſtiæ non debet eſſe alia hoſtia. Ergo non fuit conveniens, ut pro Chriſto alia hoſtia offerretur.

4 Præterea. Inter legales hoſtias præcipua fuit agnus, qui erat juge ſacrificium: ut habetur Num. 28. unde etiam Chriſtus dicitur agnus, Joann. 1. Ecce agnus Dei. Magis ergo fuit conveniens, quod pro Chriſto offerretur agnus, quam par turturum, vel duo pulli columbarum.

Sed contrarium eſt authoritas Scripturæ, quæ hoc factum eſſe teſtatur Luc. 2.

Art. 1. hujus quæ. in corp. & ad 3. *Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus noluit ſub lege fieri, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, & ut juſtificatio legis in ſuis membris ſpiritualiter impleretur. De prole autem nata duplex peccatum in lege traditur. Unum quidem generale, quoad omnes: ut ſcilicet, completis diebus purificationis matris offerretur ſacrificium pro filio, ſive pro filia: ut habetur Levit. 12. Et hoc quidem ſacrificium erat, & ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata, & etiam ad conſecrationem quandam ipſius: quia tunc primo præſentabatur in templo, & ideo aliquid offerebatur in holocauſtum, & aliquid pro peccato. Aliud autem præceptum erat ſpeciale in lege de primogenitis, tam in hominibus, quam in jumentis. Sibi enim Dominus deputaverat omne primogenitum filiorum in Iſrael, pro eo, quod ad liberationem populi Iſrael percuſſerat primogenita Ægypti, ab homine uſque ad pecus, primogenitis filiorum Iſrael reſervatis. Et hoc mandatum ponitur Exod. 23. in quo etiam præfigurabatur Chriſtus, qui eſt primogenitus in multis fratribus, ut dicitur Rom. 8. Quia igitur Chriſtus ex muliere natus erat quaſi primogenitus, & voluit fieri ſub lege, hæc duo Evang. Lucas circa eum fuiſſe obſervata, oſtendit, primo quidem id quod pertinet ad primogenitos, cum dicit. Tulerunt illum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vulvam, ſanctum Domino vocabitur. Secundo, illud, quod pertinet communiter ad omnes, cum dicit: Ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum erat in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.*

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Greg. Nyſſen. dicit, illud legis præceptum in ſolo incarnato Deo ſingulariter, & ab aliis differenter impleri videtur. Ipſe nãque ſolus ineffabiliter conceptus, ac incõprehenſibiliter editus, virginalem uterum aperuit non antea connubio reſeratum, ſervans & poſt partum inviolabiliter ſignaculum caſtitatis. Unde quod dicit, adaperiens vulvam, deſignat, quod nihil antea inde intraverat, vel exiverat. Et per hoc etiam ſpecialiter dicitur maſculinus, quia nihil de fœmineitate culpæ portavit. Singulariter etiam ſanctus, quia terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non ſenſit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut filius Dei non propter ſeipſum factus eſt homo, & circumciſus in carne, ſed ut nos per gratiam faceret deos, & ut ſpiritualiter circumcidamur: ſic propter nos ſiſtitur Domino, ut diſcamus Deo præſentare noſmetipſos. Et hoc poſt circumciſionem ejus factum eſt, ut oſtendat neminem niſi circumciſum vitiis, dignum eſſe divinis conſpectibus.

Ad 3. dicendum, quod propter hoc ipſum voluit hoſtias legales pro ſe offerri, qui erat vera hoſtia, ut figura veritati conjungeretur, & per veritatem figura approbaretur, contra illos, qui Deum legis negant a Chriſto fuiſſe in Evang. prædicatum. Non enim putandum eſt (ut Origen. dicit) quod filium ſuum bonus Deus ſub lege fecerit, quam ipſe non dederat. Homi. 14. in Luc. a io il- 10.3.

Ad 4. dicendum, quod Levit. 12. præcipitur, ut qui poſſent, agnum pro filio, aut filia, ſimul & turturem, ſive columbam offerrent: qui vero non ſufficerent ad offerendum agnum, duos turtures, vel duos columbarum pullos offerrent. Dominus ergo qui cum dives eſſet, propter nos egenus factus eſt, ut illius inopia divites eſſemus: ut dicitur 2. ad Cor. 8. pro ſe pauperum hoſtiam voluit offerri: ſicut & ipſa nativitate pannis involvitur, & reclinatur in præſepio. Nihilominus tamen hujuſmodi aves figuræ congruunt: turtur enim quia eſt avis loquax, prædicationem, & confeſſionem fidei ſignificat: quia vero eſt animal caſtum ſignificat caſtitatem: quia vero eſt animal ſolitarium, ſignificat contemplationem. Columba vero eſt animal manſuetum, & ſimplex, manſuetudinem, & ſimplicitatem ſignificans. Eſt etiam animal gregale: unde ſignificat vitam activam. Et ideo hujuſmodi hoſtia figurabat perfectionem Chriſti, & membrorum ejus. Utrumque etiam animal propter conſuetudinem gemendi, præſentes Sanctorum luctus deſignat: ſed turtur, quæ eſt ſolitaria, ſignificat ſecretas orationum lacrymas. Columba vero, quæ eſt gregalis, ſignificat publicas orationes Eccleſiæ. Utrumque vero animal duplicatum offertur, ut ſanctitas ſit non ſolum in anima, ſed etiam in corpore. Gloſ. ord. ſuper illa verba Luc. 2. Par turturum.

COMMENTARIUS.

DUo præſtat D. Thom. in corpore art. Primum enim declarat duo præcepta in veteri lege data, aliud generaliter ad omnes filios, aliud ſpecialiter ad primogenitos pertinens, & utrumque oſtendit in Chriſto fuiſſe ſervatum ex Evangelio Lucæ. De qua re in ſequenti diſputatione fuſius dicturi ſumus. Secundo rationem reddit, ob quam hęc legalia pręcepta in Chriſto ſervata ſint: & nullam aliam reddit, niſi *quia voluit fieri ſub lege*, ſubintelligit autem ſub his brevibus verbis fere omnes rationes ſupra tractatas art. 1. nam fere omnes hic accommodari poſſunt, ut idem D. Thom. art. ſequenti ſignificavit.

In ſolutione ad primum refert D. Th. ex Greg. Nyſſeni expoſitionem illius præcepti de ſanctificando primogenito, quod aperit vulvam matris, quod videlicet in Chriſtum maxime conveniat: quam D. Th. non rejicit, ſed ex illa potius ſolvit argumentum. De hac tamen re quid ſentiendum ſit, diximus ſupra, cum de virginitate B. Mariæ ageremus, ubi alia etiam teſtimonia Ambr. Orig. & aliorum Patrum tractavimus, ac oſtendimus hanc non eſſe literalem expoſitionem, ſed allegoricam, illamque locutionem, quod Chriſtus aperuerit vulvam matris, quamvis in ſenſu, quo ab his Patribus aſſeritur, vera ſit, quia ipſe dedit matri ſuæ fœcunditatem; quia tamen non eſt propria, ſed metaphorica, non eſſe abſque ſufficienti declaratione uſurpandam. Quo circa ad literam intelligendo legis præceptum, concedi poſſet argumento, legem illam ad Chriſtum non pertinuiſſe, ipſum tamen ſe illi voluntarie ſubdidiſſe. Præſertim quia licet revera illum non comprehenderet, tamen ſpecie, & exiſtimatione hominum ſub illa continebatur, & propterea cum nollet miraculum conceptionis ſuæ tunc omnibus manifeſtari, voluit omne offendiculum, & ſcandali occaſionem auferre. Aliæ ſolutiones argumentorum doctrinam moralem continent obſervatione dignam.

ARTICULUS IV.

Utrum mater Dei convenienter ad templum purganda acceſſerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter mater Dei purganda ad templum acceſſerit. Purgatio enim non videtur eſſe niſi ab immunditia. Sed in B. Virgine nulla fuit immunditia, ut ex ſupra dictis patet. Ergo non debuit, ut purganda ad templum accedere. 207. art. præ. ad 1.

2 Præterea. Lev. 12. dicitur: Mulier, quæ ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus: & ideo ei præcipitur, quod non ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis ejus. Sed B. Virgo peperit maſculum ſine virili ſemine. Non ergo debuit ad templum venire purganda.

3 Præterea. Purgatio ab immunditia non fit niſi per gratiam. Sed ſacramenta veteris legis gratiam non conferebant, ſed ipſa potius ſecum gratiæ authorem habebat. Non ergo conveniens fuit, ut ad templa purganda veniret.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ, qua dicitur Lucæ 2. quod

2. quod impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut plenitudo gratiæ a Chriſto derivatur in matrem, ita decuit ut mater humilitati filii conformaretur, humilibus enim Deus dat gratiam, ut dicitur Jacobi 4. Et ideo ſicut Chriſtus licet non eſſet legi obnoxius, voluit tamen circumciſionem, & alia legis onera ſubire, ad demonſtrandum humilitatis, & obedientiæ exemplum, & ut approbaret legem, & ut calumniæ occaſionem Judæis tolleret: propter eaſdem rationes voluit & matrem ſuam implere legis obſervantias, quibus tamen non erat obnoxia.

Ad primum ergo dicendum, quod licet B. Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obſervantiam implere, non propter indigentiam, ſed propter legis præceptum. Et ideo ſignanter Evangeliſta dicit, quod impleti ſunt dies purgationis ejus ſecundum legem: ipſa enim ſecundum ſe purgatione non indigebat.

Ad ſecundum dicendum, quod ſignanter Moyſes videtur fuiſſe locutus ad excipiendam ab immunditia matrem
In cor. ar. *Dei, quæ non peperit ſuſcepto ſemine. Et ideo patet, quod non obligabatur ad impletionem illius præcepti, ſed voluntarie purgationis obſervantiam adimplevit, ut dictum eſt.*

Ad 3. dicendum, quod legalia ſacramenta non purgabant ab immunditia culpæ, quod fit per gratiam, ſed hanc
P. 2. q. 102. art. 2. *purgationem præfigurabant. Purgabant autem purgatione quadam carnali ab immunditia irregularitatis cujuſdam: ſicut in ſecunda parte dictum eſt. Neutram tamen immunditiam B. Virgo contraxerat: & ideo non indigebat purgari.*

COMMENTARIUS.

Affirmat D. Thom. convenientiſſime id feciſſe B. Virginem, non quod lege teneretur, ſed ut filio in humilitate conformaretur. Ubi duo breviter obſervanda ſunt; primo cum D. Thomas dicit, B. Virginem non fuiſſe obnoxiam legis obſervantiis, non eſſe intelligendum abſolute, & in univerſum: nulla eſt enim ratio, ob quam dicamus B. Virginem omnino fuiſſe liberam, & exemptam ab omni legis obligatione, etiam poſt filii conceptionem, & partum, quia nec ex dignitate matris Dei hoc neceſſario ſequebatur, nec ad dignitatem Virginis pertinebat, nec ſpecialem aliquam decentiam, vel convenientiam habebat, præſertim cum lex illa eſſet divina, & omnibus generaliter eſſet propoſita. Senſus ergo D. Thomæ eſt, decuiſſe B. Virginem implere legis obſervantias, etiam illas, quibus revera non erat obnoxia, ut in hac cæremonia ſpecialiter accidit, propter ſingularem rationem, quam in ſol. ad ſecundum explicat, ſcilicet, quia in ipſis verbis legis B. Virgo fuerat exempta, quam rationem ſtatim fuſius explicaturi ſumus.

Secundo obſervandum eſt, quamvis D. Th. prius ſolum dixerit, propter humilitatem debuiſſe Virginem legem purificationis ſervare, poſtea vero tacite tres alias cauſas inſinuare, ſcilicet, ut obedientiæ exemplum præberet, ut approbaret legem, & ut calumniæ occaſionem tolleret, quæ omnes facile poſſunt ad unam humilitatem evocari, nam qui vere eſt humilis, & perfecte obedit legi, & optime de illa ſentit, ac ſentire ſe oſtendit, & potius vult exiſtimari abjectus & impurus, quam ſcandalum fratribus, aut offenſionis occaſionem tribuere.

DISPUTATIO XVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti præſentatione, & Virginis Purificatione.

Supponenda in primis eſt fides hiſtoriæ, ex Luc. 2. cap. ubi ſic habetur: *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, &c.* Ex quibus verbis, adjunctis legibus Exod. 13. & Levit. 12. conſtat hoc factum eſſe quadrageſimo die a nativitate Domini, ut Eccleſiaſtica etiam traditio habet. Uſque ad illum ergo diem permanſit B. Virgo in Bethlehem: quid autem eo tempore, præſertim poſt adventum Magorum, factum fuerit, ſcriptum non eſt: ſed unius cujuſque conſiderationi, contemplationique relinquitur. Igitur prætermiſſo illo tempore ad declarandum myſterium præſentationis, & purificationis accedimus.

SECTIO I.

Utrum debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.

Principio præ oculis habenda ſunt verba duarum legum, quæ ad myſterium præſens ſpectant. Prior eſt de primogenitis, Exod. 13. *Sacrifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Iſrael*; & infra; *Cumque introduxerit te Dominus in terrã Chananæi, ſicut juravit tibi, & patribus tuis, & dederit tibi eam, ſeparabis omne, quod aperit vulvam Domino*; & infra; *Omne primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes*. Illud autem pretium quantum futurum eſſet explicatur Num. 18. illis verbis: *Redemptio erit poſt unum menſem ſiclis argenti quinque pondere ſanctuarii*. Poſterior, quæ ad omnes filios pertinebat, Lev. 12. *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, juxta dies ſeparationis menſtruæ, & die octavo circumcidetur infantulus: ipſa vero triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ*; & infra: *Cumque expleti fuerint dies purificationis ſuæ pro filio, ſive pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſive turturem pro peccato*; & infra: *Quod ſi non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.*

Circa has igitur leges primo omnium obſervandum eſt, in prima earum deſignari quidem locum, ſcilicet templum, quod ſolum erat oblationi ſacræ accommodatum, non vero præfigi certum diem, quo illa oblatio primogeniti facienda erat. Veriſimile tamen eſt ſolitam fuiſſe fieri eam oblationem eodem die, quo mater purificanda templum adibat, quia neque ante illum poterat commode filius offerri, cum mater non poſſet templum adire, nec erat ulla ratio, cur amplius differretur, cum opportune poſſet utraque lex eadem opera impleri. E contrario vero in altera lege definitur tempus, ac dies, quo illud ſacrificium offerendum erat: non tamen in ea præſcribitur, ut filius in templum & ad locum ſacrificii adduceretur, vel Deo, & Sacerdoti præſentaretur. Unde, quando filius non erat primogenitus, non erat neceſſarium ex vi alicujus legis, ut in templo præſentaretur: cum vero erat primogenitus, quia ratione prioris legis offerendus erat in templo, ſimul & præſentabatur, & ſacrificium offerebatur. Quapropter cum Lucas dicit, *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus, ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*: in priori parte facit mentionem ſecundæ legis, in poſteriori vero primæ, & poſtea ad ſecundam legem regreditur, cum inquit: *Et ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini.* Itaq; ex concurſu (ut ita dicam) ſeu conjunctione legum evenit, ut hæc omnia eodem loco & tẽpore peragerentur.

Secundo obſervandum eſt, certum eſſe priorem legem latam eſſe ratione filii; non vero ratione matris. Nam licet non obligaret filium, ſed parentes ad ipſum filium offerendum, tamen per ſe præcipiebatur oblatio, & ſanctificatio filii, non propter ſanctificationem, ſeu purificationem matris: ſed per ſe in memoriam accepti beneficii, quando Deus primogenitos Ægypti interfecit, ut in manu forti populum ſuum ex Ægypto educeret. Dicebatur autem, tunc ſanctificari primogenitus, non quia ab aliqua immunditia etiam legali purificaretur: ſed quia ſpeciali ritu Deo conſecrabatur, & a rebus prophanis ſeparabatur. Ex qua explicatione ſatis perſpicuum eſt, nulla ratione fuiſſe indecens, aut incongruum, Chriſtum in templo præſentari, & offerri, & multis titulis, ac rationibus fuiſſe convenientiſſimum. Primo enim hic applicari poſſunt rationes omnes, quæ ſupra de circumciſione factæ ſunt, quæ in præſenti myſterio quodammodo magis urgent, quia in eo nulla eſt umbra, vel ſignificatio peccati: ſed potius ex illo intelligitur Chriſtum eſſe verum hominem ex muliere procreatum, ac vere ſanctum, quia ſtatim ab initio Domino fuit conſecratus, & oblatus, quod in hoc myſterio ſpecialiter ſignificatum eſſe, inquit Amb. in Luc. in hunc modum: *Verbis legis promittebatur Virginis partus, & vere ſanctus, quia immaculatus.* Quæ verba, & alia, quæ ibi ſubjicit, tractavi ſupra diſputatione de virginitate. Deinde fuit hoc ſpecialiter expediens: tum ut Chriſtus omnibus modis ſeſe pro nobis in ſacrificium offer-

Chriſtum in templo præſentari, & offerri, convenientiſſimum.

offerret: tum etiam, ut non ſolum nos redimeret: ſed etiam pro nobis redimeretur: primogenitus enim in templo oblatus non ibi manebat, ſed pretio redimebatur: ut eodem c.13. dicitur: illud autem pretium erant quinque ſicli Num.18. Tum etiam, ut ſtatim ab infantia templum illud honoraret, & impleret prophetiam Aggæi.2. *Veniet deſideratus cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum, magna erit gloria domus iſtius noviſſimæ, pluſquam primæ*: & illud Malach.3. *Et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum Dominator, quē vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis.*

Dubium.1 Difficultas vero eſt, an hæc oblatio Chriſti in templo etiam ſecundum legem Moyſi facienda fuerit. Ubi non eſt dubium, an hæc lex Chriſtum obligaverit. Diximus enim ſupra, eo quod eſſet Deus, & abſque virili ſemine de Spiritu Sancto conceptus, exemptum fuiſſe a totius legis Moſaicæ obligatione. Solum igitur poteſt dubitari, an verba illius legis juxta formam præcipiendi, quam prę ſe ferunt, in Chriſtum conveniant, quamquam eum propter alias cauſas non obligent. Et ratio dubii oritur ex illo verbo: *Quod aperit vulvam in filiis Iſrael.* Videtur enim Chriſtus Dominus non aperuiſſe vulvam matris, cum natus ſit integra manente ejus virginitate, & ideo ex hoc capite verba legis nullo modo videntur poſſe Chriſto adaptari. In contrarium vero eſt, quia Lucas dixit: *Tulerunt eum in Jeruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini. Quia omne maſculinum adaperiens vulvam, ſanctum Domino vocabitur*: indicat ergo Chriſtum fuiſſe ex primogenitis, qui aperiunt vulvam matris, quin potius Chryſ. Ambr. Origen. Greg. Nyſſenus, & alii Patres diſput.5. ſect.2. citati, ſentiunt Chriſtum ſingulari modo aperuiſſe vulvam matris, & ideo hanc legem ſingulariter illum indicaſſe.

Circa hoc, prætermiſſa illa ſententia antiquorum, quæ magis myſtica eſt, & ſpiritualis (ut ſupra dixi) duplex poteſt eſſe dicendi modus. Primus eſt, verbum illud: *Qui aperit vulvam*, ab Spiritu ſancto additum eſſe propter Chriſtum, ut verbis hujus legis nullo modo comprehenderetur, quia aperire vulvam proprie, & in rigore ſignificat, more conſueto, & ordinario naſci, vias, & meatus generationis perfecte aperiendo. Quomodo dixit Hormiſda P. ep.1. c.3. Chriſtum non aperuiſſe vulvam matris: & hanc expoſitionem videtur indicare Beda Luc.2. licet ſubobſcure: & Cyrillus Jeroſ. hom. de occurſu Dom. dicens. *Samuel quidem, & Iſaac, & ſimul etiam Jacob, & Joſeph, & alii multi, qui præter ſpem nati ſunt ex ſterilibus, & aperuerunt infertiles vulvas matrum, Sancti Domino vocati ſunt: Chriſtus autem ſolus ex ſolo unigenitus, cum virginales portas non aperuiſſet, non eſt ſanctus Domino: ſed Sanctus ſanctorum, & Dominus dominorum, & Deus Deorum, & primogenitus primogenitorum, Rex regnantium, & vocabitur, & credetur, & nunc in templo*

Reſpon.1. vera. *a Simeone prædicabitur.* Et hæc ſententia eſt probabilis, quia verba legis in proprietate ſermonis intelligenda ſunt. Item quia ex vi illius verbi filius maſculus, qui poſt fœminam naſceretur, quamvis inter maſculos eſſet primus, non comprehendebatur hac lege, nec erat offerendus in templo, quia non aperiebat vulvam matris: ſed inveniebat apertam ex priori partu fœminæ, ut Cajet. Lippomanus, & Oleaſter, & alii expoſuerunt; ergo majori ratione Chriſtus, licet fuerit primogenitus, cum non aperuerit vulvam matris, nullo modo fuit verbis legis comprehenſus. Neque huic expoſitioni obſtant verba Lucæ. Solum enim ſignificare voluit Chriſtum fuiſſe oblatum in templo, ut in eo ſervaretur, quod de primogenitis aperientibus vulvam in lege ſtatutum erat, non quia hæc verba ad ipſum pertinerent: ſed quia cum revera eſſet primogenitus, & myſterium nativitatis ejus ignoraretur, decuit illam legem in eo obſervari.

Chriſtus lege de præſentatione non comprehenſus.

Reſpon.2. probabilis. Alter dicendi modus eſſe poteſt, ut verbum illud: *Qui aperit vulvam*, non in ea proprietate, & quaſi materiali ſignificatione ſumatur, videlicet ut neceſſarium fuerit ad obligationem illius præcepti apertionem vulvæ fieri ex filii nativitate: ſed ut nihil aliud ſit aperire vulvam, quā primo exire per vulvam. Quamquam enim ab illo effectu, qui naturaliter fieri ſolet a filiis, qui primo exeunt ab utero matris, eo nomine appellentur *primogeniti*: tamen id, ad quod ſignificandum tranſlata videtur illa vox, ſolū eſt ipſe filius, qui [illegible] primogenitus, ſeu qui primo exit ex utero, ſive materialiter rūpat clauſtrum matris, ſive non. Et juxta hanc exponendi rationem Chriſtus erit primogenitus adaperiens vulvam, & ita verbis quidem legis comprehendetur, quamvis lege non obligetur. Et hunc dicendi modum indicat Rupertus l. 2. de Trin. & oper. ejus in Exod. c.24. & Abulenſ. c. 13. Exodi in princ. & cum ſequutus eſt Janſen. c. 10. Concor. Et eſt probabilis: prior tamen ſicut ſimplicior, ita & altior, & proprietati literæ magis conſentaneus videtur.

Tertio principaliter circa poſteriorem legem obſervandum eſt, ambiguum eſſe verbum illud, *pro peccato*, ſimpliciter enim ponitur, & non explicatur, an ad matrē, vel ad filium referendum ſit. Unde conſequenter manet ambiguum, an hæc lex ſaltem quantum ad ſacrificium offerendum pro peccato, filium, vel matrem reſpiciat, id eſt, an poſita ſit propter aliquam matris, vel potius propter filii ſanctificationem. In qua re duplex etiam poteſt eſſe dicendi modus. Primus, verbum illud referendum eſſe ad matrem, pro cujus peccato hoc ſacrificium offerebatur, atque ita legem hanc nullo modo ad Chriſtum pertinuiſſe: ſed ad Virginis purificationem, de qua in ſequenti ſectione dicendum eſt. Hujus ſententiæ eſt Lyra Levit. 12. quam ibidem ſequutus eſt Abulenſis q.23. & 30. & Cajet. ibi, & Janſen. c.10. Concor. Et poteſt fundari primo in ſequentibus verbis: *Et tradet ſacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea*: quæ verba non obſcure indicare videntur fœminam eſſe, pro qua ſacerdos offererebat hoc ſacrificium, ſicut pro ea orabat, ut mundaretur. Secundo, quia (ut ait Cajetanus) regulare eſt, ut offerens pro peccato intelligatur offerre pro peccato ſuo. Tertio, quia filius non habebat peccatum, pro quo offerretur: originale enim jam ſupponebatur per circumciſionem deletum, vel in fœminis per aliud remedium illis accommodatum. Quod ſi ab iis authoribus inquiras, quod ſit hoc peccatum fœminæ, pro quo hoc ſacrificium offerebatur? Abulenſis, & Cajetanus, reſpondent nullum in particulari, ſed in communi pro peccatis, a quibus nemo eſt immunis. Sed hoc duriuſculum eſt: nam hæc ſpecialia ſacrificia ſemper ad ſpecialem maculam delendam inſtituebantur. Lyranus reſpondet, offerri pro peccato libidinis, quod in coitu, quantumvis licito regulariter admiſcetur, ſaltem ſecundum aliquam venialem inordinationem. Sed neque hoc placet: tum, quia hoc peccatum non neceſſario, neque ſemper committitur: tum etiam, quia eadem ratione inſtituendum eſſet ſacrificium pro ſimili peccato viri: tum denique quia ſi quod eſt hujuſmodi peccatum, non in partu, ſed in conceptione committitur, prius ergo expiandum eſſet, nec oportuiſſet partum expectare. Burgenſis ergo, & Janſenius reſpondent, hoc non eſſe peccatum aliquod, quod ſit vera culpa: ſed eſſe legalem immunditiam, vel irregularitatem ex ſordibus puerperii, & fluxu ſanguinis contractam. Sed licet hæc expoſitio recte explicata probabilis ſit, interrogare ab his authoribus poſſumus, cur non poſſit ſimiliter explicari de peccato filii? id eſt, pro immunditia legali, & irregularitate contracta ex immunda nativitate.

Dub. 2.

Aliter modus exponendi verbum illud, *pro peccato*, eſt ut ad prolem referatur, ita, ut illud ſacrificium eſſet propter aliquod peccatum prolis expiandum; ita docuit Auguſtinus lib. quæſt. in Leviticum qu. 40. quem art.3. D. Thom. & Cajetanus ſequutus eſt, & Gloſſa ordinara Levit.12. & ibi Hugo Cardinalis, Rupertus lib.2. in Leviticum c.16. Beda, & Euthymius Lucæ 2. S. Eligius hom. de Purificatione. Auguſtinus fundatus videtur in verbo illo Levitici: *Cumque expleti fuerint dies Purificationis ſuæ, pro filio, ſive pro filia, deferet agnum anniculum, &c.* Non ignoravit tamen Auguſtinus poſſe facile reſponderi, verbum illud, *pro filio, ſive pro filia*, non eſſe conſtruendum cum ſequenti verbo: *Deferet agnum, &c.* ſed cum antecedenti ſcilicet: *Cum expleti fuerint dies Purificationis*, ita ut ſenſus ſit, cum expleti fuerint purgationis dies deſignati pro filio, ſive pro filia, deferet agnum in holocauſtum. Cum hanc igitur expoſitionem, quæ plane literalis eſt, Auguſtinus videret, adjunxit verba Lucæ c.2. *Cum inducerent puerum Jeſum parentes ejus, ut facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo*: quibus indicatur pro eo oblatum fuiſſe ſacrificium. Sed hæc etiam verba per ſe ſumpta non admodum cogunt, quia referri poſſunt non ad hanc legem, ſed ad alteram ſupra expoſitam. Induxerunt enim eum in templum, ut pro eo facerent ſecundum conſuetudinem legis, id eſt, ut illum præſentarent,

rent, & offerrent Deo. Sed obſtat huic expoſitioni, quod Eccleſia in officio Purificationis, Reſponſorio 2. & 3. primi nocturni, aliter videtur exponere, dicens: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos columbarum.* Quæ verba torqueri quidem poſſunt ad improprios ſenſus, ut *pro eo* dicatur oblatum ſacrificium, id eſt, propter Nativitatem ejus, ſeu occaſione illius: tamen in rigore multum favent huic ſententiæ: quæ (quidquid nimis licenter dicat Janſenius) valde probabilis eſt, præſertim cum ſit graviſſimorum Patrum. Oportet tamen illam convenienter exponere: nunquam enim ii ſancti dixerunt offerri hoc ſacrificium pro peccato originali prolis. Nam licet Auguſt. dicat hic indicari vitiatam originem ex Adamo, & prolem in iniquitatibus eſſe conceptam, propter quod D.Th. dixit hoc ſacrificium fuiſſe *ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata*: nihilominus non exiſtimo loquutos fuiſſe de peccato originali quoad culpam ejus, quam ubique docent ſolitam fuiſſe auferri per circumciſionem; loqui ergo videntur de immunditia contracta ex vi conceptionis impuræ, ac libidinoſę, & nativitatis ſordidę, & (ut ita dicam) ſanguinolentæ. Nam quia tota hæc corruptio ex infectione peccati orta eſt, ideo ſacrificium illud dicitur eſſe pro peccato.

Reſponſio probabilis.

Quocirca quaſi tenendo mediam viam inter has ſententias, vel alias conciliando, probabiliter cenſeo illud verbum, *pro peccato*, neque ad ſolam matrem, neque ad ſolum filium, ſed ad utrumque eſſe referendum. Quod ſane videtur Auguſt. indicaſſe his verbis. *Cur ergo non illud, quod natum eſt, purgari dicit Scriptura per hoc ſacrificium, ſed ipſam quæ peperit? an ad ipſam quidem, unde illa origio trahebatur, relata purgatio eſt propter ſanguinis fontem? non poterat tamen ſine ipſius fœtus purgatione, qui ex ipſo ſanguine exortus eſt.* Et eamdem ſententiam indicat Origenes hom. 14. in Lucam. Ubi enim nos legimus: *Cum impleti eſſent dies purgationis ejus*, ipſe legit, *dies purgationis eorum*, ut habent nonnulli codices Græci, & ad utrumque, matrem ſcilicet, & prolem purgationem refert. Ad quod magis explicandum, conferre poteſt doctrina, quam Janſenius affert: cum in Scriptura dicitur offerendum eſſe aliquod ſacrificium *pro peccato*, non ſemper intelligi illud ſacrificium offerendum eſſe in ſatisfactionem, ac remiſſionem alicujus culpæ: ſed illam vocem eſſe compoſitam ad ſignificandum quoddam genus ſacrificii inſtituti ad quamcumque expiationem, ut ex Levit. 14. & 15. & ex aliis locis conſtat. In hac ergo lege præcipiebatur fœminæ, ut tam pro ſe, quam pro filio offerret holocauſtum in gratiarum actionem, & ſacrificium pro peccato, ad ſuam purgationem, & ſatisfactionem filii, qui ſpeciali modo tunc Deo dicabatur. Nam licet per circumciſionem maſculi ſanctificarentur: tamen neque illa cæremonia fuerat peculiariter in lege Moyſi inſtituta: ſed antiquior, nec erat generalis omni proli, & habuit aliam propriam ac ſpecialem rationem inſtitutionis, & ideo conveniens fuit, ut per ſpeciale legis ſacrificium ſtatim filii ſanctificarentur legali ſanctificatione, ac Deo conſecrarentur, vel certe, ut magis, ac magis mundarentur, ac liberarentur a reliquiis originalis peccati, ut Hugo Card. adnotavit, & indicavit Euthymius ſupra dicens: *Juſſit lex, ut darent par turturum, propter pueri temperantiam. Eſt enim turtur animal caſtiſſimum, aut duos pullos columbarum, propter ejus fœcunditatem.* Ex quibus omnibus intelligere licet, hanc legem obſervatam eſſe a Virgine, non ſolum propter ſe, ſed etiam propter filium. Itaque non ſolum mater, ſed etiam filius huic legi ſe ſubjecit: quamquam multis nominibus ab illa eſſet liber, & ſpecialiter, quia nulla indigebat ſanctificatione, nec propria, nec legali. Potuit tamen holocauſtum, quod erat in gratiarum actionem, proprie pro illo offerri, ſacrificium autem pro peccato non ita proprie, ſi ſecundum ſpecialem rationem, & intentionem ſuam conſideretur. Nam quatenus omne ſacrificium continet cultum Dei, & poteſt in gratiarum actionem offerri, ſic poterat etiam tale ſacrificium pro Chriſto offerri: imo ab ipſomet offerebatur, etiam in ſatisfactionem pro totius naturæ peccato.

Reſponſio vera.

Quarto & ultimo obſervandum eſt, in lege præceptum eſſe, ut in hoc holocauſto agnus offerretur: pauperibus tamen fuiſſe permiſſum, ut loco agni offerrent unum pullum columbæ, ſeu turturem in holocauſtum: alterum vero pro peccato. Lucas ergo Evangeliſta, ut denotaret parentes Chriſti obtuliſſe ſacrificium pauperum, nulla agni mentione facta, inquit: *ut darent hoſtiam, ſecundum quod ſcriptũ eſt in lege Moyſi, par turturũ, aut duos pullos columbarum.* Eſt autem obſervatione dignum, cur Evangeliſta non definite, ſed ſub diſjunctione eorum oblationem retulerit; lex enim ſub disjunctione fuit lata, quia voluit hoc offerentium voluntati relinquere, tamen in effectu non ſervabatur, niſi definite alterum eorum offerendo: cum ergo Lucas non legiſlatoris, ſed hiſtoriographi munus exerceat, cur non definite retulit, quid Virgo obtulerit? Revera nulla alia eſt ratio, niſi quia ſolum voluit ſignificare Virginis paupertatem, quod nobis eſſe poterat utile. Nam quod obtulerit turturem, aut pullum columbæ, nihil ad noſtram inſtitutionem referebat. Addit vero Abulenſ. Levit. 13. q. 29. B. Virginem non propter paupertatem, quam revera pateretur, id eſt, quia eſſet impotens ad offerendum agnum: ſed propter paupertatem, id eſt, ut affectum paupertatis demonſtraret, & ut filium, quem offerebat, paupertatis amatorem eſſe ſignificaret, ideo non agnum, ſed turturem obtuliſſe. Et addunt aliqui myſterium aliud; ſcilicet, quia cum verum agnum offerret, non oportebat figurativum agnum offerre. Confirmat autem Abulenſis ſuam ſententiam, quia B. Virgo habuit quinque ſiclos, quibus Chriſtum redimeret; ergo etiam potuiſſet agnum emere, ſi voluiſſet. Præterea confirmatur, quia paucis ante diebus dono acceperat a Magis aurum, & alia, quæ erant ſufficientis valoris ad emendum agnum.

Turturē Virgo cur obtulerit, & non agnũ.

Sed hæ conjecturæ, & myſticæ rationes ita ſunt accipiendæ, ut literalis ſenſus non corrumpatur. Certum eſt itaque B. Mariam impleviſſe legem vere, ac proprie, ac ſi ea obligaretur: verba autem legis erant: *Quod ſi non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, &c.* oportet ergo, ut hæc verba ad literam vera ſint in virgine: alioquin non obſervaſſet legem. Verba autem illa moraliter intelligenda ſunt, ſi non poſſet cõmode, & juxta ſtatum ſuum, & hoc ſenſu fatendum eſt Virginem non potuiſſe, habebat enim tenuem ſubſtantiam, & extra patriam multis diebus peregrinabatur, & ideo licet abſolute poſſet, non tamen moraliter juxta ſtatum ſuum, & ideo non tenebatur in rigore offerre agnũ, etiamſi aliàs fingamus lege obligari. Hoc autem poſito, ſunt optimæ duæ rationes adductæ, ob quas elegit potius offerre pauperum oblationem, quam divitum. Tum etiã propter humilitatem, quia libenter ſe pauperem oſtendebat, ac profitebatur. Conjectura autem illa de quinque ſiclis non cogit, nam potius, quia oportuit expendere quinque ſiclos in redemptionem filii, prout abſolute, & ſine ulla remiſſione in lege ſtatuebatur, ideo non erat ei tanta facultas, ut ſimul poſſet commode agnum offerre. Ad alteram vero conjecturam de oblatione facta a Magis dicitur, vel dona Magorum non fuiſſe magni valoris, & quantitatis, vel magna ex parte Virginem, & Joſeph aliis pauperibus ex eis ſubveniſſe. Ac denique (quidquid de hoc ſit) non mutavit ſtatum Virginis, ac pauperem conditionem, quod eo tempore aliquam majorem pecuniæ copiam haberet, poterat enim prudenter eam in futuros uſus reſervare.

Non prætermittam in fine hujus ſectionis advertere ſingularem quandam ſententiam Origenis, ne fortaſſe aliquis in eam offendat. Ille enim de hac Virginis oblatione ſermonem habens hom. 14. in Luc. ſic inquit: *Turturum par, & duos pollos columbarum pro Salvatore videmus oblatos, ego & aves iſtas beatas puto, quæ pro ortu Domini oblatæ ſunt.* Et quomodo *aſinam Balaam miror, & felicitate accumulo, quia digna fuerit non ſolum videre angelum Dei, ſed etiam ore reſerato in humanum ſermonem erumpere: ſic multo amplius has volucres prædico eaſque ſuſtollo, quod pro Domino noſtro, & Salvatore oblatæ ſunt. Ut offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum. Novum quid forſitan videar inferre: ſed pro majeſtate rei parum dignum. Sicut nova fuit generatio Salvatoris non ex viro, & muliere, ſed ex ſola tantum Virgine, ſic & par turturum, & duo pulli columbarum non fuerunt tales, quales oculis carnis aſpicimus: ſed qualis Spiritus S. in ſpecie columbę deſcendit, & venit ſuper Salvatorem, quando in Jordane baptizatus, tale fuit & par turturum. Non erant volucres iſtæ, ut iſtæ quæ per aerẽ volitant, ſed divinum quiddam, & humana contemplatione auguſtius, ſub ſpecie columbæ, & turturis apparebat, ut*

Origenis ſententia ſingularis

non

non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille, qui pro toto mundo naſcebatur, & pati habebat, coram Domino mundaretur: ſed ut diſpenſatio ejus nova omnia, ita etiã novas haberet hoſtias ſecundum voluntatem omnipotentis Dei. Hæc fortaſſe ab Origene dicta fuerunt in aliquo ſenſu metaphorico ad innuendum hoc ſacrificium, quatenus a Virgine, & pro Chriſto oblatum eſt, ſingularem habuiſſe excellentiam, ac ſpeciali Spiritus S. providentia fuiſſe ordinatum: alioqui tamen de fide certum eſt, aves illas fuiſſe veras, quales ab aliis offerri ſolebant. Hoc enim veritas, & proprietas Scripturæ requirit, & Origenes in hac parte ſuſpectus eſt, facile enim, literali ſenſu Scripturæ relicto, ad metaphoricum divertit.

SECTIO II.

Utrum ex neceſſitate, vel obligatione legis B. Virgo ad templum purganda venerit.

NOn eſt quod in controverſiam vertamus, an B. Virgo ſancte ac convenienter egerit, legem Purificationis obſervans. Quoniam (ut eleganter Bernardus dixit ſer. 3. de Purificat.) non eſt diſſimilis ratio Purificationis matris, & filii Circumciſionis. Sicut enim decuit, ut filius, etiamſi impurus, ac peccator eſſet exiſtimandus, legem ſervaret, ut humilitatem, ac obedientiam profiteretur; omnemque ſcandali occaſionem vitaret; ita ob eaſdẽ cauſas oportit Virginem purificari. *Eſto itaque* (inquit Bernard.) *o B. Virgo, inter mulieres tanquam una earum, nam & filius tuus ſic eſt in numero puerorum.*

Cum ergo conſtet hoc fuiſſe conveniens, quærimus an etiam fuerit neceſſarium. In qua quæſtione duæ includuntur: prima, an cauſa, ſeu ratio hujus legis in B. Virgine inventa fuerit, ut propterea cenſenda ſit ſub lege comprehenſa: altera eſt, an verba legis ad ipſam pertineant, ſolent enim leges obligare, etiamſi ratio earum in particulari ceſſet. Priorem quæſtionem late tractat Abulenſ. Levit. 12. q. 2. & ſeq. & opinatur rationem, propter quam lex illa introducta eſt, in B. Virgine inventam fuiſſe. Nam illa lex lata fuit propter immunditiam corporalem parturientium ex fluxu ſanguinis provenientem, ut patet ex illis verbis: *Orabit pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur a profluvio ſanguinis ſui.* Sed licet B. Virgo in ſuo partu mundior fuerit aliis fœminis, non tamen omnino caruit fluxu ſanguinis; ergo ratio legis in ea viguit. Sed hæc ipſamet ratio oppoſitam ſententiam veram eſſe demonſtrat: oſtendimus enim ſupra diſput. 13. ſect. 2. partum Virginis fuiſſe puriſſimum, omniſque ſordis immunem, & a fluxu ſanguinis liberum. Quam eſſe communem Patrum ſententiam, & rationi valde conſentaneam oſtendi ſupra cit. loco. Unde eleganter Bernardus dicto ſerm: *Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum. Nimirum cum proles iſta fons puritatis ſit, & purgationem venerit facere delictorũ, quid in me legalis purificet obſervatio, quæ puriſſima facta ſum, ipſo partu immaculato?* Et Euſebius Emiſ. ſer. de Purific. *Quamvis*, inquit, *purgationis dies ad B. Mariam Virginem non pertinerent: expectavit tamen ipſa, donec omnes purgationis dies complerentur, quos non ſibi, ſed aliis mulieribus lex conſtituerat. Non enim de ea dictum fuerat, omne ſanctum non tanget, quæ ipſum ſanctũ ſanctorum in gremio tenebat, in ſinu fovebat, & virgineo lacte nutriebat.* Et S. Eligius. *Nequaquam immunda judicatur, quæ S. Spiritu obumbrante totius munditiæ, & ſanctitatis authorem genuiſſe probatur;* & ſimilia habet Anſelmus in hoc Lucæ Evang. Sed omnium graviſſime Cyrillus Alex. l. 2. de fide ad Reg. parum a pr. ubi ex ſua, & cujuſdam antiqui Epiſcopi, cujus nomen non refert, ſententia, hæc profert verba. *Quod ſi is, qui Deus ſecundum naturam eſt, utpote unigenitus Dei Filius, ſervili forma indutus, ſacræque Virginis primogenitus appellari non dedignatus, ſemetipſum redemptionem pro omnibus tradidit: clare patet, in quantam impietatem prolabantur Ariani, qui Deiparam Mariam iis ſacrificiis, quæ pro puerperiis ex lege offerri mos erat, opus habuiſſe aſſerunt.* Sit igitur conſtans, ac certum, B. Virginem nullam habuiſſe maculam, propter quam purificatione indigeret.

Macula in Virgine nulla Purificationis indiga.

Reliquum eſt explicemus, an verbis legis fuerit comprehenſa. Fuit enim fere omnium Patrum, qui hanc legem explicarunt, concors ſententia, non abſque myſterio, & ſingulari Spiritus ſancti providentia additum eſſe in ea verbum illud: *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum:* ut indicaretur, hac lege non eſſe comprehenſam illam mulierem, quæ abſque ſuſcepto ſemine maſculum pareret. Ita ponderavit Origenes hom. 8. in Levit. Rupertus l. 2. in Levit. c. 16. Euſebius Emiſſenus, S. Eligius, Bernardus, & Laurentius Juſtin. in citatis concionibus de Purificatione, & Theophylactus Lucæ 2. *Bene*, inquit, *dixit ſecundum legem Moyſi, nam ſecundum veritatem nulla neceſſitate adſtringebatur, dictum enim eſt in lege, mulier, quæ ſuſcepto ſemine conceperit, &c.* Similia fere verba habent Euthymius, & Beda ibi, quos ſequutus eſt Cajetanus ibi. At vero Abulenſis in c. 12. Levit. q. 2. hanc ſententiam rejicit conjecturis quibuſdam, & rationibus parum urgentibus. Summa earum eſt, quia ſine cauſa legislator intenderet illo verbo excipere B. Virginem, cum illa exceptio nullius futura eſſet utilitatis, quia nec B. Virgo illa uſura erat, nec aliis conſtare poterat eam abſque ſemine concepiſſe. Hanc vero ſententiam amplexi ſunt moderni expoſitores, qui Hebraicarum literarum peritiores ſibi videntur. Oleaſter in Levit. Janſenius c. 10. Concordię, & inclinat etiam Cajetanus ſuper Leviticum. Me autem conjectura Abulenſis nihil movet, valde enim utile eſſe potuit, quod admiranda Virginis Conceptio tanto antea tempore fuerit a Moyſe prophetice indicata. Quod vero ad phraſim Hebraicam pertinet, licet fortaſſe verum ſit, *ſemen*, ſæpe non ſignificare principium generationis; ſed prolem ipſam, & ideo, *facere ſemen*, idem eſſe quod *generare*: tamen, ſi conſideremus nullum verbum eſſe in Scriptura ſine myſterio, & legislatorem utrũque verbum poſuiſſe, veriſimile eſt non ſine cauſa id feciſſe: ſed ad indicandum aliquod myſterium, præſertim cum ſeptuaginta interpretes non vertant: *Mulier, quæ fecerit*, ſed, *quæ ſuſceperit ſemen*, quod proprie ad principium generationis refertur. Et Hieronymus hanc retinens interpretationem, ita ſentire viſus eſt. Nec factum exiſtimo abſque ſpeciali Dei providentia, quod vulgata editio tam aperte hoc myſterium indicaverit, quodque tot annis in Eccleſia fuerit receptum; non igitur eſt a viris Catholicis, ac piis tam facile contemnendum. Addo, quamvis phraſis illa Hebraica idem ſignificet, quod *prolem concipere, vel emittere*, vel (ut alii ad rem explicandam dicunt) idem ſit, quod *ſeminificare*: nihilominus ſi verbi, & locutionis vim, & etymologiam conſideremus, proprie ſignificare, prolem emittere ex concepto ſemine; ergo quacumque ratione exponatur, eſt locus prædicto myſterio. Denique omnes fatentur, B. Virginem non fuiſſe obligatam hac lege, ut videre licet in citatis Patribus, & in Chryſoſtomo hom. de occurſu Domini, ſolus enim Abulenſis hoc in dubium revocare auſus eſt, dicens obligatam quidem fuiſſe ex vi verborum legis: an vero re ipſa fuerit obligata, vel alia via, aut ratione fuerit exempta, incertum eſſe, & ex divino arbitrio, & diſpenſatione pendere. Janſenius autem videns hoc adverſari communi ſenſui Eccleſiæ, & Sanctorum, prudentius quidem, fortaſſe tamen minus conſequenter dixit, licet verba legis Virginem comprehendere poſſent, ac ligare, nihilominus tamen illam non obligaſſe: tum quia in ea ceſſavit ratio legis, non ſolum quia ſordibus puerperii caruit; ſed etiam, quia ipſum auctorem ſanctitatis, & munditiæ peperit: tum etiam, quia peperit Deum, qui ſupra omnem legem erat. Hæ tamen rationes (ſi recte expendantur) non ſufficiebant, ut B. Virgo non obligaretur lege, ſi verbis legis comprehenderetur. Nam ceſſante fine legis in particulari, non ceſſat obligatio legis, & quod filius fuerit omni lege ſuperior, quia Deus erat, non oſtendit idem eſſe matri attribuendum, alioqui totius veteris legis obligatione Virgo libera fuiſſet, quod nulla ratione nititur. Ut ergo firmo, ac conſtanti fundamento dicamus B. Virginem non fuiſſe hac lege obligatam, afferamus neceſſe eſt verbis legis non fuiſſe comprehenſam.

Virgo lege de Purificatione lata nõ fuit comprehenſa.

Circa quæ de hoc myſterio deſiderari poſſunt, legantur in homiliis ſanctorum Patrum, & in expoſitoribus Evangeliorum, & ſpecialiter de revelatione facta Simeoni, & Annæ nonnulla tetigimus ſupra diſp. 14. ſect. 1. ubi ſanctos Patres, qui de hac re ſcripſerunt, indicavimus præſertim Chryſoſtomum, Gregorium Nyſſenum, Cyrillum Jeroſol. ex quibus colligere licet, quam antiqua in Eccleſia hujus myſterii celebratio, ac feſtivitas, & unde duxerit Originem cæremonia benedicendi, ac accendendi cereos in hac feſtivitate, quę tempore etiam Cyrilli Jeroſol. erat in uſu; *Leti*, inquit, *hodie lampades ornemus, jamque filii lucis veræ luci Chriſto offeramus. Quoniam lumen ad reve-*

Mos benedicẽdi, & accendendi cereos in die Purificationis unde ortus.

revelationem gentium mundo apparuit, ideo lumina ex lumine reſplendeamus. Legatur Albinus Flaccus lib. de Divinis officiis cap. de Purific. ubi dicit, Eccleſiam inter alias cauſas introduxiſſe hanc cæremoniam ad mutandam luſtrandi conſuetudinem, quam Gentes obſervabant, dicantes hunc menſem Deo Februo, ut Auguſtinus etiam retulit lib. 7. de civit. c. 7. & eamdem rationem habet Beda in lib. de ratione temp. & latius Innocent. 3. ſerm. de Purific. & plures alias rationes affert Eligius dicta hom. 2. de eadem feſtivitate.

Lex vetus de Purificatione puerperæ jam ceſſavit.

Ultimo obſervari hoc loco poteſt, legem hanc de Purificatione, ſicut alias cæremoniales omnes veteris legis, jam ceſſaſſe; permiſſum tamen eſſe ab Eccleſia, ut ſi fœminæ velint poſt partum abſtinere aliquamdiu ab ingreſſu Eccleſiæ, & poſtea deferre prolem, ut pro ea ad Dominum preces fundantur, poſſint id facere, ut patet ex cap. unico de Purificatione poſt partum. Oportet tamen, ut omnis ſuperſtitio ſervandi legem veterem abſit, ſolumque fiat cauſa religionis, & ob reverentiam loci ſacri, & in hunc ſenſum pie interpretanda ſunt quædam verba, quæ in Miſſa Æthiopum leguntur in benedictione puerperæ, in hunc modum: *Tu Domine inſtituiſti Moyſem ſervum tuum in lege tua, & docuiſti eum conſtitutionem mundam, quæ convenit omni fœminæ, quæ peperit;* & infra; *Quæſumus pro ancilla tua, quæ ſervavit conſtitutionem tuam, & optat ingredi in ſanctum tabernaculum tuum, &c.* Intelligitur enim ſervaſſe conſtitutionem, quantum ad ſimilitudinem quandam externæ cæremoniæ, non quoad propriam rationem, & obligationẽ legis.

DISPUTATIO XVII.

In tres Sectiones diſtributa.

De reliquis myſteriis vitæ Chriſti uſque ad annum ætatis ejus trigeſimum.

Explicato purificationis myſterio, ac reliquo tempore vitæ Chriſti prætermiſſo, diſputationem de baptiſmo ejus ſtatim aggreditur D. Th. nos vero, priuſquam ad illius myſterii explicationem accedamus, duo præſtanda duximus. Primum enim, ut hiſtoriæ ſeriem melius texendo, nihil, quoad fieri poteſt, intactum relinquamus, de Salvatoris infantia, deque reliquo vitæ tempore ab Evangeliſtis prætermiſſo, pauca dicemus. Deinde, quoniã reliqua myſteria vitæ Chriſti minus conjuncta ſunt cum diſputatione de B. Virgine, abſolvemus omnia, quæ ad illius excellentiam, & dignitatem ſpectare videbuntur. Quibus finitis reliqua vitæ Chriſti myſteria, & cæterarum quæſtionum D. Th. explicationem perſequemur.

SECTIO I.

Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit.

Matthæus Evangeliſta c. 2. poſt narratam trium Magorum hiſtoriam, ſtatim ſubjungit. *Qui cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph, dicens, Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi, uſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* In quibus verbis ſignificari videtur ſtatim poſt diſceſſum Magorum, nullaque mora temporis interpoſita Chriſtum in Ægyptum fugiſſe. Si tamen, quæ ſupra dicta ſunt, recolamus, neceſſe eſt, ut multi dies interceſſerint. Diximus enim ſupra Magos adoraſſe Chriſtum 13. die ab ejus nativitate: ex Luca autem c. 2. conſtat 40. die fuiſſe Chriſtum in templo oblatum, & poſtea reverſos eſſe parentes ejus in Galilæam, in civitatem Nazareth: & veriſimile eſt aliquo tempore ibi habitaſſe; conſtat igitur plures dies, & fortaſſe aliquot menſes præceſſiſſe, antequam B. Virgo diſcederet in Ægyptum, quamvis incertum ſit, quantum illud tempus fuerit. Verbum ergo illud Matthæi: *Qui cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini, &c.* poſitum eſt ad hiſtoriam continuandam, non ad indicandum ſtatim poſt reditum Magorum hanc revelationem fuiſſe ſubſequutam.

Quo tempore Chriſtus in Ægyptum ſeceſſerit.

Objectio.

Dicere vero poſſet aliquis, revelationem quidem eſſe factam Joſepho ſtatim poſt diſceſſum Magorum, ante purificationem: illum vero expectaſſe conveniens tempus fugiendi. Quod videtur inſinuare Anſelmus Mat. 2. dicens: *Quamvis timerent Herodem, tamen non ſunt auſi tranſgredi legem, quin ad templum puerum deferrent, ubi Simeon accepit eum in ulnas ſuas, & Anna de eo multa prophetavit.* Sed hoc nullo modo dici poteſt, repugnat enim conſequentibus verbis Evangelii. Matth. *Qui conſurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.* Ubi omnes ſancti contemplantur ſummam diligentiam, & obedientiam S. Joſephi, quia ſubito, & abſque ulla mora Angelicæ monitioni paruit, & ita omnes expoſitores hanc revelationem ponunt factã, ut minimum poſt purificationem.

Reſponſ.

Et quamvis Janſenius in Concordia indicet factam eſſe antequam redirent Nazareth, poſt præſentationem templi, & expreſſius Cajet. id affirmet Matth. 1. motus conjectura probabili, non tamen efficaci, ut videbimus: tamen (ſi attente Evangelium Lucæ conſideretur) contrarium verius apparet, ut Euthymius ibi adnotat, & ſenſerunt Tatianus, & Ammonius Alexand. in harmoniis Evangeliorum, & colligi poteſt ex Origene hom. 28 in Lucam, & Anſelmus (ſi recte perpendatur) in eadem eſt ſententia. Nam poſt verba ſupra citata ſubjungit. *Quo facto ſeceſſerunt in Nazareth, & cum rumor de puero jam inciperet dilatari, mittitur Angelus Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum deportari.* Ubi indicat (quod Ammonius etiam ſupra notavit) ante præſentationem in templo Herodem non fuiſſe commotum, nec cœpiſſe quærere Chriſtum ad interficiendum, poſtea vero, cum ex iis, quæ in templo Simeon & Anna publice de Chriſto prædicaverant, adjunctis aliis, quæ præceſſerant, rumor de illo percrebuiſſet, cœpiſſe illum magis pertimeſcere, & contra Chriſtum ira incitari, ideoque miſſum eſſe Angelum, qui Joſephum admoneret. Quod ergo Anſelmus dixerat parentes Chriſti timuiſſe Herodem etiam ante Purificationem, non eſt intelligendum, ac ſi timor ille ex revelatione ab Angelo facta ortus eſſet: ſed quia ex humana conjectura, & prudentia, cum ardenti amore ad Chriſtum conjuncta, & diligenti cura cuſtodiendi illum, ſuſpicionem aliquam, vel timorem concipere potuerunt.

His ergo poſitis inquirendum occurrit, quæ fuerit neceſſitas fugiendi in Ægyptum. Et eſt ratio dubii, qua Herodes non juſſit interfici omnes infantes Regni ſui, ſed ſolum in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, Chriſtus autem, & parentes non habitabant Bethlehem, ſed Nazareth: ergo nullum erat periculum, quod eſſet Chriſtus interficiendus: non ergo erat, quod hac occaſione arrepta, fugerent in Ægyptum. Eo vel maxime, quod Deus, a quo illa revelatio profecta eſt, jam prævìderat quo in loco innocentium cædes futuræ eſſent, & præſcierat non fuiſſe futuras in Nazareth. Et confirmatur, quia quando Joſeph rediit ex Ægypto propter timorem Archelai filii Herodis divertit a Judæa ad civitatem Nazareth, exiſtimans ibi ſe futurum omni periculo liberum, ac ſecurum; ergo eadem ratione potuiſſet ibi manere ante diſceſſum. Addunt infideles, ſi Chriſtus verus Deus fuit, quid oportuit fuga vitæ conſulere? Imo quid poteſt eſſe iniquius (ajebant Neſtoriani apud Maxentium dial. 1.) quam ut credatur Deus propter hominem fugiſſe in Ægyptum?

Chriſtus in Ægyptum cur fugit.

Dicendum vero eſt primo, proximam, & litteralem cauſam, ſeu rationem hujus itineris fuiſſe ad vitandum periculum mortis, quod ex inſidiis Herodis Chriſto Domino imminebat. Erat enim a Deo prædefinitum, ut non in infantia, ſed in adulta ætate poſt prædicatum Evangelium pro hominibus moreretur, & ideo (ait Fulgentius ſer. de Epiph.) *Dignatus eſt in Ægyptum fugere, ut poſtea crucem dignaretur aſcendere: faciet enim* (ut ſubdit infra) *eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Neque huic rationi obſtat objectio facta: quia in primis, licet potuiſſet Chriſtus potentia, ac majeſtate ſua non ſolum Herodis inſidias impedire, ſed etiam regno illum, vitaque privare: noluit tamen poteſtate uti, ſed dignatione. Ut enim notavit Euſeb. l. 9. de demonſ. Evang. dem. 4. *Non decebat Salvatorem adhuc puerum miracula exordiri, atque ante tempus divinam oſtentare virtutem.* Unde recte Fulgen. *fugit,* inquit, *non formidine humana, ſed diſpenſatione Divina, fugit non neceſſitate, ſed poteſtate.* Et eleganter Petr. Chryſ. ſer. 150. *Quid eſt,* inquit, *quod ſic cœleſtis cauſa triſtatur, ut humanus ſe confundat auditus, laſſetur animus, laboret intelligentia, ſenſus hebetetur, fides nutet, ſpes titubet, credulitas ipſa ſuccumbat; perſequente homine Deus fugit, ſæviente terra cœlum trepidat, & pavor patris filio fugiente monſtratur, David perſequente Saul ad Judæam confugit, recepit vicinia, domus unius viduæ Heliæ ſufficit ad latebras, Chriſto fugiente locus deeſt, provincia deficit, non ſubvenit patria,* & quæ ſequuntur uſque illud: *Evangeliſta igitur referendo*

do talia videtur excitaſſe hæreticorum latratus. Cauſam vero, & myſterium explicans ſubjungit inferius. *Bellicoſus quod in bello fugit, artis eſt, non timoris; Deus quando fugit hominem, Sacramenti eſt, non pavoris, potens, quando ſe ſubducit infirmo, inſequentem non pavet, ſed foris producit, vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoſte victoriam, hinc eſt quod Chriſtus fugit, ut cedat tempori, non Herodi*: &c. quæ eleganter perſequitur. Deinde licet Divina providentia poſſet in civitate Nazareth eum cuſtodire immunem, tamen ſi providentiam humanam ſpectemus, non ſatis exiſtimari poterat ibi eſſe ſecurus, quia cum Herodes tunc eſſet utriuſque provinciæ Rex, facile poterat inquirere, & perſcrutari diligenter, donec intelligeret fœminam quandam peregrinam, & advenam Bethlehem peperiſſe, ac poſtea diſceſſiſſe, ac ita paulatim poterat Salvatorem invenire. Præſertim cum (ut notat Hieron. circa illa verba Mat. 2. *Mortui ſunt enim, qui quærebant animam pueri*:) non ſolum Herodes, ſed etiam Scribæ, & Phariſæi, ut illi morem gererent, Chriſti necem procurarent. Nec refert, quod Deus præſciverit Herodē non fuiſſe interfecturum infantes Nazareth, ſed Bethlehem: tum quia noluit Deus negotium hoc gubernari juxta præſcientiam ſuam, ſed juxta periculi gravitatem, prout modo hominibus accommodato vitari poterat: tum etiam, quia licet tantum conſtet interfectos fuiſſe Bethlehemiticos infantes, non tamen inde ſequitur non adhibuiſſe Herodem omnem aliam diligentiam in toto Regno ſuo, ſi fortaſſe alicubi veſtigium aliquod novi Regis nati inveniret. Denique (ſi conjectura Cajetani vera eſſet) facilius videretur hoc expediri; putat enim ille Virginem, & Joſeph poſt purificationem non rediiſſe Nazareth, ſed potius voluiſſe habitare in Judæa, Jeroſolymis, aut Bethlehem. Tamen huic conjecturæ non aſſentior: tum quia non habet fundamentum, neque eſt conſentanea Lucæ: tum quia etiam oportet rationem reddere, cur non redierint Nazareth, vel ſaltem cur de hoc non fuerunt admoniti, ſi ſatis ibi erant ſecuri, & neceſſe erit tunc uti rationibus adductis.

Secundam vero & principalem cauſam addidit Evangeliſta, ſcilicet, fugam hanc *non de periculi metu, ſed de prophetiæ veniſſe myſterio*, ut Petrus Chryſ. ſupra dicit. *Ut adimpleretur*, inquit, *quod dictum eſt a Domino per prophetam dicentem, ex Ægypto vocavi filium meum. Si enim in Ægyptum non fugiſſet, ex Ægypto vocari non potuiſſet*, ut Euſeb Emiſſenus loquitur. Hoc autem loco cavenda eſt nimis libera (ne dicam temeraria) interpretatio Janſenii c. 11. Concordiæ, ubi negare auſus eſt, verba illa (ut ſunt apud Oſeam) continere ullo modo de Chriſto prophetiam, ſed ſolum per accommodationem quandam ab Evangeliſta citari. Ut ſi quis de patre nimium amante filium dicat in illo impleri illud poetæ: *Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis*. Et (quod gravius eſt) licentiam præbet ita interpretandi ſimilia Evangeliſtarū loca, cum dicūt: *Ut adimpleretur, quod dictum eſt per prophetam*. Sed (ut quemadmodum ſentio, loquar) ſententia hæc gravem errorem, & Evangelicæ veritati valde perniciosum continet. Primo, quia pugnat cum verbis Evangeliſtæ dicentis: *Ut adimpleretur, quod dictum eſt a Domino per prophetam*. Non enim potuit clarius dicere, Dominum per prophetam loquutum fuiſſe in illis verbis de hoc myſterio, quod in Chriſto impletum eſt. Deinde pugnat cum intentione Evangeliſtæ. Ut enim oſtēdat Chriſtum eſſe, quem prophetiæ reſpiciebant, & in quo omnes implentur, adducit prophetiam, & oſtendit concordiam inter prædictionem, & effectum, & hanc vim habet illud verbum: *Ut adimpleretur*, illud enim proprie adimpleri dicitur, quod prædictum erat. Tertio pugnat cum communi ſententia ſanctorum: omnes enim exponentes, tam locum Matth. quam Oſeæ, intelligunt ibi contineri de Chriſto prophetiam, ut videre licet in Hieron. utroque loco & ep. 150. ad Algaſiam. q. 2. & Chryſoſt. Theoph. Euthy. Anſel. Beda, D. Th. Gloſſ. ordinaria & aliis expoſitionibus Matth. 2. Unde Euſeb. Emiſſenus ſupra ſic inquit: *Impleta eſt prophetia, & utilitas prophetiæ*. Et Petrus Chryſ. ſupra dixit, verba illa allata eſſe ab Evangelio, ut cauſam redderet ex myſterio prophetiæ. Hanc etiam ſententiam indicavit Gregor. Nazianz. orat. 24. dicens. *De quo*, id eſt de Chriſto, *nunc mihi quoque patrem audire videor dicentem, ex Ægypto vocavi filium meum*, ubi Elias Cretenſis adnotat, ex Evangeliſtæ teſtimonio

Fuga Chriſti in Ægyptum ab Oſea Propheta prænunciata.

conſtare hanc fuiſſe de Chriſto prophetiam. Et eodem modo exponit Athanaſ. tom. 1. lib. de Incarn. Verbi Dei longe a medio, clarius Proſper de promiſſion. & prædict. Dei par. 3. c. 8. & Anaſtaſius Sinaita l. 12. commentariorum in Hexam. Euſebius, & alii, quos ſtatim referam.

Dubium.

Dubitari autem ſolet, utrum verba illa, prout a Propheta ſunt dicta ad prædicendum hoc myſterium, in ſenſu literali, vel ſpirituali ſint dicta. Euſebius enim dict. lib. de Demonſt. dem 4. non ſolum ſentit illam prophetiam ad literam eſſe de Chriſto, ſed etiam nullum alium pati literalem ſenſum. Quæ ſententia veriſimilis non eſt, & ideo alii concedunt, illa verba ad literam eſſe dicta de populo Iſrael, nihilominus tamen etiam in ſenſu literali dicta eſſe de Chriſto: ita Lyranus, & Carthuſianus, Matt. 2.

Reſponſ.

Communior tamen ſententia eſt, illa verba in ſenſu literali eſſe dicta de populo Iſrael, qui ſolet filius Dei in Scriptura appellari, ut patet Exod. 4. *Filius meus primogenitus Iſrael*, & ideo ſub ea ratione interdum gerere figuram Chriſti: atque ita conſequenter dicta eſſe de Chriſto in ſenſu ſpirituali. Ita exponunt Chryſ. hom. 8. in Matth. quem Theophylact. & fere alii Græci ſequuntur. Origenes hom. 17. in Num. tractans verba illa: *Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo ſimilis eſt Rhinocerotis*, probabile exiſtimat hæc verba eodem modo intelligi Chriſto, quod etiam notavit Hieron. Matth. 2. clarius vero eandem ſententiam docuit idem Hieron. Oſeæ 11. & alii, quos congerit Franciſcus Ribera in illum locum, ubi copioſe, ac docte hanc ſententiam ſuadet. Et eſt ſine dubio vera, niſi fortaſſe in modo loquendi ſit controverſia. Concedimus enim omnes hunc ſenſum fuiſſe ab Spiritu S. intentum, ut Evangeliſta Matthæus explicuit. Quamquam enim ſenſus ſit ſpiritalis: ſi tamen in alio loco Scripturæ explicatus ſit, ab eo ſumitur firmum argumentum, cum jam conſtet eſſe ab Spiritu S. intentum. Præterea nullus negare poterit, quin illa verba immediate ſignificaverit populum Iſrael educendum de Ægypto, & rem illam fuiſſe figuram Chriſti vocati ex Ægypto. Unde fit verba illa mediante re proxime ſignificata hoc myſterium expreſſiſſe, quæ eſt definitio ſpiritalis ſenſus. Quia tamen illa verba immediate relata ad hoc myſterium illud etiam in omni poprietate ſermonis aperte continent, & declarant: ideo addiderunt alii authores, non ſolum in ſenſu ſpiritali, ſed etiam in literali illud ſignificare. Nam illa verborum proprietas non abſque ſingulari Spiritus S. providentia ſervata eſt: quod quidem pie, & non inerudite animadverſum eſt. Quia tamen propria ratio ſenſus literalis requirit, ut non ſolum oratio nude ſumpta illum ſenſum in proprietate ſermonis referre poſſit, ſed etiam ut in eo ſenſu poſſit cum antecedentibus, & conſequentibus texi, & unum integrum hiſtoricum, ſeu literalem ſenſum conficere, quod prædictis verbis in dicto ſenſu non poteſt convenire, ideo non poteſt in rigore, & proprie dici ſenſus literalis.

Fuga Chriſti in Ægyptū ab Iſaia propheta prædicitur.

In confirmationem hujus rationis Evangeliſtę addere poſſumus factum etiam id eſſe, ut adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam c. 19. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulachra Ægypti a facie ejus*. Ita confirmavit hanc rationem Evangeliſtæ Chryſoſt. hom. 2. imperfecti. Et Euſebius lib. 6. de Demonſtrat. c. 20. late locum hunc de hoc myſterio declarat, & Athanaſ. loco ſupra citato de Incarnatione Verbi, & Procopius in Iſaiam, qui per *nubem levem*, ſacram Virginem intelligit, cujus ulnis in Ægyptum Salvator invectus eſt. Quæ *nubes* dicitur, quia per eam Deus pluit in terras gratiam Chriſti (ut dixit Ambroſius de inſtitut. Virginis) *levis* vero, quia *virili ſemine prægravata non eſt*, ut ibidem dixit Ambroſius & in exhortatione ad Virgines, & Hierony. ſuper Iſaiam, vel quia nullum habuit pondus peccati nec paſſionis, aut fomitis, vel quia *ſuper res omnes terrenas volabat*, ut dixit Procopius. Quamquam per *nubem levem* etiam caro Chriſti ex Spiritu S. concepta intelligi poſſit, ut iidem Patres interpretantur, & Auguſtinus tract. 34. in Joannem, & Proſper de prædictionibus Dei p. 3. c. 2. Addit præterea Euſebius tunc etiam impletum illud eſſe: *Commovebuntur ſimulachra Ægypti a facie ejus. Nam Dæmones*, inquit, *qui animas Ægyptiorum ſubjectas habebant, cum ſenſiſſent novam, divinamque virtutem ad ſe acceſſiſſe, illico commoti ſunt, & fluctuationem, ac perturbatinē in ſeipſis pertulerunt, corque ipſorum, & vis intelligendi*

intrin-

intrinſecus in ipſis convicta ſunt, ceſſaruntque, ac fugata ſunt. Indicat autem Euſebius ſimulachra tunc non fuiſſe ſenſibiliter commota, ſubdit enim: *Et tunc quidem inviſibiliter Dæmones talia paſſi ſunt*; Nicephorus vero lib. 10. Hiſt.c.31. ſignificat,etiam ipſa corporea ſimulachra corruiſſe, ubi miraculum quoddam refert de arbore, quæ in civitate Hermipoli ad Chriſti ingreſſum ſeſe ad terram uſque reverenter inflexit, ut ipſum adoraret; idem refert Sozomenus lib.5. Hiſtor.c.20. Et in Hiſtoria Lauſiaca in vita S.Apollinis Abbatis c.52. memoriæ prodidit Palladius, in eadem civitate Hermipoli extare templum, in quod ingreſſo Salvatore,omnia idola proſtrata, comminutaque ſunt. Procopius etiam ſuper dictum locum Iſaiæ hoc indicat, dicens: *Cum Dominus in puerili ætate in Ægyptum devectus eſt, ineffabili potentia confregit idola.* Citari etiam ſolent in hanc ſententiam Athanaſius lib.de Incarnatione Verbi,& Origenes hom. 3. in diverſos. Tamen revera ii Patres ſolum dicunt per Chriſtum confracta eſſe Ægypti idola, quando gens illa per Evangelii prædicationem ad ipſum converſa eſt,cujus veluti indicium,ac præſagium fuit introitus pueri Jeſu in Ægyptum, & ita aperte ſe exponit Euſebius. Illud ergo, quod de everſione idolorum dicitur,incertum eſt. Et quidem quod in tota Ægypto acciderit,non eſt admodum veriſimile;quod vero in aliqua civitate,in qua Chriſtus habitavit, divina ejus virtus idola confregerit, non eſt incredibile, quamquam in dicto loco Iſaiæ non habeat fundamentum, ſed in quadam humana hiſtoria ſatis incerta. Et idem judicium ſit de aliis miraculis, quæ circumferuntur a puero Jeſu in Ægypto facta, de quibus videri poteſt Burchardus in deſcriptione terræ S.p.2.c.4. & Cæſar Baronius in Annalibus anno 1.

Chriſtus puer Ægyptum ingreſſus Idola deſtruit.

Exilii Chriſti in Ægyptum rationes & cauſæ.

Ultimo his duabus cauſis migrationis Chriſti in Ægyptum, quas Evangeliſta attigit, & veluti literales ſunt, addere poſſumus alias myſticas, & morales. Prima eſt, quam attigit Leo P.ſer.2. de Epiph. his verbis. *Tunc autem etiam Ægypto Salvator illatus eſt, ut gens antiquis erroribus dedita, jam ad vicinam ſalutem per occultam gratiam ſignaretur, & quæ nondum ejecerat ab animo ſuperſtitionem, jam hoſpitio reciperet veritatem.* Quam rationem magis explicans Euſebius ſupra, inquit in Ægypto initium accepiſſe idololatriam,eamque gentem fuiſſe omnium ſuperſtitioſiſſimam,& inimicam populi Dei, & longiſſime a Prophetis abſuiſſe, & ideo apud illos Dei virtutem primo commoratam eſſe. Ex quo dicit factum eſſe, ut plus apud Ægyptios, quam apud alios homines Evangelicæ doctrinæ verbum invaluerit. Quibus adde, propter hanc cauſam Ægypti nomine ſæpe in Scriptura ſignificari gentes univerſas, ut notavit Hieronymus dicto loco Iſaiæ 19. qui hoc modo illum tropologice interpretatur, ut ſcilicet ibi prædictum ſit, Dominum in humana carne venturum in mundum, & univerſam Ægyptum, id eſt, gentilitatem ſubjugaturum. Ad hoc ergo ſignificandum voluit Chriſtus ſtatim in infantia in veram ac propriam Ægyptum deferri, & Ægyptiorum errores profligare, (ut ait Gregorius Nazianzen.orat.35.) Et hanc rationem eleganter perſequitur Origen. dicta hom.3. in diverſos. Eam vero auget, & confirmat Leo P. ſerm.3. de Epiph. his verbis: *Ægypto ſe parentum miniſterio ſubvectus intulerat, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula, & principatum veri Joſeph majoris providentiæ poteſtate diſponens, ut illam diriorem omni inedia famem, qua Ægyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de cœlo panis vitæ, & cibus rationis auferret: ne ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum, in qua primum occiſione agni ſalutiferum crucis ſignum, & Paſcha Domini fuerat præformatum.*

Altera ratio moralis eſt, quam Origenes ſupra tetigit his verbis Chriſtum alloquens: *Fuge in Ægyptum, ut ii, qui nomine Chriſti perſecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui injurias perferunt, fortiter ſtent, viriliter prælientur, Eccleſiam non deſerat: ſed ſemper meminerint, quia Dominus a peccatoribus perſecutionem perpeſſus eſt:* Et infra: *Fugit enim Dominus de loco in locum, non mortem timens, neque interfectionem formidans: ſed myſterium, & conſummationem paſſionis expectans.* Unde ulterius colligunt ſancti, voluiſſe Chriſtum docere exemplo ſuo ſectatores ſuos, licere in perſecutionibus fugere. *Nam quiſquis in Chriſto manens interim cedit, non fidem denegat, ſed tempus expectat*, ut dixit Cyprianus in l.de lapſis,parum a princ.Et Athan.apolog. de fuga, qui addit, *decuiſſe Chriſtum, ſicut eſuriendo, ſitiendo, patiendo, ita quoque ipſa ratione fugiendo oſtendere ſe carnem geſtare, & hominem factum eſſe.* Et ſtatim adducit in exemplum myſterium,quod explicamus: eamdemque rationem tetigit Tertullianus l. de fuga in perſecut.c.8. & Auguſt.tract.15. in Jo. & ep.180. Addit Euſebius Emiſſenus ſer. de Innocentibus, Chriſtum fugiendo Herodem, nos docuiſſe, Diabolum, & membra ejus fugere,nec itineris difficultate terreri,quia melius eſt duro labore fatigari, quam ab hoſtibus necari. Et eleganter Petrus Chryſ.ſer.150. *Chriſtus fugit nobis, non ſibi: Chriſtus fugit, ut diſpenſata temporibus ſacramenta ſervaret; Chriſtus fugit, ut futuris virtutibus & perfidis materiam tolleret excuſandi, & credituris fidei fiduciam largiretur, quia in perſecutione melius eſt fugere, quam negare*; & ſer.151. acute ponderat non dixiſſe Angelum Joſepho, vade in Ægyptum, ſed *fuge in Ægyptum*, ut aperte fuga ipſa & mandari & honorari videretur; infra vero ſubdit: *Chriſtum fugiſſe, ut fugas noſtras in perſecutionibus temperaret*; ubi rationes alias eleganter affert, quæ ibi videri poſſunt.

SECTIO II.

Quando, & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit.

NOn eſt quod de ratione, & cauſa, ob quam Chriſtus ex Ægypto rediit, quæſtionem moveamus. Rediit enim, quoniam Jeruſalem elegerat paſſioni, & ut in Judæa doctrinam ſuam diſſeminaret. Definitum quippe erat, ut *de Sion exiret lex, & Verbum Domini de Jeruſalem.* Solum ergo videntur poſſe deſiderari in hoc reditu duæ illæ circumſtantiæ temporis, & loci, in titulo propoſitæ, quoniam ad Evangelicæ hiſtoriæ intelligentiam earum cognitio conferre poteſt.

De tempore igitur hujus reditus illa quæſtio tractanda occurrit, quo anno ætatis ſuæ Chriſtus ex Ægypto redierit, hoc enim cognito, & ſtabilito tempore, quo a Galilæa egreſſus eſt, facile erit colligere, quot annis Ægyptum incoluerit. Prima ergo ſententia eſt Epiphanii dicentis, Chriſtum quarto ætatis ſuæ anno ex Ægypto rediiſſe. Ita docet lib.1. Panarii tom.1. in fine, poſt hæreſ.20. & lib. 3. hæreſ.78. unde colligit Chriſtum tantum duobus annis habitaſſe in Ægypto, exiſtimat enim illo expleto biennio a nativitate fuiſſe adoratum a Magis, & deinde in Ægyptum profectum. Hæc ſententia tribui etiam poteſt Severo Sulpitio lib.2. Sacræ hiſtoriæ, quatenus opinatur, ſicut Epiphanius, Chriſtum natum eſſe 33. anno regni Herodis, & Herodem regnaſſe 37. annos. Inde enim fit Chriſtum rediiſſe quarto ætatis anno, rediit enim ſtatim poſt obitum Herodis, ut ex Evangelio colligitur.

Secunda ſententia eſt Niceph. l. 1. c. 14. qui dicit rediiſſe 3. anno ætatis, atque adeo fere eiſdem tribus annis manſiſſe in Ægypto. Docuerat enim c.13. fugam Chriſti in Ægyptum accidiſſe ſtatim poſt ejus præſentationem.

Tertia opinio eſt, Chriſtum eodem, vel initio ſequenti anni, quo ivit in Ægyptum, inde rediiſſe. Ita refert Cæſar Baronius in Annalibus anno 8. & tribuit Onuphrio Panuinio in Faſtis, atque idem ſentit in Chronico Eccleſiaſtico, ubi ponit hunc reditum Chriſti ex Ægypto in 3. anno ætatis Chriſti: cum tamen alibi in eodem anno videatur ponere fugam. Nam in Faſtis lib.2. Comment. dicit Chriſtum natum eſſe anno 752. ab urbe condita in fine ejus, circumciſum autem, adoratum a Magis, & oblatum in templo initio anni 753. Poſtea vero anno 754. ſubdit hæc verba: *Hoc anno Herodes Judæorum Rex pueros interfecit, Joſeph, & Maria Chriſtum Dominum in Ægyptum tranſportarunt.* Harum ſententiarum nullum reperio probabile fundamentum.

Quarta opinio eſſe poteſt Chriſtum veniſſe ex Ægypto, vel in fine quinti, vel initio ſexti anni ætatis ſuæ. Ita Janſenius c. 11. Concordiæ. Cujus fundamentum eſt, quia Chriſtus natus eſt anno 32. regni Herodis (ut colligitur ex Euſebio in Chronico:) Ponit enim initium regni Herodis anno 3. Olympiadis 186. nativitatem autem Chriſti Olympiade 194. anno 3. regnavit autem Herodes 37. annis, ut eſt omnium ſententia, Euſebii ibi, & Joſeph 14. antiquitatum c.26. & lib.17. c.10. & aliorum, quos referam.

ram. Relinquitur ergo Chriſtum agentem fere ſextum ætatis annum ex Ægypto rediiſſe. Et pro eadem ſententia afferri poteſt Beda lib. de ſex ætatibus. Licet enim dicat regnum Herodis 36. annis finitum fuiſſe: aſſerit tamen Chriſtum natum eſſe in 31. anno regni ejus.

Quinta ſententia eſt Chriſtum rediiſſe ex Ægypto in fine ſeptimi, vel initio octavi anni ætatis ſuæ. Ita ſentit Ammonius Alexandr. in harmonia Evangeliorum; dicit enim Chriſtum continuum ſeptennium egiſſe in Ægypto, & in eadem ſententia eſt Anſelmus Matth. 2. dicens, Dominum latuiſſe ſeptem annis, & habitaſſe in quadam civitate Ægypti, quæ vocata eſt Heliopolis, & inferius ſignificat fugam Chriſti in Ægyptum contigiſſe fere poſt annum a nativitate. Dicit enim innocentes fuiſſe occiſos poſt annum, & dies quatuor ab ortu Chriſti: colligitur autem ex Evangelio Chriſtum paulo ante Innocentum necem aufugiſſe, unde fit, juxta ſententiam Anſelmi, fieri etiam potuiſſe, ut Chriſtus in Ægypto octavum ętatis annum expleverit. Quod vero Anſelmus dicit de tempore cædis Innocentium, non video, quo fundamento nitatur, niſi quod fortaſſe exiſtimavit, Innocentes eo die fuiſſe interfectos, quo eorum ſolemnitas ab Eccleſia celebratur, nimirum 28. die Decembr. cumque hoc non potuerit fieri eodem anno, quo Chriſtus eſt natus, cum nondum fuiſſet circumciſus, adoratus a Magis, oblatus in templo, & in Ægyptum delatus, quæ omnia ante Innocentium necem facta eſſe compertum eſt, conjectavit Anſelmus eam cædem ſequenti anno a Nativitate Chriſti accidiſſe. Illud vero fundamentum, quod Anſelmus ſupponit, infirmũ eſt, & incertum, non enim neceſſe eſt Innocentes eo die interfectos eſſe, quo Eccleſia eos colit; imo fortaſſe, neque uno die interfecta eſt tanta Innocentiũ multitudo.

Ultima opinio eſt Cæſaris Baronii, qui in Annalibus anno 8. exiſtimat Chriſtum rediiſſe ex Ægypto, inchoato nono anno ætatis ſuæ, & nititur diſcurſu quodam ſatis probabili. Primum enim ſupponit Herodem ſupervixiſſe uſque ad octavum annum ætatis Chriſti: mortuum autem (ut omnes cum Joſepho teſtantur) poſt Paſchale tempus. Deinde ſumit hunc reditum Chriſti ex Ægypto accidiſſe ſeptimo die Januarii, ut habetur in omnibus martyrologiis, Romano, Bedæ, Adonis, Uſuardi, & aliorum. Unde concludit non rediiſſe Chriſtum uſque ad initium anni noni ætatis ſuæ, quod eſt aperte conſequens. Quod enim cum mortuus fuit Herodes Chriſtus ageret octavum annum, probat Cæſar, quia natus eſt vigeſimo nono anno regni Herodis, qui (ut eſt omnium ſententia) triginta ſeptem annis regnavit. Aſſumptum probat idem Author late in apparatu, oſtendens initium regni Herodis ſumendum eſſe ab anno ſecundo 187. Olympiadis, quo anno Auguſtus Antonium, & Cleopatram bello ſuperavit Actiaco. Nam licet prius ante aliquot annos Herodes fuiſſet Rex inſtitutus; anni tamen regni illius (ut ipſe conjectat) non ſunt numerandi niſi a victoria Actiaca, poſtquam fuit ab Auguſto in regno confirmatus, & ſtabilitus. Nam in ſuperioribus annis partim non fuerat potitus regno propter Antigonum, qui illud occupaverat, partim videbatur cecidiſſe a dignitate Regia, quod Antonii partes eſſet ſequutus, ut conſtat ex Joſepho lib. 15. Antiq. c. 10. Et confirmat hanc ſententiam, quia cum Auguſtus omnia Antonii acta reſcidiſſet, & Herodes prius ope Antonii regnum ſuſcepiſſet, non eſt veriſimile, Herodem ab eo tempore regnum ſuum numeraſſe, ſed a tempore, quo ab Auguſto illud accepit. Quod vero ab eo tempore 37. anni tranſierint colligit ex aliis locis Joſephi l. 14. antiqu. c. 17. & l. 17. c. 8. & lib. 1. de bello Judaico c. 25. in quibus ſcribit Herodem 15. egiſſe ætatis annum, quando Antipater pater ejus adminiſtrationem Judææ ſuſcepit a Julio Cæſare in Conſulatu Caleni, & Vatinii, & ſupervixiſſe uſque ad ſeptuageſimum ætatis annum. Quibus annis computatis, plane colligitur regnaſſe 37. annis ſumpto initio a monarchia Auguſti, uſque ad octavum Chriſti annum.

Reditus Chriſti ex Ægypto quando.

In hac re nihil certum, ac firmum definiri poteſt, pendet enim ex re valde incerta, unde ſcilic. ſumendum ſit initium regni Herodis, quam etiam Benedictus Pererius, vir alioqui in his chronologiis valde verſatus, inſolutam reliquit lib. 11. in Dan. q. 5. Si tamen conjectura utendum eſt, certe non diſplicet diligens Baronii obſervatio. Illud ergo in primis probabilius ſit, Chriſtum Dominum intra pauces menſes, a nativitate Ægyptum petiiſſe, ſupra enim veriſimilius exiſtimavimus Herodem non plus temporis Innocentium necem diſtuliſſe. Deinde veriſimilius etiam eſt ſtatim poſt obitum Herodis ex Ægypto rediiſſe, ut ex Matth. c. 2. colligitur. Nec refert, quod Herodes objiſſe dicatur initio Veris, & Chriſti reditus ex Ægypto Januario menſe in Kalendariis annumeretur. Exiſtimo enim non numerari diem, quo ex Ægypto diſceſſit, ſed quo in patriam pervenit. Et non oportuit, ut ſtatim eodem die aut menſe, quo mortuus eſt Herodes, Joſepho Angelus apparuerit, ut reditum pararet. Denique certum eſt rediiſſe Chriſtum aliquot annis ante duodecimum ſuæ ætatis, ut colligitur ex illo verbo Luc. 2. *Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jeruſalem in die ſolemni Paſchæ*, ubi loquitur de eo tempore, quo habitabant Nazareth ſimul cum puero Jeſu; habitarunt ergo ibi aliquot annis, priuſquam Jeſus factus eſſet duodecim annorum. An vero illi fuerint tres, aut plures anni, incertum eſt, parumque ad fidei myſteria explicanda refert, ſicut etiam abſcondita ſunt, & occulta, quæ a Chriſto, & ejus matre illis annis peracta ſunt.

Dubium.

Supereſt, ut de altera Sectionis parte breviter diſſeramus, de loco ſcilicet, ad quem parentes Chriſti ex Ægypto redierunt, quem Matthæus dicit fuiſſe Nazareth, & ita de hoc nulla eſt controverſia: quod vero Evangeliſta ſubdit Joſephum ob timorem Archelai illuc migraſſe, duplicem quæſtionem habet. Prior eſt, cur dicatur illuc divertiſſe ob timorem, & non potius, quia illa erat propria patria, unde diſceſſerat. Poſterior eſt, quomodo exiſtimaverit ſe ibi fore ſecuriorem, cum ſicut Archelaus in Judæa, ita in Galilæa regnaret Herodes Tetrarcha pro Herode patre ſuo. Propter priorem difficultatem exiſtimavit Cajet. Mat. 2. parentes Chriſti, poſt illius præſentationem non rediiſſe Nazareth, neque intendiſſe ibi amplius habitare, & ideo in reditu in eadem intentione perſeverantes in Judæa habitare voluiſſe.

Sed hæc reſponſio neque habet ſufficiens fundamentum, nec nobis viſa eſt verbis Lucæ ſatis conſentanea, ut ſupra diximus. Aug. igitur lib. 2. de conſenſu Evang. c. 9. reſpondet, cum primum Angelus apparuit Joſepho in Ægypto, illum intellexiſſe *juſſum ſe eſſe pergere in Judæam, ipſa enim primitus intelligi potuit terra Iſrael*; poſtea vero cum audiſſet regnare Archelaum, noluiſſe ſe tali periculo objicere, ſed cogitaſſe Galilæam etiam potuiſſe ſub terra Iſrael comprehendi. Quæ reſponſio neque ipſi Auguſtino ſatisfecit, quia non eſt veriſimile Joſephum exiſtimaſſe aliquid ſibi eſſe præceptum ab Angelo, quod revera non erat, niſi cum Hilario dicamus revera prius fuiſſe Joſephum monitum ab Angelo, ut in Judæam rediret, poſtea vero, ut iret in Galilæam. Quod tamen neque ex verbis Evangelii colligi poteſt, nec videtur admodum veriſimile. Nam (ut idem Hilarius objicit) cur per Angelum fieret admonitio, quæ ſtatim mutanda erat? Et ideo Auguſtinus ſubdit aliam reſponſionem, quæ videtur nonnihil Cajetano favere. Dicit enim, *videri potuiſſe parentibus Chriſti cum puero, de quo talia per Angelica reſponſa didicerant, non eſſe habitandum niſi in Jeruſalem, ubi erat templum Domini; poſtea vero ob timorem Archelai mutaſſe voluntatem, quia non jubebantur divinitus ibi habitare*. Quæ reſponſio eſt veriſimilis; nec tamen favet ſententiæ Cajetani, quia non dicit parentes Chriſti a principio concepiſſe eam voluntatem; ſed poſt Angelicas apparitiones. Solum occurrunt duo addenda; primum indicare Auguſtinum in ultimis verbis, Joſephum concepto timore Archelai ſuo arbitratu mutaſſe voluntatem, & decreviſſe ire in Galilæam, quia aliud non erat divinitus præceptum: ex verbis tamen Matthæi colligitur illum ex divina revelatione id feciſſe, ut patet ex illo verbo: *Et admonitus in ſomniis*: Unde Hilarius canone 2. in Matthæum illud explicans, inquit, *per Angelum monetur, ut in Galilæam tranſeat, & in regionis ejus civitate Nazareth inhabitet*. Alterum eſt, ſatis probabile videri (quod Janſenius dicit) Joſephum voluiſſe ire in Judæam, non ut ibi habitaret, ſed ut gratias Deo ageret, & ſacrificium in templo Deo offerret; poſtea vero timuiſſe, ne in templo agnitus Chriſtus Archelao manifeſtaretur.

Reſponſ.

Dubium.

Sed quæret aliquis, quomodo ergo ſingulis annis regnante eodem Archelao ibant parentes Chriſti in templum Jeroſolymitanum? (ut Lucas narrat.) Non eſt enim dubium, quin ultra 12. ætatis Chriſti annum Arche-

chelaus regnaverit, licet Auguſtinus hoc vertat in dubium, omnes enim hiſtoriæ novem annos illum regnaſſe referunt. Dici ergo poteſt cum eodem Auguſt. lib. 2. de conſenſu Evangel. c. 10. *fieri potuiſſe, ut per diem feſtum inter tam ingentem hominũ turbam latenter aſcenderent, mox reverſuri: ibi tamen aliis diebus habitare metuerent.*

Reſpōſio.

Ad ſecundam dubitationem reſpondet Auguſtinus dicto lib. 2. c. 8. eo tempore, quo Archelaus regnabat, nondum Herodem patrem ejus habuiſſe tetrachiam Galilææ, ſed illam poſtea ſuſcepiſſe, quando miſſus eſt Archelaus in exilium. Sed hoc non conſonat hiſtoriis, quibus narratur, Herodem diſtribuiſſe regnum inter tres filios, & Cæſarem teſtamentum illius confirmaſſe, ut author eſt Joſephus lib. 17. antiqu. c. 17. alias 13. Reſpondetur ergo, Joſephum minus timuiſſe Herodem Antipam, quam Archelaum, vel quia Archelaus proprie ſucceſſerat in regno Judææ, & quamvis nondum Regis nomen a Romanis obtinuerat, affectabat tamen illud, & Jeroſolymis imperabat, ad quam Magi acceſſerant, quærentes novum Regem Judæorum, & ideo veriſimilius erat eum ſimul cum regno alterius ſucceſſoris odium a patre hæreditaſſe. Vel certe, quia Antipas juſte, ac pacifice provinciam ſuam moderabatur; Archelaus vero crudelior erat, ac tyrannice gubernabat, propter quod etiam regno privatus eſt, & miſſus in exilium, ut videre eſt in Joſepho, dicto lib. Antiq. c. ult. & lib. 2. de bello Judaic. cap. 6.

SECTIO III.

Quid egerit Chriſtus, quamque vivendi rationem cum parentibus tenuerit, uſque ad trigeſimum ætatis annum.

De toto hoc tempore vitæ Chriſti Domini nihil certi habemus præter nonnulla valde generalia capita, quæ ex Scripturis colliguntur. Primum eſt, Chriſtum hoc tempore habitaſſe in Nazareth cum parentibus ſuis. Hoc colligitur ex Luc. 2. ubi expreſſe hoc aſſeritur de tempore uſque ad duodecimũ ætatis annum, de reliquo vero ſolum dicitur: *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth.* Et infra; *Et Jeſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.* Si autem his conjungantur, quæ ſtatim c. 3. idem Evangeliſta ſcribit: *Anno autem quinto decimo imperii Tiberii Cæſaris, &c.* Satis indicatur, uſque ad illum annũ permanſiſſe in Nazareth, rationemque vivendi in ſuperiori capite deſcriptam tenuiſſe, hoc eſt, non ſolitariam, nec ab hominum convictu ſemotam: ſed veluti communem & ordinariam in exterioribus. Ita Abul. Matthæi 13. q. 79. qui advertit Chriſtum vocatum eſſe Nazaræum, quod majorem vitæ partem Nazareth tranſegiſſet; cur autem hoc vitæ genus in ea ætate elegerit, dicemus infra, quæſtionem 40. explicantes.

Hinc intelligimus eo tempore pauperem vitam Chriſtum duxiſſe, quia parentes ejus pauperes fuerunt, ut ex Evangelio colligitur: tum ex iis, quæ de Nativitate Chriſti narrantur: tum ex iis, quæ dicuntur de Purificatione Virginis, & de oblatione ab ipſa facta, quæ pauperum propria fuit (ut ibi notavimus): tum etiam ex iis, quæ dicuntur de fabrili arte, quam Joſephus exercebat, quæ accommodata eſt homini pauperi. Unde Chryſoſt. hom. 67. in Matth. *Regulas*, inquit, *nobis præbuit, ne majora, quam neceſſarius uſus exigat, requiramus. Itaque quando naſcebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem, ſed pauperrimam, & fabro deſponſatam elegit.* Et ſimilia habet Baſilius lib. de conſtitutionibus monaſticis c. 5. cujus verba paulo inferius commodius referemus. Ac denique Origenes hom. 8. in Levitic. agens de oblatione Virginis in templo: *In hoc*, inquit, *oſtenditur, verum eſſe illud, quod ſcriptum eſt, quia Chriſtus Jeſus, cum dives eſſet, pauper factus eſt, ideo & matrem, de qua naſceretur, eligit pauperem.*

Pauperē vitam Chriſtus agit.

Secundo hinc colligo, quamquam Chriſtus hac ætate pauperem egerit vitam, non tamen adeo inopem, ut e mendicato viveret; an vero hunc modum vivendi poſtea ſponte aſſumpſerit, quando ad prædicandum progreſſus eſt, infra dicemus. Ratio vero, cur de illo tempore id aſſeramus, in promptu eſt. Quia eo tempore in domo parentum, & ex eorum bonis, vel laboribus alebatur, unde Hieronymus ep. 22. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis: *Uſque ad triginta*, inquit, *annos parentum paupertate contentus eſt.* Non ergo opus fuit victum mendicare: neque enim putandum eſt parentes Chriſti adeo inopes fuiſſe, ut aliorum eleemoſynis viverent, ut hæretici hujus temporis non in laudem, ſed in Virginis contemptum falſo, & ſine ullo fundamento confingunt. Nam in primis ex Scriptura ſacra habemus Joſephum fabrilem artem exercuiſſe; non ſolent autem hujuſmodi artifices mendicare, neque eleemoſynas exhibere. Deinde ſupra diſp. 2. ſect. 1. & 3. Sanctos Patres retulimus aſſerentes parentes Virginis honeſtæ fuiſſe conditionis, & B. Virginem fuiſſe unigenitam, & hæredem, & ideo nupſiſſe viro ejuſdem tribus, & familiæ, quin potius annotat Nicephorus l. 1. Hiſt. c. 3. parentes Domini rediiſſe Nazareth e Bethlehem, poſt Chriſti nativitatem, *propter eam, quæ tum ibi eis erat, ſubſtantiam, & poſſeſſionem. Utrobique enim*, inquit, *habitabant, quod utroque loco proventum aliquem, (ut conjicere licet) haberent.* Denique Euſebius Emiſſ. hom. in Nativ. Virgin. Mar. *Manifeſtum*, inquit, *eſt, Beatiſſimam Virginem Mariam, quæ nobiliſſima hæres parentibus ſuis in hæreditatem ſucceſſerat (ſi quidem neque fratres habuit, neque habuiſſe legitur) neminem de alia tribu conjugem accipere potuiſſe. Sed fortaſſe dicis eam non habuiſſe hæreditatem. Lege ergo in Levitico, & invenies, quod nemo hæreditatem ſuam ex toto vendere poterat, etſi uſum ejus vendere potuiſſet. Veniente namque jubilæo omnis hæreditas ad proprium Dominum revertebatur, quomodo ergo ſine hæreditate eſſe poterat, quæ ex tam nobiliſſimis parentibus orta fuerat?* Itaque licet non eſſent divites Maria, & Joſeph, non tamen adeo inopes exiſtimandi ſunt, ut ſine aliorum ſubſidio parvam familiam ſuam alere non poſſent. Neque decebat Sanctiſſimam Virginem talis egeſtatis modus, ac vivendi ratio. Neque etiam ad virtutis, ac Sanctitatis perfectionem fuit neceſſaria, neque conveniens, ſaltem pro eo tempore, quo in ſtatu matrimonii vitam privatam, & in exterioribus rebus communem agebat. Et eadem ratione non oportuiſſet, Chriſtum, ſaltem pro illo tempore hunc paupertatis modum aſſumere.

Hæc vero generatim intelligenda ſunt, ut caſus ſpeciales excipiamus. Nam de tribus illis diebus, quibus Chriſtus annum agens duodecimum a parentibus abfuit. Bern. Bonav. & alii, qui de illo myſterio ſcribunt, probabiliter credunt, Chriſtum e mendicato vixiſſe. Et idem aliqui contemplantur de tempore, quo in Ægypto peregrinabatur, quod accidere fortaſſe interdum potuit; incertum tamen eſt, an factum fuerit.

Secundum caput eſt, Chriſtum duodecimo ætatis anno in die ſolenni Paſchæ veniſſe cum parentibus ad Jeroſolym. templum, conſummatiſque diebus feſtivitatis, parentibus id ignorantibus, Jeroſolymis remanſiſſe, poſt triduum vero inventum fuiſſe in templo, *ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos, ita ut omnes ſtuperent ſuper prudentia, & reſponſis ejus.* De quo myſterio, quia quæ ad ſcholaſticum inſtitutum pertinent, ſupra dicta ſunt diſp. 3. ſect. 3. ideo hoc loco ſolum adjiciam: primo ex hac hiſtoria colligi, quod Lucas Evang. c. 2. dicit: *Et ibant parentes per ſingulos annos in Jeruſalem in die ſolemni Paſchæ*, etiam de Chriſto intelligendum eſſe. Nam ſtatim de anno duodecimo ſubdit; *Aſcendentibus illis, conſummatiſque diebus, cum redirent, remanſit puer Jeſus.* Ubi dicit puerum remanſiſſe, quem antea non dixerat aperte cum parentibus veniſſe. Vult ergo intelligi, filium nunquam ſeparari a parentibus ſolere, præſertim in operibus religionis, & pietatis, & ideo ſub verbo illo, *Aſcendentibus illis*, filium etiam fuiſſe comprehenſum; ergo ſimiliter in prioribus verbis, cum dicuntur parentes ſoliti eſſe aſcendere per ſingulos annos, de Chriſto etiam dictum eſſe, intelligendum eſt. Secundo obſervandum eſt, voluiſſe Chriſtum (ut Ambroſ. notat lib. 2. in Lucam) a duodecimo ætatis anno ſumere ſuæ diſputationis exordium, ſuæque eximiæ ſapientiæ indicium dare, & quaſi radium quendam ſui ſplendoris emittere, ut ab ea ætate, in qua perfectum rationis judicium incipere ſolet, ſeſe paratum oſtenderet ad juſſa Patris implenda, & ut Judæorum animos aliquo modo excitaret, ac diſponeret, ut poſtea doctrina ejus non omnino nova videretur, neque ipſe repente omnino Doctor prodiret; ſed recordari poſſent eum a tenera ætate, magnum ſapientiæ ſuæ ſpecimen illis exhibuiſſe. Cætera videri poſſunt in expoſitoribus Evangelii, legi etiam poteſt Baronius in Annalibus anno 12. nam quæ adducit, hiſtoriam illuſtrare poſſunt.

In templū Salomonis quotannis Chriſtus aſcendit.

Tertium eſt, quod Lucas ſubdit c. 2. *Et deſcendit cum eis,*

eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. Ex quo verbo colligunt SS. Patres, Chriſtum Dominum toto hoc tempore coluiſſe, & obediviſſe parentibus ſuis, ut eleganter notat Hieronymus ep. 47. de vitando ſuſpecto contubernio, cujus verba ſupra retuli agens de dignitate S. Joſeph. Addunt etiam, eos in rebus domeſticis juviſſe, & præſertim S. Joſephum, quamdiu vixit in arte fabrili. Unde Baſilius in conſt. Monaſt. c. 5. *cum prima*, inquit, *ſua ætate, parentum ſuorum imperio eſſet ſubjectus, & labores corporis omnes æquo una cum ipſis animo illis obediens toleravit. Veriſimile eſt enim cum homines illi eſſent & juſtitiæ, & pietatis cultores: tenues tamen, ſolitos eos in aſſiduis corporis laboribus verſari, & hac ratione quotidianum ſibi victum quæritare. Porro Jeſus cum his (ut divinæ literæ prædicant) eſſet ſubjectus, ſine dubio in perferendis etiam una cum ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedientiam*: & ſimilia fere habet Juſtinus dial. contra Tryph. & revelatum fertur S. Brigittæ lib. *6.* revel. c. 18. Ex quo veriſimile eſt etiam poſt mortem Joſephi (diximus enim ſupra probabile eſſe eum, ante trigeſimum Chriſti annum mortuum fuiſſe) Chriſtum Dominum per ſe ſolum in ea ætate fabrilem artem exercuiſſe, ut ſe, ac B. matrem ſuam aleret. Unde Marc. *6.* dicebant de illo Judæi: *Nonne hic eſt faber, filius Mariæ? &c.* Quod verbum licet convincat, potuit enim ſic appellari, vel ob vulgi exiſtimationem, vel quia erat filius fabri, ut putabatur, ſicut ibi Carthuſ. & Janſenius notant; nihilominus adjuncta ratione, ſumitur inde veriſimile argumentum, nam ut ibi Cajet. notat, cum eo tempore literis non vacaret, (ut patet ex aliorum verbis & admiratione, *quomodo literas ſcit, cum non didicerit?*) credendum eſſe, arti fabrili operam dediſſe, ne vagus, & otioſus videretur. Et idem conſideravit idem Cajet. infra q. 40. in pr. & ante illum S. Bonav. in lib. med. vitæ Chriſti c. 15. ac fere omnes, qui vitam Chriſti Domini deſcribunt, uno excepto Simone de Caſ. l. 4. de vita Dom. c. 2. qui oppoſitum indicat ſine fundamento.

Obedientia Chriſti erga parentes.

Fabrilem artē Chriſtus exercet.

Quartum eſt, verbum illud ejuſdem Evangeliſtæ Luc. c. 2. *Et Jeſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Quæ verba in 1. tomo hujus materiæ, agens de gratia, & ſcientia Chriſti fuſe tractavi, & ex poſitionibus ibi datis intelligi poteſt his verbis deſcripſiſſe Evangeliſtam ſummam perfectionem omnium, ac ſingularum actionum, quas Chriſtus toto hoc tempore exercuit. Apud Deum enim erant excellentis meriti, & coram hominibus etiam ſumma prudentia, & honeſtas in eis elucebant. Nec prætermittendum exiſtimo, quod cum Evangeliſta in eo capite bis indicet hunc Chriſti profectum, diverſis tamen verbis illum deſcribit. Prius enim agens de ætate Chriſti ante 12. annum; *Puer*, inquit, *creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo.* Ubi nullam mentionem facit de profectu, niſi quoad ætatem; de ſapientia autem, & gratia ſolum dicit, fuiſſe illis plenum. Nam cum in his nunquam creverit in ſe, ſed ſolum quoad oſtenſionem, & manifeſtationem per operationes, quas in ea ætate coram hominibus non ita demonſtrabat, ideo tunc non dicitur in his creviſſe, ſed his fuiſſe plenus. At poſtea agens de illo in grandiori ætate; *Proficiebat*, inquit, *ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines*, quia toto eo tempore maxima virtutis, ac ſapientiæ opera perficiebat, & in eis quodammodo augebatur, vel in multitudine & excellentia operum, vel in demonſtratione, ac oſtenſione ſuæ virtutis. Scio priora verba a multis accipi in eodem ſenſu, quo poſteriora. Quia in Græco dicitur, *& confortabatur ſpiritu*, quam particulam *ſpiritu* fere omnia exemplaria Græca habent, licet in vulgata Latina deſit: & ita legunt Theophylactus & Euthymius, & interpretantur de augmento in extenſione ſpiritus, & virtutis, & in robore ad vincendam omnem malitiam. Illud autem verbum: *Plenus ſapientia*, ſi ad verbum e Græco reddatur, idem ſignificat, quod implebatur ſapientia: Participium enim *πηηρτύμενον* de præſenti eſt, & prædictam propriam ſignificationem habet, ut iidem authores interpretantur, & Cyrillus, ac Origenes ſtatim citandi: quæ lectio, & interpretatio probabilis quidem eſt; prior tamen, quam adduximus, non eſt omnino rejicienda. Nam in primis illa particula, *ſpiritu*, etiam ab antiquioribus Patribus Græcis videtur prætermiſſa, ut aperte colligitur ex Origene hom. 18. & *19.* in Lucam, & clarius ex Cyrillo Alex. lib. 2. de fide ad Reg. ante medium, ubi illud verbum *& confortabatur*, ad corpus refert, his verbis: *exinanitioni quidem vere convenire aſſerimus, cum corpore incrementi ſuſceptionem, tum corpulentarum quoque partium conſolidationem, & confortationem.* Et eodem modo legit, & exponit hunc locum S. Vigilius l. 4. contra Eutychem, circa finem, & Gaudentius Brixienſis in reſponſione ad Paulum Diac. de his verbis: *Pater major me eſt.* Aliud autem verbum, *plenus ſapientia*, licet juxta vim verbi Græci, ſupra dicto modo verti poſſet; tamen etiam admittit vulgatam lectionem, & ſignificationem. Unde B. Vigilius lib. 3. contra Eutychem, verſus finem ita citat hunc locum, *puer autem creſcebat, & confortabatur repletus ſapientia.* Denique (utcumque legatur) res, de qua agimus, ſatis conſtat, voluiſſe ſcilicet Evangeliſtam docere Chriſtum, in quo gratia, & ſapientia Dei ſingulari modo ſemper habitavit, toto illo tempore eximia gratiæ, & ſapientiæ opera exercuiſſe, & una cum corporis incremento (ut Cyrillus ſupra dixit) ſapientiam illius, & gratiam quotidie magis, magiſque foris ſeſe prodidiſſe.

Quinto & ultimo addere poſſumus, verbum illud Joannis 2. *Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ, & manifeſtavit gloriam ſuam.* Nam ex hoc loco colligunt Patres. Chriſtum toto hoc ætatis ſuæ tempore miracula non edidiſſe. Quidam enim exponere voluerunt illud fuiſſe primum ſignum factum a Chriſto in Cana Galilææ: non vero primum ſimpliciter. Quam expoſitionem refert Chryſoſt. hom. 22. in Joan. & licet non probet, non tamen rejicit. Tamen revera non eſt veriſimilis, quia Evangeliſta non dicit hoc eſſe primum miraculum factum in Cana Galilææ, ſed ſimpliciter dicit hoc fuiſſe initium ſignorum Jeſu, & hoc initium dicit factum eſſe in Cana Galilææ, deinde ſubdit, *& manifeſtavit gloriam ſuam*, indicans antea non illam manifeſtaſſe per ſigna, & miracula. Denique quid referebat, quod illud miraculum eſſet primum in illa civitate? vel cur potius adnotatum eſſet ab Evangeliſta primum miraculum in Cana factum, quã in aliis civitatibus? Senſus ergo planus eſt, illud miraculum fuiſſe initium ſignorum, quibus Chriſtus cœpit ſuam gloriam manifeſtare, & diſcipulorum fidem ſibi conciliare. Propter quod dixit de Chriſto Tertull. lib. de baptiſ. c. *9. Prima rudimenta poteſtatis ſuæ vocatus ad nuptias aqua auſpicatur.* Eamdem ſententiam late probat Epiph. hær. 51. Ita etiam exponunt Ambroſ. ſer. 19. D. Th. infra q. 43. art. 3. Theophyl. & Euthym. ibi, & inclinat magis Chryſoſt. qui tanquam certius affirmat Chriſtum ante baptiſmum miracula non edidiſſe; quod latius confirmat hom. 16. in Joan. dicens, ſigna illa, & miracula, quæ de Chriſti infantia referuntur, vera non eſſe, & optimas congruentias adducit, ob quas non decuit Chriſtum in ea ætate miracula facere. Primo, quia cum nondum doceret, nec diſcipulos haberet, non indigebat miraculis, miracula enim ſunt ad doctrinam confirmandam. Deinde, quia ſi ante ætatem convenientem miracula ederet, vel phantaſma putaretur, vel ante conveniens tempus morti traderetur. Denique quia oportuit prius manifeſtari a Joanne Bapt. ſicut ipſe dixit Joan. 1. *Ut manifeſtetur in Iſrael, ego veni in aqua baptizans*: ergo ſignum eſt antea non fuiſſe miraculis manifeſtatum. Quod tamen intelligendum eſt, de miraculis ab ipſo Chriſto factis in ſui manifeſtationem, ita ut ipſe oſtenderet ſe eſſe authorem eorum: quod ideo dico, ut excludam mira illa opera, quæ in Chriſti infantia patrata ſunt. Nam in illis ex modo, quo fiebant, non oſtendebatur ipſum puerum eſſe authorem eorum, ſed a Deo fieri ſingulari amore, & benevolentia erga illum. Relinquitur ergo Chriſtum ea ætate privatam vitam egiſſe, & reliqua omnia, quæ ab eo tunc temporis geſta dicuntur, incerta eſſe, & apocrypha, ut Gelaſius P. docuit in capitul. S. Romana 15. diſt. de quibus videri etiam poteſt Irenæus l. 1. contra Hæreſes c. 17. & quæ ibi Fevardentius notat. Et hæc de infantia, & privata vita Salvatoris ſufficiant, quæ hoc loco intermittenda eſt, ut quæ de B. Virgine dicenda ſuperſunt, antequam ab illa ſeparemur, compleamus.

Initium miraculorum Chriſti quãdo.

Miracula in infantia de Chriſto cur non edita.

DISPUTATIO XVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De perfectione meritorum, & gratiæ B. Virginis.

Diſtinximus in principio hujus materiæ triplicem Virginis ſanctificationem, & ſolum primam explicuimus (quoniam de illa fere ſola D. Thom. qu. 27. dil-

diſſeruit) ſupereſt igitur, ut de ſecunda, quæ per totum illius vitæ tempus duravit, ac demum de tertia, quæ in fine vitæ illi in præmium data eſt, ſermonem inſtituamus. Quoniam vero ſecunda ſanctificatio per propria merita potiſſimum facta eſt, & cum illa conjuncta fuit aliorum donorum gratiæ, ſcientiæ, ac ſapientiæ perfectio, de his omnibus hoc in loco diſputabimus eodem fere ordine, quo in priori tomo de hujuſmodi donis animæ Chriſti collatis diſſeruimus. In præſenti autem diſputatione ſolum de meritis, ac perfectione gratiæ ſanctificantis, quam B. Virgo obtinuit, in ſequenti vero de donis ſcientiæ, & ſapientiæ, poſtea de gratiis gratis datis dicemus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo toto tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.

POſt primam ſanctificationem, B. Virginem ſuis meritis, ac operibus magnum gratiæ augmentum conſequutam eſſe, compertum eſt. Diximus enim ſupra non fuiſſe a principio B. ſed viatricem: gratia autem viatoris augeri poteſt per bona opera (ut fides docet) quanto ergo Virginis opera fuerunt meliora, tanto uberius gratiæ augmentum per ea mereri potuit, quod evidentius ex dicendis conſtabit. Solum igitur diſputari poteſt, an hæc poteſtas merendi, & augendi gratiam duraverit in B. Virgine toto tempore mortalis vitæ. In qua re neminem invenio, qui negaverit potuiſſe Virginem creſcere in gratia uſque ad filii conceptionem; quia eo tempore potuit ſemper ad majorem perfectionem tendere, & ex fide & charitate magis, ac magis operari, & nunquam ultimam perfectionem gratiæ conſequuta eſt, quamdiu filium non concepit. Unde Gabriel Angelus, qui eam *gratia plenam* appellaverat, deinde ſubjunxit, *Spiritus S. ſuperveniet in te*, ut nimirum *ſuperimpleret eam* (ut Bernard. dixit) id eſt, ut abundantiori gratia, & ſanctitate cumularet, ut cæteri Patres exponunt. Videantur, quos in 1. tomo citavi diſput. 8. ſect. 7. & 8. dum tractarem, quomodo B. Virgo meruerit eſſe mater Dei, condignam illi dignitati diſpoſitionem merendo: totum enim illud meritum incarnationem filii anteceſſit.

De tempore autem ab incarnatione filii uſque ad mortem fuit quorundam opinio, B. Virginem non potuiſſe amplius mereri, neque in gratia creſcere. In hanc ſententiam quamvis cum timore inclinat Scotus in 4. diſt. 4. q. 6. ad 5. Almain. in 3. diſt. 3. q. 3. Poſſunt etiam citari Richardus ibi art. 1. q. 4. & Alenſis 3. p. q. 9. memb. 3. art. 2. §. 2. ad 1. quatenus dicunt B. Virginem poſt conceptionem filii non potuiſſe peccare, quia erat in ſtatu plenæ gratiæ, & perfectæ charitatis. Et D. Thomas ſupra q. 27. art. 5. ad 2. quatenus dicit *gratiam Virginis fuiſſe conſummatam in conceptione filii*, & D. Bernardinus ſer. 51. de concept. qui dicit Virginem in filii conceptione accepiſſe tantam gratiam, quantam accipere poteſt viatrix creatura, ac denique Damaſcenus orat. 1. de dorm. Deiparæ, ubi ita loquitur: *Mors enim eos*, id eſt alios ſanctos, *perficit, beatoſque oſtendit, id videlicet ipſis afferens, ut in eorum virtutem nulla jam mutatio cadat: minime tamen hoc in te uſurpabimus, neque enim mors tibi beatitudinem attulit, neque migratio perfectionem conciliavit. Omnium etenim bonorum initium, medium, & finis, ſecuritas etiam, ac vera confirmatio in illa ſeminis experte conceptione poſita fuit.* Fundamentum hujus ſententiæ ſolum eſſe poteſt, quia decuit B. Virginem ad concipiendum filium perfectiſſime præparari, ac diſponi; ergo veriſimile eſt accepiſſe tunc gratiam, quantam pura creatura capere poteſt, non igitur habuit poſtea, quo ultra progrederetur.

Hæc vero ſententia mihi probabilis non eſt, quare ſine ulla dubitatione dicendum exiſtimo, potuiſſe Virginem poſt filii incarnationem creſcere in gratia. Ita ſumo ex D. Thoma, dicta q. 27. art. 5. ad 2. ubi triplicem perfectionem gratiæ Virginis diſtinguit: primam, qua diſpoſita fuit, ut eſſet idonea mater Chriſti: ſecundam, quam accepit in conceptione Chriſti: tertiam, quam habet in gloria. Et quamvis expreſſe non dicat, hanc ultimam, & conſummatam gratiam in intenſione fuiſſe majorem cæteris: tamen revera hoc etiam intendit, ita enim præfert tertium ſtatum ſecundo, ſicut ſecundum primo: & ſimi-

Poſt Chriſti incarnationem creſcere in gratia Virgo potuit.

lia habet opuſc. 60. art. 3. Et eandem doctrinam aliis verbis inſinuavit Rupertus lib. 6. in Cant. non longe a princ. dicens Virginem *in ſua prima ſanctificatione fuiſſe ut auroram, in filii conceptione ut lunam, in morte ut ſolem*, quia ſemper perfectiorem gratiam habuit. Et ſub hac ipſa metaphora *Auroræ* explicavit optime eandem doctrinam Bonaventura in ſpeculo Mariæ c. 9. & 11. expreſſius docuit hanc concluſionem Durand. in 3. diſt. 3. q. 4. dicens, licet B. Virgo poſt filii conceptionem non potuerit peccare, potuiſſe tamen mereri, quia erat pure viatrix. Idem Gabriel. ibi q. 2. art. 3. dub. 1. inde enim probat Virginem habuiſſe libertatem ad actus præceptos, etiam poſt filii conceptionem; quia alias non potuiſſet mereri, nec de facto meruiſſet eliciendo actum bonum, quod reputat omnino falſum, idemque tenet Ocham, quem ibi citat. Eandem ſententiam docuit Vega lib. 10. in Tridentinum c. 2. cujus verba, quia probabiles rationes continent, referam. *Quis enim*, inquit, *neget ipſam ſanctiorem, & gratiorem Deo fuiſſe, poſtquam filium Dei concepit, peperit, nutrivit, & pro nobis patienter tulit in cruce mori? ſi fieri poteſt, ut gratior ſit aliquis apud Deum uno tempore, quam alio, neſcio, quemadmodum poſſit quis credere, tam parvi apud Deum fuiſſe tanta illa, ac præcellentia obſequia, ut non eam, poſt ipſa, multo habuerit cariorem, & gratiorem? Nam quod quidam exiſtimant, datam ei eſſe in conceptione filii Dei totam gratiam, quam poſtea meritura erat, ſomnium eſt abſque ullo fundamento, contra legem Dei effectum, quod eadem facilitate, qua dicitur, merito eſt contemnendum.* Item docuit Sotus in 4. d. 3. art. 2. eiſdem fere verbis. *Quis ambigat, quin, cum merita præmium præcedant, per tam egregia omnium virtutum officia, quæ poſt ſacratiſſimum partum accumulavit, cumulatior etiam in dies, & excellentior illi accreſceret gratia? fuit quidem gratia plena ante conceptionem filii, quantum par erat, ut fieret Chriſti mater: attamen gratia illa non fuit eo modo ſumma, ut non poſſet deinceps meritis augeri.* Eandem denique ſententiam cæteri Theologi in 3. diſt. 3. ſupponere videntur ut certam, & Patres ubicumque diſputant de obſequiis B. Virginis in Chriſtum, & de doloribus, ac cruciatibus, quos in ejus nece ſuſtinuit. Tandem ratione probatur primo, quia (ut benedicti auctores dicunt) per ſe incredibile eſt, tot labores, & dolores ex perfectiſſimo amore, & charitate pro Chriſto ſuſceptos nullius fuiſſe meriti apud Deum, aut perſonam Virginis illi gratiorem, & cariorem non reddidiſſe.

Dicet aliquis, etiam Angeli exhibent Deo multa miniſteria, & obſequia, & ex perfecto amore: & tamen neque merentur, neque fiunt illi gratiores. Chriſtus quoque per ſua opera non reddebatur gratior Deo. Sed differentia inter hos ſanctos, & Virginem, veritatem hanc illuſtrat, & rationem ejus a priori oſtendit. Primo enim B. Virgo, quamdiu in corpore mortali vixit, non fuit beata, neque in ſtatu comprehenſoris ſecundum animam (ut in ſuperioribus probatum eſt) ergo per fidem ſemper ambulavit; ergo erat in ſtatu merendi; ergo poterat mereri augmentum gratiæ. Quia ex parte gratiæ nullum erat impedimentum, cum nondum eſſet in termino, & ipſa de ſe augeri poſſit in infinitum, neque alia conditio ad hoc meritum neceſſaria deerat. Niſi quis fingat ſingularem legem in Virgine, vel potius exceptionem a lege communi, de poteſtate merendi in ſtatu viæ, quæ conficta eſſet, & ſine fundamento, & in Virginis potius detrimentum poneret, quam utilitatem. Melius eſt enim cuilibet viatori poſſe mereri, quam ſine fructu operari: ſed hæc poteſtas conceſſa eſt omnibus viatoribus; cur ergo dicemus negatam eſſe Virgini, eo præſertim tempore, quo perfectius operata eſt? Exemplum ergo de ſanctis Angelis adductum non eſt accommodatum, cum illi in termino ſint. Neque etiam exemplum de Chriſto Domino eſt ad rem: tum quia ob dignitatem ſuæ perſonæ erat infinite gratus: tum præterea, quia etiam ille ſecundum animam fruebatur Deo, & ut ſic non erat viator: tum etiam, quia, ut viator fuit, mereri potuit & aliis, & ſibi, quatenus capax erat alicujus præmii; ergo negandum non eſt B. Virginem mereri potuiſſe, ſed non potuit mereri aliis de condigno; ergo ſibi: ergo potuit per merita in gratia creſcere: quia nec ratione dignitatis ſuæ perſonæ, nec ratione ſtatus erat incapax hujus augmenti.

Objectio.

Reſponſ.

Sed dici poteſt, B. Virginem potuiſſe quidem toto vitæ ſuo tempore mereri non augmentum gratiæ de novo obti-

Objectio.

obtinendo, ſed jam obtentum. Potuit enim Deus eo momento, quo filium concepit, dare illi omnem gratiam, quam toto tempore vitæ ſuæ meritura erat: jam enim Deus omnia illa merita prævidebat, & poterat illorum præmium ſtatim conferre, decuiſſe autem videtur, ſaltem gratiæ augmentum illi ſtatim præbere, ut B. Virgo, ſimul ac mater Dei effecta eſt, fieret illi gratiſſima, atque chariſſima.

Reſpõſio. Sed hæc evaſio in primis ſine fundamento conficta eſt, præter ordinariam legem, exactamque, ac propriam merendi rationem, quæ poſtulat, ut meritum antecedat præmium, & principium meriti ipſum meritum, præſertim in eadem perſona. Præterea principium meriti nunquam cadit ſub meritum: ſi autem tota gratiæ, quæ futura erat præmium meritorum Virginis, anteceſſiſſet tempore eadem merita, neceſſario fuiſſet principium illorum. Nam gratia, quæ antecedit in operante exequutionem operum, eſt principium eorum, quatenus apud Deum grata, & meritoria ſunt: meruiſſet ergo B. Virgo ipſum principium meriti: quod neque in Chriſto Domino concedimus. Rurſus vix poteſt intelligi ille modus meriti, & præmii niſi omnino immutando omnes leges, ac conditiones merendi. Quod ita declaro, quia ſi B. Virgo a principio incarnationis habuit omnem gratiæ intenſionem, quam perpetuo eſſet habitura; ergo ex illo tempore potuit elicere actus charitatis æquales in intenſione ipſi gratiæ. Quia gratia de ſe non eſt otioſa: ſed efficax ad operandum juxta totam perfectionis ſuę latitudinem: & ſi in aliquo puro viatore ita unquam operari potuit, maxime in Virgine, quæ nunquam divinæ gratiæ reſtitit, neque obſtaculum ejus efficaciæ oppoſuit, operabatur ergo ex tota intenſione habitus gratiæ, & charitatis, ſed per unum actum charitatis ita intenſum meretur homo æqualem intenſionem habitus (ut ex materia de gratia, & de charitate ſuppono) ergo B. Virgo vel poſt unum actum ſuæ gratiæ adæquatum nihil per ſequentes meruit (quod improbatum eſt) vel ampliorem, quam receperat, meruit gratiam. Niſi quis fortaſſe dicat, tam ſingulis actibus æqualibus, quam omnibus ſimul eandem omnino gratiam veluti pluribus titulis meruiſſe, ſicut de Chriſto Domino dici ſolet. Sed hoc non recte dicitur; Chriſti enim meritum fuit infinitum, & ideo non potuit eſſe intenſive majus in multis actibus, quam in uno, in Virgine autem meritum ſingulorum actuum erat finitum, & unumquodque capax novi præmii, non ergo poterat omnibus ex æquo ſatisfieri uno, & eodem finito præmio, ſeu gratiæ augmento. Denique aliorum hominum merita non ita remunerantur (ut ſuppono) cur ergo dicemus, B. Virginem in hoc deterioris fuiſſe conditionis?

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Supereſt reſpondeamus teſtimoniis initio poſitis. D. Thomas, cum dicit B. Virginem in conceptione filii fuiſſe in gratia conſummatam, non intelligit de conſummatione ſimpliciter, quæ ſolum futura eſt in gloria; ſed de conſummatione, per quam ita confirmata eſt in bono, ut amplius peccare non poſſet. Unde ſic inquit, ***in conceptione filii conſummata eſt in gratia confirmante eam in bono.*** Et idem eſt reliquorum Scholaſticorum ſenſus, uno, vel alio excepto. Ad teſtimonium S. Bernardini reſpondetur, veriſimile eſſe B. Virginem in conceptione filii habuiſſe majorem gratiam, quam ullus viator in ſtatu viæ unquam habuerit: non tamen inde fit, habuiſſe tunc tantam gratiam, quantã ipſamet in ſtatu viæ habitura erat.

Ad Damaſcenum (cujus verba difficilia ſunt, & per exaggerationem dicta) reſpondeo intelligendum eſſe de perfectione gratiæ, quoad omnis mali remotionem, & perfectam ſecuritatem, & confirmationem in bono: non vero quoad omnem intenſionem, ſeu perfectionis modum, alias ex eiſdem verbis colligi poſſet B. Virginem ab eo tempore, quo filium concepit, fuiſſe plene, ac perfecte Beatam.

Ad ultimam conjecturam reſpondetur plenitudinem gratiæ Virginis non repugnare augmento, ſemper enim ab inſtanti conceptionis plena fuit: quia ſemper habuit, quidquid pro temporis opportunitate conveniens fuit, & dignitatem ejus decuit: ſemper tamen magis, ac magis impleri potuit, quia hoc ipſum eidem dignitati, ac meritis ejus debitum erat. Quocirca, ſicut dignitati matris non fuit debitum, ut ad ſtatum gloriæ ſubito tunc elevaretur, ita neque, ut omne gratiæ augmentum illi conferretur: ſed quod viatoris ſtatui eſſet proportionatum, ſufficienſque principium perveniendi ad ſtatum gratię conſummatæ, ſeu gloriæ Deiparæ conſentaneum. Et hoc ſenſu etiam dici poteſt accepiſſe in conceptione filii omnem gratiæ perfectionem, & non formaliter, ſed quaſi in radice. Quo ſenſu explicari etiam Bernardinus, & Damaſcenus poſſent. Sit ergo certum, B. Virginem, quamdiu hic vixit, potuiſſe mereri.

SECTIO II.

Utrum B. Virgo in ſingulis actibus, ſinguliſque momentis vitæ ſuæ perfecte, & quaſi continue meruerit.

EXpoſita poteſtate merendi, quam B. Virgo toto tempore vitæ habuit, ſequitur, ut actum, ſeu perfectum exercitium hujus poteſtatis explanemus. In qua re illud ſolum in genere certum eſt, B. Virginem meruiſſe ſuis actibus, perfectumque gratię augmentum conſequutam eſſe, quoniam illa poteſtas non fuit otioſa, ſed in actum prodiit multo perfectius, quam in cæteris juſtis. Unde Auguſtinus de bono conjung. cap. 25. *Quæ ſint*, inquit, ***Mariæ merita, quis ignorat?*** & Damaſcenus lib. 4. c. 15. creviſſe dicit ſicut ***olivam fructiferam.*** A nobis vero ſpecialius explicandum eſt, qualis fuerit perfectio hujus meriti, tam in multitudine actuum, quam in perfectione (ut ita dicam) intenſiva, & extenſiva, ejuſque continuatione.

Dico ergo primo, B. Virginem per omnes ac ſingulos actus humanos, quos in mortali vita poſt primam ſanctificationem exercuit, augmentum charitatis, gratiæ, & gloriæ meruiſſe. Dixi *poſt primam ſanctificationem*, quia per actum, quo ſe ad illam diſpoſuit, licet primam gloriam meruerit, non tamen gratiam, & augmentum ejus, ut in ſuperioribus docui. Probatur ergo, quia in primis B. Virgo nullos habuit actus indeliberatos, neque inter deliberatos habuit aliquem malum (ut in ſuperioribus demonſtratum eſt) ergo omnes actus ejus fuerunt moraliter boni (quia non datur actus indifferens in individuo, in eo præſertim, qui perfecto modo operatur) ergo omnes fuerunt meritorii, quia (ut per ſe credibile eſt) omnes actus ſuos frequenter referebat in Deum magna charitate dilectum, quia nullum habebat inordinatorum affectuum impedimentum. Per ſingula opera Virgo augmentum gratiæ merebatur, & gloriæ. Unde veriſimile eſt frequentiſſime, ac fere ſine intermiſſione, quamdiu vigilabat, de Divinis rebus cogitaſſe, mentemque ſuam in Deo fixam habuiſſe. Cum enim plenum dominium ſuorum actuum haberet, nunquam præter voluntatem ſuam diſtrahebatur, voluntarie autem non avertebat mentem a Divina contemplatione, niſi fortaſſe corporis imbecillitas, aut neceſſitas eam compelleret, quod raro accidere poterat. Ad externas enim actiones peragendas ſatis erat interiorem mentis attentionem remittere, quamquam non omnino ſuſpenderetur: ut autem corruptibile corpus id ferre poſſet, in cauſa erat, quod ſumma facilitate, & jucunditate in Divinis meditationibus verſabatur. Teſtis eſt Ambroſius lib. 2. de Virginibus in princ. qui eleganter virtutum officia, quibus B. Virgo apud Deum promerebatur, deſcribit. Inter alia, *Intenta*, inquit, *operi*, *verecunda ſermone*, *arbitrum mentis ſolita non hominem, ſed Deum quærere*, & infra. *Ut ipſa corporis ſpecies ſimulacrum fuerit mentis*, *figura probitatis*, & iterum, *Hæc ad ipſos ingreſſus Angeli inventa domi in penetralibus ſine comite*, *ne quis intentionem abrumperet*, *ne quis obſtreperet*. *Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat.* Nihil ergo in ſingulis operationibus B. Virginis ad rationem meriti de condigno deeſſe poterat.

Augmentum gratiæ, quod Virgo merebatur, ſtatim obtinuit. Dico ſecundo. Ita meruit per ſingulos actus, ut ſtatim augmentum gratiæ, quod promerebatur, obtineret. Hæc concluſio probari poteſt juxta varias Theologorum ſententias, de augmento gratiæ, & charitatis per noſtra merita. Quidam enim exiſtimant omne gratiæ augmentum, quod juſtus meretur (ſive per intenſos, ſive per remiſſos actus illud mereatur) ſtatim conferri. Quæ ſententia valde probabilis ſemper mihi viſa eſt, quia meritum eſt ſufficiens cauſa præmii, & ideo, ſi ratione ſtatus non repugnat, ſtatim confertur. Et in hac ſententia concluſio poſita evidens eſt. Alii vero cenſent, non dari ſtatim augmentum gratiæ, niſi meritum ejus in actu intenſiori, ac ferventiori fundetur: & in hac ſenten-

tentia probanda eſt concluſio ſumpto alio principio, ſcilicet B. Virginem ſemper reſpondiſſe Divinæ gratiæ vocanti, tantumque cooperatam fuiſſe, quantum poterat juxta menſuram Divinæ gratiæ, quæ illi conferebatur. Quod probo primo, quia quidquid perfectionis in genere gratiæ ſanctificantis alicui puræ creaturæ conceſſum eſt, non eſt B. Virgini denegatum (ut initio hujus materiæ oſtendimus); ſed illa gratiæ perfectio data in primis eſt Angelis ſanctis (ut conſtat ex 1. p. q. 62. art. 6.) & nonnullis hominibus ſaltem aliquo tempore vitæ, ut B. Franciſco poſt vocationem ſuam, uſque ad mortem: quod facilius credi poteſt de Paulo, ac reliquis Apoſtolis: & per ſe probabile eſt, in tanta multitudine, ac varietate donorum gratiæ, hoc etiam fuiſſe aliquibus hominibus divinitus datum; maxime igitur B. Virgini. Secundo ita explicatur, quia in B. Virgine nihil fuit, quod eam impediret, ac retardaret quominus Divinæ gratiæ cooperaretur quantum poſſet, quia nec habebat fomitem, neque ullam potentiarum deordinationem: ergo ſicut ſancti Angeli propter hanc cauſam omnino cooperati ſunt Divinæ gratiæ, ita etiam B. Virgo. Præſertim quia licet in conditione naturæ eſſet inferior, in divinis donis erat ſuperior, & ab Spiritu Sancto facile poterat tam accommodate, tamque ſuaviter ſemper moveri, ut pro menſura vocationis reſponderet. Ex hoc ergo principio ita concludo: B. Virgo quando amabat Deum, ſemper operabatur ex tota efficacia charitatis, & gratiæ, tam habitualis, quam actualis, ſeu moventis: ergo ſemper ita operabatur, ut mereretur augmentum gratiæ, & ſe diſponeret ad illud ſtatim obtinendum. Probatur conſequentia, quia veriſimile eſt actũ ſic elicitum a charitate eſſe intenſiorem habitu, a quo procedit, quia habitus de ſe eſt ſufficiẽs principium actus æqualis, quod ſi accedat ſpecialis Dei motio, facile elicit intenſiorem. Quod ſi quis contendat, B. Virginem non ſemper habuiſſe motionem, qua intenſius operaretur, in hoc non multum contendam, quia res incerta eſt, quamvis pietati magis conſentaneum ſit, altius, & excellentius de Virgine ſentire. Ad probandam vero conſequentiam illatam ſatis eſſe exiſtimo, quod B. Virgo (ut dixit etiam S. Bernardinus dicto ſer. 51. c. 3.) *nihil unquam elegit, niſi quod ei ſapientia divina demonſtrabat, tantumque ſemper dilexit Deum, quantum a ſe diligendum exiſtimavit*. Quid enim amplius in homine viatore deſiderari poteſt, quo ſe ad recipiendum gratiæ augmentum diſponat, quam quod cum divina, & ex divina gratia operetur, quantum juxta menſuram divinæ motionis poteſt? Si enim Deus non denegat ſuam gratiam facienti ex priori gratia quod in ſe eſt, quomodo negabit præmium augmenti gratiæ facienti quantum ex divina gratia poteſt ad illud merendum? Certe qui plus requirit, impoſſibilem conſtituit hujus augmenti conſequutionem in hac vita, idque ſine fundamento, & præter divinæ gratiæ liberalitatem, vel potius præter divinæ juſtitiæ in remunerandis meritis æquitatem, & præter infirmorum hominum neceſſitatem, & utilitatem. Ex qua ratione, cum proportione applicata, idem concludi poteſt de omni merito B. Virginis fundato in quibuſcumque actibus, quarumcumque virtutum, & de quacumque latitudine, ac multitudine meritorum, vel ex multitudine actuum, vel ex continuatione, ac perſeverantia proveniente. Nam cum B. Virgo omnibus iis modis meruerit operando perfecte, & ex tota efficacitate ſuæ gratiæ, & auxilii, ſtatim obtinebat quidquid gratiæ merebatur: quia faciebat, quod in ſe erat ad id obtinendum: nihil autem aliud deſiderari poteſt, ut dictum eſt.

Maria per actus perfectiſſimos vitæ activæ & contẽplativæ meruit.

Dico tertio; B. Virgo meruit per actus perfectiſſimos tam vitæ activæ, quam contemplativæ. Hanc concluſionem pono ad explicandam amplius perfectionem hujus meriti, ſimulque declarandam eximiam, ac perfectiſſimam rationem vivendi, & aptiſſimam ad ſanctitatem agendam, quam B. Virgo in hac vita habuit. Et primum in genere probari poteſt, quia perfectiſſimus ſtatus hominis utramque vitam activam, & contemplativam, complecti debet, ut D. Thomas docet 2. 2. q. 188. art. 6. & infra q. 40. art. 1. ad 2. Ubi hanc vivendi rationem dicit Chriſtum aſſumpſiſſe: maxime autem decuit Virginem imitari filium, & poſt illum, perfectiſſimum vivendi modum habere. Secundo declaratur brevi diſcurſu facto de vita Deiparę, quam in tria potiſſima tempora partiri poſſumus. Primum protenditur uſque ad filii conceptionem, de quo ſupra initio diſputation. ſeptimæ ex antiquorum Patrum ſcriptis oſtendimus, B. Virginem in templo habitaſſe, ibique divinæ contemplationi potiſſimum vacaſſe, & ardentiſſimis deſideriis, ac orationibus Meſſiæ adventum impetraſſe, ac promeruiſſe. Addit vero Ambroſius lib. 2. de virginibus in principio, non caruiſſe tunc Virginem perfectiſſimo exercitio virtutum ad vitam activam pertinentium; inter alia: *Quid ergo*, inquit, *exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam, alterum ultra naturam ſuperfuiſſe, alterum pene ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminatos jejunio dies, & ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas, cibus plerumque obvius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret.* Ubi quamquam Ambroſius non loquatur in particulari de hoc tempore, ſed generatim de tota vita Virginis: tamen, quæ dicit, ad illam maxime ætatem ſunt accommodatiſſima. Refert præterea Sabellicus lib. 2. exemplorum cap. 4. & 9. & lib. 8. c. 4. ex quadam antiqua traditione, ſolitam fuiſſe Virginem tota hac ætate a prima luce ad tertiam diei horam contemplationi, ac rebus ſacris vacare: deinde vero uſque ad meridiem operi alicui incumbere: reliquam vero diei partem ſacræ lectioni, & orationi impendere. Quod etiam ita fuiſſe revelatum ſanctæ Brigittæ refert Caniſius, qui de hac ætate Virginis late diſputat. l. de B. Mar. c. 12. & 13.

Modus vivendi Virginis uſque ad filii conceptionẽ.

Modus vivendi Mariæ ab incarnatione uſq; ad Aſcenſionem Domini.

Secundum tempus duravit ab Incarnatione uſque ad Aſcenſionem Domini, in quo excellentiora opera utriuſque vitæ exercuit: tum quia majori ſemper gratia, & ſanctitate pollebat: tum etiam quia majorem opportunitatem perfectius operandi nata eſt. Primo enim ad hoc tempus ſpectat ſingulare illud meritum fidei, charitatis, obedientiæ, & humilitatis, quod in ipſa filii conceptione enituit, quando ſuum conſenſum præſtitit, ut mirum in modum ponderat, & exaggerat Bernardinus Senenſis ſer. 51. Ponderant etiam Ambroſius lib. 2. in Lucam, Bernardus in homiliis in *Miſſus eſt*, & Laurentius Juſtinianus ſer. de Annunciatione. Deinde quod ad vitam contemplativam pertinet, plurimum ad perfectionem ejus contulit præſentia filii, qua ſemper fruebatur, & ad illum amandum non tantum gratiæ, ſed etiam naturæ impetu ferebatur, ut recte notavit Anſelmus lib. de excellentia Virginis c. 5. Accedit, quod *ſedens ſecus pedes filii audiebat verbum illius*, nunquam enim fere a filio diſcedebat, propter quod Epiphanius hær. 78. eam vocat: *Perpetuam Jeſu ſectatricem*. Quod ſi audiendo verba Simeonis, vel aliorum, cuſtodiebat ea, *conferens in corde ſuo*, quid audiendo verba filii exiſtimandum eſt effeciſſe? Denique quod ad vitam activam ſpectat, in hac ætate exercuit ſumma pietatis officia erga filium: ſponſo etiam ſuo miniſtravit, ac familiæ curam geſſit. Et (quod caput eſt) maximos labores, & dolores ſimul cum filio ſuſtinuit, ut recte conſideravit Anſelmus lib. de excellentia Virginis c. 5. & eleganter Rupertus 3. lib. in Cantica, in fine: item Petrus Damianus ſerm. 1. de nativitate B. Mariæ.

Modus vivendi Mariæ in noviſſimo vitæ tempore.

Tertium tempus duravit uſque ad B. Virginis obitum, quo tempore cœleſtem quandam vitam egiſſe nemo pius dubitare poteſt. Unde (ut eſt apud Sabellicum ſupra, & Nicephorum lib. 2. Hiſtor. c. 3.) poſt Chriſti mortem in Joannis domo habitavit, privatamque, & ab hominum conſortio ſemotam vitam egit, ubi filii abſentiam perpetua illius conſideratione, & charitate compenſabat. Unde Laurentius Juſtin. ſer. de Aſſumptione, de hac ætate Deiparæ loquens, inquit: *Nullus ardorem Virginis ſufficit explicare, quanto deſideriorum cremabatur incendio, quam crebris ſuſpiriis angebatur*, & alia, quæ eleganter perſequitur, & Rupertus lib. 5. in Cantica, cujus magnam partem in explicanda altiſſima Virginis contemplatione ponit. Nec vero huic tempori exercitium activæ vitæ defuit: quin potius, cum aliis temporibus activam vitam circa corporales actus exercuiſſet, in hoc tempore illam in ſpiritualibus actibus, qui ex ſuo genere perfectiores ſunt, exhibuit. Nam (ut ſub nomine Hieron. refertur ſer. de Aſſumptione, & ſequ. diſputat. latius dicemus) Apoſtolos docuit, & Lucam Evangeliſtam de myſteriis fidei inſtruxit. Et credibile eſt in conſolandis, ac ſpiritualiter juvandis aliis fidelibus ſæpe occupatam fuiſſe: Unde B. Ignatius epiſt. 3. ad Mariam, eam deprecatur, ut ſe confortare, & conſolari dignetur, ad quem B. Virgo reſcripſit, eum confirmans in fide, & ad perſequutiones ſuſtinendas erigens, eique adventum ſuum cum Joan-

Joanne Evangeliſta ad Antiochenam Eccleſiam inviſendam pollicetur. Et Epiphanius hær.78. dubitat, an B. Virgo cum Joanne in Aſiam profecta ſit: Patres autem Concilii Epheſini c.27. tom.2. affirmant ipſam cum Joanne Evangel. Epheſiorum civitatem incoluiſſe. Quod ſi ita factum eſt, propter proximorum ſalutem, & Eccleſiæ augmentum ſine dubio peractum eſt. Conſtat igitur B. Virginem in toto vitæ ſuæ progreſſu perfectiſſimas operationes activæ, ac contemplativæ vitæ exercuiſſe, quas eleganter deſcribit Ignatius epiſt. 1. ad Joannem Evangeliſtam, ubi poſt multa ita concludit. *Sicut nobis a fide dignis narratur, in Maria matre Jeſu humanæ naturæ natura ſanctitatis Angelicæ copulatur, & hæc talia excitaverunt viſcera noſtra, & cogunt valde deſiderare aſpectum hujus, ſi fas eſt fari, cæleſtis prodigii, & ſacratiſſimi ſpectaculi.* Cujus epiſtolæ meminit etiam Bernardus ſerm.7. in Pſal.90.

Dico quarto. Veriſimile eſt, B. Virginem toto tempore vitæ ſuæ continue meruiſſe, & in gratia creviſſe. Hæc concluſio duplicem poteſt habere ſenſum, & in utroque eſt pia, & probabilis, in altero autem certior. Docet illam Albertus Magnus lib. de B. Virgine c.1.6.& 177.& 197. Ubi dicit novum privilegium Virginis fuiſſe, quia quolibet tempore meruit. Quod dictum refert & approbat Antoninus 4.p.tit.15.c.20.§.6. Idem tenet Bernardinus de Buſto 4.part.ſer.9.8.ult. dicens non eſſe dubitandum, quin a primo inſtanti uſus liberi arbitrii uſque ad ſuum feliciſſimum tranſitum ſemper fuerit in actu merendi. Indicat Caniſius lib.5.c.1. in illo verbo: *Cujus vita jugis, & continua quædam fuit contemplatio*; & alios ſtatim referemus. Poteſt autem hæc concluſio intelligi, vel de tempore, quo vigilabat, & hoc ſenſu non ſolum eſt veriſimilis, ſed etiam certa, quia quamdiu ratione uſa ſit, ſine ulla intermiſſione ſemper eſt bene operata, ut recte dixit Ambroſius lib.2. de virginibus in principio. Et patet, quia cum haberet perfectum dominium ſuorum actuum, nunquam eſt indeliberate operata; nec vero ceſſare omnino poterat ab omni actu externo, & interno: tum quia hoc fere eſt humano modo impoſſibile: tum etiam quia in homine utente ratione, & potente advertere, nonnulla culpa eſſet, ſic otioſum manere; ſemper ergo ex quo permanentem uſum rationis habuit, aliquem actum liberum exercuit, vel internum tantum, vel ſimul externum: ergo continue bene operata eſt: ergo continue meruit: utraque conſequentia conſtat ex principiis poſitis. Alio ergo modo intelligi poteſt concluſio etiam de tempore, quod ſomno tribuebat, & hoc ſenſu eſt incerta, ſed quod ſit veriſimilis probari poteſt. Primo teſtimonio Bernardini Senenſis dicto ſer. 51. art. 1. Ubi ex ſua, & aliorum ſententia dicit, non fuiſſe ſomno impeditam, quominus libere in Deum converti poſſet, & affert conjecturam, quia hoc privilegium aliquibus ſanctis pro aliquo vitæ tempore conceſſum eſt. Accommodat etiam illud Jerem. 1. *Virgam vigilantem ego video.* Idem habet in 3. opere ſermonum tractatu de B. Virgine ſerm.4. art.1. c. 2. ubi dicit, etiam cum dormiebat, fuiſſe Virginem in altiori contemplatione, quam fuerit aliquis alius dum vigilaret. Unde illi attribuit verba illa Cant. 5. *Ego dormio, ſed cor meum vigilat.* Quæ eleganter de Virgine exponit Rupertus lib. 5. in Cantic. initio, ubi inter alia inquit. *Multarum quoque animarum fuit, & eſt, non ſolum ſecundum ſimilitudinem otio ſancto dormire, id eſt, a terrenis curis vacare, & in cæleſtibus per contemplationem corde vigilare: verum etiam eodem modo, quo & Jacob dormivit, ſecundum corpus dormire, & ſecundum animam, cæleſtia videre; ſed tu, o Cœlum Dei, unica ſedes Domini, in utroque vigilandi modo cunctis mortalibus, ſive terrenis hominibus longe eminentior extitiſti, longe ſtudioſior ad contemplandum eum in quem deſiderant angeli proſpicere, atque aptior fuiſti.* Favet huic ſententiæ Ambroſius lib.2. de Virgin. in principio dicens; *Dormire non prius cupiditas, quam neceſſitas fuit: & tamen, cum quieſceret corpus, vigilaret animus, qui frequenter in ſomniis aut lecta repetit, aut ſomno interrupto continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda prænunciat.* Quæ verba tractans Caniſius lib.1.c.13. in hanc ſententiam inclinat, quam etiam tenet Bernardinus Buſto in Mariali 3.p. ſerm. 1. p. 3. & Dionyſ. Richelius in illud Cantic.5. *Ego dormio, & cor meum vigilat* art.18. Et confirmari poteſt ex Auguſt. 5. contra Julian. c.9. Ubi de hominibus in ſtatu innocentiæ inquit: *Tam felicia erant ſomnia dormientium, quam vita vigilantium.* Ergo majori ratione poſſumus de B. Virgine dicere, tam felicem fuiſſe dormiendo, quam vigilando. Quidquid enim perfectionis gratiæ in illo ſtatu communicatum eſt, illi non eſt denegatum. Ex quo aliam ſumo confirmationem, quia angelis ſanctis datum eſt, ut ex quo in primo inſtanti ſuæ creationis converſi ſunt in Deum, nunquam ab illius actuali amore ceſſaverint; ſed hoc donum maxime pertinet ad perfectionem charitatis, & ſanctitatis; ergo credi poteſt communicatum eſſe B.Virgini. Præterea, ſi verum eſt B. Virgini datam eſſe aliquam ſcientiam, ſeu cognitionem per ſe infuſam, qua uti poſſet ſine converſione ad phantaſmata, facile intelligimus etiam in ſomno potuiſſe illa ſcientia uti, & conſequenter meritorie per voluntatem operari, quia hæc non pendet a corpore, ſi intellectus expeditus ſit ad cogitandum, & proponendum objectum: eſt autem probabile B.Virginem præditam fuiſſe hac ſcientia, vel toto, vel majori tempore vitæ ſuæ. Eſt ergo veriſimilis hæc ſententia, quamquam in re adeo incerta, ut nihil conſtanter affirmare poſſimus.

Addo tamen, licet demus hoc meritum propter ſomnum, & corporis imbecillitatem interdum interruptum eſſe: nihilominus tam brevem fuiſſe illam moram, totque divinis cogitationibus fuiſſe interceptam, ut morali quodam modo poſſit hoc meritum appellari continuum. B. enim Virgo partim propter optimam corporis temperiem, partim propter moderatiſſimam vivendi rationem exigui temporis ſomno indigebat, & ex virtute perfecta, qua corpus ſuum affligebat, magnam etiam illius temporis partem vigiliis, & orationi tribuebat. Unde Bernardinus, ac Bonaventura, & Caniſius ſupra, varias revelationes referunt, quibus nonnullis hominibus patefactum fuit, ſolitam fuiſſe B. Virginem fere integras noctes inſomnes meditando, ac orando traducere, & ipſo eo tempore, quo dormiebat, credi poteſt ſolitam fuiſſe, præ nimia charitate, qua Deum diligebat, frequenter excitari a ſomno, ac ſtatim animum ſuum in Deum elevare. Hoc enim experimento conſtat accidere, & ex divina gratia concedi multis, qui divina charitate flagrant, præſertim eo tempore, quo de rebus divinis frequentius cogitant, & in actibus divini amoris ſæpius, ac ferventius exercentur: hæc enim animi promptitudo, atque facilitas ad ejiciendos hujuſmodi motus in Deum major fuit, ac perfectior in B. Virgine a principio vitæ, quam fuerit in quocumque alio ſancto eo tempore, quo majorem perfectionem, & devotionem conſequutus eſt, ut ex ſupra dictis de perfectione primæ ſanctificationis Virginis ſatis conſtat.

SECTIO III.

An B. Virgo aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.

QUod B.Virgo magnum gratiæ augmentum ex opere operato fuerit conſequuta, dubitari non poteſt, quia non fuit pejoris conditionis, quam alii juſti: nec ſacramenta fuerunt in illa minus efficacia; imo eo quidem magis, quo meliori diſpoſitione illis utebatur. Solum ergo neceſſe eſt, ut modos, ſeu tempora hujus augmenti diſtinctius aperiamus, & explicemus. Poſſunt autem ad tria capita revocari. Primum eſt ſacramentum illud, quod in remedium originalis peccati fœminis applicari ſolitum erat; in illo enim gratia dabatur non proprie ex opere operato, ſed ad modum ejus, id eſt præter omne meritum ſuſcipientis, ſicut dabatur in circumciſione, & in remedio legis naturæ: præſertim quando infantibus applicabantur, ut infra dicemus agentes de ſacramentis in genere. Certum eſt autem B.Virgini paulo poſt ejus nativitatem applicatum eſſe hoc ſacramētum, ſicut Joannes Baptiſta circumciſus fuit, etiamſi in utero matris fuiſſet ſanctificatus. Extraordinaria enim Dei ſanctificatio non obſtat, quominus ordinaria remedia contra peccata applicari debeant, præſertim cum hæc ſupernaturalia, & divina myſteria non ſint hominibus nota: ergo in hoc ſacramento datum eſt Virgini aliquod augmentum gratiæ ad modum operis operati. Quia hæc gratia infallibili lege dabatur per tale ſacramentum, & B.Virgo eo potiſſimum tempore capax erat augmenti gratiæ, & prior ſanctificatio non reddiderat illam incapacem hujus ſacramentalis gratiæ,

Sacramētum pro remedio originalis peccati inſtitutū Maria eſt augmento gratiæ ſuſcepit.

tiæ. Notavit hoc Paludan. in 3.d.3.q.2. paulo ante ſolutiones principalium argumentorum.

Alterum caput continet uſum ſacramentorum novæ legis, & fructum eorum, de quibus ſimiliter certum eſt, non caruiſſe Virginem fructu illorum, quibus eſt uſa, quamquam Sotus in 1. ſect. citatus in hoc dubitaverit, cujus ſententiam Sotus, & alii ibidem citati, merito rejiciunt. Eſt enim certum principium fidei, hæc ſacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem. Solum ergo ſupereſt, ut dicamus, quibus ſacramentis novæ legis Deipara uſa fuerit; & quidem de tribus conſtat non fuiſſe Virgini collata. Primum eſt Ordo, cujus non erat capax propter fœmineum ſexum. Secundum eſt Pœnitentia, cujus materiam non habuit, & ideo illud ſuſcipere non potuit. Tertium fuit Matrimonium, quod a Virgine contractum non eſt, poſtquam in ſacramentum novæ legis eſt inſtitutum. De duobus vero certum eſt, illa ſuſcepiſſe: primum eſt ſacramentum Baptiſmi, ut omnes Theologi docent, & Euth. Joan. 3. *Scribunt*, inquit, *quidam Apoſtolorum temporibus proximi, quod Chriſtus Petrum, & Virginem matrem baptizaverit: Petrus vero reliquos Apoſtolos*: quibus verbis videtur explicari hiſtoria, quam ex Evodio refert Nicephorus lib. 2. c. 3. Ubi dicit Chriſtum manibus ſuis Petrum *tantummodo* baptizaſſe, explicandum autem videtur, ut illa dictio excluſiva non excludat Virginem Chriſto conjunctiſſimam, quæ non eſt eiſdem legibus, quibus cæteri, comprehendenda. Ratio vero eſt, quia præceptum Baptiſmi omnibus generatim propoſitum eſt, & verbum illud: *Niſi quis renatus fuerit*, neminem excipit; neque oportet, ut nos B. Virginem ex aliquo ſpeciali privilegio excipiamus, cum nec fundamentum habeat, neque ad ejus perfectionem pertineat. Secundo, quia hoc decuit ad exemplum aliorum fidelium. Tertio, quia per Baptiſmum conſtituuntur, & ſignantur membra Eccleſiæ, prout a Chriſto inſtitutæ, cujus perfectiſſimum membrum debuit eſſe B. Virgo. Tandem quia per Baptiſmum datur poteſtas utendi ſacramentis novæ legis, ſacratiſſima autem Virgo eis uti debuit, præſertim Euchariſtia.

Sacramentum ordinis, pœnitentiæ, & Matrimonii Virgo non ſuſcepit.

Maria Virgo Chriſti manibus baptizata.

Alterum ergo ſacramentum, quod certum eſt B. Virginem frequenter accepiſſe, eſt Euchariſtia. Primo, quia uſus hujus ſacramēti eſt in præcepto divino, quod eadem ratione, qua pręceptum Baptiſmi, Virginem comprehendebat. Secundo, frequentia ejus eſt in conſilio, & per ſeſe honeſtiſſima, & utiliſſima, & valde conformis eximiæ charitati Virginis erga filium. Tertio, quia legimus Act. 2. in Primitiva Eccleſia fideles omnes vel quotidie, vel frequenter uſos eſſe hoc ſacramento; ergo multo magis B. Virgo hanc conſuetudinem obſervavit.

Euchariſtiæ ſacramentum frequenter Virgo ſuſcepit.

His duobus adjungi poteſt tertium Confirmationis ſacramentum, nam licet revera illud non receperit quoad ſignum viſibile, in quo ratio ſacramenti conſiſtit, recepit tamen characterem, gratiam, & abundantiam Spiritus Sancti, quæ ſunt effectus illius ſacramenti. Sicut enim Apoſtoli in die Pentecoſtes præter omne meritum ſuum receperunt quaſi ex opere operato Spiritum Sanctum, & perfectiſſimum confirmationis effectum, & ideo poſtea ſacramentum ipſum non ſuſceperunt, quia iterari non poteſt, ita majori ratione B. Virgo eodem die ſimilem effectum, & donum perfectius, ac copioſius accepit.

Sacramentum confirmationis aliquo modo Virgo recepit.

Solum igitur de ſacramento Extremæ Unctionis poteſt eſſe controverſia. Multis enim indecens, ac indecorum videtur, quod B. Virgo illo munita fuerit. Ita ſentit Palud. in 4. diſt. 23. q. 3. art. 2. Supplementum Gabrielis q. 1. dub. 3. & Victoria in ſum. n. 222. Fundamentum eſſe poteſt, vel quia B. Virgo erat incapax hujus ſacramenti, quoniam inſtitutum eſt pro iis tantum, qui aliquando actualiter peccaverunt, ut conſtat ex forma illius, in qua dicitur: *Remittat tibi Deus, quidquid peccaſti per viſum, auditum, &c.* B. autem Virgo nunquam actualiter peccavit: ſicut ergo, quia hoc ſacramentum inſtitutum eſt pro infirmis ægritudine corporali, ideo dari non poteſt ſanis, ita quia inſtitutum eſt pro iis, qui actuali labe peccati aliquando infecti fuerunt, ideo dari non poteſt iis, qui nunquam peccaverunt. Vel ſecundo, licet admittamus B. Virginem fuiſſe capacem hujus ſacramenti, videtur tamen indecens, ut ungeretur: tum quia non decuit deprecari illi remiſſionem actualium peccatorum: tum etiam propter honeſtatem, præſertim cum illo non indigeret, nec ratione effectus, nec ratione alicujus præcepti divini, quod nullum eſſe creditur de tali ſacramento.

Alii vero exiſtimant B. Virginem ante mortem unctam fuiſſe. Ita docuit Albert. Magn. in Mariali c. 72. & 74. cujus ſententiam referens Antonin. 3. p. tit. 14. c. 8. §. 3. *Ponit*, inquit, *Albertus*, *quod B. Maria in morte ſe fecerit inungi, ſicut etiam communicavit, & hoc non quia indigeret, cum nullum peccatum etiam veniale, nec reliquiæ peccati eſſent in ea, ſed ut præberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis, & vitæ Chriſtianæ*. Et hanc ſententiam ſequutus eſt Sylveſter in Roſa aurea tract. 3. de quæſt. impertinentibus caſu 53. & Bernardinus de Buſto. 4. parte principali ſer. 11. part. 3. Caniſius etiam lib. 1. de B. Maria c. 9. in hac eſt ſententia, dum laudat Albertum ſupra c. 81. dicentem B. Virginem omnia ſacramenta novæ legis ſuſcepiſſe *præter Ordinem*, quod verbum, vel correctione, vel pia aliqua interpretatione indiget, ut ex dictis patet, debuiſſet enim matrimonium, & pœnitentiam excipere. Supponit vero hæc ſententia non eſſe de neceſſitate hujus ſacramenti, ut perſona, cui tribuitur, aliquando peccaverit actualiter: ſed ſatis eſſe, ut habeat uſum rationis, & conſequenter, quod in ſe eſt, peccare poſſit, & a dæmone tentari, ut graves Theologi docent in 4. d. 23. Bonavent. Richard. Gulielmus de Rubio, Major, & alii. Quia hoc ſatis eſt ad primarium effectum, propter quem per ſe primo hoc ſacramentum eſt inſtitutum, ſcilicet ad confortandum hominem in ultima pugna, præbendo auxilium adverſus inſidias inimici, quæ eo tempore ſolent eſſe vehementiores, ſimulque ſpiritualem ſanitatem præſtandam, ſi homo illa indiguerit, atque etiam corporalem, ſi illi expedierit. Ita enim graves Theologi hunc effectum explicant, ut ſuo loco uberius dicemus, & interim videri poſſunt Petrus Sotus lect. 2. de hoc ſacramento, & Palatius in 4. d. 23. diſputat. 2. concluſ. 1. homo autem adultus, quamvis nunquam peccaverit, ex ſe capax eſt hujus effectus, & verba formæ circa illum vera erunt in ſenſu conditionali, ſcilicet, *ſi quid peccaſti*. Hoc enim modo ordinatum eſt hoc ſacramentum ad peccata, vel eorum reliquias delendas, ut ex verbis Jacobi c. 5. colligitur, *ſi in peccatis eſt*, *dimittentur ei*. Ergo licet B. Virgo nunquam peccaverit, capax fuit effectus hujus ſacramenti, quia capax fuit gratiæ, & ſpiritualis auxilii, quo adverſus inſidias inimici in ultima pugna ita muniretur, ac ſi illi objiciendæ eſſent, nam ſimpliciter libertatem habuit, quamvis divinitus eſſet in bono confirmata.

Judicium inter has ſententias pendet ex principiis pertinentibus ad ſacramentum extremæ unctionis, ſcilicet, quod ſit ſubjectum capax illius, quis effectus, & quæ forma. Ne igitur hoc loco hæc omnia ſine ſufficienti probatione, & examine definiamus, reſpondeamus tantum ſub conditione, ſi ut homo ſit capax hujus ſacramenti, neceſſarium non eſt, quod actualiter peccaverit, B. Virginem fuiſſe capacem illius, ſi autem fuit capax illius, veriſimilius eſſe illud ſuſcepiſſe, tum propter fructum ejus, tum propter fidei, ac fidelium ædificationem, & humilitatis exemplum. Neque enim ex parte formæ eſt ulla indecentia, tum quia facile intelligi poteſt, conceſſum eſſe in hoc peculiari caſu aliquod ſpeciale privilegium. Tum maxime, quia ſenſus illius eſt conditionalis, vel (ut ita dicam) potentialis, id eſt: *Remittat tibi Deus, ſi quid peccaſti*, vel conferat Deus tibi gratiam ſufficientem ad delendam omnem maculam, quæ per ſenſus contrahi ſolet. Neque etiam ex parte materiæ erat hoc indecens, quia ſemper applicatur cum ſumma honeſtate.

Tertium caput hujus augmenti conſtitui poteſt in aliquibus temporibus, vel opportunitatibus, in quibus B. Virgo immediate a Deo ſuſcepit ſingularem ſanctificationem, ſeu augmentum ejus. Hujuſmodi intelligimus fuiſſe inſtans illud, in quo filium concepit, ut omnes Theologi in 3. d. 3. ſentire videntur. Qui dicunt, ſicut in conceptione ſua accepit primam ſanctificationem, præter omne meritum, & præter omnem ſacramentalem ſanctificationem, ſed ex ſingulari privilegio: ita in conceptione filii accepiſſe præter omne meritum ſingularem perfectionem ſanctificationis, ob novam, & admirabilem præſentiam divini Verbi, juxta verbum Angeli dicentis: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*. Et hoc modo ſenſit aperte D. Th. ſupra q. 27. art. 3. tunc fuiſſe illi ſublatum fomitem peccati, qui juxta illius ſententiam, antea tamen fuerat ligatus, & art. 4. docet gratiam Virginis in

In conceptione filii Virgo ſingulariter ornata.

in filii conceptione fuiſſe quodammodo conſummatam, Idem late Durand.ſupr.q.3.Scotus etiam,& reliqui,quos ſect.1. retuli, dum ajunt, tam perfectam fuiſſe in eo inſtanti gratiam Virginis, ut amplius creſcere non potuit, hoc neceſſario ſupponunt. Idem aperte docent Damaſc. Rupertus, ac Bernardinus ibi citati, Bernardus ſæpe in homiliis ſuper *Miſſus eſt*, Laur.Juſtin.ſerm. de Annunt. Denique Athan. ſerm. de SS. Deipara inquit: *Tunc deſcendiſſe Spiritum S. in Virginem cum omnibus ſuis virtutibus eſſentialibus, imbuentem eam gratia, & virtute*; & infra excludit errorem, *putantium tantum vim quandam, & energiam illi datam eſſe Spiritus, ut incarnatio perficeretur.* Et paulo poſt ſubdit; *ſecundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem virtute, & ſpiritu eſſe impletam Virginem, tum ut corpus ejus ſanctificaretur, tum ut ſalutarem illum fœtum concipere poſſet.* Unde Euſeb. Emi. hom. ſuper *Miſſus eſt*, in feriam 4. Domin. 4. Adventus: *Cum gratia*, inquit, *plena ſit priuſquam concipiat, poſt conceptionem quanta abundavit?* Et Albertus M. in Mariali c. 69. quem imitatur D. Th. opuſc. 60. art. 3. triplicem diſtinguit plenitudinem gratiæ Virginis; aliam vocat *ſufficientiæ*, quam habuit a principio; aliam *abundantiæ*, quam dicit habuiſſe in filii conceptione: aliam *ſingularis excellentiæ*, quam in toto vitæ decurſu conſecuta eſt. Denique afferri poteſt conjectura, quia quando B.Virgo viſitavit Eliſabeth, propter Chriſti præſentiam & Joannes fuit ſanctificatus, & Eliſabeth gratia impleta: quid ergo mirum, quod divinum Verbum ingrediens uterum Virgini ſingulari modo illam ſanctificaverit. De hoc ergo augmento nullus ſine temeritate dubitare poteſt. Alia vero ſunt tempora, de quibus ſimile quidpiam probabiliter conjectare poſſumus, quamvis ſit res minus certa, hujuſmodi ſunt dies nativitatis Chriſti, dies mortis, vel reſurrectionis ejus: de die vero Pentecoſtes jam diximus.

SECTIO IV.

Quantam gratiæ perfectionem, ac intenſionem fuerit B. Virgo conſequuta.

HActenus varios modos explicuimus, quibus B.Virgo toto tempore vitæ ſuæ in gratia, & ſanctitate crevit, reliquum eſt, ut tandē concludamus, & explicemus cumulum gratiæ, quem toto illo tempore congregavit, id eſt, in quo gradu, & intenſione gratiam habuit in inſtanti mortis ſuæ. In qua re unum tantum eſt certum, ſcilicet, eam gratiam fuiſſe intenſiorem, quam ſit in ſupremis Angelis, vel hominibus ſanctis. Sicut enim de fide eſt, Deiparam in perfectione beatitudinis eſſe omnibus ſuperiorem, ita etiam certum eſt in intenſione gratiæ, omnes antecellere, quia perfectio beatitudinis perfectioni gratiæ reſpondet. Et hoc etiam facile oſtendi poteſt ex his, quæ de prima ſanctificatione, & meritis B.Virginis hactenus tractata ſunt. Solum ergo deſiderari poteſt, ut explicemus, quanta fuerit hæc excellentia, vel quis exceſſus hujus gratiæ Virginis reſpectu gratiæ collatę reliquis ſanctis, vel ſingulis, vel omnibus ſimul ſumptis. Quæ res cum nec revelatione manifeſta ſit, nec certa ratione oſtendi poſſit, vix tractari poteſt, nedum a nobis definiri, quia non poſſumus vere dicere B.Virginem tot habuiſſe gradus gratiæ, neque plures, neque pauciores. Nihilominus tamen conandum nobis eſt, vel ſub ratione aliqua communi, & univerſali, vel per comparationem ad alios ſanctos, perfectionem, & excellentiam hujus gratiæ, quoad fieri poſſit, explicare.

Dico ergo primo, B.Virginem in fine vitæ perveniſſe ad ſummam, & (ut ita dicam) pene immenſam gratiæ perfectionem, & intenſionem. Probatur primo ex modo loquendi ſanctorum Patrum. Damaſcenus enim orat. 2. de Aſſumpt *gratiæ abyſſum*, Virginem vocat; Epiphanius orat. de laudibus Virg. *Gratia*, inquit, *ſanctæ Virginis eſt immenſa.* Et infra vocat eam, *mare ſpirituale habens gemmam cœleſtem Chriſtum*; & infra; *ſolo Deo excepto cunctis ſuperior exiſtis, cui prædicandæ, neque hominum, neque Angelorum, lingua ſufficit.* Sic etiam Anſelmus de excellentia Virg. c. 3. inquit; *Nullus hominum, vel Angelorum penetrare poteſt immenſitatem divini amoris erga Virginem.* Et infra; *Ineffabilis eſt, & ſtupenda omni ſeculo hujus mulieris gratia, & exaltatio.* Et cap. 8. poſt multa concludit; *Quid amplius dicere poſſum, Domina, immenſitatem quippe gratiæ, & gloriæ, & felicitatis tuæ conſiderare incipienti, & ſenſus deficit, & lingua fatiſcit.* Sic etiam Bernardus ſerm. 4. de Aſſumptione, *ineffabile* vocat privilegium meritorum ſanctiſſimæ Virginis, & Bernardin. dicto ſerm. 51. tantam dicit eſſe perfectionem Virginis, *ut ſoli Deo cognoſcenda reſervetur.* Multa ſimilia habet Andreas Cretenſis orat. de dormitione Virginis, ubi inter alia vocat eam *omnis ſanctitatis ſanctiſſimum theſaurum.* Ephrem quoque in orat. de laudibus Virginis inter alia inquit; *Sanctior Cherubin, ſanctior Seraphin, & nulla comparatione cæteris omnibus ſuperis exercitibus glorioſior.* Bonaventura in ſpeculo Mariæ cap. 5. *Immenſa certe fuit gratia, qua ipſa fuit plena.* Denique verba illa, quæ ſupra ex Ignatio citavimus, quibus in epiſtola 1. ad Joannem eam vocat *cœleſte prodigium, & ſacratiſſimum ſpectaculum*, ſatis indicant hanc gratiæ immenſitatem.

Gratia virginis in fine vitæ immenſa prope.

Secundo, explicatur concluſio rationibus. Prima, quia ſupremus inter ſanctos Angelos valde intenſam habet gratiam, ita ut veriſimile ſit nullum ſanctorum hominum ad eam gratiæ perfectionem perveniſſe, ſolis Chriſto & Virgine exceptis: pervenit autem ille ſupremus Angelus ad eam gratiæ perfectionem, per unum, vel ad ſummum, duos actus fidei, ſpei, charitatis, religionis, obedientiæ, humilitatis, & aliarum virtutum, ſi fortaſſe illos in breviſſimo illo intervallo, quo fuit viator, exercere potuit. Eſt enim communis Theologorum doctrina angelum in primo inſtanti per aliquem actum ſe diſpoſuiſſe ad primam gratiam recipiendam, & in ſecundo perfecte, & ex toto conatu operando, illam conſummaſſe. Ex hoc ergo concluditur ratio. Nam B. Virgo in primo inſtanti ſuæ ſanctificationis perfectiorem gratiam aſſequuta eſt, quam ſupremus Angelus in ſua prima ſanctificatione, ſed B.Virgo non duobus, aut tribus, ſed pene infinitis actibus perfectis, & ex toto conatu, atque tota efficacia ſuæ gratiæ, & charitatis elicitis, ejuſdem gratiæ augmentum, & perfectionem promeruit; ergo eſt pene immenſum hoc augmentum. Utraque aſſumptio in ſuperioribus probata eſt; conſequentia vero ſolum conſideratione indiget, & (ut ita dicam) enumeratione frequentiſſimorum actuum charitatis, & aliarum virtutum, quos B.Virgo ſexaginta annorum ſpatio exercuit.

Secundo ut hoc amplius explicetur, ſuppono actus amoris Dei elicitos a charitate eſſe meritorios augmenti ejuſdem charitatis, & conſequenter gratiæ, & gloriæ ſecundum totam latitudinem graduum, eorumque æqualitatem, & adæquationem, ita ut ſi actus ſit ut quatuor, mereatur quatuor gradus augmenti gratiæ, & ſic de reliquis. Et quidem quod ii actus meritorii ſint ſecundum totam latitudinem ſuam augmenti habitus, certum eſſe cenſeo, quia ſi ſolum eſſent meritorii ſecundum exceſſum actus remiſſi, vel æqualis, nullius eſſent valoris, ac meriti, quod pluſquam falſum eſſe cenſeo, & repugnans doctrinæ Concilii Trident. Seſſ. 6. ut latius in prima ſecundæ docetur. Quod vero hoc augmentum ſit cum prędicta æqualitate, & proportione, non de omnibus actibus meritoriis, ſed de ſolis perfectiſſimis actibus charitatis aſſeritur, non ut certum, ſed ut veriſimilius, quia ſicut in prima ſanctificatione ſi quis diſpoſitus per actum charitatis ut quatuor, habitum æqualem ſuſcipit ex vi talis diſpoſitionis, ita etiam pari, vel majori ratione, qui poſt juſtificationem primam ſimilem actum operatur, totidem gradus augmenti, & perfectionis habitus conſequitur: quia in hoc actu intercedit meritum de condigno, quod non invenitur in prima diſpoſitione. Præterea ſicut hi actus charitatis ſunt nobiliſſimi, ita etiam ſunt efficaciſſimi ad meritum, & augmentum ejuſdem charitatis: ergo rationi conſentaneum eſt, ut tot gradus mereantur, quot in ſe habent. Ex hoc ergo principio concluditur, gratiam ſæpiſſime fuiſſe effectam duplo majorem quam antea erat, quia (ut ſupra oſtendi) operabatur ex tota virtute gratiæ, & motionis divinæ, igitur eliciebat actus æqualis, vel majoris intenſionis, quam eſſet habitus: ergo per ſingulos actus hujuſmodi ita creſcebat illa gratia, ut fieret duplo major, quam in principio erat: ſed hi actus numero, & multitudine fuerunt pene infiniti, ut ex dictis etiam patet; ergo.

Tertio conſiderandum ulterius eſt poſteriores actus hoc modo, & cum hac perfectione elicitos ſemper extitiſſe duplo majoris meriti, quam priores, quia ſemper procede-

cedebant ex habitu facto intenſiori per priorem actum ſecundum totam latitudinem ejus. Unde ſi prior gratia Virginis fuit, v.g. ut centum, & per illam operata fuit, ut centum, gratia effecta eſt ducentorum graduum; ſi ergo poſtea gratia illa operabatur ſecundum totam activitatem ſuam, efficiebat actum habitui proportionatum, vel intenſiorem: ergo ulterius talis gratia per talem actū in duplo augebatur: ergo ſi hoc modo iterum, atque iterum, ac ſæpiſſime, & gratia augeatur per actus, & aucta eliciat meliores actus, & a melioribus melius augeatur, in fine augmenti tanta erit perfectio, ut vix poſſit humano ingenio comprehendi. Hic autem diſcurſus præter principium poſitum de merito actus ſecundum totam latitudinem, ſupponit aliud, ſcilicet ſtatim dari homini totum augmentum, quod per hujuſmodi actus meretur. Sed hoc quam ſit verum, & rationi conſentaneum ex dictis in ſecunda ſectione conſtat. Nam licet de merito fundato in actibus, in quibus homo non operatur, quantum poteſt, nec facit totum, quod in ſe eſt, magis ſit controverſum, ac dubium, an ſtatim detur augmentum illi reſpondens: tamen de merito illorum actuum, in quibus homo facit totum quod in ſe eſt, nulla videtur eſſe poſſe ratio dubitandi. Præſertim quia etiam de merito actuum remiſſorum veriſimilius eſt ſtatim habere effectum augmenti gratiæ ſibi reſpondentis, quia meritum de ſe eſt ſufficiens cauſa præmii.

Quarto ex eiſdem principiis poteſt amplius explicari hæc perfectio: nam ex illis manifeſte ſequitur B. Virginē in fine vitæ ſuæ potuiſſe tot gradus gratiæ uno actu mereri, quot in toto tempore ſuperioris vitæ, per omnes actus, & modo ſanctificationis, & augmenti ejus, fuerat conſecuta. Quia ille actus eliciebatur ab actu ſic intenſo, ex tota virtute, & efficacia ſua, & ex toto conatu, & auxilio ſibi proportionato; ergo merebatur per talem actum tot gradus gratiæ, & charitatis, quot antea habebat, vel certe plures; ergo multiplicando hujuſmodi actus, pene immenſum, & incomprehenſibile erit tale augmentum.

Objectio. Contra hanc aſſertionem nihil invenio, quod poſſit difficultatem parere, niſi fortaſſe quod aliquibus videri poterit incredibile tale, ac tantum augmentum, quia excellentiam, ac magnitudinem ejus capere non poſſunt. **Reſponſ.** Si tamen quis conſideret Deiparæ dignitatem pene infinitam, & initium ſanctificationis ejus, quod fundamentum habuit in montibus ſanctis, ſeu in culmine ſanctitatis, & progreſſum vitæ ejus admirabilis, ac divinæ, non hæſitabit ob admirationem: ſed facile (ut exiſtimo) intelliget totam hanc gratiæ perfectionem optime in B. Virgine convenire. **Objectio.** Dices: hinc ſequi videtur, quemlibet juſtum, vel ſanctum, ſi aliquo tempore merendo perſeveret, præſertim poſtquam ad perfectionem pervenit, brevi tempore poſſe conſequi ingens gratiæ augmentum: nam principia poſita eadem fere proportione applicari poſſunt. **Reſponſ.** Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem, primo, quia reliqui ſemper habent impedimentum fomitis, & raro operantur ſecundum totam latitudinem habituum, præſertim ſi ſint valde intenſi. Deinde quia etiam, cum ad eam perfectionem deveniunt, vix attingunt primam gratiam, quam vel B. Virgo, vel primus Angelus in ſua prima ſanctificatione obtinuerunt.

Augmentum charitatis, & gratiæ Virginis in fine vitæ quantum.

Dico ſecundo: Probabiliter credi poteſt B. Virginem conſequutam eſſe plures gradus gratiȩ & charitatis, quam ſint in omnibus ſanctis hominibus, & Angelis, etiam collective ſumptis: itaque ſi mente concipiamus ex multitudine gratiarum ſanctorum omnium unam intenſiſſimā gratiam conſurgere (quod ſolum explicandæ rei gratia dictum ſit) non adæquaret intenſionem gratiæ Virginis. Concluſio hæc ab Scholaſticis, antiquiſque ſcriptoribus non diſputatur, & ideo fortaſſe in terminis a nemine reperietur aſſerta, ſicut etiam neque negata eſt, neque improbata: fit tamen probabilis, & veriſimilis, tum teſtimoniis, & conjecturis adductis in prima concluſione, tum etiam iis quas nunc adjiciemus. Primum enim ſancti Patres, ubicumque loquuntur de gratia Virginis, & gloria, (perinde namque eſt) tam magnifice de ea ſentiunt, & loquuntur, ut non ſolum prædictam perfectionem, ſed majorem etiam illi tribuere videantur. Ildephonſus ſer. 2. de Aſſumpt. *Sicut eſt incomparabile quod geſſit, & ineffabile, quod percepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod meruit.* Andreas Cretenſis ſerm. de dormit. Deiparæ talem, ac tantum dicit eſſe ſtatum glorię Virginis, *ut quia nec diſcerni poſſit, honoretur ſilentio.* Et infra. *Quæ habes cum aliis non comparabilem appellationē, quæ excepto Deo ſolo es omnibus altior.* Ac denique concludit; *O ſancta, & ſanctis ſanctior, & omnis ſanctitatis ſanctiſſime theſaure.* Petrus Damianus ſerm. de Aſſumpt. *Virgo*, inquit, *inter animas ſanctorum, & Angelorum choros ſupereminens, & evecta, merita ſingulorum, & omnium titulos antecedit*; ubi illæ duæ particulæ, *ſingulorum*, & *omnium*, energiam aliquam habere videntur; & ibidem, ita dicit ſuperare Virginem alios ſanctos in gratia, ſicut Sol in luce, & claritate ſtellas excedit, ac tandem de eadem Virgine ſic loquitur; *In illa inacceſſibili luce perlucens, ſic utrorumque ſpirituum habebat dignitatem, ut ſint quaſi non ſint, & comparatione illius nec poſſint nec debeant apparere.* Et ſerm. de nat. Virg. *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem ſummæ divinitatis intra ſui ventris concluſit arcanum? Attende Seraphim, & videbis quidquid majus eſt, minus Virgine, ſolumque opificem opus iſtud ſupergredi*: & infra; *gloria, quæ eam ex hoc mundo tranſeuntem excepit, principium ignorat, neſcit finem, de qua nihil aliud poſſumus dicere, niſi quia glorioſa dicta ſunt de te gloria Dei.* Et ſerm. de Annunt. *Hæc eſt, in quam dulcis Dominus cum omni ſua dulcedine supervenit. Cum enim fecerit Deus omnia opera ſua valde bona, hoc melius fecit, conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureum.* Damaſcenus orat. 1. de dormit. Virg. ſatis poſt medium: *Dei matris*, inquit, *& ſervorum Dei infinitum eſt diſcrimen.* Chryſoſtomus in liturgia primum negat aliquid eſſe in tota rerum univerſitate, quod cum B. Virgine comparari queat. Deinde eam vocat *incomparabiliter glorioſiorem, quam Seraphim.* Et in ſer. quem Eccleſia refert in feſto nativ. B. Virg. *Magnum revera miraculum, fratres dilectiſſimi, fuit ſemper B. Virgo Maria. Quidnamque illa majus, aut illuſtrius ullo unquam tempore inventum eſt, ſeu aliquando inveniri poterit? hæc ſola cœlum, ac terram amplitudine ſuperavit. Quidnam illa ſanctius? non Prophetæ, non Apoſtoli, non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphim, non Cherubim, non denique aliud quidpiam inter creatas res viſibiles, aut inviſibiles majus, aut excellentius inveniri poteſt.* Nihil ergo Chryſoſt. excipit, ſive B. Virgo cum ſingulis, ſive cum omnibus ſanctis comparetur. Unde Ephrem orat. de laudibus Virg. *Nulla*, inquit, *comparatione omnibus ſuperis exercitibus glorioſior, præſtantiſſimum orbis terræ miraculum, omnium ſanctorum corona ob fulgorem inacceſſa.* Lauren. Juſtin. in ſer. de Aſſumpt. apertius inquit: *Merito quidquid honoris, quidquid felicitatis habebatur in ſingulis, totum abundabat in Virgine. Hinc ſanctorum admiratio de Maria.* Anſelmus de laudibus Virg. c. 9. *Pura ſanctitas, & ſanctiſſima puritas piiſſimi pectoris ejus omnem omnis creaturæ puritatem ſive ſanctitatem tranſcendens, incomparabili ſublimitate hoc promeruit, ut reparatrix perditi orbis digniſſime fieret*, &c. quæ ſubjungit, quæ ad eamdem rem confirmandam plurimum valent. Et hoc ipſum confirmat, quod Bonaventura opuſc. de laudibus Virginis cap. 7. ex ſententiis Patrum docet, Dei gloriam magis in ſola Virgine, quam in cæteris Dei operibus pure creatis relucere, atque adeo perfectiones omnes in cæteris rebus diviſas, ac diſtributas in Virgine beata excellentiori modo eſſe congregatas. Et accommodat verba illa: *Omnia flumina intrant in mare & mare non redundat.* Quia omnia flumina gratiarum intrant in Mariam, & dignitatem ejus non excedunt. Unde *ſicut in mari*, inquit, *aquarum, ita in Maria ſunt congregationes gratiarum.* Quod Hieron. verbis confirmat, dicentis; *Cæteris per partes præſtatur, Mariæ vero ſimul ſe tota infudit gratiæ plenitudo.* Affert etiam id Eccl. 24. *in plenitudine ſanctorum detentio mea*, & cum Bernardo ſic explicat: *Ideo in plenitudine ſanctorum Mariæ detentio fuit, quia in mirifica perfectione ſua, plenitudo perfectionis omniū ſanctorum illi non defuit.* Quod poſtea declarat diſcurrendo per ſingulas virtutes, & gratiarum genera: poſſumus autem eadem ratione per omnes gradus gratiæ ſanctificantis diſcurrere: horum enim collectio, & congregatio multo magis ad illius perfectionem pertinet. Et ad hoc confirmandum conferre poſſunt, quibus ſupra diſp. 3. oſtendimus, quidquid donorum gratiæ diviſum eſt in reliquis ſanctis, totum fuiſſe collectum in Virgine. Quamobrem Hierony. eam vocat, *hortum deliciarum, in quo*

condi-

condita ſunt omnia florum genera, & adoramenta virtutum; & Petrus Damianus ſupra *locum voluptatis* appellat, *quem Deus omnibus gratiæ divitiis cumulavit*.

Secundo principaliter fit veriſimilis concluſio variis conjecturis. Prima ſumitur ex dignitate matris Dei, quæ in ſuo genere eſt infinita. Nam Deus unicuique dat gratiam accommodatam ſtatui, ac muneri ſuo, ut in principio hujus materiæ explicuimus: ſed tota hæc gratiæ intenſio, ac plenitudo optime convenit cum dignitate matris Dei. Primo, quia illa dignitas eſt altioris ordinis, & ſuo modo infinita: unde etiamſi in infinitum illa gratia intenderetur, nunquam excederet terminos, aut debitam proportionem illius dignitatis. Propter quod Euthym. ſer. de Zona Virg. & Andreas Cretenſis ſer. de dormit. Deiparæ, dixerunt; *Si quid, quod nos ſuperat, in ea divina operata eſt gratia, nemo miretur intuens ad novum, & ineffabile, quod in ea peractum eſt myſterium ab omni infinitate infinities infinite exemptum.* Ergo, cum ex divina ſapientia ad certum gradum definita fuerit illa gratia, veriſimile eſt eam eſſe talem, tãque perfectam, ut omnes inferiores in ſe quodammodo complectatur. Sicut enim Anſelmus dixit, *decuiſſe Virginem ea puritate nitere, qua major ſub Deo nequeat intelligi*, ita dicere poſſumus decuiſſe ea ſanctitate, & gratia perfici, qua nulla major in ulla pura creatura, neque in omnibus ſimul intelligatur. Et confirmatur, quia major eſt dignitas matris Dei, quam munera ſanctorum omnium, & dignitates, etiamſi in unum congregentur; ergo optime huic dignitati reſpondet gratia, quæ omnium aliorum gratias ſuperet. Propter quod S. Bernardin. ſer. 15. de feſtivitatibus Virg. dicit plus meruiſſe Mariam eo actu fidei, & obedientiæ, quo Angelo annuntianti filii conceptionem aſſentita eſt, & aſſentiendo ſeſe condigne diſpoſuit, ac de congruo meruit, ut eſſet mater Dei, quam meruerint omnes ſancti omnibus actibus, ac meritis ſuis, quia videlicet eo actu meruit ſaltem de congruo eam dignitatem, cui excellentior gratia, & gloria quodammodo debetur. Et ad hoc accommodat verba illa Sapientis: *Multæ filiæ congregaverunt ſibi divitas, tu ſupergreſſa es univerſas*. Ac tandem concludit tantam eſſe perfectionem Virginis, ut ſoli Deo cognoſcenda reſervetur. Dices: hac ratione probaretur, B. Virginem habuiſſe hanc gratiæ plenitudinem ab eo ſaltem inſtanti, in quo incepit eſſe mater Dei. Reſpondetur negando conſequentiam: ſatis eſt enim, quod tunc habuerit totam hanc perfectionem quaſi in radice, quia nondum pervenerat ad ultimum terminum perfectionis ſuæ: quamquam, ſi quis illud conſequens concederet, fortaſſe non admodum erraret.

Objectio.

Reſponſ.

Secunda ratio eſſe poteſt, quia Deus plus amat Virginem, quam reliquos ſanctos omnes; ergo plus gratiæ illi confert, gratia enim reſpondet amori Dei erga perſonam, quam perfecte amat. Antecedens probatur, quia talis amor videtur debitus matri. Unde Auguſtinus (prout refert Bonaventura in ſpeculo Mariæ c. 6.) ad Virginem ſic loquitur: *Te ipſe Rex Regum, ut matrem veram, & decoram ſponſam præ omnibus diligens amoris amplexu ſibi aſſociat.* Et Anſelmus lib. de excellentia Virginis c. 4. inde concludit amorem Dei erga Virginem eſſe majorem, quam erga alias creaturas, quia, quod carius amavit, illi ſervavit. *Oſtendit ergo*, inquit, *amorem erga matrem, quo nullum putemus eſſe poſſe majorem*; & infra: *Quid ergo hic dicemus, eſt ne, putatis, ulla mens hominis, quæ modum hujus dilectionis, quam Deus ad hanc Virginẽ habuit, queat penetrare?* & infra; *Poteſtne, quæſo, ullus hominum, aut Angelorum iſtius amoris immenſitatem penetrare, vel dignitati honoris illius quidquam cogitatu percipere comparabile?* Hinc etiam Bernardinus dicto ſer. c. 3. Chriſtum potius veniſſe pro ſola Virgine redimenda, quam pro cæteris omnibus hominibus, quod refert ex Gloſſa in id Canticorum 4. *Vulneraſti cor meum, ſoror mea, ſponſa*, &c. Hinc etiam Methodius ſer. de Purificatione Virginis ad eam ſic loquitur; *Euge, quia debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim univerſi debemus, tibi autem etiam ille debet.* Quocirca quod Abulenſis 1. Prologo in Matth. q. 19. ſimpliciter dixit, Chriſtum plus diligere Eccleſiam, quam matrem ſuam, ſi ſub Eccleſia matrem cõprehendat, indubitatum eſt, quia hoc modo comparatur totum cum parte, & hoc ſenſu recte probant, quæ adducit Chriſtum maxime diligere Eccleſiam ſuam, quam *ſuo ſanguine redemit* ad Epheſios 5. Si vero per Eccleſiam intelligit reliquum corpus Eccleſiæ excludendo Virginem (quomodo ſumi debet, ut recte fiat comparatio) in hoc ſenſu falſum eſt, quod inquit, amorem Chriſti ad Eccleſiam eſſe incomparabiliter majorem, quam ad matrẽ ſuam, & Eccleſiam incomparabiliter majoris æſtimationis eſſe apud Chriſtum, quam matrem ſuam. Ratio autem illius eſt, quia Deipara eſt quædam pars Eccleſiæ, & redempta, ſicut unus de Eccleſia. Quæ ratio in prædicto ſenſu nullius eſt momenti, quia etiam reliquum corpus abſque Virgine non eſt tota Eccleſia, ſed pars ejus, quæ licet multitudine, & extenſione major ſit, tamen B. Virgo intenſive, & in valore, ac pretio eſt longe excellentior: & illius redemptio (ut cum Bernardino diximus) magis fuit a Deo intenta, quam reliquorum hominum. Poteſt vero confirmari hæc ratio, quia veriſimile eſt, B. Virginem plus amare Deum, quam cæteros ſanctos ſimul. Nam (ut recte dixit Bonaventura in ſpeculo Mariæ c. 6. circa finem.) *Quid mirum, ſi præ omnibus diligat, quæ præ omnibus eſt dilecta?* Decuit enim inter matrem, & filium amorem mutuum eſſe perfectiſſimum, præſertim, quia tali filio a tali matre talis amor debebatur, habuit autem B. Virgo omnem perfectionem, quam habere debuit. Denique veriſimile eſt B. Virginem hunc amorem & optaſſe, & petiiſſe; cur ergo dubitabimus illum impetraſſe? Ponderat, & exaggerat hunc amorem eleganter Anſelmus 5. lib. de excellentia Virginis c. 4. & inter alia ſic Virginem alloquitur: *Et tu, o beatiſſima fœminarum, in quam fluxit tam copioſa, & ſupereminens gratia omnium gratiarum, quid animi quæſo, gerebas ad eum, qui tibi hæc magna fecit?* quaſi dicat, habuiſſe amorem divino amori conſentaneum.

Maria magis Chriſto dilecta, quam Eccleſia.

Amor Virginis erga Deũ quantus.

Tertia ratio iis non diſſimilis colligi poteſt ex ſimilitudine, ac proportione inter Chriſtum, & Virginem. Diximus enim in priori tomo, gratiam creatã animę Chriſti infuſam, cum non fuerit infinita, (quia eſſe non potuit) fuiſſe tamen, quantum eſſe potuit, proportionatam dignitati capitis, & majeſtati Verbi Dei, & ideo in intenſione ſuperaſſe omnes aliorum hominum, & Angelorum gratias etiam ſimul ſumptas; decuit autem Virginem eſſe Chriſto ſimillimam, & conjunctiſſimam; ergo in hac etiam perfectione, & intenſione gratiæ debuit ad illius perfectionem cum debita proportione accedere.

Similitudo inter gratiam Chriſti & Virginis.

Dices: cum hæc excellentia conveniat Chriſto ratione ſuæ dignitatis, potius fit illi injuria, ſi Virginem ei faciamus æqualem. Reſpondetur, ideo diximus cum debita proportione, non cum æqualitate: Chriſti enim gratia tam ipſius Virginis, quam reliquorum ſanctorum Angelorum & hominum gratias etiam ſimul collectas plurimũ ſuperat: gratia autem Virginis ſolum cum aliorum ſanctorum gratiis confertur, & illas ſuperare dicitur, & in hoc dicimus ſervari optimam proportionem, & ſimilitudinem. Primo quidem quia (ut Bernardus dixit ſer. de Nativitate B. Mariæ) Chriſtus in Eccleſia eſt tanquam fons gratiæ: B. autem Virgo, ut aquæ ductus, reliqui vero ſancti, ut rivuli; ergo in Chriſto ut in fonte congregantur omnes gradus gratiæ, qui tam ad aquæ ductum, quam ad rivulos fluunt; in Virgine vero, ut in aquæ ductu congregantur omnes, qui ad rivulos derivantur. Hoc enim modo, & in toto corpore Eccleſiæ eſt optima proportio, & inter Chriſtum, & Virginem conveniens ſimilitudo, & conjunctio.

Objectio.

Reſpõſio.

Maria aquæ ductus gratiæ.

Deinde hinc poteſt quarta ratio formari. Nam quia gratia Chriſti reſpectu omnium eſt gratia capitis, ideo habet illam excellentiam; ſed B. Virgo participat illam dignitatem, decet ergo, ut & gratia ejus illam perfectionem participet. Explicatur ſecunda propoſitio aſſumpta ex Sanctis Patribus, Irenæo lib. 3. contra Hær. c. 33. *Sicut Eva inobediens facta, & ſibi & univerſo generi humano cauſa facta eſt mortis, ſic & Maria habens prædeſtinatũ virũ: tamen Virgo obediens, & ſibi, & univerſo generi humano cauſa facta eſt ſalutis*; & infra; *Evę inobedientiæ nodus ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ, quod enim alligavit Virgo Eva per incredulitatem, hoc Virgo Maria ſolvit per fidem.* Quomodo dixit etiam Hieronymus in Ep. ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis; *Mors per Evam, vita per Mariam.* Latius Auguſtinus ſer. 35. de ſanctis: *Altior cœlo eſt, de qua loquimur, abyſſo profundior, cui laudes dicere conamur. Hæc eſt enim, quæ ſola meruit mater, & ſponſa vocari, hæc prima matris damna reſolvit, hæc homini perdito redemptionem adduxit. Mater*

ter enim generis noſtri pœnam intulit mundo, genitrix Domini noſtri ſalutem edidit mũdo, auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria: Eva occidendo obfuit, Maria vivificando profuit, illa percuſſit, iſta ſanavit. Ex quo principio inferius ita concludit. *Quid dicam pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus eſt, quam dignitas tua meretur? Si cœlum te vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, præcedis, ſi formam Dei appellem, digna exiſtis, ſi dominam Angelorum vocitem, per omnia te eſſe probaris.* Similia multa habet ſer. 11. & 17. de Nativ. Eleganter vero & copioſe Petrus Chryſ. ſer. 140. *Quantus ſit Deus, ſatis ignorat ille, qui hujus Virginis mentem non ſtupet, animum non miratur. Pavet Cœlum, tremunt Angeli, creatura non ſuſtinet, natura non ſufficit, & una puella ſic Deum in ſui pectoris capit, recipit, oblectat hoſpitio, ut pacem terris, Cœlis gloriam, ſalutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum Cœleſtibus parentelam, ipſius Dei cum carne commercium, pro ipſa domus exigat penſione;* & ſer. 142. *ipſe*, inquit, *Angelus miratur, omnes homines vitam meruiſſe per fœminam.* Hinc Bernardus ſer. 2. de Aſſumpt. *Per te*, inquit, *acceſſum habemus ad filium, o benedicta, inventrix gratiæ, genitrix vitæ;* & ſer. 2. Pentecoſtes; *Tunc*, inquit, *operabatur ſalutem noſtram in medio terræ, in utero videlicet Virginis, qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim, ſicut ad medium, ſicut ad arcam Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negotium ſeculorum reſpiciunt, & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præceſſerunt, & nos qui ſumus, & qui ſequentur: & nati natorum, & qui naſcentur ab illis:* & infra; *In te Angeli lætitiam, juſti gratiam, peccatores veniam invenerunt in æternum: Merito in te reſpiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis, quidquid creavit, recreavit:* & ſimilia multa habet in ſer. *Signum magnum*, & in ſer. de Nativit. Mariæ, quibus in locis indicat nullum gratiæ donum communicari hominibus niſi per Mariam, & inter alia inquit; *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus, & inſipientibus copioſiſſima charitate ſe debitricem effecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperuit, ut de plenitudine ejus accipiant univerſi, captivus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, juſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filii perſona humanæ carnis ſubſtantiam, ut nemo ſit, qui ſe abſcondat a calore ejus.* Subſcribunt eidem ſententiæ S. Ephrem. orat. ad SS. Virginem, ubi *mediatricem, & reconciliatricem* appellat; & S. Germanus ſer. de Cœna Domini, latiſſime Petrus Damianus ſer. de Annunt. & ſer. de Aſſumpt. & ſer. 1. de Nativ. Mariæ, quorum nonnulla verba infra afferemus tractantes de interceſſione Virginis, & cultu illi debito. Si ergo omnia gratiæ dona per Virginem cæteris communicantur, rationi conſentaneum eſt, ut in ipſa prius recipiantur. Quod ſi de gratiis, vel donis, aut virtutibus (ut ita dicam) diverſarum rationum, nemo hoc negabit, propter dictam cauſam, & alias, quas in principio hujus materiæ adduximus, videtur ſane, neque de gradibus, & intenſione gratiæ id eſſe negandum, cum ad perfectionem ſanctitatis hoc maxime pertineat. Unde recte dixit Bonav. ſupra; *Quid mirum, ſi omnis gratia ad Mariam confluxit, per quã tanta gratia ad cæteros diffluxit?* Et Laur. Juſtin. ſer. de Annunt. *Magna*, inquit, *profecto fuit Mariæ gratia, exuberans atque completa, quæ cœlis dedit gloriam, terris præbuit Deum, gaudium præſtitit Angelis, ſeculoque pacem refudit, fide docuit gentes, vitiiſque finem impoſuit: humanæ vitæ inſtituit ordinem, atque ſpiritualem edidit moribus diſciplinam. Quomodo non eſt Maria, juxta Gabrielis oraculum, plena gratia, quæ effecta eſt mater Dei, paradiſi ſcala, cœli janua, interventrix mundi, dæmonum fuga, peccatorum ſpes, Dei & hominum veriſſima mediatrix?*

Maria omnibus ſalutaris, & utilis.

Quinta & ultima ratio formari poteſt ex præcedentibus, quia actus perfectæ charitatis, quos B. Virgo habuit in hac vita innumerabiles fuerunt, ita ut eorum multitudo poſſit fortaſſe cum numero Sanctorũ omnium conferri, quia (ut oſtendimus) fere totam vitam in perpetua contemplatione tranſegit, in qua ferventiſſime Deum amabat, & hunc amoris actum frequentiſſime repetebat. Præterea oſtendimus, non minus meruiſſe B. Virginem quolibet horum actuum, quam meruit ſupremus Angelus illo actu perfecte libero, quo meritum ſuum conſummavit. Unde fit conſequens ſæpiſſime ſingulis actibus plus meruiſſe B. Virginem, quam ſingulos homines ſanctos omnibus actibus vitæ ſuæ, quia meritum ſupremi Angeli non fuit minus perfectum, quam totum meritum cujuslibet hominis, ſaltem regulariter loquendo (ut abſtineamus a quæſtione non neceſſaria, an ſcilicet aliquis homo præter Virginem, majorem gratiam conſequutus fuerit, quã ſupremus Angelus); igitur, ſi hujuſmodi actus meritorii B. Virginis adæquant numerum omnium beatorum, plane conſequitur, etiam gratiam ejus ſuperare gratiã omnium illorum. Si vero numerus actuum eſt inferior numero ſanctorum (ut credi facile poteſt) compenſari poteſt hęc inæqualitas. Primo gratia ipſa, quæ data fuit Virgini ex opere operato. Secundo perfectione, & valore ſingulorum actuum, nam etiam meritum primi Angeli excedit merita multorum inferiorum ſimul ſumpta. Tertio augmento, & majore intenſione ipſorum actuum, non enim fuerunt omnes inter ſe æquales, ſed quo gratia fiebat auctior, eo actus ab illa procedentes erant intenſiores, & majoris meriti, ut ſupra fuſe declaratum eſt. Quę omnia ſi exacte computentur, fit revera valde veriſimile, quod aſſerimus: in re enim adeo obſcura, & non aperte revelata, non eſt quærenda major certitudo. Nec video, quid poſſit contra hanc ſententiam objici, niſi fortaſſe, quod nova, inuſitata, ac præter hominum opinionem eſſe videatur. Sed non eſt, cur novum cenſendum ſit, quod doctrinę priſcorum Patrum, non ſolum non adverſatur, verum etiam ita ab eis inſinuatur, ut merito illis attribui poſſit: vel ſaltem exiſtimari, hanc eſſe accommodatam explicationem eorum, quæ ipſi magno verborum pondere virtute docuerunt. Accedit, quod cum ante viginti annos in Academia Salmanticenſi rogatus a gravibus viris, quæſtionem hanc diſputare, atque definire fuerim aggreſſus, cumque in hanc ſententiam valde propenderem, rei novitate detentus, eam proprio judicio, ac ſententia definire auſus non fui, donec doctores ſapientiſſimos, & in rebus Theologicis valde verſatos conſului, quibus omnibus pia, atque probabilis hæc ſententia viſa eſt.

Objectio.

Reſponſ.

Poterat hoc loco diſputari: quid amplius præter gratiæ perfectionem B. Virgo ſibi meruerit; ſed ſi generalia principia de merito obſerventur, & commode applicentur, non eſt quod in hac re amplius immoremur. Nam ſingularis illa quæſtio, an B. Virgo aut Incarnationem, aut dignitatem matris Dei meruerit, in priori tomo diſp. 10. ſect. 7. diligenter tractata eſt, de gloria vero, quam ſibi Virgo promeruit, infra eſt dicendum. Præter gratiam autem, & gloriam nihil eſt, quod per ſe cadat ſub meritum, niſi quod ad illas per ſe ordinatur, aut per ſe eſt cum illis conjunctum. Denique de merito B. Virginis reſpectu aliorum, an ſcilicet aliis etiam meruerit, nonnihil in hac ſectione attigimus, & ſuperius tractantes de merito Incarnationis. Conſtat enim de condigno nihil meruiſſe nobis B. Virginem, quia eſt proprium privilegium Chriſti; de congruo vero merendo Incarnationem magnum bonum nobis promeruit, & dum vixit, potuit etiam multa bona aliquibus hominibus mereri. An vero aliquid amplius nobis meruerit, dum hic viveret, aut nunc etiam nobis mereatur, vel ſaltem impetret, infra diſputandum eſt, Diſputatione 23. Sect. 1. & 2.

DISPUTATIO XIX.

In ſex Sectione diſtributa.

De ſcientia, & ſapientia, quam B. Virgo in ſtatu viæ conſequuta eſt.

QUæ diximus de gratia ſanctificante Virginis B. communia ſunt omnibus virtutibus Theologicis, & moralibus, & Spiritus Sancti donis, quæ cum eadem gratia connexa ſunt, unde explicando perfectionẽ hujus gratiæ, & meritorum Deiparæ excellentiam, quam in his omnibus virtutibus habuit, explicatam reliquimus: & obiter nonnulla adduximus de frequentiſſimo uſu, ac fere continua eorumdem exercitatione. Qua propter nihil amplius de illis dicendum occurrit. Solum ergo ſupereſt, ut de intellectualibus perfectionibus, atque gratiis gratis datis ſermonem inſtituamus: de prioribus in hac diſputatione, de poſterioribus vero in ſequenti differendo.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo habuerit in hac vita perfectam divinarum rerum cognitionem.

PRincipio ponendum eſt, quamdiu Deipara vixit in corpore mortali, non fuiſſe Beatam ſecundum animam

mam (ut oſtendimus ſupra diſput.4.ſect.1.) utor autem beatitudinis nomine, ut indicem, non habuiſſe ſtabilem, ac permanentem viſionem, an vero habuerit interdum illam in raptu, dicemus diſput. ſequenti.

Ex hoc autem principio neceſſario ſequitur, habuiſſe in hac vita fidem myſteriorum Dei (ut eadem diſputat. 4.ſect.7. dixi) quia fundamentum ſanctitatis, & juſtitiæ in viatore eſt fides; ſed B.Virgo, quamdiu fuit in corpore mortali, fuit viatrix, & ſancta: ergo per fidem ſemper ambulavit, quia ſine fide non potuiſſet placere Deo, & ideo Lucæ 2. Beata prædicatur, quia credidit.

Ex quo ulterius manifeſtum eſt, hanc fidem in Virgine fuiſſe perfectiſſimam, tum ex parte ſubjecti, in quo fuit valde intenſa, & prorſus certa, omnem motum etiam primo primum dubitationis excludens: tum ex parte objecti, quia per illam diſtinctiſſime credidit myſteria Trinitatis, & Incarnationis, & reliqua omnia, quæ ad divinitatem, & humanitatem pertinent. Ita docent Patres, Ambroſius lib.2. de Virginibus, & lib.2. in Lucam, Epiphan.ſer. de laudibus Virginis, Auguſtinus ſer. de aſſumptione, Bernardus ſer.35. in Cantica, circa finem, & in lib. de paſſione Domini, qui inter ejus opera habetur c.2. Rupertus fere toto lib. in Cantica. Unde Abulenſis parad. 1.c.31. dicit propter hanc fidei perfectionem vocari Virginem ab Auguſtino, & Bernardo *matrem credentium*. Ratio autem ſumenda eſt ex principiis ſupra poſitis. Oſtendimus enim B. Virginem habuiſſe omne donum, omnemque perfectionem gratiæ ſanctificantis, quæ Angelis, vel hominibus communicata eſt, imo & excellentiori modo: tota autem hæc perfectio fidei ad dona gratiæ ſanctificantis pertinet. Deinde oſtendimus in B.Virgine fuiſſe in omni genere virtutis eximiam ſanctitatem: ſed fides eſt fundamentum juſtitiæ: ergo debuit infundi in perfectione proportionata tantæ ſanctitati, & juſtitiæ. Præterea oſtendimus in B. Virgine nullum fuiſſe inordinatum motum in aliqua potentia ipſius: ergo nullum dubitationis impulſum, aut motum paſſa eſt. Denique agentes de ejus innocentia, eximiam fidem, quam in filii conceptione, paſſione, ac morte habuit, aperte demonſtravimus. Blaſphemat igitur Lutherus, qui fidem Centurionis Mariæ fidei præfert, eo quod Matth.8. de Centurione dixit Chriſtus: *Non inveni tantā fidem in Iſrael.* Eo tamen loco non comparat Chriſtus Centurionem cum omnibus, ac ſingulis, qui ex populo in ipſum crediderunt, hoc enim modo, non ſolum fides Virginis, ſed etiam Simeonis, & Annæ, Joſephi, & Joannis Baptiſtæ, & Magorum, atque aliorum plurimorum fuit major, quam fides Centurionis. Comparat ergo cum his, quibus ipſe prædicaverat, & coram quibus miracula fecerat, quique fidem in Chriſtum inde conceperant, inter quos hic Centurio excelluiſſe dicitur, vel ſimpliciter, vel ſolum proportione quadam; quia ille cum eſſet gentilis, & neque ex Scriptura, neque ex majorum traditione eſſet inſtructus, facilius, conſtantius, atque admirabilius credidit.

Virginis fides perfectiſſima. — *Objectio.* — *Reſponſ.* — *Dubium. 1*

Sed quæret aliquis, an B.Virgo fuerit conſecuta totam hanc fidei perfectionem a principio ſuæ ſanctificationis, vel poſtea temporis decurſu. Ubi non poteſt eſſe difficultas de perfectione intenſiva. Nam certum eſt, non habuiſſe totam illam a principio, ſed in illa creviſſe, ſicut in gratia, aliiſque virtutibus; habuit tamen a principio, & ſingulis temporibus eam fidei intenſionem, quæ intenſioni gratiæ proportionate reſponderet. Deinde nulla etiam eſt difficultas de illa perfectione, quæ omnem dubitationis motum excludit. Quia conſtat hanc habuiſſe principio, ex quo caruit fomite. igitur ſolum poteſt inquiri de perfectione ex parte objecti crediti, præſertim an a principio diſtincte cognoverit myſteria Trinitatis, & Incarnationis. Eraſmus enim ſenſit, B. Virginem non adoraſſe filium ſuum ſtatim ac illum peperit, quia non conſtat tunc cognoviſſe illum eſſe Deum. Sed eſt impia, & hæretica ſententia, contra univerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem, ut conſtat ex iis, quæ in ſuperioribus de Annuntiatione Angelica, & de Chriſti Nativitate tractavimus, & ex iis, quæ ſancti Patres tradunt explicantes hæc myſteria, præſertim Cyprianus ſer. de Nativitate, Auguſtinus ſer.9. de Nativitate, Bernard. hom. ſuper *Miſſus eſt*, Ambroſius ſuper Lucam & lib. de Joſeph Patriarcha c.2. ubi Mariæ, & Joſephi meminit, & D.Thomas ſupra quæſt.30.art.1. ad 2. Item ex Lucæ 1. colligitur S.Eliſabeth cognoviſſe, & credidiſſe eum, quem B. Virgo conceperat, eſſe Deum, ut patet ex illis verbis: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Quomodo igitur potuit hoc ignorare S.Virgo? Dicendum eſt igitur, B. Virginem a principio ſuæ ſanctificationis habuiſſe fidem explicitam Trinitatis, quia hujus objecti cognitio maxime ſpectat ad primariam fidei perfectionem, quam Angeli, & Adam habuerunt in ſua prima ſanctificatione; ergo multo magis B.Virgo. Deinde cognovit explicite myſterium Incarnationis, quoad ſubſtantiam illius, id eſt, Verbum divinum ſecundam Trinitatis perſonam carnem fuiſſe aſſumpturum. Quod eodem argumento probari poteſt, quia etiam hæc eſt maxima fidei perfectio, quę aliquibus in prima ſanctificatione eſt communicata, & ſuperius oſtendimus etiam Joannem Baptiſtam, cum in utero ſanctificatus eſt, Chriſtum Deum, & hominem cognoviſſe. Non oportuit autem, ut a principio cognoſceret B. Virgo omnes circumſtantias hujus myſterii. Certum eſt enim non agnoviſſe, ex qua fœmina Deus eſſet aſſumpturus carnem, neque quo loco, & tempore; in horum igitur cognitione proficere potuit, prius legendo, & intelligendo vetus teſtamentum, poſtea per Annuntiationem Angelicam, Chriſti doctrinam, ac multarum rerum experimentum.

Qualem fidei perfectionem ab initio ſuæ ſanctificationis Virgo habuit.

Ex hac vero reſponſione alia dubitatio oritur. Quantum B.Virgo in hac Dei cognitione profecerit, an ſcilicet Apoſtolos, & Theologos omnes, qui in Eccleſia Dei fuerunt, ſuperaverit. Reſpondetur ſine ulla dubitatione ita de B.Virgine ſentiendum eſſe. Primo enim ita ſentiunt Patres, Anſel. lib. de excellentia Virg.c.7. *Licet ipſi,* ſcil. Apoſtoli, *per revelationem Spiritus S. edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentius, ac manifeſtius ipſa per eum Spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis per hanc revelabantur, quæ in ſe non ſolum ſimplici ſcientia, ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat.* Unde Sancti eam ſæpe vocant *Apoſtolorum Magiſtram*, Ignat. epiſt. 1. vocat *noſtræ religionis magiſtram.* Ac propterea Rupert. l.2. de gloria, & hon. filii hominis circa princ. inter alia dicit, habuiſſe Virginem tempus tacendi, & tempus loquendi, priuſque duraſſe quamdiu Chriſtus in hoc mundo vixit, *cum conſervabat, & conferebat in corde ſuo omnia divina verba, & erat hortus vere concluſus, & fons ſignatus*: poſterius vero tempus a Chriſti Domini Aſcenſione inchoaſſe, in quo *erant emiſſiones ejus paradiſus, & favus diſtillans labia ejus.* Denique eadem ratione Bern. ſer. 4. in *Miſſus eſt* dicit Mariam Evangeliſtas illuminaſſe *juxta ſui nominis*, inquit, *etymologiam.* Nam Maria inter alias interpretationes *illuminatrix* exponitur a D.Hier. lib. de nominibus Hebr. in Exodum. Denique Ambroſ. lib.1. de inſtitut. Virg.c.7. de Joanne Evang. dicit, *mirum non eſſe præ cæteris fuiſſe loquutum myſteria, cum ei præſto eſſet aula cœleſtium ſacramentorum.* Euſeb. Emiſſ. ſer. de Aſſumpt. Virg. *Ipſa*, inquit, *non ſolum ſecundum humanitatem, ſed etiam ſecundum divinitatem, & contemplari, & plus omnibus cognoſcere meruit.* Et confirmatur, quia B.Virgo a ſanctis Patribus eſſe dicitur, *omnium hæreſum interemptrix*, ut patet ex Athanaſ. ſer. de SS. Deipara, Hieronym. vel Sophron. in ſer. de Aſſumpt. Bern. in ſerm. *ſignum magnum*, & ſuper *Salve Regina*, prout habetur inter opera ejus; & Rupert. lib. 1. in Cant. *Quia ſicut ante nos*, inquit, *dictum eſt, Tu es ſola Virgo, quæ univerſam hæreticam pravitatem interemiſti.* Unde canit Eccleſia: *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreſes interemiſti in univerſo mundo.* Poteſt autem hoc ſpecialiter attribui B.Virgini, vel quia generando eum, qui eſt *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, omnes errorum tenebras fugaverit: vel quia ſingulari modo cunctis fidei defenſoribus, ac doctoribus opitulatur: vel (quod ad rem præſentem pertinet) quia ſingulari modo fuerit fidei magiſtra; & quia ipſos etiam Apoſtolos docuerit, quorum doctrina omnes hæreſes interimuntur. Denique confirmatur ratione, quia tota hæc perfectio fidei, & cognitionis divinæ erat proportionata ſanctitati, & dignitati B.Virginis: tum etiam, quia in ea fuerunt cauſæ potiores, & efficaciores ad hanc divinam ſapientiam conſequendam, ut in ſequenti Sectione docebimus.

Dubium. — *Reſponſ. Apoſtolos & Theologos omnes fidei cognitione Virgo ſuperavit.* — *Virgo Apoſtolorum Evangeliſtarumque magiſtra.* — *Maria hæreſium interemptrix quomodo dicatur.*

SECTIO II.

Quibus modis B.Virgo in Dei cognitione profecerit, dum in humanis fuit.

Spiritus ſanctus primus Mariæ in fide & cognitione magiſter.

Variis modis ſolet rerum cognitio comparari: doctrina, ad quam librorum continua lectio revocatur, & in-

& inventione, ad quam pertinet effectuum experimentum, & obſervatio ad ipſorum cauſas cognoſcendas conducens. Primum igitur certum eſt B. Virginis ſapientiam, omneſque progreſſus, quos in ea fecit, primum ab Spiritu Sancto, ut a primo, & principali Doctore manaſſe; ab illo enim accepit per revelationem, & infuſionem primam cognitionem divinorum myſteriorum, & dona ſcientiæ, ſapientiæ, & intellectus, quibus hæc cognitio maxime juvatur. Deinde per ſanctos Angelos, præſertim per Gabrielem ante filii conceptionem, ſæpe fuit inſtructa, & edocta, ut Cedrenus refert in Compendio hiſtoriæ, & Gregorius Nicomedienſis hom. de oblatione Virginis, & Bernardus hom. 4. in *Miſſus eſt*, cujus verba ſtatim referam, de qua re multa etiam ſupra diximus agentes de Annuntiatione Angelica. Rurſus poſt Chriſti incarnationem, dubium non eſt, quin ab illo fuerit ſingulariter inſtructa, atque illuminata, ut late proſequitur Rupertus lib. 1. in Cantica. Unde Ambroſius lib. de inſtit. Virginis c. 14. ab eo tempore, quo filium geſtabat in utero, ſentit, illius opera, & auxilio in hac ſapientia profeciſſe, ſic enim inquit; *Vere autem alvus ille Mariæ crater tornatilis, in quo erat ſapientia, quæ miſcuit in cratere vinum ſuum indeficientem piæ cognitionis gratiam, divinitatis ſuæ plenitudinem ſubminiſtram.* Hinc etiam ſic colligit Anſelmus in hom. ſuper Evang. Lucæ 10. *Intravit Jeſus in quoddam caſtellum: Chriſtus, ut dicit Apoſtolus 1. ad Cor. & ad Coloſſenſes 2. eſt Dei virtus, & Dei ſapientia, & in eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, & Chriſtus eſt in Maria; ergo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt in Maria.*

Dubium. *Quidnam ab hominibus de divinis myſteriis Virgo cognoverit.*

Quæri vero non immerito poteſt, an ab aliis hominibus aliquid B. Virgo didicerit in hac divinarum rerum cognitione. Bernardus enim hom. 4. in *Miſſus eſt*, partē negantem indicare videtur, dum inquit Gabrielem nuntiaſſe Virgini conceptionem Eliſabeth, *quia decuit, ut ab Angelo potius quam ab homine myſterium diſceret, ne mater a conſiliis filii aliena videretur. Et ut ipſa rerum tempus, & ordinem melius tenens, ſcriptoribus, & prædicatoribus Evangelii referet veritatem, quę & plene de omnibus a principio cœlitus fuerit inſtructa myſteriis.* Anſelmus etiam l. de excellentia Virg. c. 7. dicit, per ſpiritum veritatis fuiſſe altius, ac profundius edoctam, quam Apoſtolos. Sicut ergo ipſi non ab hominibus, neque per hominem (ſcilic. purum) ſed per revelationem Spiritus Sancti, & Chriſti domini inſtructi ſunt, ita multo potius B. Virgo.

Objectio. Quod ſi quis objiciat, quia Lucę 2. Simeon docuit Virginem dicens, *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, &c.* & ibidem ſubjungitur, quod c. etiam 1. dictum fuerat, *Maria autem conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* Quibus verbis indicatur B. Virginem multa didiciſſe ex iis, quæ alii de Chriſto loquebantur. *Reſponſ.* Reſponderi poteſt, Simeonem non propter Virginem inſtruendam, ſed propter alios, & propter Eccleſiam illa prophetica verba protuliſſe; loquutum autem eſſe ſingulariter ad Virginem, quia illa myſteria ſpecialiter ad eam pertinebant. Quæ expoſitio ſuaderi præterea poteſt, quia Simeon in illis verbis alluſiſſe videtur ad locum Iſaiæ 8. *Et erit vobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis: & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum, & in ruinam habitantibus Jeruſalem, &c.* Quem locum de Chriſto exponunt Petrus prima Canonica c. 2. & Paulus ad Rom. 9. qui etiam ad Hebr. 2. de Chriſto exponit ſequentia verba Iſaiæ; *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus: in ſignum, & in portentum Iſrael, a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Indicavit ergo S. Simeon hoc ſignum, & hunc lapidem eſſe Chriſtum: ſed B. Virgo erat verſatiſſima in Scripturis, & eas optime norat: ergo nihil docuit eam Simeon, quod ignoraret, ſed in memoriam adduxit, quod ſæpe legerat, & intellexerat. Quod autem B. Virgo obſervaret verba, quæ audiebat, & in corde ſuo ea recogitaret, nullum argumentum eſt, quod propterea ab hominibus aliquid diſceret, ſed ſolum quod audiendo hujuſmodi verba occaſionem ſumeret, magis, ac magis divina myſteria contemplandi. Et hunc eſſe Evangelii ſenſum conſtat, tum quia hujuſmodi verba dicuntur de rebus, ac myſteriis notioribus, & pertinentibus ad ipſam ſubſtantiam incarnationis, & redemptionis humanæ, quæ non eſt veriſimile Virginem ignoraſſe; tum etiam, quia de eiſdem rebus ſæpius illa eadem verba dicuntur. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, & non parum confirmari poteſt ex iis, quæ multi *Reſponſ.* Theologi docent de eximia ſapientia B. Virgini infuſa, quæ partim jam attigimus, partim attingemus ſectione ſequenti. Et quidem ſi ſermo ſit de ſubſtantia myſteriorum fidei, & perfecta eorum intelligentia, nihil exiſtimo Virginem a puro homine didiciſſe, quia nec decuit, nec oportuit, cum ſingulariter fuerit a Spiritu Sancto præventa. Si tamen ſit ſermo de aliquibus circumſtantiis, vel de alicujus rei futuræ prædictione, vel fortaſſe etiam alicujus loci Scripturæ intelligentia, & ſimilibus, non eſt inconveniens, quod miniſterio hominum ea interdum didicerit: quia non ſimul habuit a principio horū omnium exactam cognitionem.

Secundo crevit B. Virgo in cognitione, & ſapientia, ex aſſidua lectione, ac meditatione ſanctarum ſcripturarum, ac divinorum myſteriorum contēplatione. Ita docet Auguſtinus ſer. 5. de Nativitate, dum Virginem alloquitur; *Recole Maria propheticam lectionem, neque enim te ſciētia poteſt divinorum præterire librorum, quæ ipſam plenitudinem paritura es Prophetarum.* Ambroſius lib. 2. de Virginibus; *Tunc minus ſola eſſe videbatur, cum ſola eſſet. Nam quomodo ſola, cum tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ?* Origenes hom. 6. in Lucam dicit *Mariam fuiſſe turbatam* in ſalutatione Angeli, quia nunquam legerat ad alium quempiam ſimilem factum eſſe ſermonem; *Habebat,* inquit, *legis ſcientiam, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognoverat.* *Maria ſacratum literarum ſcientiſſima.* Unde Greg. Nyſ. ſer. de Nativ. & Sophron. ſer. de Aſſumpt. dicunt, B. Virginem a tenera ætate didiciſſe ſanctam linguam, & quamdiu in templo vixit, lectioni ſacrarum Scripturarum, & meditationi vacaſſe. Et Andreas Jeroſolymitanus ſer. in ſalutationem Deiparæ, *Veriſimile,* inquit, *eſt ipſam & de clara ſtirpe natam, & Davidis filiam, haud ignaram divinorum, quæ in divinis literis habentur, oraculorum fuiſſe.* Ratio vero eſt, quia (ut ſupra oſtendimus) B. Virgo optimam partem vitæ contemplativæ ſibi elegit, munera autem hujus vitæ ſunt divinarum rerum, ac ſcripturarum lectio, meditatio, & contemplatio, ergo in iis maxime B. Virgo ſe exercuit. Quod autem hoc exercitio plurimum in divina cognitione profecerit, per ſe notum eſt; nihil enim eſt, quod ad hujus cognitionis perfectionem magis juvet, ut ipſa etiam experientia docere poteſt. Præſertim, cum B. Virgo perfectiſſimo ingenio, ac intellectu polleret, & animum haberet pacatiſſimum, & ab omni mentis perturbatione ſemotum, cumque earum rerum, quas legebat, intelligentiam orationibus ſuis a Deo deprecaretur, nemo enim (ut exiſtimo) audebit hoc in dubium revocare aut negare, quin fuerit tam juſta deprecatio a Deo exaudita; ergo ſingulari etiam Spiritus Sancti gratia, & lumine continue adjuvabatur, ut legendo, meditando, ac contemplando in hac divina ſapientia mirabiles progreſſus faceret.

Tertio dicendum eſt, B. Virginem, multorum effectuum experimento, & obſervatione, ita in aliquorum myſteriorum cognitione profeciſſe, ut evidentia quadam naturali, ſeu morali illa vera eſſe dijudicaverit. Quomodo dixit Bernardus hom. 4. in *Miſſus eſt. Soli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri.* Et Anſelmus de excellent. Virginis c. 7. *Multa in ſe non ſolum ſimplici ſcientia: ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat myſteriis Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Et Bernardinus dicto ſer. 51. *non ſolum per divinam revelationem, ſed ipſo experimento;* & Antoninus 4. p. tit. 15. c. 17. §. 1. *Vidit,* inquit, *& experta eſt ſe concepiſſe non opere humano, & ſe peperiſſe parvulū cū virginitatis honore.* Et infra ex hoc principio colligit cum Alberto, B. Virginem habuiſſe de Incarnatione, & de Verbo incarnato cognitionem, quæ eſt ſupra fidem. Denique Auguſt. in lib. de Aſſumptione Virginis c. 7. inter alia dicit, ex iis, quæ acciderunt in conceptione, nativitate, & aliis myſteriis Chriſti, liquido potuiſſe Virginem cognoſcere, quod talia obſequia non niſi Deum decerent. Et Athan. ſer. de SS. Deipara dicit, per ſigna & effectus vidiſſe Virginem Verbum incarnatum non in ſeipſo, & facie ad faciem, ſed eo modo, quo nos per actiones vitæ cognoſcimus evidenter animam noſtram. Et declaratur breviter, quia quędam opera miraculoſa evidenter experta eſt in ſe, ut conceptionem ſine viro, ſubitam, ac momentaneam prolis animationem in utero exultantem, melius quam Joannes exultaverit, partum ſine dolore,

lore, Angelorum miniſteria, Magorum, ac paſtorum adventum. Deinde in mente, ac voluntate experiebatur mirificos ardentiſſimi amoris effectus, ſingularis gaudii omnino ſpiritualis, ac divini, admirabilis intelligentiæ cum profundiſſima humilitate. Quæ omnia non obſcure teſtabantur, Deum eſſe illorum operum authorem. Ad hæc adjungebat prophetias, eaſque evidenter impleri intuebatur. Ex his ergo, & ſimilibus evidenter inferebat, Gabrielem Angelum fuiſſe nuntium a Deo miſſum, & conſequenter ſibi vera narraſſe, ſeque verum Deum in utero concepiſſe, ac denique omnia, quæ ipſe poſtea edocuit, vera eſſe.

Dubium. Reſponſ.

Dices. Qualis fuit hæc Virginis cognitio, naturaliſne, an ſupernaturalis: ſcientiæ, an fidei? Reſpondeo reſpectu aliquarum rerum, quas evidenti experimento immediate cognoſcebat B. Virgo, fuiſſe cognitionem naturalem non ſcientiæ proprie dictæ, ſed evidentis experientiæ, ut v. g. quod concepit ſine viro, quod peperit ſine dolore, & ſimilia. Aliarum vero rerum cognitio, quam ex hac evidenti experientia eliciebat, naturalis etiam erat, cum ex naturali cognitione profecta, & in illa omnino fundata eſſet. Unde non erat fides; ſed dici poteſt ſcientia, quia, quatenus ex effectibus naturalibuſque ſignis oriebatur: & quoad multa erat cognitio evidens in teſtificante, ut quando ſola evidentia ſignorum, & effectuum, abſque aliquo adjuncto teſtimonio, non erat ſufficiens ad colligendam alicujus veritatis evidentem cognitionem. Et hujus generis ſunt myſteria ad divinitatem pertinentia, nam quæ ad humanitatem pertinent, priori modo cognoſci poterat.

Objectio. Reſponſ.

Dices. Si B. Virgo conſequuta eſt evidentem cognitionem myſteriorum fidei; ergo neque indiguit fide, neque illam habuit. Reſpondetur, negando conſequentiam, nam in primis ante hujuſmodi veluti experimentalem cognitionem neceſſaria illi fuit fides, niſi enim crediſiſſet, nunquam intellexiſſet, neque ſupernaturales effectus in ſe experta eſſet. Deinde cognitio evidens poſtea acquiſita non potuit expellere fidem, eſt enim inferioris rationis, & minus certa, quam ſupernaturalis fides, & ideo non poteſt certitudinem ejus excludere, neque illius actum omnino impedire. Unde etiam fit, ut ad judicandum de ſupernaturalibus myſteriis juxta eorum dignitatem, modo, ac lumine ſupernaturali, neceſſaria Virgini fuerit fides infuſa, quæ licet obſcuritate videatur inferior, tamen in objecto formali, atque adeo in eſſentia ſua ſimpliciter eſt ſuperior.

SECTIO III.

Utrum habuerit B. Virgo ſcientiam aliquam divinorum myſteriorum per ſe infuſam.

PRima ſententia eſſe poteſt, habuiſſe Virginem ab inſtanti conceptionis ſupernaturalem ſcientiam per ſe infuſam divinorum myſteriorum. Ita ſentit S. Bernardinus tract. de B. Virgine ſer. 4. art. 1. c. 4. dicens; *In prima ſanctificatione quantum ad rationem, & intellectum, tanta ei ſapientiæ claritas à Deo ſuperinfuſa eſt, quod perfecte intelligebat creaturas, & creatorem, & ſpiritus, & omnia bona amplectenda, & mala fugienda.* In eadem ſententia videtur eſſe Albertus Magnus lib. de B. Virgine c. 71. ubi inquit, Virginem habuiſſe cognitionem ſupra fidem, & ſuper cognitionem puræ creaturæ exiſtentis in via: & c. 96. dicit ſimul cum habitu fidei habuiſſe habitum, quo perfectius, quam Adam in ſopore, & quam Joannes ſuper pectus Domini recumbens, & quam Paulus in raptu cognovit myſteria ſupernaturalia: & c. 132. & 149. inter alia Virginis privilegia ponit, quod Trinitatem ſine medio per ſpecialiſſimam gratiam in via cognovit, & idem fere dicit de myſterio Incarnationis. Addit etiam habuiſſe Virginem per gratiam *cognitionem matutinam, & veſpertinam. Veſpertinam* intelligere videtur fuiſſe fidem; *matutinam* autem ſcientiam infuſam. Quam doctrinam fere amplectitur Antoninus 4. par. tit. 15. cap. 17. § 1. ubi inter alia dicit habuiſſe B. Virginem in habitu, & in actu perfectiorem cognitionem, quam Paulum in raptu. Quamquam non a principio ſanctificationis, ſed ex quo Deum concepit, hanc divinam cognitionem illi tribuat. Et c. 18. §. 2. diſtinctius refert, & approbat Alberti doctrinam. Prẹterea Dionyſius Richelius Cantic. 5. dicit ab initio habuiſſe *ſplendidiſſimam, & exuberantiſſimam ſapientiam ſibi infuſam*. Idem Bernardinus de Buſto in Mariali ſer. 2. & 9. Fundamentum ſolum eſt, quia Deus potuit hanc perfectionem matri ſuæ tribuere, & eſt conſentanea dignitati, & ſtatui ejus. Quæ ſententia & pia eſt, & probabilis, præſertim de tempore poſt filii conceptionem, nam de anteriori tempore non videtur adeo veriſimilis.

Mihi tamen diſtinctione utendum videtur; poſſumus enim loqui proprie, & in rigore de ſcientia per ſe infuſa, ut includit, & lumen intellectuale clarum ac evidens, & ſpecies repræſentantes res ſupernaturales creatas, prout in ſe ſunt, increatas vero, quantum ex creatis ſupernaturali evidentia cognoſci poſſunt. Alio modo loqui poſſumus de cognitione per ſe infuſa in communi, cōprehendendo fidem, ita tamen, ut non ſolum ratione luminis, ſed etiam ratione ſpecierum intelligibilium, quę ad uſum illius luminis neceſſariæ ſunt, intelligatur eſſe per ſe infuſa, & apta, ut anima conjuncta corpori mortali poſſit illa uti ſine converſione ad phantaſmata. Lumen enim fidei per ſe infuſum eſt, & de ſe non requirit conſortium phantaſmatum, cum Angelis etiam commune ſit. Unde proprius etiam actus ejus, qui eſt aſſenſus veritatis revelatæ, de ſe non requirit phantaſmata. Nam & Angeli viatores actum habuerunt ejuſdem rationis (ut opinor) cum noſtra fide. Per accidens ergo ratione ſubjecti, uſus fidei, prout in nobis eſt, fieri non poteſt ſine converſione ad phantaſmata, quia objectum illi proponitur modo connaturali homini per ſpecies ſenſibus acquiſitas. Unde in Angelis, quia propoſitio objecti fit altiori modo illis connaturalis, ideo uſus ejuſdem fidei in eis nullo modo a ſenſibus pendet.

Scientiam divinorū myſteriorum per ſe infuſam Virgo quomodo habuerit.

Dico ergo primo, veriſimilius eſſe, habuiſſe B. Virginem cognitionem ſupernaturalem per ſe infuſam, quoad lumen, & ſpecies, ita ut objecta fidei modo Angelico per altiores ſpecies illi fuerint divinitus propoſita independenter a phantaſmatibus. Et in hoc ſenſu explicato ſententia principio adducta eſt revera probabiliſſima, & multi ex citatis authoribus poſſunt facile in hunc ſenſum adduci. Et probatur primo, quia totus hic modus cognitionis eſt non ſolum poſſibilis, ſed etiam facilis, & multum conferre potuit ad majorem, ac perfectiorem uſum gratię ſanctificantis, & non excedit limites viatoris, quin potius in viatoribus Angelis inventus eſt; ergo valde credibile eſt conceſſum fuiſſe B. Virgini. Secundo multa privilegia conceſſa creduntur B. Virgini, quæ vel hunc modum cognitionis requirunt, vel certe illo poſito, facilius, & commodius intelliguntur, ut v. g. quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit per propriam diſpoſitionem, & converſionem in Deum ſanctificata. Item quod toto tempore infantiæ habuerit uſum rationis circa res divinas. Item quod tempore ſomni, in Dei contemplatione, & amore occupari poſſet, quæ omnia, & ſi quæ ſunt alia id genus, facile intelliguntur poſito prædicto modo cognitionis per ſe infuſæ, & ſine illo intelligi nequeunt, abſque aliis permultis miraculis. Tertio, hoc modo recte etiam intelligitur, potuiſſe Virginem in ſtatu viæ nunquam deſiſtere ab actuali aliqua divinarum rerum conſideratione, abſque corporis impedimento, aut defatigatione: corpus enim non defatigatur contemplatione intellectus, niſi propter neceſſariam ejus cooperationem, & phantaſmatum concomitantiam: decuit autem (ut ſupra diximus) animam B. Virginis, ex quo creata eſt, nunquam a Dei cognitione, & amore ceſſare. Nam ſi hoc Angelis datum eſt, quomodo credemus B. Virgini fuiſſe negatum?

Quarto, hoc etiam modo intelligimus potuiſſe Virginem altiùs, & perfectius ex vi cognitionis, & amoris Divini, quem perpetuo habebat, prævenire in ſe, & cohibere omnem inordinatum motum. Unde S. Bernardinus ſupra ſer. 4. art. 1 c. 3. & ſer. 8. art. 3. c. 4. & Gerſon tract. 5. ſuper *Magnificat*, Alph. 86. lit. C. requirunt, ut potiſſimam cauſam intrinſecam hujus perfectionis, independentiam mentis Virginis a corpore in Divina cognitione, & ſapientia. Ex quibus rationibus colligitur, Virginem habuiſſe hoc genus cognitionis, ab initio ſuæ ſanctificationis: Hoc enim conſequenter probant rationes factæ, ſi alicujus ſunt momenti.

Dico ſecundo, veriſimile eſt, B. Virginem non ſolum habuiſſe infuſam ſimplicem fidem, ſed etiam Theologicam ſapientiam, qua diſtinctius cognoſcuntur myſteria fidei, & veritates, ſeu concluſiones, quæ in eis continentur. Juxta hanc etiam concluſionem poſſunt intelligi

mul-

multi ex authoribus in princ. hujus Sectionis citatis, & illi favet Bernardus dicta hom.4. in *Miſſus eſt*, dicens, *a principio fuiſſe cœlitus, ac plene de omnibus myſteriis inſtructam*: & Anſelmus ſupra dicens. *Licet Apoſtoli per revelationem Spiritus Sancti edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentius, ac manifeſtius ipſa per eum Spiritum Sanctum, veritatis illius profunditatem intelligebat.* Quem imitatur Bonaventura in lib. de laudibus Virginis c.8. Præterea favent Sancti ſupra citati, dicentes, Mariam fuiſſe Apoſtolorum magiſtram: ergo decuit eam eſſe ſapientiſſimam in omnibus myſteriis noſtræ religionis, multo magis quam Apoſtoli fuerunt: conſtat autem Apoſtolos non ſolum habuiſſe habitum fidei infuſum, ſed etiam habitum ſcientiæ Theologiæ, qui ad explicandam, & defendendam fidem utiliſſimus eſt. Hoc autem fiet veriſimilius, ſi ſupponamus hunc habitum Theologiæ, ſi ſit perfectus, & inclinans ad aſſentiendum, cum majori certitudine, quam ſit omnis certitudo naturalis, eſſe ſupernaturalem, & ex natura ſua per ſe infuſum, ſicut eſt prudentia infuſa, quod eſt valde probabile, ut nunc ſuppono ex iis, quæ in principio primæ partis, & in materia de gratia tradi ſolent. Quo ſuppoſito, rationi valde conſentaneum eſt, B. Virginem habuiſſe hunc habitum per ſe infuſum, quia decuit illam eſſe perfectam omni ſupernaturali virtute tam morali, quam intellectuali, ſtatui viatorum accommodata. Præſertim cum & ad propriam perfectionem, & ad divinarum rerum contemplationem, & ad aliorum utilitatem, multum potuerit ei talis ſcientia deſervire.

Dubium. Sed quæres, utrum habuerit hanc ſcientiam a principio ſuæ conceptionis, vel a filii incarnatione, vel aliquo alio tempore, ut in die Pentecoſtes: de his enim tribus temporibus dubitari poteſt, & conjecturæ in utramque partem facile afferri.

Reſponſ. Mihi tamen videtur, omni tẽpore habuiſſe hanc ſcientiam, non tamen ſemper cum eadem perfectione, ſed in ſingulis ætatibus per eam intellexiſſe omnia, quæ illo tempore opportuna, & pro ratione ſtatus decebant. Itaque in principio exiſtimo habuiſſe perfectam ſcientiam Theologicam earum rerum, quæ ad cognitionem Divinitatis, & Trinitatis ſpectant, quia hæc cognitio per ſe eſt valde expetenda, & quaſi neceſſaria ad perfectionem viatoris. Habuit etiam perfectam ſcientiam de promiſſione Meſſiæ, & conſequenter de myſterio Incarnationis ſecundum ſubſtantiam ejus, quia aliqua illius cognitio in omni ſtatu per ſe fuit neceſſaria. Unde perfectio ejus pertinebat ad perfectionem ſtatus viatoris. Habuit denique eam ſcientiam infuſam, quæ ad intelligendum vetus teſtamentum ſufficeret, quia hæc etiam perfectio decebat Virginem in omni ſtatu vitæ ſuæ, ut ex ſupra dictis ſatis conſtare poteſt. Nihilominus tamen potuit ille habitus diſcurſu temporis perfici, cum in intenſione, tum etiam fortaſſe in extenſione quadam, & in majori uſu, & exercitio, cum acquiſitione plurium ſpecierum intelligibilium, per quas homo redditur habilior ad ipſius ſcientiæ operationes. Sed ſpecialiter credi poteſt aliquibus temporibus accepiſſe Virginem ſingulare augmentum hujus ſcientiæ a Deo infuſum, ut in Incarnatione, vel nativitate Chriſti circa ea, quæ ad Chriſtum ipſum, & ad myſterium redemptionis humanæ pertinebant. Quia ſtatui illius temporis conſentaneum erat, ut major cognitio daretur Virgini de myſterio, quod in ipſa, & per ipſam perficiebatur. Et eadem ratione in die Pentecoſtes accepit ampliorem ſcientiam de rebus omnibus, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Chriſti pertinent, ut de ſacramentis omnibus, de vocatione Gentium, & reprobatione Judæorum, de ceſſatione legalium, & ſimilibus.

Dubium. Quæres; ſi ita edocta fuit B. Virgo in omnibus myſteriis fidei, cur in controverſia illa de ceſſatione legalium, cum tanta fieret inquiſitio, non fuit ipſa ab Apoſtolis vocata, ut rem totam doceret, & illuſtraret? Quod enim quidam dicũt eo tempore jam obiiſſe, falſum eſſe inferius oſtendemus. Reſpondet Rupertus lib.1. in Cantica, circa medium, Virginem interfuiſſe Concilio, & omnem ſolviſſe quæſtionem. Sed hoc neque in Scriptura legitur, neque conſentaneum eſt his, quæ in actibus Apoſtolorum narrantur, neque eſt veriſimile, quia munus illud in Eccleſia ad ſtatum, & ſexum fœmineum non pertinet.

Reſponſ. Neque oportuit B. Virginem ex ſingulari aliqua diſpenſatione illud exercere: tum quia hoc nihil ad ejus perfectionem pertinebat: tum maxime, quia eo tempore veluti indicabatur forma futurorum Conciliorum, & docebatur Eccleſiæ modus, qui in definiendis fidei quæſtionibus obſervandus eſſet. Quapropter licet quilibet Apoſtolus per ſe poſſet quæſtionem definire, maluerunt tamen publico Concilio rem totam ſtatuere, & ob eamdem cauſam non oportuit, ut Virgo in Concilio adeſſet, vel loqueretur, quamquam fieri potuerit, ut Apoſtoli privatim Virginem conſuluerint, & ab illa fuerint inſtructi.

B. Virgo in hac vita interdum vidit divinam eſſentiā.

Dico tertio: Veriſimilius eſt B. Virginem non habuiſſe ſcientiam evidentem, & per ſe infuſam ſupernaturalium myſteriorum. Hæc concluſio videtur contraria nonnullis ex authoribus ſupra recitatis, ſed nihilominus eſt conſentanea antiquioribus Theologis, qui, licet quæſtionem hanc ex profeſſo non exagitent, tamen, dum omnino de illa tacent, & hanc ſcientiam Chriſto ſingulariter tribuunt, eam ſatis indicare videntur. Et idem argumentum ſumi poteſt ex Patribus antiquis, apud quos nullam hujus ſcientiæ mentionem invenio, ſed ſolum perfectæ fidei, & illius ſcientiæ, & ſapientiæ, quæ cum perfecta fide conjuncta eſſe poteſt. Præterea (ut non diſputemus, an cum tali ſcientia potuiſſet ſimul eſſe fides) tamen vel otioſa eſſet, vel ſaltem parum neceſſaria. Nam, cum illa ſcientia ſit ſupernaturalis, & per ſe infuſa, eſſet ejuſdem ordinis cum fide, & non minus certa: ergo ſuperflua eſſet fides, vel denique multum minui poſſet meritum, & exercitium ejus. Unde ſumitur alia conjectura, quia hæc ſcientia non erat neceſſaria ad perfectionem ſanctitatis, & meriti, neque ſtatui viatorum eſt accommodata; non eſt ergo ſine ſufficienti ratione, aut aliquo majori fundamento ponenda.

SECTIO IV.

Utrum per ſpeciales revelationes nonnulla cognoverit Beata Virgo.

IN ſuperioribus Sectionibus egimus de cognitione rerum ſupernaturalium permanente, & per modum habitus, nunc dicendum ſupereſt de revelationibus, ſeu illuſtrationibus, quæ fieri ſolent tranſeunter, & per modum actus. Quæ (ut generatim loquamur) ad duo capita revocari poſſunt, ſcilicet in Verbo, & extra Verbum, ſeu per viſionem Dei claram, aut per aliquod aliud genus abſtractivæ cognitionis.

Dico ergo primo, pie, ac probabiliter credi poſſe, B. Virginem in hac vita interdum elevatam fuiſſe ad videndum clare divinam eſſentiam brevi tempore. Hæc eſt ſententia gravium authorum D. Antonini 4.par. tit.15. c 17. par.1. *forte*, inquit, *in ipſo conceptu, vel partu illi datum eſt ad horam, ut videret myſterium hujuſmodi, ut in patria, ſicut Paulus vidit Deum in raptu.* Et affert in hujus rei confirmationem verba illa Bernardi hom.4. in *Miſſus eſt. Illi ſoli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri*: & illa: *Ut qui ſoli Patri notus eſt, ſic & illi*: & in eamdem ſententiam citat Albertum. Quam eſſe certam dixit Dionyſius Richelius ſuper Dionyſium de cœleſti hierarchia art.18. & Gerſon Alph.15. tit.8. Alph.86. tit.9. & Ubertinus Caſſalius lib.1. arboris vitæ crucifixi c.9. circa finem, & Villanova Archiepiſcopus Valentinus in ſer. de reſurrectione, & Medina ſupra q.27. art.5. in fine. Et inſinuat D. Cyprianus ſer. de nativitate, his verbis. *Unde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate inſignis, ſpirituali, & corporali intus, & extra Chriſti præſentia fruebatur.* Ubi agit de die nativitatis, in quo dicit fuiſſe datam Virgini abundantiorem gloriam, qua Chriſti præſentia intus, & extra frueretur. Rupertus etiam lib.3. in Canticis in ea verba, *Oculi tui columbarum*, dicit Virginem *raptam eſſe in tertium Cœlum: & vidiſſe arcana myſteria, quæ non licet homini loqui, perfectius, & excellentius, quam Paulum.* Ex quo verbo ſumi poteſt prima conjectura. Quia probabilis ſententia eſt Paulum, & Moyſem vidiſſe aliquando Divinam eſſentiam viventes in corpore mortali: ergo idem de Virgine ſentire non ſolum probabile, ſed & probabilius, magiſque rationi conſentaneum exiſtimandum eſt, q[illegible] omnia privilegia gratiæ reliquis conceſſa, perfectiori, & abundantiori modo Virgini fuere collata.

Objectio. Dicunt aliqui, illud principium eſſe verum in iis bonis,

nis, quæ ad propriam ſanctificationem ſpectant: privilegium autem illud videndi interdum Deum in via, non referre ad majorem hominis ſanctificationem, ſed ſolum eſſe quoddam donum gratis datum; & ideo licet probabile ſit, illud eſſe conceſſum Paulo, & Moyſi, quia ſcriptura ſacra id indicat, & nonnulli ſancti ita eam exponunt, non propterea fieri veriſimile de B. Virgine, de qua nec Scriptura ſacra quidquam indicat, neque antiqui Patres aliquid docent, cum tamen alioqui ſit univerſalis Scripturæ lex: *Non videbit me homo, & vivet*. Exodi 33. & apud Joannem cap. 1. *Deum nemo vidit unquam*; & apud Paulum priori ad Timotheum 6. *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt*. Sed inprimis, ſine cauſa negatur hoc donum inter ea, quæ ad propriam ſanctificationem hominis pertinent, eſſe annumerandum. Non enim per ſe ad aliorum tantum utilitatem, ſed potiſſimum ad ſuſcipientis bonum, ac perfectionem confert. Magnum enim ſpirituale bonum ſecum affert non ſolum, quia pro eo tempore, quo durat, totam animam Deo unit, & ſingulari ejus amore, & charitate inflammat, (quod per ſe ſatis eſſet) ſed etiam, quia tranſacta illa viſione, memoria, & veſtigium eis manens in homine plurimum poteſt excitare ad eumdem Dei amorem, & ad majorem cum eo familiaritatem, cordiſque puritatem. Quocirca, ſi privilegium hoc aliquibus hominibus datum eſſe creditur, immerito Virgini negatur; non enim oportet aliud ſpeciale teſtimonium, vel rationem magis propriam ſpectare ad credenda hujuſmodi privilegia, & ſingularia beneficia divinitus Deiparæ eſſe data. Nam in ipſamet dignitate matris tanquam in radice, & fonte omnia continentur, ut ſupra late declaravimus, agentes de prima ejus ſanctificatione, præſertim cum non deſint authores graves, & ſancti, qui ita ſentiant.

Addo denique, ſimpliciter loquendo probabilius forte eſſe, neque Paulum, neque Moyſem donatos fuiſſe, dum adhuc vitam mortalem agerent, claro conſpectu Divinæ eſſentiæ. Quia revera Scriptura ſacra hoc non affirmat, ſi recte intelligatur, ut frequentius a ſanctis Patribus intelligitur, & ablato Scripturæ teſtimonio, nullum eſt fundamentum, neque ſufficiens ratio, ut illos a generali regula Scripturæ excipiamus. Hoc vero non obſtante de B. Virgine pie ſatis, ac probabiliter creditur interdum vidiſſe in hac vita Deum, vel in die Incarnationis, aut Nativitatis Chriſti, propter ſingularem matris dignitatem, ad quam tunc evecta eſt, vel in die Reſurrectionis, propter incredibilem dolorem, quem in Chriſti paſſione ſuſtinuit, vel aliis temporibus opportunis juxta divinæ ſapientiæ diſpoſitionem.

Objectio. Contra hanc vero concluſionem objici poteſt Athanaſius ſerm. de ſanctiſſima Deipara, ubi negat, vidiſſe B. Virginem in die Incarnationis Verbum, ſeu Incarnationis myſterium, prout in ſe eſt. Et in quæſtionibus ad Antiochum q. 12. generalius negare id videtur de toto tempore vitæ. Sed hoc poſterius teſtimonium incertum eſt. *Reſponſ.* Ad utrumque vero, licet fateamur Athanaſium fuiſſe illius ſententiæ, id non obſtat, quominus contraria ſententia probabiliter defendi poſſit.

Multas in vita revelationes Virgo habuit. Dico ſecundo, extra Verbum, ſeu per cognitionem abſtractivam etiam habuit B. Virgo in hac vita varias, ac multiplices revelationes. Concluſio eſt certa, & probatur primo generali ratione, quia hoc beneficium, & ſignificatio divini amoris, & familiaritatis fere omnibus hominibus, qui ſingulari dono ſanctitatis excelluerunt, conceſſum eſt, & præſertim virginibus, & ſtatum contemplativæ vitæ profitentibus, ut ex hiſtoriis, quæ geſta ſanctorum continent, ſatis conſtat; ergo multo magis hoc beneficium concedendum eſt Virgini. Deinde ante filii conceptionem, dum in templo habitaret, frequentes habuiſſe divinas illuſtrationes, & Angelorum conſpectus docent Ambroſius, Hieronymus, Gregorius Nicomedienſis, & alii Patres, quos ſupra retuli diſp. 7. in initio, & diſp. 9. Sect. 3. In filii autem conceptione, primum accepit inſignem illam revelationem, quam per Angelum Gabrielem factam Lucas narrat c. 1. Addit præterea Anſelmus lib. de excellentia Virginis c. 7. *Accepiſſe Virginem ea hora, qua filium concepit, ſuæ prædeſtinationis, & ſuper omnes choros Angelorum exaltationis, certam, atque indubitatam revelationem*. Quod etiam ſentit Damaſcenus orat. 1. de dormitione Deiparæ. Poſt Incarnationem vero inter divinas revelationes computari poteſt, quod Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam illi ante cæteros apparuit, ſuamque gloriam evidenter oſtendit, ut infra ſuo loco tractabimus. Huc etiam ſpectat, quod poſt Aſcenſionem ſuam, Chriſtus illam frequenter viſitaſſe, ac docuiſſe creditur, ut affimat Rupertus lib. 3. in Cantica, & eleganter Laurentius Juſtin. ſer. de Aſſumpt. dicens; *Neque Angelica tantum, verum etiam filii jugiter viſione, ac colloquio exultavit, illi enim cœleſtis viſio debebatur, cui incomparabilis gratiæ inerat plenitudo*. Hinc denique Andreas Cretenſis ſer. de Aſſumpt. Virginem vocat, *fontem, qui non poſſit exhauriri divinarum revelationum*.

Sed quæret aliquis, qualis eſſet cognitio, quæ per has revelationes Virgini communicabatur? Reſpondetur, non poſſe aliquid certum, quodque omnibus revelationibus commune ſit, affirmari; ſed pro diverſitate objectorum, ac rerum, vel opportunitatum credendum eſt fuiſſe qualitatem cognitionis. Itaque ſæpe erat cognitio fidei, ut patet in revelatione, quæ de conceptione filii Dei, & hominis per Gabrielem facta eſt. Et idem eſt credibile de revelatione propriæ ſalutis, & prædeſtinationis: (ſi verum eſt, illam habuiſſe) interdum vero fortaſſe elevabatur, ut clare videret, ac intueretur rem, quæ ſibi revelabatur, vel perſonam, per quam fiebat revelatio, ut ſupra cum Athanaſ. q. 12. ad Antiochum diximus, vidiſſe clare, & in ſe Gabrielem Angelum ſibi incarnationem Chriſti nuntiantem. Denique nonnulla myſteria potuit cognoſcere per evidentiam in atteſtante, ſicut Prophetæ interdum illa cognoſcebant. Nam, quod ipſa verum ac perfectum Prophetiæ donum habuerit, in ſequenti diſput. probandum eſt. *Dubium. Reſponſ.*

SECTIO V.

Utrum habuerit B. Virgo humanam ſcientiam rerum naturalium.

Quæſtio hæc intelligi poteſt de ſcientia acquiſita, & infuſa, rurſus de infuſa, tam per accidens, quam per ſe: (ſuppono enim de rebus etiam, & objectis naturalibus poſſe homini communicari ſcientiam per ſe infuſam: ut in priori tomo agentes de ſcientiis animæ Chriſti, latius diximus.) Quidam ergo exiſtimant habuiſſe Virginem ſcientias omnes naturales, & humanas, per accidens infuſas. Ita ſentit Antoninus 3. p. tit. 15. c. 19. §. 2. & in eamdem ſententiam refert Albertum. Et ſuaderi poteſt primo, quia Adam habuit has ſcientias infuſas. Secundo, quia hæ ſcientiæ ſunt neceſſariæ primum ad perfectionem ſcientiæ Theologicæ, in qua diximus B. Virginem fuiſſe inſtructiſſimam: deinde ad exactam Scripturarum intelligentiam, denique ad ſcientiam morum, & prudentiam, quam ſupra diximus habuiſſe Viginem ab initio infuſam, non tantum per accidens. Alii vero addunt, habuiſſe Virginem harum rerum ſcientiam etiam per ſe infuſam, ut poſſet ſpirituales ſubſtantias, Angelos, & animas, prout in ſe ſunt, perfecte cognoſcere, ac contemplari. Quæ ſententia tribui ſolet Jacobo Chriſtopolitano, in tractatu quodam ſuper Canticum *Magnificat*.

Mihi tamen videtur, primo eſſe veriſimilius, non fuiſſe communicatam Virgini in hac vita ſcientiam rerum naturalium, naturalem capacitatem intellectus humani ſuperantem, & ita hoc ſenſu non fuiſſe illi datam ſcientiam per ſe infuſam hujuſmodi rerum. Hæc concluſio non aliter probatur, niſi, quia de hac ſcientia Virginis nulla eſt mentio apud Doctores ſanctos, & antiquos Theologos, & alioqui nec neceſſaria illi fuit ad propriam ſanctitatem, & perfectionem, neque ad munus, & officium, ad quod aſſumpta fuit, non enim futura erat magiſtra ſcientiarum, aut veritatum naturalium. Præterea ſcientia hujuſmodi non eſt debita ſtatui viatoris, neque ad perfectionem fidei neceſſaria. Ad hęc, ſcientia hęc de ſe univerſalis eſt, & primario circa res ſupernaturales verſatur, diximus autem, de rebus ſupernaturalibus non habuiſſe Virginem hujuſmodi ſcientiam; cur ergo exiſtimabimus, habuiſſe illam de rebus naturalibus, quarum cognitio minus eſt neceſſaria? Quod denique B. Virgo habuerit cognitionem propriam ſubſtantiarum ſpiritualium, prout in ſe ſunt, nullum eſt argumentum, quod habuerit hanc ſcientiam per ſe infuſam, de qua in hac concluſione loquuti ſumus. Primum quidem, quia non fuit neceſſe, ut habuerit illam cognitionem permanenter, ac per modũ habitus, ita ut arbitrio ſuo poſſet, cum vellet, ſpirituales

ſub-

ſubſtantias intueri, hoc enim nulla ſufficienti ratione, vel authoritate conſtat, ſed ſolum quod aliquando Divina revelatione ad hujuſmodi cognitionem fuerit elevata. Deinde, quia licet concedamus habuiſſe illam cognitionem habitualem, potuiſſet fieri per ſpecies proportionatas animæ ſeparatæ, confortando ſolum intellectum Virginis, ut poſſet illis uti independenter a corpore mortali; nulla ergo ratione videtur hæc ſcientia per ſe infuſa neceſſaria Virgini, nec ſine aliquo majori fundamento aſſerenda.

Qualiter Virgini ſcientia rerum naturalium ſit infuſa.

Dico ſecundo veriſimile eſſe habuiſſe B. Virginem per accidens infuſam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, quæ ad perfectam ſcripturarum intelligentiam, & ad perfectionem Theologicæ doctrinæ, item ad penetranda, explicanda, ac ſuadenda fidei myſteria, denique ad conſummatam prudentiam, & cognitionem rerum agendarum, illi fuit neceſſaria, aut expediens. Hęc concluſio ex ipſis terminis videtur per ſe probabilis. Nam hujuſmodi ſcientia naturalis ex ſe, non eſt admodum neceſſaria Virgini, neque ita accommodata ſtatui, & conditioni ejus, ut propter ſe eſſet expetenda, aut inquirenda. Et ita (ut mea fert opinio) in harum ſcientiarum uſu parum ſe exercuit: libentius enim, ac utilius ſupernaturalium rerum cognitioni, & contemplationi vacabat. Nihilominus tamen hæc naturalium veritatum cognitio, ad eos fines, quos in concluſione explicuimus, valde utilis eſt, ac neceſſaria. Oſtendimus autem, decuiſſe B. Virginem habere omnem illam ſupernaturalis cognitionis perfectionem: ergo credendum eſt habuiſſe eam naturalem cognitionem, quæ ad ſupernaturalem neceſſaria eſt: non eſt autem veriſimile proprio labore, ac induſtria paulatim illam acquiſiviſſe, quia (ut diximus) non decuit eam in hujuſmodi actionibus occupari: ergo veriſimile eſt habuiſſe hanc cognitionem, vel omnino, vel majori ex parte dono datam a Deo. Quamquam potuerit etiam ex principiis cognitis, plurium veritatum cognitionem elicere: plurimum enim valebat ingenio, & pacatiſſimum habebat animum, ut facillime poſſet quaſdam veritates ex aliis indagare.

Dubium. Quod ſi quis inquirat quando fuerit illi infuſa hæc cognitio, & an ſimul habuerit totam ejus perfectionem, vel per diſcurſum, aut intervalla temporis. *Reſponſ.* Reſpondetur rem eſſe incertam; ſolumque dici poſſe eo tempore, & modo illam habuiſſe, quo ſecundum ordinem Divinæ ſapientiæ, & juxta conditionem, & ſtatum vitæ ejus conveniens fuit.

SECTIO VI.

Utrum in B. Virgine aliqua fuerit ignorantia.

Duplex a Dialecticis diſtinguitur ignoratia, alia poſitiva conſiſtens in errore, quæ dicitur *pravæ diſpoſitionis*. Alia eſt privativa conſiſtens in carentia ſcientię, quæ dicitur *ignorantia negationis*, quæ a Theologis diſtingui ſolet in propriam ignorantiam privativam, quæ dicit carentiam ſcientiæ debitæ, aut convenientis alicui juxta illius ſtatum, & conditionem, & hæc proprie meretur *ignorantiæ* nomen: alia eſt per ſolam negationem ſcientiæ poſſibilis, non tamen debitæ, aut pertinentis ad hominis ſtatum, & hæc non proprie dicitur ignorantia, ſed negatio ſcientiæ.

Ignorantia quotuplex.

Prima ergo ſententia eſſe poteſt, B Virginem interdum habuiſſe in intellectu errorem, & in phantaſia falſas imaginationes. Ita ſentit Gerſon Alph. 15. liter. S. qui ſolum loquitur de eo tempore, quo Virgo dormiebat, in quo dicit potuiſſe habere falſa ſomnia. Generalius tamen etiam de tempore vigiliæ, & de proprio judicio erroneo hoc docuit Cordub. lib 1. Theologicar. quæſt. qu. 46. fundatus in verbis illis Lucæ 2. *Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu*.

Secunda ſententia eſſe poteſt, fuiſſe in Virgine ignorantiam privativam: quia (ut conſtat ex Evangelio Luc. 1. & 2.) multa non intelligebat, & ideo interdum admirabatur, & conſervabat verba quę audiebat, eaque in corde ſuo conferebat, interdum interrogabat: *Quomodo fiet iſtud?* denique de illa, & Joſepho expreſſe dicitur: *Et ipſi non intellexerunt*, nimirum Chriſti Domini reſponſionē.

Dicendum vero eſt primo, in intellectu B. Virginis nunquam fuiſſe errorem, neque ignorantiam pravæ diſpoſitionis. Hæc concluſio apud me certa eſt, & contraria pias aures offendere videtur, eamque ſupponere videntur omnes authores, qui tribuunt Virgini donum juſtitiæ originalis ab initio ſanctificationis ſuę: expreſſe vero id docuit Bartholomæus Medina ſupra q. 30. a. 1. Probatur autem primo, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet illa imperfectio erroris: B. autem Virgini communicata eſt omnis perfectio illius ſtatus, iis exceptis, quæ corpori mortali, & paſſibili repugnant: omnis enim hujuſmodi perfectio ſtatum, ac dignitatem Virginis decebat. Secundo, quia error vel deceptio pœna eſt per peccatum introducta, ut ex prima ratione conſtat, & ex D. Th. 1. 2. q. 85. art. 3. ergo ſicut B. Virgo non contraxit culpam, ita neque hanc pœnam. Diximus enim in ſuperioribus, ſicut B. Virgo fuit præſervata a culpa, ita fuiſſe præſervatam ab illis pœnis, quæ magnam aliquam indecentiam, & ſpiritualem imperfectionem continent, inter quas ſine dubio annumeranda eſt pœna erroris, & deceptionis, non minus quam quælibet alia inordinatio virium animæ. Unde oritur tertia ratio, quia B. Virgo habuit plenum dominium ſuarum potentiarum, ſummamque prudentiam, abſque ullo inordinato motu; ergo poterat facile nunquam definite judicare de rebus incertis: ſed vel ſuſpendere judicium, vel judicare hoc eſſe probabile, aut veriſimile, vel apparens, vel aliquid hujuſmodi. Hæc enim exiſtimatio ſufficit ad operandum prudenter, & qui non vult ſe exponere periculo errandi, ſi perfecte dominatur ſuis actibus, cum hac moderatione judicat, adeo ut ipſi etiam Beati de his rebus, quas certo non norunt, non aliter judicium ferant, niſi Divina revelatione inſtruantur: quos in hac perfectione imitatam eſſe B. Virginem credibile eſt, cum & facile potuerit, & melius, ac perfectius hoc fit.

Nullus error ignorantia vel pravæ diſpoſitionis in intellectu Virginis.

Et hinc facile exponi poſſunt verba illa *exiſtimantes illum eſſe in comitatu*. Primo per Synecdochen, ut ſcilicet pluraliter dicatur de multis, quod in aliquo tantum accidit, ſicut dicuntur latrones blaſphemaſſe Chriſtum, quamvis alter tantum blaſphemaret. Sic enim dici potuerunt parentes Chriſti exiſtimaſſe illum eſſe in comitatu, quia Joſeph ita exiſtimabat. Unde Rupertus lib. 1. in Cantica docet, Virginem optime tunc temporis cognoviſſe, ubi filius eſſet, ſed quia erat tempus tacendi, diſſimulaſſe, atque ita ſe geſſiſſe, ac ſi id ignoraſſet, & exiſtimaſſet filium eſſe in comitatu. Quod tamen abſolute, & ſimpliciter non placet. Patres enim ſimpliciter intelligunt Evangelicam hiſtoriam, prout ſonat, atque ſentiunt B. Virginem ignoraſſe, ubi Chriſtus tunc eſſet, quia hoc nullam imperfectionem importat, quæ Virginem non deceat, & propter myſterium expedire potuit, ut tunc ſe Chriſtus matri occultaret, quod etiam illi ad meritum, & nobis ad exemplum prodeſſe poterat. Secundo ergo exponi poſſunt illa verba, parentes Chriſti exiſtimaſſe eum eſſe in comitatu, non ſimpliciter judicando ita eſſe, judicio falſo, ac erroneo, ſed ſolum judicando id accidere potuiſſe, & ex ſignis, & circumſtantiis occurrentibus id fuiſſe veriſimilius, quod judicium verum erat, & ſufficiens ad illa omnia, quæ ab Evangeliſta narrantur. Et eodem ſenſu pie exponendos cenſeo expoſitores ſacros, ſi alicubi falſam exiſtimationem Virgini tribuere videantur, ut circa eamdem hiſtoriam, quod perdiderit filium exiſtimando rediiſſe cum Joſepho, & ſi quæ ſunt ſimilia.

Dico ſecundo, B. Virginem non omnia ſemper ſciviſſe, ſed pro temporum varietate nonnulla ignoraſſe negative: nihilominus tamen nunquam habuiſſe proprie ignorantiam privativam. Prior pars nota eſt ex Evangelio Lucæ 1. & 2. ut inter referendum ſecundam ſententiam dictum eſt. Ratio vero ſolum eſt, quia ſicut non oportuit, illam ſemper eſſe Beatam, ita etiam neque fuit neceſſarium, neque conſentaneum ſtatui ejus, ut omnia ſciret, & ideo neque ante Angelicam annuntiationem ſcivit ſe futuram matrem Dei, neque modum conceptionis, & ſimiliter poſt Incarnationem non omnia futura ſemper cognovit, neque quæ in loco diſtanti fiebant, neque omnes circumſtantias myſteriorum Chriſti. Quo ſenſu pie exponendus eſt Origenes hom. 20. in Lucam, dum negat habuiſſe Virginem eo tempore fidem plenam omnium myſteriorum, ſcilicet quoad diſtinctam cognitionem rationum omnium, ac circumſtantiarum illorum. Altera pars explicatur, quia B. Virgo omni tempore vitæ ſuæ eam omnium rerum cognitionem habuit, quæ pro-

In intellectu Virginis ignorantia nõ fuit.

pro ratione ſui ſtatus illi maxime expediebat: hoc enim illius dignitatem, & perfectionem decebat; ergo non habuit proprie ignorantiam privativam, quę huic cognitioni opponitur, ut in principio Sectionis expoſitum eſt.

Objectio. Contra hanc vero poſteriorem partem ſolum video objici poſſe verbum illud Lucæ 2. Et *ipſi non intellexerunt*. Cum enim Chriſtus de Patre ſuo æterno loquutus eſſet, & B. Virgo illius verba non intellexerit, videtur illa ignorantia fuiſſe valde moralis, ac propria, & de re ad

Reſponſ. ſtatum ejus valde pertinente. Reſpondetur. Si verba illa ad Virginem referantur (non enim deſunt qui vel propter circumſtantes, vel per Synecdochen propter Joſeph dicta eſſe exiſtiment) ſi (inquam) de Virgine intelligantur, non poteſt eſſe ſenſus eam non intellexiſſe Chriſtum, cum dixit: *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* de ſuo æterno Patre fuiſſe loquutum. Tam clarum enim hoc erat, ut neque Joſeph in hoc hæſitare potuerit. Sciebant enim Chriſtum non habere Patrem alium in terris. Et licet veriſimile ſit, Chriſtum interdum Joſephum ipſum patris nomine appellaſſe: tamen evidens erat, Chriſtum non dixiſſe illa verba propter Joſeph, tum quia numero multitudinis loquutus eſt: *Neſciebatis, quia in his quæ Patris mei ſunt, &c.* Patrem ſuum ab utroque diſtinguens. Tum etiam, quia manifeſtum erat Chriſtum illis diebus non traxiſſe negotia, quæ ad Joſephum pertinerent. Quamvis ergo B. Virgo recte intellexerit Chriſtum loqui de Patre ſuo cæleſti, dicitur tamen non intellexiſſe Chriſti verba, quia non ſatis comprehendit, quænam eſſent res illæ ad æternum Patrem pertinentes, in quibus Chriſtum occupari, & propter eas parentes ſuos relinquere oportuerat: vel etiam quia non intellexit, an ſignificare voluerit Chriſtus appropinquaſſe jam tempus manifeſtandi ſeipſum mundo, & inchoandi humanam redemptionem, ut notavit Janſenius c. 11. Concord. Et hoc modo explicatis illis verbis non attribuitur Virgini aliqua ignorantia privativa, ſed ſolum carentia ſcientiæ alicujus rei, quę ad ipſam illo tempore minime ſpectaret.

Et ex iis facile intelligitur, quomodo in B. Virgine potuerit eſſe vera, ac propria admiratio: tum, quia in ea fuit nova rerum cognitio, quæ admirationem parere ſolet: tum etiam, quia de rebus antea cognitis, ſi nova quadam attentione conſiderentur, aut novo modo proponantur, poteſt etiam admiratio oriri, ut latius in priori tomo diximus agentes de Chriſti admiratione in comment. a. 8. q. 8.

DISPUTATIO XX.

In tres Sectiones diſtributa.

De gratiis gratis datis Beatæ Virgini.

HÆc ſola supereſt diſputatio de donis ſupernaturalibus Deiparæ collatis in ſtatu viæ, quam pro materiæ dignitate breviſſime expediemus, has gratias datas ad tria capita revocantes. Quædam enim ad cognitionem, quædam ad ſermonem, quædam denique ad operationem ſpectant, de quibus ſigillatim dicendum eſt.

SECTIO I.

Utrum habuerit B. Virgo gratias gratis datas ad cognitionem pertinentes.

PRæcipua harum gratiarum eſt prophetia, ad quam ſpirituum diſcretio revocatur, interpretatio item ſermonum in quodam ſenſu ſub hoc capite comprehendi poteſt. Dico ergo primo B. Virginem vere ac proprie fuiſſe prophetiſſam, atque adeo habuiſſe gratiam prophetiæ. Concluſio eſt certa, & communis Sanctorum, quam colligunt, ex Lucæ 1. ubi B. Virgo, cum dixit: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* prophetico ſpiritu loquuta eſt. Unde Ambroſius ibi. *Quo major, inquit, eſt perſona, eo plenior eſt prophetia.* Quamobrem Baſilius exponens illa verba Iſai. 8. *Acceſſi ad prophetiſſam, & in utero concepit*, de B. Virgine illa interpretatur, dicens *Quod Maria prophetiſſa fuerit, ad quam proxime per ſpiritus prænotionem acceſſerit Iſaias, nemo contra dixerit, qui ſit memor verborum Mariæ, quæ prophetico afflata ſpiritu eloquuta eſt, Magnificat anima mea Dominum.* Et inferius: *Quod [illegible] univerſa ejus verba accommodaveris, [illegible] negaveris, quod fuerit prophetiſſa.* Eodem modo expoſuit illa verba Iſaiæ Cyrillus

Virgo veram habuit gratiam prophetiæ.

lib. 1. in Iſaiam orat. 5. dicens: *Sanctam Virginem prophetiſſam vocat*: & eamdem amplectuntur Nazian. orat. 42. quæ eſt ſecunda in Paſcha, Epiphanius hær. 78. ſub finem Gregorius Nyſſenus lib. de teſtimonio ex veteri Teſtam. contra Judæos cap. de Nativ. Chriſti ex Virgine, Euſeb. lib. 7. de Demonſtr. c. 6. Hieronymus vero in Iſaiam (licet aliam ſequatur expoſitionem) ſubdit tamen. *Quidam prophetiſſam ſanctam Mariam interpretantur, quam prophetam fuiſſe non dubium eſt. Ipſa enim loquitur in Evangelio: Ecce enim amodo beatam me dicent omnes generationes.* Auguſtinus etiam 17. de Civit. c. ult. *Iſtorum*, inquit, *quinque prophetatio, ſcilicet, Zachariæ, Eliſabeth, Simeonis, Annæ, & Joannis Baptiſtæ, ex Evangelio nobis nota eſt, ubi & ipſa Virgo mater Domini, ante Joannem prophetaſſe invenitur.* Præterea Rupertus lib. 1. in Cantica, eam vocat *Prophetiſſam Prophetarum, quia & prophetas docuit, & de ipſa omnes Prophetæ prophetarunt.* Idem lib. 1. de Trinitate, & ejus operibus in Iſaiam c. 34. D. Thomas ſupra q. 26. art. 5. ad 3. Adamus Iſaiæ 8. Galatinus lib. 7. de Arcanis c. 4. 5. & 12. & ad hoc confirmandum valent, quæ ſupra diximus de revelationibus B. Virgini factis. Nam fere illæ omnes revelationes Prophetiæ dici poſſunt. Ratio vero generalis, tam huic gratiæ, quam cæteris omnibus communis eſt, quia B. Virgo ita fuit plena gratiæ, ut quidquid aliis per partes datum eſt, totum ſimil in ea fuerit cumulate perfectum, ſicut dignitatem ejus decebat.

Et ex hac concluſione infertur obiter, accepiſſe Virginem aliquo modo donum illud, & ſingulare Spiritus ſancti auxilium, quod ſolet dari Scriptori ſacro ad canonicam ſcripturam ſcribendam. Nam ſicut ſcriptori canonico Spiritus S. dictat ſingula verba, ita B. Virgini dictavit ſingula verba, quæ in illo celebri cantico: *Magnificat anima mea Dominum*, protulit, quæ omnia, ſicut ab ipſa prolata ſunt, Lucas Evangeliſta ſcripſit (hoc enim, & ad fidem hiſtoriæ, & ad reverentiam debitam Virgineis verbis pertinet); canticum autem illud canonica eſt ſcriptura non ſolum quaſi materialiter, id eſt, quia Evangeliſta refert B. Virginem illud protuliſſe: ſed etiam formaliter, ac per ſe, ut ab ipſa Virgine prolatum eſt, & ut tale recipitur ab univerſa Eccleſia: fuerunt ergo ſingula verba illius a Spiritu S. dictata. Habuit ergo tunc donum, & gratiam, de qua loquimur. Nam quod hæc detur ad loquendum, vel ſcribendum, non variat rationem doni, quod ad gratiam prophetiæ revocari poteſt, vel (ut alii volunt) ad interpretationem ſermonum. An vero B. Virgo aliquid ſcripſerit, non conſtat. Nam epiſtola quædam ad Ignatium, quę nomine ejus circumfertur, incertæ authoritatis eſt, ſi tamen Eccleſiæ conſtaret, illam vel aliquam aliam fuiſſe a B. Virgine ſcriptam, nemo (ut exiſtimo) dubitaret, quin inter canonicas ſcripturas eſſet annumeranda.

Dico ſecundo, datam fuiſſe Virgini gratiam interpretationis ſermonum. Probatur concluſio, quia ſi hæc gratia exponatur in ſenſu ſuperius tractato, jam conſtat fuiſſe in Virgine: ſi autem intelligatur eſſe ſpeciale donum, & auxilium Dei ad veram Scripturæ ſacræ intelligentiam aſſequendam, in præcedenti diſputatione oſtendimus, quantum B. Virgo in hac cognitione excelluerit, quam certum eſt non tantum proprio labore, & ingenio fuiſſe aſſequutam, ſed multo magis ope ac inſpiratione divina. Confirmatur, & declaratur, quia hæc gratia quamvis propter utilitatem aliorum potiſſimum dari ſoleat, multum tamen ad propriam ſuſcipientis perfectionem confert, non ſolum quatenus intellectum illuſtrat: ſed etiam quatenus ad excitandam, & movendam voluntatem adjuvare poteſt: utraque autem ratione oportuit dari Virgini ſcilicet, & propter ejus perfectionem, & propter aliorum utilitatem, quia futura erat magiſtra Apoſtolorum, & Evangeliſtarum, quibus hoc donum datum eſt, quia futuri erant lux mundi: ergo multo magis debuit dari B. Virgini, quæ ipſorum lux futura erat, cujuſque *vita inclyta* (ut Eccleſia canit) *cunctas illuſtrat Eccleſias.*

Dico tertio, datam præterea eſſe B. Virgini gratiam illam, quæ dicitur *diſcretio ſpirituum*. Poteſt autem hæc gratia duobus modis explicari, primo ut ſit internum lumen, ſeu revelatio, per quam homo intuetur interiores cogitationes cordium, quæ cognitio per modum ſcientiæ habitualis infuſæ ſoli Chriſto communicata creditur. Unde non exiſtimamus Virgini tribuendam, juxta ea quæ præcedenti diſputatione diximus: non eſt tamen

incre-

incredibile, interdum per ſpecialem revelationem Spiritus ſancti datum eſſe Virgini, ut aliorum cogitationes poſſet intueri, prout expedire aliquando potuit, vel ad res agendas, vel ad aliorum utilitatem. Hæc enim gratia ſic explicata pars eſt prophetiæ, & aliis ſanctis interdum communicata eſt, præſertim initio naſcentis Eccleſiæ, quoniam plurimum conferre poterat ad perſuadendam fidem, & confirmandos eos, qui credere incipiebant, ut colligitur ex 1. ad Cor. 14. Alio modo exponi poteſt hæc gratia, ut ſignificet ſpeciale donum Spiritus ſancti ad diſcernendum, a quo ſpiritu bono, vel malo interiores cogitationes, ac deſideria proveniant, tam in ipſomet, qui donum hoc recipit, quam in aliis. Quod ergo pertinet ad proprios interiores motus ipſius Virginis, certum eſt in omni ætate, ac vitæ ſuæ tempore habuiſſe ſingulare Spiritus ſancti auxilium, ut certiſſime judicaret omnes ſuos motus, & affectus ab Spiritu S. eſſe profectos: quia ſingulari modo ab Spiritu ſancto regebatur, & nullam mentis cogitationem, aut motionem habere potuit veluti ab extrinſeco motore inſpiratam, quę non eſſet a bono ſpiritu, quia caruit fomite, & omni interna deordinatione potentiarum, ut in ſuperioribus oſtenſum eſt. Quocirca licet exterius tentari potuerit, ſicut tentatus fuit Chriſtus: non tamen interius per inordinatum aliquem affectum, vel motum. In exterioribus vero tentationibus, vel apparentibus revelationibus (ſi fortaſſe interdum eas paſſa eſt, in hoc enim potuit Chriſto aſſimilari, quamvis interdum id fit) in iis, inquam, occaſionibus credendum eſt, ita fuiſſe ab Spiritu S. illuminatam, partim per infuſam prudentiam, partim per hanc gratiam diſcernendi ſpiritus, ut certitudine quadam infallibili poſſet inter bonum, & malum ſpiritum dijudicare. Cujus ſufficiens argumentum eſt divinum illud colloquium, quod cum Angelo Gabriele habuit, in quo tanta prudentia fuit, *ut omnia verba ejus a ſapientiæ theſauro profecta, & a Spiritu ſancto dictata* eſſe videantur, ſicut Damaſcenus dixit orat. 1. de Aſſumptione. Denique (quod attinet ad diſcernendos ſpiritus aliorum) credendum eſt B. Virginem etiam in hoc habuiſſe gratiam ſingularem, non ſolum propter ſummam experientiam, quam de rebus ſpiritualibus habuit, ſed etiam per ſpeciale Spiritus ſancti donum, quo maxime indiguit poſt Chriſti Domini Aſcenſionem. Erat enim tunc omnium magiſtra, ad quam conſilii cauſſa fideles undique confluebant, ut ex Epiſtolis Ignatii, & ex aliis Patribus ſupra citatis conſtat. Addit D. Antoninus, hanc gratiam diſcernendi ſpiritus fuiſſe quodammodo debitam ſummæ Virginis humilitati. Cum enim B. Antoninus univerſum mundum videns plenū laqueis inter ſe connexis, exclamaſſet: *Quis evadet laqueos iſtos?* reſponſum ei eſt: *Sola humilitas.* Summæ igitur humilitati Virginis datum eſt, ut omnes Dæmonum deceptiones poſſet agnoſcere, atque ita ſpiritus diſcernere.

Gratiæ diſcernē-di ſpiritus Virgini datæ.

SECTIO II.

Utrum habuerit B. Virgo gratias illas, quæ circa ſermonem verſantur.

GRatiæ hæ quatuor ſunt, ſermo fidei, ſcientiæ, ſapientiæ, ac donum linguarum. Primo igitur gratia fidei dupliciter exponitur, primo ut non tantum ad ſermonem, ſed etiam ad interiorem mentis actum referatur, & importet ſingularem, & extraordinarium modum certitudinis in rebus fidei credendis, vel abſolute, & per ſe, ſeu quaſi ſpeculative, vel practice in ordine ad aliquid operandum. Et hoc ſenſu nemo dubitare poteſt, quin B. Virgo gratiam fidei habuerit, quia omnibus modis habuit perfectiſſimam mentis fidem, ut ſæpe in ſuperioribus oſtenſum eſt. Alio modo refertur hæc gratia fidei ad ſermonem, & nihil aliud eſt, quam ſpeciale donum Spiritus ſancti ad proponendas, & explicandas res fidei modo accommodato hominibus ſimplicioribus, & rudioribus, præſertim cum primum ad fidem veniunt. Et hoc etiam ſenſu per ſe ſatis credibile eſt habuiſſe Virginem hujuſmodi donum, ſeu auxilium, quia (ut diximus) omnium magiſtra fuit, & omnibus omnia fieri oportuit.

Gratiæ fidei Virgini datæ.

Secundo ex eodem principio conſtat habuiſſe gratiam ſermonis ſcientię, & ſapientię, quę nihil aliud ſunt, quam vires, & facultates quædam, ſeu auxilia ad explicandas facile & confirmandas res fidei per cauſas, & rationes, vel ſuperiores, vel inferiores. Cum enim B. Virgo de rebus fidei cum ſimplicioribus, & cum ſapientioribus tractaret, omnibus modis oportuit in eis tum intelligendis, tum explicandis eſſe inſtructam. De quibus gratiis plura videre poſſunt in D. Anton. 4. p. tit. 15. c. 19. §. 1. & 2.

Objici vero poteſt D. Thomas qu. 27. art. 5. ad 3. Ubi negare videtur habuiſſe Virginem uſum ſapientiæ quantum ad docendum, quia hoc non conveniebat ſexui muliebri, ſecundum illud 1. ad Timoth. 2. *Docere autem mulierem non permitto.* Reſpondetur tamen cum Cajetano ibi, illud eſſe intelligendum de uſu docendi publice, & pro concione: privatim enim docere, vel inſtruere aliquem de rebus fidei, interdum decet etiam fœminas, & in ſuperioribus oſtendimus, B. Virginem Apoſtolos etiam docuiſſe. Quin potius Rupertus lib. 5. in Cantic. contendit, interdum etiam publice docuiſſe. Nam ob ſingularem aliquam rationem aliquando conceſſum eſt hoc fœminis, ut de Maria Magdalena legimus. Sed hoc dictum Ruperti incertum eſt.

Objectio. Reſponſ.

Tertio hinc oritur ratio dubitandi de dono linguarum, quia videtur dari ad publicas functiones, & conciones, & ideo videri poteſt hæc gratia non fuiſſe Virgini neceſſaria. Et ita Cajetanus dicta q. 27. art. 5. negare videtur B. Virginem habuiſſe uſum hujus gratiæ, quod eſt negare illi hanc gratiam, quia hæ gratiæ gratis datæ in uſu conſiſtunt, non in aliquo habitu. Sed nihilominus veriſimilius creditur non defuiſſe Virgini hanc gratiam, ut docent Albertus in Mariali, & Antonin. ſupra §. 8. qui exiſtimat in die Pentecoſtes ſimul cum Apoſtolis hoc donum accepiſſe, ut nihil ſpiritualis gratiæ illi deeſſet. Quod etiam poteſt colligi ex Athanaſio ſer. de Deipara, dicente: *Virginem omnibus gratiis abundaſſe.* Et confirmatur, quia initio Eccleſiæ, frequenter dabatur hoc donum fidelibus non ſolum illis, qui futuri erant prædicatores Evangelii, ſed etiam aliis fere communiter, ut conſtat Actor. 8. & 19. quid ergo mirum, quod fuerit B. Virgini conceſſum? Eo vel maxime, quod licet B. Virgo non eſſet ad varias nationes, ac gentes migratura, ut eas doceret: veriſimile tamen eſt, & ex patribus, ac hiſtoriis colligitur, fideles ex variis nationibus ad illam confluxiſſe, tum pietatis cauſa, tum ut ab ipſa magis inſtruerentur, ac in fide confirmarentur; oportuit ergo, ut & illos intelligeret, & ab illis intelligi poſſet, quæ duo ſunt hujus gratiæ munera. Denique mihi eſt probabile etiam ante illa tempora habuiſſe uſum hujus gratiæ (ſi fortaſſe neceſſitas, vel occaſio illum poſtulavit) ut, verbi gratia, quando Chriſtus adoratus fuit a Magis, credibile eſt illos intellexiſſe, vel cum peregrinata eſt in Ægyptum, Ægyptiorum lingua uti potuiſſe.

Donum linguarū Virgini datum.

SECTIO III.

Utrum B. Virgo habuerit gratias ad operationem pertinentes.

DUæ ſunt hujuſmodi gratiæ, ſcilicet, gratia miraculorum, & gratia ſanitatum, quæ ad unam revocari poſſunt: quia ſanitatis reſtitutio, prout per hujuſmodi gratiam fit, præter naturam, & extraordinariam legem eſt, & ideo inter miracula computari poteſt. De gratia ergo miraculorum generatim dicta, ut has duas gratias comprehendunt, D. Thom. q. 27. art. 5. ad 3. negat B. Virginem in vita mortali habuiſſe uſum hujus gratiæ, quod eſt dicere non habuiſſe illam, quia hæc etiam gratia in uſu conſiſtit. Fundamentum eſt, *quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto, & diſcipuli ejus, qui erant bajuli doctrinæ Chriſti, conveniebat miracula facere.* Et hanc ſententiam ſequens Cajetan. ibi, addit aliud fundamentum, quia ſolida Theologia fundatur in ſacra Scriptura: ex ſacra autem Scriptura non habemus, B. Virginem, dum vixit in vita mortali, feciſſe miracula.

Contrariam vero ſententiam docent Albertus in Mariali, & D. Antoninus ſupra §. 5. & 6. & Rupertus. lib. 3. in Cantica, dum in univerſum docet B. Virginem habuiſſe omnes gratias gratis datas, & eodem modo citari poteſt pro hac ſententia Athanaſ. dicto ſerm. de SS. Deipara. Et hæc ſententia ſimpliciter videtur vera: ut tamen eam explicemus, oportet, & varia tempora, & varia miraculorum genera, ſeu varios modos illa operandi diſtinguere.

Primo igitur de tempore, ſeu ætate Virginis, antequam filium conciperet, nec conſtat, nec aliqua veriſimili ratione affirmare poſſumus, eam aliqua miracula edidiſſe, nec videtur illud tempus fuiſſe adeo opportunum ad hujuſmodi gratiam exercendam. Quia neque ad doctrinam confirmandam erant neceſſaria, nec merita, & ſanctitatem Virginis oportebat tunc per miracula manifeſtari.

Secundo, de tempore a conceptione Chriſti Domini uſque ad ejus Aſcenſionem, etiam eſt veriſimile nulla per ſe ediddiſſe miracula præſertim publica. Et hoc fortaſſe præcipue intendit D. Thomas, probabiliterque ſuadet ejus ratio, & exemplum, quo utitur de Joanne Baptiſta, qui propter hanc cauſam *ſignum fecit nullum*, ut dicitur Joann. 10. Dico autem per ſe, quia per filium dici poteſt Virgo interdum operata eſſe miracula fide, ac impetratione ſua. Hic enim eſt unus modus concurrendi ad miracula, ſcilicet, impetrando, & hac ratione operatio virtutum fidei attribui ſolet. Quia talis oratio requirit peculiarem fidei perfectionem, & ſingularem Spiritus ſancti motionem ad petendum miraculum tanta fide & fiducia, ut infallibiliter obtineatur, juxta illud: *Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit.* Matthæi 17. Et hoc modo dicere poſſumus B. Virginem habuiſſe fidem miraculorum, & per illam operatam eſſe, obtinendo a filio miraculorum operationem. Cujus ſignum habemus in miraculo nuptiarum, quod fide ſua mater a filio obtinuit, ſuamque fidem oſtendit (ut Sancti notant) tum in eo quod primum miraculum publicum a filio poſtulavit: tum etiam in eo, quod Chriſti reſponſione conturbata non fuerit, quamvis exteriori ſpecie videri poſſet paſſa fuiſſe repulſam. Quin potius confidenter dixit miniſtris: *Quidquid dixerit vobis, facite.* Dixi præterea, præſertim publica, quia de ſecretis miraculis incertum eſt, an aliqua fecerit, præſertim tempore infantiæ Salvatoris, vel in Ægypto, vel aliis temporibus, ſi fortaſſe aliqua opportunitas vel neceſſitas occurrerit.

Gratiam miraculorum, & ſanitatum quo tempore Virgo exercuit.

Tertio, de tempore poſt Chriſti Aſcenſionem, veriſimile eſt B. Virginem multa miracula perpetraſſe, vel præbuiſſe multis ſanitatem. Quia licet ad eam non pertineret, publice concionari, vel perſuadere fidem, tamen ad magnum Eccleſiæ bonum, & profectum pertinebat, quod agnoſceretur, & coleretur ut Dei mater. Quod totum in Chriſti Domini manifeſtationem redundabat, & fidem in ipſum confirmabat: ergo non fuit præter ſtatum, & conditionem Virginis, ut eo tempore miracula faceret, & inſignia beneficia hominibus conferret, quibus eorum fides, & devotio augeretur. Quamobrem Damaſcenus ſer. 1. de Nativ. Virginis, eam vocat *miraculorum abyſſum.* Et Andreas Creten. ſer. de Aſſump. eam vocat *miraculorum effectricem, poteſtatem habentem, quæ nequeat labefactari.* Et confirmatur, nam (ut ibidem refert hic author, & Damaſ. ſer. 1. de Aſſumpt. & Simeon Metaph. de vita, & dormit. Deiparæ) corpus B. Virginis, ſtatim poſt obitum ejus, multa miracula operatum eſt, & ſepulcrum ejus ſolum, quia corpus illud aliquo tempore habuit, effectione miraculorum illuſtre fuit. Quid ergo mirum, quod etiam, dum vitam ageret, ſimilia opera interdum effecerit? Nec ratio D. Th. contra hoc concludit: quia etiam B. Virgo fuit illo tempore ſuo modo magiſtra fidei, & miracula ejus in gloriam filii & fidei confirmationem cedebant. Ratio vero Cajet. inefficax valde eſt, ab authoritate enim negativa ſcripturæ nullum argumentum in Theologia ſumitur, ut conſtat ex iis, quæ de aliis myſteriis ſupra tractata ſunt, & quæ generatim de traditionibus Eccleſ. contra hæreticos Theologi docent.

DISPUTATIO XXI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De glorioſa morte & Aſſumptione B. Virginis.

DIſputavimus hactenus de donis gratiæ & ſcientiæ, quæ B. Virgo in ſtatu vitæ conſequuta eſt, ſimulque (quantum ſcholaſtica ratio patitur) myſteria vitæ ejus percurrimus, reliquum eſt, ut de felici ſtatu gloriæ ejus diſſeramus. Quoniam vero mors terminus eſt vitæ, ac tranſitus ad beatitudinem, prius de morte ejus, poſtea de Reſurrectione, Aſſumptione, ac denique de eximia ejus gloria, & beatitudine dicemus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo corporalem mortem paſſa fuerit.

EPiphanius hær. 78. hanc quæſtionem attingens inſolutam relinquere viſus eſt. *Quærant*, inquit, *veſtigia ſcripturarum, & invenerint utique neque mortem Mariæ, neque an mortua ſit, aut non mortua, neque an ſepulta ſit, aut non ſepulta.* Et inferius. *Ego enim non audeo dicere, ſed ſilentium mihi impero, fortaſſis enim alicubi etiam veſtigia invenerimus ſanctæ illius, ac beatæ, ſic nec invenire datur mortem ipſius.* Et paulo poſt. *Non autem omnino definio hoc, & non dico, quod immortalis manſit, ſed neque affirmo, an mortua ſit.* Fundamentum ejus eſt ſupra tactum, quod iterum repetit, dicens. *Exceſſit enim ſcriptura mentem humanam, & in ſuſpenſo reliquit propter vas pretioſum ac excellentiſſimum.* Cui fundamento addi poteſt, quod nec ex hiſtoriis humanis aliquid certi habemus de morte ejus. Libellus enim, qui de tranſitu Virginis inſcribitur, & a Trithemio Melitoni Sardicenſi tribuitur, & apocryphus eſt, teſte Gelaſio P. in c. 5. Romana diſt. 15. & falſo Melitoni imponitur, ut ex Hieronymo de ſcriptoribus Eccleſ. colligi poteſt. Referens enim Melitonis ſcripta, hujus non meminit. Et ex Beda in retract. Actorum c. 8. ubi & opus ipſum refutat, quod multa hiſtoriæ Lucæ de Actis Apoſtolorum repugnantia contineat, & non dicit eſſe Melitonis, ſed illi imponi. Præterea alius liber, qui de eodem tranſitu, ſeu Aſſumptione Virginis inter opera Hieronymi refertur, omnium ſententia non eſt Hieronymi, quia in eo fit mentio hæreſum Neſtorii & Eutychetis, quæ poſt Hieronymum exortæ ſunt. Quæ conjectura eodem modo probat non eſſe Sophronii, ut aliqui exiſtimant, quia Sophronius æqualis eſt Hieronymo, ut ex libro ejuſdem Hieronymi de Scriptoribus Eccleſiaſticis conſtat. Nihil ergo eſt ſcriptum, unde aliquid certi de Virginis obitu definiri poſſit.

Nihilominus ſine ulla dubitatione dicendum eſt, B. Virginem mortem obiiſſe. Ita ſentit hoc tempore univerſa Eccleſia, & ad id confirmandum ſufficit generalis regula ſcripturarum. Nam omnes filii Adæ corporali morti obnoxii ſunt, a qua regula neque authoritas ulla, neque ratio ſuadet excipiendam eſſe Virginem. Quin potius graviſſimi, & antiquiſſimi Patres eam mortuam eſſe teſtantur, ut conſtat ex Damaſceno, Epiphanio Presbytero Conſtantinopolitano, Andrea Cretenſi ſer. de dormitione Deiparæ, & Juvenali Jeroſolymitano apud Nicephorum lib. 5. Hiſt. c. 4. & Simeone Metaphraſte de vita, & dormitione Deiparæ, die 15. Auguſti, qui omnes referunt Dionyſium Areopagitam loco ſtatim citando, & ex aliis recentioribus, quos ſtatim commemorabo. Ratio etiam hoc ſuadet, quia in primis decuit B. Virginem eſſe ſimilem Chriſto: cum ergo Chriſtus mortem ſuſceperit, non oportuit B. Virginem ab hac lege excipi. Deinde ut per mortem Virginis conſtaret evidentius, & indiguiſſe Chriſti morte, qua fuit redempta, & habuiſſe carnem paſſibilem, a qua Chriſtus ſimilem ſumpſit, & ita excluderetur error eorum, qui finxerunt, B. Virginem fuiſſe cujuſdam cœleſtis, ſeu angelicæ naturæ, ut Epiph. ſupra refert, & D. Th. in 3. diſt. 4. q. 2. a. 1. Tandem quia mors nullam imperfectionem includit, quæ Virginem non deceat: quin potius eſt pœna, quæ propter Deum ſuſcepta magnum gratiæ augmentum promereri poteſt: propter quod *mors Sanctorum pretioſa in conſpectu Domini* eſſe dicitur: ergo nulla eſt cauſa, ob quam a morte corporis fuerit præſervata. Neque Epiphan. hanc veritatem negat citato loco: ſed ſolum aſſerit in ſcriptura nihil de illius morte referri. Virginis mors.

Sed quæret aliquis primo. Quæ fuerit cauſa, vel occaſio mortis Deiparæ, an ſcilicet morbo aliquo, ſeu ægritudine uſque ad mortem laboravit, vel abſque aliqua naturali cauſa, ſola Dei voluntate, & arbitrio defuncta ſit, ſicut mortuus videtur Moyſes, cui dixit Deus: *Aſcende in montem, & morere ibi.* Deuteron. 32. Unde c. 34. ſubditur: *Mortuuſque eſt ibi Moyſes ſervus Domini in terra Moab, jubente Domino*; & ſicut mortuus videtur Joannes Evangeliſta, ſi vera eſt hiſtoria, quam Nicephorus refert lib. 2. c. 42. qui propter hanc fortaſſe cauſam dixerat lib. 1. c. 35. Joannem mortuum fuiſſe eo modo, quo Dei genitrix. Ex quibus exemplis hæc pars poſterior veriſimilis fieri videtur, quia hic mortis modus videtur excellentior, & innocentiæ ac puritati Virginis quodammodo debi- Dubium.

debitus. Item quia mortua creditur ſine ullo dolore, (ut Damaſcenus ſentit orat. 2. de dormit. Virginis.) Tum, quia ſine libidine concepit, omnique inordinata concupiſcentia ſemper caruit. Tum etiam, quia in morte filii majores dolores, quam in morte ſentiantur, deguſtavit.

B. Virgo vi amoris mortua. Addere tamen poſſumus, quamvis B. Virgo mortua non fuerit, vi alicujus morbi corporalis: vi tamen amoris, & ardentiſſimi deſiderii, & intentiſſimæ contemplationis objiſſe. Fieri enim poteſt, ut mens tanta efficacia, & intenſione in his actibus occupetur, ut veluti deſtituat corpus, ita ut paulatim ejus diſpoſitiones remittantur, ac deficiant, ac tandem, ob earum defectum, non poſſit anima in corpore conſervari.

Non defuerunt tamen, qui dicerent, eam fuiſſe martyrio coronatam, ut videre licet apud Iſidorum lib. de vita, & morte Sanctorum c. 68. & apud Ambroſium, & Bedam Lucæ 2. ſed (ut idem authores dicunt) hoc nullo probabili fundamento nititur, quia nulla hiſtoria, nulla traditio, nullaque probabilis authoritas hoc confirmat. Verba autem illa Simeonis, *tuam ipſius animam pertranſibit gladius*, ex quibus falſa ſuſpicio orta videtur, non eſſe de corporali ejus morte intelligenda, in ſuperioribus oſtenſum eſt.

Dubium. 2. Quæres ſecundo, quo ætatis anno mortua fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Ex his enim, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de Chriſti conceptione, & in ſequentibus de morte ejus dicemus, conſtat B. Virginem egiſſe annum 49. quando Chriſtus Dominus mortuus eſt. Quia

Reſpõſio. quando illum peperit, jam 15. annum expleverat, & Chriſtus 34. anno ætatis inchoato mortuus eſt: expleverat ergo tunc temporis B. Virgo 48. ętatis annos, & agebat 49. Poſt Chriſti autem mortem quidam dixerunt vixiſſe tantum annum integrum, & aliquot menſes. Quæ tamen ſententia, inter omnes improbabiliſſima eſt, & ſolum in quadam incerta, & apocrypha revelatione fundata.

Alii ergo exiſtimarunt vixiſſe Virginem uſque ad ſecundum annum imperii Claudii, qui fuit undecimus a Chriſti morte, quo primum Petrus profectus fuit Romam, teſte Euſebio in Chronicis, & Hieronymo de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Unde fit conjectura, Petrum permanſiſſe in Judæa, quandiu Deipara vixit: ſtatim vero poſt mortem ejus diſceſſiſſe, ut Romam pergeret. Quocirca juxta hanc ſententiam B. Virgo obiit anno ætatis quinquageſimo nono, vel jam expleto, vel prope. Quæ fuit ſententia Evodii apud Nicephorum lib. 2. Hiſtor. c. 3. quam ipſe videtur ſequi, tam ibi, quam c. 21. ubi dicit, B. Virginem objiſſe cum annum ageret ſexageſimum. Unde ſentit, quod Evodius dixit, intelligendum eſſe de annis quinquaginta novem expletis: non tamen ſibi conſtat Nicephorus, dum dicit B. Virginem mortuam eſſe quinto anno imperii Claudii, qui eſt decimus quartus a morte Chriſti, ut aperte conſtat ex dictis, & ex Chronico Euſebii. In eandem ſententiam de quinquaginta novem annis refertur Hippolytus Thebanus ab Epiphanio Preſbytero Conſtantinopolitano in ſer. de Deipara, ut refert Turrianus lib. 3. pro Epiſtolis Pontificiis cap. 26. Quamquam (ut Cæſar refert in Annalibus anno quadrageſimo octavo) ille author potius aſſeruit B. Virginem tantum quinquaginta ſeptem annos vixiſſe: & ibidem refert alios aſſeruiſſe, quinquageſimo octavo ætatis anno diem humanæ vitæ clauſiſſe. Quæ fortaſſe varietas ex eo orta eſt, quod circa annum conceptionis, vel mortis Chriſti, aliter, quam nos ſupponimus, opinabantur. Ab hac ſententia parum diſcrepat Driedo lib. 3. de dogmatibus S. Scripturæ tract. 3. c. 4. ubi dicit, B. Mariam obdormiſſe anno duodecimo poſt Chriſti mortem, ſecundum Chronologiam Euſebii. Sed apud Euſebium hoc ego non reperio, quin potius in Chronico ejus Aſſumptio B. Virginis annotatur in anno ſexto imperii Claudii, qui eſt decimus quintus a morte Chriſti, ut dixi, quamquam illa adnotatio videatur potius ab aliquo addita, quam ab Euſebio ſcripta. Sic enim habet. ***Maria Virgo, Jeſu Chriſti mater, ad filium in Cœlum aſſumitur***, *ut quidam fuiſſe ſibi revelatum, ſcribunt.* Nunquam enim Euſebius hujuſmodi incertis revelationibus uti ſolet, neque ante ipſum aliquid de hujuſmodi revelatione ſcriptum invenimus.

Hinc autem orta eſt aliorum opinio dicentium, B. Virginem objiſſe annum agentem ſexageſimum tertium, quam eſſe vulgi opinionem dicit Turrianus ſupra, Cæſar autem Baronius ſcribit opinionem hanc fundari in traditione quadam, eamque diſtinguit ab opinione, quæ colligitur ex dicto loco Euſebii. Sed ſi juxta principia poſita fiat computatio, nulla eſt diverſitas.

Ultima vero ſententia, quæ in re ambigua veriſimilior videtur, eſt, B. Virginem mortuam fuiſſe anno ætatis ſeptuageſimo ſecundo. Ita ſentit dictus Epiphanius Preſbyter, & Cedrenus in compendio hiſtoriæ, & inſinuat Andreas Cretenſis ſer. de dormitione Deiparæ, dum inquit perveniſſe Virginem *ad ſummam ætatem*. Et hanc ſententiam confirmat eleganter Cæſar ex teſtimonio Dionyſii c. 3. de divinis nominibus, ubi ſic inquit. *Nam, & apud ipſos divino ſpiritu plenos Pontifices noſtros, cum & nos (ut noſti) & plerique ex ſanctis fratribus noſtris ad contuendum corpus illud, quod authorem vitæ, Deumque ceperat, conveniſſemus, aderat autem & frater Domini Jacobus, & Petrus ſupremum decus, & antiquiſſimum Theologorum columen, ubi poſt contuitum placuit, ut infinite potentem, divinæ infinitatis bonitatem Pontifices laudarent omnes, quiſque pro captu ſuo.* Quæ verba de ſancto corpore B. Virginis, & non de ſepulchro Chriſti, aut de domo Joannis, in qua Chriſtus cœnaverat, eſſe intelligenda, & ipſa verba per ſe ſumpta ſatis ſuadent, & eſt communis ſententia Sanctorum, qui ex hoc loco colligunt, divina providentia factum eſſe, ut omnes Apoſtoli, qui tunc temporis vivebant, & præcipue ex eorum diſcipulis ac Pontificibus Eccleſiæ ad tranſitum, ac funus B. Virginis convenirent. Ita Maxim. D. Th. & Albert. M. illum locum exponentes. Damaſc. & And. Cretenſis orationibus de dormit. & Aſſumpt. Virginis, Epiphan. Preſbyter, & Simeon Metaphraſtes ſcribentes de vita, & eductione Deiparæ, Nicephorus, & Juvenalis Jeroſol. apud eundem l. 2. hiſt. c. 21. 22. & 23. Ubi hanc hiſtoriam de tranſitu, & glorioſo funere virginei corporis late deſcribit. Et inter alia affirmat etiam Chriſtum Dominum magna Angelorum multitudine comitatum dormitioni ejus interfuiſſe. Quod etiam affirmarunt Damaſ. And. Cret. & alii. Indicant etiam Atha. de ſanctiſſima Deipara, & Bernard. ſer. 1. de Aſſumptione. Igitur (ut quod intendimus concludamus) ſcribit Dionyſ. citato loco tranſitum Virginis, & Apoſtolorum conventum illius cauſa coactum: at vero Dionyſius (ut ex hiſtoria Actuum Apoſtolicorum colligitur) non venit ad fidem, uſque ad decimum octavum annum a nece Chriſti, qui fuit quinquageſimus ſecundus a nativitate ejus, quia non antea Paulus pervenit Athenas: ergo, ut poſſet adeſſe morti Virginis, neceſſe eſt, ut B. Virgo ultra ſexaginta ſex annos vixerit, & ita evertuntur omnes ſuperiores ſententiæ. Veriſimile autem eſt a converſione Dionyſii uſque ad adventum ejus in Jeruſalem, aliquot annos fluxiſſe, præſertim ſi (ut Turrianus, & Baronius citatis locis indicant) conventus ille Apoſtolicus abſque miraculo, ſua vi diſpoſitione divinæ providentiæ factus. Quia & Petrus eo tempore Roma Jeroſolymam rediiſſe creditur, & Paulus etiam circa illa tempora Jeroſolymam reverſus fuit poſt converſionem Dionyſii, & alia ab eo geſta, quæ in Actibus Apoſtolorum narrantur a c. 18. ad 21. eſt ergo in re incerta veriſimilis hæc conjectura.

Reſponſ. — Quo ætatis ſuæ anno Virgo ſit mortua.

SECTIO II.

Utrum B. Virgo paulo poſt mortem glorioſa ſurrexerit, & in Cœlum aſſumpta fuerit.

DE ſtatu, quem corpus, & anima B. Virginis poſt mortem ejus habuerunt, antequam iterum conjungerentur, nihil fere dicendum occurrit. Nam de corpore ejus conſtat ex omnibus hiſtoriis ſupra citatis, ſtatim poſt mortem fuiſſe in ſepulchro repoſitum, quod Dama. And. Cret. & Simeon Metaphraſt. magnis miraculis fuiſſe a Deo illuſtratum referunt. Unde admiratione dignum videri poteſt, Hieronymum, Euſebium, Sozomenum & Theodoretum, numerantes celebriora ſepulchra, aut loca ſancta Jeroſolymitana, ſepulchri hujus non meminiſſe. Beda tamen lib. de locis ſanctis cap. 6. hujus ſepulchri mentionem facit, & in illius loco Eccleſiam extructam eſſe dicit. Unde veriſimile eſt, (quod dicit Burchard. in deſcript. terræ Sanctæ 1. p. c. 7. §. 47.) poſt cladem Jeroſolymitanam ſepulchrum hoc multo tempore latuiſſe: poſteaque fuiſſe repertum. Nam nunc etiam, qui ſacra Jeroſolymorum loca inviſunt, hunc locum ſepulchri Virginis cernere ſe dicunt. Et in lib. de Aſſumptione Virgi-

Sepulchr. Virginis multis miraculis clarum.

nis, (qui nomine Hieronymi circumfertur) dicitur monſtrari ſepulchrum ejus in valle Joſaphat in mũte Sion, & Oliveti: additque Beda prope illud conſpici ſepulchrum ſancti Joſeph. In illo ergo ſepulchro repoſitum fuit corpus B. Virginis, & integrum, atque prorſus incorruptum uſque ad glorioſam ejus reſurrectionem perduravit, ut omnes citati Patres docent, & per ſe manifeſtum eſt, conſiderata dignitate, puritate, ac innocentia Virginis Beatiſſimæ, & ex dicendis hoc amplius conſtabit.

Anima Virginis a corpore ſeparata ſtatim vidit Deum.

De anima autem Virginis a corpore ſeparata, certum eſt ſtatim vidiſſe Deum, atque in cœlum fuiſſe ſublatam. Hoc conſtat eſt ex certiſſimis principiis fidei. Eſt enim mors terminus viæ hominibus a Deo præſcriptæ ad præmium promerendum, quod animæ perfecte purgatæ, & mundæ ſtatim ac diſcedunt e corporibus, conſequuntur, poſtquam Chriſtus Dominus per mortem ſuam pro toto humano genere ſatisfecit: ſed anima B. Virginis abſque ulla macula, aut debito pœnæ, & perpetuo vixit, & a corpore diſceſſit; ergo ſtatim beata fuit, & ad locum beatorum evecta.

In tranſitu a via ad patriã Virg. amorem Dei non interrupit.

Unde obiter conjectare licet, in tranſitu a via ad patriam non interrupiſſe, aut intermiſiſſe B. Virginem divinæ charitatis, & amoris actum, ſed vel eundem, quem uſque ad mortem in terra vivens libere exercuit, in termino viæ majori quadam perfectione, & neceſſitate continuaſſe (ſi tamen verum eſt, ut fortaſſe eſt, actum divini amoris in via, & in patria eſſe poſſe ejuſdem rationis) vel certe ſi quis ſentiat eſſe diverſos, ſaltem ſequitur B. Virginem ab actu amoris viæ immediate tranſiſſe ad actum amoris patriæ abſque intermiſſione. Veriſimile enim eſt animam B. Virginis eo præſertim tempore, quo morti appropinquabat, nunquam ab actu divini amoris ceſſaſſe, quia neque corporis dolore, neque ſenſuum perturbatione impediebatur. Quin potius, quia ex divina revelatione horam, & momentum ſui diſceſſus præſciebat, (ut Patres omnes ſuperius allegati docent) quo ad exoptatum illum terminum magis, ac magis accedebat, eo vehementius divina charitate & amore flagrabat, atque ſic diſpoſita uſque ad inſtans mortis, quod dicitur *primum non eſſe hominis*, pervenit, in quo, & videre Deum, & illum beatifica charitate diligere incepit; nulla ergo facta fuit interruptio. Ad quantam vero perfectionem anima Virginis tunc aſſumpta fuerit, dicemus Sect. 4.

Paulo poſt mortem Virgo in corpore glorioſa reſurrexit.

Addendum eſt ultimo, B. Virginem paulo poſt mortem ad gloriam, & immortalem vitam corporis, & animæ reſurrexiſſe, atque in cœlum glorioſam aſcendiſſe. Ita ſentit univerſa Eccleſia: & hic ejus conſenſus ex antiquorum Patrum traditione manavit, ut conſtat ex Athanaſio in ſerm. de ſanctiſſima Deipara. Quod tamen opus plerique viri eruditi dubitant, an ſit Athanaſii, quia videtur poſt tempora concilii Epheſini editum, cum in eo refellatur error Neſtorii, & Cyrillus, ac alii Patres concilii Epheſini nunquam illius operis meminerint, cum tamen authoritate Athanaſii ſæpius utantur. Alii tamen probabile exiſtimant eſſe Athanaſii, quia ſub ejus nomine eſt ab Eccleſia receptum ante multos annos, & nullus dubitat authorem illius fuiſſe virum aliquem valde illuſtrem in Eccleſia, pietate, doctrina, & antiquitate præſtantem. Et idem judicium eſt de libris de aſſumptione, qui ſub nomine Auguſtini, Hieronymi, vel Sophronii referuntur, ex quibus hæc veritas confirmari poteſt. Præterea ex Damaſceno, & Andrea Cretenſi orationibus de dormitione Deiparæ. Item ex Juvenali Jeroſol. apud Nicephorum l. 2. hiſt. c. 23. Ubi refert non ſine divino conſilio factum eſſe, ut funeri Virginis Apoſtolus Thomas defuerit, cumque paulo poſt Jeroſolymam veniſſet, ſacrum tumulum, ubi corpus Virginis poſitum fuerat, reſeratum fuiſſe, ut a S. Apoſtolo, & videri poſſet, & adorari, non tamẽ fuiſſe repertum, ſed ſola ſepulchralia linteamina, apte loco commodo compoſita: *Quæ & ipſe* (inquit Nicephorus) *& qui cum eo aderant, cum veneratione exoſculati incredibilique voluptate, odoriſque ſuavitate repleti, ſepulchrum quidem ad priſtinum conformant modum, miraculum autem ipſum quaſi per manus poſteris traditum, ad nos quoque tranſmiſerunt.*

Unde omnes poſteriores Sancti, & Doctores traditionem hanc amplexi ſunt, Bernardus, & Laurentius Juſtinianus in ſermonibus de Aſſumptione, Anſelmus de excellentia Virginis cap. 6. Rupertus lib. 6. in Cantica, tractans illa verba. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, tanquam aurora conſurgens?* Richard. Victorinus in Cant. cap. 42. Hugo item Victorinus l. 3. eruditionis Theolog. c. 125. ubi inter B. Virginis privilegia ponit, *quod ſine dolore mortis obiit, quodque cum corpore in Cælo vivit, & ad dexteram filii ſingulariter ſedet, Pſalmiſta teſtante: Aſtitit Regina a dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Item D. Th. ſupra q. 27. art. 1. & Opuſc. 8. Bonavent. in ſpeculo Mariæ c. 2. Antoninus 1. part. Hiſtor. tit. 6. c. 3. Gerſon Alph. 14. & conſentiunt Scholaſtici, in 3. diſt. 3. Et confirmatur ex celebritate feſti Aſſumptionis B. Virginis, quod valde antiquum eſt in Eccleſia. Nam licet Niceph. lib. 17. cap. 28. dicat tempore Mauritii Imperatoris inſtitutum fuiſſe: tamen ex Athanaſio, Andrea Cretenſi, Sophronio, & aliis conſtat fuiſſe antiquius. Dicit etiam Nicephorus, tunc fuiſſe inſtitutum feſtum dormitionis Virginis. Unde Uſuardus, & Ado in ſuis Martyrologiis dicunt, Eccleſiam celebrare dormitionem Virginis. Nam *ubi ejus ſanctiſſimum corpus collocatum ſit, plus*, inquiunt, *elegit ſobrietas Eccleſiæ, cum pietate neſcire, quam quid frivolum, & apocryphum inde tenendo docere.* Sed hoc aperte pugnat cum communi ſenſu Eccleſiæ, ut conſtat ex omnium fidelium, tam ſimplicium, quam ſapientum mente, & ſermone, & ex inſcriptione Romani Martyrologii, ac Miſſalis, ex officio illius diei in introitu Miſſæ, & aliis antiphonis, & verſiculis, in quibus ſæpe repetit B. Virginem aſſumptam fuiſſe in cælum. Neque eſt veriſimile, intelligere de Aſſumptione ſolius animæ: tum, quia Aſſumptio localis proprie, & in rigore refertur ad corpus: tum, quia etiam animæ aliorum Sanctorum deferuntur in cœlum; & tamen Eccleſia nullius Aſſumptionem confitetur, aut celebrat, ſed ſolum tranſitum, migrationem, aut natalem diem.

Feſtum Aſſumptionis Mariæ quam ſit antiquum.

Rationes ſeu congruentiæ ad hanc veritatem perſuadendam accurate indicantur a citatis Patribus, præſertim Auguſtino, & Damaſceno, & obiter attinguntur nonnullæ Scripturæ, quæ ad hoc myſterium pie accommodantur. Summa earum eſt: Prima, quia cum corpus Chriſti ex corpore Virginis ſumptum ſit, dici poſſunt quodammodo eſſe una caro. Quare ſicut Adam dixit: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*, ita e contrario Chriſtus dicere poteſt: *Hæc nunc caro, de qua eſt caro mea*: ſicut ergo decuit carnem Chriſti omni ex parte eſſe beatam, & incorruptam, ita etiam, & carnem matris, cujus gloria in illius honorem redundat. Unde hic merito accommodatur illud Pſal. 131. *Surge in requiem tuam tu, & arca ſanctificationis tuæ.* Hæc enim arca videtur eſſe illa, de qua Eccleſia canit. *Ventris ſub arca clauſus eſt.* Unde a Patribus Græcis frequenter appellatur Virgo, *arca ſacroſancta.* Ad quam merito accommodari poſſunt verba illa Apoc. 11. *Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti ejus in templo ejus.* Sicut Bonavent. ſupra c. 9. accommodat etiam illud 3. Reg. 8. *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.*

Secunda, quia Chriſtus Joannis 12. promiſit: *Ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit:* B. autem Virgo ſingulariter miniſtravit Chriſto, quia ex proprio ſanguine propriũ illi corpus præbuit, ac miniſtravit, & proprio lacte illum aluit; ergo ſingulariter etiam in illa completa eſt hæc Chriſti promiſſio; ergo ubi ipſe eſt, jam ipſa cum eo regnat corpore, & anima glorioſa. Tertia, quia incredibile eſt (ut Auguſtinus inquit) corpus illud, ex quo Deus indutus eſt carne, & in quo primum ab homine Deus viſus eſt, corruptum, & in cinerem redactum eſſe. Unde Auguſtinus, *corpus Virginis eſcam vermibus traditum, quia ſentire non valeo, dicere perhorreſco.* Rurſus ſi corpus Virginis integrum, & incorruptum in terra perſiſteret, incredibile eſt permiſſurum fuiſſe Deum, ut tanto tẽpore Eccleſiam lateret, & abſque honore, & veneratione in occulto aliquo, & inviſo loco jaceret. Variis enim exemplis cõſtat, cum corpora aliquorum Sanctorum in obſcuris, ac minus decentibus locis laterent, divina providentia factum eſſe, ut Eccleſiæ revelarentur, atque honorifice conderentur: quid ergo facturum fuiſſe credendum eſt cum corpore B. Virginis, ſi adhuc in terris permaneret? Quarta, corpus Virginis fuit quodammodo initium humanæ ſalutis, quia ex illius ſanguine, corpus, ſanguiſque Chriſti ſumptus eſt, quod fuit noſtræ ſalutis pretium; ergo rationi conſentaneum eſt, ut idem Virginis corpus ſingulari modo redemptionem participaverit,

atque

atque adeo ut gloriam, & immortalitatem ſtatim fuerit conſequutum.

Quinta, quia hunc honorem quodammodo debebat filius matri, & ſponſus ſponſæ: ſicut ergo Salomon 3. Reg. 2. in ſpeciali throno matrem ad dexteram collocavit, ita & Chriſtus in Cœlo regnans: unde multi de Chriſto, & Virgine intelligunt verba illa Luc. 22. *Exierunt obviam ſponſæ, & ſponſo.* Sexta, aliqui probabiliter exiſtimant, Joannem Evangeliſtam jam ſurrexiſſe cum corpore glorioſo: probabilis etiam ſententia eſt, eos, qui cum Chriſto ſurrexerunt, corpore, & animo glorioſo cum Chriſto regnare; ergo de corpore B. Viginis non ſolum erit hoc probabile, ſed certum. Septima, quia animæ beatorum appetunt gloriam corporum, & illam petunt. Unde quatenus ex hac parte non habent expletum omnem appetitum, quædam accidentalis beatitudinis perfectio illis deeſt; ergo etiam anima B. Virginis a corpore ſeparata hunc habuit appetitum, ac deſiderium: ergo decuit ſtatim expleri, ut omni ex parte eſſet perfecta: & ſi hoc poſtulavit, ſine dilatione exaudita eſt propter ſingularem dignitatem, & quaſi jure materno. Tandem hoc privilegium Virginis ad gloriam Dei ſpectat, Chriſtique Domini, & dignitatem Virginis, ſummamque innocentiam, puritatem, & charitatem maxime decet, quæ enim univerſæ carnis maculas non contraxit, & ab omnibus ſordibus, quam longiſſime abfuit, non debuit, ut cæteri, carnis reſurrectionem expectare. Cui veritati nihil eſt, quod repugnet; ergo ſicut alia privilegia proportionata matris Dei creduntur Virgini eſſe conceſſa, ita eſt ſine ulla dubitatione de hoc judicandum.

Dubium. 1

Sed quæres, qua certitudine hæc veritas tenenda ſit. Author enim libri de Aſſumptione nomine Hieronymi, eam dubiam relinquere viſus eſt, quamquam ita pie poſſe exiſtimari non neget. Et fere cum eadem formidine hoc aſſeruit Auguſtinus (ſi author eſt libri de Aſſumptione, qui inter ejus opera refertur tom. 9.) & ſerm. 34. de Sanctis, Abulenſis etiam Matth. 22. q. 230. ſolum dicit eſſe probabiliorem opinionem. Cajetan. autem opuſc. de Conceptione dicit eſſe piam ſententiam, & fere idem docet Sotus in 4. d. 43. Canus vero lib. 12. de locis c. 11. addit eſſe petulantem temeritatem hoc negare, quem ſequutus eſt Corduba lib. 1. qu. Theologicarum q. 17. Catharinus autem lib. 4. contra Cajetan. & in opuſ. de Conceptione contendit eſſe de fide.

Reſponſ.

Sed revera non eſt, quia neque eſt ab Eccleſia definita, nec eſt teſtimonium ſcripturæ, aut ſufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem. Eſt igitur jam nunc tam recepta hæc ſententia, ut a nullo pio, & catholico poſſit in dubium revocari, aut ſine temeritate negari, atque adeo videtur habere eum gradum certitudinis, quem habet alia veritas ſupra tractata de ſanctificatione Virginis in utero matris.

Dubium. 2

Ex iis colligere licet, incertum eſſe quanto tempore poſt mortem Virgo reſurrexit, in Cœlumque aſſumpta fuit. Quidam enim aſſeruerunt reſurrexiſſe, & aſſumptam eſſe quadraginta diebus poſt mortem ſuam, id eſt 23. Septemb. Nam mors creditur accidiſſe die decima quinta Auguſti, quando Eccleſia celebrat feſtum Aſſumptionis. Cui ſententiæ favet Beda, qui in Martyrologio, nono Kalend. Octobris ponit ſecundam Aſſumptionem S. Mariæ Virginis, & priorem poſuerat decimo octavo Kalend. Septemb.

Reſponſ.

Unde neceſſe eſt hanc intelligi de Aſſumptione in ſola anima: illam vero de Aſſumptione in anima, & corpore. Alii exiſtimant eodem die mortem, reſurrectionem, & Aſſumptionem accidiſſe, quia Eccleſia eodem die omnia celebrat. Quæ tamen conjectura debilis eſt, ut aſſertionem parum veriſimilem confirmet, aliquam vero probabilitatem habet ad præcedentem ſententiam refellendam; Eccleſia enim duplicem illam feſtivitatem non agnoſcit.

Quanto poſt mortem tempore Virgo reſurrexit.

Probabilior ergo conjectura eſt poſt triduum reſurrexiſſe, hoc enim magis conſentaneum eſt hiſtoriis dictis. Dicit enim Nicephorus Apoſtolos totum triduum ad monumentum Virginis perſeveraſſe, hymnorum carmina audientes: poſt diem autem tertium adveniſſe Thomam, & quod ſupra narratum eſt, accidiſſe; deinde quandam congruitatem habet, quod in hoc etiam B. Virgo fuerit filium imitata. Eodem autem die, quo reſurrexit, in cœlum aſſumpta eſt, quia nulla erat ratio, vel occaſio alicujus dilationis, ſicut in Chriſti Domini Aſcenſione fuit. Quo autem honore, & Angelico comitatu perducta in paradiſum fuerit, tractant eleganter Sancti Patres ſupra citati, & pia potius conſideratione, quam ſcholaſtica diſcuſſione indiget. Præcipue videri poſſunt Athanaſ. ſer. de ſanctiſſima Deipara, & Sophronius epiſt. de Aſſump. Virg. & Damaſc. orat. 1. de dormit. Virginis in fine, & orat. 2. per totum, & D. Anſelmus de excellentia Virginis c. 8. qui Patres pie credunt non ſolum omnes Angelorum, & Sanctorum choros, verum etiam ipſummet Chriſtum Dominum in Virginis occurſum veniſſe, & cum ingenti gloria, & gaudio ſecum eam in thronum deduxiſſe: quos Patres ſecutus eſt D. Anton. 1. p. Hiſt. titul. 6. c. 2. §. 1. & videri etiam poteſt Caniſius lib. 5. de Deipara c. 3. & ſequentibus.

Cur Virgo ab Angelis in cælum dicatur aſſumpta.

Illud denique in hoc myſterio advertendum eſt, propter Aſſumptionis nomen, & propter vulgarem picturam, qua depingitur Virgo quaſi Angelico miniſterio, & virtute in cœlum elevata; videlicet non eſſe hoc ita intelligendum, ac ſi B. Virgo illorum opera ad aſcendendum indigeret, propria enim virtute, quæ omnibus glorioſis corporibus communis eſt, aſcendere poterat. Dicitur ergo aſſumpta ab Angelis, quia honoris cauſa eam comitabantur, & magis dicitur aſſumi, quam aſcendere, quia illa virtus ſimpliciter non erat connaturalis talis perſonæ, ſicut fuit Chriſto, ac propterea etiam (ut ſupra dicebam) magis proprie dicitur aſſumptio de corpore, quam de ſolo ſpiritu, qui ſpiritus non tantum glorioſa, ſed etiam propria, & naturali virtute aſcendere poteſt.

SECTIO III.

Ad quantam perfectionem eſſentialis beatitudinis fuerit Virgo aſſumpta.

Virgo in perfectione beatitudinis omnium hominum & Angelorum hierarchias ſuperat.

PRimum omnium certum eſt, B. Virginem ſuperare in perfectione beatitudinis, omnium hominum, & Angelorum hierarchias. Hæc eſt veritas fidei, quam Eccleſia confitetur illis verbis: *Exaltata eſt ſancta Dei genitrix ſuper choros Angelorum ad cœleſtia regna.* Et eam ut certiſſimam univerſa Eccleſia amplexa eſt. Unde Anſel. de excellentia Virg. c. 4. *Tota*, inquit, *Chriſtianitas novit, quæ illam ſuper omnes cœlos exaltatam, & Angelicis choris prælatam certiſſime credit.* Quod infra c. 8. elegãter confirmat. Et eadem eſt omnium antiquorum Patrum traditio, quos magna ex parte ſupra retuli diſp. 18. ſect. 4. de eximia Virginis ſanctitate ſermonem habens, ubi attuli Chryſoſt. Damaſc. Ephrem, Andream Cretenſem, Petrum Damian. & alios. Quibus adjungi poteſt Jacobus, qui in liturgia Virginem appellat *glorioſiorem, quam Cherubim, & Seraphim.* Et Athanaſ. de SS. Deipara, ubi eam inquit, *vere eſſe Reginam & dominam omnium a dextris filii aſſiſtentem, & ubique regnantem.* Et Bernardus ſer. 1. & 2. de Aſſumpt. *Quantum gratiæ in terris adepta eſt præ cæteris, tantum obtinuit in cælo gloriæ ſingularis.* Et Guarricus ſer. de aſſumpt. ſic introducit Chriſtum loquentem; *Nullus mihi plus miniſtravit in humilitate mea, nulli abundantius adminiſtrare volo in gloria mea, nec ſatis glorificatus videor, donec tu glorificeris.* Et Damaſc. orat. 1. de dormit. Deiparæ: *Omnes*, inquit, *res creatas ſuperat, omnibus dominatur operibus, ſuper cælos cælorum extollitur incomparabiliter.* Et Nazian in invocat. ad Virginem. *Præſtantiorẽ exercitibus cæleſtibus vocat.* Rationes vero non ſunt neceſſariæ, quia ex iis, quæ de gratia, & merito B. Virg. diximus, ſunt ſatis manifeſtæ.

Reliquum eſt, ut ad explicandam hanc beatitudinis virgineæ perfectionem, quid in Verbo ſingulariter videat, doceamus. Dico autem *ſingulariter*, quia ſuppono videre ea omnia, quæ communia ſunt omnibus beatis, ut ſunt myſteria fidei: & rerum naturalium genera, & ſpecies, & ſi quæ ſunt ſimilia. Suppono etiam hæc omnia videre majori intenſione, & claritate, quam ullum Angelorum, aut hominum; hoc enim neceſſario conſequitur ex perfectiore beatitudine, ut per ſe notum eſt. Solum ergo deſiderari poteſt, ut explicemus perfectionem quaſi extenſivam in ordine ad res creatas, ſeu effectus in Deo viſos, ac denique ut viſionem B. Mariæ cum aliorum beatorum viſionibus comparemus.

Virgo videt in Verbo quicquid Angeli, homineſque vident.

Secundo ergo probabiliter dicitur B. Virginem videre in Verbo quidquid omnes Angeli, & puri homines vident. Explicatur concluſio; contingit enim aliquem, qui eſt minus perfecte beatus, aliquid videre in Verbo, quod non videatur a perfectiori beato, quia perfectio beatitudinis

dinis non ſumitur ex iis objectis ſecundariis, ſed ex perfectiore viſione Dei. Et inter ipſa objecta ſecundaria, quamvis unum lateat perfectiorem beatum, poſſunt alia ab ipſo videri, ratione quorum non ſolum compenſetur perfectio viſionis, ſed etiam ſuperetur. Hoc igitur modo, quamvis Deipara beatitudinis perfectione omnes ſuperet, poſſet aliquis videre in Verbo aliquid, quod ipſa non videat. Dicimus ergo, quamvis ex ſola majore perfectione intenſiva beatitudinis non ſequatur B. Virginem videre omnia, quæ omnes, ac ſinguli Beati vident, nihilominus verum eſſe B. Virginem etiam in hac perfectione extenſiva ſuperare omnes beatos. Quod ut probem, rurſus adverto, tripliciter poſſe in hoc genere unum Beatum excedere alium. Primo, quia unum, & idem ſupernaturale opus, ſeu myſterium perfectius cognoſcit, quam alius, plures v.g. rationes, circumſtantias, ſeu cauſas illius cognoſcendo. Secundo, quia unus cognoſcit aliquas rerum ſpecies, quas non cognoſcit alius. Tertio, quia cognoſcit aliqua individua. De primo, & ſecundo membro fere nulla eſt difficultas in præſenti concluſione, quia de ſupernaturalibus myſteriis certum eſt omnia perfectius videri a B. Virgine in Verbo, quam ab ullo beato. Hæc enim myſteria ad duo præcipue referuntur, Trinitatis, ſcilicet, & Incarnationis, omnes enim alii effectus ſupernaturales, & gratiæ, ad incarnationem aliquo modo ordinantur, vel ab illa manant. Myſterium autem Incarnationis magis ad Virginem pertinet, quam ad ullum alium beatorum, & ideo nullus eſſe poteſt infra ipſam, qui plura de hoc myſterio cognoſcat, quam illa, præſertim cum conjunctio, quam B. Virgo habet cum tali opere, & fructus gratiæ, ac meritorum, quos per ipſum obtinuit, omnium aliorum beatorum ſtatum, ac dignitatem excedat. Myſterium vero Trinitatis, cum nihil aliud ſit, quam Deus ipſe, eo ab unoquoque beato perfectius videtur, quo in eſſentiali perfectione beatitudinis magis reliquos ſuperat, quia eſſentialis perfectio beatitudinis penes hoc potiſſimum objectum attendenda eſt. In quo non ſunt aliæ rationes præter eſſentiales, & notionales, quas omnes univerſi beati neceſſario vident, quamvis unus majori claritate, & intenſione, quam alius, in quo B. Virgo omnes antecedit, ut in principio hujus ſectionis dictum eſt. Rurſus (quod ad ſpecies rerum pertinet) vident omnes beati univerſas, quæ vel in aliqua temporis differentia futuræ ſunt, vel in virtute cauſarum naturalium continentur. De ſpeciebus vero abſolute poſſibilibus incertum eſt, an aliquis beatus aliquid in hoc genere videat. Si tamen nonnulli vident aliquas, ſolum eſt, quatenus ex perfectione viſionis neceſſario conſequitur: quidquid autem eſt perfectionis in viſione beatifica aliorum beatorum, viſioni B. Virginis deeſſe non poteſt: quia & dignitas ejus, & merita, & gratia, pene infinite dignitatem, gratiam, ac merita reliquorum beatorum excedunt; ergo ſi quæ ſpecies poſſibiles a Beatis videntur in Verbo, omnes illas videt B. Virgo, & tum has, tum cæteras omnes perfectius videt, ac comprehendit, quam cæteri.

In tertio autem membro, ideſt, in individuorum cognitione, ſolet eſſe major differentia inter beatos. Fieri enim poteſt, ut inferiores beati plura ex iis videāt, quia ad eorū ſtatum pertinent. Sed de his etiam rebus vera eſt doctrina tradita, B. ſcilicet Viginem videre omnia ſingularia, & individua, quæ omnes, ac ſinguli beati vident. Nam (ut ſuppono ex 1.p.q1.2.) videt unuſquiſque beatus in Verbo a principio beatitudinis omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes, menſurando ſtatum illum non per momenta, & ſucceſſiones noſtri temporis: ſed per inſtans æternitatis, in qua ipſi, ut beati ſunt, vivunt: ſed omnia, quæ ad ſtatum omnium, & ſingulorum beatorum pertinent, altiori quadam ratione ſpectant ad Virginis ſtatum; ergo videt ipſa quidquid ſinguli vident. Explicatur minor, quia omnes iſti effectus, vel res ſingulares, quæ dicuntur ad ſtatum beatorum pertinere, pertinent aliquo modo ad effectus gratiæ, & ad ſalutem prædeſtinatorum ordinantur. Nam qui hujuſmodi non ſunt, nec de illis beati ſoliciti ſunt, nec per ſe pertinent ad beatificam eorum perfectionem: ſed B. Virgo ſingulari modo cooperata eſt Chriſto ad omnium hominum ac prædeſtinatorum ſalutem, ut ſuperius diſp.18.ſect.4. ex Patrum ſententiis oſtendimus. Et nunc ſufficiunt verba Andreæ Cret. ſerm. de dormit. Virginis. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renovandam, ſola deſervit opifici univerſæ naturæ.* Et confirmatur, nam B. Virgo propter hanc cooperationem, & propter matris dignitatem vocatur a Patribus *Mater viventium, domina rerum, regina beatorum*, ut videre eſt in Auguſt. ſerm. de nativit. & ſer. 35. de Sanctis, Athan. de S. Deipara, Damaſc. lib.4. c.15. Anſelm. lib. de excell. Virginis c.9. ergo ad ſtatum ejus pertinent omnia, quæ ad ſingulos ſubditos, ſervos, ac ſpirituales ejus filios ſpecialiter pertinent. Denique ut exemplis rem explicemus, quidquid S. Bernardus in ſua religione operatus eſt, adjutricem habuit B. Virginem, & hoc idem de B. Dominico, ac ſingulis alijs merito affirmare poſſumus: comparatur ergo ad omnes B. Virgo tanquam univerſalis cauſa, ad quam referuntur omnia, quæ ad ſingulos pertinent. Complectitur ergo eminenti dignitate, & ſtatu ſuo omnia, quæ ad inferiores ſtatus ſingulorum pertinent: ergo in omni rerum genere videt in Verbo, quidquid omnes, ac ſinguli beati vident.

Videt Virgo in Verbo quicquid Deus per ſcientiam viſionis, exceptis iis, quæ ad Chriſtum ſingulariter pertinent.

Tertio, ex his pie, & probabiliter colligo, videre B. Virginem in Verbo, quidquid Deus videt ſcientia viſionis, iis ſolum exceptis, quæ ſingulariter ad Chriſtum, & ad interiores animæ ejus cogitationes pertinent. De hac exceptione nullus (ut opinor) dubitabit. Quia cum B. Virgo longe ſit Chriſto inferior tam dignitate, quam beatitudine, non decet, ut ſine manifeſtatione, & conſenſu ejus omnes illius cogitationes, & interiores actus intueri poſſit. Nec enim pertinet ad ſtatum inferioris, ut omnes cogitationes ſuperioris videat, neque ullum eſt probabile fundamentum ad hoc aſſerendum, præſertim cum B. Virgo non omnino comprehendat excellentiam gratiæ, & gloriæ Chriſti Domini. Hac igitur relicta exceptione, de reliquis probatur concluſio. Primo ex iis, quæ Patres docent de excellentia gloriæ, ac beatitudinis Deiparæ; Bernard. enim in ſerm. *ſignum magnum*, tractans illa Apocalyp.12. *Et mulier amicta ſole*, & per illam Virginem intelligens cum Auguſtino lib.4. de Symbolo ad Catechumenos c.1. *Jure*, inquit, *ſole perhibetur amicta, quæ profundiſſimum Divinæ ſapientiæ, ultra quam dici poteſt, penetravit abyſſum, ut quantum creaturæ conditio patitur, luci illi inacceſſibili vedeatur unita*. Quæ verba, ne nimium probare videantur, non de abſoluta capacitate obedientiali intelligenda ſunt: ſed ſecundum legem ordinatam, & juxta congruentem, ac decentem rationem, conſiderata conditione perſonæ ac dignitate, cum qua aptiſſime quadrat hæc perfectio viſionis, de qua loquimur. Unde Germanus ſerm. de Aſſumpt. *Spiritus tuus, o Maria, vivit in æternum, omnia obſervas, omnia intueris, & inſpectio tua ad omnes ſe porrigit*. Et plures ſtatim referam. Secundo ita hoc confirmo, quia veriſimile eſt, totam multitudinem beatorum inferiorum Virgine videre omnia, quæ habitura ſunt eſſe in aliqua differentia temporis, his exceptis, quæ ad perſonas Chriſti, & Virginis ſpectant. Non quod ſinguli omnia videant, ſed quod, dum hi quædam vident, alii alia, tota beatorum collectio totam rerum collectionem exhauriat, quia re vera omnia ſunt propter electos, ita ut peccatorum, & reproborum permiſſio ad bonum prædeſtinatorum ordinetur. Cum ergo unuſquiſque videat, quæ ad ſe ſpectant, & omnia ſint propter illos, omnes videbunt omnia. Sed B. Virgo videt omnia, quæ omnes, & ſinguli vident (ut probatum eſt) & præterea videt omnia, quæ ſibi ſunt propria; ergo. Tertio, ratio in præcedenti aſſertione facta ad hanc poteſt accommodari, quia omnia ſupernaturalia, quodammodo per Virginem, & propter Virginem facta ſunt, ut ſancti loquuntur. Quia per illam facta eſt incarnatio, per quam, ſeu propter quam facta ſunt cætera omnia bona: mala enim ſunt horum defectus, quæ ſicut privationes per habitus cognoſcuntur: eſt ergo B. Virgo ſub Chriſto veluti univerſalis cauſa illi conjunctiſſima; ergo ad illius ſtatum pertinet totum univerſum, & ſtatum beatorum omnium, ac damnatorum in Verbo comprehendere. Quę tota perfectio maximam congruentiam habet cum dignitate matris Dei, Dominę, ac reginę rerum omnium, nihilque eſt quod illi obſtare poſſit; ergo.

Objectio.

Dices. Videmur æquare matrem filio in perfectione gloriæ, atque eſſentialis beatitudinis.

Reſponſ.

Reſpondetur minime id ſequi, primum, quia ſimpliciter non videt anima Virginis omnia, quæ cadunt ſub ſcientiam viſionis, ſicut videt anima Chriſti. Deinde licet videret omnia: nihilominus multum excederet Chriſtus in viſione Dei, quia perfectiori lumine, & claritate videt Deum, &

ex

ex rebus poſſibilibus multo fortaſſe plura intuetur.

Perfectio Virgineæ beatitudinis quanta.

Quarto addo, probabiliter credi poſſe ſuperare Virginem in perfectione viſionis beatæ non ſolum ſingulos ſanctos Angelos, vel puros homines, ſed etiam univerſas omnium perfectiones in unum collectas. Senſus hujus aſſertionis, ejuſque fundamentum ex ſupra dictis de gratia, & meritis B. Virginis petenda ſunt. Nam (ut Ildephonſus loquitur ſerm. 2. de Aſſumptione) *ſicut eſt incomparabile quod geſſit, & ineſtimabile quod accepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod promeruit.* Quæ verba cum aliis multis ſanctorum Patrum teſtimoniis retuli ſupra diſput. 18. ſect. 4. quæ hoc loco repetere moleſtum, & ſupervacaneum eſſet. Addi vero poteſt, quod Bonavent. lib. de laudibus Virginis, ex Patrum ſententiis dicit, Dei gloriam magis in ſola Virgine, quam in cæteris Dei operibus (Chriſtum ſemper excipio) enitere. Quod verum non eſſet, niſi omnium bona, & perfectiones gloriæ in Virgine eſſent congregatæ. Unde concludit, *glorioſum gloriæ Mariæ privilegium eſt, quod poſt Deum major noſtra gloria, & majus noſtrum gaudium ex Maria eſt.* Cætera quæ hic deſiderari poſſunt, in prædicto loco videantur.

SECTIO IV.

Utrum habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis, corporis, & animæ.

EX iis, quæ de eſſentiali gloria Virginis dicta ſunt, facile intelligi poteſt, quid de accidentali ejus gloria ſit ſentiendum. Hæc enim gloriam eſſentialem conſequitur, illique proportionatur, ac commenſuratur. Primum igitur (quod ad animam pertinet,) quædam ſunt perfectiones gloriæ accidentalis omnibus beatis communes, quamvis non ſint æquales in omnibus, ut ſunt variæ revelationes, quæ fiunt extra Verbum, gaudia, impetrationes aliquorum effectuum, & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi. De quibus nullum eſt dubium, quin B. Virgo perfectius, & cumulatius abundet hujuſmodi præmiis accidentalibus, quam omnes alii beati, ut per ſe conſtat ex hactenus dictis. Aliæ vero ſunt perfectiones ſingulariter, & proprie pertinentes ad quaſdam perſonas, ſeu munera, & ſtatus earum. In quo ordine poni poſſunt aureolæ, quæ tribus ſtatibus hominum attribui cenſentur, ſcilicet, Virginibus, Doctoribus, & martyribus. Et de aureola quidem virginitatis conſtat, tanto eſſe excellentiorem in Virgine, quanto ipſa perfectius cæteris virginitatem coluit: quod enim abſque pugna carnis perfectiſſimam caſtitatem ſervaverit, nec illius meritum, nec coronam diminuit, ut docte, ac pie, & copioſe ad hoc propoſitum diſſeruit Supplem. Gab. 4. d. 49. q. 4. a. 3. dub. 2. Rurſus exiſtimo non caruiſſe propria aureola Doctoris, quia (ut ſupra ex SS. Patribus oſtendimus) ſingulari, & excellentiori modo fuit fidei magiſtra, & Doctorum doctrix. Neque enim ad hanc aureolam promerendam neceſſe eſt publice docere, aut pro concione prædicare: ſed ſatis eſt, veritatem fidei in alios diffundere, ut D. Thom. docet in 4. d. 49. q. 5. art. 5.

Aureola doctoris in cælo Virgo fruitur.

Dubium.

Dubitatio nonnulla eſt de aureola martyrii, quia B. Virgo violentam mortem paſſa non eſt, ut ſupra diximus; non ergo fuit vere martyr: ergo neque habet aureolam martyrii. Neque enim ſatis eſt, quod in morte filii valde de illius paſſionibus doluerit: alioqui qui meditando Chriſti paſſionem vehementer dolent, hanc aureolam conſequerentur, quod eſt aperte falſum. Et hanc ſententiam tenet Abulen. Mat. 13. q. 20. & Sotus in 4. d. 49. q. 5. a. 2. Aliis ſimpliciter videtur B. Virginem vere, ac proprie habere aureolam martyrii. Ita docuit Supplem. Gab. ſupra, & Viguerius in inſtit. Theolog. c. 14. §. 3. verſ. 2. & poteſt fundari, quia ſancti abſolute eam vocant *martyrem & pluſquam martyrem*, ut colligitur ex Bernardo, in ſer. *ſignum magnum* Hieron. ſer. de Aſſump. Ildephonſ. ſer. 2. de Aſſump. Anſelm. lib. de excell. Virg. c. 5. qui hoc epithetum præcipue Mariæ attribuunt propter dolorem, quem in filii morte paſſa eſt. De quo Simeon dixit: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Qui* (inquit Anſelmus) *major fuit omnibus doloribus. Quidquid enim crudelitatis inflictum eſt corporibus martyrum leve fuit aut potius nihil comparatione tuæ paſſionis. Quæ nimirum ſua immenſitate transfixit cuncta penetralia tua tuique benigniſſimi cordis intima. Et utique pia domina non crediderim te potuiſſe ullo pacto ſtimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres, ſuſtinere, niſi ipſe ſpiritus vitæ dulciſſimi filii tui, pro quo moriente conquerebaris, & tantopere torquebaris, te confortaret.* Ex quibus verbis poteſt hæc ſententia in hunc modum explicari. Chriſtus Dominus vere, ac proprie martyr fuit. Nam propter veritatem morum, & doctrinæ violenter interfectus eſt, ut docet D. Th. loco cit. ex 4. Sentent. B. autem Virgo, tum propter ſummam cum Chriſto conjunctionem, tum quia ſimul cum filio conſtanter perſeverabat in ſuæ fidei, & amoris teſtimonio, ſimul cum ipſo patiebatur. Et (ut inquit Lauren. Juſt. l. de triumph. Chriſti agone c. 21.) *cor ejus clariſſimum paſſionis Chriſti ſpeculum, & perfecta mortis imago effectum erat.* Ergo ſimul cum Chriſto martyr effecta eſt. Nam licet Chriſti interfectores directe non intenderent illam propter Chriſtum affligere, tamen re ipſa perſequendo Chriſtum, ipſam perſequebantur, & occidendo Chriſtum quantum in ipſis erat, eam interficiebant. Qui modus paſſionis, & perſequutionis ſufficiens eſt ad martyrium, ut in Innocentibus conſtat, qui vere fuerunt martyres, quamvis perſequutores non intenderent occidere eos propter Chriſtum, ſed ſolum interficere Chriſtum; ergo ex hac parte ſufficienter B. Virgo paſſa eſt propter fidem, & propter Chriſtum. Aliunde vero ſuſtinuit dolorem ſufficientem ad inferendam mortem corporis, niſi peculiari Dei auxilio fuiſſet ſuffulta; ergo poteſt dici martyr, vel ut Ephr. eam vocat orat. ad Virginem) *martyrum honor ac decus*: ergo hoc ſatis eſt ad aureolam martyrii comparandam.

Aureola martyrii in cælo, quomodo Virgo habeat.

Hæc controverſia parvi momenti eſſe videtur, nam in gloria eſſentiali conſtat habere Virginem, quidquid reſpondere poteſt perfectiſſimo martyrio, tum propter diſcurſum factum: tum, quia animo, & voluntate paratiſſima fuit ad mortem pro Chriſto ſuſtinendam. Quod vero pertinet ad accidentalem ornatum, ſeu decorem, qui *aureola* dicitur, etiam videtur certum aliquid peculiare habere B. Virginem in hoc genere, quod eſt veluti inſigne quoddam excellentiſſimæ fortitudinis, & charitatis ejus, ſive hoc dicatur aureola martyrii, ſive aliquid eminentius illa, quod videtur proprius, ac verius dici. Quemadmodum etiam veriſimile eſt, ob dignitatem matris Dei, & egregium pietatis opus, quod B. Virgo in Chriſtum exercuit, habere ipſam ſingularem aliquem ſplendorem, ac decorem, qui perfectior ſit, quam omnis aureola, qui tamen inter aureolas non connumeratur: ſed perfectio quædam eſt altioris rationis. Et ex iis facile eſt intelligere, quid de gloria corporis Virginis ſentiendum ſit. Habet enim omnes illas dotes, quę omnibus beatis communes ſunt, tantoque excellentius, quanto perfectiori animæ beatitudine fruitur. Rurſus ob ſingularem filii generationem, caſtiſſimam, atque puriſſimam, exiſtimo habere in corpore ſingularem aliquem, & admirabilem ſplendorem, vel aliquid aliud, quod ſit veluti inſigne Regiæ dignitatis, ac divinæ maternitatis ac principatus, & dominii in omnes beatos. Bonav. in ſpec. B. Virg. c. 6.

Dotes Virginei corporis in cælo quales.

Singularem in cælo chorum ſub Chriſto Virgo cōſtituit.

Ex quibus omnibus tandem ſequitur B. Virginem ita in omnibus excedere alios beatos, ut ſub Chriſto ipſa ſola ſpecialem ſedem, & ſingularem chorum in beatitudine conſtituat. In ordinibus enim Angelorum ſanctorum novem chori diſtinguuntur miniſteriis, & operationibus diſtincti: ſancti vero homines, vel ſub illius ordinibus collocantur, vel certe in illis ordinantur, & conſtituuntur. Nam (ut Theologi docent in 2. d. 9.) ad ſingulos ordines Angelorum aliqui homines aſſumuntur: at vero B. Virgo, quoniam habuit ſuperiorem dignitatem, quæ altioris eſt ordinis, & miniſtrorum ſtatum excedit, ideo per ſe ſingularem chorum conſtituit. Et hoc modo dicitur ab Eccleſia *exaltata ſuper omnes choros Angelorum*, tanquam omnium domina, ac regina. De qua melius, quam de Eſther verum eſt, quod ſcribitur Eſther 2. *Ducta eſt ad cubiculum regis, & habuit gratiam, & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite ejus.*

DISPUTATIO XXII.

In tres Sectiones diſtributa.

De adoratione Beatæ Virginis.

POſtquam de omnibus Deiparæ perfectionibus actum eſt, ſupereſt, ut de cultu, ac veneratione, qua illam proſequi tenemur, ſermonem inſtituamus. Hic autem cul-

cultus ad duo præcipua capita revocari poteſt. Alterum eſt honor, ſeu adoratio, de quo in diſputatione præſenti, Alterum eſt oratio, de quo in ſequenti dicemus. Quoniam vero de adoratione, tum in genere, tum de illa, quæ ſanctis hominibus, & Angelis debetur, in priori tomo copioſe ſatis diſputatum eſt, ideo ea ſolum, quæ ſunt Virginis propria, hoc loco adjungemus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo cultu religioſo adoranda ſit.

HÆretici, qui ſanctos homines adorandos negant, nullam Virginis exceptionem faciunt. Sed quoniam nihil ſpeciale afferunt ad cultum Virginis evertendum, & quæ generalia ſunt, prædicto loco ſatis ſunt pertractata, eos miſſos faciamus. Alia hæreſis extreme contraria fuit Collyridianorum, qui Virginem adorabant ut Deam, & illi ſacrificia offerebant. Ita refert Damaſcen. lib. de hæreſib. & Epiphan. hæreſ. 78. Eccleſia vero, & Catholica veritas media via incedit.

Collyridianorum hæreſis.

Dicendum eſt ergo primo, B. Virginem eſſe adorandam. Eſt de fide ex ſupra dictis de Sanctis in communi. Nam ſi reliqui ſunt adorandi, multo magis B. Virgo. Unde in 7. Synodo Act. 4. 6. & 7. & in Tridentino Seſſ. 25. in decreto de reliquiis, & veneratione Sanctorum, primo loco docetur Deiparæ adoratio. Sanctorum teſtimonia ex citato loco peti poſſunt, & ſtatim plura afferemus explicando rationem hujus adorationis. Ex qua etiam conſtabit a priori ratio hujus concluſionis.

Objectio.

Contra quam nihil video, quod objici poſſit niſi fortaſſe Epiphanius dicta hæreſ. 78. ubi negare videtur Virginem eſſe adorandam.

Reſponſ.

Sed mens ejus ex hæreſi, quam impugnat, colligenda eſt; nomen ergo adorationis pro latria uſurpavit, unde ibidem poſtea docet B. Virginem honore, ac veneratione proſequendam eſſe.

Adoratio Virginis pervetuſta.

Secundo, pie addi poteſt B. Virginem ab initio ſeculi, tam in Eccleſia triumphante, quam in militante aliquo modo adoratam eſſe. Explicatur, quia in primis S. Angeli, a principio ſuæ creationis Chriſtum fide cognoverunt, & a principio beatitudinis eumdem in Verbo intuiti ſunt. Tum, quia fidei viſio reſpondet. Tum etiam, quia ad eorum ſtatum maxime ſpectabat ſuum caput, ac Regem agnoſcere. De qua re in priori tom. ſuper q. 18. & 19. D. Thomæ plura attulimus, & in 1. p. q. 57. & 62. fuſius tradi ſolet. Hinc ergo veriſimile eſt cognitam etiam fuiſſe a Sanctis Angelis ab initio Deiparam, vel communi conceptu, ut in ſtatu viæ, credendo Deum ex fœmina ſumpturum carnem, vel proprio, & particulari, ut in beatitudine intuendo fœminam illam, ex qua Verbum incarnandum erat. Cum enim illa viſio ſit perfectiſſima, & clariſſima, veriſimile eſt, ita eſſe terminatam ad myſterium Incarnationis, ut clare etiam viſa ſit ea, quæ futura erat mater Dei: præſertim quia etiam B. Virginis cognitio multum ad eorum ſtatum pertinebat, cum ipſa perpetuo futura eſſet eorum Domina, ac Regina. Item, quia incredibile eſt tam perfectum Dei opus, quale eſt B. Virgo, non videri ab aliquo beato in Verbo. At ſi ab aliquo videtur, maxime a Sanctis Angelis. Quod ſi nunc ab eis videtur in Verbo, etiam ab initio viſum eſt, quia viſio beata non recipit mutationem, & augmentum. Et hoc indicavit D. Thomas ſup. q. 30. art. 2. ad 3. ſi recte ponderetur ſolutio, & cum argumento conferatur. Et ex doctrina, quam ibi tradit, interpretari poſſumus nonnullos Patres, qui interdum ſignificari videntur, Angelos non cognoviſſe matrem Dei, ut videre licet in Bernardo hom. 1. in *Miſſus eſt*, & ſer. 4. & 5. de Aſſumptione, ubi Angelis accommodat verba illa: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur?* quaſi inquirentibus de perſona ſibi ignota: quod etiam habet Lau. Juſtin. ſerm. de Annun. Tamen ex D. Th. citato loco interpretamur hæc intelligenda eſſe de cognitione quoad omnes circumſtantias, non vero quoad ſubſtantiam, & perſonam ipſam. Ex hoc ergo ulterius concluditur, ſicut Chriſtus, vel fide creditus, vel clare in Verbo viſus ſtatim adoratus eſt ab Angelis, quomodo multi interpretantur illud ad Hebræ. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit. Et adorent eum omnes Angeli ejus*: ſemel enim præceptus eſt adorari ab Angelis, cum primum illis per fidem propoſitus eſt, & iterum cum reipſa fuit incarnatus. Sic igitur etiam Beatiſſima ejus mater, cum primum ſanctis Angelis eſt cognita, fuit ab eis adorata, cum ab eis ſit cognita, ut Dei mater, ac Domina omnium, atque adeo, vel adoratione digna. *Decet enim*, (ut Damaſcenus inquit orat. 1. de Nativitate B. Mariæ & 2. de Aſſumptione.) *Dei matrem ea quæ filii ſunt, poſſidere, & ab omnibus adorari.*

Cultus Virginis in Eccleſia qualis, quamque antiquus.

Rurſus eodem fere diſcurſu explicari poteſt ſemper Virginem fuiſſe in Eccleſia ex hominibus conſtante cognitam, & in veneratione habitam. Ante adventum Chriſti, non quidem ab univerſa plebe, quæ valde implicite, & confuſe, ac imperfecte Chriſtum cognoſcebat, ſed a Sapientibus, Patriarchis, ac Prophetis, a quibus & præcognita fuit, & prædicta, ut ex Hieronymo, Bernardo, & aliis Patribus in principio hujus libri oſtendimus: poſt Chriſti autem adventum, dum in vita mortali extitit, a fidelibus omnibus, qui illam cognoſcebant, in ſummo honore eſt habita, ut ex antiquis hiſtoriis conſtat, & ex Epiſtolis Ignatii ad Joannem Evangeliſtam.

Dies feſti in honorem Virginis dicati.

Poſtquam vero in cælum tranſlata eſt, ſingulari cultu eſt ab univerſa Chriſti Eccleſia celebrata. Cujus rei certam fidem faciunt: primo univerſalis conſenſus, & traditio Eccleſiæ, cujus initium ignoratur, quod teſte Auguſt. lib. 4. de Bap. c. 24. certum indicium eſt hujuſmodi traditionem uſque ad Apoſtolorum tempora eſſe revocandam. Secundo ex antiquorum Patrum certis teſtimoniis, quæ partim in ſuperioribus attulimus, agentes de dignitate, gratia, & gloria B. Virginis, partim in ſequentibus ſectionibus afferemus. Tertio ex diebus feſtis, quos Deo in memoriam, & honorem Virginis Eccleſia dicavit. Cujuſmodi ſunt, in primis feſtum Annuntiationis, in quo ante mille annos, conciones habuere Auguſtin. Andreas Jeroſol. & alii. Et multo antiquius eſſe conſtat ex Athana. de ſanctiſſima Deipara, & ex Leone P. ep. 4. c. 2. & ex Concilio Tolet. 12. c. 1. quibus locis ſignificatur feſtivitatem hanc eſſe ab Apoſtolis inſtitutam. Aliud feſtum eſt Purificationis Virginis, quod nonnulli exiſtimarunt tempore Juſtiniani Imperatoris fuiſſe inſtitutum ex Nicephor. lib. 17. hiſt. c. 28. & Paulo Diac. lib. 10. rerum Romanarum. Sed licet fortaſſe eo tempore fuerit ſpeciali precepto ſancitum, ſeu renovatum: ſolennitatem autem ipſam antiquiorem fuiſſe, conſtat ex Gregorio Nyſſen. Chryſoſt. Cyril. Alexand. concionibus de Purificatione, quæ apud Surium leguntur, & ex Leone Papa, ſupr. Et de hoc videri poſſunt, quæ tradit Albin. Flaccus lib. de divin. offi. c. de Purificatione. Tertium eſt feſtum Aſſumption. de quo in ſuperioribus dictum eſt, & hujus, ac præcedentis meminit Concilium Maguntiacum ſub Carolo Magno cap. 36. Conc. Lugdun. c. 1. de conſec. diſtin. 3. Quartum eſt feſtum Nativit. Virginis, de cujus antiquitate diximus ſup. agentes de prima ſanctificatione Virginis. His quatuor feſtivitatibus, quæ celebriores & antiquiores ſunt, additæ ſunt aliæ in Eccleſia Roma. Quinta ergo eſt feſtivitas S. Mariæ ad nives, ante mille ducentos annos, tempore Liberii Papæ inſtituta ob divinam revelationem, ut conſtat ex ejus geſtis, & ex antiquiſſima traditione, & ex inſigni monumento, quod Romę adhuc extat. Sexta eſt viſitationis, quæ in Eccleſia Græca antiquior eſt, ut conſtat ex Gręcorum Calendar. In Latina vero ab Urbano 6. ante ducentos annos fuit inſtituta: poſtea vero in Concilio Baſilien. confirmata, ut conſtat ex Seſſ. 43. hujus Concilii. Septima eſt Conceptionis ejuſdem Virginis, de qua ſupra diſp. 3. ſect. 5. late dictum eſt. Octava eſt Pręſentationis B. Virginis in Templo, quæ ante multos annos in Eccleſia Latina inchoata eſt. Nam in conſtitutionibus Manuelis Imperatoris, quas in Latinum vertit Joannes Cleondagus, quædam extat tit. de feriis, conſtitut. 1. qua præcipitur hoc feſtum ſervari, ac celebrari die 21. Novemb. quæ conſtitutio facta eſt ante quadringentos quinquaginta annos tempore Cœleſtini ſecundi. Et quamvis non fuerit in univerſali Eccleſia jam inde introducta: a multis tamen Eccleſiis celebrata eſt, præſertim in Hiſpania, ac tandem a Sixto V. univerſali Eccleſiæ propoſita. Unde nunc recte quadrat (quod ab Anton. par 4. tit. 15. c. 24. §. 3. animadverſum eſt) cum in Eccleſia octo ſint ſolennitates Deo in ſolum ipſius cultum dicatæ, ſcilicet Trinitatis, Pentecoſtes, Nativitatis, Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis, & corporis Chriſti, tot eſſe univerſales feſtivitates in Virginis honorem eidem Deo conſecratas. Quibus addi poſſunt ſingulares feſtivitates Virginis, quæ in diverſis provinciis celebrantur,

Qua-

Quales ſunt in Hiſpania feſtum Expectationis Virginis, ante nongentos annos inſtitutum, ut ex Concilio X. Toletano conſtat, & feſtum Deſcenſionis ejuſdem, quod in Eccleſia præſertim Toletana antiqua traditione colitur, & utraque feſtivitas a Gregorio XIII. nuper confirmata eſt. Tandem in univerſa Eccleſia dies Sabbathi in peculiarem Virginis memoriam, & honorem deſtinatus eſt. Cujus rei certum initium reperire non potui: dicitur autem inchoata fuiſſe in Concilio Claramontano, ſub Urbano II. ante quingentos annos, quod tamen Concilium nunc non extat.

Templa in honorem Virginis conſecrata. Quarto principaliter teſtantur eamdem traditionem antiquiſſima templa Deo in honorem B. Virginis conſecrata, quorum tam frequens eſt in hiſtoriis mentio, tamque evidens experientia, cum majorum traditione conjuncta, ut ſupervacaneum ſit in eis numerandis immorari. Quod maxime illud confirmat, quia in hujus cultus confirmationem magna, & frequentia miracula in hujuſmodi templis Virgineis Deus operatur. Legantur, quæ erudite congerit Caniſius l. 5. de B. Maria c. 23. 24. 25. & quæ c. 22. refert de imaginibus Virginis, & veneratione earum eamdem veritatem confirmare poſſunt. De qua re multa attigimus præcedenti tomo agentes de imaginum adoratione.

Ex quibus omnibus conſtat adorationem hanc, quæ Virgini debetur, eique ab Eccleſia tribuitur, cultum religioſum continere, quia & in Dei honorem redundat, & ad pietatem, & ſpirituale bonum animarum conducit. Quod maxime confirmant ea, quæ de ſimili cultu religioſo Sanctorum in genere diximus, & in ſequentibus ſectionibus amplius explicabitur.

SECTIO II.

Ob quam potiſſimam rationem B. Virgo ſit adoranda.

EXpedita quæſtione, an ſit hæc adoratio, ut explicemus qualis, ſeu cujus rationis illa ſit, oportet objectum ejus explicare. Et quoniam de materiali objecto conſtat, cum de B. Virgine ſermo ſit, ſolum ſupereſt, ut formalem rationem hujus adorationis explicemus. Triplex enim poteſt ratio adorationis in Virgine intelligi.

Prima ratio adorationis Virginis. Prima igitur ratio, propter quam poteſt Virgo adorari, extrinſeca eſt, qualis in reliquis, ut in cruce, vel clavis Chriſti reperitur. Sicut enim crux, & Chriſtum tetigit, & inſtrumentum fuit noſtræ redemptionis, ita multo perfectius Beatiſſima Virgo, & Chriſtum tetigit, & ad noſtram redemptionem eſt cooperata. Hoc igitur modo adorabilis eſt B. Virgo ratione extrinſeca, id eſt, quatenus Chriſtum tetigit, ita ut tota ratio hujus adorationis ſit Chriſtus. Ita ſentit D. Th. ſup. q. 25. art. 5. Ubi Cajet. id clarius exponit. Eſt tamen ex eiſdem authoribus, & aliis Theologis in 3. dict. 9. obſervandum, quamquam hæc ratio ſpeculative conſiderata ſufficiens ſit, ut propter eam Virgo ſit adorabilis: practice tamen, ſeu in uſu non eſſe hoc modo adorandam, præſertim communi, ac publica Eccleſiæ adoratione, non quia hoc ſit intrinſece malum, nam revera non eſt. Nam ſi quis idoneus ſit ad diſcernendas rationes adorationis, & cavendum omne periculum, & ad ſcandalum vitandum, nulla eſt in hujuſmodi adoratione deordinatio, aut malitia. Sed tamen illius communis uſus vitandus dicitur. Primo, propter periculum, quod eſſe poteſt in adoranda creatura rationali propter divinam excellentiam, licet extrinſece applicatam. Cum enim creatura rationalis per ſe ſit capax abſolutæ adorationis, propter aliquam intrinſecam excellentiam, fieri poteſt, ut homines, præſertim ignorantes, in errorem labantur divinam illi tribuentes excellentiam. Propter quam cauſam ſuperiori libr. diximus, neque hominem, ut eſt ad imaginem Dei, neque Sanctos, ut ſingulari modo ſunt templa Dei, eſſe latria adorandos propter divinam excellentiam. Secundo, quia major honor perſonæ adoratæ eſt, quod propter intrinſecam, & propriam excellentiam colatur, quam propter intrinſecam habitudinem contactus, v. g. aut repræſentationis: quia hujuſmodi honor potius eſt teſtimonium excellentiæ illius perſonæ, propter quam ſit adoratio, quam ejus, in quam materialiter terminatur adoratio.

Secunda ratio adorationis Virginis. Secundo adorari poteſt B. Virgo propter intrinſecam ſanctitatem, quam habet: quod eſt per ſe notum ex his, quæ in genere de adoratione ſanctorum dicta ſunt, Quia in B. Virgine eſt ſanctitas ejuſdem rationis, & majoris perfectionis, ut ſupra probatum eſt.

Tertia ratio adorationis Virginis. Tertia ratio, propter quam eſt adorabilis B. Virgo, aſſignari poteſt dignitas matris Dei. Hoc ſumo ex D. Th. in 2. 2. q. 103. art. 4. ad 2. & ita declaratur. Quia hæc dignitas diſtincta eſt a dignitate gratiæ & altioris quodammodo rationis, quam illa, ut in principio hujus materiæ oſtendimus. Rurſus non eſt extrinſeca, ſed propria, & intrinſeca ipſius Virginis, ſive in ea intelligatur eſſe phyſice, propter relationem realem ad Chriſtum, quæ eſt in Virgine, ſive moraliter, ut eodem ſupra citato explicui, ſicut dignitas Regis eſt in Rege, quod ſatis eſt ad abſolutam, & propriam adorationem. Eſt ergo adorabilis Virgo propter hanc dignitatem, ſicut ipſa dixit, Lucæ 1. *Quia fecit mihi magna qui potens eſt. Et quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: ut illi non incommode applicare poſſimus verba apoſtoli ad Philip. 2. *Humiliavit ſemetipſam propter quod & Deus exaltavit illam, & dedit illi nomen quod ſub Deo eſt ſuper omne nomen*, ſcilicet, nomen matris Dei, ut in hoc nomine omne genu flectatur congruenti, & accommodata adoratione. Ut enim ſupra ex Damaſceno dicebamus orat. 2. de Aſſump. Virginis: *Decet matrem ea quæ filii ſunt poſſidere, & ab omnibus rebus adorari.* Ex quibus verbis confirmatur, & magis explicatur hic titulus adorationis. Nam B. Virgo eo quod mater Dei eſt, habet ſpeciale quoddam jus, & dominium in omnes creaturas, ſed unicuique jure dominii debetur ab inferioribus adoratio: ergo. Major patet ex SS. Patribus, qui primo fundant hoc dominium in conjunctione, & affinitate inter Deum, & Virginem. Athanaſ. ſer. de SS. Deipara, *Quia ipſe Rex eſt, & Dominus, mater quæ eum genuit, & Regina, & Domina vere cenſetur.* Et infra quaſi explicans, vel limitans hoc dominium dicit *eſſe ſecundum ſexum fœmineum*, ac ſi deceret eſſe tale, quale eſſe ſolet in uxore, vel matre, propter conjunctionem ad Regem. Quamquam enim non ſoleat habere ſupremum dominium: ſuam tamen poteſtatem impetrandi habet, & omnes illi, tanquam dominæ, ac ſuperiori deferunt. Unde Damaſc. lib. 4. de fide c. 15. *Vere enim*, inquit, *rerum omnium conditarum domina effecta eſt, cum creatoris mater extitit.* Et Auguſt. ſer. 35. de SS. agens de hac matris dignitate; *Quid*, inquit, *dicam pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus ſit quam dignitas tua meretur?* & infra; *Si dominam Angelorum vocitem, per omnia te eſſe probaris.* Et Rup. l. 3. in Can. circa id Can. 4. *Veni coronaberis*; *ita* (inquit) *coronaberis, ut in cœlis Regina ſanctorum, & in terris Regina ſis regnorum.* Et Anſel. de excell. Vir. c. 8. *Deus eam cunctæ ſecum creaturæ perenni jure dominaturam in throno gloriæ ſuæ collocavit.* Et eodem modo loquuntur Bern. ſer. 1. de Aſſum. Petrus Dam. ſer. 1. de Nat. Mariæ. Ac denique VII. Synodus act. 4. citans Gregorium, eam ſpecialiter vocat, *omnium Chriſtianorum dominam*, indicans alium titulum hujus dominii, ſcilicet, quia ad noſtram redemptionem ſingulari modo cooperata eſt. Sicut enim Chriſtus eo quod nos redemit, ſpeciali titulo Dominus eſt, ac Rex noſter, ita & B. Virgo propter ſingularem modum, quo ad noſtram redemptionem concurrit, & ſubſtantiam ſuam miniſtrando, & illum pro nobis voluntarie offerendo, noſtramque ſalutem ſingulariter deſiderando, petendo, procurando. Propter quod *mater* etiam *omnium hominum* dicitur, ut inquit Rupert. lib. 13. in Joan. *Quia nimirum, ſalutis omnium cauſam, tunc ſine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne ſua genuit. Et tunc magno dolore parturiebat, quando juxta crucem ejus ſtabat.* Ergo titulus hic maternitatis, ac dominii eſt ſufficientiſſima adorationis ratio. In quo magna eſt differentia inter Virginem, & alios ſanctos, quidquid Durand. dicat in 3. d. 9. q. 3.

Dominium Virginis in creaturas omnes unde oritur.

Objectio. Sed dicet aliquis hanc rationem adorationis non eſſe a prima diſtinctam, quia B. Virgo non aliter effecta eſt mater Dei, quam concipiendo ipſum, contingendo, & in utero ſuo portando. Reſpondeo eſſe magnam, & apertam differentiam, quia in prima ratione ſolum conſideratur præciſa ratio contactus, vel repræſentationis, quæ, ut ſic, non dicit moralem dignitatem propriam creaturæ rationalis, ſed ſolum habitudinem quandam, quæ in rebus etiam inanimatis reperitur. Item illa prima ratio non requirit cauſalitatem aliquam nec propriam conjunctionē ad Chriſtum & Deum: ſed reperiri poteſt in qualibet alia per-

Reſponſ.

perſona, quæ Chriſtum tetigiſſet. At vero in hac ultima ratione conſideratur dignitas omnino propria creaturæ rationalis, fundata in vera cauſalitate matris, & ſingulari ad Chriſtũ conjunctione: ſunt ergo hi tituli valde diverſi.

Objectio.

Rurſus tamen objici poteſt, quia hæc dignitas ſic explicata, & præciſe ſumpta, non eſt ſufficiens ratio abſolutæ adorationis. Nam ſi a gratia ſanctificante ſeparetur, non conſtituit perſonam per ſe adorabilem; ergo hic titulus ſeparatus a ſecundo non eſt ſufficiens ratio adorationis.

Reſponſ.

Reſpondeo primo fieri non poſſe ſecundum potentiam ordinariam, & juxta legem quaſi connaturalem dignitati matris, quin dignitas gratiæ conjuncta ſit, & veluti conſequatur dignitatem matris, ut in ſuperioribus oſtendi: & hoc ſatis eſt, ut hæc matris dignitas per ſe, & vi ſua intelligatur eſſe ſufficiens ratio adorationis. Secundo admiſſo illo caſu, dupliciter poſſet fingi: primo, ut ea perſona, quamvis eſſet ſine gratia, non tamen eſſet in peccato mortali, ſed veluti in puris naturalibus adjuncta ſolum dignitate matris Dei, abſque ulla alia gratia, vel beatitudine ſupernaturali, vel ordinatione, vel acceptatione ad illam: & in eo caſu dico eam perſonam fore adorabilem propter dignitatem matris, quia eſt ſufficiens ratio, & non eſſet impedita. Secundo poteſt fingi talis perſona in ſtatu peccati, & inimicitiæ divinæ, & in eo ſtatu non poſſet adorari cultu ſaltem religioſo, quia peccatum exiſtens redderet illam indignam tali adoratione, & impediret rationem aliam propter perſonæ indignitatem,

SECTIO III.

Cujus ſpeciei & virtutis actus ſit hæc Virginis adoratio.

Virgo non poteſt proprie adoratione latriæ adorari.

EXplicato formali objecto hujus adorationis, facile erit exponere, & cujus naturæ ſit, & ad quam virtutem pertineat. Primo enim de fide certum eſt, B. Virginem non poſſe adorari propria, ac perfecta latria. Hæc enim ſoli Deo debetur propter excellentiam infinitam, & increatã, quam Virgini attribuere idololatria eſſet, & hoc ſenſu Epi. & Damaſ. damnant ut hæreticos Collyridianos, qui Virginem latria colebant, & eodem dixit Ambroſ. l. 3. de Spiritu ſancto c. 12. adorationem Chriſti propriam non eſſe cum ejus matre communicandam.

Objectio.

Sed contra, nam Eccleſia videtur hanc adorationem Virgini tribuere, dum eam vocat ſpem noſtram, matrem gratiæ, & ſimilibus titulis eam honorat, ac ſi ipſa eſſet author gratiæ, & ſalutis, quod pertinet ad cultum latriæ. Et ſimilia reperiuntur in SS. Patribus, Aug. ſer. 2. de Annunciatione, qui vocat eam *ſpem unicam peccatorum*. Similia habet Bernardin. ſer. de Nativitate B. Mariæ, Ephrem orat. de laudib. Virginis, ubi vocat, *gaudium, ſalutem, & pacem mundi*, & pleraque id genus in ſuperioribus allata ſunt.

Reſponſ.

Reſpondetur in his omnibus non verba, ſed verborum ſenſum eſſe attendendum. Quamquam enim etiam inter homines eodem verbo petamus a Rege, & ab amico Regis, ut noſtri miſereatur, vel nos adjuvet: tamen non idem reſpectu utriuſque ſignificamus, neque idem ab utroque poſtulamus: ſed alterum ut faciat, alterum vero ut intercedat, rogamus. Sic igitur Eccleſia, & Patres loquuntur ad Virginem, quam etiam (ut ſupra vidimus) interdum vocant *reparatricem*, ac *mediatricem*, non immediate, & per ſe, ſed per Chriſtum, quia redemptorem nobis genuit, & apud illum plurimum valet, ut in diſp. ſeq. latius dicemus. Quæ mens, & ſenſus Eccleſiæ tam eſt per ſe perſpicuus, & omnibus notus, ut propterea Sancti nihil formident illis modis ſecuriſſime loqui.

Secundo licet ſupra dixerimus B. Virginem publico, & communi cultu non eſſe adorandam propter extrinſecam excellentiam Chriſti, ſeu propter contactum ad illum: tamen ſi ita aliquando ab aliquo adoretur, certum eſt illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici poſſe ſecundariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiſcitur, quamvis revera ſit actus diſtinctus ab adoratione latriæ proprie, & ſimpliciter dicta. Quia illa adoratio, ut terminatur præciſe ad Virginem, non eſt ſumma adoratio, neque abſoluta, neque propter intrinſecam excellentiam increatam, ſed eſt ſimilis illi, qua reliquiæ Chriſti adorantur. Quæ omnia conſtant ex dictis ſupra de reliquiis, eſt enim prorſus eadem ratio: itaque hæc concluſio juxta ibi dicta explicanda eſt, & amplificanda.

Adoratio hyperduliæ Virgini debita ob ſanctitatẽ gratiæ, quam habet.

Tertio, ſi B. Virgo propter ſanctitatem gratiæ, & gloriæ adoretur, talis adoratio eſſentialiter ejuſdem ſpeciei eſt cum adoratione aliorum Sanctorum, & ab eadem virtute proficiſcitur, quia excellentia, in qua nititur, ejuſdem ſpeciei eſt, & eodem modo eſſentiali Virginem perfecit. Quamquam quia hæc dignitas excellentior eſt in Virgine, quam in aliis ſanctis, adoratio etiam illi reſpondens perfectior in eadem ſpecie, magiſque illi debita eſt. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem non ſimpliciter *duliam*, ſed *hyperduliam* vocarunt: quę vox excellentem duliam ſignificat. Circa quam vocem ſolum obſervandum eſt, interdum ſolere uſurpari ad ſignificandam omnem adorationem, quę aliquo modo excedit communem duliam, & inferior eſt, quam perfecta latria, Et hoc modo non ſolum dicitur de adoratione fundata in ſanctitate gratiæ, ſed etiam de aliis, ut in ſuperioribus dictum eſt, & in ſequenti aſſertione dicam.

Hyperdulia quotuplex.

Alio autem modo, & magis proprio, vox *hyperduliæ*, ſignificat adorationem, quæ propter gratiam creatam datur, eminens tamen eſt, ac perfectiſſima in illa ratione, & hoc modo in præſenti ſumitur: ſed habet etiam hic uſus quandam latitudinem. Eſt enim in hoc genere quædam hyperdulia non ſimpliciter, ſed reſpectu quorundam, quo modo ſicut Joannes Baptiſta, & Apoſtoli dicuntur habere excellentem gratiam, & gloriam, ita dici poſſunt adorari hyperdulia. Et ita loquitur Felicianus contra ſecundam confeſſionem Andeburgenſem art. 2. q. 4. Alia vero eſt hyperdulia non reſpectu hujus vel illius, ſed ſimpliciter in tali genere, & hoc modo dicitur B. Virgo adoranda hyperdulia, quia habet ſummam excellentiam gratiæ, quæ moraliter, & in uſu Eccleſiæ ſit fundamentum, & ratio hujus adorationis. Quod propterea dico, quia in Chriſto Domino eſt gratia creata, multo perfectior, quam in Virgine, propter quam poſſet excellentiori hyperdulia adorari, quam B. Virgo, tamen hic modus adorationis in Chriſto non eſt uſitatus, quia in Chriſto eſt excellentior dignitas gratiæ unionis.

Dubium.

Sed quæret aliquis in quo conſiſtat hic exceſſus, ſeu major perfectio hyperduliæ ultra communem duliam. Quia neque externi actus ſunt diverſi, ut per ſe conſtat, neque interni, cum dictum ſit actus voluntatis ejuſdem rationis eſſe, nec per ſe poſſint in intenſione differre, quia interdum inferior ſanctus poteſt intenſiori affectu coli, quam B. Virgo.

Reſponſ.

Reſpondetur primum eſſe differentiam in exiſtimatione, a qua hæc adoratio procedit, quæ de Virgine altior eſt, & excellentior. Secundo in actibus voluntatis poteſt aſſignari differentia non intenſionis (hæc enim eſt impertinens, ut recte argumentum probat) ſed veluti objectiva, & appretiativa, quatenus aliquis vult, majora honoris ſigna Virgini exhibere, & (quantum in ſe eſt) honorem Virginis aliorum honori præferre, ita ut ſi neceſſarium eſſet alterutrum prætermittere, potius aliorum ſanctorum, quam Virginis cultum omitteret. Tertio hinc poteſt aſſignari differentia in actibus externis, poſſunt enim aliqui deſtinari ad ſingularem Virginis excellentiam ſignificandam, qui aliis ſanctis accommodari non poſſunt, ut in verborum uſu conſpicitur, & ad alias actiones facile accommodari poteſt.

Qualis Virgini debeatur adoratio ob dignitatẽ matris Dei.

Quarto adoratio illa, quæ tribuitur Virgini propter ſpecialem matris Dei dignitatem, quamvis lato modo ſupra expoſito *hyperdulia* vocetur: videtur tamen eſſe diverſæ naturæ, ac ſpeciei a dulia, ſeu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur, & pręcedenti aſſertione explicata eſt. Hæc videtur eſſe ſententia D. Th. 2. 2. q. 103. art. 4. ad 2. Ubi dicit, hyperduliam, quæ debetur Virgini propter affinitatem ad Deum, eſſe potiſſimam ſpeciem duliæ communiter ſumptæ. Ubi Cajetanus advertit Virginem habere conſanguinitatem cum Chriſto, ut Deo: & ideo illi deberi ſpecialem adorationem, *quia propria*, inquit, *operatione attigit fines divinitatis*, id eſt, quia concepit, peperit, ac nutrivit Deum. Ratione probatur, quia dignitas, in qua fundatur hæc adoratio, eſt ſpecie diſtincta a dignitate gratiæ habitualis, & ad alium ordinem ſpectat, ſcilicet ad ordinem unionis hypoſtaticæ; ergo adoratio in illa fundata eſt diverſæ rationis, quia habet objectum formale diverſum.

Objectio.

Dices: ergo adoratio S. Petri propter dignitatem Apoſtolicam, vel S. Joannis propter dignitatem præcurſoris, erit etiam diverſæ ſpeciei ab adoratione propter ſanctitatem.

Reſponſ.

Reſpondetur non eſſe eamdem rationem: tum, quia hæ non ſunt dignitates, quæ præciſe ſumptæ ſint ſufficiens ratio religioſi cultus, de quo nunc loquimur, ſed ſunt miniſteria quædam, quæ

con-

conjuncta cum gratia conferre poſſunt ad majorem quendam honorem, & venerationem. Tum etiam, quia illa omnia miniſteria immediate ordinantur ad gratiam ſanctificantem, & ita in eodem ordine conſtituuntur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet: dignitas autem matris Dei in utroque excellit.

Dubium, 2. Sed quæres, an hæc adoratio ſit perfectior altera, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (ut ſupra vidimus) multis excellentior videtur, quam dignitas matris Dei præciſe conſiderata; ergo etiam adoratio in ea fundata erit perfectior, quia licet altera videatur ad altiorem ordinem pertinere, quia aliquo modo reſpicit hypoſtaticam unionem: tamen fieri poteſt, ut ſupremum inferioris excedat infimum ſuperioris.

Reſponſ. In contrarium vero eſt, quia dignitas matris conſiderando omnia, quæ formaliter, & in virtute, vel quaſi in radice includit, excellentior eſt (ut ſupra oſtendimus); ergo etiam adoratio, quæ in illa nititur, perfectior eſt. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam Eccleſia potiſſimum veneratur Virginem, & matrem Dei, & hanc rationem maxime prædicat, & omnibus præponit; ergo intelligit ob hanc cauſam illi deberi potiſſimum cultum. Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquam congruentem, & veluti connaturalem diſpoſitionem, & ideo illa una adoratione, qua adoratur mater Dei, ut ſic, etiam coadoratur ejus ſanctitas, & omnis ejus perfectio ſub altiori quadam ratione, quatenus ſcilicet omnia manent ex maternitate Dei, & ad illam ordinantur. Et hic videtur perfectiſſimus modus adorationis Virginis, & maxime proprius, & accommodatus dignitati ejus.

Ultimo inquiri poteſt a quo habitu oriatur hæc adoratio.

Dubium, 3. Ad quod tribus modis reſponderi poteſt. Primo, ut oriatur a virtute duliæ, a quo oritur adoratio aliorum Sanctorum, quia hæc virtus inclinat ad honorandam perſonam creatam, propter quamcumque dignitatem creatam ſupernaturalem, vel ſupernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis, neque conſentaneus iis, quæ dicta ſunt. Quia ratio formalis hujus adorationis eſt valde diverſa, & licet ſit ſupernaturalis, tamen eſt in diverſo ordine, & conſtituit actum valde diverſum; non ergo eſt cur dicamus habitum eſſe eumdem. Secundo ergo dicitur proficiſci ab eodem habitu Religionis, a quo oritur Dei, & Chriſti adoratio. Primo, quia licet hæc dignitas matris creata ſit, tamen reſpicit excellentiam increatam, & inde ſumit valorem ſuum, quod videtur ſufficere ad unitatem habitus. Unde in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandum Regem, inclinat etiam ad honorandum matrem Regis ut ſic. Videntur enim hæc eſſe quaſi correlativa, & ideo conſequutionem quandam inter ſe habere, quæ ſatis eſt, ut in eodem habitu, ſeu principio radicentur. Et huc ſpectare videtur, quod ſæpe Patres dicunt, *totum honorem matris ad filium referri.* Tandem, quia hæc dignitas (ut dixi) pertinet ad ordinem unionis hypoſtaticæ; ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem, quæ unionem hypoſtaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ reſpicit gratiam creatam, complectitur omnia, quæ ſunt illius ordinis, ita religio, quæ reſpicit excellentiam increatam, & conſequenter gratiam unionis, comprehendet omnia, quæ in eodem ſunt ordine. Hic dicendi modus videtur ſatis probabilis.

Reſponſ. Tertio vero dici poſſet hoc genus adorationis conſtituere propriam virtutem, & habitum diſtinctum a cæteris, quia fundatur in ſingulari quadam dignitate propria, & intrinſeca creaturæ. Quod ſatis eſſe videtur, ut diſtinguatur a virtute religionis, ut ſignificare viſus eſt D. Th. in citato loco ex 2.2. revocans hanc adorationem potius ad duliam in communi, quam ad religionem. Quia licet ultimate totus hic honor matris cedat in honorem filii: proxima tamen & immediata ratio ejus diverſa eſt, & non conſideratur ut reſpectiva, ſed ut abſolute conſtituit hanc perſonam excellentem, & veneratione dignam: cum vero hæc dignitas ſingularis ſit inter omnes creaturas, mirum non eſt, quod ſingularem, ac propriam virtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis cenſendus eſt. Quid autem ſimpliciter verius ſit, aliis judicandum relinquo.

DISPUTATIO XXIII.

In ſex Sectiones diſtributa.

De B. Virginis interceſſione, atque invocatione.

MAteria hujus diſp. reliquis Sanctis communis eſt. Et quoniam de illa nihil in ſuperioribus diximus, non omnino generalia principia prætermittemus, præſertim cum hæretici, qui hanc Virginis interceſſionem deteſtantur, nihil ſingulare afferant, quod in reliquos Sanctos majori ratione non conveniat. Curabimus tamen in ea præſertim incumbere, quæ B. Virgini ſunt propria. Quoniam vero invocatio interceſſionem ſupponit (ſi enim B. Virgo pro nobis non intercederet, ſupervacanea eſſet ejus invocatio) idcirco prius de illius interceſſione, ac deinde de invocatione diſſeremus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.

NOn defuerunt hæretici, qui dicerent B. Virginem eſſe præcipuam ſalutis noſtræ cauſam, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti, & redemptionis. In quem errorem videntur incidiſſe hæretici, quos refert Epiphanius hær. 78. & 79. Et eamdem Eccleſiæ Catholicæ tribuunt hujus temporis hæretici. Quoniam Catholici Virginem oramus, ut noſtri miſereatur, eamque nuncupamus *matrem gratiæ, & miſericordiæ, reparatricem ſæculi, & mediatricem generis humani.* Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantum orare Chriſtum, ſed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamentum. Quod vero ſit falſa calumnia, quam Novatores imponunt Catholicis, ex dicendis conſtabit.

Dicendum ergo eſt primo B. Virginem non fuiſſe per modum cauſæ efficientis propriam, aut principalem cauſam noſtræ ſalutis. Hæc concluſio eſt certiſſima, & in primis ſi intelligatur de cauſa prima, vel etiam de cauſa principali, ac per ſe noſtræ ſalutis, eſt certa de fide. Quia B. Virgo, nec Deus eſt, ut ſit cauſa prima alicujus effectus, nec virtutem habet juſtificandi, aut dandi gratiam, vel gloriam: cum etiam hoc ſit proprium ſolius Dei, juxta illud Pſ. 83. *gratiam & gloriam dabit Dominus.* Ubi nomine *gratiæ*, omne ſupernaturale donum comprehenditur, juxta illud Jacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens a patre luminum.* — Virgo nõ fuit propriè cauſa noſtræ ſalutis. — Quod ſi hæc concluſio intelligatur de cauſa efficiente quacumque ratione, vel principali, vel inſtrumentali, non eſt expreſſe de fide. Quia neque eſt expreſſa in Scriptura, neque tradita, aut definita ab Eccleſia, neque ex principiis fidei evidenter colligitur: tamen eſt certa, ita ut oppoſitum aſſerere, plus ſit quam temerarium. Quia eſt præter omnium Theologorum doctrinam, & ſine fundamento. Neque enim B. Virgo habet de ſe hanc efficientiam inſtrumentariam, neque ulla probabili authoritate, vel ratione dici poteſt, Deum illam elevare ad hujuſmodi actionem: quin potius ſolam Chriſti humanitatem ſentit Eccleſia eſſe inſtrumentum Deo conjunctum ad efficiendam gratiam: ſacramenta vero eſſe inſtrumenta ipſius humanitatis. Quod autem B. Virgo ſit etiam inſtrumentum Chriſti inauditum eſt, alias etiam poſſet dici eſſe inſtrumentum ad conſecrandum (quod eſſet hæreticum); nullo igitur modo eſt cauſa efficiens gratiæ, præſertim ſi ex lege ordinaria, ac regulariter loquamur. Nam ſi quis dicat per modum miraculi interdum aſſumptam fuiſſe, ut inſtrumentum ad alicujus ſanctificationem, verbi gratia, Joannis Baptiſtæ, vel alterius, id eſſet quidem incertum: non tamen aliqua cenſura dignum.

Unde ulterius, ſi eadem concluſio generalius intelligatur de omnibus beneficiis, non ſolum ſupernaturalibus, ſed etiam naturalibus, ut ſunt ſalus corporis, bona temporalia, &c. proportione ſervata eamdem habet veritatem. Quia B. Virgo, nec cauſa prima poteſt eſſe horum bonorum, nec cauſa ſecunda principalis, nec ordinarie poteſt illa efficere, etiam inſtrumentaliter, niſi per modum miraculi, quando Deus ei virtutem præſtat. An vero ex Dei dono conceſſum ſit B. Virgini, & poſitum in ejus voluntate, ut hæc bona, vel omnia, vel aliqua poſſit in hominibus operari miraculoſe, & inſtrumentaliter, in

hoc

hoc nihil invenio certa fide eſſe definiendum: probabilius tamen exiſtimo hoc eſſe proprium animæ Chriſti, cui potentia faciendi miracula per modum habitus, ſeu permanentis facultatis data eſt, & ideo non tantum rogando Deum, ſed etiam volendo, & imperando creaturis, operatur.

Quomodo Virgo ſalutis noſtræ cauſa fuerit.

Dico ſecundo, quamvis B. Virgo, nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit: tamen impetrando, merendo de congruo, & ad Incarnationem Chriſti ſuo modo cooperando, ad noſtram ſalutem aliquo modo cooperata eſt. Prior pars eſt certa de fide, quia eſſe mediatorem Dei, ac hominum proprie, ac perfecte ſolius eſt Chriſti, ut in præced. tomo in q. 26. probatum, & explicatum reliquimus. Poſterior vero etiam eſt clara, ſcilicet quod B. Virgo tribus modis ad ſalutem noſtram operata fuerit. Primo merendo de congruo Incarnationem. Secundo orando, & petendo, & quamdiu fuit in via, de congruo merendo nobis ſalutem. Tertio concipiendo Chriſtum noſtræ ſalutis authorem. Quę omnia ex dictis in ſuperioribus ſatis patent. Et eiſdem modis ſæpiſſime SS. Patres B. Virgini attribuunt, quod noſtræ fuerit ſalutis cauſa, quos late ſupra retuli diſp. 18. ſect. 4. agens de excellentia gratiæ Virginis, & diſp. 3. ſect. 5. explicando locum illum Gen. 3. *Ipſa conteret caput tuum.* Præter quos videri poſſunt Iręneus l. 3. c. 33. Anſelm. l. de Laud. Virg. c. 9. Fulgent. ſer. de Laudib. Mariæ ex partu Salvatoris, ubi egregie opponit Mariam Evæ, ut ſicut hæc fuit humani caſus principium, ita illa fuerit noſtræ reparationis exordium, & cauſa. Unde Aug. ſer. 17. de Nat. *Auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria.* Et Innocen. 3. ſer. 2. de Aſſumpt. *Quod damnavit Eva, ſalvavit Maria.* Quæ comparatio prædictum Sanctorum ſenſum exponit. Eva enim non fuit propria, ac directa cauſa humani caſus, quia in ea non peccavimus, dicitur autem cauſa noſtræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit: ita igitur B. Virgo non fuit per ſe cauſa noſtrę ſalutis, nec nos redemit, nec de condigno nobis meruit: dicitur ergo cauſa, quia nobis Chriſtum genuit, & aliquo modo ipſum nobis promeruit, & obtinuit. Quo ſenſu dicit etiam Bernard. ſer. 98. *Per te Virgo ſancta, cælum repletum eſt, infernus evacuatus eſt, & ruinæ cæleſtis Jeruſalem inſtauratæ.* Et infra; *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus, & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricem ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperuit, ut de plenitudine ejus accipiant univerſi, captivus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, juſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filii perſona carnis humanæ ſubſtantiam, ut non ſit, qui ſe abſcondat a calore ejus.* Et Germanus ſer. de Zona Dom. ſic Virginem alloquitur. *Non eſt ulla ſatietas tuæ defenſionis, non eſt numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim eſt, qui ſalvus fiat, niſi per te Virgo ſanctiſſima, nemo eſt qui liberetur a malis, niſi per te o puriſſima: nemo eſt cui donum concedatur, niſi per te o caſtiſſima, nemo eſt cui miſereatur gratia, niſi per te o honeſtiſſima.* Quæ omnia per Chriſtum, quem ipſa genuit, veritatem habere intelligenda ſunt. Quomodo etiam dixit Andreas Jeroſ. orat. de dormit. Virg. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renovandam; ſola deſervit opifici univerſa natura.* Quod infra explicans ſic loquitur ad Virginem; *Rex deſideravit gloriam tuæ pulcritudinis & adamavit divitias tuæ Virginitatis, & in te habitavit, & inter nos fixit tabernacula, & per te Deo, & Patri nos reconciliavit.* Similiter Ephrem. orat. ad Virg. inquit: *Per te reconciliati ſumus Chriſto, Deo meo, Filio tuo: tu captivorum redemptio, & omnium ſalus, Ave pax, gaudium & ſalus mundi: ave mediatrix glorioſiſſima, ave univerſi terrarum orbis conciliatrix.* Deinde Petrus Dam. ſer. de Annunc. *Evocatur cæleſtis ille conventus, init Deus conſilium, cogit concilium, facit Deus ſermonem cum Angelis de reſtauratione eorum, & de redemptione hominum, ac ſtatim de theſauro divinitatis Mariæ nomen evolvitur, ac per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decernitur, ut ſicut ſine ipſo nihil factum eſt, ita ſine illa nihil refectum ſit;* & multa ſimilia habet ſer. de Aſſumpt. ubi poſt multa concludit: *In Virgine virga, & baculo cruce, peccatorum ſpes, & conſolatio ſita eſt, quemadmodum Propheta clara voce declarat, dicens. Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Et ſer. 1. de Nativ. Virginis. *Hodie*, inquit, *nata eſt illa, per quam renaſcimur omnes*, quod tum illa, tum in duabus ſequentibus concionibus eleganter proſequitur. Denique Richard. Victor. c. 26. in Cant. *Talis*, inquit, *fuit in virtutibus, tantaque fuit ejus charitas, ut non ſolum ad ejus gentem: Judæos videlicet, extenderetur: ſed ad ignotos, & notos, ad omnes denique homines dilatata fuerit, pro his indeſinenter oravit, pro his ſolicita fuit, pro his orando exaudita fuit, dicente ad eam Angelo Gabriele, Inveniſti gratiam apud Deum, ſcilicet quem quærebas. Omnium ſalutem deſideravit, quæſivit & obtinuit: imo & ſalus omnium per ipſam facta eſt, unde & mundi ſalus dicta eſt.*

SECTIO II.

Utrum B. Virgo nunc etiam in cælo exiſtens ad noſtram ſalutem cooperetur, pro nobis intercedendo.

NOn inveni aliquem in particulari negaſſe B. Virginis interceſſionem potius, quam aliorum Sanctorum, neque potuit hoc in alicujus mentem cadere, ſervos nimirum poſſe rogare pro nobis Deum: non vero matrē. Illi vero hæretici, qui generaliter, & in univerſum negarunt Sanctos intercedere pro nobis, idem de B. Virgine docuerunt. Horum author Vigilantius fuit, ut teſtis eſt Hieronymus lib. contra illum, quem ſequuti ſunt Henriciani, ut tradit Bernardus ſer. *66.* in Cantica: & Waldenſis, ut refert Antonin. 4. p. tit. 11. c. 7. §. 2. Cathari, ut refert Turrecremata in ſumma de Eccleſia l. 4. p. 2. c. 35. & Joannes Wicleph apud Waldenſem tom. 3. de ſacramentalib. c. 108. Fundamentum horum eſſe potuit, vel quia inutile putarunt, quod B. Virgo intercedat pro nobis, cum Deus ſit paratiſſimus ad benefaciendum nobis: vel ſecundo, quia putant hoc eſſe injurioſum Chriſto, quia hoc eſt ponere alium mediatorem præter ipſum, ac ſi ejus interceſſio non eſſet ſufficiens; vel denique quia exiſtimant ſanctos ignorare res noſtras, & ideo non poſſe excitari, ut nobis quicquam poſtulent.

Ex quo tertio fundamento videtur ortus ſecundus error, quem Lutherani ſectantur, B. Virginem, & alios Sanctos in genere, & in univerſali intercedere pro nobis, quia in communi cognoſcunt indigentiam noſtram, labores, pericula, &c. Quæ cognitio ſufficit, ut ex charitate moveantur ad optanda, & petenda nobis Divina beneficia: at vero in particulari negant Sanctos intercedere, hoc, vel illud beneficiū huic, vel illi perſonæ petendo, quia ignorant, quid unuſquiſque deſideret, vel qua re indigeat.

Dicendum vero eſt primo B. Virginem pro nobis in cœlo orare, ac intercedere. Eſt de fide ex communi ſenſu Eccleſiæ, & traditione. Et probari in primis poteſt teſtimoniis, & rationibus, quibus probari ſolet in genere Sanctos orare pro nobis. Nam ſi alii pro nobis intercedunt, multo magis id præſtabit B. Virgo, quæ & gratia apud Deum, & charitate erga homines reliquos omnes ſuperat. Antecedens vero de Sanctis Angelis conſtat frequentibus ſcripturæ locis. Tobię 12. *Ego obtuli orationem tuā Domino.* Daniel. 10. *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi.* Apoc. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* De Sanctis vero hominibus ſunt egregia verba illa Petr. 1. canon. c. 1. *Dabo autem operam frequenter habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis*, ideſt, habere vos in memoriam, voſque juvare, ut hæc adimpleatis. Apoc. etiam c. 5. *Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno habentes ſinguli phialas aureas plenas adoramētorum, quæ ſunt orationes Sanctorum.* Et hic eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & SS. Patrum, quorum egregia teſtimonia congerunt Alanus toto Dial. 3. & Bellarm. l. 1. de SS. beatitudine c. 18. Hic vero afferre poſſumus propria teſtimonia de B. Virgine. Auguſt. ſer. 35. de Sanctis, poſtquam de felicitate Virginis multa dixerat, ita ipſam alloquitur. *Has ergo tuas felicitates poſſidens, convertere ad noſtrarum miſeriarum ſalutem. Inter hæc igitur fratres cum toto mentis affectu B. Virginis nos interceſſionibus committamus, ut ipſa nos ſedula prece commendare dignetur in cœlis. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, poſſe plus omnibus liberatis impendere ſuffragium.* Et multa ſimilia habet ſer. 2. de Annunc. Germanus Conſtantinop. ſer. de Zona Virg. *Quis*, inquit, *poſt tuum filiū, curam gerit generis humani ſicut tu? quis ita nos defendit in noſtris afflictionibus? quis in ſupplicationibus adeo pugnat pro peccatoribus? Tu enim, cum habeas maternā apud tuum filium fiduciam, & potentiam, nos tuis interpellationibus, & interceſſionibus ei efficis familiares, & das ſalu-*

tem,

tem, & ab æterno liberas ſupplicio: omnia tua admirabilia ſunt, o Deipara, omnia ingentia, & aliorum vires ſuperantia: propterea, & patrocinium tuum majus eſt, quam intelligentia apprehendi poſſit. Et inferius concludit: *Potens ergo eſt tuum auxilium, o Deipara, ad ſalutem, & non indiget aliquo alio ad Deum interceſſore.* Quo ultimo verbo non excludit Chriſtum, quem nomine Dei merito complectitur, nec aliorum Sanctorum interceſſionem excludit: ſed ſolum docet Virginem non uti aliis ſanctis, ut interceſſoribus ad Deum, ſed alios potius ad Virginis interceſſionem confugere. Similiter Andreas Cret. in ſer. de Aſſumpt. Virg. ſic illam affatur: *Abi in pace, placa Dominum pro communi figmento. Nam, quandiu verſabaris in terra, te habuit parva terræ portio: ex quo tamen translata es e terra, te univerſus mundus continet commune propitiatorium. O vitæ ſuppeditatrix, & vita viventium, & cauſa vitæ.* Nec diſſimiliter Ephrem in orat. cit. eam vocat: *Peccatorum, & auxilio indigentium apud Deum adjutricem.* Ex his verbis illam ſalutat: *Ave vallum fidelium, & mundi ſalus. Ave tranquillus portus, Ave refugium peccatorum, & hoſpitium. Ave propitiatorium laborantium. Ave animæ meæ ſpes bona. Ave Chriſtianorum omnium firma ſalus.* Præterea S. Bernardus multis in locis hanc B. Virginis interceſſionem eleganter commendat, & exaggerat, ut videre licet hom. 2. in *Miſſus eſt*, ex qua nonnulla verba ſequ. ſect. referam, & in ſer. *Signum magnum. Quod ſi vere eſt plena pietatis, & gratiæ, plena manſuetudinis, & miſericordiæ, age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benigniſſima miſeratione providit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Denique omnibus omnia facta eſt*, & quæ ſupra retuli. Multa ſimilia habet in ſer. de Nativ. Mariæ, de aquæ ductu, & ſer. 2. Dominicæ 1. poſt Epiph. *Si pie a nobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ, quoniam miſericors eſt, & mater miſericordiæ.* Præterea S. Bonaventura in ſpec. Mariæ ſæpius veritatem hanc docet, & nonnulla ex Scriptura, & ex SS. Patribus colligit præſertim c. 8. *quia Dominus*, inquit, *potentiſſimus tecum eſt, ideo & tu es potentiſſima ſecum, potentiſſima es per ipſum, potentiſſima apud ipſum, ita ut vere dicere poſſis illud Eccleſiaſt. 24. in Jeruſalem poteſtas mea.* Et infra refert Anſelmum dicentem: *Exaudi pia, adeſto propitia, adjuva potentiſſima*; & infra: *Qui mirum*, inquit, *ſi Maria in filio ſuo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in ſervis ſuis permaneant in æternum?* Et infra, accommodans illud Ruth. 2. *Benedicta es a Domino filia, quæ priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti*; *Magna*, inquit, *erga miſeros fuit miſericordia Mariæ adhuc exultantis in mundo, ſed multo major erga miſeros eſt miſericordia ejus jam regnantis in Cælo. Unde pro ſplendore prioris miſericordiæ fuit pulchra ut Luna, pro ſplēdore vero poſterioris miſericordiæ eſt electa ut Sol; & ſicut Sol Lunam ſuperat magnitudine ſplendoris, ſic priorem Mariæ miſericordiam ſuperat magnitudo poſterioris.* Similia repetit c. 12. citans Bernardum dicentem: *Quis miſericordiæ tuæ, o benedicta, longitudinem, & latitudinem, & ſublimitatem, & profundum queat inveſtigare?* Et in toto illo libro multa congerit ſimilia, & c. 5. accommodat Virgini verba illa Pſal. *Abyſſus abyſſum invocat*, exponens, id eſt, *mater filium pro nobis*; & refert Auguſtinum de Virgine dicentem; *Sicut apud Deum eſt potentior, ita & præ omnibus Sanctis eſt pro nobis ſolicitior.* Hinc Gregorius Nicomedienſ. *omnipotentem* vocat Virginem, oratione ſua. Et Anſelm. de laudibus Virg. c. 2. inquit; *Te ſic Deus exaltavit, ut omnia ſecum poſſibilia eſſe donaverit.* Et infra: *Tu velis, & nequaquam fieri non poterit.* Ac denique Petr. Damian. ſer. 1. de Nat. Mariæ: *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens eſt, & data eſt tibi omnis poteſtas in Cœlo, & in terra, & nihil tibi impoſſibile, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis revelare. Quomodo enim illa poteſtas potentiæ tuæ poterit obviare, quæ de carne tua, carnis ſuſcepit originem? accedis enim ad illud aureum reconciliationis humanæ altare, non ſolum rogans, ſed etiam imperans, Domina, non ancilla.* Quæ poſteriora verba calumniantur, valdeque reprehendunt hæretici hujus temporis, ut refert Caniſius l. 5. c. 11. ubi ſimilia verba refert ex Bonaventura, & propter hanc cauſam nobis imponunt, quod rogemus Virginem, ut jubeat filium facere, quod petimus. Sed nullus Chriſtianorum hoc modo orat. Quod enim per metaphoram dictum eſt ad exaggerandam efficaciam interceſſionis Virginis, non eſt proprie uſurpandum, ſicut Joſue dicitur: *Obediente Deo voci hominis.* Unde non fit, nos, cum rogamus Deum, imperare illi.

Rationes ad hanc veritatem confirmandam colliguntur ex prædictis verbis Sanctorum. Prima, quia B. Virgo, dum in mortali corpore vixit, orabat pro hominibus: ergo multo magis in patria. Antecedens neque ab hæreticis negatur, quia conſtat ex Scriptura ſacra in hac vita fideles, & juſtos orare pro aliis, & Lucæ 2. B. Virgo rogavit filium, ut indigentibus ſubveniret. Conſequentia vero probatur, quia orare pro hominibus eſt opus charitatis, miſericordiæ, ac religionis: ſed B. Virgo in ſtatu beatitudinis nec minore charitate nos proſequitur, noſtrique miſeretur, nec minus Deum colit, ac reveretur, quam in via; ergo ex hac parte non minus excitatur in patria ad orandum Deum pro nobis, quam in via. Aliunde vero in ſuperioribus oſtenſum eſt B. Virginem intueri in Verbo, quæ hic geruntur apud nos: ergo hinc etiam potentior erit ad orandum in patria, quam in via: quia in via neque omnes noſtras miſerias cognoſcebat, & quas cognoſcebat, non ſemper conſiderabat, ſicut nunc eas ſemper in Verbo contemplatur. Præterea ex parte Dei nihil eſt, quod huic interceſſioni magis in patria obſtet, quam in via. Quia quamvis ſit paratiſſimus ad benefaciendum nobis: nihilominus vult rogari a nobis tam pro nobis, quam pro aliis, quia ita vult nobis benefacere, ut tamen velit per media, charitati & religioni magis conſentanea, nobiſque utiliora, ſua bona nobis elargiri: ergo eadem ratione vult rogari a Virgine pro nobis ad majorem ſui gloriam, & charitatis Virginis oſtenſionem, & ut ſecundum ipſum B. Virgo a nobis honoretur, ut par eſt, ut ſtatim dicemus. Denique nulla fit in hoc injuria Chriſto: ſed totū potius in illius gloriam cedit, quia (ut in fine ſuperioris tomi q. 16. art. 1. diximus) quamvis ſolus Chriſtus ſit per ſe mediator præcipuus inter nos, & Deum, nihilominus ſancti homines, & Angeli quodam modo ſunt mediatores, tamen per ipſum Chriſtum. Nam ad ipſum, & per ipſum intercedunt pro nobis, & ita etiam B. Virgo in nomine ejus petit, cum pro nobis orat, & per ipſum impetrat, quidquid impetrat. Quia quidquid omnes homines, & ipſa etiam Virgo a Deo obtinent, per merita Chriſti obtinent, ut in eodem priori tomo, quæſtione decima nona latiſſime probatum eſt. Sic igitur per Virginis interceſſionem non obſcuratur, ſed illuſtratur potius Chriſti gloria, quandoquidem tota illa oratio Virginis Chriſto nititur, & non adhibetur eo quod merita & orationes Chriſti per ſe ſufficere non poſſint; ſed quia ipſe voluit, ut convenienti modo, & ordine nobis applicarentur, ut eadem applicatio in majorem noſtram utilitatem, & ſuorum ſanctorum, ac præſertim B. matris ſuæ honorem cederet. Ex quibus rationibus colligitur B. Virginem non ſolum in generali, ſed etiam in particulari pro nobis orare. Quia omnia, quæ adduximus, hoc probant, & ſi quod obſtaret, maxime quod res noſtras ignoraret. Atqui certiſſimum eſt illas agnoſcere (ut in ſuperioribus oſtenſum eſt.) Nam licet de modo cognoſcendi, & de multitudine rerum cognitarum diſputatio ſit inter Theologos: tamen quod res noſtras aliquo modo cognoſcat, quantum ad ſtatum ſuæ beatitudinis, & ad Eccleſiæ utilitatem neceſſarium eſt, nullus catholicus dubitat. Id enim non ſolum de B. Virgine, ſed etiam de cæteris Sanctis proportione ſervata univerſalis Eccleſia ſentit. De qua re in materia de beatitudine diſputatur latius in 1. par. qu. 12. & in 1. 2. q. 3. & 2. 2. q. 83. & videri poteſt Aug. lib. de cura pro mortuis agenda c. 15. & Greg. 12. Moral. cap. 13.

Ultimo colligitur ex dictis, non ſolum intercedere pro nobis B. Virginem, ſed etiam ejus interceſſionem eſſe omnium efficaciſſimam, ut omnes Sancti citati docent, & rationes factæ convincunt. Quin potius, ſi vera ſunt quæ de charitate, & gratia B. Virginis in ſuperioribus docuimus, exiſtimo a B. Virgine in hac poteſtate, & efficacia, non ſolum Sanctos ſingulos, ſed omnem etiam cæleſtem curiam ſuperari. Itaque ſi cogitatione fingamus B. Virginem aliquid poſtulare, totamque curiam cæleſtem illi reſiſtere (ſicut apud Danielem unus Angelus alteri reſiſtebat) potentior eſſet, majoriſque efficaciæ, & valoris apud Deum Virginis, quam reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem ſentiunt S. Patres paulo ante citati, eſtque dignitati matris maxime conſentaneum, & perfectiſſimæ gratiæ, & charitati B. Virginis

Efficacia Virginææ interceſſionis quanta.

quo-

quodammodo debitum. Et ideo Eccleſia & frequentius, & altiori quodam modo orat ad Virginem, quam ad reliquos Sanctos, ut jamjam dicemus.

SECTIO III.

Utrum B. Virgo ſit a nobis adoranda.

HÆretici, qui negant Virginem orare pro nobis, conſequenter negaturi ſunt ipſam eſſe a nobis orandam. Quia neque petere ab illa poſſumus, ut nobis bona elargiatur tanquam eorum author, neque etiam ut a Deo vel Chriſto ea nobis obtineat, ſi pro nobis non orat. In quo errore verſantur omnes hæretici citati Sectione præcedenti, & præterea omnes hujus temporis Novatores, qui generaliter dicunt inutile eſſe interpellare ſanctos, quia nos non audiunt: & illicitum, quia eſt contra gloriam Chriſti unici mediatoris noſtri: nullus tamen hæreticus fuit, qui admittens aliquem Sanctorum poſſe a nobis orari, hoc ſpecialiter B. Virgini denegaverit.

Quapropter dicendum eſt, B. Virginem invocandam eſſe, & orandam ab hominibus. Concluſio eſt de fide ex communi uſu, & conſenſu totius Eccleſiæ, ac perpetua traditione Sanctorum, quæ colligitur ex omnibus ſupra adductis. Ubicumque enim dicunt B. Virginem orare pro nobis, & ipſam orant, & a nobis orandam eſſe docent. Præterea in canone Miſſæ, & in liturgiis Jacobi, Baſilii, & Chryſoſtomi, ſæpe fit invocatio, & oratio ad SS. Virginem, ex quo evidenter colligitur hanc eſſe Apoſtolicam traditionem. Accedunt præterea SS. Patres, Auguſtinus ſer. 18. de Sanctis. *Accipe itaque quaſcumque exiles, quaſcumque meritis tuis impares gratiarum actiones, & cum ſuſceperis vota, culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis, &c.* & ſimilia habet ſer. 35. de Sanctis, & Anſelmus de Laudibus Virg. c. 12. *Rogamus te Domina, per ipſam gratiam, quæ te pius & omnipotens Deus ſic exaltavit, & omnia ſecum poſſibilia eſſe donavit, quatenus id apud ipſum impetres, nec ſis obſecratu difficilis, quia proculdubio ideo unigenitus filius tuus Dominus noſter Jeſus Chriſtus erit ad concedendum promptiſſimus.* Optima etiam ſunt verba illa Germani Conſtantinop. in ſer. de Zona Virg. *Quæſo ut in adventu filii tui, cum aſſiſtemus omnes judicandi, tu ut maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripias.* Illuſtris etiam eſt, quãvis vulgaris, locus ille Bernardi hom. 2. in *Miſſus eſt: Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationum, reſpice ſtellam, voca Mariam. In periculis in anguſtiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore, non recedat a corde, & ut impetres ejus orationis ſuffragium, non deſeras converſationis exemplum.* Et in ſer. *Signum magnum. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas?* Et infra. *Amplectamur veſtigia Mariæ, fratres mei, & devotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus provolvamur, teneamus eam nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens eſt enim, nempe vellus eſt medium inter rorem & aream, mulier inter Solem, & Lunam, Maria inter Chriſtum, & Eccleſiã conſtituta.* Et in ſer. de Nat. Mariæ. *Ad patrem verebaris accedere, Jeſum tibi dedit mediatorem, ſed forſitan & in ipſo majeſtatem vereare divinam, advocatum habere vis, & ad ipſum, ad Mariam recurre, &c.* quæ late, & eleganter proſequitur Athanaſ. in ſer. de SS. Deipara ſub finem, ſic inquit. *Ad te clamamus, recordare noſtri SS. Virgo, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona ex divitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideo his vocibus, ut ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoriis, præcipue in tuum encomium utimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſive a nobis, ſive ab univerſa Eccleſia offertur.* Gregor. Nazian. orat. 18. de laud. S. Cypriani, de eodem ſancto hæc refert. *Virginemque Mariã ſupplex obſecrans, ut periclitanti ſuppetias ferret, jejunii, & chameuniæ pharmaco ſeſe communit.* Et Gregor. Nyſſ. ſimilia refert in orat. de Gregorio Thaumat. cui Virginem invocatam apparuiſſe ſignificat. Neque eſt diſſimile, quod de ſe ipſo refert Rupertus Abbas initio Cantic. Tandem in concilio Epheſ. frequentes ſunt homiliæ Cyrilli, & aliorum Patrum in quibus B. Virginis auxilium, & opem implorant. Et in 6. Synodo act. 18. Conſtantinus Imp. fidei ſubſcribens ait, *ſperamus, [illegible] conſequi a miſericordiarum datore Deo interceſſionibus S. immaculatæ* [illegible] in 7. Synodo act. 6. t. 6. cum relatus eſſet canon. 15. Conciliabuli Conſtantinop. ubi anathema fertur in eum, qui Deiparæ interceſſiones ſincera fide non poſtulaverit: reſpondet Epiphanius totius ſacroſanctæ ſynodi nomine: *In his firmata, & ſtabilita catholica Eccleſia, ab iis, qui aliter, quam dogmata, & traditiones ejus habent, ſentiunt, non vult confirmari.* Et Concil. Baſileenſe ſeſſ. 34. *Inter omnes*, inquit, *qui cœleſtem Regem pro nobis interpellant, præcipue ad glorioſiſſimam illam, & omni laude digniſſimam Dei genitricem Mariam eſt recurrendum, quæ quanto altior exiſtit, tanto humilius ad nos reſpicit, omnes ad ſe trahere cupiens, pro quibus in utero geſtavit Salvatorem.* Denique Trident. ſeſſ. 25. generatim definit ſanctorum invocationem. Unde his addi poſſunt omnia teſtimonia, quæ invocationi Sanctorum communia ſunt, quæ tanto efficacius convincunt de Virgine, quanto ipſa excellentior eſt ipſis.

Præterea adjungi poteſt ratio ſimilis illis, quę ſectione præcedenti facta eſt. Quia B. Virgo orat, & intercedit pro nobis, & hoc modo nos adjuvat, cur ergo non expediet illam orare, ut hoc ipſum beneficium nobis præſtet? Inter homines enim non ſolum rogamus eum, qui rẽ optatam præſtare poteſt: ſed etiam eum, qui apud eum intercedere poteſt: quid ergo obſtare poteſt, quin ſimili modo ad Virginem oremus? Neque enim timendum eſt, ne noſtras orationes non agnoſcat, quia (ut probavimus, & univerſa Eccleſia ſentit) res noſtras cognoſcit, & præcipue orationes, quæ maxime ad illius honorem, & ſtatum beatificum, & ad noſtram utilitatem pertinent. Deinde non obſtat Chriſti honor, quia ſicut ipſa Virgo per Chriſtum orat, & ſicut nos, cum Deum oramus, per Chriſtum petimus, ita cum oramus Virginẽ, non aliud petimus, quã ut Chriſtum ipſum pro nobis oret, vel Deum per Chriſtũ: & ut noſtram indignitatem & infirmitatem ſuppleat, & ita totum redundat in gloriam Chriſti. Atque eadem ratione totum cedit in divinam gloriam: quia hæc oratio ad Virginem prædicto modo, & ſenſu facta non ad cultũ latriæ, ſed ad cultum duliæ, vel hyperduliæ pertinet.

Dices. Nonne major eſſet fiducia, majorque Dei gloria, ſi immediate ad Deum accederemus? Reſpondetur, interdum hoc facere, bonum eſſe, ac expediens: tamen quod aliquando per Virginem accedamus, etiam eſt illi placitum, & per ſe conveniens. Primo ob majorem reverentiam Divinæ majeſtatis, ut ſignificavit Bernardus locis ſupra citatis. Secundo, propter matris honorem. Ut enim Deus amicos ſuos honoret, interdum per eos facit, quod ſine illorum interceſſione non concedit, ſicut legimus feciſſe cum Abraham, & Abimelech, Geneſis 20. & clarius cum Job & amicis ejus Job. 42. *Job autem ſervus meus orabit pro vobis, faciem ejus ſuſcipiam.* Tertio, ut dignitas interceſſoris ſuppleat inopiam noſtram, unde Virginem interpellare non eſt de divina miſericordia diffidere: ſed de propria indignitate, & indiſpoſitione timere. Unde Bernardus dicta hom. in *Miſſus eſt*: *Si* (inquit) *criminum immanitate jactatur, &c.* & eodem ſenſu dixit in ſerm. de Nativitate Mariæ: *Hæc peccatorum ſcala, hæc tota ratio ſpei meæ.* Et ſimilia multa habent Petrus Damianus, Andreas Creten. & alii ſupra citati, & optime Richardus Victorinus c. 23. in Cant.

Ex his ſequitur, non ſolum eſſe a nobis Virginem orãdam: ſed etiam præ omnibus ſanctis. Primo, ejus oratio dignior eſt, & efficacior (ut oſtendimus) & ipſa quo nos magis amat, humiliorque eſt, promptior, & ſolicitior pro nobis. Secundo, quia ejus oratio univerſalior eſt, nam quidquid alii impetrant, aliquo modo per Virginem impetrant, quia, ut Bernardus dixit, illa eſt mediatrix ad mediatorem, & veluti collum, per quod influentiæ capitis ad corpus deſcendunt, & ideo ep. 174. monet Bernardus, ut quidquid Deo offerre volumus, per Mariã offeramus: *Ut eodem alveo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo fluxit*; & ſerm *Signum magnum. Totum*, inquit, *nos habere voluit per Mariam.* Et Germanus ſer. de Zona; *Nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te.* Et ideo vocant illam, *refugium noſtrum, naufragantium portum*, & ſimilibus encomiis, quæ paſſim in citatis ſanctis reperientur. Et hinc ortum eſt, ut inter alios ſanctos non utamur uno ut interceſſore ad alium, quia omnes ſunt ejuſdem ordinis: ad Virginem autem tanquam ad Reginam, & Dominam, alii adhibentur interceſſores. Quo ſenſu Angelicam ſalutationem aliis ſanctis recitamus, ut nimirum eam pro nobis Virginis repræſentent. Rurſus, hinc etiam fit interdum,

B. Virgo invocanda & orãda.

Objectio.

Reſponſ.

dum, ut nonnullos ſanctos ad hæc, vel illa ſpecialia beneficia obtinenda ſingulares advocatos habeamus, ut conſtat ex uſu Eccleſiæ, & indicavit Auguſtinus epiſtola 137. Virginem autem ad omnia habemus univerſalem advocatam, quia in omnibus eſt potentior, quam cæteri in ſingulis. Hinc denique ortum eſt, ut Eccleſia ſancta, & præſtantioribus modis Virginem oret, eam vocando, *ſpem noſtram, vitam, dulcedinem, matrem miſericordiæ, &c.* & frequentius, ac inſtantius ad illam, quam ad reliquos ſanctos oret. Nullus enim eſt dies, in quo non illi publicas orationes offerat, vel in horis canonicis, vel in Miſſæ ſacrificio, vel ſigno publice dato ſemel, aut bis, aut ter in die, ut univerſus populus Virginem deprecetur. De qua conſuetudine nihil omnino certum reperire potui, quamvis in vita D. Bonaventuræ referatur, ejus authoritate, & diligentia cœpiſſe introduci conſuedinem præbendi ſignum in occaſu Solis ad Virginem ſalutandam, quod in ſuperioribus etiam tactum eſt. Præterea in concionibus etiam publicis orationem ad Virginem præmittit: de qua conſuetudine legi poteſt Arboreus 4. Theoſoph. c. 6. & Caſtro verbo Oratio hær. 4. Deinde ad eam invocandam plures dies feſtos illi habet dicatos, ut ſupra late explicuimus. Sentit ergo Eccleſia Virginis interceſſionem, & orationem præ omnibus aliis ſibi eſſe utilem ac neceſſariam; eſt ergo B. Virgo a nobis præ omnibus oranda. Ut autem Bernardus dixit, ne oratio inefficax ſit, poſt Deum eſt a nobis amanda, & imitanda.

QUÆSTIO XXXVIII.

De Baptiſmo Joannis in ſex articulos diviſa.

De qua re diſputant Doctores in 4. diſt. 2. & expoſitores ſanctarum Scripturarum Matt. 3.

Deinde conſiderandum eſt de Baptiſmo, quo Chriſtus baptizatus eſt baptiſmo Joannis: primo conſiderandum eſt de baptiſmo Joannis in communi: ſecundo, de baptizatione Chriſti.

Circa primum quæruntur ſex. Primo, utrum conveniens fuerit, quod Joannes baptizaret.

Secundo, utrum ille baptiſmus fuerit a Deo.

Tertio, utrum contulerit gratiam.

Quarto, utrum alii præter Chriſtum illo baptiſmo debuerint baptizari.

Quinto, utrum baptiſmus ille ceſſare debuerit Chriſto baptizato.

Sexto, utrum baptizati baptiſmo Joannis erant poſtea baptizandi baptiſmo Chriſti.

DISPUTATIO XXIV.

In ſex Sectiones diſtributa.

De Joanne Chriſti præcurſore.

Quoniam ab hac diſputatione præcipuam jam nunc hujus materiæ partem exordimur, in qua de myſteriis vitæ ac mortis Chriſti Domini, ac de eo præſertim tempore, quo ſeſe hominibus publice manifeſtavit, ac prodidit, tractandum eſt, operæ pretium duximus a Joanne Chriſti præcurſore initium ſumere, quoniam & ad hoc præcipue eſt miſſus, ut de Chriſti adventu publicum teſtimonium prædicaret, & ab illius baptiſmate Chriſtus cognoſci, ac manifeſtari cœpit. Dicemus ergo primo de ipſo Joanne, quis, qualiſve fuerit, & ad quod munus a Deo aſſumptus, quibuſque gratiæ donis, ac privilegiis ornatus ſit, deinde de baptiſmo ejus in genere, ac tandem de Chriſto a Joanne baptizato, & ab æterno patre inter Jordanis fluenta manifeſtato differemus.

SECTIO I.

Utrum Joannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.

Duo ſunt præcipua in ſcripturis vaticinia, quibus futurus Meſſiæ præcurſor prædictus eſt. Primum eſt apud Iſai. c. 60. *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini. rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.* Alterum eſt apud Malach. c. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Quæ teſtimonia (ut indicavit Juſtinus Mart. dial. cum Tryphone, enarrans præſertim prius teſtimonium) ſi ante rem impletam conſiderentur, obſcuram prophetiam, & ambiguum continere ſenſum videri poſſunt: poſtquam tamen manifeſtata veritas eſt, ac Joannes Chriſtum prædicavit, & poſt prædicationem ejus lex, Prophetæque ceſſarunt, & in Chriſto impleta ſunt omnia, quæ de Meſſia prædicta olim fuerant, ſatis aperte monſtratum eſt prænunciari hiſce in locis Meſſiæ præcurſorem. Unde Euſeb. l. 9. de

Præcurſor Chriſti a Prophetis prædictus.

Demonſtr. c. 5. & Proſper de prædict. & promiſſion. Dei par. 3. c. 1. & Juſtinus ſupra ſignificant, inter alia ſigna, quæ dicta ſunt Judæis ad cognoſcendum Meſſiæ adventum, id unum fuiſſe, quod ante illum præcurſor quidam, tanquam publicus præco anteceſſurus eſſet, qui & hominum reſeraret aures, & oculos illuminaret, ut venientem Meſſiam, & audire poſſent, & cognoſcere. Quapropter merito hujus præcurſoris munus ſub duplici metaphora in illis teſtimoniis ſignificatur. Primo enim appellatur *Vox.* Quia (ut inquit Epiph. hær. 69. circa med.) *vox eſt præparativa auditus hominum, primum enim inarticulatam vocem ſonantem reddere ſolent, clamantes, e longinquo vocantes eos, qui ab ipſis aliquid audire debent. Et ubi illi vocem ſolam audierint, & mentem ad audiendum converterint, aureſque præparaverint, tunc is, qui ſonantem vocem emiſit, de cætero diſtinguit ſermonem, quem dicere voluit. Sic etiam Joannes vox fuit, aures hominum præparans, non enim ipſe verbum, ſed poſt ipſum venit verbum.* Deinde appellatur *Angelus*, non natura (ut ſentit Origenes t. 5. in Jo. & ejus tacito nomine Cyril. refert l. 1. in Jo. c. 7. & Beda Marc. 1.) ſed munere & officio, ut iidem Patres tradunt. Quia nimirum præcurſor Domini futurus erat nuncius a Deo miſſus, qui clamaret, & adventum Meſſiæ hominibus nuntiaret, ſicque viam Domino præpararet. Unde quaſi ad evertendum illum errorem dixit Jo. c. 1. *Fuit homo miſſus a Deo, homo*, inquit, propter naturam, ſed *miſſus a Deo*, & ideo Angelus miniſterio. Ut autem notavit Chryſoſt. in imperfecto in Mat. hom. 27. ſingulariter vocatus eſt *Angelus*, præcurſor Domini, ut ſanctitas ejus, ac vitæ puritas, quæ tanto muneri neceſſaria erant, judicarentur. *Puto*, inquit, *quod glorioſior eſt Joannes, quia homo fuit, & propter virtutis meritum, Angelus eſt vocatus, quam ſi nomine Angelus, & natura fuiſſet. Angelus enim hoc ipſo, quod Angelus, non eſt virtutis præmium, ſed naturæ proprietas. Iſte autē mirabilis eſt, qui in humana natura Angelicam ſanctitatē tranſgreſſus eſt, & obtinuit quod non habuit natura, per gratiam.*

Primum igitur omnium conſtat ex his teſtimoniis, promiſſum fuiſſe a prophetis quendam hominem Meſſię præcurſorem, cujus id eſſet futurum munus; Præparare ſcilicet viam ante faciem Meſſiæ non ſolum nuntiando adventum ejus, (quod aliis quoque Prophetis commune fuit) ſed etiam oſtendendo illum præſentem, & quaſi digito monſtrando, & prædicatione ſua homines diſponendo, ut illum ſuſciperet. Unde Chryſoſt. ſupra: *Omnes Prophetæ venturum teſtati ſunt, ille ſolus jam veniſſe monſtravit. Deinde alii Prophetæ miſſi ſunt ut adventum ejus annuntiarent: iſte autem ut præpararet viam ipſius: aliud autem eſt adventum ejus annuntiare: aliud eſt viam præparare. Nuntiantibus adventum ejus prædicationis ſermo commiſſus eſt: præparanti autem vias, humanæ correctionis opus injunctum eſt.* Secundo conſtare ex his facile poteſt, has prophetias impletas eſſe in Joanne, atque adeo illum fuiſſe præcurſorem Meſſiæ a Deo promiſſum. Primo quidem, quia priorem prophetiam expoſuit idem Joannes de ſeipſo Jo. 1. ubi interrogatus a Judæis, quiſnam eſſet, cum negaſſet ſe Chriſtum eſſe, Eliam, aut Prophetam, & ipſi urgerent, dicentes: *Quis es, & reſponſum demus iis, qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo?* ait: *Ego vox clamantis in deſerto dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta.* Ubi clare affirmat eſſe ſe præcurſorem Meſſiæ, illum, quem ſub nomine *vocis* Iſaias ante prædixerat, & ita etiā expoſuerunt Matthæus & Lucas c. 3. & Marcus c. 1. Poſterius autem teſtimonium de ipſomet Jo. expoſuit Chriſtus Matt. 11. dicens: *Hic eſt de quo ſcriptū eſt, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Secundo hoc patet ex conſenſione verborum utriuſque prophetiæ cum rebus a Joanne geſtis, & in Joanne. Primum enim vere is dicitur *vox clamantis in deſerto.* Quia, ut Lucas dicit c. 3. *factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Quin potius univerſa ejus vita appellari poteſt perpetua quædam *vox clamantis in deſerto*, quia ab utero matris cœpit Chriſtum in montanis Judææ prædicare, ac divulgare; & ſtatim ac natus eſt, per patrem ſuum cœpit de Chriſto prophetare, ac prædicare. Nam (ut dicit Eccleſia in hymno ſancti Joannis) per ipſum fuit vox Zachariæ reſtituta, & gratia prophetiæ communicata, qua Chriſti adventum prædicavit, dicens: *Benedictus Dominus Deus Iſrael,*

Joannes Baptiſta Meſſiæ præcurſor a Deo promiſſus.

Totus Joannis vita vere vox clamantis in deſerto.

Iſrael, quia viſitavit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Deinde ſtatim ab infantia eremum inhabitare orſus (ut infra dicemus) quãvis non verbis, factis tamen ac exemplo Chriſtum virtutiſque viam prædicare cœpit. Inde tandem poſtea egreſſus, proprie, & vere fuit *vox clamantis*, ſeu, *vox clamantis in deſerto.* Quod ad literam (ut inquit Cyrillus in Eſai. & Euſebius ſupra) intelligitur de deſerto prope Jordanem, in quo pœnitentiam prædicare exorſus eſt. Per metaphoram vero (ut inquit Hieron.) *intelligitur Eccleſiæ ſolitudo*, de qua Iſaiæ 35. dicitur. *Letare deſerta ſitiens, exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium.* Hæc enim deſerta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur. Verba item alterius prophetiæ optime in Joannem conveniunt, qui & nuntius Dei fuit, & Angelicam in terris vitam agens, miſſus a Deo Patre eſt *ante faciem ſuam*, ideſt ante Verbum incarnatum, quod *facies Patris* dicitur, juxta illud Pſ. 79. *Domine Deus virtutum converte nos & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.* Vel certe miſſus eſt ab ipſomet Verbo, *ante faciem ſuam*, id eſt, ante ſeipſum, juxta communem phraſim Scripturæ. Unde Zacharias Luc. 1. intelligens completam eſſe in filio ſuo hanc prophetiam, inquit; *Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus.* Paravit autem viam Domini (ut in utraque prophetia prædictum erat) prædicando Chriſtum jam veniſſe, & Regnum cœlorum prope eſſe, & hortando omnes ad pœnitentiam, ut ſeſe ad Chriſtum, & ſpirituales ejus fructus ſuſcipiendos compararent. Eſt igitur manifeſte in Joanne impleta utraque de præcurſore Meſſiæ prophetia: ipſe ergo fuit præcurſor a Deo promiſſus. De quo nonnulli patres etiam interpretantur illud Pſ. 131. *Paravi lucernã Chriſto meo.* Ita Cyrillus l. 1. in Jo. c. 7. & Tertullianus lib. cont. Judæos c. 9. ubi ſic inquit: *Nec novum eſt Spiritui S. Angelos appellare eos, quos miniſtros ſuæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Joannes non tantum Angelus Chriſti vocatus eſt, ſed & lucerna lucens, ante Chriſtum; Paravi enim*, inquit, *lucernam Chriſto meo, ut David prædicat. Quare ipſe Chriſtus veniens adimplere Prophetas, dicit ad Judæos. Ille fuit lucerna ardens, & lucens, utpote qui non tantum vias ejus præparabat in eremo, ſed & agnum Dei demonſtrando, illuminabat mentes hominum præconio ſuo.* Eamdem expoſitionem habent Idacius Clarus lib. 1. contra Varimadum Arianum non longe a princ. Aug. & Hieronym. eumdem Pſalmum exponentes.

Joannes Chriſti lucerna.

SECTIO II.

Quodnam fuerit munus præcurſoris.

IN hoc munere explitando hæretici hujus temporis mire hallucinantur, & infinita mẽdacia confingunt. Dicunt enim Baptiſtæ miniſterium fuiſſe abrogare Moſaicam legem, ſicut de facto, inquiunt, & jure abrogavit, & cæremonias Moſaicas abſtulit, totumque ſtatum religionis mutavit. Hinc præterea addunt ipſum novum teſtamentum inchoaſſe, & baptiſmum in illo permanſurum inſtituiſſe, genteſque ad illum, & ad Eccleſiæ ſocietatem manifeſte recepiſſe, & alia ſimilia, quæ late refert Caniſius lib. de S. Joanne c. 6. Ad hæc autem portenta aſſerenda ſolum nituntur verbis illis Chriſti Lucæ 16. *Lex, & Prophetæ uſque ad Joannem.* Propter quæ nonnulli etiam Patres aſſeruerunt Joannem fuiſſe antiquæ legis finem, & novæ principium. Unde Cyril. Jeroſol. cat. 3. *Veteris*, inquit, *Teſtamenti finis, & novi principium eſt baptiſmus. Joannes erat dux ejus, quo major inter natos mulierum nullus, qui finis erat Prophetarum. Omnes enim Prophetæ & lex uſque ad Joannem, & idem erat rerum Evangelicarum principium, initium enim Evangelii Jeſu Chriſti erat Joannes baptizans.* Et infra vocat Joannẽ hujus gratiæ ducẽ. Et S. Paulinus in natali 9. de S. Felice, ſic inquit:

Hic eſt præcurſor Domini, & Baptiſta Joannes,
Idem Evangelii ſacra janua, metaque legis.

Inſuper Petrus Chryſ. ſer. 91. de S. Joanne in hunc modum loquitur: *Chriſti præco, arcanum Patris, filii nuntius, ſignifer ſuperni Regis, peccatorum venia, Judæorum correctio, vocatio gentium, & (ut proprie dicam) legis, & gratiæ fibula.*

Sed horum hæreticorum ſententia, & in Chriſtum injurioſa eſt, & nullo nititur apparenti fundamento. Dicendum igitur eſt, præcurſoris munus illud dumtaxat fuiſſe, quod in prædictis Prophetarum teſtimoniis continetur, quodque Zacharias Luc. 1. illis verbis complexus eſt. *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus.* Hanc vero *ſcientiam ſalutis*, præcurſoriſque miniſterium apertius explanat Jo. c. 1. dicens. *Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Joannes. Hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.* Primum ergo, ac præcipuum munus præcurſoris fuit, ut teſtimonium de Chriſto perhiberet, prædicando ipſum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & ut populum præpararet, ac diſponeret ad hoc teſtimonium de Chriſto ſuſcipiendum. Quod partim fecit exemplo vitæ innocentiſſimæ, & integerrimæ, partim prædicando pœnitentiam, & ad hunc eundem finem (ut infra dicemus) ordinatus eſt baptiſmus ejus, quo mediante multitudinem hominum congregabat, quibus Chriſtum, ac Meſſiam annunciabat. Et ita exponunt hoc munus præcurſoris Patres omnes exponentes prædicta Joannis, & Lucæ teſtimonia, præſertim Auguſtinus Ambr. Chryſoſt. Cyrill. & alii, quos ſtatim referam. Confirmatur ex rationibus, quas ſancti aſſignant, ob quas fuit neceſſarium hoc præcurſoris munus: nimirum quoniam Chriſti adventus futurus erat occultus, & in humilitate, ac paupertate, ideoque conveniens fuit, ut præter alia ſigna de Meſſia exhibita præcederet etiam quidam teſtis omni exceptione major, qui illum veluti digito demonſtraret, ut recte dicit Auguſtinus tract. 25. in Jo. Accedebat præterea, homines propter innumera peccata fuiſſe veluti obcæcatos ad videndum lumen Chriſti, quare expediens id circo erat, ut prædicatio Joannis præcederet, qua homines ad pœnitentiam provocaret, ut ablatis denſiſſimis delictorum tenebris, ſplendidiſſimum juſtitiæ ſolem intueri poſſent, ut Auguſt. late proſequitur hom. 20. & 21. de SS. & Origen. t. 5. & Chryſ. hom. 5. in Jo. præcurſoris ergo munus nullum aliud fuit, quam teſtimonium reddere Meſſiæ, & præparare homines ad illud teſtimonium ſuſcipiendum.

Præcurſoris officium quod.

Ex quo infero, & dico ſecundo, non pertinuiſſe ad munus præcurſoris ferre legem gratiæ, aut novum condere teſtamentum. Eſt de fide, & probatur primo, quia id non eſſet ante Chriſtum præcurrere, ſed munus potius ac dignitatem Chriſto præripere. De illo enim ſolo ſcriptum erat Iſaiæ 33. *Dominus Rex noſter, Dominus legifer noſter*, & Joel. 2. *Filii Sion exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis Doctorem juſtitiæ.* Quæ teſtimonia, aliaque ſimilia fuſe explicuimus, & confirmavimus in præcedenti tomo diſp. 47. ſect. 2. ſed omnia clarius explicuit Joannes c. 1. dicens: *Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.* Et infra refert teſtimonium ejuſdem præcurſoris dicentis. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* Sub gratia autem, quæ a veteri lege diſtinguitur, univerſa lex gratiæ comprehenditur, in qua potiſſimum eſt gratia ipſa, & efficacia, quam ad illam conferendam habet. Propter quam ad Romanos 8. vocatur a Paulo, *lex ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu.* Et confirmatur, quia nunquam æternus Pater juſſit nobis, ut obediamus præceptis Joannis, ſed filii ſui dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite* Matth. & Luc. 9. & 2. Pet. 1. Neque Chriſtus ipſe præcepit nobis ſervare mandata Joannis, ſed ſua, Jo. 13. *Mandatum novum do vobis*; & cap. 14. *Mandata mea ſervate.* Et cap. 15. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea.* Et Matth. ult. dicit Apoſtolis. *Docete omnes gentes, docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis.* In tota autem Scriptura nullum eſt verbum, in quo inſinuetur Joannem fuiſſe legislatorem: ergo hæretici hoc aſſerentes & ſibi ipſis contrarii ſunt, qui nihil credendum exiſtimant, niſi quod in Scriptura habetur, & ipſi Scripturæ repugnant, quæ ſolum Chriſtum facit legis gratiæ authorem. Et confirmatur ſecundo, nam præceptum de ſuſcipiendo baptiſmo (quod videtur eſſe veluti janua totius legis gratiæ, & in quo ipſi hæretici multum ponunt) non eſt a Joanne latum, ſed a Chriſto. Tum quia (ut infra probabo) baptiſmus Chriſti valde diverſus eſt a baptiſmo Joannis, & præceptum de baptiſmo Chriſti durat, de baptiſmo autem Joannis nullum eſt, imo nec fuiſſe unquam etiam quando Joannes baptizabat, veriſimile eſt, ut

Novam legem, aut teſtamentum condere non fuit munus præcurſoris.

infra

infra dicemus. Et quidem tametſi fuerit, ad legem gratiæ non pertinuiſſe certum profecto eſt, cum in illa non obliget, neque obligaverit unquam. Tum etiam, quia Joan. 3. legimus Chriſtũ dixiſſe: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S.* de Joanne vero nec ſcriptum, nec traditum habemus, quod ſimilia verba, quæ præceptum indicare poſſunt, protulerit. Nec ſine cauſa dixit Chriſtus: *Ex aqua, & Spiritu S.* ut ſignificaret ſe non præcipere baptiſmum Joannis, qui erat in ſola aqua: ſed ſuum, qui futurus erat etiam *in Spiritu S.* ut dicitur Jo. 1. Tandem lex nova, vel eſt idem quod novum Teſtamentum, vel in illo continetur: ſed non eſt teſtator novi Teſtamenti Joannes, ſed Chriſtus: non enim Joannes morte ſua, ſed Chriſtus illud confirmavit, teſte Paul. ad Hebr. 9. non ergo Joannes eſt author legis novæ, ſed Chriſtus. Neque enim a Joanne factæ ſunt promiſſiones novi Teſtamenti, ſed a Chriſto, neque in Joannis meritis fundantur, ſed Chriſti, nec Joannes fundavit Eccleſiam, inſtituit Sacramenta, ſummuſve illius eſt Pontifex, ſed Chriſtus, ut prædicta diſp. 47. ſup. tomi latius tractatum eſt.

Hinc dico tertio Joannem non immutaſſe, neque abrogaſſe legem veterem, neque hoc ad munus illius pertinuiſſe. Hæc aſſertio de fide eſt, & neceſſario ſequitur ex præcedenti. Quia lex vetus non eſt abrogata, niſi per novam. Neque authoritas abrogandi legem eſt, niſi apud eum, qui authoritatem habet illam condendi. Unde utraque authoritas æque ſoli Chriſto in Script. tribuitur, ad Galat. 3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum*; & infra: *Quid igitur lex, propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat*; & infra: *Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem, quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, at ubi venit fides jam non ſumus ſub pædagogo.* Per fidem autem intelligit Paulus vivam fidem Chriſti & gratiam novi Teſtamenti, ſicuti aperte explicuit ſubjungens. *Omnes enim filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Jeſu. Quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis*; & cap. 4. *Cum eſſemus parvuli, ſub elementis mundi eramus ſervientes: at ubi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.* Et deinde poſtquam veritatē hanc variis modis, ac teſtimoniis Script. confirmaſſet, concludit. *Itaque fratres non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberavit.* Non ergo Joannes, ſed Chriſtus legem veterem abrogavit, noſque ab illius jugo, & ſervitute liberavit. Quapropter in Scriptura ubicumque excluditur lex, ſtatim gratia Chriſti ſubjungitur, Act. 15. *Quid tentatis Deum imponere jugum ſuper cervices diſcipulorũ, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus, ſed per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus ſalvari.* Et hæc veritas ut manifeſta ſupponitur ab omnibus Patribus, & Theologis, ubicumque de ceſſatione legalium diſputant, ut videre licet præſertim in Auguſtino, & Hieron. in epiſt. quas inter ſe mutuo de hac materia ſcripſerunt. Adjungi etiam poteſt in hujus, & præcedentis aſſertionis confirmationem locus ille Deut. 18 *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies*; & infra; *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorũ ſimilem tui, & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor exiſtam.* Quod teſtimonium de Meſſia eſſe intelligendum in ſuper. tom. diſp. 2. fuſius oſtendi. Prædicitur autem in illo Meſſiam futurum alterum legiſlatorem divinæ legis: & inſinuatur non obſcure Moyſi legem fuiſſe obſervandam, donec ipſe veniret, & nova, divinaque præcepta ferret. Ille ergo divinus Propheta fuit author novæ legis, & abrogator veteris, & non Joannes qui interogatus a Judæis, an eſſet Propheta, vere, ac fideliter reſpondit: *Non.* Ut enim notavit Cyrill. l. 1. in Jo. c. 24. non ſciſcitabantur illum, an eſſet qualiſcumque Propheta (hoc enim modo non inficiaretur eſſe ſe Prophetam) ſed an eſſet ὁ προφήτης, id eſt, ille Propheta, cujus præcepto, & leges audituri eſſent. Et ideo merito reſpondit, ſe non eſſe Prophetam illum, ſed eſſe vocem præparantem homines, ut eſſent diſpoſiti ad audiendum illum Prophetam, ejuſque fidem, & Evangelium ſuſcipiendum. Et hoc ſenſu dixit recte Auguſt. ſer. 20. de SS. Joannem ſub lege exiſtentem Chriſtũ proclamaſſe, & prædicaſſe, & hoc modo legem ad Evangelium tranſmiſiſſe. *Quod enim*, inquit, *nondum natus de ſecreto materni uteri prophetavit, & expers lucis jam teſtis eſt veritatis, hoc eſt intelligendum, quod latens ſub velamine & carne literæ, & Redemptorem mundi ſpiritu prædicavit, & nobis Dominum noſtrum de quodam legis utero proclamavit*; & infra: *Quod autem Joannes in carcere conſtitutus ad Chriſtum diſcipulos ſuos ordinat, legem ad Evangelium tranſmittit*, & infra: *Præmittitur ante Jeſum Chriſtum Joannes, quaſi Teſtamentum vetus ante novum.* Similiter Hilar. can. 14. in Mat. *Joannes*, inquit, *formam prætulit legis, quia lex Chriſtum prædicavit, & Joannes profectus ex lege eſt, Chriſtũ ex lege prænuncians.* Elegantius, & apertius Chryſ. hom. 3. imperf. tractans illa verba: *Vox clamantis in deſerto. Vox*, inquit, *eſt ſonus confuſus, nullum ſecretum cordis oſtendens.* & infra: *Verbum autem eſt ſermo rationabilis myſterium cordis aperiens*, & infra: *Ideo ergo Joannes dictus eſt vox, non verbum quia per Joannem neque miſericordias ſuas Deus, neque juſtitias, neque ante conſtitutionem mundi præparata conſilia, demonſtravit, ſed hoc tantummodo, quia aliquid magnifacere Deus in hominibus meditabatur: poſtea autem per filium ſuum pleniſſimũ myſterium ſuæ voluntatis aperuit*; & infra allegorice exponens locuſtas, quas manducabat Joannes: *Quod docebat*, inquit, *idem manducabat, volatilia quidem erant, non autem magna, nec ſatis in altum volantia, quia Judæi, quibus a Joanne pœnitentia ſola injungebatur, ſecundum juſtitiam legis, metu pœnæ vivebant, non ſecundum ſpiritualia, & altiſſima Chriſti præcepta*; & infra: *Ideo Joannes mel agreſte edebat, quoniam adhuc ante Chriſtum, ante Spiritum S. conſtitutus ſub lege, legis utebatur eloquiis, inſipidis, inſuavibus, & agreſtibus*; & infra: *Filius Dei ſub lege factus eſt, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, & educeret Joannes autem ſub lege natus eſt, non ut eos, qui ſub lege erant educeret, ſed ut eſſet ſub lege, & ſecundum legem, & viverent, & docerent, propterea nihil extra legem aut fecit, aut docuit: ſed tantum pœnitentiam prædicavit.*

Præterea ex re ipſa, & ex proceſſu Evangelicæ hiſtoriæ facile convinci poteſt, Joannem, neque factis ſuis legis opera neglexiſſe, neque verbis illam non eſſe obſervandam docuiſſe. Si enim Judæi frequenter Chriſto objiciebant, quod (ipſorum exiſtimatione) legem tranſgrederetur, quomodo crimen hoc non obſervaſſent in Joanne, aut cur illud diſſimulaſſent? Deinde in Actib. Apoſt. ſæpe legimus, præſertim c. 21. uſque ad 26. quam acriter Judæi Paulum proſequerentur, quod gentibus communicare, legem tranſgredi, & templum violare videretur, ac docere non eſſe neceſſarium legē Moyſis obſervare: quid igitur facturi eſſent, ſi Joannes ante Chriſti, & Apoſtolorum prædicationem ac miracula legem abrogare auſus eſſet? Ad hæc, cum baptiſmus Joan. non eſſet legi contrarius: ſed potius quodam modo conſentaneus, eo quod aquæ baptiſmata, ac lavacra frequentiſſima eſſent in illa lege: nihilominus tamen quoniam novum baptizandi ritum introducebat, ab illo interrogant: *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* ergo ſi aliquid contra legem aut faceret, aut doceret, multo magis illud objicerent, ejuſque rationem poſtularent: ergo id aſſerere alienum eſt ab Evangelica hiſtoria, voluntarieque confictum. Sed hæreticorum reſpondendum objectionibus, qui præcipue nituntur verbis illis; *Lex, & Prophetæ uſque ad Joannem.* In quibus duo ſunt explicanda, alterũ de duratione Prophetiæ, alterum de duratione legis: quorum primum licet ad præſentem controverſiam pertinere non videatur, per ſe tamen difficultatem habet, quia non ſolum ipſe Joannes Propheta fuit, ſed etiam multi poſt ipſum prophetaverunt, præſertim Joannes Evang. & alii de quibus in Actib. Apoſt. fit mentio, & in epiſtolis Pauli, & aliis, & præſertim in Apoc. multa ſpiritu prophetico dicta continentur. Imo & in antiquis Prophetis multa ſunt, quæ uſque ad Joannem non ſunt impleta, ſed tempora legis gratiæ reſpiciunt Dicendum vero eſt cum Hieron. Mat. 11. ſermonem eſſe de Prophetis, qui de Chriſto venturo ſcripſerunt. Nam quia Joannes non ſolum illum venturum eſſe dixit, ſed jam veniſſe oſtendit, & digito demonſtravit, ideo uſque ad illum dicuntur eſſe prophetiæ. Nam licet in eis multa contineantur poſterioribus impleta temporibus, tamen quia præcipuus omnium prophetiarum ſcopus erat Chriſtus, ideo abſolute

Margin notes: Lex vetus non eſt a Joanne abrogata. — Lex vetus per Chriſtum abrogata. — Objectio hæreticorum. — Reſponſ. — Prophetias uſque ad Joannē duraſſe quomodo intelligēdum.

lute dicuntur prophetiæ eſſe uſque ad illud tempus, in quo Chriſtus præſens manifeſtari cœptus eſt. Aliam interpretationem ſtatim trademus.

Legem duraſſe uſque ad Joannem quomodo intelligẽdum.

Altera pars de lege, primo poteſt in eumdem ſenſum exponi ex verbis Matth. c. 11. *Prophetæ, & lex uſque ad Joannem prophetaverunt*. Ubi non dicitur Lex, uſque ad Joannẽ duraſſe, ſed prophetaſſe. Univerſa enim lex quædam erat prophetia, myſteria Chriſti repræſentans: quæ dicitur prophetaſſe uſque ad Joannem, quia ex eo tempore cœpit impleri. Antea enim erat veluti gravida, & ſub velaminibus, ac figuris Chriſtum continebat; a temporibus autem Joannis parturire eſt orſa, quando jam non in figuris, ſed aperte Regnum cœlorum prædicare, & Chriſtus cępit oſtendi. Et hanc expoſitionem indicavit Euth. c.58. in Lucam, & c.20. in Mat. qui aliam expoſitionem addit, dicens omnes Prophetas, & legem uſque ad Joannẽ Judæis prophetaſſe, eumque fuiſſe ultimum prophetarũ: deinceps vero nullum alium ejus prophetaſſe. Vel aliter dicamus ſenſum eſſe, legem duraſſe uſque ad Joannem (ut philoſophicis terminis utamur) intelligendum eſſe intrinſece duraſſe uſque ad illum, quia toto ipſius tempore duravit, & jam inde abrogari cępit, quaſi extrinſece, quia tunc cœpit Evangelium prædicari, & homines præparari ad deſerendam illam legem, altioremque ampleƈtendã. Unde Ambroſ. l.8. in Luc. in princ. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem, non quia lex deficit, ſed quia incipit Evangelii prædicatio. Videntur enim minora compleri, cum potiora ſuccedunt*. Et ad eũdem fere modum exponit Auguſt. l.83. q. in 58. aliam partẽ de prophetia, ubi ditit Joannẽ prophetiæ geſtaſſe perſonam: Chriſtum autem, qui per prophetram prænuntiabatur, Evangelii duxiſſe perſonã, & ideo prophetiam cœpiſſe minui, poſtquam id, quod prænuntiabat, advenit. Itaque ſentit ideo diƈtum eſſe: *Lex, & Prophetæ uſque ad Joannem*, quia ex tunc antiqua prophetia minui cepit. Unde inferius inquit: *Poſtquam ergo prophetia ipſa in Jo. conſtituta digito oſtendit præſentem, quem vẽturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui, atque inde creſcere prædicatio regni Dei*. Et in eodem ſenſu Hier. ep. 151. ad Algaſ. q. 1. *Lex*, inquit, *& Prophetæ uſq; ad Jo. prophetaverũt, non quod Jo. prophetarũ ſit finis, & legis: ſed ille qui Jo. teſtimonio prædicatus eſt*.

Joannes initium legis novæ, & finis veteris quomodo.

Ex his conſtat, quis ſit SS. Patrum ſenſus, quorum authoritate hæretici abutuntur. Vocant enim Joanẽ principium legis novæ, & finem veteris in eodem ſenſu, quia ab illo prædicari cœpit, & promitti regnum Cœlorum, & demonſtrari Chriſtus novi teſtamenti conditor: & ita dici poteſt Joannes quaſi extrinſecum principium novæ legis, ſicut lucifer dicitur eſſe initium diei, & finis noƈtis. Unde Tertul. l.4. in Marcion. c.33. *Agnoſcamus*, inquit, *Joannem conſtitutum inter vetera, & nova, ad quem deſineret Judaiſmus, & a quo inciperet Chriſtianiſmus*; quod infra explicans ſubdit: *Joannes antecurſor, & præparator oſtenditur viarum Domini Evangelium ſuperduƈturi, & regnum Dei promulgaturi*. Sic etiam Greg. Naz. orat. 21. in laudem Athan. Joannem vocat, *lucernam ante lucem, vocem ante ſermonem, mediatorem*; & ſubdit; *mediatorẽ, inquam, veteris, & novi teſtamenti*; & orat. 20. Baſilium cum Jo. conferens, inter alia inquit; *Ipſe quoque inter duo teſtamenta medius, illius videlicet literam evertens, hujus autem ſpiritum in publicum efferens, ac per externæ & viſibilis legis everſionem, occultam legem implens*. Quæ verba per accommodationem de Baſilio dicuntur: nomine autem *viſibilis legis* intelligi videtur lex carnis: nomine autem *legis occultæ* lex ſpiritus, & rationis: proprie vero pertinent ad Joann. Bapt. Non ſunt autem ita intelligenda, ac ſi Joannes direƈte evertiſſet legem veterẽ, aut contra illam prædicaſſet, ſed quod regnum Cœlorum, & ſpiritum legis novæ, & ejus authorẽ paulatim oſtendens, ac prædicans, quoddã fuerit legis veteris evertendæ principium. Hinc denique Aug. l. quæſt. veteris, & novi teſtamenti, in 69. ſimul dicit prædicante Jo. ceſſaſſe legem veterem, & illam nihilominus duraſſe uſque ad Chriſtũ, per quem abrogata eſt, & ſimul etiam dici legem & prophetas fuiſſe uſque ad Joannem, & fuiſſe uſque ad Chriſtum. Quia utrumque juxta diſtinƈtionem poſitam verum eſt.

SECTIO III.

Quam ſanƈtitatis, & gratiæ perfeƈtionem, fuerit Joannes Baptiſta conſequutus.

IN hac ſeƈtione ſermo eſt de gratia ſanƈtificante, nam de gratiis gratis datis in ſect. 5. dicendum. Duplex autem perfeƈtio gratiæ diſtingui poteſt: altera quæ conſiſtit in collatione boni; altera, quæ ad removendum malum pertinet. De priori dicemus in ſeƈtione hac, de poſteriori vero in ſequenti.

Dico ergo primo perfeƈtionem gratiæ, & ſanƈtitatis, quam B. Joannes eſt conſequutus, fuiſſe eximiam. Hæc aſſertio dupliciter explicari poteſt, primo abſolute, ita ut ſenſus ſit Joannem dignioribus, atque excellentioribus ſanƈtis, & Dei amicis eſſe annumerandum, & hoc ſenſu eſt de fide, ut eſt univerſalis Eccleſiæ ſenſus, ac traditio, quæ ſatis probatur teſtimonio Angeli, Luc. 1. *erit magnus coram Domino*. & infra: *Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ*. Ubi Ambroſ. *Non corporis*, inquit, *ſed animi magnitudinem declaravit, eſt coram Domino magnitudo animi magnitudo virtutis. Ætatem enim animæ numeramus non pro ratione temporis, ſed pro qualitate virtutis*; & infra: *Ideo fortaſſe in ſpiritu, & virtute Eliæ, quia ſanƈtus Elias, & virtutem habuit magnam, & gratiam*. Similiter & Procopius ibidem docet more Scripturæ ſacræ ſolum eum magnum prædicari, qui virtute & ſanƈtitate, vere magnus, & ſingularis exiſtit. Quod etiam optime declaravit Angelus verbo illo, *coram Domino*. Homines enim ea vident & in exiſtimatione habent, quę apparent, Deus autem intuetur cor. Et hoc ſaltem convincit ſermo Chriſti Matthæi 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta*. Ex quibus verbis licet colligere alteram rationem explicandi hanc Joannis ſanƈtitatem, eum cum aliis conferendo. In ea vero exponenda ſunt duo extrema vitanda.

Unum eſt eorum, qui propter prædiƈta Chriſti verba exiſtimare poſſent, Joannem in perfeƈtione ſanƈtitatis, & gratiæ omnibus hominibus teſtimonio Chriſti anteponi. Alterum eſt hæreticorum hujus temporis, qui vel ad vitandum extremum errorem, vel certe, quia ipſi neque inæqualis ſanƈtitatis gradus, neque veram aliquam in hominibus ſanƈtitatem agnoſcunt, ſed ſolam imputationẽ juſtitiæ Chriſti, negant verba illa eſſe de perfeƈtione ſanƈtitatis intelligenda: ſed ſolum de excellentia muneris, & officii præcurſoris. Sed in primis quod Chriſtus de perfeƈtione vitę, ac ſanƈtimonię loquutus ſit, tum ex ipſis verbis, tum ex SS. Patrũ expoſitione evidenter conſtat. *Quid*, inquit, *exiſtis in deſertum videre, arundinem vento agitatam?* Hic certe non officium, ſed animi virtutem, conſtantiamque commendat. *Quid exiſtis videre, hominem mollibus veſtitum?* Quibus ſane verbis vitæ auſteritatem, ac ſeveritatem perfeƈtamque mundi abnegationem declarat. *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? etiã dico vobis pluſquam Prophetam*: iis quidem verbis muneris magnitudinem, ac dignitatem exaggerat, non tamen ut in ea perſiſtat: ſed ut lex illa ad explicandam excellentiam ſanƈtitatis aſcendat. Unde ſequentibus verbis ſatis indicat eum ſicut munere, ita & ſanƈtitate, & innocentia Angelum fuiſſe. Ac tandem jure jurando confirmat, *inter natos mulierum non ſurrexiſſe majorem Joanne Bapt*. Eo vel maxime quod nomine prophetæ Judæi in communi, ac vulgari ſermone intelligebant hominem, qui non ſolum futura prædiceret: ſed etiam ſingulari quadam virtutis laude, & Dei familiaritate polleret. Unde Jo. 9. cum Phariſæi cæcum interrogaſſent, quid de Chriſto ſentiret, ille reſpondit, *quia Propheta eſt*, illo verbo ſignificans illum eſſe eximium, ac ſanƈtiſſimum virum. Similiter turbæ Chriſti ſanƈtitatem confiteri, & laudare volentes, ſæpe dicebant eum eſſe Prophetam, aut prophetam magnum ſurrexiſſe, & Deum viſitaſſe plebem ſuam: cum ergo Chriſtus interrogat: *Quid exiſtis videre? Prophetam?* communi & conſueta ſignificatione, Prophetæ nomine uſus videtur. Unde cum ſubjungit eſſe *pluſquam Prophetam*, plane indicat non ſolum munere, ſed etiam ſanƈtitatis gloria inter cæteros Prophetas excelluiſſe, quod ſtatim apertius declarans dixit: *Inter natos mulierum, &c.*

Joannis ſanƈtitas eximia.

Prophetæ nomen apud Judæos excellens.

Accedunt SS. Patrum teſtimonia, & expoſitiones Chryſoſt. hom. 37. in Matt. hæc verba Salvatoris de magnitudine ſanƈtitatis intelligens ex rebus ipſis ita confirmat; *Veniat tibi in mentem menſa illius, educatioque, & mentis altitudo, ita enim in terris, quaſi in cœlis verſabatur, &c.* & hom. 27. operis imperf. *Quãto vox proximior verbo, non tamen verbum, tanto Joannes propinquior Chriſto, non tamen Chriſtus*; & iterum: *Vide ergo, quia omnibus ſanƈtis eſt major, cui ſolus Chriſtus eſt prior*. Hæc autem Chryſoſtomi verba ſupra taƈtam difficultatem incul-

inculcant, quoniam in alium extremum inclinant. Ita enim videtur Chryſoſt. ſanctitatem Joannis extollere, ut ſolum Chriſtum ei anteponere videatur, quod commune ei eſt cum reliquis Patribus, ut videre licet in Theophyl. Euthymio, & aliis expoſitoribus, Ambroſ. lib. 5. in Luc. prope finem, qui dicunt Chriſtum comparare Joannem cum natis ex mulieribus humano, & communi nativitatis modo, non vero cum nato ex Virgine. Unde Ambroſius: *Hunc* (id eſt Joannem) *omnibus dico eſſe majorem, ſed inter mulieris, non virginis natos. Major enim fuit iis, quibus æqualis eſſe poterat ſorte naſcendi. Alia iſta natura eſt, nec cum humanis generationibus comparanda.* Sentiunt igitur hi Patres Joannem, omnibus ſanctis teſtimonio Chriſti eſſe prælatum Chriſto ipſo dumtaxat excepto. Quin etiam juxta expoſitionem Auguſtini lib. 2. contra adverſar. leg. & Prophet. c. 5. & tractat. 13. in Jo. & Epiphan. hær. 26. & Chryſoſt. in imperfecto, quem Theophylact. & Euthym. imitantur, ipſemet Chriſtus fecit hanc exceptionem, cum dixit: *Qui autem minor eſt in regno Cœlorum, major eſt illo*, ſeipſum vocans minorem in Regno Cœlorum, quia & minor erat ætate, & apud homines in Eccleſia militante (quam Regnum Cœlorum appellat) in minori æſtimatione habebatur. Quæ expoſitio propter authoritatem dictorum ſanctorum valde probabilis eſt, quamquam Cyrillus l. 2. Theſ. c. 4. eo quod illa abuteretur Eunomius, ut Chriſtum purum hominem faceret, eam rejiciat. At vero (ut Juriſperiti dicunt) *exceptio firmat regulam;* ergo Chriſtus ſe ſolum excipiens affirmat Joannem eſſe omnibus aliis, ſine ulla exceptione majorem. Quapropter Ambroſ. ſer. 94. hæc eadem verba tractans. *Præcellit*, inquit, *cunctis, eminet univerſis, antecellit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis ex muliere eſt, inferior eſt Joanne.* Et Cyrillus Jeroſ. cat. 3. ad illuminatos. *Etiamſi Eliam Teſbitem dixerit eſſe in Cœlum aſſumptum, attamen non eſt major Joanne. Moyſes maximus legiſlator, & omnes Prophetæ, ſed non majores Joanne. Non ego prophetas prophetis audeo comparare, ſed ipſe Dominus noſter, & illorum Dominus Jeſus pronuntiavit. Major inter natos mulierum Joanne non ſurrexit: non inter natos Virginum, ſed mulierum. Magna ſervi ad conſervos comparatio: filii vero ad ſervos minime comparanda eſt gratia, & excellentia.* Auguſtinus ſer. 32. de ſanctis: *Si in natis mulierum, hoc eſt in hominibus, nemo exurrexit major Joanne Bapt. quiſquis Joanne plus eſt, non tantum homo, ſed & Deus eſt*: & præfat. in 2. enarrat. in Pſ. 29. tractans verba illa Pſ. 44. *Unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*, colligit Chriſtum non eſſe unctum eo modo, quo cæteri homines juſti, Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, & quidquid magnum eſt in genere humano. Quandoquidem, inquit, nihil majus *extitit in genere humano quam Joannes Bapt. nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Joannes Bapt. eſt. Cujus autem Joannes ſe dicit non eſſe dignum corrigiam calceamenti ſolvere, quid erat ille niſi amplius quam cæteri homines?* Interpretatur ergo hanc gratiæ magnitudinem de excellentia gratiæ ſanctificantis, quam in nullo pro homine ſentit eſſe majorem, quam in Jo. Bapt. Eodem fere modo loquuntur alii Patres in concionibus de Joanne Bapt. Maximus, Honorius, Euſebius Emiſſ. Petrus Chryſ. Bernardus, Laurentius Juſtin. & alii. Sed inter omnes excedere videtur Cyrillus lib. 2. theſ. c. 4. ubi prædicta verba tractans, inquit; *Non major inter natos mulierum tempore dicitur, ſed virtutis ſublimitate, qua ad eos pervenit terminos, quo natura humana pervenire poteſt.*

Nihilominus hujuſmodi SS. Patrum dicta prudenti moderatione explicanda ſunt, & ad verba Salvatoris, & ad rem, de qua agimus, applicanda. In primis enim certũ eſt in hujuſmodi ſanctorum comparationibus non poſſe B. Virginem comprehendi. Etenim in gratiæ, & ſanctitatis perfectione B. Virginem ſuperiorem Joanne extitiſſe, indubitatum eſt, atque etiam eo tempore, cum Chriſtus prædicta verba protulit, ut ex tractatis in ſuperioribus ſatis conſtat. Neque quoad hoc verba Chriſti difficultatẽ habent, ut ex dicendis facile conſtabit, præſertim cum dici poſſit non cum fœminis, ſed cum viris tantum illum contuliſſe. Nonnulla autem Patrum verba præſertim Chryſoſtomi, Ambroſii, & Auguſtini, quæ videntur univerſaliora, & veluti per quandam exaggerationem dicta, pie interpretanda ſunt, & vel ad ſenſum verborum Chriſti accommodanda: vel ſaltem dicendum, B. Virginem ita eſſe cum Chriſto conjunctam, ut cum illo excipi intelligatur. Nam ſicut Theologi dicunt, dictionem excluſivam non excludere concomitantia, ita dici poteſt, cum nonnulli Patres aſſerunt ſolum Chriſtum eſſe majorem Joanne, non excludi Virginem, ſed potius cum Chriſto copulari, & comprehendi. Cujus manifeſtum argumentũ eſt, quia aliis locis anteponunt Virginẽ non modo omnibus ſanctis hominibus, ſed etiam omnibus Angelis, quorum teſtimonia ſuperius attulimus. Joannem vero nunquam præferunt omnibus Angelis, ut videre licet citatis locis, & Petrus Chryſ. ſer. 127. ad ſummum vocat illuum *Angelis parem*, & eodem modo loquutus fuit Auguſt. ſer. 22 de SS. Quin potius Auguſt. l. 2. contra adverſ. legis. & Proph. c. 5. & lib. quæſt. veteris teſtam. q. 28. dicit alios Prophetas eſſe æquales Joanni, licet non majores, quæ eſt etiam ſententia Hieron. Matth. 11.

Joannes minor Virgine.

Deinde ex vi verborum Salvatoris non conſtat Joannem eſſe ſanctiorem omnibus ſanctis novi teſtamenti, præſertim Apoſtolis, non quod hoc affirmare dignum aliqua cenſura ſit, ſed quod ſit incertum, & Chriſti teſtimonio probari non poſſit: Chriſtus enim de præterito tempore uſque ad illud, in quo ea verba protulit, loquutus eſt, dicens: *Inter natos mulierum non ſurrexit major.* Unde non ſequitur majorem unquam poſtea fuiſſe reſurrecturum neminem. Quod in verbis Lucæ evidentius apparet, ubi non ſimpliciter *major*, ſed inter Prophetas *major*, dicitur: ergo inde non colligitur eſſe majorem Apoſtolis, præſertim cum prophetarum nomine ſancti præcipue veteris teſtamenti intelligi ſoleant. Adde Anſelmi & S. Thomæ judicio Matth. 3. Apoſtolos munere & officio ſuperiores fuiſſe Joanne, quia fuerunt Eccleſiæ fundamenta, univerſaleſque paſtores, ac principes, & in univerſo orbe teſtimonium Chriſto reddiderunt, quod Joannes in uno populo Judæorum præſtitit. Cum ergo Deus det gratiam, & ſanctitatem muneri accommodatam, fieri poteſt, ut ſicut Apoſtoli miniſterio ſuperiores fuerunt Joanne, ita fuerint & gratia; igitur Chriſti verba non poſſunt de Apoſtolis intelligi.

Inter Joannem, & Apoſtolos comparatio.

Non tamen ideo aſſero Apoſtolos fuiſſe ſanctiores Joanne, nam Anſelmus, & D. Th. qui affirmant eos miniſterio antecellere Joannem, negant meritis, & ſanctitate eſſe illo ſuperiores. Et ratio adhiberi poteſt, quia licet ſimpliciter munus Apoſtolicum fuerit majus poteſtate, dignitate, & rerum agendarum magnitudine, ac difficultate, fieri tamen potuit, ut miniſterium Joannis conſiderata Judæorum diſpoſitione, & temporis opportunitate, quando neque Chriſtus ulla miracula ediderat, neque gratia Spiritus S. adhuc effuſa fuerat, abundantiorem quandam gratiam, & vitæ innocentiam poſtulaverit, ut ejus teſtimonium, quod nullis miraculis, aut ſignis, ſed ſolius vitæ authorite confirmabat, idoneum, & omni fide digniſſimum prudenter exiſtimari poſſet. Unde egregiè Cyril. l. 1. in Jo. c. 7. *Quomodo*, inquit, *authoritati ejus credendum non erat, qui tanto cumulo virtutis præfulſit, ut lux ipſa a nonnullis crederetur?* Et in eamdem ſententiã Euſeb. l. 6. de Demonſt. c. 5. quæſtionem proponit, quid eſſet in Jo. *quo capta multitudo illa admiraretur hominem & prædicanti baptiſma pœnitentiæ fidem haberet, cum præſertim nulla illius geſta memoriæ prodita ſint. Neque enim quod aut mortuos excitaverit, aut alia miracula fecerit, ſcriptum extat.* Et reſpondet, *nihil aliud, quam novum, & admirabile vitæ genus:* cumque late illius mores deſcripſiſſet, tãdem concludit. *Hæc igitur arbitror ipſum Joannem intuentibus, admirationem, ac ſtuporem erga hominem attuliſſe.* Addo denique, quamquam Deus nunquam deneget omnem gratiam neceſſariam ad obeundum munus, in quo ipſe hominem conſtituit: non tamen ſolam illam neceſſario præbere, ſed interdum longe majorem. Sicut quibuſdam Apoſtolorum majora impertiit dona gratiæ, quam aliis, licet in Apoſtolico munere omnes fuerint æquales. Et e contrario, quamvis B. Petrus fuerit aliis poteſtate, ac dignitate ſuperior, non propterea neceſſe eſt, ut ſanctitate omnes ſuperaverit. Sic igitur quamvis miniſterium Joannis inferius fuerit, & propter illud præciſe conſideratum, non indiguerit tanta gratia, quanta Apoſtoli: nihilominus fieri potuit, ut ex ſingulari Dei benevolentia, & propter conjunctionem, & ſpiritualem, quandam familiaritatem ad Chriſtum, cumulatiorem gratiam ſuſceperit. Ergo hæc comparatio incer-

Inter Joannem & Apoſtolos comparatio.

incerta eſt, nihilque videtur in ea temere affirmandum.

Joannes Baptiſta major ne ſanctis omnibus fuerit.

Præterea, etiamſi comparationem hanc a Chriſto factam ad Prophetas veteris teſtamenti limitemus, neceſſe non eſt, ut propter verba Chriſti ſtricte, ac rigoroſe intellecta eum omnibus ſanctis Chriſto antiquioribus anteponamus. Primo quidem, quia (ut ex verbis Lucæ colligitur) non cum omnibus ſanctis, qui eum anteceſſerunt, ſed cum ſolis prophetis comparatus eſt. Niſi dicamus perinde eſſe comparare Joannem cum Prophetis, ac cum omnibus antiquioribus juſtis. Nam ante Joannem nulli ſancti fuerunt majores Prophetis. Omnes enim Patriarchæ, & celebriores veteris teſtamenti homines prophetiæ gratia claruerunt. Præſertim (ut paulo ante diximus) propter hanc cauſam derivatum eſt hoc nomen in illo populo ad ſignificandum quemlibet virum vitæ moribus, & ſanctitate conſpicuum.

Secundo eſto hoc ita ſit, in prædictis verbis non aſſeritur Joannem eſſe majorem ſuperioribus juſtis, ſeu Prophetis, ſed alios non eſſe majores illo. Unde fieri potuit (ut Auguſtinus & Hieronymus notarunt) ut aliqui fuerint Joanni pares. Quamquam ad hoc etiam reſponderi poſſit, licet verba illa nude, atque præciſe ſumpta ita poſſint exponi: cum antecedentibus tamen ſequentibuſque conjuncta & juxta uſitatum loquendi modum, non ſolum negativum, ſed etiam poſitivum, & affirmativum ſenſum continere. Primo quidem, quia præmiſerat Chriſtus Joannem eſſe pluſquam Prophetam, & in hujus confirmationem, ac declarationem ſubdidit, nullum ex muliere natum eſſe majorem illo. Deinde quia in communi modo loquendi eo dicendi genere ſignificamus aliquem eſſe ſanctiorem, doctiorem ve aliis.

Tertio addi poteſt, Chriſtum non dixiſſe ſimpliciter Joannem fuiſſe ſanctiorem omnibus Prophetis, ſed nullum ſurrexiſſe majorem illo. Quod multi exiſtimant referri poſſe ad primam ſanctificationem Joannis, ita ut ſenſus ſit, nullum Prophetam ſurrexiſſe a peccato originis cum abundantiori gratia, ac pluribus privilegiis, & Spiritus S. donis. Quo non obſtante fieri potuit, ut in progreſſu viæ alii fuerint majorem ſanctitatem conſequuti. Sed & hoc etiam facile rejici poteſt. Tum quia ille ſenſus de prima ſanctificatione non videtur literalis, ſed valde metaphoricus. Numquam enim verbum *Surrexit* in Scriptura in ea ſignificatione ad literam ſumitur, & in Evangelio Lucæ non eſt verbum, *ſurgo*, ſed verbum ſubſtantivum, *eſt*, unde idem ſignificat aliud verbum abſolute dictum: ſicut quando Chriſto populus acclamabat: *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, id eſt, apparuit, ſeu miſſus eſt a Deo: & Deuter. 9. *Non ſurrexit ultra Propheta in Iſrael ſicut Moyſes*. Tum etiam, quia (ut ſtatim dicam) ex prima Joannis ſanctificatione adjuncta perfectione vitæ ejus ſatis veriſimiliter colligitur, non minus Joannem reliquos Sanctos in augmento ſanctitatis gratiæ, quam in prima ſanctificatione anteceſſuiſſe.

Quarto dici poſſet ex Cyrillo l. 2. Theſ. c. 4. Joannem dictum eſſe majorem, *propter humanam virtutem, in cujus uſu, & exercitio mirabilis fuit, propter aſperrimam vitam, & quia eremum ſemper coluit, & robore animi carnem rationi ſubjecit. Nihilominus tamen mirabiliores Jo. eſſe, qui per ſpiritum renati ſunt, cujus donum Regnum Cælorum dicitur juxta illud, Regnum Cælorum intra vos eſt*, Luc. 17. In quibus verbis non eſt intelligendū, docere Cyrillum Joannem habuiſſe virtutem humanam ſine gratia Spiritus: ſed præciſe alteram cum altera comparare, & ſignificare voluiſſe meliorem eſſe vel minimam gratiam, quam maximam virtutem humanam per ſe conſideratam. Quæ expoſitio eſt quidem ſubtilis: non tamen admodum literalis, præſertim cum perfectio virtutis Joannis, non niſi ex abundanti gratia ſpiritus profecta ſit, & illius augmentum, perfectionemque meruerit.

Quinto tandem exponi poſſunt prædicta verba, Joannem non dici majorem propter ſolam ſanctitatis excellentiam ac perfectionem: ſed propter ſingularem modum, majoreſque prærogativas, ac privilegia ſanctitatis, in quibus ſine dubio excelluit, ac ſingularis fuit. Sed hoc etiam non ſatisfacit: tum quia declaratum eſt, Chriſtum præcipue locutum eſſe de vitæ ſanctitate, quæ revera ſola eſt, quæ facit ſimpliciter majorem apud Deum: tum etiam, quia ex illis prærogativis recte perpenſis fit conſequens in perfectione etiam ſanctitatis Joannem excelluiſſe, ut ſtatim explicabitur. Quocirca quamvis propter hos varios exponendi modos, nec certum nec conſtans ſit, in quo gradu ſanctitatis Joannes inter omnes Sanctos, & Prophetas collocandus ſit: eſt tamen veriſimile ſuperare omnes antiquos Patriarchas ac Prophetas, & abſque injuria poſſe cum Apoſtolis, ac reliquis Sanctis novi teſtamenti conferri.

Secundo ac principaliter explicari poteſt aſſertio ſupra poſita ex progreſſu vitæ S. Joannis, quæ in Evangelio deſcribitur (quod inter ſingularia ejus privilegia non immerito annumerandum eſt.) Primo enim conceptio ejus ab Angelo eſt annuntiata, quod de nullo alio, niſi de Chriſto in novo teſtamento legitur: in veteri autem de uno tantum, aut altero, iiſque præſtantiſſimis viris, nimirum Iſaac, & Samſone, qui præter inſignem ſanctitatem, Chriſti Domini typi fuerunt. Et in hoc privilegio ſingulare præterea fuit in Joanne, quod ejus conceptio ab eodē Gabriele Angelo, a quo Chriſti Incarnatio annuntiata eſt, & quidem in templo: imo & in ſacratiori parte templi, nimirum in Sancta ſanctorum, ut putant Bernard. ſer. de privil. Joannis Bapt. Ambroſ. Beda, Euthym. Luc. 1. & Auguſtin. tract. 49. in Jo. qui hac de cauſa cenſent Zachariam patrem Joannis fuiſſe ſummum ſacerdotem. Verius tamen eſt, Zachariam non fuiſſe ſummum ſacerdotem. Lucas enim non vocat eum principem Sacerdotum, vel ſacerdotem ſummum, ſed ſimpliciter *Sacerdotem*, qui alios habebat æquales, atque ejuſdem ordinis, ut colligitur ex illo verbo Lucæ 1. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias*; & infra. *Factum eſt autē, cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ*, id eſt, ſuæ claſſis, ſeu familiæ, de qua prius dictum fuerat, *de vice Abiæ*. Ut enim conſtat ex 1. Par. 24. ſacerdotū multitudo in viginti quatuor ordines, ſeu claſſes erat diſtincta, quæ *vices* dicebantur, ſeu *turmæ* 2. Par. 20. Unus ergo ex his ſacerdotibus erat Zacharias. Unde non eſt ingreſſus in ſancta ſanctorū, in quæ ſolus Summus ſacerdos ſemel in anno ingrediebatur: ſed in aliam templi partem, quæ vocabatur *primum tabernaculum*, ſeu *ſancta* ad Heb. 9. quod erat poſt primū velum, & in eo erat altare thymiamatis, & panes propoſitionis atque illuc ſoli ſacerdotes functionis ſuæ tempore ingrediebantur. In hoc ergo loco facta eſt conceptionis Jo. annuntiatio, & quidem graviſſimis verbis, magnificiſque de Jo. prædictionibus, nomenque illi impoſitum, quod gratiam ſignificat, quæ omnia excellentem Jo. ſanctitatem futuram manifeſte indicant.

Zacharias Joannis pater non fuit ſummus ſacerdos.

Lege Franciſcum Toletum in ca. 18. Joannis & Baronium in apparatu.

Secundo poſt conceptionem in utero matris, repletus eſt Spiritu S. & donum gratiæ ſanctificantis, & prophetiæ ac liberi arbitrii uſum, & perfectam quandam Chriſti cognitionem accepit, quæ omnia late in ſperioribus tractata ſunt, cum de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Et videri præterea poteſt Ambroſ. ſer. 63. Ubi ad Joannem accommodat illud Jer. 1. *Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te.* Quæ ibidem Hieron. de Joanne interpretatur. Unde eleganter Petrus Chryſ. ſer. 88. *Beatus*, inquit, *Joannes, qui ante Dei ſpiritu meruit intonare, quam hominis vagiret in fletu. Beatus, qui ante divina poſſidere meruit, quam ſortiretur humana. Beatus, qui ante meruit Cælum ſcire, quam terram. Beatus, qui antequam videret præſentia, futura meruit nuntiare. Beatus, qui ante Deum capere potuit, quam ſuo ipſe caperetur a corpore. Beatus, & ſingulariter eſt Beatus, qui antequam ſaperet quærere, meritum conquiſivit. Beatus qui non pervenit ad gratiam per laborem, ſed ad labores ipſius gratiæ dignatione deſcendit.* Et ſimilia habet ſer. 91. *Videtis, quemamodum Joannes ante pervenit ad cælum, quam tāgeret terram, ante accepit divinum ſpiritū, quam haberet humanū, ante ſuſcepit divina munera, quam corporis membra, ante cœpit vivere Deo, quam ſibi, ante rapuit arma, quam membra, & ut vinceret mundū, vicit ante naturam, antequam Chriſtum præcederet, ſe præceſſit.*

Joannes in utero matris gratia repletus.

Tertio, poſt primam ſanctificationem in utero uſque ad nativitatem ſuam plurimum in divina gratia, & ſanctitate crevit. Quia (ut Orig. Ambroſ. & alii Patres ſentiunt) non ſolum in ipſo ſanctificationis inſtanti uſum rationis habuit: ſed etiā poſtea in illa permanſit. Quod ſi verum eſt, dubitari non poteſt, quin actus fidei, charitatis, ac religionis ſæpius exercuerit, & quod B. Virginis, & Chriſti præſentia, ſingulariter fuerit illis tribus menſibus ad eos exercendos excitatus, & adjutus. Ac denique in ejus nativitate tot ſigna, & mirabilia facta ſunt, ut

homi-

hominis ſtupore repleti dicerent. *Quis putas puer iſte erit? etenim* (ſubdit Evang.) *manus Domini erat cum illo.* Unde licet hæc per ſe ſe ſanctitatem, aut gratiam ſanctificantem non augerent, ſunt tamen honorifica eximiæ benevolentiæ divinæ, ac conſpicua Joannis ſanctitatis indicia.

Joannes ab infantia eremi incola.

Quarto paulo poſt nativitatem ſtatim ab infantia in eremum ſe abdidit, & admirabilem vitæ rationem inſtituit, iis verbis indicavit Lucas c. 1. *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Quod explicans c. 3. dicit fuiſſe ibi, donec factum eſt ſuper eum verbum Domini, & ad concionandum, & baptizandum exivit. Ex quibus locis, (quidquid hæretici hujus temporis nugentur) intellexit ſemper Eccleſia, Joannem a prima ætate conſortia hominum vitaſſe, vitamque ſolitariam in eremo duxiſſe, unde in ejus hymno canit.

Antra deſerti teneris ſub annis,
Civium turmas fugiens petiſti.

Unde Simeon Metaph. Jo. vitam deſcribens dixit, *vix a faſciis ſolutum ſolitudinem habitaſſe, vitamque egiſſe angelicam.* Et Chryſ. hom. 10. in Mat. *Ab ipſis incunabulis in eremo ſemper inhabitavit, & angelicam quandã vitam mortali in carne præ ſe tulit*; & hom. 38. *Ita in terris, quaſi in cælo verſabatur*; & infra; *Nulli hominum, antequam ad baptizandum accederet, Deo autem ſoli ſua ſemper offerebat colloquia, neminem vidit unquam conſervorum, neque ab aliquo horum viſus fuit, non lacte nutritus, non lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non alia re humana uſus erat*: & hom. 15. *in Jo. Vita, & aſperitate, & omnium hominum contemptu erat inſignis, ſi quidem veſte, menſa, domo, & ipſo victu contempto eremum ab ineunte ætate coluit*; & Hieron. adverſus Lucifer. parum a princ. *Quid mihi neceſſe eſt in talis viri laudibus immorari, cum a Deo Patre etiam angelus nuncupetur? Plane Angelum, qui poſt materni ventris hoſpitium eremi deſerta ſectatus, parvulus de ſerpentibus luſit, qui oculis ſpectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere, quia eloquiis Domini, quæ melle, & favo dulciora ſunt, dignam Deo vocem erudivit, & ne quæſtionem morer, ſic decebat creſcere præcurſorem Domini*, & ep. 4. ad Ruſt. *Joannes Bap. S. matrem habuit, Pontificiſque filius erat: & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret caſtitatis. Vivebat in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. Veſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, melque ſylveſtre omnia virtuti, continentiæque præparata.* Et ep. 7. ad Lætam. *Samuel nutritur in templo, Joannes in ſolitudine præparatur, hic fugit urbes, zona pellicea cingitur, locuſtis alitur, ac melle ſylveſtri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuoſiſſimi animalis veſtitur exuviis.* Similia habet Orig. hom. 11. in Lu. *Digne qui ſic conceptus fuerat & natus, non expectavit, ut aperte nutriretur, ſed receſſit, & abiit in deſerta, ubi purior aer erat, & cœlum apertius, & familiarior Deus, ut vacaret orationibus, & cum Angelis converſaretur, appellaretque Dominum, illumque audiret reſpondentem, & dicentem: Ecce adſum. Sicut enim Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei, ſic puto, quod Joannes loquutus fuerit in deſerto, & Dominus reſponderit ei.* Eadem fere repetit hom. 16. Unde de augmento gratiæ illius ſic loco ſuperiori loquitur, tractans illud; *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu. Non in eadem permanebat menſura, qua cœperat: ſed ſemper creſcebat in eo ſpiritus, & per ſingulas horas, & momenta ſpiritu ſuccreſcente anima quoque ſua incrementa capiebat, & non ſolum anima, ſed etiam ſenſus, & mens augmenta ſpiritus ſequebatur.* Eodem modo de Joanne loquuntur, & vitæ illius rationem exponunt Epiphan. hær. 63. in fine Euſeb. l. 9. de Dem. c. 5. Theophyl. Euthym. & alii exponentes loca Matth. & Lucæ, Auguſt. Bern. Beda, Euſeb. Emiſſen. & reliqui Patres concionibus de Joanne Bapt. Huic etiam rei fidem faciunt Hiſtoriographi, qui referunt Joannem Bapt. annum cum dimidio ætatis agentem ductum eſſe in eremũ a matre ſua, Herodianam fugiente fortaſſe iram, ut ſcribit Niceph. l. 1. Hiſt. c. 14 & Cedren. in compendio hiſt. qui addit delituiſſe in ſpelunca quadam, ibique matrem obiiſſe, Angelum autem curam pueri ſuſcepiſſe. Cujus ſpeluncæ ad Jordanem ſitæ fit mentio in Prato ſpirit. c. 1. & ibi dicitur Eccleſia ædificata, cujus etiam meminit Beda lib. de locis SS. c. 13. Errant ergo Hæretici, qui negant Joannem eremum inhabitaſſe, & ſolitariam egiſſe vitã, nihil aliud deſerti nomine interpretantes, quam domum parentum in montanis ſitam. Quod & alienum eſt a proprietate verborum Scripturæ, & a ſanctorum Patrum expoſitione, & ſenſu Eccleſiæ. Eo vel maxime, quod domus Zachariæ non erat in deſerto, ſed intra quandam civitatem in montanis ſitam, ut colligitur ex illis verbis Luc. 1. *Exurgens Maria abiit in montana cum feſtinatione in civitatem Juda, & intravit domum Zachariæ.* Ex his ergo omnibus conſtat, cum B. Joannes a principio plenitudinem Spiritus S. fuerit conſequutus, & poſtea tanto tempore, adeo continue, conſtanter ac intenſe per illam meruerit, magnam perfectionem fuiſſe ſanctitatis adeptum.

Ultimo perfectionem gratiæ, & meriti Joannis inde explicare poſſumus, quod perfectiſſimum ſtatum vitæ activæ, & contemplativæ aſſequutus eſt: primum enim ad perfectionem vitæ contemplativæ duo potiſſimum pertinere videntur: alterum quaſi diſponens, & præparans, ſcilicet corporis mortificatio, & carnis afflictio: alterum, in quo proprie hujuſce vitæ ratio conſiſtit, ſcilicet unio mentis ad Deum, & charitatis, ac contemplationis perfectio. Primum horum explicatur in Evangelio variis in locis. Nam de ejus abſtinentia dixit Chriſtus Mat. 11. *Venit Joannes, neque manducans, neque bibens.* Propter quod dixit Baſilius conc. 1. de jejun. *Joannis baptiſtæ vita quid aliud erat, quam unicum, ac perpetuum jejunium?* At Ambr. lib. de Elia & jejun. c. 3. *Quia vitæ*, inquit, *humanæ poſſibilitatem continentia ſupergreſſus fuerat, non homo, ſed Angelus appellatus eſt.* Dicitur ergo Joannes veniſſe *non manducans, neque bibens*, non quia omnino nihil manducaret: ſed quia vix humano cibo, & qui ad hominem alendum ſufficeret, uteretur. Unde Mat. 3. dicitur. *Eſca autem ejus erat locuſtæ, & mel ſylveſtre.* In quo cibo exponendo licet Sancti varii ſint: omnes tamen conveniunt, fuiſſe cibum auſterum & vilem, inſuavem, & amarum, ut notarunt Aug. ſer. 65. de tempore, Chryſoſt. Euthym. & Ambroſ. in Mat. & Luc. 3. c. & Chryſoſt. etiam in hom. 2. in Marcum, Orig. hom. 11. in Lucam. Rurſus dicitur de veſtitu ejus ejuſdem locis Evangelii, fuiſſe *de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos.* Quod veſtimentum cilicium fuiſſe ſignificat Paulinus ep. 10. ad Severum dicens. *Joannem pili camelorum hirto tegmine veſtiebant.* Et in carmine de Joanne Baptiſta.

Joannis abſtinentia.

Veſtis erat curvi ſetis contexta Cameli:
Contra luxuriam, molles duraret ut artus:
Arceretque graves compuncto corpore ſomnos.

Apertius D. Anſel. Matt. 3. *Gerebat*, inquit, *habitum pœnitentiæ, dũ cilicio camelino indutus eſſet, & cibos ſylveſtres comederet.* Alii vero Patres, quãvis non aperte dicant fuiſſe cilicium: omnes tamen docent fuiſſe aſperum, ac pœnitentis indumentum. Id etiam colligunt ex aliis verbis Chriſti Matt. 11. *Quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum?* ut videre licet in Ambroſ. ſer. 65. Gregor. hom. 6. in Evang. & Chryſoſtomo hom. 3. imperfecti, ubi de Zona pellicea ſpecialiter dicit fuiſſe morem Judæorum, zonis laneis præcingi: Joannem vero ob majorem carnis macerationem Zona pellicea uſum fuiſſe. Unde Gaudentius Brixienſ. tract. 2. in Exo. *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos mortificationem ſignificat vitiorum: pellis enim, quæ aptatur in uſu, non niſi mortui animantis eſt.* Et eodem fere modo loquuntur Hieron. Theophyl. & alii in Matth. aliique Patres ſupra citati, ac denique Nazian. qui hæc omnia his verſibus complectitur in carmine de præceptis ad Virgines.

Melle famem agreſti repulit vilique locuſta
Zacharias genitore ſatus, texitque cameli
Membra pilis, habuitque domum verſatile cœlum,
Atque in humo dura corpus dabat ipſe ſopori.

Alterum, quod ad perfectionem vitæ contemplativæ præſertim ſpectat, inſinuatum eſt a Luca c. 1. his verbis; *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu.* Et ex dictis de vita ejus ſolitaria, auſtera, & pœnitenti per ſe fit credibile nonniſi in divinis cogitationibus, colloquiis, & affectibus potuiſſe toto illo tempore verſari, ut docent Patres locis ſupra citatis, & optime Bernard. ſer. de privil. Jo. Bapt. *Relinquit Jo. mundum, homines fugit, patriam neſcit, parentes aſpernatur, & in ſolius divinitatis apicem defixus obtutus. Mira rerum converſio, hominem vix mundum ingreſſum, mundi fugere gloriam, & ſeculi cupiditates*

Joannis contemplatio quanta.

ditates non ſolum obliviſci, ſed neſcire, perpetuumque cum divinitate habere conſortium. Et Chryſoſt. hom. 1. in Marc. *Felix iſta converſatio, deſpicere homines, angelos quærere, urbes deſerere, & in ſolitudine invenire Chriſtũ*. Hinc docet Bern. ſer. de nativ. Bapt. Joannem in rebus divinis magiſterio ſpiritus intrinſecus edoctum fuiſſe; *Joannes in ſpiritu, tanquam Angelus eruditur, nimirum tanto propinquior Verbo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris ſonet, oportet intimari. Neque enim Joannem prædicatio, ſed inſpiratio docuit, quem replevit ſpiritus in utero matris ſuæ vere ardens & vehementer accenſus, qua ſic præoccupavit flamma cæleſtis*; & infra: *Ardens erat in ſeipſo vehementi auſteritate converſationis erga Chriſtum intimo quodam & pleno fervore devotionis*. Nec diſſimilia ſunt verba Chryſoſt. hom. 12. in Jo. *Ita igitur Joannes cum omnibus ſe ſenſibilibus exuiſſet, aliis magiſtris non indiguit, ſed cœlitus eruditus eſt*. Et eodem modo loquitur Gregor. lib. 1. dial. c. 1. Huc accedit, quod hac de cauſa frequenter SS. Patres Joannem vocant *Principem, & quaſi exemplar vitæ monaſticæ*, quæ tota in contemplatione poſita eſt. Unde Bernard. ſupradicto ſer. de privil. Bapt. *Joannes ætatis ſupergreſſus infantiam, & nobilioris generis generoſitatem oblitus, ſoli vacat divinitati, factus forma vitæ, monachorum propoſitum, Anachoretarum principium, totius religionis aſſertio*. Et Chryſoſt. hom. 1. in Marc. *Monachorum principem* vocat. Hieronymus vero ep. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia Virg. *principem anachoretarum* appellat. Et eadem eſt ſententia Iſidor. l. de div. officiis c. de monachis, Caſſiani collat. 18. c. 6. Euthym. & Theophyl. in Matth. Niceph. l. 8. Hiſt. c. 38. & Sozomeni l. 1. c. 12. Conſtat igitur beatiſſimum Joannem vitæ contemplativæ ſummum apicem attigiſſe.

Quod vero activæ vitæ partem ſumma cum laude, ac virtutis exemplo exercuerit: *Non eſt* (ut Bernard. inquit) *currentis linguæ volubilitate differendum, ſed Evangelicæ dignitatis comprobandum eloquio*. In illo enim legimus perfectiſſima munera vitæ activæ, in quibus S. Joannes divino juſſu, & inſpiratione ſe exercuit. Primo enim (ut Luc. ait c. 3.) *Factum eſt ſuper eum verbum Domini, & venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*. Et ut Patres animadvertunt, illi ſingulariter datum eſt, ut primus omnium regnum cœlorum clare, ac diſtincte hominibus annuntiaret. Deinde miſſus eſt ad baptizandos homines, eoſque ad Chriſti baptiſma præparandos, & (quod maximæ dignitatis indicium eſt) ipſiuſmet Chriſti baptizator efficitur dicente Chriſto: *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam*. Tertio, Chriſto teſtimonium perhibet, eumque præſentem demonſtrat, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Denique ſumma animi conſtantia, veritatem docens, vitia, ac hominum peccata reprehendit, & uſque ad mortem, quam pro tuenda veritate ſuſtinuit, in hoc admirabilis vitæ genere perſeveravit. Concludamus igitur cum Ambroſ. præf. in Luc. Joannem Bapt. humilitate, abſtinentia, fide, veſtimento, cibo, nuntio ad ſummum quendam ſanctitatis gradum perveniſſe.

SECTIO IV.

Utrum Joannes malo culpæ, & defectibus, qui ex illo fluunt, ſubjectus fuerit.

TRia ſunt culparum genera, originale, mortale, ac veniale, defectuſque duo, qui ex illis naſcuntur, ignorantia, & fomes peccati, de quibus in præſenti quæſtione aliquid deſiderari poteſt. Nam de cæteris malis pœnæ, quæ licet ex peccato oriantur, per ſe tamen nec indecentia ſunt, nec inter maxima mala annumerantur (ut ſunt mors, dolor, & hujuſmodi) nihil eſt quod dicamus, cum ex Evangelio conſtet Joannem his incommodis fuiſſe ſubjectum, & ad illius profectum, maximumque bonum pertinuerit ea pati, ac propter Deum ac virtutem conſtanter ſuſtinere. Primo igitur certum ſit Joannem in peccato originali fuiſſe conceptum, & uſque ad ſextum a conceptione ſua menſem in culpa, ac Dei inimicitia extitiſſe. Hoc exiſtimo eſſe omnino certum. Licet enim in Scriptura non ſit in particulari expreſſum, & explicatum, continetur tamen illis regulis generalibus, quibus ſignificatur omnes homines, qui ex Adamo per ſeminalem rationem originem ducunt, originalem ab eo maculam contrahere. Conſtat autem ex Luc. 1. Joannem hoc naturali modo fuiſſe conceptum. Quod autem ab illa generali regula non fuerit ſpeciali privilegio exemptus, totius Eccleſiæ conſenſu, & SS. Patrum traditione conſtat, & inſinuatum eſt ab *Angelo* Luc. 1. *Et Spiritu S. replebitur adhuc ex utero matris ſuę*. Senſus enim eſſe videtur, quamvis non in ipſo conceptionis momento, ad huc tamen in matris utero exiſtentem eximio quodam fuiſſe ſanctificationis genere ſanctificandum. Unde inferius ſubditur, cum poſt ſex menſes a conceptione Joannis audiiſſet vocem Mariæ Eliſabeth, Joannem in utero exultaſſe, & repletam eſſe a Spiritu Sancto Eliſabeth. Ubi Patres omnes in ſuperioribus citati intelligunt, tunc primum Joannem ſanctificatum, & originale peccatum illi fuiſſe dimiſſum. Ratio vero, pręter communem legem, ſolum eſt, quia non oportuit privilegium hoc alteri quam Deiparæ communicari, neque ad munus præcurſoris neceſſarium erat.

Joannes in originali peccato conceptus.

Secundo ex hoc principio colligo, Joannem Bapt. fuiſſe ſubjectum fomiti, & effrænatis motibus ſentientis appetitus, quibus *ſentiebat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captivum ipſum ducentem in legem peccati*. Hæc aſſertio eiſdem modis, quibus præcedens probanda eſt. Nam hic fomes intrinſece ſequitur ex originali culpa, atque carentia originalis juſtitiæ; hujuſmodi autem fomes ſecundum ordinariam legem non tollitur, quando originale peccatum remittitur, ut in baptiſmo conſtat, & experientia ipſa ſatis oſtendit, & colligitur ex iis, quæ Concil. Trid. tradit Seſſ. 5. can. 5. & Auguſtinus 1. retra. c. 26. & ſæpe alias; ergo quamvis Joanni fuerit remiſſa originalis macula, nihilominus in illo fomes permanſit. Quia nullum eſt fundamentum, quo illũ hac in parte a generali regula excipiamus, & ſingulare ei privilegium fuiſſe conceſſum affirmemus: cum ex Scriptura ſacra colligi poſſit, neque ab aliquo Sanctorum Patrum aſſeratur: imo neque in dubium revocetur. Quin potius omnibus in locis ſupra citatis (in quibus de pœnitentia Joannis diſputant) aperte ſupponunt eum paſſum eſſe carnis pugnam, & contradictionem, & ad eam moderandam, ac ſuperandam, jejuniis, vigiliis, ac diuturna carnis maceratione indiguiſſe. Denique neque ex munere præcurſoris, vel ex alia Joannis dignitate, probabilis conjectura fieri poteſt, ut fomite caruiſſe dicatur. Neque enim Paulus poſtquam a Deo vocatus, & gentium Apoſtolus effectus eſt, inferior fuit dignitate, & officio, neque charitate in Chriſtum neque divina contemplatione, & tamen interdum vehementibus fomitis motibus premebatur. Quin potius (ſi occaſiones, aut miniſtri neceſſitatem ſpectemus) multo magis indigebant hoc dono Apoſtoli, quam Joannes; hic enim fere ſolitariam vitam egit, ita ut etiam eo tempore, quo concionabatur, & baptizabat, in deſertis verſaretur: Apoſtoli vero per univerſum orbem peregrinabantur, varias provincias peragrando. Unde neceſſe erat inter homines, hoc eſt, inter occaſiones, & pericula ſæpe verſari, & nihilominus tali dono caruerunt, & cuidam eorum (ut de omnibus intelligatur) dictum eſt: *Sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur*: Idem ergo eadem vel majori ratione de Joanne intelligendum eſt. Contra hoc vero objici poteſt Origen. hom. 9. in Levit. dicens, Zonam pelliceam circa lumbos Joannis ſignificaſſe partem illam corporis ejus ita emortuam, ut neque levis motus, neque alius quiſquã in lumbis ejus fuiſſe credatur: ſed ſola caſtitas, & pura pudicitia. Reſpondeo, idem de Jeremia affirmat, unde ſano modo intelligendus eſt de motu voluntario, aut quod rariſſime & levius quam cæteri homines hos motus paſſus fuerit.

Joannes Baptiſta fomiti peccati ſubjectus.

Objectio.

Reſponſ.

Tertio ex his probabilius colligo, Joannem Baptiſtam non caruiſſe omni culpa veniali. Hæc conſequutio nititur doctrina Auguſtini lib. 5. contra Julian. c. 8. ubi exiſtimat recte inferri eum, qui caruit actuali culpa, carere etiam originali; ergo ſi Joannes habuit originale, habuit etiam actuale. Unde idem Auguſtinus lib. de natura, & gratia c. 36. cum oſtendiſſet in univerſum omnes homines concluſos eſſe ſub peccato tam originali, quam actuali, ſolam B. Virginem excepit, de qua nullam vult, cum de peccatis agitur, haberi controverſiam. Quæ exceptio ſatis indicat ex ſententia Auguſtini neminem alium eſſe excipiendum, & merito. Sunt enim in Scriptura generales regulæ, *neminem eſſe qui non peccet, ſi dixerimus quoniam*

niam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. Propter quas Auguſtinus lib. de bono perſever.c.2.inter tria dogmata, quæ dicit Eccleſiam adverſus Pelagianos defendere. *Unum eſt, in quantacumque juſtitia ſine qualibuſcumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere.* Et in eam ſententiam refert Cyprian.in expoſitione orationis domin. Qui lib. de opere,& eleemoſynis ita loquitur; *Agnoſcamus divinæ indulgentiæ munus ſalubre, & emendandis,purgandiſque peccatis noſtris,qui ſine aliquo conſcientiæ vulnere eſſe non poſſumus,inſiſtamus.* Et infra: *Si autem nemo ſine peccato eſſe poteſt,quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt.* Similia habet lib.3.ad Quirinum n.56.Et eadem generalis locutio paſſim in Patribus reperietur, præſertim apud Hieron.in dialogis contra Pelagianos, Gregor.lib.17.Moral.c.10.aliàs 8.& lib.81.c.5.alias 4.ubi quædam dicit eſſe peccata,quę a juſtis vitari poſſunt, quædam, quæ non poſſunt, & lib. 23.c.4. aliàs 2. & Bernard. lib.de præcepto & diſpenſatione. Ubi abſolute dicit eſſe impoſſibile cujus mortalium, quin interdum ſaltem venialiter peccet. Non eſt ergo, cur ab hac generali regula Joannem Baptiſtam ſine alia authoritate, aut rationis fundamento excipiamus. Addo Apoſtolos etiam poſt Apoſtolatum & confirmationem in gratia, ac plenitudinem Spiritus ſancti, interdum venialiter deliquiſſe: Paulus enim ad Galat. 2. affirmat Petrum reprehenſibilem fuiſſe. Dixi tamen aſſertionem hanc ſolum eſſe probabiliorem, quia non defuerunt Catholici quidam, qui hoc privilegium Joanni tribuerint, ut Galatin.lib.7. de Arcanis c.9. & Catharinus opuſ.2. de eximia Chriſti prædeſtin. quoniam de illo canit Eccleſia.

Antra deſerti teneris ſub annis,
Civium turmas fugiens petiſti,
Ne levi ſaltem maculare vitam
Crimine poſſes, Et rurſus.
O nimis felix, meritique celſi
Neſciens labem nivei pudoris,

Quibus adjungi poſſunt nonnulla Patrum teſtimonia, quę in aſſertione ſequenti declarabimus. Propter quę horum authorum ſententia nulla cenſura digna eſt, ut notavit Driedo l.1.de grat.& liber.arbit.c.5.p.2.Præſertim cum D.Auguſt.qui conſtantius,ac frequentius docet,nullum hominem poſſe vitare omnia peccata, interdum dicat: *Si quis doceat aliquem fuiſſe,qui non ex viribus liberi arbitrii,ſed ſingulari gratiæ privilegio illa vitaverit,nec temere, nec pernicioſe errare,* ut videre licet lib. de ſpiritu, & litera c.2. & epiſt.95. quam ipſe cum aliis quatuor Epiſcopis Africanis ad Innocentium I. ſcripſit. Unde Concil.Trident.ſeſſ.6.can.23.negat quidem poſſe hominem ſine ſpeciali privilegio vivere abſque peccato veniali, & affirmat hoc privilegium datum eſſe B.Virgini. An vero alteri conceſſum fuerit,nec affirmat, nec negat. Eſt ergo res hęc, quę ſub opinionem cadere poteſt: tamen quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hoc privilegium aſſerendum,& generales regulę ſunt in contrarium, ideo aſſertionem poſitam longe probabiliorem judicamus. Prædicta autem Eccleſiæ verba ita exponi poſſunt, quod priorum ſenſus ſit, Joannem fugiſſe hominum conſortia, ut (quoad fieri poſſet) venialia peccata vitaret, & ne ſermone offenderet, quod frequentiſſimum eſt: non tamen inde fit aſſequutum fuiſſe, ne unquam venialiter caderet. In poſterioribus autem verbis, nomine *labis* intelligi poteſt mortalis culpa, pręſertim caſtitati oppoſita, propter cujus inſignem perfectionem merito appellari poteſt *nivei pudoris*. Addere denique poſſumus duplex eſſe genus venialium peccatorum: aliud quod plena libertate,& deliberatione committitur: aliud quod ex ſurreptione contrahitur. De hoc poſteriori genere evidentior eſt aſſertio poſita, quia vix, & non ſine magno miraculo fieri poteſt, ut homo, qui inordinationi fomitis ſubditus eſt, interdum hoc peccati genere non inficiatur. At vero de priori genere peccati non eſt improbabile, Joannem nūquam venialiter peccaſſe,& ita exponi poſſe prædictum Eccleſię hymnum. Nec de Apoſtolis poſt Spiritus S.adventum id eſt incredibile, quia hoc genus peccati, in modo peccandi, ſimile eſt mortali, ſolumq; in gravitate,& materia differt. Sed in hac re nihil certi ſtatuendū conſeo.

Joannes Baptiſta ab utero matris confirmatus in gratia.

Quarto dicendum eſt, Joannem Baptiſtam nunquam mortaliter peccaſſe, atque adeo in prima ſua ſanctificatione confirmatum in gratia fuiſſe. Hanc aſſertionem exiſtimo ita certam, ut ſine magna temeritate, ac errore negari non poſſit. Probari primum poteſt ex verbis Angeli ad Zachariam: *Spiritu S. replebitur adhuc ex utero matris ſuæ.* Luc. 1. in quo teſtimonio ponderandum in primis eſt adverbium illud, *adhuc*, & illa propoſitio, *ex*, Nam vis illorum verborum eſt,non ſolum replendū fuiſſe in utero Spiritu Sancto, ſed ex utero,quia ex eo tempore deinceps ſemper futurus erat Spiritu S. repletus. Quod recte perpendit Janſenius c.2.Concor. Deinde verbum ipſum *replebitur Spiritu Sancto*, perfectam quādam ſanctificationem, firmam, ac ſtabilē indicat. Quod ſi antecedentia, & ſubſequentia verba ponderentur, hoc plurimū confirmabunt. Præmiſit enim Angelus; *Erit magnus coram Domino, & vinum, & ſiceram non bibet:* quibus verbis indicavit fore perpetuo conſecrandū divino obſequio, & poſtea ſubjungit: *Et multos filios Iſrael convertet ad Dominum Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum in Spiritu, & virtute Eliæ.* Ac denique in fine capitis concluditur: *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu:* nunquam ergo amiſit Spiritum Sanctum, quem in prima ſanctificatione recepit, ſed in illo ſemper crevit. Et hoc etiam maxime confirmant omnia,quę de ejus prędicatione, & vita narrat idem Luc. c.3. Matth.c.3.& 11. Propter quæ dixit Greg.Nyſſ. lib.6. de beatitud. in 3. *Quod parvum aut magnum in vita illorum* (agit enim etiam de Elia) *hiſtoria novit delictum.* Quæ verba,& alia, quæ ibidem adjungit, juxta hanc aſſertionem temperanda ſunt. Secundo, univerſa Eccleſia, & Patres omnes hoc modo ſcripturam intelligentes, ita plane ſentiunt de innocentia, & prima ſanctificatione Joannis. Etenim niſi Eccleſia ſentiret Joannem ab eo tempore perpetuo fuiſſe ſanctum, Deique amicum, nunquam nativitatem ejus tanta veneratione coleret. Unde Ambroſ. l.2. in Lucam dicit, *Joannem cœpiſſe a menſura perfectæ ætatis plenitudinis Chriſti.* Clarius Athan. ſer.4. contra Arian. ad medium dicit, *quoſdam fuiſſe puros omni crimine, ſiquidem Jeremias ex utero ſanctificatus, & Joannes dum adhuc a gravida matre geſtaretur, exultavit in gaudio ad vocē Deiparæ Virginis.* Quibus verbis aliam egregiam conjecturam indicat: valde enim veriſimile eſt non fuiſſe Deum largiturum alicui tam ſingulare, ac miraculoſum ſanctificationis modum, quem permiſſurus eſſet in gravia peccata labi, ac tanto beneficio privari. Quapropter Beda ſerm. in vigil. Jo. Baptiſt. ſic colligit. *Quid viventi, & converſanti inter homines poterat deeſſe virtutis, qui etſi ut homo in iniquitatibus conceptus eſt, contra morem tamē humanæ conditionis non in delictis eum prævaricationis, ſed in gratia remiſſionis mater ſua peperit. Neque enim dubitandum eſt, quin Spirit.S. qui eum replevit, etiā peccatis omnibus abſolvit.* Ubi *Abſolvere* aperte vocat, prævenire, ne in ea laberetur. Hinc etiam Cyprian.l.1. ep.6. aliàs ep.76. inquit, ut certum eſſet Joannem, quando baptizavit Chriſtum, habuiſſe Spiritum S. accepiſſe illum, adhuc in utero matris conſtitutum. Quæ collectio nullius eſſet momenti, niſi Cypr. ut manifeſtum ſupponeret, non potuiſſe Joannem Spiritum S. amittere, a quo tam mature fuerat præventus. Præterea Greg.l.3.Moral.c.5. de carcere, & morte Joan. ſermonem habens. *Nunquid credimus,* inquit, *aliquid fuiſſe, quod in ejus vita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed quando ille, vel in cibo peccavit, qui locuſtas ſolummodo, & mel ſilveſtre edit? quid Deo vel de qualitate ſui tegminis deliquit, qui camelorū pilis corpus operuit? quid de converſatione ſua offendere potuit, qui de eremo non receſſit?* Apertius loquitur Beda, hom.de decollatione Jo.Baptiſt.dicens. *Quis noſtrum dicere audeat B.Joannem actu vel dicto, vel habitu, vel motu peccaſſe? Quis in ejus præcordiis peccato poterat eſſe locus, quem & ante nativitatem Spiritus S. conſecravit adventus?* Quæ verba tam generalia ſunt, ut peccatum etiā veniale excludere videantur: ſed temperanda ſunt, ut ſolum de mortalibus, quæ ſimpliciter peccata ſunt, intelligantur. Et eodem modo exponendus eſt Euſeb. Emiſ. ſer. 1.de Jo.Bap.cum in hæc verba loquitur. *Sicut vas plenum balſamo admixtionem liquoris alterius reſpuit, & penitus excludit, ita in eum nihil ſecularis maculę introire poterat, in quo ſanctificationis plenitudo regnabat.* Deinde hoc confirmari poteſt ex ſupra citatis Sanctorum teſtimoniis, in quibus agentes de acerbiſſima Joannis pœnitentia, ex eo potiſſimum capite illam exaggerant. quod cum eſſet a peccato immunis, tam aſperam vitę rationem am-

Joannes Baptiſta culpæ mortalis expers.

amplexus ſit. In cujus rei confirmationem egregia ſunt Bernardi verba, ſer. in Nativ. Baptiſt. *Joannes ſanctus homo miſſus a Deo, imo Angelus Dei, quo nullus major in natis mulierum, innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat, ſic affligit.* Denique afferri poſſunt ad hoc oſtendendum varia epitheta, quibus S. Patres Joannem ornant, dum illum vocant *virtutis ſcholam*, *magiſterium vitæ*, *ſanctitatis formam*, *normam juſtitiæ*, *orbis exemplum*, *correctionem Judæorũ*. Quæ omnia, & ſimilia videri poſſunt in Auguſt. ſer. 22. de SS. Petro Chryſ. ſer. 127. Bernard. ſer. de Excellent. Joannis, & Andrea Jeroſ. de amputatione capitis Jo. Bapt. & Iſidor. lib. de vita, & morte SS. c. 67. Sed in illis omnibus titulis, & nominibus, vel ſupponitur, vel aperte continetur Joannis innocentia, ſimulque indicatur multiplex ratio, propter quam expediens fuit, ut hoc donum Chriſtus ſuo præcurſori, teſti, ac eximio concionatori cõcederet, quem ad corripiendos Judæos, ac juſtitię parandã viam præmittebat. Sit ergo conſtans, atque certiſſimum, Joannem a prima ſanctificatione fuiſſe in gratia confirmatum. In qua re, nec diſſentientem aliquem Catholicum, nec difficultatem ex Scriptura, aut ex rationibus deſumptam invenio. Quid vero hæreticorũ ineptiis reſpondendum ſit, poſt ſequentem aſſertionem ſubjiciemus.

Joannes qualem habuerit ſcientiã. Quinto igitur, quod ad ignorantiam pertinet, quamvis negandum non ſit, Joannem multa ignoraſſe, & ut hominem interdum decipi, aut errare potuiſſe: tamen in rebus ad bonum animę pertinentibus, certum eſt nihil ignoraſſe, quod ad perfectionem ſanctitatis neceſſarium ſit. Prior pars conſtat primo ex ipſa naturali hominis conditione, & imbecillitate. Deinde ex radice originalis peccati. Tertio, quia ſi Joannes fuit ſubjectus fomiti, cur non etiã ignorantiæ, ac humanæ deceptioni? Denique quia nullo probabili fundamento affirmari poteſt, datum eſſe Joanni peculiare aliquod privilegium, quo hæc imperfectio tolleretur, cum nonnulli dubitent, an id ipſi Deiparæ ſit datum. Occurrebat vero hoc loco ſtatim inquirendum, quarum rerum ſcientiam Joannes habuerit, & utrum aliqua vel per ſe, vel per accidens infuſa, illi data fuerit: ſed non exiſtimo oportere de re prorſus incerta prolixius diſputare. Præſertim cum nihil aliud probabiliter dici poſſit, neque amplius neceſſarium ſit, quam quod in poſteriori parte aſſertionis continetur, quæ ex dictis in hac, & præc. Sectione probata relinquitur. Oſtendimus enim Joannem ab initio ſuæ ſanctificationis perfectam quandam gratiam, & perfecto modo, id eſt, cum Dei, & Chriſti cognitione, amore, & exultatione ſuſcepiſſe, atque in ea in dies ſingulos debita proportione creſcendo, ad ſanctitatis faſtigium tandem perveniſſe; ergo neceſſe eſt, ut ſemper habuerit ſpiritualium, ac divinarum rerum cognitionem huic perfectioni ſanctitatis accommodatam. Deinde Joannes Propheta fuit, & pluſquam Propheta miſſus a Deo, ut de Chriſto teſtimonium perhiberet; ergo habuit quidquid neceſſarium eſt, ut aliquis teſtis fide dignus habeatur: ad hoc autem non tantum innocentia, & vitæ probitas, ſed etiam ſcientia earum rerum neceſſaria eſt, quarum ferendum eſt teſtimonium: ergo cum B. Joannes de Chriſto, de Regno Cœlorum, de Spiritus S. gratia in homines effundenda teſtimonium eſſet redditurus, & rectas ad Deum vias oſtenſurus, oportuit de his omnibus perfectam habuiſſe notitiam. Quod refellendo hæreticorum errores amplius confirmabimus.

Hæreticorum errores circa ſanctitatẽ Joannis. Contra doctrinam enim in hac, & precedenti aſſertione contentam Brentius, & alii hæretici hujus temporis (ut Caniſius refert lib. de S. Joann. c. 9.) varia mendacia ex falſa ſacrarum literarum intelligentia, confingunt. Primo enim docent, imprudenter egiſſe Joannem, ac graviter peccaſſe, quando Chriſtum recuſavit baptizare, dicens: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Matt. 3. Quia eo facto judicium, conſiliumque ſuum judicio & conſilio Chriſti videtur prætuliſſe. Secundo, ex verbo illo: *Et ego neſciebam eum.* Joann. 1. Colligunt ante baptiſmum habuiſſe Joannem ſolum humanam quandam opinionem de Chriſto, donec in baptiſmo aſſequutus fuit perfectam cognitionem per divinam revelationem. Tertio, hic referri poteſt antiqua ſententia quorundam, qui dixerunt etiam poſt baptiſmum dubitaſſe Joannem, an Jeſus eſſet Meſſias promiſſus, quando in vinculis conſtitutus miſit ad illum diſcipulos, qui cum interrogarent: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Matth. 11. & Lucæ 7. Ita ſentit Tertull. lib. de præſcript. Hær. c. 8. his verbis. *Cum adhuc dubitaretur apud omnes, an eſſet Chriſtus, cum etiam Joannes certus eſſe deſiiſſet*; & lib. de baptiſ. c. 10. *Ipſum, quod cæleſte donum in Joanne fuerat ſpiritus prophetiæ, poſt totius ſpiritus in Dominum tranſlationem, uſque adeo defecit, ut quem prædicaverat, quem advenientem deſignaverat, poſtmodum an ipſe eſſet, miſerit ſciſcitatum.* Idem repetit lib. 4. contra Marc. c. 18. ubi inquit Joannem auditis virtutibus Chriſti, ſcandalũ paſſum fuiſſe, & ideo dubitaſſe, an Chriſtus eſſet, qui expectabatur, & cauſa Joannis Chriſtum dixiſſe: *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Quem errorem de Joannis ſcandalo fuiſſe Marcionis, colligitur ex Epiphanio hæreſ. 42. confut. 8. ubi dicit, verba illa: *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me*, Marcionem ad Joannem retuliſſe. Quin etiam Juſtinus Martyr q. 38. ad Orthod. ſignificat Joannem hanc interrogationem per diſcipulos feciſſe, ut diſceret: & Chriſtum miracula coram diſcipulis Joannis feciſſe, ut & illis, & per illos Joanni perſuaderet, ſe eſſe eum, de quo idem Joannes teſtatus fuerat.

Ad primam objectionem facilis eſt reſponſio. Patres enim omnes factum illud Joannis explicantes illius fidẽ, humilitatem, modeſtiam, ac moderationem maxime commendant. Inter peccatores enim Dominum, ac Redemptorem ſuum agnovit, & quaſi ſtupore quodam in admiratione raptus expavit, eumque attingere, & ut peccatorem baptizare veritus eſt. Ut tamẽ Chryſ. notat, nec pertinax fuit, nec contentioſus: ſed Chriſto præcipienti ſtatim obſequutus eſt. Ita exponunt Ambr. lib. 2. in Lucam, Chryſoſt. hom. 12. in Matth. Cyprian. lib. de cardinalib. Chriſti operibus c. de baptiſ. Chriſti, Auguſt. ſer. 29. & 37. de tempore, & alii Patres, quorum teſtimonia, & ſententias Caniſius refert ſuo loco ſuperius citato.

Ad ſecundam objectionem. Occaſio errandi hæreticis fuit, quod de tota infantia, & de Joannis educatione ſiniſtre, & contra Evangelicam hiſtoriam ſentiunt. Putant enim in domo parentum vixiſſe, & cum Chriſto Domino omni tempore ætatis ſuæ familiariter, & amice converſatum eſſe. Unde fit, ut non potuerint interpretari verba illa: *Et ego neſciebam eum*, quod Chriſtus de facie ignotus fuerit Joanni, & ideo exponunt de ignoratia perſonæ, quod ſcilicet ejus divinitatem, & dignitatem certa fide, ac revelatione nondum agnoſceret. At vero SS. Patres ſicut aliter de Joanne ſentiunt, ita longe aliter locum hunc interpretantur. In primis enim docent, Joannem a viſceribus matris Chriſtum verum Deum eſſe, verũque Meſſiam cognoviſſe. *Joannes ab utero matris Chriſtum verum Deum, & Meſſiam eſſe cognovit.* Ita docent Ambroſius & alii multi, quos retulimus agentes de prima ſanctificatione Joannis, & de uſu rationis illi accelerato. Docent præterea reliquo vitæ tempore uſque ad baptiſma ſolitariam vitam egiſſe, & Spiritus S. inſtinctu, ac illuſtratione magis, ac magis edoctum eſſe, ut præcedenti Sectione retulimus. Et ita conciliari poſſunt Hilarius, & Bernardus. Ille enim lib. 6. de Trin. verſus medium tractans verbum illud Patris: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*; *Hoc*, inquit, *Joannes licet non ignarus audivit; tamẽ ad doctrinam noſtram paternæ vocis teſtimonium mittitur*; & infra; *Joannes enim jam ab utero prophetans non eguit hac voce. Hunc audite.* At vero Bernard. in ſer. de excellentia Jo. inter ejus privilegia ponit, quod illi in baptiſmate prima facta ſit Trinitatis revelatio. Intelligendum enim hoc eſt de revelatione externa clariori, & expreſſiori, quam antea facta eſſet alicui. Etenim ſi loquamur abſolute de quacumque revelatione, neque ipſi Joanni tunc primum facta eſt, cum prius Chriſtum filium Dei eſſe, eumque in Spiritu S. baptizaturum cognoviſſet, neque ipſe Joannes fuit primus, cui Trinitas revelata eſt.

Joannes de facie Chriſtum ignorabat. Ex his ergo principiis neceſſario colligunt Patres, cum dixit Joannes: *Et ego neſciebam eum*, non ignoraſſe, eum eſſe verum Meſſiam, verumque Deum, quamquam in illo verbo exponendo varii ſint, ut late tractat, ac diligenter Franciſcus Toletus c. 1. Joan. ann. 72. & Janſen. c. 14. Vera tamen expoſitio eſt, Joannem quamdiu in deſerto fuit, de facie Chriſtum ignoraſſe, quia nunquam cum illo converſatus fuerat, neque familiariter egerat, quod non abſque divina providentia factum eſt, ut teſtimoniũ ejus de Chriſto apud homines, omni ſuſpicione careret. De illo ergo tempore dixit Joannes; *Et ego neſciebam eum*, & ideo ſubdidit. *Sed qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum S. deſcendentem, & manentem, ille eſt qui baptizat in Spiritu Sancto.* Hæc expoſitio col-

colligitur ex Chryſ. Theophyl. Ruper. Euthym. & aliis.

Objectio: Solum poteſt obſtare, quia priuſquam Joannes vidiſſet Spiritum S. in ſpecie columbæ deſcendentem in Chriſtũ, eum agnoverat, eique teſtimonium reddiderat dicens: *Ecce agnus Dei*, nam illa viſibilis oſtenſio facta eſt poſt baptiſmum Chriſti; Joannes vero ante baptiſmum protulit illa verba, cum videret Jeſum venientem ad ſe, & poſtea timuit illum baptizare propter reverentiã, & humilitatem.

Reſponſ. Reſponſio communis ex Chryſoſt. Euthym. & aliis ſuper 1. c. Joannis eſt, Joannem non uno modo cognoviſſe Chriſtum, ſed prius prophetice, & interiori revelatione, poſtea externa, & ſignum datum Joanni illis verbis, *Super quem videris Spiritum S. deſcendentem, & manentem*, non fuiſſe ſolum ad ipſius cognitionem, id eſt, ut ipſe in particulari Chriſtum agnoſceret, ſed ut agnoſceret ad teſtimonium de eo reddendum, & populo manifeſtandum, ut etiam ſignificavit ipſe Joannes dicens ſtatim poſt illa verba: *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Ita reſpondet Janſenius c. 14. & 16. concor. Addendum vero eſt in objectione facta aliquid aſſumi incertum, ſcilicet id quod narrat Joannes. c. 1. *Altero die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, &c.* contigiſſe ante Chriſtum baptizatum. Quamquam enim interdum hoc indicet Gregor. hom. 6. in Evang. & hom. 1. in Ezech. probabilius tamen eſt, poſtea contigiſſe. Nam ſtatim ſubditur: *& teſtimonium perhibuit Joannes dicens, quia vidit Spiritum S. quaſi columbam deſcendentem.* Quod conſtat in Chriſti baptiſmate factum eſſe: igitur ex hac parte objectio nullam difficultatẽ habet. Quomodo autem Joannes cognoverit Chriſtum accedentem ad baptiſmum, priuſquam columba ſuper eum apparuiſſet: dici poteſt, ante publicam oſtenſionem columbæ, Joannem vidiſſe deſcendentem ipſam columbam & manentem ſuper Chriſtum, quia non ſine cauſa ſingulariter illi dictum fuit; *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem*; ſed hoc non ſatis quadrat cõtextui Matth. & aliorum Evangeliſt. ut latius dicemus Diſput. ſequ. Addi ergo poteſt communi reſponſioni ſupra poſitæ, Joannem habuiſſe eo tempore revelationem de Chriſto, & per eam illum cognoviſſe, quem antea non agnoverat; tamen hãc revelationem prius incepiſſe interius, ac tãdem conſummatam eſſe in illo externo ſigno columbæ deſcendentis, & vocis Patris perſonantis, ac tunc revelationem perfectam, & aptam non ſolum ad privatam Joannis cognitionem; ſed etiam ad reddendum publicum de Chriſto teſtimonium, & ideo merito dixiſſe Joannem illud ſignum ſibi eſſe datum, quo Chriſtum cognoſceret, & agnitum demonſtraret, ac de illo teſtimonium præberet.

Ad tertiam objectionem dicitur, Joannem non miſiſſe diſcipulos ad Chriſtum eo, quod dubitaret eum eſſe verũ Meſſiam & Redemptorem mundi; ſed potius, ut ipſi diſcipuli, & occaſione interrogationis eorum, reliqua plebs, viſis miris operibus Chriſti, ejuſque verbis auditis, magis in fide ejus confirmarentur. Unde eleganter Hieron. ep. 151. ad Algaſiam q. 1. *Joannes mittebat diſcipulos ſuos in vinculis conſtitutus, ut ſibi quærens illis diſceret, & capite truncandus illum doceret eſſe ſectandum, quem interrogatione ſua magiſtrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare, quem ignorantibus antea monſtraverat, de quo Patrem intonantem audierat: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Et hæc eſt ſine dubio literalis expoſitio illius interrogationis. Subjungit vero ſtatim Hieron. aliam his verbis. *Quid autem dicit. Tu es qui venturus es? hunc quoque ſenſum habere poteſt. Scio, quod ipſe ſis, qui tollere veniſti peccata mundi. Sed quia ad inferos deſcenſurus ſum, etiam interrogo, utrum & illuc ipſe deſcendas, ut qui te in terris hominibus nuntiavi, etiam inferis nuntiem, ſi forte venturus es?* Quam poſteriorem expoſitionem ſequutus Gregor. hom. 6. in Evang. & 1. in Ezech. & illam poſt priorem ſubjunxit Beda lib. 3. in Luc. c. 27. Tamen revera potius eſt allegorica, quam literalis, ut patet tum ex illo verbo: *Qui venturus es*, nam abſolute dictum, ſignificat venturum in hũc mundum, non in infernum, præſertim cum tunc Joannes in mundo eſſet, & nondum ad ſinum Abrahæ deſcendiſſet: tum ex illo verbo, *alium expectamus*. Plane enim loquutus eſt de Meſſia expectato a Judæis, nam quod deſcẽſurus eſſet in infernum, neque omnibus erat notum, neque ita expectatum: tum denique ex reſponſione Chriſti, in qua ſolum oſtendit ſe eſſe Chriſtum, & per eum impleri

Joannes ad Chriſtũ diſcipulos cur miſerit cũ [in]terrogatione.

ſigna Meſſiæ a Prophetis prædicta: de deſcenſu autem ad inferos nihil reſpondit. Addo interrogationem illam in hoc ſenſu vix fuiſſe utilem futuram, quia quod Chriſtus jam veniſſet, veriſimile eſt, jam tunc fuiſſe notum Patribus in limbo exiſtentibus, vel per divinam revelationem, vel certe teſtimonio juſtorum, qui poſt Chriſtum natum illuc deſcenderant, Simeonis, Joſephi, & aliorum, & non erat cur Joannes dubitaret, quin deſcendens in limbum hoc ipſum teſtificari poſſet. Quod vero Chriſtus deſcenſurus eſſet in infernum ſi Joannes antea ignorabat, certe ex illa interrogatione, & reſponſione addiſcere non poterat. Veriſimilius autem eſt, myſterium illud & ipſi Joanni, & veteribus juſtis fuiſſe ex antiquis prophetis notũ. Licet enim de illo myſterio non ſint admodum frequẽtes, nec ſine obſcuritate; tamen a ſapientibus prophetis, & a Joanne, qui pluſquam propheta erat, non ignorabantur.

Et propter eaſdem rationes mihi etiam non placet alia expoſitio, quam in commentariis ſuper Matth. adjungit Hieronymus his verbis: *An non conveniat filio Dei, ut guſtet mortem, & alium ad hæc Sacramenta miſſurus es?* Quomodo enim dubitare potuit Joannes Chriſtũ fuiſſe moriturum pro hominibus, quem mundi redemptorem eſſe credebat? Aut quomodo ſiſcitari poterat, an alterius mors ad hæc Sacramenta perficienda futura erat ſufficiens? Ad hęc in Scripturis, pręſertim Iſaię, clariſſime erat prędictum, Meſſiam moriturum eſſe pro hominibus; quis autem exiſtimet Joannem, aut non legiſſe Iſaiam, aut legendo non intellexiſſe? Denique veteres Patres animadvertunt, Joannem demonſtraſſe Chriſtum ſub metaphora agni, ut indicaret illum per mortem fuiſſe offerendum in ſacrificium pro peccatis hominum. Sola ergo prima expoſitio vera eſt, & literalis, quam elegantiſſime cõfirmat Chryſoſt. hom. 37. in Matt. oſtendens nullo modo potuiſſe cadere dubitationem, vel formidinem in Joannem, qui tot, ac tantis teſtimoniis Chriſtum agnoverat, neque rationem ullam habebat, quę ſe ad dubitandum induceret, & hom. 38. id recte confirmat ex verbis, quibus conſtantiam Joannis Chriſtus prædicavit. *Quid exiſtis videre? arundinem vento agitatam? Excuſat*, inquit, *Joannem oſtendens non ipſum mutatum a priori ſua ſententia, neque eſſe levem hominem, qui huc, atque illuc jactetur: ſed ſtabilem, atque conſtantem.* Nec minus elegãter Hilarius canon. 11. in Mat. *Joannes detentus in carcere Dominum ignorat? & propheta tantus Deum ſuum neſcit? atque venturum ut prętor nuntiavit, conſiſtentem ut propheta agnovit, advenientem ut confeſſor veneratus eſt, unde tam variæ, & tam abundanti ejus ſcientiæ error obrepſit? Sed cõſequens de eo Domini teſtimonium ſentire hoc ita non ſinit, neque ſane credi poteſt Spiritus S. gloriam in carcere poſito defuiſſe.* Et infra. *Tali igitur Joannes exemplo non ſuæ, ſed diſcipulorum ignorantiæ conſulit.* Et eamdem expoſitionem habet Ambr. lib. 5. in Luc. circa finem, Anſel. Theophyl. & Euthym. in Matt. eamque egregie explicat Rupert. lib. 9. de gloria, & hon. filii hominis in Matth. in principio, prius demonſtrans, nihil aliud interrogaſſe Joannem a Chriſto per Diſcipulos, niſi an eſſet verus Meſſias in lege promiſſus, ac deinde oſtendẽs hoc feciſſe Joannem, ut ii diſcipuli ab ipſomet Chriſto audirent, & operibus ejus comprobatum viderent, ipſum eſſe Chriſtum. Addit denique Chryſoſt. dicta hom. 37. de hoc fuiſſe ſolicitum Joannem, cum eſſet in vinculis, & mortem ſibi eſſe propinquam agnoſceret: *Deum timeret, ne pernicioſę materiam opinionis relinqueret, ſi diſcipuli majorẽ ſe Chriſto putantes, nullo pacto illi conjungerentur, & ideo hoc modo Chriſto ipſos offerre curavit.* Nulla ergo in fide Joanni dubitatio, nulla in hoc ejus facto culpa fuit, nullum denique ſcandalum paſſus eſt. Non igitur propter Joannẽ dixit Chriſtus: *Beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me*; ſed propter diſcipulos Joannis, qui invidiæ motibus in Chriſtum inſurgebant, & ita illius operibus ſcandalizabantur, ut exponit Hieronymus ſupra, & cæteri Patres. Addit vero Hilarius, Chriſtum ſtatim ſubjunxiſſe Joannis encomium, ne exiſtimare quiſquã poſſet propter Joannem illa verba dixiſſe. Aliter tamen Epiphan. inquit dicta hær. 42. quoniam Chriſtus ajebat nullum eſſe majorem Joanne inter natos mulierum, ideo dixiſſe beatum eſſe, qui in ipſo non ſcandalizaretur, exiſtimans Joannem ſe etiam majorem eſſe. Quæ tamen expoſitio aliquantulum videtur eſſe violenta, quia Chriſtus nondum encomium illud de Joanne protulerat, quando hanc edixit ſen-

ſententiam. Potius ergo accommodanda eſt hæc expoſitio ad animum diſcipulorum Joannis, qui affectu quodam humano cupiebant Joannem eſſe majorem, & ideo in Chriſto ſcandalizabantur, cujus opinionem & exiſtimationem in dies augeri cernebant. Quo ſane modo expoſitio hæc cum ſuperiori coincidit.

SECTIO V.

Quæ gratiæ gratis datæ, & ſingularia privilegia in Joanne fuerint.

Diximus de gratia ſanctificante, meritis, & innocentia ſanctiſſimi Joannis, & obiter fidem, & cognitionem ſupernaturalē ejus attigimus. Ex quibus facile colligere licet, fuiſſe in illo omnes virtutes per ſe infuſas, & omnia Spiritus Sancti dona; hæc enim ex natura ſua gratiam ſanctificantem comitantur, earumque perfectio gratiæ perfectioni proportionatæ reſpondet. Reliquum ergo eſt, ut de gratiis gratis datis nonnulla dicamus, ac tandem ſingularia ejus privilegia breviter enumeremus.

Primo igitur ex omnibus gratiis gratis datis ſolum videtur certum, fuiſſe in Joanne gratiam prophetiæ. Pars negativa hujus aſſertionis ex ſequentibus conſtabit, quia reliquæ gratiæ nulla certa authoritate oſtendi poſſunt, quod ſecus eſt in gratia prophetiæ. De hac enim prędixit Zacharias Luc. 1. *Et tu puer propheta Altiſſimi vocaberis.* Et ex ipſo uſu id confirmari poteſt, ſtatim enim c. 3. dicit idem Evangeliſta: *Factū eſt verbum Domini ſuper Joannē Zachariæ filium in deſerto*; qui dicendi modus ſpiritum propheticum indicat. Unde ſtatim deſcribit actum prophetandi. *Veniet fortior me, ipſe vos baptizabit in Spiritu S. & igne, cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream ſuam.* Et ad eumdem ſpiritum prophetiæ ſpectat, quod refert Joannes c. 1. *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, &c.* Eſt ergo ſecundum fidem certum, Joannem fuiſſe vere ac proprie prophetam. Quo circa, cum Chriſtus dixit Matth. 11. *Quid exiſtis videre? Prophetam? Amen dico vobis, & pluſquam prophetam*; non ita intelligendum eſt, ac ſi affirmare voluerit Joannem quidem eſſe aliquid majus propheta, & negare eſſe verum prophetam, ſed potius, quod utrumque affirmaverit, ſcilicet & eſſe prophetam, & aliquid amplius. Et in hunc ſenſum exponunt locum illum SS. Patres. Unde Hierony. dicta ep. ad Algaſ. qu. 1. *Plus*, inquit, *quam Propheta, quod ad privilegium prophetale etiam Baptiſtæ acceſſit præmium, ut Dominum ſuum baptizaret.* Rurſus idem Hieron. Matth. 11. & ſuper ad Epheſ. 3. *Plus*, inquit, *quam propheta, quod quem alii prædicaverant, ipſe digito demonſtrat*, ut etiam tradit Auguſt. lib. 2. contra literas Petiliani c. 37. & tract. 4. in Joan. & Hilarius can. 11. in Matth. *Gloriam*, inquit, *omnem Joannis Dominus oſtendit dicens eſſe eum ultra prophetam, quia ſoli ipſi licuerit, & prophetare Chriſtum, & videre.* Addit præterea Hieron. ad Galat. 1. in princ. eſſe plus, quam prophetam: *Quia non tantum propheta, ſed etiam Apoſtolus fuit.* Quam Apoſtoli dignitatem eidē Joanni tribuunt Chryſ. hom. 15. ex variis in Matt. Dam. l. 4. de fide c. 16. Cyril. l. 2 in Joan. c. 1. Origenes tom. 32. in Joan. circa illa verba: *Amen amen dico vobis, qui recipit eum, quem ego miſero, me recipit.* Qui Patres, ut Joannē Apoſtolum vocent, nituntur verbis illis Joan. 1. *Fuit homo miſſus a Deo*, quia *Apoſtolus* idem eſt quod *miſſus*. Unde non loquuntur de dignitate Apoſtolica proprie ſumpta, ut ad legem Evangelicam pertinet, & includit univerſalem quandam poteſtatem, & juriſdictionem in univerſum orbem; ſed large. ut ſignificat Chriſti prædicatorem, ac teſte ſpeciali modo a Deo miſſum. Propter quod etiam *Angelus* in Scriptura dictus eſt, *miſſus ad viam Domino præparandam*, qua etiam appellatione, & munere ſuperior cæteris prophetis fuit, ut eodem loco Chriſtus ſignificavit. Eodem modo interpretatur Ambroſ. 4. de fide c. 4. Joannem eſſe plus quam prophetam, quamquam diverſam rationem adjungat, ſcilicet, quia nondum editus prophetavit. Quam rationem habet etiam Iſidorus lib. de vita & obitu SS. novi teſtamenti, & Bernardus ſer. de nativ. Jo. Bapt. Deinde Chryſoſtomus hom. 27. imperfecti eamdem expoſitionem indicās, rationem illam magis exaggerat his verbis: *Qui prophetarum cum eſſet propheta prophetam facere potuit? Elias quidem unxit Eliſeum in prophetam: non tamen prophetandi gratiam illi donavit. Iſte autem in utero matris [illegible] divini [illegible] matri donavit, & os illius in verbo confeſſionis aperuit, ut cujus non videbat perſonam, cognoſceret*

Joannes quomodo plus quā propheta.

dignitatem; & infra; *Statim exultans puer prophetavit non voce, ſed motu.* Præter has vero addi poteſt alia ratio ex eodem Chryſoſt. ibi. *Quia omnes Prophetæ prophetaverunt de Chriſto: de illis autem non prophetatum eſt: ipſe autem non ſolum prophetavit de Chriſto: ſed etiam alii prophetæ prophetaverunt de ipſo.* Tandem dici poteſt ex Chryſoſt. hom. 15. ex variis in Matth. *Quia Joannes non ſolum propheta fuit: ſed etiam ſilentium prophetarū*, quoniam ſicut ipſe Chriſtus ibidem dixit, *Lex, & prophetæ uſque ad Joannem.* Quæ ratio fundatur in altera ſupra poſita, quod Joannes non prophetavit Chriſtum futurum; ſed præſentem monſtravit, & ideo in illo reliqui Prophetę ſiluerunt. Unde recte Auguſt. lib. 17. de Civit. c. 24. *Noviſſimus propheta*, inquit, *fuit Joannes, qui inveniens jam juvenem Chriſtum non quidem futurum prædixit, ſed tamen incognitum* (ſcilicet de facie) *prophetica cognitione monſtravit, propter quod ipſe Dominus ait: Lex & prophetæ uſque ad Joannem.* Fuit ergo Joannes verus propheta, licet omnibus dictis modis pluſquam propheta fuerit. Et eodem ſenſu accipiendum eſt, quod de illo Chriſtus dixit Luc. 7. *Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptiſta nemo eſt.* Nam his verbis aperte affirmat, vel potius ſupponit eum eſſe prophetam: imo & majorem cæteris. Congruentia denique adjungi poteſt, quia hoc donum maxime neceſſarium erat Joanni, ut fidem, & authoritatem teſtimonio ſuo conciliaret: prima enim conditio in fideli teſte neceſſaria eſt certa rerum cognitio, quæ de rebus divinis, & occultis ab homine viatore maxime per prophetiam comparatur.

Joannes ſilentium prophetarum.

Solum poteſt contra hanc veritatem objici ejuſdem Joannis teſtimonium, qui interrogatus, *Propheta es? reſpondit: Non ſum.* Jo. 1. & difficultatem auxit interpretatio Auguſt. tract. 4. in Jo. dicentis: *Et non erat propheta Joannes: major erat, quam propheta.* Ubi etiam Chriſti teſtimonium ſupra tractatum, aliter quam nos, interpretari videtur. Quod acute confirmat a ſimili. Nam illę interrogationes Chriſti, *Quid exiſtis videre, arundinem vento agitatam: hominem mollibus veſtitum?* ſenſum reddūt negativum; ergo & illa: *Quid exiſtis videre? prophetam?* ſimilem quoque ſortitur intelligentiam. Reſpondetur primum cum Cyrillo & Chryſoſt. Origen. Theopyl. & Euthym. Jo. 1. hanc interrogationem intelligi non de quocumque propheta in communi; ſed in particulari de illo, quem Moyſes Deuter. 18. prædixerat: Judæi enim non intelligebant illum prophetam futurum eſſe Meſſiam, & ideo poſtquam ſciſcitati ſunt a Joanne, an eſſet Meſſias, Eliaſvè, quem ante Meſſiam expectabant, rurſus interrogant, an ſit inſignis ille propheta: & hoc ſenſu merito negavit Joannes eſſe ſe illum prophetam, quamvis alioqui verus eſſet propheta. Quam expoſitionem tanquam improbabilem rejicit Janſenius c. 16. conc. ſed exceſſit valde, ſufficiens enim erat tantorum Patrum authoritas, ut eam faceret probabilem, & ratio, quia (ut Euthymius inquit) illi aut vix, aut nullo modo dubitare poterant, quin Joannes eſſet Propheta, quem frequenter prophetantem audierant; igitur interrogabat de aliquo ſingulari Propheta. Cui etiam favet articulus Græcus, quia non propheta ſimpliciter, ſed *ille propheta* dicitur. Secundo reſpondeo cum Auguſtino, quem Gregorius ſequitur hom. 3. in Evang. Judæos in cōmuni interrogaſſe, an eſſet propheta, eos tamen de propheta aliquo ex iis, qui jam antea præceſſerant, vel certe illis ſimili in gratia, & munere prædicandi futura intellexiſſe. Et in hoc ſenſu negavit Joannes ſe eſſe prophetam, non quod negaverit ſe habere ſpiritum prædicendi futura: ſed quod negaverit hoc eſſe ſuum præcipuum munus, aut ſe eſſe ordinarium prophetam, qui quaſi in obſcuro, & de longinquo futura tantum prædiceret, & non potius præſentem demonſtraret eum, in quem prophetiæ tendebant univerſæ, quo ſenſu dictum eſt: *Lex & prophetæ uſque ad Joannem.* Et ad eumdem modum intelligi recte poteſt, Chriſtum negaſſe Joannem eſſe prophetam, quamquam juxta ſenſum magis litteræ conſonum revera non neget, ſed affirmet potius, cum ſubjungat, *etiam dico vobis pluſquam prophetam.*

Objectio.

Reſponſ.

Secundo de alia gratia gratis data, quę ad cognitionem etiam pertinet, *& interpretatio ſermonis dicitur*, veriſimile eſt datam eſſe Joanni, ſive hæc gratia ſignificet ſpeciale auxilium ad Scripturam ſacram interpretandam, ſive ad ſcribendum, vel loquendum more canonici ſcriptoris. Et quidem in priori ſenſu eſt res facilior, & magis pro-

Gratia interpretationis ſermonum Joanni data.

propria. Oportebat enim tam inſignem prophetam, Chriſti præconem, ac nuntium, eo Scripturas intelligere ſpiritu, quo eſſent divinitus conditæ. Et ut uno exemplo rem totam exponamus, quando Joannes de ſeipſo interpretatus eſt prophetiam Iſaiæ, *Vox clamantis in deſerto*, ſine dubio ejus interpretatio infallibilem habuit authoritatem, quia non ſolum ex humanis conjecturis, ſed ex ſingulari Spiritus S. inſtinctu orta eſt. Hanc ergo vocamus gratiam interpretationis ſermonum. At vero in poſteriori ſenſu certum eſt, Joannem Bapt. non fuiſſe ſcriptorem canonicum, atque ita ad hoc munus non accepiſſe ſpecialem gratiam: tamen quia verbo multa dixit, & prophetavit, quę in Evangelio narrantur, & canonicam authoritatem habere videntur, non tamen quaſi materialiter, ut ab Evangeliſta referuntur; ſed etiam formaliter, prout ab ipſo Joanne ſunt dicta, ideo quoad hæc dicimus aliquomodo hanc gratiam participaſſe.

Gratia diſcernendi ſpiritus Joanni quomodo data.

Tertio eſt alia gratia ad cognitionem pertinens, quæ *diſcretio ſpirituum* appellatur, quæ in uno ſenſu, ſed in maxima ſua perfectione ſignificat divinam quandam vim ad cognoſcendas cordium cogitationes. Quo ſenſu probabilius exiſtimo, Joannem non habuiſſe hanc gratiam, quia qua ratione non fuit expediens ut ſigna, vel miracula faceret (ſicut infra dicemus) eadem non oportuit, ut poſſet hominum cogitationes revelare, quia hoc eſt unum ex maximis miraculis, quod in Scriptura ſacra poni ſolet, ut maximum divinæ omnipotentiæ ſignum.

Objectio. Reſponſ.

Dices. Potuit cognoſcere etiamſi non eſſet aliis revelaturus. Sed contra, quia hujuſmodi gratia non datur propter propriam perfectionem, ſed ad utilitatem aliorum, & maxime ad confirmandam fidem, quæ utilitas non obtinetur, niſi aliis de hujuſmodi gratia, ſeu cognitione conſtet. Sicut in Chriſto Domino videmus ſæpe verbis, & factis oſtendiſſe ſe cognoſcere aliorum corda, & cogitationes, ut hoc modo fidem ſibi conciliaret, doctrinamque ſuam confirmaret. Sicut ergo eo tempore cætera ſigna Chriſto reſervata ſunt, & ideo *Joannes ſignum fecit nullum*, ita de hac gratia videtur exiſtimandum. Alio vero ſenſu ſignificat hæc gratia ſpeciale donum ad diſcernendos motus a bono vel malo ſpiritu provenientes. Et hoc ſenſu non dubito, quin Joannes hanc gratiam habuerit. Maxime enim pertinet ad perfectionem ſpiritualis viri, & præſertim cum Joannes fuerit publicus concionator, & doctor ad quem conſilii cauſa homines confugiebant, ut etiam ex Evang. colligitur Luc. 3. ubi eum interrogabant: *Quid ergo faciemus?*

Gratia ſermonis quomodo Joanni communicata.

Quarto de gratiis pertinentibus ad ſermonem non videtur dubium, quin Joannes habuerit gratiam fidei, ſcientiæ, & ſapientiæ. Quoniam hæ in tanto concionatore valde fuerunt neceſſariæ. Gratiam autem, ſeu donum linguarum probabilius videtur non habuiſſe: tum quia prædicaturus non erat, niſi in regione Judæorum: tum quia hoc etiam fuiſſet quoddam miraculoſum ſignum, quod non minus homines in admirationem raperet, quam cætera miracula, ut in Apoſtolis experientia docuit Act. 2. ergo nec neceſſarium, nec conveniens fuit hoc donum communicari Joanni.

Joannes miracula non patravit.

Quinto de aliis duabus gratiis ad operationem pertinentibus expreſſe dicitur Jo. 10. *Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum.* Ubi ponderanda ſunt Evangeliſtę verba. Non enim videtur ipſe hoc affirmare, ſed ex aliorum ore referre. Sic enim ait loquens de Chriſto: *Quærebant igitur eum apprehendere, & exivit de manibus eorum, & abiit iterum trans Jordanem in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum, & manſit illic, & multi veniebant ad eum, & dicebant, quia Joannes quidem ſignum fecit nullum.* Ex quibus conſtat alios hoc aſſeruiſſe & Evangeliſtam ſolum referre, quod illi dixerunt. Unde non videtur eſſe de fide, quia ipſe non affirmat eos vera dixiſſe, neque Spiritus S. inſtinctu loquutos, neque fuiſſe homines ſingularis ſanctitatis: ſed de media plebe, qui nondum in Chriſtum credebant, ſed illis ſeſe rationibus & conjecturis ad credendum excitabant. Nihilominus non videtur in dubium revocandum, quin ea ſententia ſit vera, & certa. Tum quia licet Evangeliſta id non expreſſe affirmet, ſed referat, tacite confirmat tamen. Commemorat quippe credidiſſe in Chriſtum permultos, & explicat, qua ratione fuerint ad credendum permoti, conferendo ſcilicet facta Joannis cum factis Chriſti, & verba Joannis, quibus teſtimonium Chriſto reddiderat, cum iis, quæ in ipſo Chriſto eſſent experti. Sicut ergo mens Evangeliſtæ fuit, eos recte feciſſe credendo, ita etiam tacite affirmavit prudenti, veraque ratione fuiſſe adductos. Hoc ergo modo, & refert, & affirmat ſimul Joannem ſignum feciſſe nullum. Et ita intelligit hunc locum Chryſ. hom. 60. in Jo. quem Theophyl. & Euthym. imitantur, & eadem eſt ſententia Aug. tract. 48. Ex quo ulterius addendum eſt, nomine ſignorum comprendi opera utriuſque gratiæ, ſic enim ait: *Nullum miraculum oſtendit Joannes, non dæmonia fugavit, non expulit febrem, non cæcos illuminavit, non mortuos ſuſcitavit, &c.* Et eadem eſt ſententia aliorum expoſitorum, & ex ipſa voce *ſigni* conſtat. Uſurpatur enim ad ſignificanda extraordinaria & ſingularia opera, atque adeo miraculoſa, quibus annumeratur ſanitatū effectio, quando præter ordinem naturæ fit. Ratio autem, ſeu congruentia, ob quam ita divinitus ordinatum eſt, redditur a D. Th. in hac q. ar. 2. ad 2. Quia Joannis doctrina, & operatio ad Chriſtum ordinabatur, & ideo ut homines principaliter in Chriſtum intenderent, & differentiam inter ipſum, & Joannem agnoſcerent, expediens erat ut Joannes miracula non faceret, ſed ut vitæ exemplo, & Scripturæ teſtimonio doctrinam confirmaret ſuam.

Ultimo ex dictis in hac, & præcedentibus Sectionibus conſtat, quot, & quanta fuerint privilegia ſancti Joannis. Omnia enim revocari poſſunt vel ad gratiam ſanctificantem, & virtutes, quæ illam comitantur, vel ad gratias gratis datas, vel ſtatum vitæ activæ, & contemplativæ, vel ad miniſterium, in quo eſt a Deo conſtitutus, de quibus omnibus in ſuperioribus dictum eſt. Quocirca nihil hoc loco addendum ſupereſt iis, quæ in ſequenti Sectione de illius gloria, & aureolis dicemus.

SECTIO VI.

Quæ ſit excellentia gloriæ S. Joannis.

HActenus diximus de donis, ac miniſteriis gratiæ, quæ in hac vita Joannes eſt conſequutus, reliquum eſt, ut de donis gloriæ dicamus, quod facile erit ex præcedentibus colligere, cum gloria gratiæ, operibuſque reſpondeat. Primo igitur certum eſt, in eſſentiali gloria B. Joannem ſummum quendam gradum, & excellens præmium fuiſſe conſequutum. Gratia enim, & merita, quibus in hac vita Joannes inter alios excelluit, non fuerunt inania, vel humana tantum; ſed digna ſingularis coronæ, ac præmii apud Deum. Unde eleganter Bernar. dicto ſer. de Excellent. S. Joannis: *Conſidera*, inquit, *manſiones regni, & univerſum ordinem humanæ generationis circunvola, ſolumque Joannem tam veteris, quam novi teſtamenti Patribus videbis eſſe præpoſitum, vel æquatum*; & inferius in Seraphinorum ordine illum conſtituit.

Gloria Joannis quanta.

Hic vero addendum eſt, glorioſam B. Joannis animam non ſtatim, ac ſeparata eſt a corpore, hanc gloriam fuiſſe conſequutam. Quia (ut ex Evangelio conſtat) ante Chriſtum Dominum mortuus eſt, quo tempore janua regni nondum erat hominibus patefacta. Unde ęquali quoque certitudine conſtat fuiſſe Joannem eo tempore in eo loco, in quo juſtorum animæ recipiebantur, ejuſque inſtantem jamjam ſui exilii terminum annuntiaſſe.

Dubium.

Hinc vero dubitatio oritur, utrum Joannes dicendus ſit ad novum, an potius ad vetus teſtamentum ſpectare? Videtur enim ex hoc ſequi pertinere ad teſtamentum vetus: tum quia in eo videntur diſtingui Sancti novi ac veteris teſtamenti, quod illi in termino viæ ſtatim ad gloriam admiſſi ſunt, ſi nullum habuiſſent perſonalem obicem: hi vero minime, donec totius naturæ impedimentum auferretur: tum etiam, quia Joannes mortuus eſt, priuſquam novum teſtamentum eſſet confirmatum, ſanguine enim, & morte Chriſti (ut Paulus inquit) confirmatum eſt. Tum denique quia vetus teſtamentum obſervavit, illiuſque pręceptis, & legibus obnoxius fuit, non autem præceptis, & legibus novi teſtamenti. Unde Epiphan. lib. de vitis Prophetarum, Joannem ultimo loco ponit, indicans fuiſſe ultimum prophetam veteris teſtamenti. Nihilominus D. Th. 2. 2. q. 174. art. 4. ad 3. ſimpliciter dicit Joannem pertinere ad novum teſtamentum. Et hoc modo explicat, quomodo Joannes potuerit eſſe major propheta, quam Moyſes, de quo ſcriptum erat Deuter. ultimo: *Non ſurrexit ultra in Iſrael Propheta ſicut Moyſes. Nam hoc loco*, inquit, *comparatio ſit cum prophetis veteris teſtamenti: Joannes autem ad novum teſtamentum pertinet, cujus miniſtri præferuntur etiā ipſi Moyſi, quaſi*

quaſi magis clare ſpeculantes, ut habetur 2. ad Cor. 3. Quo ultimo verbo rationem hujus rei indicat, quia Joannes aperte Chriſtum cognovit, & in eum non jam venturum, ſed præſentem credidit. Quæ videtur prima, & quaſi fundamentalis differentia inter Patres veteris, & novi teſtamenti. Deinde probabile eſt, Joannem a Chriſto fuiſſe baptizatum, ut D. Th. hic art. 6. ad 3. exiſtimat cum Chryſ. hom. 4. imperfecti. Quod etiam ſentit Nazian. orat. 39. verſus finem, dicens de Chriſto: *Sciebat enim paulo poſt futurum, ut ipſe Baptiſtam baptizaret.* Baptiſmus autem janua eſt novi teſtamenti. Quamobrem Iſidor. lib. de vita, & morte ſanctorum, Joannem ponit inter ſanctos novi teſtamenti. Hæc vero diſceptatio videtur eſſe poſſe de modo loquendi. Quia non poteſt certa aliqua ratione definiri quid omnino requiratur, ut quiſpiam ex Sanctis ad novum teſtamentum proprie pertinere dicatur. Nam ſi aliquis contendat neceſſarium eſſe, ut vivat is aliquo tempore poſt confirmatum hujuſmodi teſtamentum per mortem Chriſti, non poterit (ut exiſtimo) ab opinione ſua efficaci aliqua ratione adduci, & idem fere erit, ſi quis e contrario contendat ſufficere baptiſmum, vel fidem Meſſiæ jam incarnati, ut aliquis de novo teſtamento eſſe cenſeatur.

Reſponſ. Joannes Baptiſta non ad vetus, ſed ad novum teſtamentum pertinet.

Hic vero poſterior modus loquendi cum D. Th. mihi magis probatur. Quia cum præcipua ratio veteris teſtamenti conſiſtat in promiſſione, & expectatione Meſſiæ, qui jam illum non expectabat, ſed præſentem intuebatur, ſub ea ratione non ad vetus, ſed ad novum teſtamentum pertinere merito cenſebitur. Confirmatur ac declaratur in Joanne, nam promiſſio, ac prædicatio expreſſe Regni cœlorum, propria eſt novi teſtamenti: hæc autem initium habuit a Joanne Baptiſta: ergo ille etiam ad novum teſtamentum pertinuit. Poſſet tamen aliquis diſtinctione fortaſſe non improbabili uti. Poteſt enim Joannes conſiderari, vel ut membrum Eccleſiæ, vel ut Propheta, & præcurſor Chriſti. Priori modo non pertinuit Joannes ad novum teſtamentum, quia non fuit proprie membrũ Eccleſiæ, ut a Chriſto inſtitutæ, prius enim mortuus eſt, quam Chriſtus Eccleſiam ſuam perfecte fundaret: poſteriori autem ratione merito dicitur pertinere ad novum teſtamentum, quia præſentem Chriſtum annuntiabat, non futurum, ſicut veteres Prophetæ. Et hoc modo locutus eſt D. Th. cit. loco, & ſimili modo in præſenti qu. art. 1. ad 1. dicit, baptiſmum Joannis aliqua ratione pertinuiſſe ad legem Chriſti, quia fuit quaſi Sacramentale quoddam diſponens ad baptiſmum Chriſti.

Joannes virgo perpetuus.

Secundo dicendum eſt habere Joannem in beatitudine, præter communem gloriam accidentalem, quæ ex eſſentiali manat, tres aureolas, Virginis, Doctoris, & Martyris: probantur ſingulæ partes. Nam in primis Joannem fuiſſe perpetuo Virginem, communis eſt totius Eccleſiæ vox, & conſenſus, eumque inter virgines numerant Ignatius ep. 9. ad Philadelphienſes, Epiphanius hær. 63. Ambroſius ſer. 65. Caſſianus lib. 6. de cœnobiorum inſtitutis c. 4. Et idem colligitur ex omnibus Patribus, qui eum *Angelum* appellatum eſſe dicunt, quod Angelicam vitam in corpore duxerit (quos ſupra late retulimus) ſed præcipue videri poteſt Chryſoſtomus hom. 10. & 38. in Matth. Ratio præterea ex dictis eſt manifeſta, quia oſtendimus Joannem nunquam mortaliter peccaſſe: rurſus ex Evangelio, & ex iis, quæ ſupra de inſtituto, & ratione ejus diſſeruimus, conſtat eum uxorem non duxiſſe, cum ſolitariam & eremiticam vitam egerit: ergo neceſſe eſt, ut virgo permanſerit. Nam ſine gravi peccato, aut illicita copula virginitas a cœlibe amitti non poteſt. Unde recte Petrus Chryſ. *Merito in natis mulierum cunctis major eſt hic Joannes, qui non ſolum adulteras arguit, ſed & licita mulierum conſortia virginitatis amore calcavit*; & rurſus: *Quid peteret luxuri[a], niſi caſtitatis interitum, pudicitiæ necem?* Idem ſer. 127. Joannem vocat *virginitatis ſpeculum, pudicitiæ titulum, caſtitatis exemplum.*

Quæret vero fortaſſe aliquis, an Joannes non ſolum virgo fuerit, ſed etiam virginitatem ſuam Deo voto conſecraverit. De hoc nihil invenio a veteribus ſcriptum: ſatis tamen pie, & probabiliter id affirmare poſſumus, quoniam ab infantia ſe totum Deo conſecravit, viamque cœlibem, ac ſolitariam perpetuo agere decrevit; ergo veriſimile eſt, hoc ſuum propoſitum voto firmaſſe: ut & immobilius eſſet, & Deo gratius. Neque id omnino intactũ Patres reliquerunt, ſed indicant potius, cum dicunt Joannem monaſticam vitam egiſſe, ac monachorum principem fuiſſe, ſicut antea retulimus. Ex his ergo ſatis conſtat habere Joannem in gloria virginis aureolam. Nam ſi virginitatem coluit, non carebit propria virginum corona. Atque eadem ratione probari breviter poteſt, habere aureolam Doctoris, quia teſte Chriſto *lucerna fuit ardens & lucens.* Quibus verbis munus Doctoris, ſeu Evangelici prędicatoris indicatur, quemadmodum Chriſtus Apoſtolis dixit: *Vos eſtis Lux mundi, & ſic luceat lux veſtra coram hominibus* Mat. 5. Denique ex Evangelica hiſtoria, & ex iis, quæ in ſuperioribus diximus de munere Joannis ſatis conſtat, ipſum Doctoris munus obiiſſe.

Aureola virginis, & Doctoris in cœlo Joannes habet.

Poſtremo martyrem fuiſſe Joannem, atque adeo martyris aureolam habuiſſe, etiam colligitur ex Evangelio, in quo legimus interfectum fuiſſe ab Herode, eo quod de adulterio ab ipſo reprehenderetur. Interfectus ergo eſt, quia teſtimonium perhiberet veritati, ſeu quod virtutis actum exerceret, quod ad rationem martyrii ſatis eſt, ut D. Th. oſtendit 2. 2. qu. 124. a. 5. ubi hoc exemplo Joannes probat id ſufficere ad rationem martyrii. *Nam in Eccleſia*, inquit *B. Joannis Bapt. martyrium celebratur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterii mortem ſuſtinuit.* Quam rationem ſcripſit Auguſtinus Pſ. 140. in fine his verbis: *Pro lege veritatis, pro æqualitate pro juſtitia, ideo ſanctus, & ideo martyr.* Et eamdem appellationem illi tribuit Ambroſius dicto ſer. 65. & cæteri Patres exponentes hiſtoriam decollationis ejus, vel in concionibus de eadem re. Unde obiter notandus eſt, & cavendus error Joſephi lib. 18. antiqu. c. 7. dicentis, Joannem fuiſſe interfectum ab Herode, quoniam veritus eſt, ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pareret. Quæ ratio (ſi vera eſſet) per ſe ſola ſatis non eſſet, ut ea mors rationem martyrii haberet. Vera ergo ratio eſt, quam Evãgeliſta protulit, quæ abſque ulla prorſus dubitatione ad martyrium ſatis fuit, ut bene confirmat Nicephorus lib. 1. Hiſt. c. 19. Qui rurſus addit eum paſſum eſſe martyrium anno 32. ætatis cum dimidio, quod etiam dixit Algerus lib. 2. de Euchar. c. 7. Addunt denique Hieronym. Ep. 27. & Iſidor. de vita, & morte Sanctorum, corpus ejus apud Sebaſtem fuiſſe ſepultum: & notat Hieron. (quem Nicephorus imitatur) truncum corpus fuiſſe ſepulturæ traditum. Nam *Herodiades* (ait Nicephorus) *Joannis reprehenſionem quodam modo etiam poſt capitis reſectionẽ verita, conjungereque id rurſus reliquo corpori timens, apud ſe remotis arbitris in abſtruſiori regiæ loco ſepeliendum duxit.*

Aureola Martyrii in cœlis Joannes habet ut verus Martyr.

Hoc vero loco offerebat ſeſe quæſtio de reliquiis, & corpore Joannis, an credendæ ſint eſſe in terris, & quo in loco eſſe probabiliter exiſtimentur, & qua rurſum veneratione habendę. Sed hoc poſtremum commune eſt Joanni cum cæteris ſanctis, & diſputatum in ſuperiori tomo: de aliis vero, quæ ad hiſtoriam pertinent, legi poteſt Can. de S. Joan. c. 14. & nonnihil attingemus inferius, cum de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt, diſputabimus.

Corpus Joannis ubi ſepultum, & quomodo.

Hic vero adnotare non omittam, locum Gregor. lib. 9. ep. 39. dicentis. *Corpus præcurſoris poſt mortem a perſecutoribus fuiſſe incenſum, ſicut* (inquit) *hiſtoria mortis ejus teſtatur.* Quæ verba ut admiranda notavit Adrianus P. ſupra in Reſcripto de imag. ad Carolum M. c. 23. eo quod in Evangelio legimus, corpus Joannis poſt mortem a diſcipulis ejus ſepultum eſſe. Marc. 6. Fieri tamen potuit, ut poſt illa tempora oſſa Joannis fuerint igni tradita, & hoc fuiſſe memorię proditum in hiſtoria, quam Greg. allegat.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens Joannem baptizare.

208. 4. d. q. 3. a. t. 3. 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Joannem baptizare. Omnis enim ritus Sacramentalis ad aliquam pertinet legem. Sed Joannes non introduxit novam legem. Ergo inconveniens fuit, quod novum ritum baptizandi introduceret.

2 *Præterea. Joannes fuit miſſus a Deo in teſtimonium tanquam Propheta: ſecundum illud Luc. 1. Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis. Sed Prophetæ qui fuerunt ante Chriſtum non introduxerunt novum ritum, ſed ad obſervantiam legalium rituum inducebant, ut patet Malac. ultim. Mementote legis Moyſi ſervi mei. Ergo nec Joannes novum ritum baptizandi introducere debuit.*

3 *Præterea. Ubi eſt alicujus rei ſuperfluitas, non eſt ad illud*

illud aliquid addendum. Sed Judæi excedebant in ſuperfluitate baptiſmatum, dicitur enim Marci 7. quod Phariſæi, & omnes Judæi niſi crebro laverint manus, non manducant, & a foro venientes niſi baptizentur, non comedũt, & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſervare, baptiſmata calicum, & urceorum & æramentorum, & lectorum. Ergo inconveniens fuit, quod Joannes baptizaret.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ Matth. 3. ubi præmiſſa ſanctitate Joannis, ſubditur. Quod exibant ad eum multi, & baptizabantur in Jordane.

Habetur ex ſerm. 1. de Epiph. tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit Joannem baptizare, propter quatuor. Primo quidem, quia oportebat Chriſtum a Joanne baptizari, ut baptiſmum conſecraret, ut Auguſtinus dicit ſuper Joannem. Secundo, ut Chriſtus manifeſtaretur. Unde ipſe Joannes Baptiſta dicit Joannis primo, ut manifeſtetur, ſcilicet Chriſtus in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans: concurrentibus enim turbis ad baptiſmum, annuntiabat Chriſtum, quod quidem facilius ſic factum eſt: quam ſi per ſingulos diſcurriſſet, ut Chryſoſt. dicit ſuper Joan. Tertio, ut ſuo baptiſmo aſſuefaceret homines ad baptiſmum Chriſti. Unde Gregorius dicit in quadam homil. quod ideo Joannes baptizavit, ut præcurſionis ſuæ ordinem ſervans, qui naſciturum Dominum naſcendo prævenerat, baptizando quoque baptizaturum Dominum præveniret. Quarto, ut ad pœnitentiam homines inducens, homines præpararet ad digne ſuſcipiendum baptiſmum Chriſti. Unde ibidem Beda dicit, quod quantum catechumenis nondum baptizatis prodeſt doctrina fidei, tantum profuit baptiſma Joannis ante baptiſma Chriſti. Quia ſicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti prænuntiabat, & in cognitionem veritatis, quæ mundo apparuit attrahebat: ſic miniſtri Eccleſiæ primo erudiunt, poſt peccata eorum redarguunt, demum in baptiſmo Chriſti remiſſionem peccatorum promittunt.

Chryſ. ho. 10. in Joan. ante medium. 30. 3. Homil. 7. in Evan. parum ante med.

Ad 1. ergo dicendum, quod baptiſmus Joannis non erat per ſe Sacramentum: ſed quaſi quoddam Sacramentale diſponens ad baptiſmum Chriſti. Et ideo aliqualiter pertinebat ad legem Chriſti, non autem ad legem Moyſi.

Ad 2. dicendum, quod Joannes non ſolum fuit Propheta, ſed plus quam Propheta, ut dicitur Matth. 11. fuit enim terminus legis, & initium Evangelii. Et ideo magis pertinebat ad eum, verbo & opere inducere homines ad legem Chriſti, quam ad obſervantiam veteris legis.

Ad 3. dicendum, quod baptiſmata illa Phariſæorum erant inania, utpote ad ſolam munditiam carnis ordinata. Sed baptiſmus Joannis ordinabatur ad munditiam ſpiritualem, inducebat enim homines ad pœnitentiam; ut dictum eſt.

Quæſtio hujus art. per ſe facilis eſt, & litera D.Thom. adeo perſpicua, ut non indigeat commentario, præter dicta Diſp. præc. & ea quæ in ſequenti addemus.

ARTICULUS II.

Utrum baptiſmus fuerit a Deo.

309. 4. d. 2. q. 3. art. 1. q. Baptiſmus hic non fuit Sacramẽtum ſed Sacramẽtale.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod baptiſmus Joannis non fuerit a Deo. Nihil enim Sacramẽtale, quod eſt a Deo, denominatur ab homine puro, ſicut baptiſmus novæ legis non dicitur Petri, vel Pauli, ſed Chriſti. Sed ille baptiſmus denominatur a Joanne, ſecundum illud Matthæi 21. Baptiſmus Joannis unde erat? e cælo, an ex hominibus? ergo baptiſmus Joannis non fuit a Deo.

2 Præterea. Omnis doctrina de novo a Deo procedens, aliquibus ſignis confirmatur, unde & Dominus Exod. 4. dedit Moyſi poteſtatem ſigna faciendi. Et Hebr. 2. dicitur, Cum fides noſtra principium accepiſſet enarrari a Deo ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis. Sed de Joanne Baptiſta dicitur Joan. 1. Joannes ſignum fecit nullum. Ergo videtur, quod baptiſmus quo baptizavit, non eſſet a Deo.

3 Præterea. Sacramenta, quæ ſunt divinitus inſtituta, aliquibus ſacra Scriptura præceptis continentur. Sed baptiſmus Joannis non præcipitur aliquo præcepto ſacræ Scripturæ. Ergo videtur, quod non fuerit a Deo.

Sed contra eſt quod dicitur Jo. 1. Qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritũ, &c.

Reſpondeo dicendum, quod in baptiſmo Joannis duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſe ritus baptizandi, & effectus baptiſmi. Ritus quidem baptizandi non fuit ex hominibus, ſed a Deo qui familiari Spiritus Sancti revelatione Joannem ad baptizandum miſit. Effectus autem illius baptiſmi fuit ab homine: quia nihil in illo baptiſmo efficiebatur quod homo facere non poſſet. Unde non fuit a ſolo Deo, niſi in quantum Deus in homine operatur.

Ad 1. ergo dicendum, quod per baptiſmum novæ legis homines interius per Spiritum Sanctum baptizantur, quod facit ſolus Deus. Per baptiſmum autem Joannis, ſolum corpus mundabatur aqua. Unde dicitur Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua. ille vos baptizabit in Spiritu Sancto. Et ideo baptiſmus Joannis denominatur ab ipſo: quia ſcilicet nihil in eo agebatur, quod ipſe non ageret. Baptiſmus autem novæ legis non denominatur a miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit, ſcilicet, interiorem emundationem.

Ad 2. dicendum, quod tota doctrina, & operatio Joannis ordinabatur ad Chriſtum, qui multitudine ſignorum, & ſuam, & Joannis doctrinam confirmavit. Si autem Joannes ſigna feciſſet, homines ex æquo Joanni, & Chriſto attendiſſent. Et ideo ut homines principaliter Chriſto intenderent, non eſt datum Joanni ut faceret ſignum: Judæis tamen quærentibus quare baptizaret, confirmavit ſuum officium authoritate Scripturæ, dicens, Ego vox clamantis in deſerto, & ut dicitur Joann. 1. Ipſa etiam auſteritas vitæ ejus officium commendabat, quia ut Chryſoſtomus dicit ſuper Matth. mirabile erat, in humano corpore tantam patientiam videre.

Ad 3. dicendum, quod baptiſmus Joannis non fuit ordinatus a Deo niſi ut modico tempore duraret, propter cauſas prædictas. Et ideo non fuit commendatus aliquo præcepto communiter edito in ſacra Scriptura, ſed familiari quadam revelatione Spiritus Sancti, ut dictum eſt.

COMMENTARIUS.

PRoprius ſenſus hujus articuli eſt: an baptiſmus Joannis quoad ritum, & modum baptizandi fuerit a Deo inſtitutus, & Joanni traditus, ac inſpiratus, an vero fuerit humanum inventum? Ad majorem autem doctrinæ explicationem, diſtinguit D.Th. inter ritum, & effectum baptiſmi, & quoad ritum dicit baptiſmum illum fuiſſe a Deo, juxta illud Joan. 1. *Qui miſit me baptizare in aqua.* Ex quo verbo conſtat, ex peculiari Spiritus S. inſpiratione fuiſſe Joannem ad baptizandum miſſum, atque ita a Deo accepiſſe baptiſmum. Sed poſſet aliquis reſpondere, accepiſſe quidem Joannem a Deo revelationem, ſeu præceptum baptizandi, non tamen modum, ritumve baptiſmi. Sed cum Evangeliſta dicat: *Qui miſit me baptizare in aqua*, illo verbo ſatis totum illius baptiſmi ritum expreſſit, quia (ut infra videbimus) nihil aliud erat de neceſſitate illius baptiſmi quam exterior aquę ablutio. Quamquam, etiam ſi aliquid aliud ad ritum illius baptiſmi pertinuiſſet, totum id foret intelligendum ſub illo verbo eſſe comprehenſum, ſicut cum dicimus Chriſtum miſiſſe Apoſtolos ad baptizandum, illa voce complectimur, totum id, quod ad baptiſmum Chriſti perficiendum neceſſarium eſt. Quia licet nomen illud ab exteriori lotione ſumptum ſit: ſignificat tamen totam illam actionem, vel cæremoniam, quæ ad baptiſmum perficiendum eſt neceſſaria. Quoad effectum vero illius baptiſmi ait D.Th. fuiſſe ab homine. Quod nihil aliud dictum eſt, quam baptiſmum illum non habuiſſe effectum ullum ſupernaturalem: ſed in ſola externa lotione, quæ ab homine fit, conſtitiſſe: Quod (ut infra videbimus) certum eſt de effectu ex opere operato, & propria efficacia ipſius baptiſmi. Nam ad effectum gratiæ ex opere, ſeu diſpoſitione operantis conſequendum, poterat ille baptiſmus aliquo modo concurrere, excitando, & movendo homines ad pœnitentiam: quo ſenſu, inter alios (dictus eſt ille) *baptiſmus pœnitentiæ*. In ſolut. ad 1. notandum eſt verbum illud. *Baptiſmus novæ legis non denominatur a miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit, ſcilicet interiorem emundationem.* Exponendum namque eſt juxta communem doctrinam D.Th. ſcilicet in baptiſmo novæ legis miniſtrum non agere effectum gratiæ ſua virtute, neque ſuo nomine: ſed in virtute Chriſti, & ideo merito vocari *baptiſmum Chriſti.* In baptiſmo autem Jo. nihil fiebat, niſi illud ſenſibile, & externum, quod ab homine virtute propria fieri poteſt. De ſolut. ad 2. & 3. dicemus in prox. diſp. ſeq. — Joannis baptiſmus a Deo.

ARTICULUS III.

Utrum in baptiſmo Joannis gratia daretur.

210. 4.d.2.q.2. 8 15.1.1.CO.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod in baptiſmo Joannis gratia daretur. Dicitur enim Marci primo: Fuit Joannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Sed pœnitentia, & remiſſio peccatorum eſt per gratiam? Ergo baptiſmus Joannis gratiam conferebat.

2 Præterea, Baptizandi a Joanne confitebantur peccata ſua, ut habetur Matth.3. & Marc. 1. Sed confeſſio peccatorum ordinatur ad peccatorum remiſſionem, quæ fit per gratiam. Ergo in baptiſmo Joannis, gratia conferebatur.

Bed. in hom. circumciſionis inter dr.& med. Eam habes in ho. potius anni-

3 Præterea, Baptiſmus Joannis, propinquior erat baptiſmo Chriſti, quam circumciſio. Sed per circumciſionem remittebatur peccatum originale: quia, ut Beda dicit, idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptiſmus agere revelatæ gratiæ tempore conſuevit. Ergo multo magis baptiſmus Joannis remiſſionem peccatorum operabatur, quod ſine gratia fieri non poteſt.

Ho.7. in Eu. parũ ante med.

Sed contra eſt, quod Matth.3. dicitur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Quod exponens Greg. in quadam Hom. dicit, Joannes non in Spiritu, ſed in aqua baptizat, quia peccata ſolvere non valet. Sed gratia eſt a Spiritu Sancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptiſmus Joannis gratiam non conferebat.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, tota doctrina, & operatio Jo. præparatoria erat ad Chriſtum: ſicut miniſtri, & inferioris artificis eſt præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratia autem conferenda erat hominibus per Chriſtum, & ſecundũ illud Jo.1. Gratia, & veritas per Jeſum facta eſt. Et ideo baptiſmus Joannis gratiam non conferebat, ſed ſolum ad gratiam præparabat tripliciter. Uno quidem modo per doctrinam Joan. inducentem homines ad fidem Chriſti. Alio modo aſſuefaciendo homines ad ritum baptiſmi Chriſti, Tertio modo per pœnitentiam, præparando homines ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi Chriſti,

Super illud Marc. 1. Fuit Joannes in deſerto baptizans eſt c.3. ſecundum ordinem Bedæ.

Ad 1. ergo dicendum, quod in illis verbis (ut Beda dicit) poteſt intelligi duplex baptiſmus. Unus quidem, quem Joannes baptizando conferebat, qui dicitur baptiſmus pœnitentiæ, quia ſcilicet ille baptiſmus erat quoddam inductivum ad pœnitentiam: & quaſi quædam proteſtatio qua profitebantur homines ſe pœnitentiam acturos. Alius autem eſt baptiſmus Chriſti, per quem peccata remittuntur, quem Joannes dare non poterat: ſed ſolum prædicabat, dicens. Ille vos baptizabit in Spiritu S. Vel poteſt dici quod prædicabat baptiſmum pœnitentiæ, id eſt, inducentem ad pœnitentiam: quæ quidem pœnitentia ducit homines in remiſſionem peccatorum. Vel poteſt dici quod per baptiſmum Chriſti (ut Hieron. dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum, ſcilicet Joannem. Unde dicitur, quod baptizabat, & prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum: non ideo, quia hoc ipſe perficeret, ſed quia præparando, ad hoc homines diſponebat.

Super illud Mar.1 Prædicãs baptiſm. pœn.10.9.

Ad 2. dicendum, quod illa confeſſio peccatorum, non fiebat ad remiſſionem peccatorum ſtatim per baptiſmum Joannis exhibendam, ſed conſequendam per pœnitentiam conſequentem, & per baptiſmum Chriſti, ad quem pœnitentia illa præparabat.

Ad 3. dicendum, quod circumciſio inſtituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptiſmus Joannis ad hoc non erat inſtitutus, ſed ſolum erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti: ut dictum eſt. Sacramenta autem ex vi inſtitutionis, ſuum habent effectum.

COMMENTARIUS.

IN corpore articuli nihil occurrit explicandum, quia tam aſſertio negativa D.Th. quæ poſita etiam erat in articulo præcedenti, quam ratio, ſeu congruentia, quam adjungit, ſatis in ipſo contextu perſpicua ſunt, de re vero ipſa diſputabimus ſtatim diſputat.25. Sect.2.

Baptiſmus Joannis ... baptiſ ... diſ. 25 ...

In ſolut. ad 1. explicat D.Th. locum Marc. 1. *Fuit in deſerto Joannes baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Quia in eo obſcurum eſſe videtur, quomodo Joannes dicatur baptizaſſe in remiſſionem peccatorum, cum per baptiſmum ejus gratia non daretur, per quam peccata remittuntur. Et ideo eſt prima expoſitio in illis verbis non unum: ſed duo baptiſmata indicari. Aliud enim, eſt baptizare, aliud baptiſmum prædicare. Joannes ergo unum baptiſmum dabat, & alium prædicabat, non ergo baptiſmus a Joanne datus: ſed prædicatus dicitur eſſe in remiſſionem peccatorum, dabat enim baptiſmum ſuum, prædicabat autem baptiſmum Chriſti, qui dicitur dari *in remiſſionem peccatorum.* Quæ expoſitio confirmari poteſt teſtimonio ejuſdem Joannis Bapt. ſic loquentis apud Jo. cap. 1. *Ego baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt*; & infra: *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videritis Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu S.* Ecce duplex baptiſma, aliud datum a Joanne, aliud prædicatum. Et hanc expoſitionem attigit Gregor. hom.20. ſuper Evang. Beda ſuper Marc. nec videtur valde diſſimilis expoſitio Hier. in Marc. dicentis: *Quod conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum.* Dicitur enim Joannes præparaſſe, & diſpoſuiſſe homines ad baptiſmum Chriſti: tum baptizando: tum perfectiorem Chriſti baptiſmum prædicando. Hæc vero expoſitio non videtur probanda, nam certum eſt, ipſummet baptiſmum Joannis dici in Scriptura baptiſmum pœnitentiæ, ut conſtat ex verbis Pauli Act.19. *Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum.* Cum ergo dicitur Joannes prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ, non eſt ſenſus prædicaſſe baptiſmum Chriſti, ſed ſuum, prius enim quam illum daret, oportebat prædicando homines ad eum ſuſcipiendum invitare. Unde Mat.c. 3. *Venit*, inquit, *Joannes prædicans, & dicens, pœnitentiam agite.* Lucas vero c.3. addit. *Venit prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Unde Ambroſ. *aliud*, inquit, *fuit baptiſma pœnitentiæ, aliud vero gratiæ eſt.* Secunda ergo expoſitio, & facilis eſt, Joannem prædicaſſe pœnitentiã, & baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, non ut hæc per ipſum baptiſmum obtineretur: ſed per pœnitentiam, in cujus quaſi teſtimonium baptiſmus ille dabatur, & ideo dictus eſt *baptiſmus pœnitentiæ.* Et hanc expoſitionem magis videtur probare D.Th. hic, & Cajet. & ad illam magis accommodat verba Hier. ſupra citata, Quia enim Joannes prædicatione, & baptiſmo ſuo invitabat homines ad pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, quæ per Chriſtum conſummantur, ideo dicit Hieronymus, initiari per Joannem, quod conſummatur per Chriſtum.

In ſolutione ad 2. inſinuat D.Th. confeſſionem illam peccatorum, quam faciebant Judæi ad Joannis baptiſmum accedentes, fuiſſe propriam, & vocalem manifeſtationem peccatorum, quæ unuſquiſque commiſſerat. Et quidem, quod fuerit actio diſtincta a ſuſceptione illius baptiſmi, dubitari non poteſt, quidquid Cajet. ſuper Evan. dicat, quia verba Evangeliſtarum ſunt ſatis aperta. Quod vero illa non tantum fuerit confeſſio peccatorum in genere, (ut quidam putant) ſed in ſpecie (ut hic D.Th. inſinuat) ſententia eſt Baſil. l.1. de bapt. p.2. aliquantulum a princ. & in regulis brevior. reg. 288. & Chryſ. hom. 3. imperf. & Tertul. l. de bapt. c.20. quem ſequitur Janſen. c. 13. conc. & Caniſ. l.1. de corrup. ver. Dei c.8. quia aliud eſt, ſe agnoſcere peccatorem, quod omnes homines habent, aliud peccata ſua confiteri, quod difficilius eſt. Illa vero confeſſio nec Sacramentalis erat, ut per ſe notum eſt, nec a Joanne exigebatur, ſed vel ex quodam fervore vere pœnitentis animi, vel ex quadam conſuetudine, quę in illa lege erat hujuſmodi confeſſiones faciendi, proficiſcebatur, ut late ac bene explicat Janſ. ſupra.

In ſol. ad 3. ſignificat D.Th. circumciſionem ex vi ſuæ inſtitutionis habuiſſe effectum remittendi originale peccatum. Dicit enim fuiſſe inſtitutam in remedium originalis peccati, & ſubdit, Sacramẽta habere effectum ex vi ſuæ inſtitutionis. Sed hæc intelligenda ſunt accommodate, juxta ea quæ D.Th. in proprio loco de Circumciſione docet. Nom enim fuit Circumciſio propria cauſa gratiæ, ſed ſignum, & conditio, ad cujus præſentiam Deus gratiã conferebat, peccatumque originale remittebat, non ex virtute ipſius Circumciſionis, neque ex ſpeciali, ac propria ratione inſtitutionis ejus, ſed ex providentia, ac promiſſione Divina, qua propter Chriſtum venturum, ſtatuit juſtificare infantes, cum primum ritu aliquo religioſo Deo conſecrarentur. Sed de hoc latius in ſeq. tomo.

A R-

ARTICULUS IV.

Utrum alii præter Chriſtum, baptiſmo Joannis baptizari debuerint.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod baptiſmo Joannis ſolus Chriſtus debuerit baptizari. Quia ſicut dictum eſt, ad hoc Joannes baptizavit, ut Chriſtus baptizaretur: ſicut Auguſt. dicit ſuper Joannem. Sed quod eſt proprium Chriſto, non debet aliis convenire. Ergo nulli debuerunt illo baptiſmo baptizari.

Artic. 1. Tract. 13. in Joan. inter pric. & med. to. 9. *2 Præterea. Quicumque baptizatur, aut accipit aliquid a baptiſmo, aut baptiſmo aliquid confert. Sed a baptiſmo Joannis nullus aliquid accipere poterat, (quia in eo gratia non conferebatur, ut dictū eſt) nec aliquis baptiſmo aliquid conferre poterat, niſi Chriſtus, qui tactu mundiſſimæ ſuæ carnis aquas ſanctificavit. Ergo videtur, quod ſolus Chriſtus baptiſmo Joannis debuerit baptizari.*

3 Præterea. Si alii illo baptiſmo baptizabantur, hoc non erat niſi ut præpararentur ad baptiſmum Chriſti: & ſic conveniens videbatur, quod ſicut baptiſmus Chriſti art. præc. *omnibus confertur, & magnis, & parvis, & Gentilibus, & Judæis, ita etiam & baptiſmus Joannis conferretur. Sed non legitur quod ab eo pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Mar. 1. quod egrediebantur ad illum Iſraelitæ univerſi, & baptizabantur ab illo. Ergo videtur, quod ſolus Chriſtus a Joanne debuerit baptizari.*

Sed contra eſt quod dicitur Luc. 3. Factum eſt, cum baptizaretur omnis populus, & Jeſu baptizato, & orante aperti ſunt cœli.

Reſpondeo dicendum, quod duplici de cauſa oportuit alios a Chriſto baptizari baptiſmo Joannis. Primo quidem: Tra. 4. in Jo. a med. & tr. 5. inter pr. & med. to. 9. ar. 1. & 3. hui q. *(ut Aug. dicit ſuper Joan.) quia ſi ſolus Chriſtus baptiſmo Joannis baptizatus eſſet, non deeſſent, qui dicerent baptiſmum Joannis, quo Chriſtus eſt baptizatus, digniorem eſſe baptiſmo Chriſti, quo alii baptizantur. Secundo, quia oportebat per baptiſmum Joannis alios ad baptiſmum Chriſti præparari: ſicut dictum eſt.*

Ad 1. ergo dicendum, quod non propter hoc ſolum fuit Joannis baptiſmus inſtitutus, ut Chriſtus baptizaretur, ſed etiam propter alias cauſas, ut dictum eſt. Et tamen ſi ar. 1. hujus q. *ad hoc ſolum eſſet inſtitutus, ut Chriſtus eo baptizaretur, oportebat prædictum inconveniens vitari, aliis hoc baptiſmo baptizatis.*

Ad 2. dicendum, quod alii, qui ad baptiſmum Joannis accedebant, non poterant quidem baptiſmo aliquid conferre, nec tamen a baptiſmo gratiam accipiebant, ſed ſolum pœnitentiæ ſignum.

Ad 3. dicendum, quod quia ille baptiſmus erat pœnitentiæ, quæ pueris non convenit, ideo baptiſmo illo pueri non baptizabantur. Conferre autem Gentibus viam ſalutis, ſoli Chriſto reſervabatur, qui eſt expectatio Gentium, ut dicitur Gen. pen. Sed & ipſe Chriſtus Apoſtolis inhibuit Gentilibus Evangelium prædicare, ante paſſionem, & reſurrectionem. unde multo minus conveniebat per Joannem Gentiles ad baptiſmum admitti.

COMMENTARIUS.

QUæſtio hujus articuli eſt facillima, & nulla indiget expoſitione, nec fere habet dubitandi rationem. Nam cum ille eſſet baptiſmus pœnitentiæ, & ad hoc pręcipue daretur, ut omnes ad illam excitarentur, & ad baptiſma Chriſti pręppararentur, perſpicuum eſt, debuiſſe generatim omnibus hominibus conferri. Hinc vero colligit D.Th. in ſolut. ad 3. baptiſmum illum non eſſe datum infantibus, qui non ſunt capaces pœnitentiæ, in cujus ſignificationem, vel excitationem baptiſmus ille dabatur. Baptiſmus enim Chriſti, quia virtute ſua prodeſſe poteſt, datur infantibus: ille autem baptiſmus, cum per ſe non prodeſſet, & alioqui non poſſet excitare infantes ad pęnitentiam, non erat cur ipſis tribueretur. Quod non obſcure colligitur ex Matth. & Luc. 3. ubi ii, qui baptizabantur a Joanne, dicuntur confiteri peccata ſua, & corripi a Joanne, & ſimilia, quæ non niſi in adultos conveniunt. Addit denique D.Th. baptiſmum illum non fuiſſe datum Gentilibus, quod ex eiſdem Evangeliſtis, & ex Marco, & Jo. haud obſcure colligitur. Nam ratio D.Th. eſt optima. Et ante Chriſti prædicationem non expediebat viam ſalutis publice gentibus prædicari. Unde Luc. 1. inquit Zacharias ad Joannem: *Tu puer propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus*: non ergo miſſus eſt ad prædicandum gentibus, ſed Judæis tantum: Joannes autem illos ſolos baptizabat, quibus baptiſmum, & pœnitentiam prædicabat. Denique ad munus præcurſoris ita fieri oportebat, quia magnum fuiſſet Judæis ſcandalum, ſi Joannes ad baptiſmum ſuum homines gentiles, & incircumciſos vocaret.

ARTICULUS V.

Utrum baptiſmus Joannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod baptiſmus Joannis ceſſare debuerit, poſtquam Chriſtus fuit baptizatus. Dicitur enim Joan. 1. ut manifeſtetur in Iſrael, propterea veni in aqua baptizans, ſed Chriſto baptizato ſufficienter fuit manifeſtatus, tum per teſtimonium Joannis, tum per deſcenſum columbæ, tum etiam teſtimonio paternæ vocis. Ergo videtur, quod debuerit poſtea baptiſmus Joannis durare.

2 Præterea. Aug. dicit ſuper Joan. Baptizatus eſt Chriſtus, & ceſſavit Joannis baptiſmus. Ergo videtur, quod Joannes poſt Chriſtum baptizatum, non debuerit baptizare. tra. 4. in Jo. inter med. & fin. tom. 9.

3 Præterea. Baptiſmus Joannis erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti. Sed baptiſmus Chriſti incepit ſtatim Chriſto baptizato, quia tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regenerativam contulit aquis, ut Beda dicit. Ergo videtur, quod baptiſmus Joannis ceſſaverit Chriſto baptizato. Sup. 3. c. Luc. ſuper illa verba, tactū eſt ante, & gl. or. ſuper illa verba Luc. Et Jeſu baptizato.

Sed contra eſt, quod dicitur Joan. 3. quod venit Jeſus in Judæam terram, & baptizabat, erat autem & Joannes baptizans. Sed Chriſtus non baptizavit, niſi poſtquam fuit baptizatus. Ergo videtur, quod poſtqam Chriſtus fuit baptizatus, adhuc Joannes baptizabat.

Reſpondeo dicendum, quod baptiſmus Joannis ceſſare non debuit Chriſto baptizato. 1. quidem, quia (ut Chryſ. dicit) ſi ceſſaſſet Joannes baptizare, Chriſto baptizato, exiſtimaretur, quod zelo, vel ira hoc faceret. 2. quia ſi ceſſaſſet a baptizando, Chriſto baptizante, diſcipulos ſuos in majorem zelum immiſiſſet. 3. quia perſiſtens in baptizando ſuos auditores mittebat ad Chriſtum. 4. quia (ut Beda dicit) ad huc permanebat umbra veteris legis, nec debuit præcurſor ceſſare, donec veritas manifeſtaretur. Ho. 28. in Jo. non multum remote a pr. tom 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod nondum Chriſtus erat plene manifeſtatus eo baptizato: & ideo adhuc neceſſarium erat, quod Joannes baptizaret. Habetur in gl. ord. ſup. 3. c. Jo. ſup. illa verba, Erat autē & Joann.

Ad 2. dicendum, quod baptizato Chriſto ceſſavit baptiſmus Joannis: non tamen ſtatim, ſed eo incarcerato. Unde Chryſ. dicit ſuper Joannem. Æſtimo propter hoc permiſſam eſſe mortem Joannis, & eo ſublato de medio, Chriſtum maxime prædicare cœpiſſe, ut omnis multitudinis affectio ad Chriſtum tranſiret, & non ultra his, quæ de utroque erant, ſententiis ſcinderetur. Ho. ?. in Joan. non remote a prin to 3.

Ad 3. dicendum, quod baptiſmus Joannis præparatorius erat, non ſolum ad hoc, quod Chriſtus baptizaretur, ſed etiam ad hoc, quod alii ad Chriſti baptiſmum accederent: Quod nondum fuit impletum Chriſto baptizato.

COMMENTARIUS.

IN hoc art. explicatur tempus, quo duravit Joannis baptiſmus, & in corpore art. ſolum dicit D.Th. duraſſe poſt Chriſti baptiſmum. Quod recte colligit ex Jo. 3. ubi dicitur. *Poſt hæc venit Jeſus, & diſcipuli ejus in Judæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Joannes baptizans in Ænon, juxta Salim:* & c. 4. inquit. *Ut ergo cognovit Jeſus, quia audierunt Phariſæi, quod Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Joannes, &c.* certum eſt autem, Chriſtum non habuiſſe diſcipulos, nec baptizaſſe per illos, donec baptizatus fuit a Joanne. Duravit ergo baptiſmus Joannis aliquo tempore, poſtquam baptizatus eſt Chriſtus. In ſol. vero ad 2. addit D.Th. duraſſe uſque ad incarcerationem Joannis, quod non obſcure etiam indicatur Jo. 3. cum dicitur: *Erat autem Joannes baptizans in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Joannes in carcerem*; indicat ergo Evangeliſta, Joanne conjecto in vincula ceſſaſſe ejus baptiſmum. Unde Chryſ. hom. 28. exponens illud verbum Joannis, inquit: *In eum uſque diem eum baptizaſſe ſignificat*, ubi optimas etiam congruentias adducit; Joannes enim poſtquam in carcerem conjectus fuit, per ſe baptizare non potuit, (ut conſtat) nullibi autem legimus per diſcipulos ſuos baptizaſſe. Quod non ſine myſterio, & ratione

tione actum eſt, tum quia baptiſmus illius duraturus non erat, tum etiam quia præcipue baptizabat, ut occaſionem haberet prædicandi Chriſtum, & diſponendi homines ad cognitionem illius, quod munus fuit proprium ejus, nec poterat per diſcipulos exerceri. Antequam vero conjectus eſſet in vincula, ſicut non fuit expediens, ut a prædicando Chriſto ceſſaret, ita neque a collatione baptiſmi, quia nondum erat Chriſtus perfecte manifeſtatus.

Obſervandum vero hic eſt, D.Th. ſolum egiſſe de fine, aut termino hujus baptiſmi, nihil autem de initio dixiſſe, fortaſſe quoniam ex Luca c.3. habemus, cepiſſe Joannem baptizare anno 15. imperii Tiberii Cæſaris, & multos ante Chriſtum baptizaſſe. Obſervandum denique eſt, D. Th. explicaſſe terminum baptiſmi Joannis ex circumſtantia conjectionis ejus in vincula, quo autem anno utrumque acciderit, ſcil. Joannem conjectum eſſe in vincula, & ceſſaſſe baptiſmum ejus, D.Th. non explicat. Unde etiam obſcurum relinquitur, quanto tempore, ſeu quotannis baptiſmus Joannis duraverit. De qua re dicemus agentes de tempore, quo Chriſtus fuit baptizatus.

ARTICULUS VI.

Utrum baptizati baptiſmo Joannis, eſſent poſtea baptiſmo Chriſti baptizandi.

213. Infr. q.66. a.9. 2.& 4. d.2. q. 2. aic. 4.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod baptizati baptiſmo Joannis non fuerint baptizandi baptiſmo Chriſti. Joannes enim non fuit minor Apoſtolis, cum de eo ſcriptum ſit Matt.11. Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta. Sed illi, qui baptizabantur ab Apoſtolis, non iterum baptizabantur, ſed ſolummodo addebatur eis impoſitio manuum. Dicitur enim Actor. 8. quod aliqui baptizati tantum erant a Philippo in nomine Domini Jeſu: tunc Apoſtoli, ſcilicet Petrus, & Joannes, imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum Sanctum. Ergo videtur, quod baptizati a Joanne, non debuerint baptizari baptiſmo Chriſti.

tr.4 in Jo. inter med. & fin. to. 9.

2 Præterea. Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo Joannis: fuerunt enim quidam eorum diſcipuli Joannis, ut patet Joan.1. Sed Apoſtoli non videntur eſſe baptizati baptiſmo Chriſti: dicitur enim Joan.4. quod Jeſus non baptizabat, ſed diſcipuli ejus. Ergo videtur, quod baptizati baptiſmo Joannis non erant baptizandi baptiſmo Chriſti.

3 Præterea. Minor eſt, qui baptizatur, quam qui baptizat. Sed ipſe Joannes non legitur baptizatus baptiſmo Chriſti. Ergo multo minus illi, qui a Joanne baptizabantur, indigebant baptiſmo Chriſti.

4 Præterea. Actor.19. dicitur, quod Paulus invenit quoſdam de diſcipulis, dixitque ad eos. Si Spiritum Sanctum accepiſtis credentes. At illi dixerunt ad eum. Sed neque ſi Spiritus Sanctus eſt, audivimus. Ille vero ait: in quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt, in Joannis baptiſmate. Et ſequitur, quod baptizati ſunt iterum in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Sic ergo videtur, quod quia eſſe Spiritum Sanctum neſciebant, oportuit eos iterum baptizari: ſicut Hieronymus dicit ſuper Joelem, & in epiſtola de viro unius uxoris, & Ambroſius in libro de Spiritu Sancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptiſmo Joannis, qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptizandi iterum baptiſmo Chriſti.

c. 2. Joel non multum remote a fi. t.6. Ambr. lib. 1. c.3. circa pr. t.2.

5 Præterea. Rom.10. ſuper illud, Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, dicit gloſſ. Auguſtinus: Unde eſt iſta tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Ex quo patet, quod virtus baptiſmi dependet ex fide. Sed forma baptiſmi Joannis ſignificavit fidem Chriſti, in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuum.19. Joannes baptizabat baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus eſt poſt ipſum, ut crederent, hoc eſt in Jeſum. Ergo videtur, quod non oportebat baptizatos baptiſmo Joannis, iterum baptizari baptiſmo Chriſti.

Et gl. Aug. tr.40 in Jo. a me. illius p. 9.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit ſuper Joann. Qui baptizati ſunt baptiſmate Joannis, oportebat ut baptizarentur baptiſmate Chriſti.

Tr. 5. in Jo. inter prin. & med. to.9.

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum opinionem Magiſtri in 2. diſtinct.4. Sentent. illi, qui baptizati ſunt a Joanne, neſcientes Spiritum Sanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſtea baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Illi vero, qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Joannis, & Patrem, & filium, & Spiritum Sanctum credebant, non fuerunt poſtea baptizati, ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta, Spiritum Sanctum receperunt. Et hoc quidem verum eſt, quantum ad primam partem, quod multis authoritatibus confirmatur.

Sed quantum ad ſecundam partem eſt penitus irrationabile quod dicitur. Primo quidem, quia baptiſmus Joannis neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, ſed erat ſolum in aqua, ut ipſemet dicit Matth.3. Unde baptizatis fides vel ſpes, quam habebant in Chriſtum, non poterat hunc defectum ſupplere. Secundo: quia quando in ſacramento omittitur, quod eſt de neceſſitate ſacramenti, non ſolum oportet ſuppleri, quod fuerat omiſſum, ſed oportet totaliter innovari. Eſt autem de neceſſitate Baptiſmi Chriſti, quod fiat non ſolum in aqua, ſed etiam in Spiritu Sancto: ſecundum illud Joannis tertio. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Unde illis qui tantum in aqua baptizati erant baptiſmo Joannis, non ſolum erat ſupplendum quod deerat (ut ſcilicet daretur eis Spiritus Sanctus per impoſitionem manuum) ſed erant iterato totaliter baptizandi in aqua, & Spiritu.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit ſuper Joannem, ideo poſt Joannem baptizatum eſt, quia non dabat baptiſmum Chriſti, ſed ſuum: quod autem dabatur a Petro, & ſi quod datum eſt a Juda, Chriſti erat. Et ideo ſi quos baptizavit Judas, non ſunt iterum baptizandi: baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille, in cujus poteſtate datur, non qualis ille, cujus miniſterio datur. Et inde eſt etiam quod baptizati a Philippo diacono, qui baptiſmum Chriſti dabat, non ſunt iterum baptizati: ſed acceperunt manus impoſitionem per Apoſtolos, ſicut baptizati per ſacerdotes confirmantur per Epiſcopos. Tr.5. in Jo. inter prin. & med. to.9.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit ad Seleucianum, intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos, ſive baptiſmo Joannis (ſicut nonnulli arbitrantur) ſive quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti, neque enim miniſterio baptizandi defuit, ut haberet baptizatos ſervos, per quos cæteros baptizaret, qui non defuit memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis pedes lavit. Epiſt.108. a med. præc. t.2.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth. per hoc quod Chriſtus Joanni dicenti: Ego a te debeo baptizari, reſpondit, Sine modo: oſtenditur, quod poſtea Chriſtus baptizavit Joannem. Et hoc dicit in quibuſdam libris apocryphis manifeſte ſcriptum eſſe. Certum tamen eſt, ut Hieron. dicit ſuper Matth. quod ſicut Chiſtus fuit baptizatus in aqua a Joanne, ita Joannes a Chriſto erat in Spiritu baptizandus. Ho. 4. in Mat. in op. imper. ſup. illud, ſine modo t. 6.

Ad 4. dicendum, quod non eſt tota cauſa, quare illi fuerunt baptizati poſt baptiſmum Joannis, quia Spiritum Sanctum non cognoverant, ſed quia non erant baptiſmo Chriſti baptizati.

Ad 5. dicendum, quod ſicut dicit Auguſtinus contra Fauſtum, Sacramenta noſtra ſunt ſigna præſentis gratiæ: ſacramenta vero veteris legis fuerunt ſigna gratiæ futuræ. Unde ex hoc ipſo, quod Joannes baptizavit in nomine venturi, datur intelligi, quod non dabat baptiſmum Chriſti, qui eſt ſacramentum novæ legis.

DISPUTATIO XXV.

In quinque Sectiones diſtributa.

De baptiſmo Joannis.

DIſputatio hæc poſſet in materiam de ſacramento baptiſmi rejici, quoniam collato inter ſe Chriſti, Joanniſque baptiſmo, utriuſque ratio melius dignoſci poſſet: tamen tum propter D.Th. tum propter rationem, quæ ipſum movit, ſcilicet ut commodius myſterium baptiſmatis Chriſti explicemus, hoc loco expedienda eſt. Primum igitur naturam, cauſas, effectuſque hujus baptiſmi explicabimus: deinde cum Chriſti baptiſmate illud breviter conferemus.

SECTIO I.

An baptiſmus Joannis eſſentialiter conſtiterit ex aliqua materia, & forma.

QUoniam ex omnibus Evangeliis conſtat Joannem baptizaſſe, & in actis Apoſtolorũ ſæpe etiã fit mentio

tio

tio baptiſmatis Joannis, ideo ſuppono illud revera extitiſſe, & inquiro, quid fuerit? Poteſt autem ejus eſſentia dupliciter explicari. Primo per partes phyſicas, illis ve ſimilis, materiam ſcilicet, & formam, vel per principia metaphyſica, genus ſcilicet & differentiam: hoc poſteriori modo explicabitur poſtea declarando, an ille baptiſmus ſacramentum fuerit, quod nunc intelligi non poteſt, donec effectus, & inſtitutio illius baptiſmatis intelligatur. Priori igitur modo nunc tractanda res eſt.

Materia remota baptiſmi Joannis aqua naturalis.

Principio igitur certa fide conſtat, quaſi materiam remotam baptiſmatis Joannis fuiſſe aquam naturalem. Nam, ut conſtat Matth. 3. & Mar. 1. Joannes in Jordane baptizabat aqua ipſius fluminis, quæ naturalis erat, & Jo. 3. dicitur: *Erat Joannes in Ænon baptizans juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi*. Aquæ autem ſimpliciter dictæ naturales aquas ſignificant. Unde Act. 1. dixit Chriſtus: *Joannes quidem baptizavit aqua*, quod ipſemet Joannes teſtatus fuerat Matt. & Luc. 3. & Marc. ac Joan. 1. c. dicens. *Ego baptizo in aqua*. Secundo certum item eſt, quaſi materiam proximam, vel eſſentiam illius baptiſmatis conſtitiſſe in ipſo, ut nomen ipſum baptiſmi præſefert, & in his duobus abſque ulla controverſia habuit ſimilitudinem ille baptiſmus cum baptiſmo a Chriſto inſtituto, & hoc ſenſu dixit Tertull. lib. de bapt. c. 4. *Nec quicquam refert inter eos, quos Joannes in Jordane, & Petrus in Tyberi tinxit*, ſcil. quoad ſimilitudinem materiæ. Tractat enim ibi de ſimilitudine, quæ eſt inter naturales aquas propter quam quælibet ad baptiſmum conficiendum ſufficit. Difficultas ergo ſupereſt, an totus ritus, & eſſentia illius cæremoniæ poſita fuerit in ſola externa ablutione aquæ, vel illa ſola fuerit materia, & aliquid aliud adjunctum per modum formæ.

Prima ſententia affirmat, habuiſſe baptiſmum illum eamdem formam, quam habet noſter baptiſmus: ita neceſſe eſt ſentiant hæretici, qui affirmant baptiſmum Joannis, & Chriſti omnino ejuſdem rationis fuiſſe. Quem errorem Donatiſtis tribuit Aug. l. 2. contra literas Petiliani c. 32. quamquam Donatiſtæ revera non affirmabant Joannem baptizaſſe ſub forma Trinitatis, ut ex Auguſt. conſtat. Unde neceſſe eſt eos negaſſe, hanc formam eſſe de eſſentia baptiſmi Chriſti, vel certe imperite ſecum pugnaſſe. Et in eodem errore verſantur hujus temporis hæretici, ut referunt Caniſ. l. de S. Jo. c. 9. Et Bellar. l. 1. de ſacram. bapt. c. 19.

Secunda ſententia eſt, Joannem baptizaſſe ſub aliqua forma, non quidem invocando Trinitatem, ſed Chriſtum venturum, ut, v. g. dicẽdo. *Ego te baptizo in nomine Chriſti venturi*, vel alio ſimil modo. Ita ſentit D. Th. hic ar. 6. ad 5. ubi Caje. id ſupponit, ac ſent. Idem tenet Magiſt. in 4. d. 2. & Bonav. ibi explicans literam Magiſt. Palud. q. 2. ar. 1. Marſ. q. 2. ar. 2. Alenſ. 4. p. q. 9. mem. 3. ar. 1. Hug. Victor. l. 2. de ſacr. p. 6. c. 6. Cui ſententiæ videtur favere Hieron. circa illa verba Joel. 2. *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem*, ubi ſic inquit, *Unde & in actibus Apoſtolorum, qui baptizati erant baptiſmate Joannis, in eum, qui venturus erat, hoc eſt in nomine Domini Jeſu, quia reſponderunt Paulo interroganti, ſed nec ſi ſit Spiritus S. novimus: iterum baptizantur, imo verum baptiſma accipiunt, quia ſine Spiritu S. & myſterio Trinitatis quidquid in una vel altera perſona accipitur, imperfectum eſt.* Ambr. item 1. de Sp. S. c. 7. *Joannes quidem in advenientis Jeſu, non in ſuo baptizabat nomine, & ideo ſpiritum neſciebant* (loquitur de illis, de quib. eſt ſer. Act. 19.) *quia nec baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut Joannes baptizare ſolebat, acceperant.* Denique Aug. in l. q. novi teſt. q. 29. dicit baptiſmum Joannis non fuiſſe *ſine Salvatoris mentione.* Fundari poteſt hæc opinio in verbis Act. 19. *Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum dicens in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum, ut crederent*, hoc eſt, in Jeſu, ubi Beda in eadem eſt ſententia. Tertia ſententia negat, Joannem baptizaſſe ſub aliqua forma verborum. Hanc tenent in 4. diſt. 2. Dur. q. 3. Gabr. q. 2. Sotus q. 2. art. 1. Scotus vero q. 2. utramque cenſet probabilem. Fundamentum hujus ſententiæ eſt, quia ex ſcriptura hoc non colligitur, & alioqui non erat neceſſaria hæc forma ad finem illius baptiſmatis.

Dico breviter primo certum eſſe, Joannem non baptizaſſe ſub illa forma; *ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Hoc colligitur ex Actor. 19. ubi baptizati baptiſmo Joannis negãt ſe nomen Spiritus ſancti audiviſſe; ergo ſignum eſt in illo baptiſmo non fuiſſe ſolitam fieri Trinitatis invocationem. Quod teſtimoniũ eſſet evidens, ſi certum eſſet illis hominibus datum fuiſſe integrum baptiſmum Joannis, ſed quia hoc Ambroſius ſupra negare viſus eſt, ideo non videtur omnino concludere, quamquam (ut verum fatear) non video qua ratione, aut fundamento id negetur. Quia abſolute ibi dicuntur illi homines baptizati baptiſmo Joannis, quod ſimpliciter non ita eſſet, niſi baptiſmum illum integrum accepiſſent. Deinde, ideo Paulus, explicavit illis, quomodo Joannes baptizaret, ut eos doceret, qua ratione fieri poterat, ut baptizati eſſent Baptiſmo Joannis, & nihil de Spiritu S. audiviſſent: ergo ſupponit, potuiſſe illos accipere integrum, Joannis baptiſmum, ſine Spiritus S invocatione. Et ita intellexit hunc locum Hieron. loco ſupra citato, & idem indicat in ep. 150. ad Hedibiam q. 2. Præterea conſtat hæc veritas, quia Chriſtus fuit, qui hanc formam inſtituit, ut conſtat ex verbis illis: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* Matth. ult. Ac merito, quia expreſſa fides Trinitatis non eſt omnibus publice prædicata, niſi per Chriſtum, & Apoſtolos, non per Joannem. Rurſus (ut infra dicemus) baptiſmus Joannis non dabat Spiritum S. neque ergo neceſſe erat in illo invocari. Unde quod Joannes ipſe dixit. *Ego vos baptizo in aqua, alius veniet qui fortior me eſt, ipſe vos bapizabit in Spiritu S.* Exponi poteſt tum dando, tum etiam invocando Spiritum S. Unde apud Auguſtin. lib. 2. contra literas Petil. c. 32. habentur hæc verba; *Joannes dedit aquam ſine nomine Trinitatis, ſicut ipſe profeſſus eſt dicens, ego baptizo vos in aqua, &c.* Fateor tamen hæc verba eſſe Petiliani, non Auguſtini, cæterum quia Auguſtinus illa admittit, ſententiam approbare viſus eſt.

Baptiſmus Joannis non fuit ſub ulla forma verborum.

Dico ſecundo, ex ſcripturis colligi non poſſe an Joannes baptizaverit ſub certa forma verborum, nec ne? illis tamen, & rationi magis conſentaneum videtur, Joannem in ſuo baptiſmo nulla forma uſum fuiſſe. Prior pars conſtat, quia in Evangelio, ubi præcipue narratur hujus baptiſmi hiſtoria, nulla talis formæ fit mentio, neque etiam in loco illo Actuum, quia ibi non dicitur, Joannem baptizaſſe, *ut crederent in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum.* Quorum verborum ſenſus apertus eſt Joannem docuiſſe, & monuiſſe eos, quos baptizabat, ut in Chriſtum crederent, ex quo non fit, ut formam illam ſuo baptiſmati adhiberet, quia non eſt ſermo de forma, ſed de doctrina, ut late Chryſ. hom. 10. in Matt. quamquam eo loco nihil dicat de prædicto Pauli teſtimonio, ſed ſolum prædicationem, & baptiſmum Joannis explicet.

Poſterior pars declaratur primo, quia ubique in Scriptura tantum dicitur Joannis baptiſma fuiſſe in *aqua*, non eſt ergo unde afferamus fuiſſe etiam in verbo, ſeu habuiſſe formam aliquam. Deinde eſt conjectura, quia poſtquam Joannes aliquo tempore baptizavit, miſerunt ad eum Phariſæi interrogantes, an eſſet Chriſtus; ergo ſignum illum non fuiſſe ſolitũ baptizare in nomine Chriſti venturi. Præterea, vel intelligitur baptizaſſe in nomine Chriſti venturi, ſolum eo ſenſu, quo Judæi credebant, Chriſtum eſſe venturum, & hoc non eſt veriſimile: tum qui Chriſtus tunc non erat venturus hoc ſenſu; ſed jam venerat, neque ad Joannis munus pertinebat prædicare hoc modo Chriſtum venturum, ſed præſentem; vel baptizabat in nomine Chriſti venturi, id eſt, quia jam jam manifeſtandus erat hominibus, & baptizaturus eos in ſpiritu. Quomodo intelligendum videtur, quod dicit Paulus prædicto loco, Joannem docuiſſe homines, ut crederent in eum, qui poſt ipſum venturus erat: at, ſi Joannes baptizaſſet hoc ſenſu explicato, ante baptiſmum exigeret ab hominibus fidem illius, in cujus nomine baptizandi erant; hoc autem non eſſe veriſimile non obſcure colligitur ex Marc. 3. & Luc. 7. Ad hæc eſt alia conjectura, quia ſi Joannes baptizaret ſub illa forma, etiam Chriſtum ſub eadem baptizaſſet, conſequens autem videtur abſurdum. Dices, in Chriſto non ſervaſſe illam formam, ut reſpondent Paludanus & Marſilius. Sed contra quia ſequitur revera Chriſtum non recepiſſe baptiſmum Joannis, ſicut non recipit nunc Sacramentum Baptiſmi, qui abluitur ſine forma. Deinde, cum ille baptiſmus fuerit potiſſimum inſtitutus, ut eſſet occaſio parandi viam Chriſto, ut ipſe baptizaretur ad ſanctificandas aquas, credendum eſt eo modo fuiſſe inſtitutum, quo expediebat ut Chriſto commode applicaretur. Tandem in Sacramentis novæ legis, formæ

formæ verborum inſtitutæ ſunt, quia ſunt aptæ ad expreſſius ſignificandos ſpirituales effectus gratiæ horum ſacramentorum, & ad invocandam, ſeu applicandam virtutem Divinam, quæ in eis principaliter operatur: ſed in baptiſmate Joannis non dabantur gratia, aut ſpirituales aliqui effectus (ut jam dicemus) nec virtus Divina ſpecialiter in eo operabatur; ergo non fuerunt in eo verba neceſſaria: ſicut neque in Sacramentis veteris legis adjungebantur verba propter eorum imperfectionem, & propter prædictam cauſam.

Baptiſmus Joannis in externa aquæ ablutione poſitus.

Objectio, Reſponſio.

Ultimo igitur ex iis concluditur, totam ſubſtantiam, & eſſentiam illius baptiſmi poſitam fuiſſe in exteriori aquæ ablutione. Patet tam ex dictis teſtimoniis Scripturæ, quam a ſufficienti enumeratione, quæ excluſis verbis nihil aliud eſſe videtur, quod de neceſſitate, vel de eſſentia illius baptiſmi dici poſſit. Dices, ſi ille baptiſmus tantum erat ablutio quædam exterior, nihil ergo habebat ſacri, nihilque a communi, & vulgari ablutione differebat. Reſpondetur negando conſequentiam, nam illa cæremonia ex intentione, & ſpeciali deputatione, ſeu impoſitione, & modo quo fiebat, habebat rationem quandam ſigni, & cæremoniæ ſacræ. Baptizabat enim Joannes *baptiſmo pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Unde ille baptiſmus erat ſignum quoddam ſubjectionis, & humilitatis, quo homines ſeſe peccatores profitebantur, & indigere interna ablutione, atque remiſſione peccatorum. Erat enim ille baptiſmus ad ſignificandum perfectiorem baptiſmum Chriſti futurum: & ita licet materialiter non eſſet niſi ablutio aquæ: tamen in ratione talis cæremoniæ, & ſigni a communi ablutione differebat.

SECTIO II.

Utrum baptiſmus Joannis, ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cujus rei gratia.

EXplicata eſſentia & natura hujus baptiſmi, ſequitur ut aperiamus cauſas ejus. Et quoniam intrinſecæ cauſæ cum rei ſubſtantia coincidunt, ſuperſunt tantum extrinſecæ explicandæ, dicemus ergo primo de finali, quoniam hæc quodammodo prior eſt, & rei naturam maxime declarat, præſertim in rebus arte, ſeu uſu hominum factis, ſimul vero dicemus de effectu, quoniam finis, & effectus in eamdem rem incidunt. Heretici ergo hujus temporis contendunt baptiſmum Joannis non minus contuliſſe gratiam, quam noſtrum, qui ſane conſequenter videntur loqui. De noſtro enim baptiſmo dicunt, non conferre gratiam niſi excitando fidem, quis autem neget etiam baptiſmum Joannis potuiſſe excitare fidem? Et hæc videtur eſſe antiquior hæreſis Donatiſtarum, ut colligitur ex citato loco Aug. lib. 2. contra Petilianum cap. 23.

Baptiſmus Joannis non contulit gratiam.

Dicendum vero eſt primo, baptiſmum Joannis non habuiſſe virtutem conferendi gratiam, neque ad hunc finem fuiſſe inſtitutum. Hæc aſſertio eſt de fide. Et probatur primo ex Scriptura, Sanctorum expoſitionibus adjunctis. Nam Matt. & Luc. 3. Marc. & Jo. 1. differentiam cõſtituit ipſemet Joannes inter ſuum, & Chriſti baptiſma, dicens. *Ego baptizo vos in aqua, qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu S.* Quæ differentia ita ſumenda neceſſario eſt, ut intelligatur baptiſmus Joannis non contuliſſe gratiã, & ſpiritum. Nam cum uterque baptiſmus Joannis, & Chriſti ſint in aqua, certe cum inter eos conſtituitur differentia, & Joannis baptiſma eſſe in aqua dicitur, neceſſario intelligendum eſt eſſe tantũ in aqua: baptiſmum autẽ Chriſti habere utrumque, aquam ſcilicet, & ſpiritum, ut dicitur Jo. 3. Unde eleganter Richar. Vict. tract. de baptiſ. Chriſt. *Joãnes baptizat in aqua ſolum, ſicut homo, Jeſus in aqua, & Spiritu S. ſicut homo Deus. Baptizare in aqua, & ſpiritu eſt omni ſorde peccati mundare, inſuper gratiam infundere.* Idem docent Orig. to. 8. in Jo. Cyr. lib. 1. in Jo. c. 26. & lib. 2. c. 57. Chryſ. ho. 10. 11. & 12. in Matth. Ubi expreſſe dicit in Chriſti baptiſmo dari Spiritus S. gratiam: Joannis autem baptiſmũ hoc dono caruiſſe, & hom. 16. in Jo. id confirmat illis verbis, quæ dixerunt quidam baptizati baptiſmo Joannis A. 19. *Sed neque ſi Spiritus S. eſt, audivimus.* Idem ho. 40. in acta Apoſt. Nazian. orat. 39. in ſancta lumina, prope finem dicit, baptiſmum Joannis non fuiſſe omnino ſimilẽ Judæorum baptiſmatibus, quia ad pœnitentiam dabatur, neq; etiam fuiſſe ęqualẽ baptiſmo Chriſti, quia ſpiritũ non dabat. Cujus ſententiæ ſenſus eſſe videtur, Joannis baptiſmum non fuiſſe, vel ſolum ſignum, aut figuram futurorũ, ſicut fuit tranſitus maris rubri, vel ad tollendos aliquos legales defectus, vel immunditias, ſicut erant Judæorum lavacra, ſed fuiſſe ad excitandos homines ad pœnitentiã, eoſque ad Chriſti baptiſma diſponendos, & in hoc legalia baptiſmata ſuperaſſe: fuiſſe tamen inferiorem baptiſmo Chriſti, quia gratiam ex opere operato non conferebat. Eodem modo Baſil. loquitur hom. 13. & lib. 1. de baptiſ. non longe a princ. *Quantum diſcriminis eſt inter ſpiritum, & aquam, tantundem videlicet eſt inter eum qui baptizat in Spiritu S. & eum qui baptizat in aqua.* Unde Damaſc. lib. 4. c. 10. propter hanc cauſam baptiſmum Joannis *rudimentarium*, appellat. Eamdem ſententiam late docet Hieron. dial. contra Luciferianos, ubi contrariũ errorem vocat *dogma perverſum*. Eamdem ſententiam tradunt Ambr. præf. in Pſal. 37. Greg. hom. 7. in Evang. Auguſt. frequenter contra Donatiſtas l. 2. contra literas Petiliani c. 32. & l. 3. c. 56. & l. de unico bapt. c. 7. & lib. 5. de Bapt. c. 9. & 10. & ep. 48. ad finem, & præterea in Enchirid. c. 49. & lib. quæſt. novi teſtam. q. 29. optime Leo Pap. epiſt. 4. c. 6. Denique videtur hæc veritas definita in Concilio Trid. ſeſ. 7. canon. 1. de baptiſmo, ubi anathemate ferit qui dixerit baptiſmum Joannis habuiſſe eamdem vim, quam habuit baptiſmus Chriſti. Nam licet poſſet aliquis tergiverſari dicens, hinc ſolum colligi baptiſmum Joannis non contuliſſe tantam gratiam, vel eoſdem ſpirituales effectus omnes, quos Chriſti baptiſmus, non vero nullum omnino contuliſſe, aut peccatum non remiſiſſe. Quæ interpretatio, ſi nuda verba conſideremus, non poteſt ex illis ſatis confutari: ſi tamen attendamus mentem Concilii, quæ non eſt alia, quam Scripturæ, & ſanctorum, quibus nititur, intelligemus aperte non fuiſſe intentionem ejus comparare hæc baptiſmata in quantitate virtutis: ſed in ſpecie (ut ita dicam) quia unum habet vim conferendi gratiam, qua caruit aliud. Ratio vero ſeu congruentia eſt, quia Joannes neque erat author gratiæ, nec redemptor peccatorum, ſed præcurſor redemptoris; ergo neque oportuit, nec decuit, ut ante Chriſtum inſtitueret baptiſmum, quo gratiam daret, vel ex opere operato peccata remitteret, hoc enim ad illius munus non pertinuit: ſed ſolum, ut ſua prædicatione homines ad gratiam Chriſti ſuſcipiendam præpararet. Et ideo de Chriſto dictum eſt. *Gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*, Joan. 1. de Joanne vero ſolum dicitur: *Praibis ante Dominum parare vias ejus.* Luc. 1. Hanc rationem attigit, & eleganter explicuit Tertul. lib. de bap. c. 10.

Baptiſmus Joannis cur inſtitutus.

Dico ſecundo Joannis baptiſmus ſolum fuit inſtitutus, ut Chriſti manifeſtationi, ac oſtenſioni deſerviret, atque viam ac baptiſmum Chriſti pararet. Ita docuit ipſemet Joannes illis verbis, *ſed ut manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.* Joann. 1. Quomodo autem baptiſmus ille ad manifeſtandum Chriſtum contulerit, variis rationibus explicuit D. Th. hic art. 1. Nam in primis, ſicut prædictum erat, venturum eſſe Meſſiam, ita de illo fuerat ſcriptum effuſurum ſuper homines aquam mundam, qua ab omnibus inquinamentis mundarentur, Ezech. 36. & aliis locis, quæ congerit eleganter Cyprian. ep. 63. & ideo, ut admonerentur homines, Meſſiam, ejuſque baptiſmum jam jam adeſſe, decuit (ut Gregor. inquit hom. 7. in Evang.) ut ſicut Joannes prædicatione ſua, ita baptiſmo, homines ad Chriſtum, & baptiſmum ejus excitaret. Deinde, in ipſo baptiſmo Joannis manifeſtatus eſt Chriſtus a Patre coram univerſa multitudine, quæ ad baptiſmum Joannis confluebat, & ipſe Joannes commodius hoc modo potuit Chriſtum prædicare omnibus, qui ad baptiſmum accedebant, ut Chryſ. notavit hom. 16. in Joan. & latius hom. 10. in Matth. & Cyrill. in Joan. c. 26. & Aug. tract. 4. in Joan. qui alias rationes adducunt, quæ in D. Th. legi poſſunt. Solum notanda eſt alia, quam tetigit Aug. tractatu 5. in Joan. his verbis. *Quare miſſus eſt Joannes baptizans, quia oportebat baptizari Chriſtum.* Quæ poteſt ad illam de manifeſtatione revocari, oportuit enim ut Chriſtus in baptiſmo a Patre manifeſtaretur.

Supereſt vero hæreticorum objectio, quia Matt. 3. dicitur Joannes dediſſe *Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Quæ verba explicans Baſil. l. de bapt. excellentiam baptiſmi Joannis ex illis colligit, dicens: *Simul atque acceſſerat quis, & peccata ſua, quantacumque & qualiacumque fuiſſent, confeſſus fuerat, in Jordanis flumina baptizabatur, & confeſtim peccatorum remiſſionem accipiebat*: & Cyrillus Jeroſ. cat. 3. *Baptizabantur*, inquit,

quit, *ab illo confitentes peccata ſua, primum oſtendebant vulnera, deinde ille medicamenta ponebat, & credentes liberabat ab igne æterno*; & Aug. lib. 5. de bapt. c. 9. dicit, baptizare in aqua pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, nulli hominum niſi Joanni fuiſſe conceſſum; & in illo lib. q. novi teſtam. qui ejus nomine circumfertur, in q. 29. indicatur, baptiſmum Joannis remiſiſſe peccata, quamvis gratiam non contulerit. Reſpondetur ad locum Matth. illum baptiſmum dictum eſſe *pœnitentiæ*, quia introductus eſt ad excitandos homines ad pœnitentiam, quam propterea Joannes cœpit prædicare, dicens, *pœnitentiam agite*. Et quia per pœnitentiam remittuntur peccata, dicitur etiam fuiſſe *in remiſſionem peccatorum*, non quam ipſe per ſe daret, ſed ad quam per pœnitentiam comparandam, homines excitaret. Unde eleganter Chryſologus ſer. 137. *Erat*, inquit, *penes Joannem venia, ſed non ſine pœnitentia, erat remiſſio, ſed luctibus comparata*: & infra; *Per baptiſmum Jo. purificabatur homo ad pœnitentiam, non promovebatur ad gratiam: at vero Chriſti baptiſma ſic regenerat, ſic immutat, ſic hominem reddit ex utero novum, ut præterita neſciat, &c.* Aug. ſer. 27. de temp. *Prædicabat in deſerto Joannes baptiſmum pœnitẽtiæ in remiſſionem peccatorum, non quo crimina commiſſa deleret, ſed quo emendaret errantes. Nam remiſſio peccatorum Chriſti gratiæ ſervabatur.* Et hinc eſt, quod in Scriptura baptiſmus Chriſti ſæpe dicitur *mundare, regenerare, & ſalvare*, ad Epheſ. 5. ad Titum 3. nunquam vero hoc dicitur de baptiſmo Jo. Item quamvis ad baptiſmum Chriſti requiratur pœnitentia Act. 2. non tamen ipſe appellatur *baptiſmus pœnitentiæ*, ſicut baptiſmus Joan. Quia non eſt ſolum ad excitandos homines ad pœnitentiam, ſicut erat ille, ſed potius ſupponere debet pœnitentiam. Denique baptiſmo Chriſti tribuitur remiſſio peccatorũ tanquam proximæ cauſæ, ut Act. 2. & aliis locis citatis: at vero Joannis baptiſma ſolum media pœnitentia dicitur fuiſſe propter remiſſionem peccatorum. Et idem eſt ſine dubio ſenſus Cyrill. & Baſil. locis ſupra citatis. Auguſtinus vero expreſſe negat baptiſmum Joannis dediſſe remiſſionem peccatorum, quin potius lib. 5. de baptiſm. c. 10. aliam expoſitionem illorum verborum Matth. indicat, quam ſupra tractavimus in comment. a. 1. D. Th. dicens, Joannem baptizaſſe *in remiſſionem peccatorum*, quia dando baptiſmum aquæ, prædicabat alium baptiſmum, in quo erant remittenda peccata, & hoc modo dicit Joannem, vel baptiſmum ejus dediſſe remiſſionem peccatorum, non *in re*, ſed *in ſpe*. Quod ex Gregor. & Beda ibidem retulimus.

Reſponſ.

Baptiſmus Joannis baptiſmus pœnitentiæ, cur dictus.

SECTIO III.

Quando fuerit inſtitutus, & datus baptiſmus Joannis, quantumque duraverit.

DUplex diſtingui ſolet cauſa efficiens ſacramentorum, inſtituens, & miniſtrans, & utraque inquirenda eſt in baptiſmo Joannis. Quia licet proprie ſacramentum non ſit (ut infra dicam) modum tamen ſacramentorum imitatur. Primo igitur de inſtitutione Baptiſmi Joannis certum eſt, illum a Deo duxiſſe primam originem. Hoc conſtat ex Luca c. 3. dicente: *Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Quibus verbis ſatis indicatur, hoc fuiſſe verbum Domini factum ſuper Joannem, ſcilicet ut ad baptizandum, & baptiſmum prædicandum exiret. Quod clarius explicuit ipſemet Joannes dicens Jo. 1. *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, &c.* ex præcepto ergo Dei baptizavit; hoc ergo modo baptiſmus ille a Deo traxit originem. Nam qui Joanni dixit: *Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu S.* non fuit alius niſi Deus (fuit enim illa divina revelatio), idem ergo Deus illum ad baptizandum miſit, ut recte exponit Cyril. lib. 2. in Jo. c. 2. & 3. dicens hæc dixiſſe Joannem, *ne ſua ſponte præcurrere videretur, qui non ſuæ voluntatis, ſed divinæ diſpenſationis miniſter fuit.* Et Auguſt. lib. 4. de bap. c. 22. dicit, eumdem Dominum Joanni dediſſe munus baptizandi, qui ab eodem baptizatus eſt, quod per communicationem tantum idiomatum intelligendum eſt (ut ipſe diſerte explicuit tract. 5. in Jo.) baptizatus enim fuit Dominus in humanitate; non eſt autem veriſimile per humanitatem miſiſſe Joannem ad baptizandum, ſicut Apoſtolos poſtea miſit, ut ex verbis Evangelii ſatis conſtat. Et confirmatur primo concluſio poſita ex verbis Chriſti Matth. 21. ubi Chriſtus interrogat: *Baptiſmus Joannis unde erat, e cælo, an ex hominibus?* quod ideo interrogavit, quia intelligebat Phariſæos non fore negaturos baptiſmum Joannis fuiſſe a cælo, & a Deo duxiſſe originem. Ex quo tanquam ex vero principio eos convincere volebat, quod male agerent non credentes Joanni, qui de ipſo teſtimonium præbuerat, ut Chryſ. & cæteri exponunt. Rurſus confirmatur, quia non fuiſſet auſus Joannes propria authoritate novum, & inuſitatum ritum introducere, quin potius ipſi etiam Judæi intelligebant id ſine divino mandato, & authoritate non licuiſſe. Unde, cum Joannes negaſſet ſe eſſe Meſſiam, Eliam, aut Prophetam, ab eo ſciſcitantur. *Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* Ac ſi dicerent; ſi non es Propheta, ergo non habes divinã revelationem, & mandatum baptizandi, quomodo ergo audes propria authoritate baptizare? Ipſe autem Joannes reſpondit tacite, ſe non propria, ſed divina authoritate baptizare quia plus erat, quam propheta, ſcilicet Præcurſor Domini, unde inquit: *Ego vos baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis.*

Baptiſmus Joannis a Deo.

Difficultas vero ſupereſt, utrum ille baptiſmus ita duxerit a Deo originem, ut ab illo fuerit immediate inſtitutus, an ſolum quia ipſe miſit Joannem ad baptizandum, illi committens, ut ſuo arbitrio baptiſmum inſtitueret. Hæretici enim hujus temporis priori modo explicant inſtitutionem hujus baptiſmi, ut illum noſtro baptiſmo ſimiliorem efficiant. Nonnulli vero Catholici, ut ab illis omnino diſſideant, docent, proximum inſtitutorem hujus baptiſmi fuiſſe Joannem, cujus arbitrio, & voluntati ritus illius baptiſmi a Deo commiſſus eſt. Quod confirmant ex appellatione, quia in Scriptura ille baptiſmus frequenter vocatur *baptiſmus Joannis*; fuit ergo Joannes non miniſter ſolum, ſed inſtitutor illius baptiſmi, illa enim denominatio non ſolet miniſtris attribui. Hae enim ratione baptiſmus Chriſti nunquam appellatur baptiſmus Petri, aut Pauli. Quam differentiam inter baptiſmum Chriſti, & Joannis indicavit Aug. lib. 5. de bap. c. 13. & hanc ſententiam tradit Bellarmin. lib. 2. de bap. c. 20. & Medina hic.

Nihilominus dico ſecundo, ritum hujus baptiſmi immediate eſſe a Deo inſtitutum, & Joanni traditum. Hæc eſt expreſſa ſententia D. Th. hic, art. 2. quem ſequitur Soto in 4. d. 2. q. 2. art. 1. Et in eamdem ſententiam inclinat Caniſ. lib. de B. Joanne c. 7. Et ſatis probata videtur in commentario ar. D. Th. ex verbis illis Joannis: *Qui miſit me baptizare in aqua*, ex iis enim habemus totum ritum illius baptiſmi: ergo Joannes non tantum in genere præceptum baptizandi, ſed etiam in particulari accepit ritum quo baptizaturus eſſet, quia ille ritus (ut probatum eſt) non erat alius, niſi ut in aqua fieret baptiſmus. Et declaratur amplius, nam in ritu illius baptiſmi duo poſſunt ſpectari, alterum (ut ita dicam) poſitivum, alterum negativum. Poſitivum appello, quod fiebat per ablutionem naturalis aquæ, & quoad hoc negari non poteſt, fuiſſe in particulari ex inſtitutione divina, ut verba citata videntur convincere. Negativum autem voco, quod non habuit alias eſſentiales cæremonias, neque aliquam formam, &c. Et quoad hoc contendere poſſet aliquis, quamvis Deus præſcripſerit Joanni, ut in aqua baptizaret, illius tamen arbitrio commiſiſſe, ut modum, & ritum talis baptiſmi inſtitueret, ut v. g. quod cum forma, vel ſine illa fieret, vel alio ritu. Sed hoc mihi non probatur, & variis modis rejici poteſt. Primo quia de facto probabilius credimus, in illo baptiſmo non fuiſſe alium ritum præter ablutionem aquæ: ergo ſaltem de facto totus ille ritus non fuit alius, niſi quem Deus præſcripſit; ergo gratis, & ſine fundamento dicitur, fuiſſe liberum Joanni adjungere alium ritum, ſi voluiſſet. Deinde, quia Chriſtus dicit Apoſtolis: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* non ſolum poſitive colligimus hunc ritum eſſe eſſentialem huic baptiſmo, ſed etiam negative, nihil illi adjungi poſſe, quod eſſentiale ſit; ergo ſi Deus præciſe dixit Joanni, *baptiza in aqua*, non ſolum poſitive colligendum eſt, illum fuiſſe ritum eſſentialem, ſed etiam negative nihil adjungi potuiſſe, quod eſſet eſſentiale. Unde licet fateremur, potuiſſe Joannem ſuo arbitrio adjungere aliquas cæremonias: non tamen propterea dicendum eſſet, eas eſſe potuiſſe de eſſentia illius baptiſmi. Et confirmatur,

Baptiſmus Joannis a Deo inſtitutus.

matur, quia ubicumque in Scriptura dicitur Joannem baptizaſſe *in aqua*, intelligitur excluſive in ſola aqua, ut ſupra notavimus; ergo ſi Deus præciſe revelavit Joanni ut baptizaret in aqua, recte intelligitur, præſcripſiſſe ritum illius baptiſmi in ſola aqua. Et confirmatur præterea: quia aliàs potuiſſet Joannes inſtituere ſuum baptiſmum ſub illa forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, quod non apparet veriſimile. Sed dicunt aliqui hæc recte convincere, illum baptiſmum datum eſſe Joanni ex inſtinctu Spiritus ſancti, nihilominus Joannem illum ritum inſtituiſſe. Sed non video quomodo hæc cohæreant. Aliàs eodem modo poſſent dici ſacramenta vetera inſtituta a Moyſe. Quia licet ea acceperit ex revelatione divina: ipſe tamen fuit primus eorum promulgator. Deinde quæro, quid ſit baptiſmum inſtitui a Deo, niſi quod Deus ipſe tradat, & præcipiat ritum talis baptiſmi, quod enim tradat per hominem, non tollit, quin inſtitutio divina ſit. Quocirca ſi aliquando vocatur Joannes inſtitutor illius baptiſmi, intelligendum eſt, quia fuit primus promulgator. Ita loquitur D.Th.4.d.2. q.2.art.1. Tandem conjectura alterius opinionis parum efficax eſt, eam enim diſſolvit D.Th. hic art. 2. ad 1. dicens baptiſmum Joannis denominatum fuiſſe ab ipſo Joanne. Quia cum ſpiritualem non conferret effectum, nihil in eo agebatur quod ipſe non faceret, & ideo quamvis ipſe non eſſet inſtitutor illius baptiſmi, tamen quia in exequutione non ſolum erat miniſter, ſed veluti cauſa principalis, ideo ab ipſo Joanne denominabatur. Et nihil aliud ſignificavit Auguſtinus citato loco, cum enim dicit Joanni datam eſſe poteſtatem baptizandi, non eſt ſenſus, illi datam eſſe poteſtatem inſtituendi baptiſmum: ſed conferendi illum propria virtute, & per modum principalis cauſæ. Quo etiam ſenſu dixit Tertul. lib. de baptiſmo c.10. *Joannis baptiſmum divinum fuiſſe, mandato tamen, non & poteſtate, quod & Joannem a Domino miſſum legimus in hoc munus, cæterum humana conditione*. Quibus verbis idem, quod D.Th. hic, docet, ſcilicet baptiſmũ illum fuiſſe divinum quoad ritum, & inſtitutionem: non vero quoad effectum, ideoque *humanum* denominari, quod idem eſt, ac denominari baptiſmum Joannis. Addi etiam poteſt, ſicut lex vetus dicta eſt *lex Moyſi*, non quia ejus ille author fuerit (hoc enim ſenſu lex illa divina fuit, quia ſolum Deum habuit authorem) ſed quia per Moyſem primum eſt promulgata, & quia ſpiritum non dabat, neque alium effectum ſupernaturalem ſecundum ſe habebat: ſic nimirum dici de baptiſmo Joan. poſſe.

Ex his dico tertio proximam cauſam illius baptiſmi effectivam fuiſſe ſanctum Joannem. Hoc per ſe notum eſt ex Evangelio, & ex paulo ante dictis explicatum relinquitur, Joannem non tam fuiſſe miniſtrum, quam principalem cauſam illius baptiſmi, quamvis utroque modo denominari poſſit. Nam in genere cauſæ moralis dici poteſt miniſter Dei, quia miſſus ab illo ejuſque juſſu illud miniſterium exercebat, tamen in genere cauſæ phyſicæ dici cauſa propria, & principalis poteſt, ut ex D.Th. hic colligitur. Quia quidquid erat in illa actione, vel effectu ejus, humana poterat virtute fieri.

Dubium. Sed quæret aliquis, utrum Joannes ſolum per ſe ipſum baptizaverit, an vero etiam diſcipulis illud munus commiſerit. Cum enim ille baptiſmus tantum fuerit quædam ablutio exterior, videtur veriſimile potuiſſe facile per alios exerceri. Nihilominus Joannem ſolum per ſe ipſum

Reſpõſio. baptizaſſe, eſt expreſſa ſententia Cyril. lib. 2. in Joan. c. 57. & fortaſſe aliter fieri non potuiſſe, probabilius eſt. Et

Joannes non per diſcipulos, ſed per ſe ipſum baptizat. primum quidem colligi poteſt ex Joan. 3. & 4. nam in priori loco ſic dicitur. *Erat autem & Joannes baptizans in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Joannes in carcerem.* Ubi ponderanda eſt illa particula, *enim*, redditur enim cauſa, quod Joannes baptizaret, quia nondum erat miſſus in carcerem, ex quo colligitur non per diſcipulos, ſed per ſeipſum baptizaſſe. Nam ſi per diſcipulos baptizaſſet, potuiſſet utique baptiſmus ejus durare etiam ipſo conjecto in vincula. Unde in poſteriori loco de Chriſto explicatur, quod non baptizaret ipſe, ſed diſcipuli ejus, quod de Joanne non dicitur, ſed ſolum baptizaſſe. Denique hoc colligi poteſt ex illis verbis ejuſdem Joannis: *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit*, Jo. 1. ſoli ergo Joanni datum eſt præceptum baptizandi, nec legimus datam eſſe ei poteſtatem communicandi munus illud cum aliis hominibus. Præterea ex fine illius baptiſmi hoc colligi poteſt. Ordinabatur enim ad Chriſti manifeſtationem (ut diximus) & ad munus præcurſoris pertinebat; ſicut ergo Joannes non poterat per alios exercere munus præcurſoris, ita neque baptizare. Quocirca quamvis ille baptiſmus eſſet tantum in aqua: tamen quatenus erat cæremonia quædam ſacra, una ex circumſtantiis illius erat, ut a Joanne ſolo miniſtraretur. Et hinc ſumi poteſt alia ratio ob quam ille dictus eſt baptiſmus Joannis, quam ſignificavit etiam Auguſt. lib. 5. de baptiſ. c. 13. & tract. 5. in Jon.

Contra hoc vero objici poteſt, quia Act. 19. dicitur, cum Paulus perveniſſet Epheſum, perveniſſe ibi quoſdam diſcipulos Joannis baptiſmate baptizatos, qui non videntur ab ipſo Joanne potuiſſe immediate baptizari, cum ille nunquam Epheſi baptizaverit. Reſpondetur potius credendum illos fuiſſe Judæos aliquos, qui eo tempore, quo Joannes baptizabat, Jeroſolymis inventi fuerant, & ab illo tunc fuiſſe baptizatos. Quod ipſemet Paulus ſequentibus verbis indicavit, dicens: *Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum, &c.*

Ex quo ultimo colligitur, qua ratione baptiſmus ille durare non potuerit ultra vincula Joannis, & cum vita illius ſimul fuerit extinctus, ut late docet Auguſt. tract. 4. in Joann. Quia nimirum ſolo illius miniſterio nitebatur: & ſicut Joanni nullus ſucceſſit in munere præcurſoris, ita neque in miniſterio baptizandi illo baptiſmo. Quod autem uſque ad incarcerationem Joannis duraverit, in commentario art. 5. explicatum eſt.

SECTIO IV.

Utrum baptiſmus Joannis fuerit ſacramentum veteris, aut novæ, aut alterius legis.

PRimo hæretici ſupra citati, qui hunc baptiſmum eumdem eſſe exiſtimant cum baptiſmo Chriſti, conſequenter dicent eſſe ſacramentum novæ legis, non enim negant noſtrum baptiſmum eſſe verum ſacramentum. Quamquam fortaſſe Donatiſtæ non dicerent, illum baptiſmum, prout a Joanne inchoatum, pertinuiſſe ad novam legem, ſed fuiſſe etiam ante illam. Hæretici vero hujus temporis, qui dicunt Joannem inchoaſſe novam legem, conſequenter dicunt, illum eſſe ſacramentum novæ legis, ut referunt Lindan. lib. 4. Panopl. c. 19. Caniſ. lib. de B. Joanne, Bellarmin. lib. 1. de bap. c. 16. Et hi conſequenter etiam docent, baptizatos baptiſmo Joannis non fuiſſe iterum baptiſmo Chriſti baptizandos. Sed horum hæreticorum nullum eſt fundamentum, ut ex hactenus tractatis de ritu, & effectu illius baptiſmi conſtare poteſt.

Secundo fuit multorum Catholicorum ſententia, baptiſmum illum fuiſſe verum ſacramentum ſpecie, ac natura diverſum a noſtro baptiſmo, quia tam in ritu, quam in ſignificatione, & efficacia ab illo differebat, diſtinctum etiam a ſacramentis veteris legis, quia talis baptiſmi modus in tota illa lege non continebatur: ſimile tamen ſacramentis veteribus, quia erat egenum elementum, quoniam gratiam non conferebat. Ita opinatus eſt Hugo Victorin. lib. 2. de ſacram. p. 6. c. 6. Magiſter in 4. d. 2. quem ibi D.Th. q. 2. art. 1. q. 1. ſequutus eſt, & Bonav. art. 2. q. 2. Duran. q. 3. Palu. q. 2. art. 2. Richar. art. 2. q. 1. Alexand. 4. p. q. 3. mem. 3. Marſil. q. 2. art. 2. Fundamentum eſt, quia ille baptiſmus erat quædam ſancta cæremonia ordinata ad aliqualem hominum ſanctificationem, & ſignificans gratiam, & ſpiritualem ablutionem per Chriſtum dandam; nihil ergo illi deerat ad veram rationem ſacramenti, quin potius Marſilius exiſtimat fuiſſe perfectius ſacramentum, quam legalia, quia non ſolum ſignificabat gratiam, ſed etiam proxime ad illam diſponebat.

Dicendum vero eſt primo illum baptiſmum non fuiſſe ſacramentum novæ legis. Hoc eſt de fide. Et probatur primo, quia ſacramenta novæ legis tantum ſunt ſeptem a Chriſto inſtituta, ille autem baptiſmus nullum ex his ſacramentis fuit, maxime enim fuiſſet baptiſmus Chriſti: quod dici non poteſt ſecundum fidem, ut ex dictis conſtat. Quia differebant, primo in ritu ex parte formæ, quæ rei eſſentiam conſtituit. Secundo in efficacia, ut oſtenſum eſt. Tertio conſequenter in ſignificatione, quia baptiſmus Chriſti ſignificat gratiam præſentem, quæ per ipſum datur: baptiſmus autem Joannis, vel non ſignificabat gratiam, vel non ut a ſe conferendam, Baptiſmus Joannis non fuit ſacramentum novæ legis.

Quar-

Quarto in origine, quia noſter baptiſmus inſtitutus eſt a Chriſto Deo homine, ille autem a Deo, ut ſic inſpiratus eſt. Quinto hinc fit, ut ille baptiſmus non potuerit eſſe profeſſio, neque omnino Sacramentum novæ legis, ſicut eſt noſter baptiſmus, quia neque fuit inſtitutus ab authore hujus legis, ut ſic, neque etiam tempore hujus legis. Nam antequam hæc eſſet inchoata, ille incepit, & extinctus eſt antequam illa fuerit tradita. Hinc fit ſexto, quod per illum baptiſmum non imprimebatur character indelebilis, ſicut inprimitur per noſtrum. Quia per illum non regenerabantur homines, neque profitebantur aliquam legem, neque efficiebantur membra alicujus Eccleſiæ, nec denique fiebant capaces aliorum ſacramentorum magis, quam antea eſſent. Et ita hæc eſt omnium Sanctorum Patrum ſententia, quos late retulimus ſect. 1. & 2. & omnium Theologorum, quos paulo ante citavi.

Joannis baptiſmo baptizati baptiſmū Chriſti tenebantur ſuſcipere.

Ex quo inferunt omnes (uno excepto Magiſtro, qui in hoc graviter erravit) illum baptiſmum Joannis non fuiſſe ita ad ſalutem ſufficientem, quin poſt inſtitutum, & præceptum Chriſti baptiſmum obligati fuerint omnes ad ſuſcipiendum illum, etiamſi baptiſmo Joannis eſſent baptizati, ſicut D. Thomas hic docet art. ultim. & ſine ulla dubitatione eſt de fide certum. Quod manifeſte probatur primo ex illa hiſtoria Act. 19. Ubi baptizati baptiſmo Joannis juſſi ſunt iterum baptizari baptiſmo Chriſti, ut evidenter conſtat ex plano literæ contextu, & proprietate verborum, quæ hæretici hujus temporis variis modis conantur ad falſos, & metaphoricos ſenſus detorquere, tam improbabiliter, atque impudenter, ut ſupervacaneum cenſeam eos referre. Præſertim cum legi poſſint apud Caniſium lib. ſæpe citato c. 7. & Bellarminum lib. 1. de bap. c. 22. Prædicto autem modo intelligunt eam hiſtoriam Chryſ. Beda, & omnes expoſitores. Innocentius Pap. ep. 22. c. 1. Orig. tom. 6. in Joannem Hier. Joelis 2. & Dialog. contr. Luciferianos Ambroſ. ad Galat. 3. Augu. lib. 2. contra literas Petiliani c. 37. & lib 5. de bapt. c. 9. & 10. Unde tract. 5. in Joan. *Qui baptizati ſunt a Joanne, non eis ſuffecit, baptizati ſunt enim baptiſmo Chriſti, quia non baptiſmus Chriſti erat baptiſmus Joannis qui recipiunt baptiſmum Chriſti, baptiſmum Joannis non quærunt, qui acceperunt baptiſmum Joannis, baptiſmum Chriſti quæſierunt.* Et confirmatur, quia veriſimile eſt aliquos ex Apoſtolis Chriſti fuiſſe baptizatos a Joanne, præſertim Andream, qui diſcipulus ejus fuerat: quin potius de omnibus, id affirmant Chryſ. hom. 1. in Acta Apoſt. & Tertul. l. de baptiſ. c. 12. & tamen conſtat omnes Apoſtolos fuiſſe baptizatos baptiſmo Chriſti, ut videre licet in Auguſt. ep. 108. ad Seleucianum. Quin etiam eſt veriſimile, multos ex iis Judæis, qui initio Apoſtolicæ prædicationis Jeroſolymis convertebantur ad fidem Chriſti, fuiſſe ante a Joanne baptizatos. Dicit enim Marcus c. 1. quod *egrediebatur ad Joannem omnis Judææ regio & Jeroſolymitæ univerſi, & baptizabantur ab eo*, & tamen omnes ſine diſcrimine, cum convertebantur, ſtatim baptizabantur baptiſmo Chriſti, ut conſtat ex Actibus Apoſt. ubi c. 2. quærentibus Judæis a Petro & reliquis Apoſtolis: *Quid faciemus viri fratres?* reſpondit Petrus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti, &c.* Quibus verbis baptiſmum Chriſti proponit omnibus ut neceſſarium, quamquam dubitari non poſſit, quin multi ex illis eſſent baptiſmo Joannis abluti. Tandem ſimile argumentum ſumi poteſt ex verbis Chriſti Matth. ultimo. *Baptizantes eos in nomine Patris & filii & Spiritus Sancti.* Ex quo præcepto ſumenda eſt ratio a priori hujus veritatis, quia baptiſmus Chriſti omnibus hominibus eſt in præcepto, ut neceſſarius ad ſalutem: ſed per ſolum baptiſmum Joannis non impletur hoc præceptum. Tum quia baptiſmus Joannis longe alius erat a baptiſmo Chriſti. Tum etiam quia ille baptiſmus non imprimebat characterem Chriſti; ergo. Quocirca ſine fundamento diſtinxit Magiſter inter baptizatos baptiſmo Joannis. Nam ſi non habebant, inquit, notitiam Trinitatis ſeu Spiritus Sancti, indigebant baptiſmo Chriſti propter locum Act. 19. ſi autem jam habebant notitiam Trinitatis, non oportebat iterum baptizari. In quo graviter, & valde inconſtanter lapſus eſt. Quia neceſſitas baptiſmi Chriſti non eſt propter notitiam Trinitatis comparandam (ad id enim ſatis eſt inſtructio, & doctrina) ſed ex præcepto Chriſti oritur, quod non minus obligabat eos, qui fidem Trinitatis habebant, quam qui illius ignari erant. Item cum baptiſma Chriſti non ſolum ſit præceptum, ſed etiam medium neceſſarium ad ſalutem, ejus neceſſitas etiam eſt propter effectum ejus, quem non dabat baptiſmus Joannis, etiamſi homines illum ſuſcipientes, cognitione Trinitatis pollerent.

Joannis baptiſma erat neceſſarium.

Ex his ergo colligitur alia differentia inter baptiſmum Joannis, & noſtrum, quod hic eſt ad ſalutem neceſſarius, non vero ille. Unde etiam fit, ut oportuerit hunc durare uſque ad finem mundi, non tamen illum. Fit etiam, hunc univerſo mundo fuiſſe propoſitum & prædicatum: illum vero tantum uni regioni Judæorum. Denique hinc conſequenter neceſſarium fuit, ut hic miniſtrari potuerit non ſolum a Chriſto, vel Apoſtolis, ſed ab aliis etiam hominibus: illi vero ſatis fuit ſolius Joannis miniſterium, quia ſolum pro illo brevi tempore inſtitutus eſt.

Dubium.

Quæri vero hic obiter poteſt: an pro illo tempore, quo ille baptiſmus duravit, fuerit neceſſarius Judæis, non quidem neceſſitate medii, nam hoc modo ſatis ex dictis conſtat non fuiſſe neceſſarium, cum nihil contulerit neceſſarium ad ſalutem, ſed neceſſitate ſaltem præcepti. Elias Cretenſis ſuper orat. 1. Nazian. §. *Idcirco Jeſus baptiſmi aqua tingitur*, ſignificat de hoc fuiſſe eo tempore Divinum præceptum, ſicut erant alia legalia.

Reſponſ.

Verius tamen contrarium apparet, & ideo dicendum eſt, neque hoc modo fuit neceſſarium, ut bene docuit Paludan. in 4. diſt. 2. qu. 2. a. 2. Quia hujuſmodi præceptum non continetur in præceptis legis novæ, nec veteris, ut per ſe notum eſt. Neque ſine certa ratione, aut authoritate affirmandum eſt, cum ex voluntate Dei pendeat. Et confirmatur ex Luca 7. ubi ſic dicitur: *Phariſæi, & legis periti conſilium Dei ſpreverunt in ſemetipſos non baptizati ab eo*: fuit ergo ille baptiſmus in conſilio, non ſub præcepto. Unde ſtatim, & inferius capite vigeſimo, reprehendit Chriſtus Phariſæos, quod Joanni fidem non adhiberent, quodque in eum eſſent blaſphemi: quod autem baptizari ab eo noluerint, nunquam eos reprehendit tanquam alicujus præcepti tranſgreſſores; ſignum ergo eſt non fuiſſe in præcepto. Congruentia vero eſſe poteſt, quia ille baptiſmus non erat res adeo utilis, & neceſſaria, ut oporteret ſtricte mandari.

Baptiſmus Joannis in conſilio Judæis fuit, non in præcepto.

Baptiſmus Joannis non fuit ſacramentum legis antiquæ.

Dico ſecundo, baptiſmum illum non fuiſſe ſacramentum legis veteris. Ita docent fere omnes Theologi relati, & ferendi, & Juſtin. Martyr. q. 36. ad Orthodoxos: *Baptiſma, (inquit) Joannis prævium erat legi gratiæ, & ideo ſupra legem erat*, id eſt, præter obligationem legis, vel etiam aliquo modo perfectior veteribus umbris, quia propinquius ad Chriſtum diſponebat. Et hoc modo dixit Naz. orat. 36. in ſancta lumina, Joannem non baptizaſſe *Judaico more*, & Aug. lib. 5. de bap. c. 9. nulli hominum conceſſum eſſe ante Joannem illo baptiſmi genere baptizare. Quia non in aqua ſolum, ſed ad pœnitentiam, & aliquo modo ad remiſſionem peccatorum comparandam dabatur, quod non habebant vetera baptiſmata. Ratio vero eſt, quia ſacramenta legis veteris ſunt illa, quæ in veteri lege continentur, & per Moyſem a Deo data fuerunt. Unde etiam circumciſio, quæ non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus, a multis non cenſetur ſacramentum veteris legis, quamquam de illa major quædam ſit ratio. Quia licet non fuerit primum in illa lege data, fuit tamen veluti acceptata, & ejus præceptum in ea lege obligavit, & veluti janua ac fundamentum illius extitit: baptiſmus autem Joannis nullo modo contentus fuit ſub lege veteri, nec per Moyſem traditus, nec præceptus aut obſervatus. Unde ipſimet Judæi cum viderent illum ritum eſſe præter legem Moyſis, interrogabant: *Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus?* Corrigendus ergo eſt Orig lib. 5. in ad Rom. c. 6. ubi dicit, Chriſtum fuiſſe baptizatum, *non eo baptiſmate quod in Chriſto eſt, ſed eo quod in lege eſt.* Ubi baptiſmum Joannis vocat baptiſmum in lege. Et infra ſubdit: *Baptiſmus Joannis expletio erat veterum, non inchoatio novorum.* Sed re vera ille baptiſmus non fuit proprie in lege veteri, (ut oſtenſum eſt) potuit tamen hoc modo appellari, propter quandam ſimilitudinem, quia erat baptiſmus inefficax, & in aqua ſolum.

Objectio

Dices. Cur magis dicitur *expletio veterum, quam inchoatio novorum?* Quia ſicut fuit quodammodo terminus legis veteris, ita fuit initium novæ, extrinſecus tamen utrique, quia ad neutram pertinuit.

Reſponſ.

Reſpondetur. Quia durante lege veteri, & antequam nova promulgata eſſet, & inſtitutus eſt, & ceſſavit.

Bapti*ſ*mus Joannis non fuit proprie ſacramentum.

Dico tertio, baptiſmus Joannis non fuit proprie ſacramentum. Ita D.Thom. hic art. 1. & Alber. in 4.d. 2. art. 6. Sot. q. 2 art. 1. & recentiores omnes. Ratio tamen non ab omnibus efficax redditur. Prima eſſe ſolet, quia omnia ſacramenta ſpectant ad veterem vel novam legem. Neceſſe enim eſt, ſacramentum ad legem aliquam divinam pertinere, quia a ſolo Deo inſtitui poteſt ſaltem ſecundum potentiam ordinariam: lex autem divina poſitiva nulla eſt præter veterem, aut novam. Baptiſmus autem Joannis non fuit ſacramentum veteris legis, nec novæ. Quę ratio efficax eſſet, ſi probaretur de ratione ſacramenti eſſe, ut ſub aliqua lege comprehendatur, quod prædicta ratione non fit, nec videtur neceſſarium: quia non eſt de ratione ſacramenti, ut ejus uſus præcipiatur, ſicut multi de Confirmatione, & Extrema unctione putant. Et quia præceptum eſt quid extrinſecum, & poſterius ratione Sacramenti.

Alia ratio eſt, quia ille baptiſmus non fuit per ſe inſtitutus ad ſignificandum, ſed ad diſponendos homines ad pœnitentiam. Verum hoc in primis videtur gratis dictum. Cur enim ille baptiſmus non fuit propter aliquam ſignificationem, ſicut alia ſacramenta vetera? Deinde non poſſet ille baptiſmus deſervire ad excitandos, & præparandos homines, niſi haberet aliquam ſignificationem, quia non poterat excitare, niſi tanquam ſignum: ſicut vox non poſſet hominem excitare, ſi non ſignificaret. Denique omnes ſancti dicunt, Joannem baptiſmo ſuo Chriſti baptiſmum prænuntiaſſe. Et D.Thom. dixit fuiſſe ſacramentale quoddam, quod intelligi abſque ratione ſigni ſacri non poteſt.

Tertia ergo ratio ſit, quia de ratione ſacramenti eſt, ut ſit cæremonia ſtabilis ad ſanctificandum hominem aliquo modo inſtituta, & gratiam ſanctificantem modo practico ſignificans. Quam definitionem nunc ſuppono, latius in materia de Sacramentis in genere explanandam: ſed in hoc baptiſmo fere nihil horum reperitur, quia ille baptiſmus nec conferebat per ſe aliquam ſanctificationem internam, & ſpiritualem, nec legalem, ſeu cæremonialem, quia non auferebat irregularitatem aliquam, ut immunditiam legalem: nullo ergo modo per ſe ſanctificabat, ſed ſolum excitabat homines, ut ſe peccatores recognoſcerent, & aliquod humilitatis opus exercerent. Deinde non fuit ille baptiſmus cæremonia ſtabilis, quæ pro ſtatu alicujus legis permaneret. Quo ſane ſenſu intellecta prima ratio rejicienda non eſt. Quia licet de ratione ſacramenti non ſit, ut ſingulis ſit in præcepto: eſt tamen, ut permanentem habeat inſtitutionem, atque ut hoc modo ad aliquam legem, ſeu ſtatutum alicujus legis pertineat. At Baptiſmus Joannis non fuit inſtitutus, ut cum aliqua lege duraret, ſed ſolum ut præambulum quoddam, & diſpoſitio remota ad introductionem legis novæ. Rurſus non videtur ille baptiſmus habuiſſe practicam ſignificationem gratiæ, quæ per illum baptiſmum, tanquam per ſignum quoddam practicum promitteretur, ſed primo, & per ſe introductus fuit, ad excitandos homines ad pœnitentiam, & humilitatem, & hinc quaſi ex naturali ſimilitudine habuit, ut aliqualiter Baptiſmum Chriſti futurum ſignificaret eo modo, quo unus actus virtutis ex natura rei ſignificat alium ſimilem, vel actus exterior interiorem. Et hoc modo admitti etiã poteſt ſecunda ratio ſupra tacta. Non ergo fuit ille baptiſmus Sacramentum.

Dubium. Reſponſ. Baptiſmus Joannis quod.

Quod ſi inquiras, quid tandem ſit, Juſtinus q. 37. vocat illum *prœludium*, ſeu *procemum evangelicæ gratiæ*. Rabbanus lib. 2. de inſt. cleric. c. 26. vocat: *Veluti catechiſmum ad Baptiſmum Chriſti*. Indicat etiam Hieron. Mar. 1. Cyr. 2. in Joan. c. 57. appellat: *Introductorium ad perfectionem*. D.Th. art. 1. vocat *quaſi quoddam ſacramentale diſponens ad Baptiſmum Chriſti*. Denique (ut ſæpe dixi) ſolum fuit cæremonia quædam externa ad provocandos homines ad virtutem, quod non ſatis eſt ad rationem Sacramenti, niſi latiſſime ea voce uti velimus.

QUÆSTIO XXXIX.

De baptizatione Chriſti, in octo articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de baptizatione Chriſti. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, utrum debuerit baptizari. Secundo, utrum debuerit baptizari baptiſmo Joannis. Tertio, de tempore baptiſmi. Quarto, de loco. Quinto, de hoc quod ei ſunt cæli aperti. Sexto, de Spiritu Sancto apparente in ſpecie columbæ. Septimo, utrum illa columba fuerit verum animal. Octavo, de voce paterni teſtimonii.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens Chriſtum baptizari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum baptizari. Baptizari enim eſt ablui. Sed Chriſto non convenit ablui, in quo nulla fuit impuritas. Ergo videtur quod Chriſtum non decuerit baptizari.

214. 3.d.2.q.2. a.3.q.3. & q.3.a.q.. corp. & Matt.3. eo.12.op. 60.c.5.

2 Præterea. Chriſtus circumciſionem ſuſcepit, ut impleret legem. Sed Baptiſmus non pertinebat ad legem. Ergo non debebat baptizari.

3 Præterea. Primum movens in quolibet genere eſt immobile ſecundum illum motum: ſicut cælum quod eſt primum alterans, non eſt alterabile. Sed Chriſtus eſt primum baptizans, ſecundum illud Joannis 1. Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt qui baptizat. Ergo ipſum non decuit baptizari.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 3. quod venit Jeſus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit, Chriſtum baptizari. Primo quidem, quia ut Ambroſ. dicit ſuper Lucam: Baptizatus eſt Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas, ut ablutæ carnem Chriſti, quæ peccatum non cognovit, baptiſmatis vim haberent: & ut ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum baptizandis, ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. Secundo, quia ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quamvis ipſe non eſſet peccator, tamen naturam ſuſcepit peccatricem, & ſimilitudinem carnis peccati, propterea, etſi pro ſe baptiſmate non indigebat, tamen in aliis, carnalis natura opus habebat. Et ſicut Greg. Nazian. dicit; Baptizatus eſt Chriſtus, ut totum veteranum Adam immergat aqua. Tertio baptizari voluit, ſicut Aug. dicit in ſerm. de Epiphania: quia voluit facere quod faciendum omnibus imperavit. Et hoc eſt quod ipſe dicit: Sic decet nos implere omnem juſtitiam. Ut enim Ambroſ. dixit ſuper Luc. Hæc eſt juſtitia, ut quod alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo.

Lib. 2. in Luc. c. ult. in prin. tom. 5.

Hom. 4. in oper. imperfecto non remote a prin. to. 2.

In orat. in Sancta Lumina a med. to. 5.

Lib. 2. in Luc. art. a med. to. 5.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus non fuit baptizatus, ut ablueretur, ſed ut ablueret, ſicut dictum eſt. In corp.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus non ſolum debebat implere ea, quæ erant veteris legis, ſed etiam inchoare ea, quæ ſunt novæ legis. Et ideo non ſolum voluit circumcidi, ſed etiam baptizari.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus eſt primum baptizans ſpiritualiter: & ſic non eſt baptizatus, ſed ſolum in aqua.

Titulus hujus art. generatim de baptiſmo intelligendus eſt, abſtrahendo a baptiſmo Chriſti, vel Joannis. Nam in art. ſequ. inquirit D.Thomas, qua ſpecie baptiſmi oportuerit baptizari Chriſtum. Et ideo ut rationes, propter quas id fuit expediens, melius explicemus, commodius erit utrumque ſimul Articulum interpretari.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus baptiſmo Joannis debuerit baptizari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari baptiſmo Joannis. Baptiſmus enim Joannis fuit baptiſmus pœnitentiæ. Sed pœnitentia Chriſto non convenit, quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur, quod non debuerit baptizari baptiſmo Joannis.

2 Præterea. Baptiſmus Joannis, ſicut dicit Chryſoſt. medium fuit inter baptiſmum Judæorum, & Chriſti baptiſmum. Sed medium ſapit naturam extremorum. Cum ergo Chriſtus non fuerit baptizatus baptiſmate legali, nec etiam baptiſmate ſuo: videtur, quod pari ratione baptiſmate Joannis baptizari non debuerit.

Hom. 12. in Matt. non longe a med. tom. 2

3 Præterea. Omne quod in rebus humanis eſt optimum, debet attribui Chriſto. Sed baptiſmus Joannis non tenet ſupremum locum inter baptiſmata. Ergo non convenit Chriſtum baptizari baptiſmo Joannis.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 3. quod venit Jeſus in Jordanem, ut baptizaretur a Joanne.

Re-

Tract. 13. in Joan. aliquantulum a prin. to. 9.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicit Aug. ſuper Joan. baptizatus Dominus baptizabat, non eo baptiſmate, quo baptizatus eſt. Unde cum ipſe baptizaret baptiſmo proprio, conſequens eſt, quod non fuerit baptizatus ſuo baptiſmate, ſed baptiſmate Joannis. Et hoc fuit conveniens, primo quidem propter conditionem baptiſmi Joannis, qui non baptizavit in Spiritu, ſed ſolum in aqua: Chriſtus autem ſpirituali baptiſmate non indigebat, qui a principio ſuæ conceptionis gratia Spiritus Sancti repletus fuit, ut patet ex dictis, & hæc eſt ratio Chryſoſt. Secundo, ut Beda dicit, baptizatus eſt baptiſmo Joannis, ut baptiſmo ſuo baptiſmum Joannis comprobaret. Tertio, ſicut Greg. Nazian. dicit: Accedit Chriſtus ad baptiſmum Joannis, ſanctificaturus baptiſmum.

Beda Marci 1. circa prin. c. 4. tom 2. Nazian. in ora. in ſanct. lumina a med. art. præc. Cajetan.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit, ut nos ſuo exemplo induceret ad baptiſmum. Et ideo ad hoc, quod eſſet efficacior ejus inductio, voluit baptizari baptiſmo, quo manifeſte non indigebat, ut homines ad baptiſmum accederent, quo indigebant. Unde Ambroſius dicit ſuper Luc. Nemo refugiat lavacrum gratiæ, quando Chriſtus lavacrum pœnitentiæ non refugit.

lib. 2. in Lu. c. ult. a med. to. 5.

Ad 2. dicendum, quod baptiſmus Judæorum in lege præceptus, erat ſolum figuralis: baptiſmus autem Joannis aliqualiter erat realis, in quantum inducebat homines ad abſtinendum a peccatis: baptiſmus autem Chriſti habet efficaciam mundandi a peccato, & gratiam conferendi. Chriſtus autem neque indigebat percipere remiſſionem peccatorum, quæ in eo non erant: neque recipere gratiam qua plenus erat: ſimiliter etiam cum ipſe ſit veritas, non competebat ei, id quod in ſola figura gerebatur. Et ideo magis congruum fuit, quod baptizaretur baptiſmo medio, quam aliquo extremorum.

Ad 3. dicendum, quod baptiſmus eſt quoddam ſpirituale remedium. Quanto autem aliquid eſt magis perfectum, tanto minori remedio indiget. Unde ex hoc ipſo, quod Chriſtus eſt maxime perfectus, conveniens fuit, quod non baptizaretur perfectiſſimo baptiſmo: ſicut ille, qui eſt ſanus, non indiget efficaci medicina.

COMMENTARIUS.

QUamvis D. Thomas ſimplicem, ſeu affirmativam tantum quæſtionem proponat, mens tamen ipſius fuit excluſivam tractare quæſtionem an ſcilicet debuerit ſolo baptiſmate Joannis baptizari. Unde ex his duobus articulis tres aſſertiones colligi poſſunt.

Baptiſmo Joannis baptizari cur Chriſtus debuit.

Prima eſt, conveniens fuit Chriſtum baptizari baptiſmate Joannis. In qua alia generalis concluſio continetur, ſcilicet fuiſſe conveniens aliquo baptiſmo baptizari. Hujus aſſertionis varias adducit rationes D. Thom. Prima, ut ſuo baptiſmo mundaret, & ſanctificaret aquas, vimque regenerandi illis conferret. Hæc eſt 1. in 1. art. & 3. in 2. quam eiſdem fere terminis habent Gregor. Nazian. orat. in ſancta lumina, quæ eſt 39. Hilarius canone 2. in Matt. Chryſoſt. hom. 10. in Matth. Ambr. ſer. 4. Epiphan. & lib. 2. in Luc. c. ult. Hieronym. Mat. 3. Aug. ſer. 1. Epiphan. & ſer. 1. dominicæ infra Oct. Epiph. & ſer. 2. addit. *Ut novi baptiſmatis conſtituat ſacramentum*. Ubi indicat, Chriſtum recipiendo baptiſmum Joannis, inſtituiſſe ſuum. Quia (ut ſuo loco latius dicendum) tunc veluti deſtinavit aquas ad ſacramentale miniſterium. Et eodem modo intelligendum eſt *ſanctificaſſe illas*, aut dediſſe eis virtutem, non imprimendo qualitatem aliquam, ſed per extrinſecam denominationem, ſeu deputationem. Eodem modo explicanda eſt illa vox *mundaret*, quæ metaphorice hic uſurpatur, eamque magis explicans Aug. lib. 3. de mirabil. ſcript. c. 5. *Ad baptiſmum* (inquit) *deſcendit, ut aquas, quas in delicto Adæ Deus non maledixerat, terræ tamen, qua continebãtur, maledictione infectas purgaret.*

Secunda ratio in primo art. eſt, ut ſuo baptiſmo nobis proficeret: ipſe enim baptiſmate non indigebat, quod Nazian. ſup. dixit, quem Damaſcen. imitatur lib. 4. c. 10. *ut veterem Adam in aquis ſepeliret*, quod poteſt exponi, vel ſecundum repræſentationem, quia illo baptiſmate ſignificatum eſt, totam humanam naturam in Chriſto, & per Chriſtum a peccatis abluendam: vel ſecundum valorem, & meritum, quia per illum humilitatis actum, meruit Chriſtus, ut hominis peccatum deleretur, in aquiſque ſepeliretur. Vel ſecundum inſtitutionem, quia ſuo baptiſmate dedit Chriſtus aquis virtutem ad lavandum, atque mundandum veterem Adam. Et hoc ultimo ſenſu hæc ratio prima coincidit.

Tertia ratio in primo art. eſt. Quia decuit Chriſtus prius exequi, quod faciendum omnibus imperabat. Quam rationem refert D. Th. ex Aug. ſer. de epiph. Nam in primo ſic ait: *Quod facere nos voluit, prior ipſe fecit*; videtur tamen difficilis, quia ſi quid probat, illud eſt, oportuiſſe ſcilicet baptizari Chriſtum ſuo baptiſmo, non Joannis, quia non hunc, ſed illum præcepit. Hanc vero difficultatem veluti explicans Auguſt. tra. 5. in Jo. ſic ait: *Authoritatem dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt. ut cognoſcerent ſervi ſui, quanta alacritate deberent currere ad baptiſmum Domini, quando ipſe dignatus eſt, accipere baptiſmum ſervi*; & infra; *accipiens ut, quod inferius erat ab inferiori ad id, quod ſuperius erat, hortaretur inferiorem*: ſimilia habet lib. 4. de baptiſ. c. 22. & lib. 3. de mirabilibus Script. c. 3. & eodem modo dixit Ambroſ. lib. 2. in Luc. propone finem. *Quid enim tam divinum ad populos provocandos, quam ut nemo refugiat lavacrum gratiæ, quando Chriſtus lavacrum pœnitentiæ non refugit? nemo ſe dicat exortem eſſe peccati, quando Chriſtus venit ad remedium peccatorum*. Ad hunc etiam modum accipiendum eſt, quod ait Nazian. orat. 40. tres ſcilicet eſſe hominis nativitates, per generationem, per baptiſmum, per reſurrectionem, quas Chriſtus honoravit naſcendo, reſurgendo, & baptiſmum recipiendo. Hoc enim neceſſe eſt intelligi de baptiſmo ſecundum externam ablutionem, non vero ſecundum propriam rationem, & ritum noſtri baptiſmi. Et eodem modo exponenda ſunt verba Auguſt. l. qu. novi Teſtam. q. 49. *Dignum erat, ut ipſe exemplo eſſet futuris filiis Dei, qui per baptiſmum filios Dei fieri docebat, & qui credentibus Spiritum ſanctum a Deo dari promittebat, debuit iſtud in ſemetipſo viſibiliter demonſtrare*. Et infra; *Hominis cauſam ſuſcipiens, & per regenerationem filios Dei fieri docens baptizari debuit, ut in ſe hoc oſtenderet ratum.*

Quarta ratio ex art. 2. eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum, ut Joannis baptiſmum comprobaret, ſicut circumciſus eſt, ut circumciſionem bonam eſſe exemplo ſuo oſtenderet. Quam rationem attigit Chryſ. hom. 4. Imperf. & Beda Mar. 1. & explicari amplius poteſt. Nam cum Chriſtus eſſet ſtatim baptiſmum ſuum inſtituturus, ne videretur baptiſmum Joannis, tanquam malum abjicere, alium loco ejus introducendo, decuit illum prius accipere.

Quinta ratio adjungi poteſt ex Auguſt. in Enchir. cap. 49. dicente: *In qua voluit baptizari a Joanne, non ut iniquitas ejus dilueretur, ſed ut magna commendaretur humilitas*; & ſer. 63. de verbis Dom. *Hoc fecit ad humilitatis exemplum, in ipſa quippe humilitate oſtendit impleri juſtitiam*. Alludens ad verba Chriſti Mat. 3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnẽ juſtitiã*. Similia habet tract. 5. & 13. in Jo. & l. 4. de bapt. c. 22. & Bern. ſer. 4. de Epiph.

Sexta, quæ præcedentem magis explicat, ſumitur ex Nazian. orat. 39. dicente; *Chriſtus baptizatus eſt ante ſuæ prædicationis initium, ut ea res nobis documento eſſet, purgationem, animique ſubmiſſionem prius adhibendam eſſe, nec concionandi provinciam ante ſuſcipi debere, quam ad ſpiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit*. Septima addi poteſt ex eodem Nazian. ibi, baptizatum eſſe Chriſtum, *ut ſuum baptizatorem ſanctificaret*, id eſt, ut ampliori ſanctitate illuminaret. Octava adjungi poteſt ex Aug. lib. 3. de mirabilib. ſcripturæ c. 5. ubi inquit, Chriſtum eſſe baptizatum, ut ſe dæmoni occultaret exiſtimanti illum ad baptiſmum acceſſiſſe tanquam lavacri, & purgationis indigum. Dices id non potuiſſe fieri ſine mendacio, quia illud erat ſignum peccatoris, & indigentis pœnitentia. Reſpondetur ſæpe in ſuperioribus expeditam eſſe objectionem ſimilem. Nam opera, quæ per ſe bona ſunt, fieri poſſunt propter ſuam honeſtatem ſine animo ſignificandi aliquid falſum, quamvis futurum forte ſit, ut alii occaſionem deceptionis inde accipiant. Addi vero poteſt, Chriſtum propter ſe non indiguiſſe pœnitentia: tamẽ propter nos debuiſſe ſatisfacere, & humilitatis opera exercere, & hoc potuiſſe illo facto ſignificari.

Objectio.

Reſponſ.

Chriſtum ſuo baptizari baptiſmate non decuit.

Secunda aſſertio D. Th. eſt, non oportuiſſe Chriſtum baptizari ſuo baptiſmate. Quam concluſionem notandam cenſeo propter hujus temporis hæreticos. Qui ea potiſſimum ratione probant, Joannis baptiſmum eumdem fuiſſe cum baptiſmo Chriſti, quoniam Chriſtus ſolo uno baptiſmo baptizatus fuit, conſtat autem illum fuiſſe baptiſmum Joannis. Decuit autem (inquiunt) ut ſuum baptiſmum ipſe reciperet. Tum propter magnum fidelium

ſola-

ſolatium. Tum etiam, quia per baptiſmum efficimur unum corpus (ut dicitur 1.ad Cor.12.) D.Th. igitur veluti his hæreticis occurrens negat, decuiſſe Chriſtum proprium baptiſma ſuſcipere: cujus rei nonnullas reddit rationes. Primam inſinuat art.1. ad 3. *Quia Chriſtus fuit primum baptizans ſpiritualiter*; ac ſi diceret, Chriſtum eſſe principium noſtri baptiſmi in ſuperiori ordine exiſtens, & ideo ad hoc ſignificandum decuiſſe, ut ipſe non ſubderetur baptiſmo, quod inſtituebat. Quæ ratio explicanda eſt ex iis, quæ tradit D.Th.ſupra q.63. art.5. & 6. ubi probat, in Chriſto non eſſe characterem, quia in eo eſt plenitudo poteſtatis, & ſacerdotii, cujus character ſolum eſt participatio quædam. Sic enim in præſenti, cum per baptiſmum Chriſti imprimatur character baptiſmalis, qui eſt proprium inferiorum militum inſigne, non oportuit illo inſigniri ſupremum ducem. Secunda ratio ex 2. art.eſt, quia baptiſmus Chriſti eſt non tantum *in aqua*, ſed etiam *in ſpiritu* (eſt enim regeneratio ſpiritualis): ne igitur videretur Chriſtus indigere tali regeneratione, non oportuit illum baptiſmum ſuſcipere. Quæ ratio non habuit locum in baptiſmo Joannis, qui tantum erat *in aqua*. Tertia ratio ex ſolut. ad 2. & 3. in eodem artic. eſt quia baptiſmus Chriſti eſt ſpirituale remedium: Chriſtus autem, cum eſſet perfectiſſimus, remedio non indiguit. Ut hoc igitur ſignificaretur, non oportuit ſuo lavari baptiſmate. De qua re commode dicemus infra in fine totius quæſtion. diſputat.27. ſectione 3.

Baptiſmo legali Chriſtum baptizari cur non decens.

Tertia aſſertio D.Th.eſt, non oportuiſſe Chriſtum baptizari aliquo baptiſmo legali, ſeu veteris legis. Hanc habet art.2. ad 2. & ſolum eam probat, quia ille baptiſmus erat tantum figura: cum autem Chriſtus eſſet veritas, non competebat ei (inquit) quod in ſola figura gerebatur. Quæ ratio videtur nimium probare, alioquin neque circumciſionem debuiſſet Chriſtus aſſumere, neque alias cæremonias legales exercere, quia *omnia in figura contingebant illis*. Quocirca hæc ratio D.Th. ſolum probat in illis baptiſmatibus veteribus ſecundum ſe conſideratis non fuiſſe ſufficientem rationem, propter quam eis Chriſtus uteretur, & ideo, cum in illis non inveniatur peculiaris ratio, quæ in circumciſione, & aliis ſimilibus reperta eſt, veriſimile eſſe Chriſtum non fuiſſe illis uſum. Addo præterea baptiſmata illa legalia non potuiſſe ab omnibus proprio arbitrio exerceri, ſed ad aliquam purificationem ab immunditiis legalibus. Quia ergo Chriſtus nulla purificatione indiguit, neque immunditiam legalẽ contraxit, idcirco neceſſe non fuit, illis baptiſmatib. uti.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus convenienti tempore fuerit baptizatus.

216. 4.d.4.q.3. a.1.q.2 1. & d.44 in prin. expoſitionis literæ.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non convenienti tempore Chriſtus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Chriſtus baptizatus eſt, ut ſuo exemplo alios ad baptiſmum provocaret. Sed fideles Chriſti laudabiliter baptizantur, non ſolum ante trigeſimum annum, ſed in infantili ætate. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari in ætate triginta annorum.

2 Præterea Chriſtus non legitur docuiſſe, vel miracula feciſſe ante baptiſmum. Sed utilius fuiſſet mundo, ſi priori tempore docuiſſet, incipiens a viceſimo anno, vel etiam prius. Ego videtur, quod Chriſtus, qui pro utilitate hominum venerat, ante trigeſimum annum debuerit baptizari.

3 Præterea Judicium ſapientiæ divinitus infuſæ, maxime debuit manifeſtari in Chriſto. Eſt autem manifeſtatum in Daniele tempore ſuæ pueritiæ: ſecundum illud Daniel.13. Suſcitavit Dominus ſpiritum pueri junioris, cujus nomen Daniel; ergo multo magis Chriſtus in ſua pueritia debuit baptizari, & docere.

4 Præterea. Baptiſmus Joannis ordinatur ad baptiſmum Chriſti, ſicut ad finem. Sed finis eſt prior in intẽtione, & poſterior in executione; ergo vel Chriſtus debuit primus a Joanne baptizari, vel ultimus.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc.3. Factum eſt, cum baptizaretur omnis populus, & Jeſu baptizato, & orante: & infra. Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum 30.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus convenienter fuit in 30. anno baptizatus. Primo quidem, quia Chriſtus baptizabatur quaſi tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas, qualis eſt 30. annorum. Unde legitur Geneſ.41. quod 30. annorum erat Joſeph, quando accepit regimen Ægypti. Similiter etiam 2. Reg. legitur de David, quod 30. annorum erat, cum regnare cœpiſſet. Ezechiel etiam in 30. anno cœpit prophetizare, ut habetur Ezech.1. Secundo, quia ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. futurum erat, ut poſt baptiſmum Chriſti lex ceſſare inciperet. Et ideo hac ætate Chriſtus ad baptiſmũ venit, quæ poteſt omnia peccata ſuſcipere, ut lege ſervata nullus dicat, quod ideo eam ſolvit, quia implere non potuit. Tertio, quia per hoc, quod Chriſtus in ætate perfecta baptizatur, datur intelligi, quod baptiſmus parit viros perfectos, ſecundum illud Epheſ.4. donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Unde & ipſa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur: conſurgit enim trigenarius numerus ex ductu ternarii in denarium. Per ternarium autem intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorum legis, & in his duobus perfectio vitæ Chriſtianæ conſiſtit.

Hom.10. non remote op. tom.2.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Gregor. Nazianz. dicit, Chriſtus non eſt baptizatus, quaſi indigeret purgatione, nec quod aliquid illi immineret periculum differendo baptiſmum, ſed cuivis alii non in parvum redũdat periculum, ſi exeat ex hac vita non indutus veſte incorruptionis, ſcilicet gratia. Et licet bonum ſit poſt baptiſmum baptiſmi munditiam cuſtodire, potius tamen eſt (ut ipſe dicit) interdum pauliſper maculari, quam gratia omnino carere.

In orat. in Epiphan. Lumina poſt med.

Eodem loco.

Ad 2. dicendum, quod utilitas, quæ a Chriſto provenit hominibus, præcipue eſt per fidem, & humilitatem, ad quorum utrumque valet, quod Chriſtus in pueritia, vel adoleſcentia non cœpit docere, ſed in perfecta ætate: ad fidem quidem, quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quod per temporum incrementa corporaliter profecit: & ne hujuſmodi profectus putaretur eſſe phantaſticus, noluit ſapientiam ſuam, vel virtutem manifeſtare ante perfectam corporis ætatem: ad humilitatem vero, ne ante perfectam ætatem aliquis præſumptuoſe prælationis gradum, & docendi officium aſſumat.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus proponebatur hominibus in exemplum omnium, & ideo oportuit in eo oſtendi id, quod competit omnibus ſecundum legem communem: ut ſcil. in ætate perfecta doceret. Sed ſicut Greg. Nazianz. dicit, non eſt lex communis, quod raro contingit, ſicut nec una hirundo ver facit. Aliquibus enim ex quadam ſpeciali diſpenſatione ſecundum Divinæ ſapientiæ ordinem, & rationem, conceſſum eſt præter legem communem, ut ante perfectam ætatem officium vel præſidendi, vel docendi haberent: ſicut Salomon, Daniel, & Hieremias.

Loco cit. ad arg.1.

Ad 4. dicendum, quod Chriſtus nec primus, nec ultimus debuit a Joanne baptizari: quia ut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. Chriſtus ad hoc baptizabatur, ut confirmaret prædicationem, & baptiſmum Joannis: & ut teſtimonium acciperet a Joanne. Non autem creditum fuiſſet teſtimonio Joannis, niſi poſtquam fuerunt multi baptizati ab ipſo. Et ideo non debuit primus a Joanne baptizari. Similiter etiam nec ultimus: quia (ſicut ipſe ibidem ſubdit) ſicut lux Solis non expectat occaſum Luciferi: ſed eo procedente egreditur, & ſuo lumine obſcurat illius candorem: ſic & Chriſtus non expectavit, ut curſum ſuum Joannes impleret, ſed adhuc eo docente, & baptizante, apparuit.

Hom.4. in opere imper. circa pr. illius tom. 2.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus debuerit in Jordane baptizari.

217. Matt.3. eo 4. fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari in Jordane. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed figura baptiſmi præceſſit in tranſitu maris Rubri, ubi Ægyptii ſunt ſubmerſi, ſicut peccata delẽtur in baptiſmo. Ergo videtur, quod Chriſtus magis debuerit baptizari in mari Rubro, quam in flumine Jordanis.

2 Præterea. Jordanis interpretatur deſcenſus. Sed per baptiſmum aliquis aſcendit magis, quam deſcendat, unde etiam Matth.3. dicitur, quod baptizatus Jeſus confeſtim aſcendit de aqua. Ergo videtur inconveniens fuiſſe, quod Chriſtus in Jordane baptizaretur.

3 Præterea. Tranſeuntibus filiis Iſrael, aquæ Jordanis converſæ ſunt retrorſum, ut legitur Joſu.4. & ſicut etiam in Pſal. 113. dicitur. Sed illi, qui baptizantur, non retrorſum, ſed in antea progrediuntur. Non ergo fuit

fuit conveniens, quod Chriſtus in Jordane baptizaretur.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. 1. quod baptizatus eſt Jeſus a Joanne in Jordane.

Reſpondeo dicendum, quod fluvius Jordanis fuit, per quem filii Iſrael in terram promiſſionis intraverunt. Hoc autem habet baptiſmus Chriſti ſpeciale præ omnibus baptiſmatibus, quod introducit in regnum Dei: quod per terram promiſſionis ſignificatur. Unde dicitur Jo. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S. non poteſt introire in regnum Dei. Ad quod etiam pertinet, quod Helias diviſit aquas Jordanis, quando erat in curru igneo rapiendus in cælum, ut dicitur 4. Reg. 2. quia ſcilicet tranſeuntibus per aquam baptiſmi, per ignem Spiritus Sancti patet aditus in cælum. Et ideo conveniens fuit, ut Chriſtus in Jordane baptizaretur.

Ad 1. ergo dicendum, quod tranſitus maris Rubri præfiguravit baptiſmum, quantum ad hoc, quod baptiſmus delet peccata, ſed tranſitus Jordanis, quantum ad hoc, quod aperit januam regni cœleſtis, qui eſt principalior effectus baptiſmi, & per ſolum Chriſtum impletur. Et ideo convenientius fuit, quod Chriſtus in Jordane, quam in mari baptizaretur.

Ad 2. dicendum, quod baptiſmo eſt aſcenſus per profectum gratiæ, qui requirit deſcenſum humilitatis: ſecundum illud Jacob. 4. Humilibus autem dat gratiam. Et ad talem deſcenſum referendum eſt nomen Jordanis.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in ſer. de Epiphan. Sicut antea aquæ Jordanis retrorſum converſæ fuerant, ita modo Chriſto baptizato retrorſum peccata cõverſa ſunt. Vel etiam per hoc ſignificatur, quod contra deſcenſum aquarum, benedictionum fluvius ſurſum ferebatur.

DISPUTATIO XXVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De tempore, & ætate, in qua Chriſtus baptizatus eſt.

DE Chriſti baptiſmo, quoad ſubſtantiam, & cauſas ejus nihil addendum occurrit iis, quæ in ſuperioribus dicta ſunt, quoniam ex Evangelio conſtat baptizatum fuiſſe Chriſtum baptiſmo Joan. de quo quid fuerit, jam dictum eſt: cauſæ vero, ſeu rationes, ob quas Chriſtus baptizatus eſt, ſatis ſunt in commentario art. 2. explicatæ. Supereſt igitur, ut de circumſtantiis illius baptiſmi, ac de iis, quæ in ipſo acciderunt, diſſeramus. Tractat autem D.Th. in his duobus articulis de circumſtantiis temporis, & loci baptiſmi Chriſti, & quidem de circumſtantia loci nihil dicendum occurrit. Tum quia non videtur eſſe res magni momenti. Tum etiam, quia rationes omnes, quas D.Thom. affert, allegoricæ ſunt, ac morales. Literalis enim fortaſſe ratio, ob quam Chriſtus in Jordane baptizatus fuit, ſolum eſt, quia ille erat aptus, & accommodatus locus, ut ad illum major hominum multitudo conflueret, ut coram eis Chriſtus a Patre, & a Joanne manifeſtaretur. De circumſtantia vero temporis accurate diſputandum eſt, quoniam hic jaciendum eſt fundamentum ad ea, quæ de tempore prædicationis, & mortis Chriſti, tractanda poſtea ſunt.

SECTIO I.

Quo die, ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.

PRima ſententia eſt Epiphanii hæreſ. 51. non longe a fine aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe ſexto idus Novembris. Quæ ſententia nullo teſtimonio ab ipſo probatur, nec video, quo niti fundamento poſſit. Quid vero de ea ſentiendum ſit, dicam poſtea.

Secunda ergo ſentẽtia eſt, illum fuiſſe baptizatum ſexto die Januarii. Hanc tenent Onuphrius in faſtis l. 2. Canus l. 11. de locis c. 5. ad 6. & Cæſar Baronius in apparatu ſuorum Annal. ubi dicit Romanam Eccleſiam ſemper ab Epiphanii ſententia abhorruiſſe, & antiquos Patres, ac ipſammet Eccleſiam hanc ſententiam profiteri. Quod quam conſtanter ab ipſo dictum ſit, ex dicendis conſtabit. Nititur ergo hæc opinio in quadam Eccleſiaſtica traditione, quæ docet Epiphaniam, ſeu apparitionem Domini factam Magis, ſexta die Januarii accidiſſe (ut ſupra de illo myſterio agentes indicavimus.) Sed eadem Eccleſiaſtica traditio docet eodem menſe, menſiſque die Chriſtum fuiſſe baptizatum. Quod patet primo ex officio Epiphaniæ, ubi ſæpe hoc Eccleſia repetit. Unde in 1. reſponſorio inquit: *Hodie in Jordane baptizato Domino, aperti ſunt cæli*; & in quadam antiphona: *Hodie cæleſti ſponſo juncta eſt Eccleſia, quoniam in Jordane lavit Chriſtus ejus crimina*: & rurſus in alia, *Tribus miraculis ornatum diem ſanctum colimus. hodie in Jordane a Joanne Chriſtus baptizari voluit.* Ac denique in hymno, *Lavacra puri gurgitis cæleſtis agnus attigit, peccata, quæ non detulit, nos abluendo ſuſtulit.* Secundo videtur hæc antiquorum Patrum ſententia. Aug. ſer. 37. de temp. ſic inquit: *Quamquam nonnulli hodie Dominum a Magis æſtiment adoratum, alii aquam in vino mutaſſe, quidam vero baptizatum illum a Joanne confirment, in omnibus tamen filius Dei creditur, in omnibus eſt vera feſtivitas*; & eodem ſenſu dixerat ſer. 29. *In hac die, ſive quod ſtella ortus ſui nuntium præbuit, ſive quod aquam in vinum convertit, ſive quod in Jordanis undis aquas ad reparationem humani generis ſuo baptiſmo conſecravit, in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur.* Et eodem fere modo loquitur Ambr. 18. 21. & 22. Sed (ſi recte prædicta verba ponderentur) hi duo Patres non multum favent huic ſententiæ. Nam fatentur quidem alterum ex iis myſteriis hoc die factum eſſe, incertum tamen relinquunt omniane, an unum tantum, & quod illorum fuerit. Et quamvis Ambr. in poſtremo loco addat hæc verba: *Licet a diverſis alterutrum factum eſſe credatur, ego vero utrumque factũ eſſe confirmo:* tamen myſtice hoc eſſe intelligendum ſtatim declarat, dicens unum myſterium in alio contineri. Neque aliter videtur ſentire S Maximus, cui potiſſimum ſolet hæc ſententia tribui: in ſer. enim Epiph. ſic loquitur: *In hac, dilectiſſimi, celebritate, ſicut relatu paternæ traditionis inſtruimur, multiplici nobis eſt feſtivitate lætandum. Ferunt enim hodie Chriſtum Dominum vel ſtella duce a gentibus adoratum, vel invitatũ ad nuptias aquas in vina vertiſſe, vel ſuſcepto a Joanne baptiſmo conſecraſſe fluenta Jordanis.* Ubi ſub disjunctione loquens indicat quidem aliquod ex iis myſteriis illo die contigiſſe, non tamen omnia. Et ad eumdem modum loquitur Orig. hom. 8. in diverſos, & Caſſian. col. 10. c. 2. ubi refert Ægyptios ſolitos eſſe una die celebrare Epiphaniorum feſtum, & natalis, ac baptiſmi Domini, *quoniam ſacerdotes illius provinciæ* (inquit) *vel dominici baptiſmi, vel ſecundum carnem nativitatis eumdem diem eſſe definiunt.* Ubi etiam ſub disjunctione loquitur, & occaſionem præbet eodem fere modo interpretandi Latinæ Eccleſiæ conſuetudinem, dum nimirum eodem die celebrat illa tria myſteria. Quia certum exiſtimat aliquod ex illis eo die eſſe factum, & incertum eſt, quod illorum ſit. Quocirca cum in ea feſtivitate dicitur: *Hodie baptizatus eſt*, vel *Magis apparuit*, juxta hanc ſententiam non intendit affirmare, revera omnia hæc facta eſſe illo die, ſed omnia illo die repræſentari, atque in memoriam revocari: ſicut quando Chriſti Domini reſurrectionem, aut mortem colit, etiam dicit eo die Chriſtum eſſe mortuum, aut ex mortuis ſurrexiſſe, cum tamen ſecundum veram anni computationem, ſæpe non ſit idem dies, in quo hęc myſteria ſunt geſta. Et in aliquibus annuis feſtivitatibus ſæpe hoc accidit, quandocumque Eccleſia ad recolendum aliquod myſterium, vel memoriam alicujus ſancti faciendam propter ſpeciales cauſas eligit diem aliquem præter eum, in quo revera res ipſæ contigerunt: & nihilominus ita Eccleſia loquitur, ac ſi illo die facta eſſent.

Propter hęc eſt tertia opinio, quę negat quidem baptiſmum Chriſti accidiſſe ſexto die Januarii: non tamen affirmat, quo die contigerit: ſed incertum relinquit. Ita opinatur Janſenius c. 14. Concor. ubi negat interceſſiſſe annum inter baptiſmum, & nuptias: & tamen c. 18. affirmat nuptiarum miraculum ſexta die Januarii factum eſſe. Eodem modo opinatus eſt Benedictus Pererius lib. 11. in Danielem p. 1. Nam q. 6. affirmat Chriſtum ſexto Januarii convertiſſe aquam in vinum: & tamen qu. 7. veriſimilius credit non annum integrum, ſed paucos menſes fluxiſſe a die baptiſmi uſque ad nuptiarum diem. Præterea Franciſcus Toletus ſuper Joan. c. 2. annot. 15. credit eſſe probabilius, magiſque traditioni Eccleſię conſentaneum, tria illa myſteria non accidiſſe uno, eodemque die: non tamen docet, quod ex his myſteriis ſexto Januarii die cõtingerit. Rurſus Cæſar Baronius in Annalibus anno 31. negat etiam ſupradicta tria myſteria facta eſſe eodem die.

Fun-

Fundamentum eſt,quia Patres ſupra relati non copulative,ſed ſubdisjunctive loquuntur:ſentiũt ergo non omnia, ſed ſolum aliquod ex iis myſteriis illo die factum eſſe. Accedit,quod ſi baptiſmus,& nuptiæ eodem die acciderunt, neceſſe eſt inter illa annum integrum fuiſſe tranſactum: quia certiſſimum eſt non fuiſſe facta eodem numero die. Nam ut conſtat ex Evangelio Matt.3.& 4.Jo.1.& 2.poſtquam Chriſtus baptizatus eſt, jejunavit quadraginta diebus, deinde vero diſcipulos vocavit, priuſquam nuptiarum miraculum patraret; ergo, ut eodem die factum ſit, neceſſe eſt,ut integer annus revolveretur:hoc autem creditu difficile eſt. Primo, quia D.Petrus Act.1.dicit Chriſtum cępiſſe docere, & congregare diſcipulos a baptiſmate Joannis;ergo non eſt veriſimile integrum annum tranſegiſſe nullo ſigno, ſeu miraculo facto. Secundo, quia in baptiſmo Chriſtus declaratus eſt a Patre doctor, & magiſter hominum; ergo ſtatim cœpit eo fungi munere,non ergo per annum diſtulit. Tertio eſt urgens locus apud Auguſt.154.de temp.ubi affirmat baptiſmum Chriſti, & miraculum nuptiarũ die Dominico accidiſſe, quod eſſet impoſſibile, ſi poſt annum eodem die menſis utrumque eſſet factum.Addi pręterea poſſent hoc loco difficultates, quæ ex oppoſita ſententia ſequuntur circa ætatem Chriſti, & tempus mortis ejus.Sed de his poſtea opportunius.

Inter has ſententias difficile eſt ferre judicium, quoniam pendent ex hiſtoria valde incerta:exiſtimo tamen (ut conſequenter,& cum aliquo fundamento loquamur) alterutrum e duobus eſſe dicendum,ſcilicet vel omnia illa tria myſteria eodem die eſſe facta,vel de nullo illorum definite conſtare,an illo die fuerit factum, nec ne? Unde miror Janſenium,Pererium,& Baronium,quomodo,cum illud primum negent, potuerint de aliquo illorum determinate tam conſtanter affirmare illo die factum eſſe, ut dicant eſſe vetuſtiſſimam traditionem,uſum,& obſervationem Eccleſiæ,communemque Doctorum ſententiam, cum nullum ſit majus fundamentum ad hoc aſſerendum de uno,quam de alio,neque ipſi ullum afferant: ſed unuſquiſque id eligat, quod aliis opinionibus unicuique propriis videtur magis conſentaneum. Unde fit, ut inter ſe etiam non conveniant, dum alius de baptiſmo, alius de nuptiarum miraculo, id affirmet. Quocirca, ne cogamur omnia in dubium vocare, ſentiendum exiſtimo baptiſmum Chriſti,& alia etiam duo myſteria ſexto die Januarii facta eſſe.Primo,quia id negare de feſto Epiphanię videtur ſane communi fidelium conſenſui reluctari, & iis teſtimoniis, quæ de tempore adventus Magorum ſupra retulimus; non eſt autem major ratio certitudinis (ut dixi) de hoc myſterio,quam de reliquis. Secundo, quia revera Eccleſia in officio Epiphaniæ multum huic ſententię favet.Quod vero quidam dicunt elegiſſe Eccleſiam illam opinionem, ut probabilem ad ſuam inſtituendam feſtivitatem, nos omnino juvat.Non enim contendimus noſtram ſententiam eſſe certam:ſed ut probabiliorem eſſe eligendam, quandoquidem Eccleſia illam eligit. Tertio,licet fateamur Auguſtinũ, &Ambroſium locis citatis non affirmare omnia illa eodem die eſſe facta: ſed ſolum referre quoſdam ita de uno myſterio ſenſiſſe: quoſdam vero de alio;non tamen referunt quemquam negaſſe,aliquod ex iis myſteriis eo die eſſe tráſactum. Unde ſine cauſa illis imponitur,quod inſinuent non omnia, ſed unum tantum illo die accidiſſe, ſed ſolum præſeferunt dubitationem aliquam,vel incertitudinem.Ita tamen ut in eam ſententiam magis propendeant, & juxta illam ſimpliciter loquantur, ut videre licet in eodem Auguſtino ſer.36.de temp. & Ambroſio d. ſer.18. & 20. S. vero Maximus licet utatur conjunctione disjungente *vel*, videtur tamen eam pro copulante poſuiſſe, quod Latinis frequens eſt.Et colligi poteſt ex verbis,quæ ſubjungit:*Et quam recte nobis tria hæc myſteria uno acta die prædicantur, qui ineffabile Trinitatis arcanum uno Dei ſub nomine confitemur.*Et eodem ſenſu videntur loquuti Paulinus in natali 9. S. Felicis, & Iſidorus lib. 1. de officiis Eccleſ. cap. de Epiph.qui ſimili modo loquendi utuntur. Quod evidens eſt, præſertim apud Iſidorum, qui ſic inquit;*ſiquidem eodem die idem Jeſus etiam Jordanis lavacro tingitur, diviſoque cælo Spiritus S. deſcendentis teſtimonio Dei filius eſſe declaratur,cujus & ei nomen ex eo, quod apparuit gentibus Epiphania nuncupatur*: dixerat autem eodem die Magis apparuiſſe. Deinde non eſt contemnenda authoritas Bernardi, qui ſer.1. de Epiph. expreſſe id affirmat, dicens: *Nec ſola hæc apparitio, ſed altera quædam (ſicut a Patribus noſtris accepimus) hodie celebratur, quæ etſi longo poſt tempore, facta creditur hoc ipſo die.*Unde ſer.2. ſic exorditur;*Tres apparitiones Domini legimus uno quidem die: ſed non uno tempore factas.* Idem repetit ſer.3.Et Petrus Chryſ.ſer.57. ubi poſt multa in fine ita concludit: *Chriſtus diverſo tempore,uno,eodemque die Magorum munere,aquæ mutatione,atque Patris voce Deus trino teſtimonio noſcitur, fitque de trina oſtenſione Chriſti Epiphania una, & ſacrata ſolemnitas.* Et ſimiliter ſer.160.poſtquam multis verbis idem docuerat,concludit: *Tribus autem modis hodie Chriſti Deitas eſt probata, Magorum munere, Patris teſtimonio, aquæ mutatione in vinum,quia tribus ſtare omne verbum Scripturæ firmavit authoritas.* Ad hæc Hieron. Ezech.1. exponens illa verba: *In quinta menſis*, dicit menſem illum fuiſſe Januarium, & in illa die ſignificatum eſſe baptiſma (in quo aperti ſunt Chriſto cæli,) & Epiphaniorum diem hucuſque venerabilem.Quibus verbis indicat Chriſtum apparuiſſe,& baptizatum eſſe quinta die Januarii. Sed fortaſſe propter propinquitatem dierum non exiſtimavit hoc ad figuram,ſeu metaphoram referre. Inſinuat ergo Hieronymus hanc ſententiam, & ſatis aperte ſignificat baptiſmum, adventumque Magorum in eumdem incidiſſe diem.Huc accedit Albinus li. de Eccleſ. officiis c.de baptiſmo Domini, qui memoriæ prodidit jejunium Chriſti abſolutum eſſe 15.Kalen.Mart. quem diem conſtat eſſe quadrageſimum a die ſexto Januarii.Deinde vero ſubdit poſt anni revolutionem inchoaſſe miracula, aquas in vinum convertendo.Tandem diſertis verbis docet, illa tria myſteria eodem die eſſe facta. Denique in hanc ſententiam propendet Leo Papa ep. 4. ubi dum reprehendit eos, qui in die Epiphaniæ ſolemni ritu catechumenos baptizabant,cum juxta Eccleſiæ Romanæ ritum in die Paſchatis,& Pentecoſtes baptizandi ſint, ſubdit in hunc modum. *Si quis autem Epiphaniæ feſtivitatem,quæ in ſuo ordine debito honore veneranda eſt, ob hoc exiſtimat privilegium habere baptiſmatis, quia hoc quidam putant,quod in ea die Dominus ad baptiſmum ſancti Joannis acceſſerit, ſciat illius baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, neque ad eamdem pertinuiſſe virtutem,qua ex Spiritu S. renaſcuntur, qui ex Deo nati ſunt.* Ubi quamvis eam ſententiam non referat, ut certam,eam tamen probabiliorem eſſe ſentiens non rejicit, ut aliorum rationem excludat: ſed illam potius, ut veram, amplecti videtur, & aliam cauſam Eccleſiaſticæ conſuetudinis præbet.

Baptiſmus Chriſti quando contigerit.

Neque contra hanc ſententiam urgent conjecturæ, quibus tertia opinio fulciebatur,quin potius prima,& ſecunda poſſunt hanc ſententiam comprobare. Nam veriſimilius eſt inter baptiſmum, & nuptias annum interceſſiſſe,ut Cajetan.etiam ſenſit q.43.art.3.& patet. Quia Chriſtus poſt baptiſmum receſſit in eremum,& jejunavit quadraginta diebus,poſt jejunium vero ſtatim rediit Nazareth, ibique aliquo tẽpore commoratus eſt (ſi Epiphanio loco commemorato credimus, ex Evang. enim probari id non poteſt.) Quia etſi Luc. c.4. ſtatim poſt hiſtoriam jejunii,& tentationis ſubdat: *Et regreſſus eſt Jeſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exiit per univerſam regionem de illo, & ipſe docebat in ſynagogis eorum,& magnificabatur ab omnibus,& venit Nazareth, ubi erat nutritus.* Tamen hoc (quod Lucas narrat) non accidit ſtatim poſt jejunium, & tentationem: ſed poſtquam jam Chriſtus aliquo tempore prædicaverat, & multa ediderat miracula, ut ex ipſis verbis Evangeliſtæ, & ex Mat.13.& Marc.6.colligitur.Unde Auguſt.l.2. de conſenſu Evang.c.17.hunc reditum Chriſti in Galilæam (quem Lucas memorat) poſt conjectum in vincula Joannem accidiſſe teſtatur.Nihilominus tamen veriſimile eſt, etiam poſt jejunium rediiſſe Nazareth, & nonnunquam inter ſuos fuiſſe verſatum, interdum vero veniſſe, ubi baptizabat Joannes, ut illi eſſet occaſio ſæpius de ipſo reddendi teſtimonium. Quod valde conveniens, ac neceſſarium fuit, ut Chriſti fama, & prædicatio, ac teſtimonium Joannis de ipſo,per omnium aures vulgaretur, & ora. Et aliquo modo indicatur c.1. Joan.ubi narratur, Chriſtum ſemel,& iterum veniſſe ad Joannem, qui ſtatim viſo Chriſto illum demonſtrabat,dicens: *Ecce agnus Dei*,& tamen ex contextu hiſtoriæ Evangelicæ,& ex iis, quæ ſupra diximus, conſtat illa omnia accidiſſe poſt baptiſmum,

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

ptiſmum,& conſequenter poſt jejunium,& tentationem, quę immediate baptiſmo ſucceſſerunt. Deinde poſtquam ſatis fuerat Chriſtus Joannis prædicatione manifeſtatus, antequam miraculum in nuptiis edidiſſet, cœpit prædicare,& diſcipulos vocare,ac congregare,ut conſtat ex Jo. 2.Ubi legimus Chriſtum habuiſſe diſcipulos,qui nuptiis & miraculo præſentes affuerunt, & c.1. Andream, & alterum diſcipulum Joannis adhæſiſſe Chriſto, eumque interrogaſſe: *Magiſter ubi habitas?* Qua interrogatione ſatis indicarunt (ut ibi Cajetanus notat) jam tunc habitum fuiſſe Chriſtum publicum magiſtrum, & doctorem. Quod certe nomen breviori tempore, quam uno anno, ſibi comparare non poterat, igitur nihil mirum eſt (imo id congruit quidem) quod annus integer inter baptiſmum,& nuptias interceſſerit. In quo non deſiit Chriſtus doctoris munere fungi, quãvis non ſtatim cęperit patrare miracula. Quia (ut Chryſoſt. ait hom.22.in Jo.) *prius debuerunt congregari diſcipuli, qui devoti attenderent miraculis, quæ fieri incipiebant, iiſque in fide, quam conceperant, confirmarentur.*

Ad tertiam vero conjecturam negatur utrumque myſterium baptiſmi,& converſionis aquæ in vinum die Dominico accidiſſe. Nec eſt ulla ratio probabilis, qua id perſuadeatur. Illud autem Auguſtini teſtimonium non omnino cogit, ut huic rei fidem faciamus, præſertim cum inter illos ſermones falſo nonnulli ſint Auguſtino adſcripti, ex quibus ille exiſtimari unus poteſt. Quia neque Auguſtini ſtylum redolet, neque aliquid habet Auguſtino dignum. Unde in quibuſdam decretis, quæ ſextæ ſynodo tribuuntur, in octavo ubi narrantur mira opera, quę Deus die Dominico patravit, inter alia ponitur baptiſmus Chriſti, non tamen nuptiarum miraculum.

SECTIO II.

Quo ætatis ſuæ anno Chriſtus Dominus fuerit baptizatus.

Circa annum 15. Tiberii imperantis baptizatus Chriſtus.

DUo ſunt hac in re certa. Primum eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum circa annum decimum quintum Imperii Tiberii Cæſaris. Hoc ex Evangelio aliquo modo colligi poteſt. Nam Lucæ 3. aſſeritur anno decimo quinto Tiberii, factum eſſe verbum Domini ſuper Joannem, ut ad prædicandum,& baptizandum exiret. Ex quo neceſſario ſequitur ante illum decimum quintum annum Chriſtum non fuiſſe baptizatum, ut per ſe conſtat. Additur vero ibidem, cum baptizaretur omnis populus, Jeſum etiam baptizatum fuiſſe: non tamen expreſſe eodem anno baptizatus dicitur. Non vero id eſt probare difficile. Primo, quia (ut hic notavit D.Thom.ar.3.ad 4.ex Chryſoſtomo hom.4. imperfecti) Chriſtus, neque primus neque ultimus fuit a Joanne baptizatus. Quia ut convenienter poſſet Joannes teſtimonium de Chriſto reddere, oportuit, ut prius ad baptiſmum populi multitudo conflueret. Neque etiam uſque in finem differre baptiſmum ſuum decebat Chriſtum, quia oportuit, ut adhuc Joanne docete, ac baptizante, manifeſtaretur,& inciperet docere, ac baptizare Chriſtus, ut nulla inter eos videretur eſſe contentio, diſcipuloſque ſuos ad Chriſtum mittere,& reliquos omnes in fide ejus confirmare Joannes poſſet, ut latius docuit D.Thomas qu.præc.ar.5. Et utramque partem inſinuavit Lucas illo verbo: *Cum baptizaretur omnis populus, Jeſu baptizato, &c.* Nam in hoc verbo continetur, una cum aliis acceſſiſſe Chriſtum ad baptiſmum, atque adeo veniſſe ante ipſum alios, alios poſt ipſum. Baptiſmus autem Joannis non duravit niſi per annum, & paulo amplius, quod ex hiſtoria Evangelica,& ex iis, quæ ſupra diximus de ætate, in qua obiit Joannes, manifeſtę datur intelligi: neceſſe eſt ergo, Chriſtum fuiſſe baptizatum eodem anno, quo Joannes baptizare primum cœpit, & ante impletum illum. Baptizatus ergo eſt ipſo anno decimo quinto Imperii Tiberii, vel certe non multo poſt illum impletum. Neque enim affirmare ſimpliciter poſſum, eveniſſe id intra ipſum annum decimum quintum. Quia non mihi conſtat, quo menſe illius anni Joannes baptiſmum inchoarit: quamquam veriſimile ſit, ex quo Joannes baptizare cœpit, Chriſtum non per plures menſes diſtuliſſe baptiſmum. Tum quia oportebat in operibus pietatis, & humilitatis promptum ſe, & paratum oſtendere, atque aliis exemplo eſſe. Tum etiam, quia ſciebat tempus prædicationis Joannis futurum eſſe perbreve, & ideo expediens eſſe non differri manifeſtationem ſuam. Et confirmari poteſt, nam (ut colligitur ex 1. & 2. c. Joannis) quando Chriſtus fecit miraculum in Cana Galileæ, nondum erat Joannes conjectus in vincula; ergo (ſi vera ſunt, quæ ſect. præcedenti docuimus) baptizavit Joannes toto illo anno a Chriſti baptiſmate, uſque ad nuptias; ergo cum ejus baptiſmus paulo amplius duraverit, neceſſe eſt, dicamus, Chriſtum prope initium baptiſmatis Joannis, ſtatim ac populi multitudo cœpit ad illum concurrere, fuiſſe baptizatum: ergo baptizatus fuit eodem decimo quinto Imperii Tiberii. Et addi poteſt conjectura. Quia Lucas non tam propter Joannem Baptiſtam, quam propter Chriſtum texuit hiſtoriam, deſignavitque tempus, & annum, in quo Joannes cœpit baptizare; ergo non ſolum voluit indicare initium baptiſmi Joannis, ſed multo magis initium baptiſmi Chriſti: credendum eſt ergo eodem anno utrumque factum eſſe. Et ita ſentiunt Patres omnes, & expoſitores Evangeliorum, & Euſebius in Chronico.

Hinc colligitur gravem eſſe errorem, qui apud Tertullianum legitur l. contra Marcion. c.15. nimirum cœpiſſe Chriſtum Dominum ſeſe hominibus manifeſtare anno 12. Imperii Tiberii. Sive enim hoc ex propria ſententia aſſerat, ſive ex Marcione referat, nulla ratione poteſt conſiſtere. Tum quia Chriſtus nec docere cœpit, nec miracula edere, nec alio modo ſe publice manifeſtare ante baptiſmum, ut omnes docent, & ex Evangelio non obſcure colligitur, & manifeſte teſtatur Petrus Actor. 1. illis verbis. *Incipiens a Baptiſmate Joannis.* Denique quia Præcurſor præire debuit ante Dominum, ſed Joannes non cœpit ſeſe populo oſtendere, nec baptizare ante decimumquintum annum Tiberii; ergo nec Chriſtus.

Differre baptiſmũ ſuum Chriſtus cur non debuit.

Secundo eſt certum, ac de fide, Chriſtum baptizatum fuiſſe circa 30. ætatis ſuæ annum. Id enim teſtatur Lucas eodem loco iis verbis: *Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum 30.* Quæ verba ſine dubio referuntur ad ea, quæ immediate præceſſerant. *Factum eſt, cum baptizaretur omnis populus, Jeſu baptizato, & orante apertum eſt cælum:* dicitur ergo Chriſtus fuiſſe quaſi 30. annorum, quando hoc accidit. Et hæc eſt communis omnium Patrum, ſcriptorumque ſententia. Quam vero ob cauſam uſque ad tantam ætatem baptiſmum Chriſtus diſtulerit, variæ rationes redduntur a Patribus (ut hic D.Th.ar.3. notavit) quæ partim morales ſunt, partim allegoricæ. Quas fere Greg.Naz.or.39. his verbis complexus eſt: *Quæ res nobis documento eſſe debet, purgationem, animique ſubmiſſionem prius adhibendam eſſe, nec concionandi provinciam ante ſuſcipi debere, quam ad ſpiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit*; latius orat.40. *At dices, Chriſtus 30. anno baptizatur, idque cum Deus eſſet, tu me baptiſmum urgere jubes? Cum Deum dixiſti, quæſtio abs te ſoluta eſt.* Primo; *nam ille purgatio ipſamet erat, nec purgatione indigebat.* Secundo; *Nec vero ei quicquam periculi metuendum erat baptiſmi prorogandi.* Tertio; *Ille 30. anno, ac non prius ſeſe indicavit, ne oſtentationis cujuſdam opinionem præberet.* Quarto; *Quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet.* Quinto; *Quoniam ei ſalutiferum mundo ſupplicium ſubeundum erat, omnia, quæ ad paſſionem ſpectabant, ad paſſionem concurrere oportebat, nimirum oſtenſionem, baptiſmum cœleſte teſtimonium, prædicationem, multitudinis concurſum, miracula, & velut corpus unum fieri non divulſum, nec temporum intervallis disjunctum, & interruptum.* Addi vero poteſt (ſi literalem, ut ita dicam rationem ſpectemus) Chriſtum non fuiſſe antea baptizatum, quia Joannes antea baptizare non cœperat: ideo autem Joannes ante illud tempus baptizare non cœperat, quia, cum eſſet illius baptiſmi primus inſtitutor, non poterat ante maturam, & perfectam ætatem tantum, tamque grave munus inchoare. Præſertim cum oporteret prius prædicare pœnitentiam,& per eam homines ad baptizandi ritum omnes in admirationem rapere, ac deinde in ipſo baptiſmo teſtimonium de Chriſto præbere. Quæ omnia in minori ætate, nec graviter, nec convenienter fieri poterant. His ergo poſitis, gravis, & difficilis controverſia ſupereſt, quomodo intelligendum ſit, Chriſtum baptizatum eſſe agentem quaſi annum 30. Cujus deciſio pendet ex vero ſenſu illorum verborum Lucæ. *Et erat Jeſus incipiens quaſi annorum 30.*

Trigeſimum circiter ætatis annũ agens baptizatur Chriſtus.

Baptiſmi Chriſti prorogãdi cauſæ quæ fuerint.

In

In qua re prima ſententia eſt,Chriſtum Dominum veniſſe ad baptiſmum, anno 29. ætatis ſuæ, in fine ejus antequam illum expleret, & trigeſimum inchoaret, ut ſenſus ſit,erat Jeſus quaſi incipiens annum 30. ætatis, nondum enim inceperat: ſed jamjam prope ad illum accedebat.Ita Cajetanus Lucæ 3. Cui ſane non multum repugnant verba Evangeliſtæ. Nam licet multi dicant (& probabile ſit) nec participium illud: *Incipiens*, ad ætatem,ſed ad manifeſtationem,& prædicationem Chriſti, eſſe referendum: nec adverbium illud, *quaſi*, referri ad participium *Incipiens*,nec diminuere illud:ſed pertinere ad ætatem 30. annorum.Quia Lucas non dicit: *Quaſi incipiens annorum triginta,ſed incipiens quaſi annorum* 30. Ita ut ſenſus planus ſit,erat Jeſus,quando baptizatus eſt, & cœpit manifeſtari quaſi annorum 30. Licet hoc (inquam) ita ſit:nihilominus poſſet litera commode admittere illum ſenſum. Recte enim dici poteſt quaſi triginta annorum ille,qui fere jam complevit vigeſimumnonum annum, quamvis trigeſimum nondum attigerit, quia hanc vim habet illud adverbium *quaſi*.

Et hæc ſententia probanda neceſſario eſt illis authoribus, qui exiſtimarunt, Chriſtum trigeſimo ætatis anno paſſum eſſe, quamquam eorum ſit opinio improbabilis, ut infra dicam. Item poſſet facile defendi hæc opinio Cajetani, ſi vera eſſet ſententia Epiphanii aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe menſe Novembri. At vero poſitis iis,quæ diximus,& ipſe etiam Cajetanus admittit, nempe Chriſtum baptizatum eſſe ſexto Januarii,nullo modo poteſt hæc opinio defendi.Quia Chriſtus explebat ætatis annum vigeſimoquinto die Decembris; ergo ſi nondum expleverat 29. ætatis annum, attigiſſet quidem ille tantummodo vigeſimumoctavum, & tredecim dies; ergo non potuit dici quaſi triginta annorum, eo quod fere 29. ætatis annum impleſſet. Accedit, quod nullus veterum hunc dicendi modum ſequutus eſt.

Secunda ſententia extreme contraria eſt Chriſtum 30. annos natum,attingentemque jam 31. per aliquot menſes,aut ſaltem dies ad baptiſmum veniſſe.Primus author, qui diſertis verbis hanc ſcripſit ſententiam fuit Beda l.de ratione temp.c.45. quem ex recentioribus multi, & graves ſcriptores ſequuntur, & ex antiquis Patribus in illius confirmationem adducuntur multi. Quorum præcipuus eſt Ignatius ep.5.ad Trallianos ubi ſic inquit.*Et expletis tribus annorum decadibus vere baptizatus eſt a Joanne*. Quibus verbis (ut multis placet) expreſſe dicit expleviſſe jam trigeſimum annum. Quod confirmare videtur Chryſoſtomus hom.10.in Matth.dicens,*poſt triginta annos Jeſum veniſſe ad baptiſma*,eodemque modo loquitur Euthymius Matth.3.in princ.& Bernardus ſerm.1. Epiphaniæ dicit. *Cum trigeſimum annum exegiſſet in carne*. Sed hæc Patrum teſtimonia (ſi exacte conſiderentur) parum favent huic ſententiæ. Nam iis locis non tractant, an omnino completus eſſet trigeſimus annus ætatis Chriſti,quando ad baptiſmum pervenit, ſed loquuntur communi, & vulgari modo:in communi autem ſermone vere,ac proprie dicitur aliquid factum eſſe expletis 30. annis,etiamſi durante anno 30.factum ſit.Sicut Lucæ 2. dicitur.*Poſtquam conſummati ſunt dies octo,ut circumcideretur puer*, cum tamen durante octavo die ſit circumciſus. Et Chriſtus dixit Marc.8. *Poſt tres dies reſurgam*, cum tamen in ipſa die tertia reſurrecturus eſſet. Eſt præterea ad hanc expoſitionem confirmandam optimum teſtimonium deſumptum ex canonibus collectis ex Græcis Synodis per Martinum Bracarenſem Epiſcopum, ubi can.20.ſic dicitur. *Si quis 30. ætatis ſuæ non impleverit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etiamſi valde ſit dignus, quia & ipſe Dominus trigeſimo anno baptizatus eſt,& ſic cœpit docere*; conſtat autem non fuiſſe neceſſarium integrum complere 30.ætatis annum,ut quis poſſet ordinari. Ex antiquis ergo Patribus non poteſt hæc ſententia ſatis ſuaderi:ex Scriptura autem probari etiam nequit hunc eſſe ſenſum Lucæ,perſuaderi vero poteſt,verba Lucæ commode, & ſine ulla vi hunc ſenſum pati. Quia adverbium illud *Quaſi*, non ſemper diminutionem: ſed interdum exceſſum,licet exiguum ſignificat. Ut cum dicimus: *Hic ſunt quaſi mille homines*, ſignificare poſſumus, vel pauciores eſſe, quam mille, vel paulo plures. Exemplum eſt in Evangelio Marc.8. *Erant, qui manducaverant, quaſi quatuor millia*, & ſimiliter Jo.6. dicuntur manducaſſe,*quaſi quinque millia*,& tamen Matth.14.dicitur fuiſſe numerus *quinque milia virorum,exceptis parvulis, & mulieribus*.Quocirca, ſi hic modus dicendi magis convenit cum humana hiſtoria, & chronologia, ſuſtineri poteſt non repugnare Scripturæ.Ex Scriptura vero, aut alia Eccleſiaſtica authoritate probari ſatis non poteſt.

Tertia opinio eſt,Chriſtum poſt expletum vigeſimum nonum annum,& inchoatum trigeſimum,ad baptiſmum veniſſe. Hæc eſt communis ſententia, ut Abulenſ.3.& Lyranus Luc.3.adnotarunt. Videturque eſſe expreſſa D. Th.ar.3. dicentis,Chriſtum fuiſſe in trigeſimo anno baptizatum.Nam in omni ſermonis proprietate illud dicitur fieri tali anno, quod ſit illo durante, antequam ad finem deveniat. Et eodem fere modo loquuntur Patres antiqui,Nazianzenus or.39.& 49.*Trigeſimo* (inquit) *anno baptizatur*.Hier.Ezechiel.1.*Triginta annos natus venit ad baptiſmum,quæ in homine perfecta ætas eſt*. Et utitur exemplo Num.4. ubi ſacerdotes dicuntur miniſtrare a triceſimo anno,& ſupra,ubi ſine dubio requiritur, quod attigerint 33. annum, non quod expleverint. Sic etiam Auguſt.lib.3.de mirabil.ſacræ Script.c.5.dicit,Chriſtum trigeſimum annum agentem veniſſe ad baptiſmum.Orig. hom.1.in Ezechielem fere nihil aliud dicit, quam Evangeliſta & eodem fere modo Juſtinus Martyr in dial.cum Triphone ait,*Chriſtus per annos ferme triginta expectavit,donec Joan. præiret baptiſmum prædicando*, Theoph. Luc.3.ſolum dicit,*cum triginta annorum eſſet Dominus, baptizatus eſt*:& eodem fere modo loquitur Ambroſ.Luc. 3. Quinetiam Iren. lib.2. c. 39. dicit Chriſtum incepiſſe annum triceſimum,& Euſeb.lib.1.Hiſtoriæ c.10.*Incipiebat* (inquit) *tunc triceſimum annum*. Denique Epiphanius ex profeſſo hoc ſuadet hær.51.Et hæc ſententia optime verbis Lucæ conſonat.Quia adverbium illud *quaſi*,& proprius,& frequentius ad diminuendum ponitur, quam ad augendum:ergo, cum dicitur Chriſtus fuiſſe *quaſi annorum triginta*,recte exponitur nondum illos expleviſſe.

Trigeſimo ætatis inchoato anno baptizatus eſt Chriſtus.

Poteſt etiam hæc ſententia humana hiſtoria,ſeu chronologia confirmari,quamquam & illa etiam tam incerta ſit,ut facile ad alias detorqueri quoque ſentẽtias poſſit: ſi tamẽ nonnulla ſtatuamus probabiliora,magiſque recepta principia,videbitur fortaſſe opinio hæc veriſimilior. Primum eſt, Chriſtum natum eſſe quadrageſimo ſecundo anno Imperii Auguſti, ut ex ſententia Clementis Alexandrini,Euſebii,Epiphanii,ac Bedæ oſtendimus in priori tomo diſput.6. ſect.1. in fine. Alterum eſt, Auguſtum imperaſſe annos 46. integros, numerando imperium ejus ab initio conſulatus.Nam eodem fere die,quo menſe Auguſti conſul renuntiatus eſt,poſt quinquaginta ſex annos, qui fuit ætatis ejus ſeptuageſimus ſextus, defunctus eſt. Unde, ſi imperium ab initio Triumviratus arceſſamus, idem eſt annorum numerus,duobus tamen exceptis menſibus,qui ſoli a conſulatu ad Triumviratum uſque fluxerunt.Hęc chronologię ratio ſumpta eſt ex Dione lib.48. & 56.hiſtor.Rom.Eutropio lib.7. ejuſdem hiſtoriæ, Svetonio c.5. 8. & ſequentibus. Quam amplecti videtur Euſebius in chronicis.tribuens Auguſto prædictos quinquaginta ſex annos imperii.Et idem colligitur ex Tertulliano libro contra Judæos c.8.Dicit enim,Chriſtum natum eſſe quadrageſimo primo anno imperii Auguſti, & illo imperante quindecim annis vixiſſe, ex quo aperte efficiuntur dicti quianquaginta ſex anni, quicquid ſit, an ea,quæ aſſumit, vera ſint.Idem ſentit Nicephorus lib.1. c.17.quatenus dicit, Auguſtum vixiſſe ſupra 75. annos, id eſt,fere 76.Conſtat enim ex prædictis hiſtoriis eum accepiſſe conſulatum pridie, quam vigeſimum ætatis annum impleret,ſuperſunt ergo 56.anni imperii.Quod ergo ibidem ait Nicephorus imperaſſe quadraginta tribus annis intelligendum eſt de tempore monarchiæ,quod fere quadraginta quatuor annorum fuit juxta veriorem ſententiam. Denique hanc computationem ſequitur Onuphrius lib.2.faſtorum,& fere reliqui recentiores. At vero Epiphanius in Anchor.& Beda lib. de ſex ætatibus, ſex menſes addunt huic imperio Auguſti. Quia fortaſſe non ab initio conſulatus, ſeu triumviratus illud numerant:ſed ab eo tempore,quo miſſus eſt a Senatu cum exercitu contra Antonium, quod ſex menſes duravit ante conſulatum,ut conſtat ex Svetonio, & illo etiam tempore dici poteſt imperaſſe. Quod ergo Joſephus lib.18. Antiquit.c.7. tribuit imperio Auguſti quinquaginta ſeptem annos cum dimidio, ab omnibus rejicitur. Niſi Auguſti imperium computetur a morte Julii Cæſaris,quę duobus

Anni imperii Auguſti quot.

fere

fere annis anteceſſit primum Auguſti conſulatum teſte Appiano lib.4. de bello civili. Quamvis alii unum tantum annum interceſſiſſe contendant, ut late Baronius in apparatu annalium. Ex his ergo conſtat vixiſſe Chriſtum,imperante Auguſto 14. annos integros,& præterea octo menſes,qui ſunt a fine Decembris, quando natus eſt Chriſtus,uſque ad finem Auguſti,quando Auguſtus mortuus eſt; ſi ergo iis quindecim addamus Tiberii imperantis annos, in cujus decimo quinto anno diximus Chriſtum fuiſſe baptizatum, efficiuntur prædicti triginta anni inchoati,& nondum expleti.

Sed ut hęc collectio clarior ſit,oportebit tertium principium adjungere,ſcilicet Tiberium ſtatim poſt mortem Auguſti abſque ulla intermiſſione, ſeu alicujus interregni interpoſitione, imperii gubernacula ſuſcepiſſe. Memoriæ enim proditum eſt, eodem fere die,quo Auguſtus obiit,Tiberium tanquam filium hæredem adoptatum ab Auguſto,regnare cœpiſſe,ut videre licet in Onuphrio ſupra,& aliis. Ex quo etiam intelligitur Tiberium cœpiſſe imperare menſe Auguſto, vel (ut alii volunt) Septembri,quia eo tempore mortuus eſt Auguſtus.Ut hinc etiam concludamus (ſuppoſita ſententia, quam præcedenti ſectione elegimus) Chriſtum fuiſſe baptizatum quinto menſe anni decimi quinti Imperii Tiberii (tot enim mẽſes fluxerunt a fine Auguſti uſque ad ſextum diem Januarii); vixit ergo Chriſtus imperante Tiberio quatuordecim annos,& menſes fere quinque,qui additi ſupra quatuordecim annos,& menſes octo,quos ſub Auguſto vixerat,efficiuntur viginti novem anni integri,& aliquot dies.Ultimo tandem confirmari poteſt hæc ſententia ex Olympiadibus Euſebii,quarum computatio ad texendas chronologias,& temporum ſeries, omnium probabiliſſima exiſtimatur, & tamen ille ponit baptiſmum Chriſti anno 4. Olympiadis 201. cum nativitatem ejus poſuiſſet anno 3.Olympiadis 194. quæ ſi recte computẽtur,aperte colliguntur 30.anni non integri,ſed inchoati.

Hinc etiam explicatum relinquitur,quot menſes, aut dies agerentur anni triceſimi Chriſti Domini, quando baptizatus eſt. Epiphanius enim ſupra conſequenter dicit,attigiſſe tunc Chriſtum decimum menſem triceſimi anni. Sed hoc non poteſt conſiſtere cum iis, quæ de die baptiſmatis ſunt dicta,neque cum Romana chronologia, ut a nobis eſt explicata. Nam ſi Chriſtus fuiſſet baptizatus menſe Novembri poſt expletum vigeſimum nonum ætatis annum, non potuiſſet baptizari intra decimum quintum annum Imperii Tiberii. Sed oportebat illum expleri, & inchoari decimum ſextum, ſaltem per tres menſes, qui inter Auguſtum, & Novembrem intercedunt,quod facile ſupputari poteſt ex iis,quæ diximus.Dicendum eſt ergo,tantum per tredecim dies inchoaſſe annum triceſimum.Totidem enim,& non plures fluxerant a 25.die decembris, quando juxta Eccleſiaſticam traditionem natus eſt,& vigeſimum nonum ætatis annum impleverat,uſque ad ſextam Januarii, quando illum baptizatum diximus. Ex quo etiam obiter colligitur baptizatum a Joanne Chriſtum poſt tres,vel ad ſummum,poſt quatuor menſes,ex quo baptizare cœperat. Quia id orſus eſt facere inchoato jam 15. anno Imperii Tiberii, Chriſtus autem baptizatus eſt quinto menſe illius anni.Unde etiam veriſimile fit Joannem incepiſſe prædicationem ſuam fere in initio anni decimi quinti Imperii Tiberii, & ita eſſe Lucæ narrationem intelligendam.

Objectio. Una vero ſupereſt objectio, quia juxta hanc ſententiam non videntur commode exponi illa verba: *Erat Jeſus,incipiens quaſi annorum triginta.* Non enim recte dicitur eſſe aliquis, *quaſi triginta annorum*, eo quod ſolum per 13. dies, triceſimum annum inchoaverit:ſed potius cum ad complementum fere triceſimi anni pervenerit.

Reſponſ. Reſpondetur quacumque ratione hæc verba exponamus, in omni rigore, & proprietate prædictum ſenſum admittere. Nam ſi participium illud: *Incipiens*, referatur, non ad Chriſti ætatem, ſed ad manifeſtationem, ſeu prædicationem (ut ſupra dicebam) nihilominus recte dicitur Chriſtus fuiſſe, *quaſi* 30. *annorum*, quando prædicare cœpit.Quia jam annum agebat 30. Nam illud *Quaſi*, præciſe ſumptum non indicat multum vel parum defuiſſe temporis illius 30. anni; ſed ſolum annum fuiſſe inchoatum,& nondum impletum. Et ita videtur exponere Origenes hom.28.in Luc.& clarius Euthymius Luc.3.Si vero participium illud, *Incipiens*, referatur ad ętatem Chriſti,adhuc eſt clarior,& evidentior expoſitio.Si enim ſimpliciter dixiſſet fuiſſe *quaſi annorum* 30. ambiguum relinqueretur,eſſet ne in initio,vel fine,aut medio illius anni. Additum ergo eſt participium, *Incipiens*, ad indicandum ita fuiſſe, *quaſi* 30. *annorum*, ut trigeſimum inchoaret. Objectio.

Dices: hoc ſenſu ſuperflua eſt illa particula: *Quaſi*, ſatis enim fuiſſet dicere: *Erat incipiens annorum* 30. Reſpondetur, ſi ita eſſet ſimpliciter ſcriptum, exiſtimari poſſet, vel ſaltem dubitari, an inciperet habere triginta annos completos, & ideo ad rem magis explicandam utraque vox addita eſt.Ita videtur intellexiſſe Theoph. apud quem ita legimus: *Et ipſe Jeſus incipiebat eſſe ferme annorum triginta.* Reſponſ.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſto baptizato, cæli debuerint aperiri.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto baptizato non debuerint cœli aperiri. Illi enim aperiendi ſunt cœli,qui indiget intrare in cœlum,quaſi extra cœlum exiſtens.Sed Chriſtus ſemper erat in cœlo: ſecundum illud Joann.3. Filius hominis, qui eſt in cœlo. Ergo videtur, quod non debuerint cœli aperiri. 218. Inf.q 49. a.5. & 3. d. 8.a.6. q.3.2.& d. 22.q.3 a.1 4.& op.60 cap.9.

2 *Præterea. Apertio cœlorum aut intelligitur ſpiritualiter,aut corporaliter.Sed non poteſt intelligi corporaliter:quia corpora cœleſtia ſunt impaſſibilia,& infrangibilia:ſecundum illud Job.37.Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi,quaſi ære fuſi ſunt.Similiter etiam nec poteſt intelligi ſpiritualiter, quia ante oculos filii cœli antea clauſi non fuerant. Ergo videtur inconvenienter dici,quod baptizato Chriſto,aperti fuerint ei cęli.*

3 *Præterea. Fidelibus cælum apertum eſt per Chriſti paſſionem,ſecundum illud Hebr.10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti. Unde etiam nec Chriſti baptiſmo baptizati, ſi qui ante ejus paſſionem deceſſerint, cælos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri cæli Chriſto patiente,quam eo baptizato.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc.3. Jeſu baptizato, & orante,apertum eſt cœlum.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit,ut ſuo baptiſmo conſecraret baptiſmum, quo nos baptizaremur. Et ideo in baptiſmo Chriſti ea demonſtrari debuerunt, quæ pertinent ad efficaciam noſtri baptiſmi.Circa quam tria ſunt conſideranda.Primo quidem principalis virtus, ex qua baptiſmus habet efficaciam: quæ quidem eſt virtus cœleſtis. Et ideo baptizato Chriſto,apertum eſt cœlum,ut oſtenderetur, quod de cætero cœleſtis virtus baptiſmum ſanctificaret. a.1. hujus q.

Secundo operatur ad efficaciam baptiſmi fides Eccleſiæ, & ejus qui baptizatur, unde & baptizati fidem profitentur:& baptiſmus,fidei dicitur ſacramentum. Per fidem autem inſpicimus cœleſtia, quæ ſenſum, & rationem humanam excedunt. Et ad hoc ſignificandum Chriſto baptizato aperti ſunt cœli.

Tertio, quia per baptiſmum Chriſti ſpecialiter aperitur nobis introitus regni cœleſtis, qui primo homini præcluſus fuerat per peccatum.Unde baptizato Chriſto,aperti ſunt cœli:ut oſtenderetur,quod baptizatis patet via in cęlum. Poſt baptiſmum autem neceſſaria eſt homini jugis oratio,ad hoc quod cœlum introeat. Licet enim per baptiſmum remittantur peccata,remanet tamen fomes peccati, nos impugnans interius, & mundus, & dæmones,qui impugnant exterius. Et ideo ſignanter dicitur Luc.3. quod Jeſu baptizato,& orante,apertum eſt cœlum, quia ſcilicet fidelibus neceſſaria eſt oratio poſt baptiſmum. Vel ut detur intelligi, quod hoc ipſum quod per baptiſmum cœlum aperitur credentibus,eſt ex virtute orationis Chriſti. Unde ſignanter Mat.3. dicitur, quod apertum eſt ei cœlum, id eſt,omnibus propter eum, ſicut ſi Imperator alicui pro alio petenti dicat: Ecce, hoc beneficium non illi do, ſed tibi,id eſt,propter te illi:ut Chryſ. dicit ſuper Matth. Bed. c.10. ſuper Luc. Hom.4. in Matth. a med. illius in oper. imper. lib.2.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth. ſicut Chriſtus ſecundum diſpenſationem humanam baptizatus eſt, quamvis ipſe propter ſe baptiſmo non indigeret, ſic etiam ſecundum humanam diſpenſationem aperti ſunt ei cœli, ſecundum autem naturam divinam ſemper erat in cœlis. Hom.lib.4. in Mat. in oper.imp. in med.illius to.2.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Hier. dicit ſuper Mat. cęli aperti ſunt Chriſto baptizato, non reſeratione elementorum, Circa fine in com. in 3. c.

Matt.10.9 Hom.4. in Matth. in op. imp. circa me. illius t. 2.

rum, ſed ſpiritualibus oculis, ſicut & Ezechiel in principio voluminis ſui cœlos apertos eſſe commemorat. Et hoc probat Chryſ. ſuper Matt. dicens. Quod ſi ipſa creatura: ſcilicet cęlorum rupta fuiſſet, non dixiſſet, aperti ſunt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus eſt apertum. Unde etiam Marc. 1. expreſſe dicitur, quod Jeſus ſtatim aſcendens de aqua vidit apertos cęlos: quaſi ipſa apertio cęlorum ad viſionem Chriſti referatur. Quod quidem aliqui referunt ad viſionem, dicentes, quod circa Chriſtum baptizatum tantus ſplendor fulſit in baptiſmo, ut viderentur cęli aperti. Poteſt etiam referri ad imaginariam viſionem, per quem modum Ezechiel vidit cęlos apertos. Formabatur enim ex virtute divina & voluntate rationis talis viſio in imaginatione Chriſti: ad deſignandum, quod per baptiſmum cęlis aditus hominibus aperitur. Poteſt etiam & ad viſionem intellectualem referri, prout ſcil. Chriſtus vidit jam baptiſmo ſanctificato apertum cęlum hominibus: quod tamen etiam ante viderat fiendum.

Ad 3. dicendum, quod per paſſionem Chriſti aperitur cęlum omnibus, ſicut per cauſam communem apertionis cęlorum. Oportet tamen hanc cauſam communem apertionis cęlorum, ſingulis applicari ad hoc, quod cęlum introeant, quod quidem fit per baptiſmum, ſecundum illud Roman. 6. Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et ideo potius fit mentio de apertione cęlorum in baptiſmo, quam in paſſione Chriſti.

Hom.4. in Mat. in oper. imp. a med. illius to. 2.

Vel ſicut Chryſ. dicit ſuper Matt. baptizato Chriſto, cęli tantum ſunt ei aperti: poſtquam vero tyrannum vicit per crucem, quia non erant neceſſariæ portæ cœlo, nunquam claudendo, non dicunt Angeli, Aperite portas, jam enim erant apertæ, ſed, Tollite portas. Per quod dat intelligere Chryſ. quod obſtacula, quibus prius obſiſtentibus animæ defunctorum introire non poterant cœlos, ſunt totaliter per paſſionem Chriſti ablata: ſed in baptiſmo Chriſti ſunt aperta, quaſi manifeſtata jam via, per quam homines erant in cœlum intraturi.

COMMENTARIUS.

DUo præcipue tractat D.Th. in hoc art. 1. cujus cauſa hoc ſignum factum ſit: alterum quomodo factum ſit. Primum explicat in corpore art. ubi tres rationes affert, ob quas Chriſto baptizato aperti ſunt cœli. Prima eſt. Prima eſt, ut ſignificaretur, virtutem cœleſtem datam eſſe baptiſmo. Unde Cyprianus ſer. de bapt. Chriſti: Adeſſe ſe tantis myſteriis, & præſentiam ſuam dignoſci dignata eſt ſempiterna divinitas, cœliſque apertis in ſpecie columbæ Spiritus S. & intelligi voluit, & videri. Secunda, ut ſignificaretur, fidem, quæ humana tranſcendat, & cœleſtia attingat, neceſſariam eſſe, ut baptiſmus in nobis efficax ſit: & præterea indicatum eſt, debere eos, qui in Chriſto baptizantur, oculis fidei videre cœlos ſibi aperiri, & Spiritum S. ad eos mitti, ſi ipſi non reſiſtant, vel obicem ponant. Addit præterea Chryſ. hom. 12. in Matt. hoc factum eſſe, ut baptizati intelligant, ſe ad cœleſtia quærenda vocatos, nihilque jam cum rebus terrenis habere commune.

Baptizato Chriſto, cur cœli aperti ſint.

Tertia ratio, & vulgariſſima eſt, ut ſignificaretur per Chriſti baptiſmum januam regni cœlorum, quæ prius clauſa erat hominibus, recluſam eſſe, & apertam. Ita Chryſoſt. ſupra, & hom. 4. imperfecti, & Anſelm. Mat. 3. & ibidem Beda, & Luc. 3. Jeſu (inquit) baptizato apertum eſt cœlum, quia dum corporis humilitate Dominus undas Jordanis ſubiit, divinitatis ſuæ potentia cœli nobis januas pandit. Quæ omnes rationes partim morales, partim allegoricæ convenientiſſimæ ſunt. Tamen ad literam, dici poteſt, quia Spiritus S. viſibiliter deſcenſurus erat in ſpecie columbæ, oportuiſſe viſibiliter demonſtrari columbam illam e cœlo deſcendere ſingulari, atque extraordinario modo. Ad hoc ergo cęlum aperiri viſum eſt, ac præterea, ut vox Patris inde proficiſci videretur. Addi etiam poteſt ex Chryſoſtomo ſupra oportuiſſe tunc majeſtatem Chriſti oſtendi, nam multi exiſtimare poterant Joannem eſſe majorem illo. Tum propter admirandam vitæ rationem, & inſignem Joannis famam, ac nomen. Tum etiam, quod Chriſtum viderent ab ipſo baptizatum. Ut ergo non deciperentur, ſed intelligere poſſent Chriſtum eſſe majorem Joanne, & quodammodo cœleſtem hominem, imo & pluſquam hominem, ideo illo baptizato aperti ſunt cœli, & reliqua ſigna facta. Hæc enim ratio æque de cunctis procedit, & efficacius de omnibus ſimul ſumptis, quam de ſingulis. Un Cyrill. Jeroſol. cat. 17. Spiritus S. deſcendit, cum Dominus baptizaretur, ne baptizati dignitas lateat, & infra, Aperti ſunt cœli, propter dignitatem deſcendentis Verbi.

Secundum, quomodo hoc factum ſit explicat D.Th. in ſol. ad 2. ubi varias opiniones refert, nec ſatis aperte ſententiam definit ſuam: qua de re poſtea diſſeremus: cætera argumenta non indigent expoſitione.

ARTICULUS VI.

Utrum convenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum dicatur deſcendiſſe in ſpecie columbæ. Spiritus enim Sanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Chriſti fuit plenitudo gratiæ a principio ſuæ conceptionis, quia fuit unigenitus a Patre: ut ex ſupra dictis patet. Non ergo debuit Spiritus Sanctus ad eum mitti in baptiſmo.

2 Præterea Chriſtus dicitur in mundum deſcendiſſe per myſterium Incarnationis, quando exinanivit ſemetipſum, formam ſervi accipiens. Sed Spiritus Sanctus non eſt incarnatus. Ergo inconvenienter dicitur, quod Spiritus Sanctus deſcenderit ſuper eum.

3 Præterea. In baptiſmo Chriſti oſtendi debuit, ſicut in quodam exemplari, id quod fit in noſtro baptiſmo. Sed in noſtro baptiſmo non fit aliqua miſſio viſibilis Spiritus ſancti. Ergo nec in baptiſmo Chriſti debuit fieri viſimilis miſſio Spiritus Sancti.

4 Præterea. Spiritus S. a Chriſto in omnes alios derivatur: ſecundum illud Jo. 1. De plenitudine ejus nos omnes accepimus. Sed ſuper Apoſtolos Spiritus S. deſcendit, non in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis. Ergo nec ſuper Chriſtum debuiſſet deſcendere in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 3. Deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.

Reſpondeo dicendum, quod hoc, quod circa Chriſtum factum eſt in ejus baptiſmo (ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat.) pertinet ad myſterium omnium, qui poſtmodum fuerant baptizandi. Omnes autem, qui baptiſmo Chriſti baptizantur, Spiritum S. recipiunt, niſi ficte accedant, ſecundum illud Matth. 3. Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto. Et ideo conveniens fuit, ut ſuper Chriſtum baptizatum Spiritus Sanctus deſcenderet. Hom.4. in Mat. in oper. imp. a med. præc. 10. 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit 15. de Trinit. abſurdiſſimum eſt dicere, quod Chriſtus cum jam triginta eſſet annorum, acceperit Spiritum Sanctum. Sed venit ad baptiſmum, ſicut ſine peccato, ita non ſine Spiritu Sancto. Si enim de Joanne ſcriptum eſt, quod Spiritu Sancto replebitur ab utero matris ſuæ, quid de homine Chriſto dicendum eſt cujus ipſa conceptio non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Tunc ergo, id eſt, in baptiſmo, corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam præfigurare dignatus eſt, in qua baptizati præcipue accipiunt Spiritum Sanctum. l. 15. c. 26. a med. t. 3.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 2. de Trinit. Spiritus S. deſcendiſſe dicitur ſuper Chriſtum corporali ſpecie, ſicut columba: non quia ipſa ſubſtantia Spiritus S. videretur, quæ eſt inviſibilis, neque ita quod illa viſibilis creatura in unitatem perſonæ divinæ aſſumeretur: neque enim dicitur, quod Spiritus S. ſit columba, ſicut dicitur quod filius Dei eſt homo ratione unionis. Neque etiam hoc modo Spiritus S. viſus eſt in ſpecie columbæ, ſicut Joannes vidit agnum occiſum in Apocalipſi: ut habetur in Apocal. 2. Illa enim viſio facta fuit in Spiritu per ſpirituales imagines corporum: de illa vero columba nullus unquam dubitavit, quin oculis viſa ſit. Nec etiam hoc modo in ſpecie columbæ Spiritus S. apparuit, ſicut dicitur 1. ad Cor. 10. Petra autem erat Chriſtus. Illa enim petra jam erat in creatura & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat: illa autem columba ad hoc tantum ſignificandum repente extitit, & poſtea ceſſavit, ſicut flamma, quæ in rubo apparuit Moyſi. Dicitur ergo Spiritus S. deſcendiſſe ſuper Chriſtum, non ratione unionis ad columbam, ſed vel ratione ipſius columbæ ſignificantis Spiritum S. quæ deſcendendo ſuper Chriſtum venit. Vel etiam ratione ſpiritualis gratiæ, quæ a Deo per modum cujuſdam deſcenſus in creaturam derivatur: ſecundum illud Jacob 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens a Patre luminum. l. 2. c. 6. t. 3.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. in principiis Spiritualium rerum ſemper ſenſibiles Hom. 12. in Mat. ante me. tom. 2.

les

les apparent viſiones, propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt: ut ſi poſtea non fiant, ex his, quæ ſemel facta ſunt, recipiant fidem. Et ideo circa Chriſtum baptizatum corporali ſpecie Spiritus S. viſibiliter deſcendit, ut ſuper omnes baptizatos inviſibiliter poſtea credatur deſcendere.

Ad 4. dicendum, quod Spiritus S. in ſpecie columbæ apparuit ſuper Chriſtum baptizatum propter tria. Primo, quidem propter diſpoſitionem, quæ requiritur in baptizato, ut ſcilicet non fictus accedat: quia dicitur Sapient. 1. Spiritus S. diſciplinæ effugiet fictum. Columba autem eſt animal ſimplex, aſtutia, & dolo carens: unde dicitur Mat. 10. Eſtote ſimplices ſicut columbæ. Secundo ad deſignandum ſeptem dona Spiritus S. quæ columba ſuis proprietatibus ſignificat. Columba enim ſecus fluenta habitat, ut inde viſo accipitre, mergat ſe, ut evadat: quod pertinet ad donum ſapientiæ, per quam ſancti ſecus Scripturæ divinæ fluenta reſident, ut incurſum diaboli evadant. Item columba meliora grana eligit: quod pertinet ad donum ſcientiæ, qua ſancti ſententias ſanas, quibus paſcantur, eligunt. Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donum conſilii, quo Sancti homines, qui fuerunt pulli, i. e. imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo. Item columba non lacerat roſtro: quod pertinet ad donum intellectus, quo ſancti bonas ſententias lacerando non pervertunt hæreticorum more. Item columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam ſancti ira irrationabili carent. Item columba in cavernis petræ nidificat, quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Chriſti, qui eſt petra firma, nidum ponunt, i. e. ſuum refugium, & ſpem. Item columba gemitum pro cantu habet: quod pertinet ad donum timoris, quo ſancti delectantur in gemitu pro peccatis. Tertio apparuit Spiritu S. in ſpecie columbæ propter effectum proprium baptiſmi, qui eſt remiſſio peccatorum, & reconciliatio ad Deum, columba enim eſt animal manſuetum. Et ideo ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Mat. in diluvio apparuit hoc animal, ramum ferens olivæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuntians, & nunc etiam columba apparet in baptiſmo, liberatorem nobis demonſtrans. Quarto apparuit Spiritus S. in ſpecie columbæ ſuper Dominum baptizatum, ad deſignandum communem effectum baptiſmi: qui eſt conjunctio Eccleſiaſticæ unitatis, unde dicitur Eph. 5. quod Chriſtus tradidit ſemetipſum; ut exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi lavans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. Et ideo convenienter Spiritus S. in baptiſmo demonſtratus eſt in ſpecie columbæ, quæ eſt animal amicabile, & gregale: unde & Cant. 5. dicitur de Eccleſia. Una eſt columba mea. Super Apoſtolos autem in ſpecie ignis Spiritus S. deſcendit propter duo. Primo quidem ad oſtendendum fervorem, quo corda eorum erant commovenda, ad hoc quod Chriſtum ubique inter preſſuras prædicarent: & ideo etiam in igneis linguis apparuit. Unde Auguſt. dicit ſuper Jo: Duobus modis oſtendit viſibiliter Dominus Spiritum S. ſcilicet per columbam ſuper Dominum baptizatum & per ignem ſuper diſcipulos congregatos: ibi ſimplicitas, hic fervor oſtenditur. Ergo ne Spiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratus eſt: & ne ſimplicitas frigida remaneat, in igne demonſtratus eſt. Nec te moveat, quod linguæ diviſæ ſunt, unitatem in columba cognoſce. Secundo, quia ſicut Chryſoſt. dicit, cum oportebat delictis ignoſcere (quod fit in baptiſmo) manſuetudo neceſſaria erat, quæ demonſtratur in columba: ſed ubi adepti ſumus gratiam, reſtat judicii tempus, quod ſignificatur per ignem.

Hom. 12. in Mat. parũ ante med. t. 2.

Tr. 6. in Jo: aliquãtulum a ptin. to. 9

ARTICULUS VII.

Utrum illa columba, in qua apparuit Spiritus Sanctus, fuerit verum animal.

116. Jo. 1. l. 20. c. 2. & op. to. 6. 9.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod illa columba, in qua Spiritus S. apparuit, non fuerit verum animal. Illud enim videtur ſpecietenus apparere, quod ſecundum ſimilitudinem apparet. Sed Luc. 3. dicitur quod deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum. Non ergo fuit vera columba, ſed quædam ſimilitudo columbæ.

l. 1. de cœlo te. 32. & 1. 2. l. 2. de Tr c. 6. in fin. tom. 3

2. Præterea: Sicut natura nihil facit fruſtra, ita nec Deus, ut dicitur in 1. de Cœlo. Sed cum columba illa non advenerit, niſi ut aliquid ſignificaret, atque præteriret (ut Aug. dicit 2. de Trin.) fruſtra fuiſſet vera columba: quia hoc ipſum fieri poterat per columbæ ſimilitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.

3. Præterea: Proprietates cujuslibet rei ducunt in cognitionem naturæ illius rei. Si ergo fuiſſet illa columba verum animal, proprietates columbæ ſignificaſſent naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus Sancti. Non ergo videtur, quod illa columba fuerit verum animal.

Sed contra eſt, quod Aug dicit in lib. de agone Chriſtiano. Neque hoc ita dicimus, ut Dominum Jeſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum autem Sanctum fallaciter apparuiſſe oculis hominum, ſed ambo illa corpora vera eſſe credimus.

c. 22. a med. to. 3. q. 5. ar. 1

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) non decebat ut filius Dei, qui eſt veritas Patris, aliqua fictione uteretur: & ideo non phantaſticum, ſed verum corpus accepit. Et quia Spiritus S. dicitur ſpiritus veritatis, ut patet Joan. 16. ideo etiam ipſe veram columbam formavit, in qua appareret, licet non aſſumeret ipſam in unitatem perſonæ. Unde poſt prædicta verba Aug. ſubdit. Sicut non oportebat, ut homines falleret filius Dei, ſic etiam non oportebat ut falleret Spiritus S. ſed omnipotenti Deo, qui univerſam creaturam ex nihilo fabricavit, non erat difficile, verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut non fuit ei difficile verum corpus in utero Mariæ ſine virili ſemine fabricare, cum creatura corporea, & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandam columbam, imperio Domini, voluntatique ſerviret.

Eod. l. de ag. Chriſtian c. 22. poſt med. tom. 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod Spiritus Sanctus dicitur deſcendiſſe in ſpecie, vel ſimilitudine columbæ, non ad excludendam veritatem columbæ, ſed ad oſtendendum, quod ipſe non apparuit in ſpecie ſuæ ſubſtantiæ.

Ad 2. dicendum, quod non fuit ſuperfluum formare veram columbam, ut in ea Spiritus Sanctus appareret: quia per ipſam veritatem columbæ ſignificatur veritas Spiritus Sancti, & effectuum ejus.

Ad 3. dicendum, quod proprietates columbæ eodem modo ducunt ad ſignificandum naturam columbæ, & ad ſignificandos effectus Spiritus Sancti. Per hoc enim quod columba habet tales proprietates, oſtenditur quod columba ſignificet Spiritum Sanctum.

COMMENTARIUS.

In Chriſtum baptizatum cur Sp. S. deſcendit.

IN his articulis tria tractat D. Th. Primum, cur baptizato Chriſto Spiritus S. viſus eſt in eum deſcendere: ſcilicet ad ſignificandum Spiritum S. dandum eſſe per Chriſti baptiſmum, juxta illud: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto.* Joan. 1. & illud: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S.* c. 3. Quod amplius explicans D. Th. in ſolut. ad 1. dicit cum Aug. lib. 15. de Trinitat. c. 26. non deſcendiſſe Spiritum S. in Chriſtum baptizatum, quod eum tunc primo repleverit. Ab inſtanti enim conceptionis ſuæ ita fuit omni gratia refertus, ut creſcere non potuerit. Deſcendit ergo ad ſignificandum donum, quod dandum erat baptizandis in Chriſto, & præterea ad indicandum donum illud pleniſſime, ac perfectiſſime in Chriſto habitare, de cujus plenitudine omnes alii erant accepturi. Quod ſignificatum eſt Joanni Baptiſtæ, quando illi dictum eſt, Jo. 1. *Super quem videris Spiritum S. deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu S.* ut latiſſime exponit Aug. tract. 5. in Joann. Ex quo intelligitur aliter deſcendiſſe viſibiliter Spiritum Sanctum in Chriſtum & in Apoſtolos, alioſve ſanctos: ad Chriſtum enim facta eſt miſſio viſibilis ſolum quoad externam ſpeciem, & ſignificationem, non vero quoad internum effectum, & inviſibilem miſſionem. Unde Spiritum Sanctum viſibiliter mitti ad Chriſtum, nihil aliud fuit, quam Spiritus Sancti donum, quod a principio conceptionis in Chriſto erat, ac permanebat, novo ſigno viſibili manifeſtari. At vero in aliis ſimul cum novo viſibili ſigno facta eſt interior Spiritus Sancti miſſio per nova dona gratiæ aut ſpecialem eorum perfectionem. Et ad hunc modum exponendi ſunt Patres, cum interdum videntur docere Chriſtum in baptiſmate Spiritu Sancto fuiſſe unctum, impletumque illud Pſalm. 44. *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ:* ut Athanaſ. orat. 2. contra Arianos. & Cyril. Jeroſol. cat. 17. illuminat. & 3. myſtagogica, & Optatus Milevitan. lib. 4. contra Parmen. Hieron. Iſa. 61. & Hilar. lib. 11. de Trinit. intelligendi (inquam) ſunt, quoad externam manifeſtationem illius unctionis. Nam alioqui certum

Miſſio viſibilis Sp. S. qualiter ad Chriſtum ſit facta.

eſt, Chriſtum in conceptione ſua fuiſſe perfectiſſime Spiritu Sancto unctum perpetua, atque inamiſſibili unctione, ut docuit Damaſc.lib.4.de fid.c.6.Ambr.lib.de Noe, & arca c.3.& l.2.in Lucam, in fine, ex quo id mutuatus eſt Beda lib.1.in Lucam c.10.& Greg.l.9. regiſtri, epiſt. 61.De qua re latiſſime egimus, multaque alia congeſſimus ex Patrib.in priori tomo diſp.18.Sect.1.2.& 3.

Supra Chriſtum baptizatũ in ſpecie columbæ cur Sp.S. apparuit.

Secundum declarat D.Th.in ſol. ad 4. cur apparuerit Spiritus S.in ſpecie columbæ.Cujus rei varias adhibet rationes,quæ ab ipſo enucleate ſatis exponuntur. Summa omnium eſt,ut in columbæ proprietatibus tum effectus baptiſmi,tum diſpoſitio ſuſcipientis ſignificentur. Quas breviter attigit Tertul.lib.de bapt.c.8.dicens: *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus ſuper emundata & benedicta corpora libens a Patre deſcendit ſuper baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit columbæ figura delapſus in Dominum,ut natura Spiritus S. declararetur per animal ſimplicitatis,& innocentiæ, quod etiam corporaliter ipſo felle careat columba*;lege Iſidorum lib.12. Origin.c.7.Unde quod D. Th. hic dixit per ſimplicitatem columbæ ſignificari diſpoſitionem, quam accedentes ad baptiſmum habituri ſunt,ut expoſuerunt etiam Ambr.& Beda in Lucam.Tertull.refert ad effectum baptiſmi, ſeu donum Spiritus S.quod per illum datur. Subjungit deinde Tertull.rationem aliam,quæ hic apud D. Th. eſt tertia, quam paucioribus verbis ille complexus eſt lib. contra Valentinum c.2.dicens: *Columba a principio divinæ pacis eſt præco.*Quem imitatus Hieron.dial. adverſus Lucif. *Emittitur* (inquit) *de arca corvus, & non redit, & poſtea pacem terræ columba nuntiat.Ita & in baptiſmate Eccleſiæ teterrimo alite expulſo,id eſt,diabolo,pacem terræ noſtræ columba Spiritus S.nuntiat.* Similia habet ep. 83. ad Ocean.& Chryſoſt.hom.12.in Matt. & egregie Cyril. Jeroſ.dicta cat.17.ubi latius figuram hanc, & utramque rationem perſequitur,& Beda Matt.3. ubi aliam ſignificat rationem his verbis: *Ideo Spiritus S. ſuper Salvatorem in ſpecie columbæ apparuit, quia non veniebat, ut per zelum peccata puniret: ſed ut per manſuetudinem toleraret.* Et inde colligit rationem, ob quam Spiritus S. in baptiſmo deſcendit in ſpecie columbæ, in die vero Pentecoſtes in ſpecie ignis, dicens: *In igne vero ſuper ſimplices homines apparuit,ut eos ad punienda in ſe peccata ſpiritalis fervor accenderet, quæ Deus per manſuetudinem vindicari parceret.* Quibus verbis comprehendit utramque rationem D.Th.hic in eadem ſolut.ad 4.Tertio declarat D.Th.ar.6.ad 2.& toto ar.7.qualis illa columba fuerit,& quomodo apparuerit. Quæ res diligentiorem examinationem requirit in diſput.ſequ.tractandam.

ARTICULUS VIII.

Utrum convenienter Chriſto baptizato, fuerit vox Patris audita filium proteſtantis.

221.
1.p. q. 45. a. 4. & qu. 66.a.6 cor. & op. 60. c.21.

AD octavum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter Chriſto baptizato, fuerit vox Patris audita, Filium proteſtantis;Filius enim,& Spiritus S. ſecundum hoc,quod ſenſibiliter apparuerunt, dicuntur viſibiliter eſſe miſſi. Sed patri non convenit mitti,ut patet per Aug. in 2. de Trin. Ergo etiam nec apparere.

l.2.de Tri. c.12. in fin.t.3.

2.*Præterea: Vox eſt ſignificativa verbi in corde concepti. Sed Pater non eſt verbum; ergo inconvenienter manifeſtatur in voce.*

3.*Præterea: Homo Chriſtus non incepit eſſe filius Dei in baptiſmo, ſicut quidam hæretici putaverunt,ſed a principio ſuæ conceptionis fuit filius Dei, magis ergo in nativitate debuit vox Patris proteſtari Chriſti divinitatem, quam in ejus baptiſmo.*

Sed contra eſt,quod Matt.3.dicitur. Ecce vox de cælis dicens:Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui.

a.6. hujus q.

Reſpondeo dicendum,quod(ſicut ſupra dictum eſt)in baptiſmo Chriſti,qui fuit exemplar noſtri baptiſmi, demonſtrari debuit,quod in noſtro baptiſmo perficitur.Baptiſmus autem,quo baptizantur fideles, conſecratur in invocatione,& virtute Trinitatis,ſecundum illud Mat.ult. Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris,& filii,& Spiritus S.Et ideo in baptiſmo Chriſti(ut Hier.dicit)myſterium Trin.demonſtratur. Dominus enim in natura humana baptizatur,Spiritus S.deſcendit in ſpecie columbæ. Patris vox teſtimonium filio perhibentis auditur. Et ideo conveniens fuit,ut in illo baptiſmo Pater declaretur in voce.

In comm. 3. Mat. circa fin. to.9.

Ad 1.ergo dicendum,quod miſſio viſibilis addit aliquid ſuper apparitionem,ſcilicet auctoritatem mittẽtis. Et ideo filius,& Spiritus S.qui ſunt ab alio, dicũtur mitti viſibiliter,& non ſolũ apparere: Pater autem,qui non eſt ab alio, apparere quidem poteſt,viſibiliter autem mitti non poteſt.

Ad 2.dicendum,quod Pater *non demonſtratur in voce, niſi ſicut auctor vocis, vel loquens per vocem. Et quia proprium eſt* Patri *producere verbũ,quod eſt dicere,vel loqui: ideo convenientiſſime Pater per vocẽ manifeſtatus eſt,quæ ſignificat verbum.Unde& ipſa vox a Patre emiſſa filiationem Verbi proteſtatur.Et ſicut ſpecies columbæ, in qua demonſtratus eſt Spiritus S. non eſt ipſa natura Spiritus S. nec ſpecies hominis,in qua demonſtratus eſt ipſe filius, eſt ipſa natura filii Dei:ita etiam ipſa vox non pertinent ad naturam Verbi,vel Patris loquentis.Unde Jo.5. Dominus dicit,neq;vocem ejus,i.e.Patris unquam audiſtis, neq;ſpeciem ejus vidiſtis.*Per quod (*ſicut Chryſ.dicit ſuper Joa.*) *paulatim eos in philoſophicum dogma inducens, oſtendit, quoniam neq;vox circa Deum eſt,neq: ſpecies,ſed ſuperior eſt & figuris,& loquelis talibus.Et ſicut columbam,& etiam humanam naturam a Chriſto aſſumptã tota Trinitas operata eſt,ita etiã & formationẽ vocis.Sed tamen in voce declaratur ſolus* Pater, *ut loquens,ſicut naturam humanã ſolus Filius aſſumpſit,& ſic columba ſolus Spiritus S. demonſtratus eſt,ut patet per Aug.in lib.de Fide ad Petrum.*

Ho. 39. in Jo. a med. to.3.

cap.9. circa princ. to.3.

Ad 3.dicendum,quod Divinitas Chriſti non debuit omnibus in ejus nativitate manifeſtari: ſed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quando jam pervenit ad perfectam ætatem, in qua oportebat eum docere,& miracula facere,& homines ad ſe convertere,tunc teſtimonio Patris *erat ejus divinitas manifeſtanda, ut ejus doctrina credibilior fieret:unde & ipſe dicit Jo.5. Qui miſit me* Pater,*ipſe teſtimonium perhibet de me. Et hoc præcipue in baptiſmo,per quem homines renaſcuntur in filios Dei adoptivos.Filii autem Dei adoptivi inſtituuntur ad ſimilitudinẽ filii naturalis:ſecundum illud Rom.9. Quos præſcivit, hos & prædeſtinavit cõformes fieri imaginis filii ſui.Unde Hilarius dicit ſuper Mat.quod ſuper Jeſum baptizatum deſcendit Spiritus S.& vox* Patris *audita eſt,dicentis: Hic eſt filius meus dilectus:ut ex his, quæ conſummabantur in Chriſto cognoſceremus per aquæ lavacrum,& de cæleſtibus portis ſanctum in nos Spiritum involare, & paternæ vocis adoptione,Dei filios fieri.*

can.2.in Matth. circa fine.

COMMENTARIUS.

Vox Patris in baptiſmo Chriſti audita cur.

RAtio,quam D.Th.reddit, vocem Patris auditam idcirco eſſe, ut expreſſa repræſentatio Trinitatis, illiuſque profeſſio in baptiſmo Chriſti futura indicaretur, communis eſt ſanctorum omnium,ut videre licet in Aug. ſer.63.de verbis Domini.Hier.Beda,Anſel.&Chryſ.& aliis Græcis,& Latinis Matth.3. & Luc.item 3. Ubi recte Ambr.*Vidimus*(inquit)*Spiritum,ſed in ſpecie corporali, videamus &* Patrem,*ſed quia videre non poſſumus,audiamus.*Alia vero ratio addi poteſt ex Cypr.l.1.adQuirinum c.10.auditam eſſe vocem Patris dicentis:*Ipſum audite*,eo quod tunc lex gratiæ inchoari videretur.Tertia addi poteſt ex Hilario can.2.in Matt.illius paternæ vocis teſtimonio indicatum eſſe,nos per adoptionem filios Dei fieri,cum per baptiſmum regeneramur. Reliqua,quæ in ſolutionibus argumentorum traduntur, licet obſervatione digna ſint,expoſitione non indigent.

DISPUTATIO XXVII.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis, quæ in baptiſmo Chriſti acciderunt.

TRia narrantur ab Evangeliſtis,cœlorum apertio, columbæ deſcenſus,& vox Patris. De quibus ſigillatim dicemus,ac tandem ordinem eorum, quidque ab baptiſmum Chriſti contulerint, vel an naturam ejus mutaverint,explanabimus.

SECTIO I.

Utrum baptizato Chriſto vere fuerit cœlum apertum, ita ut externis ſenſibus percipi potuerit.

Baptizato Chriſto non eſt in cœlis facta diviſio

PRimo Doctores omnes ſine controverſia, ac fere ſine diſputatione docent cęlum,quod elementis imminet, non fuiſſe reipſa diviſum, non quia id fuerit Deo impoſſibile:

bile:ſed quia tam inuſitatum miraculum nec fuit tunc neceſſarium,nec verba Scripturæ cogunt, ut id fingamus. Primum declaratur quia in primis cœlum incorruptibile dividi miraculum eſt.Deinde illo diviſo, vel oportuiſſet ſpatium interjectum vacuum relinqui, vel elementa ad illud replendum aſcendere.Ad hæc, ſi illa diviſio fieret in cœlo,& non in aere, non poſſet certe oculis percipi ſine novo miraculo; ſi vero facta eſt ſimul in aere, hoc ſufficit ad repræſentationem myſterii, nec oportuit diviſionem ad cœlos uſque pervadere, quo vix poſſunt humani ſenſus attingere.Denique etiam Ezechiel.cap.1.dicuntur cœli fuiſſe aperti,& Geneſ.7.& Act.7.& ſæpe alias reperitur idem modus loquendi Scripturę,& non propterea fit, ut paſſim cœli diviſi fuerint. Quomodo autem cœli dicantur aperti Chriſto baptizato,non eodem modo ab omnibus explicatur.

Quidam enim dicunt, in externis corporibus nullam diviſionem,vel mutationem,quæ oculis cerni poſſet, factam eſſe,ſed ſolum interius in mente, ſeu in imaginatione cœlum, ac ſi apertum eſſet,apparuiſſe.Ita videtur ſenſiſſe Hieron.Matt.3.& Ezech.1. Quæ ſententia dupliciter explicari poteſt,primo,ut ſolum per metaphoram dicatur *cœlum apertum*,non quia vel viſui,vel imaginationi ſic apparuerit,ſed ſolum, quia viſus eſt ſenſibilis effectus columbæ,quaſi deſcendentis e cœlo,ſicut Gen.7.dicuntur *apertæ cataractæ cœli*, propter abundantem aquarum fluxum:non vero propter aliquam cœli vel aeris diviſionem. Quæ metaphora eſt frequens in Scriptura. *Aperiatur terra,& germinet ſalvatorem*,vel quia apparuerunt,& quodammodo viſa ſunt cęleſtia myſteria ſicut Act.7.dixit Stephanus,*ecce video cœlos apertos*,non quia viſu,aut imaginatione cœlum tanquam diviſum aſpiceret: ſed quia videbat Chriſtum in cœlo exiſtentem. Similiter quoque dicitur Ezech.2. *Aperti ſunt cœli,& vidi viſiones Dei*, ubi Hier.hunc dicendi modum indicans ait,*apertos cœlos non diviſione firmamenti,ſed fide credentis intelligi, eo quod cœleſtia ſint illi reſerata myſteria.Unde & in baptiſmate Salvatoris,quando Spiritus S.in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum,apertos cœlos legimus*.Eundem ſenſum indicat Matt.3.cum inquit: *Aperiuntur cœli,non reſeratione elementorum,ſed ſpiritalibus oculis,quibus & Ezech.&c.* Idem Beda Marc.1.& Chryſ.in imperfecto hom.4.

Secundo modo explicari poteſt hæc ſententia,quod ipſum cęlum diviſum apparuerit,quaſi ſenſibili diviſione, ita tamen,ut hæc apparitio non oculis, ſed ſolum imaginariæ viſioni ſit facta. In hunc modum explicant aliqui ſententiam Hieron.Bedæ,& Chryſ.jam expoſitam, & D. Th.hic ita interpretatur Ezechielem vidiſſe cœlos apertos,& licet utrumque modum probabilem exiſtimet, in hunc tamen maxime videtur propenſus. Nam eum ſecũdo loco ponit,& ex duobus modis explicandi, priorem, qui eſt omnino per metaphoram, intellectualemq; viſionem ſignificat,ultimo loco conſtituit,& ita videtur eum præferre aliis(ut etiam Cajet.notavit) rationemque indicavit,quia viſio intellectualis perfectior eſt. Solet autem hæc ſententia fundari præcipue in verbo Matth.3. *Et ecce aperti ſunt ei cœli*. Nam illo pronomine *ei*, indicatur ſoli Chriſto oſtenſam eſſe illam cœlorum apertionem. Unde Marcus: *Et ſtatim aſcendens de aqua videt cœlos apertos*.Solus ergo ipſe vidit,ergo non eſt facta mutatio, neque oſtenſio aliqua in objectis ſenſibilibus, quæ aliorum etiam oculis patebant,ergo fuit ſolum imaginaria in Chriſto,vel certe intellectualis.

Cœlos in Jordane ſenſibiliter apertos alii præter Chriſtum videns quo modo.

Sed retorquendo hoc idem fundamentum, reiicienda videtur hæc ſententia, quia illa apertio cœlorum non ſoli Chriſto,ſed cæteris etiam, qui præſentes aderant, oſtenſa eſt: ergo ſignum eſt factam eſſe per aliquam externam mutationem, & viſionem ſenſibilem. Patet conſequentia,quia licet potuerit fieri in ſingulorum imaginationibus,tamen alius modus erat facilior, & hominum multitudini accommodatior. Antecedens vero conſtat ex omnibus conjecturis,quas ſupra adduximus, ob quas fuit expediens cœlos aperiri in Chriſti baptiſmate.Nam omnes fundantur in ſignificatione myſterii, quæ illo ſenſibili ſigno facta eſt:illa autem ſignificatio ſenſibilis, non erat Chriſto neceſſaria,ſed nobis: ergo oportuit, ut talis eſſet, quæ ab aliis perciperetur.Unde ſancti omnes,qui eas rationes afferunt,non obſcure hoc ſupponunt. Et hinc etiam fit,illam apertionem non debere omnino metaphorice exponi,quia ſic expoſita non ſignificat aliquod ſenſibile ſignum diſtinctum a deſcenſu columbæ,ſed ſolum intelligentiam myſterii cęleſtis,& ſpiritualis ibi reconditi: ergo cum illa apertio cenſeatur facta propter ſpecialem ſignificationem,non ſolam metaphoram continet, ſed veram mutationem in re factam, & ſenſibus objectam ſignificat.Et augeri poteſt vis hujus rationis,quia Evangeliſtæ tria illa diſtincte enumerant, cęlum apertum, columbam deſcendentem, & vocem de cęlo factam: ac duo poſteriora intelliguntur aliquo modo proprie facta, & ſenſibus objecta,inter ſeſe diſtincta;ergo eodem modo interpretandum eſt primum, quod ſit ſignum aliquod ſenſibile diſtinctum ab aliis duobus.Confirmatur præterea ex Marco,qui ſub eodem verbo inquit: *Vidit cœlos apertos, & ſpiritum tanquam columbam*: ſicut ergo intelligit ſenſibili,& externa viſione vidiſſe columbam, ita & vidiſſe cęlos apertos intelligendum eſt. Unde ſicut dicens Marcus Chriſtum vidiſſe columbam, non excludit quin alii viderint, ita etiam dum dicit vidiſſe cęlos apertos, non propterea ſolum ipſum vidiſſe putandum eſt. Neque etiam ex verbo Matthæi hoc colligi poteſt. Tum quia verbum illud: *Aperti ſunt ei*, ex Græco verbo verti poteſt aperti ſunt *ſuper eum*, ἐπ' αὐτόν. Quod dici poteſt, non quia ipſe viderit,ſed quia circa eum facta eſt illa oſtenſio,& explicari potuiſſet illo modo,etiamſi ipſe eam non vidiſſet, ſed ſolum alii,qui aderant. Vel ſi ad cognitionem referatur,ita ut ſenſus ſit Chriſtum vidiſſe cęlum ſibi apertum, non propterea excluduntur alii (ut dixi) quin idem viderint,ſed explicatum eſt ab Evangeliſta illo ſpeciali modo, ad indicandum myſterium,cęlos ſcilicet ſingulariter aperiri ei, qui baptizatur.

Cœlorum apertio ſenſibiliter in Jordane facta, aſtantium oculis viſa.

Secundo igitur probabilius ſit, illam cęlorum apertionem externis oculis viſam eſſe omnibus,qui aderant, & conſequenter factam eſſe per externam aliquam mutationem in objecto ſenſibili. Nam licet interdum fieri poſſit, ut etiam oculus aliquid videre videatur,non per mutationem objecti, ſed per ſolam impreſſionem ſpeciei factam in oculo: tamen in præſenti non ita factum eſt. Quia quando ita fit viſio,ut eodem modo objectum ab omnibus videatur, ſignum eſt,non fieri viſionem per hujuſmodi impreſſionem ſolam in vidente factam, ſed per mutationem objecti,ut D.Th. docuit (quamvis de re alia diſputans)infra quæſtio.76.art.8.Ratio vero eſt (quam etiam ſupra tetigi de viſione imaginaria) qua hic modus eſt facilior,& magis proportionatus, tum ad ſenſibilem repræſentationem,tum ad viſionem,quæ omnibus præſentibus communis eſt. Ita ergo veriſimile eſt factam eſſe illam cęlorum apertionem, ut Janſen. & alii recentiores doeent, & prius ſignificaverat Euthym.Matth.3.& D.Th. hic non repugnat.

Cœlos in Jordane apertos intelligendum quo modo.

Quod ſi tandem inquiras, quænam mutatio in objecto facta,& in quo objecto,ſeu corpore facta ſit. Dicendum eſt factam eſſe in aere,qui in Scriptura nomine *cœli* frequentiſſime appellatur. Nullum enim erat corpus propinquius, & aptius ad eam immutationem recipiendam. Modus autem eſſe potuit Primo, quod revera ipſe aer diviſus ſit, & in partes ſeparatus: ſed hoc difficultatem involvit, an ſpacium illud, quod erat inter partes diviſas interjectum,eſſet vacuum, vel quodnam aliud corpus illud occuparet.Secundo,formari potuit in aere ſpecies,ſeu ſimilitudo aliqua apertionis,ſeu hiatus ſenſibilis,faciendo ſcilicet ut partes aeris ita oculos immutarent, ut apparerent diviſæ,& diſtantes. Quod intelligi poteſt,ſi partes illæ,quæ ſeparari videntur,denſiores fiant,& lucidiores, ita ut ad illas poſſit viſus terminari: aer autem interjectus maneat rarior.Tunc enim videbuntur partes illæ inter ſe disjungi,atque ita cœlum aperiri.

SECTIO II.

Utrum Spiritus Sanctus vere ſpecie columbæ deſcenderit, ita ut externis oculis cerni poſſet.

NOn hinc inquirimus id,quod ad ipſam perſonam Spiritus S.ſpectat,quia ſupponimus illam nec per ſui mutationem deſcendere potuiſſe, ſed ſolum, quia novo modo repræſentata eſt in ordine ad ſpecialem gratię effectũ,(ut latius 1.p.q.43.)nec ipſam ſecundum ſe oculis videri poſſe corporeis: ſed ſolum in figura, vel ſigno ſenſibili (ut tractatur ex profeſſo 1. p. q. 12.) Agitatur ergo hæc quæſtio de ipſo ſigno ſeu columba, ſub cujus

Columba in Jordane apparens oculis viſa.

ſpecie Spiritus S. apparuit. Quia in re primo certum eſt, columbam illā exterioribus oculis viſam eſſe ſuper Chriſtum deſcendere,& in hoc omnes conveniunt. Primo, propter proprietatem verbi *videndi*, quod non oportet metaphorice exponi de intellectuali, vel imaginaria viſione. Unde Auguſtinus l.2.de Trinit.c.6. ſic ſcribit. *De illa columba nullus unquam dubitavit, quod oculis viſa ſit*. Secundo, quia non ſolum Chriſtus, ſed etiam Joannes illam vidit, ut dicitur Jo:1. Tertio, quia veriſimilius eſt ita deſcendiſſe, ut ab omnibus qui aderant conſpecta ſit, ut indicat Auguſtinus ſupra,& docent expoſitores omnes ſuper Evangelia, præſertim Chryſoſt.hom. 16. in Joan. & probari poteſt omnibus rationibus ſuperiori ſect. adductis,& ſequ.ſect. latius tractabitur, & confirmabitur.

Secundo certum eſt, ſive illa columba verum fuerit animal, ſive ſpecie tenus dumtaxat, non fuiſſe hypoſtatice unitam Spiritui S. ut hic docet D.Thom.ad 2. cum Auguſtino loco citato,& Chryſoſt.hom.11.in Matt.& eſt omnino certum. Non enim dicitur Deus factus columba, ſicut dicitur factus caro aut homo, neque ad finem miſſionis, ſeu apparitionis Spiritus S. neceſſaria erat hypoſtatica unio, ſicut fuit ad finem Incarnationis, ut recte notavit D.Th.1.p.q.43.art.7.ad 4. Quia non apparuit Spiritus S. ſub ſpecie columbæ, ut per illam aliquid operaretur merendo, aut ſatisfaciendo, ſicut verbum per humanam naturam. Denique licet hujuſmodi natura irrationalis non ſit hujus hypoſtaticæ unionis omnino incapax, non tamen divinam majeſtatem decet illi uniri. De qua relatius in ſuperiori tomo dictum eſt. Circa hoc vero obſcurus eſt locus Tertul.lib.de carne Chriſti c.3. ubi dicit: *Spiritum columbæ corpori illapſum deſcendiſse ſuper Dominum, qui Spiritus*(ait) *cum hoc eſſet, tam vere erat columba, quam Spiritus, nec interfecerat ſubſtantiam propriam aſſumpta ſubſtantia extranea*. Sed hæc verba vel corrigenda ſunt, quia Evangelium non dicit Spiritum fuiſſe vere columbam, ſed apparuiſſe quaſi columbam: vel exponenda ſunt juxta ea, quæ ſtatim dicemus.

His ergo poſitis controverſia eſt, utrum illa columba fuerit verum animal, nec ne. Prima ſententia eſt, fuiſſe verum animal de novo a Deo creatum ad illud munus. Ita ſentit Aug.lib.de agone Chriſtiano c. 22. ſolet etiam tribui Chryſoſt.hom.12.in Matth.& 4.in acta, ſed iis locis revera neutrum affirmat, ſed ſolum docet Spiritum S. non dici apparere in ſpecie colūbę, vel ignis, quia naturam columbæ vel ignis aſſumat, ſed quia in his repræſentatur. An vero ſub illa ſpecie vera fuerit natura columbæ, nec ne, non explicat. Ad hanc vero ſententiam accommodari poſſunt verba Tertul. ſupra citata, ut non ſit ſenſus Spiritum vere factum eſſe columbam, ſed veram columbam aſſumpſiſſe, non hypoſtatice, ſed ut in ea repræſentaretur. Auguſtinum ſequutus eſt Anſelm.Matth.8.& Hugo Cardinalis Joann.1.& nonnulli ex Scholaſticis in 1. diſt.16. ac denique D.Th. hic ar.7. qui utitur ratione ſumpta ex Auguſtino. Quia decuit, ut Spiritus veritatis nec fictione uteretur, nec homines falleret; hoc enim argumento concludimus Verbum aſſumpſiſſe veram hominis naturam, quoniam alias nos decepiſſet. Sed (quidquid ſit de aſſertione) certum eſt rationem hanc non concludere. Eam enim in re ſimili diſſolvit idem D. Th.3. p.q.76. art.8. ex doctrina ejuſdem Aug.lib.2.quæſt.in Evangelia, quæſt.ultim. dicens; quando ſpecies aliqua divinitus formatur,& ad veritatem aliquam ſignificandam refertur, nullam eſſe deceptionem, ſed veritatis ſignificationem. Ut cum Chriſtus apparuit diſcipulis euntibus in Emaus in ſpecie peregrini, nulla fuit deceptio, etiamſi ob eam cauſam cōtigerit alios decipi. Quia aliorum deceptio tribui non poteſt illi, qui verbis, vel factis vera ſignificat ſine intentione fallendi. Neque eſt eadem ratio de humana natura a verbo aſſumpta. Quia aſſumpta eſt non tantum ad repræſentandum, ſed ad exiſtendum, & operandum,& ideo non ſolum dicitur Verbum apparuiſſe in ſpecie hominis, ſed factum homo quod nequit eſſe verum ſine vera natura hominis.

Columba in baptiſmo ſuper Chriſtum [illegible]

Secunda ergo ſententia eſt, columbam illam non fuiſſe veram, ſed tantum apparentem. Hanc docet Aug.epiſt. 102. Ubi late probat non oportuiſſe illam ſpeciem columbæ vera informari anima, ſicut nec vocem Patris, quæ in eodem baptiſmate audita eſt, per organa vitæ formari. Idem lib.3.de mirabil.Script.c.5.his verbis. *Quamvis corporali ſpecie Spiritus S. ſuper Dominum deſcendere dicitur, non tamen de avibus ſumpſiſse columbam, ſed ex aere minime dubitatur*. Quæ verba non poſſunt exponi ſolum de aſſumptione ad unionem hypoſtaticam: alioqui poſterior pars falſa eſſet, quia hoc modo nec veram nec apparentem columbam Spiritus S. aſſumpſit. Videri tamen poteſt Auguſtin. his verbis ſolum negare illam columbam ſumptam eſſe ex avibus, quæ antea exiſtebant, non tamen fuiſſe verum animal de novo ex aere procreatum. Sed huic ſenſui repugnat ratio, quam Auguſtin. ſubjungit, dicens: *Nequaquam enim ex avibus Spiritus S. neceſse fuit corpus aſſumere, dum aves in nullo tranſgreſſæ ſunt legem naturæ, ſed & ſi in aliquo tranſgrederentur, non debuit a Spiritu aſsumi, ut ei delicti vindicta ſolveretur, cum neque rationalis ſit, neque æterna*. Quæ ratio directe ſolum probat, naturam columbæ non eſſe aſſumptam a Spiritu in unitatem perſonæ; hinc tamen conſequenter voluit concludere non oportuiſſe, ut eſſet vera, ſed tantum apparens, ut etiam in principio capitis dixerat,& inſinuat lib.2.de Trinit.c.5. dum ait; *Facta eſt quædam creaturæ ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur Spiritus S. ſive cum in ipſum Dominum corporali ſpecie velut columbæ deſcendit, ſive cum die Pentecoſtes, &c.* Ubi etiam perpendendum eſt eodem modo loqui Auguſt. de columba,& de igne Pentecoſtes, quem & ipſe Aug. dicta ep.102.& omnes docent non fuiſſe verum ignem. Clarius videtur hoc docere Ambr.l.1.de Sacram. c.5. dicens: *Non columba deſcendit, ſed quaſi columba: Chriſtus carnem ſuſcepit, non ſicut carnem, ſed carnis veritatem; Spiritus autem S. in ſpecie columbæ, non in veritate columbæ*. Huc accedit Optatus Milev. l.4. contra Parmenian, *ſpiritale*(inquit) *oleum in imagine columbæ deſcendit*. Nazian. vero orat.39. ſolum dicit: *Deſcendit ut columba corporeo modo conſpecta*. Et hoc ipſum videntur ſentire Chryſoſt. Theophyl.& Euthym. Matt.3. qui ſemper vocant *ſpeciem columbæ*, ſeu *quaſi columbam*: expreſſius vero id docent recentiores expoſitores, Cajetan. Janſen. poſt Gloſſam Matt.3. Lyra. Mar.1. Abulenſ.qu.84. & 85. in 3.c.Matt.& Procopius Geneſ.18.& hanc ſententiam ſequutus fuerat D.Th.in 1.d.16.a.3.q.unica. Quæ videtur veriſimilior: cui in primis favent verba Scripturæ, quæ non appellat ſimpliciter columbam, ſed *tanquam*, vel *ſicut columbam*. Quod licet referri poſſit ad ipſam perſonam Spiritus S. qui non poteſt dici ſimpliciter columba, etiamſi illa eſſet verum animal, cum non eam hypoſtatice aſſumpſerit, ideoque dicatur *quaſi columba*, commodius tamen intelligitur de tota illa re, quæ apparuit: ſicut enim Actor.2. dicitur apparuiſſe *tanquam ignis*, non ſolum intelligitur de Spiritu S. ſed & de ſpecie externa. Conjecturæ vero ſunt, prima, quia Deus nihil facit fruſtra, ad finem autem illius apparitionis ſatis ſuperque erat imago columbæ, cum ſolum eſſet ad repræſentandum: & (ut Auguſtin. dixit dicta ep.102.) non minus declaretur, omnipotentia & ſapientia Dei in hoc, quod ita illi creatura obtemperet, ut ſine animæ vivificantis miniſterio figura, motuſque volucris eadem potentia creatoris ingeratur aſpectibus, quam creando verum animal. Secundo quia poſt factam illam repræſentationem, vel illud animal erat corrumpendum, & deſtruendum (ut Tertul. & alii auctores primæ ſententiæ factum eſſe fatentur,) & ita ſupervacanea fuiſſet illa creatio; præſertim cum Deus non ſoleat deſtruere ea, quæ condidit, quando alioqui ex propriis principiis,& cauſis corruptio non ſequitur. Vel permanſura erat illa columba, ut peracto miniſterio avolaret, ſicut reliquæ aves,& hoc non erat ita decens, neque ad confirmandum miraculum neceſſarium vel admodum utile. Tertio omnes aliæ apparitiones, quæ miniſterio Angelorum in corporibus aſſumptis factæ ſunt, ita explicantur, ut res non ſint veræ, quæ apparent, niſi fortaſſe quando res apparentes ſunt ita ſimplices, ſeu imperfectæ, ut non poſſint facilius repræſentari, quam fieri, ut nubes,& aliæ res hujuſmodi, non vero res alię perfectę, ac viventes. Neque enim tres viri, qui Abrahæ apparuerunt, fuerunt veri homines,& ſic de cæteris. Non eſt ergo, quod in hac apparitione aliquid ſingulare, & inuſitatum ſine novo fundamento fingamus.

Sed inquiret tandem aliquis. Utrum hæc columba apparuerit ſuper Chriſtum ante, an poſt baptiſmum ejus, aut utroq; tempore. Quæ difficultas orta eſt ex verbo Joannis: *Super quem videris Spiritum S. deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat*. Hinc enim videtur ſequi, Dubium.

qui,

qui, antequam Joannes Chriſtum baptizaret, vidiſſe Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper Chriſtum, quia antea illum cognovit: unde fit ante baptiſmum deſcendiſſe columbam, & ita opinatur Cajetan. Mat. 3. & alii, quos audacter loquutos eſſe merito dixit Franciſcus Toletus Joan. 1. annotat. 72. quia ſine ullo ſcripturæ fundamento id confingunt. Certum ergo ſit columbam apparuiſſe, Jeſu baptizato, ut dixit Lucas c. 3. imo expreſſe Matt. c. 3. dicit poſt baptiſmum Chriſtum aſcendiſſe de aqua, & ſtatim vidiſſe cœlos apertos, & Spiritum deſcendentem, quaſi columbam; tunc igitur ſolum credendum eſt, columbam apparuiſſe. Nam ſi antea etiam aſcendiſſet, vidiſſet utique illam Chriſtus, & Evangeliſtæ aliquam illius mentionem feciſſent, quod non ſolum non faciunt: imo in ipſo narrationis modo indicant apparitionem illam fuiſſe novam & inſolitam. Ad difficultatem autem poſitam jam ſupra declaratum eſt, quomodo Joannes prius de facie ignoraverit Chriſtum, & poſtea ante baptiſmum privata revelatione illum cognoverit abſque ſigno externo: poſtea vero, publica revelatione & aptiori ad teſtimonium de Chriſto reddendum.

Reſponſ. Poſt Chriſtum baptizatum columba apparet.

SECTIO III.

Utrum baptizato Chriſto vox Patris vere audita fuerit, & ob quam cauſam.

QUæſtio hæc intelligi primum poteſt de ipſo ſigno externo, an verum fuerit, id eſt, an fuerit vera vox, quæ percipi auribus poſſet: & hoc modo exiguam, aut fere nullam difficultatem habet. Nam certum eſt illam non fuiſſe vocem in ea veritate, ac proprietate, qua vox dicitur ſonus formatus, per organa vitæ informata anima, ut Auguſt. notavit ep. 102. & eſt per ſe clarum. Æque tamen certum videtur illum fuiſſe verum ſonum realem, ac ſenſibilem, qui & ſenſum immutare, & menti non minus ſignificare poſſet, quam ſi eſſet vox ab homine prolata, ut eodem loco Auguſt. advertit, qui propterea dicit ſonum illum talem fuiſſe, qualis edi poteſt ex corpore animato. Et patet ex verbis Evangeliſtarum dicentium factam eſſe vocem de cęlo. Nam, ut hoc verum ſit, neceſſe eſt, ut ſaltem fuerit ſonus articulatus admodum vocis, quia non poterat aliquid aliud, ſeu imago, aut ſimilitudo vocis illis verbis ſignificari. Quod confirmari poteſt ex aliis locis Evangeliorum, in quibus voces ſimiles auditæ eſſe dicuntur, quæ ſtatim commemorabimus.

Vox in Jordane cęlitus delapſa verus ſonus realis, & ſenſibilis.

Hinc neceſſario ſequitur eam vocem auditam eſſe non ſolum a Chriſto, & Joanne, ſed etiam a reliquis hominibus, qui præſentes aderant. Probatur ex dictis, quia erat verus ſonus ſēſibilis, nec poterat ſine novo miraculo pervenire ad aures Joannis, quin ad alios etiā deferretur. Deinde ex fine illius vocis, non enim propter Chriſtum, & Joannem ſolum neceſſaria erat illa vox. Sicut Jo. 12. cum veniſſet de cœlo vox, & audita eſſet a turba, dixit Chriſtus: *Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.* Tertio ex communi omnium interpretatione: Chryſoſ. hom. 12. in Matth. Theophyl. Euthym. & aliorum.

Vox ſuper Chriſtum baptizatū de cœlo lapſa ab aſtantibus audita.

Objectio.

Verum eſt, Hilarium l. 9. de Trinit. ante medium ſignificare illam vocem non eſſe auditam, niſi a ſolo Joanne præter Chriſtum. Et poteſt ſuaderi, quia ſi omnis populus illam audiſſet de cœlo delatam, omnes credidiſſent, nec fuiſſet teſtimonium Joannis neceſſarium: cum tamen ille poſt baptiſmum non ceſſaverit teſtimonium Chriſto reddere, quod ſe major eſſet. Sed hæc ſententia revera non eſt veriſimilis, neque Hilarius eam docet. Ibi enim obiter interpretatur verba illa Jo. 5. *Nec vocem ejus audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.* Quæ ipſe refert ad hanc vocem Patris in baptiſmo auditam, & interrogat, quomodo illam non audierint Judæi? & reſpondet: *Sed forte in Jeroſolymis manentes non audierant, quia in deſertis Joan. ſolus audierat.* Ex qua ratione potius colligitur eos, qui non manſerant Jeroſolymis, ſed in deſerto cum Jo. fuerant, audiviſſe vocem illam. Etenim ſi illi non audierunt, quia Jeroſolymis manſerunt, certe, ſi cum Joanne fuiſſent, audiviſſent: cum ergo dicit *ſolus Joannes*, non excludit eos, qui comitabantur eum: ſed eos, qui Jeroſolymis manſerant. Et hoc quo ad mentem Hilarii. Nam quod attinet ad verba illa Jo. 5. *Vocem ejus non audiſtis*, fortaſſe alium habent literalem ſenſum, de quo legi poſſunt expoſitores.

Reſponſ.

Ad conjecturam vero reſponderi poteſt ex Alberto Matt. 3. eos qui aderant, audiiſſe quidem confuſum ſonum illius vocis, non tamen diſtincte ſignificationem ejus percepiſſe. Sicut Jo. 12. quando audita eſt vox illa: *Et clarificavi, & iterum clarificabo, turba, quæ ſtabat, & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum: alii dicebant Angelus ei loquutus eſt.* Sed hoc & dicitur gratis ſine fundamento, & licet credi poſſet de aliquibus, qui fortaſſe longe aberant, vel de rudi plebe, tamen veriſimile non eſt, verba illa nō eſſe clare, ac diſtincte percepta, & audita a multis, ſicut in die transfigurationis Apoſtoli diſtincte audierunt ſimile Patris teſtimonium, ut Petrus inquit 2. Canonica c. 1. Reſpondetur ergo, mirum non eſſe, quod Judæi, quamvis vocem audierint, non ſtatim illi fidem adhibuerint, neque enim erat illis evidens eam vocem eſſe a Deo. Nam evidentiora ſigna poſtea habuerunt: quibus tamen non crediderunt.

Ex iis colligitur ac confirmatur, quod ſupra dicebamus neceſſarium eſſe, ut tria hæc ſigna ab omnibus, qui aderant, perciperentur. Quia (ut eleganter notat Chryſoſt. hom. 12. in Matt.) ſi omnes audiſſent vocem illam: *Hic eſt filius meus dilectus*, & nullum vidiſſent ſpeciale ſignū, quod indicaret eum, de quo verba illa dicebantur, potius crederent de Joanne, quam de Chriſto proferri. Quia non eſt dictum: *Hic qui, baptizatur*, ſed ſimpliciter *hic.* Unde, cum majorem haberent de Joanne, quam de Chriſto exiſtimationem, potius illum deſignari putarent quam Chriſtum. Propterea ergo deſcendit Spiritus S. in ſpecie columbæ, & ſuper Chriſtum manſit, vel ut Optatus Milevit. ait loco citato, *capiti ejus inſedit, & vocem* (ait Chryſoſt.) *traxit ad filium, cunctiſque fecit eſſe perſpicuum, quod illa vox de baptizato deberet intelligi*; quam ſententiam eiſdem fere verbis habet Damaſc. orat. de transfig. *Paterna*, inquit, *voce cœlitus intonante, dilectus filius eſſe aſſerebatur, is qui baptizabatur, columba autem tanquā a ſpiritu, veluti digito indicabatur is, cui teſtimonium dicebatur.* Neceſſarium ergo fuit, ut columba ab omnibus conſpici poſſet, quemadmodum vox potuit audiri: & quia cœlorum apertio ad deſcenſum columbæ fiebat, & omnia in eundem finem, Chriſti ſcilicet manifeſtationem tendebant, conſequens eſt, ut omnia æque fuerint cunctorum ſenſibus objecta.

Secundo poteſt intelligi quæſtio propoſita de veritate illius vocis quoad ejus ſignificationem, id eſt, an vera fuerit illa vox de Chriſto prolata. Cum qua quæſtione conjuncta eſt alia, ſcilicet quo ſenſu illa vox prolata ſit. Sed hujuſmodi quæſtiones partim ad materiam de Trinitate ſpectant, partim in priori tomo a nobis explicatæ ſunt: tum diſputatione 2. dum divinitatem Chriſti monſtraremus: tum proprius diſputat. 49. dum de Chriſti filiatione diceremus, ubi Adrianum Papam, Concil. Francoford. & alios Patres retuli ex hoc loco probantes Chriſtum eſſe filium Dei naturalem, & non adoptivum, quod illi proprium eſt, ac ſingulare, & ideo ſingulariter vocatur a Patre *Filius meus*, id eſt, proprius, ac naturalis, ac ſingulariter dilectus, id eſt, non filius, quia dilectus, quod proprium adoptivorum eſt: ſed dilectus, quia filius.

Et hinc colligitur primo, verba illa, ut vera ſint, ſingulariter tribuenda eſſe perſonæ Patris, quia Chriſtus non eſt filius totius Trinitatis, ſed ſolius primæ perſonę. Quod ſi quæras, quomodo poſſit illa vox ſoli Patri tribui, cum a tota Trinitate ſit effecta. Reſpondet D. Th. hic ad 2. cum Fulgentio lib. de fide ad Petrum c. 9. licet efficientia vocis communis ſit toti Trinitati, ſicut columba ſpecialiter eſt ad repræſentandam perſonam Spiritus S. ita illa vox ad declarandum ſolum Patrem, ut loquentem, & ideo vox illa ei ſingulariter tribuitur, & ejus ſignificatio de ſola illius perſona vera exiſtit. Unde eleganter Cyprianus ſer. de bapt. ſic ait. *Huc uſque, Domine ſancte Pater, non audivimus te ita loquentem, ut perſonaliter tibi aſſignetur loquutio, quam proferres, hanc vocem a paternitate tua delatam, nemo eſt, qui ambigat, non eſt, qui ſibi hoc verbum audeat arrogare*; & infra; *Hoc teſtimonium auditum eſt, quia filius Dei eſt, quem Joannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, unicus Patris, dilectus a Patre, immeritos nos dilexit. Duo grata vocabula, filius, & dilectus, ipſo Deo dictante noſtris ſenſibus imprimuntur, ut communio nominū nos aſſociet collegio munerū, & tantæ dulcedinis nomina noſtrum emolliant animum, accendantque devotionis affectū. Per omnia ſibi Pater in filio cōplacuit.*

Secundum: ex prædicta verborum veritate, & teſtimo-

monio Cypriani colliguntur varię rationes, propter quas hoc paternum ſignum datum eſt in Chriſti baptiſmate, quas etiam in commentario ar. 8. explicatas reliquimus. Intelligitur denique, quomodo in Chriſti baptiſmo facta eſt expreſſa Trinitatis repręſentatio, ac manifeſtatio. Quia in Chriſto baptizato perſona filii erat, in columba autem, & voce, perſonæ Patris, & Spiritus S. repræſentatæ ſunt, ſimulque indicatum eſt Chriſti baptiſmum in Trinitatis profeſſione, ac invocatione perficiendum fore,

In Chriſti baptiſmo expreſſe Trinitatis manifeſtatio facta.

Ex hac autem veritate ſumpſerunt aliqui occaſionem aſſerendi illum baptiſmum, quo Chriſtus baptizatus eſt, non tantum fuiſſe baptiſmum Joannis, & aquæ; ſed & gratię, ejuſdemq; rationis cum baptiſmo a Chriſto inſtituto. Cui opinioni videtur favere Damaſc. l. 4. de fide c. 10. ubi diſtinguens varia genera baptiſmatum: *Quartum*, inquit, *Joannis fuit, quintum Domini baptiſma, quo ipſe tinctus eſt.* Ubi Clichtoveus ita exponit Damaſceni ſententiam, ut ſimpliciter ſonat, & mordicus illam defendit. Sed licet fortaſſe hæc ſententia potius ad loquendi modum, quam ad rem pertineat, vitanda tamen eſt: tum quia favet hujus temporis Hæreticis: tum etiam quia repugnat Patribus dicentibus Chriſtum baptizatum eſſe baptiſmo Joannis, ut illum approbaret, & ut magnam oſtenderet humilitatem aſſumendo imperfectum baptiſmum pęnitentiæ, cum ipſe pœnitentia non egeret; tum denique quia in rigore eſt falſa. Primo, quia quando Chriſtus baptizatus eſt, nondum erat baptiſmus illius inſtitutus, quanquam tunc aliquo modo inceperit ejus inſtitutio. Secundo, quia Joannes, qui fuit miniſter illius baptiſmi, non habuit intentionem baptizandi baptiſmo Chriſti, ſed ſuo, quia tunc poteſtatem aliam non acceperat. Tertio, quia de ratione baptiſmi Chriſti eſt, ut miniſter, qui baptizat, Trinitatem invocet propriis verbis, quod Joannes tunc non fecit: quin potius (ſi verba Evangeliſtarum attente conſiderentur) illa met Trinitatis repræſentatio, quæ illo baptiſmo facta eſt, non fuit ad perficiendum, conſecrandumque baptiſmum. Sed potius peracto jam baptiſmate, & poſtquam Chriſtus jam ex aquis aſcenderat, facta eſt; ergo nec propter illam repræſentationem, nec propter aliam cauſam poteſt dici Chriſtus baptizatus ſuo baptiſmo, ſed Joannis. Damaſcenus autem lato quodam, & improprio modo loquutus eſt, dicens Chriſtum baptizatum eſſe ſuo baptiſmo, quia cum baptizatus eſt a Joanne, ſuum baptiſmum prefiguravit, & quodammodo inſtituit, ut ex Auguſtino ſumi poteſt libr. 15. de Trinit. c. 26. Hieron. & Chryſoſt. Ambr. Beda, aliiſque expoſitoribus in Matth. & Luc. c. 3.

Chriſtus baptiſmo Joannis lotus, non ſuo.

QUÆSTIO XL.

De modo converſationis Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

CONſequenter poſt ea, quæ pertinent ad ingreſſum Chriſti in mundum, vel ad ejus principium, conſiderandum reſtat de his, quæ pertinent ad progreſſus ipſius. Et primo conſiderandum eſt de modo converſationis ipſius: ſecundo, de tentatione ejus: tertio, de doctrina: quarto, de miraculis.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo; Utrum Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere, an inter homines converſari.

Secundo, utrum debuerit auſteram vitam ducere in cibo & potu, & veſtitu, an cum aliis communem.

Tertio, utrum debuerit abjecte vivere in hoc mundo, an in divitiis, & honore.

Quarto, utrum debuerit ſecundum legem vivere.

COMMENTARIUS.

QUamquam in ordinę Evangelicæ narrationis baptiſmum proxime ſequatur Chriſti jejunium, & tentatio, D. Thom. autem, ut ſervato doctrinę ordine ab univerſalibus ad ſingularia deſcendat: explicato Chriſti baptiſmo, qui fuit quaſi initium oſtenſionis, & manifeſtationis Chriſti, quæſtionem hanc interponit, in qua explicat rationem, modumque vivendi, quem Chriſtus in hac vita elegit. Et quæ in tribus primis articulis docet, ſunt quidem egregia, & ad mores hominum componendos notanda: adeo tamen perſpicua, ut expoſitione non egeant. Quare nullum illis adjunximus commentarium: ſed una brevi diſputatione complectamur omnia.

ARTICULUS I.

Utrum conveniens fuerit Chriſtum inter homines converſari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit inter homines converſari, ſed ſolitariam vitam agere. Oportebat enim quod Chriſtus ſua converſatione non ſolum ſe hominem oſtenderet eſſe, ſed etiam Deum. Sed Deum non convenit cum hominibus converſari: dicitur enim Dan. 2. Exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio. Et Philoſophus dicit in 1. Polit, quod ille, qui ſolitarius vivit, aut eſt beſtia, ſi ſcilicet propter ſævitiam hoc faciat: aut eſt Deus, ſi hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum inter homines converſari.

221. Inf. a. 2. co & ad 3 & 22 q. 25. a. 6 co. Prov 30 1. 2 q. 3 a med. 10. 5

2. Præterea, Chriſtus dum in carne mortali vixit, debuit perfectiſſimam vitam ducere. Perfectiſſima autem vita eſt contemplativa: ut in ſecunda parte habitum eſt. Ad vitam autem contemplativam maxime competit ſolitudo: ſecundum illud Oſeæ. 2. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus: ergo videtur, quod Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere.

22. q. 182 ar. 4.

3. Præterea, converſatio Chriſti debuit eſſe uniformis, quia ſemper in eo debuit apparere id, quod optimum eſt. Sed quandoque Chriſtus ſolitaria loca quærebat turbas declinans. Unde Remigius dicit ſuper Mat. Tria refugia legitur Dominus habuiſſe, navim, montem & deſertum: ad quorum alterum quotieſcunque turbis comprimebatur, conſcendebat. Ergo & ſemper debuit ſolitariam vitam agere.

Sed contra eſt, quod dicitur Baruch. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt & cum hominibus converſatus eſt.

Reſpondeo dicendum, quod converſatio Chriſti talis debuit eſſe, ut conveniret fini Incarnationis, ſecundum quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primo quidem ad manifeſtandum veritatem: ſicut ipſe dicit Jo: 18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. Et ideo non debebat ſe occultare vitam ſolitariā agens: ſed in publicum procedere publice prædicando. Unde Lucæ 4. dixit illis, qui volebant eum detinere. Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Secundo venit ad hoc, ut homines a peccato liberaret; ſecundum illud 1. ad Tim. 1. Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum, peccatores ſalvos facere. Et ideo ut Chryſ. dicit, licet in eodem loco manendo poſſet Chriſtus ad ſe omnes attrahere, ut ejus prædicationem audiret: non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum, ut perambulemus & requiramus pereuntem: ſicut paſtor ovem perditam, & medicus accedit ad infirmum. Tertio venit, ut per ipſum habeamus acceſſum ad Deum, ut dicitur Rom 5. & ideo familiariter cum hominibus converſando, conveniens fuit, ut omnibus fiduciam daret ad ſe accedendi. Unde dicitur Mat. 9. Factum eſt diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes, diſcumbebant cum Jeſu & diſcipulis ejus. Quod exponens Hieron. dicit, videbant publicanum a peccatis ad meliora converſum, locum inveniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus per humanitatem ſuam, voluit manifeſtare divinitatem. Et ideo converſando cum hominibus (quod eſt proprium hominis) manifeſtavit omnibus ſuam divinitatem, prædicando, & miracula faciendo, & innocenter, & juſte inter homines converſando.

Ad 2. dicendum, quod (ſicut in ſecunda parte dictum) vita contemplativa ſimpliciter eſt melior, quam activa, quæ occupatur circa corporales actus Sed vita activa, ſecundum quam aliquis prædicando, & docendo contemplata aliis tradit, eſt perfectior, quam vita, quæ ſolum contemplatur: quia talis vita præſupponit abundantiam contemplationis. Et ideo Chriſtus talem vitam elegit.

2. 2. q. 182 a. 4. & q. 188 ar. 6

Ad 3. dicendum, quod actio Chriſti fuit noſtra inſtructio. Et ideo ut daret exemplum prædicatoribus, quod non ſemper ſe darent in publicum, ideo quandoque Dominus ſe a turbis retraxit. Quod quidem legitur feciſſe propter tria. Quandoq; quidem propter corporalem quietem. Unde Marc. 6. dicitur, quod Dominus dixit diſcipulis. Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum: erant enim,

enim,qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant. Quandoque vero cauſa orationis. Unde dicitur Luc. 6. Factum eſt in illis diebus, exiit in montem orare,& erat pernoctans in oratione Dei. Ubi ait Ambroſ. quod ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo. Quandoque vero, ut doceret favorem humanum vitare: unde ſuper illud Mat.5. Videns Jeſus turbas,aſcendit in montem,dicit Chryſoſt. Per hoc quod non in civitate,& foro,ſed in monte,& ſolitudine ſedit, erudivit eos, nihil ad oſtentationem facere, a tumultibus abſcedere, & maxime cum de neceſſariis diſputare oportuit.

l.5.in Luc. c.cujus titulus eſt. De oratione Jeſu in monte ante med. to.5. Hom. 15. in Matth. circa princ. tom.2.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus auſteram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

223. Inf q.41. ar.3. ad 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus debuerit auſteram vitam ducere in hoc mundo. Chriſtus enim multo magis prædicavit perfectionem vitæ, quã Joannes. Sed Joannes auſteram vitam duxit ut ſuo exemplo homines ad perfectionem vitæ provocaret: dicitur enim Matth. quod ipſe Joannes habebat veſtimentum de pilis camelorum,& Zonam pelliceam circa lumbos ſuos, eſca autem ejus erat locuſtæ, & mel ſylveſtre. Quod exponens Chryſ.dicit. Erat mirabile in humano corpore, tantam patientiam videre: quod & Judæos magis attrahebat. Ergo videtur quod multo magis Chriſtum decuerit auſteritas vitæ.*

Hom. 10. in Matth. ante med. to.2.

2. Præterea Abſtinentia ad continentiam ordinatur: dicitur enim Oſeæ 4. Comedent,& non ſaturabuntur, fornicati ſunt, & non ceſſaverunt. Sed Chriſtus continentiam in ſe ſervavit, & aliis ſervandam propoſuit, cum dixit Matt.19. Sunt eunuchi, qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum: qui poteſt capere capiat. Ergo videtur, quod Chriſtus in ſe & in ſuis diſcipulis auſteritatem vitæ ſervare debuerit.

3. Præterea, Ridiculum videtur, ut aliquis diſtrictiorem vitam incipiat, & ab ea in laxiorem revertatur: poteſt enim dici contra eum quod habetur Luc.14. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Chriſtus autem diſtrictiſſimam vitam incepit poſt baptiſmum, manens in deſerto: & jejunans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Ergo videtur non fuiſſe congruum quod poſt tantam vitæ diſtrictionem ad communem vitam rediret.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt.11. Venit Filius hominis manducans, & bibens.

Ar.præc.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) congruum erat incarnationis fini, ut Chriſtus non ageret ſolitariam vitam,ſed cum hominibus converſaretur. Qui autem cum aliquibus converſatur, convenientiſſimum eſt, ut ſe eis in converſatione conformet, ſecundum illud Apoſtoli primæ ad Cor.9. Omnibus omnia factus ſum. Et ideo convenientiſſimum fuit, ut Chriſtus in cibo, & potu communiter ſe, ſicut alii, haberet. Unde Auguſt. dicit contra Fauſtum, quod Joannes dictus eſt, non manducans, neque bibens, quia illo victu quo Judæi utebantur, non utebatur. Hoc ergo niſi Dominus uteretur, non in ejus comparatione, manducans, bibenſque diceretur.

l.16 c 30 ante med. to.6

Ad 1. ergo dicendum, quod Dominus in ſua converſatione exemplum perfectionis dedit in omnibus, quæ per ſe pertinent ad ſalutem. Ipſa autem abſtinentia cibi, & potus, non per ſe pertinet ad ſalutem: ſecundum illud Roman.14. Non eſt Regnum Dei eſca & potus, & Auguſt. dicit in l. de Quæſt. Evang. exponens illud Matt.11. Juſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis: quia ſcilicet ſancti Apoſtoli intellexerunt Regnum Dei non eſſe in eſca,& potu,ſed in æquanimitate tolerandi: quos nec copia ſublevat, nec deprimit egeſtas. Et in 3. de doctrina Chriſt. dicit, quod in omnibus talibus non uſus rerum, ſed libido utentis in culpa eſt. Utraque autem vita eſt licita,& laudabilis: ut ſcilicet aliquis a communi conſortio hominum ſegregatus, abſtinentiam ſervet, & ut in ſocietate aliorum poſitus, communi vita utatur. Et ideo Dominus voluit utriuſque vitæ exemplum dare hominibus. Joannes autem (ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat.) nihil plus oſtendit præter vitam,& juſtitiam: Chriſtus autem & a miraculis teſtimonium habebat: dimittens ergo Joann. jejunio fulgere, ipſe contraria inceſſit via, ad menſam intrans Publicanorũ,& manducans & bibens.

l.2 q.11 ante med. to.4

l.3.c.12 parum a princ. tom.3.

Ad 2. dicendum, quod ſicut alii homines, per abſtinentiam conſequuntur virtutem continendi, ita etiam Chriſtus in ſe,& in ſuis diſcipulis, per virtutem ſuæ Divinitatis, carnem comprimebat. Unde ſicut Mat.9. dicitur: Phariſæi,& diſcipuli Joannis jejunabant, non autem diſcipuli Chriſti. Quod exponens Beda dicit, quod Joannes vinum & ſiceram non bibit: quia illi abſtinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ. Dominus autem, cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinentibus poterat reddere puriores.

ſuper illud Mar. 2. Quære de tui non jejunant.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matt. Ut diſcas quam magnum bonum eſt jejunium, & quale ſcutum eſt adverſus diabolum,& quoniam poſt baptiſmum non laſciviæ, ſed jejunio intendere oportet,& ipſe jejunavit, non eo indigens, ſed nos inſtruens. Non autem ultra proceſſit jejunando, quam Moyſes,& Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio. Secundum myſterium autem, ut Greg. dicit, quadragenarius numerus exemplo Chriſti in jejunio cuſtoditur: quia virtus decalogi per libros quatuor S. Evangelii impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium ſurgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus: per cujus voluptates, præceptis dominicis contraimus, quæ per decalogum ſunt accepta. Vel ſecundum Auguſt. l.83. Qu. omnis ſapientiæ diſciplina eſt Creatorem, creaturamque cognoſcere. Creator eſt Trinitas, Pater,& Filius,& Spiritus S. Creatura vero partim eſt inviſibilis, ſicut anima, cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter jubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim viſibilis, ſicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum,& ſiccum. Denarius ergo numerus, qui totam inſinuat diſciplinam, quater ductus, id eſt, numero, qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenarium conficit numerum, & ideo tempus quo ingemiſcimus, & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamen incongruum fuit, ut Chriſtus poſt jejunium,& deſertum, ad communem vitam rediret: hoc enim convenit vitæ ſecundum quam aliquis contemplata aliis tradit, quam Chriſtus dicitur aſſumpſiſſe, ut primo contemplationi vacet, & poſtea ad publicum actionis deſcendat, aliis convivendo. Unde & Beda dicit ſuper Marc. Jejunavit Chriſtus, ne præceptum declinares, manducavit cum peccatoribus, ut gratiam cernens, agnoſceres poteſtatem.

hom.13 in Mat.non remote a prin.[to.2.

Hom.16. in Evang. poſt medium illius

l.83.q.81 in princ. to.4.

Id habetur forma aliter Ambr. l.2 in Luc. in c. de Mariæ turbatæ conſolutione, non remote a prin. to.5

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere, Chriſtus enim debuit eligibiliſſimam vitam aſſumere. Sed eligibiliſſima vita eſt, quæ eſt mediocris inter divitias & paupertatem: dicitur enim Proverbiorum, 30. Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria. Ergo Chriſtus non debuit pauperem vitam ducere, ſed moderatam.*

224 4 cont. c.5 21 10. & opuſc 18 c 15. & opuſc. 20 l. 3. c.5

2. Præterea: Exteriores divitiæ ad uſum corporis ordinantur, quantum ad victum,& veſtitum. Sed Chriſtus in victu,& veſtitu communem vitam duxit, ſecundum modum aliorum, quibus convivebat. Ergo videtur, quod in divitiis & paupertate communem modum vivendi ſervare debuerit, & non uti maxima paupertate.

3. Præterea, Chriſtus maxime homines invitavit ad exemplum humilitatis: ſecundum illud Mat.11. Diſcite a me, quia mitis ſum,& humilis corde. Sed humilitas maxime commendatur in divitibus: unde dicitur 1.Tim.6. Divitibus hujus ſeculi præcipe, non altum ſapere. Ergo videtur quod Chriſtus non debuerit ducere pauperem vitam.

Sed contra eſt, quod dicitur Mat.8. Filius hominis non habet ubi caput reclinet, quaſi dicat, ſecundum Hieronym. Cur me propter divitias, & ſeculi lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, ut nec hoſpitiolum quidem habeam, & tecto utar non meo. Et ſuper illud Matth. 17. ut non ſcandalizemus eos, vade ad mare, dicit Hieronym. Hoc ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit tantæ Dominum fuiſſe paupertatis, ut unde tributa pro ſe, & Apoſtolo redderet, non habuerit.

In illud Mat.8. accedens unus ſcriba, ait illi t.9.l. circa fin. comment. ad c.17. Mat. t.8

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primo quidẽ, quia hoc erat congruum

grùum prædicationis officio, propter quod veniſſe ſe dicit Marc. 1 *Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Oportet autem prædicatores verbi Dei, ut omnino vacent prædicationi, omnino a ſecularium rerum cura eſſe abſolutos, quod facere non poſſunt, qui divitias poſſident. Unde & ipſe Dominus Apoſtolos ad prædicandum mittens, dicit eis Mat.* 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum. Et ipſi Apoſtoli dicunt, Act.* 6. *Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* 2. *Quia ſicut mortem corporalem aſſumpſit, ut nobis vitam largiretur ſpiritualem: ita corporalem paupertatem ſuſtinuit, ut nobis divitias ſpirituales largiretur. Secundum illud* 2. *ad Cor.* 8. *Scitis gratiam Domini noſtri JeſuChriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, ut illius inopia vos divites eſſetis.* 3. *Ne ſi divitias haberet, cupiditati ejus prædicatio adſcriberetur. Unde Hier. dicit ſuper Mat. Quod ſi diſcipuli ejus divitias habuiſſent viderentur non cauſa ſalutis hominum, ſed cauſa lucri prædicare, & eadem ratio eſt de Chriſto.* 4. *Ut tanto major virtus divinitatis ejus oſtenderetur, quanto per paupertatem videbatur abjectior. Unde dicitur in quodam ſer. Epheſini Concilii: Omnia paupera, & vilia elegit, omnia mediocria, & plurimis obſcura, ut divinitas cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecuniis: & hoc tibi exponi præſepe.*

In illud Mat. 10 nolite poſſidere aurum t. 9

Ad 1. *ergo dicendum, quod ſuperabundantia divitiarum, & mendicitas, vitanda videntur ab his, qui volunt vivere ſecundum virtutem, in quantum occaſiones peccandi. Abundantia namque divitiarum eſt ſuperbiendi occaſio: mendicitas autem eſt occaſio furandi, & mentiendi, aut etiam perjurandi. Quia vero Chriſtus peccati capax non erat, propter hanc cauſam, ex qua Salomon hoc vitabat, Chriſto vitanda non erant. Neque tamen quælibet mendicitas eſt furandi, & perjurandi occaſio, ut ibidem Salomon ſubdere videtur, ſed ſola illa, quæ eſt contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur, & perjurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talem paupertatem Chriſtus elegit.*

Ad 2. *dicendum, quod communi vita uti, quantum ad victum, & veſtitum, poteſt aliquis non ſolum divitias poſſidendo, ſed etiam a mulieribus, & divitibus neceſſaria accipiendo. Quod etiam circa Chriſtum factum eſt: dicitur enim Luc.* 8. *quod mulieres quædam ſequebantur Chriſtum, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Ut enim Hier. dicit contra Vigilantium, conſuetudinis Judaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de ſubſtantia ſua victum, atque veſtitum præceptoribus ſuis miniſtrarent. Sed quia hoc ſcandalum facere poterat in nationibus, Paulus ſe abieciſſe commemorat. Sic ergo communis victus poterat eſſe ſine ſolicitudine impediente prædicationis officium: non autem divitiarum poſſeſſio.*

Hoc habet formaliter c. 17 Mat. ſuper illud. Erant ibi mulieres, t. 9

Ad 3. *dicendum, quod in eo, qui ex neceſſitate pauper eſt, humilitas non multum commendatur: ſed in eo qui voluntarie pauper eſt (ſicut fuit Chriſtus) ipſa paupertas eſt maxime humilitatis indicium.*

DISPUTATIO XXVIII.
In tres Sectiones diſtributa.

De ratione, ſeu ſtatu vitæ, quem Chriſtus in hoc mundum habuit.

In hac diſputatione ſolum tractandum eſt de tempore a baptiſmo Chriſti, quod dici poteſt tempus prædicationis, ac manifeſtationis ejus. Nam de tempore quod baptiſmum anteceſſit, in ſuperioribus dictum ſat eſt: hic vero pauca quædam addemus, prout loci, & materiæ opportunitas poſtulaverit. Supponendum igitur in primis eſt, in modo ſeu ratione vitæ CHRISTI Domini duo poſſe conſiderari. Unum eſt id quod ad proprios mores, alterum quod pertinet ad munus, ſeu officium, quod ad aliorum utilitatem exercuit. Quę duo complexus eſt Lucas illis verbis Actorum. 1. *Cœpit Jeſus facere, & docere*: & de illis eodem ordine tractat D. Thom. diſputabiturque a nobis. Hic enim de priori parte ſolum agemus, de poſteriori vero qu. 42. & ſeqq. Deinde ſupponenda ſunt ea generalia principia, quæ in priori tomo ſatis probata ſunt, ſcilicet Chriſtum Dominum non potuiſſe non inſtituere vitam irreprehenſibilem, atque honeſtiſſimam: imo operatum ſemper eſſe quod gratius erat Deo, cujus voluntatem cognoſcebat, ſummaque, ac perfectiſſima charitate diligebat. Quocirca de interiori animi ejus perfectione, & virtutum exercitio nihil fere eſt quod loco addamus. Quia ex dictis locis, & ex iis quæ de gratia, & ſcientia beata, & infuſa animæ Chriſti diximus, conſtat fuiſſe veluti in continuo actu, ſeu exercitatione virtutum, actibus earum ſemper ſine otio, vel interruptione, ſibi invicem ſuccedentibus, prout ordini charitatis Dei, & proximorum magis erat conſentaneum. Solum ergo dicendum ſupereſt de ratione vivendi, quam inſtituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem, & convictum humanum pertinent. Nam licet ex prædictis generalibus principiis aperte inferatur in his omnibus elegiſſe, quod penſatis omnibus foret honeſtius, Deoque gratius, explicandum vero a nobis eſt, quid illud fuerit, quamve ob cauſam ita ſit factum.

SECTIO I.

Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam, & ab hominum conſortio ſejunctam.

Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc genus vitæ eſt perfectiſſimum, & aptiſſimum ad nobiliores actus charitatis exercendos, & familiarius cum Deo agendum, juxta illud: *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus*, Oſeæ, 2. Propter quod de hoc vitę genere videtur Chriſtus dixiſſe: *Optimam partem elegit ſibi Maria*; debuit ergo Chriſtus eandem eligere. Dicet fortaſſe aliquis, hæc habere locum in puris hominibus, qui externis actionibus, vel hominum converſatione impediri poſſunt, ne ſe Divinis rebus ferventer impediant, & interdum etiam exponi periculo minus honeſte operandi; non vero in Chriſto, cui nihil poterat ad perfectam virtutis rationem officere. Sed hoc non ſatisfacit: tum quia Chriſtus Dominus in modo vitæ ſuæ non ſolum quid ſibi neceſſarium, ſed quid etiam nobis futurum eſſet exemplo, obſervare debuit. Tum etiam quia licet omnia Chriſti opera ex dignitate perſonæ haberent infinitam quandam perfectionem, ex ſe tamen, & ex objectis unum præſtabat aliis, cumque non poſſet omnia ſimul efficere (neque enim miracula non neceſſaria fingenda ſunt) debuit ea, quæ meliora eſſent: præſtare: hujuſmodi autem ſunt quæ in vita ſolitaria exerceri poſſunt, ergo.

Dicendum vero eſt convenientius fuiſſe, ut Chriſtus Dominus inter homines verſaretur, & cum illis vitam communem ageret. Hoc eſt certum, quia ita factum eſſe conſtat ex Evangelio: certum eſt autem Chriſtum id egiſſe quod magis decebat. Rationem autem reddit D. Thom. Quia hoc vitæ genus maxime neceſſarium, vel utile fuit ad finem Incarnationis, exercendumque munus, ad quod a Patre fuit miſſus in mundum. Non enim venit ſolum, ut eſſet redemptor hominum, ſed etiam doctor, & magiſter, tum veritatem docendo, tum etiam exemplo, ac doctrina hominum mores componendo. Quam rationem eleganter, ac perſpicue D. Thom. declarat & in tria capita diſtinguit. Solum poteſt objici, quia hęc ratio ad ſummum videtur probare de eo tempore, quo Chriſtus prædicavit in mundo. Tunc enim neceſſe fuit peregrinari inter homines, & facilem ſe tractabilemque præbere, ut eos ad ſui cognitionem, & amorem alliceret: at vero de toto tempore vitæ ante baptiſmum non concludit hæc ratio. Quia tunc privatam vitam egit, & neque docebat, neque populo concionabatur; ergo non oportuit tunc communem vitam agere. Potuiſſet quippe more Joannis Baptiſtæ prius ſolitariam, & erimiticam vitam degere: poſtea vero opportuno tempore homines docere, & ad eum finem cum ipſis una convivere. Nec dici poteſt, propter exemplum manſiſſe etiam illis prioribus annis inter homines: tum quia opera illo tempore facta ita privata fuerunt, & paucis hominibus cognita, ut nemini fere exemplo eſſe potuerint. Tum quia licet ſolitariam vitam ageret, plurimum poſſet exemplo ſuo homines ad ſimilem vitæ rationem, quæ omnium eſt perfectiſſima permovere. Reſpondetur primo ad ipſummet doctoris munus, quo poſtea fungendum ei fuit, conduxiſſe quam plurimum, ut totum prioris vitæ tempus in conſpectu, & communi hominum convictu traduceret, ut compertum eſſet omnibus nihil ab hominibus didiciſſe unquam nec po-

Vota Chriſto eremiticę cur non decent.

Objectio.

potuiſſe niſi divinitus edoctum admirandam rerum divinarum ſcientiam oſtendere. Unde Hinc poſtea mirabantur dicentes: *Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit?* Joan. 7. Mar. 6. *Admirabantur in doctrina ejus dicentes, Unde huic hæc omnia, & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur. Nonne hic eſt faber, filius Mariæ? &c.* Itaque ipſemet convictus, & quaſi familiaris communicatio, & vulgaris officii, ac vitæ ratio occaſio fuit, ut ejus doctrina majorem haberet ſplendorem, & admirationem. Secundo, non oportuit exordiri ſolitariam vitam, & ab hominum frequentia, conſortioque ſemotam, cum oporteret cum iis poſtea valde familiariter agere, etiam cum publicanis, & peccatoribus, eorum fragilitati quodammodo (in iis, quæ prava non erant) ſeſe accommodando: tum ut eos ipſe a peccatis abduceret: tum ut ipſi majori cum fiducia ad eum accederent; hæc autem tanta mutatio poſſet, aut levitatem indicare animi, aut ſuſpicionem afferre, quod de prioris vitæ perfectione aliquantulum remiſiſſet. Tertio magnum, & admirabile eo tempore datum eſt hominibus humilitatis exemplum, quod majoris eſſe momenti Chriſtus exiſtimavit, quam omnem aliam vitæ rationem inſtituere, quæ hominibus ſanctior, & excellentior appareret. Addo etiam decuiſſe, ut Chriſtus exemplo ſuo doceret homines temperate, & ſine reprehenſione inter homines degere.

Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam reſpondet D.Th. hic ad ſecundum, perfectius eſſe illud vitæ genus, quod cum divina contemplatione conjunctam habet eam actionem, qua aliquis contemplando, & docendo, quę meditatus eſt, aliis tradit. Et hujuſmodi vitę ratio a Chriſto eſt inita, quia licet non ſemper prædicaverit: ſemper tamen vitę ſuę modū ad eum finē retulit, & quādo munus prędicatoris exercuit, divinam contemplationem non omiſit, non ſolum interius (ubi nunquam illa caruit (ſed etiam exterius, vacando ſcilicet ab externis functionibus, & ab hominum frequentia ſeſe abducendo. Et hinc patet reſponſio ad alteram difficultatis partem. Nam in hoc vitæ genere inſtituendo perfectiſſimum virtutum exemplar hominibus Chriſtus præbuit. Nec tamen oportuit exercere ſemper actus ex objecto perfectiſſimos: tum quia debuit humano modo vivere, & operari, perfectio autem humanæ vitæ varietatem quandam actionum neceſſario requirit: tum etiam quia non ſemper eſt melius operari actum ſecundum ſe, ſeu ex objectio meliorem, ſed eum, qui fini charitatis magis eſt conſentaneus; tum denique quia cum Chriſtus ſit velut exemplar univerſale omnibus hominibus propoſitum, operæpretium fuit, ut omnium virtutum opera in eo elucerent, & (quoad fieri poſſet) omnes hominum conditiones, ætates, & ſtatus complecteretur eminentiori quadam ratione, ut omnes in eo haberent quod imitarentur. Quam certe ob cauſam oportuit, ut & activam, & contemplativā vitam, ita conjungeret, ut interdum eam actionem exerceret, quæ poſita eſt in corporalibus rebus, interdum vero ſpiritualem, item aliquādo vitam ageret in exterioribus vulgarem, & communem: aliquando rurſum cœleſtem, ut jejunando quadraginta dies, pernoctando in oratione Dei.

Hanc denique D.Th. doctrinam confirmare poſſumus eleganti Gregorii Nazian. teſtimonio, quod ipſe quidem Baſilio præſtitit orat. 20. multo tamen verius, ac perfectius Chriſto quadrat. *Cum ſolitaria* (inquit ille) *vita, & quæ ſocietate gaudet, ut plurimum inter ſe diſſiderent, ac pugnarent, ne utraque omnino, vel commoda, vel incommoda ſua, pura, & immixta haberet: præclare eas inter ſe reconciliavit, ac permiſcuit, ut nec contemplatio communicationis, expers eſſet, nec actio contemplatione careret, ſed quemadmodum terra, & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda ſua inter ſe communicantes ad unicam Dei gloriam concurrerent.* Multaque ſimilia in eamdem ſententiam ediſſerit orat. 21. in Athanaſ. ubi inter alia ſic ſcribit. *Sic enim hæc duo, hoc eſt, tranquillā actionem, & actuoſam tranquillitatem, conſociavit, & copulavit, ut perſuaſum omnibus redderet, monaſticæ vitæ profeſſionem, morum potius gravitate & conſtantia, quam corporis ſeſſione exprimi, atque inſigniri.*

SECTIO II.

Utrum Chriſtus Dominus religioſæ vitæ ſtatum coluerit.

SI nomine vitæ religioſæ intelligamus vitam ſanctam, & honeſtam, eo generalis locutionis genere, quo dixit Jacobus cap. 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo:* hoc inquam, loquendi modo non eſt locus quæſtionis, ſatis enim conſtat, Chriſtum ſanctiſſimam duxiſſe vitam. Si vero ea voce peculiarem illam vivendi rationem, & ſtatum intelligamus, in quo homines ab affectibus terrenarum rerum abſtracti Divino muneri conſecrantur, paupertatem, caſtitatem, & obedientiam colentes, hoc ſenſu pauca poſſunt certo affirmari, dubitari vero, & inquiri permulta.

Primo igitur de obedientiæ voto, aut profeſſione certum eſt non habuiſſe locum in Chriſto. Quia propter dignitatem perſonæ nulli hominum jure ſubditus fuit, ut priori tomo oſtenſum eſt. Et quamvis prioribus annis ſubditus fuerit parentibus; poſtea vero nullum habuit cui ſpecialiter obediret, nec jure, nec facto, quamvis ſacerdotibus, & Principibus Rempublicam gubernantibus juxta communem legem, & morem obedierit. Secundo certum eſt, Chriſtum Dominum perpetuam virginitatem ſervaſſe. Hoc eſt de fide certum, quia licet in Evangelio in propriis terminis non ſit expreſſum; tamen ex tota illius ſerie ſatis conſtat, & univerſa Eccleſia ſemper intellexit, & omnes Patres paſſim prædicant, neque oportet rem ſatis perſpicuam ac manifeſtam, quam ne hæretici quidem in dubium unquam vocarunt, latius comprobare. Congruētiæ autem ſunt etiam per ſe notæ, primo quia hæc vitæ ratio eſt per ſe excellentior, & ad omnem finem incarnationis, & vitę Chriſti magis accommodata, & officio Doctoris, ac ſacerdotis ſummi aptiſſime conveniens. Secundo quia Evangelica puritas maxime decebat Divinam perſonam. Tertio propter exemplum: Prędicaturus enim erat hominibus virginitatis conſilium, ideoque operæ prætium fuit, ut eos ad amplectendam illam ſuo exemplo permoveret. Quo loco adduci poſſunt omnia, quæ ſupra agentes de virginitate B. Mariæ ex Patribus congeſſimus, illa enim multo magis in Chriſto locum habent.

Perpetua in Chriſto virginitas.

Inquiri tamen conſequenter poteſt, utrum Chriſtus Dominus Deo virginitatem ſuam, & perpetuam caſtitatem voto conſecrarit. Sed de hac re nihil vel in Scriptura ſacra, vel in veteribus Patribus ſcriptum invenio: D.Th. quidem 2.2. q.88. art.4. ad 3. in genere attigit quæſtionem, an Chriſtus aliquid voverit, & id ſimpliciter negare videtur, quamquam ſolum dicat, quod Chriſto ſecundum ſe non competebat vovere, duaſque hujus rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secunda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bono: (finis enim voti eſſe videtur ſtabilire voluntatem in ea re, quæ Deo promittitur) ſed natura harum rationum concludit. Nam quamquis Deus eſſet, erat etiam homo.

Dubium.

Quapropter mihi non eſt dubium, quin non obſtante Divinitate perſonæ ſuæ fuerit capax voti, & obligationis ex illo ortæ. Probatur, quia ratione naturæ, & voluntatis humanæ erat capax proprii dominiii propriique juris, & obligationis. Item hac ratione poterat ſeſe obligare homini per veram promiſſionem, cur non etiam Deo? Nam unitas perſonæ Divinæ in utraque natura Divina, & humana non obſtabat, quia ea non obſtante poterat intercedere vera ratio juſtitiæ, & ſatisfactionis Chriſti hominis ad Deum (ut in ſuperioribus oſtenſum eſt) ergo poterat etiam intervenire promiſſio, & obligatio ejus. Non enim hæc eſt magis ad alterum, quam juſtitia. Præterea fuit Chriſtus capax præcepti; ergo & voti: Patet conſequentia, tum quia votum habet vim cujuſdam particularis legis, tum etiam quia non minus videtur repugnare Deo recipere legem a ſuperiore, quam ſe obligare ſuperiori; ergo ſi primum habet locum in Deo propter aſſumptam naturam, ſecundum non repugnabit illi. Et hæ quidem rationes non ſolum videntur probare non repugnaſſe ſimpliciter votum Chriſto, eo quod Deus eſſet; ſed etiam non fuiſſe indecens, neque minus conveniens, ſicut non fuit indecens habere præceptum, neque orare, ſacrificium offerre, alioſve actus religionis exercere: ergo neque actus vovendi, & voti obſervatio, qui ſunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc etiam videtur enervari altera D.Thomæ ratio. Quia votum nec ſolum, nec præcipue eſt propter firmandam voluntatem: ſed propter offerendum Deo obſequium, conſecrandamque & ad nobiliorem ordinem elevandam ipſam voti materiam. Ac denique, ut actus ex voto factus perfectior ſit, quam

Chriſtus voti capax ſicut & præcepti.

quam ſine voto. Et hic etiam locum habet argumentum factum de præcepto, quod poſitum fuit Chriſto, etiamſi haberet voluntatem firmatam in bono idemque facturus eſſet, etiamſi non interveniret præceptum. Quia præceptum non ſemper ponitur propter inducendam, ſeu firmandam voluntatem, ſed per ſe propter majus obedientiæ bonum.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, ſicut Chriſtus habuit præceptum moriendi pro hominibus, ita etiam de eadem re votum emiſiſſe. Atque ad hoc accommodant illud Pſ. 21. *Vota mea Domino reddam.* Nam Pſalmum illum de Chriſto omnes interpretantur. In eo enim habentur verba illa, quibus Chriſtus in Cruce uſus eſt: *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti*, & ita Gloſſa ibi verba illa de Chriſto interpretatur: Et quamvis D.Th. probabiliter dicat Chriſtum ibi eſſe loquutum in perſona ſuorum membrorum, ſi tamen proprie, & ſine incommodo poteſt de Chriſto intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam & Hieronymus ibi inter alia inquit: *Vota Chriſti ſunt Nativitas, vel paſſio, vel myſterium corporis, ac ſanguinis ejus.* Quæ non poſſunt vota dici, niſi quatenus voto oblata ſunt. Eodem fere modo exponit Auguſtinus ibi.

Reſponſ. Chriſtum perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe probabile eſt.

Baſilius vero, & Thedoretus addunt, *votum*, ibi proprie ſignificare promiſſionem. Eſt ergo probabile Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ, ſe voto conſecraſſe Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones, ac paſſiones vitæ ſuæ voto obtuliſſe; erit igitur etiam probabile perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe. Et confirmatur tandem, quia virginitas per ſe eſt amabilis, & digna Chriſto: ergo & ejus perfectio ac conſecratio. Huc accedit quod hac ratione voluit Chriſtus, matrem ſuam virginitatem vovere: nobis etiam conſuluit ut idem faciamus; quid ergo obſtare poteſt quo minus in hoc ipſe præierit exemplo, cum ad perfectionem hoc ſpectet & nullam imperfectionē includat, quæ Chriſtum dedeceat? Certe videtur hic dicendi modus habere plurimum pietatis ac probabilitatis. Neque videtur adverſari D.Thomæ, quia ipſe ſolum videtur docuiſſe, non fuiſſe eamdem rationem vovendi in Chriſto, quæ in nobis eſt: atque eſſe in eo peculiarem cauſam, ob quam voto non indiguerit, quod recte probant rationes ejus. An vero de facto voverit, nec ne, videtur conſulto prætermiſiſſe propter rei incertitudinem: quod ſane conſilium eligendum nobis eſt ne rem novam & incertam ſimpliciter affirmare videamur. Nobis ergo ſufficiat Chriſtum a principio caſtitatem coluiſſe eamque firma, ac ſtabili voluntate ſibi propoſuiſſe, & in divinum honorem, & gloriam retuliſſe. Unde fit, ut eminenter habuerit, quidquid perfectionis eſt in caſtitate Deo conſecrata per votum, ſive proprium, ac formale votum emiſerit, ſive non.

Chriſtus paupertatem ſervavit, & coluit.

Tertio certum eſt, Chriſtum Dominum paupertatem ſervaſſe, atque coluiſſe. Hoc conſtat ex hiſtoria Evangelica. Nam Matth. 8. dicitur: *Filius hominis non habet ubi caput ſuum reclinet.* Idem notat Hierony. Matt. 17. in illo facto, quando Chriſtus miſit Petrum ad mare, ut afferret unde ſolveret tributum: unde 2. ad Corin. 8. ait Paulus: *Scitis gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt.* Deinde Chriſtus conſilium dabat Apoſtolis ſuis Matth. 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum*; ergo maxime decebat ut quod prædicabat verbo, doceret exemplo. Unde Matth. 19. dicebat: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me*, id eſt, imitare me, & ſtatim ſubjunxit divitem difficile poſſe ſalvari, & ideo Petrus reſpondit: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te*; ergo dabat Chriſtus diſcipulis ſuis exemplum paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere, & abſolute ſumpta de fide eſt, & tradita in decretis Pontificum, quos ſtatim referam.

In modo autem explicandi hanc paupertatem magna controverſia eſt, quæ (ut multi exiſtimant) inter ſummos quoque Pontifices verſatur. Ut vero intelligatur, ponendum eſt primo, non eſſe ſermonem de paupertate, quæ excludat excellens illud, & quaſi divinum dominium, quod Chriſtus habuit in omnes creaturas ratione hypoſtaticæ unionis, de quo in priori tom. diſp. 48. Sect. 2. latius diſſervimus: eſt igitur ſermo de paupertate, ut eſt in uſu hominum, & dicit carentiam humani dominii, aut uſus liberi earum rerum quæ corpori neceſſaria ſunt. Secundo ponendum eſt, non eſſe quæſtionem de tempore vitæ Chriſti ante baptiſmum. Nam de illo jam ſuperius ſatis diximus, victitaſſe ſcilicet ex bonis parentum: & fortaſſe etiam aliquid ſuo labore, & fabrili peperiſſe. Nec affirmari ſatis poteſt, utrum aliquid eo tempore, ut proprium poſſederit, quamquam de bonis immobilibus ſatis certum videatur, eorum non habuiſſe dominium, quia neque parentum fuit hæres, neque illis emendis, aut acquirendis navavit operam. Quod ſi B. Joſeph bona aliqua immobilia reliquit, veriſimilius eſt dono illa dediſſe Virgini, ſi iis ad vitam tranſigendam indigebat. Cæterarum autem rerum mobilium potuit fortaſſe Chriſtus habere dominium aliquod, ſeu proprietatem, licet etiam fieri potuerit, ut ſolo uſu contentus ſibi a parentibus dato, dominium illis proprietatemque permiſerit. Vel credi etiam poteſt in illa ſanctiſſima Familia Jeſu, Mariæ, & Joſeph omnia fuiſſe communia, ſervato tamen ordine. Nam Joſepho commiſſum erat, ut eſſet veluti diſpenſator illius domus, & veriſimile eſt, Chriſtum ſemper ſeſe ut ſubditum, inferioremque geſſiſſe: atque adeo nihil ut proprium toto illo tempore poſſediſſe, ac diſpenſaſſe, ſed juxta parentum arbitratum.

Quod genus paupertatis ante baptiſmum profeſſus ſit Chriſtus.

Omiſſo ergo hoc tempore, de reliquo eſt controverſia, quod genus paupertatis profeſſus tunc fuerit. Et primo eſt dubitatio de modo, ſeu objecto hujus paupertatis, utrum ſcilicet omnium rerum dominium a ſe abdicaverit, ſolo uſu retento, an proprietatem aliquarum rerum habuerit, vel in particulari, vel in communi. & eſt quæſtio de rebus mobilibus, nam de immobilibus eadem, vel major ratio eſt de hoc tempore, quæ de tota vita ſuperiori, & ita de his bonis nulla eſt controverſia, ſed de mobilibus & uſu conſumptibilibus. Ratio vero difficultatis eſt, quia Nicolaus IV. in c. *exit*, de verb. ſign. in ſexto, tradit Chriſtum exemplo ſuo docuiſſe eam paupertatem, quæ omnium rerum paupertate, tam in communi, quam in particulari privat. Unde ſentire videtur, eo tempore non habuiſſe Chriſtum dominium, neque in particulari, neque in communi etiam earum rerum quæ uſu conſumuntur. At vero Joannes XXII. in extravagantibus: *Ad conditorem*, & *Cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam*, de verborum ſignificatione, videtur damnare ut hæreticum, dicere, Chriſtum nullius rei proprium dominium habuiſſe. De quorum Pontificum diſſenſione videri poſſunt Turrecremat lib. 2. ſumm. c. 112. & Bellarmin. lib. 4. de ſummo Pontifice c. 14. & Soto lib. 4. de juſt. quæſt. 1. a. 1. Sed exponamus breviter primo, quid res habeat: inde vero conſtabit, quid ad prædicta jura reſpondendum ſit. De re igitur ipſa quatuor mihi videntur partim certa, partim veriſimilia.

Aliquo tempore poſt baptiſmum Chriſtus aliquarū rerum dominium in communi habet.

Primum eſt in aliqua parte illius temporis habuiſſe Chriſtum aliquarum rerum dominium, ſaltem in communi, id eſt, ſimul cum diſcipulis. Hoc ut minimum docet Joannes 22. & colligi poteſt ex Jo. 4. ubi dicitur, *diſcipulos abiiſſe in civitatem, ut cibos emerent.* Et cap. 6. dixit Chriſtus ad Philippum: *Unde ememus panem, ut manducent hi?* & Matth. 14. dixit: *Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare*: & Joan. 12. dicitur: *Judam habuiſſe loculos, & ea quæ mittebantur portaſſe*, & additur ibidem Judam fuiſſe *furem & latronem* eo, quod aliquid ex illis bonis uſurparet. Agebat ergo contra juſtitiam, & dominium, quod in ea bona Chriſtus, & alii Apoſtoli habebant: & c. 13. cum Chriſtus dixiſſet Judæ: *Quod facis fac citius*, putarunt diſcipuli, *quia loculos habebat Judas quod dixiſſet ei Jeſus, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut ut egenis aliquid daret.* Quæ omnia ſupponunt fuiſſe aliquarum rerum dominium in collegio Apoſtolico, cui Chriſtus præerat. Unde Gregorius Nazianz. orat. 16. in fine, ut exemplo Chriſti homines ad erogandam eleemoſynam inducat, inquit: *Quin me movet Chriſti crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur.* Et Auguſt. l. de mendacio c. 15. *Videmus & ipſum Dominum habuiſſe loculos, quo ea, quæ dabantur, mittebantur, ut ſervari poſſent ad uſus pro tempore neceſſarios.* Similia habet de opere monach. c. 14. & concione tertia in Pſal. 103. & ratio probatur. Quia non poterat Chriſtus non habere uſum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omnino eſſet extra collegium Apoſtolicum; ergo neceſſe eſt, ut vel Chriſtus ipſe, vel ſaltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet conſequentia, tum quia dominium nihil aliud eſt, quam facultas libera utendi re in omnem uſum. Tum etiam quia illæ res non habebant alium dominum.

Niſi

Niſi quis fortaſſe dicat voluiſſe Chriſtum, ut vel ſoli Apoſtoli haberent illud dominium, vel certe, ut maneret apud eos, a quibus eleemoſynas accipiebant, ipſis ſolum uſum recipientibus, quæ tamen & valde frivola ſunt, & ſine fundamento confićta. Quia hoc neque ad perfectionem ſpectabat, neque ad moralem uſum aliquid referebat. Et hæc eſt fundamentalis ratio hujus veritatis. Quia hujuſmodi dominium in communi neque perfectioni, neque ejus ſtatui repugnat.

Proprium particulare rerũ dominiũ poſt baptiſmum quando Chriſtus habuit.

Secundo veriſimilius mihi eſt in aliqua etiam parte illius temporis habuiſſe Chriſtum dominium aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non ſtatim, ac baptizatus fuit, habuit diſcipulos, quibus cum in communi viveret, ut eis ſtatim eſſent omnia communia: ſed aliquo tempore ſaltem brevi ſolus degebat, & quando cœpit habere ſectatores, non ſtatim habuit illos ſtabiles, & perfectionem profitentes. Unde legimus ſemel, atque iterum Apoſtolos vocaſſe, quia non ſtatim a principio cum eo permanſerunt, nec effecerunt unum veluti corpus politicum, quod eſſet capax dominii communis; ergo neceſſe erat, ut eo tempore eorum, quæ Chriſtus poſſidebat, & ad victum, & veſtitum ei donabantur, proprium, ac peculiare haberet dominium, ut eiſdem rationibus oſtendi poteſt. Quia tunc habebat liberum uſum illarum rerum, nec poteſt fingi, apud quem alium earum dominium reſideret. Præterea hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis, & ſtatus opportunitate non poterat eſſe alia conveniens vivendi ratio. Denique hoc ipſum inſinuat Joannes 22. dicens, cum hoc non ſit per ſe malum, etiam decuiſſe, ut in hoc genere paupertatis, & moderati dominii Chriſtus eſſet hominibus exemplo. Cum enim Chriſtus eſſet commune omnium exemplar, & doctor, decuit ut omnibus præberet exemplum, & iis, qui perfectam, & iis, qui minus rigidam paupertatem profiterentur.

Tertio certum eſſe debet Chriſtum Dominum aliqua parte illius temporis, nihil proprium in particulari habuiſſe: ſed ad ſummum in communi. Hoc ſentit uterque Pontifex ſupra citatus. Et colligitur ſatis ex locis Evangelii, & aliis conjecturis, & rationibus adductis.

Chriſtus aliquando rerum omnium dominio omnino caruit.

Quarto, an aliquando Chriſtus tam in ſpeciali, quam in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium, & incertum eſt. In hoc enim Pontifices diſſidere videntur: poſſumus autem hac uti diſtinctione. Nam aliud eſt actu carere hujuſmodi rerum dominio: aliud vero etiam profeſſione, ſeu propoſito, vel (ut ita dicam) etiam aptitudine. Priori modo dubitari non poteſt, quin Chriſtus Dominus aliquando caruerit dominio rerum omnium tam in communi, quam in particulari, ut fortaſſe cum dicebat: *Filius hominis non habet ubi caput ſuum reclinet*: vel quando: *Mulieres eum ſequebantur miniſtrantes ei ex facultatibus ſuis*. Lucæ 8. Quod ſi dicas tunc ſaltem habuiſſe veſtes, quibus operiebatur, quarum dominium non erat apud alium, ſed apud ipſum, vel ſaltem apud collegium Apoſtolicum, dicam certe, ſaltem eo tempore, quo in Cruce pependit, omnium rerum temporalium, & uſu & dominio caruiſſe. Nam libenter ceſſit iis, qui proprias veſtes eripuerant. Alii vero ab hac generali propoſitione excipiunt veſtes, quibus utebatur, quod mihi non diſplicet. Nam licet in Cruce vi privari potuerit uſu illarum, non tamen dominio, quod antea habebat, qualecumque illud fuerit. Unde ſcriptum eſt: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſupra veſtem meam miſerunt ſortem*. Pſal. 21. ubi vox illa *mea* dominium indicat. Et hoc ſatis fuiſſe videtur, ut Nicolaus dicere potuerit Chriſtum dediſſe nobis perfectiſſimæ paupertatis exemplum, tam in communi, quam in particulari. Nam & Chryſoſt. hom. 17. in 2. epiſt. ad Cor. explicans illa verba: *Propter nos egenus factus eſt*, & inquirens, quæ fuerit illa Chriſti paupertas, reſpondet fuiſſe eam, quam in ſua paſſione monſtravit. Poſteriori modo non reperio, quod aliquo tempore Chriſtus Dominus hoc genus paupertatis profeſſus ſit ita, ut neque in communi, neque in particulari aliquid proprium habere decreverit. Quod ut declaretur, fingamus Chriſtus paupertatem voto firmaſſe, & Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe. Dico ergo nunquam inſtituiſſe eam vitæ rationem, & ſtatum, in quo nihil eſſent habituri neque in communi, neque in particulari, nec hanc paupertatem voviſſe. Probatur quia in nocte cœnæ Chriſtus habebat loculos; ergo in communi habebat dominium aliquarum rerum (ut Nicolaus fatetur); ergo ſignum eſt nunquam antea profeſſum eſſe illum vitæ ſtatũ, qui hoc dominium in communi non admitteret. Nam ſi aliquando eam rationem vivendi Chriſtus inſtituiſſet, ab ea nunquam receſſiſſet. Fuiſſet enim quodammodo ab inchoato majoris, ac ſtrictioris paupertatis ſtatu decidere; & juxta hæc poſſunt intelligi, quæ Joan. 22. de Chriſti paupertate docet, quamquam fundamentum ejus nobis probare non ſit neceſſe. Exiſtimat enim uſum, & dominium non diſtingui in his rebus quæ uſu conſumuntur, & inde concludit, ſi Chriſtus habuit uſum, habuiſſe etiam dominium. Quæ collectio, ſi bona eſſet, non ſolum concluderet de dominio in communi, ſed etiam in ſpeciali. Illud ergo, quod Joannes aſſumit, non pertinet ad doctrinam fidei, unde non eſt ab eo, ut Pontifice definitum, ſed ut a privato doctore probabiliter exiſtimatum, atque id circo neceſſe non eſt, ut illi aſſentiamus. Verius enim eſt etiam in his rebus inveniri poſſe facultatem utendi, quæ vere dominium non ſit, & quod definita ſit ad determinatum uſum, ſemperque a voluntate alterius pendeat. Non igitur hac ratione negamus Chriſtum caruiſſe hoc dominio in communi: ſed quia ex Evangelio colligi poteſt, nunquam eum profeſſum eſſe hujuſmodi paupertatis genus.

In rebus uſu conſumptibilibus dominium ab uſu quomodo diſtinguitur.

Objectio. Reſponſio.

Dices. Hoc eſt perfectius: ergo oportuit, ut aliquo tempore illud profiteretur. Reſpondeo primum ſatis eſſe, ut interdum eam paupertatem exercuerit. Quia licet profiteri hanc paupertatem ad ſtatum perfectionis pertinere poſſit, non tamen neceſſe eſt, ut ad majorem pertineat. Nam pro diverſitate perſonarum, & ſtatuum, interdum ita eſſe poteſt, interdum minime. Unde Joan. 22. in hoc ſenſu definit, non eſſe ſtatui perfectionis contrarium aliquid in communi poſſidere. Et quidam dicti Fratricelli (qui oppoſitum docuerunt) ut hæretici damnati fuerunt. Quapropter, cum Nicolaus indicat quod habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicens Chriſtum, cum loculos habuit, ſeſe infirmioribus, minuſque perfectis accommodaſſe, ut omnibus eſſemplo eſſet, quidam dicunt non hoc definiiſſe, ſed aliud agendo, ut particularẽ doctorem tradidiſſe: quod inſinuavit Bened. 12. ut colligitur ex directorio inquiſitorum q. 12. & 18. Melius vero dicitur, Nicolaum ſolum aſſeruiſſe in genere paupertatis minorem, minuſque rigidam eſſe illam, quæ loculos habere permittit: non vero inde ſit, quod ſemper pertineat ad majorem perfectionem ſimpliciter. Adde quamvis in particulari perſona, vel Eccleſiæ congregatione ad perfectionis ſtatum pertineat, profiteri paupertatem in communi, vel in particulari: tamen reſpectu totius Eccleſiæ, non pertinere ad perfectionem ejus, ut non habeat bona communia, id eſt, ut ea bona, quibus aluntur membra ejus, non ſint ſub dominio ſaltem ipſius corporis Eccleſiæ. Unde primitiva Eccleſia, quæ videtur profeſſa ſtatum perfectionis, habebat dominium bonorum in communi. Quia ergo Chriſtus cum Apoſtolis Eccleſiam inchoabant, neceſſe fuit, ut ea bona, quæ habebant, eſſent ſub dominio illius corporis. Et ad hunc modum poſſet exponi Nicolaus Papa. Nam ibi ait Apoſtolos abdicaſſe dominium rerum in particulari, & in communi. Quod nequit intelligi de abdicatione communi reſpectu totius Eccleſiæ. Neque enim negari poteſt, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant communia, ea bona, quibus utebantur Apoſtoli, eſſent ſub dominio totius Eccleſiæ; ergo ſolum poſſunt abdicaſſe dominium in communi, communitate aliqua particulari, quæ fuerit ſpecialis congregatio, & pars Eccleſiæ. Sicque dici poteſt, vivente Chriſto nihil proprii habuiſſe collegium Apoſtolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant, commune erat ipſis, & omnibus fidelibus, ſeu Chriſti ſectatoribus, & diſcipulis. Et ita veriſſimum eſt Chriſtum dediſſe exemplum omnis perfectæ paupertatis, quæ in Eccleſia eſſe poteſt convenienter.

Inter Nicolaum, & Joannem 22. Pontifices nullum de Chriſti paupertate diſdium.

Ex his conſtat, quid dicendum ſit ad dictorum Pontificum decreta. Ut enim alia omittamus, quæ præſentis diſputationis non ſunt; quod ad nos pertinet, nulla eſt inter eos contradictio, quod etiam Joannes 22. in ultima extravaganti declaravit. Joannes enim docuit Chriſtum aliquando habuiſſe rerum dominium, vel in particulari, vel in communi, & contrarium ut hæreticum damnat: hoc autem Nicolaus non negat, ſed potius expreſſe id admittit, dum declarat Chriſtum habuiſſe loculos. Non definit autem Joannes, ſemper Chriſtum habuiſſe hoc dominium,

minium,quia ex Evangelio colligi non poteſt,& ipſe ſolum docet, quod in Evangelio continetur;fieri ergo potuit quod Joannes non negat, ut aliquando neque in communi,neque in ſpeciali quicquam Chriſtus habuerit, quamquam hoc multo minus ſit certum,quod a Nicolao non expreſſe aſſeritur, & explicandum eſt juxta ſuperius

Dubium. dicta.Sed roget quis,utrum Chriſtus votum prædictę paupertatis nuncupaverit,ſicut D.Th.de Apoſtolis probabiliter colligit ex illis verbis: *Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te.* Nam inde videtur haberi,Apoſtolos hac in re fuiſſe Chriſtum imitatos, atque adeo illum ut ipſis foret exemplo, idem propoſitum oſtendiſſe, votoque firmaſſe. Sed hac in re nihil addendum occurrit iis, quæ in

Reſponſ. ſimili de caſtitate antea diximus. Nam licet Medina hic definiat ut certum,Chriſtum hujuſmodi votum non emiſiſſe:nihil tamen novi affert quod id oſtendat,nec D.Th. cujus ſola authoritate,& rationibus ipſe nititur,id ut certum definit,ut ſupra ſatis explicatum reliquimus.

Illud ſane certius eſt ,ſive Chriſtus paupertatem hanc voverit, ſive non,libera tamen & ſpontanea voluntate illam aſſumpſiſſe, ut noſtram ſalutem operaretur, nobiſque perfectionis exemplo eſſet. In quo graviter erravit Armachanus ſer.4. qui dixit, Chriſtum nullius rei dominium, vel proprietatem habuiſſe, non voluntate ſua, ſed quia ea conditione accepit a Deo uſum rerum,ut nullam ſibi poſſet appropriare. Tale enim, inquit, accepit dominium, quale Adam in ſtatu innocentiæ: Adam vero hac conditione uſum rerum accepit. Quæ omnia vana ſunt, & ſine fundamento,& contra Paul.2.ad Cor.8.dicentem, eſſe gratiam & beneficium Chriſti, quod egenus fuerit propter nos. Ad hæc Chriſtus voluntarie pro nobis dolores, paſſioneſque ſuſtinuit; ergo ſimili voluntate pro nobis pauper factus eſt. Item Joan.6. cum turbę illum creare vellent Regem,voluntarie fugit. Denique illud, quod de Adamo dicitur, incertum eſt, & fortaſſe non verum ; tamen (quamvis ita eſſet) Chriſtus non erat ſubditus illis legibus,& præterea cum ſecundum corpus factus fuerit in ſimilitudinem carnis peccati,& quoad hoc non aſſumpſerit perfectiones juſtitiæ originalis, conſequenter fuit capax dominii,& proprietatis,quę introducta eſt,& accommodata ſtatui naturæ lapſæ,& carnis paſſibilis. Quod ergo Chriſtus non aſſumpſerit hoc dominium politicum & humanum,non ideo fuit, quia eſſet incapax illius, ſed quia voluntarie illud a ſe abdicavit, ſeu uſurpare noluit.

Dubium. Tandem ſolet circa hanc Chriſti paupertatem inquiri,an interdum tanta fuerit, ut mendicare compulſus ſit. Cajet.Matt.5.negat,Chriſtum aliquando mendicaſſe:cujus ſententiam ſequitur Medina hic,& Caſtrus lib.10.adverſus hæreſ. verbo, mendicitas. Fundamentum horum authorum ſolum eſt,quia non legimus Chriſtum mendicaſſe.Quamquam enim Joan.4. legamus Chriſtum petiiſſe a Samaritana potum aquæ, illud vero non fuit proprie mendicare, nam illud etiam divitibus, & nobilioribus interdum evenit. Quin potius legimus, Chriſtum mendicis, & egenis eleemoſynam erogaſſe: legimus etiam mulieres quaſdam Chriſti ſectatrices,ſuis cum facultatibus aluiſſe. Addi ſolet in hujus ſententiæ confirmatione̅,quod in veteri lege videtur prohibitum me̅dicare. Deut.15. *Omnino indigens,& mendicus non erit inter vos.*

Contrariam ſententiam conſtantiſſime defendit Waldenſis l.4.doctrin.fidei antiq.c.3.& 4. ubi priore̅ ſententiam appellat nimis hæreticam,& Scripturæ,ac veterum doctorum aſſertioni contrariam. Sed in hac cenſura exceſſit, niſi loquatur juxta mentem eorum hæreticorum, quos impugnat.Illi enim negabant licere religioſis mendicare, & ideo negabant Chriſtum mendicaſſe ut mendicitatem damnarent.Et hoc modo hæreticum eſt dicere, Chriſtum mendicitatem vitaſſe ut malam, quod vero re ipſa mendicaverit, nec ne,ad dogmata fidei non ſpectat. Eamdem ſententiam ſcilicet Chriſtum mendicaſſe tenuit Cathar.l.2.contra Cajet.& Sixtus Sen.l.6. Biblioth. anno 118.& 137.& Albertus Pighius lib.5. contra Eraſmum.Probari autem poteſt, primo quia conjecturæ alterius ſententiæ nullius momenti eſſe videntur. Ut enim omittam interdum Auguſt.interpretatum eſſe, actum illum petendi potum a Samaritana fuiſſe actum mendicandi.Item,quod aliis placet verbum illud Chriſti Lu.19. *Zachæe in domo tua oportet me manere*, fuiſſe quoddam mendicandi genus:etiam ſi demus, ſcriptum non eſſe Chriſtum interdum mendicaſſe, non propterea ſequitur nunquam mendicaſſe.Quia neque hoc etiam legitur, neque omnia,quæ Chriſtus fecit,vel non fecit,ſcriptis mandata ſunt:deinde ex iis quæ ſcripta ſunt, conjicimus quæ ſcripta non ſunt.Ut ex eo quod Chriſtus duodecimo ætatis anno relictis parentibus Jeroſolymis manſit, pie colligunt Bernard.& Bonavent.illis diebus e mendicato vixiſſe.Sic igitur legimus, eo tempore quo Chriſtus prædicavit, aliquando indiguiſſe ut alienis facultatibus alteretur, ut videre eſt Luc.8.non conſtat autem, neque eſt admodum veriſimile ſemper fuiſſe illi ultro oblatas res omnes neceſſarias ipſo nihil petente; ergo veriſimile eſt interdum ſibi neceſſaria poſtulaſſe, quod eſt mendicare. Explicatur minor, primo quia licet legamus aliquando mulieres ſequentes ipſum, cum ſuis facultatibus ſuſtentaſſe:non tamen ſemper habuit mulieres ſectatrices. Nam in principio ſuæ prædicationis, quando diſcipulorum delectum habere cœpit,non eſt veriſimile,ſtatim adhæſiſſe ei comites fœminas, in ejuſque obſequium ſuas facultates erogaſſe.Deinde quia Matt.21. legimus Chriſtum aliquando venientem Bethania Jeroſolymam in itinere eſuriviſſe,& ad arborem fici acceſſiſſe, ut inde reficeretur;non ergo tunc aderant fœminæ,quæ ex facultatibus ſuis illum alerent. Quid ergo prohibet, quo minus ſimilem perſæpe paſſus inopiam,e mendicato ſibi ſubvenerit?Præterea veriſimilius videtur Apoſtolos interdum mendicaſſe,ut quando miſſi ſunt ſine pecuniis,& cæteris rebus apud Matth.& Luc.utrobique c.10.ut prædicarent, & ab iis,quos docebant,victum haberent,juxta illud: *Dignus eſt operarius mercede ſua*; cur ergo non crederemus illud etiam interdum feciſſe Chriſtum ut Apoſtolos ſuo inflammaret exemplo,& quia actus ille eſt bonus,& humilitatem præſefert.Neque enim verum eſt, fuiſſe inter Judæos mendicare prohibitum.Verbum enim illud Deuteron.15.non prohibitionem continet,ſed promiſſione̅; promittit enim Deus illis tantam rerum abundantiam, ut nemini mendicare futurum neceſſe ſit.Quæ promiſſio ſub conditione facta eſt,quę ibi ſtatim ſubjungitur: *Si audieris vocem Domini Dei tui*:& ideo non eſt impleta,quia conditio non eſt appoſita.Vel certe (ut exponit D.Th.2.2.q.189.ar.5.ad 3.) licet illa ſit prohibitio,non tamen ſit egenis ne mendicent: ſed divitibus, ne in ſubveniendis pauperibus ita ſint avari, ut eos cogant mendicare. Quæ expoſitio videtur magis conſentanea textui:tum quia ibi non tradebantur promiſſiones: ſed potius præcepta, vel admonitiones quædam ad miſericordiam pertinentes. Tum quia ſtatim ſubjungitur in vulgata: *Non erit mendicus inter vos, ut benedicat tibi Dominus*. Intelligendum autem puto illud non tam fuiſſe rigoroſum præceptum, quam exhortationem ad elargiendas copioſe eleemoſynas:tamen, quia id reipſa futurum non erat, ſubjungitur ibidem. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi,ut aperias manum fratri tuo, &c.* ubi nomen *pauperis* mendicum ſignificat, ut conſtat ex Hebræo,quia eadem vox eſt utrobique. Et quia præceptu̅ eleemoſynæ (quod ſtatim ſubjungitur) raro obligat,niſi quando is, qui indiget, petit; non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri eſſe prædicuntur. Unde in Evangelio legimus multos inter Judæos mendicaſſe, ut de duobus cæcis Joan.9.Luc.18.& de alio claudo Act.3. & de Lazaro Luc.16. Et hinc facile conſtat nullius momenti eſſe conjecturam illam, quod Chriſtus interdum aliis eleemoſynam dabat. Hoc enim etiam de Apoſtolis dici poſſet,& de omnibus fere,qui paupertatem voluntariam profitentur,quibus frequenter accidit,ut nonnulla, quæ mendicando quæſierunt, pauperibus elargiantur. Tandem de Chriſto recte intelligitur illud Pſ.39. *Ego autem mendicus ſum & pauper*. Nam pſalmum illum de Chriſto intelligit Paul.ad Hebr.9.item illud Pſ.108. *Perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum*. Petrus enim Actor.1.exponit perſequutorem illum eſſe Judam, atque adeo mendicum fuiſſe Chriſtum. Et ita etiam ibi interpretatur Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus,& Arnobius;Baſilius etiam in regulis breviorib.regul.262. ita legit locum illum Paul. 2. ad Corinth. 8. *Propter nos mendicus factus eſt*. Quia verbum Græcum, πτωχεύω, proprie mendicare ſignificat, quamquam interpretetur, eum poſſe dici mendicum, quia ex divite egenus factus eſt, & ſimiliter alii Patres ſentiunt poſſe *mendicum* exponi, id eſt, *pauperem, & egenum*, tamen nihil etiam vetat, quod proprie, & in omni rigore intelligatur, &

idem

idem eſt de aliis teſtimoniis, quæ Waldenſis congerit.

Reſponſ. Chriſtum aliquãdo mẽdicaſſe probabile.

Quocirca (ſi in re incerta judicium ferendum eſt) hęc poſterior ſententia videtur magis probanda, quia ſuppoſita Chriſti paupertate, & variis itineribus, vix fieri potuit, ut non interdum illi occurrerit neceſſitas mendicandi: præſertim *cum tantæ paupertatis fuerit* (ut notat Hieron. Matth. 21.) *& ita nulli adulatus ſit, ut interdum in urbe maxima nullum hoſpitem nullam invenerit manſionem, & oportuerit eum redire Bethaniam, ut in domo Lazari hoſpitio reciperetur*, quod certe quoddam genus mendicitatis erat. Atque hactenus de Chriſti paupertate.

Chriſtus religioſus quomodo fuerit.

Ultimo loco ex his omnibus facile colligi poteſt, quid propoſitæ quæſtioni reſpondendum ſit. Nam ſi loquamur de ſtatu religionis, qui per tria vota eſſentialia conſtituitur, manifeſte conſtat Chriſtum Dominum hoc ſenſu religioſam vitam profeſſum non eſſe. Quia neque illa tria vota emiſit, nec ſatis conſtat, an aliquod eorum nuncupaverint. Si vero conſideremus id, quod perfectionis eſt in ſtatu religionis, & religioſum vocemus eum, qui ſe totum ab affectu humanarum rerum abſtraxit, ac divino cultui perpetuo, & immobiliter conſecravit, ſic certum eſt Chriſtum inſtituiſſe vitam habentem excellentiori modo quidquid perfectionis eſt in vita religioſa ſecluſis imperfectionibus. Nam ſtatus religionis ſolum eſt via ad perfectionem, Chriſtus autem nunquam fuit in via perfectionis, ſed ſemper in termino. Rurſus alii indigent voto, quo eorum vitæ ratio ſtabilis, ac firma cenſeatur: Chriſto autem Domino ſufficiens ad hoc erat deliberata voluntas, firmumque propoſitum, quia de ſe erat ita confirmatus in bono, ut ſemper, quod eſſet perfectius, facillime poſſet operari. His autem, aliiſque ablatis imperfectionibus, in Chriſto fuit ſumma perfectio paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ad Deum quidem jure, & facto, ad homines vero ſaltem uſu, & facto. Nam homini jure ſubdi non debuit, non propter defectum, ſed potius propter perſonæ majeſtatem, & excellentiam. Denique ſummam habuit perfectionem charitatis, ad quam hæc omnia ordinantur: habuit ergo eminentiſſimo modo quidquid perfectionis in religioſorum conventibus, & in quolibet alio perfectionis ſtatu eſſe poteſt.

SECTIO III.

Utrum Chriſtus vitam auſteram agere debuerit, an moderatam.

Quæſtio intelligitur de vitæ ſeveritate in victu, & veſtitu, rebuſque aliis, quæ ad corporis caſtigationem pertinent. Ratio dubitandi eſt, quia multis de cauſis videtur decuiſſe, ut Chriſtus magis, quam alii homnines, hoc vitæ genus inſtitueret. Primo, quia ejuſmodi vitæ ſeveritas maxime eſt ad hominis perfectionem in ſtatu naturæ lapſæ propter vincendas cupiditates, exercendamque patientiam neceſſaria; ergo quamvis Chriſtus propter ſeipſum non egeret hoc medio ad perfectionem acquirendam, tamen ut homines ad illud amplectendum alliceret, oportuit ut eo uteretur. Secundo, quia hujuſmodi corporis afflictiones ſunt ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis aptiſſimæ; quamvis autẽ Chriſtus non haberet peccata, pro quibus ſatisfaceret: tamen tota mortalis ejus vita ordinata eſt ad ſatisfaciendum pro noſtris; ergo, ut non ſolum ex dignitate perſonę, ſed etiam ex ipſorum operum proportione, & qualitate magis ſatisfaceret, decuit ut hanc vitæ rationem aſſumeret. Tertio, multum confert hoc ſeveræ vitæ inſtitutum ad commovendos homines, & perſuadendum, quia magnam conciliat ſanctitatis opinionem. Et licet non debeat propter hunc finem præcipue fieri: tamen quando ſimul ſperari hic fructus poteſt, non eſt malum, ſed potius bonum ſimul intendere. Sed incarnatio, & vita Chriſti ordinabatur ad docendos, excitandoſque homines ad virtutem, & pœnitentiam; ergo propter hunc etiam finem maxime decuit, ut vitæ ſeveritatem ſervaret Chriſtus, & oſtenderet. Quæ omnia in Joanne Baptiſta confirmari poſſunt, qui eximia vitæ auſteritate eſt uſus, non quidem propter peccata, quæ commiſerat, quę vel nulla, vel exigua fuerunt: ſed ne illa committeret, & ut hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, ſicque ſanctitatis exemplo, & opinione, apud homines plurimum valeret, & teſtimonium de Chriſto redderet. Quarto, poteſt hæc pars ſuaderi ex facto ipſo: nam vita auſtera nihil aliud eſſe videtur, quam vita laboribus, & doloribus plena, & perpetuæ cuidam abjectioni ſeu corporis mortificationi & cruci ſubjecta: conſtat autem ex hiſtoria Evangelica, hujuſmodi fuiſſe Chriſti Domini vitam: ergo.

Vita Chriſti cui auſtera non decuit.

Dicendum vero eſt primo, non oportuiſſe, ut Chriſtus auſterum vitæ genus profiteretur. Concluſio hæc eſt certa, quæ ſatis probatur, primo ex factis, & verbis ipſiuſmet Chriſti Matth. enim 11. dicit. *Venit Joannes non manducans, neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax, & potator vini*, ex quo loco colligunt SS. Patres, conſulto Chriſtum inſtituiſſe vitam minus ſeveram, ac rigidam, quam Joannem, *ut facilius omnes lucrifaceret*, ut dixit Chryſ. hom. 38. in Matt. qui ſubdit. *Illam autem vivendi viam, quę jejunio claros efficit, Joanni omnino poſtea dimiſit, ipſe vero publicanorum, atque peccatorum menſas elegit, ut publicanos & peccatores ſalvaret*. Dicit autem *poſtea*, quia, ut paulo antea dixerat, aliquando Chriſtus *illam quoque vitam confecit, cum quadraginta diebus jejunavit*. Quod brevi tempore fecit ut daret exemplum: communis autem modus vitæ fuit alius, ut commodius munus ſuum impleret. Et ex eodem etiam loco colligit Irenæus lib. 4. contra Hær. c. 51. *Chriſtum ita converſatum eſſe cum hominibus, ut eorum communibus cibis uteretur, & vinum biberet*. Sed latius hoc perſequitur Auguſtinus lib. 16. contra Fauſt. c. 31. animadvertens non ideo dictum eſſe, Joannem nec manducaſſe, nec bibiſſe, quia omnino non manducaret, nec biberet: ſed quia vinum, & ſiceram non biberet, ſed aquam, nec communibus cibis hominum uteretur, ſed locuſta, & melle ſylveſtri. Unde recte concludit de Chriſto dici, *venit filius hominis manducans, & bibens, eo quod & vino, & illo victu, quo Judæi utebantur, uteretur*. Apertius D. Th. Matt. 11. *dupliciter* (inquit) *homines attrahuntur ad bonam vitam, quidam enim per ſpeciem ſanctitatis, alii per viam familiaritatis. Dominus & Joannes diviſerunt ſibi duas vias: Joannes, immo Dominus per Joannem elegit ſibi viam auſteritatis: per ſe elegit viam lenitatis*. Et infra quærit cur ita ſe geſſerit Chriſtus, & tres reddit rationes ſumptas ex fine redemptionis, quæ ibi legi poſſunt. Idem in Catena Matth. 11. ubi Chryſoſtomum, & Hieronymum citat, & Lucæ 7. ibi affert Auguſtinum l. 2. qu. Evang. in 11. dicentem, Chriſtum utendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni ſignificaſſe. Multa ſimilia habent alii Patres, & expoſitores his locis, Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 1. Abulenſ. Matt. 11. qu. 43. quinque rationibus confirmat, non decuiſſe Chriſtum auſteram vitam agere. Idem Theophylactus, Euthymius, Cajetanus, Gagneius, Titelmanus, & alii Matth. 11. ubi Palacios refert Druthmarum dicentem, Dominus ſumens a publicanis corporalem cibum, ut ejus ſpiritualem traderet, ideo laxius vivebat: idem Albertus M. Lucæ 7. Janſenius in concor. c. 47.

Victus Chriſti qualis.

Veſtitus Chriſti qualis.

De veſtitu autem conſtat ex Evangelio non fuiſſe uſum veſte contexta ex pilis camelorum, aut zona pellicea, ſicut Joannem: ſed aliis, quæ in more eſſent apud Judęos. Tum quia ſi in hoc aliquid ſingulare Chriſtus egiſſet, non omnes Evangeliſtæ id prætermiſiſſent. Tum etiam quia veſtis aſpera, & rigida, ac menſa vulgaris, & communis non recte inter ſe cohærent. Tum etiam, quia ſæpe in Evangelio fit mentio veſtimentorum Chriſti, & indicatur non fuiſſe unum, & ſimplex: quin etiam fuiſſe ex materia communi, qua reliqui homines uterentur. Hoc patet ex Jo. 13. *Surgit a cœna, & ponit veſtimenta ſua*, non quidem omnia (ut per ſe conſtat) neque enim nudum manere decebat; pluribus ergo veſtibus induebatur. Quod etiam ex iis, quæ in paſſione narrantur, evidenter conſtat. Nam Joan. 19. milite quædam veſtimenta inter ſe diviſerunt, ſuper tunicam vero inconſutilem ſortem miſerunt; ergo neceſſe eſt fuiſſe veſtes diverſas. Imo Euthy. his locis, & ſuper Matt. ex prædictis verbis colligit Chriſtum, ut minimum tribus veſtibus uſum fuiſſe, nimirum interiori tunica, ſive ſubucula, & alio veſtimento, quod ſuper induſium geſtari ſolet, & pallio, quod eſt externum operimentum aliarum veſtium. In quo (ut idem author meminit) non agebat Chriſtus contra conſilium, quod Apoſtolis dederat Matth. 10. *Neque duas tunicas, &c.* Quia ibi non agit de pluribus veſtibus diverſarum rationum, quæ veluti unum integrum indumentum conſtituunt, ſed de veſtibus mutatoriis ejuſdem rationis. Sicut Joann. Bapt. cum

Luc.

Luc.3.dicebat: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*, non loquebatur de veſtibus diverſarum rationum, quæ ſingulæ ad munus ſuum neceſſariæ ſunt, ut homo integre, & decenter veſtiatur: ſed agebat de veſtibus ſuperfluis, & ad eumdem finem confectis. Rurſus ex eiſdem locis colligere licet, quamquam veſtes Chriſti pretioſæ non fuerint (quod aliqui de veſte inconſutili opinati ſunt, non tamen recte, quia id non decet Chriſtum, qui dixerat: *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regnum ſunt.*) Licet (inquam) pretioſæ non fuerint, non fuiſſe tamen omnino viles, ſed mediocres, & communes. Alioquin non tantam diligentiam adhibuiſſent milites, ut eas partirentur inter ſeſe, ſortem mittentes, ut nec fieret ulli injuria, nec inter ſe contenderent, cui pars melior eſſet tribuenda. Nam (ut recte notavit Janſen.c.143.concord.& inſinuarunt Theophyl. in Marcum & Ambroſ. in Lucam) ſuper omnia veſtimenta ſortem miſerunt (ut ex verbis eorundem Evangeliſtarum non obſcure colligitur) ſed ſpecialiter ſuper tunicam, quam nullo modo ſcindere voluerunt, ne tota diſſolveretur, & omnino periret. Erat ergo veſtis illa lanea, & juxta communem morem illius populi contexta. Unde notat Iſidorus Peluſiota lib.1.Epiſt.74.ad Cratonem, fuiſſe communem veſtem, qua utebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo victus, & veſtitus Chriſti communis, & vulgaris. Quod ſi hoc verum eſt de illo tempore, quo mundo prædicavit, potiore id jure credendum de priori tempore, quo privatam degebat vitam. Præſertim cum tum temporis vulgarem exerceret artem, & more aliorum exterius viveret. Ratio autem omnium eſt, quā ſupra tetigit Chryſoſt.& hic explicuit D.Th. art.2. quia ad finem incarnationis, ita fuit expediens, ut prædicatione ſua, familiarique uſu poſſet homines ad ſe allicere. Quam rationem ipſemet Chriſtus reddidit Phariſæis, quando eis calumniantibus, quod cum publicanis, & peccatoribus manducaret, reſpondit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Matth.9. Præterea, quia ut dixit Nicolaus IV. in c. *Exiit qui ſeminat*, de verborum ſignificat. cum Chriſtus omnibus ſit propoſitus in exemplar virtutis, oportuit, ut omnes & fortes, & infirmi in eo haberēt quod imitarentur, atque in illum intuentium nullus poſſet de virtute conſequēda deſperare. Et ideo ſummæ charitatis, atque adeo & perfectionis in eo fuit, quod *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret.*

Veſtimentorum Chriſti qualitas.

Dico ſecundo, quamvis Chriſtus non egerit exteriorem vitam nimis ſeveram, & rigidam: egit tamen moderatiſſimam, quæ ad ſeveram potius & auſteram, quam ad blandam, ac ſuavem propius videretur accedere. Hanc concluſionem probant rationes dubitandi in principio poſitæ, & per ſe videtur ſatis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Chriſti perſonam, & gravitatem, præſertim cum vitam perfectam prædicaret, omneſque delicias aſpernandas doceret. Quod facere expediebat & verbo, & exemplo, ut ex his, quæ de paupertate ejus dicta ſunt, & de myſteriis infantiæ, & juventutis ejus liquido conſtare poteſt. Denique hæc aſſertio ſolvendo difficultates in principio poſitas explicabitur, & confirmabitur melius.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitū.

Ad primam ergo rationem reſpondetur ex D. Th. hic ad 1. abſtinentiam cibi, & potus, (& idem eſt de cæteris corporis afflictionibus) per ſe non pertinere ad ſalutem, neque ad perfectionem virtutis: *Quia regnum Dei non eſca, & potus*, ad Rom.8. *Sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia ſublevat, nec deprimit egeſtas*, ut dixit Auguſt. quem D.Th. citat. Quod ut magis explicetur, advertēdum eſt, moderationem in cibo, & potu, & reliquis, quę ad corporis cultum ſpectant, quatenus per eam ſervatur medium rationis, pertinere, ac neceſſariam eſſe ad virtutem. Quia hoc eſt temperantiæ objectum: quæ virtus per ſe, & in omni ſtatu homini eſt neceſſaria, præſertim in animali corpore viventi: hujuſmodi autem virtutis obſervatio non poteſt dici ſeveritas vitæ, ſed moderatio, & temperatio. Alia vero eſt abſtinentia cibi, & potus, & aliarum deliciarum corporis, quæ non ſolum ſuperflua moderatur, ſed etiam ex iis, quæ temperata cenſentur, multa reſpuit, & hæc in tota ſua latitudine dici poteſt pœnitentia: quæ ſi aliquo modo ſit excellens, vel ſupra communem hominum virtutem poteſt dici auſteritas, ſeu ſeveritas vitę, in qua varii poſſunt eſſe gradus, ut per ſe conſtat. Hæc ergo vitæ auſteritas, ſeu pœnitentia per ſe non eſt neceſſaria ad ſalutem, neque in ſtatu innocentiæ eſſet neceſſaria ad perfectionem virtutis, in ſtatu tamen naturæ lapſæ eſt valde utilis, & neceſſaria ad perfectionem virtutis non propter ſe, ſed propter aliud. Primo ad ſatiſfaciendum pro peccatis. Secundo ad frænandam carnis concupiſcentiam. Tertio ad abſtrahendum animum ab effectu terrenarum rerum, ut deliciis corporis carens, propriis, ac ſpiritualibus oblectetur. Quarto ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & ſimilium virtutum exercitationem. Chriſtus ergo Dominus in primis dedit nobis exemplum moderationis, & temperantiæ, quatenus per ſe eſt ad virtutem neceſſaria, quia cum hæc ſit propter ſe amanda, & obſervanda, non potuit in Chriſto non eſſe perfecta. At vero auſteritatis, & ſeveritatis vitæ non fuit ita neceſſarium, ut nobis daret exemplum, quia in eo non erat eadem ratio, & neceſſitas hujus auſteritatis, quæ in nobis eſt, ſicut in ſtatu innocentiæ non eſſet neceſſaria. Quia quantum pertinet ad animi rectitudinem & perfectum potentiarum omnium ordinem, atque integram ſubjectionem partis inferioris ad ſuperiorem, Chriſtus habuit pluſquam donum originalis juſtitiæ, & impeccabilis fuit & connaturaliter in omni virtute perfectus, & ideo non indiguit vitæ ſeveritate, aut pœnitentia propter ſupra dictos fines: & ideo ex hoc capite non fuit ita neceſſarium, ut exemplum ſummæ auſteritatis, vel ſeveritatis hominibus pręſtaret. At vero, quia non ſolum propter ſe, ſed magna ex parte propter nos plurimos virtutum actus exercuit, & quia erat doctor, & exemplar hominum, idcirco non omnino prætermiſit hujus auſteritatis opera, ſed tempore opportuno quædam perfectiſſima, & eximia illius præbuit exempla: ut cum quadraginta diebus jejunavit, & cū circumiit ita docēs, ut non haberet ubi caput reclinaret, ut Chryſ. ſupra advertit. Quæ tamen exempla ita cum ordinaria, & communi vitę moderatione conjunxit, ut & pœnitentiæ, ac ſeveritatis utilitatem nobis oſtenderet, & ſuo muneri prædicandi, ac leniter, & familiariter cōverſandi cum hominibus, ut eos ad ſe traheret, non deeſſet. Ex quo pręterea intelligi voluit (ut etiam Auguſt. & D.Th. parum antea citati adnotarunt) quamquam auſteritas vitę multum ad perfectionem conferat, & quodam modo neceſſaria ſit, non tamen ab illa ſumendam eſſe regulam perfectionis, ita ut ratio aliqua, ſeu inſtitutum vitæ religioſæ eo perfectius cenſendum ſit, quo majorem vitæ auſteritatem profitetur. Quod præter exemplum Chriſti, & Auguſt. & Th. authoritatem ratio etiam convincit, quia hæc auſteritas non eſt neceſſaria ad perfectionem propter ſe, ſed ut medium ad virtutem comparandam, præſertim charitatem Dei, & proximi, ut per ſe conſtat, & tradit D.Th.2.2.q.184.a.3. & Caſſian. quem ipſe refert collat.1.c.7. ergo ſi de hoc medio aliquid remittatur, vel quia charitas Dei, & proximi id poſtulat, ut accidit Chriſto, vel quia adhibentur alia media, quę judicantur magis neceſſaria, & opportuniora in aliquo ſtatu, conſiderato fine, & actionibus ejus, quæ non poſſunt omnia cum ſumma illa ſeveritate conjungi, hominum fragilitate ſpectata, hæc (inquam) auſteritatis diminutio nihil remittet de perfectione ſtatus, ſed ea non obſtante tanto poterit eſſe major perfectio, quanto & finis vitæ perfectior, & media ad eum obtinendum magis ſunt proportionata. Nam ut Paulus inquit 1. ad Tim.4. *Exercitatio corporalis ad modicum utilis eſt, pietas autem ad omnia.* Quem locum, licet Chryſ. & Græci aliter interpretentur, tamen Ambr. Anſelm. D.Th. Cajet. & alii intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione, & caſtigatione, & non quidem eam rejicere inutilem, ſed eam conferre cum pietate, quæ in Dei cultu, & proximorum benevolentia, & miſericordia poſita eſt, & hanc illi præferre, ut meliorem, & utiliorē. Unde Anſelmus. *Corporalis* (inquit) *exercitatio quæ eſt jejuniis, vigiliis, labore manuum, ac multimoda corporis afflictione, parum utilitatis habet reſpectu magnæ utilitatis, quam habet pietas religioſæ mentis*; & infra: *Exerce te ad pietatem, id eſt, cōpaſſionem proximorum, & ad opera miſericordiæ.* Quod magis explicans D.Th. inquit: *Exercitatio jejunii, & hujuſmodi in ſua natura non ſunt bona, ſed pœnalia, & ſi homo non peccaſſet, nihil horum fuiſſet, ſed ſunt bona medicinalia. Sicut enim rhabarbarum eſt bonum, in quantum relevat a cholera, ſic & iſta, in quantum comprimunt concupiſcentias: ergo ad iſtud modicum ſunt utilia*; & infra; *Quia tantum ad morbum peccati carnalis, non ſpiritualis, quia aliquando propter abſtinentiam homo in iracundiam*,

Auſteritas vitę in ſtatu naturæ lapſæ utilis & neceſſaria quo modo.

Auſteritas vitæ non fuit Chriſto neceſſaria.

Vitæ ſanctitas, & regula perfectionis non eſt ex vitæ auſteritate pēſanda.

Perfectio ſtatus religioſi major, minorve unde ſumendus.

diam, inanem gloriam, & hujuſmodi incurrit, præfert ergo abſtinentiæ pietatem, *& accipitur hic utroque modo pro cultu Dei, & miſericordia*. Quod adhuc amplius exponens Cajetanus ait: *Secundum genus proprium corporalis exercitatio in jejuniis, abſtinentiis, peregrinationibus, ciliciis & hujuſmodi ad modicum utilis eſt, quia tantum valet ad domandum corpus proprium, pietas autem utilis eſt, id eſt, officia pietatis erga Eccleſiæ membra, & cultus erga Patrem familias domus, quæ eſt Eccleſia, ſunt utilia ad omnia tam ſpiritualia, quam temporalia*. Ad eumdem modum intellexit hunc locum D. Bernardus in Apol. ad Guliel. Abbatem, ubi poſtquam prædicto modo Paulum expoſuerat, ſubjungit. *Siccine illa ſpiritualia perſuades, ut etiã hæc, quæ ex regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam, ſed illa oportet agere, & iſta non omittere: alioquin cum aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quam illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cum de horum obſervatione elatus, aliis eadem non obſervantibus derogas, non te magis tranſgreſſorem regulæ indicas, cujus licet minima quædam teneas, meliora devitas? De quibus Paulus: Æmulamini*, ait, *chariſmata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, & charitatẽ, quæ ſunt chariſmata meliora. Tu, ſi tuum corpus multis, ac nimiis laboribus atteris, ac regularibus aſperitatibus mortificas membra tua, quæ ſunt ſuper terram, bene facis, Sed quid ſi ille, quem ſimiliter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum eſt utilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autem, quam tu, de illa, quæ ad omnia valet, id eſt, pietate.* Non poteſt ergo ex ſola vitę auſteritate perfectio menſurari, ſed omnia conſideranda ſunt, præſertim finis, mediaque omnia, quatenus tali fini ſunt magis accommodata, ita ut non unum tantum, aut alterum medium per ſe conſideretur, & cum alio conferatur, ſed univerſa mediorum, & videndi ratio. Nam interdum, quod de corporali auſteritate remittitur, aliis laboribus compenſatur, & præſertim omnium ſpiritualium affectuum diligenti, ac continua moderatione, & omnium humanarum dignitatum, & honorum abdicatione, ac denique integra voluntatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinendam maxime confert. Nam ut eleganter dixit Joannes 22. in Extrav. *Quorundam*, de verb. ſignif. *Magna quidem paupertas; ſed integritas majus bonum eſt, ſed obedientia maximum, ſi cuſtodiatur illæſa. Nam prima rebus, ſecunda carni, tertia vero menti donatur, & animo*. Unde fit, cum corporis caſtigatio ad caſtitatem per ſe, & vi ſua referatur, non poſſe inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari: ſed medium locum tenere. Ac propterea Chriſtus Dominus prima, ac præcipua exempla vitæ ſuæ in virtute obedientiæ conſtituit: deinde in operibus pietatis, & hominum converſione, & iis omnibus adjunxit aliquam vitæ ſeveritatem, docens hanc etiam eſſe neceſſariam; ſed in ea menſura, quæ ſuo muneri expediret.

Unde ad ſecundam rationem in principio poſitam reſpondetur, Chriſtum munus redemptoris cum munere doctoris conjunxiſſe, & utrique omni ex parte ſatisfeciſſe, & ideo aſſumpſiſſe omnes dolores, & afflictiones corporis, quæ ſecundum perfectam æqualitatem, & proportionem ad ſatisfaciendũ pro nobis, ſatis, ſuperque eſſent, eam autem vitæ ſeveritatem, quæ ad perficiendum prædicatoris munus accommodata non erat, omiſiſſe. Addere præterea poſſumus auſteritatem vitæ, & caſtigationem corporis non conſiſtere ſolum iis in rebus, quæ manifeſte, & in hominum conſpectu fiunt. Multa enim occulte, ac ſecreto fieri ſolent, quibus corpus caſtigatur, & affligitur, ut ſecreta verberatio, cilicium, humique cubatio & alia id genus: quis autem ſcire poteſt utrum Chriſtus Dominus ſæpe his modis carnem ſuam occulte afflixerit, ut magis ac magis pro noſtris ſceleribus ſatisfaceret? Ego quidem non dubito, quin ſæpe cum in oratione Dei dies, noctesque conſumeret, peccata noſtra defleret, pro eiſque contriſtaretur. Quia charitas Dei, & hominum illum urgebat. An vero aliis ſupradictis uſus fuerit ad affligendam carnem ſuam, & ſatisfaciendum pro nobis, quia neque ſcriptum invenio, neque admodum neceſſarium apparet, affirmare non audeo, quamquam neque indecens neque incredibile mihi eſſe videatur.

Corpus ſuum quo modo Chriſt. afflixerat.

Ad tertium & ſimul ad exemplum de Joanne Bapt. reſpondetur cum Chryſ. hom. 38. in Mat. ubi de hoc argumento multa eleganter diſputat, & primum inquit. *Joannes præter vitæ ſanctimoniam nihil aliud magni oſtendit, quia nullum fecit ſignum, Chriſtus vero ſignorum, atque miraculorum teſtimonio claruit, & ideo aliam vivendi viam Joanni dimittens, ipſe publicanorum, atque peccatorum menſas elegit, ut publicanos, atque peccatores ſalvaret*. Secundo ait Joannem, & Chriſtum venatorum more diverſis, & quaſi contrariis viis inceſſiſſe, ut homines caperent. *Nam quoniam univerſum pene genus humanum maxime jejunantes ſolet admirari, & duritiam vivendi nimium approbare, ideo a teneris unguiculis diſpenſatione divina duriter vixit Joannes, ut ad credendum verbis ſuis populi ducerentur; Chriſtus vero licet hanc viam ipſe confecerit, cum quadraginta diebus jejunavit, & cum circumiit, ita docens, ut non haberet, ubi caput reclinaret, ſed tamen etiam alteram præparavit, ut facilius omnes lucrifaceret, & ut Judæi nullam haberent excuſationem, ſi ſeveritas Joannis triſtis, & gravis videbatur, cur Jeſum edentem, & bibentem repulerint.* Unde concludit eadem fuiſſe utriuſque ſtudia, & ſi ſpecie tenus contraria videantur. Nam a ſumma concordia diverſas iniere vias, quæ tamen ad unum exitum omnino perducerent. Hæc in ſententia, & fere ad verbum Chryſ. quæ valde notanda ſunt iis, qui diverſa ſtudia virtutis, ac religionis profitentur, ut intelligant ad eumdem terminum tendere omnia, & quamvis in exteriori cultu diverſa, & quaſi contraria ſint, re tamen vera ſummam inter ſe habere, & poſſe, & debere concordiam.

Chriſtus, & Joannes in eligendo vitæ ſtatu cur tam diverſi.

Ad quartum reſpondetur, cum de vitæ auſteritate agitur, non eſſe ſermonem de his laboribus, qui in actionibus miſericordiæ circa proximos inveniuntur: neque de ea difficultate aut labore, quem in diuturna oratione, aut contemplatione corpus pati ſolet: neque etiam de injuriis & doloribus, quos ab aliis Chriſtus paſſus eſt, neque de paupertate vitæ, & aliis hujuſmodi, quæ proprias habent conſiderationes. Sed eſt ſermo de dura & rigida vivendi ratione, in modo tractandi corpus proprium, ejuſque neceſſitatibus ſubveniendi, vel illud moderandi, aut caſtigandi. Unde ſi hæc omnia, quæ commemoravimus, ſimul in Chriſto Domino conſiderentur, non eſt dubium, quin ejus vita fuerit aſperrima, quia ex illis omnibus ſimul ſumptis non coaleſcit (ut ita dicam) vita auſtera, ſed vita ſanctiſſima & ſtudioſiſſima, & in ſe complectens perfectum exemplar omnium virtutum. Auſteritas autem vitæ non hæc complectitur, ſed quandam partem, ut diximus, pertinentem ad voluntariam corporis caſtigationem, & illam non omnem, ſed quæ in exteriori vivendi ratione ac modo tractandi proprium corpus poſita eſt. Et hoc modo dicimus, eſtque omnino certum, non paſſum fuiſſe Chriſtum ſummam auſteritatem, ſed cum ea moderatione, quæ ad munus Redemptoris, & Doctoris maxime congruebat.

Ex iis vero, quæ in hac ſectione diſputavimus, facile expediri poteſt brevis quædam dubitatio, huic ſane loco non importuna. Utrum ſcilicet Chriſtus Dominus nudis pedibus inceſſerit. Nonnulli enim ita exiſtimarunt, Bonav. opuſc. ſeu ep. hac de re, quæ habetur tom. 1. opuſc. Lyranus Jo. 1. & Replicator Mar. 1. Abu. q. 68. in 3. c. Mat. & q. 49. in 20. c. Exod. & videtur eſſe ſententia Hier. ep. 72. ad Euſtoch. de cuſtodia virg. ubi ſic habet: *Moyſes, & Jeſus Nave nudis in ſanctam terram pedibus jubentur incedere, & diſcipuli ſine calceamentorum onere, & vinculis pellium ad prædicationem novi Evangelii deſtinantur, & milites veſtimentis Jeſu ſorte diviſis, caligas non habuere, quas tollerent, nec enim habere poterat Dominus quod prohibuerat ſervis.* Quibus verbis etiam fundamenta hujus ſententiæ indicat. Primum eſt, quod Chriſtus mittens diſcipulos ad prædicandum conſuluit, vel juſſit, ne calceamenta portarent Luc. 9. & Matth. 10. Quod interpretans Chryſoſt. hom. 9. ſuper Epiſt. ad Philip. ad literam intelligit fuiſſe præceptum, quod Chriſtus eo tempore diſcipulis ſuis impoſuit, quamquam illud poſtea in nocte cœnæ revocaverit, quando dixit Apoſtolis. *Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram*, Luc. 22. quod eodem modo intelligit Auguſt. 21. cont. Fauſt. c. 67. Secundum, quia quando Chriſtus eſt crucifixus, nudatus eſt veſtibus, non calceis.

Dubium.

Replicat.

Ter-

Tertium addi poteſt,quia Magdalena lavit pedes Jeſu in domo Phariſæi Luc.7. quod non potuiſſet commode fieri, niſi Chriſtus nudis pedibus eſſet.

Reſponſ. Chriſtus calceatus inceſſit.

Cæterum contraria ſententia probabilior eſt, quam amplectuntur Burgenſis Marc.1. addit. 1. Cajet. Luc.3. Janſenius in conc. c.55. & Franciſcus Toletus Jo.1. annot.65. & eſt ſententia D. Auguſt. ſer.42. de ſanctis, ubi metaphorice exponens illud verbum Chriſti: *Neque calceamenta*, de mortuis operibus, ſubdit; *Nam de iis calceamentis, quibus calceati ambulamus, conſolatur me idem Dominus meus. Si enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Joannes diceret: Non ſum dignus ſolvere corrigiam calceamentorum.* Quibus verbis unum fundamentum hujus ſententiæ indicat ſumptum ex dictis verbis Joannis, quæ videntur ſupponere Chriſtum uſum fuiſſe calceis, quamquam hęc verba multi exiſtimant dicta fuiſſe per modum proverbii, quo voluit Joannes dicere ſe eſſe indignum, ut vel in miniſterio viliſſimo Chriſto famularetur. Quę quidem interpretatio probabilis eſt, ſed non ſatis facit, quia licet verum ſit Joannem, id ſignificare voluiſſe, probabilius tamen eſt uſum fuiſſe verbis, & modo dicendi, quæ in omni veritate, & proprietate Chriſto poſſent adaptari. Deinde ſi id erat proverbium illius gentis, ſignum eſt omnibus commune, ac vulgare fuiſſe, uti calceis; ergo veriſimilius eſt Chriſtum etiam illis fuiſſe uſum. Dici præterea poteſt verbis Joannis, tunc Chriſtum inceſſiſſe calceatum, quod nemo certe negare poteſt, quia illo tempore neque muneri neque modo vivendi Chriſti aliud expediebat, credi tamen poſſe, poſtquam prædicare incepit, calceos abjeciſſe. Contra hoc tamen eſt potiſſima conjectura hujus opinionis, quia oſtenſum eſt, Chriſtum etiam tempore prædicationis ſuæ uſum fuiſſe communi modo vivendi in victu, & veſtitu. ergo etiam in calceorum uſu reliquis ſimilis fuit; patet conſequentia, quia eſt eadem ratio, vel fortaſſe major. Quia nudis pedibus ambulare magna pars eſt auſteritatis vitæ, & præſertim in terra aſpera, & calidiori, qualis eſt Judæa, per quam aſſidue diſcurrebat, & peregrinabatur. Et confirmatur, nam prophetæ non incedebant nudis pedibus, ut colligi poteſt ex Iſa.20. ubi ad commovendum populum, & aliquod ſupplicium indicandum dixit Deus ad Iſaiam: *Vade, & tolle calceamenta tua de pedibus tuis*; ergo cum hoc non fuerit moris apud Judæos, & Chriſtus ſtuduerit ſeſe in exterioribus communi modo accommodare, non eſt credibile in hoc ſolo fuiſſe ſingularem, præſertim cum Evangeliſtæ nullum hujus rigoris mentionem faciant, quæ non videretur omittenda, eo quod eſſet inuſitata, notatuque digniſſima.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitū.

Neque obſtant alterius ſententiæ fundamenta. Ad 1. enim (ut omittamus metaphoricas expoſitiones Auguſt. ſupra dicto ſer. & lib.2. de conſenſu Evang. c.30. quas etiam attigit Hieron. Ep.24.) dicendum eſt, ſive illud fuerit conſilium, ſive præceptum, ſive temporale, ſive perpetuum, non fuiſſe ſenſum verborum Chriſti inſtruere diſcipulos, ut nudis omnino pedibus incederent, ſed vel, ut ſecum non ferrent duplicia calceamenta & mutatoria, ſicut ſupra explicuimus prohibuiſſe duas tunicas, & ita exponunt Burgenſ. & Cajet. Matt.10. in idem fere incidit, quod alii dicunt ſolum eſſe illo modo dicendi prohibitam nimiam curam, & ſolicitudinem earum rerum, quæ corporis commoditati inſerviunt. Sicut cum ibidem dicitur: *Neminem ſalutaveritis in via*, non ſignificatur id, quod litera præſeferre videtur, ſed illo modo dicendi ſignificata eſt diligentia, & ſolicitudo, quam in ſuo exercendo munere prædicatores Evangelici adhibere debent. Vel certe melius intelligitur, Chriſtum dixiſſe diſcipulis, ut ſine calceis illud iter agerent: tum quia (ſi proprietas literæ retineri poteſt) non eſt cur ad alios ſenſus divertamus. Tum etiam, quia Luc.22. iterum dixit illis: *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis.* At vero licet eos miſerit ſine calceis, non inde fit, ut nudis pedibus ambulaverint, ſed (ut Marcus c.6. expreſſe dicit) *calceati ſandaliis*, quæ hoc differunt a calceis, quod non cooperiunt totum pedem. Sed ſuperiorem partem relinquunt apertam. Quod ſignificat Auguſt. lib. 2. de conſenſu Evang cap.10.

Diſcipuli Chriſti calceati ſandaliis cur incedere juſſi.

Quod ſi quæras, cur Chriſtro curæ fuerit, ut diſcipuli potius ſandaliis calceati incederent, quam calceis: Auguſtinus varias rationes affert allegoricas, & inter alias hæc reddi poteſt. Chriſtum ſignificare voluiſſe ſolum neceſſaria ferenda eſſe, ſandalia autem cum plantam pedis muniant, humanæ neceſſitati præciſe ſubveniunt, quod autem ſuperior pedis pars tecta ſit, potius commoditatis cujuſdam, quam neceſſitatis eſſe videtur. Sed fortaſſe literalis ratio eſt, quia Judææ incolæ præſertim pauperes ſandaliis frequentius uterentur: ad iter vero agendum ſandalia cum calceis commutarent. Voluit autem Chriſtus diſcipulos ſuos etiam in via uti ſandaliis, ut ſignificaret nullo ipſis apparatu, vel ſumptu opus eſſe, neque aliter in via, quam in urbe, cum ſe comitarentur, inſtructos ire oportere. Ita reſpondet Janſenius. Sed quia hæc tantum eſt conjectura, potuit etiam e contrario accidere, ut iter agentes ſandaliis uterentur propter majorem facilitatem, & agilitatem, ſicut noſtrates homines, vulgares nimirum, ac plebei, in itinere quidem ſculponeis, in oppidis autem, & urbibus calceis uti cernimus. Voluit ergo Chriſtus, ut nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere uſuri eſſent, ſecum adferrent, & hoc modo hæc reſponſio incidit in expoſitionem Cajetani, eamque magis explicat.

Ex hac vero doctrina, colligunt multi Chriſtum tempore prædicationis uſum fuiſſe ſandaliis, & non calceis. Ita ſentiunt Janſenius, & Toletus ſupra. Tum propter hoc conſilium, quod Apoſtolis dedit, & eorum uſum, quē Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalenæ. Nam ſi Chriſti pedes non erant ſuperius cooperti, facile poterant a Magdalena lacrymis irrigari. Præterea quia Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem dicuntur uſi fuiſſe ſandaliis. Quod juxta lectionem Græcam colligi poteſt ex Act.12. ubi dixit Angelus Petro, *calcea te caligas tuas*. Græce enim legimus *ſandalia*, ubi Chryſoſt. & alii Græci ita exponunt, & gloſſa ordinaria. Unde fertur Romæ ſervari quoddam Petri ſandalium, & aliud B. Andreæ fertur eſſe in Hiſpania in civitate Ovetenſi, & ita de Apoſtolis opinantur Abulen. Mat.10. q.60. & 83. & Dionyſ. Carthuſ. ibidem. Et eumdem fuiſſe uſum priſcorum Chriſtianorum colligi poteſt ex Tert. l. de pallio. c.5. & clarius ex Clemen. Alexand. l.2. pædagogi c.11. ergo veriſimile eſt, Chriſtum illis etiam fuiſſe uſum. Quæ conjecturæ probant quidem fieri potuiſſe, ut Chriſtus interdum ſandaliis uteretur, præſertim ſi illorum uſus erat in more Judæorum, quod vero nunquam uſus fuerit calceis, non ſatis probant. Nam ſi illi quoque erant in uſu, cur non etiam fieri potuit, ut illis interdum uteretur, cum communi uſui ſe accommodaverit, ſicut diximus. Nihil ergo de hoc affirmari certo poteſt.

Ad 2. ergo conjecturam Hieronymi reſpondetur, vel milites crucifigentes Chriſtum contempſiſſe calceos vel ſandalia, quod nullius eſſent valoris, vel certe nomine veſtimentorum comprehendi potuiſſe, ita enim vulgari more loquimur. Ad 3. de Magdalena, jam reſponſum eſt, ſi verum eſt Chriſtum uſum fuiſſe ſandaliis. Alii vero reſpondent morem fuiſſe veteribus, (quoniam in ſtragulis accumbebant in conviviis) diſcalciari ut diſcumberent, ne forte calceorum ſordibus pretioſa lectorum ſtragula inquinarentur. De quo multa congerit Dion. Lambinus in Schol. Horatii Sat. ult. l.2. & Guiliel. Philiander ſuper Vitruv. l.6. c.5. Et fortaſſe hac de cauſa dictum eſt Judæis Exod.12. ut manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conviviis ſine calceis accumbere ſolerent; ſed de hac re hactenus.

Accubitus veterum in menſis qualis.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus in hac vita ſecundum legem converſatus fuerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit converſatus ſecundum legem. Lex enim præcipiebat ut nihil operis in ſabbatho fieret: ſicut Deus die ſeptimo requievit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipſe in ſabbatho curavit hominem, & ei mandavit, ut tolleret lectum ſuum; ergo videtur, quod non fuerit ſecundum legem converſatus.

2 *Præterea. Eadem Chriſtus fecit, & docuit, ſecundum illud Actor.1. Cœpit Jeſus facere, & docere. Sed ipſe Mat.15. docuit, quod omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod eſt contra præceptum legis, quæ per eſum, & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, ut patet Levit. 11. Ergo videtur,*

tur, quod ipſe non fuerit ſecundum legem converſatus.

3 *Præterea: idem judicium videtur eſſe facientis, & conſentientis: ſecundum illud Rom. 1. Non ſolum illi qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. Sed Chriſtus conſenſit diſcipulis ſuis ſolventibus legem, in hoc quod ſabbatho ſpicas vellebant, excuſando eos: ut habetur Matth. 12. Ergo videtur quod Chriſtus non converſatus fuerit ſecundum legem.*

Hom. 16. in Matth. 4. p. a pr. illius t. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Nolite putare quoniam veni ſolvere legem aut prophetas. Quod exponens Chryſoſt. dicit Legem implevit, primo quidem nihil tranſgrediendo legalium, ſecundo juſtificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

Reſpondeo: dicendum, quod Chriſtus in omnibus ſecundum legis præcepta converſatus eſt. In cujus ſignum etiam voluit circumcidi: circumciſio enim eſt quędam proteſtatio legis implendæ: ſecundum illud Galat. 5. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ. Voluit autem Chriſtus ſecundum legem converſari: 1. quidem, ut legem veterem approbaret: 2. ut eam obſervando, in ſeipſo conſummaret, & terminaret, oſtendens, quod ad ipſum erat ordinata: 3. ut Judæis occaſionem calumniandi ſubtraheret: 4. ut homines a ſervitute legis liberaret: ſecundum illud Gal. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret.

Ad 1. ergo dicendum, quod Dominus ſuper hoc ſe excuſat a tranſgreſſione legis tripliciter. Uno quidem modo, quia per præceptum de ſanctificatione ſabbathi, non interdicitur opus divinum, ſed opus humanum: quamvis enim Deus die ſeptimo ceſſaverit a novis creaturis condendis, ſemper tamen operatur in rerum conſervatione, & gubernatione. Quod autem Chriſtus miracula faciebat erat operis divini. Unde ipſe dicit Jo. 5. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Secundo excuſat ſe per hoc, quod illo præcepto non prohibentur opera, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis etiam corporalis. Unde ipſe dicit Luc. 13. Unuſquiſque veſtrum ſabbatho non ſolvit bovem ſuum, aut aſinum a præſepio, & ducit adaquare? Et infra 14. Cujus veſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſabbathi? Manifeſtum eſt autem, quod opera miraculorum, quæ Chriſtus faciebat, ad ſalutem corporis, & animæ pertinebant. Tertio, quia illo præcepto non prohibentur opera, quæ pertinent ad Dei cultum. Unde dicitur Mat. 12. An non legiſtis in lege, quia ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt? & Jo. 7. dicitur, quod circumciſionem accipit homo in ſabbatho. Quod autem Chriſtus paralytico mandavit, ut lectum ſuum ſabbatho portaret, ad cultum Dei pertinebat, id eſt, ad laudem virtutis divinæ. Et ſic patet, quod ſabbathum non ſolvebat, quamvis hoc ei Judæi falſo objicerent, dicentes Jo. 9. Non eſt hic homo a Deo, qui ſabbathum non cuſtodit.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus voluit oſtendere per illa verba, quod homo non redditur immundus ſecundum animam ex uſu ciborum quorumcumque ſecundum ſuam naturam, ſed ſolum ſecundum quandam ſignificationem: quod autem in lege quidam cibi dicuntur immundi, hoc eſt, per quandam ſignificationem. Unde Auguſt. dicit contra Fauſtum, ſi de porco & agno requiratur, utrum natura mundus eſt, dicimus, quia omnis creatura Dei bona eſt, quadam vero ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt.

li. 6. c. 7. non longe a pr. to. 6.

Ad 3. dicendum, quod etiam diſcipuli quando eſurientes ſpicas ſabbatho vellebant, a tranſgreſſione legis excuſantur, propter neceſſitatem famis. Sicut & David non fuit tranſgreſſor legis, quando propter famis neceſſitatem comedit ſanctos panes, quos ei edere non licebat.

Hic articulus diligenter expoſitus eſt ſuperiori tom. diſp. 43. ſect. 2. dum quæritur: Utrum Chriſtus ſubjectus fuerit alicui legi. Quapropter earundem rerum inutili repetitione lectori moleſti non erimus. Quod in ſequentibus ſemper obſervabimus.

QUÆSTIO XLI.

De tentatione Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

De qua Doctores ſuper Matth. cap. 4.

DEinde conſiderandum eſt de tentatione Chriſti. Circa hoc quæruntur quatuor. Primo, utrum fuerit conveniens Chriſtum tentari. Secundo, de loco tentationis. Tertio, de tempore. Quarto, de modo, & ordine tentationis.

ARTICULUS I.

Utrum conveniens fuerit Chriſtum tentari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto tentari non conveniebat. Tentare enim eſt experimentum ſumere, quod quidem non fit niſi de re ignota. Sed virtus Chriſti erat nota etiam dæmonibus: dicitur enim Lucæ 4. quod non ſinebat dæmones loqui, quia ſciebant eum eſſe Chriſtum. Ergo videtur, quod non decuerit Chriſtum tentari.

Opuſc. 60. c. 11. prin.

2 *Præterea. Chriſtus ad hoc venerat, ut opera diaboli diſſolveret: ſecundum illud Joan. 3. In hoc apparuit filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli. Sed non eſt ejuſdem diſſolvere opera alicujus, & ea pati. Et ita videtur inconveniens fuiſſe, quod Chriſtus pateretur ſe tentari a diabolo.*

3 *Præterea. Triplex eſt tentatio, ſcilicet a carne, a mundo, & a diabolo. Sed Chriſtus non fuit tentatus nec a carne, nec a mundo. Ergo nec etiã debuit tentari a diabolo.*

Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi 4. Ductus eſt Jeſus a ſpiritu in deſertum ut tentaretur a diabolo.

Hom. 16. in Evang. non longe a prin.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus tentari voluit. Primo quidem, ut nobis contra tentationes auxilium ferret. Unde Gregor. dicit in hom. Non erat indignum redemptori noſtro, quod tentari voluit, qui venerat occidi: Juſtum quippe erat, ut ſic tentationes noſtras ſuis tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare. Secundo propter noſtram cautelam, ut nullus quantumcumque ſanctus ſe æſtimet ſecurum, & immunem a tentatione. Unde & poſt baptiſmum tentari voluit: quia ſicut Hilarius dicit ſuper Matth. in ſanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta graſſantur: quia victoria magis eſt ei exoptata de ſanctis. Unde & Ecclef. 2. dicitur: Fili, accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

Canon. 3. in Matth. non longe a prin.

Tertio: propter exemplum, ut ſcilicet nos inſtrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Unde Auguſtinus dicit in 4. de Trin. quod Chriſtus diabolo ſe tentandum præbuit: ut ad ſuperandas tentationes ejus mediator eſſet, non ſolum per adiutorium, verum etiam per exemplum.

lib. 4. c. 13. aliquantulum a princ. t. 3.

Quarto: ut nobis fiduciam de ſua miſericordia largiretur. Unde dicitur Heb. 4. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in 9. de Civit. Dei, Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit: non per id quod eſt vita æterna, ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta: ex quibus quandam conjecturam habebant Chriſtum eſſe filium Dei. Sed quia rurſus in eo quædam ſigna humanæ infirmitatis videbant, non pro certo cognoſcebant, eum eſſe filium Dei, & ideo eum tentare voluit. Et hoc ſignificatur Matth. 4. ubi dicitur, quod poſtquam eſuriit, acceſſit tentator ad eum: quia ut Hilar. dicit. Tentare Chriſtum diabolus non fuiſſet auſus, niſi in eo per eſuritionis infirmitatem quæ ſunt hominis, recognoſceret Et hoc etiam patet ex ipſo modo tentandi, cum dixit, Si filius Dei es. Quod exponens Amb. dicit. Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognoverat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per hanc infirmitatem corporis non putabat.

li. 9. c. 21. a prin. t. 5.

Canone 3 in Matth. non remote a princ.

Amb. l. 4. in Luc. c. 14. in ord. in tit. de 1. tentatione Chriſti to. 2.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus venerat diſſolvere opera diaboli, non poteſtative agendo, ſed magis ab eo, & ejus membris patiendo, ut ſic diabolum vinceret juſtitia, non poteſtate, ſicut Aug. dicit 13. de Trinit. quod diabolus non potentia Dei, ſed juſtitia ſuperandus fuit. Et ideo circa tentationem Chriſti conſiderandum eſt, quid propria voluntate fecit, & quid a diabolo paſſus fuit. Quod enim tentatori ſe offerret, fuit propriæ voluntatis. Unde dicitur Matth. 4. Ductus eſt Jeſus in deſertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. Quod Greg. intelligendum dicit de Spiritu S. ut ſcilicet illuc eum Spiritus ſuus duceret, ubi eum ad tentãdum ſpiritus malignus inveniret. Sed a diabolo paſſus eſt, ut aſſumeretur, vel ſupra pinnaculum templi, vel etiam in montem excelſum valde. Nec eſt mirum (ut Gregor. dicit) ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam a membris ipſius crucifigi. Intelligitur autem a diabolo aſſumptus non quaſi ex neceſſitate: ſed quia (ut

lib. 13. c. 13. in pri tom. 3.

Hom. 16. Evang. non longe a prin.

Hom. 16. Evang. non longe a princ.

Hom. 31. in Luc. in prin. to. 3.

Origen. dicit ſuper Lucam) ſequebatur eum ad tentationem, quaſi athleta ſponte procedens.

Ad 3. dicendum, quod, ſicut Apoſt. dicit, Chriſtum in omnibus tentari voluit abſque peccato. Tentatio autem, quæ eſt ab hoſte, poteſt eſſe ſine peccato: quia fit per ſolam exteriorem ſuggeſtionem. Tentatio autem, quæ eſt a carne, non poteſt eſſe ſine peccato: quia hujuſmodi tentatio fit per delectationem, & concupiſcentiam. Et ſicut Aug. dicit nonnullum peccatum eſt quando caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Et ideo Chriſtus tentari voluit ab hoſte, ſed non a carne.

COMMENTARIUS.

Lib. 19. de civit. Dei c.4 a med. to. 5.

Tentari cur Chriſtus debuit.

RAtiones D.Th. optimæ, & perſpicuæ ſunt, atque ex SS. patribus deſumptæ, quos ipſe refert, quibus addi poteſt Cyprianus ſer. de jejun. & tent. Chriſti, ubi inter alia inquit: *Voluit ſapientia Dei erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, ut videret, & ſentiret humana ratio, quam inſuperabilis ſit, victrixque peccati ſi libero moderamine dirigatur.* Addit Chryſoſt. hom. 13. in Mat. ideo poſt baptiſmum tentatum fuiſſe. *Ut unuſquiſque baptizatorum, ſi poſt baptiſma majoribus tentationibus urgeatur, non turbetur, quaſi inſperatum ſibi aliquid obviaverit.* In hom. vero 5. imperf. dicit ideo tentatum eſſe Chriſtum, poſtquam teſtimonio Patris declaratus eſt filius Dei, ut ſignificaret nobis, quãdo abrenuntiamus diabolo, & filii Dei per baptiſmum efficimur, tunc totis nos, & viribus, & impetu agitari a dæmone, quaſi a ſe alienos, & jam Chriſti milites deſignatos. Significatum etiam eſt, inquit Tertul. lib. de bap. c. ult. neminem intentatum regnum Dei conſequuturum, ſimul vero declaratum eſt, ait idem Tertul. de orat. c. 8. quis ſit artifex, & præſes tentationum omnium, dataque nobis eſt virtus ad eum ſuperandum, ut docuit Damaſ. l. 3. c. 20. & in idem redit quod ait Athanaſ. l. de paſſione, & cruce Domini non longe a fine, tentatoris vires eſſe confractas, ita ut a ſectatoribus Chriſti conculcari, & ludibrio haberi poſſit. Quod recte expoſuit Aug. l. 3. de mirabil. S. Script. c. 6. dicens. *Cum inimicus damnatur, & vincitur, humano generi libertas, & redemptio præparatur. In hoc namque conflictu, dum Satanas ſupra authorem ſe elevare voluit, homo, qui ſub eo illuc uſque fuerit, per Domini victoris auxilium ultra ipſum excrevit, & dum contra ſe fortiorem pugnare nititur, interim ille, qui erat infirmior, adverſus eum roboratur.* Ac denique eleganter Amb. li. 4. in Luc. *ductus eſt, ut diabolum provocaret, nam niſi ille certaſſet, non mihi iſte viciſſet. Myſterio, ut illum Adam de exilio liberaret. Exẽplo, ut oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere, & tunc magis eſſe cavẽdum, ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas.*

Sed eſt hoc loco obſervandum (ut ſimul ſolutionem ad 1. D.Th. explicemus) alias eſſe cauſas, ob quas Chriſtus ſe tentari permiſit, quas citati patres explicarunt; alias vero, ob quas Dæmon Chriſtum tentare auſus eſt. Alios enim homines potiſſimum tentat Dæmon, ut ad peccandum inducat. Chriſtum vero nec ſolum, nec præcipue eam ob cauſam aggreſſus eſt, ſed potiſſimum, ut exploraret, utrum vere filius Dei eſſet. Variis enim modis

Dæmon Chriſtum cur tentavit.

& ſuſpicatus fuerat, & audierat (inquit Chryſ. dicta hom. 5. imperfecti) Chriſtum eſſe filium Dei, & Salvatorem mundi, ab Angelis in die nativitatis, a Joanne, & a Patre in baptiſmo, aliunde vero ſigna, & infirmitates veri, ac paſſibilis corporis in eo conſpiciebat, & ideo acceſſit exploraturus, an eſſet vere filius Dei. Quod ſatis indicavit prima interrogatione, *ſi filius Dei es*, quod omnes expoſitores intelligunt de filio Dei vero, ac naturali. Nam quod Chriſtus eſſet filius Dei per gratiam, id eſt, bonus ac ſanctus, dubitare non poterat, cum peccatum nullum, opera autem virtutis innumera in eo conſpexiſſet. Quin etiam declaravit hoc in eo ſigno, quod ab eo poſtulavit: *Dic, ut lapides iſti panes fiant.* Nam a puro homine, licet ſancto non erat cur hujuſmodi ſignum exigeret, quia certus erat opus illud, nec potuiſſe fieri humana virtute, imo neque Angelica, neque ignorabat, homini juſto ex eo, quod ſit filius Dei adoptivus, non ſtatim dari virtutem ad ſimilia opera facienda: de filio autem Dei naturali non dubitat, quin tale miraculum edere poſſet. Voluit ergo explorare, an eſſet filius Dei naturalis: & ita exponunt Chryſ. Cyprianus, & reliqui patres ſupra citati.

Ex quo intelligimus primo, dæmonem uſque ad illud tempus nondum agnoviſſe, Chriſtum eſſe verum Deum, an vero illum poſtea cognovit, infra diſputabimus. Hoc vero facile credi poteſt: tum ex hac ipſa tentatione, nam ſi perſuaſus eſſet, Chriſtum eſſe verum Deum, ac naturalem, illum aggredi auſus non eſſet. Tum etiam quia uſque ad id tempus nondum Chriſtus fecerat miracula in ſuæ divinitatis teſtimonium, & quamvis multa mirabilia in ejus conceptione, & nativitate contigerant, nonnulla creduntur fuiſſe dæmoni occultata virtute divina, ut conceptio ex virgine ſine viro, & fortaſſe alia ſimilia. Præterea cum oportuerit Deus illa omnia efficere in puro homine, dubitare potuit dæmon, factum ne ita fuiſſet. Quando vero audiebat Chriſtum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & exiſtimare ſolum propter ſingularem ſanctitatem, & benevolentiam Dei erga illum ita appellari.

Quocirca potius poteſt aliquis inquirere, quomodo potuerit dæmon dubitare, an Chriſtus eſſet filius Dei naturalis, cum non dubitaret eum eſſe verum hominem, & de myſterio unionis hypoſtaticæ nihil poſſet ſuſpicari. — Dubium.

Reſpondetur (ut omittamus quæſtionem illam: an ex carentia ſubſiſtentiæ potuerit in hanc ſuſpicionem venire, de qua in priori tomo ſatis dictum eſt) cum Ambr. l. 4. Luc. & Th. hic cognoviſſe dæmonem Dei filium eſſe venturum, quod intelligere potuit, vel per illam revelationem, quam de Dei Incarnatione habuit, ſtatim ac creatus fuit, cujus occaſione, & invidia peccavit, per quam licet nec tempus, nec modum, nec cauſam humanæ redemptionis agnovit, habuit tamen notitiam aliquam hypoſtaticæ unionis, quam non ſolum poſſibilem, ſed & futuram eſſe credidit, & ideo perſpectis indiciis, quæ in Chriſto jam viderat, merito in ſuſpicionem divinitatis ejus venire potuit. Vel certe cognoſcere potuit Deũ eſſe venturum per Scripturas, & oracula Prophetarum, quibus ſatis aperte prædictum erat Meſſiam venturum, & futurum eſſe verum Deum, & hominem, ut in princip. prioris tomi probatum eſt. Eas ergo cum intelligeret dæmon, dubitare potuit, an Jeſus eſſet Meſſias, & conſequenter an eſſet verus Deus. — Reſponſ. / De Chriſti divinitate dubitare dæmon quomodo potuit.

Dices, ſi ex Scripturis cognitionem accepiſſet, non eſſet verum, quod ſtatim addunt Ambr. & D.Th. *Sed venire per hanc infirmitatem corporis non putabat.* Quia iiſdem Scripturis ſatis manifeſtum erat, Meſſiam quidem (quamvis verus Deus futurus eſſet) venturum tamen mortalem, atque paſſibilem: ergo dæmon, eo quod videret Chriſtum paſſibilem, non dubitaret, an eſſet verus Deus, ut dicti Patres dicunt, ſed potius conjungendo ſigna infirmitatis cum ſignis majeſtatis adduci profecto poſſet, ut eum Meſſiam, ac verum Deum eſſe crederet. — Objectio.

Reſpondetur hoc argumento concludi dæmonem non ſatis intellexiſſe Scripturas omnes: neque omnia illarum myſteria inter ſe contuliſſe, ut Chriſtum agnoſceret. Quia quamvis dæmon magna vi naturali ad intelligendum polleat: tamen Scripturæ altiori, quo ſunt conditæ Spiritu, intelligendæ ſunt, præſertim propheticæ prædictiones, quæ antequam omnino compleantur, obſcuriſſimæ ſunt. Accedit quod dæmon pravo ſuperbiæ, & invidiæ affectu impediri multum poterat, nec ſincerum Scripturæ ſenſum percalleret; ſed de hac re iterum poſtea redibit ſermo. — Reſponſ.

Secundo ex dictis intelligitur, hanc tentationem a dæmone fuiſſe inſtructam, & ad explorandum, & ad inducẽdum ad malum. Quod eleganter dixit ſupra Ambroſ. *Artificem diaboli diſce verſutiam, ſic tentat ut exploret, ſic explorat, ut tentet.* Uſus enim eſt Ambroſ. verbo *tentandi* in ea ſignificatione magis vulgari, qua in malam partem accipitur, idemque eſt, quod ad malum inducere, quamvis primaria ſignificatione idem tentare ſit, quod rem incognitam explorare, ut D.Th. etiam notavit 1. p. q. 114. ar. 2. Unde in Scriptura ſacra tentatio utroque modo ſumitur, ut vulgare eſt. Ex iis denique fortaſſe ortum eſt, quod Aug. exiſtimavit l. 9. de civit. c. 21. diabolum, qui ad tentandum Chriſtum acceſſit, fuiſſe principem dæmonum, eo quod ad rem graviſſimam explorandam venerat. — Tentare quid ſit.

In ſolut. ad 2. reſponſio in forma notanda eſt, argumẽtum enim erat: *Chriſtus apparuit, ut diſſolvat, opera diaboli*: atqui tentatio eſt opus diaboli: ergo non debuit illi ſubjici, ſed eam impedire potius, ac diſſolvere. Dicendum vero eſt, tentationem poſſe dici opus diaboli active (ut ſic dicam) id eſt, ut ab illo progreditur, non tamen paſſive, ut in homine recipitur. Quia tentari, & pati non eſt malum, ſi homo tentationibus reſiſtat, ſi vero conſentiat, malum id eſt, atque peccatum, quod licet per ſe, ac proxime — Tentari quomodo non ſit malum.

xime ſit opus hominis, etiam eſt opus diaboli, ut conſulentis, & inducentis; Chriſtus ergo præcipue venit ad diſſolvendum illud opus diaboli, quod eſt peccatum, non tamen ad tentationes ita diſſolvendas, ut omnino non ſint, ſed ut a nobis vinci poſſint, & ideo non fuit contrarium fini ejus, ut ſe tentari permiſerit, ſed potius valde conſentaneum, ut victoriam nobis contra tentationes dæmonum reportaret, non ſolum magnitudine potentiæ, ſed etiam merito juſtitiæ, ut recte D.Th. declaravit in hac ſolutione ad ſecundum.

Solutio ad tertium exiſtimari ſolet difficilis, quoniam in eo D.Th. ait Chriſtum non potuiſſe tentari per delectationem, & concupiſcentiam carnis, quia hæc non poteſt eſſe ſine peccato. Quod non videtur verum, quia hæc concupiſcentia ſæpe eſt omnino naturalis, & præveniens omnem uſum rationis, & libertatis. Sed hæc difficultas expedita fuit in ſuperiori tomo diſp. 34. ſect. 2. ubi diximus in nobis poſſe eſſe hujuſmodi motus ſine ulla culpa, etiam veniali, ut aperte probat ratio facta, & tradit Conc. Triden. ſeſ. 6. Quæ res tam clare eſt, ut D.Th. de illa dubitare non potuerit. Cũ ergo dicit in Chriſto eſſe non potuiſſe hujuſmodi tentationis genus, quia non poteſt eſſe ſine peccato, intelligi poteſt non ſimpliciter, ſed ſub ea conditione, ſi ab homine præveniri poteſt, & evitari, & quia a Chriſto ſemper vitari poterat, ideo non potuit admitti ſine aliqua culpa. Vel ſecundo poteſt exponi, ut non ſit ſenſus non poſſe eſſe ſine peccato, id eſt, quin ipſa ſit peccatum, ſed non poſſe eſſe ſine aliquo peccato, quod ſit veluti origo, & radix ejus. Quia hæc tentatio, ſeu concupiſcentia ad fomitem pertinet, qui tantum ex originali peccato originem ducit, & ideo interdum quaſi per denominationem extrinſecam peccatum appellatur, ut Conc. Trid. ſupra dixit. Addo etiam hujuſmodi motus per ſeſe eſſe indecentes, & ideo, quamvis vi ſua ac formaliter culpæ non ſint, ſi nulla voluntas intercedat, habent tamen quodammodo materialem turpitudinem culpæ, & idcirco nullo modo decebat eſſe in Chriſto: & ſic intelligendus etiam eſt B. Cyprian. qui ſer. de tent. Chriſti hæc ſcribit: *Honeſtius cum ſpiritu, quam cum carne luctamur, quia carnis fœdus complexus exhalans nebulas, eum qui ſibi adhæſerit aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morſus quiſquam evaſit illæſus.*

Concupiſcentia carnis quomodo non eſt ſine peccato.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus in deſerto tentari debuerit.

227. art. præc.

AD ſecũdum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit tentari in deſerto. Chriſtus enim tentari voluit propter exemplum noſtrum ut dictum eſt, Sed exemplum debet maniſ ſte proponi illis, qui ſunt per exemplum informandi. Non ergo debuit in deſerto tentari.

2 Præterea, Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quod tunc maxime inſtat diabolus ad tentãdum, cum viderit ſolitarios: unde & in principio mulierem tentavit, ſine viro eam inveniens. Et ſic videtur per hoc, quod in deſertum ivit, ut tentaretur, quod tentationi ſe expoſuit. Cum ergo ejus tentatio ſit noſtrum exemplum, videtur quod etiam alii debeant ſe ingerere ad tentationes ſuſcipiendas: quod tamen videtur eſſe periculoſum, cum magis tentationum occaſiones vitare debeamus.

Hom. 13. in Mat. paulo poſt prin. tom. 5.

3 Præterea. Mat. 4. ponitur ſecunda Chriſti tentatio, quia diabolus Chriſtum aſſumpſit in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi. Quod quidem non erat in deſerto. Non ergo tentatus eſt ſolum in deſerto.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 1. quod erat Jeſus in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Satana.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) Chriſtus propria voluntate ſe diabolo exhibuit ad tentandum, ſicut etiam propria voluntate membri ſe jus ſe exhibuit ad occidendum, alioquin diabolus venire ad eum non auderet. Diabolus autem magis attentat aliquem, cum eſt ſolitarius, quia ut dicitur Eccleſi. 4. ſi quiſpiam prævaluerit contra unum, duo reſiſtunt ei. Et inde eſt, quod Chriſtus in deſertum exivit, quaſi ad campum certaminis, ut ibi a diabolo tentaretur. Unde Ambr. dicit ſuper Luc. quod Chriſtus agebatur in deſertum conſilio, ut diabolum prov[illegible]aret: nam niſi ille certaſſet, ſc. li[illegible] diab[illegible]us, non iſte mihi viciſſet, id eſt, Chriſtus. Addit autẽ [illegible], dicens hoc Chriſtũ feciſſ[illegible] myſterio, ut Adã de exilio liberaret, qui ſcil. de Paradiſo in deſ[illegible] [illegible] & exẽplo ut oſtenderet nobis diabolũ [illegible] meliora tẽdentibus invidere.

art. præc. 1.

li. 4. in Lucam in tit. de ductu Jeſu in deſertum non longe a fine tom. 5.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus proponitur omnibus in exemplum per fidem, ſecundum illud Heb. 12. Aſpicientes in Authorem fidei, & conſummatorem Jeſum. Fides autem (ut dicitur Rom. 10.) eſt ex auditu: non autem ex viſu. Quinimo Jo. 20. dicitur: Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Et ideo ad hoc, quod tentatio Chriſti eſſet nobis in exemplum non oportuit, quod ab hominibus videretur, ſed ſufficiens fuit quod hominibus narraretur.

Ad 2. dicendum, quod duplex eſt tentationis occaſio. Una quidem ex parte hominis, puta cum aliquis ſe peccato propinquum facit, occaſiones peccandi non evitans. Et talis occaſio tentationis eſt vitanda, ſicut dictum eſt Lot Gen. 16. Ne ſteteris in omni regione circa Sodomam. Alia vero tentationis occaſio eſt ex parte diaboli, qui ſemper invidet ad meliora tendentibus: ut Ambr. dicit. Et talis tentationis occaſio non eſt vitanda. Unde dicit Chryſ. ſupra Mat. quod non ſolum Chriſtus ductus eſt in deſertum a Spiritu, ſed omnes filii Dei habentes Spiritum S. Non enim ſunt contenti ſedere otioſi, ſed ſpiritus urget aliquod magnũ apprehendere opus. Quod eſſe in deſerto, quantũ ad diabolum: quia non eſt ibi injuſtitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum opus eſt deſertum quantum ad carnem, & mundum: quia non eſt ſecundum voluntatem carnis, & mundi. Talem autem occaſionem tentationis dare diabolo, non eſt periculoſum: quia magis eſt auxilium Spiritus S. qui eſt perfecti operis actor, quam impugnatio diaboli invidentis.

Art. præc. ad 3. & 2.2.q.88.a.5 ad 2.

Ambr. l. 4. in Luc. de ductu Jeſu in deſertũ non procul a fine tom. 5.

Hom. in opere imperfecto in 2. par. a prin. 10. a.

Ad 3. dicendũ, quod quidam dicunt omnes tentationes factas fuiſſe in deſerto. Quorum quidam dicunt, quod Chriſtus ductus eſt in ſanctam civitatem, non realiter, ſed ſecundum imaginariam viſionem. Quidam autem dicunt, quod etiam ipſa civitas ſancta, id eſt, Hieruſalem, deſertum dicitur, quia erat derelicta a Deo. Sed hoc non eſt neceſſarium: quia Marcus dicit, quod in deſerto tentabatur a diabolo, non autem dicit, quod ſolum in deſerto.

In hoc art. & duobus ſequentibus explicat D. Th. circumſtantias, ordinemque, ac modum tentationis Chriſti, obiter attingit aliqua de jejunio ejus. Quæ omnia in ſequ. diſp. commodius explicabuntur, contextus enim D.Th. ſatis perſpicuus eſt, nec alia indiget expoſitione.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſti tentatio debuerit eſſe poſt jejunium.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſti tentatio non debuerit eſſe poſt jejunium. Dictum eſt enim ſupra, quod Chriſtum non decebat converſationis auſteritas. Sed maximæ auſteritatis fuiſſe videtur, quod quadraginta diebus, & quadraginta noctibus nihil comederit: ſic enim intelligitur quadraginta diebus & noctibus jejunaſſe, qui ſcilicet in illis diebus nullum omnino cibum ſumpſit, ut Greg. dicit. Ergo non videtur, quod debuerit hujuſmodi jejunium tentationi præmittere.

228. q. præc. a. 3.

Hom. 16. in Evang. circa medium.

2 Præterea. Marci 1. dicitur, quod erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Satana. Sed quadraginta diebus, & quadraginta noctibus jejunavit; ergo videtur, quod non poſt jejunium, ſed ſimul dum jejunaret, ſit tentatus a diabolo.

3 Præterea, Chriſtus non legitur niſi ſemel jejunaſſe. Sed non ſolum ſemel fuit tentatus a diabolo: dicitur enim Luc. 4. quod conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo uſque ad tempus. Sicut ergo ſecundæ tentationi non præmiſit jejunium, ita nec primæ præmittere debuit.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 4. Cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum Tentator.

Reſpondeo dicendum, quod convenienter Chriſtus poſt jejunium tentari voluit. Primo quidem propter exemplum: quia cum omnibus (ſicut dictum eſt) immineat ſe contra tentationes tueri, per hoc, quod ipſe ante tentationem futuram jejunavit, docuit quod per jejunium nos oportet contra tentationes armari: unde inter arma juſtitiæ Apoſtolus jejunia connumerat. 2. ad Cor. 6. Secundo, ut oſtenderet, quod etiam jejunãtes diabolus aggreditur ad tentandum, ſicut alios qui bonis operibus vacant, & ideo ſicut poſt baptiſmum, ita poſt jejunium Chriſtus tentatur. Unde Chryſ. dicit ſuper Mat. ut diſcas, quam magnum bonum eſt jejunium, & qualiter ſcutum eſt adverſus diabolum, & quoniam poſt baptiſmum non laſciviæ, ſed jejunio intendere oportet: & ideo Chriſtus jejunavit, non jejunio indigens, ſed nos inſtruens. Tertio, quia poſt jejunium ſequuta eſt eſuries, quæ dedit diabolo audaciam eum aggrediendi: ſicut

art. 1. hujus quæſt.

Hom. 13. in Matt. paulo poſt prin. tom. 10.

Art. 1. ad 1. arg. Can. 3. in Mat. non longe a prin. Hom. 5. in Mat. in opere imperfecto ante me. tom. 3. & hom. 1. in Gen. a me. t. 1.

ſicut dictum eſt. Cum autem eſuriit Dominus (ut Hilar. dicit ſuper Matth.) non fuit ex ſurreptione inediæ, ſed naturæ ſuæ hominem dereliquit: non enim erat a Deo diabolus, ſed a carne vincendus. Unde etiam ut Chryſ. dicit, non ultra proceſſit in jejunando, quam Moyſes & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtum non decuit converſatio auſterioris vitæ ut ſe communem exhiberet illis, quibus prædicavit. Nullus autem debet aſſumere prædicationis officium, niſi prius fuerit purgatus, & in virtute perfectus, ſicut & de Chriſto dicitur Act. 1. quod cœpit Jeſus facere, & docere. Et ideo Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum auſteritatem vitæ aſſumpſit, ut doceret poſt carnem edomitam, oportere alios ad prædicationis officium tranſire: ſecundum illud Apoſtoli: Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, nec forte cum aliis prædicavero, ipſe reprobus efficias.

Ad 2. dicendum, quod verbum illud Marci, poteſt ſic intelligi, quod erat in deſerto 40. diebus & 40. noctibus, quibus ſcilicet jejunavit. Quod autem dicitur, Et tentabatur a Satana, intelligendum eſt, non in illis 40. diebus, & 40. noctibus, quibus jejunavit, ſed poſt illos, eo quod Mat. dicit. Quod cum jejunaſſet 40. diebus, & 40. noctibus poſtea eſuriit: ex quo ſumpſit tentator occaſionem accedendi ad ipſum, unde & quod ſubditur, Et Angeli miniſtrabant ei, conſecutive intelligendum eſſe oſtenditur ex hoc, quod Mat. 4. dicitur. Tunc reliquit eum diabolus, ſcilicet poſt tentationem, & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Quod vero interponit Mat. Eratque cum beſtiis, inducitur, ſecundum Chryſ. ad oſtendendum quale erat deſertum, quia ſcilicet erat invium hominibus, & beſtiis plenum. Tamen ſecundum expoſitionem Bedæ, Dominus tentabatur 40. diebus, & 40. noctibus. Sed hoc intelligendum eſt non de illis tentationibus viſibilibus: quas narrant Mat. & Lucas, quæ manifeſtæ ſunt poſt jejunium, ſed de quibuſdam aliis impugnationibus, quas forte illo jejunii tempore Chriſtus eſt a diabolo paſſus.

Hom. 15. in Mat. paulo poſt pr. t. 2. c. 1 Mar. in c. 5. ſecundo ejus ord. n. 2.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Ambroſ. dicit ſuper Luc. receſſit diabolus a Chriſto uſque ad tempus, quia poſtea non tentaturus, ſed aperte pugnaturus advenit: tempore ſcilicet paſſionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur Chriſtum tentare de triſtitia & odio proximorum, ſicut in deſerto de delectatione gulæ, & contemptu Dei per idolatriam.

li. 4. in Lucam c. de receſ. diaboli a Chriſto ante me. to. 5.

ARTICULUS IV.

Utrum fuerit conveniens ordo, & modus tentationis Chriſti.

226.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſti non fuerit conveniens tentationis modus & ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed ſi Chriſtus ſubveniſſet corporali fami, convertendo lapides in panem, non peccaſſet: ſicut non peccavit, cum panes multiplicavit (quod non fuit minus miraculum) ut turbæ eſurienti ſubveniret. Ergo videtur, quod nulla fuerit illa tentatio.

Opuſ. 60. c. 11. circa medium.

2 *Præterea. Nullus perſuaſor convenienter ſuadet contrarium ejus, quod intendit. Sed diabolus ſtatuens Chriſtum ſupra pinnaculum templi, intendebat eum de ſuperbia ſeu vana gloria tentare. Ergo inconvenienter perſuadet ei, ut ſe mittat deorſum: quod eſt contrarium ſuperbiæ, vel vanæ gloriæ, quæ ſemper quærit aſcendere.*

3 *Præterea. Una tentatio conveniens eſt, ut ſit de uno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit in monte, duo peccata perſuaſit, ſcilicet cupiditatem, & idololatriam. Non ergo conveniens videtur fuiſſe tentationis modus.*

4 *Præterea. Tentationes ad peccata ordinantur. Sed ſeptem ſunt vitia capitalia, ut in ſecunda parte habitum eſt. Non autem tentavit niſi de tribus, ſcilicet gula, vana gloria, & cupiditate; non ergo videtur ſufficiens tentationis modus fuiſſe.*

5 *Præterea. Poſt victoriam omnium vitiorum, remanet homini tentatio ſuperbiæ, vel vanā gloriæ: quia ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, ut pereant, ſicut dicit Auguſt. Inconvenienter ergo Mat. ultimā ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriæ in templo, præſertim cum Lucas ordinet e converſo.*

Super illud Mat. 4. non in ſolo pane vivit homo tom. 9.

6 *Præterea. Hieronym. dicit ſuper Mat. quod propoſitum Chriſti fuit diabolum humilitate vincere, non poteſtate. Ergo non imperioſe, & objurgando, eum repellere debuit, dicens, Vade retro Satana.*

7 *Præterea. Narratio Evangelii videtur falſum continere. Non enim videtur poſſibile, quod Chriſtus ſupra pinnaculum templi ſtatui potuerit, quin ab aliis videretur: neque aliquis mons tam altus invenitur, ut inde totus mundus inſpici poſſit, ut ſic ex eo potuerint Chriſto omnia regna mundi oſtendi. Inconvenienter ergo videtur deſcripta Chriſti tentatio.*

Sed contra eſt ſcripturæ ſacræ authoritas.

Reſpondeo dicendum, quod tentatio, quæ eſt ab hoſte, fit per modum ſuggeſtionis, ut Greg. dicit. Non autem eodem modo poteſt aliquid omnibus ſuggeri, ſed unicuique ſuggeritur aliquid ex his, circa quæ eſt affectus. Et ideo diabolus hominem ſpiritualem non ſtatim tentat de gravibus peccatis: ſed paulatim a levioribus incipit ut poſtmodum ad graviora perducat. Unde Greg. exponens illud Job. 39. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus, dicit. Bene duces exhortari dicti ſunt: exercitus ululare, quia prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe ingerunt, ſed innumera quæ ſequuntur, dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt, quaſi beſtiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus obſervavit in tentatione primi hominis: nam 1. ſolicitavit mentem primi hominis de ligni vetiti eſu, dicens Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi? 2. de inani gloria cum dixit. Aperientur oculi veſtri. 3. perduxit tentationem ad extremam ſuperbiam, cum dixit: Eritis ſicut dii, ſcientes bonum, & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem ſervavit in Chriſto. Nam 1. tentavit ipſum de eo quod appetunt quantumcumque ſpirituales viri, ſcilicet de ſuſtentatione corporalis naturæ per cibum: 2. proceſſit ad id, in quo ſpirituales viri quãdoque deficiunt, ut ſcilicet aliqua ad oſtentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: 3. perduxit tentationem ad id, quod jam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ſcilicet ut divitias, & gloriam mundi concupiſcant uſque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: Si filius Dei es, non autem in tertia, quæ non poteſt convenire ſpiritualibus viris (qui ſunt per adoptionem filii Dei) ſicut duæ primæ. His autem tentationibus Chriſtus reſtitit teſtimoniis legis, non poteſtate virtutis: ut hoc ipſo, & plus hominem honoraret, & adverſarium plus puniret, cum hoſtis generis humani non quaſi a Deo, ſed quaſi ab homine vinceretur, ſicut dicit Leo Papa.

Hom. 16. in Evang. paulo poſt pri.

li. 31. Moral c. 32. in principio.

Ad 1. ergo dicendum, quod uti neceſſariis ad ſuſtentationem, non eſt peccatum gulæ, ſed quod ex deſiderio hujus ſuſtentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere poteſt. Eſt autem inordinatum, quod aliquis, ubi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, pro ſolo corpore ſuſtentando, miraculoſe ſibi cibum quærere velit. Unde & Dominus filiis Iſrael miraculoſe manna præbuit in deſerto, ubi aliunde cibus haberi non poterat, ſimiliter & Chriſtus in deſerto turbas pavit miraculoſe, ubi aliter cibi haberi non poterant. Sed Chriſtus ad ſubveniendum fami, poterat aliter ſibi providere, quam miracula faciendo, ſicut & Joannes Bap. fecit (ut legitur Mat. 3.) vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus, quod Chriſtus peccaret, ſi ad ſubveniendum fami miracula facere attentaret, ſi eſſet purus homo.

In ſerm. 1. de quadrag. paulo ante medium.

Ad 2. dicendum, quod per humiliationem exteriorem, frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa ſpiritualia bona. Unde Auguſt. dicit in libro de ſermone Domini in monte. Animadvertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atqua pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe jactantiam. Et ad hoc ſignificandum diabolus Chriſto ſuaſit, ut ad quærendum gloriam ſpiritualem, corporaliter mitteret ſe deorſum.

l. 2. c. 19. in med. to. 4.

Ad 3. dicendum, quod divitias, & honores mundi appetere peccatum eſt, quando hujuſmodi inordinate appetuntur. Hoc autem præcipue manifeſtatur ex hoc, quod pro hujuſmodi adipiſcendis homo aliquid inhoneſtum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus perſuadere cupiditatem divitiarum, & honorum: ſed induxit ad hoc, quod propter hujuſmodi adipiſcenda Chriſtus eum adoraret, quod eſt maximum ſcelus, & contra Deum. Nec ſolum dixit. Si adoraveris me: ſed addidit: Si cadens: quia, ut dicit Ambroſ. habet ambitio domeſticum periculum: ut enim dominetur aliis prius, ſervit, & curvatur obſequio, ut honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior.

lib. 4. in Lucam in tit. 3. de tentat Chriſti, a med. to. 5.

ſior. Et ſimiliter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu unius peccati in aliud peccatum inducere eſt conatus, ſicut ex deſiderio cibi, conatus eſt inducere in vanitatem, ſine cauſa miracula faciendi, & ex cupiditate gloriæ, conatus eſt inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.

li.4. de receſſu diaboli a Chriſto circa prin. to. 5. *Ad* 4. *dicendum, quod (ſicut dicit Ambroſ. ſuper Lucam) non dixiſſet Scriptura, quod conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo, niſi in tribus præmiſſis eſſet omnium materia delictorum: quia cauſæ tentationum cauſæ ſunt cupiditatum, ſcilicet carnis oblectatio, ſpes gloriæ & aviditas potentiæ.*

l.3. c.16. circa med. to. 4. *Ad* 5. *dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Evangel. incertum eſt quid prius factum ſit, utrum regna terræ prius demonſtrata ſint ei, & poſtea in pinnaculum templi locatus ſit, an hoc prius, illud poſtea: nihil tamen ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. Videntur autem Evangeliſtæ diverſum ordinem tenuiſſe, quia quandoque ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque e diverſo.*

Ad 6. *dicendum, quod Chriſtus cum paſſus fuiſſet tentationis injuriam, dicente ſibi diabolo: Si filius Dei es, mitte te deorſum, non eſt turbatus, nec diabolum increpavit. Quando vero diabolus Dei ſibi uſurpavit honorem, dicens: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me, exaſperatus eſt, & repulit eum dicens: Vade Satana. Ut nos illius diſcamus exemplo noſtras quidem injurias æquanimiter ſuſtinere, Dei autem injurias nec uſque ad auditum ſufferre.*

Hom. 5. in Matt. circa medió, in opere imperfecto. tom. 2. *Ad* 7. *dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit, forſitan diabolus, quantum ad ſe, ſic Chriſtum aſſumebat in pinnaculum templi, ut ab omnibus videretur, ipſe autem neſciente diabolo ſic agebat, ut a nemine viderentur. Quod autem dicit, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, non eſt intelligendum, quod videret ipſa regna, vel civitates eorum, vel populos, vel aurum vel argentum. Sed partes terræ, in quibus unumquodque regnum vel civitas poſita eſt, diabolus Chriſto digito demonſtrabat: & uniuſcujuſque regni honores, & ſtatum verbis exponebat.* Hom. 13. in Luc. paulo a prin. tom. 3. *Vel ſecundum Origen. oſtendit ei, quomodo ipſe per diverſa vitia regnabat in mundo.*

DISPUTATIO XXIX.

In duas Sectiones diſtributa.

De receſſu Chriſti in deſertum, & iis, quæ ibi acciderunt.

NArrant Evangeliſtæ Matthæus & Luc. 4. Marc. vero c. 1. Chriſtum ſtatim poſt baptiſmum, ductum eſſe in deſertum, & jejunaſſe quadraginta dies, & noctes, poſteaque eſuriiſſe, ac tentatum eſſe. Quæ omnina eo quo ſunt ordine propoſita, explananda a nobis ſunt.

SECTIO I.

Quid cauſa fuerit cur Chriſtus in deſertum ſeceſſerit.

DUæ cauſæ hujus myſterii explicandæ nobis ſunt, efficiens & finalis. De efficiente dicit Matthæus. *Ductus eſt Jeſus in deſertum ab ſpiritu.* Marcus: *Expulit eum ſpiritus.* Lucas vero: *Agebatur in ſpiritu.* Quo loco omnes Patres intelligunt Spiritum S. ſignificari, Hieron. in Matth. Ambr. l. 4. in Luc. Chryſoſtom. hom. 13. in Matt. & 6. Imperf. Origenes 29. in Luc. *Quia quotquot Spiritu Dei ducuntur, filii ſunt Dei: hic autem extra omnes, proprie filius Dei erat, ideo & ipſum oportebat ſpiritu S. duci.* Idem Cyprian. ſer. de tentat. Athanaſ. in ep. ad Serapionem, ſpiritum S. non eſſe creaturam. Greg. hom. 16. in Evang. Chryſolog. ſer. 11. Et primo hoc colligit Athanaſ. ex abſoluta, *Spiritus*, appellatione, antequam proxime præceſſerat, Spiritum S. tanquam columbam deſcendiſſe in Chriſtum. Unde aperte conſtat eumdem ſpiritum indicare, cum ſubjungitur: *Ductus eſt a Spiritu.* Quod clarius eſt apud Lucam dicentem *Jeſus autem plenus Spiritu S. regreſſus eſt a Jordane, & agebatur in Spiritu. Nam cum ſermo eſt* (inquit Athanaſ.) *de illis, apud quos eſt Spiritus S. & aliquid dicitur de ſpiritu in illis operante, ſine additamento Dei, aut alterius notæ, ambiguum eſſe non poteſt, quin Spiritus S. intelligendus ſit, maxime ſi* *adſit, To,* quem hoc loco reperies in omnibus Evangeliſtis. Præterea hoc ſatis probari poteſt ex verbis Matth. *Ductus eſt a ſpiritu, ut tentaretur a diabolo.* Nam ſi ſpiritus malus eum duxiſſet, dicturus potius erat Evangeliſta: *Duxit eum ſpiritus ut tentaret eum.* Illa ergo diſtinctio & contrapoſitio *ſpiritus*, & *diaboli*, ſatis declarat ductum eſſe ab Spiritu Sancto.

Chriſtus in deſertū ab Spiritū Sancto ducitur.

Ex quo intelligimus primo, non fuiſſe Chriſtum ductum ab ſpiritu, motu corporali, externo & quaſi violento, ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione, cui Chriſtus voluntarie conſentiens ſeipſum agebat, & ita intelligendum eſt naturali motu, & progreſſu iviſſe in deſertum. Atque hac ratione exponenda ſunt illa verba Matt. *Ductus eſt a ſpiritu*, id eſt, *Spiritu S. duce & comite*, ut Cyprianus inquit. Quod magis explicuit Lucas dicens: *Agebatur in ſpiritu.* Quod ita intelligendum eſt, ſicut illud Pauli ad Rom. 8. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei*, id eſt, qui ejus interno cientur impulſu, de quo impulſu intelligendum eſt illud Marci: *Expulit eum in deſertum.* Unde eleganter Cyril. l. 2. ad Regin. § de Chriſti ſanctif. *Virtute* (inquit) *ſpiritus in deſertum agi dicitur, non quod vi aliqua eo abreptus, adductuſve ſit: ſed quod vitam ad tempus ibi traduxerit, moratuſque ſit ſpiritus virtute armatus ſupra humanæ naturæ conditionem.* Sine violentia ab Spiritu Chriſtus in deſertū adducitur

Colligitur ſecundo, non potuiſſe Chriſtum non recta intentione, & propter honeſtiſſimas cauſas in deſertum duci, quandoquidem & Spiritus S. motione, proprioque conſenſu, & voluntate, quæ non poterat non eſſe ſancta, & honeſta, ductus eſt. Sed oritur circa hoc difficultas ex verbis Evangeliſtæ dicentis: *Ductus eſt ut tentaretur a diabolo.* Ubi hanc unicam ponit cauſam, quæ non videtur rationi conſentanea. Quia licet tentari non ſit malum, quærere tamen tentationum occaſiones, & hominem aliquid eo fine operari, ut tentetur, non videtur honeſtum, qui enim hoc intendit, virtute vult aliquid mali fieri, nam tentatio, ut a dæmone proficiſcitur, mala eſt. Sicut ſi homo quippiam faceret, ut alteri daret occaſionem peccandi, ipſe ſine dubio peccaret; ergo idem eſt de eo; qui operatur, ut dæmoni occaſionem præbeat male operandi. Quia licet illa prava actio dæmoni non imputetur ad novam pœnam ratione ſtatus: tamen revera ipſa vi ſua eſt prava, quare non poteſt honeſta voluntate intendi. Nec refert, quod dæmon ſit paratiſſimus ad tentandum, quia quamvis propter honeſtum finem liceat uti malitia ejus qui paratus eſt: directe tamen intendere, ut is malum illud exequatur, quod facere paratus eſt, & hac intentione aliquid efficere, id eſt, ad exercitandum, ſeu provocandum illum, non licet, quia hoc eſt malum ipſum intendere, ac velle. Et augetur difficultas, quia *omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio*: licebit ergo nobis occaſiones quærere, ut a dæmone tentemur, quod plane videtur abſurdum. Hoc enim eſſet tentare Deum, & occaſionibus ac periculis peccandi ſeſe exponere. Dubium.

Ex hac difficultate oritur alia, quia non videtur decuiſſe, ut Chriſtus in deſertum recederet, & quaſi eremiticam vitam inſtitueret. Tum quia nec propter ſe indiguit, nec propter nos: quia non oportuit, ut illius vivendi modi nobis exemplum præberet, qui hominibus non expedit, cum ſit charitati, beneficentiæ, & humanæ communicationi contrarius, innumeriſque periculis expoſitus. Tum maxime, quia non decebat ſolitariam, ac ſeveriſſimam vitam aggredi, quadraginta tantum dies duraturam, ne videretur manum ad aratrum miſiſſe, & poſtea retro reſpexiſſe, atque inde ſumerent homines occaſionem ab inſtituta vitæ ſeveritate recedendi, quod ipſemet Chriſtus damnavit, Luc. 9. Dicendum vero eſt primo. Chriſtum Dominum ob multas, eaſque juſtiſſimas cauſas, ſtatim poſt baptiſmum in eremum ſeceſſiſſe. Nam licet Evangeliſtæ unam tantum commemorent: non tamen excludunt alias, quæ a SS. Patribus excogitatæ ſunt. In deſertū Chriſtus cur ceſſerit. Et in primis, ſi proximam, & quaſi intrinſecam cauſam contemplemur, ſine dubio Chriſtus reliquit hominum conſortia, & receſſit in locum omnino ſolitarium, & incultum, ubi tantum beſtiæ verſabantur (ut Marcus notavit,) ut illis diebus cæleſtem, & quaſi Angelicam vitam ageret, *non quidem humanam & corpoream*, ait ſupra Cyrill. *ſed ſupra humanæ naturæ conditionem*, ut ab omni corporis cura, & actionibus liber, ſoli divinæ contemplationi vacaret. Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Chriſtum egiſſe illis diebus, nec enim otioſus

eſſe poterat,cujus animus Deo erat conjunctiſſimus, nec ſomno indigebat,qui cibo,& potu non utebatur. Cumque ille receſſus in deſertum quaſi de ſe, & natura ſua ad hunc finem tendat,non videtur dubitandum, quin propter hunc finem a Chriſto & S.Spiritu inſtitutus ſit, & in hunc modum poſſunt exponi illa verba Lucæ *agebatur in ſpiritu diebus* 40. ut ſignificet omnibus illis diebus actum eſſe a ſpiritu,id eſt vitam omnino ſpiritualem, ac pene divinam omnibus illis diebus egiſſe: & ad hoc illuc eſſe ductum, ut hujuſmodi vitam ageret. Verumtamen hęc expoſitio violenta eſſe videtur, tum quia Græce non dicitur *in deſerto*, ſed *in deſertum*, quod ſignificat terminum localis motus,qui non duravit 40. diebus: tum etiam quia ut ex teſtibus Græcis emendatioribus conſtat, illud 40. *diebus* non conjungitur cum verbo agebatur quod præceſſerat, ſed cum ſequentibus, vel ſi cum illo conſtruatur,aliquid ſubintelligendum eſt,ſcilicet agebatur in deſertum ut ibi eſſet 40. diebus. Docuit tamen hanc ſententiam Cypr. dicto ſer.de tentat. *Eligitur* (inquit) *ſolitudo, ut ſoli Deo vacans, anima, cum in ſe per continentiam mactaverit, voluptatis purgatis affectibus ad cæleſtia evolet*: loquitur de Chriſto ac ſi indigeret purgatione,& carnis maceratione, quia propter exemplum noſtrum ita operatus eſt, ac ſi hæc illi eſſent neceſſaria.

Objectio. Et hinc ſolvi poteſt objectio, ſi quis dicat ut Chriſtus hujuſmodi duceret vitam, non indigebat ſolitudine, nec ceſſatione a cæteris humanis actionibus. Quia nihil illi impedimento eſſe poterat, quominus ſemper & Deo frueretur per viſionem beatam, & per inferiorem aliquam ſcientiam in perpetua contemplatione perſeveraret.

Reſponſ. Ad vacandum Deo quomodo ſolitudine Chriſtus indiguit.

Reſpondetur quamvis per ſcientiam per ſe infuſam potuerit Chriſtus ſine dependentia a ſenſibus contemplari divina, tamen per cognitionem omnino naturalem non poterat ſine ſpeciali miraculo multa ſimul perfecte conſiderare, neque etiam per operationem phantaſiæ ſimul comitari operationem intellectus, ſi circa res varias,omninoque diverſas verſaretur. Ut igitur Chriſtus Dominus ſecundum omnes animi vires tam naturales, quam ſupernaturales, tam intellectus & voluntatis quam phantaſiæ,& appetitus,totum ſeſe in res divinas immergeret,longe perfectiori modo,quam ex natura rei poſſet, dum alia ſenſibila tractaret, & cum hominibus converſaretur,potuit illis diebus in deſertum recedere. Quo etiam modo intelligi poſſunt Evangeliſtæ, cum aliis in locis dicunt, ſolitum eſſe Chriſtum in deſertum ſecedere, ut oraret,ut Luc.5. *Ipſe ſecedebat in deſertum,& orabat.* Præterea quamvis receſſus in eremum non eſſet Chriſto neceſſarius propter hunc finem: tamen oportuit, ut ſuo exemplo nobis oſtenderet ſolitariam vitam eſſe ad contemplationem aptiſſimam, & ad eam, ut ad finem potiſſimum ordinari,ut late differit Caſſian.collat.19.Et hinc oritur ſecunda cauſa, & quaſi finis extrinſecus hujus receſſus Chriſti in eremum, ſcilicet, ut hominibus daret exemplum. Primo quidem iis, qui ſolitariam vitam amant, jam ſuo exemplo approbando, & ſuadendo: ut eleganter notavit Baſilius opuſc. de laudibus eremi, ubi

Solitaria vita quam utilis.

poſt multa,quę de illo argumento dixerat, concludit. *Et quid amplius memorem? quandoquidem ipſe ſalvator omnium in exordio ſuæ manifeſtationis inviſere, ac propria te dignatus eſt habitatione conſecrare. Poſtquam enim baptiſmatis aquam, qua lotus eſt,lavit (ut Evangeliſta teſtatur) ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum.* Similia fere habet in epiſt. ad Chelidon. Deinde hoc etiam facto dedit Chriſtus exemplum hominibus communem vitam degentibus,nimirum eos debere interdum ab hominum conſortio recedere,& ſoli Deo vacare, ut ſine offenſione,& periculo poſſint ad actionem deſcendere,& cum hominibus agere. Quod (ut D.Th. notavit) ad eos ſpectat maxime, qui profitentur munus docendi, & inſtruendi alios: quos prius oportet contemplationi ſe dare, ut poſtea ſecurius, majorique cum fructu poſſint in proximorum ſalutem incumbere. Nam quia Chriſtus hoc erat genus vitæ profeſſurus,idcirco a divina contemplatione exorſus eſt. Unde obiter expeditur ultima difficultas ſupra tacta. Non enim erat Chriſto domino, & muneri ejus conveniens,ut illa ſolitudo per totam vitam duraret, ſed ſolum ut eſſet diſpoſitio, & præparatio ad ſuum munus exercendum: & hac intentione inita eſt, ideoque non fuit præter animi conſtantiam, & robur, quod quadraginta tantum diebus in ea permanſerit.

Ultimo dicendum eſt, Chriſtum etiam ductum eſſe in deſertum, ut cum dæmone pugnaret, eumque ſuperaret. Hanc cauſam reddit Evangeliſta, eo quod aptior erat ad explicandam tentationem,quam ſtatim erat narraturus. Poteſt autem (ut ad primam difficultatem reſpondeamus) hoc explicari,primo ut illa particula,*ut*,dicat conſequutionem,non vero propriam cauſam, & rationem, quod eſt in Evangeliis frequentiſſimum. Itaque primario ac per ſe receſſit in eremum Chriſtus propter honeſtatem,& exercitium virtutis, quod in eo objecto reperitur, præſciens autem fore, ut ibi tentaretur a Satana, voluit id permittere propter cauſas art.1. commemoratas. Et hunc ſenſum indicavit Petrus Chryſ.ſer.11.dicens. *Jeſus ductus eſt in deſertum a ſpiritu non a diabolo, ut eſſet divinus curſus, non humanus incurſus, ut eſſet ſpiritus præſcientia, inſcitia non eſſet humana.* Secundo poteſt illa particula, *ut*, cauſaliter explicari, ita tamen, ut non tentatio,ſed permiſſio tentationis,& fructus ejus intelligantur intenta. Quod quidem ad Spiritum ſanctum propriiſſime referri poteſt, atque ita facilis eſt. Nam Deus ſapientiſſime, ac rectiſſime facit permittendo tentationes peccatorum, & aliquid operando, ut facilius tentationi locus ſit, ſi dæmon illam exercere voluerit. Nam per hoc ipſe neque inducit dæmonem, nec poſitive provocat,ſed ſolum permittit propter majus bonum. Tamen quia hæc permiſſio Dei cum præſcientia illius conjuncta, tam certa, & infallibilis eſt, ac ſi eſſet efficax voluntas, ideo interdum in ſcriptura ſacra dicitur Deus facere, quæ permittit,vel operari, acſi illud intenderet, cum ſolam intendat permiſſionem,& hoc etiam modo loquuntur ſancti Patres in præſenti tentatione,ut videre licet in Ambroſio lib.4.in Luc.Chryſ.hom.13.in Matth. & aliis ſupra citatis. Sic ergo Spiritus S. hac intentione duxit Chriſtum in deſertum, ut eum a Dæmone tentari permitteret propter effectum, & fructum tentationis, quem præſciebat.Quod non ſolum cum Chriſto, ſed etiam cum aliis hominibus præſtat Deus, interdum cum juſtis propter majus illorum bonum, interdum cum peccatoribus in pœnam,& ſupplicium. Poteſt etiam hæc intentio humanæ Chriſti voluntati tribui, ita ut non ſolum Spiritus S. eum hac intentione duxerit, ſed etiam ipſe hac intentione inceſſerit. Et hoc etiam Chriſto domino licuit: tum quia illi conſtabat hanc eſſe divini ſpiritus voluntatem,& intentionem: tum maxime quia præſciebat nullum ſibi ex ea tentatione periculum imminere, ſed potius in magnam Dei gloriam, hominum utilitatem, ac dæmonis confuſionem redundaturam. Quamobrem non ſequitur, poſſe alios homines temere velle a dæmonibus tentari, aut ſeſe eorum tentationibus objicere. Quia illis,nec de ſuo periculo, nec de Spiritus S. voluntate, & ſpeciali auxilio ita conſtat: quamquam (ut recte hic D. Th. dixit art.2. ad 2.) omnibus liceat virtutis perfectionem profiteri, tametſi intelligant, vehementius eſſe ſe a dæmonibus agitandos. Quia hoc non eſt Deum tentare, ſed de illius potius auxilio, & virtute ſperare, quæ efficacior eſt, quam omnis Dæmonum tentatio. Et eadem ratione licet ſolitariam vitam aggredi, ſi quis a Spiritu S. excitetur, licet illic vehementius ſoleat Dæmon homines vexare,ut idem notavit D.Th.ex Chryſ. hom.13. in Matth.Cavendum tamen eſt, ne temere id fiat, quia ſecluſo extraordinario Spiritus S. inſtinctu ſecundum ordinariam legem, vita prorſus ſolitaria non eſt incipientibus accommodata,ſed iis, qui diu ſe in virtute exercuerunt,& perfectionis apicem attigerunt, ut docuerunt antiqui Patres, Benedictus in ſua reg. c.1. Hieron. ep. 1. ad Ruſtic. Auguſt.l.de morib. Eccl. c.3. Qua de re eleganter loquitur Abbas Jo. apud Caſſian. collat.19. c.3. Et his ſit ſatis difficultatibus ſupra poſitis. Quærere vero poteſt aliquis, quare remotus, ac ſolitarius ſit locus electus ad congrediendum cum Dæmone; ſed hac de re opportunius erit ſermo ſect. 2. & 3.

Quomodo deſertum Chriſtus cum diabolo pugnaturus egreditur.

SECTIO II.

Quomodo potuerit Chriſtus quadraginta diebus ſine ſenſu famis jejunare.

PRimo Chriſtum quadraginta diebus jejunaſſe, manifeſte teſtantur Evangeliſtę: cauſæ vero cur jejunare voluerit,

luerit, facile ex dictis in præc. ſect. colligi poſſunt. Scilicet ut exemplo nobis eſſet. *Ne putet homo* (inquit Cyprian.) *ſe jam evaſiſſe periculum, & maceratione carnis non indigere, cum in eremum venit*; & rurſus: *Elegit deſertum, ac jejunium, ut ſolitudine fugiens mundum, & jejunio macerans carnem, cum ſolo Dæmone dimicetur.* Sic Baſ. hom. 1. de jejunio. *Dominus noſter non prius in carne, quam pro nobis aſſumpſerat, diaboli inſultus excepit, quam eam jejunio communiſſet.* Deinde, ut jejunii neceſſitatem, ac præſtantiam commendaret. Unde Tertull. lib. adverſus Pſychicos c. 8. *Ipſe Dominus baptiſma ſuum, & in ſuo omniũ, jejuniis dedicavit, imo novum hominem in veteris ſugillationem virtute faſtidiendi cibi initiabat: ut eum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti, fortiorem fame oſtẽtaret. Præſtitit deinde jejunis legem ſine triſtitia tranſigendis: cur enim triſte, quod ſalutare? Docuit etiam adverſus diriora Dæmonia jejuniis præliandum. Quid enim mirum, ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educitur, qua ſanctus inducitur?* Denique oſtendere ſuo exemplo voluit ad orationem, & contemplationem jejunium eſſe inſtar alarum, quibus anima ſurſum ferri, & cœleſtia contemplari valet, ut dixit Chryſoſt. hom. 1. in Geneſ.

Chriſtus cur jejunavit.

Dubium. Jejunium Chriſti in deſerto quale.

Secundo conſtat ex Evangelio, Chriſtum ita jejunaſſe illis 40. diebus, ut nullum omnino cibum, potumve ſumpſerit. Expreſſe enim Lucas dicit: *Et nihil manducavit in diebus illis.* Ubi licet expreſſa mentio non fiat abſtinentiæ a potu: nomine tamen manducationis comprehenditur. Quia manducatio ſeu refectio integra potum, ac cibum comprehendit. Atque in hunc modum jejuniũ hoc Chriſti ſemper univerſa intellexit Eccleſia. Unde Cyril. l. 2. ad Regin. *Abſque cibo, & potu* (inquit) *rebus utique humani corporis neceſſariis ibi degebat.* Et Ignat. ep. 8. ad Philip. *Quadraginta dies, & noctes perduravit ſine humano alimento*; & Auguſt. l. 3. de mirab. ſcrip. c. 6. *Nullo humani paſtus ſuffragio fultus.*

Statim vero ſeſe offert inquirendum, qua virtute potuerit Chriſtus tot dies, noctesque ſine cibo, potuque tranſigere, ſolane divina & miraculoſa, an aliquo modo naturali? Quibuſdam enim videtur potuiſſe hoc fieri modo quodammodo naturali, ſuppoſita ſupernaturali perfectione animæ Chriſti, per quam ita fuit illis diebus divinæ contemplationi intentus, & quaſi continua raptus ecſtaſi, ut operationes animæ vegetantis omnino fuerint impeditæ: ad eum modum, quo Paulus in raptu ſine cibo, & potu, ac famis ſenſu permanſit. Quia cum eadem anima ſit harum operationum principium, dum ejus virtus circa ſuperiores actiones veluti abſorpta eſt, impeditur profecto, ne alias inferiores actiones exerceat. Quare tanta poteſt eſſe animæ in illas operationes intentio, ut hæ omnino impediantur. Unde experimur ex nimia animi attentione in rerum meditatione, & contemplatione fieri, ut cibus concoqui, ac digeri nequeat; ergo eadem ratione, & proportione fieri poterit, ut omnino impediatur, impedita autem actione naturalis caloris, neceſſario, ac ſine novo miraculo fit, ut homo ſine cibo, & potu conſervari poſſit, quamdiu illa animi attentio duraverit.

Sed hæc ſententia non poteſt ſatisfacere. Quia licet demus inter actiones vitales, in quibus anima propria virtute, & ſuo intrinſeco, ac ſpeciali modo operatur, eſſe connexionem ſupra dictam, actiones tamen mere naturales, quæ per ſolam alterationem qualitatum naturalium fiunt, impediri non poſſunt propter animi attentionem ad alias ſuperiores actiones, quia illæ qualitates in actione ſua mere naturali non pendent ab actuali animæ operatione, & influxu. At vero ſola actio harum qualitatum ſufficiens eſt, ut homo non poſſit naturaliter conſervari quadraginta diebus ſine cibo, & potu. Quia tanto tempore neceſſario fieret alteratio a calore naturali & partibus diſſimilibus inter ſe, & a medio, ſeu corpore circumſtante, & ab aliis cauſis externis, quæ naturale hominis temperamentum ad vitam conſervandam neceſſarium diſſolverent. Quapropter dicendum eſt, Chriſtum Dominum ſupernaturali virtute, & miraculorum effectrice uſum eſſe, qua hujuſmodi actionem, & alterationem impedivit. In quo Moyſem, & Eliam ſuperavit, qui ſimili quidem modo quadraginta diebus ſine cibo potuque manſerunt Exod. 34. & 3 Reg. c. 19. ſed illi extrinſeca virtute Divina: Chriſtus vero propria, & intrinſeca virtute, qua plenum dominium habebat ſupra corpus ſuum, ut ea tantum agere, & pati poſſet, quæ vellet. At-

Reſponſ.

Qua Chriſtus virtute quadraginta diebus jejunus in deſerto permanſit.

que hæc eſt concors Patrum ſententia, præſertim Cyril. & Auguſt. locis ſtatim citandis.

Dubium.

Cajetani ſententia.

Et hinc facile expeditur dubitatio alia, quæ propter ſingularem Cajetani ſententiam prætermitti hoc loco non poteſt. Dubitat enim ille Matth. 4. utrum Chriſtus 40. hiſce diebus, quibus jejunavit, eſurierit, an vero expletis omnibus diebus. Et reſpondet omnibus illis diebus famem ſenſiſſe, quia ſuperfluum eſt (inquit) multiplicare miracula ſine neceſſitate: imo alias quoque fruſtra jejunaſſet, ſi nihil ſenſiſſet. Nihil enim tale jejunium, vel ad meritum, vel ad corporis afflictionem, vel ad noſtrum exemplum contuliſſet. Quam ſententiam hoc loco referens Medina probabilem exiſtimat. Mihi tamen & improbabilis, & temeraria ut minimum videtur. Primum, quia fere aperte repugnat verbis Evangeliorum. Nam Matth. dicit: *Cum jejunaſſet 40. diebus, & 40. noctibus, poſtea eſuriit.* Dices, non tamen dicit antea non eſuriiſſe.

Reſponſ.

Poſt 40. dies noctesq. jejunii Chriſtus eſuriit.

Reſpondeo niſi velimus vim literę inferre, ſatis hoc ſignificat illa vox, *poſtea*, præſertim cum Lucas addiderit: *Et conſummatis illis eſuriit.* Nam ſi quis narret expleto tali tempore aliquid eſſe factum, plane ſignificat antea non eſſe factum, ut patet ex ſimilibus locutionibus ejuſdem Lucæ. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo* cap. 2. *Et cum complerentur dies Pentecoſtes.* Act. 1. Adde hanc eſſe communem veterum Patrum, & expoſitorum intelligẽtiam, ut videre licet in Hilario Origene, Hier. Chryſ. Ambroſ. aliis denique Græcis & Latinis ſuper Matth. & Lucam. Unde Baſ. dicta hom. 1. de jejunio. *Et vide* (inquit) *quam mirabiliter ille tentatori per eſuritionem præbuit anſam, alioqui propter Divinæ naturæ ſublimitatem non patebat ad illum aditus diabolo, niſi ſe per eſuritionem ad humanam imbecillitatem ſubmiſiſſet*: & Gregorius Nyſ. lib. de Beatitud. in 4. *Cum 40. dies* (inquit) *jejunus permanſiſſet, poſtea eſuriit. Dedit enim quando volebat occaſionem naturæ officio ſuo fungendi, ſed tentationum inventor, cum intellexit affectum famis etiam illum invaſiſſe, conſuluit ut lapidibus exciperet appetitum*, & cætera quæ perſequitur hoc tentationis genus egregie ad mores accommodans; & Cyril. dicto l. ad Reg. *Cum quantum ſat erat, jam jejunaſſet, divinaque virtute abſque cibo, & potu incorruptam carnem conſervaſſet, vix tandem, quæ propria illius ſunt, pati eam ſivit: eſuriiſſe enim dicitur. Sed quam ob cauſam, quæſo eſurit? Ob eam nimirum, quo apte per utrũque Deum ſimul, & hominem ſe eſſe declararet.* Præterea Auguſt. l. 3. de Mirab. ſcrip. c. 6. *Quare conſummatis 40. diebus eſurire Dominus Jeſus deſcribitur, cum Moyſes, & Elias tanto temporis ſpacio per jejunium famem pati non memorentur? Famem vero, & laborem Redemptor noſter conſummato tanto dierum numero ſuſtinet, quatenus & tentatori occaſionem tentandi inferret, & noſceretur, quam veram humanæ carnis ſubſtantiam geſtaret.* Tandem Petrus Chryſ. dicto ſer. 11. *Poſtea* (inquit) *eſuriit. Hoc non eſt infirmitatis ſignum, ſed inſigne virtutis, quia cum dicit, poſtea eſuriit, 40. diebus, & 40. noctibus probat in illo eſuriem non fuiſſe. Eſuriem ſentire, & vincere eſt laboris humani, divinæ virtutis eſt eſuriem non habere.* Deinde vero ſubjungit rationes, ob quas poſtea eſurire voluit, a ſuperioribus Patribus tactas. Quas etiam non obſcure ſignificavit Ignatius dicta epiſtola & Cyprianus ſer. de jejunio, & tentat. Domini, & Irenæus lib. 5. contra hæreſ. c. 31. Ratione præterea hoc declaratur, refellendo ſimul conjecturas Cajetani. Quia uno, eodemque miraculo fieri potuit, ut Chriſtus ſine cibo, & potu quadraginta dies, noctesque tranſigeret, & ut famem, ac ſitim non ſentiret: nimirum impediendo ac ſuſpendendo actionem caloris naturalis, aliorũque contrariorum agentium; ergo in hoc nulla multiplicantur miracula, quin potius majus eſſet miraculum, quod fame premeretur tot diebus, nec tandem conſumeretur. Nam vel illa eſuries augebatur in dies, vel in eodem ſtatu permanebat. Si primum; ergo naturaliter mortem induceret, & majus eſſet miraculum in tanta corporis alteratione, ac debilitate vivum, ac vegetum conſervari. Si ſecundum, illud certe ut minimum eſſet æquale miraculum: quia in agentibus naturalibus ejuſdem rationis eſt, poſtquam applicata ſunt, & non impedita, inchoare actionem, & in ea ad finem uſque progredi. Et ſimiliter ejuſdem miraculi eſt eorum actionem, vel in principio, vel in progreſſu ſuſpendere; ergo (ſi alterutrum hic dicendum eſt) melius dicitur, actionem eſſe ſuſpenſam in principio: & ideo illis diebus omnino fuiſſe

fuiſſe appetitum cibi, & potus impeditum. Præterea dicunt Patres ſupra citati non ſine myſterio factum eſſe, ut prius Chriſtus tot diebus famis morſum non ſentiret, & poſtea eſuriret, nimirum ut cum prius aliquod dediſſet ſuæ divinitatis indicium, veram poſtea humanitatem oſtenderet, atque ita dæmonem dubium, ancipitemque relinqueret. Denique Chriſtus illis diebus non tantū jejunavit, ut per carnis afflictionem pro nobis ſatisfaceret, nobiſque exemplo eſſet, ſed etiam ut doceremur propter ſpirituales delectationes, corporales contemnere. Item, per divinam contemplationem, & gaudium, quod ex ea naſcitur, quodammodo rerum ſenſibilium appetitum extingui, & memoriam cibi, ac potus auferri. Sicut de Jo. Abbate refert Caſſian. collat. 19. c. 4. quod deliciis ſpiritualibus occupatus, non recordabatur, an pridem comediſſet, nec ne. Unde etiam ſumi poteſt confirmatio, quia non ſentire famem, ſine magno miraculo provenire interdum poteſt ex nimia rerum divinarum attentione, quæ omnes vires tum intellectus, tum etiam imaginationis abſorbeat. Ergo vel hac de cauſa potuit Chriſtus non eſurire illis diebus: poſtea vero de illa attentione remittens, & calori naturali, aliiſque agentibus veluti facultatem agendi præbens, famem ſenſit, eamque ſuſtinuit toto tempore, quo tentationes durarunt. In quo opportunum ſatis nobis exemplum præbuit patienter, & æquo animo ferendi corporis moleſtias, quæ ex jejuniis, & tentationibus oriuntur.

SECTIO III.

Quo loco & tempore Chriſtus jejunavit, & a dæmone tentatus eſt.

DE cauſis ob quas Chriſtus tentari ſe permiſit, ſatis in commen. art. 1. dictum eſt, de circumſtantiis vero illius tentationis pauca dicenda ſuperſunt.

Principio igitur de tempore, quo tentatus fuit, ſic ſcribit Matth. *Cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & accedens tentator dixit ei, ſi filius Dei es, &c.* Ex quibus verbis colligunt omnes Patres, & docet expreſſe hic D. Thomas art. 3. Chriſtum fuiſſe tentatum illis tentationibus (quas Evangeliſtæ narrant) poſt quadraginta dies jejunii. Ita ſupponunt aperte omnes allegati in ſuperiori Sectione, qui dicunt Dæmonem accepiſſe cauſam tentandi Chriſtum, quod eum eſurientem vidiſſet.

Quo tempore Chriſtus tentatus ſit.

Dubium. Circa quod dubitare poteſt aliquis, quia Mattheus non affirmat tentatorem acceſſiſſe, poſtquam vidit Chriſtum eſurientem: ſed ſolum unum poſt aliud narrat, ex ordine autem literæ non recte colligitur, eodem ordine res geſtas eſſe, quo recenſentur, præſertim cum alii Evangeliſtæ ſimpliciter narrent, Chriſtum tentatum fuiſſe illis diebus; imo Lucas prius narrat fuiſſe tentatum, poſtea jejunaſſe. Eſt autem advertendum, D. Thomam hic art. 3. in argument. ſed contra, in hunc modum citare verba

Reſponſ. Matth. *Cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum tentator.* Sed in textu Evangelii non eſt illa particula, *Tunc*, nec in Græcis, Latiniſve codicibus, cum tamen in ea tota vis teſtimonii ſita eſſe videatur. Deinde refertur totus ille contextus, tanquam una periodus, cum tamen duplex ſit, quarum prior ibi finitur, *poſtea eſuriit*: poſterior vero ſubſequitur, *Et accedens tentator*, & ita locum habet difficultas propoſita. Ad quam dicendum videtur, non ex ſolo ordine literæ, ſed ex tota narratione hoc ſufficienter colligi, præſertim cum in fine illius concludant Matthæus, & Lucas *Et conſummata omni tentatione reliquit eum diabolus. & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.* Ex quo recte intelligimus poſt finitam tentationem Chriſtum ſolviſſe jejunium, quod quadraginta diebus duraverat; ergo ſignum eſt, tentationem fuiſſe factam finitis illis diebus, vel certe in ultimo eorum. Quid enim horum duorum verius ſit, non ſatis certum eſt. Nam cum Lucas dicat: *Conſummatis diebus poſtea eſuriit*, & tentatio poſt famem intelligatur ſubſequuta, videtur accidiſſe die quadrageſimo [illegible] ab inchoato jejunio: & hoc ſentit D. Thom. hic art. 3. [illegible] vero obſtat, quod Patres [illegible] non ſine [illegible] factum eſſe, ut Chriſtus non minus [illegible] quadraginta diebus jejunaverit, ne minor eſſe, [illegible] Moyſes, & Elias videretur: & ut jejunium in Eccleſia ſervandum præſignificaret. Nec etiam quadraginta dies jejunii exceſſerit, ne exiſtimaretur non eſſe verus homo, & propter multa myſteria, quæ de quadragenario numero frequenter ipſi commentantur. At vero ſi poſt integros quadraginta dies Chriſtus fuiſſet tentatus, oportuiſſet eum ultra quadraginta dies jejunare, quia non poterant tentationes illæ una hora, imo neque fortaſſe minori tempore, quam unius diei abſolvi. Adde, argumentum illud ſumptum ex eo verbo, *conſummatis diebus*, non eſſe efficax, quia hic loquendi modus etiam locum habet, quando ultimus dies inchoatus eſt, ut ſupra diximus, exemplo ejuſdem Lucæ c. 1. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo.*

Quadraginta diebus cur Chriſtus jejunaverit.

Nihilominus facile poteſt prior ſententia defendi, dicendo tentationes brevi tempore fuiſſe conſummatas, & ideo non poſſe dici Chriſtum ultra quadraginta dies jejunaſſe, quamvis non ſtatim in initio, ſed poſt aliquot horas diei 41. cibum ſumpſerit.

Sed quamquam ratio facta ſatis concludat finem totius tentationis fuiſſe vel poſt 40. dies, vel in fine illorum: tamen non ſatis probat initium, ſeu primam illarum tentationum antea non fuiſſe. Quod quidem ex eo pendet, utrum illæ tentationes quaſi continue factæ fuerint, prout narrantur, an vero interpoſitis aliquot diebus. Intelligi enim poteſt Dæmonem cœpiſſe tentare Chriſtum prima tentatione decimo aut 20. die, poſtea vero nonnullis diebus interjectis addidiſſe ſecundam, ac denique in fine tertio, ac vehementius incubuiſſe. Quæ explicatio Matthæo non repugnat, ut dixit, Marco autem, & Lucæ conſentanea eſt dicentibus: *Erat in deſerto 40. diebus, & tentabatur a Satana.*

Chriſtus tentari quando cœperit.

Sed nihilominus omnes Patres, & expoſitores intelligunt tentationes expreſſas ab Evangeliſtis continenter eſſe factas: quia Matthæus & Lucas narratione ſua hoc magis indicant. Item quia & ex modo primæ tentationis, & ex verbis Evangeliſtarum non obſcure colligitur, illam tentationem factam eſſe, poſtquam Chriſtus eſurire cœpit. Hinc enim occaſione ſumpta inſtigabat illum Dæmon, ut lapides in panem converteret; ergo omnes illæ tentationes factæ ſunt poſt 40. dies. Deinde finitis tentationibus addit Lucas: *Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo uſque ad tempus*; ergo ſignificat, poſtquam illum tentare cœpit non deſtitiſſe unquam, donec omnes tentationes conſummaret. Sine dubio ergo aſſerendum eſt ſine dierum interpolatione factas fuiſſe, atque adeo poſt quadraginta dies jejunii, & inchoatas, & perfectas fuiſſe.

Dubium. Sed adhuc explicanda ſuperſunt verba illa Lucæ, & Marc. *& tentabatur a Satana.* Propter quæ graves aliqui authores dixerunt, quamvis illæ tentationes, quas in ſpecie Evangeliſtæ exprimunt, factæ ſint poſt jejunium, aliis tamen modis, qui in Evangelio non explicantur, Chriſtum tentatum a Dæmone fuiſſe illis 40. diebus. Ita ſentit Beda l. 1. in Marc. c. 5. dicens: *Tentatur 40. diebus, & 40. noctibus, ut indicet, quod quamdiu hic viventes Domino ſervimus, adeſt adverſarius, qui iter noſtrum tentando impedire non ceſſat.* Clarius Origenes hom. 29. in Luc. *Quadraginta* (inquit) *diebus tentatur Jeſus, & quæ fuerint tentamenta, neſcimus, quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia majora erant, quam ut literis crederentur. Etſi ſic oportet dicere, ſicut mundus capere non poterat omnes libros, ſi ſcripta fuiſſent, quæ fecit, & docuit Jeſus: ſic 40. dierum tentationes, quibus tentatus eſt Dominus a diabolo, mundus ferre non poterat, ſi ſcriptura docuiſſet.* Idem ſentit Euſebius l. 9. de Demonſt. c. 7. ubi dicit diebus, & noctibus tentatum eſſe, & ad hunc ſenſum accommodat verba illa Pſ. 90. *Non timebis a timore nocturno, a ſagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & Dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam Dæmonum catervam omnibus illis diebus Chriſtum circumdediſſe ad eum invadendum. Ethym. vero Mat. 4. ita explicat hanc ſententiam, ut dicat illis diebus Dæmonem tentaſſe Chriſtum, *e longinquo per ſomnium, per triſtitiam, per ignaviam, & ſimilia.* Nec D. Th. hic art. 3. ad 2. ab hac ſententia eſt alienus, ſed intelligendam eſſe dicit non de illis tentationibus viſibilibus, quas Evangeliſtæ narrant: ſed de quibuſdam aliis impugnationibus, quas forte illo jejunii tempore Chriſtus eſt a diabolo paſſus. Et Cajetanus addit probabile videre illis diebus Dæmones formaſſe corporeas ſimilitudines varias ad ten-

tentandum Chriſtum,ſicut de B.Antonio, aliiſque Patribus anachoretis legimus. Denique hanc ſententiam ſequitur Janſenius c.15.Concord. Eſt igitur hæc opinio ſatis probabilis.Nam & per ſe credibile eſt Dæmonem fuiſſe valde propenſum ad tentandum Chriſtum, & niſi fortaſſe ſpeciali Dei providentia fuit impeditus,magna ſolicitudine ac diligentia id peregiſſe. Præterea verba Evangelii favere videntur. Nam licet verba Marci non ita urgeant,quia ille, rem breviter, & conciſe narrat, & ſimul dicit: *Tentabatur a Satana,& Angeli miniſtrabant illi.* Unde ſicut ex hoc colligi non poteſt, ſæpius Angelos ei miniſtraſſe illis diebus,ſed ſolum poſt jejunium, & tentationes,ita non poteſt colligi ſæpius fuiſſe tentatum ante 40.diem: ſenſus ergo erit in illis 40.diebus, vel immediate poſt illos hæc omnia accidiſſe. Cæterum verba Lucæ magis videntur favere,quæ ita habent: *Agebatur a ſpiritu in deſerto*,vel,*in deſertum diebus* 40. *& tentabatur a diabolo*,ubi in Græco deeſt illa particula,&,unde ille numerus dierum conjungi videtur cum verbo *tentabatur*, ſeu cum participio *tentatus*, quod eſt in Græco, ſcilicet 40.*diebus tentatus a diabolo.*

Reſponſ. Quot dies, & quando tentatus à Dæmone Chriſtus ſit. Sed revera ſenſus Lucæ non eſt alius e ſenſu Marci, Nam in Græco utrobique eſt participium,idemque contextus.Unde recte intelligi poteſt primum illud verbum dictum eſſe a Luca per recapitulationem,ſeu anticipationem; poſtea vero diſtincte, ſuoque ordine eſſe narrata, quæ breviter anticipata fuerant,quod frequens eſt in Scriptura juxta ſextam regulam Tychonii apud Auguſt.l.3.de doct.Chriſt. c.36. Quocirca nullum video in Evangeliis ſufficiens fundamentum, ut aſſeramus illis diebus fuiſſe Chriſtum a Dæmone tentatum.Deinde probabilius videtur Dæmonem non tentaſſe illis diebus Chriſtum in forma viſibili,&quaſi humana perſuaſione,ſicut poſtea fecit, quod recte docuit hic D. Th. & eſt clara ſententia omniū Patrum,quos ſect.præced.retuli,Ignatii,Hilarii, Hieronymi,Chryſoſt.Ambr. Cypriani, & aliorum, qui dicunt Dæmonem non fuiſſe auſum aggredi Chriſtum, donec eum conſpexit eſurientem,& humana patientem. Valde enim timebat, ne fortaſſe eſſet pluſquam homo, propter ea quæ de illo audierat,& viderat. Et ideo quamdiu in deſerto illum vidit vitam agentem ſupra humanæ naturæ conditionem, & nihil ſentientem,nec occaſionem invenit,nec auſus eſt aperte cum illo congredi. Rurſus ſecluſo hoc tentationis genere, cum ipſe non potuerit Chriſtum tentare interna tentatione,ſed tantum externa per ſuggeſtionem,vix apparet, quibus aliis modis tentare eum illis diebus potuerit,niſi fortaſſe objecta aliqua ſenſibilia exterius proponendo,quibus vel terreretur, vel perturbaretur,vel excitando ſtrepitum vehementem,aut proponendo monſtroſas figuras & imagines. Qui ſane modus poſſibilis quidem fuit,ſed tam puerilis mihi videtur, ut vix credam Dæmonem iis modis aggreſſum eſſe Chriſtum, cujus inſignem virtutem,& perfectionem,vel invitus agnoverat,& dignitatem Divinam ſuſpicabatur,ac reverebatur.Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimię ſunt, & ſine aliquo fundamento ſcriptę: verba autem Euthymii minus caute dicta.Quia dæmon non poterat torporem, vel ſegnitiem in Chriſtum immittere,quia hęc pertinent ad intrinſecum tentandi modum, & ad imperfectionem fomitis, cum hæc ſine aliquo affectu ſenſibili minime fiant:quem non potuit Dæmon in Chriſto excitare: ſed externa ſolum objecta proponere, ac repræſentare. Atque de tentationis tempore hactenus.

In deſerto cur Chriſtus tentatus. Secundo de loco tentationis docent Evangeliſtę Chriſtum ductum eſſe in deſertum,ibique tentatum eſſe,quare dubium non eſt,quin Chriſti tentatio in deſerto aliquo modo ſit facta. Cujus rei variæ rationes morales traduntur a Patribus locis citatis,quas hic articul. 2. attigit D. Th.Quibus addi poſſunt duæ,quas indicavit Cyprian. alteram iis verbis: *Locus ſecretus eligitur, quia ſolius Dei judicio jejunia ſunt agenda.* Quam late proſequitur, docens voluiſſe Chriſtum hoc exemplo docere in hujuſmodi externis operibus virtutum in primis humanas eſſe laudes fugiendas. Quæ ratio licet a Cypriano in jejunio explicetur, eandem,majoremque vim habet in inſigni victoria de Dæmone reportata. Quod infra declarat dicens receſſiſſe in deſertum,ut fugiendo mundum, expeditior eſſet ad Dæmonem ſuperandum. Unde alteram rationem his verbis adjungit: *Ut anima expedita liberius obviet impugnanti,ſecurior eſt congreſſus, ubi ſingula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

Dubium. Difficultas vero communis hoc loco eſt, an tota illa tentatio peracta fuerit in deſerto. Ratio dubitandi eſt, quia quamvis Matthæus,& Lucas referant, primam tentationem factam eſſe in eodem deſerto, in quo Chriſtus jejunavit:ſecundam tamen in pinnaculo templi: tertiam vero in monte excelſo narrant eſſe factam.Circa hoc quidam dicunt reipſa omnes tentationes fuiſſe in deſerto factas, & Chriſtum non vere,ſed imaginarie tantum ductum eſſe in Jeruſalem ſuper pinnaculum templi. Ita refert hic D.Th.& videtur inſinuare, licet ſubobſcure, Cyprianus dicto ſer. dum ait: *Localiter quidem in deſerto prima fuit tentatio:ſed cæteras eo modo circumduxit tentatoris aſtutia,quomodo Ezechiel,cum ſuper fluvium Chobar ſederet Jeroſolymam raptus in ſpiritu,civitatem ædificat,& metitur,& muros & templum inſtaurat, hoc modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu.* Et poteſt hoc ſuaderi,quia in Evangelio dicitur, Dæmonem oſtendiſſe Chriſto ſuper excelſum montem poſito omnia regna orbis terræ:quod nequit intelligi ſecundum veram, ac realem præſentiam. Quia non poterant ſimul omnia regna mundi ita objici oculis,ac fieri localiter propinqua,ut vere,& in ſeipſis cernerentur; ergo neceſſe eſt id ſecundum imaginariam præſentiam intelligi: ergo eadem ratione cætera quoque poſſunt intelligi.

Reſponſ. Nihilominus vera ſententia eſt, Chriſtum Dominum vere,& corporaliter ductum eſſe Jeroſolymam, & ſuper pinnaculum templi collocatum. Ita ſentit D.Th.hic,& Cajet.contrariam ſententiam *figmentum* vocat,quia verba Evangeliorum ſunt ſatis expreſſa.Matthæus enim ſic ait.*Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem*, ſeu,*in Jeruſalem*(ut ait Lucas)*& ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.*Quæ verba ſunt hiſtorica,& proprie poſſunt intelligi.Deinde ſubjungit Evangeliſta, dixiſſe Dæmonem: *Mitte te hinc deorſum*,quæ verba neceſſario ſupponūt Chriſtum revera fuiſſe in loco illo eminenti poſitum, quia (niſi ita eſſet) non poſſet inde ſe præcipitem agere. Præterea, quia Dæmon non poterat interius immutare Chriſti phantaſiam(hoc enim non decebat)ſed externa ſolum objecta proponere,non poterat ergo efficere,ut Chriſtus imaginaria apprehenſione ſupra pinnaculum templi ferri videretur.Denique in hoc nullum eſt incommodum, nulla indecentia,ut videbimus.Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad literam intelligunt,ut verba ſonant,ut ex omnibus ſupra citatis patet,& ſtatim etiam nonnullos indicabimus. Nec conjectura ex tertia tentatione ſumpta quicquam contrariæ ſententię confert.Quia etiam in illa reipſa Chriſtus fuit ductus ſuper montem excelſum, eique demonſtravit Dæmon omnia regna mundi,non ſolum imaginaria cognitione, ſed (ut recte dixit Euthymius) *digito ei demonſtrans partes orbis, in quibus mundi regna ſita erant,dicens: In hac parte eſt regnum Romanorum,in illa Perſarum,in illa Syriorum, & ſic de aliis, & hoc gloriam habet in iis rebus,illud in aliis,&c.* Hoc ergo modo in momento,id eſt,in brevi tempore,(ut Lucas ait) *oſtendit ei omnia regna mundi,& gloriam eorum.* Quæ omnia ſumpſit Euthym.ex Chryſ.in Imperf.hom.5.Theophyl. vero addit,*ſenſibiliter ei monſtraſſe in monte omnia regna,ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, vix intelligi poteſt, niſi fortaſſe veluti deſcribendo imagines quaſdam urbium, quod non videtur neceſſarium.

Tentationes Chriſti non in deſerto omnes ſunt factæ.

Sed quæres rurſus:quomodo Chriſtus a Dæmone in hęc loca ſit ductus.Cyprianus ſupra inconveniens ait eſſe credere diabolum eum tuliſſe,aut quod Chriſtus ei ferendum ſe commiſerit,cujus inſidias agnoſcebat.Unde concludit, proprio ſpiritu,id eſt,virtute animæ ſuæ Chriſtum ad hęc loca deductum Dæmonis ſequentem veſtigia.In eamdem ſententiam propendent Anſelm. Matth. 4. & Origenes hom.31.in Lucam:D.autem Gregorius hom. 16. in Evang.ſentit,Chriſtum Dominum ab ipſo Dæmone fuiſſe in templum,& in montem excelſum tranſportatum.*Nec mirum*(inquit)*eſt,ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadem ſententia eſt Chryſoſtom.hom.5.imperfecti, & fere reliqui expoſitores,& D.Th.hic a. 4. ad 7. Et hæc ſententia videtur magis conſentanea verbis Evangeliorum. Primum,illud verbum *Aſſumpſit*,proprie hoc ſignificat.Deinde etiam verbum illud *ſtatuit eum ſuper pinnaculum tem-*

Chriſtus in templū & montē excelſum à dæmone tranſportatus.

templi, ſupponit quod ab ipſo vehebatur. Et addi poteſt conjectura, quia hic modus erat facilis Dæmoni. Nam ſi humano greſſu totum illud iter eſſet agendum, non niſi longo tempore, & magna Chriſti defatigatione confici poſſet. Recte vero annotat D. Th. cum Chryſ. quamvis Chriſtus per aera vectus ſit, non permiſiſſe tamen, ut ab aliis cerneretur, ne aut ſcandalum, & admirationem eis ingeneraret, aut magus videretur.

Ex his ergo neceſſario concluditur, non omnes tentationes factas eſſe in deſerto: ſed primam tantum: ſecundā vero in templo Jeroſolymitano in pinnaculo, id eſt, in faſtigio ſeu in ſummitate ædificii: tertiam vero in alio mōte excelſo. Quod autem fuerit illud deſertum, & quis hic mons; quantumque inter ſe, & a Jeroſolymis diſtaverint, affirmare non poſſum. Quia quamvis nonnulla in expoſitoribus legantur, mihi valde incerta ſunt, & ambigua, fuerunt autem hæc loca ſingulis tentationibus accommodata. Nam locus deſertus, ubi cibus humanus inveniri non poterat, aptus erat, ut homo famelicus cibum ſibi miraculoſe fieri optaret; locus eminens, & altus, atque in medio regiæ civitatis ſitus vanitati commodus: denique mons excelſus, opportunus apparebat, ut oculus multa conſpiceret, quæ animus appeteret, & ideo ad tentandum de avaritia merito electus eſt. Neque huic ſententiæ Evangeliſtæ repugnant, cum ex eis potius deprompta ſit. Nec enim affirmant omnem tentationem factam eſſe in deſerto, ſed ſolum Chriſtum tentatum eſſe in deſerto, quod verum eſt, quia ibi primo tentatus eſt, indeque ſumptum omnis tentationis initium. Neque eſt incredibile, ſtatim poſt ultimam tentationem Chriſtum inventum eſſe in deſerto, propter verba Marc. 1. dicentis. *Et erat in deſerto* 40. *diebus, & 40. noctibus, & tentabatur a Satana, eratque cum beſtiis, & Angeli miniſtrabant illi.* Ex quo loco videtur colligi hæc omnia peracta eſſe in deſerto. Refert autē Matt. illud Angelorum miniſterium fuiſſe poſt ultimam tentationem, & omnes expoſitores intelligunt cibum illi, ac potum in eodem deſerto, in quo jejunaverat, miniſtraſſe; ergo credibile eſt reductum eſſe in deſertum e monte, in quo tentatus fuerat. Quod ſi hoc verum eſt, non eſt credendum, vectum eſſe a Dæmone, cum jam a tentando deſtitiſſet, & Matth. & Lucas narrent ſtatim ab eo receſſiſſe, ſed vel eorundem ſanctorum Angelorum miniſterio, qui jam in deſerto menſam illi paraverant, vel ſua certe propria virtute, ut erat ei faciliimum.

Loca tentationum opportuna.

Poſt ultimam tentationem Chriſtus in deſertū reducitur.

SECTIO IV.

Quibus in rebus, quove ordine, ac modo Chriſtus tentatus fuerit.

Tria in titulo proponuntur, quæ ad complementum hujus diſputationis neceſſaria videri poſſunt, & ideo breviter expedienda ſunt. Primo igitur (quod ad res, ſeu materias harum tentationum attinet) omnes affirmant unam fuiſſe gulæ, alteram ſuperbiæ, ſeu gloriæ vanæ, avaritiæ alteram. In quo nulla fere eſt difficultas, ſolum eſt circa primam advertendum, illam vocari tentationem gulæ, quia in materia cibi verſabatur, & quia inducebat Chriſtum ad ſubveniendum fami modo indebito, in quo includitur nimius cibi appetitus, & inordinatus, non ex parte materiæ, ſeu quantitatis, quæ revera non exceſſiſſet medium temperantiæ in homine ſic eſuriente, cui nec manducatio, nec talis ſpecies cibi prohibita erat, ſed in modo jam explicato. Qui etiam vanitatem quandam continebat petendo miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinebat, neque ad alium finem tunc erat neceſſarium, ſed ſolum cujuſdam oſtentationis cauſa. Idem fere in tertia tentatione adnotandum eſt. Nam licet promiſſio regnorum ad avaritiam pertineat: in ea tamen continentur ambitio, ſuperbia, & ſimilia vitia. Etenim appetitus regnandi, dominandiq; libido hæc omnia complectitur, & ita in omnibus his tentationibus fuit præcipue intentata ſuperbia, & vanitas, quamvis ſub diverſis (ut ita dicam) coloribus, & ad diverſas materias applicata. Illud præterea conſiderandum eſt, licet hæc ultima tentatio, ratione promiſſionis a Dęmone factæ, ad avaritiam pertinere dicatur: tamen ratione materiæ, ſeu actus, ad quem inducebat Chriſtum, pertinuiſſe potius ad ſacrilegium, & idolatriam. Tamen ſicut Ariſtoteles dixit, qui furatur propter mæchiam potius eſt mæchus, quam fur, ita Dæmon inducens ad ſui adorationem propter avaritiam, ſimpliciter dicitur de avaritia tentaſſe, & hoc ipsū in aliis tentationibus notandum eſt, quamvis in eis videatur paulatim proceſſiſſe. Nam in prima videtur reſpexiſſe ad aliquod de ſe non malum, nempe eſurientis corporis refectionem, per medium tamen malum, & inordinatum. In ſecunda, reſpexit ad aliquid turpe quidem, & malum, ſed quod de ſe videri poſſet non admodum grave, ut eſt vana apud homines exiſtimatio, per medium tamen magis, atque evidentius inordinatum. In tertia vero manifeſtius prodidit malitiam ſuam, & ad ſummum malum contra Deum induxit, propter infirmum quoddam motivum, quod radix, & occaſio vitiorum omnium eſſe ſolet.

Quæ de re in deſerto tentatus ſit Chriſtus.

Recte etiam advertit Cajetanus hoc loco, ita voluiſſe Dæmonem inducere Chriſtum ad hæc vitia, ut in ſingulis divinitatem ejus explorare ſtuduerit, ideoque in prima ab illo requiſivit opus divinitati proprium, nempe ut rem unam in aliam ſolo imperii ſui nutu, verboque converteret: quod non niſi a Deo, vel ſaltem virtute divina fieri poteſt. Unde ſi Chriſtus in teſtimonium, & probationem, quod eſſet filius Dei, prout a Dæmone exigebatur, opus illud patraſſet, evidenter agnoviſſet Dæmon, quod optabat. Chriſtus autem Dominus (ut notavit Ireneus l. 5 contra hær. c. 21.) ita illum eluſit: *Ut ad illud, ſi filius Dei es, tacuerit, & hominis confeſſione eum excæcaverit, dicens: Non in ſolo pane vivit homo.* Et hæc fere omnia in ſecunda tentatione obſervari poſſunt, in qua etiam opus ſupernaturale in teſtimonium divinitatis Dæmon poſtulavit. Cui tamen ita Chriſtus reſpondit, ut de ſua divinitate ſilens, & humanitatem recognoſcens, ac ſecundum illam ſubjectionem ad Deum diceret: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* At vero in tertia tentatione Dęmon nullum ſupernaturale opus exegit, quod de illo obtinendo jam deſperaſſet: ſed flagitavit potius opus omnino divinitati contrarium, & injurioſum, ut ſi verus Deus eſſet, tanta blaſphemia, & illata ſibi provocatus injuria, ſe Dęmoni potius adorandum imperaret, atq; hoc modo ſuam divinitatem proderet, Chriſtus autem ſumma ſapientia, & eximia authoritate (qualis hominem juſtum deceret) & Dæmonis temeritatem, audaciamque perfringit dicens: *Vade Sathana*, & ſuam divinitatem abſcondit adjungens: *Dominum Deum tuum adorabis.*

Ex quibus etiam relinquitur, quomodo Chriſtus exemplo ſuo docuerit, qua ratione ſint a nobis Dæmonis tentationes ſuperandę. Primo, verbo Dei & Scripturis ſanctis utendo. Secundo, divina mandata in memoriam revocando. Tertio divinis promiſſionibus confitendo. Quarto, tentatoris inſidias percallendo, & nulla in re earum, quas intendit, ei cooperando: ſed magna fiducia in Deum, & authoritate etiam, ſi opus fuerit, illum repellendo.

Secundo (quod ad ordinem pertinet) nonnulla eſt diverſitas inter Evangeliſtas, quoad ſecundam, & tertiam tentationem. Quia Lucas ſecundo loco tentationem de avaritia, ſeu idololatria in excelſo monte factam commemorat. Matthæus vero hanc ponit tertio loco, in ſecundo vero tentationem factam in templo, quam Luc. tertio loco recenſet. Quapropter Auguſt. l. 2. de conſenſ Evang. c. 16. dubium relinquit, quid horum factum ſit prius, quem D. Th. hic imitatur a. 4. ad 5. Cajetanus autem ibidem miratur, cur Auguſtinus hoc in dubium vocaverit, & certum exiſtimat eum ordinem ſervatum fuiſſe, quem præſcribit Matthæus. Quia in Luca nulla eſt vox, quæ ordinem indicet, ſed ſimplex narratio unius rei poſt aliam, ex qua ſerie narrationis non ſatis colligitur ordo rerum, at vero apud Matthæum multa ſunt, quæ ordinem indicant. Nam finita prima tentatione, dicitur. *Tunc aſſumpſit &c.* quæ particula conſequutionem unius poſt aliud indicat, & ſimiliter poſt ſecundam ſubjungitur *Iterum aſſumpſit eum, &c.* Quibus verbis item ordo indicatur, & tandem abſoluta ultima tentatione, concluditur: *Tunc reliquit eum diabolus.* Et hanc ſententiam ſequuntur communiter expoſitores omnes & veteres Patres, Hieron. Hilar. Chryſoſt. & alii ſupra citati, quibus addi poteſt Pacianus in parenęſi de pœnit. in ult. parte, quæ eſt de baptiſmo, & expreſſius Caſſian. collat. 5. c. 6. Qui ordo tentationum eſt etiam ipſis rebus magis accommodatus, ut ex dictis, & ex iis quę D. Th. tradit plane colligitur.

Ordo tentationum Chriſti.

Ter-

Sub ſpecie viſibili Chriſti diabolus tentator apparet.

Tertio de modo harum tentationum omnes dicunt apparuiſſe Dæmonem in ſpecie viſibili, ut ipſa verba Scripturæ inſinuant, *Accedens tentator*, nam illud verbum motum corporalem indicat. Deinde ipſa mutua colloquutio etiam indicat corporalia organa. In qua autem ſpecie apparuerit Dæmon, non ſatis conſtat, omnes tamen exiſtimant, in humana ſpecie apparuiſſe, quia hæc ad loquendum, & audiendum eſt aptior. Et Carthuſ. addit apparuiſſe ſub ſpecie viri ſancti. Denique credendum eſt apparuiſſe ſub illa forma, quæ aptior ei ad perſuadendum viſa eſt: modus autem ſolum fuit per exteriorem ſermonem, quia Dæmon non poterat Chriſti affectum, vel interiores ſenſus aliter excitare, ut in ſuperioribus diximus, & notavit Damaſc. lib. 3. de fide c. 20. Ubi id confirmat, quia Dæmon non potuit alio modo Adamum tentare; ergo multo minus Chriſtum. Unde bene conjectat Cajet. hic, quamquam pauciſſimis verbis rei ſumma ab Evangeliſtis referatur, tamen veriſimile eſſe Dæmonem longa oratione fuiſſe uſum, ut Chriſtum flecteret, quanquam veriſimilius ſit a Chriſto ſolo uno, aut altero verbo Dæmonem fuiſſe ſuperatum, ac repulſum.

QUÆSTIO XLII.

De Doctrina Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de doctrina Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum Chriſtus debuerit prædicare ſolum Judæis, an etiam Gentilibus. Secundo, utrum in ſua prædicatione debuerit turbationem Judæorum vitare. Tertio, utrum debuerit prædicare publice, vel occulte. Quarto, utrum debuerit docere ſolum verbo, vel etiam ſcripto. De tempore autem, quo docere incepit, ſupra dictum eſt, cum de baptiſmo ejus ageretur.

ARTICULUS I.

Utrum conveniens fuerit, Chriſtum Judæis, & non Gentilibus prædicare.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non ſolum Judæis, ſed etiam Gentilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Iſaiæ 49. Parum eſt, ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Iſrael, & fæces Jacob convertendas, dedi te in lucem Gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. Sed lumen, & ſalutem Chriſtus præbuit per ſuam doctrinam: ergo videtur parum fuiſſe, ſi ſolum Judæis & non Gentilibus prædicavit.

2. Præterea. Sicut dicitur Matthæi 7. Erat docens eos, ſicut poteſtatem habens. Sed major poteſtas doctrinæ oſtenditur in inſtructione illorum, qui penitus nihil audierunt quales erant Gentiles, unde Apoſtol. dicit ad Romanos 15. Sic prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. Ergo multo magis Chriſtus prædicare debuit Gentibus, quam Judæis.

3. Præterea: Utilior eſt inſtructio multorum, quam unius. Sed Chriſtus aliquos Gentilium inſtruxit, ſicut mulierem Samaritanam Joannis quarto, & Chananæam Matth. 15. Ergo videtur, quod multo fortius Chriſtus debuerit multitudini Gentium prædicare.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael. Sed Rom. 10: dicitur. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? ergo Chriſtus non debuit prædicare niſi Judæis.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit prædicationem Chriſti, tam per ipſum, quam per Apoſtolos a principio, ſolis Judæis exhiberi. Primo quidem, ut oſtenderet per ſuum adventum impleri promiſſiones antiquitus factas Judæis, non autem Gentilibus. Unde Apoſtol. dicit Roman. 15. Dico Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis (id eſt Apoſtolum, & prædicatorem Judæorum) propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum. Secundo, ut ejus adventus oſtenderetur eſſe a Deo. Quæ enim a Deo ſunt, ordinata ſunt: ut dicitur Roman. 13. Hoc autem debitus ordo exigebat, ut Judæis, qui Deo erant propinquiores per fidem, & cultum unius Dei, prius doctrina Chriſti proponeretur, & per eos tranſmitteretur ad Gentes. Sicut etiam in cœleſti hierarchia, per ſuperiores Angelos ad inferiores, divinæ illuminationes deveniunt. Unde ſuper illud Matt. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael, dicit Hieron. Non hoc dixit, quin & ad gentes miſſus ſit: ſed quod primum ad Iſrael miſſus eſt. Unde & Iſa. ult. dicitur. Mittam ex eis, qui ſalvati fuerint (ſcilicet ex Judæis) ad Gentes, & annuntiabunt gloriam meam Gentibus. Tertio, ut Judæis auferret calumniandi materiam; unde ſuper illud Mat. 10. in via Gentium ne abieritis: dicit Hier. Oportebat primum adventum Chriſti nuntiari Judæis, ne juſtam haberent excuſationem, dicentes, ideo ſe Dominum rejeciſſe, quia ad Gentes, & Samaritanos Apoſtolos miſerit. Quarto, quia Chriſtus per crucis victoriam, meruit poteſtatem & dominium ſuper Gentes. Unde dicitur Apoc. 2. Qui vicerit dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, ſicut & ego accepi a Patre meo: Phil. 2. *dicitur, quod quia factus eſt obediens uſque ad mortem crucis Deus exaltavit illum, ut in nomine Jeſu omne genuflectatur, & omnis lingua ei confiteatur. Et ideo ante paſſionem ſuam noluit Gentibus prædicari ſuam doctrinam: ſed poſt paſſionem dixit diſcipulis Matth. ult. Euntes docete omnes Gentes, propter quod, ut legitur Jo. 12. cum imminente paſſione quidam Gentiles vellent Jeſum videre, reſpondit. Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ſicut Auguſt. dicit ibidem, ſe dicebat granum mortificandum in infidelitate Judæorum, & multiplicandum in fide omnium populorum.*

In illud verbum Matth. 15 Non ſum miſſ. t. o. 9.

In illud Matth. 10 in viam gentium tom. 9.

Tract. 51. in Joann. circa medium illius to. 9.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus fuit in lumen, & ſalutem Gentium per diſcipulos ſuos, quos ad prædicandum Gentibus miſit.

Ad 2. dicendum, quod non eſt minoris poteſtatis, ſed majoris facere aliquid per alios, quam per ſeipſum. Et ideo in hoc maxime poteſtas divina in Chriſto monſtrata eſt, quod diſcipulis ſuis tantam virtutem contulit in docendo, ut Gentes, quæ nihil de Chriſto audierant, converterent ad ipſum. Poteſtas autem Chriſti in docendo attenditur, & quantum ad miracula, per quæ doctrinam ſuam confirmabat, & quantum ad efficaciam perſuadendi, & quantum ad authoritatem loquentis: quia loquebatur quaſi dominium habens ſuper legem, cum diceret: Ego autem dico vobis: & etiam quantum ad virtutem rectitudinis, quam in ſua converſatione monſtrabat, ſine peccato vivendo.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Chriſtus non debuit a principio indifferenter Gentilibus ſuam doctrinam communicare, ut Judæis tanquam primogenito populo deditus obſervaretur: ita etiam non debuit Gentiles omnino repellere, ne ſpes ſalutis eis præcluderetur. Et propter hoc aliqui Gentilium particulariter ſunt admiſſi, propter excellentiam fidei, & devotionis eorum.

COMMENTARIUS.

Chriſtus doctor gentium quomodo

Sententia D. Th. in hoc articulo eſt, conveniens fuiſſe ut Chriſtus per ſe Judæis tantum prædicaret, gentibus autem per Apoſtolos, & diſcipulos ſuos. Cujus rei optimas & perſpicuas congruentias affert. Intelligendum eſt autem (ut ex eodem colligitur in ſol. ad 3.) non fuiſſe ſimpliciter Chriſto prohibitum ne gentes doceret, cum interdum legamus id feciſſe: ſed miſſum eſſe duntaxat, ut publice, & ex inſtituto Judæis prædicaret, non vero gentibus, utque hoc convenienti tempore reſervaret per Apoſtolos exequendum. Ex quo recte colligit D. Th. in ſol. ad 3. Chriſtum non ſolum fuiſſe doctorem Judæorum, ſed etiam Gentium, modo nimirum quodam modo excellentiori, quippe virtutem ejus, & poteſtatem excellentię valde commendat. Habuit quippe authoritatem ad creandos doctores gentium longe aliter, quam homines poſſint: etiamſi utantur poteſtate ab eodem Chriſto data. Nam licet vicarius Chriſti poſſit mittere ad prædicandū & dare jus docendi, non tamen facultatem, ſeu ſufficientiam ad docendum, & multo minus poteſt tribuere vim, & efficaciam verbo. At vero Chriſtus utrumque præbuit Apoſtolis, quos totius orbis doctores inſtituit, juxta illud: *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere omnes adverſarii veſtri.* Luc. 21 Et ideo Paulus ad Gal. 1. gloriatur ſe eſſe conſtitutum Apoſtolum gentium *non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum;* & 1. ad Timoth. 2 *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus (veritatem dico, & non mentior) doctor gentium in fide, & veritate,* quod nimirum Doctores ab ipſo Chriſto immediate creati excellentiores fuerint, & ſapientia, virtuteque majores.

Sed

Sed poteſt quis circa rationem quartam D.Th. objicere. Probat enim ideo noluiſſe Chriſtum doctrinam ſuam gentibus ante mortem prædicare, quia eadem morte poteſtatem, & dominium ſuper gentes meruit. Quæ ratio eodem modo in Judæis procedit, quia etiam illos ſingulare dominium, & poteſtatem per mortem comparavit: nam & pro illis mortuus eſt, ſicut & pro gentibus. Reſp. recte concludi, hoc ſolo titulo non fuiſſe prædicandum Judæis ante mortem: fuerunt tamen aliæ cauſæ, propter quas illis prædicare Chriſtus debuit, ſcil. quia illis fuerat ſpecialiter promiſſus ac miſſus: & quia illis credita erant eloquia Dei, ac denique quia omnino oportebat, ut Chriſtus per ſeipſum aliquibus prædicaret: non poterat autem ab aliis convenientius ordiri, quam a Judæis.

Reſponſ.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus debuerit Judæis ſine eorum offenſione prædicare.

231.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus debuerit Judæis ſine eorum offenſione prædicare. Quia ut Auguſtinus dicit in libr. de Agone Chriſtia. in homine Jeſu Chriſto ſe nobis ad exemplum vitæ præbuit filius Dei. Sed nos debemus vitare offenſionem non ſolum fidelium, ſed etiam infidelium: ſecundum illud 1. Cor. 10. Sine offenſione eſtote Judæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Ergo videtur quod etiam Chriſtus in ſua doctrina offenſionem Judæorum vitare debuerit.

2. *Præterea: Nullus ſapiens debet facere unde effectum ſui operis impediat. Sed per hoc, quod ſua doctrina Chriſtus Judæos turbavit, impediebatur effectus ejus doctrinæ: dicitur enim Lucæ 11. quod cum Dominus Phariſæos, & Scribas reprehenderet, cœperunt graviter inſiſtere, & os ejus opprimere de multis, inſidiantes ei & quærẽtes aliquid capere ex ore ejus, ut accuſarent eum. Non ergo videtur conveniens fuiſſe, quod eos in ſua doctrina offenderet.*

3. *Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Timotheum 5. Seniorẽ ne increpaveris, ſed obſecra ut patrẽ. Sed ſacerdotes & principes Judæorum erant illius populi ſeniores. Ergo videtur, quod non fuerint duris increpationibus arguendi.*

Sed contra eſt, quod Iſajæ 8. fuerat prophetizatum, quod Chriſtus eſſet in lapidem offenſionis & petram ſcandali duabus domibus Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quod ſalus multitudinis eſt præferenda paci, quorumcunq; ſingularium hominum. Et ideo quando aliqui ſua perverſitate multitudinis ſalutem impediunt, non eſt timenda eorum offenſio a prædicatore vel doctore, ad hoc quod multitudinis ſaluti provideat. Scribæ autem & Phariſæi, & principes Judæorum ſua malitia plurimum impediebant populi ſalutem: tum quia repugnabant Chriſti doctrinæ, per quam ſolam poterat eſſe ſalus: tum etiam quia pravis ſuis moribus vitam populi corrumpebant. Et ideo Dominus non obſtante offenſione eorum, publice veritatem docebat, quam illi oderant, & eorum vitia arguebat. Et ideo dicitur Matt. 15. quod diſcipulis Domino dicentibus, Scis quia Judæi audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt: reſpondet, Sinite illos, cæci ſunt, duceſque cæcorum: cæcus autem ſi cæco ductum præſtet, ambo in foveam cadunt.

Ad 1. ergo dicendum, quod homo ſic debet eſſe ſine offenſione omnibus, ut nulli det ſuo facto vel dicto minus recto occaſionem ruinæ. Sed cum veritate ſcandalum oritur, magis eſt ſuſtinendum ſcandalum, quam virtus relinquatur: ut Gregor. dicit.

Hom. 7. in Ezech. aliquantulum a pr.

Ad 2. dicendum, quod per hoc, quod Chriſtus publice Scribas & Phariſæos arguebat, non impedivit, ſed magis promovit effectum ſuæ doctrinæ quia cum eorum vitia populo innoteſcebant, minus avertebatur a Chriſto propter verba ſcribarum, & Phariſæorum, qui ſemper doctrinæ Chriſti obſiſtebant.

Ad 3. dicendum, quod illud verbum Apoſtoli eſt intelligendum de illis ſenioribus qui non ſolum ætate vel authoritate, ſed etiam honeſtate ſunt ſenes, ſecundum illud Numer. 11. Congrega mihi 70. viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint. Si autem auctoritatem ſenectutis in inſtrumentum malitiæ vertant, publice peccando, ſunt manifeſte & acriter arguendi; ſicut & Daniel dixit Dan. 13. Inveterate dierum malorum, &c.

Doctrina hujus articuli moralis eſt, & concionatoribus utilis, ut & prudenter, & fideliter ſuo munere fungi ſciant, & ideo in ſeq. diſputatione latius tractabimus.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus omnia publice docere debuerit.

232. Opuſc. 60. c. 14.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non omnia publice docere debuerit. Legitur enim multa ſeorſum diſcipulis dixiſſe, ſicut patet in ſermone Cœnæ, unde & Matth. 10. dixit. Quod in aure audiſtis in cubilibus prædicabitur in tectis. Non ergo omnia publica docuit.

2. *Præterea: profunda ſapientiæ non ſunt niſi perfectis exponenda; ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed doctrina Chriſti continebat profundiſſimam ſapientiam. Non ergo erat imperfectæ multitudini communicanda.*

3. *Præterea: Idem eſt, veritatem aliquam occultare ſilentio, & obſcuritate verborum. Sed Chriſtus veritatem, quam prædicabat, occultabat turbis obſcuritate verborum, quia ſine parabolis non loquebatur ad eos; ut dicitur Mat. 13. ergo pari ratione poterat occultare ſilentio.*

Sed contra eſt, quod ipſe dicit Joannis 18. In occulto locutus ſum nihil. Reſpondeo dicendum, quod doctrina alicujus poteſt eſſe in occulto tripliciter. Uno modo quantum ad intentionem docentis, qui intendit ſuam doctrinam non manifeſtare multis: ſed magis occultare, Quod quidem contingit dupliciter, quandoque ex invidia docentis, qui vult per ſuam ſcientiam excellere, & ideo ſcientiam ſuam non vult aliis communicare. Quod in Chriſto locum non habuit: ex cujus perſona dicitur Sap. 7. Quam ſine fictione didici, & ſine invidia communico, & honeſtatem illius non abſcondo. Quandoque vero hoc contingit propter inhoneſtatem eorum, quæ docentur: ſicut Aug. dicit ſuper Jo: quod quædam ſunt mala, quæ portare non poteſt qualiſcunque pudor humanus, unde de doctrina hæreticorum dicitur Prov. 9. *Aquæ furtivæ dulciores ſunt. Doctrina autem Chriſti non eſt neque de errore neque de immunditia, & ideo Dominus dicit Mar. 4. Nunquid venit lucerna, i.e. vera & honeſta doctrina, ut ſub modio ponant? Alio modo aliqua doctrina eſt in occulto, quia paucis proponitur, & ſic Chriſtus etiam nihil docuit in occulto: quia Chriſtus omnẽ doctrinam ſuam vel turbæ toti propoſuit, vel omnibus ſuis diſcipulis in communi. Unde Aug. dicit ſuper Jo: Quis in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos vult innoteſcere multis? Tertio modo aliqua doctrina eſt in occulto quantũ ad modum docendi. Et ſic Chriſtus quædam turbis loquebatur in occulto, parabolis utens ad annuntianda ſpiritualia myſteria, ad quæ capienda non erant idonei, vel digni. Et tamen melius erat ei, vel ſic ſub tegumento parabolarũ, ſpiritualium doctrinam audire, quam omnino ea privari. Harum tamen parabolarum apertam, & nudam veritatem Dominus diſcipulis exponebat, per quos deveniret ad alios, qui eſſent idonei: ſecundum illud 2. ad Timot. 2. Quæ audiſti a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt, & alios docere. Et hoc ſignatum eſt Num. 4. ubi mandatur, quod filii Aaron involverent vaſa Sanctuarii, qua Levitæ involuta portarent.*

Tr. 96. circa fin. to. 9

Tr. 113. in Joan. in me. tom. 9.

Ad 1. ergo dicendum, quod (ſicut Hilarius dicit ſuper Mat. exponens illud verbum inductum) non legimus Dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam tradidiſſe in tenebris: ſed hoc dicit, quia omnis ſermo ejus carnalibus tenebræ ſunt, & verbum ejus infidelibus nox eſt. Itaque quod a ſe dictum eſt, cum libertate fidei, & confeſſionis vult eſſe loquendum. Vel ſecundum Hier. comparative loquitur: quia videlicet erudiebat eos in parvo Judææ loco reſpectu totius mundi, in quo erat per Apoſtolorum prædicationem doctrina Chriſti publicanda.

Can. 10. in Mat. parũ a med.

Super verbum Matt. citatum in alto. 9.

Ad 2. dicendum, quod Dominus non omnia profunda ſuæ ſapientiæ ſua doctrina manifeſtavit, non ſolum turbis, ſed nec etiam diſcipulis, quibus dixit Jo: 16. *Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo. Sed tamen quodcunque dignum duxit aliis tradere de ſua ſapientia, non in occulto, ſed palam propoſuit, licet non ab omnibus intelligeretur. Unde Auguſtinus dicit ſuper* Jo: *Intelligendum eſt ita dixiſſe Dominum, Palam locutus ſum mundo: ac ſi dixiſſet: Multi me audierunt, & rurſus non erat palam, quia non intelligebant.*

Tr. 113. in Joan. in med. illius to. 9.

Ad

Ad 3.dicendum, quod turbis Dominus in parabolis loquebatur(ſicut dictum eſt) quia non erant digni, nec idonei nudam veritatem accipere, quam diſcipulis exponebat. Quod autem dicitur, quod ſine parabolis non loquebatur eis,ſecundum Chryſoſt.intelligendum eſt quantum ad illum ſermonem: quamvis alias ſine parabolis multa turbis loquutus fuerit.Vel ſecundum Auguſt.in lib. de Quæſt. Evangeliſt.hoc dicitur, non quia nihil proprie loquutus eſt, ſed quia nullum fere ſermonem explicavit, ubi non per parabolam aliquid ſignificaverit, quamvis in eo aliqua proprie dixerit.

In cor. ar.

Hom.48. in Mat. circa pr. illius.to.2 In lib. q. ex Ma. c. 15.t.4.in prin.

COMMENTARIUS.

Chriſtus omnia publice, nihil in occulto docuit.

RESponſio D.Th.ſimpliciter,& abſolute eſt,Chriſtum omnia publice,nihilque in occulto tradidiſſe. Quæ aſſertio ſub his terminis de fide eſt, nam eiſdem illam Chriſtus aſſeruit Jo:18.*Ego palam loquutus ſum mundo,& in occulto loquutus ſum nihil.* Circa quæ verba omnes fere expoſitores,præſertim Auguſtinus,Chryſoſt.& Cyrill.dubitant,quomodo Chriſtus nihil in occulto docuerit, cum ſæpe cum diſcipulis ſuis de divinis rebus ſecreto egerit. Matt.20.*Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, &c.* & c.15.*Acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum ſecreto, & dixerunt: Quare non potuimus ejicere illum?* & ſtatim ipſe docuit eos.Et ſimiliter c.24.*Acceſſerunt ad eum ſecreto dicentes: Quando hæc erunt?*& ſimiliter eos ſolos inſtruxit de ſignis diei judicii. Præterea in die Transfigurationis, cum opere ipſo gloriam ſuam tribus tantum Apoſtolis oſtendiſſet,dixit eis: *Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis a mortuis reſurgat.* Mat.17. Ac denique in nocte cœnæ ſolis Apoſtolis multa, magnaque myſteria declaravit, & illis ſpecialiter dixit: *Jam non dicam vos ſervos,ſed amicos,quia omnia, quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Nam licet interdum Chriſtus publice coram multis loqueretur:ita tamen ſub figuris, & parabolis loquebatur, ut a paucis intelligeretur, videlicet ab Apoſtolis,quibus interdum doctrinam ſuam privatim declarabat,& dicebat.*Vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Dei: cæteris in parabolis,ut audientes non intelligant.*

Reſponſ.

Ad has igitur difficultates ſolvendas, uſus eſt D. Th, diſtinctione trimembri,quam ſumpſit ex Aug. tract.113. in Joa.& poſſumus eam ad bimembrem revocare .Dupliciter enim poteſt aliquis dici occulte loqui.Primo ex parte eorũ,quibus loquitur,& ex modo,ac intentione,qua loquitur:quia videlicet & paucis loquitur,& ſecrete,ita ut intendat doctrinã ſuã occultare. Secundo ex parte modi, quia loquitur verbis obſcuris,& ſub ænigmate,quãvis coram multis loquitur.Prior ſenſus eſt proprius,quia hęc eſt ſignificatio propria illius verbi,*in occulto loqui*.Et hoc sẽſu loquutus eſt Chriſtus in citato loco.Unde id explicuit, quia non in locis abditis, ſed in ſynagoga, in templo coram omnibus ſemper docuerat. Quo verbo non excludit, quin interdum in deſerto, interdum in navi,nonnũquam domi loquutus ſit: ſed quod publica loca ad docendum non fugerit,neque aliud publice,aliud occulte prędicarit. Denique quod nunquam ita docuit,ut voluerit doctrinam ſuam tanquam mendacem,& fraudulentam in angulo latere.Unde ſi interdum ſolos diſcipulos docebat, eos tamẽ jam antea inſtruxerat: *Quod in aure auditis,prædicate ſuper tecta,& quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, Mat.10,Ut autem acute dicit Aug.qui ita loquitur,ut velit dici publice quæ docuit, non poteſt dici occulte loqui, etiamſi paucis loquatur.Et ita facile expediuntur omnia, quæ in prima ratione dubitandi proponebantur. Quibus ſolum addenda ſunt duo.Unum eſt,licet Chriſtus aliqua dixerit,vel oſtenderit Apoſtolis, quæ voluit ſecreto teneri,quamdiu ipſe viveret, hoc non repugnare ſupra dictis verbis ejus.Quia illa omnia non adverſabantur iis, quæ publice docebat,neque erant talia, quæ publice dici non poſſent eo quod eſſent mala,aut ſuſpecta (de quo genere doctrinæ Judæi arguere Chriſtum volebant)ſed erant ejuſdem rationis cum iis, quæ publice docebat, & ad ea magis ſtabilienda,& declaranda referebantur, utque opportuno tempore publice vulgarentur.Alterum eſt,multa Chriſtum docuiſſe Apoſtolos, quæ non erant in vulgus imperitæ plebi propalanda: nec propterea dicendus eſt ea occulte docuiſſe.Quia(ut notavit Greg. lib.2. Paſtor.c. 4.& latius Clemens Rom.ep.3.) ad ſapientiam doctoris pertinet,non omnia in vulgus effundere, ſed ea dumtaxat quæ neceſſaria ſunt, & quæ capere vulgus poteſt: altiora vero myſteria doctoribus ſolum ac magiſtris populi tradendo.Quæ ſatis docentur publice,quando iis,qui ſunt capaces, & ad quorum munus pertinet eorum cognitio, proponuntur.

Doctrina a Chriſto in occulto quomodo tradita.

Quænam & quibus publice proponenda.

Vide Cap. in mandatis diſt.43

Ex his facile expediri poteſt ſecunda objectio,quæ procedit juxta aliam acceptionem occultæ doctrinę ex parte modi,quæ ad veritatem verborum Chriſti non referebat. Quia(ut Auguſtin.etiam notavit)quando dixit, *palam loquutus ſum*,non fuit ſenſus, id eſt,perſpicue,& clare: ſed coram multis. Poteſt tamen etiam hoc modo explicari Chriſti ſententia:ut etiam volunt Cyril.lib.11.in Jo.c.44 Chryſoſt.hom.82.Theophyl. Jo:18.qui tamen non eodem modo exponunt verba Chriſti.Chryſoſtom.enim,& Theophyl.dicunt Chriſtum reſpondiſſe ad mentem interrogantis, ut negare ſe aliquid ſeditioſum, aut falſum docuiſſe, quale ipſi Phariſæi,& Pontifices exiſtimabant, & hoc modo dicit ſe palam ſemper docuiſſe. Quia nunquam propter eam cauſam quicquam occulte,& ſub ęnigmate dixerat: ſed ſi quid interdum hoc modo docuiſſet, ſolum fuit,quia myſteria erant altiora,quam a multitudine capi poſſent. Aliter vero ait Auguſt. Chriſtum dicere omnia ſe loquutum eſſe palam, nam (quod in ipſo erat) paratus profecto erat in palam docere omnia,ut a cunctis poſſet intelligi:quia vero non omnes ad intelligendum erant,credendumque diſpoſiti,idcirco non omnibus ita loquebatur. Tertio poteſt dici ex Cyrillo,& ex paulo antea notatis,pietatis viam non ænigmatice,ſed dilucide Chriſtum mundo prædicaſſe, quoad omnia, quæ neceſſaria ſunt, id eſt,quoad præcepta, doctrinamque moralem, & cognitionem fidei, quoad myſteriorum ſubſtantiam, altiora tamen myſteria pro temporum & perſonarum opportunitate obſcurius tradidiſſe.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus debuerit doctrinam ſuam ſcripto tradere.

AD *quartum ſic proceditur.Videtur, quod Chriſtus doctrinam ſuam debuerit ſcripto tradere.Scriptura enim inventa eſt ad hoc, quod doctrina commendetur memoriæ in futurum.Sed doctrina Chriſti duratura erat in æternum:ſecundum illud Luc.21. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt: Ergo videtur, quod Chriſtus debuerit ſuam doctrinam ſcripto mandare.*

Ad Heb. 8 l.2. in fin.

2. *Præterea,Lex vetus in figura Chriſti præceſſit: ſecundum illud Hebr. 10. Umbram habens lex futurorum bonorum.Sed lex vetus a Deo fuit deſcripta: ſecundum illud Exod.24.Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi.Ergo videtur,quod etiam Chriſtus doctrinam ſuam ſcribere debuerit.*

3.*Præterea: Ad Chriſtum, qui venerat illuminare his, qui in tenebris, & umbra mortis ſedent (ut dicitur Lucæ primo)pertinebat erroris occaſiones excludere, & viam fidei aperire.Sed hoc feciſſet doctrinam ſuam ſcribendo: dicit enim Auguſt.in primo de conſenſu Evangel. quod ſolet nonnullos movere,cur ipſe Dominus nihil ſcripſerit,ut aliis de illo ſcribentibus neceſſe ſit credere.Hoc enim illi & maxime Pagani quærunt,qui Chriſtum culpare aut blaſphemare non audent,eique tribuunt excellentiſſimam ſapientiam,ſed tamen tanquam homini.Diſcipulos vero ejus dicunt magiſtro ſuo amplius tribuiſſe,quam erat,ut eum filium Dei dicerent,& Verbum Dei,per quod facta ſunt omnia.Et poſtea ſubdit. Videntur parati fuiſſe hoc de illo credere,quod de ſe ipſe ſcripſiſſet,non quod alii de illo pro ſuo arbitrio prædicaſſent.Ergo videtur quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam ſcripto tradere debuerit.*

Li.1.c.7. ante medium.to.4.

Eod.lib.1. de conſen. ſu Evang. c.7 circa med. tom.

Sed contra eſt, quod nulli libri ab eo ſcripti habentur, in canone Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, conveniens fuiſſe Chriſtum doctrinam ſuam non ſcripſiſſe.Primo quidem, propter dignitatem ipſius. Excellentiori enim doctori excellentior modus doctrinæ debetur,& ideo Chriſto tanquam excellentiſſimo doctori hic modus competebat, ut doctrinam ſuam auditorum cordibus imprimeret. Propter quod dicitur Mat.7. quod erat docens eos ſicut poteſtatem habens.Unde etiam apud Gentiles Pythagoras & Socrates, qui fuerunt excellentiſſimi doctores, nihil ſcribere voluerunt.Scriptura enim ordinatur ad impreſſionem doctrinæ in cordibus auditorum,ſicut ad finem. Secundo, propter excellentiam doctrinæ Chriſti, quæ literis comprehendi non poteſt; ſe-

ſecundum illud Jo. ult. Sunt & alia multa quæ fecit Jeſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. Quos ſicut Auguſtin. dicit, non ſpatio locorum credendum eſt mundum capere non poſſe: ſed capacitate legentium comprehendi fortaſſe non poſſe. Si autem Chriſtus ſcripto doctrinam ſuã mandaſſet, nihil altius de ejus doctrina homines æſtimarent, quam quod Scriptura contineret. Tertio, ut ordine quodam ab ipſo doctrina ad omnes perveniret, dum ipſe ſcilicet diſcipulos ſuos immediate docuit, qui poſtmodum alios verbo, & ſcripto docuerũt. Si autem ipſemet ſcripſiſſet, ejus doctrina immediate ad omnes perveniſſet. Unde & de ſapientia Dei dicitur Prov. 9. quod miſit ancillas ſuas vocare ad arcem. Sciendum tamen eſt (ſicut Auguſt. ait in 1. de conſenſu Evang.) aliquos Gẽtiles exiſtimaſſe Chriſtum quoſdam libros ſcripſiſſe, continentes quædam magica, quibus miracula faciebat, quæ diſciplina Chriſtiana condemnat. Et illi tamen, qui Chriſti libros tales ſe legiſſe affirmant, nulla talia faciunt, qualia illum libris talibus feciſſe mirantur. Divino enim judicio ſic errant, ut eoſdem libros ad Petrum & Paulum dicant tanquam epiſtolari titulo prænotatos, eo quod in pluribus locis ſimul eos cum Chriſto pictos viderunt. Nec mirum, ſi a pingentibus fingentes decepti ſunt, toto enim tempore quo Chriſtus in carne mortali cum ſuis diſcipulis vixit, nondum erat Paulus diſcipulus ejus.

Tr. ult. in Ev. Jo. nõ procul a fine.

lib. 1. c. 61 & 10. to. 4.

Ad 1. ergo dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit in eodem lib.) omnibus diſcipulis ſuis tanquam membris ſui corporis Chriſtus caput eſt. Itaque cum illi ſcripſerunt quod ille oſtendit, & dixit, nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit: quandoquidem membra ejus id operata ſunt, quod dictante capite cognoverunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus imperavit.

Ad 2. dicendum, quod quia lex vetus in ſenſibilibus figuris dabatur, ideo etiam convenienter ſenſibilibus ſignis ſcripta fuit. Sed doctrina Chriſti, quæ eſt lex Spiritus vitæ, ſcribi debuit non atramento, ſed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, ut Apoſtolus dicit. 2. ad Cor. 3.

Ad 3. dicendum, quod illi, qui Scripturæ Apoſtolorum de Chriſto credere noluerunt, nec ipſi Chriſto ſcribenti credidiſſent: de quo opinabantur, quod magicis artibus feciſſet miracula.

COMMENTARIUS.

Objectio circa rationes D. Tho.

PRobat D. Th. 3. rationibus non fuiſſe conveniens, ut Chriſtus doctrinam ſuam ſcripto traderet. Et prima quidem ratio recte probat, magis oportuiſſe ut Chriſtus verbo doceret, quia ille eſt perfectior docendi modus. Præſertim quando doctrina non tantum ad illuminãdum intellectum, ſed etiam & maxime ad excitandum affectum ordinatur. Non videtur autem probare illa ratio non fuiſſe conveniens, ut præter illum modum ſcripto quoque Chriſtus doceret, cum hic modus neque imperfectus ſit, neque quidpiam includat, quod Chriſtum non deceat, & melius videatur pluribus modis, quam uno duntaxat docere: eo vel maxime, quod modus docendi in ſcripto habet aliquam perfectionem, qua alius modus caret, ſcilicet durationem ſtabilem. Quo fit ut non modo præſentibus, ſed prodeſſe etiam poſteris queat. Et hinc enervatur etiã tertia ratio. Cur enim non decuit, imo & melius fuit, ut Chriſtus omnes nos immediate doceret, ſi non verbo, ſaltem ſcripto? Certe ſi fieri potuiſſet, ut omnes eum loquentem audiremus, melius id exiſtimaretur, ac convenientius: ergo cum id potuerit ſaltem ſcripto fieri, cur negabimus id fuiſſe conveniens? Nam revera magna fuiſſet conſolatio fidelium, ſi haberemus doctrinam ab ipſomet Chriſto ſcriptam. Et hinc tandem obſcurior redditur ſecunda ratio D. Th. ſcilicet quod altitudo doctrinæ Chriſti non poterat literis comprehendi. Quidquid enim verbo profertur, poteſt literis ſignificari. Verba enim vel ſcripta, vel voce prolata idem ſignificant. Si ergo doctrina Chriſti quantumvis excellens, & alta potuit verbo doceri, cur non etiam ſcripto? Deinde doctrina Dei, & Spiritus S. ſcriptis continetur, nec propterea putant homines in divina ſcientia nihil aliud eſſe, quam in Scriptura contineatur, non eſt autem altior, quam Spiritus S. doctrina Chriſti.

Potiſſima [illegible] ratio, quæ convincit fuiſſe conveniens, ut Chriſtus [illegible] nobis in ſcriptis traderet, eſt ita

feciſſe eum, quem conſtat nihil potuiſſe facere, vel omittere quod non fuerit conveniens. Dixi tamen ſuper art. 1. hujus 3. part. interdum dici conveniens, quod non eſt malum: ſed recta aliqua ratione fieri poteſt. Quidquid enim bonum eſt, ea ratione conveniens dici poteſt, & hoc ſenſu nulla eſt hic difficultas. Quod enim Chriſtus Dominus per ſe ipſum doctrinam ſuam ſcriberet, vel non ſcriberet, ex ſe indifferens eſt, & ſine dubio potuit propter aliquam honeſtam rationem, vel fieri, vel omitti. Unde, cum de facto omiſſum ſit, non eſt dubium quin conſulto, & non caſu fuerit a Chriſto factum, & conſequenter quod propter honeſtum finem effectum ſit, atque adeo, quod in hoc ſenſu fuerit conveniens. Alio vero modo dicitur conveniens, quod conſideratis omnibus magis eligendum judicatur, vel quia propter ſe eſt amabilius, vel quia ad res alias eſt utilius: & in hoc ſenſu non eſt facile rationem reddere, cur fuerit conveniens, ut Chriſtus doctrinam ſuam ſcriptam non reliquerit. Neque fortaſſe id dicere eſt admodũ neceſſarium, nam ſi aliquid ſcripſiſſet, non deeſſent rationes plures, propter quas id convenientius crederetur, vel ſaltem erat res æque indifferens, quia & ſcribendo, & non ſcribendo æque commode, ac ſufficienter potuit Chriſtus finem ſuum aſſequi, & noſtræ saluti, ac inſtructioni providere. Si tamen hoc verum eſt (ut revera eſſe videtur) hinc, ſatis probabiliter concludi poteſt, convenientius fuiſſe, ut Chriſtus in ſua doctrina ſcribenda nullam operam poneret. Quia ſcriptioni intendere, per ſe non eſt expetibile neque Chriſto ad aliquam ejus perfectionem, dignitatemve neceſſarium. Si ergo ad commodum noſtrum, neque erat neceſſarium, neque utilius; impertinens fuit Chriſto hujuſmodi actio. Quod autem nobis neceſſaria non fuerit, notum eſt. Quod autem nec utilior, patet, quia quidquid Chriſtus per ſeipſum ſcribere potuit, potuit etiam per alios, & cum eodem fructu, & æquali certitudine, & authoritate. In quo differt multum Scriptura a voce viva. Nam Scriptura a quocunque manet, non magis movet, neque illuminat, dummodo omnino eandem doctrinam, & iiſdem verbis contineat, & eadem veritatis authoritate munita ſit. Quæ omnia potuit habere Scriptura facta a Chriſto per miniſtros ſuos, & non per ſeipſum: at vero viva vox tam ad docendum, quam ad movendum, & delectandum magnam vim & energiam habet a perſona loquentis, & ideo maxime oportuit, ut hoc ſaltem modo Chriſtus nos doceret.

Doctrina in ſcriptis a Chriſto tradi non conveniens fuerit.

Ex his facile eſt intelligere vim rationum D. Th. Nam prima fundatur non ſolum in hoc, quod modus docendi voce melior eſt ac perfectior ſed etiam qui illo poſito, aliud nihil ad Chriſti perfectionem, vel ad noſtram utilitatem referebat. Secunda vero ſolum eſt congruentia quædam, quia videtur magis conſentaneum excellentiæ tantæ doctrinæ, ut in ipſo modo docendi primi, ac ſupremi doctoris ejus, indicatum ſit illam literis comprehendi non poſſe. Tertia etiam eſt optima, quia ſuppoſito, Scripturam illam non fuiſſe neceſſariam, convenientius fuit ſervare ordinem ſuavis providentiæ Dei, ut homines per homines doceantur. Ex his etiam facile intelliguntur, quæ de hac quæſt. diſſeruit Aug. l. 1. de conſenſu Evang. c. 7. & ſeqq. Ex quo etiam intelligere licet ad Chriſti authoritatem pertinuiſſe, ut ſcriptoribus ejus tanta fides haberetur, ac ſi ipſe per ſe ipſum ſcripſiſſet.

Reſponſio ad objectionem.

Hic vero optabit ſcire quiſpiam, quæ fides adhibenda ſit iis, qui dicunt Chriſtum aliquid ſcriptitaſſe. Nam Euſebius 1. li. Hiſt. c. 13. refert ſe vidiſſe epiſtolam a Chriſto domino ſcriptam, & ad Regem Abgarum miſſam. Joannis etiam 8. legimus Chriſtum digito ſcripſiſſe in terra. Reſpondetur, certiſſimum eſſe Chriſtum nihil ſcripſiſſe ad docendum, ſeu quod doctrinam contineret, ita enim docet univerſæ Eccleſiæ traditio. Nec enim veriſimile eſt Chriſtum ſcripſiſſe aliquid ad docendum, idque in Eccleſia nunquam fuiſſe receptum. De illa vero epiſtola, & res incerta eſt, nam inter apocryphas ponitur a Gelaſio, & ignoratur (ſi forte talis extitit epiſtola) utrum a Chriſto per ſeipſum, an per aliquem diſcipulum ſit ſcripta. Ac denique illa non fuit ad doctrinam tradendam, ſed urbanitatis, & ſalutandi cauſa.

Dubium.

Reſpon. Nihil ad doct. inã in ſcript. a Chriſto relictum.

Chriſtus digito ſcripſit in terra cur.

Aliud vero quod ex Jo. 8. affertur non eſt ad rem. Primo, quia illa non erat Scriptura permanens & durabilis, de qua nunc loquimur. Secundo, quia non erat ad docendum, ſed ad ſignificandum iis, qui adulteram accuſabant, dignos eſſe qui in terra ſcriberentur, juxta illud Jer. 17.

Re-

Recedentes,a te in terra ſcribentur,ut indicavit Hier.l.2. cont.Pelag.& Rabanus in Jo.& Ambroſ. epiſt.76. dum ait:*Peccatores in terra ſcribuntur , juſti in cœlo*.

DISPUTATIO XXX.

In tres Sectiones diſtributa.

De Chriſto Doctore , ejuſque doctrina.

IN ſuperiori tomo diſp.46.in initio adnotavi,pertinuiſſe ad Chriſtum,quatenus ſacerdos eſt. & ſummus Eccleſiæ Pontifex,munus docendi, ac prædicandi hominibus:hujus vero rei tractationem , quamvis cum diſputatione de ſacerdotio Chriſti conjuncta videretur, in hunc tamen locum diſtulimus:tum ut ſervaremus D.Th.ordinem: tum etiam quia Chriſtus in mortali vita hoc prę cipue munus exercuit, poſtquam ſe hominibus manifeſtare cœpit.Poſſent autem de hac re multa diſputari, quę vel in ſuperioribus ſunt dicta,vel ad alia Theologiæ loca ſpectant,& ideo,ne eadem repetamus, neque ad peregrinas quæſtiones divertamus,indicabo breviter omnia, & ea ſeligam,quæ ad præſens inſtitutum ſpectant.Primo ergo inquiri poſſet,an in Chriſto Domino fuerint omnia ; quæ ad perfectum doctorem neceſſaria ſunt. Sed circa hanc rem videantur, quæ diximus de ſcientia, gratia , innocentia, ac perfecta vita ejus, nam hæ ſunt, quæ perfectum aliquem doctorem conſtituunt:hic ergo ſolum dicendum,qua ratione conveniat Chriſto hoc munus, ſeu jus docendi homines.Secundo,inquiri poſſet,quibus, & ubi prædicaverit, de qua re ſatis dictum eſt in commentariis a.1.& 3. Tertio,quid, ſeu quam doctrinam docuerit, & hæc res pertinet ad materiam de Fide,& de Sacramentis,docuit enim doctrinam fidei, & Sacramentorum:hic ſatis eſt ſupponamus docuiſſe ſemper veritatem, non ſolum quia Deus erat,ſed etiam quia vir ſumme ſapiens , ac ſumme juſtus non potuit aliud docere.Quia neque falli potuit propter ſummam ſapientiam, neque fallere propter bonitatem , & innocentiam. Unde etiam conſtat non quamcunque veritatem , ſed ad bonum animi ſpectantem docuiſſe , de quo nonnihil poſtea dicemus.

Quarto tractari poteſt,quomodo docuerit.In quo multa continentur,ſcilicet,an verbo,vel ſcripto,clare,vel obſcure,publice, vel ſecreto, de quibus jam egimus. Rurſus an ſufficienter doctrinam ſuam tradiderit,& veram eſſe, ac fide dignam oſtenderit , & hoc ad materiam fidei ſpectat,ubi de credibilitate Chriſtianæ fidei latiſſime diſſeritur , & in ſequenti diſputatione agentes de miraculis Chriſti nonnulla inſinuabimus.Deinde ad hoc etiam pertinet,quanta authoritate, efficacique virtute verborum atque adeo quo fructu, vel ſcandalo prædicaverit, de quibus nonnulla dicemus.Ultimo dicendum eſt,quanto tempore prædicavit. Nam de initio prædicationis ejus jam diximus fuiſſe poſt baptiſmum, ſeu tentationem ejus , Quot vero annis duraverit, hoc loco dicendum erit.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfecte munus illud obierit.

Chriſtus mundi doctor , & magiſter divinitus datus

DIco primo,Chriſtum Dominum eſſe miſſum a Patre in mundum , ut eſſet doctor hominum:eſt de fide. Quæ ſatis probatur Iſai. 30. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum,& non faciet avolare a te ultra doctorem tuum.*Quia ex quo Chriſtus Eccleſiam docere cœpit, non illam deſeruit,ſed eam ſemper docet per ſe , aut per diſcipulos ſuos.Et ideo nomen hoc *doctoris*,ſeu *magiſtri* , ſibi ſpecialiter reſervari voluit idem Dominus Mat. 23. dicens:*Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter unus eſt Chriſtus*,de quo propterea dicit ętemus Pater per eundem Iſajam c.55.*Ecce teſtem populis dedi eum,ducem , ac præceptorem gentibus*;& c.49.*Parum eſt,ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Iſrael,& fæces Jacob convertendas. Dedi te in lucem gentium , ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ*;& c.61.*Spiritus Domini ſuper me, ad annuntiandum manſuetis miſit me.ut mederer contritis corde , & prædicarem captivis indulgentiam , & clauſis apertionem.*Et Joel.2.*Filii Sion exultate,& lætamini in Domino Deo veſtro,quia dedit vobis Doctorem juſtitiæ.* Quem locum de Chriſto eſſe intelligendum nullus,qui Judęus non ſit,negare poterit. Præſertim cum paulo inferius ſubjungatur. *Et erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.*Quæ verba de Spiritus S. adventu interpretatus eſt Pet. Act. 2.Præterea ipſemet Chriſtus teſtatus eſt de ſe Jo.18. *Ego in hoc natus ſum & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati*,& Luc.4. *ad evangelizandum pauperibus miſit me*. Et ideo Matt. 11. ut ſe Chriſtus oſtenderet verum Meſſiam,inter alia ſigna hoc præbuit:*Pauperes evangelizantur*. Ac denique Jo.13 *Vos*, (inquit) *vocatis me magiſter,& Domine, & bene dicitis,ſum etenim.*Et ideo æternus Pater ſemel in baptiſmo, & iterum in transfiguratione eum ut proprium doctorem nobis propoſuit,dicens;*Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui,ipſum audite.*Unde Auguſt.orat.de 5.hæreſibus ad finem.*Gratias*(inquit)*tibi Deus,æterna virtus, gratias tibi Deus Pater omnipotens,qui & filium tuum oſtendiſti,& mihi in doctorem dediſti.*Ratio vero, ſeu congruentia eſt.Quia ad ſalutem noſtram, non tantum neceſſarium erat,ut Chriſtus redemptionem noſtram perficeret,ſed etiam ut viam ſalutis opere, & verbo nobis oſtenderet,alioqui non eſſet nobis ſufficienter proviſum ; quia ſine fidei,& mediorum cognitione, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt,nullus poſſet ſalvari. Et ideo (ut Gregor. inquit 1.p.paſtor.c.3.) *Ita Deus in carne apparuit, ut non ſolum nos per paſſionem redimeret,ſed etiam converſatione doceret.*Et ipſe Dominus propter hanc cauſam ſeipſum appellat *bonum paſtorem*, quod & verbo, & doctrina oves ſuas paſcat,& pro eis animam ſuam ponat.Unde in priori tomo diſput.3.ſect.3.inter rationes quas adduximus,propter quas fuit per ſe conveniens Deum fieri hominem, una fuit ut ipſa Dei ſapientia,quæ eſt *lux vera*, hominem doceret,ac viam ſalutis oſtenderet.

Poteſtas docendi in Chriſto unde orta.

Dico ſecundo.Poteſtas docendi per ſe convenit Chriſto ratione hypoſtaticæ unionis, unde non ſolum homines,ſed etiam Angelos docere,& illuminare poteſt. Concluſio eſt certa,quia Chriſtus ratione unionis habet, quod ſit caput omnium,& conſequenter ut poſſit in omnes influere,modo omnibus accommodato. Deinde ratione unionis eſt ſummus Sacerdos,ac ſupremus Eccleſiæ paſtor, eſt autem de ratione ſummi Pontificis,ut poſſit docere, & illuminare ſibi ſubditos.Habet etiam Chriſtus,quia Deus homo eſt,quaſi jus quoddam ad ſalvandos & redimendos homines,& hoc etiam titulo habet, ut poſſit eos docere , quatenus hoc medium neceſſarium eſt ad ſalutem hominum.Et hinc fit potuiſſe Chriſtum obligare omnes homines ad ſuam doctrinam audiendam, quam ipſe per ſe, vel per diſcipulos ſuos prædicabat, quod ad poteſtatem excellentiæ Chriſti pertinet,de qua ſuperiori tom. diſputatione 47.dictum eſt.

Virtus docendi in Chriſto quam excellens.

Dico tertio.Facultas,ſeu virtus dicendi fuit major in Chriſto,quam in ulla creatura eſſe poſſit.Hoc conſtat primo,quia in Chriſto major eſt ſcientia, & altiori modo , quam ſit in ulla pura creatura , quam a principio habuit ſumme perfectam & connaturalem. Unde hoc illi ſingulare eſt,quod ita docet,ut nunquam diſcat, & ita ſit magiſter,ut nunquam fuerit diſcipulus.Nam licet anima ejus in primo inſtanti ſuæ creationis a Verbo ſcientiam acceperit, & ea ratione dici poſſit tunc didiciſſe, & habuiſse magiſtrum Deum ipſum ; quomodo intelligi poſſunt verba illa Jo.7.*Doctrina mea, non eſt mea,ſed ejus , qui miſit me*, ut intelligit etiam Auguſtinus l.1.de Trin. c.12.& Ambroſ.l.2.de fide c.4.& l.5.c.2.tamen quia unā & eandem perſonam cum Verbo componit,dicitur Chriſtus hanc ſcientiam a ſe habere, ut ſibi connaturalem , & ideo non tam didiciſſe, quam perfectam ſcientiam ſimul accepiſſe. Diſcere enim videtur quendam motum, ſeu progreſſum ab imperfecto ad perfectum ſignificare. Sicut etiam Chriſtus ut Deus per æternam generationem habet ſcientiam a Patre,de qua etiam intelligi poſſunt verba illa;*Doctrina mea non eſt mea,ſed ejus,qui me miſit*, ut exponunt Auguſt.2.de Trin.c.2.& tract.17.in Jo.& Cyrillus l.4.in Jo.c.42 & Chryſoſt.hom 58. in Jo.& nihilominus non poteſt proprie,aut vere dici Verbum diſcere a Patre, quia per naturalem generationem ab illo habet ſcientiam perfectam.

Excellentia doctrinæ in Chriſto unde.

Ad hunc ergo modum loqui poſſumus de ſcientia humanitatis,quamvis nec tam perfecta illa ſit , neque eodem modo connaturalis . Intelligendum ergo hoc eſt ſecundum quandam imitationem : non vero ſecun-

cundum æqualitatem. Et huic modo loquendi favet Ambroſ. priori loco ſupra citato. Nam cum prius dixiſſet Chriſtum ut hominem protuliſſe illa verba, *Mea doctrina non eſt mea*, ſubdit: *Judæi cum doctrinam ejus ſecundum hominem quærerent, & dicerent, quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit Jeſus; Mea doctrina non eſt mea. Nam cum ſine eruditione literarum doceat, non quaſi homo, ſed ut Deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit, ſed invenerit. Adinvenit enim omnem viam diſciplinæ, & poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt, Baruc.* 3. Hæc eſt ergo prima cauſa, ob quam Chriſtus in ratione doctoris ſuper omnes eminet. Nam ut de eo teſtatus eſt Baptiſta Jo. 3. *Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt, & quod vidit, & audivit, hoc teſtatur.* Secunda ratio eſt, quia in Chriſto eſt major ſanctitas, & vitæ puritas, quæ ad excellentiam doctoris maxime pertinet. Propter quod ipſe dixit Jo. 9. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* & ſubjunxit, *ſi veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Tertia eſſe poteſt, quia Chriſtus non ſolum habebat vim ad docendum exterius, proponendo veritatem (quod alii homines habere poſſunt) ſed etiam interius illuminando, & virtutem dando ad intelligendum, & credendum altiſſima myſteria, quæ ratio non attingit. Denique quia ita docet, ut etiam rudes, & *quodammodo* ad ſcientiam capeſſendam ineptos interdum ſubito ſapientes reddat, & divinorum capaces myſteriorum. Quarta excellentia eſt, quia docendo non ſolum illuſtrat intellectum, ſed etiam cor penetrat, ut Paul. ait ad Hebr. 4. Propter quod merito dicebant diſcipuli Jo. 6. *Quo ibimus: verba vitæ æternæ habes.* Et ideo, quando volebat, unico verbo ita excitabat hominem, ut ſuæ voluntati, & vocationi ſtatim obediret, quod divinæ virtuti, & efficaciæ verbi tribuendum eſt.

In modo docendi Chriſtus inter omnes excellens.

Ex quibus præterea intelligitur, excelluiſſe etiam Chriſtum in modo docendi, ut a. 1. ad 2. D. Th. notavit, ubi ex quatuor conditionibus hoc declarat. Prima, quod ſuam doctrinam miraculis confirmabat. Secunda, quia loquebatur in virtute, & efficacia ad perſuadendum. Tertia, quia magna auctoritate ſuam doctrinam proponebat. Quarta, quia quod docebat probitate vitæ confirmabat. Ubi Cajet. addit conditiones alias, quæ magis ſunt proprietates doctrinæ, quam modi docendi, ſcilicet excellentia doctrinæ, utilitas, rectitudo, integritas & conſummata perfectio in rebus omnibus, quæ ad mores pertinent. Sed hæc (ut dixi) in materia de fide latius explicanda ſunt.

SECTIO II.

Utrum decuerit Chriſtum cum oſtenſione, & ſcandalo Judæorum docere.

Ratio difficultatis eſt, quia ipſemet Chriſtus Dominus Matt. 7. monet. *Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Et Prov. 9. commonefacit Sapiens: *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.* Et Eccl. 8. *Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.* Cum ergo Chriſtum non lateret doctrinam ſuam non profuturam Judæis, ſed potius futuram eis occaſionem perpetrandi majora mala, non par erat, ut eos doceret, aut corriperet. Nam & ratio charitatis hoc poſtulat, quæ prohibet dari proximis occaſionem peccandi: & ratio etiam ipſius doctrinæ, ne otioſe, & ſine fructu projiciatur, atque omnino contemnatur. Quamobrem dixit Aug. l. 5. hom. in 41. *Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem*; & ſer. 36. de Sanctis. *Solent*, (inquit) *aliquoties doctores Eccleſiæ non pro negligentia peccantium, ab increpatione ceſſare, ſed quia eos timent ex ipſa caſtigatione ad pejora mala prorumpere.* Quam rationem docendi tanquam prudentem laudat, & commendat, & 1. l. de Civit. c. 9 *Si propterea*, (inquit) *quiſque objurgandis, & corrigendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant, atque avertant a fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis.* Eadem autem eſt ratio de doctrina, & de correptione, & hæc omnia, quæ Aug. deſcribit, in Chriſti prædicatione, & doctrina, uſu venerunt: fuiſſet ergo charitatis conſilium Judæos ita diſpoſitos non docere. Unde Hier. ſuper Amos 5. in hanc ſententiam videtur interpretari verba illa. *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. Quando* (inquit) *vir Eccleſiaſticus, & prudens in domo Dei multas impietates eſſe cognoverit, & non ſolum multas, ſed & fortes, quæ opprimere poſſint juſtitiam, taceat in illo tempore, nec det ſanctum canibus.* Ac denique Gregor. l. 6. in 1. Regum c. 2. prope finem. *Quandoq;* (inquit) *mala Regum, & terræ magnorum toleranda ſunt, ne exaſperari ad pejora dilabantur.* Unde tandem augetur difficultas, quia prædicatio Chriſti exemplum eſſe debuit futuris Evangelii prædicatoribus; ſed ii prædicare aut docere non debent, quando majus timetur damnum, quam fructus ſperetur; ergo nec docere Chriſtus debuit cum tanta Judæorum oſtenſione.

Hæc difficultas fere communis eſt in materia de correptione fraterna, & de ſcandalo. Nam de illa interrogari ſolet (ut videre eſt 2. 2. q. 33. a. 7.) an interdum ſit facienda publice, etiamſi is, qui corrigitur, non ſit emendãdus: de ſcandalo vero tractari etiam ſolet, an propter aliquorum ſcandalum correptio ſit omittenda, atque eadem eſt ratio de doctrina. Et ad utramque quæſtionem definiendam regula generalis eſt, quam hic ſtatuit D. Th. ſalutem multitudinis præferendam eſſe bono privato cujuſcunque perſonæ. Unde ſi doctrina per ſe bona ſit, & ad ſalutem populi neceſſaria, aut valde utilis, vel ad bonum promovendum vel ad vitanda mala & peccata, omittenda non eſt, quanquam aliqui perturbandi ſint, & pejores efficiendi. Quia illud ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum, nec factum, ſed permiſſum, ordo autem charitatis non obligat ad vitandum hujuſmodi ſcandalum cum aliorum detrimento, vel incommodo. Et eadem ratio eſt de correptione, ſi enim conſideretur correptio, ut ad emendationẽ delinquentis dirigitur, ſub hac ratione facienda non eſt, ubi deſperatur fructus, nedum ſi majus detrimentum timeatur. At ſi reprehenſio unius conſideretur ut medium ad coercendos alios, vel ſaltem ad impediendum, ne ſcelera quorundam alios ad ſimilia peccata inducant (quod ſolum habet locum in peccatis publicis) ſæpe non eſt omittenda, non ſolum, ſi non ſperetur emendatio privatæ perſonæ, ſed neque etiam ſi majora mala, & peccata ipſius timeantur. Quia tunc reprehenſio non eſt inutilis, cum communitati profutura ſperetur. Neque eſt injuſta, cum ſit quædam innocentum hominum, & ipſius virtutis, ac divini honoris juſta defenſio, & pœna quædam ipſius peccatoris de ſe medicinalis, ad quam infligendam jus habet Evangelicus prædicator, ac doctor, quatenus ad commune bonum neceſſaria eſt. Neque etiam eſt contra ordinem charitatis, quandoquidem minus malum permittitur propter majus bonum, & ſcandalum illud non eſt activum ſed paſſivum, ut explicatum eſt. Et hæc regula ſic explicata, & generatim ſumpta, omnino certa eſt, & indubitata. Hoc enim ſenſu in Scriptura reprehenduntur Prophetæ, & paſtores, qui peccata populi non corrigunt, ſed diſſimulant. Iſai. 55. *Clama, ne ceſſes*; & c. 56. *Canes multi non valentes latrare.* Thren. 2. *Neque aperiebant iniquitatem tuam*, & latiſſime Ezech. 3. 13. & 33. quibus locis videndus eſt Hieron. qui hoc recte declarat, & confirmat. Et Greg. 2. p. Paſt. c. 4. Optime Chryſoſt. in illud ad Tim. 5. *Peccantem coram omnibus argue. Quid* (inquit) *nonne majus ſcandalem facit coram omnibus arguere? Minime id quidem. Magis enim ſcandalizantur, ſi peccata non ignorantes nullum inferri videant cruciatum; ſicut enim ſi impune peccatur, plurimi delinquunt, ita ſi peccata puniantur complures virtuti ſtudent*: loquitur autem de peccatis publicis, de quibus Paulus fuerat loquutus, ut omnes exponunt, & per ſe clarum eſt. Nam de occultis Chriſtus dixerat. *Corripe illum inter te, & ipſum ſolum.* De qua re Bernar. ep. 78. eleganter dixit. *Cum carpuntur vitia, & inde ſcandalum oritur, ipſe ſibi ſcandali cauſa eſt, qui fecit quod argui debet, non ille qui arguit. Denique, nec cautior ſum in verbo, nec circumſpectior, in ſenſu illo qui ait: Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam ut veritas relinquatur. Quanquam neſcio quid proſit, ſi quod mundus clamat, ego tacuero, omniumque paſſim naribus intecto fœtore ſolus diſſimulo peſtem*; & Greg. l. 7. ep. 1. quæ refertur in c. Paulus 2. q. 7. exponens illud. *Seniorem ne increpaveris. Hæc regula tunc ſervanda eſt, cum culpa ſenioris exemplo ſuo non trahit ad interitum corda juniorum, ubi autem ſenior ad interitum juvenibus exemplum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt.* Atque multa ſimilia de hoc

Peccata publica etiam cũ proximorum offenſione quando corrigenda.

ar-

argumento facile reperiuntur tam in dictis, quam in factis,& exemplis tum Prophetarum,cum Apoſtolorum,& aliorum SS.Patrum. Quanquam vero hæc generalis doctrina indubitata ſit,eam tamen ad praxim reducere, circumſtantias omnes prudenter perpendere, ut doctor Evangelicus, neque in tacendo ſegnis, neque in loquendo imprudens ſit, valde eſt difficile, & ideo & conſtanti animo,& maturo judicio pollere neceſſe eſt eum, qui hoc munere fungitur.

Prudentia Christi in instruendis, corripiend. q; Judæis.

Ex hac vero regula optime colligitur,prudentiſſime egiſſe Chriſtum Dominum conſtanter docendo,& corripiendo Judæos,etiamſi multorum offenſionem,& ſcandalũ inde oriturum eſſe præſciret. Hoc conſtat primo ex ipſius Chriſti authoritate, qui nihil potuit imprudenter, aut præter charitatis ordinem operari:ſed legimus ita feciſſe, & diſcipulis interdum ipſum monentibus, quod Judæi ſcandalizarentur, reſpondiſſe: *Sinite illos:cæci ſunt,& duces cæcorum.* Secundo id patet ex re ipſa. Nam doctrina Chriſti erat univerſo mundo neceſſaria, majoriſque momenti erat,quod vel pauci illam reciperent, qui erant futuri veluti ſemen diſſeminandum, & multiplicandum in univerſo orbe, quam quod Judæi offenſionis, ac ſcandali occaſionem acciperent. Deinde Judęorum principes,Scribæ,& Phariſæi publice corrumpebant populum, ejuſque ſalutem impediebant tum pravis moribus,tum etiam reſiſtendo veritati,& doctrinæ Chriſti,quæ ſufficienter illis proponebatur,reprehendendo, & ideo non obſtante quajibet eorum offenſione, publice a Chriſto objurgandi fuerunt. Denique quamvis ex doctrina, & reprehenſione Chriſti Judæi ſumpturi erant occaſionem occidendi ipſum, quod gravius peccatum fuit, quam cætera omnia, quæ antea ipſi commiſerant, tamen hoc eorum malo bene uſurus erat Deus ad maximum bonum, qualis eſt redemptio,& totius mundi ſalus. Non ergo debuit Chriſtus doctrinam ſuam celare,ne illud malum fieret, ſed potius debuit, neque a docendo,neque increpando deſiſtere, ne tantum bonum impediretur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.

Rationes autem dubitandi in initio poſitæ ſolum procedunt in illis caſibus,quando ex doctrina, aut reprehenſione, vel privata, vel publica nullum ſperatur commodum,ſed ſolum detrimentum. Vel certe quando tantum eſt malum,quod timetur,tamque exiguum bonum, quod ſperatur, ut hoc potius prætermitti debere, quam illud permitti,prudenter judicetur.Sæpe enim hujuſmodi caſus morales evenire poſſunt; cumque hæc res neque intrinſece mala ſit,neque neceſſario bona,ſed juxta diverſas circumſtantias interdum unum expediat, interdum aliud,ideo Scriptura,& ſancti nunc uno modo loquuntur, nunc alio,ubique tamen idem intendunt, nimirum ut id ſemper fiat, quod ordini charitatis magis fuerit conſentaneum.

SECTIO III.

Quanto tempore Chriſtus prædicaverit.

HÆc quæſtio neceſſaria eſt,ut intelligatur, qua ætate Chriſtus mortuus eſt,& ideo diligenter eſt hoc loco diſcutienda. Prima ergo ſententia eſt quorundam Patrum qui ſolum unum annum Chriſti prædicationi adſcribunt.Ita dicit Clemens Alex.l.1. ſtrom.non longe a fine,afferens illud Iſai.61.*Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxit me Dominus*; & infra: *Ut prædicarem annum placabilem Domino*:& in hanc ſententiam merito citari poſſunt Lactantius, Julius Africanus, & alii,qui aſſerũt, Chriſtum trigeſimo ætatis anno obiiſſe,quos infra ſuo loco referemus. Tribui etiam ſolet hæc opinio Tertulliano,qui l.cont.Judæos c.8. dicit Chriſtum mortuum eſſe anno 15. Imperii Tiberii. Sed hic author potius videtur erraſſe ponens initium prædicationis Chriſti anno 12. Tiberii,ut ſupra ex l.cont.Marcion.annotavimus.

Secunda ſententia eſt,Chriſtum Dominum duobus annis prædicaſſe. Hæc videtur fuiſſe ſententia Apollinaris Laodic.apud Hier.Dan.9.& eam ſequitur Cyrill.Alexandr.in 29.c.Iſajæ in princ. Tertia ſententia & communis eſt Chriſtum prædicaſſe tribus annis, & nonnullis menſibus,cujus auctores poſtea referam.

Quarta ſententia eſſe poteſt, poſuiſſe in prædicatione ſuper quatuor annos, menſes quoque aliquot. Ut autem de his tribus ſententiis ultimis feramus judicium (prima enim in omni ſenſu eſt improbabilis) eſt animadvertendum, initium prædicationis Chriſti poſſe computari vel a baptiſmo,vel a miraculo nuptiarum. Quæ differentia in noſtra ſententia multum ad præſentem quæſtionem refert. Exiſtimamus enim annum integrum inter illa duo myſteria interceſſiſſe:qui vero hoc negant,tantumque aliquot menſes interceſſiſſe aſſerunt, nihil referre putant, quod a baptiſmo, vel nuptiis prædicationis ſumatur exordium.

Primo igitur certum exiſtimo a miraculo nuptiarum poſuiſſe in prædicatione Chriſtum ut minimum duos annos,& aliquot menſes aut dies,in quo fere omnes SS. Patres conveniunt,idque ex diſcurſu Evangelii Joan. manifeſte colligunt. Nam c.2. ſtatim poſt miraculum nuptiarum commemorat unum paſcha, quod Chriſtus Jeroſolymis celebravit,deinde c.6. aliud memorat, quod ſine ulla dubitatione eſt diſtinctum a ſuperiori(ut aperte conſtat ex hiſtoria illorum capitum) atque ita numeratur unus annus,qui ut minimum inter illa Paſchata interpoſitus eſt. Rurſus c.11. & 13. mentionem facit alterius paſchatis, in quo Chriſtus interfectus eſt, quod eſſe diſtinctum a reliquis eodem modo ex eadem hiſtoria conſtat; ergo neceſſe eſt, ut prædicatio Chriſti duraverit ſaltem duobus annis, quia tria paſchata non poſſunt minori tempore numerari. Quibus inſuper addendum eſt tempus illud, quod a miraculo nuptiarum uſque ad proximum paſcha fluxit, quod juxta ſententiam ſupra a nobis approbatam fuit a 6. die Januarii uſque ad finem Martii. Et ex eadem ſententia ſequitur, ſi numeremus annos prædicationis Chriſti a baptiſmate, non poſſe a nobis pauciores,quam tres numerari,& hinc etiam evidenter confutatur prima ſententia. Quia ſive initium prædicationis ſumatur a baptiſmo ſive a miraculo nuptiarum, non poteſt prædicationis tempus uno anno coarctari. Aliæ vero tres ſententiæ omnes habent aliquid probabilitatis, vel ſtatuendo diverſum prædicationis initium, vel juxta diverſas ſententias probabiles circa annum,qui a baptiſmo ad nuptias uſque fluxit, diverſimode ſentiendo.

Jam vero inquirendum ſupereſt, an ex hiſtoria Evangelica colligi poſſit alius hujuſce prædicationis annus, petito ipſius principio a miraculo nuptiarum,atque adeo utrum ab eo die numerandi ſint tres anni,an tantum duo. Nam quod ultra triennium non extendatur,ex eadem hiſtoria Evangelica Joan. fere omnes auctores colligunt. Quia Joannes late deſcribit, & per diverſa paſchata indicat annos prædicationis Chriſti,ſaltem a miraculo nuptiarum. Et ideo vanum eſſet, & ſine fundamento, aliquem annum addere,qui ex hac Evangelica hiſtoria non colligatur, ut dicemus latius agentes de morte Chriſti. Tota igitur controverſia poſita eſt in expoſitione illorum verborum Jo.5. *Poſt hæc erat dies feſtus Judæorum, & aſcendit Jeſus Jeroſolymam.* Dubium eſt enim quod fuerit illud feſtum.Si enim fuit paſcha, cum illud ſit diſtinctum ab iis,quæ c.2.& 6.memorantur, atque illis interjectum,neceſſe erit addere alium annum: ſi autem fuit feſtum Pentecoſtes,vel aliquod aliud, nulla erit neceſſitas addendi alium annum. Prima ergo expoſitio,& ſatis frequens eſt,illud feſtum non fuiſſe paſcha. Primo quia non eſt veriſimile Joannem c.5.mentionem facere unius paſchatis,& ſtatim c.6.tranſitum ad aliud facere unius integri anni hiſtoria prætermiſſa.

Teſtimonium Jo.5 de die feſto Judæorum. 1. expoſitio.

Secundo,quia Joan. diligens fuit in deſignandis feſtis paſchæ,ut ſeriem & veluti chronologiam prædicationis Chriſti notaret,& ideo diſtincte ſemper illa nominat, & non communi,vulgarique voce *diei feſti.* Denique, quia alias neceſſarium erit nobis admittere quatuor annos integros prædicationis Chriſti, numerando a baptiſmate, quod inauditum eſt,& cum humana hiſtoria,& chronologia non poteſt cohærere. Quod ſi inquiras quodnam fuerit illud feſtum, de quo fit mentio Jo.5.Chryſ. ho.35. in Jo (quem Theophyl.& Euthy.ſequuntur) ſine probatione dicit; *Ut mihi videtur Pentecoſte*;Cyrillus vero l.2.c.123.eandem tenens ſententiam probationem adjungit, quia hoc feſtum videtur immediate ſequutum poſt paſcha,at vero Judęi nullum feſtum immediate poſt paſcha celebrant,niſi Pentecoſtes. Aſſumptum vero ſolum probatur a Cyrillo ex ordine hiſtoriæ, quia poſtquam c.2. Joannes mentionem fecerat paſchatis, uſque ad c.5 non fecit mentionem alterius diei feſti. Quæ tamen probatio non eſt efficax,ſæpe enim Evangelica hiſtoria facit tranſitum

ſitum ab uno feſto ad aliud remotum. Hanc ſententiam docuit etiam Apollinaris, apud Hier. Daniel. 9. D.Th. Albert Magn. Lyran. & alii ſuper Joan. & Petrus Comeſtor in hiſtor. Evang. c. 81.

2. expoſitio. Secunda expoſitio eſt illud feſtum fuiſſe paſcha. Ita ſenſit Iren. l. 2. adverſ. Hæreſ. c. 39. & optime Rupert. l. 5. in Jo: in initio. Atque idem ſentiunt alii antiqui Patres, infra citandi, & ex recentioribus Janſ. & Fran. Tolet. ibi, & Benedic. Pererius l. 11. in Dan. quæſt. 7. Suaderi poteſt primo ex abſoluta appellatione *diei feſti*. Quia neque in veteri, neque in novo teſtamento, alia ſolemnitas abſoluta *diei feſti* appellatione nominatur, paſcha vero quaſi per antonomaſiam ſæpe ita vocatur, præſertim a Joanne, ut c. 4. *Cum veniſſet in Galilæam exceperunt illum Galilæi, cum omnia vidiſſent, quæ fecerat Jeroſolymis in die feſto, & ipſi enim venerant ad diem feſtum*. Ubi per diem feſtum neceſſe eſt Paſcha intelligi, alludit enim ad hiſtoriam, quam c. 2. narraverat, quomodo ſcilicet in die Paſchæ, ejeciſſet Chriſtus ementes, & vendentes e templo.

Teſtimonium Jo. de die feſto intelligendum de Paſchate.

Et videtur hic locus non parum urgere, quia paucis interpoſitis ſubdit Jo. in c. 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Judæorum*; ergo veriſimile eſt in eadem ſignificatione uſum eſſe illa voce; præſertim quia ſtatim c. 7. agens de alia ſolemnitate ſub nomine *diei feſti*, non ſimpliciter ita vocavit, ſed cum addito *diem feſtum Scenopegiæ*; cap. vero 11. & ſequentibus ſæpe Paſcha, *diem feſtum*, ſimpliciter appellat. Et ſimiliter Matth. c. 26. *Non in die feſto*, & Luc. c. 2. *ſecundum conſuetudinem diei feſti*, quem paulo antea *Paſcha* vocaverat. Secundo eſt vehemens conjectura, quia illa omnia, quæ a Joanne narrantur dicta, & facta a Chriſto, a c. 2. (ubi in die Paſchæ dicitur ejeciſſe ementes & vendentes e templo) uſque ad c. 5. (ubi fit mentio hujus diei feſti) non videntur potuiſſe fieri ſolis quinquaginta diebus, imo neque breviori tempore, quam integro anno.

Tempus meſſis in Judæa quando.

Quod ita declaratur: nam c. 3. narrat colloquium Chriſti cum Nicodemo, & poſtea dicit veniſſe Jeſum cum diſcipulis in Judæam, & ibi moratum eſſe, & baptizaſſe. Quo loquendi modo ſignificat non paucis diebus illic habitaſſe. Deinde (quod magis urget) c. 4. narrat rediiſſe Chriſtum a Judæa in Galilæam, & tranſiiſſe per Samariam, & poſt colloquium cum Samaritana inter alia dixiſſe diſcipulis: *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Quæ verba perpendens Rupert. ſupra inquit: *Conſtat quod ubi non plus, quam quatuor menſes ad meſſem interſunt, paſchalis feſtivitas non plus, quam duobus menſibus longe abeſt, quo utique ſpatio temporis nulla alia feſtivitas occurrit, in qua ſecundum præceptum legis omne maſculum deberet apparere ante conſpectum Domini*. Et ex eiſdem verbis colligunt S.Th. Hugo Card. Claud. Cajet. & Janſen. illud tempus, in quo Chriſtus Samariam pertranſiit, fuiſſe hyemale, inter Novembrẽ, & Januarium. Quia tempus meſſis in Judæa erat menſis Martii, vel Aprilis, ut colligi poteſt ex Joſue 4. Ubi dicitur populus Iſrael pertranſiſſe Jordanem decimo die menſis primi (qui erat Martius) & tamen c. 3. dictum erat, illud fuiſſe tempus meſſis his verbis: *Jordanis ripas alvei ſui tempore meſſis impleverat*.

Dicere vero aliquis poſſet in c. 4. per menſem primum non intelligi Martium, qui ſolum erat primus in ordine ad feſtivitates celebrandas, ſed Septembrem, qui erat primus in computatione anni communis Hebræorum. Sed hæc fuga excluditur c. 5. ubi dicitur *tranſmiſſo Jordane feciſſe populum Phaſe decima quarta die menſis ad veſperam in campeſtribus Jericho*; non autem eſt dubium, quin de eodem menſe intelligatur: quia non permanſerunt ibi ſex menſes, ut facerent paſcha, ſed poſt quatuor dies illud celebrarunt, ut notavit Theod. quæ. 2. in Joſue, & indicavit Hier. l. 1. contra Jovinian. circa med. Aliter eludi poſſet hic locus, dicendo verbis illis c. 3. non affirmari illud fuiſſe tempus meſſis, ſed comparari emundationem illam cum ea, quæ tempore meſſis fieri ſolebat. Nam Septuaginta legunt, *ſicut in tempore meſſis*. Sed huic expoſitioni obſtat vulgata lectio, quæ non habet *ſicut in tempore*, ſed ſimpliciter, *tempore meſſis*. Secundo, quia ſtatim c. 5. poſt narratam paſchæ celebrationem additur, *& comederunt de frugibus terræ die altero* (ſcilicet die 14. menſis primi) *azimos panes & polentam ejuſdem anni, defecitque manna, poſtquam comederunt de frugibus terræ, neque uſi ſunt ultra cibo illo filii Iſrael, ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Canaan*. Ergo negari non poteſt, quin eo tempore fructus terræ jam ad maturitatem perveniſſent, atque adeo, quod tempus meſſis jam inchoaret. Atque ita exponunt hunc locum Lyranus, Hugo, & Abulenſ. qu. 35. in c. 3. qui advertunt primum menſem Judæorum interdum coincidere cum noſtro Aprili, & ita potuiſſe accidere illo anno, cumque illa regio calidior ſit, & prope Jordanem eſſet, & humidior, atque magis diſpoſita, ut citius fructus matureſcerent, fieri potuiſſe, ut eo jam tẽpore aliqua ex parte meſſis inciperet. Et confirmari poteſt hæc ſententia ex Levitic. 23. ubi præcipitur in paſchate offerri manipulum primitiarum coram Domino, quod eſt ſignum eo tempore ſegetes fuiſſe jam aptas ad meſſem. Unde Joſeph 3. Antiq. c. 12. refert, tempore paſchatis ſolita eſſe omnia ſata habere jam culmum, ſpicam, & grana, & quamvis non eſſent omnino perfecta, fuiſſe tamen vicina maturitati, ſaltem in aliquibus locis, ita ut meti poſſent, ut manipulus ſpicarum offerretur Deo, utque poſſent grana torreri, & in ſacrificium offerri. Quod etiam notavit Lyranus ſupra, & Levit. ac Exod. 23. ubi propter hanc cauſam primus menſis vocatur, *Menſis novorum*, & apertius c. 23. *Menſis novarum frugum*. Relinquitur ergo, tempus illud, in quo Chriſtus pertranſiit Samariam, non potuiſſe eſſe paulo ante pentecoſtem. Illud namque tempus non diſtabat a tempore meſſis per menſes quatuor, maxime cum Chriſtus non de fine, ſed de initio meſſis loquatur. Sic enim ait: *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit*; ergo illud feſtum, de quo Joannes loquitur c. 5. non potuit eſſe feſtum Pentecoſtes, quia illud proxime ſequutum eſt poſt tranſitum Jeſu per Samariam. Et eadem ratione concluditur, non poſſe etiam explicari locum illum de feſto tabernaculorum proximo Septembri celebrato poſt illud Paſcha, cujus facta fuerat mentio c. 2. Quia in illo temporis intervallo nunquam defuere quatuor menſes, uſque ad tempus meſſis, ergo feſtum illud non fuit feſtum tabernaculorum. Nec etiam eſſe potuit feſtum Encæniorum (ut Cajet. finxit Jo. 5. quem Canus ſequitur l. 10. de locis ca. 5. ad 6.) Tum quia illud feſtum non erat adeo ſolenne, ut ſimpliciter *dies feſtus*, quaſi per antonomaſiam diceretur. Quæ ratio generaliter probat de reliquis feſtis minoribus, quæ hyeme celebrabantur. Tum etiam, quia illo modo non poſſunt commode verba Chriſti explicari. Oportuiſſet enim, ut ante menſem Novembris, in quem feſtum illud incidebat, Chriſtus tranſiiſſet per Samariam; ergo tunc dicere non poſſet: *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit*. Eo vel maxime, quod ſolum in tribus ſolemnioribus feſtis Paſchæ, Pentecoſtes, & Tabernaculorum tenebantur omnes Judæi, qui terram promiſſionis incolebant, Jeroſolymam ad ſacrificandum aſcendere, ut conſtat Exod. 23. Illud autem feſtum, de quo Ioannes loquitur c. 5. videtur fuiſſe aliquod ex iis tribus, ut omnes graviores expoſitores intelligunt. Nam verba illa: *Erat dies feſtus Judæorum, & aſcendit Jeſus Jeroſolymam*, vim habent cauſalis propoſitionis, ſcilicet aſcendiſſe Chriſtum, quia erat dies feſtus, nimirum in quo omnibus aſcendendum erat. Cum ergo oſtenſum ſit non fuiſſe feſtum Pentecoſtes, neque Tabernaculorum, nihil ſane veriſimilius dici poteſt, quam quod fuerit feſtum Paſchæ.

Contra hoc vero aliqui contendunt, tempus meſſis apud Judæos fuiſſe eodem tempore, quo eſt apud nos Nam Levit. 23. & Exod. 23. indicatur finem meſſis in fine Auguſti accidere ſolitum eſſe, atque ita colligunt feſtum Paſchæ incidere ſolitum in principium veris, ut Hieron. notat Aggei 2. Unde fit eodem tempore paulo poſt paſcha potuiſſe Chriſtum dicere: *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit*, ut ſenſit Cyrill. l. 2. in Io. c. 106. Cui ſententiæ favet Chryſoſto. tom. 2. ſerm. quodam de Joanne Bap. ubi dicit, Junium fuiſſe initium meſſis frumentaceæ. Juxta quam ſententiam recte intelligi poteſt locus Joannis de feſto Pentecoſtes. Sed præterquam quod illa expoſitio de feſto Paſchæ non ſolum prædicta ratione, ſed etiam aliis, & quidem efficacibus nititur, hæc, quæ ad refellendam prædictam rationem afferuntur, nullo modo nobis ſuaderi poſſunt. Tum quia loca Scripturæ in contrarium adducta, tam aperta ſunt, ut vix poſſint explicari. Tum etiam, quia id quod dicitur, repugnat & principiis geographiæ & omni hiſtoriæ, ac experientiæ. Tum etiam quia ex citatis locis Levit. & Exod. 3. conſtat in feſto Pentecoſtes ſolitas eſſe offerri primitias frugum,

gum,& duos panes ex primitiis tritici.Unde fit eo tempore nō ſolum inchoatum,ſed fere finitū fuiſſe tempus meſſis:in fine autem Auguſti non ſolum meſſis,ſed etiam vindemia finita erat,ut eiſdem locis Lyran.notat,& Deut.26. Quod etiam eſt ſignum multo antea finitū fuiſſe tempus meſſis.Nullo ergo modo a Paſchate ad initium meſſis poterant quatuor menſes ſupereſſe;non ergo potuerunt illa verba a Chriſto dici tempore veris,ſtatim poſt paſcha, ſed tempore hyemis ante paſcha; ergo locus ille Jo. 5. non poteſt de Pentecoſte,ſed ſolum de paſcha intelligi.Ex hac ergo hujus loci expoſitione (quam veriorem exiſtimamus) concluditur, quatuor paſchata numerari a Joanne poſt miraculum nuptiarum,& conſequenter numerando prædicationem Chriſti ab eo miraculo,tribus annis,& tribus menſibus duraſſe , atque adeo (ſi ſumamus initium a tempore baptiſmi) numerandos eſſe quatuor annos,& tres menſes.

Tempus prædicationis Chriſti quantum.

1. Object.

Sed ſuperſunt nonnullæ difficultates circa hanc ſententiam. Prima eſt, quia nullus author gravis tot annos tribuit prædicationi Chriſti,ſed ad ſummum tres, & aliquot menſes,ut videre licet in Euſeb.l.8. de Demonſt. demon.2. circa finem,ubi tamē non declarat,ex quo tempore illorum annorum ſeriem ordiatur; in chronico tamen aperte videtur illos a baptiſmate Chriſti repetere,ut patet computando, quæ narrat in Olympiade 201. & 202. ſed apertiſſime id docet l.1.hiſt.c.10.Euſebium autem ſecutus eſt Hier.Daniel.9. ubi Theodoret. idem ſenſit, & clarius Ignat.ep.5. ad Trallianos. *Trienni. m prædicavit Evangelium,ſigna,& prodigia patravit.* Et videtur initium ſumere a baptiſmate, cujus proxime mentionem fecerat. Eandem ſententiam videtur tenuiſſe Beda lib. de ratione temp.c.45.& Aymo Apoc.12.& Nicephorus l.1 c.29. Ad hanc difficultatem nihil aliud habeo quod reſpondeam , niſi hos Patres non ſatis diſtinxiſſe inter initium prædicationis Chriſti ſumptum a baptiſmo, vel a miraculo nuptiarum,ſolumque docere voluiſſe ex Evangelio Joannis tres tantum annos colligi poſſe , quod nos etiam fatemur.Cæterum,quia ex traditione Eccleſiaſtica alium integrum annum credimus interceſſiſſe a baptiſmo uſque ad nuptias, ideo annum alium annumerandum cēſemus,ſive ille annumeretur inter annos prædicationis (quia ex tunc cœpit docere, & diſcipulos congregare, ut ſupra diximus) ſive dicatur initium potius eſſe ſumendum a nuptiis, quia tunc cœpit Chriſtus Dominus manifeſtare gloriam ſuam hominibus, & doctrinam miraculis confirmare , quod ad modum loquendi ſpectat.Quamvis prior,qui initium doctrinæ ſumit a baptiſmate, videatur magis uſitatus, magiſque hiſtoriæ, & rationi conformis.

Reſponſ.

2. object.

Secunda difficultas ſumitur ex Luca c.3.dicente: *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæſaris,ſub principibus ſacerdotum Anna,& Caipha factum eſt verbum Domini ſuper Joannem.*Ex quibus verbis colligi videtur totum tempus prædicationis Chriſti comprehenſum eſſe ſub pontificatibus Annæ,&Caiphę,id eſt,baptizatum eſſe eo anno, quo Annas pontificatum gerebat, mortuum autem in pontificatu Caiphæ.Nam hoc poſterius manifeſto conſtat ex omnibus Evangeliſtis, illud vero prius ex hoc loco Lucæ deducitur.Et ita interpretatur Euſeb.l.1. Hiſt. c.10. Rurſus addendum eſt ex Joſepho l.8.antiqu.c.3.inter Annam,& Caipham tres Pontifices interceſſiſſe Iſmaelem , Eleazarum,& Simeonem, qui eo tempore annui erant,ut aperte colligitur ex verbis illis Jo.c.11.*Cum eſſet pontifex anni illius*,& Joſephus idem teſtatur ; ergo tota Chriſti prædicatio a baptiſmo uſque ad mortem non potuit integrum quadriennium efficere.Quo argumento uſus eſt Euſebius ſupra,eumque imitatur Nicephorus. Sed eſt valde inefficax argumentum multis de cauſis.Primo quia etiam ſi concedantur omnia,quæ in argumento ſumuntur, conſequentia non eſt efficax.Quia cum non conſtet, quando inciperet,vel finiretur annus Pontificatus illorum pontificum,fieri recte potuit,ut ſub illis quinque pontificibus Chriſtus prædicaverit quatuor annis integris , & aliquot menſibus,ut facile conſtabit intuenti,& conſideranti. Secundo,quia non ſatis conſtat Annam fuiſſe Pontificem eo anno,quo Chriſtus eſt baptizatus. Quia verba illa Lucæ , *Sub principibus Anna,& Caipha*, valde ambigua ſunt & obſcura. Quia nude,ac ſimpliciter accepta potius indicare videntur,utrumque fuiſſe Pontificem eo anno , & per vices miniſtraſſe,ut ſentit Auguſt.tract.49. in Joa. Alii

Reſponſ.

exiſtimant Caipham tunc fuiſſe Pontificem,& duraſſe uſque ad Chriſti mortem . Nam illum accepiſſe pontificatum quarto, vel 5. anno imperii Tiberii, & in eo perduraſſe uſque ad finem imperii ejus , non obſcure colligitur ex Joſeph.l.18.antiq.c.3.& 7.quod vero ipſe ſolus ſummus Pontifex eſſet,ſatis conſtat ex Mat.26. *Duxerunt eū ad Caipham principem ſacerdotum*,& Jo.11.& 18.*Duxerunt eum ad Annam primum , erat enim ſocer Caiphæ , qui erat Pontifex anni illius* ; ergo etiam ille ſolus erat Pontifex anno baptiſmi Chriſti.Cum illo autem numeratus eſt Annas a Luca:tum quia Pontificatum paulo ante geſſerat,& idcirco nomen principis ſacerdotum nondum amiſerat:tum etiam quia erat ſocer Caiphæ ,ac propterea eximia authoritate pollebat , atque hanc ob cauſam in paſſione Domini ad illum primum ductus eſt Chriſtus . Quidam etiam arbitrantur illum fuiſſe ſummum præſidem concilii Sanhedrin, ad quod veræ, vel falſæ doctrinæ judicium pertinebat.Nam Act.4.in illo Concilio, quod adverſus Apoſtolos coactum eſt, Annas vocatur princeps ſacerdotum ,Caiphas vero deinde cum reliquis annumeratur,cum tamen eodem anno,quo mortuus eſt Chriſtus , durante adhuc Caiphæ Pontificatu concilium illud congregatum ſit.Alii denique arbitrantur Annam , & Caipham alternis annis pontificalem dignitatem obtinuiſſe, & ideo dictum eſſe,*ſub Anna,& Caipha.* Quia licet eo anno,quo Joannes Bapt.prædicare cœpit,alter eorum tantummodo eſſet Pontifex, tamen ſub utriuſque pontificatu prædicavit,& uterque dicebatur princeps ſacerdotum , quia alternis ſibi annis mutuo ſuccedebant.Quæ res ſicut probari non poteſt,ita neque alia efficaciori ratione refelli. Addo præterea contra Euſebium non potuiſſe dici *factum eſſe verbum Domini ſub Anna,& Caipha* , ſolum quia Caiphas futurus erat pontifex poſt triennium , vel quadriennium, quando Chriſtus mortuus eſt, præſertim cum eo anno defunctus jam eſſet Joannes ; nullo ergo modo conſiſtere poteſt Euſebii computatio. Quod præterea evidenter convincitur, quia hiſtoria Joſephi, qua Euſe.utitur,anteceſſit fere per quatuordecim annos Chriſti baptiſmum,& prædicationem: accidit enim in initio imperii Tiberii,ut dictum eſt, & evidenter conſtat ex Joſepho.Ex quo etiam facile intelligitur, non fuiſſe perpetuo obſervatum eo tempore , ut ſummi pontifices annui eſſent.Sed hoc pendebat ex Romanorum imperio, qui interdum breviori tempore,interdum diuturniori, aliquem pontificem patiebantur eſſe.Unde etiam evenire poterat, ut idem ſæpe pontifex fieret.Ex hiſtoria ergo,& ſucceſſione horum pontificum nihil certi de tempore prædicationis Chriſti haberi poteſt.

Annæ & Caiphæ pontificatus qualis.

Tertia,& gravis difficultas ſumitur ex chronologia Romana Evangelicæ conjuncta . Nam ex Luca habemus Chriſtum baptizatum eſſe anno 15.imperii Tiberii; ſed hiſtoriæ graves anno ejuſdem imperii 18.Chriſtum defunctum memorant;ergo non potuit prædicatio Chriſti a baptiſmate inchoata,quatuor integris annis durare. Sed hæc difficultas commodiorem locum habebit infra, cum agemus de anno,quo defunctus eſt Chriſtus,ubi docebimus eveniſſe id quidem anno decimo nono imperii Tiberii , ex quo etiam confirmabitur amplius ſententia, quam hic defendimus.

3. Object. Reſponſ.

QUÆSTIO XLIII.

De miraculis a Chriſto factis in generali , in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de miraculis a Chriſto factis:& primo in generali,ſecundo in ſpeciali de ſingulis miraculorum generibus:tertio in particulari de transfiguratione ipſius.Circa primum quæruntur quatuor. Primo,utrum Chriſtus debuerit miracula facere. Secundo, utrum fecerit ea virtute divina. Tertio, in quo tempore inceperit miracula facere. Quarto,utrum per miracula fuerit ſufficienter oſtenſa ejus divinitas.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus debuerit facere miracula. 134.

Op.2.c.7& op.3 c.135 & op.11.2. 17 & op. 60.c.51.pr.

AD primum ſic proceditur.Videtur, quod Chriſtus miracula facere non debuerit. Factum enim Chriſti

verbo ipſius debuit concordare Sed ipſe dicit Mat. 16. *Generatio mala,& adultera ſignum quærit,& ſignum non dabitur ei,niſi ſignum* Jonæ *Prophetæ . Non ergo debuit miracula facere .*

2.*Præterea Sicut Chriſtus in ſecundo adventu venturus eſt in virtute magna & majeſtate(ut dicitur Mat.*24.) *ita in primo adventu venit in infirmitate:ſecundum illud Iſa.*53. *Virum dolorum,& ſcientem infirmitatem. Sed operatio miraculorum magis pertinet ad virtutem,quam ad infirmitatem Ergo non fuit conveniens,quod in primo adventu miracula faceret.*

3. *Præterea,Chriſtus venit ad hoc ut homines ſalvaret per fidem ſecundum illud Heb.*12. *Aſpicientes in authorem fidei,& conſummatorem Jeſum. Sed miracula diminuunt meritum fidei, unde Dominus* Joan.4.*dicit,Niſi,& ſigna,& prodigia videritis,non creditis. Ergo non videtur quod Chriſtus debuerit miracula facere .*

Sed contra eſt quod ex perſona adverſariorum Dei dicitur Jo.11. *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?*

Reſpondeo dicendum quod divinitus conceditur homini miracula facere propter duo. Primo quidem & principaliter ad confirmandam veritatem,quam aliquis docet; quia enim ea,quæ ſunt fidei,humanam rationem excedunt , non poſſunt per rationes humanas probari:ſed oportet,quod probentur per argumentum divinæ virtutis,ut dum aliquis facit opera,quæ ſolus Deus facere poteſt ,credantur ea, quæ dicuntur eſſe a Deo ſicut cum aliquis defert literas annulo Regis ſignatas, creditur ex voluntate Regis proceſſiſſe , quod in illis continetur. Secundo, ad oſtendendam præſentiam Dei in homine per gratiam Spiritus S.ut dum ſc homo facit opera Dei,credatur Deus habitare in eo per gratiam. Unde dicitur Galat 3. *Qui tribuit vobis Spiritum,operatur virtutes in vobis . Utrumque autem circa Chriſtum erat hominibus manifeſtandum, ſcilicet quod Deus eſſet in eo per gratiam,non adoptionis,ſed unionis,& quod ejus ſupernaturalis doctrina eſſet a Deo. Et ideo convenientiſſimum fuit,ut miracula faceret. Unde ipſe dicit* Jo: 10.*Si mihi non vultis credere,operibus credite . Et* Jo. 5. *Opera quæ dedit mihi pater ut faciam,ipſa ſunt,quæ teſtimonium perhibent de me.*

Hom.54. in Mat. ante med. hom.2. *Ad primum ergo dicendum,quod hoc,quod dicit,Signum non dabitur ei,niſi ſignum* Jonæ *Prophetæ, intelligendum eſt,ut Chryſ.dicit,quod tunc non acceperunt tale ſignum , quale petebant,ſcil.de cœlo:non quod nullum ſignum eis dederit, vel quia ſigna faciebat,non propter eos,quos ſciebat lapideos eſſe,ſed ut alios emendaret:& ideo non eis, ſed aliis illa ſigna dabantur.*

Ad 2.dicendum,quod licet Chriſtus venerit in infirmitate carnis,quod manifeſtatur per paſſiones:venit tamen in virtute Dei , quod erat manifeſtandum per miracula.

*Ad 3.dicendum, quod miracula in tantum diminuunt meritum fidei, in quantum per hoc oſtenditur duritia eorum,qui nolūt credere ea, quæ ſcripturis divinis probantur, niſi per miracula. Et tamen melius eſt eis , ut vel per miracula convertantur ad fidem , quā quod omnino in infidelitate permaneant;dicitur enim primæ adCor.*14.*quod ſigna data ſunt infidelibus,ut ſcilicet convertantur ad fidem.*

COMMENTARIUS.

RESpondet D.Th.convenientiſſimum fuiſſe, ut Chriſtus miracula faceret. Quod evidenter probat ex fine prædicationis Chriſti, & excellentia ejus , ad quam confirmandam , & demonſtrandam Chriſti divinitatem utilia erant miracula. Non tamen declarat , utrum ad hunc finem fuerint ſimpliciter neceſſaria: cum tamen ex verbis Chriſti Domini interdum neceſſitas, interdum utilitas colligi videatur. Quam rem inferius diſputabimus, ubi etiam exponemus,quod in ſol.ad 3. tetigit D. Thom. quomodo miracula conferant ad fidem, & augeant , vel minuant meritum ejus .

In ſol.ad 1.explicat D.Th.locum illum Matth. 12.& 16.*Generatio prava,& adultera ſignum quærit,& ſignum non dabitur ei niſi ſignum* Jonæ *Prophetæ*. In quo primum Signum de cœlo Judæi quomodo petiêr. obſervandum eſt,Phariſæos petentes a Chriſto ſignum de cœlo dupliciter peccare potuiſſe.Primo , ex prava intentione,quia non petebant illud ſignum,ut crederent. ſed ut occaſionem haberent calumniandi Chriſtum ut ariolum, ſeu incantatorē. Hanc enim fuiſſe illorum mentem indicavit Chriſtus,tū eos appellans hypocritas,(ut Græca habent,nonnullaq;latina) tum acriter increpans illis verbis, *Generatio prava,& adultera*. Secundo peccabant per duritiam,& infidelitatem contēnendo cætera miracula,quæ Chriſtus faciebat,&novū atq;inuſitatum ſignū exigentes, ut Chriſti potentiam explorarent. Propter quod dicuntur acceſſiſſe ad tentandum eum, & hanc eorum mentem indicavit Chriſtus,cum illos arguit, quod ex ſignis aeris faciem cœli dijudicare noſſent: Meſſiæ autem adventum ex propriis ejus operibus,& ſignis nollent agnoſcere, & ideo ſine neceſſitate novum ſignum poſtularent. Propter hanc Signum de cœlo quomodo Judæis Christus negat. ergo duplicem cauſam Chriſtus eos acriter repulit,& omnino negavit ſignum eis ſe eſſe daturum. Quod dupliciter D.Th.exponit. Primo, quod Chriſtus non negaverit abſolute ſe daturum unum ſignum , quandoquidem poſtea multa edidit miracula,ſed non daturum tale ſignum,quale illi volebant. Ita exponit Chryſoſt.hom.44. Juxta quam expoſitionem,illud: *Niſi ſignum* Jonæ *Prophetæ*,non habet vim excipiendi proprie(nam exceptio proprie fit ex rebus comprehenſis ſub clauſula univerſali,a qua fit exceptio , reſurrectio autem non erat tale ſignum , quale petebant Judæi)habet ergo vim adverſativæ, ita ut ſit ſenſus, non dabitur eis ſignum , quale petunt,ſed aliud longe diſſimile,quod omnes eorum calumnias poſſit ſuperare. Alia expoſitio eſt: *Non dabitur eis*, id eſt,propter eos, ita ut non negaverit Chriſtus ſe facturum ſigna, quæ aliis prodeſſent,ſed negat ſe facturum , ut conſulat eorum utilitati , vel ut annuat eorum petitioni, quia lapidei erant , imo ferrei, ideoque talia ſigna poſcebant. Ita etiam exponit Chryſ.& ſequitur Euthym.in Matth.ſuo ca.23.& Theoph.Matth.26.

Quod ſi objicias. Etiam illud ſignum Jonę non eſſe datum iſtis,qui ſignum petebant,id eſt, propter ipſos,aut ipſorum petitionem. Reſpōdent Theophylact.&Euthym. Objectio Reſponſio ſigna de cœlo,quæ facta ſunt in morte Chriſti , & in ejus reſurrectione,ipſis Judæis,& induratis ſpecialiter data eſſe,ut vel converterentur,vel inexcuſabiles fierent,eorumque cœcitas omnibus nota foret. Vide Janſ.c.49. Con. & Tolet.Joan.2.annot.23.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus fecerit miracula divina virtute.

AD *ſecundum ſic proceditur. Videtur , quod Chriſtus non fecerit miracula divina virtute. Virtus enim divina eſt omnipotens. Sed videtur,quod Chriſtus non fuerit omnipotens in miraculis faciendis:dicitur enim Marc.* 9.*quod non poterat ibi,ſcilicet in patria ſua virtutem ullam facere. Ergo videtur,quod non fecerit miracula virtute divina .* 233. 3.d.15.q.1. a.3.c.& d. 15.q.1.a.3. cor.& ad 4 & d.5.q. 1.art.1.& op.11.c.17

2.*Præterea Dei non eſt orare. Sed Chriſtus aliquando in miraculis faciendis orabat,ut patet in ſuſcitatione Lazari* Jo:11.*& in multiplicatione panum,ut patet Mat.*13. *Ergo videtur,quod non fecerit miracula virtute divina.*

3.*Præterea , ea quæ virtute divina fiunt , non poſſunt virtute alicujus creaturæ fieri. Sed ea,quæ Chriſtus faciebat poterant etiam fieri in virtute alicujus creaturæ: unde & Phariſæi ei dicebant,quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejiciebat dæmonia. Ergo videtur,quodChriſtus non fecerit miracula virtute divina .*

Sed contra eſt,quod Dominus dicit Joan. 14. *Pater in me manens,ipſe facit opera.*

Reſpond.dicendū,quod ſicut in prima parte habitum eſt, vera miracula ſola virtute divina fieri poſſunt: quia ſolus Deus poteſt mutare naturæ ordinem,quod pertinet ad rationem miraculi. Unde Leo P. dicit in ep. ad Flavianum, quod cum in Chriſto ſint duæ naturæ, una earum eſt divina quæ fulget miraculis: altera ſcilicet humana quæ ſuccumbit injuriis. Et tamē una earum agit cum communicatione alterius,in quantum ſcilicet humana natura eſt inſtrumentum divinæ actionis,& actio humana virtutem accipit a natura divina,ſicut ſupra habitum eſt. p.1.q.110 a.4. Ep.10.c 4 parum a pri.

*Ad 1.ergo dicendum,quod hoc,quod dicitur,non poterat ibi ullam virtutem facere,non eſt referendum ad potentiā abſolutam:ſed ad id,quod poteſt fieri congruenter, non enim congruum erat,ut inter incredulos operaretur miracula. Unde ſubditur: Et mirabatur propter incredulitatem eorum:ſecundum quem modum dicitur Gen.*28.*Num celare potero Abraham quæ geſturus ſum?&* 19.*Non potero facere quicquam,donec ingrediaris illuc.* q.13.a.3. hom 50.in Mat. parū a princ. 10.2.

*Ad 2.dicendum , quod (ſicut Chryſ. dicit ſuper illud Mat.*14. *Acceptis quinque panibus , & duobus piſcibus ,*

aſpi-

aſpiciens in cœlum, benedixit & fregit) oportebat credi de Chriſto, quoniam a Patre eſt, quod ei æquale eſt. Et ideo ut utrumque oſtendat, nunc quidem cum poteſtate, nunc autem orans miracula facit: & in minoribus quidem reſpicit in cælum, puta in multiplicatione panum: in majoribus autem, quæ ſunt ſolius Dei, cum poteſtate a ſeipſo agit: puta quando peccata dimiſit, mortuos ſuſcitavit. Quod autem dicitur Jo. 11. quod in ſuſcitatione Lazari oculos ſurſum levavit, non propter neceſſitatem ſuffragii, ſed propter exemplum hoc fecit. Unde dicit, propter populum, qui circumſtat, dixi, ut credant, quia tu miſiſti.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus alio modo expellebat dæmones, quam virtute dæmonum expellantur. Nam virtute ſuperiorum dæmonum ita dæmones a corporibus hominum expelluntur, quod tamen remanet dominium eorum quantum ad animam: non enim contra regnum ſuum diabolus agit. Sed Chriſtus dæmones expellebat non ſolum a corpore, ſed multo magis ab anima. Et ideo Dominus blaſphemiam Phariſæorum dicentium eum in virtute dæmoniorum dæmonia ejicere, reprobavit, primo quidem per hoc, quod Satanas contra ſeipſum non dividitur: ſecundo, exemplo aliorum, qui dæmonia ejiciebant per Spiritum Dei: Tertio, quia dæmonium expellere non poſſet, niſi ipſum viciſſet virtute divina. Quarto quia nulla convenientia in operibus nec in effectu erat ſibi, & Satanæ, cum Satanas diſpergere cuperet, quos Chriſtus colligebat.

De hoc articulo legantur, quæ ſcripſimus priori tomo diſput. 31. ſect. 1. & 2.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus inceperit facere miracula in nuptiis.

236 — 4. d. 44 in expoſitione lit. & op. 11 a. 18 & Jo. 1. le. 21. co. 1 & e. 2. l. 1. ſi. & c. 15. l. 5. fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non inceperit miracula facere in nuptiis mutando aquam in vinum. Legitur enim in libro de infantia Salvatoris, quod Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculum de converſione aquæ in vinum fecit in nuptiis triceſimo, vel triceſimo primo anno ſuæ ætatis. Ergo videtur, quod non inceperit tunc miracula facere.

2. Præterea, Chriſtus faciebat miracula ſecundum virtutem divinam. Sed virtus divina in eo a principio ſuæ conceptionis erat: ex tunc enim fuit Deus, & homo. Ergo videtur, quod a principio miracula fecerit.

3. Præterea, Chriſtus poſt baptiſmum, & tentationem cœpit diſcipulos congregare: ut legitur Matt. 4. & Jo. 1. Sed diſcipuli præcipue congregati ſunt ad ipſum propter miracula, ſicut dicitur Luc. 4. quod Petrum vocavit obſtupeſcentem propter miraculum, quod fecerat in captura piſcium. Ergo videtur, quod ante miraculum, quod fecit in nuptiis, fecerit alia miracula.

Sed contra eſt, quod dicitur Joa. 3. Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ.

Reſpondeo dicendum, quod miracula facta ſunt a Chriſto propter confirmationem doctrinæ ejus, & ad oſtendendã virtutem divinam in ipſo. Et ideo quantum ad primum, nõ debuit ante miracula facere, quam docere inciperet. Non autem debuit incipere docere ante perfectam ætatem, ut ſupra habitum eſt, cum de baptiſmo ejus ageretur. Quãtum autem ad ſecundum ſic debuit per miracula deitatẽ oſtendere, ut crederetur veritas humanitatis ipſius. Et ideo ſicut dicit Chryſ. ſuper Jo. decenter non incepit ſigna facere in prima ætate: exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe incarnationẽ, & ante opportunũ tempus cruci eum tradidiſſent.

q. 36. ar. 3

Ho. 20. in Jo. parum ante me. illius t. 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Jo: ex verbo Joannis Baptiſtæ dicentis: Ut manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans, manifeſtum eſt, quod illa ſigna, quæ quidam dicunt in pueritia a Chriſto facta, mendacia & fictiones ſunt. Si enim a prima ætate miracula feciſſet Chriſtus, nequaquam Joannes eum ignoraſſet, neque reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro ad manifeſtandum eum.

ho. 16. in Jo. circa me. illius tom. 3

Ad 2. dicendum, quod Dei virtus operabatur in Chriſto ſecundum quod erat neceſſarium ad ſalutem humanam, propter quam carnem aſſumpſerat. Et ideo ſic miracula fecit virtute divina, ut fidei de veritate carnis ejus præjudicium non fieret.

Ad 3. dicendum, quod hoc ipſum ad laudem diſcipulorũ pertinet, quod Chriſtum ſecuti ſunt, cum nulla eum miracula facere vidiſſent, ſicut Greg. dicit in quadam hom. Et Chryſ. dicit, tunc ſigna maxime neceſſarium erat facere, quando diſcipuli jam congregati erant, & devoti, & attendentes his, quæ fiebant. Unde ſubditur: Et crediderunt in eum diſcipuli ejus: non quia tunc primum crediderunt: ſed quia tunc diligentius, & perfectius crediderunt. Vel diſcipulos vocat eos, qui futuri erant diſcipuli, ſicut exponit Aug. in lib. de conſenſu Evangeliſtarum.

Greg. ho. 5 in Evãg. in pr. Chryſ. ho. 21. in Jo. paulo a princ. tom. 3

lib. 2. c. 17 a med. tom. 4

Circa hunc articulum videantur dicta ſupra hoc tomo, diſputatione 17. ſect. 3.

ARTICULUS IV.

Utrum miracula per Chriſtum facta ſufficienter ejus divinitatem oſtenderint.

237 — 3. [illegible] a [illegible] c. 6. & l. 4. [illegible] & [illegible] l. 2. ac. 6. a. 4. & Jo. 15 l. 5 col. 2

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, non fuerint ſufficientia ad oſtendendam divinitatem ipſius. Eſſe enim Deum & hominem, proprium eſt Chriſto. Sed miracula, quæ Chriſtus fecit, etiam ab aliis ſunt facta; ergo videtur, quod non fuerint ſufficientia ad oſtendendam divinitatem ipſius.

2. Præterea Virtute divina nihil eſt majus. Sed aliqui fecerunt majora miracula, quam Chriſtus, dicitur enim Jo. 14. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet. Ergo videtur, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, non fuerint ſufficientia ad oſtendendam divinitatem ipſius.

3. Præterea. Ex particulari non ſufficienter oſtenditur univerſale. Sed quodlibet miraculorum Chriſti fuit quoddam particulare opus. Ergo ex nullo eorum potuit manifeſtari ſufficienter divinitas Chriſti, ad quam pertinet univerſalem virtutem habere de omnibus.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit. Jo. 5. Opera quæ dedit mihi Pater ut faciã, ipſa teſtimonium perhibent de me.

Reſpondeo dicendum, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, ſufficientia erant ad manifeſtandam divinitatem ipſius, ſecundum tria. Primo quidem, ſecundum ipſam ſpeciem operum, quæ tranſcendebant omnem poteſtatem creatæ virtutis: & ideo non poterant fieri niſi virtute divina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Jo. 9. A ſeculo non eſt auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati: niſi eſſet hic a Deo non poterat facere quicquam. Secundo, propter modum miracula faciendi: quia ſcilicet quaſi ex propria poteſtate miracula faciebat, non autem orãdo, ſicut alii. Unde dicitur Luc. 6. quod virtus de illo exibat, & ſanabat õnes. Per quod oſtenditur (ſicut Cyril. dicit) quod nõ accipiebat alienam virtutem, ſed cum eſſet naturaliter Deus, propriã virtutem ſuper infirmos oſtendebat, & propter hoc innumerabilia miracula faciebat. Unde ſuper illud Mat. 8. Ejiciebat ſpiritus verbo, & omnes male habentes curavit, dicit Chryſ. Intende quantam multitudinem hominum curatam tranſcurrunt Evangeliſtæ, non unumquemq; curatum enarrantes, ſed uno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Et ex hoc oſtendebatur, quod haberet virtutẽ coæqualem Deo patri ſecundũ illud Jo. 5. Quæcunq; Pater facit, hæc & filius ſimiliter facit. Et ibid. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat. ſic & Filius hominis, quos vult vivificat. Tertio ex ipſa doctrina, qua ſe Deũ dicebat, quæ niſi vera eſſet, non cõfirmaretur miraculis divina virtute factis. Et ideo dicitur Mar. 1. Quænã doctrina hæc nova? quia in poteſtate ſpiritib. immundis imperat, & obediũt ei.

Hom. 28. in Matt. paulo a prin. to. 2

Ad 1. ergo dicendum, quod hæc erat objectio Gentilium. Unde Aug. dicit in Ep. ad Voluſ. Nulla, inquiunt, competentibus ſignis tantæ majeſtatis indicia claruerunt: quia larvalis illa purgatio, qua ſcilicet dæmones effugabat, debilium cura, reddita vita defunctis, ſi & alia conſiderentur, Deo parva ſunt. Et ad hoc reſpondet Aug. Fatemur & nos talia quædam feciſſe Prophetas, ſed & ipſe Moyſes, & cæteri Prophetæ Dominum Jeſum prophetaverunt, & ei gloriam magnam dederunt. Qui propterea talia & ipſe facere voluit, ne eſſet abſurdũ quod per illos faceret, ſi ipſe etiam non faceret. Sed tamen, & aliquid proprium facere debuit, naſci de virgine, reſurgere a mortuis, cœlum aſcendere: hoc Deo qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Nũ homine aſſumpto alium mundum facere debuit, ut eum eſſe crederemus, per quẽ factus eſt mundus. Sed nec major mundus nec iſti æqualis in hoc mundo fieri poſſet. Si autem minorem faceret infra iſtum, ſimiliter hoc quoque parum putaretur. Quæ tamen alii fecerunt, Chriſtus excellẽtius fecit. Unde ſuper illud Jo. 15. Si opera nõ feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. dicit Aug. Nulla in operibus Chriſti vi-

Ep. 3. poſt me. illius to. 2

Ep. 3. a me. illius tom. 2

videntur eſſe majora, quam ſuſcitatio mortuorum: quod ſcimus etiam antiquos feciſſe Prophetas. Fecit tamen aliqua Chriſtus, quæ nemo alius fecit. Sed reſpondetur nobis, & alios feciſſe, quæ nec ipſe nec alius fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas valetudines, vexationeſque mortalium tanta poteſtate ſanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Ut enim taceam quos jubendo, ſicut occurrebant, ſalvos ſingulos fecit: Marcus dicit, quod quocunque loco introibat in vicos, aut in villas, aut in civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam veſtimenti ejus tangerent, & quotquot tangebant eum ſalvi fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum eſt quod ait, in eis, non inter eos, aut coram eis, ſed prorſus in eis, quia ſanavit eos. Nec tamen alius quicunque in eis talia opera fecit, quoniam quiſquis alius homo aliquid eorum fecit, ipſo faciente fecit: hoc autem ipſe non illis facientibus fecit.

Ad 2. dicendum, quod Aug. exponens illud verbum Jo: inquirit, quæ ſint iſta opera majora, quæ credentes in eum erant facturi: an forte, quod ægros ipſis tranſeuntibus etiam eorum umbra ſanabat, majus eſt enim quod ſanet umbra quam fimbria. Verumtamen quando iſta Chriſtus dicebat, verborum ſuorum facta, & opera commendabat. Cum enim dixit, Pater in me manens ipſe facit opera: quæ opera tunc dicebat, niſi verba quæ loquebatur? Et eorundem verborum fructus erat fides illorum. Verumtamen evangelizantibus diſcipulis non tam pauci, quam illi erant, ſed Gentes etiam crediderunt. Nonne ab ore ipſius dives ille triſtis abſceſſit? & tamen poſtea, quod ab illo auditum non fecit unus, fecerunt multi, cum per diſcipulos loqueretur. Ecce majora fecit prædicatus a credentibus, quam loquutus eſt audientibus. Verum hoc adhuc movet, quod hæc majora per Apoſtolos fecit: non autem ipſos tantum ſignificans ait: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet. Audi ergo, & intellige. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet. Prius ego facio, deinde & ipſe faciet: quia facio, ut faciat. Quæ opera, niſi ut ex impio juſtus fiat? Quod utiq; in illo, ſed non ſine illo, Chriſtus operatur. Prorſus majus hoc eſſe dixerim, quam creare cœlum & terram, cœlum enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus, & juſtificatio permanebit. Sed & in cœlis Angeli ſunt opera Chriſti, nunquid etiam his operibus majora facit qui cooperatur Chriſto ad ſuam juſtificationem? Judicet qui poteſt, utrum majus ſit juſtos creare, quam impios juſtificare. Certe ſi æqualis eſt utrumque potentiæ, hoc majoris eſt miſericordiæ. Sed omnia opera Chriſti intelligere, ubi ait, Majora horum faciet, nulla nos neceſſitas cogit: horum enim forſitan dixit, quæ illa hora faciebat. Tunc autem verba fidei faciebat: & utiq; minus eſt verba juſtitiæ prædicare (quod fecit propter nos) quam impios juſtificare, quod ita facit in nobis, ut faciamus & nos.

Januitur 23. tr. in Jo. ſuper illud majora de monſtr bat illis, 30 9.

Ad 3. dicendum, quod quando aliquod particulare opus proprium eſt alicujus agentis, tunc per illud particulare opus probatur tota virtus agentis. ſicut cum ratiocinari ſit proprium hominis, oſtenditur aliquis eſſe homo ex hoc ipſo, quod ratiocinatur circa quodcunque particulare propoſitum. Et ſimiliter cum propria virtute miracula facere ſit ſolius Dei, ſufficienter oſtenſum eſt Chriſtum eſſe Deum ex quocunque miraculo, quod propria virtute fecit.

De quæſtione hujus articuli integra diſputatio nobis eſt ſtatim inſtituenda, & ideo ſolum eſt circa literam adnotandum, tria illa, quæ D. Th. in ar. ponit, non eſſe diviſim, ſed conjunctim accipienda, & præſertim tertium non eſſe ſeparandum a reliquis. Niſi enim Chriſtus affirmaſſet, ſe eſſe Deum, & in hujus veritatis confirmationem miracula edidiſſet, ſola ipſa miracula per ſe ſumpta non ſatis oſtenderent, ipſum eſſe verum Deum, at vero facta in confirmationem doctrinæ, efficaciſſima fuerunt ad illam roborandam, ut ſtatim oſtendemus. Oportet autem, antequam diſputationem inſtituamus, ſequentem quæſtionem D. Th. percurrere, quoniam eandem continet materiam, & ſi quid eſt in ea difficultatis, eadem diſputatione aptius comprehendetur.

QUÆSTIO XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſingulis miraculorum ſpeciebus. Et primo, de miraculis, quæ fecit circa ſpirituales ſubſtantias. Secundo, de miraculis quæ fecit circa cœleſtia corpora. Tertio, de miraculis quæ fecit circa homines. Quarto, de miraculis quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICULUS I.

Utrum miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint convenientia.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod miracula, quæ fecit Chriſtus circa ſpirituales ſubſtantias, non fuerint convenientia. Inter ſpirituales enim ſubſtantias ſancti Angeli præpollent dæmonibus, quia ut Aug. dicit in 3. de Trinit. ſpiritus vitæ rationalis deſertor, atque peccator, regitur per ſpiritum vitæ rationalem pium, & juſtum. Sed Chriſtus non legitur aliqua miracula feciſſe circa Angelos bonos. Ergo nec etiam circa dæmones aliqua miracula facere debuit.

lib. 3. c. 4. non procul a prin. to. 3.

2. Præterea, Miracula Chriſti ordinabantur ad manifeſtandam divinitatem ipſius. Sed divinitas Chriſti non erat dæmonibus manifeſtanda, quia per hoc impeditum fuiſſet myſterium paſſionis ejus ſecundum illud 1. Cor. 2. Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Ergo non debuit circa dæmones aliqua miracula facere.

3. Præterea, Miracula Chriſti ad gloriam Dei ordinabantur, unde dicitur Mat. 9. quod videntes turbæ paralyticum ſanatum a Chriſto, timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit poteſtatē talem hominibus. Sed ad dæmones non pertinet glorificare Deum, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, ut dicitur Eccl. 15. Unde & ſicut dicitur Marc. 1. & Luc. 4. non ſinebat dæmonia loqui ea, quæ ad gloriam ipſius pertinebant. Ergo videtur non fuiſſe conveniens, quod circa dæmones aliqua miracula faceret.

4. Præterea, Miracula a Chriſto facta, ad ſalutem hominum ordinantur. Sed quædam dæmonia ab hominibus ejecta fuerunt cum hominum detrimento quandoque quidem corporale, ſicut dicitur Mar. 9. quod dæmon ad præceptum Chriſti exclamans, & multum diſcerpens hominem, exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus: ita ut multi dicerent, quia mortuus eſt. Quandoque etiam cum damno rerum: ſicut quando dæmones ad eorum preces miſit in porcos, quos præcipitaverunt in mare. Unde cives illius regionis rogaverūt eum, ut tranſiret a finibus eorum, ut legitur Mat. 7. Ergo videtur inconvenienter feciſſe hujuſmodi miracula.

Sed contra eſt, quod Zach. 13. hoc prænunciatum fuerat ubi dicitur, Spiritum immundum auferam de terra.

Reſpondeo dicendum, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, argumenta quædam fuerunt fidei, quam ipſe docebat. Futurum autem erat, ut per virtutem divinitatis ejus excluderet dæmonum poteſtatem ab omnibus credituris in eum: ſecundum illud Jo. 12. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Et ideo conveniens fuit, quod inter alia miracula etiam obſeſſos a dæmonibus liberaret.

Ad 1. ergo dicendum, quod homines ſicut per Chriſtum erant a poteſtate dæmonum liberandi, ita per eum erant Angelis conſociandi: ſecundum illud Col. 1. Pacificans per ſanguinem crucis ejus quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt. Et ideo circa Angelos alia miracula hominibus demonſtrare non conveniebat, niſi ut Angeli hominibus apparerent; quod quidem factum eſt in nativitate ipſius, & in reſurrectione, & aſcenſione ejus.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Aug. dicit 9. de Civit. Dei, Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tātum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit eis, non ſicut Angelis ſanctis per id, quod eſt vita æterna: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta. Et primo quidem videntes Chriſtum eſurire poſt jejunium, æſtimaverunt eū non eſſe filium Dei. Unde ſuper illud Luc. 4. Si filius Dei es &c. dicit Ambr. Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognoverat Dei filiū eſſe venturū, ſed veniſſe per infirmitatem corporis non putavit. Sed poſtmodū viſis miraculis, ex quadam ſuſpicatione conjecturavit, eum eſſe filiū Dei. Unde ſuper illud Mar. 1. Scio quod ſis ſāctus Dei, dicit Chryſ. quod non certam, aut firmam adventus Dei habebat notitiam, ſciebat tamen ipſum eſſe Chriſtum in lege promiſſū. Unde dicitur Luc. 4. Quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Quod autem ipſum confitebantur eſſe filiū Dei, magis erat ex quadam ſuſpicione, quam ex certitudine. Unde Beda dicit ſuper Luc. Et dæmonia filium Dei confitebātur.

l. 9. c. 21. parum a princ. t. 5

l. 4. in Luc. c. 14. in ti. de tentat. Chriſti, non procul a pr. tom. 3.

Su. illud Luc. 4. Sciebant ipſum eſſe Chriſtum. eſt c. 14. ſecund. ord. Bedæ l. 2.

Et

Et ſicut poſtea dicitur. Sciebant eum eſſe Chriſtum: quia cũ jejunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit; ſed quia tentando non prævaluit, utrum filius Dei eſſet, dubitabat. Nunc autem per ſignorum potentiam, vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non ideo igitur Judæis *eum crucifigere perſuaſit, quia Chriſtum Dei filium non eſſe putavit: ſed quia ſe morte illius non prævidit eſſe damnandum. De hoc enim myſterio a ſeculis abſcondito, dicit Apoſtolus, quod nemo principum hujus ſeculi cognovit: ſi enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Ad 3. dicendum, quod miracula in expulſione dæmonum non fecit Chriſtus propter utilitatem dæmonum, ſed propter utilitatem hominum, ut ipſi eum glorificarent. Et ideo prohibuit eos loqui ea, quæ ad laudem ipſius pertinebant, primo quidem propter exemplum: quia, ut dicit Athanaſ. compeſcebat diaboli ſermonem, quamvis vera fateretur: ut nos etiam aſſuefaciat, ne curemus de talibus, etiamſi vera loqui videatur. Nefas eſt enim, ut cum adſit nobis Scriptura divina, inſtruamur a diabolo: eſt enim hoc periculoſum, quia veritati frequenter dæmones immiſcent mendacia. Secundo quia (ſicut Chryſoſt. dicit) non oportebat eos ſurripere officii Apoſtolici gloriam: nec decebat Chriſti myſterium lingua fœtida publicari, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatorum. Tertio, quia (ut Beda dicit) nolebat ex hoc invidiam accendere Judæorum. *Unde etiam ipſi Apoſtoli jubentur reticere de ipſo, ne divina majeſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur.*

(Id habet Chr. in concione 2. de Lazaro ante med. to. 2. & Theoph. Luc. 4. & Marc. 1.) (c. 4. in Lu. eſt in c. 14 ſec. or. Bed circa fin. illius t. 2.)

Ad 4. dicendum quod Chriſtus ſpecialiter venerat docere, & miracula facere propter utilitatem hominum principaliter quantum ad animæ ſalutem. Et ideo permiſit dæmones, quos ejiciebat, hominibus aliquod nocumentum inferre vel in corpore, vel in rebus propter animæ humanæ ſalutem ad hominum ſcilicet inſtructionem. Unde Chryſ. dicit ſuper Matth. quod Chriſtus permiſit dæmonibus in porcos ire, non quaſi a dæmonibus perſuaſus: ſed primo quidem, ut inſtruat magnitudinem nocumenti dæmonum, qui hominibus inſidiantur. Secundo, ut omnes diſcerent quoniam nec adverſus porcos audeant aliquid facere, niſi ipſe conſentiat. Tertio, ut oſtenderet, quod graviora in illos homines operati eſſent, quam in illos porcos, niſi eſſent divina providentia adjuti. Et propter eaſdem etiam cauſas permiſit eum, qui a dæmonibus liberabatur, ad horam gravius affligi, a qua tamen afflictione eum continuo liberavit. Per hoc etiam oſtenditur (ut Beda dicit) quod ſæpe dum converti ad Deum poſt peccata conamur, majoribus, noviſque antiqui hoſtis pulſamur inſidiis. Quod facit, vel ut odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ vindicet injuriam. Factus eſt etiam homo ſanatus velut mortuus (ut Hier. dicit) quia ſanatis dicitur, Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

(Hom. 29. in Matth. circa med. to. 2.) (Marc. 9. ſup. verbũ in ar. cit. to. 9.)

In hoc articulo ſola ſolutio ad 2. ſingularem difficultatem tangit, an dæmones agnoverint Jeſum eſſe Meſſiam, & Deum, quam ſtatim diſcutiemus.

ARTICULUS II.

Utrum convenienter facta fuerint miracula per Chriſtum circa cœleſtia corpora.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter fuerint a Chriſto facta miracula circa cœleſtia corpora, ut enim Dionyſ. dicit 4. capit. de Divin. nom: divinæ providentiæ non eſt, naturam corrumpere, ſed ſalvare. Corpora autem cœleſtia ſecundum ſuam naturam ſunt incorruptibilia, & inalterabilia, ut probatur in primo de cœlo. Ergo non fuit conveniens, ut per Chriſtum fieret aliqua immutatio circa ordinem cœleſtium corporum.

2. Præterea: Secundum motum cœleſtium corporum, temporum curſus deſignantur, ſecundum illud Gen. 1. Fiat luminaria in firmamento cœli, & ſint in ſigna, & tempora, & dies & annos. Sic ergo mutato curſu cœleſtium corporum, mutatur temporum diſtinctio, & ordo; ſed non legitur hoc eſſe perceptum ab Aſtrologis, qui contemplantur ſydera, & computant menſes: ut dicitur Iſaiæ *47. Ergo videtur, quod per Chriſtum non fuerit aliqua mutatio facta circa curſum cœleſtium corporum.*

3. Præterea: Magis competebat Chriſto facere miracula vivens & docens quam moriens: tum quia, ut dicitur ſecundæ ad Cor. ult. Crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei, ſecundum quam miracula faciebat: tum etiam quia ejus miracula confirmativa erant doctrinæ ipſius. Sed in vita ſua non legitur, Chriſtum aliquod miraculum circa cœleſtia corpora feciſſe: quinimo Phariſæis *petentibus ab eo ſignum de cœlo, eis dare renuit: ut habetur Matth. 12. & 16. Ergo videtur, quod nec in morte circa cœleſtia corpora aliquod miraculum facere debuerit.*

Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ 23. Tenebræ factæ ſunt in univerſa terra uſque ad horam nonam: & obſcuratus eſt Sol.

Reſpondeo dicendum, (quod ſicut ſupra dictum eſt) miracula Chriſti talia eſſe debebant, ut ſufficienter eſſe Deum oſtenderent. Hoc autem non ita evidenter oſtenditur per tranſmutationes corporum inferiorum, quæ etiam ab aliis cauſis moveri poſſunt, ſicut per tranſmutationem curſus cœleſtium corporum, quæ a ſolo Deo ſunt immobiliter ordinata. Et hoc eſt quod Dionyſius dicit in Epiſt. ad Polycarpum. Cognoſcere oportet non aliter aliquando poſſe aliquid perverti cœleſtis ordinationis, & motus, niſi cauſam haberet ad hoc moventem, quæ facit omnia, & mutat ſecundum ſuum ſermonem. Et ideo conveniens fuit, ut Chriſtus miracula fecerit etiam circa cœleſtia corpora. (ar. 4. q. præc.) (Parum ant. med. epiſt.)

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut inferioribus corporibus naturale eſt moveri a cœleſtibus corporibus (quæ ſunt ſuperiora ſecundum naturæ ordinem) ita etiam naturale eſt cuilibet creaturæ, ut tranſmutetur a Deo ſecundum ejus voluntatem. Unde Auguſt. dicit 26. contra Fauſtum, & habetur in gloſſ. Rom. 11. ſuper illud, Contra naturam inſertus es, &c. Deus creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam fecit, quia id eſt cuique rei natura, quod Deus facit. Et ita non corrumpitur natura cœleſtium corporum, cum eorum curſus immutatur a Deo, corrumperetur autem ſi ab aliqua alia cauſa immutaretur. (l. 26. c. 3. ante med. to. 6.)

Ad 2. dicendum, quod per miraculum a Chriſto factum non eſt perverſus ordo temporum. Nam ſecundum quoſdã illæ tenebræ vel Solis obſcuratio, quæ in paſſione Chriſti accidit, fuit propter hoc, quod ſol ſuos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum cœleſtium corporum, ſecundum quem tempora menſurantur. Unde Hieron. dicit ſuper Matth. Videtur luminare majus retraxiſſe radios ſuos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impii blaſphemantes ſua luce fruerentur. Talis autem retractio radiorum non eſt ſic intelligenda, quaſi ſol in ſua poteſtate habeat radios emittere, vel retrahere: non enim ex electione, ſed ex natura radios emittit: ut dicit Dionyſ. 4. c. de Divin. nomin. ſed ſol dicitur retraxiſſe radios, in quantum divina virtute factum eſt ut ſolis radii ad terram non pervenirent. Origenes autem dicit hoc accidiſſe per interpoſitionem nubium. Unde ſuper Matth. dicit. Conveniens eſt intelligere, quaſdam tenebroſiſſimas nubes multas, & magnas concurriſſe ſuper Hieruſalem, terram Judææ, & ideo factæ ſunt tenebræ profundæ a ſexta hora uſque ad nonam. Arbitror enim ſicut cætera ſigna, quæ facta ſunt in paſſione, ſcilicet quod velum templi eſt ſciſſum, quod terra tremuit, &c. in Hieruſalem tantummodo facta ſunt, ita & hoc. Aut ſi latius voluerit quis extendere ad terram Judææ, propter hoc quod dicitur, Tenebræ factæ ſunt in univerſa terra; quod intelligitur de terra Judææ *ſicut in 3. li. Regum dicit Abdias ad Eliam: Vivit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut regnum, ubi non miſerit Dominus meus quærere te, oſtendens quod eum quæſierat in gentibus, quæ ſunt circa* Judæam. *Sed circa hoc magis credendum eſt Dionyſ. qui oculata fide inſpexit hoc accidiſſe per interpoſitionem lunæ inter nos, & ſolem. Dicit enim in Ep. ad Polycarpum. Inopinabiliter ſoli lunam incidentem videbamus, in Ægypto ſcilicet exiſtentes: ut ibidem dicitur. Et deſignat ibi quatuor miracula.*

(In c. 27. ſuper illud. Ab hora 6. tenebræ factæ ſunt. t. 9. Hom. 35. in Mat. in ſ. f. ante fi h. t. 3) (In ep. ad Polycarp. poſt med. illius.)

Quorum primum eſt, quod naturalis eclipſis ſolis per interpoſitionem lunæ, nunquam accidit, niſi tempore conjunctionis ſolis, & lunæ: tunc autem erat luna in oppoſitione ad ſolem, decima quinta exiſtens, quia erat Paſcha Judæorum. Unde dicit: Non enim erat conjunctionis tempus. Secundum miraculum eſt, quod cum circa horam ſextam luna viſa fuiſſet ſimul cum ſole in medio cœli, in veſperis apparuit ſuo loco, i. e. in Oriente oppoſita ſoli. Unde dicit. Rurſus ipſam vidimus, (ſcilicet lunam,) a nona hora (in qua ſcilicet receſſit a ſole ceſſantibus tenebris) uſque ad veſperam ſupernaturaliter conſtitutam ad diametrum ſolis, id eſt

(Loco nunc dicto.) (In prædic. ep. ad Polycarpum ante fi. illius.)

eſt ut diametraliter eſset ſoli oppoſita; & ſic patet, quod non eſt turbatus conſuetus temporum curſus, quia divina virtute factum eſt, & quod ad ſolem ſupernaturaliter accederet præter tempus debitum, & quod a ſole recedens, in locum proprium reſtitueretur tempore debito. Tertium miraculum eſt, quod naturalis eclipſis ſemper incipit ab Occidentali parte ſolis, & pervenit uſque ad Orientalem. Et hoc ideo: quia luna ſecundum proprium motum, quo movetur ab Occidente in Orientem, eſt velocior ſole in ſuo proprio motu, & ideo luna ab Occidente veniens attingit ſolem, & pertranſit ipſum, ad Orientem tendens. Sed tunc luna jam pertranſiverat ſolem, & diſtabat ab eo quaſi per medietatem circuli, in oppoſitione exiſtens, unde oportuit, quod reverteretur ad Orientem verſus ſolem, & attingeret ipſum primo ex parte Orientali, procedens verſus Occidentem. Et hoc eſt quod dicit. Eclipſim etiam ipſam ex Oriente vidimus inchoatam, & uſque ad ſolarem terminum veniẽtem (quia totum ſolem eclipſavit) poſtea regredientem. Quartum miraculum fuit, quod in naturali eclipſi ex eadem parte incipit ſol prius reapparere, ex qua parte incepit prius obſcurari: quia ſcilicet luna ſe ſoli ſubjiciens naturali ſuo motu ſolem pertranſit verſus Orientem, & ita partem Occidentalem ſolis, quam primo occupat, primo etiam derelinquit. Sed tunc luna miraculoſe ab Oriente verſus Occidentem rediens, non pertranſivit ſolem, ut eſset eo Orientalior: ſed poſtquam pervenit ad terminum ſolis, reverſa eſt verſus Orientem: & ita partem ſolis, quam ultimo occupavit, primo etiam dereliquit. Et ſic ex parte Oriẽtali inchoata fuit eclipſis, ſed in parte Occidentali prius incepit claritas apparere. Et hoc eſt quod dicit. Et rurſus vidimus non ex eodem, i.e. non ex eadem parte ſolis & defectum & purgationem, ſed e converſo ſecundum diametrum factam. Quintum miraculum addit Chryſoſt. ſuper Mat. dicens, quod tribus horis tunc tenebræ permanſerũt, cum eclipſis ſolis in momento pertranſeat, non enim habet moram, ut ſciunt illi qui conſideraverunt. Unde datur intelligi quod luna quieverit ſub ſole, niſi forte velimus dicere, quod tempus tenebrarum computatur ab inſtanti, quo ſol incepit obſcurari, uſque ad inſtans, in quo totaliter fuit repurgatus. Sed ſicut Orig. dicit ſuper Mat. adverſus hoc filii ſæculi hujus dicunt. Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum aut Barbarorum ſcripſit? Et dicit, quod quidam nomine Phlegon in Chronicis ſuis ſcripſit hoc in principatu Tiberii Cæſaris factum, ſed non ſignavit, quod fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc contingere: quia Aſtrologi ubique terrarum tunc temporis exiſtentes non ſolicitabantur de obſervanda eclipſi, quia tunc tempus non erat: ſed illam obſcuritatem ex aliqua paſſione aeris accidere putaverunt. Sed in Ægypto, ubi raro nubes apparent propter aeris ſerenitatem, permotus eſt Dionyſ. & ſocii ejus, ut prædicta circa illam obſcuritatem obſervarent.

Hom. 89. in Matth. non mult. longe a pr. 2. hom. 35. in Matth. fol. 4. & 5. in fin. ante fin. hom. ...3

Ad 3. dicendum, quod tunc præcipue oportebat in Chriſto divinitatem per miracula oſtendere, quando in eo maxime apparebat infirmitas ſecundum humanam naturam. Et ideo in Chriſti nativitate ſtella nova in cœlo apparuit. Unde Maximus dicit in ſer. Nativ. Si præſepe deſpicis, erige parumper oculos, & novam in cœlo ſtellam, proteſtantem mundo nativitatem Dominicam contuere. In paſſione autem adhuc major infirmitas circa humanitatem Chriſti apparuit, & ideo oportuit ut majora miracula oſtenderẽtur circa principalia mundi luminaria. Et ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat. hoc eſt ſignum quod petentibus promittebat dare dicens. Generatio prava & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ *prophetæ, crucem ſignificans, & reſurrectionem. Etenim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quam in eo ambulante ſuper terram.*

Chryſ. 89 in Matth. circa pr. io.

COMMENTARIUS.

IN hoc art. D. Th. totus eſt explicandis ſignis cœleſtibus, quæ in morte Chriſti contigerunt. De qua re inferius ſuo loco diſputandum a nobis eſt: ſicut ſuo etiam loco ſupra diſſeruimus de ſigno cœleſtis ſyderis, quod tempore nativitatis Chriſti Magis apparuit (quod hic D. Th. in ſol. ad 3. attigit) ideoque hoc loco non eſt nobis amplius immorandum.

Verba Auguſ. de potentia creaturarum, & obedientiali quo modo intelligenda.

[illegible] in ſolut. ad. 1. ſano modo intelligenda ſunt verba illa, quæ D. Th. ex Aug. affert, id eſſe cujuſque rei naturam, quod Deus facit, & ideo nihil poſſe Deum facere in creatura, quod ſit contra naturam ejus, nec corrumpi aliquo modo cœlum, ſi a ſuo naturali motu a Deo immutetur, corrumpendum autem fore, ſi ab aliqua creatura immutaretur. Nam per hæc verba ſolum indicata eſt potentia obedientialis, quam omnis creatura habet, ut Deo obediat, ratione cujus dicitur habere quandam univerſalem propenſionem ad omnia, quæ Deus in ea operari voluerit. Non eſt autem negandum, quin unaquæque res habeat ſuam propriam, particularemque naturam, & connaturales proprietates, quę tales ſunt, non ſolum, quia a Deo donantur, ſed quia ipſa res ex ſe illas poſtulat. Unde ſi iis privetur, a quocumque privetur, ſive a Deo, ſive a creatura, aliquid præter naturam patietur, & ex parte corrumpetur, ac imperfecta manebit.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod inconve- 240.
nienter Chriſtus circa homines miracula fecerit. In homine enim potior eſt anima quam corpus. Sed circa corpora, multa miracula Chriſtus fecit, circa animas vero nulla miracula legitur feciſse: nam neque aliquos incredulos ad fidem virtuoſe convertit; ſed admonendo, & exteriora miracula oſtendendo, neque etiam aliquos fatuos ſapientes legitur feciſſe. Ergo videtur quod non convenienter ſit circa homines miracula operatus.

2. Præterea. Sicut ſupra dictum eſt, Chriſtus faciebat miracula virtute divina, cujus proprium eſt ſubito operari & perfecte abſque adminiculo alicuius. Sed Chriſtus non ſemper ſubito homines curavit quantum ad corpus: dicitur enim Marc. 8. quod apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & exſpuens in oculos ejus, impoſitis manibus, interrogavit eum ſi quid videret, & aſpiciens ait. Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos ejus & cœpit videre, & reſtitutus eſt ei viſus, ita ut clare videret omnia. Et ſic patet, quod non ſubito eum curavit: ſed primo quidem imperfecte, & per ſputum. Ergo videtur, non convenienter circa homines miracula feciſse.

q. præc. art. 2.

3. Præterea. Quæ ſe invicem non conſequuntur, non oportet quod ſimul tollantur. Sed ægritudo corporalis non ſemper ex peccato cauſatur, ut patet per illud, quod Dominus dicit Joan. *6. Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus naſceretur. Non ergo oportuit, ut hominibus corporum curationem quærentibus peccata dimitteret, ſicut legitur feciſse circa paralyticum Matt. 9. Præſertim quia ſanatio corporalis cum ſit minus, quam remiſſio peccatorum, non videtur eſſe ſufficiens argumentum, quod poſſit peccata dimittere.*

4. Præterea, Miracula Chriſti facta ſunt ad confirmationem doctrinæ ipſius, & teſtimonium divinitatis ejus: ut ſupra dictum eſt. Sed nullus debet impedire finem operis ſui. Ergo videtur inconvenienter Chriſtus quibuſdam miraculoſe curatis præcepiſſe, ut nemini dicerent: ut patet Matth. 9. & Matth. 8. præſertim quia quibuſdam aliis mandavit, ut miracula circa ſe facta publicarent, ſicut Marc. 5. legitur, quod dixit ei, quem a dæmonibus liberaverat. Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia eis quanta tibi Dominus fecerit.

q. præc. art. 4.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. 7. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

Reſpondeo dicendum, quod ea, quæ ſunt ad finem, debent fini eſſe proportionata. Chriſtus autem ad hoc in mundum venerat, & docebat, ut homines ſalvos faceret: ſecundum illud Jo. *3. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. Et ideo conveniens fuit, ut Chriſtus particulariter homines miraculoſe curando oſtenderet ſe eſſe univerſalem & ſpiritualem hominum ſalvatorem.*

Ad 1. ergo dicendum, quod ea, quæ ſunt ad finem, diſtinguuntur ab ipſo fine. Miracula autem a Chriſto facta ordinabantur, ſicut ad finem, ad rationalis partis ſalutem, quæ conſiſtit in ſapiẽtiæ illuſtratione, & hominum juſtificatione; quorum primum præſupponit ſecundum: quia, ut dicitur Sap. 1. in malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Juſtificare *autem homines, non conveniebat niſi eis volẽtibus, hoc enim eſſet & contra rationem juſtitiæ, quæ rectitudinem voluntatis importat, & etiam contra rationẽ humanæ naturæ, quæ libera*

ar-

arbitrio ad bonum ducenda eſt, non autem per coactionem. Chriſtus ergo virtute divina interius homines juſtificavit, non tamen eis invitis: nec hoc ad miracula pertinet, ſed ad miraculorum finem. Et ſimiliter etiam virtute divina ſimplicibus diſcipulis divinam ſapientiam infudit. Unde dicitur Luc. 21. Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes adverſarii veſtri. Quod quidem quantum ad interiorem illuminationem inter viſibilia miracula non numeratur, ſed ſolum quantum ad exteriorem actum, in quantum ſcilicet videbant homines eos, qui fuerant illiterati & ſimplices, tam ſapienter, & conſtanter loqui. Unde dicitur Act. 4. Videntes Judæi Petri conſtantiam, & Joannis, comperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabantur. Et tamen hujuſmodi ſpirituales effectus, & ſi a miraculis viſibilibus diſtinguantur, ſunt tamen quædam teſtimonia doctrinæ, & virtutis Chriſti, ſecundum illud Heb. 2. Conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus S. diſtributionibus. Sed tamen circa animas hominum, & maxime quantum ad immutandas inferiores vires, Chriſtus aliqua miracula fecit. Unde Hier. ſuper illud Mat. 9. Surgens ſecutus eſt eum, dicit: Fulgor ipſe, & majeſtas divinitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, videntes ad ſe trahere poterat ex primo aſpectu: & ſuper illud Mat. 21. Ejiciebat omnes vendentes, & ementes, &c. dicit idem Hier. Mihi inter omnia ſigna, quæ fecit Dominus, hoc videtur eſſe mirabilius, quod unus homo, & illo tempore contemptibilis, potuerit ad unius flagelli verbera tantam ejicere multitudinem. Igneum enim quiddam, atque ſydereum radiabat ex oculis ejus, & divinitatis majeſtas lucebat in facie ejus. Et Orig. dicit ſuper Jo. hoc eſſe majus miraculum eo, quo aqua converſa eſt in vinum, eo quod illic inanimata ſubſiſtit materia, hic vero tot millium hominum domantur ingenia. Et ſuper illud Jo. 18. Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram dicit Aug. Una vox tantam turbam odiis ferocem, armiſque terribilem ſine telo ullo percuſſit, repulit, ſtravit: Deus enim latebat in carne. Et ad idem pertinet quod dicitur Lu. 4. quod Jeſus tranſiens per medium illorum ibat. Ubi dicit Chryſ. quod ſtare in medio inſidiantium & non apprehendi, divinitatis eminentiam oſtendebat. Et quod dicitur Jo. 8. Jeſus abſcondit ſe, & exivit de templo: ubi Auguſt. dicit; Non abſcondit ſe in angulo templi quaſi timens, vel poſt murum aut columnam divertens: ſed divina poteſtate ſe inviſibilem inſidiantibus conſtituens, per medium illorum exivit. Ex quibus omnibus patet, quod Chriſtus quando voluit virtute divina animas hominum immutavit: non ſolum juſtificando, & ſapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem, ſed etiam exterius alliciendo, vel terrendo, vel ſtupefaciendo, quod pertinet ad ipſa miracula.

Super illud Mat. 9 Cum tráſiret vidit hominem ſedentem t. 9. Super illud Mat. 21. videntes Pr. & Scribę mirabilia quæ fecę t tom. 9. In fol. 128. qui lib. 1. in lucem prodiit anno Domini 1555. Pariſiis apud Carolum Guillart Tr. 112. in Jo. poſt med. to. 9.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus venerat ſalvare mundum non ſolum virtute divina, ſed per myſterium incarnationis ipſius. Et ideo frequenter in ſanatione infirmorum non ſola poteſtate divina utebatur, curando per modum imperii, ſed etiam aliquid ad humanitatem ipſius pertinens apponendo. Unde ſuper illud Luc. 4. Singulis manus imponens curabat omnes, dicit Cyrill. Quamvis ut Deus potuiſſet omnes verbo pellere morbos: tangit tamen omnes, oſtendens propriam carnem efficacem ad prȩſtanda remedia. Et ſuper illud Marc. 8. Expuens in oculos ejus impoſitis manibus, &c. dicit Chryſ. Spuit quidem, & manus imponit cæco, volens oſtendere quod verbum divinum operationi adjunctum miracula perficit: manus enim operationis eſt oſtenſiva, ſputum ſermonis ex ore prolati. Et ſuper illud Jo. 9. Fecit lutum ex ſputo, & linivit lutum ſuper oculos cæci, dicit Auguſt. De ſaliva ſua lutum fecit, quia verbum caro factum eſt. Vel etiam ad ſignificandum, quod ipſe erat qui ex limo terræ hominem formaverat: ut Chryſ. dicit. Eſt autem circa miracula Chriſti conſiderādum, quod communiter perfectiſſima opera faciebat. Unde ſuper illud Jo. 2. Omnis homo primum bonum vinum ponit, dicit Chryſ. Talia ſunt Chriſti miracula, ut multo his, quę per naturā fiunt, ſpecioſiora, & utiliora fiant. Et ſimiliter in inſtanti infirmis perfectam ſanitatē conferebat. Unde ſuper illud Mat. 8. Et ſurrexit, & miniſtrabat illis, dicit Hier. Sanitas, quæ confertur a Domino, tota ſimul redit. Specialiter autem in illo cæco contrarium fuit propter infidelitatē ipſius: ut Chryſ. dicit. Vel ſicut Beda dicit. Quē uno verbo totum ſimul curare poterat, paulatim curat, ut magnitudinem humanæ cæcitatis oſtendat, quæ vix, & quaſi per gradus ad lucem redeat, & gratiam ſuam nobis indicet, per quam ſingula perfectionis incrementa adjuvat.

Chr. in Mat. ci ca med. t. 2.

Tr. 54. in Jo. non remote a prin. to. 9.

Ho. 21. in Jo. poſt med. illius to. 3. Super illud Mat. 8 Cum veniſſet Jeſus in domum Petri t. 9. Ho 9. in Matth. innuitur.

Beda Mat. 8. Eſt c 34. ſecundum ejus or. t. 2 q. præ. a. 2.

Ad 3. dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, Chriſtus miracula faciebat virtute divina. Dei autē perfecta ſunt opera, ut dicitur Deuter. 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem non conſequatur: finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ, & ideo non conveniebat Chriſto, ut alicujus corpus curaret, niſi ejus curaret animam. Unde ſuper illud Jo. 7. Totum hominem ſanum fecit in ſabbatho, dicit Auguſt. quod curatus eſt, ut ſanus eſſet in corpore: & credidit, ut ſanus eſſet in animo. Specialiter autem paralytico dicitur: Dimittuntur tibi peccata: quia ut Hier. dicit ſuper Mat. datur ex hoc nobis intelligentia propter peccata pleraſque evenire corporum debilitates: & ideo forſitan prius dimittuntur peccata, ut cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Unde & Jo. 5. dicitur. Jam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Ubi dicit Chryſ. Dicimus quod ex peccatis nata erat ei ægritudo. Quamvis autem ut Chryſ. dicit ſuper Mat. quanto anima eſt potior corpore, tanto peccatum dimittere majus ſit, quam corpus ſanare: quia tamen illud non eſt manifeſtum, fecit minus, quod eſt manifeſtius ut demonſtraret majus, & non manifeſtum.

Tract. 30 in Jo. a me to 9.

Mat. 9 ſuper illud quid eſt facilius dicere t. 9. 2

Ho. 37. in Jo. t. 3. Ho. 30. in Ma. a me. t. 2.

Ad 4. dicendum, quod ſuper illud Matth 9. Videte, ne quis ſciat, dicit Chryſ. Non eſt hoc contrarium, quod hic dicitur, ei quod alteri dicitur: Vade, & annuntia gloriam Dei. Erudit enim nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudare: ſi autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, ſed magis injungere, ut hoc fiat.

Hom. 33. non multum longe a prin. to. 2.

COMMENTARIUS.

QUæ D. Th. docet in art. perſpicua ſunt. In ſolutione vero ad 1. inveſtigat, an, ſicut Chriſtus fecit miracula in corporibus hominum, ita fecerit in animabus. In qua re in primis dubitari poteſt, cur D. Th omnino prætermiſerit mortuorum reſurrectionem. Hujuſmodi enim miraculum non minus circa animam, quam circa corpus fit. Tam ſupernaturale enim eſt animam ſemel a corpore ſeparatam iterum illi uniri, ſicut corpus animæ. Quandò enim Chriſtus dixit: *Lazare veni foras*, non minus miraculoſum fuit animam obedire, & ab inferis illius vocis virtute revocari, & corpori copulari, quam corpus ipſum ſubito excitari, & extra monumentum prodire; hoc igitur miraculi genus circa animas verſatur. Tamen D. Th. de illo non eſt loquutus, quia in argumento non conſiderat animam in ordine ad corpus, ſeu ut eſt forma corporis. Quoniam miracula, quæ circa illam ſub hac ratione fiunt, cum terminentur ad totum compoſitum, ſub miraculis (ut ita dicam) corporeis continentur. Conſideravit ergo animā, ut eſt mens, ſeu ſpiritus, id eſt, ut intelligit, & amat, nam ſub ea ratione quodāmodo abſtrahit a corpore.

Dubium.

Reſponſ.

In hac re eſt ſecundo conſiderandum, quod licet hominum juſtificatio potius ſit finis miraculorum, quam inter miracula annumeranda, tamen quoad modum interdum eſt miraculoſa, & tali modo facta, potuit etiam ad doctrinæ confirmationem, & teſtimonium divinitatis Chriſti adduci. Et hoc modo miraculoſum fuit, quod Chriſtus verbo, & imperio ſuo peccata dimitteret, quāquam quia talis modus non objiciebatur ſenſibus, interdum oportuerit eum alio ſenſibili ſigno confirmare, ac manifeſtare, ſicut legimus factum Matth. 9. In hoc etiam genere numerari poſſunt ſubitę converſiones hominum, qui diuturna conſuetudine in peccatis volutabantur, ſicut de Matthæo legimus. Sicut enim Auguſt. inter magna miracula Chriſti ponit, quod per paucos, & ſimplices homines mundum converterit, ita merito etiam inter miracula magna numerari poteſt, quod uno verbo Matthæum convertit. Mat. 9. uti ibidem notat Hier. quamquam ipſe indicet aliquid ſenſibile reluxiſſe in facie Domini, quo videntes ad ſe trahere poterat primo aſpectu, quod etiam hic D. Th. refert, & non videtur ei diſplicere. Mihi tamē incertum eſt: non enim videtur neceſſarium, quod in vultu Chriſti aliquid ſenſibile miraculoſe apparuerit, præter decentiſſimam vultus ejus gravitatem, ac venuſtatem, efficacia enim verbi ejus non erat in ſenſibili ſpecie, ſed in virtute, quamquam etiam aſpectus ejus eſſet gratiſſimus, & ut ſic poſſet aliquid deſervire. Tertio eſt in ultima parte ejuſdem ſolutionis obſervandum, duo genera miraculorum ibi numerari. Primum eſt in virtute, quam Chriſtus habebat in verbo ad terrendos homines, eoſque ſolo

Cōverſio peccatoris inſigne miraculum.

Verbo Chriſtus, virtus, & energia.

etiam

etiam verbo in terram proſternendos, ut Jo.18. fecit. Et hæc virtus eſſe poterat vel ex actione circa animam, quia timorem, ac terrorē illius incutiebat, vel etiam circa corpora, quia efficaciter illa movere poterat, atque dejicere.

Aliud erat genus miraculi, quod Chriſtus hominum ſenſibus in eorum ſeſe præſentia, & clara luce celabat. Quomodo exponit D.Th. cum Auguſt. quem ipſe refert, & Euthym. Joan.8. illud Joan.8. *Jeſus abſcondit ſe, & exivit de templo*, & fortaſſe eodem modo accidit, quod dicitur Luc.4. *Jeſus tranſiens per medium illorum ibat*. Quamquam potuerit alio etiam modo id fieri, ſcilicet ut ſua ita illos præſentia perterruerit, ut in eum quantumvis præſentem manus injicere non ſint auſi. Illa vero ſui occultatio fieri potuit abſque actione miraculoſa circa alios per ſolam ſuſpenſionem influxus ſenſibilium ſpecierum, ſicut D.Th. ſupra docuit, tenebras in die paſſionis fieri potuiſſe per ſolam ſuſpenſionem influxus radiorum ſolarium. Et ſi hoc modo facta eſt, non poteſt computari hoc miraculum inter ea, quæ facta ſunt circa animas, ſed potius videtur eſſe miraculum circa ipſum corpus Chriſti, in quo tale habebat dominium, ut poſſet etiam actionem naturalem ſeu emanationem ſpecierum ſuſpendere, ſicut miraculum tenebrarum magis fuit circa ſolem, quam circa aerem. Alio vero modo potuit illud miraculum fieri, ſcilicet ut quamvis ipſe Chriſtus ſui ſpecies effunderet, alii nihilominus vel illis uti, vel ad eum videndum attendere non poſſent, & ſi hoc modo factum eſt, magis proprie dici poteſt, miraculum illud circa animas extitiſſe; prior tamen modus videtur facilior, & conſentaneus doctrinæ D.Th. inf. q.54. art.1. ad 2. & 3.

Miraculoſa Chriſti præſentis occultatio Judæis corā, qualiter facta.

In ſol. ad 2. duo attigit D.Th. Alterum eſt, cur Chriſtus miracula fecerit per actiones, & res ſenſibiles, quales ſunt contactus, ſaliva, & alia id genus. Et reſpondet id feciſſe, ut doceret ipſam carnem ſuam habuiſſe vim effectricem horum miraculorum: de qua re videri poſſunt dicta ſuperiori tomo diſp.31. Sect.3.5.6. & 8. Alterum eſt, cur Chriſtus quædam miracula non ſubito, ſed paulatim perfecit. Et duplicem cauſam indicat. Prior eſt indiſpoſitio non phyſica ſed moralis hominis ſuſcipientis beneficium, quem paulatim volebat Chriſtus ad perfecte credendum inflectere: poſterior eſt ſignificatio alicujus myſterii. Quod eſt notandum, ut Chriſti miracula non ſolum ut eximia opera, ac beneficia a nobis conſiderentur, ſed etiam ut ſigna, per quæ interdum aliquid innuebat, ſeu loquebatur. Reliquę ſolutiones non indigent aliqua notatione.

ARTICULUS IV.

Utrum convenienter Chriſtus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter fecerit Chriſtus miracula circa creaturas irrationales. Bruta enim animalia ſunt nobiliora plantis. Sed Chriſtus fecit aliquod miraculum circa plantas, puta cum ad verbum ejus eſt ſiccata ficulnea: ut dicitur Matth. 21. Ergo videtur, quod etiam circa animalia bruta miracula facere debuiſſet.

2 Præterea. Pœna non juſte infertur niſi pro culpa. Sed non fuit culpa ficulneæ, quod in ea Chriſtus fructum non invenit, quando non erat tempus fructuum. Ergo videtur, quod incovenienter eam ſiccaverit.

3 Præterea. Aqua, & aer ſunt in medio cœli & terræ. Sed Chriſtus aliqua miracula fecit in cælo (ſicut ſupra dictum eſt) ſimiliter etiam in terra, quando in ejus paſſione terra mota eſt. Ergo videtur, quod etiā in aere, & aqua aliqua miracula facere debuerit, ut mare dividere, ſicut fecit Moyſes, vel etiā flumen, ſicut fecerunt Joſue & Helias, & ut fierent in aere tonitrua, ſicut factum eſt in monte Sinai, quādo lex dabatur & ſicut Helias fecit 3. Reg.18.

4 Præterea. Opera miraculoſa pertinent ad opus gubernationis mundi per divinam providentiam. Hoc autem opus præſupponit creationem. Inconveniens ergo videtur, quod Chriſtus in ſuis miraculis uſus eſt creatione, quādo ſc. multiplicavit panes. Non ergo convenientia videntur fuiſſe ejus miracula circa irrationales creaturas.

Sed contra eſt, quod Chriſtus eſt Dei ſapientia, de qua dicitur Sap. 8. quod diſponit omnia ſuaviter.

Art. Præc.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) miracula Chriſti ad hoc ordinabantur, quod virtus divinitatis cognoſceretur in ipſo ad hominum ſalutem. Pertinet autem ad virtutem divinitatis, ut omnis creatura ſit ei ſubjecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, & non ſolum in hominibus, ſed etiam in irrationalibus creaturis.

Ad 1. ergo dicendum, quod animalia bruta propinque ſe habent ſecundum genus ad hominem, unde & eodem die cum homine facta ſunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat, non oportebat, quod circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret: præſertim quia quantum ad naturam ſenſibilem, & corporalem, eadem ratio eſt de hominibus, & de aliis animalibus, præcipue terreſtribus. Piſces autem cum vivant in aqua, magis a natura hominum differunt, unde & alio die ſunt facti. In quibus miraculum Chriſtus fecit in copioſa piſcium captura: ut legitur Lu.5. & Joan. ult. & etiam in piſce, quam Petrus cepit, & in eo invenit ſtaterem. Quod autem porci in mare præcipitati ſunt, non fuit operatio divini miraculi: ſed operatio dæmonum ex permiſſione divina.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Chryſ. ſuper Mat. cum in plantis, vel brutis aliquid tale Dominus operatur, non quęras qualiter juſte ſiccata eſt ficus, ſi tempus non erat. Hoc enim quærere eſt ultimæ dementiæ, quia ſcilicet in talibus non invenitur culpa, & pœna ſed miraculum in ſpecie, & admirare miraculi factorem. Nec facit creator injuriam poſſidenti, ſi creatura ſua ſuo arbitrio utatur ad aliorum ſalutem: ſed magis (ut Hilar. dicit ſuper Matt.) in hoc bonitatis dominicæ argumentum reperimus. Nam ubi afferre voluit procuratæ per ſe ſalutis exemplum virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit: ubi vero in contumaces formam ſeveritatis conſtituebat, futuri ſpeciem damno arboris indicavit, & præcipue (ut Chryſoſt. dicit) in ficulnea, quæ eſt humidiſſima, ut miraculum majus appareat.

Hom.68. in Matth. dum agit de hiſt. ficulneæ t.3

Can 21. in Mat. parum ante medium.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus etiam in aqua, & in aere fecit miracula, quæ ſibi conveniebant, quando ſcilicet, ut legitur Mat.8. imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Non autem conveniebat ei, qui omnia in ſtatum pacis, & tranquillitatis revocare venerat, ut vel turbationem aeris, vel diviſionem aquarum faceret. Unde Apoſtol. dicit Hebr.12. Non acceſſiſtis ad tractabilem, & acceſſibilem ignem, & turbinem, & caliginē, & procellam. Circa paſſionem tamen diviſum eſt velum, ad oſtendendum reſerationem myſteriorum legis. Aperta ſunt monumenta, ad oſtendendum, quod per ejus mortem mortuis vita daretur. Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, ad oſtendendum, quod lapidea hominum corda per ejus paſſionem emollirentur, & quod totus mundus virtute paſſionis ejus erat in melius commutandus.

Loco jam dicto in pr. hujus ſolutionis

Ad 4. dicendum, quod multiplicatio panum non eſt facta per modum creationis, ſed per additionem extraneæ materiæ in panes converſæ. Unde Aug. ſuper Jo. dicit. Unde multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicavit quinque panes. Manifeſtum eſt autem, quod per converſionem grana multiplicantur in ſegetes.

Tr. 24. in Jo. non procul a prin. to.9.

COMMENTARIUS.

LItera D.Th. eſt elegantiſſima, & perſpicua. Solum ergo ſupereſt circa totam quæſtionem animadvertendum, D.Th. mentionem feciſſe omnium miraculorum, quæ circa res a ſe diſtinctas operatus eſt Chriſtus, prætermiſiſſe autem ea, quæ circa ſeipſum eſt operatus, cum tamen illa ſint omnium excellentiſſima, & maxima, & ad doctrinam Chriſti confirmandam efficaciſſima, ex quibus alia facta ſunt in Chriſti infantia, ut partus ex Virgine, alia tempore prædicationis, ut quod 40. diebus ſine cibo, & potu jejunaverit, quod ſuper aquas ambulaverit, &c. alia in ejus paſſione, & morte, ut quod aqua, & ſanguis fluxerint e corpore jam emortuo, alia in ejus reſurrectione. Hæc vero non ſine cauſa prætermiſit D.Th. Nam inter hęc quędam ſunt, quæ ita pertinent ad corpus Chriſti, ut etiam fiant circa res alias, ut eſt occultari ſenſibus, ambulare ſuper aquas, & hæc non ſunt omiſſa, ſed inter illa cenſentur miracula, quæ circa res alias ſunt facta. Alia vero ſunt miracula propria ipſius corporis Chriſti, quaſi in ipſo manentia, & hæc inter myſteria ipſius vitæ Chriſti merito numerantur, & declarantur, ſicut in ſuperioribus factum eſt de miraculis infantiæ, & jejunii, & inferius fiet de miraculis paſſionis, & reſurrectionis, & ideo nullum ex his miraculis declarandum ſupererat, præter quam transfiguratio ejuſdem. De qua propterea convenientiſſimo ordine D Th. quæſt. ſeq. inſtituit, eamque nos poſt ſequ. itidem diſput. explicabimus.

DISPUTATIO XXXI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam ejus ſuadendam.

DE miraculis Chriſti ſecundum ſe, id eſt an vere facta ſint, quave poteſtate, ac virtute, quaque actione, ac modo, nihil hoc loco addendum occurrit iis, quæ in priori tom. diſp. 31. tractavimus. Quoniam vero ea miracula Chriſtus edidit ad ſuam divinitatem manifeſtandam, confirmandamque doctrinam, illud videtur hujus loci proprium, ut oſtendamus, quam fuerint ad hunc finem aſſequendum efficacia. In quo tria potiſſimum conſideranda veniunt, ſcil. quam fuerint illa miracula ad prædictum effectum neceſſaria, vel utilia, rurſus quam ſufficientia, & efficacia, ac denique in quibus hunc effectum habuerint.

SECTIO I.

Utrum miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam, ac confirmendam ejus doctrinam

RAtio dubitandi eſt, quia ipſemet Chriſtus Jo. 15. dicit; *Si opera non feciſſem eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*: ergo erant illa opera ſimpliciter neceſſaria, ut homines Chriſto credere tenerentur, quandoquidem ſine illis non peccarent non credendo: certum eſt autem Chriſtum de peccato infidelitatis fuiſſe locutum: ergo fuerunt illa miracula neceſſaria, ut Chriſti doctrinam ſatis credibilem redderent. Quia (ut conſtat ex materia de fide) obligatio ad credendum ſtatim oritur, cum doctrina ſufficienter prædicatur, ac proponitur. Unde Jo. 10. ait ipſemet Chriſtus; *Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me*; & infra; *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.* In quibus conditionatis loquutionibus neceſſitas talis medii virtute continetur. In contrarium vero eſt, quia præter miracula poſſunt eſſe alia teſtimonia, quæ ad doctrinam confirmandam ſufficiant, ut ſunt vitæ puritas cum ſapientia conjuncta, unde Chriſtus dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Jo. 8. Item, prophetia, quæ cum impleta oſtenditur, ſufficiens eſt veritatis teſtimonium: ſic igitur Chriſtus ſine miraculis poterat ex prophetiis impletis oſtendere ſe eſſe verum Meſſiam (ut ſæpius fecit); hoc autem principium ſufficiens erat, ut oſtenderet ſe eſſe Deum, nam hoc etiam de vero Meſſia erat prædictum: ergo hoc etiam ſatis erat, ut ſuæ doctrinæ veritatem confirmaret. Et confirmatur, nam Joannes Bapt. nullis factis miraculis ſola vitæ ſanctitate ſatis comprobavit teſtimonium, quod de Chriſto reddebat, ita ut non poſſent Judæi prudenter non illi fidem adhibere: ergo, &c.

Suppono ſermonem eſſe poſſe, vel de utilitate miraculorum ad confirmandam doctrinam, vel de neceſſitate ſimpliciter, quæ intelligi poteſt aut ſecundum legem Dei ordinariam, aut etiam de potentia Dei abſoluta: rurſus, vel de neceſſitate abſoluta, id eſt, nulla ſuppoſitione facta, vel de neceſſitate tantum ex hypotheſi. Item tractari poteſt de neceſſitate, ut doctrina prudenter credi poſſit, vel non tantum ut poſſit, ſed etiam debeat, nec poſſit homo ſine infidelitate illi non aſſentiri. Denique ſermo eſſe poteſt de neceſſitate vel in ordine ad fidem humanam, vel in ordine ad divinam, id eſt, certam & infallibilem, quæ divina authoritate nitatur. Advertendum ultimo eſt, non eſſe hic ſermonem de quacumque doctrina in generali, ſed in particulari de doctrina Chriſti, quæ eſt ſupra omnem ſenſum, & ſupra omnem creatum intellectũ.

Miracula ad ſuadẽdam Chriſti doctrinam convenientiſſima.

Primo igitur certum eſt, ad ſuadendam hanc doctrinam aptiſſima media, & convenientiſſima fuiſſe opera miraculoſa in ejus confirmationem facta. Hoc eſt certiſſimum, primo ex ipſo uſu Chriſti teſtimonio confirmato. Jo. 5. *Vos miſiſtis ad Joannem, & teſtimonium perhibuit veritati*; & infra; *Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit Pater, ut perficiam ea, illa teſtimonium perhibent de me*; & c. 10. *Opera, quæ facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me*; & infra: *Si mihi non vultis credere, operibus credite*: & c. 14. *Alioquin propter opera ipſa credite.* Idem confirmat poteſtas data Apoſtolis ad facienda miracula, quia poſt Chriſtum futuri erant primi hujus doctrinæ prædicatores. Unde Paul. ad Heb. 2. *Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ cum initium accepiſſet enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis & portentis.* Idem videri licet in lege veteri. Moyſi enim, quia futurus erat primus illius legislator, magna virtus, & poteſtas in miraculis faciendis data eſt. Item apud omnes homines, qui Deo nolunt reſiſtere, magnam vim ſemper habuerunt miracula ad cœleſtem doctrinam cognoſcendam. Unde Jo. 3. dicebat Nicodemus; *Scimus, quia a Deo veniſti Magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo*; & 3. Reg. 17. mulier illa videns reſuſcitatum filium, dicebat ad Eliam: *In iſto cognovi, quod vir Dei es tu, & quod verbum Dei manet in ore tuo.* Ratio denique hoc confirmat, quia ſupernaturalis doctrina neceſſe eſt, ut Deum ipſum habeat principalem authorem, & aſſertorem: ergo opera propria ipſius Dei ſunt etiam aptiſſima ad confirmandam talem doctrinam: quod nimirum a Deo ipſo originem ducat. Quia evidens eſt talia opera non poſſe fieri niſi virtute divina: evidens rurſum eſt non poſſe Deum ſua authoritate, ſingularique virtute mendacium confirmare, & ideo hæc mira opera in veritatis confirmationem facta vocantur a Patribus; *Quaſi ſigillum Dei*, quo talem doctrinam conſignat.

Miracula non fuerunt ſimpliciter neceſſaria ad credẽdam Chriſti doctrinam.

Secundo certum eſt, talia miracula non fuiſſe ſimpliciter neceſſaria, ut doctrina Chriſti prudenter credi poſſet, & deberet, non ſolum fide humana, ac formidoloſa, ſed etiam infuſa, ac certa. Hoc etiam exiſtimo certum, & probatur primo exemplo adducto Joannis Bapt. cujus teſtimonium de Chriſto tale erat, ut omni fide dignum eſſet, ita ut qui ſufficientem illius cognitionem haberet, graviter peccaret illi non aſſentiendo; ſed ille non fecit miracula; ergo non ſunt ſimpliciter neceſſaria ad hunc effectum, non ſolum de potentia abſoluta, ſed nec de ordinaria. Major patet ex illo Jo. 1. *Hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine*: opera autem Dei ſunt perfecta, & quando ad munus aliquod ſeu miniſterium deſtinat quempiam, dat ei omnia neceſſaria ad illud obeundum; dedit ergo Joanni omnia neceſſaria, ut ſufficiens teſtimonium de Chriſto redderet (alioqui quid opus erat inſufficienti teſtimonio, & fide non digno?) & ideo Chriſtus Jo. 5. tacite reprehendit Judæos, quod teſtimonio Joannis non habuiſſent fidem, ut ibi ſignificarunt Chryſ. hom. 39. & Cyrill. lib. 2. cap. 149.

Objectio.

Dices, Joanni non fuiſſe neceſſaria miracula, quia non introducebat novam legem, novamve doctrinam ſupernaturalem, ſed eamdem, quam habebant Judæi, ſtabiliebat, & confirmabat, ſolumque monſtrabat Meſſiam, quẽ ipſi expectabant. Accedit, quod ſanctitas, & aſperitas vitę ejus, magnaque authoritas, quam apud populum habebat, poterant ad prædictum genus doctrinæ confirmandum ſine miraculis ſufficere.

Reſponſ.

Sed imprimis myſterium præcipuum, quod Chriſtus, & Joannes prædicarunt, & ex quo tota veritas doctrinæ utriuſque pẽdebat, idem omnino fuit, ſcilicet Jeſum eſſe verum filium Dei, & Meſſiam in lege promiſſum, qui peccata mundi tolleret, & ſpiritum vitæ conferret: ergo ex parte doctrinæ eadem erat difficultas.

Innocentia Chriſti quãta.

Deinde quoad vitæ innocentiam, & ſanctitatem major fuit in Chriſto; & licet in exteriori modo vivendi major eſſet aſperitas in Joanne: tamen hæc non eſt ſimpliciter neceſſaria ad veritatis confirmationem, quando alioqui puritas, & innocentia vitæ omnibus nota eſt, quæ tanta in Chriſto fuit, ut coram adverſariis auſus ſit dicere; *Quis ex vobis arguet me de peccato*; ubi non ſolum criminis probationem, verum ne probabilem quidem, & apparentem objectionem extimuit. Tanta erat, tamque omnibus evidens ipſius innocentia. Aliunde etiam ſuperabat Chriſtus Joannem in virtute, ſapientia verborum, & in authoritate, qua loquebatur *tanquam poteſtatem habens.*

Efficacia verborum Chriſti quanta.

Unde non dubito, quin ſecluſis miraculis, ſola Chriſti prædicatio prout ab illo fiebat, eſſet ſufficiens ad doctrinam ita ſuadendam, ut ad adhibendam ſibi fidem prorſus obligaret. Quomodo intelligi poteſt, quod ipſemet Chriſtus dixit Jo. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Ubi nulla miraculorum mentione facta inexculpabiles appellat eos, qui ſibi loquenti non crediderant. Tanta erat vis, & efficacia verborum ejus. Unde Jo. 4. Samaritana abſque miraculis propter ſolum Chriſti ſermonem credidit & poſtea, *multo*

ex plures crediderunt propter ſermonem ejus, & mulieres dicebant. Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audivimus, & ſcimus, quia hic eſt ſalvator mundi; & tamen Chriſtus ibi nulla miracula feciſſe legitur, ſed efficacia verbi ſui illos ita interius commovit, ut & credere poſſent, & tenerentur. Et hæc eſt ratio a priori hujus veritatis, quia Chriſti virtus non erat alligata miraculis, ſed poterat aliis modis veritatem doctrinæ ſuæ oſtendere & confirmare, atque ita eam prædicare, ut exterius ſufficienter proponeretur, & interius etiam ſufficienter excitaret, atque illuminaret hominem, ut ſi vellet, poſſet quidem divino fultus auxilio ſibi præſentiſſimo credere.

Miracula ad firmādam Chriſti doctrinam quomodo neceſſaria.

Dico tertio. Miracula Chriſti Domini quodam modo dici poſſunt ad confirmandam ſufficienterque proponendam Chriſti doctrinam fuiſſe neceſſaria. Declaratur primo, quia quod moraliter eſt valde utile, dici poteſt quodammodo neceſſarium: miracula autem Chriſti fuiſſe ad hunc effectum valde utilia jam oſtenſum eſt. Et præter dicta notant ſancti Patres aliam utilitatem. Nam Chriſti opera ſimul erant & miracula, & magna beneficia, & miſericordiæ opera hominibus collata, & ad illuſtrandum intellectum, & ad amorem conciliandū aptiſſima. Quoniam vero ad ſuſcipiendam doctrinam, quæ evidenter non cogit intellectum, neceſſaria eſt pia voluntatis affectio, ideo ex hoc etiam capite fuerunt illa opera quodammodo neceſſaria, ut ea doctrina ab animis audiētium benevole ſuſciperetur. Secundo, quamvis miracula non ſint neceſſaria ſingulis, ut poſſent credere, tamen reſpectu communitatis poſſunt dici quodammodo neceſſaria, quia ſine illis pauci crederent. Cujus ſignum eſt, quia intervenientibus ſignis & miraculis, pauci in Chriſtum crediderunt; quid ergo ſi miracula non extitiſſent? Et hæc ratio neceſſitatis maxime augetur, ſi Eccleſia non conſideretur ſolum, prout erat in illis hominibus, qui Chriſtum audierunt, ſed ut erat perpetuo uſque ad finem ſeculi duratura in eis, qui nec viderunt Chriſtum, neque audierunt; & hoc ſenſu videtur dixiſſe Greg. l. 27. Moral. c. 6. *Sanctis prædicatoribus nequaquam ad perſuadendum verba ſufficiunt, niſi etiam miracula addantur.* Tertio poteſt hæc neceſſitas ita explicari, ut non ſit abſoluta, ſed ex ſuppoſitione. Prædictum enim erat, Meſſiam patraturum magna miracula, ut conſtat Iſa. 35. & aliis locis; ut ergo Chriſtus perſuaderet hominibus ſe eſſe verum Meſſiam, neceſſarium fuit, ut miracula faceret, quæ de Meſſia erant prædicta. Quia ſicut neceſſarium fuit alia ſigna primi adventus Meſſiæ impleri, ita & hoc.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitū.

Ex his ergo facilis eſt reſponſio ad rationes dubitandi initio poſitas. Nam, quæ ſecundo loco ſunt poſitæ ſecundam aſſertionem confirmant: quæ priori loco juxta primam, & tertiam exponi poſſunt uno e tribus modis.

Teſtimonii Jo. 15. prima expoſitio.

Primus eſt, ſi Chriſtus tam mira opera non feciſſet, Judæos fore excuſandos, ut ſaltem non eo genere peccati nec tam graviter delinquerent, ſicut nunc peccarunt, non vero quod omnino culpa vacarent. Nam etiamſi abſque tot miraculis non crederent, eſſet ignorantia craſſa, & culpabilis, nunc autem non ſolum fuit ignorantia, ſed & malitia, & blaſphemia in Spiritum S. Ab hoc ergo peccato excuſari poſſent, ſi non fuiſſent miracula, non tamen ſimpliciter ab omni peccato. Hanc reſponſionem indicat Toletus Jo. 4. annot. 27. in fine. Sed difficultatem patitur, quia verba Chriſti abſoluta ſunt, & generalia, unde ſimpliciter negare videtur Judæos commiſſuros peccatum infidelitatis non credendo in Chriſtum, ſi ipſe miracula non feciſſet. Ita videtur exponere Auguſtinus tract. 89.

2 expoſitio.

Alter modus eſt, ſi Chriſtus miracula non feciſſet, plurimos Judæorum excuſari potuiſſe a peccato infidelitatis. Doctores enim, qui Scripturas intelligebant, Chriſtique prædicationem facilius capere poterant, inexcuſabiles eſſent non credendo, etiam ſine miraculis, at vero plebei, qui difficilius myſteria capiunt, potuiſſent excuſari a peccato, ſi nulla miracula vidiſſent, viſis autem tot miris operibus, inexcuſabiles facti ſunt. Hanc expoſitionem habet Toletus c. 15 annot. 22. Sed non minorem difficultatem habet, quam præcedens. Qui etiam quoad hoc, verba Chriſti ſunt generalia, imo (ſi recte ſeries contextus conſideretur) prædicta Chriſti verba potius ad Principes, quam ad plebem Judæorum referebantur. Sic enim inquit; *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur*, at vero potius Principes, quam turba, perſequuti fuerant Chriſtum. Addit; *Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum*; at Principes Judæorum perſecuti ſunt Apoſtolos potius, quam plebs. Subjungit; *Quia neſciunt eum, qui miſit me, ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem eis*; & infra; *Si opera non feciſſem in eis*, &c. de perſecutoribus ergo ſuis loquitur, & de eiſdem utramque conditionalem propoſitionem profert.

3. expoſitio.

Tertius ergo modus exponendi eſſe poteſt, ut Chriſtus loquatur de neceſſitate ex ſuppoſitione. Nam cum ſe Meſſiam eſſe prædicaret, ſi mira opera non præſtitiſſet, quæ de Meſſia prædicta erant, non eſſet dignus, cui fides haberetur; nam facta dictis repugnarent, & ideo dicere potuit; *Si opera non feciſſem, peccatum non haberent.*

Si Chriſtus miracula non feciſſet nū Judæi in non credendo peccaſſēt. Objectio. Reſponſ.

Dices ergo antequam Chriſtus efficeret omnia miracula, quæ de Chriſto prædicta erant, non tenebantur in eum credere. Reſpondetur, negando conſequentiam. Sicut etiam, ſi Chriſtus non reſurrexiſſet, non peccaremus in illum non credendo. Nam ſi Chriſtus non reſurrexit, *inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra, invenimur autem & falſi teſtes Dei* 1. ad Cor. 15. & tamen non inde fit, antequam Chriſtus reſurgeret Judæos non fuiſſe obligatos ad credendum ei. Nam talis præceſſerat prædicatio, quæ ſufficiens erat ad credendum, illum eſſe Meſſiam promiſſum, & ad ſperandum fore, ut implerentur, quæ deerant. Unde utrumque verum eſt ſcilicet non fuiſſe expectanda omnia dicta miracula ad credendum, & quod (ſi facta non fuiſſent) non peccarent, non credendo. Quia ſi Chriſtus non fuiſſet facturus ea miracula, quæ de Meſſia erant prædicta, neque etiam poſſet ita proponere ſe eſſe Meſſiam, ut alios ad credendum obligaret, & in ſenſu compoſito impoſſibile fuit ſic prædicare, & non facere prædicta miracula. Præter hos modos occurrit alius, nimirum, ut illis verbis; *Si opera non feciſſem in eis*, non tantum miracula, ſed tota Chriſti vita, & prædicatio contineantur, atque hoc modo nulla eſt difficultas. Quia ſenſus non eſt, ſi miracula non feciſſem, ſed abſolute, niſi dictis & factis meam fidem ſatis confirmaſſem, *peccatum non haberent*, ex quo non ſequitur quod ſi ſola miracula deeſſent, etiam excuſarentur. Et hic ſenſus videtur certe ſimplicior, eumque indicavit Cyrill. lib. 10. in Jo. c. 30.

Teſtimonii Jo. 10. expoſitio.

Denique circa aliud teſtimonium ex Jo. 10. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere*, addi poteſt alius, qui mihi videtur germanus, ſcilicet ſi opera, quæ facio, non ſunt a Patre meo, id eſt, ſi non ſunt virtute divina facta, ſed Dæmonis præſtigiis, non eſt quod mihi credatis: ſi autem ipſa opera ſeſe manifeſtant, quod ſint divina, vel illis ſaltem credite. Ex quo ſenſu nulla difficultas relinquitur præſenti quæſtioni. Quia licet Chriſto non eſſent miracula ſimpliciter neceſſaria, ut dignus fide haberetur: tamen poſtquam mira opera feciſſet, ſi non ſatis conſtaret illa eſſe vera, & non ficta, non poſſet illi fides adhiberi, & hoc modo veritas miraculorum neceſſaria erat ad Chriſti doctrinam confirmandam. Quæ etiam non eſt neceſſitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, ſcilicet ſuppoſito quod miracula fiant.

SECTIO II.

Utrum miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent ut ad credendum cogerent.

PRincipio certum eſt, miracula Chriſti ſufficientia fuiſſe ad doctrinam confirmandam, ita ut qui illa conſpexerant, prudenter credere, & poſſent, & tenerentur. Quod evidenter probant verba Chriſti paulo ante tractata, & alia multa in ſuperiori ſectione adducta, & quæ dicemus, evidentius hoc confirmabunt. Quod ergo hic explicatione indiget, illud eſt, utrum illa miracula evidenter oſtenderent, Chriſtum eſſe Deum, atque hoc modo cogerent, ſeu neceſſitatem inferrent intellectui ad aſſentiendum. Ratio difficultatis eſt, quia illa miracula non ſolum oſtendebant evidenter, Chriſti doctrinam eſſe credibilem, ſed etiam eſſe veram, evidentia autem veritatis cogit intellectum. Antecedens probatur, quia evidens eſt talia opera, ſcilic. ſuſcitationem mortui, illuminationem cæci, & ſanitates tali modo factas ſcilicet per ſolum imperium, vel per contactum non poſſe fieri niſi divina virtute. Rurſus eſt evidens illa opera eſſe facta a Chriſto in confirmationem doctrinæ ſuæ, propterea enim dicebat. *Ipſa teſtimonium perhibent de me, & operibus credite.* Denique etiam eſt evidens, Deum non poſſe mentiri, & ideo nec etiam poſſe virtute ſua ſpeciali mendacium con-

confirmare; ergo ex his principiis evidens erat Chriſtum eſſe Deum & vera dicere. In contrarium vero eſt, quia ſi miracula Chriſti evidenter intellectum convincerent, omnes neceſſario illum agnoviſſent, eique credidiſſent: atqui non ita accidit: ergo.

Ut controverſiam hanc melius comprehendamus, revocanda tota Chriſti doctrina eſt ad duo principia, quæ ipſe in ea perſæpe inculcabat, quoniam ab illis, & totius doctrinę veritas, & cunctorum hominum ſalus pendebat. Unum eſt eſſe ſe verum Meſſiam. Alterum eſt, eſſe verum Deum. Quamquam enim hoc poſterius ex priori neceſſario conſequatur ſuppoſitis iis, quæ de Meſſia in veteri teſtamento prædicta erant (ut ſuperiori tom. diſp. 2. late tractatum eſt) tamen quia intelligentia, & cognitio ſcripturarum non omnibus inerat, voluit Chriſtus utrumque diſtincte prædicare, & miraculis confirmare. Unde ulterius advertendum eſt miracula Chriſti dupliciter conſiderari poſſe, uno modo ut conjuncta cum ſcripturis, & prædictionibus, quæ de Meſſia erant, alio modo per ſe, ſine conjunctione cum ſuperioribus prophetiis, non aliter, quam ſi illę non præceſſiſſent. Et ſub hac poſteriori ratione adhuc poſſunt dupliciter conſiderari, vel ut cadunt in aſſertionem Chriſti, qui affirmabat ſe eſſe Meſſiam, & Deum, & in ejus veritatis confirmationem talia miracula faciebat, vel per ſe ſola, ut ſunt veluti effectus divinitatis ſub illa humanitate latētis abſque ullo alio principio.

Miracula Chriſti per ſe ſola non evidenter convincunt illū eſſe Meſſiam & Deum.

Dico primo, miracula Chriſti per ſe ſola, & cum nullo alio principio conjuncta, etiam ſi evidenter vera eſſe cognoſcerentur, non erant ſufficientia ad cognoſcendum Chriſtum eſſe Meſſiam aut Deum: aſſertio eſt per ſe evidens, quia poterat Deus illa miracula facere per hominem purum, qui non eſſet Meſſias. Nam etiam Chriſtus Dominus de diſcipulis ſuis dixit; *Majora horum facient* Jo. 14. de qua re dixi etiam priori tomo diſp. 3. ſect. 2. Quinimo nec miracula ſola per ſe evidenter oſtendunt hominem eſſe ſanctum, atque adeo nec vera ſemper dicere. Quia poteſt Deus miracula per peccatores facere, gratiæ enim gratis datæ non ſunt evidentia ſigna ſanctitatis.

Ex miraculis Chriſti, cum Prophetarum teſtificatione conjunctis divinitas ejus quomodo evidenter agnoſcitur.

Dico ſecundo, miracula Chriſti, ut conjuncta prophetiis, quę de Meſſia erant, abſque alia Chriſti teſtificatione ſuæ divinitatis evidenter oſtendebant ipſum eſſe Meſſiam, & Deum, dummodo & Prophetiæ intelligerentur, & crederentur, & veritas miraculorum evidenter cognoſceretur. Ratio hujus poſterioris partis eſt, quia cognitio concluſionis præſupponit cognitionem præmiſſarum. Quod autem ex illis principiis evidenter ſequatur hæc concluſio, probatur. Quia in veteri teſtamento ſatis clare revelatum erat Meſſiam futurum eſſe verum Deum, ut dicto loco oſtendimus. Deinde prædicta erant ejus miracula tanquam propria ſigna, quibus certo dignoſci poſſet; ergo qui intuebatur illa opera & evidenter cognoſcebat eſſe illa, quæ Iſa. 35. erant prędicta, evidenti ſigno cognoſcere poterat Chriſtum eſſe Meſſiam, & conſequenter eſſe verum Deum. Et hoc argumento tacite uſus eſt Chriſtus Matt. 11. cum Joanni interroganti per diſcipulos, an ipſe eſſet Meſſias, reſpondit quidem miracula ipſa quæ faciebat oſtendens, alludens ſine dubio ad locum Iſaiæ, in quo eadem miracula eiſdem pœne verbis prædicta fuerant, ut indicavit Chryſoſt. & ibi hom. 37. & optime, ac eleganter Lactantius lib. 4. de vera ſapientia cap. 15. & Athanaſ. lib. de incarnat. Verbi, ejuſque corporali adventu. *Evidentia* (inquit) *documenta intueantur. Ait enim Scriptura. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Quomodo audent vel contra iſta oculos attollere, ſiquidem prophetia Deum adventurum ſignificet, & ſigna ejus præſentia tempus oſtendunt?* & deinde notat, quamquam antiqui Prophetæ unum, vel aliud miraculum patraverint: tam multa vero miracula edere, proprium ſignum fuiſſe Meſſiæ. Quod etiam obſervavit Amb. lib. 5. in Luc. c. de miſſione diſcipulorum Joannis ad Jeſum. Alia patrum teſtimonia videri poſſunt in priori tom. diſp. 2. ſect. 3.

Objectio.

Dicet aliquis hanc evidentiam ſolum eſſe conſequentiæ, non conſequentis: quia non ſolum fundatur in evidentia miraculorum, ſed in teſtimoniis etiam veteris teſtamenti, quæ non erant evidenter vera, ſed fide credita.

Reſponſ.

Reſpondetur, quando teſtimonia continent prædictionem rerum futurarum, ſi res prædictæ jam videantur impletæ, evidenter tunc conſtare illa fuiſſe vera. Quamvis ergo prophetiæ, in quibus hæc miracula, & ſigna Meſſiæ prædicta erant, antequam implerentur, ſola fide crederentur: viſis tamen effectibus, & evidenter agnitis, convincitur intellectus, ut credat illam prædictionem fuiſſe veram. Et in præſenti materia etiam convincitur, illam prædictionem eſſe a Deo: tum quia erat de re contingenti, & libera: tum etiam, quia erat de effectibus ſupernaturalibus, quia a Dei voluntate, & ſingulari influxu pendebant. Unum vero eſt, quod in tota hac cognitione videtur potius creditum, quam evidens, ſcilicet an hæ prophetiæ dictæ ſint de Meſſia, & in quo ſenſu: & quoad hoc fatemur non eſſe hic majorem evidentiam, quam eſſe poſſit in interpretatione cujuſvis locutionis in propria, & ſimplici verborum ſignificatione. Omnis enim evidentia, quæ eſt in teſtificante, neceſſario ſupponit verba, vel ſigna, quibus ille loquitur, & eorum nudam, atque apertam intelligentiam. Hic vero ſupponimus prædictas prophetias de Meſſia, & ejus divinitate, tam eſſe perſpicuas, & claras, ut a nemine, qui non ſit admodum pertinax, negari poſſint, maxime poſt earum eventum, ut prædictis diſputationibus, prima, & ſecunda ſuperioris tomi fuſe diſſeruimus. Denique ad rem præſentem ſatis nobis eſt evidentia conſequentiæ. Quia ſolum hoc intendimus, ex illis Prophetiis ſic intellectis, & evidentia miraculorum, neceſſario ac evidenter inferri Chriſtum eſſe Meſſiam, ac verum Deum.

Dico tertio. Miracula Chriſti evidenter cognita, & conjuncta teſtimonio ipſius Chriſti, qui aſſerebat ſe eſſe Meſſiam, & verum Deum, & in ejus confirmationem talia miracula faciebat, convincere poterant Chriſtum eſſe verum Deum evidentia morali in teſtificante. Hæc eſt ſententia D. Th. hic, ut eum exponit Cajet. hic & infra q. 47. a. 5. & in eamdem inclinat D. Th. 3. diſt. 16. q. 1. a. 3. & 1. contr. gen. c. 6. Scot. in prolog. ſent. q. 4. & eamdem ſupponere videtur Athan. dicto lib. de Incarn. & Orig. lib. 8. cont. Celſum eamque probat prima ratio dubitandi in principio poſita. Fundatur enim hæc evidentia in hac ratiocinatione. Quidquid Deus ſua authoritate confirmat, eſt verum; ſed id, quod Chriſtus affirmabat, Deus ſua authoritate confirmabat; ergo erat verum: atqui affimabat ſe eſſe Meſſiam, & Deum; ergo vere ita erat. Omnes præmiſſæ ſunt evidentes. Major primi ſyllogiſmi, quia evidens eſt, Deum non poſſe mentiri, ut nunc ſuppono. Minor, quia evidens eſt, vera miracula non poſſe fieri niſi virtute divina: ſuppono autem evidenter cognoſci illa miracula eſſe vera, & in confirmationem eorum, quæ a Chriſto dicebantur, facta. Denique quod Chriſtus hæc doceret evidens erat audientibus. Subterfugere poſſet aliquis, dicendo minime repugnare, ut Deus ſpeciali auxilio, & gratia gratis data concurrat cum homine ad facienda miracula, quamvis ipſe homo illa faciat in confirmationem falſitatis. Quia hinc non ſequitur, quod Deus mentiatur, & nullum aliud eſt principium hujus repugnantiæ, aut incommodum, quod inde ſequatur. Antecedens declaratur. Nam primo, Deus dat ſacerdoti ſupernaturalem facultatem conſecrandi, & eam ipſius libertati committit, ut bene, vel male ea utatur: & quando male utitur, Deus nihilominus ſpeciali, ac ſupernaturali auxilio cum illo concurrit ad faciendum opus vi ſua miraculoſum, & nihilominus malitia hominis in Deum non redundat: ergo idem erit in præſenti proportione ſervata. Secundo, Deus poteſt conferre homini gratiam ſanitatum, ut ſimiliter ea bene, vel male utatur: ergo ſicut poteſt Deus concurrere cum tali homine ad conferendam miraculoſe ſanitatem, etiamſi id faciat propter avaritiam, vel vanam gloriam, poteſt etiam concurrere, etiamſi id faciat ad decipiendos alios homines, atque adeo in confirmationem falſitatis. Tertio eſt ratio a priori, quia licet homo, qui facit miracula, dicat ſe id facere in confirmationem eorum, quæ loquitur, non inde fit Deum concurrere ad eamdem confirmationem. Sed concurret ſolum ex vi prioris donationis, ſeu legis, vel pacti, quo ſtatuit dare illi homini talem virtutem, & concurrere cum illo, propter quemcumque finem ipſe operetur; ergo etiamſi Deus concurrat, non ſequitur ipſum mentiri, nec confirmare mendacium: ſed ſolum permittere, ut alii putent, confirmare. Denique nunquam eſt evidens miracula, prout a Deo procedunt, fieri in confirmationē veritatis: ſed ſolum, prout ſunt ab homine. Quarto, amplius hoc exēplo illuſtratur difficultas. Fingamus Deum decreviſſe craſtina die miraculum aliquod facere propter finem ſibi cognitum, & alicui homini hoc revelaſſe. In

Objectio.

eo

eo caſu poſſet hujuſmodi homo errorem aliquem prædicare, ac dicere in ejus confirmationem factorum Deum tali die tale miraculum, nunquid propterea teneretur Deus ceſſare a perpetrando miraculo, ne mendacium cōfirmaretur? aut propterea confirmaret, quia homo dicit propter hanc cauſam fieri, cum revera Deus hoc non intendat, nec propter hanc cauſam faciat? Sicut ergo in hoc caſu non obſtante mendacio hominis, poſſet Deus miraculum facere, & non propterea mentiretur, licet homines deciperentur, nec confirmaret mendacium, quamvis homines id exiſtimarent: ita quamvis propter alias cauſas daret alicui homini poteſtatem faciendi miracula, cum pleno dominio utendi illa in quemcumque uſum bonum, vel malum, non propterea mentiretur concurrendo cum tali homine, nec revera mendacium ſua authoritate confirmaret, quidquid homines ſibi perſuaderent.

Reſponſ. Hæc argumenta (ut verum fatear) ſunt apud me difficilia & vellem potius eorum ſolutiones ab aliis diſcere, quam docere. Unde Durand. q. 1. prologi illa breviter attingens, propter ea negat miracula facta in teſtimonium veritatis efficere evidentiam ejus. Cujus ſententia fortaſſe eſt vera de evidentia Mathematica, non tamen de evidentia morali, quæ ſufficiat ad convincendum intellectum non admodum prave diſpoſitum. Quod ita declaro, ſupponendo id, quod in materia de fide latius docetur, pertinere ad divinam providentiam, ut non permittat aliquid falſum ſuo ſub nomine & authoritate ita proponi, atque exterius confirmari, ut ſecundum rectam rationem cogantur homines ad credendum illud eſſe dictum a Deo, & aſſentiedum ea certitudine, quæ omnem dubitationem expellat. Quia ſi Deus hoc permitteret, & cooperetur ad omnia ſigna, & opera, quibus mendacium confirmatur, quamvis revera proprie non mentiretur (ut argumēta facta probant) quodammodo tamen abuteretur ſua poteſtate in præjudicium ſuæ authoritatis, qua fide dignus exiſtit. Nam ſi concurrentibus tot ſignis, & divinis operibus exterius factis in confirmationem veritatis adhuc poſſet ſubeſſe falſitas, nulla ſupereſſet via ad credendum Deo loquenti per homines, vel per ſigna, quod eſt contra divinam veritatem & authoritatem, quam ipſum oportet habere in dicendo. Propter hanc ergo cauſam exiſtimo eſſe moraliter evidens, fieri non poſſe, ut Deus concurrat cum homine ad perficienda vera opera ſupernaturalia, quæ fieri non poſſunt niſi virtute divina, & quod illa faciat in confirmationem falſæ doctrinæ, quam ut divinam, & a Deo revelatam proponit.

Deus mēdacia cōfirmare poteſt per opera ſupernaturalia in confirmationem falſæ doctrinæ facta.

Objectio. Dices; ergo eadem ratione pertinet ad Dei providentiam non permittere apparentia miracula, quæ virtute dæmonum fieri ſolent, & ab Antichriſto fient. Quia illa etiam moraliter ſufficiunt ad decipiendos homines, qui vix poſſunt vera miracula a falſis internoſcere; illa autē deceptio, cum fiat ſub ſpecie divinæ virtutis & authoritatis, etiam redundat in præjudicium ejuſdem divinæ authoritatis, & merito poteſt diminuere fidem, quę Deo loquenti debetur.

Reſponſ. Reſpondetur non eſſe eamdem rationem, quia quando ſunt falſa miracula, ſemper relinquitur aliquis modus, quo moraliter poſſint dijudicari, ſi homines, quod in ſe eſt, faciant ad cognoſcendam veritatem. Primo bene conſiderando ipſamet opera, ſignaque & circumſtantias eorum. Secundo, conſiderando perſonam, vitam, & mores ejus, qui ſic loquitur, & operatur. Tertio, conſiderando doctrinam ipſam, an aliqua in parte rationi adverſetur, vel aliis revelationibus divinis ſufficienter propoſitis per Eccleſiam. Denique orando Deum, & conſulendo ſcripturas, & prædicationes in ea factas, & ſigna data, ne in errorem inducamur. Itaque non pertinet ad providentiam Dei non permittere falſa ſigna, quæ ad probationem, & profectum electorum proſunt: ſed pertinet ad providentiam Dei dare auxilium, ac modum, quo poſſint dijudicari, & cognoſci, quia non eſt divinæ bonitatis, & ſapientiæ, ut permittat hominem tentari ultra id quod poteſt. Ac propterea quando facta morali diligentia, & inveſtigatione adhuc conſtat evidenter vera eſſe miracula, quæ fiunt in confirmationem doctrinæ, nulla relinquitur ratio dubitandi de talis doctrinæ veritate, præſertim ſi miracula ſint frequentia & magna authoritate, ac poteſtate facta, & vitæ innocentia, ac ſanctitate confirmata, & in ipſa doctrina nihil contra honeſtatem, nihil contra rationem rectam, nihil denique contra alias divinas revelationes appareat. Quæ omnia in doctrina, & miraculis Chriſti cumulatiſſime inventa ſunt, & ideo ad moralem evidentiam præſtandam ſatis fuiſſe creduntur. Ex his ergo ad difficultates poſitas dicendum eſt, quamvis demus poſſe Deum permittere aliquem efficere miraculum, ſeu opus ſupernaturale, affirmantem ſe id facere in confirmationem alicujus rei, quæ in ſe falſa eſt, quam tamen Deus neque affirmare, neque confirmare intendit: nihilominus ſemper poſſe hominem, ſi velit, omnia, quæ tale opus circumſtant, attente conſiderare, ex eis conjicere, quo ſpiritu tale opus fiat, ita ut ſaltem dubitare poſſit, & ad Deum recurrere, & quantum in ſe eſt facere ad falſitatem vitandam; quod ſi ita ſe gerat, ad divinam providentiam ſpectabit non permittere eum decipi. Addo denique, quando Deus dat poteſtatem ad ſupernaturale opus faciendam, conſiderandum eſſe modum & finem ejus. Quando enim datur modo ſtabili, ac permanenti non ad confirmandam veritatem, ſed ad aliquam publicam utilitatem, ut interdum datur gratia ſanitatis, vel alia ſimilis: tunc licet quis diceret ſe illa uti in confirmationem veritatis, non ideo ſtatim eſſet illi fides adhibenda, ſed utendum potius eſſet aliis regulis fidei certis, & infallibilibus. Si vero poteſtas hæc, & uſus ejus datur ſingulari, & extraordinario modo, ita ut non appareat alius finis vel utilitas ejus, præter veritatis confirmationem: tunc certe maxime ſpectat ad divinam providentiam non concurrere ſpecialiter ad tale opus: quando homo per illud intendit falſitatem perſuadere, ac alios decipere propter rationes dictas.

SECTIO III.

Utrum miracula Chriſti coegerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti, ſe eſſe Meſſiam, ac Deum.

QUæſtio hæc in malis Angelis tantum locum habet, quia beati ſemper Chriſtum clare cognoverunt, ac in verbo viderunt: habere tamen poſſet locum in quolibet Angelo, ſecundum ſuam naturam ſolum conſiderato. Et ſpecialis ratio dubitandi in illis eſt, quia ipſi evidentiſſime cognoſcunt veritatem miraculorum, quia vident rerum ſubſtantias, & actiones prout in ſe ſunt. Unde, ſi miraculum ſit ſupernaturale quoad terminum, ut quod duo corpora ſint penetrative in eodem loco, poſtquam factum eſt, evidenter illud vident. Idemque eſt, ſi miraculum ſit in modo, ex parte ſubjecti, ut quando cæcus illuminatur, vel mortuus reſurgit, vel ex parte actionis, ſeu agentis, ut quando ſubito, & ſine applicatione naturalis agentis fit effectus ſanitatis, vel alius ſimilis. Ruſus evidenter etiam ſciunt hæc miracula non poſſe fieri niſi virtute divina, quia evidenter cognoſcunt naturas rerum, & ſciunt in tota natura non eſſe virtutem, quæ ad hoc ſe extendat, ſed ſolum in authore naturæ; ergo viſis hujuſmodi miraculis convincuntur ad credendum Deum eſſe teſtem ejus doctrinæ, quæ per talia miracula confirmatur: ergo ad credendam ipſam doctrinam. Sed dæmones hoc modo videbant miracula Chriſti, videbant etiam ea facere in confirmationem doctrinæ ſuæ: audiebant enim eum dicentem: *Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, adoleſcens, tibi dico ſurge*, Matth. 9. & Joan. 11. *Ut credant, quia tu me miſiſti*, & Joan. 5. & 10. ſæpe in ſua prædicatione hoc Chriſtus ſignificabat. Et quod maxime urget, non ſolum Chriſti, ſed etiam ipſius Dei teſtimonium bis audierunt: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite*, & evidenter cognoſcebant illud non fuiſſe pronunciatum opera alicujus dæmonis, ſed Dei, vel per ſeipſum, vel (quod perinde eſt) per ſanctos Angelos, ac miniſtros ſuos: ergo convicti fuerunt ad credendum, eo modo quo Jacobus ait; *Dæmones credunt, & contremiſcunt*. In contrarium vero eſt illud Pauli. 1. Cor. 2. *Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*.

D.Thom. 1. p. q. p. 105. ar. 8.

In hac difficultate idem eſt quærere, an dæmones de facto cognoverint, Chriſtum eſſe verum Meſſiam ac Deum, & ad hoc credendum fuerunt convicti & neceſſitate compulſi. Quia ipſi vel non habent aſſenſum opinativum, & cum formidine, vel (ſi illum habent) non habent piam voluntatis affectionem, qua propenſi ſint ad ſupernaturalem veritatem credendam, quando nullo modo coguntur, & convincuntur. Et ideo explicando, quid factum ſit, ſimul explicabimus modum, ſeu neceſſitatem talis aſſenſus.

Dico ergo primo, ſi dæmones ſpeciali Dei providentia impediti non fuerunt, ne Chriſtum cognoſcerent,

con-

convicti ſunt ad credendum, & aſſentiendum, illum eſſe verum Meſſiam a Deo promiſſum. Propono concluſionem hanc ſub conditione. Quia ut Aug. ait l.9. de Civ. c. 21. *Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit*. Hæc igitur concluſio colligitur ex doctrina D.Th.& Sanctorum, ut ſtatim oſtendam, eamque docet Cajet. hic. Nunc ſolum ratione probatur. Quia (ut dixi) dæmones evidenter cognoſcebant veritatem miraculorum Chriſti, & (quod magis eſt) a Deo non fuerunt impediti; cognoverunt evidenter fuiſſe conceptum ſine opera viri, & natum ex virgine, matris integritate ſervata, & in ejus nativitate evidenter audire potuerunt Angelos annuntiantes natum eſſe Salvatorem, qui eſt Chriſtus Dominus, quos evidenter ſciebant non poſſe mentiri, cum ſciant eſſe beatos. Rurſus evidenter cognoſcebant innocentiam, & puritatē vitæ Chriſti. Adhæc audiebant ipſum Chriſtum expreſſe dicentem ſe eſſe Meſſiam promiſſum Jo.4. *Ego ſum, qui loquor tecum*, & Mat.15. cum Petrus confeſſus eſſet, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, ipſe confeſſionem ejus approbavit dicens: *Beatus es, &c.* & c.11. cum Joannes Bapt. miſiſſet ad quærendum, an ipſe eſſet Meſſias, ſatis clare affirmavit, oſtendens miracula; & Jo.11. cum Martha dixiſſet: *Ego credidi, quia tu es Chriſtus*, ipſe tacite probavit, & poſtea faciens miraculum, inquit: *Ut credant quia tu miſiſti*, intelligens ſe eſſe illum, qui quaſi per antonomaſiam mittendus expectabatur. Quod clarius dixit Jo.17. *Ut cognoſcant te ſolum Deum verū, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Quæ verba tam clara ſunt, & aperta, ut nullam amphibologiam, vel violentam, aut falſam interpretationē patiantur. Præterea clare intelligebant dæmones Chriſtū facere miracula in confirmationem hujus veritatis juxta illud: *Ut credant homines, quia tu me miſiſti*. Denique ſciebant ſcripturas, & ſigna, ac miracula, quæ de Meſſia prædicta erant, & evidenter cernebant ea omnia compleri per Chriſtum: ergo vel inviti cogebantur fateri ipſum eſſe Chriſtum, ſi a Deo non ſunt impediti, ne ipſum agnoſcerent. Neque vero dici poteſt dæmonem voluntarie non animadvertiſſe omnia ſigna, quibus Meſſias cognoſci poterat, neque ea inter ſe, & cum operibus Chriſti contuliſſe, ut eum agnoſceret. Quia (ut ex Evangelio colligitur, & notant patres explicantes Chriſti tentationem, ut ſupra vidimus) dæmon ſummo ardebat deſiderio cognoſcendi Chriſtum, quis eſſet: ergo non eſt veriſimile, voluntarie, & data opera prætermiſiſſe aliquid, quo ipſum poſſet agnoſcere: ſi ergo divina providentia impeditus non fuit, evidenter cognovit illum eſſe Meſſiam ex miraculis, & ſignis ejus, cum ejuſdem ac ſcripturarum teſtimonio conjunctis, & inter ſe collatis.

Dæmon evidenter agno cebat veritatem miraculorū Chriſti.

Dubium.

Sed inquirendum ſupereſt, an fuerit dæmon impeditus a Deo, ne hoc agnoſceret. Quidam affirmant toto tempore vitæ mortalis nunquam dæmonem cognoviſſe Jeſum eſſe Meſſiam, ita ut definite, & indubitanter hoc judicaret, conſequenterque impeditum eſſe a Deo, ne vel omnia Chriſti myſteria intueri, vel omnia verba ejus audire, vel omnes Prophetias, quæ de illo erant, conſiderare, & inter ſe conferre poſſet. Ita ſentit Carthuſ. Luc.4.& Marc.1.& ſuper ad Rom.10.ar.4. citantur etiam Cajet. Scot. Abulenſis, ſed falſo. Poteſt vero ſuaderi hæc opinio: quia ſi dæmon agnoviſſet Jeſum eſſe Meſſiam, agnoviſſet etiam filium Dei, ac verum Deum, quia ex ſcripturis notum erat, Meſſiam futurum fuiſſe verum filium Dei: conſequens autem eſt falſum. Quia (ut Paulus citato loco dixit) ſi eum cognoviſſent eſſe Deum, non eſſent auſi ei paſſionem, ac mortem tam ſolicite moliri. Et ideo Hier. Matt. cum Ignatio dicit impeditum eſſe dæmonem, ne myſteria nativitatis, & conceptionis Chriſti cognoſceret, ne ſi eum Deum eſſe ſciret, mortem ejus impediret.

Reſponſio Chriſtum dæmon Meſſiam verū eſſe cognoſcit.

Sed contraria ſententia mihi ſine dubio vera videtur. Quia licet fortaſſe tempore infantiæ impeditus ſit dæmon, ne Chriſtum agnoſceret (non ob eam profecto cauſam ne mortem ejus impediret; ſed ob eam potius, ne illū acrius infectaretur, & maturius quam divina providentia diſpoſuerat, interficeret, ut D.Th. ſupra docuit q.29. a.1. ad 3.) Nihilominus tamen, poſtquam Chriſtus cæpit prædicare, antequam pateretur, permiſſus eſt dæmon, ſeu non impeditus cognoſcere ipſum eſſe Chriſtum Ita docet eodem loco D.Th.& hic q.44.ar.1.ad 2.& inf.q.47.ar.5. Lyr. Mar.1. & Luc.4. & Abul. Matt.4.q.22. Idem ſentit Amb.1.ad Corin.2. ubi expreſſe ait ſciviſſe dæmones Jeſum eſſe eum, qui in lege promiſſus erat. Et Aug. lib.q.novi, & vet. teſt. q.66. Greg. Beda, & alii infra citandi. Qui Patres hoc colligunt ex Marc.1.& Luc.4. ubi dæmon ſic Chriſtum alloquebatur: *Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene, veniſti perdere nos? ſcio te, qui ſis, ſanctus Dei*, & Marc. c.5.& Mat. ac Luc.8. vocabant dæmones Chriſtum, *filiū Dei altiſſimi*. Reſponderi vero poteſt, vel vocaſſe filium Dei per adoptionem, & eximiam ſanctitatem, & eadem de cauſa vocaſſe, *Sanctum Dei*, vel certe mentitos eſſe, & adulandi, & tentandi cauſa eum vocaſſe *Filium Dei*. Sed quamquam verba dæmonis non faciant fidē, tamen verba Lucæ videntur convincere: ſubdit enim dicto c.4. *Non ſinebat ea loqui quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*. Quæ verba aliqui ita interpretantur, ut illud, *Quia ſciebant*, non ſumatur cauſaliter, neque Evāgeliſta reddat cauſam, ob quam Chriſtus non ſinebat dæmonia loqui: ſed ſumantur indefinite, ſeu ad explicandum, quid erat illud, quod ea loqui non ſinebat, nēpe quod ſcirent ipſum eſſe Chriſtum. Nam hoc eſt quod dæmones dicebant *Scio, quod ſis Sanctus Dei*: ita Janſ. c.28 Conc. & Eraſ. Marc.1. Cui expoſitioni favet Græca lectio, quāquam alteram etiam expoſitionem admittat. Et juxta hanc interpretationē hoc teſtimonium non habet majorem vim, quam præcedentia. Tamen ſimplicior ſenſus videtur, ut illa ſint verba Evangeliſtæ, & cauſaliter exponantur. Et ita exponit Beda l.2. in Luc. c.4. dicens: *Dæmonia filium Dei confitebantur, & atteſtante Evangeliſta ſciebant ipſum eſſe Chriſtū.* Sive autem uno, ſive alio modo interpretemur, SS. Patres dicunt dæmonē compulſum eſſe tacere, non quia falſum diceret, ſed quia nolebat Chriſtus dæmonis teſtimonio comprobari ſe eſſe filium Dei. Ita Tert. licet ſubobſcure l.4. contra Mar. c.7.& 8. Hier. Mar.1. *Sciens ſanctum Dei obmuteſcere jubetur, quia ſciens Deum, non ſicut Deum glorificavit*; & Mat.8. circa illa verba: *Quid tibi, & nobis Jeſu filii Dei. Non voluntatis (inquit) iſta confeſſio eſt, ſed neceſſitatis extorſio*: & infra; *Dæmones cernentes Dominum in terris repente verſari, ad judicandos ſe veniſſe credebant*. Quæ verba ex Hier. mutuatus eſt Beda. Chryſ. hom.5. in Marc. *Cogitur verum dicere, veritatem tacent, ſed malitia vetat*. Et infra, explicans verbum illud Chriſti: *Obmuteſce. Nolo me laudet vox tua, nec ut tuo teſtimonio comprobarer.* Clarius id dixit Euth. Mar 1. & Theo. Luc.4. *Non ſinebat (inquit) dæmonia loqui: tum quod non indigebat immundorum teſtimoniis: tum quod nolebat accendi invidiam Hebræorū videntium ab omnibus honorari*. Et Mar.1. addit aliam rationem, ſc. ut nos doceret, ne credamus dæmoniis, etiamſi vera dicant. Qui omnes Patres plane ſentiunt verum pronunciaſſe dæmonem, cum ajebat ſe ſcire illum eſſe Chriſtum. Ratio vero eſt, quia nullum eſt fundamentum, ut aſſeramus Deū impediviſſe dæmonem, ne hanc veritatem agnoſceret: ergo cum alias conſtet ipſum habuiſſe ſufficiens principium ad eam cognoſcendam, & ſcriptura hoc magis ſignificet, non eſt cur negetur. Antecedens probatur. Quia nec eſt authoritas ulla ad id aſſerendum, nec ratio, aut inconveniens, quod inde ſequatur, ut ex ſequēti concluſione aperte conſtabit. Et confirmatur tandem expreſſo teſtimonio Aug. l.9. de Civ. c.21. *Ipſi* (inquit) *dæmones etiam hoc ita ſciunt, ut eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint: quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene, veniſti huc ante tempus perdere nos? Clarum eſt in his verbis quod in eis & tanta ſcientia erat, & charitas non erat*: & inferius ſubdit, quamvis in principio dæmon dubitaret, & ideo in tētatione explorare voluerit, an eſſet Chriſtus: poſtea vero illum cognoviſſe, *per quædam temporalia ſuæ veritatis effecta, & occultiſſima ſigna præſentiæ, quæ Angelicis ſenſibus, etiam malignorum ſpirituum potius, quam infirmitati hominum poſſent eſſe conſpicua.*

Dæmones tacere de Chriſti divinitate cur ab eo compulſi.

Dico ſecundo, quamvis in principio dęmon de Chriſti divinitate dubitaverit, veriſimile tamen eſt, antequam mortem ejus machinaretur, exiſtimaſſe, ac judicaſſe illū eſſe filium Dei naturalem. Hæc eſt ſententia D.Th. locis citatis, quamvis dicat, dæmonem non habuiſſe firmum hac de re judicium, ſed potius ſuſpicionem, & formidoloſum aſſenſum. Et eodem modo intelligendum eſt, quod docet D.Th. 1.p.q.64.art.1.ad 4. & eamdem ſententiam tuetur Cajet. hic. Quæ probatur ex eiſdem locis Evangelii ſupra adductis, adjunctis Patrum expoſitionibus, ac teſtimoniis. Hier. Mat.8. in verbis ſupra citatis, non ſolum de Meſſia, ſed de Deo, ſeu filio Dei loquitur, quamquam

Chriſti divinitatem dæmones ante ejus mortem agnoverant.

addat

addat hæc verba. *Tam dæmones,quam diabolus ſuſpicari, magis filium Dei,quam noſſe intelligendi ſunt*. Sed verba, quæ poſtea ſubjungit,declarant vocare ſuſpicionem,non quod non eſſet judiciũ definitum, ſed quia non erat clara cognitio, ſeu per Dei revelationẽ, ſed per ſigna. Sic enim inquit. *Nemo enim novit patrem,niſi filius,& cui voluerit filius revelare*. Et eodem modo intelligendus eſt Beda l. 2.in Luc.c.14.cum ait de dæmone. *Per ſignorum potentiã vel intellexit,vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei.* Idẽ l.1.in Marc.c.8.& l.2.in Mat.c.8.Euthy.& Theoph. ſupra,& expreſſe Greg.33.l.Moral.c.7.aliàs 10.tractans illa verba: *In oculis ejus quaſi homo capiet eum. In hamo* (inquit) *Incarnationis captus eſt,quia dum in illo appetit eſcam corporis,transfixus eſt aculeo divinitatis;* & infra ſubdit: *Et quidem Behemoth iſte filium Dei incarnatũ noverat,ſed redemptionis noſtræ ordinẽ neſciebat.* Et infra: *Unde bene dicitur: In oculis ejus quaſi hamo capiet eum, in oculis quippe habere dicimus,quod coram nobis poſitum videmus. Antiquus vero hoſtis humani generis redemptorẽ ante ſe poſitum vidit,quem cognoſcẽdo confeſſus,confitendo pertimuit dicens. Quid nobis, & tibi fili Dei? In oculis itaque ſuis hamo captus,quia & novit,& momordit.* Idem fere ſentit hom.25. in Evang. quamvis nonnihil recedat a priori ſententia. In eadem vero eſt Greg. Nyſ.orat.1.de reſur.ubi eodem modo locum Job interpretatur. Itẽ Aug. loc.cit.præced.concluſione. Chryſ.etiam hom.5.in Marc. prius videtur in hanc ſententiam propenſus, poſtea vero aut ab illa recedit, aut rem dubiam relinquit. Ponderat enim,cur dixerit dæmon; *Scio,qui ſis,ſanctus Dei.* Et non *Scio,qui ſis ſãctus Deus.* Inquit; *O perverſitas mentis. Inter flagella & tormenta poſitus & ſcit verũ,& tamen confiteri non vult.* Subdit vero poſtea. *Fingis te ſcire, ſed neſcis,aut enim ſcis,& doloſe taces, aut certe ignoras: non eſt enim ſanctus Dei, ſed ſanctus Deus.* Notat autẽ circa hoc Euthy.non ſimpliciter dixiſſe; *Sanctus, ſed cum adjectione articuli: Ille ſanctus, ſi quidem & Prophetæ ſancti ſunt: ſed per participationem,ſolus autem Deus proprie,& natura ſanctus eſt. Ob id ergo dixit ſanctus ille, hoc eſt, natura & proprie ſanctus.* Et idẽ Chryſ.hom.29.in Matt. affirmat tunc acceſſiſſe dæmones divinitatẽ Chriſti prædicantes. Nec diſſentit Amb.l.4. in Luc.c. de confirmatione doctrinæ Chriſti per miracula, qui Judæorum improbitatem inde exaggerat,quod quem dęmones confitẽtur,& Deum agnoſcunt,ipſi negarunt. Clarius Tertul. l. contra Praxeã c.28. probans Chriſtum eſſe naturalem filiũ Dei *Hoc* (inquit) *& Sathanas cum in tentationibus novit, Si filius Dei es,hoc & exinde dæmonia confitentur. Scio,qui ſis,filius Dei.* & l.5.contra Marc.c.6.eadem fere habet verba. Et eleganter Athanaſ. lib. de Incarn. Verbi Dei,ejuſque corporali adventu ſatis poſt medium,ubi ſic inquit: *Quod non eſt perſuaſum hominibus impiis, id dæmones ſuis oculis contuentur, Deumque illum eſſe & ſentiũt & credunt, ideoque fugitivi,& adorabundi in has voces erumpunt,quæ tunc loquebantur,cum ille adhuc in carne verſaretur,novimus qui ſis,tu es ille ſanctus Dei. Rurſumque clamabãt,quid tibi nobiſcum fili Dei?* Idem ſentit in epiſt.ad Marcel.de interpr. Pſal. in fine. Et Greg. Naz. orat.42.agens de Chriſti divinitate: *Deitate fidẽ abrogas? hoc ne Dæmones quidẽ ipſi fecerunt. Ita & judicii perverſitate Judæos,& incredulitate dæmones ſuperas. Illi enim filii vocabulum æqualitatis vocem eſſe cenſuerunt, hi autẽ eum,a quo fugabantur, Deum agnoverunt doloribus nimirum, quos ſentiebant,fidem ipſis facientibus:* ubi Nicetas notat Gregor. alludere ad prædictum locum Marc. 1.

Secundo principaliter probatur ratione. Primo,quia in vet.teſtam.evidentiſſime prædictum erat Meſſiam futurum verum Deum,Deique filium (de quo in priori tom. diſp.2.teſtimonia multa congeſſimus) ſed dęmon intelligebat eas ſcripturas,& cognoſcebat Jeſum eſſe Meſſiam; ergo & eſſe Deum. Secundo,audivit unum,& alterum teſtimonium Patris (ut ſupra diximus) audivit etiam ſæpe ab ipſomet Chriſto ſe eſſe filium Dei, & unum cum Patre,Jo.5.8.10.& ſępe,evidenterque cernebat miracula in ejus confirmationem facta. Sed ad hæc dici poteſt primo,

Evaſio.

Deum impediviſſe, ne dæmon intelligeret ſcripturas de divinitate Meſſiæ, aut certe, ne illas applicaret, & inter ſeſe,& cum verbis,factis,& perſona Chriſti conferret,impediviſſe etiam, ne audiret teſtimonium Patris de Chriſto,aut ipſiuſmet Chriſti de ſeipſo. Sed hæc evaſio (ut ſupra in ſimili dixi) nullo fundamento nititur. Quia licet

Reſpon.

aliquo tempore oportuerit Chriſtum occultari dæmoni, tamen hoc non fuit neceſſarium toto tempore vitæ ad eum finem, ſcilicet ut noſtra redemptio, & paſſio Chriſti non impediretur, ut ſtatim oſtendam; ſecluſa autem hac neceſſitate nulla eſt ratio, neque authoritas, quæ probet dæmonem impeditum eſſe a Deo, ne Jeſum Deum eſſe agnoſceret. Secundo reſponderi poteſt, dęmonẽ ſæpe quidem audiviſſe, & legiſſe,Meſſiam eſſe Deum,Deique filium: tamen non ſatis intellexiſſe,an diceretur filius Dei naturalis, vel per participationẽ, & veriſimilius eſſe hoc poſteriori modo ea intellexiſſe, cum non poſſet myſteriũ Incarnationis intelligere naturali cognitione,& aliunde haberet voluntatem prave affectã, ut propterea, ubi non omnino cogeretur,in deteriorem partem rem acciperet. Quæ quidẽ evaſio conferre poteſt, ut intelligamus, quod aliqui ſancti dicunt, dæmonem non tam habuiſſe certam cognitionem,quam ſuſpicionem divinitatis Chriſti,quia ſemper habuit hanc qualemcumque occaſionem nonnihil formidandi,vel timendi: tamen non fuit ſufficiens vel ad judicandum contrarium, vel ad ſuſpendendum aſſenſum. Nam in primis dæmon non ignorat Deum habere naturalem filium (myſterium enim Trinitatis a principio creationis agnovit); ſimiliter ante Incarnationis tẽpus cognovit filium Dei fore incarnandum, ut Ambroſ. Greg. ante citati,& probatiores Theologi ſentiunt,& D. Th. in loc.cit. ex 1.p. docet etiam a principio creationis habuiſſe omnes Angelos hujus myſterii revelationẽ. Ex hoc ergo capite non fuit difficile dæmoni intelligere, ac credere aliquem hominem eſſe filium Dei naturalẽ. Quia hoc jam credebat eſſe poſſibile,& futurum: aliunde vero prædictiones ſcripturæ erant tam multæ,tamque perſpicuæ,ut vix credi poſſit angelicum intellectum in eis perſpiciendis hallucinatum fuiſſe; verba etiam Chriſti erant tam clara,ut ipſi quoque Judæi (ſicut Nazian. ſupra notavit) intelligerent prædicare ſeipſum verũ Dei filiũ, & æqualem Patri. Quãquam ergo dæmon, quãdiu non ſatis intellexit Jeſum eſſe Meſſiã, potuerit dubitare de ſenſu, in quo Chriſtus in baptiſmo, v.g. dictus eſt filius Dei, tamen poſtquã ſibi perſuaſit illum eſſe Meſſiam,& tot teſtimonia divinitatis ejus vidit,& audivit, ſine dubio id credidit,quamvis fortaſſe interdum, quando non omnia cõſiderabat,propter magnitudinem myſterii, & ſuam pravam diſpoſitionem vel hæſitaret,vel etiam dubitaret.

Unde diabolus Chriſtum agnovit eſſe filium Dei naturalem.

Ex his vero neceſſario concluditur,poſt Chriſti Reſurrectionem multo evidentius cognoviſſe dęmonem Chriſti divinitatem,& ſi quam fortaſſe hæſitationem,vel formidinem patiebatur,eam abjeciſſe,& vel invitum crediſſe: atque tunc maxime locum habuiſſe,quod Jacob. ait c.2. *Dæmones credunt,& cõtremiſcunt*,quodque ait Paul. ad Philip.2. *In nomine Jeſu omne genu flectatur,cęleſtium, terreſtrium,& infernorũ,& omnis lingua confiteatur,&c.* Ratio vero eſt manifeſta,quia in Chriſti morte,& reſurrectione experti ſunt dæmones evidẽtiora ſigna divinitatis Chriſti. Viderũt enim illum deſcendentẽ ad inferos cum dominio,& poteſtate,& juſtorũ animas ex Tartari faucibus eripientẽ,videbant præterea ab angelis ſanctis adorari, & proclamari Deum ac Dominũ virtutum. Sic enim multi Patres interpretantur verba illa Pſ.23. *Attollite portas Principes veſtras,& elevamini portæ æternales,& introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.* Rurſus ex tunc cæperũt evidentius intelligere, quo ſenſu Jeſus prædicaretur Deus, Deique filius,non per participationem, vel adoptionem, ſed per naturam. Ac denique intellexerunt eum eſſe, qui ſibi ipſis cum primum creati ſunt,per fidẽ eſt propoſitus, ut eum venerarentur,& tãquam ſuum caput, ac principẽ recognoſcerent,quod ipſi facere detrectantes, ejuſque divinitatem ambientes, *tanquam fulgur e cœlo ceciderunt.*

Poſt reſurrectionem nullam de Chriſti divinitate dubitationem dæmon habuit.

Supereſt ut explicemus illa verba Paul.1.ad Cor.2. *Si cognoviſſent,nunquam Dominũ gloriæ crucifixiſſent.* Quæ a multis non de dęmonibus,ſed de Judęorum principibus, vel in univerſum de principibus, ſeu de ſapientibus, ſeu philoſophis hujus ſæculi intelliguntur. Quod patet ex Orig. hom.2. in Cantica & Tertull.l.3. contra Marc. 6. Chryſ.Hier. Theoph. Anſelm.ibi. Et eſt probabilis expoſitio,tamen habet difficultatem,quam attingam ſect.ſeq. Præterea illa verba Pauli: *Sapientiam loquimur non hujus ſæculi,neque principum hujus ſæculi*,non videntur Judæorum principibus convenire. Tum quia non poſſunt dici *principes hujus ſæculi*. Tum etiã quia Paul. univerſaliter

Teſtimonii Paul.1. ad Cor.2. expoſitio.

lo-

loquitur dicens,neminem principum hujus ſeculi cognoviſſe myſterium Chriſti, quod propter ſolos Judæos dici non potuiſſet. Quod argumentum viſum eſt Cajet. ibi inſolubile.Sed reſponderi poſſet,quod ſi qui erant principes ſæculi,qui Chriſtum potuiſſent, & debuiſſent agnoſcere, maxime erant principes Judæorum,ut Pilatus, ac alii,inter quos Chriſtus verſatus eſt,& ideo potuit Apoſtolus ex eo, quod Chriſtus eſt crucifixus ab illis principibus hujus ſæculi propter ignorantiam,generaliter concludere, non eſſe agnitum a principibus hujus ſæculi.

2. expoſitio. Sed quidquid ſit de hac expoſitione, alii verba illa de dæmonibus interpretantur, quæ etiam expoſitio eſt probabilis,& ſatis conſentanea textui, eamque Hieron. amplectitur Dan.10.Amb.1.ad Cor.2.& ibi Anſelm. Auguſt. dicta q.66.Novi teſtamenti,ubi propterea negat,dæmones cognoviſſe Jeſum eſſe filium Dei, quamvis cognoverint eſſe Chriſtum. Ille vero non eſt certæ authoritatis. Gregor.etiam locis ſupra citatis verba illa de dęmonibus intelligit, & propterea in poſteriori loco dicit dæmones prius in miraculis Deum cognoviſſe:poſtea vero,dum viderent eum paſſibilem, de cognitione ſua in dubitationē cecidiſſe.Sed melior eſt reſponſio, quæ ex priori ejus loco colligitur. Nimirum non dixiſſePaulum,ignoraſſe dęmones Chriſti divinitatem: ſed myſterium abſconditum in Chriſti paſſione,& morte,ſcil. ſalutem, ac reparationem hominum,ac imperii dæmonum everſionem,maximamque Dei gloriam,& honorem in ea contineri. Ita exponit D.Th.hic dicens: *Non ideo dæmon Chriſtum Judæis crucifigere perſuaſit,qui filium Dei non eſſe putavit, ſed quia ſe morte illius non prævidit eſſe damnandum*. Quæ verba ſumpſit D.Th.ex Beda locis ſupra citatis.Eamdem expoſitionem tradit Leo P. ſer.9.de paſſ.dicēs: *Neque ipſe itaque diabolus intellexit, quod ſæviendo in Chriſtum, ſuum deſtrueret principatum, qui antiquæ fraudis jura non perderet,ſi ſe a Domini Jeſu ſanguine contineret,ſed malitia nocendi avidus dum irruit,ruit,dum capit,captus eſt,dum perſequitur mortalem,incidit in Salvatorem.* Cajet. etiā tā 1.ad Cor.2.quā hoc loco ingenioſe declarat,quomodo dæmones, etiamſi divinam Majeſtatē in Chriſto cognoverint, non propterea a Chriſto perſequēdo abſtinuerint, quin potius ex odio,& ira,quam contra Deū & res omnes ejus inveteratam habent,vehemētius in eum exarſerint. Quod ita poteſt āplius explicari. Nam dæmones ita Deū odio habēt,ut ſi poſſent in ipſam divinitatē irruere,eamque in nihilum redigere,id facere tentarent. Ergo etiam ſi cognoverint Chriſti humanitatem eſſe deificatam,& ipſius Dei ſingulari modo effectam, multo majori odio mortem, ignominiam, atque omnia illi machinarentur mala. Item etiamſi dæmon cognoverit perſonā Chriſti, non propterea contineri potuit ex amore,aut reverentia (ut per ſe conſtat) neque etiam ex timore ſervili, quia nullum certū damnum timebat,ut magis jam explicabo.

Objectio. Duæ vero difficultates ſuperſunt in hac expoſitione. Prior eſt,quia non videtur potuiſſe dęmon cognoſcere Jeſum eſſe Meſſiam, ac verum Deum, & ignorare, per paſſionem, & mortem ejus eſſe homines redimendos, quia hoc etiam erat expreſſe prædictum in Prophetis, præſertim in Pſalmis,& Iſaia, quin etiā ipſe Chriſtus ſæpe prædixerat ſe poſt triduum reſurrecturum; ergo neceſſario hoc etiam credebat dæmon: ergo ſciebat per mortem tēdere Chriſtum ad gloriam, non tantum ſuam, ſed etiam aliorum.Nam hoc etiam ſatis aperte prędixerat ipſemet Chriſtus,ut cum dicebat; *Vado parare vobis locum,ut ubi ego ſum,& vos ſitis.* Poſterior eſt,quia dæmō,ut Judęos ad necem Chriſti incitaret, præcipue movebatur ex odio Dei; ergo quamvis ſciret futurum eſſe, ut per mortem Chriſti amitteret imperium in omnes, non propterea deſiſteret a procuranda morte Chriſti, quia intelligebat majorem fieri injuriam Deo,Chriſtum occidendo,quam quolibet alio peccati genere.Hanc ergo injuriam præ nimio odio prætuliſſet cuicumque alteri incommodo.

Reſponſ. Ad priorem difficultatem reſpondetur,eas prophetias, non fuiſſe adeo claras, ut neceſſarium fuerit dæmoni omnes intelligere, antequam implerentur, & ideo facile potuit, vel ignorare illas, vel certe non animadvertere. Præſertim cum ob nimiam ſuperbiam,& invidiam totus eſſet poſitus in Chriſto expugnando,& ſuperando.Conſiderandum eſt enim,ſicut,cum homo vehementi paſſione ducitur adverſus inimicum,non ſemper conſiderat incōmoda ſibi imminentia,& licet interdum aliquo modo repræſententur,fidem non adhibet,ſed ſeipſum excæcat,ita accidiſſe dæmoni ob pravum affectum,quem in Chriſtū habebat. Multi vero exiſtimant in ipſamet nocte paſſionis Chriſti, quando jam antiquæ prophetiæ ad exitum perducebantur,cępiſſe dæmonem aliquid ſuſpicari,& per uxorem Pilati voluiſſe Chriſti mortem impedire.Ita ſentit Anſ.Lyr.& Cajet.Mat.27.& Petr.Com.in hiſt.Evangelica c.166.& optime Bern. ſer.1.de reſurrectione. Sed hoc valde incertum eſt, nam multi antiqui Patres exiſtimant,non dæmonem, ſed bonum aliquem Angelum immiſiſſe ſomnum illum uxori Pilati, non ut impediretur mors Chriſti (ſciebat enim Deus non fuiſſe impediendā) ſed ut cauſam ſuam magis juſtificaret,& nullam excuſationem peccati Pilato relinqueret,& fidem noſtram magis confirmaret. Nam ſi dæmon voluiſſet impedire mortem Chriſti, potius per Judæos, quam per uxorem Pilati id facere aggrederetur.Ita ſentiunt ſuper Mat.c.27.Orig. Hilar. Hieron. Chryſ. Theoph. Euthy. Ambr. Luc. 23. Aug.ſerm.121.de tempore, & Athan.ſerm. de paſſione, & cruce Domini,qui tamen fatetur, dæmonem in morte Chriſti fuiſſe ſolicitum de perditione ſua,& ideo incitaſſe Judæos,ut dicerent verba illa: *Si filius Dei eſt deſcendat de cruce, & credimus ei. Qui Domini mortem*, inquit, *evitare cupiebat, ne aliis ſalus efficeretur*.

Ad poſteriorem partem reſpondetur, quamquam peccatum interficientium Chriſtum fuerit maximum: tamen multo majorem eſſe divinam gloriam,quæ ex Chriſti morte,& hominum reparatione reſultat. Item multo majus malum eſſe,quod conſurgit ex infidelitate, & idololatria fere totius orbis. Denique cum dæmon ſit ſuperbiſſimus,numquam committeret aliquid,ex quo futurum ſciret, ut imperium in homines amitteret, & cultu, ac adoratione privaretur.

SECTIO IV.

Utrum ex Chriſti miraculis cognoverint Judæi, Jeſum fuiſſe Meſſiam promiſſum, verumque Deum.

DIximus de Angelis, ſupereſt dicamus de hominibus, & tota quæſtio revocatur ad Judæos. Illi enim & Meſſiam ſperabant,& notitiam divinarum ſcripturarum habebant,& doctrinam Chriſti,ac miracula experti ſunt. Agit autem ex profeſſo de hac re D.Th.inf.q.47.a.5.non potuit tamen hoc loco prętermitti,ne res inter ſe connexas ſepararemus.Supponimus ergo ex hactenus dictis,potuiſſe Judæos præſertim qui ſcripturas noverant,& verba Chriſti audiebāt,ejuſque miracula conſpiciebant,cognoſcere illum eſſe Meſſiam,& conſequenter verum Deum. Probatur primo de cognitione per fidē infuſam,quia illud objectum ſatis,ſuperque proponebatur, ut expoſitum eſt. Secundo de cognitione per fidem humanam vehementer inducentem intellectum ad aſſentiendum propter motiva ſenſibus manifeſta, ſuppoſita præſertim prædictione ſcripturarum, ad quas Chriſtus ſemper illos provocabat dicens; *Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniū perhibent de me. Et ſi Moyſi crederetis,crederetis & mihi.* Neque hoc indiget majori probatione,& ex iis quę dicemus, evidentius cōſtabit. Difficultas ergo ſupereſt, an de facto Judæi cōvicti fuerint ad hoc credendū.Ratio difficultatis eſt, quia ſupra diximus miracula Chriſti conjuncta ſcripturis,& teſtificationi ejus evidenter oſtendiſſe ipſius divinitatem, evidentia autem cogit intellectū;ergo coegit etiam intellectus Judæorum.In cōtrarium vero eſt, quia etiā ſupra diximus hanc evidentiā non oriri niſi veritas miraculorum evidenter cognoſcatur,& prophetiæ & teſtimonia perſpicue intelligātur:at vero homines nec poſſunt evidenter cognoſcere veritatē miraculorū, quia non intuētur naturas rerum,nec ſcripturas poſſunt adeo clare intelligere,pręſertim prophetias. Adhæc quāvis nonnulla ſigna Meſſiæ in Jeſu viderentur impleta:tamen multa alia implēda ſupererāt,preſertim ea,quæ de ſecūdo Chriſti adventu ſunt:neq;vero erat illis evidens,quæ eſſent de primo,quæve de ſecundo adventu intelligenda.Denique hæc evidentia etſi aliqualis eſſe poſſit, conſurgit tamen ex plena multarum rerum,& circumſtantiarum conſideratione:ingenium autem humanum vix poteſt ita omnia neceſſaria conſiderare,quin aliquid prætermittat,præſertim ſi aliquo pravo,& repugnante affectu ducatur.

In hac re prima ſententia eſt, Judęos cognoviſſe Jeſum eſſe Meſſiam,& verum Deum, & nihilominus ex ira, atque odio,quod contra eum animo conceperant, illum interfeciſſe.Ita ſentiunt multi Patres exponentes parabolā

vineæ Mat.21.ubi ait Chriſtus: *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe, hic eſt hæres, venite occidamus eum.* Per quos agricolas Judæos ſignificabat, ut ipſi etiam ſtatim intellexerunt; ſignificat ergo eos cognoviſſe Chriſtum. Ita Orig. tract. 19. in Mat. ubi inquit Judæos cognoviſſe Chriſtum filium Dei, eumque nihilominus occidiſſe, ſicut Herodes credidit Chriſtum naſciturum in Bethlehem, & nihilominus quæſivit illum, ut occideret, etiã ſi eſſet Meſſias promiſſus, Deique filius. Chryſ. quoque hom. 40. Imperf. aperte dicit: *Ex omnibus operibus ejus cognoverunt eum filium Dei eſſe, & hoc ſignificant dicẽtes, hic eſt hæres.* Rurſus Beda l.3. in Mat. *Manifeſtiſſime* (inquit) *probat Dominus non per ignorantiam, ſed per invidiam Principes Judæorum crucifixiſſe filium Dei. Intellexerunt hunc eſſe de quo dictum eſt: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, quæ verba uſurpavit Anſ. eodem loco. Et confirmari hæc ſententia poteſt ex verbis Chriſti Jo.15. *Si non veniſſem, & loquutus eis non fuiſſẽ, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo, quia & viderunt, & noverunt me, & patrem meum.* Et ideo c.12. vocat eos Chriſtus *obcæcatos & obduratos*: non ergo ex ignorantia, ſed ex malitia Chriſtum cognitum occiderunt.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Judęos cognoviſſe Jeſum eſſe Meſſiam: non tamen eſſe verum Deum. Ita ſentit Euth. in Mat. ſuo c.50. Dicit enim Chriſtum agnitũ eſſe a Judæis Regem Iſrael a Prophetis prædictum, non tamẽ filium Dei. Idem inſinuat Theoph. ibidem dicens agnoviſſe Chriſtum, idem Burgenſ. Matt.21. Sixtus l.6. anno 98. Lyran. Mat 21. Et hæc opinio quoad partem negantẽ fundari poteſt in illis verbis 1.Cor.2. *Quẽ nemo principum hujus ſæculi cognovit. Si enim cognoviſſent, nunquã Dominũ gloriæ crucifixiſſent*, quæ (ut ſupra vidimus) a multis Patribus exponuntur de principibus Judæorum. Neq; hic habet locum expoſitio, quod ignoraverint fructum redemptionis, non autem Chriſti divinitatem. Quia Judæi non habebant tam pravum affectum, & odium in Deum, ſicut Dæmones, ut verum Deum agnitũ interficere auderent. Et confirmari poteſt. Nam ſæpe voluerunt Judæi Chriſtum interficere eo quod ſe Deo ęqualem faceret, ut patet Jo.8. & 10. *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu, homo cum ſis, facis te ipſum Deum.* Denique non videntur Phariſæi intellexiſſe Meſſiam futurũ verum Dei filium naturalem: ergo licet cognoverint eſſe Meſſiam, non inde fit cognoviſſe etiã filium Dei. Antecedens colligi poteſt ex Mat. 22. ubi Chriſtus Phariſæos interrogavit: *Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt?* Ipſis autem reſpondentibus eſſe filium David (quoniam revera ſentiebant futurum purum hominem) objecit rurſus verba ejuſdem Prophetæ; *Dixit Dominus Domino meo, &c.* ut concluderet eſſe pluſquam hominem, & pluſquam filium David.

Tertia ſententia eſt, Judæos neutrum cognoviſſe, ſcil. neque eſſe Meſſiam, neque verum Deum. Ita ſentit Abulenſis Mat.21.q.ult. Cajet. Luc.23. circa illa verba, *Ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt* ubi ait ignoraſſe Judæos, quis eſſet ille, quem crucifigebant. Expreſſius id docet hic q.47.a.5. Quorum potiſſima ratio eſt, quã ſuperius tetigimus. Quia ipſi ſperabant Meſſiã futurum Regem tẽporalem. Nihil enim ſpirituale in divinis promiſſionibus ac Propheriis intelligere valebant; ut in priori tom. diſp. 1. ſect. 4 fuſe declaravimus, ubi plures ex Patribus retulimus hoc docẽtes, & in Evangelio habemus nonnulla veſtigia. Nam ipſi etiam Chriſti diſcipuli in principio nihil altius de regno Chriſti cogitabant. Unde dicebãt; *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael:* Act.1. & Luc 24. *Nos ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael*, ſcil. a Romanorum Imperio. Denique filii Zebedei (ut Patres notant) nihil aliud, quam regnum temporale cogitabant, quando præcipuas in illo ſedes petebant, Mat. 20. Cum ergo Judæi de regno Chriſti temporali cogitarent, & in eo nullum ſignum, indiciumve ejuſmodi regni cernerent, non videntur potuiſſe cognoſcere eum eſſe Meſſiam.

In hac quæſtione primum oportet diſtinguere de iis Judæis, qui in Chriſtum crediderunt, vel de iis qui eum interfecerunt: nam de his poſterioribus præcipue eſt quęſtio. De prioribus autem breviter dicendũ eſt, eos cognoviſſe Jeſum eſſe Meſſiam, ac verum Deum, ſicut cognovit Petrus, quando confeſſus eſt. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Mat.16. & Martha, cum dixit. *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundũ veniſti.* Jo.11. juxta interpretatione Auguſt. tract.49. & Hilarii lib.6. de Trinitat. Ea vero cognitio ſolum erat per fidem, ut aperte cõſtat ex verbis citatis, & ex illis, quæ Chriſtus dixit Petro: *Caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed pater meus.* Et fortaſſe in aliquibus, ſaltem in principio non fuit illa fides cum certitudine neceſſaria ad fidem infuſam, ſed ſolum fides quædam humana propter apparentia motiva. Rurſus intelligendum eſt, eoſmet, qui in Chriſtum credebãt, facilius crediſſe illum eſſe Meſſiam, quam verum Deũ. Quia hoc poſterius continebat myſteriũ altius & obſcurius, quod (ut veriſimile eſt) pauci diſtincte intellexerũt uſque ad Chriſti reſurrectionem & Apoſtolorum prædicationem: ſed involute credebant, Chriſtum eſſe filium Dei cum inſigni quadam ſanctitate, & excellentia. Quia vulgus non erat tunc capax majoris cognitionis, ut patet ex toto diſcurſu Evangelii, & ex ignorantia, quæ in aliquibus Apoſtolis erat nocte cœnæ, ut merito Chriſtus eis dixerit: *Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me?* Jo.14. Unde Petro dictum eſt ex ſingulari Patris dono tantam, tamque diſtinctam de Chriſto cognitionem ei fuiſſe datam, & de Martha Chryſoſt. & alii probabilius exiſtimant non cognoviſſe diſtincte Chriſtum eſſe filium Dei naturalem. Ex his conſequenter colligitur hos, qui in Chriſtum crediderunt, non omnes habuiſſe evidentiam veritatis doctrinæ ejus, neque quod ipſe eſſet Meſſias, aut Deus. Fuit quidem ipſis evidens, ipſum eſſe dignum fide, & prudenter fieri credendo illi (ut ſatis ex ſuperioribus conſtat) non tamen fuit evidens, vera eſſe quæ diceret: tum quia fere omnes erant ſimplices, ac illiterati homines, qui non ſciebant ſcripturas. Tum etiam quia non omnes videbant cuncta miracula, & multo minus eorum veritatem evidenter cernebant. Præterea, quia non omnes ſciebant evidenter miracula illa fieri in confirmationem doctrinæ, aut non poſſe permittere Deum, ut falſitatis prædicator talia ſigna faceret.

Non eſt autẽ incredibile, imo valde probabile, ac fortaſſe verum, nonnullos, qui miracula Chriſti viderunt, & in eum crediderunt, aliquando perveniſſe ad evidentem cognitionem veritatis doctrinæ Chriſti, ac divinitatis ejus. Quod maxime credi poteſt de Apoſtolis ſaltem poſt Chriſti reſurrectionẽ (ut omittam B. Virginem, quę multo antea hanc evidentiam habuit.) Ita docuit hoc loco Medina ſuper q.42. Et ſuadetur breviter. Quia (ut oſtendemus) Chriſti opera cõjuncta cum ejus doctrina, & Prophetarum prædictionibus ad exitum jam productis, ſufficientia erant ad pręſtãdam hanc cognitionem evidentẽ in teſtificante: ſed Apoſtoli hæc omnia conſiderabant, & intelligebant. Nam inprimis veritas miraculorum ſatis evidenter illis erat nota. Quid enim evidentius, quã Lazarum fuiſſe mortuum & poſtea vixiſſe? certe non erat minus evidens, quam quemlibet alium hominem vivere, & idem judicium eſt de illuminatione cæci nati, & ſimilibus operibus, quæ ex diuturnitate, atque permanentia effectuum, & ex eorum frequentia ſatis ſeſe oſtendebant eſſe vera. Pręſertim cum is, qui ea faciebat, & homines ad bonos mores inſtitueret, & ad illos ſeſe perfecte formaret, nullãque temporalem utilitatem ab hominibus quæreret. ſed ſolum Dei honorem, & gloriam, & bonorũ morum inſtaurationem. Accedit, quod dum ipſimet Apoſtoli faciebant miracula, evidenter ſciebant ſe non iniiſſe fœdus cum dæmone, ſed potius hoſtile bellum: ſciebant etiã talia opera eſſe, quæ non poterant fieri vi dæmonis, & tamen fieri videbant virtute Chriſti, & in confirmationem doctrinæ ejus. Pręterea evidenter conſpexerant Chriſtum a mortuis ſuſcitatum (quantũ humanis ſenſibus aliquid poteſt evidenter judicari) ergo omnibus conſideratis evidens illis erat teſtimonium de Chriſti divinitate, ac ejus doctrinæ veritate. Neque contra hanc evidentem cognitionem aliquid afferri poteſt, quod difficultatem ingerat, Quia hæc evidentia non excludit fidem ab homine: quãquam enim aſſenſus hic evidens ex ſignis, non fit aſſenſus fidei infuſæ, nec tam perfectus, aut certus, ſicut ille, nec in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, ſicut ille, quia nititur ſolo humano diſcurſu, & principiis, quatenus per ſenſus, vel naturale lumen evidẽter cognoſcuntur, nihilominus tamen hujuſmodi cognitio non excludit a ſubjecto fidem infuſam, qua homo voluntarie certiori aſſenſu credit, non humanis ſenſibus, ſed divinę veritati tanquam rationi aſſentiendi innixus. De qua re latius in 2.2. diſſeritur,

Se-

Judæi in Christum [illegible] Meſſiam [illegible] verum [illegible] Deũ agnoverunt.

Credentes in Chriſtum qualem de ipſo, juſque doctrina notitiam habuerunt.

Plebs Judæorum non agnovit Chriſtum eſſe Meſſiam ac Deum.

Secundo, de aliis Judæis, qui non ſunt Chriſtum ſequuti, D. Th. diſtinguit communem plebem a Judæorum principibus, & Phariſæis, & de communi plebe docet non agnoviſſe Jeſum eſſe Meſſiam, neque Deum: quæ ſententia quoad hanc partem (ſi ſano modo explicetur) mihi certa videtur. Quia iſti (ut ſupponimus) non crediderunt in Chriſtum fide voluntaria (agimus enim de illis, qui per voluntatem non ei adhæſerunt) nec etiam fide coacta, quæ evidentiam aliquam ſupponit. Quia ii non erant tam capaces, ut poſſent ad evidentem cognitionem pervenire. Neſciebant enim ſcripturas, nec virtutem miraculorum, nec ſenſum verborum Chriſti, neque alia multa, quorum perfecta cognitio ad hujuſmodi evidentiam eſt neceſſaria. Non poteſt tamen negari fuiſſe in illo populo rumorem ſparſum, & vehementem ſuſpicionem exortam, quod Jeſus eſſet Meſſias. Unde Jo. 7. dicebant quidam: *Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt, numquid vere cognoverunt principes, quia hic eſt Chriſtus?* ſtatim vero ſubjungunt; *ſed hunc ſcimus, unde ſit, Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit, unde ſit.* Ex quo etiam dubitari non poteſt, quin preter eos, qui vera, ac infuſa fide in Chriſtum credebant, multi ex plebe interdum hoc crederent fide humana, ſicut accidit in omnibus rebus, quæ in ore vulgi circũferuntur, & per conjecturas eliciuntur. Et tales fortaſſe fuerunt multi ex illis, qui Matth. 22. clamabant: *Oſanna filio David*; & illi, de quibus apud Jo. c. 7. ſubditur. *De turba autem multi crediderunt in eum. & dicebant, Chriſtus cum venerit numquid plura ſigna faciet, quam quæ hic facit?* & infra: *Alii dicebant, hic eſt vere propheta, alii, hic eſt Chriſtus, alii numquid e Galilæa venit Chriſtus? & facta eſt diſſenſio.* Itaque nullus ex his habebat evidentem cognitionem, ſed fidem aliquam humanam cum formidine, vel tantum dubitationem, & ſuſpicionem. Alii vero habebant repugnantem ſententiam ortam, aut ex prava voluntate, aut ex levibus conjecturis, & nonnullis ſignis, quę videbantur non eſſe in Chriſto impleta, vel ex conſideratione, vel denique ex timore Principum, qui eos inſectabantur, qui in Chriſtum credebant. Nam (ut dicitur Jo. 9.) *Jam conſpiraverant, ut ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Quæ tamen omnia ad eorum ignorantiam excuſandam ſatis non erant. Quia motiva ad credendum erant de ſe ſufficientiſſima, & urgentiſſima, & ſi quid habebant dubitationis, facta mediocri diligentia poterant facile ab ipſo Chriſto, ejuſque diſcipulis edoceri: timor autem humanus non poterat eos excuſare, ut per ſe conſtat. Potuit autem illa ignorantia culpæ gravitatem minuere, & ex parte excuſare, & impedimenta auferre, ut poſtea facilius eos poſſet tanti peccati pœnitere. Unde Juſtinus q. 108. ex iis, qui Chriſtum non agnoverunt, exiſtimat fuiſſe eos, qui poſt Chriſti mortem facile converſi ſunt. Et eodem fortaſſe ſenſu dixit Beda lib. 6. in Luc. cap. 94. Chriſtum orando in Cruce obtinuiſſe remiſſionem peccati eis, qui ex ignorantia peccaverant, non aliis.

Tertio, de principibus Judæorum, & Phariſæis, qui Chriſtum perſequuti ſunt, verius videtur, eos non cognoviſſe, Chriſtum eſſe filium Dei naturalem. Quod etiam D. Th. docet, & in eo conveniunt authores primæ & ſecundæ ſententiæ, & ad id ſuadendum videntur efficacia ea, quæ in confirmationem ſecundæ ſententiæ adducta ſunt. Quia (quidquid ſit, an cognoverint, illum eſſe Meſſiam) tamen (ut ego exiſtimo) pauci, vel nulli ex principibus Judæorum, qui eo tempore vivebant, intelligebant Meſſiam futurum verum Deum, neque myſterium Incarnationis ſuſpicabantur, & ideo in eo maxime ſcandalum patiebantur, quod Chriſtus, cum eſſet homo, ſe prædicaret Deum: quod tamen nullum ſcandalum eis eſſet, ſi ſperarent aliquem, qui ſimul eſſet verus homo, veruſque Deus.

Judæorũ principes & Phariſæi divinitatem Chriſti ignorant.

Objectio. Dices; ergo non erat in tota Synagoga Judæorum, qui veram de Meſſia exiſtimationem haberet.

Reſponſ. Reſpondetur veram exiſtimationem habebant, qui ſpectabant illum verum hominem, Prophetam ſanctum ac Deo conjunctiſſimum, in qua vera cognitione implicite credebant reliqua, quæ ad Chriſtum pertinent, quod illis tunc ad ſalutem ſufficiebat; pauci vero erant, qui diſtincte altiora myſteria de Meſſia cognoſcerent, & ſi qui erant, fuerant a Deo ſingulariter illuminati, ut Simeon, Anna, Zacharias, Elizabeth, & alii, qui ſine dubio Chriſto non repugnarunt, ſed facile obtemperarunt. Fortaſſe etiã aliquis erat tam verſatus in ſcripturis, tamque ſincere, ac proprie eas intelligens, ut aliquid de divinitate Meſſiæ, vel ſuſpicaretur, vel opinaretur: ſed in hoc nihil certi affirmari poteſt. Quia illi Judæi nullum ſignum aut veſtigium dederunt talis cognitionis, neque tempore, quo Chriſtus prædicavit, neque poſtea, ſemper enim conati ſunt ſcripturas evertere, & ad falſos ſenſus detorquere.

Quarto (quod attinet, an cognoverint Jeſum eſſe Meſſiam (exiſtimo illos fuiſſe ancipites, vel inconſtantes, multum enim & ſignis & prophetiis urgebantur, & convincebantur. Unde quando actuali paſſione odii, iræ, aut invidiæ non erant commoti, & obcæcati, videbantque ſigna Chriſti, & conſiderabant verba prophetarum, exiſtimo ſæpe definito aſſenſu, quamvis humano, & ex conjecturis, judicaſſe eum eſſe Meſſiam. Quia argumenta erant fortiſſima, quare ablato impedimento pravi effectus, vehementiſque paſſionis non poterant non interdũ habere ſuum effectum. At vero (ut notavit Euthym. Luc. 23. & ſignificat D. Th. ſuper 21. c. Mat. & loco ſup. cit.) ſuborta paſſione, vel timore humano, quidam facile ab hac perſuaſione cadebant, quia firmam fidem non habebant.

Phariſæi Chriſtum non cognoverũt eſſe Meſſiam.

Nam (ut dicitur Jo. 12.) *Cum tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, ut ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur, excæcavit oculos eorum &c.* Alii vero, quamvis in eadem opinione perſiſterent, non audebant eam profiteri propter hominum timorem. Sic Joan. eodẽ loco ſubjungit. *Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut a Synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominũ, quam Dei.* Quocirca tẽpore paſſionis Phariſæos, & Principes, qui Chriſtum crucifixerunt, veriſimilius eſt tunc non crediſiſſe illum fuiſſe verum Meſſiam, quod ſatis ſignificavit eis Chriſtus, quando in concilio interrogatus, an eſſet Chriſtus, reſpondit: *Si dixero vobis, non credetis mihi?* Luc. 22. & Jo. 10. cum Judæi dicerent: *Quouſque animam noſtram tolles?* ipſe reſpondit: *Loquor vobis, & non creditis mihi*; & c. 12. habentur verba ſupra citata. Ad hæc Petrus Act. 3. *Scio, quod per ignoratiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.* Nam licet Cajet. hic dicat poſſe illam ſimilitudinem intelligi in facto, ſeu in cooperatione ejuſdem peccati, non tamen in modo, ſeu origine culpæ: tamen verba ipſa plane intellecta ſatis indicant utroſque ex ignorãtia peccaſſe. Deinde Paulus in lege edoctus ad pedes Gamalielis dicit ſe miſericordiam conſequutũ eſſe, quod ex ignorãtia fecerit. Unde etiam colligi poteſt præceptorem ejus in lege edoctũ eadem ignorantia laboraſſe, idem ergo credibile eſt de cæteris ſaltẽ frequentius. Præterea hoc ipſum indicavit Chriſtus affixus cruci. Mat. 23. illis verbis: *Ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt.* Denique cum Judæi magna Dei beneficia per Meſſiam ſperarent, & hanc fidem, & expectationem Meſſiæ non mutaſſent, ſi ſibi perſuaſiſſent hunc eſſe Meſſiam, & in hac perſuaſione duraſſent, non potuiſſent illi mortem, ac perniciem tanto ſtudio machinari, ut hic etiam optime locum habeat, quod Paulus dixit. 1. ad Cor. 2. *Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Objectio. Neque contra hanc ſententiam ſic explicatam video aliquid objici poſſe, quod difficultatem habeat, niſi fortaſſe illud Matth. 21. *Hic eſt hæres.*

Reſponſ. Ex quo (cum in parabola dictum ſit) non poteſt colligi firmum argumentũ: tum quia non eſt neceſſe applicare ſingula verba parabolarũ: tum etiam, quia non omnia in proprietate & rigore dicuntur. Unde exponi poteſt eos dixiſſe: *Hic eſt hæres*, id eſt, hic ſe facit hæredem, & Dei filium, ſicut Sap. 2. de Judęis prædictum erat dicturos: *Filium Dei ſe nominat, morte turpiſſima condemnemus eum.* Deinde poteſt exponi: *Hic eſt hæres*, id eſt, qui primum locũ in populo tenet, quemque omnes ſequuntur, & colunt. Præterea Cajet. inquit illo verbo Chriſtũ ſub parabola prædixiſſe, quod poſtea in Concilio Judæi propriis verbis dixerunt: *Omnes credẽt in eum.* Dicere ergo. *Hic eſt hæres*, non fuit dicere, hic eſt Meſſias, ſed hic eſt, in quẽ omnes credent, & ita fiet Dominus, ac hæres populi Iſrael. Janſenius vero dicit illo verbo ſignificatũ eſſe, vel quod multi ex populo credebant, vel quod ipſi principes facile cognoſcere poterãt, & debebant: quæ reſponſio colligitur ex Juſt. q. 140. Deniq; id dici potuit, quia interdum convincebantur ad id credẽdum, quamvis poſtea propter humanum timorem aut avaritiam, alioſve affectus in ſua cæcitate permanſerint.

Ultimo vero addendum in hac quæſtione eſt, Judæos vel omnes, vel fere omnes evidenter cognoviſſe Chriſtũ

fuiſſe virum juſtum,& innocentem,& pœna mortis indignum. Hoc conſtat ex publica innocentia vitæ Chriſti, quæ tanta erat, ut eo interrogante; *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Nullus ſit auſus ei quicquam objicere, etiamſi maximo illum odio proſequerentur. Deinde ex operibus miraculoſis,& doctrina ejus, id evidenter intelligere potuerunt. Denique etiam Judas coram Judæis profeſſus eſt ſe tradidiſſe ſanguinem juſtum, cui ipſi non contradixerunt.

QUÆSTIO XLV.

De transfiguratione Chriſti, in quatuor articulos diviſa. De qua Doctores Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9. & Doctores in 3. diſt. 16.

DEinde conſiderandum eſt de Transfiguratione Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum conveniens fuerit Chriſtum transfigurari. Secundo, utrum claritas transfigurationis fuerit claritas glorioſa. Tertio, de teſtibus transfigurationis. Quarto, de teſtimonio Paternæ vocis.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens Chriſtum transfigurari.

340. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum transfigurari. Non enim competit vero corpori, ut in diverſas figuras mutetur, ſed corpori phantaſtico. Corpus autem Chriſti non fuit phantaſticum, ſed verum, ut ſupra habitum eſt. Ergo videtur quod transfigurari non debuerit.*

q.5.art.1 2. *Præterea. Figura eſt in quarta ſpecie qualitatis, claritas autem eſt in tertia, cum ſit ſenſibilis qualitas. Aſſumptio ergo claritatis a Chriſto, transfiguratio dici non debet.*

Non complevit morte prævent. 3. *Præterea. Corporis glorioſi ſunt quatuor dotes (ut infra dicitur) ſcilicet impaſſibilitas, agilitas, ſubtilitas, & claritas. Non ergo debuit transfigurari magis, ſecundum aſſumptionem claritatis, quam ſecundum aſſumptionem aliarum dotium.*

Sed contra eſt, quod dicitur Mat. 17. quod Jeſus transfiguratus eſt ante tres diſcipulorum ſuorum.

Reſpondeo dicendum, quod Dominus diſcipulos ſuos prænuntiata ſua paſſione, induxerat ad ſuæ paſſionis ſequelam. Oportet autem ad hoc, quod aliquis directe procedat in via, quod finem aliqualiter præcognoſcat: ſicut ſagittator non recte jaciet ſagittam, niſi prius ſignum proſpexerit in quod jaciendum eſt. Unde & Thomas dixit Jo. 14. Domine, neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Et hoc præcipue neceſſarium eſt, quando via eſt difficilis & aſpera, & iter laborioſum, finis vero jucundus. Chriſtus autem per ſuam paſſionem ad hoc pervenit, ut gloriam obtineret non ſolum animæ, quam habuit a principio ſuæ conceptionis, ſed etiam corporis, ſecundum illud Luc. ultim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ad quam etiam perducit eos, qui veſtigia ſuæ paſſionis ſequuntur, ſecundum illud Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et ideo conveniens fuit, ut diſcipulis ſuis gloriam ſuæ claritatis oſtenderet, quod eſt ipſum transfigurari, cui ſuos configurabit, ſecundum illud Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Unde Beda dicit ſuper Mat. Pia proviſione factum eſt, ut contemplatione ſemper manentis gaudii ad breve tempus delibata, fortius adverſa tolerarent.

Mat. 9. pa. ... Super illud Matt. 17. transfiguratus eſt ante eos tom. 9.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. nemo putet Chriſtum per hoc quod transfiguratus dicitur, priſtinam formam, & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatem, & aſſumpſiſſe corpus ſpirituale, vel aereum. Sed quomodo transformatus ſit, Evangeliſta demonſtrat dicens. Reſplenduit facies ejus ſicut ſol, veſtimenta autem ejus facta ſunt alba ſicut nix. Ubi ſplendor faciei oſtenditur, & candor deſcribitur veſtium, non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur.

Ad 2. dicendum, quod figura circa extremitatem corporis conſideratur: eſt enim figura, quæ termino vel terminis comprehenditur. Et ideo omnia illa, quæ circa extremitatem corporis conſiderantur, ad figuram quodammodo pertinere videntur. Sicut autem color, ita & claritas corporis non tranſparentis, in ejus ſuperficie attenditur. Et ideo aſſumptio claritatis transfiguratio dicitur.

Ad 3. dicendum, quod inter prædictas quatuor dotes, ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonæ in ſe ipſa: aliæ vero tres dotes non percipiuntur niſi in aliquo actu, vel motu, ſeu paſſione. Oſtendit igitur Chriſtus in ſeipſo aliqua illarum trium dotium indicia, puta agilitatis, cum ſuper undas maris ambulavit: ſubtilitatis, quando de clauſo utero Virginis exivit: impaſſibilitatis, quando de manibus Judæorum vel præcipitare, vel lapidare eum volentium, illæſus evaſit. Nec tamen propter illa transfiguratus dicitur, ſed propter ſolam claritatem, quæ pertinet ad aſpectum perſonæ ipſius.

COMMENTARIUS.

PRimum omnium in argumento primo & ſecundo, cum ſolut. explicat D. Th. quid nomen *Transfigurationis* ſignificet, dicens non ſignificare mutationem formæ, aut figuræ corporis Chriſti Domini. Quia talis mutatio fieri non poterat ſine magna alteratione, & immutatione intrinſeca corporis Chriſti, quam tunc fieri non decebat; ſolum ergo ſignificat immutationem in vultus ſplendore, & candore veſtium. Quod (ut D. Th. refert) optime colligit Hieronym. ex ipſis verbis Evangeliſtæ, *Transfiguratus eſt ante eos, & reſplenduit facies ejus, ſicut ſol, veſtimenta autem ejus facta ſunt alba, ſicut nix,* Quod ergo dixerat *Transfiguratus*, ſequentibus verbis expoſuit. Eadem autem erit vocis ſignificatio, etiamſi juxta proprietatem Græci idiomatis *transformationem* vocemus. Quia forma, & figura ad idem ſignificandum accipi ſolent, ut patet ex Ariſt. c. de qualitate, & ideo mutatio facta in hominis vultu, quoad omnia quæ in ejus ſuperficie apparent, ſive ſit color, ſive ſplendor, *transformatio*, vel *transfiguratio* dici poteſt. Unde recte Euth. ſuo c. 34. in Matt. *Transformatus* (inquit) *eſt, corpore quidem in propria figura manente, divino vero ſplendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem illuſtrante, ſpeciemque illius ad majorem Dei ſimilitudinem immutante.* Et eodem modo exponendum eſt verbum Luc. 9. dicentis: *Et facta eſt ſpecies vultus ejus altera*, ſcilicet quoad ſplendorem, non vero quoad figuram, vel alias qualitates.

Secundo in corp. ar. reddit D. Th. rationem, ob quam Chriſtus transfigurari voluit, ſcilicet ut hominibus oſtenderet finem, & terminum, quo per crucem, & paſſionem perventurus eſſet, diſcipuloſque ſuos, atque in illis omnes homines ad veſtigia crucis ſuæ, ſpe perveniendi ad eumdem terminum ſeu ejuſdem gloriæ participationem excitaret, juxta illud ad Rom. 8. *Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi autem compatimur, ut & conglorificemur.* Quam rationem ex Beda refert D. Th. eamdem vero late explicat Leo P. in ſer. de transfig. & eam tetigit Damaſc. orat. de transfig. dicens: *Nam qui laborum fructus perfectos habet, idem quoque intrepido animo in certamen deſcendit. Etenim lucri cupiditas homines eo adducere ſolet, ut corpori ſuo minime parcant.* Quod humanis exemplis fuſe declarat, & tacitam objectionem diſſolvit. Transfigurari cur Christus voluit.

Poſſet enim aliquis dicere, ſatis fuiſſe per fidem oſtendi Apoſtolis Chriſti gloriam, & laborum terminum, ut poſſent viam crucis amplecti: non ergo neceſſe fuit etiam quoad externam ſpeciem oſtendi. Nam & ipſemet Petrus hujus myſterii teſtis de eodem ſermonem habens ep. 2. c. 1. *Habemus* (inquit) *firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Cui reſpondendum eſt, potuiſſe quidem fidem ſufficere, & ideo hanc oſtenſionem gloriæ Chriſti non fuiſſe ſimpliciter neceſſariam: fuiſſe tamen valde utilem, ac convenientem. Quia ut Damaſ. prædicto loco ſubjungit: *Spirituales Domini propugnatores non terrenorum quæſtuum cupidi, nec fluxorum bonorum deſiderio flagrantes, cum ea, quæ in ſpe poſita ſunt, ipſis etiam oculis contuentur, eoſque, qui prius labores pertulerunt, bonorum in ſpe poſitorum deliciis fruentes conſpiciunt, majoribus animis ad certamina ſe comparant.* Secundam ratione ſignificat eodẽ loco Damaſc. Chriſtum transfiguratũ fuiſſe, ſuãque gloriam diſcipulis oſtendiſſe, ut diſcrimẽ inter vetus, ac novum teſtamentũ ſignificaret. Olim enim Iſraeliticus populus in faciem Moyſi intendere non poterat propter ſplendorem vultus, nunc autem Apoſtoli: *revelata facie gloriam Domini ſpeculantur.* Quod etiam ſignificatum eſſe dicit in nube lucida, quæ in transfiguratione apparuit: Moyſes enim caliginem ſubibat, umbram, & opacitatem legis ſubindicans: Chriſtum autem, & Apoſtolos nubes lucida obumbrat, quia jam *myſterium a*

Objectio. Reſponſ.

ſa-

ſæculis abſconditum detectum eſt, ac perpetua, & ſempiterna gloria oſtenditur. Tertiam rationem addere poſſumus ex Leone Papa ſer. de transfigurat. Transfiguratum eſſe Dominum: *Ut de cordibus diſcipulorum crucis ſcandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas paſſionis, quibus revelata eſſet abſconditæ excellentia dignitatis.* Itaque hoc myſterio actum eſt, ut Apoſtoli in fide de Chriſti divinitate confirmarentur, & eum eſſe agnoſcerent, quem prophetæ prædixerant, & lex præfiguraverat. Petrus enim Matth. 16. Chriſti divinitatem prius confeſſus eſt: poſtea vero cum Chriſtus ſuam paſſionem, & mortem prædicaret, exiſtimans rem illam Chriſto indignam: *Abſit*, inquit, *a te Domine, non erit tibi hoc*, quem Chriſtus acriter reprehendit. Ut vero ejus, & aliorum diſcipulorum infirmitati ſubveniret, ſtatim c. 17. eis ſuam gloriam oſtendit, ut neque propter infirmitatem paſſionis de ipſius divinitate dubitarent, neque propter magnitudinem divinitatis Crucis opprobrium exhorreſcerent, cum illud talis haberet exitum gloriæ.

Corpus Chriſti gloria privatum in hæc vera propter hominum ſalutem.

Unde quartam rationem colligere poſſumus, voluiſſe Chriſtum hoc myſterio hominibus oſtendere, quid corpori ſuo eſſet debitum, quantaque illud privaret gloria propter eorum commodum ac reparationem. Et propter eamdem fortaſſe cauſam, quando transfiguratus eſt loquebatur *de exceſſu, quem completurus erat in Hieruſalem*, id eſt de paſſione ſua, quam ut pro hominibus poſſet aſſumere, gloriam corpori ſuo debitam intra ſinus animæ miraculoſe repreſſerat. Cujus rei ſignum ac teſtimonium in die illa hominibus oſtendit. Nam (ut Damaſcenus ſupra dixit) *Non externa gloria illi corpori acceſſit, ſed interna ex verbi deitate, modo quodam omnium ſermonem excedente, ipſi perſonaliter unita.*

Tertio in ſol. ad 3. incipit D.Th. amplius explicare, quid ſit hæc transfiguratio, nempe quod ſit aſſumptio ſeu communicatio illius claritatis, quæ eſt una ex quatuor dotibus gloriæ corporis.

Transfiguratio quid ſit.

Quam rationem art. ſequenti magis explicat: hic vero rationem reddidit, cur potius aſſumptio hujus dotis dicatur *transfiguratio*, quam aſſumptio agilitatis, quando ſuper mare ambulavit, vel ſubtilitatis, quando de clauſo Virginis utero prodiit.

Objectio.

Habet autem difficultatẽ ratio D.Th. quia indicat ex quatuor dotibus corporis glorioſi ſolam claritatẽ eſſe qualitatẽ inhærentẽ illi, quod certe non omnes admittũt. Multi enim exiſtimant alias dotes eſſe qualitates, præſertim agilitatẽ, & impaſſibilitatem.

Reſponſ.

Dici vero poteſt primum D.Th. non negare eſſe qualitates, ſed eſſe qualitates ſenſibiles, quæ per ſe immutent ſenſum, ſic enim ait; *Aliæ vero tres dotes non percipiuntur, niſi in aliquo actu, vel paſſione*; non ergo dicit non eſſe, ſed non percipi. Et hoc ſenſu recte accommodatur ratio. Nam ratio, & perfectio claritatis tota conſiſtit in informatione, ſeu actu formali, quem confert corpori, quod propterea facit apparere alterius formæ, & idcirco immutatio ſecundum hanc dotem recte vocatur, *transfiguratio, ſeu formatio*; at vero aliæ dotes vel non ſunt qualitates, vel non ſunt hujuſmodi: ſed ordinantur ad aliquem actum ſecundum efficiendum, vel impediendum, unde fit, ut non immutent corporis formam, prout ſenſibus objicitur, atque ita ſecundum illas non dicitur fieri *transfiguratio*, ſeu *transformatio*.

Cur ſola immutatio ſecundum dotẽ claritatis, dicatur in Chriſto transfiguratio.

Addo præterea (quidquid ſit, an proprie dotes corporis glorioſi omnes ſint qualitates, necne) certum tamen eſſe ad effectus aliarum dotium, quos Chriſtus in mortali corpore aſſumpſit, non fuiſſe neceſſarias inhærentes qualitates, quia quod ambulaverit ſuper undas maris, id fecit per virtutem miraculorum effectricem, quæ non eſt aliqua qualitas corpori Chriſti ſuperaddita (ut late diſſeruimus priori tom. diſp. 31. ſect. 3. & 5.) quod vero per aliud corpus penetraverit, non poteſt per qualitatem hærentem fieri, quia neque in corpore glorioſo ille poteſt eſſe effectus qualitatis corporeæ, ut infra latius dicemus. Denique quod de manibus Judæorum interdum illæſus evaſerit (quod D.Th. revocat ad dotem impaſſibilitatis) ſine dubio non eſt factum per qualitatem, qua illud corpus in ſe fieret impaſſibile, ſed ſolum, quia Judæis occultatus eſt (ut ſupra circa q. 44. in commentario ar. 3. explicuimus.) At vero claritas transfigurationis non poteſt intelligi abſque inhærente qualitate, ut magis ex ſequentibus patebit, & ideo optima eſt differentia a D.Thom. aſſignata.

ARTICULUS II.

Utrum claritas Chriſti in transfiguratione fuerit claritas glorioſa.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod illa claritas non fuerit claritas glorioſa. Dicit enim quædam gloſſ. Bedæ ſuper illud Matth. 17. Transfiguratus eſt coram eis. In corpore, inquit, mortali oſtendit non immortalitatem, ſed claritatem ſimilem futuræ immortalitati. Sed claritas gloriæ eſt claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas, quam Chriſtus diſcipulis oſtendit, fuit claritas gloriæ. 3. d. 16. q. 2. a. 2.

2. Præterea. Super illud Luc. 9. Non guſtabunt mortem donec videant regnum Dei, dicit gl. Bedæ, id eſt glorificationem corporis in imaginaria repræſentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicujus rei non eſt ipſa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis.

3. Præterea. Claritas gloriæ non eſt niſi in corpore humano. Sed claritas illa transfigurationis apparuit non ſolum in corpore Chriſti, ſed etiam in veſtimentis ejus & in nube lucida, quæ diſcipulos obumbravit. Ergo videtur, quod illa claritas non fuerit claritas gloriæ.

Sed contra eſt, quod ſuper illud Matth. 17. Transfiguratus eſt ante eos, dicit Hieronym. Qualis futurus eſt tempore judicii, talis Apoſtolis apparuit. Et ſuper illud Mat. 17. Donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo, dicit Chryſoſtom. Volens monſtrare quid eſſet illa gloria, in qua poſtea venturus eſt, eis in præſenti vita revelavit, ſicut poſſibile erat eos diſcere, ut neque in Domini morte jam doleant. Super illud Matt. 17 transfiguratus eſt ante eos t. 6. Hom 57. in Matth. circa prin. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quod claritas illa, quam Chriſtus in transfiguratione aſſumpſit, fuit claritas gloriæ quantũ ad eſſentiam, non tamen quantum ad modum eſſendi: Claritas enim corporis glorioſi derivatur ab animæ claritate, ſicut Auguſt. dicit in Ep. ad Dioſcorum. Et ſimiliter claritas corporis Chriſti in transfiguratione derivata eſt a divinitate ipſius (ut Damaſc. dicit) & a gloria animæ ejus. Quod enim a principio conceptionis Chriſti, gloria animæ non redundaret ad corpus, ex quadam diſpenſatione divina factum eſt, ut in corpore paſſibili noſtræ redemptionis expleret myſteria, ſicut ſupra dictum eſt. Non tamen per hoc adempta eſt Chriſto poteſtas derivandi animæ gloriam ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in trasfiguratione: aliter tamen quam in corpore glorificato: nam ad corpus glorificatum redundat claritas ab anima, ſicut qualitas quædam permanens corpus afficiens, unde fulgere corporaliter, non eſt miraculoſum in corpore glorioſo. Sed ad corpus Chriſti in tranſfiguratione derivata eſt claritas a divinitate & anima ejus non per modum qualitatis immanentis, & afficientis ipſum corpus, ſed magis per modum paſſionis tranſeuntis: ſicut cum aer illuminatur a ſole. Unde ille fulgor tunc in corpore Chriſti apparens miraculoſus fuit, ſicut & hoc ipſum quod ambulavit ſuper undas maris. Unde Dionyſ. dicit in Ep. 4. ad Cajum. Super hominem operabatur Chriſtus ea quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis, materialiũ & terrenorum pedum ſuſtinens gravitatem. Unde non eſt dicendum (ſicut Hugo de S.Vict. dicit) quod Chriſtus aſſumpſit quatuor dotes, claritatis in tranſfiguratione, agilitatis ambulando ſuper mare, ſubtilitatis egrediendo de clauſo utero Virginis, & impaſſibilitatis in cœna, quando dedit corpus ſuum ad edendum, ſine hoc quod divideretur quia dos nominat quandam qualitatem immanentem corpori glorioſo. Sed miraculoſe habuit ea, quæ pertinent ad dotes. Et eſt ſimile quantum ad animam de viſione, qua Paulus vidit Deum in raptu, ut in 2. p. dictum eſt. Epiſt. 56. ante med. tom. 2. q. 14. a. 1. ad 1. Incipit hæc ep. Quæris tu quidem circa me. illius.

Ad 1. ergo dicendum, quod ex illo verbo non oſtenditur, quod claritas Chriſti non fuerit claritas gloriæ, ſed quod non fuerit claritas corporis glorioſi, quia corpus Chriſti nondum erat immortale. Sicut enim diſpenſative factum eſt, ut in Chriſto gloria animæ non redundaret ad corpus, ita fieri potuit diſpenſative, ut redundaret, quantum ad dotem claritatis, & non quantum ad dotem impaſſibilitatis.

Ad 2. dicendum, quod illa claritas dicitur imaginaria fuiſſe, non quia eſſet vera claritas gloriæ: ſed quia erat quædam imago repræſentans illam gloriæ perfectionem, ſecundum quam corpus erit glorioſum.

Ad 3. dicendum, quod ſicut claritas, quæ erat in corpore Chriſti, repræſentabat futuram claritatem corporis *ejus,*

ejus, ita claritas veſtimentorum ejus deſignabat futuram claritatem ſanctorum quæ ſuperabitur a claritate Chriſti, ſicut candor nivis ſuperatur a ſplendore ſolis. Unde Greg. dicit 32. Moral. quod veſtimenta Chriſti facta ſunt ſplendentia, quia in ſupernæ claritatis culmine ſancti omnes ei luce juſtitiæ fulgentes adhærebunt. Veſtium enim nomine juſtos, quos ſibi adjunget, ſignificat: ſecundum illud Iſai. 49. His omnibus velut ornamento veſtieris. Nubes autem lucida ſignificat Spiritus S. gloriã, vel virtutem paternam (ut Origen. dicit) per quam ſancti in futura gloria protegentur. Quamvis etiam convenienter ſignificare poſſit claritatem mundi innovati, quæ erit ſanctorum tabernaculum. Unde Petro diſponente tabernacula facere, nubes lucida diſcipulos obumbravit.

lib. 32. c. 5. in fine.

lib. 3. in Mat. inter med um & fin. to. 3.

COMMENTARIUS.

Reſponſio D. Th. eſt, illam fuiſſe claritatem gloriæ quantum ad eſſentiam, non tamen quantum ad modum eſſendi. Explicat autẽ diverſitatem hujuſmodi conſiſtere in hoc, quod illa claritas non eſt data corpori Chriſti per modum qualitatis permanentis, ſed paſſionis tranſeuntis: non explicat autem, utrum illa differentia fuerit eſſentialis, an accidentalis. Dicens enim fuiſſe claritatem gloriæ quoad eſſentiam, indicat fuiſſe ejuſdem ſpeciei, atque adeo ſolum accidentaliter diſtingui, niſi interpretemur, dici *claritatem gloriæ quoad eſſentiam*, non ſecundum ſpeciem ultimam, ſed ſecundum gradum, ſeu ordinem rerum, quæ expoſitio videtur violenta. Aliunde, cum D. Th. dicat differre, ſicut lumen aeris a claritate ſolis, videtur conſtituere differentiam ſpecificam. Nam ita cenſent multi Philoſophi differre inter ſe lumen aeris, & lucem ſolis. Sed prior expoſitio videtur probabilior, & quoad mentem D. Th. (ut probatum eſt ex verbis ejus) & quoad rem ipſam. Quia major vel minor duratio qualitatis, quæ provenit ex ſola cauſa extrinſeca conſervante, non eſt ſatis ad ſpecificam diſtinctionem, neque illam indicat: ſicut ſi Paulo in raptu data eſt viſio Dei clara, & lumen gloriæ (hoc enim exemplo D. Th. hic utitur) lumen illud, & viſio non erant ſpecie diverſa ab eis, quæ ſunt in animabus beatis, quamvis brevi tempore duraverint. Quia hoc fuit ab extrinſeco, ſolum ex voluntate cauſæ conſervantis; ſic ergo in præſenti. Item quia ſancti citati dicunt Chriſtum oſtendiſſe tunc gloriam, quam prædicabat: ergo.

Claritas transfigurati nis in Chriſti corpore miraculoſa.

Ex hac vero concluſione infert duo D. Th. Primum eſt, fuiſſe miraculoſum corpus Chriſti fulgere illa claritate. Poteſt autem hoc miraculum explicari aut ex parte corporis, quia in ſtatu corruptibili, & (ut ita dicam) animali, non eſt capax illius ſplendoris; & ex parte ipſius claritatis. Nam prẹter naturam ejus eſt, quod fiat tranſeunter, & non permanenter, atque incorruptibiliter. Ubi ſolum eſt conſiderandum corpori humano ſecundum propriam & intrinſecam naturam ſemper eſſe ſupernaturalem claritatem gloriæ, ſicut intellectui humano ſemper eſt ſupernaturale lumẽ gloriẹ intellectuale. Ex hoc ergo capite non minus eſt miraculoſa claritas corporis glorioſi, quam fuit claritas transfigurationis. Rurſus corpori humano informato anima beata ratione beatitudinis animẹ quodammodo naturalis, ac debita eſt propria gloria, & claritas. Unde quia corpus Chiſti anima beata informabatur, ex hoc capite non magis fuit miraculoſa hæc claritas trasfigurationis, quam claritas corporis glorioſi. At vero quia non quidquid eſt ſupernaturale, miraculoſum dicitur, ſed quod præter legem, ordinariumque modum fit, ideo claritas transfigurationis data corpori mortali tali modo miraculoſa dicitur, non ex parte principii, ſeu animæ, neque ex parte corporis ſecundum nudam eſſentiam ejus, ſed ex parte ſtatus, & ex parte modi. Adde etiam, ex eo quod illa claritas data eſt ab aliis dotibus ſeparata.

Claritas transfigurationis fuit nne dos corporis glorioſi.

Secundo infert D. Th. illam claritatem non eſſe dicendam dotem corporis glorioſi, ſed participationem ejus, aut aliquid ad illam pertinens. Quod magis ad modum loquendi, quam ad rem ipſam ſpectat, ſuppoſita ſententia (quam duximus probabiliorem) has claritates non differre ſpecie. Vult enim D. Th. dotem ſignificare qualitatem habentem modum ſtabilem ac permanentem, ſeu inamiſſibilem, ſicut beatitudo hunc etiam ſtatum requirit: dos enim ſignificat beatificam proprietatem ad accidentalem ſaltem beatitudinem pertinentem.

Circa rationem autem, qua D. Th. probat illam fuiſſe claritatem glorioſam, dubitat Cajet. Quia ſolum probat in anima Chriſti, eo, quod glorioſa eſſet, & divinitati conjuncta, fuiſſe poteſtatem communicandi gloriam illam, & claritatem corpori. Sed hoc (ut idem Cajet. vidit) facilem habet reſponſionem, quia probata ea poteſtate, D. Th. pro comperto habuit a nemine poſſe in dubium revocari, quin illa fuerit claritas gloriæ. Tum quia ſi aliqua claritas futura erat, potiori jure ac ratione futura illa, quæ a principio intrinſeco dimanare poterat, quam alia, quæ extrinſecus adveniret. Tum etiam quia illa claritas erat magis accommodata fini transfigurationis, ſcilicet, ut homines aliquo modo ſuis oculis gloriam Chriſti conſpicerent. Quia, ſi non fuiſſet illa glorioſa claritas, non vidiſſent homines gloriam Chriſti.

Reſponſ.

Major difficultas eſſe poterat in principio (quod D. Th. aſſumit) claritatem corporis glorioſi derivari ex claritate animæ, ex Auguſt. epiſt. 56. ad Dioſcorum, & in Chriſto derivari a divinitate illi corpori conjuncta, ex Damaſc. dict. orat. de transfiguratione. Sed prior pars, cum communis ſit omnibus hominibus, non eſt hoc loco late diſputanda. Ego vero ſic exiſtimo, id non eſſe intelligendum de propria, ac phyſica dimanatione, quia claritas glorioſa animæ non eſt niſi aut lumen gloriæ, aut viſio beat a: lumen autem gloriæ eſt virtus quædam intellectualis, quæ ex natura ſua ſolum eſt principium ſui actus ſecundi ſeu operationis; operatio autem, quæ eſt ipſa viſio beata, eſt quidam actus immanens, qui per ſe, & natura ſua non eſt operativus extra ſuam potentiam. Deinde illud lumen, ac viſio per ſe omnino abſtrahunt a corpore, & communia ſunt Angelis, atque illis omnino accidentarium eſt, quod anima uniatur corpori: non eſt ergo unde habeat naturalem virtutem effectricem claritatis in corpore, neque in anima glorioſa fingi, aut excogitari poteſt aliud principium, a quo phyſice manet claritas. Nam gratia, quæ eſt in eſſentia animæ, & quando conſummata eſt, vocatur etiam *gloria*, non eſt principium phyſicum talis claritatis, ut per ſe conſtat. Illud ergo fundamentum, ſeu dictum Auguſt. intelligendum eſt, non ſecundum dimanationem phyſicam, ſed ſecundum quandam rationem debiti fundatam vel in merito, vel in connaturali proportione inter animam, & corpus, & inter beatitudinem animæ, ac beatitudinem corporis. Et hoc ſatis eſt ad intentionem D. Th. ut ex dictis conſtat. Et eodem modo intelligenda eſt altera pars ex Damaſc. ſumpta. Nam ſi conſideretur divina perſona, quatenus ſubſiſtentia eſt unita illi corpori, ut ſic non eſt principium alicujus phyſicæ actionis ad extra, ſed ſolum quatenus habet voluntatem, & omnipotentiam cum Patre, & Spiritu ſancto communem; ergo ab illa ut unita non potuit phyſice manare hæc claritas. Sed, quia ratione illius eſt aliquo modo debita, & quia eadem perſona, quæ illam efficiebat, erat perſona illius naturæ, ideo dicitur ab ipſa divinitate manaſſe. Sicut etiam gratia habitualis, & aliæ virtutes infuſæ dicuntur dimanare a gratia unionis, ſicut explicuimus in priori tomo diſp. 18. ſect. 3. Hæc vero intelligenda ſunt de emanatione connaturali per propriã, & connaturalem actionem. Nam ſi ſit ſermo de actione inſtrumentaria, facile intelligitur, animam Chriſti habere vim ad efficiendam gloriam in ſuo corpore; ſed hanc vim non habet propter beatitudinem animæ, nec ſolum per illam, ſed propter unionem ad Verbum, & per ſuam ſubſtantiam, vel voluntatem, vel per viſionem, ſi voluerit. Hanc vero actionem inſtrumentariam concedere omnibus beatis, ſeu viſionibus beatificis voluntarium eſt.

Dubium.

Reſponſ.

Claritas corporis glorioſi quomodo ex animæ claritate dimanet.

Solutiones argumentorum claræ ſunt. Solum in ſol. ad 3. eſt animadvertendum, D. Th. explicare candorem veſtium Chriſti in transfiguratione nihil aliud fuiſſe, quam claritatem, & ſplendorem; Cajet. addit ſplendorem veſtium a corporis ſplendore redũdaſſe, quod etiam ſignificavit Euthym ſuo c. 34. in Matth. dicens. *Veſtimenta ejus facta eſſe candida, ſicut lumen diffuſo etiam in illa ſplendore.* Addit etiam Cajet. nubem lucidam ſplendore a corpore Chriſti & ejus veſtibus reſultante illuminatam eſſe. Quæ pie, ac probabiliter ſunt conſiderata. Quia non eſt dubium, quin ipſamet virtus Chriſti fuerit proximum principium efficiens omnem illum ſplendorem. Et ſic quidem fieri potuit, ut unus ſplendor ab alio reſultaret. Et hic modus eſt magis connaturalis, magiſque declarat vim, & energiam illius glorioſæ claritatis, qua corpora beata non ſolum in ſe lucida erunt, ſed etiam *fulgebunt ſicut ſol*, & circumſtantia corpora illuſtrare poterunt.

Candor in veſte Chriſti & ſplendor in nube unde ortus.

A R-

ARTICULUS III.

Utrum teſtes transfigurationis convenienter fuerint inducti.

344. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non convenienter inducti fuerint teſtes transfigurationis. Unuſquiſque enim maxime poteſt prohibere teſtimonium de notis. Sed qualis eſſet futura gloria, tempore transfigurationis Chriſti nulli homini per experimentum erat adhuc notum, ſed ſolis Angelis. Ergo teſtes transfigurationis magis debuerunt eſſe Angeli, quam homines.*

2. Præterea. Teſtes veritatis non decet aliqua fictio, ſed veritas: Moyſes autem, & Helias non ibi vere affuerunt, ſed imaginarie: dicit enim quædam gloſ. ſuper illud Luc. 9. Erant autem Moyſes & Helias, &c. Sciendum eſt, inquit, non corpora vel animas Moyſi & Heliæ ibi apparuiſſe, ſed in ſubjecta creatura illa corpora fuiſſe formata. Poteſt etiam credi Angelico miniſterio hoc factum eſſe, ut Angeli eorum perſonas aſſumerent. Non ergo videtur, quod fuerint convenientes teſtes.

3. Præterea. Act. 10. dicitur, quod Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent. Ergo non ſoli Moyſes, & Helias debuerunt adeſſe tanquam teſtes, ſed etiam omnes Prophetæ.

4. Præterea: gloria Chriſti omnibus Chriſti fidelibus repromittitur, quos per ſuam transfigurationem ad illius gloriæ deſiderium accendere voluit. Non ergo ſolos Petrum, Jacobum, & Joannem in teſtimonium ſuæ transfigurationis aſſumere debuit, ſed omnes diſcipulos.

In contrarium eſt Evangelicæ Scripturæ authoritas.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus transfigurari voluit, ut gloriam ſuam hominibus oſtenderet, & ad eam deſiderandam homines provocaret: ſicut ſupra dictum eſt. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducuntur homines per Chriſtum, non ſolum qui poſt eum fuerunt, ſed etiam qui eum præceſſerunt. Unde eo ad paſſionem properante, tam turbæ, quæ ſequebantur, quam quæ præcedebant, ei clamabant, Hoſanna: ut dicitur Matth. 21. quaſi ſalutem ab eo petentes. Et ideo conveniens fuit, ut de præcedentibus ipſum teſtes adeſſent, ſcilicet Moyſes, & Helias: & de ſequentibus ipſum, ſcilicet Petrus, & Jacobus, & Joannes, ut in ore duorum, vel trium teſtium ſtaret hoc verbum.

art. 1. hujus quæſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus per ſuam transfigurationem manifeſtavit diſcipulis corporis gloriam, quæ ad ſolos homines pertinet. Et ideo convenienter non Angeli, ſed homines ad hoc pro teſtibus inducuntur.

Ad 2. dicendum, quod gloſ. illa dicitur eſſe ſumpta ex libro, qui intitulatur de Mirabilibus ſacræ Scripturæ, qui non eſt liber authenticus, ſed falſo adſcribitur Auguſt. & ideo illi gloſſæ non eſt ſtandum. Dicit enim expreſſe Hierony. ſuper Matth. Conſiderandum eſt, quod Scribis & Phariſæis de cœlo ſigna poſcentibus dare noluit: hic vero ut Apoſtolorum augeat fidem, dat ſignum de cœlo; Helia inde deſcendente, quo conſcenderat, & Moyſe ab inferis reſurgente. Quod non eſt ſic intelligendum quaſi anima Moyſi ſuum corpus reſumpſerit: ſed quod anima ejus apparuerit per aliquod corpus aſſumptum, ſicut Angeli apparent. Helias autem apparuit in proprio corpore, non quidem de cœlo empyreo allato, ſed de aliquo eminenti loco, quo fuerat in curru igneo raptus.

Super illud Matt. 17. & apparuit illis Moyſes & Helias to. 9.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat.) Moyſes & Helias in mediũ adducuntur propter multas rationes. Prima eſt hæc quia enim turbæ dicebant eum eſſe Heliam, vel Jeremiam, aut unum ex Prophetis, capita Prophetarum ſecum ducit, ut ſaltem hinc appareat differentia ſervorum, & domini. 2. ratio eſt, quia Moyſes legem dedit. Helias pro gloria Domini æmulator fuit. Unde per hoc, quod ſimul cum Chriſto apparent, excluditur calumnia Judæorum accuſantium Chriſtum tanquam tranſgreſſorem legis, & blaſphemum, Dei ſibi gloriam uſurpantem. 3. ratio eſt, ut oſtendat ſe habere poteſtatem mortis, & vitæ, & eſſe judicem mortuorum, & vivorum, per hoc quod Moyſem jam mortuum, & Heliam adhuc viventem ſecum ducit. 4. ratio eſt: quia ſicut Luc. dicit, Loquebantur cum eo de exceſſu, quem completurus erat in Hieruſalem, id eſt de paſſione, & morte ſua. Et ideo ut ſuper hoc diſcipulorum animos confirmaret, inducit eos in medium, qui ſe morti expoſuerunt pro Deo. Nam cum Moyſes periculo mortis ſe obtulit Pharaoni: Helias vero Regi Achab. 5. ratio eſt: quia volebat ut diſcipuli ſui æmularentur Moyſi manſuetudinem, & zelum Heliæ. 6. rationem addit Hilar. ut oſtenderet ſcilicet ſe per legem, quam dedit Moyſes, & per Prophetas, inter quos fuit Helias præcipuus, eſſe prædicatum.

Hom. 57. in Matt. ſuper illud, Ap paruerunt Moyſes & Hel as t. 2

Canone 17. in Matt. non remote a princ.

Ad 4. dicendum, quod alta myſteria non ſunt omnibus exponenda immediate: ſed per majores ſuo tempore ad alios debent devenire. Et ideo, ut Chryſ. dicit, aſſumpſit tres tanquam potiores. Nam Petrus excellens fuit in dilectione, quam habuit ad Chriſtum, & iterum in poteſtate ſibi commiſſa. Joannes vero in privilegio amoris, quo a Chriſto diligebatur propter ſuam virginitatem. & iterum propter prærogativam Evangelicæ doctrinæ. Jacobus autem propter prærogativam martyrii. Et tamen hos ipſos noluit hoc quod viderant, aliis annuntiare ante reſurrectionem, ne (ut Hier. dicit) & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret, vel etiam totaliter impediretur a populo, & ut cum eſſent Spiritu S. repleti, tunc geſtorum ſpiritualium teſtes eſſent.

Hom. 57. in Matth. non procul a pr. tom. 2.

Super illud Matt. 17. Nemini dixeritis viſionem.

COMMENTARIUS.

Myſteriũ transfigurationis coram teſtib. cur effectum.

IN corpore art. probat D. Th. oportuiſſe myſterium hoc coram aliquibus teſtibus fieri. Quia (ut recte ſupra notavit Euthym.) non fiebat propter Chriſtum, ſed propter utilitatem noſtram: ſi autem eſſet omnino occultum, quæ fuiſſet in eo utilitas? Rurſus optimam etiam congruentiam affert D. Th. ob quam decuit teſtes illos aſſumi, & ex hominibus, qui Chriſtum præceſſerant, & qui eum ſequebantur, ut indicaretur omnes futuros eſſe participes illius gloriæ per eumdem Chriſtum. Cui addit poteſt, (quod Damaſc. ait) vocaſſe Chriſtum teſtes utriuſque teſtamenti, ut ſe utriuſque Dominum declararet, & eorum conformitatem oſtenderet. Denique recte etiam probat D. Th. fuiſſe convenientem illum numerum teſtium, ut in ore duorum, vel trium firmaretur hoc verbum. Quam rationem tetigit Leo P. dict. ſer. de transf. Cui addi poteſt, accerſitos eſſe tres ex iis, qui ſequebantur Chriſtum, cum ex iis, qui ipſum anteceſſerant, duo ſint tantum vocati, vel ut ſignificaretur major perfectio legis gratiæ, pluresque eſſe gloriam conſequuturos ex iis, qui Chriſtum ſequuntur, quam ex iis, qui præceſſerunt: vel certe, quia teſtimonium de excellentia illius gloriæ magis neceſſarium erat iis, qui crucem Domini erant inſpecturi, & imitaturi, quam iis, qui jam præceſſerant. Cur autem hi potius homines, quam alii aſſumpti ſint ad teſtimonium de hoc myſterio reddendum, explicat D. Th. in ſol. arg.

In ſol. ergo ad 1. rationem tradit, cur non ſint vocati angeli, eamque eſſe dicit, *quia non ſpiritualis, ſed corporalis gloria oſtendebatur.* Ubi ponderandum eſt, ſi D. Th. cenſuiſſet, Angelos non habere gloriam per Chriſtum, potuiſſe rationem reddere conſentaneam iis, quæ in corp. art. docuerat, ſolum vocatos fuiſſe homines, qui ſoli illi per Chriſtum ad gloriam adducuntur; tamen quia D. Th. eſt in ea ſententia, (quæ vera eſt) Angelos etiam habere gloriam a Chriſto, ideo non eſt uſus ea ratione, ſed alia de gloria corporis, quæ ſufficiens eſt.

In ſolut. vero ad 3. (omiſſa ſolut. ad 2. de qua poſtea diſputandum) plures rationes adducit, ob quas Moyſes, & Elias potius, quam alii ex veteribus in transfiguratione apparuerunt, quæ ſumptæ ſunt ex Chryſ. hom. 57. in Matt. & ex Hilario can. 17. in Matth. Eadem fere habet. Damaſc. dicta orat. de transfig. & Leo Magnus loco citato. Qui aliam rationem indicat, ſcilicet apparuiſſe Moyſem legiſlatorem, ut oſtenderetur poſſibilia fieri mandata per gratiam, & Eliam inſignem Prophetam, ut doceretur propheriam veram fieri per Chriſti præſentiam. Adde ex Tertul. l. 4. contra Marc. c. 22. apparuiſſe Moyſem, & Eliam, quando Pater dedit teſtimonium filio, eumque nos audire præcepit: *Ut intelligatur facta tranſlatio auditionis a Moyſe legiſlatore, & Elia æmulatore legis, a creatore in Chriſtum ejus ſecundum deceſſionem veteris, & ſucceſſionem novi Teſtamenti. Tradit igitur Pater filio diſcipulos novos, oſtenſis prius cum illo Moyſe, & Elia in claritatis prærogativa, atque ita dimiſſis quaſi jam officio, & honore perfunctis*: & hanc rationem tetigit etiam Epiph. hær. 42. confu. 17. Evangelii Marcionis dicens, Chriſtum duxiſſe ſecum in gloria ſua Moyſem, & Eliam, ut ſe oſtenderet, non eſſe contrarium legi, & Prophetis.

Petrus, Jacobus, & Joannes teſtes aſſumpti transfigurationis cur.

In ſolut. ad 4. rationem reddit, quare potius Petrus, Joannes, & Jacobus hujus myſterii teſtes vocati ſint, quam alii Apoſtoli. Et fere eamdem habet Damaſcen. dicta oratione,

tione, dicens, Petrum quidem vocatum eſſe, & quod eſſet caput Eccleſiæ, & quod Chriſto teſtimonium reddidiſſet, eſſe filium Dei vivi, & experimento cognoſceret revelatione æterni Patris ſe tantum myſterium didiciſſe, Joannes vero quod eſſet virgo, quodque de Chriſti divinitate clariſſimum illud eſſet teſtimonium redditurus. *In principio erat verbum*, uſque ad illud, *& Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre.* Jo. 1. ut poſſet dicere: *Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus: & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ annuntiamus vobis.* 1. Jo. 1. Jacobum denique, quod Apoſtolorum primus martyrium eſſet pro Chriſto ſubiturus. Denique (ait Damaſc.) *hi vocati ſunt, quod ſummis virtutum ornamentis prædici eſſent, & ſingulariter a Chriſto diligerentur.*

ARTICULUS IV.

Utrum convenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione.

245. In cat. an. Mat. 17. lib. 2. & Mat. 9. lib. 1.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quod inconvenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus. Quia ut dicitur Job. 33. ſemel loquitur Deus, & ſecundo idipſum non repetit. Sed in baptiſmo hoc ipſum paterna vox fuerat proteſtata. Non ergo fuit conveniens, quod hoc iterum proteſtaretur in transfiguratione.*

2. *Præterea. In baptiſmo ſimul cum voce paterna affuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ, quod in transfiguratione factum non fuit. Non ergo conveniens videtur fuiſſe Patris proteſtatio.*

3. *Præterea. Chriſtus docere incepit poſt baptiſmum, & tamen in baptiſmo vox Patris ad eum audiendum homines non induxerat: ergo nec in transfiguratione inducere debuit.*

4. *Præterea. Non debent aliquibus dici ea, quæ ferre non poſſunt, ſecundum illud Joann. 16. Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ non poteſtis portare modo. Sed diſcipuli vocem Patris ferre non poterant, dicitur enim Matth. 17. quod audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde; ergo non debuit vox paterna ad eos fieri.*

In contrarium eſt authoritas Evangelicæ Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, quod adoptio filiorum Dei eſt per quandam conformitatem imaginis ad filium Dei naturalem. Quod quidem fit dupliciter. Primo quidem fit per gratiam vitæ, quæ eſt conformitas imperfecta. Secundo, per gloriam patriæ, quæ erit conformitas perfecta, ſecundum illud 1. Joann. 3. Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt. Quia igitur gratiam per baptiſmum conſequitur, in transfiguratione autem præmonſtrata eſt claritas futuræ gloriæ, ideo tam in baptiſmo, quam in transfiguratione conveniens fuit manifeſtari naturalem Chriſti filiationem teſtimonio Patris, quia ſolus eſt perfecte conſcius illius perfectæ generationis ſimul cum filio, & Spiritu S.

Ad 1. ergo dicendum, quod illud verbum referendum eſt ad æternam Dei locutionem, qua Deus Pater Verbum unicum protulit ſibi coæternum. Et tamen poteſt dici, quod licet idem corporali voce Deus protulerit, non tamen propter idem, ſed ad oſtendendum diverſum modum, quo homines participare poſſunt ſimilitudinem filiationis æternæ.

Ad 2. dicendum, quod ſicut in baptiſmo, ubi declaratum fuit myſterium primæ regenerationis, oſtenſa eſt operatio totius Trinitatis per hoc, quod fuit ibi filius Incarnatus, apparuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ, & Pater fuit ibi declaratus in voce: ita etiam in transfiguratione, quæ eſt Sacramentum ſecundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritus Sanctus in nube clara. Quia ſicut in baptiſmo dat innocentiam, quæ per ſimplicitatem columbæ deſignatur: ita in reſurrectione dabit electis ſuis claritatem gloriæ, & refrigerium ab omni malo, quæ deſignantur in nube lucida.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus venerat gratiam actualiter dare, gloriam vero promittere verbo. Et ideo convenienter in transfiguratione inducuntur homines, ut ipſum audiant, non autem in baptiſmo.

Ad 4. dicendum, quod conveniens fuit diſcipulos voce paterna terreri & proſterni, ut oſtenderetur, quod excellentia illius gloriæ, quæ tunc demonſtrabatur, excedit omnem ſenſum, & facultatem mortalium, ſecundum illud Exodi 33. Non videbit me homo, & vivet. Et hoc eſt, quod Hieronymus dicit ſuper Matth. quod humana fragilitas conſpectum majoris gloriæ ferre non ſuſtinet. Ab hac autem fragilitate ſanantur homines per Chriſtum, eos in gloriam adducendo: quod ſignificatur per hoc quod dixit eis. Surgite, nolite timere. Super illud Matt. 17. audiétes diſcipuli ceciderunt in faciem ſ. 9.

Litera D. Th. eſt elegans, & perſpicua, nihilque addendum occurrit iis, quæ ſupra diximus agentes de baptiſmo Chriſti, in quo Pater idem teſtimonum filio reddidit.

DISPUTATIO XXXII.

In tre ſectiones diſtributa.

De iis, quæ in transfiguratione Domini acciderunt.

EX rebus omnibus a Chriſto in vita geſtis ante paſſionem, ſolum myſterium transfigurationis ſupereſt explicandum, quod licet fuerit unum ex miraculis, quod ad confirmationem doctrinæ ſuæ perfecit: tamen quia in propria illius perſona geſtum eſt, & ſingularem habet excellentiam, dignitatem, atque utilitatem, ideo merito propria, & ſpeciali diſputatione tractatur. Tria vero ſunt, quæ ad illius cognitionem deſiderari poſſunt: nimirum quid ſit transfiguratio, propter quid, & quibus circumſtantiis ſit facta. Quæſtio enim, an facta ſit, locum non habet: ſed ſupponenda eſt ex hiſtoria Evangelica. Ex his autem tribus partibus, ſecunda ſufficienter explicata eſt in commentario art. 1. D. Th. ubi rationes varias reddidimus, propter quas Chriſtus transfiguratus eſt: de prima vero tertiaque parte multa etiam circa præcedentes art. dicta, pauca vero quædam addenda ſuperſunt.

SECTIO I.

Utrum transfiguratio facta ſit per novam claritatem gloriæ corpori, vel faciei Chriſti inhærentem.

IN hac re variæ poſſunt eſſe ſententiæ. Prima eſt, transfigurationem Chriſti non eſſe factam per novam aliquam mutationem effectam in ipſo objecto, ſed ſolum per immutationem ſenſuum Apoſtolorum. Quæ ſententia duobus adhuc modis fingi poteſt. Unus eſt, quod Apoſtoli revera nihil exterius viderint, ſed ſolum imaginaria repræſentatione omnia, quæ ibi narrantur, tranſacta ſint. Hanc ſententiam tribuit Henrico Medina hic, non tamen deſignat locum, neque ego reperire potui. Eamdem adſcribunt aliqui Bedæ propter quædam verba, quæ D. Th. hic ar. 2. arg. 2. refert. Sed illa & a D. Th. ſatis explicantur, & in Beda non reperiuntur. Quin potius Luc. 9. docet expreſſe contrarium. In gloſſ. autem interlineali Luc. 9. inveniuntur verba ſimilia: tamen ſenſus eſt quem D. Th. tradit. Igitur cujuſcumque ſit illa opinio, erronea eſt, contra veritatem, expreſſamque hiſtoriam Evangelii, quam ipſe Beda ſatis apte, & convenienter exponit lib. 3. in Luc. c. 38. Itaque certum ſit proprietatem verborum eſſe retinendam, prout fides hiſtoriæ requirit, atque ita vere, ac ſenſibiliter faciem Chriſti ſplenduiſſe, & idem judicium eſt de reliquis, quæ narrantur. Alter modus, ſeu ſecunda ſententia eſt, faciem Chriſti affulſiſſe oculis diſcipulorum, non quia novum acquiſierit: ſed quia tunc datum eſt diſcipulis, ut videre poſſent lumen, quo caro Chriſti in ſe ſemper fulgebat. Sicut enim Aug. 22. de civ. c. 16. dicit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem claritatem non defuiſſe, ſed oculis fuiſſe diſcipulorum abſconditam, quia eam ferre non poterat humanus atque infirmus aſpectus: ita exiſtimare aliquis poſſet, hanc claritatem nunquam defuiſſe corpori Chriſti, oculis tamen hominum fuiſſe occultam, quia illam intueri non poterant, atque ita in transfiguratione ſolum fuiſſe confortatos oculos diſcipulorum, ut illam poſſent aſpicere. Quem dicendi modum poſſet aliquis ex Damaſc. colligere: ſic enim ſcripſit in præd. orat. *Coram diſcipulis transfiguratur, qui ſemper, eodem modo glorificatus eſt, ac divinitatis fulgore collucet*; & infra; *Ac gloriam quidem caro, ſimul atque ex nihilo in ortu producta eſt, obtinuit, divinitatiſque gloria corpori quoque gloriam conciliavit*; & infra; *quamquam igitur nunquam ſanctum illud corpus divinæ gloriæ expers fuerit: at cum ea gloria in*

cor-

corpore ſub aſpectum cadente obſcura eſſet, ab iis, qui carnis vinculo conſtringebantur, cerni non poterat. Transfiguratur itaque non quod erat aſſumens, neque in id, quod non erat, migrans, verum id, quod erat, diſcipulis ſuis declarans, eorum nimirum oculos aperiens. Atque hæc ſententia eſt horum verborum. Transfiguratus eſt ante eos. Idem enim ipſe manens præter id, quod prius cernebatur, aliud nunc diſcipulis apparere videbatur. Ad hunc modum videtur loqui Epiph. l. 2. hæreſ. *69.* in fin. Sed longe alia eſt mens Damaſceni. Sententia enim illa nullo modo ſuſtineri poteſt, eſt enim erronea contra veram corporis Chriſti paſſibilitatem. Dicere enim corpus Chriſti fuiſſe ſemper in ſe glorioſum licet non apparuerit, nihil aliud eſt, quam affirmare ipſum in ſe fuiſſe impaſſibile, quamvis pati videtur. Dices, habuiſſe ſemper in ſe dotem claritatis, abſque dote impaſſibilitatis. Sed hoc eſt in primis contra univerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac perpetuam traditionem, quæ docet Chriſti corpus caruiſſe corporis gloria, quamdiu vixit. Eſt præterea fingere ſine fructu & fundamento quoddam perpetuum miraculum, nimirum ut corpus paſſibile, & mortale fuerit ſemper glorioſa claritate affectum, & quod ſplendor ille exiſtens in corpore nullo modo ſenſibus obiiceretur, & quod corpus ipſum conſpiceretur non aliter lucidum, aut coloratum, quam ſint alia corpora humana. Damaſcen. ergo in citato loco, gloriam corporis Chriſti vocat non claritatem corpoream: ſed ipſammet hypoſtaticam unionem, ſeu divinitatem ipſi carni Chriſti ſubſtantialiter unitam, & hoc ſenſu dicit corpus illud fuiſſe glorificatum ſtatim, ac formatum eſt: hanc vero ejus gloriam propter carnis paſſibilitatem fuiſſe occultam, in transfiguratione autem fuiſſe manifeſtatam non in ſe, ſed per radios glorioſæ claritatis ab illa manantes; nec quia ipſa tunc de novo facta fuerit, ſed quia tunc quodam modo ſit facta viſibilis oculis diſcipulorum, qui hoc ſenſu dicuntur fuiſſe tunc aperti, non quia immutatio in ſolis illis facta ſit, ſed quia latens divinitas tunc quodammodo illis manifeſtata eſt. Hunc autem eſſe ſenſum Damaſc. conſtat. Tum ex ejus doctrina l. 3. de fide c. 17. & in aliis locis frequenter, ubi hoc modo explicat hanc carnis glorificationem, quam *deificationem* etiam appellat. Tunc etiam ex illamet oratione, ubi ſæpe dicit claritatem transfigurationis manaſſe ex ipſa deitate, & diſcrimen conſtituit inter claritatem, qua facies Moyſis ſplenduit, a Chriſti claritate, quod illa fuit ab extrinſeo: hæc vero (inquit) *ex inſita divinæ gloriæ claritate manabat.* Sentit ergo fuiſſe hanc claritatem novam, quamvis a divinitate manantem, & eodem modo exponendus eſt Epiph. Cum hac vero interpretatione optime conſentit alter locus Greg. Naz. orat. 49. de fide, ubi de hoc myſterio ſic loquitur. *Ut ſol cum in nube tegitur, claritas ejus comprimitur, non cæcatur, & lumen illud, quod toto orbe diffuſum claro ſplendore cuncta perfundit, parvo admodum obſtaculo nubis includitur, non aufertur: ſic & homo ille, quem Dei filius induit, deitatem in illo non intercepit, ſed abſcondit. Denique cum ſe in monte paululum extra ipſum hominem extuliſſet, fulgore luminis ejus pene obcæcati Apoſtoli ſunt*; & infra: *Ut claritas ſolis non uſque ad noſtros emicat viſus, ſed ſibi ſalva eſt, quia quod non videtur, infirmitatis eſt noſtræ, quorum oculos nubium texit obſcuritas, ita & majeſtas illa divina, quæ ut dixi, corpus induerat, probat ſe non ſuo detrimento proprio latuiſſe fulgore, ſed carnis (ut dixi) beneficio, cujus cauſa filius Dei filius hominis eſſe ſuſtinuit.*

Chriſti corpus ante reſurrectionem non erat glorioſum.

Verba Damaſceni quomodo intelligenda.

Tertius modus explicandi hoc myſterium eſt, quod revera nova quædam claritas circa Chriſtum ſit effecta, ratione cujus facies ejus ſplendeſcere viſa ſit, ipſa vero claritas revera non adhæſerit ipſi corpori, ſeu faciei Chriſti, ſed ſolum aeri: ad faciem autem Chriſti terminata fuerit extrinſece, ſeu per ſolam contiguitatem, ſicut multi cenſent lucem ſolis terminari ad ſpeculum, ſeu ad corporis opaci ſuperficiem. Hic modus dicendi videtur inſinuari ab Aug. lib. 3. de mirab. S. Script. c. 10. Ubi ſic inquit; *Licet in hac oſtenſione Domini facies ſolari ſplendore fulſerit, non ipſa caro ſplenduit, ſed divinitas latens in corpore luminis ſui portiunculam conſpiciendam foris videntibus, quantum poterant, conceſſit.* Sed hic etiam modus explicandi, licet non ſit tam aperte erroneus ſicut præcedentes, eſt tamen ſine dubio falſus. Primo, quia Mat. dicit, *reſplenduiſſe faciem ejus ſicut ſolem, & eſſe transfiguratum, ſeu transformatum*, & Luc. dicit; *Et facta eſt ſpecies vultus ejus altera.* Sed hæc omnia non poſſunt in proprietate ſermonis eſſe vera propter ſolum extrinſecum corpus Chriſto adjacens de novo immutatum; neceſſe eſt ergo, ut in ipſamet facie, & carne Chriſti facta ſit immutatio per aliquam qualitatem illi inhærentem, non quidem corrumpentem, neque alterantem naturalem diſpoſitionem ejus, ſed perficientem, & illuſtrantem illam.

Secundo, quia quod Chriſtus paulo ante dixerat Matt. 17. *Sunt qui tam de hic aſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis, venientem in regno ſuo*, id eſt, in gloria ſua, multi ſancti interpretantur eſſe impletum in Chriſti transfiguratione, ut Chryſ. Damaſc. Leo P. & alii ſupra citati, & Euſeb. Emiſſe. ſer. in ſabbatho poſt 2. Domin. Quadrag. qui omnes colligunt tunc eſſe viſum corpus Chriſti in glorioſa claritate corporis ſui; ſed corpus glorioſum non erit ſplendens per claritatem alterius corporis ad ipſum extrinſece terminatam: ergo nec corpus Chriſti. Neque mens Augu. in verbis ſupra citatis fuit negare carnem Chriſti vere ſplenduiſſe, ſed non proprio lumine, ſeu quod a ſe haberet, ſed lumine a divitate manante, ut verba ſtatim ſubjuncta declarant. *Unde veſtimenta candorem nivis habuerunt, dum neque de carne, neque de divinitate erant? Niſi forte ut per carnem divinitas foris illuxit, ſic & caro illuminata de divinitate per veſtimenta radiabat.*

Dicendum eſt igitur, Chriſtum transfigurari nihil aliud fuiſſe, quam corpus ejus eximia gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente de novo affici, ac illuſtrari. Quod ex refutatione aliorum modorum, & ex dictis in comment. art. 1. & 2. D. Thom. ſatis eſt comprobatum.

Dubium.

Sed poſſunt circa hoc nonnulla dubia agitari. Primum eſt, an illa claritas fuerit ejuſdem naturæ cum lumine, & claritate ſolis. Sed hæc dubitatio communis eſt omnibus beatis, ſuppoſitis iis, quæ diximus, ſcilicet claritatem corporis Chriſti fuiſſe ejuſdem rationis cum claritate gloriæ, & ideo de illa plura dicemus infra de reſurrectione diſputantes. Nunc breviter videtur illam claritatem eſſe altioris rationis, quamvis contrarium doceat Durand. in 3. diſ. 16. q. 2. ſine efficaci probatione Noſtra vero ſententia eſt D. Th. ibi. q. 2. a. 1. ad 4. & ad 2. & eandem videtur ſupponere in tota hac qu. tenet etiam Richar. in 4. d. 49. a. 4. q. 6. ubi dicit hanc claritatem eſſe ſupernaturalem. Idem ſentit Scot. ibi. q. 15. & Sot. q. 4. a. 8. Quamvis nonnihil hæſitet. Et videtur hoc magis conſentaneum modo, quo Scripturæ de hac claritate loquuntur. Quanquam enim interdum illam comparent cum luce ſolis, ſicut hic dicitur; *Et ſplenduit facies ejus, ſicut ſol*, & Mat. 23. *Fulgebunt juſti, ſicut ſol*; tamen hæ comparationes fiunt (ut Patres notāt) quia non eſt in ſenſibilib. aliud exemplum, quo intellectus noſter poſſit manuduci ad concipiendam illam admirandam claritatem corporum glorioſorum. Quam alterius rationis eſſe indicant Scripturæ aliis locis, Apoc. 21. ubi cœleſtem beatitudinem Jo. deſcribit; *Civitas* (inquit) *illa non eget ſole neq; luna, ut luceant in ea, nā claritas Dei illuminabit illam, & lucerna ejus eſt agnus*, & prius dixerat; *Vidi civitatem ſanctam habentem claritatem Dei.* Solet enim Scriptura, quando excellentiam alicujus rei explicare vult, *Dei* cognomine inſignire, ut *paradiſus Dei, cedri Dei, montes Dei.* Sic ergo Joannes, ut ſignificet claritatem illam eſſe alterius ordinis & excellentiæ, vocat *claritatem Dei.* Unde Paul. ad Phil. 3. *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*, non claritatis ſolis: ſed alterius excellentioris claritatis, quæ propria eſt corporis Chriſti, & ab illo tanquā a primo fonte, & exemplari ad alia corpora beatorum manat. Deinde illa claritas habet principium, & radicem alterius ordinis, nempe ſupernaturalem gloriam animæ; ergo & ipſa eſſe debet ſupernaturalis. Nam ſi anima dotibus ſupernaturalib. perficitur, cur non etiam & corpus? Præſertim cū aliæ tres dotes corporis ſupernaturales ſint. Denique non repugnat intelligere claritatem corporalem in ſpecie ſua nobiliorem claritate ſolis: cur ergo negabimus Deum illam dediſſe corporibus beatorum, cum hoc totum perfectioni illius beatitudinis ſit conſentaneū.

Reſponſ.

An vero illa claritas gloriæ naturaliter poſſit oculis corporis videri, alio loco diſputandū eſt. Mihi tamen videtur, illā non eſſe extra latitudinē objecti viſibilis, quanquā corruptibilis oculus propter imbecillitatē non poſſit fortaſſe in illā intendere, ut ideo veriſimile ſit (quod Du-

Claritas corporis glorioſi corporeis oculis nū videri naturaliter poſſit.

rand.

rand. etiam ſupra notavit) confortatos fuiſſe diſcipulorum oculos, ut poſſent eam claritatem intueri. Nam quod eam oculis corporis viderint, certiſſimum eſt, ut notavit Aug. lib. cont. Adimant. Manich. c. 28. De quo legi poteſt D.Th. in 4.d.44.q.1.ar.4.q.2. & quæ dicemus in materia de reſurrect.

Dubium. 2. Alterum dubium eſt, utrum hæc claritas transfigurationis fuerit tantum in ſuperficie corporis Chriſti, an etiam in intimis partibus corporis: ſicut erat in nube, & videtur etiam fuiſſe in veſtibus, quia *divinæ lucis communicatione condecoratæ fuerunt*, ut Damaſc. loquitur: inſinuans id, quod cum Cajet. ſupra dicebamus, corpus ipſum fulgore ſuo illuminaſſe veſtes; non potuiſſent autem veſtes illuminari a corpore ita, ut in externa ſuperficie candidæ apparerent, ac lucide, niſi lux totam ſubſtantiam veſtium penetraret, ac ſi eſſet Chryſtallus, vel aliud ſimile corpus. Nam ſi ſola ſuperficies ultima illuſtraretur, ſola interior ſuperficies, quæ erat carni conjuncta fuiſſet illuminata: exterius autem non appareret lux, ſed potius contegeretur; ſi ergo lux veſtes omnino penetravit, multo magis totum Chriſti corpus. Deinde hæc claritas dicitur manaſſe ab anima beata: ergo ſicut anima beata totum corpus intime informat, ita videtur proportionatum, ac debitum illi eſſe, ut totum illud reddat fulgens, ac lucidum, atque ita videntur ſentire Theologi de corporibus beatorum: ſicut ignitus carbo totus fulget non ſolum in extima ſuperficie, ſed intus, quia intus habet conceptum lumen, qui per poros foras radios effundit, vel ſicut ſol non ſolũ in ultima ſuperficie, ſed intime in tota ſua ſubſtantia lucidus eſt; ergo idem dicendum eſt de corpore Chriſti. Quod ſicut ſol fulſiſſe dicitur, & in gloria ſua apparuiſſe eo modo, quo a beatis conſpicietur (ut Damaſc. ait) vel ſicut in die Judicii apparebit (ut inquit Hieron.) quantum ad claritatem ſcilicet corporis, non vero quantum ad viſionem divinitatis, quam diſcipuli mortali carne circumdati intueri non poterant, ut Leo Papa dicit.

Nihilominus D.Th.a.1.ad 2. ſentit claritatem illam tantum fuiſſe in ſuperficie externa corporis Chriſti, & idem habet in 3.d.16.q.2.a.1.ad 3.& Durand.q.2.n.7. & D.Th. hoc colligit ex nomine transfigurationis. Nam ſicut figura eſt in termino, ſeu ſuperficie, ita color, ſeu claritas corporis opaci, & inde dicta eſt transfiguratio mutatio illa, quæ facta eſt in extremitate, ſeu ſuperficie corporis Chriſti; ergo illa claritas tantum ibi fulſit. Deinde non poteſt eſſe claritas tam profundi corporis, quin illud reddat tranſparens & viſu penetrabile, quia lux eſt actus diaphani, ut diaphanum eſt: corpus autem Chriſti non videtur factum fuiſſe tranſparens in transfiguratione, alioqui vidiſſent Apoſtoli interiores partes corporis ejus: cum tamen ſolum legantur vidiſſe faciem ejus ſplendeſcere. Quocirca nec veſtimenta ejus facta ſunt tranſparentia, quia ſola ipſa ſunt alba, & non per illa viſa eſt caro Chriſti. Unde ſicut candor in extrema ſuperficie tantum videtur, ita ille candor ſeu ſplendor veſtium. Ex his ſententiis quælibet poteſt facile defendi: hæc tamen poſterior videtur probabilior. Tum propter authoritatem D.Th. Tum quia eſt magis conſentanea verbis Evangelii. Tum quia ad finem, & utilitatem hujus miraculi hoc ſatis eſt, & ideo non eſt augendum miraculum ſine neceſſitate: multo autem majus miraculum eſt mortale corpus totum intime lucere, quam in ſola ſuperficie extrema claritatem quantamcumque recipere. Quapropter licet probabile ſit corpora glorioſa futura eſſe lucida omnino & tranſparentia, non eſt neceſſe, ut de corporis Chriſti transfiguratione hoc fateamur. Quia licet tunc aſſumpſerit claritatem gloriæ, non tamen modo perfecto, & ſtabili, & ideo ſatis eſt, quod ſuperficie tenus aſſumpſerit.

Claritas transfigurationis in ſuperficie tantũ extima corporis Chriſti recepta.

Reſponſ.

Tertium dubium eſſe poteſt, an hæc claritas fuerit tantum in facie Chriſti. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Mat. ſolum dicit: *Et reſplenduit facies ejus, ſicut ſol.* Luc. vero: *Et facta eſt ſpecies vultus ejus altera*; indicant ergo ſolum in facie Chriſti fuiſſe claritatem illam. Deinde ad utilitatem miraculi hoc ſatis eſt, quia ſola ſpecies faciei ab Apoſtolis conſpiciebatur. Nihilominus veriſimilius eſt, totum corpus fuiſſe claritate perfuſum, quia totum dicitur *transfiguratũ*, ſeu *transformatum*. Et quia totum informabatur anima beata, & quia tota hæc illuſtratio poterat miraculo deſervire. Nam dum Evangeliſtæ dicunt ſplenduiſſe faciem ejus, non excludunt reliquas corporis partes. Nam ſine dubio etiam ſplendebant manus cum cerni oculis poſſent, reliquæ autem intimæ partes, quæ veſtibus tegebantur, quamvis in ſeſe immediate non viderentur, in veſtibus tamen quodammodo conſpiciebantur, nempe per ſplendorem, qui in veſtes ipſas redundabat. Unde Mar. nulla faciei facta mentione ſolum dixit; *Transfiguratus eſt, & veſtimenta ejus facta ſunt ſplendentia.* Ubi particula, *&*, conſequutionem quandam videtur ſignificare, ac ſi diceret, totus ipſe eſt transfiguratus, & nova claritate perfuſus: unde factum eſt, ut etiam veſtimenta ſplenduerint; eſt ergo veriſimile claritatem illam per totum Chriſti corpus fuiſſe diffuſam. Quam ſententiam expreſſe docuit Hier. in ep. 61. ad Pamach. adverſus errores Joan. Jeroſol. dicens: *Sic & Dominus noſter in monte transfiguratus eſt in gloria, non ut manus ac pedes, cæteraque membra perderet, & ſubito in rotunditate, vel ſolis, vel ſpheræ volveretur: ſed eadem membra ſolis fulgore rutilantia Apoſtolorum oculos perſtringerent. Unde & veſtimenta ejus mutata ſunt in candorem, non in aerem, ne forte & veſtes ejus aſſeras ſpiritales. Et facies ejus* (inquit) *fulgebat ſicut ſol. Ubi autem facies nominatur, exiſtimo, quod & cætera membra conſpecta ſint.* Quod ultimum verbum ſic intelligendum exiſtimo, eſſe conſpecta per veſtimentorum ſplendorem, qui ex corpore radiabat. Nam, quod veſtes ipſæ factæ ſint tranſparentes, & membra omnia in ſe ipſis viſa ſint, nec neceſſarium eſt, nec veriſimile, quamquam (ſi id aſſeratur) multo magis dicendum erit omnia illa perfuſa fuiſſe lumine, & claritate. Sed illud prius (ut dixi) eſt veriſimilius. Quod etiam Auguſtinus ſignificavit illis verbis: *Caro illuminata per veſtimenta radiabat*; & idem ſentit Lyr. Luc. 9. dicens: *Veſtimenta facta eſſe candida, ut eſſent conformia claritati corporis.*

Dubium.

Reſpõſio. Totum Chriſti corpus claritate gloriæ perfuſum.

SECTIO II.

Utrum Moyſes, & Elias, vere cum Chriſto apparuerint in ejus transfiguratione.

PRincipio dicendum erit de Elia, de quo minor difficultas eſt. D.Th. igitur art. 3. refert Gloſſam ſuper Luc. 9. dicentem Eliam vere non apparuiſſe, ſed Angelico miniſterio ſimulacrum Eliæ demonſtratum eſſe, & in ſolutione ad 2. dicit illam Gloſſam ſumptam fuiſſe ex lib. de mirabil. ſacræ Script. Auguſtino falſo adſcripto, ac propterea nullius eſſe authoritatis. Sed in illis libris de mirabilibus ſacræ Scripturæ eam invenire non potui. Nam licet referri ſoleat ex lib. 3. c. 13. tamen ibi nulla omnino fit mentio Eliæ, in c. autem 10. expreſſe contrarium docetur, nimirum vere ibi Eliam apparuiſſe. In Gloſſa vero ordinaria, & apud Hugonem Luc. 9. indicatur hæc ſententia, & ut probabilis relinquitur, eamque tribuit Ambroſio Hugo Cardinalis, quam apud illum non reperio, neque alium invenio hujus ſententiæ defenſorem, neque rationẽ, qua nitatur, quapropter ut erronea rejicienda eſt.

Dicendum itaque Eliam in propria, ac vera perſona corpore, & animo viventem ibi apparuiſſe. Hoc probatur ex hiſtoria Evang. Marc. enim ſic inquit; *Et apparuit illis Elias cum Moyſe*; Matth. vero; *Et apparuerunt Moyſes, & Elias cum eo loquentes*; Lucas autem addit; *Et ecce duo viri loquebantur cum eo, erant autẽ Moyſes, & Elias.* Quæ verba in ſua proprietate, quam hiſtoria requirit, vera eſſe non poſſunt, niſi in prædicto ſenſu, & ideo omnes Patres ita illa intelligunt, & conſentit univerſa Eccleſia. Præterea nulla in hoc eſt difficultas, quia Elias corpore, & animo vivus perſeverat, ut eſt communis traditio Patrum, quos infra agentes de ſecundo Chriſti adventu cõmemorabimus, nunc duos tantum teſtes proferamus. Alter eſt Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis c. 3. dicens: *Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt, neque tamen credo eos jam in illam ſpiritualem qualitatem corporum commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit, niſi quia iſti fortaſſe, neque iis cibis egent, qui ſui conſumptione reficiunt.* Alter eſt Tertul. l. de anima c. 35. *Elias* (inquit) *non ex deciſione vitæ, ſed ex tranſlatione venturus eſt, neque corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus, ſed mundo reddendus, de quo eſt tranſlatus, non ex poſtlimio vitæ, ſed ex ſupplemento prophetiæ.* Cum ergo Elias non eſſet ex mortuis revocandus, ſed ex alio loco, in quo vivit, in montem Tabor transferendus, quod facili negotio fieri poterat, non eſt, quod ambigamus ita factum eſſe, cum Scriptura dicat ibi Eliam apparuiſſe, & cum Chriſto loquutum eſſe. Unde merito Epiph. hær. 64. ex Proclo, & Me-

Elias vere in transfiguratione Chriſti apparuit.

Methodio hæc verba refert,& approbat: ***Nihil Dominus mentitus eſt, quare non ſpectrum aut viſum oſtendit diſcipulis in monte, Eliam,& Moyſem, quo ipſos deciperet, ſed id quod erant extra falſitatem.*** Statim vero occurrebat quæſtio, ex quo loco adductus ſit: D.Th. enim hic ſolum dicit allatum eſſe non de cœlo empyreo, ſed de aliquo eminenti loco, quo fuerat curru igneo raptus, ſed quæſtionem hanc in prædictum locum rejiciamus; ubi de Elia ex profeſſo diſputabimus.

Secundo ex dictis licet colligere veram Moyſis animam alicui corpori conjunctam præſentem myſterio affuiſſe. Hoc enim, ut minimum probant verba Scripturæ, & communis omnium Patrum conſenſus, ut ſtatim videbimus. Unde Aug. lib. de cura pro mortuis agenda c. 15. ubi probat animas mortuorum interdum apparere, cum induxiſſet Samuelis exemplum, quod in dubium revocari poterat, ſubdit: *Quid de Moyſe dicturi ſumus, qui & in Deuter. mortuus, & in Evangelio cum Elia, qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viventibus?* Ubi aperte ſentit hoc non poſſe in dubium revocari. Quapropter quod Hugo Cardinalis Luc. 9. ex Chryſ. refert, nullam animam ex inferno exiviſſe, donec Chriſtus illuc deſcendit, intelligendum eſt de exitu ad ſtatum gloriæ, quamvis ipſe Hugo non recte in hoc ſentiat, ſicut de Elia dictum eſt.

Dubium.

Controverſia autem eſt, in quo corpore Moyſes apparuerit,& quomodo illi fuerit anima conjuncta. Quam ut explicemus ſupponendum eſt, ante illud myſterium animam Moyſis manſiſſe a corpore ſeparatam, & in ſinu Abrahæ cum aliis Patribus quieviſſe. Quod præmitto ad excludendas duas falſas opiniones. Prior eſt quorundam, qui dixerunt, Moyſem nondum eſſe mortuum, ſed cum Elia uſque ad judicii diem reſervari, ut iidem ſint teſtes judicii, qui fuerunt transfigurationis. Ita ſentit Hilar. can. 20. in Matth. Ambr. etiam l. 1. de Cain & Abel c. 2. ſentit Moyſem non fuiſſe mortuum,& ideo dicit: *Nemo ſcit ſepulturam Moyſi, quia vitam ejus omnes noverunt.* Idem inſinuat Hieron. exponens verba illa Amos 9. *Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam*: *Aſcendit* (inquit) *Dominus in cælo cum Henoch, aſcendit cum Elia, aſcendit cum Moyſe, cujus ſepulturæ locus, quia in cælum aſcenderat, in terra non potuit inveniri*;& Greg. Nyſſen. l. de vita Moyſis, ſub finem, ſic de illo ſcribit: *Virtuoſa vita hujus ſæculi finem affert verbo Dei conſummatum, finem dico vivum, cui non ſuccedat ſepultura, cui non addatur tumulus, cui nullam oculis caliginem, nullam facies corruptionem inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc ſententiam Catharin. Gen. 1.& 2. Joan. Arboreus l. 11. Theoſ. c. 11. Qui authores nituntur quibuſdam conjecturis, quas omitto, quia nihil habent difficultatis. Præſertim cum de morte

Moyſes, vere mortuus.

Moyſis expreſſa habeamus ſacræ Scripturæ teſtimonia; Deut. 34. ſic dicitur. *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebo: mortuuſque eſt ibi Moyſes ſervus Domini in terra Moab, jubente Domino.* Quæ vulgata verſio tollit ambiguitatem, quam habet verſio Septuaginta interpretum, & Ambroſium decepit. Illi enim legunt: *Mortuus eſt ibi juxta verbum Domini*, ex quo Ambroſ. colligit, illam non fuiſſe veram mortem, nam verbum Domini non occidit, ſed vivificat. Quæ levis eſt conjectura, nam verbum Dei interdum occidit. Verbum ergo illud nullum aliud fuit, niſi illud, quod c. 32. Dominus dixerat Moyſi: *Aſcende in montem Nebo: & morere in monte.* Quod eſſe intelligendum de vera morte, tam expreſſe ibi explicatur, ut non videatur, quomodo potuerit in dubium revocari. Additur

Sepulcrum Moyſi occultum quare.

enim: *Quem conſcendens jungeris populis tuis, ſicut mortus eſt Aaron frater tuus in monte Hor, & appoſitus populis ſuis.* Quid clarius? Rurſus additur: *Quia prævaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael.* Ubi illa præmatura mors dicitur eſſe pœna illius culpæ. Denique poſt mortem dicitur traditus ſepulturę, unde quod ſepulcrum ejus occultum dicatur, tantum abeſt, ut inde conjiciendum ſit fuiſſe mortis expertem, ut potius mortem ejus manifeſte confirmet. Unde Epiph. l. 1. hær. 9. ſcribit, corpus Moyſis fuiſſe ab Angelis ſepultum, quod in honorem tanti viri factum eſſe dicit OEcumen. ſuper ep. Judæ ex Philone lib. de vita Moyſis,& late tractat Abulen. Deut. 34. q. 3.& ſequentibus. Chryſ. vero hom. 1. in Mat. dicit, factum id eſſe, ne Hebræi corpus ejus adorarent. Denique Joſephus l. 4. Antiq. in fine, dicit conſulto Moyſem in ſacris voluminibus ſcripſiſſe ſe mortuum, ne Judæi propter excellentem ejus virtutem a Deo raptum prædicarent.

Poſterior ſententia (quam etiam omnino falſam eſſe ſupponimus) dicit, Moyſem quidem mortuum eſſe: ſtatim tamen ſurrexiſſe, ac propterea ſepulcrum ejus agnoviſſe neminem. Ita tradidit Rabbi Samuel l. de adv. Meſſiæ c. 13. Sed hęc ſententia erronea eſt,& ſine ullo fundamento,& contra omnium Patrum conſenſum, ut videbimus ſtatim,& latius infra agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos.

Cum igitur animus Moyſis tunc eſſet a corpore ſeparatus, de corpore, in quo apparuit in transfiguratione, duplex eſt opinio. Prima apparuiſſe in corpore aereo, quod non informabat: ſed ſolum ut motor illi conjungebatur, ad eum modum, quo Angeli ſolent aſſumere corpora. Hęc eſt opinio D.Th. hic art. 3. ad 2. quem Lyranus ſequitur Matt. 17. Abul. q. 54.& 55. ibi. Ratio ſolum eſt, quia ad illam apparitionem id ſatis erat, neque oportebat tantum miraculum fieri, cum ſtatim eſſet corpus relicturus.

Moyſes in proprio ſuo corpore in transfiguratione apparet.

Secunda ſententia eſt, Moyſem in ſuo vero corpore per veram Reſurrectionem,& propriam animæ informationem apparuiſſe. Ita docet Hieron. c. 17. Mat. illis verbis: *Moyſe ab inferis reſurgente.* Idem expreſſe Auguſt. dicto l. 3. de mirabil. S. Script. c. 10. ubi in terminis quæſtionem tractat, & utramque opinionem referens, hanc eligit, & eamdem indicat Damaſc. dicta orat dicens: *In hoc monte mortuorum reſurrectionis fides aſtruitur, ac mortuorum, ac vivorum Dominus eſſe declaratur, ut qui ſcilicet ex mortuis Moyſem aſſumpſerit, vivum autem Eliam teſtem adhibuerit*: & hanc opinionem amplexus eſt Sotus in 4. d. 43. q. 2. art. 1. ad 2. Et licet prima ſit probabilis, hæc mihi magis probatur. Primo, quia hoc modo ſincerior eſt veritas Scripturæ. Dicit enim apparuiſſe Moyſem, non eſſet autem Moyſes in omni proprietate, niſi corpore conſtaret. Secundo, quia ibi apparuerunt Moyſes,& Elias, ut eſſent teſtes gloriæ Chriſti, quapropter non ficte, ſed vere apparere debuerunt; ergo eadem ratione debuit adeſſe Moyſes in corpore proprio, quia adhibitus eſt, ut eſſet teſtis oculatus, qui propriis ſenſibus gloriam Domini conſpiceret, quod eſſe non poterat, niſi in proprio corpore. Tertio, quia (ut eſt probabilior opinio) anima ſeparata vi ſua naturali non poteſt aſſumere corpus, neque movere illum; ergo ut anima Moyſis aſſumeret aereum corpus, & per illud loqueretur, oportebat vim ei ſupernaturalem,& miraculoſam imprimi: ergo, ſi oportet, ut fateamur aliquod ſupernaturale opus, melius eſt proprii corporis aſſumptionem, ac temporaneam reſurrectionem fateri, cum & æque facile a Deo fieri potuerit, illaque poſita ſcripturæ verba, ac totum myſterium proprius, ac verius intelligantur. Quin etiam conſonum huic ſententiæ eſt, quod aliqui ex antiquis Patribus docent in transfiguratione expleviſſe Deum, quod Moyſi promiſerat Exod. 33. Ubi Moyſi petenti a Deo: *Oſtende mihi gloriam tuam*; Dominus reſpondit; *cum tranſibit gloria mea, videbis poſteriora mea*, ut exponit Tertul. l. 4. contra Marc c. 22. & l. cont. Praxeam c. 14. quibus locis dicit etiam in hoc monte expletum eſſe illud Num. 12. *Os ad os loquar ad eum in ſpecie, non in ænigmate*, id eſt, *in ſpecie hominis, quam erat geſtaturus.* Eandem expoſitionem late tradidit Irenæus l. 4. contra hær. c. 37.& Cyrill. Jeroſ. c. 10.& Orig. hom. 12. in Exod. quia omnes Patres ſentiunt, Moyſem non tantum viſione intellectuali, ſed etiam corporali vidiſſe gloriam Chriſti, & ſimiliter eſſe cum eo locutum; ſentiunt ergo in proprio corpore vivum apparuiſſe.

Dubium. I

Sed duo hinc oriuntur brevia dubia. Primum eſt, an corpora Moyſi,& Eliæ apparuerint etiam ſplendentia,& gloriæ claritate rutilantia. Et ratio dubii eſſe poteſt, quia Lucas inquit: *Erant autem Moyſes, & Elias viſi in majeſtate*, quod alii vertunt, *viſi in gloria, juxta proprietatem vocis Græcæ δόξα* Unde Tertul. lib. contra Marc. c. 22. dicit Moyſem, & Eliam viſos eſſe *In conſortio claritatis, quod dignationis, & gratiæ exemplum eſt.* Et Origenes hom. 12. in Exod. *Apparuerunt* (ait) *Moyſes, & Elias in gloria, hic non refertur, quia glorificatus eſt vultus ejus*, ſcilicet Moyſis, *ſed quia totus apparuerit in gloria*;& infra: *neceſſario gavisus eſt, quia jam non ſolum vultu glorificatus deſcendit de monte, ſed totus glorificatus aſcendit in montem.* Quin Damaſc. dicta orat. de transfig. eamdem ſententiam indicans, rationem adhibet dicens; *Oportebat ſiquidem ipſis* (id eſt, diſcipulis) *conſervorum ſuorum, ac Dei famulorum gloria, animique fiducia conſpecta,*

Do-

Domini benignitatem, atque indulgentiam admirari, atque zelum inde majorem concipere,& ad ſuſcipienda certamina confirmari; & eamdem ſententiam indicat Epiphan.hær.42.dum inquit Chriſtum duxiſſe ſecum in propria ſua gloria, Moyſem, & Eliam, & oſtendiſſe diſcipulis, *quo ipſos cohæredes ſui regni oſtenderet*. In contrarium vero eſt. Primo quia Evangelium de ſolo Chriſto dicit; *Reſplenduit facies ejus, ſicut ſol*, & ſolum illum fuiſſe transfiguratum; at ſi Elias claritatem gloriæ accepiſſet, etiam ille eſſet transfiguratus. Deinde quia Moyſes,& Elias non erant beati ſecundum animam; ergo non conveniebat illis,ut haberent corpora glorificata.

Reſpõſio. Corpora Moyſis & Eliæ nnm apparuerint cum claritate glorioſa. In hac re probabilius videtur, eos aliquo modo fuiſſe factos participes gloriæ, & claritatis corporis Chriſti (ut Luc.ſignificat) videtur autem veriſimile,habuiſſe illam claritatem ex conſortio,& redundantia corporis Chriſti, quod videtur ſignificaſſe Tert. ſupra loquens de Moyſe, dum ait, *ſtetiſſe cum Chriſto os ad os, & facie ad faciem, & in gloria ipſius nedum in conſpectu. De qua* (inquit) *gloria non aliter illuſtratus diſceſſit a Chriſto,quam ſolebat a creatore*.

Dubium 2. Alterum dubium eſt. Quomodo cognoverit Petrus Moyſem,& Eliam.Hoc tetigit Tertul.ſupra, & primum dicit,non potuiſſe eos cognoſcere per imagines eorum, quia imaginum uſus erat Hebræis prohibitus. Sed hæc ratio rem incertam aſſumit, ut late in priori tomo dixi diſp. 54. ſect. 1. & 2.eſt tamen ratio veriſimilis. Quia

Reſpõſio. Quomodo Moyſem, & Eliam in monte Thabor Petrus agnoſcit. (quantum ex hiſtoriis colligitur) imagines apud Hebræos non erant in uſu.Deinde docet Petrum eos cognoviſſe,*in ſpiritu*,id eſt,interno inſtinctu, & revelatione, & eſt hoc veriſimile.Quia cum illi apparerent ut teſtes majeſtatis,& gloriæ Chriſti, oportebat eos ab Apoſtolis cognoſci.Tertio vero non eſt improbabile eos fuiſſe cognitos ex colloquio cum Chriſto, vel quia interdum ſunt ab illo propriis nominibus appellati, vel quia talem ſermonem ipſi habuerunt de paſſione Chriſti,ut ex illo agnoſci potuerint, ut notavit, & latius explicuit Janſen.c.67. concordiæ.

SECTIO III.

Quibus circumſtantiis, quove ordine facta ſit transfiguratio.

IN hac ſect. breviter comprehendam pauca quædam, quæ ad completam hujus myſterii explicationem videntur neceſſaria. Primum igitur de tempore, in quo

Transfigurationis Chriſti tẽpus. Chriſtus transfiguratus eſt, ſcilicet quo menſe,die, aut anno, nihil fere invenio ab authoribus ſcriptum. Illud ſolum ex ſerie Evang. hiſtoriæ veriſimilius colligitur, Chriſtum poſt mortem Joannis, cum jam 33. ætatis annum ageret,nec multum a paſſione abeſſet, quam paulo antea (Matth.16.) ut jam imminentem,diſcipulis nuntiaverat,transfiguratum eſſe.Ita ſentiunt Ammon.Alex. in harm.Evang.Janſen.in Concor.& Baronius in annal. In verbis autem Evangeliorum notari ſolet quædam diverſitas. Nam Matth. Marc. & Lucas numerant diem transfigurationis ab eo die, in quo Chriſtus ſermonem habuerat cum diſcipulis, eoſque ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens ſermonem illis verbis: *ſunt de hic ſtantibus,qui non guſtabunt mortem,donec videant filium hominis*,&c.Mat.& Marc. dicunt transfiguratum eſſe, *poſt dies ſex*: Lucas vero *fere poſt dies octo*. Sed hanc varietatem facile Patres conciliant, quia Matt. & Mar. omiſerunt dies extremos,quos Luc.numeravit. Ita Aug. de conſenſu Evangeliſt. c. 56. & omnes expoſitores, & Epiph.l.c.hær.66. in fine,ac Damaſc. in præd. orat. Qui addit Evangeliſtas utroque modo numeraſſe propter varia myſteria,quæ in utroque numero indicantur,ut latius ipſe proſequitur.

Locus transfigurationis Chriſti. Secundo, de loco. Primum Evangeliſtæ dicunt, Chriſtum transfiguratum eſſe in monte. Cujus rei ſancti Patres varias rationes morales, & myſticas afferunt. Illæ nobis ſufficiant, quas paucis verbis complexi ſunt Damaſc. dict. orat. & Euthy. ſuper Mat. *ſubducit illos in montem excelſum, ſeorſim, ut a nullo alio conſpici poſſit,*

Transfigurari in monte cur Chriſtus voluit. *nihil enim faciebat ad gloriam, ſed omnia ad utilitatem.* Præterea,ut diſcamus oportere a terrena ſublevari humilitate eum, qui divina contemplatione dignus habendus eſt. Item ut oſtenderet tantum perfectis in charitate fore manifeſtandum. Denique quoniam ſolitudo mater eſt orationis. Addit Tertul.l.4. contra Mar.c.22. *In montem ſecedit,nam & priſtinum populum apud montem,& viſione,& voce ſua Creator initiarat: oportebat in eo ſuggeſtu conſignari novum teſtamentum, in quo conſcriptum vetus fuerat,ſub eodem etiam ambitu nubis,quam nemo dubitavit de aere creatoris conglobatam. Nec nunc muta nubes fuit, ſed vox ſolita de cælo, & Patris novum teſtimonium ſuper filium, de quo in Pſal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, & in Iſaia, quis Deum metuens audi vocem filii ejus?* Addunt præterea expoſitores evangeliorum, ex hiſtoria vel traditione recepta, illum fuiſſe montem Thabor, quem multi cenſent eſſe illum montem,in quem (ut dicitur Mat.28.) diſcipuli juſſu Domini congregati ſunt,ut ipſum jam viventem, & a mortuis ſuſcitatum, priuſquam in cælum aſcenderet, conſpicerent. Qui propterea in magna veneratione a Chriſtianis eſt habitus,ut ex Hier.colligitur in Epit.Paulæ,ubi refert eam ſolitam eſſe montem illum,religionis ergo,conſcendere,& ex Beda de locis SS c.17. qui refert ibi fuiſſe tres Eccleſias ædificatas in memoriam hujus myſterii. Denique Damaſc. ſupra dicta orat. intelligit tunc impletum eſſe illud.Pſ.88. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt.Nam Hermon* (inquit) *prius exultavit, quando paterno teſtimonio Chriſto ad baptiſmum profecto filii nomen tributum eſt,nunc vero exultat, ac lætitia perfunditur Thabor,divinis,ac ſanctus ille mons non minus gloria,quam altitudine ſublimis*; & cætera, quæ ibidem eleganter proſequitur.

Tertio circa ordinem ex Matth. & Marc. colligitur, primo Chriſtum fuiſſe transfiguratum,deinde apparuiſſe ei Moyſem, & Eliam, poſtea dixiſſe Petrum; *Bonum eſt nos hic eſſe*,& ſtatim factam eſſe nubem, quæ omnes illos complexa eſt,ac tunc auditam vocem; *Hic eſt filius meus dilectus*, qua territi diſcipuli ceciderunt in terram, poſteaque a Chriſto confortati, levantes oculos *neminem viderunt niſi ſolum Jeſum*. Ex Luca vero addendum eſt, antequam Chriſtus transfiguraretur,oraſſe, & interim diſcipulos ſomno gravatos dormitaſſe,eiſque dormientibus Chriſtum transfiguratum eſſe, eique Moyſem, & Eliam apparuiſſe,& poſtea Apoſtolos excitatos e ſomno vidiſſe gloriam Chriſti, & qui cum eo adſtabant. Subdit autem Lucas Petrum non eſſe locutum donec Elias, & Moyſes jam a Chriſto diſcedebant.Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Aug. lib.2. de conſenſu Evang. c.56. quia alii Evangeliſtæ ſignificant multo antea Petrum loquutum, quam Moyſes & Elias cum Chriſto loquerentur. Dicendum vero eſt Petrum non eſſe loquutum, donec Moyſes,& Elias colloquium cum Chriſto finierunt,& ſignum aliquod diſcedendi præbuerunt.Hinc enim Petrus motus videtur ad ea verba proferenda,quaſi dolens, quod gaudium illud tam brevi tempore duraret. Addunt denique Evangeliſtæ præcepiſſe Chriſtum diſcipulis,ne quidquam de iis,quæ viderant,loquerentur. Cujus rei cauſas adducit hic D.Th. art. 3. ad 4. ex Hieron. quibus addi poteſt alia ex Damaſc.ſupra,quæ mihi valde placet,hoc feciſſe Chriſtum,ne aliorum diſcipulorum pectora mæſtitia perfunderentur. Adde etiam,ne invidiæ ſtimulis concitarentur, & præſertim (ait Damaſc.) *ne proditorem invidiæ rabies in furorem ageret*.

Ordo geſtorum in transfigurati ne Chriſti.

Dubium.

Reſponſ.

QUÆSTIO XLVI.

De paſſione Chriſti, in duodecim articulos diviſa.

De qua Doctores in 3. d.15. uſque ad d.2.

C*Onſequenter conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad exitum Chriſti de mundo. Et primo de paſſione ejus: ſecundo de morte: tertio de ſepultura: quarto de deſcenſu ad inferos.*

Circa paſſionem occurrit triplex conſideratio: prima de ipſa paſſione: ſecunda de cauſa efficiente paſſionis: tertia de fructu paſſionis. Circa primum quæruntur duodecim.

Primo, utrum neceſſe fuerit Chriſtum pati pro liberatione hominum. 2. utrum fuerit alius modus poſſibilis liberationis humanæ. 3. utrum ille modus fuerit convenientior. 4. utrum fuerit conveniens,quod in cruce pateretur. 5. de generalitate paſſionis ejus. 6. utrum dolor, quem in paſſione ſuſtinuit, fuerit maximus. 7. utrum tota anima ejus pateretur. 8. utrum paſſio ejus impediverit gaudium fruitionis. 9. de tempore paſſionis. 10. de loco. 11. utrum cõveniens fuerit, ipſum cum latronibus crucifigi. 12. utrum paſſio ipſius Chriſti ſit divinitati atribuenda.

QUoniam præcipua myſteria a Chriſto in ultima cæna peracta,in ſequenti tomo in materia de Euchariſtia explicãda ſunt, ideo eis prætermiſſis incipit D.Th. agere

agere paſſione. In quo tractatu multa repetit, quæ de Incarnatione, & actionibus Chriſti in genere dicta ſunt, & ideo ut brevitati conſulamus, ea ſemper omittemus, & loca deſignabimus, in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis.

246. 3. diſt. 20. a. 1. q. 3. & a. 4. 1. 1. & op. 2. c. 7.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat, niſi a Deo: ſecundum illud Iſai. 45. Numquid non ego Dominus, & non eſt ultra Deus abſque me? Deus juſtus, & ſalvans non eſt præter me. In Deum autem non cadit aliqua neceſſitas: quia hoc repugnaret omnipotentiæ ipſius. Ergo non fuit neceſſarium Chriſtum pati.

2. Præterea. Neceſſarium voluntario opponitur. Sed Chriſtus propria voluntate eſt paſſus: dicitur enim Iſai. 53. Oblatus eſt, quia ipſe voluit; non ergo neceſſarium fuit eum pati.

3. Præterea: ſicut in Pſal. 24. dicitur: Univerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas. Sed non videtur neceſſarium, quod pateretur ex parte miſericordiæ divinæ: quæ ſicut gratis dona tribuit, ita videtur, quod gratis debita relaxet abſque ſatisfactione, neque etiam ex parte divinæ juſtitiæ ſecundum quam homo æternam damnationem meruerat. Ergo videtur, non fuiſſe neceſſarium, quod Chriſtus pro liberatione hominum pateretur.

4. Præterea. Angelica natura eſt excellentior, quam humana, ut patet per Dionyſ. 4. c. de div. nom. Sed pro reparatione angelicæ naturæ, quæ peccaverat, Chriſtus non eſt paſſus. Ergo videtur, quod nec etiam fuerit neceſſarium eum pati pro ſalute humani generis.

cap. 4. non remote a princ.

Sed contra eſt, quod dicitur Jo. 3. Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto: ſic oportet exaltari Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur: ergo videtur, quod Chriſtum oportuerit pati.

lib. 5. text. 6. tom. 3.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut Philoſophus docet in 5. Metaph.) neceſſarium multipliciter dicitur. Uno quidem modo, quod ſecundum ſui naturam impoſſibile eſt aliter ſe habere: & ſic manifeſtum eſt, quod non fuit neceſſarium Chriſtum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium ex aliquo exteriori. Quod quidem, ſi ſit cauſa efficiens vel movens, facit neceſſitatem coactionis: ut pote cum aliquis non poteſt ire propter violentiam detinentis ipſum. Si vero illud exterius, quod neceſſitatem inducit, ſit finis, dicetur aliquid neceſſarium ex ſuppoſitione finis, quando ſcilicet finis aliquis, aut nullo modo poteſt eſſe aut non poteſt eſſe convenienter, niſi tali fine præſuppoſito. Non ergo fuit neceſſariũ Chriſtũ pati neceſſitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Chriſtũ definivit pati, neque etiam ex parte ipſius Chriſti, qui voluntarie paſſus eſt. Fuit autem neceſſarium neceſſitate finis: qui quidem poteſt tripliciter intelligi. Primo quidem ex parte noſtra, qui per ejus paſſionem liberati ſumus: ſecundum illud Jo. 3. Oportet exaltari Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Secundo, ex parte ipſius Chriſti, qui per humilitatem paſſionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet, quod dicitur Luc. ult. Nonne oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam ſuam. Tertio ex parte Dei, cujus definitionem circa paſſionem Chriſti prænuntiatam in ſcripturis, & præfiguratam in obſervantia veteris Teſtamenti oportebat impleri. Et hoc eſt quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, ſecundum quod definitum eſt, vadit. Et Luc. ult. Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis.

Ad 1. ergo dicendum, quod ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte Dei.

Ad 2. dicendum, quod ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte hominis Chriſti.

Ad 3. dicendum, quod hominem liberare per paſſionem Chriſti, conveniens fuit & miſericordiæ, & juſtitiæ ejus. Juſtitiæ quidem: quia per paſſionem ſuam Chriſtus ſatisfecit pro peccato humani generis & ita homo per juſtitiam Chriſti liberatus eſt. Miſericordiæ vero quia cum homo per ſe ſatisfacere non poſſet pro peccato totius humanæ naturæ (ut ſupra habitum eſt) Deus ei ſatisfactorem dedit filium ſuum, ſecundum illud Rom. 3. Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius. Et hoc fuit abundantioris miſericordiæ, quam ſi peccata abſque ſatisfactione dimiſiſſet. Unde dicitur Eph. 2. Deus, qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos in Chriſto. q. 1. art. 2.

Ad 4. dicendum, quod peccatum Angeli non fuit remediabile, ſicut peccatum hominis, ut ex ſupra dictis in prima parte patet. P. p. q. 64. art. 2.

COMMENTARIUS.

TExtus D. Thomæ eſt perſpicuus, ſi advertamus, eum non loqui de neceſſitate ſimpliciter, neque id melius eſſe, vel ex ſuppoſitione, ſed abſtracte, ac præciſe, nam in ſequentibus explicat modum hujus neceſſitatis. Tres vero quæſtiones hic attigit D. Th. Prima, an Chriſtus libere, vel neceſſario ſeſe morti obtulerit, quam priori tomo diſp. 37. late diſputavimus. Secunda an ejus paſſio fuerit neceſſaria ad reparationem generis humani. Tertia, in ſol. ad 3. cur Deus hominem lapſum reparaverit, & non Angelum, quas eodem tomo diſp. 4. ſect. 1. & 2. & 4. tractavimus, ubi etiam diximus, cur magis dicatur nos redemiſſe Chriſtus per paſſionem, & mortem, quam per alia opera vitæ ſuæ.

ARTICULUS II.

Utrum fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ, quam per paſſionem Chriſti.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ, quam per paſſionem Chriſti. Dicit enim Dominus Joann. 12. Niſi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert, ubi dicit Auguſtinus quod ſeipſum granum dicebat. Niſi ergo mortem paſſus eſſet, aliter fructum noſtræ liberationis non feciſſet. 247. diſt. 20. q. 4. a. 1. & ... 1. c. 7 — Tract. 51. in Ioan. circa med. to. 9.

2. Præterea. Matth. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Loquitur autem ibi de calice paſſionis; ergo paſſio Chriſti præterire non poterat. Unde & Hilar. dicit: ideo calix tranſire non poteſt, niſi illum bibat, quia reparari, niſi ex ejus paſſione, non poſſumus. Can. 31. in Ma... non multum remote a fine.

3. Præterea. Juſtitia Dei exigebat, ut homo a peccato liberaretur, Chriſto per paſſionem ſatisfaciente. Sed Chriſtus ſuam juſtitiam non poteſt præterire: dicitur enim 2. ad Tim. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Seipſum autem negaret, ſi juſtitiam ſuam negaret, cum ipſe ſit juſtitia; ergo videtur, quod non fuerit poſſibile alio modo hominem liberari, quam per paſſionem Chriſti.

4. Præterea. Fidei non poteſt ſubeſſe falſum. Sed antiqui Patres crediderunt Chriſtum paſſurum: ergo videtur, quod non potuerit eſſe, quin Chriſtus pateretur.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit 13. de Trin. Iſtum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, Deus liberare dignatur, aſſerimus bonum, & divinæ congruum dignitati, verum etiam oſtendamus, non ſolum modum poſſibilem Deo defuiſſe, cujus poteſtati cuncta æqualiter ſubjacent. lib. 13. c. 10. circa prin. to. 3.

Reſpondeo dicendum, quod aliquid poteſt dici poſſibile, vel impoſſibile dupliciter. Uno modo ſimpliciter, & abſolute, alio modo ex ſuppoſitione. Simpliciter igitur abſolute loquendo poſſibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quam per paſſionem Chriſti: quia non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum, ut dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua ſuppoſitione facta, fuit impoſſibile: quia enim impoſſibile eſt Dei præſcientiam falli, & ejus voluntatem, ſeu diſpoſitionem caſſari, ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei de paſſione Chriſti, non erat ſimul poſſibile Chriſtum non pati, & hominem alio modo quam per ejus paſſionem liberari. Et eſt eadem ratio de omnibus his, quæ ſunt præſcita, & præordinata a Deo, ut in 1. par. habitum eſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod Dominus ibi loquitur ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei, ſecundum part. 1. q. 13. art. 3.

quam

quam erat ordinatum, ut fructus humanæ ſalutis non ſequeretur, niſi Chriſto patiente. Et ſimiliter intelligendum eſt, quod ſecundo objicitur. Si non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, ſcilicet propter hoc, quod tu ita diſpoſuiſti, unde ſubdit: Fiat voluntas tua.

Ad 3. dicendum, quod hæc etiã juſtitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere ſatisfactionem exigẽte pro peccato, nam ſi voluiſſet abſque omni ſatisfactione hominem a peccato liberare, contra juſtitiam non feciſſet. Civilis enim Judex non poteſt ſalva juſtitia culpam ſine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium cõmiſmiſſam: puta, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, ſive in ſuperiorem principem. Sed Deus non habet aliquem ſuperiorem, ſed ipſe eſt ſupremum, & commune bonum totius univerſi. Et ideo ſi dimittat peccatum, quod habet rationem culpæ ex eo, quod contra ipſum committitur, nulli facit injuriam: ſicut quicunque homo remittit offenſam in ſe commiſſam abſque ſatisfactione, miſericorditer, & non injuſte agit. Et ideo David miſericordiam petens, dicebat: Tibi ſoli peccavi: quaſi dicat, poteſt ſine injuſtitia mihi dimittere.

Ad 4. dicendum, quod fides humana, & etiam Scripturæ Divinæ, quib. fides inſtruitur, innituntur præſcientiæ, & præordinationi Divinæ. Et ideo eadem ratio eſt de neceſſitate, quæ provenit ex ſuppoſitione eorum, & de neceſſitate, quæ provenit ex præſcientia, & voluntate Divina.

Huic art. nihil addendum occurrit, ſed videnda ſunt dicta in citatis locis.

ARTICULUS III.

Utrum fuerit aliquis modus convenientior ad liberationem humani generis, quam per paſſionem Chriſti.

248. 3. diſt. 18. art. 6. qu. 3. cor. & diſt. 20. art. 4. quæſt. 2. & quod. 2. art. 3.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod alius modus convenientior fuiſſet liberationis humanæ, quam per paſſionem Chriſti. Natura enim in ſua operatione imitatur opus divinum, utpote a Deo mota, & regulata. Sed natura non facit per duo, quod per unum poteſt facere. Cum ergo Deus potuerit hominem liberare ſola propria voluntate, non videtur conveniens fuiſſe, quod ad liberationem humani generis Chriſti paſſio adderetur.

2. Præterea, Ea, quæ fiunt per naturam, convenientius fiunt, quam ea, quæ fiunt per violentiam: quia violentia eſt quædam exciſio, ſeu caſus ab eo, quod eſt ſecundum naturam: ut dicitur in lib. 2. de cœlo. Sed paſſio Chriſti mortem violentam induxit; ergo convenientius fuiſſet, ut Chriſtus naturali morte moriendo hominem liberaret, quam quod pateretur.

Ex lib. 2. text. 18. tom. 2.

3. Præterea convenientiſſimum videtur, quod ille, qui violẽter, & injuſte detinet aliquid, per ſuperioris potentiã ſpolietur, unde Iſaiæ 52. dicitur: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Sed diabolus nullum jus in hominem habebat, quem per fraudem deceperat, & per quandã violentiam ſervituti ſubjectum detinebat. Ergo videtur convenientiſſimum fuiſſe, quod Chriſtus diabolum per ſolam potentiam ſpoliaret, abſque ſua paſſione.

Lib. 13. c. 10. paulo poſt prin. tom. 3.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit 13. de Trinit. Sanandæ noſtræ miſeriæ convenientior modus alius non fuit, quam per Chriſti paſſionem.

Reſpondeo dicendum, quod tanto aliquis modus convenientior eſt ad aſſequendum finem, quanto per ipſum plura concurrunt, quæ ſunt expedientia fini. Per hoc autem, quod homo per Chriſti paſſionem eſt liberatus, multa concurrerunt ad ſalutem hominis pertinentia præter liberationem a peccato. Primo enim per hoc homo cognoſcit, quantum Deus hominem diligit, & per hoc provocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanæ ſalutis conſiſtit. Unde Apoſtol. dicit. Rom. 5. Commendat ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cum inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, conſtantiæ, juſtitiæ, & cæterarum virtutum in paſſione Chriſti oſtenſarum, quæ ſunt neceſſariæ ad humanam ſalutem. Unde dicitur 1. Petr. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ, ut ſequamini veſtigia ejus. Tertio quia Chriſtus per paſſionem ſuam nõ ſolum hominem a peccato liberavit, ſed etiam gratiam juſtificantem, & gloriam beatitudinis ei promeruit ut infra dicetur. Quarto, quia per hoc eſt homini inducta major neceſſitas, ſe immunem a peccato conſervandi, qui ſe ſanguine Chriſti redemptum cogitat a peccato: ſecundum illud primæ Corinth. 6. Empti enim eſtis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. Quinto, quia hoc ad majorem dignitatem hominis ceſſit: ut ſicut homo victus fuerat, & deceptus a Diabolo, ita etiam homo eſſet, qui diabolum vinceret: & ſicut homo mortem meruit, ita homo moriendo, mortem ſuperaret: unde dicitur primæ ad Corinthios 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Et ideo convenientius fuit, quod per paſſionem Chriſti liberaremur, quam per ſolam Dei voluntatem.

quæſt. 48.

Ad 1. ergo dicendum, quod natura etiam ut aliquid convenientius faciat plura ad unum aſſumit, ſicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in aliis.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Chryſoſt. dicit, Chriſtus non ſui mortem, quam non habebat, cum ſit vita, ſed hominum mortem venerat conſumpturus. Unde non propria morte corpus depoſuit, ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit. Sed etſi ægrotaviſſet corpus ejus, & in conſpectu omnium ſolveretur, inconveniens erat, eum, qui ſanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & ſi abſque morte corpus alicubi ſeorſum depoſuiſſet, ac deinde ſe offerret, non crederetur ei de reſurrectione diſſerenti. Quomodo enim pateret Chriſti in morte victoria, niſi coram omnibus eam patiens per incorruptionem corporis probaſſet extinctam.

Ad 3. dicendũ, quod licet diabolus injuſte invaſerit hominem: tamen homo propter peccatum juſte erat ſub ſervitute diaboli derelictus a Deo. Et ideo conveniens fuit, ut per juſtitiam homo a ſervitute Diaboli liberaretur, Chriſto ſatisfaciente pro ipſo per ſuam paſſionem. Fuit etiam hoc conveniens ad vincendam ſuperbiam diaboli, qui eſt deſertor juſtitiæ, & amator potentiæ, ut Chriſtus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per ſolam potentiam Deitatis, ſed etiam per juſtitiam, & humilitatem paſſionis, ut Auguſt. dicit 13. de Trinit.

l. 1. ex c. 13. & 19. ſimul 1. 3.

COMMENTARIUS.

HIc etiam articulus in ſupradictis locis eſt expoſitus. Solum circa rationes D. Th. & id, quod Cajetanus notat, advertendum eſt, duplicem hic fieri poſſe comparationem: una eſt, alterius modi redemptionis, quæ eſſet a perſona creata, cum redemptione facta a perſona divina, in quo ſenſu quæſtio hæc magis eſt de incarnatione ipſa, quam de paſſione, quanquam rationes D. Th. præſertim 1. 3. & 4. etiam in hoc ſenſu procedant. Poteſt vero fieri alia comparatio inter hunc modum redemptionis, & alium qui eſſet ab eadem perſona divina, non per mortem, ſed per aliud genus actionis: & hæc videtur eſſe propria hujus loci, & de illa optime procedunt etiam rationes D. Th. cætera videantur locis citatis.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus pati debuerit in cruce.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit pati in cruce. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in figura Chriſti præceſſerunt omnia ſacrificia veteris Teſtamenti, in quibus animalia gladio necabãtur & poſtmodũ igni cremabantur. Ergo videtur, quod Chriſtus nõ debuerit pati in cruce, ſed magis gladio, vel igne.

249. 3. diſt. 20. art. 4. q. 2. ad 1. & 4. contr. c. 55. ad 17. & 18. & 2. quo. q. 1. art. 2. & op. 3. c. 235.

2. Præterea, Damaſcenus dicit, quod Chriſtus non debuerit aſſumere deteſtabiles paſſiones. Sed mors crucis videtur fuiſſe maxime deteſtabilis, & ignominioſa, ũde dicitur Sap. 2. Morte turpiſſima condemnemus eum. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit pati mortem crucis.

l. 3. orth. fid. c. 20.

3. Præterea, de Chriſto dicitur, Benedictus qui venit in nomine Domini, ut patet Mat. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, ſecundum illud Deut. 21. Maledictus eſt a Deo, qui pendet in ligno. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum crucifigi.

Sed contra eſt, quod dicitur Phil. 2. Factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.

Reſpondeo dicendum, quod convenientiſſimum fuit Chriſtum pati mortem crucis. Primo quidem, propter exẽplum virtutis. Dicit enim Aug. lib 83. q. Sapientia Dei hominem ad exemplum, quod recte viveremus, ſuſcepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea quæ non ſunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui a quamvis mortem ipſam non timeant, genus tamen mortis horreſcunt. Ut ergo

l. 83. qu. q. 25. in pr. tom. 4.

ergo nullum genus mortis recte viventi homini metuendum eſſet, illius hominis cruce oſtendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis, illo genere execrabilius, & formidabilius. Secundo, quia hoc genus mortis maxime conveniens erat ſatisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo, quod contra mandatum Dei, pomum ligni vetiti ſumpſit. Et ideo conveniens fuit, quod Chriſtus ad ſatisfaciendum pro illo peccato ſeipſum pateretur ligno affigi, quaſi reſtituens quod Adam ſuſtulerat: ſecundum illud Pſ.64. Quæ non rapui, tunc exolvebam. Unde Aug. dicit in quodam ſermone de paſſione. Contempſit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum: ſed quicquid Adã perdidit, Chriſtus in cruce invenit. Tertia ratio eſt, quia (ut Chryſoſt. dicit in ſer. de paſſione) in excelſo ligno, & non ſub tecto paſſus eſt, ut etiam ipſius aeris natura mundetur, ſed & ipſa terra ſimile beneficium ſentiebat, de currentis de latere ſanguinis ſtillatione mundata. Et ſuper illud Jo.3. Oportet exaltari filium hominis, dixit. Exaltari audiens, ſuſpenſionem intelligas in altum, ut ſanctificaret aerem, qui ſanctificaverat terram, ambulãdo in ea. Quarta ratio eſt: quia per hoc, quod in alto moritur, aſcenſum nobis parat in cœlum, ut Chryſoſt. dicit. Et inde eſt, quod ipſe dicit Jo.12. Ego, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum. Quinta ratio eſt, quia hoc competit univerſali ſalvationi totius mundi. Unde Gregorius Nyſſen. dicit, quod figura crucis a medio contactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem & providentiam eius, qui in ea pependit, ubique diffuſam. Chryſoſt. etiam dicit, quod in cruce expanſis manibus moritur, ut altera manu veterem populum, altera eos, qui ex Gentibus ſunt, trahat. Sexta ratio eſt, quia per hoc genus mortis diverſæ virtutes deſignantur. Unde Auguſt. dicit in lib. de grat. vet. & novi Teſtam. Non fruſtra tale genus mortis elegit, ut latitudinis, & altitudinis, & longitudinis, & profunditatis, de quibus Apoſt. loquitur, magiſter exiſteret. Nam latitudo, quæ eſt in eo ligno quod tranſverſum deſuper figitur, hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipſo ligno uſque ad terram conſpicuum eſt, ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt, perſiſtitur & perſeveratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illa, quæ tranſverſum figitur, ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt, ad caput crucifixi: quia bene ſperantium ſuperna expectatio eſt. Jam vero illud ex ligno, quod fixum occultatur, unde totum illud exurgit profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ. Et ſicut Auguſt. ſuper Jo. dicit: Lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magiſtri docentis. Septima ratio eſt, quia hoc genus mortis plurimis figuris reſpondet. Ut enim Auguſt. dicit in ſer. de paſs. de diluvio aquarum humanũ genus arca lignea liberavit. De Ægypto Dei populo recedẽte, Moſes mare virga diviſit, & Pharaonem proſtravit, & populum Dei redemit. Idem Moyſes lignum in aquam miſit, & amaram aquam in dulcedinem commutavit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris unde profertur. Et ut Amalec vinceretur, circa virgam Moyſes expanſis manibus extenditur: & lex Dei, arcæ Teſtamenti creditur ligneæ, ut his omnibus ad lignum crucis, quaſi per quoſdam gradus veniatur.

In homil. de cruce & latrone, quæ incipit, Hodierna die, non remote a prin. to. 3.

In ep. 120 cap. 26. e med. to. 2.

Tract. 119. in Jo. parum a pri. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod altare holocauſtorum, in quo ſacrificia animalium offerebantur, erat factum de lignis ut habetur Exod 26. & quantũ ad hoc veritas reſpondet figuræ. Non autẽ oportet, quod quantum ad omnia: quia jam nõ eſſet ſimilitudo, ſed veritas, ut Damaſ. dicit in 3. lib. Specialiter tamen, ut Chryſ. dicit, non caput ei amputatur, ut Joanni, neque ſectus eſt, ut Iſaias: ut corpus integrum, & indiviſibile morti ſervet, & non fiat occaſio volentibus Eccleſiam dividere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocauſto Chriſti, ignis charitatis.

li. 3. orth. fid. cap. 26 non longo a fine.

Ad ſecundum dicendũ, quod Chriſtus deteſtabiles paſſiones aſſumere renuit, quæ pertinebant ad defectum ſcientiæ, vel gratiæ, aut etiã virtutis. Non autẽ illas, quæ pertinent ad injuriam ab exteriori illatam: quinimo, ut dicitur Hebræor. 12. ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Aug. dicit. 14. contra Fauſtum) peccatum maledictũ eſt, & per conſequens mors, & mortalitas ex peccato proveniens. Caro autem Chriſti mortalis fuit, ſimilitudinem habens carnis peccati: & propter hoc Moyſes eam nominat maledictum: ſicut & Apoſtolus nominat eam peccatum: dicens ſecundæ ad Corinth. 5. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum, fecit, ſcilicet propter pœnam peccati. Nec ideo major invidia eſt: quia dixit, Maledictus eſt a Deo: niſi enim Deus peccatum odiſſet, non ad eam ſuſcipiendam, atque tollendam filium ſummitteret. Confitere ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis, quem confiteris mortuum eſſe pro nobis. Unde ad Galat. 3. dicitur: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

lib 14. c. 3. & 4. to. 6.

COMMENTARIUS.

Quoniam de materia hujus ar. integram diſputationem inſtituturi ſumus, nunc circa textum D. Th. ſolum annotabimus, ex ſeptem rationibus, quibus probat fuiſſe conveniens Chriſtum in Cruce pati, non omnes, ac ſingulas per ſe ſumptas probare aſſertionem: ſed unaquæque ratio probat fuiſſe conveniens aliquid, quod in eo mortis genere reperitur, & conſequenter omnes ſimul ſumptæ recte concludunt illud mortis genus ad reparationem, & exemplum noſtrum fuiſſe convenientiſſimum. Itaque prima ratio D. Th. probat decuiſſe Chriſtum ſuſtinere mortem valde execrabilem, ac formidabilem. Quæ duo verba videntur referri ad ignominiam, & dolorem, eo enim magis formidatur mors, quo maioribus cruciatibus ac doloribus ſuſtinenda eſt, & eo magis eam execramur, quo cum majori ignominia, & dedecore conjuncta eſt. Ut ergo Chriſtus exemplo ſuo nos doceret, non ſolum non timere mortem, ſed nec genus mortis, etiamſi cum ſummo eſſet dolore, ignominiaque conjunctum, Crucem ſubire voluit, in qua & ingens dolor erat, & ignominia non minor. Unde Iſidor. lib. 5. Orig. c. ult. circa finem. Majorem (inquit) eſſe pœnam Crucis, quã patibuli. Nam patibulum appẽſos ſtatim exanimat, Crux autem ſuffixos diu cruciat. Unde & in Evangelio latronibus, ut morerentur, & de ligno ante Sabbathum deponerentur crura confracta ſunt, quia ligno ſuſpenſi, cito mori non poterant. Et Aug. tr. 31. in Jo. Supplicium ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur. Et ideo cum Chriſtus citius inventus fuerit mortuus, omnes admirati ſunt. Et in eandem ſententiam eleganter loquitur Aug. tr. 36. ubi dicit: Illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium, &c. Eadem luculentius repetit idem Aug. ſer. 18. de verbis Dom ubi inter alia, inquit: ſi genus mortis exhorreſcit infirmitas, nihil eo tempore fuit ignominioſius, quam mors Crucis, non enim fruſtra commendans ejus obedientiam Apoſtolus addit, dicens, Factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis. Quod verbum ponderans etiam Chryſ. ſer. 7. in epiſt. ad Philippenſ ſic ſcribit. Papæ, quam magnum, & vehementer ineffabile eſt quod ſervus factus eſt. Quod vero mortem ſuſtinuit, multo plus eſt: ſed eſt & aliud majus quiddam iſto, & admirabilius, Quamobrem? Quoniam non quævis mors iſti ſimilis eſt, iſta namque omnium videbatur probroſiſſima, iſta plena dedecore, iſta maledicta; Maledictus enim, inquit omnis, qui pependit in ligno: & D.Th. ibi dicit illo verbo, mortem, mortem autem crucis, notari Chriſtum non fugiſſe ignominiam, quia mors erat ignominioſiſſima. Unde & Sap. 2. dicitur in perſona Judæorum, Morte turpiſſima condemnemus eum. Illo enim ſupplicii genere ſolum mancipia, aut ſervi, non autem liberi ſolebant affici. Unde Lactant lib 1. divin. Inſtit. c. 26. Dicat, inquit, fortaſſe aliquis, cur ſi Deus fuit, & mori voluit, non ſaltem aliquo honeſto mortis genere affectus eſt: cur potiſſimum cruce? cur infami genere ſupplicii quod etiam homini libero, quamvis nocenti, videatur indignum. Cujus rei optimam rationem affert, veluti amplificans ſuperiorem cauſam, ex noſtro exemplo deſumptam, iis verbis: Ut is, qui humilis advenerat humilibus, & infirmis opem ferret, & in omnib. ſpem ſalutis oſtenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles, & infirmi ſolent, ne quis eſſet omnino, qui eum non poſſet imitari. Addendum vero ulterius eſt, non ſolum propter exemplum noſtrum voluiſſe Deũ tam acerbum, & ignominioſum mortis genus Chriſtum exantlare, ſed etiam ut Chriſti obedientia ad Deum, & charitas erga homines, & ſeveritas divinę juſtitię magis oſtenderetur. Denique ut divina ſapientia, ac virtus amplius eluceret, dum per mortem ignominioſam, & dæmonem vicit, & homines ad ſui cognitionem, & amorem traxit. Et ideo Paul. 1. ad Cor. 1. Verbũ crucis Dei virtutẽ appellat, & ſubdit; Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Unde Leo P. ſer. 1. de paſſ. Dom. Non eſt, inquit, dilectiſſimi, erubeſcenda crux Chriſti, quæ de virtute eſt divi-

Paſſio Chriſti in cruce multis modis convenientiſſima

Ignominia crucis quanta.

Acerbitas, & ignominia tanta in morte Chriſto, cur aſſumpta.

ni

ni conſilii, non de conditione peccati; & ſer. 2. *Crux Chriſti ſacramentum, veri, & prænuntiati habet altaris, ubi per hoſtiam ſalutarem, naturæ humanæ celebraretur oblatio. Ibi ſanguis immaculati agni, antiquæ prævaricationis pacta delebat, ibi tota diabolicæ damnationis conterebatur adverſitas, & de elatione ſuperbiæ victrix humilitas triũphabat.* Rurſus ſer. 8. *O admirabilis potentia crucis; o ineffabilis gloria paſſionis, in qua & tribunal Domini, & judicium mundi, & poteſtas eſt crucifixi*. Et cætera, quæ eleganter proſequitur. Ultimo conſiderandum eſt in hac ratione ex Chryſ. dict. ſer. 7. ad Phili. quamvis Chriſtus ob prædictas cauſas hoc genus mortis elegerit, Judæos vero idem genus ignominioſæ mortis ad eum interficiendum delegiſſe, ut Chriſtum probroſum efficerent, *ut etſi nemo propterea ob ipſo abſtineret, quod occiſus eſſet: abſtineret tamen vel ideo, quod hoc pacto occiſus eſſet*. Quam Judæorum mentẽ ſatis ſignificavit Jeremias illis verbis. *Venite mittamus lignum in panem ejus, & nomen ejus non memoretur amplius. Verũ* (proſequitur Chryſ.) *tanto magis ſplẽdet veritas, tãto redditur illuſtrior, quia tali mortis genere putabant eum abominandum fore, & omnino abominãdiſſimum, & tamen nihil potuerunt, ſed ipſe illuſtrior, ac major eſſe oſtenditur.*

Secunda ratio probat tantum decuiſſe Chriſtum in ligno mori, quoniam per lignum, ſeu fructum arboris deceptus homo fuerat. Quam rationem indicat Eccleſia, cum in hymno canit. *Et medelam ferret inde, hoſtis unde læſerat.* & alibi. *Ut qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.* Eandem breviter ſignificavit Leo P. ſer. 6. de paſſione, dicens: *Per lignum erigitur lapſus in ligno, & guſtu fellis, & aceti diluitur eſca peccati*. Et Dam. l. 4. cap. 12. *Quoniam morti per lignum aditus patuerat, conſentaneũ erat, ut per lignum quoque vita & reſurrectio donaretur*. Et Hieron. ad Galat. 3. *Ille pependit in ligno ut peccatum, quod commiſeramus in ligno ſcientiæ boni, & mali, ligno deleret appenſus*. Decuit enim ut eiſdem armis, quibus dæmon hominem vicerat, ab eodem vinceretur, & ut homo, ſicut per inobedientiam ligni peccaverat, ita per obedientiam in ligno redimeretur. Ad quod accommodari poſſunt verba illa Can. 8. *Sub arbore malo ſuſcitavi te, ibi corrupta eſt mater tua.* Nam priora verba de arbore crucis intelligit Greg. ibi.

Exaltari Chriſtum a terra in ligno cu decuit.

Tertia, & quarta ratio ſolum ſunt congruentiæ, ob quas expediens fuit, Chriſtum a terra elevatum, ſeu in aere mori: juxta illud Jo. 3. *Oportet exaltari filium hominis*; & c. 12. *Ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum*. Quam rationem præter Chryſoſtomũ (quem D. Th. citat) luculenter tractat Lactant. lib. 4. de vera Sapien. c. 26. ubi ſic inquit *Illa quoque præcipua fuit cauſa, cur Deus crucem maluerit, quod illa exaltari eum fuit neceſſe, & omnibus gentibus paſſionem Dei noteſcere. Nam quoniam is, qui patibulo ſuſpenditur, & conſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, crux potius electa eſt, quæ ſignificaret illum tam conſpicuum, tanque ſublimem futurum, ut ad eum cognoſcendum pariter, & colendum cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent.* Eandem rationem ſimul cum multis aliis amplificat eleganter Athan. lib. de Incarn. Verbi, & corporali ejus advẽtu Primo, quia oportuit Chriſti mortem eſſe notiſſimam, & in oculis omniũ, ut tanto eſſet admirabilior, & certior reſurrectio, quanto mors eſſet omnibus manifeſtior, ſeu (quod perinde fere eſt) ut victoria de morte clarius oſtendi poſſet, dum eam in oculis omnium in ſe provocatam, mortuam reddidiſſet, *ac jam deinde inanem, & exhauſtam, ſui corporis incorruptibilitate probaſſet.* Secundo, quia oportuit Diabolum præcipitari, aeremque purificari. Dæmon enim e cælo lapſus in hoc aere vim ſuam exercebat, & ideo Chriſtus in aere ſublimatus, aerem purgavit, & contra dæmonum inſectationem vim, atque efficaciam tribuit. Tertio ſublimatus eſt in aere, quia novum cælorum iter nobis aperiebat, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. Nam quemadmodum illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cælos commonſtravit.

Quinta & ſexta ratio D. Tho. proprie procedunt de ſupplicio crucis quoad figuram, & proprium modũ ejus. Et quinta eſt præcipua, & quæ frequentius reperitur in Patribus; optime Lactan. ſupra. *Extendit in paſſione manus ſuas, orbemque dimenſus eſt, ut jam tunc oſtenderet ab ortu ſolis uſque ad occaſum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum ſub alas ſuas eſſe venturum: & ſignum illud maximum, atque ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum*. Et Athan. loco etiam ſupra citato. *Si mors Domini redemptio eſt hominum, quomodo nos advocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In ſola enim cruce mors extenſis manibus toleratur, ideo ergo par erat, ut Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manuſque ejus extenderentur, ut hac quidem veterem populum, illa vero gentiles attraheret, & ambos in ſe conjungeret.* Juxta quam interpretationem aliter poſſumus exponere latitudinem, longitudinem, ſublimitatem, & profunditatem crucis, quam Aug. hic a D. Th. citatus. Latitudo enim crucis deſignata ligno ejus tranſverſo indicat generalem fructum crucis, per univerſum orbem diffundendum, ut Lactantius, & Athanaſius expoſuerunt: longitudo vero ſignificata in ligno recto, cujus extremæ partes ſunt ſublimitas, & profundum, quia ex altera in terra infixum, ex altera verſus cælũ erigitur, hoc (inquam) lignum indicabat crucem, & in terra, & in cælo, & etiam ſubtus terram, vim, & efficaciam habiturã, juxta illud ad Coloſ. 1. *Pacificans per ſanguinem crucis ejus, & quæ in cælis, & quæ in terra ſunt*; & illud ad Philip. 2. *Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Unde Damaſc. lib. 4. de fide, c. 12. dicit verbum crucis appellari *virtutẽ Dei, quia ſicut quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringũtur, ita per Dei potentiam ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, omnis tam viſibilis, quã inviſibilis creatura continentur.* Aliter Hier. Mar. 15. inquit: *Species crucis, quid eſt, niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arcton dextera tenet, Auſter in læva conſiſtit, Occidens ſub plantis firmatur*: Et idem fere habet Beda Luc. 22. ubi refert carmina Sedulii lib. 5. Paſchalis, in quibus eadem ſententia continetur. Aliter Clemens Alex. orat. exhort. ad Gentes in fine, dicit, per extenſionem manuum Chriſti ſignificari, ſolutũ eſſe hominem, qui alligatus erat interitui, & corruptioni. Denique Greg. Naz. orat. 1. apolog. ante mediũ, fere omnes has rationes breviſſimis verbis cõplexus eſt, dicens; *Idcirco lignũ adverſus lignum, & manus adverſus manũ, illæ inquã fortiter extenſæ, adverſus incontinenter extenſam, illæ clavis confixæ, atque conſtrictæ, adverſus remiſſam & ſolutam, illæ orbis fines conjungentes, adverſus eam, quæ Adamum e paradiſo exturbavit. Idcirco ſublimitas adverſus lapſum, & fel adverſus guſtum, & ſpinea corona adverſus pravum imperium, & mors adverſus mortem, & tenebræ adverſus lumẽ, & ſepultura adverſus illam in terram reverſionem, & reſurrectio propter reſurrectionem.* Plura de hac re videri poſſunt apud Ambroſium ſer. 55. & 56. Chryſoſt. tribus homiliis de cruce in 3. tom. & Iren. lib. 5 contra hær. c. 17 & Cyprian. ſeu potius Ruffin. in expoſit. ſimb. Cyprian. etiam ſer. de paſſ. Dom. & Auguſt. l. 2. de doct. Chriſt. c. 41. & tr. 118. in Jo.

Quatuor partes crucis Chriſti quid portendant.

Septimam rationem ex eo conficit D. Th. quod oportuit veteres figuras crucis impleri. Quæ ratio ſupponit myſterium futurum, & convenientiam ejus ſecundum ſe, & ex ejus ſuppoſitione procedit. Et ſimile argumentum ſumi poſſet ex prophetiis, quas infra ſuo loco afferemus. Nam etiam prophetias impleri neceſſarium erat. Offerebat autẽ ſe hoc loco occaſio multa dicendi de hujuſmodi Crucis figuris. Sed eam rem ut alienam ab ſcholaſtico inſtituto prætermittamus. Videri autem poſſunt multa de hoc argumento apud Juſtinum. Mar. dial. cum Triphone, & apolog. 2. & Tertull. l. 3. cont. Marcion. c. 18. & ſeqq. & lib. cont. Judæos c. 10. & ſeqq. Lactant. lib. 4. de vera ſapientia c. 18. & Auguſt. lib. 16. contr. Fauſt. c. 15. & ſeqq. ubi explicat, Virgam, qua Moyſes petram percuſſit, fuiſſe crucis figuram; Damaſcen. lib. 4. c. 12. ubi inter alia explicat, Jacob, quando cancellatis manibus, & adorato virgæ faſtigio, filiis Joſeph benedixit, crucis myſteriũ delineaſſe. Quod etiam attigit Hieron. Jerem. 13. Pervulgata etiã eſt Crucis figura in ſerpente æneo, quam ipſemet Chriſtus explicuit Jo. 3. *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis.* Quam Cyrillus ibi, Auguſt. Chryſoſt. & alii exponentes illud ad Galat. 3. *Factus pro nobis maledictum.* Refert etiam Iuſtin. ſupra, agnum paſchalem in figuram Crucis ſolitum eſſe aſſari affixum duobus lignis recto, & tranſverſo in modum Crucis expanſis. Moyſen præterea orantem expanſis manibus in figuram Crucis, ut populus vinceret, hoc myſterium ſignificaſſe, multi Patres exponũt, quos retuli priori t. diſp. 56. ſec. 3. Sed de his hactenus. Solutiones argumẽtorũ pri-

mi

mi & ſecundi non indigent annotatione ulla. De loco vero illo ad Galat.3.qui in ſol.ad 3.tractatur, plura dicemus inferius in diſp.de Myſterio Crucis.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.

250. Infr. q.48. tr.2. l.10. in 2. fol.a princ. lib.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit. Dicit enim Hilar.10.de Trin. Unigenitus Dei ad peragendum mortis ſuæ ſacramentum conſummaſſe ſe omne humanarum genus paſſionum teſtatur, cum inclinato capite emiſit ſpiritum. Videtur ergo, quod omnes paſſiones humanas ſuſtinuerit.

2.Præterea. Iſ.52.dicitur, Ecce intelliget ſervus meus, & exaltabitur, & elevabitur, & ſublimis erit valde, ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus ejus, & forma ejus inter filios hominum. Sed Chriſtus eſt exaltatus ſecundum hoc, quod habuit omnem gratiam, & omnem ſcientiam, pro quo ſuper eum multi admirantes obſtupuerunt. Ergo videtur, quod in gloria fuerit, ſuſtinendo omnem paſſionem humanam.

ar.3.hujus quæſt.

3. Præterea Paſſio Chriſti ordinata eſt ad liberationem hominis a peccato, ut ſupra dictum eſt. Sed Chriſtus venit liberare homines ab omni genere peccatorum; ergo debuit pati omne genus paſſionum.

Sed contra eſt, quod dicitur Jo.19. quod milites primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo: ad Jeſum autem cum veniſſent, non fregerunt ejus crura. Non ergo paſſus eſt omnem humanam paſſionem.

Reſp. dicendum, quod paſſiones humanæ poſſunt conſiderari dupliciter. Uno modo quantum ad ſpeciem, & ſic nõ oportuit Chriſtum pati omnem paſſionem, quia multæ paſſionum ſpecies ſibi invicem contrariantur, ſicut combuſtio in igne, & ſubmerſio in aqua. Loquimur enim nunc de paſſionibus ab extrinſeco illatis, quia paſſiones ab intrinſeco cauſatas, (ſicut ſunt ægritudines corporales) non decuit eum pati, ut ſupra dictum eſt. Sed ſecundum genus, paſſus eſt omnem paſſionem humanam. Quod quidem poteſt conſiderari tripliciter. Uno modo ex parte hominum, a quibus paſſus eſt. Paſſus eſt enim aliquid & a Gentilibus, & a Judæis, & a maſculis, & fœminis, ut patet de ancillis accuſantibus Petrum. Paſſus eſt etiam & a principibus & a miniſtris eorum, & popularibus, ſecundum illud Pſ.2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Paſſus eſt etiam a familiaribus, & notis ſicut patet de Juda cum prodente, & Petro ipſum negante. Alio modo patet ex parte eorum, in quibus homo poteſt pati. Paſſus eſt enim Chriſtus in ſuis amicis, eum deſerentibus in fama per blaſphemias contra eum prolatas. In honore & gloria, per irriſiones, & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc quod etiam veſtibus ſpoliatus eſt. In anima per triſtitiam, tædium, & timorem. In corpore, per vulnera, & flagella. Tertio poteſt conſiderari quantum ad corporis membra: Paſſus eſt enim Chriſtus in capite, pungentium ſpinarum coronam, in manibus, & pedibus fixionem clavorum, in facie alapas, & ſputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiam paſſus ſecundum omnem ſenſum corporeum: ſecundum tactum quidem, flagellatus, & clavis confixus: ſecundum guſtum, felle & aceto potatus: ſecundum olfactum, in loco fœtido cadaverum mortuorum (qui dicitur Calvariæ) appenſus patibulo: ſecundum auditum, laceſſitus vocibus blaſphemantium & irridentium: ſecundum viſum, videns matrem & diſcipulum, quem diligebat, flentes.

q.14.art.2

Citat in argum. 2.

Ad 1. ergo dicendum, quod verbum illud Hilar. eſt intelligendum quantum ad omnia genera paſſionum, non autem quantum ad omnes ſpecies.

Ad 2. dicendum, quod ſimilitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum paſſionum & gratiarum, ſed quantum ad magnitudinem utriuſque: quia ſicut ſublimatus eſt in donis gratiarum ſuper alios, ita dejectus eſt infra alios per ignominiam paſſionis.

Ad 3. dicendum, quod ſecundum ſufficientiam una minima paſſio Chriſti ſuffeciſſet ad redimendum genus humanum ab omnibus peccatis: ſed ſecundum convenientiam, ſufficiens fuit, quod pateretur omnia genera paſſionum, ſicut jam dictum eſt.

COMMENTARIUS.

CIrca literam huius art. fere nihil annotandum occurrit, quia perſpicua ſunt omnia, quæ D.Th. dicit, & ſub illis capitibus, quæ numerat, poteſt quilibet ex Evangelica hiſtoria recenſere in individuo perſonas, a quibus Chriſtus paſſus eſt, convitia, injurias, paſſiones, ac doloris, quæ ſuſtinuit, de quibus omnibus infra in diſputationibus aliquid attingemus. Videri etiam poſſunt circa hunc articulum, quæ in ſuperiori tomo diſputata ſunt de defectibus a Chriſto aſſumptis, diſp. 32. & 34. In his vero, quæ Cajet. notat, recte dictum eſt mala pœnæ quodam modo eſſe deificata, eo quod a Chriſto aſſumpta ſunt. Quod vero malum culpæ quodammodo etiam deificatum ſit, non recte dictum eſt. Nam malo culpæ tanta dignitas omnino repugnat. Ratio enim, ob quam malum pœnæ ad tantam dignitatem evectum eſt, nimirum, ut valorem infinitum haberet ad ſatisfaciendum Deo, & ut nobis fieret amabile, ac deſiderabile, non habuit locum in malo culpæ, quod neque eſt aptum ad ſatisfaciendum, ſed potius ſatisfactionem requirit, neque etiam debet a nobis expeti, quin potius ipſum malum pœnæ aſſumptum eſt, ut ſit indicio, quam ſit nobis odio habendum malum culpæ. Quod vero Chriſtus aſſumpſerit corpus de maſſa peccatrice, non id fecit, ut peccatum ullo modo deificaret, quia parentum peccata nullo modo ad ipſum pertinuerunt quoad culpam, ſed ſolum quoad pœnam: ſed id fecit, ut peccatores honoraret, eorumque naturam deificaret. Hæc obiter dicta ſint propter notatiunculam Cajetani, quem non in re, ſed ſolum in proprietate ſermonis lapſum eſſe exiſtimo. De hac vero re diſputatum eſt diſp. 33. ſect.2. tomi prioris.

ARTICULUS VI.

Utrum dolor paſſionis Chriſti fuerit major omnibus doloribus.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod dolor paſſionis Chriſti non fuerit major omnibus aliis doloribus. Dolor enim patientis augetur, ſecundum gravitatem, & diuturnitatem paſſionis. Sed quidam martyres graviores paſſiones & diuturniores ſuſtinuerunt, quam Chriſtus, ſicut patet de Laurentio, qui eſt aſſatus in craticula, & Vincentio, cujus carnes ſunt ungulis laceratæ; ergo videtur, quod dolor Chriſti patientis non fuerit maximus. 251. 3.d 15.q.2. a.3. q.3.& op.3. cap. 238.& 239

2. Præterea. Virtus mentis eſt mitigativa doloris, in tantum quod Stoici poſuerunt, triſtitiam in animum ſapientis non cadere, & Ariſtot. poſuit, quod virtus moralis medium tenet in paſſionibus. Sed in Chriſto fuit perfectiſſima virtus mentis; ergo videtur, quod in Chriſto non fuerit maximus dolor. 2.Ethic. cap.3.& 9. tom.5.

3. Præterea, quanto aliquod patiens eſt magis ſenſibile, tanto major ſequitur dolor paſſionis. Sed anima eſt ſenſibilior, quam corpus, cum corpus ſentiat ex anima. Adam etiam in ſtatu innocentiæ videtur corpus ſenſibilius habuiſſe, quam Chriſtus, qui aſſumpſit corpus humanum cum naturalibus defectibus; ergo videtur, quod dolor animæ patientis in purgatorio, vel in inferno, vel etiam dolor Adæ, ſi paſſus fuiſſet, major fuiſſet, quam dolor paſſionis Chriſti.

4. Præterea. Majoris boni amiſſio cauſat majorem dolorem. Sed peccator peccando amittit majus bonum, quam Chriſtus patiendo: quia vita gratiæ eſt melior, quam vita naturæ. Chriſtus etiam, qui amiſit vitam, poſt triduum reſurrecturus, minus aliquid amiſiſſe videtur, quam illi, qui amittunt vitam permanſuri in morte. Ergo videtur, quod dolor Chriſti non fuerit maximus dolorum.

5. Præterea. Innocentia patientis diminuit dolorem paſſionis. Sed Chriſtus innocenter eſt paſſus, ſecundum illud Hierem. Ego autem quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam; ergo videtur, quod dolor paſſionis Chriſti non fuerit maximus.

6. Præterea, in his, quæ Chriſti ſunt, nihil fuit ſuperfluum. Sed minimus dolor Chriſti ſuffeciſſet ad finem ſalutis humanæ: habuiſſet enim infinitam virtutem ex perſona divina. Ergo ſuperfluum fuiſſet aſſumere maximum dolorem.

Sed contra eſt, quod Thren. 1. dicitur ex perſona Chriſti, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, cum de defectibus aſſumptis a Chriſto ageretur, in Chriſto patiente fuit verus dolor, & ſenſibilis, qui cauſatur ex corporali nocivo: & dolor interior, qui cauſatur ex apprehen- q.15. ar.5. & 6.

ſione alicujus nocumenti, qui triſtitia dicitur. Uterq; autem dolor Chriſto fuit maximus inter dolores præſentis vitæ, quod quidem contigit propter quatuor. 1. quidem, propter cauſas doloris: nam doloris ſenſibilis cauſa fuit læſio corporalis, quæ acerbitatem habuit: tum propter generalitatem paſſionis, de qua dictum eſt: tum etiam ex genere paſſionis, quia mors confixorum in cruce eſt acerbiſſima: quia configuntur in locis nervoſis, & maxime ſenſibilibus, ſcilicet in manibus, & pedibus, & ipſum pondus corporis pendentis continue auget dolorem, & cum hoc etiam eſt doloris diuturnitas, quia non ſtatim moriūtur, ſicut hi, qui gladio interficiuntur. Doloris autem interioris cauſa fuit: primo quidem omnia peccata humani generis, pro quibus ſatisfaciebat patiendo, unde ea quaſi ſibi adſcribit dicens in Pſ. 21. Verba delictorum meorum: ſecundo, ſpecialiter caſus Judæorum, & aliorum in ejus morte delinquentium, & præcipue diſcipulorum, qui ſcandalum paſſi ſunt in Chriſti paſſione: tertio, etiam amiſſio vitæ corporalis, quæ naturaliter eſt horribilis humanæ naturæ. 2. poteſt magnitudo doloris ejus conſiderari ex perceptibilitate patientis, & ſecundum animam, & ſecundum corpus. Nam & ſecundum corpus erat optime complexionatus, cum corpus ejus fuerit formatum miraculoſe operatione Spiritus ſancti: ſicut & alia, quæ per miracula facta ſunt, fuerunt aliis potiora (ut Chryſ. dicit de vino, in quod Chriſtus aquam convertit in nuptiis) & ideo in eo maxime viguit ſenſus tactus, ex cujus perceptione ſequitur dolor. Anima etiam ſecundum vires interiores efficaciſſime apprehendit omnes cauſas triſtitiæ. 3. magnitudo doloris Chriſti patientis poteſt conſiderari ex doloris, & triſtitiæ puritate. Nam in aliis patientibus mitigatur triſtitia interior, & etiam dolor exterior, ex aliqua conſideratione rationis, per quandam derivationem, ſeu redundantiam a ſuperioribus viribus ad inferiores, quod in Chriſto patiente non fuit, quia unicuique virium permiſit agere, quod eſt ſibi proprium, ſicut Damaſcenus dicit. 4. poteſt conſiderari magnitudo doloris Chriſti patientis, ex hoc quod paſſio illa, & dolor a Chriſto fuerunt aſſumpta voluntarie, propter finem liberationis hominum a peccato. Et ideo tantam quantitatem doloris aſſumpſit, quæ eſſet proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Ex his igitur omnibus cauſis ſimul conſideratis manifeſte apparet, quod dolor Chriſti fuerit maximus.

q. 15. & ar. præced.

Hom. 21. in loco a medio illius tom. 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod ratio illa procedit ex uno tantum prædictorum, ſcilicet ex læſione corporali, quæ eſt cauſa ſenſibilis doloris. Sed ex aliis cauſis multo magis dolor Chriſti patientis augetur, ut dictum eſt.

Ad 2. dicendum, quod virtus moralis aliter mitigat triſtitiam interiorem, & aliter exteriorem dolorem ſenſibilem. Triſtitiam enim interiorem diminuit directe, in ea medium conſtituendo, ſicut in propria materia. Medium autem in paſſionibus virtus moralis conſtituit (ut in 2. par. habitum eſt) non ſecundum quantitatem rei, ſed ſecundum quantitatem proportionis, ut ſcilicet paſſio non excedit regulam rationis. Et quia Stoici reputabant, quod nulla triſtitia eſſet ad aliquid utilis: ideo credebant, quod totaliter a ratione diſcordaret, & per conſequens, quod totaliter eſſet ſapienti vitanda, ſed ſecundum rei veritatem triſtitia aliqua laudabilis eſt (ut Aug. probat in 14. de civit. Dei) quando ſcilicet procedit ex ſancto amore, utpote cum aliquis triſtatur de peccatis propriis, vel alienis. Aſſumitur etiam, ut utilis ad finem ſatisfactionis pro peccato, ſecundum illud Apoſt. 2. ad Cor. 7. Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et ideo Chriſtus, ut ſatisfaceret pro peccatis omnium hominum, aſſumpſit triſtitiam, maximam quidem quātitate abſoluta, non tamen excedentem regulam rationis. Dolorem autem exteriorem ſenſus, virtus moralis directe non minuit: quia talis dolor non obedit rationi, ſed ſequitur corporis naturam. Diminuit tamen ipſum indirecte, per redundantiam a ſuperioribus viribus in inferiores, quod in Chriſto non fuit, ut dictum eſt.

l. 3. c. 15. a.

p. 2. q. 64. art. 1. & 2.

Luc. 14. c. 9. tom. 5.

Ad 3. dicendum, quod dolor animæ ſeparatæ patientis pertinet ad ſtatum futuræ damnationis, quæ excedit omne bonum præſentis vitæ. Unde cum dicimus Chriſti dolorem eſſe maximum, non comparamus ipſum dolori animæ ſeparatæ. Corpus autem Adæ pati non poterat niſi peccaret, & ſic fieret mortale & paſſibile, & minus doleret patiens, quam corpus Chriſti, propter rationes prædictas. Ex quibus etiam apparet, quod etiamſi per impoſſibile ponatur, quod Adam in ſtatu innocentiæ paſſus fuiſſet, minus fuiſſet dolor ejus, quam Chriſti.

Ad 4. dicendum, quod Chriſtus non ſolum doluit pro amiſſione vitæ corporalis propriæ, ſed etiam pro peccatis omnium aliorum, qui dolor in Chriſto exceſſit omnem dolorem cujuſcunque contriti: tum quia ex majori ſapientia, & charitate proceſſit, ex quibus dolor contritionis augetur: tum etiam quia pro omnibus peccatis ſimul doluit: ſecundum illud Iſai. 53. Vere dolores noſtros ipſe tulit. Vita autem corporalis Chriſti fuit tantæ dignitatis, & præcipue propter divinitatem unitam, quod de ejus amiſſione etiam ad horam, magis eſſet dolendum quam de amiſſione vitæ alterius hominis per quantumcunque tempus. Unde & Philoſophus dicit 3. Ethic. quod virtuoſus plus diligit vitam ſuam, quanto ſcit eam eſſe meliorem, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et ſimiliter Chriſtus vitam ſuam maxime dilectam expoſuit propter bonum charitatis, ſecundum illud Hier. 12. Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum ejus.

l. 3. c. 9. circa med. t. 5

Ad 5. dicendum, quod innocentia patientis minuit dolorem paſſionis quantum ad numerum: quia cum nocēs patitur, dolet, non ſolum de pœna, ſed etiam de culpa: innocens autem ſolum de pœna. Qui tamen dolor in eo augetur ex innocentia, in quantum apprehendit nocumentum illatum, ut magis indebitum. Unde etiam & alii magis ſunt reprehenſibiles, ſi ei non compatiuntur, ſecundum illud Iſai. 27. Juſtus autem perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo.

Ad 6. dicendum, quod Chriſtus voluit genus humanum a peccatis liberare non ſola poteſtate, ſed etiam juſtitia. Et ideo non ſolum attendit quantam virtutem dolor ejus haberet ex divinitate unita, ſed etiam quantum dolor ejus ſufficeret ſecundum humanam naturam ad tantam ſatisfactionem.

COMMENTARIUS.

DE materia hujus art. agemus proxima diſput. Lit. autem D. Th. non indiget alia expoſitione: nam ex iis, quæ ibi dicemus, fiet ſatis perſpicua. Quod vero D. Th. dicit hic in ultima ratione, & in ſol. ad 6. Chriſtum aſſumpſiſſe eam quantitatem doloris, quę non ſolum ex unione ad Verbum, ſed ex ſe ſufficeret ad condignam ſatisfactionem pro humana natura, explicatum eſt in ſuper. to. diſp. 4 ſect. 4. in ſol. 2. objectionis, ubi diximus id eſſe intelligendum ſecundum quandam proportionem.

ARTICULUS VII.

Utrum Chriſtus paſſus fuerit ſecundum totam animam.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundum totam animam. Anima enim patitur patiente corpore per accidens: in quantum eſt corporis actus. Sed anima non eſt actus corporis, ſecundum quamlibet partem ejus: nam intellectus nullius corporis actus eſt, ut dicitur in 3. de anima. Ergo videtur, quod Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundum totam animam.

252. 3. diſt. 15. q. 2. a. 1. q. 1. & a. 3. q. 2. & ver. q. 26. ar. 3. ad 1 & a. 8. & 9. & quodl. 7. art. 5. & opuſc. 3. c. 435. Ex l. 3 ex te. 6. & 12. 10. 2. 1. c. 7. in fine to. 3.

2. Præterea. Qualibet potentia animæ patitur a ſuo objecto. Sed ſuperioris partis rationis objectum ſunt rationes æternæ: quibus inſpiciendis, & conſulendis intendit, ut Aug. dicit 12. de Trinit. Ex rationibus autem æternis nullum potuit Chriſtus pati nocumentum, cum in nullo ei contrarientur. Ergo videtur, quod non fuerit paſſus ſecundum totam animam.

3. Præterea, quando paſſio ſenſibilis uſque ad rationem pertingit, tunc dicitur completa paſſio, quæ in Chriſto non fuit, ſed ſolum propaſſio, ut Hier. dicit. Unde & Dion. dicit in epiſt. ad Joan. Evangeliſtam, quod paſſiones ſibi illatas patiebatur ſecundum judicare ſolum. Non ergo videtur, quod Chriſtus ſecundum totam animam pateretur.

Hier. ſuper illud Mat. 2. Cepit contriſtari & mæſtus eſſe, t. 9. l. cipit hæc epiſt. Dion. Saluto te anima, &c. circa med. illius.

4. Præterea, Paſſio dolorem cauſat. Sed in intellectu ſpeculativo non eſt dolor: quia delectationi, quæ eſt ab eo, quod eſt conſiderare, nulla triſtitia opponitur, ut Philoſophus dicit in 1. Topic. Ergo videtur, quod Chriſtus non pateretur, ſecundum totam animam.

l. Topic. c. 13. in loco. Ab his, in quib. reperitur alterum cōtrarium, t. 1. Pſ. 87

Sed contra eſt, quod in Pſ. 87 dicitur ex perſona Chriſti, Repleta eſt malis anima mea Gloſſa, non vitiis, ſed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, ſcilicet pereuntis populi compatiendo. Non autem fuiſſet anima ejus his malis repleta, ſi non ſecūdum totam animā paſſus eſſet.

Eſt Aug. ibi tom. 8.

eſſet. Ergo Chriſtus eſt ſecundum totam animam paſſus.

Reſpondeo dicendum, quod totum dicitur reſpectu partium: partes autem animæ dicuntur potentiæ ejus. Sic ergo dicitur anima tota pati, in quãtum patitur ſecundum ſuã eſſentiam, vel in quantum ſecundum omnes ſuas potentias patitur. Sed conſiderandum eſt, quod aliqua potentia animæ poteſt pati dupliciter. Uno modo paſſione propria, quæ quidem eſt ſecundum quod patitur a ſuo objecto, ſicut ſi viſus patiatur ex ſuperabundãti viſibili. Alio modo patitur aliqua potentia paſſione ſubjecti, ſuper quod fundatur, ſicut viſus patitur patiente ſenſu tactus in oculo, ſuper quem fundatur viſus, puta cum oculus pungitur, aut etiam diſtemperatur per calorem. Sic igitur dicendum eſt, quod ſi intelligamus totam animam ratione ſuæ eſſentiæ, ſic manifeſtum eſt totam animam Chriſti paſſam eſſe. Nam tota eſſentia animæ conjungitur corpori, ita quod tota eſt in toto, & tota in qualibet parte ejus, & ideo corpore patiente, & diſpoſito ad ſeparationem ab anima, tota anima patiebatur. Si vero intelligamus totam animam ſecundum omnes potentias ejus, ſic loquendo de paſſionibus propriis potentiarum, patiebatur quidem ſecundum omnes vires inferiores: quia in ſingulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inveniebatur aliquid, quod ar. 5. & 6. hujus q. *erat cauſa doloris Chriſti: ſicut ex ſupradictis patet. Sed ſecundum hoc ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte ſui objecti, ſcilicet Dei, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis & gaudii. Secundum autem illum modum paſſionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte ſui ſubjecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebantur, omnes enim potentiæ animæ radicantur in eſſentia ejus, ad quam pervenit paſſio, paſſo corpore, cujus eſt actus.*

Ad 1. ergo dicendum, quod licet intellectus, ſecundum quod eſt potentia quædam, non ſit corporis actus: eſſentia tamen animæ eſt corporis actus, in qua radicatur potentia P. p. q. 77. art. 1. & 8. *intellectiva, ut in prima parte habitum eſt.*

Ad 2. dicendum, quod illa ratio procedit de paſſione, quæ eſt ex parte proprii objecti, ſecundum quam ſuperior ratio in Chriſto paſſa non fuit.

Ad 3. dicendum, quod dolor tunc dicitur eſſe paſſio perfecta, per quam anima perturbatur, quando paſſio ſenſitivæ partis pertingit uſque ad immutandum rationem a rectitudine ſui actus, ut ſcilicet ſequatur paſſionem, & non habeat liberum arbitrium ſuper eam. Sic autem paſ- In corp. a. *ſio ſenſitivæ partis non pervenit in Chriſto uſque ad rationem, ſed ex parte ſubjecti, ſicut dictum eſt.*

Ad 4. dicendum, quod intellectus ſpeculativus non poteſt habere dolorem, vel triſtitiam ex parte ſui objecti, quod eſt verum abſolute conſideratum, quod eſt perfectio ejus. Poteſt tamen ad ipſum pertingere dolor, vel cauſa In corp. a. *doloris per modum jam dictum.*

COMMENTARIUS.

IN titulo hujus art. multæ quęſtiones continentur, quas D. Th. in corpore diſtinguit, ut bene Cajet. explicat. Sed una tantum eſt in qua nonnihil poteſt eſſe difficulta- Dubium 1. tis, quæ a nobis in ſuperioribus eſt ſatis tractata. Prima ergo quæſtio eſt, an tota anima Chriſti ſecundum eſſentiam ſuam dolores paſſa ſit, & in hac licet videatur eſſe aliqua controverſia inter D. Th. hic, qui affirmat, & inter Scotum in 3. d. 15. qui hoc negare videtur: tamen in re Reſponſ. non poteſt eſſe controverſia: quia & certum eſt, dolorem non recipi immediate in eſſentia animæ, ſed in potentia, cujus eſt actus vitalis, & immanens: & certum etiam eſt, totam animam ſecundũ eſſentiam eſſe principale principium doloris, & hoc ſenſu ipſam pati, & ſentire dolorem.

Dubium. 2 Altera quæſtio eſt, an omnes potentiæ animæ Chriſti paſſæ fuerint ex parte ſubjecti, & hæc quęſtio videtur po- Reſponſ. tius de modo loquendi, quam de re. Quia potentiam aliquam pati ſolũ ex parte ſubjecti, nihil aliud eſſe videtur, (quantum ex D. Th. colligitur) quam quod ſubjectum, in quo talis potentia exiſtit, ſeu radicatur, patiatur, & hoc modo ex deciſione prioris quæſtionis eſt manifeſtum, omnes potentias animæ Chriſti paſſas eſſe patiente ipſa anima, in qua omnes potẽtię radicantur. Sed revera valde improprie dicetur aliqua potentia pati, ſolum quia eſt in ſubjecto, quo per aliam potentiam patitur, niſi paſſio unius potentiæ aliquo modo redundet in alteram, impediendo illam a ſua actione, vel alio ſimili modo. Ut in exemploD. Th. quando tactus, qui eſt in oculo, patitur, dicitur viſus pati, quia illa paſſio aliquo modo redũdat in viſum, nam dum alteratur tactus, mutatur diſpoſitio neceſſaria in organo, ad exercendam convenienti modo operationem viſus. Quod ſi hoc rigoroſo ſenſu hæc ſecunda quæſtio agitaretur, negandum potius eſſet, Chriſtum paſſum eſſe ex parte ſubjecti ſecundum omnes animę potentias, quia paſſio, aut dolor unius potentię, quantumvis maximus, non redundabat neceſſario in omnes, etiã ſi omnes in eadem anima radicarentur, neque impediebat illas, quominus operationes ſuas perfecte exercerent, ut hic D. Th. docet, & latius dictum eſt in ſuperioribus, loco ſtatim citando. D. Th. ergo quoad hanc quæſtionem non eſt loquutus in hoc ſenſu rigoroſo, ſed in priori, ſive ille proprius ſit ſive improprius.

Tertia quæſtio eſt, an anima Chriſti paſſa fuerit in omnibus potẽtiis ſuis per ſe, ac directe, ex propriis actibus, Dubium 3. Reſpõſio. & objectis omnium potentiarum. Et hæc eſt propria quęſtio ad rem ſpectans, & hoc loco intenta. Cui D. Th. reſpondet, animam Chriſti paſſam eſſe in omnibus inferioribus potentiis; non tamen in ratione ſuperiori. Et in priori quidem parte hujus reſponſionis nulla eſt difficultas, ſi conſiderentur ea, quæ in præcedenti artic. dicta ſunt, & animadvertatur, non vocari hic paſſionem ſolum dolorem, vel triſtitiam, (hæc enim formaliter non ſunt, niſi in appetitu, & voluntate.) Sed vocatur paſſio, omnis immutatio corporis, vel animi, ex qua poſſum oriri dolor vel triſtitia. Illud etiam eſt advertendum ſermonem hic eſſe ſolum de potentiis animæ, quæ ſunt ad cognoſcendum, & appetendum, quia eſt ſermo de paſſione animali, ſeu vitali, & ita in hac parte nulla eſt difficultas. At vero alia pars negans Chriſtum paſſum eſſe in portione ſuperiori, majorem difficultatem, & controverſiam habet, ſed ea eſt a nobis late diſputata in ſuperiori tomo, diſp. 38. ſect. 2. ubi dixi etiam in portione ſuperiori paſſum eſſe Chriſtum triſtitiam, & dolorem, & expoſui, D. Th. hic eſſe intelligendum de ratione ſuperiori in ordine ad ſuum objectum primarium, quod eſt Deus, ita enim ipſe ſeipſum expoſuit. Et eodem loco late diſputavi, quomodo in eadem voluntate Chriſti potuerint ſimul eſſe gaudium, & triſtitia, quod D. Th. a. ſeq. tractat, cui propterea nihil addendum hoc loco occurrit.

Anima Chriſti dum in omnib. potẽtiis ſuis directe paſſa fuerit.

ARTICULUS VIII.

Utrum tota anima Chriſti in paſſione frueretur fruitione beata.

AD octavum ſic proceditur. *Videtur, quod anima Chiſti in articulo illius paſſionis, non tota frueretur fruitione beata. Impoſſibile eſt enim ſimul dolere, & gaudere, cum dolor, & gaudium ſint contraria. Sed anima Chriſti tota patiebatur dolorem in tempore paſſionis: ut ſupra habitum eſt. Non ergo poterat eſſe ut tota frueretur.*

253. 3. diſt. 15. q. 2. a. 3. q. 2. & veri q. 10. a. 11. a. 1. 3. & q. 26. ar. 9. & 10. & quod lib. . q. 2. 3. 2. cor. & opuſc. 3. c. 238. & 239

2. Præterea Philoſophus dicit in 7. Ethic. quod triſtitia, ſi ſit vehemens, non ſolum impedit delectationem contrariam, ſed quamcunque & e converſo. Dolor autem paſſionis Chriſti fuit maximus (ut oſtenſum eſt) & ſimiliter delectatio fruitionis eſt maxima: ut in principio 2 partis habitum eſt. Non ergo potuit eſſe, quod anima Chriſti tota ſimul pateretur, & frueretur.

q. 15. ar. 10. lib. 19. c. 5. & l. 7 c. ul. a. 6. hujus quæſtionis.

3. Præterea, fruitio beata eſt ſecundum cognitionem, & amorem divinorum, ut patet per Aug. in 1. de doctrina Chriſtiana. Sed non omnes vires animæ attingunt ad cognoſcendum & amandum Deum. Non ergo tota anima Chriſti fruebatur. P. 2. q. 4. lib. 1. ex c. 4. & 10. to. 3.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in 3. l. quod divinitas Chriſti permiſit carni agere, & pati quæ propria. Ergo pari ratione cum proprium eſſet animæ Chriſti, in quantum erat beata, quod frueretur, paſſio ejus fruitionem non impediebat. lib. 3. c. 15. poſt med.

Reſp. dicendum, quod ſicut dictum eſt prius, tota anima a. præced. *poteſt intelligi, & ſecundum eſſentiam, & ſecũdum omnes ejus potentias. Si autem intelligatur ſecundum eſſentiam, ſic tota anima fruebatur, in quantum eſt ſubjectum ſuperioris partis animæ, cujus eſt frui divinitate, ut ſicut paſſio ratione eſſentiæ attribuitur ſuperiori parti animæ, ita e converſo fruitio ratione ſuperioris partis animæ attribuatur eſſentiæ. Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum ejus, ſic non tota anima fruebatur, nec directe quidem, quia fruitio non poteſt eſſe actus cujuslibet partis animæ, nec per redundantiam gloriæ: quia dum Chriſtus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ a ſuperiori parte in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec e converſo ſuperior pars ani-*

mæ impediebatur circa id, quod eſt ſibi proprium, per inferiorem, conſequens eſt, quod ſuperior pars animæ perfecte fruebatur Chriſto patiente.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudiũ fruitionis non contrariatur directe dolori paſſionis: quia non ſunt de eodẽ, nihil autem prohibet contraria eidem ineſſe nõ ſecũdũ idem. Et ſic gaudium fruitionis poteſt pertinere ad ſuperiorem partem rationis per propriũ actũ, dolor autẽ paſſionis ſecundum ſuũ ſubjectum. Ad eſſentiam vero animæ pertinet dolor paſſionis ex parte corporis, cujus eſt forma: gaudium vero fruitionis ex parte potentiæ, cui ſubjicitur.

Ad ſecundum dicendum, quod verbum illud Philoſophi habet veritatem ratione redundantiæ, quæ naturaliter fit ab una potentia animæ in aliam. Sed hoc in Chriſto non fuit, ut ſupra dictum eſt.

In corp. ar. 6. *Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de totalitate animæ, quantum ad ejus potentias.*

DISPUTATIO XXXIII.

In duas Sectiones diſtributa.

De paſſione Chriſti in genere.

SUppono primo, ſermonem eſſe de iis, quæ Chriſtus Dominus paſſus eſt hominum actionibus, & injuriis, præſertim eo tempore, quo poteſtati, & manibus eorum eſt traditus. Nam de cæteris paſſionibus, laboribus, ac doloribus, quæ reliquo vitæ tempore ſuſtinuit, nihil fere in particulari ſcriptũ habemus, quod expoſitione indigeat. in communi vero ſatis de hoc diximus in ſuperioribus, & præſertim in 1. tomo ſuper qu. 14. & 15. D. Th.

Ex quo loco ſecundo eſt in præſenti ſupponendũ Chriſtum Dominum vere, & non tantum ſpecie ſuſtinuiſſe paſſiones omnes, quæ de ipſo leguntur, ut dolorem, triſtitiam, timorem, & hujuſmodi connaturales, & irreprehenſibiles affectus. Quod late ibi oſtendimus diſp. 32. ſect. 1. & 3. & diſp. 34. ſect. 3. & latius diſp. 38. ſect. 3. & ſuper qu. 15. D. Th. in commentariis art. 5. & 7. Quibus locis & varios errores refellimus, & nonnulla Patrum dicta præſertim Hilarii, quæ obſcuriora videbantur, expoſuimus. Rurſus, Chriſtum ab hominibus paſſiones multas ſuſtinuiſſe, ex hiſtoriæ Evangelicæ veritate conſtat, de cauſis vero earum, & de fructu, qui ex illis ad nos redundavit, nihil nunc dicendum eſt, tum quod D. Th. tribus ſequentibus queſtionibus de hac re latiſſime diſputat; tum quod in ſuperiori tomo ſatis a nobis explicata ſunt, ut ibi annotavimus. Quid vero hæc paſſio ſit, ex ipſo nomine conſtat, & ex iis, quæ in citato loco de triſtitia, & dolore dicta sũt, & in ſequenti ſectione amplius explicabitur: igitur duo tantum in genere explicanda ſuperſunt: quæ nimirum fuerint, & quam graves hæc Chriſti paſſiones.

SECTIO I.

Quæ paſſionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.

HÆretici hujus temporis non contenti iis paſſionibus & doloribus, qui in Scriptura de Chriſto referuntur, dicunt ipſum pertuliſſe inferni cruciatus, & dolores. Quod non ſolum affirmant de anima Chriſti poſt mortẽ (qua de re poſtea agemus) ſed etiam de Chriſto vivente in hac mortali vita, præſertim eo tempore, quo paſſus dicitur, ſcilicet ab illa hora, qua in horto oravit uſque ad crucem. Cum autem hi hæretici cruciatus, & dolores inferni nominant, nõ intelligunt dolorem ex combuſtione ignis provenientem, quam vocamus *pœnam ſenſus*, ſed intelligunt *pœnam damni*, ſeu quandam participationem ejus, quæ conſiſtit in interna quadam, ac vehementi anxietate, atque triſtitia, quam dicũt Chriſtum habuiſſe, eo quod ſentiret Deum ſibi iratum, ſeque ita ab ipſo derelictum, ut vehementiſſime timeret, ne a morte abſorberetur, ac perpetuo a Deo alienatus maneret. Hujus blaſphemiæ primus aſſertor, & inventor fuit Calvinus, quẽ Brentius, Melanchthon. & alii ſequuti ſunt (ut refert Rob. Bellarm. l. 4. de Chriſto c. 8.) Sed in hoc errore quam plures hereſes & blaſphemiæ continentur. Primo, quod Chriſtus in paſſione ſua ita ſenſerit Deum ſibi iratum, ut de propria ſalute dubitaverit, quod repugnat & cum vera Chriſti divinitate, & cum perpetua beatitudine animæ ejus, & cũ ſumma innocentia, ac perfecta ſcientia, qua & ſe immunem omni culpa cognoſcebat, & divinam juſtitiam non ignorabat, quę neminem ſine propria culpa perpetuo damnat. denique pugnat cum verbis ipſiuſmet Chriſti, qui in horto diſcipulis dixit. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*; Et Petro; *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum:* Nunquid hæc verba ſunt hominis ſentientis ſibi Deum iratum? Poſtea vero dixit principi ſacerdotum. *Amodo videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Sunt ne hæc verba hominis de ſua ſalute dubitantis? Deinde in cruce dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiſo:* non ergo formidabat de ſua ſalute, qui etiam alteri, & quidem maximo peccatori, ſalutem pollicebatur. Quod argumentum notavit Hilarius lib. 10. de Trinit. ut hunc errorem, antequam natus eſſet, confutaret. Præterea Jo. c. 18. ſic inquit. *Jeſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper ſe proceſſit*, &c non ergo acceſſit Chriſtus ad paſſionem ignorans quid ſibi eventurum eſſet, atque adeo nec de ſalute ſua dubitans: quin potius ſæpe antea ipſe prædixerat: *Filius hominis tradetur ad flagellandum, & crucifigendum & tertia die reſurget.* Ac denique diſceſſurus ex hac vita, dixit ad Patrem: *In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum.*

Secundus error horum hæreticorum eſt, quod Chriſto attribuunt vel deſperationem, vel certe motus deſperationis, & verba inordinate prolata, quibus illum deſperationis motum expreſſit. Quod eſt hæreticum, ut conſtat ex dictis in priori tomo diſp. 33. ſect. 1. & 34 ſect. 2.

Tertio errant hi hæretici, quoniam non putant ad redemptionem noſtram ſuffeciſſe dolores, paſſionẽ, & mortem, quæ Scriptura, de Chriſto refert. Quod etiam eſt hæreticum, nam Scriptura ſacra non tribuit noſtram redemptionem, niſi ſanguini, & morti Chriſti ad Rom. 5. ad Coloſ. 1. ad Eph. 1. & ſæpe alias. Quarto denique errant, quia ſine ullo fundamento confingunt hujuſmodi genus doloris & anxietatis in Chriſto. Quia neque in Scriptura fundamentum habet, neque perfectioni, & excellentiæ Chriſti conſonat, quia hujuſmodi pœnæ genus conjunctum eſt vel cum culpa, vel cum magna ignorantia: nec deniq; ad noſtram utilitatem confert. Quia neque ad exemplum, cum non deceat, neque expediat nos hujuſmodi actiones imitari, neq; etiam ad noſtram redemptionem, quia aliæ paſſiones, quæ in Evangelio narrantur, ſatis, ſuperque fuerunt ad ſatisfaciendum pro nobis. Non immorabor autẽ in referendis ac diſſolvendis argumentis, quibus hi hæretici nituntur: tum quod in eis nihil difficultatis ſit, ut videre eſt in Bellarmino ſupra: tum etiam, quia (ſi aliquid in ea re poteſt eſſe utilitatis) traditum eſt a nobis priori tomo locis nuper citatis.

Dicendũ eſt ergo primo, Chriſtum Dominum ſuſcepiſſe tantum eas paſſiones humanas, quas naturali modo ab hominibus tolerare poterat. Non aſſero, paſſũ eſſe omnes paſſiones hujuſmodi, quæ poſſibiles ſunt. Neq; enim fuit igne combuſtus, neq; enſe occiſus, neque membra ejus fracta ſunt, oſſa ve confracta, quæ omnia, & infinita ſimilia unus homo ab aliis pati poteſt, ſed aſſero, quidquid Chriſtus paſſus eſt, contineri ſub hoc paſſionis modo. Quod ita declaro, quia non eſt fingendum Deum per ſeipſum exagitaſſe Chriſtum, aut ſpeciali modo, vel miraculoſo fuiſſe operatum, ut Chriſtus inuſitatas aliquas paſſiones ſuſtineret, idem enim alienum eſt a Dei benignitate, neque fundamentum ullum habet in Scripturis, aut traditione aliqua. Quod enim Iſai. 53. dicitur, Chriſtus *percuſſus a Deo, & humiliatus*, de morte, ac flagellis ejus a Hieron. & omnibus expoſitoribus, & permiſſive intelligitur, ſicut ad Rom. 8. dicitur: *Proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Rurſus non eſt etiã fingendum Deum permiſiſſe dæmoni, ut per ſeipſum illũ torquere: ſuo arbitrio, & voluntate. Quia quanquam hoc per ſe indecens non eſſet, neque alienum a charitate Chriſti, ſi nobis eſſet neceſſarium (nam qui permiſit ſe tentari, & in montem ferri a dæmone, permittere etiam poſſet, ſe torqueret, & dolorem ab eodem pati, & qui paſſus eſt a membris dæmonis, potuiſſet etiam permittere ſe ab eodẽ dæmone immediate torqueri, ut alias argumentatur Gregor. ho. 16. in Evangelia) nihilominus tamen aſſerendum non eſt ita factum fuiſſe, quia neq; nobis eſt neceſſarium, nec id legimus, aut nobis eſt traditum: ſed ſolum permiſſum eſſe dæmoni, ut per malos homines Chriſtum affligeret, ac contriſtaret, quãtum poſſet, ac vellet, juxta illud

Quas Chriſtus paſſiones ſuſceperit.

Dæmon per ſeſe non cruciavit Chriſtum.

Luc.

Luc.22. *Hæc eſt hora veſtra,& poteſtas tenebrarum*,id eſt malignorum ſpirituum,qui cum hactenus ſemper per vos me perdere conati ſint,nunc tandem permittuntur, quod diu concupierunt,perficere per vos,qui eorum eſtis miniſtri,ut bene expoſuit Janſen. c.137. Concor. & ante eum Euthym.ſuo c.78.in Luc.& Lyran.Luc.22.

Ex his ergo concluditur, Chriſtum tantum ea paſſionum genera ſuſtinuiſſe, quæ vi, & malitia humana effici potuerunt. Quia ſecluſa ſpeciali virtute Dei, & immediata actione dæmonis, non ſupereſt alius paſſionis modus, quia (ut ſupponimus) ſermo eſt de paſſionibus ab extrinſeco illatis, non a naturalibus cauſis, nec caſu, ſed virtute, & induſtria alicujus liberi agentis.

Secundo dicendum eſt in hoc genere ſuſtinuiſſe Chriſtum omnes quodammodo paſſiones, quas aliquis homo induſtria hominum pati poteſt. Hanc concluſionem recte explicavit D. Th. a.5. & recte docet intelligendam eſſe non de ſingulis ſpeciebus paſſionum, quia hoc non fuerat poſſibile, tum quia quædam ex iis paſſionibus aliis repugnant: tum etiam quia poſſunt infinitis modis excogitari.Intelligitur ergo de generibus paſſionum,quia ſcilicet Chriſtus in omni bono humano paſſus eſt, in omni exteriori parte corporis,in omnibus ſenſibus,ab omnibus perſonis,a conjunctis, ab alienis,Judæis, a gentibus,& ſic de reliquis.Solum eſt advertendum nomine *paſſionis*, hic non comprehẽdi ſolum paſſionem phyſicam,quæ corpus realiter attingit, & alterat, & dolorem efficit,ſed in univerſum omnem actum, quo privatur homo aliquo bono ſuo,vel aliquod malum patitur,ſive ſit per realem paſſionem, ſive per extrinſecam tantum denominationem, ut accidit in infamia,vel per immutationem intentionalem ſenſuum,ut in contumeliis,vel per ſolam privationem,ut in amicorum deſertione,& ſimilibus. Et hoc modo eſt facilis, & perſpicua concluſio,quæ ſatis ex Evangeliſtis cõſtat.Eſt vero prudenti lectori conſiderandum in his Chriſti paſſionibus nihil eſſe leviter fingendum, quod vel ab Evangeliſtis narratum non ſit,vel ex iis,quæ ipſi narrant, adjuncta Patrum expoſitione probabiliter colligi nõ poſſit.Poſſunt quidem fideles pie meditari acerbitatem earũ paſſionum,quæ narrantur,earumq; circumſtantias ex iis, quæ humano modo contingunt, & ex affectu, & diſpoſitione talium perſonarum conjectare,non tamen licet nova paſſionum figmenta confingere,quia hoc neq; temeritate carere poteſt,neq; evidẽti periculo falſitatis. Cur autem voluerit Chriſtus tot paſſionum genera perferre, optima eſt ratio, quam hoc loco Cajet. adhibet, ſcilicet ut omnes illas deificaret,& hominibus expetendas redderet, & ut doceret hominẽ omnia humana cõmoda cõtemnere,& nihil eorũ malorũ timere,quæ ab hominibus inferri poſſunt,ſicut ipſe dixerat. *Nolite timere eos* (timore ſcilicet mũdano) *qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere*. Matt.10. Quod uno verbo dixit Damaſc.l. 3.de fide c.20. *Omnia hæc aſſumpſit,ut ſanctitatem omnibus afferret*; & hic accõmodari poſſunt rationes omnes, quæ de ſupplicio crucis in art. 4. D.Th. explicatæ ſunt.

SECTIO II.

Quam graves, & acerbi fuerint dolores paſſionum Chriſti.

QUoniam humana paſſio eo nomine videtur habere rationem pœnæ,quo dolorem vel triſtitiam infert, ideo ad intelligendam pœnam,quam Chriſtus pro nobis ſuſtinuit, acerbitatem dolorum ejus oportet explicare. Poſſumus autem id præſtare, vel abſolute, vel comparatione facta cum aliis doloribus. Et quidem priori modo, cum nobis non conſtet,quis fuerit gradus illius doloris,ſolum dicere poſſumus dolores paſſionum Chriſti fuiſſe maximos,ac vehementes,ut conſtat ex ipſa narratione Evãgelicæ hiſtoriæ, quam in ſequentibus diſputationibus ex parte explicabimus,& ſãctorum teſtimonia proferemus. Nunc ſufficiant teſtimonia Davidis,& Iſaiæ,qui elegantiſſime acerbitatem paſſionum Chriſti deſcribunt; ille Pſ. 21. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me,aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens, & rugiẽs. Sicut aqua effuſus ſum,& diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factũ eſt cor meum tanquã cera liqueſcens in medio ventris mei*,& Pſ.68. *Suſtinui,qui ſimul contriſtaretur,& non fuit, & qui conſolaretur, & non inveni*; Iſaias c.53.

Acerbitas dolorum Chriſti quanta.

Non eſt ſpecies ei,neque decor:& vidimus eum, & nõ erat aſpectus,& deſideravimus eum deſpectum,& noviſſimum virorum,virum dolorum,& ſcientem infirmitatem.

Ut ergo hæc gravitas dolorum Chriſti aliquo modo a nobis explicetur,oportet comparatione uti. Poteſt autem hæc comparatio fieri, vel in ſpecie doloris, quæ ex objecto,& cauſis ejus ſumenda eſt: vel in intenſione,quę comparatio locum habet etiã inter dolores ſpecie diſtinctos: ſicut calor,& frigus poſſunt in intenſione conferri,quamvis ſpecie differant: vel poteſt etiam fieri comparatio in duratione doloris: vel denique in extenſione, quæ ſolum habere poteſt locum in dolore sẽſibili,quatenus ejus cauſa per plures,vel pauciores partes corporis extendi poteſt. Rurſus comparari poteſt dolor Chriſti, vel cum dolore, quẽ patitur anima, aut Angelus,ab igne inferni, vel purgatorii; vel cum dolore, quem patientur damnati cum corporibus ſuis poſt reſurrectionem: vel deniq; cũ omnib. doloribus, quos homines in hac vita paſſi ſunt,aut etiam pati poſſunt. Denique animadvertendum eſt, nomine doloris non ſolum intelligi ſenſibilem dolorem,qui ex reali leſione corporis naſcitur,ſed etiam interiorem triſtitiam, quæ naſcitur ex apprehenſione cujuſcunque mali præſentis & odio illius, quæ triſtitia ſeu dolor interdum eſſe poteſt de malo culpæ propriæ,vel alienæ,aut de malo pęnę. Ut igitur de his omnibus nonnihil dicamus,& ab iis,quæ clariora ſunt,initium ſumamus.

Primo itaque certum eſt, dolorem de peccatis omnib. fuiſſe in Chriſto vehementiorem, & intenſiorem, quam fuerit vel ſecundum ordinariam potentiam eſſe poſſit in alio homine. Hoc affirmat D.Th.ar.6.ad 4. Ubi ſolum facit comparationem cum dolore cujuſcunq; hominis contriti. Et hoc ſenſu eſt evidens ob rationes,quas breviſſime D. Th. attigit. Quia ex parte materialis objecti Chriſti doluit de omnibus peccatis hominum ſimul ſumptis, ac perfectiſſime conſideratis: ex parte objecti formalis nullus ita cognovit, ac perpendit offenſionem Dei ingratitudinem,& malitiam omnem,quæ eſt in peccato: ex parte cognitionis,nullus tam clare, ac tanta animi attentione omnia, quæ ad deteſtandum peccatum movere poſſunt,conſideravit: ex parte principii,nullus tanta charitate Deum dilexit,aut Deum colere ac divinum jus illęſum ſervare ſtuduit. Denique nullus tantam gratiam habuit, tantumque auxilium ad deteſtandum peccata; ergo ſine ullo dubio vehementius de illis doluit,quam quivis alius. Quæ ratio procedit de dolore peccati,ut eſt ad ſatisfaciẽdum Deo, vel ex charitate Dei: eadem tamen fieri, poteſt de dolore peccatorum, ut ſunt mala ipſorum hominum, eiſque æternam damnationem pariunt. Nam etiam Chriſtus intenſius diligebat homines,& diſtinctius, ac clarius hæc eorum mala,& damna perpendebat,quam ulla creatura. Quin potius addo hujuſmodi dolorem de peccatis hominum, fuiſſe in Chriſto vehementiorem & intenſiorem,quam ſint omnes alii dolores de quibuſcunque rebus,vel objectis,qui in hominibus,vel Angelis ſunt, vel ſecundum ordinariam potentiã eſſe poſſunt. Quod ita declaro,quia omnes alii dolores,aut sũt pravi aut honeſti, naturales aut ſupernaturales. De ſupernaturalib. jã dictũ eſt,& eadem eſt ratio de quolibet dolore honeſto, quia cũ hic dolor de peccatis omnib. oriretur in Chriſto ex perfectiſſima charitate,& gratia,exceſſit in intenſione omnem actum virtutis cujuſcunque creaturæ,quia nulla creatura tam intenſe operata eſt in aliquo genere virtutis, ſicut Chriſtus Dominus,quia gratia in Chriſto excedit in intenſione omnem virtutem creaturæ: Chriſtus autem dolebat de peccatis hominum ſecundum totã intenſionem gratiæ ſuę,& charitatis. Et eadem ratio concludit,ſi comparatio fiat cũ quovis dolore pravo, & turpi. Quia omnis dolor hujuſmodi elicitur per ſolas vires naturæ humanę, vel Angelicę nulla autẽ eſt naturalis potentia,quę in ſuo gradu poſſit tam intenſum actũ efficere, ſicut poteſt gratia Chriſti in ſuo ordine; exceſſit ergo hic dolor Chriſti in intenſione omnes dolores hominum,vel dæmonum, cujuſcunque rationis ſint.

Dolor Chriſti de peccatis omnib. quantus.

Secundo ſi loquamur de interiori triſtitia, quæ provenire poteſt ex malo pœnæ proprio,certum eſt naturalem triſtitiam, quam Chriſtus habuit de malis, quæ paſſus eſt, non fuiſſe tam vehementem ex parte objecti, ſeu ſecundum ſpeciem ſuam,ſicut eſt de triſtitia,quam damnati habent de ſuo ſtatu,ac perditione. Hoc etiam docet D. Th.art.6.ad 3. ratio eſt manifeſta,quia illa triſtitia oritur

Triſtitia, quã Chriſtus habuit de malis,quę patiebatur, ſi cum triſtitia damnatorum cõparanda.

ex malo pœnæ altioris ordinis, & rationis, nimirum ex pœna damni, & amiſſione æternæ beatitudinis (de hac enim potiſſimum agimus,)& habet conjunctam deſperationem ſalutis, ſicut gaudium beatorum cum certa, & inamiſſibili poſſeſſione conjũctum eſt: triſtitia vero Chriſti de proprio malo pœnæ ſolum fuit de malo temporali & humano; ergo ſunt hæ triſtitiæ diverſarum rationum, & illa eſt ſpecie ſua multo acerbior, ſicut malum ipſum, quo nititur, eſt longe majus, nam actus proportionatus eſt objecto ſuo, & effectus cauſæ. An vero idem dicendum ſit, ſi hæ triſtitiæ in gradu intenſionis comparentur, non ita conſtat. Quia ſicut in naturalibus qualitatibus, poteſt qualitas in ſua ſpecie minus perfecta, minuſque activa, in intenſione habere tot gradus, quot habet qualitas perfectior, ut patet in frigore, & calore, ita in actibus voluntatis, & appetitus poteſt idem reperiri, ut in amore patet, vel gaudio. Nam licet amor Dei, & gaudium de bonis ejus, ſit excellentius ſecundum ſpeciem, quam amor vel gaudium boni creati: poteſt nihilominus interdum hoc eſſe intenſius illo: ſic igitur, quamvis hæc triſtitia Chriſti ſecundum ſpeciem ſit inferioris rationis, quam triſtitia damnatorum, fieri potuit, ut intenſive eſſet major. Quæ ratio ſane concludit hoc non repugnare, ſed ita accidere potuiſſe. An vero ita de facto fuerit, non poteſt conſtare, & veriſimilius eſt non fuiſſe tam intenſam, quia hæc triſtitia ſolum eliciebatur ab appetitu, vel voluntate Chriſti juxta naturales vires, & efficaciam earum, erat enim triſtitia mere naturalis; ergo ad ſummum habuit maximam intenſionem, quam anima Chriſti per naturales facultates, & vires earum poteſt efficere circa tale objectum: ſed veriſimile eſt damnatos, v.g. Dæmones, etiã triſtari de ſuo damno æternæ damnationis totis viribus, ac toto conatu, quem naturaliter poſſunt adhibere; ergo elicient triſtitiam intenſiorem, nam eorum voluntas natura ſua efficacior eſt, & objectum ipſum vehementius excitat ad talem conatum. Quod ſi ſit ſermo de voluntatibus hominum damnatorum, quamvis illæ in naturali efficacia non ſuperent naturales vires voluntatis Chriſti: tamen ut minimum elicient actum triſtitiæ intenſum, quantum per vires naturæ poſſunt, quia hoc naturale eſt, ſuppoſita apprehenſione tanti mali; & ultra hoc unuſquiſque cogetur divina virtute, ut eo vehementiorem triſtitiam ſentiat, quo majori pœna dignus eſt. Itaque hæc Chriſti triſtitia, cum triſtitia damnatorum, nec in ſpecie, nec in gradu comparabilis eſt.

Objectio.

Dicunt hæretici. Ergo non ſumpſit Chriſtus pœnam, pro qua ſatisfacturus erat, nec æqualem illi; conſequens eſt falſum: tum quia eſt contra illud Iſai. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Tum etiam, quia inde ſit Chriſtum non ſolviſſe condignam pœnam.

Reſponſ.

Sed hæc nullius momenti ſunt: concedo enim Chriſtum non aſſumpſiſſe formaliter, & in ſe pœnam illam, pro qua ſatisfecit, alioquin aſſumpturus eſſet pœnam damni & pęnam ignis æternam: aſſumpſit ergo pęnas hujus vitæ, per quas pro pęnis alterius vitæ ſatisfaceret. Hujus autem ſatisfactionis dignitas non ex identitate pęnæ, ſed ex proportione, neque ex ſola qualitate, & quantitate pęnæ, ſed maxime ex dignitate perſonæ, & perfectione charitatis penſanda eſt, ut latius diximus in ſuperioribus.

Tertio, ſi conferamus hanc Chriſti triſtitiam cũ omni alia humana triſtitia, quæ de humanis, ac temporalibus malis concepta eſt, veriſſimum eſt (quod D.Th. ait) Chriſti triſtitiam fuiſſe ſummam in intenſione, & acerbitate.

Triſtitia Chriſti quanta.

Quod recte probat D. Th. diſcurrendo per omnes cauſas quæ hujuſmodi triſtitiam generare, vel augere poſſunt. Nam objectum hujus triſtitiæ ſecundum ſe maximum erat: primum mors, quod inter omnia humana mala cenſetur maximum, & in Chriſto augebatur ex dignitate vitæ ejus, quæ divina erat propter unionẽ. Secundo, modus mortis ignominioſiſſimus, & acerbiſſimus, & cum aliis graviſſimis doloribus conjunctus, ex flagellis, ſpinis, & aliis ſimilibus paſſionibus ortis. Tertio, accedit perfecta, & intenſiſſima apprehenſio horum omnium, quæ maxime ſolet triſtitiam excitare. Quarto, voluntas & appetitus Chriſti permiſſus eſt naturæ ſuæ, ut circa tale objectũ ſic propoſitum, quantum naturæ propenſione, & efficacia poſſet, cõtriſtaretur, & divinitus factum eſt, ut unus actus alium non impediret, nec gaudium unius partis in aliam redũdaret, nec denique aliquod aliud ſolatium adhiberetur, quod triſtitiam illam poſſet minuere, vel levare. Nã humanum nullum habuit, quia ab amicis derelictus eſt, & ab uno venditus, ab alio negatus. Unde de Chriſto dictum eſt Iſai. 63. *Torcular calcavi ſolus*, & Pſal. 68. *Conſolantem me quæſivi, & non inveni.* Divina vero conſolatione omnino privatus eſt modo jam explicato. Porro quãquam neceſſarium non ſit, Chriſtũ toto tempore vitæ hoc genus triſtitiæ aſſumpſiſſe, tamen quod aliquo tẽpore ſaltem in paſſione illam aſſumpſerit, omnes Theologi dicunt in 3. diſt. 15 cum D.Th. hic, ejuſq; triſtitiæ ſufficientia ſigna ſunt ſudor ſanguineus, & illa verba Chriſti, *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*, quæ ita multi interpretantur: *Tanta afficior triſtitia, quæ poſſet mortem afferre, niſi ego mea virtute illam impedirem.* Aug. vero Pſ. 86. ita exponit: *Tanta eſt triſtitia anima mea, ut parum abſim a morte.* Illa autem triſtitia, quæ tunc maxima videbatur, in progreſſu paſſionis aucta eſt, quando ipſe dolor ſenſibilis, & mali perpeſſio interiori repræſentationi adjungebatur: ac tandem in cruce videtur ad ſupremum gradum perveniſſe, ut declarant illa Chriſti verba, *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* de quibus poſtea redibit ſermo. Ergo omnibus perfectis talem interdũ habuit Chriſtus triſtitiam humanam ac naturalem, qualem nullus hominum habuit nec habebit. Fuit autem cõveniens Chriſtum tantam triſtitiam aſſumere, propter congruentias ſæpe allatas, ſcilicet propter majorem excellentiam ſuæ ſatisfactionis, etiam ex parte pęnæ aſſumptæ, & propter exemplum noſtrum, ac præterea, ut ęvidentius veritatem naturæ aſſumptæ demonſtraret.

Objectio.

Sed objici poteſt, quia in Chriſto multa erant, quæ poſſent triſtitiam ejus lenire. Primo ipſa virtutis operatio, atque animi fortitudo, & conſtantia, quæ per ſe plurimũ valet ad conſolandum hominem, etiam ſi inter maximos labores, & res triſtes verſetur. Secundo charitas Dei, & proximi, quę magnum gaudium ſecum affert. Tertio ſpes fructus, videbat enim per eas paſſiones, hominum æternã ſalutem eſſe comparandam. Quarto, etiam humana conſolatione non omnino caruit. Nam licet exterius nullus amicorum permitteretur ad illum accedere, & eum alloqui; tamen multi, præſertim B. Virgo, & Apoſtoli fidem ad illum ſervarunt, & de ejus paſſionibus anxii erant, ac ſoliciti, quod ipſum non latebat, ex quo nonnullum ſolatium humanum capere poterat. Imo nec Angelica conſolatione caruit, ut in horto declaratum eſt. Unde nonnulla ſumi poteſt conjectura, non omnino caruiſſe divina, ſicut multi ſancti martyres inter ingentia tormenta exultabant conſolatione divina: ergo non videtur triſtitia Chriſti fuiſſe tam acerba, tamque omni conſolatione deſtituta.

Reſponſ. Chriſtus in paſſione ſuis omni ſolatio deſtitutus.

Reſpondetur, quanquam fieri potuerit, ut Chriſtus interdum aliqua conſideraverit, quæ triſtitiam poſſent remittere, & conſolationem afferre, non tamen oportuit, ut hęc ſemper haberet animo præſentia, ut ab eis aliquam conſolationem caperet. Sed interdum ut ſummæ triſtitię locum daret, ab iis omnibus, quæ conſolationem afferre poterant, animum avertebat: (loquor extra viſionem beatam, quæ ita ſuperiorem partem perficiebat, ut in inferiorem nullo modo redundaret.) Interdum vero, ne triſtitia conficeretur, ac naturales vires ad patiendum amitteret, poterat triſtitiam remittere, & ea conſiderare, quæ & cõſolari & confortare hominem poſſent. Et hoc ſolũ probãt omnia adducta: nihil tamen faciunt contra ſententiam a nobis poſitam, quia non aſſerimus ſemper Chriſtum habuiſſe illam ſummam triſtitiam, ſed aliquando. Addo tamen aliud eſſe mentre contẽplari ea, quę poſſunt hominẽ excitare & cõfortare ad agendum fortiter, conſtanterque ſuſtinendas paſſiones, & injurias: aliud vero hæc conſiderare, ut triſtitiã remittant. Poſſunt enim hęc duo cõjungi, magna, ſcil. animi conſtantia, & fortitudo cũ eximia triſtitia, & ita in Chriſto Domino fieri potuit, ut ea conſideratio, quę animum confortabat, triſtitiã non leniret. Unde in horto dicitur apparuiſſe Angelus *confortans eum*: non vero gaudium aliquod vel delectationem afferens. Itaq; hoc ſenſu non eſt dubiũ, quin interdum in portione inferiori caruerit omni divina cõſolatione, quę triſtitiam mitigare poſſet, quin in hoc voluit ſuos martyres ſuperare, & majorem animi fortitudinem, ac potentiam oſtendere, & ſua triſtitia eorum conſolationem promereri.

Dolor Chriſti ſenſibilis quantus.

Quarto ſupereſt conferamus ſenſibilem Chriſti dolorem cum reliquis, eſt enim in eo alia difficultatis ratio, quam in triſtitia. Et ut omittamus, quę clara ſunt, conſtat in duratione nõ fuiſſe Chriſti dolorem majorem reliquis,

cum

cum brevi tempore duraverit. Deinde etiam eſt manifeſtum in extenſione, quæ eſt ex parte ſubjecti, non exceſſiſſe, neque ſuperaſſe dolores omnium martyrum. Quia aliqui martyres ita fuere minutatim in fruſtra diſſecti, ut in omnibus partibus corporis externis & internis dolorẽ vehementẽ ſenſerint. Alii ſunt ferreis unguibus laniati: alii lentis vel facibus, vel igne combuſti per totum: at vero de Chriſto Domino non conſtat, quod in omnibus partibus corporis etiam externis læſionem acceperit, quæ proprium dolorem cauſare potuerit, ut v.g. in brachio, in crure, & in aliis fortaſſe partibus. De interioribus autem multo certius eſt non accepiſſe Chriſtum propriam læſionem doloris effectricem. Quia nec flagella, nec clavi, aut alia inſtrumenta doloris omnes partes penetrarunt. Verum eſt tamen quaſi per quandam redundantiam, dolorem illum fuiſſe per totum corpus, & omnes partes præſertim ſolidas, & ſentientes diffuſum. Tum quia læſis quibuſdam partibus, nervi contrahebantur, & aliarum partium virtus debilitabatur. Tum etiam, quia ex nimio labore, & fatigatione abſq; ulla requie, quã haberet præſertim in cruce, neceſſarium fuit, ut omnes partes dolore afficerentur: & hoc ſenſu in extẽſione ex parte ſubjecti nullus dolor humanus videtur potuiſſe dolorem Chriſti ſuperare, quamvis alii fortaſſe fuerint in hoc æquales. Quia cum corpus humanum ſit finitum, facile poteſt dolor totum illud occupare. Quod ſi ita contingat, non poterit eſſe in hoc exceſſus, ſed æqualitas; in hoc autem dicimus exceſſiſſe interdum aliquos martyres, quod ferro, aut igne directe in pluribus partibus corporis externis, & internis tormenta paſſi ſunt. Et hinc ulterius ſequitur accidere potuiſſe, ut multi martyres in una, vel altera parte corporis majorem, ac intenſiorem dolorem perpeſſi ſint, quam Chriſtus in alia, ut v.g. in oculis, lingua, & ſimilibus partibus, in quibus alii vehementer cruciati ſunt, Chriſtus autem aut minime, aut certe levius. Comparatio ergo fieri debet inter ſummũ dolorem ſenſibilem, quem Chriſtus habuit in ea parte corporis, in qua maximũ dolorem ſenſit, & alium quemcunque dolorem maximum. Ex quo intelligitur ad explicandam hanc acerbitatem doloris Chriſti non referre multitudinem dolorum ſeu læſionum, nempe quod in manibus, & pedib. clavis fuerit confixus, in capite ſpinis coronatus, & toto corpore flagellatus, nã hæc augent dolorem extenſive, non intenſive. In quo eſt notanda differentia inter dolorem & triſtitiã. Nã triſtitia oritur ex apprehenſione interiori: poteſt autẽ intellectus, vel imaginatio ſimul, ac per modum unius apprehendere multa, quæ triſtitiã vehementiorem, ac intenſiorem efficiant: at vero dolor ſenſibilis cauſatur ex reali læſione, & ideo quod hæc in diverſis partibus multiplicetur, non auget dolorem intenſive, ſed extenſive, niſi fortaſſe læſio unius redundet in alteram, ut ſupra dicebamus.

Dolores Martyrũ in comparatione dolorum Chriſti quales & quanti.

Sic igitur intellecta, & explicata hac comparatione ſententia D.Th. eſt, dolorem Chriſti fuiſſe maximum intenſive, non quidem omnium dolorum, qui eſſe poſſunt de potentia abſoluta, (nã in eodem Chriſto potuiſſet eſſe major dolor, ſi vehementior cauſa, aut læſio adhiberetur) ſed eorum, quos homines paſſi ſunt. Cujus aſſertionis duplex ratio ex D.Th. colligitur. Prima eſt, quia magnitudo doloris oritur, & ex magnitudine læſionis, quæ eſt cauſa doloris, & ex diſpoſitione patientis, quæ eſſe poteſt magis perceptiva doloris, tum ex optima cõplexione corporis, in qua ſenſus tactus maxime viget: tum ex efficacia animæ, & interiori apprehenſione, ex qua vis doloris maxime pendet. At vero in Chriſto Domino, & læſio corporis fuit magna, præſertim quando clavis affixus, iiſque toto corporis pondere dumtaxat innixus, capite ſpinis coronatus, totoque corpore cruciatus, in cruce pependit. Cõplexio etiam corporis ejus fuit perfectiſſima & vis animæ ad apprehendendum, & attendendũ efficaciſſima, ergo & dolor ejus fuit maximus. Secunda ratio, quæ ex D.Th. colligitur, eſt, quia Chriſtus volũtarie aſſumpſit hanc doloris magnitudinem, ut pro nobis exactius ſatisfaceret. Hæc vero ſecunda ratio ita intelligenda eſt, ut non putetur Chriſtus ſuo arbitrio intendiſſe illum dolorem ultra eum gradum, quem tales cauſæ in tali corpore ſic diſpoſito naturaliter efficere poterant. Quia (ut cõcedamus hoc miraculum fuiſſe poſſibile) non eſt neceſſarium, neq; ulla authoritate, vel ratione fundatum, ſed ex hac ratione ſolum concludendum eſt, Chriſtum Dominum nullo modo impediviſſe cauſas hujus doloris, neque avertiſſe interiorem mentis ſeu imagnationis apprehenſionem: ſed potius efficaciſſime ea omnia conſideraſſe, quæ augere dolorem poſſent. Itaque tota vis rationis in priori conſiſtit, & poſterior ſolum eſt addita, vel ad explicandam congruentiam, ob quam Chriſtus tam acerbum dolorem aſſumpſit, vel ad excludendam tacitam objectionem, cauſas ſcilicet doloris fuiſſe graviſſimas: Chriſtum autem voluntate ſua potuiſſe illas impedire: nec enim ita fecit, ſed unicuique cauſæ, & facultati permiſit operari, quæ illius ſunt propria, ut Damaſ. dixit lib. 3. c. 15. & 20.

Dolor Chriſti intenſive omnium maximus.

Sed adhuc ſupereſt difficultas circa aſſertionem D.Th. & priorem ejus rationem. Quanquam enim recte concludat in eodem genere doloris, vel ſuppoſitis cauſis æqualibus, ſeu ejuſdem rationis, non tamen in univerſum probat de omnibus doloribus ſenſibilibus. Nam in iis poteſt eſſe non ſolum diverſitas majoris, & minoris intenſionis intra eandem ſpeciem: ſed intervenire etiã poteſt differentia ſpecifica pro diverſitate læſionum, ſeu cauſarum. Non enim videtur eſſe ejuſdem rationis dolor, qui provenit ex combuſtione ignis, & qui ex diviſione continui, aut qui ex nimio calore, vel ex nimio frigore naſcitur. Habent enim objecta valde diverſa, unde etiam in ipſo effectu ſenſibili modo valde diverſo percipiuntur, ut in fame, & ſiti perſpicere licet: ſunt enim hæ paſſiones quædam doloris. Et e contrario ex delectationib. ſenſibilib. confirmari poteſt, neque enim omnes ſunt ejuſdem rationis, igitur nec dolores. Hoc ergo ſuppoſito, fieri poteſt, ut alius dolor ſenſibilis ſpecie ſua ſit gravior, quam is, qui oritur ex confixione manuum, aut pedum, aut ex aliis læſionibus, quam in Chriſti corpore factæ ſunt. Unde enim conſtat eam læſionem natam eſſe efficere ſummum dolorem, quoad eſſentiam, & ſpeciem doloris ſenſibilis? Quod ſi ex alia cauſa v. g. igne aut ſimili poteſt oriri gravior dolor in ſpecie, ergo, cum aliæ cauſæ doloris alterius rationis applicatæ fuerint aliis hominib. fieri poteſt, ut ex eo capite eorũ dolor fuerit major, ſaltem quoad gravitatem eſſentialem, quanquam ex diſpoſitione patientis fuerit minor aptitudo ad dolendum. Quin potius hæc ratio procedere poteſt, etiãſi ſupponantur dolores eſſe ejuſdem rationis, & differre ſolum in intenſione. Nam poteſt eſſe tantus exceſſus in læſione, cauſave doloris, ut exceſſum ex diſpoſitione ſentientis exſuperet; videntur autem læſiones, ſeu vulnera aliquorum Martyrum plurimum exceſſiſſe læſionem factam in corpore Chriſti; ergo.

Hæc objectio apud me convincit, non poſſe in hac re eſſe certitudinem, ſed rem eſſe dubiam, & ancipitem, & potuiſſe quidem uno, vel altero modo accidere. Neque ad perfectionem noſtræ redemptionis, & paſſionis Chriſti multum refert exacta hæc in intenſione, & doloris acerbitate comparatio: ſatis enim eſt, quod aſſumpſerit graviſſimos dolores, quantum expediebat, decebatque maxime: nihilominus tamen recedendum non eſt a ſententia D.Th. quam etiam Theologi in 3. diſt. 15. magis probãt, & communi ſenſu piorum fidelium videtur recepta, & ad illam accommodari ſolent verba illa Thren. 1. *Attendite ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.* Magis enim exaggerat charitatem Chriſti erga nos: atque illius providentia potuerunt facile omnes cauſæ ita diſponi, præparari, aut permitti, ut maximum ipſi dolorem incuterent. Deinde ex parte ſubjecti conſtat fuiſſe in Chriſto ſufficientem cauſam majoris doloris: ex parte vero læſionis valde gravem, & efficacem: ita, ut de nulla alia conſtet eſſe majorem intenſive in determinata parte ſubjecti; ergo omnibus conſideratis ſentiendum eſt, dolorem Chriſti fuiſſe maximũ inter omnes dolores, quos mortales homines in hac vita paſſi ſunt, vel aliquando patientur. *Reſponſ.*

Ex quibus colligo primum, non ſolum in determinata corporis parte v.g. manibus, pedibus, & capite ſenſiſſe Chriſtum dolorem maximum, ſed etiam in toto corpore: ita quod conſiderando dolorem illum, quem Chriſtus in cruce patiebatur, tanquam unam paſſionem per totum corpus diffuſam, nullum hominum unquam habuerit totum corpus ſuum ſimul tanto dolore affectum. Quia licet ille dolor Chriſti non fuerit æqualis in omnibus partibus ejus, & in aliqua habere potuerit remiſſiorem dolorem, quam aliquis Martyr in alia: tamen conſiderando totam integram corporis affectionem, in nullo fuit unquam ſimilis diſpoſitio, & acerbitas doloris, ut ratio facta proportionaliter applicata ſufficienter oſtendit.

Secundo colligitur quid dicendum ſit, ſi hic dolor com-

Dolor Chriſti pœna, & dolore damnatorũ minor.

comparetur cum dolore gehennæ, qui dicitur *pœna ſenſus*. Ille enim ſine ulla dubitatione eſt longe alterius rationis, & prout fit in ſolis ſpiritibus habet etiam perceptionem, ſeu ſenſum alterius ordinis, & ideo non eſt dubium, quin ratione ſua ſit acerbior. Quod autem ſit etiam intenſior in gradibus, nõ ita cõſtat: eſt tamen veriſimilius propter rationem ſupra factam de triſtitia, quæ hic facile explicari poteſt. Nã & cauſa doloris, quæ eſt ignis, ut inſtrumentum divinæ juſtitiæ, & diſpoſitio patientis, cũ ſit pure ſpiritualis, ac propterea magis efficax, etiam ad majorem intenſionem conferre poteſt. An vero idem dicendum ſit de animabus purgatorii, res magis dubia eſt, quia illæ mitius puniuntur. Unde aliqui credunt nõ ſolum in Chriſto, ſed etiam in aliis hominibus reperiri poſſe interdum majorem dolorem, quã in animabus purgatorii. Sed quoad genus pęnæ & doloris mihi non eſt dubium, quin dolor purgatorii ſit major, quia eſt ejuſdem ordinis cum pœna ſenſus inferni. Quod vero attinet ad intenſionem, probabile eſt, poſſe aliquam pęnam purgatorii eſſe minus intenſam, quia poteſt eſſe propter cauſam levem. De qua re latius in materia de purgatorio. Denique quid dicendũ eſt, ſi comparatio fiat cum dolore ſenſibili, quem patiuntur corpora damnatorum poſt reſurrectionem? Res etiam eſt incerta, quia ille dolor damnatorum videtur eſſe futurus ſenſibilis, ejuſdem rationis cũ dolore, qui percipitur ex cõbuſtione ignis. Nihilominus probabilius eſt etiam illum dolorem futurum eſſe majorem, & ignem non ſolum naturali virtute, ſed etiam ut inſtrumentum Dei ad illum eſſe cooperaturum: ſed de hoc alias.

DISPUTATIO XXXIV.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis quæ Chriſtus Dominus uſque ad comprehenſionem paſſus eſt.

EXplicata generatim acerbitate paſſionis Chriſti, ut ea quæ nonnullam difficultatem habent in iis, quæ de rebus in ea geſtis narrantur, & theologicam expoſitionem requirunt, in particulari pertractemus, totam illam hiſtoriam in tres præcipuas partes dividemus: primam uſque ad Chriſti comprehenſionem: ſecundam uſque ad crucis geſtationem: tertiam uſque ad mortem. In hac igitur diſputatione, quæ primam partem continet, tria potiſſimum myſteria declaranda occurrunt, ſcilicet venditio Chriſti, Judæque crimen, ſudor ſanguinis, quem orans in horto paſſus eſt, ac denique quomodo a Judæis fuerit comprehenſus. In quibus myſteriis exponendis non ſolum dicemus, quid Chriſtus paſſus fuerit (quod videtur noſtri inſtituti proprium) ſed etiam, ſi oportuerit, ut res tota magis illuſtretur, interdum declarabimus, quid Chriſtus fecerit, loquutuſve ſit.

SECTIO I.

Quam ob cauſam, & quo pretio Judas Chriſtum vendiderit.

PRimo ſupponendum eſt ex hiſtoria Evangelica, Judã Chriſtum vendidiſſe, ut conſtat ex verbis illis Matth. 26. *Tũc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iſcariotes, ad Principes Sacerdotum, & ait, Quid vult mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Ex quo loco conjectare poſſumus Judam pepigiſſe cum Judæis de Chriſto tradendo pridie ante noctem cœnæ. Ut enim ex eo loco conſtat, biduo ante Paſcha Principes, & Phariſæi concilium coegerunt, ut de Chriſto capiendo, & interficiendo deliberarent. Narrat autem ſtatim Matth. Judam, cum ęgre tuliſſet factum illud de muliere, quæ in Bethania effudit unguentum ſuper caput Jeſu, abjiſſe ad Principes ſacerdotũ. Hinc ergo intelligi poteſt iviſſe ad cõciliũ in quo erãt cõgregati, atq; ita illo eodẽ die de tradẽdo Chriſto pepigiſſe.

Objectio.

Dices, Ergo die Martis vendidit illum; quia ille erat dies biduus ante Paſcha, quod die Jovis ad veſperam incipiebat; non ergo factum eſt hoc pridie ante cœnam.

Reſponſio.

Reſpondetur, ſi ſolum conſideremus literam Evangelii, potuiſſe hoc modo exponi, tamen adjuncta Eccleſiaſtica cõſuetudo, & traditio declarat illud biduum dictum eſſe reſpectu diei feſti, qui die Veneris celebrabatur, atque adeo factum Judæ contigiſſe die Mercurii, & in eodem fuiſſe coactum concilium Judæorum adverſus Jeſum. Nam propter hanc cauſam dies Mercurii inter dies, qui ſpectant ad paſſionem Domini, numeratur: quia in eo cœpit pati Chriſtus, cum in eo venditus ſit, & ideo etiam apud complures fuit antiqua conſuetudo jejunandi feria quarta in honorem paſſionis Domini, ut conſtat ex Auguſt. epiſt. 86.

Quonam die Judas Chriſtum vendiderit.

Sed rurſus dices, Matthæus narrat Judam vendidiſſe Chriſtum ſtatim poſt cœnam factam in Bethania: conſtat autem ex Joan. c. 12. cœnam illam factam eſſe ſexto ante paſcha die; ergo venditio Judæ antea etiam facta eſt.

Non defuerunt qui dicerent, cœnam illam, & unctionem, de qua loquitur Joannes, eſſe diverſam ab ea, de qua loquitur Matthæus; & ita potuiſſe diverſo tempore celebrari, alteram ſexto die ante Paſcha, alteram biduo. Nam etiam videtur in diverſis domibus celebratæ: Matthæus enim ait, Chriſtum cœnaſſe in domo Simonis leproſi: Joannes vero ſignificat cœnaſſe in domo Marthæ, aderant enim Lazarus, & Maria, & Martha miniſtrabat, non eſt autem veriſimile miniſtraſſe in aliena domo. Item Matt. dicit fęminam illam unxiſſe caput Jeſu, Joannes vero ait Mariam unxiſſe pedes: apud Matt. diſcipuli indignantur, apud Joannem ſolus Judas: & juxta hanc ſententiam facilis eſt reſponſio ad objectionem, ſcilicet cœnam narratam a Matt. contigiſſe biduo ãte Paſcha: quam vero narrat Joannes antea celebratam, fuiſſe diverſam. Hæc fuit ſententia Orig. tr. 35. in Matt. & eandem indicat Chryſ. hom. 81. in Matt. & clare Euthy. ſuo c. 62. in Matt. & hãc ſententiam ſequutus eſt Cæſar Baronius in Annal. anno 32. & 34. eamque ex Evangelio colligi exiſtimat.

Reſponſio.

Sed levi fundamento motus eſt, quia neque Matt. neque Marc. ſcripſerunt cœnã illam factam eſſe biduo ante Paſcha, ſed cum narrare inciperent concilium Judæorum illo die factum, & deinde narraturi eſſent proditionem Chriſti, quam in eo concilio Judas fecit, per recapitulationem interpoſuerunt, quid ante paucos dies geſtum eſſet in illa cœna, ut occaſionem indicarent, qua Judas indignatus, & ad Chriſtum prodendum impulſus eſt. Unde neque etiam dicunt Judam ſtatim poſt illam cœnam abjiſſe ad prodendum Chriſtũ: ſed finita narratione unctionis, quam interpoſuerant, revertuntur ad hiſtoriæ narrationem, quam aggreſſi erant. Deinde tot ſunt circumſtãtiæ ſimiles in utraque cœna, & unctione, ut non ſit veriſimile diverſas fuiſſe præſertim cum contrariæ conjecturæ non repugnent eidem cœnæ. Nam illa de diverſo tempore jam rejecta eſt: alia vero de diverſa domo non cogit: tum quia Chryſ. hom. 64. in Jo. refert multos ſenſiſſe cœnam, quam narrat Joannes, non fuiſſe factam in domo Lazari, potuit enim Martha, vel ex magna ad Chriſtum devotione, vel propter cognationem, & familiaritatem aliquam cum Simone in domo ejus miniſtrare. Tum etiam, quia Theophyl. in Matt. refert illum Simonem fuiſſe Patrem Lazari, & Marthæ, quod etiam refert Niceph. l. 1. Hiſt. c. 17. Reliquæ conjecturæ faciliores ſunt: non enim oportet, ut ſinguli Evangeliſtæ ſingula narrent, ſed ſatis eſt, ut ea quæ referunt, inter ſe non pugnent: non pugnant autem, quod eadem mulier in eadem cœna unxerit pedes, & caput, & quod Judas cœperit indignari, & poſtea alii diſcipuli eum imitati ſint, quamvis fortaſſe non eadem intentione, ut Chryſ. dixit. Et eadem reſponſio eſt ad cætera, quæ objici ſolent, ut egregie obſervavit Aug. qui præcipuus author eſt hujus ſententię l. 2. de conſ. Evang. c. 79. quam ſequuti ſunt Anſel. Mat. 26 & Rupert. l. 10. in Jo. & eam videtur tãdem tenuiſſe Chryſ. hom. 64. in Jo. dum Matthæum cum Jo. concordare nititur, & eandem ſequitur Hier. Mat. 26. qui attente eſt legendus, nam initio videtur diſtinguere mulierem, quæ unxit pedes Domini ab ea, quæ unxit caput. Sed quidquid ſit de ejus ſententia quoad diſtinctionem perſonarum, (de quo alias) tamen non diſtinguit has cœnas in Bethania factas, & narratas a Matt. & Joan. ut evidenter patet ex ſequentibus, imo in priori diſtinctione non videtur agere de unctione pedum, quam narrat Joannes, ſed quam narrat Luc. cap. 7. quæ ſine dubio fuit diverſa, & antea facta eſt. Denique hanc ſententiam ſequuntur Cajetan. Janſen. Tolet. & alii, & juxta illam facile patet ſolutio ad objectionem factam, nimirum Judam non vendidiſſe Chriſtum eo die, quo cœna facta eſt. Quia licet immediate poſt illam narretur, non oportet res eodem ordine geſtas eſſe, quo narrantur.

Secun-

Chriſtus a Juda vendi cur paſſus eſt.

Secundo dicendum eſt de cauſa hujus venditionis, quæ inquiri poteſt, vel ex parte Dei, vel ex parte Judæorum, aut ex parte Judæ. Ex parte quidem Dei, cur permiſerit Chriſtum a Juda vendi. Ad quod reſpondendum eſt, propter eam cauſam permiſiſſe vendi, propter quam permiſit comprehendi, flagellari, & crucifigi. Quam Paulus ad Rom.8. uno verbo complexus, dixit; *Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Itaque inter alia voluit Chriſtum pro nobis hoc genus injuriæ, infidelitatis, & ingratitudinis perpeti, ut & nos doceret ſimilia mala patienter ferre, & ut ſpecialem modum triſtitiæ, & doloris, quem talis proditio cauſare poterat, ad ſatisfaciendum pro nobis aſſumeret. Unde de hoc afflictionis genere ſcriptum eſt Pſal.40. *Homo pacis meæ, in quo ſperavi, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.* Ubi Auguſt. & Hieron. de Juda hoc interpretantur, & ponderant verbum illud *panes meos*, quo dicunt eſſe indicatum myſterium Euchariſtiæ, cujus proditor Judas particeps fuit, ut in materia de Euchariſtia latius dicendum eſt. Et eodem modo exponunt verba illa Pſal.54. *Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique & ſi is, qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo, tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecũ dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum conſenſu, &c.*

Rurſus ex parte Judæorum inquiri poteſt, non quidem, quid eos impulerit, ut Chriſtum comprehendere cuperent, (nam ſatis notum eſt ex Evangelio, invidia, & odio motos eſſe) ſed ſpecialiter quid eos moverit, ut pecuniis emerent, quem quotidie in templo, vel in civitate ſuo arbitrio, ſine difficultate ulla poterant comprehendere. Sed hujus rei cauſam aperuerunt etiam Evangeliſtæ: Marcus enim ſic inquit cap.14. *Quærebant ſummi Sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.* Lucas vero addit; *Timebant vero plebem.* Itaque ſicut timebant illum occidere *in die feſto, ne tumultus fieret in populo*, ita etiam timebant publice, & coram plebe eum comprehendere, ne fieret ſeditio, & ne fortaſſe multi eum defendere conarentur. Propter hanc ergo cauſam quærebant opportunitatem, ut in loco ſecuro, & remoto eum caperent, atque in judicio ſiſterent & tumultum, ac plebem contra eum excitarent, priuſquam ſe tueri, aut a diſcipulis, amiciſque defendi poſſet. Ad hoc ergo caute præſtandum ſuam induſtriam, ac diligentiam Judas promiſit, & propterea gaviſi ſunt Judæi, pecuniamque ei ſpoponderunt. Addi etiam poteſt timuiſſe Judæos, ne Chriſtus eorum cogitata cognoſcens fugeret, ſeque occultaret. Nam c.11. inquit Joannes, Judæos ad invicem colloquentes dixiſſe: *Quid putatis, quia non venerit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices, & Phariſæi mandatum, ut ſi quis cognoverit, ubi ſit, indicet, ut apprehendant eum.*

Denique ex parte Judæ quid ipſum impulerit ad vendendum Chriſtum, non defuerunt quidam hæretici Cajani appellati, qui dicerent, Judam bene egiſſe vendendo Chriſtum, vel quia Chriſtus legem pervertebat, quod Judas impedire voluit, vel certe, quia Chriſtum perfecte cognovit, & ex perfecta cognitione veritatis eum prodidit zelo generis humani, quod cognovit non poſſe ſalvari, niſi per Chriſtum, nec Chriſtum potuiſſe mori, niſi ab ipſo proderetur. Ita fere refert Iren. lib.1. cont. Hær. c.ult. & Tertull. l. de præſcrip. adverſus hær. c.47. Epiph. hær.38. Poſſunt autem hi hæretici in confirmationem ſui erroris adducere verba illa Chriſti: *Quod facis, fac citius.* Niſi enim bene operaretur, non eum Chriſtus ad operandum impelleret.

Sed repugnant evidentibus ſcripturæ teſtimoniis: paſſim enim in Evangelio hoc Judæ peccatum damnatur, & Chriſtus dixit; *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille*, Matth. 26. & apud Jo. c.13. *Vos mundi eſtis, ſed non omnes; ſciebat enim, quis eſſet qui traderet eum, & propterea dixit, Non eſtis mundi omnes*; & ibidem: *Cum diabolus miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas*. & infra: *Et poſt buccellam introivit in eum Sathanas, & exivit continuo.* Denique iſti hæretici pejores ipſo Juda eſſe videntur. Ille enim peccatum ſuum confeſſus eſt & agnovit, dicens: *Peccavi tradens ſanguinem juſtum.* Quibus verbis etiam rationem ſui peccati agnoſcit, quod nimirum contra omnem juſtitiam, virum innocentem, ac ſanctum prodiderit. Quamquam (ut notavit Leo P. ſer.1. de Paſs.) non totam gravitatem ſui peccati declaravit: in quo aliud peccatum ſuæ infidelitatis indicavit, non enim peccavit ſolum tradendo hominem juſtum, ſed etiam tradendo ipſum filium Dei, quem ille non ſatis agnoſcebat, nec credebat.

Avaritia cauſa Judas Chriſtum vendidit.

Dicendum eſt ergo, Judam propter avaritiam Chriſtum vendidiſſe. Hæc eſt communis ſententia omnium Patrum, quam colligunt, tum ex eo, quod Matth. & Marcus antequam narrent hanc Judæ proditionem, interponunt indignationem ejus ob unguentum effuſum ſuper caput Jeſu. Quam ortã fuiſſe ex aviditate pecuniæ, declaravit Joannes illis verbis: *Non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat.* Unde colligunt ex eo die machinatum eſſe Judam, quomodo Chriſtum venderet, ut illam jacturam reſarciret. Tum etiam quia hanc mentem ſuam ſatis ipſemet expandit illis verbis: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam:* Unde Auguſt. enar. Pſal. 63. *Avaritia, quæ captivavit diſcipulum comitem Chriſti, captivavit & militem cuſtodem ſepulchri:* & Chryſoſt. hom.64. in Jo. inquirens, cur Chriſtus diſpenſatorem pecuniæ fecerit eum, quem furem, & avarum eſſe non ignorabat, dicit Chriſtum hoc permiſiſſe, ut majus malum vitaret, ſcilicet, ut cupiditas, & avaritia ejus inde expleri poſſet, & ita tolleretur ei proditionis occaſio. Quam rationem attigit etiam Euthym. ſuper c.12. Jo. Quę tamen hoc ſenſu accipienda eſt, quod tanta fuerit cupiditas Judæ, ut expleri non potuerit iis, quæ furabatur, niſi etiam magiſtrum ſuum venderet. Et ita ſunt intelligenda verba, quę ſubdit Chryſ. *Neque enim poterat dicere pecuniarum id cupiditate feciſſe, ſufficientes enim loculi eſſe debebant, qui ejus ſatisfacerent cupiditati, ſed ſola malitia.* Non enim intendit negare Judam hoc feciſſe cupiditate pecuniæ: ſed ſolum non fuiſſe talem cupiditatem illam, quæ aliquam vel humanam poſſet excuſationem habere, erat enim nimis effrenata cupiditas, & ex ingenti malitia orta. Quam porro admixtam avaritiæ malitiam ſignificare volens Leo P. ſer.8. de paſs. inquit: *Impius Judas maluit miniſter eſſe diaboli, quam Apoſtolus Chriſti, quem non timoris perturbatione deſeruit, ſed pecuniæ cupiditate diſtraxit. Hoc perfidus Judas inebriatus veneno dum ſitit lucrum, pervenit ad laqueum, & tam ſtulte impius fuit, ut triginta argenteis, & Dominum venderet, & magiſtrum.* Illud vero eſt conſiderandum, non fuiſſe proditum a Juda Chriſtum, ut occideretur: ſed ſolum quia exiſtimavit fore, ut in exilium mitteretur, aut in carcere detineretur, ne populum commoveret. Hinc enim factum eſt, ut poſtea intelligens, Chriſtum damnatum eſſe a Judæis, pœnitentia ductus fuerit referens 30. argenteos, ut narratur Matt. 27. non ergo motus eſt invidia aut odio, ſicut alii Judæi, ſed avaritia.

Dices. Qui potuit Judas, qui tot, ac tanta miracula Chriſti conſpexerat, propter ſolum affectum pecuniæ illum tradere Judęis? Quidam dicunt, Judam non credidiſſe, illa fuiſſe vera miracula: ſed apparentia, & virtute dæmonis facta, quod ſentit Hierony. Matth.26. Vel dici poteſt, quamvis crediderit miracula eſſe vera, non tamen cognoviſſe, nec credidiſſe Chriſtum eſſe Deum, ſed ſolum virum juſtum & ſanctum; hoc enim tam evidens illi erat ex dictis, & factis Chriſti, ut aliud ſibi perſuadere non potuerit, ut poſtea ipſemet confeſſus eſt, dicens: *Tradens ſanguinem juſtum*: excæcatus tamen paſſione, & avaritia ipſum prodidit. Ad quod eo facilius induci potuit, quo & indignatus erat ex priori facto, & non æſtimavit tantum nocumentum fuiſſe Chriſto inferendum, ut dictum eſt. Quamquam autem ille juſtum eſſe Chriſtum crederet, cum autem ad Phariſæos eſt locutus, ut eum proderet, graviſſime mentitum eſſe credendum eſt (quod eſt novum peccati genus.) Ut enim factum ſuum excuſaret, & probabile Judæis faceret, neceſſarium illi fuit Chriſtum accuſare, & dicere ſe zelo legis moveri ad illum tradendum, cujus mores expertus erat, neque ferre poterat, &c. Janſen. in Con. c.128. Objectio.

Tertio dicendum de pretio, quo Judas Chriſtum vendidit, de quo ſolus Mat. ſcripſit fuiſſe triginta argenteos. Circa quod duæ occurrunt dubitationes. Prima eſt, quæ fuerit illa pecunia quantitatis, ſi eam iis menſuris, quæ apud nos ſunt in uſu, metiamur. Secunda, quomodo veritas non exacte reſponderit figuræ. Nam Patriarchæ Joſeph venditio figura fuit venditionis Chriſti, ille autem tantum viginti argenteis venditus legitur Gen.37.

Circa primum, magna eſt opinionum diverſitas, quas Dubium.

late

late refert Janſen.c.128.Concord.quarum brevis ſumma eſt, quoſdam aſſeruiſſe illos argenteos ejuſdem valoris fuiſſe cum noſtris,quos Hiſpani *reales* vocant. Ita ſentit Rupert.lib.10.Matth.qui ait, Judam ſolitum fuiſſe furari decimam partem eorum,quæ habebat in loculis, & ita acceptis his triginta denariis,recuperaſſe decimã partem trecentorum denariorum, quibus unguentum vendi poterat, quam ſibi perjiſſe indigne ferebat.

Secunda opinio eſt, unumquemque argenteum illorum habuiſſe valorem decem denariorum, ſeu argenteorum noſtrorum, atque ita vendidiſſe Chriſtum trecentis illis denariis, quibus unguentum vendi poterat. Ita Lyran.Matth.26.Sed hæc dicta ſunt ſine fundamento.

Tertia ergo opinio Janſenii eſt valorem argentei fuiſſe quatuor argenteorum ex noſtris, atque adeo triginta argenteos æquivaluiſſe duodecim ſcutis argenteis, ſeu quindecim florenis, ſeu centum, & viginti argenteis ex noſtris: hæc enim omnia idem ſunt. Fundamentum eſt, quia *argenteus* ſubſtantive ſumptus, idem ſolet ſignificare, quod *ſiclus*, ut patet ex lib.2.Reg.c.18.& Iſai.7.adjuncta expoſitione Hierony.& ex Joſeph.lib.3.antiquitat.c.9.Siclus autem pendebat quatuor drachmas, ut dicit Joſephus, & Hieronym. Ezechiel. 4. & Jere. 32. drachma autem ejuſdem fere ponderis, & valoris erat cum noſtro argenteo, ut Budæus, & omnes tradunt.

Sicli & drachmæ valor.

Addit vero idem author ex Budæo l.5. de aſſe, probabile etiam eſſe, argenteum, quo Hebræi utebantur, duas drachmas Atticas pependiſſe, & ex iis eſſe 30. illos argenteos,quibus venditus fuit Dominus,quia etiam nunc aliqui eorum viſuntur Romæ,& Pariſiis ejus ponderis,& qualitatis. Quam ſententiam ſequutus eſt Franc.Ribera Amos.8.& Zach.11.At vero Cæſar Baronius in Annalibus, in Appendice ad ann. 34. aliam excogitavit ſententiam,dicens,verum quidem eſſe hoc pretium ſolutum eſſe Judæ in nummis argenteis,qui erant in uſu Judæorum, quales ſunt,qui modo oſtenduntur, & creduntur eſſe ex illis, qui Judæ numerati ſunt a Scribis, & Phariſæis, non tamen ſolos 30. eſſe numeratos, ſed multo plures. Exiſtimat enim argenteum hoc loco ſignificare libram argenteam, quia juxta Hebræorum traditionem, quam ibi ex Rabbinis,& ex Aria Montano refert,hęc vox *argenteus*, licet in Pentateucho ſignificet *ſiclum*: in Prophetis vero ſignificat *libram*. & veriſimile eſt Matth. hac ſignificatione uſum eſſe illa voce, cum propheticam prædictionem afferat. Et ita juxta hanc ſententiam 30. argenteorum valor fuit fere 300. aureorum. Nam unaquæque libra argentea pendere dicitur quatuor & centum denarios,ſeu argenteos ex noſtris.Præter dictam vero vocabuli obſervationem,nititur potiſſimum hinc author ea conjectura, quod 30. illis argenteis emptus eſt ager figuli in peregrinorum ſepulturam,ut conſtat Matt.27.& Act.1. ubi dicitur ager ille *Emptus de mercede iniquitatis*, quo ſignificatur ſolo illo pretio emptum eſſe. Non eſt autem veriſimile agrum prope Jeroſolymam, quem eſſe oportuit non exiguæ magnitudinis, ut poſſet capere omnes peregrinos, quibus Jeroſolyma abundabat, potuiſſe emi minori pretio,præſertim cum ager ille non ad tempus, id eſt,uſque ad annum Jubilæi (ut moris erat apud Judæos) ſed in perpetuum emeretur,eo quod uſui ſepulturæ aſcribi deberet in poſterum.

Argẽteus quid.

Sed (ſi conjectura utendum eſt) obſtat huic ſententiæ alia, quæ apud me majorem (ut verum fatear) probabilitatem efficit. Cui enim credi poteſt, Judæos tam facile obtuliſſe trecentos aureos propter opus,quod nullius fere laboris, vel negotii erat, præſertim cum Judas nec rogatus, nec quæſitus, ſeſe ad tradendum Chriſtum obtulerit propenſumque oſtenderit? Unde Hieron. Matth.26. hac conjectura colligit Judam vili pretio Chriſtum vendidiſſe. *Sed quaſi vile* (inquit) *tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare*. Et cæteri omnes expoſitores idem ſentiunt, illud ſcilicet pretium fuiſſe multo minoris valoris. Quamquam enim dicere quis poſſet, Judæos præ nimio deſiderio, quo ardebant comprehendendi Chriſtum, facile maximam pecuniæ vim obtuliſſe: id fieret veriſimile, ſi vel in opere ipſo, vel in proditore aliquam difficultatem experti eſſent, eo vel maxime,quod eo tempore decem aurei in majori pretio, & exiſtimatione habebantur, quam nunc centum.

Judas cur tam vili pretio Chriſtum vendidit.

Quocirca non conjecturis, ſed propria ſignificatione vocis *argenteus*, quæſtio hæc definienda eſſet: cum autem vox illa ſit valde æquivoca, & varias monetas ex argento factas ſignificare ſoleat,vix poteſt certa ratione definiri,in qua ſignificatione hoc loco ſumẽda ſit tam in Evangelio,quam apud Zachar.c.11. Videtur autem veriſimilius argenteum illic ſignificare ſimplicem aliquam monetam argenteam,quæ tunc erat in uſu,& illam fuiſſe vel ſiclum,vel dimidiam partem ſicli,ut tertia, & quarta opinio aſſerebat. Potuit autem ea quantitas pecuniæ ſufficere ad emendum agrum in ſepulturam peregrinorum, vel, quia non ſola illa emptus eſt, nam licet ſcriptura dicat ex illis emptum eſſe,non tamen affirmat ex ſolis illis;vel certe quia non oportebat agrum eſſe adeo magnum, quia rari ſolent eſſe peregrini,qui in aliqua civitate moriũtur, etiamſi magna illorum multitudo illuc confluat, ut etiã nunc Romæ, & Compoſtellæ videre licet. Nam ad ſepeliendos peregrinos exiguus locus ſufficit,præſertim,quia (ut dicebam) eo tempore moneta carior erat,quam nunc ſit, quare tunc decem aureis emi poterat ager, qui nunc fortaſſe non potuiſſet centum comparari.

[illegible] ... tio Chriſtus a Juda venundatus.

Ad ultimam dubitationem non defuerunt, qui in loco Gene.triginta argenteos exiſtimarent eſſe legendum.Sed lectio illa nullam habet probabilitatem, quia & Hebræi codices habent viginti,& eodem modo legunt omnes codices emendatiores vulgatę editionis. Septuaginta etiam interpretes quoad numerum *viginti* legunt, quamvis quoad pecuniæ qualitatem non argenteos, ſed aureos interpretati ſint. Joſephus etiam lib.2. Antiq. c.3. numerum 20. retinuit, ſed non dicit 20. aureis, vel argenteis fuiſſe venditum,ſed 20.minis,quod longe majus pretium eſt.Nam unaquæque mina 60.ſiclos pendebat, ut conſtat Ezech.45. Sed in utroque erratum eſt, nam & Hebraica veritas, & vulgata editio 20. argenteos habet, & ita eſſe legendum notavit Hieron.quæſt.Hebr. in Gen. & Matt. 26. Ubi expreſſe refellit tranſlationem ſeptuaginta ſubdens. *Neque enim pretioſior eſſe poterat ſervus, quam Dominus.* Ad dubitationem ergo reſpondetur, non oportuiſſe figuram in omnibus convenire cum re repræſentata. Et addi poteſt ex prædictis verbis Hieron. in hoc ſervatam eſſe proprietatem figuræ, quod ſervus minori pretio venditus eſt, quam Dominus. Addo denique hunc pretii numerum relictum eſſe ſine figura, & prophetia. Nam Exodi 21.pro ſervo,aut ancilla occiſis ſolvi pręcipiebantur triginta ſicli argentei: unde Judæi tanti Chriſtum emere voluerũt,quantum ab eis ſervus æſtimabatur.Zachariæ autem 11.de hoc pretio prædictum erat. *Appenderunt mercedem meam* 30.*argenteos*, id eſt, cum pro beneficiis acceptis gratiam reddere deberent,dederunt Judę 30.argenteos, ut me traderet. Ita exponunt Hieron. ibi, & ſuper Mat.Ruffin.in ſymb.Cyril.Jeroſol.cat.13.& hujus prophetiæ meminit Mat.c. 27. quamquam mutatis verbis,& non tribuit illam Zachariæ, ſed Jeremiæ,quod non parvam difficultatem multis ingeſſit,quam varie expediunt Origen. Hier. & alii expoſitores ibi, & Auguſt.l. 3. de conſen. Evang. c.7. Sed illud veriſimilius videtur, Evangeliſtam non poſuiſſe nomen Jeremiæ,ſed ſimpliciter nomen prophetæ: ab aliquo autem additum nomen Jeremiæ in margine, poſtea irrepſiſſe in textum in aliquibus codicibus, non enim in omnibus habetur. Et hæc eſt ſententia Hier.quam Janſenius c.140.magis probat, & eamdem ſequitur Cæſar Baron. in dicta append.

Dubium.

Reſponſ. Joſeph. a fratribus in Ægyptum quo pretio venditus.

SECTIO II.

Utrum ſudor ſanguineus Chriſti in horto orantis verus, ac naturalis fuerit.

Explicata Chriſti venditione, quæ legalem cœnam anteceſſit, explananda ſequebantur myſteria cœnæ. ſed quoniam hæc in ſequentem tomum, ubi myſterium Euchariſtiæ explicabimus, a nobis remittuntur, gradum facimus ad explicandum ea, quæ Chriſto oranti in horto contigerunt: hæc enim proxime poſt cœnam ſubſequuta ſunt. Sic habent Evangeliſtæ, *& hymno dicto exierunt in montem oliveti*, qui prope Jeruſalem erat: *Sabbathi habens iter*, ut dicitur Act.1. id eſt, per unum milliare diſtans, tantum enim itineris licebat Judæis in ſabbatho agere (ut OEcumenius ibi notat) vel ſex ſtadiis (ut Joſephus tradit l.6.de bello Jud. c.3.) In eo ergo itinere,quantum ex Mat.& Marc.colligi poteſt,ſermonem habuit Chriſtus cum diſcipulis, in quo & eorum ſcandalum,& mortem ſuam, ac reſurrectionem iterum prædixit,Petroque aſſerenti ſe nullo modo ſcandalum in eum paſſurum, quod cum eſſet negaturus, etiam prædixit, quam-

Sabbathi iter quantum.

quamvis jam antea in cœna iterum, atque iterum eamdem negationem illi prædixiſſet (ut Auguſt. notavit l.3. de conſenſu Evang. c.2.) & in eodem itinere pertranſiit Chriſtus torrentem Cedron, qui per vallem fluit, quæ inter montem olivarum, & Jeruſalem interjacet ut Joſeph. ſupra retulit) ac tandem pervenit in villam Gethſemani, quæ erat ad radices montis Olivarum (ut Hieron. refert lib. de traditionibus Hebraicis). Erat autem ibi hortus (ut Jo. refert) in quem ingreſſus eſt Jeſus cum diſcipulis, ut oraret. Tria autem ſunt potiſſima, quæ ab Evangeliſtis narrantur facta in illa oratione: primum, quod *cœpit Jeſus pavere, & tædere, & mæſtus eſſe*. Secundum, oraſſe ad Patrem illis verbis; *Pater ſi poſſibile eſt, &c.* Tertium addit ſolus Lucas dicens; *Et factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*. Quæ verba, quamvis Hilarius l.1. de Trinit. dicat in multis codicibus tam Græcis, quam Latinis deeſſe, & idem ſignificet Hieronym. l.2. contra Pelagian. quatenus ſolum dicit eam partem hiſtoriæ in multis codicibus Græcis, & Latinis reperiri: tamen certa fide tenendum eſt eam partem eſſe canonicā, & Scripturam Sacram: præſertim poſt Con. Trident. decretum in ſeſſ.4. ubi definit, libros Scripturæ integros eſſe ſuſcipiendos cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueverunt, & in Vulgata Latina editione habentur. Hęc autem pars communi Eccleſię conſuetudine, & conſenſu recepta eſt, & antiquiſſimi Eccleſię Patres eam ut canonicā ſuſceperunt, ut patet ex Dionyſ. c.4. de Celeſt. Hier. Epiph. hær.69. Auguſt. Ireneo, & aliis, quos ſtatim referam. Quę omnia intelligenda ſunt etiam de illa parte, in qua Lucas refert apparuiſſe angelum confortantem Chriſtum. Unde ſi in aliquibus codicibus hæc pars deeſt, credendum eſt expunctam fuiſſe ab aliquibus indoctis, ſpecie pietatis. Nam & S. Nicon in quadam epiſtola de religione Armenorum refert, eos abſtuliſſe ex Evangelio hanc hiſtoriam de ſudore ſanguinis, imbecillitatis hoc eſſe exiſtimantes, non divinæ majeſtatis.

Igitur de prima, & ſecunda parte hujus myſterii multa dicta ſunt in ſuperioribus, de prima in 1. tomo circa q.15. D.Th. in comment. art.7. & diſp.28. Sect.2. & in hoc, pręcedenti diſp. multa de hac triſtitia Chriſti dicta ſunt. De ſecunda vero parte, id eſt, de illa Chriſti oratione, & de voluntate a qua profecta eſt, dixi in 1. tom. diſp.33. Sect.1. ubi refutavi hæreticos, qui hanc Chriſti orationem auſi ſunt reprehendere, & diſp.24. Sect. interpretatus ſum Auguſt. & Hieron. qui interdum indicant verba illa, *ſi poſſibile eſt*, &c. profecta eſſe ex ignorantia aliqua, & dubitatione, in diſputat. vero 38. Sect.2. expoſui, illa orationе declaraſſe Chriſtum naturalem affectum voluntatis ſuæ: quem permittere in ſe voluit, & exterius exprimere, ad confirmandam naturæ aſſumptæ veritatem, & triſtitiæ ſuæ acerbitatem declarandam. Solum ergo ſupereſt, ut hoc loco de tertia parte hujus myſterii ſermonem inſtituamus.

Chriſtus in horto verum ac naturalē ſanguinē ſudavit.

Dico ergo primo, Chriſtum Dominum verum, proprium, ac naturalem ſanguinem emiſiſſe, quando ſanguinem ſudaſſe fertur. Hæc aſſertio mihi eſt certa, nam verba Lucæ ſunt expreſſa, & cum hiſtoriam contineant, proprie intelligenda ſunt. Unde (quod Theophylactus dixit) ea ſcripta eſſe per hyperbolem, nam ſicut qui amare flet, dicimus ſanguinem flere, ita qui præ anxietate, & interno labore nimium ſudat, dicitur ſanguinem ſudaſſe, id eſt, fluentem ſudorem fortiter ſtillaſſe: hæc (inquam) interpretatio cum aliena ſit a literæ proprietate, & neceſſaria non ſit, nullo modo eſt admittenda. Sed ait Euthym. qui in eadem eſt ſententia ſuo c.64. in Matth. Lucam non dicere Chriſtum ſudaſſe ſanguinem ſed ſudorem ejus fuiſſe, ſicut ſanguinis guttas, id eſt, fuiſſe craſſum, & concretum ſudorem ſimilem guttis ſanguinis. Sed certe, ſi ſolam ſimilitudinem voluiſſet Lucas ſignificare, potius dixiſſet; *Sicut guttæ aquæ*: ſimiliores enim videntur guttæ ſudoris guttis aquæ, quam ſanguinis. Adde particulam illam, *ſicut*, quemadmodum & particulam, *quaſi*, non ſemper ſignificare in Scriptura ſimilitudinem: ſed interdum identitatem, & veritatem, ut Joan. 1. *Vidimus gloriam ejus gloriam quaſi unigeniti a Patre*. Denique ſi in hoc loco per particulam illam *Sicut* importatur aliqua ſimilitudo, quæ a veritate deficiat, non eſt in ſubſtantia ſanguinis, quaſi verum ſanguinem non ſudaverit Chriſtus, ſed in forma, & figura guttarum. Quia fortaſſe non habebant perfectam figuram guttæ, ſed illi ſimilem, vel certe, quia non erant ex puro ſanguine, ſed aliquid ſudoris habebant admixtum. Itaque ſimpliciter fatendum eſt, Chriſtum ſanguinem verum ſudaſſe, ut Evangelii litera præſefert, & communi ſenſu Eccleſiæ intellecta eſt, etiam ab Apoſtolorum temporibus, ut colligere licet ex Juſtino Martyre dialog. cum Triphone, Irenæo l.4. conra hær. c.32. ubi contra negantes veritatem carnis Chriſti illud incommodum infert, quod *globos ſanguinis* non ſudaſſet. Idem repetit lib.4. c.69. Idem ſentit aperte Epiph. in Anchorato, & Athanaſ. lib.6. ad Theophyl. qui eſt de beatitudine filii Dei, anathema dicit in eos, qui Chriſtum verum ſanguinem ſudaſſe negant. Hilar. etiam & Hieron. locis citatis, plane intelligunt ea verba de vero ſanguineo ſudore, & Auguſt. l.3. de conſenſu Evangeliſtar. c.4. ubi dicit Chriſtum emiſiſſe ſudorem ſanguineum. Ammonius vero Alexan. in Harmonia Evangeliorum *ſudorem ſanguinolentum*, appellavit. Ratio hujus ſudoris propria, & litteralis ſtatim explicabitur. Rationes autem myſticę variæ traduntur a Patribus; Beda ſuper Lucam dicit, ſignificatum eſſe hoc Chriſti ſudore defluente in terram, etiam terrenos homines ſanguine Chriſti eſſe irrigādos. Auguſt. in l. ſentent. ſent.68. *Orans* (inquit) *cum ſudore ſanguineo Dominus Jeſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore, quod eſt Eccleſia, emanaturas martyrum paſſiones*. Bernard. ſer.3. in Domin. Palm. dicit Chriſtum non fuiſſe contentū lacrymis oculorū: ſed totius corporis ſanguineis lacrymis peccata noſtra flere, ac lavare voluiſſe.

Dico ſecundo: Chriſtus Dominus abſque ſpeciali miraculo ſanguinem ſudavit ex vi internæ afflictionis, & agoniæ, quam in illa oratione paſſus eſt. Ita ſentit Cajet. Luc.22. ab cujus opinione non multum diſcrepat Janſenius c.137. Concord. Declaratur primo, ratione theologica. Quia ſi ille ſanguis miraculoſe eſſet emiſſus, & non ex vi interioris afflictionis, non fuiſſet ſignum certum, & evidens maximi angoris, & triſtitiæ interioris, quia miraculoſe poterat etiam cum minima afflictione, imo ſine ulla emitti: conſequens autem eſt cōtra ſenſum omnium ſanctorum ab univerſa Eccleſia receptum. Secundo hoc explicat Cajetan. naturali, & phyſica ratione. Quia ſicut magnitudo paſſionis pellit violenter ſudorem, ita ſi vehemens ſit paſſio, & deficiat ſudoris materia, fieri poteſt ut ſanguinem expellat. Sicut natura vi (ut ita dicam) effrenis concupiſcentiæ coacta, deficiente ſemine in propriis organis, ſanguinem fundit, & deficiente lacte, qui nimium ubera emungit, ut dicitur, elicit ſanguinem: in Chriſto autem corpus erat debile, & exhauſtum, cumque alioqui afflictio interior eſſet vehemens, fieri potuit, ut deficiente materia ſudoris, ſanguis fuerit ex vi interioris afflictionis expulſus. Nam & Ariſt. lib.3. de Hiſt. animal. c.19. dicit interdum evenire ex abundantia ſanguinis, & intemperie corporis, ut aliquis ſanguinem ſudet hæc autem cauſa non habuit locum in Chriſto: tamen, ſicut hæc a natura eſt, ita alia a nobis explicata eſt naturalis & ſufficiens ad hunc effectum.

Sanguinei ſudoris in Chriſto cauſa quæ fuerit.

Objectio.

Dices. Metus, & triſtitia, quibus tunc Chriſtus angebatur, non emittunt ſanguinem foras, ſed potius ad cor attrahunt, natura ita providente, ut principaliori membro in hujuſmodi afflictionis tempore ſubveniatur. Reſpondetur, ſi angor & afflictio ex triſtitia, metuque proveniens tanta ſit, ut corpus commoveat, & inflammet, vim habent attenuandi ſanguinem, & aperiendi poros, & hinc conſequi poteſt emiſſio ſanguinis ad exteriores partes corporis. Eo vel maxime, quod licet Chriſtus naturali affectu timeret, tamen deliberata voluntate, & efficaci, & actu appetitus a voluntate imperato, mortem, & omnes dolores, qui efficaciſſime proponebantur, amplectebatur, & naturalem affectum ſuperabat, & hinc agonia proveniebat. Ex hoc ergo actu fortitudinis, & audaciæ, magis quam ex timore, & triſtitia illa corporis alteratio, & ſanguinis omiſſio provenire potuit. Quod ſatis narratione ſua Lucas indicavit dicens: *Et factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*.

Reſponſ.

Objectio.

Sed urgebis: nam licet fieri poſſit, ut aliquis ſubtilis ſanguis per poros effluat: tamen verba Lucæ indicant, non tenues, ſed craſſiores guttas, ex craſſiori ſanguine concretas, uſque ad terram decurriſſe. Hanc enim vim habet dictio Græca θρόμβοι, quæ grumum craſſiorem ſignificat; ergo non videtur hoc naturaliter fieri potuiſſe. Quæ ratio tandem movit Janſenium, ut diceret non omni-

omnino naturali cauſæ, ſed miraculo tribuendum eſſe,

Reſponſ.

quod de Chriſti ſudore refert Lucas. Sed dici poteſt, licet propter dictam cauſam naturalem, ſubtilis ſanguis, & liquidus e Chriſti corpore flueret, tamen ſtatim ac perveniebat ad externam corporis ſuperficiem condenſari potuiſſe abſque miraculo, propter aeris intemperiem, præſertim cum eſſet nox aerque frigidior. Sic ergo ſanguis denſior, & craſſior effectus, & in guttulas diviſus, in terram decidebat.

Objectio.

Huic vero noſtræ ſententiæ contradicere videtur Hilar. lib. 10. de Trin. his verbis. *Sudorem vero nemo infirmitati audebit deputare, quia dum & contra naturam eſt ſudare ſanguinem, neque infirmitas eſt, quod poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſſit.*

Reſponſ.

Exponi tamen poteſt hoc non fuiſſe infirmitatis, hoc eſt impotentiæ, & coactionis: Chriſtus enim non ex imbecillitate, aut ex impotentia ita timuit, aut triſtatus eſt, ut ſanguinem ſudaverit, ſed voluntarie hos affectus in ſeipſo permiſit. Deinde dici poteſt, poteſtatis miraculoſæ in Chriſto fuiſſe ſuſtinere tam ingentem triſtitiam, ac internum dolorem, ex quo tam mirabilis externus effectus effluxit, fortaſſe enim id non eſt homini poſſibile per naturam: vel ſaltem fieri non poteſt, ut homo hujuſmodi paſſionem patiatur, quin mors inde ſubſequatur, & hoc modo concedi poteſt aliquod miraculoſum opus hic interceſſiſſe. Non negat autem Hilarius, quod poſito tali affectu in corpore ita diſpoſito, potuerit naturaliter ſequi prædictus effectus.

Reliquum erat, ut de Angelo confortante Chriſtum (quod eodem loco Lucas narrat) aliqua diſputaremus; ſed hunc locum ſufficienter tractavimus in priori tomo ſuper q. 12 D. Th. in comment. art. 4. quibus nihil fere hoc loco addendum occurrit. Id eſt duntaxat adnotandum, Angelum illum in forma ſenſibili, & humana apparuiſſe, ſolumque exterius loquutum ad Chriſtum fuiſſe, ut ex verbis Lucæ facile colligi poteſt, & ex iis, quæ ſupra agentes de tentatione Chriſti diximus, ſcilicet: non potuiſſe interiores Chriſti potentias immutari immediate ab Angelis. Unde ſicut exterius tantum tentari potuit, & ita confortari, non tamen doceri, aut illuminari, ut in prædicto loco ex priori tomo citato D. Thomas diſſeruit. Quis autem ille Angelus fuerit, incertum eſt, nihilque invenio de ea re a Sanctis Patribus dictum.

Angelus Chriſtum in horto cõfortat.

SECTIO III.

Quæ mirabilia acciderint in Chriſti comprehenſione.

Judæ oſculum maxima Chriſti injuria.

IN hoc myſterio duo præcipue conſiderari poſſunt, ſcilicet quid in eo Chriſtus ſit paſſus, & quid egerit Prior pars propria eſt noſtri inſtituti, nihil tamen habet, quod ſcholaſticam diſputationem requirat, ſed piam potius conſiderationem, ac meditationem. Ad tria vero capita revocari poſſunt, quæ tunc Chriſtus paſſus eſt. Primum eſt injuria, & infidelitas Judæ, qui oſculi ſigno illum tradidit. De quo legi poteſt Origen tractat. 36. in Matth. & Hieronym. Matth. 26. qui dicunt timuiſſe Judam, ne Chriſtus ſeipſum transformaret, vel transfiguraret, ne agnoſci poſſet, & ideo dediſſe Judæis hoc ſignum. Sed hoc difficile creditu eſt. Primo quia non eſt ſufficiens fundamentum ut aſſeramus Judam hoc timuiſſe, quia transfigurationi Domini non affuerat; neque ab aliis audire id potuit, cum illis præceptum fuerit ne id dicerent, & ipſi tacuerint, ut dicitur Luc. 9. Deinde, quia ſi Judas timuit, ne Chriſtus eo modo ſe occultaret, etiam timere potuit ne ſibi ipſi inviſibilis fieret, vel alterius formæ; ergo pari ratione timere poſſet, ne ſuum ſignum eſſet inutile. Quin potius Cyril, lib. 11. in Joan. c. 33. & Chry. hom. 82. in Joan. dicunt Chriſtum poteſtate divina ita ſeſe occultaſſe miniſtris Judæorum, & ipſi Judæ, ut eum non agnoverint, quãdo eos interrogavit: *Quem quæritis?* quamquam neque hoc ſit admodum veriſimile, ſed probabilius eſt quod Auguſt. dicit lib. 3. de conſen. Evang. c. 5. & Ammonius in harmonia Evan. Judam, qui alios antecedebat, primum omnium uſque ad Chriſtum veniſſe, eumque agnoviſſe, & oſculum dediſſe, & tunc Chriſtum eum interrogaſſe; *Amice ad quid veniſti?* ut cor ejus leniret, & ad meliorem mentem revocaret: ſtatim vero, ut eum confunderet, ſubjunxiſſe; *Oſculo filium hominis tradis?* ac deinde ulterius proceſſiſſe quaſi ſeſe offerens iis, qui ad eum comprehendendum veniebãt, eoſque interrogaſſe; *Quem quæritis?* non quia prius ſeſe illis occultaſſet, ſed ut oſtenderet potentiam ſuam in miraculo, quod ſtatim fecit, & quod voluntarie ſeſe morti offerebat. Qui ordo rerum ex ipſo Evangelio ſatis conſtat, & quia ſi Judas non cognoviſſet Chriſtum, antequam ipſe interrogaret; *Quem quæritis?* ſupervacaneum poſtea fuiſſet illius ſignum, quia jam Chriſtus ſe ſatis prodiderat.

Objectio. Oſculi ſignum Judæ a Judæis curdatum.

Dices: Quid neceſſe fuit, Judam præbere hoc ſignum, cum Chriſtus eſſet omnibus probe cognitus, præſertim Phariſæis eorumque miniſtris? Multi cenſent id factum eſſe propter Jacobum fratrem Domini, qui erat Chriſto ſimillimus. Sed facilius dici poteſt, Judam fuiſſe valde ſolicitum, ne errore aliquo Chriſtus e manibus militum elaberetur, ut illa ejus verba ſatis declarant: *Tenete eum, & ducite caute*. Ferebatur enim ſemper eadem pecuniæ cupiditate, quia nondum illam acceperat: ſed promiſſa tantum illi erat, ut plane ex Evangelio conſtat. Hac ergo de cauſa, ſolicitus fuit in eo ſigno præſtando, & quia nox erat, & ideo facile in perſona errari poterat, & præterea quia cohors militum Romanorum, quæ ad Chriſtum capiendum veniebat, facile poterat eum de facie non agnoſcere. Hæc ergo fuit prima injuria, quam in hoc myſterio Chriſtus paſſus eſt, quæ ſane fuit maxima: in qua ferenda Chriſtus ſummam patientiam, & charitatem oſtendit; Judas autem ſummam ingratitudinem, ac mentis cæcitatem, adeo ut viſum Hieronymo ſit eum non crediḋiſſe ſigna, & miracula Chriſti fuiſſe vera: ſed magicis artibus facta, alioqui non exiſtimaſſet poſſe a ſe Chriſtum decipi: Cyrillus autem ſupra dicit eum paſſione obcæcatum non conſideraſſe ea, quæ faciebat. Plura de hoc Judæ facinore legantur apud Chryſoſt. hom. de proditione Judæ, & Leonem Magnum ſerm. de paſſione.

Reſponſ.

Ingratitudo Judæ erga Chriſtum quanta.

Secundo paſſus eſt Chriſtus deſertionem ab amicis, & diſcipulis, *omnes enim relicto eo fugerunt*, quod non ſine ſpeciali Chriſti providentia factum eſſe ſatis ſignificatum eſt illis verbis, quæ Joannes refert, dixiſſe Chriſtum: *Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, ut ibidem Auguſt. notavit tract. 112. *Oſtendit*, inquit, *quam curam ſalutis eorum omni tempore habuerit*. Quod magis explicans Rupertus l. 13. in Jo. ait prænoviſſe Chriſtum non fuiſſe tunc Apoſtolos ſatis firmos in fide, neque diſpoſitos ad patiendum, & ideo non permiſiſſe eos comprehendi, quia facile eum eſſent negaturi, & ita recte exponit illud verbum, quod ſubdit Joannes: *Ut adimpleretur, quod dixit, quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam*, quia etiam tunc ſervavit eos corporaliter, ne ſpiritualiter perirent. Addunt vero Aug. & Chryſ. hom. 82. ex hac Chriſti providentia, & efficacia verbi ejus factum eſſe, ut Judæi neminem Apoſtolorum comprehenderint: neque etiam Petrum, quia auſus fuerat ſervum principis ſacerdotum vulnerare, quod non immerito inter miracula a Chriſto tunc facta computari poteſt.

Ab omnibus in cõprehenſione Chriſtus deſeritur.

Ex quo ulterius colligit Cajetan. adoleſcentem illum (quam Marcus refert comprehenſum eſſe a militibus, & nudum relicta ſindone ex manibus eorum effugiſſe) non fuiſſe aliquem ex Apoſtolis: quamquam Epiph. hær. 68. dicat fuiſſe Jacobum fratrem Domini, & Hieron. Pſ. 37. Et quamvis Beda ſuper Marcum probabile cenſeat illum fuiſſe Joannem Evangeliſtam, quæ fuit etiam ſententia Ambr. ſuper Pſal. 36. & Gregor. lib. 6. Reg. c. 2. & 14. Morali c. 23. Sed Cajet. ſententia veriſimilior videtur, quam latius ipſe confirmat in jentaculo 6. q. 4. & fuit etiam ſententia Theodoreti, & Euthym. in Mar. Quia cum verbum Chriſti fuerit efficax, non potuerunt Judæorum miniſtri in aliquem Apoſtolorum manus injicere. Addo nullum fuiſſe fundamentum ad affirmandum illum fuiſſe Jacobum, vel Joannem, præſertim cum neuter eorum adoleſcens tunc fuerint, vel potius adoleſcentulus (ut Græca habent.) Nam Jacobus ſexageſimum ætatis annum exegerat, Joãnes vero trigeſimum attingeret, ſi tempora, & ætates, in quibus mortui ſunt, conſulantur. Addo incredibile eſſe aliquem ex Apoſtolis tunc fuiſſe nudum, & ſola ſindone coopertum, quare veriſimile eſt (quod Cajetanus dicit) illum fuiſſe aliquem ex ſervis, qui in ea villa degebant. Sed de his ſatis.

In nullum Apoſtolorum miniſtri Judæorum in horto manus injecerunt.

Dubium. Reſponſ. Fuga Apoſtolorũ Chriſtum deſerentium peccatum ne fuerit.

Inquiri vero hic poſſet, an Apoſtoli peccaverint fugiendo, & deſerendo Chriſtum. Reſpondeo breviter, ſi actum illum externum ſecundum ſe, & ſecundum occurrentes circumſtantias per ſe conſideremus, non videri actum de ſe malum, quia neque ipſi poterant defendere Chriſtum, nec debebant, (ut ſtatim dicam:) ſe autem

objice-

objicere morti,aut comprehenſioni non erat eis ſpecialiter præceptum.Quia non erant ipſi pro hominibus morituri:nec Chriſto erat eorum mors tunc neceſſaria: neque etiam ad confitendum,vel non negandam fidem,erat neceſſarium non fugere. Quia fuga de ſe non eſt contra fidei confeſſionem, ordinatur enim ad vitam cuſtodiendam,non ad explicandam mentem; ergo non habebat ille actus,unde eſſet de ſe malus,maxime cum diſcipuli audiiſſent Chriſtum dicentem;*Sinite hos abire.*Dico autem per ſe,quia per accidens,aut ratione ſcandali, aut ob conſcientiam erroneam,aut ſi fortaſſe fuga illa ex aliqua dubitatione in fide, ſeu fiducia in Chriſtum orta eſt, potuit in illo actu intervenire peccatum.

Comprehenſio Chriſti qualis.

Tertio paſſus eſt Chriſtus comprehenſionem violentam magno cum ſtrepitu armatorum hominum,a quibus non ſolum eſt comprehenſus:ſed etiam ligatus tanquam inſignis quidam latro,& malefactor,ut ipſemet dixit.De quo myſterio legi poteſt Cyril.Jeroſ.cat.13. & Alexand. l.11.in Jo.c.32.&33.& tunc impletum eſt illud Pſal.21. *Circũdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me*; & illud; *Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me*; & illud Iſai.53. *Sicut ovis ad occiſionem ducetur*; & illud Thren.4. *ſpiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt*, ut ibi Hieron.exponit.

Quoad ſecundam partem ſuperius propoſitam, duo miracula breviter conſideranda ſunt, quę tunc Chriſtus eſt operatus. Quia licet non directe pertineant ad paſſionem ejus,pertinent tamen ad oſtendendam innocentiam ejus,& voluntatem, qua patiebatur: quæ duo in toto hoc negotio præ oculis ſemper habẽda ſunt.Ideo enim Chriſtus etiam eo tempore, quo infirmior, & imbecillior videbatur,miracula operari non deſtitit,ne exiſtimaretur a majeſtate, & poteſtate ſua excidiſſe, aut invitus,& coactus pati.

Efficacia verbi Chriſti quanta.

Primum ergo miraculum fuit proſtrare unico verbo,*ego ſum*,tantam hominum multitudinem,quod factum eſt efficacia verbi, & potentiæ Chriſti. Nam ſicut verbo ſuo omnia creavit, & panem in corpus ſuum convertit,vel ſicut Pſal.24.dicitur, *Vox Domini confringentis cedros*,ita facile fuit eodem verbo homines proſternere.Et non caret myſterio(ut Rupertus indicavit)verbum illud,*ego ſum*,quod eſt divinitatis proprium,a qua virtus, & efficacia illius verbi manavit.De quo eleganter Leo P. ſer.1.de Paſs. *Hoc verbum illam manũ ita ex ferociſſimis congregatam, quaſi quodam fulmineo ictu proſtravit, atque perculit,ut omnes illi atroces,minaces, atque terribiles retro acti corruerent*; & ſer.15. dicit hoc fuiſſe divinæ poteſtatis indicium: *Quæ impiorum conatus, non armis contrariis,neque ullius creaturæ potentis auxilio,ſed ſola Dei virtute proſterneret*: & ibidem:*Una Domini voce ita percuſſa eſt illa multitudo,ut omnes ſimul amiſſo membrorum officio retrorſum acti,eliſique corruerint.* Quo ſignificat non ſolum impetu quodam dejectos eſſe in terram, ſed etiam privatos eſſe virtute ſentiente,& movente, ita ut ſuſtinere ſe ac regere non valerent,ſicut paralyticis ſolet accidere.

Dubium.

Quæri autem ſolet,cur potius factum eſt, ut retrorſum caderent,quam in faciem, vel alio modo.

Reſponſ.

Cujus rei variæ rationes myſticæ videri poſſunt in Cyril. l. 11.in Jo.c.33.& Greg.hom.9. in Ezech. Propria,& literalis ratio eſſe videtur,quia major potentia, & efficacia verbi Chriſti reluxit in eo dejectionis modo.

Secundum miraculum fuit,quod Chriſtus reſtituit auriculam Malcho, quam ei Petrus abſciderat. Hoc enim poſt præcedens factum fuiſſe conſtat ex Joan.18. & late explicat Auguſt.lib.3. de conſen. Evang.c 5. De hoc autem miraculo præter ſupra dicta nihil aliud notandum occurrit, quam quod propria & ſpeciali ratione videtur Chriſtus hoc miraculum feciſſe,non ſolum ad exemplum manſuetudinis,& patientiæ: ſed etiam ne Judæi arriperent occaſionem accuſandi illum, quod ſe violenter defendere voluiſſet, & publicum Reipublicæ miniſtrum, per ſe,aut per diſcipulos vulneraſſet.

Dubium.

Hic vero occaſio oritur inquirendi, an peccaverit Petrus in eo facto.Et ratio dubitandi eſſe poteſt,quia Petrus ex amore Chriſti motus eſt ad eum defendendum, ut Chryſoſt. notat hom. 85. in Mat.& Hieron. Mat. 26. & Auguſt.lib.de agone Chriſtiano c.27.*Petrus* (inquit)*non ſuperbia,ſed quamvis carnali, tamen amore Domini hoc fecit*, idque per ſe ſatis credibile eſt: & alioquin factum ipſum ex objecto non erat malum,quia licitum eſt defendere innocentem, Eccleſiaſtici 4. & Proverb. 24. Unde Cyrillus lib.11.in Jo. c.35. *Petrus* (inquit)*gladium habuit,quia ſecundum legem gladio ſe defendere licebat.Unde intentio Petri, qui gladium adverſus hoſtes accepit, a mandato legali non fuit aliena*; & infra ſignificat Chriſtum non reprehendiſſe factum Petri, ut malum, ſed ut minus perfectum: *Chriſtus* (inquit) *motum hujuſmodi, quamvis ſecundum legem fuerit, repreſſit, quaſi longe a perfecta virtute conſtitutum.*Quin potius Ambroſius Luc. 22.factum Petri comparat cum facto Phinees:*Petrus*(inquit)*eruditus in lege, promptus affectu, qui ſciret Phinees reputatum ad juſtitiam, quod ſacrilegos peremiſſet, percuſſit principis ſervum.* Et confirmatur, nam Chriſtus paulo antea dixerat diſcipulis, *qui non habet, vendat tunicam ſuam,& emat gladium*; ergo potuit Petrus intelligere voluntatem Chriſti fuiſſe,ut gladios haberent ad ſui defenſionem; ergo exiſtimavit actum illum eſſe juxta Chriſti voluntatem. Unde Auguſt. in quęſt. novi, & vet. teſtam. qu. 104. indicat, Petrum non injuſte percuſſiſſe. *Quia ſicut ſignificatur in Lucæ,ipſo Domino permittente percuſſit*; & infra addit,Chriſtum non dixiſſe Petro; *Qui accipit gladium,gladio peribit*, propter id, quod fecerat, *ſed ne iterum percuteret,permiſſum enim ei erat, ut dolorem faceret,non ut occideret.*In contrarium vero eſt,quia Chriſtus videtur reprehendiſſe factum illud, ut malum, pænaque dignum,ſic enim ait;*Converte gladium tuum in vaginam,omnes enim qui acceperint gladium,gladio peribunt.* Quæ verba jus indicant, non factum. Neque enim omnes, qui gladio adverſus alios utuntur, re ipſa gladio pereunt,digni tamen ſunt,ut gladio perimantur.Quod de iis neceſſe eſt intelligi, qui injuſte gladio utuntur, & ideo non ſine myſterio dixit Chriſtus; *Omnes,qui gladium acceperint*,propria ſcilicet authoritate,vel arbitratu ſuo,ut notavit Auguſt. 22. contra Fauſtum c.70. ſignificat ergo Petrum,hoc modo uſum eſſe gladio.Item hujus rei rationes varias ſubdit Chriſtus, dicens: *Calicem, quem dedit mihi Pater,non vis ut bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ?* Petrus enim ſatis intellexerat Dei ordinationem eſſe,ut Chriſtus pateretur, & Chriſti voluntatem eſſe, ut omnino ita fieret. Unde alio in loco,cum Petrus Chriſto prædicenti paſſionem ſuam dixiſſet:*Abſit a te Domine*,graviter ab ipſo increpatus audiverat: *Vade poſt me Satana,ſcandalum es mihi,quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea,quæ hominum*: ergo in hoc opere fecit contra Dei ordinationem,& Chriſti voluntatem ſibi cognitam,& (quantum in ſe eſt) voluit ſcripturarum prędictiones inanes reddere.Deinde addidit Chriſtus, *an putas, quia non poſſum rogare Patrem meum? &c.* ac ſi diceret,Tu exiſtimas indigere me defenſione tua,in quo multum erras; ergo etiam ex hoc capite reprehenſibile fuit factum Petri. Ex imperfecta enim fide & Chriſti exiſtimatione ortum eſt.

Reſponſ.

In hac re mihi vera videtur ſententia Hieronymi,qui Mat.26. uno verbo dixit,Petrum hoc feciſſe eodem mentis ardore,quo cætera. Alludit autem Hieron.ad id,quod ipſemet dixerat Mat. 14. *In omnibus locis ardentiſſimæ fidei invenitur Petrus. Volentem ad paſſionem pergere prohibet, & licet erret in ſenſu, non tamen errat in affectu,nolens eum mori, quem filium Dei fuerat paulo ante confeſſus.*Itaque ſi factum ipſum ſecundum ſe conſideremus, excuſari non poteſt propter rationes dictas:& præterea (ut rationi in contrarium factæ reſpondeamus) quia factum Petri non potuit habere rationem juſtæ defenſionis,non ſolum quia erat contra Chriſti voluntatem, ſed etiam quia illa non erat defenſio, ſed temeraria quædam aggreſſio, & iræ impetus, aut vindictæ.

Quo animo Petrus Malchi auriculã obtrũcat.

Non enim Petrus poterat Chriſtum a tot armatis militibus uno mucrone defendere. Vel igitur Petrus conſiderabat Chriſtum ut imbecillem hominem indigentem defenſione, & ſic etiam ipſe erat impotens ad defendendum, & ideo non habebat juſtam rationem inchoandi defenſionem, ut ſi aliquis videret decem homines aggredientes innocentẽ, ſi non ſperaret ſe poſſe defendere innocentem, etiamſi ſperaret poſſe unum, vel alterum ex aggreſſoribus occidere,non juſtę faceret,neque actio illa dici poſſet juſta defenſio: vel Petrus conſiderabat Chriſtum, ut habentẽ virtutem pluſquam humanam,qua nixus,& in virtute verbi ejus,quod dixerat: *Qui non habet tunicam,emat gladium*, ſperabat ſe poſſe adverſus totam cohortem illum tueri,ſicut alibi dixit: *Tota nocte laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.* Hanc enim fuiſſe mentem

Petri

Petri veriſimiliter poſſumus inde conjicere, quod ſtatim Chriſto obtemperavit imperanti: *Converte gladium tuum in vaginam*, ut Chryſ. ſupra indicavit. Sed (licet hoc admittamus) non poſſumus factum Petri ſecundum ſe excuſare, quia ut tantum facinus aggrederetur virtute Chriſti fretus, debuiſſet illius verbum, & præceptum expectare. Et ita recte intelligitur, quod Auguſtinus dixit lib.22. contra Fauſtum c.70. Petrum non bene uſum fuiſſe gladio: *Quia Dominus* (inquit) *juſſerat, ut ferrum diſcipuli ejus ferrent: ſed non juſſerat, ut ferirent*. Ex quo ulterius duplex alia inordinatio in illo actu invenitur. Altera, quod Petrus ſe expoſuit evidenti periculo mortis ſine juſta cauſa: imo propter actionem injuſtam. Altera, quod Chriſtum ipſum, quem defendere cupiebat, majori periculo expoſuit. Dedit enim occaſionem Judæis, ut acrius in Chriſtum ſævirent, & cauſandi juſtam aliquam, vel apparentem occaſionem accuſandi Chriſtum. Et hæc quidem vera ſunt, conſiderando factum ſecundum ſe. An vero perſona ipſa excuſanda ſit, non facile dixerim, quia ex nimio fervore, & amore potuit non conſiderare has rationes omnes, involuntaria, ſeu invincibili inconſideratione. Unde Chryſoſt. dicit id feciſſe Petrum ex pio, & ferventi amore: Ambroſ. vero indicat, fuiſſe illum actum quaſi ex dono Spiritus Sancti: at vero Auguſtinus ſupra id non excuſat: ſed plane dicit peccaſſe non minus, quam Moyſem, quando percuſſit Ægyptum; *Uterque enim* (inquit) *non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate juſtitiæ regulam exceſſit*. Imo nec Cyril. dict. c. 35. videtur illum omnino excuſare. Sed cum hoc ex interiori affectu, & diſpoſitione Petri pendeat, non poteſt a nobis certa ratione definiri; non caret autem magna probabilitate dicere, Petrum tanto fervore, & amore motum eſſe, ut nihil peccaverit non conſiderando omnia, quæ in illo negotio conſideranda erant.

Factum Petri culpa ne caruerit.

DISPUTATIO XXXV.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis quæ Chriſtus Dominus uſque ad latam mortis ſententiam paſſus eſt.

IN iis omnibus, quæ Chriſtus paſſus eſt ex quo fuit comprehenſus uſque ad flagellationem, nihil fere eſt, quod diſputationem noſtram requirat, præter ea, quæ Evangeliſtæ narrant de Petri negatione. Quæ licet non videatur ad Chriſti paſſionem pertinere, pertinet tamen maxime: quia licet non externum dolorem, injuriam tamen, & triſtitiam ei intulit maximam. De cæteris ergo omnibus paſſionibus ſolum eſt hiſtoria Evangelica breviter adnotanda. Chriſtus enim a militibus comprehenſus, primum ductus eſt ad Annam, de hoc enim nulla poteſt eſſe controverſia, cum ſit expreſſum in Evangelio. Unde, quod legitur apud Clemen. lib.5. Conſt. Apoſt. c.16. primum ductum eſſe ad Caipham, deinde ad Annam, ut apocryphum eſt. Quamquam Turrianus illud interpretari conetur. Deinde aliqui exiſtimant in domo Annæ contigiſſe, quæ Joannes narrat de prima negatione Petri & de alapa Chriſto inflicta propter reſponſum, quod pontifici reddiderat: & ita intelligit Auguſt. lib.3. de conſenſ. Evang. c. 6. Quia poſt eam narrationem ſubdit Joannes: *Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham*. Alii vero exiſtimant hæc verba dicta eſſe a Joanne per recapitulationem, non ſervato ordine hiſtoriæ, aut præteritum illud *miſit* poſitum eſſe pro præterito pluſquam perfecto *miſerat*. Juxta quam expoſitionem non eſt neceſſe aliquid horum factum eſſe in domo Annæ, ſed in domo Caiphæ, ut ſentit Origen. tract. 35. in Matth. & Cyril. lib.12. in Jo. c.1. qui tamen in lib.11. c.38. quædam verba interponit in textu Joannis, quæ non habentur in vulgata, ſcilicet *miſerunt autem eum ligatum ad Caipham pontificem*. Et hæc expoſitio magis accommodata eſt textui, præſertim juxta ea, quæ alii Evangeliſtæ narrant, ut videbimus ſequenti Sectione. Itaque in domo Annæ nihil actum legimus: ſed ſolum videtur eo Chriſtus adductus propter conjunctionem Annæ cum Caipha, vel ut illi aliquis honor deferretur, vel certe ut ipſe authoritate ſua Chriſti comprehenſionem approbaret, atque proveheret, ut omittam rationes alias, quæ in Auguſt. Cyril. Beda, Euthy. & aliis expoſitoribus legi poſſunt.

Chriſtus ad Annam cur adductus.

Poſt hæc ab Anna ductus fuit ad Caipham: in cujus domo multa quidem contigerunt admiranda & conſideratione digniſſima, quæ tamen noſtram explicationem non deſiderant, nec noſtri ſunt inſtituti, ſed ſolum ad literam Evangeliorum explicandam pertinent. Obſervandum ergo eſt breviter, tota illa nocte Chriſtum Dominum in domo Caiphæ variis injuriis, ac doloribus fuiſſe affectum. Primum enim alapis, & colaphis percuſſus eſt: deinde velaverunt faciem ejus, ut liberius irriderent, & convitiis inceſſerent dicentes: *Prophetiza nobis, &c.* quaſi irridentes ei, quod ſeſe prophetam jactaret. Rurſus expuebant in faciem ejus, quod erat eximiæ ignominiæ, ut conſtat ex Deu. 25. & Num. 12. Præterea credibile eſt aliis modis eum afflixiſſe, & ictibus eum cæcidiſſe, & præſertim barbam ejus expilaſſe, genaſque vulſiſſe, juxta illud Iſai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus*. Illud etiam eſt obſervandum, Chriſtum Dominum percuſſum, & injuriis affectum a Judæis, interdum tacuiſſe: interdum vero manſuete quidem, tamen prudenter & graviter reſpondiſſe, quod præcipue notatum eſt ab Auguſt. tract. 115. in Jo. & l.1. de ſer. Dom. in monte c.20. & ep.5. ad Marcell. notatum (inquam) eſt in verbis illis, quæ Chriſtus dixit, cum primum alapam accepit, *ſi male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, ſi autem bene, cur me cædis?*

Chriſtus in domo Caiphæ quanta ſit paſſus.

Circa quæ dubitat Auguſtinus, quomodo Chriſtus non obſervavit conſilium, quod dederat, *ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram*. Et in primis reſpondet, illud conſilium non eſſe juxta corticem literæ intelligendum, ſæpius enim id facere non expedit. Sed literalis ſenſus illius modi loquendi eſt, ſimilem injuriam æquo & tranquillo animo eſſe ferendam, & debere nos eſſe paratos ad ſuſtinendam potius aliam injuriam, quam ulciſcendam priorem. Et hoc modo perfectiſſime ſervavit Chriſtus, quod præceperat. Unde addit Auguſt. Chriſtum tunc non tacuiſſe, ſed reſpondiſſe, ne videretur ob injuriam iratus, aut perturbatus: dum enim magna animi tranquillitate, & verborum manſuetudine loquutus eſt, ſatis oſtendit nihil eſſe interius perturbatum. Sic Chryſ. hom. 3. in 1. ad Cor. circa finem, dicit Chriſtum his verbis magis declaraſſe ſuam manſuetudinem, quam ſi tacuiſſet. Hinc etiam Baſil. hom. contra iraſcentes, hæc verba Chriſti tractans. *Manſuete* (inquit) *atque immoto animo percutientem juſtine*, quod etiam optime proſequitur S. Ephrem ſer. de paſs. Domini. Addendum ulterius eſt, Chriſtum ita fuiſſe loquutum, ut innocentiam ſuam tueretur, & ſuam cauſam, quæ ſimul etiam Dei, & omnium noſtrum cauſa erat, defenderet, ne tacendo videretur ſentire, ſe male fuiſſe loquutum, aut juſta de cauſa percuſſum. Et hoc ipſum in toto progreſſu dominicæ paſſionis eſt diligenter obſervandum. Ubicumque enim ad refellendam calumniam, vel contra doctrinam ſuam, vel contra perſonam, & innocentiam reſpondere oportebat, id fecit ſumma animi modeſtia atque interdum magna authoritate, ne animum deſpondiſſe videretur, & ut nobis exemplum daret, non ſolum patienter ſuſtinendi injurias, verum etiam conſtanter loquendi ubi oportuerit, & Dei honor, aut publica utilitas id requiſiverit. Et hæc ſatis ſint de reliqua parte totius hiſtoriæ paſſionis. Quomodo ſcilicet ductus fuerit Chriſtus ad Pilatum, & Herodem, & coram hoc omnino tacuerit, coram illo vero interdum reſponderit, interdum minime. Quæ recte perpendit Athanaſius orat. de paſſione, & cruce Domini, & alii Patres exponentes Evangelia. Igitur tria præcipua capita totius Hiſtoriæ, uſque ad crucifixionem excluſive tractanda ſelegimus, ſcilicet de negatione Petri, de Chriſti flagellatione, & de coronatione & illuſione, quæ cum illa conjuncta fuit.

Dubium.

Reſponſ.

In paſſione ſua interdum cur pro ſe Chriſtus reſponderit.

SECTIO I.

Quoties Petrus Chriſtum negaverit, & quomodo.

DUo ſunt præcipue declaranda, primum numerus negationum, ſecundum genus peccati, ubi nonnihil de Petri pœnitentia adjungemus. Circa primum nonnulli aſſerunt, Petrum negaſſe Chriſtum pluries, quam ter. Ita Carthuſian. Matth.27. & Cajet. Jo.18. Fundamentum eſt, quia ex tribus primis Evangeliſtis conſtat aperte, Petrum ut minimum ter negaſſe Chriſtum in domo Caiphæ: ſed ex Joanne etiam colligitur negaſſe illum in domo Annæ; ergo neceſſe eſt, ut pluries quam ter negaverit.

Imo

Imo ſi credendum eſt Auguſt.tract.113.in Joan.& lib.3. de conſenſu Evang.c.6.hinc efficitur ſexies ut minimum negaſſe Chriſtum, quia Auguſt.dicit ter in domo Annæ illum negaſſe. Exiſtimat enim Auguſtinus omnes negationes relatas a Joanne factas eſſe in domo Annæ. Primam quidem, quia ordo literæ Joannis hoc indicat, & pręterea quia Mattthæus ſignificat primam negationem in domo Caiphæ factam eſſe, poſtquam Petrus ingreſſus fuerat atrium, jamque ſedebat: Joannes vero indicat negationem a ſe relatam accidiſſe in ipſo ingreſſu. Et ſimile argumentum fit de ſecunda, nam Matthæus refert Petrum ſecundo negaſſe, cum januam exiret ad interrogationem ancillæ, Joannes vero dicit Petrum ſtantem ad ignem, ut caleſieret, interrogatum ab iis qui aſtabant, negaſſe. Et idem argumentum fit de tertia negatione. Nam Joannes dicit interrogatum fuiſſe Petrum a ſervo Pontificis: Matth. vero ab iis, qui aſtabant. Verba etiam, quibus Petrus interrogatur, & quibus negat, in iis Evangeliſtis ſunt valde diverſa; ſunt ergo omnes negationes diſtinctæ. Quin potius propter ſimile argumentum addidit Cajetanus ſeptimam negationem in domo Caiphæ: quia Lucas poſt negationem ad interrogationem ancillæ, addit. *Et poſt puſillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es: & dixit, O homo non ſum*. Quæ negatio videtur diverſa ab omnibus, quæ Matthæus & Marc. narrant, & tamen accidit in domo Caiphæ; quater ergo negavit in domo Caiphæ, & ter in domo Annæ.

Petrus ter tantum Chriſtum negavit. Dicendum vero eſt, Petrum ter tantum negaſſe Chriſtum. Hæc ſententia communior eſt, & probari poteſt primo ex verbis Chriſti, *ter me negabis*. Si enim pluries eſſet negaturus, cur non prędixiſſet: vel cur potius numerum ternarium deſignaret, quam alium? Certe niſi voluiſſet deſignare certum numerum, & dicere neque majorem neque minorem eſſe futurum, potius ſimpliciter prędixiſſet; *Me negabis*. Addo Evangeliſtas omnes fuiſſe ſolicitos in demonſtrando Chriſti prædictionem fuiſſe impletam, & ideo ſinguli Petri negationem narrarunt (ut notavit Chryſ. hom.82. in Jo.) unde nonniſi trinam ſinguli ſcripſere negationem, indicantes Chriſti prædictionem trina tantum negatione fuiſſe implendam. Secundo, omnes antiqui Patres exponentes Evangelia tantum trinæ negationis mentionem faciunt. Multi enim tractantes 21. c.Joan. dicunt pro trina negatione reddidiſſe Petrum trinam confeſſionem. Unde Aug. tract. 123. in

Trina a Petro reddita Chriſto pro trina negatione confeſſio. Jo. *Redditur* (inquit) *trinæ negationi trina confeſſio, ne minus amori lingua ſerviat, quam timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens, quam vita præſens*; & Cyril. lib.12. in Jo.64. *Quoniam Petrus ter in tempore paſſionis negavit, jure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur, ut terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur. Ita, quod verbis commiſſum fuit, verbis curatur*. Idem ſignificavit Ambroſ.l.2. de ſacram.c.7. dicens. *Petrus, qui antea negaverat, ut illum lapſum aboleret, tertio interrogatur a Chriſto ſi ſe amaret*. Idem Luc.22. Et Euthym.Jo.21. *Pro trina negatione trinam offert confeſſionem*; & Hieron. ep.149. ad Marcellam; *Trinam negationem trina poſtea confeſſione delevit*, qui ep.39. dixerat; *Petrum ter negantem, amaræ in ſuum locum reſtituere lacrymæ*.

Tertio, quia omnia, quæ Evangeliſtæ referunt, poſſunt ſatis in concordiam redigi. Quia in primis veriſimilius eſt, omnes negationes, quas Joannes refert, accidiſſe in domo Caiphæ. Quod dupliciter explicari poteſt. Primo cum Euthym. ſuper 26. cap. Matth. ſi dicamus eamdem fuiſſe domum Annæ, & Caiphæ. Potuit enim id facile contingere, eo quod Annas eſſet ſocer Caiphæ: contingit autem ſæpe, ut gener domum ſoceri incolat. Hęc vero reſponſio primo omnino divinat, quia non habet fundamẽtum ad hoc aſſerendum. Deinde non videtur conſona Evangelio, nam dicitur Chriſtus miſſus ab Anna ad Caipham: ſi autem in eadem domo habitaſſent, non eſſet cur mitteretur. Nam licet dici poſſet, in eadem domo fuiſſe diverſa conclavia, inter quæ erat atrium, & ita potuiſſe ab uno ad alium mitti: tamen ſi intra eamdem domum habitarent, cum uterque maximo deſiderio teneretur videndi Chriſtum comprehenſum, & alloquendi, & examinandi illum, non eſt veriſimile expectaſſe, ut ab uno ad alium mitteretur, & non potius ſtatim conveniſſe ſimul, ut illum venientem exciperent. Secundo ergo hoc melius explicatur dicendo, Chriſtum ad Annam adductum nihil ibi fuiſſe immoratum, ſed protinus ad Caipham fuiſſe deductum: atque ita negationes Petri, & omnia, quæ Joannes narrat, in domo Caiphæ accidiſſe (ut ſupra ex Orig. retulimus) & fit veriſimile. Quia ſemper Joannes vocat *atrium*, ſeu *domum pontificis*. Annas autem non erat Pontifex, ſed Caiphas. Quod enim Cajet. & alii dicunt ſimul ambos fuiſſe Pontifices, & fundamentum non habet, & contra legem erat, & mores Judæorum, & verbis ipſius Joannis repugnat dicentis ſingulariter de Caipha: *Quia erat pontifex anni illius*, & de illo pontifice ſemper loquitur, cum ait; *Erat notus pontifici*: *In atrium pontificis*, ac denique cum dixit; *Pontifex ergo interrogavit Jeſum*. Ex quo actu etiam intelligi poteſt illum fuiſſe Caipham. Nam examinare reum, ad pontificem pertinebat. Denique jam ſupra explicuimus, quomodo illa verba Joannis, *& miſit eum Annas ad Caipham pontificem*, ad hunc ſenſum recte accommodentur, vel per recapitulationem, aut ſumendo illud præteritum *Miſit*, pro pluſquam perfecto *Miſerat*. Quod ait Cyrill. Joannem repetiviſſe, ut indicaret locum, in quo omnes negationes Petri acciderunt.

In domo Caiphæ negationes Petri omnes acciderunt.

Secundo, ſuppoſita identitate loci, declaratur, quomodo omnes negationes, quas Evangeliſtæ referunt, ſint eædem. Et quidem de prima nulla eſt difficultas inter Matt. Marcum, & Lucam. Solum eſt inter eos differentia, quod unus quibuſdam verbis utitur, alius aliis, rem tamen eamdem explicant, vel etiam unus addit aliquid, quod alius tacet, ut v.g. Marcus, & Lucas referunt, Petrum tunc ſediſſe ad ignem, quod Matth. non negavit, quamvis neque hoc dixit. Eſt etiam alia differentia, quod Matt. & Marc. incipiunt narrare negationes Petri, poſt contumelias Chriſto factas in domo Pontificis: Lucas vero prius narrat negationem, ſed hoc non refert (ut Aug. notavit lib.3. de conſ.Evang.c.6.) quia non oportet ordinem narrationis ſemper ordini rerum eſſe conformem, & veriſimilius eſt neque omnino anteceſſiſſe, neque ſubſequutas eſſe, ſed fuiſſe interpoſitas. Quia contumeliæ fere continue illa nocte Chriſto irrogabantur, negationes autem per intervalla temporum factæ ſunt. Quod autem prima negatio (quam refert Joannes) non ſit alia ab ea, quæ eſt prima apud alios Evangeliſtas, non difficile explicatur. Quia in duobus videtur eſſe differentia, primo quia Matth. dicit Petrum extitiſſe foris in atrio, quando primum Chriſtum negavit: Joannes vero dicit jam fuiſſe introductum ab alio diſcipulo. Sed hæc non ſunt pugnantia, quia adverbium illud *foris*, relationem quodammodo dicit. Prius ergo erat Petrus *foris*, id eſt, extra totam domum, & a diſcipulo introductus eſt in primum atrium, & hoc dixit Joannes, adhuc tamen dicitur eſſe *foris*, non reſpectu totius domus, ſed reſpectu ſecundi atrii, vel illius aulæ, in quam erat Chriſtus introductus, & hic eſt ſenſus Matt. ut conſtat. Quoniam poſtquam narravit contumelias Chriſti, ſubdit; *Petrus autem ſedebat foris in atrio*. Tum ex Marco, qui loco illius adverbii *foris* dicit, *In atrio deorſum*. In hoc ergo atrio, quod erat foris, & intus, reſpectu diverſorum, prima contigit negatio. Neque eſt verum Joannem dicere factam eſſe in ipſo ingreſſu oſtii, ſed ſolum narrat, Joannem introduxiſſe Petrum: deinde ancillam oſtiariam interrogaſſe Petrum, non vero dicit, ſtatim in ipſo ingreſſu id accidiſſe. Alterum, in quo diſcordare videntur, eſt, quia Lucas dicit, Petrum cum aliis circumſediſſe ad ignem, Joannes vero cum illis ſtetiſſe; conciliantur tamen, quia in primis verbum *ſtandi* interdum ſignificat ſolum præſentiam, ut Jo.1. *Medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis*, & Luc.6. *Foris ſtant quærentes te*. Deinde Joan. non dicit Petrum ſtetiſſe, quando primo negavit: ſed prius narrat negationem, poſtea ſubdit, *ſtabant autem, &c.* intelligi ergo poteſt ſediſſe quando negavit: ſtatim vero poſt hanc negationem ſurrexiſſe, & exiiſſe foras ante atrium (ut Marcus retulit) & deinde iterum intraſſe, & acceſſiſſe ad ignem, & cum aliis ibi fuiſſe.

Prima Petri negatio, quæ.

Secunda Petri negatio. De ſecunda negatione conveniunt Matt. & Marc. factam eſſe ad interrogationem ancillæ, quam Matthæus explicat fuiſſe diverſam a priori Lucas vero ait: *Eſt poſt puſillum alius*. quo pronomine relativo maſculini generis indicat, non fuiſſe ancillam, ſed aliquem hominem. Quod evidentius colligitur ex reſponſione Petri: *O homo, non ſum*, at vero Joannes ſolum dicit: *Dixerunt ergo ei, Nunquid tu ex diſcipulis eius es?* Propter quod Aug. ſupra, ait aliquem hominem ſimul cum ancilla interrogaſſe Petrũ,

dediſ-

dediſſeque illi hujus negationis occaſionem. Sed eſt diligenter conſiderandum, Marcum & Matt. non dicere ancillam alloquutam Petrum, ſed circumſtantes, ad quos cum illa eſſet loquuta, unus ex eis interrogavit Petrum, an ita eſſet, ſicut illa affirmabat: in hoc ergo nulla eſt repugnantia. Major apparere poteſt eſſe in eo, quod Mat. dicit, hanc ſecundam interrogationem ancillæ factam eſſe, Petro januam exeunte: Joannes vero dicit: *Erat autem Simon Petrus ſtans, & calefaciens ſe, dixerunt ergo ei*, *&c.* Propter hoc fortaſſe dixit Cyrillus lib. 12. in Joan. c. 1. omnia hęc, quę Joannes narrat poſt primam negationem, pertinere ad tertiam. Sed juxta hanc expoſitionem, vel fatendum eſt, eſſe plures negationes tribus (quod noſtræ ſententiæ adverſatur) vel Joannem non narraſſe tres, quod videtur eſſe contra contextum, & intentionem tam Joannis, quã reliquorum Evangeliſtarum, ut ſupra notavimus. Aliter Origenes tract. 35. in Matt. explicat illud. *Exeunte autem ipſo*, id eſt, volente exire, nondum autem egreſſo. Sed hoc repugnat Marc. qui ſtatim poſt primam negationem dicit: *Et exiit foras ante atrium, & ſtatim gallus cantavit*. Dicendum ergo videtur cum Beda, & Anſelmo, Marcum explicaſſe, quod Matt. brevius dixit.

Concordia Evangeliſtarũ circa ſecundam Petri negationẽ.

Cum ergo Matth. ait: *Exeunte autem illo*, non eſt intelligendum in ipſo exitu, vel Petro foras exiſtente, ſecundo negaſſe: nam ex eodem Matthæo conſtat omnes negationes factas eſſe intra atrium, ut patet ex illis verbis, quæ in fine ſubjungit. *Egreſſus foras flevit amare*. Intelligendum ergo eſt, Petrum poſt primam negationem exiiſſe extra atrium (ut Marcus dixit) & tunc ab alia quadam ancilla viſum, atque adeum iterum in atrium reverſum, & ad ignem applicatum acceſſiſſe illam ancillam, & interrogaſſe, occaſionemque ſecundo negandi dediſſe. Imo addit Anſelmus ancillam ſtatim, ac vidit, & obſervavit Petrum exeuntem, dixiſſe circumſtantibus: *Et hic erat cum Jeſu*. Petrum vero non fuiſſe interrogatum ab aliquo homine, nec reſpondiſſe negando, donec ad atrium, & ad ignem reverſus eſt.

Tertia Petri negatio.

In tertia negatione facilior eſt concordia. Nam quod Matthæus & Marcus ajunt. *Poſt puſillum.* Lucas explicuit, *& intervallo facto quaſi horæ unius.* Rurſus Matthæus & Marcus generatim dicunt eos, qui aſtabant, interrogaſſe Petrum. Lucas vero dicit quendam ſingularem hominem hoc feciſſe, & Joannes explicat, illum hominem fuiſſe ſervum Pontificis, cognatum Malchi, cujus auriculam Petrus abſciderat. Sed hæc etiam facile rediguntur in concordiam, potuit enim ille ſervus inchoare ſermonem, inſtare deinde alios, & Petrum urgere. Atque hac ratione nulla eſt repugnantia, nam omnis alia varietas, quæ eſt in interrogationibus aliorum, & reſponſionibus Petri, non ſpectat ad repugnantiam, vel contrarictatem: ſed ad illam generalem varietatem, quæ in Evangeliis reperitur, & ad concordiam potius eorum ſpectat, ut Auguſtinus notat lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum c. 12. & ſequentibus, ſcilicet, quod eamdem rem varris modis referunt, & unus attigit, quod alius omiſit.

Dubium. Petri negationes quomodo ante galli cantum ſ iſſe dicantur.

Solum hic dubitare quis poterat; nam juxta hæc quæ diximus ante galli cantum tantum ſemel Petrus Chriſtum negavit: Chriſtus autem ſimpliciter dixerat: *Antequam gallus cantet ter me negabis*, Matth. 26. Reſpondetur hoc explicuiſſe Marcum capit. 14. dicentem. *Prius quam gallus vocem bis dederit*. Et ideo ipſe ſolus inter Evangeliſtas curam habuit obſervandi poſt primam negationem ſemel gallum cantaſſe, iterum autem poſt tertiam.

Reſponſ

Quod ergo apud Luc. & Matth. dixit Chriſtus, *Antequam gallus cantet*, intelligendum eſt, vel cum Auguſt. Beda, & Anſelmo ſupra, antequam gallus cantet, animo paratus eris ad ter me negandum, & exterius id exequi incipies. Vel melius cum recentioribus, antequam gallus præcipuum cantum ſuum det, ſeu antequam cantum ſuum expleat: dicitur enim gallus bis cantare, ſemel media nocte, & iterum prope auroram, & hunc poſteriorem cantum eſſe præcipuum, & quaſi complementum alterius. Sed facilius eſt dicere Marcum explicaſſe, quod alii Evangeliſtæ dixerunt, & hæc de priori parte ſectionis.

Circa poſteriorem partem, ſcilicet quomodo Petrus peccaverit, non defuerunt etiam ex priſcis Patribus, qui Petrum in eo facto a peccato excuſaverint, quamquam non omnes eodem modo. Principio igitur Hilar. can. 32. in Matth. & Ambroſ. lib. 10. in 22. cap. Luc. excuſant Petrum, ita verba ejus interpretando, ut falſam negationem non contineant. Quod enim dixit: *Non novi eum*, dicunt eſſe verum, quia: *Nemo novit filium, niſi Pater*. Quod vero dixit: *Non novi hominem, quem dicitis*, dicunt eſſe verum, quia non noſcebat purum hominem, aut malefactorem hominem, ſicut ipſi putabant. Et ſimiliter, quod dixit, ſe non fuiſſe ſequutum Jeſum Nazarenum, dicunt ſenſum eſſe, non eſſe illum ſequutum, quod eſſet filius Dei. Secundo dixit Origenes tract. 35. in Matth. Petrum quidem negaſſe Chriſtum: tamen non peccaſſe, quia non poterat non negare. Quia; *Nemo poteſt dicere Dominus Jeſus, niſi in Spiritu S.* & ideo ad eos, qui Jeſum confitentur, dicitur: *Non eſtis vos qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*. Matth. 10. At vero Petrus non habebat Spiritum Sanctum: *Nondum enim erat hominibus datus, quia nondum erat Jeſus glorificatus*. Adde quod Chriſtus prædixerat, Petrum ſe negaturum, & non poterat falſum eſſe, quod dixerat; ergo non poterat Petrus non negare.

Dicendum eſt primo, Petrum graviter peccaſſe negando Chriſtum. Hoc eſt de fide. Probatur primo ex verbo Chriſti, *ter me negabis*, negare autem Chriſtum, grave peccatum eſt ex objecto ſuo, & ideo dixit idem Chriſtus: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Præterea negando Chriſtum mentitus eſt, dicens *Non ſum, non novi hominem*, quod mendacium de ſe, & pernicioſum, & injurioſum erat Deo. Sed ulterius fuit juramento confirmatum, perjurium autem grave peccatum eſt.

Petrus in Chriſti negatione graviter peccavit.

Rurſus quod Petrus peccaverit, ſatis ſignificavit Chriſtus illis verbis Luc. 22. *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos*. Denique ipſemet Petrus peccatum ſuum agnoſcens: *Flevit amare*. Et in hac ſententia conveniunt omnes catholici Scriptores, & eſt univerſæ Eccleſiæ ſenſus. Ex quo etiam certum eſt illud peccatum fuiſſe mortale, ut aperte docent Auguſt. tract. 113. in Jo. & Chryſt. hom. in Matth. ubi illud appellat *tetrum, & inſolitum crimen*. Neque excuſatio Ambroſ. & Hilar. probabilis eſt, repugnat enim verbis Chriſti: *Ter me negabis*; & alibi; *Donec ter abneges noſſe me*. Unde Hieron. Matth. 29. & ep. 149. ad Marcellam; *Ridiculam*, appellat illam interpellationem, quia mendacem facit Salvatorem. Auguſt. etiam tract. 6. in Jo. de hac expoſitione dicit: *Quidam favore perverſo Petrum excuſare nituntur*; & infra; *ſed quid multis immoror? cum ipſe Dominus abſtulerit omnes humanæ argumentationis ambages, dicens, Donec ter me neges, non accuſemus Chriſtum, cum defendimus Petrum*. Tandem per ſe ſatis conſtat incredibile eſſe, illas amphibologias, & verborum interpretationes fuiſſe a Petro excogitatas, & intentas. Et fortaſſe Hilarius, & Ambroſius ſolum aſſerere voluerunt, verba Petri ſecundum ſe conſiderata poſſe in hunc modum exponi. Unde Hilarius non excuſat Petrum a culpa, ſed dicit, *prope ſine piaculo fuiſſe: tamen quia ex infirmitate carnis, vel ambiguus extitit, amariſſime fleviſſe, recolentem trepidationis iſtius culpam, ſe neque admonitum potuiſſe vitare*. Ambroſius etiam poſt illas interpretationes ſubdit: *Sed nos excuſamus: Dominus autem non excuſavit. Non enim ſatis eſt involuta reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio. Quid prodeſt verba involvere, ſi videri vis negaſſe? & ideo Petrus non de induſtria ſic reſpondiſſe inducitur, quia poſtea recordatus eſt, & tamen flevit. Maluit enim ipſe ſuum accuſare peccatum, ut juſtificaretur fatendo, quam gravaretur negando. Quare flevit? quia culpa obrepſit ei*. Fortaſſe etiam voluerunt hi ſancti dicere, Petrum non negaſſe corde, & animo Chriſtum: ſed exterius & in hoc peccaſſe: indicant tamen etiam exterius uſum eſſe verbis ambiguis. Quod non eſt hæreticum, neque erroneum: non eſt autem probabile. Multo vero magis improbabilis, & erronea eſt excuſatio Origenis. Quia certum eſt Petrum antea habuiſſe gratiam Spiritus ſancti. Neque enim ſine ipſius auxilio confiteri potuit Chriſtum *filium Dei vivi*, neque gratia carebat, quando Chriſtus illi dixit: *Vos mundi eſtis, ſed non omnes*, &. *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet*. Itaque quamvis ante paſſionem non eſſet datus Spiritus ſanctus ſigno viſibili, & cum ea plenitudine, qua die Pentecoſtes: tamen gratia Spiritus ſancti, & auxilium ad non peccandum, & confitendum Chriſtũ conferebatur hominibus: alioqui neque Judæi peccatum haberent non credentes illi. Quod vero Chriſtus prædixerat Petro peccatum ſuum, non abſtulit libertatem ad non peccandum, de qua re alias latius.

Secundo vero dicendum eſt, Petrum non ita negaſſe

Chri-

Chriſtum, ut fidem amiſerit, ſed ſolum charitatem. Ita docet Aug. tract. 113. in Joan. & Cyril. lib. 12. c. 1. Et ratio eſt, quia non legimus Petrum negaſſe diſſentiendo, ſed ſolum exterius negando, imo neque exterius negavit Chriſtum eſſe Deum, vel Meſſiam, ſed ſolum ſe noſſe illum, ſequutumve fuiſſe. Hoc autem peccatum directe eſt contra confeſſionem fidei, non contra fidem: unde non expellit fidem, ſed charitatem. Sicut qui exterius negat ſe eſſe Chriſtianum, non negat fidei veritatem, ſed in ejus confeſſione deficit; non eſt autem cur Petro imponamus aliud peccatum, quam ejus verba indicent. Unde Leo P. ſer. 9. de paſs. ſic Petrum alloquitur: *Vidit in te Dominus non fictam fidem, non dilectionem averſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam.* In quibus verbis non eſt intelligendum, Petrum habuiſſe charitatem: ſed non amiſiſſe illam exiſtimationem, quam de Chriſto habebat, & bonum affectum erga illum, quamvis humanum, & imperfectum. Et eodem modo intelligendus eſt Bernardus dicens, *in Petro non fuiſſe extinctam charitatem, ſed ſopitam.* Quod durius quidem dictum eſt: exponi tamen poteſt, quod quia non peccavit ex defectu fidei, neque ex directa averſione in ipſum Chriſtum, ſed ex quadam fragilitate, ita charitatem amiſit, ut facile potuerit eam recuperare, ideoque dicitur non tam extincta, quam ſopita. Quinimo Cyrill. lib. 11. in Joan. c. 41. addit, illum negaſſe Chriſtum ex quodam nimio affectu ad Chriſtum, quia ex amore illius cupiebat eum videre, & ideo negavit, ne ingredi atrium, & ibi adeſſe, ac videre Chriſtum prohiberetur. Probabilius autem eſt præ timore eum negaſſe, ſicut ei indicaverat Chriſtus, dicens: *Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.* Nam his verbis ſatis ſignificavit, non ex affectu ad ipſum, ſed ex metu illum fuiſſe negaturum.

Petrus negando Chriſtū, fidem non amiſit.

Petrus negare Chriſtum cur a Deo permiſſus.

Quas verbo ob cauſas Deus tam gravem lapſum permiſerit, facile poteſt unuſquiſque conſiderare, & apud prædictos Patres legere, præſertim Leonem dicto ſer. 9. Chryſoſt. hom. 80. in Matth. Auguſt. ſerm. 124. de tempore, Cyrillum lib. 12. c. 1. & Gregor. hom. 21. in Evangelia. Solum hoc adnotandum exiſtimo, propter hujus temporis hæreticos, qui propter hunc Petri lapſum, & alios, quos ipſi vel confingunt, vel ultra veritatem exaggerant, eum dicunt fuiſſe indignum Eccleſiæ primatu: adnotandum (inquam) eſt, ideo permiſſum fuiſſe ſic cadere, quia futurus erat paſtor Eccleſiæ, ut in ſua culpa diſceret, qualiter aliorum miſereri debuiſſet (ut Gregor. ait.) Vel (ut ait Hieron. dicta ep. 149.) ut exemplo Petri intelligeremus, quanta vis ſit pœnitentiæ, per quam non ſolum veniam conſequi, ſed etiam majorem dignitatem recuperare, aut obtinere poſſumus. Addunt etiam Ambroſ. Luc. 22. & D. Th. Matth. 26. Petrum permiſſum eſſe cadere, quia nimium de ſua conſtantia fidebat, ut paulo antea illis verbis oſtendit; *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo,* (ut ibidem Hieron. & Chryſoſt. hom 83. adnotarunt) & ita illius exemplo omnes edocti ſumus, neminem quantumvis ſanctum, & in quavis dignitate conſtitutum, debere de ſua gratia, vel ſtabilitate confidere.

Petrus poſt pœnitentiam peccati veniam adeptus. Dubium.

Ultimo dicendum eſt, Petrum ſtatim ſui peccati perfectam pœnitentiam egiſſe, atque illius veniam fuiſſe conſequutum. Hoc conſtat ex Evangeliſtis, ex quibus ſolus Lucas originem hujus pœnitentiæ indicavit dicens. *Et converſus Dominus, reſpexit Petrum.* Circa quæ verba dubitari ſolet, an intelligenda ſint de corporali, vel tantum de ſpiritali intuitu. Ratio difficultatis eſt, quia Petrus negavit deorſum in atrio: Chriſtus autem erat ſuperius in interiori parte domus. Propter quod Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Evang. c. 6. & lib. 1. de gratia Chriſti c. 45. hoc interpretatur de interiori aſpectu, ſeu auxilio, quo Chriſtus Dominus reſpexit Petrum, eumque ad pœnitentiam excitavit, & negat poſſe dici, quod corporalibus oculis Dominus viſibiliter aſpexerit Petrum. Et ita etiam interpretatur prædicta verba Ambroſ. ſuper Lucam. Idem ſentit Beda lib. 6. in Luc 22. c. eadem videtur eſſe ſententia Leonis P. ſer. 9. de paſs. dicens: *Dominus Jeſus, qui intra pontificale concilium, ſolo corpore tenebatur, trepidationem diſcipuli foris poſiti divino vidit intuitu, & paventis animum, mox ut reſpexit, erexit, & in fletus pœnitudinis incitavit.* Et eleganter ſer. 3. *illis turbatum diſcipulum convenit oculis, quibus eum præviderat eſſe turbandum: & in illum converſa eſt veritatis inſpectio, ubi erat cordis facienda correctio.* Et poteſt hæc ſententia confirmari ex illis Scripturę locutionibus. *Reſpice in me, & miſerere mei,* & ſimilibus. Quæ ſententia, cum ſit tantorum Patrum, non poteſt non eſſe valde probabilis. Mihi tamen difficultatem ingerunt verba Luc. Non enim tantum dixit: *Dominus reſpexit Petrum,* ſed dixit: *Et converſus Dominus reſpexit Petrum.* Nam illud participium, *converſus,* non poteſt intelligi de interiori, & ſpiritali converſione, quia Chriſtus non fuerat ante averſus a Petro; ergo intelligitur de converſione corporali, habebat enim faciem averſam a Petro, eamque ad illum convertit. Et ita intelligunt Chryſ. hom. 86. in Matth. Euthy. c. 66. in Matth. Theophyl. Luc. 22. qui notant, Petrum adeo fuiſſe timore turbatum, ut vix galli cantum audierit, donec Chriſtus ſigno vultus eum alloquens, excitavit, & ad ſaniorem mentem revocavit. Et hanc ſententiam amplectitur Maximus Turinen. duabus homiliis de negatione Petri, ubi dicit, Chriſtum oculis reſpexiſſe Petrum, & mihi videtur magis literalis. Neque eſt difficile invenire modum, quo Chriſtus potuerit corporaliter reſpicere Petrum vel quia Chriſtus eductus eſt foras, & in tranſitu reſpexit Petrum, vel quia non conſtat tertiam negationem, quę per horam diſtavit a ſecunda factam eſſe infra in atrio. Nullus enim Evangeliſtarum hoc dicit: ſed tantum de prima. Imo neque dicunt factam eſſe ad ignem, & potius ibi ſignificant factam, quo ſatellitum multitudo confluebat, quos veriſimile eſt non longe a Chriſto concurriſſe: fieri ergo potuit, ut Petrus cupiens videre Chriſtum (ut ex Cyrillo ſupra dicebamus) curaverit aſcendere, & ingredi aulam, ita ut potuerit videre Chriſtum, ſimulque ab eo conſpici. Utcumque vero ſit, certum eſt aſpectum exteriorem non fuiſſe ſine interiori illuſtratione, & motione, qua ita Chriſtus tetegit cor Petri, ut flante ejus ſpiritu, ex oculis Petri aquæ fluxerint, & felices manarint lacrymæ, *quæ ad diluendam culpam negationis* (ut Leo P. inquit) *virtutem ſacri habuere baptiſmatis.* Quibus verbis ſignificat talem fuiſſe pœnitentiam Petri, ut non ſolum ad culpam, ſed etiam ad omnem pœnam tollendam ſuffecerint. Quod veriſimile faciunt illa verba Evangeliſtarum: *Flevit amare.* De quibus, ac de pœnitentia Petri plura videri poſſunt apud citatos Patres, præſertim Ambroſ. ſuper Luc. c. 22. Auguſt. dicto lib. 1. de gratia Chriſti c 44. & 45. Chryſoſt. hom. 1. & 4. de pœnit. & orat. 5. contra Judæos.

Chriſtus corporalibusne oculis Petrum negantem aſpexerit.

SECTIO II.

Quoties, & quam acerbe flagellatus ſit Chriſtus.

Quod Chriſtus Dominus juſſu Pilati ſit flagellatus, expreſſe referunt Matthæus, Marcus & Joan. An vero de eadem flagellatione loquantur, non conſtat, quia Marcus & Matthæus ſignificant fuiſſe flagellatum, poſtquam ſententia mortis fuit in eum prolata, ſic enim ajunt *Videns Pilatus, quia nihil proficeret, tradidit illis Jeſum flagellis cæſum, ut crucifigeretur:* at vero Joannes c. 19. aperte dicit eum fuiſſe flagellatum ante ſententiam mortis in eum latam. Ex qua diverſitate oritur ratio dubitandi, an fuerit bis flagellatus (ut quidam volunt) ſemel ante ſententiam, iterum vero poſt illam, vel ſi ſemel tantum, an ante ſententiam, & Marcus & Matthæus loquuti fuerint per recapitulationem: an vero poſt ſententiam, & Joannes locutus fuerit per anticipationem. Et hinc oritur alia dubitatio, quæ fuerit ratio hujus flagellationis. Hieronymus enim Matth. 27. refert fuiſſe Romanis conſuetudinem eos prius flagellandi, qui pœna capitis damnandi forent, quod Chriſtus ob hanc ſolam cauſam flagellatus eſt ſemel, & poſt ſententiam latam flagellandus fuit. Lucas autem, quamvis flagellorum expreſſe mentionem non fecerit: tamen illis verbis; *Corripiam eum, & dimittam,* ea ſignificavit (ut notavit Euthymius) & ita ex his verbis colligunt Cyril. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & alii expoſitores, Pilatum flagellaſſe Chriſtum, ut aliqua ex parte ſatisfaceret furori Judæorum, eumque poſſet morte liberare. Quod etiam indicavit Joann. referens poſt flagellationem exiiſſe Pilatum, & oſtendiſſe Judæis Chriſtum atque dixiſſe; *Ecce homo, nullam invenio in eo cauſam.* Et juxta hæc neceſſe eſt fuiſſe flagellatum ante ſententiam. Quod ſi flagellatus etiam fuit propter priorem cauſam (ut ſentit Hieron. & Matth. indicat) ſequitur bis eſſe flagellatum. Tertio hinc oritur alia dubitatio de acerbitate flagellationis. Nam ſi ſolum eſt facta tanquam via ad mortis ſupplicium, credendum eſt non fuiſſe valde acer-

Chriſtus a Pilato flagellari jubetur quare.

bam:ſed pro conſuetudine, & more Romanorum. Si autem facta eſt animo ſatisfaciendi Judęis,ut eſſent contenti illa pœna,fit veriſimile fuiſſe acerbiſſimam ad placandos Judæorum animos.

Chriſtus ſemel tãtum flagellatus ante mortis ſententiam.

Dico primo, Chriſtum Dominum fuiſſe flagellatum, antequam ſententia mortis in eum eſſet lata, & non amplius. Prior pars eſt certa,nam expreſſe id aſſerit Joannes, neque habet locum anticipatio, quia ipſe ſatis explicat ordinem rerum,cum ait poſt flagellationem contendiſſe Pilatum cum Judæis, an eſſet morte dignus, necne, ac tandem timore humano adductum,ſediſſe pro tribunali, mortiſque ſententiam protuliſſe.Poſterior pars eſt ita recepta, ut contraria, vel propter ſolam novitatem nullo fere fundamento nixam, prorſus rejicienda ſit. Nullus enim antiquorum Patrum hoc excogitavit, & Evangelium Joannis vix hoc admittit. Nam poſt ſententiam mortis latam illis verbis:*Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur*,ſtatim ſequitur: *Suſceperunt autem Jeſum, & eduxerunt eum*,& cæt.Denique verba Matth. & Marci,nullo modo indicant aliam flagellationem, quæ poſt latam ſententiam ſubſecuta ſit,ſic enim habent:*Tunc dimiſit eis Barabbam: Jeſum autem flagellatum tradidit eis,ut crucifigeretur.*Quibus verbis non dicunt flagellaſſe Jeſum, ut crucifigeretur: ſed Jeſum jam flagellatum tradidiſſe,ut crucifigeretur,quod verum erit, etiamſi multo antea Chriſtus eſſet flagellatus.Deinde (ſi attente conſiderentur omnes circũſtantiæ) facile intelligetur omnes hos Evangeliſtas de eadem flagellatione eſſe loquutos. Nam Joannes ante ſententiam narrat Chriſtum fuiſſe flagellatum, ſpinis coronatum, & a militibus illuſum, quæ omnia Matt.& Marcus poſt ſententiam retulerunt; neceſſe eſt ergo dicamus omnia hæc per recapitulationem fuiſſe ab eis narrata, niſi velimus fingere ea omnia bis facta eſſe. Denique eſto concedamus fuiſſe Romanis morem flagris cædendi capite plectendos, tamen ea flagellatio potuit etiam ad hunc finem ſufficere,ut dicemus.

Flagellari Chriſtus cur voluerit.

Dico ſecundo,Pilatum flagellaſſe Chriſtum,ut Judæis ſatisfaceret;Chriſtum vero flagellari voluiſſe,ut Patri ſatisfaceret.Ratio enim hujus inſignis ignominiæ,ac doloris inquiri poteſt vel ex parte Dei & Chriſti,vel ex parte Pilati, & Judæorum. Et ex parte quidem Dei, & Chriſti eadem ratio eſt hujus paſſionis, quæ cæterarum, quam explicavit Iſa.c.53. *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum*;& infra;*Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras,diſciplina pacis noſtræ ſuper eum*:& Pſal.128. *ſupra dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam*; & ideo Pſal.34. dicitur in perſona Chriſti; *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoravi*, id eſt,innocens fui,& cauſam illorum in me neſcivi:ſed aliorum culpas in me expiandas ſuſcepi. Propter quod Pſal.37.ait: *Et ego in flagella paratus ſum*; & per Iſaiam c.50.*Corpus meum dedi percutientibus*;& Pſal.72. *Et caſtigatio mea in matutinis.* Chriſtus enim matutino tempore flagris cęſus fuit.Ex quibus colligere licet aliam divinam rationem hujus flagellationis, ſcilicet, ut prophetiæ implerentur, quamquam ipſarum prophetiarum ratio ſit, quæ prius eſt tacta. Quæ ita etiam explicari poteſt,Chriſtum flagellatum eſſe, ut a nobis averteret divina flagella. Item, ut nos doceret patienter ſuſtinere, ſi contingat propter eum flagellari,juxta illud Act. 5.*Ibant Apoſtoli gaudentes*, &c. At vero ex parte Judæorum non eſt,quod rationem reddamus: ipſi enim revera nec poſtularunt, nec intenderunt flagellationem Chriſti, quamquam eis non diſplicuerit, dummodo non ea ſola afficeretur pœna. Pilatus ergo ſuo arbitratu illum flagellavit, ut Judæis aliquid concederet: uſus autem eſt illa pœna.

Flagellarum ignominia quanta.

Primo,quia extra pœnam mortis, aut mutilationis nulla eſt in uſu gravior, majoriſve doloris.Secundo,quia nulla erat majoris ignominiæ, erat enim pœna ſervorum, ut colligitur ex lege in ſervorum ff.de pœnis. Et ex Act.22. conſtat, non licuiſſe civem Romanum flagellari propter ignominiam. Quod etiam legitur apud Ciceronem orat. pro C.Rabirio,& in 7. actione in Verrem. Tertio, quoniam hæc pœna non excludebat pœnam mortis, ſed illam fortaſſe antecedebat, voluit Pilatus hanc potius adhibere,quam aliam, ne Judæos ad iram commoveret, ſi forte deſperarent eum mortis pœna eſſe puniendum, voluit ergo eos paulatim lenire, atque adducere, ut pœnam mortis ei remitti conſentirent.

Chriſtus acriter flagellatus.

Dico tertio, Chriſtum valde graviter fuiſſe flagellatum.Ita videntur ſentire omnes viri Catholici, ac pii, qui de hoc myſterio ſcripſerunt, & colligi poteſt ex prædicta ratione. Nam Pilatus eo animo Chriſtum flagris cædi juſſit, ut ea eſſet totius accuſationis integra pœna, Judæique majorem non exigerent: ergo veriſimile eſt præcepiſſe,ut flagellatio eſſet acerba,& gravis:ſi enim eſſet moderata, non exiſtimaretur ſatis ad placandos Judæos. Secundo confirmari poteſt. nam Chriſtus ubicumque prædicebat ſuam paſſionem, primum omnium commemorabat flagella; Matt.20.*Tradetur gentibus ad flagellandum,&c.*& in prophetiis de paſſione Chriſti fit inſignis mentio hujus vapulationis Pſal.72. *Fui flagellatus tota die*. Quod aliqui explicant dictum eſſe propter magnitudinem flagellationis,id eſt, tam crudeliter, ac ſi tota die eſſem flagellatus. Non eſt ergo veriſimile, quod quidam dicunt tantum quadraginta plagas una minus juxta conſuetudinem Judæorum accepiſſe. Tertio hoc explicatur ex circumſtantiis hujus flagellationis, nam primo Chriſtus,ut flagellaretur alligatus columnæ eſt,ut habet traditio. Nam hæc columna dicitur Romæ eſſe in templo S.Praxedis, & Hier.ep.27. ſic inquit, de locis Jeroſol.*Oſtendebatur illic columna Eccleſiæ porticum ſuſtinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & flagellatus.*Quibus verbis ſignificat columnam illam eſſe majorem ea,quę Romæ conſpicitur, & ideo fortaſſe illa Romana tantum eſt pars ejus columnæ, niſi loquatur Hieron.de inferiori porticu, quæ humiliori columna poterat ſuſtineri.Beda lib.de locis ſanctis c.3. dicit in ſuperiori planitie montis Sion ædificatam eſſe magnam Eccleſiam,*in cujus medio erat columna marmorea,cui adhærens Dominus flagellatus eſt*. Secundo flagellatus fuit Chriſtus a militibus. Quod enim Joannes dicit: *Apprehendit Pilatus Jeſum & flagellavit*, non eſt putandum Pilatum manu ſua flagellaſſe Chriſtum, ut exiſtimavit Beda lib.4. in Marc. c.44. Id enim incredibile eſt, non enim erat officium illud Præſidis, cum vile & infirmum ſit,& præter omnium gentium conſuetudinem. Neque vero fingi poteſt Pilatum aliqua ira percitum id feciſſe. Nam potius favebat Chriſto, & curabat eum eripere e manibus Judæorum.Dicitur ergo flagellaſſe illum, quia tradidit eum militibus, ut flagellarent. Unde conjectare licet eos magna vi adhibita eum verberaſſe,quod ex aliis convitiis,quibus eum affecere,non obſcure colligitur. Et pręſertim quia præter juſſum præſidis videntur illum ſpinis coronaſſe. Quod ſignificavit Joannes, cum ſubdit, *& milites plectentes coronam de ſpinis*,&c. Et veriſimile etiam eſt Judæos, qui aderant, milites incitaſſe, & data etiam pecunia corrupiſſe,ut eum acrius verberarent. Tertio flagellum (ut Euthym. notat c. 67. in Matt.) erat e funiculis,aut loris contextum,& quidam dicunt habuiſſe in extrema parte ferrea quædam puncta, quæ carnem lacerarent,alii vero affirmant etiam catenas fuiſſe loris admixtas.Quamvis alii dicant primo fuiſſe funibus craſſioribus flagellatum, ſecundo additos eſſe ferreos ſcorpiones:tertio catenis,quarto virgis ſpineis cæſum,non quod quater ſit flagellatus, ſed quod in eadem flagellatione hæc omnia inſtrumenta ſint continenter intermixta. Sed hæc incerta ſunt quamvis dicantur ex quadam traditione referri ab eis,qui terram ſanctam incolunt,

Chriſtus a militibus Romanis flagellatus.

Quarto de numero plagarum nihil invenio ab antiquis Patribus ſcriptum, multi tamen pii ſcriptores præſertim ex recentioribus affirmant fuiſſe ultra quinque millia, quod aliquibus videtur incredibile. Quia nec Judæi,nec Romani conſueverant ita flagellare, & quia tot verbera ſufficerent ad necandum hominem; cum ergo Pilatus flagellaret Chriſtum, ne illum necaret, non eſt veriſimile permiſiſſe eum tam acriter verberari. Et licet Ludolphus Carthuſ.in vita Chriſti 2.p.c.58. & Echius in ſerm.de paſſione Domini,& alii referant hoc fuiſſe revelatum cuidam fœminæ, tamen neque hujuſmodi revelationes fœminarum cogunt nos, ut eas veras eſſe credamus, neque ibi dicitur plagas flagellorum, ſed vulnera paſſionis eum numerum exceſſiſſe,itaque hæc res incerta eſt.Unde licet veriſimilius ſit flagella multum exceſſiſſe quadragenarium numerum propter rationes adductas,& quia Chriſtus non more Judæorum, ſed Romanorum flagellatus eſt:tamen quantus fuerit ille numerus,affirmare non poſſumus, quia neque in Evangelio habetur, neque in Scriptura, neque a ſanctis Patribus traditus eſt.

SECTIO III.

Quæ, & quanta paſſus fuerit Chriſtus, quando ſpinis fuit coronatus.

IN hoc myſterio explicando fere nihil eſt difficultatis, & ideo breviter expediemus illud. Tria enim poſſunt hoc loco deſiderari: primo quæ, & qualis fuerit hæc corona. Secundo quibus circumſtantiis hæc coronatio facta ſit. Tertio quæ fuerit ejus cauſa, & ratio.

Spinea corona Chriſti.

Circa primum Evangeliſtæ nihil aliud dicunt, præterquam Chriſto Domino impoſitam fuiſſe a militibus ſpineam coronam. Ubi eſt apud Joan. obſervandum, quod ſupra cæpimus indicare: ſic enim ſcribit; *Apprehendit Pilatus Jeſum, & flagellavit, & milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti ejus.* In qua diverſitate narrationis, videtur plane indicare Pilatum non juſſiſſe militibus, ut imponerent hanc coronam Chriſto, neque aliis contumeliis eum afficerent, quæ ibi narrantur. Nam ſi Pilatus hoc juſſiſſet, ſicut dicitur flagellaſſe Chriſtum, ita dici poſſet & ſpinis coronaſſe. Quia (ſicut diximus) non per ſe ipſum flagellavit, ſed per milites; cum ergo Evangeliſta unum tribuat Pilato, aliud vero militibus, videtur plane inſinuare Pilatum non ita præcepiſſe unum ſicut aliud, ut obſervavit Chryſoſt. hom. 83. in Joan. Auguſtinus vero tract. 116. ſolum ſub disjunctione dicit Pilatum præcepiſſe hæc, vel permiſiſſe: quo pacto etiam Leo P. ſer. 10. de paſs. loquens de Pilato inquit: *Dominum Jeſum diverſis contumeliis affici aut permiſit, aut juſſit.* Qualis autem fuerit illa corona, & quales ſpinæ, ex quibus fuit contexta, communiter fertur fuiſſe ex juncis marinis, qui habent oblongas, & acutas ſpinas duriores terreſtribus, & ita indicant ſpinæ illæ, quæ in Eccleſia aſſervantur. De numero vero ſpinarum nonnulli affirmant fuiſſe duas, & ſeptuaginta, alii plures, alii vero pauciores: quo autem fundamento, vel traditione hoc nitatur, non invenio, quia veteres Patres agentes de hoc myſterio, nihil dicunt: omnes tamen intelligunt illam coronam fuiſſe integram, ac circularem, quæ coronæ inſtar regiæ totum undique caput Salvatoris ambiret.

Dubium.

Poteſt vero aliquis dubitare, cum hæc corona Chriſto ſit ante latam ſententiam mortis impoſita, quando Pilatus adhuc curabat eum a morte liberare, quomodo permiſerit hujuſmodi coronam illi imponi, quæ non poterat non inferre vulnera lethalia. Reſpondetur non eſſe hoc neceſſarium, quia non eſt intelligendum ſpinas illas cranium capitis perforaſſe, ſed ſolam carnem, & pellem, quę eſt in capite, & veriſimile eſt ſpinas ita fuiſſe infixas, per ſuperiorem capitis partem, ut per inferiorem ſanguine conſperſæ prodirent, atque hac ratione fortiter in carne infixę hęrerent. Unde neceſſe erat vehementem ſequi dolorē, pręſertim quando venas ſimul & nervos trajeciſſent.

Reſponſ.

Quod attinet ad ſecundum, multas & graves contumelias narrant Evangeliſtæ, quas Chriſtus in hoc myſterio paſſus eſt ab integra cohorte. Etenim cum Judęorum vox eſſet, Chriſtum ſe feciſſe Regem, voluerunt milites, (ut Hierony. Athanaſius, Cyrillus, Chryſoſt. & omnes notant) ei ut falſo fictoque Regi illudere. Primum ergo adduxerunt Jeſum in prætorium, ut in loco publico major eſſet injuria, majorque contumelia. Deinde exuunt illum propriis veſtibus (ut inquit Matth.) ex quo aliqui colligunt omnibus veſtibus fuiſſe privatum, ita ut nudus manſerit. Sed eſt animadvertendum duobus modis poſſe intelligi, hæc peracta fuiſſe: primo ut eodem loco, & una quaſi continenti actione Chriſtus fuerit flagellatus, indutus purpura, coronatus, & illuſus; & ſi hoc ita eſt, conſtat illum fuiſſe nudatum omnibus veſtibus, ut flagellaretur, & conſequenter veſte purpurea indueretur, & illuderetur, quia juxta hanc expoſitionem non fuit bis denudatus, ſed ſemel tantum. Neque videtur aliquid eſſe in Evangelio, quod repugnat huic expoſitioni. Nam licet Matt. poſt illa verba: *Tunc dimiſit illis Barrabam, Jeſum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur*, ſubdat. *Tunc milites præſidis ſuſcipientes Jeſum in prætorium, congregaverunt ad eum univerſam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei:* tamen certum eſt, vel illa verba: *Jeſum autem tradidit, ut crucifigeretur* dicta eſſe per anticipationem, vel hæc poſteriora per recapitulationem. Nam ex Evangelio Jo. conſtat, prius fuiſſe Chriſtum iis omnibus contumeliis affectum, quam fuerit traditus ad crucifigendum; ergo non obſtantibus illis prioribus verbis recte intelligi poteſt Jeſum, ſtatim ac flagellatus eſt, antequam propriis veſtibus indueretur; chlamyde coccinea circumdatum, aliaque ludibria eſſe paſſum. Et confirmatur, nam veriſimile eſt Chriſtum, quando flagellatus eſt, traditum eſſe militibus, quos ſupra diximus fuiſſe miniſtros, & ab eis ductum eſſe in atrium prætorii: tum quia ſi verum eſt Chriſtum alligatum eſſe ad columnam, ut flagris cæderetur, melius intelligitur id factum eſſe in atrio, quam in interiori parte domus. Tum etiam quia ſi flagellatus eſt ad placandos Judæos, etiam veriſimile eſt publice fuiſſe flagellatum, ut & ab omnibus conſpiceretur, majorique ignominia afficeretur: ergo quamvis Evangeliſtæ in ordine narrationis hoc non explicent, tamen ex his, quæ narrant, veriſimiliter colligitur non bis, ſed ſemel tantum fuiſſe Chriſtum traditum militibus ante ſententiam mortis, ut eum educerent in atrium prætorii, & flagellarent, eos vero ſtatim poſt flagellationem induiſſe eum purpura, coronaſſe ſpinis, atque illuſiſſe.

Alio vero modo intelligi poteſt, Chriſtum poſt flagellationem permiſſum eſſę propriis veſtibus indui: poſtea vero, cum Pilatus differret mortis ſententiam in eum dicere, vel eo præcipiente milites, ut magis Judæos placaret, vel ſua voluntate in Judæorum gratiam, aut certe, ut veluti ludicro aliquo ſpectaculo oblectarentur, eum iterum exuiſſe. Quem ſenſum videtur indicare Matth. illis verbis: *Et exuerūt eum & chlamydem coccineam circumdederunt.* Quibus ſignificat, tunc eum non ad flagellationem, ſed ad hunc ſpecialem actum, exutum fuiſſe. Et hæc videtur eſſe communior expoſitio omnium interpretum. Qua ſuppoſita non ſatis conſtat, an tunc fuerit nudatus omnibus veſtibus, vel ſolum aliqua ſuperiori veſte; hinc enim videtur hoc poſterius probabile, quia veſtis purpurea, qua indutus eſt, erat tantum ſuperior quædam veſtis: non videtur autem conſentaneum, ut toto corpore nudus ſola chlamyde coccinea fuerit circumdatus: veſtis enim illa non erat ad hunc uſum apta, neque ad repræſentationem, quam ipſi milites intendebant. Nihilominus Orig. tract. 31. in Matth. dicit eum tunc non ſolum fuiſſe veſtimentis ſpoliatum extimis, ſed etiam tunica inconſutili, & ſtola. Itaque ſentit omnino fuiſſe nudatum: & verbum illud Matth. *& exuerunt eum*, ſimpliciter, & abſolute dictum videtur hoc indicare. Atque ita hæc ſententia eſt probabilis, & accommodata, tum ad pietatem: nam hoc modo intelligitur hanc injuriam, nec ſine magno dolore fuiſſe, quia, veſtes carnibus recenti verberatione laceratis adhærebant, unde non poterant ſine magno dolore divelli, nec ſine magno pudore, qui ex illa denudatione oriebatur: tum etiam ad myſticos ſenſus. Sic enim intelligitur ter fuiſſe Chriſtus propriis veſtibus omnino nudatus, ut flagellaretur, ut illuderetur, ut crucifigeretur. In quibus plura moralia documenta facile excogitari poſſunt.

Chriſtus in prætorio a Pilati militibus nudatus.

Præterea poſt prædictam denudationem ſequutæ ſunt aliæ contumeliæ. Induerunt enim eum veſte coccinea, coronarunt ſpinis, dederuntque ei arundinem pro regali ſceptro, ac denique flectentes genua coram ipſo, ſpuebant in faciem ejus, alapas dabant, & arundine percutiebant. Quæ multa indigent meditatione, diſputatione vero fere nulla. Illa enim diverſitas, quæ videtur eſſe inter Matth. & alios Evangeliſtas, de veſte rubra, quia Matt. eam vocat *coccineam*, Marcus vero, & Joannes *purpuream*, facile conciliatur. Quia licet *coccus & purpura*, proprie, & in rigore ſumpta diverſa ſint, ut conſtat ex Plinio lib. 9. c. 35. & 36. & lib. 21. c. 8. tamen propter ſimilitudinem coloris interdum unum pro alio uſurpatur, & ita in pręſenti nihil aliud ſignificant, quam veſtem rubei coloris, aptam ad ludricam illam regni Chriſti repræſentationem: quia purpura Reges & Imperatores uti ſolebant. Et ita exponit Athanaſ. in lib. de Paſſ. & cruce Domini. Ambroſ. vero Luc. 23. *chlamydem coccineam & purpuream tunicam* diſtinctas veſtes fuiſſe exiſtimat. Sed id non eſt neceſſe, quamvis ſi verum eſt Chriſtum omnino fuiſſe nudatum propriis veſtibus, non eſt incredibile pręter chlamydem indutum eſſe alia veſte. Quia chlamys ſolum erat paludamentum, quo principes, & milites Romani ſuper arma utebantur.

Chlamyde coccinea Chriſtus induitur.

Quod attinet ad tertiam rationem hujus myſterii, eodem modo explicanda eſt, quo in aliis fecimus. Nam ex parte eorum, qui his injuriis Chriſtum afficiebant, ratio

Myſtica in contumeliis Chriſti ſignificatio.

jam explicata eſt,ſcilicet ut regno ejus irriderent, ſimulque ut cum dolore,ac dedecore afficerent.Ex parte autem Dei,& Chriſti plura myſteria SS.Patres conſiderant, ex quibus Hieronymus Matth.27. *Nos*, inquit, *hæc intelligamus myſtice, in chlamyde coccinea opera gentium cruenta ſuſtentat, in corona ſpinea maledictum ſolvit antiquum,ſpinas & tribulos germinabit tibi,Geneſ.3.in calamo venenata occidit animalia.*Quod explicans Athanaſ. ſer.de Paſſ.& cruce Dom.inquit,dæmon ignorantem dediſſe Chriſto gladium contra ſe, quia arundo ſerpentibus lethalis eſſe dicitur. Alii in chlamyde rubea dicũt ſignificatum eſſe imperium, quod Chriſtus ſuo ſanguine comparabat.Unde Apoc.19. viſus eſt veſte conſperſa ſanguine,in qua ſcriptum erat: *Rex Regum, & Dominus Dominantium.* Clemens vero Alex.l.2.Pædag.c.8. addit coronam ſpineam nos prophetice ſignificaſſe, & typum fidei noſtræ fuiſſe, quod ibi late explicat. Nec diſſimiliter Tertul.lib.de corona milit.c.14. *Ex ſpinis*, inquit, *in figuram delictorum,quæ nobis protulit terra carnis*, & alia quæ ibi proſequitur.

DISPUTATIO XXXVI.
In quatuor articulos diviſa.

De crucifixione Chriſti.

EXplicatis omnibus cruciatuum, ac ignominiarum generibus,quæ ante latam ſententiam Salvator noſter paſſus eſt, ſupereſt ut de ultimo ejus ſupplicio ſermonem inſtituamus.Duo ſunt autem conſideranda,primum id quod pertinet ad crucifixionem ipſam & intrinſecum modum ejus: ſecundum de extrinſecis circumſtantiis illius.

SECTIO I.

Quam inique fuerit Chriſtus ad Crucis ſupplicium damnatus.

ANtequam de crucifixione ipſa dicamus, oportet,ut de ſententia judicis, ac de itinere Chriſti uſque ad locum ſupplicii nonnulla præmittamus. Primum expediemus in hac ſectione. In qua breviter dicendum eſt, Chriſtum Dominum iniqua, atque injuſta Pilati ſententia damnatum eſſe ad crucis ſupplicium Judæis hoc pertinaciter efflagitantibus. Hoc conſtat ex narratione Evangeliſtarum,præſertim Joannis: Unde Petrus 1. can. c.2.inquit: *Tradebat autem judicanti ſe injuſte*, id eſt, permittebat ſe tradi judici, qui injuſte eum judicaturus erat. Advertendum autem eſt Græce legi; *Judicanti ſe juſte* & ſic eſt ſenſus diverſus,ſed non contrarius, ſcilicet; *Cum pateretur,non comminabatur:tradebat autem* id eſt, committebat omnia divino judicio ſeu Deo,qui juſtum judicium de ſe ferebat,non injuſtum, ſicut homines.

Dubium.

Solum poteſt hoc loco inquiri primo, quid moverit Judæos,ut hoc genus ſupplicii Chriſto Domino procurarent.Ratio dubitationis eſt, quia ipſimet dixerunt: *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit*: at vero in tota lege veteri non erat lex,quæ hoc genus mortis imponeret.Illi enim alluſerunt ad legem latam Levit.24.contra blaſphemos, ſic enim paulo ante dixerant.*Blaſphemavit,quid adhuc egemus teſtibus?*ibi autem non imponebatur pœna crucis,ſed lapidationis.

Reſponſ.

Reſpondetur Judæos ex ſola ira, & odio optaſſe hanc mortem Chriſto, propter majorem acerbitatem,& ignominiam ejus (ut ſupra in commentario art. 4.diximus.)Unde non poſtulabant ut juxta legem Moyſi judicaretur:ſed juxta morem Romanorum, nec ſolum ut blaſphemus,ſed etiam ut reus Cæſareæ majeſtatis,quia ſe Regem fecerat, & ideo ſummam & acerbiſſimam pęnam poſtulabant. Quia tamen interdum videbant Pilatum propenſum ad abſolvendum Jeſum, ſuam etiam legem interponebant, & ſecundum illam etiam eſſe reum mortis affirmabant. Nam ſi hoc ſemel obtinerent, facile exiſtimabant fore, ut illud etiam genus mortis quod optabant aſſequerentur.Notant etiam aliqui, Judæos ſolitos eſſe homicidas crucifigere:Romanos vero,famoſos latrones. Unde hoc ſupplicium duplici titulo Barrabæ debitum erat, qui & homicida erat, & latro (ut Evangelium teſtatur.) Quoniam ergo Judæi Barrabam Chriſto prætulerant, in eum transferendum putarunt eſſe ſupplicium, quod illi homicidæ,ac latroni debebatur, & ita ſtatim ac illis data eſt optio, & Barrabam elegerunt, adverſus Chriſtum clamare cœperunt: *Crucifige,crucifige.*

Dubium.

Secundo inquiri poteſt,quamvis hæc ſententia lata in Chriſtum reipſa injuſta fuerit, & Judæi ab hac injuſtitia, & multiplici alia malitia odii,invidiæ,&c. excuſari non poſſint,eo quod vel ex malitia,vel ex affectata ignorantia id egerint: an ſaltem Pilatus poſſit excuſari ignorantia. Videtur enim potuiſſe excuſari, quia ſecundum allegata teſtimonia ſatis videntur probata delicta, quæ Chriſto objiciebantur, quandoquidem infinita erat hominum multitudo,quę hęc teſtabatur.Et confirmatur,nam Chriſtus dixit Pilato: *Non haberes poteſtatem ullam,niſi tibi datum eſſet deſuper*: ergo Pilatus utens hac poteſtate a Deo data, exiſtentibus legitimis accuſatoribus,& teſtibus,poteſt a culpa excuſari.

Reſponſ.

Reſpondetur nullo modo excuſari poſſe. Fuit quidem peccatum ejus aliqua ex parte levius peccato Judæorum: non tamen poteſt excuſari quin graviſſime peccaverit. Et utrumque ſignificavit Chriſtus illis verbis Joan.19. *Propterea, qui me tradidit tibi,majus peccatum habet.*Ubi juxta communem expoſitionem Cyril. Chryſoſt. Auguſt. Euthymii, & aliorum, quam etiam probant Leo ſer.8.de paſs.& Baſil.in regulis brevioribus reſpon. 46.& colligitur ex Auguſt. in enarr. Pſal.63.comparatio fit inter peccatum Pilati, & Judæorum,& horum gravius eſſe dicitur, quam illius. Deinde ipſemet Pilatus cognovit Chriſti innocentiam, imo Athanaſ.ſer. de paſs.& cruce,dicit,cognoviſſe Chriſti divinitatem,quod difficilius eſt creditu,tamen de innocentia non eſt dubium, id enim ipſe teſtatus eſt, & verbis, & ſigno lavandi manus.Evidenter etiam cognovit non fuiſſe legitimas probationes, quia neque ordo juridicus ſervatus eſt,nec examinati teſtes.Denique publica quadam evidentia conſtabat de Chriſti innocentia, & Judæos odio, atque invidia contra eum fuiſſe percitos.Peccavit ergo Pilatus tam in re judicata,quam in modo judicandi, & celeritate,ac temeritate ferendi ſententiam.Quo loco recte accommodari poſſunt verba Baſil. ep.37. dicentis; *Si ii,qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinoroſum aliquem morti ſunt adjudicaturi,cortinas obducunt, & ſpectatiſſimos quoſque ad cauſæ tractationem advocant, multumque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes,nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multumque ingemiſcentes, judicandi neceſſitatem deplorantes,quanto magis oportebat, &c.* Et ſimilia legi poſſunt in Clemente lib.2.Conſt.c.56.Ad rationem ergo dubitandi jam reſponſum eſt.

Peccatum Pilati in Chriſti damnatione levius peccato Judæorum.

Ad illud vero de poteſtate Pilati reſpondetur cum Chryſ.hom.83.in Jo.illa Chriſti verba permiſſive eſt intelligenda.Itaque non fuit illi data poteſtas, ſed permiſſa: *Alioquin*, ait Chryſ. *ſi data eſſet ei poteſtas, non eſſet reus criminis.* Sed hoc expoſitione indiget, quia nomine poteſtatis intelligi poteſt, vel facultas, ſeu vis ad interficiendum, vel juriſdictio, & authoritas: priorem poteſtatem habebat Pilatus in Chriſtum,ſi ſolum naturales vires humanitatis conſideremus.Nam ſi Chriſtus voluiſſet poteſtate effectrice miraculorum uti, non haberet Pilatus vim interficiendi Chriſtum, & ex hoc capite poteſt illa poteſtas dici permiſſa potius,quam data, quamvis aliunde vis illa,& facultas,quam Pilatus habebat per ſe,& ſuos milites, ad occidendum Chriſtum, non ſolum permiſſa, ſed data dici poteſt a Deo,eo modo,quo temporalia bona dantur a Deo per providentiam naturalem, quamvis poſtea homo illis male utatur.At vero ſi loquamur de poteſtate ut dicit juriſdictionem,& authoritatem ſuperioris, hãc dicunt aliqui habuiſſe Pilatũ non ſolum permiſſam, ſed conceſſam,quia erat pręſes,& Dominus ſe ei ſubdiderat; nihilominus vero peccaſſe non peccato uſurpatæ juriſdictionis, ſed peccato abutendi juriſdictione ſibi data. Sed verius exiſtimo Pilatũ non habuiſſe talem poteſtatẽ in Chriſtum.Cum enim eſſet Dei filius, liber erat,nulliq; humanæ poteſtati ſubjectus,ut dictum eſt 1.tom.diſp.43. ſect.2. Hoc ergo ſenſu non poteſt dici illi data poteſtas, ſed permiſſa. Quia Chriſtus Dominus nunquã ſe illi ſubdidit jure, (ut ita dicã) id eſt volens revera fieri ſubditus illius, & ut alius haberet juriſdictionẽ in ſe. Ubi eſt enim declarata hæc Chriſti voluntas, vel quo fundamento fingi poteſt? De facto vero permiſit ſe tractari ut ſubditum. Unde etiam ex hoc capite fuit iniqua ſententia Pilati,

Fuerit ne aliqua Pilati poteſtas in Chriſtũ.

quia

quia fuit in non ſubditum, quamquam circa hanc circumſtantiam potuerit facilius per ignorantiā excuſari, non credo tamen fuiſſe illam ignorantiam invincibilem, quia ab ipſiſmet Judæis audivit, quod Chriſtus filium Dei ſe feciſſet, & *cum audiſſet hunc ſermonem, magis timuit*, & ex ore ipſius Chriſti audierat, ipſum eſſe Regem, non ad modum regum hujus mundi, ſed alio excellentiori, audierat etiam multa alia de Chriſto, quæ illum obligabant, ſaltem ad expectandum, & inquirendum, ut veritatem cognoſceret, & quis ille eſſet, quem judicandum ſibi offerebant, & tamen propter humanum timorem temere ſe præcipitē egit: & in illum ſententiam damnationis dixit.

Pilati in Chriſtum ſententia multis modis injuſta.

Ex quibus tandem colligitur hanc Pilati ſententiam multis capitibus fuiſſe injuſtam, ex defectu juriſdictionis, ordinis judiciarii, & ex defectu æquitatis. Nihilominus tamen peccatum Judæorum fuit gravius, quia omnis hæc iniquitas ab illis habuit originem, ipſi enim quaſi coegerunt illum: unde ii ex odio peccarunt, ille vero ex timore humano. Denique illi majorem habebant de Chriſto, & de divinis rebus cognitionem, & ideo minus poteſt eorum peccatum excuſari.

SECTIO II.

Utrum Chriſtus crucem, in qua ſuſpenſus eſt, proriis humeris geſtaverit.

HAc in re nonnulla videtur eſſe diverſitas inter Evangeliſtas. Nam Lucas videtur hoc negare, cum dicit: *Jeſum vero tradidit voluntati eorum. Cum autem ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenenſem venientem de villa, & impoſuerunt illi crucem portare poſt Jeſum;* & eodem fere modo loquuntur Marc. & Matth. At vero Joannes expreſſe dicit: *Et bajulans ſibi crucem, exivit in eum, qui dicitur, Calvariæ locum.* Unde certum de fide eſt, Chriſtum portaſſe crucem ſuam aliquo tempore, vel ſpatio illius itineris. Nam hoc manifeſte dicit Joannes. Unde omnes colligunt, ut minimum impoſitam eſſe Chriſto crucem, quando exivit de prætorio, eamque portaſſe uſque ad eum locum, in quo Simoni Cyrenenſi occurrerunt. Nam, quod eum in via offenderint, Lucas ſignificat illis verbis, *venientem de villa*; ergo uſque ad eum locum portavit illam Chriſtus, ut Joannes docet. In quo dicunt ſancti impletam eſſe figuram Iſaac, portantis ligna ad ſacrificium Gen. 22. ita Chryſoſt. hom. 84. in Jo. & Auguſt. ſer. 71. de tempore, qui addit, tunc etiam impletum eſſe illud, quod per Iſaiam ſcriptum erat c. 9. *Factus eſt principatus ſuper humerū ejus.* Crux enim, quia Chriſtus per illam de dæmone triumphavit, & ſuam exaltationem meruit, (ut dicitur ad Philip. 2.) inſigne eſt, & quaſi ſceptrum regale imperii Chriſti. Unde eleganter Tertul. l. cont. Judæos c. 10. *Quis omnino Regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, & non aut capite diadema aut in manu ſceptrum, aut aliquā propriæ veſtis notam? ſed ſolus novus Rex ſæculorum Chriſtus Jeſus novæ gloriæ, & poteſtatem, & ſublimitatem ſuam in humero extulit, crucem ſcilicet, ut ſecundum prophetiam, Dominus exinde regnaret a ligno.* Eadem repetit l. 3. cont. Mar. c. 19. Sic etiam Juſtinus Apol. 2. pro Chriſt. dicit illis verbis, *ſignificatam eſſe vim crucis, cui dominus humeros ſubjecit.* Eadem fere tradit Amb. l. 3. de fide c. 4. & eleganter Aug. tract. 117. in Jo. *Ibat*, inquit, *ad locum ubi fuerat crucifigendus portans crucem ſuam Jeſus: ſi ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum, ſi pietas, grande fidei munimentum: ſi ſpectet impietas, videt regem, pro virga regni lignum ſui portare ſupplicii: ſi pietas, videt Regem bajulantem lignum ad ſemetipſum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum, in eo ſpernendus oculis impiorum, in quo erant eum gloriatura corda Sanctorum. Dicturo enim Paulo, mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ, quæ ſub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat.* Sed elegantiſſime inter omnes Leo P. ſer. 8. de paſs. *Traditus*, inquit, *Dominus ſævientium voluntati, ad irriſionem regiæ dignitatis, ſupplicii ſui juſſus eſt eſſe geſtator, ut impleretur quod Iſaias propheta prævideret, dicens. Ecce natus eſt puer, cujus imperium ſuper humeros ejus. Cum ergo Dominus lignum portaret crucis, quod in ſceptrum ſibi converteret poteſtatis, erat quidē hoc apud impiorum oculos grāde ludibrium: ſed manifeſtabatur fidelibus grande myſteriū: quia glorioſiſſimus diaboli victor, & inimicarū virtutum potentiſſimus debellator, pulchra ſpecie triumphi ſui portabat trophæum, & invictæ patientiæ humeris ſignum ſalutis adorādum regnis omnibus inferebat.* Ex quibus teſtimoniis colligi poſſunt plures rationes ex parte Dei, & Chriſti, propter quas hoc myſterium peractū eſt. Quibus addi poſſunt egregia verba Euthym. in Jo. *Ferebat crucē in humeris tanquam ſtrenuus miles lanceam, qua dejecturus erat adverſarium.* Et quæ ſcribit Cyrill. l. 12. in Jo. c. 28. *Crucē portat Chriſtus, non ſibi, ſed nobis tranſgreſſoribus debitam*, & infra: *hoc ſingulari, præclariſſimoque Chriſti facinore ad fortitudinem, roburque animi, quo pati omnia pro pietate velimus, mirum in modum exhortamur: Omnis enim, inquit, qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Et hæc quidem ex parte Chriſti. At vero ex parte militum, & Judæorum impoſita eſt illi crux, quia moris erat, ut homines crucifigendi crucem deferrent, ut teſtatur Plutarch. lib. de ſera Numinis vind. Quocirca ex vi ſententiæ latæ, & non ſolum ex ſingulari odio, hæc pœna Chriſto fuit addita. Quod indicavit Euthym. c. 67. in Mat. dicens. *Primum impoſuerunt ipſi Crucem tanquam condemnato, & bajulans eam exivit.* Nec ſunt diſſimila, quæ dixit Athanaſius de paſs. & cruce Dom. *Poſtquam Dominus judicatus eſt, crucem ſuam ſuſtulit, ſiquidem judicium ſubiit & ſtetit ante præſidem.* Et idem inſinuat Chryſ. hom. 88. in Jo. illis verbis: *Et ei crucem tanquam reo impoſuerunt.*

Chriſtus crucem ſuis humeris portat.

Addendum denique eſt propter alios Evāgeliſtas ab eo loco, quo Simon Cyrenæus in via occurrit, ei fuiſſe crucē impoſitam, ut eam poſt Chriſtum portaret. Quod duobus modis intelligi poteſt. Primo ut non fuerit Chriſto crux ſublata, ſed Simon conductus fuerit, ut ſimul cum Chriſto illam portaret, & ita intelligit Cajet. verba illa Luc. 23. *Impoſuerunt crucem Simoni, ut portaret illam poſt Jeſum: Chriſtus enim*, (inquit) *ferebat illam in anteriori parte: Simon vero in poſteriori, & ita ibat poſt Jeſum.* Atque hęc explicatio videtur poſſe confirmari ex Jo. dicente; *Et bajulans ſibi crucem exivit in eum qui dicitur Calvariæ locum.* In quibus ſignificat, uſque ad illum locum eam portaſſe. Et hanc expoſitionem confirmant multæ picturæ. Alio vero modo exponi poſſunt illa verba Luc. occurrēte Simone, crucem ſublatam Chriſto, illi fuiſſe impoſitam, ut eam ferret poſt Jeſum, ſive illud, *poſt*, explicetur in ordine ad tempus, id eſt, poſtquam Chriſtus illam portaverat, ſive in ordine ad locum, id eſt, quod Chriſtus anteiret, ſequeretur autem Simon portans crucem. Et hoc ſignificant magis verba Evangeliſtarū: *Angariaverunt Simonem, ut tolleret crucem ejus, & impoſuerunt ei crucem.* Atque eſt communior Patrum expoſitio Hieron. Theophyl. Euthym. Mat. 27 & Auguſt. l. 2. de conſenſ. Evang. c. 10. Origen. tract. 35. in Mat. & Athanaſ. orat. de paſs. & cruce Domini. Ratio vero hujus facti veriſimilis eſt, quia Chriſtus defatigatus cruciatibus, vel deficiebat in via, & interdum cadebat, vel lentius incedebat, quam ipſi cuperent, qui vitam ejus cito finire cupiebant, & ne turbatio populi oriretur, & quia erat dies feſtus, & poſt illum Sabbathum ſequebatur. Fuerunt autem a Deo multa myſteria in hoc facto ſignificata, quæ in prædictis ſanctis legi poſſunt, & apud Gregorium lib. 8. Moral. c. 26.

Inquiri vero poteſt hoc loco (quod ad ea, quæ diximus, magis explicanda attinet) quanta fuerit crucis magnitudo. De hac re nihil dicunt ſancti Antiqui. Quidam vero recentiores explicantes Evangelia referunt crucē Chriſti fuiſſe longitudinis quindecim palmorum: tantæ vero craſſitudinis, ut poſſet pondus hominis etiam procerę ſtaturæ facile ſuſtinere. Addit vero Petr. Comeſt. c. 172. hiſt. Evang. quatuor fuiſſe ligna in cruce, primum rectū, quod fuit prædictæ magnitudinis, ſecundū tranſverſum, de quo nihil legimus: credendum vero eſt fuiſſe alteri proportionatum; tertium fuit tabula, in qua titulus crucis ſcriptus fuit. Ex quo obiter colligi poteſt, neceſſarium fuiſſe, ut in cruce Domini ſuper lignū tranſverſum fuerit aliqua pars ligni recti eminens, in qua titulus crucis configi potuerit, ita ut crucis figura talis fuerit, qualis in Eccleſia depingitur. Quod etiam ſignificare vidētur omnes Patres diſtinguentes quatuor crucis partes altitudinem, latitudinem, longitudinem, & profundum. Omnes enim, & præcipue Auguſt. l. 2. de doctrin. Chriſt. c. 41. diſtinguentes has quatuor crucis partes, altitudinem appellant ſuperiorē partē crucis, quæ eſt ſuper lignum tranſverſum. Verum eſt tamen, argumentum illud ex titulo crucis deſumptum non ſatis oſtendere, figuram crucis per ſe habuiſſe hanc ſuperiorem

Dubium. I

riorem partem. Unde aliqui exiſtimant tantum fuiſſe inſtar figuræ literæ T. quæ erat ſignum ſalutis, & liberationis a percuſſione Angeli, Ezechielis 9. & apud Ægyptios dicitur vitam ſignificaſſe (ut Ruffinus refert lib.2. Hiſtor.c.29.& lib.5.c.17.) Ad affigendum autem titulum poterat aliquod fruſtum ligni ſuperaddi, & cruci affigi. Sed quamquam hoc ita ſit, & res ſit incerta, non tamen videtur ſine majori fundamento recedendum a communi exiſtimatione fidelium, videtur enim orta ex antiqua traditione, quæ in imaginibus etiam conſervatur. Et videtur quoque hæc figura magis accommodata homini crucifixo, qui corpore ſimilem figuram refert. Denique ſæpe homines inverſo ordine crucifigebantur (ut de S. Petro communis habet traditio) & tunc neceſſe erat crucem habere ſupra lignum tranſverſum, partem aliquam, quæ terræ infigeretur. Quartum lignum crucis dicitur fuiſſe ſtipes defoſſus in rupe, in quo infixa erat Crux. Sed de hoc ligno major mihi eſt dubitatio, quia non video, cur non fuerit facilius, & firmius ipſummet lignum crucis in terra, ſeu rupe defigi. Quidquid tamen ſit, certum eſt, quando Chriſtus Crucem portabat, ſolum conſtaſſe ex duobus lignis recto ſcilicet, & tranſverſo.

Figura crucis Chriſti qualis.

Dubium. Tandem poteſt inquiri, an verum ſit, quod a multis affirmari ſolet, B.Virginem occurriſſe Chriſto Domino in via Crucem portanti. *Reſponſ.* Reſpondetur hoc in Scriptura non contineri: neque ab antiquis Patribus tradi: non tamen eſſe rejiciendum. Id enim affirmant S.Bonav.in li.medit. vitæ Chriſti c.77.& S.Brigitta lib.1.revelat.c.10. ubi dicit B.Virginem præſentem affuiſſe, quando Chriſtus flagellatus eſt, & quando portavit crucem, & quando fuit cruci affixus, cumque hoc poſtremum ex Evangelio conſtet, ex eo poteſt id, de quo agimus, probabiliter colligi. Quia rumor paſſionis Chriſti per Joannem, vel alios potuit ad Virginem perferri ſtatim ac comprehenſus eſt. Unde veriſimile eſt multo ante, quam damnatus eſſet ad mortem, Virginem exiiſſe domo, ut eum videret, vehementi enim amore, & dolore angebatur; non ergo fuit difficile, ut audita ſententia mortis ſtatim ad locum ſupplicii properaret, & in via vel illi occurrerit, vel expectarit, ut eum conſpiceret. Cavendum eſt tamen, ne quis exiſtimet B.Virginem fuiſſe inter mulieres illas, quæ Chriſtū flebant, ad quas ipſe dixit: *Nolite flere ſuper me.* Illæ enim (ut notat Leo P.ſer.10.de Paſs.) ſolum movebantur quodam humano affectu, quo *ſolet infirmior ſexus, etiam pro iis, qui digni ſunt morte, ad lachrymas moveri*: quem non reprehendit Chriſtus, nam licet ſupernaturalis non eſſet, erat tamen pius, ſed reprehendit earum exiſtimationem. Putabant enim eum coactum pati ut imbecillem, & qui ſe tueri non poſſet, & cauſam mortis non intelligebant, nec peccatum eorum, qui eum occidebant, & ideo illis dixit Chriſtus: *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper filios veſtros:* hæc autem exiſtimatio in B.Virginem cadere non poterat. Et quamvis ſumme doleret, ac fleret: tamen exterius nullum ſignum vociferationis, aut perturbationis edidiſſe, ſed ſumma modeſtia, ac conſtantia dolorem hunc vehementiſſimum tuliſſe, putandum eſt. Unde quod ſupra Bonaventura dicit, B.Virginem factam eſſe ſemimortuam præ anguſtia, pie interpretandum eſt, ſicut infra dicemus, agentes de crucifixione.

Chriſto crucem geſtanti occurriſſe matrem in via veriſimile eſt.

SECTIO III.

An vere Chriſtus Dominus fuerit crucifixus.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent Chriſtum Dominum fuiſſe in Cruce poſitum: ſed Simonem Cyrenenſem, qui conductus fuit ut crucem ferret, fuiſſe etiā Chriſti loco cruci affixum. Ita ſenſit Baſilides, ut referunt Irenæus l.1 cont.hær.c.23. Tertull.l.de pręſcript. Hæreticor.c.46. Euſeb.l.4. Hiſtor.c.8. Epiph.hær.2. Augu.hær. 4. qui nullum referunt hujus hæreſis fundamentum. Poteſt tamen afferri illud Deuter.21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno*; ſi ergo Chriſtus in eo pependiſſet, eum hęc maledictio comprehendiſſet, quod abſurdiſſimum eſt dictu. Alii vero hæretici dixerunt quidem Chriſtum poſitum fuiſſe in cruce: negarunt tamen fuiſſe clavis affixum, ſed funibus, aut alio modo ligatum. Hunc errorem tribuunt aliqui Anabaptiſtis. Sed ego non reperio apud Prateolum, vel alium, qui hæreſum catalogum conſcripſerunt: refert autem Prateolus quendam Joannem Weſtphalum hæreticum in quadam concione de paſſione dixiſſe: *Quis ſcit, an funiculis eum alligaverunt cruci?* Fundamentum horum hæreticorum eſſe potuit, quia apud Hebræos erat mos ſuſpendendi homines in cruce, non tamen clavis affigendi, ut patet ex Deut.21.

Crucis ſupplicio Chriſtus afficitur.

Dicendum vero eſt primo, Chriſtum Dominum in cruce fuiſſe poſitum, ac ſupplicio affectum: eſt de fide, quę primo conſtat ex hiſtoria Evang. & ex Paulo ad Philip.2. dicente: *Factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis*: & 1.Cor.1. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum*: & plura afferemus in ſecunda concluſione. Eſt enim in novo Teſtamento frequentiſſima hæc veritas. Secundo, probari poteſt ex veteri teſtamento, in quo multis oraculis prædicta fuit hæc veritas, Deuter.28. *Erit vita tua pendens ante te*, quod de hoc myſterio interpretatur Leo P.ſer.8.de Paſs. Auguſt.16.con.Fauſt.c.22.& 22. Iren. l.5.c.18. Lactan.l.4.de vera ſapient.c.18. Tertull.l.cont. Judæos c.11.& 12. qui legit: *Erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*; & Cyprian. l. 2. ad Quirinum c.20. Præterea Pſal.95. David prædixerat; *Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno.* Quamquam enim neque in vulgata editione habeatur particula illa, *a ligno*, neque in Hebræis codicibus, tamen olim fuiſſe particulam eam in Hebræo, & malitia Judæorum expunctam, contendit Juſtinus Martyr dial.cont.Triphonem, & ita refert hunc locum Tertul.cont.Judæos c.10.& 12.& Leo P.ſer.4. de Paſs. Cyprian.l.de monte Sina, & Sion, Auguſt.& Arnob. in illum locum, & Ambroſ.1.Cor.15. Ac denique magno argumento eſt, quod ſeptuaginta interpretes ita verterint, quamquam Genebr. exiſtimat, particulam illam additam eſſe ab ipſis interpretibus ſpiritu prophetico, ad explicandum modum ſingularem, quo Dominus regnaturus erat, & tempus, ex quo regni poſſeſſionem erat obtenturus, ſcilicet ex quo mortuus eſt in ligno. Sed verius exiſtimo, (quod etiam viri docti cenſent, ut notavit Pamelius ſuper Tertull.) hanc eſſe genuinam lectionem illius loci, quam Eccleſia videtur recepiſſe in illo hymno. *Impleta ſunt, quæ concinit David fideli carmine, dicens in nationibus, regnavit a ligno Deus.* Pręterea hoc idem myſterium indicatum eſt a Jerem. c. 11. *Mittamus lignum in panem ejus*, id eſt crucem in corpus ejus, quod eſt *panis vitæ*, ut exponit Tertull.lib.3.cont.Marcion.c.19.& lib. 4.c.40.& Juſtinus prædicto dialog. & Lact. lib.4.c.18.& Cyprian.lib.2.cont.Jud.c.15.& 20.& Ruffinus in expoſ. Symboli, & indicant Hieronym.& Orig.in Jerem. Denique in hunc etiam ſenſum a prædictis Patribus exponitur illud Deuter.33. ubi Moyſes benedicens Joſeph, ait: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, & cornua Rhinocerotis in manibus ejus, in illis ventilabit gentes uſque ad terminos ejus.* De quo teſtimonio videri poteſt Juſtinus dicto dialogo: & optime Tertull.l.contra Judæos cap.10. ubi dicit cornua Rhinocerotis præferre figuram crucis. Unde de eodem myſterio recte intelligitur illud Abac. 3. *Cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* Quem locum de eodem myſterio exponunt Hieron. ibi, & Cypria. dicto lib.contra Judæos c.21. Auguſt.18.de civitat. c.32. & Euſeb. lib.6. de demonſtrat. c.15. Et ad hoc videtur alludere Paul.1.ad Cor.1.dicens: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Nam in cruce Chriſti, quæ hominibus infirma videtur, ejus maxima fortitudo relucet. Rationes ad probandam hanc concluſionem petendæ ſunt ex dictis ſupra in commentario art.4. ubi expoſuimus, quid moverit Judæos, ut Chriſtum ſupplicio crucis afficerent: quid vero Deum, & Chriſtum, ut tantam ignominiam ſuſtinere voluerit.

Myſterium crucis olim prænuntiatū.

Quocirca nihil huic veritati repugnat locus ille Deut. 21. Primo, quia ut Paul. ait ad Gal.3. tanta fuit Chriſti charitas, ut, *nos redemerit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Unde Auguſt.l.14.contr.Fauſt.c.2.& 12. refellens Fauſti hæreſim, qui propter hunc locum lib. Moyſis rejiciebat, ſic inquit: *Aufert Chriſtus de maledicto maledictū, quomodo de morte mortē, & de peccato peccatum.* In Chriſto ergo nihil aliud eſt illa maledictio, quā mors, vel pęna peccati non proprii, ſed noſtri. Et eamdem reſponſionem habet idem Auguſt. contra Adimantum Manichæum c.21. Secundo addendum eſt ex Hieron. ad Galat.3.& Tertull.lib.contra Judæos cap.31. literalem ſenſum illius loci Deut.21. eſſe, maledictionem illam ferri in eum, qui propter merita delictorum ſuorum ſuſpenditur in ligno, quia non pati pœnam, ſed eſſe dignum pœna, inviſum eſt Deo; & eamdem expoſitionem amplectitur Epiph. hær.66. & colligi poteſt ex ipſo

con-

contextu,ſic enim incipit: *Quando peccaverit homo,quod morte plectendum eſt,&c.* Idque recte confirmat Hieron. Nam ſi Mardochæus injuſte ſuſpenderetur in ligno, in quo juſte fuit ſuſpenſus Aman, aut ſi tres pueri apud Danielem cruci affigerentur,quia non adorabant idola,nullo modo ad eos pertinuiſſet hæc maledictio. Juxta hanc ergo expoſitionem non eſt Chriſtus comprehenſus ſub hoc maledicto legis,quin potius de ligno, in quo ipſe fuit ſuſpenſus,ſcriptum eſt; *Benedictum lignum,per quod fit juſtitia*. Sapientiæ 14. Tamen ſicut Chriſtus, quamvis non aſſumpſerit carnem peccati,quia aſſumpſit ſimilitudinem ejus, dicitur interdum ab Apoſtolo factus pro nobis peccatum, ita quamvis non aſſumpſerit id,quod maledictione dignum eſt in iis, qui juſte ſuſpenduntur in ligno, dicitur tamen ab Apoſtolo factus pro nobis maledictum,& hæc eſt mens Auguſtini citatis locis. Non omittam ultimo animadvertere,quod Hieronym.ſupra refert, ſe fuiſſe edoctum a quodam Hebræo, poſſe illum locum Deuteron.ita legi: *Non permanebit cadaver ejus in ligno, quia contumelioſe Deus ſuſpenſus eſt.* Juxta quam lectionem ſenſus erit, quia Deus contumelioſe ſuſpendendus eſt in ligno,in ejus honorem lege præſcriptum ſit,ut corpora crucifixorum non maneant in ligno,ſed ſepulturæ tradantur.

Chriſtus in cruce clavis affixus. Dico ſecundo, Chriſtus Dominus fuit in cruce clavis affixus. Eſt de fide, expreſſe enim habetur ſæpe in Evangelio. Nam vox *crucifixionis* hoc proprie ſignificat, ea autem utuntur Evangeliſtæ, & Petrus act.2.&4. *Quem vos crucifixiſtis*, & Paul.1. ad Cor. 1. *Prædicamus Chriſtum,& hunc crucifixum.* Denique, ne poſſint heretici improprie interpretari crucifixionem pro ſuſpenſione, vel adheſione in ligno,eſt evidens locus Jo.20.ubi dixit Thomas; *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, non credam*. Cui poſtea dixit Chriſtus: *Infer digitum tuum huc,& vide manus meas*. Præterea prædicta erat hæc veritas Zachar.c.12. *Aſpiciens ad me, quem confixerunt*. Quem locum de hoc myſterio expoſuit Joan.c.19. & late tractant expoſitores ibi,& Euſeb.lib.8. de Demonſt. c.4. Auguſt.1. de Trinit.c.13. & 20. de Civit.c.30. Et rurſus apud eumdem prophetam c.13.dicitur: *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* Et dicet; *His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me.* Quæ verba Eccleſia intelligit de plagis Chriſti, & eſt ſatis conſentanea expoſitio,ut recte proſequitur Franciſcus Ribera in eum locum. Denique eſt aperta prophetia Pſal. 21. *Foderunt manus meas,& pedes meos.* Nam licet Hebræi contendat, non eſſe ita legendũ: ſed *Sicut leo manus meas,& pedes meos*, ſupple,laceraverunt:tamen illa lectio nova eſt,ab inimicis Chriſti excogitata ex ſimilitudine quadam literarum: cæterum ſeptuaginta Interpretes verterunt, ut vulgata habet lectio,& Hieronymus ſequens Hebraicam veritatem eodem modo tranſtulit; *Fixerunt manus meas,& pedes meos*,neque unquam meminit alterius lectionis,quod argumento eſt,ejus tempeſtate non fuiſſe confictam. Rurſus ex Eccleſiaſtica hiſtoria conſtat hæc veritas. Nam Helena Conſtantini mater ſimul cum cruce clavos invenit, quibus Chriſtus Dominus crucifixus fuit,ut refert Theodoret l.1.Hiſtor.Eccleſ.c.18.Nicephor.lib.8.c.29. Sozomenus l.7.c.1.Socrates l.1.c.17. Ruffinus l.1.c.18. & Ambroſ. in oration. de obitu Theodoſii.

Denique ut fundamento contrariæ hæreſis reſpondeamus. Primum, non fuit omnino præter conſuetudinem Judæorum,eos,quos Cruce puniebẽt, clavis affigere,legimus enim 2. Reg. c.21. ſeptem filios Saul fuiſſe crucifixos,nam licet lex non preſcriberet talem modum pœnæ, non tamen prohibebat. Deinde (quidquid ſit de lege Judæorum) conſtat tamen Romanos uſos eſſe hoc genere ſupplicii,de quo multa legi poſſunt apud Covarru. lib.4. variarum reſol. cap.5. Chriſtus autem non eſt punitus a Judæis,ſed a Romanis: unde multa in illo geſta ſunt,quæ lege veteri non erant præſcripta. Latus enim ejus apertum eſt, & niſi inventus eſſet mortuus, crura eſſent illi confracta. Et ex his etiam colligi poteſt ratio, ob quam Chriſtus eſt hoc ſupplicio affectus. Nam ex parte Gentilium fuit eorum conſuetudo:ex parte Judeorum odium in Chriſtum: ex parte vero Chriſti fuit voluntas ſuſtinendi maximum dolorem,qui in his clavorum vulneribus ſentitur,ut in ſuperioribus explicatum eſt.

Dubium. Duo vero ſuperſunt hic explicanda. Primum eſt, an Chriſtus fuerit Cruci affixus in terra, vel in aere, id eſt, utrum priuſquã erecta fuerit Crux, & defoſſa in terram, Chriſtus in ea fuerit affixus:an vero e contrario,prius fuerit erecta,deinde Chriſtus in ea ſit appenſus. Quidam dicunt factum eſſe priori modo,& referunt, in locis ſanctis demonſtrari nunc locum crucifixionis diſtantem a loco, in quo Crux infixa eſt terræ per aliquot paſſus. Et videtur hic modus eſſe facilior,tum ad crucifigendum Chriſtum:tam ad amplius eum torquendum. Unde multi meditantur vehementer fuiſſe extenſum corpus Chriſti, ut manus, & pedes ejus foramina in cruce facta poſſent attingere. Quo ſenſu exponunt Hieron. Auguſt.& Euthym. illud Pſal.21. *Dinumeraverunt omnia oſſa mea*; & illud; *Diſperſa ſunt omnia oſſa mea*, id eſt quaſi ex locis ſuis evulſa,atque ita diſtenta,ut dinumerari poſſent: hoc autem non poterat tam facile fieri in aere,ſicut jacente cruce ſuper terram. Alii nihilominus dicunt prius fuiſſe crucem erectam, & poſtea elevatum Chriſtum, ut in ea crucifigeretur. Et hoc docet Bonaventura in lib.meditat.vitæ Chriſti c.78.& Ludolphus 2.p.vitę Chriſti c.73.& lib. revelat.S.Brigittæ c.10.ubi etiam ſcribitur,poſtquam altera manus confixa fuit cruci, fune attractam eſſe alteram,donec pertingeret ad foramen in alia crucis parte factum. Et huic ſententię videntur favere ſancti,qui de crucifixione Chriſti per modum aſcenſus loquuntur,ut Ambroſ. l.10. in Lucam c. *Qualis Chriſtus crucem aſcenderit*, quod ſic incipit: *Refert igitur ſic conſiderare qualis aſcendat,&c.*& Cyprianus ſer.de paſſione Dom. *Aſcendiſti Domine palmam, quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo*; & Greg. Cant. 7. ita explicat illud; *Aſcendam in palmam,& apprehendam fructus ejus, quia in cruce ſuſpenſus fructum vitæ apprehendit*, juxta illud Gen.49. *Ad prædam fili mi aſcendiſti*. Sed hæc facile poſſunt ad utrumque dicendi modum accommodari, & ideo utrumque poteſt quilibet pie meditari,nam quomodo re ipſa factum ſit, incertum eſt.

Reſponſ.

Secundo quæri poteſt, quot clavis fuerit Chriſtus affixus. Nam cum certum ſit non fuiſſe pauciores tribus, nec plures quatuor,non ſatis conſtat, an fuerint tres, vel quatuor. Multi enim cenſent fuiſſe tantum tres, quod ſentiunt Bonav. & Ludolphus Carthuſian. locis antea citatis, & nonnulli recentiores, viderurque eſſe communis ſenſus populi Chriſtiani, & frequens pictura Chriſti crucifixi. Ratio vero adjungi poteſt,vel quia hic numerus clavorum ſufficit, vel quia majorem cruciatum, & dolorem affert,quia ſi tantum fuerunt tres clavi, oportuerit utrumque pedem alterum ſuperpoſitum alteri, uno clavo configi, quare neceſſe fuit hujuſmodi clavum longiorem, & craſſiorem eſſe, ac proinde magis, magiſque terebrare pedes. Propter quam rationem videtur in hanc ſententiam inclinare Abulenſ.Parad.3.c.10. Eamque nonnulli confirmare nituntur ex citatis hiſtoriis de inventione clavorum, ſed nihil ex eis effici poteſt, quia nihil dicunt de numero clavorum,& Ambroſ.& alii tantum duorum mentionẽ faciunt quorum alterum in fræno equi, alterum in clypeo Conſtantini Helena ponendum curavit. Aliorum vero opinio eſt,eos clavos fuiſſe quatuor;ita ſentit Greg.Turonen.lib.1. de gloria martyrum c.6. ubi dicit in ſtipite crucis fuiſſe tabulam, in qua pedes Chriſti ſingulis clavis infixi fuerunt. Et huic ſententiæ videtur favere Cyprian.ſer.de paſs.dicens *Clavis ſacros pedes terebrantibus*,atque eadem ſententia habetur 1.lib.revelat. S.Brigittæ c. 10 & illi favent aliquæ antiquæ imagines, in quibus cernitur Chriſtus hoc modo crucifixus. Et poteſt etiam afferri conjectura:tum quia difficile erat utrũque pedem uno clavo perforari, & præſertim, quia erat vehemens periculum,ne aliquod os confringeretur: cum tamen certum ſit nullum os corporis Chriſti fuiſſe confractum. In hac re nihil certi ſtatui poſſe exiſtimo.

Dubium.2

Quot clavis cruci Chriſtus affixus.

SECTIO IV.

Utrum Chriſtus omnino nudus, & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.

EXplicato myſterio crucifixionis Chriſti, ſequitur, ut de circumſtantiis ejus dicamus. Incipimus autem ab iis, quæ propinquiores videntur Chriſti corpori; hæ vero tantum duæ ſunt, quæ in titulo propoſita attinguntur. Circa priorem ergo partem de Chriſti nuditate, unum videtur certum, ſcilicet, Chriſtum Dominum fuiſſe

fuiſſe nudatum omnibus veſtibus, quibus induebatur. Nam Evangelium dicit, milites diviſiſſe ſibi veſtimenta Chriſti, & ſuper tunicam, quæ interior ſubucula fuiſſe exiſtimatur, miſiſſe ſortem. In dubium ergo revocatur, an nudus omnino fuerit crucifixus, vel aliquod velum ei ſit datum, quo verenda tegerentur. Quidam enim hoc poſterius ſentiunt, ac pie meditantur, quod legitur in dicto lib. revelat. S. Brigittæ, ubi B. Virgo ſic loquens introducitur: *Stante filio meo, ſicut natus erat, nudo corpore, unus tunc accurrens apportavit ſibi velamen, quo ipſe exultans intime velabat verenda ſua*. Juxta quæ verba Chriſtus prius tectus fuit, quam crucifigeretur, vel in altum elevaretur. Et confirmari poteſt, quia Chriſtus tantum ea paſſus eſt, quæ ipſe decrevit, ac voluit; ergo cum in hac nuditate videatur eſſe quædam indecentia valde repugnans honeſtati, veriſimile eſt Chriſtum ita decreviſſe paſſionē ſuam, ac moviſſe voluntates eorum, qui aſtabant, ut hujuſmodi nuditatem adeo verecundam pati minime coactus ſit. Denique propter hanc naturalem honeſtatem omnes crucifixi imagines hoc modo depingũtur; ergo veriſimile eſt propter eamdem cauſam effeciſſe Deum, ut in ipſa re repræſentata eadem honeſtas ſervaretur.

Chriſtus omnino nudus cruci affigitur. Nihilominus communior ſententia ſanctorum Patrum eſt, Chriſtum omnino nudum, abſque alicujus partis velamine, crucem aſcendiſſe. Ita Ambroſius lib. 10. in Luc. ubi ſic inquit. *Refert conſiderare qualis aſcendat, nudum video. Talis aſcendit, quales nos authore Deo natura formavit, qualis in paradiſo homo primus habitaverat, talis ad paradiſum homo ſecundus intravit*. Idem ſignificat Athanaſius orat. de paſs. & cruce Dom. dicens. *Exuebat veſtimenta ſua: dicebat enim cum homines introduceret in paradiſum, exuere tunicas, quas Adam accepit, cum e paradiſo ejiceretur.* Atque eamdem ſententiam amplectuntur Bonav. & Ludolphus locis citatis. Conjectura etiam adjungi poteſt, primo, quia Chriſtus, cum alligatus fuit columnæ, ut flagellaretur, omnium ſententia omnino nudus fuit, ergo non recuſavit pro hominibus affici hoc dedecore, & dolore, atque triſtitia ex hujuſmodi pudore orta. Præterea (ſi ratione humana utamur) non eſt veriſimile hoſtes ipſos Chriſti habuiſſe curam tegendi illum: quis etiam ex iis, qui aſtabant, auſus eſſet illi ſubvenire, aut hanc benevolentiam in eum oſtendere? quinimo, etiam ſi aliquis, ut B. Virgo, Magdalena, & Joannes hoc auderet, non fuiſſet permiſſus ab eis, qui omnem injuriam, & ignominiam Chriſto vehementer optabant. Si autem divinæ providentiæ rationem ſpectemus, nihil abſurdi eſt, quod Chriſtus nuditate ſua noſtram nuditatem aperire voluerit, omniumque temporalium rerum abjectionem perfectam docuerit. Item hoc ſigno manifeſtavit, fuiſſe a Patre relictum voluntati, & arbitrio Judæorum. Denique in hujus rei confirmationem afferri poteſt, hanc Chriſti nuditatem figuratam eſſe in Noe Geneſ. 9. qui, cum vineam plantaſſet, inebriatus vino illius, omnino nudatus eſt. Quod de Chriſto eleganter explicant Auguſtinus 16. de Civit. c. 2. & l. 12. contra Fauſt. c. 263. & Cyprian. ep. 63. Rupertus, & Eucher. in Gen. In re igitur incerta, hæc ſententia poſterior probabilior videtur.

Circa poſteriorem partem prima ſententia eſt, Chriſtum non fuiſſe crucifixum cum ſpinea corona, quia quãdo nudatus eſt chlamyde coccinea, & propriis iterum indutus veſtibus ad portandam crucem, depoſuit cetera inſignia regia, quamvis ludicra; ergo veriſimile eſt etiam tum ablatam illi fuiſſe coronam. Ita colligit Euthym. c. 67. in Mat. Sed hæc opinio nullam affert probabilem conjecturam, & ideo probabilior eſt altera ſententia, quæ affirmat Chriſtum ductum eſſe ad patibulum cum ſpinea corona, & cum eadẽ eſſe Cruci affixum. Ita docuit Orig. tract. 35 in Mat. qui melius quam Euthym. ita colligit ex verbis Mat. *De chlamyde ſcriptum eſt, quoniam denuo ſpoliaverunt eum chlamydem coccineam, de corona autem ſpinea nihil tale Evangeliſtæ ſcripſerunt, propterea quod, & nos quærere voluerunt exitum rei de corona ſemel impoſita, & nunquam detracta*. Et eamdem ſententiam indicat Cyprian. ſerm. de paſs. Dom. ubi Chriſtum in cruce pendentem, ſic alloquitur: *Conſideravi opera tua, & expavi: clavis ſacros pedes terebrantibus, foſſiſque manibus de vulnerum anxietate non loqueris, de ſpinis ſacrum caput pungentibus non quereris, ſed ſatagis, ut innoteſcat poſteris, quare derelictus a Deo videaris, expoſitus contumeliis, & Judæorum ludibriis.* In eadem ſententia eſt Tertul. l. cont. Judæos c. 13. ubi de Chriſto explicans figuram Iſaac, inquit; *Iſaac cum ligno reſervatus eſt, ariete oblato in vepre cornibus hærente, & Chriſtus ſuis temporibus lignum humeris ſuis portavit, inhærens cornibus crucis, corona ſpinea in capite ejus circumdata*. Confirmari etiam hoc poteſt ex traditione, quæ habet, Chriſtum, cum duceretur ad locum ſupplicii portans crucem in via, ſudario quodam faciem terſiſſe, atque in eo effigiem ſuam impreſſam reliquiſſe, & ſudarium ipſum ſanguine tinctum, qui per faciem fluebat propter ſpineam coronam. Deinde, ſi ex parte militum rationem literalem attendamus, poteſt reddi probabilis ratio, quare exuerunt eum chlamyde, non vero abſtulerunt coronam ſpineam, quia veſtis illa purpurea fortaſſe erat alicujus valoris, & erat aliena, & fieri potuit, ut proprius Dominus eam recuperare voluerit. Quæ ratio in corona ſpinea locum non habet. Rurſus auferre coronam eſſet aliquo modo levare dolorem ejus: in mutatione autem veſtium nulla erat diminutio doloris: quin potius poterat eſſe aliqua accretio: non eſt ergo eadem ratio de utroque: & ideo non recte dicitur, Evangeliſtam ſub uno aliud comprehendiſſe, ſed melius colligitur, affirmando unum, & tacendo aliud indicaſſe veſtem eſſe ſublatam, non autem coronam. Ultimo non omittam advertere, quoſdam exiſtimare, neceſſarium fuiſſe auferri coronam, ut veſtis inconſutilis indui, exuive poſſet. Unde meditantur tempore crucifixionis ſublatam eſſe, & iterum impoſitam. Quod etiam indicatur in lib. 1. S. Brigittæ c. 10. & 11. Et aliqui addunt, quando iterum corona impoſita eſt, nova vulnera in capite effeciſſe. Sed hæc quamvis vera eſſe poſſint, & ideo nullum ſit periculum ea pie meditandi: tamen non habent ſufficiens fundamentum, ut ſimpliciter aſſerantur, quia ſpinæ non erant adeo oblongæ, & veſtis ipſa, quamvis eſſet inconſutilis, poterat eſſe ſuperiori parte ſatis diviſa, ita ut commode exui poſſet, ſed de his hactenus.

Chriſtus ſpinis coronatus cruci affigitur.

Aliæ circumſtantiæ hujus myſterii ſunt tempus, locus, & latronum ſocietas, cum quibus crucifixus eſt Chriſtus, de quibus quoniam D. Th. tractat in reliquis articulis hujus quæſtionis, ideo illos explicando hanc diſput. ſimul abſolvemus.

ARTICULUS IX.

Utrum Chriſtus fuerit convenienti tempore paſſus,

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit convenienti tempore paſſus. Paſſio enim Chriſti figurabatur per immolationem agni paſchalis, unde & Apoſtolus dicit 1. *ad Cor.* 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed agnus paſchalis immolabatur decima quarta die ad veſperam: ut dicitur Exod.* 12. *Ergo videtur quod Chriſtus tunc debuerit pati, quod patet eſſe falſum. Nam tunc paſcha cum ſuis diſcipulis celebravit* (*ſecundum illud Mar.* 14. *primo die azymorum, quando paſcha immolabant*) *ſequenti autem die paſſus fuit.* 254. Infr. ar. 10. Cor.

2. *Præterea. Paſſio Chriſti dicitur ejus exaltatio: ſecundum illud Joan.* 3. *oportet exaltari filium hominis: Ipſe autem Chriſtus dicitur ſol juſtitiæ: ut patet Malac. ult. Ergo videtur quod debuerit pati hora ſexta, quando ſol eſt in ſua maxima exaltatione, cujus contrarium videtur per id quod dicitur Mar.* 15. *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.*

3. *Præterea. Sicut ſol in hora ſexta maxime exaltatur quolibet die, ita in ſolſtitio æſtivali maxime exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus ſolſtitii æſtivalis, quam circa tempus æquinoctii vernalis.*

4. *Præterea. Per præſentiam Chriſti in mundo, mundus illuminabatur, ſecundum illud Joan.* 9. *Quamdiu ſum in mundo, lux ſum mundi: conveniens igitur fuiſſet humanæ ſaluti, ut diutius in hoc mundo vixiſſet, ita quod non pateretur in juvenili ætate, ſed magis in ſenili.*

Sed contra eſt, quod dicitur Joann. 13. *Sciens Jeſus quia venit hora ejus, ut tranſeat de hoc mundo ad patrem. Et Joan.* 2. *dicit. Nondum venit hora mea. Ubi dicit Auguſt. Ubi tantum fecit, quantum ſufficere indicavit, venit hora ejus, non neceſſitatis, ſed voluntatis. Convenienti igitur tempore paſſus eſt.* Tract. 8. in Joan. non procul a fin.

Reſpondeo dicendum, quod (*ſicut ſupra dictum eſt*) *paſſio Chriſti ſubjecta erat ejus voluntati. Voluntas autem ejus regebatur divina ſapientia: quæ omnia convenienter, & ſuaviter diſponit, ut dicitur Sap.* 8. *Et ideo* Art. 1. hujus quæſt.

dicen-

dicendum eſt quod convenienti tempore paſſio Chriſti celebrata eſt. Unde Aug. in lib. Quæſt. vet. & nov. Teſt. dicit. Omnia propriis locis, & temporibus geſſit Salvator.

Ad 1. ergo dicendum, quod quidam dicunt Chriſtum fuiſſe paſſum decima quarta luna, quando Judæi paſcha immolabant. Unde & Jo. 18. dicitur, Judæi non introierunt in prætorium Pilati ipſo die paſſionis, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha. Ubi Chryſoſt. dicit, quod tunc Judæi faciebant paſcha, ipſe vero ante unam diem celebravit paſcha, reſervans ſuam occiſionem ſextæ feriæ, quando vetus paſcha fiebat. Cui videtur conſonare, quod dicit Jo. 13. quod ante diem feſtum paſchæ, Chriſtus facta Cœna pedes diſcipulorum lavit. Sed contra hoc videtur eſſe, quod dicitur Mat. 26. quod prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere paſcha? Ex quo patet, quod cum primus dies azymorum dicatur decimus quartus dies menſis primi, quando agnus immolatur, & luna pleniſſima eſt (ut Hieron. dicit) conſtat 14. luna Chriſtum cœnam feciſſe, & decima quinta eum eſſe paſſum. Et hoc expreſſius manifeſtatur per id quod dicitur Marc. 14. Primo die azymorum, quando paſcha immolabant, &c. Luc. 22. Venit dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha.

Hom. 82. in Jo. parũ a med. tom. 3.

Super illud Mat. 26. prima die azymorũ acceſſerunt. to. 9.

Et ideo quidam dicunt quod Chriſtus die convenienti in 14. luna paſcha cum diſcipulis ſuis manducavit, demonſtrans quod uſq; ad ultimũ diem non erat cõtrarius legi, ut Chryſ. dicit ſuper Mat. Sed Judæi occupati circa procurationem mortis Chriſti contra legem celebrationem paſchæ in craſtinum diſtulerunt. Et propter hoc de his dicitur quod in die Paſſionis Chriſti noluerũt intrare prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha.

Hom. 82. in Mat. paulo a princ. t. 2.

Sed nec iſtud videtur eſſe conſonum verbis Marci dicentis, primo die azymorum quando paſcha immolabant, Simul ergo Chriſtus, & Judæi vetus paſcha celebraverunt. Et ſicut Beda dicit ſuper Mar. licet Chriſtus, qui eſt paſcha noſtrum, ſit crucifixus ſequenti die, hoc eſt 15. luna: attamen nocte, qua agnus immolabatur, corporis ſanguiniſque ſui diſcipulis tradens myſteria celebranda, & a Judæis tentus, ac ligatus ipſius immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacravit exordium. Cum autem dicitur Jo. 13. ante diem feſtum paſchæ, intelligitur hoc fuiſſe 14. luna, quod tunc evenit 5. feria nam luna exiſtente decima quinta erat dies ſolenniſſimus paſchæ apud Judæos. Et ſic eundem diem, quem Joannes nominat ante diem feſtum paſchæ, propter diſtinctionem naturalem dierum, Matthæus nominat primum diem azymorum: quia ſecundum ritum Judaicæ feſtivitatis ſolemnitas incipiebat a veſpera precedẽtis diei. Quod autẽ dicitur, eos comeſturos eſſe paſcha in 15. luna, intelligendum eſt, quod ibi paſcha non dicitur agnus paſchalis (qui immolatus fuerit 14. luna) ſed dicitur cibus paſchalis, id eſt, azymi panes, quos oportebat comedi a mundis. Unde Chryſoſtomus ibidem aliam expoſitionem ponit, quod paſcha poteſt accipi pro toto feſto Judæorum, quod ſeptem diebus agebatur.

Beda in c. Mar. 14. in c. 43. ſecũdum Bedę ordinem. to. 2.

Hom. 86. in Jo. 2 a me dio, to. 3.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Aug. dicit in lib. de conſenſu Evangeliſtarum, hora erat quaſi ſexta cum traditus eſt Dominus crucifigendus a Pilato, ut Joannes dicit. Non enim erat plene ſexta, ſed quaſi ſexta, id eſt peracta quinta, & aliquid etiam de ſexta eſſe cœperat, donec completa ſexta, Chriſto pendente in cruce, tenebræ fierent. Intelligitur autem fuiſſe hora tertia, cum clamaverunt Judæi ut Dominus crucifigeretur, & veraciſſime demonſtratur, tunc eos crucifixiſſe quando clamaverunt. Ergo ne quiſquam cogitationem tanti criminis averſus a Judæis in milites converteret, erat, inquit, hora tertia, & crucifixerunt eum, ut illi eum potius crucifixiſſe inveniantur, qui hora tertia, ut crucifigeretur, clamaverunt. Quamquam non deſunt, qui per paraſcevem, quam Joannes commemorat, dicens: Erat paraſceve hora quaſi ſexta, horam diei tertiam velint intelligi. Paraſceve quippe interpretatur præparatio; verum autem paſcha, quod in paſſione Domini celebratur, incepit præparari ab hora noctis nona, quando ſcilicet omnes principes Sacerdotum dixerunt, Reus eſt mortis. Ab illa ergo noctis hora, uſque ad Chriſti crucifixionem, occurrit hora paraſceves ſexta, ſecundum Jo. & hora diei tertia ſecundum Marc. Quidam tandem dicunt, quod hæc diverſitas ex peccato ſcriptoris apud Græcos contingit: nam figuræ, quibus tria & ſex repræſentantur, ſatis ſunt propinquæ apud eos.

Lib. 3. c. 13 nõ procul a prin. t. 4.

Ad 3. dicendum, quod ſicut dicitur in lib. de Quæſt. vet. & novi teſtamenti, tunc voluit Dominus paſſione ſua mundum redimere, & reformare, quando eum creaverat, id eſt, in æquinoctio. Et tunc dies ſuper noctem increſcit, quia per paſſionem Salvatoris a tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in ſecundo adventu Chriſti: ideo tempus ſecũdi adventus æſtati comparatur. Mat. 24. ubi dicitur. Cum ramus ejus jam tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas: ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt, & in januis: & tunc etiam erit maxima Chriſti exultatio.

In l. q. ex nov. Teſt. quæſt. 55. in prin. t. 4 inter opera Aug.

Ad 4. dicendum, quod Chriſtus in juvenili ætate pati voluit, propter tria. Primo quidem, ut ex hoc magis ſuam dilectionem commendaret, quod vitam ſuam pro nobis dedit, quando erat in perfectiſſimo ſtatu. Secundo, quia non conveniebat, ut in eo appareret naturæ diminutio, ſicut nec morbus, ut ſupra dictum eſt. Tertio, ut in juvenili ætate moriens & reſurgens, futuram inſurgentium qualitatem in ſeipſo præmonſtraret. Unde dicitur Epheſ. 4. Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

q. 14. a. 4.

Materia hujus articuli latiſſima eſt, & integram diſputationem, ac plures quæſtiones requirit, & comprehendit non ſolam crucifixionem, ſed totam paſſionem Chriſti a principio ejus uſque ad finem, & ideo infra commodiori loco poſtquam de Chriſti morte dixerimus, propriam de hac materia diſputationem inſtituemus.

ARTICULUS X.

Utrum Chriſtus fuerit convenienti loco paſſus.

255.

Sup. q. 35. a. 7. ad. 1. & inf. q. 83. a. 3. ad 1. & op. 60. c. 18 col. 2.

AD decimum proceditur. Videtur, quod non convenienti loco Chriſtus paſſus fuerit. Chriſtus enim paſſus eſt, ſecundum carnem humanam, quæ quidem concepta fuit ex Virgine, in Nazareth, & nata in Bethlehem. Ergo videtur, quod non in Jeruſalem, ſed in Nazareth vel in Bethlehem pati debuerit.

2. Præterea, veritas debet reſpondere figuræ. Sed paſſio Chriſti figurabatur per ſacrificia veteris legis. Sed hujuſmodi ſacrificia offerebantur in templo. Ergo videtur, quod & Chriſtus in templo pati debuerit, & non extra portam civitatis.

3. Præterea. Medicina debet morbo reſpondere. Sed paſſio Chriſti fuit medicina contra peccatum Adæ. Adam autem non fuit ſepultus in Jeruſalem, ſed in Hebron, dicitur enim Joſue decimoquarto. Nomen Hebron ante vocabatur Cariatarbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt. Ergo videtur, quod Chriſtus in Hebron, & non in Jeruſalem pati debuerit.

Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ 13. Non capit prophetam perire extra Jeruſalem. Sed Chriſtus fuit propheta, Convenienter ergo paſſus eſt in Jeruſalem.

Reſp. dicendum, quod ſicut dicitur in lib. 83. quæſtionum. Omnia propriis locis & temporibus geſſit Salvator: quia ſicut omnia tempora ſunt in manu ejus, ita etiam omnia loca. Et ideo ſicut convenienti tempore Chriſtus paſſus eſt, ita etiam convenienti loco.

Aug. in l. q. ex nov. Teſt. q. 55. in prin. t. 4

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus convenientiſſime in Jeruſalem paſſus eſt. Primo quidem: quia Jeruſalem erat locus a Deo electus ad ſacrificia ſibi offerenda. Quæ quidem figuralia ſacrificia figurabant Chriſti paſſionem, quod eſt verum ſacrificium, ſecundum illud Epheſ. 5. Tradidit ſemetipſum hoſtiam & oblationem in odorem ſuavitatis. Unde Beda dicit in quadam hom. quod appropinquante hora paſſionis, Dominus appropinquare voluit loco paſſionis, ſcilicet in Jeruſalem, quo pervenit ante ſex dies Paſchæ, ſicut agnus Paſchalis ante ſex dies Paſchæ, id eſt, 10. luna ſecundum præceptum legis ad locum immolationis ducebatur. Secundo quia virtus paſſionis ejus ad totum mundum diffundenda erat, in medio terræ habitabilis pati voluit, id eſt, in Jeruſalem. Unde dicitur Pſal. 73. Deus autem Rex noſter, ante ſæcula operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt, in Jeruſalem: quæ dicitur eſſe umbilicus terræ. Tertio, quia hoc maxime conveniebat humilitati ejus: ut ſcilicet, ſicut turpiſſimum genus mortis elegit, ita etiam ad ejus humilitatem pertinuit, quod in loco tam celebri confuſionem pati non recuſavit. Unde Leo P. dicit in quodam ſer. Epiph. Qui ſervi ſuſceperat formam, Bethlehem prælegit nativitati, Jeruſalem paſſioni. Quarto, ut oſten-

Hom. in Dom. Pal. in princ. quære eã in homil. totius anni.

In ſerm. 1. ante med.

oſtenderet a principibus populi Judæorum, exortam eſſe iniquitatem occidentium ipſum: & ideo in Jeruſalem, ubi principes morabantur, voluit pati. Unde dicitur Actuum 4. Convenerunt in iſta civitate adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus non in templo, aut in civitate, ſed extra portam paſſus eſt propter tria. Primo quidem, ut veritas reſponderet figuræ: nam vitulus, & hircus, qui ſolenniſſimo ſacrificio, ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra caſtra comburebantur, ut præcipitur Levit. decimoſexto. Unde dicitur Heb. 13. Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra, propter quod & Jeſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Secundo, ut per hoc daret nobis exemplum exeundi a mundana converſatione. Unde ibidem ſubditur. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium ejus portantes. Tertio, ut Chryſ. in ſer. de paſſ. dicit. Noluit Dominus pati ſub tecto, non in templo Judaico, ne Judæi ſubtraherent ſacrificium ſalutare, ne putares pro illa tantum plebe oblatum. Et ideo foras civitatem, foras muros, ut ſcias ſacrificium eſſe commune, quod totius terræ eſt oblatio, quod communis eſt purificatio.

In ſer. qui incipit hodierna die Dominus noſter aliquantulum a prin. to. 3.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut Hieron. dicit, ſuper Mat.) quidam expoſuit Calvariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum, quia ibi antiqui hominis ſit conditum caput. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim, & foras portam, loca ſunt, in quibus truncantur capita damnatorum, & Calvariæ, id eſt, decollatorum ſumpſere nomen. Propterea autem ibi crucifixus eſt Jeſus, ubi prius erat area damnatorum, ubi erigerentur vexilla Martyrii. Adam vero ſepultum juxta Hebron, & Arbee, in Jeſu filii Nave volumine legimus. Magis autem Jeſus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quam juxta ſepulchrum Adæ, ut oſtenderetur, quod crux Chriſti non ſolum erat in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ, ſed etiam contra peccatum totius mundi.

Super illud Matt. 27. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha to. 9.

COMMENTARIUS.

PRima generalis aſſertio D. Th. eſt Chriſtum eſſe convenienti loco paſſum. Quam fundat in ratione generali, ſcilicet, quia omnes circumſtantiæ paſſionis Chriſti fuerunt ſpeciali Dei providentia definitæ, ac ordinatæ, juxta illud Act. 2. *Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemiſtis*; & c. 4. *Convenerunt in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum* Jeſum *facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreverunt fieri*. Circa quam rationem, quoniam D. Th. in his articulis ſæpe illam repetit, obſervandum eſt in paſſione Chriſti conſiderari poſſe actionem Judæorum, quæ cum mala ſit, non fuit definita a Deo abſoluta, & efficaci voluntate, ſed ſolum permiſſa. Poteſt item conſiderari paſſio Chriſti, quæ bona eſt, & hæc fuit a Deo voluntate abſoluta præordinata, ſicut etiam ab ipſo Chriſto fuit abſoluta voluntate amata. Quoniam vero paſſio hæc ab illa actione neceſſario pendebat, eſt ulterius conſiderandum, Deum prius ratione, noſtro modo intelligendi, quam in æterno conſilio præordinaret hanc paſſionem, prævidiſſe quid Judæi facturi eſſent in Chriſtum, ſi illis permitteret ſuo arbitrio & voluntate uti, qua præſcientia ſuppoſita Deus ordinavit Chriſtum tali tempore, & loco naſci, prædicare, & alia opera facere, ſimulque voluit permittere Judæos ea facere, quę facturos ipſe præviderat, ſi permitterentur, & tunc etiam voluit, & ordinavit, ut Chriſtus ea pateretur, quæ paſſus eſt, & eo tempore, loco, atque modo, quo paſſus eſt: & hoc ſenſu dicitur præordinata paſſio Chriſti, ita ut illud verbum dicat antecedſſionem æternitatis, in qua conſilium Dei definitum eſt ad tempus, in quo executioni mandatum eſt, non vero, ut dicat anteceſſionem ordinis, ſeu rationis voluntatis prædefinientis paſſionem Chriſti, ad voluntatem permittentem actionem Judæorum, neque ad prędictam ſcientiam conditionatam, quæ utrique voluntati neceſſario ſupponenda eſt. Hoc ergo modo dicitur Deus prædefiniiſſe locum, & tempus paſſionis Chriſti, quatenus ſe tenent (ut ita dicam) ex parte paſſionis, non vero, ut tenent ſe ex parte actionis Judęorum, quia ut ſic non ſunt prædefinita, ſed permiſſa. Quanquam ea permiſſio, ſuppoſita prædicta ſcientia conditionata, quoad infallibilem conſequutionem rei permiſſæ, eandem certitudinem habeat, quam voluntas efficax, ſolumque differat in cauſalitate. Addo denique, quamvis Deus non prædefiniat actum peccati, quia non poteſt inſtigare, nec determinare voluntatem ad talem actum, nec abſolute velle illud, cum pravum objectum ſit: tamen ſuppoſita determinatione voluntatis humanæ ad aliquod malum agendum, poſſe Deum pro ratione ſuæ ſapientiæ inclinare illam, ut in hoc loco potius, quam in alio id operetur, quia facta priori ſuppoſitione jam hoc non eſt malum, ſed indifferens, vel bonum reſpectu cauſæ extrinſecæ. Sicut ſuppoſita determinatione voluntatis ad peccandum, v. g. ad injuriam faciendam non eſt per ſe malum inclinare, & conſulere, ut hanc potius, quam illam inferat. Hoc ergo etiam modo potuit Deus præordinare locum mortis, & paſſionis Chriſti ſuppoſita Judæorum prava diſpoſitione a Deo prævisa, ſed hæc in p. p. & 1. 2. uberius diſputantur. Suppoſita ergo hac generali aſſertione, ut magis in ſpecie hæc circumſtantia explicetur, diſtinguere poſſumus more philoſophorum, tria loca paſſionis Chriſti. Unus eſt communiſſimus, ſc. civitas Jeroſolymorum, alius eſt locus cōmunis extra civitatem, tertius quaſi proprius, nimirum mons Calvariæ. De his ergo tribus locis tres aliæ colligūtur aſſertiones ex tribus ſolutionibus argumentorum.

Paſſio Chriſti qualiter a Deo præordinata.

Locus paſſionis quo modo præordinatus a Deo.

Secunda ergo aſſertio D. Th. eſt conveniens fuiſſe Chriſtum pati Jeroſolymis. Hanc probat D. Th. ſol. ad 1. quatuor optimis rationibus. Prima ex eo ſumitur, quod Jeruſalem erat civitas a Deo conſtituta ad ſacrificia ſibi offerenda, quibus Chriſti ſacrificium præfigurabatur. Circa quam ſolum occurrit advertendum (ſi rationem a priori ſpectemus) potius ea de cauſa ſtatuiſſe Deum, ut ſacrificia, Chriſti holocauſtum repræſentantia, Jeroſolymis ſibi offerrentur, quia in eo loco erat Chriſtus moriturus. Nam ſacrificium mortis Chriſti fuit cauſa exemplaris, & quodammodo finalis præcedentium ſacrificiorum; cum ergo dicitur Chriſtus tali loco mortuus, ut implerentur figurę, illud non tam explicat cauſam & rationem, quam conſequutionem, & neceſſariam connexionem.

Secunda ratio ſumpta eſt ex Pſalm. 73. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ*. Qui locus ſaltem in ſpirituali ſenſu recte intelligitur de redemptione hominum, quam Chriſtus operatus eſt, quæ quia omnibus hominibus erat profutura, merito in Jeruſalem facta eſt, quæ in medio terræ ſita eſſe dicitur. Quam rationem indicavit Tertull. lib. 2. carminum contra Marcionem cap. 4.

Chriſtus cur Jeroſolymis paſſus.

Golgotha locus eſt, capitis calvaria quondam,
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit,
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.

Hieronymus etiam in Ezechiel. 5. dicit Jeruſalem *in medio mundi ſitam eſſe*, ita exponens prædicta verba Pſ. 73. & illa Ezechiel. 5. *Iſta eſt Jeruſalem, in medio gentium poſuit eam, & in circuitu ejus terras*. Idem Cyrill. cat. 13. & Hilar. canon. 33. in Mat. Beda etiam de locis SS. c. 3. Joſephus autē lib. 3. de bello Judaico c. 2. ſolum dicit, Jeruſalem eſſe in medio Judææ, & quaſi umbilicum illius regionis, inde autem ſit eſſe fere in medio orbis, qui tunc habitari exiſtimabatur, & hoc ſatis eſt ad ſignificationem myſterii, quanquam in rigore, & proprie non ſit Jeruſalem in medio totius mundi. Tertia ratio eſt moralis, & ſatis clara. Quarta vero videtur maxime literalis. Nam quia Jeruſalem erat quaſi Metropolitana civitas Judæorum, in qua erant capita totius ſynagogæ, & principes ſacerdotum, & concilium ſanhedrim, oportuit Chriſtum ibi prædicare, & ſeipſum manifeſtare. Ex quo ſequutum eſt, ut ibi etiam fuerit interfectus. Propter quod generalem ſententiam protulerat ipſe Chriſtus: *Non capit Prophetam perire extra Jeruſalem*. Luc. 13. Quod intelligi poteſt vel per antonomaſiam dixiſſe de ſeipſo, qui erat propheta ille prædictus Deut. 18. Vel (ſi generaliter intelligatur) ſenſus eſt, Jeroſolymitanam civitatem fuiſſe aptiſſimum locum ad ſimilia flagitia patranda. Quia ad eam præcipue mittebantur prophetæ, & quia quo erat magis ampla, ac nobilis, eo majoribus peccatis, & injuſtitiis abundabat.

Tertia aſſertio D. Th. in ſol. ad 2. eſt, oportuiſſe Chriſtum pati, non in civitate, ſed extra portam ejus. Ex qua concluſione intelligimus, præcedentem ita eſſe intelligendam, ut nomine Jeruſalem comprehendatur non ſolum civitas, ſed etiam ejus ſuburbia; vel certe ut Jeroſolymis

Extra muros Jeruſalem cur Chriſtus ſit paſſus.

mis interfectus dicatur Chriſtus,quia a civitate Jeroſolymitana, quæ præcipue ſunt homines ipſi, & intra civitatem ipſam traditus eſt,& damnatus ad mortem,quamvis extra civitatis mœnia ductus ſit, ut interficeretur. Hujus autem aſſertionis tres etiam congruentias optimas affert D.Th.myſticas,& morales.Et de prima videri poteſt locus Pauli ad Hebr.13.& ibi expoſitores,& Tertull.lib.9. contra Judæos in fine.Addi præterea poteſt, ſicut ſacrificium Chriſti figuratum fuit in Abel,ita etiam in hoc fuiſſe impletam illam figuram,quia Cain foras fratrem eduxit,ut eum occideret. Deinde pati voluit Chriſtus extra Jeruſalem,ut ſignificaret, paſſionem ſuam parum profuturam fuiſſe illi genti,& futurum fuiſſe, ut fructus ejus ad alias gentes derivaretur.Unde aliqui traditione haberi dicunt,Dominum in cruce poſitum terga vertiſſe ad civitatem Jeruſalem. Sed hæc, & alia ſimilia myſtica ſunt. Hiſtorica vero ratio eſſe videtur, tum quod malefactores frequentius occidi ſolent extra civitatem. Tum etiam, quod in lege Moyſis præcipiebatur, blaſphemos duci extra caſtra ut punirentur, Chriſtus autem ut blaſphemus delatus fuit.

In monte Calvariæ Chriſtus ſit paſſus. Quarta aſſertio D.Th.in ſol.ad 3.eſt Chriſtum convenienter crucifixum eſſe in monte calvariæ,qui erat communis locus damnatorum.Circa quam concluſionem eſt advertendum,fuiſſe communem ſanctorum Patrum traditionem,Adam ſepultum eſſe in eo monte, in quo Chriſtus fuit crucifixus, indeque appellatum eſſe *Calvariæ montem*, quia ibi primi hominis caput reconditum erat. Ita docuit Origen.tract.35.in Matt. Tertull. lib. 2. Carminum contra Marcionem, c. 4.

Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum,
Hic patitur Chriſtus, pio ſanguine terra madeſcit,
Pulvis Adæ ut poſſit veteris, cum ſanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute lavari.

Adam in monte Calvariæ ſepultus creditur. Idem Athan ſer.de paſſ.& cruce Domini, Epiph.hær. 46.Chryſoſt.hom.84.in Joan.Ambroſ.l.5.ep.19.& Luc. 23.Aug. ſer.71. de temp.ubi has etiam congruentias adjungit,dicens. *Et vere,fratres,non incongrue creditur,quia ibi erectus ſit medicus,ubi jacebat ægrotus,& dignum erat, ut ubi ceciderat humana ſuperbia,ibi ſe inclinaret divina miſericordia,& ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere,redemiſſe credatur*;& Baſil. in c.5.Iſaiæ in princ. dicit, hanc famam non ſcripto proditam, ſed memoria conſervatam in Eccleſia fuiſſe,& ſtatim adjungit ſimiles congruentias.In eadem ſententia eſt Cyprian. ſer.de Reſurr.Domini,ac denique Hieronym.Epiſt.17.ad Marcellam,nomine Paulæ,& Euſtochii.Hæc vero ſententia non placuit eidem Hieron. Matth.27. & ſuper ad Epheſ.exiſtimat enim eum locum, in quo crucifixus eſt Dominus fuiſſe illum, in quo alii malefactores ſolebant ſupplicio affici, & ideo dictum eſſe Calvariæ locum, quia *capita damnatorum ibi truncabantur.* Et confirmat ex eo, quod alii duo latrones ibidem crucifixi ſunt cum Chriſto. Addit tandem, Adam ſepultum eſſe juxta Hebron, ut legimus Joſue 14. *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Et hanc ſententiam ſequuti ſunt multi ex poſterioribus doctoribus:Rupertus in Joannem,& D.Th.hoc loco, Lyran.Ianſenius,Eraſmus & alii.Addit D.Th.congruentiam, quia magis fuit expediens Chriſtum crucifigi in commui loco damnatorum,quam ſuper ſepulchrum Adæ, ne Chriſti crux profutura putaretur peccato Adæ,& non aliorum.

Sed in hoc aliud eſt loqui de re ipſa, an ſcilicet Adamus ſepultus eſſet in loco Calvariæ, aliud de denominatione Calvariæ, unde ſumpta ſit. Quod ergo ad rem attinet, in primis non videtur contemnenda tantorum Patrum traditio. Neque enim veriſimile eſt, non fuiſſe ex aliquo probabili fundamento ortam. Præſertim, quia argumentum Hieronym. ex loco Joſue 14. deſumptum, non eſt efficax. Quia nomen *Adam* non eſt tantum proprium, ſed commune,idem ſignificans quod *homo*,2.Reg. 7.Oſeæ 11. Sumitur autem prædicto loco in hac ſignificatione, & ſenſus eſt, aliquem hominem proceræ ſtaturæ ibi eſſe ſepultum. Unde idem Hieron. in Ep.27. quæ eſt epitaphium Paulæ, dicit pleroſque exiſtimaſſe illum maximum hominem ibi ſepultum eſſe Caleb. Alii ex

Enac gigantũ progenitor. textu colligunt eſſe Enach filium Arbe, de quo fit mentio Joſue 15. Ille enim exiſtimatur fuiſſe gigas,& progenitor gigantum, qua de cauſa gigantes in Scriptura vocantur filii Enacim Numer.15.Deuteronom. 1. & 2. Joſue 11.Et Joſeph lib.3.Antiquit.cap.2. refert eo loco ſolita eſſe reperiri oſſa gigantum, qui ibi ſepeliebantur. Alii cenſent, illum hominem fuiſſe Arbe, cujus erat illa civitas, & a quo nomen accepit. Denique aliqui dicunt, Adamum prius ſepultum eſſe Jeroſolymis in monte Calvariæ poſtea vero translatum eſſe in Hebron. Sed hoc nullo nititur fundamento.Prior vero ſolutio omnino ſolvit argumentum Hieronymi,quare non eſt relinquenda communis traditio.

Addendum autem eſt, ſatis etiam credibile eſſe, illum locum fuiſſe quoque communem aliis damnatis ad mortem: tum quia nulla eſt ratio, cur fingamus Chriſtum ad locum peculiarem fuiſſe ductum: tum etiam, quia cum eſſet eminens, & prope civitatem, facile intelligi poteſt fuiſſe commodum ad illum uſum. Neque obſtat, quod Joannes dicat in illo fuiſſe hortum, ſeu prædium. Quia non oportet intelligi eam partem, in qua crucifixus eſt Dominus,fuiſſe prædium,vel hortum,alioqui non dixiſſet in loco,ubi crucifixus eſt Dominus,fuiſſe hortum:ſed potius Chriſtum fuiſſe crucifixum in horto. Intelligi ergo debet, prope illum locum fuiſſe hortum aut certe in ipſo monte ad radicem ejus fuiſſe prædia,ſolitoſque eſſe puniri damnatos ad montem,in ſuperiori ejus parte, a qua potuit *mons Calvariæ* appellari. Atque ita in illo loco, ubi crucifixus eſt Dominus,id eſt monte illo, potuit eſſe hortus,quamvis ex alia parte, etiam eſſet locus inſtitutus ad ſupplicia damnatorum. Objectio. Reſponſ.

Unde (quod attinet ad denominationem Calvariæ) probabile eſt,quod Hieronym.dicit, ſumptam eſſe ex eo, quod ibi *truncarentur capita damnatorum*: illa enim alia etymologia eſt valde recondita, & incerta, ſed hoc cum ad nomen pertineat non multum refert.Non prætermittam autem adnotare aliam etymologiam,quam Cyrillus Jeroſol.cat.13.ſcriptam reliquit. *Aliqui*(inquit) *prophetice locum hunc Calvariæ appellarunt,in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit,ſicut Apoſtolus dicit, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis,caput hoc in loco Calvariæ paſſum eſt. O magnam propheticam appellationem, modo enim & nomen hoc te admonet,ut non tanquam ſimplici homini attendas crucifixo,caput enim omnis poteſtatis crucifixum eſt.* Denique adnotandum eſt, quod affirmat Auguſt. dict. ſer.71. de temp. hunc montem, in quo crucifixus fuit Dominus, fuiſſe illum,in quo Abraham filium Iſaac ſacrificare voluit,& in eam ſententiam refert Hieron qui hoc affirmat Marc.15. ex traditione Judæorum,quamvis multi exiſtiment, hos commentarios non eſſe Hieronymi,& in eandem ſententiam conſentit Beda lib.de locis ſanctis c. 2. Calvariæ locus unde dictus.

ARTICULUS XI.

Utrum conveniens fuerit, Chriſtum cum latronibus crucifigi.

AD *undecimum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum cum latronibus crucifigi, dicitur enim 2. ad Corinth. 6. Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate? Sed Chriſtus factus eſt nobis juſtitia a Deo, iniquitas autem pertinet ad latrones. Non ergo fuit conveniens, ut Chriſtus ſimul cum latronibus crucifigeretur.* 256.

2 *Præterea,Super illud Matt.26 Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, dicit Orig. Mori cum Jeſu pro omnibus moriente hominum non erat. Et Ambroſ.dicit ſuper illud Luc.22.Paratus ſum tecum & in carcerem,& in mortem ire. Paſſio,inquit,Domini æmulos habet,pares non habet. Multo igitur minus conveniens videtur,quod Chriſtus ſimul cum latronibus pateretur.* Ori hom. 35.in Matt. poſt 5.fol. à prin.ho. L 10.in Luc. cujus tit. eſt, de ſponſione præmii to. 5.

3.*Præterea, Matt.27.dicitur,quod latrones,qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.Sed Luc.23. dicitur, quod unus eorum, qui crucifixus erat cum Chriſto, ei dicebat,Memento mei Domine,dum veneris in regnum tuum. Ergo videtur, quod præter latrones blaſphemantes fuerit cum eo crucifixus alius non blaſphemans. Et ſic videtur inconvenienter ab Evangeliſtis narratum, quod Chriſtus fuerit cum latronibus crucifixus.*

Sed contra eſt, quod Iſa. 53. fuerat prophetatum. Et cum ſceleratis reputatus eſt.

Reſpondeo dicendum,quod Chriſtus inter latrones crucifi-

cifixus eſt, alia quidem ratione quantum ad intentionem Judæorum, alia vero quantum ad Dei ordinationẽ. Quantum enim ad intentionem Judæorum, duos latrones utrinq; crucifixerunt (ſicut dicit Chryſ.) ut eorum ſuſpicionis fieret particeps. Sed non ita evenit: nã de illis nihil dicitur. Hujus autem ubique crux honoratur, Reges diademata deponentes, aſſumunt crucem in purpuris, in diadematibus, in armis, in menſa ſacrata: ubique terrarum crux emicat. Quantum vero ad Dei ordinationem, Chriſtus cum latronibus crucifixus eſt: quia ut Hier. dicit ſuper Matth. Sicut pro nobis maledictum crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute inter noxios quaſi noxius crucifigitur. Secundo, dicit Leo P. in ſerm. de paſſ. duo latrones, unus ad dexteram, & alius ad ſiniſtram crucifiguntur, ut in ipſa patibuli ſpecie monſtraretur illa, quæ in judicio ipſius, omnium hominum facienda eſt diſcretio. Et Aug. dicit ſuper Jo. Ipſa crux, ſi attendas, tribunal fuit: in medio enim judice conſtituto: unus, qui credidit, liberatus, alius qui inſultavit, damnatus eſt: jam ſignificabat quid facturus eſt de vivis, & mortuis, alios poſiturus ad dextram, alios vero ad ſiniſtram. Tertio, ſecundum Hilarium duo latrones lævæ, ac dextræ affiguntur, omnem humani generis univerſitatem vocari ad Sacramentum paſſionis Domini oſtendentes. Sed quia per diverſitatem fidelium, ac infidelium, fit omnium ſecundum dextram, ſiniſtramque diviſio, unus ex duobus ad dextram ejus ſitus, fidei juſtificatione ſalvatur. Quarto, quia ut Beda dicit ſuper Marc. latrones, qui cum Domino crucifixi ſunt, ſignificant eos, qui ſub fide, & confeſſione Chriſti, vel agonem martyrii, vel quælibet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide deſignãtur; qui vero humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur & actus.

Hom. 88. in Matth. aliquantulum a prin. to. 2.

Matt. 27. ſuper illud: venerunt in locũ qui dicitur Golgotha t. 6. to 4. ſer. de paſſ. parũ a prin.

Aug. tr. 31. in Joan. in fin. to. 9.

Can. 33. in Mat. ante medium.

Cap. 15. in Marc. in c. 44. ſecundum ejus ord. circa med.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Chriſtus debitum mortis non habuit, ſed mortem voluntarie ſubiit, ut ſua virtute vinceret mortem, ita etiam non habuit meritum, ut cum latronibus poneretur, ſed voluit cum iniquis deputari, ut ſua virtute iniquitatem deſtrueret. Unde Chryſoſt. dicit ſuper Jo. quod latronem in cruce convertere, & in paradyſum inducere, non minus fuit, quam concutere petras.

Hom. 84. in Jo. non remote a prin. to. 3.

Ad 2. dicendum, quod non conveniebat, cum Chriſto aliquis alius pateretur ex eadem cauſa. Unde Orig. ibidem ſubdit. Omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, ut pro eis alius moreretur, non ipſi pro aliis.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Evangeliſtarum, poſſumus intelligere Matth. poſuiſſe pluralem numerum pro ſingulari, cum dixit, latrones improperabant ei. Vel poteſt dici ſecundum Hier. quod primum uterque blaſphemaverit, deinde viſis ſignis unus eorum crediderit.

Finitis 5. §. prioribus a pr. hom. 35. in Mat. numerãdo to. 3. Lib. 3 cap 16. in med. to. 4. Sup. illud Mat. 27. latrones improperabãt ei, t. 9.

COMMENTARIUS.

IN hoc articulo replicat D. Th. aliam circumſtantiam crucifixionis Domini, ejuſque optimas rationes reddit: tum ex parte Judæorum: tum ex parte Dei. Ex parte quidem Judæorum unam reddit rationem ſumptam ex Chryſ. hom. 88. in Matth. voluiſſe ſcilicet Judæos Chriſti cauſam confundere cum cauſa latronum, ut eadem omnium ratio eſſe exiſtimaretur. Item addi poteſt id feciſſe, ut ſuppliciũ Chriſti in majorem ejus ignominiam cederet, juxta illud Iſa. 53. *Et cum iniquis deputatus eſt.* Quanquam enim hoc intelligi poſſit impletum in ipſomet ſupplicio crucis, quo affectus eſt, ac ſi eſſet reus: tamen Marcus c. 15. notavit, hoc facto ſpecialiter impletam prophetiam illam. Secundo ex parte divinæ providentiæ affert D. Th. quatuor rationes ex Patribus deſumptas, ob quas hoc facinus permiſſũ eſt. Quibus addi poteſt alia ex Chryſ. ho. 84. in Jo. Permiſiſſe hoc Deum, ut ſicut (juxta commune proverbium) oppoſita juxta ſe poſita magis eluceſcunt, ita juſtitia Chriſti inter latrones poſita clarior appareret. Unde *tribus crucifixis miracula patuerant: nemo tamen ullum alteri latronum attribuit, ſed ſoli Jeſu, & ita diaboli inſidiæ irritæ factæ ſunt.* Alia etiam ratio adjungi poteſt. Fuiſſe ſcilicet hoc eximium divinæ prædeſtinationis conſilium, quod præordinatum erat, ut latro ille eo modo admirabili ſalutem æternam conſequeretur, ut tradit Auguſt. ſerm. 120. de temp his verbis. *Ut redimeret impios (ſicut ait ſermo divinus) ut redimeret iniquos, inter iniquos reputatus eſt. Inter duos, quos dextra, lævaque legimus, pependiſſe. Sed una confuſione, & opprobrio crucis tradidit, ut latronem glorificaret.* Hoc autem convenientiſſimum fuit, tum ut efficacia paſſionis ſtatim in ipſo ligno crucis conſpiceretur: tum etiam, ut diaboli inſidiæ in caput ipſius retorquerentur, ut Chryſoſt. ſupra dixit. *Quia dum ex duobus unus ſalvus factus eſt, non ſolum crucifixi gloriam non offendit, ſed potius non parum auxit.* Neque enim minus fuit in cruce latronem converti, & in paradiſum ingredi, quam petras collidi.

Solutiones ad 1. & 2. non indigent expoſitione. In ſolutione vero ad 3. attingit D. Th. concordiam Evangeliſtarum. Nam Matth. & Marcus in plurali dicunt latrones improperaſſe Chriſto: Lucas vero unum ait blaſphemaſſe, alterum vero confeſſum eſſe Chriſtum. Et duas adhibet ſolutiones. Prior eſt, in principio utrumque latronem blaſphemaſſe Chriſtum, poſtea vero alterum pœnituiſſe. Hanc ponit D. Th. poſteriori loco, unde videtur illam magis probare. Fuit autem hæc expoſitio Hieron. Chryſ. Theophylact. & Ethymii in Matth. & Cyril. Jeroſolym. cat. 13. Origen. tr. 35. in Matth. ſignificat eam Hilar. can. 33. in Mat. Poſterior expoſitio eſt, Marcum & Matthæum loquutos fuiſſe figurate, utentes numero plurali pro ſingulari, quæ locutio eſt frequens in Scriptura. Ita Epiphan. hæreſ. 66. in catalogo hæreſum & Auguſt. lib. 3. de conſen. Evang. c. 16. & Anſelm. in Matt. Et hæc expoſitio videtur mihi præferenda, quamquam Ambr. l. 10. in Luc. ſub dubio utramq; relinquens, dicat. *Fortaſſe & iſte prius convitiatus eſt, ſed repente converſus*; & infra. *Potuit enim de uno pluraliter dicere, ſicut eſt illud ad Heb. 11. In pellibus caprinis, ſecti ſunt, obturaverunt ora leonum, cum ſolus Elias melotem habuiſſe, Iſaias ſectus eſſe, Daniel leonibus intactus manſiſſe doceatur.*

Sed antequam ad alia tranſeamus, oportet de his latronibus nonnulla brevia dubia explicare. Primum eſt, an fuerint clavis affixi crucibus. Cui breviter affirmando reſpondendum eſt ſine ulla dubitatione. Primo propter verbum *crucifigendi*, quo Evangeliſtæ utuntur. Nam proprie ſignificat fixionem clavis factam, præſertim cum in eodem contextu eodem modo de Chriſti, atque iſtorum crucifixione ſermo ſit. Et ubicumque in Scriptura legimus aliquem fuiſſe crucifixum, & non tantum ſuſpenſum, intelligimus clavis eſſe affixum. Deinde ex iis, quæ leguntur de inventione crucis Chriſti. Legimus enim in hiſtoriis ſupra citatis, cum inventæ eſſent tres cruces, non potuiſſe diſcerni, quænam illarum eſſet Chriſti, donec miraculo dijudicatum hoc eſt. Hinc enim neceſſario concluditur cruces illas fuiſſe, & ejuſdem figuræ, & omnes habuiſſe foramina clavorum. Si enim crux Chriſti hac in re excelleret, facile potuiſſet eo ſigno a cæteris diſcerni. Et quamquam Ambroſ. in oratione de obitu Theodoſii, differat a prædictis hiſtoriographis, quia non dicit crucem Chriſti miraculo eſſe cognitam: ſed in titulo, nam licet titulus ſeparatus fuerit inventus, & non cruci affixus, tamen potuerunt videri in ſummitate crucis ſigna, & veſtigia affixionis tituli, quod etiam ſentit Chryſoſt. hom. 84. in Joan. Quamquam hoc ita ſit, nihilominus Ambroſius confirmat hanc ſententiam, quatenus dicit, illas cruces in reliquis omnibus fuiſſe ſimiles, nec potuiſſe diſcerni. Tandem adhiberi poteſt conjectura, quia cum Judæi voluerint Chriſtum exiſtimari latronem, ejuſque cauſam ſimilem reputari cauſæ latronum, veriſimile eſt eodem genere pœnæ exterioris latrones affeciſſe. Et hanc ſententiam docuit Aug. ſer. 130. de temp. ubi de bono latrone loquens, inquit. *In ſemetipſo erat clavis confixus, & non ſaucium intellectum, neque confixum ſenſum habebat*: & Chryſ. hom. 1. de cruce, & latrone. *Quod mente ſana vigilabat clavorũ confixione conſtrictus, quis poterit non admirari?* & Greg. 18. Mor. c. 23. *In cruce clavi manus pedeſque ejus ligaverunt, nihilq; in eo a pœnis liberum, niſi cor, & lingua remanſerant.* Deniq; Abulenſ. parad. 3. c. 44. recte notat conſuetudinem quorundam, qui aliter latrones pingunt ligatos, & non affixos, ex indiſcreta aliquorum devotione introductam eſſe.

Dubium 1.

Reſponſ. Latrones cum Chriſto crucibus clavis affixi.

Secundo, de bono latrone dubitari poteſt, quomodo Chriſtum cognoverit, cum tam multa tunc eſſent, quæ illius fidem & cognitionem poſſent impedire. Præſertim ex parte Chriſti ſcadalum crucis, videbat enim tunc eum in ſumma ignominia, dolore, & abjectione: ex parte vero ipſius, quod etiam erat poſitus in graviſſimo dolore, & anguſtia. Communis reſponſio ſanctorum Patrum eſt, hunc latronem fuiſſe tunc interius a Deo illuminatum, cum exterius nihil haberet, quod cum ad eam fidem &

Dubium 2

Latro Chriſtum de cruce pendentẽ quomodo cognoſcit.

con-

confeſſionem excitaret. Unde Leo P. ſer. 2. de paſſ. *Quæ iſtā fidem exhortatio perſuaſit? quæ doctrina imbuit? quis prædicator accendit? non viderat prius acta miracula, ceſſaverat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, vivificatio mortuorum: ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem videt ſupplicii ſui eſſe conſortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, unde accepit fides ipſa reſponſum.* In qua ſententia Leonis notanda ſunt illa verba, *ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant*. Videtur enim illis tacite reprehendere id, quod apud Hieron. c. 27. Matth. reperimus ſcriptum, *Sole fugiente, terra commota, ſaxiſque diſruptis, & ingruentibus tenebris, unum latronem cœpiſſe credere, & confiteri Jeſum*. Quam ſententiam pene eiſdem verbis habet Chryſoſt. hom. 2. de cruce, & latrone, & ſignificat Orig. tract. 35. in Mat. Sed mirum eſt, hos Patres non animadvertiſſe, hanc ſententiam pugnare cum Evangelio, quia exceptis tenebris cætera ſigna acciderunt mortuo jam Chriſto (ut plane ex Evangelio conſtat) cum tamen ex eodem Evangelio perſpicuum ſit, latronem converſum eſſe vivente Chriſto. Solis autem defectio, & tenebræ poſt latronis converſionem a Luca narrantur. Eandem vero cum Leone ſententiam docet Cyril. 13. dicens: *Quæ virtus te illuminavit, o latro? quis te docuit adorare cōtemptum, & ſimul cruci affixum? O lumen perpetuum illuminans obſcuratos!* Eandem ſententiam latiſſime proſequitur Aug. dicto ſer. 130. de tempore, Chryſoſt. ſer. de latrone & ſer. 1. de cruce, & latrone.

Cæterum (quamquam verum ſit, hoc ita fieri potuiſſe, ſicut hi Patres affirmant) tamen duo nihilominus videntur addenda. Primum eſt, fieri etiam potuiſſe, ut hic latro, antequam eſſet datus in cuſtodiam, Chriſti prædicationem audierit, miraculaque conſpexerit, & fortaſſe in ipſum crediderit: cur enim hoc repugnat? aut unde poteſt oppoſitum oſtendi? non enim neceſſe eſt, ut omnes, qui Chriſto credere incipiebant, ſtatim vitia, ac peccata relinquerent, poteſt enim fides incipere eſſe ſine charitate, ſicut & conſervari. Unde Aug. lib. 1. de Origin. anim. c. 9. ſub dubio relinquit, an fuerit antea baptizatus baptiſmo Chriſti. *Baptizatum* (inquit) *non fuiſſe, quoniam nemo noſtrum novit, nemo convincit.* Sed quamvis hic modus dicendi neque Evangelio, neque rationi repugnet: non eſt tamen recedendum a communi ſententia Patrum, qui ubique ſentiunt latronem illum in cruce cœpiſſe credere in Chriſtum. Quod præter citatos Patres affirmat Aug. lib. 4. de bapt. contra Donatiſtas c. 22. & ſeqq. & inſinuat Cyprian. ſer. de cęna Dom. & Gregor. loco ſupra cit. *Inſpirante Deo, totum illi obtulit, quod in ſe liberum invenit, ut corde crederet ad juſtitiam, ore confiteretur ad ſalutem. In corde autem fidelium tres ſummopere manere virtutes teſtatur Apoſtolus, fides, ſpes, charitas, quas cunctas ſubita repletus gratia, & accepit latro, & ſervavit in cruce.* Quę tamen ſententia facilius fundari poteſt, ſi teneamus primam ſententiam recitatam in concordia Evangeliſtarum, nimirum principio ambos blaſphemaſſe: poſtmodum vero alterum crediſiſſe. Suppoſita vero altera expoſitione, ſolum poteſt fundari hæc communis opinio probabili conjectura. Quia cum de hoc homine ſolum legamus antea fuiſſe latronem, & ſolum in cruce confeſſum eſſe Chriſtum, non eſt unde fingatur antea crediſiſſe. Præſertim cum probabile ſit magnam partem illius temporis, quo Chriſtus prædicavit, in vinculis fuiſſe: reliquam vero partem in latrocinis conſumpſiſſe. Ait enim Leo Papa ſupra fuiſſe inſidiatorem viarum, & ſaluti hominum ſemper infeſtum, quod colligit ex ſupplicio crucis. Unde ſubdit: *Uſque ad crucem reus ſit Chriſti repente confeſſor.*

Secundo addendum eſt, quamvis verum ſit in cruce fuiſſe converſum ad fidem, & præcipuam cauſam illius converſionis fuiſſe internam motionem, & illuſtrationem Spiritus Sancti; ex parte tamen objecti, fit credibile juvari potuiſſe, primo, fama miraculorum, quæ audierat, & fortaſſe etiam nonnulla viderat, ut expreſſe attigit Origen. dict. tract. 35. in Matt. ſecundo exemplis virtutum, quæ in Chriſto conſpiciebat, eximiæ videlicet charitatis, qua illum pro inimicis orantem audierat, & patientiæ, ac modeſtiæ, &c. ut expreſſe notarunt Theoph. Luc. 22. & Euthym. c. 67. in Matt. tertio publica voce populi acclamantis Chriſtum innocentem, propter odium uſque ad crucem adductum eſſe. Sed hæc omnia non ſatis eſſent ſine magna, & pene miraculoſa Dei motione, & illuſtratione, qua cognitionem Chriſti tam explicatam habuit, ut eum & innocentem hominem, & altioris regni regem, & ſupremum Dominum, in cujus poteſtate eſſet ſubvenire, ſi vellet ſimul confiteretur.

Dubium 3.

Tertio dubitari poteſt, quomodo ſanctus hic latro ſalvus fuerit ſine baptiſmo: Quod dubium propono, ſolum propter Cyprianum, & Auguſt. ille enim epiſt. 73. ad Jubajanum, propter hanc fortaſſe cauſam, hunc latronem martyrem facit, & ſuo ſanguine baptizatum, idque repetit in Ser. de cœna, & in ſer. de paſſ. Domin. Quam ſententiam refert Aug. lib. de Anima, & ejus origine c. 9. & lib. 4. de baptiſ. c. 22. & hoc poſteriori loco dicit, martyrium non fuiſſe ſimpliciter neceſſarium huic latroni, ut potuerit ſalvari. Quia fides, & contritio cordis ſufficere poteſt, ubi propter temporis anguſtias baptiſmus conferri nequit. In priori vero loco explicat Cyprian. in hunc modum, quod licet non fuerit proprie martyr, quia non eſt mortuus propter Chriſtum, neque in teſtimonium fidei ejus: *Tamen apud Deum tantam valuit, quod confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum, ſi fuiſſet pro Domino crucifixus, atque ita inventa eſt in eo menſura martyris, qui tunc in Chriſtum credidit, quando defecerunt, qui futuri erant martyres.* Addit vero ibidem Auguſtinus, non eſſe improbabile, tunc fuiſſe baptizatum baptiſmo aquæ, tinctum illa aqua, quæ ex latere Chriſti manavit. Sed hi duo SS. Patres fuerunt ſoliciti in explicando, quomodo potuerit hic ſanctus latro ſine baptiſmo ſalvari, & ideo alius ad baptiſmum ſanguinis, alius ad baptiſmum aquæ, vel flaminis recurrunt. Verum non oportebat eſſe ſolicitos: quia tunc neceſſitas baptiſmi nondum urgebat, quare nec fuit proprie martyr, neque eſt veriſimile potuiſſe baptizari aqua, quæ de latere Chriſti profluxit: tum quia nullus erat ibi baptizans cum Chriſtus eſſet mortuus, & fortaſſe etiam ipſe latro. Tum etiam quia nulla fuit forma. Denique quia vix eſt credibile, aquam tanto impetu e latere exiliiſſe, ut latronem attingeret, præſertim ſi verum eſt, hunc latronem dexteram Chriſti tenuiſſe, aquam vero de latere Chriſti ſiniſtro manaſſe.

Reſponſ. (margin, beside "Addit vero ibidem Auguſtinus")

Bonus latro ſine baptiſmo ſanguinis, & aquæ ſalvari quomodo potuit.

Dubium 4.

Quarto dubitari poteſt de ſenſu verborum Chriſti, *Hodie mecum eris paradiſo*. Quia vox illa *paradiſus* varias ſignificationes habet in Scriptura: ſed ad rem duæ ſunt præcipuæ: altera, qua uſurpatur pro terreſtri paradiſo: altera, qua metaphorice pro gloria cœleſti ſumitur. Neque enim defuerunt Patres, qui priori modo in his verbis Chriſti accipi contendant, ut Juſtinus Martyr. q. 75. 76. & 85. ad Orthodoxos, & multi ex Patribus (quos retulimus) dicunt latroni fuiſſe promiſſum paradiſum, ex quo ejectus fuit Adam. Et hanc expoſitionem defendit Euthymius c. 81. in Lucam. Sed expoſitio primo fundata videtur in falſo errore, jam ab Eccleſia damnato, quod animæ ante diem judicii cęleſtem gloriam non aſſequantur. Præterea non poteſt accommodari verbis Chriſti; tum quia promiſſio ejus reſpondet petitioni latronis: ille autem non petebat terreſtrem paradiſum, ſed conſortium regni cœleſtis: tum etiam, quia Chriſtus non erat futurus illo die in paradiſo terreſtri: ut infra Diſput. 42. Sect. 4. dicturi ſumus, ubi illam particulam, *Hodie*, exactius explicabimus. Omitto, quod multi cenſent paradiſum terreſtrem non extare jam nunc. Quod ſi ita eſt, non potuit certe fieri illius promiſſio. Promiſit ergo Chriſtus latroni viſionem beatam, eodem die conferendam. Et ita intelligunt Patres citati, & præterea Auguſt. Epiſt. 57. ad Dardanum, ubi latiſſime hunc locum tractat, & licet per paradiſum videatur intelligere locum corporeum, intelligit tamen eſſe locum illum, in quo beati fruuntur Deo, ubicunque ille ſit.

Reſponſ. Quid paradiſi nomine Chriſtus latroni promiſit.

Solum ſupereſt hoc loco adnotandus locus Cyrilli Jeroſol. ne alicui fortaſſe ſit occaſio errandi. In citata enim cath. 13. prædictam expoſitionem eleganter approbans, ex ea infert hunc latronem ingreſſum fuiſſe paradiſum ante omnes antiquos Patriarchas, atque adeo hunc primum inter homines, poſt Chriſtum, Deum clare vidiſſe. Sed hæc ſententia in rigore non eſt vera, quia (ut infra dicemus) janua regni cœleſtis in inſtanti mortis Chriſti aperta fuit hominibus; in eodem ergo momento omnes, qui digni erant, neque alio impedimento tenebantur, ingreſſi ſunt; ergo cum Chriſtus mortuus fuerit ante latronem, neceſſe eſt, ut multi fuerint paradiſum ingreſſi ante illum. Neque ex verbis Chriſti poteſt aliud colli-

Cyril. Jeroſolym. dictum de bono latrone.

colligi, quia non dixit latroni, tu ſolus, vel tu primus eris mecum in paradiſo. Neque fortaſſe Cyrillus voluit oppoſitum docere: ſed ſolum ponderare huic latroni primum omnium factam eſſe promiſſionem ſpecialem, & datam certam ſpem ingrediendi paradiſum, ſtatim poſt ſuum obitum, quod neque Abrahæ, neque Moyſi conceſſum eſt. Itaq; verba Cyrilli, licet minus propria ſint, intelligenda ſunt tamen non de proprietate abſoluta, ſed proportionali, ut ita dicam, id eſt, hunc latronem fuiſſe primum, qui ſtatim poſt ſuum obitū paradiſum ingreſſus eſt, atque ita prius proportionaliter ingreſſum eſſe, quam omnes anteriores ſanctos. Illi enim longo tēpore poſt mortem: hic vero ſtatim ab inſtanti ſuæ mortis vidit Deum.

Dubium.

Sed hac occaſione inquiri hic poterat, an hoc ſit certum, ſcilicet, latronem hunc ſtatim poſt obitum admiſſum fuiſſe in paradiſum, abſque ulla mora. Reſpondetur, de fide ſolum eſt certum, eo die, quo Chriſtus dixit, ingreſſum fuiſſe paradiſum. Quod poteſt intelligi vel de die artificiali, ut ſit ſenſus, *Hodie*, id eſt, ante ſolis occaſum, vel de die naturali, & ita poteſt extendi uſque ad mediam noctem. Unde ſi quis diceret poſt mortem habuiſſe hunc latronem aliquid purgandum, atq; ita per aliquot horas fuiſſe in purgatorio, dum tamen diceret intra illum diem naturalem, fuiſſe in paradiſo, nihil diceret contra fidem. Cæterum probabilius, & doctrinæ ſanctorum magis conſentaneum, ac denique fere certum eſt, ſtatim ſine ulla mora fuiſſe beatum. Quia credendum eſt converſionem adeo miraculoſam, fuiſſe ita perfectam, ut integram remiſſionem culpæ, & pœnæ conſequuta ſit. Item quia opera Chriſti erant perfecta, & verba ejus indicant pleniſſimam remiſſionem. Denique etiam tormentum crucis, & confractio crurium illi potuerunt ad plenam ſatisfactionem valere. Et fortaſſe hoc etiam ſenſerunt Cyprian. & Aug. appellantes hunc martyrem, & baptizatum. Quia ſcilicet aſſequutus eſt plenam remiſſionem, quæ per baptiſmum, & martyrium obtineri ſolet.

Reſponſ.

Anima boni latronis ſine purgatorio paradiſo ingreſſa.

ARTICULUS XII.

Utrum paſſio Chriſti ſit ejus divinitati attribuenda.

257.
A contra G. 55. ad 14.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti ſit ejus divinitati attribuenda. Dicitur enim primæ ad Cor. 2. Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed Dominus gloriæ eſt Chriſtus ſecundum divinitatem; ergo paſſio Chriſti competit ei ſecundum divinitatem.

2. Præterea. Principium ſalutis humanæ eſt ipſa divinitas, ſecundum illud Pſ. 36. Salus autem juſtorum a Domino. Si ergo paſſio Chriſti ad ejus divinitatem non pertineret, videtur, quod non poſſet nobis eſſe fructifera.

3. Præterea. Judæi puniti ſunt pro peccato occaſionis Chriſti, tanquam homicidæ ipſius Dei: quod magnitudo pœnæ demonſtrat. Hoc autem non eſſet, ſi paſſio ad divinitatem non pertineret, ergo paſſio Chriſti ad divinitatem ejus pertinuit.

Incipit hæc Epiſt. Ego tib gratias.

Sed contra eſt, quod Athanaſius dicit in Epiſtola ad Epictetum. Natura Deus manens Verbum eſt impaſſibile. Sed impaſſibile non poteſt pati. Paſſio ergo Chriſti non pertinebat ad ejus divinitatem.

qu. 2. ar. 2. & 3.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) unio humanæ naturæ & divinæ facta eſt in perſona & hypoſtaſi, & ſuppoſito, manente tamen diſtinctione naturarum: ut ſcilicet ſit eadem perſona, & hypoſtaſis divinæ & humanæ naturæ, ſalva tamen utriuſque naturæ proprietate. Et ideo (ſicut ſupra dictum eſt) ſuppoſito divinæ naturæ attribuenda eſt paſſio, non ratione divinæ naturæ, quæ eſt impaſſibilis, ſed ratione humanæ naturæ. Unde in Ep. ſyn. Cyrilli dicitur: Si quis non confitetur, Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, anathema ſit. Pertinet ergo paſſio Chriſti ad ſuppoſitum divinæ naturæ, ratione naturæ paſſibilis aſſumptæ, non autem ratione divinæ naturæ impaſſibilis.

q. 16. ar. 5.

Habetur in prima ſynod. ph. 2 num. 12.

Ad 1. ergo dicendum, quod Dominus gloriæ dicitur crucifixus, non ſecundum quod eſt Dominus gloriæ, ſed ſecundum quod erat homo paſſibilis.

Ad 2. dicendum, quod (ſicut dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilii) mors Chriſti tanquam facta mors Dei, ſcilicet per unionem in perſona, deſtruxit mortem: quoniam Deus, & homo erat, qui patiebatur. Non enim natura Dei læſa eſt, ſed humana, neque mutatione ſua ſuſcepit paſſiones.

Ad 3. dicendum, quod ſicut ſubditur ibidem, non purum hominem crucifixerunt Judæi, ſed Deo intulerunt præſumptiones. Pone enim Principem loqui per verbum, & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi civitatibus, & aliquis inobediens chartam diſrumpat, ad mortis ſententiam deduceretur, non tanquam chartam diſrumpens. Non ergo ſecurus ſit Judæus, tanquam purum hominem crucifigens: quod enim videbat, quaſi charta erat: quod autem in ea celabatur, imperiale verbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

In illo ſer. Conc. Epheſio.

Circa hunc artic. legantur dicta de communicatione idiomatum in priori tomo.

DISPUTATIO XXXVII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De iis, quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem paſſus, & operatus eſt.

EXplicata crucifixione Chriſti, antequam ad ejus mortem gradum faciamus, ad hujus materiæ complementum, operæpretium viſum eſt nonnulla, quæ dum Chriſtus vixit cruci affixus, acciderunt, & notatu digna ſunt, explanare. Nam quædam ex illis ad Chriſti paſſionem, injuriaſque ei illatas pertinent: quædam vero ejus charitatem, & innocentiam demonſtrant, quę in hac paſſionis cauſa potiſſimum perpendenda ſunt. Omnia igitur, quæ Evangeliſtę narrant ad 4. pręcipua capita redigi poſſunt. Primum eſt diviſio, & ſortitio veſtimentorum Chriſti a militibus facta. Alterum eſt tituli crucis impoſitio. Tertium, quod aceto fuerit potatus. In ult. comprehendemus verba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt, ſimulq; an tunc Teſtamentum condiderit, explicabimus.

SECTIO I.

Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diviſerunt, & quod genus peccati, & injuriæ hoc fuerit.

DE hoc myſterio duo narrant Evangeliſtæ. Primum eſt, milites quædam Chriſti veſtimenta inter ſe diviſiſſe. Alterum ſuper tunicam inconſutilem miſiſſe ſortem. Utrumque autem (ſi divinæ providentiæ rationem ſpectemus) factum eſt, tum ut adimpleretur prophetia, ut Evangeliſta notavit: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Tum quia Chriſtus omnibus rebus, ac fortunæ bonis privari, & ſpoliari voluit. Tum propter alias rationes myſticas, quas Patres tradunt, ut ſtatim adnotabimus. Si vero ex parte militum cauſam conſideremus, Theoph. & Euthym. dicunt, & indicat etiam Chryſ. milites non ex avaritia, nec propter veſtium æſtimationem motos eſſe ad dividendas, & ſortiēdas illas, (alioqui idem feciſſent de veſtibus latronum, quas non eſt veriſimile fuiſſe viliores) ſed id feciſſe in novam irriſionem Chriſti illum ſubſannando, ac ſi illa eſſent veſtimenta eo digna, qui ſe Regem prædicaverat. Sed in primis, unde conſtat non uſurpaſſe milites, atque inter ſe diviſiſſe veſtes latronum? Nam quod Evangeliſtæ hoc non narrent, nullum eſt argumentum, quia ipſi non aſſūpſerunt provinciam narrandi omnia, quæ circa illos acta ſunt: ſed ſolum attigerunt ea, quę ad Chriſti hiſtoriam texendam poterant conducere. Deinde, quamvis illa ratio horū authorum contemnenda non ſit: non eſt tamen negandum, quin etiam propter utilitatem ſuam id fecerint milites. Nam id ſolet eſſe veluti ſtipendium hujuſmodi miniſtrorum, ut notavit Cyril. l. 12. in Jo. c. 32. Unde, eam etiam ob cauſam tunicam inconſutilem non diviſerunt, ſed ſortiti ſunt, quia, ſi ſcinderetur, omnino redderetur inutilis. Addunt vero nonnulli, ex Procopio Gaza in Gen. c. 28. milites fuiſſe ſolicitos, ut haberent partem veſtium Chriſti, prętertim tunicam, quia ſperabant fore in eis virtutem ad depellendos morbos. Nam ſæpe audierant, & fortaſſe etiam viderant plurimos earum contactu in priſtinam ſanitatem fuiſſe reſtitutos. Sed hoc non eſt veriſimile. Hujuſmodi enim ſpes ſine aliqua fide in Chriſtum haberi non poterat: illi autem milites nullam fidem, vel æſtimationem de Chriſto habebant. Quod ſi fortaſſe exiſtimabant illum eſſe virum ſanctum, & timore humano,

Diviſio ac ſortitio in veſtimētis Chriſti a Deo cur permiſſa.

Diviſio veſtimentorum a militibus cur facta.

vel cupiditate eum auſi erant occidere, & in eo peccato perſeverabant, quomodo credibile eſt eos ſperaſſe per illius veſtes conſequuturos eſſe ſalutem, aut alia ſupernaturalia beneficia? Nulla ergo pietatis ſpecie moti ſunt ad hoc agendum: ſed ſolum vel propter utilitatem temporalem, vel ut Chriſtum irriderent. Ex quo intelligitur actum illum ex parte militum fuiſſe novum peccatum furti, ſeu rapinæ, præter aliam rationem injuriæ, quæ eſſe poterat in irriſione, & contemptu Chriſti.

Sed circa ſingula aliquid notandum ſupereſt. Et primo circa diviſionem. Duobus enim modis fieri potuit, primo abſque diviſione alicujus veſtis, diſtribuendo ſcilicet integras veſtes in quatuor partes: & unoquoq; milite unam accipiente. Hunc modum refert Euthy. ſed non approbat. Primo, quia juxta illum oportebat ad minimum Chriſtũ indui quinque veſtibus, quod ipſi videtur incredibile. Sed certe licet id credi non poſſit de veſtibus, quæ totum corpus tegunt, ut ſunt toga, vel tunica, tamen, ſi numerentur etiam veſtes, quæ tantum partem corporis operiunt, ut ſunt thorax, caligæ, & alia id genus, id non eſt improbabile, neque etiam eſt incredibile Chriſtũ hujuſmodi genere veſtium fuiſſe uſum. Secundo vero improbatur ille modus dicendi ex verbis Jo. *Et fecerunt quatuor partes unicuique militi partem, & tunicam, &c.* & infra; *Non ſcindamus eam.* Quo verbo aperte indicatur, alias veſtes fuiſſe ſciſſas. Præterea, quia ſi facta eſſet partitio ſine ſciſſione, per partiales veſtes, potuiſſet tunica alicui illarum partium annumerari, atque ita non fuiſſet neceſſe ſortem mittere ſuper eam. Et ideo Euthym. (quem alii recentiores ſequuti ſunt) probabilius exiſtimat, illam partitionem factam eſſe ſciſſis veſtibus per ſuturas in quatuor partes, juxta numerum militum, quos quatuor fuiſſe recte hinc deducit Aug. tr. 118. in Jo. Et hanc ſententiam docuit Cyril. cat. 13. ille vero exiſtimat, Chriſtum præter tunicam non habuiſſe niſi aliam veſtem, quæ neceſſario dividenda fuit, cum in ſortes non fuerit miſſa. Euthy. vero ut minimum exiſtimat fuiſſe duas præter tunicam, quia in plurali dicuntur veſtimenta diviſa: quod tamen argumentum non eſt efficax. Quia (ut ſupra diximus) quando eſt ſermo de multis, interdum ſolet in numero multitudinis referri, quod circa unum dumtaxat geſtum eſt. Atque ita de hoc numero veſtium Chriſti nihil certi poteſt affirmari, quamvis de ſciſſione veſtium prædicta ſententia probabilior videatur.

Partitio veſtimentorum Chriſti inter milites quomodo facta.

Tertio circa ſortitionem, dubitari ſolet, an ſola tunica miſſa ſit in ſortem, vel etiam veſtes aliæ. Ratio dubii eſt, quia Joannes ſolum de tunica refert dixiſſe milites; *Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur.* Et idem videtur colligi ex prophetia David: *Super veſtem meam miſerunt ſortem.* Et ita ſentiunt Aug. & S. Th. in Jo. In contrarium vero eſt, quia reliqui Evangeliſtæ dicunt: *Dividentes veſtimenta, miſerunt ſortes*; & Marc. addit; *Mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret.* Et ita multi exiſtimant facta diviſione veſtium in quatuor partes, ut nullus conqueri poſſet, forte definitum eſſe, quæ pars cuique obtingeret. Ita ſignificat Ambr. Luc. 23. dicens: *Dividuntur veſtimenta: alii aliud ſorte defertur:* & Theoph. Mar. 15. & hanc ſententiam recentiores amplectuntur. Et videtur certe valde conſentanea verbis Marci, quibus indicatur, quidquid unuſquiſque militum accepit, forte tuliſſe. Et per ſe videtur hoc veriſimile, ſcilicet ad vitandas contentiones, & rixas, ad ſortes deſcendiſſe, quia alias nullus eſſet ſua parte contentus. Et hoc etiam eſt argumentum, eos in propriam utilitatem veſtes diviſiſſe. Nec repugnat hæc ſententia Joanni, aut propthetiæ, quia ſenſus illius eſt, ſolam veſtem inconſutilem manſiſſe indiviſam, & tantum ſorte alicui obtigiſſe: cæteras autem veſtes diviſas fuiſſe: non excludit tamen, quin de illis poſtea jacta fuerit ſors.

Reſponſ. Sortitio ſuper veſtes Chriſti omnes facta.

Ultimo loco ſupererat dicendum de myſteriis, quæ in hac diviſione & ſortione latuerunt: ſed quoniam hoc ad inſtitutum noſtrum non pertinet, videantur de hac re S. Patres exponentes Evangelia, præſertim Cyril. Aug. Amb. Chryſ. & Atha. dicto ſer. de paſſ. & cruce. Duplex vero myſterium frequentius notatur a Patribus. Primum eſt, per veſtes Chriſti, Eccleſiã ſignificari. Nam de juſtis ſcriptum apud Iſaiam eſt: *His omnibus tanquam ornamento veſtieris.* Eccleſię autem amplitudo ſignificata eſt in quatuor partibus veſtimentorum, quæ quatuor orbis plagas ſignificant. Per tunicam autem inconſutilem ſignificata eſt unitas Eccleſiæ, ut prȩter notatos Patres, notavit Cypr. lib. de unitate Eccleſiæ. Alterum eſt (quod obſervarunt Cyr. & Atha.) tunicam inconſutilem ſignificaſſe carnem Chriſti, quam quatuor orbis partes impartibiliter inter ſe partiti ſunt. Cum quo myſterio recte quadrat quod notavit Euth. veſtem illam fuiſſe a B. Virgine contextam. Addit Ambr. aliam myſticam ſignificationem quatuor Evangeliſtarum, ſorte divinæ gratiæ inter ſe geſta Chriſti dividentium, quam eleganter perſequitur.

SECTIO II.

Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.

IN narranda hiſtoria hujus tituli omnes Evangeliſtæ conveniunt, ſed in modo narrandi aliquatenus differre videntur. Primo enim Mat. poſt Chriſtum crucifixum, & diviſa veſtimenta, ſubdit, poſitam eſſe *cauſam ſuper caput ejus.* Joannes vero prius narrat tituli inſcriptionem, poſtea veſtium diviſionem. Sed hoc nihil adfert difficultatis. Quia (ut ſæpe diximus) non oportet ordinem narrationis ordini rerũ reſpondere: neq; Evangeliſtæ dum aliquid prius memorant, propterea affirmant factum eſſe prius. Incertum tamen hinc relinquitur, utrum horum prius fuerit, nec mihi conſtat, an poſitus ſi titulus ſuper crucem, poſtquam in illa elatus in ſublime Chriſtus eſt, an vero prius: veriſimile tamen eſt non fuiſſe poſitum, donec jam Chriſtus fuit crucifixus. Unde ſi affixus fuit cruci antequã a terra elevaretur, probabile eſt tunc etiam fuiſſe titulum affixum, nam majori difficultate, & labore poſtea affigeretur. Si autem Chriſtus affixus eſt cruci jam erectæ & elevatæ in aera, credibilius eſt finita Chriſti crucifixione, ſtatim affixum eſſe titulum. Unde utraq; ratione fit probabile, hunc actum anteceſſiſſe diviſionem veſtium.

Titulus cruci Chriſti quando impoſitus.

Quod ſi ratio inquiratur, cur titulus cauſę fuerit affixus cruci Chriſti potius, quam crucibus latronum. Reſponderi poteſt primo, fortaſſe etiã eorum cruces habuiſſe titulos, quia licet Evangeliſtæ non narrent, tamen non inde fit nõ habuiſſe, ut in ſimili ſupra diximus. Quod ſi ita eſt, ratio hujus inſcriptionis reddi poterit. Quia mos erat inſcribendi cauſam ſupplicii. Nihilominus tamen Chryſ. hom. 84. in Jo. ex iis, quæ in inventione crucis Chriſti acciderunt, probat latronibus non fuiſſe titulos ſuperpoſitos. Atque hinc colligit, non ſine ſpeciali Dei ordinatione hoc factum eſſe, dicens: *Non parva in hoc diſpenſatio, ſed hinc pendet. Cum enim poſtmodum defoſſum eſſet tignum crucis, nulla de eo cura ſuſcepta, cum & fideles timerent, & aliis vacarent, contigit, ut diu poſt perquireretur: & cum tres cruces inventæ eſſent, par eſt, & quia media erat, & propter titulum, Domini crucem agnitam, nam latronum cruces titulum non habebant.* Eandemq; ſententiam eiſdem pene verbis ſequutus eſt Euty. c. 67. in Math. dicens: *Juxta Divinam omnino providentiam titulum ſuper ſolam Chriſti crucem poſitum eſſe.* Et inferius etiam addit, inventam Domini crucẽ, *A titulo potiſſimum fuiſſe cognitam.* Theoph. vero in Jo c. 19. ita hoc explicat, ut dicat, propterea divina diſpenſatione factum eſſe, ut ſola crux Chriſti titulum haberet, ut poſtea non ignoraretur, ſed per hoc ſignum cognoſci poſſet. Sed quidquid de re ipſa ſit, ratio vero, quæ hos Patres movit, non videtur multum urgere. Primo quidem, quia juxta hiſtoriam in Eccleſia magis receptam, & ſupra indicatam, in crucis inventione non fuit cognita crux Domini, ab aliiſq; diſcreta ex titulo, ſed ſpeciali miraculo. Deinde, quia licet demus ex titulo fuiſſe cognitam, potuit hoc eſſe, non quia aliæ cruces titulis carerent, ſed quia diverſas admodum ſupplicii cauſas continebant. Quod ſignificat Ambr. orat. de obit. Theodoſii dicens: *Tria patibula confuſa reperit: ſed non potuit obliterari Chriſti triumphus*; & infra: *Invenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat Jeſus Nazarenus Rex Judæorum*; & infra: *Habeat ergo Helena, quæ legat, unde crucem Domini recognoſcat.* Ergo licet aliæ cruces titulos haberent, ex varietate inſcriptionum poſſet ſatis crux Chriſti cognoſci. Quamvis autem hæc ratio non cogat, nihilominus illorum Patrum opinio per ſe probabilis eſt, & poteſt facile ſuſtineri. Ea vero poſita neceſſe eſt reddere ſpecialem rationem, cur potius Chriſti cauſa, quam aliorum inſcripta ſit. Et fortaſſe eſſe potuit, quia ejus cauſa erat inſignior, & illuſtrior. Nam licet fortaſſe hujuſmodi titulus nõ omnibus ſoleret apponi probabile tamen eſt in cauſis inſignibus, hunc morem ſervatum eſſe. Forte, etiam propria, & ſpecialis ratio movit Pilatum, de qua ſtatim dicam.

Dubium. Reſponſ. Latronũ crucibus titulus nõ ſuperpoſitus fuit.

Secun-

Secundo videntur diſcordare inter ſe Evangeliſtæ in deſcribendo hoc titulo, qui cauſam ſupplicii Chriſti continebat. Mat. enim dicit ſcriptum eſſe: *Hic eſt Jeſus Rex Judæorum.* Marc. tantum habet, *Rex Judæorum*, Luc. *Hic eſt Rex Judæorum.* Jo. vero, *Jeſus Nazarenus Rex Judæorũ.*

Titulus cruci Chriſti ſuppoſitus qui.

Dicendum vero eſt nullo modo inter ſe pugnare, cum eãdem rem contineant, quamvis diverſis verbis. Ea tamen, quæ Joannes retulit, ſunt revera ipſamet, quæ ſcripta fuerunt in titulo, ut nunc etiam conſpiciuntur Romæ in templo S. crucis; continent autem illæ quatuor voces, primo nomen proprium, quod Lucas omiſit, & per pronomen *hic* illud explicavit. Quia vero multi eo nomine appellari poterant, ſubjunctum eſt cognomen ex patria ſumptum: alia vero duo verba cauſam continent, quam eiſdem verbis omnes Evangeliſtę poſuerunt. Verbum autem illud *hic eſt* (quod Mat. & Luc. poſuerunt) formaliter non erat in titulo, erat tamen virtute, & in ſenſu, quem ipſi explicarunt, potius quam formalia verba.

Dubium.

Sed hic rurſus inquiri poteſt, cur Pilatus voluerit his verbis cauſam Chriſti deſcribi. Non enim dixit: Hic ſe regem finxit, aut fecit: ſed ſimpliciter eum *regem* appellavit. Et difficultatem auget, quod, cum Judęi conquererentur de hujuſmodi titulo, vellentq; inſcribi ipſum dixiſſe, *Rex ſum Judæorũ*: ipſe nihilominus in ſententia perſtitit. Hac de cauſa aliqui exiſtimant Pilatum revera cognoviſſe, Jeſum eſſe verum Regem, ſicut antea multis verbis ſignificaverat Judæis dicens: *Ecce Rex veſter*, & rurſus, *Regem veſtrum crucifigam?* Et huic ſententiæ videtur favere Chryſ. hom. 84. in Jo. dum ait, Pilatum ſcripſiſſe hunc titulum, cum ut Judęos ulciſceretur, tum ut Chriſtum excuſaret. *Nã cum eum tanquam pravum tradidiſſet, & ſententiam hanc latronum ſocietate confirmari vellet, ne quis tam turpem mortis notam inurere, & tanquam malum, & perditum eum accuſare poſſet, ut calumniantiũ os obſtrueret, in Regem ſuum inſurrexiſſe denuntiat, & tamquam trophæo cuipiam literas inſculpſit, clara voce, & victoriã, & regnum profitentes, quamvis non perfecte.* Sic etiã Aug. Pſ. 56. dicit hunc titulum ſcriptum eſſe: *Ad exprobrandã frontem Judæorum, quod a Rege ſuo manus non abſtinuerunt.* Et rurſus poſtquã retulit querelam Judæorum apud Pilatum de hoc tit. *Reſpondit* (inquit) *eis Pilatus. Quod ſcripſi ſcripſi, quid ſuggeritis mihi falſitatem: ego non corrumpo veritatem.* Et ibi late explicat hoc myſterium prædictum eſſe in tit. illius Pſ. qui eſt hujuſmodi. *In finem ne corrumpas tituli inſcriptionem. Nam illud* (inquit) *ne corrumpas tituli inſcriptionem, non video quomodo pertineat ad illum David. Non enim aliquis titulus inſcriptus erat ipſi David, quem corrumperet Saul.* Unde inferius cõcludit: *Saul ergo, populus Judæorum erat, David Chriſtus erat, titulus ibi, Rex Judæorum.* De quo infra iterum redibit ſermo. Et confirmari hoc poteſt, quia Pilatus evidenter cognoſcebat innocentiam Chriſti, quam aperte eſt profeſſus, & alioqui ipſum audierat dicentem, *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Intellexerat etiam quid uxor ſua paſſa eſſet propter Chriſtum; ergo non eſt mirum, quod ſibi perſuaſerit Chriſtum eſſe regem. Cæterum hoc eſt creditu difficile. Primo, quia vel Pilatus intellexit Chriſtum jure, licet non facto, eſſe regem temporalem Judæorum: & hoc non, quia Chriſtus illi dixit, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, neque habuit aliquod aliud fundamentum ad hoc credendum. Vel intellexit eſſe regem ſpiritualem, & alterius rationis, & ſi hoc intellexiſſet, non dixiſſet eſſe regem Judæorum, ſed totius mundi.

Reſponſ.

Tituli crucis inſcriptio tali a Pilato cur poſita.

Dici ergo poteſt, Pilatum non intellexiſſe Chriſtum eſſe Regem eo modo, quo nos credimus eum eſſe Regem, ſcilicet regem cœli, & terræ, & revera ſupremum Dominum totius mundi: aut etiam Judæorum; hæc enim, & ſimilia, non poſſunt ullo ſufficienti fundamento affirmari: tamen quia certo ſciebat Chriſtum eſſe innocentem, ut ſæpe confeſſus eſt, & ab ipſomet audierat ſe Regem eſſe, non tamen hujus mundi, non credidit ipſum mentiri: ſed confuſe intellexit, eum habere inter Judęos regiam dignitatem alterius rationis a regno temporali, pertinentem ad ritum Judaicum, ſicut põtifices, & Prophetæ habebant inter Judæos ſingularem excellentiam, & dignitatem. Itaque veriſimile eſt intellexiſſe Chriſtum, juxta religionem Judæorum fuiſſe virum ab illorum Deo miſſum, eiſque datum, ut in rebus ad religionem pertinentibus eos inſtrueret, & gubernaret. Et hoc ſenſu, aliove ſimili vocaſſe illum *Regem Judæorum*, atq; ita non in Chriſti ignominiam, & accuſationem: ſed potius in excuſationem, & honorem atque in Judæorum opprobrium, & indignationem, hunc titulum poſuiſſe. Erat enim illis infenſus, propterea quod in procuranda morte innocentis ei fuerant moleſtiſſimi. Et hoc modo explicata hæc ratio eſt ſatis probabilis, quam ex contextu Evangelico acute deduxit noſter Card. Toletus c. 18. & 19. in Jo. Alio vero modo poteſt hæc ratio explicari, Pilatum poſuiſſe hunc titulum ex humano timore. Nam quia Judæi illi comminati fuerant: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris*: voluit quaſi teſtimonio publico oſtendere, & ſatisfacere Cæſari, quod regnum ejus diligenter defendiſſet. Voluit etiam omnibus ſatisfacere, cur ad mortem damnaſſet hominem, quem innocentem judicaverat, ſcilicet quia accuſatus eſſet, quod regnum affectaſſet, aut quod Regis Judæorum nomen uſurpaſſet. Noluit autem ſcribere, *Se feciſſe Regem Judæorum*: ſed ſimpliciter, *Rex Judæorum*, vel in odiũ ipſorum Judæorum, quibus hoc diſplicebat, vel quia nunquam ipſum audierat dicentem eſſe Regem Judæorum, ſed *Regem, qui teſtimonium perhiberet veritati*; ſed ipſos tantum Judæos audierat hoc illi objicientes, & ideo noluit ſcribere, ſe feciſſe, aut dixiſſe Regem Judæorum: ſed ſimpliciter, & indefinite, *Rex Judæorum.* Deniq; addit Cyril. Alex. l. 12. in Jo. c. 31. & Aug. tr. 117. in Jo. divina providentia factum eſſe, ad gloriam Chriſti, & Prophetiarum complementum, ut Pilatus etiam ignorans, quid faceret, regnũ Chriſti, Judæis reluctantibus, publice profiteretur. Unde de hoc myſterio intelligi fuiſſe ſcriptum in titulo Pſal. 56. *Ne corrumpas tituli inſcriptionem.* Quod ita explicuit etiam Nicolaus P. 1. Epiſt. ad Michael. Imp. Unde ſumpſit Aug. occaſionem dubitandi: *Si divina providentia factum eſt, cur non potius Rex hominum, quam Rex Judæorum ſcriptum eſt*: Et reſpondet, intelligendos eſſe in illo titulo Judæos ſpirituales, id eſt, fideles, & juſtos, qui filii Abrahę dicuntur ad Galat. 3. & ad Rom. 4. Quod quidem intelligendum eſt in myſtico ſenſu, fortaſſe ab Spiritu Sancto intento. Nam ad literam Pilatus ſolum intellexit de Judæis carnalibus, a quibus Chriſtus accuſatus erat, quod ipſorum regnum affectaſſet.

Tituli crucis inſcriptio redundat in gloriã Chriſti.

Tertio narrant Lucas, & Joannes, hunc titulum ſcriptum eſſe Hebraice, Græce, & Latine, quod tamen reliqui Evangeliſtæ non expreſſerunt: nec tamen negarunt. Intelligẽdum autem eſt, titulum non ſemel tantum partim Hebraice, partim Græce, partim Latine: ſed ter potius in prædictis idiomatibus fuiſſe integre deſcriptum. Ita enim omnes expoſitores docent, & ex ipſo titulo (qui Romæ aſſervatur) clare conſtat. Ratio etiam id perſuadet. Ut enim notarunt Aug. tract. 117. in Jo. Euthym. c. 68. in Mat. ſcripſit Pilatus titulum illis tribus linguis, ut ab omnibus gẽtibus, & nationibus, quę ad diem feſtum Jeroſolymam venerant, legi poſſet. Erant enim illæ linguæ præcipuæ, & frequentiores in orbe: Hebræa propter antiquitatem, & quia illius regionis erat propria: Græca propter ſapientiam, & eloquentiam Græcorum: Latina propter Romanorum potentiam & gloriam; ergo ad hunc finem neceſſarium fuit, ut in unaquaque harum linguarum integre ſcriberetur. In quo etiam ſignificatum fuit Chriſti regnũ per univerſum terrarum orbẽ propagatum iri, & omnes gentes ac linguas Chriſti obſequio fuiſſe mancipandas, juxta illud Daniel. 7. *Dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, & tribus, & linguæ ipſi ſervient*: & illud Pſal. 71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei.* Et ad Philip. 2. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Ita Cyril. Alexand. l. 12. in Jo. c. 30. & ſignificavit Nicolaus P. loco citato. Addit Theoph. Luc. 23. *Hoc licet, non e mente ſcribentis, ſymbolum fuiſſe, quod potentiſſimi gentium, quales Romani, & ſapientiſſimi, quales Græci, & religioſiſſimi, quales Hebræi, regno Chriſti ſubjiciendi eſſent.* Et ſuper Jo. c. 19. inquit, his linguis ſignificatum eſſe *Dominum regem eſſe Philoſophiæ practicæ, naturalis, & theologicæ*, quod fuſius proſequitur.

Titulus crucis tribus idiomatibus inſcriptus.

Tituli crucis myſtica ſignificatio.

SECTIO III.

Quando, & quomodo vinum, & acetum felle mixtum fuerint Chriſto ad bibendum data.

RAtio difficultatis eſt, quia Matt. & Marcus ante crucifixionem narrant datum eſſe Chriſto vinum ad biben-

bendum,ita enim legimus in vulgata Latina. Nam juxta Græcam Mat.non dicit, *vinum*,ſed, *acetum*,& ita legunt Græci,Origenes,Chryſoſt. Theoph.Euthym.Et preterea inter ſe differunt. Nam Matthæus dicit illud eſſe *Vinum felle permixtum*, Marcus autem dicit fuiſſe, *Myrrhatum vinum*,Mat.quoque ait,*Guſtaſſe illud,non tamen bibiſſe*, Marcus vero ſimpliciter negat accepiſſe. Poſt crucifixionem vero iidem narrant, datum eſſe Chriſto acetum ad bibendum in ſpongia. Luc.vero, & Joannes prætermiſſo priori potu vini, tantum aceti meminerunt. Joannes autem in eo enarrando differt a prioribus Evangeliſtis,cum dicat acetum datum eſſe Chriſto occaſione illius verbi, *Sitio*,quod in cruce protulit:alii vero dicunt propinatum illi eſſe acetum,ſtatim ac dixit, *Eli, Eli, &c.*

Primo igitur omnium certum eſt,bis ut minimum fuiſſe Chriſto potum in paſſione datum: id enim expreſſe habetur ex Marco, & Mat. Unde mirum eſt in hoc Lyranum ſuper Mat.hallucinatum fuiſſe.

Ante crucifixionē potus Chriſto datus.

Secundo certum eſt,prius quam Chriſtus Crucem aſcēderet, illi fuiſſe propinatum vinum ad bibendum, ſtatim ac in montem Calvariæ pervenit,paulo antea quam crucifigeretur.Ita enim Mat.& Marcus ſignificant,& credibile eſt,fuiſſe illius gentis conſuetudinem,quando aliquis eſſet capite plectendus, præſertim in Cruce, quod erat acerbiſſimum ſupplicium, vinum deferrent, quo poſſent hominem confortare, ne deficeret.

Difficultas vero eſt,an hic potus datus ſit Chriſto ſemel tantum ante crucifixionem,vel etiam bis,atque adeo, an Mat.& Marc.de eodem potu loquantur. Communis ſententia affirmat, fuiſſe eundem potum, qui revera fuit vinum,ut Marcus ait, & in Matthęo vel ita eſt eligendum, ut etiam aliquot Græci codices habent,vel ſi legatur *acetum*, ita dictum eſt,quia erat vinum acidum, jamq; aceti ſaporem referebat.Illud autem fuit *myrrha conditum* (ut Matthęus dicit)dicitur autem a Marco *cum felle mixtū*, quia vel ſimul fel habebat, vel per metaphoram, quia amariſſimum erat, dictum eſt felle mixtum. Hoc autem vinum Chriſtus non accepit, ut Marcus dixit. Quia licet illud deguſtaverit(ut Mat.refert)non tamen bibit, neque in ſtomachum trajecit.Ita fere hoc explicant,& Evangeliſtas conciliant Hieronymus,Beda, Anſelmus,& Auguſtinus lib.3.de conſenſu Evangeliſtarum c.11.Aliis vero magis placet, Matthæum & Marcum de diverſis potibus eſſe loquutos. Quam ſententiam indicat Euthymius c. 67. in Matth. & Theophylactus in Marcum utramque ſententiam probabilem relinquit. Hanc vero poſteriorem opinionem conſtanter defendit Cæſar Baronius in annalibus, anno. 34. nova quadam ratione,quam eleganter, & erudite perſequitur.Dicit enim, vinum myrrhatum non fuiſſe vinum amarum (ut cæteri omnes ſcriptores communiter exiſtimant) ſed vinum optimum quod in vaſis myrrhinis admixtis variis ſpeciebus condiebatur, ut ſaporem odoremque gratiſſimum imbiberet, & ad confortandum hominem majorem vim haberet. Hujuſmodi enim vinum in uſu, magnoque pretio fuiſſe apud antiquos, probat ex Plinio lib. 14. Hiſtor. c. 12.& ex Martiali, veteribuſque aliis, apud quos *myrrhina* appellatur. Ex nominis ergo ſimilitudine conjectat hic author, hujuſmodi fuiſſe vinum myrrhatum, de quo Mat. loquitur.Unde conſequenter colligit illud non fuiſſe propinatum Chriſto ex odio: ſed ex commiſeratione alicujus, qui id attulerat, ut aliquid ſolatium Chriſto, vel etiam aliis damnatis ad mortem afferret. Quod, cum guſtare noluiſſet, ab aliis(inquit)qui eum odio habebant, vinum felle mixtum ei propinatum eſt. Et huic ſententiæ favet, quod Lyranus in Mat. refert ex traditione Judæorum, ſtatutum eſſe a ſenioribus eorum, ut damnatis ad mortem vinum aromaticum daretur, propter illud Proverb. ult. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis, qui amaro ſunt animo*. Hæc ſententia non eſt improbabilis, præſertim ſi (ut Græca frequentius habent) Matthæus *acetum* ſcripſit. Non enim placet, ut aceti nomine vinum ad corruptionem tendens explicemus: alioqui etiam poſſet eodem modo exponi aliud acetum,quod poſt crucifixionem ei datum eſt: & eodem modo poſſet explicari prophetia, unde non poſſet conſtare verum,& proprium acetum Chriſto fuiſſe propinatum. Et eadem ratione non placet, ut apud Matth. nomine *fellis* intelligamus amaritudinem myrrhæ. Non enim metaphoris uti neceſſe eſt, ubi proprietas poteſt retineri verbo-

Vinum myrrhinū ſeu myrrhatum.

rum. Si vero (ut probabilius eſt) Mat. non *acetum*, ſed *vinum*, ſcripſit in quo Græci codices ſunt emendandi: facile enim potuerunt corrumpi, propter vocis ſimilitudinem, ut Janſenius notavit) hoc inquam, poſito,facile defendi poteſt,illud vinum fuiſſe unum & idem,dummodo myrrhatum, & felle mixtum cenſeatur. Si cui vero placuerit fuiſſe diverſa,non repugnabit Evangelio,adverſabitur tamen fere omnibus expoſitoribus. Rurſus an illud vinum myrrhatum fuerit tam pretioſum (ut Baronius ſcribit) mihi incertum eſt, & difficile eſt creditu, tanta diligentia & cura in crucifixorum uſus fuiſſe conditum. Nam ſi dicamus hoc beneficium ſpecialiter Chriſto collatum, propter ſpecialem alicujus devotionem, id non fit probabile, cum Pſal. 68. de illo ſcriptum ſit. *Conſolantem me quæſivi, & non inveni*; ac ſtatim ſubdatur: *Dederunt in eſcam meam fel*:nam ii,qui eum amore proſequebantur, vel non audebant illi ſubvenire, vel præ nimio dolore vix poterant; vel certe intelligebant non fore hoc illi gratum. Si autem dicamus hujuſmodi vinum ſolitum eſſe dari hominibus damnatis ad mortem,etiam id difficile credi poterit, præſertim cum authores ſcribant illam pretioſam myrrhinam in vaſis myrrhinis,quę ſunt pretioſiſſima, & rariſſima,admixtis variis & pretioſis rebus, ſolere condiri. Facilius ergo credi poterit, in eo vino admixtum aliquid myrrhæ, non ex odio,ſed ex conſuetudine:neque ob delicias, & guſtum, (fortaſſe enim amarum erat) ſed quod eſſet efficacius ad confortandum hominem, & impediendum, ne vapores caput hominis occuparent, ut ibidem ex Ariſtot. Baronius refert. Nam ſi hunc effectum efficere poteſt vas myrrhinum, eundem poterit præſtare myrrha vino immixta.Sed hæc ſint ſatis de re incerta,concordia enim Evangeliſtarum ſatis ex dictis conſtat.

Quale vinum ante crucifixionem Chriſto datū.

Quæri vero poteſt, cur Chriſtus illud vinum non biberit? De vino felle mixto, ait Theophyl. fuiſſe mortiferum,& habuiſſe venenum admixtum, & quia Chriſtus elegerat mortem crucis, & non aliam, noluiſſe accipere. Sed hoc non video,quo fundamento dictum ſit.Hieronymus ad myſticos ſenſus recurrit. Ait enim guſtaſſe,ſed non bibiſſe,ut ſignificaret,ſe mortem guſtaturum,non tamen in ea permanſurum. Alii dicunt ſignificaſſe, guſtaſſe ſe peccati pœnam,non tamen bibiſſe culpam.Fortaſſe literalis ratio eſt, quia tunc non indigebat potu, & noluit bibere ſine cauſa. Vel certe noluit tunc extinguere ſitim, ut vehementius eam in cruce pateretur. Tum quia hæc major pęna erat,quam illa, quæ eſſe poterat in vini amaritudine. Tum etiam, ut in cruce impleretur prophetia, quæ de ſiti Chriſti erat prædicta. Si autem vinum myrrhatum erat dulce,& pretioſum,illud nec guſtare voluit, cum vinum felle permixtum ſaltem guſtaverit, ut omnem conſolationem omnino reſpueret. Denique ipſe dixerat in cœna, non guſtaturum vinum uſque ad mortem, quod voluit obſervare.

Dubium.

Tertio dicendum eſt,Chriſto jam crucifixo,& in cruce pendenti in ſpongia propinatum fuiſſe acetum.Hoc conſtat ex omnibus Evangeliſtis.Sed ſupereſt inter expoſitores controverſia,an Evangeliſtę omnes de eodem potu loquantur. Et ratio dubii eſt, quod Mat.& Marc. dicunt ſpongiam fuiſſe arundini,vel calamo impoſitam,Joannes autem inquit: *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori ejus*. Propter quod Cyrill. Alexandr. 12. lib. in Jo. c. 35. docet, diverſas fuiſſe has actiones. *Alii* (inquit) *calamo, alii ligno hyſſopi potum Jeſu offerebant*. Sed hæc dubitandi ratio non cogit ad hoc aſſerendum,nam ſi lignum hyſſopi ſatis eſſe poterat ad ſuſtinendam ſpongiam,non eſt difficile intelligere, ipſummet vocari potuiſſe arundinem, vel calamum, & ita ſentiunt Theophylact. & Euthym. eſt tamen per ſe difficile creditu,lignum,ſeu culmum hyſſopi fuiſſe aptum ad hoc munus,cum hyſſopus herba ſit humilis,& mollis, quæ non emittit longum, neque durum calamum, ut videre licet in Plinio lib. 26. c. 24. Dioſcoride lib. 3. c.28. Unde 3.Reg.4. de Salomone dicitur, *diſputavit ſuper lignis, a cedro, quæ eſt in Libano, uſq; ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete*, quaſi diceret, quæ eſt minima herba. Quo circa hæc difficultas non tam eſt de concordia Evāgeliſtarum,quam de intelligentia Joannis,quomodo ſcilicet potuerit ſpongia hyſſopo circumponi. Quidā igitur dicunt ſpongiam non fuiſſe impoſitam hyſſopo,ſed potius hyſſopum mixtum aceto, & ſpongiam fuiſſe illo liquo-

Spongia aceti plena Chriſto in cruce pendenti oblata.

re,

re, ex aceto, & hyſſopo confecto, imbutam. Hanc interpretationem indicavit Theophylact. in Joan. & eam defendit Baronius loco citato, quam dicit eſſe accommodatam textui Græco. Sed plane repugnat verbis Joannis, cum aperte dicat, ſpongiam aceto plenam, hyſſopo fuiſſe circumpoſitam, & non e contra acetum fuiſſe hyſſopo conditum. Et textus Græcus eodem prorſus modo habet, quo Latinus vulgatus. Cajet. ergo reſpondet ſpongiam fuiſſe ligatam calamo, nexu herbæ hyſſopi. Sed, ut verba Joannis melius accommodentur, intelligi poteſt, in ſummitate arundinis factum eſſe ex herba hyſſopi, receptaculum quoddam, & veluti caniſtrum; in quo facile poſſet immitti, ac ſuſtineri ſpongia. Atque hac ratione propriiſſime intelligitur, ſimul fuiſſe ſpongiam impoſitam & calamo & hyſſopo. Qui modus fit etiam veriſimilis ex eo, quod accommodatior erat, ut facile poſſet ſpongia poni in ſummitate calami, abſque alio vinculo, & nexu.

Hyſſopo ſpongia quomodo impoſita.

Dubium. Majorem rationem dubitandi affert differentia ſupra tacta in enarratione Evangeliſtarum. Nam Joannes dicit Chriſto ſitienti, & propria voce ſitim explicanti, datum eſſe hunc potum. Alii vero dicunt poſt verbum illud, *Eli, Eli*, &c. quendam ex iis, qui aſtabant, per jocum, & irriſionem accepiſſe ſpongiam, ut ei potum daret. Propter quam veritatem videtur poſſe defendi ſententia illa Cyrilli, ſæpius datum eſſe acetum Chriſto in cruce pendenti. Cui etiam favet modus loquendi Lucæ: *Illudebant ei milites, accedentes & acetum offerentes ei, dicentes: Si tu es Rex* Judæorum *ſalvum te fac*. Sed tamen verior ſententia eſt, de eadem re Evangeliſtas eſſe loquutos. Statim enim poſt illa verba: *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* Chriſtus protulit illud verbum, quod ſolus Joannes ſcripſit, *ſitio*, quod proprie & de ſiti corporali intelligendum eſt. Revera enim ſitiebat, & (ut Cyrillus ſupra notavit) naturale ei fuit vehementem ſitim pati quia ab hora cœnæ nihil biberat, & ſemper vigilaverat, multumque laboraverat, ac vehementi agonia, & triſtitia ſudorem, ac ſanguinem emiſerat. Denique cruci affixus fere totum ſanguinem fuderat, ac pene exhauſtus fuerat. Quæ omnia ex natura rei acerbam ſitim excitare poterant, quam Chriſtus explicare voluit (præter myſticos, & ſpirituales ſenſus) ut oſtenderet ſe non ſolum exterius, ſed etiam interius vehementer torqueri. Sciens etiam inde futurum fuiſſe, ut Scripturæ implerentur, dum Judæi, vel milites moverentur ad novam pœnam, & injuriam illi inferendam in Scripturis prædictam, quam ipſe non recuſabat, quamvis eorum actionem non intenderet. Occaſione igitur illius verbi a Chriſto prolati, oblatum eſt illi acetum, quod Joannes explicavit. Alii Evangeliſtæ, quamvis hoc prætermiſerint, non tamen negarunt. Quod autem Lucas in plurali loquitur, intelligendum eſt, ſicut ſupra diximus, per ſyllepſim, ſeu ſynechdochen. Nam quod fit a multitudine, quamvis per unum fiat, ſolet dici factum eſſe a pluribus.

Reſponſ. Sitis Chriſti de cruce pendentis unde orta.

Dubium. Sed inquiri hic ſolet, quomodo tam facile potuerint ad manum haberi ſpongia, aliaque inſtrumenta neceſſaria ad dandum potum Chriſto jam in crucem acto. Reſponſio communis Cajet. Janſenii, & aliorum eſt, fuiſſe conſuetudinem deferendi acetum quo potarent crucifixos, eorumque mortem accelerarent. At vero Cæſar Baronius ſupra contendit ſpongiam, acetum, & hyſſopum adduci ſolita, ut cruciatus eſſet productior, & vehementior. Quia illa omnia apta erant ad ſiſtendum ſanguinem, ſive acetum potaretur, ſive vulneribus applicaretur, ut ex Plinio & aliis colligit. Sed ipſe in eo diſcurſu ſupponit acetum illud fuiſſe hyſſopo conditum, quod nobis ſupra non placuit. Dicit tamen in præſentia poteſt, ſatis eſſe, quod utcumque ſit hyſſopo admotum. Nam & per ſe habet ad hoc virtutem aliquam, & inde poteſt majorem participare, ſicut ex conjunctione etiam cum ſpongia ad eum effectum dicitur reddi efficacius. Aliud tamen videtur huic ſententiæ obſtare, quia veriſimilius eſt voluiſſe milites, & Judæos mortem crucifixorum accelerare potius, quam retardare, illos quidem, ut ſeſe expedirent, neque cogerentur ibi diutius adeſſe ad cuſtodiam damnatorum: hos vero quoniam ſecundum legem oportebat eadem die crucifixos e patibulo deponere. Quæ conjectura magis urgebat in morte Chriſti: tum quia ex odio, & timore tumultus, vehementer optabant illum citiſſime occidere. Tum etiam, quia erat dies feſtus. Sed hæ conjecturæ facile ſolvi poſſunt. Quia milites non poterant immutare eam conſuetudinem, ſi a judicibus ſtatuta erat, neque Romani Judæorum legibus aſtringebantur. Quare cum hęc ſententia principiis philoſophicis ſit magis conſentanea, & Scripturæ, & Patribus non repugnet, præferenda videtur. Nam etiam Lyran. ſupra Mat. priorem ſententiam rejicit. Et enim illa ſine ullo fundamento aſſerit, acetum potatum habere vim ad accelerandam mortem.

Acetum Chriſto in cruce cur datum.

Dubium. Ultimo tandem circa hunc Chriſti cruciatum inquiri poteſt, cur, ſicut ad expletionem prophetiæ propinatum fuit Chriſto acetum in potum, non etiam datum fuit in cibum. Utrumque enim Pſ. 68. prædictum erat: *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto*. Neque enim negari poteſt, quin utraque pars hujus prophetiæ Chriſtum reſpiciat, cum utraque ab Evangeliſtis de Chriſto explicata ſit. Reſpondent quidam ex Aug. ſuper Pſ. 68. illa verba, *Dederunt in eſcam meam fel*, per modum proverbii eſſe intelligēda, id eſt, incredibili acerbitate dolorum me cruciarunt. Eſt enim phraſis hæc in Scriptura trita ſatis, ac pervulgaris. Quam expoſitionem indicant etiam Theodoret. & Baſil. ſic exponentes. *Ipſum cibum amarum mihi reddiderunt, quia cibus in dolore, & anguſtia ſumptus, etiamſi ſuavis ſit, amarus redditur*. Hæc expoſitio mihi non probatur, quia non ſervat Scripturæ proprietatem abſque ſufficienti cauſa. Alioqui etiam potum aceti poſſumus metaphorice interpretari. Cur enim unam partem potius quam aliam proprie intelligemus? Euthym. igitur partim ſuper Pſ. 68. partim ſuper Mat. multa commentatur, ut explicet hoc eſſe ad literam impletum, & dicit fieri potuiſſe, vel, ut aliqui porrexerint Chriſto fel ad manducandum, vel fragmenta fellis aridi pro buccella panis, aceto, vinove diluta dediſſe. Sed hæc, licet vera eſſe poſſint, tamen quia non colliguntur ex Evangelio, non videntur probanda. Nam juxta hanc reſponſionem ſequitur, ſaltem ex Evangeliis non ſatis oſtendi, illam prophetiam fuiſſe impletam. Quod videtur eſſe præter intentionem Mat. qui non ſine cauſa fel nominavit, & expreſſit, ut communiter expoſitores ibi intelligunt, & Hieron. Pſ. 68. & Ruffinus in ſymbolo, & Tertul. l. contr. Judæos, c. 10. Cenſeo igitur, primam partem illius prophetiæ impletam eſſe, quando ante crucifixionem datum fuit Chriſto vinum felle permixtum. Quia etiamſi fel datum ſit in vino, vere dicitur datum eſſe in cibum. Non enim ita ſunt intelligenda verba Pſ. *dederunt in eſcam meam fel*, id eſt in cibo meo miſcuerunt fel, ſed ipſum fel dederunt mihi in eſcam: hoc autem veriſſime, ac propriiſſime dicitur, etiamſi id, quod datur in cibum, vino, vel alteri liquori permixtum detur, ut ſorberi potius poſſit, quam comedi, quod ſatis conſtat ex vulgari, & communi loquendi modo. Vere enim dicitur avis dari in eſcam, etiamſi comminuta, vel in jus redacta prębeatur. Et hæc eſt (ut exiſtimo) intelligentia antiquorum Patrum, & propter hanc cauſam Tert. ſupra ita legit prædicta verba Pſalmi, *Miſerunt in potum meum fel*; Lactan. vero lib. 4. cap. 18. dicit illa verba Pſalmi impleta eſſe in cibo, & potu, quæ antequam Chriſtum Judæi crucifigerent, illi obtulerunt.

Reſponſ.

Fel Chriſto in eſcā quomodo, vel quādo datum.

SECTIO IV.

Utrum Chriſtus verbis, quæ in cruce protulit, teſtamentum condiderit.

HAnc propono dubitationem, tum ut occaſionem nobis præbeat breviter explicandi verba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt: tum etiam quod ad intelligenda nonnulla Scripturę teſtimonia, fideique myſteria conducere poteſt. Eſt igitur in primis ſupponendum, teſtamentum proprie ſignificare ultimam hominis voluntatem, qua de ſua hęreditate diſponit, ut conſtat ex communi uſu hujus vocis. Quia vero hominis voluntas non fit nota hominibus niſi per aliquod ſignum aut inſtrumentū, ideo ipſum etiam inſtrumentum, quo voluntas teſtatoris continetur, ac panditur, *teſtamentum* ſolet appellari, & utraq; ſignificatio ad Deum eſt in Scripturis tranſlata. Voluit enim Deus homines eſſe participes hæreditatis ſuæ. Et hanc ſuam voluntatem variis modis conteſtatus eſt, unde hæc voluntas Dei hominibus ſignificata, *teſtamen-*

mentum dicitur. Tamen, quia hæc voluntas Dei manifeſtatur homini per modum promiſſionis non abſolutæ, ſed conditionatæ, ideo teſtamentum Dei dicitur etiam fœdus, & pactum. Unde Aug. lib. 1. locut. de Geneſi n. 94. *Amant* (inquit) *Scripturæ pro pacto ponere teſtamentum.* Et ideo ubi Exod. 24. legimus, *Hic eſt ſanguis fœderis*, Paul. ad Heb. 9. citat. *Hic eſt ſanguis teſtamenti*; & ubi Geneſ. 17. circumciſio dicitur *ſignum fœderis*, Eccleſ. 44. dicitur, *In carne ejus ſtare fecit teſtamentum.* Rurſus quia conditio, ſub qua Deus ſuam hæreditatem promittit, eſt obſervatio mandatorum ejus, ipſum etiam Dei præceptum, *teſtamentum* appellari ſolet ut Joſue 7. *Tranſgreſſus eſt teſtamentum meum, quod diſpoſui ad eos*, ut ibi notavit Auguſt. lib. quæſt. in Joſue. Hinc denique diſtinguuntur duo teſtamenta in Scripturis, *novum*, & *vetus*, ut conſtat Jerem. 31. ad Gala. 4. ad Hebr. 8. quæ diſtinguuntur tum in divinis promiſſionibus, quæ in teſtamēto veteri præcipue erant temporales: in novo autem ſpirituales, & æternæ: juxta illud: *Melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt*, ad Heb. 8. Tum quia illud continebat præcepta externa, & carnalia: hoc autem interna, & ſpiritualia, juxta illud. *Pactum feriam cum domo Iſrael. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eam*, ad Heb. 8. Denique illud ſacramenta habebat egena, & infirma, unde jubebat, ſed non juvabat: hoc vero habet ſacramenta efficacia gratiæ, quibus plurimum juvat ad implendum, quod jubet, ut latiſſime tractat Auguſt. lib. toto de ſpiritu, & lit. præſertim c. 25 & lib. quæſt. in Exodum qu. 166. & li. 3. contra duas Ep Pelagian. c. 4. Hinc denique ipſæ Scripturæ, in quibus hęc voluntas, & promiſſiones Dei continentur, *teſtamentum novum*, & *vetus* dicuntur tanquam inſtrumenta Dei voluntatem continentia, & ſignificantia. Præcepta etiam ipſa vetera, & nova poſſunt dici *vetus*, & *novum teſtamentum*, ac denique ipſa ſacramenta, quæ etiam ſunt ſigna, vel inſtrumenta pacti, promiſſioniſque divinæ.

Teſtamē-tum Dei quod ſit. Teſtamē-tū novum & vetus.

Teſtamē-tum novū & æternū, Chriſtus condidit.

Secundo ſupponendum eſt, Chriſtum Dominum teſtamentum condidiſſe non vetus & temporale: ſed novum, & æternum. Hoc in primis conſtat ex Paul. Hebr. 7. dicente. *Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Jeſus.* Vocat autem *ſponſorem*, quia (ut dicebamus) divinum teſtamentum per modum pacti, & promiſſionis fit, dando leges, & præcepta, & promittendo hæreditatem ſervantibus ea, & ideo c. 8. vocat Chriſtum, *Mediatorem novi teſtamenti.* Quia Deus per Chriſtum novum teſtamentum condidit, & bona illius repromiſit, quę ſuo ſanguine idem Chriſtus nobis promeruit, & ideo ſanguis ejus dicitur, *Sanguis novi teſtamenti.* Marc. 14 Luc. 22. & 1. ad Cor. 11. & ad Hebr. 13 dicitur, *Sanguis teſtamenti æterni.* Quia Chriſtus teſtamentum, quod condidit, ſuo ſanguine ita confirmavit, ut in æternum duraturum ſit, vel ſimpliciter, quantum ad bona, quæ promiſit, vel uſque ad finem ſæculi, quoad leges, & ſacramenta, quæ ſtabilivit. Et hinc colligitur, Chriſtum, ante mortem ſuam condidiſſe hoc teſtamentum, quia prior debet eſſe inſtitutio teſtamenti, quam mors teſtatoris, teſtamentum enim morte confirmatur, ut Paulus docuit ad Hebr. 9. *Alioquin* (inquit) *nondum valet, quamdiu vivit, qui teſtatus eſt.* Ubi de Chriſto Domino loquitur; ſupponit ergo Chriſtum, dum vixit, teſtamentum condidiſſe. Loquimur autem de teſtamento, ut ſignificat ultimam voluntatem verbis aut ſignis ſufficienter expreſſam, ſive ſit ſcriptum, ſive non; hoc enim nihil ad rem præſentem refert.

His ergo poſitis difficultas ſupereſt, an Chriſtus Dominus in cruce poſitus hoc teſtamentum condiderit, vel antea Prima ſententia eſſe poteſt, Chriſtum in cruce teſtamentum condidiſſe. Primo, quia ſi verba Chriſti in cruce ſpectemus, inveniemus omnia, quæ in prudenti teſtamento condendo obſervari ſolent. Primo enim ſolet is, qui teſtatur, animam ſuam Deo offerre, & commendare: hoc Chriſtus in cruce præſtitit. Secundo ſolet, qui teſtatur, ſi ab aliquibus paſſus eſt injurias, eas in teſtamēto remittere, quod etiam Chriſtum in cruce feciſſe legimus. Tertio, qui teſtatur, providere ſolet filiis, ſi eos habet, vel parentibus, ſi ejus ope indigent, vel amicis· Chriſtus autem in cruce, & matris curam habuit, & amici Joannis, ac ſpiritualis filii. unde Ambroſ. Epiſt. 82. in fin. *Teſtabatur in cruce Chriſtus, & inter matrem, atque diſcipulum dividebat pietatis officia.* Denique hæreditatem promittit, qui teſtatur: hanc Chriſtus latroni pollicetur in cruce, & in perſona ejus, omnibus in ſe credentibus, ac vere pœnitentibus. Secundo ibi concurrebant omnes circumſtantiæ ad condendum teſtamentum neceſſariæ. Solet enim teſtamentum, quando neceſſitas, aut periculum prius non urget, in fine vitæ inſtitui: Chriſto autem nullum imminebat periculum, cum horam mortis ſuæ præſciret; non ergo illi fuit neceſſarium teſtamentum condere ante ultimum vitæ terminum. Fuit autem conveniens uſque ad illud tempus differre, tum ut oſtenderet in ſua voluntate, & conſilio omnia momenta eſſe poſita; tum etiam, ut ſe oſtenderet liberum, ſuique juris, etiam ſi clavis fixus, & in hoſtium poteſtate, quaſi vinctus, & captivus eſſe videretur. Deinde, ut teſtamentum ejus ſtatim, ac eſſet abſolutum, ſeu (ut ita dicam) immediate poſt, morte confirmaretur. Tandem quia, ut teſtamentum ſit validum, oportet ut ſolenne ſit, & coram teſtibus fide dignis fiat, teſtamentum autem in cruce inſtitutum, maximam ſolennitatem habuiſſe neceſſe eſt. Nam publice, & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac voce publica, ut a nemine poſſit ignorari, & coram teſtibus fide digniſſimis, Maria Virgine, Joanne Evang. Magdalena, & aliis. Tertio tunc Chriſtus condidit teſtamentum novum, quando abrogavit prius. Quia, ſicut Paulus ait ad Hebr. 8. *Dicendo novum, veteravit prius; quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt*, ita nos dicere poſſumus, inſtituendo novum Teſtamentum abrogaſſe prius. Sed Chriſtus in cruce pendens, dixit, *Conſummatum eſt.* Quo verbo ſignificavit impletas fuiſſe omnes Prophetias, omneſque umbras, & figuras, & conſequenter conſummatum teſtamentum, quod in illis fundabatur; ergo illo verbo ſignificavit Chriſtus & novum teſtamentum fuiſſe tunc plene conditum, & antiquum ablatum, ut explicant D. Th. hic q. 47 art. 2. ad 1.

Prima ſētentia.

2 Sententia.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſtum Dominum non in cruce, ſed in nocte cœnæ condidiſſe teſtamentum novum. Hæc videtur antiquorum Patrum ſententia. Damaſc. lib. 4. cap. 14. *Cum voluntariam* (inquit) *mortem noſtra cauſa ſuſcepturus eſſet, ea nocte, qua ſe ipſum tradebat, teſtamentum novum ſanctis ſuis diſcipulis, & Apoſtolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, inſtituit.* Indicavit etiā Tertull. l. 4. contra Marc. c. 40. ubi de myſterio, quod Chriſtus in cœna perfecit ſermonem habens, inquit: *Sic, & in calicis mentione teſtamentum conſtituit, ſanguine ſuo obſignatum* Ubi alludit ad verba, quæ Chriſtus in cœna protulit. *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti*, illius ſcilicet, quod ipſe tunc condebat. Quod etiam ſignificavit Chryſoſt. hom. 83. in Matth. dicens. *Hoc ipſum teſtimonium novum confirmat. Et quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, eodem modo novum Dominicum poſſidet ſanguinem.* Et idem ſentit Ambroſ. 1. ad Cor. 11. Secundo hoc idem probatur ex verbis Chriſti Luc. 22. *Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine*, vel (ut Matth. & Marc. habent) *Hic eſt ſanguis novi teſtamenti.* Quo loco omnes expoſitores Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Anſel. Ambroſ. advertunt oppoſuiſſe Chriſtum ſanguinem ſuum ſanguini hircorum, & vitulorum, quo antiquum teſtamentum ſancitum eſt, dicente Moyſe Exod. 24. *Hic eſt ſanguis teſtamenti, quem mandavit ad vos Deus.* Sicut ergo Moyſes dicēs illa verba obſignavit vetus teſtamentum, ita Chriſtus dicens: *Hic eſt ſanguis novi teſtamenti* novum teſtamentum obſignavit. Non poteſt autem teſtamentum obſignari, niſi etiam condatur; ergo ibi etiam conditum eſt novum teſtamentum. Tertio ex iis, quæ geſta ſunt in cœna. Ibi enim Chriſtus præcipua præcepta legis novæ diſcipulis tradidit, nimirum præceptum charitatis: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem*, & illud, *Mandatum novum do vobis*, & præceptum novi ſacrificii: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus etiam verbis uſum præcipui ſacramenti pręcepit. Ibidem etiam facta eſt promiſſio remiſſionis peccatorum, quæ virtute continet promiſſionem gratiæ, & glorię, & non eſt facta uni, vel alteri, ſed omnibus pręſētibus, & abſentibus. *Qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* In his autem quaſi in primis quibuſdam capitibus continetur novum teſtamentū, in quo per ſe, & eſſentialiter tantum ſunt præcepta fidei vivę & ſacramentorū, cū promiſſione ęternę hęreditatis. Deinde hoc totum geſtum eſt corā legitimis teſtibus, qui futu-

futuri erant principes Eccleſię,*& miniſtri novi teſtamenti*,2.ad Cor.3.quod miniſterium in eadem cęna ſunt conſequuti.Nam illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*,ordinati ſunt ſacerdotes,&*diſpenſatores myſteriorum Dei* 1.adCor.4. non debuerunt autē miniſtri teſtamenti ante ipſū teſtamentū initiari,ſed in ipſo teſtamēto ſolent inſtitui. Deniq; tempus illud aptiſſimum erat ad teſtamentū condendū,quia tunc Chriſtus valedixit diſcipulis ſuis,ut ad paſſionē,& mortē iret.Unde oportuit,ut prius diſponeret ea,quę ad novū teſtamentū pertinebant.

3. Sententia. Tertia ſententia eſſe poteſt,Chriſtum neq;in cęna,neque in cruce teſtamentum cōdidiſſe: ſed paulatim in diſcurſu vitæ ſuæ, præſertim a baptiſmate, & prædicatione ſua. Fundamentum eſt, quia condere teſtamentum novū nihil aliud fuit, quam legem novam ferre ſub expreſſa promiſſione gratiæ,remiſſionis peccatorum,ac regni cœlorum,nova ſacramenta,ac novum ritum colendi Deum inſtituendo. Sed Chriſtus non præſtitit hoc in ſola cœna, & cruce, ſed prædicto tempore. Nam ſtatim a principio prædicationis cœpit promittere regnum cœlorum, eamque promiſſionem ſępiſſime in diſcurſu prędicationis ſuę confirmavit. Deinde vel in Baptiſmo, vel paulo poſt ſacramentum baptiſmi inſtituit,qui eſt quaſi fundamentū, ſeu initium novæ legis,& janua,quaChriſti hæreditatem adimus. Rurſus alia ſacramenta diſcurſu temporis inſtituit,nec de omnibus conſtat, quando ſunt inſtituta, quāvis conſtet de aliquibus. Ad hæc præceptum fidei de ſuo adventu,ac de divinitate ſua,quæ eſt una ex pręcipuis cōditionibus novi teſtamenti, multo ante cęnam ſufficienter prædicavit, ac promulgavit Chriſtus Dominus: ergo non uno, vel alio definito actu ac tempore condidit hoc teſtamentum: ſed ſucceſſione temporis,ac diverſis actionibus.Ex hoc autem diſcurſu(ſi recte procedit)aperte colligitur, novum teſtamentum non fuiſſe a Chriſto integre conditum ante mortem.Multa enim ex pręcipuis,ac valde neceſſariis, addita ſunt poſt reſurrectionem ejus, nam eo tempore inſtitutum eſt ſacramentum pœnitentiæ, & præceptum confeſſionis latum:imo & præceptum baptiſmi antea datum non erat.Monarchia etiam Eccleſiaſtica poſtea inſtituta eſt, & ſuprema poteſtas Petro delegata, antea enim ſolum erat promiſſa; hæc autem omnia conſtituunt integre novam legem,ſeu novum teſtamentum.

Ut rem hanc exacte explicemus,duplici rationeChriſti perſonam conſiderare poſſumus. Uno modo ut perſonam publicam,id eſt,ut caput,& authorem,ſummumque Eccleſiæ Pontificem,ac legiſlatorem. Secundo, ut perſonam privatam habentem propriam aliquam, & ſpecialem cognitionem.Sicut enim ſolet diſtingui duplex ratio in gratia Chriſti, ſcilicet capitis, & privatæ perſonæ, ita nos hanc duplicem rationem in ejus voluntate conſiderare poſſumus,& ſub utraque intelligi poteſt condere teſtamentum,& declarare ultimam voluntatem ſuam. Et novum quidem teſtamentum proprie condidit ut caput, & Pontifex Eccleſiæ. Quia condidit illud ut legiſlator,& quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam, & gloriam in cohæredes ſuos.Ut privata autem perſona diceretur condere teſtamentum, ſi tantum ut homo ex bonis temporalibus,& humanis aliquid legaſſet.

Chriſtus ut caput, & Pontifex Eccleſię novum teſtamentū in cruce non cōdidit. Dico ergo primo, Chriſtus Dominus ut caput,& PontifexEccleſiæ nullo modo inſtituit teſtamētum novum in cruce pendens.Hæc concluſio probatur. Quia Chriſtus in cruce nullum verbum protulit,quod ad hoc teſtamentum condendum pertineat. Quod breviter oſtenditur diſcurrendo per ſingula verba,quę in cruce protulit,quę ſeptem ab Evangeliſtis referuntur.

Prima Chriſti in cruce pendētis vox. Primum eſt illud, *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt*. Quod retulit Lucas c.23. Quibus verbis oſtenditur,in primis (ut Irenęus ait l.3.contra Hær.c.20.) longanimitas,patientia,miſericordia,& bonitas Chriſti, dum etiam eos,qui ipſum occidebant, excuſat,pro eiſque orat. Deinde(ut aitCypr.ſer.de paſs.)oſtēdit ſeChriſtus in verbis illisPontificem,ac mediatorem interDeum,& homines. Quia(ut Paul.dicit ad Hebr.5.)*Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona,& ſacrificia pro peccatis,ut condolere poſſit iis qui ignorant, & errant.* Unde Leo P.ſer.4. de paſs. *Paſſio* (inquit) *Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacramenta, quam Dominus Jeſus ita ad omnium ſuſcepit ſalutem,ut inter clavos,quibus ligno tenebatur affixus,pro interfectoribus ſuis paternæ clementiæ ſupplicaret, & diceret,Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt.* Paulus autem ad Hebr. 5. de Chriſto Pontifice loquens ait: *Qui in diebus carnis ſuæ preces,ſupplicationeſque ad eum qui poſſit illum ſalvum facere a morte, cum clamore valido,& lacrymis offerens,exauditus eſt pro ſua reverentia.*

Oratio Chriſti de cruce precātis exaudita quomodo. Exauditus autem dicitur, ad oſtendendam vim, & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, quo Chriſtus exaudiri voluit. Unde licet non omnibus crucifixoribus dimiſſum ſit peccatum: nihilominus tamen oratio Chriſti ſuum effectum conſequuta fuit, quia Chriſtus(ut ait Theoph.Luc.23.) non abſolute voluit omnibus dimitti, ſed omnibus, qui illius pęnitentiam agerent. Unde Hieron.in illa verba Iſai.27.*Idcirco ſuper hoc dimittetur iniquitas domui* Jacob. *Propter hoc* (inquit) *id eſt,propter Chriſti orationem, auferetur peccatum ejus,ſi voluerit agere pœnitentiam, & merebitur benedictionem Dei, qui ſibi maledictionem fuerat imprecatus, dicens: Sanguis ejus ſuper nos,& ſuper filios noſtros.* Itaque ea ratione & veniam pœnitentibus obtinuit, & auxilium ſufficiens,quo pœnitere poſſent.Adde etiam ex D.Th.ſupra q.21.a.4.ad 2.& Euthym.Luc.23.illa oratione obtinuiſſeChriſtum efficax auxilium ad peccati remiſſionem cum effectu conſequendam: hoc tamen modo non eſſe factam pro omnibus, ſed pro prædeſtinatis tantum: & hoc ſenſu videtur dixiſſe Leo P. ſer. 11. *De ejus orationis potentia fuiſſe,ut prædicatio Petri Apoſtoli ex iis,qui dixerunt,Sanguis ejus ſuper nos,& ſuper filios noſtros,multorum ad pœnitentiam corda converteret, & uno die baptizarentur tria fere millia Judæorum, fieretque cor unum, & anima una:paratorum jam pro eo mori,quem popoſcerant crucifigi.* Et ita etiam cenſent multi confeſſionem latronis, & centurionis,& eorum, qui *revertebantur percutientes pectora ſua*,huic Chriſti orationi eſſe adſcribendam. Denique multi exiſtimant, propter hanc Chriſti orationem, Judæorum ſupplicium per 40. & eo amplius annos dilatum eſſe,ut poſſent(ſi vellent)pœnitentiam agere,ſuique peccati remiſſionem conſequi.Quod indicat Cyprian.ſupra, ubi copioſe, & eleganter de hujus orationis efficacia tractat. At vero in hujus orationis verbis nihil eſt,quod ad teſtamentum novum condendum pertineat, quia licet Chriſtus exemplum nobis dederit pro inimicis orandi,non tamen illis verbis aliquid præcepit, vel promiſit, vel aliquem novi teſtamenti ritum inſtituit.

Secunda Chriſti pēdentis in cruce vox. Secundum verbum Chriſti in cruce fuit ad latronem: *Hodie mecum eris in paradiſo*,de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt. Et hoc etiam fuit quidem verbum ſummi Pontificis, qui poteſtatem habebat excellentiæ ad remittenda peccata,& dandi gratiam, ac perſeverantiam in illa, atque adeo promittendi regnum cælorum: ſed neque hoc verbum aliqua ratione ad novum teſtamentum condendum ſpectavit. Sicut etiam, cum dixit Magdalenæ: *Remittuntur tibi peccata tua*,ille fuit quidam actus poteſtatis excellentiæ, & remiſſionem peccatorum per eum præſtitit:non tamen propterea ad inſtitutionem novi teſtamenti pertinuit.

Tertia Chriſti de cruce pendētis vox. Tertium verbum Chriſti fuit ad matrem,*Mulier,ecce filius tuus*: & ad Joannem,*Ecce mater tua.* Quod quidem fuit verbum pietatis & charitatis,quo oſtendit quanta cura & ſolicitudine res matris curabat, quantumque dolori ejus & orbitati compatiebatur.Fuit etiam(ut Auguſt.dicit tract.119.in Jo.) exemplum, quo docuit, quomodo ſint honorandi parentes. Per ſe autem conſtat illa verba nihil pertinuiſſe ad novi teſtamenti inſtitutionem. Imo neque illis verbis explicuit Chriſtus aliquem actum pertinentem ad ipſum, ut caput Eccleſiæ, ſeu ut perſonam publicam: ſed fuit actus perſonæ privatæ, quæ curam gerebat matris ſuæ. Quamquam enim Cyrillus lib.12.in Jo.c.34.reprehendat eos,qui dicuntChriſtum carnis conjunctione commotum fuiſſe, tamen non videtur negandum, quin propter ſpecialem conjunctionem,quam ſecundum naturam humanam Chriſtus habebat cum Virgine, ſpecialem illius curam geſſerit, ut Auguſtin. ſupra docuit Chryſoſt. Theophyl. & Euthym.in Joannem. Neque ipſe Cyrillus hoc negare potuit. Nam ſtatim ſubdit,illo actu,& re ipſa nos docuiſſe Chriſtum honorandos eſſe parentes: ergo tunc Chriſtus loquutus eſt ad Virginem ut ad parentem. Imo Chryſoſtom. ait, hoc facto obſtruxiſſe Chriſtum os Marcionis; *Nam ſi non eſſet genitus* (inquit) *ſecundum carnem, neque matrem habuiſſet,cujus gratia tantam circa eam ſolam habuiſſet provi*den-

videntiam? Unde eleganter Cypr. ſer. de paſs. Dom. *Conſidero te in cruce de matre ſolicitũ, cui volenti loqui tecũ, cũ evangelizares, negaveras retroactis diebus colloquium. Nũc materno moveris affectu, & thalamũ humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & provides ſedulo benedictæ inter mulieres Apoſtolicam clientelam, & obſequium virginis, virgini diſcipulo tradis.* Senſus ergo Cyrilli eſt, Chriſtum non fuiſſe commotum ex ſenſibili affectu, ſed ex ratione dictante matrem eſſe honorandam. Cur autem Chriſtus communi nomine *mulieris* Virginem appellarit, dixi ſuperius diſp. 1. hujus tomi, ſect. 1. Quam etiam ob cauſam, eam potius Joanni, quam alteri commendaverit, alterius negotii eſt. Dici autem poteſt breviter, mortuum jam tunc fuiſſe Joſephum (ut in ſuperioribus diximus) ex Apoſtolis vero ſolum Joannem affuiſſe cruci, & ſua conſtantia, & amoris ſignificatione tantum honorem, tantumque beneficium meruiſſe: ad quod etiam plurimum contulit ſingularis ejus puritas, & virginitas, & quod, (ut par eſt credere) ſingulari amore Virginem proſequeretur, & (quod caput eſt) quod eum Chriſtus unice diligebat. Neque vero defuere quidam, qui affirmarent, & ſcriptis proderent, tam efficacia fuiſſe illa Chriſti verba, ut proprium, ac Phyſicum effectum effecerint, quem ſignificabant, ita ut veras, & phyſicas relationes matris, & filii, Virgini, Joannique impreſſerint. Sed hoc fictitium eſt, & impoſſibile. Quia relationes non poſſunt imprimi ſine fundamento. Il lud tamen veriſimile eſt, Chriſtum illis verbis impreſſiſſe Virgini, & Joanni ſingularem quendam mutuum affectum maternum, ac filialem. Sed de hoc alias.

Quarta, & quinta Chriſti pendentis de cruce vox.

Quartum verbum eſt, *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* De cujus ſenſu nihil hoc loco dicam, quoniam illud ſatis tractavi in priori to. diſp. 33. ſect. 1. & inferius diſp. 38. ſect. 2. iterum de illo ſermo redibit. Certum ergo eſt, verbum hoc, cum nec promiſſionem, nec præceptum contineat, ad rationem teſtamenti nullo modo pertinere: ſed ſolum fuiſſe quandam oſtenſionem graviſſimi doloris, & afflictionis, quam Chriſtus patiebatur in inferiori parte abſq; ullo ſolatio, quod in eam redundaret. Et eadem ratio eſt de quinto verbo, *ſitio*, de quo in præcedenti ſectione multa diximus. Utrumque enim fuit prolatum tantum ad explicandum dolorem animi, & corporis, ut utriuſque veritas, & acerbitas pœnæ manifeſtaretur.

Sexta Chriſti de cruce pendẽtis vox.

Sextum verbum, *Conſummatum eſt*, nullam inſtitutionem continet, nec promiſſionem, aut præceptum, ſed ſolam teſtificationem Chriſti, quod jam prophetiæ completæ eſſent, quæ de paſſionibus prædictæ erant. Ac ſi diceret, nihil aliud jam ſupereſt in mea paſſione implendum, ſicut Luc 18. dixerat: *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & conſummabuntur omnia, quæ dicta ſunt a Prophetis de filio hominis.* Hic eſt enim ſenſus literalis illius verbi, quod Chriſtus protulit, ut ſignificaret mortem ſuam non caſu accidere, ſed eo tempore, ac modo, quo a Deo præordinata erat, & prædicta. Quod autem teſtamentum vetus conſummaretur, id eſt, aboleretur, conſequutum quidem eſt ex morte Chriſti, hoc tamen non eſt proprie illo verbo ſignificatum. Quia nec verbum, *Conſummatum eſt*, id proprie ſignificat, nec tunc, quando Chriſtus illud protulit teſtamentum vetus exoleverat, ſed paulo poſt in morte ejus abrogatum eſt.

Septima Chriſti pendentis in cruce vox.

Septimum verbum fuit, *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Quod ſtatim præ ſe refert nihil continere ſub ſe, quod ad inſtitutionem teſtamenti novi pertineat, neq; prolatum eſſe a Chriſto, ut exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: ſed ſolum ut oſtenderet affectum, pietatem, ac reverentiam, quam erga patrem habebat ſuum. Et adveniſſe jam tempus, de quo ipſe prædixerat Jo. 15. *Exivi a patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Et ut confutaret hæreticorum blaſphemiam, qui propter ſuperiora verba, *Deus Deus meus*, &c. deſperationem illi imponere auſuri erant. Nam in hoc verbo oſtendit ſummam certitudinẽ, & ſecuritatem, quod ſuus ſpiritus eſſet ſub tutela, & protectione Dei. Hoc enim proprie metaphorica illa locutio ſignificat juxta illud Sap. 3. *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis: viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace*, & Deut. 33. *Omnes ſancti in manu illius ſunt.* Addunt etiam aliqui eo verbo indicaſſe Chriſtum certitudinem ſuæ reſurrectionis. Nam verbum illud *commendandi*, juxta proprietatẽ verbi Græci, ſignificat traditionem alicujus rei, veluti in depoſitum, ut ſervetur, & poſt exiguum tẽpus reſtituatur.

Ex his ergo omnibus ſatis conſtat, nullum in verbis Chriſti prolatis in cruce, veſtigium fuiſſe inſtitutionis teſtamenti novi, cum tamen de ratione teſtamenti ſit, ut propriis, & claris verbis inſtituatur. Dicet aliquis non verbo, ſed facto ipſo inſtituiſſe teſtamentum novum, proprium ſacrificium offerendo, quo teſtamentum illud confirmatum eſt. Sed hoc nullius momenti eſt, quia aliud eſt obſignare teſtamentum, aliud condere, ſicut etiam inter homines teſtamẽtum morte confirmatur, id eſt, ſtabile, & irrevocabile fit: non tamen in ipſa morte fit, ſed factum ſupponitur. Adde (quod infra oſtendemus) illud ſacrificium crucis non fuiſſe ſacrificium proprium novæ legis, ut propter ſolum illud poſſit dici aliquo modo tunc eſſe teſtamentum novum conditum.

Objectio. Reſponſ.

Dico ſecundo: Chriſtus Dominus ut caput, & princeps Eccleſiæ præcipue condidit novum teſtamentum in cœna, quoad id quod in eo eſt præcipuum, quamvis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinent, aliis temporibus inſtituerit. Priorem partem hujus aſſertionis probant, quæ adduximus in ſecunda ſententia, & poteſt breviter ita explicari. Quia tunc aliquis proprie dicitur inſtituere teſtamentum, quando aliquibus relinquit omnia bona ſua; ſed Chriſtus in cœna reliquit Eccleſiæ ſuum corpus, & ſanguinem, atque ſeipſum totum, in quo & omnes divitiæ ejus, & omne bonum continetur: ubi non incommode applicari poteſt illud Zach. 9. *Quod eſt bonum ejus, & quod pulchrum ejus, nonne frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Deinde tunc etiam promiſit Eccleſiæ ſuum ſpiritum, & præcipua præcepta tradidit (ut ſupra dicebamus) ac deniq; novi teſtamenti expreſſam mẽtionem fecit: ergo ſine dubio tunc præcipuæ condidit teſtamentum, quod ſuo etiam ſanguine tunc incruente immolato ſancivit: poſtea vero in ſacrificio cruento omnino ſtabilivit ac confirmavit. Poſterior pars aſſertionis ſatis probatur ex iis, quæ in tertia ſententia adducta ſunt. Nam cum teſtamẽtum novum multa contineat, potuit pro ratione divinæ Sapientiæ temporibus opportunis quoad diverſa præcepta, & ſacramenta paulatim, & ſucceſſive perfici. Neque eſt inconveniens, teſtamentum hoc prius fuiſſe morte teſtatoris confirmatum, quam fuerit omni ex parte abſolutum, quia hoc ipſum indicium fuit, teſtatorem non diu fuiſſe inter mortuos permanſurum, ſed paulo poſt ad vitam rediturum, atque omnibus rebus ſuis ultimam manum impoſiturum, antequam in cœlum aſcenderet.

Chriſtus, ut caput, & princeps Eccleſiæ novum teſtamentum præcipue in ultima cœna condidit.

Dico tertio: Chriſtus ut privatus homo proprie teſtamentum non condidit. Quia nulla bona temporalia habuit, de quibus diſponeret: ſi autem aliquid egit, quod umbram teſtamenti haberet, illud potius in cruce, quam alibi factum reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil amplius. Atque hæc de Chriſti paſſione ſufficiant.

Chriſtus, ut privatus homo teſtamentum proprie non condidit.

QUÆSTIO XLVII.

De cauſa efficiente Paſſionis Chriſti, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa efficiente paſſionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, utrum Chriſtus fuerit ab aliis occiſus, vel a ſeipſo.

Secundo, ex quo motivo ſeipſum paſſioni tradiderit.

Tertio, utrum Pater tradiderit eum ad patiendum.

Quarto, utrum fuerit conveniens, ut per manus Gentium pateretur, vel potius a Judæis.

Quinto, utrum occiſores ejus eum cognoverint.

Sexto, de peccato eorum, qui Chriſtum occiderunt.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus fuerit ab alio occiſus, an a ſeipſo.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ab alio occiſus, ſed a ſeipſo. Dicit enim ipſe, Joannis 10. *Nemo tollit animam meam a me, ſed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam ejus tollit. Non eſt ergo Chriſtus ab aliis occiſus, ſed a ſeipſo.* 255.

Infr. q. 50. ar. 1. ad 3. & q. 51. ar. 3. Co. Et op. 3. c. 337 & 338.

2. *Præterea, illi, qui ab aliis occiduntur, paulatim debi-*

debilitata natura deficiunt, & maxime hoc apparet in lib. 4. c. 13. paulo poſt princ. t. 3. *crucifixis: ut enim dicit Auguſt. in 4. de Trinitate, longa morte cruciabantur ligno ſuſpenſi. In Chriſto autem non hoc accidit: nam clamans voce magna, emiſit ſpiritum: ut dicitur Matthæi vigeſimoſeptimo. Non ergo Chriſtus eſt ab aliis occiſus, ſed a ſeipſo.*

3. *Præterea. Illi, qui ab aliis occiduntur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntarie: quia violentum opponitur voluntario. Sed Aug. dicit in 4. de Trinit. quod ſpiritus Chriſti non deſeruit carnem invitus, ſed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit. Non ergo Chriſtus eſt ab aliis occiſus, ſed a ſeipſo.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 18. Poſtquam flagellaverint, occident eum.

Reſp. dicendum, quod aliquid poteſt eſſe cauſa alicujus effectus dupliciter. Uno modo directe ad illud agendo. Et hoc modo perſecutores Chriſti eum occiderunt, quia ſufficientem cauſam mortis, ei intulerunt, cum intentione occidendi ipſum, & effectu ſubſequente: quia ſcilicet ex illa cauſa eſt mors ſubſecuta. Alio modo dicitur aliquis cauſa alicujus indirecte ſcilicet, quia non impedit cum impedire poſſit, ſicut ſi dicatur aliquis alium perfundere, quia non clauſit feneſtram, per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipſe Chriſtus fuit cauſa ſuæ paſſionis, & mortis: poterat enim ſuam paſſionem, & mortem impedire. Primo quidem, adverſarios reprimendo, ut eum aut non vellent, aut non poſſent interficere. Secundo, quia ſpiritus ejus habebat poteſtatem conſervandi naturam carnis ſuæ, ne a quocunque læſivo, inflicto, opprimeretur. Quod quidem habuit anima Chriſti, quia erat verbo Dei conjuncta in unitate perſonæ, l. 4 c. 13. de Trin. to. 3. *ut Aug. dicit in 4. de Trin. Quia ergo anima Chriſti non repulit a proprio corpore nocumentum illatum: ſed voluit quod natura corporalis illi nocumento ſuccumberet, dicitur ſuam animam poſuiſſe, vel voluntarie mortuus eſſe.*

Ad 1. ergo dicendum, quod cum dicitur: Nemo tollit animam meam a me, intelligitur, me invito: quod enim aliquis ab invito aufert, qui reſiſtere non poteſt, illud proprie dicitur tolli.

Ad 2. dicendum, quod ut Chriſtus oſtenderet, quod paſſio illata per violentiam, ejus animam non eripiebat, naturam corporalem in ſua fortitudine conſervavit, ut etiam in extremis poſitus voce magna clamaret, quod inter alia miracula mortis ejus computatur. Unde dicitur Marci decimoquinto. Videns autem Centurio, qui ex adverſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet, ait. Vere hic homo filius Dei erat. Fuit etiam & mirabile in Chriſti morte, quod velocius mortuus fuit aliis, qui ſimili pœna afficiebantur. Unde dicitur Joannis decimonono, quod eorum, qui cum Chriſto crucifixi erant, fregerunt crura, ut cito morerentur: ad Jeſum autem cum veniſſent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura. Et Marci decimo quinto dicitur, quod Pilatus mirabatur, ſi jam obiiſſet. Sicut enim ejus voluntate, natura corporalis conſervata eſt in ſuo vigore uſque ad extremum: ſic etiam quando voluit, ſubito ceſſit nocumento illato.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus ſimul & violentiam paſſus eſt, ut moreretur, & tamen voluntarie mortuus fuit: quia violentia corpori ejus illata eſt, quæ tamen tantum corpori ejus prævaluit, quantum ipſe voluit.

COMMENTARIUS.

Materia hujus articuli per ſe eſt perſpicua: ſolum eſt advertendum, cum D. Th. dicit Chriſtum fuiſſe cauſam paſſionis, & mortis ſuæ, non directam, ſed indirectam, non loqui de cauſa propria, ſeu morali, ſed de cauſa tantum per accidens phyſice loquendo. Nam ut aliquis dicatur cauſa ſimpliciter, & moralis alicujus effectus, non ſatis eſt, quod poſſit effectum impedire, & non faciat: ſed oportet, ut etiam teneatur, quia alioqui effectus non imputatur, nec moraliter reputatur voluntarius: Chriſtus autem Dominus, licet potuerit ſuam mortem vitare, non tamen tenebatur. Quia licet homo ſemper teneatur non ſe occidere, non tamen tenetur ſemper cuſtodire vitam, cum poſſit: ſed poteſt eam exponere propter graves cauſas, ſicut Chriſtus eam expoſuit pro hominum redemptione.

Dubium. Dubitat autem hic Cajet. quomodo verum ſit, potuiſſe Chriſtum vitare mortem ſuam. Quia Scot. in 3. diſt. 16. qu. 2. hoc negare videtur. Sed non video hic ſpecialem quæſtionem de morte potius, quam de aliis defectibus, ſeu paſſionibus corporis, de quibus generatim dictum eſt ſuperiori tomo diſp. 32. ſect. 3. Et ſumma omnium eſt, voluntatem Chriſti per vires ſuas naturales non potuiſſe vitare dolorem, paſſiones, & mortem, ubi ſemel corpori ſufficientes cauſæ naturales horum effectuum eſſent applicatæ. Et hoc ſenſu exiſtimo loquutum Scotum: eumque Cajetanus admittit, neque ullus Catholicus poteſt in dubium revocare. At vero voluntas Chriſti, ut organum Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam conſtat, ſuppoſita inſtrumentaria virtute, quam anima Chriſti habuit ad ſupernaturales effectus. Scotus autem, quia virtutem hanc inſtrumentariam propriam, & phyſicam non admittit, nihil de hac poteſtate loquutus eſt: non tamen credo negaret, quin eo modo, quo Chriſtus faciebat alia miracula, poſſet etiam hoc facere, ſi expediret. Occurrebat tamen hic quæſtio, quam D. Th. attigit in ſolut. argument. quomodo de facto mors, ſeu ſeparatio animæ Chriſti a corpore facta ſit, & utrum ad illam aliquid anima Chriſti directe, & poſitive fuerit cooperata. Sed hoc pertinet proprie ad diſp. de morte Chriſti, quam infra circa q. 50. inſtituemus. Reſponſ. Chriſtus vitare mortem ſuam quomodo potuit.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus fuerit ex obedientia mortuus.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ex obedientia mortuus. Obedientia enim reſpicit præceptum. Sed non legitur Chriſto fuiſſe præceptum, quod ipſe pateretur. Non ergo ex obedientia paſſus fuit. 259. Inf qu. 48. art. 2. & 3. co. & 4. contra 55. ad 13. & 16. & op. 3. c. 234. & Rom. 6. l. 2. fin. & li. 5. co. 5. fin.

2. *Præterea. Illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex neceſſitate præcepti. Chriſtus autem, non ex neceſſitate, ſed voluntarie paſſus fuit. Non ergo paſſus eſt ex obedientia.*

3. *Præterea. Charitas eſt excellentior virtus, quam obedientia. Sed Chriſtus legitur ex charitate paſſus: ſecundum illud Eph. 5. Ambulate in dilectione ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Ergo paſſio Chriſti magis debet attribui charitati, quam obedientiæ.*

Sed contra eſt, quod dicitur Philip. 1. Factus eſt obediens Patri uſque ad mortem.

Reſp. dicendum, quod convenientiſſimũ fuit, quod Chriſtus ex obedientia pateretur. Primo quidem, quia hoc conveniebat juſtificationi humanæ: ut ſicut per unius hominis inobedientiã peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius hominis obedientiam, juſti conſtituantur multi, ut dicitur Rom. 5. Secundo hoc cõveniens fuit reconciliationi Dei ad homines. Unde dicitur Rom. 5. Reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus in quantum ſcilicet ipſa mors Chriſti fuit quoddam ſacrificium acceptiſſimum Deo: ſecundum illud Epheſ. 5. tradidit ipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis. Obedientia vero omnibus ſacrificiis antefertur, ſecundum illud 1. Reg. 15. Melior eſt obedientia quam victimæ. Et ideo conveniens fuit, ut ſacrificium paſſionis, & mortis Chriſti ex obedientia procederet. Tertio hoc conveniens fuit ejus victoriæ, qua de morte, & authore mortis triumphavit. Non enim miles vincere poteſt, niſi duci obediat, & ita homo Chriſtus victoriam obtinuit, per hoc quod Deo fuit obediens: ſecundum illud Proverb. 11. Vir obediens loquetur victorias.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus mandatum accepit a Patre, ut pateretur: dicitur enim Jo. 10. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, & hoc mandatum accepi a Patre meo, ſcilicet ponendi animam, & ſumendi eam. Ex quo (ut Chryſ. dicit) non eſt intelligendum, quod prius expectaverit audire, & opus ei fuerit diſcere, ſed voluntarium monſtravit proceſſum, & contrarietatis ad Patrem ſuſpicionem deſtruxit. Quia tamen in morte Chriſti lex vetus conſummata eſt (ſecundum illud quod ipſe moriens dixit Jo. 19. Conſummatum eſt) poteſt intelligi, quod patiendo, omnia veteris legis præcepta implevit. Moralia quidem, quæ in præceptis charitatis fundantur, implevit in quantum paſſus eſt, & ex dilectione Patris (ſecundum illud Jo. 14. Ut cognoſcat mundus, quia diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc, ſcilicet ad locum paſſionis) & etiam ex dilectione proximi: ſecundum illud Galat. 2. Dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Cæremonialia vero præcepta legis, quæ ad ſacrificia, & oblationes præcipue ordinantur, Hom. 59. in Jo. pag. 3. a pri. t. 3.

imple-

implevit Chriſtus ſua paſſione, in quantum omnia antiqua ſacrificia, figuræ fuerunt illius veri ſacrificii, quod Chriſtus obtulit, moriendo pro nobis. Unde dicitur Coloſ. 2. Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomaniæ, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti: eo ſcilicet, quod Chriſtus comparatur ad illa, ſicut corpus ad umbram. Præcepta vero judicialia legis, quę precipue ordinantur ad ſatisfaciendum injuriam paſſis, implevit Chriſtus ſua paſſione, quoniam (ut in Pſalm. 68. dicitur) quæ non rapuit, exolvit, permittens ſe ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

Ad 2. dicendum, quod obedientia etſi importat neceſſitatem reſpectu ejus quod præcipitur, tamen importat voluntatem reſpectu impletionis præcepti, & talis fuit obedientia Chriſti. Nam ipſa paſſio, & mors ſecundum ſe conſiderata naturali voluntati repugnabat: volebat tamen Chriſtus Dei voluntatem circa hoc implere: ſecundum illud Pſalm. 39. Ut facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Unde dicebat Matth. 26. Si non poteſt tranſire a me calix iſte, niſi bibam illum, fiat voluntas tua.

Ad 3. dicendum, quod eadem ratione Chriſtus paſſus eſt ex charitate, & obedientia: quia & præcepta charitatis ex obedientia implevit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia hujus articuli diligenter diſputata eſt in priori tomo diſp. 43. ſect. 1. 2. & 3. & quia hic nihil addendum occurrit, nihil etiam repetendum eſſe cenſeo.

ARTICULUS III.

Utrum Deus Pater tradidit Chriſtum paſſioni.

260. 3. d. 20 a 5. q. 1. & quæ. 1. ar. 3. lini & Matth. 26. com. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Deus Pater non tradiderit Chriſtum paſſioni. Iniquum enim, & crudele videtur eſſe, quod innocens paſſioni, & morti tradatur. Sed, ſicut dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & abſque ulla iniquitate. Ergo Chriſtum innocentem non tradidit paſſioni, & morti.

2. Præterea. Non videtur, quod aliquis a ſeipſo, & ab alio morti tradatur. Sed Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis: ſecundum quod dicitur Iſa. 53. Tradidit in mortem animam ſuam. Non ergo videtur, quod Deus Pater eum tradiderit.

3. Præterea. Judas vituperatur ex eo, quod tradidit Chriſtum Judæis ſecundum illud Joan. 6. Unus ex vobis diabolus eſt: quod dicebat propter Judam, qui eum erat traditurus. Similiter etiam vituperantur Judæi, qui eum tradiderunt Pilato: ſecundum quod ipſe dicit Joan. 18. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Pilatus etiam tradidit ipſum, ut crucifigeretur, ut habetur Joan. 19. Non eſt autem participatio juſtitiæ cum iniquitate, ut dicitur 2. ad Corinth. 6. Ergo videtur, quod Deus Pater non tradiderit Chriſtum paſſioni.

Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 8. Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.

art. præc.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) Chriſtus paſſus eſt voluntarie ex obedientia Patris. Unde ſecundum tria Deus Pater tradidit Chriſtum paſſioni. Uno quidem modo, ſecundum quod ſua æterna voluntate præordinavit paſſionem Chriſti ad humani generis liberationem, ſecundum illud quod dicitur Iſai. 53. Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum: & iterum; Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Secundo, in quantum inſpiravit ei voluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei charitatem. Unde ibidem ſequitur: Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Tertio, non protegendo eum a paſſione, ſed exponendo perſequentibus. Unde & legitur Mat. 27. quod pendens in cruce Chriſtus dicebat, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? quia ſcilicet poteſtati perſequentium eum expoſuit, ut Aug. dicit, de gratia novi Teſtamenti.

In ep. 120. ex c. 6. & 10. tom. 2.

Ad 1. ergo dicendum, quod innocentem hominem paſſioni, & morti tradere contra ejus voluntatem, eſt impium, & crudele, ſic autem Deus Pater Chriſtum non tradidit, ſed inſpirando ei voluntatem patiendi pro nobis. In quo oſtenditur & Dei ſeveritas, qui peccatum ſine pœna dimittere noluit (quod ſignat Apoſtolus dicens: Proprio filio ſuo non pepercit) & bonitas ejus in eo, quod cum homo ſufficienter ſatisfacere non poſſet per aliquam pœnam, quam pateretur, ei ſatisfactorem dedit. Quod ſignavit Apoſtolus dicens: Pro nobis omnibus tradidit illum; & Rom. 3. dicit. Quem, ſcilicet Chriſtum, propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus ſecundum quod Deus tradidit ſemetipſum in mortem, eadem voluntate, & actione, qua & Pater tradidit eum: ſed in quantum homo tradidit ſeipſum voluntate a Patre inſpirata. Unde non eſt contrarietas in hoc, quod Pater tradidit Chriſtum, & ipſe tradidit ſemetipſum.

Ad 3. dicendum, quod eadem actio diverſimode judicatur in bono vel in malo, ſecundum quod ex diverſa radice procedit. Pater enim tradidit Chriſtum, & ipſe ſemetipſum ex charitate, & ideo laudantur. Judas autem tradidit ipſum ex cupiditate, Judæi autem ex invidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæſarem: & ideo ipſi vituperantur.

COMMENTARIUS.

Teſtimonii Pauli ad Rom. 8 exponit. Deus Pater Chriſtum pro nobis tradidit morti.

HUnc articulum propoſuit D. Th. ad explicanda illa verba Pauli ad Rom. 8. *Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quæ ſic egregie exponit, Deum tradidiſſe Chriſtum pro nobis, quatenus æterno conſilio definivit, ut per mortem ſuam nos redimeret, ex quo ortum eſt, ut pro nobis fieret homo paſſibilis, eique Pater inſpiraverit voluntatem moriendi pro nobis, ac denique, ut manibus perſequentium illum objecerit, & eorum voluntati, poteſtatique permiſerit. Unde Origen. lib. 7. in Epiſt. ad Rom. *Pro nobis* (inquit) *tradidit eum non illa traditione, qua dictum eſt: Tradet frater fratrem in mortem, & parentes filios; ſed tradidiſſe eum dicitur hoc ipſo, quod eum, cum in forma Dei eſſet, paſſus eſt exinanire ſemetipſum, & formam ſervi ſuſcipere, & uſque ad mortem crucis pervenire.* Ex qua poſitione obiter refellitur impietas hæreticorum noſtri temporis, dicentium, Patrem tradidiſſe Chriſtum inſpirando Judæis ejus mortem, eoſque ad illam inſtigando. Sed de hoc alias. Eodem autem modo exponenda ſunt fere ſimilia verba Iſai. cap. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum*, quæ Septuaginta hoc modo verterunt: *Dominus tradidit eum propter iniquitates noſtras.* Quæ in hunc modum legit, & exponit Tertul. lib. contra Prax. c. 30. ubi Patrem tradere filium exponit nihil aliud fuiſſe, quam mortem permittere. Clemens vero Alex. lib. 1. Pædag c. 8. ſic legit; *Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris*; & exponit; *Peccatorum ſcilicet correctorem, & directorem, & ideo hic ſolus poteſt peccata dimittere.* Sic etiã exponenda ſunt verba Chriſti Mat. 26. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Dicitur enim dediſſe prædictis modis. Solum eſt in his locutionibus conſiderandũ, cum dicitur Pater tradidiſſe Chriſtum, ſi in verbo, *tradendi*, includatur miſſio filii, proprie id dici de prima perſona Trinitatis: ſi autem ſolum dicat ordinationem redemptionis noſtræ, & permiſſionem mortis Chriſti, ſic proprie dici de tota Trinitate, atque hoc ſenſu Patrem non perſonaliter, ſed eſſentialiter ſumi, quamvis appropriate poſſit accommodari primę perſonę Trinitatis.

Circa rationem vero expoſitionis D. Th. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniverit mortem Chriſti. Item quomodo eam Chriſto inſpiraverit, & ſuam de illa voluntatem oſtenderit. Sed de hac re videantur, quæ ſupra notavimus quæſt. præcedenti in commentar. art. 10. & in priori tom. diſputat. 43. ſect. 3.

Dubium.

Circa ſol. ad 1. merito dubitavit Cajet. quomodo D. Th. agens de Deo, dixerit impium eſſe, innocentem invitum ad mortem trahere. Cum enim Deus ſit Dominus vitæ, & mortis, reſpectu illius non eſſet impium, etiamſi innocentem invitum ad mortem traderet. Et reſpondet, cum D. Th. ita loquutus eſt, non tractaſſe in ordine ad Deum, ſed ſecundum ſe, & abſolute. Sed non ſatis percipitur, quomodo de hoc poſſimus loqui abſolute, & non in ordine ad aliquem. Vel quid referat ad argumentum, quod de Deo procedit, conſideratio abſoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam reſpectu hominis non poteſt ea locutio accommodari, quia reſpectu hominis iniquum eſt innocentem morti tradere, non ſolum invitum, ſed etiam volentem. Dices; interdum ex juſta cauſa poteſt tradi innocens hoſti, etiam ſi occidendus ſit, dummodo ab habente poteſtatem tradatur, ut a Republica. Reſpondetur, in eo caſu etiam invitum poſſe tradi: imo hoc ipſo quod eſſet ſimpliciter invitus, jam non eſſet innocens, quia eo caſu tenetur ipſe conſentire. Et

Reſponſ.

Objectio.

ſimiliter in præſenti, ſi Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipſe abſolute repugnaret, hoc ipſo deſineret eſſe innocens, ſi de divina voluntate ei conſtaret. Videtur ergo D. Th. uſus illa propoſitione, ſolum ad explicandam ſuavem divinæ providentiæ diſpoſitionem. Reſponſ. Nam licet ſit abſolutus Dominus, & poſſit ſuo arbitratu abſque alia cauſa, quem voluerit, vita privare, non vult tamen uti abſoluto dominio, ſed legibus juſtitię, & ęquitatis quodammodo ſe accommodat. Et hoc modo non conſiderando in Deo abſolutam Domini poteſtatem, ſed ſolam rationem gubernatoris, ac judicis, crudele eſſet, & iniquum, innocentem invitum interficere. Præſertim quia hoc ipſo, quod mors ei eſſet involuntaria, eſſet quoque conſequenter ad ſatisfaciendum Deo, & ad omnes alios effectus prorſus inutilis. Et hoc fortaſſe ſibi voluit Cajetanus, quamvis obſcure loquutus ſit. Aliæ ſolutiones claræ ſunt ex dictis.

ARTICULUS IV.

Utrum fuerit conveniens, Chriſtum pati a Gentilibus.

261. *AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum pati a Gentilibus. Quia enim per mortem Chriſti homines erant a peccato liberandi, conveniens videbatur, ut pauciſſimi in morte ejus peccarent. Peccaverunt autem in morte ejus Judæi, ex quorum perſona dicitur Matth. 21. Hic eſt hæres, venite occidamus eum. Ergo videtur conveniens fuiſſe, quod in peccato occiſionis Chriſti Gentiles non implicarentur.*

2. Præterea. Veritas debet reſpondere figuræ. Sed figuralia ſacrificia veteris legis non Gentiles, ſed Judæi offerebant. Ergo neque paſſio Chriſti, quæ fuit verum ſacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.

3. Præterea. Sicut dicitur Joannis 5. Judæi quærebant Chriſtum interficere, non ſolum quia ſolvebat Sabbathum, ſed etiam quia Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe Deo faciens.

Sed hoc videbatur eſſe ſolum contra legem Judæorum, unde & ipſi dicunt Joannis 19. Secundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Videtur ergo conveniens fuiſſe, quod Chriſtus non a Gentilibus, ſed a Judæis pateretur, & falſum eſſe quod dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam: cum multa peccata ſecundum legem morte puniantur, ut patet Levit. 20.

Sed contra eſt, quod ipſe Dominus dicit Matthæi 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

Reſpondeo dicendum, quod in ipſo modo paſſionis Chriſti præfiguratus eſt effectus ipſius. Primo enim paſſio Chriſti effectum ſalutis habuit in Judæis: quorum plurimi in morte Chriſti baptizati ſunt: ut patet act. 2. & 3.

Secundo vero Judæis prædicantibus, effectus paſſionis Chriſti tranſivit ad Gentes. Et ideo conveniens fuit, ut Chriſtus a Judæis pati inciperet, & poſtea Judæis tradentibus, per manus Gentilium, ejus paſſio finiretur.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus ad oſtendendum abundantiam charitatis ſuæ, ex qua patiebatur, in cruce poſitus veniam perſecutoribus poſtulavit. Et ideo ut hujus petitionis fructus ad Judæos, & Gentiles perveniret, voluit Chriſtus ab utriſque pati.

Ad 2. dicendum, quod paſſio Chriſti fuit ſacrificii oblatio, in quantum Chriſtus propria voluntate mortem ſuſtinuit ex charitate. In quantum autem a perſecutoribus eſt paſſus, non fuit ſacrificium, ſed peccatum graviſſimum.

Tra. 114. in Joan. circa medium tom. 9. *Ad 3. dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit, Judæi dicentes: Nobis non licet interficere quenquam, intellexerunt non ſibi licere interficere quenquam, propter feſti diei ſanctitatem, quam celebrare jam cœperant. Vel hoc dicebant (ut Chryſoſt. dicit) quia volebant eum occidi, non tanquam tranſgreſſorem legis, ſed tanquam publicum hoſtem, quia Regem ſe fecerat: de quo non erat eorum judicare. Vel quia non licebat eis crucifigere (quod cupiebant) ſed lapidare, quod in Stephano fecerunt. Vel melius dicendum eſt, quod per Romanos, quibus erant ſubjecti, erat eis poteſtas occidendi interdicta.* Hom. 82. in Joan. poſt med. tom. 3.

COMMENTARIUS.

HIc articulus non indiget expoſitione. Solum eſt notanda ſolutio ad 3. in qua D. Th. dubitat: quomodo vera fuerint verba illa, quæ Judæi dixerunt Pilato Jo. 18. *Nobis non licet interficere quemquam*, cum ipſimet dixiſſent: *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori*. At vero licitum erat Judæis eum interficere, qui ſecundum legem reus mortis erat. Refert igitur D. Th. varias reſponſiones. Prima eſt non licuiſſe Judæis interficere quemquam in die Paſchæ. Ita reſpondent Cyril. l. 12. c. 6. & Auguſt. tract. 114. & eamdem attigit Chryſoſtomus Hom. 82. in Jo. & 86. in Matth. & Beda Jo. 18. Et poteſt fundari in eo, quod refertur Act. 12. ubi cum Herodes apprehendiſſet Petrum, quoniam dies erant azymorum, non ſtatim interfecit illum: ſed tradidit militibus ad cuſtodiendum: *Volens poſt Paſcha producere eum populo*. Sed hic locus non ſatis probat id non licuiſſe, ſed non decuiſſe, vel ordinarie non fuiſſe in uſu: in caſu autem raro, & atroci, qualem Judęi fingebant cauſam Chriſti, non ſatis conſtat id non licuiſſe. Præſertim cum jam eſſet cauſa ab eis in conſilio præjudicata, eſſetque per milites ſolos executioni mandanda. Præterea ſi ſolum propter temporis circumſtantiam hoc illis non licuiſſet, facile fuiſſet Pilato reſpondere illis, ut paucos dies expectarent: poſtea vero eum interficerent. Teſtimonii Jo. 18. Expoſitio prima.

Expoſit. 2 Secunda reſponſio eſt, Judæos voluiſſe Chriſtum occidere, non tantum ut legis ſuæ tranſgreſſorem, ſed etiam ut ſeditioſum, hoſtemque Cæſaris, cujus regnum affectaſſet, propter quod delictum non licebat eis judicare, neque interficere illum. Sed & hæc reſponſio eſt difficilis creditu. Tum quia Judæi, quando illa verba dixerunt, nullum aliud crimen Chriſto objecerant, niſi blaſphemiam. Tum etiam quia per legem etiam licebat Judæis quodcumque crimen punire condigna pœna.

Expoſit. 3 Tertia reſponſio eſt, Judæos non eſſe loquutos de quacumque pęna mortis: ſed de crucifixione, ita, ut idem fuerit dicere: *Nobis non licet interficere*, ac ſi dixiſſent nobis non licet crucifigere. Hanc expoſitionem habet etiam Chryſoſt. & eam ſequuntur Euthymius & Theophyl. Et illi favent verba, quæ ſtatim ſubdit Evangeliſta: *Ut ſermo Jeſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus*, ſcilicet morte crucis, ac ſi apertius diceret hoc dixerunt Judæi, ut crucifigeretur. Sed in primis hæc verba ſignificare poſſunt non cauſam, propter quam id dixerunt Judæi, ſed conſequutionem, ut ſępe diximus. Deinde etiamſi mens & deſiderium Judæorum eſſet hoc efficere, ut Chriſtus crucifigeretur: tamen illis verbis non hoc ſignificarunt, nec videtur eſſe poſſe hic illorum ſenſus. Tum quia nec verba id ſignificant, & tunc nondum a Pilato petierant Chriſtum crucifigi. Tum etiam quia facile potuiſſet illis reſpondere, non oportere eum crucifigi, ſed ſatis fuiſſe lapidari, vel alio mortis genere affici.

Expoſit. 4 Quarta reſponſio, quam D. Thomas magis probat, eſt, eo tempore non licuiſſe Judæis aliquem interficere, non propter legem Dei prohibentem, ſed quia per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Evangelio colligi ex parte poteſt. Ideo enim adduxerunt Chriſtum ad Pilatum, ideo etiam ab eo poſtularunt, ut Barabbam ſibi concederet, quia ipſi non erant judices in cauſa mortis. Item Act. 18. adduxerunt Paulum coram Gallione, quia ipſi non ſunt auſi illum occidere. Quin etiam Joſeph. 20. lib. Antiqu. c. 8. refert Annam Pontificem occidiſſe Jacobum ſine conſenſu præſidis Romani, & propterea privatum fuiſſe pontificatu. Et hanc expoſitionem ſequitur Rupertus in Joan. Sed habet difficultatem. Quia id, quod aſſumitur, eſt valde incertum. Nam Joannis 8. Judæi in cauſa adulteræ oſtendebant, ſe habere facultatem lapidandi illam juxta legem Moyſi, & Act. 7. lapidaverunt Stephanum. Dici poteſt factum eſſe vel conſentientibus, vel conniventibus Romanis: non quia abſolute hoc eſſet in eorum poteſtate. Sed hinc oritur potiſſima difficultas contra hanc reſponſionem. Nam ſaltem ex conſenſu præſidis Romani abſque ulla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: at vero jam Præſes Romanus ſuum conſenſum dederat, dicens: *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram judicate eum*: jam ergo non poterant illo ſenſu reſpondere: *Nobis non licet*.

Expoſit. 5 Quinta reſponſio eſt, Phariſæos ex ſpeciali, & propria ſecta hoc obſervaſſe, ut neminem ad mortem damnarent, ut refert Joſephus filius Gorionis lib. 4. hiſt. Jud. c. 6. Illi ergo, ſpecie religionis, dixerunt: *Nobis non licet*: multi enim & præcipui ex his, qui mortem Chriſti procurabant, erant Phariſæi, & quia authoritatem apud populum habebant, eos alii imitati ſunt, hoc præcipue ea excuſa-

tione intendentes, ut & Chriſtus a Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipſi minorem apud plebem invidiam ſibi conciliarent. Sed hæc reſponſio in primis divinat, & levi nititur fundamento. Deinde cum Pilatus dixit: *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram judicate eum:* non eſt loquutus ad Phariſæos, ſed ad judices populi: non ergo Phariſæi, ſed judices debuerunt reſpondere.

Quocirca illud, in quo omnes hæ expoſitiones conveniunt, certum eſt, Judæos uſos fuiſſe hac excuſatione, intentione crucifigendi Chriſtum, & vitandi populi invidiam. Quomodo autem verum dixerint ad ſe excuſandum, incertum eſt. Omnibus vero conſideratis, id, quod prima ſententia afferebat, videtur veriſimilius. Illi etenim omnino volebant ſtatim Chriſtum interfici, timebant enim vehementer, ne e manibus elaberetur: & ideo ſumpſerunt eam probabilem excuſationem, quod eo tempore non liceret eis aliquem ad mortem damnare; quæ expoſitio evidentius conſtabit ex iis, quæ infra dicemus de die, in quo interfectus eſt Dominus.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſti perſecutores eum cognoverint.

262. *AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod perſecutores Chriſti eum cognoverint. Dicitur enim Matth. 21. quod agricolæ videntes filium dixerunt intra ſe, Hic eſt hæres, venite occidamus eum: ubi dicit Hieronym. Manifeſte Dominus probat ex verbis Judæorum, principes non per ignorantiam, ſed per invidiam Dei filium crucifixiſſe: intellexerunt enim eum eſſe illum, cui Pater per Prophetam dicit: Poſtula a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ergo videtur, quod cognoverint eum eſſe Chriſtum, vel filium Dei.*

Opuſ. 60. c. 18. in fin. & 1. ad Cor 2. 2. Cor. 1. Id innuit. c. 21. Mat. in fi. illius tom. 9. & etiam in gloſſ. or.

2. Præterea. Joan. 15. Dominus dicit. Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Quod autem videtur, manifeſte cognoſcitur. Ergo Judæi cognoſcentes Chriſtum, ex cauſa odii ei paſſionem intulerunt.

3. Præterea. In quodam ſermone Epheſini Concilii dicitur. Sicut qui chartam imperialem diſcerpſerit, tanquã Imperatoris diſrumpens verbum, ad mortem addicitur: ſic crucifigens Judæus, quem viderat, pœnas dabit, tanquam in ipſum Deum, verbum præſumptionis injiciens. Hoc autem non eſſet, ſi eum eſſe Dei filium, non cognoviſſent: quia ignorantia eos excuſaſſet. Ergo videtur, quod Judæi crucifigentes Chriſtum cognoverint eum eſſe filium Dei.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Corinth. 2. Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent: & Act. 3. dicit Petrus Judæis loquens. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri, & Dominus in cruce pendens dicit: Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.

Reſpondeo dicendum, quod apud Judæos, quidam erant majores, & quidam minores. Minores quidem, qui eorum principes dicebantur (ut dicitur in l. Quæſt. veteris & novi Teſtam.) ſicut & dæmones, cognoverunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege: omnia enim ſigna videbant in eo, quæ dixerant futura Prophetæ. Myſterium autem divinitatis ejus ignorabant: & ideo Apoſtolus dicit: Quod ſi cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sciendum tamen, quod eorum ignorantia non eos excuſabat a crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata: videbant enim evidentia ſigna divinitatis ipſius: ſed ex odio, & invidia Chriſti, ea pervertebant, & verbis ejus, quibus ſe filium Dei fatebatur, credere noluerunt, unde ipſe de eis dicit Joann. 15. Si non veniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et poſtea ſubdit. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & ſic ex perſona eorum accipi poteſt, quod dicitur Job. 21. Dixerunt Deo, recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Minores vero, id eſt, populares, qui myſteria Scripturæ non noverant, non plene cognoverunt ipſum eſſe nec Chriſtum, nec filium Dei: licet enim aliqui eorum in eum crediderint, Multitudo tamen non credidit. Et ſi aliquando dubitaverunt, an ipſe eſſet Chriſtus, propter ſignorum multitudinem, & efficaciam doctrinæ (ut habetur Joannis 7.) tamen poſtea decepti fuerunt a ſuis principibus, ut eum non crederent, neque filium Dei, neque Chriſtum. Unde & Petrus eis dixit. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri: quia ſcilicet per principes ſeducti erant.

Auguſt. in lib. qu. ex nov. teſt. qui incipit Deus certe q. 66 a med. t. 4.

Ad 1. ergo dicendum, quod illa verba dicuntur ex perſona colonorum vineæ, per quos ſignificantur rectores illius populi, qui eum cognoverunt eſſe hæredem, in quantum cognoverunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege. Sed contra hanc reſponſionem eſſe videtur, quod illa verba Pſalmi, Poſtula a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Si ergo cognoverunt eum eſſe illum, cui dictum eſt, Poſtula a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, ſequitur quod cognoverint eum eſſe filium Dei. Chryſoſtomus etiam ibidem dicit, quod cognoverunt eum eſſe filium Dei. Beda etiam dicit ſuper illud Luc. 23. Quia neſciunt quid faciunt. Notandum, inquit, quod non pro eis orat, qui quem filium Dei intellexerunt, crucifigere, quam confiteri maluerunt. Sed ad hoc poteſt reſponderi, quod cognoverunt eum eſſe filium Dei, non per naturam, ſed per excellentiam gratiæ ſingularis. Poſſumus tamen dicere, quod etiam verum Dei filium cognoviſſe dicuntur, quia evidentia ſigna hujus rei habebant: quibus tamen aſſentire, propter odium & invidiam noluerunt, ut eum cognoſcerent eſſe filium Dei.

Hom. 40. in Mat. in opere imperf. a med. to. 2. cap. 94 ſecund. ord. Bedæ circa princ. tom. 2.

Ad 2. dicendum, quod ante illa verba præmittitur: Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & poſtea ſubditur: Nunc autem viderunt, & oderunt, & me, & patrem meum. Per quod oſtenditur, quod videntes opera Chriſti mirifica, ex odio proceſſit, quod eum filium Dei non cognoverunt.

Ad 3. dicendum, quod ignorantia affectata non excuſat a culpa, ſed magis videtur culpam aggravare: oſtendit enim hominem ſic vehementer eſſe affectum ad peccandum, quod vult ignorantiam incurrere, ne peccatum vitet. Et ideo Judæi peccaverunt, non ſolum ut hominis Chriſti, ſed etiam tanquam Dei crucifixores.

Hunc articulum tantum per occaſionem hic D. Th. præmiſit, ut in art. ſequ. peccatum crucifigentium Chriſtum explicaret, nos vero ſupra rem hanc in proprio loco tractavimus, cum de Chriſti miraculis ageremus.

ARTICULUS VI.

Utrum peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit graviſſimum.

AD ſextũ ſic proceditur. Videtur, quod peccatum crucifigentium Chriſtum, non fuerit graviſſimum. Non enim eſt graviſſimum peccatum, quod excuſationem habet. Sed ipſe Dominus excuſavit peccatum crucifigentium eum, dicens, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorum fuit graviſſimum. 263.

Sup. art. 4. ad 2. fin. & opuſ. 60. c. 8. fin.

2. Præterea. Dominus dixit Pilato Joannis 19. Qui tradidit me tibi, majus peccatum habet. Ipſe autem Pilatus fecit Chriſtum crucifigi per ſuos miniſtros. Ergo videtur fuiſſe majus peccatum Judæ proditoris, peccato crucifigentium Chriſtum.

3. Præterea. Secundum Philoſophum in 5. Ethicorum: Nullus patitur injuſtum volens, & ſicut ipſe ibidem dicit, Nullo patiente injuſtum, nullus facit injuſtum: ergo volenti nullus facit injuſtum. Sed Chriſtus voluntarie eſt paſſus: ut ſupra habitum eſt. Non ergo injuſtum fecerunt crucifixores Chriſti, & ita eorum peccatum non fuit graviſſimum.

l. 5. Ethic. c. 9. tom. 5. art. 2. hujus quæſt.

Sed contra eſt, quod ſupra illud Matth. 23. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum, dicit Chryſoſt. Quantum ad veritatem exceſſerunt menſuram patrum ſuorum: illi enim occiderunt homines, iſti Deum crucifixerunt.

homil 45. in Mat. in opere imperf. aliquantulũ a med. t. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Principes Judæorum cognoverunt Chriſtum, & ſi aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata, quæ eos non poterat excuſare. Et ideo peccatum eorum fuit graviſſimum, tum ex genere peccati, tum ex malitia voluntatis. Minores autem Judæi graviſſime peccaverunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Unde ſuper illud Lucæ 23. Neſciunt quid faciunt: dicit Beda. Pro illis rogat qui neſcierunt quid facerent, zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam. Multo autem magis fuit excuſabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus eſt, qui legis ſcientiam non habebant.

art. præc. in arg. 1. & in reſponſione.

c. 94. ſecund. ord. Bedæ circ. princip.

Ad

Ad 1. ergo dicendum, quod excuſatio illa Domini non refertur ad principes Judæorum, ſed ad minores de populo: ſicut dictum eſt.

In cor. art.

Ad 2. dicendum, quod Judas tradidit Chriſtum, non Pilato, ſed principibus ſacerdotum, qui tradiderunt eum Pilato, ſecundũ illud Joan. 18. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Horum tamen omnium peccatum fuit majus, quam Pilati, qui timore Cæſaris Chriſtum occidit. Et etiam quam peccatum militum, qui de mandato preſidis Chriſtum crucifixerunt non ex cupiditate, ſicut Judas, nec ex invidia & odio, ſicut principes Sacerdotum.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus voluit quidem ſuam paſſionem, ſicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Judæorum non voluit, & ideo occiſores Chriſti ab injuſtitia non excuſantur. Et tamen ille, qui occidit hominem, injuriam facit, non ſolum homini occiſo, ſed etiam Deo, & reipublicæ. Sicut etiam & ille qui occidit ſeipſum, ut Philoſophus dicit in 5. Ethic. Unde & David damnavit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, ut occideret Chriſtum Domini, quamvis eo petente: ut legitur 2. Reg. 1.

Lib. 5. Eth. c. ult. non longe a prio. gom. 3.

COMMENTARIUS.

Reſponſio D. Thomæ eſt peccatum illud fuiſſe graviſſimum ex genere ſuo, & in principibus Judæorum habuiſſe magnam gravitatem ex malitia, & ignorantia affectata: in plebe autem levius fuiſſe propter majorem ignorantiam, quæ quo major erat in militibus Romanis, eo magis eos excuſare poterat.

Peccatum crucifigẽtium Chriſtum quale.

Circa quam doctrinam, ut eam explicemus, nonnulla notanda ſunt. Primum eſt, in hoc peccato occiſionis Chriſti, ſecundum ſe conſiderato, plures malitias ſecundum ſpeciem reperiri. Nam primo ſi conſideremus Chriſtum ut innocentem, & ea morte indignum, illud fuit peccatum homicidii, & injuſtitiæ. Secundo conſiderando Chriſtum, quatenus erat Meſſias promiſſus a Deo, hominumque redemptor, ut ſic occiſio ejus habet malitiam impietatis, eo graviorem, quo ſpiritualis conjunctio, ſeu paternitas major eſt, quam carnalis. Tertio ſi conſideretur, quatenus fidei prædicator, quam ſufficienter proponebat, ejus occiſio habet malitiam infidelitatis. Quia in odium ejus fidei, quam prædicabat, illum occiderunt. Unde dicebant: *Secundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit.* Quarto poteſt conſiderari Chriſtus, quatenus Deus erat, & homo, & ut ſic occiſio ejus fuit immane ſacrilegium contra juſtitiam Deo debitam. Nam ſicut Chriſti adoratio actus eſt religionis, qua Deus colitur, ita ejuſdem interfectio, aut quælibet injuria, aut contumelia, ſacrilegium eſt religioni contrarium.

Peccatum crucifigẽtium Chriſtum non fuit omnium graviſſimum.

Ex his ſequitur primo nullam malitiam illius peccati fuiſſe ſummam ex iis, quæ eſſe poſſunt in omni genere peccati, ut bene notavit Gabr. lect. 87. in Canon. ex D. Thom. hac 3. p. q. 80. art. 5. Nam malitia odii Dei, ſecundum ſe, & ex genere ſuo gravius peccatum eſt, quia directe & formaliter contra Deum. Dices; etiam peccatum Judæorum fuit odium Dei, juxta illud Joan. 17. *Nunc autem & viderunt, & oderunt me & Patrem.* Reſpondetur primum, aliud eſſe loqui de peccato externo crucifixionis, aliud de interiori actu, a quo procedebat, vel imperabatur. Peccatum ergo ipſum ſecundum ſe habebat malitiam injuſtitiæ, vel ſacrilegii, & per ſe non requirebat formale odium, ſicut occiſio hominis per ſe eſt injuſtitia, & non requirit odium, quamvis ex ipſo poſſit procedere. Deinde eſto peccatum illud in Judæis, præſertim in principibus eorum, ortum fuerit ex formali odio Chriſti, quod veluti per communicationem idiomatum erat odium Dei, ſed tamen non erat formale odium Dei, ut Deus eſt. Neque enim Judæi abominabantur divinam naturam, aut perſonam, neque ei ſecundum ſe malum aliquod optabant: ſed erat odium Dei in aſſumpta natura, quod ſecundum ſe minus peccatum eſt, quam odium divinitatis. Sicut charitas ad Deum major eſt, quam ad Chriſtum ut hominem. Quin potius, ſi formaliter, & ſecundum ſpeciem comparetur infidelitas Judæorum cum Chriſti homicidio, majus peccatum fuit infidelitas, quam occiſio Chriſti. Quia per ſe majori virtuti opponitur, ſcilicet fidei, quæ major eſt, quam religio, vel juſtitia: & quia infidelitas eſt peccatum contra divinitatem ſecundum ſe, cum aliud peccatum circa humanitatem vertetur. Et hinc etiam recte colligit Gabr. ſupra majus fuiſſe peccatum in Juda deſperare, quam tradere Chriſtum. Quia illud prius fuit contra virtutem theologicam, atque adeo contra divinitatem ipſam. Unde ab aliquibus peccatum illud dicitur eſſe *peccatum in Spiritum ſanctum*, quod majus eſt, quam *peccatum in filium hominis*. Et hoc modo intelligi poteſt dictum Greg. l. 11. mor. c. 5. *Judas pejus de peccato pœnituit, quam peccavit.*

Reſponſ.

Peccatum deſperationis in Juda gravius peccato proditionis.

Secundo ſequitur, poſt peccata contra theologicas virtutes, hoc peccatum occiſionis Chriſti eſſe ex ſuo genere maximum, vel fere. Probatur, nam in primis eſt contrarium maximæ virtuti poſt theologicas, quæ eſt religio, ſeu juſtitia ad Deum. Deinde immediate attingit ipſam perſonam Dei, quamvis non in propria, ſed in aſſumpta natura. Dices, majus videri peccatum blaſphemiæ, & contumeliæ in Deum ipſum ſecundum ſe ſeu in divinitatem ejus, quia attingit Deum ipſum non in aſſumpta natura, ſed in propria. Reſpondetur poſſe quidem inter hæc duo peccata inveniri mutuum aliquem exceſſum, ſecundum rationes, comparationeſque diverſas, omnibus tamen conſideratis majus eſſe peccatum occiſionis Chriſti. Quia Deum lædit in re ſibi maxime conjuncta, & de ſe majus nocumentum infert, auferendo vitam infiniti valoris: Blaſphemia vero tantum lædit Deum in honore, vel fama, quæ ſunt magis extrinſeca. Et juxta aſſertionem hanc poteſt exponi D. Th. hic, cum ait hoc peccatum eſſe graviſſimum, ſcilicet inter ea, quæ ſunt contra virtutes morales: quamvis etiam poſſit intelligi, non loqui in proprio rigore reſpectivo, ſed abſolute vocare graviſſimum, id eſt, valde acerbum, & grave. Sicut etiam ibi dixi fuiſſe graviſſimum ob circumſtantiam, ex parte peccantium ex malitia: cum tamen ſine ulla dubitatione potuerit ea circumſtantia graviori modo concurrere. Aliam interpretationem poſtea ſubjiciemus. Et hæc de gravitate illius peccati ſecundum ſe conſiderati.

Gravitas peccati crucifigentium Chriſtum ex objecto.

Objectio.

Reſponſ.

Secundo igitur poſſumus ſpectare gravitatem hujus peccati ex parte peccantium. In quibus multa poſſunt conſiderari. Primum eſt ſcientia, vel ignorantia, de qua re ſatis in ſuperioribus diximus. Et ad minimum certum eſt ex dictis, neminem ex iis, qui ad Chriſti mortem concurrerunt, poſſe ſimpliciter excuſari propter ignorantiam a graviſſima culpa, ſaltem homicidii viri ſancti, & innocentis. Quod de Pilato, ſupra oſtendimus, quia ipſe confeſſus eſt: *Nullam invenio in eo cauſam*, & cum lavit manus ſuas dixit: *Innocens ego ſum a ſanguine juſti hujus.* De principibus etiam Judæorum id ſatis conſtat ex ſupra dictis, quibus addi poteſt, ipſos ſcienter falſos adverſus Chriſtum teſtes induxiſſe. De plebe autem Judæorum poteſt eſſe aliqua dubitatio, & major de militibus Romanis. Nihilominus tamen innocentia Chriſti tam publica erat, ac manifeſta, ut neminem ad illius mortem cooperantem ignorantia excuſare potuerit, ſaltem a malitia injuſtæ cædis. At vero quoad aliam malitiam ſacrilegii, vel impietatis, poterat major ignorantia intervenire, atque adeo excuſatio major ſaltem in gentilibus, & in plebe Judæorum, ut patet ex D. Thom. hic, & ex ſuperius dictis. Quanta vero fuerit, non poteſt a nobis definiri: vix tamen poteſt in aliquo admitti invincibilis, cum omnes multa de Chriſto, ejuſque divinitate vidiſſent ſigna, & audiſſent teſtimonia, quæ vel ad credendum, vel ſaltem ad veritatem plenius diſcendam, eos obligarent. In principibus autem Judæorum nulla eſſe potuit excuſatio, ut Chriſtus ipſe dixit Joann. 15. quia eorum ignorantia fuit valde craſſa, & affectata, & ex quadam obſtinatione, & duritia magis quam ex fragilitate aliqua. Non videtur tamen poſſe negari, quin, ſi Judæi agnoſcerent, & ſibi perſuaderent, Chriſtum eſſe verum Deum, & nihilominus eum interficere auſi eſſent, peccatum ex hac parte eſſet gravius, quia eſſet major irreverentia, & injuria Dei. Nihilominus tamen Judæorum peccatum dicitur graviſſimum ex parte peccantium, vel quia ſermo eſt de peccato, quod moraliter loquendo in hominem cadere poterat, nam ille alius modus peccandi, & occidendi Deum cognitum, vix poterat in homines cadere. Vel certe quia circumſtantia infidelitatis, & voluntariæ excæcationis non minus quam alia videtur aggravare. Huc accedunt aliæ circumſtantiæ graviſſimæ pravorum affectuum, odii, iræ, & invidiæ in Chriſtum, qui ex magna ſuperbia, & ambitione oriebantur. Quæ omnia ex hiſtoria Evangelica conſtant, & ex ſumma illa diligentia, importunaque poſtulatione ac furore, quo in morte Chriſti procuranda impii Judæi debacchati ſunt. Quo tandem fit, ut pec-

Crucifixores Chriſti inexcuſabiles in peccato ſuo omnes.

Peccati crucifigentium Chriſtum gravitas & magnitudo.

peccatum illud ſaltem in individuo, conſideratis omnibus malitiis,& circumſtantiis ejus, poſſit exiſtimari graviſſimum omnium,quæ ab hominibus unquam commiſſa ſunt.Quo ſenſu poteſt exponi D. Thom. & idem videtur dixiſſe Bernard.ſer. quodam de paſſione Domini peccatum illud fuiſſe,*Graviſſimum,ac ſingulare*,quamquam hoc etiam incertum ſit,& Bernard.recte intellectus facile poſſit exponi.Solet vero comparari hoc peccatum cum peccato Adæ, quia illud videtur fuiſſe gravius propter nocumentum generis humani.Sed Benard. ſupra videtur hoc peccatum præferre, quia majoris æſtimationis eſt dignitas Filii Dei,quam omnes homines:& preſertim,quia non conſtat illud nocumentum eſſe ita previſum ab Adamo,ut multum aggravaret. Sed de hoc etiam nihil certi definiri poteſt.An vero quia perſona Chriſti fuit infinita, peccatum crucifigentium Chriſtum fuerit infinitum, & cur Judæorum demeritum ex illa circumſtantia non tantum creverit, quantum Chiſti meritum, & ſatisfactio ex circumſtantia perſonæ patientis, late tractatum eſt in priori tomo diſp.4.Sect.4.

Teſtimonii Luc.23 Expoſitio.

In ſolut.ad 1.explicat.D.Th.verba illa Chriſti; *Pater dimitte illis,non enim ſciunt,quid faciunt*,quod illa executio non ad principes,ſed ad minores de populo Judæorum referenda ſit. Quæ eſt expoſitio Bedæ Luc.23.& Juſtin.q.108.Quod ſi objicias verba Petri Actor.3.*Scio,quia per ignorantiam feciſtis,ſicut & principes veſtri*. Reſpondendum eſt,illam particulam,*ſicut*,dicere ſimilitudinem in ignorantia aliqua, non æqualitatem. Sed difficile creditu eſt, Chriſtum oraſſe tantum pro plebe, & non pro principibus.Tum quia ratio eſt univerſalis, & illa cauſa non videtur addita ad limitandam orationem:ſed ad facilitandam impetrationem. Tum etiam, quia Chriſtus dedit exemplum dilectionis inimicorum,unde orare etiam debuit pro principibus Judeorum,qui erant precipui inimici ejus.Denique,quia effectus illius orationis, quos ſupra poſuimus,etiam in principibus Judæorum locum habere potuerunt. Quare dici poteſt, orationem Chriſti generalem fuiſſe & illam excuſationem ad omnes etiam pertinere poſſe,quia omnes aliqua ignorantia laborarũt. Nam licet hec in principibus fuerit affectata,tamen quatenus ex aliqua parte diminuit audaciam, vel irreverentiam in Deum,potuit ad impetrandam veniam allegari. Et huic expoſitioni magis videntur favere omnia, quæ circa hanc orationem ex SS. Patribus ſupra tradidimus.

Oratio Chriſti pendentis in cruce generalis pro omnibus crucifixoribus.

In ſolut.ad 2.D.Th.inſinuat,gravius peccaſſe Pontifices Judæorum,quam Judam,Pilatumque,& milites ejus. Et de hac parte poſteriori ſupra diximus. Circa priorem vero Cajet.cenſet peccatum Judæ fuiſſe gravius, propter majorem Chriſti cognitionem, & altiorem ſtatum quem habebat,& propter majorem ingratitudinem,ac denique propter majorem proditionis turpitudinem. Ad D.Th. autem tacite reſpondet non definiiſſe contrarium,ſed indeciſam quæſtionem reliquiſſe. Cæterum ego in primis exiſtimo D.Th. definiiſſe quæſtionem, aliàs argumento non ſatisfeciſſet. Deinde cenſeo, ejus ſententiam eſſe veriorem propter duas præcipuas rationes, quas D.Th. inſinuat.Prima eſt,quia Judas revera noluit Chriſtum occidi, neque id futurum exiſtimavit, ut ejus pœnitentia, quamvis perverſa,declaravit,& ſupra etiam expoſuimus. Et hanc rationem inſinuat D.Th. cum dicit Judam non tradidiſſe Chriſtum Pilato,ſed Pontificibus. Altera eſt, quia Judas ex cupiditate,non ex invidia,& odio tradidit Chriſtum, ſicut principes Judæorum. His addi poteſt, quod Principes Judeorum majori duritia,& pertinacia in Chriſto tradendo perdurarunt,quod etiam eſt ſignum vehementioris, ac intenſioris affectus: quæ omnia, ſi recte perpendantur, videntur magis peccatum augere.

Gravius peccavere Pontifices Judæorum quam Judas.

Solutio ad3.clara eſt.Ex ea tamẽ colligi poteſt ſumma quædam totius quæſtionis hujus de cauſa efficiente paſſionis Chriſti. Illud enim opus, ut fuit actio Judæorum, nullo modo eſt tribuenda Chriſto aut Deo. Quia licet Deus ad eam concurrerit, phyſice tamquam univerſalis cauſa:tamen quia illa actio abſolute mala eſt, in Deum referri non poteſt:ſed hoc modo tribuitur Judæis, ut proditoribus,& homicidis Actor.7. Gentibus, ut executoribus Matth.20. Luc.18. dæmoni, ut primo inſtigatori, Joannis 13. At vero quatenus illa paſſio tenuit ſe ex parte Dei & Chriſti,qui voluntate ſua illam acceptavit,permiſit,& non impedivit,ſic tribuenda eſt Chriſto,& Deo. Et ita intelliguntur ſcripturæ Iſaiæ 53. Joann. 11. ad Galat.2. ad Rom.8. Nec de hac materia aliquid amplius diſputandum occurrit.

Cauſa efficiens paſſionis Chriſti quæ.

QUÆSTIO XLVIII.

De modo paſſionis Chriſti quantum ad effectum, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de effectu paſſionis Chriſti. Et primo de modo efficiendi: ſecundo de ipſo effectu. Circa primum quæruntur ſex. Primo, utrum paſſio Chriſti cauſaverit noſtram ſalutem per modum meriti. Secundo,utrum per modum ſatisfactionis. Tertio,utrum per modum ſacrificii. Quarto,utrum per modum redemptionis. Quinto, utrum eſſe redemptorem ſit proprium Chriſti. Sexto, utrum cauſaverit effectum noſtræ ſalutis per modum efficientiæ.

Senſus D.Thom.in titulo quæſtionis eſt,agendum eſſe de modo,quo paſſio Chriſti ſuum effectum operata eſt. Itaque non hic agitur de modo paſſionis ſecundum ſe, ſed de modo,quo influit in effectum.Et hac occaſione tractat hic D.Th.de merito,& ſatisfactione Chriſti,& de redemptione noſtra,quę res,quia copioſe diſputata eſt a nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, ubi nihil novi addendum occurrit, ſed quæ in genere dicta ſunt de operibus Chriſti,paſſioni applicanda ſunt.

ARTICULUS I.

Utrum paſſio Chriſti cauſaverit noſtram ſalutem per modum meriti.

AD primum ſic proceditur. Videtur,quod paſſio Chriſti non cauſaverit noſtram ſalutem per modum meriti. Paſſionum enim principia non ſunt in nobis. Nullus autem meretur vel laudatur, niſi per id, cujus principium eſt in ipſo. Ergo paſſio Chriſti nihil eſt operata per modum meriti. 264.

Infr. q.62. art.5. & 3. d.18. ar.5. & 4.d.1.q. 1 a. 4. q. 3. vers. q.36. a.6 ad 0. & tom. 4. ſ.q.19.ar. 4. & q.34. art.2.

2. Præterea. Chriſtus ab initio ſuæ conceptionis meruit,& ſibi, & nobis, ut ſupra dictum eſt. Sed ſuperfluum eſt aliquem iterum mereri id quod ante meruerat. Ergo Chriſtus per ſuam paſſionem non meruit noſtram ſalutem.

3. Præterea. Radix merendi eſt charitas. Sed charitas Chriſti non fuit magis augmentata in paſſione, quam ante. Ergo non magis meruit ſalutem noſtram patiendo, quam ante fecerat.

Sed contra eſt,quod ſuper illud Philipp.2. Propter quod & Deus exaltavit illum, &c. dicit Auguſt. Humilitas paſſionis, claritatis eſt meritum, claritas humilitatis eſt præmium. Sed ipſe clarificatus eſt, non ſolum in ſeipſo, ſed etiam in ſuis fidelibus: ut ipſe dicit Joan.17. Ergo videtur, quod ipſe meruit ſalutem ſuorum fidelium.

Tra.104. in Joann. non procul a fine tom. 9.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſto data eſt gratia, non ſolum ſicut ſingulari perſonæ, ſed in quantum eſt caput Eccleſiæ: ut ſcilicet ab ipſo redundaret ad membra. Et ideo opera Chriſti hoc modo ſe habent tam ad ſe, quam ad ſua membra, ſicut ſe habent opera alterius hominis in gratia conſtituti ad ipſum. Manifeſtum eſt autem, quod quicumque in gratia conſtitutus, propter juſtitiam patitur, ex hoc ipſo meretur ſibi ſalutem, ſecundum illud Matth. 5. Beati qui perſequutionem patiuntur propter juſtitiam. Unde Chriſtus per ſuam paſſionem non ſolum ſibi, ſed etiam omnibus membris ſuis meruit ſalutem. Quæſt.8.

Ad 1. ergo dicendum, quod paſſio, in quantum hujuſmodi, non eſt meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed ſecundum quod eam aliquis voluntarie ſuſtinet, ſic habet principium ab interiori: & hoc modo eſt meritoria.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus a principio ſuæ conceptionis meruit nobis ſalutem æternam: ſed ex parte noſtra erant quædam impedimenta, quibus impediebamur conſequi effectum præcedentem meritorum. Unde ad removendum illa impedimenta, oportuit Chriſtum pati: ut ſupra dictum eſt.

Ad 3. dicendum, quod paſſio Chriſti habuit aliquem effectum, quem non habuerunt præcedentia merita: non propter majorem charitatem, ſed propter genus operis, quod erat conveniens tali effectui: ut patet ex rationibus ſupra inductis de convenientia paſſionis Chiſtri. q.46. ar.3.

q.46. ar.3. & aliis.

De hoc art. videantur dicta in priori tomo diſp. 41. Sect.

Sect. 1. & ſequentibus, cum illis conjungendo, quæ diximus diſp. 39. Sect. 2. ubi tractavimus, per quos actus Chriſtus meruerit.

In ſolut. ad 2. & 3. attingit D. Thomas, an Chriſtus meruerit aliquid ſua paſſione, quod prioribus actibus non meruerit, & cur meritum noſtræ ſalutis ſpecialiter tribuatur paſſioni, cum per reliqua opera vitæ ſuæ etiam nobis meruerit. Sed de his videnda ſunt, quæ diximus eodem tomo diſp. 4. Sect. 4. in 2. objectione.

ARTICULUS II.

Utrum paſſio Chriſti cauſaverit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis.

265. q. co c. 55. ad 23. & 24. op. 60. c. 18. col. 6. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non cauſaverit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis. Ejuſdem enim videtur eſſe ſatisfacere, cujus eſt peccare: ſicut patet in aliis pœnitentiæ partibus: ejuſdem enim eſt conteri, & confiteri, cujus eſt peccare. Sed Chriſtus non peccavit: ſecundum illud 1. Petri 2. Qui peccatum non fecit. Ergo ipſe non ſatisfecit propria paſſione.*

2. Præterea. Nulli ſatisfit per majorem offenſam. Sed maxima offenſa fuit perpetrata in Chriſti paſſione, quia graviſſime peccaverunt qui eum occiderunt: ut ſupra dictum eſt. Ergo videtur, quod per paſſionem Chriſti non potuerit Deo ſatisfieri. q. præ. a. 6.

3. Præterea. Satisfactio importat æqualitatem quandam ad culpam, cum ſit actus juſtitiæ. Sed paſſio Chriſti non videtur eſſe æqualis omnibus peccatis humani generis: quia Chriſtus non eſt paſſus ſecundum divinitatem, ſed ſecundum carnem, ſecundum illud 1. Pet. 4. Chriſto igitur paſſo in carne. Anima autem, in qua eſt peccatum, potior eſt quam caro. Non ergo Chriſtus ſua paſſione ſatisfecit pro peccatis noſtris.

Sed contra eſt, quod in perſona ejus dicitur Pſalm. 68. Quæ non rapui, tunc exolvebam. Non autem exolvit qui perfecte non ſatisfecit. Ergo videtur, quod Chriſtus patiendo perfecte ſatisfecerit pro peccatis noſtris.

Reſpondeo dicendum, quod ille proprie ſatisfacit pro offenſa, qui exhibet offenſo id, quod æque vel magis diligit, quam oderit offenſam. Chriſtus autem ex charitate, & obedientia patiendo, majus Deo aliquid exhibuit, quam exigeret recompenſatio totius offenſæ humani generis. Primo quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo, propter dignitatem vitæ ſuæ, quam pro ſatisfactione ponebat, quæ erat vita Dei, & hominis. Tertio, propter generalitatem paſſionis, & magnitudinem doloris aſſumpti: ut ſupra dictum eſt. Et ideo paſſio Chriſti non ſolum ſufficiens, ſed etiam ſuperabundans ſatisfactio q. 46. ar. 6. *fuit pro peccatis humani generis: ſecundum illud primæ Joannis 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.*

Ad 1. ergo dicendum, quod caput & membra ſunt quaſi una perſona myſtica: & ideo ſatisfactio Chriſti ad omnes fideles pertinet, ſicut ad ſua membra. In quantum etiam duo homines ſunt in charitate, unus pro alio ſatisfacere poteſt, ut infra patebit. Non autem eſt ſimilis ratio de confeſſione, & contritione quia ſatisfactio conſiſtit in actu exteriori, ad quem aſſumi poſſunt inſtrumenta, inter quæ computantur etiam amici.

Ad 2. dicendum, quod major fuit charitas Chriſti patientis, quam malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Chriſtus ſatisfacere ſua paſſione, quam crucifixores offendere occidendo: in tantum quod paſſio Chriſti ſufficiens fuit, & ſuperabundans ad ſatisfaciendum pro peccatis occidentium ipſum.

Ad 3. dicendum, quod dignitas carnis Chriſti non eſt æſtimanda ſolum ſecundum carnis naturam, ſed ſecundum perſonam aſſumentem, in quantum ſcilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

Videantur dicta in priori tomo in tota diſp. 4. In ſol. ad 1. attingit D. Th. quæſtionem, cur unus homo poſſit ſatisfacere pro alio: non vero conteri, vel confiteri. Sed hæc res habet proprium locum in materia de ſatisfactione.

ARTICULUS III.

Utrum paſſio Chriſti operata ſit per modum ſacrificii.

268. Inf. q. 49. a. 4. Cor. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata per modum ſacrificii. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in ſacrificiis veteris legis, quæ erant figuræ Chriſti, nunquam offerebatur caro humana, quinimo hæc ſacrificia immunda, & nefanda habebantur: ſecundum illud Pſalm. 105. Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaam. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti ſacrificium dici non poſſit.* & q. 73. ar. 4. co. & ad 3. & q. 83. ar. 1. co. & op. 60. ca. 18. col. 6.

2. Præterea. Auguſtinus dicit in 10. de Civitate Dei, quod ſacrificium viſibile, inviſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Sed paſſio Chriſti non eſt ſignum, ſed magis ſignatum per alia ſigna. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit ſacrificium. Lib. 10. c. 5. paulo a prin. t. 5.

3. Præterea. Quicumque offert ſacrificium, aliquod ſacrum facit, ut ipſum nomen ſacrificii demonſtrat. Illi autem, qui Chriſtum occiderunt, non fecerunt aliquod ſacrum, ſed magnam malitiam perpetraverunt. Ergo paſſio Chriſti magis fuit maleficium, quam ſacrificium.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Epheſ. 5. Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis.

Reſpondeo dicendum, quod ſacrificium proprie dicitur aliquid factum in honorem proprie Deo debitum ad eum placandum. Et inde eſt, quod Auguſt. dicit in 10. de Civ. Dei. Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Chriſtus autem (ut ibidem ſubditur) ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis, & hoc ipſum opus, quod voluntarie paſſionem ſuſtinuit, Deo maxime acceptum fuit, ut pote ex charitate maxime proveniens. Unde manifeſtum eſt, quod paſſio Chriſti fuerit verum ſacrificium. Et ſicut ipſe poſtea ſubdit in eodem lib. Hujus veri ſacrificii multiplicia variaque ſigna erant ſacrificia priſca Sanctorum: cum hoc unum per multa figuraretur, tamquam verbis multis res una diceretur, ut ſine faſtidio multum commendaretur. Et cum quatuor conſiderentur in omni ſacrificio (ut Auguſt. dicit in 4. de Trin.) ſcilicet cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe unus veruſque mediator per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, unum cum illo maneret, cui offerebat, unum in ſe faceret, pro quibus offerebat, unus ipſe eſſet, qui offerebat, & quod offerebat. Lib. 10. c. 6. in prin. tom. 9. Lib. 4. ar. 14. non longe a fin. tom. 3.

Ad 1. ergo dicendum, quod licet veritas reſpondeat figuræ, quantum ad aliquid, non tamen quantum ad omnia: quia oportet, quod veritas figuram excedat. Et ideo convenienter figura hujus ſacrificii, quo caro Chriſti offertur pro nobis, fuit caro non hominum, ſed aliorum animalium ſignificantium carnem Chriſti, quæ eſt perfectiſſimum ſacrificium. Primo quidem, quia ex eo quod eſt humanæ naturæ caro, congrue pro hominibus offertur, & ab eis ſumitur ſub ſacramento. Secundo, quia ex eo quod erat paſſibilis, & mortalis, apta erat immolationi. Tertio, quia per hoc, quod erat ſine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quarto, quia ex eo, quod erat caro ipſius offerentis, erat Deo accepta propter ineffabilem charitatem, ſuam carnem offerentis. Unde Auguſt. dicit in 4. de Trin. Quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offerretur, quam humana caro? & quid tam aptum huic immolationi, quam caro mortalis? & quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quam ſine contagione carnalis concupiſcentiæ caro, nata in utero, & ex utero virginali? & quid tam grate offerri, & ſuſcipi poſſet, quam caro ſacrificii noſtri, corpus effectum ſacerdotis noſtri? Lib. 4. c. 14. in medio tom. 3.

Ad 2. dicendum, quod Auguſt. ibi loquitur de ſacrificiis viſibilibus figuralibus. Et etiam ipſa paſſio Chriſti, licet ſit aliquid ſignatum per alia ſacrificia figuralia, eſt tamen ſignum alicujus rei obſervandæ a nobis: ſecundum illud 1. Pet. 4. Chriſto igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui paſſus eſt in carne, deſiit a peccatis, ut jam non hominum deſideriis, ſed voluntate Dei, quod reliquum eſt in carne vivat temporis.

Ad 3. dicendum, quod paſſio Chriſti ex parte occidentium ipſum, fuit maleficium: ſed ex parte ipſius ex charitate patientis fuit ſacrificium. Unde hoc ſacrificium ipſe Chriſtus obtuliſſe dicitur: non autem illi, qui eum occiderunt. Loco citato in arg.

COMMENTARIUS.

MAteriam hujus art. tractavi etiam in ſuperiori tomo diſp. 46. Sect. 1. Cum enim de ſacerdotio Chri-

ſti

ſti ſermo eſſet, operæ pretium fuit explicare proprium illud ſacrificium, quoniam eſt potiſſimus actus ſacerdotii, & poteſtas per actus explicanda eſt. Hic igitur ſolum circa D.Thom. rationem occurit difficultas. **Dubium.** Probat enim Chriſti paſſionem fuiſſe ſacrificium, quia fuit aliquid factum in honorem proprie Deo debitum ad eum placandum. Quæ ratio (ſi ſolida eſt) probat circumciſionem Chriſti fuiſſe ſacrificium, & jejunium, orationem, & ſimilia. Nam in hæc omnia convenit illa ratio ſacrificii, quam D.Thomas ex Auguſtino ſumpſit. Unde non videtur D.Thom. probare, & conſequenter nec docere paſſionem Chriſti eſſe proprie, & in rigore ſacrificium: ſed ſolum ea lata, & communi ſignificatione, qua omne opus bonum factum in cultum Dei, ad eumque placandum, dicitur ſacrificium. Et augetur difficultas, nam ſacrificium proprie dictum debet eſſet ſignum ſenſibile publica authoritate ad ſignificandum aliquid ſacrum, & ſpirituale impoſitum, & permanenti lege ſtatutum, quæ omnia non videntur convenire Chriſti paſſioni, & morti. Hæc vero difficultas poſtulabat ad perfectam ſui deciſionem, integrum tractatum de natura ſacrificii. Quia vero jam dudum ab initio ſtatuimus, ne peregrinas quæſtiones aliunde quaſi divulſas adduceremus, & quoniam in ſequenti tomo materiam de ſacrificio integre diſputamus, ideo ad dubitationem poſitam hoc loco dicendum eſt, D.Thomam breviter, ac conciſe ſacrificii notionem **Reſponſ.** hoc loco poſuiſſe. Nam (ut argumentum convincit) in ea amplitudine multa continentur, quæ proprie ſacrificia non ſunt, atque idcirco addendum eſt, de ratione ſacrificii eſſe, ut ſit oblatio exterior & ſacra, ordinata ad colendum, vel placandum Deum publico, & ſolenni ritu. Agitur enim hic præcipue de ſacrificio propitiatorio, quod eſt actus ſacerdotis proprie dicti, qui (ut Paulus ait ad **Paſſio Chriſti verum, ac proprium ſacrificium.** Hebr.5.) *ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.* Quam rationem ſacrificii etiam in ſuperiori tomo ſufficienter explicatam reliquimus, & ex ea optime concluditur, Chriſti paſſionem & mortem fuiſſe verum ac proprium ſacrificium, quia per eam Chriſtus *ſe obtulit oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis*, ad Epheſios 5. ad Hebr.5. & ſequentibus. Fuit etiam illa oblatio a Deo ordinata, & inſtituta, tamquam ſupremus cultus illi offerendus pro toto genere humano in ſatisfactionem, & reconciliationem ejus, & ad hunc cultum offerendum, Chriſtum ſummum Sacerdotem ordinavit, ut prædicto loco latius explicatum eſt. Ad argumentum ergo reſpondetur non eſſe eamdem rationem de aliis actionibus, vel operibus Chriſti. Tum quia alia non ſunt ita ordinata ad placandum Deum, & conſummandam redemptionem, ſicut paſſio, & mors: tum etiam quia de ratione ſacrificii eſt, ut victima aliquo modo conficiatur, & immutetur in honorem Dei, quod factum eſt per paſſionem: non vero per alias actiones. Sunt vero qui dicant, totam Chriſti vitam fuiſſe veluti unicum ſacrificium, quod in morte conſummatum eſt. Quod pie dictum eſt, non tamen in rigore, ſecundum propriam rationem ſacrificii. Quin potius neque tota paſſio videtur proprie, & intrinſece pertinere ad rationem ſacrificii; ſed ſolum id, quod Chriſtus in cruce paſſus eſt. Ibi enim accepit vulnera lethalia, & ad illius mortem proxime ordinata. Et ideo dicitur a Patribus hoc ſacrificium oblatum in altari crucis, ut videre licet in Leone Papa epiſt.74. ad Epiſcopos Palæſtinæ. Et multi eo modo exponunt verba Pauli ad Heb.13. *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſerviunt.* Et colligi etiam poteſt ex Paulo ibidem dicente: *Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra caſtra, ita & Jeſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt*: indicans in myſterio crucis, quod extra portam peractum eſt, oblatum fuiſſe hoc ſacrificium. Ideo etiam Chriſtus portans crucem dicitur fuiſſe ſignificatus in Iſaac portante ligna ad ſacrificium. Igitur reliqua, quæ anteceſſerunt, fuerunt quaſi via, & applicatio victimæ ad ſacrificium, ipſum vero ſacrificium non ſine magno myſterio, & divina ordinatione veluti ritu myſtico extra portam in altari crucis, manibus extenſis, ſolenni die Paſchæ conſummatum eſt.

Ad aliam difficultatem, quod ſacrificium oportet eſſe ſignum ſenſibile, reſpondetur, duplicem ſignificationem poſſe in ſacrificio excogitari, aliam moralem, de qua dixit Auguſtinus lib.10.de Civit. c.5. *Sacrificium viſibile inviſibilis ſacrificii ſignum eſſe*: aliam myſticam, de qua dixit Auguſt. lib.1. contra adverſ. legis, & Proph.c.18. *Unum verum, & ſingulare ſacrificium Chriſti multis eſſe antea ſacrificiorum ſignificatum figuris.* **Quænam ſignificatio ſit de ratione propria ſacrificii?** Prior ſignificatio eſt eſſentialis omni ſacrificio, quia ſine illa eſſe non poteſt verus cultus latriæ, quod eſt de eſſentia ſacrificii: & hæc ſignificatio in Chriſti ſacrificio inventa eſt. Significabat enim interdum ſacrificium, quo Chriſtus vitam ſuam offerebat ad placandum Deum, ſignificabat etiam deſtructionem peccati, & ipſius mortis mortem, quam ſacrificium illud operaturum erat. Poſterior autem ſignificatio non eſt de eſſentia ſacrificii, ſed inventa eſt in omnibus ſacrificiis veris, & a Deo, vel ex ſingulari ejus inſpiratione inſtitutis, vel in expectationem, vel in commemorationem ſacrificii Chriſti. At vero in ſacrificio Chriſti, quod fuit prototypus cæterorum ſacrificiorum, non oportuit ſignificationem illam inveniri, ſed potius ipſum per cætera ſacrificia ſignificari.

Et ex his ad alteram partem (ſcilicet quod oportebat ſacrificium lege ſtabiliri) reſpondetur, illud eſſe verum de ſacrificio (ut ita dicam) legali, quod cum lege durat, non vero de ſacrificio, quod eſt ſupra omnem legem communiter hominibus impoſitam, quale fuit ſacrificium Chriſti, quod cauſa univerſalis, & exemplar ſacrificiorum omnium, finiſque legis veteris, ac principium, & fundamentum novæ, fuit.

ARTICULUS IV.

Utrum paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum redemptionis.

267.

AD *quartum ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutem per modum redemptionis. Nullus enim emit, vel redemit quod ſuum eſſe non deſiit. Sed homines nunquam deſierunt eſſe Dei: ſecundum illud Pſal.23. Domini eſt terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eo. Ergo videtur, quod Chriſtus redemerit nos ſua paſſione.* Inf.q.49. art.2 & 3. d.19. ar.1. & 4.19. art.4 & op.60.c.8. col. 8.

2. *Præterea. Sicut Auguſtinus dicit 13. de Trinitate Diabolus a Chriſto juſtitia ſuperandus fuit. Sed hoc exigit juſtitia, ut ille, qui invaſit doloſe rem alienam debeat privari ea, quia fraus, & dolus nemini debet patrocinari, ut etiam jura humana dicunt. Cum ergo diabolus creaturam Dei, ſcilicet hominem, doloſe deceperit, & ſibi ſubjugaverit, videtur, quod non debuerit homo per modum redemptionis ab ejus eripi poteſtate.* l.13.de Tri.c.13. in p:in.t.3

3. *Præterea. Quicumque emit, aut redemit aliquid, pretium ſolvit ei, qui poſſidebat. Sed Chriſtus non ſolvit ſanguinem ſuum (qui dicitur eſſe pretium redemptionis noſtræ) diabolo, qui nos captivos tenebat. Non ergo Chriſtus ſua paſſione nos redemit.*

Sed contra eſt, quod dicitur 1.Pet.1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra converſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati, & incontaminati Chriſti. Et Galat.3. dicitur: Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Dicitur autem pro nobis factus maledictum, in quantum pro nobis paſſus eſt in ligno, ut ſupra dictum eſt. Ergo per paſſionem ſuam nos redemit. q.48. ar.4. ad 3. a.g.

Reſpondeo dicendum, quod per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primo quidem ſervitute peccati, quoniam qui facit peccatum, ſervus eſt peccati: ut dicitur Joannis 8. & 1. Petri 2. A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt. Quia igitur diabolus hominem ſuperaverat, inducendo eum ad peccatum, homo ſervituti diaboli addictus erat. Secundo, quantum ad reatum pœnæ, quo homo erat obligatus ſecundum Dei juſtitiam. Et hoc etiam eſt ſervitus quædam, ad ſervitutem enim pertinet, quod aliquis patiatur quod non vult: cum liberi hominis ſit uti ſe ipſo, ut vult. Quia igitur paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatiſfactio pro peccato, & reatu pœnæ generis humani, ejus paſſio fuit quaſi quoddam pretium, per quod liberati ſumus ab utraque obligatione. Nam ipſa ſatiſfactio, qua quis ſatiſfacit, ſive pro ſe, ſive pro alio, pretium quoddam dicitur, quo ſeipſum, vel alium redimit a peccato, & a pœna: ſecundum illud Danielis quarto. Peccata tua eleemoſynis redime: Chriſtus autem ſatiſfecit non quidem pecuniam dando, aut aliquid hujuſmodi: ſed dan-

dando id quod fuit maximum, ſeipſum ſcilicet pro nobis. Et ideo paſſio Chriſti dicitur eſſe noſtra redemptio,

Ad 1. ergo dicendum, quod homo dicitur eſſe Dei dupliciter. Uno modo in quantum ſubjicitur poteſtati ejus. Et hoc modo nunquam homo deſiit Dei eſſe: ſecundum illud Danielis 4. Dominatur excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit, dabit illud. Alio modo per unionem charitatis ad eum: ſecundum quod dicitur Romanorum 8. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus. Primo ergo modo nunquam homo deſiit eſſe Dei: ſecundo vero modo deſiit eſſe Dei per peccatum. Et ideo in quantum fuit a peccato liberatus Chriſto paſſo ſatisfaciente, dicitur per paſſionem Chriſti eſſe redemptus.

Ad 2. dicendum, quod homo peccando obligatus erat, & Deo, & diabolo quantum enim ad culpam, Deum offenderat, & diabolo ſe ſubdiderat, ei conſentiens. Unde ratione culpæ non erat factus ſervus Dei: ſed potius a Dei ſervitute recedens, diaboli ſervitutem incurrerat, Deo juſte hoc permittente propter offenſam in ſe commiſſam. Sed quantum ad pœnam, principaliter homo erat Deo obligatus ſicut ſummo judici: diabolo autem tanquam tortori: ſecundum illud Matthæi 5. Ne forte tradat te adverſarius tuus judici & judex tradat te miniſtro, id eſt, Angelo pœnarum crudeli: ut Chryſoſtomus dicit. Quamvis igitur diabolus injuſte, quantum in ipſo erat, hominem ſua fraude deceptum, ſub ſervitute teneret, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam: juſtum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente quantum ad culpam, & ordinante, quantum ad pœnam. Et ideo per reſpectum ad Deum juſtitia exigebat, quod homo redimeretur, non autem per reſpectum ad diabolum.

Hom. 11. in Matth. in opere imperf. non longe a fin. tom. 2.

Ad 3. dicendum, quod quia redemptio requirebatur ad hominis liberationem per reſpectum ad Deum, non autem per reſpectum ad diabolum, non erat pretium ſolvendum diabolo, ſed Deo: & ideo Chriſtus ſanguinem ſuum (qui eſt pretium noſtræ redemptionis) non dicitur obtuliſſe diabolo, ſed Deo.

Quod in hoc art. quæritur, reipſa diverſum non eſt ab eo quod in præcedentibus tractatum eſt: ſolumque proponitur ad explicandam metaphoram emptionis, ſeu redemptionis, qua meritum, & ſatisfactio Chriſti pro nobis in divina Scriptura explicantur. De qua re ſatis, ſuperque dictum eſt ſuperiori tomo diſp. 4. ſect. 3.

ARTICULUS V.

Utrum eſſe redemptorem, ſit proprium Chriſti.

3. ſ. 3. diſt. 19. ar. 4. q. 2

AD quintum ſic proceditur. *Videtur, quod eſſe redemptorem, non ſit proprium Chriſti. Dicitur enim in Pſalm. 30. Redemiſti me Domine. Deus veritatis. Sed eſſe Dominum Deum veritatis, convenit toti Trinitati. Non ergo eſt propium Chriſti.*

2. Præterea: ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis; ſed Deus pater dedit filium ſuum redemptionem pro peccatis noſtris, ſecundum illud Pſal. 100. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. Gloſ. id eſt, Chriſtum, qui dat redemptionem captivis. Ergo non ſolum Chriſtus, ſed etiam Deus Pater nos redemit.

Gloſ. int. ib.

3. Præterea. Non ſolum paſſio Chriſti, ſed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad noſtram ſalutem: ſecundum illud Coloſ. 1. Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia. Ergo non ſolum Chriſtus debet dici redemptor, ſed etiam alii Sancti.

Sed contra eſt, quod dicitur Gal. 3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed ſolus Chriſtus factus eſt pro nobis maledictum. Ergo ſolus Chriſtus debet dici noſter Redemptor.

Reſpondeo dicendum, quod ad hoc quod aliquis redimat, duo requiruntur, ſcilicet actus ſolutionis, & pretium ſolutum. Si enim aliquis ſolvat pro redemptione alicujus rei, pretium, quod non eſt ſuum, ſed alterius, ipſe non dicitur redimere principaliter: ſed magis ille, cujus eſt pretium. Pretium autem redemptionis noſtræ eſt ſanguis Chriſti, vel vita ejus corporalis, quæ eſt in ſanguine, quo ipſe Chriſtus exolvit. Unde utrumque iſtorum ad Chriſtum pertinet immediate, in quantum eſt homo, ſed ad totam Trinitatem, ſicut ad cauſam primam, & remotam, cujus erat & ipſa vita Chriſti, ſicut primi authoris, & a qua inſpiratum fuit ipſi homini Chriſto, ut pateretur pro nobis. Et ideo eſſe immediate redemptorem, proprium eſt Chriſti, in quantum eſt homo: quamvis ipſa redemptio poſſit attribui toti Trinitati, ſicut primæ cauſæ.

Ad 1. ergo dicendum, quod Gloſ. hoc ſic exponit. Tu Domine Deus veritatis, redemiſti me in Chriſto clamante in manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Et ſic redemptio immediate pertinet ad hominem Chriſtum: principaliter autem ad Deum. Elicitur ex Gloſ. ord. ib.

Ad 2. dicendum, quod pretium redemptionis noſtræ homo Chriſtus ſolvit immediate: ſed de mandato Patris ſicut primordialis authoris.

Ad 3. dicendum, quod paſſiones Sanctorum proficiunt Eccleſiæ, non quidem per modum redemptionis, ſed per modum exempli, & exhortationis, ſecundum illud 2. ad Corinth. 1. Sive tribulamur pro veſtra exhortatione, & ſalute.

COMMENTARIUS.

HUnc articulum egregie expoſuit Cajetanus hic. Ex quo advertendum eſt primo, poſſe munus redimendi dici proprium Chriſti, vel reſpectu aliarum divinarum perſonarum, vel reſpectu aliorum hominum, vel etiam angelorum. Priori modo ita eſt proprium Chriſti eſſe redemptorem, ſicut proprium eſt illius, incarnari, eſſe hominem, pati, & mori. Quocirca ſi redimere ſignificet vitam ſuam, & ſanguinem offerre pro hominibus, hoc ita eſt proprium Chriſti, ut non conveniat aliis perſonis. Si autem ſignificet abſolute conferre pretium, vel concurrere, & excitare, & movere ad ipſam pretii oblationem, ſic non eſt proprium Chriſti, ſed totius Trinitatis opus. Nam ſicut tota Trinitas operata eſt incarnationem, ita etiam contulit Chriſto humanam vitam, & ſanguinem, atque adeo pretium, quo nos poſſet redimere, eademque Trinitas inſpiravit Chriſto voluntatem moriendi pro nobis, & illi cooperata eſt, ut ſeipſum pro nobis offerret in pretium. Quod ſi inquiras, an abſolute Chriſtus ſolus dicendus ſit nos redemiſſe, & non Pater, neque Spiritus ſanctus. Reſpondeo, hoc ad ſignificationem vocis pertinere, atque ita conſulendum eſſe uſum ejus. Videtur autem in Scriptura, præſertim in novo Teſtamento, ubi frequentius ſermo eſt de hominum redemptione, *Redimere*, dici de eo, qui immediate ſolvit pretium, ideoque ſignificare propriam actionem perſonalem Chriſti, ſicut comedere, vel ſanguinem effundere. Unde Apoc. 5. dicitur de agno; *Dignus es domine accipere librum, & aperire ſignacula ejus, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo*; & ad Titum 2. *Expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, &c.* Et eodem ſenſu nomen Redemptoris abſolute dictum, proprium eſt Chriſti, qui eodem modo dicitur, *noſtra ſanctificatio, & redemptio* 1. ad Cor. 1. & ita etiam redemptio ſæpe attribuitur Chriſto, ut propria illius ad Rom. 3. ad Epheſ. 1. & ad Coloſ. 1. 1. ad Timoth. 2. ad Hebr. 9. Quia ipſius proprium fuit, *dare animam ſuam in redemptionem pro multis.* Matth. 20. Interdum vero *redimere* ſumitur priori modo, & ita explicat D. Th. hic ad illud Pſal. 30. *Redemiſti me, Domine Deus veritatis*, id eſt, redemiſti me per Chriſtum, & in Chriſto: quamquam ad literam *redimere*, illo loco nihil aliud ſit, quam de manibus perſequentium eripere, quæ ſignificatio frequens etiam eſt in Scriptura. In ea vero ſignificatione videtur proprie dictum Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitavit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Et ad eumdem modum exponit D. Th. in ſol. ad 2. illud Pſ. 100. *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo.*

Dubium.

Redemptio hominum propria Chriſti quomodo.

Poſteriori modo, id eſt, facta comparatione ad alias perſonas creatas, certum eſt, proprium eſſe Chriſti eſſe redemptorem. Qua de re videantur dicta priori tomo in commentario ar. 1. q. 26. D. Th. ubi expoſuimus, quomodo Chriſtus ſit unicus mediator inter Deum, & homines, idemque his nominibus *Redemptoris*, & *Mediatoris* ſignificetur. Contra hoc vero objicit D. Th. in argum. 3. illud ad Coloſ. 1. *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia.* Et reſpondet, paſſiones Sanctorum proficere Eccleſiæ, non per modum redemptionis, ſed per modum exempli, & exhortationis. Circa quam reſponſionem merito dubitat Cajetan. quia præter illos duos modos exempli, & exhor-

Objectio. Teſtimonium Paul. ad Coloſ. Expoſitio.

exhortationis, poſſunt opera juſtorum prodeſſe aliis per modum ſatisfactionis, vel quia unus propria voluntate poteſt pro alio ſatisfacere, illi ſuam ſatisfactionem applicando: vel quia ſatisfactiones ſanctorum in theſauro Eccleſiæ repoſitæ poſſunt per claves Eccleſiæ applicari aliis ad indulgentiam,& remiſſionem pœnarum. At vero ſatisfactio pro aliis genus quoddam redemptionis eſt, quandoquidem ſoluto pretio alter a pœna liberatur. Ad quam objectionem Cajetan. multa dicit, neſcio tamen an mentem D.Thom. ſatis explicent. Ego exiſtimo D.Thom. prudenter egiſſe, id tantum attingendo, quod locus Pauli poſtulabat. Nam revera literalis ſenſus illius loci eſt, quem D.Thomas ſignificavit. Nam paſſionibus Chriſti vere, ac proprie nihil deeſt, niſi ut nobis earum fructus applicetur,& in hoc laborabat Paulus exemplo, & doctrina, & propter hoc paſſiones ſuſtinebat, ut etiam in ſuperiori tomo diſp.4. ſect.10. attigimus: & favente Deo, latius in materia de ſatisfactione dicimus. An vero paſſiones juſtorum poſſint aliis prodeſſe ad ſatisfactionem, quia neque hujus loci erat, neque breviter explicari poterat, D.Thom. omnino ab ea quæſtione abſtinuit: & ſimpliciter negavit hujuſmodi opera prodeſſe Eccleſiæ per modum redemptionis. Ita enim loquendum eſt abſolute, & ſimpliciter, etiamſi proſint per modum ſatisfactionis: vel quia licet unus poſſit ſatisfacere pro alio: non tamen de condigno, ſed tantum de congruo (ut multi volunt:) vel quod certius eſt, quia non ex perfecta juſtitia, quam nomen redemptionis ſignificat. Et hæc videtur eſſe magis propria ratio, quam aliæ, quas attigit Cajetan. etſi illæ non ſint rejiciendæ, ſcilicet, quia ſatisfactio Chriſti eſt ſimpliciter neceſſaria, aliæ tantum ex abundantia: illa liberat ſimpliciter ab omni culpa, & pœna: hæ tantum a quadam pœna temporali. Quibus etiam addi poteſt, alias ſatisfactiones non prodeſſe Eccleſiæ, niſi ut fundatas in Chriſto, ex cujus meritis,& virtute provenit, ut inter membra ejus eſſe poſſit ſatisfactionis communicatio. Denique propter has cauſas non dicitur homo redimere ſeipſum, quamvis poſſit pro ſe ſatisfacere; ergo multo minus poterit dici redimere alios, etiam ſi aliquo modo pro illis ſatisfaciat.

Opera Sanctorũ quomodo proſint Eccleſiæ.

ARTICULUS VI.

Utrum paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ.

269. *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutem per modum efficientiæ. Cauſa enim efficiens noſtræ ſalutis eſt magnitudo divinæ virtutis: ſecundum illud Iſai.* 59. *Ecce non eſt abbreviata manus ejus, ut ſalvare non poſſit. Chriſtus autem crucifixus eſt ex infirmitate: ut dicitur* 2. *ad Cor.* 13. *Non ergo paſſio Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem.*

Inf. q.49. ar.1. Cor. 1. op.3.c. 238. fi. & ad Ro.4.fi. & 1 Cori. 1. lect.2. col.4.

2. *Præterea. Nullum agens corporale efficienter agit niſi per contactum, unde etiam & Chriſtus tangendo mundavit leproſum, ut oſtenderet carnem ſuam ſalutiferam virtutem habere: ſicut Chryſoſt. dicit. Sed paſſio Chriſti non potuit contingere omnes homines. Ergo non potuit ſufficienter operari ſalutem omnium hominum.*

Hom.26. in Matt. & in opere imp. ho. 21 id innuit. tom.2.

3. *Præterea. Non videtur ejuſdem eſſe operari per modum meriti, & per modum efficientiæ: quia ille, qui meretur, expectat effectum ab alio. Sed paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem per modum meriti. Non ergo per modum efficientiæ.*

Sed contra eſt, quod dicitur 1. *ad Cor.* 1. *quod verbum crucis, his qui ſalvi fiunt, eſt virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur noſtrã ſalutem. Ergo paſſio Chriſti in cruce efficienter operata eſt noſtram ſalutem.*

q.13. ar.2. & 3. & q. 43 art.2.

Reſpondeo dicendum, quod duplex eſt efficiens, principale, & inſtrumentale. Efficiens quidem principale humanæ ſalutis, eſt Deus. Quia vero humanitas Chriſti eſt divinitatis inſtrumentum (ut ſupra dictum eſt) ideo ex conſequenti omnes actiones & paſſiones Chriſti, inſtrumentaliter operantur in virtute divinitatis ad ſalutem humanam. Et ſecundum hoc paſſio Chriſti efficienter cauſat ſalutem humanam.

Ad 1. *ergo dicendum, quod paſſio Chriſti relata ad Chriſti carnem, congruit infirmitati aſſumptæ: relata vero ad divinitatem, conſequitur ex ea infinitam virtutem, ſecundum illud* 1. *ad Corinth.* 1. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, quia ſcilicet ipſa infirmitas Chriſti, in quantum eſt Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam.*

Ad 2. *dicendum, quod paſſio Chriſti, licet ſit corporalis, habet tamen ſpiritualem virtutem ex divinitate unita. Et ideo per ſpiritualem contactum efficaciam ſortitur, ſcilicet per fidem, & fidei ſacramentum: ſecundum illud Apoſtoli. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.*

Ad 3. *dicendum, quod paſſio Chriſti ſecundum quod comparatur ad divinitatem ejus, agit per modum efficientiæ: in quantum vero comparatur ad voluntatem animæ Chriſti, agit per modum meriti: ſecundum vero quod conſideratur in ipſa carne Chriſti, agit per modum ſatisfactionis, in quantum per eam liberamur a reatu pœnæ: per modum vero redemptionis, in quantum per eam liberamur a ſervitute culpæ: per modum autem ſacrificii, in quantum per eam reconciliamur Deo, ut infra dicetur.*

Doctrina D.Th. in hoc art. difficilis plane eſt, niſi benigne explicetur. In quo tam ad rem explicandam, quam ad exponendam ſententiam D. Thom. pro viribus laboratum eſt ſuperiori tom. diſp.31. ſect.7. Neque hoc loco aliquid addendum occurrit.

QUÆSTIO XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ipſis effectibus paſſionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, utrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati a peccato. Secundo, utrum per eam ſimus liberati a poteſtate diaboli. Tertio, utrum per eam ſimus liberati a reatu pœnæ. Quarto, utrum per eam ſimus Deo reconciliati. Quinto, utrum per eam ſit nobis aperta janua cæli. Sexto, utrum per eam Chriſtus adeptus ſit exaltationem.

Cum paſſio Chriſti potiſſimum operetur per modum meriti, & ſatisfactionis, nihil aliud eſt quærere effectus illius paſſionis, quam quærere quid Chriſtus ſua paſſione meruerit, aut pro quibus perſonis, vel pro qua re ſatisfecerit. De quo in priori tomo fuſe diſputatum eſt,& ideo fere in tota hac quæſt. nihil aliud præſtabimus, quam deſignare loca, in quibus tractata unaquæque res eſt. Ordo vero hujus, præcedentiſque quæſt. videri poteſt quodamodo inverſus, quia prius oportebat inveſtigare, quid cauſa poſſit operari,& deinde modum, quo poteſt operari: D.Th. vero voluit prius explicare varios modos operandi paſſionis Chriſti, quia ad ſingulos effectus poſſunt omnes, vel plures eorum applicari, quod in art.1.& aliis præſtat, eſtque ad eorum intelligentiam obſervandum.

ARTICULUS I.

Utrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati a peccato.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati a peccato. Liberare enim a peccato, eſt proprium Dei ſecundum illud Iſai. 43. *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. Chriſtus autem non eſt paſſus ſecundum quod Deus, ſed ſecundum quod homo. Ergo per paſſionem Chriſti non ſumus liberati a peccato.* 270. *3.d.19.a.1.*

2. *Præterea. Corporale non agit in ſpirituale. Sed paſſio Chriſti corporalis, peccatum autem non eſt niſi in anima, quæ eſt ſpiritualis creatura. Ergo paſſio Chriſti non potuit nos emundare a peccato.*

3. *Præterea. Nullus poteſt liberari a peccato, quod nondum commiſit, ſed quod in poſterum eſt commiſſurus. Cum igitur multa peccata poſt Chriſti paſſionem ſint commiſſa, & tota die committantur, videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati a peccato.*

4. *Præterea. Poſita cauſa ſufficienti nihil aliud requiritur ad effectum inducendum. Requiruntur autem adhuc alia ad remiſſionem peccatorum, ſcilicet baptiſmus, & pœnitentia. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit ſufficiens cauſa remiſſionis peccatorum.*

5. *Præterea. Prover.* 10. *dicitur. Univerſa delicta operit cha-*

charitas; & 15. dicitur, per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Sed multa ſunt alia, de quibus habemus fidem, & quæ ſunt provocativa charitatis; ergo paſſio Chriſti non eſt propria cauſa remiſſionis peccatorum.

Sed contra eſt, quod dicitur Apoc. 1. Dilexit nos, & lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio Chriſti eſt propria cauſa remiſſionis peccatorum tripliciter. Primo quidem, per modum provocantis ad charitatem: quia ut Apoſt. dicit Rom. 5. Commendat Deus ſuam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Per charitatem autem conſequimur veniam peccatorum, ſecundum illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secundo: paſſio Chriſti cauſat remiſſionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipſe eſt caput noſtrum, per paſſionem, quam ex charitate, & obedientia ſuſtinuit, liberavit nos tanquam membra ſua a peccatis: quaſi per pretium ſuæ paſſionis. Sicut ſi homo per aliquod opus meritorium, quod manu exerceret, redimeret ſe a peccato, quod pedibus commiſiſſet. Sicut enim naturale corpus eſt unum ex membrorum diverſitate conſiſtens, ita tota Eccleſia, quæ eſt myſticum corpus Chriſti, computatur quaſi una perſona cum ſuo capite, quod eſt Chriſtus. Tertio, per modum efficientiæ, in quantum caro, ſecundum quam Chriſtus paſſionem ſuſtinuit, eſt inſtrumentum divinitatis: ex quo ejus paſſiones, & actiones operantur in virtute divina ad expellendum peccatum.

Ad 1. ergo dicendum, quod licet Chriſtus non ſit paſſus ſecundum quod Deus, tamen caro ejus eſt divinitatis inſtrumentum. Et ex hoc paſſio ejus habet quandam divinam virtutem dimittendi peccata, ut dictum eſt.

In Cor. ar. *Ad 2. dicendum, quod paſſio Chriſti licet ſit corporalis, ſortitur tamen quandam ſpiritualem virtutem ex divinitate, cujus caro ei unita eſt ut inſtrumentum. Secundum quam quidem virtutem paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccatorum.*

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus ſua paſſione nos a peccatis liberavit cauſaliter, id eſt, inſtituens cauſam noſtræ liberationis, ex qua poſſent quæcumque peccata quandocumque remitti, vel præterita, vel præſentia, vel futura. Sicut ſi medicus faciat medicinam, ex qua poſſint quicumque morbi ſanari, etiam in futurum.

q. 46. ar. 4. & aliis. *Ad 4. dicendum, quod quia paſſio Chriſti præceſſit, ut cauſa quædam univerſalis remiſſionis peccatorum (ſicut dictum eſt) neceſſe eſt, quod ſingulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorum. Hoc autem fit per baptiſmum, & pœnitentiam, & alia ſacramenta, quæ habent virtutem ex paſſione Chriſti, ut infra patebit.*

q. 62. ar. 5. *Ad 5. dicendum, quod etiam per fidem applicatur nobis paſſio Chriſti ad percipiendum fructum ipſius: ſecundum illud Rom. 3. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ejus. Fides autem, per quam a peccato mundamur, non eſt fides informis, quæ poteſt eſſe etiam cujus peccato, ſed eſt fides formata per charitatem, ut ſic paſſio Chriſti nobis applicetur, non ſolum quantum ad intellectum, ſed etiam quantum ad effectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute paſſionis Chriſti.*

De hoc art. videantur dicta ſuperiori tom. diſp. 4. ſect. 3. & diſp. 41. ſect. 1.

ARTICULUS II.

Utrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati a poteſtate diaboli.

371. 3. d. 19. ar. 2. & 3. [illegible] 19. ar. 4. & ver. q. 29. ar. 7. ad 9. & op. 90. c. 18. co. 8. & He. 2. le. 4 c. 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati a poteſtate diaboli. Ille enim non habet poteſtatem ſuper aliquibus, in quibus nihil ſine permiſſione alterius facere poteſt. Sed diabolus nunquam potuit aliquid in nocumentum hominum facere, niſi ex permiſſione divina: ſicut patet Job. 1. & 2. quod poteſtate divinitus accepta, cum primo in rebus, & poſt in corpore læſit. Et ſimiliter Matth. 8. dicitur, quod dæmones niſi Chriſto concedente, non potuerunt in porcos intrare. Ergo diabolus nunquam habuit in hominibus poteſtatem. Et ita per paſſionem Chriſti non ſumus liberati a poteſtate diaboli.

2. Præterea. Diabolus poteſtatem ſuam in homines exercet tentando, & corporaliter vexando. Sed hæc adhuc in hominibus operatur poſt Chriſti paſſionem. Ergo non ſumus per paſſionem Chriſti ab ejus poteſtate liberati.

3. Præterea. Virtus paſſionis Chriſti in perpetuum durat (ſecundum illud Hebr. 10. Una oblatione conſummavit ſanctificatos in ſempiternum) ſimpliciter etiam ubique extenditur. Sed liberatio a poteſtate diaboli, nec eſt ubique (quia in multis partibus mundi adhuc ſunt idololatræ) nec etiam erit ſemper: quia tempore Antichriſti maxime ſuam poteſtatem exercebit diabolus in hominum nocumentum: de quo dicitur 2. ad Theſ. 2. quod ejus adventus erit ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit cauſa liberationis humani generis a poteſtate diaboli.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Joan. 12. imminente paſſione. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum. Eſt autem exaltatus a terra per crucis paſſionem. Ergo per eam diabolus eſt a poteſtate hominum ejectus.

Reſpondeo dicendum, quod circa poteſtatem, quam diabolus in homines exercebat ante Chriſti paſſionem, tria ſunt conſideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui ſuo peccato meruit, ut in poteſtatem traderetur diaboli, per cujus tentationem fuerat ſuperatus. Aliud autem eſt ex parte Dei, quem homo peccando offenderat, qui per ſuam juſtitiam hominem reliquerat poteſtati diaboli. Tertium eſt ex parte ipſius diaboli, qui ſua nequiſſima voluntate hominem a conſecutione ſalutis impediebat. Quantum ergo ad primum, homo eſt a poteſtate diaboli liberatus per paſſionem Chriſti, in quantum paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccatorum. Quantum autem ad ſecundum, dicendum, quod paſſio Chriſti nos a poteſtate diaboli liberavit, in quantum nos Deo reconciliavit, ut infra dicetur. Quantum vero ad tertium, paſſio Chriſti nos a ar. 3. hujus q. *diabolo liberavit, in quantum in paſſione Chriſti exceſſit modum poteſtatis ſibi traditæ a Deo, machinando in mortem Chriſti, qui non habebat meritum mortis, cum eſſet abſque peccato. Unde Aug. dicit in 13. de Trin. Juſtitia* l. 13. c. 14. non longe a fin. tom. 3. *Chriſti victus eſt diabolus, quia cum in eo nihil morte dignum inveniret, occidit eum tamen & utique juſtum eſt, ut debitores, quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine ullo debito occidit.*

Ad 1. ergo dicendum, quod non dicitur ſic diabolus in homines poteſtatem habuiſſe, quaſi poſſet eis nocere, Deo non permittente. Sed quia juſte permittebatur nocere hominibus, quos tentando ad ſuum conſenſum perduxerat.

Ad 2. dicendum, quod diabolus etiam nunc poteſt quidem Deo permittente homines tentare, quantum ad animam, & vexare quantum ad corpus. Sed tamen præparatum eſt homini remedium ex paſſione Chriſti, quo ſe poteſt tueri contra hoſtis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis æternæ. Et quicumque ante paſſionem Chriſti diabolo reſiſtebant, per fidem paſſionis Chriſti hoc facere poterant, licet paſſione Chriſti nondum peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus evadere: ut ſcilicet, non deſcenderet in infernum, a quo poſt paſſionem Chriſti ſe poſſunt homines ejus virtute tueri.

Ad 3. dicendum, quod Deus permitit diabolos poſſe decipere homines in certis perſonis, temporibus, & locis, ſecundum occultam rationem judiciorum ſuorum. Semper tamen per paſſionem Chriſti eſt paratum hominibus remedium ſe tuendi contra nequitias dæmonum, etiam tempore Antichriſti. Sed ſi aliqui hoc remedio uti negligant, nil deperit efficaciæ paſſionis Chriſti.

COMMENTARIUS.

EAdem ſunt loca conſulenda, quia res eadem eſt aliis verbis explicata, quia non aliter liberavit nos Chriſtus a poteſtate diaboli, quam liberando nos a peccato. Quod fecit aut merendo nobis remiſſionem peccati jam contracti, vel commiſſi, vel merendo nobis auxilium ne in peccata labamur, & quod dæmonis tentationes vincere poſſimus: vel certe ſuis meritis obtinendo, ne dæmon nos tam acriter inſectari, & tentare permittatur. Quæ in prædictis locis tractata, & explicata ſunt omnia. Circa id vero, quod D. Thom. ait, dæmonem in paſſione exceſſiſſe modum poteſtatis ſibi traditæ a Deo, dubitat Cajet. quia dæmon non potuit facere, niſi quod Deus illi permiſit. Sed reſponſio eſt facilis, D. Thom. non loqui de abſoluta permiſſione Dei, ſed de poteſtate illa, quæ data eſt

dæ-

dæmoni ut tortori ad vindicandam in homine injuriam divinam, quam in ſe vel in ſuo parente commiſerat. Quam poteſtatem exceſſit, quando Chriſtum aggreſſus eſt, qui immunis erat a peccato.

ARTICULUS III.

Utrum per paſſionem Chriſti homines ſint liberati a pœna peccati.

272. Inf. q. 52. ar. 5. co. & q. 86. ar. 4. ad 3. Et 3. d. 19. ar. . & ver. q. 29. a. 7. ad 9.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti, non ſint homines liberati a pœna peccati. Præcipua enim pęna peccati eſt æterna damnatio. Sed illi, qui damnati erant in inferno pro ſuis peccatis, non ſunt per Chriſti Paſſionem liberati: quia in inferno nulla eſt redemptio. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non liberavit homines a pœna peccati.

2. Præterea. Illis, qui ſunt liberati a reatu pœnæ, non eſt aliqua pœna injungenda. Sed pœnitentibus injungitur pœna ſatisfactoria. Non ergo per paſſionem Chriſti ſunt homines liberati a reatu pœnæ.

3. Præterea. Mors eſt pœna peccati: ſecundum illud Rom. 6. Stipendium peccati mors. Sed adhuc poſt paſſionem Chriſti homines moriuntur; ergo per paſſionem Chriſti non ſunt homines liberati a reatu pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 53. Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit.

Reſpondeo dicendum, quod per paſſionem Chriſti liberati ſumus a reatu pœnæ dupliciter. Uno modo directe, in quantum ſcilicet paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem ſatisfactione ſufficienti, tollitur reatus pœnæ. Alio modo indirecte, in quantum ſcilicet paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccati, in quo fundatur reatus pœnnæ.

Ad 1. ergo dicendum, quod paſſio Chriſti ſortitur effectum ſuum in illis, quibus applicatur per fidem & charitatem, & per fidei Sacramenta. Et ideo damnati in inferno,

ar. 1. hujus q. in co. & ad 4.

qui prædicto modo paſſioni Chriſti non conjunguntur, effectum ejus percipere non poſſunt.

Ad 2. dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt) ad hoc quod conſequamur effectum paſſionis Chriſti, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptiſmo ſacramentaliter: ſecundum illud Rom. 6. Conſepulti ſumus ei per baptiſmum in mortem. Unde baptizatis nulla pœna ſatisfactoria imponitur: quia ſunt totaliter liberati per ſatisfactionem Chriſti. Quia vero Chriſtus ſemel tantum pro peccatis noſtris mortuus eſt (ut dicitur 1. Petri 3.) ideo non poteſt homo ſecundario configurari morti Chriſti per ſacramentum baptiſmi. Unde oportet, quod, illi qui poſt baptiſmum peccant, configurentur Chriſto patienti, per aliquid pœnalitatis vel paſſionis, quam in ſeipſis ſuſtineant: quæ tamen multo minor ſufficit, quam eſſet condigna peccato, cooperante ſatisfactione Chriſti.

ar. 1. hujus q.

Ad 3. dicendum, quod ſatisfactio Chriſti habet effectum in nobis, in quantum incorporamur ei, ut membra ſuo capiti: ſicut ſupra dictum eſt. Membra autem oportet capiti conformari. Et ideo ſicut Chriſtus primo quidem habuit gratiam in anima cum paſſibilitate corporis, & per paſſionem ad gloriam immortalitatis pervenit, ita & nos, qui ſumus membra ejus, per paſſionem ipſius liberamur quidem a reatu cujuslibet pœnæ: ita tamen, quod primo recipimus in anima ſpiritum adoptionis filiorum, quo aſcribimur ad hæreditatem gloriæ immortalis, adhuc corpus paſſibile, & mortale habentes. Poſtmodum vero configurati paſſionibus, & morti Chriſti, in gloriam immortalem perducimus: ſecundum illud Apoſtoli Rom. 8. Si filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.

Videantur loca prædicta, & pro materia de ſatisfactione notetur ſolutio ad 2. quam merito Cajet. obſervavit.

ARTICULUS IV.

Utrum per paſſionem Chriſti ſimus Deo reconciliati.

273. Sup. q. 49. a. 4. cor. & 3. d. 19. a. 5. q. 2. & op. 60. c. 18. col. 8.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus Deo reconciliati. Reconciliatio enim non habet locum inter amicos. Sed Deus ſemper dilexit nos ſecundum illud Sapien. 11. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ergo paſſio Chriſti non reconciliavit nos Deo.

2. Præterea. Non poteſt idem eſſe principium & effectus: unde gratia, quæ eſt principium merendi, non cadit ſub merito. Sed dilectio Dei eſt principium paſſionis Chriſti: ſecundum illud Joan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Non ergo videtur, quod per paſſionem Chriſti ſimus reconciliati Deo, ita quod de novo nos amare inciperet.

3. Præterea. Paſſio Chriſti impleta eſt per homines Chriſtum occidentes, qui ex hoc graviter Deum offenderunt. Ergo paſſio Chriſti eſt magis cauſa indignationis, quam reconciliationis Dei.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 6. Reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio Chriſti eſt cauſa reconciliationis noſtræ ad Deum dupliciter. Uno modo, in quantum removit peccatum per quod homines conſtituuntur inimici Dei: ſecundum illud Sapien. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas ejus: & in Pſal. 6. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem. Alio modo in quantum eſt ſacrificium Deo acceptiſſimum: eſt enim hoc proprie ſacrificii effectus, ut per ipſum placetur Deus. Sicut cũ homo offenſam in ſe commiſſam remittit propter aliquod obſequium acceptum, quod ei exhibetur. Unde dicitur 1. Regum 26. Si Dominus incitat te adverſum me, adoretur ſacrificium. Et ſimiliter tantum bonum fuit, quod Chriſtus voluntarie paſſus eſt, quod propter hoc bonum in natura humana inventum, Deus placatus eſt ſuper omni offenſa generis humani, quantum ad eos, qui Chriſto paſſo conjunguntur, ſecundum modum præmiſſum.

Ad 1. ergo dicendum, quod Deus diligit omnes homines quantum ad naturam, quam ipſe fecit: ſed odit omnes quantum ad culpam, quam contra eum homines committunt: ſecundum illud Eccl. 12. Altiſſimus odio habet peccatores.

Ad 2. dicendum, quod paſſio Chriſti non dicitur quantum ad hoc Deo nos reconciliaſſe, quod de novo nos amare inciperet: cum ſcriptum ſit Jerem. 31. In charitate perpetua dilexi te. Sed quia per paſſionem Chriſti ſublata eſt odii cauſa, tum per ablationem peccati, tum per recompenſationem acceptabilioris boni.

Ad 3. dicendum, quod ſicut occiſores Chriſti homines fuerunt, ita & Chriſtus occiſus. Major autem fuit charitas Chriſti patientis, quam iniquitas occiſorum. Et ideo paſſio Chriſti magis valuit ad reconciliandum Deum toti humano generi, quam ad provocandum ad iram.

COMMENTARIUS.

MAteria hujus articuli in eiſdem locis diſputata eſt. Eſt enim eadem, quæ præcedentium diverſis vocibus, & reſpectibus. Solum eſt ſolutio ad 2. adnotanda. Non enim videtur directe reſpondere argumento. Nam argumentum procedebat de dilectione Dei, hoc modo. Quia reconciliare nos Deo videtur idem eſſe quod promereri nobis amorem divinum, cujus peccando facti eramus indigni: ſed Chriſti paſſio non potuit promereri nobis Dei dilectionem, quia potius ſupponit Dei dilectionem erga nos, & ab illa proceſſit. Quod argumentum non minus in dilectione æterna procedit, quam ſi ex tempore in Deo inciperet. D. Th. autem in ſolutione ſolum reſpondet, Chriſtum per paſſionem ſuam non meruiſſe, ut Deus ex tempore nos diligere inciperet, quod eſt evidens: quia id repugnat Deo, cum includat mutationem. Meruit ergo ut ille amor Dei in tempore inciperet habere in nobis effectum, & quantum in ſe eſt, abſtulit impedimentum illius amoris, offerendo condignam ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Sed quamquam verum ſit, non videtur omnino ſatisfactum propriæ difficultati. Ideo addendum eſt, quamvis dilectio Dei ſecundum ſe ſit una, & ſimplex: per comparationem tamen ad diverſa objecta ratione diſtingui, & ſecundum quandam rationem poſſe eſſe principium, ſecundum aliam vero terminum meriti. Ut in præſenti, illa dilectio generalis Dei circa genus humanum, qua voluit illi dare Chriſtum in redemptorem, non cadit ſub meritis Chriſti, ſed eſt principium eorum; at illa, qua propter merita Chriſti jam exhibita, vel prævisa homines ſanctificat, & ſibi reconciliat, poteſt optime cadere ſub meritis Chriſti, ſive promerendo nobis effectum dilectionis, ſive ipſammet dilectionem, vel electionem Dei, ut ad nos libere terminatam.

Dilectio Dei ſeu electio cadere ſub Chriſti merito quomodo potuit.

Utrumque enim verum eſt, quidquid aliqui hoc loco contendant. De qua re plura non dicam, quia fuſe illam diſputavi priori tomo diſp. 41. ſect. 4.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis januam cæli.

274. 3 d. 18. a. 6 q. 2 & 3. d 19. a. 3. & 4. q. 2. a. 2. q. 6. & verb. q. 29. ar. 7. ad 9.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus ſua paſſione non aperuit nobis januam cæli. Dicitur enim Prov. 11. Seminanti juſtitiam, merces fidelis. Sed merces juſtitiæ eſt introitus regni cæleſtis. Ergo videtur, quod ſancti Patres, qui operati ſunt opera juſtitiæ, fide conſecuti eſſent introitum regni cæleſtis, etiam abſque Chriſti paſſione. Non ergo paſſio Chriſti eſt cauſa apertionis januæ regni cæleſtis.

2. Præterea. Ante paſſionem Chriſti Helias raptus eſt in cælum: ut dicitur 4. Regum. 2. Sed effectus non præcedit cauſam. Ergo videtur, quod apertio januæ cæleſtis non ſit effectus paſſionis Chriſti.

3. Præterea. Sicut legitur Mat. 3. Chriſto baptizato aperti ſunt ei cæli. Sed baptiſmus præceſſit paſſionem. Ergo apertio cæli non eſt effectus paſſionis Chriſti.

4. Præterea. Mich. 2. dicitur. Aſcendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur eſſe pandere iter cæli, quam ejus januam aperire. Ergo videtur, quod janua cæli ſit nobis aperta, non per paſſionem Chriſti, ſed per Aſcenſionem ejus.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Hebræo. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, ſcilicet cæleſtium, in ſanguine Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quod clauſio januæ eſt obſtaculum quoddam prohibens ab ingreſſu. Prohibebantur autem homines ab ingreſſu regni cæleſtis propter peccatum, quia ſicut dicitur Iſai. 35. via illa ſancta vocabitur, & non tranſibit per eam pollutus. Eſt autem duplex peccatum impediens ab ingreſſu regni cæleſtis. Unum quidem commune totius humanæ naturæ, quod eſt peccatum primi parentis, & per hoc peccatum præcludebatur homini aditus regni cæleſtis. Unde legitur Gen. 3. quod poſt peccatum primi parentis, collocavit Deus cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Aliud autem eſt peccatum ſpeciale uniuſcujuſque perſonæ, quod per proprium actum committitur uniuſcujuſque hominis. Per paſſionem autem Chriſti liberati ſumus, non ſolum a peccato communi totius humanæ naturæ, & quantum ad culpam, & quantum ad reatum pœnæ, ipſo ſolvente pretium pro nobis, ſed etiam a peccatis propriis ſingulorum, qui communicant ejus paſſioni per fidem, & charitatem, & fidei Sacramenta. Et ideo per paſſionem Chriſti aperta eſt nobis janua regni cæleſtis. Et hoc eſt quod Apoſt. dicit Heb. 9. quod Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per proprium ſanguinem introivit ſemel in Sancta, æterna redemptione inventa. Et hoc figuratur Num. 35. ubi dicitur, quod homicida manebit ibi, ſcilicet in civitate refugii, donec Sacerdos magnus, qui oleo ſancto unctus eſt, moriatur, quo mortuo poterit in domum ſuam redire.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſancti Patres operando opera juſtitiæ, meruerunt introitum regni cæleſtis per fidem paſſionis Chriſti (ſecundum illud Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam) per quam etiam unuſquiſque a peccato purgabatur, quantum pertinet ad emundationem propriæ perſonæ. Non tamen alicujus fides vel juſtitia ſufficiebat ad removendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanæ creaturæ, quod quidem remotum eſt pretio ſanguinis Chriſti. Et ideo ante paſſionem Chriſti nullus intrare poterat regnum cæleſte, adipiſcendo ſcilicet beatitudinem æternam, quæ conſiſtit in plena Dei fruitione.

Ad 2. dicendum, quod Helias ſublevatus eſt in cœlum aereum: non autem in cœlum empyreum, qui eſt locus Sanctorum. Et ſimiliter etiam Enoch raptus eſt ad Paradiſum terreſtrem: ubi cum Helia ſimul creditur vivere uſque ad adventum.

q. 39. ar. 3. *Ad 3 dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſto baptizato aperti ſunt cœli, non propter ipſum Chriſtum, cui ſemper patuit: ſed ad ſignificandum, quod cælum aperitur baptizatis baptiſmo Chriſti, qui habet efficaciam ex paſſione ipſius.*

Ad 4. dicendum, quod Chriſtus ſua paſſione meruit nobis introitum regni Cœleſtis, & impedimentum removit. Sed per ſuam aſcenſionem nos quaſi in poſſeſſionem regni cœleſtis introduxit. Et ideo dicitur, quod aſcendit pandens iter ante eos.

COMMENTARIUS.

IN titulo hujus articuli obſervandum eſt non eſſe omnino idem mereri nobis regnum cœlorum ſeu æternam beatitudinem, & aperiri nobis januam regni. Nam licet in hoc illud contineatur: non tamen convertuntur; Chriſtus enim Angelis meruit regnum cœlorum, non tamen proprie eis aperuit januam regni, quæ nunquam eis clauſa fuit. Hominibus autem per peccatum fuit clauſa, per quod contraxerunt reatum ęternę damnationis, & carentiæ beatitudinis, pro quo Chriſtus condigne ſatis faciendo, januam regni nobis aperuit. Et ita in hac metaphora duplex ille effectus hactenus explicatus meriti & ſatisfactionis Chriſti pro nobis continetur. Qua in re fere non explicat effectum diſtinctum a præcedentibus. Solum in circumſtantia temporis (ut ita dicam) novum aliquid hoc loco addi poteſt.

Ad quod intelligendum obſervandum eſt, dupliciter potuiſſe Chriſtum aperire hominibus per ſuam paſſionem januam regni. Uno modo per paſſionem vel exhibitam, vel præviſam. Nam ſicut Deus propter ſatisfactionem Chriſti, & merita præviſa contulit gratiam antiquis juſtis, eiſque æternam pœnam remiſit; ita etiam potuiſſet illis æternam beatitudinem conferre. Unde ſicut vere nunc dicuntur per paſſionem Chriſti juſtificari, ita etiam vere dicerentur per eamdem paſſionem ad regnum introducti, & conſequenter diceretur janua regni per ipſammet paſſionem eis aperta, quæ per peccatum Adæ fuerat clauſa. Quod ergo paſſio Chriſti abſolute abſtrahendo ab hoc quod ſit exhibita, vel tantum præviſa, aditum hominibus ad regnum aperuerit, certiſſimum eſt ex dictis de meritis, & ſatisfactione Chriſti, nec novam habet quæſtionem. Alio ergo modo intelligi poteſt, paſſionem Chriſti exhibitam ſtatim aperuiſſe hominibus januam regni cœleſtis, non tamen ſolum præviſam; & in hoc ſenſu proprie tractatur, ac definitur hæc quæſtio, & in ea, præter omnia quæ diximus de merito, & ſatisfactione Chriſti, duæ aliæ catholicæ veritates includuntur. Prior eſt ante mortem Chriſti nulli hominum patuiſſe aditum ad æternam Beatitudinem obtinendam. Poſterior eſt, a morte Chriſti omnes juſtos, qui nil habent purgandum, ſtatim introduci ad regnum cœlorum. Sed hæc poſterior quæſtio proprium locum habet in materia de beatitudine, & ideo, ne ab inſtituto more recedamus, in eum locum rejicienda eſt, præſertim cum ad explicanda Chriſti myſteria, & valorem meritorum ejus fere nihil pertineat. Certum eſt enim ex principiis jam traditis, Chriſtum exhibendo ſatisfactionem (quantum in ſe eſt) ſufficientiſſime aperuiſſe januam regni, & abſtuliſſe omne impedimentum, atque adeo, quantum eſt ex parte Chriſti, ſtatim dari. An vero aliunde, vel ob alias cauſas differatur, alterius ſpeculationis eſt, quamquam de fide ſit non differri. Prior vero quæſtio poterat hoc loco diſputari: tamen quia inferius occurret commodior locus, cum agemus de ſtatu & loco animæ Chriſti ſeparatæ a corpore, ideo uſque in illum locum differenda eſt.

Janua cœli per paſſionem Chriſti quomodo hominibus aperta.

ARTICULUS VI.

Utrum Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus per ſuam paſſionem non meruerit exaltari. Sicut enim cognitio veritatis eſt proprium Deo, ita & ſublimitas: ſecundum illud Pſal. 112. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria ejus. Sed Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit cognitionem omnis veritatis, non ex aliquo merito præcedente, ſed ex ipſa unione Dei, & hominis: ſecundum illud Joann. 1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a patre, plenum gratiæ, & veritatis. Ergo neque exaltationem habuit ex merito paſſionis, ſed ex ſola unione. 275. 3. diſt. 18. art. 4. q. 3.

2. Præterea. Chriſtus meruit ſibi a primo inſtanti ſuæ conceptionis, ut ſupra habitum eſt: non autem major charitas fuit in eo tempore paſſionis, quam ante. Cum ergo charitas ſit merendi principium, videtur, quod non magis meruerit per paſſionem ſuam exaltationem, quam ante. q. 19. ar. 4. & q. 34. art. 4.

3. Præ-

Epi. 56. ante med. tom. 2. *3. Præterea. Gloria corporis reſultat ex gloria animæ, ut Aug. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum. Sed Chriſtus per paſſionem ſuam non meruit exaltationem quantum ad gloriam animæ, quia anima ejus fuit beata a primo inſtanti ſuæ conceptionis. Ergo neque etiam per paſſionem meruit exaltationem, quantum ad gloriam corporis.*

Sed contra eſt, quod dicitur Philipp. 2. Factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum.

Reſpondeo dicendum, quod meritum importat quandam æqualitatem juſtitiæ, unde & Apoſt. dicit Rom. 4. quod ei qui operatur merces imputatur ſecundum debitum. Cum autem aliquis ex ſua injuſta voluntate ſibi attribuit plus, quam ſibi debeatur, juſtum eſt, ut diminuatur etiam quantum ad id, quod ſibi debebatur: ſicut cum furatur quis unam ovem, reddet quatuor, ut dicitur Exod. 22. Et hoc dicitur mereri, in quantum per hoc punitur ejus iniqua voluntas. Ita etiam cum aliquis ſibi ex juſta voluntate ſubtrahit quod debebat habere, meretur, ut ſibi amplius ſuperaddatur, quaſi merces juſtæ voluntatis. Et inde eſt, quod ſicut dicitur Luc. 14. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Chriſtus autẽ in ſua paſſione ſeipſum humiliavit infra ſuam dignitatem, quantum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad paſſionem, & mortem, cujus debitor non erat. Secundo quantum ad locum, quia corpus ejus poſitum eſt in ſepulchro, & anima in inferno. Tertio, quantum ad confuſionem, & opprobria, quæ ſuſtinuit. Quarto, quantum ad hoc, quod eſt traditus humanæ poteſtati, ſecundum quod ipſe dicit Pilato Jo. 19. Non haberes in me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet deſuper. Et ideo per ſuam paſſionem meruit exaltationem quantum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad reſurrectionem glorioſam. unde dicitur in Pſalm. 138. Tu cognoviſti ſeſſionem meam, id eſt, humilitatem meæ paſſionis, & reſurrectionem meam. Secundo, quantum ad aſcenſionem in cœlum: unde dicitur Epheſ. 4. Deſcendit primum in inferiores partes terræ: qui autem deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Tertio, quantum ad conſeſſum paternæ dexteræ & manifeſtationem divinitatis ipſius ſecundum illud Iſai. 52. Exaltabitur, & elevabitur, & ſublimis erit valde: ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus ejus. Et Philip. 2. dicitur. Factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen: ut ſcilicet ab omnibus nominetur Deus, & omnes ei reverentiam exhibeant ſicut Deo. Et hoc eſt quod ſubditur. Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quarto, quantum ad judiciariam poteſtatem: dicitur enim Job. 36. Cauſa tua quaſi impii judicata eſt: cauſam, judiciumque recipies.

Ad 1. ergo dicendum, quod principium merendi eſt ex parte animæ, corpus autem eſt inſtrumentum meritorii actus. Et ideo perfectio animæ Chriſti, quæ fuit merendi principium non debuit in eo acquiri per meritum, ſicut perfectio corporis, quod fuit paſſionis ſubjectum, & per hoc fuit ipſius meriti inſtrumentum.

Ad 2. dicendum, quod per priora merita Chriſtus meruit exaltationem ex parte ipſius animæ, cujus voluntas charitate, & aliis virtutibus informabatur. Sed in paſſione meruit ſuam exaltationem per modum cujuſdam recompenſationis, etiam ex parte corporis: juſtum eſt enim, ut corpus, quod fuerat ex charitate paſſioni ſubjectum, acciperet recompenſationem in gloria.

Ad 3. dicendum, quod diſpenſatione quadam factum eſt in Chriſto, ut gloria animæ ante paſſionem non redundaret ad corpus, ad hoc quod gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per paſſionem meruiſſet. Gloriam autem animæ differri non conveniebat, quia anima immediate uniebatur Verbo, unde decens erat, ut gloria repleretur ab ipſo Verbo: ſed corpus uniebatur Verbo, mediante anima.

De hoc art egimus in priori tom. diſp. 40. ſect. 3.

Hoc loco Bartholomæus Medina, prolixam inſtituit diſputationem de mediis, quibus Chriſti merita hominibus applicantur, & cur quibuſdam, non vero omnibus fructus infinitus meritorum Chriſti communicetur. Sed diſputatio hæc neque hujus loci eſt, neque unam tantum Theologiæ materiam, ſed plures eaſque graviſſimas complectitur, de gratia, & juſtificatione, de fide, & operibus, de Sacramentis, de prædeſtinatione, ac reprobatione hominum, quod omnia pro dignitate hoc loco tractare, ſatis per ſe conſtat nec fieri poſſe, nec expedire in ſummam vero ea redigere, & ſupervacaneum, & inutile. Quod vero ad præſentem rem ſpectat paucis verbis attigimus in priori tomo diſp. 4. ſect. 3. in fine.

QUÆSTIO L.

De morte Chriſti, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de morte Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, utrum conveniens fuerit Chriſtum mori. 2. utrum per mortem fuerit ſeparata divinitas a carne. 3. utrum fuerit ſeparata divinitas ab anima. 4. utrum Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. 5. utrum corpus ejus fuerit idem numero vivum, & mortuum. 6. utrum mors ejus ſit aliquid operata ad noſtram ſalutem.

ARTICULUS I.

Utrum conveniens fuerit Chriſtum mori.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum mori. Illud enim, quod eſt primum principium in aliquo genere, non diſponitur per illud quod eſt contrarium illi generi: ſicut ignis, qui eſt principium caloris, nunquam poteſt eſſe frigidus. Sed filius Dei eſt fons & principium omnis vitæ, ſecundum illud Pſalm. 35. Apud te eſt fons vitæ. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum mori. 278. Infr. quæ. 52. art. 1. Cot. 4. com. c. 55. ad 1. & quod. 2. a. cor & p 2. c. 7. & puic 3. c. 214. & 238. fin. & op. 60. c. 19.

2. Præterea. Major eſt defectus mortis, quam morbi: quia per morbum pervenitur ad mortem. Sed non fuit conveniens Chriſtum aliquo morbo langueſcere: ut Chryſoſt. dicit. Ergo etiam non fuit conveniens Chriſtum mori.

3. Præterea. Dominus dicit Joan. 10. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Sed oppoſitum non perducit ad oppoſitum. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum mori.

Sed contra eſt, quod dicitur Joan. 11. Expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quod quidem Caiphas prophetice dixit, ut Evangeliſta teſtatur.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit Chriſtum mori. Primo quidem ad ſatisfaciendum pro humano genere, quod erat morti adjudicatum propter peccatum: ſecundum illud Gen. 2. Quacumque die comederitis, morte moriemini. Eſt autem conveniens ſatisfaciendi pro alio modus, cum aliquis ſe ſubjicit pœnæ, quam alius meruit. Et ideo Chriſtus mori voluit, ut moriendo, pro nobis ſatisfaceret, ſecundum illud 1. Petr. 3. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Secundum ad oſtendendum veritatem naturæ aſſumptæ ſicut enim Euſebius dicit: Si aliter poſt converſationem cum hominibus, evaneſcens ſubito evolaret fugiens mortem, ab omnibus compararetur phantaſmati. Tertio, ut moriendo nos a timore mortis liberaret unde dicitur ad Heb 2 quod communicavit carni, & ſanguini, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti. Quarto, ut corporaliter moriendo ſimilitudinem peccati, id eſt, pœnalitati, daret nobis exemplum moriendi ſpiritualiter peccato, unde dicitur Rom. 6 Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. quod autem vivit vivit Deo: ita & vos exiſtimate mortuos quidem eſſe peccato, viventes autem Deo. Quinto, ut a mortuis reſurgendo, & virtutem ſuam oſtenderet, qua mortem ſuperavit, & nobis ſpem reſurgendi a mortuis daret. Unde Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt, quod reſurrectio mortuorum non eſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus eſt fons vitæ ſecundum quod Deus, non autem ſecundum quod homo: mortuus eſt autem ſecundum quod homo non ſecundum quod Deus. Unde Auguſt. dicit contra Felicia. Abſit, quod Chriſtus ſic ſenſerit mortem, ut quantum in ſe eſt vita, vitam perdiderit: ſi enim hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus, quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiam, per quam cuncta vivificat. I. con. Fel. c. 15. in pr. t. 6.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus non ſuſtinuit mortem ex morbo provenientem, ne videretur ex neceſſitate mori propter infirmitatem naturæ. Sed ſuſtinuit mortem ab exteriori illatam, cui ſe ſpontaneum obtulit, ut mors ejus voluntaria oſtenderetur.

Ad 3. dicendum, quod unum oppoſitum per ſe non ducit ad aliud: ſed quandoque per accidens: ſicut frigidum quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Chriſtus per ſuam mortem nos perduxit ad vitam, dum ſua morte mortem noſtram deſtruxit: ſicut ille, qui pœnam pro alio ſuſtinet, removet pœnam ejus.

COMMENTARIUS.

HIc art. nulla indiget expoſitione. Nam congruentię, quas D.Th. affert, ſunt perſpicuæ, & de illis, atque aliis videri poſſunt ſententiæ Patrum, quas ſupra retulimus agentes de paſſione, & crucifixione. Nam eadem eſt horum omnium ratio. Videri etiam poſſunt hæ rationes, & aliæ apud Euſeb. l. 4. de Demonſt. c. 12. & Athanaſ. ſer. de Paſs. & cruce Domini. In ſolutionibus item argumentorum nulla eſt difficultas. Circa ſolutionem vero ad 2. cur Chriſtus non aſſumpſerit corporis ægritudines, & an naturaliter moreretur, ſi non eſſet violenter occiſus, videantur quæ diximus ſuper. tom. diſp. 32. ſect. 2.

ARTICULUS II.

Utrum in morte Chriſti fuerit ſeparata divinitas a carne.

277. 3. d. 2. q. 2. a. 1. q. 1. & d. 21. q. 1 a. 1. q. 1. & quo 2. a 1. cor. & quo. 4. a 6. cor. & 1 p. 3. e. 216. & 217. & op. 60. c 19. fin. l. 10. in Lu. in tit. de comm. ſpiritus Jeſu in med. t. 5. q. 6. art. 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod in morte Chriſti fuerit ſeparata divinitas a carne. Ut enim dicitur Matth. 27. Dominus in cruce pendens clamabat, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me. Quod exponens Ambroſ. dicit. Clamabat homo, ſeparatione divinitatis moriturus: nam cum divinitas a morte libera ſit, utique mors ibi eſſe non poterat niſi vita diſcederet quia vita divinitas eſt. Et ſic videtur, quod in morte Chriſti ſit divinitas ſeparata a carne.

2. Præterea. Remoto medio ſeparantur extrema. Sed divinitas unita eſt carni mediante anima: ut ſupra habitum eſt. Ergo videtur, quod cum in morte Chriſti anima ſit ſeparata a carne, quod per conſequens divinitas ſit a carne ſeparata.

3. Præterea. Major eſt virtus vivificativa Dei, quam animæ. Sed corpus mori non poterat niſi anima ſeparata: ergo multo minus mori poterat niſi ſeparata a divinitate.

q. 16. a. 4.

Sed contra eſt, quod ea, quæ ſunt humanæ naturæ, non dicuntur de filio Dei, niſi ratione unionis, ut ſupra habitum eſt. Sed de filio Dei dicitur id, quod convenit corpori Chriſti poſt mortem, ſcilicet eſſe ſepultum: ut patet in Symbolo fidei, ubi dicitur quod filius Dei conceptus eſt, & natus ex Virgine, paſſus, mortuus, & ſepultus. Ergo corpus Chriſti non fuit in morte a divinitate ſeparatum.

Reſpondeo dicendum, quod illud, quod per gratiam Dei conceditur, nunquam abſque culpa revocatur, unde dicitur Rom. 11. quod ſine pœnitentia ſunt dona Dei, & vocatio. Multo autem major eſt gratia unionis, per quam divinitas unita eſt carni Chriſti in perſona quam gratia adoptionis, per quam alii ſanctificantur, & etiam magis permanens ex ſui ratione: quia hæc gratia ordinatur ad unionem perſonalem, gratia autem adoptionis ad quandam unionem affectualem, & tamen videmus, quod gratia adoptionis nunquam perditur ſine culpa. Cum igitur in Chriſto nullum fuerit peccatum, impoſſibile fuit, quod ſolveretur unio divinitatis a carne ipſius. Et ideo ſicut ante mortem caro Chriſti unita fuit ſecundum perſonam & hypoſtaſim Verbo Dei, ita & remanſit unita poſt mortem, ut ſcilicet non eſſet alia hypoſtaſis Verbi Dei, & carnis Chriſti poſt mortem, ut Damaſ. dicit in 3. lib.

li. 3. orth. fi. c. 27. circa fin.

Ad 1. ergo dicendum, quod derelictio non eſt referenda ad ſolutionem unionis perſonalis: ſed ad hoc quod Deus pater eum expoſuit paſſioni. Unde relinquere ibi, non eſt aliud, quam non protegere a perſequentibus. Vel dicit ſe derelictum quantum ad illam orationem, qua dixerat: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte: ut Auguſtin. exponit in libro de Gratia novi Teſtamen.

in ep. 120 ex c. 6. & 10. t. 4.

Ad 2. dicendum, quod Verbum Dei dicitur unitum carni, mediante anima, in quantum caro per animam pertinet ad humanam naturam, quam filius Dei aſſumere intendebat: non autem ita quod anima ſit quaſi medium ligans unita. Habet autem caro ac anima quod pertineat ad humanam naturam, etiam poſtquam anima ſeparatur ab ea in quantum ſcilicet in carne mortua remanet ex divina ordinatione quidam ordo ad reſurrectionem. Et ideo non tollitur unio divinitatis ad carnem.

Ad 3. dicendum, quod anima habet vim vivificandi formaliter: & ideo ea præſente, & unita formaliter, neceſſe eſt corpus eſſe vivum; Divinitas aut non habet vim vivificandi formaliter, ſed effective: non enim poteſt eſſe corporis forma. Et ideo non eſt neceſſe, quod manente unione divinitatis ad carnem caro ſit viva: quia Deus non ex neceſſitate agit, ſed ex voluntate.

COMMENTARIUS.

EGregia eſt ratio, qua D.Th. probat corpus Chriſti in morte non fuiſſe a divinitate ſeparatum. Quia Deus neminem privat gratia illi conceſſa abſque ejus culpa: gratia autem unionis facta eſt corpori Chriſti. Quam rationem ſumpſit ex Greg. Nyſſen. orat. 1. de reſurr. cujus verba in diſput. referam. Eamque confirmat D.Th. comparatione facta inter gratiam unionis, & adoptionis. Nam gratia adoptionis nunquam amittitur ſine culpa; ergo neque gratia unionis, quæ major eſt, & ex ſuo genere permanentior, cum ſit ſubſtantialis unio ipſius divinitatis. Unde recte notat Cajet. primam propoſitionem aſſumptam intelligendam eſſe de gratiis ſuo genere permanentibus, ac de ſe incorruptibilibus. Nam gratiæ, quæ conſiſtunt in actu ſecundo, & de ſe ſunt veluti tranſeuntes, haberi poſſunt, & amitti ſine culpa. *Corpus Chriſti in morte a divinitate non ſejunctum quare.*

Sed dicere aliquis poſſet, quamvis gratia Dei de ſe permanens non auferatur ſine culpa, manente ſubjecto, tamen deſtructo ſubjecto poſſe id accidere: ſicut, ſi verum eſt, per gratiam adoptionis aliquas virtutes, vel qualitates permanentes infundi corpori hominis, quamvis illæ non amittantur ſine culpa manente homine: tamen illo mortuo deſtruentur, etiamſi nulla culpa intercedat; ergo eodem modo, cum gratia unionis facta ſit humanitati, deſtructa per mortem humanitate, tolletur illa gratia. *Objectio.*

Reſpondetur unionem illam ita eſſe factam cum humanitate, ut per ſe, & immediate facta etiam fuerit cum anima, & corpore (ut ſupra quæſt. 6. late dictum eſt) & ideo quamvis per mortem deſtructa fuerit humanitas: non tamen deſtructum omnino fuit ſubjectum, in quo unio illa facta eſt, ac proinde non fuit privatum gratia unionis ſibi conceſſa. Dices. Ergo nulla pars corporis, ſeu materiæ, in qua facta eſt hæc unio, ſeparata eſt amplius a Verbo, propter eamdem rationem: conſequens autem eſt plane falſum. Quia partes materiæ, quæ per continuam actionem reſolvebantur, unitæ erant Verbo, & tamen ſine dubitatione ulla, dimittebantur. Reſpondetur negando ſequelam, quia in hujuſmodi partibus, cum reſolvuntur, & ſeparantur, poteſt dici deſtrui ſubjectum, in quo facta eſt unio. Quia licet maneat eadem materia prima: non tamen manet in ratione corporis humani, ſeu partis humani corporis, cui facta eſt hæc gratia. Nam propterea dicitur corpus hoc aſſumptum mediante anima, ut hic explicat D. Thom. ad 2. & latius diximus priori tomo diſput. 17. ſect. 4. Denique in illis partibus, cum non eſſet iterum uniendæ animæ, non fuit ratio, ob quam divinitati unitæ manerent. *Reſponſ.* *Objectio.* *Reſponſ.*

In ſol. ad 1. obſervandum eſt in argumento D.Th. propoſuiſſe ſententiam Ambroſ. exponentis verba illa; *Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* de derelictione per ſeparationem divinitatis a carne cui potuiſſet etiam adjungere Hilarium cant. 33. in Mat. dicentem, *clamor vero ad Deum corporis vox eſt recedentis a ſe Verbi conteſtata diſſidium* In ſolutione vero reſpondet D.Th. aliter exponendo verba Chriſti, de derelictione per permiſſionem paſſionis & mortis. Ad authoritatem autem Ambroſii nihil dicit, modeſte illum reprehendens, & ejus ſententiam relinquens, indicans nullam pati expoſitionem: & idem judicium eſt de verbis Hilarii, ſunt enim ſimillima. Poſſemus quidem eos exponere de receſſu, vel ſeparatione divinitatis non ſubſtantiali ſed quoad protectionem & defenſionem: tamen vix patiuntur verba hunc ſenſum: ſed de hoc plura in Diſputatione.

ARTICULUS III.

Utrum in morte Chriſti fuerit facta ſeparatio divinitatis ab anima.

278. 3. d 21. 1. 1. a 1. q. 2. & quo. 2. a. 1. c 1 & op. 3. c. 136 & op. 60. c 9. fi. & Pl. 21. col.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod in morte Chriſti fuerit facta ſeparatio divinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Joan. 10. Nemo tollit animam meam a me, ſed ego pono eam a me ipſo, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Non autem videtur, quod corpus animam ponere poſſit, eam a ſe ſeparando: quia anima non ſub-

ſubjicitur poteſtati corporis ſed potius e converſo. Et ſic videtur, quod Chriſto, ſecundum quod eſt Verbum Dei, conveniat animam ſuam ponere. Hoc autem eſt eam a ſe ſeparare. Ergo per mortem anima ejus fuit a divinitate ſeparata.

Refertur. 3. ſentent. d. 2. paragraph. 6.

2. *Præterea. Atha. dicit male dictum, qui totum hominem quem aſſumpſit Dei filius, denuo aſſumptum, vel liberatum tertia die a mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Sed non potuit totus homo denuo aſſumi, niſi aliquando fuerit totus homo a Verbo Dei ſeparatus. Totus autem homo componitur ex anima & corpore. Ergo aliquando fuit facta ſeparatio divinitatis & a corpore & ab anima.*

3. *Præterea. Propter unionem ad totum hominem filius Dei vere dicitur homo. Si ergo ſoluta unione animæ & corporis per mortem, Verbum Dei remanſit unitum animæ, ſequeretur, quod vere dici potuiſſet, filium Dei eſſe animam. Hoc autem eſt falſum: quia cum anima ſit forma corporis, ſequeretur, quod Verbum Dei fuerit corporis forma, quod eſt impoſſibile; ergo in morte Chriſti anima fuit a Verbo Dei ſeparata.*

4. *Præterea. Anima & corpus ab invicem ſeparata, non ſunt una hypoſtaſis, ſed duæ. Si igitur Verbum Dei remanſit unitum tam corpori, quam animæ Chriſti, ſeparatis eis ab invicem per mortem Chriſti, videtur ſequi, quod Verbum Dei durante morte Chriſti fuerit duæ hypoſtaſes, quod eſt inconveniens. Non ergo poſt mortem Chriſti remanſit anima verbo unita.*

li. 3. orth. fi. c. 27. in med.

Sed contra eſt, quod dicit Damaſc. in 3. lib. Et ſi Chriſtus mortuus eſt ut homo & ſancta ejus anima ab incontaminato diviſa eſt corpore: divinitas tamen inſeparabilis ab utriuſque permanſit, ab anima dico & corpore.

Reſpondeo dicendum, quod anima unita eſt Verbo Dei immediatius, & proprius, quam corpus, cum corpus unitum ſit Verbo mediante anima, ut ſupra dictum eſt: cum ergo Verbum Dei non ſit ſeparatum in morte a corpore, multo minus ſeparatum eſt ab anima. Unde ſicut de filio Dei prædicatur id, quod convenit corpori ab anima ſeparato, ſcilicet eſſe ſepultum, ita de eo in Symbolo dicitur, quod deſcendit ad inferos, quia anima ejus a corpore ſeparata deſcendit ad inferos.

a. pr. in arg. 2. & q. 6. art. 1.

Tr. 47. in Joannem, poſt med. tom. 9.

Ad 1. ergo dicendum, quod Auguſt. exponens illud Verbum Joan. inquirit, cum Chriſtus ſit Verbum, anima, & caro, utrum ex eo quod eſt Verbum, ponat animam, an ex eo quod eſt anima, an iterum ex eo quod eſt caro, & dicit, quod ſi dixerimus, quod Verbum Dei animam poſuit, ſequitur quod aliquando anima illa ſeparata eſt a Verbo, quod eſt falſum mors enim corpus ab anima ſeparavit, a Verbo autem animam ſeparatam eſſe non dico. Si vero dixerimus, quod ipſa ſe anima ponat, ſequitur, quod anima ipſa a ſe ſeparata ſit: quod eſt abſurdum. Relinquitur ergo, quod ipſa caro animam ſuam ponit & iterum eam ſumit non poteſtate ſua, ſed poteſtate Verbi inhabitantis carnem: quia ſicut ſupra dictum eſt, per mortem non eſt ſeparata divinitas Verbi a carne.

In cor. ar.

Ad 2. dicendum, quod in verbis illis Athanaſ. non intellexit, quod totus homo denuo ſit aſſumptus, id eſt omnes partes ejus, quaſi Verbum Dei partes humanæ naturæ depoſuerit per mortem: ſed quod iterato totalitas naturæ aſſumptæ ſit in reſurrectione redintegrata per iteratam unionem animæ & corporis.

Ad 3. dicendum, quod Verbum Dei propter unionem humanæ naturæ non dicitur humana natura: ſed dicitur homo, quod eſt habens humanam naturam. Anima autem & corpus ſunt partes eſſentiales humanæ naturæ. Unde propter unionem verbi ad utrumque eorum, non ſequitur, quod Verbum Dei ſit anima vel corpus, ſed quod ſit habens animam vel corpus.

li. 3. orth. fid. c. 27. a medio.

Ad 4. dicendum, quod ſicut Damaſc. dicit in 3. lib. quod in morte Chriſti eſt ſeparata anima a carne, non eſt una hypoſtaſis diviſa, nam & corpus & anima Chriſti ſecundum idem ex principio in Verbi hypoſtaſi habuerunt exiſtentiam, & in morte invicem diviſa, ſingulum eorum manſit, unam hypoſtaſin Verbi habens. Quare una Verbi & animæ & corporis extitit hypoſtaſis: nunquam enim neque anima neque corpus propriam habuerunt hypoſtaſim præter Verbi hypoſtaſim. Una enim ſemper Verbi hypoſtaſis, & numquam duæ.

COMMENTARIUS.

Hic articulus ex dictis in ſuperiori explicatus eſt. In ſolutione tamen primi argumenti tractat D.Th. Joan. 10. verba: *Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam, nam poteſtatem habeo ponendi animam meam & iterum ſumendi eam.* Quibus videtur ſignificare, Verbum divinum animam a ſe ſeparaſſe, & iterum aſſumpſiſſe, quia illud pronomen *ego* pro perſona verbi ſupponit. Et reſpondet ex Auguſt. tract. 47. in Joan. illa verba dicta eſſe a Verbo non ſecundum ſe, ſed ratione carnis, ita ut Verbum per carnem animam poſuerit, id eſt, ab eadem carne animam ſeparaverit, & iterum aſſumpſerit. Sed (quidquid ſit de re ipſa) non exiſtimo tamen propter hæc verba eſſe neceſſarium dicere, carnem ipſam ſpecialiter concurriſſe ad deponendam, & reſumendam animam. Aliis enim duobus modis poteſt ſufficienter explicari ille locus. Primo ut, *anima*, nihil aliud ſignificet, quam vitam corporalem, ſicut eſt frequens in Scriptura, & ibidem paulo antea: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis*, id eſt vitam ſuam. Et ita ſenſus eſt facilis, vitam meam corporalem pono, id eſt voluntarie amitto, *ut iterum ſumam*, id eſt, ut iterum illam mihi reſtituam, & ita exponunt Chryſ. Theoph. & Euthym. Vel ſecundo, ſi per *animam* intelligamus eſſentialem partem, *Verbum ponere animam* non eſt ſeparare illam a ſe, ſed ſeparatam a corpore ponere. Prior tamen expoſitio videtur propria, & literalis. Teſtimonii Joann. 10 expoſitio.

In ſolutione ad ſecundum attingitur quæſtio: an tota humanitas habeat aliam unionem ad Verbum diſtinctam a partialibus unionibus corporis, & animæ, quæ in morte fuerit amiſſa, & in reſurrectione reſtituta. Nam Athanaſ. ibi citatus affirmantem partem indicat. D.Th. vero nihil de hoc affirmavit: ſed ſolum dixit totalitatem naturæ redintegratam fuiſſe in reſurrectione per iteratam unionem animæ, & corporis. Sed hanc rem ſatis diſcuſſimus priori tomo diſp. 17. ſect. 5. ubi ſententiam, quam hic indicat Athanaſ. probabiliorem duximus.

Circa ſolutionem ad tertium tractat D. Thom. an ex unione verbi cum anima, vel corpore, ſequatur communicatio idiomatum, quod anima ſit Deus, &c. videantur dicta de hac re ſupra diſp. 14. ſect. 3. & 4. diſp. 15. ſect. 6. in fine.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. Dicit enim Auguſt. in 1. de Trinitat. Talis erat illa ſuſceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Sed illa ſuſceptio non ceſſavit per mortem. Ergo videtur, quod per mortem non deſierit eſſe homo. 279.

3. d. 22 q. 1. [illegible] & quo 2. a. 1. & quo. 3. 4 cor fi. & quo 4. a. 1. & op. 3. c. 236. opuſc. 68. c. 20. fin.

2. *Præterea. Philoſoph. dicit in 9. Ethic. quod unuſquiſque homo eſt ſuus intellectus: unde & poſt mortem, animam Petri alloquentes dicimus, Sancte Petre ora pro nobis. Sed poſt mortem filius Dei non fuit ſeparatus ab anima intellectuali. Ergo in illo triduo filius Dei fuit homo.*

lib. 1. c. 13. circa pri. to. 3. l. 9. c. 4. ante med. to. 5.

3. *Præterea, omnis ſacerdos eſt homo; ſed in illo triduo mortis Chriſtus fuit ſacerdos. aliter enim non verum eſſet quod dicitur in Pſ. 109. Tu es ſacerdos in æternum. Ergo Chriſtus in illo triduo fuit homo.*

Sed contra. Remoto ſuperiori, removetur inferius. Sed vivum, ſive animatum eſt ſuperius ad animal, & ad hominem: nam animal eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ſed in illo triduo mortis corpus Chriſti non fuit vivum, neque animatum. Ergo non fuit homo.

Habetur in Concil. 1. Epheſ. cap. 12.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtum vere fuiſſe mortuum, eſt articulus fidei. Unde aſſerere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Chriſti, eſt error contra fidem. Propter quod in epiſt. ſynod. Cyrilli dicitur. Si quis non confitetur Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, & quod mortem guſtavit carne, anathema ſit. Pertinet autem ad veritatem mortis hominis vel animalis, quod per mortem deſinat eſſe homo vel animal: mors enim hominis, vel animalis provenit ex ſeparatione animæ, quia complet rationem animalis, vel hominis. Et ideo dicere Chriſtum in triduo mortis hominem fuiſſe, ſimpliciter & abſolute loquendo erroneum eſt. Poteſt tamen dici, quod Chriſtus in triduo homo fuit mortuus. Quidam tamen confeſſi ſunt Chriſtum in triduo hominem fuiſſe, dicentes quidem verba erronea, ſed ſenſum erroris non habentes in fide. Sicut Hugo de S. Vict. qui ea ratione dixit Chriſtum in triduo mortis fuiſſe hominem, quia dicebat animam eſſe hominem, quod tamen eſt falſum: ut in 1. p. oſtenſum eſt. Magiſter etiam Sentent. in 22. diſt. 3. l. poſuit, quod Chriſtus

lib. 2. de ſac. [illegible] p. c. 11.

q. 75. a. 4. l. 3. ſ. d. 22 p. 1.

in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit quod unio animæ & carnis non eſſet de ratione hominis, ſed ſufficeret ad hoc, quod aliquid ſit homo, quod habeat animam humanam, & corpus, ſive conjuncta ſive non conjuncta. Quod etiam patet eſſe falſum ex his quæ dicta ſunt in 1. p. & his quæ ſupra dicta ſunt, circa modum unionis.

P. q. 75. ar. 4. q. 2. art. 5.

Ad 1. ergo dicendum, quod Verbum Dei ſuſcepit animam, & carnem unitam: & ideo illa ſuſceptio fecit Deum hominem, & hominem Deum. Non autem ceſſavit illa ſuſceptio per ſeparationem Verbi ab anima, vel a carne, ceſſavit tamen unio carnis & animæ.

Ad 2. dicendum, quod homo dicitur eſſe ſuus intellectus, non quia intellectus ſit totus homo, ſed quia intellectus eſt principlior pars hominis, in quo virtualiter conſiſtit tota diſpoſitio hominis ſicut ſi rector civitatis dicatur tota civitas, quia in eo conſiſtit tota diſpoſitio civitatis.

Ad 3. dicendum, quod eſſe ſacerdotem, convenit homini ratione animæ: in qua eſt ordinis character. Unde per mortem homo non perdit ordinem ſacerdotalem, & multo minus Chriſtus, qui eſt totius ſacerdotii origo.

COMMENTARIUS.

QUæſtio hujus art. (ſi recte conſideretur) eadem eſt cum illa, quam D. Th. tractavit ſupra q. 2. art. 5. an in Chriſto homine facta fuerit unio animæ & corporis. Qua ratione fuit neceſſaria illa unio animæ, & corporis, ut Verbum fieret homo, eadem ratione fuit neceſſaria, ut perſeveraret homo, & ideo ſicut ex principio fidei, quod Deus factus eſt homo, neceſſario ſequitur aſſumpſiſſe corpus, & animam inter ſe unitam, ita ex contrario principio, quod in morte diſſoluta fuit unio animæ & corporis, ſequitur tunc Deum deſiiſſe hominem. Quocirca nulla hic ſupereſt nova difficultas. Videantur dicta priori tomo diſput. 14. ſect. 4.

Dubium.

An vero concedendum ſit, in triduo fuiſſe Chriſtum, quæſtio eſt de modo loquendi, & Durandus quidem in 3. d. 26. q. 2. abſolute negat. Quia Chriſtus dicit ſuppoſitum ſubſiſtens in duabus naturis, humana & divina: Chriſtus autem in triduo non ſubſiſtebat in illis duabus naturis. Item Jeſus non erat in triduo, quia ſi non erat homo, non erat hic homo; ergo neque erat Chriſtus. Unde infert Durandus non eſſe verum, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & jacuiſſe in ſepulchro. Alii vero dixerunt in triduo vere, ac proprie fuiſſe Chriſtum, quia fuit ejus anima, quæ eſt Chriſtus. Ita Wicleph. ut refert Waldenſ. lib. 1. doctrin. fidei antiquæ c. 34. qui hæreticus in modo non errabat: tamen in ſenſu, & ratione ſuæ locutionis incidit in errorem, quem ex Hugone hic refert D. Th. Dicebat enim animam eſſe hominem. Dicendum eſt ergo proprie, & in rigore Chriſtum, ut ſignificat ſubſiſtentem in duplici natura integra, non permanſiſſe in triduo, ut argumentum ſupra factum probat: tamen per ſynechdochen tribuendo parti appellationem totius, dicitur Chriſtus fuiſſe in triduo, ſicut nunc dicitur S. Petrus eſſe in cælo. Vel certe (ut Cajet. hic notat circa titulum art.) Chriſtus in triduo non ſignificabat ſuppoſitum duarum naturarum, id eſt, divinitatis, & humanitatis, ſed ſuppoſitum divinitatis, quod erat unitum animæ, & corpori. Sed hæc ſunt ſatis de quæſtione de modo loquendi.

Reſponſ. In triduo vere, ac proprie Chriſtus fuerit.

ARTICULUS V.

Utrum fuerit idem numero corpus Chriſti viventis & mortui.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit idem numero corpus Chriſti, viventis & mortui. Chriſtus enim vere mortuus fuit ſicut & alii homines moriuntur. Sed corpus cujuſcumque alterius hominis, non eſt ſimpliciter idem numero mortuum & vivum: quia differunt eſſentiali differentia. Ergo neque corpus Chriſti eſt ſimpliciter idem numero mortuum & vivum.*

[illegible] 1. & qu. 3. ar. 4. d. 1. & quod. 4. q. 5.

2. Præterea, ſecundum Philoſ. in 5. Metaph. Quæcumque ſunt diverſa ſpecie, ſunt etiam diverſa numero. Sed corpus Chriſti vivum & mortuum fuit diverſum ſpecie, quia non dicitur oculus & caro mortui, niſi æquivoce: ut patet per Philoſ. in 1. de anima & 7. Metaph. Ergo corpus Chriſti non fuit ſimpliciter idem numero vivum, & mortuum.

Libr. 5. met. text. 12. 10. 3.

Lib. 2. de anima te. 9. & 7. met. tex. 35. 10. 2. & 3.

3. Præterea. Mors eſt corruptio quædam. Sed illud, quod corrumpitur corruptione ſubſtantiali, poſt quam corruptum eſt, jam non eſt: quia corruptio eſt mutatio de eſſe in non eſſe. Corpus ergo Chriſti poſtquam mortuum fuit, non remanſit idem numero, cum mors ſit ſubſtantialis corruptio.

Sed contra eſt, quod Athanaſius dicit in Ep. ad Epictet. Circumciſo corpore, & potato, & manducante, & laborante, & in ligno affixo, erat impaſſibile, & incorporeum Dei Verbũ, hoc erat in ſepulchro poſitum. Sed corpus Chriſti vivum fuit circumciſum, & in ligno affixum. Corpus autẽ Chriſti mortuum fuit poſitum in ſepulchro. Ergo hoc idem corpus quod fuit vivum fuit etiam mortuum.

Circa me. illius, inc. Ego articulabar.

Reſpondeo dicendum, quod hoc, quod dico ſimpliciter, poteſt accipi dupliciter. Uno modo ſecundum quod ſimpliciter idem eſt quod abſolute, ſicut ſimpliciter dicitur, quod nullo addito dicitur, ut Philoſ. dicit. Et hoc modo corpus Chriſti mortuum & vivum ſimpliciter fuit idem numero: dicitur enim aliquid eſſe idem numero ſimpliciter, quia eſt ſuppoſito idem. Corpus autem Chriſti vivum, & mortuum, fuit ſuppoſito idem: quia non habet aliam hypoſtaſim vivum & mortuum præter hypoſtaſim Verbi Dei, ut ſupra dictum eſt. Et hoc modo loquitur Athan. in authoritate inducta. Alio modo ſimpliciter idem eſt, quod omnino vel totaliter: & ſic corpus Chriſti mortuum & vivum non fuit ſimpliciter idem numero: quia non fuit totaliter idem, cum vita ſit aliquid de eſſentia corporis viventis: eſt enim prædicatum eſſentiale, non accidentale. Unde conſequens eſt, quod corpus, quod deſinit eſſe vivum, non totaliter idem remaneat. Si autem diceretur, quod corpus Chriſti mortuum totaliter idem remaneret, ſequeretur, quod non eſſet corruptum, corruptione dico mortis: quod eſt hæreſis Cajanitarum, ut Iſid. dicit, & habetur in Dec. 24. q. 3. l. & Dam. ait l. 3. quod corruptionis nomen duo ſignificat: uno modo ſeparationem animæ a corpore, & alia hujuſmodi: alio modo perfectam diſſolutionem in elementa. Ergo incorruptibile dicere corpus Domini (ſecundum Julianum & Cajanum) ſecundum primum corruptionis modum ante reſurrectionem, eſt impium, quia corpus Chriſti non eſſet ſubſtantiale nobis, nec in veritate mortuum eſſet, nec ſecundum veritatem ſalvati eſſemus. Secundo autem modo corpus Chriſti fuit incorruptum.

Li. 2. Top. in fin. illius to. 1.

Art. 2. hujus q. & ſt. in arg. Sed contra.

Iſid. 8. Ety. c. 5. in Decre. 24. q. 3. c. Quidam autẽ hæretici a medio.

Dam. lib. 3. c. 28. in prin.

Ad 1. ergo dicendum, quod corpus mortuum, cujuſcumque alterius hominis non remanet unitum alicui hypoſtaſi permanenti, ſicut corpus Chriſti mortuum. Et ideo corpus mortuum cujuſcumque alterius hominis non eſt idem ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia eſt idem ſecundum materiam, non autem idem ſecundum formam. Corpus autem Chriſti remanet idem ſimpliciter propter indentitatem ſuppoſiti: ut dictum eſt.

In cor. ar.

Ad 2. dicendum, quod quia idem numero dicitur aliquid ſecundum ſuppoſitum, idem autem ſpecie eſt idem ſecundum formam, ubicumque ſuppoſitum ſubſiſtit in una ſola natura, oportet, ſublata unitate ſpeciei, auferatur unitas numeralis. Sed hypoſtaſis Verbi Dei ſubſiſtit in duabus naturis, & ideo quamvis in Chriſto non remaneat corpus idem ſecundum ſpeciem humanæ naturæ, remanet tamen idem numero ſecundum ſuppoſitum verbi Dei.

Ad 3. dicendum, quod corruptio, & mors non competit Chriſto ratione ſuppoſiti ſecundum quod attenditur unitas, ſed ratione naturæ, ſecundum quam invenitur differentia mortis, & vitæ.

COMMENTARIUS.

REſponſio D. Th. eſt, ſimpliciter, id eſt, abſolute, & ſine addito fuiſſe idem numero corpus propter identitatem ſuppoſiti: non tamen fuiſſe omnino, & ex omni parte idem, cum fuerit ſub diverſis formis. De qua aſſertione quo ad rem ipſam poſtea diſputabimus. Quo ad intelligentiam vero literæ D. Th. difficile eſt, quod ait, illud dici ſimpliciter idem numero, quod eſt ſuppoſito idem. Anima enim, & corpus Chriſti inter ſe non erant unum numero, etiamſi eſſent ſuppoſito idem, & humanitas, & divinitas non ſunt numero idem, etiamſi ſint ſuppoſito idem. Et ſimiliter, ſi Chriſtus dimitteret animam, quam habet, & aſſumeret aliam, non propterea eſſent una numero, licet eſſent in eodem ſuppoſito. Reſpondeo, totum hoc pertinere etiam ad modum loquendi. Exiſtimo tamen D. Th. locutum eſſe in eo ſenſu, quo ſuperiori tom. diſp. 13. ſect. 2. cum eodem D. Th. diximus, ſi Verbum aſſumeret plures humanitates, futurum eſſe unum hominem, & non plures. Sic ergo in præſenti dicit, eſſe idem corpus numero propter identitatem ſuppoſiti, loquendo de corpore in concreto. Objectiones autem factæ ſolum probant naturas, vel partes in abſtracto ſumptas non poſſe dici idem numero propter identitatem ſuppoſiti.

Objectio.

Reſponſ.

A R-

ARTICULUS VI.

Utrum mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem.

281. Infr q.52. a.2. cor.& q.56 ar.1. ad 4. & ad Gal.1.col. 4.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod mors Chriſti nihil operata ſit ad noſtram ſalutem. Mors enim eſt quædam privatio: eſt enim privatio vitæ. Sed privatio, cum non ſit res aliqua, non habet aliquam virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ad noſtram ſalutem.

2. Præterea: paſſio Chriſti operata eſt ad noſtram ſalutem per modum meriti. Sic autem non potuit operari mors Chriſti: nam in morte ſeparatur anima a corpore quæ eſt merendi principium. Ergo mors Chriſti non eſt operata aliquid ad noſtram ſalutem.

3. Præterea. Corporale non eſt cauſa ſpiritualis. Sed mors Chriſti fuit corporalis; non ergo potuit eſſe cauſa ſpiritualis noſtræ ſalutis.

l. 4. c. 3. circa fin. tom. 3.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 4. de Trinit. una mors noſtri Salvatoris (ſcilicet corporalis) duabus mortibus noſtris (id eſt, animæ & corporis) ſaluti fuit.

Reſpondeo dicendum, quod de morte Chriſti dupliciter loqui poſſimus. Uno modo, ſecundum quod eſt in fieri: alio modo ſecundum quod eſt in facto eſſe. Dicitur autem mors eſſe in fieri, quando aliquis per aliquam paſſionem vel naturalem vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem eſt loqui de morte Chriſti, & de paſſione ipſius. Et ita ſecundum hunc modum mors Chriſti cauſa eſt ſalutis noſtræ, ſecundum id quod de paſſione ſupra dictum eſt. Sed in facto eſſe, mors Chriſti conſideratur, ſecundum quod jam facta eſt ſeparatio corporis & animæ, & ſic non loquimur de morte Chriſti. Hoc autem modo mors Chriſti non poteſt eſſe cauſa ſalutis noſtræ per modum meriti, ſed ſolum per modum efficientiæ: in quantum ſcilicet nec per mortem divinitas ſeparata fuit a Chriſti carne: & ideo quicquid contigit circa carnem Chriſti, etiam anima ſeparata, fuit nobis ſalutiferum virtute divinitatis unitæ. Conſideratur autem proprie alicujus cauſæ effectus ſecundum ſimilitudinem cauſæ: unde quia mors eſt quædam privatio vitæ propriæ, effectus mortis Chriſti attenditur circa remotionem eorum, quæ contrariantur noſtræ ſaluti, quæ quidem ſunt mors animæ & mors corporis, & ideo per mortem Chriſti dicitur eſſe deſtructa in nobis & mors animæ, quæ eſt peccatum noſtrum (ſecundum illud Rom. 4. Traditus eſt, ſcilicet in mortem, propter delicta noſtra) & mors corporis, quæ conſiſtit in ſeparatione animæ: ſecundum illud 1 ad Cor. 15. Abſorpta eſt mors in victoria.

Quæſt. 49.

Ad 1. ergo dicendum, quod mors Chriſti eſt operata ſalutem noſtram ex virtute divinitatis unitæ, & non ex ſola ratione mortis.

In cor. ar.

Ad 2. dicendum, quod mors Chriſti ſecundum quod conſideratur in facto eſſe, & ſi non eſt ad noſtram ſalutem operata per modum meriti, eſt tamen operata per modum efficientiæ, ut dictum eſt.

Ad 3. dicendum, quod mors Chriſti fuit quidem corporalis: ſed corpus illud fuit inſtrumentum divinitatis ſibi unitæ, operans in virtute ejus etiam mortuum.

COMMENTARIUS.

DUo docet in hoc art. D. Thom. Primum eſt, Chriſtum per mortem in facto eſſe nihil meruiſſe nobis: ſed ſolum per mortem in fieri. Quod eſt dicere, Chriſtum meruiſſe nobis toto tempore, quo patiebatur: in inſtanti vero mortis jam non meruiſſe. Quod eſt veriſſimum, quia tunc jam non erat homo, nec viator, ut latius eſt a nobis diſputatum in ſuperiori tom. diſp. 39. ſect. 3. Alterum eſt, mortem Chriſti in facto eſſe per modum efficientiæ operatam eſſe noſtram ſalutem. Quod neceſſario eſt intelligendum de carne ipſa, ſeu humanitate, quod ſcilicet ratione mortis fuerit veluti proportionatum, & accommodatum inſtrumentum ad aliquos effectus noſtræ ſalutis; ut etiam hic Cajet. & Medina explicarunt, & latius diximus priori tomo diſp. 21. ſect. 7.

DISPUTATIO XXXVIII.

In tres ſectiones diſtributa.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam, & cauſas ejus.

POſtquam diſputatum eſt de paſſione Chriſti, conſequens eſt, ut de illius morte diſſeramus. De qua tria diſputanda occurrunt: primum de morte ipſa ſecundum ſe, quod in hac diſputatione breviter expediemus, quia circa D. Thom. literam omnia fere tacta ſunt. Secundo, de prodigiis, quæ in ea morte acciderunt, de quo dicemus diſputatione ſequenti. Ac denique de tempore, quo illa mors accidit, hæc enim ſola circumſtantia explicanda ſupereſt. Cæteræ enim cum ipſa paſſione expoſitæ ſunt.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent, Chriſtum vere mortuum eſſe. Ita enim cenſuerunt Cajani: ut hic D. Th. refert ex Damaſc. lib. 3. de fine c. 28 & Iſid. 8. Etymol. c. 5. Et idem neceſſe eſt ſenſiſſe hæreticos omnes, qui in Chriſto veritatem humanæ naturæ, aut corporis humani, aut corporis paſſibilis negarunt: quorum errores fuſe relati atque refutati ſunt in 1. tom. qu. 4. & 5. & 14. Hi hæretici nullum omnino habent fundamentum, niſi fortaſſe, quod indecens, & indecorum illis viſum eſt Deum mori: vel certe, quod putarunt Chriſti corpus ex vi unionis factum eſſe impaſſibile. Quod videtur etiam ſenſiſſe Ambr. lib. 10 in Lucam, quatenus ſentit, neceſſarium fuiſſe divinitatem recedere a corpore, ut mori poſſet.

At vero fidei veritas imo & articulus fidei eſt, Chriſtum vere fuiſſe mortuum. In qua veritate probanda non oportet prolixius immorari, quia verba Evangeliſtarum ſunt expreſſa, & in omnibus ſymbolis eam aperte profitemur. Ac denique hæc eſt unica fides, & ſpes Chriſtianorum, qui per mortem Chriſti credunt ſe eſſe redemptos a morte peccati, & ab æterna morte animæ, & corporis. Rationes vero ſunt theologicæ quidem, quia ad manifeſtationem divinæ ſapientiæ, & virtutis, & ad delendum delicta noſtra, id fuit convenientiſſimum, juxta illud: *Mortuus eſt propter delicta noſtra*, ad Rom 4. Phyſicæ vero, quia revera habuit corpus paſſibile, & mortale, & tot doloribus, ac paſſionibus affectum eſt, ut ad interimendum hominem fuerint ſufficientiſſimæ. Chriſtus vere mortuus.

Sed hinc naſcitur dubium, an illa mors fuerit naturalis; poteſt autem dici naturalis, vel ut diſtinguitur a miraculoſa, vel ut diſtinguitur a violenta, vel ut diſtinguitur a libera, & de ſingulis breviter dicemus.

Dico ergo ſecundo, mors Chriſti in ſe non fuit miraculoſa: ſed naturalis. Explico. Nam ut mors in Chriſto locum haberet, quoddam miraculum ſupponi neceſſe fuit, nimirum ut quamvis anima eſſet glorioſa, corpus permitteretur eſſe paſſibile, & hoc ſenſu omnis paſſio, & dolor, & mors Chriſti poteſt dici miraculoſa, tanquam ex miraculo proveniens. At vero ſuppoſito hoc miraculo dicimus Chriſti mortem fuiſſe naturalem, id eſt, ex vi actionis naturalium cauſarum neceſſario, ac naturali ordine ſubſecutam. Quo in ſenſu eſt certa concluſio, quam docent Theologi in 3. diſt. 36. qui etiam addunt, futurum potius fuiſſe magnum miraculum, ſi ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuiſſet ſubſecuta. Ratione declaratur, quia naturale eſt homini, ut ad conſervandam vitam talem corporis diſpoſitionem, ac compoſitionem requirat, ita ut ſi illa diſſolvatur, vel remittatur uſque ad certum gradum vel terminum, ſub illo conſervari nequeat: ſed corpus Chriſti Domini magnam per paſſionem paſſum eſt alterationem, & diſſolutionem quandam debitæ compoſitionis, quatenus ſanguinem ſuum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo neceſſe etiam fuit, ut magna vis vitalium, & animalium ſpirituum effluxerit; ergo, cum hæc alteratio, & diſſolutio multis horis duraverit, neceſſarium fuit pervenire ad eum ſtatum, in quo vita naturaliter conſervari non poſſet, atque adeo & mortem naturaliter ingruere. Mors Chriſti naturalis.

Dices. Potuit anima Chriſti a corpore recedere, antequam ad eum terminum, extremumque diſcrimen perveniret, & tunc mors miraculoſa eſſet: ita vero factum eſſe colligi poteſt ex illis verbis: *Ego pono animam meam, & nemo tollit eam a me.* Jo. 12. Unde D. Th. q 47. ar. 1. ad 2. dicit mirabile fuiſſe in Chriſti morte, quod mortuus ſit citius, quam alii, qui ſimili paſſione afficiebantur. Pilatus quoque miratus fuit, quod jam obiiſſet Marc. 15. & addit D. Th. *Sicut enim ejus voluntate natura corporalis conſervata eſt in ſuo rigore uſque ad extremum, ſic etiam* Objectio.

quando voluit ſubito ceſſit nocumemto;ſic etiam Cypr.lib. de idolorum vanitate de Chriſto dicit; *Crucifixus prævento carnificis officio ſpiritum ſponte dimiſit*: Et Origenes l.2. contra Celſum ſignificat, animam Chriſti ſponte receſſiſſe a corpore, quando adhuc naturaliter poſſet vivere. Et confirmari hoc poteſt ex modo mortis Chriſti: refert enim Joannes, Chriſtum prius voce magna clamaſſe, finitiſque illis verbis: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*,ſtatim efflaſſe animam.Sed ſi eſſet in naturali diſpoſitione morti proxima, non potuiſſet tam potentem clamorem effundere. Ergo ſignum eſt, emiſiſſe ſpiritum, etiam tunc cum robur corporis, & firmitatem haberet, atque adeo prius,quam naturalis neceſſitas poſtularet. Unde etiam *Centurio videns quod ſic clamans exſpiraſſet,exclamavit,vere filius Dei erat iſte.* Quod non aliunde intulit, niſi quia conſpexit eum arbitrio ſuo emiſiſſe ſpiritum ſtatim,ac tam valide clamavit. Unde Hieron.ibi Matt.26.*Divinæ poteſtatis inquit fuiſſe judicium,ſpiritum ſic emittere*; & Marc. 15. Nos (inquit) *cum ima voce vel ſine voce morimur,qui de terra ſumus,ille vero cum exaltata voce expiravit,qui de cælo deſcendit*.Et Chryſ.hom.89. in Matt.*Ea propter* (inquit) *voce magna clamavit, ut oſtenderet ſua totum id fieri poteſtate.* Quod aliis verbis docuit Athanaſ.q.77. ad Antiochum dicens:*Chriſtum clamaſſe, ut ſuam declararet potentiam*;& q.7. hoc ipſum indicat,tractans quæſtionem, cur Chriſtus prius inclinaverit caput, & poſtea ſpiritum emiſerit, cum alii homines prius mori ſoleant, & poſtea caput inclinare: *Quia omnibus* (inquit) *impletis,quæ pati debuerat,ſola mors reſtabat adhuc,atque hæc quidem ſibi metuens appropinquare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocavit ipſam*. Et in eodem ſenſu videtur dicere Euſeb.l.4. de Demonſ. c.12. *cum altius vocem miſiſſet,ſolutus a corpore abiit, neutiquam exſpectans dum mors ad ipſum accederet,ſed illam cunctantem, ac veluti ceſſantem ac fugitantem, ipſe a tergo inſequitur*. Et hanc ſententiam tenet Gab. lect. 82. in ean. lit. D. ubi addit congruentiam, ſcilic. Chriſtum antevertiſſe tempus naturalis mortis, ut evidentius conſtaret ſua ſponte, & voluntate mori.

Nihilominus hic modus dicendi non eſt veriſimilis, ſed omnino dicendum videtur animam Chriſti non prius deſeruiſſe corpus ſuum,quam in illo fuerit ſufficiens cauſa mortis,id eſt,talis diſpoſitio,cum qua non poſſet anima naturaliter corpus illud informare.Probatur primo, quia alioqui Chriſtus non eſſet occiſus a Judæis, & Gentibus. Quia revera non fuiſſet mortuus ex vi vulnerum ab eis inflictorum:neque ſatis eſt, quod Gabriel ait, occidiſſe eum,quia voluntarie inflixerunt vulnera,ex quibus mors eſſet ſecuta, niſi Chriſtus præveniſſet. Nam licet hoc ſatis fuerit ad committendam culpam internam homicidii,non tamen ut vere dicerentur exterius occidiſſe,quia de facto non eſt mors ex eorum actione ſecuta; ſicut quando Saul jacebat in terra lethalibus ſauciatus vulneribus, ex quibus fortaſſe interiret, utque citius moreretur, poſtulavit ab Amalecite, ut ipſum interficeret,certe in eo caſu Saul non dicitur vere interfectus ab iis militibus,qui prius eum vulnerarant, ſed ab illo, qui eum ultimo percuſſit,quem propterea David poſtea capite plecti juſſit: eo quod auſus eſſet interficere *Chriſtum Domini*. Sic ergo in præſenti dici non poſſet vere, ac proprie, occiſus a militibus Chriſtus. Unde fieret ulterius, Chriſtum ſeipſum interfeciſſe, quia illa mors eo inſtanti, quo facta eſt,aliquam cauſam efficientem habuit: ſed non naturalem extrinſecam, ut prædicta opinio aſſerit; ergo. Tandem nulla eſt ratio, vel conjectura, quæ cogat ad illum mortis modum aſſerendum, nec videtur rationi conſentaneum, ut prius anima Chriſti deſeruerit corpus ſuum, quam ſit deſerta ab ipſo (ut ſic dicam) id eſt quam corporis debilitas, ac neceſſitas naturalis id poſtularet.

Christus ex vi vulnerum mortuus.

Quin potius exiſtimant aliqui, non ſtatim mortuum eſſe Chriſtum,ac corpus habuit ita debilitatum,ac diſpoſitum, ut naturaliter non poſſet ab anima informari, ſed miraculoſe aliquo tempore vitam conſervaſſe. Quod videtur ſignificare D.Th. quodl.1.art.3. & conjectura eſſe poteſt. Quia vix credibile eſt corpus temperatiſſimum poſt tam crudelem flagellationem, atrociaque tormenta tam multa,& tam copioſam ſanguinis effuſionem, potuiſſe naturaliter tanto tempore morti reſiſtere. Et confirmari hoc poteſt ex ſudore ſanguineo Chriſti,& triſtitia vehementi,quam tunc paſſus eſt,quę tanta fuiſſe videtur, ut ad hominem extinguendum ſufficeret: præſertim cum uſque ad mortem duraverit juxta illud: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*:hoc enim etiam exponi poteſt (ut Cajet.ibi indicavit) de intenſione triſtitiæ,quę tanta fuit, ut ad mortem uſque perduceret, niſi ei divina virtus obſtitiſſet. Nec vero ex hoc modo dicendi ſequitur fuiſſe mortem Chriſti miraculoſam, ſed potius dilationem mortis.Et juxta hunc etiam dicendi modum recte intelliguntur omnia, quæ ex Scriptura, & Patribus adducta ſunt.Sic enim Chriſtus, quando voluit, emiſit ſpiritum, & non quando leges naturæ ad id cogebant, quod divinæ poteſtatis eſt.

Sed (licet hoc probabile ſit) non tamen videtur neceſſarium. Nunquam enim Chriſti anima præternaturali modo corpus ſuum informavit: ſed ſemper habuit in corpore connaturales, ac ſufficientes diſpoſitiones, ſaltem quæ ad conſervationem neceſſariæ ſunt.Cur enim fingemus miraculum non neceſſarium,quod nec in Scriptura, nec in ratione fundari poteſt,nec ad explicandam acerbitatem paſſionis,& mortis Chriſti quicquam refert? Quo circa, ſi fortaſſe nocumenta illata Chriſto in paſſione de ſe fuerunt efficacia, ut breviori tempore mortem afferrent,& illis divina virtute reſtitit Chriſti corpus,ſeu anima,ne tam cito deficeret, non id factum eſt conſervando animam in corpore ſine ſufficienti diſpoſitione, ſed efficiendo potius, ne corporis diſpoſitiones tanta celeritate deficerent,id eſt retinendo ſanguinem,& ſpiritus, ne breviori tempore eis corpus deſtitueretur, caloremque & alias corporis qualitates ſimiliter conſervando, ne proportio, ac temperamentum omnino neceſſarium ſolveretur. Etenim ſi quod genus miraculi interceſſit, iſtud videtur facilius, magiſque proportionatum, quamquam & hoc incertum,neque admodum neceſſarium videatur. Nam (quod ad triſtitiam interiorem attinet) non credo Chriſtum in ſuo appetitu talem, ac tantam permiſiſſe, quæ ipſum poſſet naturaliter interimere. Quo enim fundamento hoc affirmari poteſt? Nam potius videtur aliquid inordinationis,vel indecentię habere:non enim poteſt triſtitia interimere,niſi intercedente magna commomotione humorum, & corporis alteratione. Deinde ratio poſtulat,ut in hujuſmodi affectibus admittendis,præſertim quando ex ſola interna conſideratione excitantur,moderatio aliqua adhibeatur. Quod vero attinet ad extrinſeca nocumenta, & vulnera non ſatis conſtat talia fuiſſe,ut non potuerit humanum corpus dimidia diei parte illa ſuſtinere.

Unum ergo ſolum miraculum certum eſt in ea morte interceſſiſſe, ſcilicet, quod potuerit voce magna clamare,cum eſſet jam morti proximus. Non enim fieri poterat,ut haberet naturalem virtutem ac robur ad eum clamorem emittendum corpus pene exangue, ac vitalibus ſpiritibus,& conſequenter viribus fere exhauſtum.Et in hoc miraculo oſtendit Chriſtus(ut prædicti Patres ajunt) potentiam ſuam:ſicut enim potuit reſiſtere, & ſuperare debilitatem corporis ad ſic clamandum,ita potuit morti reſiſtere ſi vellet, & ideo ait D.Th. dicto quodlib. declaraſſe Chriſtum illo facto,ſe eſſe dominum vitæ & mortis. Et non neceſſitate abſoluta, ſed ſponte mortem ſuſcipere, cui facile reſiſtere poſſet, ſi vellet. Et ita etiam facile intelliguntur omnes ſcripturæ, & ſententiæ Patrum adductæ.Hinc vero non fit,mortem Chriſti in ſe,& proprie fuiſſe miraculoſam:ſed habuiſſe miraculum adjunctum, quod paulo ante præceſſit.

Clamor Chriſti in cruce jamjam morituri miraculoſus.

Dices. Miraculum fuit, corpus, quod robur habuit ad talem vocem emittendam,ſtatim mori.Reſpondeo,ſi robur illud fundamentum eſſet in intrinſeca corporis diſpoſitione, bona eſſet conſequutio: tamen quia non inde ortum eſt,ſed ex virtute operatrice miraculum,ideo nullum novum miraculum fuit, quod corpus divinitus elevatum ad illam vocem emittendam, ſtatim naturæ ſuæ relictum,mortem naturaliter oppeteret. Centurioni autem miraculoſa fuit illa rerum ſucceſſio, & conjunctio, quia revera ſimpliciter loquendo miraculoſa erat,quamvis ipſe fortaſſe non perciperet, in quo eſſet ratio miraculi conſtituta.Pilatus autem [ut ego exiſtimo] non tam mirabatur de velocitate mortis Chriſti,quod exiſtimaret tormenta non fuiſſe ſufficientia ad illum interficiendum, quam quod aliquid divinum ſeu pluſquam humanum de Chriſto ſuſpicatus fuerat,& ideo vel ſperaret, vel

Objectio. Reſponſ.

for-

formidaret illum non tam cito, aut certe neque omnino moriturum fuiſſe.

Mors Chriſti violenta ſed non coacta.

Dico tertio. Mors Chriſti violenta fuit, & non naturalis. Probatur, quia licet naturale fuerit mori poſita tali corporis diſpoſitione: tamen ea diſpoſitio ex cauſa extrinſeca, ac violenta orta eſt. Oportet autem meminiſſe violentum non eſſe idem, quod coactum [hoc enim opponitur appetitui elicito: illud vero naturali] vis autem illata Chriſto, & ſi non fuerit proprie coactio, quia ipſe voluntate abſoluta non reſtitit, ſi enim reſiſtere voluiſſet, nulla humana vis contra eum valuiſſet. Fuit autem violenta, quia fuit contra naturalem inclinationem. Et ſpecialiter in hominibus violenta mors dicitur, quæ fit præter intrinſecam hominis diſpoſitionem, & actionem ac reactionem, ex qua naturalis mors ſolet oriri, & fit per applicationem extrinſecæ cauſæ corrumpentis.

Mors Chriſti omnino libera, ac voluntaria.

Dico 4. Mors Chriſti non fuit naturalis, id eſt, neceſſaria, ſed potius libera, ac voluntaria, quatenus ſupernaturali virtute illam impedire potuit, & noluit, ut in q. 47. art. 1. ſatis explicatum reliquimus.

Objectio.

Dices: ergo male egit Chriſti anima recedendo a ſuo corpore voluntate ſuâ, cum poſſet in illo permanere. Reſpondet D. Th. in dicto quodl. *Si anima in ſua poteſtate haberet recedere a corpore, quando vellet, & iterum advenire, non majoris eſſet culpæ, ſi corpus deſereret, quam quod habitator ſuam deſerat domum.* Quia ergo Chriſti anima hanc poteſtatem habuit, ideo nulla culpa illi fuit ſic recedere. Juxta quam reſponſionem, etiamſi illa anima recederet a corpore optime diſpoſito, nulla eſſet culpa: imo neque ſe occidere, eſſet Chriſto culpæ tribuendum. Quod quidem in ſenſu compoſito verum eſt. Nam ſi Chriſtus id feciſſet, nulla eſſet culpa: tamen ſecundum ſe, ſecluſiſque miraculis objectum illud ſeſe occidendi malum eſt. Facilius ergo dicitur (quod in dicto etiam art. q. 47. indicavit D. Th.) animam Chriſti non debuiſſe miraculo uti, vel ad reſiſtendum cauſis extrinſecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens diſpoſitione ad hujuſmodi informationem neceſſaria. Nulla enim vel naturalis, vel divina lex obligabat ad hujuſmodi miraculum efficiendum: ſed potius lex charitatis & obedientiæ poſtulabant, ut propter conſummandam hominis redemptionem mortis legibus ſe ſubjiceret.

SECTIO II.

Quænam ſubſtantialis unio in Chriſti morte diſſoluta ſit.

Separatio animæ a corpore in morte Chriſti facta.

PRimum omnium conſtat in morte Chriſti factam eſſe ſeparationem animæ a corpore. In hac enim ſeparatione eſſentialiter mors hominis conſiſtit, & hanc ſeparationem ſignificarunt Evangeliſtę illis verbis: *Expiravit*, ſeu, *Tradidit, vel emiſit ſpiritum.* Animam enim *Spiritum* appellarunt, ut ſancti omnes interpretantur, exponentes illa verba, & Athanaſ. lib. de Incarn. Epiph. hær. 42. in confut. 73. Marcionis. Et rationem Cajet. addit, quia animus, dum vivificat corpus, habet rationem animæ, quia tunc proprie animat: cum vero incipit eſſe a corpore ſeparatus veluti induit rationem ſpiritus. Quæ ratio (ſi etymologiam vocis ſpectemus) non eſt contemnenda, (ſi autem uſum,) & anima quoque ſeparata, nomen *animæ* retinet, juxta illud; *Non derelinques animam meam in inferno.* Pſ. 15. & anima conjuncta vocatur ſpiritus, juxta illud; *Et inſpiravit in eo ſpiraculum vitæ* Gen. 1. Eccl. 12. *ſpiritus redit ad Deum, qui dedit illũ*, ubi ſimul anima ſeparata & cõjuncta *ſpiritus* appellatur.

In morte Chriſti humanitas eſſe deſiit.

Hinc ſequitur primo in morte Chriſti deſiiſſe eſſe humanitatem ejus. Quia de eſſentia humanitatis eſt unio corporis, & animæ. Unde etiam fit deperditam tunc eſſe unionem humanitatis ad Verbum, non per propriam, ſeu puram, ac præciſam ſeparationem extremorum, ſed per deſtructionem alterius extremi, ut notavit Duran. in 3. d. 21. q. 1. Nam duarum rerum unio utriuſque exiſtentiam neceſſario ſupponit, unde ablata humanitate non potuit manere unio humanitatis ad Verbum.

Objectio.

Dices, verum eſt non manſiſſe illam unionem in humanitate, manſiſſe tamen in anima, & corpore, atque ita, licet non manſerit unio humanitatis, id eſt, afficiens, & uniens humanitatem, manſit tamen unio, quæ erat humanitatis, uniens Verbo animam, & corpus.

Reſponſ.

Reſpondetur hoc quidem recte dici, (ſi unio humanitatis ad Verbum nihil addit partialibus unionibus animæ, & corporis) tamen ſi verum eſt, totalem unionem humanitatis partialibus illis unionibus quicquam addere, ſicut totalitas humanitatis addit aliquid præter animam, & corpus, ſaltem modum diſtinctum, neceſſe eſt dicere, deſtructa humanitate, deſtrui etiam ejus unionem, ut totalem, & formaliter, ac integre non manere, etſi maneant partiales uniones, ex quibus in reipſa conſtabat, ſicut etiam non manet humanitas, etiam ſi maneant partes, ex quibus conſtabat.

Verbum in triduo deſiit homo eſſe.

Secundo ex dicto principio infertur, Verbum in triduo ab inſtanti mortis non fuiſſe hominem. Quia homo humanitate conſtituitur: deſtructa ergo humanitate deſiit eſſe homo.

Objectio.

Dices homo anima conſtituitur: ſed Verbum habuit animam; ergo manſit homo. Item, homo cõſtat corpore, & animo; ſed tunc Verbum etiam his conſtabat; ergo.

Reſponſ.

His rationibus videntur moti Hugo Vict. l. 2. de Sacram. q. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. ut dicerent, non obſtante morte Chriſti, Verbum permanſiſſe hominem. Sed (ut D. Th. ſupra, & Bonav. & reliqui Theologi in prædicta d. notarunt) graviter lapſi ſunt in re Theologica ex falſo philoſophico principio. Reſpondetur ergo hominẽ conſtitui anima ut forma informante corpus: in morte vero Chriſti permanſiſſe animam in Verbo ut partialem naturam hypoſtatice terminatam: non vero ut formã informantem. Ac ſimiliter homo conſtat corpore, & animo, ut partibus eſſentialibus unam naturam actu componentibus: in Verbo autem manſerunt anima, & corpus poſt Chriſti mortem, non ut partes actu componentes unam naturam, ſed ſolum ut ſubſiſtentes eadem Verbi ſubſiſtentia, & ideo certum eſt Verbum in triduo non fuiſſe hominem.

Corpus, & anima in Chriſti morte a divinitate ſeparata non ſunt.

Dico ſecundo in Chriſti morte non fuiſſe ſeparata a divinitate corpus & animã. Itaque non propriis, ſed divina verbi ſubſiſtentia ſubſiſterunt. Concluſio eſt communis Theologorum cum D. Th. hic & Mag. 3. d. 21. & eſt certa ex communi traditione, & conſenſu Eccleſiæ. Primum enim colligitur ex ſymbolo Apoſtolorum, in quo ſic habetur. *Et in Jeſum Chriſtum filium ejus unicum Dominum noſtrum, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine, paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos.* Quæ omnia dicuntur de filio Dei ſolum per communicationem idiomatum propter hypoſtaticam unionem. Sicut ergo ex his verbis neceſſario infertur, quando Chriſtus pependit in cruce, Verbum fuiſſe naturę humanæ hypoſtatice unitum: ita etiam concluditur, cum corpus ejus jacuit in ſepulchro, vel anima deſcẽdit ad inferos, Verbum fuiſſe illis hypoſtatice unitum. Et hoc modo afferri poſſent hoc loco omnia teſtimonia Patrum aſſerentium, Chriſtum vel Deum ſepultum eſſe, vel ad inferos deſcendiſſe, quæ poſtea ſuis locis referemus. Confirmari hoc poteſt ex alia locutione fidei, ſcilicet, Deum mortuum eſſe, ſeu mortem pro nobis accepiſſe, ut expreſſe loquitur Conc. Tolet. 11. in confeſſione fidei. Nam ſicut ſi in inſtanti conceptionis Chriſti Verbum non fuiſſet unitum corpori, non potuiſſet vere dici Deus conceptus ex Virgine, ita ſi non eſſet unitum corpori mortuo in inſtanti mortis, non potuiſſet vere dici Deus mortuus, ſeu aſſumpſiſſe mortem. Sicut etiam, ſi Verbum dimitteret humanitatem, licet in eodem inſtanti peccaret, jam Deus non peccaret. Video dici poſſe, participium *mortuus* ampliare ad id, quod eſt, vel fuit: tamen revera *aſſumpſiſſe mortem*, non recte ita explicatur, ſed requirit unionem cum corpore mortuo, præſertim cum etiam ſit concedendum, Deum ſurrexiſſe a mortuis. Nam, teſte Paul. ad Col. 1. filius Dei hac ratione eſt *primogenitus mortuorum.* De quo idem Paul. Act. 13. interpretatur illud Pſal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Non autem reſurgit niſi quod mortuum jacet; ergo neceſſe eſt ad veritatem harum locutionum, ut filius Dei manſerit corpori unitus. Præterea eſt hæc communis Patrum ſententia, Damaſceni l. 3. c. 27. ex quo illud axioma manavit: *Quod Deus aſſumpſit, nunquam dimiſit.* Gregor. Nyſſ. orat. 1. de Reſurr. *Cum Deus* (inquit) *totum hominem per ſui infuſionem, & contemperationem in divinam naturam transformaſſet, in tempore, quo paſſio adminiſtrata eſt, ab altera parte id, quod ſemel immixtum, & contemperatum erat, non ſeparavit. Nam dona Dei hujuſmodi ſunt, ut eorum illum pœnitere non poſſit ſed animam quidem Deitas a corpore ſponte ſua disjunxit, ſe autem in utriſque manere oſtendit.* Et infra ex hac veritate declarat, quomodo ſimul eſſe potuerit idem filius Dei in ſepulchro, & in paradiſo. Quod clarius dixit Athanaſ. l. de

Incar.

Incarn. Chriſti. *Nonne diviſus in duas partes ut homo,& in ſepulchro,& apud inferos agebat:*& infra inquit: *Deitatem nudam non potuiſſe ad inferos deſcendere,& exſpirationem non fuiſſe Deitatis traductionem,ſeu tranſmigrationem,ſed animæ diſceſſum.* Idem late docet Auguſt. tr. 47. in Jo. Ratio vero eſt, quam ſupra in comment. art. 2. D. Thom. explicatum reliquimus. Hic vero addere poſſumus, cum Chriſtus ſtatim ſurrecturus eſſet in eadem humanitate Verbo hypoſtatice unita, non oportuiſſe, ut relinqueret partes ejus, & eas ſtatim reaſſumeret. Præterea, Verbum aſſumpſit noſtram naturam ad operandum noſtram ſalutem: ſed etiam in morte illam operatum eſt moriendo,deſcendendo ad inferos,reſurgendo;ergo oportuit ſemper illam unionem conſervare, ut hæc omnia Deus ipſe pro nobis operaretur. Tandem, corpus & anima Chriſti ita fuerunt unita hypoſtatice Verbo Dei, ut unio eorum ad Verbum non habuerit eſſentialem, ſeu Phyſicam dependentiam ab unione eorum inter ſe; ergo diſſoluta hac unione non ſequitur illam etiam fuiſſe diſſolutam. Ergo non fuit amiſſa. Quia quod non eſt neceſſarium ad mortem Chriſti,neque ad noſtram ſalutem, & ad honorem Chriſti non pertinet, ſed potius illi, ac divinæ gratiæ derogat, nullo modo aſſerendum eſt. Dices

Objectio. ex Ambroſ. lib. 10. ſuper Luc.corpus Chriſti non potuiſſe mori manens Verbo unitum,quia cum Verbum ſit vita, illo præſente non potuit mors in Chriſto locum habere.

Reſponſ. Reſpondetur, ſi (ut Ariani dicebant) Verbum fuiſſet carni unitum per modum animæ formaliter vivificantis illam, argumentum locum haberet: tamen, cum illa ſententia ſit hæretica, facile reſpondetur, Verbum in ſe eſſe vitam, non fuiſſe tamen unitum corpori ut formam vivificantem, ſed per modum ſubſiſtentiæ,& ideo ſicut manet corpus ſubſiſtens abſque anima, & humana vita, ita potuiſſe manere corpus unitum Verbo abſque eadem vita. Unde eleganter Auguſt. lib. contra Felicianum c.14. *Sic mortuus eſt non recedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia.*

Objectio. Contra hanc autem veritatem videntur ſenſiſſe(ut ſupra dixi) Hilar. in Mat. & Ambr. in Luc ita exponentes verba illa Chriſti, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?*Et eodem modo videtur loqui Euſeb.l.c.4.de Dem.c. 12.ubi ſic inquit: *Tamquam homo corpus de more ſepeliendum reliquit,ab eodem vero corpore tanquam Deus diſceſſit.*

Reſponſ. Sed horum Patrum ſententia, ſi (ut verba ſonant) intelligatur de receſſu per ſeparationem hypoſtaſis, omnino ut erronea rejicienda eſt, nec video probabile fundamentum,quo nitatur. Nam verba illa Chriſti Domini,*Ut quid dereliquiſti me?*longe diverſum ſenſum habent,ſcilicet de deſertione, per carentiam omnis gaudii, & conſolationis, qua acerbæ paſſionis pęna, ac triſtitia mitigaretur. Poſſent autem dicti Patres (ut ſupra dicebam) exponi de ſeparatione quoad protectionem carnis: quod neceſſarium videtur in Ambroſ. Neque enim dicere quis audebit, illum exiſtimaſſe, divinitatem fuiſſe corpori Chriſti loco animæ: cum ergo dicit: *cum divinitas vita ſit, non poſſet caro mori, niſi ab ea ſepararetur*, neceſſario exponendus eſt per metaphoram loqui. Ad eum modum, quo apud Theodoret.in reprehenſione 12. Anathem.Cyrilli ex perſona ejuſdem Cyrilli referuntur hæc verba: *Non paſſus Deus Verbum carni unitum:ſed caro conjuncta Deo Verbo,& ſecundum ſuam indulgentiam propria ſuſtinuit. Non enim paſſio vel mors facta fuiſſent,niſi ipſe permiſiſſet. Nam ſi anima præſente non fit mors, quomodo Deo præſente, nec ſolum præſente ſimpliciter, ſed etiam conjuncto ſecundum ſummam quandam, & ipſi ſoli comprehenſibilem unionem, turbaret ejus templum, vel paſſio, vel mors?* Quæ verba ipſe Cyrillus in reſp. admittit. Unde neceſſario ſunt in prædicto ſenſu intelligenda. Ultimo hic inquiri poterat, quæ communicatio idiomatum ex hac unione oriatur,de quo videri poſſunt dicta ſupra priori to.q.16.& aliquid addemus infr.q.5. ar.1. circa ſol. ad 3. Rurſus tractandum ſupererat, an idem ſentiendum ſit de ſanguine in paſſione effuſo, manſiſſe, ſcilicet unitum Verbo in triduo. De hac vero re dicemus commodius infra diſp.47.ſect.3.

SECTIO III.

Utrum in morte Chriſti aliqua nova generatio, vel hypoſtatica unio interceſſerit.

HÆc quæſtio non habet locum in anima Chriſti Domini, quia ex illa nihil generari poterat, nec nova unio in ea fieri,quia prior conſervata ſatis erat, ut Verbo unita maneret. Quamquam dubitant aliqui, an fuerit neceſſarium priorem unionem diſſolvi, & novam fieri; ſed ſine dubio id neceſſe non fuit, quia (ut diximus late in ſuperiori tom.q.6.) partes, ſcilicet anima & corpus,ſecundum ſe, ac prius natura fuerunt unitæ Verbo independenter a tota humanitate. Procedit ergo quæſtio in corpore Chriſti, & duplex dubitatio in ea continetur, altera phyſica eſt, altera Theologica.

Dubium Phyſicũ. Phyſica dubitatio eſt, an in corpore Chriſti, recedente anima,introducta fuerit alia forma ſubſtantialis. Videtur enim hoc neceſſarium fuiſſe juxta principia philoſophiæ, ne materia manſerit ſine forma ſubſtantiali: hac enim de cauſa in univerſum neceſſarium eſt,corruptionem unius eſſe alterius generationem: in contrarium vero eſt,quia ſi alia forma eſſet introducta, non manſiſſet idem corpus, quia variata forma non manet idem compoſitum: conſequens autem eſt contra modum loquendi Scripturæ, & ſanctorum. Joan. 19. *Hic acceſſit ad Pilatum, ut tolleret corpus Jeſu*;Pſ.19.*Caro mea requieſcet in ſpe*:unde Athan. ep ad Epict.contra Hæreticos; *Corpus quidem cruciatus patiebatur,fluxitque ab illius latere ſanguis,& aqua:idem tamen, quia templum Verbi deitate adimplebatur.* Et in Reſcrip.ad Liberium dixit;*Eandem carnem Chriſti fuiſſe obnoxiam paſſionibus,& morti, & affixam in cruce, & poſtea reſuſcitatam.* Similiter Leo P.Serm. 1. de Aſcenſ. *Ad ſananda*(inquit) *infidelium cordium vulnera,clavorum, & lanceæ erant ſervata veſtigia, ut non dubia fide, ſed conſtantiſſima ſcientia teneretur, eam naturam in Dei patris conſeſſurum throno,quæ jacuerat in ſepulchro.* Et ſimilia fere habet Auguſt.l.contra Felic.c.14.&Ser.3. de Aſcenſ. *Oſſa intra ſepulchri anguſtias paulo ante concluſa, Angelorum cœtibus inſeruntur*;Gregor.hom.29.in Evangel. & alii Patres agentes de ſepultura, Aſcenſione, & Reſurrect. Domini.

Opinio de forma corporeitatis. Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpore Chriſti defuncti nullam formam ſubſtantialem fuiſſe introductam, quamvis non omnes eodem modo. Alii enim in univerſum putant idem uſu venire in quavis hominis morte. Exiſtimant enim recedente anima manere formam corporeitatis ſolam, eamque ad materiam conſervandam ſufficere. Hæc fuit opinio Henrici quodl. 2. qu.2. quam late defendit Scot.in 3.d.1.q 3. Durandus etiam in 3.d.21.q.2. ſignificat eam ſententiam philoſophicam eſſe præferendam,quia neceſſaria videtur ad vitandum erroneum loquẽdi modum in hac materia,ſcilicet non mãſiſſe idem numero corpus mortuum,quod erat vivum, & conſequenter illud corpus, quod prius fuit unitum Verbo, non manſiſſe illi unitum, quia deſtructo altero extremo neceſſe eſt deſtrui unionem. Sed hæc ſententia ſupponit duo principia philoſophica falſa. Unum eſt formam corporeitatis eſſe re diſtinctam ab anima. Alterum eſt poſſe manere ſubſtantiale individuum corporis, in nulla tamen ſpecie corporis conſtitutum. De quibus non eſt hic diſputandi locus: ſatis ſit dicere, veram theologicam doctrinam non poſſe ex his falſis principiis pendere, ut ſtatim explicabimus.

Aliorum ergo ſententia fuit, manſiſſe corpus Chriſti poſt mortem abſque ulla forma ſubſtantiali. Ita judicat probabile Henricus quodl. 1.q.4.tenet Marſilius in 3. qu. 3.art.1.& latius qu.13.ar.1.qui dicit,neminem antiquorum Doctorum aſſeruiſſe, novam formam introductam fuiſſe in corpus Chriſti, anima recedente. Unde ſupponendo non eſſe in compoſito formam corporeitatis diſtinctam ab anima, omnino exiſtimat neceſſarium, ut manſerit in materia ſine forma. Qui non fundatur in principio philoſophico. Neque enim exiſtimat hoc eſſe naturale in morte cujuslibet hominis, ſed utitur ratione Theologica, ſcilicet, quia illa forma vel fuiſſet aſſumpta a Verbo,vel non,neutrum autem exiſtimat dici poſſe ſine magno incommodo.Sed hoc poſtea videbimus.Nunc hic dicendi modus non videtur veriſimilis,quia fingit novum miraculum ſine ulla cauſa,vel neceſſitate, & ſine ullo fũdamento. Unde mirum eſt, quod Marſilius dicat,nullum authorem aſſeruiſſe novam formam ſubſtantialem introductam fuiſſe in materiam corporis Chriſti, cum D. Thom. totaque ejus ſchola neget fieri poſſe, ut materia maneat ſine forma. Deinde cur negabimus corpus Chriſti mortuum fuiſſe verum cadaver humanum? Nam ſi hoc negatur propter ſolam identitatem corporis vivi &

mor-

mortui, negetur etiam in cadaveribus Sanctorum introduci formam cadaveris, quia reliquiæ Sanctorum adorantur tanquam ipſamet ſanctorum corpora: præterea ſupponendo (ut Marſ. admittit) non dari formam corporeitatis, hoc ipſo quod anima ſeparatur a materia, non poteſt manere idem corpus, quod ante erat, quatenus corpus ſignificat compoſitum ex materia, & forma, ſive introducatur alia forma ſive non; ergo negare hujuſmodi formam nihil fere confert ad ſalvandam corporis identitatem, cum in omni ſententia maneat eadem materia: non tamen idem compoſitum ex materia, & forma.

In demortuo Chriſti corpus cadaveris forma introducta. Dicendum eſt ergo, ex Chriſti morte conſecutum fuiſſe, ut in materiam corporis ejus nova forma cadaveris introduceretur, ſicut in reliquorum hominum morte fit. Et hæc eſt ſententia D.Th. hic & diſcipulorum ejus. Quia hic eſt ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit neceſſe. Quomodo autem illud corpus mortuum idem fuerit cum vivo, ſatis explicatum eſt a D. Th. ſupra. Illud ſolum addo, hanc identitatem melius intelligi, ſi dicamus manere idem corpus numero quoad materiam, quantitatem, & omnia alia accidentia ſenſibilia, a quibus corporis ratio vel denominatio præcipue ſumi videtur. Quia prima radix quantitatis & corporeæ molis eſt materia: forma autem cadaveris non per ſe intenditur, ſed per accidens introducitur, ne materia maneat ſine forma, & quia illa materia retinens priorem organizationem, retinet etiam habitudinem ad priorem formam: hæc ſatis ſunt, ut illud dicatur ſimpliciter idem corpus. Neque enim in omnibus rebus invenitur idem modus identitatis, ſeu unitatis. In Chriſto etiam illud fuit ſingulare, quod fuit etiam corpus illud omnino idem ex parte ſuppoſiti, ut jam explicabimus.

Corpus Chriſti mortuum idem cum vivo quomodo fuerit.

Dubium Theologicum. Occurrit igitur ſecunda dubitatio Theologica, quam ſupra late verſat Marſilius: an ſcilicet illa forma cadaveris, atque adeo integra natura ex illa forma, & materia compoſita aſſumpta fuerit a Verbo Dei. Marſilius enim ſupra exiſtimat ſemel admiſſa hujuſmodi forma neceſſarium eſſe dicere, illam & compoſitum ex illa non eſſe aſſumptum hypoſtatice a Verbo Dei. Quia aliàs aliquid Verbum aſſumpſiſſet, quod poſtea dimitteret, contra commune axioma Theologorum. Quod poteſt confirmari primo, quia aſſumptio illius formæ, & compoſiti non erat ad noſtram redemptionem neceſſaria, & alioqui erat nova actio ſupernaturalis, cujus effectus ſtatim erat diſſolvendus; ergo ſupervacaneum fuiſſet illam actionem efficere. Et aliunde nihil eſt, quod nos cogat ad hujuſmodi aſſumptionem aſſerendam. Quia ex doctrina Scripturæ & ſanctorum ſolum habemus, corpus Chriſti manſiſſe unitum Verbo Dei, quod neceſſario intelligendum eſt de corpore, quod antea erat unitum, quia ſancti non dicunt novam unionem eſſe factam: ſed priorem non fuiſſe diſſolutam, ergo ſolum intelligunt de corpore quoad materiam primam. Et confirmatur ſecundo, quia licet illud corpus manſit unitum Verbo, non admittuntur a Theologis hæ loquutiones, cadaver eſt Deus, vel e contrario, Deus eſt cadaver. Cujus rei non poteſt reddi ratio melior, quam Deum non aſſumpſiſſe totam naturam illius cadaveris, ſed ſolam materiam. Nam quod quidam dicunt naturam cadaveris eſſe imperfectam, & quaſi per accidens, & propter aliud non propter ſe aſſumptam, non videtur ſatis facere. Quia natura integra cadaveris non eſt pars alterius, ſicut materia, forma, aut ſanguis: ſed eſt per ſe natura integra licet imperfecta, & ideo videtur ſatis eſſe, ut ex illa reſultet communicatio idiomatum, ſicut reſultaret, aſſumpta natura ignis, vel leonis. Unde D.Th. hic ar. 3. ad 3 negans hanc loquutionem *Deus eſt corpus*, rationem reddit: *Quia tantum aſſumpſit corpus, prout eſt pars eſſentialis humanæ naturæ*; ergo cum cadaver, prout includit aliam formam ſubſtantialem, non poſſit dici pars eſſentialis humanæ naturæ, ſentit D.Th. ut ſic non fuiſſe unitum Verbo Dei. Et eodem modo Richard. in 3. d. 21. a. 1. q. 2. ad 2. dicit. *Verbum non remanſiſſe unitum carni poſt ſeparationem animæ, ut cuidam toti, ſed ut parti humanæ naturæ*. Et idem fere dicit Bonav. ar. 1. qu. 2.

Aliunde vero videtur neceſſario dicendum novam illam formam, & naturam compoſitam, fuiſſe aſſumptam a Verbo. Quod Marſ. ſupra probat, quia alias illud cadaver ſubſiſteret nova ſubſiſtentia creata. Quia natura integra ſubſtantialis ab alio non aſſumpta neceſſario habet ſecum ſuam ſubſiſtētiam, eſſet ergo in illo cadavere ſuppoſitum creatum præter ſubſiſtentiam Verbi, quod videtur eſſe valde abſurdum, & contra Damaſ. & alios Patres dicentes in corpore Chriſti mortuo, & anima ſeparata, non fuiſſe aliud ſuppoſitum præter Verbum Dei, ut D. Th. hic ar. 3. ad 3. late refert.

In hac re, quam a paucis authoribus invenio in terminis diſputatam, nihil novi affirmare audeo: ſed cenſeo ſimpliciter aſſerendum, corpus Chriſti mortuum manſiſſe unitum Verbo Dei, & in illa ſubſtantia abſolute & ſimpliciter nullum aliud ſuppoſitum extitiſſe, præter Verbum Dei. Et quoad hoc recte loquitur Marſ. ſupra & vere dicit, nullum authorem contrarium aſſeruiſſe. Poteſt autem hoc variis modis explicari. Primo ſi teneamus in ſubſtantiis omnino materialibus, quarum formæ non ſubſiſtunt, non eſſe aliam ſubſiſtentiam præter ſubſiſtentiam materiæ, in qua forma exiſtit, & per quam tota natura ſubſiſtit. Nam ea opinione ſuppoſita dici poſſet in præſenti nullam eſſe factam novam unionem ad formam, vel naturam cadaveris: ſed ex vi ſolius unionis antea factæ illius materiæ cum Verbo manſiſſe totum illud cadaver ſubſiſtens in Verbo, eo modo, quo ſubſiſtere poteſt. Et hic modus nullum habet in Theologia incommodum. Tamen quia illud fundamentum metaphyſicum multis videbitur difficile, adjungi poteſt alius modus, nimirum quamvis ex natura rei, ex materia & forma unitis reſultet ſubſiſtentia totius, cujus compoſitionem ingreditur partialis ſubſiſtentia materiæ, tamen quia materia corporis Chriſti ſubſiſtebat ſubſiſtentia Verbi, quæ non poteſt eſſe pars, ſeu novam ſubſiſtentiam componere, ideo ex vi præcedentis unionis talis materiæ ad Verbum impedimentum eſſe poſitum, ne adveniente forma cadaveris reſultaret ſubſiſtentia totius: & ita, quamvis talis forma denuo adveniens non fuerit in ſe, & proxime unita Verbo, nihilominus ex illa, & materia non reſultaſſe ſuppoſitum creatum, neque illam integram naturam manſiſſe per ſe, & adæquate ſubſiſtentem in ſe, ſed in Verbo mediante ſola materia, in qua extitit forma, ſolum per inexiſtentiam, & quaſi inhærentiam abſque alia ſubſiſtentia. Et hic modus eſt etiam probabilis, & facile defendi poteſt. Tertio vero dici poteſt, totam illam naturam ſubſtantialem ſpeciali modo unionis ſibi adæquato unitam eſſe immediate Verbo. Qui modus videtur magis receptus, & facilior, quia nullum eſt inconveniens, quod Verbum aliquid aſſumpſerit, quod poſtea id dimiſerit, quando illud non eſt per ſe, & ex primaria intentione aſſumptum: ſed veluti in via, & propter aliud. Deinde ſuppoſito priori miraculo, ſeu ſupernaturali opere rebus ipſis magis conſentaneum eſt, ut neque cum ſubſiſtentia divina alia conjungatur, quod vix intelligi poteſt, neque natura integra maneat ſine proxima, & adæquata ſubſiſtentia. Et ita licet negari non poſſit, quin oportuerit hunc modum unionis nova actione fieri, quandoquidem ipſe eſt novus, & res etiam quæ unitur, nova eſt: tamen, quia fit conſequenter ratione prioris operis vel miraculi, ideo non cenſetur omnino nova unio, ſed veluti conſequens, & concomitans antiquam. Et hoc modo facile eſt rationibus dubitandi in principio poſitis ſatisfacere.

In morte Chriſti novane interceſſit hypoſtatica unio.

DISPUTATIO XXXIX.

In duas Sectiones diſtributa.

De Prodigiis, quæ in morte Chriſti Domini acciderunt.

IN hac diſputatione ſermo eſt de miraculis, in aliis creaturis: nam de iis, quæ facta ſunt in ipſo corpore Chriſti, partim ſuperius dictum eſt, partim in ſequentibus diſputationibus dicemus agentes de iis, quæ in corpore Chriſti geſta ſunt. Hæc autem prodigia dicuntur in Chriſti morte facta non ſolum, quia in ipſomet inſtanti mortis acciderunt (hoc enim vix conſtare poteſt) ſed quia prope ipſam mortem Chriſto jam in cruce pendente facta ſunt. Ex quibus unum inſigne prodigium narratur obveniſſe ante Chriſti mortem, ſcilicet ſolis defectio: *Et tenebræ factæ ſuper univerſam terram*, in quo multa continentur miracula, ut infra videbimus. Poſt mortem vero varia prodigia narrantur ab Evangeliſtis, præſertim a Matth. quæ breviter explicabuntur.

SECTIO I.

Utrum in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in univerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.

QUod Chriſto in cruce pendente factæ ſint tenebræ ſuper univerſam terram a ſexta hora uſque ad horam nonam, iis fere verbis affirmant Matth. Marc. & Lucas. Quare de hoc nulla eſt controverſia, ſed de eorum verborum intelligentia, & præſertim an intelligendum ſit in univerſo mundo defeciſſe lumen ſolis, vel tantum in regione Judææ, quæ ibi nomine univerſæ terræ appellata ſit. Hac in re fuit ſententia Orig. tr. 35. in Mat. quem Eraſm. in 27. c. Matth. eſt ſecutus, tenebras illas ſolum in Judæa accidiſſe. Ratio eſſe poteſt, quia hujuſmodi prodigia præcipue fiebant propter Judæos; ergo non oportebat ſignum hoc extra Judæorum fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, ſcilicet terræmotus, &c. non acciderunt niſi in illa regione. Nec verbum Evangeliſtarum, *Super univerſam terram*, cogit ad aliam interpretationem. Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primo ex Origene, quia ſi illę tenebrę in univerſo orbe accidiſſent, notatæ ſine dubio eſſent, & obſervatæ ab aliquo gentilium ſcriptorum, qui eo tempore, vel prope floruerunt, Strabone, Valer. Maximo, aut Plinio, erat enim res valde admirabilis notatuque digna: nullus autem illius prodigii meminit. Secundo quia niſi multa miracula multiplicentur, non potuit illa ſolis defectio eſſe tam univerſalis. Quia vel facta eſt per interpoſitionem nubium denſiſſimarum, ad eum modum, quo facta ſunt in Ægypto (ut Orig. putat) vel certe (ut Dionyſius indicat) per interpoſitionem Lunę: neutro autem modo potuerunt tenebræ eſſe adeo univerſales.

Dicendum vero eſt primo eam Solis defectionem univerſalem fuiſſe in toto orbe. Hęc eſt communis ſententia, Chryſoſt. hom. 89. in Matth. quam clarius explicuit Euthym. c. 67. & Theoph. Mat. 27. Hier. ibidem, & frequentius cæteri expoſitores. Gaudent. tr. 3. in Exod. Idem ſignificat Athanaſ. ſer. de paſſione & cruce Domini, illis verbis: *Rerum natura ſuo ſole deſtituta fuit*. Idem ſentiunt Tertull. & alii, quos referam, & D. Thom. ſup qu. 44. ar. 2. ad ſecundum. Quæ probatur primo ex verbis omnium Evangeliſtarum, ſunt enim adeo expreſſa, & conformia, ut temeritatis eſſe videatur ea reſtringere, aut ſine fundamento in ſenſu improprio interpretari. Et confirmari hoc poteſt, quia in Scriptura hęc ſolis defectio occaſus ſolis appellatur: occaſus autem ſolis ſignificat generalem lucis abſentiam. Antecedens patet ex illo Amos 8. *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis.* Quem locum de hoc myſterio interpretantur præter Hieron. & alios interpretes Cyrill. Jeroſol. Cat. 13. Iſidor. l. de paſſ. Domini c. 45. Tertull. l. 4. cont. Marcion. 42. Cypr. l. 2. ad Quirinum c. 23. Ruffin. in ſymbol. Euſeb. l. 53. 10. de Demonſt. c. 6. Aug. lib. q. ex utroque teſtam. q. 15. & nonnulli ex his, præſertim Tertull. de eodem myſterio interpretantur verba illa Iſa. 50 *Induam cœlos tenebris*, & Iſidor. citat etiam illud Jerem. 15. *Occidit ei Sol cum adhuc eſſet dies.* Secundo, Dionyſ. Areopag epiſt. 7. ad Polycarp. contra Apolophanem refert, ſe Heliopoli in Ægypto vidiſſe eam Solis defectionem ſimul cum ipſo Apolophane. Idem repetit epiſt. 10. ad eundem Apolophanem. Et licet Eraſmus has Epiſtolas non recipiat: tamen apud omnes eruditos, & probos in authoritate ſunt. Rurſus Tertul. in Apologet. c. 21. indicat etiam Romę viſam eſſe illam ſolis defectionem, quem non eſt veriſimile ſcribentem adverſus gentes, uti hiſtoria incerta, & illis incognita. Sunt autem hæc Tertull. verba: *Eodem momento dies, medium orbem ſignante ſole, ſubducta eſt: deliquium utique putaverunt, qui id quoque ſuper Chriſtum prædicatum non ſcierunt. Et tamen eum mundi caſum relatum in Archivis veſtris habetis.* Ex Græcis præterea hiſtoriographis Phlegon l. 14. olympiad. ejuſdem eclypſis meminit, ut ipſemet Origen. ſupra refert, & Euſebius in Chron. ſub Tiberio, Oroſius etiam lib. 7. ſuæ hiſt. cap 4 Idem colligitur ex Gregor. Tur. lib. 1. ſacræ hiſtor. Sedulio lib. 5. Paſchal. Lactantius quoque lib. 4. de vera ſapientia cap. 19. refert hujuſmodi univerſalem Solis defectionem a Sybillis fuiſſe prædictam. Tertio, nulla eſt ratio, propter quam omnia prodigia facta in Chriſti morte debuerint intra Judææ terminos contineri, cum Chriſtus non ſolum pro Judæis, ſed etiam pro gentibus moreretur, neceſſariumque foret divinitatem ejus, & humanitatem omnibus eſſe teſtatam. Quod ſi aliquod prodigium univerſale eſſe debuit, maxime illud, quod in Sole fiebat, quod eſt totius mundi luminare. Adde etiam ex prædictis hiſtoriis colligi, terræmotum non tantum fuiſſe in Judæa, de quo infra dicam. Unde illis duobus ſignis cœli, & terræ, monſtratum eſt, eum qui moriebatur cœli & terræ eſſe conditorem, & tam cœleſtes, quam terreſtres creaturas Domino ſuo famulari, ac mortem ejus deflere, ut Theophylact. notavit. Ex quibus non ſolum noſtra ſententia confirmata relinquitur, ſed etiam oſtenſum eſt, conjecturas Origen. nullius eſſe momenti.

Eclypſis ſolis in morte Chriſti mundo univerſalis.

Colligitur etiam hinc non eſſe veriſimilem modum, ſeu cauſam harum tenebrarum, quam Origenes excogitavit, ſcilicet quod nubes aliquæ valde denſæ inter Solem, & terram interpoſitæ fuerunt. Quemadmodum probabile eſt, tenebras Ægyptiacas accidiſſe, quæ harum figuræ fuerunt. Illa enim cauſa ſine ullo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia ſufficiens viſa eſt ad eam exiguam extenſionem tenebrarum, quam ipſe factam opinatus eſt. Tamen ad obſcurandum Solem in toto orbe minime potuit eſſe ſufficiens. Ac deinde Euſebius ſupra ex Phlegoneo refert in eis tenebris viſas eſſe ſtellas in toto cœlo, quod eſt ſignum, magnam fuiſſe aeris ſerenitatem, ac perſpicuitatem; non ergo erat denſis nubibus obſcuratum. Quod præterea ad majorem miraculi evidentiam ita fieri oportuit. Nam ſi ſolo nubium objectu, & in parvo terræ ſpatio illæ tenebræ contigiſſent, facile exiſtimari poſſet caſu aliquo, & ab aliqua cauſa naturali provenire potuiſſe, ut indicavit Auguſt. de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 3. cap. 12.

Dubium. Eclypſis ſolis in morte Chriſti multis clara miraculis.

Sed difficultas eſt in aſſignando modo, & cauſa hujus effectus. Et ratio dubitandi eſt, quia Dionyſius ſupra refert, hujuſmodi tenebras factas eſſe per eclypſim, ſeu interpoſitionem Lunæ inter Solem, & terram, in qua etiam interpoſitione quatuor ponderavit miracula præter totum naturę ordinem. Primum, quod Luna objecta eſt Soli in plenilunio, cum naturaliter ſolum poſſit hoc fieri tempore conjunctionis Solis cum Luna. Quo argumento utitur ſæpe Auguſtin. ut probet illam eclypſim miraculoſam fuiſſe, ut epiſt. 18. ad Hiſichium, & lib. 3. de Civit. c. 15. Secundum, quod Luna paulo ante in proprio ſitu erat, maxime diſtans a Sole, quia ſuo naturali motu diſcurrebat: ſubito vero magna celeritate retroacta eſt, ſolique objecta; ac finito trium horarum ſpatio iterum eadem celeritate ad eum ſitum reverſa eſt, ad quem, ſuo naturali motu incedens, illis horis perveniſſet. Quod factum eſt, ut licet tempore, quo duravit hoc prodigium, cęlorum motus fuerint aliquantulum immutati: eo vero tranſacto, in ſuo naturali ordine ſituque permanſerint, ac ſi nihil accidiſſet Tertium miraculum, quod in naturali eclypſi luna incipit objici Soli ab occidentali parte, quoniam tendit ab occidente in oriens: in hac vero eclypſi cœpit obſcurare Solem a parte orientali, quia retroacta eſt ab oriente in occidens. Quartum, quia in naturali eclypſi, ea pars Solis, quæ prius obſcuratur per interpoſitionem Lunæ, prius etiam incipit apparere, Luna in ſuo proprio motu, velocius quam Sol, progrediente: at vero in hac eclypſi Luna, poſtquam objecta Soli eſt, non eſt ulterius progreſſa: ſed retrogrediendo in ſuum ſitum recurrit. Unde factum eſt, ut ea pars ſolis, quæ ultimo obſcurata fuerat, prius apparere inceperit. Hæc notavit Dionyſ. ut fuſius explicuit D. Th. in loco citato: & ita ipſe etiam pro comperto habet, has tenebras factas eſſe per interpoſitionem Lunæ. In contrarium vero eſt, quia ſola Luna non poteſt impedire illuſtrationem Solis in toto orbe.

Eclypſis ſolis in morte Chriſti cauſa quæ fuerit.

Dicendum ergo eſt ſecundo, propriam, & adæquatam cauſam harum tenebrarum terræ fuiſſe, quia divina virtute factum eſt, ut Sol radios ſuos contineret, ita ut licet nullum corpus interjiceretur inter Solem, & terram, non illuminaret illam. Hæc eſt ſententia Hier. in cap. 27. Mat. quem ſequitur Beda li. 4. in Mar. c. 15. & l. 16. in Luc. c. 23. Cajet. & alii. Eandem prius ſignificavit Cypr de bono Patien. dicens: *Cum ad Crucem Domini confundantur ſidera, elementa turbentur, contremiſcat terra, nox diem claudat, Sol, ne Judæorum facinus aſpicere cogatur, & radios, & oculos ſuos ſubtrahat &c.* Ideo ſentit Oroſ. lib. 7. hiſt. c. 8. Et probatur dicta ratione, aliter enim non potuiſſet

ſet defectio ſolis eſſe univerſalis. Præterea, hic modus eſt facilis, quia ſicut ignis Babylonicus continuit actionem ſuã, Deo ſuſpendente concurſum ſuum, ita Sol potuit non illuſtrare terram, quia Deus ſuſpendit ſuum concurſum.

Tertio addendum eſt, ſimul interpoſitam fuiſſe Lunam inter Solem, & terram. Hoc ſolum conſtat authoritate Dionyſii. Et congruentia reddi poteſt, quia ut miraculum eſſet majus, & manifeſtius, voluit Deus utroque modo fieri. Deinde voluit utrumq; luminare majus Chriſto ſpecialiter deſervire, & ad occultandam Chriſti nuditatem quantum in ſe erat, quodammodo facere, alterum continendo radios ſuos, alterum retrogrediendo, ut ſeſe ſoli objiceret, in quo dignitas Chriſti morientis manifeſtata eſt, cui cœleſtes creaturæ ſerviebant. Propter quam etiam cauſam aliud miraculum ſuperioribus adjunctum eſt (ut D.Th. ſupra notavit ex Chryſ. hom. 89. in Joan.) ſcilicet quod illæ tenebræ per tres horas durarunt, cum naturalis eclypſis tanto tempore durare non poſſit. Quia ſcilicet Chriſtus in cruce tribus horis pependit, quo evidenter oſtenſum eſt, effectum illum non caſu, nec propter aliam cauſã fieri, niſi propter Chriſtum. Potuit autẽ fieri, ut illis tribus horis utrumq; aſtrum nimirum Sol & Luna quieta permanſerint (ut D.Th. ſupra indicat) vel certe, quod facilius videtur, ut Sol naturalem ſuum motum perageret, & illum Luna præternaturaliter ſubſequeretur, ſervans ſemper eandem proportionem, & interpoſitionem inter Solem & terram.

Eclypſis ſolis in Chriſti morte quam diu duravit.

Objectio. Dices, ſi Sol continuit radios ſuos, qui fieri potuit, ut Dionyſius conſpiceret Lunæ interpoſitionem, & eclypſim.

Reſponſ. Reſpondetur ſolum impeditum fuiſſe Solem, ne terram illuminaret: non tamen ne ſuperiores cæli partes illuſtraret. Nam (ut ſupra diximus) eo tempore ſtellę lucebant, quas a Sole illuſtrari, communior eſt Philoſophorum ſententia. Adde etiam ingreſſum, egreſſumque Lunæ ſub Sole ſucceſſive factum eſſe, & non oportuiſſe perfectas tenebras unico inſtanti fieri, aut expelli, ſed paulatim prout Luna ingrediebatur, & egrediebatur ſub ſole, atque ita factum eſſe ex Dionyſii obſervatione non obſcure colligitur. Imo D. Thom. exiſtimat probabile, non eſſe neceſſarium, ut perfectæ tenebræ tribus horis duraverint, ſed illas horas computari ab eo, tempore, quo cœpit remitti lumen Solis, uſque ad illud inſtans, in quo ad naturalem ſtatum reſtitutum eſt. Quod eſt quidem veriſimile, quamquam exiſtimo, tempus illud, quo immorata Luna eſt ingrediendo, & egrediendo ſub Sole, fuiſſe perexiguum. Quia licet tanta mora interceſſerit, ut obſervari ſenſibus potuerit, tamen non eſt neceſſe tantam fuiſſe, ut per horam integram duraverit, atque ita perfectæ tenebræ ultra duas horas durarunt, & ideo ſimpliciter tribus, aut fere tribus horis duraſſe dici poſſunt.

SECTIO II.

Quæ prodigia, & quomodo facta ſint mortuo jam Chriſto, & in cruce pendente.

MIraculum defectionis Solis, de quo hactenus, ante Chriſti mortem accidit: cætera, quæ ab Evangeliſtis narrantur, poſt mortem, licet plura numero ſint: brevius tamen expediri poſſunt.

Primum poſt mortem Chriſti prodigium.

Primum ergo Matth. narrat velum templi ſciſſum eſſe, quod Lucas poſuit antequam mortem Chriſti narraret, ſed anticipatione uſus eſt, verba enim Mat. ſatis clare denotant conſequutionem rerum. Sic enim ait: *Emiſit ſpiritum, & ecce velum templi ſciſſum eſt*, ac ſi clarius diceret, *& ſtatim*, ſeu *ſubito*. hoc evenit, ut notavit Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Evangeliſt. cap 9.

Velum templi ſciſſum quid portenderet.

Quid autem voluit Deus hoc prodigio ſignificare? Multa dicunt SS. Patres, quæ ad expoſitores Evangeliorum magis ſpectant. Omnia vero videntur comprehendiſſe Ambroſ. lib. 10. in Luc. paucis his verbis. *Velum ſcinditur, quod vel duorum populorum diviſio, vel myſteriorum ſynagogæ prophanatio, declaratur. Scinditur ergo verbum vetus, ut Eccleſia nova fidei ſuæ vela ſuſpendat. Synagogæ velamen aufertur, ut religionis interna myſteria revelato mentis cernamus obtutu.* Itaque hac veli diviſione ſignificatum eſt, antiquatam jam eſſe legem Judaicam, templum fore prophanandum, & ſacrificia abolenda, ſicuti prædictum erat Daniel. 9. Rurſum ſacramenta, quæ ſub velamine literæ occulta erant, per Chriſti mortem eſſe patefacta. Quam porro myſticam ſignificationem eleganter, ut ſolet, perſequitur Leo P. ſer. 17. & 18. de paſſ. Addit Cyrill. l. 22. in Jo. c. 37. etiam ſignificatum eſſe per mortẽ Chriſti propalatam eſſe ſanctorum viam, & januam cęli apertam, quæ antea clauſa erat, ad Hebr. 9. Denique ſubjungit Theoph. Mat. 27. voluiſſe Deum ſigno Judæis accommodato oſtendere, quantum eorum ſcelus deteſtaretur. Mos enim erat Judæis, audita blaſphemia in Deum ſcindere veſtes ſuas: *Ita ergo* (inquit) *nunc divinum templum, quaſi ægre ferens mortem Chriſti, diſrumpit veſtem ſuam.*

Dubium.

Eſt autem de hoc velo controverſia, quotuplex fuerit, & quodnam fuerit ſciſſum. Janſenius enim cap. 142. Concord. refert opinionem Origenis, aſſerentis duo fuiſſe in templo vela: unum in intima parte templi, quæ *Sancta ſanctorum* dicebatur, in quam ſolus ſupremus Pontifex ſemel in anno ingrediebatur, quamque velum hoc dividebat ab alia parte, quæ dicebatur *Sancta:* in quam reliquis ſacerdotibus ad ſacrificia offerenda ingredi fas erat. Alterum in exteriori parte templi, quod dividebat Sancta ab alia parte templi magis externa, in quam populus ingrediebatur: & hoc poſterius diviſum eſſe, ait Origenes, non prius. Quam Origenis ſententiam Janſen. improbabilem eſſe cenſet, quia licet in tabernaculo fuerint duo vela (ut ex Heb. 9. conſtat) tamen in templo Salomonis non videtur fuiſſe, niſi unum coram Propitiatorio. *Quia pro priori velo erant* (inquit) *oſtia, & portæ templi.* Et confirmatur, quia ſi eſſet duplex, non dicerent Evangeliſtæ adeo indiſtincte, *Et velum templi ſciſſum eſt.* In modo ergo loquendi ſatis ſignificant fuiſſe tantum unicum.

Velum templi quotuplex.

Sed in primis (quod attinet ad numerum velorum) ſententia Origenis valde probabile habet fundamentum. Nam Joſephus l. 6. de bello Judaico c. 6. id expreſſe teſtatur, deſcribens enim totam fabricam templi, dicit, illam interiorem partem, ad quam ſoli ſacerdotes ingrediebantur, ſeparari ab exteriori, interjecta porta deaurata, quæ fores habebat aureas, & aulæum longitudine pari, hoc eſt velum, quod ibi late deſcribit. Et infra ſubdit: *Intima vero templi pars viginti cubitorum erat, diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriori, & ſancta ſanctorum vocabatur.* Deinde præter Joſephum & Origenem teſtatur id aperte Cyrill. lib. 12. in Jo. c. 17. ubi prius ſic inquit. *Velum templi linteamen quoddam erat de latere ad latus, a ſuperioribus templi in medio pendens, ut ad interius tabernaculum ſolus Pontifex ingredi poſſet.* Poſtea vero ſubdit. *In primis enim januis templi velum erat extẽſum, intra quod primum tabernaculum erat.* Eandem ſententiam manifeſte ſupponit Hieron. ep. 150. q. 8. cum quæſtionem proponit, quod velum templi ſciſſum fuerit exterius, an interius. Quocirca cum res hæc ſolum ex hiſtoria pendeat, & tam graves, antiquique ſcriptores hoc referant, non video quo fundamento negari poſſit. Nam quod Evangeliſtę indefinite loquantur, nullum eſt argumentum. Sæpe enim indefinita loquutio æquivalet particulari, ac ſi dicerent, quoddam velum templi ſciſſum eſſe. Neque oportuit magis definite loqui, quia ad hiſtoriam nihil referebat. Quod vero in exteriori parte templi parietes eſſent, & oſtia, nihil impedit, quominus in eis velum eſſe poſſet, ut per ſe conſtat.

Dubium. Quodnam velum tẽpli ſciſſũ.

Quod autem ex iis velis ſciſſum fuerit, res dubia eſt. Communis enim opinio eſſe videtur ſciſſum fuiſſe velum, quod Sancta ſanctorum occultabat, & hoc aperte ſentit Cyrill. ſupra. Nam Sancta ſanctorum cœleſtem patriam repræſentabat, & colligitur ex Paulo ad Hebr. 9. ſi ergo ſciſſio veli ſignificavit januam cœli aperiri, neceſſe eſt, ut illud velum ſciſſum fuerit, quod coram Sanctis ſanctorum pendebat. Idem docet expreſſe Iſidorus ſuper Exod. c. 50. Euthym. c. 67. in Mat. Leo P. ſer. 10. de Paſs. *Velum, cujus objectu includebantur Sancta ſanctorum, a ſummo uſque ad ima diſruptum eſt, & ſacrum illud, myſticumque ſecretum, quod ſolus ſummus Pontifex juſſus fuerat intrare, reſeratum eſt, ut nihil jam eſſet diſcretionis, ubi nihil reſederat ſanctitatis.* Ex quibus verbis illæ rationes myſticæ ad hoc confirmandum ſumi poſſunt. Cæterum exterius velum ſciſſum fuiſſe præter Origen. tract. 35. in Mat. affirmat expreſſe Hieronymus loco nuper citato. Et uterque utitur myſtica conjectura. *Quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoſcimus: cum autem venerit, quod perfectum eſt, tunc & velum interius diſrumpendum eſt, ut omnia, quæ nunc nobis abſcondita ſunt, domus Dei Sacramenta videamus. Nunc enim per ſpeculum videmus in ænigmate, & cum hiſtoria nobis velum ſciſſum ſit, ut ingrediamur*

diamur atrium Dei: tamen ſecreta ejus, & univerſa ejus myſteria, quæ in cœleſti Jeruſalem clauſa retinentur, ſcire non poſſumus. Hæc Hieronymus, quæ videtur ad literam ex Origene deſumpſiſſe. Quid igitur horum verius ſit mihi incertum eſt. Quia allegoricæ rationes non cogunt, & verba Evangeliſtarum communia ſunt. Si tamen verum eſt, quod refert Ariſteas in hiſt. de 70. interpretibus, illud extrinſecum velum tale fuiſſe, ut templum in circuitu clauderet, veriſimile eſt fuiſſe appellatum ſimpliciter, *velum templi.* Sed quoniam illius Joſephus non meminit, imo videtur prorſus diverſum ab eis, quæ Joſephus commemorat, mihi ſuſpecta res eſt.

Secundum in morte Chriſti prodigiũ terræmotus.

Secundum prodigium fuit terræmotus, quod factum eſt primo ad iram Dei indicandam juxta illud Pſ.17. *Commota eſt, & contremuit terra, & fundamenta ejus conturbata ſunt, quoniam iratus eſt eis.* Secundo ad ſignificandam magnam mutationem rerum futuram. Quod inſinuat Paul. ad Heb. 12. dicens: *Cujus vox movit terram tunc,* (id eſt, cum promulgaretur lex vetus,) *nunc repromittit dicens: Adhuc ſemel, & ego movebo non ſolum terram, ſed & cœlum. Quod autem adhuc ſemel dicit, declarat mobilium translationem, tanquam factorum, ut maneant ea, quæ ſunt immobilia.* Tertio ad indicandum ſupplicium, quod Judæis imminebat propter mortem Chriſti. Ac denique propter alias cauſas, quæ Theophylactus Euthymius, & alii expoſitores Evangeliorum, & Hieron. dicta q. 8. obſervarunt.

Terræmotus in morte Chriſti factus nũ generalis fuerit.

Quæri vero poteſt, quibus in locis hic terręmotus contigerit. Origenes tr. 35. in Mat. ſentit ſolum Jeroſolymis, vel ad ſummum in terra Judeę accidiſſe. Et ſane ex Evangeliis nihil aliud colligi poteſt, unde hoc ſatis eſt, ad hiſtoriæ Evang. veritatem. Ex aliis vero hiſtoriis colligi videtur, non ſolum in Judæa, ſed aliis etiam in locis eo tempor terræmotum accidiſſe. Referunt enim Corn. Tacitus l. 2. ſuorum Annal. & Plinius l. 2. hiſt. c. 84. Paulus Oroſius l. 7. hiſt. c. 4. tempore Tiberii plures civitates in Aſia terræmotu corruiſſe. Quem terręmotum accidiſſe eodem die paſſionis Domini multi arbitrantur, ad quem videtur alluſiſſe Aug. de mirabilibus S. Script. l. 2. c. 3. dicens: *In die mortis Domini duodecim civitates in Thracia terræmotu concidiſſe.* Sed tamen eum terræmotum non in anno Dominicæ paſſionis, ſed tredecim, vel 14. annos antea accidiſſe, colligitur ex Euſeb. in Chron. qui terręmotum illum adſcribit quinto anno Tiberii: cum tamen Chriſtus anno 18. vel 19. ejuſdem Tiberii obierit. Nihilominus tamen idem Euſeb. in 18. anno Tiberii ſcribit hæc verba: *Bithinia terræmotu concuſſa, & in Urbe Nyſſena ædes plurimæ corruerunt, quæ omnia his congruunt, quæ in paſſione Salvatoris acciderunt.* Et infra, ex Phlegonte refert, hunc terræmotum Bithiniæ eodem anno, & die, quo generalis ſolis defectio, accidiſſe. Itaque duo terræmotus videntur accidiſſe in Aſia tempore Tiberii, unuſque eorum in diem paſſionis Domini incidiſſe, fuit igitur mota terra in aliis regionibus extra Judæam. An vero tota terra contremuerit, non conſtat.

Tertium in morte Chriſti prodigiũ petrarũ diſruptio.

Tertium prodigium fuit petrarum diſciſſio. Quod aliqui exiſtimant conſequutum eſſe ex vehementi terræmotu & petrarum concuſſione. Quod fieri quidem potuit: tamen Mat. hoc narrat, ut prodigium diverſum, & ſpeciali Dei providentia factum ad convincendam Judæorum perfidiam, & eorum corda lapidea ſignificanda, quæ tot prodigiis commota non ſunt, cum tamen dura ſaxa ſciſſa fuerint. Addit Hieronymus ex Evangelio Nazaræorum, etiam ſuperliminare templi, quod ingentis erat magnitudinis per medium diviſum fuiſſe, & Cyrill. Jeroſol. Cat. 13 refert, in monte Calvarię uſq; in hodiernam diem apparere, clareque monſtrari, ubi petræ ſciſſæ ſint propter Chriſtum. Præterea, dicitur eſſe traditio incolarum ejus loci, rupem illius montis, in qua tres cruces fixæ erat, ita diviſam fuiſſe, ut ſciſſio inter crucem Chriſti, malique latronis interjecta ſit, quaſi eum a Chriſto ſeparans. Refert denique Baronius in Annal. anno 34. non ſolum Jeroſolymis, ſed in aliis etiam regionibus diſruptos fuiſſe montes, ſcilicet montem Alverniæ in Hetruria, & Cajetę promontorium prope Campanum littus, quod dicit conſtare ex traditione incolarum.

Quartum in morte Chriſti prodigiũ ſepulchrorum patefactio.

Quartum prodigium fuit ſepulchrorum patefactio. Quod Cæſar Baron. terræmotui etiam tribuit. Sed dubitari non poteſt, quin fuerit ſingulari Dei providentia factum ad efficaciam mortis Chriſti oſtendendam, per quam mortua mors fuerat, & ſancti erant ad immortalem vitam revocandi. Unde D. Th. ſupra q. 45. a. 4. ad 3. *Aperta ſunt monumenta ad oſtendendum, quod per ejus mortem mortuis vita daretur;* & Cyrill. Jeroſol. dicta cat. 13. *Defecit* (inquit) *ſol propter juſtitiæ ſolem, petræ ſciſſæ ſunt propter ſpiritalem petram, ſepulchra aperta ſunt, & mortui ſurrexerunt propter eum, qui eſt inter mortuos liber, & emiſit ipſe vinctos de lacu non habente aquam.* Obſervanda autem ſunt verba Matthæi ſic ſcribentis. *Et monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis.*

Dubium.

In quibus dubitari poteſt, an hæc omnia acciderint ſtatim mortuo Chriſto. Nam difficile eſt creditu, aliquem ex iis ſanctis ante Chriſtum ſurrexiſſe: e contrario vero non videtur poſſe dubitari, quin monumenta ſtatim aperta fuerint ſimul cum terræmotu, & petrarum ſciſſione: at vero reſurrectio ſanctorum eodem contextu, & modo narratur.

Reſponſ.

Nihilominus dicendum eſt, monumenta quidē fuiſſe aperta eodem tempore, quo terræmotus fiebat, & ſaxorum crepitus, ac ſciſſio. Ita enim Matth. indicat, & omnes interpretes, & ſancti exponunt. Quia omnia hæc ſigna ſunt quodammodo ejuſdem rationis, & inter ſe connexa, præſertim, ſi verum eſt, ex terræmotu reliqua eſſe conſequuta. At vero de corporibus, quæ in monumentis jacebant, probabile eſt non ſurrexiſſe uſque ad Chriſti reſurrectionem. Nam ipſe Mat. dicit. *Exiviſſe de monumentis poſt reſurrectionem Chriſti:* ita enim diſtinguenda, & conſtruenda ſunt verba Mat. ut habemus in Vulgata. Certum eſt autem ſimul, ac reſurrexerunt, exiviſſe de monumentis. Itaq; alia verba, *Et multa corpora ſanctorum, quæ dormierant ſurrexerunt,* per anticipationem poſita ſunt, de qua re plura dicimus infra, de Chriſti reſurr. agentes.

Præter hæc prodigia, quæ ex Evangelio habentur, narrant aliud Hiero. & Chryſoſt. in Mat. Euſeb. in Chronico, auditas ſcilicet tunc fuiſſe voces in templo clamantium: *Migremus ex hoc loco.* Sed an hoc acciderit tempore paſſionis, incertum eſt. Nam Joſeph (cujus teſtimonio Hieron. & Euſeb. utuntur) factum eſſe dicit paulo ante excidium Jeroſolymitanum tempore pentecoſtes, ut conſtat ex lib. 2. de bello Judaico c. 13. & lib. 7. c. 21. Aliud ex Plutarcho narrat Euſeb. lib. 6. de præpar. c. 9. circa inſulas (quas appellant Echinadas) a quibuſdam Romanis ex Ægypto in Italiam navigantibus auditam fuiſſe vocem gubernatori navis præcipientem: *Quando juxta paludem fueris, annuncia Pan magnum mortuum eſſe.* Quod cum ille feciſſet, magnus gemitus auditus eſt quorundam diſcedentium ab illo loco. Quod referunt ad mortem Chriſti, per quam princeps hujus mundi foras ejectus eſt. Denique Paulus Palacios ſuper Mat. aliud prodigium refert ex revelatione S. Brigittæ. Eodem momento, quo Chriſtus expiravit, omnes homines, qui ubique terrarum erant, ſubito quodam horrore ac timore fuiſſe perculſos, cauſam illius effectus ignorantes. Sed horum, qui in Evangelio non habentur, fides ſit penes authores.

DISPUTATIO XL.

In ſex Sectiones diſtributa.

De tempore paſſionis, & mortis Domini.

DIſputationem hanc in hunc locum rejecimus, quoniam paſſioni & morti Chriſti communis eſt. Sumus autem in ea annum, menſem, diem, & horam declaraturi, in qua Chriſtus mortuus eſt. Et quoniam ex Evangelio conſtat mortuum eſſe die proxime ſequenti, poſtquam cum diſcipulis cœnavit, hic etiam tractanda erit celebris illa controverſia, quo die lunæ Chriſtus cœnaverit, ac mortuus fuerit. Quamobrem non poterit diſputatio hæc non eſſe cæteris prolixior.

SECTIO I.

Quo anno ætatis ſuæ Chriſtus Dominus diem objerit.

INquirimus primum omnium ætatis annum, quoniam illo cognito, & ſuppoſitis iis, quæ ſuperiori tomo de anno Incarnationis Dominicæ dicta ſunt, facile erit intelligere, quo anno ab orbe condito fuerit mortuus. In hac ergo quæſtione ſex invenio ſententias, quatuor improbabi-

babiles, & jam antiquatas: duas vero probabiles, ex quatuor prioribus duę peccant per exceſſum, per defectũ duę.

Prima eſt Chriſtum exceſſiſſe quadrageſimum ætatis annum. Hanc docuit Irenæus 2. lib. contra hæreſ. c. 39. & 40. ubi fere quinquaginta annos ætatis Chriſto attribuit. Auguſt. etiam lib. 2. de doctrina Chriſt. c. 28. refert quoſdam dixiſſe, Chriſtum quadraginta ſex annos vixiſſe, quos ex ignorantia hiſtoriæ lapſos dicit. Et Irenæus quidem ſuam ſententiam confirmavit: primo authoritate, & traditione quorundam presbyterorum Aſiæ, indicans eos a Joanne Evangeliſta edoctos fuiſſe. Secundo id colligit ex verbis Joann. 8. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Nullus enim ad juvenem triginta annorum ita loquitur, ſed ad eum, qui jam non longe a quinquageſimo ætatis anno diſtare videtur. Tertio addit conjecturas, ſcilicet quia decuit Chriſtum omnem hominis ætatem ſanctificare. Pręterea, quia hęc ætas provectior, honorabilior, & muneri præceptoris accommodatior erat. Hæc vero ſententia ab omnibus Patribus rejecta eſt. Quia tum ex Evangelica, tum ex humana hiſtoria falſa eſſe convincitur. Primum ſatis conſtat ex iis, quæ dicta ſunt de tempore, quo Chriſtus baptizatus eſt, ac prædicavit. Nam ex Evangelio conſtat baptizatum eſſe trigeſimum annum agentem, & paulo poſt ſuam prędicationem inchoaſſe, ut ex modo Evangelicæ narrationis, & ex verbis Petri Act. 1. conſtat. Rurſus non prædicavit ultra quatuor annos, præſertim a miraculo nuptiarum, ut in ſuperioribus oſtenſum. Secundum declaratur, quia Chriſtus paſſus eſt ſub Pontio Pilato, ut pręter Evangelicam hiſtoriam ſcripſit etiam Joſeph. lib. 18. antiq. c. 6. ubi Chriſto Domino illuſtre teſtimonium reddit. Idem vero Joſeph. eod. lib. cap. 11. refert Pilatum ante Tiberii mortem Jeroſolyma diſceſſiſſe; ergo neceſſe eſt, ut Chriſti mors Tiberio imperante contigerit: Tiberius autem 23. annis nondum integris imperavit, ut in omnibus hiſtoriis vulgatum eſt. Cum ergo trigeſimus Chriſti annus in XV. imperii Tiberii inciderit, nullo modo potuit 40. ætatis annum Chriſtus attingere. Et hoc evidentius conſtabit ex ſequentibus, ubi oſtendemus Chriſtum 18. vel 19. anno imperii Tiberii Cęſaris paſſum eſſe. Fundamenta Irenæi non habent difficilem reſponſionem. Illorum enim presbyterorum traditiones apocryphæ ſunt, & ignotæ authoritatis. Illa autem verba Evangelii: *Quinquaginta annos nondum habes*, dici poterunt uſitato quodam, & vulgari modo loquendi, vel certe quod Chriſtus, ob vultus gravitatem, & corporis macerationem, ac ſeveram vitam, majoris ætatis appareret, quam reipſa eſſet. Reliqua ſolutione non indigent.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſtum mortuum eſſe anno 34. ætatis expleto, & 35. inchoato. Quæ licet a nullo authorum, (ut reor) aſſeratur: videtur tamen poſſe colligi ex probabilibus principiis. Primum eſt, Chriſtum baptizatum eſſe anno 30. ætatis expleto. Secundum poſt integrum annum effeciſſe miraculum in nuptiis. Tertium a nuptiis uſque ad mortem Chriſti quatuor paſchata numerari a Joanne, id eſt, tres anni integri, & aliquot menſes. Ex iis ergo ſimul ſumptis neceſſario concluduntur 34. anni integri, & aliquot menſes ætatis Chriſti. Nihilominus autem cenſeo opinionem hanc improbabilem eſſe, quia licet ex ſola hiſtoria Evangelica non poſſit convinci, hanc ſententiam eſſe falſam, & improbabilem (ut diſcurſus factus oſtendit) tamen adjuncta Græca, Romanaque hiſtoria communiter recepta, nullo modo ſuſtineri poteſt. Quia oportuiſſet Chriſti mortem contigiſſe in 203. Olympiade, & vigeſimo anno imperii Tiberii, quod non poteſt ulla cum probabilitate affirmari, ut videbimus. Quocirca quamvis illa tria principia ſingula per ſe probabilia ſint: tamen omnia illa ſimul conjungere non eſt probabile, quod in rebus probabilibus ſæpe evenit.

Tertia ſententia eſt, Chriſtum mortuum eſſe expleto 30. ætatis anno. Nam initio illius baptizatus eſt, & in illo prædicavit juxta illud Iſaiæ 61. *Ut prædicarem annum acceptabilem Domino*, & illo finito mortuus eſſe aſſeritur. Hæc fuit ſententia Valentini, & Gnoſticorum, ut refert Irenæus ſupra, & Epiph. hær. 51. ubi eam impugnat. Et Eandem ſententiam tenuit Clemens Alex. lib. 1. ſtromat. qui dicit expleto 30. anno, Chriſtum mortuum eſſe, & Julius Afric. apud Hieron. Dan. 9. Referri etiam poteſt Lactant. l. 4. de vera ſap. c. 10. ubi ait Chriſtum fuiſſe crucifixum anno 15. imperii Tiberii, quem fuiſſe 30. ætatis Chriſti conſtat ex Luca. Et eodem modo erravit Tertull. l. contra Judæos c. 8. (ut notavit Euſeb. in Chron. Olymp. 194.) de cujus ſententia ſupra diximus agentes de prædicatione Chriſti. Et ad hanc ſententiam videtur alluſiſſe Aug. ep. 80. cum dixit: *A nativitate Domini hodie computantur anni ferme quadringenti viginti, a reſurrectione autem, vel aſcenſione ejus anni plus minus trecenti nonaginta.* Sentit ergo a nativitate ad reſurrectionem ſolum 30. annos fluxiſſe. Sed cum Aug. dicat, *ferme*, & *plus, minus*, non exacte rationem temporis habuit. Quod vero idem Aug. l. 18. de Civit. c. ult. dicit, Chriſtum paſſum eſſe ſub conſulibus Rubellio Gemino, & Ruffo Gemino, quorum conſulatus in annum 15. Tiberii incidit, ut conſtat ex hiſtoriis: videtur potius in Conſulibus, quam in Chriſti ætate, a Tertulliano, & aliis ſcriptoribus deceptus.

Quarta ſententia eſt, Chriſtum obiiſſe anno 31. ætatis expleto, inchoato trigeſimo ſecundo. Ita ſenſerunt Severus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſt. Philaſtrius lib. de hær. c. de hæreſi circa annos Chriſti. Atque eadem ſententia tribui poteſt Cyrill. Alex. Caſſiodoro, & Apollinari Laod. ſupra citatis in diſput. de doctrina Chriſti ſect. 3. quatenus dicunt, Chriſtum duobus tantum annis prædicaſſe. Et tandem tradit Paulus Oroſius lib. 7. Hiſt. cap. 4. dum inquit, Chriſtum eſſe mortuum anno 17. imperii Tiberii. Sed hæ duę ſententię etiã ſunt plane falſę, & improbabiles. Quia repugnant Evangelio, ex quo (ut ſupra videmus) evidenter concluditur, Chriſtum cœpiſſe prædicare poſt 29. annum ætatis, & ut minimum prædicaſſe tribus annis integris, & aliquot menſibus. Quo argumento tertia ſententia evidentiſſime refutatur. Quarta vero aliquo modo reſpondere poſſet Chriſtum non habuiſſe 30. annos expletos, quando fecit miraculum nuptiarum: poſtea vero ſolum prædicaſſe duobus annis: hoc enim probabile eſt (ut ſupra vidimus:) ſed hęc evaſio non reddit illam opinionem probabilem, quia conſideratis verbis Luc. c. 3. & quę facta narrantur a Chriſto a tempore baptiſmi uſque ad nuptias, non eſt veriſimile, Chriſtum nondum expleviſſe tunc trigeſimum annum ætatis. Nam baptizatus dicitur, *Quaſi annorum triginta*, & poſtea jejunavit 40. diebus, congregavit diſcipulos, & cæt. Adde neceſſarium eſſe dicere, in illo primo paſchate, cujus Joannes meminit c. 2. in quo Chriſtus ejecit ementes & vendentes e templo, habuiſſe jam tunc ſaltem 30. annos, & tres menſes: alioqui habuiſſet tantum viginti novem annos, & tres menſes. Quare in baptiſmo non habuiſſet viginti novem annos integros, quia non potuit baptiſmus non diſtare ab illo paſchate ultra tres menſes. Quia (ut dictum eſt) illo tempore Chriſtus jejunavit, tentatus eſt, congregavit diſcipulos, fecitque miraculum nuptiarum, & alia quæ Joannes narrat c. 1. & 2. At vero ab illo primo paſchate uſque ad mortem Chriſti, ut minimum fluxerint duo anni integri, quia Joannes evidenter numeravit tria paſchata, ergo nullo modo ſuſtineri poteſt, quin Chriſtus expleverit trigeſimum ſecundum ætatis annum. Quod etiam ex prophana hiſtoria cum Evangelica conjuncta clare convinci poteſt, ut in ſequentibus ſententiis enarrandis videbimus.

Quinta ergo ſententia valde probabilis eſt, Chriſtum mortuum eſſe expleto 32. ætatis anno: & inchoato 33. Hoc ſentit Epiphan. hæreſ. 78. dicens, *Chriſtum crucifixum eſſe anno trigeſimo tertio ſui adventus in carne.* Et colligitur ex omnibus authoribus, qui dicunt Chriſtum obiiſſe anno 18. imperii Tiberii, ut ex dicendis patebit. Illud autem affirmant Euſeb. in Chron. Beda lib. de ratione temp. c. 7. & lib. de ſex ætatibus, Niceph. lib. 1. hiſt. c. 40. Et ex recentioribus hanc ſententiam defendunt Joannes Lucidus lib. de vero die paſſionis Chriſti, Dried. lib. 3. de dogmatibus tr. 3. c. 5. 4. par. Canus lib. 11. de locis c. 5. & 6. & Benedictus Pererius lib. 11. Daniel q. 7. Hæc vero ſententia variis modis ab iis authoribus explicatur juxta diverſa principia ſupra poſita de ætate, in qua baptizatus eſt Chriſtus, & de tempore in quo prædicavit, & de anno, qui inter baptiſmum & miraculum nuptiarum intercesſit. De quibus ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Nonnulla vero generalia fundamenta hujus ſententiæ poſtea expendemus.

Sexta igitur ſententia, quam nos probabiliorem exiſtimamus eſt, Chriſtum Dominum mortuum eſſe expleto 33. anno ætatis, annum agentem 34. Hanc docet Beda lib. de ratione temp. cap. 4. ubi incunctanter dicit, hanc eſſe Eccleſiæ fidem, quam uſu quodam, & traditione Eccleſia-

Chriſtus trigeſimũ quartum ætatis annum agens moritur.

cleſiaſtica confirmat. Et eandem tenet Marianus Scotus in Chronico. Et ex recentioribus Onuphrius in Faſtis, Genebrardus in Chron. & Cæſar Baronius in Annalibus, anno 34. qui refert Chryſoſt. Cedrenum, Nicetam, & Hieronymum. Et hæc ſententia neceſſario ſequitur ex principiis poſitis a nobis in ſuperioribus. Diximus enim Chriſtum baptizatum eſſe inchoato anno 30. ætatis, & poſt annum miraculum nuptiarum ediddiſſe,& poſtea numerari quatuor paſchata a Joanne; ergo neceſſario concluduntur 33. anni, & tres menſes. Quia vero annus ille a baptiſmo ad nuptias a multis in dubium revocatur, loco illius ſumam aliud principium, quod certius exiſtimatur etiam ab iis ſcriptoribus, qui illud negant, quique quintam ſententiam defendunt: nimirum Chriſtum aquam in vinum commutaſſe die ſexto Januarii: quam eſſe vetuſtiſſimam traditionem, uſum, & obſervationem Eccleſiæ Catholicæ, communemque ſcriptorum ſententiam, affirmat Benedictus Pererius dicto lib. in Daniel. quæſt. 6. Neque ego reperio aliquem authorem Catholicum hoc negaſſe. Hinc ergo fit, Chriſtum eo tempore, ſcilicet ante tredecim dies explevisse ætatis annos. Quæro igitur, an expleverit tunc trigeſimum, & inchoaverit trigeſimum primum, vel potius expleverit vigeſimum nonum, & inchoaverit trigeſimum. Hoc poſterius dici non poteſt, quia hinc ſequitur fuiſſe baptizatum Chriſtum duobus, vel tribus menſibus antequam expleret vigeſimum nonum annum. Quia (ut ſupra oſtendi) neceſſarium fuit baptiſmum antecedere nuptias ſaltem tribus, vel quatuor menſibus. Conſequens autem illud omnino falſum eſt (ut ſupra vidimus); ergo neceſſario dicendum eſt primum, ſcilicet, Chriſtum triginta jam annos natum in nuptiis patraſſe miraculum: ergo addendo quatuor paſchata, quæ numerat Joannes, concluditur neceſſario prædicta ætas 33. annorum, & aliquot menſium. Et confirmari poteſt hæc ſententia, computando annos Chriſti per Olympiades Græcorum. Ad quod ſuppono primo, initium Olympiadum in menſe Junio eſſe ſumendum, ut late deducit Onuphrius lib. 1. faſtorum. Suppono deinde, Chriſtum Dominum natum eſſe anno 3. centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis, ut ſupra etiam oſtendimus ex Euſebio in Chronico, Beda lib. de ſex ætatibus, & aliis. Tertio pono Chriſtum mortuum eſſe anno 4. ducenteſimę ſecundę Olympiadis, quod omnes fere ſcriptores ſine controverſia admittunt, ex Euſeb. in Chronic. ubi ex Phlegonte refert miraculoſam ſolis defectionem, in paſſione Domini factam, illo anno 4. ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis accidiſſe. Ex his ergo concluditur neceſſario prædictus annorum numerus. Nam ex 194 Olympiade Chriſtus vixit ſex menſes tertii anni illius Olympiadis, & præterea annum integrum. Quia cum initium anni Olympiaci ſumatur in fine Junii, & Chriſtus natus ſit in fine Decemb. aperte concluditur natum eſſe in dimidio illius anni: natus eſt autem in tertio anno illius Olympiadis; vixit ergo anno, & dimidio illius. Sed præterea vixit octo Olympiades integras minus tribus menſibus, tot enim deſunt uſque ad 204. in cujus anno quarto, menſe Martio, id eſt, nono menſe illius ultimi anni Olympiaci, mortuus eſt Chriſtus: octo autem Olympiades continent triginta duos annos, ut per ſe conſtat: ergo ſi addas annum cum dimidio, & tres menſes ſumas ad complendas octo Olympiades, colliges ætatem Chriſti triginta trium annorum, & trium menſium.

Objectio. Duo vero ſunt, quæ huic ſententiæ maxime obſtare videntur. Unum pendet ex principiis Aſtronomicis, quod poſtea agentes de die Paſchatis attingemus. Alterum oritur ex computatione ſecundum Romanam Chronologiam. Poſuimus enim ſupra Chriſtum natum eſſe anno 42. imperii Auguſti, ac præterea diximus Auguſtum imperaſſe tantum 56. vixit ergo Chriſtus imperante Auguſto 14. annis. Sed juxta communem fere omnium ſententiam Chriſtus mortuus eſt 18. anno imperii Tiberii, ut docet Euſeb. in Chronico, Beda lib. de ſex ætatibus, & de ratione temp. c. 7. Epiph. lib. de ponder. & menſuris, Marianus Scotus in Chron. Niceph. Caliſtus lib. 1. Hiſtor. c. ultimo & Nicephor. Gregoras in Chronogr. Sed decem & octo anni ſupra quatuordecim reddunt triginta duos. Oſtendimus item ſupra inter finem imperii Auguſti & initium Tiberii, nullum tempus interceſſiſſe; ergo. Et poteſt hoc ipſum aliter explicari. Nam diximus ſupra, Chriſtum eſſe baptizatum, cum inchoaret trigeſimum annum: dicit autem Lucas baptizatum eſſe 15. anno imperii Tiberii; ergo ſi mortuus eſt 18. anno ejuſdem Tiberii non potuerunt intercedere a baptiſmo uſque ad mortem niſi tres anni, & aliquot menſes; ergo non potuit explere Chriſtus trigeſimum tertium ætatis annum.

Hæc difficultas duobus modis expediri poteſt. Prior **Reſponſ.** eſt imperium Auguſti computari poſſe a morte Julii Cæſaris, vel a primo conſulatu Auguſti, & priori modo Chriſtum natum eſſe 42. anno imperii Auguſti, poſteriori autem modo in 41. Atque ab illo anno uſque ad 18. imperii Tiberii fluxiſſe 30. tres annos integros, & aliquot menſes. **Chriſtus quo anno Tiberii Cæſaris mortuus.** Hunc modum dicendi defendit Cæſar Baronius in apparatu Annalium, & anno 34. Sed hæc ſententia nullo modo nobis probatur. Primo, quia ex illa ſequitur, Chriſtum eſſe baptizatum poſt expletum trigeſimum ætatis annum, quod non conſonat Evangelio. Secundo, quia juxta hanc computationem, vel negandum eſt, interceſſiſſe annum inter baptiſmum, & miraculum nuptiarum, vel negandum eſt a miraculo nuptiarum uſque ad mortem Chriſti fluxiſſe quatuor paſchata: vel denique dicendum eſſet, Chriſtum ultra 34. annos integros vixiſſe. Deinde juxta prædictam ſententiam, nativitas Chriſti non in tertio, ſed in ſecundo anno 194. Olympiadis eſſet ſtatuenda: quod Euſebio repugnat, & aliis fere ſcriptoribus. Poſterior ergo reſponſio ſit, Chriſtum non 18. ſed 19. anno imperii Tiberii mortuum eſſe. Ita docuit Onuphrius lib. 2. faſtorum. Et videtur plane colligi ex Chronico Euſebii. Ponit enim initium imperii Tiberii in principio anni ſecundi 198. Olympiadis: mortem autem Chriſti in quarto anno 202. Olympiadis circa finem, ut ſuperius explicatum eſt, ergo vixit Chriſtus in imperio Tiberii 19. inchoatis annis. Nam totidem conficiunt quinque Olympiades dempto primo anno unius, & parte poſtremi anni ultimæ Olympiadis. Aſſumptum patet ex ſupra dicta hiſtoria Phlegontis referentis, eclypſim mortis Chriſti in anno quarto 202. Olympiadis accidiſſe. Quo argumento preſſus Baronius ſupra duobus modis reſpondet. Primo, mendoſum eſſe locum, & legendum eſſe *Tertio anno*, ubi habetur, *Quarto*, quia Euſebius referens verba Phlegontis, ponit ea in tertio anno illius Olympiadis; ergo non eſt veriſimile ad confirmationem ſuæ ſententiæ adduxiſſe hiſtoriam ſibi aperte repugnantem. Secundo reſpondet Phlegontem non numeraſſe annum quartum illius Olympiadis more Græcorum, ſed ſecundum Romanam computationem, id eſt, appellaſſe illum quartum annum, quia ſub eiſdem Conſulibus, & eodem anno 18. imperii Tiberii quartus annus illius Olympiadis inchoatus eſt, quamvis ante initium ejus, atque adeo in tertio anno illius Olympiadis revera eclypſis illa acciderit. Sed quod ad hanc poſteriorem reſponſionem ſpectat, mirum mihi videtur, & incredibile, Phlegontem Græcum hiſtoriographum, & egregium Olympiadum obſervatorem (ut Euſebius teſtatur) ac ſingulos annos ſingularum Olympiadum diſtincte numerantem, Romana potius computatione, quam Græca uſum eſſe. Prior vero reſponſio quam ſit voluntaria, ſatis conſtat, pari enim facilitate dici poſſet vitio ſcriptoris errorem irrepſiſſe in verba Euſebii, & ubi legitur: *Decimo octavo anno imperii Tiberii* legendum eſſe, *Decimonono* Fateor quidem apparere contradictionem in verbis Euſebii. Unde autem orta ſit, non ſatis reperio.

SECTIO II.

Quid fuerit Paſcha Judæorum, & quo tempore celebraretur, & ab azymorum feſto quomodo differret.

EXplicato anno mortis Chriſti, ut de menſe, ac die diſſeramus, quoniam ex Evangelio ſolum conſtat, Chriſtum in Paſchate, ſeu primo die Azymorum eſſe mortuum, neceſſario ſumendum eſſe initium ab explicatione diei, in quo Judæi Paſcha celebrabant. Cujus ſolemnitatis fundamentum erat illa lex lata Exod. 12. *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Decima die menſis hujus tollat unuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas, & ſervabitis eum uſque ad decimumquartum diem menſis ejus, immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & edent*

carnes

carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus, & comedetis feſtinanter. Eſt enim phaſe, id eſt, tranſitus Domini. Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno. Septem diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentum in domibus veſtris. Dies prima erit ſancta, atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis Hæc ſunt Scripturæ verba, quę ad noſtrum inſtitutum ſpectant, quanquam nonnulla verba in eis recenſendis prætermiſſa ſint.

In quibus exponendis primum omnium advertendum eſt, duo præcepta, duaſque ſolemnitates, ac feſta Judæorum in eis contineri. Alterum appellatur Phaſe, ſeu Paſcha, alterum feſtum azymorum, quæ duo interdum confunduntur, & alterum pro altero ponitur, quia ſimul incipiebant: prorie tamen ſunt revera diſtincta, ut expreſſe docet Joſeph. lib. 3. antiq. c. 10. & notarunt Cyrill. lib. 9. in Levit. Beda in lib. hymnorum, qui habetur tomo 1. Abul. 2. p. ſui defenſorii c. 3. & Franciſ. Tolet. in Joan. c. 7. annotat. 2. Sunt autem multa diſcrimina obſervanda inter hæc pręcepta, quæ plurimum lucis huic diſputationi afferrent.

Celebritas Paſchæ, & feſtum azymorum longe diverſa.

Primo ergo conſideranda eſt materia, & forma horum præceptorum, & in quo conſiſteret utraque dictarum feſtivitatum. Nam præceptum de azymis præcipue videtur fuiſſe negativum, ejuſque materia erat, ut abſtinerent a pane fermentato: conſequenter vero, quia non poterāt omnino abſtinere ab eſu panis, præcipiebatur eſus azymi panis, non ſimpliciter, & abſolute: ſed ſi quis pane uti vellet. Nam ſi poſſet aliquis, & vellet illis diebus omnino a pane abſtinere, & aliis cibis uti, quantum eſt ex vi hujus præcepti, non peccaret, dummodo fermentatū non comederet. Quia Deus hoc præcepto non per ſe intendebat pręcipere eſum panis, ſed deſignare qualitatem, ut per ſe conſtat. Præcipiebatur præterea hac lege, ut prima, & ultima die azymorū ab omni opere ſervili eſſet feriatio, & quoad hanc partem etiam erat præceptum formaliter negativum, quanquam finis ejus eſſet, ut illis diebus cultui Dei vacarent. Pręter hanc vero aliquid etiam poſitivū pręcipiebatur, nimirum, ut illis diebus varia ſacrificia offerrentur, ut patet Num. 28. ubi de iis diebus azymorum ſic præcipitur: *Dies prima venerabilis, & ſancta erit, omne opus ſervile non facietis in ea, offerretiſque incenſum holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem, &c.* & infra: *Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum*, & rurſum: *Dies quoque ſeptimus celeberrimus, & ſanctus erit vobis, omnes opus ſervile nō facietis in eo.* De his vero ſacrificiis populus participare poterat, quantum ex 2. Par. c. 35. colligi poteſt. Quāvis de hirco, qui iis diebus pro peccato offerrebatur, refert Joſeph. l. 3. Antiq. c. 10. in uſū ſacerdotū ſolitū fuiſſe reſervari. Adde pręterea, ſecūdo die azimorū præceptum eſſe Lev. 23. offerri manipulum primitiarū.

At vero aliud præceptum erat affirmativum, duoque præcipue continebat: primum immolationem agni, alterum eſum ejus cum quibuſdam circumſtantiis. Primum continetur illis verbis: *Immolabitque eum univerſa multitudo Iſrael ad veſperam.* Quod præceptum ſupponebat præparationem agni a decima die menſis, & conditiones agni, ſcilicet, ut eſſet anniculus, & ſine macula. Secundum autem continetur illis verbis: *Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes, &c.* Unde in hac lege, ſicuti directe præcipitur eſus agni, & lactucarum agreſtium, & aliæ circumſtantiæ, ita & uſus azymorum: conſequenter vero prohibentur illo præcepto quædam alia, ſcilicet, ut nihil crudum vel coctum aqua comederetur, &c. Et in hac poſteriori parte hujus præcepti nulla eſt difficultas, comedebatur enim agnus in ſingulis domibus, & ab omnibus tam ſacerdotibus, quam laicis.

Dubium.

At vero in priori parte difficile eſt explicatu, ubi & a quibus offerendum eſſet illud ſacrificium agni, id eſt, an in tēplo, & a ſacerdotibus, nec ne. Et eſt ratio dubii, quia Exod. 12. nulla facta mentione ſacerdotum, dicitur: *Immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & ſument de ſanguine ejus, & ponent ſuper utrumque poſtem, ac in ſuperliminaribus domorum.* Quibus verbis indicatur in ſingulis domibus, & a quolibet e populo fore ſacrificandum. Unde Philo l. 3. de vita Moyſis ſic ſcribit: *Ejus menſis luna 14. ſub ipſum tempus, quo luna ſuum orbem ſolet complere lumine, celebratur migrationis publicæ feſtivitas, quam Chaldaice Paſcha nominant. Quo tempore, non ut alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas a Sacerdotibus, ſed, jubente lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque mactat hoſtiam propriis manibus.* Et l. de Decal. numerando dies feſtos inquit: *Et quod patria Hebræorum lingua Phaſe dicitur, quando populariter ſinguli ſacrificant non expectatis Sacerdotibus, ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio quot annis per unum diem deſtinatum huic negotio.* Idem indicat Joſephus 2. Antiq. c. 6. alias 10. *Quarta decima* (inquit) *dies omnes ad exitum animati ſacrificabāt:* & infra: *Unde nunc ſolemne nobis manet idem ſacrificium, quam ſolemnitatem vocamus Paſcha.* Et addi poteſt conjectura, quia cum agnus eſſet mactandus luna 14. ad veſperam, & ſtatim eſſet comedendus, fieri non poterat, ut tot agnorum millia, quot pro univerſo populo Iſrael erant neceſſaria, in templo, & per manus ſacerdotum, tam brevi tempore mactarentur.

In contrarium vero eſt, quia de ratione ſacrificii eſt, ut a ſacerdote ſacrificetur, & ſuper altare offeratur quod in lege veteri non erat extra templum Jeroſolymitanū, & ideo non poterant extra illud ſacrificia offerri, ſed hęc agni mactatio erat verū ſacrificiū, quod ſatis cōſtat ex citatis locis: ergo neceſſe erat, ut per Sacerdotes offerretur.

Dicetur fortaſſe (quod ſupra indicat Philo) permiſſu legis datam eſſe omni populo poteſtatem ſacrificandi agnum Paſchalem. Sed ſi hoc ita eſſet, omnes Iſraelitę poſſent dici vere ſacerdotes, & communis plebs tantum differret a Sacerdotibus Leviticis (ut ita dicam) ſecundum magis & minus: non tamen in vera, ac propria ratione ſacerdotii. Quia ad verum Sacerdotium ſatis eſt poteſtas ſacrificandi, ſive unum, ſive plura ſacrificia: Sicut in lege nova verum ſacerdotium eſt, quamvis ad unum tantum ſacrificium ordinetur. Et quamvis divina lege ſtatutum eſſet, ut hoc ſacrificium ſemel in anno offerretur, nihilominus verus eſſet Sacerdos, qui poteſtatem illud offerrendi haberet: ergo ſimiliter omnes, qui habebant poteſtatem offerrendi ſemel in anno ſacrificium agni, erant vere ſacerdotes. Conſequens autē eſt falſum, quia, ut Paulus ait ad Hebr. 7. *Extra tribum Levi nihil Moyſes de Sacerdotibus loquutus eſt.* Et confirmari poteſt hæc pars ex 1. Eſdræ 6. *Fecerunt filii Iſrael tranſmigrationis Paſcha, decima quarta die menſis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes, & Levitæ, quaſi unus omnes mundi ad immolandum Paſcha univerſis filiis tranſmigrationis, & fratribus ſuis Sacerdotibus, & ſibi, & comederunt filii Iſrael, qui reverſi fuerant de tranſmigratione.* Ex quo loco habetur Sacerdotes immolaſſe Phaſe pro omni populo, erat ergo hic communis, & uſitatus ritus ſacrificandi Phaſe, quia non eſt veriſimile Eſdram, qui volebat antiquum ritum inſtaurare, novum introduxiſſe.

Nec dici poteſt, *Paſcha* hoc loco ſignificare reliqua ſacrificia, quæ ſeptem diebus azymorum immolabantur. Tum quia hæc non cedebant in uſum popoli, ſed ſacerdotum: at vero de illo Paſchate ſubditur, *Et comederunt filii Iſrael*; illud ergo idem Paſcha, quod a filiis Iſrael comedebatur, id eſt, agnus, a Sacerdotibus fuerat immolatum. Tum etiam quia aperte ibi diſtinguitur utrumque feſtum Paſchæ, & azymorum, & in citatis verbis ſolum de Paſchate facta erat mentio: poſtea vero ſubditur: *Et fecerunt ſolemnitatem Azymorum.* Tandem hoc ipſum confirmatur, quia (ut ex locis ſupra citatis colligitur) agnus non poterat niſi in templo Jeroſolymitano immolari: hoc enim ſignificare videntur illa verba, *Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Hujuſmodi enim locus non poteſt proprie dici tota civitas Jeroſolymitana, quia non erat illa locus ſpecialiter electus, ut nomen Dei in ea ſpecialiter habitaret, niſi ratione templi. Quia eodem modo, quo habitabat in ea civitate, ſcilicet, quia ibi habitabant fideles cultores Dei, habitabat etiam in reliquis civitatibus, & populis Iſraeliticis, ergo, cum ſpecialiter deſignatur locus, in quo habitabat Deus, templum intelligitur: ibi ergo erat ſacrificandus agnus; ergo per manus ſacerdotum erat ſacrificandus.

In hac re diverſæ ſunt ſententiæ inter recentiores, quamvis nullus ex profeſſo eam diſputet. Claudius Sainctes 1. repetitione Euchariſt. cap. 7. docet, morem Judæorum fuiſſe deferendi ad templum agnos, ut ibi jugularentur, & viſcera ſeparatim adolerentur opera ſacerdotum,

& poſtea in ſingulis domibus aſſari, & comedi fuiſſe ſolitos. At vero Marcellus lib. de tempore horarum canonicarum cap 71. num. 11. dicit, illud ſacrificium populariter peragi ſolitum eſſe non expectatis ſacerdotibus. Et idem ſentit Robertus Bellarminus lib. 1. de Meſſi capit. ſeptimo, dum ait, agnum ſolitum fuiſſe immolari in ſingulis domibus, patreſamilias per ſe immolante, & reliquis per illum. Et hanc ſententiam prius docuit Dionyſius Carthuſ. 2. Par. c. 30. & 35. Ex quibus locis videtur plurimū hęc ſententia ſuaderi. Nam in illo c. 30. ſic dicitur: *Immolaverunt autem phaſe decimaquarta die menſis ſecundi, Sacerdotes quoque, atque Levitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini*. Ubi diſtinctio fit inter immolationem phaſe, & aliorum holocauſtorum. Et hæc tribuitur ſacerdotibus & dicitur facta *in domo Domini*, non vero illa: ſed abſolute tribuitur filiis Iſrael. Et infra dicitur, Levitas immolaſſe phaſe pro iis, qui non potuerunt ſanctificari Domino, multa enim turba ſanctificata non erat. In quo indicatur (ut Dionyſius notat) turbam, ſeu quemlibet de populo potuiſſe immolare phaſe: indiguiſſe tamen ſanctificatione legali. Et ideo hac deficiente Levitas hoc munus objiſſe: cum tamen ad eos etiam non pertineret alia ſacrificia offerre, ſed ad ſacerdotes.

Sacrificii agni paſchalis miniſter quis.

Quocirca hæc ſententia ſicut communior, ita & probabilior videtur. Et alia Scripturę teſtimonia, quę in contrarium afferebantur, facilem habent expoſitionem. Nā priori recte intelliguntur ſub nomine *Paſcha*, comprehendi omnia ſacrificia, quæ illis diebus fiebant, tā ſacrificium agni, quam alia holocauſta, & ſacrificia, ex quibus aliquid etiam in uſum populi cedebat. In poſteriori vero per locum a Deo electum, in quo nomen ejus habitaret, pręcipue quidē intelligitur templum Jeroſolymitanum, non tamen ſolum, ſed etiam comprehendi poteſt tota civitas Jeroſolymitana, quæ hoc ſpeciali privilegio gaudebat, ut divinum templum intra ſe haberet. Quanquam autem non oporteret, hoc ſacrificium in templo offerri, nihilominus ſpecialiter electa eſt Jeroſolyma, vel propter myſterium, quia verus agnus in ea ſacrificandus erat, vel certe, ut in ea ſolemnitate omnes Iſraelitæ Jeroſolymis convenirent, & in templo adorarent, ac alia ſacrificia offerrent. Illa vero difficultas præcipua de ſacerdotio ita expedienda videtur, ut concedamus, quoad illū actum quemlibet de populo, vel (quod veriſimilius eſt) uniuſcujuſque familiæ caput conſtitutum eſſe a Deo, ut ſacerdotem idoneum ad hoc ſacrificium offerendum: illud vero ſacerdotium non fuiſſe propri e leviticum, & legale, ſed potius ſimile illi ſacerdotio, quod in lege naturę erat. Quod inde etiam confirmari poteſt, quia etiam ipſum ſacrificium agni paſchalis extra ſacrificia legalia, & illis quodammodo reputabatur antiquius: ſicut & ſacramentum circumciſionis Sacramentis legalibus erat vetuſtius. Sicut enim hoc fuit inſtitutum ante legem latam, ita & illud: Nam quod non tanto tempore anteceſſerit, nihil refert. Unde Jerem. 7. ſimpliciter dicit Deus, *Non ſum loquutus cum Patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocauſtomatum, & victimarum*. Quod neceſſario intelligendum eſt de holocauſtis, & victimis legalibus. Nam (ut notat Hieronym. ibi & Clemens lib. 6. Conſt. cap. 20. & Auguſt. libro quæſt. utriuſque teſtamenti quæſt. 13. & Anaſtaſius lib. quæſt. S. Scripturæ quæſt. 50.) illa ſacrificia legalia non fuerunt propter ſe intenta a Deo: ſed ut populum ad idololatriam propenſum, ab illa revocaret, & ideo inquit Deus, ſe non dediſſe illa ſacrificia a principio, ſed poſt adorationem vituli. At vero hoc ſacrificium agni a principio in ipſo exitu datum eſt, quia per ſe inſtitutum eſt in memoriam ſuſcepti beneficii, & in ſingularem, & inſignem figuram paſſionis Chriſti, & ſacrificii novæ legis, & ideo non habuit omnes conditiones ſacrificii legalis, ſed retinuit quandam amplitudinem ſacrificii legis naturæ tam in loco, ubi offerri poterat, quam in ſacerdotio, atque in utroque perfectior ratio figuræ ſervatur. Nam Chriſti ſacrificium non erat in templo Jeroſolymitano offerendum: *Quia crux Chriſti, non templi futura erat ara, ſed mundi*, ut ait Leo P. ſer. 8. de Paſſ. Et ſacrificium legis novæ non in uno tantum templo offerendum erat, ſed in univerſa Eccleſia, quam civitas Jeroſolymitana repræſentabat, neque a ſacerdotibus definiti generis, ſed ex quavis familia fideles aſſumi poſſunt, & ordinari, ut ſint in ſingulis Eccleſiis veluti Patres familias domus, ut pro univerſo populo poſſint immaculatum agnum offerre.

Phaſe Jeroſolymis tantū celeb.

Hactenus dictum eſt de prima differentia inter has ſolemnitates. Ex quibus colligi poteſt ſecunda ex circumſtantia loci deſumpta, quia Phaſe ſolum Jeroſolymis poterat celebrari, poſtquam populus terram promiſſionis ingreſſus eſt: azyma vero in omni loco etiam extra Jeruſalem edendum erat, ut colligitur ex Deut. 16. prius enim dicitur: *Immolabiſque Phaſe Domino Deo tuo in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Infra vero ſubditur: *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis ſeptem diebus.* Et infra: *Non poteris immolare Phaſe in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Et idem colligitur ex Exod. 12. & 4. Reg. 23. Et ex Evangelio non obſcure colligitur, ad celebrandum Paſcha omnes ſolitos fuiſſe aſcendere in Jeruſalem. Unde etiam nunc Judęi, licet Phaſe celebrare non audeant extra Jeruſalem, dies tamen azymorum obſervāt. Diſtinguere tamen oportet in hoc feſto azymorum id, quod in eo erat per modum præcepti negativi, vel affirmativi. Nam quoad illud primū obſervandum erat a Judęis ubiq; terrarum: quoad ſecundum vero, ideſt, quoad ſacrificia, quæ illis diebus offerebantur, non poterat extra templum Jeroſolymitanum obſervari, quia legalia ſacrificia non poterant niſi in Jeroſolymitano templo offerri.

Tempus paſchę, & azymorū.

Tertia differentia, & (quæ ad rem noſtram maxime ſpectat) eſt in circumſtantia temporis. Nam feſtum Paſchæ, uno tantum die, eoque non integro, ſcilicet 14. luna primi menſis ad veſperam celebrabatur, ut conſtat ex Exod. 12. Lev. 23. Deut. 16. & aliis locis: At vero dies azymorum per ſeptem dies integros durabant, quorum initium ſumebatur ab eadem veſpera 14. lunę, & uſq; ad vigeſimum primum protrahebantur. Et quoniam hæc poſterior pars clarior eſt, ſolum eſt in ea advertendum, feſtum azymorum proprie cœpiſſe celebrari 15. luna primi menſis, ut patet Lev. 23. *Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperam* Phaſe *Domini eſt, & quintadecima die menſis hujus ſolemnitas azymorum Domini eſt.* Et hoc modo ſumpto initio azymorum ſeptem dies ejus feſtivitatis numerantur, ut ibidem dicitur, & Exo. 12. & 34. & Num. 28. & Deut. 16. Neque refert, quod ibidem dicitur: *Sex diebus comedes azyma, & in die ſeptima, quia collecta eſt Domini Dei tui, non facies opus.* Nam hæc dies ſeptima diſtincte ab aliis numeratur, nō quia nō eſſet etiam dies azymorum (ut paulo antea in eodem capite dictum fuerat) ſed quia ſanctior, & celebrior erat aliis diebus, ut Levit. 23. dicitur. At vero, quia feſta Judæorum incipiebant a veſpera præcedentis diei, juxta Levit. 23. *A veſpera uſq; ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra*: hinc fieri aliquando ſolet, ut etiam decima quarta luna diebus azymorum annumeretur, quia ad veſperam illius incipiebant Judæi a fermentato abſtinere. Et hoc modo Mat. 26. dicitur: *Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad* Jeſum *dicentes, Ubi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Quod non potuit fieri 15. luna, ſed 14. ante veſperam, quia in veſpere illius diei comedendus erat agnus. Vocatur ergo prima dies azymorum ipſa 14. luna. Quod clarum etiam eſt apud Marc. c. 14. dicentem: *Et primo die azymorum, quando Paſcha immolabant.* Et eodem ſenſu dixit Luc. c. 22. *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha.* Et ita intellexit hæc loca Aug. ep. 86. ad Caſulanum. Et egregie confirmatur ex Joſepho l. 2. Antiquit. c. 5. alias 13. in fine, dicente: *Quapropter in memoriam ejus inopiæ feſta per octo dies celebramus, quos vocamus azymorum.* Quod non adverſatur ſcripturis ſupra citatis, quia in illis diebus decimam quartam lunam comprehendit, quæ propter rationē ſupra dictam, *Prima dies azymorum*, interdum vocatur.

Feſtivitates Judęorum a veſpera uſq; ad veſperam.

Circa alteram vero partem de tempore celebritatis Phaſe diſtinguendæ ſunt duæ actiones, quæ in illa ſolemnitate fiebant. Altera erat immolatio agni, altera ejuſdem eſus. De hac poſteriori compertum eſt, debuiſſe fieri luna 14. in fine ejus, noctis tempore, quando jam luna 15. inceperat. Ita ſentit Beda Luc. 22. Lyran. Abulenſ. & alii. Exod. 12. Et colligitur ex verbis illis Exod. 12. *Et edent carnes nocte illa aſſas igni*, nocte ergo erat agnus comedendus: illa autem nox proxime anteceſſit diem 15,

ut

ut conſtat Exod.12.Quod inde etiam confirmatur, quia ab eo tempore, quo agnus edebatur, incipiebant azyma, & fermentum erat prohibitum,non erat autem prohibitum uſque ad noctem 14.lunæ, quando jam 15. incipiebat. Alias ſi tota die decimæ quartæ lunæ eſſet prohibitum fermentum, non fuiſſent tantum 7. ſed 8. integri dies azymorum, quia die 21. finiebantur: hoc autem aperte repugnat ſcripturæ. Unde in lib. Paſchim, ſeu Paſchatum, (ut Janſenius refert cap. 144. Concord.) ferunt Hebræi conſuetudinem ſuam fuiſſe,ut in fine 14.diei fermentum inquirerent ad lumen lucernæ, quia ſcilicet ea nocte incipiebat eſſe prohibitum, & ideo antequam comederent agnum azymis diligenter ſcrutabantur domos, ne aliquid fermenti remaneret. Quota vero hora noctis tenerentur Judæi manducare agnum, illud ſolum mihi videtur certum,debuiſſe manducari ante dimidiam noctē.Tum quia(ut legimus 12.Exod.)Angelus,*in noctis medio percuſſit omne primogenitū in terra Ægypti* primogenitis Judęorum exceptis.Et ſubditur inferius:*Nox iſta eſt obſervabilis Domini*, *hanc obſervare debent omnes filii Iſrael*. Ubi Lyranus hoc indicat. Tum quia ſi poſt mediam noctem comederetur, jam non decima quarta, ſed potius die 15. comederetur. Et fortaſſe propter hanc cauſam, quamvis eadem veſpera ſeu nox eſſet finis 14. lunæ, & initium decimæ quintæ, non dicitur agnus comedendus in decima quinta luna,ſed in decima quarta, quia non comedebatur in illa, quatenus, juxta feſtorum computationem, ad 15. pertinebat: ſed quatenus erat pars illius diei naturalis, qui in 14.luna inceperat. Itaque propter has cauſas veriſimilius videtur ante mediam noctem debuiſſe agnum manducari.At vero a principio noctis ad mediam uſque liberum erat, ut qua vellent hora cœnare poſſent,quia nulla hac de re per legem invenitur temporis facta definitio.

De tempore autem, in quo altera actio, ſcilicet agni immolatio facienda erat,multiplex eſt opinio.Prima eſt Claudii repetitione 8. c.7. qui dicit, tempus immolandi agnum comprehendiſſe totum diem 14. lunæ, uſque ad veſperam, quæ ingruebat lunæ 15. ita ut celebritas agni paſchalis diem 14. & noctem decimi quinti occuparet, illum quidem ad immolationem, hanc vero ad eſum. Cujus fundamentum poſtea examinabimus. Hæc tamen ſententia ſingularis eſt,& a nemine (ut opinor) antiquorum aſſeritur, nec ullum in ſcriptura habet fundamentum,quin potius illi repugnat.Nam Exod.12. & aliis locis, ubi de hac feſtivitate ſermo eſt, ſemper dicitur immolandum eſſe agnum 14.luna ad veſperam, ubi particula *ad veſperam*,non dicit terminum ad quem uſque licebat immolare:ſed potius deſignat horam,& tempus,in quo id faciendum erat,ut ex ipſis verbis plane conſtat,& omnes expoſitores ibi interpretantur.Certum ergo videtur ad veſperam 14.lunę debuiſſe agnum immolari. *Veſpere decimæ quartæ lunæ Agnus paſchalis immolatur.* Duplex autem veſpera illius diei diſtingui poteſt;altera quæ erat initium illius diei,& finis 13.lunæ,altera in qua 14. luna vergebat ad exitum,& imminebat decima quinta. Dubitari ergo poteſt de quo veſpere intelligendum hoc ſit.Et ratio dubii eſt,quia Joſephus l.2.antiquit.c.5.juxta verſionem Gelenii ſic inquit;*Illuceſcente quarta decima omnes ad exitum animati ſacrificabant*; dicitur autē decima quarta illuceſcere,quando incipit. *Dubium.* Unde alia verſio habet: *Cum autem inſtaret decima quarta dies*. *Reſponſ.* Dicendum vero eſt ſine ulla dubitatione,hoc pręceptum intelligendum eſſe de poſteriori veſpera,quando jam luna 14. ad exitum tendebat. Ita docent Beda, Abulenſ & Lyranus ſupra.Et colligitur ex Cyrillo,& aliis,qui dicunt feſtum azymorum in ipſamet paſchæ celebritate inchoari.Et probatur ex 12.Exodi,& aliis locis, in quibus inſtitutionis hujus feſti ſit mentio. Illa enim verba, *Decima quarta luna ad veſperam*, hoc proprie ſignificant. Item dies azymorum durabant uſque ad 21.diem ad veſperam,ut dicitur Exod.12.quod neceſſe eſt intelligi de ultimo Veſpere, in quo finitur dies 21. nam totus ille dies erat celeberrimus, atque ſanctiſſimus; ergo incipiebant dies azymorum die 15. a primo veſpere ejus, ergo in eodem veſpere celebrandum erat Paſcha.Nam hæ duæ feſtivitates ita jungebantur inter ſeſe, ut unius initium eſſet finis alterius.Quod etiam inde confirmatur, quia populus Iſraeliticus eadem nocte, qua Paſcha celebravit, eductus ex Ægypto eſt,ſeu initio diei proxime ſequentis, juxta illud Exo.11. *In eadem ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti*:eductus autem fuit die decimoquinto,ut ex eodem loco colligitur. Ideo enim ſingulariter præcipitur, ut illa dies ſit ſolemnis, & expreſſe docet Joſeph.l.2. antiqu.c.5. alias 13. ergo comedit Paſcha & immolavit Phaſe in veſpera proxime antecedenti; ergo deinceps in eadem celebrandum fuit.

Objectio. Dicet aliquis his rationibus recte probari agnum fuiſſe comedendum nocte proxime præcedente diem decimum quintum (ſicut etiam tradidimus) nihil vero concludere de immolatione: Poterat enim agnus immolari in principio lunæ decimæ quartæ ad veſperam, & reſervari uſq; ad diem ſequentem, ut nocte comederetur. Sed hoc plane repugnat verbis Exo. 12. *Immolabit eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & edent carnes nocte illa aſſas igni*. Ex quibus aperte colligitur, poſt immolationem in nocte proxime ſequenti comedendum fuiſſe agnum; at vero ſi potuiſſet immolari in priori veſpere, oportuiſſet noctem unam, & diem integrum interjici ab agni immolatione uſque ad ejus eſum. Rurſus ſolo uno veſpere licebat agnum immolari, ergo hic erat finis lunæ decimæ quartæ, non autem ejus initium.Nam ſi in priori licuiſſet,certe etiam liceret in poſteriori,quin potius toto illo die integro.Sit ergo certum immolandum fuiſſe agnum ad veſperam, quando luna decima quarta ad exitum tendebat.

Neque Joſephus loco ſupra citato nobis adverſatur. Nam verb.Gręca non ſignificant initium,ſeu finem diei, ſed tantum præſentiam, ſeu exiſtentiam ejus. Sic enim habent: ἐνϛάσης δὲ τῆς τεσσαρὲς καὶ δεκάτης, quæ ad literam verti poſſunt, *cum adeſſet decima luna*. His adde Epiph. hæreſ.50. dicentem a decimo die menſis, quando agnus præparabatur, uſque ad diem decimam quartam, in qua comedebatur, ſolitos fuiſſe Judæos quinque diebus jejunare,quod non poſſet eſſe verum,niſi agnus comederetur in fine diei decimæ quartæ. Unde quod Alexan. Alenſis dicit 4.p.q.100.memb.3.ar.3.Judæos ſolitos eſſe jejunare ſeptem dies, ut ſe præpararent ad eſum agni, non video, quo fundamento dictum ſit. De hac vero re plenius diſputatum eſt infra in 3.tom diſp.41.Sect. 1.

Sed adhuc ſupereſt explicandum, quæ ſit iſta veſpera, & quando inciperet, finireturque, & quot diei horas cōprehenderet.Quam rem difficilem reddidit Hebraica lectio,præſertim Levit.22.quæ ſic habet:*Inter duas veſperas*, vel (ut Septuaginta verterunt) *inter medium veſperarum*. Ex quibus colligi videtur plures fuiſſe veſperas, & tempore intermedio Paſcha fuiſſe immolandum. Quæ autem fuerint hæ veſperæ explicatu difficile eſt, & ideo de ea re multa traduntur ab expoſitoribus ejus loci, ut videre licet in catena Lypomani Geneſ.1.&Exod.12. & Abulenſ. Cajetan. & Oleaſtro in Exod.& Levit. & in Janſen.c.129. Concordiæ, & Hieronymo Wielmo in opere ſex dierum lect. 11.& Marcello Francolino dicto lib.de horis Canonicis c. 18.19.20. & 44. Quidam ergo duas dixerunt eſſe veſperas,aliam ſolis, quę eſt in occaſu ſolis,aliam totius diurni luminis,quę eſt in principio noctis, quando jam omnino finitur crepuſculum pomeridianum.Juxta quam expoſitionem tempus intermedium duarum veſperarum, erit ſolum ipſum crepuſculum nocturnum,quod vix durat unius horæ tempore, & hoc ſignificant Lypomanus & Oleaſter ſupra. Cui expoſitioni favet in primis locus ille Deut.16.*Immolabis Phaſe veſpere ad ſolis occaſum,quando egreſſus es de Ægypto*;favet etiam proprietas ipſius vocis, dictus enim *veſper* eſt ab ſtella illa,quæ *Veſper* appellatur,& ſole recedente apparere incipit,ut ex Plinio colligitur lib.12.c.8.& Macrobio lib.1.ſaturnalium c.35.

Aliis vero illud tempus nimium breve viſum eſt ad immolandum, aſſandum, parandumq; agnum,ut ſtatim in principio noctis,ſi vellent, poſſent illum manducare, cum tamen de Chriſto Domino ſcriptum ſit Matth. 26. *Veſpere autem facto diſcūbebat cum diſcipulis ſuis*,quod intelligendum videtur de ſecundo veſpere,ſeu de principio noctis, & ideo dixerunt primam veſperam incipere a meridie, quando ſol incipit declinare, ſecundam vero ab occaſu ſolis,atque ita medium veſperarum eſſe totum pomeridianum tempus, quod Græce ὀψία, Hiſpanice *la tarde*, appellatur. Juxta quam interpretationem agnus poterat immolari poſt meridiem, quacunque hora uſque ad noctem.Et hęc ſententia placuit Janſenio,eſtque probabilis, quamvis illa veſperarum acceptio nimis ſit lata,

lata, nec in ſcriptura habeat ſufficiens fundamentum.

Et ideo ſatis probabile videtur (quod alii exiſtimant) primam veſperam ſolitam eſſe incipere ſecunda, vel tertia hora poſt meridiem, quæ *nona hora* olim dicebatur, atq; ita tempus medium inter duas veſperas incepiſſe ab hora nona, & duraſſe uſque ad noctem, quæ interdum etjam nomine veſperis ſignificatur, ſaltem quoad ejus primam partem. Quæ interpretatio conſentanea eſt uſui hujus vocis, ut colligi poteſt ex Matth. 14. ubi ſic dicitur: *Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus dicentes: Deſertus eſt locus, & hora jam præteriit*, &c. Quo loco nomine veſperis ſignificatur hora ſecunda, vel tertia a meridie, quia neque eſt veriſimile fuiſſe ipſum meridianum tempus: quando ſolet eſſe ordinaria hora prandii, cum dicat: *Et hora jam præteriit*, Et Marcus cap. 6. *Cum jam hora multa fieret*. Neque etiam credi poteſt tranſactam fuiſſe horam prandii ultra duas, vel tres horas, erat ergo ſine dubio multo ante occaſum ſolis. Unde Lucas c. 9. clarius dixit: *Dies autem cœperat declinare*. Poſtea vero Chriſtus fecit miraculum quinque panum, & poſtquam omnes pranſi ſunt, dimiſit turbam; dimiſſa autem turba aſcendit in montem ad orandum, & poſtea ſubdit Mat. *Veſpere autem facto ſolus erat ibi*. Ubi neceſſe eſt nomine veſperis occaſum ſolis, vel primam noctis partem ſignificari. Ergo tempus inter veſperas rectiſſime interpretamur tempus illud ab hora nona, uſq; ad occaſum ſolis, ſeu uſq; ad perfectum luminis receſſum. Juxta quam interpretationem, illud Deut. 16. *Immolabis phaſe veſpere ad ſolis occaſum*, exponendum eſt non poſt ſolis occaſum, ſed quando jam ſol tendit ad occaſum. Et ita etiam optime quadrat figura cum re repræſentata. Nam Chriſtus Dominus paulo poſt horam nonam mortuus eſt, qua hora agnus incipiebat immolari. Atq; hanc ſententiam amplectitur Cajet. Exodi 12. ubi Lyran. parum diſcrepat, qui dicit, incepiſſe ab hora ſeptima. Et in eam magis inclinat Abulenſ. 2. par. defenſ. c. 3. etſi dicat Judæos extendiſſe hoc tempus, incipiendo hanc feſtivitatẽ immediate poſt meridiem, quando ſol incipit declinare a meridiano, juxta ſecundam ſententiam ſupra citatam. Unde autem hanc conſuetudinem collegerit, non invenio, præſertim cum Joſeph lib. 16. Antiq. c. 10. alias 6. indicet generalem conſuetudinem Hebræorum fuiſſe inchoare ſabbatha, ſeu feſtivitates ſuas, ab hora nona præcedentis diei, & clarius l. 7. de bello Jud. c. 17. *cum dies* (inquit) *feſtus adeſſet, qui Paſcha vocatur, quando a nona quidem hora uſq; ad undecimam hoſtias cædunt*. Hæc igitur, in re incerta, videtur veriſimilior ſententia.

Veſperis nomine apud Hebræos quid ſignificatur.

Quarta differentia inter has feſtivitates eſt in cauſa, ſeu ratione earum, cum qua conjungi poteſt differentia in nominibus & appellationibus, quamvis hæc interdum confundi ſoleant. Feſtivitas igitur azymorum introducta eſt in memoriam beneficii ſuſcepti, quando populus eductus eſt de Ægypto, ut conſtat Exodi 12. *Obſervabitis azyma: In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrũ de terra Ægypti, & cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo*. Et c. 34. *Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis novorum, menſe enim verni temporis egreſſus es de Ægypto*; & idem reperitur Deuter. 16. & ſubditur: *Septem diebus comedes abſque fermento afflictionis panem, quoniam in pavore egreſſus es de Ægypto*. Quando enim Hebræi ea nocte ad exitum ſe præparabant, cogentibus Ægyptiis, non ſunt permiſſi fermentare panem, & ideo fecerunt panes azymos, quos ſecum ferrent. In hujus ergo rei memoriam juſſi ſunt iis diebus quotannis azymis uti. Et hinc dies illi dicti ſunt azymorũ, vel ex materia, & re præcepta, vel ex re repræſentata. Quia vero ex iis diebus non omnes erãt feſtivi, ſed primus, & ultimus, ideo, licet omnes dicerentur dies azymorum, tamen feſtum azymorum proprie dicebantur illi duo tantum dies, & in primo eorum dicebatur feſtum illud incipere juxta illud Levit. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperam phaſe Domini eſt & quintadecima die menſis hujus ſolemnitas azymorum Domini eſt*. At vero feſtum Paſchatis inſtitutum eſt in memoriam alterius beneficii, quod eadem nocte egreſſionis ex Ægypto a Deo ſuſcepit Iſrael, quando Angelus percutiens, & primogenitos Ægyptiorum interficiens, pertranſibat domos Hebræorum, primogenitos eorum illæſos relinquens, ut conſtat Exod. 12 *Cum introieritis terram, quam Dominus daturus eſt vobis (ut pollicitus eſt) obſervabitis cæremonias iſtas, & cum dixerint vobis filii veſtri, quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſivit ſuper domus filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans*. Et hinc feſtivitas illa vocata eſt *Paſcha*, ſeu *phaſe*, quæ vox diligenter eſt a nobis explicanda, quoniam ad ea, quæ dicentur, non parum conducet.

Feſtivitas azymorũ cur inſtituta.

Dies azymorũ unde dicti.

Feſtũ Paſchatis cur inſtitutũ.

Exiſtimarunt ergo aliqui vocem *Paſcha* Græcam eſſe a verbo πάσχιν, quod *pati* ſignificat, quod eo die paſſus eſt Dominus. Unde, quod Moyſes dixit Exod. 12. *Et enim paſcha Domini*, putant prophetice eſſe dictum, id eſt, *Paſſio Domini*, quod ſcilicet eo die paſſurus eſſet Dominus. Ita ſentit Tertull. l. contra Judæos c. 10. & indicat Iren. l. 4. contra Hæreſ. c. 23. & Nazian. orat. 2. de Paſchate. Sed hi Patres non ſunt ad literam vocem interpretati, ſed myſtice. Non enim putarunt carere myſterio, quod eadem vox juxta diverſa idiomata varias habeat etymologias, quæ rebus ipſis accommodatæ ſint. Re tamen vera vox illa *Phaſe* Hebræa eſt, & *tranſitum* ſignificat, ut clare conſtat ex Exod. 12. a verbo פשח quod eſt *tranſire*. Et ſumpta eſt hæc appellatio a ſupradicta cauſa, vel ratione, propter quam diximus hanc ſolemnitatem fuiſſe introductam in memoriam Angeli percutientis, ut notavit Hieron. Matth. 26. Quanquam Nazian. & Aug. ſupra putent ſumptam eſſe illam vocem ex tranſitu populi Iſrael ex Ægypto in terram promiſſionis, vel ex tranſitu per mare rubrum: ſed prior eſt vera & propria etymologia, ut conſtat ex citato loco Exodi. Poſtea vero aliquantulum corrupta eſt illa vox, & vox *Paſcha* introducta, quæ non Græca, ſed Chaldaica eſt, ut ſupra ex Philone citavimus l. 3. de vita Moyſis.

Paſcha, ſeu phaſe unde dictum.

Unde intelligitur, hanc vocem primo eſſe impoſitã ad ſignificandam totam illam cæremoniam, ſeu ſolemnitatem cœnæ agni paſchalis, ut non obſcure indicatur in illis verbis Exodi 12. *Et comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe, id eſt, tranſitus Domini*: & Levit. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperam, Phaſe Domini eſt*: & in eadem ſignificatione dicitur Exod. 34. *Neque, reſidebit mane de victima ſolemnitatis Phaſe*. Hinc vero ſecundo tranſlatum eſt hoc nomen ad ſignificandum ipſum agnum, qui luna 14. immolabatur, Exod. 12. *Immolate phaſe*; & ſic dicitur Marc. 14. *Quo vis, ut paremus tibi comedere Paſcha*, & Luc. 22. *Venit dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha*. Et in eadem ſignificatione dixit Paul. 1. ad Cor. 15. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Item 3. Eſdræ c. 1. *Immolate Paſcha*. Ex hac vero duplici ſignificatione duplex alia orta eſt. Nam in primis, quia ſolemnitas Phaſe conjuncta erat cum feſto azymorum, ſicut ipſum feſtum Paſchatis interdum diebus azymorum annumeratur (ut diximus) ita etiam dies azymorum nomine Paſchatis ſignificantur Act. 12. *Voleas poſt Paſcha*, id eſt poſt dies azymorum, *producere eum populo*, & Luc. 22. *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha*. Et eodem modo Jo. c. 13. diem primum azymorum vocat *diem feſtum Paſchæ*, & Matt. c. 26. indifferenter appellare videtur Paſcha, & azyma, dicens: *Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduum*. Notatavit hoc Beda Mar. 14. Luc. 22. & in quadam ho. in fer. 3. Dom. Palm. dicens, quamvis *Paſcha* proprie ſignificet ſolum diem immolationis agni, tranſlatum tamen eſſe ad ſignificandos dies azymorum. Ex quo tandem tranſlatum etiam eſt ad ſignificandas victimas, quæ (ut ſupra diximus) illis diebus offerri ſolebant, ex Num. 28. quo ſenſu dictum videtur Deut. 16. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, de ovibus, & de bobus*. Ubi Aug. in q. in Deut. q. 24. dicit, hoc eſſe additum propter ſacrificia, quæ in diebus azymorum erant immolanda, & Abulenſis 2. p. defenſ. c. 8. & expoſitores communiter. Et eodem modo intelligi poteſt illud 2. Paralip. 35. *Dederunt ſacerdotibus ad faciendum phaſe pecora commixtim duo milla ſexcenta, & boves 300.* & infra; *Immolatum eſt phaſe, aſperſeruntque ſacerdotes manu ſua ſanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocauſtorum*. Et in ſuperioribus alia teſtimonia ex 1. Eſdræ 6. explicuimus.

Vox phaſe ſeu paſcha uſurpa i quomodo ſolita.

SECTIO III.

Utrum Chriſtus Dominus ultimam cœnã eo tempore celebraverit, quo lege præſcriptum erat, atq; adeo, an 14. luna cœnaverit cũ diſcipulis, & decimaquinta ſit paſſus.

STatuendum primo eſt, Chriſtum Dominum ante paſſionem ſuam legalem cœnam cum diſcipulis celebraſ-

braſſe, agnumque paſchalem ritu Judaico immolaſſe, & comediſſe. Quæ res tam aperta eſt in Evangeliſtis, ut mirum ſit, non defuiſſe hoc tempore hæreticos, qui eam negarent. Dicunt enim (ut Claud. refert repetit. 1. de Euchar. c. 7.) Chriſtum miſiſſe diſcipulos primo die azymorum, ut paſcha præpararent, ideoque non poſſe id intelligi de agno paſchali, quia illud tempus jam non erat opportunum ad agnum immolandum, & comedendum, cum ante illum diem immolandus eſſet, ac comedendus. Sed & ante hos refert Theophyl. Mat. 26. quoſdam hæreticos, negaſſe Chriſtum cęnaſſe agnum paſchalem; qui diverſo nitebantur fundamento, ſcilicet, quia Judęi ſtantes comedebant agnum: Chriſtus autem legitur recubuiſſe ad cœnandum.

Chriſtus cum diſcipulis Phaſe celebrat.

Sed hæc ſententia eſt plane hæretica. Nam Mat. 26. aperte dicitur, miſiſſe Chriſtum diſcipulos, ut præpararent paſcha, illudque poſtea cum eis comediſſe. Neque dici poteſt, *Paſcha*, ibi myſtice, aut in alia ſignificatione ſumi: tum quia hoc eſt contra hiſtorię fidem, veritatem: ac certitudinem, & contra omnium Patrum expoſitionem: tum etiam, quia Chriſtus miſit diſcipulos dicens: ***Ite ad civitatem ad quendam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis.*** Conſtat ergo *paſcha* ibi proprie ſumi, quia alias ille alius non intellexiſſet Chriſti nuncium. Tum præterea quia Mar. 14. expreſſe dicitur: ***Prima die azymorum, quando paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces paſcha.*** Ubi verbum illud: *Quando Paſcha immolabant*, neceſſe eſt intelligi de agno paſchali. Ergo & ſequentia, in quibus dicitur iviſſe diſcipulos, & præparaſſe paſcha, & poſtea Chriſtum cum eis cœnaſſe, ut recte expoſuit Epiph. hær. 30. inde etiam argumentum ſumens adverſus eos, qui negabant licere carnes comedere. Et idem eſt manifeſtum ex narratione Lucæ c. 22. Et de hac cœna legali abſq; ulla dubitatione loquitur Jo. c. 13. cum dicit, *& cœna facta*, & Paul. 1. ad Cor. 11. cum ait, ***Similiter & calicem poſtquam cœnavit dicens***, ut recte expoſuit Concilium Trid. ſeſſ. 22. c. 1. & Auguſtin. tract. 55. in Jo. & l. 3. de conſenſu Evang. c. 1. & in ſequenti tomo de myſterio Euchariſtiæ diſputandum eſt latius. Præterea, hic ritus paſchalis erat celeberrimus, ac præcipuus inter Judæos, & in divina lege in primis commendatus (ut bene D. Th. in 1. ad Cor. 5. lect. 2.) & conſtat ex adductis Sectione pręced. ergo veriſimile non eſt, a Chriſto ritum illum eſſe pętermiſſum, aut, ſi prætermiſiſſet, quomodo non fuiſſet ei crimen illud a Judęis objectum? Denique fundamentum contrarii erroris nullius momenti eſt: quia (ut præced Sectione expoſuimus) *prima dies azymorum*, illis locis non ſignificat 15. lunam, ſed 14.

Objectio.

Dices, lege pręceptum erat, ut die decima agnus adduceretur, & uſque ad decimam quartam diem ſervaretur.

Reſponſ. Abulenſ.

Reſpondetur primo ex Abulenſi Exod. 12. illud non fuiſſe ita lege ſtatutum, ut ritu perpetuo ſervaretur: ſed tantum pro ea nocte, qua Judæi egreſſi ſunt ex Ægypto. Unde licet illud tradatur 12. Exodi, nunquam tamen repetitur in omnibus aliis locis, in quibus illius præcepti mentio fit. Et literalis ratio reddi poteſt, quia tunc propter inſtantem neceſſitatem oportuit Judæos antea eſſe præparatos ad hoc ſacrificium, & ad exitum: poſtea vero nulla erat hujuſmodi neceſſitas. Ratio vero myſtica eſt eſt ad præfigurandum Chriſtum, qui die Dominica, quinque diebus ante paſſionem ſuam ſolemniter ingreſſurus erat Jeroſolymam, tanquam agnus, qui ad victimam præparabatur, ut ex Chryſoſt. notavit D. Thom. in Catena, Jo. 12. & Beda hom. in Dominicam Palmarum, tractans verba illa Matt. 21. *Cum appropinquaſſet Jeſus Jeroſolymam*, & ſuper idem c. 21. Matt. & ibidem Anſelm. Lyra. & Gagnejus Joan. 12. & Rupert. lib. 10. in Joan. ſuper c. 10. & 11. & lib. 2. ſuper Exod. c. 6. & lib. 5. de divinis offic. c. 7. Qui tamen auctores, & multi alii, qui hoc myſterium notant, potius indicant illud præceptum adducendi agnum in domum decima die pertinuiſſe ad ritum perpetuo ſervandum in illo ſacrificio. Et certe ex verbis Exodi aliud colligi non poteſt.

Reſponſ. Claud.

Quod ſi hoc ita eſt, reſpondendum eſt cum Claudio ſupra, fuiſſe Jeroſolymis conſuetudinem, ut cives Jeruſalem decima die menſis adducerent in domos ſuas agnos, & pararent cubicula, ac cætera neceſſaria pro advenis, & hoſpitibus, qui pene innumeri confluebant, cum nec agnus extra Jeroſolymam offerri, nec illuc ante decimam diem venire omnes poſſent, ut agnos præpararent. Sic igitur peregrini homines poſtea accedentes (quamvis eadem die decimæ quartæ lunæ Jeroſolymam venirent) poterant facile pretio dato domum conducere, & agnum juxta ritum legis decima die adductum invenire, ut paſcha poſſent celebrare. Quam conſuetudinem refert Claud. ex Joſepho lib. 5. de bello Judaico c. 45. ſed ille liber ſolis quatuordecim capitibus concluditur, in quibus nulla illius hiſtorię mentio fit: nonnihil vero indicat lib. 7. c. 17. & per ſeſe eſt illa hiſtoria veriſimilis, & iis quæ in Evangelio narrantur conſentanea.

Ad fundamentum autem aliorum hæreticorum primum negatur, neceſſarium fuiſſe agnum comedi ſtando, deinde dicitur Chriſtum cœnam legalem, & uſualem celebraſſe, & licet in una recubuerit, in alia ſtare potuiſſe, de qua re latius in materia de Euchariſtia dicturi ſumus.

Secundo ſtatuendum eſt, Chriſtum Dominum interfectum eſſe die proxime ſequenti, poſtquam legalem cœnam cum diſcipulis manducavit, ut evidenter ex progreſſu Evangelii conſtat. Nam noctu cęnarunt, & ſtatim egreſſus eſt ad orandum in horto, ibique comprehenſus, & paulo poſt eodem die demum occiſus. Unde in canone Miſſæ dicimus: ***Qui pridie, quam pateretur, accepit panem***, &c. Quæ verba a tempore Divi Petri dicta eſſe in miſſa tradit Hugo Victorin. lib. 2. de ſacram. p. 8. c. ult. In Breviario autem Romano fertur, Alexandrum primum illa addidiſſe. Et hinc fit, quæſtionem de die mortis dominicæ conjunctam eſſe cum quæſt. de nocte cœnæ, quæ proxime anteceſſit.

His poſitis, eſt celebris ſententia Græcorum dicentiũ Chriſtum 13. luna ad veſperam paſcha cœnaſſe, & luna 14. durante fuiſſe occiſum. Ita docet Euthym. Mat. 26. & Niceph. l. 1. Hiſt. c. 23. & ex antiquioribus Gręcis videntur illi favere Chryſoſt. ho. 82. in Jo. Interpretans enim verbum Illud Jo. 18. ***Et ipſi non introjerunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent paſcha. Per paſcha*** agnum paſchalem intelligit, ***quem eo*** (inquit) ***die comeſturi erant, Chriſtus enim pridie fecerat paſcha, ut reſervaret cædem ſuam in paraſceve, quando paſcha ſecundum antiquam inſtitutionem celebrandum erat.*** Quæ verba Theophylact. ſuis cõmentariis inſeruit. Cyril. etiã Alex. l. 12. in Jo. c. 2. nomine ***paſcha*** in illo loco intelligit agnum paſchalem. Ex qua interpretatione hæc ſententia plane colligitur, præſertim cum ipſe dicat: *Quia jam paſcha celebraturi erant*, & infra ſubjungit: *Sed & illud multo ridiculoſius eſt: quod ut agnum comederent, qui nihil aliud, quam Chriſti myſterium figurabat cavent, ne inquinentur, in ipſam autem veritatem inſaniunt.* Citari etiam poteſt Origenes tract. 35. in Matt. quatenus dicit, Chriſtum mortuum eſſe 14. luna, quod etiam affirmat Epiphan. hær. 50. quanquam in hoc poſteriori loco obcuriſſimis verbis hanc rem explicet. Hujus etiam ſententiæ videtur fuiſſe Author quæſt. novi, & vet. teſtam. inter opera Auguſt. quæſt. 94. in fine, adjunctis iis, quæ tradit quæſt. 55. In commentariis etiam Anſelmi ſuper 27. c. Matth. in fine reperitur hæc ſententia, ſed videtur certe ab aliquo ſuppoſita ea commentarii pars. Quia Anſel. 26. c. in initio docet contrarium, & in proprio quodam opuſculo de fermentato & azymo. Fundamenta potiſſima hujus ſententię ſunt. Primo, teſtimonium illud Jo. c. 13. *Ante diem feſtum Paſchæ.* Ex quo habetur, Chriſtũ cœnaſſe cum diſcipulis ſuis ante paſcha Judæorum; ergo prævenit ſaltem uno die. Secundo, quia quando Judæi Chriſtum accuſabant coram Pilato, nondum comederant paſcha, ut conſtat ex prædictis verbis Jo. 18. & ex aliis infra tractandis; ergo Chriſtus paſſus eſt ante finem veſperæ lunæ 14. quando Judæi immolaturi erant, & comeſturi paſcha. Tertio adjungitur ratio, & conjectura. Nam oportuit veritatem reſpondere figuræ: ſed immolatio agni paſchalis erat figura ſacrificii crucis Chriſti, juxta id Jo. 17. *Os non comminuetis ex eo*; ergo ut veritas figuræ reſponderet, ſicut agnus immolabatur luna 14. ad veſperam, ita eadem 14. luna debuit Chriſtus immolari. Unde Leo P. ſer. 7. de paſſ. ***Hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtivitas dum mutatur, impletur.*** Et Iren. l. 4. c. 23. de Moyſe loquens. *Diẽ* (inquit) *paſſionis nõ ignoravit, ſed figurate prænuntiavit eum Paſcha nominans, & in eadem ipſa die, quæ ante tantum*

temporis a Moyſe prædicata eſt, paſſus eſt Dominus, adimplens Paſcha; & hæc eſt ratio, quare Chriſtus prævenit paſcha Judæorum, ſcilicet, quia præſcivit fore, ut in legitimo die Paſchæ occideretur. Alia fundamenta, quæ hic afferri ſolent, tractabimus Sect. ſequenti.

Decima quarta luna ad veſperam Phaſe Chriſtus celebrat.

Vera tamen ſententia eſt, Chriſtum cœnaſſe agnum legalem 14. luna ad veſperam, prout lege præſcriptum erat, & conſequenter luna 15. paſſum eſſe. Probatur primo ex Evangelio Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. ubi dicitur, Chriſtum cœnaſſe agnum prima die azymorum, in qua (ait Mat.) *Acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere paſcha?* & poſtea ſubdit: *Veſpere autem facto diſcumbebat cum diſcipulis*. Non poteſt autem hic locus intelligi de primo die azymorum, id eſt de die 15. lunæ ad veſperam, ſeu ad finem ejus, ut omnes tam Latini, quam etiam Græci fatentur, & convincit locus Jo. 13. *Ante diem feſtum paſchæ*: ergo neceſſe eſt intelligi de die 14. ad veſperam, quæ erat initium decimæ quintæ; & ideo *prima dies azymorum* vocabatur, a parte totum nominando, ut ſupra explicatum eſt. Reſpondet Euthym. diem 13. vocatam eſſe ab iis Evangeliſtis, *primam diem azymorum*, quia proxime præcedebat illam; ſed hoc nulla ratione ſuſtineri poteſt. Nam dies 13. ita diſtabat ab azymis, ut in tota illa, neque in aliqua parte illius obſervari inciperent: quo ergo titulo dici poterat *prima dies azymorum*? Quis enim ultimam diem Auguſti dicat eſſe primam Septembris, quia proxime antecedit? Aliter reſpondet, Evangeliſtas non dicere, illum fuiſſe primū diem azymorum, ſed quod inſtabat prima dies azymorum. Nam verbum Græcum ἦλθε, ita commode exponi poteſt; quam expoſitionem aliqui etiam tribuunt Chryſoſtomo hom. 82. in Matt. Tamen neque eſt Chryſoſt. neque accommodari poteſt Evangeliſtis. Matt. enim nullo verbo utitur, ſed ſimpliciter dicit: *Prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli*. Ubi evidenter loquitur de die, in qua id factum eſt, quam non potuit vocare *primam azymorum*, quia poſt illam inſtabat: quis enim ita loquitur? Marcus vero magis adhuc rem explicans, inquit: *Prima die azymorum, quando paſcha immolabant*. Lucas vero, qui poſuit verbum ἦλθε, prius dixit: *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum*; poſtea vero, ut ſignificaret illum diem jam adveniſſe, ſubdit: *Erat autem dies azymorum, quando paſcha immolabant*. Chryſoſt. autem in citato loco potius dicit, expreſſe illum diem vocatum eſſe *primum azymorum* ab Evangeliſtis, quia in veſpere ejus incipiebat obſervatio azymorum, & hoc ſenſu dicit, quod tunc inſtabat dies azymorum, quia jam illuxerat dies, ad cujus veſperam incipiebant azymorum dies; quæ expoſitio eadem eſt cum ea, quam tradidimus. Quocirca nonnulli Græci videntes, hos Evangeliſtas nullam pati expoſitionem, in tantam inſaniam inciderunt, teſte D. Th. in 4. diſt. 11. q. 2. a. 2. q. 3. ut dicerent eos erraſſe, & a Joanne fuiſſe correctos. Quod non ſolum hæreticum eſt: ſed etiam humana conjectura incredibile. Si enim Evangeliſtæ errare poſſunt, cur potius tres, quam unum erraſſe dicemus, cum præſertim ii clare loquantur, ille vero minime? cumque Matth. in cœna præſens fuerit, ſicut Joannes, nullus ergo erravit, neque eſt ulla contrarietas, ut poſtea videbimus.

Secundo ita docent omnes Patres. In primis Chryſoſt. dicta hom. 82. ita exponit prædicta loca Evangeliorum, quem Theophylact. ſequitur. Idemque Chryſoſt. hom. 85 in Matth. expreſſe dicit, Chriſtum eo die manducaſſe paſcha, quo lege præſcriptum erat, & ho. 82. in Jo. dicit celebraſſe paſcha eo die, quo antiquitus celebratum erat. Illa enim vox *antiquitus* plane dicit relationem ad tempus inſtitutionis. Præterea Theodor. q. 24. in Exod. dicit, Chriſtum traditum eſſe in manus Judæorum in veſpera decimæ quartæ lunæ, quando paſcha immolabant. Idem ſignificat Theophylact. Alexand. epiſtola ad Theodoſium, apud Bedam lib. de ratione temporum c. 57. quatenus negat, licitum eſſe nobis ſolvere jejunium luna 13. ſed obſervandum eſſe uſque ad 14. in qua nimirum Chriſtus cœnavit. Idem ſentit Victor Antiochenus, quem nuper Latinum reddidit Theodorus Peltanus noſtræ ſocietatis; nam exponens locum Marci, ita eum intelligit ſicut expoſuimus. Denique Origen. tract. 33. in Mat. (ſi auctor legatur) in eadem eſt ſententia. Interpretans enim illa Chriſti verba *Scitis quia poſt biduum paſcha fiet*, dicit, ea fuiſſe dicta a Chriſto in 11. luna, cum paſcha celebraretur die 14. quæ duobus diebus diſtabat ab 11. non computatis extremis. Et inde concludit, Chriſtum traditum eſſe poſt illud biduum, ſicut ipſe prædixerat, & poſtea ſubdit, Chriſtum paſſum eſſe primo die azymorum, cum veſpera antecedenti Paſcha celebraſſet.

Ex Latinis vero idem docent Hieronym. Anſel. Beda, Rupertus, ac fere reliqui omnes exponentes Evangelia, & præterea Ambroſ. epiſt. 83. Auguſt. epiſt. 86. Cyprian. ſer. de cœna Domini, Anſelm. lib. 2. de imagine mundi c. 17. Rup. lib. 2. in Exod. cap. 11. & idem ſentit Tertul. licet ſubobſcure lib. contra Judæos cap. 8. & 10.

Tertio eſt manifeſta ratio, quia Chriſtus in omnibus legem ſervavit, ut in ſuperioribus tractatum eſt, & ad hoc propoſitum tradunt Chryſ. dicta hom. 82. in Matth. & Epiphan. hæreſ. 51. ſed lege præſcriptum erat tempus celebrandi paſcha, ut conſtat Exod. 12. nec licebat tempus illud immutare privata authoritate. Unde Num. 9. dicitur: *Faciant filii Iſrael phaſe in tempore ſuo, quartadecima die menſis ad veſperam*; & infra: *Si quis autem & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo*. Et ibidem pro iis, qui impediti erant illo die, præſcribitur dies 14. menſis ſecundi. Quod vero Euth. ait, fuiſſe prohibitum poſtponere, non vero anticipare illum diem, & voluntarium eſt, cum neque authoritate, neque ratione, neque exemplo probari poſſit, & improbabile; quia quando lex affirmativa certum tempus ſtatuit, vel diem, in quo aliquid faciendum eſt, ſicut pro illo tempore obligat, & neq; antea, neq; poſt, ita illo tempore impleri poteſt, & nō antea; præſertim quando circumſtantia temporis pertinet ad ſpecialem ritum, & cæremoniam actus præcepti, & in ſpecialem ſanctificationem, & memoriam talis diei poſita eſt, ſicut erat in præſenti die 14. ut conſtat Exod. 12.

Objectio; Reſponſ.

Quod ſi quis tandem dicat, Chriſtū fuiſſe ſupra legem. Reſpondetur, id quidem eſſe verum quoad obligationem, & culpam, non tamen quoad executionem obſervantiæ legis, quam voluntarie voluit aſſumere, neque quoad externam ſpeciem tranſgreſſionis legis, de qua ſine dubio accuſatus eſſet a Judæis, ſi contra legem Paſcha celebraſſet, præſertim cum Judas proditor præſens adfuiſſet. Et hanc rationem eleganter perſequitur Gennadius Scholarius, diſputans contra Græcos pro defenſione Concilii Florentini, cap. 2.

Reſponſ. ad argumenta oppoſitæ ſententiæ.

Ad fundamenta contrariæ ſententiæ. Primum, locus ille Jo. 13. *Ante diem feſtum Paſchæ*, tantum abeſt ut ceteris Evangeliſtis contrarius ſit, ut potius noſtram ſententiam confirmet. Nam ſi Chriſtus Dominus ante diem feſtum paſchæ cum diſcipulis cœnavit, ergo in die feſto Paſchæ mortuus eſt. Nam (ut oſtendimus) pridie, quam pateretur, cœnavit: dies autem feſtus Paſchæ erat 15. luna, ut conſtat Exod. 12. & Levit. 23. ergo cęnavit Chriſtus 14. luna. Reſpondent Græci, diem feſtum Paſchę appellari illum diē, in quo Paſcha immolabatur, qui erat 14. & ideo diem ante illum non fuiſſe niſi 13. Sed errant non diſtinguentes inter diem Paſchæ & diē feſtū Paſchę. Dies enim Paſchæ erat ille, in quo immolabatur agnus, de quo vere dicitur fuiſſe 14. luna, ſed idem ipſe dies Paſchę erat ante diem feſtū Paſchę; nam dies feſtus indicat illū diem, in quo a ſervilibus operibus vacatur, & omnino divino cultui dicatus eſt: & hoc modo dies immolationis Paſchę non erat dies feſtus, quia in eo nō erāt ſervilia opera prohibita: (ut ſupra diximus) ſequens autem primus dies azymorum erat proprie dies feſtus Paſchæ: nam in eo ſervilia opera interdicta erant, ut ſupra etiam dictum eſt. Et de hoc aperte loquutus eſt Joannes, nam licet hujuſmodi feſtum inciperet a veſpera, tamen quia dies naturalis incipit a media nocte, ideo recte dici poteſt, Joannem loquutum eſſe de die naturali, ac feſtivo, ante quem diem Chriſtus cœnavit cum diſcipulis; hæc autem ita eſſe oſtendi poteſt primo ex eodem c. 13. Joannis Refert enim, Chriſtum dixiſſe Judæ: *Quod facis fac citius*; & ſubdit, exiſtimaſſe quoſdam ex diſcipulis dixiſſe Chriſtum: *Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum*. Ex quo intelligimus, diem ab ea nocte proximum fuiſſe diem feſtū, alioquin nulla fuiſſet occaſio ſuſpicandi, Chriſtum tanta feſtinatione voluiſſe, ut præpararentur neceſſaria ad feſtum, ſi dies integra adhuc ſupereſſet, in qua poſſent neceſſaria præparari. Secundo hoc ipſū confirmatur ex Lev. 23. & Num. 28. *Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperā Phaſe*

Domi-

Domini eſt,& quintadecima die menſis hujus ſolemnitas azymorum Domini eſt. Vere ergo dici poterat Phaſe eſſe ãte ſolemnitatem azymorum. Hanc ergo ſolemnitatem vocavit Joannes *diem feſtum Paſchæ*,quia *Paſcha* interdum ſignificat omnes illos dies azymorum,ut ſupra dixi. Et de primo illorum ſubditur in eodem loco Levit. *Dies primus erit vobis celeberrimus,ſanctuſq;omne opus ſervile non facietis in eo.* Tertio denique ipſum nomen *feſti* hoc præſefert,& poteſt exemplo declarari.Quia nunc etiam in Eccleſia feſta quoad officium Eccleſiaſticum incipiunt in primis veſperis:& tamen quod in eis fit,recte dicitur fieri ante diem feſtum, quia propria feſtivitas, & dies naturalis non incipit a veſpera, ſed a media nocte: ſic ergo intelligi poteſt ſuo modo ſervatum eſſe inter Judæos. Unde licet quoad legales cæremonias inciperent dies azymorum, ſicut alia feſta a veſpera antecedente, tamen quoad communem uſum, non incipiebant uſque ad mediam noctem.Et hanc interpretationem indicavit D.Th.ſupra q.46.a.9.ad 1.dicens, Joannem computaſſe dies naturales,quando dixit: *Ante diem feſtum Paſchæ*;& idem docet Jo. 13. & eandem doctrinam indicavit aliis verbis Cajet.ſuper Jo.13.& Exod.12.dum diſtinguit dies legales,& uſuales Judæorum,dicens illos a veſpera in veſperam,hos vero a media nocte in mediam noctem computari, Joannem autem de die uſuali fuiſſe loquutum.Aliter etiam dici poteſt Joannem loquutum eſſe de die artificiali,qui incipit ab ortu ſolis,& in Scriptura ſimpliciter vocatur dies,& a nocte diſtinguitur. De hoc ergo die veriſſime dictum eſt, ante illum Chriſtum laviſſe pedes diſcipulorum, quandoquidem nocte, quæ illum diem præceſſit, munus illud obivit.

Sacrificiũ agni Paſchalis figura Euchariſtię. Aliud teſtimonium ex Jo. 18. tractandum late eſt ſectione ſequenti, ubi ex eodem oſtendemus Chriſtum in die ſolemni paſchæ mortuum eſſe: ex quo etiam convincitur luna decimaquarta cœnaſſe,quod hic intendimus.

Ad ultimam conjecturam, primo dicitur, ſacrificium agni Paſchalis non minus fuiſſe figuram Euchariſtici ſacrificii,quam crucis,ut docent Sancti Patres Cyprian.ſer. de cœna Dom.& l.de unit.Eccleſiæ. Leo P.ſer.7.de paſs. Dom.Greg.ho.22.in Evangelia & alii,quos ſtatim,& latius infra in materia de Euchariſtia commemorabimus. Cum ergo idem ſacrificium agni fuerit figura utriuſque ſacrificii Chriſti cruenti, & incruenti,æque profecto repræſentavit utrumq;quoad id in quo conveniunt,quodq; eis præcipuum eſt,ſcilicet quoad rem oblatam,quę eſt agnus immaculatus,*qui tollit peccata mundi*:quoad ea vero,in quibus differunt,non potuit utrumq;ęque exprimere,ſed quoad aliqua repræſentavit unum,quoad alia vero aliud. Unde in ratione ſacrificii cruenti ſimilius fuit ſacrificio crucis (ut per ſe conſtat:)in ratione tamen inſtitutionis,& uſu, aliiſq;circumſtantiis magis repræſentavit Euchariſtiæ ſacrificium. Nam ſicut agnus Paſchalis inſtitutus eſt in memoriã tranſitus Angeli,& liberationis Judæorum,ita Euchariſtia in memoriam tranſitus Chriſti ex hoc mũdo,& liberationis hominum: & ſicut agnus immolatus cedebat in uſum Judęorũ,ita Chriſtus incruẽte immolatus datur in cibum Chriſtianorũ dicente Paulo 1.ad Cor.5.*Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Præterea ſicut ille agnus comedebatur in pane azymo,ita hic Chriſtus manducatur ſub ſpeciebus panis.Sunt etiam multę aliæ ſimilitudines,quas ſancti Patres citati, præſertim Greg.late perſequitur.Ita ergo quoad temporis circumſtantiam magis repræſentavit ſacrificium agni,ſacrificium Euchariſtiæ,quam crucis. Unde Gregor. Nazian.orat.2.de Paſchate,dicit imperaſſe Deum, ut agnus luna decimaquarta immolaretur,quia tunc Chriſtus daturus erat diſcipulis ſuum corpus, & ſanguinem. Chryſoſtom.vero hom.de prodit.Judæ,hom.83.in Mat. dicit Chriſtum luna decimaquarta dediſſe diſcipulis Euchariſtiam,ut figuram agni Paſchalis impleret. Adde ex Ambroſ.ep.83.& Cyprian.ep.63.per agnum ad veſperam immolatum præfiguratum eſſe Chriſtum fuiſſe immolandum in cruce ad veſperam mundi.Diximus etiam ſupra, & ſignificat Irenæus l.4.contra Hæreſ.c.23.per horam immolationis agni ſignificatam eſſe horam, in qua Chriſtus in cruce moriturus erat. Hoc ergo modo ſatis fuit impleta illa figura.

Ad Patres vero,qui videntur dicere, Chriſtum mortuum eſſe luna decimaquarta: partim ex dictis patet reſponſio,partim dicam ſect.ſequenti latius.

SECTIO IV.

Utrum Judæi tempore mortis Chriſti celebrarent Paſcha, & feſtum azymorum tempore a lege præſcripto, atque adeo, an Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolemni, ac feſtivo azymorum.

Ex dictis in ſectione præcedenti conſtat, Chriſtum mortuum eſſe luna 15. quia luna 14. cœnavit, & poſtridie occiſus eſt. Unde neceſſario fit, ſi Judæi obſervabant ritum Paſchę, & azymorum a lege præſcriptum, Chriſtum occiſum a Judæis eſſe poſtquam phaſe ſacrificaverant, in ipſo primo die azymorum ſolemni ac feſtivo.Controverſia ergo nunc eſt, an eo tempore,quo Chriſtus vixit,Judæi ſervarent tempora ſolemnitatum a lege præſcripta. Nam hinc pendet reſolutio alterius quæſt. utrum Chriſtus fuerit occiſus in die feſto.

Sunt autem in hac re duæ Latinorum ſententiæ, quę partim conveniunt cum ſententia Græcorum tractata ſectione præcedenti, partim differunt.Prima eſt, Judæos ex parte immutaſſe tempus celebrationis Paſchę,& azymorum, atque adeo illo anno, quo Chriſtus mortuus eſt, non comediſſe agnum luna.14 ad veſperam,ſed 15.& feſtum azymorum rejeciſſe in 16.Quæ ſententia convenit cum ſententia Græcorum in eo, quod negat Chriſtum eodem die cœnaſſe agnum, quo cœnabant Judæi, negat etiam occiſum eſſe in die feſto, ſed antequam illud inciperet,& antequam Judæi immolarent phaſe. Differt tamen, quia Græci dicunt hoc accidiſſe propter anticipationem Chriſti:authores vero hujus ſententiæ eveniſſe ajunt propter poſtpoſitionem Judæorum. Quam originem traxiſſe dicunt, ex conſtitutione quadam facta a Judæis in ſecunda templi inſtauratione, qua cautum eſt,ne unquam primus dies azymorum in feria ſexta obſervaretur. Sed ſi interdum luna 14.in feriam quintam incideret,immolatio agni in lunam 15.& dies feſtus in lunam 16.ſeu in Sabbathum transferretur.Quod ſi dicas, quomodo auſi fuerint tempora a lege præſcripta mutare. Reſpondetur obſervaſſe illa, juxta Eccleſiaſticam (ut ita dicam) computationem, non juxta aſtrologicam, & naturalem.Sumebant enim Judæi initium menſis a prima luna, ſeu Neomenia, & initium totius anni a prima luna poſt ęquinoctiũ vernale, a qua fere omnium feſtorũ anni numerationẽ ſumebant. Unde quando prima Neomenia totius anni incidebat, v.g. in feriam ſextam, non numerabant illam, uſque ad diem Sabbathi, & ita componebant Calendaria, & deſignabant Paſcha in 14. luna juxta ſuam computationem,quãvis revera eſſet 15.juxta lunæ converſiones.Hanc ſententiam docuit Paulus Burgenſis in additionibus ad Lyranum Mat. 26. Joan. Hentenius in præfatione ad Euthym. ſuper Evangelia, Gagnejus in id Jo.18. *Et ipſi non introierunt prætorium.* Jo. Lucidus opuſc.de vero die paſſionis Chriſti,c.9.Onuphr. l.2.faſtorum in commentariis,Janſen.cap.128.Concord. & Catharinus lib. 2. contra Cajetan. qui referunt conſtitutionem illam ſeu traditionem Hebræorum ex quodam libro Rabbi Gamalielis, de ſolis & lunæ motibus. Reddunt autem rationem illius conſuetudinis, quia in primis non erat mala, quia non tenebantur Judæi ad celebrandas ſuas feſtivitates exacte obſervare motus cœlorum, & regulas Aſtronomiæ, (id enim fere impoſſibile erat); ſatis ergo erat, ut ea celebrarent juxta vulgarem computationem ſuorum Calendariorum, ſicut nunc facit Eccleſia in obſervatione feſtorum mobilium. Poterant ergo licite hoc modo componere regulas Calendarii, quas ſciebant non ad amuſſim reſpondere juxta calculum aſtronomicum, ſed plus minuſve ab illo diſtare. Deinde erat hoc illis utile, ne cogerentur duo ſimul feſta ſervare, in quibus neque cibos parare, neque mortuos ſepelire, neque alia ſimilia illis licebant, a quibus duobus continenter diebus abſtinere valde oneroſum fuiſſet. Denique etiam nunc dicuntur Hebræi uti hujuſmodi Calendariis, ut quandocunq; prima Neomenia in feriam ſecundam, quartam, vel ſextam incidat, in diem aliam transferatur, ut prædictum incommodum omnibus anni feſtis vitetur, ut Joan. Hentenius ſupra, & alii latius declarant. Fundamentum præcipuum hujus ſententiæ eſt, quia ex Evangelio Joannis aperte colligitur, Judæos nondum manducaſſe agnum, quan-

quandoChriſtum occiderunt;ergo vel hoc fuit,quiaChriſtus anticipavit Phaſe,vel quia Judæi poſt poſuerunt:non primum, ergo ſecundum. Primum antecedens patet primo ex Jo.18. *Et ipſi non introjerunt prætorium,ne contaminarentur,ſed ut manducarent Paſcha.* Secundo,Jo.19. *erat autem paraſceve Paſchæ*, id eſt, præparatio ad Paſcha. Ipſo ergo die, quo Chriſtus eſt crucifixus, nondum erat Paſcha celebratum, ſed ad illud fiebat præparatio. Et ita videntur exponere hunc locum Aug.tr.117. in Jo. & l.3.de conſ.Evangel.c.13.Beda,& Gloſſa ordinaria Jo. 10.& Anſelm.Mat.27. in illa verba: *Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceve.* Et confirmatur, quia ſi erat dies preparationis,ergo nō erat dies feſtus,in quo nihil licebat preparare. Alia fūdamēta afferemus in ſequēti opinione.

Secunda ſententia eſt Judæos ſolitos fuiſſe celebrare ſemper Paſcha luna 14.ad veſperam: tamen quando hæc incidebat in feriam quintam, transferre ſolitos primum diem azymorum in diem Sabbathi,ne duos nimirū feſtos dies continue celebrarent. Quæ opinio differt a præcedenti,& a ſententia Græcorum in hoc, quia docet Chriſtum eadem nocte cœnaſſe agnum, qua illum cœnabat ſynagoga Judeorum univerſa;cum illis autem convenit, quia docet Chriſtum non fuiſſe occiſum in die feſto, & ſolenni.Hæc fuit ſententia Ruperti l.2.in Levit.c.36.& lib.10.in Mat.circa id c.26.*Scitis,quia poſt biduum Paſcha fiet.* Hic vero auctor in nulla vel hiſtoria vel traditione fundat eam conſuetudinem Judeorum.Solum contendit ex Evangelio probare Chriſtum non fuiſſe occiſum in die feſto.Primo ex illo Mat.26. *Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.* Secundo ex illo verbo Jo.19. *Ut non remanerent in cruce corpora Sabbatho,erat enim magnus dies ille Sabbathi*: porro non alia erat ratione magnus,niſi quia feſtivitas Paſchalis in eum transferebatur. Tertio,quia in eo die multa opera facta ſunt a Judæis, quæ in die feſto non licuiſſent, ut verbi gratia, omnia,quæ in Chriſti morte procuranda fecerunt: neque eſt veriſimile eos publice egiſſe contra obſervantiam legis. Quia licet aliis in rebus eſſent pravi,tamen cæremoniarum legis erant obſervantiſſimi,unde non auſi ſunt ingredi prætorium, ne contaminarentur: imo Pilato dixerunt, *Nobis non licet interficere quemquam.* Deinde etiā pii viri,& mulieres nonnulla fecerunt eo die,quę non licebant die feſto,nimirum, quod Joſephus ab Arimathia emerit ſindonem, & depoſuerit Chriſti corpus de cruce, illudque involverit,ac poſuerit in monumento,& advolverit lapidem ad oſtium monumenti. Marc.15.& de mulieribus, quod revertentes, paraverunt aromata, & unguenta Luc. 23.

Judæi eadem qua Chriſtus nocte agnum Paſchalē immolant.

Dicendum vero primo Judæos eadem, qua Chriſtus, nocte cœnaſſe Paſchalem agnum, atque adeo poſt illius eſum mortem Chriſti a Pilato petiiſſe. Hæc ſententia eſt communis Theologorum, quos infra referam, & probatur primo ex Evangelio Matth.26.& Marc.14.Luc.22. *Primo die azymorum, quando Paſcha immolabant.* Vel (ut Lucas ait) *In quo neceſſe erat occidi Paſcha.* Ex quibus verbis, primo habemus Chriſtum comediſſe agnum prima die azymorum; non dicebatur autem, *prima dies azymorum* niſi quia incipiebant in ea Judæi abſtinere a fermentato,ſcilicet ad veſperam lunæ decimæ quartę,ut ſupra explicatum eſt. Reſponderi poteſt non vocari primam diem azymorum facto, ſed jure. Nam erat dies, in qua ſecundum legem abſtinendum erat a fermentato, quamvis de facto Judæi hoc non facerent, ſed transferrent. Sed in primis hoc non dicitur conſequenter. Nam ſi Judæi legitime introduxerant eam conſuetudinem,& feſtoru n tranſlationem, jam non tenebantur eo die ſervare azyma; ergo nec jure,nec facto erat primus dies azymorum. Deinde licet illa interpretatio poſſit accommodari verbis Lucæ, *In quo neceſſe erat occidi Paſcha*, quæ jus ſignificant, tamen cum verbis Marci ſtare non poteſt, *Quando Paſcha immolabant*,hæc enim factum,& exequutionem aperte demonſtrant. Præterea idem convinci poteſt ex verbis Chriſti Matth.26. *Scitis,quia poſt biduum Paſcha fiet*:quæ non jus & obligationem,ſed factum indicat. Preſertim,cum diſcipuli,qui non erant docti, ſed vulgares homines, nihil aliud ſcirent de die, in quo Paſcha erat celebrandum,niſi quod in uſu erat totius plebis: & tamen ipſi etiam diſcipuli ſupponentes illum eſſe diem Paſchatis, quærebant a Chriſto: *Ubi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Non eſt igitur ſermo in toto illo contextu Evangelico, niſi de die, in quo de facto Judæi Paſcha immolabant: & tamen eodem die dicitur Chriſtus illud immolaſſe. Denique etiam ſi admittamus illam verborum Lucę interpretationem,poteſt retorqueri argumentum contra prædictam ſententiam. Quia ſi juxta legem neceſſe erat occidi Paſcha 14. luna, quando Chriſtus agnum cœnavit:ergo non ſolum ſecundum calculum aſtronomicum,ſed etiam juxta uſitatum morem, & calendarium ſynagogæ id erat neceſſarium: alioqui fieret, illam conſuetudinem, & traditionem Judæorum eſſe legi contrariam,quod etiam auctores contrarię ſententiæ concedere non audent;neque eſt veriſimile,quandoquidem dicunt eſſe introductam a viris ſanctis, & in lege peritis,& ſine ulla contradictione,vel Prophetarum reprehenſione tot annis obſervatam.Quod argumentum potius videtur convincere, nullam fuiſſe talem conſuetudinem tempore Chriſti Domini,de quo ſtatim dicam. Tamen illa admiſſa, non propterea negandum eſt (quod in Evangelio eſt manifeſtum) Chriſtum eodem die celebraſſe Paſcha,quo ſynagoga illud ſacrificabat,atque adeo eodem modo numeraſſe decimam quartam lunam, quo in tota ſynagoga numerabatur.

Secundo probatur noſtra ſententia teſtimoniis ſanctorum Patrum. Nam in primis Greci,qui dicunt Chriſtum cœnaſſe decima tertia luna, ut Judæorum Paſcha anteverteret, manifeſte ſupponunt ſolitos eſſe Judæos celebrare Paſcha decima quarta luna: & eadem die tempore paſſionis Chriſti illud celebraſſe.

Deinde:Patres tam Græci,quam Latini,ubicunque de hac materia loquuntur,nullam diſtinctionem faciunt inter tempus a lege præſcriptum, & a Chriſto, & a cæteris Judæis in nocte cœnæ obſervatum. Id patet ex auctoribus ſupra citatis,præſertim Theodoret.q.24.in Exod.dicente,Chriſtum eſſe traditum decima quarta luna,quando Judæi Paſcha immolabant. Et idem ſupponit Clem. Roman.l.5.conſtit.c.13.& 16. Beda l.de ratione temp. c.57.& 59.Anſelm.l.2.de imagine mundi c.17.ubi dicit Chriſtum juxta ritum legis, & morem Judaicum celebraſſe Paſcha, quando illi celebrabant. Rupertus l. 2. in Exod.c.18.& l.3.in Oſeæ c.7.& l.4. de operibus Spiritus S.c.8. *Faciebant* (inquit) *Paſcha ſecundum lunæ curſum decima quarta die, comedebant agnum ſecundum legis mandatum, & eadem nocte Dominum noſtrum comprehenderunt.* Denique Chryſoſt.hom.85.in Matth.licet in aliquo a noſtra ſententia diſcrepet, ut poſtea dicam, tamen eo ipſo hanc aſſertionem ſtatuit. Dicit enim Judęos præ ira, & odio in Chriſtum prævaricatos eſſe legem, ſuoſq;ritus,& mores tranſgreſſos,Paſcha differendo;ergo ſupponit,tam ſecūdum legem,quam ſecundum obſervatam conſuetudinem debuiſſe Paſcha ea nocte celebrari.

Tertio id, quod ſupponitur de illa traditione, & conconſuetudine, apocryphum eſt,& improbabile. Nam in primis auctores,& libri,qui ad eam probandam afferuntur, nullius ſunt auctoritatis: ſolum enim ſunt quidam Rabbini,qui ante quingentos tantum annos ſcripſerunt. Deinde Joſephus lib.2. antiquit.c.5. & lib.3.c.10. cum retuliſſet ritum lege preſcriptum,Exod.12.eodem modo ſuo tempore a Judæis ſervatum eſſe dicit, nulla facta mentione alicujus mutationis,ſeu tranſpoſitionis dierū. Et eodem modo loquitur Philo Judeus,temporibus Chriſti vicinus,in citatis libris de Decalogo, & lib.3. de vita Moyſis.Idemque refert Euſeb.l.7.hiſt.c.26.ex Anatolio in libris de Paſchate: qui id etiam confirmat auctoritate Joſephi,Philonis,& aliorum antiquorum. Idem Niceph. l.6.hiſt.c.36.& 37.Et confirmatur nam ex antiquis Patribus, & hiſtoria Eccleſiaſtica conſtat, Judæos indifferenter ſolitos eſſe celebrare Paſcha decima quarta luna, in quacunque die hebdomadæ incidiſſet,& ideo hæretici dicti *Quartodecimani*, dicti ſunt *Judaizantes*, quod in quocunq; die hebdomadæ Paſcha celebrandum eſſe contenderent, ſi decima quarta luna in eum incideret. Quā conſuetudinem aliquando Orientalis Eccleſia magna ex parte ſervavit. Ita colligitur ex epiſtola Concil.Nicæni ad Eccleſiam Alexandrinam,quam refert Niceph lib.8. hiſt.c.24.& 25.& Theodoret.l.1.hiſt.c.9.& 10.&Socrat. l.hiſt.c.5.& in Tripartita l.2.c.12.Item ex epiſtola Conſtantini Imperatoris,quam refert Euſeb.l.3.de vita Conſtantini cap.16.& 17.Idem colligitur ex eodem Euſebio lib.5.hiſt.cap.22.& ſequentibus, & Nicephor.lib.4.hiſt. c 36.& ex Aug.hær.29. Epiphanio hæreſ. 50.& hæreſ. 70. Iſi-

Hæretici quartodecimani.

70. Iſidoro lib. 8. originum c.5. & Athanaſ. epiſt. ad Orthodoxos de ſynodis Arimini,& Seleuciæ congregatis. Si igitur tempore primitivæ Eccleſiæ, Judæi Paſcha celebrabant decima quarta luna, in quamcumque diem hebdomadæ incideret (ut diſertis verbis dicunt multi ex citatis Patribus) falſa omnino,atque conficta eſt illa mutatio,atque obſervatio dierum,quæ ab alia ſententia aſſeritur.Præſertim quia ex hac eadem traditione conſtat,ſolitos fuiſſe Judæos die Dominica ſuum Paſcha celebrare,ſi in illud decima quarta luna incidiſſet, & conſequenter feria ſecunda primum diē feſtum azymorum agere.Quod prædicta ſententia negat,eo quod alias neceſſarium eſſet in ſequenti hebdomada duo feſta continenter obſervare, ſcilicet Sabbathum,& Dominicam diem,quæ futura erat ſeptima azymorum, in qua juxta legem, ab omni opere ſervili vacandum erat:quod inconveniens prædicta ſententia vitare cupiebat. Illud vero,quod aſſumimus, non obſcure colligitur ex dictis Patribus, & ex Ambroſ. epiſt. 82.& Beda lib. de ratione temporum c.56.& 59. qui referunt,hac de cauſa præceptum eſſe in Eccleſia,ut quando luna decimaquarta incidit in diem Dominicam Paſchale feſtum in ſequentem Dominicam differatur,ne Chriſti annorum,& Judæorum celebritas,in eum diem coincideret, quod nunc etiam obſervat Eccleſia. De qua re videri poſſunt epiſtolæ decretales Pii I. & Victoris Pontificum.

Quarto hinc obiter ſolvitur præcipuum fundamentum,quod excogitatum eſt ad hanc mutationem confingendam,ſimulque oſtenditur nulla ratione fuiſſe neceſſariam, quia ſi aliqua eſſet, maxime ne duo dies feſti continenter occurrerent: ſed hæc ratio nullius momenti eſt. Primo, quia revera nunquam Judæi hoc incommodum vitare ſtuduerunt, ut ex dictis ſatis conſtat, & ex Joſeph. lib.13.antiquit.c.16.ubi refert, tempore Hircani feſtum Pentecoſtes proxime poſt Sabbathum incidiſſe. Ac præterea ex iis,quæ contraria ſententia docet, aperte convincitur. Dicunt enim authores illius, primum diem azymorum tempore mortis Chriſti celebratum eſſe a Judæis in die Sabbathi: unde neceſſe fuit ſeptimam diem azymorum incidere in feriam ſextam ſequentem,illa autem dies etiam erat feſtiva, & ſolennis; ergo neceſſario incidunt in illud incommodum,quod vitare ſtudent. Deinde nullum revera erat incommodum in ea feſtorum continuatione.Duo etiam ſunt,quæ afferuntur; primum eſt de neceſſitate ciborum,quæ in die feſto parari non poterant.Sed hoc procedit ex falſo fundamento. Nam licet in die Sabbathi prohibitum eſſet coquere, & parare cibos,Exod.16.non tamen in aliis feſtivitatibus,præſertim in die Paſchæ, de quo,& de die ſeptimo azymorum dicitur Exod.12. *Nihil operis facietis in eis exceptis iis, quæ ad veſcendum pertinent.* Ac propterea(ut notavit D.Th. Jo.19.) prima dies azymorum,licet eſſet feſtum Paſchæ, poterat eſſe paraſceve, id eſt, præparatio ad Sabbathum ſequentem. Alterum incommodum erat de ſepultura mortuorum,quam biduo differre valde fuiſſet moleſtum. Sed hoc etiam falſo nititur fundamento.Nam (ut advertit Cajetan.Levitic.23.) non erat prohibitum in die Paſchæ ſepelire mortuos, quia illud non erat opus ſervile. Unde Tobiæ 2. legimus eum die feſto ſurrexiſſe ante prandium,& corpus mortuum occulte domum attuliſſe, ut illud poſtea ſepeliret.

Objectio. Sed dicunt,ſi feſtum Paſchæ feria ſexta,& 15. luna celebraretur,neceſſario ſequi, ut dies ſeptima feſti tabernaculorum incideret in Sabbathum, hoc autem erat inconveniens, quia in eo feſto multa fiebant, quæ in Sabbatho fieri non licebat. Hæc vero argumentatio nullius momenti eſt. Tum quia divina lex nihil in toto feſto tabernaculorum faciendum præcipiebat,quod in die Sabbathi fieri non poſſet,ut conſtat ex Levit.22. & Num 26 Alia vero,quę Burgenſis refert,incerta ſunt,ex apocryphis traditionibus Judæorum deſumpta,quas veriſimilius eſt non eſſę adeo antiquas, ſed multo poſt Chriſti tempora adinventas.Tum etiam,quia ſi ea omnia,quæ in eo feſto ſolita fieri referuntur,actiones erant religioſæ,& ſacrę,atque ad Dei cultum pertinentes, nulla lex vetabat, quin in Sabbatho fieri poſſent, juxta illud Matth.12. *Sabbathis ſacerdotes in templo Sabbathum violant, & ſine crimine ſunt:* ſi autem actiones illę erant prophanæ,non erat propter eas mutatio feſti facienda. Unde confirmatur tota hæc ratio.Quia omnes illæ cauſæ, vel incommoda denuo excogitata, ut fieret hæc mutatio, etiamſi vera fuiſſent, non tamen eſſent de novo exorta,ſed cum ipſa divina lege neceſſario conjuncta veluti intrinſece, & ex natura rei; ergo non poterant ſufficere ad eam mutationem faciendam. Quia eo ipſo quod neceſſario conſequuntur ex lege lata per ſe, & non tantum ex accidenti, intelligitur legiſlator ea non curaſſe, ſed potius eis non obſtantibus voluiſſe obligare lege ſua, prout ab ipſo lata eſt. Tandem vel illa mutatio, & conſuetudo honeſta atque legitima fuit, vel iniqua.Si primum; ergo Chriſtus Dominus eam obſervaſſet,nam de eo legimus, quod *aſcendebat Jeruſalem ſecundum conſuetudinem diei feſti;* alioqui ſequuntur incommoda præcedenti ſectione illata contra Græcorum opinionem: ſcilicet,quod præbuiſſet Chriſtus occaſionem ſcandali, ſi juxta receptam, juſtamque conſuetudinem,legem Dei non obſervaret. Item neque Judas,neque Phariſæi omiſiſſent, quin de hoc crimine illum accuſarent. Ac denique ſaltem ſequitur aliud incommodum ad materiam de Euchariſtia pertinens, ſcilicet, quamvis demus Chriſtum voluntarie anticipaſſe legalem cœnam agni, tamen poſt illam licuiſſe juxta illam conſuetudinem fermento uti:ex quo facile inciditur in ſententiam Græcorum aſſerentium, Chriſtum in fermentato conſecraſſe.Si vero dicatur ſecundum, ſcilicet illam mutationem fuiſſe iniquam, mirum eſt fuiſſe introductam a viris ſanctis,qui tempore reædificationis templi affuerunt, & a nullo Prophetarum, neque ab ipſo Chriſto Domino fuiſſe reprehenſam. Sit igitur certum tempore Chriſti Domini non fuiſſe factam hujuſmodi mutationem.Quod ſi verum eſt Judęos eam nunc obſervare, longe poſt Chriſti tempora illi conſuetudini initium dedere, ut etiam ex Rabbi Aben Eſra in commentario Levit. c.23. refert Bellarmin.loco ſupra citato.

Dico ſecundo, Chriſtum Dominum interfectum eſſe in die feſto, ac ſolenni Paſchæ, quando Judæi primum diem azymorum celebrabant. Hæc concluſio neceſſario ſequitur ex præcedenti.Nam conſtat ex Evangelio Chriſtum interfectum eſſe die proxime ſequenti poſt noctem, in qua tam ipſe, quam Judæi omnes Paſcha immolabant:ſed dies ille erat primus azymorum ſolennis, atque feſtivus,ut conſtat ex 12.Exod.& aliis locis Scripturæ ſupra citatis; ergo. Reſpondet Rupertus, hoc ita futurum fuiſſe ſecundum legem: Judæos vero tranſtuliſſe feſtivitatem.Sed hoc in primis,cum ſine hiſtoria, aut probatione afferatur,merito rejicitur, ut per ſe incredibile, ac voluntarie confictum. Deinde rationes omnes nuper adductæ adverſus Burgenſis translationem, eodem modo urgent contra hanc ſententiam,& evidenter refellunt fundamentum ejus.Præterea ſequitur ex hac ſententia aliud incommodum ad doctrinam de Euchariſtia pertinens. Nam ſi Judæi prius cœnabant agnum cum azymis,& ſtatim redibant ad fermentum per integrum naturalem diem,ſequitur (inquam) Chriſtum ſervaſſe hanc conſuetudinem,quæ juſta eſſe ſupponitur. Unde ulterius probabile fit illum in fermentato conſecraſſe. Nam conſecravit poſt legalem cœnam, uſuali cœna jam inchoata, vel proxime ante illam,quando ad fermētum redire licebat. Bellarm. Primo azymorū die Chriſtus occiditur.

Denique ex Scriptura ſacra, & Patribus poteſt hæc concluſio directe probari.Primo ex verbo illo Jo.13. *Ante diem feſtum Paſchæ.* Nam præcedenti ſectione oſtendimus illud neceſſario intelligendum eſſe de naturali,ſeu artificiali die,qui proxime ſequebatur poſt eam noctem, in qua Chriſtus lavit pedes Diſcipulorum, & hic appellatur a Joanne *dies feſtus Paſchæ*: conſtat autem in illo mortuum eſſe Chriſtum.Secundo Joan.18.dicunt Judæi; *Nobis non licet interficere quemquam,* quod ſupra qu.47. in commentario art.4.oſtendimus intelligendum eſſe ratione feſti Paſchalis, quia nulla alia poteſt afferri ratio probabilis, cur eis non liceret hominem pœna mortis afficere,ſi alioqui illa eſſet dignus.Unde Chryſoſt. Auguſt. Cyrill.ac Beda,ſupra pro hac expoſitione citati,hanc plane docent ſententiam. Tertio, eo die, quo Judæi moliti ſunt Chriſti mortem, ſimul curarunt liberationem Barabbæ,eamque obtinuerunt. ſed hoc poſterius factum eſt in die feſto;ergo & illud prius. Minor probatur ex verbis Luc 23. *Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum, unum;* & Marc.15. *Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis unum ex vinctis.* Matth.vero c.27.dicit. *Per diem ſolemnem*: Non poteſt autem eo loco dici: *Dies feſtus & ſolemnis,* niſi primus azymorum. Quod ſi quis exponat,id dici fieri per *diem ſolemnem,* quia fiebat in vigilia,

lia,& propter ſolemnitatem ſequentis dici,magnam vim infert literæ, cum Evangeliſtæ aperte dicant, id ſolitum eſſe fieri in die feſto, & ſolemni, & ita, ut verba præſeferunt,ſimpliciter intelligunt Patres omnes, ut videre eſt in Chryſoſt. Hieron. & aliis Græcis, & Latinis. Quarto afferre poſſumus illud Amos 8. *Occidit ſol in meridie,& tenebreſcere faciam terram in die luminis,& convertam feſtivitates veſtras in luctum*. Quem locum quamvis allegorico ſenſu interpretatur Tertullian.l.contra Judæos c.9.de die mortis Chriſti,& ſubdit,tunc cœpiſſe ſolemnitates Judæorum verti *in luctum, quia in die ſolemni Paſchæ, & primo azymorum, ſol occidit in meridie, dum tenebræ factæ ſunt per univerſam terram*. Et eodem modo expoſuit Euſeb.lib.10.de Demonſt.Demonſtrat.6.& eleganter Cyril.Jeroſol.c.13.Quibus adjungi poteſt Origen. hom.23. in Num. dicens,defeciſſe omnes Judæorum feſtivitates,eo quod in loco ſancto,& in die feſtivitatis Dominum Jeſum Chriſtum occiderunt.Et hoc etiam modo intelligendum eſt, quod ſcribit Clemens lib.5. Conſt. c. 14.aliàs 16. *In ipſo die ſuo feſto Dominum comprehenderunt,ut perduceretur ad exitum,quod ſcriptum eſt. Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & in medio ſolemnitatis non cognoverunt*. Dicit enim Judæos comprehendiſſe Chriſtum in die feſto,quia comprehenderunt illum in nocte 15.lunæ, ineunte jam die feſto juxta computationem Hebreorum. Idem docet aperte Auguſt. tract.50. in Jo. exponens illa verba: *Proximum ergo erat Paſcha Judæorum. Illum,* inquit,*diem feſtum Judæi cruentum habere Domini ſanguine voluerunt,illo die feſto occiſus eſt agnus,qui nobis eumdem diem feſtum ſuo ſanguine conſecravit*. Ratione non poſſumus hanc veritatem confirmare, cum ſolum ad hiſtoriam pertineat, tamen (ut Leo P. notavit ſerm.7. de Paſs.) non caruit myſterio, nec ſine divino conſilio factum eſt,*ut impii Judæi,qui ſæviendi in Chriſtum occaſiones ſæpe quæſierant, non niſi in ſolemnitate Paſchali exercendi furoris ſui acciperent poteſtatem*. Oportebat enim tam inſigne ſacrificium in die feſto, ac ſolemni offerri,& in eo antiquarum victimarum umbras,ac figuras conſummari.

Reſpõſio ad argumenta oppoſi. Teſtimonii Jo. 18. 1. expoſ.

Ad fundamenta aliarum opinionum, ut reſpondeamus, exponenda ſunt varia loca Evangeliorum. Primus eſt Jo.18. *Ipſi non introierunt prætorium, ne contaminarentur,ſed ut manducarent Paſcha*. Prima expoſitio eſt Judæos quidem nondum immolaſſe, & comediſſe agnũ, quando Chriſtum accuſabant coram Pilato: id tamen non eveniſſe,aut quia tempus præſcriptum a lege non eſſet tranſactum, aut quia ex antiqua conſuetudine ſoleret immutari: ſed quia præoccupati circa mortem Chriſti non potuerant eo anno huic ſolemnitati vacare.Hæc vero reſponſio,ſi de omnibus Judæis intelligatur, æque improbabilis eſt, ac aliæ opiniones ſupra improbatæ; tum quia repugnat verbis Evangeliorum ſupra tractatis:tum quia incredibile eſt univerſam plebem, atque omnes homines exteros, qui ad immolandum agnum Jeroſolymã convenerant, in machinanda Chriſti morte fuiſſe occupatos, impeditoſque, ne agnum ſuo tempore immolare poſſent. Si autem intelligatur reſponſio ſolum de Phariſæi, Scribis, ac principibus ſacerdotum, & de nonnullis eorum miniſtris, eſt probabilis hæc expoſitio, auctore Chryſoſt.hom.82.& 85.in Matth. quam Theophyl. ſequitur: & eadem videtur eſſe ſententia Cyrilli Alexan. loco ſupra citato, quam etiam ex Euſebio Emiſſeno refert D.Th. in catena Luc. 22. & hic videtur eſſe ſenſus Leonis P.ſer.7.de paſs.ubi ſic inquit: *Cum Scribis, & ſenioribus populi ad impium conſilium Pontifices congregarent, omniumque animos ſacerdotum cura admittendi in Jeſum ſceleris occupaſſet, ipſi doctores legis lege privarunt, & ſpontaneo defectu ritus ſibi patrios abſtulerunt. Incipiente enim feſtivitate Paſchali,qui ornare templum, mundare vaſa, victimas providere, & legitimis purificationibus ſanctiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidiali odio furore concepto, ad unum opus vacant, & in unam ſententiam crudelitatis conjurant.* Quæ fere verba mutuatus videtur Leo ex Hier. Mat. 26.circa illud; *Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum*,&c. Addi etiam poteſt conjectura. Quia cum principes Judæorum vehementiſſimo in Chriſtum odio ducerentur, Judæque promiſſionem, & adventum avidiſſime expectarent, veriſimile eſt totam illam noctem hac opera illos intentos, prius præparando cohortem, & miniſtros, ut Chriſtum caperent, poſtea ipſum comprehendendo,examinando,ac injuriis afficiendo.Denique cum legamus Act.23.quoſdam Judæos ita exarſiſſe odio in Paulum, ut ſeſe devoverint, neque manducaturos, neque bibituros, donec ipſum occiderent,quid mirum eſt,ſi dicamus hos Judæos,qui multo majori odio in Chriſtum ardebant,tam fuiſſe ſolicitos circa mortem Chriſti, ut nihil de agni manducatione curarint?

Objectio.

Quod ſi objicias, hoc non fuiſſe contra legem, quæ Exod.12. præcipiebat, ut omnes eadem nocte manducarent agnum; Judæos autem, quamvis alioqui eſſent iniquiſſimi,tamen in obſervandis ſuis legalibus cæremoniis fuiſſe obſervantiſſimos.

Reſponſ.

Reſpondetur,eos ita fuiſſe obcæcatos odio, & invidia in Chriſtum, ut majus Dei obſequium exiſtimaverint curare illius mortem, quam legem exequi. Et fortaſſe multi eorum ex nimia malitia, atque ita contra propriam conſcientiam legem tranſgreſſi ſunt, ut animi affectum immoderatum,& inſanabilem ſitim ſanguinis Chriſti explerent.

Nihilominus hæc expoſitio ſuſpecta mihi eſt. Quia illi Judæi nullam habuerunt probabilem occaſionem omittendi celebrationem Paſchę, etiamſi omnem ſolicitudinem circa mortem Chriſti adhibere voluiſſent.Nam Judas traditor, etiamſi de eadem re fuerit ſolicitus, tempus habuit manducandi Paſcha. Quinimo veriſimile eſt ita fuiſſe inter ipſos conſtitutum, ut poſt agni cœnam, noctis tempore, opportunam horam ad illum tradendum, & comprehendendum quæreret. Præſertim quia poſt cœnam agni lavit Chriſtus pedes diſcipulorum, inſtituit cœnam myſticam,& uſualem obivit,& poſtquam egreſſus eſt Judas, longum ſermonem habuit cum diſcipulis ſuis: habuerunt ergo ſatis temporis, ut poſſent agnum manducare. Adde, quod ſi manducationem agni ea nocte a lege præſcriptam prætermiſiſſent, non debuiſſent manducare illum uſque ad 14.lunam menſis ſequentis,juxta legem latam Num.10. ergo non erant ſoliciti de manducatione agni, quando prætorium non ſunt ingreſſi,ut manducarent Paſcha.

2. Expoſitio.

Secunda ergo expoſitio eſt nomine *Paſchæ* eo loco non agnum, ſed azymos panes ſignificari. Hanc amplexus eſt D.Thom.hic.q.46.art.9.ad 1.& ſuper Joan.& in catena pro illa refert Alcuinum:eique favent Auguſt.tract.114. in Joan.&Chryſoſt.hom.82.in Joan.& Theophyl.Joan. 18. eamque ſequitur Innocent. lib.4. de myſterio miſſæ c.4.Duo vero huic expoſitioni obſtare poſſunt. Primum eſt,quia non poteſt ex Scriptura oſtendi panes azymos interdum vocari *Paſcha*. Alterum eſt, quia ſimiliter non poteſt probari ex Scriptura ad manducandum azyma fuiſſe neceſſariam munditiam legalem: imo cum panis azymus illis diebus eſſet quaſi uſualis, & ritus ille per ſeptem dies integros duraret, non eſt admodum veriſimile ad illum fuiſſe neceſſariam ſpecialem munditiam, vel obſervantiam.Quæ objectiones ſatis probant hanc expoſitionem eſſe valde incertam ac dubiam. Si quis tamen eam ſuſtinere velit,reſpondere poteſt ad primam,nomen *Paſchæ*,(ut ſupra dictum eſt) quamvis primæva ſignificatione ſolemnitatem dumtaxat agni ſignificaret, tranſlatum tamen eſſe ad ſignificandum totũ tempus ſolemnitatis azymorum. Unde ſicut nomen *Paſchæ* prout ſignificat proprium Paſcha, interdum ſignificat tempus, in quo manducatur agnus, interdum agnum ipſum, ita etiam prout ſignificat totam ſolennitatem azymorum, interdum ſignificat totum tempus illius ſolemnitatis, interdum vero proprium cibum illius temporis,ſeu paſchalem,qui præcipue erat panis azymus: atque ita, cum dicitur; *Ut manducarent Paſcha*, non male exponitur, id eſt,ut manducarent Paſchalem cibum. Neque oportet,ut hæc ſignificatio hujus vocis omnino eodem modo in aliis locis Scripturæ reperiatur,ſed ſatis eſt,quod ex aliis probabiliter deducatur. Et eodem modo reſpondetur ad ſecundam. Nam panes azymi habebantur ſancti, & legales,ſicut panes propoſitionis, ad quos edendos neceſſaria erat munditia, ut aperte colligitur ex 1.Regum cap.21. quamquam in lege nuſlibi reperiatur expreſſum,quod ea munditia eſſet neceſſaria, ſed ſolum ſubintellectum ſit, quia panes ſancti habebantur. Ad hunc ergo modum, quamvis non æquali ratione,panes azymi ſancti,& legali obſervatione,ac puritate digni exiſtimari poſſunt, & ita inter ſacros cibos numerantur a Joſepho lib.3. antiquitat.c.10.& Philone l.de vita contemplat.juxta finem.

Ter-

Tertia vero expoſitio,quæ eo probabilior videtur,quo in ſcriptura majus habet fundamentum,eſt, nomine *Paſchæ* illo loco non ſignificari agnum Paſchalem, ſed alia animalia,quę illis diebus ſacrificari ſolebant.Quod enim illis diebus præſertim primo, & ultimo plures victimæ, & ſacrificia Paſchalia offerrentur,conſtat ex Numer 28. Deuter.16.2.Paralip.30.& 35. & ex Joſepho lib.3. antiquitat.c.10.& lib.17.c.11.Quod vero hoſtiæ illæ,ſeu victimæ *Paſchæ* nomine interdum in Scriptura ſignificentur,tradidit Auguſtinus lib. quæſt. ſuper Deuter. c.24. & in ſuperioribus ex variis locis Scripturæ probatum a nobis eſt ſect.2. in fine. Denique quod hujuſmodi victimæ Paſchales tantum a mundis legitime manducari poſſent generaliter colligitur ex Levit.6.& 7. & 22. & ex Num. 18.ſpecialius vero ex Deuter.22. Recte igitur in ſupradicto loco Joannis nomine Paſchæ hujuſmodi ſacrificia intelliguntur. Quam expoſitionem attigit Abulenſis in 2. par. ſui defenſorii, eamque recentiores ſcriptores frequentius approbant.

Vera expoſitio. Jo prætorium Pilati ingredi Principes Judæorũ cur recuſaverint.

Secundum teſtimonium explicandum, eſt illud Joan. 19. *Erat autem paraſceve Paſchæ*.Circa quod notandum eſt cum Auguſt. tract.117. in Jo. *paraſcevē* vocem Græcam eſſe,& *præparationem* ſignificare: unde fit, cum Joannes vocat diem mortis Chriſti *paraſcevem paſchæ*, duplicitur poſſe intelligi.Primo ut vox illa, *Paſchæ*,ſignificet (ut ita dicam) terminum ad quem,id eſt præparationem ad Paſcha; & hæc interpretatio favet objectioni factæ, & ex illa ſequitur Chriſtum non in primo die Paſchatis eſſe mortuum,ſed in vigilia Paſchatis; ſed hæc interpretatio falſa eſt,ut oſtendam. Alio ergo modo exponenda eſt illa vox *Paſchæ*, ut ſignificet quaſi ſubjectum, ſeu tempus, in quod dies ille præparationis tunc incidit, ita ut habebat vim adjectivi, & idem ſit *paraſceve Paſchæ*,quod paraſceve Paſchale,ſeu quod in die Paſchæ fiebat.Hanc vero eſſe legitimam expoſitionem oſtendo.Primum, quia feria ſexta erat apud Judæos dies præparationis ad Sabbathum, quia in illa præparabantur neceſſaria ad Sabbathum; quia (ut ſupra diximus) licet in aliis feſtis liceret neceſſaria ad victum præparare,non tamen in Sabbatho. Unde Exod. 35. etiam ſuccendere ignem prohibitum erat,& ideo die ante Sabbathum omnia ita pręparabant Judæi, ut in Sabbatho omnino vacare poſſent, ut colligitur Exod.16. ubi die ſexta præcipiuntur colligere cibos duplices. Ubi Origenes hom.7. notat, hinc diem illam ſextam hebdomadæ vocatam eſſe *paraſcevem*.Quod non obſcure colligitur ex Marco c.15. dicente: *Erat paraſceve,quod eſt ante Sabbathum*:non ergo vocatur *paraſceve*,quia eſſet præparatio ad Paſcha;ſed quia communi nomine dies illa ita vocabatur.Et eodem ſenſu dixit Matt.c.27. *Altera autem die, quæ eſt poſt paraſcevem*, qua circumlocutione explicat diem Sabbathi, & abſolute vocat *paraſcevem* plane indicans hoc nomine abſolute dicto ſolitam eſſe ſignificari feriam 6. Et idem colligitur ex Luc.23.dicente: *Erat paraſceve & Sabbathum illuceſcebat.* Et confirmatur; quia ad diem Paſchæ nulla præparatio fiebat,quia (ut diximus) in eo poterant cibi præparari; ergo ſine fundamento dicitur,diem illum vocari præparationem ad Paſcha. Confirmatur tandem ex Joſeph.l.16.Antiq.c.10.ubi refert Auguſti reſcriptum, ubi hæc verba habentur: *Neque cogi Judæos ad præſtandum vadimonia Sabbatho, aut pridie Sabbathorum, poſt horam nonam in paraſceve.* Ubi aperte vox illa *paraſceve* feriam ſextam ſignificat, quæ interdum etiam in antiquis canonibus Eccleſiæ retinetur, ut videre licet in can.68.Apoſt.& apud Clem.lib.7.Conſt.c.24.

Teſtimonii Jo. 19. Expoſitio. Paraſceve Paſchæ quid.

Objectio. Sed contra; nam Auguſt.tract.120.in Jo.dicit: *Acceleratam fuiſſe a Judæis ſepulturam Chriſti, ne adveſperaſceret, quando jam propter paraſcevem, quam cœnam puram appellant,facere tale aliquid non licebat.* Et ſimilia habet Beda Jo 19. Sentiunt ergo, Judæos cœnaturos fuiſſe illa nocte cœnam puram, & ideo Chriſti ſepulturam maturaſſe; cœna autem pura non videtur dici poſſe niſi cœna agni. De hoc teſtimonio Auguſt. atque de cœna pura multa commentatur Cæſar Baron.in ſuis annal. ann.34. ac reprehendit eos, qui nomine *cœnæ puræ* cenſent appellari ſolitam quamlibet feriam 6. ſeu diem *paraſceves*,quia nulla ratio reddi poteſt hujuſmodi generalis appellationis. Unde exiſtimat cœnam Paſchalem intelligi nomine cœnæ purę propter azymos panes,qui puritatem,& ſinceritatem ſignificabant.1. ad Cor.5. Atque ita tandem fatetur, Auguſtinum illo loco favere contrariæ ſententiæ aſſerenti Judæos nondum cœnaſſe Paſcha, quando Chriſtus mortuus eſt.Et confirmat ex eodem Auguſtin.tract.117.in Joann.& lib.3.de conſenſu Evang.c. 13.ubi *paraſceve Paſchæ* interpretari videtur,fuiſſe præparationem ad Paſcha. Sed quidquid ſit de aliis locis: tamen (quod ad cœnam puram attinet) probabilius exiſtimo, non diem Paſchatis fuiſſe ita appellatum propter cœnam agni,ſed quamlibet diem paraſceves, ſeu feriæ 6. Auguſt.enim non dicit,cœnam agni,nec paraſcevem Paſchæ vocatam eſſe *cœnam puram*, ſed abſolute *paraſcevem*,& eodem modo loquitur Beda; & expreſſe Iren.lib. 1.cont. hær.c.10. dicit 6. diem appellari *cœnam puram*, & lib.5.c.23. *Paraſceve* [inquit] *quæ dicitur cœna pura, id eſt,feria ſexta.* Cur autem feria 6. ita ſit appellata,mihi non ſatis conſtat. Probabile vero eſt, ſolitos fuiſſe Judæos in nocte feriæ 6. propter Sabbathi feſtivitatem, ſolemnem aliquam cęnam inſtituere.Conſtat enim ex Tertulliano lib.5.contra Marci c.4. Judæos inter alias feſtivitates annumerare cęnas puras,quas ibi a jejuniis diſtinguit.Et hactenus de fundamentis allatis pro 1.ſententia.

Reſponſ. Cœna pura quid.

In fundamentis ſecundæ ſententiæ alia occurrunt exponenda teſtimonia.Primum eſt illud Matth.26 *Non in die feſto.* Ad quod primo dicendum eſt cum Chryſoſt. hom.80. in Matth. eos, qui hoc dicebant, non pietatis cauſa fuiſſe permotos, uti id dicerent, aut quia putarent, id eſſe contra ſolemnitatem diei feſti, ſed (ut ipſimet dixerunt) *ne tumultus fieret in populo.* Deinde quamvis nonnulli ex illis hoc conſilium dederint,ſed aliorum certe ſententia prævaluit, præſertim cum Judas ultro offerret ſeſe pollicitus Jeſum ſine tumultu ſe,ac rumore traditurum. Quod fere notavit Rupert l.3.in Oleam, circa illa verba: *Quievit paulum civitas a commeſtione fermenti.* Imo veriſimile eſt,Judæorum principes majori ex parte ſtuduiſſe, obſtinatoque animo voluiſſe Chriſtum in die ſolemni Paſchæ interficere, quando ex omnibus regionibus congregati erant Judæi Jeroſolymis, ut ſupplicium eſſet celebrius,ac notius. Quod divina providentia in bonum convertit, nam inde factum eſt, ut Chriſti innocentia, & veritas mortis ac reſurrectionis ejus neminem poſſet latere, niſi voluntarie excæcari voluiſſet.

Reſponſ. ad argumenta ſecundæ ſententię.

Secundus locus explicandus eſt de *magno die Sabbathi*,qui (ut ibi notat Rupertus) non propterea ita eſt appellatus,quod eſſet primus azymorum,ſed quia erat Sabbathum paſchale, & ſimul cum feſtivitate Paſchæ conjungebatur azymorum obſervatio, quod multum augebat diei ſolemnitatem:tum propter dictam cauſam, tum etiam, quia quando illud Sabbathum occurrebat proxime poſt primum diem azymorum, non poterant Judæi, qui Jeroſolymam convenerant, longum iter agere,ut ad propria redirent, & ita reddebatur ſolemnior ille dies Sabbathi propter magnam populorum frequentiam. Adde præterea, quod Deut.21. præceptum erat, ut corpora eorum,qui ſupplicio afficiebantur eodem die de patibulo deponerentur. Aliunde vero inſtabat jam veſpera,in qua ſolemnitas Sabbathi incipiebat,& quia cum illa conjuncta erat feſtivitas azymorum,ideo ſolliciti erant,ne cogerentur,aut in die Sabbathi corpora deponere,quod fortaſſe non licebat eis,maxime quando facile præveniri poterat, vel ea per totum diem in patibulis relinquere, quod & contra legem erat,& contra tanti diei ſolemnitatem.

Magnus dies Sabbathi quid.

Objectio. Dices, major erat ſolemnitas primi diei azymorum, quam ſolemnitas Sabbathi,etiamſi in ſecundum azymorum incideret. Rurſus gravius erat corpora hominum in patibulis ponere, & interficere, quam ibi jam poſita relinquere;ergo,ſi hoc poſterius tanta ſolicitudine vitarunt Judæi, multo magis prius. *Reſponſ.* Reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, quod non caret dubitatione,quia dies Sabbathi, quoad aliquas actiones & circumſtantias feſtivior erat (ut ex ſupra dictis colligi poteſt) negatur conſequentia; quia non erat æqualis affectus Judæorum.Antequam enim Chriſtum interficerent,vehementi paſſione, & affectu mortis ejus impellebantur,& ideo nihil de feſti ſolemnitate curabant, dummodo mortem ejus accelerarent: poſtquam vero deſiderium expleverunt ſuum,neque amplius haberent,quod adverſus Chriſtum machinarentur,religionem,dieique feſtivitatem ſimulare voluerunt.

Dubium. Tertio loco exponendum eſt,quomodo in die feſto potuerint fieri a Judæis omnia, quæ de paſſione Chriſti Evangeliſtæ narrant? *Reſponſ.* Et primum quidem de Judæis hoſtibus

ſtibus Chriſti dici poteſt, eis non fuiſſe prohibitum cauſam dicere in die feſto, & mortem procurare, ſed exequi, juxta illud Jo. 18. *Nobis non licet interficere quemquam*, quod dictum a Judæis eſſe propter diem feſtum, ſupra cum Cyril. Chryſoſt. & Auguſt. docuimus. Supponebant ergo Judæi ſibi licere petere in die feſto mortem Chriſti, quod faciebant, cum eam exequi recuſarent, quia non licebat. Secundo dici poteſt, eos actos eſſe incredibili odio, & invidia in Chriſtum, adeoque fuiſſe obcæcatos, ut exiſtimarent magnum ſe obſequium præſtare Deo, interficiendo eum, quem Deo blaſphemum, & genti ſuæ valde perniciosum judicabant: aliunde vero timebant populi tumultum, quia ſciebant, eum habere plures diſcipulos, a quibus diligebatur, verebantur denique ne alia ratione elaberetur e manibus, ſicut alias ſæpe fecerat, & ideo nacta opportunitate, eam neque breviſſimo tempore differre voluerunt; cujus voluntatis nonnulla ſigna prius dederant. Nam Joan. 7. in die feſtivitatis ſcenopegiæ voluerunt eum comprehendere, idemque tentarunt poſtea in die magno, ſeu octavo feſtivitatis. Et Joan. 10. in alio die feſto eum lapidare tentarunt, ubi jam non tantum procurare, ſed exequi mortem ejus volebant in die feſto, ſicut Num. 25. tranſgreſſor Sabbathi eodem die lapidatus eſt.

Dubium. Deinde de mulieribus, vel aliis perſonis, quæ ex pietate Chriſti corpus eodem die ſepulturæ mandarunt, *Reſponſ.* reſpondetur facile, ea opera non fuiſſe ſervilia, ſed charitatis, & pietatis, & ideo non fuiſſe prohibita in illo die (ut ſupra probatum eſt) ſecus vero erat de die Sabbathi, in quo non ſervilia opera, ſed ſimpliciter opera prohibebantur, ut patet Exod. 16. 20. & ſequentibus. Quod abſolute de omnibus operibus Judæi intelligebant, & ſaltem intelligi de laborioſis poteſt, quorū magna neceſſitas non occurrebat, ſeu quæ ſine incommodo differri, aut præveniri non poterant. Denique quod de mulieribus additur, *Aromatha ad ungendum Chriſti corpus mulieres quando paravegint.* quæ paraverunt aromatha, ut Chriſtum jam ſepultū ungerent, quamvis eamdem poſſit admittere reſponſionem, probabile tamen eſt, eas non id feciſſe eodem die, quo mortuus eſt Chriſtus, ſed die ſequenti poſt occaſum ſolis finita jam Sabbathi feſtivitate. Marcus enim cap. 16. expreſſe dicit: *Et cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalenæ, & Maria Jacobi, & Salome emerūt aromatha, ut veniētes ungerēt Jeſum.* Unde quod Luc. ait c. 23. *Et revertentes paraverūt aromatha & unguenta, & Sabbatho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum.* vel intelligendum eſt per anticipationem (ut exponit Innocent. 3. lib. 4. de myſt. miſſæ c. 4.) vel certe intelligi poteſt, quædam paraſſe illo die Veneris, antequam ſol occideret, & Sabbathum inciperet, quæ domi habebant, vel ad manum facile habere poterant; plura vero emiſſe poſtea die ſequenti finita Sabbathi feſtivitate.

SECTIO V.

Qua die hebdomadæ, & menſis Chriſtus Dominus fuerit mortuus.

Feria 6. Chriſtus moritur. DUbitatio hæc facile poteſt ex dictis in præcedenti ſectione definiri. Nam quod attinet ad priorem partem, ex dictis plane ſequitur, Chriſtum mortuum eſſe feria 6. hoc eſt, die Veneris, quod aperte conſtat ex Evangelio. Dicitur enim Matth. 27. Chriſtus crucifixus, & ſepultus *in die paraſceves*, & Marc. c. 15. addit: *Quod eſt ante Sabbathum.* Et Luc. c. 23. *Erat* (inquit) *Paraſceves, & Sabbathū illuceſcebat.* Loquitur autem de die, & hora ſepulturæ Chriſti, dicit autem illuxiſſe Sabbathum, quia erat prope occaſum ſolis, in cujus crepuſculo Sabbathi feſtivitas incipiebat. Denique Joan. c. 19. dicit depoſitum fuiſſe Chriſtum de cruce eodem die, quo ſepultus eſt, ne in cruce Sabbatho maneret, conſtat ergo crucifixum eſſe die Veneris. Quod enim quidam exponere conati ſunt, *Sabbathum* ibi non ſignificare proprie, & in rigore ſeptimam diem hebdomadæ, ſed Paſchæ feſtivitatem, inauditum eſt, & omnino falſum, atque contra propriam ſignificationem *Paraſceves* & *Sabbathi*: & procedit ex falſo fundamento, ſc. diem proximum poſt mortem *Dies veneris ab Ecclesia cur venerabilis celebratur.* Chriſti fuiſſe feſtum Paſchæ. Repugnat denique communi ſenſui, & traditioni Eccleſiæ, quæ ſextum diem hebdomadæ ſpecialiter veneratur, ac celebrat, eo quod Chriſtus Dominus in eo ſit mortuus, ut tradit etiam Auguſt. l. 4. de Trinit. c. 5. & ep. 119. ad Januar. cap. 13. 14. & 15. quæ etiam habetur inter epiſt. Hieronymi tom. 9. Et eamdem ob cauſam ab initio Eccleſiæ obſervatum eſt, ut fideles eo die a carnibus abſtineant, ut conſtat ex Clemente lib. 5. Conſtit. c. ult. & lib. 7. c. 22. aliàs 24. & Ignatio epiſt. 8. ad Philippenſes juxta finem, Clemente Alexand. lib. 7. ſtromat. ſatis poſt medium, Origene hom. 10. in Levitic. circa finem, Epiph. hær. 25. & in Anchorato, Tertulliano contra Pſychicos c. 1. & 9. Auguſt. ep. 86. ad Caſulanum. Qui addunt etiam feria 4. ſolitum eſſe ſervari jejunium, quia in ea coactum eſt concilium, in quo de morte Chriſti definitum eſt. Propter quę Beda lib. de ratione computi c. 17. lib. de ratione temporum c. 47. *Nulli* (inquit) *Catholico dubitare licet Chriſtum feria ſexta fuiſſe occiſum.* Et addi prodeſt congruentia ex Irenæo lib. 5. contra hæreſ. c. 23. Quia decuit Chriſtum eadem mori die, qua homo creatus eſt, quia pro illo redimendo, ac veluti recreando moriebatur: conſtat autem, ſexta die hominem fuiſſe creatum, imo arbitrantur multi, eodem die peccaſſe, de quo alias. Contra hanc autem veritatem occurrebat difficultas de die Pentecoſtes, ſeu adventus Spiritus ſancti, quomodo potuerit eſſe Dominica dies, ſi Chriſtus feria ſexta mortuus eſt: ſed hanc tractabimus commodius infra agentes de die reſurrectionis.

Circa poſteriorem partem quæſtionis, non eſt ſermo de lunari menſe. Jam enim diximus, Chriſtum in primo menſe, quem luna confecit poſt æquinoctium vernale, die illius quinta decima, fuiſſe crucifixum, ſed eſt ſermo de menſe ſolari. Et ratio dubii eſt, quia primus menſis lunaris partim in Martium, partim incidit in Aprilem, & interdum plures dies unius menſis, interdum vero plures alterius complectitur, & ideo res dubia eſt, an in Martio, vel in Aprili, & quoto die alterutrius menſis Chriſtus obierit. Unde quidam dixerunt, Chriſtum mortuum eſſe in menſe Aprili, alii in die 16. (ut refert Marcellus Francolinus lib. de horis canonicis c. 74.) alii in die ſecundo, alii vero in die tertio, quæ ſententia a multis recentioribus probatur. Quia recte ſubducta ratione per tabulas Regis Alfonſi, & per computationem Eccleſiaſticam ex aureo numero, & literis Eccleſiaſticis, anno trigeſimo quarto ætatis Chriſti, & per aliquot annos ante, & poſt illum, dies 15. lunæ non incidit in feriam 6. hebdomadæ, neque in menſe Martio: reperitur autem incidiſſe in prędictum diem Aprilis. Ita Abulenſ. 2. p. defenſorii c. 13. & Joannes Lucidus lib. de vero die paſſionis Chriſti c. 9. & 12. Alii vero dixerunt, Chriſtum eſſe mortuum in menſe Martio; ſed inter eos eſt magna varietas in aſſignando die, ut Beda etiam attigit l. de ratione temporum cap. 59. ubi ait, quoſdam ſenſiſſe, Chriſtum eſſe mortuum 26. die Martii, in quam ſententiam poteſt citari Epiph. l. 4. c. 10. juxta communem lectionem, quæ habet 7. Kalendas Aprilis Chriſtum fuiſſe mortuum, quam etiam ſequitur Onuphrius in Chron. anno Chriſti 34. Alii dixerunt, Chriſtum mortuum fuiſſe 30. die Martii; alii e contrario in die 7. alii in 18. ut refert Epiphanius hær. 50. ubi ipſe dicit, fuiſſe in 22. Anſelmus vero ſupra Matth. c. 27. affirmat in 21. Alii referunt Theophylum Cæſarienſem aſſerentem mortuum fuiſſe in 24. ut colligitur ex Beda lib. de æquinoctio vernali in fine, ubi ex eodem Theophylo, cum concilio ſub illo congregato, refert, Chriſtum reſurrexiſſe 7. Kalendas Aprilis, hoc eſt 26. die Martii, unde fit mortuum eſſe die 24. ſeu 9. Kalendas Aprilis. Unde quod ibi dicitur juxta hanc ſententiam Chriſtum paſſum eſſe ab 11. Kalendarum Aprilis, hoc eſt, die 22. Martii, intelligendum videtur, non, quod eo die fuerit comprehenſus, ſed quia eo die in concilio definitum eſt a Judęis, ut Chriſtus moreretur. Alias ſi Chriſtus 11. Kalendas fuiſſet comprehenſus, ſequēti die, id eſt 10. Kalendas fuiſſet mortuus, unde ſi non reſurrexiſſet niſi 7. Kalendas, duobus diebus integris jacuiſſet in ſepulcro, quod fidei repugnant, ut inferius oſtēdemus. Sed hęc interpretatio durior videri aliquantulum poteſt, quia ibi dicitur Chriſtus paſſus ad 11. Kalendarum Aprilis, quia ea nocte a Judæis traditus eſt. Et ideo potius dicendum videtur, mendoſos eſſe codices, in quibus legitur 7. Kalendas reſurrexiſſe, nam legendum eſt 8. Kalendas, ut emendatiores codices habent, & ut ex antecedentibus, & ſequentibus facile poteſt quiſque conjicere; quia ſolum tres dies ibi numerantur ab initio paſſionis uſque ad reſurrectionem.

Juxta hanc ergo veram lectionem, & interpretationem, ex ſententia hujus authoris, & Concilii cum eo congre-

gregati, die 23. Martii mortuus eſt Chriſtus: & ita refert, & ſequitur hanc ſententiam Theophylact. idem Beda l. de ratione temp. c. 50. & idem colligitur ex c. 45. & 59. Ex quibus locis etiam conſtat, olim Eccleſias Galliæ ſequutas fuiſſe hanc opinionem. Quæ fuit etiam ſententia nonnullorum Patrum, Euſebii Cæſarienſis, ut eſt apud Turrianum l. 4. Conſtit. Apoſtol. c. 16. & Lactantii l. 4. divinarum inſtitut. c. 16. Nam licet in quibuſdam codicibus legatur, Chriſtũ mortuum eſſe ante 7. diem Kalendarum Aprilis, tamen emendatiores habẽt ante diem decimum, id eſt 10. die ante Kalendas Aprilis, quę eſt 23. Martii. Et eamdem ſequitur Anſel. l. 2. de imagine mundi c. 7.

Ultima denique ſententia frequentius recepta & uſitata eſt, Chriſtum mortuum eſſe die 25. Martii. Hanc (ut inquit Beda l. de ratione temp. c. 28. & 45.) plures Eccleſiæ magiſtri, & Doctores Eccleſiaſtici tradiderunt. Inter quos eſt Auguſt. l. 4. de Trinit. c. 5. & 18. de Civit. c. ultimo & l. 83. quæſtionum quæſt. 56. Chryſ. ſer. quodam de nativit. Jo. Baptiſtæ, Tertull. l. contra Judæos c. 8. quam ſequuntur D. Thomas ſuper Jo. c. 2. Antoninus, Platina, Uſuardus, & alii. Inter quas ſententias nullum conſtans judicium ferre poſſumus, quia pendet vel ex humana hiſtoria, vel ex tabulis aſtronomicis, & in utroque eſt ſumma varietas, & ita res eſt incerta. Quare conſultius eſt vel judicium differre, vel cum ultima, utpote communiore, magiſque recepta ſententia loqui.

SECTIO VI.

Qua hora Chriſtus Dominus paſſus ſit, ac mortuus.

HÆc ſola quæſtio ſupereſſe videtur, quę ad hanc temporis circumſtantiam plene explicandam pertineat. In qua primum inquiri poteſt, qua hora Chriſtus Dominus comprehenſus fuerit; deinde qua hora cruci affixus, quave mortuus. Reliquum enim temporis ſpatium, quod in aliis paſſionis ejus myſteriis poſitum eſt, ſatis ex Evangeliſtis, & ex hactenus tractatis, tractandiſque conſtabit. Ex tribus autem quæſtionibus tactis, prima facile expediri poteſt. Quia cum Evangeliſtæ nihil expreſſe dicant, conjectura ſolum uti poſſumus ex iis, quæ ipſi referunt. Quibus recte perpenſis, ac conſideratis, veriſimilis videtur ſententia, quæ ex Chryſ. colligitur hom. 84. in Matth. & 72. in Joan. Chriſtum comprehenſum eſſe hora noctis intempeſta, una fortaſſe, vel altera hora ante noctis dimidium. Quia poſt ſolis occaſum Chriſtus cum diſcipulis ad celebrandam legalem cœnam diſcubuit, juxta illud Luc. 22. *Facta hora diſcubuit*, cum nec anticipare debuerit tempus a lege præſcriptum, neque exequutionem ejus differre. Poſt cœnam autem agni diſcipulorum pedes lavit; poſtea ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit: deinde cœnam uſualem, & communem cum diſcipulis manducavit, ac poſtea longum ſermonem, quem Evangeliſta Joannes refert, cum eis habuit, ac tandem *hymno dicto exivit in montem Oliveti.* Quæ omnia certe non potuerunt paucioribus, quam tribus, vel fortaſſe etiam quatuor horis perfici. Rurſus in itinere uſque ad hortum aliquid temporis conſumptum eſt: orando autem in horto videtur integram feciſſe horam, antequam primo ad diſcipulos reverteretur, eoſque dormientes inveniret. Nam eis tunc dixit: *Sic non potuiſtis una hora vigilare mecum?* & tamen poſtea rediit, & oravit ſecundo, & tertio: ergo cum poſt hęc omnia comprehenſus ſit, recte conjectamus, ſumma nocte fuiſſe comprehenſum. Unde cum Aug. ait l. 3. de conſen. Evang. c. 13. adhuc noctis primas partes fuiſſe, quando Chriſtus a Judæis apprehenſus eſt, exponendus eſt, per primas partes noctis intellexiſſe eas, quæ mediam noctem antecedunt. Quod etiam colligi poteſt ex probatione, quam ſubjungit, ſcilicet, quia quando Chriſtus ad domum Annæ pervenit, nondum gallus cantaverat. Inde enim ſolum colligi poteſt nondum fuiſſe mediam noctem, unde Chryſ. ſupra, tractans verba Chriſti: *Non cantabit gallus*, &c. colligit ex illis verbis, galli cantum non longe abfuiſſe ab illa hora: *Quia jam* (inquit) *ſecunda vigilia agebatur*. Quod vero Gab. lect. 13. in Can. dicit, Chriſti paſſionem quantum ad violentiam ab extrinſeco illatam hora noctis tertia incepiſſe, in qua Judæi violentas manus in Domino injecerunt, non eſt ab hac ſententia alienum. Nam hora tertia comprehendebat totam ſecundam vigiliam noctis: nam prima durabat per tres primas horas noctis ſecundum noſtram computationem: ſecunda vero protendebatur a fine primæ vigiliæ uſque ad mediam noctem, & tota illa dicebatur *hora tertia*, ſeu *ſecunda vigilia*, in cujus dimidio tempore, ſeu circa finem ejus comprehenſus eſt Dominus.

Quota noctis hora comprehenſus ſit Chriſtus.

In ſecundo puncto gravior eſt difficultas propter apparentem contradictionem, quæ in Evangeliſtis eſſe videtur. Jo. enim c. 19. plane indicat, Chriſtum fuiſſe crucifixum hora ſexta. Dicit enim horam, quando Pilatus ſedit pro tribunali, ut ſententiam mortis in Chriſtum diceret, fuiſſe quaſi ſextam: unde colligere licet, quando crucifixus eſt, fuiſſe jam horam 6. Quod etiam ex Matth. colligi poteſt, nam c. 27. dicit: *A ſexta hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram uſque ad horam nonam*, & illa expleta ſtatim fere mortuum eſſe Chriſtum. Lucas vero ait: *Erat hora fere ſexta, & tenebræ factæ ſunt*. In contrarium vero eſt, quia Mar c. 15. expreſſe dicit: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*, & tamen poſtea ſubdit, hora ſexta factas eſſe tenebras. Quæ diverſitas in narratione Evangeliorum tam aperta contradictio nonnullis viſa eſt, ut dixerint, alterius Evangeliſtæ codicem eſſe mendoſum. Quia ſigna (inquiunt) quibus numerus ternarius, vel ſenarius Græce ſcribitur, ſimillima ſunt, & ita facile potuit unum pro alio tranſcribi. Quam ſententiam ita indefinite retulit D. Th. ſup. q. 46. art. 9. ad 2. & neque illam reprehendit, neque declarat, in quo Evangeliſtarum mendum acciderit, tamen in commentariis Hieronymi ſuper Pſal. 77. legimus, textum Marci fuiſſe corruptum. Quam ſententiam ſequuti ſunt Cajet. Marc. 15. Sixtus lib. 6. Bibliot. annot. 131. & Canus lib. 2. de locis c. 18. & ad 5. qui falſo eamdem opinionem Theophyl. attribuit. Hic enim author Marc. 15. ſimpliciter affirmat, Chriſtum crucifixum eſſe hora tertia, & Joan. 19. idem confirmans potius in aliam ſententiam inclinat, quod error acciderit in Evangelio Joannis, ut pro *tertia*, *ſexta* ſit poſitum, quamvis Theophylact. ſolum referendo procedat. Neutra tamen harum evaſionum eſt a nobis admittenda. Primo, quia ſi hoc modo licet ſine alio fundamento ſcripturam corrigere, nihil erit firmum. Secundo & maxime, quia in nullis codicibus, nec Græcis, nec Latinis eſt ulla diverſitas lectionis in Marco, vel in Joanne, ut Eraſmus, & alii expoſitores fatentur, & conſtat ex Auguſtino infra citando, Beda, & aliis expoſitoribus Evangeliorum. Atque idem fuiſſe ab initio naſcentis Eccleſię, inde licet conjicere, quoniam ex antiquiſſimis Patribus quidam dicunt, Chriſtum crucifixũ hora tertia, ut Teleſphorus in epiſt. decretali, & habetur in c. *Nocte ſancta*, de conſecr. d. 1. & apud Burchardum lib. 3. decreti c. 63. Ambroſ. in hymno, qui in Eccleſia Mediolanenſi ſic canitur.

Dubium.

Jam ſurgit hora tertia,
Qua Chriſtus aſcendit crucem.

Et Cyrillus Jeroſol. cat. 13. *Crucifixus* (inquit) *hora tertia*, Hieronymus in Marcum (ſi tamen ipſe eſt author) qui etiam id confirmat. Poſtquam enim Chriſtus cruci affixus eſt, illudebatur a prætereuntibus, qui capita movebant, quod non potuit accidere poſt horam ſextam, quando tenebræ terram ſuffuderant; ergo oportuit antea, ſcilicet hora tertia fuiſſe crucifixum. Alii vero dixerunt fuiſſe crucifixum hora ſexta, ut Clemens lib. 5. Conſtit. c. 13. aliàs 16. & lib. 4. c. 34. aliàs 40. Ignatius ep. 2. ad Trallianos, Cyprian. lib. de orat. Dominica. Iſidorus l. 1. de Eccl. officiis c. 19. Athanaſ. l. de Virg. *Sexta hora* (inquit) *celebrato preces cum pſalmis, quoniam hac hora filius Dei ſublatus eſt in cruce.* Quæ diverſitas inter ſanctos Patres, quamvis rei difficultatem augeat, tamen aperte oſtendit, eos ita legiſſe codices Evangeliorum, ſicut nos legimus.

Addo pręterea ſine fundamento dici, hunc errorem accidiſſe propter ſimilitudinem, & facilem mutationem ſignorum numeralium, tum quia neque inter ea ſigna eſt tanta ſimilitudo, ut facile mutari potuerint; tum etiam, quia non conſtat eas voces ſcriptas fuiſſe ſignis numeralibus, & non potius propriis literis, ac vocibus, ut nunc in Græcis codicibus habentur. Sit ergo certum, contextum Evangeliorum non eſſe mutandum, nec corrigendum. Quo poſito duo videnda ſunt, primum quomodo res ipſa ſe habeat: deinde vero quomodo Evangeliſtæ ſint in concordiam redigendi.

Hora ſexta in meridie crucifixus eſt Chriſtus.

Dicendum eſt igitur, Chriſtum Dominum fuiſſe crucifixum in meridie, vel prope, ſeu (quod idem eſt) hora ſexta diei, vel circa illam. Hanc concluſionem in primis pro-

probat textus Joannis, cujus veritas nulla alia ratione poteſt defendi, aut conſiſtere, ut videbimus. Secundo, eandem concluſionem probant teſtimonia Patrum ſupra allata, & communis ſenſus, ac traditio Eccleſiæ, quę habet, Chriſtum ante mortem tribus horis in cruce pependiſſe: conſtat autem mortuum eſſe hora nona, unde fit, crucifixum eſſe in ſexta. Tertio id poteſt explicari ex diſcurſu paſſionis Chriſti. Referunt enim Evangeliſtæ, Judæos ſummo mane, id eſt, prima hora illius diei concilium inijſſe; atque in illud Chriſtum adduxiſſe, eumque iterum examinaſſe, an eſſet Chriſtus, ac poſtea detuliſſe eum ligatum ad Pilatum: ubi primum facta eſt accuſatio Judæorum, & variæ interrogationes, ac reſponſiones inter eos, & Pilatum, & inter Pilatum, & Chriſtum, quæ omnia ſi recte penſentur plus quam primam diei horam integram requirunt. Deinde miſſus eſt Chriſtus ad Herodem, apud quem iterum accuſatur ab Scribis, & illuditur ab Herode cum exercitu, & veſte alba induitur, & ad Pilatum remittitur, in quibus neceſſe fuit aliam horam, ſcilicet ſecundam diei conſumi. Poſtea inſtruitur nova accuſatio, & examinatio cauſæ apud Pilatum, varii ſermones, & colloquia ultro, citroque miſcentur, daturque Judæis optio, utrum vellent liberari Barabbam ne, an Chriſtum, & principes perſuaſerunt populo, ut peterent Barabbam, & tunc primum aperte clamaverunt de Chriſto, *Crucifigatur*. Atque ita in Officio de cruce Chriſti a Pio V. probato ſic dicitur:

Crucifige clamitant hora tertiarum.

Circumferuntur etiam verſiculi quidam de horis Eccleſiaſticis, ab omnibus recepti, in hunc modum:

Prima replet ſputis, cauſam dat tertia mortis.

Hæc ergo omnia in tertia hora facta ſunt, & vel tota, vel magna pars ejus in his elapſa eſt.

Poſt illam vero acclamationem Judæorum Chriſtus Dominus flagellatus eſt, & poſtea iterum ductus a cohorte in prætorium, & exutus propriis veſtibus & chlamyde coccinea circumdatus, & ſpinis coronatus, & a militibus variis modis illuſus. Quę certe omnia non potuerunt breviori tempore, quam tota hora quarta expedire. Poſtea a Pilato populis oſtenditur, quando Judæi iterum clamaverunt: *Tolle, tolle, crucifige eum*, & illud: *ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit.* Quo audito Pilatus *magis timuit*, atque iterum Chriſtum ſecum introduxit, longumque cum illo ſermonem habuit, reditque poſt ad populum cupiens liberare eum, & poſt nonnullas interrogationes, ac reſponſiones, tandem ſententiam mortis in eum tulit hora quaſi ſexta (ut Joan. dixit) quia ſi rerum ſeries ſpectetur, neceſſe eſt, ut minimum horam quintam tunc fuiſſe tranſactam, vel inſtaſſe finem ejus. Deinde ſuſceperunt Jeſum, & iterum illuſerunt, & exuerunt chlamyde, & propriis veſtibus induerunt, atque in Calvariæ locum adduxerunt, angariaveruntque in via Simonem Cyrenenſem, & Chriſtus orationem habuit ad mulieres. Quæ omnia iter retardabant, ac tandem perventum eſt ad locum Calvariæ, ubi prius obtulerunt ei myrrhatum vinum, quod eſt ſignum, aliquantulum quieviſſe priusquam eum crucifigerent. Non potuit ergo in his omnibus non inſumi alia integra hora: ergo non potuit Chriſtus ante ſextam horam, vel prope illam crucifigi. Nam quæ acta legimus illo die, non potuerunt paucioribus, quam ſex horis abſolvi omnia.

Superest ergo, ut ſecundo loco concordiam Evangeliorum exponamus. In quo primo occurrit difficilis locus Marci ſupra citatus. In cujus expoſitione plurimum laboravit Aug. lib. 3. de conſenſ. Evangel. c. 13. & tract. 117. in Jo. & in lib. 65. quæſt. q. 15. & in lib. quæſt. novi & veteris teſtam. q. 65. & ſup. Pſalm. 63. circa illud: *Exacuerunt ut gladium linguas ſuas.* Qui duas excogitavit expoſitiones. Prima eſt, ut locus Marci ad literam intelligatur (ut ſonat) ſcilicet, Chriſtum vere fuiſſe cruci affixum hora diei tertia: locum autem Joannis non eſſe intelligendum de ſexta hora diei, ſed de hora ſexta paraſceves Paſchæ, quoniam Joannes ita inquit: *Erat autem paraſceve Paſchæ hora quaſi ſexta*: per paſcha autem putat eſſe intelligendum ipſum Chriſtum, ſeu immolationem ejus in cruce, quæ præparari (inquit) incępit hora nona noctis, a cujus initio computando uſque ad tertiam horam diei, ſex præterlabuntur horæ. Erat ergo hora ſexta non diei, ſed præparationis veri Paſchæ. Hæc vero expoſitio nec ipſi Auguſtino admodum placet, nec probari ullo modo poteſt. Primo quia, quod de textu Marci dicitur, juxta dicta non poteſt conſiſtere. Oſtenſum enim eſt, Chriſtum non potuiſſe crucifigi hora tertia diei, computando durationem horarum, ut nos computamus, & ſumendo earum initium a principio diei. Secundo quia expoſitio Joannis eſt nimis violenta, & metaphorica: tum quia nomen Paſchæ in propria ſignificatione id non ſignificat, neque Evangeliſtæ unquam eo ſenſu utuntur ea voce; tum etiam, quia modus ille computandi, & numerandi horas nunquam eſt uſitatus; tum denique quia gratis dicitur, pręparationem mortis Chriſti incepiſſe ab hora nona noctis. Nam ſi aliquod initium ejus aſſignari poteſt, non poteſt eſſe aliud niſi comprehenſio Chriſti, quæ non incepit hora nona noctis, neque multo poſt illam (ut quidam ſcribunt) ſed potius multo ante illam, quia hora nona noctis juxta hanc computationem eſt tertia poſt dimidiam noctem juxta noſtram computationem. Quia ab hora nona uſque ad diem tantum ſuperſunt tres horæ noſtræ, ut Aug. etiam ſupponit: oſtendimus autem ſupra, Chriſtum ante mediam noctem fuiſſe comprehenſum.

Secunda expoſitio Auguſt. eſt, Joannem eſſe intelligendum ad literam, ut ſonat: Marcum vero loquutum fuiſſe de crucifixione, non quando re ipſa facta eſt in monte Calvariæ, ſed quando facta eſt a Judæis, quantum in illis fuit, quando ſcilicet clamaverunt: *Crucifige, crucifige eum.* Quod factum eſſe hora tertia ſupra declaratum eſt, ac probatum. Hanc expoſitionem ſequitur Innocent. lib. 5. de myſter. miſſæ c. 9. & D. Th. ſupra, utramque expoſitionem Aug. referens, huic magis adhærere videtur, ſicut & Beda in Jo. & clarius in Marcum; ubi Theophyl. eamdem referens expoſitionem non improbat. Nihilominus tamen probari nullo modo poteſt. Primo, quia propter ſolam petitionem, aut acclamationem Judæorum, non poteſt proprie ac vere dici, Judæos crucifixiſſe Chriſtum hora tertia, alioqui etiam dici poſſet, eum interfeciſſe ſummo mane, quando in ſuo concilio ſententiam tulerunt, dicentes: *Reus eſt mortis.* Imo idem dici poſſet in feria quarta, quando eamdem ſententiam in alio concilio dixerunt. Eo vel maxime, quod decretum, vel petitio Judæorum non erat cauſa efficax, nec ſufficiens crucifixionis Chriſti, donec Pilatus ſententiam diceret; ergo non ſolum proprie, verum etiam neque in impropria, & metaphorica ſignificatione dici poteſt Chriſtus crucifixus hora tertia propter ſolam petitionem Judęorum, cum nondum Pilatus protuliſſet ſententiam, uſque ad horam ſaltem quintam, ut viſum eſt. Reſponderi poteſt, quamvis Pilatus non protulerit ſententiam hora tertia, ſedens pro tribunali & authoritate judiciaria, tamen tunc incepiſſe oſtendere Judæis voluntatem conſentiendi petitioni eorum: cujus ſignum eſt, quia ſtatim pręcepit eum flagellari, quæ erat veluti diſpoſitio quædam ad crucifixionem, juxta legem Romanorum, (ut in ſuperioribus tractatum eſt) ergo ex tunc habuit animum illum crucifigendi, ſi non poſſet aliter ſatisfacere Judæis. Propter quam fortaſſe cauſam Clemens & Ignatius locis paulo ante citatis dicunt, hora tertia ſententiam mortis latam eſſe in Chriſtum. Et Athanaſ. dicto l. de virgin. dicit, hora tertia adductum eſſe lignum crucis. Sed hæc in primis incerta ſunt. Nam potius (quantum ex Evangelio conjici poteſt) Pilatus erat eo tempore anceps & dubius, cupiebatque eripere Jeſum a morte, atque eo animo illum verberari juſſit. Deinde (ut ea omnia concedamus) non ſatis ſunt ad explicandum textum Marci, qui aperte loquitur de reali crucifixione in executione ipſa, non vero de animi deliberatione, niſi magnam vim, & ęquivocationem tam litera patiatur, quam ipſa ſeries hiſtoricæ narrationis, quæ ſic habet, *Crucifigentes eum, diviſerunt ſibi veſtimenta ejus, quis quid tolleret, erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Utrobique ergo de eadem crucifixione ſermo eſt. Præterea in utroque loco evidenter loquitur Marc. de militibus, de quibus ſermo eſt ab illis verbis: *Milites autem duxerunt eum, &c.* & de illis dicitur: *Percutiebant eum, illudebant ei, dabant ei bibere myrrhatum vinum, diviſerunt veſtimenta ejus, crucifixerunt eum*, & poſtea, *& cum eo crucifixerunt duos latrones.* Non ergo ſermo de Judeis lingua crucifigentibus, nec de Pilato animo, vel ſententia: ſed de militibus, manibus, clavisque Chriſtum in cruce figentibus.

Tertia ergo expoſitio eſt verba illa: *Erat autem hora tertia*, non eſſe conjungenda cum ſequentibus; *Et crucifixerunt*

Teſtimonii Marci 15 de hora crucifixionis Chriſti.

1. Expoſit.

2. Expoſitio.

xerunt eum: ſed ſimpliciter, præciſe, ac per ſe ſumenda, referendaque ad tempus illud, in quo cœpit ſalvator pati a militibus Pilati. Ita Euthym. c. 47. in Marc. Quæ expoſitio placuit Catharino l. 2. in Cajet. Sed vix poteſt etiam mente concipi. Quomodo enim poſſunt efficere ſenſum verba illa interpoſita, quæ nec cum antecedentibus, nec conſequentibus connectuntur? Aut quo fundamēto dici poteſt illa hora tertia referri ad hanc vel illam actionem, vel paſſionem, ſi nihil dicitur factum in illa, ſed ſolum, quod erat hora tertia? Imo nec divinari poteſt, quæ, vel quando fuerit hæc hora tertia. Addo, falſum eſſe quod dicit Euthym. Chriſtum cœpiſſe pati a militibus Pilati hora tertia. Nam ſi loquatur de initio poſt ſententiam latam, conſtat ex Joanne fuiſſe hora quaſi ſexta. Si vero loquatur de initio paſſionis abſolute, & ante ſententiam, conſtat fuiſſe multo ante horam tertiam, ſcilicet nocte pręcedenti, vel ſummo mane, ſi ſermo ſit de iis, quę Chriſtus paſſus eſt, poſtquam ductus eſt ad Pilati prætorium.

4. Expoſitio. Quarta expoſitio, quam ſolum invenio apud Marcellum lib. de horis canon. c. 23. eſt illud: *Et crucifixerunt eum*, non eſſe ſolum copulative interpretandum, ſed in vi adverbii tempus ſignificantis, ita ut ſit ſenſus: *Erat autem hora tertia* non diei, ſed ex quo crucifixerunt eum, ita ut illis verbis ſignificaverit Marcus tribus horis Chriſtum in cruce pependiſſe vivum, dum milites dividebant veſtimenta ejus, illudebantque ei, ac latrones crucifigebant. Sed hæc expoſitio auget potius difficultatem, quam explicet. Primo enim violenta eſt interpretatio illius copulativæ, & præter omnem uſum tam proprium, quam metaphoricum; deinde illa, quæ Marcus ibi, & in ſequentibus verbis narrat eſſe facta, ante ſextam horam geſta ſunt. Nam poſt illa omnia dicit: *Et facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt*; ſi ergo jam tunc Chriſtus pependerat in cruce tribus horis, neceſſe eſt, ut hora tertia diei fuerit crucifixus, incidimus ergo in eamdem difficultatem.

5. Expoſitio communis. Quinta ergo, & communis, ac vulgaris expoſitio eſt, qua utuntur Nico. Lyran. Dion. Carthuſ. Gagneius; & alii recentiores Evāgelii expoſitores infra citandi, & Magiſt. hiſtoriæ Evangelii c. *166.* citatur Durand. in Ration. Div. offi. lib. 5. c. 1. ſed hic potius ſequitur Auguſt. Ait ergo hæc opinio, Evangeliſtas de eadem re, atque de eodem tempore eſſe loquutos, quamvis ſub diverſis rationibus, ſeu habitudinibus, diverſis item nominibus uſi fuerint. Ad quod explicandum, advertendum eſt primo, quando de tempore alicujus actionis loquimur, interdum ſolere nominari tempus, quod inchoatum eſt, ſeu actu fluit, quod dicitur *tempus currens*: interdum vero, quod immediate ante præceſſit, & jam eſt exactum, ſed quod immediate ſubſequitur, quando proxime diſtat, & uterque modus eſt proprius, vulgaris, & uſitatus. Sic enim quidquid fit poſt horam tertiam expletā ante inchoatam quintam, poteſt dici fieri hora quarta, etiamſi fiat in principio, vel fine illius: poteſt etiam dici fieri hora tertia, quia ſcilicet ante expletam quartam factum eſt. Quod maxime tunc habet uſus, quando initio quartæ horæ aliquid factum eſt. Et eadem ratione, ſi res fiat prope initium quintæ horæ, dici poteſt facta hora quinta, & præſertim ſi addatur particula diminuens, *quaſi* hora quinta.

Modi computandi horas diei varii. Secundo eſt obſervandum, horas diei, ac noctis variis rationibus dividi poſſe, ac numerari: primo a media nocte ad meridiem, & a meridie ad mediam noctem, aſtronomica numeratione, de qua conſtat, non fuiſſe loquutos Evangeliſtas. Conſtat enim ex dictis, juxta hanc numerationem crucifixum eſſe Chriſtum fere hora 12. diei, cum eſſet tempus æquinoctii, & ſex horæ diei jam tranſiiſſent. Secundo numerando horas ab occaſu ad occaſum ſolis, ſicut Itali numerant, & hoc etiam modo conſtat non fuiſſe loquutos Evangeliſtas, quia juxta eam rationem crucifixus eſt Chriſtus hora 18. Tertio incipiendo numerationem horarum ab ortu ſolis, & ſigillatim numerando omnes horas, primam, ſecundam, tertiam, &c. & hoc modo intellexerunt Evangeliſtas ſcriptores omnes, qui opiniones priores ſequuti ſunt: tamen hoc modo non poſſunt in concordiam redigi, ſi de eadem re loquuntur, ut vere loquuntur; quia hora tertia nullo ex ſupra dictis modis dici poteſt *quaſi ſexta*, cum longe ab illa diſtet. Supereſt ergo quartus modus, qui olim fuit in uſu apud Judæos, qui tam diem, quam noctem in quatuor vigilias ſeu partes dividebant, ſingulis tres horas aſſignātes. Ita tradunt multi, graveſque authores ſtatim referendi: in modo autem explicandi hanc diviſionem non concordant.

Quidam ergo dicunt, primam illarum partium vocatam eſſe *Primam*, & duraſſe per tres primas horas diei, ab ortu ſolis numerando, & ſic conſequenter de reliquis, nam ſecundam illarum, quæ tres ſubſequentes horas cōplectebatur, vocabant, *tertiam*, aliam *ſextam*, aliam *nonam*. Quo ſuppoſito, eſt facilis expoſitio. Nam Chriſtus Dominus crucifigi potuit, ante inchoatam horam ſextā, id eſt, paulo ante meridiem, quando adhuc currebat hora tertia, id eſt, ſecunda pars diei, & ita potuit recte Marcus dicere crucifixū eſſe *hora tertia*. Quia vero illa hora tertia jam ad exitum tendebat, & hora ſexta proxime, atque immediate inſtabat, ideo recte potuit dicere Joan: *Erat hora quaſi ſexta*. Et hanc expoſitionem ſequuntur recentiores, Janſ. in concor. c. 143. & alii, quos Marcel. refert.

Sed objici ſolet contra hanc ſententiam. Quia hic diviſionis modus videtur gratis & ſine fundamento confictus, præſertim cum in Evangelio legamus Joan. 11. *Nonne duodecim horæ ſunt diei?* ubi conſtat Judæos ſolitos eſſe numerare non tantum prædictas quatuor partes diei: ſed duodecim horas tertio modo ſupra explicato. Unde Jo. 1. legimus: *Erat autem hora quaſi decima*, & Jo. 4. *Heri hora ſeptima reliquit eum febris*, Et Matt. 20. *Circa undecimam horam exiit.* Et confirmatur, quia licet admitteremus diviſionem illam diei in quatuor partes, gratis diceretur, ſecundam partem vocatam eſſe tertiam horā, & tertiam ſextam, & quartam nonam, ſed primam, ſecūdam, tertiam, & 4 partem. Primo quidem, quia nomen *hora*, nunquam in Scriptura ſignificat, niſi duodecimā diei partem, ut patet ex locis allegatis, ſicut quatuor partes, in quas nox dividebatur, non dicebantur quatuor horæ, nec tertia, ſexta, &c. ſed prima vigilia, ſecunda vigilia, &c. Deinde quia ſi prima ex his partibus dicta eſt *Prima*, vel ex ordine ad alias partes, vel quia in prima hora incepit, cur ſecunda pars non eſt etiam, vel ſecunda hora appellata, ex ordine ad alias partes, vel certe quarta hora, ex ſui initio? quia, ſc. hora 4. incipiebat, & eadē interrogatio fieri poteſt de tertia & quarta parte. Nec refert, ſi quis fortaſſe dicat, diviſionem hanc diei in quatuor partes fundamentum habere in antiquis Patribus, ut videre licet in Tertul. l. de jejunio c. 10. & Cypr. l. de orat. domin. juxta finem, Chryſ. hom. 57. ad populum, & Iſid. l. de officiis Eccleſ. c. 19. qui tractantes de horis canon. ſeu de temporibus diei, olim ſolemni ritu ad oratione deputatis, dicunt, diviſum fuiſſe diem in hujuſmodi horas, & inſinuant traditionem eſſe antiquiſſimam, & a tempore Judæorū ſervatam. Quod etiam colligi poteſt ex illo Act. 11. *Petrus & Joan. aſcendebant in templum ad horam orationis nonam* & c. 10. *Aſcendit Petrus in ſuperiora, ut oraret circa horam ſextam*: & infra: *Orans eram hora nona in domo mea.* Hæc (inquam) reſponſio non ſatisfacit: quia in citatis Patribus nunquam reperimus tertiam, ſextam, aut nonam plures diei horas amplecti, ſed ſolum ſingulis iſtarum horarum diei in ordine ad res divinas, & officium orationis fuiſſe ſolemniores; neque ex Scripturæ locis citatis videtur aliud poſſe colligi. Illud etiam difficultatem auget, quod neque in Scriptura, neque in citatis Patribus fit ulla mentio primæ horæ, ſed tantum numerant tertiā, ſextam, & nonam, & interdum addunt veſperam, de qua etiam ſæpe fit mentio in ſacris literis. Unde novum quoque ſumitur argumentum contra prædictam diviſionem dicto modo expoſitam. Quia ſi nona hora comprehendit decimam, undecimam, & duodecimam horam diei uſque ad occaſum ſolis, nullū diei tempus relinquitur, quod nomine veſperæ ſignificetur, niſi fortaſſe crepuſculum noctis, aut certe ſequitur, nonam, & veſperam coincidere: neutrum autem conſonat tam iis, quæ ſupra dicta ſunt de veſpera, quam conſuetudini Eccleſiaſticæ, quæ in horis canonicis hæc tempora ſub hiſce nominibus diſtinguit. Objectio.

Propter hæc alii, licet admittant illam diviſionem diei in quatuor partes, multo aliter dictas voces explicant. Dicunt enim tertiam ſignificare eam partem, quæ durat per tres primas horas diei, & ad tertiam terminatur; ſextam autem vocari ſecundam partem, quæ fluit uſque ad finē ſextæ horæ; nonam vero ſimili proportione partem tertiam diei nuncupari, quæ in fine horæ nonæ abſolvitur; quartam autem partem diei, quæ decimam, undecimam, & duodecimam horam diei complectitur, veſperarum nomine appellari. Ita docent Calixtus Placent. enarr. 46.

ſuper

ſuper Evangelia quadrag. ſer. de Reſurr. Domini, & Sylveſt. in Roſa aurea in ſer. diei Paraſceves art. 3. & in ſumma, Verbo *jejunium* q. 4. Marcel. dicto lib. de horis Canonicis c. 21. Juxta quam explicationem expediuntur facillime omnes dubitationes ſupra poſitæ. Quia unaquæque pars nomen accepit ab ultima hora in qua terminatur. Unde quarta pars ab aliquibus vocatur etiam duodecima, ſed recte quoque vocatur *veſpera*, quia vergit ad occaſum ſolis. Hoc etiam modo aſſignatur fundamentum hujus diviſionis ſatis probabile. Sumpta enim eſt ex quatuor illis ſolemnioribus horis ad orationem, vel ad res ſacras deſtinatis: & licet illæ voces *tertia*, *ſexta*, *& nona*, proprie ſignificēt ſpeciales illas horas, quæ hiſce numeris notantur: tamen facile extendi potuerunt ad ſignificandum totum illud tempus, quod in illis horis terminatur, vel quia per orationem, quæ ſingulis illis horis fit, ſatisfit toti illi tempori, vel quia orationes illis horis aſſignatæ toto illo tempore fieri poterant; aut certe (quod in idem redit) deſcriptio diurni temporis per illas horas tanquam per notiores, & celebriores ſæpe fiebat, intermediis omiſſis, & quæ in his horis intermediis fiebant, dicebantur fieri in altera ex prædictis horis extremis, fortaſſe in ea, quæ minus diſtabat. Suppoſita ergo hac explicatione hujus diviſionis diei in quatuor partes, conciliantur prædicta loca hoc modo, Chriſtum crucifixum eſſe tempore intermedio inter tertiam, & ſextam horam, & ideo denominari potuiſſe ab utroque extremo.

Et hæc interpretatio eſt quidem probabilis, ſed non minores difficultates patitur quā præcedens. Primo quidem, quia ſi prima pars diei tribus primis horis concludebatur, difficile creditu eſt, proprie, ac vere dici potuiſſe factum eſſe hora tertia id, quod poſt horam integram, vel fortaſſe duas geſtum eſt. Vel e contrario, ſi ſecunda pars diei ſub ſexta concludebatur, non erat, cur Joannes adderet *hora quaſi ſexta*, ſed ſimpliciter dicendum eſſet *hora ſexta*. Secundo (quod me magis movet) juxta hanc expoſitionem oportet dicere Chriſtum fuiſſe crucifixum intra horam quartam diei, vel ad ſummum in initio quintæ: hoc autem incredibile videtur, ſi quæ ſupra notata ſunt de diſcurſu paſſionis attente penſentur. Deinde tota illa interpretatio tantum videtur quadā conjectura probabili niti. Si autem conjectura uti licet, poſſumus fortaſſe aliam non minus probabilem excogitare, ſcilicet tertiam, ſextam & horam nonam diei fuiſſe olim ſpecialiter ad orandum deputatas, & ideo fuiſſe notiores, & celebriores (ut ſupra probatum eſt.) Tamen quia homines facile aliquantulum anteponunt, vel poſtponunt actiones, quæ certis temporibus præſcriptæ ſunt, hinc fieri facile potuit, ut nomen *tertiæ* non tantum horam tertiam, ſed etiam antecedentem, & ſubſequentē complecteretur. Et eadem ratio eſt de ſexta, & de nona. Sicut nunc etiam, vulgari ſermone dicimus, eſſe horam veſperarū, quamvis paulo magis, vel minus diſtet. Et in hac ſignificatione hora tertia incipiebat a ſecunda hora diei, & finiebatur in quarta, & ſic de aliis atque ita ſupereſt undecima, & duodecima hora diei, quæ poſſint veſperarū nomine ſignificari. Et juxta hunc modum fere eſt eadē conciliatio Evāgeliſtarū: evitatur tamen prima difficultas tacta; quia hoc modo proprie poteſt dici Chriſtus crucifixus hora tertia: etiamſi in fine quartę crucifixus ſit, quę etiam dicitur *hora quaſi ſexta*, quia ſtatim a tempore quintæ horæ incipiebat ſexta, hoc modo, id eſt, in ordine ad orationem, vel ad res ſacras. Altera tamen difficultas eadem manet in hac ſententia, quia videtur tempus illud quatuor horarum brevius, quam ut potuerit in eo Chriſtus crucifigi.

Denique difficultates tactæ contra primum modum explicādi illam diei diviſionem non ita urgent, quin poſſit earum omnium ſufficiens ratio reddi, ſi commode explicetur. Unde cum alias modus ille aptior ſit ad explicandos Evangeliſtas & ſolvendas difficultates in hiſtoria paſſionis occurrentes, videtur præferendus. Et primum quod attinet ad fundamentum, vel authoritatem, in qua nititur hæc partitio diei, eadem difficultas communis eſt huic modo, & cæteris. Atqui non dicimus diurnum tempus fuiſſe aliquando diviſum in quatuor partes æquales, quæ illis nominibus *prima*, *tertia*, *ſexta*, *& nona* ſignificentur, ſicut nox dividebatur in quatuor vigilias, quia neque hoc nobis eſt neceſſarium, neque ſufficiens habemus illius fundamentum. Hoc ergo ſolum ex antiquitate ſumimus, illas horas, *tertiam*, *ſextam*, *& nonam* fuiſſe celebriores, fortaſſe, quia erant ad orationem ſpecialiter deputatæ, atque ideo illarum uſum frequentiorem fuiſſe, magiſque uſitatum ad referendas actiones ſacras, ſeu tēpora, in quibus fiebant. Unde conjectamus extenſionem aliquam factam eſſe in uſu, & ſignificatione illarum vocum *tertiæ*, *ſextæ*, *& nonæ*, ut plus temporis, quam ſingulæ, ac præciſæ diei horæ ſignificarent, quacūque ratione id interpretemur. Deinde non refert, quod nomen primæ horæ non reperiatur apud antiquos in hac ſignificatione. Quod enim hæc ſententia aſſerit, ſolum eſt, tres primas horas diei non eſſe comprehenſas ſub nomine tertiæ, ſive illud prima hora, ſive ſimpliciter primum matutinum tempus, aut mane diei, ſive alio modo appelletur. Rurſus poteſt aptiſſima ratio reddi horum nominum in prędicta ſignificatione. Tempus enim aſſignatum, v. g. ad eam orationem, quam *tertiam* appellamus, erat hora tertia diei elapſa, ſeu audita: juxta communem autem loquēdi modum, quod faciendum eſt ſtatim audita hora tertia, propriiſſime dicitur fieri *hora tertia*. Sic enim, qui docet, vel legit a ſigno horæ tertiæ, uſque ad ſignum horæ quartæ, proprie dicitur docere hora tertia. Ad hunc ergo modum illa oratio dicebatur fieri hora tertia, & inde extenſo vocabulo totum illud tempus dicebatur tertia hora, donec inchoaret ſexta, de qua, & de nona eadem ratio eſt, proportione ſervata. Nec refert, quod illud tempus, quod *nonæ* adſcribitur, poſſit etiam *veſpera* appellari juxta uſum ſcripturæ, & Judæorum. Quia nomen veſperæ non eſt deſumptum a tempore orationis, ſed aliunde, ut ſupra tractavimus. Quanquam etiam dici poteſt, etiamſi dicamus horam nonam incepiſſe audito ſigno horæ nonæ, & currente jam decima, non oportere, ut totum tempus reliquum uſque ad finem diei dicatur hora nona. Nam ſi fortaſſe antea erat tempus aliquod orationi, vel ſacrificio veſpertino deputatum, incipiente illo tempore poteſt dici, finiri tempus nonæ. Jam enim diximus non oportere has voces ad ſignificandas æquales temporis partes eſſe extenſas: ſed unaquæque ſignificat tempus ſuæ orationi conſecratum, quod eamdem denominationem retinet, donec tempus alterius orationis incipiat, ſive illud æque diſtet, ſive non. Tandem non obſtat, quod in ſcriptura ſacra interdum fiat mentio aliarum horarum. Neque enim negamus, quin Judæi dividerent diurnum tempus in duodecim partes, vel horas, quibus ad metienda ſuas actiones uterentur: quin potius illa nomina *tertiæ*, *ſextæ*, *& nonæ* horæ hanc diviſionem ſupponunt, & ideo non eſt mirum, quod interdum fiat mentio aliarum horarum, præſertim quando agitur de integra diviſione totius diei, ut in eo loco Joan. 11. vel quando juxta occurrentem materiam oportet proprium, ac indiviſibile tempus, quoad fieri poſſit, indicare. Et hoc modo videtur locutus Petr. Act. 2. cum dixit: *Cum ſit hora diei tertia*. Ille enim propriiſſime de tertia hora diei videtur loquutus. Quia id erat neceſſarium ad rem, de qua agebat, ſcilicet ut oſtenderet, non eſſe aptum tempus, in quo diſcipuli ebrii eſſe poſſent. Similiter in loco illo Joan. 4. Regulus voluit conferre tempus verborum Chriſti cum tempore, in quo melius filius habuit, & ideo oportuit propriam horam ſeptimam deſcribere. Et idem fere eſt de alio loco Matth. 20. in quo oportuit declarare, operarios ultimo loco vocatos ſolum una hora diei laboraſſe. Quod ergo dicimus, eſt, aliam deſcriptionem per horas ad orationem deputatas fuiſſe etiam valde uſitatam, ut ex aliis locis ſcripturæ probavimus, & per ſe veriſimile eſſe, Evangeliſtas uſos eſſe hoc genere enumerationis: tum quia hoc apparet neceſſarium ad eorum concordiam: tum quia non ſine cauſa, & myſterio ſolis illis vocibus uſi ſunt *tertia*, *ſexta*, *& nona*. Quia enim mors Domini erat res maxime ſacra, ac perfectiſſimum ſacrificium, ideo voluerunt illam deſcribere per horas divinis rebus deſtinatas, quæ etiam illo tempore, quo ipſi ſcripſerunt, inter Chriſtianos obſervabantur in memoriam paſſionis Chriſti, ut in eis ſpeciales orationes, ſeu horæ canonicæ recitarentur. Quocirca in re tam lubrica, & difficili hæc expoſitio videtur omnino probanda, dum alia aptior non occurrerit.

Horarum computatio inter Judæos qualis.

Adhuc vero ſupereſt difficultas ex verbis Luc. 23. dicentis: *Erat autē hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram*, cum tamen Joan. dicat hora fere ſexta Pilatum ſediſſe ad judicandum: quod neceſſe eſt, factum eſſe ante illas tenebras, per horam ſaltem integram, & Matth. ac Marc. dicant tenebras ſeſe oſtēdiſſe hora ſexta.

Dubium.

Quæ

Quæ difficultas facillime poſſet expediri, ſi intelligerentur hæc loca de ſexta hora diei proprie,& in rigore. Nam (ut alibi ſupra notavimus) illud *quaſi* poteſt interdum minuere,& interdum addere, & ita in præſenti poteſt indicare, vel horam nondum inceptam, vel parum antea tranſactam. Joannes ergo dixit *hora quaſi ſexta*, quia nondum erat incepta: Lucas vero quia paulo poſt tranſactam, ſeu auditam ſextam horam tenebræ factæ ſunt. Alii vero Evangeliſtæ dixerunt ſimpliciter *hora ſexta*, quia quod fit paulo poſt auditum ſignum alicujus horæ, in ea hora fieri dicitur, ut paulo antea notavimus. Quia vero dictum a nobis eſt, Evangeliſtas non numerare horas diei prædicto modo,ſed ſecundum aliam enumerationem ſupra explicatam, ideo addendum eſt Joannem dixiſſe:*hora quaſi ſexta*, quia major pars totius temporis, quod ſub hora tertia comprehendi poterat, tranſactum erat; quamquam fortaſſe integra hora diei deeſſet uſque ad initium ſextæ horæ.Quando enim pluſquam dimidia pars præcedentis horæ tranſacta eſt, communiter ſolemus dicere,quaſi adeſſe ſequentem horam. Quod maxime in loquutione Joannis locum habuit, quia illa hora, cujus initium proxime inſtabat, erat revera hora ſexta diei,& in fine ejus,quando ſcil. audiri ſolet ſignum uniuſcujuſque horæ, incipiebat ſexta hora ſecundum aliam appellationem,quam diximus ſumptam eſſe in ordine ad orationem, ſeu res ſacras..

Quod vero Lucas dixit tenebras factas eſſe *quaſi hora ſexta*, dupliciter explicari poteſt, primo dicendo etiam tenebras inchoatas fuiſſe paulo ante auditum ſignum ſextæ horæ.Nam illa particula diminuens *quaſi*, poteſt magis, vel minus minuere, & ideo licet tempus, de quo loquitur Lucas, ut minimum diſtet per horam diei integram a tempore,de quo loquitur Joann. nihilominus potuit eodem verbo explicari. Alii vero Evangeliſtæ dixerunt tenebras factas eſſe *hora ſexta*, quia prope auditum ſignum ejus factæ ſunt.Sed hæc Lucę expoſitio unam patitur difficultatem.Quia videtur neceſſarium,ut a crucifixione Chriſti,uſque ad tenebras bonum aliquod temporis ſpatium interceſſerit,ut ſupra ex Hieron. ſuper Marcum argumentabamur. Diximus autem exponentes locum Marci,Chriſtum crucifixum eſſe paulo ante ſextam horam;ergo non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri.Nam quod Canus dicit, Chriſtum crucifixum eſſe in initio ſextæ horæ diei, & tenebras inchoatas eſſe in fine ejuſdem horæ,non videtur poſſe conſiſtere cum narratione Joannis, etiam juxta ipſius Cani interpretationem. Nam ſi Pilatus ſententiam dixit paulo ante initium ſextæ horæ,quomodo potuit Chriſtus crucifigi in initio ejuſdem horæ?Non enim potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia,quæ a prolatione ſententiæ uſque ad crucifixionem facta ſunt,ut ſupra deduximus. Poteſt ergo aliter exponi Lucas, tenebras cœpiſſe ingruere aliquanto tempore poſt ſextam horam inchoatam, ſed auditum ſignum illius, & ideo dixiſſe, *hora quaſi ſexta*. Quia non initio illius,ſed illam jam decurrente tenebræ factæ ſunt. Quod non obſtat, quominus alii Evangeliſtæ dicere potuerint,factas eſſe *hora ſexta*,& hoc modo interceſſit aliquod tempus inter crucifixionem,& tenebras,nempe aliqua pars horæ tertiæ in fine ejus, & alia, quæ fluxit in principio ſextæ.Quod tempus ſatis eſt,ut in eo potuerint fieri circa Chriſtum crucifixum ea,quæ Evangeliſtæ narrant, facta eſſe ante initium tenebrarum.

Hora mortis Chriſti.

In tertio membro præſentis quæſtionis indagandum jam nunc eſt,quota hora Chriſtus ſit mortuus.Quod facile ex dictis decidi poteſt. Tres enim primi Evangeliſtæ ſignificant Chriſtum mortuum eſſe hora nona, & quãvis non declarent expreſſe,in principio ne, an decurſu illius: tamen ſatis clare ex eis colligi,ac probari poteſt in initio, vel paulo poſt mortuum eſſe. Dicunt enim tenebras duraſſe uſque ad horam nonam, nimirum inchoatam, ſive uſque ad auditum ſignum horæ nonæ. Nam licet illud ſignum revera ſit finis naturalis horæ diei: tamen vocatur initium in ordine ad actiones, ſecundum communem modum loquendi, & menſurandi, ut ſupra notavimus. Deinde dicit Matth. Chriſtum circa horam nonam exclamaſſe; *Deus meus, Deus meus*,&c. & ſtatim ſubjungit mortem ejus. Denique ab illo initio horæ nonæ uſque ad occaſum ſolis tantum tres horæ deerant: ergo non potuit Chriſtus mori multo poſt, quia ante ſolis occaſum fuit de cruce depoſitus,ac ſepultus;non potuerunt autem omnia, quæ facta leguntur a morte uſque ad ſepulturam ejus multo breviori tempore, quam trium horarum fieri, ut facile patebit hiſtoriam Evangelicam conſideranti. Ex quo tandem colligitur (quod etiam Janſenius annotavit) Chriſtum aliquantum plus tribus horis vivum in cruce pependiſſe. Quia (ut diximus) paulo ante ſextam crucifixus eſt,& tota hora ſexta,quæ (ut dictum eſt) tres horas diei complectebatur vivus permanſit in cruce, & tandem in initio horæ nonæ, (quod erat initium quartæ horæ a crucifixione ſua) vel paulo poſt mortuus eſt.

QUÆSTIO LI.

De ſepultura Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſepultura Chriſti. Et circa hoc quatuor quæruntur.

Primo, utrum conveniens fuerit Chriſtum ſepeliri.

Secundo, de modo ſepulturæ ejus.

Tertio, utrum corpus ejus fuerit in ſepulchro reſolutum.

Quarto, de tempore, quo jacuit in ſepulchro.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens, Chriſtum ſepeliri.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum ſepeliri. De Chriſto enim dicitur in Pſal. 87. Factus eſt ſicut homo ſine adjutorio, inter mortuos liber. Sed in ſepulchro includuntur corpora mortuorum, quod videtur eſſe contrarium libertati. Ergo non videtur fuiſſe conveniens, quod corpus Chriſti ſepeliretur.

281. Inf. q. 51. a. 4 co & opu. 3. c. 241. & 242. & op. 60. c. 20. pri. 5 1. Co. 15. lec. 1. c. 3.

2. Præterea. Nihil circa Chriſtum fieri debuit, quod non eſſet ſalutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad ſalutem hominum pertinere, quod Chriſtus fuit ſepultus. Ergo non fuit conveniens Chriſtum ſepeliri.

3. Præterea. Inconveniens eſſe videtur, quod Deus, qui eſt ſuper cœlos excelſus, in terra ſepeliretur. Sed illud, quod convenit corpori Chriſti mortuo, attribuitur Deo ratione unionis. Ergo inconveniens videtur, Chriſtum fuiſſe ſepultum.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 26. de muliere, quæ eum inunxerat: opus bonum operata eſt in me: & poſtea ſubdit: Mittens enim hoc unguentum in corpus meum ad ſepeliendum me fecit.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit Chriſtum ſepeliri. Primo quidem ad comprobandam veritatem mortis: non enim in ſepulchro aliquis ponitur, niſi quando jam de veritate mortis conſtat. Unde & Marci 15. legitur, quod Pilatus, antequam concederet Chriſtum ſepeliri, diligenti inquiſitione cognovit eum mortuum eſſe. Secundo, quia per hoc, quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit, datur ſpes reſurgendi per ipſum his, qui ſunt in ſepulchro, ſecundum illud Joan. 5. Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent. Tertio, ad exemplum eorum, qui per mortem Chriſti ſpiritualiter moriuntur peccatis, qui ſcilicet abſconduntur a conturbatione hominum. Unde dicitur Coloſ. 3. Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Unde & baptizati, qui per mortem Chriſti moriuntur peccatis, quaſi conſepeliuntur Chriſto per immerſionem, ſecundum illud Rom 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto, per baptiſmum in mortem.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus ſepultus, ſe inter mortuos liberum fuiſſe oſtendit, in hoc quod per incluſionem ſepulchri, non potuit impediri, quin ab eo reſurgendo exiverit.

Ad 2. dicendum, quod ſicut mors Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem, ita etiam & ejus ſepultura. Unde Hieron. dicit ſuper Mat. Sepultura Chriſti reſurgimus. Et Iſa. 53. ſuper illud: Dabit impios pro ſepultura, dicit glo. id eſt, Gentes, quæ ſine pietate erant, Deo, patrique dabit quia mortuus & ſepultus eos acquiſivit.

Gloſ. ord. ibi. id habet.

Ad 3. dicendum, quod ſicut dicitur in quodam ſermone Concilii Epheſ. Nihil horum, quæ ſalvant homines, injuriã Deo facit: quæ oſtendunt eum non paſſibilem, ſed clementem. Et in alio ſerm. ejuſdem concilii legitur. Nihil putat injuriam Deus, quod eſt occaſio ſalutis hominibus: tu quidem non ita vilem Dei naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando ſubjecta poſſit eſſe injuriis.

COMMENTARIUS.

Litera hujus articuli facillima eſt, & in corpore ejus poſſet addi congruentia, voluiſſe Chriſtum ſepeliri, ut exemplo ſuo indicaret curam ſepeliendi mortuos honeſtam

neſtam eſſe,& ad pietatem, & miſericordiam pertinere, quam etiam attigit D.Th.art.2.

Chriſtus ſepultus inter mortuos liber.

In ſolut.ad 1.de Chriſto explicat D.Th.illud Pſal.87. *Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio inter mortuos liber.* Quod dicit recte accommodari corpori Chriſti, quod in ſepulchro liberum fuit, quia impediri non potuit, quin exiret, cum vellet. Quam expoſitionem indicat Aug. in expoſitione illius Pſal. dicens: *Inter mortuos liber eſt, qui carnem ſuam, tanquam ſolutum ab eis templum reſuſcitare poterat, cum volebat.* Hieron. vero ibidem eadem verba de Chriſto interpretans, ad Chriſti animam ea referre videtur, dicens: *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vinxit, ſed ego vinctorum catenam propria virtute calcavi.* Eodem modo Ruffinus in expoſ. Symboli Apoſt. *Evidentiſſime* (inquit) *de eo dicitur: Factus ſum, ſicut homo ſine adjutorio inter mortuos liber. Non dixit, homo, ſed ſicut homo, quia etiam deſcenderat in infernum: ſed inter mortuos liber, quia a morte teneri non poterat.* Quę tamen verba tam ad corpus, quam ad animam accommodari poſſunt. Eodem fere modo exponit Cyprian. ſer. de paſs. Chriſti verſus finem. Tota vero hæc expoſitio allegorica eſt. Ad literam enim David loquitur de ſeipſo; quando eum Saul, vel Abſalon ita affligebant, ut videretur a Deo derelictus. Unde Baſilius, & Theodoretus ita interpretantur illa verba *Inter mortuos liber: Cum nondum mortis ſervituti per mortem factus ſim obnoxius, me ipſe mortuis connumero.* Non eſt tamen negandum, quin prima expoſitio quamvis myſtica, ſit maxime ab Spiritu S. intenta, imo & David quoque reſpexiſſe ad Chriſtum credibile eſt. Multa enim ſunt in illo Pſalmo, quæ vix poſſunt in alium convenire.

In ſolut.ad 2. dicit D. Thomas ſepulturam Chriſti operatam eſſe noſtram ſalutem efficienter, quamvis non meritorie. Sed hoc (ut in ſuperioribus notavi) non poteſt proprie intelligi, ſed per quandam proportionem, ſeu accommodationem, quatenus corpus ſepulchro traditum propter homines, eſt accommodatum inſtrumentum ad excitandos homines a ſepulchris.

In ſolut.ad 3.ſupponit D.Th.eſſe communicationem idiomatum inter Deum,& corpus mortuum illi unitum, & ea ratione verum eſſe dicere, Deum jacuiſſe in ſepulchro. In quo poteſt eſſe nonnulla difficultas, quia illa communicatio idiomatum ſupponit veritatem hujus propoſitionis: *Deus eſt corpus mortuum*, vel *hoc corpus eſt Deus*. Nam in hujuſmodi propoſitionibus fundatur: at vero illæ loquutiones non admittuntur communiter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanæ naturæ: communicatio autem idiomatum non eſt inter ſuppoſitum, & partem naturæ, quia nomen partis abſtracte ſignificat: propter quod non dicitur Verbum in triduo eſſe animam. Dicendum vero eſt illam loquutionem ſimpliciter eſſe admittendam, Deus eſt ſepultus, ut dictum eſt ſupra diſp.38.ſect.2. Hæc autem loquutio fundari poteſt vel in hoc, quod corpus illud ſimpliciter erat quoddam totum: vel certe (quod verius eſt) quod per ſynecdochem nomen totius parti tribuitur, quomodo Petrus dicitur ſepultus, ubi eſt corpus ejus. Et eadem ratione dicitur Chriſtus ſepultus, & quia Chriſtus eſt Deus, dicitur etiam Deus ſepultus. Legatur Richard. in 3. diſt. 21. art. 1, quæſt.2. & Bonav. diſt.22.art.1.q.1.

Simpliciter dicitur Deus ſepultus.

ARTICULUS II.

Utrum convenienti modo Chriſtus fuerit ſepultus.

383. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, non convenienti modo Chriſtum fuiſſe ſepultum. Sepultura enim ejus reſpondet morti ipſius. Sed Chriſtus fuit paſſus mortem abjectiſſimam, ſecundum illud Sapien.2. Morte turpiſſima cōdemnemus eum: ergo inconveniens videtur fuiſſe quod Chriſto exhibita fuit honorabilis ſepultura: in quantum a Magnatibus fuit tumulatus, ſcilicet a Joſeph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (ut habetur Marc. 15.) & a Nicodemo, qui erat princeps Judæorum, ut habetur Joann.3.*

2. Præterea. Circa Chriſtum non debuit aliquid fieri, quod eſſet ſuperfluitatis exemplum. Videtur autem ſuperfluitatis fuiſſe, quod ad ſepeliendum Chriſtum Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quaſi libras centum (ut dicitur Jo.19.) præſertim cum mulier prævenerit corpus ejus urgere in ſepulturam, ut dicitur Marc.14. Non ergo fuit hoc convenienter circa Chriſtum factum.

3. Præterea. Non eſt conveniens, ut aliquod factum ſibi ipſi ſit diſſonum: ſed ſepultura Chriſti ſimplex fuit ex una parte: quia ſcilicet Joſeph involvit corpus ejus in ſindone munda (ut dicitur Matth.27.) non autem auro, aut gemmis, aut ſerico, ut Hieron. ibidem dicit: ex alia vero parte videtur fuiſſe ambitioſa, in quantum eum cum aromatibus ſepelierunt. Ergo videtur, non fuiſſe conveniens modus ſepulturæ Chriſti.

Super hęc v b. Matt.27. tom.9. & Beda ſuper Marc. c.44.

4. Præterea. Quæcumque ſcripta ſunt, præcipue de Chriſto, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut dicitur Roman.15. Sed quædam ſcribuntur in Evangeliis circa ſepulchrum Chriſti, quæ in nullo videntur ad noſtram doctrinam pertinere: ſicut quod fuit ſepultus in horto, quod in monumento alieno, & novo, & exciſo in petra. Inconveniens ergo fuit modus ſepulturæ Chriſti.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 11. Et erit ſepulchrum ejus glorioſum.

Reſpondeo dicendum, quod modus ſepulturæ Chriſti oſtenditur eſſe conveniens quantum ad tria. Primo quidem quantum ad confirmandam fidem mortis, & reſurrectionis ipſius. 2. ad commendandam pietatem eorum, qui eum ſepelierunt. Unde Auguſt. dicit in 1. de civ. Dei: Laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter, atque honorifice tegendum, ſepeliendumque curarunt. 3. quantum ad myſterium, per quod informantur illi, qui Chriſto conſepeliuntur in mortem.

Lib.1.c.13 circa med. tom.5.

Ad 1. ergo dicendum, quod circa mortem Chriſti commendantur patientia, & conſtantia ipſius, qui mortem eſt paſſus: & tanto magis, quanto mors fuit abjectior. Sed in ſepultura honorifica conſideratur virtus morientis, qui contra intentionem occidentium etiam mortuus honorifice ſepelitur: & præfiguratur devotio fidelium, qui erant Chriſto mortuo ſerrvituri.

Ad 2. dicendum, quod in hoc, quod Evangeliſta dicit: Quod ſepelierunt eum, ſicut mos eſt Judæis ſepelire (ſicut Auguſt. dicit ſuper Jo.) admonuit in hujuſmodi officiis, quæ mortuis exhibentur, morem cujuslibet gentis eſſe ſervandum. Erat autem iſtius gentis conſuetudo, ut mortuorum corpora variis aromatibus condirentur, ut diutius ſervarentur illæſa. Unde & in 3. de doctr. Chriſt. dicitur, quod in omnibus talibus, non uſus rerum, ſed libido utentis in culpa eſt. Et poſtea ſubdit, quod in aliis perſonis plerumque flagitium eſt, in divina vel prophetica perſona maximæ cujuſdam rei ſignum eſt. Myrrha enim, & aloes propter ſui amaritudinem ſignificant pœnitentiam, per quam aliquis in ſeipſo Chriſtum conſervat abſque corruptione peccati: odor autem aromatum ſignificat bonam famam.

Tract.120 in Evangel.Joan.a med. to.9.

Lib 3.c.12 parum a principio tom.3 eodem loco nunc dicto.

Ad 3. dicendum, quod myrrha, & aloes adhibebantur corpori Chriſti, ut immune a corruptione ſervaretur, quod videbatur ad quandam neceſſitatem pertinere. Unde datur nobis exemplum, quod licet poſſumus aliquibus pretioſis uti medicinaliter pro neceſſitate noſtri corporis conſervandi. Sed involutio corporis pertinebat ad ſolam quandam decentiam honeſtatis: & in talibus ſimplicibus debemus eſſe contenti. Per hoc tamen ſignificabatur (ut Hieron. dicit) quod ille in ſindone munda involvit Jeſum, qui mente pura eum ſuſceperit. Et hinc, ut Beda dicit ſuper Marc. Eccleſiæ mos obtinuit, ut ſacrificium altaris non in ſerico, neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebretur: ſicut corpus Domini eſt in ſindone munda ſepultum.

Super illud Matt. 27 tom.9. Beda in prædictū ver. Marc. c.44. ſecund ord. Bedæ, non procul a fin.

Ad 4. dicendum, quod Chriſtus ſepelitur in horto, ad ſignificandum, quod per mortem & ſepulturam ipſius, liberamur a morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradiſi commiſſum. Idæo autem Salvator in aliena ponitur ſepultura (ut Auguſt. dicit in quodam ſerm.) quia pro aliorum moriebatur ſalute: ſepulchrum autem mortis eſt habitaculum. Per hoc etiam conſiderari poteſt paupertatis abundantia pro nobis ſuſceptæ: nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulchro reconditur, & nudus exiſtens a Joſeph cooperitur. In novo autem ponitur monumento (ut Hieron. dicit) ne poſt reſurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autem & novum ſepulchrum, Mariæ virginalem uterum demonſtrare. Per hoc etiam datur intelligi, quod per Chriſti ſepulturam omnes innovamur, morte & corruptione deſtructa.

Ser. 2. in vigi. Paſchæ qui eſt 133. in ordine poſt med. tom. 10.

Super hoc verbum Matt.27. tom.9. & Bed. c 94. ſuper Lucam.

In

Super hoc verb. Mat. 27. to. 9. & Beda in per Luc. In vig. Paſchæ in fer. 2. a me. to. 10. Hilar. cano. ult. in Mat. non multum procul a fin. Hom. 25. in Matth. in ult. fol. ho. tom. 3.

In monumento autem exciſo in petra conditus eſt (ut Hieron. dicit) ne ſi ex multis lapidibus ædificatum fuiſſet, tumuli fundamentis ſuffoſſis ablatus furto diceretur. Unde & ſaxum magnum, quod appoſitum fuit, oſtendit, quod non abſque auxilio plurimorum ſepulchrum potuiſſet reſerari. Si etiam ſepultus fuiſſet in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati ſunt eum: ſicut Auguſt. dicit. Significatur autem myſtice per hoc (ut Hilarius dicit) quod per Apoſtolorum doctrinam in pectus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet, ac novum, & nullo antea ingreſſu timori Dei pervium. Et quia nihil præter eum oportet in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio advolvitur. Et ſicut Origenes dicit, non fortuito ſcriptum eſt, quod Joſeph involvit corpus Chriſti ſindone munda, & poſuit in monumento novo, & quod advolvit lapidem magnum, quia omnia, quæ ſunt circa corpus Jeſu, munda ſunt, & nova, & valde magna.

COMMENTARIUS.

Dubium circa teſtimoniū.

LItera eſt clara, & de re ipſa nonnulla dicemus diſputatione ſequenti. Solum eſt hic annotandus locus ille Joan. 19. quem D. Th. attingit in ſolut. ad 2. In quo dicitur, Nicodemum adduxiſſe quaſi libras centum confectionis myrrhæ & aloes. Quia non ſolum ſuperfluum (ut D. Thom. argumentatur) verum etiam incredibile apparet, tot libras unguenti in unius corporis unctione fuiſſe conſumptas. Propter quod aliqui exiſtimarunt libram eo loco non ſignificare menſuram ponderis, ſed nummi: ut ſenſus ſit, ad ungendum Chriſtum adductum eſſe unguentum, quod centum libris fuerat comparatum. Sed hæc expoſitio non placet: tum quia non quadrat contextui: tum etiam quia non ſolvit difficultatem. Nam centum libræ argenti etiam videri poteſt nimia quantitas pecuniæ. Adde, nomen *libræ* in ea ſignificatione, pro quantitate, & menſura pecuniæ non eſſe admodū generale, ſed in paucis nationibus uſurpari. Unde neque apud Latinos antiquos fuit in uſu in ea ſignificatione, neque in Scriptura ſacra reperitur. Dicunt ergo alii illas libras fuiſſe minoris quantitatis, quam ſint noſtræ: & Medina hic aſſerit fortaſſe apud Judæos libram unicam unciam fuiſſe. Sed non oportet hoc dicere ſine fundamento. Nam licet verum ſit non omnē libram eaſdem uncias habere, tamen certum eſt, quamlibet pluribus unciis conſtare, & frequentius conſtitiſſe duodecim.

Reſponſ. Nicodemus magnifice Chriſti corpus aromatibus condit, ac ſepelit.

Dicendum eſt ergo, Nicodemum fuiſſe virum divitem, nobilem, ac potentem, & (ut Chryſoſtomus ait hom. 84. in Joannem) voluiſſe ſepelire Jeſum, non ut reum, ſed magnifice, tanquam magnum aliquem, atque admirandum virum, & ideo magnam copiam myrrhæ, ac aloes attuliſſe, ut Chriſti corpus conderetur, ſive tota illa quātitas conſumpta fuerit in illa unctione (hoc enim Evangeliſtæ non exprimunt) ſive non ſolum corpus, ſed etiam locum, ac pavimentum ſepulchri eo liquore perfuderit, id enim fieri etiam potuit, quamvis ſcriptum non ſit.

ARTICULUS III.

Utrum corpus Chriſti fuerit in ſepulchro incineratum.

Infra q. 53 art 1. co. & ad 1. & 3. d. 21. q. 1. ar. 2. & c. 2. art. 1 ad 1. & opuſ. 3. c. 141. & op. 60 c 20. co. 2.

284. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti in ſepulchro fuerit incineratum. Sicut enim mors eſt pœna peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum eſt enim primo homini poſt peccatum: Pulvis es, & in pulverem reverteris: ut dicitur Geneſ. 3. Sed Chriſtus mortem ſuſtinuit, ut nos a morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus ejus, ut nos ab incineratione liberaret.*

2. Præterea. Corpus Chriſti fuit ejuſdem naturæ cum corporibus noſtris. Sed corpora noſtra ſtatim poſt mortem reſolvi incipiunt, & ad putredinem diſponuntur: quia exhalante calido naturali, ſupervenit calor extraneus, qui putrefactionem cauſat. Ergo videtur, quod ſimiliter in corpore Chriſti acciderit.

art 1. hujus quæſt.

3. Præterea. Sicut dictum eſt, Chriſtus ſepeliri voluit, ut daret hominibus ſpem reſurgendi etiam de ſepulchris. Ergo etiam incinerationem pati debuit, ut ſpem reſurgendi incineratis poſt incinerationem daret.

li. 3 orth fid. c. 18.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 15. dicitur: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Quod Damaſ. exponit in lib. 3. de Corruptione, quę eſt per reſolutionem in elementa.

Reſpondeo dicendum, quod non fuit conveniens, corpus Chriſti putrefieri, vel quocumque modo incinerari: quia putrefactio cujuſcumque corporis provenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non poteſt amplius corpus continere in unum. Mors autem Chriſti (ſicut ſupra dictum eſt) non debuit eſſe ex naturæ infirmitate, ne crederetur, non eſſe voluntaria: & ideo non ex morbo, ſed ex paſſione illata voluit mori, cui ſe obtulit ſponte. Et ideo Chriſtus, ne mors ejus naturæ infirmitati adſcriberetur, noluit corpus ſuum qualitercumque putrefieri, aut qualitercumque reſolvi: ſed ad oſtenſionem virtutis divinæ voluit, corpus illud incorruptum permanere. Unde Chryſ. dicit, quod viventibus aliis hominibus, his ſcilicet, qui egerunt ſtrenue, arrident propria geſta: his autem pereuntibus, pereunt. Sed in Chriſto eſt totum contrarium: nam ante crucem omnia ſunt mœſta & infirma: ut autem crucifixus eſt, omnia clariora ſunt facta, ut noſcas, non purum hominem crucifixū.

q. præc. ar. 1. ad 2.

In tra. qui dic ut adverſus gentiles demonſtratio quod Chriſtus ſit Deus, parum ante med. tom. 5.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus, cum non eſſet ſubjectus peccato, neque morti erat obnoxius, neque incinerationi; voluntarie tamen mortem ſuſtinuit propter noſtram ſalutem, ſecundum rationes ſupra dictas. Si autem corpus ejus fuiſſet putrefactum vel reſolutum, magis hoc fuiſſet in detrimentum ſalutis humanæ, dum non crederetur in eo eſſe virtus divina. Unde ex perſona ejus in Pſalm. 29. dicitur: Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? quaſi dicat: Si corpus meum putreſcat, perdetur effuſi ſanguinis utilitas.

In cor. ar. & q. 50. art. 1.

Ad 2. dicendum, quod corpus Chriſti quantum ad conditionem naturæ paſſibilis putrefactibile fuit: licet non quantum ad meritum putrefactionis, quod eſt peccatum. Sed virtus divina corpus Chriſti a putrefactione præſervavit, ſicut & reſuſcitavit a morte.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit virtute divina, quæ nullis terminis coarctatur. Et ideo hoc, quod a ſepulchro ſurrexit, ſufficiens argumentum fuit, quod homines erant reſuſcitandi virtute divina, non ſolum de ſepulchris, ſed etiam de quibuſcumque cineribus.

COMMENTARIUS.

Chriſti corpus in ſepulchro non eſt in cineres ſolutum.

REſpondet D. Thomas negando Chriſti corpus in ſepulchro in cineres redactum eſſe. Quæ aſſertio certa eſt ſecundum fidem, quam D. Th. in argumento: *Sed contra*, probat verbis Pſal. 15. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Quæ cum Damaſceno lib. 3. de fide c. 28. de Chriſto interpretatur, & de corruptione, non hominis per mortem, ſed humani corporis jam mortui per putrefactionem, & reſolutionem in elementa. Quę eſt expoſitio omnium Patrum in illum locum, Auguſtini, Hieronymi, Baſilii, & Theodoreti. Et omnino certum eſt hunc eſſe proprium, ac literalem ſenſum, cum Petrus Act. 2. ita ſit hunc locum interpretatus: *Propheta* (inquit) *cum eſſet, & ſciret, quia jurejurando juraſſet illi Deus, de fructu lumbi ejus ſedere ſuper ſedem ejus, providens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem.* Eodem modo expoſuit hunc locum Paul. Act. 13. ubi probat non poſſe de Davide intelligi. *David enim* (inquit) *in ſua generatione cum adminiſtraſſet, voluntate Dei dormivit, & appoſitus eſt ad Patres ſuos, & vidit corruptionem: quem vero Deus ſuſcitavit, non vidit corruptionem.* Ex quibus etiam teſtimoniis evidenter colligitur, ſermonem eſſe de prædicta corruptione corporis jam mortui: tum quia loquens Paulus de David hæc condiſtinguit, dicens eum & mortuum eſſe, & vidiſſe corruptionem. Tum quia loquens de Chriſto, & ſupponit eum mortuum eſſe, cum reſurrexiſſe affirmet, & negat, vidiſſe corruptionem.

Ratio præterea, qua D. Th. confirmat aſſertionem, eſt optima. Summa ejus eſt. Quia ſicut non decuit Chriſtum corporis morbis, & infirmitatibus ſubjacere, aut ex ægritudine mori, ne videretur hæc neceſſitate potius naturæ, quam voluntate pati, ita non decuit poſt mortem pati corruptionem, ne mors ejus naturæ infirmitati adſcriberetur. Et in ſolutione ad primum addit rationem aliam. Nam Chriſtus mortem aſſumpſit propter noſtram utilitatem, corporis autem mortui corruptio non erat nobis neceſſaria, aut utilis, quia per illam nec mereri jam poterat, nec ſatisfacere, quin potius poſſet eſſe nobis impedimento, ſi propter hujuſmodi corruptionem corporis, quiſpiam aut de veritate voluntariæ mortis, reſurrectionſve, aut de virtute divinitatis illi corpori conjunctæ dubitaret. Atque in hunc modum interpretatur illud Pſal. 29. *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?*

nem? id eſt, ſi deſcendero, ſeu ſi corpus meum putrefiat, impeditur fructus, & utilitas ſanguinis effuſi. Quo ſenſu interpretantur etiam hæc verba Auguſtinus, & Hieron. Et eſt ſatis accommodatus ſenſus, quamvis ſpiritualis magis, quam literalis videatur. Tertia conjectura, & ſatis literalis addi poteſt. Quia cum corpus Chriſti paulo poſt eſſet ſuſcitandum, non oportuit, eum in cinerem redigi. Ut enim Origenes notat lib. 2. contra Celſum, ideo Chriſtus non permiſit oſſa ſua confringi: ſed integrum corpus manere voluit, ut ſignificaret cito eſſe reſurrecturum; multo magis ergo permittere non debuit corpus ſuum putrefieri, aut in cineres ſolvi.

In ſolutione ad ſecundum ſentit D. Thomas corpus Chriſti mortuum, ac ſuæ naturæ relictum naturaliter fuiſſe corrumpendum, atque adeo divinæ virtutis fuiſſe, omnino incorruptum conſervari. Quæ ſententia communis eſt Theologorum in 3. diſt. 21. (ubi præſertim videri poſſunt Scotus, & Gabriel) & omnino indubitata videtur. Quia neceſſario ſequitur ex vera compoſitione mortalis corporis ex quatuor elementis, atque humoribus. Quocirca ſicut in priori tomo q. 14. oſtendimus, Chriſti corpus mortale, ſublata omnipotentia divina, neceſſitate quadam naturali fuiſſe ſubjectum paſſionibus corporis: ita dicendum eſt de corpore jam defuncto quoad ulteriorem corruptionem, ac reſolutionem, niſi divina virtute ſpecialiter conſervaretur.

Corpus Chriſti defunctũ apte naturæ obnoxium corruptioni.

Objectio.

Contra hanc vero doctrinam citari ſolet Henricus quodl. 12. q. 12. dicens, corpus illud ex vi ſolius unionis non potuiſſe naturaliter corrumpi, hoc genere corruptionis. Cui ſententiæ favet Damaſcenus l. 3. de Fide c. 28. dicens corpus Chriſti fuiſſe incorruptibile illo genere corruptionis. Sed in hoc non poteſt eſſe inter Catholicos controverſia, niſi fortaſſe in modo loquendi. Et in primis Damaſcenus ſeipſum exponit, dicens: *Secundo corruptionis ſignificatu* (ſcilicet per reſolutionem) *incorruptibile, hoc eſt, interitus expers corpus Domini confitemur, quẽadmodum pii Patres nobis tradiderunt*: ſolum ergo appellat incorruptibile, quia ſecundum divinam providentiam non potuit talem corruptionis modum pati. Quod recte expoſuit Elias Creten. ſuper orat. 1. Nazian. his verbis: *Cum Domini corpus, ut communem cum omnibus eſſentiam habens, mortale eſſet, proinde etiam ut alia ſimilia, mortem obibat: at vero ob Verbi in ipſum inſcenſionem, non jam ut ipſius naturæ conſentaneum erat, corrumpebatur, verum ob inhabitantem in ipſum Deum Verbum, a labe, a corruptione integrum ſervabatur. Atque admirabili modo hæc duo concurrerunt, nempe ut omnium hominum mors in dominico corpore impleretur, & item mors, ac corruptio propter ſocium Verbum extingueretur.* Quocirca cum hoc genus providẽtię, & pręſervationis eſſet quodãmodo debitum ratione unionis, poteſt dici quodammodo naturale, non quia ſola unio per ſe, ac formaliter ſumpta ſufficeret ad præſervandum illud corpus a corruptione, nec quia intrinſeca diſpoſitio, & qualitas illius corporis natura ſua non eſſet corruptioni obnoxia. Neque enim exiſtimandum eſt, corpus illud ſtatim poſt animæ ſeparationem fuiſſe aliqua intrinſeca qualitate affectum, quæ vim haberet reſiſtendi omni corrumpenti, omnemque peregrinam alterationem impediendi, hoc enim ſine ullo fundamento, vel authoritate fingeretur. Hujuſmodi enim diſpoſitionem conſequutum eſt illud corpus per reſurrectionem: antea vero tale permanſit, quale exterius apparebat, & ideo lancea aperiri potuit, & potuiſſent etiam crura ejus confringi, ſi Deus permitteret, & potuit etiam frigefieri: ac denique de facto paſſum eſt hujuſmodi alterationes, uſque ad illum gradum, in quo naturaliter poſſet conſervari abſque ulla putrefactione. Neque Henricus loco citato docet oppoſitum, imo expreſſe dicit, quod illud corpus eſſet putrefactum curſu naturali, & miraculoſe fuerit præſervatum. Addit vero, hoc miraculum ſequi ex priori unione, & ideo fuiſſe futurum divina providentia ita ordinante, etiam ſi diu dilata eſſet reſurrectio. Sine cauſa ergo Scot. in 3. d. 21. qu. unica Henricum reprehendit, & cum eo de modo loquendi potius, quam de re ipſa contendit.

DISPUTATIO XLI.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis, quæ poſt mortem circa Chriſti corpus facta ſunt.

In ſuperioribus diſputationibus uſque ad Chriſti mortem explanandam pervenimus: reliquum ergo eſt, antequam de reſurrectione dicamus, ut de partibus ſeparatis, corpore ſcilicet, & animo, quid videlicet in utraque illo tempore actum ſit, inquiramus. Tria vero potiſſimum ſunt, quæ ab Evangeliſtis narrari videntur facta circa corpus Chriſti defunctum, Primo, quod latus ejus lancea apertum ſit: deinde quod depoſitum fuerit de cruce, & præparatum ad ſepulturam: ac demum ſepultum. De his igitur dicendum eſt, & obiter adjiciendum quoque, quid B. Virgo in hoc myſterio paſſa ſit, ut quamdam vulgi opinionem corrigamus, ac refellamus.

SECTIO I.

Utrum Chriſti corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, ut ex latere ejus ſanguis, & aqua manaverint.

Ratio dubitandi eſſe poteſt. Quia non videtur decuiſſe, ut Chriſtus poſt mortem novum vulnus acciperet, quia ſolum propter peccata noſtra vulneratus eſt, ut eis mederetur: vulnus autem poſt mortem ſuſceptum non poterat eſſe medicina peccati, cum neque rationem meriti, neque ſatisfactionis habere poſſet. Simili enim ratione dicemus inferius, animam Chriſti poſt ſeparationem a corpore nihil amplius paſſam eſſe; & D. hom. fere eodem diſcurſu intulit non debuiſſe Chriſti corpus in cineres redigi. Et confirmatur: nam ſicut decuit Chriſtum ante mortem ab hominibus illudi, & injurioſe tractari, ita etiam decuit poſt mortem honorari, ut ejus virtus, & divinitas oſtenderetur, ut Chryſoſt. etiam notavit in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus. Et hac ratione ſpeciali Dei providentia factum eſt, ut honorifice ſepeliretur ergo. Propter hanc fortaſſe cauſam, quidam hæretici dixerunt Chriſti corpus ante mortem fuiſſe lancea vulneratum. Cujus hæreſis author dicitur fuiſſe Petrus Joannes, ut refert Guido Carmelita, & ex illo Caſtrus lib. 5. contra hæreſ. verbo Chriſtus hæreſ. 10. & Prateolus lib. 14. elenchi hæreſum in 20.

Corpus Chriſti poſt mortem in cruce pendens lancea perforatum.

Dicendum vero eſt primo, corpus Chriſti poſt mortem, antequam de cruce deponeretur, lancea vulneratum eſſe, ejuſque latus apertum. Aſſertio eſt de fide, quam contra prædictam hæreſim definivit Clemens V. cum concilio Viennenſi, in Clem. de ſumma Trin. & fide Cath. & probatur expreſſis verbis Jo. 19. *Ad Jeſum autem cum veniſſent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, ſed unus militum lancea latus ejus aperuit.* Quæ verba, licet expreſſa ſint, tamen ab illo hæretico ita corrumpebantur, ut per recapitulationem poſtrema verba exponeret, & loco illius prę eriti, *Aperuit*, poneret prętéritum perfectum, *Aperuerat*, ut facilius poſſet referri ad illud tempus, in quo Chriſtus adhuc vivebat. Quã falſam interpretationem damnare voluit prędictum concilium, cum dixit: *Nos igitur ad tam præclarum Evangeliſtæ teſtimonium, & ſanctorum Patrum, ac doctorum communem ſententiam, Apoſtolicæ conſiderationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) faciem convertentes, ſacro approbante concilio declaramus, prædictum Apoſtolum, & Evangeliſtam Joannem rectum in præmiſſis factæ rei ordinem tenuiſſe, narrando, quod Chriſto jam mortuo, unus militum lancea latus ejus aperuit.* Et verba Jo. ſatis convincunt, nam exponere, *aperuit*, id eſt, aperuerat, non eſt interpretari, ſed corrumpere ſcripturam. Deinde, adverſativa illa, *ſed unus militum*, &c. plane oſtendit, id factum eſſe ab uno milite, poſtquam alii decreverant, Chriſti crura non frangere, eo quod eum jam mortuum inveniſſent. Ratio vero huius facti, ſi ex parte militis percutientis inquiratur, dicere poſſumus cum Chryſ. hom. 84. in Joan. & Cyril. lib. 12. cap. 39. id feciſſe, ut vel exploraret, an vere Chriſtus mortuus eſſet, vel certe, ſi non eſſet, ut eum omnino interficeret, quod facere etiam potuit, ut Judæis placeret, vel temeritate quadam, ac ferocia militari. Ante vero, quam mortuus exiſtimaretur, nemo auſus eſſet tale vulnus infligere: tum quia in crucifixorum ſupplicio hoc non continebatur: tum maxime, quia crucifixi permittebantur paulatim mori, nec ſolebat accelerari eorum mors aliis vulneribus inflictis. Et ideo licet Judæi cuperent eo die crucifixorum corpora cito de cruce deponere, non ſunt auſi eorum maturare mortem: ſed a Pilato id petierunt. Si autem ex parte Dei, & Chriſti ratio inquiratur, permiſit ipſe lancea latus ſuum aperiri, primo ut magis teſtata eſſet, ac confirmata ejus mors, quis enim dubitaret mortuum, cujus latus poſt tot ac tanta tormenta lancea apertum conſpice-

Corpus ſuum Chriſtus lancea aperire cur permiſit.

ſpiceret? Secundo, ut idem vulnus teſtimonium poſtea eſſet veræ reſurrectionis, quemadmodum Thomæ fuit. Tertio propter myſteria ſanguinis, & aquæ, quæ ſtatim explicabimus. Propter quę etiam voluit mortuus potius, quam vivus hoc vulnus ſuſcipere, ut prius intelligeretur conſummata redemptio per mortem, a qua virtus ſacramentorum fluxit, & per quam janua regni aperta eſt. Quæ omnia in apertione lateris, & in effuſione ſanguinis, & aquę ſignificabantur. Et præterea voluit Chriſtus ante hoc vulnus mori, ut non tam extrinſeca neceſſitate ferientis militis, quam propria voluntate animam tradidiſſe crederetur.

Dubium. Eva de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti defuncti formatæ.

Quod ſi quis inquirat, quo in latere Chriſtus fuerit percuſſus, dextro ne, an ſiniſtro. Nullum firmum, ac certum reſponſum præbere poſſumus, quia neque Scriptura id explicat, neque apud antiquos Patres aliquid hac de re ſcriptum invenitur. Solum dicunt omnes in hoc myſterio impletum eſſe, quod in Adamo, & Eva fuerat præfiguratum, quando Eva de latere Adæ dormientis formata eſt in figuram Chriſti, de cujus latere dormientis in cruce formanda erat Eccleſia, ut ſignificavit Paul. dicens ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, & notavit Clemens P. in prædicta Clemen. & Eucherius, Rupert. & alii in Geneſim, Hieron. ad Epheſ. 5. Auguſt. tract. 9. in Jo. & l. 9. in Geneſ. ad lit. c. 19. & Leo P. ep. 22. & alii, quos retuli in priori tomo q. 1. in commen. art. 3. Quibus adde Tertull. lib. de anima c. 43. ſic de Adamo loquentem. *Inde deducimur etiam imaginem mortis jam tunc eum recenſere, ſi enim Adam de Chriſto figurabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, ut de injuria perinde lateris ejus vera mater viventium figuraretur Eccleſia.* Hinc Ambroſ. lib. 5. de ſacram. c. 1. ſentit in eo latere fuiſſe Chriſtum vulneratum, ex quo Eva formata fuit: *Quare* (inquit) *de latere? quia unde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominũ Jeſum Chriſtum.* Et Ruffinus in expoſ. Symb. *Si quæris* (inquit) *cur non ex alio membro, ſed ex latere potius produxiſſe dicatur aquam, & ſanguinem. Videtur mihi in latere per coſtam mulier indicari, quia fons peccati, & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam coſta, proceſſit: fons redemptionis, ac vitæ de ſecundi Adam coſta producitur.*

Reſponſ. Chriſtum in ſiniſtro latere lãcea vulneratum veriſimile eſt.

Conjectant autem viri docti, & eruditi Evam de ſiniſtro latere fuiſſe formatam, in quod vergit cor humanum, propter ſummum amorem, qui inter viru, & uxorem eſſe debet. Eam enim ob cauſam formata eſt fęmina ex viro, ut notavit D. Th. 1. p. q. 92. a. 2. & Auguſt. 12. de Civit. c. 26. Theodoret. Rupert. & alii in Gen. Hinc ergo conjicere poſſumus Chriſtum in latere ſiniſtro fuiſſe vulneratum, tum ut res figuræ reſponderet: tum etiam, ut indicaretur ſumma ejus charitas erga ſponſam Eccleſiã, cujus amore vulneratum erat cor ejus, juxta illud: *Vulneraſti cor meum.* Et eodem amore vulnerari voluit in ea potiſſimum parte corporis, qua ejus cor hominibus quaſi patere poſſet, intelligerentque ſibi apertum oſtium, per quod in cor Chriſti ingredi, illicque poſſent requieſcere. Unde Auguſt. in Manual. c. 23. *Longinus* (inquit) *aperuit mihi latus Chriſti lancea, & ego intravi, & ibi requieſco ſecurus.* Poſſumus item literalem rationem adjungere, quia ſi miles Chriſtum vulneravit exploraturus, aut certe perfecturus mortem ejus, veriſimile eſt, cor ejus voluiſſe transfigere. Denique ſi divina providentia hoc permiſit, ut mors Chriſti eſſet magis teſtata, & evidens: convenientius etiam fuit, ut in ſiniſtro latere percuteretur. Video tamen huic probabili conjecturæ obſtare frequentem uſum pingendi imagines crucifixi in dextro latere vulnerati: ſolet autem hæc pictura in Eccleſia habere authoritatem, quoniam indicium eſt antiquæ traditionis, & conſenſionis Eccleſiæ. Sed non conſtat hanc conſuetudinem eſſe vel univerſalem, vel antiquam. Quare non eſt, quod nos multum moveat, quamquam nihil etiam ſit temere affirmandum.

De latere Chriſti in Cruce verus ſanguis & aqua manavit.

Secundo dicendum eſt verum ſanguinem, veramque aquam de latere Chriſti aperto fluxiſſe. Hęc concluſio eſt de fide definita ab Innocentio in cap. in quadam, de celebrat. miſſarum, contra quoſdam, qui negabant exiviſſe veram aquam, ſed pituitam, ſed phlegmaticum quendam humorem, quem dicebant aquam appellatum, quia in eo aqua prædominatur. Verba autem Joan. in propria ſignificatione eſſe intelligenda ſemper Eccleſia intellexit, & veritas ſcripturæ hoc requirit: nam in enarratione præſertim hiſtoriæ non fuiſſet Joãnes uſus verbis impropriis, & metaphoricis. Deinde inquiro, cur aquã improprie interpretentur. Reſpondent, quia non poterat naturalis aqua de corpore humano naturaliter exire. Sed in primis non defuerũt Catholici, qui hoc negarent. Nam (ut refert Abulenſ. parad. 2. c. 29. & 30.) quidam dixerunt in corpore humano, cum primum recedit anima & incipit frigeſcere, naturaliter generari aquam per reſolutionẽ phlegmatis, & ita potuiſſe accidere in corpore Chriſti. Quæ ſententia præferenda eſſet præcedenti: ſi aliter veritas hiſtoriæ Evangelicæ conſiſtere non poſſet: ſed non indiget Evangelica veritas Philoſophica fictione. Quia nec vera aqua tam cito potuiſſet generari naturaliter, ubi non erat principium a quo generaretur, alioqui fluxiſſet etiam per foramina clavorum, & ex quocumque corpore humano jam mortuo poſt aliquas horas poſſet naturaliter aqua educi, quod repugnat experientię. Concedendum eſt ergo id non potuiſſe naturaliter fieri, nec tamen propterea negandum eſt, fuiſſe veram aquam. Quia etiã non poterat de corpore mortuo naturaliter ſanguis effluere, & nihilominus ſanguinem proprie interpretamur, quod neque ipſi hæretici negare auſi ſunt. Utrumque ergo miraculoſe accidiſſe ad myſterium aliquod ſignificandum, Patres Eccleſiæ docent. Primo ut veritas humanæ naturę aſſumptæ illo teſtimonio probaretur, de quo dixit Jo. 1. Canon. c. 5. *Tres ſunt, qui teſtimoniũ dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.* Spiritus enim clamore valido emiſſus, & in paternas manus cõmendatus teſtis fuit, in Chriſto fuiſſe veram animã rationalem: ſanguis vero, & aqua ſignificarunt corpus Chriſti fuiſſe verum humanum corpus compoſitum ex quatuor humoribus, quorum præcipuus eſt ſanguis, & ex quatuor elementis, quorum unus eſt aqua, quæ ad hujuſmodi miniſterium magis erat accommodata, quam cætera.

Cur ſanguis & aqua de latere Chriſti manavit.

Secundo in ſanguine, & aqua ſignificatum eſt, Eccleſiam pretio ſanguinis Chriſti fundandam, atque abluendam eſſe. Utrumque enim fit per baptiſmum, qui in aqua confertur, & in ſanguine Chriſti habet efficaciam, juxta illud Pauli ad Epheſ. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ:* & illud Jo. 5. *Hic eſt, qui venit per aquam, & ſanguinem Jeſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua, & ſanguine*, id eſt, non in aqua tantum ſignificativa, qualis erat in lavacris Judæorum, & in baptiſmo Joannis: ſed in aqua, quæ efficaciam haberet ex ſanguine Chriſti jam effuſo. Et propter hanc etiam cauſam, hęc effuſio ſanguinis Chriſti non eſt facta ante mortem, quia tota hæc virtus ſanctificandi & fundandi Eccleſiam ex morte Chriſti potiſſimũ dimanavit. Unde Ambroſ. lib. 5. de ſacram. cap. 1. *Quare aqua? quare ſanguis? aqua, ut emundaret, ſanguis, ut redimeret.* Et hoc ſenſu intelligendi ſunt Patres, cum dicunt in hoc vulnere lanceæ, fluxuque ſanguinis, itaque ſignificatam eſſe Eccleſiæ formationem ex latere Chriſti dormientis in cruce, ut Cyprianus lib. de montibus Sina, & Sion in fine: *Percuſſus* (inquit) *in latere lancea, ſanguis & aqua mixtus profuſus fluebat, unde ſibi Eccleſiam ſanctam fabricavit.* Unde ulterius in hujuſmodi ſanguine, & aqua ſignificata ſunt omnia ſacramenta Eccleſiæ, quæ ex

Sanguinis & aquæ de latere Chriſti manantis myſtica ſignificatio.

Chriſti morte habent efficaciam. Aqua enim indicat baptiſmum, qui eſt janua, ſanguis vero Euchariſtiam, quę eſt finis, & conſummatio ſacramentorum, & ideo ſub his duobus reliqua comprehenduntur. Et hoc ſenſu dicunt etiam Patres per hoc myſterium indicatum eſſe, omnia ſacramenta de latere Chriſti manaſſe: citavi plures in priori tomo diſp. 39. ſect. 3. quibus addi poſſunt Cyprian. ſer. de paſs. Chriſti, in fine dicens: *De latere tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens*, & infra: *Ex hoc fonte non tantum ablutionis primæ, qua initiantur accedentes ad Chriſtum, undas haurimus, ſed & compunctionum, & lacrymarum perennes effluunt rivi, miſericordiarum ſuavitas, & totius pietatis effectus emanat. Tu Domine Sacerdos ſancte, qui in tẽpore iracundiæ factus es reconciliatio, ſancti hujus ſanguinis permanentem plenitudinẽ reliquiſti, & beneficium hujus ſancti liquoris in perpetuum tradidiſti, & conſtituiſti nobis inconſumptibiliter potum vivificum, crucis ſignum, & mortificationis exemplum.* Et eleganter Tertull. lib. be baptiſm. cum c. 9. dixiſſet, etiam in paſſione ſua Chriſtum dediſſe teſtimonium baptiſmo aquæ, *cum vulneratus eſt, & aqua de latere prorupit*, ſubdit cap. 16. *Eſt quidem nobis ſecundum lavacrum, &*

ipſum ſanguinis, de quo Dominus: Habeo (inquit) *baptiſmo tingi, cum jam tinctus fuiſſet; venerat enim per aquam, & ſanguinem, ſicut Joannes ſcripſit, ut aqua tingeretur, ſanguine glorificaretur, proinde ut nos faceret aqua vocatos, ſanguine electos, hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit. Quia qui ſanguinem ejus crederent aqua lavarentur: qui aqua laviſſent, etiam ſanguinem potarent.* In quibus verbis tertium etiam myſterium indicat, in aqua ſcilicet, & ſanguine duplex fidelium baptiſma, nimirum ſanguinis, ſeu martyrii, & aquæ, ſeu ſacramenti baptiſmi ſignificatum eſſe. Quod myſterium notavit clarius Ruffinus dicta expoſ. ſymb. dicens: *Poteſt etiã intelligi, quod duplicem gratiam baptiſmi figuraverit, unam, quæ datur per aquæ baptiſmum, aliam, quæ per martyrium profuſione ſanguinis quæritur.* Idem myſterium notavit Hier. ep. 83. ad Ocean. dicens: *Latus Chriſti percutitur lancea, baptiſmi, atque martyrii pariter ſacramenta fundantur.* Ultimum myſterium adjungi poteſt ex eodem Ruffino eodem loco his verbis: *Hoc quidem myſticum eſt* (videlicet effundere ſanguinem, & aquam.) *Ipſe enim dixerat, quia flumina de ventre ejus procedent aquæ vivæ, ſed produxit & ſanguinem, quem petierant Judæi venire ſuper ſe, & ſuper filios ſuos. Produxit ergo aquam, quæ credentes diluat: produxit & ſanguinem, qui condemnet incredulos.*

Dubium. Unum vero poteſt hoc loco deſiderari, ſcilicet, quomodo ſanguis, & aqua fluxerint, an permixta, vel ſeparata. Nam in citato loco Cypriani l. de Sina, & Sion dicitur

Reſponſ. effluxiſſe ſanguis aqua miſtus. Dicendum vero ſine dubio eſt, exiviſſe impermixta, & loco ſeparata: Tum quia hoc ſignificant verba Joannis: *Fluxit ſanguis, & aqua.* Tum

Sanguis & aqua de latere Chriſti impermixta fluxerunt. etiam quia alias non potuiſſet aqua a ſanguine diſcerni: & tamen in prædicto modo dicendi ſignificatur, diſtincte potuiſſe cognoſci, & oculis videri. Quod ſignificatum eſt etiam illis verbis: *Et qui vidit, teſtimonium perhibuit.* Non enim loquitur Joannes illis verbis de alia perſona a ſe diſtincta, ut videntur intellexiſſe, qui finxerunt, eum, qui Chriſtum percuſſit, fuiſſe cæcum, appellatumque Longinum: atque illo liquore, qui de latere Chriſti exivit, viſum recuperaſſe, atque ita de illo ſcriptum eſſe: *Vidit & teſtimonium perhibuit.* Hoc enim apocryphum eſt. Neque ullo modo eſt veriſimile, militem illum, qui Chriſtum percuſſit, fuiſſe cæcum. Qualis enim eſſe poteſt cæcus miles? Neque enim conſtat appellatum eſſe Longinum, ſed potius fertur, centurionem eum, qui exclamavit, *Vere filius Dei erat iſte*, fuiſſe Longinum illum, qui poſtea martyr fuit, ut videre licet apud Lippomanum t. 6. & Surium t. 2. ex Metaphraſte die 25. Martii, & 16. Octobris. Igitur Joannes in tertia perſona de ſeipſo loquitur, ipſe enim vidit, & teſtimonium perhibuit, & verum ſcribendo dixit. Non potuiſſet autem (niſi aliud miraculum non neceſſarium fingamus) videre aquam, & ſanguinem exeuntem, niſi diſcrete effluerent. Unde Cyprian. ſer. de paſſ. Chriſti: *De latere* (inquit) *tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens, & de eadem conſubſtantialique origine diviſis limitibus aqua, & ſanguis emanant, ad complementum, perfectionemque totius juſtitiæ.* Duobus autem modis excogitari hoc poteſt. Primo ut ſimul tempore aqua, & ſanguis exierint, per diverſas tamen partes ejuſdem foraminis: & ſi hoc modo factum eſt, non potuit fieri ſine novo miraculo, ut non permiſcerentur.

Secundo intelligi poteſt, prius totum ſanguinem exiiſſe: deinde vero aquam manaſſe. Et hic modus videtur facilior, & accommodatus tum ordini narrationis Joannis, tum etiam myſterio. Prius enim Chriſtus ſuum ſanguinem effudit: multique pie meditantur, totum ſanguinem ſuum in paſſione fudiſſe: & in hujus rei ſignum, ac teſtimonium, id, quod reliquum erat, accepto lanceæ vulnere profudiſſe. Poſtea vero effuſo ſanguine, & quaſi pretio ſoluto, manavit aqua, quæ virtutem ſanctificandi ab illo ſanguine habitura erat. Unde Hierony. dicta epiſt. ad Oceanum, tractans ſimul hunc locum, & illum Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* inquit: *Quia ab aquis cœperat, finivit in aqua.* Quod ſi per aquam fidelem populum ſignificatum eſſe interpretemur (ſolent enim in ſcriptura aquarum nomine populi ſignificari) recte etiam conſonat, ut poſt effuſum omnino ſanguinem de latere Chriſti intelligatur Chriſtianus populus, ſeu Eccleſiæ corpus de illius latere exiviſſe. Denique hæc etiam ſucceſſio effuſionis aquæ poſt ſanguinis effuſionem aptiſſima eſſe potuit, ut utriuſque effuſio clare, ac diſtincte diſcerneretur. Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam, reſpondetur. Quamvis vulnus lanceę non fuerit neceſſarium ad meritum, vel ſatisfactionem: ad myſterium autem, & veritatis confirmationem fuiſſe utiliſſimum. Addo etiam, quoniam Chriſtus ante hoc vulnus nondum totum ſuum ſanguinem effuderat, atque effuſum oſtenderat, ideo quodammodo dici poſſe, nondum fuiſſe finitum tempus patiendi in corpore. Illo autem vulnere ſuſcepto finita fuit abjectio paſſionis, & honor glorioſæ ſepulturæ paulo poſt incepit, in quo ſatis virtus & omnipotentia morientis demonſtrata eſt, ut Chryſoſtomus citato loco, & D. Thom. hic art. 2. ad 1. adnotarunt.

SECTIO II.

Quomodo fuerit corpus Chriſti de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum; quidve tunc Beata Virgo paſſa fuerit.

PRimo de depoſitione corporis Chriſti Domini de cruce Evangeliſtæ nihil aliud dicunt, quam Joſephum ab Arimathæa virum nobilem, ac decurionem, ſeu ſenatorem populi, obtenta a Pilato facultate, depoſuiſſe, ſeu tuliſſe corpus Domini, ut illud ſepulturæ traderet. Quomodo autem id factum ſit, neque Evangeliſtæ explicant, neque fere ab expoſitoribus aliquid additum reperio. Obſervari tamen poteſt primo dupliciter poſſe intelligi Chriſtum depoſitum de Cruce. Primo crucem ſimul cum corpore tollendo, ſeu evellendo e foramine petræ, in quo poſita fuerat, eamq; in terra collocando, ac deinde clavis eductis corpus deponendo. Secundo fieri potuit, ut e cruce manente immota, & in ſuo loco erecta, corpus deponeretur. Quo autem horum modorum factum ſit, non conſtat: & quidem prior videtur facilior, atque paucioribus indigens inſtrumentis: poſteriorem tamen indicat communis Eccleſiæ pictura. Et fortaſſe, quamvis Pilatus dedit facultatem deponendi corpus, non intelligitur etiam illam dediſſe ad tollendam crucem. Solet etiam hoc habere uſus Reipublicæ, ut cum aliquis publice damnatur propter delicta publica, & ſcandaloſa, vel corpus ejus maneat in loco ſupplicii, vel ſi datur facultas deponendi corpus, ſaltem maneat patibulum, quaſi in ſignum ſupplicii ad aliorum terrorem. Hac ergo ratione fortaſſe accidit, ut corpus deponeretur de cruce: non vero crux ipſa e proprio loco tolleretur. Atque hæc forſan occaſio fuit, ut crux eo tempore a Chriſtianis non uſurparetur, neque in varias partes pietatis ergo divideretur, ſed integra uſque ad tempora Helenę permaneret, atque ita reperiri poſſet ſubtus terram. Fortaſſe enim in eodem loco manſit uſque ad everſionem Jeruſalem, & caſu factum eſt, ut ruinis contecta fuerit. Quod ſignificaſſe videtur Ambroſ. orat. de obitu Theodoſii dicens: *Aperit itaque humum, decutit pulverem, tria patibula confuſa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat*, & infra: *Poterat fieri, ut patibula inter ſe ruina confunderet.*

Chriſti corpus de cruce depoſitum quomodo.

Objectio. Dices, quid obſtare potuit, quin B. Virgo, vel alii fideles, ſaltem clavos reſervarent, quos Joſephus e cruce eduxerat? conſtat enim non fuiſſe a fidelibus cuſtoditos, nam ſimul poſtea cum cruce ab Helena inventi ſunt, ut Ambroſius ſupra refert, & vulgaris Eccleſiæ traditio habet. Dicere poteſt aliquis, clavos non fuiſſe extractos e cruce, ſed ab ipſis fixis manentibus, manus, ac pedes Chriſti depoſitos, quia fortaſſe ob temporis brevitatem, ac celeritatem non licuit eis in eruendis clavis immorari.

Reſponſ. Tamen hic modus mihi non probatur, neceſſe enim fuiſſet foramina manuum, ac pedum majora fieri, ut per clavorum capita extrahi poſſent: non eſt autem credibile, pios homines auſos fuiſſe corpus Chriſti, quamvis mortuum, amplius lacerare, atque diſrumpere: eo vel maxime, quod nonnihil erat periculi, ne, dum Chriſti corpus hoc modo deponerent, os aliquod manuum, pedumve confringerent. Unde communis ſenſus Eccleſiæ (quem pictura refert) eſt, Joſephum adduxiſſe omnia inſtrumenta neceſſaria ad clavos eruendos, ut Chriſti corpus poſſet de cruce deponi. Potius ergo dicerem, eadem lege, qua coactus fuit Joſeph, corpus tollere, & crucem immotam relinquere, coactum etiam fuiſſe clavos quoque in ea infixos tanquam potiſſima ſupplicii inſignia, inſtrumentaque relinquere. Unde licet ad deponendum corpus Chriſti illos abſtulerit: fieri tamen potuit, ut eos iterum in cruce figeret propter dictam cauſam. Quod ſi hæc ratio non probatur, ego quidem aliam probabilem non reperio,

perio,quamquam ſine ſpeciali Dei providentia, aut conſilio factum eſſe non dubitem.

Dubium.

Illud etiam quæri poteſt, an neceſſe ſit dicere, Joſephum, & Nicodemum propriis manibus corpus Chriſti Domini depoſuiſſe,quoniam Evangeliſtæ ita loquuntur: *Tulit, depoſuit.* Sed jam in ſuperioribus diximus, vim illius verbi hoc non requirere. Dicitur enim aliquis facere,quod fieri jubet, quamvis ipſe per ſe non faciat: quomodo Pilatus interdum dicitur flagellaſſe Jeſum. Et cum alioqui illi eſſent viri nobiles, veriſimile eſt, non per ſe ipſos,ſed per alios Chriſti depoſitionem, ſepulturamque curaſſe. Sed licet hoc ita ſit, nihilominus magis videtur pietati conſentaneum, hos viros ſuis manibus depoſuiſſe Chriſtum. Movebantur enim affectu charitatis, & religionis,neque exiſtimabant illud eſſe opus ſervile,aut ſua nobilitate indignum; ſed religioſum potius, ac ſupra ſuum meritum,& dignitatem: non tamen oportet, eos ſolos hoc feciſſe: juvari enim ab aliis potuerunt, præſertim a Joanne,& mulieribus, quæ præſentes aderant. Neque exiſtimandum eſt piam operam B. Virginis ibi defuiſſe,quæ corpus Chriſti Domini ſtatim, ac de cruce depoſitum eſt, virgineo venerabunda ſuſcepit in gremio.

Reſponſ. Chriſti corpus Joſephi & Nicodemi manibus de cruce pie depoſitum.

Dubium.

Tandem inquiri poteſt,qua hora Chriſti corpus depoſitum ſit. In quo Evangeliſtæ ſolum dicunt, poſtquam Chriſtus lancea vulneratus eſt, & jam ſero factum eſſet, acceſſiſſe Joſephum ad Pilatum, & ab eo facultatem petiiſſe, atque obtinuiſſe: poſtea vero illud de cruce depoſuiſſe. Ita ſumitur ex Mar.15.& Joann.19. Ubi ſolum eſt advertendum, depoſitionem hanc fuiſſe ante ſolis occaſum per horam fortaſſe integram vel fere. Nam ab occaſu ſolis incipiebat Sabbathum Judæorum,quando non licebat illis operibus vacare: ideo ſoliciti fuerunt hi Chriſti cultores,ut totum negotium ſepulturæ ejus ante occaſum abſolverent,quod vix fieri potuiſſet, niſi ſaltem ante unam horam inciperent Chriſti corpus de cruce deponere. Et hoc ſignificavit Marc.15. illis verbis; *Cum ſero eſſet factum, quia erat paraſceve, quod eſt ante Sabbathum.* Et ideo etiam in princ. c.16. notat, mulieres tranſacto Sabbatho emiſſe aromatha,&c. Idem indicat Lucas illis verbis,quæ ſupra expoſuimus: *Dies erat paraſceve, & Sabbathum illuceſcebat*, & infra: *Sabbatho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum.* Idem denique eſt,quod Joan. ait c. 19. *Ibi ergo propter paraſcevem Judæorum, quia juxta erat monumentum, poſuerunt Jeſum.* Ex quibus tandem conſtat,corpus Chriſti poſt mortem duabus fere horis in cruce pependiſſe.

Corpus Chriſti de cruce quando depoſitũ.

Chriſti corpus ad ſepulturã præparatum quomodo.

Secundo de modo, quo Chriſti corpus ad ſepulturam præparatum eſt,& conditum. Matth. Marc.& Luc. ſolum dicunt Joſephum ab Arimathæa, poſtquam depoſuit corpus Jeſu, involuiſſe illud in ſindone munda, ſolus vero Joannes addit, Nicodemũ adduxiſſe aromatha ad corpus Domini ungendum, atque ita unctum, & ligatum ſepulturę tradidiſſe. Et de priori quidem parte nihil addendum occurrit iis,quæ D.Th.art.2. in ſol. ad 3. dixit,ubi & rationem literalem illius pii facti reddit: ſcilicet id fuiſſe convenientiſſimum propter quandam honeſtatem, & indicat moralem,ſcilicet illo facto doceri,debere nos hujuſmodi rebus ſimplicibus, ac vilioribus eſſe contentos. Addit præterea rationem myſticam, nimirum ſignificatum eſſe Chriſtum mente pura, ac ſimplici ſuſcipiendum eſſe. Denique adducit ex Beda in hujus myſterii memoriam,ſtatutum eſſe ab Eccleſia,ut corpus Domini tantum in panno lineo conſecretur,ut habetur c.conſult. de conſ.d.1.& idem notat Hieron. Matth.27. Innocent.lib. 2.de myſteriis miſſæ,capit.56. ubi dicit, corporales pallas ſignificare linteamina, quibus involutum fuit corpus Domini: partem autem, quæ plicata ponitur ſuper calicem,ſignificare ſudarium,quod fuerat ſuper caput ejus ſeparatim involutum in unum locum. Idem docet egregie Alcuinus lib.de divinis officiis c. de celebratione miſſæ, & ejus ſignificatione, & Rupertus, Amalarius, Hugo Victorinus, ac fere alii, qui de ſacramentis, & divinis officiis ſcribunt.

Chriſti corpus unctum, & aromatibus conditum ante ſepulturam.

De poſteriore autem parte, ſcilicet unctione corporis Domini, jam ſupra diximus de quantitate illius unguenti: de qualitate vero omnes ſcriptores dicunt fuiſſe illa aromatha efficacia ad pręſervandũ cadavera a corruptione, ut diutius conſervari poſſint. Quorum uſus frequens erat apud Judæos, ut Evangeliſta dixit, indicans voluiſſe Chriſtũ in hujuſmodi rebus,quæ ad pietatem ſpectabant, & quodammodo neceſſaria eſſe videbantur, gentis ſuæ morem ſervare,ſeque communi conſuetudini conformare,ut ex Aug. recte D.Th. explicuit citato loco ad 2. & 3.

Unum vero hinc naſcitur dubium,quod ab authoribus prætermittitur, quamvis re vera expoſitione indigeat. Dicunt enim omnes, Joſephum & Nicodemum unxiſſe corpus Domini eo animo, ut diutius incorruptum ſervaretur. Unde Chryſ. hom.84. in Jo. eos imperfectę fidei arguit,dicens: *Adhuc de eo tanquam de puro homine opinabantur, & ea ferunt aromata, quæ maxime corpora ſervare ſoleant, quod nihil magnum de Jeſu ipſos exiſtimare arguebat: multum tamen amorem præſeferunt.* Ex qua doctrina naſcitur dubium. Nam ſi hi viri unxerunt corpus Chriſti propter præſervationem; ergo oportuit eos ſacrum illud corpus exenterare,& inteſtina extrahere, ut intus, ac foris illud ungere poſſent. Patet ſequela, tum quia illi uſitato more unxerunt corpus,hic autem eſt mos ungendi corpora, quando propter præſervationem unguntur. Tum etiam, quia alias inutilis & inefficax eſſet unctio. Nam externa unctio in ſuperficie corporis non poteſt impedire,quominus interiora corrumpantur, præſertim cum illa propter fæces, quæ ſunt intra corpus, & propter magnam humiditatem valde ſubjecta ſint corruptioni. Conſequens autem eſt abſurdiſſimum. Et ſane propter hanc maxime cauſam hoc dubiolum prætermittere nolui, ne fortaſſe aliquis caſu in illud incidens, ita de Chriſti corpore ſentire auderet. Eſt enim revera impium,& ab omni Eccleſiæ ſenſu alieniſſimum. Repugnat etiam ſimplici narrationi Evangeliſtarum, prout ab univerſa Eccleſia ſemper intellecta eſt. Solũ enim inquiunt fuiſſe unctum aromatibus, involutũ ſyndone, linteiſque ligatum. Item Eccleſia ſemper intellexit quinque tantum vulnera Chriſtum in ſuo corpore ſuſcepiſſe, non ergo exenteratum fuit,quod piæ aures exhorreſcunt.

Dubium.

Reſponſ.

Chriſti corpus aromatibus conditum cur.

Ad difficultatem ergo dici poteſt primo, licet ea unctio fieret propter præſervationem aliquam, non tamen fuiſſe adeo perfectam, & exactam, ſicuti apud nos interdum fieri videmus. Neque enim credibile eſt communem morem ſepeliendi hujuſmodi fuiſſe. Quamvis ergo intenderetur præſervatio, non tamen adeo diuturna, ſed qualis per externam unctionem haberi poſſet. Deinde, fortaſſe non improbabiliter dici poteſt, hujuſmodi unctionem non fuiſſe ſolitam fieri propter præſervationẽ: ſed honoris ergo,& propter decentiam quandam, ne fœtorem aliquem corpora exhalarent. Sicut etiam ſolebant Judæi lavare cadavera,ut ex Actor.6. colligitur,quæ conſuetudo etiam in Eccleſia antiqua eſt, ut colligitur ex Gregor.lib.3.dialog.c.17.& lib.4.c.16.& 27.& tamen illa ablutio non fit propter pręſervationem,ſed propter decentiam, & in benevolentiæ ſignum. Ita ergo facile introduci potuit,ut propter eaſdem cauſas lotioni adjungeretur unctio, & ita fortaſſe factum eſt in hac unctione corporis Chriſti Domini. Quod ſi hoc verum eſt, facile Joſephus, & Nicodemus ab ignorantia, & infidelitatis nota liberari poſſunt. Nam licet ſapientiſſime de Chriſto ſentirent, & proximam illius reſurrectionem ſperarent, religioſe admodum, ac pie potuerunt corpus ejus prædicto animo,atque intentione ungere.

Dubiũ de B.Virgine.

Tertio,locus hic poſtulat,ut explicemus,quid B.Virgo tempore hujus myſterii paſſa ſit,pręſertim quando filium mortuum, ac de cruce depoſitum in ulnis ſuſcepit. Eſt enim communis vulgi opinio, B.Virginem eo tempore paſſam eſſe ſpaſmum, id eſt præ nimio dolore ſenſum amiſiſſe,atque in terram corruiſſe. Cui opinioni favet etiam communis pictura. Nec deſunt ſancti Patres,& graves ſcriptores, qui hoc modo de Virgine loquantur, quãvis non omnes explicent in hoc myſterio potius,quam in aliis ſpaſmum ei accidiſſe. Alii enim hoc affirmant de eo temporis articulo, in quo B. Virgo Chriſto crucem ferenti occurrit. Unde qui hiſtoriam,ſeu terrę ſanctę ſitum deſcribunt,dicunt in via Calvariæ fuiſſe templum, cujus ruinæ nunc extant, *quod Sancta Maria de Spaſmo diceretur*,quia in eo loco B.Virgo occurrit filio portanti crucem, & præ dolore quaſi exanimis concidit: & S. Bonaventura lib. medit. vitæ Chriſti c.77. de hac re loquens: *Cernens* (inquit) *eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, ſemimortua facta eſt præ anguſtia, nec verbum ei dicere potuit.* Alii vero hoc referunt ad illud tempus, in quo B. Virgo conſpexit Chriſtum nudum ſuper crucem extendi, ut crucifigeretur. Unde An-

ſelm.dial.de paſs.Domini ex perſona Virginis ſic inquit: *Cum veniſſent ad locum Calvariæ ignominioſiſſimum, nudaverunt Jeſum filium meum totaliter veſtibus ſuis, & ego exanimis facta fui.* Alii de toto tempore crucifixionis id affirmare videntur. Unde in opuſc. de lament. Virg. Mariæ, quod habetur inter opera Bernardi, ſic dicitur: *Juxta crucem Chriſti ſtabat emortua mater, quæ ipſum ex Spiritu S. concepit: vox illi non erat, quia dolore attrita jacens pallebat, quaſi mortua vivens, vivebat moriens, moriebatur vivens, nec mori poterat, quæ vivens mortua erat.* Et ad eumdem modum loquitur Bonaventura ſupra c.79. *Credo quod vel propter anguſtiarum multitudinem abſorpta erat, & quaſi inſenſibilis facta, vel ſemimortua facta eſt, nunc quidem multo magis, quam cum obviavit ei crucem portanti:* & c.80. idem clarius affirmat, accidiſſe Virgini, quando Chriſtus lancea eſt vulneratus. *Tunc* (inquit) *mater ſemimortua cecidit inter brachia Magdalenæ.* Et ſimilia reperientur apud alios, qui meditationes vitæ Chriſti ſcripſerunt, quos ex parte ſupra retuli diſput.4.ſect.3.

Reſponſ. Quid B. Virgo in depoſitione corporis Chriſti de cruce ſenſerit.

Dicendum autem eſt, cum ſit certum, B. Virginem toto tempore paſſionis Chriſti hujuſmodi animi, & corporis affectionem paſſam non eſſe: certius tamen eſſe, atque evidentius multo minus in depoſitione Chriſti de cruce aliquid hujuſmodi ei accidiſſe. De priore parte hujus ſententiæ dixi nonnulla ſupra diſp.4. ſect.3. ubi præter authoritatem Ambroſii, Anſelmi, & Bernardi eam probavi ex verbis illis Joannis c.19. *Stabant autem juxta crucem Jeſu Maria mater ejus, &c.* quæ veritatem hanc mihi convincere videntur, ſicut & fere omnibus gravioribus expoſitoribus viſum eſt. Si enim eo tempore, quo Chriſtus Dominus majorem ignominiã, maximoſque dolores ſuſtinebat, nimirum dum vivus in cruce penderet, B. Virgo ſtabat juxta crucem inter hoſtes Chriſti ſine ullo timore, & abſque animi dejectione, & infirmitate, quomodo credibile eſt, in aliquo alio paſſionis tempore ſenſum, aut conſtantiam amiſiſſe? Nam ſi quid ejuſmodi B. Virgo paſſura fuiſſet, maxime ex nimio dolore, atque magnitudine triſtitiæ ſed tunc maxime doluit, quando filius magis dolebat (erat enim affectu, & animo cum eo crucifixa) filius autem graviſſimum dolorem in cruce pendens vivus pertulit; ergo tunc maxime debuiſſet Virgo ſpaſmum pati; certum eſt autem ex verbis Joannis, tunc nihil hujuſmodi paſſam eſſe; ergo. Denique ratio univerſalis eſt, quia B. Virgo ſemper habuit perfectum dominium ſuper omnes actus, affectuſque ſuos, atque ita regebat omnes motus portionis inferioris, ut nihil indecorum, nihil diſſonum in ea eſſe permitteret. Erat autem valde indecens, propter interioris partis triſtitiam, ac perturbationem, corporis viribus, & rationis uſu privari: non igitur admiſit in ſe B. Virgo talem affectum, ſed quamvis acerbiſſime doleret, ita tamen moderabatur affectum ſuum, divinum beneplacitum, ac gloriam, fructumque paſſionis, & hominum ſalutem conſiderando, ut poſſet corpore, & animo conſtans inter dolores permanere. Quod ſi neceſſarium fuit, etiam divina virtus, & gratia interceſſit, quæ & robur, ac vires corpori adderet, & humores corporis quaſi contineret, ne præ doloris acerbitate nimium commoverentur. Ex qua ratione colligitur, B. Virginem non ſolum non paſſam eſſe ſpaſmũ: verum etiam neque aliquid egiſſe indecorum neque aliquid, quod non ſummam modeſtiam præ ſe ferret. ſed (ut recte loquitur Ant.4.par.theolog.t.15.c.41.§.1.) *Stabat verecunda, modeſta, lacrymis plena, doloribus immerſa, ita tamen divinæ voluntati conformis, quod (ut Anſelmus ait) ſi oportuiſſet, ad implendam ſecundum rationem voluntatem Dei, ipſa filium in cruce poſuiſſet, atque obtuliſſet; neque enim minoris fuit obedientiæ, quam Abraham.*

B. Virginis conſtantia in depoſitione corporis Chriſti de cruce quanta.

Et ex iis tandem evidenter convincitur poſterior pars. Quia quando Chriſtus deponebatur de cruce, jam non ſentiebat dolorem, jamque a multis agnoſcebatur, atque honorifice tractabatur, quæ omnia multum poterant dolorem Virginis lenire. Deinde reſurrectio ejus propinquior erat, de cujus fide B. Virgo erat certiſſima, & veriſimile eſt, ea ſpe ſæpius animum ſuum erexiſſe, atque vires reſumpſiſſe. Non eſt ergo in hac parte credendum picturis, quæ ex vulgi opinione introduci potuerunt. Quia fortaſſe non valuerunt aliter eximium virginis dolorem pictura exprimere. Authores vero, (qui in contrarium adducuntur) in primis non ſunt admodum antiqui, at antiquiores non ſolum illo modo non loquuntur, ſed etiam contrarium ſæpe indicant. Deinde aliqui ex illis libris, qui afferuntur, incerti ſunt, præſertim liber ille de lamentatione Virginis inter incerta Bernar. opera ponitur. Dialog. etiam de Paſſione Anſel. adſcriptus mihi eſt valde ſuſpectus; tum quia ſtylus non redolet Anſelmum, tum etiam quia multa in illo continentur, quæ nec gravitate, nec doctrina Anſelmi digna videntur; ut v.g. quod B. Virg. cœperit clamare, & ejulare, quando Chriſtus lanceæ vulnus accepit. Denique etiam illi Patres non omnes expreſſe loquuntur: Anſelmus enim in uno loco dicit; *Quaſi exanimis*, in alio vero, quamvis dicat: *Exanimis facta fuit*, ſtatim vero explicat non amiſiſſe ſenſus officia. Dicit enim accepiſſe illico Virginem velamen capitis, ut Chriſtum tegeret. Itaque verbum illud *Exanimis*, ſolum eſt poſitum ad explicandam acerbitatem doloris: eademque fere eſt Bernardi, & Bonavent. ſententia. Nam per exaggerationem quandam locuti videntur, ut loco etiam ſupra citato dixi.

SECTIO III.

Utrum expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.

Ratio dubitandi eſſe poteſt. Nam corpora defunctorum propter alterutram ex duabus cauſis ſolent ſepeliri: ſcilicet aut propter vivos, aut propter ipſum defunctum. Propter vivos quidem, vel ad eorum conſolationem. Nam, ut Aug. dixit lib.1. de civit. Dei c.12. *Sepulturæ mortuorum ſolatia ſunt vivorum, dum eos, quos amabant, prout poſſunt, honorant, atque honeſte collocant.* Vel ad utilitatem corporalem, neque enim ferre poſſent corpora corruptioni obnoxia. Vel etiam ad ſpiritualem quendam fructum, nam ſepeliendo corpora mortuorum, fidem reſurrectionis ſe habere teſtantur, & de futura morte frequenter admonentur. Propter defunctos vero: tum quia eorum honori conſulitur, ac famæ, quatenus adhuc manent in memoria hominum: tum etiam, quia hoc modo plura pro eis fiunt ſuffragia, ac frequentius oratur. At vero in Chriſto Domino neutra harum rationum locum habebat, cum enim Chriſti corpus, & propter unionem ad Verbum corrumpi non poſſet, & paulo poſt ſuſcitandum eſſet, propter ſe non indigebat ſepultura: quia neque indigebat hominum ſuffragiis, aut orationibus, neque ab eis honorem quærebat, majorque fuiſſet is, ſi eorum diſcipuli præſens corpus ſemper haberent, ac venerarentur: & hoc etiam in majus ipſorum hominum commodum redundaret. Fuiſſet enim præclarior Chriſti confeſſio, ac proteſtatio, majoriſque charitatis opus, atque indicium, igitur convenientius fuiſſet, corpus Chriſti ſepulturæ non tradi. Et confirmatur, quia ſi tradendum fuit ſepulturæ, debuiſſet ſaltem in loco ſacro ſepeliri, & ſacris potius cæremoniis, ac ornatu, nimirum cum Pſalmorum & hymnorum cantu, &c. quam humano, ac ſolum exteriori cultu.

Dicendum vero eſt primo, valde conveniens fuiſſe Chriſti corpus tradi ſepulturæ. Hæc aſſertio intelligi poteſt, vel ex parte ipſius Chriſti, conſiderando illud opus quaſi paſſive in ipſo corpore. Et hoc ſenſu concluſio abſolute eſt de fide, quæ ſatis probatur ex re ipſa. Quia ita factum eſt non ſine magna Dei providentia atque conſilio. Quidquid enim Chriſtus vel vivens, vel mortuus paſſus eſt, ut ſic, ex divina ordinatione fuit: fuit ergo conveniens abſolute, & ſimpliciter, ſive hæc convenientia ſumenda ſit reſpectu ipſius Chriſti, ſive reſpectu noſtri, hoc enim poſterius in præſenti verius eſt. Chriſti enim corpus propter ſe non admodum egebat ſepultura (ut recte probat difficultas in principio tacta) quamvis etiam fuerit decens, eum poſt tam inſignem mortem ab hominibus honorari, reverenterque tractari. Reſpectu ergo hominum ſumenda eſt præcipua convenientia hujus myſterii: ut notarunt Cyril. Aug. & alii ſuper Jo. At propterea Greg. Nazian. orat.1. ſicut dixit; *Mors adverſus mortem, & reſurrectio propter reſurrectionem*; ita etiam adjunxit: *Sepultura adverſus illam in terram reverſionem.* Circa quę verba ſic inquit Elias: *Quoniam poſt tranſgreſſionem, iſtud Adamus audivit, terra es, & in terram reverteris: idcirco ſepultura Chriſtus afficitur, atque in monumento collocatur, ut Adamum hac condemnatione liberet. Ita Domini ſepultura noſtram in terram reverſionem delet.* Quod (ut ſupra dixi) non eſt intelligendum, ac ſi Chriſtus per ſepulturam nobis de novo quicquam meruerit,

Chriſti corpus ſepeliri decentiſſimum.

ſed

ſed quia ex vi præcedentis meriti, & quia voluntarie paſſioni ſe,& ſepulturæ prævìſæ obtulit,illud corpus fuit potens ad liberanda noſtra corpora ab illa maledictione, quam in Adamo incurrerant. Addit præterea D.Th.convenientem fuiſſe Chriſti ſepulturam ad noſtram fidem de Chriſti morte, & reſurrectione confirmandam. Nam in primis, quia ſepeliri non ſolent, præſertim a veris, & fidelibus amicis,niſi corpora vere mortua,neque vere reſurgunt,niſi quæ veram mortem ſubierunt;ideo ſepultura magnum fuit teſtimonium veræ mortis,& reſurrectionis. Ac deinde ipſum quoque ſepulchrum,& lapis ille ſuperpoſitus perpetuum eſt monumentum, cum uſque in hodiernum diem teſtis ſit mortis,& reſurrectionis Chriſti. Unde eleganter Petrus Chryſ.ſer.74.tractans illa verba: *Angelus Domini deſcendit de cœlo,& accedens revolvit lapidē* inquit: *Nōdixit,volvit,ſed revolvit lapidē,qui advolutus probavit mortem,& revolutus extitit reſurrectionis aſſertor: Beatus lapis,qui Chriſtū revelare meruit,& velare. Beatus,qui non minus corda aperit,quam ſepulchrum. Beatus,qui dat reſurrectioni fidem, fideique reſurrectionem. Mutatur hic ordo rerum,mortem,non mortuum devorat hoc ſepulchrum, &c.* & ſimilia multa habet ſer. 75. Hieron.etiam ep.27. (quæ eſt epitaphium Paulæ) ſic de illa loquitur: *Ingreſſa ſepulchrum, reſurrectionis oſculabatur lapidem,quem ab oſtio monumenti amoverat Angelus, & ipſum corporis locum, in quo Dominus jacuerat, quaſi ſitiens deſideratas aquas fideli ore lambebat.* Denique etiam dicitur Chriſtus ſepultus,ut myſtice ſignificaretur,nos eſſe cum illo ſpiritualiter ſepeliendos, juxta illud ad Rom. 6. *Conſepulti enim eſtis per baptiſmum in mortem.* Unde Aug.in Ench.c.53. *Quidquid* (inquit) *geſtum eſt in cruce Chriſti,in ſepultura,& in reſurrectione, & aſcenſione,ita geſtum eſt, ut iis rebus non myſtice tantum dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtiana, quæ hic geritur.*

Secundo intelligi poteſt concluſio poſita de ſepultura Chriſti ex parte diſcipulorum,ſeu ut erat actio ſepelientium ipſum. Et hoc etiam ſenſu eſt de fide certa, nimirum opus illud ſepeliendi Chriſtum fuiſſe honeſtum, ac pium. Hoc patet primo ex modo, quo Evangeliſtæ narrant hoc factum. Ideo enim præmittunt Joſephum, & Nicodemum fuiſſe diſcipulos Chriſti,& Marcus de Joſepho addit: *Quia & ipſe erat exſpectans regnum Dei:* & fuſius Lucas: *erat* (inquit) *vir bonus, & juſtus, hic non conſenſerat concilio & actibus eorum, qui expectabat & ipſe regnum Dei.* Et de Nicodemo notat Joannes, fuiſſe illum, *qui venerat ad Jeſum nocte primum*, ut ipſe narraverat c.3.ut ſignificaret, illum fuiſſe pium virum, quique jam in Chriſtum crediderat. Non autem ob aliam cauſam horum virtutes adnotarunt Evangeliſtæ, niſi ut eorum factum ſtudioſum, magnæque fidei, & charitatis fuiſſe,indicarent. Secundo conſtat concluſio ex univerſali conſenſu totius Eccleſiæ,& traditione omnium Patrū, tam exponentium Evangelia, quam myſteria vitæ, & mortis Chriſti tractantium. Quin etiam addunt reliquos Chriſti diſcipulos, qui ibi aderant, ipſamque Deiparam funeri Chriſti piam operam dediſſe. Addit etiam Simeon Metaphr.vitam Virginis deſcribens,die 15. Auguſti, Joſephum adhuc occultum diſcipulum,& timore detentū, Virginis hortatu fuiſſe excitatum, atque animatum, ad Chriſti corpus petendum & ſepeliendum. Tertio, ſepelire mortuos per ſe bonum eſt,atque honeſtum,ergo multo magis honeſtum fuit ſepelire corpus Chriſti. Antecedens de fide certum eſt, ut patet ex uſu ſcripturæ. Abraham enim, & alii juſti ſemper habuerunt curam ſepeliendi defunctos,& Jacob,atque Joſeph præceperunt corpora ſua ſepeliri in terra promiſſionis,in qua Chriſtus moriturus, ac ſepeliendus erat: non præcepiſſent autem niſi rem honeſtā. Et 2.Reg.2. David laudat eos, qui ſepelierant corpus Saul dicens: *Benedicti vos a Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum.* Denique Tobias inter alia plurimum laudatur, propter curam,quam habuit ſepeliendi mortuos. Idem confirmat Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo. De qua videri poteſt Dionyſ.c.7.de Eccleſ.Hierar.Gregor Naz. orat.4.quæ eſt 2.in Julianum,Chryſoſt.ho 4.ſuper Ep ad Hebr.& Aug.l.de cura pro mort.agen.& l.1.de Civit. c. 12. & 13. ubi licet dicat, unumquemque fidelium non debere multum eſſe ſolicitum, quid poſt mortem circa corpus ſuum agendum ſit; addit tamen, viventes debere piam operam adhibere circa corpora mortuorum præſertim fidelium, ut ea ſepelienda curent. Ratio vero eſt, quia (ut dicebam) hoc opus & ad bonam hominum gubernationem eſt neceſſarium, & ad quoddam vivorum ſolatium,& ad aliquam utilitatem ipſius defuncti, cujus etiam honori,& decentiæ hac in re conſulitur. Eſt igitur hoc opus laudabile,& per ſe honeſtum. Prima vero conſequentia patet, quia hoc obſequium magis erat Chriſto debitum,quam cuivis alteri. Unde Aug.& alii Patres notant voluiſſe Chriſtum ſepeliri, ut ſuo exemplo hoc pietatis opus probaret. Qui etiam Matth.26. in defenſionem Magdalenæ dixit: *Opus bonum operata eſt in me. Mittens enim unguentum hoc ad ſepeliendum me fecit.* Quocirca licet Chriſtus propter ſe quodammodo minus hoc obſequio indigeret: tamen etiam pertinuit ad decentiam quandam,& honorem illi debitum. Neque propter ſpem reſurrectionis proxime futuræ prætermittendum fuit. Nam (ut omittam eos, qui Chriſti ſepulturam curabant, excepta Virgine, valde imperfectos fuiſſe in hac fide,& ſpe reſurrectionis) ad majorem ejuſdem reſurrectionis fidem poterat ſepultura Chriſti pertinere, non ſolum propter ea, quæ ſupra diximus: ſed etiam, quia majoris fidei eſſe poterat credere, ſine ulla difficultate poſſe Chriſtum ſuum corpus e ſepulchro, quantumvis clauſo, & grandi lapide obſerato, vivum educere. Ac denique magnæ fuit prudentiæ, cum aliunde nihil aliud de divina voluntate conſtaret, Chriſti corpus humano more religioſe, ac honeſte curare.

Curã pro defunctis gerere honeſtiſſimum.

Unde dicendum eſt ſecundo, etiam modum funeris, ac ſepulturæ Chriſti, pro loci,& temporis oportunitate fuiſſe convenientiſſimum. Hæc concluſio eodem fere modo explicanda,& probanda eſt, ac præcedentis. Nam ſi conſideretur modus hujus funeris ex parte hominum, prudentiſſime egerunt, primo ſervando conſuetudinem gentis ſuæ, eamque exiſtimationi, quam de ſanctitate Chriſti habebant, accommodando. Et ideo recte etiam egerunt, illum ungendo, honeſteq; ad ſepulcrum deferendo. Deinde, quia tempus tale erat, ut moras non pateretur, merito etiā in loco vicino,& cum eo ornatu, comitatuq; quem brevi habere potuerunt, eum ſepelierunt. Sed & illud quoque prudentiæ fuit, & maximæ etiam fidei eſſe potuit, in monumento, ſcilicet novo, in quo nullus alius poſitus antea fuiſſet, eum recondere. Tum quia novo homini novum monumentum debebatur, nec decebat divinum corpus cum aliis cadaveribus ſepeliri. Tum etiam quia ad fidem reſurrectionis ejus hoc expedire potuit (ut Hieronymus,& alii notarunt) ne illius reſurrectio alteri poſſet attribui. Denique etiam fuit opus liberalitatis, quod Joſeph monumentum, quod ſibi paraverat (ut ex Matt. colligitur) Chriſto tribueret. Si autem hoc opus ex parte Dei conſideretur, egregie oſtendit divinam ſapientiam,& providentiam. Ita enim res omnes diſpoſuit, ut & more conſueto, & pro loci, & temporis oportunitate convenienti ſepeliretur Chriſtus,& tamen plura myſteria in eo modo funeris,& ſepulchri continerentur, ac denique omnes circumſtantias haberet, quæ ad perpetuitatem illius ſepulchri,& utilitatem ejus ſignificandam, veritatemque reſurrectionis Chriſti conteſtandam, erant neceſſariæ. Ut merito impleta tunc cenſeatur eſſe prophetia Iſaiæ dicentis: *Et erit ſepulchrum ejus glorioſum.* Quæ omnia, quoniam a D.Th. ſupra copioſe explicantur, latius perſequi neceſſe non eſt.

Funus Chriſti convenientiſſimum.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus fuerit in ſepulchro ſolum una die, & duabus noctibus.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus non fuerit in ſepulchro ſolum una die, & duabus noctibus. Dicit enim ipſe Matt. 12. ſicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita filius hominis erit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Sed in corde terræ fuit in ſepulchro exiſtens. Non igitur fuit in ſepulchro ſolum una die & duabus noctibus.* 285.

Inf q.52.a 4.co. & q. 53.a 2.co. & op.3. c. 243.& op. 60 c.20. t. 2. fi. & 1. co.15. l.1. co.2. Hom 21. in Evan. declinando ad fin.

2. *Præterea Greg. dicit in ho. Paſchali, quod ſicut Samſon abſtulit media nocte portas Gazæ, ita Chriſtus media nocte auferens portas inferni reſurrexit. Sed poſtquam reſurrexit, non fuit in ſepulchro. Ergo non fuit in ſepulchro duabus noctibus integris.*

3. *Præterea, Per mortem Chriſti lux prævaluit tenebris, ſed nox ad tenebras pertinet, dies autem ad lucem. Ergo*

lib. 4. c.6. poſt med. to.3.

Ergo convenientius fuit, quod corpus Chriſti fuerit in ſepulchro duobus diebus & una nocte, quam e converſo.

Sed contra eſt, quod ſicut Aug. dicit in 4. de Trin. A veſpere ſepulturæ, uſq; ad diluculum reſurrectionis, triginta ſex horæ ſunt, id eſt, nox tota cum die tota, & nocte tota.

a.6.q.præced.art.1. *Reſp. dicendum, quod ipſum tempus, quo Chriſtus in ſepulcro manſit, effectum mortis ejus repræſentat. Dictũ eſt autẽ ſupra, quod per mortem Chriſti liberati ſumus a duplici morte ſcilicet a morte animæ, & a morte corporis, & hoc ſignificatur per duas noctes, quibus Chriſtus in ſepulchro permanſit. Mors autem ejus, quia non fuit ex peccato proveniens, ſed ex charitate ſuſcepta, non habuit rationẽ noctis, ſed diei, & ideo ſignificatur per diem integrum, quo Chriſtus fuit in ſepulchro. Et ſic conveniens fuit, quod Chriſtus una die & duabus noctibus eſſet in ſepulchro.*

l.3.c.24.in med.to.4. *Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Aug. dicit in l. de conſ. Evang. quidam modum loqutionis Scripturæ neſcientes, noctem voluerunt annumerare tres illas horas, a ſexta uſq; ad nonam, quibus ſol obſcuratus eſt, & diem, tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus, id eſt, a nona uſq; ad ejus Occaſum. Sequitur enim mox futuri Sabbathi, qua cum ſuo die computata, erunt jam duæ noctes & duo dies. Porro autem poſt Sabbathum ſequitur nox primi Sabbathi, id eſt illuceſcentis diei Dominici, in qua tunc Dominus reſurrexit, & ita adhuc non conſtabit ratio trium dierũ, & trium noctium. Reſtat ergo, ut hoc inveniatur, illo Scripturarum uſitato loquendi modo, quo a parte totum intelligitur, ita ſcilicet, quod unam noctem, & unam diem accipiamus, pro uno die naturali. Et ſic primus dies computatur ab extrema parte ſui, qua Chriſtus in ſexta feria eſt mortuus, & ſepultus: ſecundus autem dies eſt integer cũ 24. horis nocturnis & diurnis: nox autem ſequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies, propter futurum hominis lapſum, a luce in noctem: ita iſti, propter hominis reputationem, a tenebris computantur in lucem.*

l.4 c.5.t.3 *Ad 2. dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 4. de Trin. Chriſtus in diluculo reſurrexit, in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis. Unde de mulieribus dicitur Joann. 20. quod cum adhuc eſſent tenebræ, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum Greg. dicit Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, non quidem diviſa nocte in duas partes æquales, ſed infra ipſam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis, & pars diei dici poteſt propter convenientiam, quam cum utroque habet.*

Hom. 21. in Evang. non longe a fine.

Ad 3. dicendum, quod in tantum lux in morte Chriſti prævaluit (quæ ſignificatur per unam diem) quod tenebras duarum noctium, id eſt, duplicis mortis noſtræ removit, ut dictum eſt.

COMMENTARIUS.

DE tempore, quo Chriſtus jacuit in ſepulchro, duo ſũt certa. Primum eſt, Chriſtum eſſe ſepultum in occaſu ſolis, vel prope illum, ut ſatis conſtat ex dictis ſupra de hora, qua Chriſtus fuit de cruce depoſitus. Alterum eſt, corpus Chriſti mortuum jacuiſſe in ſepulchro toto eo tẽpore, quod uſque ad reſurrectionem interlapſum eſt. Hoc enim per ſe notum videtur ſuppoſita vera morte illius corporis, & iis, quæ ab Evangeliſtis de ejus ſepultura narrantur a quibus quoque id eſt ſatis expreſſum. Hanc enim vim habet illud verbum angeli Matth. 28. *Non eſt hic: ſurrexit enim.* Per reſurrectionem ergo deſiit eſſet ibi, & uſq; ad reſurrectionem manſit ibidem. Idem confirmat, quod infra refert Matthæus de mendacio a Judæi confi-cto, Chriſti corpus ſublatum eſſe e ſepulchro: cum tamen inde non exierit ab alio ſublatum, ſed ſua virtute jam vivum, ac glorioſum. Ex his ergo duobus, quæ certa ſunt, colligitur, quæſtionem hanc de temporis duratione, quo corpus Chriſti in ſepulchro permãſit, pendere ex alia, ſcilicet quo die, & quota hora reſurrexerit, quam poſtea ſuo proprio loco tractabo, & ideo in expoſitione hujus articuli nihil eſt, quod amplius immoremur.

Solum circa rationem, qua D.Th. probat in articulo fuiſſe conveniens, Chriſtum jacere in ſepulchro uno die integro artificiali, & duabus noctibus, ad ſignificandum, ipſum morte ſua, quæ per lucem diei ſignificatur, deſtruxiſſe duas mortes noſtras, animæ ſcilicet, & corporis, quæ in duabus noctibus indicantur, advertendum in primis eſt, illam rationem eſſe myſticam: litteralis vero eſt, quia illud tempus fuit conveniens ad demonſtrandam veritatem mortis Chriſti, ut inferius latius tractabimus. Deinde ſciẽdum eſt, illam rationem ſumptam eſſe ex Aug. l.4. de Trin. c.3. & lib. 65. qq. q. 26. & ſer. 181. de tempore, q̃uem imitati ſunt Beda, & Anſelmus Mat. 12. & Alcuinus l. de divinis off. c. de feria ſexta.

Circa argumenta. De primo infra ex profeſſo diſputandum eſt. Tertium eſt facile. Circa ſecundum, in quo D. Th. cit. Greg. ho. 12. in Evangelia, explicantem de Chriſti reſurrectione figuram Samſonis Jud. 16. & dicentem Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, obſervandum eſt Gregorium applicando figuram Samſonis, qui media nocte exiit e civitate, & portas ejus tulit, non dicere Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, ſed ante lucem, indicans non oportere veritatem in omnibus circumſtantiis exacte reſpondere figuræ, ſicut ad hoc propoſitum notavit Bonav. in 3. diſt. 22. q. 3. ad 1. Et ita eſt facilior expoſitio Gregorii. Quanquam ea etiam, quam adhibet D.Th. utilis eſſe poſſit propter alios Patres, qui aſſerunt Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, ut infra videbimus.

QUÆSTIO LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos, in octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de deſcenſu Chriſti ad inferos. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, utrum fuerit conveniens Chriſtum ad inferos deſcendere. Secundo, in quem infernum deſcenderit. Tertio, utrum totus fuerit in inferno. Quarto, utrum aliquam moram ibi traxerit. Quinto, utrum ſanctos Patres ab inferno liberaverit. Sexto utrum damnatos ab inferno liberaverit. Septimo, utrum liberaverit pueros in peccato originali defunctos. Octavo, utrum liberaverit homines de purgatorio.

DISPUTATIO XLII.
In duas Sectiones diſtributa.

De loco, ac ſtatu animarum ſanctarum ante Chriſti mortem.

HÆc diſputatio neceſſaria mihi viſa eſt ad intelligenda ea, quæ de loco, in quo B. Chriſti anima in triduo fuit; & de iis, quę in eo operata eſt, adjicienda ſunt poſtea. In qua ſupponendum eſt, ſicut poſt mortem Chriſti, ita & ante illã, quatuor fuiſſe animarum ſeparatarum ordines, ſeu ſtatus. Quędam, quę in ſtatu peccati mortalis e corporibus emigrarunt, quædam, quæ in ſolo originali, quædam vero in ſtatu juſtitię, cum aliqua tamen veniali culpa, aut reatu pęnę: alię rurſum juſtæ, & omnino purę, ac mundę: ſive ita e corporibus egreſſę ſint, ſive poſt egreſſum fuerint purgatæ pleneq; mundatæ. De tribus prioribus generibus non habemus quæſtionem, quia in omnibus illis eadem eſt ratio de ſtatu, & loco animarum ante, & poſt Chriſti mortem. Nam quę e vita in primo ſtatu deceſſiſſent, perpetuo detrudebantur in Tartarum: quæ vero in ſecundo, perpetuo quoque excludebantur a regno beatitudinis, & in proprio ipſis deſtinato loco (qui *Limbus puerum* dicitur) recipiebantur, ubi uſque ad hodiernum diem manent, manebuntque vel perpetuo, vel uſq; ad judicii diem. Quas vero tertio loco annumeravimus, in locum purgatorii deferebantur. Poterant autem inde exire ante Chriſti mortem, quia poterant antea plene purgari. Hoc enim non pendebat ex exequutione mortis, ſeu reali ſatisfactione Chriſti pro genere humano: ſed ex commenſuratione ac proportione pœnæ purgatorii ad reatũ ex peccatis dimiſſis derelictum, ut latius in materia de purgatorio dicendum eſt. Igitur ſermo præſens de quarto ordine animarum inſtituendus eſt. Supponimus autem ulterius ex materia de beatitudine, ſanctas animas plene mũdas & purgatas ſtatim ad beatitudinem evolare poſt Chriſti mortem. Inveſtigandum igitur eſt, an idem fieret ante Chriſti mortem, vel quo reciperentur illæ animæ, quemve ſtatum haberent.

SECTIO I.

Utrum Animæ ſanctæ ante Chriſti mortem fuerint glorioſæ.

RAtio dubitandi in primis oriri poteſt ex verbis Sapientis Eccleſiaſt. 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus*

obitus retribuere unicuique ſecundum vias ſuas: retributio ergo divina ſemper unicuique data eſt in die obitus, juxta ejus meritum; ſed retributio propria harum animarum eſt beatitudo. Secundo adjungi poteſt illud Luc. 16. ubi Lazarus conſolari dicitur, dives autem cruciari; ſicut ergo dives receperat pęnam ultimam, ita & Lazarus ultimum præmium, unde Aug. ep. 96. ad Evodium propter hoc teſtimonium fateri videtur animas ſanctas āte Chriſti adventum divinitatem vidiſſe, & eodem modo intellexit illum locum Juſtin. martyr q. 60. ad Gentes, quamvis ipſe hiſtoriam illam non admittat. Tertio ex Paulo ad Hebr. 11. ubi de antiquis Sanctis dicit: *Per fidem vicerunt regna, adepti ſunt repromiſſiones.* Quod de repro miſſione vitæ æternæ intelligit Anſelmus ibidem. Objicit tamen, quia in fine ejuſdem cap. dicit Apoſtolus: *Hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſiones*. Sed reſpondet priora verba eſſe intelligenda de beatitudine animæ, poſteriora vero de corporum reſurrectione. Quarto uti poſſumus ratione, quia ad divinam juſtitiam ſpectat, unicuique reddere præmium, atque illud non differre, quando anima eſt juſta & nihil in ſe habet, quod beatitudini repugnat. Dicetur fortaſſe fuiſſe impedimentum ex parte totius naturę humanę, quia nondum Chriſtus pretium meriti, & ſatisfactionis ſuę pro illa ſolverat. Sed quamvis hæc ratio ſit ſufficiens, ne tota natura humana ad beatitudinem admitteretur ante Chriſti paſſionem: non tamen, ut ſingulæ perſonæ ab ingreſſu beatitudinis retardarentur: alioqui nec remiſſio peccati, nec gratia danda fuiſſet alicui hominum ante Chriſti paſſionem, quia etiam reſpectu horum effectuum nondum erat pretium ſolutum. Et ſimiliter neq; Angelis ſanctis danda eſſet gloria ante Chriſti mortem, quia etiam ipſi per Chriſtum illam obtinuerunt.

Nulla anima ante Chriſti mortē eſſentialem beatitudinem accepit.

Nihilominus certa fide tenendum eſt, ante Chriſti mortem, nullam animam quantumvis ſanctam, & purā, eſſentialem beatitudinem accepiſſe. Ita docent Theologi in 3. diſt. 17. & in 4. diſt. 2. D. Th. ib. & ſupra q. 49. a. 5. & in hac etiam q. ar. Alex. Alen. 3. p. q. 18. memb. 4. Scot. in 4. d. 2. qu. 2. & reliqui, qui hoc ſenſu tradunt Chriſtum morte ſua aperuiſſe hominibus januam regni. Quod potius de eſſentiali beatitudine, quam de corporeo loco cœli Empyrei intelligendum eſſe, tradit etiam Innocen. in c. Majores de baptiſmo.

Et probatur primo ex Paulo ad Heb. 9. ubi explicans ritum illum veteris legis, quo ſummus ſacerdos tantum ſemel in anno ingrediebatur in Sancta Sanctorum non ſine ſanguine, quem offerret pro peccato, dicit in hoc ſignificatum eſſe nondum fuiſſe *propalatam Sanctorum viam*, donec Chriſtus ſummus ſacerdos ſeipſum pro peccato in ſacrificium obtulit. Ita exponit Chryſ. hom. 15. Theophylact. & alii, & Ambroſ. inquit, *cœlum mortalibus fuiſſe inacceſſibile.* Idem Anſelmus, & D. Th. qui addit propterea Chriſtum vocari *oſtium* Joann. 10. & *viam* Joan. 14. quia ipſe aperuit viam, & oſtium regni cœlorum; unde ſubjungit Paulus ſtatim c. 10. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id eſt carnem ſuam*: ubi Chryſoſtom. hom. 18. *Introitum* (inquit) *hic cœlum dixit, & acceſſum ad ſpiritualia, quam initiavit, inquit, ſeu propalavit. Dedicatio enim dicitur initium utendi, & ideo novam dicit, ſiquidem nunc apertæ ſunt portæ cœli, quod neque tempore Abrahæ contigit.* Et eodem modo exponunt reliqui Patres citati. Ac propterea de veteribus Sanctis dixit Paul. c. 11. ejuſd. Ep. *Juxta fidē defuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſſionibus, ſed a longe eas aſpicientes*, ut ibi exponit D. Th. & Anſel. *A longe, inquit, id eſt, oculis fidei conſiderantes, quod poſt mortem eas eſſent accepturi, non protinus, ſed poſt longa tempora in adventu Chriſti.*

Secundo uti poſſumus alio teſtimonio Pauli ad Epheſ. 4. ita illud Pſal. interpretantis, *Aſcendit in altum, captivam duxit captivitatem*, ubi nomine *captivitatis* intelligit Sanctos antiquos, qui ante Chriſti mortem veluti captivi, & in carcere detinebantur, quos ipſe moriens inde liberavit. De quo myſterio dicitur Zach. 9. *Tu autem in ſanguine teſtamentum eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua*, ut ibi Hieron. Ruper. aliique exponunt. Idem quoq; myſterium videtur ſignificaſſe Petrus 1. Can. c. 3. dicens: *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem ſpiritu, in quo veniens prædicavit iis, qui in carcere erant ſpiritibus.* Proprius enim ſenſus eſſe videtur, Chriſtum *in ſpiritu*, id eſt, in ſola anima prædicaſſe, ac ſimul contuliſſe æternam gloriam ſpiritibus ſanctis, qui in carcere erant detenti. Ita Cyril. Alex. 12. in Jo. c. 36. & l. 1. de fide ad Reginas ſatis poſt mediū, l. de fide Theodoſ. prope medium, ubi introducit Chriſtum dicentem *compeditis, Egredimini: & exiſtentibus in tenebris, Revelamini.* Idem Niceph. Conſtantinop. ep. ad Leon. P. quæ habetur in Synodo Epheſina to. 3. c. 22. juxta finem, dicens, *animam Chriſti prædicaſſe illis ſpiritibus reſurrectionem, libertatemque & redemptionem impertiviſſe.* Idem Iren. l. 4. contra hær. c. 45. verſus fin. Athan. Ep. ad Epictetum non lōge a principio, quam refert Epiph. hær. 77. Ruffin. in expoſ. ſymboli, & Cypr. l. 2. ad Quirin. c. 27. Damaſc. lib. 3. c. ult. ac denique Clemens Alex. l. 6. ſtrom. prope medium, cujus verba latius explicabimus ſequenti diſputatione, ubi plura in hanc ſententiam afferemus.

Regni cœlorū prædicatio legis novæ propria eſt.

Tertio in hujus rei confirmationem notant ſancti Patres, initium Evangelicæ prædicationis ſumptum eſſe a regno Cœlorum, quod ſub eo nomine expreſſo antea in veteri teſtamento non fuerat annuntiatum, quia tunc longe diſtabat, & pro illo ſtatu adiri non poterat. Ut ante paſſionem Chriſti appropinquaſſe dicitur regnum cęlorum, Matt. 3. *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Quia nimirum paſſio Chriſti, per quam janua regni erat reſeranda, jam parum aberat. Quapropter illa jam exhibita non ſolum appropinquaſſe, ſed adveniſſe dicitur regnum cœlorum. Hinc Chryſoſt. hom. 4. in Marc. *Quantum in meo corde eſt legens legem, legens prophetas, legens & Pſalterium, nunquam regnum cœlorum audivi, niſi in Evangelio. Quia antequam Chriſtus aperiret januam regni, omnes animæ juſtæ detinebantur in inferno.* De qua re ſcribit optime Hieron. ad Dard. ep. 129. docens, in veteri teſtamēto ſub figuris, & umbris promiſſum eſſe regnum Cœlorum, non vero aperte. Quia janua illius nondum erat aperta. Unde ſubjungit: *Sanguis autem Chriſti clavis eſt paradiſi, terram enim viventiū, quam primus Adam perdidit, ſecundus invenit: imo ab illo perditam iſte reſtituit. Mihi ergo* (concludit inferius) *in Evangelio promittuntur regna cœlorum, quæ vetus inſtrumentum omnino non nominat.* Idem Hieron. Dial. 1. contra Pelag. ſatis poſt medium Aug. 19. contra Fauſt. c. ult. & 1. Retract. c. 22. Indicat etiam Origen. l. 5. ſuper ep. ad Rom. circa illa verba: *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Et alios in ſequentibus referemus.

Quarto, ratio a priori hujus veritatis ex ordinatione, ac lege Divinæ juſtitiæ ſumenda eſt, quæ in lapſu totius humanæ naturæ fundamentum habuit. Adam enim peccando omnibus hominibus clauſit regnum Cœlorum: nam totam naturam humanam in ſua radice infecit, atque odioſam Deo reddidit, ac propterea indignam æternæ beatitudinis reliquit. Fuit ergo juſtitiæ divinæ conſentaneum, neminem ad eam beatitudinem admittere, donec pro tota natura eſſet ſatisfactum. In quo magna eſt diverſitas inter naturam Angelicam, & humanam, ut latius diximus ſuperiori to. diſp. 42. Sect. 1.

In animab. Patrum in ſinu Abrahę cōmorantibus, uſque ad mortem Chriſti fides, & ſpes permāſit.

Ex his infertur, Sanctorum animas a corporibus ſeparatas retinuiſſe fidem, & ſpem uſque ad mortem Chriſti. Probatur, quia in primis certum eſt habuiſſe charitatem (nam de Sanctis & juſtis loquimur) & potuiſſe illius actus exercere, ut per ſe conſtat, quia non erat futura otioſa charitas in illis juſtis; ergo neceſſe eſt, ut aliquam ſupernaturalem cognitionem habuerint; ergo cum nō habuerint viſionem, neceſſe eſt, ut fidem retinuerint: fides autem, quæ per charitatem vivit, ſine ſpe eſſe non poteſt, quia cum nondum teneat, quem amat, neceſſe eſt, ut ſpe in illum tendat. Deinde in animabus illis nihil erat, quod ab eis fidem, aut ſpem expelleret, cum nec viſionem haberent repugnantem fidei, nec conſequutionem, quę ſpei objectum deſtrueret: neq; etiam aliquem actum his virtutibus contrarium, cum eſſent juſtæ, & ſanctæ: ergo. Tandem in animabus purgatorii manet fides, & ſpes, ergo multo magis in iis animabus, quæ erant in Sinu Abrahæ. Hinc vero nonnullæ dubitationes oriuntur, quæ de ſtatu harum animarum inquiri poſſunt.

1. Dubium

Prima eſt: an eſſent confirmatę in gratia, ita ut peccare non poſſent. Cui breviter reſpondeo, minime peccare potuiſſe.

tuiſſe; quia mors hominis, ſicut eſt terminus vitæ, ita etiam & viæ a Deo præfixæ, ut in ea poſſit bene, vel male operari; poſt mortem autem ſtatim vel obſtinatur in malum, vel confirmatur in bono, juxta illud Eccleſiaſtis 11. *Si ceciderit lignum, ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem, ubi ceciderit, ibi erit.* Ubi mors *caſus* appellatur *aquilonis* autem nomine, ſtatus peccati, nomine autem *auſtri* ſtatus gratiæ ſignificatur, ut Hieronimus ibi exponit. Senſus ergo eſt omnem hominem vel in gratia, vel in peccato decedere; & quoad hoc, in eo ſtatu, in quo moritur, perpetuo manere, ut præter Hieron. exponit etiam Greg. 12. Moral. c. 3. & Bernardus ſer. 46. ex parvis. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam animæ purgatorii ſunt confirmatæ in bono, & peccare non poſſunt, ut eſt communis, certaq; ſententia (quam Deo dante in 4. to. hujus 3. p. tractabimus) ergo multo magis idem dicendum eſt de animabus ſanctis exiſtentibus in Sinu Abrahæ. Erant enim multo magis in termino, quam animæ purgatorii, alioqui poſſent inde ad purgatorium, vel etiam ad infernum tranſire. Quod eſt plane hæreticum contra univerſalem Eccleſiæ ſenſum, & contra illud Luc. 16. *Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala; nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris, & in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum eſt, ut ii, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neq; inde huc tranſmeare.* Ex quibus omnibus non ſolum probatur illas animas non potuiſſe peccare mortaliter, ſed etiam neque venialiter. Unde Aug. l. 12. Gen. ad lit. c. 34. agens de Sinu Abrahæ ſic inquit. *Ubi jam nulla tentatio, ubi tanta requies poſt omnes dolores vitæ hujus.*

Animæ ſanctorũ Patrũ in ſinu Abrahæ confirmatæ in bono, & impeccabiles.

Dubium. Reſponſ. Animæ ſanctorum in ſinu Abrahæ in peccabiles unde.

Quod ſi quæras, unde hæc firmitas in bono orietur. Reſpondeo breviter, ut multa omittam, quæ ad alias materias ſpectant, non ex ſola natura, neq; ex aliqua virtute intrinſeca & inhærente, ſed ex divina gratia tales animas protegente, ortam fuiſſe: quia neque ex intrinſeca neceſſitate perſeverabant perpetuo in actuali Dei amore ſuper omnia, neque in intellectu habebant aliquid intrinſecum, quod eas neceſſario contineret, ne inconſiderate, imprudenter poſſent aliquid operari. Erat ergo omnino neceſſaria divina protectio gratiæ, qua fiebat, ut vel ſemper eſſent in actuali amore, & contemplatione Dei, vel nunquam actum elicerent, quin prius omnia ad bene, ac prudenter operandum neceſſaria conſiderarent: Quomodo autem, hoc non obſtante, libere operarentur, difficultas vulgaris eſt, quam facile expedire quis poteſt ex iis, quæ tradidimus in priori to. diſp. 37. Sect. 3.

2. Dubium Reſponſ. Animæ ſanctorum Patrum in limbo incapaces meriti cur.

Secunda dubitatio ſimilis præcedenti eſt, an illæ animæ poſſent mereri. Et breviter negandum eſt potuiſſe: quod etiam eſt certum. Ratio vero reddi non poteſt ex ſola rei natura, nihil enim repugnaret eas ibi mereri, cum eſſent in gratia, & optimos actus liberos exercerent. Fundatur ergo in divina lege, quæ ſolum hujus vitæ tempus ad merendum tribuit (ut in priori to. q. 19. diſp. 39. Sect. 3. tractatum fuſe eſt) & hoc quoque modo terminum viæ Deus in morte præſcripſit juxta illud Pauli 2. ad Cor. 5. *Referet unuſquiſque propria corporis prout geſſit ſive bonum, ſive malum.* Quo ſenſu interpretatur Hieron. illud Eccleſ. 9. *Mortui nihil noverunt amplius, neq; habent ultra mercedem,* & illud: *Quæcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quo tu properas,* ſcilicet quæ ad meritum prodeſſe poſſint. Quam expoſitionem ſequutus eſt etiam Greg. 4. dialog. c. 39. De qua re dicemus plura agentes de animabus purgatorii, ubi ex eodem principio oſtendemus eas non poſſe mereri. Quod etiam eſt certum, & inde poteſt deſumi argumentum ad propoſitam ſententiam confirmandam. Ac deniq; quia alias pene infinita fuiſſent merita, quæ tanto tempore fierent. Quocirca prædicta aſſertio potiſſimum intelligitur de merito proprio, ac de condigno quod eſt in ordine ad propriam beatitudinem, & gratiæ incrementum. An vero de congruo poſſent mereri, vel incarnationem, vel aliquid aliud ſibi, vel aliis, fortaſſe eſt quæſtio de nomine, ut jam dicam.

3. Dubium Reſponſ.

Tertia enim dubitatio eſſe poteſt, an illæ animæ poſſent Deum orare, pro ſe, vel pro aliis. In qua primum certum exiſtimo abſolute, & ſimpliciter potuiſſe orare: imo frequentiſſime, ac ſummis conatibus oraſſe, petendo Meſſiæ adventum, ſuamque redemptionem: ita docet hic D. Th. art. 2. ad 2. citans Aug. ſer. 1, 7. de tempor. ubi prope finem multa dicit in hanc ſententiam, quæ per ſe ſatis eſt clara. Nam ſi in hac vita hoc faciebant, ut ex innumeris locis ſacræ Scripturæ conſtat, quos in ſuperiori tomo tractavi diſp. 10. Sect. 6. cur non in eo ſtatu, in quo & majorem charitatem habebant, & liberiores ac expeditiores ad orandum erant? Neque enim in eis aliquid erat, quod hujuſmodi orationem impedire poſſet. Nam orare pro ſeipſis non repugnat etiam animabus beatis, ſi aliquid illis deſit, & ita legimus in Apocalypſi eas poſtulare ſua corpora, eorumque beatitudinem: multo ergo minus repugnabat iis animabus, ut ſuum redemptorem, ſuam redemptionem, ſuamq; beatitudinem flagitarent, cum hæc omnia illis deeſſent. Unde fit, ut pro ſeipſis orare poſſent, poſtulãdo tum prædicta bona, tum etiam alia, quibus carebant. Pro aliis vero in communi ſaltem etiam orare poterant, ut pro humano genere, pro Eccleſia, vel Synagoga, pro amicis, pro filiis, & pro aliis, quos in hac vita cognoverant: Unde Jerem. 15: *Dixit Dominus ad me, ſi ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Qui modus loquendi ſupponit Moyſẽ, & Samuelem, quamvis jam mortuos, ſolitos eſſe orare pro ſuo populo, multaq; a Deo impetrare, ut ſatis ſignificavit ibi Hieron. & Greg. l. 9. Mor. c. 9. alias 12. Et Chryſ. ho. 1. in Ep. 1. ad Theſſal. & apertior locus eſt. 2. Macab. ult. ubi Judas vidit Oniam, & Jeremiam, jam defunctos orare pro populo Iſrael. Ubi ponderandum eſt verbum illud: *Hic eſt fratrum amator,* &c. eadem enim charitas, quæ in via movet ad orandum, movere poterat in eo ſtatu, cum alias nihil eſſet, quod hanc ſaltem generalem orationem impediret. At vero in particulari, cum illæ animæ neſcirent omnia, quæ in hoc mũdo gererentur, orare non poterant, niſi juxta menſuram cognitionis, quam habebant, quamque vel ab hac vita ſecum duxerant, vel ab animabus illuc migrantibus acceperant, vel ex locutione ſanctorum angelorum, vel deniq; ex divina revelatione, quæ earum ſtatui tunc debita non erat: & ideo (ut exiſtimo) ex lege ordinaria non fiebat, ſingularia autem privilegia, ſicut ſine fundamento affirmanda non ſunt, ita etiam nec temere rejicienda. Supponit autem hic diſcurſus animas non poſſe naturali virtute omnia cognoſcere, quæ hic geruntur, quia non eſt neceſſe, ut omnium recipiant ſpecies infuſas: quæ eſt ſententia Auguſt. & Greg. quos refert, & ſequitur D. Th. 1. p. q. 89. art. 8. ubi de hac re latius. Unde etiam fit, ut eo tempore non poſſent regulariter orationes directe fundi ad animas in eo ſtatu exiſtentes. Quia cum non viderent Deum, non poterant orationes hominum ſupplicantium agnoſcere: poſtulare autem ut Deus eas manifeſtaret illis, fuiſſet petere ſingulare privilegiũ, & quaſi miraculum præter ordinariam legem. Et ideo in veteri teſtamento legimus fideles omnes interdum oraſſe directe ad Angelos. Genel. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis:* legimus item homines oraſſe Deum repræſentando merita Sanctorum jam defunctorum, ut eis juvarentur. Exod. 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Jacob,* & Dan. 3. *Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſervum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Legimus etiam unum hominem directe poſtulare ab alio homine vivente, ut pro ſe oret, 1. Reg. 7. *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum.* Quod autem aliquis directe oraverit Sanctos defunctos, ut ſe adjuvarent, vel pro ſe orarent, nuſquam legimus. Hic enim modus orandi eſt proprius legis gratiæ, in quo Sancti videntes Deũ poſſunt etiam in eo videre orationes, quæ ad ipſos funduntur, de qua re latius in materia de Beatitudine.

Animæ ſanctorũ Patrum in Lymbo exiſtentes pro ſe atq; aliis orare poterant.

Dubium 4. Reſponſ. Animæ ſanctorum in limbo pœna ſenſus omni caruerunt.

Quarta dubitatio eſſe poteſt, an illæ animæ pœnam aliquam ſuſtinerent. In qua breviter dicendum eſt, in primis certum eſſe caruiſſe omni pœna ſenſus ſeu ignis, imo potius magno gaudio, & conſolatione affectas fuiſſe, tam ob ſtatum gratiæ, quam ob ſpem certam futuræ gloriæ. Cognoſcebant enim ſe eſſe in gratia confirmatas, & ita nullo timore afficiebantur, quod non poterat non afferre eis magnum ſolatium. De quo dictum eſt Lucæ. 16. *Hic autem conſolatur,* ut bene Chryſ. hom. de divite, & Lazaro D. Th. hic art. 5. ad 1. ubi in hunc ſenſum interpretatur Aug. & verba illa Jo. 8. *Abraham exultavit, ut videret diem meum.* Certum denique eſt, eas habuiſſe temporalem pœnam damni uſque ad Chriſti adventum. Quia (ut dictum eſt) divina viſione carebant, & omnibus bonis, quæ illam intrinſece conſequuntur, ex quo non poterant non mœrorem aliquem triſtitiamve perſentiſcere

ſcere

ſcere propter tanti boni dilationem, ut D.Th. hic a.2. ad 3. aperte docet, & Cajet. ar. 5. unde Greg. 13. Moral. c. 16. alias 21. *in ipſis* (inquit) *inferni locis Juſtorum animæ ſine tormento tenebantur: grave tamen tædium illis fuit poſt ſolutionem carnis adhuc ſpeciem non videre creatoris.* Et de hac triſtitia intelligendus eſt Aug. ſer. 2. de reſurrect. cum introducit dæmones ſuam defentes ruinam, his verbis: *Ligatos ſolvit, luctus eorum in gaudium convertit. Ecce ipſi, qui ſub noſtris ſolebant ſuſpirare tormentis, inſultant nobis de perceptione ſalutis. Nunquam potuerunt ſic læti eſſe captivi*, & cætera, quæ late perſequitur.

Respoſio ad argumenta in oppoſitū.

Supereſt, ut rationes dubitandi in principio poſitas diſſolvamus. Prima fundatur in eo, quod Deus dicitur retribuere in die obitus, quod accommodate intelligendum eſt in diverſis ſtatibus pro temporum diverſitate. Tunc ergo in die obitus non dabatur juſtis ultima retributio in ſeipſa propter naturæ impedimentum: dabatur tamen in ſpe certa, & infallibili. Deinde ibi ſolum dicit Sapiens, Deum conferre retributionem ſecundum merita in die obitus: non tamen dicit, quænam ſit iſta retributio. Quocirca ille ſtatus, quem ſanctæ animæ habebant in ſinu Abrahæ, poteſt dici retributio accommodata ipſarum meritis pro illo tempore. Sic enim dixit Abraham Lucæ 16. ad divitem: *Fili recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala, nunc vero hic conſolatur: tu vero cruciaris.* Ubi aperte ſignificat illum ſtatum gaudii, & conſolationis fuiſſe retributionem meritorum, non ultimam, & perfectam, ſed tempori, & ſtatui accommodatam. Sicut etiam animabus, quæ in purgatorium tendunt, in die obitus datur retributio juxta merita. Quia & pro malis operibus datur temporalis pœna, & pro bonis etiam datur tunc aliqua retributio. Nam confirmantur in bono & certæ fiunt ſuæ ſalutis æternæ: unde maxima conſolatione recreantur: non recipiunt autem ſtatim ultimum præmium, quia nondum ſunt capaces. Quocirca tandem dici poteſt, omnes in die obitus recipere retributionem ultimam, niſi aliquod ex parte eorum impedimentum interveniat.

Et ex iis expedita manet ſecunda difficultas ſumpta ex citatis verbis Lucæ. Nam illa conſolatio Lazari erat quidem de æterna beatitudine, non tamen in re obtenta, ſed in ſpe. Locus autem Auguſtini, quo illa difficultas confirmabatur, valde obſcurus eſt, & quidem D.Th. hic art. 5. ad 1. ita interpretatur Auguſtinum, ut non ſimpliciter neget Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquid ſanctis Patribus contuliſſe, neque etiam affirmet eos antea vidiſſe Deum; ſed ſolum doceat eos qui erant in Sinu Abrahæ non fuiſſe doloribus inferni ſubjectos. Retulerat enim Auguſtinus opinionem, quæ hoc affirmabat, quam improbaverat, & quoad hoc ſubdit, ſe non invenire, quid illis Patribus Chriſtus ſuo deſcenſu contulerit, ſcilicet quoad ſolutionem a doloribus. Sed obſervandum eſt, Auguſtin. in eo loco ſentire Sinum Abrahæ, in quo erant Patriarchæ, Prophetæ, & alii juſti, non fuiſſe in inferno, & conſequenter, cum in Scriptura dicitur, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non intelligi de Sinu Abrahæ. Ex quo ulterius infert, illud beneficium, quod Chriſtus contulit iis, qui erant in inferno, illuc deſcendendo, & ſolvendo eos a doloribus inferni, non eſſe collatum illis Patribus, qui erant in Sinu Abrahæ, ſed quibuſdam aliis. Et hinc tandem concludit, ſe neſcire, quid Chriſtus deſcendendo ad inferos, Patribus exiſtentibus in Sinu Abrahæ contulerit, & potius ſentit nihil contuliſſe. Sed ex hoc non poteſt inferri, Auguſtinum ſentire, illos Patres antea vidiſſe Deum, aut non recepiſſe hanc viſionem poſt paſſionem Chriſti & propter ipſam, quia Auguſtinus hoc non dicit, ſed ſolum ait, propter hunc effectum non fuiſſe neceſſarium deſcenſum Chriſti, & ideo ablata alia neceſſitate deſcendendi propter ſolvendos dolores inferni, concludit ſe non invenire, quid ſuo deſcenſu Chriſtus hic Patribus contulerit. Hanc vero eſſe mentem ejus conſtat ex ratione, quam reddit: Cum enim dixiſſet, *Quia evidentia teſtimonia & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Salvator, niſi ut ab ejus doloribus ſalvos faceret*: poſtea ſic infert; *Unde illis juſtis, qui in Sinu Abrahæ erant, cum ille ad inferna deſcenderet, nondum quid contulerit invenio*: Nimirum quia non ſolvit eos a doloribus. Et quia dicere poſſet aliquis contuliſſe eis viſionem beatam, ad hoc excludendum ſubdit hæc verba: *A quibus eum, ſecundum beatificam præſentiam ſuæ divinitatis nunquam video receſſiſſe.* Ubi non dicit eos fuiſſe ſemper beatos, ſed eum per divinitatem, & beatitudinem ſuam, & per propriam eſſentiam ſemper fuiſſe illis præſentem: quaſi diceret ad communicandam eis hanc beatitudinem non fuiſſe neceſſarium illuc deſcendere. Hæc de mente Auguſtini. Nam de re ipſa poſtea dicemus, quamquam uno etiam verbo dici poſſet, Auguſtinum in tota illa epiſtola, inquirendo potius & dubitando, quam affirmando proceſſiſſe, & ideo obſcure, ac dubitanter eſſe loquutum. Ad Juſtinum reſpondetur falſo citari, nam potius eo loco indicat neminem ante generalem reſurrectionem videre Deum, quod ab Eccleſia jam damnatum eſt, de qua re alibi.

Sententia Aug. de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos.

Ad tertium cum Paulus dicit: *Adepti ſunt repromiſſiones*, de temporalibus repromiſſionibus loquitur, ut communius expoſitores intelligunt. Quod ſi admittere velimus expoſitionem Anſelmi ibi citatam, intelligendum eſt, Paulum loqui reſpectu temporis in quo ipſe ſcribebat. Nam jam tum Patres antiqui adepti erant repromiſſiones quoad animæ beatitudinem, non vero de tempore ante Chriſti adventum.

Ad quartum ex ratione ſumptum jam fere reſponſum eſt: comparatio autem, quæ fit inter remiſſionem peccati, ſeu gratiam, & gloriam, non eſt ejuſdem rationis. Quia gratia & remiſſio peccati erat ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem: gloria vero poterat ſine incommodo æternæ damnationis aliquo tempore differri, ut dixi etiam in ſuperiori tomo diſp. 41. Sect. 1.

SECTIO II.

In quo loco fuerint Sanctorum animæ ante Chriſti mortem.

De hoc loco in Scriptura ſolum habemus, appellari ſinum Abrahæ, Luc. 16. *Factum eſt, ut moreretur etiam mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinu Abrahæ*, & infra expreſſe dicitur in eodem loco fuiſſe Abraham. Ex quo recte colligit Aug. dicta ep. 99. ibid. fuiſſe alios juſtos Patriarchas, & Prophetas, & abſurdum exiſtimat de hoc dubitare. Unde l. de anima, & ejus origin. c. 15. definit ſinum Abrahæ intelligendum eſſe: *Remotam ſedem quietis, atque ſecretam, quæ dicta eſt Abrahæ, non quod ipſe tantum ibi ſit, ſed quod ipſe pater multarum gentium ſit poſitus, quibus eſt ad imitandum fidei principatum propoſitus: ſicut & Deus Abraham ſe Deum vocari voluit, cum ſit innumerabilium Deus.* Quo autem loco, ſeu in qua parte orbis ſitus hic Abrahæ Sinus, in Scriptura non videtur expreſſum. Quod autem non ſit in inferno, ſentit Aug. Ep. 57. & dicta Ep. 99. Et fundamentum ejus eſt; quia *infernus* in Scriptura ſacra ſemper ſumitur in malam partem pro loco dolorum ac tormentorum. Sinus autem Abrahæ dicitur eſſe locus quietis, & conſolationis, & veluti cujuſdam beatitudinis. Et confirmatur: nam Luc. 16. condiſtinguntur Sinus Abrahæ, & infernus, ſic enim dicitur. *Factum eſt, ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in Sinum Abrahæ: mortuus autem eſt & dives, & ſepultus eſt in inferno.* Et inferius dicitur, magnū chaos firmatum, eſſe inter unum, & alium locum. Unde quidam exiſtimarunt eſſe locum aliquem cœleſtem alii eſſe paradiſum terreſtrem: alii (ut Aug. refert l. 4. de Virg. c. 15.) putarunt non eſſe locum animarum, ſed partem quandam animæ ipſius Abrahæ, quod ſatis ridiculum eſt, ut ibid. ipſe dixit, qui etiam l. 8. Gen. ad l. c. 5 dubitat, quid Sinus Abrahæ ſit. Orig. autem ſuper Jo. circa illa verba, *Erat autem unus ex diſcipulis Jeſu recumbens in ſinu ipſius*, metaphorice Sinum Abrahæ interpretatur.

Sinus Abrahæ, in qua terræ parte fuerit.

Dicendum vero eſt primo, locum, in quo animæ ſanctæ detinebantur uſque ad Chriſti mortem, quem *Sinum Abrahæ vel Limbum ſanctorū Patrum* appellamus fuiſſe in inferioribus partibus terræ. Concluſio hæc certa eſt, quæ primo probari poteſt ex modo loquendi ſacræ Scripturæ. Nam Gen. 37. ait Jacob: *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.* Quo loco (quidquid hæretici contendant, ut poſtea videbimus) non poteſt inferni nomine ſepulchrum intelligi. Primo, quia nec vox Latina hoc proprie ſignificat, nec vox Hebræa שאיל, cujus loco Septuaginta verterunt ἅδης, quod ſignificat gehennam, non τάφος, quod ſignificat ſepulchrum. Secundo, quia

cum

cum Jacob dicat, ſe deſcenſurum ad filium ſuum, non loquitur de corpore, ſed de anima, quia ſecundũ corpus non erat deſcenſurus ad ſepulchrum filii ſui, non enim erat in in eodem loco ſepeliendus. Præſertim cum putaret filium fuiſſe a fera peſſima devoratum: deſcenſurum ergo ſe dicit ſecundum animam ad locum Sanctorum Patrum, in quo (ſine dubio) filium ſuum eſſe confidebat. Dicit autem ſe deſcenſurum in infernum, eſt ergo locus ille ſubterraneus, atq; in inferioribus terræ partibus conſtitutus. Quin potius addo, ſi interdum in Scriptura veteri nomine inferni ſignificatur mors, vel ſepulchrum, ut Job. 7. & alibi, ideo eſſe, quia tunc per mortem omnes animæ in aliquem inferni locum deſcendebant. Unde revera non tam ſepulchrum vocatur infernus, quam ipſamet mors vocatur deſcenſus ad inferos. Præterea de eodem loco idem Job loquebatur, cum Gen. 42. & 44. dicebat: ***Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos***, ut Chryſ. exponit. ho. 4. in Marc. & bene Hieron. Eccleſiaſt. 3. ubi adjungit eundem locum optaſſe Job c. 14. cum dicebat: ***Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me?*** Quod in eundem ſenſum expoſuit Greg. 12. Moral. c. 6. alias 7. & li. 13. c. 16. & 17. ſimili modo exponit illud Job. 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt*.

Infernĩ nomẽ in Scriptura quid denotet.

Et confirmari hoc poteſt ex 1. Reg. 28. ubi anima Samuelis viſa eſt de terra aſcendere quaſi exiſtens prius in inferiori loco. Quamquam enim Aug. l. 2. ad Simplic. q. 3. & l. 8. de qu. ad Dulcit. q. 6. dubitaverit, an illa vere fuerit anima Samuelis, & multi id negaverint, ut Tertull. lib. de anima c. 57. & Juſtin. q. 52. ad Gentes, & Aug. l. 2. de mirabilibus S. Scripturę c. 12. & lib. queſt. veteris teſtamenti q. 27. & habetur in c. nec mirum 26. qu. 5. & l. 2. de doctrina Chriſtiana c. 24. vocat *imaginem Samuelis*, & ita refertur in c. illud 26. q. 2. Sic etiam Hieron. Mat. 6. vocat *Samuelis phantaſma*, eodemque modo ſentit, ac loquitur Rupert. l. 2. de operibus Trinit. in lib. Reg. c. 17. & Anaſt. Nyſſen. l. qu. S. Scripturæ q. 37. & inclinat. Iſidor. lib. 8. origin. c. 9. Nihilominus, illam fuiſſe veram animam, verius eſt: tum quia Scriptura dum poteſt commode, ſimpliciter ac proprie debet intelligi, præſertim in hiſtoria, ac ſæpe repetita narratione, qualis eſt in præſenti loco, qui proprie poteſt ſine incommodo intelligi. Quid enim obſtat, quin voluerit Deus in ſupplicium Saulis Samuelem illi vere apparere, ut illum reprehenderet, ac mortem illi prædiceret? Tum etiam, quia Eccleſiaſt. 46. inter encomia Samuelis ponitur, quod poſt mortem prophetaverit. Propter quod teſtimonium Aug. l. de cura pro mortuis agenda c. 15. & 16. ſententiam mutavit, & D. Th. 1. p qu. 89. ar. 8 ad 2. dicit: Si Eccleſiaſtici auctoritas admittatur (ut omnino admittenda eſt) dicendum eſſe, Samuelis animam vere apparuiſſe Sauli. Ad quod alludens Ambroſ. lib. 1. in Luc. c. de Zachariæ turbati confirmatione, dicit: ***Samuel poſt mortem ſecundum Scripturæ teſtimonium futura non tacuit.*** Et eandem ſententiam docet Juſtinus Martyr dial. cum Tryphone. Unde veriſimile fit, (quod multi viri eruditi putant) librum illum quæſtionum ad Gentes non eſſe Juſtini. Et idem videtur ſenſiſſe Baſilius Ep. 80. citatur etiam Hieron. in c. 7. Iſai. & 13. Exech. Sed hæc loca in utramq; partem afferri poſſunt, ſicut & verba illa Nazianz. or. 3. quæ eſt prima adverſus Julian: *Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur*. Deniq; Joſeph. l. 6. antiqu. c. 14. alias 15. ita plane Scripturę hiſtoriam intellexit. Quo ſenſu ſuppoſito, optime etiam ex verbis Samuelis confirmatur concluſio poſita. Dixit enim Sauli, *Cras tu, & filii tui mecum eritis*, id id eſt, in loco inferni, ſeu ſub terram. Ita enim generatim loquutus eſt, quia fortaſſe Saul, & filii ejus non omnes ad eundem locum ſubterraneum deſcenderunt. Ultimo probari poſſet concluſio illis teſtimoniis Scripturæ, quibus dicitur Chriſtus ad inferos deſcendiſſe, de quibus poſtea dicemus.

Anima Samuelis vere ac proprie Sauli apparet.

Secundo principaliter probatur concluſio Patrum teſtimoniis communique Eccleſiæ conſenſu. Univerſa enim Eccleſia ita ſentit de loco antiquorum Patrum, unde in hymno Aſcenſionis canit:

Inferni clauſtra penetrans,
Tuos captivos redimens, &c.

Sicque exponit Iren. lib 4. c. 45. & 66. quædam verba, quæ dicuntur fuiſſe Jeremiæ prophetæ, & ab impiis Judæis expuncta (quod incertum eſt. Verba autem ſunt: ***Recordatus eſt Dominus Sanctorum mortuorum ſuorum, qui prædormierunt in terræ limo, & deſcendit ad illos.*** Idem Juſtin. Mart. dial. cum Triph. Chryſ. ho. de Lazaro, & divite, ubi Sinum Abrahæ vocat *Paradiſum in inferno exiſtentem*. Baſil. in id Pſ. 48. *ſicut oves in inferno poſiti ſunt*. Cyril. Alex. lib. 1. de fide ad Reg. c. Quod Chriſtus ſit Deus ex Matt. ubi propter hanc cauſam dicit; ***In Chriſti morte infernum Sanctorum animas emittere compulſum eſſe.*** Idẽ ſentit Orig. l. 2. Periarch. verſus finem, & optime Auguſt. l. 20. de Civit. c. 15. Atque idem docent multi ex Patribus citatis in priori probatione ex Scripturis, & plures alii, quos commodius in ſeq. diſp. referemus.

Tertio poteſt adjungi ratio ex ordine divinæ ſapientiæ, & juſtitiæ deſumpta, non enim expediebat animas illas a corporibus ſeparatas, & extra viam conſtitutas ſuper hanc terræ ſuperficiem manere, quæ locus eſt viatoribus hominibus deputatus: & ideo extra paradiſum terreſtrem collocari debuerunt. Quia & pro hominibus viatoribus creatus fuit, & propter peccatum primi hominis, pro quo nondum fuerat ſatisfactum, ab illo ejecti erant. Præterea ille locus deliciarum non erat aptus neque proportionatus animabus, quæ adhuc in carcere detinebantur. Et propter eandem cauſam non fuit expediens eas in cœlum aſcendere, præſertim Empyreum, ubi proprius locus Beatorum eſt. Juſte ergo ac ſapienter locus illis ſub terra conſignatus eſt. Dices, cum animæ ſeparatæ non ſint corporeæ, non indigebant loco corporeo. Quod argumentum ſæpe habuit dubium Auguſtinum, ut videre licet lib. 12. Gen. ad lit. c. 32. & aliis. Reſpondetur tamen, hoc argumento probari poſſe, neque damnatas, neq; purgandas animas eſſe in locis corporeis, imo neque beatas. Dicendum eſt ergo (quamvis multi aliter ſentiant) non poſſe animam ſeparatam exiſtere in mundo, quin ſit realiter præſens in certo aliquo, ac determinato loco corporeo, non quod in illo ſit corporeo modo, id eſt, replens illum quantitatis mole, ſed quod ſit ibi realiter præſens, & indiſtans: diſtans autem ab aliis corporibus, quæ in locis diſtantibus exiſtunt. Illud ergo ſpatium corporeum, in quo anima eſt realiter præſens, vocamus locum ejus, ſive proprie, ſive metaphorice dicatur locus, quod nihil ad præſentem veritatem ſpectat.

Anima ſeparata alicubi præſens neceſſario eſt.

Secundo dicendum eſt, hunc locum, ſeu Sinum Abrahæ eſſe partem quandam inferni cæteris omnibus ſuperiorem. Ut intelligatur, & probetur hæc aſſertio ſupponendum eſt, juxta quatuor ſtatus animarum, aliquo modo pœnales, qui fuerunt ante Chriſti mortem, quatuor diſtingui a Theologis in 4. d. 45. loca ſubterranea, quæ circa terræ centrum eſſe cenſentur, & ideo *inferna* vocantur ad Philip. 2. *cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*, vel *inferiores partes terræ*: Eph. 4. & ad Eccleſiaſ. 24. & Apoc. 5. dicuntur eſſe *ſubtus terram*. Quædã enim animæ ſunt pertuo damnatæ propter propriam mortalem culpam, & hæ ſunt in infimo loco, qui per antonomaſiam *infernus* dicitur Luc. 16. *ſepultus eſt in inferno*, Matt. 11. uſque *ad infernum deſcendens*. Iſai. 54. & Num. 16. ſunt optima loca. De quibus videri poteſt Hieron. in Iſai. & ad Epheſ. 4. & Epiph. in Ancor. a medio. Aliæ ſunt animæ juſtæ purgandæ tamen aliqua pœna ignis, & hæ locum diſtinctum requirunt, cum in ſanctitate, & juſtitia extreme diſtent ab aliis animabus, quamvis propter participationem pœnæ ignis vicinum locum poſtulare videantur. De quo loco, & de ſitu ejus in quarto tom. hujus tertiæ partis Deo juvante dicemus. Alię ſunt animę damnatæ propter ſolum originale peccatum, & hæ propter carentiam pœnæ ignis diverſum locum ab utriſque numeratis requirunt: & quia nec juſtę ſunt, ut cum juſtis collocari debeant, nec tam pravæ, ut ſocietatem aliorum damnatorum mereantur, quia nec Deum odio habent, neque blaſphemant, neque (ut exiſtimo) inordinate vivunt, ſed licet fide careant, ſecundum rationem naturalem recte vivunt, de quo loco, & ſtatu in prima ſecundæ, ubi de peccato originali agitur, latius differitur. Nunc ſufficiat teſtimonium Concilii Florentini in literis unionis, ubi locum harum animarum in inferno collocat. Aliæ denique fuerunt animæ juſtæ nulla purgatione indigentes: tamen propter naturæ impedimentum, uſque ad Chriſti mortem, quaſi in carcere detentę, ac beatitudine privatę. Eæ igitur quartum locum requirunt diſtinctum a cęteris vel propter carentiam pœnæ ignis, vel propter ſanctitatem animarum, & ſpem certam beatitudinis, vel propter utrumque.

Sinus Abrahæ pars quædam inferni ſuperior.

Sta-

Dubium. Reſponſ.

Statim vero occurrebat in hac enumeratione difficultas vulgaris de homine diſcedente in peccato originali, & actuali tantum veniali, ſed de hoc alias; multi enim negant poſſe hominem in hoc ſtatu mori, vel quia ex natura rei repugnat in hoc ſtatu eſſe, ut D.Th.1.2.q.89.ar.6. vel quia licet poſſit homo eſſe in hac vita in hoc ſtatu, nunquam contingit in eo mori, Deo fortaſſe id ſpecialiter providente. Alii vero admittendo hujuſmodi ſtatum etiam in anima ſeparata, dicunt hujuſmodi animam ad infimum locum inferni pertinere, quia perpetuo aliqua pœna ignis punienda eſt, ut Richar. in 4.d.45.a.1.q.2. ubi id ſignificat D.Th. facta dicta ſuppoſitione q.1.a.3.ad 6. Alii vero cum Scoto putant maculam illam poſſe purgari in purgatorio. De qua re quid ſentiendum ſit, in prędicto loco primę ſecundæ tractandum eſt, & infra in materia de pœnitentia aliquid attingemus.

Secundo obſervandum eſt, incertum eſſe, & hactenus non ſatis explicatum, quo ſitu, & ordine hæc loca collocentur: & an contigua ſint, vel quantum inter ſe diſtent, & quibus terminis claudantur, ac deniq; an inter ea ſint interjecta aliqua ſolida corpora, quibus ſecernantur. Sed quia in quarto tomo in materia de purgatorio iterum de his redibit ſermo, ideo in eum locum hæc omnia remittimus. Quia fere præcipua difficultas hujus rei conſiſtit circa ordinem, quem inter ſe ſervant Purgatorium &

Inferni Sinus, & receſſus varii.

Limbus puerorum. Nam ſi conſideretur conditio locorum, quatenus unus requirit ignem, & non alius videtur purgatorium debere eſſe inferno propinquius. Si vero ſpectetur dignitas locatorum, quia in purgatorio ſunt animæ juſtæ, videntur eſſe debere in loco magis ab inferno remoto. De extremis vero locis nulla eſt difficultas: nam gehenna omnino debuit eſſe in loco infimo: tum propter majus demeritum, & deteriorem ſtatum perſonarum ibi exiſtentium: tum etiam quia ſicut meritis, & deſperatione maxime diſtant a beatitudine, ita etiam & loco diſtare debent. Quartus vero locus (de quo agimus) propter eaſdem cauſas ſuperior aliis omnibus exiſtimatur. Primo, quia animę ibi exiſtentes erant juſtę, & omnino mundæ: deinde quia minus diſtabant ab ſtatu, & ſpe beatitudinis: ut ergo ſervetur proportio inter locum, & locatum, meritique ad præmium, vel pęnam, oportuit has animas in ſuperiori, & honoratiori loco collocari, & hoc aliquo modo poteſt confirmari ex Luc.16. ubi inter gehennam, & Sinum Abrahæ magnum chaos eſſe dicitur. Erat ergo hic Sinus multo eminentior & ſuperior. Unde Chryſ.hom. de divite in Lucam notat, Luc.16. dici de divite exiſtente in inferno elevaſſe oculos ſuos, ut Lazarum videret, tanquam in ſuperiori loco exiſtentem. Quod notavit etiam Tertull.l.4.cont.Marcion.c.34. & Greg.l.12.mor.cap.6. ſic inquit: *Nec tamen ita juſtorum animas ad infernum dicimus deſcendiſſe, ut in locis pœnalibus tenerentur, ſed eſſe ſuperiora inferni loca, eſſe & alia inferiora credenda ſunt, ut & in ſuperioribus juſti requieſcerent, & ut in inferioribus injuſti cruciarētur.* Et l.13.c.17. tractans illa verba: *In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea,* dicit, quamvis Job deſcenſurus non eſſet niſi ad hunc locum animarum ſanctarum, qui cæteris locis inferni ſuperior eſt, vocari tamen illum profundiſſimum, reſpectu cœli, & terræ. Ex his ergo ſatis probata eſt concluſio poſita, plura vero de hoc loco inquirere, ſcilicet quonam corpore repleretur ille locus diaphano, vel opaco, aere, vel terra, an eſſet tenebroſus vel lucidus, vel ſimilia, ſupervacaneum eſt hæc inveſtiſtare. Quia omnia hæc ſunt nobis incognita: ſolum poſſumus affirmare ibi non fuiſſe aliquod corpus, quod pęnam inferret ſanctis illis animabus, & veriſimile eſt aere fuiſplenum, & propterea vocari Zachar.9. *Lacum, in quo non erat aqua.* Eſt item veriſimile non fuiſſe lucidum, licet contrarium ſine probatione doceat Turrian.l.4. pro Ep. Pontificiis c.12. Probari vero poteſt ex Aug.12. Gen. ad lit. c.34. licet ille locus exponi poſſit de luce ſpirituali. Itaque loquendo proprie de corporea luce quod dixi, videtur probabilius; tum quia modus loquendi Scripturæ hoc magis indicat, ut Job 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtravi lectulum meum.* Iſa.49. *Ut diceres his, qui vincti ſunt, exite: & his, qui in tenebris ſunt, revelamini.* Quod de ſanctis Patribus in Limbo exiſtentibus recte intelligitur. Tum etiam quia naturaliter ibi eſſe non poteſt lux corporea, & ſupernaturaliter fieri, neque illis animabus neceſſarium erat, nec pro ratione ſui ſtatus eis debebatur. Et hanc ſententiam docuit Anſelmus in elucidario juxta finem, Bernard. ſerm. 4. de omnibus Sanctis, & ſignificat Greg. ſuper Job loco citato, eamque ſupponit D.Th. in 3.d.22.qu.2.ar.2.qu.1. Ricard.ar.3.qu.12.

Ex his facile ſolvitur ratio dubitandi in initio poſita. Quando enim Luc. 16. ſinus Abrahæ ab inferno diſtinguitur, nomine inferni ſignificatur gehenna, id eſt, infimus locus ex quatuor enumeratis. Ad Auguſtinum vero reſpondetur, eo loco dubium fuiſſe, quia nondum aſſecutus fuerat veritatem: aliis tamen locis agnoviſſe Sinum Abrahæ fuiſſe apud inferos, quod dicit expreſſe 20. de Civit.c.15. & in id Pſal.85. *Eduxiſti animam meam ex inferno inferiori.* Ad rationem autem quæ aliquando Auguſtinum movit, recte reſpondet hic D.Th.ar.1.ad 1. infernum ſignificare locum pęnæ, & hoc modo etiam comprehendere Sinum Abrahæ, quia erat veluti carcer, & in eo aliquam pœnam, & mœrorem patiebantur animæ ſanctæ, ut diximus.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens, Chriſtum ad infernum deſcendere.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum ad infernum deſcendere. Dicit enim Auguſt. in Epiſt. ad Evodium: nec ipſos quidem inferos uſpiam ſcripturam in bono appellatos potui reperire. Sed anima Chriſti non deſcendit ad aliquod malum: quia nec animæ juſtorum ad aliquod malum deſcendunt. Ergo videtur, quod non fuerit conveniens, Chriſtum ad inferos deſcendere. 286.

3.d.22.q. & op.3.c.242. & op.60.ca.21. pr. Ep.99. inter pri. & med.t.2.

2. Præterea. Deſcendere ad inferos, non poteſt Chriſto convenire ſecundum divinā naturam (quæ eſt omnino immobilis) ſed ſolum convenire poteſt ei ſecundum naturam aſſumptam. Ea vero quæ Chriſtus fecit vel paſſus eſt in natura aſſumpta, ordinantur ad humanā ſalutem, ad quam non videtur neceſſarium fuiſſe, quod Chriſtus deſcenderit ad inferos, quia per paſſionem ſuam, quam in hoc mundo ſuſtinuit, nos liberavit a culpa, & pœna, ut ſupra dictum eſt. Non igitur fuit conveniens, quod Chriſtus ad infernum deſcenderet. q.50.ar.6.

3. Præterea. Per mortem Chriſti ſeparata eſt anima a corpore ejus, quod quidem in ſepulchro poſitum fuit: ut ſupra habitum eſt. Non autem videtur, quod ſecūdum animam ſolam ad infernum deſcenderit: quia anima cum ſit incorporea non videtur, quod localiter poſſit moveri: hoc enim eſt corporum ut probatur in ſexto phyſic. deſcenſus autem motum corporalem importat. Non ergo fuit conveniens, quod Chriſtus ad infernum deſcenderet. qu. præc. L.6.Phyſ. tex.32.

Sed contra eſt, quod dicitur in Symbolo: Deſcendit ad inferos. Et Apoſtolus dicit Eph.4. Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia, & deſcendit primum in inferiores partes terræ? gl. id eſt, ad inferos. Glo. inter ibid.

Reſp. dicendum, quod conveniens fuit, Chriſtum ad infernum deſcendere. Primo quidem: quia ipſe venerat pœnam noſtram portare, ut nos a pœna eriperet, ſecundum illud Iſa.5. Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Ex peccato autem homo incurrerat non ſolum mortem corporis, ſed etiam deſcenſum ad inferos. Et ideo ſicut fuit conveniens eum mori, ut nos liberaret a morte; ita conveniens fuit, eum deſcendere ad inferos, ut nos a deſcenſu ad inferos liberaret. Unde dicitur Oſeæ 13. Ero mors tua o mors, ero morſus tuus inferne. Secundo, quia conveniens erat, ut victo diabolo per paſſionem vinctos ejus eriperet, qui detinebantur in inferno, ſecundum illud Zach.9. Tu quoq; in ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu. Et col.2. dicitur: Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter. Tertio, ut ſicut poteſtatem ſuam oſtendit in terra, vivendo & moriendo, ita etiam poteſtatē ſuam oſtenderet in inferno, ipſum viſitādo, & illuminādo. Unde dicitur in Pſ.23. Attollite portas principes veſtras, gloſſ. id eſt, principes inferni auferte poteſtatē veſtram, qua uſq; nunc homines in inferno detinebatis: & ſic in nomine Jeſu omne genu flectatur, non ſolum cœleſtium, ſed etiam infernorum, ut dicitur Philip.2. Glo. or & inter ſimul. ib. ex Auguſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod nomen inferorum ſonat in malum pœnæ, non autem in malum culpæ. Unde decuit Chriſtum in infernū deſcendere: non tanquam ipſe eſſet

debi-

debitor pœnæ,ſed ut eos,qui erant pœnæ obnoxii,liberaret.

Ad 2.dicendum, quod paſſio Chriſti fuit quaſi quædam cauſa univerſalis humanæ ſalutis, tam vivorum, quam mortuorum. Cauſa autem univerſalis applicatur ad ſingulares effectus per aliquid ſpeciale. Unde ſicut virtus paſſionis Chriſti applicatur viventibus per ſacramenta configurantia nos paſſioni Chriſti,ita etiã applicata eſt mortuis per deſcenſum Chriſti ad inferos. Propter quod ſignãter dicitur Zach.9.quod eduxit vinctos de lacu in ſanguine Teſtamenti ſui,id eſt,per virtutem paſſionis ſuæ.

Ut exponit gloſ. interl.ib.

Ad 3.dicendum,quod anima Chriſti non deſcendit ad inferos eo genere motus,quo corpora moventur, ſed eo genere motus, quo Angeli moventur, ſicut in prima parte habitum eſt.

1.p. q.53.

COMMENTARIUS.

QUamvis D. Th. in ar. ſeq. ad doctrinam exacte tradendam diſtinguat duplicem deſcenſum: alterum ſecundum virtutem,ſeu effectum: alterum ſecundum eſſentiam,ſeu realem præſentiam;ſimpliciter tamen ac proprie loquendo,deſcenſus ſignificat localem mutationem, quæ ad realem præſentiam, ſeu exiſtentiam in inferiori loco terminatur. Et de hac intelligendus eſt titulus hujus articuli, atque de eadem futurus eſt præcipuus ſermo in tota hac quæſtione.

Reſpondet igitur D.Th.affirmando conveniens fuiſſe Chriſtum ad infernum deſcendere: & in argumento ſed contra,probat ita factum eſſe:in articulo vero tres adducit rationes convenientiæ. Prima eſt,quia Chriſtus venit, ut ſuſciperet noſtram pœnam,ut ab ea nos liberaret: homo autem in peccati pœnam deſcendebat ad inferos,& ideo oportuit Chriſtum illuc deſcendere, ut eo deſcenſu nos ea pœna liberaret,ſicut ſuſcepit mortem,ut mortem interficeret. Quæ ratio duplicem habet difficultatem. Prima eſt,quia collectio D.Thomæ non eſt in univerſum bona,alioqui oportuiſſet etiam Chriſtum ſuſcipere purgatorii,& inferni cruciatus. Secunda eſt,quia aſſumptio ſolum procedit de pœnis, pro quibus Chriſtus potuit ſatisfacere: deſcendendo autem ad inferos non ſatisfecit pro nobis,non fuit ergo propter eam cauſam neceſſarium ad inferos deſcendere. Adde illum deſcenſum Chriſti ad inferos non poſſe proprie vocari pœnam, ſed voluntariam quandam actionem,quæ de ſe nec triſtitiam inferre poterat,nec dolorem. Sicut ſi Rex viſitet carcerem,aut xenodochium,illa non eſt pęna. Quo exemplo utitur Ruffinus in expoſitione Symboli,inde concludens, Chriſtum fuiſſe in loco carceris,non tamen ſicut alii,quia alii erant,ut ſolverent pęnas, Chriſtus vero ut abſolveret. Et idem explicuit optime D.Th.in 3.d.22 q.2.a.1 quæſtiunc.1. ad 1. Reſpondetur in primis non fuiſſe D.Th. mentem, hunc deſcenſum vocare proprie pœnam animæ Chriſti: quia revera non fuit per modum ſupplicii, nec ad ſatisfactionem, & propter alias rationes ſupra inſinuatas, tamen quia veluti materialiter ſimilitudinem habet cum pœna animarum, quatenus ea ratione impedita fuit anima Chriſti, ne ſtatim in cœleſtem locum aſcenderet, & ad hoc adducta, ut veluti exularet, & ut in loco majeſtati ſuæ minus proportionato exiſteret:ideo in hac ſimilitudine cum malo pęnæ conjecturam ſuam fundavit D.Th. Unde in ſolutione ad 1.recte dicit, Chriſtum deſcendiſſe in infernum non tanquam pœnæ debitorem, ſed ut eos, qui erant pœnæ obnoxii, liberaret. Ex qua ſolutione etiam intelligi voluit non fuiſſe conveniens,Chriſtum pręſertim poſt mortem aſſumere quamcumque pœnam,vel dolorem nobis debitum, ſed ſolum ea, quæ ipſum Chriſtum decebant, & quibus ſe oſtenderet everſorem pęnæ, potius quam debitorem. Quocirca non eſt eadem ratio de pęna purgatorii, vel inferni. Et hoc eſt, quod uno verbo dixit acute Cajet. primam rationem D. Th. ex ſol.ad 1. complendam eſſe. Et explicari amplius poteſt ex ſol.ad 2. Decuit enim Chriſtum aſſumere noſtras pęnas,quę nobis utiles eſſe poſſent vel per modum ſatisfactionis, vel per modum applicationis ſatisfactionis jam factæ:deſcenſus autem ad inferos,licet non eſſet ſatisfactorius,tamen fuit conveniens medium ad applicandum nobis fructum paſſionis,juxta illud Zach.9. *In ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu.* Pęnę autem purgatorii, vel inferni neque per ſe nobis erant utiles,quia illę non ſunt inſtitutæ ad ſatisfaciendum pro aliis,ſed ad purgandos, vel puniendos eos, qui eas patiuntur; neque etiam erant medium ad applicandam ſatisfactionem Chriſti.

Objectio.

Reſp. nſ.

Ex his ſatis expoſitæ relinquuntur ſecunda & tertia ratio, quæ per ſe ſunt faciles, quanquam, ſi nude ſumantur,non videantur probare de deſcenſu locali,ſed tantum ſecundum effectum, ſed quia ipſa localis præſentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno pręſtandos, qui in his rationibus enumerantur, nimirum vinctos eripere, expoliare principatus,& poteſtates,eiſque ſuam potentiam oſtendere, ac juſtos viſitare, & illuminare, ideo illis rationibus ſatis concluditur, etiam localem deſcenſum fuiſſe convenientem. Et hoc etiam eſt quod Cajet.dixit, ſecundam rationem complendam eſſe ex ſolutione ad 2. Quæ amplius etiam roboranda eſt ex iis, quæ artic.ſeq. D.Th.tradit.

Solutiones ad 1. & 2. jam ſunt expoſitæ, in ſolutione vero ad 3. multa dici poſſent de motu animæ ſeparatæ, quæ omitto, quia philoſophica ſunt. Non poterimus tamen non attingere aliqua diſputatione ſequenti.

Ultimo obſervare oportet D.Th.in hoc articulo multa Scripturæ loca exponere, quæ nunc omittimus, quia ſequenti diſputatione exponenda ſunt.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus deſcenderit ad infernum damnatorum.

287. 3.diſ.22.q. 2.q.2. & op.60. ca. 21. circa med.

AD ſecundum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus deſcenderit etiam ad infernum damnatorum: dicitur enim ex ore divinæ Sapientiæ Eccleſ. 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ computatur etiam infernus damnatorum ſecundum illud Pſal.62. Introibunt in inferiora terræ. Ergo Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia, etiam uſque ad infernum damnatorum deſcendit.*

2. Præterea, Act.2. dicit Petrus, quod Deus Chriſtum ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni,juxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Sed dolores non ſunt in inferno Patrum neq;etiam in inferno puerorum,qui non puniuntur pœna ſenſus propter peccatum actuale,ſed ſolum pœna damni propter peccatum originale. Ergo Chriſtus deſcendit in infernum damnatorum,vel etiam purgatorium,ubi homines puniuntur pœna ſenſus pro peccatis actualibus.

3. Præterea. 1. Petr.3.dicitur, quod Chriſtus his, qui in carcere concluſi erant, Spiritu veniens prædicavit,qui increduli fuerant aliquando. Quod,ſicut Athanaſ. dicit in Epiſtola ad Epictetum, intelligitur de deſcenſu Chriſti ad inferos:dicit enim,quod corpus Chriſti fuit in ſepulchro poſitum quando ipſe perrexit prædicare his,qui in cuſtodia erant, ſpiritibus: ſicut dixit Petrus. Conſtat autem, quod increduli erant in inferno damnatorum. Ergo Chriſtus ad infernum damnatorum deſcendit. Circ.med. illius.

4. Præterea Aug. dicit in ep. ad Evodium: Si in illum Abrahæ Sinum Chriſtum mortuum veniſſe ſacra Scriptura dixiſſet, non nominato inferno, ejuſque doloribus, miror,ſi quiſquam ad inferos eum deſcendiſſe,aſſerere auderet,ſed quia evidentia teſtimonia,& infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Salvator:niſi ut ab eiſdem doloribus ſalvos faceret. Sed locus dolorum eſt infernus damnatorum. Ergo Chriſtus in infernum damnatorum deſcendit. Eſt ep.21. inter pri. & med.t.2

5. Præterea. Sicut Aug.dicit in quodam ſer. de reſur. Chriſtus ad infernum deſcendens,omnes juſtos,qui originali peccato abſtricti tenebantur,abſolvit. Sed inter illos erat etiam Job,qui de ſeipſo dicit, Job 17. In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea. Ergo Chriſtus etiam uſque ad profundiſſimum infernum deſcendit. Infer.2.de reſur. qui eſt in or. 137.paulo a princ.10.

Sed contra eſt, quod de inferno damnatorum dicitur, Job 10. Antequam vadam,& non revertar ad terram tenebroſam,& opertam mortis caligine,ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Nulla autem eſt conventio lucis ad tenebras,ut dicitur 2.ad Cor.6. Ergo Chriſtus,qui eſt lux, ad illum infernum damnatorum non deſcendit.

Reſp.dicendum,quod dupliciter dicitur eſſe aliquid alicubi. Uno modo per ſuum effectum,& hoc modo Chriſtus in quemlibet infernorum deſcendit, aliter tamen & aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod deſcendens ad inferos, eos de ſua incredulitate, & malitia confutavit. Illis vero,qui detinebantur in purgatorio, ſpem gloriæ conſequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro ſolo peccato originali detinebantur in inferno,lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid

quid eſſe alicubi per ſuam eſſentiam, & hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolum ad locum inferni, in quo juſti detinebantur, ut quos ipſe per gratiam interius viſitabat ſecundum divinitatem, eos etiam ſecundum animā viſitaret & loco. Sic autē in una parte inferni exiſtens effectū ſuū aliqualiter ad omnes inferni partes derivavit, ſicut & in uno loco terræ paſſus, totū mundum ſua paſſione liberavit.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia, penetravit omnes inferiores partes terræ, non localiter ſecundum animam omnes circumeundo, ſed effectum ſuæ potentię aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamen quod ſolos; Juſtos illuminavit: ſequitur enim, Et illuminabo omnes ſperantes in Domino.

Ad 2. dicendum, quod duplex eſt dolor, unus de paſſione pœnæ, quem patiuntur homines pro peccato actuali ſecundum illud Pſ. 17. Dolores inferni circumdederunt me. Alius autem dolor eſt de dilatione ſperatæ gloriæ, ſecundum illud Prov. 13. Spes quæ differtur affligit animam Quem quidem dolorem patiebantur ſancti Patres in inferno, ad quod ſignificandum Aug. in ſer. de reſur. dicit, quod lachrimabili obſecratione Chriſtum orabant. Utroſque autem dolores Chriſtus ſolvit ad inferos deſcendens: aliter tamē & aliter. Nam dolores pœnarum ſolvit, præſervando ab eis: ſicut medicus dicitur ſolvere morbum, a quo præſervat per medicinam, dolores autem cauſatos ex dilatione gloriæ actualiter ſolvit, gloriam præbendo.

In ſer. 2. de reſ. qui eſt. 137. in ord. a me tom. 1. o

Ad 3. dicendum, quod illud, quod ibi dicit Petrus, a quibuſdam refertur ad deſcenſum Chriſti ad inferos, ſic exponentes verbū illud. His qui in carcere incluſi erāt, id eſt, inferno, ſpiritu id eſt ſecundum animam, Chriſtus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando. Unde & Damaſc. dicit in 3. l. quod ſicut his, qui in terra ſunt, evāgelizavit: ita & his, qui in inferno. Non quidem ut incredulos ad fidem converteret, ſed ut eorum infidelitatem confutaret. Quia ipſa prædicatio nihil aliud intelligi poteſt, quam manifeſtatio divinitatis ejus, quæ manifeſtata eſt infernalibus per virtuoſum deſcenſum Chriſti ad inferos. Aug. tamen melius exponit in Ep. ad Evodium, ut referatur nō ad deſcenſum Chriſti ad inferos, ſed ad operationem divinitatis ejus, quam exercuit a principio mundi. Ut ſit ſenſus, quod his, qui in carcere concluſi erant viventes, ſcilicet in corpore mortali (quod eſt quaſi quidam carcer animæ) ſpiritu ſuæ divinitatis veniens prædicavit per internas inſpirationes, & etiā exteriores admonitiones per ora juſtorum. His inquam prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, Noe ſcilicet prædicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluvii: unde ſubdit, in diebus Noe, cum fabricaretur arca, &c.

li. 3. or. f. c. 29.

Ep. 99. a me. illius tom. 2.

Ad 4. dicendum, quod Sinus Abrahæ poteſt ſecundum duo conſiderari: uno modo ſecundum quietem, quæ ibi erat a pœna ſenſibili, & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec ſunt ibi aliqui dolores. Alio modo poteſt conſiderari quantum ad privationem gloriæ ſperatæ, & ſecundum hoc habet rationem inferni, & doloris. Et ideo nunc dicitur Sinus Abrahæ, illa requies beatorum, non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in Sinu Abrahæ eſſe dolores.

l. 13. Mor. c. 22. a me.

Ad 5. dicendum, quod ſicut Greg. ibid. dicit, ipſa loca ſuperiora inferni profundiſſimum inferni vocat. Si enim quantum ad celſitudinem cœli, aer iſte caliginoſus infernus eſt quantum ad ejuſdem aeris altitudinem, terra, quæ inferius jacet, & infernus intelligi, & profundum poteſt. Quantum vero ad ejuſdem terræ altitudinem, & loca illa inferni, quæ ſuperiora ſunt aliis receptaculis inferni, hoc modo inferni profundiſſimi appellatione ſignificantur.

COMMENTARIUS.

SUppoſita diſtinctione ſupra tradita D. Th. duplici aſſertione reſpondet. Prima eſt, ſecūdum effectum Chriſtum in quemlibet locum inferni deſcendiſſe. Quam explicat de gehenna, purgatorio, & Sinu Abrahæ. Quia damnatos de ſua incredulitate confutavit, & veriſimile eſt dęmones ſpeciali triſtitia, doloreque affectos eſſe, Chriſti gloriam & triumphum conſpicientes: animas autem damnatas etiam fuiſſe de novo accidentaliter afflictas, & invidia perculſas, videntes ſalutem ultimam cæteris hominibus adveniſſe, de cujus ipſæ participatione deſperaverant. Unde intelligitur, hunc effectum ſolum fuiſſe per modum cujuſdam locutionis, ſeu revelationis, qua datum eſt omnibus damnatis, ut Chriſti victoriam, atque triumphum conſpicerent, quantum ad eorum confuſionem ſatis eſſet. Hunc autem effectum D. Th. non probat, ſed quaſi per ſe credibilem, & veriſimilem affirmat, vel probatum ſupponit ex nonnullis teſtimoniis ſcripturæ, quæ in præcedenti art. attigerat. Ut eſt illud Pſal. 23. *Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales* & illud ad Coloſ. 2. *Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo.* Triumphus ergo Chriſti ſolemnis fuit, ac publicus coram omnibus Angelis, & animabus tam bonis, quam malis, ut ex tunc *omnis lingua confiteretur Dominum Jeſum eſſe in gloria Dei Patris*, ad Pilip. 2. Ex quo ulterius facilius explicatur, ac perſuadetur effectus circa animas in purgatorio exiſtentes. Nam illæ redemptionem ſuam perfectam eſſe agnoverunt, & ſpem obtinendi gloriam ſtatim poſt perfectam purgationem conceperunt, quæ magnum eis gaudium peperit; denique quod in ſinu Abrahæ habuerit effectum per ſe conſtat.

Chriſti triūphus, & gloria Dæmonibus, & damnatis infeſtiſſima.

De alio autem loco ſcilicet limbo puerorum D. Tho. nihil dicit, neque explicat, an, vel quomodo Chriſtus in illum deſcenderit ſecundum effectum. Et in art. 7. ubi de his pueris ſpecialem habet ſermonem, negat quidem Chriſtum eduxiſſe eos pueros ab eo loco: nihil tamen explicat, quod in eis fuerit operatus. Cajet. vero in hoc art. exponit, hos pueros comprehendi a D. Th. ſub damnatis, atq; ita Chriſtum habuiſſe in eis illum effectum, quem in aliis damnatis habuit ſervata proportione. *Quia confutati* (inquit) *ſunt de malitia originalis peccati, & de incredulitate, quam nec propria, nec parentum fide evaſerunt.* Quin potius addit Medina hic, locum horum puerorum non eſſe diſtinctum a loco aliorum damnatorum. Sed hoc poſterius, & eſt contra communem ſententiam Theologor. in 4. diſt. 45. ubi Palud. Sot. & alii exiſtimant magis diſtare hunc locum a gehenna, quam a purgatorio. Et multi etiam exiſtimant ſatis probabiliter, eum locum non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, ſed ſolum uſque ad diem judicii. Denique acerbiſſima eſſet pœna eos detineri in gehenna, *ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*, & in ſocietate, ac conſortio Dæmonum, & aliorum, qui perpetuo Deum blaſphemant, & oderunt. Aliud vero, quod Cajetanus dicit, eſt utcumque probabile: ſatis tamen dubium. Quia hi parvuli, cum nihil propria voluntate peccaverint, non videntur digni hac nova afflictione, reprehenſione, & confuſione. Et quamvis fructu redemptionis Chriſti frui non meruerint, non tamen videtur pietati Chriſti conſentaneum, ut eos contriſtaret, cum ipſi per ſe impedimentum non poſuerint, nec ipſius redemptioni fuerint ingrati. Et ideo forte D. Th. de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia, & incerta. Quam latius tractandam, ac definiendam in proprium locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, ſcilicet an illæ animæ puerorum nunc cognoſcant originem ſtatus ſui, & lapſum primi parentis & Chriſti redemptionem ſibi non applicatam. Nam ſi hæc non cognoſcunt, aperte ſequitur, Chriſtum non habuiſſe in eis illum effectum, quē Cajet. affirmat. Eſt autem veriſimile hæc non cognoſcere. Quia nec naturalia ſunt, neq; ad earum ſtatum pertinere videntur cum neq; illis poſſint ad ſalutem prodeſſe, neq; oporteat, ut ad pœnam deſerviant, quia cum earum culpa non fuerit perſonalis, ſed quaſi naturalis, ſatis eſſe videtur, quod patiantur generalem pœnam carendi viſione beata, regnoq; cęlorum, abſque alio dolore vel afflictione perſonali. Aliūde vero obſtat, quod eæ animę judicantur, judicio privato ſtatim in morte, ſicut poſtea in fine mundi judicio judicandæ ſunt univerſali: ſi autem judicantur, neceſſarium videtur, ac rationi conſentaneum, ut intelligant rationem, & cauſam ſui ſtatus, quæ fuit lapſus earum in Adamo. Quod ſi hoc agnoſcunt, veriſimile etiam eſt habere notitiam redemptionis Chriſti, & conſequenter Chriſtum deſcendentem ad inferos habuiſſe in illis aliquem effectum, non directe, ut eas affligeret, & puniret, ſed ad majorem ſuam gloriam & honorem, ut ab omnibus aliquo modo cognoſceretur, & in veneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, quam infra agentes de judicio latius expendemus.

Infantes in limbo exiſtentes quid anima Chriſti in inferna deſcendente perſenſerit.

Secunda aſſertio D. Tho. eſt, Chriſtum vere, & ſecundum eſſentiam deſcendiſſe ad Sinum Abrahę, ſed non deſcendiſſe hoc modo ad alia loca inferni. Prior pars eſt certior quam poſterior: utraq; tamen longa examinatione, & diſputatione indiget, quam infra trademus, in eaq;

varia teſtimonia, quæ D. Thomas in ſolutionibus argumentorum attigit, commodius explanabimus.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus fuerit totus in inferno.

288. op.3. cap. 236. *AD tertium ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Chriſti eſt pars ejus, ſed corpus Chriſti non fuit in inferno: ergo totus Chriſtus non fuit in inferno.*

q.50. ar.4. *2. Præterea. Nihil, cujus partes ab invicē ſeparatæ ſunt poteſt dici totum. Sed corpus, & anima, quæ ſunt partes humanæ naturæ, fuerunt ab invicem ſeparata poſt mortem, ut ſupra dictum eſt. Deſcendit autem ad infernum mortuus exiſtens. Non ergo potuit eſſe totus in inferno.*

3. Præterea. Illud totum dicitur eſſe in aliquo loco, cujus nihil eſt extra locum illum. Sed aliquid Chriſtus erat extra infernum: quia & corpus erat in ſepulchro, & divinitas ubique. Ergo Chriſtus non fuit totus in inferno.

l.3.c.7.cir. prin. to.9. *Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de Symbolo: Totus Filius apud Patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in utero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quo latronem introduxit.*

Pp q.31.a. 2.ad4.arg. *Reſp. dicendum, quod ſicut patet ex his, quæ in prima parte dicta ſūt, maſculinum genus refertur ad hypoſtaſim vel perſonam, neutrum autem genus pertinet ad naturam. In morte autem Chriſti, licet anima fuerit ſeparata a corpore, neutrum tamen fuit ſeparatum a perſona filii Dei, ut ſupra dictum eſt. Et ideo in illo triduo mortis Chriſti, dicendum eſt, quod totus Chriſtus fuit in ſepulchro: quia* q.50.a.2.3 & 4. *tota perſona fuit ibi per corpus ſibi unitum: & ſimiliter, totus fuit in inferno, quia tota perſona Chriſti fuit ibi ratione animæ ſibi unitæ: totus etiam Chriſtus tunc erat ubique ratione divinæ naturæ.*

Ad 1. ergo dicendum, quod corpus, quod tunc erat in ſepulcho, non eſt pars perſonæ increatæ, ſed naturæ aſſumptæ. Et ideo per hoc, quod corpus Chriſti non fuit in inferno, nō excluditur, quin totus Chriſtus fuerit. Sed oſtenditur quod non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam.

Ad 2. dicendum, quod ex anima & corpore unitis conſtituitur totalitas humanæ naturæ, non autem totalitas divinæ perſonæ. Et ideo ſoluta unione animæ, & corporis per mortem, remanſit totus Chriſtus, ſed non remanſit humana natura in ſua totalitate.

Ad 3. dicendum, quod perſona Chriſti eſt tota in quolibet loco, ſed non totaliter: quia nullo loco circumſcribitur. Sed nec omnia loca ſimul accepta ejus immenſitatem comprehendere poſſunt, quinimo ipſe ſua immenſitate omnia comprehendit. Hoc autem locum habet in his, quæ corporaliter, & circumſcriptive ſunt in loco: quod ſi totum ſit alicubi, nihil ejus ſit extra, ſed hoc in Deo locum non habet. l.3.c.7.in med.to.9. *Unde Aug. dicit in ſer. de Symb. Non per diverſa tēpora, vel loca dicimus ubiq; Chriſtū eſſe totum, ut modo ibi totus ſit, & alio tempore alibi totus, ſed ut ſemper ubiq; ſit totus.*

COMMENTARIUS.

IN hoc art. non explicatur res nova, ſed modus loquendi. Nam in re conſtat, Chriſtum non deſcendiſſe ad infernum ſecundum totam humanitatem, ſed tantum ſecundum animam, cui tota perſona Chriſti conjuncta erat, pro qua ſupponit Chriſtus, cum dicitur ad inferos deſcendiſſe. Hac ergo ratione dicitur Chriſtus totus deſcendiſſe ad inferos, ut bene explicuit Durand. in 3. d.22. q.2.

Solutio ad 3. notanda eſt pro illa quæſtione, an Deus ſit extra mundum. Nam ſi attente legatur, aperte docet D.Th. ſententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca ſimul accepta Divinitatis immenſitatem capere, vel cōprehendere non poſſe. Unde infert in Deo non habere locum eum modum, ita exiſtendi alicubi, ut extra non ſit.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus aliquam moram traxerit in inferno.

289. 3.d.22.q.2 a.1.q.3. Et op.90.c.21 circ. fin. *AD quartū ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus nullā moram traxerit in inferno. Chriſtus enim ad hoc in infernum deſcendit, ut ex eo homines liberaret. Sed hoc ſtatim ab eo factū eſt in ipſo ſuo deſcēſu: facile enim eſt in conſpectu Dei, ſubito honeſtare pauperem, ut dicitur Eccleſiaſt. 11. Ergo videtur quod nullā morā in inferno traxerit.*

2. Præterea Aug. dicit in ſer. de reſurr. quod ſine aliqua mora, ad imperium Domini, ac Salvatoris omnes ferrei confracti ſunt vectes. Unde ex perſona Angelorum concomitantium Chriſtum, dicitur: Tollite portas principes veſtras. Ad hoc autem Chriſtus illuc deſcendit, ut vectes inferni confringeret. Ergo Chriſtus in inferno nullam moram traxit.

3. Præterea Luc. 23. dicitur, quod Dominus in cruce pēdens dixit Latroni: Hodie mecum eris in paradiſo. Ex quo patet, quod eodem die Chriſtus fuit in paradiſo. Non autem ſecundum corpus, quod poſitum fuit in ſepulchro: ergo ſecundum animam, quæ ad infernum deſcenderat. Et ita videtur, quod non traxerit moram in inferno. In ſer. 2. de reſ. qui eſt in or. 137. de temp. a med. illius tom. 10.

Sed contra eſt, quod Petrus dicit Act. 2. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni: juxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur, quod uſq; ad horam reſurrectionis manſerit in inferno.

Reſpond. dicendum, quod ſicut Chriſtus, ut noſtras pœnas in ſe ſuſciperet, voluit corpus ſuum in ſepulchro poni, ita etiam voluit animam ſuam ad infernum deſcendere. Corpus autem ejus manſit in ſepulchro per diem integrum, & duas noctes ad comprobandum veritatem mortis ſuæ. Unde etiam tantundem credendum eſt, animam ejus fuiſſe in inferno, ut ſimul anima ejus educeretur de inferno, & corpus de ſepulchro.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſtus ſtatim ad infernum deſcendens Sanctos ibi exiſtentes liberavit non quidem ſtatim educendo eos de loco inferni, ſed in ipſo inferno eos luce gloriæ illuſtrando. Et tamen conveniens fuit, ut tandiu anima ejus remaneret inferno, quamdiu corpus manebat in ſepulchro.

Ad 2. dicendum, quod vectes inferni dicuntur impedimenta, quibus ſancti Patres de inferno exire prohibebantur reatu culpæ primi parentis, quos Chriſtus, ſtatim deſcendens ad inferos, virtute ſuæ paſſionis, & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquamdiu remanere propter rationem prædictam.

Ad 3. dicendum, quod illud verbum Domini, eſt intelligendum nō de paradiſo terreſtri corporeo, ſed de paradiſo ſpirituali, in quo eſſe dicuntur quicunq; divina gloria perfruuntur. Unde Latro, loco quidem cum Chriſto ad infernum deſcendit, ut cum Chriſto eſſet, quia dictum eſt ei: Mecum eris in paradiſo, ſed præmio in paradiſo fuit, quia ibi divinitate Chriſti fruebatur, ſicut & alii Sancti. In cor. ar. Luc. 23.

COMMENTARIUS.

SEntentia D.Th. in hoc art. eſt, Chriſti animam fuiſſe in inferno uſque ad horam reſurrectionis corporis e ſepulchro. Qua de re poſtea. Nunc ſolum occurrunt obſervanda duo. Primum eſt circa modum loquendi D.Th. Chriſtus, ut noſtras pœnas in ſe ſuſciperet, voluit corpus ſuum in ſepulchro reponi, & animam in infernum deſcēdere. Nam in eo ſignificat, exiſtentiam corporis Chriſti in ſepulchro, & animæ in inferno, fuiſſe pœnas a Chriſto ſuſceptas. Et ita ſimpliciter loquitur Cajet. hic, & Actor. 2. qui in hunc modum interpretatur verba illa Petri: *Quem Deus ſuſcitavit a mortuis ſolutis doloribus inferni*, id eſt, liberando illum a pęnalitatibus, quas in inferno patiebatur. Quæ duæ fuiſſe cenſentur, nimirum eſſe animam ſeparatam a corpore, & eſſe in loco vili atq; infimo: & aliæ duę ſimiles conſiderari poſſunt ex parte corporis. Confirmat autem hoc Cajet. ex illo Pſ. *Non derelinques animam meam in inferno.* Nam his verbis ſignificatur fuiſſe beneficium animæ Chriſti conceſſum liberari a loco inferni, & conſequenter aliquam pęnam fuiſſe ibi exiſtere: ſicut in verbis; quæ ſtatim Pſalmiſta ſubjungit, *nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, indicat aliam pœnam humani corporis ſcilicet corruptionē ejus, a qua Chriſtus immunis fuit. Aliis vero non placet hic loquēdi modus: quia pęnæ, ac pœnalitates Chriſti in morte finitę eſſe cenſentur, quia tunc fuit conſummata noſtra redemptio, propter quam Chriſtus omnes pœnas, & pęnalitates aſſumpſit. Nec D.Th. favet priori ſententiæ, ut ex iis, quę in a. 1. dicta ſunt, colligi poteſt. Nam licet dicat Chriſtū aſſumpſiſſe in anima & corpore ſeparatis id, quod in nobis habet rationem pœnę ſeu pęnalitatis: non tamen unquam dixit in anima, & corpore Chriſti hæc habuiſſe rationem pœnę, ſeu pœnalitatis. Quod ita explicari poteſt: nam in primis conſtat inter Catholicos, Chriſti animam nullam triſtitiam, vel dolorem, aut tædium ſenſiſſe ob detentionem vel detentionem in inferno. Quatenus ergo pęna Deſcenſus in infernū nulla animæ Chriſti pœna fuit ſicuti nec ſepultura corporis.

na indicat aliquid dolorem afferens, non poteſt illa vocari pœna. Et hoc ſenſu acute dixit Bonav. in 3. diſt. 22. q.4. Chriſtum fuiſſe in loco pœnæ ſine pœna. Deinde certum eſt, neque animam Chriſti fuiſſe in inferno detentam, neque corpus in ſepulchro poſitum in vindictam, vel ſupplicium, aut ſatisfactionem alicujus peccati. Quia nec Chriſtus aſſumpſit hæc ad ſatisfaciendum pro nobis nec ob aliquam aliam culpam erat debita hujuſmodi pœna: ergo neque ea ratione poſſunt hæ vocari pœnæ, vel pœnalitates, ſcilicet, quatenus omne malum, ſeu carentia cujuſcumque boni propter culpam inflictam, eſt pœna, licet forte non ſentiatur, neque dolorem afferat. Igitur nullo modo hæ poſſunt vocari pœnalitates Chriſti. Et hic modus loquendi videtur proprior, & ſecurior. Quamvis diſſenſio ſit de modo loquendi, qua de re inter Catholicos conſtat. Poſſunt ergo dici carentiæ quædam aliquarum perfectionum, quæ pœnam mortis conſequutæ ſunt, & aſſumptæ ad veritatem mortis, & reſurrectionis magis confirmandam: in ſe tamen non habentes veram rationem pœnæ: ut corpus Chriſti in ſepulchro poni, detinerique, ex morte conſequutum eſt: tamen ſuppoſita morte illud non eſt pœna, ſed commoditas potius corporis. Quod autem ſeparatio animæ, & corporis facta per mortem aliquo tempore duraverit, neceſſitate quadam naturali conſequutum eſt. Quod vero illud tempus brevius, diuturniuſve fuerit, divina voluntate definitum eſt, non in pœnam animæ, vel corporis Chriſti, ſed juxta rationem divinæ ſapientiæ, prout ad bonum hominum & Eccleſiæ magis expediebat. Loca vero Scripturæ, quæ Cajet. adducit, non recte ab eo exponuntur. Illud enim Petri: *Solutis doloribus inferni*, non poteſt de iis pœnalitatibus (ut Cajet. loquitur) exponi proprie, cum certum ſit, eas nullum animæ Chriſti dolorem attuliſſe. At cum Scriptura *dolores* vocat cum proprietate intelligenda eſt, cum facile poſſit. Quis autem ſit proprius hujus loci ſenſus, infra videbimus. Verba autem Pſal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno*, licet concedamus indicare aliquod Dei beneficium, vel potius accidentale præmium debitum illi animæ, non ſolum ratione unionis, ſed etiam ratione meritorum, non tamen inde ſit, carentiam illius boni fuiſſe proprie pœnam, ſed medium quoddam accommodatum ad exequendum ea, quę Deus circa homines diſpoſuerat, ut art. 1. etiam tactum eſt.

Secundo eſt obſervandum, quod D.Th. ait, ſimul animam Chriſti eductam fuiſſe de inferno, & corpus de ſepulchro. Nulla enim ratione videtur hoc poſſe cōſiſtere, quia corpus non exivit de ſepulchro niſi vivum, atque adeo anima informatum: non potuit autem informari ab anima, & virtute ejus educi de ſepulchro, niſi prius, vel per unum inſtās anima in ipſo ſepulchro fuerit unita corpori. Nam illa unio neceſſario in aliquo loco facienda fuit; ergo vel in ſepulchro, vel extra: ſi extra ſepulchrum ergo non potuit ab ipſa anima, & virtute ejus educi de ſepulchro. Quia prius ſaltem natura debuiſſet educi: repugnat autem animam prius natura movere corpus, quam illi uniatur, debuit ergo unio fieri in ſepulchro; ergo neceſſarium fuit animam prius educi de inferno, & ad ſepulchrum adduci, quam corpus inde exire; ergo non potuerat ſimul educi corpus de ſepulchro, & anima de inferno. Reſpondetur argumentum mea ſententia convincere aliqua morula, vel duratione eductam prius animam de inferno, quam corpus de ſepulchro. Hoc vero juxta diverſas ſententias de motu ſpiritualium rerum diverſimode explicari poteſt. Suppono enim hic non eſſe confingenda miracula ſine neceſſitate: ſed potius præſuppoſitis myſteriis, ac ſupernaturalibus operibus, quę docet fides, in cęteris rebus id ſervatum eſſe, quod eſt magis connaturale, quoad fieri poſſit. Atque ita ſine diſputatione, & controverſia ſumo, animam Chriſti non fuiſſe ſimul in duobus locis diſtantibus, item in uno inſtanti noſtri temporis fuiſſe iterum corpori unitam. Hæc enim magis connaturalia ſunt, neque fuit ulla neceſſitas illa immutandi. De motu autem animæ ſeparatæ, ſicut & angeli, quidam ſentiunt, non poſſe tranſire de extremo ad extremum niſi per medium: quod ſi ita eſt, neceſſarium fuit aliquam vel breviſſimam moram temporis conſumi ab exitu animæ Chriſti de inferno uſque ad inſtās, in quo fuit in ſepulchro corpori unita, & conſequenter toto illo tempore prius exivit ipſa de inferno quam corpus de ſepulchro. Quod ſi quis velit hanc ſententiam (quæ valde probabilis eſt) defendere, poteſt exponere D.Thomam cum dicit *ſimul*, non loqui adeo mathematice, ſed morali modo, id eſt, non prius exivit anima, quam veniret ad aſſumendum corpus. Alii vero ſentiunt poſſe animam, ſicuti Angelum, tranſire ab extremo ad extremum ſine medio, quod de corporibus glorioſis Durandus, & alii affirmant. Quod probabilius erit de anima beata ſaltem ſupernaturali virtute debita ratione beatitudinis, præſertim animæ Chriſti ratione unionis. Et juxta hanc ſententiam tantum per unum inſtans oportuit animam Chriſti prius exire de inferno, quam corpus de ſepulchro. Nam illudmet inſtans, quod fuit primum non eſſe animæ Chriſti in inferno, fuit primum eſſe ejus in ſepulchro, & in eodem fuit corpori unita, atque immediate poſt eduxit corpus de ſepulchro. Et hoc modo ſalvatur dictum D.Thomæ in ſenſu magis rigoroſo: quia in eodem inſtanti, in quo anima mota eſt ab inferno, cœpit etiā corpus e ſepulchro moveri, unumquodque tamen modo ſibi accommodato. Nam ſi verum eſt (ut infra videbimus) corpus illud eductum fuiſſe per medium, penetrādo ſaxum ſepulchro impoſitum, negari etiam non poteſt, quin aliquod tempus conſumpſerit, priuſquam de ſepulchro prodiret. Quo toto tempore verum eſt dicere, prius animam fuiſſe extra infernum, quam corpus extra ſepulchrum, & nihilominus poſſunt dici ſimul educta, quia toto illo tempore jam corpus educebatur, modo ſibi accommodato, ut dixi.

Reſponſ. Anima Chriſti de Inferno, & corpus de ſepulcro ſimul educta quomodo.

Solutiones argumentorum D.Th. ſunt faciles. Verba autem illa Chriſti quæ in ſol. ad 3. tractat: *Hodie mecum eris in paradiſo*, partim ſunt in ſuperioribus expoſita, & in ſequentibus nonnihil addemus.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos Patres inde liberaverit.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus deſcendēs ad inferos, ſanctos patres inde liberaverit. Dicit enim Aug. in epiſt. ad Evodium: illis juſtis, qui in ſinu erant Abrahæ, cum Chriſtus in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet, inveni, a quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ divinitatis, nunquam video receſſiſſe. Multum autem eis contuliſſet, ſi eos ab inferis liberaſſet. Non ergo videtur, quod Chriſtus ſanctos Patres ab inferis liberaverit. 790.

3.d.22.q.2 a.2.q.1. Et ſpulc.3.c. 242. Et ep.99. dec in. ad med. illius tom.2.

2. *Præterea. Nullus in inferno detinetur, niſi propter peccatum. Sed ſancti Patres, dum adhuc viverent, per fidem Chriſti juſtificati fuerant a peccato. Ergo non indigebant liberari ab inferno, Chriſto ad inferos deſcendente.*

3. *Præterea. Remota cauſa removetur effectus. Sed cauſa deſcendendi ad inferos eſt peccatum, quod fuit remotum per paſſionem Chriſti, ut ſupra dictum eſt. Non ergo per deſcenſum Chriſti ad inferos ſancti Patres ſunt de inferno educti.*

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de reſurrectione, quod Chriſtus, quando ad inferos deſcendit, portam inferni & vectes confregit, & omnes juſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur abſolvit.

q.50 ar.6. Infer.2. de te ur. quæ eſt.137. in or. poſt med. to 10. Art. præc. ad 2. arg.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ paſſionis. Per paſſionem autem Chriſti liberatum eſt genus humanum, non ſolum a peccato, ſed etiam a reatu pœnæ, ut ſupra dictum eſt. Dupliciter autem homines reatu pœnæ erāt adſtricti. Uno modo pro peccato actuali, quod quilibet in ſua perſona commiſerat. Alio modo pro peccato totius humanæ naturæ, quod a primo parente in omnes originaliter devenit: ut dicitur Rom. 5. Cujus quidem peccati pœna eſt mors corporalis, & excluſio a vita gloriæ, (ut patet ex his quæ dicuntur Gen. 2. & 3.) nam Deus hominem de paradiſo poſt peccatum ejecit, cui ante peccatum mortem fuerat comminatus, ſi peccaret. Et ideo Chriſtus deſcendens ad inferos, virtute ſuæ paſſionis ab hoc reatu Sanctos abſolvit, quo erant a vita gloriæ excluſi, ut poſſent Deum per eſſentiam videre, in quo conſiſtit perfecta hominis beatitudo, ut in ſecunda parte dictum eſt. Per hoc autem SS Patres detinebantur in inferno, quod eis ad vitam gloriæ, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et ſic Chriſtus deſcendens ad inferos S. Patres ab inferis liberavit. Et hoc eſt quod dicitur Zach. 9. Tu vero in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et Coloſ. 2. dicitur, quod expolians principatus & poteſtates, ſcilicet infernales, auferendo Abraham, Iſaac & Jacob, & cæteros juſtos, traduxit eos id

q.49. ar 3. & q.50. art.6.

P.1. q.3. a. 8.

glo. int. & ord. ſimul.

id eſt, longe ab hoc regno tenebrarum ad cælum duxit, ut gloſ. ibidem dicit.

Loco citato in argum. *Ad 1. ergo dicendum, quod Auguſt. ibi loquitur contra quoſdam, qui æſtimabant antiquos juſtos ante adventum Chriſti in inferno doloribus pænarum fuiſſe ſubjectos. Un-* Eſt Epiſt. 99. ante me. c. 2. *de parum ante verba inducta præmittit dicens. Addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam Sanctis fuiſſe conceſſum, ut Dominus, cum in infernum veniſſet, a doloribus ſolverentur, ſed quonam modo intelligatur, Abraham, in cujus ſinum etiam pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video. Et ideo cum poſtea ſubdit, ſe nondum inveniſſe quid deſcenſus Chriſti ad inferos antiquis juſtis contulerit, intelligendum eſt, quantum ad abſolutionem a doloribus pænarum: contulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ, & per conſequens ſolvit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ. Ex cujus tamen ſpe magnum gaudium habebant: ſecundum illud Jo. 8. Abraham pater veſter exultavit, ut videret diē meum. Et ideo ſubdit: A quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ divinitatis, nunquam video receſſiſſe: in quantum ſcilicet, ante adventum Chriſti erant beati in ſpe, licet nondum eſſent perfecte beati in re.*

Ad 2. dicendum, quod SS. Patres, dum adhuc viverent, liberati fuerunt per fidem Chriſti ab omni peccato tam originali, quam actuali, & a reatu pœnæ actualium peccatorum, non tamen a reatu pœnæ originalis peccati, per quē excludebantur a gloria, nondum ſoluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nunc fideles Chriſti liberantur per baptiſmum a reatu actualium peccatorum, & a reatu originalis quantum ad excluſionem a gloria: remanent tamen adhuc obligati reatu originalis peccati, quantū ad neceſſitatem corporaliter moriendi, quia renovantur ſecundum ſpiritum, ſed non ſecundum carnem: ſecundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus vero vivit propter juſtificationem.

Ad 3. dicendum, quod ſtatim Chriſto mortem patiente, anima ejus ad infernum deſcendit, & ſuæ paſſionis fructum exhibuit Sanctis in inferno detentis: quamvis ex loco illo non exierint, Chriſto apud inferos commorāte, quia ipſa Chriſti præſentia pertinebat ad cumulum gloriæ.

COMMENTARIUS.

SEntentia D.Th. in hoc art. & litera ejus eſt clara ex iis, quæ in proxima diſputatione tractata ſunt. Solum in ſolut. ad 3. poteſt deſiderari expoſitio illorum verborum D.Th. *Statim Chriſto mortem patiente, anima ejus ad infernum deſcendit, & ſuæ paſſionis fructum exhibuit ſanctis in inferno detentis.* Loquitur enim de fructu paſſionis, non quocumque, ſed de fructu æternæ beatitudinis. Hic enim maxime deſiderabatur ab illis Patribus, & fere hic ſolus illis deerat. Et de hoc fuerat ſermo in reſponſione, & ratione corporis articul. Inquiri vero poteſt, quomodo intelligendum ſit illud, *ſtatim*, an ſcilicet in eodem inſtanti mortis Chriſti ſancti Patres fuerint ab ipſo illuminati. Sed de hoc poſtea diſputabimus.

ARTICULUS VI.

Utrum Chriſtus aliquos damnatos ab inferno liberaverit.

291. 3.d.22.q.2 a.1.q.2. & op. 3. c. 242. *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus aliquos damnatos ab inferno liberavit. Dicitur enim Iſa. 24. Congregabitur congregatione unius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur. Loquitur autem ibi de damnatis, qui militiam cæli adoraverant. Ergo videtur, quod etiam damnati, Chriſto deſcendente ad inferos, ſint viſitati, quod ad eorum liberationem videtur pertinere.*

2. Præterea. Super illud Zach. 9. Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat glo. interl. ib. *aqua. Dicit gloſ. Tu eos liberaſti, qui tenebantur vincti carceribus, ubi nulla miſericordia eos refrigerabat, quam dives ille petebat. Sed ſoli damnati includuntur carceribus abſque miſericordia: ergo Chriſtus liberavit aliquos de inferno damnatorum.*

3. Præterea. Potentia Chriſti non fuit minor in inferno, quam in hoc mundo: utrobique enim operatus eſt per potentiam ſuæ divinitatis, ſed in hoc mundo, de quolibet ſtatu aliquos liberavit: ergo etiam in inferno liberavit aliquos etiam de ſtatu damnatorum.

Art. præc. glo. interl. ib. *Sed contra eſt, quod dicitur Oſeæ. 12. Ero mors tua o mors, morſus tuus ero inferne: glo. Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo. Sed ſoli reprobi ſunt in inferno damnatorum. Ergo per deſcenſum Chriſti ad inferos, non ſunt aliqui de inferno damnatorum liberati.*

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ paſſionis: Et ideo ejus deſcenſus ad inferos, illis ſolis liberationis contulit fructum, qui fuerunt paſſioni Chriſti conjuncti per fidem charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illi autem, qui erant in inferno damnatorū, aut penitus fidem paſſionis Chriſti non habuerant ſicut infideles: aut ſi fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad charitatem Chriſti patientis, unde nec a peccatis ſuis erant mūdati. Et propter hoc deſcenſus Chriſti ad inferos non contulit eis liberationē a reatu pœnæ infernalis.

Ad 1. ergo dicendum, quod Chriſto deſcendente ad inferos, omnes, qui erant in quacumque parte inferni, ſunt aliqualiter viſitati: ſed quidam ad ſuam conſolationem, & liberationem, quidam autem ad ſuam confutationem, & confuſionem, ſicut damnati. Unde ibidem ſubditur. Et erubeſcet Luna & confundetur ſol, &c. Poteſt etiam hoc referri ad viſitationē, qua viſitabuntur in die judicii: non ut liberentur, ſed ut amplius condemnentur: ſecundum illud Sophon. 1. viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.

Ad 2. dicendum, quod cum dicitur in glo. Unde nulla miſericordia eos refrigerabat, intelligendum eſt, quantum Poſita in argum. 2. *ad refrigerium perfectæ liberationis: quia ſancti Patres ab illis inferni carceribus ante Chriſti adventum non poterant liberari.*

Ad 3. dicendum, quod non fuit propter Chriſti impotentiam, quod non ſunt aliqui liberati de quolibet ſtatu infernalium, ſicut de quolibet ſtatu mundanorum: ſed propter diverſam utrorumque conditionem. Nam homines quamdiu vivunt poſſunt ad fidem & charitatem converti: quia in hac vita non ſunt homines confirmati in bono, vel malo, ſicut poſt exitum ab hac vita.

COMMENTARIUS.

DOctrina D.Thomæ in hoc articulo communis eſt, & clara, quamvis Medina hic quatuor contra illa argumenta objiciat, quæ cuique Theologo (ut dicit) poſſunt faceſſere negotium. Sed quarta difficultas, quæ ab eo tangitur, ad materiam pertinet de ſuffragiis: & quod hoc loco neceſſarium videtur, attingemus poſtea. Alia vero tria argumenta ſunt eadem omnino, quæ D.Thomas propoſuit, quæ ipſe eiſdem verbis repetit, & ſolvit nulla expoſitione addita, quia revera in D.Thom. ſunt adeo perſpicua, ut nulla indigeant.

Solum circa teſtimonium illud Iſaiæ 24. (quod in ſol. 1. argum. exponitur) *Congregabuntur in congregatione unius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur*, advertendum eſt, hoc teſtimonio uſum fuiſſe Origenem ad confirmandum ſuum errorem, inferni pœnas aliquando finitum iri. Sed ex toto diſcurſu illius capitis, & ex verbis conſequentibus conſtat Prophetam non loqui de viſitatione ad conſolandum, ſeu liberandum a pœna, ſed ad puniendos, ſeu confundendos peccatores. Nam de hac paulo ante dixerat: *Viſitabit Dominus ſuper militiam cæli.* Ubi Hieron. *viſitabit* (inquit) *ægrotantem militiam*, ſecundum illud: *Viſitabo in virga peccata eorum, & in flagellis iniquitates eorum.* Et poſt alia verba ſubjungit: *Erubeſcet luna, & confundetur ſol.* Quæ ſunt verba vindictæ, & iræ, ut recte hic notavit D.Th. Non poteſt ergo ex hoc loco colligi liberatio aliqua damnatorum. Unde (ſi exponatur de deſcenſu Chriſti ad inferos) intelligitur viſitaſſe damnatos, eos convincendo, & corripiendo. Et hæc eſt prima expoſitio D.Th. Sed non eſt literalis, quia neque cum antecedentibus, & conſequentibus cohæret, neque in toto eo capite ſit mentio de hoc myſterio. Magis ergo ad rem videtur ſecundam expoſitio, ut ibi ſit ſermo de viſitatione, quæ fiet in die judicii, ubi Chriſtus quaſi de novo damnatos condemnabit. In toto enim illo capite de ultima mundi conſummatione ſermo eſt.

Solum eſt difficultas in ipſo contextu verborum. Præmiſerat enim Propheta: *Et erit in die illa, viſitabit Dominus ſuper militiam cœli*, quæ dies intelligitur eſſe dies judicii, ut Hieron. & omnes exponunt. Unde in illo intelligitur futurum eſſe, quod ſtatim ſubditur: *Et congregabuntur congregatione unius faſcis in lacum, & claudentur in carcere.* Ergo illa viſitatio, quæ poſt multos dies futura dicitur, non videtur poſſe intelligi de viſitatione futura in die judicii: ſed multo tempore poſt illam.

Pro-

Propterea Adamus, & alii cenſent illis verbis: *Et poſt multos dies viſitabuntur*, ſignificari potius perpetuitatem ejuſdem pœnæ, ac ſi Propheta diceret, viſitabit Dominus peccatores condemnando illos, *& poſt multos dies*, id eſt, poſt quodcumque tempus, ac ſemper viſitabit, quia ſemper puniet. Et hæc eſt ſatis commoda expoſitio. Poteſt autem retineri expoſitio D.Th. dicendo, in verbis illis: *Poſt multos dies viſitabuntur*, non addi viſitationem a priori diſtinctam, ſed explicari eam futuram eſſe poſt multos dies, ſtatim enim ſubditur: *Erubeſcet luna, & confundetur ſol*, quæ proprie ad diem judicii pertinent, ut Hieron. expoſuit. Cyrillus vero hæc omnia multo aliter explicat, ſcilicet de idololatria per Chriſti adventum tollenda, & de poteſtate Dæmonum per Chriſtum ablata, ipſis virtute ejus quaſi in cuſtodiam, & carcerem concluſis. Quæ expoſitio in illo videri poteſt, late enim eam perſequitur.

ARTICULUS VII.

Utrum pueri, qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint a Chriſto liberati.

292.

3.d.12.q.2.ar.2.q.3 Et op.3.c.242.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod pueri, qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint per deſcenſum Chriſti liberati ab inferno. Non enim tenebantur in inferno, niſi pro peccato originali, ſicut & ſancti Patres: Sed ſancti Patres ſunt ab inferno liberati per Chriſtum, ut ſupra dictum eſt. Ergo & pueri ſimiliter per Chriſtum ſunt ab inferno liberati.

art 4. hujus q.2. ad 2.

2. *Præterea. Apoſtolus dicit Rom.5. Si unius delicto multi mortui ſunt multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Jeſu Chriſti in plures abundavit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cum ſolo originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo multo magis per gratiam Chriſti ſunt ab inferno liberati.*

art.5.& 6. præc.

3. *Præterea. Sicut baptiſmus operatur in virtute paſſionis Chriſti, ita & deſcenſus ejus ad inferos, ut ex dictis patet. Sed pueri per baptiſmum liberantur a peccato originali, & ab inferno. Ergo ſimiliter liberati ſunt per deſcenſum Chriſti ad inferos.*

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom.3. quod Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine ejus. Sed pueri, qui cum ſolo peccato originali deceſſerant, nullo modo fuerant participes fidei Chriſti. Ergo non perceperunt fructum propitiationis Chriſti, ut per ipſum ab inferno liberarentur.

art. præc.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) deſcenſus Chriſti ad inferos in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem paſſioni Chriſti conjungebantur, in cujus virtute deſcenſus Chriſti ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali peccato deceſſerant, nullo modo fuerant conjuncti paſſioni Chriſti per fidem, & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant uſum liberi arbitrii, neque per fidem parentum, aut per aliquod fidei ſacramentum fuerant a peccato originali mundati. Et ideo deſcenſus Chriſti ad inferos hujuſmodi pueros non liberavit ab inferno. Et præterea ſancti Patres ab inferno ſunt liberati per hoc, quod ſunt ad gloriam divinæ viſionis admiſſi, ad quam nullus poteſt pervenire niſi per gratiam ſecundum illud Rom.6. Gratia Dei vita æterna. Cum igitur pueri cum originali peccato decendentes gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſancti Patres, etſi adhuc tenerentur aſtricti reatu originalis peccati, in quantum reſpicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Chriſti ab omni macula peccati; & ideo capaces erant illius liberationis, quam Chriſtus attulit deſcendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non poteſt, ut ex ſupra dictis patet.

In cor. ar.

Ad 2. dicendum, quod cum Apoſtolus dicit, quod Gratia Dei in plures abundavit, ly plures, non eſt accipiendum comparative: quaſi plures numero ſint ſalvati per gratiam Chriſti, quam damnati per peccatum Adæ, ſed abſolute; ac ſi diceret, quod gratia unius Chriſti abundavit in multos, ſicut & peccatum unius Adæ pervenit ad multos. Sed ſicut peccatum Adæ ad eos tantum pervenit, qui per ſeminalem rationem carnaliter ab eo deſcenderunt, ita gratia Chriſti ad illos tantum pervenit, qui ſpirituali regeneratione ejus membra ſunt facti, quod non competit pueris decendentibus cum originali peccato.

Ad 3. dicendum, quod baptiſmus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo poteſt tranſmutari de culpa in gratiam, ſed deſcenſus Chriſti ad inferos exhibitus fuit animabus poſt hanc vitam, ubi non ſunt capaces tranſmutationis prædictæ. Et ideo per baptiſmum pueri liberantur a peccato originali, & ab inferno: non autem per deſcenſum Chriſti ad inferos.

COMMENTARIUS.

RESponſio D.Thomæ eſt, Chriſtum Dominum non liberaſſe eos pueros ab æterna pœna damni, quam patiuntur. Ratio ejus eſt, quia Chriſtus deſcendens ad inferos, in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem paſſioni Chriſti conjungebantur, & ſimiliter illis ſolis contulit gloriam, qui gratiam habebant, cum gloria non comparetur niſi per gratiam. Sed dicet aliquis, hoc eſſe, quod inquiritur, ſcilicet an Chriſtus deſcendens ad inferos aliquibus contulerit charitatem & gratiam, quam ante non habebant. Videtur enim hoc fieri potuiſſe ſaltem in iis parvulis, qui non habebant voluntatem ita repugnantem divinæ dilectioni, ſicut alii damnati, qui ſunt in inferno. Ad hoc ergo reſpondet D. Thomas in ſol. ad 3. tempus a Deo deputatum, ut poſſit homo tranſmutari de culpa in gratiam, eſſe tempus hujus vitæ, poſt illam vero jam non eſſe tempus hujus tranſmutationis. Et hæc eſt ratio a priori aſſertionis tam hujus articuli, quam præcedentis. Illa enim pœna ex divina lege eſt æterna, & ideo deſcendens Chriſtus ad inferos illam non immutavit, neque hujuſmodi damnatis ſua merita applicuit. Quæ ratio alio etiam modo explicari poteſt ex ſolutione ad 1. ſcilicet, neminem pervenire ad Dei viſionem niſi per fidem: at hi parvuli nunquam habuerunt fidem Chriſti, & ideo non fuerunt capaces, ut per viſionem beatam ab illo ſtatu liberarentur. Ille autem ſtatus ſicut non erat ſtatus viæ, neque meriti, ita non erat ſtatus acquirendi fidem, per quam perveniretur ad ſpem.

Chriſtus deſcendens in infernum pueros in limbo exiſtentes non liberavit.

Ex qua doctrina obiter obſerva, neminem ſalvari, qui non prius in hac vita fidem, & gratiam ſaltem habitualem habuerit. Quod utile eſt ad definiendam illam quæſtionem de infantibus, qui per martyrium ſalvantur, an juſtificentur, ante inſtans mortis, nec ne. Quod quæri etiam ſolet de infante baptizato, ſi contingat eum mori in eodem inſtanti, in quo baptiſmus perficitur. Ex quibus etiam quæſtionibus poſſent deſumi argumenta contra diſcurſum D.Th. in hoc art. ſi verum eſſet in eis caſibus poſſe hos infantes immediate ad gloriam pertranſire, etiamſi in hac vita nec fidem, nec gratiam eſſent conſequuti. Reſponderi vero poteſt eſſe diſſimilem rationem, quia illi in hac vita receperunt ordinaria media deſtinata ad ſalutem conſequendam, nimirum baptiſmum aquæ vel ſanguinis, & ita quodammodo dici poſſunt habuiſſe fidem, quia habuerunt baptiſmum, vel profeſſionem fidei in actu exercito. Veritas tamen eſt, infantibus martyribus dari gratiam ante mortis inſtans, quando jam naturaliter amplius vivere non poſſunt. In illo autem caſu de baptiſmo, exiſtimo illum non eſſe baptiſmum eſſentialiter perfectum, defectu ſubjecti, ideoque nec conferre gratiam, nec fidem ante mortis inſtans, nec poſtea. De qua re latius in materia de baptiſmo.

Nemo ſalvatur, niſi prius in vita fidem & gratiam habuerit.

In ſolutione ad 2. recte exponit D.Th. locum illum ad Rom.5. *Non ſicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jeſu Chriſti in plures abundavit*. Dicit enim, verbum illud, *in plures*, non eſſe ſumendum comparative, ſed poſitive, ut idem ſit in plures, quod in multos. Quæ expoſitio, licet videatur difficilis, quia Paulus comparationem videtur facere, cum dicit, *multo magis*, tamen eſt communis omnium, & omnino vera, ac neceſſaria. Tum quia quoad effectum, ſeu efficaciam plures homines condemnantur, quam ſalventur (ut recte D.Thom. docet) & tam ex ſcriptura, quam ex re ipſa eſt ſatis notum: ejuſque rei cauſam attigimus ſuperiori tomo diſp.4. ſect.4. Tum etiam quia quoad ſufficientiam, omnes ex æquo ceciderunt in Adamo, & redempti ſunt per Chriſtum. Comparatio ergo Pauli hoc loco non fit in numero perſonarum, ſed in majori dignitate perſonæ Chriſti, majorique virtute gratiæ ejus, quantum eſt ex parte illius. Quod evidentius patet ex textu Græco; nam ubi nos legimus *multi & plures*, Græcis eſt eadem vox, nempe, πολλοὶ & πολλοὺς.

ARTICULUS VIII.

Utrum Chriſtus ſuo deſcenſu liberaverit animas a purgatorio.

293. B.d.22.q.2 ar.2 q.4. Ecop. l.3. c.242. Eſt e p.69 in ordi ep ſt la- rum non remote an.e i ed tom. 2.

AD octavum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus ſuo deſcenſu ad inferos, liberaverit animas a purgatorio Dicit enim Auguſt. in ep. ad Evod. Quia evidentia teſtimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Salvator, niſi ut ab eiſdem doloribus ſalvos faceret. Sed utrum omnes, quos in eis invenit, an quoſdam, quos illo beneficio dignos judicavit, adhuc requiro: fuiſſe tamen Chriſtum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe non dubito. Non autem præſtitit beneficium liberationis damnatis, ſicut ſupra dictum eſt. Præter eos autem nulli ſunt in doloribus pœnalibus conſtituti, niſi illi, qui ſunt in purgatorio. Ergo Chriſtus animas de purgatorio liberavit.

Art.6. hujus quæſt.

2. *Præterea. Ipſa Chriſti præſentia non minorem effectum habuit, quam ſacramenta ipſius. Sed per Sacramenta Chriſti liberantur animæ a purgatorio, & præcipue per Euchariſtiæ ſacramentum, ut infra dicetur. Ergo multo magis per præſentiam Chriſti ad inferos deſcendentis ſunt animæ a purgatorio liberatæ.*

q.79. ar.2. In lib. de vera & falſa pænit. c.9. poſt med. tom.4.

3. *Præterea. Chriſtus quoſcumque curavit in hac vita, totaliter curavit, ut Aug. dicit in lib. de Pœnitentia, & Joan. 7. Dominus dicit: Totum hominem ſalvum feci in ſabbato. Sed Chriſtus eos, qui in purgatorio erant, liberavit a reatu pœnæ damni, quo excludebantur a gloria. Ergo etiam liberavit eos a reatu pœnæ purgatorii.*

L.12. c.29. circa fin.

Sed contra eſt, quod Gregorius dicit in 13. Moral. Dum conditor ac redemptor noſter clauſtra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur, unde jam alios deſcendendo liberavit. Patitur autem nos ire ad purgatorium: ergo deſcendens ad inferos, animas a purgatorio non liberavit.

Art.4.5.6 & 7. hujus quæſt.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) deſcenſus Chriſti ad inferos, liberatorius fuit in virtute paſſionis ipſius. Paſſio autē ejus non habet temporalem virtutem & tranſitoriam, ſed ſempiternam, ſecundum illud Hebr. 10. Una oblatione conſummavit in ſempiternum ſanctificatos. Et ſicut patet, quod non habuit tunc majorem efficaciam paſſio Chriſti, quam habeat nunc. Et ideo illi, qui fuerunt tales, quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt a purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos. Si qui autem inventi ſunt tales, quales etiam nunc virtute paſſionis Chriſti a purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos a purgatorio eſſe liberatos.

Ad 1. ergo dicendum, quod ex illa authoritate Auguſt. non poteſt concludi, quod omnes illi, qui in purgatorio erant, fuerint a purgatorio liberati, ſed quod aliquibus eorum fuerit hoc beneficium collatum: illis ſcilicet, qui jam ſufficienter purgati erant, vel etiam qui dum adhuc viverent, meruerunt per fidem & devotionem ad mortem Chriſti, ut eo deſcendente liberarentur a temporali purgatorii pœna.

Ad 2. dicendum, quod virtus Chriſti operatur in ſacramentis per modum ſanationis, & expiationis cujuſdam. Unde Sacramentum Euchariſtiæ liberat hominem a purgatorio, in quantum eſt ſacrificium quoddam ſatisfactorium pro peccato. Deſcenſus autem Chriſti ad inferos non fuit ſatisfactorius, operabatur tamen in virtute paſſionis, quæ fuit ſatisfactoria: ut ſupra habitum eſt. Sed erat ſatisfactoria in generali, cujus virtutem oportebat applicari ad unumquemque per aliquid ſpecialiter ad ipſum pertinens. Et ideo non oportet, quod per deſcenſum Chriſti ad inferos, omnes fuerint a purgatorio liberati.

q.49. ar.3. & aliis ejuſdem quæſt.

Ad 3. dicendum, quod illi defectus, a quibus Chriſtus in hoc mundo ſimul homines liberabat, erant perſonales proprie ad unumquemque pertinentes, ſed excluſio a gloria Dei erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Chriſtum eſſe liberatos ab excluſione a gloria, non autem a reatu pœnæ purgatorii, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut e contrario Sancti Patres ante Chriſti adventum liberati ſunt a propriis defectibus: non autem a defectu communi, ſicut ſupra dictum eſt.

q.49. ar.5.

COMMENTARIUS.

NOn eſt facilis Doctrina D. Thom. in hoc articulo: duas enim aſſertiones ſtatuit. In prima negat Chriſtum deſcendendo ad inferos liberaſſe omnes animas, quæ in purgatorio erant, redditque rationem. Quia paſſio Chriſti non habuit tunc majorem efficaciam, quam nunc habeat: quia ejus virtus non eſt tranſitoria, ſed eadem ſemper; ſicut ergo nunc non liberat omnes animas a purgatorio, donec ſolvant, ita nec tunc. Deinde vero ſubjungit ſecundam aſſertionem in hæc verba: *Si qui autem inventi ſunt tales, quales etiam nunc virtute paſſionis Chriſti a purgatorio liberantur, nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos a purgatorio eſſe liberatos.* Affirmat ergo Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquos a purgatorio liberaſſe. Quam aſſertionem non aliter probat, videtur tamen eam poſuiſſe propter authoritatem Auguſtini, quam in argumento primo refert, ut in ejus ſolutione clarius explicat. In hac vero doctrina primum difficilis eſt ratio D. Thomæ in prima aſſertione, quia ſimili ratione poſſet concludi, noſtra Sacramenta non magis juſtificare nunc ex opere operato, quam Sacramenta vetera, quia virtus paſſionis Chriſti ſemper eſt eadem. Quod ſi dicas, licet in ſe ſit eadem, tamen aliter operari in uno tempore, & aliter in alio: eadem ratione concludam, licet in ſe ſit eadem, plura tamen operari in uno tempore, quam in alio, & interdum per unum medium, interdum per aliud. Sicut ergo nunc applicatur virtus paſſionis per ſuffragia Eccleſiæ ad liberandas animas a purgatorio, ita potuit tunc applicari per deſcenſum ad inferos, vel per impetrationem Chriſti, qui propter ſuæ præſentiæ dignationem potuit hoc merito poſtulare. Deinde eſt difficultas, quomodo cohæreat ſecunda aſſertio cum ratione ad probandam priorem aſſertionem adducta. Interrogo enim, qui ſunt illi, qui liberati ſunt? ſi dicatur (ex ſolutione ad 1.) fuiſſe eos, qui ſufficienter purgati erant: hoc certe nihil eſt, quia ſi jam ipſi ſufficienter ſolverant, non ſunt per Chriſti deſcenſum liberati a purgatorio. Nam eodem tempore educerentur, etiamſi Chriſtus illuc non deſcendiſſet, quamquam tunc non fuiſſent ſtatim aſſumpti ad viſionem beatam, ſicut modo fuerunt: per hoc tamen non tam fuerunt liberati a purgatorio, quam a Sinu Abrahæ, & a pœna, quam ibi reliqui Patres ſancti ſuſtinebant. Si vero dicas (ex eadem ſolutione ad 1.) liberatos fuiſſe eos, qui dum adhuc viverent, meruerunt per fidem, & devotionem ad mortem Chriſti, ut eo deſcendente liberarentur a temporali purgatorii pœna: quæro rurſus, an iſti per illam fidem, & devotionem revera meruerint in hac vita remiſſionem alicujus pœnæ, & illa tantum remiſſa fuerit in purgatorio: & ſi hoc dicatur, redit argumentum factum, quod illis nulla facta ſit remiſſio propter deſcenſum Chriſti, ſed ſuis actibus, & pœnis ſufficienter ſolverint. Vel præter omne meritum, & ſatisfactionem ipſorum operantium aliqua pœna gratis remiſſa eſt a Chriſto ad inferos deſcendente propter priorem fidem, & devotionem, tanquam propter diſpoſitionem aliquam, vel meritum de congruo. Et contra hoc procedit ratio articuli, quia nunc nullus liberatur gratis a purgatorio virtute paſſionis Chriſti, etiamſi æqualem, vel majorem fidem, & devotionem habuerit ad paſſionem, quam illæ animæ habuerunt: ergo neque illæ gratis liberatæ ſunt; quia virtus paſſionis ſemper eſt eadem. Quod ſi cæteris exiſtentibus paribus ex parte animarum, aliquæ tunc liberatæ ſunt, quæ nunc non liberantur, jam falſa eſt propoſitio, quam D. Thom. in priori parte articuli poſuit, ſcilicet: *Illi, qui fuerunt tales, quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt a purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos.*

Reſpondetur nihilominus D. Thom. doctrinam piam eſſe, & probabilem. Voluit enim extrema vitare, ut neque omnes animas purgatorii affirmaret eſſe liberatas, neque de omnibus negaret. Fundamentum autem primæ aſſertionis ita videtur explicandum, quod paſſio Chriſti de ſe ſolum eſt quædam univerſalis cauſa, quæ, licet virtutem habeat ſufficientem ad ſalvandum, tamen reipſa non ſalvat, neque liberat a pœnis, niſi per convenientia media applicetur. Deſcenſus autem ad inferos per ſe non erat medium quaſi certa lege ſtatutum ad applicandam Chriſti paſſionem, & ſatisfactionem, & ideo per ſe, & infallibiliter non liberavit Chriſtus niſi eos, quibus per fidem vivam, & ſufficientia media erat Chriſti paſſio applicata ad perfectam remiſſionem peccatorum, Per deſcenſum Chriſti ad inferos num liberatæ a purgatorio ſint animæ.

ut

ut erant propria uniuſcujuſque perſonæ, quia jam per mortem Chriſti erat impedimentum naturæ ablatum. Unde tandem concluditur, nulla ſufficienti ratione affirmari poſſet, Chriſtum generaliter omnes animas purgatorii liberaſſe. Et contra hanc rationem ſic explicatam non procedit objectio. Nam virtus paſſionis ſecundum ordinariam legem applicari ſolet per Sacramenta, & ita hæc ſunt media per ſe ſtatuta ad hunc effectum, ideoque poteſt aliter applicari per quædam ſacramenta, & aliter per alia: deſcenſus autem ad inferos non fuit medium inſtitutum ad applicanda merita, & ſatisfactionem paſſionis Chriſti. Et ideo quamvis fateamur, potuiſſe Chriſtum ſua voluntate, vel impetratione applicare illis ſua merita, & pro illis ſolvere, nullum tamen eſt fundamentum ad aſſerendum, ita eſſe factum. Et hinc reſponderi poteſt ad ſecundam difficultatem, quomodo hæc ratio non repugnet ſecundæ aſſertioni. Nam illa ſolum probat, non eſſe id aſſerendum generaliter de omnibus, quia ad hoc oporteret eſſe aliquam certam legem: tamen ſi in aliquibus inventa fuit aliqua ſpecialis ratio ſeu congruitas, pie, ac probabiliter credi poteſt, beneficium hoc illis eſſe conceſſum. Hæc autem ſpecialis ratio, & congruitas videtur fuiſſe ſufficiens in iis, qui ſingularem aliquam perfectionem fidei, ac devotionis erga Chriſtum, vel paſſionem, aut gloriam ejus habuerunt. Neque obſtat, quod aliquæ animæ, quæ nunc habent tantam fidem, & devotionem, non ſtatim a purgatorio liberentur. Quia non dicimus ſatis eſſe ipſam fidem, vel devotionem, niſi ſimul intercedat aliqua alia cauſa vel occaſio, ob quam congruum ſit, hoc beneficium liberationis alicui concedi. Unde illa comparatio, quam D.Th. fecit inter eos, qui nunc ſunt, & qui tunc erant in purgatorio: cum hac proportione intelligenda videtur. Quod ſicut nunc aliquæ animæ liberantur a purgatorio per paſſionem Chriſti non ex lege juſtitię, ſed ex Dei benignitate propter aliquam congruentiam fundatam aliquo modo in fide, & merito illarum: ita ex ſimili benignitate liberatæ ſint aliquæ alię, in quibus ſimilis fides, & meritum inventum eſt, quando Chriſtus ad inferos deſcendit. Et hęc dicta ſint ad explicandam mentem D.Thomæ. De re vero ipſa nonnihil poſtea addemus.

DISPUTATIO XLIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu, quem anima Chriſti habuit a corpore ſeparata.

SUpponimus animam Chriſti Domini eo tempore, quo fuit a corpore ſeparata, fuiſſe plene, perfecteque beatam quoad viſionem, amorem, ac fruitionem Dei, retinuiſſeque omnes perfectiones ſcientię, & gratię, quibus, cum eſſet conjuncta corpori, prædita erat, vel in ſubſtantia ſua, vel in intellectu, & voluntate. Quod eſt omnino certum: tum quia hæ perfectiones non pendent a corpore, unde ſi eſt certum fuiſſe beatam in corpore (ut in 1. tomo probatum eſt) multo magis extra. Tum etiam quia de fide eſt manſiſſe unitam verbo Dei, ratione cujus unionis omnia hæc illi debentur. Denique quia etiam propter infinita merita debitum illi eſſe potuit, ut nunquam eis privaretur. Cum enim propter ea merita potuerit etiam alios eo tempore beatificare, multo magis neceſſarium fuit eam tunc fuiſſe beatam. Quia vero fieri potuit, ut anima illa exiſtens in corpore, ſimul aliquid paſſa fuerit, vel ab extrinſeco agente, vel per internam cogitationem, ideo inquirendum ſupereſt, an idem acciderit Chriſti animæ jam ſeparatæ a corpore. Primo ergo inquiremus, an ſtatim in morte facta ſit omnino impaſſibilis, atque adeo ex omni parte beata, deinde ubi fuerit, ac tandem quid egerit.

SECTIO I.

An anima Chriſti per ſeparationem facta ſit omnino impaſſibilis.

PRima ſententia eſt hæreticorum hujus temporis, animam Chriſti poſt mortem non ſolum fuiſſe paſſibilem, ſed etiam pœnas inferni pertuliſſe: & (quod mirandum maxime eſt) non loquuntur de aliqua pœna ſenſus proveniente ab agente extrinſeco, v. g. igne (hanc enim ipſi etiam in aliis ſpiritibus eſſe negant) ſed loquuntur de interna, & ſpirituali afflictione proveniente ex interna cogitatione, qua (ut inquiunt) apprehendebat Deum, ut ſibi iratum, & infenſum, & ideo de ſua ſalute timebat. Unde neceſſe erat anxietatem magnam animi, ac diros cruciatus pati. Ita docuerunt Calvinus, & Brentius, quos alii ſequuti ſunt. Fundamentum eorum fuiſſe videtur, ut exaggerarent Chriſti cruciatus, & dolores, & credibile redderent (quod vehementer optabant) noſtras ſatisfactiones jam non eſſe neceſſarias. Unde videntur illa ratione uti, quam ſupra circa art. 1. D.Thom attigimus. Quia Chriſtus debuit ſuſtinere omnes pœnas, quas noſtra peccata merebantur, juxta illud Iſaiæ 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Sed noſtra peccata merebantur gehennæ pœnam; ergo oportuit, ut Chriſtus illa etiam afficeretur. Præterea movere eos potuit, quia ipſi non agnoſcunt proprium infernum, qui ſit locus corporeus, & ſubterraneus, & ideo, ut explicent Scripturas dicentes, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, explicant, hoc nihil aliud fuiſſe, quam humiliatum eſſe uſque ad pœnas inferni patiendas. Adhibent rurſus aliqua Scripturæ teſtimonia, ita perperam intellecta, ut in eis referendis immorari inutile ſit. Præſertim quia potiſſima ſunt ea, in quibus explicatur timor, & triſtitia, ac magna pœna, quam Chriſtus in paſſione & cruce ſuſtinuit. Propter quæ in eam dementiam Calvinus incidit, ut diceret, Chriſtum ab initio ſuæ paſſionis, ſeu ab ea triſtitia, quam eſt in horto paſſus, prædictos inferni dolores ſenſiſſe. Ea vero omnia teſtimonia partim in priori tomo (ubi in genere de triſtitia, ac timore Chriſti egimus) partim in ſuperioribus diſputationibus (ubi hæc myſteria in particulari tractavimus) expoſita ſunt, nonnulla etiam attingemus in ſequenti ſententia, quia illi communia ſunt.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſti animam poſt mortem fuiſſe paſſibilem, non paſſione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam, vel errorem, aut ignorantiam ſupponat; ſed paſſione innoxia, & irreprehenſibili, vel interna, qualis eſſe poſſet triſtitia aliqua de hominum peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum ſunt, vel quid ſimile; vel quaſi extrinſeca, ut v.g. pœna ignis, aut alia ſimili. Ita enim aliquos ſenſiſſe refert hic Medina. Et quamvis neminem pro hac ſententia referat, ſignificat tamē fuiſſe Catholicos, neque ipſe eorum ſententiam damnat, ut hæreticam, ſed tantum, ut temerariam. Quia licet dicerent Chriſtum paſſum fuiſſe pœnas damnatorum: non tamen eo modo, quo damnati, ſcilicet involuntarie, aut cum interna deordinatione: ſed voluntarie pro peccatis noſtris, & ex maxima charitate. Bonav. etiam in 3.d.21.art.2.q.1. incertum eſſe dicit, an anima Chriſti ſtatim poſt mortem fuerit impaſſibilis, quamvis probabilius id exiſtimet: & eum ſequutus eſt Gabriel ibi, dub. ult. Poteſtque hæc ſententia fundari in illo Act. 2. *Quem Deus ſuſcitavit a mortuis ſolutis doloribus inferni.* Nam his verbis ſignificatur in reſurrectione ſolutam fuiſſe Chriſti animam a doloribus inferni. Item Pſal.57. in perſona Chriſti dicitur: *Dolores inferni circumdederunt me.* Et infra 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori in tenebroſis, & in umbra mortis.* Ratio etiam adjungi poteſt, quia non fuit repugnantia, quod anima Chriſti ſeparata a corpore, etiamſi videret Deum, pateretur. Quia ſicut paſſa eſt per corpus, ita etiam pati potuit immediate, quia triſtitia & dolor utroque modo redundat in eamdem voluntatem, non eſt ergo repugnantia. Neque etiam eſt indecentia. Quia non eſt contra aliquam virtutem: imo potuit eſſe opus magnæ charitatis, & accommodatum ad exaggerandam malitiam peccati. Denique propter has cauſas in corpore ſeparato ab anima aliquid pati voluit; ergo etiam in ipſa anima ſeparata a corpore pati potuit.

Tertia ſententia referri poteſt, animam Chriſti Domini in triduo aliquam pœnam extrinſecam, & (ut ita dicam accidentariam) fuiſſe perpeſſam: non ita, ut eam aliquo dolore, vel triſtitia afficeret: ſed ita, ut aliquo accidentario bono eam privaret. Ita Cajet. ut ſupra vidimus in commentario articuli quinti.

Dico tamen primo, animam Chriſti neque in corpore, neque a corpore ſeparatam paſſam eſſe internos cruciatus, & afflictiones, quas damnati patiuntur, ex eo quod apprehendunt Deum ſibi iratum, & quia de ſua ſalute deſperant. Hęc aſſertio eſt de fide, & contraria eſt hæretica, & blaſphemia. Et in primis, quod Chriſtus in paſſione nec fuerit incertus de ſua ſalute, nec formidaverit, quin

Anima Chriſti cruciatus damnatorum nullo modo paſſa.

pater ſe,ſuamque humanitatem diligeret, ſatis in priori tomo,& in hoc etiam in ſuperioribus demonſtratum eſt: & illa Chriſti verba ſufficiunt,quæ Caiphæ dixit: *Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli, &c.* Et quæ dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quæ ponderans Hilarius lib.10.de Trin.quaſi novos hęreticos impugnans: *An ne tibi* (inquit)*metuere infernum credendus eſt, dicens latroni,hodie mecum eris in paradiſo? Dominus communionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum ſub pœnali terrore conſtituis?* Illa etiam verba, quæ Chriſtus dixit mulieribus,non parum veritatem hanc declarant: *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete: quia ſi in viridi ligno hęc faciunt,in arido quid fiet?* Ac ſi diceret, ſe tantum pati temporalem pœnam, graviorem vero peccatoribus ſervatam eſſe. Præterea hi hęretici non ſolum ſupponunt Chriſti animam non vidiſſe Deum in hac vita mortali:ſed etiam faciunt illam ignorantem, & ſubjectam erroribus, & inordinatis, atque indeliberatis motibus;imo & peccatis,vel deſperationis,vel immoderati timoris,qui in deſperationem poſſet inducere,& verba deſperationis extorquere. Quæ omnia ſunt manifeſtæ blaſphemiæ. Lege Robertum Bellarminum l.4. de Chriſti anima c.8. ubi acute Calvinum premit propriis ejus verbis, ac ſententiis ſecum pugnantibus. Quod vero neque poſt ſeparationem a corpore pati potuerit anima Chriſti hujuſmodi genus pœnæ,evidenter conſtat ex illo principio, quod tanquam de fide certum poſuimus, eam animam ſemper vidiſſe Deum, & quæ in ſequenti aſſertione adducemus, hoc etiam convincunt.

Anima Chriſti ſeparata a corpore ignem inferni, vel purgatorii paſſa non eſt.

Dico ſecundo: Anima Chriſti ſeparata a corpore non eſt paſſa pœnam ſenſus, ſeu ignis inferni, vel purgatorii. Hanc aſſertionem exiſtimo etiam eſſe de fide, & contrariam non ſolum temerariam,ſed etiam hæreticam, quãvis non ſit adeo impia,& blaſphema,ſicut præcedẽs.Quia non tribuit Chriſto defectus ſcientiæ,gratiæ,& gloriæ repugnantes,ſicut illa.Probatur concluſio,& cenſura illius: quia licet non inveniatur in terminis hæc veritas ab Eccleſia definita:tamen in Scriptura,prout ab omnibus Sanctis, & univerſa Eccleſia intelligitur, continetur, & ex aliis principiis fidei neceſſario colligitur. Utrumque probatur primo ex illis verbis Chriſti Luc.24. *O ſtulti & tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Ubi evidenter loquitur de paſſione crucis,poſtquam non inferni pœnam,ſed gloriam,& triumphum dicit fuiſſe ſecutum. Deinde cum latroni dixit: *Hodie mecum eris in paradiſo*, aperte ſuppoſuit,ſe futurum non in gehennæ doloribus,ac cruciatibus:ſed plenum gaudio,& fruitione beata. Præterea in illo verbo: *Conſummatum eſt*, ſignificavit Chriſtus & paſſiones ſuas, & redemptionem noſtram in morte fuiſſe conſummatas, juxta illud,quod ipſe dixerat Luc.18. *Ecce aſcendimus Jeroſolymam,& conſummabuntur omnia, quæ dicta ſunt a Prophetis de filio hominis.* Si autẽ omnes Prophetę evolvantur,invenientur prędictę paſſiones ejus uſque ad corporis mortem,non tamen poſt illam duraturas fuiſſe Pſal.21.Iſa.53.&c. Denique hoc egregie confirmat Paulus ad Phi.2.dicens: *Exinanivit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem,mortem autem crucis.* Ibi ergo fuit terminata obedientia Chriſti de redimendis hominibus,& illa fuit ſumma exinanitio,poſtquam non fuit ſequuta major pœna:ſed potius gloria,& triumphus. Unde ſubdit: *Propter quod & Deus exaltavit illum,& donavit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ,ut in nomine Jeſu omne genuflectatur, cęleſtium,terreſtrium,& infernorum.*

Chriſtus triumphantis inſtar in infernum penetrat.

Unde poſſumus ſecundo argumentari. Nam licet ſancti Patres doceant,Chriſtum ad inferna deſcendiſſe,ſimul tamen docent,non ut reum,aut pœnis ſubjectum, ſed ut victorem,ac triumphatorem deſcendiſſe,eique(ut Paulus dictis verbis indicavit) omne genu etiam in ipſis infernis fuiſſe curvatum. Quam rem elegantiſſime deſcripſit Auguſtinus ſer. 137. de temp.ad hoc ipſum inducens verba illa Oſeæ 13. *Morſus tuus ero inferne: Tunc enim* (inquit) *Dominus noſter Jeſus Chriſtus illum tenebrarum,& mortis principem colligavit,legiones illius perturbavit,*& infra in eamdem ſententiam interpretans illud Jo.12. *Si exaltatus fuero a terra,omnia traham ad me ipſum. Poſtquam exaltatus eſt* (inquit, *id eſt, a Judæis in cruce ſuſpenſus, mox ut ſpiritum reddidit, unita ſuæ divinitati anima ad inferorum profunda deſcendit: cumque tenebrarum terminum quaſi deprædator ſplendidus, ac terribilis attigiſſet, aſpicientes eum impiæ ac Tartaricæ legiones,territæ,ac trementes inquirere cœperunt dicentes. Quiſnam eſt iſte terribilis, & niveo ſplendore coruſcans? Nunquam noſter talem accepit Tartarus? Invaſor iſte, non debitor, exactor eſt, non peccator. Judicem videmus, non ſupplicem. Hic ſi reus eſſet, tam potens non eſſet.* Et poſt multa ſimilia, quæ eleganter proſequitur, inquit: *Quis ergo iſte eſt, qui ſic intrepidus noſtros fines ingreditur? & non ſolum noſtra ſupplicia non veretur, inſuper & alios de vinculis noſtris abſolvit?* Simili modo loquitur Cyril.Jeroſ.catech.14. *Exterrita eſt mors,videns novum quendam deſcendentem in infernum, vinculis, quæ illic ſunt,non ligatum.* Idem ſignificat Hieron. Oſeæ 13. & ad Ephe.4. Hilarius lib.20. de Trinitate, Ambroſius lib. de myſter. Paſch. c.14. & alii,quos infra referemus. Ex quibus ſatis conſtat hanc veritatem perpetuo in Eccleſia fuiſſe creditam, tanquam certam & indubitatam: ergo hoc ſatis eſt, ut exiſtimanda ſit de fide certa.

Tertio de fide eſt,animas ſanctas,ſi ſint omnino puræ, nullumque reatum pœnæ habeant,cum ſeparantur a corpore,non experiri pœnas purgatorii,nedum inferni:ergo multo magis eadem certitudine idem eſt de Chriſti anima ſentiendum;non ergo illa attigit ignem inferni, cum nullam haberet culpam, nec purgatorii,cum nullum haberet pœnæ reatum. Et revera ſi authores ſecundi erroris ſupra relati conſtanter loquerentur, potius dicere debuiſſent Chriſtum paſſum fuiſſe pænas purgatorii, quam inferni: quia voluntarie, ac ex charitate, & brevi tempore illas paſſus fuiſſet:in quibus circumſtantiis pœna purgatorii cenſetur differre a pœna inferni. Quis autem neget, eſſe hæreticum dicere,Chriſti animam ſine ullo reatu pœnæ pœnas purgatorii ſuſtinuiſſe,cum de qualibet alia anima juſta ita ſentire hæreticum ſit? Dices Chriſtum non eſſe paſſum ob reatum pœnæ,quam ipſe ſua cauſa deberet, ſed noſtri cauſa, & ut fidejuſſor ac redemptor noſter. Sed huic evaſioni obſtant alia principia fidei. Primũ quod purgatorii pęna non eſt inſtituta ad ſatisfaciendum pro aliis (hoc enim eſt proprium officium hujus vitæ) ſed ad ſatisfaciendum propriis reatibus ac debitis. Deinde (quod præcipuum eſt) quia ſecundum fidem Chriſtus in cruce pleniſſime ſolvit pro omnibus noſtram conſummans redemptionem, ad Hebr.9. & 10. & pretium,quod ſolvit,non fuit pœna purgatorii,ſed ſanguis 1.Pet.3.& 1. Joann. 1. Apoc. 5. & ideo noſtra redemptio morti ejus, non pęnalitatibus inferni ſingulariter tribuitur, ad Rom. 5.ad Coloſ. 1. De qua re multa congeſſimus in 1. Tom. diſp.4.& diſp.13.ſect.6.& diſp.39.ſect.3. ergo poſt mortem nec ſui met cauſa, nec ut fidejuſſor habuit aliquem reatum aut debitum pœnæ: ergo nullo modo pati potuit pœnas purgatorii vel inferni. Et hinc facile poteſt colligi propria ratio hujus veritatis quam in ſequenti concluſione magis explicabo.

Anima Chriſti poſt mortem omnino impaſſibilis.

Dico tertio, anima Chriſti Domini ab inſtanti,in quo fuit a corpore ſeparata,fuit omnino impaſſibilis. Ita ſentiunt Theologi ſupra citati: ſed illi probabiliorem dumtaxat exiſtimant hanc aſſertionem mihi tamen ita certa eſt, ut contraria omnino improbabilis, temeraria, ac errori proxima videatur,& in primis ſuppono animam rationalem a corpore ſeparatam ſuapte natura eſſe impaſſibilem paſſione extrinſecus illata,quæ ad corruptionem tendat. Eſt enim ſpiritualis,quæ a corporibus naturaliter pati non poteſt, neq; ab ulla creatura alterari, corrumpi ve. Solũ poſſet ex natura rei ab ſpiritibus naturę ſuperioris per vim alicubi detineri, quod genus quoddã paſſionis exiſtimari poteſt. Certum eſt autem, animam Chriſti a nullo potuiſſe hanc vim pati,quia ratione unionis habebat vim & efficaciam ſupra omnes ſpiritus. Unde etiam in corpore mortali exiſtens, eos ſuo nutu ac voluntate movebat.

Anima rationalis ſeparata pati quid poſſit.

Rurſus poteſt anima ſeparata ex natura rei pati paſſione vel receptione aliqua intentionali, recipiendo aliquam ſpeciem,vel ſpeciei modum, aut a Deo,aut per locutionem & illuminationem ab alio ſpiritu. Hæc vero receptio ex ſuo genere non pertinet ad paſſionem pœnalem,de qua nunc loquimur,ſed potius pertinere poteſt ad paſſionem perfectivam,quæ habere non potuit locum in anima Chriſti ſeparata, cum eſſet omni ſcientia plena, niſi fortaſſe in ſpirituali locutione,quæ ad præſentem materiam non ſpectat. Non enim hic explicandum eſt, quo modo angeli loquantur cum Chriſto,vel nunc in gloria,vel cum anima ejus in triduo. Poteſt tamen hæc qua-

litatio-

liſcunque impreſſio ad paſſionem pœnalem pertinere, quando involuntarie recipitur, vel eſt de re, quæ poſſit tædium, triſtitiamve parere. Quod genus paſſionis invenitur ſine dubio in gehenna, & fortaſſe etiã in purgatorio animæ ſanctæ aliquid hujuſmodi patiuntur; in Chriſti autẽ anima habere locum non potuit: quia cum ratione unionis eſſet omnibus creaturis ſuperior, nihil involuntarie ab eis pati, vel recipere poterat. Propter quam cauſam etiam in hac vita corpori unita non potuit a dæmonibus pati ſuggeſtionem aliquam internam, ut in ſuperioribus dictum eſt. Cum vero Deo eſſet unita, & plene beata, nec quicquam ſimile ab ipſo Deo pati, nec aliquod ei objectum repræſentari poterat, quod illam contriſtaret: quia divina fruitio nullam vel minimam triſtitiam ſecum admittit. Igitur cõſiderata natura animæ rationalis, & ſuperadditis animæ Chriſti unione hypoſtatica, & viſione beata, neceſſitate quadam naturali ſequitur, ut illa anima ſeparata ex natura rei ſit impaſſibilis: quia præter paſſiones enumeratas nulla alia excogitari poteſt.

Supereſt, ut probemus, etiam ſupernaturaliter fuiſſe impaſſibilem animam Chriſti ab inſtanti mortis. Quod facile fiet, ſi ſupponamus non eſſe ſermonem de potentia remota, ſed proxima. Potentiam remotam voco ſolam potentiam obedientialem cum non repugnantia, nec implicatione contradictionis. Quo certe ſenſu non ſolum in triduo, ſed etiã nunc anima Chriſti eſt paſſibilis, & omnes Angeli beati pati poſſunt: tamen ab hac potentia non denominantur res ſimpliciter & abſolute loquendo, præſertim ſi conſtet lege ac promiſſione divina ſtatutum eſſe, ut nunquam reducatur in actum. Potentia ergo proxima in præſenti dicetur, ſi fingamus alicui creaturæ datam eſſe inſtrumentariam virtutem, ut paſſionem aliquam in anima Chriſti ſeparata poſſet efficere, vel ſi divinitus ordinatus eſſet, ut aliqua triſtitia poſſet affligere illam animam, non obſtante fruitione beata: & hoc ſenſu negamus, potuiſſe illam animam ſupernaturaliter pati, ſed potius fuiſſe impaſſibilem. Et probatur primo, quia cum hoc miraculum neque ſcriptum ſit, neque traditum, & ſit præter dignitatem, & meritum unionis hypoſtaticæ, temere fingeretur. Et in hoc eſt maxima differentia inter animã ſeparatam & conjunctam: quia dum eſt in corpore paſſibili, naturaliter pati poteſt ab extrinſecis agentibus, quę Deus agere permittit ſine novo miraculo: ſecus vero quando jam eſt ſeparata. Atque eadem eſt differentia inter animam & corpus inter ſe ſeparata; nam corpus, ſive conjunctũ, ſive ſeparatũ ab anima naturaliter pati poteſt; & ideo mirũ non eſt, quod corpus Chriſti in triduo aliquid paſſum fuerit. Quia non fuit neceſſariũ, ut Deus ſupernaturaliter omnem actionem naturalem impediret, ſed ſolum eam, quæ corruptionem afferret, aut quæ Chriſtum non deceret. At vero e contrario anima naturaliter nihil pati poterat, & non oportuit, ut Deus aliquod inſtrumentum elevaret, vel miraculum faceret, quo illa pateretur. Unde eſt ſecunda ratio, quia Chriſtus non aſſumpſit paſſiones, ſeu potentiam proximam patiendi, niſi propter operandam noſtram ſalutem, & hac ratione miraculoſe effecit, ut anima exiſtens in corpore, etiamſi beata eſſet, capax foret triſtitiæ: ſed conſummavit opus noſtræ ſalutis, dum in corpore mortali vixit: ergo non eſt, cur anima jam a corpore ſeparata, ſupernaturaliter fieret paſſibilis: fuit ergo ſtatim impaſſibilis. Major propoſitio de fide eſt, ut late tractavi ſuperiori tom. diſp. 5. Minor etiam eſt de fide, ut paulo ante probatũ eſt. Et hæc eſt potiſſima differentia inter animã Chriſti conjunctã & ſeparatã, propter quam, licet in utroque ſtatu fuerit beata & unita verbo, & in uno tamen fuit paſſibilis, & non in altero. Tertio, repeto argumentum ſupra factum, quia animæ ſanctæ, poſt mortem ſaltem Chriſti, ſtatim ſunt glorioſæ & impaſſibiles ſi nihil habeant purgandum: ergo multo magis anima Chriſti Domini, propter eaſdem rationes, quibus ſimilis conſequentia ſupra probata eſt.

Quod tandem ita declaro, nam vel anima Chriſti de facto aliquid paſſa eſt in triduo, vel non. Primum dici non poteſt, ut probant omnia, quæ in ſecunda concluſione adduximus: illa enim generaliter procedunt de quavis paſſione. Convincitur etiam exemplo aliarum animarũ juſtarum, quæ poſt Chriſti mortem nihil purgandum habent. Ac præterea, quia nihil fingi aut excogitari poteſt, quod tunc anima Chriſti paſſa fuerit, cum neque gehennæ, neque purgatorii pœnas ſuſtinuerit, neque illud tædium, vel triſtitiam, quam ſancti Patres ante Chriſti mortem patiebantur, nam potius ſuo adventu ac deſcenſu ad inferos eam abſtulit. Neque vero ipſe deſcenſus ad inferos, aut exiſtentia in eo loco potuit Chriſtum affligere, quia non erant ei involuntaria, neque ibi exiſtebat, ut reus, ſed ut victor, & Dominus. Denique neque peccata hominum, neque pœnæ damnatorum, quas intuebatur, triſtitiam parere potuerunt; aut ex charitate, & zelo divini honoris, aut ex charitate, & compaſſione proximorum. Alioqui etiam nunc poſſet Chriſtus, & quilibet alius beatus ex earumdem rerum conſideratione triſtari: non tamen ita eſt, quia ratione ſtatus non ſunt capaces triſtitiæ, & quia omnia illa conſiderant ſub ordine divinę providentiæ ac juſtitiæ, quam præferunt omnibus creaturarum commodis, & judicant omnia illa in majorem Dei gloriam, & honorem cedere: eadem autem ratio eſt de anima Chriſti in triduo, quę (ut diximus) nullam habuit cauſam, vel rationem, ut miraculoſe aliquam triſtitiam in ſe admitteret, nihil ergo paſſa eſt ab inſtanti mortis; ergo extunc fuit impaſſibilis, quandoquidem nec ſecundum propriam naturam, & diſpoſitionem pati poterat, nec divinitus ordinatum erat, ut aliquid pateretur.

Dico quarto, Anima Chriſti in triduo caruit quidem aliquibus perfectionibus gloriæ accidentalis, proprie tamen nullam pœnam ſuſtinuit. Hanc concluſionem ſatis explicui in commentariis art. 1. & 5. Et patet breviter prior pars, quia caruit corpore, & omnibus gaudiis & operationibus, quæ per corpus nunc operatur, caruit etiam loco cœleſti, ut infra dicam. Poſterior pars probatur, quia his bonis non caruit in ſupplicium, vel pœnam alicujus culpæ: ſed quia propter alias rationes divinæ providentiæ ita expediebat. Adde hoc ipſum nunc etiam dici poſſe de Chriſto in cœlo regnante. Adhuc enim caret aliquo præmio accidentali: imo & aliqua mala extrinſeca ſuffert, quæ impropie dicentur mala pœnæ. Adhuc enim a multis blaſphematur, & in multorum mentibus infamiam ſuſtinet, quia a multis adhuc exiſtimatur ſeductor, & iniquus. Unde caret perfecta ac integra exaltatione nominis ſui: caret honore, & adoratione ſibi ab omnibus debita: caret denique ſocietate multorum prædeſtinatorum, atque adeo integro complemento ſui corporis myſtici. Quæ omnia ad gloriam, & præmium accidentale pertinent: non tamen propterea dici poteſt adhuc ſuſtinere aliquam pœnam propter eamdem rationem ſupra dictam. Sicut etiam in quantum Deus caret honore debito a multis, & fama, & exiſtimatione debita, non tamen propterea dici poteſt, aliquam perpeti pœnam.

Anima Christi in triduo nullam propriæ pœnam ſuſtinuit.

Ad fundamenta primi erroris nihil fere oportet reſpõdere, quia omnia aliis erroribus nituntur. Primo enim, falſum eſt per Chriſti redemptionem factum eſſe, ut noſtræ diſpoſitiones, & ſatisfactiones non ſint neceſſariæ. Deinde etiam eſt falſum, debuiſſe Chriſtum nos redimere per eaſdem pœnas, quibus peccatum in hac vita non remiſſum in futura punitur. Alioqui etiam in æternum debuiſſet in inferno puniri: pœnæ ergo hujus vitæ ſatis ſuperque fuerunt, cum eſſent infiniti valoris. Præterea valde errant, dum negãt, eſſe proprium locũ inferni, ut facile conſtare poteſt ex diſp. præc. & nonnulla ademus ſect. ſeq.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.

In fundamentis ſecundi erroris, ſolum supereſt exponendus unus, vel alius Scripturæ locus. Ratio enim, quæ ibi adjungitur, jam expedita eſt. Primus locus eſt Act. 2. *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni*. Quem locum Cajetanus ibi exponit de pœnis accidentalibus & extrinſecis: ſed eam expoſitionem ſupra refellimus. Dupliciter ergo poteſt exponi cum Aug. ep. 99. Primo, ut hæc verba referantur ad ipſum Chriſtum, & hoc modo ſolvit dolores inferni, non auferendo quos paſſus eſt: ſed præveniendo, ne illos pateretur. Secundo, ut referatur ad alios, & ita ſolvit dolores ab animabus ſanctis, quæ (ut ſupra diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto aliter legi illum locum in Græco, ſcilicet, *ſolutis doloribus mortis*, quomodo legit Chryſ. hom. 6. in Acta. Nam lectio vulgata retinenda eſt, quamquam illa alia faciles etiam habeat expoſitiones, ſcilicet, Chriſtum reſurrexiſſe ſolutis doloribus, quos in morte paſſus eſt, vel reſurrexiſſe ſoluta morte, quam tot doloribus ſuſtinuerat, vel certe, quod ſicut morte ſua, & reſurrectione, mortem interemit, ita & dolores, qui mortem comitari ſolent, quodammodo ſolvit, dando nobis ſpem vitæ immortalis, & impaſſibilis.

Teſtimonium Act. 2. Expoſit.

Se-

Teſtimonii ex Pſal. 17. Expoſit.

Secundus locus ex Pſal. 17. *Dolores inferni circumdederunt me*, facilem habet expoſitionem. Dolores enim inferni dicuntur, non qui ſunt in inferno, ſed *dolores mortiferi*, ut exponunt Baſilius, & Theo. Nam (ut ſupra dicebam) quia per mortem omnes homines deſcendebant in infernum, ideo mors quaſi quidam tranſitus ad infernum exiſtimabatur, & hac de cauſa graviſſimi dolores, qui mortem poſſint inferre, *dolores inferni* dicuntur. Hieron. vero exponit dolores inferni, id eſt, *invidię detrahentium, quæ mortem infernalem operantur*. Quod magis explicans Aug. dicit: *Dolores invidentiæ, qui perducunt ad infernũ peccati, circumdederunt me*, ſignificans non eſſe ſermonem de doloribus, quos Chriſtus patiebatur, ſed quos ex invidia patiebantur, qui eum perſequebantur. Ita ut ſignificetur ira, & rabies, quę Judæos in Chriſtum agitabãt. Sed prior expoſitio magis literæ conſentanea videtur.

Tertius locus explicandus eſt ex Pſal. 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori, &c.* Qui eamdem fere cum præcedenti habet expoſitionem. Nihil enim aliud illis verbis ſignificatur, quam acerba tormenta, quibus Judæi Chriſtum affecerunt, ut eum morti traderent. Eſt enim in his, & ſimilibus locis conſiderandum, Davidem ita loqui de Chriſto, ut etiam de ſeipſo loquatur, ſuamque afflictionẽ deſcribat, quando a Saule, vel ab Abſalone quærebatur, ut interficeretur. Et quia mors maximum malorum judicatur, & eo tempore cenſebatur ut via ducens ad infernum, ideo illis metaphoris, & loquendi modis, & ſuas, & Chriſti calamitates deſcripſit, ut omnes Patres ſupra citati intelligunt. Non eſt ergo in hujuſmodi locis ſermo de doloribus, quos damnati in inferno patiuntur.

SECTIO II.

Utrum anima Chriſti in triduo vere, ac proprie deſcenderit ad inferos.

QUamquam nullus, qui ſacras Scripturas admittat, ſimpliciter negare audeat, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, quoniam (ut videbimus) & frequenter, & expreſſis verbis id teſtantur: hæretici tamen, nonnullique Catholici ita eas exponunt, ut evertant, atque rem ipſam negent. Primo ergo hæretici hujus temporis contendunt, Chriſtum ſecundum animam non deſcendiſſe ad aliquẽ locum ſubterraneum, qui nomine *inferni* ſignificetur. Putant enim hujuſmodi locum nullum eſſe, atque ſine fundamento ab Scholaſticis confictum. Et ideo quidam eorum (ut Brentius, & Calvinus) dicunt animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos, ſolum quia dolores inferni ſenſit. Alii neque hoc exiſtimant neceſſarium, quia deſcendere in infernum nihil aliud putant fuiſſe, quam mori. Juxta quam interpretationem Chriſtus potius ſecundum corpus, quam ſecundum animam ad inferos deſcendit. Fundamentum hujus erroris præter tractata præced. ſectione, ſolum videtur eſſe potuiſſe, quia nomine *inferni* in Scriptura ſepulchrũ ſignificatur, juxta illud Job. 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt*: & Pſal. 87. *Vita mea inferno appropinquavit*, & Pſal. 114. *Pericula inferni invenerunt me*, id eſt, pericula mortis: & Pſal. 140. *Diſſipata ſunt oſſa ſecus infernum.* Ergo hoc eſt ſatis ad intelligendas Scripturas, quæ de deſcenſu Chriſti ad inferos loquuntur.

Secunda ſententia eſt Durandi in 3. d. 22. q. 3. qui & admittit proprium locum ſubterraneum, qui *infernus* dicitur, & ad illum intelligit Chriſtum deſcendiſſe, & in his differt a ſuperioribus hæreticis: tamen in verbo *deſcendendi* ponit metaphoram. Quia non exiſtimat Chriſtum proprie ſecundum ſubſtantiam, & præſentiam animæ ſuæ illuc deſcendiſſe, ſed tantum ſecundum virtutem, & efficaciam. Poteſt hæc ſententia ſuaderi primo, quia hoc ſatis eſt ad explicandas Scripturas, maxime cum Chriſtus dicatur deſcendiſſe ad inferos, ut animas ſanctorum Patrum beatificaret, eaſque inde eriperet: ſed ad hoc non eſt neceſſaria pręſentia ſubſtantialis, ſed ſufficit virtus, & efficacia: ergo. Et confirmatur a ſimili, quia etiam Chriſtus dicitur eo tempore fuiſſe in paradiſo, juxta illud: *Hodie mecum eris in paradiſo*, & tamen non eſt neceſſe intelligere fuiſſe in loco paradiſi ſecundum realem pręſentiam, ſed ſecundum efficaciam, ſcilicet quia ibi beatificavit animam latronis. Vel certe, ſi ibi fuit ſecundum realem præſentiam, vel non fuit in inferno, vel in duobus locis diſtinctis, ac valde diſtantibus ſimul extitit. Secundo, de Chriſto non ſolum dicitur deſcendiſſe ad infernum, ſed etiam ad omnes partes inferni, juxta illud Eccleſiaſt. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino*: & tamen non propterea creditur deſcendiſſe ad omnes partes inferni ſecundum præſentiam realem. Nam D. Th. quoad locum gehennæ, & purgatorii hoc explicat de deſcenſu ſecundum efficaciam; ergo eadem ratione poteſt Durandus id etiam exponere ſimili modo quoad Sinum Abrahæ. Tertio, proprium fundamentum Durandi fuit, quia res ſpirituales non dicuntur eſſe in loco, niſi ratione operationis tranſeuntis ad corpora, imo exiſtimat ille Angelum (idemque eſt de anima) non eſſe ubi operatur, ſecundum realem præſentiam, ſed ſecundum præſentiam ordinis, anima autem ſeparata non poteſt habere operationem circa corpus, neque Chriſtus Dominus ullam habuit; ergo.

Dicendum vero eſt primo, Chriſtum Dominum ad infernum ſecundum animam deſcendiſſe. Aſſertio eſt de fide. Intelligimus autem nomine *inferni* locum aliquem certum ſubterraneum. Et hoc ſenſu definita eſt hæc concluſio ab Eccleſia, ut poſtea videbimus. Probatur ergo primo ex Scriptura, & SS. Patribus. Primus locus, & clariſſimus eſt Act. 2. ubi Petrus ad probandam Chriſti reſurrectionem affert illud Pſal. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*; & ſubdit: *Providens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.* Si ergo anima Chriſti poſt ſeparationem a corpore non fuit derelicta in inferno, ſed inde revocata, ut Chriſtus reſurgeret, neceſſe eſt, quod illuc antea deſcenderit. Ita interpretantur hunc locum Baſil. Theodor. & Hieron. ac reliqui expoſitores in Pſal. 15. & Beda cum aliis Act. 2. & Auguſt. Epiſt. 57. & 99. & Ambroſius ſer. 74. Neque poteſt hic accommodari interpretatio *inferni* pro ſepulchro, cum ſermo ſit de anima, non de corpore: quin potius a corpore, ſeu carne evidenter diſtinguitur: anima autem non fuit in ſepulchro. Secundus locus ſit Matth. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod licet a Chryſoſt. & Euthymio exponatur de ſepulchro, quia ſepulchra Judæorum erant inciſa in cavernis, & ſpeluncis, & ita erant quodammodo intra profundũ terræ, ſicut cor eſt intra profundum corporis: rectius tamen exponitur de inferno cum Hieron. Theoph. & aliis. Tum quia *cor terræ* proprius dicitur centrum ejus, quod eſt in medio, ſicut cor eſt in medio animalis. Tum etiã, quia hoc ſenſu melius quadrat figura Jonę, quã ibi Chriſtus explicuit. Nam Jonas dicitur fuiſſe *in ventre piſcis*, venter autẽ eſt quaſi medium, & profundum animalis. Dicitur etiam fuiſſe *in ventre inferi. in profundo, in corde maris, in abyſſo.* Quibus omnibus non ſepulchrum proprie, infernus autem aptiſſime ſignificatur. Denique dicitur de Jona exiſtente in ventre ceti: *clamavi ad Dominum, & exaudivit me.* Quod recte accommodatur animæ Chriſti exiſtenti in inferno, non autem corpori mortuo jacenti in ſepulchro. Recte igitur intelligitur hic locus de anima ad inferos deſcendẽte. Unde elegãter Tert. l. de anima c. 55. ex hoc loco probat inferos eſſe in profundo terræ, dicens: *Nobis inferi non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſtum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt, in receſſu intimo, & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipſam cavato, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.* Et infra: *Forma humanæ mortis apud inferos functus, hic quoque legi ſatisfecit, neque ante aſcendit in ſublimiora cælorum, quam deſcendit ad inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas compotes ſui faceret.* Eodem modo exponit Irenæus l. 5. contra hær. c. 31. indicat Ambroſius ad Epheſ. 4. optime omnium Hieron. Jonæ 2. Tertio hi Patres eiſdem locis huic teſtimonio conjungunt illud ad Epheſ. 4. *Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Aperte enim Paulus loquitur de loco inferni, ut ibi etiam Chryſoſt. Hieron. & alii exponunt. Tum quia non loquitur de deſcenſu ad terram, qui fuit per Incarnationem, ſed de deſcenſu ad inferiores partes terræ. Tum etiam quia loquitur de illo deſcenſu, quo eduxit vinctos de lacu. Quartus locus eſt ad Rom. 10. *Quis aſcendit in cælum? id eſt Chriſtum deducere. Aut quis deſcendit in abyſſum, id eſt Chriſtum a mortuis revocare.* Ubi ſupponitur

tur

tur Chriſtum fuiſſe in abyſſo, indeque fuiſſe reductum, ut reſurgeret; nomine autem *abyſſi* infernus ſignificatur. Unde Luc.8. legio Dæmonum rogabat Chriſtum ne imperaret illis, ut in abyſſum irent, & ideo cœlo opponitur tanquam extreme diſtans ab illo, & ut res homini difficillima proponitur, illuc deſcendere, ſicut in cælum aſcendere Ita exponunt Ambroſius, Anſelmus, Theodoretus, & Theophylactus, qui aperte dicit: *ex abyſſo*, id eſt, *ex abditiſſimo, ac profundiſſimo loco inferorum.* Quintus locus eſt 1.Pet.3. *Vivificatus autem ſpiritu, in quo iis, qui in carcere erant, ſpiritibus veniens prædicavit.* De quo loco nonnulla diximus diſp. præc. & ſtatim plura attingemus.

Præter hæc vero teſtimonia, quæ propria ſunt, afferri poſſunt alia ex veteri teſtamento, in quibus myſterium hoc adumbratum eſt. Ut eſt illud Pſal.23. *Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales.* Quod de hoc myſterio exponunt Hieron. & Auguſtinus ibi; idem Auguſtinus ſer.2. de reſurr. & ſignificat Athanaſius ſer.4. contra Arianos verſus finem. Item illud Pſalm.29. *Eduxiſti ab inferno animam meam*: item illud Pſal.48. *Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me*: & illud Pſal.106. *Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit*, & illud Pſal.138. *Domine probaſti me, & cognoviſti me, tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam*, & infra, *ſi aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum ades.* Quæ loca, & ſimilia in ſenſu myſtico afferuntur, de quibus videri poteſt Hieron. Auguſt. Hilar. & Baſil. in Pſal.

Secundo principaliter probanda eſt hæc veritas Eccleſiæ definitione, ac traditione. Definita enim eſt in Conc. Lateran. ut habetur in cap. Firmiter, de ſumma Trinit. & fide Cathol. Idem traditur in Concil. Toletan.4. in confeſſione fidei, & in ſymbol. Athanaſii, quod Eccleſia recepit, & in ſymbolo Apoſtolorum, prout nunc ab Eccleſia recipitur, & recitatur. Hunc etiam fuiſſe perpetuum Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem, ex ſcriptis Sanctorum Patrum evidenter conſtat, quorum teſtimonia tam ſunt frequentia, & vulgaria, ut in eis recenſendis immorari ſupervacaneum videatur. Indicabo tamen nonnulla loca præter ea, quæ inter exponenda Scripturarum teſtimonia indicata ſunt, tam in hac ſectione, quam in præcedenti diſputatione, & alia, quæ in ſequentibus neceſſario erunt referenda. Ex Græcis igitur Patribus docuerunt hanc veritatem Ignatius epiſ.5. ad Trallianos, Athan. lib. de Incar. Chriſti prope finem, Clemens Alex. lib.2. & 6. ſtromat. Gregor. Nazianz. ora.35. quæ eſt 3. de Theologia in fine, & orat.42. quæ eſt 2. in Paſcha, verſus finem, Baſil. hom. in Pſal.44. circa illud: *Myrrha, gutta, & caſia a veſtimentis tuis*, Cyril. Jeroſol. cat.4. & 14. & Alexan. lib. de fide ad Theodoſium circa medium. Epiph. in Anchorato, & hær.46.69.77. & 79. & in fine Panarii, in profeſſione fidei, Damaſc. lib.3. de fide c. ult. Orig. hom. 15. in Geneſ. Euſeb. lib.4. de Demonſt. c.12. & lib.1. Hiſtoriæ c. ult. refert orationem Thaddæi unius ex ſeptuaginta diſcipulis ad Abagarum, in qua inter explicanda alia Chriſti myſteria, deſcenſum ad inferos poſuit, ejuſque rationem reddidit, idem Nicephor. l.1. Hiſtor. cap.31. Ex Latinis vero Cyprian. lib.2. adverſus Judæos c.24. & 25. & ſermon. de Paſſione circa finem, & ſerm. de Aſcenſione prope finem. Leo Papa Epiſt.91. alias 93. c.17. & ſerm.1. de Reſurrectione, Ambroſ. lib.3. de fide c.3. clarius in lib. de myſter. Paſchæ c.4. Hierony. Oſeæ 13. Auguſt. Epiſt.57 & 91. & 20. de Civit. c.15. & tract.78. in Joan. Greg. Magnus lib.13. moral. c.15. & 16. Fulgentius lib.3. ad Thraſimundum c.23. Vigilius lib.2. contra Eutych. & Beda lib.3. in Job. cap.37.

Ultimo poſſumus congruentes rationes reddere, ob quas voluit Chriſtus ad inferna deſcendere, quas melius in ſequenti concluſione explicabimus, & in ſolutione argumentorum Durandi.

Anima Chriſti ſubſtantialiter ſicut præſentia deſcendit ad inferos.

Dico ergo ſecundo, Chriſti animam deſcendiſſe ad inferos ſecundum ſubſtantiam ſuam, & realem præſentiam. Ita interpretantur hoc myſterium omnes Doctores Scholaſtici in 3.d.23. uno excepto Durando, cujus ſententia non ſolum non eſt probabilis (ut exiſtimavit Picus Mirandul. in apol. q.1.) verum potius eſt erronea, & plane hæretica. Primo, quia eſt contra Scripturam, ut ab omnibus Patribus exponitur, & ab Eccleſia unanimi conſenſu intelligitur. Secundo, quia loquitur contra proprietatem verborum Scripturæ, ſine ulla neceſſitate metaphorici ſenſus, & ſine ulla authoritate. Tertio, verba illa: *Non derelinques animam meam in inferno*, nullo modo admittunt illum ſenſum de exiſtentia per ſolam operationem, & efficaciam. Quia ſi nunquam ibi fuit, etiam ſi ibi operaretur, non potuit ibi derelinqui. Item ſi anima Chriſti ſolum per operationem fuit in inferno, quid, quæſo, eſt ibi, non derelinqui? Certe ſolum eſſe poterit deſinere operari in inferno. Derelinqui vero in inferno, eſſet ſemper operari ibi, hæ autem interpretationes per ſe ſunt abſurdiſſimæ. Præſertim cum Petrus addat Act.2. *Juxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo*, id eſt, Chriſtum ab inferno, non erat autem impoſſibile Chriſtum ſemper ibi operari: neque hoc fuiſſet teneri ab inferno, neque illo modo oportuiſſet ejus animam ab inferno educi, ut corpori uniretur, & Chriſtus reſurgeret, quod tamen aperte Petrus intendit, atque ita exponit verba David. Et eodem modo induci fere poſſunt reliqua Scripturæ teſtimonia, in quibus, inter præmia divinitus conceſſa animæ Chriſti, & inter mira opera virtutis ejus, ponitur, quod anima ejus paulo poſt deſcenſum ſuum liberata ab inferno ſit, quod non poteſt ad operationem referri. Nam ſi eſſe in inferno, tantum erat ibi operari, liberari ab inferno erit ceſſare ab illa operatione: hoc autem nullum erat beneficium animæ Chriſti, neque ad id præſtandum magna aliqua virtus erat neceſſaria. Quarto, hæc veritas definita eſt ab Eccleſia, & in ſymbolo fidei ab Apoſtolis, & Athanaſio propoſita; ergo in ſenſu proprio, & non metaphorico tradita eſt, alias cum ſimul dicatur, reſurrexiſſe, & aſcendiſſe in cœlum, poſſent omnia ad metaphoras traduci. Adde omnes Patres ſupra citatos ita aperte exponere, & in dicto Conc. Lateran. expreſſe declarari, deſcendiſſe ſecundum animam. Quia ſi propter ſolam operationem dicitur anima Chriſti deſcendiſſe ad infernum, poterit & dici aſcendiſſe in cœlum. Quia etiam ibi aliquid operata eſt, Angelos illuminando. Dicetur etiam iuiſſe ad paradiſum terreſtrem, vel eum locum, in quo Elias, & Enoch vivunt. Quia veriſimile eſt, illis etiam manifeſtaſſe gloriam ſuam, eiſque gaudium conſummatæ redemptionis annuntiaſſe. Similiter dicetur anima Chriſti profecta in domum Virginis, vel in locum, ubi Petrus amare flebat peccatum, denique ubicumque aliquid operata eſt. Conſequens autem repugnat Scripturis, quæ dum ſpecialiter dicunt, animam Chriſti fuiſſe in inferno, & inde fuiſſe eductam, ut Chriſtus reſurgeret, aperte ſignificant, & tantum ibi proprie fuiſſe, & alio modo, quam eſſet in aliis locis, ubi operabatur. Et cōfirmatur, quia alias eodem modo diceretur nunc Chriſtus deſcendere in terram, quia in ea multa operatur per virtutem animæ ſuæ: imo & in infernum nunc deſcendit, quia interdum aliquid ibi operatur ſaltem in animabus purgatorii.

Sexto argumentor contra Durandi fundamentum. Quia vel repugnat animæ humanæ ſeparatæ, vere, ac realiter eſſe præſentem in loco corporeo, ſeu in inferno, vel non. Si dicat primum, neceſſe eſt, ut neget animas hominum damnatorum vere, ac proprie eſſe in inferno, quod eſt plane hæreticum contra expreſſa Scripturæ teſtimonia ſupra adducta diſput. præced. Sect.2. & contra univerſalem Eccleſiæ ſenſum, & Patres omnes, ut in 1.p.q.64. latius oſtenditur. Quod ſi dicat cum aliquibus diſcipulis D.Thomæ eſſe ibi, per paſſionem a corpore, ſeu ab igne: quid dicet de animabus puerorum, quæ nullam pœnam ſenſus patiuntur? Quid rurſus de animabus ſanctorum Patrum, in quarum loco nullus ignis erat, neque aliud corpus, a quo afficerentur, vel in quo ipſæ operarentur? Dicet fortaſſe illas animas fuiſſe ibi, quia detinebantur ab illis corporibus. Sed in primis hoc eſt fictum, ſaltem de animabus Sanctorum Patrum. Nullam enim vim a corporibus patiebantur: fuiſſet enim illa quædam pœna ſenſus, & miraculoſa operatio ſine neceſſitate, fundamentoque conficta. Præſertim cum illæ ſumma voluntate obedirent divinæ voluntati, cujus juſſu ibi manere cogebantur. Deinde inquiro, quid ſit ibi detineri? Certe nihil eſt aliud, quam eſſe, & conſervari ſpiritum aliquem præſentem tali corpori. Ergo hæc detentio, ut ſit poſſibilis, ſupponit eſſe poſſibilem realem præſentiam animæ ſeparatæ in tali loco, vel corpore, & addit, quod talis præſentia fiat, vel conſervetur per efficaciam ipſius corporis, vel per aliam vim extrinſecam; ergo eadem ratione erit poſſibilis per virtutem divinam, vel intrinſecam ipſius animæ vim. Quod ſi hæc præſentia eſt poſſibilis, ſine cauſa negatur

tur contra Scripturas, animam Chriſti feciſſe ſeipſam realiter præſentem loco inferni, quod eſt illuc deſcendiſſe.

Evaſio.

Aliter eludit hoc argumentum Durandus dicens animas damnatas eſſe in inferno per deputationem. Quia ſcilicet deſtinatæ ſunt, ac deputatæ, ut ibi perpetuo ſint reſumptis corporibus: animas vero Sanctorum Patrum ante Chriſti adventum fuiſſe in inferno per deputationem conditionatam, quia ibi futuræ eſſent cum corporibus, niſi redimerentur. Sed in hac reſponſione multi continentur errores. Primo enim ſequitur animas damnatorum nunc revera non eſſe in inferno. Quia nunc non ſunt præſentes, ſed erunt poſtea, cum unientur corporibus. Secundo ſequitur malos angelos non eſſe in inferno, quia non poſſunt deputari ratione corporum, quæ nunquam ſunt habituri. Tertio ſequitur, animas Sanctorum Patrum fuiſſe in gehenna damnatorum, quia ſecundum illam conditionatam deputationem ibi futuræ fuiſſent cum corporibus, niſi redimerentur. Quarto ſequitur, animas purgandas nullo modo eſſe in loco purgatorii, quia neque abſolute, nec conditionate deputantur, ut ibi ſint cum corporibus, quia tantum purgandæ ſunt in hoc ſtatu, in quo ſunt a corporibus ſeparatæ. Atque idem argumentum fieri poteſt de animabus infantium, ſi verum eſt eas poſt diem judicii reaſſumptis corporibus non futuras in loco ſubterraneo, ſed in hoc mundo. Ultimo tandem argumentor, quia vel anima ſeparata eſt nuſquam, vel alicubi. Si nuſquam, primum id intelligi nequit, deinde ſequitur animas Sanctorum nunc non eſſe in cœlo, & Chriſtum non vere, ac realiter eduxiſſe animas Sanctorum ab inferno, ſed tantum ſpiritualiter, quæ omnia rerepugnant Scripturis, & Patribus. Si vero anima ſeparata poteſt eſſe alicubi, potuit ergo anima Chriſti eſſe in inferno: fuit ergo ibi, ut Scriptura dicit. Cur autem ibi fuerit, jam jam dicemus reſpondendo argumentis Durandi.

Reſponſ.

Reſponſio ad fundamenta hæreticorũ.

Ad fundamentum hæreticorum reſpondetur, primum hæreticum eſſe dicere, nomen *inferni* in Scriptura nunquam ſignificare locum ſubterraneum ſuppliciis animarum deputatum, & eſt contra evidentiſſima loca Scripturarum, Luc. 16. Mat. 11. aliaque præcedenti diſputatione notata, & contra omnium Patrum ſententiã, & expoſitionem, ut videre licet in omnibus, quos hactenus adduximus, & Auguſtinus lib. 2. Retract. c. 24. Hieronym. Iſai. Gregor. 4. dialog. c. 42. Tertull. in apolog. c. 11. & 47. & lib de anima c. 54. & 55. Deinde probabiliter dici poteſt, *infernum* in Scriptura nunquam ſignificare ſepulchrum. Omnia enim loca, quæ ibi citantur, & ſimilia, aptiſſime explicari poſſunt de loco ſubterraneo inferni. Secundo, eſto, concedamus aliquando *infernum* ſignificare mortem, vel ſepulchrum, illud ſolum eſt ſignificatione analoga, & tranſlatitia, ex qua potius ſequitur infernũ proprie, & ſimpliciter dictum ſignificare locum ſubterraneum, quando aliunde ad aliam ſignificationem non diſtrahitur. Nam [ut ſupra dicebam] quia animæ omnium hominum ante Chriſti adventum ferebantur in infernum, inde mors reputata eſt quaſi via ad infernum. Ex quo tandem fieri potuit, ut aliquando nomine *inferni* ſignificaretur. Tertio ergo dicitur, Scripturam dicentem Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non poſſe ullo modo de ſepulchro, vel de morte declarari, ut ſupra probatum eſt.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad fundamenta Durandi. Ad primum falſum eſt ejus interpretationem de deſcenſu per ſolam operationem ſatis eſſe ad explicandas Scripturas, ut ſatis liquido oſtendimus. Ratio vero ibi adducta de beatitudine animarum Sanctorum Patrum recte quidem probat, non fuiſſe Chriſto ſimpliciter neceſſarium ſecundum animam ad infernum deſcendere, ut aliorum animas bearet: tamen nos non id affirmamus propter neceſſitatem hujus effectus, ſed quia Scripturæ id affirmant. Congruentes autem rationes, propter quas ita factum eſt, a D. Thom. art. 1. & 2. adducuntur.

Cur reali præſentia in infernũ Chriſtus deſcenderit.

Quarum ſumma eſt. Primo, quia Chriſtus ſumma benignitate voluit eos, quos per gratiam interius ſecundum divinitatem illuminabat, etiam ſecundum animam loco viſitare, ut ſicut iis, qui in terra verſabantur, juſtitiæ ſol ortus erat, ita etiam iis, qui infra terram in tenebris, & umbra ſedebant, illuceſceret, ut Damaſcenus inquit lib. 3. de fide c. 29. Ubi alias rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. Quibus etiam addi poteſt, noluiſſe Chriſtum ſupra terram aſcendere, donec ſuum corpus ſecum ferret. Item voluiſſe ad inferna deſcendere, ut ſe victorem, ac triumphatorem Dæmonum declararet. Et propter alios effectus infra tractandos, quos licet abſque reali præſentia animę ſuę perficere potuiſſet: tamen convenientiori modo, & ad ſuum finem magis accommodato eos præſtitit, illuc in propria perſona, atque animæ ſubſtantia deſcendens.

Res ſpirituales ſine ulla vel operatione, vel applicatione virtutis poſſunt eſſe in loco.

Aliæ rationes Durandi, præter ultimam, petunt difficultates proprias in ſequentibus Sectionibus tractandas. Ultima vero ratio primum procedit ex falſo fundamento, ſcilicet animam, ſeu rem ſpiritualem non poſſe eſſe alicubi, niſi per operationem, vel applicationem virtutis ad corpus, nec poſſe moveri ſecundum propriam ſubſtantiam, & realem præſentiam. Utrumque enim eſt falſum. Anima enim, cum ſit res finita, & intra mundum contineatur, alicubi neceſſario eſt pręſens, & indiſtans ab aliquo loco corporeo. Et quamvis tunc proprie non ſit in corpore tanquam in loco (ut D. Thomas de Angelis docet, & recte explicuit Gregor. Nyſſen. lib. 2. Philoſ. c. 11.) tamen ſuo modo, & per præſentiam ſibi intrinſecam vere dicitur eſſe ibi, ubi eſt corpus. Cum enim nos res ſpirituales non concipiamus, prout in ſe ſunt, neceſſe eſt, ut de iis in ordine ad corpora loquamur. Præterea (quidquid ſit de naturali virtute ipſius animæ) tamen quod per potentiam divinam poſſit alicubi conſtitui, etiamſi nihil ibi operetur, docuit Auguſtinus 21. lib. de Civitat. c. 10. Et non video, quomodo ab ullo Catholico poſſit negari, credendo ea, quæ de locis animarum fides docet, niſi fortaſſe excogitando actiones aliquas animarum circa corpora, abſque neceſſitate, & fundamento confictas. Unde ultimo dici poteſt, Chriſti animam habuiſſe in inferno aliquam actionem circa corpora, videlicet imperio ſuo illuminaſſe non tantum mentes animarum ſanctarum, ſed etiam aerem ipſum, ſeu locum corporeum, in quo illæ animæ habitabant, ut docent S. Th. 3. diſt. 22. q. 2. art. 2. q. 1. Ric. art. 3. q. 2. Decebat enim, ut locus ille tanti victoris præſentia cohoneſtatus, quoad fieri poſſet, illuſtraretur, majeſtatemque gloriæ referret.

Dubium.

Supereſt autem breve dubium ad hanc Sectionem pertinens. An hæc veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos non ſolum de fide ſit, ſed etiam articulus fidei. Et ratio dubii eſſe poteſt, quia in ſymbolo Niceno hic articulus non continetur. Et quamvis in ſymbolo Apoſtolorum habeatur, tamen quod ab ipſis Apoſtolis poſitus non fuerit, argumento eſt, quod aliqui antiqui Patres exponentes ſymbolum, illum omittant, ut Auguſtinus in libris de fide, & ſymbolo, & libris de ſymbolo ad Catech. & Irenæus lib. 1. c. 2. & Tertullianus lib. de velandis virginibus in princ. & lib. de præſcript. hæret. c. 13. & lib. contra Praxeam in princ. & Origenes in init. librorum Periarchon.

Reſponſio Deſcenſus Chriſti ad inferos in Symbolo Apoſtolorum expreſſus.

Reſpondetur aliud eſſe inquirere, an hæc veritas poſita ſit ab Apoſtolis expreſſe in ſymbolo, prout nunc habetur; aliud vero, an nunc computanda ſit inter articulos fidei. Quoad priorem partem, licet non ſit omnino certum Apoſtolos illam particulam addidiſſe, propter adducta teſtimonia: eſt tamen longe probabilius. Primo quidem, quia prædicti authores non negant, Apoſtolos addidiſſe illam particulam, ſed ſolum illam omittunt. Quia nec formaliter referunt totum ſymbolum Apoſtolicum, prout ab eis editum eſt, & nunc in Eccleſia recitatur, neque in iis locis ſolliciti fuerunt de explicando myſterio, quod in articulis mortis, & reſurrectionis continebatur. Secundo, quia alii Patres antiqui eam particulam referunt, & exponunt, quorum teſtimonium affirmans majus eſt, quam authoritas negativa aliorum. Exponunt autem Chryſoſt. hom. 2. de ſymbolo, Cyrill. Jeroſol. cat. 4. & Ruffinus in expoſitione ſymboli. Qui tamen addit in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo, & in Orientis Eccleſiis non haberi illam particulam. Exiſtimo autem loqui de ſymbolo Niceno, non de Apoſtolico. Auguſtinus denique ſerm. 137. & 181. de tempore (qui eſt de expoſitione ſymboli) illam particulam addit, & exponit in c. 7. quin etiam ſer. 115. (qui etiam eſt de traditione ſymboli) ſingulis Apoſtolis attribuens ſingulas particulas fidei, Thomæ Apoſtolo tribuit hanc particulam: *Deſcendit ad inferna.* Euſebius vero lib. 1. Hiſtoriæ c. ultimo refert Thaddæum diſcipulum Chriſti in ſummam quandam, quaſi in ſymbolum redigens Chriſtianam fidem, hunc articulum cum aliis poſuiſſe. Denique Clitovæus ſuper Damaſcen. lib. 3. de fide cap. ultimo dicit hunc articulum fuiſſe a beato Philippo ſymbolo Apoſtolorum adjectum: non adjungit vero probationem, neque mihi conſtat, unde id elicuerit.

Sa-

Satis tamen probabile ex dictis eſt, ab aliquo Apoſtolo fuiſſe additum. Unde apparet eximia impudentia hæreticorum hujus temporis, dicentium hunc articulum fuiſſe ab Scholaſticis excogitatum, quos imitatur Eraſmus in paraphraſi in Matthæum in prologo.

Veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos num art. fidei ſit.

Quoad aliam vero partem, an hæc veritas annumeranda ſit articulis fidei, ne ſit de nomine quæſtio, diſtinctione utendum eſt. Si enim per articulum fidei intelligamus veritatem fidei ſpecialem difficultatem habentem (ut D. Thomas illum definit 2.2. qu.1. art.6.) ſic proprie dicendus eſt articulus fidei a cæteris diſtinctus, ut idem D. Thomas ibi tradidit art.8. Si vero nomine articuli intelligamus veritatem, quam omnes fideles explicite ſcire, ac credere teneantur, ſic non exiſtimo neceſſarium hunc computare inter articulos fidei. Quia non eſt res admodum neceſſaria ſingulis hominibus, & quia ob hanc fortaſſe cauſam in ſymbolo Niceno omittitur. Cujus ſymboli cognitio videtur eſſe ſufficiens ad præceptum fidei implendum. Denique propterea forte Auguſt. & alii Patres in principio citati exponentes ſymbolum, non explicant populo hoc myſterium. Contra hoc ſentit Medina hic art.1. dicens eſſe omnibus hominibus neceſſarium explicite ſcire, & credere hunc articulum, & in Niceno ſymbolo eſſe omiſſum, non quia neceſſarius non ſit, ſed quia in Apoſtolorum ſymbolo erat ſufficienter traditus, novaque difficultas orta non eſſet. Quæ ſententia eſt probabilis, ac ſecura: abſolute tamen non exiſtimo dari tale præceptum, nec poſſe ſufficienter oſtendi.

SECTIO III.

Quid Chriſtus in animabus exiſtentibus in inferno operatus ſit.

QUatuor [ut ſupra diximus] erant in inferno animarum ordines, de quibus ſigillatim dicemus, atque ita explicabimus omnes operationes, quas Chriſtus in eo loco habuit. Nam de actionibus ejus circa corpora, non eſt aliquid certum, & (ſi quid eſt veriſimile) jam ſupra tactum eſt. De actionibus item circa Angelos ſanctos nihil ſpecialiter occurrit dicendum. Quia cum illi jam viderent Deum, certum eſt, animam Chriſti nihil novi in eos influxiſſe, quod ad eſſentialem beatitudinem pertinuerit. Quia beatitudo eſt immutabilis, & augeri non poteſt ſecundum naturam ſuam, & ſecundum legem Dei ordinariam, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento, aut neceſſitate. Quoad accidentalem vero beatitudinem, credendum eſt, Chriſti animam e corpore egredientem illuminaſſe Angelos, atque nova gaudia illis attuliſſe. Ea tamen actio per ſe non pertinet ad effectus a Chriſto factos in loco inferni, quia Angeli ſancti per ſe ad illum locum non pertinent. Quamquam dubitandum non ſit, eos cum Chriſto illuc deſcendiſſe.

Chriſtus in infernũ deſcendẽs animabus ſanctorũ Patrum eſſentialẽ beatitudinem influxit.

Primo ergo certum eſt, Chriſtum deſcendendo ad inferos animabus ſanctis, quæ in Sinu Abrahæ erant, eſſentialem beatitudinem, ac cætera animæ dona, quæ illam conſequuntur, contuliſſe. Hoc de fide certum exiſtimo. Quia de fide eſt illas animas non vidiſſe Deum ante Chriſti mortem, ut ſupra oſtendimus. Deinde eſt de fide certum, Chriſtum per mortem aperuiſſe hominibus januam regni (ut ibi declaravimus) ideoque de fide etiam certum eſt animas Sanctorum omnium poſt Chriſti mortem decedentium (ſi nihil purgandum habeant) ſtatim videre Deum: ergo idem eſt de prædictis animabus.

Object. Reſponſ.

Dices, quamvis ſit de fide ſtatim vidiſſe Deum, non eſt tamen de fide animam Chriſti operatam eſſe in illis hanc viſionem. Reſpondetur, quamvis probabiliter exiſtimemus Chriſti animam per veram, ac phyſicam efficientiam operatam eſſe in his animabus lumen gloriæ, per quod Deum videre poſſent [ut etiam Cajet. hic art.2. opinatur] nunc tamen non loquitur in hoc ſenſu, ſed abſtrahendo a phyſica efficientia, de operatione per modum meriti, vel quacumque alia ratione, ita ut ſenſus ſit, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, ut propter ſua merita ſtatim ſancti Patres viſionem beatam acciperent, atque de illo loco ſimul cum Chriſti anima educerentur. Et hoc ſenſu dicimus eſſe hanc veritatem de fide, quam 13. c. Oſeas prædixerat, dicens: *Ero mors tua, o mors, morſus tuus ero inferne*, ut interpretantur Auguſt. ſer. 137. de temp. & Greg. 12. Mor. c.8. & Zacharias c.9. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua*, ut Hieron. Cyrillus, & fere omnes exponunt. Quamvis Aug. 18. de Civit. c.35. aliter interpretetur. Paulus præterea ad Epheſ.4. in eumdem ſenſum de Chriſto interpretatur verba illa Pſal. 67. *Aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem*, & ſubdit: *Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Quæ verba veluti interpretans Thaddæus apud Euſeb l.1. Hiſt. c. ult. *Deſcendit* (inquit) *ad inferos, & diſrupit materiam, quam a ſeculo nemo diſruperat. Qui deſcendit quidem ſolus, aſcendit autem cum grandi multitudine.* Et ſimilia fere verba habet Ignatius dicta Ep. ad Trallianos. Denique omnes Patres ſupra citati, cum teſtantur Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, addunt illuc deſcendiſſe, ut animas Sanctorum ibi quieſcentes liberaret. Propter quod recte dixit Orig. hom.15. in Gen. *Quod Chriſtus dixit latroni, hodie mecum eris in paradiſo, non illi ſoli dictum, ſed omnibus Sanctis dictum intellige, pro quibus in infernum deſcendit.*

Objectio.

Sed objici poteſt, quia in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animæ ſanctorum Patrum beatitudinem acceperunt, cum in illo inſtanti conſummata ſit noſtra redemptio, & ablatum humanæ naturæ impedimentum, & conſequenter aperta janua regni. Unde, cum in illis animabus nullum eſſet perſonale obſtaculum, in eodem inſtanti regnum ingreſſæ ſunt, & divinam hæreditatem, ac mercedem acceperunt. Ingreſſus namque ille temporis moras non requirit, & Deus non differt præmium, & coronam, quando ex parte hominis nullum eſt impedimentum. Sed in eo inſtanti nondum Chriſti anima deſcenderat ad infernum: ergo nullo modo poteſt dici Chriſtus ſuo deſcenſu operatus eſſe hunc effectum, neque ea de cauſa illuc deſcendiſſe, cum prius res eſſet facta, quam ipſe illuc deſcenderet. Quæ ratio adeo movit Durandum, ut propter illam negaverit Chriſtum ſecundum realem præſentiam ad inferna deſcendiſſe. Reſpondetur tamen (ſi verum eſt ſpiritualem ſubſtantiam poſſe tranſire ab extremo in extremum abſque exiſtentia in medio) facile intelligi poſſe, hunc deſcenſum Chriſti ad inferos fuiſſe per hujuſmodi diſcretam mutationem: atque adeo in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animam ejus fuiſſe præſentem in loco inferni. Mortuus eſt enim per primum non eſſe; ergo in inſtanti mortis jam non erat in corpore; ergo tranſivit in eodem inſtanti ad locum inferni. Et hæc reſponſio, ſuppoſita illa ſententia, mihi valde probatur, quia & omnem difficultatem evacuat, & perfectiorem modum deſcenſus Chriſto attribuit. Quapropter, etiamſi ſecundum potentiam naturalem non eſſet poſſibilis animæ vel Angelo hujuſmodi motus, veriſimilius videtur Chriſti animam per ſupernaturalem potentiam, ſibi multis titulis debitam, & quaſi connaturalem, eo motus genere in infernum deſcendiſſe. Nam, quod divina virtute ille motus fieri poſſit, certum exiſtimo: cum nulla repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo oſtendi poſſit. Secundo, ſi quis velit aſſerere Chriſti animam motu continuo ad infernum deſcendiſſe, negare in primis poteſt, illas animas in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, fuiſſe beatas, quia noluit Chriſtus, antequam ipſe ſecundum animam præſens adeſſet, eas illuminare, quia hic modus congruentior illi viſus eſt, & illa brevis dilatio non erat magni vel momenti, vel incommodi. Hæc vero reſponſio mihi ſane non placet: tum propter rationem inter argumentandum factam, quæ videtur efficax. Tum quia non exiſtimo dilationem beatitudinis, etiamſi ſit per breviſſimam moram, parvi eſſe momenti. Neque eſt ulla ſufficiens ratio, ob quam credamus Chriſtum ſuo deſcenſu hoc incommodum illis animabus attuliſſe. Et ideo melius dicetur eo inſtanti fuiſſe illuminatas, & hoc tribui ſuo modo deſcenſui Chriſti, quia ab eo inſtanti cœpit illuc moveri, quamvis nondum illuc perveniſſet.

Reſponſ.

Ab inſtãti mortis Chriſti animæ ſãctorum Patrum læ:æ eſſe cœperunt.

Animæ Chriſti ad infernum delapſa damnatorum animas ab inferis non liberavit.

Secundo certum eſt, animam Chriſti deſcendendo ad inferos non eduxiſſe de locis inferni animas ad æterna ſupplicia damnatas, neque illis beatitudinem contuliſſe (ſub damnatis comprehendimus etiam pueros in ſolo originali decedentes, quia licet in pœnæ modo ab aliis differant: tamen in æternitate pœnæ damni eadem eſt de illis, ac de cæteris ratio.) Et hoc ſenſu aſſertio poſita eſt communis Sanctorum, quos ſupra citavimus, & Theologorum in 3.d.22. Sed antequam illam probemus inquiri

ſta-

ſtatim poteſt, an ſit certa de fide. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Gregor. Nazian. orat. 42. l. 2. de Paſch. agens de deſcenſu Chriſti ad inferos, ſub dubio reliquit: *Utrum omnes ſine ulla exceptione adventu ſuo ſalvos fecerit, an illic quoque eos dumtaxat, qui crediderunt.* Et Auguſt. Ep. 99. ad Evodium, propter locum Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, non dubitat affirmare, quin præter animas ſanctas, quę in Sinu Abrahę quieſcebant, Chriſtus liberaverit aliquas ex iis, quæ dolores inferni patiebantur: incertum tamen relinquit: *An omnes, quos in eis doloribus invenit, liberaverit, an quoſdam, quos illo beneficio dignos judicavit.* Deinde Clem. Alex. 6. l. ſtrom. ante medium ſcribit, Chriſtum deſcendendo ad inferos, etiam damnatis prędicaſſe ſuum adventum, ac fructum ejus, ſi in ipſum crederent, iis præſertim, quibus in hac vita non fuerat prędicatum, propter verba Petri 1. Canon. c. 3. *In quo* (id eſt in ſpiritu) *& his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando exſpectabant Dei patientiam in diebus Noe.* Illi enim, qui increduli fuerunt in diebus Noe, damnati ſunt; ergo potuerunt aliquæ animæ damnatæ credere Chriſto in inferno prædicanti, ideoque inde educi. Unde c. 4. ſubdit Petrus: *Ideo & mortuis prædicatum eſt Evangelium, ut judicentur quidem ſecundum hominem in carne.* Eademque ſententia habetur in oratione de defunctis, quæ Damaſceno attribuitur. Et in quibuſdam Patrum hiſtoriis (ut Nicetas refert ſuper Gregor. Nazian. dicta orat. 42.) legitur, Platonem apparuiſſe cuidam Chriſtiano, qui ei ſæpe maledicebat, & convitiis lacerabat, atque dixiſſe: *Ego quidem me peccatorem eſſe non inficior verum, cum Chriſtus in infernum deſcendit, nemo ante me ad fidem acceſſit.* Quin potius referunt etiam Irenæ. l. 1. contra hær. c. 29. & Epip. hær. 24. Marcionem aſſeruiſſe Chriſtum deſcendendo in infernum omnes animas damnatas liberaſſe, & (quod ſtultiſſimum eſt) ſanctorum Patrum animas ibi reliquiſſe, quod prædicationi ejus, quam in inferno habuit, fidem adhibere noluiſſent. Tandem aliqui exiſtimarunt noſtra ſuffragia poſſe valere damnatis ad aliquam pœnæ remiſſionem. Multorum etiam opinio fert, Trajani Imperatoris animam orationibus ſancti Gregorii fuiſſe ab inferni pœnis ereptam, propter Damaſceni authoritatem in oratione de defunctis, ubi idem refert de Falconilla ſimiliter ab inferno liberata orationibus ſanctæ Theclæ. Quid ergo mirum, quod Chriſtus deſcendens ad inferos animas damnatas liberaverit?

Nihilominus reſpondeo concluſionem poſitam, intellectam ſecundum ordinariam legem, atque univerſaliter de omnibus damnatis (ut poſſit eſſe locus alicui privilegio) eſſe certam de fide. Propter quod Auguſt. lib. de hær. in 79. inter hæreſes ponit, quæ aſſerit, Chriſto deſcendente ad inferos crediriſſe incredulos, & omnes inde liberatos, ſequutus Philaſtr. lib. de hæreſib. c. de deſcenſu Chriſti ad inferos. Et ſatis conſtat ex univerſali conſenſu totius Eccleſiæ, & omnium ſanctorum Patrum locis ſupra citatis, & ex teſtimoniis Scripturæ, quæ jam afferemus. Nam in primis Scripturæ docent pœnas damnatorum eſſe æternas, Matth. 25. *Ite in ignem æternum*, & inferius: *Et ibunt hi in ſupplicium æternum*: Ergo etiam pœnæ eorum, qui ante Chriſti adventum damnati ſunt, ſunt æternæ. Nam de omnibus loquitur generaliter Scriptura; ergo non omnes liberati fuerunt a Chriſto. Quia ſi omnes fuiſſent liberati a Chriſto, omnium pœna temporalis fuiſſet. Et hoc argumentum convincit, ſecundum communem legem divinæ juſtitiæ nullam ex illis animabus fuiſſe inde eductam, quia hæc eſt lex lata, ut, *ubi ceciderit lignum, ibi maneat, ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem.* Item quia hujus vitæ tempus conceſſum eſt hominibus ad comparandam, vel amittendam æternam vitam, & ideo, qui hic non fuit uſus mediis conceſſis a Deo ad fidem, & gratiam obtinendam, ſecundum legem ordinariam conſequi ſalutem non poteſt. Tandem quia alias pejoris conditionis fuiſſent homines, qui nunc damnantur, quam qui ante mortem Chriſti: non ergo eduxit Chriſtus ab inferno animas damnatas. Et in hunc ſenſum interpretantur Auguſtinus & Gregorius ſupra illud Oſeæ 13. *O mors ero mors tua, morſus tuus ero inferne.* Dicitur enim Chriſtus interemiſſe mortem, quia omnino illam extinxit, & perpetuam vitam hominibus obtinuit: infernum autem tantum dicitur momordiſſe, quia non omnino illum evacuavit, ſed quandam ei partem duntaxat eripuit. An vero ex ſpeciali privilegio ſua voluntate, & arbitrio aliquem damnatum e gehenna Chriſtus eduxerit, dubitari quoquomodo poteſt. Nam licet videatur temerarium hoc affirmare contra generales regulas Scripturæ ſine fundamento, vel authoritate, ſimpliciter tamen non videtur eſſe erroneum, vel hæreticum. Quia non eſt de fide, generalem illam legem, nullam diſpenſationem, privilegiumve admittere. Et juxta hæc poſſent intelligi Nazianzenus & Auguſtinus ſupra citati, quamquam Nazianzenus non videatur illa ſcripſiſſe verba, quoniam de hac veritate dubitaret, ſed ſolum ut proponeret, quid de hoc myſterio inquirere, ac ſcire oporteat. Auguſtinus vero recte poteſt intelligi de animabus purgatorii, ut infra dicemus. Ad Clementem Alexand. reſpondetur ea in re deceptum, atque ex parte ſequutum fuiſſe errorem Marcionis, quem merito Irenæ. & Epip. impugnant. Ad Damaſcenum reſpondetur, illam orationem falſo imponi ei.

Ad rationem dubitandi ſumptam ex loco Petri, omnino falſa & abſurda eſt illa intelligentia, hiſtoriaque de Platone, & ſimiles apocryphæ cenſendę ſunt; quia in inferno nulla eſt redemptio [ut Eccleſia ſentit.] Non eſt ergo ille ſtatus, ut in eo de novo applicetur per fidem, & amorem redemptio Chriſti. Non igitur prædicavit Chriſtus damnatis, ut ſpem ſalutis illis præberet. Verba autem D. Petri, (quæ obſcurriſſima ſunt) variis modis exponuntur. Auguſt. Epiſt. 99. exiſtimat Petrum non loqui de deſcenſu Chriſti ad inferos, nec de prædicatione Chriſti facta per animam aſſumptam, ſed de prædicatione facta ab ipſo Deo per ſpiritum ſuum in diebus Noe. Unde quod Petrus dicit, Chriſtum *in ſpiritu* prædicaſſe, non intelligit Auguſtinus in anima, vel per animam, ſed in divinitate ſua, vel *in ſpiritu*, id eſt ſpirituali modo per internam inſpirationem. Quod vero dicit, prædicaſſe *ſpiritibus, quæ in carcere erant*, Auguſtinus exponit, id eſt, animabus hominum, quæ in corpore mortali tanquam in carcere erant incluſæ. Quam expoſitionem magis probavit D. Thom. hic art. 2. ad 3. Eſt tamen creditu difficilis, primo. Quia multa verba exponuntur improprie, & per translationem, cur enim dicitur Chriſtus in divinitate veniſſe ad prædicandum in diebus Noe? Proprie enim venire non potuit ſecundum localem mutationem, ut per ſe conſtat, neque vero etiam improprie ratione alicujus effectus. Quem enim ſingularem effectum in incredulis tunc habuit, ut ea de cauſa veniſſe dicatur? Deinde per carcerem interpretari corpus, valde metaphoricum eſt, & Origenis ſapit errorem, eo vel maxime, quod Petrus dicit mortuis prædicaſſe Chriſtum, quod exponere de mortuis ſpiritualiter per peccatum, valde violentum eſt, præſertim cum illos mortuos ab hominibus vivis Petrus diſtinguat, & ibidem in hoc ſenſu dicat, Chriſtum eſſe judicem vivorum, & mortuorum. Denique non placet hæc expoſitio, quia juxta illam non poteſt litera connecti, nec reddi ratio, cur Petrus repente, & abſque ulla occaſione illius prædicationis fecerit mentionem.

Propter quæ reliqui Patres frequentius explicant locum hunc de deſcenſu Chriſti ad inferos (ut annotavimus præcedenti diſputatione ſect. 1.) & optime quadrat cum contextu. Dixerat enim Petrus: *Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne, vivificatos autem ſpiritu.* Ubi *ſpiritus*, cum carni opponatur, animam manifeſte ſignificat. Alia vero lectio habet: *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu.* Et juxta illam eſt ſenſus, Chriſtum, ut nos redimeret, mortificatum fuiſſe ſecundum carnem, non autem ſecundum ſpiritum, id eſt, ſecundum animam, quæ viva ſemper, & glorioſa permanſit. Subdit deinde: *In quo*, ſcilicet in ſpiritu (ad illum enim evidenter fit relatio) id eſt, in anima *veniens prædicavit iis, qui in carcere erant, ſpiritu*, id eſt ſecundum animam, vel (ut alia litera habet) *his, qui in carcere erant ſpiritibus.* Quæ verba optime, ac proprie intelliguntur de animabus, quæ erant in inferno. Et accommodari etiam poſſunt animabus ſanctorum Patrum, quæ ſuo modo etiam erant in carcere, ut ſupra vidimus. Merito autem Petrus mentionem fecit hujus deſcenſus Chriſti, vel ut declararet, quomodo vivificavit ſpiritu etiam eos, qui mortui erant ſecundum carnem, vel ut magis declararet, quod dixerat, Chriſtum manſiſſe vivum ſecundum ſpiritum, quandoquidem in illo deſcendit ad inferos, & Evangeliſtam egit,

Margin notes: Dubium. — Supplicia damnatorum æterna. — Teſtimonii 1. Pet. 3 expoſitio.

egit. Sed difficultatem habent ſequentia verba, ſcilicet: *Qui increduli fuerant aliquando*. Senſus enim eſt, Chriſtum prædicaſſe in inferno illis animabus, quæ tempore Noe incredulæ fuerant. In quibus verbis eſt duplex difficultas. Prima, quæ proprie ad nos pertinet, in quo ſtatu eſſent illę animę. Secunda, cur Petrus illarum fecerit ſpecialem mentionem, cum Chriſtus ad omnes animas ejuſdem ſtatus æque deſcenderit. Ad primam auctores ſupra citati dicunt, fuiſſe ex animabus damnatis. Sed hoc non colligitur ex verbis Petri. Nam licet illæ animæ fuiſſent aliquando incredulę, ſcilicet cum fabricaretur arca Noe, cujus prædicationi, & divinis comminationibus credere noluerunt, donec pœnam diluvii expertę ſunt: tamen poſtea converti potuerunt, pœnitentiam agere, ac ſalvari. Imo Petrus addens illam particulam *aliquando*, clare indicat eas non ſemper perſeveraſſe in ea incredulitate. Deinde ſtatim c.4. dicit *eos mortuos, quibus evangelizatum eſt, judicatos fuiſſe ſecundum hominem in carne*, id eſt, pœna diluvii fuiſſe caſtigatos in corpore, vivere autem ſecundum ſpiritum; non ergo fuerunt damnati. Alii ergo dixerunt, illas animas fuiſſe in purgatorio, in quo uſque ad deſcenſum Chriſti ad inferos detentę ſunt propter duritiam ſuam, & incredulitatem, Chriſtum autem illuc deſcendentem eis prædicaſſe, eaſque ſpecialiter liberaſſe. Ita exponit Turrianus l.4. pro epiſtolis Pontificum c. 12. ubi ex hoc loco contendit probare locum purgatorii. Quia Sinus Abrahæ non poteſt proprie dici carcer, nec locus tenebroſus, qualis ſignificatur fuiſſe locus, ad quem deſcendens Chriſtus mortuis prædicavit, ut colligitur ex Iſaiæ 49. ubi hæc Chriſti prædicatio videtur deſcribi illis verbis: *Ut diceres his, qui vincti ſunt, Exite, & his, qui in tenebris: Revelamini*. Sed hæc non eſt ſufficiens probatio: tum quia verius eſt (ut ſupra dixi) locum illum ſanctarum animarum fuiſſe tenebroſum: tum etiam, quia illi Sancti poterant dici eſſe in tenebris non ſolum ſenſibilibus, ſed etiam ſpiritualibus, quia lumine gloriæ, & viſione Dei carebant. Et eadem ratione dici poterant fuiſſe in vinculis, quia in eo loco detinebantur, & ab ingreſſu Patriæ, & cæleſti loco exulare cogebantur: propter quod merito etiam dici poſſunt fuiſſe in carcere. Præterea per ſe videtur incredibile illas animas tot annis fuiſſe in pœnis purgatorii. Adde incertum eſſe, an Chriſtus ex purgatorio aliquos eduxerit.

Melius ergo, & facilius dicitur, has animas fuiſſe ex illis juſtis, qui erant in Sinu Abrahæ. Sed cur Petrus illarum in particulari mentionem fecit, cum Chriſtus omnibus, qui ibi erant, dixerit: *Exite, Revelamini.* Bellarminus ſupra reſpondet, Petrum feciſſe horum mentionem, quia de illis erat majus dubium, an eſſent ſalvi, necne. Sed hæc ratio non ſatisfacit, quia oportet explicare, quid referret ad intentionem Petri, & epiſtolæ contextum hoc dubium tollere. Magis enim dubium eſt, an Salomon fuerit ex illis juſtis, quos Chriſtus liberavit, & infinita dubia poſſunt agitari, de quibus Petrus ibi mentionem non fecit. Igitur retinendo vulgatam lectionem in illis verbis: *ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem ſpiritu*, ex eis videtur hujus rei ratio ſumenda. In toto enim illo capite Petrus conſolatur fideles, & animos addit ad patiendum pro Chriſto, & tandem ſummam rationum in eo poſuit. Quod licet mortificemur carne, id eſt, in corpore affligamur, & puniamur: tamen per Chriſtum ſalvamur in ſpiritu. Hanc ergo rationem voluit illuſtri exemplo declarare, ac perſuadere. Nulli enim videntur magis mortificati in carne, quam illi, qui tempore diluvii aquis divinę juſtitię ſubmerſi ſunt: & tamē multi ex illis in fide Chriſti ſpiritu vixerunt, & ideo Chriſtus illis una cum Sanctis aliis prædicavit, veniens in infernum. Et ita etiam optime intelliguntur verba c.4. *Propter hoc enim, & mortuis evangelizatum eſt ut judicentur ſecundum hominem in carne*, id eſt, ut more hominū, qui corpus poſſunt interficere, & non animā, puniantur in carne, vivant autem in ſpiritu. Neque prædictæ expoſitioni obſtat, quod multi codices præſertim Græci non legant: *Mortificatos carne, & vivificatos ſpiritu*, ſed: *Mortificatus & vivificatus*. Quam lectionem ſupponit etiam Aug. dicta epiſt. 99. & eodem modo legit Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Idacius Clarus l.3. contra Varimadum. Non (inquam) obſtat, quia emendatiores codices habent prædicto modo, ut videre licet in Bibliis Complutenſibus, & in aliis. Et idem exiſtimo olim fuiſſe in Græcis codicibus: nam ita legit juxta Theodori Peltani tranſlationem Petrus Alexandrinus in l. de Deitate, & refertur in Concilio Epheſino tom.2. c.7. & Cyril. l. 1. de fide ad Theodoſium, & l.2. ad Reginas, prout habentur in eodem concilio c.4. & 6. Et revera, ſi contextus per ſe conſideretur, magis quadrat hæc lectio, & verba ipſa, præſertim illud, *vivificatos ſpiritu*, melius ac proprius de nobis dicuntur, quam de Chriſto. Hæc ergo videntur ſufficere ad fundandam dictam expoſitionem.

Diſcurſus Petri Apoſtoli in c. 3. epiſt. ſuæ canonicæ primæ.

Ad alia vero exempla, quod ad effectum ſuffragiorum attinet, falſum eſt habere locum in damnatis, ut recte D. Th. docuit in 4.d.45.q.2.ar.2. De qua re, Deo dante, dicemus in 4. tomo hujus 3. partis. Ad illud vero ſpeciale de Trajano (ſi vera eſt ea hiſtoria) dicendum eſt cum Scholaſticis illum non fuiſſe ſimpliciter damnatum ad infernum, neque immediate tranſlatum ad beatitudinem, ſed revocatum ad hanc vitam, ut pœnitentiam ageret. Verius tamen eſt, illam hiſtoriam non eſſe probatæ fidei: quia tota nititur auctoritate Damaſc. & tamen opuſ illud, quod Damaſc. tribuitur, merito creditur non eſſe illius. Non quidem, quod Damaſc. ſit antiquior Gregorio (ut exiſtimavit Medina hoc loco art.6. ſequutus Trithemium: verius enim eſt Damaſc. vixiſſe tempore Iconomachorum imperante Leone Iſauro, & ſub Gregor. 2. de quo late Billus in vita Damaſc.) ſed propter rationes, ſcilicet, quia in ea oratione habetur alius error ſupra reprobatus, & contrarius doctrinę ejuſdem Damaſc. l.2. de fide c.4. Item quia incredibile eſt Gregor. oraſſe pro Trajano Imperatore, cum ipſe l.34. Moralium c.13. doceat non eſſe orandum pro damnatis. Item quia Joannes Diaconus in vita Gregorii l.2.c.44. dicit, illam hiſtoriam in Eccleſia Romana nunquam fuiſſe exiſtimatam dignam fide. Quæ omnia latius perſequitur Bellarm. l. 2. de purgatorio c.8. & attigit Canus l. 11. de locis c.2. Sotus in 4.d.45. q.2.a.2. Atque eadem reſpōſione expeditur exēplum aliud de Falconilla. Sed quæres, an Chriſtus habuerit in damnatis aliquem alium effectum. Reſpondet non habuiſſe effectum in eis propter eorum commodum, aut perfectionem, nec ut eorum pœnas leniret. Omnia enim, quæ hactenus adduximus, hoc totum probant, quia illæ animæ indignæ ſunt omni bono, præſertim illæ, quæ ſunt in gehenna. Habuit tamen Chriſtus in illis animabus eum effectum, quem D.Th. ponit. Nam ſe ipſum ſecundum animam illis manifeſtavit, & ut ſe adorarent, compulit, ut generaliter verum ſit illud. *In nomine Jeſu omne genuflectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Unde conſequenter factum eſt, ut & Chriſtus earum malitiam, & pertinaciam reprehenderit, & ipſæ ex ſuperbia novam quandam afflictionem, invidiamque perſenſerint. Quæ omnia de proprie damnatis ad gehennam intelligenda ſunt. Nam de animabus puerorum (ut dixi in commentario art.2.) res eſt valde dubia, de qua ſufficiunt, quæ ibi diximus.

Trajani imperatoris anima non eſt Gregorii Papæ precibus ab inferni pœnis erepta.

Dubium. Reſponſ.

Tertio, & ultimo ſupereſt, ut dicamus de animabus purgatorii. In quibus certum eſt Chriſtum habuiſſe aliquem effectum illuminationis, gaudii, & conſolationis, ut in commentario ar.8. explicatum reliquimus. Quod ergo in dubium vocatur, eſt, an ſtatim fuerint per Chriſtum liberatæ a pœna, & ad Sinum Abrahæ, beatitudinemque traductæ. In qua re nihil eſt certum, & ideo tres vel quatuor ſunt Catholicorum ſententiæ. Prima affirmat Chriſtum liberaſſe omnes animas, quas in purgatorio invenit. Hæc tribui ſolet Bonav. in 3.d.22.q.5. Ubi tamen de purgatorio nihil dicit: interdū vero videtur huic ſententiæ ſuffragari, quatenus generatim ait, liberaſſe ab inferno omnes electos: tamen interdum videtur potius contrariæ ſententię favere. Nam expreſſe dicit, *quod Chriſtus ſolum ad limbum deſcendit: unde S. Patres eripuit, & ita ad ſupremam partem inferni, non ad mediam, vel ultimam.* Citatur etiam Marſ. in 3.q.13.ar.2. dub.3. ubi refert in hanc ſententiam Thom. de Argent. ipſe vero valde dubius eſt, licet tandem in hanc partem inclinet. Quia eſt (inquit) *magis pia.* Eamdē tenet Major in 3.d.22. & inclinat etiā Gabr. ibi dub. ult. indicans hanc eſſe communem ſententiam doctorum: quam obſcure tractat ſupplementū Gab. in 4.d.45.q.1.ar.1. ubi prius dicit Chriſtum evacuaſſe ſinum Abrahæ, omnes & ſingulos, qui ibi erant, liberando: & ita exponit, Sanctos dicentes, Chriſtum liberaſſe de inferno ſuos electos, intelligendos eſſe de electis, qui nihil expiandum habebant. Poſtea vero ſubdit Chriſtum liberaſſe

Dubium.

raſſe ſingulos de purgatorio. Quę verba vix intelliguntur, niſi fortaſſe velit liberaſſe aliquos & non omnes. Præterea in hanc ſententiam inclinant Sotus d. 15. q. 1. ar. 1. & Gerſ. alph. 83. lit. F. ubi dicit forte Chriſtũ purgatorium evacuaſſe. In eandem ſententiam adduci poteſt Tur. l. 4. cont. Magd. c. 12. quamvis ipſe indefinite loquatur de animabus purgatorii: loci vero ſcripturæ, quos adducit, non probant, ut ſupra dixi. Poteſt tamen aliquo modo fundari hæc ſententia in verbis illis Eccleſ. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes in Domino.* Quæ verba de ſapientia incarnata, & de deſcenſu ejus ad inferos multi intelligunt, & inter eos D. Th. hic. Sed animę purgatorii numeranur inter dormientes ſperantes in Domino: ergo. Et idẽ argumentum ſumi poteſt ex Gregor. l. 13. Moral. c. 20. dicente, Chriſtum deſcendendo ad inferos liberaſſe omnes electos: & fuſius Aug. ſer. 137. de tempore: *De electis ſuis nullum apud inferos reliquit: omnia abſtulit, utique electa: illos rapuit, quos ſuos fide & actibus cognovit.* Et pręterea idem Aug. ep. 99. propter locum Act. 2. *ſolutis doloribus inferni*, neceſſarium exiſtimat dicere Chriſtum liberaſſe aliquos ex iis, qui pœnas inferni patiebantur, præter eos, qui erant in ſinu Abrahæ. Quod de animabus tantum purgatorii ſine errore dici poteſt. Et idem habet 12. Gen. ad lit. c. 33. Expreſſius vero docuit hanc ſententiam Anſel. in Elucidario, ubi inquirens quam pęnam haberent juſti in inferno ante Chriſti deſcenſum, reſpondet, quoſdam fuiſſe tantum in tenebris, quoſdam vero etiam in quibuſdam pœnis, quod non poteſt intelligi niſi de animabus purgatorii, & tamen infra ſubdit: *Omnes abſolvit, & in gloriam duxit Rex gloriæ.* Et ita exponit illud Iſai. 49. *Dices his, qui vincti ſunt, Exite, & his, qui in tenebris, revelamini*: ubi per vinctos intelligit eos, qui erant in pœnis. Poteſt tamen addi conjectura, quia in die triumphi & victoriæ ſolet concedi venia vinctis, præſertim iis, qui non ſunt rei mortis, quique gratiam & benevolentiam apud Principem invenerunt. Item ſolet Deus propter orationem juſti liberare animam a purgatorio: quid ergo mirum, quod eo die ad Chriſti voluntatem & petitionem fuerit purgatorium evacuatum? Et ſimiles congruentiæ facile poſſunt excogitari.

Secunda ſententia extreme contraria eſt, Chriſtum a purgatorio deſcenſu ſuo liberaſſe nullum, qui non jam ex integro luiſſet pœnas. Nam ſi aliquos fortaſſe reperit, quorum purgationis tempus illo momento, quo Chriſtus deſcendit, vel certe eo tempore, quo in inferno fuit, completum eſt, illos ſine ulla dubitatione liberavit, tamen, ut ſupra dicebam, qui hujuſmodi fuerunt non tam a purgatorio, quam a ſinu Abrahæ erepti ſunt. Et pro hac ſententia poteſt referri Bonavent. & eam videtur tenere Viguer. in inſtitut. c. 16. §. 4. verſ. 30. & poteſt ſuaderi, quia communiter ſancti ſolum dicunt deſcendiſſe Chriſtum ad infernum, ut eriperet antiquos Patriarchas, & Prophetas, ac alios juſtos, qui erant in ſinu Abrahæ, ut expreſſe tractat Cyril. Jeroſol. catach. 4. Gregor. autem, & Auguſt. in priori loco exponi poſſunt de iis, qui nihil habebant purgandum. Vel quod eduxerit omnes, non quod ſtatim omnes beatificaverit, ſed quia omnibus contulit, ne detinerentur in Limbo expectantes beatitudinem, quam tamen ſingulis dedit, ſtatim ac inventi ſunt abſque perſonali aliquo reatu. Auguſt. vero in aliis duobus ultimis locis aliter locutus eſt: quia nondum intellexerat ſinum Abrahę eſſe locum ſubterraneum & partem inferni: quod poſtea aliis locis docuit, ut ſupra vidimus: & ideo non cogimur illi credere in citatis locis, cum ex falſo fundamento proceſſerit. Quod deſtructo verba illa Petri, *ſolutis doloribus inferni*, recte intelliguntur de ſanctis Patribus, quia etiam illi in inferno erant, & dolorem de carentia beatitudinis, & dilatione redemptionis habebant. Eo vel maxime quod verba illa juxta aliam expoſitionem ſupra traditam, de Chriſto poſſunt intelligi. Locus autem ille ex Eccleſiaſt. 24. quamquam non conſtet ad literam intelligi de ſapientia incarnata, & de deſcenſu ejus ad inferos, potius quam de ſapientia increata, quæ ſua providentia omnia viſitat, tamen hoc dato nihil inde probari poteſt: quia ibi ſolum dicitur ſapientiã illuminaſſe omnes ſperantes in ſe: illuminatio autem latius patet, quam glorificatio. Unde veriſſimum eſt illuminaſſe etiam animas purgatorii, earumque ſpem auxiſſe & novum gaudium contuliſſe: non tamen inde fit eas liberaſſe; ergo neque in ſcriptura, neque in patribus eſt aliquod ſufficiens fundamentum ad aſſerendum, Chriſtum liberaſſe omnes animas purgatorii: ergo cum aliunde ſtet lex generalis divinæ juſtitiæ, ut qui in hac vita non ſatisfecit, in alia ſatiſpatiatur: non poteſt ſine fundamento Scripturę, & Sanctorum Patrum aliquid probabiliter affirmari, quod huic legi juſtitiæ repugnet. Et confirmatur primo, nam conjecturæ illæ de die triumphi, & ſimiles, ſunt valde infirmæ, præſertim ut dicamus Chriſtum generaliter diſpenſaſſe in hac lege juſtitiæ. Alias eadem ratione dici poſſet diſpenſaſſe cum damnatis, ſaltem cum infantibus, eiſque immediate ſua applicuiſſe merita, etiamſi in hac vita non fuerint applicata. Satis ergo fuit ad oſtenſionem ſuæ victoriæ & triumphi, quod omnibus juſtis contulit nova gaudia, & aliquo modo beatitudinem juxta uniuſcujuſq; diſpoſitionem, aliis ſcilicet in re, aliis in proxima ſpe. Confirmatur ſecundo, quia alioqui melioris conditionis fuiſſent illi homines mortui ante Chriſtum, quam alii, qui in lege gratiæ moriuntur, quod eſt contra perfectionẽ ſtatus legis gratiæ, & ſine ulla ſufficienti ratione. Cur enim Chriſtus deſcendens ad inferos omnibus illis animabus pęnam gratis remiſit, & regnans in cœlo non eandem indulgentiam concedit omnibus, qui in ipſo moriuntur? Deinde inquiro, an eduxit omnes animas, quas in purgatorio invenit, cum primum illuc deſcendit, an vero omnes etiam illas, quę illuc deſcendebant, quamdiu ipſe in inferno manſit? Neutrum enim videtur convenienter & conſequenter dici. Quis enim credat nullam animam, etiamſi deſcenderet onerata graviſſimarum pœnarum reatu, purgatam eſſe, quamdiu Chriſtus fuit in inferno, ſed ſtatim glorificatam ſolum propter præſentiam ejus in loco illo? Ac ſi illa pręſentia eſſet nobilior & efficacior, quam præſentia, quam habet in cælo. Aut quomodo poteſt conſequenter dici liberatas fuiſſe eas, quę antea erant, cum nulla fere ſit major vel diverſa ratio?

Unum tamen video poſſe ad hæc omnia reſponderi: & poteſt eſſe tertius dicendi modus, Chriſtum ſcilicet eduxiſſe omnes animas e purgatorio, non tamen ſine ſufficiente compenſatione, & ſolutione pœnæ pro culpa. Potuit enim fieri, ut diuturnitas temporis minueretur, ita tamen ut id gravitate & acerbitate pęnæ cõpẽſaretur. Hoc enim modo & legi juſtitię ſatisfieret, & propter Chriſti gloriam augendam major captivorum numerus inferno eriperetur. Sed contra hunc modum (præter novitatem ejus) retorqueri poſſunt omnes rationes factæ. Inquiro enim, an tanta pœnæ diuturnitas ſit certa lege ſtatuta, necne? Si non eſt; ergo nihil eſt de novo conceſſum his animabus propter Chriſtum. Si eſt, unde conſtat in ea lege juſtitiæ eſſe diſpenſatum? Item vel illis animabus fuit cõmodius acerbiora pati breviori tempore, vel non. Si non: quodnam beneficium illis contulit Chriſtus? Si vero fuit commodius: cur non refertur nobis ſimile beneficium propter Chriſtum jam glorificatum, & oſtendentem Patri vulnera ſuæ paſſionis, quod illis collatum eſt propter Chriſtum deſcendentẽ ad inferos? Tandem, vel in ea cõmutatione ſervata eſt omnimoda æqualitas, vel non. Si non, ſine cauſa ponitur, quia neceſſario aſſerendum eſt diſpenſatum eſſe in lege juſtitiæ, & id quod deerat, ſolutum eſſe ex ſatisfactionibus Chriſti. Et contra hoc procedunt omnes rationes factæ. Nam idem dici potuiſſet de totius pœnæ remiſſione. Si vero dicatur, ſervatam eſſe æqualitatem, id quidem difficile intelligitur, quia dilatio beatitudinis vix poteſt ſola pœna ſenſus compenſari. Vel certe, ſi fuit æqualitas, nulla fuit neceſſitas, nec ratio, ob quam illa commutatio fieret.

Chriſtus per ſuum ad inferos deſcenſum nõ omnes e purgatorio eduxit animas.

Ultima ſententia eſt media inter præcedentes, ſcilicet Chriſtum non eduxiſſe omnes animas e purgatorio, aliquas tamen liberaſſe. Hæc eſt mens D. Th. hic ar. 8. ad 1. quamvis revera D. Th. non omnino id affirmet, nam ſub disjunctione loquitur: unde ad veritatem ſententiæ ejus ſufficeret prior modus, ſcilicet quod Chriſtus eduxit eos, qui jam perfecte ſolverant. Tamen Cajet. hic, & alii Thomiſtæ intelligunt D. Th. in ſenſu copulativo ſcilicet Chriſtum eduxiſſe animas, quæ uno vel alio modo aptæ erant ad exitum. Et videtur revera mens D. Thom. quem ſequutus eſt Durand. in 3. diſ. 22. q. 4. & Paludanus q. 3. Authores quoque aliqui citati in prima ſententia nihil aliud dicunt, cum loquantur indefinite de animabus purgatorii, præſertim Gabriel & Turrianus. Et prior pars negativa hujus ſententiæ ſatis probata eſt ex dictis

dictis in ſecunda opinione. Poſterior vero ſit probabilis ex dictis in commentar.art.8. Nam ſicut Chriſtus dominus hic vivens quibuſdam remiſit peccata ſpeciali gratia,& liberalitate,& moriens ſimilem latroni impertivit gratiam, & poſtea reſurgens quoſdam ſecum ſuſcitavit, non tamen omnes: ita veriſimile eſt aliquibus animabus purgatorii hoc beneficium contuliſſe propter aliquam ſpecialem rationem meriti,& devotionis.Item ſuffragia, & orationes Sanctorum juvant animas purgatorii, ut citius liberentur: ergo multo magis juvare poterit Chriſti oratio,ſi illę ſpeciali aliquo titulo eo modo juvari merentur.Ergo ſimili modo credibile eſt ſua volũtate, & petitione aliquas tũc liberaſſe,quę ad hoc magis erãt diſpoſitę.

In hac re (ut fere citati Theologi docent, & ſpecialiter Richard. in 3.diſ.4. q.2.) vix poteſt definitum ferri judicium, cum res ſit valde incerta pendens tantum ex humanis conjecturis,quæ in omnem partem facile accommodari poſſunt.Tamen inter omnes opiniones, ſententia D. Thomæ videtur majorem ſpeciem probabilitatis,ſimulque pietatis,ac juſtitiæ divinæ congruentem rationem habere.

SECTIO IV.

Ad quæ loca inferni Chriſtus deſcenderit, quantumque ibi moratus ſit.

HÆc duo ſub uno titulo comprehendimus, quia breviter poſſunt expediri.Circa priorem ergo partem certum eſt deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ, qui erat proprius locus juſtorum: difficultas vero eſt de cæteris locis. Quidam enim probabile exiſtimant deſcendiſſe Chriſtum ad locum gehennæ, & damnatorum, & conſequenter ad cætera loca.Ita opinatur Bellarmin.lib.4. de Chriſti anima c.16.propter verba Sapientis Eccleſiaſt.24.*Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inſpiciam omnes dormientes.* Nam licet D.Th. art.1. ad 1. hæc verba explicet de penetratione ſecundum effectum, tamen non videtur ſatisfacere, ut ſupra in favorem Durandi argumentabamur.Quia alias dici poſſet ad nullum locum aliter deſcendiſſe, quam per effectum,cum ſcriptura æque de omnibus loquatur.Adducit præterea quædam Patrum teſtimonia dicentium, Chriſtum deſcendiſſe *ad locum doloris*,ex Auguſtin. ep.99. *In quo peccatores torquebantur.* Fulgentio lib.3ad Thraſimundum c.30. *Quique eſt domicilium magnæ illius mentis*, ut loquitur Emiſſenus orat.1. de reſurrect. & ſimilia. Adjungi præterea poteſt conjectura. Quia Chriſtus in omnibus inferni locis aliquid operatus eſt, ſed perfectior modus operandi magiſque connaturalis eſt per realem præſentiam. Item in morte ſua declaratus eſt Chriſtus dominus vivorum,& mortuorum,ita ut omnes etiam dæmones,& damnati ad ejus regnum pertineant,ejuſque poteſtati ſubditi ſint;ergo oportuit, ut ſua præſentia veluti poſſeſſionem regni ſui caperet, ac de omnibus triumpharet.

Contraria ſententia eſt communis Theologorum. D. Th.hic art.2.& in 3.d.22. ubi Bonav.Richard.Gabr.Palud.& Marſil.q.13.& reliqui in hoc conveniunt,quod ad locum damnatorum non deſcendit,ad locum autem purgatorii quidam eorum cenſent probabile deſcendiſſe, ſi verum eſt inde aliquos liberaſſe. Qui Theologi nullam aliam probationem adducunt, niſi quod potiſſima, & adæquata ratio, ob quam Chriſtus ad inferos deſcendit, fuit, ut ſanctos Patres viſitaret, & conſolaretur, atque eos inde educeret. Hanc enim rationem illius deſcenſus reddunt omnes Patres ſupra citati. Ut videre licet,prę ſertim in Cyrill.Jeroſol.cat.4.Damaſc.l.3.c.ult. Ruffino in expoſ.ſymb.& Tertull.l.de Anima. Et revera ſcripturæ hanc potiſſimam cauſam aſſignant;ergo veriſimile eſt tantum deſcendiſſe in illum locum, in quo Sanctorum animæ exiſtebant. Unde Auguſt.dicta epiſt.99. *Nulla* (inquit) *cauſa occurrit, cur illo veniſſe credatur Salvator, niſi ut ab ejus* (id eſt inferni) *doloribus ſalvos faceret.* Ergo ex ſententia Auguſt. ad nullum locum inferni deſcenditSalvator,ex quo neminem erepturus erat. Confirmat hoc D.Th.hic art.8.in arg.*Sed contra.* Quia non decebat Chriſtum ad locum damnatorum deſcendere, *in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.*Job.10.*Quæ enim conventio lucis ad tenebras? Chriſti ad Belial?* 1.ad Cor.6.

In hac re cenſeo primam ſententiam, quamvis nova appareat,non eſſe tamen temerariam,neque omnino improbabilem. Quia non deſunt illi apparentia fundamenta,& contraria non fundatur certa authoritate,ſed dubiis conjecturis: multo tamen probabilius videtur Chriſtum non deſcendiſſe ſaltem ad locum damnatorum. Primum quidem propter communem conſenſum Scholaſticorum:deinde, quia nulla apparet ſufficiens ratio, cur illuc deſcenderit. Eſt enim præter ſupra dicta conſiderandum, Chriſti animam non deſcendiſſe ad infernum ſolum propter effectum, vel propter alios, ſed quodammodo propter ſe,ſuppoſito ordine divinæ providentiæ. Quia cum illa anima a corpore ſeparata alicubi futura eſſet, nullus erat pro illo ſtatu aptior locus,in quo exiſteret.Erat enim ille locus ex divina providentia deputatus pro animabus ſanctis uſque ad conſummatam hominum redemptionem, & Chriſti reſurrectionem: & ideo ibi debuit anima Chriſti etiam collocari, donec iterum corpus aſſumeret. Noluit enim ſine illo ſupra terram aſcendere.Hęc autem ratio optime declarat, Chriſtum deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ. Ad gehennam autem nullam habuit occaſionem deſcendendi, quia neque ille locus erat accommodatus ipſi, neque effectus, quem ibi habuit, hoc requirebat. Quia totus fuit per modum loquutionis, ſeu cujuſdam manifeſtationis. Ut autem unus ſpiritus cum altero loquatur, ſeque illi manifeſtet, nulla loci propinquitas neceſſaria eſt. Deinde ut Rex poſſeſſionem regni capiat, non perãbulat omnia loca, etiam vilia, & abjecta, ſed in ea civitate, quæ eſt caput regni,in qua cũ maxime reſidere decet,totius regni ſuſcipit gubernacula.Igitur ut Chriſtus omnibus damnatis,ac dæmonibus dominaretur, eoſque terreret,& ſibi genua flectere compelleret,nec neceſſarium, nec expediens fuit, ut ad eorum teterrimum locum deſcenderet.Et hæc de loco damnatorum. Quæ pari fere probabilitate procedunt de loco puerorum. Quia licet in illo non ſint horror, & inordinatio, quæ in loco damnatorum, tamen etiam non congruebat Chriſto. Ac præterea,quia adhuc eſt incertum, an Chriſtus ſeſe manifeſtaverit his pueris, vel aliquid eis contulerit,& ſi quid contulit, non pertinuit ad eorum ſalutem, aut ſpiritualem profectum, ſed ſolum ad recognitionem dominii Chriſti,ad quem effectum ſatis,ſuperque erat locutio, & ſpiritualis præſentia ſecundum cognitionem. De loco vero purgatorii res eſt magis dubia, tamen etiam probabilius cenſeo, Chriſtum ad illum non deſcendiſſe. Primum, quia exiſtimo non eduxiſſe omnes animas e purgatorio,& ſi aliquas eduxit, eas non in purgatorio, ſed in Sinu Patrum glorificaſſę. Atqui ut eas illuc adduceret, non oportuit, ut ad locum purgatorii deſcenderet, ſed ut ſuam voluntatem ac imperium manifeſtaret.Ad illuminãdas vero cęteras animas jam diximus,non eſſe neceſſariã propinquitatẽ loci;ergo cum alias nec loci qualitas,& conditio eſſet Chriſti animæ accommodata,nec ex parte animarum,quæ ibi purgabantur,eſſet ea congruitas, quæ erat in animabus Patriarcharum & Prophetarum, non oportuit Chriſti animam illuc deſcendere.

Anima Chriſti non deſcendit in triduo ad locum damnatorum.

Chriſtus in triduo ad purgatorium non deſcendit.

Nec locus adductus ex Eccleſiaſt.24. difficilem habet expoſitionem.Primo quidem,quia non conſtat, ibi ad literam eſſe ſermonem de Sapientia incarnata. Secundo, quia licet hunc locum interpretemur de deſcenſu per effectum, tantum habetur, ex hoc ſolo loco non probari ſufficienter Chriſtum deſcendiſſe ad inferos ſecundum realem præſentiam,ex quo non ſequitur aliquod in favorem Durandi. Nam ex aliis locis ſcripturæ neceſſario convincitur, Chriſti animam ad aliquem locum inferni vere,ac realiter deſcendiſſe.Tertio reſpondetur, de Chriſto dici penetraſſe *omnes partes terræ*,quia non ſolum ad ſuperficiem ejus deſcendit, ſed etiam uſque ad infimum terræ locum penetravit: non autem oportet, ut eum in locum quoad omnes ejus ſinus quoquoverſum irruperit. Sicut c.17.dicit Job: *In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea*, ubi Gregorius lib.18.c.17. alias 22. adnotat, Job non fuiſſe deſcenſurum uſque ad infimam inferni partem:totum vero illum locum comparatione noſtri dici profundiſſimum infernum. Jam vero locus Auguſtini ad ſummum procedit de purgatorio, ut evidenter probatum eſt, cum dicat non deſcendiſſe, niſi ad eum locum, ex quo animas eduxit. Et adhuc quoad hoc procedit Auguſtinus in ea epiſt. ex eo fundamento, quo exiſtimabat Sinum Abrahæ non poſſe dici locum inferni, & dolorum,cujus contrarium ex eodem Auguſtino, & aliis Pa-

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Patribus ſatis oſtendimus. Et ita etiam conſtat, cætera Patrum teſtimonia de eodem loco ſufficienter intelligi. Conjecturæ vero probando noſtram ſententiam ſatis expeditæ ſunt.

Circa poſteriorem partem queſtionis nulla fere eſt difficultas, ſuppoſitis iis, quæ diximus. Unum tamen invenio Nicephorum lib. 1. Hiſtoriæ c.31. dicentem eadem die, & hora, qua Chriſtus deſcendit ad inferos, rediiſſe ſecum ducentem Sanctorum animas, & cum eis ad Paradiſum tranſiſſe. In quam ſententiam citat Chryſoſtomum, nullum tamen locum deſignat, ſolumque adducit conjecturam. Quia non erat rationi conſonum, animam ejus apud inferos retineri, quæ nihil prorſus de primi parentis maledictione, & exitio ſecum attuliſſet: & ideo ſubito, ac in momento uno ad tabernacula Paradiſi immenſa luce relucentia tranſiviſſe. Et confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Quæ ad literam, & in ſermonis proprietate verificari poſſunt de Paradiſo terreſtri, etiamſi fateamur Chriſtum vere, & ſecundum realem præſentiam ad inferos deſcendiſſe. Potuit enim eadem die prius deſcendere, & ſtatim paulo poſt ad Paradiſum tranſire ſecum ducens latronis animam; ergo ita exponendus eſt ille locus. Nam ſcriptura ſacra, quando proprie exponi poteſt, non eſt ad metaphoras detorquenda. Et ita intelligit illum locum Juſtinus q.76. ad Orthodoxos, & indicant Irenæus, & alii antiqui, qui exiſtimarunt, animas hominum expectare in paradiſo terreſtri, uſque ad corporum reſurrectionem, ut ſuam beatitudinem recipiant: præſertim ita exponit Euthym. in favorem illius ſententiæ, Luc.23.

Reſponſ. Chriſti anima per triduum in inferno fuit.

Nihilominus veritas eſt, Chriſti animam in inferno fuiſſe toto illo triduo, donec aſcendit, ut corpori uniretur hora reſurrectionis. Veritatem hanc non minus certam exiſtimo, quam quod Chriſtus in infernum deſcenderit. Nam loca ſcripturæ ſupra citata, utrumque eodem fere modo convincunt, præſertim ille Matth.12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod dictum eſſe ratione animæ deſcendentis ad inferos, ſupra ex ipſis verbis, & ex ſanctis Patribus oſtendimus: & tamen ibi non ſolum dicit Chriſtus ſe deſcenſurum in cor terræ, ſed etiam ibi per triduum futurum. Idem probant verba Pſal. 15. prout exponuntur a Petro Act.2. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam providens* (inquit Petrus) *loquutus eſt de reſurrectione Chriſti.* Igitur non eſt ibi derelictus, quia exivit inde, ut reſurgeret; ibi ergo uſque ad reſurrectionem manſit. Unde eodem loco ait Petrus: *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat, teneri eum.* Tunc ergo ſolutus eſt a loco inferni, quando ſuſcitatus eſt. Ac tandem Paulus ad Roman, 10. *Quis* (inquit) *deſcendet in abyſſum? id eſt Chriſtum a mortuis revocare.* Ac ſi aperte diceret, tunc Chriſtum ex abyſſo reductum, quando a mortuis revocatus eſt. Conſtat ergo ex ſcriptura, Chriſtum manſiſſe in inferno uſque ad horam reſurrectionis, quam ita etiam intellexerunt omnes Patres ſupra citati. Inter quos manifeſte Auguſt. ep.57. dicit animam ex inferno remeaſſe in die reſurrectionis. Unde ex dictis verbis Chriſti: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, colligit in inferno fuiſſe paradiſum. Item Iren.l.5. contra Hær.c.31. & Tertul.l. de anima c.55. ac Petrus Chryſ. ſer. 74. explicans verba illa, *& ecce terræmotus factus eſt magnus*, (quæ de die reſurrectionis dicta fuerunt) inquit: *Tremuit terra, non quia angelus deſcendit de cælo, ſed quia ab infernis Dominator aſcendit.* Denique omnes Scholaſtici in 3. d. 22. in hac veritate conſentiunt. Rationes vero, ſeu congruentiæ ad hoc confirmandum, ex priori parte hujus ſectionis ſufficienter peti poſſunt.

Ad conjecturam Nicephori reſpondetur, Chriſti animam non fuiſſe detentam in inferno in pœnam: ſed ſolum, ut expectaret corporis ſui reſurrectionem, quam oportebat aliquo tempore differri, ut ejus veritas evidentius probaretur. Et eadem ratione detentæ ſunt etiam aliorum animæ, non jam in pœnam, ſed ut Dominum ſuum comitarentur, & quia non decebat ante ipſum aliquem exire. Ad illud vero teſtimonium: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Origenes tom.2. in Joannem in fine dupliciter reſpondet. Primo, illud *hodie*, non ſumi proprie pro præſenti die, ſed pro præſenti tempore, vel ſeculo. Sed hoc eſt contra proprietatem verbi, & ſenſum Sanctorum, & Eccleſiæ. Secundo, fortaſſe Chriſtum prius iviſſe ad Paradiſum, ut impleret promiſſum, & deinde deſcendiſſe in infernum. Sed hoc eſt gratis confictum contra omnia in ſuperioribus tractata.

Aliter interpretabantur alii, quos Theophyl. refert, ſcilicet Chriſtum dixiſſe, *hodie*, non quia eodem die id futurum eſſet, ſed ad indicandam certitudinem promiſſionis. Sed hæc expoſitio non ſolum proprietatem verborum deſtruit, ſed etiam veritatem. Verba enim Chriſti non continent prophetiam de futuro, in quo ſolet interdum præſens pro futuro poni, ſed ſimplicem promiſſionem, quæ ſi non fuit impleta, prout facta eſt, non fuit vera. Alii exponebant, conjungendo dictionem *hodie* cum antecedentibus verbis, hoc modo: *Amen dico tibi, hodie mecum eris, &c.* ſed eſt eluſio potius ſcripturæ, quam interpretatio. Sic enim ſine fructu adjeciſſet Chriſtus illam temporis determinationem, in qua poſita eſt magna vis, & energia illorum verborum. Quia enim latro petierat, ut Chriſtus recordaretur ſui, quando veniret in regnum ſuum; ideo Chriſtus eum docuit eodem die fuiſſe implendam petitionem ejus. Dicendum ergo eſt, juxta ſuperius tractata q.46. art.11. in commen. paradiſum in illis verbis non ſumi pro paradiſo terreſtri, ſed pro gloria, ac beatitudine: juxta illud Apocal. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.* Dices: Si licet metaphorice interpretari paradiſum, cum Chriſtus dicit ſe futurum in paradiſo, licebit etiam metaphorice interpretari infernum, vel deſcenſum, cum Chriſtus dicitur deſcendiſſe in infernum. Reſpondetur, non eſſe eamdem rationem. Primo, quia ex frequentiori uſu illius vocis *infernus*, tam in novo quam veteri teſtamento, item ex multitudine teſtimoniorum, & ex eorum contextu, & circumſtantiis, ac denique ex Eccleſiæ, ac Sanctorum ſenſu, & interpretatione conſtat, deſcenſum ad inferos proprie eſſe intelligendum: at vox *paradiſus*, licet in primæva ſignificatione locum amœnum, vel pomarium ſignificet: tamen in ſcriptura, præſertim in novo teſtamento tranſlata eſt ad ſignificandum locum beatitudinis: ut patet etiam 2. ad Cor.12. Ac præterea ex circumſtantiis ejuſdem loci conſtat ita eſſe intelligendum. Quia latro non petebat eſſe in pomario, ſed in regno Chriſti, & hoc illi promiſit Chriſtus ſub nomine *paradiſi*, ſimul ſignificans latroni regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, ſed in cæleſti beatitudine. Et ita etiam ibi interpretantur Ambroſius, Theophylactus, & alii expoſitores.

QUÆSTIO LIII.

De reſurrectione Chriſti, in quatuor articulos diviſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad exaltationem Chriſti. Et primo, de ejus reſurrectione. Secundo, de ejus aſcenſione. Tertio, de ejus ſeſſione ad dexteram Patris. Quarto, de judiciaria poteſtate ipſius.

Circa primum occurrit quadruplex conſideratio. Quarum prima eſt de ipſa Chriſti reſurrectione. Secunda, de qualitate reſurgentis. Tertia, de manifeſtatione reſurrectionis. Quarta, de ejus cauſalitate. Circa primum quæruntur quatuor.

Primo, de neceſſitate reſurrectionis ejus. Secundo, de tempore. Tertio, de ordine. Quarto, de cauſa.

DISPUTATIO XLIV.

In octo ſectiones diſtributa.

De reſurrectione ſecundum ſe.

POſt tractatum de Chriſti paſſione, & morte incipit D. Thomas conſequenti ordine de Chriſti reſurrectione diſſerere. Quia vero reſurrectionis ratio univerſalior eſt (Chriſto enim, & aliis convenire poteſt) neceſſarium viſum eſt, nonnulla præmittere reſurrectioni Chriſti, noſtræque communia. Quoniam ex eorum cognitione pendent fere omnia, quæ de Chriſti reſurrectione tractanda ſunt. Dicemus ergo quid nomine reſurrectionis intelligamus, & an poſſibilis ſit, & qua virtute.

SECTIO I.

Quid ſit reſurrectio, quæve ſint ad veram reſurrectionem neceſſaria.

INquirimus prius, quid ſit, quam an ſit reſurrectio. Quia oportebat vocis ſignificationem ante omnia explica-

plicare,quod non poteſt brevius,& clarius fieri,quam in-veſtigando ſimul rei quidditatem.

Reſurrectionis deſcriptio.

Suppono igitur primo, reſurrectionem eſſe mutationem ſubſtantialem, qua id, quod prius extiterat,& corruptum erat,idemmet iterum producitur. Hoc conſtat ex communi uſu hujus vocis, præſertim in ſcriptura,& ſanctis patribus,& Eccleſiaſticis doctoribus, a quibus potiſſimum ſumenda eſt hujus vocis ſignificatio,quia non tam Latina eſt, quam Eccleſiaſtica. Apud Latinos enim veteres non reperitur reſurrectionis vox,præſertim in hac ſignificatione.Neque mirũ eſt,quod, cum rẽ non agnoverint, nec vocẽ indiderint. Unde licet interdum utantur verbo *reſurgendi*, non tamen in ea proprietate, quam deſcripſimus, ſed ut ſignificat inſtaurationem,ſeu reſtitutionem rei ad priorem ſtatum, quamvis non idem numero,quod perierat,reparetur.Ut autem poſita deſcriptio conſtet,ſingula pene verba expendenda ſunt.Dicimus enim in primis reſurrectionem eſſe mutationem,in quo a creatione,ſeu potius a recreatione diſtinguitur.

Reſurrectio eſt propria ex præſuppoſito ſubjecto tranſmutatio.

Si enim Deus Angelum vel hominem ſemel productum in nihilum redigeret, rurſumque illum poſtea produceret,eſſet illa recreatio,ſeu reſtitutio ejuſdem rei,quæ antea fuerat, in quo cum reſurrectione conveniret: non tamen foret reſurrectio prout nunc loquimur, quia non eſſet mutatio, ſed ſimplex effectio ex nihilo. Eſt ergo de ratione reſurrectionis, ut ſit propria mutatio,atque adeo,ut fiat ex præſuppoſita materia, ſeu ſubjecto: in hoc enim differt propria mutatio a ſimplici effectione,quæ mutationem non includit. Quod ſi quis contendat, illam quoque ſimplicem reproductionem ex nihilo,poſſe reſurrectionem dici,de nomine tantum quæſtionem agitabit. Quia certum eſt, illam actionem convenire in hoc cum reſurrectione,quod ſit reproductio rei, quæ antea erat: tamen etiam conſtat hanc reproductionem,cum fit ex ſubjecto adhuc permanente, eſſe diverſæ rationis,& eſſe proprie mutationem,& poſſe propria aliqua voce ſignificari. In hac ergo ſignificatione utimur reſurrectionis voce. Sic enim illa utuntur ſcriptura, & Patres,ut videbimus. Et ratio adjungi poteſt, quia ſicut res creatæ ſecundum legem ordinariam non annihilantur, ita neque reproducuntur ex nihilo.Unde ſi aliquid, quod prius fuerat, iterum producitur, ſemper fit per mutationem aliquam ex præſuppoſito ſubjecto: reſurrectio autem non ſignificat quamcumque reproductionem abſolute poſſibilem, ſed ſecundum potentiam, aut legem ordinariam; eſt ergo reſurrectio mutatio ex ſubjecto.

Reſurrectio in rebus tantũ materialibus proprie reperitur.

Ex quod colligitur primo,reſurrectionem tantum habere locum in rebus ex materia, formaque compoſitis. Quia tantum hæ res poſſunt ex præſuppoſito ſubjecto produci, vel reproduci. Eſt tamen conſiderandum interdum hanc vocem attribui rei ſpirituali ſeu ratione partis ſpiritualis, quomodo dicitur homo reſurgere ſpiritualiter, quando a ſtatu peccati ad ſtatum gratiæ reſtituitur;ſed illa eſt metaphorica ſignificatio: tum quia ibi revera non reparatur eadem numero gratia, quæ deſierat eſſe, tum etiã quia idem homo ſimpliciter permanſit,& ſolum ſecundum quædam accidentia mutatus eſt. Dicitur ergo tunc reſurgere homo ea Latina ſignificatione ſupra poſita,qua reſurgere dicitur,quod ad meliorem ſtatum,quam prius habuerat, reſtituitur.Secundo eſt obſervandũ,poſſe intelligi, ut in eodem ſubjecto idem numero accidens, quod deſtructum fuerat, iterum producatur per mutationem ex ſubjecto reſurrectioni ſimilem, quod mutationis genus etiam in ſpiritualibus rebus reperiri poteſt,ut conſtat:tamen ſicut eſſe,& productio accidentis non ſunt talis ſimpliciter,ſed ſecundum quid,ita reſtauratio ejuſdem accidentis non eſt ſimpliciter reparatio ſed ſecundum quid, & ideo non ſignificatur abſolute nomine reſurrectionis.

Reſurrectio proprie non eſt accidentis.

Igitur reſurrectio ſimpliciter dicta mutationem ſubſtantialem ſignificat (ut dixi) ac propterea ſolum habet locum in ſubſtantiis materia, formaque compoſitis.

Ex quo ulterius ſequitur, non in quacumque re materiali,ſed in corruptibilibus tantum reſurrectionem habere locum.Primo quidem, quia productio ex præſuppoſito ſubjecto proprie non habet locum niſi in re generabili, & corruptibili; ergo nec reproductio. Deinde quia oportet (ut dixi) ut hæc mutatio tendat ad producendam rem,quæ prius extiterat,corruptaque fuerat.Quia niſi eſſet deſtructa, non eſſet capax reproductionis, & niſi deſtructa fuiſſet per corruptionem, non manſiſſet ſubjectum, ex quo iterum produci poſſet.Neceſſe ergo eſt, ut corruptio,ſeu mors reſurrectionem antecedat; ſicut ergo corruptio non habet locum,niſi in re corruptibili, ita neque reſurrectio.

Reſurrectio in rebus ſolum corruptibilibus locum habet.

Objectio.

Dices.Poſſet Deus deſtruere cœlum ſeparando formam, & conſervando materiam, ex qua poſſet iterum illud reproducere; ergo habet locum reſurrectio in re incorruptibili.

Reſponſ.

Reſpondetur illud eſſe præter naturas rerum, tamen in eo genere mutationis, ſicut cœlum eſt reparabile per actionem ex materia in ordine ad divinam potentiam,ita in ordine ad eamdem dici poteſt corruptibile, ſeu diſſolubile, ejus materia manente. Omiſſis tamen iis extraordinariis miraculis, reſurrectio de potentia ordinaria (ut loquimur) ſolum in ſubſtantiis corruptibilibus locum habet,ut ſatis probatum eſt.

Sed advertendum eſt hujuſmodi ſubſtantias multiplices eſſe, & in omnibus intelligi poſſe hujuſmodi mutationis genus, quamquam non omnes etiam Catholici illud admittant,ſine fundamento tamen,ut poſtea videbimus. Reſurrectionis ergo nomen, generaliter ſumptum ad omnes hujuſmodi res accommodari poteſt, frequentius tamen dicitur de rebus animatis, ſed maxime de homine, quia veluti per antonomaſiã proprie reſurgere dicitur, & hoc modo utimur fere ſemper hac voce ſimpliciter dicta. Et ratio reddi poteſt. Quia (ut dixi) hæc vox uſurpata eſt ad ſignificandam hanc mutationem, ut interdum a Deo ſolita eſt fieri.

Solus homo antonomaſtice reſurgere dicatur quomodo.

Solent autem fieri proprie hominum reſurrectiones,non autem aliarum rerum, ut conſtat ex canonica, & eccleſiaſtica hiſtoria. Quod ſi interdum fortaſſe leguntur res aliæ, vel animalia mortua repente miraculoſe excitata,non eſt neceſſe credere tunc idem numero,quod exciderat,cum eadem forma excitari: cum neque ex effectibus, & ſignis colligi id poſſit,neque ad aliquem finem ſit neceſſarium. In quo eſt magna differentia inter homines, & res alias corruptibiles. In homine enim forma ſeparata a corpore manet,& eſt immortalis, & ideo multiplicatio animarum, & hominum non eſt omnino per accidens, ſed per ſe ex intentione naturæ, ut notavit D.Th.1.p.q.98.art.1. Unde quia reſurrectio,ut ſic,non tendit ad multiplicationem, ſed ad reparationem ejus,quod ceciderat,quãdo homo ſuſcitatur, neceſſe eſt,ut eadẽ anima,quæ manſerat ſeparata,iterum corpori uniatur,ut idem homo reſurgat. At vero in aliis rebus,quando corrumpuntur, formæ omnino pereunt, ac deſinunt eſſe,& ideo earum multiplicatio eſt tantum per accidens ad conſervationẽ ſpeciei.Atque eadẽ ratione, ſi aliquando poſt corruptionem ſubito excitari videntur, non eſt neceſſe,quod in eodem individuo, ſed in eadem ſpecie reſurgant, quia ad finem intentum non magis refert unum individuum,quam aliud.Reſurrectio ergo ſimpliciter dicta tantum in hominibus regulariter locum habet. Et hoc ſenſu ſemper de reſurrectione loquemur.

Ex his ſatis expoſita relinquitur ultima pars in deſcriptione poſita,ſcilicet oportere,ut per reſurrectionem idẽ homo fiat,qui antea deſierat eſſe. Nam ſi eſſet alius, jam non eſſet reſurrectio, ſed multiplicatio hominum, novaque generatio. Sed licet hoc certum ſit, tamen in explicanda hac identitate, ex qua ratio reſurrectionis pendet, nonnullæ occurrunt difficultates, quæ in ſequentibus ſectionibus commmodius tractabuntur.

SECTIO II.

Utrum ſit neceſſarium, ut id, quod reſurgit, eamdem numero animam, & materiam habeat.

QUod ad priorem partem ſectionis attinet, res eſt facilis.Nam de anima rationali nulla eſt controverſia propter rationem factam in fine præcedentis ſectionis:tamen ſuppoſita ſententia aſſerente in homine plures eſſe animas,& formas ſubſtantiales,aliqui exiſtimant non eſſe neceſſarium ad veram reſurrectionem,ut eadem numero anima ſentiens,vel vegetans redeat. Quod neceſſario ſequitur ex eorum opinione,qui negant poſſe per divinam potentiam reparari eamdem numero formam materialem, dependentemque a materia, poſtquam deſtructa eſt. Et licet ſit poſſibile, tamen quod ad reſurrectionem ejuſdem hominis non ſit neceſſarium, probari poteſt. Quia homo formaliter conſtituitur per animam rationalem,ut ſic,non vero per ſuperiores formas. Nihilominus contrarium verius eſt,ut colligitur ex D.Th. in 4.d.44.q.1.art.1.q.2. ad 3. Ubi inquit,ſi in reſurrectione non redeat eadem anima ſenſibilis, non fore idem ani-

mal,& conſequenter neque eumdem hominem.Quia hic homo eſſentialiter includit,quod ſit hoc animal: & quia variata parte eſſentiali, non poteſt ſimpliciter manere idem, quod antea erat. Deinde ſuppoſita vera ſententia, in homine tantum eſſe unam formam ſubſtantialem,eſt hoc ſimpliciter neceſſarium. Quia non poteſt eadem numero anima rationalis redire, quin redeat eadem anima vegetans,& ſentiens talis hominis,cum ſit una,& eadem, quæ non poteſt informare ſecundum ultimum gradum, quin informet ſecundum omnes. Tum quia in re non diſtinguuntur hi gradus, tum etiam quia ſunt eſſentialiter ſubordinati. Denique (etiam ſi verum eſſet illas animas eſſe diſtinctas, ac materiales) tamen ſine dubio poſſent a Deo iterum produci,ut in ſequentibus attingemus. Atque de facto aſſerendum eſſet,ita fieri in vera hominis reſurrectione,ut ſic vere idem numero homo,qui reſurgit.

Tota igitur difficultas verſatur in poſteriori parte quæſtionis, an ſcilicet de neceſſitate reſurrectionis ſit eadam materia corporis reſurgentis,& mortui. In qua non eſt dubium de identitate ſpecifica, ſeu eſſentiali. Quia cum hæc ſpecies materiæ ſcilicet rerum generabilium,& corruptibilium,ſit de eſſentia corporis humani,& conſequẽter de eſſentia hominis, ſi materia corporis reſurgentis non eſſet ejuſdem ſpeciei,compoſitum ex illa non ſolum non eſſet idem homo qui antea fuerat, verum etiam neque eſſet homo.Non eſſet ergo illa reſurrectio: ſed nova productio cujuſdam novi monſtri. Unde ſententia Eutichetis, Origenis, & aliorum, qui poſuerunt corpora hominum reſurgentium futura alterius rationis, quam nunc ſunt,vel hoc titulo hæreſis merito damnatur, quod veritatem reſurrectionis evertat, quamvis illa hæreſis poſſit aliis modis intelligi ut inferius iterũ attingemus. Dubium ergo inter Catholicos ſolum eſt de identitate numerica materiæ primæ.Quidam enim exiſtimant,non eſſe neceſſariam. Quæ ſententia tribuitur Origeni exponenti verba illa Pſalm.1. *Non reſurgent impii in judicio*, ut ex Methodio in dialogo Aglaophon, ſeu de reſurrectione refert Epiph.hær.64.ubi licet non expreſſe loquatur de identitate numerica, neceſſe eſt tamen ſaltem de hac intelligi. Nam expreſſe dicit non requiri idem primum ſubjectum, & hoc modo defendit hanc ſententiam Durandus 4.diſt.44. q.1. Cujus fundamentum eſt, quia forma eſt, quæ dat compoſito eſſe,& unitatem. Materia enim, cum de ſe ſit pura potentia, ab hac forma habet, quod ſit hæc, & quod diſtinguatur ab alia, quia ſicut totum eſſe ejus eſt forma,ita & idẽtitas, & diverſitas actualis ergo quandocumque eſt ſub eadem forma idem compoſitum reſultat:ergo, ut ſit vera reſurrectio ejuſdem hominis,ſatis eſt,quod anima ſit eadem.Et confirmatur primo,quia in homine per nutritionem variatur materia,& fortaſſe per aliquot annos tota variatur: & nihilominus manet ſemper idem homo: ergo ſimiliter eſſet idem homo,ſi iterum produceretur ex eadem anima compoſitus, quamvis materia eſſet diverſa;ergo eſſet vera reſurrectio. Et hoc argumentum amplificat valde Origenes apud Methodium ſupra,inquirens, ſi materia futura eſt eadem in reſurrectione, an ſit illa, quam homo habuit in pueritia,vel in ſenectute,quia materia ſemper fluit.Confirmatur ſecundo, quia alias ſi duo homines ſucceſſive habuiſſent eamdem materiam, non poſſent poſtea ſimul reſurgere. Quia non poſſet utrique eadem materia tribui ſine novo ſaltem miraculo, ſcilicet quod eadem materia ſimul ſit ſub duabus formis, quod Durandus ſimpliciter impoſſibile eſſe judicat.Similiter qui mortuus eſſet puer, non poſſet niſi puer reſurgere.

Communis vero ſententia eſt, de neceſſitate reſurrectionis eſſe, ut corpus reſurgentis conſtet ex eadem numero materia, ex qua prius conſtitit. Ita D.Th.4. cont. Gent.c.81.& quodl.11.a.6. & in 4.diſ.44. q.1.art.1.q.1. ubi Scot. Palud. Capreol. & cæteri Scholaſtici hanc ſententiam amplectuntur Ratio eſt,quia ſicut materia eſt de eſſentia hominis, ita identitas materiæ eſt de ratione ejuſdem hominis. Quod declaratur,refellendo ſimul præcipuum Durandi fundamentum, in quo repugnantiam quandam involvere videtur. Materia enim ſuam propriã entitatem habet, quæ ſub diverſis formis manet eadem, alias in generatione nihil maneret in genito quod fuit in corrupto.Quia ſi aliquid manet,illud eſt aliqua res:maxime autem eſt res,quæ eſt materia: ergo repugnat, ut materia accipiat totam identitatem, vel diverſitatem a forma.

Materia prima in ſe [illegible] de ſe propriam h[illegible] entitatem.

ma.Nam illa entitas,quæ ſupponitur formæ, de ſe eſt eadem vel diverſa. Imo niſi hoc ita ſit, in ipſa quæſtione, quam Durandus admittit ut poſſibilem,involvitur repugnantia.Nam ſi materia hoc ipſo,quod eſt ſub eadem forma, eſt eadem, impoſſibile eſt, eamdem animam informare diverſas materias, quod in propoſita dubitatione ſupponitur.Quod ſi Durandus dicat materiam, ut puram potentiam eſſe diverſam,tamen ut eſt actu,eſſe eamdem, in primis falſum ſupponit. Quia quantumvis materia conſideretur,ut potentia pura in ordine ad actum formalem,neceſſe eſt ut in ſe ſit aliqua entitas,ut eſſe poſſit vera ac realis potentia paſſiva.Deinde non expedit difficultatem,quia materia etiam ut pura potentia, eſt de eſſentia compoſiti ſubſtantialis,& ideo ſi illa eſt diverſa, non erit idem homo,qui reſurgit.Et confirmatur, nam tranſmigratio animarum (quam Pythagoræi ponebant) non cenſebatur reſurrectio, ſed nova generatio, quamvis eadem anima relicto uno corpore aliud informaret;ergo ad reſurrectionem non ſatis eſt identitas animæ,ſi diſtincta ſit materia, quam informat, ſed erit potius illa quædam animæ tranſmigratio.

Hæc difficultas pendet multum ex illa quæſtione, an variata matera ſub eadem forma ſit idem homo, nec ne. Quæ quidem multum poteſt eſſe de nomine,nam res fere conſtat,ſcilicet illum hominem omnino,& quoad omnes partes eſſentiales non eſſe eumdem: quoad præcipuam vero partem,quæ proprie hominem conſtituit,eſſe eumdem,& ideo ſi illa variatio materiæ paulatim fiat, & ſub eadem corporis organizatione ſimpliciter cenſetur idem homo, loquendo humano more.Si autem fieret ſubita quædam mutatio totius corporis in aliud,non cenſeretur ſimpliciter idem homo,quãvis fortaſſe fieret,ſit modo imperceptibili,& cum organizatione & figura ſimili, idem ſimpliciter vocaretur.Nam quod variatio paulatim fiat, vel ſubito ad veram rei identitatem,vel diverſitatem nihil referre videtur: ſed ſolum ad exiſtimationem, & ad loquẽdi modum.Juxta hæc ergo difficultas poſita reſolvi poſſet, dicendo reſurrectionem perfectam ex omni parte requirere identitatem materiæ, reſurrectionem vero imperfectam, & ſecundum quid poſſe conſiſtere cum ſola identitate formæ.

Ut tamen non tantum modus loquendi, ſed res ipſa magis explicetur,adverto,quod cum reſurrectio (ut dixi) ſit mutatio quædam, in qua ſubjectum, & terminus reperitur,interdum poteſt denominare ſubjectum, quo modo dicimus reſurgere corpus, quod mortuum erat, corpus enim illud ſubjectum eſt, non terminus reſurrectionis. Interdum vero poteſt denominare terminum, quomodo dicimus reſurrexiſſe hominem ut Lazarum, v. g. animam vero proprie non denominat, quia illa non ceciderat, ſed viva permanſerat, quamvis denominari poſſit reunita corpori per reſurrectionem. Igitur ſi reſurrectio conſideretur in ordine ad terminum, ſi recte reſponſum eſt,ſicut eſt idem, vel alius homo mutata materia ſub eadem anima, ita ſecundum quid poſſe dici reproductionem, ſeu reſurrectionem ejuſdem hominis variata materia,non tamen ſimpliciter & perfecte. At vero,ſi reſurrectio dicatur in ordine ad ſubjectum, ſic non poteſt dici vera illius reſurrectio, niſi eadem materia numero, quæ fuit in mortuo,ſit in homine ſuſcitato.Quia ſi non eſt eadem materia corporis mortui, & reſurgentis, quamvis reſurgat aliquo modo idem homo, tamen illud corpus quod fuit mortuum,vere non reſurgit,quandoquidem ulterius non informatur anima.Item, quia ſi corpus denominatur reſurgens; ergo oportet, ut illa mutatio, quæ eſt reſurrectio, in illo fiat, tanquam in ſubjecto, alias nullo modo denominari poterit a tali mutatione: ergo neceſſe eſt, ut forma introducatur in illammet materiam, ex qua tale corpus conſtat, quia corpus non eſt ſubjectum illius mutationis niſi ratione materiæ, quæ in ſe recipit formam. Denique propter hanc cauſam in ſcriptura ſacra non tantum hominum reſurrectio prædicatur:ſed etiam promittitur ipſorum corporum, & oſſium, ac membrorum ſuſcitatio,ut ſignificetur non utcumque homines eſſe ſuſcitandos,ſed perfecte,hoc eſt, per vivificationem eorundem corporum,quoniam videlicet hæc eſt de ratione perfectæ reſurrectionis.Unde Jo.5.ait Chriſtus. *Venit hora,in qua omnes,qui in monumentis ſunt,audient vocem ejus,& procedent,qui bona fecerunt,in reſurrectionem vitæ,qui vero mala egerunt, in reſurrectionem judicii*; &

De ratione perfectæ reſurrectionis eſt omnimodo formæ materiæque identitas.

Luc.

In reſurrectione, ejuſdem omnino corporis futura reparatio.

Luc.21.*Capillus de capite veſtro non peribit* 1.ad Cor.15. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*; & Job. 19. *In noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Ubi Gregor.l.14. c.27.& ſequent.id late confirmat, & inter alia inquit: *Non recte reſurrectio dici poteſt, ubi non reſurgit, quod cecidit.* Et eodem modo interpretatur hæc loca Hier.in ep. 61.ad Pammachium contra errores Joan.Jeroſol.& late Aug.22.de Civit.c.22.& ſeq.& in Ench.c.84.& ſeq. ubi fuſe declarat, quomodo eadem materia ſit futura in corporibus reſurgentium, & optime l.2.de conſolat. mortuorum. Ubi id confirmat ex Iſaiæ 26. *Exſurgent mortui, & reſurgent, qui in monumentis ſunt*, & Ezech.37. *Oſſa arida audite verbum Dei, &c.* Et Fulgentius l. de fide ad Petrum c.3. ubi dicit in Chriſti adventu a primi hominis corpore, uſque ad omnium hominum corpora eſſe ſuſcitanda, & ſingula corpora ſingulis ſuis animabus eſſe reddenda. Denique Damaſc.l.4.de fide c.28. *Reſurrectionem* (inquit) *dicentes, corporum reſurrectionem intelligimus. Reſurrectio enim nihil aliud eſt, quam ſecunda ejus, quod cecidit, ſurrectio. Ex quo efficitur, ut illud ipſummet corpus, quod interit, & diſſolvitur, tandem interitus expers, ad vitam rediturum ſit.* Similia multa habet Tertull.in l. de reſurr.carnis. Chryſoſt. variis homiliis de reſurrect. in t.5.& alii Patres, qui de hoc argumento ſcripſerunt, quorum teſtimonia in ſequentibus attingemus. Itaque quāvis ille modus imperfectæ reſurrectionis a Durando confictus concipi poſſit, & intelligi, ut poſſibilis; tamen vera reſurrectio, prout Scriptura & Eccleſia de ea loquuntur, identitatem requirit non ſolum animæ, ſed etiam materiæ. Et præter dicta, addi poteſt ratio ſumpta ab ordine divinæ juſtitiæ ex Dion.c.7. de Eccleſ. Hier. p. 1. ubi ſic inquit: *Alii vero animabus aliorum corporum conjugia tribuunt, injuriis (ut reor) quantum in ſe eſt afficientes corpora, quæ cum ſanctis animabus laborarunt, ſacriſque retributionibus privantes, quæ ad finem ſanctiſſimi curſus pervenerunt.*

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Fundamento Durandi jam ſatisfactum eſt, prima quoque confirmatio expedita eſt. Ad ſecundam vero de primo caſu, illo fere argumento utebantur gentes ad eludendam reſurrectionem, ut refert Juſtinus in quæſtionibus Græcorum ad Chriſtianos in fine. Quibus ipſe nihil aliud reſpōdet, quam propter has nugas non eſſe reſurrectionē in dubium revocandam, ſed ſpectandam Dei potentiam. Plura vero de eodem argumento ſcribit Athenagoras lib. de reſurrectione, ubi dicit, etiamſi quis humanis carnibus veſcatur, nunquam illis nutriri, nec eas in ſe convertere, ſed vim nutritivam ſtatim reſilire, & id alimentum abjicere. Sed hoc, & contra experientiam eſt, & contra rationem phyſicam, quia naturalis calor naturaliter operatur. D.Th. ergo 4.d.44.q.1.art.2.q.4. ad 3. & 4. ad 4. contra gen.c.81. reſpondet, ſi eadem pars materiæ in duobus hominibus fuerit, illi eſſe tribuendam, qui eam habuit in ſua prima productione, quod ſi contingit in hoc eſſe æquales, illi eſſe tribuendam, qui primus illam habuit. Et hac ſola poſteriori regula utitur Auguſt. ſupra citatis locis, dicens eam materiam illi animæ eſſe tribuendam, quæ primo illam informavit. Quia veluti primum jus in eam acquiſivit, & illius facta eſt propria, quæ vero poſtea illam habuit, quaſi mutuatam illam accepit. Sed in primis non video, quam certa ratione hoc conſtet, aut cur ſola temporis anteceſſio aliquod majus jus conferat. Præſertim cum fieri poſſit, ut is, qui poſterius illam habuit, diuturniori tempore eam poſſederit: vel certe ut habuerit per generationem, & quaſi primarium ſui corporis fundamētum, alius vero ſolum per nutritionem, ut D.Th. dixit, in cujus regula illud ſolum difficultatis occurrit, quia ſolum attendit rationem phyſicam, non moralem. Videtur autem etiam eſſe habenda meritorum ratio. Dicendum ergo videtur, ſine ſpeciali miraculo (quod fingendum non eſt ſine fundamento) non poſſe evenire, ut duo homines in toto vitæ diſcurſu eādem omnino materiam habeant. Quia nullus eſt, qui ſolis humanis carnibus nutriatur: imo pauci ſunt, qui aliquando eis utantur in cibum, ac deinde tot ſunt rerum tranſmutationes, ut naturaliter accidere non poſſit, eamdem omnino materiæ partem tam in generatione, quam in nutritione, & augmento a duobus hominibus participari. Quocirca, non fingēdo aliud miraculum, ſemper unicuique reſtituitur ſaltem illa pars materiæ, quæ illius fuit propria, & non alterius hominis. Quod ſi fortaſſe in aliquibus partibus materiæ communicent, & non ſufficiant ad utrumque corpus integrum formandum tunc juxta ordinem divinæ providentiæ, & juſtitiæ, vel dividetur illa materia, vel alteri tota dabitur pro ratione meritorum utriuſque: ita, ut quoad fieri poſſit ſervetur juſtitia diſtributiva, & homo accipiat præmiū, vel pœnam etiam in ea parte corporis, quæ ad bene, vel male operandum magis illi cooperata eſt, alia vero pars materiæ ſupplebitur aliunde. In quo nihil fit contra veritatem reſurrectionis: quia vere reſurgit totum, quod ceciderat: ſupplentur autem defectus, quos in hominibus eſſe contingit. Et idem proportionaliter dicendum eſt, etiāſi fingatur caſus, in quo aliquis homo nullam materiam habeat, quæ non fuerit alterius hominis. Quia cum materia humani corporis in toto vitæ diſcurſu multa ſit, etiā ſi pars materiæ unius corporis alteri tribuatur, nunquam deerit aliqua alia pars materiæ proprii corporis, ex qua poſſit hominis reſurgentis corpus fabricari. Ac denique facile eſt Deo ſua potentia, & providentia ita omnia diſponere ac diſtribuere, ut unuſquiſque vel omnino, vel majori ex parte ſuum proprium corpus accipiat. Unde vanum eſt, quod Origenes ſupra interrogabat, an hęc materia ſumenda ſit ex puerili, vel ſenili corpore? nihil enim hoc refert, dummodo identitas materiæ aliquo modo ſervetur, reliqua vero Deus diſponet vel prout magis expediet ad reddendum ſingulis condignum præmium, pœnamve, vel prout neceſſarium fuerit ad communem omnium hominum reſurrectionem perficiendam.

Puer in exiguo defunctus corpore reſurgere in majori quomodo poſſit.

Ex quo etiam facilis eſt reſponſio ad aliam partem ſecundæ confirmationis Durandi, ſcilicet quomodo poſſit reſurgere in majori corpore, v.g. virili, qui in parvo, & infantili mortuus eſt. In quo quidam dicunt, poſſe Deum ex quacumque parte materiæ quantumvis minima fabricare corpus magnæ molis, & quantitatis, nulla facta additione ſubſtantiæ, ſeu materiæ, ſed tantum quantitatis & aliorum accidentium. Sicut formavit corpus Evæ ex coſta Adæ, in qua exigua portio erat materię, & tamen corpus ex illa formatum perfectum, & completę magnitudinis fuit. Ita ſentit Gregor. Nyſſenus orat. de Reſur. circa medium, & inſinuat Auguſt.ſer.2. de conſolat. mortuorū c.3. dicens: *Sed dubitas, quomodo de parvis oſſibus totus poſſit homo reſtitui. Revera tu ex modica ſcintilla ignis ingentem ſuſcitas flammam, Deus non poterit ex modico cineris fermento totum corpuſculi tui redintegrare conſperſum*? Nec defuerunt Philoſophi, qui crediderint hoc eſſe poſſibile. Quod ſi verum eſſet, facile juxta hunc dicendi modum omnia dubia ſupra inſinuata ſolverentur. Mihi tamen hujuſmodi reſponſio probari non poteſt. Quia modus ille vel impoſſibilis eſt, vel eo modo, quo eſt poſſibilis, ad veram reſurrectionem non confert. Quod ita explico, nam ex parva materia intelligi poteſt fieri corpus magnæ molis ſuis membris diſtinctum, æque, vel magis denſum, quā ex eadē materia prius eſſet parvum corpus compactum: hoc (inquam) intelligi poteſt, ſi talis materia ſub eadem, vel ſub diverſis partibus quantitatis in pluribus locis, juxta partium, ac membrorum multitudinem conſtituatur. Hic tamen modus nec connaturalis eſt, nec veritati reſurrectionis accommodatus. Corpora enim reſurgentium futura ſunt in ſua natura integra, & perfecta, & quantum ad ſubſtantialem compoſitionem pertinet, modo connaturali conſtituta. Si autem non fingatur hujuſmodi replicatio materiæ in multis partibus, & locis, non poteſt mente concipi, quomodo ex parva materia fiat magnum corpus, non per rarefactionem (hoc enim non eſt ad rem) ſed cum debita denſitate, quæ major eſt in virili, quam in puerili corpore. Quia naturalis conſtitutio corporis in tanta denſitate neceſſario requirit tantam materiam, ſicut & tantam quantitatem. Imo tanta quantitas neceſſario poſtulat tantam materiam. Unde, ſi pars materiæ auferatur, vel pars quantitatis tollenda eſt, vel neceſſe eſt, ut ſine ſubjecto maneat. Quia quantitas veluti adæquate adhæret materiæ, ita ut pars quantitatis parti materiæ reſpondeat, & neque in una parte materiæ intelligatur eſſe duplex pars quantitatis, neque una pars quantitatis in duplici materiæ parte. Ergo ſicut ex parva quantitate non poteſt fieri magna ęque, vel magis denſa, nulla addita quantitate: ita neque ex parva materia poteſt fieri magnum corpus ſubſtantiale, & materiale, nulla facta additione materiæ. Reſpondetur ergo-

ergo cum D.Th. in 4.d.44.q.1.art.2.q.4.ad 3.ut puer reſurgat in magnitudine perfecta, & in corpore naturali modo conſtituto, neceſſarium eſſe aliquam additionem fieri. Quod non erit contra veritatem, & perfectionem reſurrectionis, quia vere reſuget idem numero, quod cecidit, habebitque totam materiam eamdem, quam antea habuit, ſed non illam ſolam, quia non habuerat integram atque perfectam.

Ex his facile etiam intelligi poteſt, an ſit de neceſſitate veræ reſurrectionis, ut tota materia, quæ fuit in mortuo, reſtituatur homini ſuſcitato. Dicendum eſt enim ad veram reſurrectionem ſolum requiri, ut ex priori materia reſtituatur corpus humanum conſtans ex omnibus, quæ ſunt de veritate humani corporis, ut ſunt caro, ſanguis, & aliæ partes, & humores, quamquam aliquæ partes non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, ſed ad quandam integritatem, ne corpus ſit mutilum, aut imperfectum, ut latiſſime explicat D.Th. in 4.diſt.44.qu.1.art.2. Illa ergo materia, quæ ſufficiens fuerit ad hujuſmodi corpus componendum, reſumetur, & ſatis erit ad veram reſurrectionem. Si qua vero ſuperfuerit, cum illa non ſit neceſſaria corpori humano, nec erit neceſſaria ad veram reſurrectionem: ſi tamen aliquid defuerit, aliunde ſuppleri poterit, ut dictum eſt.

1.Dubium

Duo tamen ſuperſunt dubia circa ſuperius dicta. Primum eſt, utrum non ſolum neceſſarium ſit, ut materia totius corporis ſit eadem, ſed etiam, ut materia ſingulorum membrorum reſpective ſit eadem, id eſt, ut ex eadem parte materiæ, ex qua prius conſtabat caput, conſtet poſtea & ſimiliter manus, jecur, pes, &c. Nam D.Th. in 4. diſ. 44.q.1.art.1.q.3. indicat hoc eſſe de neceſſitate reſurrectionis, præſertim loquendo de materia, quæ exiſtebat in partibus diverſarum rationum. Quia facta variatione in hujuſmodi partibus, fit varietas eſſentialis. Et hanc ſententiam ſequuntur ibi aliqui recentiores. At vero D.Auguſt. in Enchirid. c.89. & lib.22. de Civit. c. 19. expreſſe negat hoc eſſe de neceſſitate reſurrectionis. Quam ſententiam ſequutus eſt Anſelm. in elucidario, & ad Epheſ. 4. & ex Scholaſticis ſupplementum Gabr. in 4.d.44.q.1. art. 2. concluſione 6. quam dicit eſſe communem doctorum ſententiam, & probari poteſt ratione contraria illi, quam D.Th. inſinuabat. Nam ſi totum corpus conſtat ex tota eadem materia, realiter, & ſubſtantialiter erit idē corpus, etiamſi inter partes ſit facta materiæ commutatio, quia hujuſmodi varietas non facit ſubſtantialem diverſitatem, ſed ſitualem tantum, vel accidentalem; ergo ea non obſtante erit ſimpliciter idem homo, qui reſurgit; erit ergo vera reſurrectio. Et confirmatur. Nam de partibus homogeneis D.Th. concedit non eſſe contra veritatem reſurrectionis, quod ſitu tranſmutentur ſecundum materiam; ergo idem erit de partibus heterogeneis Nam quamvis hæ partes dicantur diverſarum rationum, hoc ſolum eſt quoad diſpoſitiones, & accidentia (nam in ſubſtantiali compoſitione non differunt) ergo non obſtante prædicta tranſmutatione erit ſimpliciter idem homo quoad ſubſtantiam, atque adeo & vera reſurrectio, quæ intrinſece eſt mutatio ſubſtantialis.

Reſponſ. Identitas in materia ſingulorum membrorum q p modo ſit de neceſſitate reſurrectionis.

Et hæc poſterior ſententia verior mihi videtur, ſi in rigore loquamur de his, quæ neceſſaria ſunt ad veram & abſolutam reſurrectionem. Si autem loquamur de majori perfectione reſurrectionis, & prout illam futuram ſperamus, hoc modo probabilius eſt ſervandam eſſe identitatem materiæ non ſolum in toto, ſed etiam in partibus, quoad fieri commode poſſit. Hoc enim divinæ potentiæ facile eſt, habetque majorem quandam congruitatem, & pertinere interdum poteſt ad perfectam remunerationem, & vindictam, ut nimirum in eadem parte, quæ fuit organum virtutis, aut vitii, præmium, vel pœna recipiatur. Sicut enim Sancti probant reſurrectionē, quia ęquum eſt, ut corpus, quod fuit inſtrumentum animæ ad opera juſtitiæ, ſit particeps beatitudinis ejus: ita probari poteſt, congruum eſſe, ut pars, nimirum oculus, per quem Sanctus lacrymas compunctionis effudit, reſurgat etiam oculus, per quem Sanctus Chriſti viſione fruatur. Juxta illud Job. 16. *Quem oculi mei conſpecturi ſunt*, & ſic de cæteris. Quæ ratio & congruentia major eſt inter partes heterogeneas, quæ ſunt inſtrumenta operationis, earumque ordo, & ſitus intentus a natura eſt, quæque alio modo formaliter diſtinguntur, quam in partibus homogeneis, quæ omnino ſunt ejuſdem rationis, & earum ſitus, & ordo quodammodo accidentarius eſt, & ita D. Th. ſupra interpretatur ſuam, & Auguſtini ſententiam.

2.Dubium

Unio animę & corporis eadem in ſpecie cū priori neceſſaria ad reſurrectioné.

Alterum dubium eſt, an de neceſſitate reſurrectionis ſit eadem unio animæ, & corporis, quæ antea erat. Ubi non eſt ſermo de unitate ſpecifica. Nam hæc ſine dubio eſt neceſſaria, quia in reſurrectione neceſſe eſt, ut anima informet corpus modo, & cauſalitate formali connaturali ipſi animę, & e contrario, ut materia ſuſcipiat animam, componatque hominem concurrendo etiam modo connaturali in genere cauſæ materialis. Hæc ergo cauſalitas neceſſario eſt futura ejuſdem rationis, & ſpeciei; ergo & unio, quæ eſt ipſamet cauſalitas, ſeu quaſi via in ſuo genere ad effectum iſtarum cauſarum componendum. Quin potius fortaſſe non eſt poſſibilis unio inter materiam, & animam alterius ſpeciei: ſi tamen talis ſit unio, ut ex ea homo reſultet. Nam ſicut homo eſt unius ſpeciei; ita & unio, & informatio, per quam componitur, eſt unius tantum rationis. De unitate vero numerica poteſt eſſe nonnulla ratio dubitandi. Hinc enim videtur non ſolum non eſſe neceſſarium, verum nec poſſibile, ut idem modus unionis reſtituatur. Quia non habet entitatem propriam, ſed ſolum eſt modificatio entitatis, & non habet unitatem numericam ab ipſa entitate, quam modificat, cum in eadem entitate poſſint modi numero differentes ſucceſſive fieri: ergo individuatur hic modus ex eo, quod hic, & nunc fit in tali re; ergo hoc ipſo, quod fit diverſo tempore, & diverſa actione, quam prior modus, neceſſario erit numero diverſus. Et confirmatur, nam propter hanc ſolam cauſam res ſucceſſivæ, quæ ſemel tranſeunt, non poſſunt eædem numero reſtitui, quia ſunt modi quidam, qui per ſeſe individuantur ex eo, quod hic & nunc fiant. Quocirca ſi ille modus unionis idem numero reſtitui poteſt, etiam eadem numero ſeſſio poterit reſtitui: ergo & eadem circulatio, & quælibet alia res ſucceſſiva. Hoc autem abſurdum eſt: alias ſequeretur etiam ex natura rei ſemper redire eumdem numero modum, quandocumque in eadem re, & in ordine ad idem, iterum, atque iterum redit. Ut v.g. ſi poſtquam ſurrexi, iterum ſedeo in eodem loco, & cum eodem omnino ſitu, eadem omnino numero ſeſſio fiet, quæ ante præceſſerat: & idem eſt de figura, motu, & ſimilibus. Quia in his nulla eſt ratio diſtinctionis, niſi temporis diverſitas; ergo vel hæc nunquam ſatis eſt numericam diverſitatem, & ita redibit ſemper idem numero, vel ſi aliquando ſufficit, ſemper illam efficiet, etiā in ordine ad divinam potentiam. In contrarium autem eſt: quia de eſſentia hominis non tantum ſunt materia, & anima, ſed etiam unio earum inter ſe; ergo de ratione hujus hominis, non tantum eſt hæc materia, & hæc anima, ſed hæc etiam unio: ergo ut verum ſit reparari hunc hominem abſolute, neceſſarium eſt etiam hanc unionem materiæ, & formæ reſtitui. Reſpondent aliqui, illam unionem eſſe accidens, & ideo non eſſe de neceſſitate ejuſdem hominis. Ita Viguerius in inſtitutionibus c.21. §.2. verſiculo 4. Sed hoc eſt falſum, nam illa unio non eſt accidens, ſed modus ſubſtantialis, cum ad compoſitionem ſubſtantiæ intrinſece pertineat.

Unio materiæ & formæ eadem numero cum priori non eſt de neceſſitate reſurrectionis.

In hac re dicendum videtur, non eſſe ſimpliciter ad veram reſurrectionem neceſſarium, ut idem modus unionis materiæ, & formæ reſtituatur. Ita docet D.Th. in 4. diſt.44.q.1.art.1. ad 2. Quia principia, quæ ſimpliciter conſtituunt hunc hominem, ſunt materia, & forma: unio autem eſt conditio, & quaſi via, & cauſalitas in genere cauſæ materialis, & formalis ad hunc effectum conſtituendum, & ideo effectus, ſeu homo erit ſimpliciter idem numero, ſi ex eiſdem principiis conſtet, etiamſi unio ſit numero diverſa. Sicut ſi Chriſtus nunc humanitatem dimitteret, & iterum illam aſſumeret per aliam unionem numero diſtinctam, nihilominus perſona compoſita eadē numero eſſet, quæ antea erat. Addo vero non eſſe impoſſibile Deo eadem unionem numero reparare. Potuiſſet enim ille hanc unionem numero nunc facere, ſi antea non fuiſſet: quod autem prius fuerit, cum jam non ſit, non abſtulit Deo potentiam ad illam faciendam. Item Deus potuiſſet conſervare illam unionem uſque ad hoc tempus; ergo eadem ratione poterit in priori, & poſteriori tēpore illam efficere, non conſervando eam in tempore medio: nulla eſt enim major repugnantia, cum conſervare ſit revera efficere. Tandem Deus non pendet in ſua actione a circumſtantiis, nec determinatur ab illis ad agendum hoc potius quam illud, ſed a ſua voluntate. Et hæ rationes

Reproductio earūdem numero rerum permanentiū poſſibilis Deo.

nes (ut verum fatear) procedunt de omnibus rebus, & modis præſertim permanentibus (ut nunc abſtraham a diſputatione de ſucceſſivis.) Neque inde tamen fit, naturaliter ſemper eumdem numero modum redire, quandocumque redit omnino ſimilis in ſpecie. Hi enim modi, ſicut & res aliæ permanentes, non diſtinguuntur numero ex circumſtantiis extrinſecis, quia hic, & nunc fiũt; (ſunt enim hæc valde extrinſeca) ſed diſtinguuntur ſeipſis. Nam eo modo, quo habent eſſe, per illud diſtinguuntur, ſicut & conſtituuntur. Tamen quamvis res hæ non diſtinguantur numero per illas circumſtantias, ſed agentia naturalia determinantur ad agendum hoc individuum potius, quam illud a ſubjecto, & circumſtantiis, & idcirco ſucceſſu temporis efficiunt formas, & modos numero diverſos in ſubjecto. At Deus non pendet, nec determinatur a ſubjecto, & circumſtantiis, ideoque poteſt & efficere unionem numero diverſam, & eandem reparare pro ſua voluntate. Ex quo tandem probabilius exiſtimo de facto reparari in reſurrectione eandem numero unionem, quæ antea fuerat inter materiam & formam. Quia licet hoc non ſit ſimpliciter neceſſarium ad unitatem ejuſdem hominis, tamen aliquid confert ad perfectiorem unitatem. Cum ergo tam facile poſſit Deus eandem numero reſtituere, ſicut novam efficere, veriſimilius eſt, eandem reſtituere.

Unio inter materiam, & formam eadem cum priori recuperatur in reſurrectione.

SECTIO III.

Utrum ad reſurrectionem eadem requirantur accidentia, idemque ſexus.

Circa priorem partem loqui poſſumus (ſicut in aliis diximus) vel de identitate ſpecifica, vel de numerica. Et videtur ſane neutram unitatem requiri. Quia cum reſurrectio dicat mutationem ſubſtantialem (ut diximus) ſi reſtituatur eadem numero ſubſtantia, erit vera reſurrectio, etiamſi nulla accidentia reſtituantur, neque eadem, neque ſimilia. Et ita videtur de reſurrectione ſenſiſſe Eutyches, qui dixit reſurrectura quidem corpora, non tamen palpabilia, ſed aere ſubtiliora. Qui error ſolet etiam tribui Origeni, qui videtur negaſſe futura eſſe corpora organica, ſed rotunda, ut videre licet in Prateolo verb. Origeniſtæ, & ver. Eutychiani, Caſtr. verb. reſurrectio, hær. 2. & 13. & videri etiam poteſt Sixtus Senen. l. 5. Bibli. annot. 143. qui eum vindicat ab hac nota. Dicendum itaque in primis, neceſſaria eſſe aliqua accidentia ſaltem ſimilia in ſpecie. Quod exiſtimo certum, quia de fide certum eſt ad veritatem reſurrectionis pertinere, ut reſurgat corpus eterrogeneum habens oſſa, carnem & nervos, & cæteras partes apte diſpoſitas, ut per animam rationalẽ vivificentur: ſed hæc diſpoſitio fieri nequit ſine aliquibus accidentibus, ac temperamento connaturali corpori humano; hæc ergo accidentia neceſſaria ſunt, ſaltem ſpecie ſimilia. Conſequentia cum minori evidens eſt. Major vero conſtat ex ſcripturis ſupra citatis, in quibus oſſium, & carnis reſurrectio promittitur. Unde Chriſtus ajebat: ***Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Hoc ergo exemplo capitis noſtri*** (ut inquit Concil. Tolet. 11. in confeſs. fidei) ***confitemur veram fieri reſurrectionem carnis omnium mortuorum, neque in aerea, vel qualibet alia carne (ut quidam delirant) reſurrecturos non credimus: ſed in iſta, qua vivimus, movemur, & ſumus.*** Ex quo teſtimonio evidenter colligitur, ad veritatem reſurrectionis non tantum requiri eandem materiam primam. Hanc enim fortaſſe non negaſſent, ſaltem ſecũdum identitatem ſpecificam, Eutyches, Origenes, & alii, qui dicebant corpora reſurgentium futura aerea, vel rotunda. Nam hæc corpora ejuſdem materiæ eſſent cum terreſtri: differrent autem in temperamẽto, & diſpoſitione. Ergo illi fuerunt hæretici non negando identitatem materiæ, ſed veritatem temperamenti corporis humani, & partium ejus, quod temperamentum in accidentibus conſiſtit. Ratio vero eſt, quia licet reſurrectio eſſentialiter ſit mutatio ſubſtantialis: tamen ſubſtantia, quæ per illam fit, non poteſt naturaliter conſiſtere abſque hujuſmodi accidentibus, & ideo, quamvis hæc accidentia per ſe primo non requirantur, tanquam de eſſentia ipſius reſurrectionis, vel primarii termini ejus, requiruntur tamen per ſe ſecundo, ut diſpoſitiones, & proprietates neceſſarię ad eam unionem, quę per reſurrectionem fit, vel eam conſequentes. Unde intelligitur non ſolũ eſſe

Identitas accidentium ſpecifica ad reſurrectionem neceſſaria.

neceſſaria hæc accidentia ſimilia in ſpecie: ſed etiam in illo gradu, & temperamento, quod poſſit eſſe connaturale corpori humano tum in ſpecie, tum in individuo. Quia ratio facta æque de his omnibus procedit: de aliis autem accidẽtibus non eſt eadem ratio. Et propter hanc cauſam non dixi eſſe neceſſaria omnia accidentia, ſed aliqua. Nam ſi qua erant in homine prius vivente adventitia, nihil ad perfectionem conducentia, neque ad naturalem rei ſtatum, hæc non eſt neceſſe redire, quia neque pertinent ad identitatem ſimpliciter hominis, neque ex illa ſequuntur. Et ſimiliter fieri poteſt, ſalva veritate reſurrectionis, ut homo reſurgens habeat multa accidentia, quæ prius non habuerat nec in individuo, nec in ſpecie. Quia hoc non repugnat cum vera ejuſdem hominis unitate, neque eſt contra naturalem perfectionem ejus, ſed ſpectare poteſt ad altiorem ejus perfectionem, & ſtatum. Et hoc modo ſalva veritate reſurrectionis poteſt ***corpus animale reſurgere ſpirituale, & quod erat mortale, reſurgere immortale,*** ut Apoſtolus dixit 1. ad Cor. 15. & in ſequentibus latius declarabimus.

Secundo de unitate numerica dicendum eſt, quædam eſſe accidentia, quæ poſt mortem hominis, & diſſolutionem compoſiti ſemper manent in altera ex partibus ſeparatis, ut intellectus, & voluntas in anima, & quantitas in materia prima, juxta probabiliorem ſententiam, ut ad hoc etiã propoſitum docuit D. Th. in 4. diſt. 44. qu. 1. a. 1. q. 1. ad 3. Et hæc accidentia neceſſe eſt, ut eadem numero redeant. Quia neceſſario conſequuntur eadem principia ſubſtantialia, quorum unio per reſurrectionem fit. Alia vero accidentia, quæ per ſe pendent a toto compoſito, & illo diſſoluto, vel ſtatim pereunt, ut ſenſus, vel paulatim corrumpuntur, ut calor, & aliæ qualitates, & de his, ſi in rigore loquamur, dicendum eſt, non eſſe ſimpliciter neceſſaria ad veram reſurrectionem. Ita D. Thomas loco citato ad 4. Et patet, quia quamvis illa varientur, poteſt eadem ſubſtantia conſiſtere modo connaturali. Declaratur exemplo, nam quando Chriſtus v. g. illuminavit cæcum, non eſt neceſſe, ut eundem omnino numero viſum illi reſtituerit, quam antea habuerat, aut quem habiturus eſſet, ſi a principio generationis non impediretur. Quę eſt enim hujus rei neceſſitas? Sicut enim ignis quocumque calore, etiamſi numero diſtinctus ſit, erit contentus, & connaturali modo exiſtet; ita ſi homo recipiat viſum ſuæ naturæ accommodatum, ſatis illi erit, tametſi idem numero non ſit: idem ergo dici poterit in reſurrectione. Et de facto ita eſſe futurum ſentiunt D. Thomas, Scotus, & Durandus, Sotus, & alii, in 4. diſt. 44. & idem D. Thomas 4. contra Gent. c. 81. ad 2. objectionem. Sed licet hoc probabile ſit, veriſimilius tamen eſt, in reſurrectione hominum, quæ erit perfectiſſima, reſtitutũ iri in eadem numero accidentia, præſertim illa, quæ ſunt aliquo modo intrinſeca naturæ, ut facultates ſenſuum, & ſimiles. Quod indicatur verbis illis Job. *Quem oculi mei conſpecturi ſunt*. Et congruentia adjungi poteſt. Quia hoc eſt Deo æque facile, & pertinet ad quandam rationem juſtitiæ, ut iidem ſenſus, qui fuerunt organa merendi, ſint etiam præmii participes. Et hanc opinionem elegit Palatius in 4. diſt. 43. diſp. 2. in fine.

Reſtitutio eorundem numero accidentium cum prioribus non eſt ad reſurrectionem neceſſaria.

Ex his oritur ratio dubitandi circa poſteriorem partem quæſtionis de identitate ſexus, ejuſque reſolutionis. Sexus enim non pertinet ad ſubſtantialem identitatem ejuſdem compoſiti. Nam ſi conſtet ex eadem materia, & anima, erit idem compoſitum, quamvis ſexus varietur. Neque etiam pertinet ad ea, quæ intrinſece conſequuntur ſubſtantialem hominis compoſitionem: ſed videtur eſſe quoddam accidens valde extrinſecum conſiſtens tantum in figura quadam, & ſitu aliquarum partium corporis humani; ergo licet varietur, vel omnino tollatur, non tolletur veritas reſurrectionis. Et confirmatur, nam ita fiet in hominum reſurrectione, quæ tamen perfectiſſima erit. Aſſumptum patet ex Baſil. Pſal. 114. & Hier. ad Epheſ. 5. ubi ſic inquit: ***Foveamus, & viri uxores, & animæ noſtra corpora: ut & uxores in viros, & corpora redigantur in animas, & nequaquam ſit ſexuum ulla diverſitas. Sed quomodo apud Angelos non eſt vir, & mulier, ita & nos, qui ſimiles Angelis futuri ſumus, jam eſſe incipiamus, quod nobis in cœleſtibus repromiſſum eſt***. Similia habet Athanaſ. ſer. 3. cont. Arian. non longe a fine.

Dicendum vero eſt in primis, in futura generali reſurrectione hominum ſervandam eſſe ſexuum diverſitatem,

In generali reſurrectione futura ſexuum diſtinctio.

ita ut in eo unuſquiſque reſurgat, in quo conceptus fuit. Hoc certum eſt, ut conſtat ex doctrina omnium Scholaſticorum in 4. diſ. 44. neque aliquis Catholicus id vertit in dubium, ſed ſolum illi hæretici, qui humanum corpus organicum negarunt, futurum eſſe in hominibus reſurgentibus. Sancti vero Patres, ſicut credunt illa corpora futura eſſe ſuis organis diſtincta, & compoſita, ita diſtinctione ſexuum in eis futuram agnoſcunt. Ut diſerte tradunt Tert. lib. de reſurrect. carnis c. 60. & ſequent. Hier. ep. 61. ſupra cit. ad Pammach. de erroribus Joannis Jeroſol. & in Ep. 27. ad Euſtoch. non longe a fine, & Auguſt. 22. de Civit. c. 17. ubi refert, quoſdam dixiſſe, reſurrecturos omnes in ſexu virili (quem errorem aliqui tribuunt Armenis) propterea quod Paulus ad Epheſ. 4. dixit: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*. Quorum ſententiam ipſe rejicit. Primo, quia diſtinctio ſexuum non ad vitium, ſed ad naturam pertinet. Et quamvis ad veterem uſum futura non ſit, poteſt tamen deſervire ad decorem, & ut laudetur Dei ſapientia, atque clementia, qui & quod non erat, fecit, & liberavit a corruptione, quod fecit. Secundo, quia Chriſtus interrogatus a Saducæis, cujus in reſurrectione futura eſſet uxor illa, quæ ſeptem viros habuerat, non reſpondit in eo ſtatu non eſſe futuros viros, & fœminas, ſed non futuras nuptias, ſupponens potius futuras tunc fœminas, non tamen ad uſum nuptiarum. Quod argumentum eodem modo ponderavit Beda Luc. 20. ubi eandem ſententiam docet. Indicavit etiam Chryſoſt. hom. 71. in Matth. & clarius Euthym. ſuo c. 53. dicens: *Neque viri matrimonium contrahent, neque mulieres nuptui tradentur.* Et notat, Lucam addidiſſe: *Neque amplius mori poterunt. Quia nuptiæ propter mortem factæ ſunt, & loco mortuorum alii generantur, ubi autem non eſt mors, jam neque nuptiæ ſunt.* Quæ verba optime confirmant, quod intendimus, caute tamen legenda ſunt. Quia nuptiæ etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſent, unde non tantum propter mortem introductæ, ſed propter multiplicandos homines, donec impleretur numerus electorum. Ex quo poteſt eadem proportione ratio confici. Quia poſt generalem reſurrectionem jam erit numerus electorum impletus: non ergo erunt nuptiæ neceſſariæ. Manebit tamen ſexuum diſtinctio propter alias cauſas. Tertiam rationem addit D. Th. in 4. diſt. 44. qu. 1. art. 3. quæſtiunc. 3. Quia ad perfectam reſurrectionem oportet, ut redeat idem numero homo ſecundum omnes conditiones, quas poſtulat talis natura non ſolum ſpecifica, ſed etiam individualis. Sed hanc ſexuum diverſitatem poſtulat in primis ipſa natura ſpecifica, cujus diverſi gradus implentur per hujuſmodi varietatem. Deinde talis individua natura, ſicut poſtulat certum temperamentum, & diſpoſitionem, ita & ſexum determinatum; ergo. Ultimam rationem adjungere poſſumus, quia vel omnes homines reſurgent unius ſexus, vel nullius. Hoc poſterius dici nullo modo poteſt, ſi pro conſtanti ſupponamus illa corpora futura eſſe organica, & vere humana, ac integra, & non monſtroſa, nec mutila. Nam ſi propter fictam quandam honeſtatis ſpeciem, quis exiſtimet privanda eſſe corpora glorioſa ſua integritate, & naturali compoſitione, eadem ratione dici poſſet, non habitura multa alia membra, quæ turpitudinem præ ſe ferunt, aut pudorem. Si autem primum dicatur, inquiro, cur unus ſexus retinendus ſit, & rejiciendus alius? Nunquid propter vitandam concupiſcentiam, & pudorem? Sed hoc nullius momenti eſt, quia in ſtatu innocentiæ nullus erat pudor, neque concupiſcentia inordinata, propter ſummam animæ rectitudinem, & naturæ integritatem: ergo multo minus eſt, quod in reſurrectione timeatur. Dices hoc ſolum procedere in Sanctis, non vero in damnatis. Reſpondetur primum, nullum eſſe incommodum, quod illi pudore afficiantur. Deinde illi etiam non patientur concupiſcentiæ motus, nam ſuo modo habebunt corpora, quæ ab intrinſeco alterari non poſſint, ſed ſolum ab igne, & aliis agentibus externis, quæ fuerint inſtrumenta divinæ juſtitiæ. Adde eos tanta triſtitia, ac dolore afficiendos eſſe, ut nullus eis futurus ſit voluptatis & concupiſcentiæ locus. Vel fortaſſe rejicietur ſexus fœmineus, quia imperfectus; ut enim Ariſtoteles dixit, fœminæ ſunt ex quodam defectu naturæ. Sed neque hoc dici poteſt, tum quia ad perfectionem univerſalis naturæ pertinet ipſa varietas rerum, etiamſi in perfectione ſint inæquales. Tunc etiam, quia licet ſexus virilis ex ſuo genere perfectior ſit: tamen etiam ſexus fœmineus eſt per ſe intentus a natura. Unde non dicitur eſſe ex defectu naturæ, quia ſit monſtroſus, aut per accidens: ſed quia in eo generatio naturalis eſt minus perfecta; ergo ſervabitur eadem diverſitas in perfectiſſimo ſtatu naturæ. Quod ergo Paulus dixit, omnes reſurrecturos *in virum perfectum*, non propter ſexum, ſed propter perfectionem ætatis, & judicii dictum eſt, ut Ambroſius ibi exponit. Unde nomine viri, fœminæ etiam comprehenduntur, ſicut in illo Pſal. *Beatus vir, qui timet Dominū*, ut Hieronymus, & Aug. expoſuerunt. Patres vero citati ſolum ſentiunt, non eſſe futuram ſexuum diverſitatem, quoad uſum, ſecus quoad ſubſtantiam.

Ex quo ulterius inferre poſſumus, quamvis non ſit ſimpliciter neceſſarium ad veram reſurrectionem ſubſtantialem, ut ſervetur idem ſexus in eo, qui reſurgit, pertinere tamen maxime ad perfectionem reſurrectionis. Priorem partem probat ratio dubitandi in principio facta, & quia ſine dubio poſſet Deus eumdem hominem tranſmutare ab uno ſexu in alium, ſervata identitate numerica ſubſtantiali; ergo poſſet etiam ſuſcitare eumdem numero hominem in alio ſexu; ergo tunc eſſet vera reſurrectio. Poſteriorem vero partē probant omnia, quæ adduximus de futura reſurrectione. Nam ex illis conſtat, hoc pertinere ad majorem quandam identitatem ejus, qui reſurgit, & ad ſtatum quaſi connaturalem, qui in reſurgente requiritur. Quia licet reſurrectio in modo ſit ſupernaturalis: tamen terminus ejus res naturalis eſt (præciſe loquendo de ſubſtantiali reſurrectione) & ideo, ut perfecta ſit, connaturalem in ſuo termino requirit ſtatum.

SECTIO IV.

Utrum reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.

HAc in re nulla eſt difficultas, quod attinet ad ſubſtantialem ipſam mutationem. Non enim eſt dubium, quin poſſit fieri in inſtanti, & quod hic modus ſit maxime proprius, & accommodatus tali mutationi. Nā ſi generatio ſubſtantialis ſit in inſtanti, multo magis reſurrectio. Itē primi hominis productio facta eſt in inſtanti; ergo & reſurrectio de ſe eſt mutatio inſtantanea: eſt enim eadem ratio. Nam in utraque actione facta eſt unio totius animæ cum corpore, per divinam virtutem. Dico autem hunc modum eſſe poſſibilem, & magis accommodatum ex natura rei tali mutationi. Quia ſi Deus vellet unire animam corpori ſucceſſive, non dubito, quin de potentia abſoluta id facere poſſet. Nam licet anima indiviſibilis ſit, & tota ſimul neceſſario uniri debeat, cui unitur, tamen hoc ipſo, quod ex parte corporis eſt extenſio, & diviſibilitas, poteſt ratione illius ſucceſſive fieri unio, altero ex duobus modis. Primo, ut unio in primo aliquo inſtanti fiat in aliqua certa, ac determinata parte corporis, & deinde ſucceſſive extendatur ad reliquas. Secundo ut in nullo primo inſtanti intrinſeco fiat unio animæ, cum determinata parte corporis: ſed ſucceſſive, & in tempore fiat. Neuter enim modus involvit contradictionē, tamen poſterior eſt aperte præter naturam rerum ſubſtantialiū, præſertim viventium: prior vero modus nec eſt conſentaneus divinæ virtuti, quæ quantum in ſe eſt, perfecte & efficaciter efficit actiones ſuas, quādo ex parte illarum non eſt repugnantia: nec etiam eſt conſentaneus ipſi actioni & termino ejus: eſt enim ſubſtantialis, &, ut ſit perfectus, poſtulat certam quantitatem, in qua totus redeat.

Mutatio ſubſtantialis in reſurrectione in inſtanti fit.

Itaque de ſubſtantiali mutatione non eſt difficultas: de mutatione vero accidentali, quam neceſſe eſt ſubſtantiali conjungi, ut fabricetur, & ſuis organis corpus diſponatur, ut ad animam recipiendam aptum ſit, dubitari poteſt. Nam Auguſt. Epiſt. 49. q. 1. ſignificat totum hoc futurum eſſe in inſtanti: imo (quod difficilius eſt) etiamſi materia, ex qua componendum eſt corpus, variis in locis diſperſa ſit, eadem celeritate fore corpus fabricandum, ac ſi tota eſſet ſimul. Et ita exponit verba illa 1. ad Cor. 15. *In momento, in ictu oculi, &c.* Quæ verba tractans etiā Hieron. epiſt. 152. ad Minerium: *Non* (inquit) *ſaltem in brevi ſpatio, ſed in atomo, & in puncto temporis, atque momēto.* Et idem ſentiunt Theod. Oecumenius, Anſelmus, & alii 1. ad Cor. 15. & 1. ad Theſſal. 4. & Greg. Nyſſen. orat. 3. de reſurrect. In contrarium vero eſt, quia hæc mutatio accidentalis videtur intrinſece petere ſucceſſionem.

Quo-

Quocirca in hac mutatione accidentali diſtinguere oportet. Nam quædam fit ſolo motu locali,quę valde remote concurrit,ut eſt congregatio materiæ, ſeu cinerum in locum reſurrectioni aptum: & hæc ſucceſſive fieri poſtulat,& ita fiet, quamvis breviſſimo tempore. Quia vel aliter fieri nõ poteſt,vel(ſi quo modo poteſt) non oportet multiplicare miracula ſine neceſſitate,pręſertim cũ Paul. qui dixit,*In momento*,dixit etiam, *In ictu oculi*,quod breviſſimam temporis morã ſignificat. Alia mutatio fit ſola alteratione,ut eſt intenſio,vel temperamentum qualitatum:& hæc(ſi per ſe tantum conſideretur)non eſt dubiũ, quin poſſit fieri in inſtanti, quanquam ratio reſurrectionis ex ſe conſiderata hoc non requirat. Quia licet ponamus hanc mutationem ſucceſſive fieri, in termino ejus fieret in inſtanti reſurrectio. Neque hoc etiam pugnaret cum ſententia Apoſtoli,quia poſſet illud tempus eſſe breviſſimum. Nihilominus tamen, ſi conſideremus virtutem Dei infinitam, probabile eſt, de facto non futuram ſucceſſionem in hac mutatione pręciſe conſiderata. Quia qualitates, quæ per hanc mutationem fiunt, non requirunt per ſe ſucceſſionem in ſua productione,ſed ſolum ratione reſiſtentiæ,quam agens non poteſt ſubito ſuperare, reſpectu autem infinitæ potentię Dei nulla eſt reſiſtentia in contrariis qualitatibus, & ideo in hac mutatione præciſe conſiderata, nulla eſt ſucceſſio neceſſaria.

Alia vero eſt mutatio,quæ,licet alteratio,ſit habet tamen quandam mutationem localem conjunctam, ut eſt rarefactio,& condenſatio. Et de hac mihi non eſt dubiũ, qui natura ſua,& ſecluſis aliis miraculis petat ſucceſſive fieri. Quia non fit ſine aliqua mutatione loci, tum ipſius corporis,quod condenſatur, & rareſit:tum corporis ambientis, quod vel alteri corpori cedit, quando rareſit, & majorem locum occupat;vel ad replendum vacuum accedit, quando aliud per condenſationem ad minorem locum contrahitur. Ex quo fit,ut ratio reſurrectionis per ſe non requirat, ut hæc mutatio in inſtanti fiat. Quia reſurrectio nõ poſtulat plura miracula, quã ſint neceſſaria, ut idem, quod ceciderat,reſurgat. At vero hoc miraculũ non eſt neceſſarium,quia licet organizatio ratione condenſationis, & rarefactionis brevi tempore fiat, nihilominus in termino ejus reſurget in inſtanti idem homo.

An vero de facto mutatio hæc futura ſit in inſtanti, nec ne,inter Scholaſticos controverſum eſt. Aliqui enim affirmant,ut Scot. in 4. diſ. 43. q. 5. Durand. q. 4. Palud. q. 4. Sot. qu. 2. a. 3. Qui tamen inter ſe diſſident in explicando, quomodo poſſit localis mutatio in inſtanti fieri. Durandus enim exiſtimat id eſſe impoſſibile, & ideo conatur inquirere modum, quomodo id fiat ſine loci mutatione. Sed id non aſſequitur,quia revera non poteſt, ut Sot. ſatis oſtendit. Neq;etiam quod Paludan. dicit,ſatisfacit ſcilicet hanc mutationem fieri, ut comitantem generationẽ, vel corruptionem, & ideo poſſe fieri in inſtanti, ut ipſe latius declarat. Non(inquam)ſatisfacit. Quia ſi quod generatur eſt denſius,vel rarius,quam erat illud, ex quo genitum eſt; ſemper manet eadem difficultas, quomodo in inſtanti generari poſſit ſine prævia diſpoſitione, quandoquidem neceſſe eſt, ut majorem vel minorem locum occupet. Scot. ergo admittit,motum localem divina virtute fieri in inſtanti: & in re idem dicit Sotus, corrigit tamen modum loquendi,ut ſcilicet,non ſit motus; ſed mutatio. Alii vero Theologi negant,hanc mutationem fieri in inſtanti, ſed tempore breviſſimo. Ita ſentit Viguerius in Inſtit. c. 21. §. 2, verſ. 3. qui tamen falſo nititur fundamento. Exiſtimat enim hanc organizationem miniſterio Angelorum eſſe faciendam, quod eſt ſine fundamento dictum, & contra cæteros Theologos, qui ſolam congregationem cinerum, quæ per motum localem fit, Angelis concedunt. Sed de hac re poſtea.

Organizatio in reſur. an poſſit aut debeat in inſtãti fieri. In præſenti ergo dubitatione verum exiſtimo, poſſe Deum hanc organizationem facere in inſtanti, ut in ſimili quęſtione dixi ſupra tractando de Chriſti conceptione,ubi explicui modum, quo intelligi poteſt mutatio loci in inſtanti,quæ ibi intercedit. Eſt enim eadem omnino ratio in præſentia,quare non eſt,quod plura hac de re addamus. An vero Deus ſit uſurus hac poteſtate,& facturus hoc miraculum in generali reſurrectione hominum, incertum eſt. Nam Scripturę,quæ de hoc loquuntur, interdum indicant ſucceſſionem,ut Ezech. 37. interdum ſubitam mutationem,quę breviſſimum tempus admittit. Ita etiam loquũtur Patres ſupra citati,& expoſitores omnes. Nec videtur ulla ſufficiens neceſſitas ad multiplicanda miracula. Et ita probabilem hanc partem exiſtimo; tamen etiã contraria poteſt facillime defendi. Nam cum in eo opere Deus immediate operetur in ſua infinita virtute,ad illius decorem,& manifeſtationem pertinet,ut ſine ulla mora operetur. Item quia alias oporteret ibi fieri aliquas tranſmutationes ſubſtantiales medias, quod non videtur expediens. Ergo eſt probabile,hanc mutationem in inſtanti fieri. Illud tamẽ eſt certum ſive fiat in inſtãti, ſive in tempore:tamen in quodam inſtanti terminari, & compleri, in quo ſimul fit unio animæ cum corpore. Unde valde errant, qui cum admittant organizationem fieri in inſtanti, dicunt nihilominus duratione antecedere unionem animæ ad corpus. Sunt enim hæc pugnantia. Quia vel illa organizatio pertingit uſq; ad ultimam diſpoſitionem,& ita in eodem inſtanti inducetur forma,vel non pertingit, & ita non tota organizatio fit in inſtanti, cum aliquid ſit illi addendũ in alio tempore,vel inſtanti.

SECTIO V.

Utrum reſurrectio ſit ſupernaturalis mutatio, a phyſica generatione eſſentialiter diſtincta.

RAtio dubitandi eſſe poteſt. Quia ſi ſubſtantialem mutationem conſideremus, nihil in ea videtur diverſum ab ea naturali actione,qua in hominis generatione anima corpori unitur. Nam in primis terminus integer eſt idem:& ſimiliter terminus formalis,quia tam anima, quam unio animæ ad corpus eſt eadem, ſeu ejuſdem ſpeciei, & naturalis omnino. Rurſus utraque actio fit in inſtanti,& utraque,quatenus eſt unio ad materiam,pendet ab illa utriuſq;quoq;principium immediatũ eſt Deus. Nam licet in generatione naturali agens proximum attingat diſpoſitiones ultimas:non tamen attingit immediate unionem,quę eſt modus ipſius animę,& ſpiritualis, ſicut illa:ergo nihil eſt, in quo poſſit una mutatio ab alia eſſentialiter differre. Confirmatur,& explicatur hæc ratio. Nam poſtquam Deus aliquem ſuſcitavit,eadẽ actione continuata,ac durante conſervat illam unionem animæ,& corporis,quia illam fecit in primo inſtanti reſurrectionis (nulla enim alia actio eſt neceſſaria, neq;oportet ſine cauſa illas multiplicare,) ſed illa actio, qua conſervat unionẽ,eſt ejuſdem rationis cum ea,qua conſervat quemlibet alium hominem, & unionem ejus animæ ad corpus in generatione factam,quia homo ſuſcitatus(cæteris paribus) tam naturali modo exiſtit,& conſervatur, ſicut homo genitus, ergo etiam illa actio, qua homo reſurgit, eſt ejuſdem rationis cum illa, qua primo generatur. Et hæ rationes procedunt de ſubſtantiali actione, & mutatione. Tertio tamen poſſumus eodem modo argumentari de immutatione accidentali, quæ eſt ad diſponendum,& organizandum corpus. Nam ſi fit in tempore, ad ſummum differt in velocitate,& in agente(quæ differentia eſt accidentalis, vel extrinſeca) in reliquis autem omnino conveniunt,ſcilicet in termino,in ſubjecto,& in eductione de potentia illius. Si autem mutatio illa fiat in inſtanti,ad ſummum different tanquam mutatio inſtantanea,& ſucceſſiva, quam differentiam multi arbitrantur eſſe accidentalem, quando terminus eſt omnino idẽ, habens in ſe aliquam latitudinem. Et licet in hoc admittamus eſſentialem diverſitatem,non erit major,quam ſit inter calefactionem factam in inſtanti, vel in tempore, quæ nihil videtur referre, cum inter actiones naturales poſſit hæc differentia reperiri.

In contrarium vero eſt,quia reſurrectio (ut dicemus) eſt actio omnino ſupernaturalis, ergo non poteſt eſſe ejuſdem rationis cum actione naturali, qualis eſt prima generatio,ſeu unio animæ & corporis.

De hac re nihil invenio ab Scholaſticis dictum:triplex tamen poteſt excogitari dicendi modus. Quos ut explicemus,prius diſtinguere poſſumus rationem actionis,prout dicit ordinem ad cauſam efficientem,ſeu activum influxum illius,& rationem paſſionis,prout tantum dicit ipſam unionem in fieri,quatenus tranſmutat ſubjectum in ordine ad talem terminum: hæ namq; duæ rationes formales diverſæ videri poſſunt, & intelligi poteſt variari una,etiamſi alia non varietur. Ut v.g. ſi Deus ſe ſolo producat gratiam in anima,vel per Sacramentum corporeũ, immutatio paſſiva animæ ejuſdem rationis videtur,quia

ex parte animæ idem eſt modus receptionis, & ex parte etiam gratiæ idem modus unionis, tam in fieri paſſivo, quam in facto eſſe. At vero actiones, quibus gratia illis modis producitur, diſtinctę rationis ſunt. Tũ quia una fit modo magis miraculoſo, quam alia. Tum etiam quia una pendet eſſentialiter ab inſtrumento corporeo, a quo non pendet alia. Ad quam doctrinam confirmandam confert quod D.Th.1.2.q.1.a.3.& aliis locis docuit, actionem ut actionem ſpecificari a principio agendi, quod proprie intellectum de principio agendi non materialiter ſumpto, ſed formaliter, quatenus virtutem habet ad operandum, verum eſt. Ex hoc principio intelligitur poſſe reſpectu ejuſdem effectus variari actiones, etiamſi modus paſſionis ſeu receptionis idem ſit.

Hoc ergo ſuppoſito, primus dicendi modus eſt, ſubſtantialem mutationem reſurrectionis, quatenus dicit paſſivam receptionem ex parte corporis, eſſe ejuſdem rationis cum mutatione ſubſtantiali generationis, propter rationes primo loco factas: nihilominus tamen actionẽ, per quam fit a Deo hæc mutatio in reſurrectione, eſſe diverſam ab ea, qua fit hominis generatio, propter rationem in cõtrarium factam, & alias, quas ſtatim addemus. Sed hic modus dicendi difficultatem patitur: tum in explicando, quomodo actio illa ſit alterius rationis. Tum etiam in aſſignando differentiam inter actionem, & paſſionem quoad hoc. Priorem partem explicabimus ſtatim in ſecunda ſententia: poſterior declaratur. Nam cum dicitur, mutationem paſſivam eſſe ejuſdem rationis, inquiro, quid intelligatur nomine mutationis paſſivæ. Nam vel intelligitur acquiſitio novi modi unionis, qui fit in materia, quando animæ conjungitur. Et hoc non, quia ſi hic modus conſideretur in facto eſſe, naturalis quidem eſt: tamen etiam modus unionis, qui fit in anima, eſt naturalis. Si autem conſideretur in fieri, etiam in illo poteſt conſiderari ratio actionis, ſicut conſideratur in unione ipſius animæ, ergo ſi actio, qua fit unio, ex parte animæ eſt ſupernaturalis, etiam actio, qua fit unio, ex parte materiæ erit ſupernaturalis: & e contrario uterq; modus poteſt conſiderari per modum paſſionis, & uterque erit vel naturalis, vel ſupernaturalis. Non enim eſt major ratio de uno, quam de alio: igitur non poteſt in hoc ſenſu accommodari dicta diſtinctio. Secũdo igitur nomine paſſivæ immutationis poteſt intelligi ipſa unitio animę, quatenus de novo afficit immutatq; materiam, ſeu tota illa unio, quæ de novo fit, non ut eſt ab agente, ſed ut afficit ſubjectum. Et in hoc ſenſu impugnatur prædicta ſententia, primo Quia paſſio hoc modo explicata non differt ex natura rei ab actione, ſed tantum ratione. Ipſa enim nova actio in paſſo recepta, eſt paſſio, & immutatio ejus, & via, qua ad novum terminum tendit, ſeu tranſmutatur. Quæ habitudines mente quidem diſtinguuntur: in re autem non dicunt modos diſtinctos. Nulla eſt enim neceſſitas, vel ratio hujuſmodi diſtinctionis, ergo non poteſt actio eſſe alterius ordinis ſupernaturalis, quin paſſio ad eundem ordinem pertineat, ſola enim rationis diſtinctio non ſufficit eas in diverſis ordinibus conſtituere. Secundo, quia etiamſi admitteremus diſtinctionem ex natura rei inter illas: nulla tamen eſt ratio, ob quam una ſit cenſenda ſupernaturalis, & diſtinctæ ſpeciei, & non altera. Quia ſi actio eſt ſupernaturalis, oportet, ut reſpiciat Deũ ut principium efficiens ſupernaturale: ergo cum potentię activę reſpondeat potentia paſſiva proportionata, etiam paſſio reſpiciet materiam non ſecundum potentiam naturalem, ſed obedientialem: ergo ſimiliter ratio paſſionis erit diverſa.

Secundus dicendi modus eſſe poteſt, reſurrectionẽ abſolute eſſe mutationem ſpecie diverſam ab hominis generatione. Qui ita poteſt explicari. Primo, ſi teneamus ultimam diſpoſitionem, quæ in generatione naturali ordine naturæ antecedit introductionem animæ, eſſe principium efficiens illam unionem tanquam inſtrumentum generantis. Hoc enim poſito facile eſt actiones diſtinguere, quia actio, quæ fit in generatione hominis, eſſentialiter pendet ab iis principiis & inſtrumentis, per quæ naturaliter fit, & fortaſſe etiã pendet ab actuali influxu uteri materni: at vero actio, quæ fit in reſurrectione, pendet a ſolo Deo ut operante prę̨ter cauſas naturales & ſupra totũ ordinem earum. Secundo, etiãſi dicamus diſpoſitiones materiæ non eſſe inſtrumenta efficientia unionem, ſed materialiter tantum concurrere, & ſolum Deum eſſe immediatum principium efficiens tam generationem quam reſurrectionem, nihilominus in ipſo Deo poſſumus diſtinguere duplicem rationem agendi, alteram, qua conſideratur ut principium naturæ, operans per virtutem, influxumq; naturæ debitum: alterã, qua eſt operari ſupra totum naturę debitũ. Et juxta has duas rationes diſtingui poterunt actiones, quę manãt a Deo, uno vel altero modo operante. Actio enim Dei, quæ in naturali hominis productione intervenit, eſt juxta naturæ debitum: & ita eſt a Deo pręciſe ut a principio naturę accõmodato: actio vero reſurrectionis eſt a Deo ut operante ſupra totum ordinem naturæ. Ex diverſa autem actione ſequitur diverſa paſſio propter rationes factas contra primum modum.

Sed neq; hic modus mihi ſatisfacit: nam in primis ſupponendum eſt etiam reſurrectionem, ut dicit ſubſtantialẽ unionem, fieri in materia diſpoſita, atq; adeo ibi diſpoſitionem ultimam ordine naturæ antecedere introductionem animæ: nam eadem eſt ratio quoad hoc de reſurrectione, & de quacũq; alia hominis productione: quia ſemper anima unitur eo modo, quo ejus natura exigit: exigit autẽ ut uniatur ſubjecto diſpoſito. Hinc ergo fit non eſſe neceſſarium has actiones diſtingui ex parte diſpoſitionũ, nam eo modo, quo concurrunt in prima productione, poterunt concurrere in ſecunda, niſi aliunde ſit ſpecialis repugnantia, quæ aſſignari non poteſt. Solum ergo poterit eſſe differentia in modo efficiendi ipſas diſpoſitiones, quæ differentia accidentaria eſt, & valde remota reſpectu ipſius actionis ſubſtantialis, & in ſe conſiderata, fortaſſe, non eſt eſſentialis, ut argumentabamur in principio hujus dubitationis. Deinde illa duplex ratio efficiendi in Deo in præſente ſolum videtur pertinere ad quandam extrinſecam denominationem, non ad Phyſicam rerum diſtinctionem, quia, quod concurſus ſit debitus, vel non debitus, non ſufficit ad diverſitatem Phyſicam, ſi alias non ſit diſtinctio in termino, vel in modo agendi: ſicut in reb. naturalibus motus violentus & naturalis, ſi ad eundem terminum tendant, non differunt ſpecie intrinſeca, ſed denominatione; quia unus eſt conſentaneus naturæ, alter vero non. Et ſimiliter in materia de gratia propoſitio alicujus objecti, & inſpiratio aliqua vocatur donum gratiæ, & ſupernaturale, quando datur prę̨ter naturę debitum & ordinem, quamvis ipſa motio in ſe ſit naturalis. ergo idẽ erit in pręſenti. Quod prę̨terea ita declaro, quia cum Deus per reſurrectionẽ infundit animã corpori, quamvis operetur in materia ultra debitum naturale, non tamen ultra naturalem capacitatem materię: quia revera ibi materia concurrit per naturalem potentiam paſſivam, qua eſt capax animæ, hæc enim ſemper eſt eadem & immutabilis, ſive anima prius fuerit in materia, ſive non: ergo etiã tũc Deus operatur ut principiũ naturæ quoad actionem quã efficit, quamvis quoad debitum liberalius operetur, quam natura poſtulet. Sicut ſi Deus illuminaret hunc aerem ſine ſole, vel alio luminoſo, aliquid quidem faceret ultra naturæ debitum, tamen id, quod faceret ejuſdem rationis eſſet cum alio lumine & illuminatione naturali. Quin potius addo ulterius etiam ſub hac ratione debiti nihil deeſſe ſubſtantiali unioni, quæ fit in reſurrectione, ſecundũ ſe conſiderata, ſed tantum ratione diſpoſitionum. Ille enim modus organizationis & diſpoſitionis, quę fit in reſurrectione, eſt quidem præter totius naturæ debitum, tamen poſitis illis diſpoſitionibus, ratione earum poteſt dici debita talis animæ unio, quia oportet diſpoſitiones tales eſſe, quæ talem animam requirant: nam futura eſt inter eas naturalis connexio, ergo ex nullo capite intelligi ſatis poteſt, quod hæc actio, quæ in reſurrectione intervenit, ſit alterius rationis aut ordinis. Confirmatur tandem: nam ſi Deus annihilet angelum, & iterum eum producat, hæc ſecunda productio non erit ſpecie diſtincta a prima, ſed eſſentialiter erit creatio. Et ſimiliter, ſi Deus, quando peccatorem, qui a priori gratia exciderat, iterum ſanctificat, eandem numero gratiam, quam prius habuerat, illi, reſtituat, illa actio non erit ſpecie diverſa a priori gratiæ productione, ergo ſimiliter in præſenti.

Tertius ergo dicendi modus eſt, actionem, qua fit reſurrectio, eſſe naturalem quoad ſubſtantiam, ſupernaturalem tantum quoad modum, & ideo non eſſe diverſam eſſentialiter a prima hominis productione naturali, ſed tantum differre accidentaliter in modo organizandi, & diſponendi corpus. Hæc ſententia aperte colligitur ex Scoto in 4. d.43.q.3. Marſ.q.ult.art.1. Henric quol.11.

q.4.

qu.4. qui exiſtimat facta ſufficienti corporis diſpoſitione non eſſe neceſſariam novam actionem extrinſeci agentis,ut anima corpori iterū uniatur,ſed ſolum præquiri, ut fiat intime præſens corpori: nam ſtatim,quaſi naturali impetu & cauſalitate unietur ipſa corpori,etiamſi ab extrinſeco non amplius uniatur. Ipſa autem anima alibi exiſtens,ſi nō impediatur, poteſt virtute ſua ſe facere præſentem corpori,& omnibus partibus ejus. Atque ita concludit non eſſe neceſſariam aliam actionem extrinſecā. Quæ ſententia ſupponit etiam in hominis generatione poſita ultima diſpoſitione corporis & creatione animæ cum intima præſentia ad corpus, non requiri aliam actionem extrinſecam, ſed ipſam animam ſtatim naturaliter ſeipſam unire, & quaſi complecti corpus. Quod ſi dicas illam unionem requirere aliquod principium efficiens: reſponderi poteſt naturaliter reſultare ab ipſa anima. Quæ ſententia eſt quidem probabilis, ſed nunc non poteſt examinari, nec eſt nobis neceſſaria. Itaque qualiſcumque ſit, & a quocunque ſit hæc actio, quod ſubſtantiam ejuſdem rationis cenſetur. Et quidem ſi comparatio fiat inter reſurrectionem & primam hominis productionem factam a ſolo Deo in Adamo, aut Eva, exiſtimo hanc ſententiam eſſe certiſſimam: imo credo ſolum eſſe differentiam in quadam denominatione: quia una eſt productio rei, quę nunquam fuit ſimul cum prima animæ creatione. Altera vero eſt productio rei, quæ jam iterum fuit, & non eſt ſimul cum animæ creatione, ſed cum conſervatione: quæ differentia eſt valde extrinſeca & accidentalis, ut rationes & exempla allata confirmant. Si tamen comparatio fiat ad generationem propriam, ſic non eſt res tam certa: eſt tamen veriſimilior, ut eadem argumenta probant. Supererat tamen ad perfectam hujus rei cognitionem explicandum, in quo conſiſtat ille ſupernaturalis modus reſurrectionis. Nam, licet hoc ex parte tactum ſit, non tamen eſt exacte declaratum, ſed hoc fiet commodius ſectione ſequenti.

SECTIO VI.

Utrum reſurrectio ſit poſſibilis naturaliter, vel ſupernaturaliter.

EXplicata ratione reſurrectionis facile poteſt hæc quæſtio definiri, in qua non inquirimus, an futura ſit, vel aliquando facta fuerit (hoc enim poſterius eſt tractandum, vel in ſpeciali de reſurrectione Chriſti, vel in generali de reſurrectione hominum) ſed inveſtigamus, quid Deus in hac parte poſſit efficere. In quo etiam conſiderandum eſt, poſſe eſſe ſermonem de reſurrectione vel præciſe, ut dicit reſtitutionem & vivificationem corporis jam emortui, vel de reſurrectione, quæ præter vitam corporis, habeat adjunctam trāſmutationem corporis ad vitam immortalem, impaſſibilem, & glorioſam. De hoc poſteriori ſenſu nihil diſputarunt Philoſophi, tamen ſine dubio multo magis illum modum exiſtimarent impoſſibilem, quam priorem. Refert autem Tertull. l. de Præſcr. hęret. c.7. omnes Philoſophos exiſtimaſſe reſurrectionem impoſſibilem: *ut carnis* (inquit) *reſtitutio negetur, de una omnium Philoſophorum ſchola ſumitur.* Ubi, licet non dicat illos exiſtimaſſe eſſe impoſſibilem, hunc tamen fuiſſe illorum ſenſum, ex eorum principiis facile conjicitur. Aliqui enim illorum ideo negarunt reſurrectionem; quia credebant animam una cum corpore prorſus interire, atque idcirco negabant poſſe iterum ad corpus redire. Ita ſenſerunt Epicurei, & Stoici, qui propterea Paulum reſurrectionem prædicantem, *novorum dæmoniorum annunciatorem appellarunt*, Actor. 17. Eodem errore laboravit Plin. l.2. Hiſt. c.7. & l.7. c.55. Nec ſolum Philoſophi, ſed etiam inter Judæos Sadducæi in hoc errore verſati ſunt, ut conſtat Matthęi 22. Marci 12. Act. 3.23. & 25. ubi feſto inſanire viſus eſt Paulus, eo quod reſurrectionem prędicaret, dicens: *Quid incredibile judicatur apud vos, ſi Deus mortuos ſuſcitat?* & infra; *Si paſſibilis Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum:* & eoſdem imitatus eſt Marcion teſte Tertulliano loco ſupra cit.

Alii vero Philoſophi, qui poſuerunt Deum agere ex neceſſitate naturę, quamvis animam humanam immortalē eſſe cognoſcerent, exiſtimarunt eā nec poſt ſeparationem ad corpus redire, nec Deum poſſe naturalē ordinem immutare, & fortaſſe hoc modo ſenſit Ariſt. & alii.

Ex hęreticis vero, quamvis multi reſurrectionem mortuorum negaverint, non conſtat autem, an eam negaverint, quia putarunt impoſſibilem: vel ſolū quia nō eſt animæ humanæ neceſſaria, vel utilis corporis ſocietas, ſed potius ſolet eſſe impedimentum ad proprias actiones exercendas. Qua ratione ſolent uti hæretici, & aliis ſumptis ex corporum corruptione, & mortalitate, ut videre licet in Tertul. in l. de reſurrectione carnis. In quibus omnibus indicant poſteriorem modum reſurrectionis eſſe impoſſibilem, & ideo priorem non eſſe convenientem.

Secunda ſententia extreme contraria referri poteſt eorum, qui dixerunt reſurrectionem etiam naturaliter eſſe poſſibilem. Pro qua induci poſſunt Pythagorici, & alii, qui poſuerunt tranſmigrationem animarum, vel eorundem, aut ſimilium effectuum perpetuam revolutionē, ut Aug. refert 12. de Civ. c.13. Quanquam iſti non de eiſdem numero effectibus, ſed de ſimilibus loquuti fuerint. Propter quod illa etiam animarum tranſmigratio (ut ſupra dixi) non eſſet vera reſurrectio. Quia non erat reditus ad idem corpus, quod notavit etiam Tertul. l. de reſurr. carnis c.1. Democritus vero (ut ei tribuit Plin. ſupra) eadem corpora & poſſe reviviſcere, & iterum victura eſſe exiſtimavit, ergo veriſimile eſt crediſſe hoc eſſe naturaliter poſſibile. Et ex Scholaſticis Scotus in 4. diſt.43. qu.3. exiſtimat poſſe idem numero per naturam redire, ſi eadem materia iterum approximetur eidem agenti numero, vel ſpecie. Unde, inquit, ſi contingeret eandem materiam ſeminis, & ſanguinis menſtrui, ex qua Petrus fuit conceptus, iterum ſub forma ſeminis, & ſanguinis menſtrui, & in matrice ejuſdem vel alterius fœminæ conſtitui, formaretur idem corpus, quod antea conceptum fuerat. De unione autem ejuſdem animæ ait a ſolo Deo poſſe fieri, conſequenter tamē dicit eam fieri a Deo naturali modo, & ex debito naturæ, ſuppoſita ejuſdem corporis diſpoſitione. Et in eandem ſententiam inclinat Richard. ibi a.3. q.1. ad 6. quatenus ſentit, facta applicatione ejuſdem materię eidem, vel ſimili agenti redire eundem numero effectum: D.Th. etiam ibi a.1. qu.3. huic favet ſententiæ, quatenus dicit reſurrectionem futuram eſſe miraculoſam, quia diſpoſitio corporis non fit modo naturali per virtutem ſeminis. Nam hinc ſequi videtur, ſi ponamus eandem materiam applicari, ut per virtutem ſeminis diſponi poſſit, fieri etiam naturaliter poſſe, ut idē numero redeat. Et d. 44. q.1. a.1. qu.2. ad 1. dicit per generationem naturalem non redire idem numero, quia non fit ex eadem materia. Non videtur autem naturaliter impoſſibile, ut ex eadem numero materia, ex qua unus homo fuit cōceptus, poſtea fiat alia conceptio. Nam Angelus poſſet ita applicare activa paſſivis, ut poſt aliquas trāſmutationes rediret eadē materia: idemq; ex naturali curſu, & ſucceſſione rerum naturaliumq; cauſarum fortuito poſſet accidere. Pro hac etiam ſententia referuntur Marſ. & Henr. ſed hi nihil dicunt præter id, quod adduximus in fine ſectionis præced. Fundamentum hujus ſententiæ non eſt aliud, niſi quia ſi materia eſt eadem, & agens idē, effectus erit idem 8. Metaph. c.3. quia tunc non habent effectus, unde diſtinguantur. Quod argumentum potiſſimum videtur urgere, ſi ſupponamus materiam eſſe principium individuationis.

Tertia ſententia media eſt, reſurrectionem hominis eſſe poſſibilem divina, non naturali virtute: aliarum vero corruptibilium rerum non eſſe poſſibilem reditum ejuſdem individui corrupti, etiam per divinam potentiam. Ita ſentit Durand. in 4. d.43. q.3. & Jo. de Neapoli, quodl. 21. q.6. Marſil. 2. de Gen. qu. ult. Quibus videtur multum favere D.Th. in 4. d.44. q.1. a.1. q.2. ad 1. Ubi dicit hominem poſſe reſurgere, quia, cum poſt mortem maneat anima, quæ dat eſſe homini, non interrumpitur per mortem eſſe ſubſtantiale ipſius hominis, & ideo non ſequitur, ut non poſſit idem numero redire propter interruptionem eſſendi, ſicut accidit, inquit, in aliis rebus corruptis, quarū eſſe omnino interrumpitur, forma non remanente. Et in ſol. ad 3. ex hoc principio dicit, ſi in homine eſſet alia anima ſenſitiva præter rationalem, illam futurā eſſe corruptibilem, & ideo non fore redituram eandem numero in reſurrectione. Supponit ergo, non poſſe eandē numero formam corruptibilem redire. Præterea hac 3. p. q.77. a.5. ſentit fieri non poſſe, ut, quod in nihilum redactum eſt, idem numero redeat. Fundamentū hujus ſententię, quoad poſtremam partem (in cæteris enim non eſt difficultas) potiſſimum eſſe videtur. Quia multiplicata actione, multipli-

tiplicatur terminus,ſed actio,qua prius res fuit producta, & conſervata,non poteſt redire eadem numero,ergo nec terminus. Probatur minor, quia ſi actio poſſet redire eadem numero, etiam ſucceſſivæ poſſent eædem numero redire. Alia argumenta congerit Durandus parvi momenti, infra vero ea attingemus.

Reſurrectio hominis divina virtute poſſibilis.

Dico primo, reſurrectionem hominis ſaltem divina virtute eſſe poſſibilem. Hæc concluſio eſt de fide, imo in articulis fidei contenta,& ideo in ea probanda non oportet hoc loco immorari. Quia eiſdem teſtimoniis probanda eſt, quibus infra probavimus, vel reſurrectionem Chriſti eſſe factam, vel aliorum hominum eſſe futuram. Præterea,quæ in Scriptura legimus de hominibus a Chriſto ſuſcitatis vel ab aliis Prophetis,ut Elia,& Eliſæo, vel ab Apoſtolis,ſatis convincunt contra hæreticos ſubſtantialem hominis reſurrectionem eſſe poſſibilem. Quod autem ſit etiam poſſibilis reſurrectio corporis mortalis ad vitam immortalem, & glorioſam, non pertinet proprie ad punctum de reſurrectione,ſed ad ſupernaturalem potius beatitudinem. Illud autem probabimus inferius agentes de dotibus corporis glorioſi. Contra Philoſophos vero,qui non admittunt Scripturam, agendum eſt ratione naturali,quę quam vim habeat ad hanc concluſionem probandam,dicam in ſequentibus.

Reſurrectio futura divina ſolum virtute poſſibilis.

Dico ſecundo,Reſurrectio,ut fit de facto, ſolum divina virtute,ac ſupernaturaliter poſſibilis eſt. Hęc concluſio eſt mihi certa, quam docent omnes Theologi in 4. d. 43.& 44.ubi D.Th.Palud.Durand.Richard.& alii. Idem D.Th.quod.4.a.5.& 4.contra Gent.c.81.Henr.quodl.7. q.16.Ægid. theor.2.& conſtat ex communi modo loquēdi Sanctor. Dionyſ.c.6.de div.nomin, *Nos*(inquit) *totos, animas dico,& ſocia corpora ad perfectam vitam,& immortalem transferre pollicetur. Quod veteribus quidem præter naturam fortaſſe videatur: mihi vero, tibique & veritati,& divinum,& ſupra naturam,ut eſt,videtur,ſupra naturam noſtram dixerim viſibilem,non ſupra omnipotentem.* Lact.l.7. divin.inſtit.c.23. *Reſurgent* (inquit) *& a Deo corporibus induentur*,& infra: *Qua de Anaſtaſi Philoſophi,quoq;aliquid dicere conati ſunt tam corrupte, quam poetæ* & infra: *Nemo quærat a nobis,quemadmodum fieri poſſit,neq;enim divinorum operum poteſt reddi ratio, ſed ſi a principio Deus hominem neſcio quo inenarrabili modo inſtituit,credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe, qui novum fecit.* Et Greg.ho.20.in Ezech.poſtquam multa de reſurrectione diſputaſſet,ita concludit: *Divinæ virtutis myſteria,quæ comprehendi non poſſunt non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda. Quia quidquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum jam eſſe non poteſt, ſed ſola eſt in miraculis ratio potentia facientis.* Et ad eundem modum loquitur Damaſc.l.4.de fide cap.28. Chryſ.ho.de reſur.& ho.65.in Jo.& ho.2.in Act.ubi dicit longe majus eſſe excitare mortuos,quam ſcire diem judicii. Et ho.8.in 1.ad Theſſ.dicit,reſurrectionem eſſe divinæ virtutis opus. Ambroſ.l.de fide reſurr. *Ideo*(inquit)*reſurrectio difficile creditur, quia Dei munus eſt.* Auguſt. etiam l.13.de Trin. *Fides*(inquit)*totum hominem immortalem futurum,qui utiq;conſtat ex anima,& corpore, non argumentatione humana,ſed divina authoritate promittit.* Et multa ſimilia habet 22 de Civ.c.4.& ſeqq. Deniq; hoc modo veritas reſurrectionis inter articulos fidei ānumerantur,quia,prout a nobis creditur,nec fieri,nec naturaliter cognoſci poteſt. Et propter eandem cauſam Paul. 1.ad Cor.15.eam appellat *myſterium*,dicens: *Ecce myſterium vobis dico.* Et ad eūdem modum loquitur ſæpe Scriptura de reſurrectione tanquam de divino,ac ſupernaturali opere. Ratio autem hujus veritatis reddi poteſt ex duplici capite. Primo ex parte termini,quia non utcunq; reſurget corpus humanum,ſed immortale, glorioſum,& (ut Paulus loquitur) *ſpirituale.* Conſtat enim hujuſmodi proprietates neque eſſe naturales corpori humano, neq; virtute alicujus naturalis agentis conferri poſſe. Item conſtat, beatitudinem animæ eſſe ſupernaturalem, ſed hæc reſurrectio corporum erit beatitudini animæ proportionata,erit ergo ſupernaturalis ex parte termini. Et hac ratione potiſſimum utuntur Sancti ſupra citati,eamque magis explicabimus,cum agemus de dotibus corporis glorioſi. Secundo poteſt ratio ſumi ex modo, quo fiet corporum reſurrectio, & hac utuntur D. Th. & fere alii Scholaſtici. Hic autem modus ex parte diſpoſitionum corporis ſumendus eſt, & poteſt conſtitui vel in celeritate reſurrectionis,vel in hoc,quod ſine variis tranſmutationibus,quę neceſſarię ſunt,ut homo generetur,ſolo Dei imperio perficietur. Quibus modis eſt ſupernaturalis gratia ſanitatis,quamvis ex parte termini id, quod fit, ſit omnino naturale. Et hanc rationem tetigit Chyſoſt.in ſupradicta hom.8. in 1.ad Theſſ. dicens: *Reſurrectio divinæ virtutis eſt, cum telluri mandabit Deus, ut depoſitum reddat, quemadmodum aliquando evocavit Lazarum, Lazare veni foras, &c.*

Dico tertio,Reſurrectio,etiamſi præciſe conſideretur, ut eſt reparatio ejuſdem numero hominis, qui antea fuerat, non poteſt virtute alicujus agentis naturalis fieri, ſed a ſolo Deo. Loquor de agentibus naturalibus operantibus naturali virtute,ut cauſis ſecundis principalibus, vel ut inſtrumentis naturalibus earum. Nam loquendo de creatura, ut inſtrumento Dei ſupernaturaliter elevato, non eſt dubium,quin eo modo poſſit reſurrectio fieri per creaturam:tamen quia in hoc non eſt aliqua particularis ratio magis,quam in aliis miraculis, id omittimus, & ſub divina potentia comprehendimus. Et hoc modo concluſio poſita communis eſt Theologorum,in 4.d.43. & 44.ubi D.Th.Sot.& alii ſupra citati. Et confirmari poteſt ex difficultate,quæ ſemper fuit in credenda mortuorum reſurrectione,nō ſolum propter ſpecialem modum, quo futura eſt, quia nec philoſophi illum agnoſcebant, nec ſemper ab Apoſtolis prędicabatur,ſed ſimpliciter,& abſolute propter reparationē ejuſdem numero corporis, quod ceciderat. Unde & in credenda ipſa Chriſti reſurrectione tanta fuit diſcipulorum difficultas,& ignorantia, ut viderentur illis deliramenta verba,quæ de illa dicebātur. Ratio vero propria hujus concluſionis ſumenda eſt ex parte organizationis, & diſpoſitionis corporis. Quia in primis vix fieri poteſt,ut eadem numero materia prima, ex qua fuit corpus hominis formatum, iterum ita applicetur,ut per cauſas naturales poſſit ex ea homo generari. Quia per continuam tranſmutationem, & reſolutionem materia facile diſſipatur, dividitur, & commiſcetur, & ideo nunquam eſt omnino eadem, quæ ad generationem iterum aſſumitur. Deinde quamvis demus hoc interdum accidere, tamen agentia naturalia non poterunt eam diſponere ad ejuſdem animæ introductionem, cum eodem omnino temperamento, & organizatione. Primo quidem, quia proximum agens principale vel erit diverſum, vel aliter diſpoſitum, quam prius fuit, cum ſemper ſit in continua mutatione: variatio autem proximi agentis multum conducit,ut effectus varietur ſaltem ſecundum numerum. Secundo,quia licet interdum agens proximum ſit idem,vel eodem modo diſpoſitum: tamen cœli influentia, & cauſarum univerſarum influxus neceſſario erit diverſus: & tamen ſine dubio multum confert,ad temperamentum conſtituendum. Tertio,etiamſi agens naturale eſſet omnino idem,eademq;materia, non rediret naturaliter idem numero effectus, quia ātea fuit, nec eadem diſpoſitio, & organizatio corporis: alias calor ejuſdem aquæ ab eodem igne ſemper eſſet idem numero,etiamſi millies deperderetur,& acquireretur. Similiter quotidianum lumen, quod in aere fit a ſole, eſſet quotidie idem numero. Quæ ſunt incredibilia. Et contra Ariſtotel.2.de generat.dicentem non redire quod corruptum eſt. Et contra rationem; quia materia, ſeu ſubjectum de ſe eſt capax ad recipiendas varias formas,ſeu diſpoſitiones intra eandem ſpeciem. Nam ſicut illius potentia paſſiva de ſe eſt indifferens ad plures formas intra idem genus ſpecie differentes, ita & ad plures diverſas numero intra eandem ſpeciem. Quia non eſt, unde de ſe magis limitetur ad unam,quam ad aliam. Et ſimiliter agens naturale habens virtutem ad aliquem effectum non limitatur ad unum individuum, ut per ſe conſtat: ergo, quamvis hoc agens ſępius applicetur ad agendum in hoc ſubjecto, non erit determinatum ad agendum ſemper idem numero. Quia neque ex virtute ſua,neque ex capacitate ſubjecti habet hanc determinationem. Quin potius ex hoc ulterius colligimus,præter hoc ſubjectum, & hanc virtutem agendi,neceſſarium eſſe aliquid,quod determinet agens, ad efficiendum hunc numero effectum potius,quam alium. Hoc autem determinans non poteſt eſſe, niſi aut Deus, aut tales circumſtantiæ, cum quibus agens applicatur ad agendum;aut ipſa natura talis agentis, quæ de ſe eſt determinata ad operandum tali modo, & ordine, ut nunc poſtulet talem actionem, & concurſum,

Reparatio ejuſdē numero hominis in reſurr. naturaliter impoſſibilis.

Reproductio ejuſdem effectus numero cur impoſſibilis in natura.

ſum,

ſum, poſtea vero alium, & ſic de reliquis. Et inter hos modos hi duo ultimi (qui fere in unum coincidunt) veriſimiliores ſunt, nam hoc tribuere ſoli Deo non eſt philoſophicum. Nam potius cauſę ſecundę determinant concurſum Dei. Præterea, modus ille habet alias difficultates in Theologia, pręſertim circa actus liberos, & cauſalitatem peccati. Ac denique, poſito illo modo, ex ſolius Dei voluntate pendebit, quod idem numero redeat, quod præcipue intendimus. Si tamen verum eſt agentia naturalia determinari illo alio modo ad effectus ſingulares, inde tamen concludimus, poſtquam naturale agens determinatum ſemel fuit ad introducendam hanc formā in hoc ſubjecto, nunquam ad eandem iterum determinari, etiamſi idem ſubjectum iterum, atque iterum illi applicetur, ſed ſemper ad aliam atque aliam numero diſtinctam, quia ſemper circumſtantiæ ſunt diverſæ.

Cujuſcūque individui reproductio divina pıtute poſſibilis,

Dico quarto, per divinam potentiam non ſolum hominis reſurrectio, ſed cujuſcunque alterius individui reparatio poſſibilis eſt. Hæc eſt communis ſententia fere omnium Theologor. in 4. d. 43. ubi late Capr. qu. 1. Palud. q. 2. & 3. & Sot. d. 44. art. 1. D. Th. quodl. 4. a. 5. & opus. 9. cap. 82 Henr. quodl. 7. quæſt. 16. Et probatur, quia in hoc modo non apparet implicatio contradictionis, ſed neque ulla etiam difficultas. Quia divina potentia creando aliquā rem, nō fuit imminuta: ergo ex parte ſua manet ęque efficax ad illam rem iterum creandam, & producendam, ſi ex parte ejus non fuerit repugnantia, ſeu ſi productione indiguerit, ſed poſtquam illa res deſiit eſſe, quantum eſt ex parte ſua indiget productione, ut ſit, & nulla eſt repugnantia in hoc, quod iterum ſit, ergo neque in hoc, quod
1. Object. iterum producatur, poterit ergo iterum produci. Sed inquit Durandus, in hiſce eiſdem verbis involvi repugnantiam. Nam ſi iterum eſt, ergo bis eſt, ergo habet duplicem durationem, ergo duplicem exiſtentiam, ergo ſunt duæ
Reſponſ. res, & non una, & eadem. Sed hoc eſt manifeſtum ſophiſma, quod idem fieri poſſet de homine quoad totum compoſitum, quod reſurgit. Quamvis ergo res, quæ prius fuit iterūq; producitur, poſſit dici bis eſſe, non propterea dici poteſt habere duplicem durationem intrinſecam, ac permanentem, ſed unam, & eandem, quę dicitur bis eſſe, quia non duravit continue, & ſine intermiſſione, ſed interrupta fuit, & ita in ordine ad extrinſecam durationem coextitit duabus menſuris diſtantibus, ſeu diſcontinuis, &
2. Object. ideo dicitur bis fuiſſe. Sed urgeri poteſt ex Durando, quia hoc ipſo, quod interrumpitur actio, neceſſe eſſe poſtea novam actionem fieri. Tum quia non magis poteſt eadem numero actio redire, quam motus, aut tempus. Tum etiam quia cum mutata ſit habitudo agentis ad paſſum, neceſſe eſt, & actionem mutari; ergo & terminum ejus mul
Reſponſ. tiplicari. Reſpondetur tamen, primum negando aſſumptum. Nam ſicut Deus eadem numero actione, quaſi continue durante, & creat Angelum, & per multos annos illum conſervat, ita poſſet ſuſpendere aliquo tempore illam actionem, & annihilare angelum, eundemq; iterum poſtea eadem actione producere, & conſervare; nullam enim hoc involvit repugnantiam ex parte ipſius actionis. Si enim illa actio poteſt eadem durare per horam integram, quæ eſt repugnantia ex parte ejus, quod duret ſeu fiat in extremis partibus horæ, & medio tempore non cōſervetur? Quoccirca (quidquid ſit de motu, & tempore, quæ communiter cenſentur non poſſe eadem numero redire, quia ſucceſſiva ſunt, quamvis hactenus id non ſit demonſtratum) non tamen eſt eadem ratio de actione, de qua loquimur, quæ indiviſibilis eſt, & permanere, ac durare multo tempore poteſt: & ideo, ſicut ſemel conſervari poteſt in continuo tempore, ita & bis poni in eſſe, in tempore diſcontinuo. Loquor autem de tempore vero, vel imaginario: nam utraque habitudo ſufficit ad intelligendam hanc iterationem ejuſdem actionis. Unde non refert, quod mutata ſit aliquo modo habitudo agentis ad paſſum ſeu effectum. Quia ſi loquamur de habitudine, quæ præcedit actionem quaſi in actu primo, illa revera non eſt neceſſario mutata, niſi in hoc, quod agens, & paſſum non intelliguntur coexiſtere eidem tempori vero, vel imaginario. Hinc autem non neceſſario fit, ut varietur actio divina, quia Deus in actione ſua non pendet a tempore, nec determinatur ad agendum in circumſtantiis extrinſecis, ſed a voluntate ſua. Si vero ſit ſermo de habitudine in actu ſecundo, quæ ſequitur actionem productivam effectus, falſum eſt aſſumptum, & petitur principium. Quia hoc eſt, quod contendimus, ſcilicet poſſe effectum eſſe eundem, & conſequenter poſſe habere eandem habitudinem ad ſuam cauſam. Addo denique etiam poſſe Deum actionibus diverſis eumdem numero effectum prius producere, & poſtea reproducere. Quia cum actio ſit via ad terminum, poteſt diverſis viis ad eundem terminum tendi. Item actio eſt dependentia effectus ab agente, poteſt autem idem effectus pendere pluribus dependentiis ab agente. Sicut lumen idem poteſt una actione fieri ab uno luminoſo, & poſtea conſervari ab alio, quod neceſſe eſt fieri per diverſam actionem, ſeu dependentiam. Et ſimiliter gratia nunc fit a Deo per Sacramentum, & poſtea conſervatur ſine Sacramento, ubi neceſſe eſt dependentiam variari. Ratio denique eſt, quia actio ex natura rei eſt aliquo modo diſtincta ab effectu, & quidem modus ejus; & ideo variari poteſt circa eundem effectum numero, ſicut alii modi variari poſſunt manente eadem re, quæ illis afficitur.

Idem numero effectus per plures actiones, ſeu dependentias pendere poteſt ab agente.

Ex quibus etiam colligitur, quam ſit futile aliud argu- 3 Object.
mentum Durandi, qui ex eo, quod naturalia agentia non poſſint idem numero reproducere, infert etiam Deum non poſſe. Quia id, in quo Deus ſuperat naturalia agentia, ſcilicet quod eſt virtutis infinitæ, & poteſt agere ex nihilo, nihil (inquit) confert ad hunc effectum. Sed hoc eſt
aperte falſum. Quia virtus infinita non ſolum confert, Reſponſ.
ut poſſit cauſa producere meliora, & ſine dependentia a a ſubjecto, ſed etiam, ut poſſit agere ſine dependentia a tempore, vel aliis circumſtantiis. Ex quo provenit, ut nō limitetur ad agendum hic, & nunc hoc individuum, ſicut naturalia agentia, ſed poſſit ſuo arbitrio agere, quod voluerit. Unde potius poteſt hoc argumentum retorqueri contra Durandum. Quia ratio, ob quam agentia naturalia non poſſunt reproducere idem numero, non habet locum in Deo. Quia ejus virtus non eſt ita limitata, nec determinata, ſicut creaturarum, nulla ergo ratio eſt, cur hoc non poſſit.

Hinc tandem diluitur alia ratio Durandi non minus 4 Object.
levis. Quia ſi Deus, inquit, ageret, ex neceſſitate naturæ, quamvis eſſet virtutis infinitæ, non poſſet idem numero reproducere. Ex hac enim hypoteſi impoſſibili quodlibet
inferri poteſt. Quia enim ſupponitur Deus virtutis infi- Reſponſ.
nitæ poſſet hoc facere, quod ſecundum ſe non involvit repugnantiam: quia vero ſupponitur agere ex neceſſitate naturæ, non poſſet reproducere idem numero, quia eſſet determinatus ad unum, & ideo vel ſemper ageret idem numero, vel nunquam. Sicut etiamſi ex neceſſitate naturę ageret, vel ſimul ageret omnia, quæ poteſt, vel nihil amplius poſſet, quam illud, ad quod, aut ex natura ſua, aut ab aliquo ſubjecto determinaretur, utrumque autem repugnat infinitæ virtuti. Et ita ego exiſtimo illum modum agendi extra ſe ex neceſſitate naturæ extrinſece repugnare cum infinitate ſimpliciter virtutis activę. Sed de hoc alias, hæc enim ſufficiunt contra Durandum.

Ex quibus ſolutum relinquitur fundamentum ſupra poſitum inter referendum ejus ſententiam. D. Th. autem ibi citatus in poſtremo loco ſumpto ex hac 3. p. non eſt intelligendus loqui de potentia abſoluta, ſed de ordinaria, ut ibi (Deo dante) latius dicemus. Eodem modo exponenda ſunt alia loca ex 4. ſent. quamvis ſint difficiliora: ſatis tamen eſt, D. Th. aliis locis, ubi ex profeſſo rem diſputavit, diſerte veritatem docuiſſe.

SECTIO VII.

Utrum reſurrectio hominis ſit naturæ debita, ideoque ſit a Deo ut authore naturæ.

NOn ſatis eſt oſtendiſſe actionem hanc, & poteſtatem ad illam eſſe ſolius Dei propriam, niſi etiam explicemus, an ſit tribuenda Deo ut agenti ſecundum leges naturę, an vero ut agenti ſupra ordinem naturę. Nam hinc pendet quæſtio, an illa actio ſit dicenda ſupernaturalis, nec ne? Ad hoc enim non ſatis eſt, quod a ſolo Deo fiat, ut patet de animę creatione. Videtur autem hic effectus eſſe a Deo ut authore, cōſervatore, aut gubernatore; naturæ idq; duplici titulo ſeu ratione. Prima ſumitur ex parte ipſius hominis, quia in materia corporis humani poſt mortem manet eadem capacitas naturalis ad habēdam animam, quæ antea fuit. Hæc enim cum a materia ex natura rei non diſtinguatur, variari non poteſt, manente

nente eadem materia. Rurſus eadem ratione manet in anima ſeparata appetitus naturalis ut corpori uniatur, teſte Aug.l.12.Gen.ad lit.c.35.& Th.1.p.q.76.a.1.ad 6. Quia hic appetitus non eſt ſeparabilis,cum ſit ipſamet rei natura,&in anima nihil aliud eſt,quā naturalis ipſa capacitas,ſeu formalis aptitudo, quam habet ad informandū corpus,quam neceſſe eſt in anima manere. Ergo ex parte utriuſq;principii paſſivi,&formalis,eſt naturaliter poſſibilis hęc actio.Rurſus ſi totum compoſitum conſideretur, etiā videtur deberi homini reſurrectio, ut poſſit humana ſpecies ſuam naturalem beatitudinem perfecte obtinere. Non enim ſola anima, ſed totus homo appetit eſſe beatus, ut per ſe conſtat: ergo oportet, ut totus etiam homo beatitudinem conſequatur. Cunctæ enim res ſuos ultimos fines naturaliter conſequuntur,cur ergo ſolus homo carebit ſtatu natnrali, in quo naturalem beatitudinem poſſit obtinere? Sed non poteſt eam in hac vita poſſidere ante mortem, tum quia dum hic vivit, ſemper eſt innumeris miſeriis,& malis tum animæ, tum corporis obnoxius,quæ repugnant ſtatui beatitudinis. Tum etiam,quia vera beatitudo æterna eſſe debet. Etenim amitti ſi poſſit, hoc ipſo ita animum relinquit anxium, & ſolicitum, ut non poſſit eſſe beatus. Et ideo Aug.13.de Trin.c.8.& 20. definit non poſſe eſſe hominem beatum in corpore mortali, ergo ex providentia naturali debetur homini poſt mortem reſurrectio,ut poſſit naturaliter eſſe beatus. Nec ſatis eſt reſpondere, conſequuturum hominem naturalem beatitudinem in ſola anima: quia non eſt homo, nec per hoc ſatisfit appetitui totius ſpeciei. Ac præterea ipſamet anima ſeparata a corpore eſt quodammodo in ſtatu violēto,non ergo eſſet in ſtatu apto ad beatitudinē perfectam,nec eſt conveniens,ut perpetuo maneat in eo ſtatu. Unde Clem.lib.5.conſtit.c.6.alias 8. *Qui corpus*(inquit) *Adæ ex terra fabricatus eſt, idem & Adæ corpus, & cæterorum poſt diſſolutionem reſurgere faciet, quod hoc naturæ hominum rationis participi debeatur, vivere ſcilicet in ſempiternum.*

Secunda cauſa ſeu ratio dubitandi ſumitur ex divina providentia. Quia non ſola anima eſt,quæ in hac vita bene,aut male de Deo meretur, ergo ad providentiam Dei ex natura rei ſpectat,ut non ſola anima præmium vel pęnam recipiat. Conſtat autem vel ipſa experientia,homines, dum hic vivunt,non accipere vel bonorum operum præmia,vel malorum vindictam: ergo ad Dei providentiam pertinet hominem iterum ſuſcitare, ut totus vel puniatur, vel beetur. Qua ratione ad perſuadendam reſurrectionem utuntur Sancti,Chryſoſt.hom 65. in Joan. *Ego*(inquit)*aliud dicam ab humanis rationibus: alii malitiam, alii virtutem ſectantur, ſed malitiæ ſectatorum multi feliciter in ultimam pervenerunt ſenectutem, virtutis autem contra: quomodo ergo pro meritis unuſquiſque accipiet?* ſcilicet,ſi futura non eſt reſurrectio? Et eandem rationem repetit ſæpe Chryſoſt. in ſer. de reſurr. Optime Theod.l.5.divinorum Decret.c.de Judicio,& late Cyril. Jeroſ.cat.18. Et Damaſ.l.4.cap.18. hac ratione nixus ita concludit. *Si non eſt reſurrectio, non eſt Deus, nec providentia.* Tertull.vero lib.de reſurr. carnis c.14. inter alia multa,quæ de hac ratione ſcribit,ſic inquit: *Hæc erit tota cauſa, imo neceſſitas reſurrectionis congruentiſſima, ſcilicet Deo deſtinatio judicii,* &c. ſimilia repetit ſæpe in illo l.c.33.34.40. & ſeqq.& l.de patientia,cap.11. Similiter Greg. Nyſ.orat.3. de reſurr. ex hac ratione infert. *Si non eſt reſurrectio, non eſt judicium.* Ex his ergo omnibus videtur concludi reſurrectionis opus ad naturalem Dei providentiam pertinere: atque ita,licet a ſolo Deo fieri poſſit,tamen per ſe, ac præciſe ſumptum poſſe inter naturalia opera computari,ſicut animæ creationem.

Hæc ſententia videri poteſt non omnino improbabilis, & accommodata ad explicandam providentiam,quā Deus habiturus eſſet erga homines,ſi eos in puris naturalibus ſine ordine ad ſupernaturalē beatitudinem creaſſet.

Reſurrectio res ſupernaturalis.

Nihilominus tamen dicendum exiſtimo, reſurrectionem quacunque ratione conſideratam non eſſe naturæ debitam ſola providentia naturali, atque adeo ſimpliciter dicendam eſſe ſupernaturalem, non vero naturalem, niſi ſecundum quid. Ita loquitur D.Th.in 4.d.43.a.1.qu.3.& Sot.late q.1.a.2.& alii communiter eſtq;magis conſentaneum locutionibus Scripturæ,& Sanctorum loquētium de reſurrectione,tanquam de re omnino ſupernaturali,non tantum propter gloriam corporum reſurgentiū, quam reprobi non habebunt: & tamen in eis reſurrectio cenſetur ſupernaturalis propter ſolam reparationem, & vivificationem corporis jam defuncti. Quod ſi dicatur ſupernaturalis propter modum ſcilicet quia fit ſolo Dei imperio abſque aliis naturalibus tranſmutationibus, ex hoc ipſo concluditur,quod intendimus,quoniam reſurrectio non eſt nata fieri alio modo,cum per cauſas ſecundas fieri nequeat. Pręterea hoc explicatur ex differentia inter animæ creationem,& reſurrectionem. Ad primam enim unionem animæ, & corporis poſſunt agentia naturalia diſponere materiam,diſpoſitione ex natura ſua poſtulante talem formam, quocirca pertinet ad naturalē providentiam,& concurſum debitum,ut Deus illam infundat: at vero in ordine ad iteratam unionem, quæ in reſurrectione fit,nihil poſſunt cauſæ naturales efficere, nec materiam ita diſponere, ut poſtulet illius animæ unionem: ergo non poteſt illa reſurrectio dici ſimpliciter naturalis.

Reſurrectio ex ſola providentia naturali, naturę prorſus indebita.

Tertio,ſi reſurrectio eſt naturaliter debita,vel eſt hoc intelligendum de debito (ut ita dicam) phyſico,vel morali: neutrum dici poteſt. Nam debitum phyſicum appellari poteſt id, quod debetur cauſis naturalibus ratione phycæ virtutis,quam habent ad cauſandum. Sed hoc modo non eſt debita reſurrectio. Quia ſi conſideremus cauſam materialem,licet licet in illa maneat capacitas ejuſdem formæ, tamen illa eſt valde remota: Deus autem ut gubernator naturæ non tenetur explere omnem capacitatem remotam materię,ſed ſolum quatenus per agentia naturalia poteſt ad proximam diſpoſitionem reduci. Alioqui deberet Deus varias formas in infinitum in materiam inducere, quia omnium eſt capax ſecundum illam remotam capacitatem. Et ideo hęc capacitas materię ad formam prius habitam congrue vocari ſolet obedientialis, potius quam naturalis. Quia jam non eſt in ſtatu, in quo poſſit per agentia naturalia ad proximam capacitatem reduci. Atque idem fere eſt, ſi conſideretur aptitudo ipſius animæ, quæ eſt formalis. Quia etiam non tenetur Deus explere omnem appetitum naturæ, ſeu formæ, nec efficere unionem ejus ad ſubjectum, niſi ſuppoſita proxima capacitate ſubjecti: hanc vero non tenetur per ſe ſolus ipſe efficere,ſed ſervato ordine cauſarum naturalium. Denique ex parte etiam cauſæ efficientis, nulla eſt, cui propter phyſicam virtutem hæc actio,ſeu cōcurſus ad illam debeatur: ergo nullo titulo eſt debita naturaliter reſurrectio debito phyſico. Debitum autem morale dici poteſt, quod debetur ratione finis, v.g. propter obtinendam beatitudinem: vel ratione juſtitiæ diſtributivæ, ſeu convenientis gubernationis univerſi in ordine ad mores hominum. Sed hoc etiam debitum nulla ſufficienti ratione oſtēditur. Nam in primis ſatis eſt,ut homo poſſit eſſe beatus tanquam homo,ut Ariſt.dixit.1.& 10.Eth. & ideo non oportet, ut naturaliter poſſit habere beatitudinem carentem omni defectu,ac miſeria, aut perpetuam abſolute & ſimpliciter,ſed humano modo. Homo enim non appetit eſſe beatus,niſi quandiu eſt: ad beatitudinem ergo naturalem hominis ſatis eſt,quod durare poſſit,quamdiu exiſtit homo. Quia ergo homo natura ſua corruptibilis eſt,ideo beatitudo etiam, quæ naturaliter conferri poteſt homini, ut eſt integrum individuum ſpeciei humanæ, non eſt ſimpliciter perpetua, ſed temporalis. Quia vero anima hominis eſt perpetua,ideo in illa perpetuo durare poteſt beatitudo hominis quantum ad id, quod in ea eſſentiale eſt, ſcilicet quoad cognitionem & amorem Dei naturalem. Et hoc tantum eſt debitum, ac conſentaneu naturis rerum: quidquid vero ultra hoc additur,ſupernaturale eſt. Rurſus quamvis ſpes reſurrectionis ſit convenientiſſimū mediū ad continendos homines in officio,& optimam rationem providentię, & ſervandę juſtitiæ diſtributive contineat: tamen non propterea dicendum eſt, hunc providentiæ modum eſſe ſimpliciter debitum naturæ. Poſſet enim Deus aliis modis hominem gubernare. Imo aliqui cenſent, & inſinuat Scotus, ſi ſola ratio naturalis ſpectetur,fieri potuiſſe, ut Deus nullum ſpeciale judicium ferret de factis hominum,bonis præmium,maliſque pœnam tribuendo. Hoc tamen licet potuerit fieri a Deo ut ſupremo Domino,non tamen cenſeo, talem providentiæ modum eſſe rebus ipſis, & naturis rationalibus conſentaneum. Melius ergo dicitur, potuiſſe Deum ſtatuere alium modum providentiæ, & juſtitiæ intra ordinem naturæ contentum. Nam quia anima eſt principiū proprium,ac per ſe actionis bonæ, aut malæ, ſatis eſt ho-

minem

minem in ea recipere præcipuum virtutis præmium: corpus autem, quod tantum eſt organum animæ, ſicut in hac tantum vita mortali eſſet inſtrumentum virtutis, ita in eadem poſſet recipere aliquod præmium ſuæ actioni proportionatum. Quod non oportet, ut conſiſtat in divitiis temporalibus & voluptatibus, quæ non ſolent ad virtutis exercitationem valde eſſe utiles, ſed in aliis bonis, vel auxiliis, quibus corpus ipſum facilius & commodius poſſet ad virtutis ſtudium accendi. Nullo ergo modo debita eſt homini reſurrectio ex ſola providentia naturali. Quæ omnia confirmari poſſunt eleganti teſtimonio Cypriani, ſer. de Reſurr. Chriſti. *Homo, qui ex cœleſti, & terrena materia compactus eſt, veſtitus extrinſecus pelle, & carnibus, tempus accepit, quo te jubente redderet terræ, quod de terra aſſumpſerat, & ad immaterialem originem reverteretur ſpiritus, cujus natura diſſolutionis non admittit injuriam. Corpus putredine, & caro vermibus conſumenda, ſecundum naturæ ſuæ rationem non poterat æternitatis privilegio perfrui: & quod ſibi jure non competebat, a conditore nequibat exigere. Neq; ulla eorum interrogatio ſuper hoc merebatur reſponſum. Sed tu, optime Domine, ultro gratiam volens dare ſpiritui, decreviſti clementius, ut ex ſocietate, & clientela, quam reddiderat animæ caro, aliquid ei commodi proveniret, & quæ ei vehiculum fuerat, & particeps ſtudiorum, in recompenſatione miniſterii iterum dilecto accolæ conſociata, pudica, & pacifica rediret, nullas ſecum revehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ concuteret puritatem. Sed & hoc Domine, ad cumulum beneficii addidiſti, ut inter legem carnis, & ſpiritus nulla poſtmodum eſſet diverſitas, nec poſt initum fœdus, ulla iterum inter eos recreſcat rebellio, ſed per manum tuam reconciliatio ordinata ſtabilis in perpetuum perſeveret. Te igitur jubente terra fit caro, & expulſa de domo iterum conjungatur viro, non jam ancilla ſed libera, & habitant unius moris in domo, murmurationibus conſopitis, quas olim compugnantes inter ſe concupiſcentiæ concitabant.*

Ex quibus ultimis verbis poteſt alia ratio, & ultima ad hoc idem confirmandum colligi. Quia ſi ex natura rei deberetur animæ ſeparatæ reditus ad corpus, vel deberet hoc fieri in corpore mortali, & corruptibili, atque eodem modo paſſionibus, mutationibuſque ſubjecto, ſicut nunc eſt, vel in corpore ab his omnibus incommodis abſtracto. Si dicatur hoc ſecundum, aperte ſequitur, illum reſurrectionis modum non poſſe eſſe naturæ debitum. Qui enim fieri poteſt, ut corpori natura ſua mortali ex naturali providentia debeatur immortalitas? Providentia enim naturalis non extenditur ad ea dona, quæ ſunt præter, vel ſupra naturam. Alioqui dici poſſet ſtatum illum, quem Adamus habuit ante peccatum, quoad eum modum immortalitatis, & impaſſibilitatis corporis, quem tunc habuit, & quoad perfectam ſubjectionem inferiorum virium animæ ad ſuperiores, fuiſſe illi debitum ex providentia naturali, quod tamen eſt omnino falſum. Si vero dicatur primum, ſequitur in primis procedendum eſſe in infinitum in hac revolutione mortis, & reſurrectionis hominis. Quia ſi reſurgeret mortalis, iterum moreretur, ergo, qua ratione poſt primam mortem ſuſcitatus eſt, excitandus eſſet poſt ſecundam, & ita in infinitum. Quod tanquam magnum abſurdum, & ludibrium infert Aug. l. 12. de Civ. c. 13. contra eos Philoſophos, qui dicebant, futurum eſſe in Univerſo perpetuum earundem rerum reditum atque circuitionem. Deinde tale corpus non eſſet deſiderabile, neque animæ accommodatum, præſertim ſi naturalem beatitudinem eſſet conſequuta. Impediret enim illam, ne expedite, ac ſine impedimento poſſet Deũ contemplari, & amare, redderetque iterum ſubjectam doloribus, & afflictionibus hujus vitæ. Quocirca licet anima pondere naturali dicatur appetere corpus, quia eſt naturalis forma ejus: & quandiu eſt in illo naturaliter, refugiat mortem, quia non eſt alium ſtatum experta, & quia ſimpliciter potius vellet perfectionem ſui corporis acquirere, quã illo privari, juxta illud: *Nolumus expoliari, ſed ſuperveſtiri:* tamen anima ſemel a corpore ſeparata, & naturaliter beata, appetitu elicitu, ac recto potius, credo, eligeret manere ſeparata, quam redire ad corpus corruptibile, & paſſionibus, ac ærumnis obnoxium. Quia revera majus ſibi nocumentum afferret, quam commodum. Quapropter ſtatus animæ ſeparatæ per ſe non poteſt dici ſimpliciter violẽtus. Quia licet in eo careat anima complemẽto alicujus appetitus naturalis, tamen proprie nulla vis ei infertur. Sicut cęcus non dicitur eſſe in ſtatu violento, ſed in imperfecto, ſic etiã anima eſſet in ſtatu aliqua ex parte imperfecto, non tamen ſimpliciter violento; præſertim quia ſecundum appetitum elicitum, & rationalem illum ſtatum præferret alteri, quem naturaliter habere poſſet in corpore mortali. Et ex his ſatis reſponſum eſt ad rationes dubitandi ſuperius poſitas.

SECTIO VIII.

Utrum poſſit naturali ratione oſtendi reſurrectionem eſſe poſſibilem.

QUidam exiſtimant nullo modo cognoſci poſſe, quia eſt ſupernaturalis: ratio autem naturalis non habet ſufficientia principia, quibus judicet de ſupernaturalibus myſteriis, etiam ut poſſibilia ſunt. Propter quod diximus in principio hujus materiæ, non poſſe ratione naturali cognoſci incarnationẽ eſſe poſſibilem. Et ita opinatur de reſur. Med. hic a. 1. & indicat Sot. in 4. d. 43. q. 1. a. 3. Sed in primis non negant hi auctores poſſe inveniri rationes naturales valde probabiles, quę perſuadeant reſurrectionem eſſe poſſibilem: neque ego audeo dicere poſſe hoc demonſtrari ratione ita convincente intellectum, ut a nemine, etiam protervo, poſſit negari. Præſertim cum videam non defuiſſe Theologos fide illuſtratos, qui negaverint, poſſe Deum iterum producere rem in nihilum redactam.

Nihilominus tamen exiſtimo, rationem factam in 4. concl. ſect. 6. cum omnibus, quæ circa illam dicta ſunt, ſatis eſſe ad convincendum intellectum bene diſpoſitum, & eſſe fere phyſicam demonſtrationem. Deniq; cenſeo fere æquali evidentia probari poſſe Deum rem corruptam reparare, ſicut poſſe aliquid ex nihilo creare, prę ſertim in homine, poſt cujus corruptionem manent partes, ex quibus componitur. Ut enim recte dixit Greg. ho. 26. in Ev. *Longe minus eſt Deo reparare, quod fuit, quam creaſſe, quod non fuit. Aut quid mirum ſi hominem ex pulvere refecit, qui ſimul omnia ex nihilo creavit?* Et ho. 20. in Ezec. *Mirari* (inquit) *ſolent qualiter caro reviviſcere poſſit ex pulvere. Mirentur igitur altitudinem cœli, molem terræ, abyſſos aquarum, omnia, quæ in mundo ſunt, ipſos quoque angelos creatos ex nihilo. Minus eſt valde aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo feciſſe.* Ac propterea dixit idem Greg. l. 14. Mor. c. 28. *Qui reſurrectionis fidem fidẽ ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ex ratione debuerunt.* Et Lact. l. 7. c. 23. *Si a principio* (inquit) *Deus hominẽ neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe, qui novum fecit*, & Aug. ſer. 19. de verb. Apoſt. ubi ſic inquit: *Te appello, quicunque infideli animo de reſurrectione dubitas, & putas non poſſe mortuos reſuſcitari: quid eſt amplius, ex nihilo homines facere qui vivant, an eos, qui facti ſunt & vixerunt, reparare poſt mortem? Utique plus eſt facere, quod nunquam fuit, quam reparare quod fuerit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis, ut Deus, qui hominem formavit ex nihilo, reformet? Quomodo nos ſuſcitare non poteſt converſos in pulverem, qui etiamſi in nihilum rediremus, facere poterat ut eſſemus, ſicut effecit nos eſſe, cum antea nũquam fuiſſemus?* Similia habet ſer. 64. de verb. Dom. in fin. & ep. 49. q. 1. & ep. 146. & ſępe alias. Et eandẽ rationẽ ex creatione deſumptam expendit optime Cyril. Jeroſ. Cat. 4. & 18. Athenag. l. de reſur. mort. Et mihi quidem vim demonſtrationis habere videtur, propter ea quę dixi in probatione in 4. cõcl. Poſſibilitas reſurrectionis ratione naturali quomodo poſſit oſtendi.

Quam hoc etiam modo declaro: nam opera & myſteria ſupernaturalia, quædam ſunt in ſua ſubſtantia & eſſentia ſupernaturalia: & de his verum eſt non poſſe ratione naturali ſufficienter agnoſci, etiam ut poſſibilia, præſertim quando attingunt Deum ipſum qui licet cognoſcatur eſſe, quid tamẽ & quomodo ſit, imperfecte cognoſcitur ſolo naturæ lumine & hujuſmodi eſt myſterium Incarnationis, & ſimilia. Alia vero ſunt ſupernaturalia quoad modum tantum quia ſcilicet res factæ naturales ſunt, quamvis modus favendi ſit proprius Dei, vel propter virtutem infinitam, vel propter ſummam independentiam, ac dominium in operando: & hæc non repugnant cognoſci ut poſſibilia ratione naturali. Nam inter hæc opera computari poteſt creatio, quę ex modo, quo fit, propria eſt Dei, & virtutem requirit infinitam, & tamen cognoſci poteſt ratione naturali. Præterea illuminare cęcũ, ſani-

ſanitatem ſubito reſtituere ſine adjumento cauſarum ſecundarum, & ſimilia opera ſunt ſupernaturalia hoc modo, videtur tamen evidens lumine naturæ poſſe Deum hæc opera facere: quia minora ſunt quam creatio, & non habent aliam repugnantiam, niſi quod requirunt majorem poteſtatem & virtutem agendi, quam ſit in agentibus naturalibus: eſt autem evidens Deum habere hujuſmodi majorem virtutem. Denique hoc ſenſu tantum dicitur ſupernaturale opus, quod ſuperat virtutem agendi omnium creaturarum: ſi ergo poteſt naturali ratione cognoſci Deum habere majorem virtutem, imo & infinitam & omnipotentem, cur non poterit cognoſci poſſe efficere aliquid ſupernaturale in dicto ſenſu? Ergo cum reſurrectio tantum ſit ſupernaturalis in dicto ſenſu, poterit naturaliter cognoſci ut poſſibilis, nam hoc non repugnat ex communi ratione operis ſupernaturalis, ut declaratum eſt, neque ex ſpeciali ratione reſurrectionis, quia revera nulla eſt, ut etiam oſtendimus. Quin potius videtur minus difficile animam & materiam jam exiſtentes iterum unire, quam cæcum illuminare, aut ſimilia opera patrare. De qua re legi poteſt Durandus in 4.d.43.q.1. Neque contra hoc obſtat, quod reſurrectio fide credenda ſit, quę autem fide creduntur, non poſſunt ratione naturali oſtēdi. Tum quia aliquæ ſunt veritates fidei, quæ ratione naturali etiam demonſtrantur, ut Deum eſſe, & eſſe creatorem, animam eſſe immortalem, & id genus alia. Tum etiam, quia reſurrectionis veritas, ut pertinet ad fidei articulos non tantum continet reſurrectionem eſſe poſſibilem, ſed etiam eſſe futuram generaliter in omnibus hominibus, & hoc cum pendeat ex libera Dei providentia ac promiſſione, non poteſt ſimpliciter demonſtrari, quāvis poſſit vehemētibus conjecturis perſuaderi, quas in ſuperioribus ſatis tetigimus, & de eis videri poſſunt Ambr. Ter. Athen. in l. de reſur. Chryſ. Greg. Nyſ. Aug. & Greg. M. locis cit. Baſil. ho. 8. Exam. Theop. Antioch. l. 1. cont. relig. Chriſt. calum. D. Th. 4. cont. Gen. cap. 79. ubi prędictas rationes *evidentes* appellat. Omitto reſurrectionem quam credimus & ſperamus, multa ſupernaturalia complecti, ut ſupra dictum eſt, quę non poſſunt, etiam ut poſſibilia, ratione naturali inveſtigari,

ARTICULUS I.

Utrum fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere.

AD primum ſic proceditur. Videtur quod non fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere. Dicit enim Dam. in 4. lib. Reſurrectio eſt, ſecunda ejus, quod diſſolutum eſt, & cecidit, animalis ſurrectio. Sed Chriſtus non cecidit per peccatum, nec corpus ejus eſt diſſolutum, ut ex ſupra dictis patet. Non ergo proprie convenit ſibi reſurgere.

2. Præterea, quicunq; reſurgit, ad aliquid altius promovetur: quia ſurgere eſt ſurſū moveri. Sed Chriſti corpus māſit poſt mortem divinitati unitum, & ita non potuit in aliquid altius promoveri. Ergo nō competebat ſibi reſurgere.

3. Præterea, ea quæ circa humanitatem Chriſti ſunt, acta ad noſtram ſalutem ordinantur. Sed ſufficiebat ad noſtram ſalutem paſſio Chriſti, per quam ſimus liberati a pœna & culpa, ut ex ſupra dictis patet. Non ergo fuit neceſſarium quod Chriſtus a mortuis reſurgeret.

Sed contra eſt quod dicitur Lucæ ult. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis.

Reſp. dicendum, quod neceſſarium fuit Chriſtum reſurgere propter quinque. Primo quidem ad commendationem divinæ juſtitiæ, ad quam cōvenit exaltare illos, qui ſeipſos propter Deum humiliant, ſecundum illud Luc. 1. Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles. Quia igitur Chriſtus propter charitatem & obedientiam Dei ſe humiliavit uſque ad mortem crucis, oportebat quod exaltaretur a Deo uſque ad glorioſam reſurrectionem. Unde ex ejus perſona dicitur in Pſ. 138. Tu cognoviſti (id eſt approbaſti) ſeſſionē meam (ideſt humilitatem) & paſſionem, & reſurrectionem meam (id eſt glorificationem in reſurrectione, ſicut Gloſ. exponit.) Secundo ad fidei noſtræ inſtructionem quia per ejus reſurrectionem confirmata eſt fides noſtra circa divinitatem Chriſti. Quia ut dicitur 2. ad Cor. ult. Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei: & ideo 1. ad Cor. 15. dicitur: Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra. Et in Pſ. 29. dicitur: Quæ utilitas in ſanguine meo, id eſt in effuſione ſanguinis mei, dum deſcendo, quaſi per quoſdam gradus malorum, in corruptionem? Quaſi dicat, nulla. Si enim ſtatim non reſurgo, corruptumque fuerit corpus meum, nemini annuntiabo, nullum lucrabor, ut Gloſſa exponit. Tertio ad ſublevationem noſtræ ſpei, quia videmus Chriſtum reſurgere qui eſt caput noſtrum, ſperamus & nos reſurrecturos. Unde dicitur 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Et Jo. 19. dicitur: Scio, ſcil. per certitudinē fidei, quod Redēptor meus, id eſt Chriſtus, vivit, a morte reſurgēs, & ideo in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſū: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

Quarto ad informationem vitæ fidelium ſecundum illud Rom. 6. Quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per Gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Et infra, Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur: ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viventes autem Deo.

Quinto ad complementum noſtræ ſalutis: quia ſicut per hoc, quod mala ſuſtinuit (humilitas eſt) moriendo, ut nos liberaret a malis, ita glorificatus eſt reſurgendo, ut nos promoveret ad bona, ſecundum illud Romanorum quarto, Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

Ad 1. ergo dicendum, quod licet Chriſtus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen per mortem: quia ſicut peccatum eſt caſus a juſtitia, ita mors eſt caſus a vita. Unde ex perſona Chriſti poteſt intelligi, quod dicitur Mich. 7. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam. Similiter etiam licet corpus Chriſti non fuerit diſſolutum per incinerationem, ipſa tamen ſeparatio animæ a corpore diſſolutio quædam fuit.

Ad 2. dicendum, quod divinitas erat carni Chriſti poſt mortem unita unione perſonali, non autem unione naturæ ſicut anima unitur corpori ut forma ad conſtituendam humanam naturam. Et ideo per hoc, quod corpus ejus unitum eſt animæ, promotum eſt in altiorem ſtatum naturæ, non autem in altiorem ſtatum perſonæ.

Ad 3. dicendum, quod paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem, proprie loquendo, quantum ad remotionem malorum: reſurrectio autem, quantum ad inchoationem, & exemplar bonorum.

COMMENTARIUS.

IN titulo obſervandum eſt, *neceſſarium*, non ſumi abſolute pro re, vel actione, quæ vel ex neceſſitate fit, vel ad aliquem finem eſt ſimpliciter neceſſaria. Cōſtat enim, Chriſti reſurrectionem & fuiſſe a Deo factam libere, & potuiſſe Chriſtum ſuam reſurrectionem vel differre uſq; ad diem judicii, vel omnino eam prætermittere, & nihilominus ſalvare homines, & in beatitudine in ſola anima regnare. Hoc enim neq; contradictionem neq; aliquod abſurdum includit omnino repugnans Deo, ut dici poſſit ſimpliciter impoſſibile. Neceſſarium ergo hoc loco dici poteſt dupliciter, primo prout idem eſt, quod longe convenientius, & opportunius, & hoc modo poteſt dici reſurrectio Chriſti neceſſaria, & ſecundum ſe, quia maxime decebat corpus Deo unitum vivum eſſe, & glorioſum, & in ordine ad finem noſtræ ſalutis, quia ad eam exequendam erat hoc medium aptiſſimum. Secundo poteſt dici neceſſarium, cujus oppoſitum ſit impoſſibile, non quidem abſolute, ſed facta aliqua ſuppoſitione. Ut v.g. ſuppoſito, quod Chriſtus prædixerat ſe reſurrecturum, neceſſaria omnino erat ejus reſurrectio, quia non potuit non eſſe fidelis, & verax. Quo ſenſu recte dixit Paul. 1. ad Cor. 15. *Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides noſtra.* Similiter ſuppoſito Chriſtum de juſtitia meruiſſe ſuam reſurrectionem, neceſſarium ſimpliciter erat ipſum reſurgere. Quia non poteſt Deus præmium de juſtitia debitum negare, cum hæc juſtitia ejus promiſſionem ſupponat. D. Th. ergo in hoc titulo videtur neceſſarium ſumere utroque modo, ſeu abſtracte, ut ex rationibus ejus colligitur.

Reſpondet ergo reſurrectionem Chriſti fuiſſe neceſſariam. Quam aſſertionem quinque rationibus confirmat. Reſurrectio Chriſti neceſſaria quo modo.
Prima fundatur in meritis Chriſti, & in ordine divinę juſtitiæ. Quæ fulciri poteſt verbis ejuſdem Chriſti Luc. 23. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* & verbis Pauli ad Philip. 2. *Factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum.* Quem locum de exaltatione reſurrectionis late expoſuit Athan. orat. 2. contra Arrian. quanquam eo

Joco indicet,eam exaltationem non fuiſſe mercedem meritorum, ſed debitam ratione divinitatis corpori unitæ. At vero, licet hic poſterior titulus verus ſit, non tamen eſt prior excludendus, qui magis eſt conſentaneus verbis Apoſtoli, ut latius tractatum eſt ſuperiori tomo diſp. 40. ſect.3.Poteſt autem hæc ratio locupletari ex eod.Athan. l.de Incarn. Verbi, ejuſque corporali adventu, dicente, quia Chriſtus morte ſua mortem extinxerat, ideo reſurgere debuiſſe: *Profligata enim morte quid reliquum erat, niſi ut in trophæum devictæ mortis reſurgeret?* Et hæc ratio,ſecluſo pacto,& promiſſione Dei,probat per ſeſe fuiſſe valde conveniens, ac proportionatum hoc præmium illi merito,poſita vero promiſſione,probat fuiſſe ſimpliciter neceſſarium.

Secunda ratio ſumitur ex utilitate, & neceſſitate ad confirmandam fidem.Quæ dupliciter poteſt exponi. Primo, quia ſuppoſita prædictione Chriſti erat ſimpliciter neceſſarium ad veritatem fidei, Chriſtum implere quod promiſerat.Et hoc ſenſu(ut dicebam)intelligendum cenſeo locum Pauli, quem D. Th. hic citat: *Si Chriſtus non reſurrexit,inanis eſt prædicatio noſtra,inanis eſt & fides veſtra.* Abſolute enim, etiamſi Chriſtus non ſurrexiſſet, potuiſſet eſſe in nobis vera fides, & ad ſalutem utilis:tamen ſuppoſitis iis,quæ fides Chriſti docet,ſi Chriſtus non ſurrexiſſet, inanis eſſet talis fides,eſſet enim falſa. Et ita explicuit Paulus ſubdens, *invenimur autem & falſi teſtes Dei.* Et eodem modo intelligendum eſt,quod poſtea ſubjũgit; *ſi Chriſtus non reſurrexit,vana eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis in peccatis veſtris.* Quia nimirum fides falſa non poſſet eſſe verę ſanctitatis initium,ac fundamentum.Secundo modo poteſt hæc ratio intelligi nulla ſuppoſitione facta, & hoc modo probat, fuiſſe utiliſſima ad perſuadendam fidem,& ut homines poſſent facilius illã amplecti,Chriſtum reſurgere,ſimulque probat oportuiſſe, ut ſtatim ante Evangelii prædicationem reſurgeret. Et hunc ſenſum confirmant optime alia duo ſcripturæ teſtimonia,quæD.Th.hic adducit.Primum eſt illud 2.ad Cor. ult. *Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei.* Alterũ eſt ex Pſ.29. *Quæ utilitas in ſanguine meo,dum deſcendero in corruptionem?* id eſt,ſi in ea maneã & non reſurgam,neminem enim lucrabor paſſione mea. Et hoc etiam ſenſu recte intelligitur, quod ait Paul. ad Rom.4. *Mortuus eſt propter delicta noſtra,reſurrexit propter juſtificationem noſtram.* Nam licet D.Th.infra q.56. a.2.aliter hunc locum exponat de cauſa inſtrumentali & exemplari, optime tamen etiam exponitur de cauſa (ut ita dicam)objectiva,& motiva.Chriſtus enim per paſſionem ſuam ſufficienter deſtruxit peccatum, tamen,ut nos juſtificaremur,& efficaciter nobis remitteretur peccatũ, oportebat paſſionẽ Chriſti nobis applicari per fidẽ vivã. *Reſurrexit ergo propter juſtificationem noſtram*,id eſt, ut fides noſtra cõfirmaretur,& ſic efficaciter juſtificaremur, ut recte expoſuit Adamus in illum locũ.Et ſumitur ex cõmentariis Hieron. *Qui morte ſua noſtra peccata abolevit, neceſſario reſurgens apparuit,ut juſtitiam credentiũ confirmaret.* Et Anſelm. *Reſurrexit* (inquit) *propter juſtificationem,id eſt ut nos juſtificando ſuſcitaret a morte animę, quatenus juſte viveremus, quod aliter non poteramus.* Et Ambr.quamvis aliam expoſitionem indicet,tamen huic favet, cũ inquit: *Ut ad cumulum nobis juſtificationes proficeret,reſurgens præceptis ſuis auctoritatem tribuit,ut eorum æmulos nos hac fiducia faceret,per quam juſtificemur, meritis nos augeremus,per quam gloriam adepti clari appareamus regno Dei.* Chryſ.etiã ſer.9.in Ep.ad Rom.ſubobſcure quidẽ, tamen eleganter confirmat tum hanc expoſitionem,tum rationem D.Th.dum inquit,in reſurrectione oſtenſum eſſe,Chriſtum non propter ſua peccata, ſed propter noſtra mortuum fuiſſe. *Quomodo enim ſurrexiſſet,ſi peccator fuiſſet? Si vero peccator non fuit,propter alios crucifixus eſt.* Et ita per reſurrectionem confirmatur fides redemptionis noſtræ,ut per eam juſtitiam aſſequi poſſimus,ut poſtea Chryſoſtomus fuſius declarat.

Teſtimonii Pauli 1. Cor. 15. Expoſitio

Reſurrect. Chriſti efficaciſſimum fidei motivum & incitamentum.

Poteſt præterea hæc D. Th. ratio confirmari ex loco Pauli ad Rom.1. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ex reſurrectione mortuorum*,juxta lectionem,& expoſitionem Græcorum: *Qui declaratus eſt*, quam in priori to.diſ.50.ſect.2.ſatis probabilem eſſe oſtendimus. In reſurrectione enim Chriſti manifeſtata eſt vera ejus divinitas,atque ita plurimum fides ejus confirmata eſt.Et ob hanc cauſam ſpeciale ſignum ſuę divinitatis,& veritatis obtulit Chriſtus Judęis dicens: *Solvite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud.* Jo.2.loquens de templo corporis ſui,ut Evangeliſta explicuit,& Mat.12.Judæis petentibus ſignum,ipſe reſpõdit: *Generatio prava,& adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ.* Fuit autem reſurrectio ſignum divinitatis tum quia Chriſtus ſeipſum ſuſcitavit, juxta illud: *Et in tribus diebus excitabo illud.* Tum etiã,quia ipſe Chriſtus,ſicut dicebat ſe eſſe Deum, ita prædixerat ſe reſurrecturum, unde ſua reſurrectione in utroq; veracem ſe eſſe probavit.Item quia(ut elegãter dixit Pet.Chryſ.ſer.75.) *qui ante ſuam mortem predixerat ſuam reſurrectionem, utiq; ſicut ſcire potuit, po uit & cavere, ſed quia vincere potuit,declinare contempſit,quia reſurrectionis gloria ſepelivit morientis injuriam.* Et hinc etiã declaratur optime D.Th.ratio. Nam ſi Chriſtus mortuus in cruce, non reſurrexiſſet,erubeſcerent homines credere in hominem crucifixum, qui *Judæis eſt ſcandalum,gẽtibus autem ſtultitia.* Reſurrectio igitur & pudorem,& metum credentibus abſtulit, *quia reſurrectionis gloria ſepelivit moriẽtis injuriam.* Denique, eventus ipſe veritatem hujus rationis probavit.Cum enim uſque ad paſſionem multa miracula Chriſtus feciſſet in confirmationem veritatis,quam prædicabat, pauci crediderunt: poſtea vero prædicantibus diſcipulis reſurrectionem ejus, uno die multa millia hominum crediderunt in eum.Fuit ergo reſurrectio efficaciſſimum medium ad fidem conſervandam,& perſuadendam.Et ita Athan.l.de Incarn.Verb.ejuſque corporis advent. ex his, quæ fides Chriſti in mundo operatur, ex gentium converſione, Demonum expulſione, Chriſtum reſurrexiſſe latiſſime confirmat.

Tertia ratio ſumitur ex ſublevatione ſpei noſtrę. Quã optime declarat Leo ſerm.1.de reſur.c.4.dicens: *Ex hoc initium factum nobis eſt reſurrectionis in Chriſto, ex quo in eo,qui pro omnibus mortuus eſt,totius ſpei noſtræ forma præceſſit,&c.* & ſer.2. *Ita dubitandum non eſt de conſortio gloriæ, ſicut dubitandum non eſt de communione naturæ.* Quod in ſequentibus late proſequitur,ac in fine tandem confirmat ex illo ad Philipp. 3. *Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui reformavit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Rurſus Greg.14.Moral. c.27. tractans eum locum, quem D.Th hic citat. *Scio, quod Redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum*, ait: *Sui capitis gloriam ſequuntur membra. Redemptor ergo noſter ſuſcepit mortem,ne mori timeremus: oſtendit reſurrectionem, ut nos reſurgere poſſe confidamus. Unde & eandem mortem non plus quam triduanam eſſe voluit, ne ſi in illo amplius differretur, in nobis omni modo diſperaretur.* Et hoc eſt, quod Paul.dixit ad Epheſ. 2. *Conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu.* Nam cũ ipſe in re vere ſuſcitatus eſt,nos cũ illo in ſpe conſurreximus. Unde Greg.Naz.or.41. *Heri* (inquit) *cũ Chriſto in crucẽ agebar: hodie ſimul glorificor. Heri commoriebar, hodie ſimul vivificor, Heri cõſepeliebar, hodie ſimul reſurgo*,&c. 42.in princ. *Hodie ſalus mundo tã viſibili,quã inviſibili Chriſtus ex mortuis,ſimul ſurgite. Chriſtus ad ſeſe,redite. Chriſtus ex ſepulchro,peccati vinculis ſolvamini. Portæ inferi aperiũtur,& mors opprimitur,& vetus Adã deponitur, & novus perficitur, ſi qua nova in Chriſto creatura renovamini.* In quibus omnibus alludit Greg.ad locũ Pauli ad Coloſ. 3. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, qui ſurſum ſunt ſapite,&c.* Nec diſſimile eſt,quod inquit Athan ſerm.de paſſ. & cruce Dom. *Neceſſarium eſt ſurgente ſalvatore, conſurgere quoq; cum eo & ipſum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos: & ſicut moriente Adã,manebamus nos per eũ mortui,itaq; ſurgẽte Dominico corpore,neceſſarium erat omnes cũ eo conſurgere. Hic enim intellectus eſt Pauli ad Corinthios ſcribentis. Sicut in Adam omnes moriũtur,ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Et in hujus ac pręcedentis rationis confirmationem multa peti poſſunt ex eod.Atha.l.de Incar.Verbi,& corporali ejus adventu, & Petro Chryſ.ſer.74.& 75.Aug.ſer.119.de temp.Ubi inter alia ait: *In paſſione quid egit? Docuit: quid tolleremus. In reſurrectione, quid egit? Docuit quid ſperemus. Hic opus, ibi merces: Opus in paſſione, merces in reſurrectione.*

Reſurrect. Chriſti ſpei noſtrę nutrimentum.

Atque ex his, quæ dicta ſunt, expoſita etiam eſt quinta ratio D.Th.quæ fere cum duabus pręcedentibus coincidit, ſcilicet Chriſtũ reſurrexiſſe propter noſtræ ſalutis complementum, ut non tantum nos malis liberaret, ſed

etiam bonis cumularet. Nam licet utrumque nobis moriendo meruerit, viam tamen ad id obtinendum reſurgēdo aperuit, exemplarq; ac terminum noſtræ exaltationis oſtendit. Quarta vero ratio moralis eſt, & non indiget expoſitione, nec ſolutione argumentorū, quę facillimę ſunt.

DISPUTATIO XLV.
In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis ejus.

EX præcedenti diſputatione probatum ſupponimus, reſurrectionem Chriſti fuiſſe poſſibilem, & ideo ſolum ſupereſt inquirendum, an facta ſit. Quid vero ſit, non indiget nova diſputatione. Quia quoad hoc non eſt alia ratio de Chriſti reſurrectione, & de quavis alia, quod attinet ad unionem animæ cum corpore ſufficienter diſpoſito. Quod vero pertinet ad unionem hypoſtaticam, ſi aliqua in reſurrectione reparata eſt, ſatis etiam eſt in ſuperioribus dictum, addendum vero aliquid erit de propriis cauſis hujus reſurrectionis.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus vere reſurrexerit.

HÆretici, qui negarunt Chriſtum eſſe verum hominem, aut aſſumpſiſſe verum corpus humanum, ac mortale, aut vere mortuum fuiſſe, neceſſe eſt, ut veram etiam reſurrectionem negaverint. Præter hos autem refert Epiphan. hær. 28. Cerinthum aſſeruiſſe, Chriſtum paſſum eſſe, & crucifixum, nondum vero reſurrexiſſe, reſurrecturum tamen poſtea in generali reſurrectione. Aliter vero refert errorem Cerinthi Irenæus l. 1. contra hær. c. 25. Ubi dicit Cerinthum diſtinxiſſe Chriſtum a Jeſu, & aſſeruiſſe paſſionis tempore Chriſtum a Jeſu receſſiſſe, & neque mortem obiiſſe, neque reſurrexiſſe: Jeſum vero, & mortuum fuiſſe, & reſurrexiſſe. Aug. vero l. de hæreſi. hær. 8. expreſſe dicit Cerinthum negaſſe Jeſum reſurrexiſſe. Porro Tertull. lib. de carne Chriſti cap. 24. tacitis nominibus ſcribit, quoſdam aſſeruiſſe, adhuc eſſe animā Chriſti in cœlo ſine carne, quos reſurrectionem negaſſe neceſſe eſt. Ac præterea addit, alios dixiſſe exiſtere carnē Chriſti in cœlo vacuam ſenſu. Hos errores attribuit Philaſtrius Paſſioniſtis, Seleucianis, & Hermianis, qui dixerunt ſolam Chriſti animam aſcendiſſe in cœlos, reliquiſſe vero carnem ſuam in ſole, juxta illud: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Poteſt pręterea hic annecti error Apellis qui (ut Philaſt. refert) affirmabat Chriſtum reſurrexiſſe, non tamen in ſua, ac vera carne. Is enim, quamvis verbis fateri videretur, re tamen ipſa reſurrectionē negabat. Unde Auguſt. hær. 23. abſolute refert iſtum dixiſſe, Chriſtum ſine carne reſurgentem in cælum aſcendiſſe. Solent ii hæretici in confirmationem ſui erroris adducere illud 2. ad Cor. 5. *Etſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed jam non novimus.*

Chriſtus reſurrexit a mortuis. Dicendum eſt, vere, ac proprie Chriſtum a mortuis reſurrexiſſe. Concluſio eſt de fide, & inter articulos fidei ponitur in omnibus ſymbolis, & in Nicœno additur: *Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.* Qui modus dicendi ſumptus eſt ex Paul. 1. ad Cor. 15 dicente: *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.* Nam quia hoc myſterium difficile hominibus apparebat, & ejus fides firma, & ſtabilis erat illis maxime neceſſaria, ideo Apoſtolus, & Eccleſia ſcripturas proponunt, quæ verbum Dei continent, ut ſciamus non humanis teſtimoniis, ſed Dei auctoritate hanc fidem niti. Significant etiam hoc myſterium fuiſſe in ſcripturis prędictum, & ita fuiſſe impletum, ſicut fuit prænuntiatum. Nam hoc plurimum valet ad illius fidem conciliandam. Propter quod Chriſtus, qui præcipuus teſtis fuit ſuæ reſurrectionis, quamvis ejus auctoritas ſuffficientiſſima eſſe poſſet, ad illud confirmandum, uſus nihilominus eſt teſtimonio ſcripturarum, ut patet Lucæ 24. Ubi *incipiens a Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.* Et infra dixit ad eos: *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cū adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas, & dixit eis, quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die.*

Dices, quæ ſunt hæc ſcripturarum oracula, in quibus a Moyſe, Davide, & aliis Prophetis Chriſti reſurrectio prædicta fuit? Reſpondetur, in primis non oportere intelligere, Chriſtum docuiſſe ſuam reſurrectionem ex libris Moyſi, Pſalmis, & Prophetis omnibus, ſed ex ſingulis adduxiſſe, quæ de ipſo erant. Nam in libris Moyſi non invenitur expreſſa Prophetia, quæ ad literam de reſurrectione Chriſti intelligatur. Quamvis valde indicata ſit a Jacobo Gen. 49. verbis illis: *Catulus Leonis Juda, requieſcens accubuiſti ut Leo, quis ſuſcitabit eum?* Quem locum notavit Cyrill. Jeroſ. cat. 14. Adduci etiam poſſunt verba illa Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus.* Et infra: *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, & ponam verba mea in ore ejus, &c.* In quo teſtimonio fortaſſe non ſine myſterio bis poſitum eſt verbum, *ſuſcitabo*, quamvis non oporteat ad literam de reſurrectione intelligi. Mediate etiam (ut ita dicam) poteſt ex hoc teſtimonio reſurrectio confirmari. Nam in eo præcipimur audire verba hujus Prophetæ, ut verba Dei: unum autem ex verbis ejus fuit promiſſio ſuæ reſurrectionis. Deinde in ſenſu myſtico potuit ex libris Moyſi Meſſiæ reſurrectio confirmari. Fuit enim ſine dubio multis figuris adumbrata, ac repræſentata, ut in Joſeph, qui poſt duos annos tertio ineunte e carcere educitur, ut exponit Proſper de Promiſſionibus & prædict. Dei, p. 1. c. 29. Et in Iſaac, quem in fide & ſpe reſurrectionis Abraham immolare non dubitavit, ut Paulus dicit ad Heb. 11. tamen re ipſa Iſaac immolatus non eſt: *Quia reſurrectio filio Dei ſervata eſt*, ut eodem l. dicit Proſper c. 17. Unde Greg. Nyſſ. eandem figuram eleganter tractans orat. 1. de reſur. in princ. *In ove* (inquit) *myſterium mortis, in unico vero filio vita, quæ morte non perimebatur, demonſtratur.* Cyprianus etiam l. 2. adverſus Judęos c. 25. dicit Chriſti reſurrectionem pręfiguratam eſſe a Moyſe verbis illis Exod. 19. *Et dixit Dominus ad Moyſem, deſcende, & teſtificare populo, & ſanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium, in die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Synai.* Indicans in illa die tertia ſignificatum eſſe tertium diem reſurrectionis Chriſti, in quo ſpeciali modo Deus ad homines rediit, ut novum pactum, & legem univerſo orbi promulgaret.

Ex Pſalmis ſunt plura, & clariora reſurrectionis teſtimonia. Illud eſt præcipuum, quod ab Apoſtolo Petro expoſitum eſt Act. 2. & a Paulo Act. 13. ex Pſ. 15. *Quoniam non derelinques animā meam in inferno, nec dabis Sanctū tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* De quo teſtimonio multa diximus ſupra tractantes de deſcenſu Chriſti ad inferos. Præterea de hoc ipſo myſterio exponit Paul. Act. 13. verba Pſalm. 2. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nam de Chriſti paſſione præmittitur in eod. Pſ. *Aſtiterunt Reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtū ejus:* ut Apoſtoli, & fideles congregati in unum unanimiter expoſuerunt, Act. 4. Poſtea vero de reſurrectione ſubjungitur *Dominus dixit ad me, &c.* & quia tunc data eſt Chriſto omnis poteſtas in cœlo & in terra, additur: *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Nam de eodem Chriſto antea prædictum erat: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Syon montem ſanctum ejus*, id eſt, ſuper Eccleſiam, per Sion repræſentatam, cujus veluti poſſeſſionem poſt reſurrectionē ſuā Chriſtus accepit. Quę omnia neceſſe eſt ad literā de Chriſto Domino intelligi. Recte igitur etiā illa verba: *Ego hodie genui te*, de Chriſto homine intelliguntur. Quod etiā ex verbo illo: *Dominus dixit ad me*, Baſilius in ſcholiis recte notavit. Quia filius ut Deus non appellaret patrem *Dominus*, ſed ut homo: ergo ut ſic dicitur hodie genitus, & non ratione primæ conceptionis ex matre, ut conſtat ex ipſius Pſalmi contextu, ergo ratione reſurrectionis, in qua declaratum eſt, quam fuerint iniquæ, & inanes Judæorum contra Chriſtum meditationes, & conſilia. Merito autem reſurrectio generatio appellatur: quia (ut ſupra dictum eſt) revera eſt generatio quædam, cum ſit præexiſtentis corporis

poris ad vitam revocatio. Propter quod vocatur Chriſtus *primogenitus ex mortuis* ad Coloſ. 1. & reſurrectionis tempus vocatur a Chriſto *tempus regenerationis* Mat. 19. Atque ita expoſuerunt etiam hunc Pſal. Hilar. & Theophyl. Antioch. ibi Ambroſ. l. 3. de Sacram. c. 1. Chryſoſt. Act. 13. & Euſeb. l. 6. de demonſtr. c. 2. Solet autem hic locus exponi de generatione æterna filii Dei, ut Paul. ſignificat ad Hebr. 1. & ſæpe Patres, Cyrillus l. de fide ad Reg. Athanaſ. ſer. 3. contra Arrianos, & in ep. de Nicęna ſynodo, & Auguſt. in enarr. ejuſdem Pſal. & in Ench. c. 49. Alii vero Patres interdum exponunt de temporali generatione ex matre, ut Chryſoſtom. hom. de fide in Chriſtum to. 3. & Cyrillus Alexand. l. 2. de fide ad Reg. & Gregorius Nyſſen. in l. de cognitione Dei, qui refertur 1. tomo Bibliothecæ. Hæ tamen expoſitiones ita admitti poſſunt, ut prior, quæ maxime literalis videtur, non rejiciatur.

Rurſus in hujus myſterii confirmationem adduci poteſt illud Pſal. 3. *Ego dormivi, & ſomnum cœpi, & exſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Hæc enim verba ſolet Eccleſia uſurpare in die reſurrectionis Domini. Et ita exponunt Auguſt. ibi Juſtinus dial. contra Triph. & Euſe. l. 13. de præpar. Evang. c. 7. quamvis hic ſenſus allegoricus videatur. Nam ad literam ſermo eſt de David, in cujus perſona figuratus eſt Chriſtus. Ultimo ad hoc etiam merito adduci poteſt Pſalm. 56. qui totus eſſe videtur de Chriſti paſſione, & reſurrectione ſaltem in ſenſu myſtico ab Sp. S. intento. Unde Chriſto accõmodantur illa verba: *Exurge gloria mea*, &c. & illa: *Miſit de cœlo, & liberavit me, & dedit in opprobrium conculcantes me.* Et ita exponunt ibi late Aug. Hilar. & alii. Addit etiam Ignatius ep. 5. verba illa Pſal. 40. *Tu autem Domine miſerere mei & reſuſcita me, & retribuam eis*: & illa Pſal. 73. *Exurge Deus, judica cauſam tuam.* Quibus multa ſimilia adduci poſſunt.

Tertio in Prophetis plures ſunt hujus myſterii prædictiones. Et in primis Paulus Act. 13. de hoc myſterio explicat locum Iſaiæ 55. *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias David fideles.* Quod Paulus juxta ſeptuaginta citat, *Sancta fidelia David.* Sed difficile eſt intellectu, quomodo poſſint hæc verba ad Chriſti reſurrectionem aptari. Leo Caſtrenſis in Iſaiam ut hoc exponat, dicit in primis, Paulum accipere plurale pro ſingulari numero, id eſt, *Sanctum David fidele: & David* ibi non ſignificare proprie Regem David, ſed Chriſtum ex Davide ortum, & in eo repræſentatum: atq; ita *Sanctum David* ſignificare corpus Domini: *fidele* autem idem eſſe, quod ſtabile, incorruptibile, & æternum. Contra quam expoſitionem nihil oportet objicere, quoniam ipſa per ſeſe ſtatim diſplicet, cum omnia verba ad improprias ſignificationes detorqueat, & plura eorum ſine ullo fundamento. Præterea, quia ſi hæc verba in Iſaia conſiderentur, nec ipſis, nec contextui poteſt accommodari talis expoſitio. Prius ergo ſupponenda eſt literalis intelligentia illorum verborũ apud Iſaiam. Eſt enim ibi expreſſa promiſſio novi teſtamenti, in quo implendæ erant omnes promiſſiones factæ David, ſive per *David* intelligamus Regem David, cui præcipue facta eſt promiſſio Meſſiæ, & æterni regni ejus, ſive intelligamus Chriſtum, ut intelligit Hieronym. Tum quia verba ſequentia hoc requirunt: *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus*: tum etiam quia hæc phraſis eſt uſitata in ſcriptura Pſalm. 88. *Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum.* De quo poſtea ſubditur, *& ego primogenitum ponam illum*, &c. quod proprie in Chriſtum convenit. De quo etiam dicitur Ezec. 34. *Suſcitabo vobis paſtorem unum ſervum meum David. Sancta* ergo *fidelia David* appellantur ab Iſaia ſanctæ & divinæ promiſſiones Chriſto, ſeu de Chriſto factæ, & eædem dicuntur *fideles miſericordiæ*, juxta vulgatam lectionem Iſaiæ Paulus ergo ab hoc literali ſenſu non recedit, neque intendit dicere in illis verbis: *Dabo vobis ſancta David fidelia*, in particulari eſſe promiſſam reſurrectionem, aut corporis Chriſti incorruptionem (hoc enim nec Iſaias intendit, nec habet fundamentum, ut dixi) ſed, cum dixiſſet, Chriſtum ſuſcitatum fuiſſe a Patre, juxta illud: *Ego hodie genui te*, ſubdit: *Quod autem ſuſcitavit eum a mortuis jam non reverſurum in corruptionem, ita dixit*, &c. id eſt, ita ex ſcripturis colligitur, quia ſanctæ promiſſiones a Deo factæ, in Chriſto erant implendæ. Unum autem ex illis promiſſis fuit: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Itaque non affert illa verba Iſaiæ; ut in particulari probet reſurrectionem, ſed ut in generali aſſumat promiſſiones de Chriſto factas fuiſſe fideles, & ſuum exitum habituras. Cui expoſitioni adjungi etiam poteſt, cum Iſaias inquit: *Miſericordias David fideles*, alludere ad promiſſiones factas Pſal. 88. qui incipit: *Miſericordias Domini in æternum cantabo*, ut Hieron. & alii interpretes adnotarunt, tum propter verborum ſimilitudinẽ, utrobiq; enim fit mentio divini pacti, miſericordiæ, ac fidelitatis, tum etiam quia in illo continentur præcipuæ de Meſſia promiſſiones: *Diſpoſui teſtamentum electis meis. Juravi David ſervo meo. Uſque in æternum præparabo ſemen tuum*, &c. In illis autem promiſſionibus, licet non expreſſe, implicite tamen continetur reſurrectionis promiſſio. Nam dicitur Chriſtus duraturus in æternum, & *thronus ejus, ſicut dies cœli.* Paulus, ut probet reſurrectionem, adducit locum Iſaiæ, ex quo generaliter habetur, has promiſſiones fuiſſe implendas, inter quas (ut dixi) reſurrectio continebatur: tamen, quia in hoc loco ſolum continebatur implicite, addit Paulus aliud teſtimonium, in quo ſpecialis & propria promiſſio reſurrectionis Chriſti continetur.

Vaticinia prophetarum de reſurrectione Chriſti.

Eſt aliud teſtimonium Iſaiæ c. 25. quod ad hanc veritatem firmandam afferri poteſt, ubi de Chriſto dicitur: *Præcipitavit mortem in ſempiternum.* Ad quem locum alluſiſſe videtur Paulus 1. ad Cor. 15. cum dixit ſcriptum eſſe. *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam (ut D. Th. ibi notavit) teſtimonium illud ſecundum ea verba non invenitur in veteri teſtamento, ſed ex hoc loco videtur deſumptum. Nam ſenſus idem eſt. Abſorbere enim mortem idẽ eſt, quod eam deſtruere, & profligare: hoc autem ipſum eſt illam præcipitare: & in Hebræo ad literam eſt verbum *abſorbendi*, pro quo Septuaginta poſuerũt verbum *devorandi.* Obſervandum autem eſt in Hebræo non legi paſſive, *Abſorpta eſt*, ſed active *abſorpſit*, ſeu *devoravit* (ut ſeptuaginta tranſtulerunt) ſed vel activum poſitum eſt pro paſſivo (quod eſt frequens apud Hebræos) vel non de omnium hominum morte, ſed de ſingulari morte Chriſti intelligendus eſt hic locus. Unde Septuaginta non ſimpliciter, ſed cum articulo dixerunt: *Devoravit illa mors prævalens* quia mors Chriſti mortem omnium abſorpſit. Ex quo ſenſu recte etiam ſumi potuit alia propoſitio paſſiva: *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam ſenſus idem eſt. Cum quo etiam coincidit illud Oſeæ 13. *O mors ero mors tua.* Ex hoc ergo loco colligunt Patres Chriſti reſurrectionem, quia cum ipſe mortem deſtruxerit, atq; deleverit, non potuit ab ea abſorberi, aut detineri: ubi ergo prædicta eſt victoria Chriſti adverſus mortẽ, ſatis etiam ejus eſt prædicta reſurrectio. Unde Euſeb. l. 4. de Demonſt. c. 12. poſtquam dixerat Chriſtum ſua morte mortem fugaſſe, ſubdit: *Hac ſane ratione ipſius etiam corpus mortuum excitatum eſt, & multa corpora, quæ dormierant, ſurrexerunt, ut merito ex hoc in ſacris literis dictum ſit, Abſorpſit mors in victoria*: & Cyrill. ſuper Iſaiam, exponens illa verba, *Mors* (inquit) *prævaluit contra primum parentem, & contra omnem ſobolem, at in Chriſto vires amiſit. Tertia enim die revixit calcata morte, & factus eſt nobis reſurrectio, abſtulit lamenta, & lachrymas, abſtulit opprobrium peccati.* Et eundem ſenſum indicat Athanaſ. de cruce & paſſ. Dom. ubi cum dixiſſet: *Dominum non imbecillitate naturæ mortuum eſſe, ſed quod mortem ad cædem, necemque perſecutus ſit*, ſubdit: *Non enim morte ſuperari potuit, ſed potius aculeum ſuum amiſit*: & infra indicans locum Iſ. *In deglutione mors fuit, poſtquam invaluerat.*

Mors in morte Chriſti ab ſorpta quomodo.

Objectio. Dices. Quamvis his teſtimoniis recte probetur, Chriſtum poſt mortem ſuam aliquando reſurrecturum, non tamen probari jam reſurrexiſſe. Reſpondetur primum in multis ex prædictis locis ſatis doceri Chriſti reſurrectionem futuram fuiſſe paulo poſt mortem ejus, ante prædicationem Evangelii, & converſionem gentium, ut patet tum illis verbis Pſalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Item ex alio Pſal. *Ego hodie genui te. Poſtula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Ubi clare ſignificatur, Eccleſiæ propagationem futuram poſt Chriſti reſurrectionem. Quod etiam ſignificatum eſt Micheæ 7. ubi in ſenſu allegorico Chriſtus ad mortẽ, vel ad ſynagogã loquitur. *Non læteris inimica mea ſuper me: quia cecidi, conſurgam.* Et infra. *Et aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione*, & tamen paulo poſt ſubditur, *Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ.* Reſponſ.

In die illa longe fiet lex, &c. id eſt, ab illo die, quo ego cõſurgam, reædificabitur Eccleſia, & maceria ejus, quæ antea fuerat diruta, & ceſſabit lex vetus, &c. Et idem inſinuatur in priori loco Iſaiæ. Nam ſtatim poſt illa verba: ***Miſericordias David fideles***, ſubditur: ***Ecce teſtem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus.*** Rurſus in illo loco Oſeæ 13. ***O mors, ero mors tua***, ſtatim ſubditur: ***Morſus tuus ero inferne.*** ut ſignificetur, utrumque ſimul fuiſſe futurum, ſcilicet, & mortem deſtruere per reſurrectionem, & infernum mordere educendo Sanctorum animas. Nam licet verum ſit, perfectam mortis victoriam non conſummari quo ad effectum, uſque ad generalem reſurrectionem (ut Paulus dixit 1. ad Cor. 15.) tamen in Chriſti reſurrectione demonſtrata, & inchoata eſt, & in virtute quodammodo conſummata, quatenus omnes in Chriſto reſurreximus, ut idem Paulus ait ad Eph. 2.

Et ad eundem modum explicandus eſt alter locus Iſaię ſupra expoſitus: quibus adjungi poteſt teſtimonium Sophon. 3. ***Expecta me, dici· Dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum, ut congregem gentes, & colligam regna, &c.*** Quo teſtimonio utitur Euſeb. l. 2. de Demonſt. c. 17. & Auguſt. 18. de Civ. c. 33. & ex eo probant Chriſtum reſurrexiſſe, & poſtea gentes ad ſe vocaſſe. Eſt etiam optimus locus Job c. 19. ***Scio quod redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum.*** Ubi (ut recte exponit Greg. l. 14. c. 46.) ex fide reſurrectionis Chriſti ſperabat Job ſuam reſurrectionem: tamen (ut ex verbis ejus conſtat) ſuam ſperabat in noviſſimo die, Chriſti autem reſurrectionem longe antea factũ iri credebat. Denique præter hæc ſunt alia teſtimonia in Prophetis, in quibus proprius etiam dies reſurrectionis Chriſti indicatur, ut Oſeæ 6. & Jonæ 2. de quibus in ſequenti diſputatione commodius dicemus.

Ultimo afferri poſſent teſtimonia novi teſtamẽti. Sed hæc & in ſuperioribus tacta ſunt, & tam ſunt frequentia, ac evidentia, ut ſupervacaneum ſit in eis enarrandis immorari. Solum deſiderari hoc loco poſſet expoſitio illius teſtimonii Actor. 1. ubi dicitur Chriſtus ad comprobandam ſuam reſurrectionem præbuiſſe ſeu oſtendiſſe ſe diſcipulis ſuis ***in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis.*** Oporteret enim exponere quæ fuerint hæc argumenta, quibus Chriſtus probavit ſe poſt mortem iterum vivere, & quam fuerint valida, & efficacia. Sed quia D. Th. qu. 55. art. 5. & *6.* hoc explicat, ideo, ſi quid addendum occurrerit, in commentariis illorum articulorum dicetur. Rationes autem, ob quas Chriſtus ante generalem reſurrectionem voluit reſurgere, tractatæ ſunt in commentario primi articuli, & plura dicemus Sectione ſequenti. Statim vero occurrebat hic quæſtio, an Chriſtus fuerit primus reſurgentium: eam vero tractat D. Th. a. 3. in cujus commentario illam explanabimus.

Ex hac fidei veritate ſequitur primo, Chriſtum dominum reſurrexiſſe in vero corpore humano, id eſt vere conſtante ex hac materia rerum generabilium, & corruptibilium, diſpoſita, & organizata eo modo, quo forma, ac natura humana requirit. Et hoc voluit Chriſtus probare, ac perſuadere diſcipulis, quando eis dixit: ***Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet ſicut me videtis habere.*** Nam (ut Leo P. ſer. 1. de reſur. notavit) ut reſurrectionis veritas multis documentis manifeſta fieret, apparere voluit Chriſtus diſcipulis, ***non ſolum loquens cũ eis, ſed habitans, atq; conveſcens, & pertractari ſe diligenti, curioſoq; contactu ab eis, quos dubitatio perſtringebat, admittens.*** Quod latius expoſuit D. Th. infra q. 55. a. 1. 5. & *6.*

Secundo ſequitur reſurrexiſſe Chriſtum in eodem numero corpore, quod mortuum in cruce reliquit. Ratio hujus, & ſuperioris conſectarii eſt, quia hæc ſunt neceſſaria ad veram reſurrectionem (ut ſupra oſtenſum eſt) at Chriſtus vere reſurrexit. Solum eſt obſervandum, cum in tempore vitæ Chriſti domini magna multitudo materiæ ſucceſſive fuerit per continuam nutritionem acquiſita, & ajuncta corpori Chriſti, fieri potuiſſe, ſalva veritate reſurrectionis, ut ex quacunque parte illius materiæ ſufficienter conficeretur corpus, in quo Chriſtus eſſet reſurrecturus, ut ex ſupra dictis de reſurrectione in communi conſtare poteſt: tamen ad perfectiorem unitatis modum pertinuit, ut idem corpus conſtãs ex eadem omnino materia, ex qua tempore mortis conſtabat, reſurgeret. Tum quia hoc modo perfectiſſime, & omni ratione reſurrexit idem omnino, quod ceciderat. Tum etiam quia hoc erat neceſſariũ ad veritatem reſurrectionis demonſtrandam.

Chriſtus in eod. numero corpore quod

Nam ſi Chriſtus aſſumpſiſſet corpus ex alia materia compactum, etiamſi eſſet illa, quæ ex eodem corpore Chriſti diſcurſu vitæ reſoluta fuerat, difficilius crederetur vere reſurrexiſſe. Eratque hoc quodammodo debitum illi ſanctiſſimo corpori, ut ſicut fuerat particeps crucis, & ignominiæ, ita etiam eſſet conſors gloriæ & æternę vitæ. Propter quod de illo prædictum erat: ***Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.*** Ex quo loco, & ex tota hiſtoria Evangelica certum omnino eſt, idem numero corpus, quod in cruce pependit, ex eademq; materia conſtans, reſurrexiſſe. Et hanc identitatem demonſtrare voluit Chriſtus, cum dixit Th. ***Infer digitum tuum huc, &c.*** Quem locum tractans Leo P. ſer. 1. de Reſur. inquit: ***Ideo clauſis ad diſcipulos oſtiis introibat, & ſtatu ſuo dabat Spiritum ſanctum, & dato intelligentiæ lumine ſanctarum ſcripturarum occulta pandebat, & rurſus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna monſtrabat ut agnoſceretur in eo proprietas divinæ, humanæq; naturæ individua permanere.*** De qua re dicemus plura infra qu. 54. a. 4. Cum autem dicimus conſtare corpus illud ex eadem materia, quę in eo inventa eſt tempore mortis, non excludimus, quin aliquid materiæ illi corpori addi potuerit, ſi fortaſſe neceſſaria fuit. Hoc enim identitati corporis non repugnat, & ad perfectam ejus integritatem potuit eſſe neceſſarium. De qua re dicturi ſumus q. 54. a. 2.

reliquit in cruce, reſurrexit.

Contra hanc veritatem fidei nihil eſt, quod objici poſſit, pręter ea, quæ objiciuntur adverſus reſurrectionem in genere, ejuſque poſſibilitatem, quæ in ſuperioribus tacta ſunt, & infra diſputando de generali hominum reſurrectione (ſi quid reſiduum fuerit) addetur. Locus autem ille 2. ad Cor. 4. ***Et ſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed jam non novimus***, tractatus eſt a nobis ſuperiori to. diſp. 13. Sect. 3. ubi diximus nomine *carnis* intelligi carnem paſſibilem, in qua aliquando fuit cognitus Chriſtus: nunc autem, licet eandem carnem habere credatur, non tamen paſſibilem. Quam expoſitionem præter ea, quæ ibi adduxi, his verbis confirmat Leo P. ſer. 1. de reſur. ***Non diſſonat, dilectiſſimi, ab hac fide magiſter gentiũ Apoſtolus Paulus, cum dicit: Et ſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc jam non novimus. Reſurrectio enim Domini non finis carnis, ſed commutatio fuit, nec virtutis augmento conſumpta ſubſtantia eſt, qualitas trãſiit, non natura defecit. Et merito dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, in quo fuerat nota, neſciri. Quia nihil in ea paſſibile, nihil remanſit in ea infirmum, ut & ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam.***

Teſtimonii, Pau. 2. ad Cor. Expoſi.

SECTIO II.

Quæ fuerint cauſæ reſurrectionis Chriſti.

IN hac quæſtione breviter diſcurrendum eſt per omnia cauſarum genera, in quibus aliquid explicandum occurrerit. Nam de materiali, & formali nihil eſt, quod dicamus, cum jam poſitum ſit, idem corpus, & majori ratione eandem animam ad hanc reſurrectionem conveniſſe: dicendum ergo eſt de cauſa finali, & efficiente, vel morali, ut eſt meritoria vel phyſica principali, & inſtrumentali, ſeu miniſteriali.

Primo igitur ad explicandam finalem cauſam adduci poſſunt rationes omnes, propter quas D. Th. ſupra probavit, factam eſſe Chriſti reſurrectionem. Nam omnes illæ atque in univerſum utilitates omnes, quas dicunt ſancti proveniſſe nobis ex reſurrectione, finalem cauſam continent reſurrectionis Chriſti, & omnes continentur ſub illo verbo, quo dicitur Chriſtus propter nos homines reſurrexiſſe, ſicut & mortuus eſſe. Et huc ſpectat illud Pauli ad Rom. 4. ***Reſurrexit propter juſtificationem noſtram***, & illud Gregorii Nazian. or. 1. ***Reſurrectio propter reſurrectionem***, id eſt, reſurrectio Chriſti propter noſtram reſurrectionem. Sed ultra hoc addendum eſt, licet Chriſtus propter nos reſurrexerit: primo tamen, ac per ſe propter ſe, ſuamq; gloriam reſurrexiſſe. Itaque ſicut in priori tomo dicebamus, verbum propter redemptionem noſtram carnem aſſumpſiſſe, & nihilominus primo, ac per ſe voluiſſe incarnari propter excellentiam tanti myſterii, & ut ſe ſe perfectiſſimo modo creaturis communicaret: ad eundem modum nunc dicimus, Chriſti reſurrectionem ita fuiſſe a Deo ad noſtrum commodum ordinatam, ut ta-

Finis reſurrectionis Chriſti qui.

ut tamen per ſeſe fuerit intenta propter ipſius Chriſti gloriam, & exaltationem. Primo quidem, quia erat debita Chriſto domino, propter majeſtatem Verbi in illo corpore inhabitantis, propter quod dixit Petrus Act. 2. *Impoſſibile fuiſſe Chriſtum teneri ab inferno*, ſeu a morte, ita exponens illud Pſalm. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Non enim decebat, admirabilem ſanctificationem illius corporis per conjunctionem ineffabilem ad ipſam ſanctitatem per eſſentiam, ut vita, & conjunctione ad ſuam animam diu orbaretur. Unde Athan. l. de Incar. Verbi Dei, & corp. ejus adventu, dicit: *Eum, qui Dominici corporis reſurrectionem non credit, non ſatis intelligere vires Verbi, Sapientiæq; Dei. Nam ſi verum eſt eum corpus aſſumpſiſſe, eaq; quæ corporis propria ſunt, vindicaſſe, quid de corpore, quæſo, ſtatuere debuit, aut quo fine tandem illud conſumere, cum ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Ut enim non moreretur, fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendum, ut autem extinctum maneret, neq; id fieri debuit, eo quod vitæ ſacrarium eſſet. Unde revixit per ſuam, quæ in ipſo erat, vitam.* Similia repetit inferius, ubi inter alia inquit: *Quomodo Dominus ex toto vitam ſe eſſe demonſtraſſet, niſi id, quod mortale erat, vivificaſſet?* Et ſer. 2. contra Arrian. in hunc modum exponit illud ad Philip. 2. *Propter quod & Deus exaltavit illum.* Refert enim particulam illam *propter quod* ad præcedentia verba: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, &c. Nam cum dixiſſet* (inquit) *humiliavit ſemetipſum uſq; ad mortem, ſtatim ſubintulit: Propter quod & Deus exaltavit illum, cupiens oſtendere, quod etſi ſicut homo mortuus fuerit, attamen ut vita exaltatus ſit reſurrectione*: & infra: *Cur hic ſolus ex mortuis integer reſurrexerit, cauſa ea eſt, quam Paulus priori loco ſtatuit: quod cum Deus eſſet, homo factus ſit, qui e cœlo, & cœleſtis appellatur, eo quod Verbum de cœlo deſcenderit, ideoq; ſub imperio mortis detineri non potuit. Nam etſi humiliavit ſeipſum ſinens ſuum corpus uſq; ad mortem procedere: nihilominus tamen illud e terris exaltavit, propterea quod in illo erat filius Dei.*

Refurr. ad Chriſti gloriã & exaltationẽ ordinata.

Secundo hoc explicatur, quia ratione hypoſtaticæ unionis, & ex gloria animæ, debita erat corpori Chriſti vita perpetua, ac glorioſa: quod autem aliquando fuerit mortale, factum eſt ex diſpenſatione propter noſtram ſalutem: ergo conſummata noſtra ſalute per Chriſti mortem, eiſdem rationibus debebatur illi corpori vita glorioſa per ſe, ac propter ſe, etiam ſi nobis non eſſet utilis, ac neceſſaria ejus reſurrectio. Unde merito dixit Ath dicto l. de Incar. verbi, reſurrexiſſe Chriſtum, *ut oſtenderet non ex imbecillitate mortuum eſſe, ſed ad extinguendam mortem, qua profligata, quid reliquum erat, niſi ut in tropæum devictæ mortis excitaretur?* Quocirca ſi hæc intrinſeca cauſa reſurrectionis Chriſti perpendatur, excitandus fuiſſet Chriſtus ſtatim, ac redemptionem noſtram per mortẽ conſummavit. Et ideo (ut infra videbimus) docent Patres dilationem reſurrectionis omnino fuiſſe propter nos, ut de veritate mortis evidentius conſtaret; hac vero cauſa & neceſſitate finita ſtatim (ut ita dicam) ab extrinſeco rediiſſe ad vitam multo magis, quam reducatur aqua ad priſtinam frigiditatem impedimento ablato. Quomodo dixit Atha. ep. ad Epict. *Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipſo erat, ſupra naturam reſurrexit.* Sicut ergo aqua ablatis impedimentis natura ſua fit frigida, primo quidem propter ſe ipſam quia hęc eſt naturalis diſpoſitio, quam ejus forma requirit: deinde ut res alias frigefacere poſſit; ita Chriſti corpus ablata mortis neceſſitate, quaſi ab intrinſeco ad vitam revocatum eſt, & gloriam ſibi connaturalem accepit. Primo quidem propter ſe, quia hic ſtatus erat illi debitus ratione unionis, & ſecundum ordinem divinæ prædeſtinationis per ſe primo intentus, deinde vero propter noſtram utilitatem, ut ſupra explicatum eſt. Unde etiam egregie addit Petr. Chryſol. ſer. 78. & 81. reſurrexiſſe Chriſtum propter creaturarum omnium, ſeu totius Univerſi exaltationem ad novam pacem, & tranquillitatem. *Orbem* (inquit) *totum priſtinum reformat in corpus, ut quem ſibi taliter viderat eſſe compaſſum, ſuam ſecum ſuſcitaret ad gloriam.* Atque hæc de finali cauſa.

Reſurrectio Chriſto ratione unionis hypoſtaticæ quomodo debita.

Secundo de cauſa meritoria certum eſt Chriſtum dominum fuiſſe cauſam meritoriam ſuæ reſurrectionis, ut docet D. Th. a. 4. ad 2. & latius diximus in priori to. diſp. 40. Sect. 3. Hic vero inquiri poterat, quando hoc meruerit. Quidam enim auſi ſũt dicere: Chriſtum hoc meruiſſe poſt meruiſſe poſt mortem per deſcenſum animę ad inferos. Nam *qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit*, & deſcenſu exaltationem meruit. Neque enim illud opus fuit minoris charitatis, & humilitatis, quam cætera, quæ in vita geſſit. Sed hęc ſentẽtia conficta eſt ſine fundamẽto. Oſtendimus enim in priori to. diſp. 39. Sect. 3. tempus merendi in Chriſto domino, ſicut & in aliis omnibus hominibus, fuiſſe finitum in morte. Tum etiã quia ſcriptura morti, & paſſioni Chriſti tribuit meritũ reſurrectionis. Quia licet per totam vitam illam meruerit, tamẽ in morte hoc meritum conſummavit. Unde Paul. ad Phil. 2. cum dixiſſet, *Factus obediens uſque ad mortẽ*, ſubdit, *Propter quod &c.* non ergo poſt mortem, ſed uſque ad mortem hoc meruit. Quapropter Aug. tr. 104. in Jo. *Humilitas paſſionis meritum* (inquit) *eſt reſurrectionis.* Oportebat quippe, ut ipſũ corpus eſſet organum, ac inſtrumentum meriti ſuæ reſurrectionis, & exaltationis. Alia de hac re adduximus prædicto loco, & ſupra in com. a. 1. Quædam vero difficultas hic occurrebat de unione hypoſtatica totius humanitatis, quæ, diſſoluta humanitate, in morte fuit amiſſa & conſequenter in reſurrectione reparata (propter quod videtur dixiſſe Pet. Chryſ. ſer. 80. *Reſurgens a mortuis Chriſtus reſumpſit hominem, non reliquit,*) de hac, inquam unione occurrebat difficultas, an habuerit etiã cauſam meritoriã. Sed eam ſufficienter attigimus priori to. diſp. 10. Sect. 4.

Chriſtus reſurrect. ſuã quãdo meruerit.

Tertio, de cauſa efficiente principali ſatis conſtat ex ſupradictis, ſolum Deum potuiſſe eſſe cauſam reſurrectionis Chriſti. Nam quoad hoc eadem eſt ratio de Chriſto, & de aliorum hominum reſurrectione. Unde Act. 2. dicitur. *Quem Deus ſuſcitavit a mortuis*, & ad Rom. 8. *Qui ſuſcitavit* Jeſum *Chriſtum a mortuis vivificavit & mortalia corpora veſtra.* Quia vero Chriſtus ipſe Deus eſt, vere etiam dicitur, eundem Chriſtum fuiſſe cauſam principalem ſuæ reſurrectionis, non ut hominem, ſed ut Deũ. *Quia etſi crucifixus eſt ex infirmitate, vivit ex virtute Dei.* 1. ad Cor. ult. Et hoc modo intelligendum eſt, cũ dicitur propria virtute reſurrexiſſe, juxta illud Jo. 10 *Nemo tollit animam meam a me, ſed ego pono eam, ut iterum ſumam eam.* Et eodem modo dixit Leo P. ſer. 1. de reſurr. *Deitas, quæ ab utraque ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate diviſit poteſtate conjunxit.* Sic denique dixit Athan. loco cit. *corpus Chriſti ſurrexiſſe per verbum, quod in ipſo erat.* Neque hic occurrit nova difficultas, ſuppoſito, quod ſupra oſtenſum eſt, divinitatem non fuiſſe ſeparatam a corpore & anima tempore mortis.

Propria virtute a mortuis Chriſtus reſurgit.

Quarto, de cauſa inſtrumentali phyſica ſolum inquiri poteſt, de ipſiſmet partibus humanitatis Chriſti, an effective concurrerint ad reſurrectionem. Nam de omni alia creatura certũ eſt non concurriſſe, ut a fortiori conſtabit ex iis, quę dicemus in ultimo puncto. De humanitate vero Chriſti, quę eſt quędam integra natura, certum eſt non potuiſſe efficere reſurrectionem, quia non ſupponebatur reſurrectioni, ſed ex illa potius cõſurgebat. De anima igitur & corpore dicendũ eſt. Et in primis diſtinguere oportet duplicem actionem in reſurrectione intervenientem. Prior eſt corporis organizatio, & diſpoſitio: poſterior ſubſtantialis conjunctio animæ ad corpus. De priori probabilibus videtur, animam Chriſti, ut inſtrumentum Verbi effective diſpoſuiſſe corpus ſuum, illudq; aptaſſe, ut ei uniretur. Quia ex unione ad Verbũ habebat illa anima poteſtatem permanentẽ, & per modũ habitus ad efficiẽda hujuſmodi miracula, ut in priori to. late tractatum eſt. Ergo credendũ eſt uſum fuiſſe hac poteſtate in ordine ad ſuã reſurrectionẽ, ut veluti condignum pręmium redderet ſuo corpori tanquã ſocio ſuarum paſſionum, & inſtrumento meritorum, deinde quia Chriſtus ſuo imperio diſponebat alia hominum corpora, quę excitavit a mortuis, & in fine mundi concurret hoc modo ad efficiendã noſtram reſurrectionem. Ergo multo magis credẽdum eſt effeciſſe ſuã. An vero corpus etiam Chriſti, ut inſtrumentũ Verbi habuerit concurſum phyſicũ ad hujuſmodi actionem, incertum eſt. Non enim fuit impoſſibile illud corpus ſeipſum effective diſponere, & organizare, vel per unam partem efficiendo in aliam, vel per eaſdem partes efficiendo in ſeipſas. Quia cum non agant virtute naturali, ſed obediẽtiali, non ſupponuntur habere formam, quam efficiunt, nec formaliter, nec eminenter: & ideo non repugnat, hoc modo feciſſe in ſe formam, & diſpoſitionem, quam actu

Anima Chriſti ut inſtrumẽtum Verbi ſuũ corpus effective diſpoſuit, & organizavit ad ſui reſurrect.

non habebant. At vero licet hoc ſit poſſibile, non videtur tamen neceſſarium. Quia, cum corpus ſit proprium ſubjectum hujus actionis, & cauſa materialis ejus, & aliunde anima potuerit eſſe ſufficiens principium efficiens illius actionis in genere inſtrumenti: non videtur neceſſarium tribuere efficientiam corpori: imo convenientior ratio cauſandi videtur, ut unicuique propria cauſalitas fuerit attributa actui, & potentiæ accommodata.

Unio ſubſtantialis inter corpus & animã Chriſti in reſurrectione inſtrumẽtaliter effecta.

De poſteriori actione, ſcilicet unione ſubſtantiali corporis & animæ, juxta diverſas ſentẽtias diverſimode ſentiendum eſt. Nam ſi cum Henrico, & aliis ſentiamus facta corporis organizatione, non requiri novam actionem extrinſeci agentis, ut anima corpori uniatur, conſequenter dicendum eſt, non fuiſſe neceſſariam novam inſtrumentariam actionem corporis, aut animæ Chriſti, ut inter ſe unirentur, ſed facta miraculoſe organizatione corporis, applicataque illi anima ſecundum realem præſentiam, quę per mutationem localem fieri potuit, ſtatim naturali quadam vi unitam fuiſſe. Quę opinio probabilis eſt, ut ſupra diximus. Si autẽ cum communi ſententia aſſeramus, præter corporis organizationem requiri, ut Deus ſpeciali efficientia, & actione uniat animam corpori, dici conſequenter ac probabiliter poteſt, tam corpus, quam animã fuiſſe inſtrumentum ad hujuſmodi actionem efficiendam. Quo ſenſu poteſt intelligi, quod D.Th. infra dicit a.4. ad 3. corpus ſcilicet, & animam ſe mutuo reſumpſiſſe virtute divina. Nam licet ipſe non ſatis explicet, an loquatur de actione inſtrumentali animæ, & corporis, vel de principali actione divinitatis unitæ animę, & corpori: tamen de utraque poteſt commode intelligi. Præſertim cum ipſe ſentiat, requiri ad hanc unionem ſpecialem actionem, & efficiẽtiam. Nam hoc poſito nulla eſt ratio, ob quam negemus hanc inſtrumentalem effectionem, cum ratione unionis debita ſit, cumq; aliæ rationes in ſuperiori membro factę hic etiam locum habeant. Quod vero hujuſmodi effectionem tribuamus non ſolum animæ, ſed etiam corpori, eſt hic ſpecialis ratio. Quia unio mutua eſt corporis & animæ, & tam in anima quam in corpore dicit ſpecialem quendam modum, ergo fuit inter has partes mutua efficientia, qua altera veluti ad ſe traxit, ſibique conjunxit alteram, & e contra. Neque circa hoc eſt ulla ſpecialis difficultas, præter eas, quæ alibi dictæ ſunt de hac potentia miraculorum effectrice.

Quinto, de cauſa miniſteriali inquiri hic poteſt, utrũ Angeli aliquod miniſterium exhibuerint ad præparandã materiam reſurrectioni Chriſti. Quam dubitationem tractant Theologi in 4. diſ. 43. & 44. generatim de omniũ reſurrectione: in ſpeciali vero de reſurrectione Chriſti nullum verbum attingunt. In generali tamen definiunt ex doctrina Aug. 3. de Trin. c. 4. in communi reſurrectione Angelos aliquid eſſe miniſtraturos, colligendo cineres diſperſos, & congregando illos in locum reſurrectioni accommodatum. Ex hac autem generali doctrina videtur idem eſſe docendum de Chriſti reſurrectione. Primo, quia eſt eadem neceſſitas. Nam etiam aliquæ partes materiæ reaſſumendæ in corpore Chriſti erant diſperſæ, oportebatque, ut in ſepulchro congregarentur, ſcilicet ſanguis effuſus, capilli capitis, aut barbæ, & ſi fortaſſe aliquę carnis, & cutis particulæ flagellis, aut aliis cruciatibus divulſæ fuerant, & ſi quæ aliæ partes materiæ ante ſeparatæ, vel reſolutæ a corpore Chriſti iterum erant reſumendæ, deinde eſt eadem ratio. Nam Deus adminiſtrat inferiora per media, juxta Aug. 3. de Trin. c. 4. Unde quod fieri commode poteſt per miniſtros Angelos, non oportet fieri a Deo immediate, & per ſeipſum. Hæc autem actio, cum per ſolum localem motum fiat, aptiſſime fieri potuit per Angelos. Præterea noſtra reſurrectio eſt ad imitationem reſurrectionis Chriſti, ergo ſicut in noſtra intervenit hoc miniſterium Angelorum, ita veriſimile eſt fuiſſe exhibitum in reſurrectione Chriſti; nihil enim derogat perfectioni, & excellentiæ illius reſurrectionis. Nam ſi hominum miniſterio factum eſt, ut corpus Chriſti deponeretur de cruce, & collocaretur in ſepulchro: cur non fuit etiam decentiſſimum, ut ſanguis, capilli, ac reliqua miniſterio Angelorum in eodem ſepulchro reponerentur? Etenim ſi homines potuiſſent, omnia illa colligerent, & cuſtodirent; quod ergo ii vel facere non potuerunt, vel non cogitarunt, convenienter per Angelos effectum fuit. Sicut etiam in partu Virginis pie ſentiunt Cajet. & alii, miniſterio Angelorum puerum fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis repoſitum. Quin etiam addit Cajet. fuiſſe ab Angelis mundatum, & ſecundinas, & alias ſordes eorundem miniſterio fuiſſe ſeparatas, alioque traductas, ergo majori ratione dici poteſt, ante reſurrectionem adhibuiſſe hoc miniſterium. Et juxta hanc ſententiam loquuntur aliqui in concionibus de Chriſti reſurrectione, & nihil in ea eſt periculi, vel abſurdi, ut conjecturæ adductæ oſtendunt.

Dicendum tamen eſt in myſterio reſurrectionis Chriſti nullam operam, nullamque efficaciam Angelos adhibuiſſe, ſed totum negotium reſurrectionis peractum eſſe per efficientiam ipſius Chriſti, præſertim mediante anima. Hoc poteſt in primis probari auctoritate negativa omnium veterum Patrum, ac Scholaſticorum. Omnes enim affirmant Chriſtum virtute propria operatum eſſe reſurrectionem ſuam, & nullus eorum mentionem fecit angelici miniſterii: ſi autem illud agnoviſſent, non omnino illud tacuiſſent, ſicut fecerunt, de reſurrectione aliorum hominum diſputantes. Deinde poteſt ſumi argumentum a ſimili ex D.Th. in 4. d. 8. q. 2. a. 3. ad 3. ubi agẽs de Chriſti conceptione dicit, non fuiſſe conveniens, ut illi creatura aliqua cooperaretur propter dignitatẽ Chriſti ſervandã. Quod clarius explicuit Alex. Alenſ. 4. p. q. 134. memb. 1. a. 2. in ſolutionibus argumentorum, qui expreſſe loquitur de hac miniſteriali cooperatione, & quærit, an potuerit virtus creata cooperari hoc modo in conceptione Chriſti, & reſpondet potuiſſe: *Sicut virtus* (inquit) *angelica cooperabitur reſurrectioni corporum in generali reſurrectione: non tamen decuit propter nimiam ſublimitatem carnis, quia illa caro unienda fuit divinitati. Unde quod non ſit ibi cooperata virtus creata magis congruitatis fuit, quam neceſſitatis*. Hæc vero congruitas eadem, vel major eſt in reſurrectione. Nam eadem eſt ſublimitas illius carnis, quæ non jam unienda ſed unita erat divinitati. Tertio eſt optima congruentia, quia ubi eſt ſufficiẽs, decens, ac proportionatum principium proximum alicujus actionis, ſuperfluum eſſet adhibere extrinſecum miniſterium angelorum, ſed ita eſt in præſenti. Nam anima Chriſti Domini erat ſufficiens principium ſicut ad diſponendum corpus, ita etiam & ad colligendas partes, quæ diſperſæ erant, & addendum, ſi quid materiæ fortaſſe deerat. Quia virtus inſtrumentalis illius animæ has omnes actiones, ac multo plures complectebatur. Rurſus erat illa anima maxime decens, & proportionatũ actionis hujuſce principium: tum quia habebat curam illius corporis tanquam proprii: tum etiam quia erat velut divinus motor, ſicut corpus illud erat divinum quoddam mobile propter unionem ad Verbum. Quarto eſt alia cõjectura, quia ſanguis, capilli, & ſi quid aliud colligendum fuit ad Chriſti reſurrectionem, id totum debuit collocari intra ſepulchrũ, & conjũgi corpori, quoad fieri potuit, vel expediens fuit: hoc autem fieri nõ potuit virtute ãgelica, niſi vel removendo lapidem ab oſtio ſepulchri, vel aliqua ex parte illud dividendo: neutrum autem horum eſt aſſerendum. Uſque ad reſurrectionem enim Chriſti omnino clauſum permanſit ſepulchrum, ut infra videbimus: non potuerunt ergo illa omnia intra ſepulchrum reponi niſi tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio, vel penetrando corpora intermedia, neutrum autem horum fieri potuit naturali virtute angelorum, ergo hoc miniſterium non erat ex his, quæ ad angelos pertinent juxta ordinarium curſum providentiæ divinæ. Dicere autem eis datam eſſe ſupernaturalem vim inſtrumentalem ad efficiendam illam mutationem ſupernaturali ac miraculoſo modo gratis & ſine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus eſt debita angelis, nec pertinet ad ordinarium providentiæ modum, & alioqui non eſſe neceſſaria; quia animæ Chriſti eſt connaturalis hæc virtus ratione unionis. Denique maxime decebat, ut ſolus Chriſtus ſuæ eſſet reſurrectionis auctor, ne alterius ope ad ſuum corpus excitandum indiguiſſe videretur. Conjecturæ vero in contrarium faciles ſunt & ex iis, quæ diximus, expeditæ.

Miniſterium angelorum in Chriſti reſurrectione perficienda nullum.

ARTICULUS II.

Utrum fuerit conveniens Chriſtum tertia die reſurgere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod non fuerit 291.
conveniens Chriſtum tertia die reſurgere. Membra Sup. q. 1. a. 4. & 3.
enim debent capiti conformari. Sed nos, qui ſumus membra diſp. & q.
Chri-

Chriſti non reſurgimus a morte tertia die, ſed noſtra reſurrectio differtur uſque ad finem mundi. Ergo videtur, quod Chriſtus, qui eſt caput noſtrum, non debuerit tertia die reſurgere, ſed debuerit ejus reſurrectio differri uſque ad finem mundi.

a.1.2.Et 1. 21.q.2.a.2 q.2. ad 1. Et op.3.c. 243.Et op. 60.c.1.29. circ.6. Et Pſ.15.col. 6.Et Jo... lect.3.

2. Præterea. Act. 2. dicit Petrus, quod impoſſibile erat Chriſtum detineri ab inferno & morte. Sed quamdiu aliquis eſt mortuus, detinetur a morte. Ergo videtur, quod Chriſti reſurrectio non debuerit differri uſque ad tertiam diem, ſed ſtatim eadem die reſurgere præcipue cum gloſſa
Art. pr. in cor. *ſupra inducta dicat, nullam eſſe utilitatem in effuſione ſanguinis Chriſti, ſi non ſtatim reſurgeret.*

3. Præterea; Dies incipere videtur ab ortu ſolis, qui ſua præſentia diem cauſat. Sed ante ortum ſolis Chriſtus reſurrexit: dicit enim Jo. 20. Quod una Sabbathi Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum, & tamen Chriſtus jam reſurrexerat, quia ſequitur: Et vidit lapidem ſublatum a monumento. Non ergo reſurrexit Chriſtus tertia die.

Sed contra eſt, quod dicitur Mat. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum & tertia die reſurget.

art. præc. *Reſp. dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti neceſſaria fuit ad inſtructionem fidei noſtræ. Eſt autem fides noſtra, & de divinitate, & humanitate Chriſti: non*
2.2.q.2.a. 7.& 8. *enim ſufficit alterum ſine altero credere, ut ex prædictis patet. Et ideo ad hoc, quod confirmaretur fides de veritate divinitatis ipſius, oportuit, quod cito reſurgeret, & ejus reſurrectio non differretur uſque ad finem mundi. Ad hoc autem, quod confirmaretur fides de veritate humanitatis & mortis ejus, oportuit moram eſſe inter mortem, & reſurrectionem, ſi enim ſtatim poſt mortem reſurrexiſſet, videri poſſet, quod ejus mors vera non fuerit, & per conſequens nec reſurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Chriſti manifeſtandam, ſufficiebat, quod uſque ad tertiam diem ejus reſurrectio differretur, quia non contingit, quin infra hoc tempus, in homine, qui mortuus videtur, cum vivat, appareant aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam, quod tertia die reſurrexit, commendatur perfectio ternarii, qui eſt numerus omnis rei, utpote habens principium, medium & finem:*
l.1.tc.2 t.2 *ut dicitur in 1. de Cœlo. Oſtenditur etiam ſecundum myſterium quod Chriſtus una ſua morte corporali, quæ fuit lux propter juſtitiam, duas noſtras mortes deſtruxit, ſcilicet corporis, & animæ, quæ ſunt tenebroſæ propter pecca-*
l.4.c.5.t.3 *tum. Et ideo die integra, & duabus noctibus permanſit in morte, ut Aug. dicit in 4. de Trin. Per hoc etiam ſignificatur, quod per reſurrectionem Chriſti, tertium tempus incipiebat, nam primum fuit ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia. Incepit etiam in Chriſti reſurrectione tertius ſtatus Sanctorum. Nam primus fuit ſub figuris legis; ſecundus ſub veritate fidei; tertius erit in æternitate gloriæ, quam Chriſtus inchoavit reſurgendo.*

Ad 1. ergo dicendum, quod caput & membra conformantur in natura, ſed non in virtute. Excellentior eſt enim virtus capitis, quam membrorum. Et ideo ad demonſtrandam excellentiam virtutis Chriſti, conveniens fuit, ipſum tertia die reſurgere, aliorum reſurrectione dilata uſque ad finem mundi.

Ad 2. dicendum, quod detentio coactionem quandam importat: Chriſtus autem nulla neceſſitate mortis tenebatur aſtrictus, ſed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquandiu in morte manſit, non quaſi detentus, ſed propria voluntate, quandiu judicavit hoc eſſe neceſſarium ad inſtructionem fidei noſtræ. Dicitur autem ſtatim fieri quod fit brevi interpoſito tempore.

q.51. ar.4. ad 3. *Ad 3. dicendũ, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus reſurrexit circa diluculum illuceſcente jam die, ad ſignificandum, quod per ſuam reſurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat: ſicut mortuus eſt adveſperaſcente jam die, & recedente in tenebras, ad oſtendendum, quod per ſuam mortem deſtrueret tenebras culpæ & pœnæ. Et tamen dicitur tertia die reſurrexiſſe, accipiendo diem pro die na-*
l.4.c.6.ante me. t.3. *turali, qui continet ſpatium 24. horarum. Et ſicut dicit Aug. in 4. de Trin. nox uſque ad diluculum, quo Domini reſurrectio declarata eſt, ad tertium pertinet diem: quia Deus, qui dixit, de tenebris lucem clareſcere, ut per gratiam novi Teſtamenti, & participationem reſurrectionis Chriſti audiremus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: inſinuat nobis quodammodo, quod a nocte dies ſumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum*

hominis lapſum a luce in noctem: ita iſti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Et ita patet, quod etiamſi media nocte ſurrexiſſet, poſſet dici eũ die tertia reſurrexiſſe, intelligendo de die naturali. Nunc autem cum diluculo ſurrexerit poteſt dici, quod tertia die reſurrexit, etiam accipiẽdo diem artificialem, quæ cauſatur ex præſentia ſolis, quia jam ſol incipiebat aerem illuſtrare: unde & Marc. ult. dicitur, quod mulieres venerunt ad monumentum orto jam ſole. Quod non eſt contrarium ei quod Jo. dicit: Cum adhuc tenebræ eſſent, ut Aug. dicit in l. l. 3. c. 24. *de conſenſu Evang. quia die ſurgente reliquiæ tenebrarum* inter pr. & me. t.4. *tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Quod autem dicitur Marci ult. Orto jam ſole, non ſic accipiendum eſt, tanquam jam ſol ipſe videretur ſuper terram, ſed tanquam die proximo adveniente in has partes.*

COMMENTARIUS.

DUo includuntur in titulo art. ſcilicet, an fuerit conveniens reſurrectionem Chriſti differri uſque ad tertium diem, & an fuerit conveniens non ultra differri: & cum ex fide conſtet, utrumque factum eſſe, conſtat etiã utrumque fuiſſe conveniens; tamen ratio præcipua, propter quam fuit conveniens, non eſt eadem in utroq; puncto. Nam dilationis uſque ad tertium diem tota ratio ſumitur ex parte noſtri, ſcilicet ut nobis ſatis conſtaret de veritate mortis Chriſti. Et hac ratione ut potiſſima uſus Ad tertiũ uſq; diem & non ultra dilata reſurrectio Chriſti cur. eſt D.Th. eamque eleganter tractat Athan. l. de Incarn. Verbi, dicens: *Ut mortuum eſſe ſuum corpus doceret, non priuſquam triduanum cadaver eſſet, excitavit*. At vero propria ratio accellerationis, ſeu non majoris dilationis reſurrectionis ab intrinſeco ſumi poteſt ex dignitate ipſius Chriſti. Nam hoc ipſo quod nobis non erat neceſſaria dilatio, erat illi ſtatim debita reſurrectio, ut ſupra dictum eſt. Et ideo D.Th. in prima ratione ſolum probavit dilationem uſque ad tertium diem ſufficientem fuiſſe, ut de veritate mortis conſtaret, ut inde concluderet fuiſſe conveniens, ſtatim fieri reſurrectionem. Addit vero alias cõgruentias allegoricas, & myſticas. Adjungere vero poſſumus ex Atha. ſuper aliam rationem moralem. *Ne quiſpiam* (inquit) *objiceret ipſum non idem, ſed aliud corpus circumferre, ea de cauſa ultra tridui moram non paſſus eſt, neque eos, qui ipſum audierant de reſurrectione promittentem, in lõgum diſtulit, ſed cum adhuc propemodum verba illa in eorum auribus obſtreperent, oculiq; ejus ſpeciem retinerent, intra tridui ſpatium, quod pluſquam mortuum erat, immortale, & incorruptibile omnibus oſtendit, quo intelligeretur, illud non imbecillitate naturæ, cum Verbum in eo domicilium ſuum haberet, extinctum fuiſſe, ſed ideo extinctum, ut mors viribus noſtri ſalvatoris Jeſu Chriſti aboleretur.* Addit Leo P. ſer. de reſur. Chriſtum Dominum breviaſſe tridui moram, & ex primo tantum partem noviſſimam, ex tertio vero partem dumtaxat accepiſſe primam: *Ne turbatoris diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret.* Præterea Greg. Nyſſ. orat. 1. de reſur. in hoc triduo dicit operatum fuiſſe Chriſtum multa & eximia virtutis opera, & præſertim deſtruxiſſe, quidquid mali in humano genere Lucifer ab initio mundi molitus fuerat, ideoque tam brevi tempore hoc totum perfeciſſe, ut ſuæ virtutis ſpecimen oſtentaret, quia *non tarda gratia eſt, non longo circuitu tantum bonum confectum fuit*. Poſtea adjungit rationẽ aliam myſticã, quę in eo videri poterit.

Argumenta D.Th. explicabuntur diſp. ſeq.

DISPUTATIO XLVI.
In tres Sectiones diſtributa.

De tempore reſurrectionis Chriſti.

CUm ex Evangelio conſtet Chriſtum paulo poſt mortem reſurrexiſſe, non oportet quæſtionem movere de anno, aut menſe, in quibus reſurrectio contingit. Conſtat enim eodem anno, & menſe, quo & mortem accidiſſe. Unde cum oſtenſum ſit in medio primi menſis lunaris mortuum fuiſſe cum annum ageret trigeſimum quartum, menſemque illius quartum, conſtat idem eſſe de reſurrectione dicendum. Igitur diſputandum ſupereſt de die, & hora, ſimulque explicandum erit, quomodo intelligendum ſit reſurrexiſſe tertia die, & jacuiſſe in ſepulchro, ac fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Non diſputabo autem, an reſurrectio Chriſti facta ſit in inſtanti, necne? Quia nihil addendum occurrit iis, quę de

reſurrectione in communi dixi, & videri poſſunt etiam dicta de conceptione Chriſti. Nam eo modo, quo ibi diximus conceptionem factam eſſe in momento, ſentiendum eſt de reſurrectione, eſt enim eadem ratio.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus tertia poſt mortem die, eaque dominica reſurrexerit.

DUo errores invenio negantium Chriſtum reſurrexiſſe die Dominico. Primus eſt Armenorum, qui anteponentes hoc tempus ajunt, Chriſtum ſurrexiſſe die Sabbati, ut referunt Caſtrus verbo reſurrectio, hæreſ.4. ex Guidone Carmelita, & Prateolus Ver. Armeni num. 22. Hos autem neceſſe eſt vel negare Evangelium dicens, Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, vel negare Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod perinde fere eſt. Nam hoc etiam ſatis aperte in Evangelio habetur, ut ſupra diximus. Secundus error eſt eorum, qui poſtponentes hoc tempus dicunt Chriſtum reſurrexiſſe feria ſecunda in fine, aut in initio tertiæ, ut omnino juxta corticem literæ verum ſit, Chriſtum tribus diebus, & tribus noctibus fuiſſe in ſepulchro, & in corde terræ. Hæc ſententia ſequitur aperte ex opinione eorum, qui aſſerunt Chriſtum jacuiſſe in ſepulchro ſeptuaginta duabus horis. Quam docuit Alcuinus lib. de divinis offic. c. de cęna Domini niſi fortaſſe metaphorice loquutus ſit, & improprie: eam tamen ſententiam proprie, & in rigore explicatam defendit Paul. Foroſempronienſis, in ſecunda p. Paulinæ, l.1. & 2. ut refert Marcellus l. de horis canonicis c.50. Qui maxime illam confirmat: quia totum illud tempus fuit neceſſarium, ut veritas mortis Chriſti evidenter, & ſine ulla tergiverſatione probaretur. Quia ſæpe ſolent infirmi, qui mortui apparent, poſt ſeptuaginta horas dare ſigna vitæ, ergo non ſatis comprobatur aliquod corpus eſſe mortuum, in quo nullum ſignum eſt corruptionis, aut fętoris, ſi ante tranſactos tres dies naturales integros vivum reperitur.

Chriſtus ante diem dominic. non reſurrexit. Dicendum vero eſt primo, Chriſtum non reſurrexiſſe ante Dominicum diem. Hanc concluſionem cenſent eſſe de fide auctores ſupra citati, & ad minimum eſt tam certa, quam eſt certum Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod ſupra diximus eſſe certiſſimum. Probatur, quia de fide eſt Chriſtum non reſurrexiſſe ante diem tertium, ipſe enim prædixerat ſe reſurrecturum tertia die, Matth.20. Qui autem deſignat diem, in quo aliquid futurum eſt, ſatis affirmat id non eſſe futurum ante illum diem. Unde alii Evangeliſtæ expreſſius dicunt, eum prędixiſſe ſe reſurrecturum poſt tres dies, Marc.8. & idem colligitur ex Mat.12. & 16. & Luc. 11. ac denique in ſymbolo habemus, *Reſurrexit tertia die*, quod nullo ſenſu poſſet eſſe verum, ſi die proxime ſequenti poſt mortem ſurrexiſſet. Et præterea ex narratione Evangeliſtarum evidenter conſtat, Chriſtum non reſurrexiſſe die proxime ſequenti poſt mortem ſuam (ut ex eorum lectione patebit, & in ſequentibus explicabimus) ergo non potuit reſurgere ante Dominicum diem. Quia inter diem mortis Chriſti, & diem Dominicam ſequentem tantum una dies interceſſit, cum demonſtratum in ſuperioribus ſit, Chriſtum feria ſexta diem objiſſe ſuum. Denique ratio, ſeu congruentia ſupra adducta hoc confirmat: quia opportuit differri reſurrectionem ultra diem unum. Et hoc ſupponunt omnes Patres, qui illa ratione utuntur, aliique, quos ſtatim afferemus.

Chriſtus die dominico reſurrex. a mortuis. Secundo dicendum eſt, Chriſtum Dominum ſurrexiſſe die Dominica, neque amplius ſuam reſurrectionem diſtuliſſe. Concluſio eſt certa, quæ probatur primo ex Evangelio. Nam Mat. ult. dies, in qua Chriſtus reſurrexit, vocatur *prima Sabbathi*. Ubi nomine *Sabbathi* poteſt intelligi vel tota hebdomada, ita ut idem ſit *prima Sabbathi*, quod prima dies hebdomadæ, quæ eſt Dominica. Nam dies Sabbathi erat ſeptimus hebdomadæ, in quo Deus requievit. Poteſt etiam ſignificare proprium diem Sabbathi, & hoc modo nihil ſignificare poteſt *prima Sabbathi*, niſi primam diem poſt Sabbathū. Et hoc eſt communior interpretatio. Nam Hebręi a die Sabbathi tanquam

Prima Sabbathi quid. a ſolemniori cæteros dies hebdomadæ appellabant, videlicet *primam Sabbathi, ſecundam Sabbathi, &c.* Quod etiam notavit Beda lib. de ratione tempor cap. 6. Unde Auguſt. quia in titulo Pſal.23. dicitur, *In prima Sabbathi*, exponit de Reſurrectione Domini. *Quæ prima* (inquit) *Sabbathi facta eſt, qui jam dies Dominicus dicitur.* In titulo vero Pſal. 80. ubi dicitur, *In quinta Sabbathi*, & in titulo Pſal. 93. ubi dicitur: *In quarta Sabbathi*, exponit de feria quinta, & feria quarta hebdomadæ. Et fortaſſe in priori notatur dies, in quo Chriſtus Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit, de quo in illo Pſal.80. habetur ſermo, in poſteriori vero notatur dies, in quo Chriſtus tradi, atque ea ratione pati incepit. Nam Pſalmus ille eſt de patientia. Et eodem modo exponit Hieronym. Pſal.93. diem quartam Sabbathi, & in titulo Pſalm. 47. *Prima* (inquit) *Sabbathi fecit lucem, prima Sabbathi reſurrexit lux Chriſtus.* Et confirmatur ex Marco c. ult. dicente: *Et cum tranſiiſſet Sabbathum, Maria Magdalene, &c.* Ubi perſpicue dicit, die proxime ſequenti poſt Sabbathum Chriſtum non eſſe inventum in ſepulchro, eo quod jam ſurrexiſſet. Poſt Sabbathum autem, dies prima eſt Dominica, ergo cum oſtenſum ſit, non reſurrexiſſe ſabbatho, neceſſario efficitur die Dominica ſurrexiſſe. Et idem eſt ſenſus Evangeliſtæ Lucæ, qui in fine cap.23. de mulieribus concludit: *Et Sabbatho quidem ſiluerunt*: cap. autem 24. incipit: *Una autem Sabbathi valde diluculo, &c.* ac ſi clarius dixiſſet, finito Sabbatho, *una die*, id eſt, prima die poſt illud &c. Et eodem modo loquitur Joannes cap. 20. Nam more Hebræorum *una* ponitur pro prima, Gen. 1. *Factum eſt veſpere, & mane dies unus*, id eſt primus.

Secundo probatur hæc veritas ex perpetua Eccleſiæ traditione, quæ hunc diem ſemper venerata eſt propter Chriſti Domini reſurrectionem, ut ex ipſo nomine *Dominici diei* conſtat. Ita enim appellatus eſt a Domino, cujus reſurrectioni fuit conſecratus, quod quidem nomen fuiſſe huic diei impoſitum a tempore Apoſtolorum, conſtat ex illo Apocal. 1. *Fuit in ſpiritu in Dominica die.* Unde Auguſt. ſerm. 251. de temp. *Dominicum diem* (inquit) *Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum ſanxerunt quia in eodem Redemptor noſter a mortuis reſurrexit. Quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo tantum divinis cultibus ſerviamus, dantes dici huic honorem, & reverentiam proper ſpem reſurrectionis, quam habemus in illa.* Et inferius addit, hunc diem eſſe ſolemnem in Scripturis. Quia in eo creati ſunt angeli, & elementa mundi, & prima Lux, manna in deſerto datum eſt, & Spiritus Sanctus de cœlo deſcendit. Et ſerm.154. alia multa mirabilia numerat eodem die facta. Ac fere ſimilia habet Leo P. epiſt.81. ad Dioſcorum, cap. 1. *In hac* (inquit) *die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita accepit initium.* Et infra inquit in eadem die ingreſſum fuiſſe Chriſtum ad Apoſtolos januis clauſis, & inſuflaſſe, atque dediſſe illis Spiritum Sanctum, & in eadem poſtea deſcendiſſe in linguis igneis eundem Spiritum Sanctum a Chriſto promiſſum. Hæc autem ex Apoſtolorum traditione manaſſe, conſtat ex Clemente lib. 7. Conſtitut. cap.31. & 36. & ex Juſtino Apol.2. in fine, ubi commemorat, ſolitos fuiſſe Chriſtianos in die Dominica, quam *diem ſolis* appellat, conventus facere, quia in ea Chriſtus reſurrexit. Idem colligitur ex Ignatio Epiſt. 5. ad Trallian. Athan. optime, oratione in illud dictum: *Omnia mihi tradita ſunt a Patre meo*, Hier. in 4. cap. ad Galat. Greg. lib. 11. Ep.3. & ex aliis Patribus paſſim, multa quoque congerit Waldenſis de Sacramentalibus c.40. Propter quæ Beda lib. de ratione computi c.17. & lib. de ratione temporum c.45. & Ambroſ. ſuper Pſalm.47. in princ. negant licere viro Catholico dubitare, quin Chriſtus Dominica die reſurrexerit. *Dies dominica unde dicta.*

Ultimo poteſt adhiberi congruentia ex ſupra dictis in commentario art. 2. Quia Chriſti mors non debuit amplius differri, quam neceſſarium fuit ad veritatem mortis declarandam ad hoc autem ſufficiens fuit, ut uſque ad tertium diem in monumento maneret. Quod enim dicebat Paulus Mildeburgenſis, de ſeptuaginta horarum ſpatio, & incertum eſt, & quamvis interdum poſſet accidere, hominem vivum jacere quaſi mortuum toto illo tempore abſque ullo ſigno vitæ: tamen in homine, qui tot ſuſtinuerat tormenta, atque lethalia vulnera acceperat, id erat impoſſibile. Unde, quibus non ſufficeret quadraginta horarum ſpatium in ſignum & teſtimonium veræ mortis neque mille horæ ſufficerent, Non ergo oportuit reſurrectionem amplius differri.

Ex quo colligitur, quando in Scriptura dicitur, Chriſtum

ſtum ſurrexiſſe *die tertia*, intelligendum eſſe de die tertia inchoata, non vero finita. Quia cum mortuus fuerit feria ſexta jam exeunte, ſi ante reſurrectionem fuiſſent tres dies integri tranſigendi, nõ potuiſſet & die Dominica reſurgere. Quapropter, cum in aliis locis dicitur reſurrexiſſe *poſt tres dies*, intelligendum eſt de diebus inchoatis, ſicut intelligitur illud Luc. 2. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer*, id eſt, cum dies octavus advenisſet, & in eodem c. *Poſt triduum invenerunt eum*, id eſt, tertio die. Sic ergo in præſenti, in illis tribus diebus computandi ſunt duo extremi, unus mortis & alter reſurrectionis. Sicut etiam cum dixit Luc. *Poſt dies octo*, agens de tempore transfigurationis, cum tamen alii Evangeliſtæ dicant: *Poſt dies ſex*, Mat. 17. Marc. 9. Ille computavit dies extremos, quos alii omiſerunt, quos neceſſe eſt ſumi inchoatos, quia ante exactum octavum diem neceſſe fuit transfigurationem fieri. Et ita ex uno Scripturæ teſtimonio aliud exponitur. Sic igitur in præſenti, per illa loca, quæ aſſeverant, Chriſtum reſurrexiſſe prima die hebdomadæ, explicamus alia, in quibus dicitur ſurrexiſſe tertia die, vel poſt tres dies. Nam hæc duo pro eadem re ſumuntur, ut videre licet apud Matthæum dicentem, Phariſæos retuliſſe ad Pilatum: *Poſt tres dies reſurgam*, & ideo ab illo petiiſſe, ut juberet, *cuſtodire ſepulchrum uſque in diem tertium*. Quibus verbis ſatis explicavit, idem omnino eſſe reſurgere *Poſt tres dies*, & *tertia die*: & Phariſæos utrumque intellexiſſe, ut exiſtimarent, Chriſtum loquutum eſſe de tertia die, qua currente (ut ajunt) affirmabat ſe reſurrecturum. Unde illi duo diſcipuli, quibus Chriſtus apparuit in via, dicebant: *Nos autem ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael, & nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie, quod hæc facta ſunt*. Ac ſi dicerent, hac die impleturus erat, quod promiſerat. Ita ergo intellexerunt hos tres dies etiam illi, qui Chriſtum audierunt tam amici, quam inimici: atque ita etiam a nobis intelligendi ſunt. Et eodem modo exponendus eſt locus Oſeæ 6. *Vivificabit nos poſt duos dies, & in die tertio ſuſcitabit nos*. Hic enim locus de Chriſti reſurrectione, exponitur a ſanctis Patribus, quos erudite refert, & exponit Franciſcus Ribera in eum locum. Nam, cum dicit propheta: *Poſt duos dies*, comprehendit diem mortis, & ſequentem, cum vero dicit: *In die tertia*, optime explicuit hos tres dies complecti duo extrema: atque adeo idem eſſe dicere, *poſt tres dies*, atque *tertio die*. Unde Dorotheus Martyr in ſynopſi exiſtimat, hunc locum indicatum eſſe a Paulo 1. Cor. 15. dicente: *Quia ſurrexit tertia die ſecundum Scripturas*, quia in nullo loco veteris teſtamenti ita explicatur tertia dies reſurrectionis, ſicut in hoc.

Dubium. Supereſt explicanda gravis difficultas, quam in ſuperioribus huc remiſimus. Nam ſi Chriſtus Dominus reſurrexit die Dominica; ergo non potuerunt intercedere quinquaginta dies inter diem Reſurrectionis ejus, & diem Pentecoſtes, ſeu adventus Spiritus Sancti, neque potuit utrumque myſterium die Dominica accidere, ut habet Eccleſiaſtica traditio, docentque iidem Patres ſupra citati, præſertim Leo, Auguſtinus, & Iſidorus lib. 1. de divinis officiis c. de pentecoſte, & Albinus lib. de divinis officiis c. de die ſancto, quibus addi poteſt canon ille octavus ſextæ ſynodo aſcriptus, quem ſupra tractavimus. Ratio difficultatis eſt. Nam, ut conſtat Act. 2. *Cum complerentur dies Pentecoſtes*, id eſt, in ipſomet die, quo Judæi celebrabant feſtum Pentecoſtes ſeu hebdomadarum, aut primitiarum, Spiritus Sanctus deſcendit: ſed neceſſarium fuit eo anno illum diem incidere in diem Sabbathi; ergo. Probatur minor ex Levitic. 23. & Joſeph. lib. 3. Antiquit. c. 10. ex quibus habetur, lege ſtatutum fuiſſe, ut Judæi ſecundo die azymorum, ſeu decima ſexta luna primi menſis offerrent manipulum novarum ſpicarum: & ab illo die numerarent quinquaginta, & in quinquageſimo feſtum hebdomadarum celebrarent. Et ita etiam eſt intelligendus Epiphan. hæreſ. 51. cum inquit: *Poſt tres dies agni preceptum eſſe manipulum inferri*. Numeravit enim a decima quarta luna, uſque ad decimam ſextam, & ita intelligit, *poſt tres dies*, id eſt tertia die. Unde (inquit) fuiſſe illam figuram reſurrectionis Chriſti. Offerebatur ergo manipulus luna 16. in ſecunda die azymorum, ſed ſecunda dies azymorum eo anno fuit dies Sabbathi juxta ea, quæ in ſuperioribus diximus; ergo ab illa computando 50. dies, quinquageſima incidit in diem Sabbathi; ergo & feſtum Pentecoſtes.

Hæc difficultas expediretur facile juxta ſententiam eorum, qui dicunt, Chriſtum non eſſe occiſum in die Paſchæ, atque primum diem azymorum non incidiſſe eo anno in feriam ſextam, ſed in Sabbathum. Sic enim facile intelligitur fieri potuiſſe, ut Chriſtus reſurgeret die Dominica, quæ juxta hanc computationem erat ſecunda azymorum, & poſt 50. dies deſcenderit etiam Spiritus S. in die Dominica, & in feſto Pentecoſtes, ſeu Primitiarum. Tamen quia hæc ſententia a nobis ſupra rejecta eſt, quod Scripturis, & Patrum traditioni repugnet, neceſſe eſt, præſenti difficultati altero e duobus modis ſatisfacere.

Primus eſt, illos 50. dies non ita computari a ſecundo die azymorum uſque ad primum octavæ hebdomadæ ſequentis, ut utrumque extremum in ipſis quinquaginta diebus annumerandum ſit, ſed vel numerandos eſſe dies a ſecundo die Azymorum excluſive, vel (ſi ſecundus dies azymorum includatur) ex parte alterius extremi, excludendum eſſe feſtum Pentecoſtes, ita ut non in quinquageſimo die, ſed poſt quinquageſimum celebrari intelligatur. Hoc tamen poſterius minus conſonum videtur verbis Levit. 23. ſic enim dicitur: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt 50. dies, & ſic offeretis ſacrificium novum Domino*. Quibus ſatis ſignificatur poſt expletas 7. hebdomadas, in altera die celebrandum fuiſſe feſtum & oblationem primitiarum. Quod clariſſime explicuit Joſeph dict. lib. 5. c. 10. dicens: *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis, hoc eſt 49. diebus, quinquageſima offerunt Deo panem, &c.* At vero prior ratio numerandi hos dies a ſecundo azymorum excluſive nihil habent repugnans, aut Scripturæ, aut Joſepho. Scriptura enim ſolum dicit: *Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum*. Quod ſine ulla vi, vel improprietate exponi poteſt ab illo die excluſive. Joſephus vero, licet expreſſe dicat, manipulum primitiarum offerre ſolitum die ſecunda Azymorum (quod Scriptura tam expreſſe non dixerat) non tamen declarat, quomodo ab illo die numerarentur ſeptem hebdomadæ, imo ſolum dicit; *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis*. Eſt ergo hæc reſponſio probabilis. Solum illi obſtat, quod Patres frequenter ſignificant, illos quinquaginta dies numerandos eſſe ab eo die, quo mactabatur agnus, ſeu a prima die Azymorum. Dicunt enim, feſtum Pentecoſtes celebrari eodem die, quo lex vetus in monte Sinai data eſt: datam autem eſſe poſt quinquaginta dies, a die egreſſionis populi Iſrael de Ægypto, qui fuit dies mactationis agni. Ita loquitur Cyprianus ſer. de Spiritu Sancto, clarius Hieron. Epiſt. 127. de manſionibus ad Fabiolam, manſione 12. ubi id colligit ex Scriptura. Quia tertio die tertii menſis data eſt lex, quę eſt quinquageſima a decima quinta primi menſis. Quæ computatio ſupponit, illos menſes eſſe ſolares, & ideo difficultatem patitur: eadem tamen uſus eſt Auguſt. Ep. 119. c. 16. & lib. quæſt. novi teſtam. q. 95. & eodem modo loquitur Leo P. ſer. 1. Pentecoſtes, & Iſidorus l. 1. de officiis Eccleſ. c. 31. Chryſ. hom. 2. de Spiritu S. In quo notanda ſunt illa verba: *A Paſcha numerabitis ſeptem ſeptenario dierum, & die ſequenti facietis diem Pentecoſtes*. Per *Paſcha* enim intelligit diem immolationis agni. Et eodem modo videntur exponenda illa verba Joſephi, *poſt Paſchale ſacrum*. At vero hæc dicta Sanctorum neceſſe eſt intelligi ſaltem excluſive a die Paſchæ. Ergo neceſſe etiam eſt, ut computatio hæc incipiat incluſive a ſecundo die Azymorum; ergo hac ratione non poteſt conſiſtere data expoſitio.

Reſponſ.

Dies Pentecoſtes unde, & quomodo numerandi.

Secundo modo expediri poteſt prædicta difficultas, negando, Spiritum Sanctum deſcendiſſe ſuper Apoſtolos in ipſomet die, in quo feſtum primitiarum celebrabatur, ſed die proxime ſequenti. Itaque concedendum eſt, feſtum primitiarum incidiſſe eo anno in Sabbatum, Spiritum Sanctum autem deſcendiſſe die Dominica ſequenti, atque ita diſtaſſe quinquaginta diebus a die Reſurrectionis. Sic enim numerandos eſſe hos quinquaginta dies noſtri feſti Pentecoſtes, ſcilicet a die reſurrectionis, conſtat ex traditione Eccleſiæ, & docet expreſſe Auguſtin. dicta epiſt. 119. & ſerm. 183. de tempore, & omnes Patres ſupra citati, & quos ſtatim referemus.

Dies Pentecoſtes.

Contra hanc vero reſolutionem obſtant verba Act. 2. *Dum complerentur dies Pentecoſtes &c.* Quæ dupliciter exponi poſſunt. Primo ut Luc. numeraverit dies Pentecoſtes

Teſtimonii Act. 2. Expoſitio.

ſtes non Judaico,ſed Chriſtiano more, itaq; numeraverit dies Pentecoſtes a die reſurrectionis. Et hanc expoſitionem inſinuat Auguſt.locis citatis,& clarius Beda Act.2. Sed huic expoſitioni obſtat,quod Lucas nomine *Pentecoſtes* intellexit ſine dubio feſtum Judaicum : nam tunc ea voce nihil aliud ſignificabatur. Niſi forte quis dicat, quando Lucas ſcripſit Acta Apoſtol. jam fuiſſe uſu Chriſtianorum receptum,ut tempus illud Paſchale : *Pentecoſtes* vocaretur, quod eſt frequens apud veteres, ut videre licet in Tertull.lib.de Idolol.c.14. & lib.de corona militis c.3.& in aliis,quæ in illis locis erudite notat Pammelius. Sed neque hoc ſatisfacit. Quia Lucas aperte voluit loqui de feſto Judæorum,ut indicaret cauſam, ob quam eo die eſſent Jeroſolymis congregati Judæi, *ex omni natione,quæ ſub cœlo eſt.* Quapropter addendum eſt ex Chryſoſt. hom.4. in Acta, illa verba : *Dum complerentur dies Pentecoſtes,* non ſignificare in eodem die, *ſed circiter Pentecoſtem (ut ita loquamur) nam oportebat feſti tempore rurſus hæc fieri,ut qui cruci affuerant Chriſti, iidem hæc quoque ſpectarent.* Exponendum ergo videtur: *Dum complerentur*, id eſt, ſtatim ac completi ſunt dies Pentecoſtes, quod optime dicitur de die proxime ſequenti poſt illum feſtum : nam hic dies illo modo loquendi ſatis proprie ſignificatur. Quapropter huic ſententiæ, & expoſitioni adhærendum videtur,quamdiu alia melior non occurrerit. Non enim me latet poſſe excogitari alium reſpondendi modum, nimirum, quando ſecunda dies Azymorum incidebat in Sabbathum, differri oblationem manipuli primitiarum uſque in diem tertium,quia in die Sabbathi prohibitum erat metere Exod 34. Quæ reſponſio ſpecie quidem probabilis eſt,quoniam juxta illam,facile omnia conciliantur. Non vero ſatisfacit: quia id, quod ſupponit, nulla authoritate, ſufficientive ratione nititur. Tum quia licet eſſet lege prohibitum metere ſegetes; tamen religionis cauſa aliquem manipulum metere non erat vetitum etiam in die Sabbathi: quia non erat opus ſervile,ſed religionis. Tum etiam quia non videtur neceſſarium,ut eodem meteretur die. Hoc enim in lege non erat præſcriptum,poterat ergo pridie ante Sabbathum meti,& conſueto die ſecundo Azymorum offerri. Quamquam video dici poſſe: nec ſine apparenti ratione, Judæos fuiſſe valde ſuperſtitioſos in obſervandis hujuſmodi cæremoniis, & præſertim in obſervatione diei Sabbathi,atque idcirco plures conſuetudines.& traditiones ſimiles introduxiſſe. Cæterum cum probari non poſſit talis conſuetudo, a nemine affirmari poteſt, niſi divinando, & ideo ſecunda reſponſio ſolidior eſt.

SECTIO II.

Qua hora Chriſtus Dominus reſurrexerit.

EX dictis in præcedenti Sectione, ut certum ſumere poſſumus, Chriſtum non reſurrexiſſe ante dimidiam noctem Sabbathi. Quia alias reſurrectio intra naturalem Sabbathi diem accidiſſet, atque adeo non eſſet tertia die facta. Quapropter antiqua Eccleſiæ traditio fuit, ut Sabbatho Sancto fideles non ſolverent jejunium, neque diſcederent ab Eccleſia uſque ad mediam noctem. Unde Dionyſ. Alexand. in Epiſt. ad Baſilidem canon. 1. *contemptores & intemperantes* appellat eos,qui ante mediam noctem diſcedebant ut cibum caperent. Idem docent omnes Patres ſtatim afferendi, & ex iis, quæ dicemus, a fortiori hoc conſtabit.

Difficultas ergo eſt, quanam hora poſt mediam noctem Chriſtus Dominus reſurrexerit. In qua tres invenio celebres ſententias. Prima negat quicquam poſſe in hoc certo affirmari. Quia Evangeliſtæ ſolum referunt,mulieres venientes ſummo mane ad monumentum inveniſſe revolutum lapidem ſepulchri,& vidiſſe Angelos annuntiantes Chriſtum ſurrexiſſe, & paulo poſt vidiſſe ipſum Chriſtum: de hora vero, in qua ſurrexerat, nec Chriſtus aliquid revelavit, neque Angeli annuntiarunt, neque Evangeliſtæ ſcripſerunt. Ita ſentit Dionyſ. Alex. in dicta Ep. & Hieron. Ep. 150. ad Hedibiam q 6. ubi ait *Surrexiſſe Dominum qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita eſt.* Idem Theophylactus Marci ultimo.

Secunda ſententia affirmat,Chriſtum reſurrexiſſe prima hora poſt mediam noctem, ſeu hora ſeptima noctis juxta antiquam diviſionem, ſeu tertia vigilia in principio juxta aliam partitionem. Hanc ſententiam ex Græcis tenent Athanaſ.lib.de Virg.ſeu de meditatione in fine, Gregor.Niſſen.orat.1.& 2. de reſur. Cyrill.Alexand. l.12.in Jo.c.44.Victor.Antioch.in c.16.Marc.Euthym. c.68.in Mat.qui dicit: *Omnes unanimiter Sancti Patres, & Doctores tempus reſurrectionis ejus fuiſſe dicunt circa primum gallicinium, quod jam Dominici diei lucem præferebat: ideo quoque poſt ſextam noctis horam virtutis ſectatores ſoluto jejunio lætitiam auſpicantur.* Nicephor.l. 1.Hiſt.c.31.dixit ſurrexiſſe ſeptima,vel octava hora noctis. Ex Latinis docent eandem ſententiam Hieron.Ep. nuper cit.q.3.&4.& Ambroſ.lib.10.in Lucam c.de hora Dominicæ reſurr. qui ſolum dicit ſurrexiſſe Chriſtum nocte ſeu in noctis profundo. Idem Rupert.lib.1. de div. offic. c. 8. *Dominus noſter media nocte de Virgine natus eſt,itidem ut Samſon quodam obſeſſus ab Allophylis, media nocte,confractis portis inferi,ſurrexit a mortuis, media nihilominus nocte venturus aſſeritur.* Idem l.5. c.24. & l.7.c.16. ubi Samſonis figuram iterum repetit. Quam etiam de reſurrectione Chriſti explicans Greg. hom. 21. in Evang.dicit Chriſtum reſurrexiſſe ante lucem:non tamen explicant, qua hora noctis. Fundamentum potiſſimum prædictorum Patrum ſumitur ex verbis illis Mat. ult. *Veſpere autem Sabbathi,quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene, &c.* Nam illis verbis dicunt ſignatam eſſe a Matthæo horam reſurrectionis Dominicæ,ut ſubjuncta verba declarant: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo.* Ut enim notavit Chryſoſt.hom.90.in Matth.quando Angelus deſcendit, jam Chriſtus reſurrexerat. Non enim Angelus revolvit lapidem,ut Chriſtus exiret,ſed ut mulieres ingredi poſſent, & ut omnibus nota eſſe poſſet Chriſti reſurrectio. Nam (ut recte dixit Euthymius ſupra) *Quemadmodum Chriſtus natus eſt ſervatis integris clauſtris Virginis,ita quoque reſurrexit ſervatis integris monumenti ſignaculis: terræmotus autem factus propter aſſidentes ſepulchro cuſtodes,&c.* Cum ergo Mat.dicit: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, jam Chriſtus reſurrexerat.* Dixit autem hoc de illa hora,quam vocaverat *veſperam Sabbathi.* Quo certe nomine non potuit appellare auroram diei Dominici (ut per ſe conſtat) neque etiam illam veſperam Sabbathi, quæ incipit in occaſu ſolis,quia conſtat,tunc Chriſtum non reſurrexiſſe: ergo appellavit *veſperam Sabbathi* ipſam profundam noctem, quæ jam vergit ad lucem alterius diei, ut ſignificavit Matth. illis verbis: *Quæ luceſcit in prima Sabbathi*:unde Hieron. ſupra non exiſtimat eſſe legendum, *veſpere*, ſed *ſero*, ut *ſero Sabbathi* dicatur extrema ejus pars, quæ in media nocte terminatur. Atque idem ſentit Ambroſius ſupra. Cui expoſitioni conſonat,quod dicit Jo.c.20.veniſſe Mariam Magdalenam ad monumentum, *cum adhuc tenebræ eſſent*,& vidiſſe lapidem ſublatum : jam ergo ſurrexerat Chriſtus ante lucem diei. Unde fit conjectura, paulo poſt mediam noctem Chriſtum ſurrexiſſe, quia eo tempore fere hora quarta incipit lucere dies. Et confirmatur hæc ſententia ex veteri Eccleſiæ conſuetudine. Nam poſt mediam noctem ſolebant fideles ſolvere jejunium,officium Miſſæ exordiri,& magna ſigna lætitiæ,& alacritatis exhibere. Cenſebant ergo ex communi traditione illam eſſe horam,in qua Chriſtus ſurrexit. Unde in benedictione cærei Paſchalis,quæ initio illius officii Sabbatho Sancto dicitur, & olim poſt mediam noctem dicebatur, magnis laudibus effertur nox illa, *quæ ſola novit punctum, & horam, in qua Chriſtus ex inferis victor aſcendit.*

Tertia tamen ſententia verior eſt, juxta quam dicendum cenſeo, Chriſtum non reſurrexiſſe uſque ad auroram, ſurrexiſſe autem in ipſa aurora paulo poſt initium lucis diei Dominici. Hanc ſententiam docuit hic D.Th. ad 3. & ſupra qu.51.a.4. ad 3.& in 3.diſt.21.q.2.a.2. ubi & Scholaſtici in diſt. 22. præſertim Bonavent. Richard. Durand. & Paludan.eam ſequuntur, & D.Antonin.1.p. Hiſtor. tit.5.c.7. ubi dicit Chriſtum ſurrexiſſe decima hora noctis juxta antiquam diviſionem. Gulielmus Durandus in rationali div.officii l.6.c.72. Et probari poteſt hæc ſententia primo authoritate Eccleſiæ, ac veterum Patrum, qui eam docent. Ex Græcis Ignatius epiſt.5. ad Trallianos: *Illuceſcente Dominico die reſurrexit ex mortuis.* Euſebius l.10.de Demonſt.c.ult.ita exponit titulum Pſal.21. *Pro ſuſceptione matutina*, quem de reſurrectione intel-

Hora reſurrectionis Chriſti quæ.

intel-

intelligit,quam dicit vocari *matutinam*,quia in ipſa aurora facta eſt,& Cyrill.Jeroſ.cat.14.ita exponit verba illa Pſal.29. *At veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*,id eſt,*mane in die reſurrectionis*:& infra,ad eandem rem accommodat verba illa Pſ. 87. *Et ego ad te Domine clamavi, & mane oratio mea præveniet te*, & illud Sophoniæ 3.juxta 70. *Præparare, conſurge diluculo, expecta me: dicit Dominus in die reſurrectionis meæ.* Communior vero eſt hæc ſententia inter Patres Latinos. Hilarius can.33.in Mat.dicit motum terræ tempore matutino diei accidiſſe, *reſurgente virtutum cœleſtium Domino.* Amb.exponens illa verba Pſal.45. *Adjuvabit eam Deus mane diluculo*,dicit his verbis ſignificari: *Quia reſurrectio matutina adjumentorum nobis cœleſtium ſubſidia confert.* Et infra: *Veſpere paſſus eſt Chriſtus,mane ſurrexit.* Auguſt.ſæpe hanc ſententiam repetit l.4.de Trin. c.6.& enarr.Pſal.29.circa illa verba: *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, inquit: *Ideo Dominus Jeſus Chriſtus in matutino reſurrexit de ſepulchro,ut quod dedicavit in fundamento hoc promitteret domui*;& Ep.49.q.ult. ubi exponit, vermē matutinum,quo rodente,cucurbita exaruit,myſtice ſignificaſſe Chriſtum, qui *vermis* appellatur Pſ.21.Præterea ſuper Pſ.56.de eodem myſterio exponit verba illa: *Exurge gloria mea, exurge Pſalterium, & cythara, exurgam diluculo. Lux* (inquit) *agnoſcetur, diluculum ſurrexit.* Et circa illa verba Pſ. 58. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſericordiam tuam. Merito* (inquit) *ipſius Domini reſurrectio diluculo fuit,ut impleretur quod dictum eſt in alio Pſalmo: Ad veſperum demorabitur fletus,& ad matutinum lætitia.* Et Pſ.129. circa illa verba: *A vigilia matutina uſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino; Vigilia* (inquit) *matutina reſurrexit a mortuis, ut hoc ſperemus in nobis futurum, quod præceſſit in Domino.* Eamdem ſententiam docet Leo P.ſer.1.de reſur.cujus verba poſtea referam, & Cyprian.in expoſitione orat. Dom.prope finem,dum inquit: *Mane orandum eſt,ut reſurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Euſeb. Emiſſ. hom.8. de Paſch. ubi de hoc myſterio interpretatur figuram Jacob luctantis cum Angelo uſque ad auroram.Et Hieron.Marc.ult. *Felix* (inquit) *irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, &c.* quomodo etiam cecinit Sedulius lib.4.Car.

Cœperat interea poſt triſtia Sabbatha fœlix
Irradiare dies, culmen, qui numinis alti
A Domino dominante trahit, primuſque videre
Promeruit naſci mundum, atque reſurgere Chriſtum.

Et in eodem ſenſu dixit Prudentius in quodā hymno.

Inde eſt quod omnes credimus
Illo quieto tempore,
Quo gallus exultans canit,
Chriſtum rediiſſe ex inferis.

Ubi loquitur non de primo galli cantu, qui fit poſt mediam noctem,ſed de ſecundo,de quo idem Prudentius alibi dixerat:

Ales diei nuntius,
Lucem propinquam præcinit.

Item Proſper lib.ſentent.Auguſt. in 203. *Veſpere* (inquit) *Dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione*, Beda, Marc. & Luc. ult. circa id Mat.12. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti*,ubi idem docet Anſelmus, & Alcuinus lib.de divinis officiis cap. de Paraſceve. Denique ſententiam hanc videtur Eccleſia probaſſe in officio reſurrectionis. Nam in hymno canit:

Aurora lucis rutilat, & infra:
Cum Rex ille fortiſſimus
Victor ſurgit de funere.

Secundo, ac præcipue probari poteſt hæc opinio ex Scriptura, ex qua multa adduci poſſunt ex veteri teſtamento, in quibus hoc indicatum eſt, qualia ſunt multa, quæ ex Pſalmis adduximus cum interpretatione Auguſt. quæ eodem modo intelligunt Hieron. Chryſoſt.& alii Patres. Sed omiſſis ſenſibus myſticis Scripturæ, videtur hæc ſententia expreſſe tradita Marc.ult.illis verbis: *Surgens autem Jeſus mane prima Sabbathi, aparuit primo Mariæ Magdalenæ.* Sed hoc teſtimonium, quamvis expreſſum videatur,variis modis eluditur. Theophylactus enim, & Euthymius ita diſtinguendum putant: *cum ſurrexiſſet,mane prima Sabbathi,apparuit*, & rationem indicat Theophyl.dicens: *Quis enim vidit, quando ſurrexit?* Ac ſi diceret, Evangeliſtam non potuiſſe teſtimoniū dare de hora reſurrectionis, quia nemo vidit Chriſtum reſurgentem;potuiſſe autem dare teſtimonium, qua hora apparuit, quia cum jam a mortuis excitatum aliqui conſpexerunt. Sed in primis hæc ratio valde frivola eſt. Quia Evangeliſtæ non ſunt uſi teſtimonio mere humano, unde ab ipſo Chriſto ſcire potuerunt horam reſurrectionis ejus, alias neque potuiſſet Marcus affirmare, Chriſtū primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ,quia neque ipſe nec Maria Magdalena viderunt, eam fuiſſe primam apparitionem. Quomodo enim illis conſtitit, non prius apparuiſſe alteri? Et de quocumque, cui Chriſtus apparuit, idem quæri poteſt. Unde ſoli Chriſto potuit eſſe notum, cui primo apparuit,aliis vero tantum ex illius relatione. Et ita ego exiſtimo, ſicut B.Virgini ſimpliciter primo apparuit,ita etiam illi hoc manifeſtaſſe,horamque reſurrectionis ſuæ,& ab illa didiciſſe Petrum, & a Petro Marcum. Deinde quamvis ille modus diſtinguendi contextū Marci receptus videatur ab antiquis Patribus, Dionyſio Alex.Gregorio Nyſſeno,Hieronymo,& aliis,quos ſupra retulimus,nec poſſit evidenti argumento refutari:tamen alia diſtinctio,quam ſequuntur Beda,& reliqui expoſitores, & communis editio tam Græca, quam Latina, videtur aptior. Quia hoc modo duo myſteria affirmantur hic ab Evangeliſta,ſcilicet,quando Chriſtus reſurrexit,& cui primo apparuit, quæ maxime oportebat ab Evangeliſtis deſcribi. Juxta aliam vero diſtinctionem utrumque prætermittitur, & incertum redditur: quia (ut bene Cajetanus notavit) neque conſtabit primam apparitionem poſt reſurrectionem factam eſſe Magdalenæ,ſed primam,quę facta eſt poſt auroram, ſi autem Chriſtus ſurrexit media nocte,potuit aliis ſæpius apparere tota illa nocte. Neque etiam ex tota Evangeliſtarum narratione conſtare poterit Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, ſicut prædixerat, ſed excitatum apparuiſſe tertia die. Ergo illud adverbium *mane*, multo rectius conjungitur cum verbis præcedentibus, *ſurgens Jeſus*. Teſtimonii Marc. 16. Expoſitio.

Nec refert quod Janſen.objicit c.145.Conc.in Græco non haberi participium præſentis temporis, *ſurgens*, ſed præteriti temporis,quod ita interpretatur, *cum ſurrexiſſet mane.* Unde colligit,etiamſi illud adverbium, *mane*, cum participio conjungatur,non ſatis inde probari,Chriſtum mane ſurrexiſſe:ſed ſolum,quod cum mane factum eſt,jam ſurrexerat,quod eſſet verum,etiamſi media nocte ſurrexiſſet.Hæc,inquam, nihil obſtant, tum quia Vulgatus interpres verum ſenſum aſſecutus optime vertit; & huic lectioni ſtandum eſt. Tum,quia revera etiam juxta textum Græcum (niſi is alio detorqueatur,& non potius ſimpliciter explicetur) idem ſenſus redit. Idcirco namque dicitur, *cum ſurrexiſſet Dominus mane, apparuit Magdalenæ*,quia ſermo eſt de re præterita, quæ facta eſt mane, non quia, cum factum fuit mane, jam fuiſſet præterita. Hic enim ſenſus inuſitatus eſt, & impertinens. Quid enim oportuiſſet referre, tempore matutino jam reſurrectionem fuiſſe factam, ſi non ſignabatur tempus, quo facta eſt? Prior vero ſenſus uſitatus,& proprius, & ad hiſtoriæ narrationem maxime pertinens. Objectio. Reſponſ.

Alio tandem modo reſponderi poteſt ex Euthymio, Marcum quidem dicere, Chriſtum ſurrexiſſe *mane*, id eſt, matutino tempore, matutinum autem tempus incipere a media nocte.Quia ex tunc incipit ſol ad nos recurrere,nobiſque appropinquare. Sed hoc etiam eſt contra verborum propriam ſignificationem. Nam *diluculum*, ſeu *mane*,proprie ſignificat tempus auroræ, quod per horam, & dimidiam, & ad ſummum per duas horas, durat ab eo tempore,quo incipit clareſcere dies, paulo poſt ortum Luciferi uſque ad ortum Solis.Et hæc eſt propria ſignificatio illius vocis,quam corrumpere,& ad alios inuſitatos ſenſus detorquere, eſt veritati hiſtoriæ derogare. Evaſio. Reſponſ.

Ultimo poſſumus rationem adjungere.Quia Chriſtus debuit tertio die reſurgere:ſed hoc intelligendum eſt non ſolum de die naturali, ſed etiam artificiali: ergo non debuit reſurgere uſque ad inchoatam auroram Dominici diei.Nam ſi ſurrexiſſet noctu, ſurrexiſſet quidem tertia die naturali,quę inchoatur a duodecima hora noctis:non tamen ſurrexiſſet tertio die artificiali,qui incipit in luce diei.Minor propoſitio (in qua eſt difficultas) declaratur ex aliis locis Scripturę,in quibus dicitur Chriſtus futurus *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. In illis enim ſermo eſt de diebus artificialibus, cum a noctibus di-

diſtinguantur: ergo neceſſe eſt Chriſtum fuiſſe *in corde terræ* tribus diebus artificialibus, vel aliqua parte eorum: unus autem dies fuit dies Veneris, in cujus parte ultima mortuus fuit, ſecundus autem fuit totus dies Sabbathi. Oportuit ergo, ut die Dominica artificiali, vel in aliqua parte illius in ſepulchro, & *in corde terræ* fuerit; ergo non debuit reſurgere, uſque ad inchoatam diem Dominicam artificialem. De qua ratione dicemus plura in Sect. ſeq. Eam vero colligo ex Leone P. ſer. 1. de reſur. illis verbis. *Unde, ne turbatos diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram, tam mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima concurrit, & aliquantulum temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

Ad fundamentũ ergo primæ ſententiæ ex dictis reſpõdetur, horam reſurrectionis Chriſti fuiſſe matutinam ex Scripturis colligi, ut a nobis declaratum eſt. Patres vero ibi citati exponi poſſunt de hora, & puncto indiviſibili Reſurrectionis Chriſti, hoc enim modo incognitum eſt nobis tempus reſurrectionis. Nam licet dicamus, Chriſtum reſurrexiſſe poſt inchoatam lucem diei Dominici, ignoramus tamen, quantũ temporis illius diei fuiſſet trãſactum, quamvis veriſimilius ſit fuiſſe ante ortum ſolis, id eſt, antequam ipſe ſol videretur ſuper terram & paulo poſt initium auroræ, in qua ſol aerem illuminare incipit.

Teſtimonii Matt. 28. 1. expoſitio.

Circa fundamentum ſecundæ ſententiæ, exponenda in primis ſunt obſcura illa verba Matt. *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi.* Quorum duplex poteſt eſſe expoſitio. Prima eſt, ut *veſpera Sabbathi* ſignificet tempus veſpertinum, quod eſt ab occaſu ſolis in fine diei Sabbathi: hęc enim ſignificatio *veſperæ* propriiſſima eſt. Solum poteſt obſtare, quia hujuſmodi veſpera non luceſcit in ſequenti die, qui multum ab ea diſtat, ſed teneb reſcit potius in nocte proxime ſequenti. Ad hoc vero dicetur, verbum *luceſcere*, non ſignificare ibi initium diei artificialis, ſed initium diei legalis, qui in ordine ad feſtivitates a veſpera in veſperam computabatur. Itaque ſenſus erit, in veſpera Sabbathi, quando feſtivitas Sabbathi finiebatur, & prima dies poſt Sabbathum illuceſcebat, id eſt incipiebat: *Venit Maria Magdalena*, &c. Quæ expoſitio illius verbi, *luceſcit*, optime confirmatur ex Luc. 23. *Dies erat paraſceves, & Sabbathũ illuceſcebat.* Loquitur enim ibi Lucas de fine diei paraſceves, & initio Sabbathi. Dicitur ergo *illuceſcere Sabbathum*, quia jam adventabat, & incipiebat. Quamvis enim initium hujuſmodi diei legalis ſumeretur potius in receſſu lucis, quam in ejus reditu, ſeu initio: tamen, quia incipiebat in crepuſculo noctis in ejus initio, quando lumen aeris novo quodam modo eſſe incipit, quam antea eſſet in præſentia ſolis; ideo verbum *illuceſcendi* translatum eſt ad ſignificandum illud crepuſculũ, quod erat initium diei legalis. Nec refert quod Lucas dicat, *& Sabbathum illuceſcebat*, quod proprie ſignificat initium Sabbathi. Matthæus autem dicat: *Quæ luceſcit in prima Sabbathi*, in quo potius videtur dicere ipſam veſperam Sabbathi tunc incepiſſe, quam diẽ ſequentem, quia revera in idem redit. Nam veſpera proprie dicta pro crepuſculo noctis ſimul incipiebat cum ſequenti die legali, & e contrario, & ideo tam veſpera, quam dies dici poteſt luceſcere, cum incipit. Quia tamen hæc veſpera finis eſt (ut ita dicam) extrinſecus præcedentis diei, & initium ac pars ſequentis diei legalis, ideo ex præcedenti die tanquam ex termino, a quo dicitur *veſpera Sabbathi*: ex ſequenti autem die dicitur *luceſcere in prima Sabbathi*, id eſt in initio ejus, *vel in primã Sabbathi* (ut habent Gręca) tanquam in terminum, ad quem tendit illa veſpera legaliſque diei initium. Ita expoſuit hunc locum Janſen. c. 145. Concord. Et re ipſa eamdem expoſitionem amplectitur Marcell. c. 88. de horis canonicis & nonnulla de hac re diximus agentes de tempore mactationis agni Paſchalis. Et quidem quantum attinet ad præciſam expoſitionem illorum verborum, videtur probabilis hæc expoſitio.

Veſperam Sabbathi luceſcere in primã Sabbathi, quid.

Objectio.

Eſt tamen difficile explicatu, quomodo in hoc ſenſu vera ſint ſequentia verba: *Venit Maria Magdalenæ, & altera Maria videre ſepulchrum.* Non enim eſt veriſimile, eas mulieres iviſſe ad ſepulchrum in ipſo Sabbatho, in occaſu ſolis. Quia alii Evangeliſtæ dicunt iviſſe in aurora diei Dominicæ, & illuc perveniſſe orto jam ſole. Nec ſatisfacit, ſi quis reſpondeat cum Hieron. in Matth. has mulieres crebro iviſſe, & rediiſſe ad ſepulchrum, & ita potuiſſe ire Sabbatho in ſolis occaſu, atque iterum redire poſtea in aurora diei Dominici, hoc (inquam) non ſatis facit. Primo, quia illa ſententia Hieron. (ut infra videbimus) eſt dubia, & in pręſenti non videtur poſſe accommodari. Certum enim eſt ſaltem in illis primis verbis Evangeliſtas loqui de prima profectione Magdalenæ, & aliarum mulierum ad monumentum, ut ex ipſis verbis conſtat, & latius infra dicemus. Deinde quia ſtatim Matt. ſubdit: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cælo*, qui Angelus paulo inferius dixit mulieribus: *Surrexit ſicut dixit*, & paulo poſt dicitur Jeſus apparuiſſe eiſdem mulieribus. Ex qua ſerie narrationis aperte conſtat hæc omnia accidiſſe in illomet acceſſu mulierum ad ſepulchrum, quem Matth. narrat. Sed non potuit fieri, ut Angelus & Chriſtus apparuerint mulieribus in veſpera Sabbathi prædicto modo explicata. Alioquin ſurrexiſſet Chriſtus ante noctem, quæ diem Dominicam præcedit, quod hæreticum eſt: ad hanc vero difficultatem reſpondet Janſenius, cum Matth. dicit: *Et venit Maria Magdalenæ, &c.* non eſſe intelligendum illa veſpera veniſſe ad ſepulchrum, ſed in ea veſpera cœpiſſe præparare aromata, & reliqua neceſſaria, ut ſtatim opportuno tempore iret ad ſepulchrum ſimul cum aliis mulieribus, quæ ab eo tempore ſimul convenerunt, ut, cum tempus admonuiſſet, protinus ſepulchrum adirent, ita ut in illo dicendi modo intelligatur Matth. involute referre, quod Marc. c. 16. clarius explicuit dicens: *Cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalene, Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jeſum, & valde mane una Sabbathorum veniunt ad monumentum.* Quod etiam retulit Lucas verbis parũ diſſimilibus. Juxta quam expoſitionem facile conſtat, locum illum Matth. nihil favere ſecundæ opinioni. Quia vel nimiũ probaret, ſcilicet ſurrexiſſe Chriſtum in Sabbatho ad occaſum ſolis, vel (quod verum eſt) nihil probat: quia ibi non deſignatur hora, in qua Chriſtus reſurrexit, ſed in qua mulieres cœperunt præparare iter ad ſepulchrum. Solum illud ſupereſt ſemper in hac expoſitione difficile, quod valde improprie exponitur illud verbum, *venit Maria Magdalenę &c.* ut ſcilicet dicatur tũc veniſſe, quia tunc cœpit pręparare aromata. Propter quod poſſet aliquis excogitare, ac dicere, ea quidẽ veſpera cœpiſſe mulieres ire, id eſt, domo exiiſſe, & iter inchoaſſe: non tamen perveniſſe uſq; ad auroram, vel ſi noctu pervenerunt ad ſepulchrum, illic expectaſſe, donec luceret dies, tuncque accidiſſe, quod Matth. ſubjungit: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus.* Sed utrumque horum eſt per ſe incredibile, & facile refellitur ex verbis Marci, & Lucæ ſupra citatis & Joan. c. 20. ex quibus habetur, mulieres non tantum perveniſſe, ſed veniſſe etiã ſummo mane diei Dominici, prius vero ſolũ præparaſſe aromata, ut poſtea ad ſepulchrum accederent.

Reſponſ.

Secunda expoſitio eſt ut *veſperam Sabbathi* appellaverit Matth. noctem illam, quę intercedit inter artificiales dies Sabbathi, & Dominici, quam ab utroque extremo nuncupavit. Nam a præcedenti die vocat *veſperam Sabbathi*, a die autem ſequenti dicit, *quæ luceſcit in prima Sabbathi.* Et juxta hanc expoſitionem omnia verba propriiſſime ſumuntur. Frequens eſt enim in Scriptura, ut tota nox veſpere appellatione comprehendatur. Gen. 29. *Veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eum. Luceſcere* autem proprie dicitur nox, quando tenebræ expelli incipiunt, hoc autem in nocte Sabbathi tunc fit, quando Dominica dies lucere incipit, & ideo propriiſſime dicitur ea veſpera luceſcere in ea die ſeu in eam diem. Dicit ergo Matth. in hac veſpera, ſeu in hac nocte veniſſe mulieres, quia in ea cœperunt ire ad monumentum, non tamen declarat, in qua parte illius noctis venerint. Volũtarie ergo exponitur, veniſſe intempeſta nocte, potius quam ineunte, vel certe exeunte. Nam ex vi illius verbi per ſe ſumpti nihil horum affirmari poteſt. Quia, quod fit in aliqua parte noctis, dici poteſt abſolute fieri in ea nocte, ſive fiat in initio, ſive in medio, ſive in ejus fine. Quãquam autem ex ſolis verbis Matthæi nihil horum colligatur, tamen ex aliis Evangeliſtis aperte conſtat hunc acceſſum mulierum fuiſſe in fine illius noctis inſtante jam die. Quod patet ex verbis Jo. c. 20. dicentis: *Una autem Sabbathi venit mane, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum.* Nam ex illis verbis: *adhuc tenebræ eſſent*, conſtat adhuc duraſſe tempus noctis: cum vero dicit, *mane*, ſatis de-

Secunda expoſitio probabilior.

clarat

clarat illud tempus noctis fuiſſe proximum auroræ,quando jam nox incipit deficere in diei crepuſculo.Et fortaſſe ad hoc etiam ſignificandum addidit Mat.illa verba: *Quæ luceſcit in prima Sabbathi*. Quia nimirum id,quod narrare aggrediebatur, tunc accidit, quando dies luceſcere incipiebat.Hæc expoſitio,ut poſita eſt, conformis eſt Auguſt.& probabilis.Objici vero contra illam poteſt, quia in Matthæo non habetur nomen *veſpera* ſed adverbium *veſpere*,Græce ὀψέ. Non ergo pro nocte ſumi,nec relativum illud,*quæ*, veſperam ſeu noctem poteſt referre. Præterquam quod raro, aut nunquam *veſpera*, in Scriptura noctem ſignificat,ſed promeridianũ diei tempus. Quare non diſplicet (quod ſupra ex Hieronymo,Ambroſioque retulimus) *veſpere* hoc loco idem eſſe, quod *ſero*, & ſignificare extremam partem Sabbathi. Ita tamen, ut per *Sabbathum* integrum naturalem diem intelligamus, qui (ut aliqui volunt) vel computabatur olim ab aurora uſque ad finem noctis ſequentis,quo ad communem uſum, quem Matth.ſervavit,vel certe ratione unius partis ſumptũ eſt veſpere pro tota illa nocte, & ita idẽ reddit ſenſus.

Ex quo non ſolum expeditur fundamentum prædictæ ſententiæ,ſed etiã intelligitur optime concordia omnium Evangeliſtarum, quod attinet ad hanc primam partem narrationis hujus hiſtoriæ dominicæ reſurrectionis.Nam de Matthæo,& Joanne jam diximus, idem vero eſt, quod Lucas ait: *Valde diluculo*.Marcus vero etiam dicit,*valde mane*,ſubjungit vero ſtatim,*orto jam Sole*.Quod dupliciter intelligi poteſt.Primo, quod mulieres ſummo mane, cum adhuc eſſent tenebræ,egreſſæ fuerint,ut irent ad monumentum, pervenerint autem ad illud *orto jam ſole*, id eſt,cum ipſum corpus ſolare jam ſupra horizontem aſcẽderet,ut exponit Dionyſius Alexand.ſupra. Vel aliter, cum Auguſtino,Theophylacto,Euthymio,ut ſol dicatur oriri,cum incipit illuminare terram,etiam ſi ſupra horizontem non appareat. Quæ expoſitio, ſicut communior eſt,ita videtur probabilior. Quia Joannes dicit mulieres veniſſe ad monumentum, *cum adhuc tenebræ eſſent*. Et quamvis non oporteat, illuc perveniſſe durantibus tenebris, maxime cum ſtatim dicat idem Joannes, eas vidiſſe lapidem ſublatum, quod non poterat fieri ſine luce diei: tamen etiam non eſt veriſimile, moratas fuiſſe in eo itinere uſque ad aſcenſum ſolis ſupra horizontem, nimirũ tempore duarum horarum.Dicitur ergo, perveniſſe *orto jam ſole*, quia claritas ejus ſufficienter aerem illuminabat,quod facilius intelligetur,ſi cum Auguſtino legamus: *Oriente jam ſole*,quam lectionem Græcus Aoriſtus optime admittit.Hoc autem Marcus diſerte explicuit, ut ſignificaret, fuiſſe illud tempus aptiſſimum, ut ſine errore poſſent clare conſpicere omnia,quæ in monumento Domini mulieres viderunt. Niſi quis velit dicere cum Petro Chryſ.ſer.82.*Solem, qui præter horam, ut Domino cõ pateretur, abſceſſerat claritate, cum reſurgeret Dominus,ante tempus occurriſſe:& qui,ut ſuo commoreretur authori,ſuam meridianam mortificaverat claritatem, ut conſurgeret authori ſuo,evictis tenebris ante lucanum eripuiſſe.* Sed hæc ſecundum quandam exaggerationem, & amplificationem Rethorum, potius quam ſecundum hiſtoriæ veritatem dicta videntur.Aſſignata ergo expoſitio ſolida eſt,& tota conſentanea D.Th.hic ad 3.& infra q. 83.art.2. ad 4. quam ſumpſit ex Aug. lib. 3.de conſenſu Evang.c.24. & eamdem ſequuntur Beda, Anſelm. & alii in Matth. Theophyl etiam & Græci nobiſcum in hoc conveniunt,quod per *veſperam* intelligunt noctem Sabbathi, licet in hora deſignanda diſcrepent.

Objectio. Janſenius vero ſupra, nonnulla objicit contra expoſitionem Auguſt.quæ parvi momenti mihi videntur. Præcipuum eſt, quia veſpera Sabbathi ad Sabbathum pertinebat, tanquam pars ejus. Ideo enim *veſpera Sabbathi* appellabatur.Ergo non poteſt proprie explicari de nocte

Reſponſ. ſequenti, ſed de fine ipſius diei Sabbathi. Reſpondetur, quod Sabbathum,licet quoad obſervationem legalem finiretur in occaſu ſolis,tamen naturali (ut ita dicam) duratione, atque adeo communi loquendi modo protenditur uſque ad dimidiam noctem,& ideo tota illa nox propriſſime dicitur *nox Sabbathi, ſeu veſpera Sabbathi*. Sicut Exod.12.veſpera, in qua Judæi comedebant agnum, dicitur veſpera decimæ quartæ lunæ, quia ſecundum cõputationem naturalium dierum,ad eam pertinebat,quãvis juxta computationem legalem ſpectaret ad decimum quintum diem. Quamvis autem ea pars noctis,quæ eſt a media nocte uſque ad diluculum, jam non pertineat ad naturalem diem Sabbathi:tamen quia continue ſuccedit priori parti noctis,& unam noctem cum illa componit, ideo tota illa nox per modum unius attribui poteſt præcedenti diei, quamvis interdum illa pars noctis applicetur diei ſequenti,quatenus cum eo componit unum diem naturalem, cujus initium a media nocte ſumitur. Notat autem Auguſt. Matth. nominaſſe hanc veſperam a Sabbatho præcedenti,ut indicaret tempus, in quo, & ex quo licuit mulieribus præparare aromata, aliaque neceſſaria diſponere,ut irent ad monumentum.Unde facile conſtat in re & in ſenſu,parum differre hanc expoſitionem a prima, ſolumque eſſe diſcrimen in unius, vel alterius vocis interpretatione.

Ad aliud fundamentum ſumptum ex Eccleſiæ conſuetudine reſpondetur breviter, fideles Sabbatho ſancto uſque ad mediam noctem jejunare ſolitos, quia totus ille dies triſtitiæ,ac mortis eſt, quia in toto illo Chriſtus non reſurrexit:ſolvi autem poſſe jejunium a media nocte,non quia in illa hora Chriſtus reſurrexit, ſed quia paulo poſt intra illum naturalem diem reſurrexerit, propter quod totus ille dies feſtivus habetur, cujus feſtivitas a media nocte computatur.Quod autem hæc conſuetudo non fuerit introducta,eo quod exiſtimarent fideles Chriſtũ hora duodecima noctis ſurrexiſſe,patet,tum ex eo quod Dion. Alexand. ſupra refert, multos ſolitos eſſe perſeverare in jejunio,& vigilia uſque ad quartam noctis vigiliam:tum etiam ex eo, quod Miſſa Paſchalis, & cantica lætitiæ, ut *Gloria*, *Alleluja*, non ſolebant in Eccleſia cantari uſque ad diluculum, vel prope. Quod vero Eccleſia in officio Sabbathi ſancti,noctem illam magnis efferat præconiis, non ideo eſt, quod Chriſtus media nocte ſurrexerit: ſed quia in fine illius noctis, cum adhuc aliqua ex parte duraret,Chriſtus revixit:illud enim primum diei crepuſculum *nox* appellari poteſt (ut D.Thom.ſup.notavit) quia nondum ſunt omnino expulſæ tenebræ quamvis jam ſol lucere incipiat. Nox ante reſurrectionis diem celebris olim, ac feſtiva, cur.

SECTIO III.

Quot fuerint tranſactæ horæ a morte Chriſti uſque ad reſurrectionem, atque adeo quomodo Chriſtus tribus diebus, ac noctibus mortuus jacuerit.

PRoponimus hæc duo ſimul tractanda, quia inter ſe connexa ſunt.Prior igitur pars facile ex præcedenti quæſtione definiri poteſt. Dicendum eſt enim a morte Chriſti uſque ad reſurrectionem fere quadraginta horas interceſſiſſe, quibus anima ejus fuit in inferno (ut ſupra dictum eſt) corpus vero fere triginta ſex horis jacuit in ſepulchro.Tota hæc aſſertio ex communi ſenſu,& traditione Eccleſiæ haberi poteſt,& traditur ab Auguſt.in dialogo ad Oroſium 65.quæſtionum q.26.& aliis locis ſuperius citatis, quem ſequuntur Beda Mat. 12.& Marc.& Luc.ult.& Anſel.ſuper Matth.c.12.& ult. Et explicatur ex dictis.Quia Chriſtus mortuus eſt hora nona diei feriæ ſextæ:reſurrexit autem in aurora diei Dominicæ, id eſt, vel duodecima hora noctis præcedentis,vel prope illam, quia in ortu ſolis finitur; ergo a morte uſque ad reſurrectionem interceſſerunt quadraginta horæ,nimirum quatuor diei paraſceves,& duodecim primæ noctis ſequentis, & aliæ duodecim diei Sabbathi, & aliæ duodecim noctis Sabbathi, quæ omnes quadraginta efficiunt. Ex quibus quatuor primæ partim in cruce poſt mortem elapſæ,partim in funere curando conſumptæ ſunt,reliquis vero triginta ſex jacuit in ſepulchro ſecundum corpus: ſecũdum animam autem (quæ ſtatim poſt ſeparationem a corpore deſcendit in infernum, & inde non exiit,donec aſcendit,ut ſuo corpori uniretur) omnibus quadraginta horis manſit *in corde terræ*. Horæ a morte Chriſti uſque ad reſurrectionem elapſæ quot.

Eſt autem circa hoc obſervandum, in his horis computãdas eſſe duas extremas,in quibus mors,& reſurrectio factæ ſunt, ut conſtabit facile cõputando numerum prædictarum horarum,ex quo neceſſario ſequitur, has horas quadraginta non fuiſſe integras:quia (ut ſupra vidimus) Chriſtus mortuus eſt inchoata jam hora nona; illa ergo pars hujus horæ,quæ pertranſiit ante mortem Chriſti,defuit inprimis huic tempori quadraginta horarum.Rurſus duodecima hora noctis Sabbathi, quæ eſt quadrageſima in prædicto numero, finitur in ortu ſolis id eſt, in aſcenſu

corporis ſolaris ſupra noſtrum horizontem, præſertim cum eſſet tunc tempus æquinoctii, in quo dies artificialis ab ortu ad occaſum ſolis eſt æqualis nocti ab occaſu ad ortum. Certum eſt autem ex dictis, Chriſtum reſurrexiſſe aliquanto tempore ante ortum ſolis, prædicto rigoroſo modo explicatum; ergo illud etiam tempus, quod fuit a reſurrectione Chriſti uſque ad egreſſum ſolis, defuit huic tempori quadraginta horarum. Unde ulterius mihi incertum redditur, an reſurrectio Chriſti attigerit quadrageſimam horam, vel tantum trigeſimam nonam. Quia aurora diei albeſcere incipit per horam, & dimidiam ante aſcenſum ſolis ſupra horizontem; ergo quamvis Chriſtus ſurrexerit poſt adventum auroræ, reſurgere potuit currente hora undecima noctis Sabbathi, atque adeo in trigeſima nona hora a morte ſua. Quod etiam fit veriſimile ex dictis, & ex modo loquendi Evangeliſtarum, & propter hanc incertitudinē addidi in concluſione particulam illam, *fere*, quæ ita diminuit, ut veritas aſſertionis ſtare poſſit, etiam ſi illę horæ tantum fuerint triginta novem. Quamquam quia proprium & indiviſibile tempus reſurrectionis nobis incertum eſt, & alioqui conſtat teſtimonia reſurrectionis cœpiſſe videri paulo ante ortum ſolis ſupra noſtrum hemiſphærium, morali modo loquendo de rebus, prout in hominum notitiam cadunt, recte computatur illud tempus uſque ad ultimam horam ante ortum ſolis incluſive, & ita recte numerantur quadraginta horæ. Ex quibus aperte refellitur eorum opinio, qui hunc numerum horarum augere tentarunt, dicentes Chriſtum 70. duabus horis defunctum jacuiſſe. De quorum opinione ſupra in prima ſectione dictum eſt, Et hæc de priori parte hujus quæſtionis.

Tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ Chriſtus fuit.

Circa ſecundam partem ſimpliciter dicendum eſt, Chriſtum fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: ſive hoc exponatur ratione animæ exiſtentis illis diebus in inferno, ut Patres frequentius exponunt, quos ſupra retulimus diſputantes de deſcenſu Chriſti ad inferos: ſive ratione corporis jacentis in ſepulchro, ut exponunt Chryſ. hom. 44. in Matth. & Euthym. c. 23. Neutra enim expoſitio ad præſens refert, quamvis prior commodior ſit, ut in ſuperioribus dixi. Aſſertio ergo poſita eſt de fide. Quia ſub eiſdem verbis habetur expreſſe Matth. 12. ubi etiam præfigurata dicitur hæc veritas in Jona, *qui fuit in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus.* Quam prophetiam eleganter tractat Iren. lib. 3. contra hæreſ. c. 22. & lib. 5. c. 5.

Difficultas autem magna eſt in explicandis his tribus diebus, & tribus noctibus: quia quadraginta horæ, quibus tantum diximus, Chriſtum jacuiſſe mortuum, non videntur tot dies, ac noctes poſſe conficere. Quæ ratio movit eos, qui ſeptuaginta duas horas huic triduo tribuerunt, quorum ſententia ſatis rejecta eſt. Alios vero compulit, ut dicerent revera Chriſtum non fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Quod ita aperte docet Euthym. c. 68. in Matt. Dicit enim tres illas noctes fuiſſe implendas in nocte diei Dominicæ, in qua Chriſtus reſurgere conſtituerat: breviaſſe tamen tempus illud, quia Judæi decreverāt non cuſtodire ſepulchrum niſi uſque ad occaſum ſolis diei Dominicæ. Oportuit autem ipſum reſurgere antequam cuſtodes ſepulchri tollerētur, ut omnis Judæorum contradictio, & tergiverſatio excluderetur. Quodſi objicias hoc modo falſam reddi Chriſti ſententiā. Reſpondet non eſſe falſam. Nam qui implet promiſſum ante tempus, quod deſignaverat, non eſt infidelis, ſed liberalis. Sed hoc non ſatis facit, quia ſaltem prophetia eſſet falſa, qua ſimpliciter prædictum eſt, Chriſtum futurum *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Niſi fortaſſe dicat, non fuiſſe abſolutam prophetiam, ſed conditionatam. Quod eſt contra omnium patrum intelligentiam, & contra figuram, quæ in Jona præceſſit. Item, quia ſi vera eſt illa interpretatio non fuiſſet neceſſarium ad veritatem verborum Chriſti, expectare tertium diem, quod abſurdiſſimum eſt. Deinde, unde novit Euthym. decreviſſe Judæos tollere cuſtodiam militum ante noctem diei Dominici? Nam licet dixerint Pilato: *Jube cuſtodiri ſepulchrum uſque in diem tertium*, tamē illa nox recte poterat in tertio die computari, cum primus incępiſſet in nocte, quæ Sabbathum anteceſſit, & veriſimilius eſt, Judæos, ut majorem cautionem adhiberent, voluiſſe cuſtodire ſepulchrum uſque ad tres naturales dies integros. Denique, ſi verum fuiſſet Judæos hoc decreviſſe, & ea ratione expediens futurum erat, ut Chriſtus antea reſurgeret, cur non potius dicemus Deum omnia præſcientem prædefiniiſſe reſurrectionem tali tempore futuram? Dicere enim prius conſtitutum eſſe unum tempus, poſtea vero breviatum, & vix poteſt intelligi ſine mutatione, & eſt gratis, & ſine fundamento confictum. Suppoſita ergo infallibili veritate prædictionis Chriſti, Patres variis modis difficultatem hanc expedire conati ſunt. Primus eſt Gregor. Nyſſ. orat. 1. & 2. de reſurr. qui dicit hos tres dies computandos eſſe a nocte cœnæ, in qua Chriſtus ſacrificavit ſe ipſum in myſterio: *Nam exinde (inquit) anima illic erat, ubi eam poteſtas adminiſtrantis collocaret, cum immixta ſibi divina virtute in loco illo terræ cordis obverſans.* Sed (ut alia omittam,) cum hæc ſententia metaphorice & improprie interpretetur verba Chriſti, non eſt admittenda. Quomodo enim intelligitur Chriſtus in nocte cœnæ fuiſſe *in corde terræ* per Euchariſtiam, niſi fortaſſe, quia fuit in hominum viſceribus, quod eſt valde metaphoricum, & contra vim verborum? Nam cum Chriſtus dicit ſe futurum *in corde terræ tribus noctibus*, loquitur uno, & eodem modo de omnibus illis diebus; ergo non eſt dicendū fuiſſe in uno per metaphoram, in altero per proprietatem. Denique dies paraſceves, quæ ſecuta eſt noctem cœnæ, numeratur juxta hanc ſententiam inter hos tres dies, & dicitur fuiſſe primus illorum. Inquiro ergo, quomodo illo die fuit Chriſtus *in corde terræ?* Certe tunc nec per Sacramentum, nec metaphorice fuit *in corde terræ.*

Secundus modus numerat etiam hos tres dies a nocte cœnæ, ſeu ab hora comprehenſionis Chriſti. Quia ex tunc dici poteſt fuiſſe occiſus, & *in corde terræ*, quia ex tunc captus eſt, ut occideretur, & traditus poteſtati, ac deſiderio Judæorum, ac Dæmonum, juxta illud: *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Itaque dicitur Chriſtus tribus diebus fuiſſe *in corde terræ*, quia tribus diebus, ac noctibus fuit ſubjectus, & traditus poteſtati, ac deſiderio cordis Judæorum, qui erant veluti terra arida, & ſpinoſa. Hanc ſententiam refert Anſelmus Matth. 12. quam quidem non improbat, neque etiam ut literalem approbat, ſed poſt literalem, ut myſticam tradit. Habetur tamen illa expoſitio, & reliquis omnibus præfertur in Homiliis, quæ circumferuntur nomine Euſebii Emiſſeni hom. feriæ 4. poſt Dominicam 1. Quadrageſimæ, inſinuatur etiam in lib. qui Auguſt. tribuitur, quæſtionum veter. & nov. teſtamenti q. 64. & eam videtur probare Cajet. Matth. 12. Nullo tamen modo probanda eſt. Primo quidem propter rationes factas contra primam opinionem, tollit enim veritatem hiſtoriæ, & ad metaphoras confugit. Secundo quia etiam in illo ſenſu tantum per ſynecdochem totum a parte numerando, numerum harum dierum, & noctium explicat, hoc autem modo poteſt idem numerus dierum abſque metaphora exponi, ut videbimus. Et eiſdem rationibus rejicitur aliorum ſententia, qui, licet dicant hos dies numerandos eſſe ab hora ſepulturæ Chriſti, ajunt tamen terminari in nocte Dominicæ reſurrectionis, qua Chriſtus apparuit diſcipulis januis clauſis. Quia licet Chriſtus antea ſurrexiſſet, tamen nondum reſurrectio ejus fuerat ſatis manifeſta, unde juxta hominum exiſtimationem adhuc manebat *in corde terræ.* Juxta quam expoſitionem Chriſtus non vere, ſed hominum falſa exiſtimatione, fuit *tribus diebus ac tribus noctibus in corde terræ*, quod eſt contra veritatem verborum Chriſti. Præterea, vel eſt ſermo de aliquibus diſcipulis, vel de omnibus: ſi de aliquibus, non latuit eos reſurrectio tanto tempore, ſummo enim mane manifeſtata eſt mulieribus, Petro, & aliis. Nam licet non omnes eo die viderint Chriſtum ante illam apparitionem, quæ facta eſt januis clauſis, aliqui tamen conſpexerunt, alii vero habuerunt ſufficientia ſigna reſurrectionis. Si autem ſermo ſit de omnibus, dici poſſet Chriſtus multis diebus fuiſſe in corde terræ, quia neque apparuit omnibus illo die, neque multos poſt dies fuit credita reſurrectio ab omnibus.

Quarto alii numerant hos dies ab hora crucifixionis Chriſti, primam tamen noctem appellant illas tres horas tenebrarum, quæ factæ ſunt Chriſto in cruce pendente. Ita refert Hieron. Jonæ 2. non tamen approbat. Gregor. autem Nyſſ. dicta orat. 1. hunc etiam modum amplectitur, & conjungit ſuæ interpretationi, eumdem ſequitur Hilar. can. ult. in Matth. Theophylact. Matth. 28. Sed (ut recte notavit Auguſt. lib. 3. de conſenſu Evan. c. 24.) hæc interpretatio non eſt legitima. Tum quia improprie appel-

appellatur nox illud tenebrarum tempus, cum ſol revera eſſet in noſtro hemiſphærio, quamvis non luceret. Tum maxime, quia eo tempore Chriſtus vivebat. Unde non ſolum non erat in corde terræ, ſed neque etiam in terra, ſed potius in aere, cum eſſet adhuc de cruce pendens. Adde etiam juxta hanc ſententiam non vitari ſynecdochē, qua poſita non eſt neceſſaria alia myſtica interpretatio.

Tribus diebus in corde terræ Chriſtus fuiſſe quomodo per[illegible]betur.

Dicendum eſt ergo, harum trium dierum, noctiumque computationem ab hora mortis vel ſepulturæ ad horam reſurrectionis uſque ſumendam eſſe. Quod ſatis probatum eſt ex aliarum opinionum improbatione. Unde fit, non poſſe intelligi has tres noctes, dieſque de integris, neque naturalibus, ut ratio dubitandi ſupra facta convincit: intelligendi ergo ſunt per ſynecdochem a parte totum numerando, qui modus loquendi frequentiſſimus eſt tam in ſcripturis, quam in aliis authoribus. Et hoc modo bene poſſunt tres dies in quadraginta, vel etiam in triginta ſex horis comprehendi, nimirum ut dies intermedius ſit integer: extremi vero ſecundum partes. Atque in hunc modum expedit hanc difficultatem Hieron. Jonæ 2. Matth. 12. & ibi Beda, Anſelm. & frequentius expoſitores, Aug. frequenter lib. 3. de conſenſ. Evang. c. 24. lib. 1. quæſtionum Evangeliorum q. 7. & lib. 3. de Doct. Chriſtian. c. 35. & aliis locis ſupra citatis, Caſſian. lib. 6. de Incarn. c. ult. Beda in hom. feriæ 4. poſt 1. Dominicam Quadrageſimæ. Et indicat haud obſcure Ignatius epiſt. 5. ad Trallianos D. Thom. ſupra q. 51. art. 4. ad 1. & in 3. d. 21. q. 2. art. 2. ad 5. & in eodem loco alii Theologi: alii vero d. 22. Alexan. Alenſ. 3. p. q. 20. mem. 1. art. 3.

Dubium.

Sed in hac ſententia unum ſupereſt explicandum, quomodo ſcilicet hæc figura ſynecdoche poſſit tribus noctibus applicari. Nam de tribus diebus res eſt facilis. Quia Chriſtus in parte diei feriæ ſextæ mortuus eſt, & ſepultus, & etiam in parte diei Dominicæ. Quia (ut vidimus) poſt inchoatam diei lucem reſurrexit. At vero in noctibus non ita apparet, quia duabus tantum noctibus integris fuit in inferno, & māſit in ſepulchro. Ad hoc tres invenio dicendi modos. Primus eſt, non oportere ſingulis diebus, ac noctibus artificialibus partem aliquam accommodare, ſed per tres dies, ac noctes intelligi tres dies naturales, atqq; ita in quacūqueparte diei intelligi per ſynecdochem totum diem naturalem, & conſequenter diem & noctem. Et hunc modum indicant Aug. D. Th. & alii. Sed certe, cum Chriſtus diſtincte loquutus ſit de diebus ac noctibus ſingula verificari oportet (ſi fieri poteſt) alioqui non fuiſſet tam propria locutio. Sicut non proprie diceretur Chriſtus fuiſſe in ſepulchro ſeptuaginta duabus horis, eo quod illæ componant tres dies naturales, in quibus ſaltem ſecundum partem Chriſtus fuit in ſepulchro.

Secunda expoſitio eſt, noctem, quæ eſt inter Sabbathum, & Dominicam bis computari, & pro duabus accipi, nimirum ſemel, tanquam noctem Sabbathi præcedentis, & iterum, ut principium Dominicæ ſequentis. Hanc refert, & commendat Marcellus de horis canon. c. 45. in fine, & 48. in princip. eamque explicat ex doctrina Patrum dicentium, a die reſurrectionis Chriſti mutatum eſſe modum metiendi naturalem diem. Olim enim computabatur a principio diei artificialis uſque ad finem noctis ad ſignificandum ſtatum hominis lapſi, qui ex luce juſtitiæ in noctem peccati ceciderat: poſt Chriſti vero reſurrectionem cœpit computari dies ab initio noctis uſq; ad diem integrum, ad deſignandum ſtatum redemptionis, in quo a nocte peccati ad lucem gratiæ reducimur. Et ideo illa ultima nox Sabbathi ſemel computatur, ut finis temporis præcedentis, & iterum ut initium ſequentis ſtatus gratiæ, qui in Chriſti reſurrectione exordium ſumpſit, ut D. Th. in hoc art. dixit. Hæc vero expoſitio mihi videtur valde myſtica. Nam illa mutatio, quæ facta dicitur in computatione dierum, ad ſummum eſſe poteſt in modo metiendi, vel numerandi dies, quo utuntur homines, qui extrinſece ſe habet ad temporis durationem, & ſucceſſionem, & illam non auget, neque mutat. Chriſtus autem Dominus loquutus eſt de numero dierum, ac noctiū, prout ſunt in temporis duratione, ſibique ſuccedunt.

Chriſtum tribus noctibus jacuiſſe [illegible] quomodo [illegible].

Tertia ergo, & facilis, ac literalis expoſitio mihi eſſe videtur, unam noctem unius diei naturalis non eſſe totam noctem continuam, quæ eſt ab occaſu ſolis uſque ad ortum, ſed duas complecti partes noctis, inter quas artificialis dies continetur, quarum altera incipit a media nocte uſque ad ortum ſolis, altera vero ab occaſu ſolis uſque ad mediam noctem. Dies enim naturalis a media nocte incipit, & ad mediam uſque noctem terminatur, ut conſtat ex communi modo loquendi de naturalibus diebus. Propter quod cœna, quæ fit poſt mediam noctem, ad ſequentem diem ſpectat, & non ad præcedentem, & idem eſt de aliis actionibus. Quod notavit Cajet. Luc. 2. ubi ex illo verbo: *Quia natus eſt hodie Salvator*, colligit, Chriſtum natum fuiſſe poſt mediam noctem & ſimiliter quia agnus Paſchalis occidendus erat luna decima quarta, inde ſupra collegimus fuiſſe occidendum ante duodecimam horam noctis. Et eadem ratione Evangeliſtæ vocant diē illum primum Azymorum, ut ſupra vidimus, & Eccleſia inſtitutionem Euchariſtiæ computat factam die Jovis. Quia licet facta fuerit noctu, fuit tamen facta ante mediam noctem. Et contrario vero nativitatem celebrat vigeſima quinta Decembris. Quia licet acciderit in nocte, quæ ſequitur poſt vigeſimam quartam, tamen a media nocte facta eſt. Propria ergo, & quaſi naturalis, & maxime uſualis diſtinctio, & computatio dierum naturalium, a media nocte in mediam noctem intelligenda eſt. Ut ſignificavit etiam D. Th. ſupra q. 46. art. 9. ad 1. Et ratio etiam adjungi poteſt. Quia, cum dies conſtitui cenſeatur ex præſentia ſolis, tunc merito cenſetur naturalis dies incipere, quando incipit ſol ad nos redire, & appropinquare: incipit autem a media nocte, & uſque ad medium ſequentis noctis procedit; una ergo nox unius diei naturalis prædicto modo computanda eſt. Unde fit, primum diem, ac primam noctem mortis, & ſepulturæ Chriſti duraſſe ab hora nona diei paraſceves uſque ad horam ſextam noctis, ſeu (more loquendi uſitato) ab hora quinta poſt veſperam uſque ad duodecimam horam noctis: ſecundam vero diem, & noctem fuiſſe integram a duodecima hora noctis paraſceves uſque ad duodecimam horam noctis Sabbathi, tertiam vero noctem, & diem numerari a duodecima hora noctis Sabbathi uſque ad auroram diei Dominici. Et ita in utroque extremo accipitur pars diei, & pars noctis, & recte per ſynecdochem verificantur tres dies, & tres noctes. Et hoc etiam modo optime conſiderari poteſt myſterium, quod præcedens ſententia contemplabatur: quia primus horum dierum cœpit in die, & terminatus fuit in nocte: ultimus vero orſus a nocte eſt, & terminatus in die. Et ita hæc expoſitio non eſt contraria ſententiæ Auguſt. ſed quædam major explicatio ejus. Atque hunc etiam in modum intelligendus eſt Leo P. in quibuſdam verbis, quæ ſupra citavimus ex ſerm. 1. de Reſurr. ubi inquit: *Nihil de dierum numero deperiiſſe, dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima concurrit.* Quæ fere verba uſurpans Anſelm. Mat. 12. juxta prædictum ſenſum illa explicat. *Nam primus* (inquit) *dies a parte extrema annumeratus eſt: dies vero tertius a parte prima.* Explicans vero has partes addit: *Sextæ quidem feriæ diei partem, in qua ſepultus eſt, cum parte noctis, pro nocte & die accipiens, Sabbathum cum nocte & die, noctem Dominicam cum eadem die illuceſcente pro toto ſimiliter accipiens, habes triduum, & tres noctes.* Et eamdem ſententiam late explicat Iſidorus Peluſ. Ep. 144. & Ep. 212. quem refert Cæſar Baron. t. 1. Annal. an. 34.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus primo reſurrexerit.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non primo reſurrexerit. Nam in veteri Teſtamento per Heliam, & Heliſæum aliqui reſuſcitati leguntur: ſecundum illud Hebræor. 11. Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Similiter & Chriſtus ante paſſionem ſuam tres mortuos ſuſcitavit; non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.

299. 4. d. 42. ar. 3. q. 1. ad 3. Et op. 3. c. 243. 246. & 247. fi. & 1. Co. 15. le. 3. in pri. & ad [illegible]c. 1. lc. 5.

2. Præterea. Matt. 27. inter alia miracula, quæ in paſſione Chriſti acciderunt, narratur, quod monumenta aperta ſunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.

3. Præterea. Sicut Chriſtus per ſuam reſurrectionem eſt cauſa noſtræ reſurrectionis; ita per ſuam gratiam eſt cauſa noſtræ gratiæ, ſecundum illud Joan. 1. De plenitudine ejus nos omnes accepimus. Sed alii prius tempore gratiam habuerunt, quam Chriſtus, ſicut omnes Patres veteris Teſtamenti. Ergo etiam aliqui prius ad reſurre-

ſurrectionem corporalem pervenerunt, quam Chriſtus.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Cor. 15. Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium. Gl. Quia prius tempore & dignitate ſurrexit.

Gl. inte. ibid.

Reſpondeo dicendum, quod reſurrectio eſt reparatio a morte in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur a morte. Uno modo ſolum a morte in actu, ut ſcilicet aliquis vivere incipiat qualitercumque, poſtquam mortuus fuerat. Alio modo, ut aliquis liberetur non ſolum a morte, ſed etiam a neceſſitate, & quod plus eſt, a poſſibilitate moriendi. Et hæc eſt vera & perfecta reſurrectio: quia quamdiu aliquis vivit ſubjectus neceſſitati moriendi, quodam modo mors ei dominatur: ſecundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum. Illud etiam quod poſſibile eſt eſſe, ſecundum quid dicitur eſſe, id eſt, potentialiter. Et ſic patet, quod illa reſurrectio, qua quis eripitur ſolum ab actuali morte, eſt reſurrectio imperfecta. Loquendo igitur de reſurrectione perfecta, Chriſtus eſt primus reſurgentiũ: quia ipſe reſurgendo, primo pervenit ad vitam penitus immortalem, ſecundum illud Rom. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur. Sed reſurrectione imperfecta quidam alii ſurrexerunt ante Chriſtum, ad præmonſtrandum quaſi in quodam ſigno reſurrectionem ipſius.

Et ſic patet reſponſio ad primum: quia & iſti qui ſuſcitati in veteri Teſtamento ſunt, & illi qui ſuſcitati ſunt a Chriſto, ſic redierunt ad vitam, ut iterum morerentur.

Ad 2. dicendum, quod de illis qui reſurrexerunt cum Chriſto, duplex eſt opinio: quidam enim aſſerunt, quod redierunt ad vitam tanquam non iterum morituri: quoniam magis illis eſſet tormentum ſi iterum morerentur, quam ſi non reſurgerent. Et ſecundum hoc intelligendum erit, ſicut Hieron. dicit ſuper Mat. quod non ante ſurrexerunt, quã reſurgeret Dominus, unde & Evangeliſta dicit, quod exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis. Sed Auguſt. in Ep. ad Evod. hanc opinionem commemorans dicit: Scio quibuſdam videri morte Domini Chriſti jam talem reſurrectionem præſtitam Juſtis, qualis nobis in fine promittitur. Qui ſi non iterum repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt, quomodo intelligatur Chriſtus primogenitus a mortuis, ſi eum in illa reſurrectione tot præceſſerunt. Quod ſi reſpondetur, hoc eſſe dictum per anticipationem, ut monumenta illo terræmotu aperta intelligantur, cum Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſent autem juſtorum corpora non tunc, ſed cum ille prior reſurrexiſſet: illud adhuc reſtat quod moveat, quomodo Petrus non de David, ſed de Chriſto aſſeruit fuiſſe prædictum, carnem ejus non vidiſſe corruptionem, per hoc quod apud eos erat monumentum David, & ſic illos non convincebat, ſi corpus David ibi jam non erat: quia etſi ante in recenti ſua morte reſurrexiſſet, nec caro ejus vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominus illud monumentum manere.

In illud Mat. 27. Et multa corpora ſanctorũ t. 9.

Epiſt. 99. non longe ante med. to. 2.

Durum autem videtur, ut David non fuerit in illa reſurrectione Juſtorum, ſi eis jam æterna donata eſt, cujus Chriſtus ex ſemine commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de Juſtis antiquis dicitur: Ne ſine nobis conſummarentur, ſi jam in illa reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo Auguſt. ſentire videtur, quod reſurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere quod Hieron. dicit ſuper Matth. Quod ſicut Lazarus reſurrexit, ſic & multa corpora Sanctorum reſurrexerunt, ut Dominum oſtenderent reſurgentem. Quamvis hoc in ſerm. de Aſſumpt. ſub dubio relinquat, rationes tamen Auguſtini multo efficaciores videntur.

In pr. verbis, ex ep. 99 t. 2. Eodem loco cit. circa pr. ſolut. hujus.

Ad 3. dicendum, quod ſicut ea, quæ præceſſerunt Chriſti adventum, fuerunt præparatoria ad Chriſtum: ita gratia eſt diſpoſitio ad gloriam. Et ideo ea, quæ ſunt gloriæ ſive quantum ad animam (ſicut perfecta Dei fruitio) ſive quantum ad corpus (ſicut reſurrectio glorioſa) prius tempore debuerunt eſſe in Chriſto ſicut in authore gloriæ: gratiam vero conveniebat prius eſſe in his, quæ ordinabantur ad Chriſtum.

COMMENTARIUS.

Titulus hujus articuli (ut Cajet. notat) de prioritate durationis intelligendus eſt, hanc enim eſſe D.Th. mentem ex argumento: *Sed contra*, & ex ſolutione ad 3. aperte colligitur. Diſtinguit ergo D.Th. duplicem reſurrectionem, alteram imperfectam, qua corpus mortuum revocatur ad vitam iterum moriturum, quæ merito imperfecta dicitur. Quia licet excludat mortem in actu, non tamen in potentia, & in actu, non perpetuo, ſed ad tempus, neque omnino. Quia licet homo vivat in vita mortali, quodammodo continue moritur. Et hoc modo clarum eſt, non fuiſſe Chriſtum dominum primum omniũ reſurgentium. Nam & in veteri teſtamento, & ab ipſomet Chriſto alii prius excitati ſunt, ut argumento primo D.Thom. probat.

Reſurrectio duplex.

Altera eſt reſurrectio perfecta, quæ omnino ac perpetuo tam in actu, quam in potentia mortem excludit: nam eſt ad vitam immortalem, & glorioſam. Et hoc modo ait D.Th. Chriſtum Dominum fuiſſe primum omnium reſurgentium, quod in articulo amplius non probat. Nam licet afferat teſtimonium Pauli ad Rom. 6. dicentis: *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur*: illo vero ſolum poteſt probari, reſurrexiſſe Chriſtum ad vitam immortalem: quod vero fuerit primus omnium, qui hoc modo ſurrexerunt, ibi non aſſeritur. Supponit ergo D.Th. hoc eſſe ſatis probatum teſtimonio Pauli 1. ad Cor. 15. quod in argumento *Sed contra*, adduxerat, de quo plura ſtatim dicemus. Rationem vero, ſeu congruentiam hujus aſſertionis attulit D.Th. in ſolut. ad 3. quæ valde notanda eſt. Et recte etiam explicatur ex iis, quæ ſupra diximus de ſtatu animarum Sanctarum ante mortem Chriſti. Dixit ergo D.Th. dona gratiæ debuiſſe prius tempore communicari aliis, quam Chriſto, quia erant præparatoria ad Chriſtum: dona autem gloriæ ſive animæ, ſive corporis, quia non dãtur, ut diſpoſitiones ad aliud, ſed tanquam ultimum præmium, & conſequutio finis, decuiſſe prius eſſe in Chriſto, ſicut in authore gloriæ. Quod intellige, ſuppoſito originali lapſu, ut prædicto loco, & in priori tomo agentes de merito Chriſti explicuimus. Obiter etiam adnotari poteſt, ex hac ratione enervari aliam, qua D.Th. ſupra q. 27. art. 3. probare conatus eſt, fomitem non eſſe prius extinctum in Virgine, quam in carne Chriſti: & egregie confirmari, quod ibi nos diximus, illud nullum fuiſſe inconveniens, ſed potius maxime conveniens. Quia illud donum non pertinet ad dona gloriæ, ſed gratiæ, & ideo merito numeratur inter dona præparatoria ad Chriſtum, ac propterea prius tempore eſſe potuiſſe in matre quam in filio.

Inquiri hoc loco poteſt, quam ſit certa hæc aſſertio D. Th. Et quoniam totum fundamentum ejus ſumitur ex loco Pauli, explicandum ſimul erit, an ſit hic ſenſus literalis, ac certus illius loci. Et eſt ratio dubii, quia Chriſtus dici poteſt: *Primitiæ reſurgentium, ſeu dormientium*, non propter ordinem temporis, ſed dignitatis, ac intentionis. Sicut etiam poteſt dici Chriſtus ut homo primitiæ creaturarum, & primitiæ omnium videntium Deum, non quia ordine temporis alias creaturas, & Angelos anteceſſerit ut homo, ſed quia in divina voluntate, & intentione fuit primus, & ſimiliter dignitate omnes antecedit. Unde Ambr. lib. 5. Ep. 22. tractans prædictum locum Pauli: *Primitiæ* (inquit) *dicitur Chriſtus, quia ſanctior omnibus fructus, qui etiam cæteros conſortes ſui fructus ſanctificavit*, ſicut ad Rom. 8. ait Paul. *nos autem primitias ſpiritus habentes*, id eſt perfectiores, & majores Spiritus S. gratias, & effectus. Quod alio ſimili loco confirmari poteſt ex Paulo ad Coloſ. 1. ubi Chriſtum appellat *Primogenitũ omnis creaturæ, & Primogenitum ex mortuis.* Dicitur autem *Primogenitus omnis creaturæ* non ordine temporis. Quia (ut ex Conciliis, & Patribus late probavimus in priori tomo Diſp. 5. Sect. 2.) ibi eſt ſermo de Chriſto, ut homine, & ut ſic, non eſt Primogenitus *tempore, ſed honore*, (ut Hieron. dixit) ergo eodem modo, cum tam ibi, quã Apoc. 1. dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, id eſt ex mortuis, recte exponi poteſt, non tempore ſed honore.

Dubium. Chriſtus reſurgentium omnium primus quomodo.

Advertendum eſt dupliciter poſſe explicari hunc ordinem durationis, & temporis. Primo negative, quod ſcilicet nullus ante Chriſtum reſurrexerit ad vitam immortalem. Secundo poſitive, ſcilicet Chriſtum ante omnes, & prius tempore ſurrexiſſe. Deinde conſiderandum eſt, non eſſe controverſiam de toto tempore ante Chriſti mortem. Nam hoc modo certiſſima fides eſt, neminem reſurrexiſſe ad vitam immortalem ante Chriſti paſſionem, ac mortem, quia nemo reſurgit hoc homo, niſi in ſtatu gloriæ conſtitutus: oſtendimus autem ſupra, neminem conſequutum eſſe gloriam ante Chriſti mortem. Igitur ſolum ſupereſſe poteſt quæſtio de illo tempore, quod fuit a Chriſti morte uſ-

que

que ad ejus reſurrectionem. De quo duo dicenda ſunt.

Reſponſ. De fide eſt neminem ante Chriſtum reſurrexiſſe ad vitam immortalem. Primum eſt, certum, ac de fide videri, neminem ante Chriſtum reſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hoc probatur ex prædicto loco Pauli. Primo, quia illum ita exponunt omnes Patres ibi, Chryſ. Theodor. Theoph. Oecumen. Ambr. Hieron. Anſelm. D.Thom. ac cæteri tum Græci, tum Latini. Athanaſ. l. de incarnatione, ſeu de humana natura a verbo ſuſcepta, Damaſc. l.4. de fide c.ult. Proſper de promiſſionibus & prædict. Dei par.3.c.29. & Cyprian. ſerm. de Reſurr. Domini. Unde qui opinati ſunt eos, qui reſurrexerunt tempore mortis Chriſti, reſurrexiſſe ad vitam immortalem, conſequenter dicunt, eorum reſurrectionem per anticipationem referri inter ſigna facta in morte Chriſti, ut poſtea videbimus. Hinc vero colligitur, eos ſenſiſſe, & ut certum ſuppoſuiſſe, neminem ante Chriſtum ſurrexiſſe ad vitam immortalem, propter teſtimonium Pauli. Secundo hic ſenſus colligitur ex vi ipſius vocis, *primitiæ*. Nã illa vox in ſua proprietate non ſignificat ordinem dignitatis, & intentionis, ſed tantum durationis. Inter fructus enim terræ non dicuntur primitiæ, qui ſunt perfectiores, vel præcipue intenti, ſed qui

Chriſtus primitiæ dormientium quomodo. prius naſcuntur, & colliguntur. Ergo cum metaphora Pauli in hac proprietate fundetur, non vocat Chriſtum *primitias dormientium* propter dignitatem, ſed propter ordinem durationis: ergo affirmat Chriſtum eſſe primum reſurgentium. Quod ſaltem negative neceſſe eſt verum eſſe, id eſt, ut nullus ſit ante ipſum. Tertio hunc ſenſum videtur ſatis explicuiſſe idem Paulus, cum poſt illa verba iterum ſubdit: *Unuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde hi, qui ſunt Chriſti.* Ubi aperte explicat ordinem executionis, & illa particula, *deinde*, ſatis declarat priorem dictionem idem valere, quod *primum Chriſtus, deinde alii.* Quocirca, cum in aliis locis dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, juxta hunc locum explicandum eſt: præterquam quod ipſa vox *Primogeniti* proprie, & in rigore hoc ſignificat. Unde ſicut ratione reſurrectionis dicitur Chriſtus *genitus a Patre* Act. 13. & Pſ.2. ita ratione primę reſurrectionis immortalis dicitur *primogenitus*; ſicut etiam ab omnibus Patribus ſupra citatis explicatur, & optime Auguſt. ſerm. 161. de temp. & Athan. in quibuſdam quæſtionibus, quæ habentur in fin. lib. quæſt. ad Antioch. ſub tit. *Quomodo dicatur primogenitus mortuorum.* Amb. d. lib.5. ep.22. *Primogenitus (inquit) ex mortuis dicitur, quia primus reſurrexit.* Quibus verbis alia ſupra citata explicuit. Imo ubi nos legimus ad Coloſ.1. *Qui eſt principium, primogenitus ex mortuis*, legunt Græci Chryſoſt. & Theophyl. *Qui eſt primitiæ*, & exponunt eodem modo eſſe primitias reſurrectionis, quia primus reſurrexit a mortuis, ut etiam Theod. intellexit. Neque obſtant illa alia verba; *Primogenitus omnis creaturæ*. Quia ſi intelligantur de Chriſto ut Deo, (ut multi etiam exponunt) aperte ſignificant anteceſſionem durationis, imo & æternitatis. Si vero exponantur de Chriſto ut homine, neceſſario exponuntur aliquo modo minus proprio, & quodammodo metaphorico, ratione prædeſtinationis, quia de duratione temporis intelligi nequeunt. Ubi autem non eſt neceſſaria metaphora, adhibenda non eſt: maxime quia licet ad vocem *Primogeniti* accommodari aliquo modo poſſet, non tamen ad vocem *Primitiarum*, ut explicatum eſt.

Dubium, de his qui cum Chriſto ſurrexerunt. Secundo dicendum eſt, non eſſe certum, ſed in opinione, an Chriſtus prius tempore reſurrexerit ad vitam immortalem, quam omnes alii homines. Declaratur, & probatur, quia (ut ſtatim videbimus) probabilis eſt opinio affirmans, nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalem, qua ſententia ſuppoſita, ſine errore credi poteſt ſimul tempore illos cum Chriſto ſurrexiſſe. Quia nulla eſt ratio ad fingendam inter eos temporis ſucceſſionem. Sufficit enim ordo naturæ & cauſalitatis. Chriſtus enim reſurgens fuit cauſa excitans alios: eſt autem cauſa perfecta, & alioqui effectus talis eſt ut in inſtanti poſſit fieri, ergo ſimul incipit talis effectus cum ſua cauſa. Neque hoc repugnat loco Pauli. Nam ut Chriſtus dicatur, *primitiæ, ſeu primus reſurgentium*, ſatis eſt, quod nullus ante ipſum reſurrexerit, & quod ipſe prius natura reſurrexerit, quam cæteri, ita ut licet ejus reſurrectio de facto non anteceſſerit duratione reſurrectiones aliorum: tamen de ſe ſit independens ab illis, aliæ vero ab ipſo pendeant. Quid autem probabilius ſit, in ſequenti dubitatione dicemus.

Suarez Tom. XVII.

Circa ſolutionem igitur ad 2. (aliæ enim duæ jam ſunt explicatæ) gravius & antiqua controverſia occurrit de illis, qui cum Chriſto ſurrexerunt: an reſurrexerint iterum morituri, vel ad vitam immortalem. Supponendum eſt enim illos vere ac proprie reſurrexiſſe. Ita enim ſimpliciter affirmat Matthæus, & verba Scripturæ in proprietate intelligenda ſunt, ſicut & intellexerunt omnes Sancti citandi, & maxime Juſtinus, qui hoc ſenſu recte dixit hanc fuiſſe perfectam reſurrectionem, ſcilicet quoad ſubſtantiam. Dubium ergo eſt de ſtatu. De quo duæ ſunt ſententiæ. Prima affirmat illos reſurrexiſſe immortali corpore & ad breve tempus. Hæc eſt ſententia Aug. epiſt. 99. ad Evod. ubi variis teſtimoniis, & conjecturis illam confirmat, eandẽ indicat Hieron. Mat.27. Nam exponẽs illa verba dicit: *Quomodo Lazarus mortuus reſurrexit, ſic & multa corpora Sanctorum reſurrexerunt, ut Dominum oſtenderent reſurgentem.* Quam expoſitionem confirmat ep.150. ad Hedibiam q.8. Item Chryſ. hom.89. in Matth. dicit, Chriſtum ſola voce mortuos excitaſſe, dum adhuc in cruce penderet: quod neceſſe eſt intelligi de reſurrectione ad vitam mortalem. Nam (ut diximus) ad immortalem nemo ante Chriſtum reſurrexit. Unde inferius illam reſurrectionem comparat cum reſurrectione Lazari, & dicit fuiſſe futuræ reſurrectionis indiciũ. Quod apertius explicuit Theophylactus dicens, illos reſurrexiſſe, cum adhuc Chriſtus in cruce penderet, & apparuiſſe multis, & iterum mortuos fuiſſe, quia tantum reſurrexerant ſigni gratia. Idem Euthymius cap.67. in Matth. inſinuat, Proſper de promiſſionibus & prædictionibus Dei p.3.c.29. D.Th. hic, & eandem opinionem ſequitur Sotus in 4.d.43.qu.2.art.1. Fundamenta hujus ſententiæ ſunt. Primum, quia hi Sancti ſurrexerunt ante Chriſtum; ergo non potuerunt reſurgere ad vitam immortalem. Antecedens patet ex enarratione Evangeliſtæ. Ponit enim hoc inter ſigna facta in morte Domini; ergo ſicut alia ſunt facta in ipſa morte, ita & hoc. Præſertim quia prius dicit Mat.27. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt*; & poſtea ſubdit; *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus, venerunt in ſanctam civitatem*: Ergo indicat, reſurrexiſſe quidem ante Chriſtum: non tamen exiviſſe de monumentis, vel ſaltem non fuiſſe ingreſſos civitatem uſque ad reſurrectionem Chriſti, ut videtur exponere Origen. ſuper Mat. præter Chryſ. & alios ſupra citatos Sed hoc teſtimonium (ut etiam vidit Aug.) non multum urget: quia recte intelligitur per anticipationem. Cum enim Evangeliſta narraret prodigia facta in morte Chriſti, obiter omnia congeſſit, quamvis non omnia eodem tempore ſint geſta. Eo vel maxime, quod (ut Hieron. aliique notant) hoc prodigium ex parte incipit in morte Chriſti: quia tunc reſerata fuere monumenta, quamvis corpora non ſurrexerint uſque ad diem reſurrectionis Chriſti. Quod fortaſſe divina providentia factum eſt, ut illorum corporum reſurrectio evidentior eſſet, cum prius apertis monumentis mortua, atque in eis jacentia conſpici poſſent. Et poteſt hæc expoſitio ex eodem textu firmari. Nam hi ſancti non reſurrexerunt, niſi ut eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, & redemptionis per ipſam conſummatæ, & liberationis animarum a poteſtate dæmonis, peccati, & mortis, ſed non erant reddituri hoc teſtimonium, donec Chriſtus reſurgeret (ut Evangeliſta teſtatur) ergo non oportuit eos ante reſurgere. Item illa corpora non fuerant e ſepulchris egreſſa ante Chriſti reſurrectionem, ut aperte Matth. teſtatur illis verbis; *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus, venerunt in ſanctam civitatem*, (ita enim legendum dividendumque eſt, ut habent vulgata Latina & Græca, & expoſitores omnes) ergo non reſurrexerunt, donec Chriſtus reſurrexit. Qui enim credibile eſt corpora illa jam vivificata manſiſſe in ſepulchris quadraginta horis? Quocirca conſulto videtur Evangeliſta addidiſſe hæc verba; *Et exeuntes, &c.* ut indicaret, illud prius verbum *ſurrexerunt*, poſitum eſſe per anticipationem.

Secundum fundamentum Auguſtini ſumitur ex teſtimonio Petri Act.2. ubi probat, verba illa Pſ.15. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, non poſſe intelligi de Rege David, *quoniam defunctus eſt, & ſepultus eſt, & ſepulchrum ejus eſt apud nos uſque in hodiernum diem.* 2. Fundamentum. Ubi neceſſe eſt eum loqui de monumento continente corpus David mortuum, & corruptum, alioqui nihil probaret: quia etſi monumentum David duraret, ſi tamen

D d erat

erat vacuum, non poterat ex eo probari, corpus David fuiſſe corruptum; ergo corpus David non ſurrexit ad vitam immortalem; ergo nullum. Enimuero ſi cui conceſſum fuiſſet hoc beneficium, maxime Davidi, viro ſanctiſſimo, cui facta eſt ſingularis de Chriſto repromiſſio. Sed neque hæc ratio, neque teſtimonium, in quo fundatur, admodum urget. Primum quidem, quia non eſt neceſſarium, Davidem fuiſſe ex iis, qui ſurrexerunt. Nam hæc extraordinaria privilegia non ſemper dantur propter majorem ſanctitatem, ſed vel juxta beneplacitum divinę voluntatis, vel propter alias ſpeciales rationes, ut verbi gratia, ſi fortaſſe reſurrexerunt, quia ſingulari dono virginitatis, aut caſtitatis floruerunt, vel qui diutius in limbo morati fuerant, aut e converſo, qui nuper erant mortui, & poterant eſſe teſtes magis noti. Deinde ex verbis Petri non poteſt colligi corpus David fuiſſe in ſepulchro, quando Petrus concionabatur: quin potius, qui contrariam tuentur ſententiam, eodem teſtimonio Petri utuntur: quia videlicet non ſine cauſa monumentum nominavit, & non corpus; ſignificans monumentum uſque ad illud tempus manſiſſe, non tamen corpus. Adducit tamen monumentum in teſtimonium ac firmiſſimum argumentum, quia uſque ad illud fere tempus corpus David continuerat, & paulo antea in eo videri potuerat corruptioni obnoxium.

Tertium fundamentum Auguſtini ſumitur ex verbis
3. Fundamentum. Pauli ad Heb. 11. *Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur.* Nam ſi ad vitam immortalem jam reſurrexerunt, plenam repromiſſionem animi & corporis acceperunt: ſunt ergo ſine nobis jam conſummati. Ad hoc vero teſtimonium tribus modis reſpondet hic Cajetanus. Primo Paulum non loqui de reſurrectione corporum, ſed de gloria animæ, quam antiqui Patres non acceperunt in ſtatu legis veteris, ad quem optime referri poſſunt verba Pauli. Quam expoſitionem etiam D. Thom. ſuper Paulum approbat. Secundo quod licet demus loqui de reſurrectione corporum, & regulam generalem tradere, ſcilicet, integram repromiſſionem animæ, & corporis non dari uſque ad generalem reſurrectionem, quam etiam inſinuat 1. Cor. 15. & aliis locis: nihilominus non excludi ſpecialia privilegia, quod etiam D. Thomas ſuper Paulum notavit. Tertio reſpondet, illam particulam *ſine nobis*, non referri ad ſingulas perſonas, ſed ad ſtatum legis gratiæ, ita ut ſit ſenſus, Deum diſpoſuiſſe nobis meliorem quendam ſtatum gratiæ, ante quem neminem beatificari voluit, ſive in anima, ſive in corpore. Quæ reſponſio non eſt diſtincta a prima, ſed eſt veluti conſummatio, & declaratio illius, ut idem Cajetanus ſuper Paulum intellexit. Duæ autem reſponſiones datæ probabiles ſunt, neque poſſunt ſatis refutari, dummodo afferatur ſufficiens fundamentum ad hujuſmodi privilegium aſſerendum.

Hinc poteſt quarta ratio formari in favorem hujus
4. Fundamentum. ſententiæ. Quia generalis lex eſt, ut gloria, & immortalitas corporum non detur hominibus uſque ad generalem reſurrectionem, ut patet ex prædictis locis Pauli, & ex illo Apocaly. 6. *Dictum eſt illis, ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſervi eorum.* Sed a generali ſcripturæ regula non licet exceptionem facere, vel ſpeciale privilegium aſſerere ſine ſufficienti ejuſdem ſcripturæ, vel Eccleſiæ fundamento: in præſenti autem nullum habemus in ſcriptura ad aſſeverandum hoc privilegium. Quia ſcriptura ſolum dicit, hos ſanctos ſurrexiſſe, de immortalitate autem, & gloria eorum nihil dicit. Neque ex fine, propter quem fiebat illa reſurrectio, colligi poteſt, ſcripturam loqui de reſurrectione ad vitam immortalem, ſed potius contrarium. Reſurgebant enim hi ſancti, ut eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, non perpetuo, neque ubique, ſed brevi tempore, & in ſancta civitate Jeruſalem, ſed ad hunc finem ſatis erat, ut reſurgerent ad breve tempus, & in corpore mortali, quod ad eum finem erat ſatis accommodatum, ut poſſent familiarius manifeſtari, & loqui cum hominibus. Rurſus, neque ex Eccleſiæ authoritate habetur hoc privilegium, quia Eccleſia nunquam hoc docuit, quin potius veteres Patres id negant, ut vidimus.

Quintam conjecturam addere poſſumus ex verbis il-
5. Fundamentum. lis Job; *Scio, quod Redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* In quibus duo conſideranda ſunt: alterum, quod dicit, ſe ſuſcitandum *in die noviſſimo*, & non antea; alterum, quod, loquens de reſurrectione Chriſti, ut jam facta, de ſua vero, ut poſtea futura indicat, reſurrectionem ſuam multo poſt Chriſti reſurrectionem fuiſſe futuram. Unde colligitur argumentum, idem credendum eſſe de quolibet antiquorum Sanctorum. Quia nullus vel pauci exiſtimari poſſunt digniores hoc privilegio, quam Job. Sed hæc conjectura primum expediri poteſt illis modis, quos circa ſecundam adduximus, ut oſtenderemus, non oportuiſſe hoc privilegium concedi omnibus, neque ſanctioribus, & de Job eſt ſpecialis ratio. Quia ejus ſepulchrum non erat in Jeruſalem, nec prope illam, unde reſurgere oportebat eos, qui futuri eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti. Deinde non eſt neceſſe, *ut per noviſſimum diem* intelligamus diem judicii. Nam quodlibet tempus valde diſtans ſolet in ſcriptura ea phraſi ſignificari, & totum tempus gratiæ ſolet appellari *tempus noviſſimum*, poteſt autem ibi nomen diei indefinite pro tempore accipi. Præterea etiamſi demus Job loqui de die judicii (ut videtur magis conſentaneum contextui) tamen directe ſolum dicere intendit, in noviſſimo die ſe eſſe victurum, & habiturum corpus, quia hoc erat illi certum ac firma fide creditum: an vero tunc primo eſſet ſuſcitandus, vel fortaſſe prius ex aliquo privilegio, hoc non videtur voluiſſe affirmare, vel negare. Quia neque ad rem, quam tractabat, pertinebat, neque videtur neceſſarium, ut de hac re ſpecialem revelationem habuerit, ſine qua nihil de tali privilegio dicere potuiſſet.

Sexta conjectura ſimilis præcedenti ſumitur ex cor- 6. Fundamentum.
pore Joannis Baptiſtæ. Nam ſi aliquod corpus excitandum fuiſſet ad vitam immortalem, maxime Joannis Baptiſtæ, tum propter maximam puritatem, & ſanctitatem ejus, tum etiam quia ejus teſtimonium foret apud Judæos ſane graviſſimum; ſed conſtat corpus Joannis Baptiſtæ non reſurrexiſſe ad vitam immortalem, cum reliquiæ ejus uſque ad Juliani tempora in Eccleſia ſumma cum veneratione ſervatæ ſint, & caput uſque ad hanc diem Romæ oſtendatur. Et hæc quidem conjectura magna eſſe videtur, poſſet tamen eludi aliquo modo ex dictis in ſecunda & quinta ratione. Revocare enim in dubium hiſtoriam & traditionem de reliquiis Baptiſtæ, neque pium eſſet, neque antiquitati conſentaneum. De qua re legi poſſunt, quæ congerit Caniſius lib. 1. de corruptelis Verbi Dei c. 14.

Ultima conjectura adhiberi ſolet. Quia ſi ii Sancti
ſurrexiſſent ad vitam immortalem, ſimul cum Chriſto 7. Fundamentum.
aſcendiſſent in cœlum: hoc autem non eſt veriſimile, alioqui Lucas hoc memoriæ prodidiſſet, dum Dominicam Aſcenſionem deſcriberet. Multum enim ſpectabat, tum ad gloriam ejus declarandam, tum etiam ad noſtram fidem, & ſpem augendam. Hæc vero ratio parum cogit. Quia Lucas ſolum narravit ſenſibilem (ut ita dicam) Aſcenſionem Domini, & eas circumſtantias, quæ oculis cerni potuerunt: hoc autem modo ſolus Chriſtus viſus eſt aſcendere: alii vero (ſi fortaſſe cum illo aſcenderunt) Apoſtolis aliiſque diſcipulis non apparuerunt: & ideo ſicut non narratur Angelorum, & ſanctarum animarum comitatus, ita neque horum ſanctorum, qui una cum Chriſto reſurrexerunt, aſcenſus. Et hæc de priori ſententia.

Poſterior ſententia eſt hos Sanctos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hæc ſolet tribui recentioribus ſcriptoribus, tamen revera multi ex antiquis illam docuerunt. Orig. lib. 1. ad Rom. circa illa verba c. 1. *Ex reſurrectione Jeſu Chriſti domini noſtri*, dicit Chriſtum habuiſſe aliquos participes in primatu reſurrectionis: *ſicut* (inquit) *illi fuerunt, qui cum illo ſuſcitati eſſe dicuntur, cum monumenta aperta ſunt, & multa Sanctorum corpora, qui dormierant, reſurrexerunt, & de his talibus fortaſſe dicit Apoſtolus, eſſe Eccleſiam illam primitivorum, quam adſcriptam memorat in cælis.* Epip. hær. 75. in fine, cum dixiſſet reliquias Sanctorum eſſe in terra, addit *exceptis iis, qui reſurrexerunt, & ingreſſi ſunt ſanctam civitatem,* quam poſtea explicat de Jeruſalem terreſtri, & cœleſti. Idem ſentit Clemens Alexand. lib. 6. ſtromat. ante medium. Dicit enim, corpora eorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, in meliorem ordinem eſſe translata. Idem ſentit Juſtinus quæſt. 85. quamvis in contrarium citari ſoleat. Ait enim, hos Sanctos non obiiſſe rurſus, ſed mane-

manere in immortalitate: tamen, quia ipſe opinatus eſt uſque ad diem judicii homines non conſtitui in ſtatu gloriæ, ideo ſubdit, hos Sanctos non ſurrexiſſe ad immortalem, & incorruptibilem vitam, ſed expectare, donec fiat immutatio, juxta illud 1. ad Theſſal. 4. *Omnes immutabimur.* Videtur etiam hoc ſenſiſſe Athanaſius in hom. de ſemente, dum ait, Chriſtum in inferno non ſolum ſe liberum oſtendiſſe: ſed etiam mortuorum liberatorem, juxta illud: *Multa corpora Sanctorum, qui dormierunt, ſurrexerunt.* Idem ſignificat Ambroſius l. 4. de fide c. 1. ubi dicit: *Moyſem non fuiſſe in gloria cœleſti, niſi poſtquam Dominus reſurrectionis ſuæ pignore vincula ſolvit inferni.* Sed ad intelligendum hunc locum Ambroſii recolere oportet, ipſum ſenſiſſe, Moyſem non fuiſſe mortuum (ut in ſuperioribus vidimus) & ideo hoc loco dicit, non fuiſſe gloriam aſſequutum ante Chriſti mortem, etiãſi mortuus non fuerit. Unde ex hoc loco non poteſt colligi, Ambroſium ſentire aliquem fuiſſe ſimul cum Chriſto excitatum ad vitam immortalem: ſed ſolum Moyſem, qui mortuus non fuerat, tunc gloriam accepiſſe: *quando Chriſtus vincula ſolvit inferni, & Patrum animas elevavit.* Quæ verba ultima ponderanda ſunt. Nam reſpectu aliorum non de corporibus, ſed de animabus tantum loquitur. Idẽ vero Ambroſius enarr. in 1. Pſal. in fine expreſſe docet hanc ſententiam, dicens: *Sunt, qui reſurrexerunt in paſſione Chriſti, & iſti plane beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audierunt vocem ejus, de qua ſcriptum eſt: Venit hora, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierunt, vivent. Et ingreſſi ſunt in ſanctam civitatem; puto quod magis ſignificet illam ſupernam, quam iſtam Jeruſalem.* Eamdem ſententiam refert, & approbare videtur Hieron. ſeu Sophronius in ſer. de aſſumpt. Ubi in favorem hujus ſententiæ ponderat verba illa Petri Act. 2. *Sepulchrum ejus eſt apud nos*: quaſi non fuerit auſus dicere corpus ejus, ſed tantum *Sepulchrum ejus*. Idem docet Sophronius Patriarcha Jeroſol. in ep. ſynod. quæ refertur, & probatur in VI. ſynodo Act. 11. Ubi de Chriſto ſic loquitur: *Triduanus reſurgens de ſepulchro progreditur, & una ſecum cunctos mortuos ſuſcitat ex ſepulchro, ex corruptione ad immortalitatem eos perducens per ſuam reſurrectionem ex mortuis.* Idem expreſſe Euſebius l. 4. de Demonſt. c. 12. *Ipſius* (inquit) *corpus mortuum excitatũ eſt, & multa corpora eorum, qui dormierant, Sanctorum ſurrexerunt, unaque cum ipſo in ſanctam, ac vere cæleſtẽ civitatem ingreſſa ſunt.* Poteſt etiam referri Greg. Nyſſenus l. de cognitione Dei c. de Chriſti reſurr. ubi (ad hoc propoſitum tractans illa verba Oſeæ 6. *Sanabit nos poſt duos dies, & in tertio ſuſcitabit nos, & vivemus in conſpectu ejus,* quæ ad præſens applicata de reſurrectione ad vitam immortalem intelliguntur) ſubdit: *Hæc autem dicta ſunt ex perſona eorum qui dormierant, quorum corpora cum Chriſto ſurrexerunt tertio die, quo ſurrexit ipſe.* Rurſus adduci poteſt Cyprianus, ſeu potius Ruffinus in expoſ. Symboli, ubi verba illa, *& ingreſſi ſunt ſanctam civitatem,* de illa explicat, de qua Apoſtolus dicit: *Quæ autem ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.* Præterea Remigius ſuper Mat. (quem D. Th. refert in catena) ex profeſſo quæſtionem diſputans, poſt examinatã utramque opinionem ita concludit: *Incunctanter ergo credere debemus, quia, qui reſurgente a mortuis Domino reſurrexerunt, aſcendente eo ad cœlos, & ipſi pariter aſcenderunt.* Deinde Beda Matt. 27. idem ſignificat, quatenus dicit hos Sanctos non reſurrexiſſe ante Chriſtum, quia ipſe futurus erat *Primogenitus ex mortuis.* Quæ ratio nil concluderet, niſi ſupponeret, eos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Unde omnes, qui hac ratione utuntur, poſſunt pro hac opinione referri. Inſuper addit Beda verba illa, *In ſanctam civitatem* poſſe intelligi de cœleſti Jeruſalem. Quod etiam ibi dicit Hieronymus, huic favẽs ſententiæ. Expreſſius Anſelmus ibidem, referens Bedam dicentem, hos Sanctos una cum Chriſto aſcendiſſe in cælum, ſubjungit. *Neque ulla ratione illorum temeritati fides accommodanda eſt, qui illos poſtea reverſos in cinerẽ dicunt.* Quin etiam D. Th. Mat. 27. eamdem docet ſententiam, & in 4. d. 43. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. Ubi nonnulli Theologi idem tenent, & alii in 3. d. 22. ubi Carthuſianus q. 6. Cajet. hic, & ſuper Mat. & Janſenius c. 143. Concor. & alii recentiores.

Qui cum Chriſto ſurrexerunt ad vitam redierunt immortalem.

Fundamentum hujus ſententiæ primum ſumitur ex verbis Petri Act. 2. de quo teſtimonio dictum eſt ſatis. Secundum ex verbis Evangeliſtæ: *Et apparuerunt multis,* quibus ſignificatur, habuiſſe corpora glorioſa, in quorum poteſtate eſt ſeſe manifeſtare, vel occultare. Unde Hieron. *Apparuerunt* (inquit) *non omnibus, ſed iis, qui cernere merebantur,* ſicut de Chriſto dictum eſt, manifeſtatũ eſſe non omnibus, *ſed teſtibus præordinatis a Deo.* Et D. Th. ſuper Mat. inquit: *Et apparuerunt multis. Sicut enim Chriſtus poteſtatem habet manifeſtandi ſe, quibus vult, ita eſt intelligendum de corporibus glorificatis.* Quæ conjectura eſt probabilis, tamen ſicut in transfiguratione Moyſes dicitur apparuiſſe Chriſto, & diſcipulis, quamvis reſurrexerit tunc in corpore mortali, ita dici poteſt de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt. Qui etiam potuerunt accipere virtutem ſe occultandi, vel manifeſtandi, quibus vellent, etiamſi non haberent corpora glorioſa, ſicut Chriſtus Dominus hanc virtutem habuit in ſtatu mortali. Tertio probatur hæc ſententia. Quia, ut ii Sancti eſſent teſtes reſurrectionis glorioſæ, & immortalis, omni exceptione majores, decuit eos ad immortalem vitam reſurgere. Hæc vero ratio valde eſt infirma, tum quia iſti Sancti non oſtendebant iis, quibus apparebant, ſuorum corporum gloriam & immortalitatem, ita ut eæ proprietates ſenſibus perciperentur. Quia neque Chriſtus Dominus poſt reſurrectionem ita apparebat, quin potius, ut probaret veritatem ſuæ reſurrectionis, exercebat ea, quæ communia ſunt corpori mortali, in cibo nempe, potu, & contactu. Si ergo gloria, & immortalitas corporum non erat ſenſibus objicienda, nihil intereſſe poterat ad veritatem teſtimonii. Nam, licet ipſi dicerent ſe ſurrexiſſe ad vitam immortalem, hoc fide credendum eſſet: ergo eodem modo credendum eſſet illis prędicantibus Chriſtum ſurrexiſſe glorioſum, etiamſi illi non eo modo ſurrexiſſent, nec de ſe idem prædicaſſent. Quarta conjectura, quia his hominibus major fuiſſet pœna poſt reſurrectionem iterum mori, quam ſi nunquam ad vitam rediiſſent. Quę ratio etiam mihi diſplicet. Nam in primis ii non reſurrexerunt propter vitandam pœnã aliquam: ſed ad teſtimonium Chriſto reddendum. Deinde deponere illa corpora ex Dei voluntate nullum eſſet tormentum, aut pœna: ſicut nec Moyſi fuit, iterum corpus deponere, poſtquam in transfiguratione reſurrexit, ac ſuo munere functus eſt. Nam ſicut ille tantum aſſumpſit corpus ad teſtimonium Chriſto reddendum, ita & ii. Quin potius (ſi verum eſt illa corpora fuiſſe mortalia) gratius fuit iis Sanctis iterum illa deponere, quam in eo ſtatu illa retinere. Quinta conjectura eſt, quia decuit, ut Chriſtus corpore, & animo conſtans haberet aliquos ſocios gloriæ, corpore etiam, animoque conſtantes, præſertim cum *deliciæ ejus ſunt, eſſe cum filiis hominum.* Sexta addi poteſt. Quia, cum jam ſicut in inferno aliqui homines corpore, & animo ante generalem reſurrectionem damnatorum ut Dathan & Abiron, & ſimiles, ad oſtenſionem divinæ miſericordiæ & copioſæ redemptionis Chriſti ſpectabat, ut aliqui etiam eſſent beati corpore, & animo. Ultima, & valde probabilis congruentia eſſe poteſt. Quia animæ glorioſæ connaturale eſt uniri corpori immortali, ac glorioſo. Unde quod Chriſtus habuerit glorioſam animam in corpore mortali, miraculoſe & ex ſpeciali diſpenſatione factum eſt. Sed animæ horum ſanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, erant jam beatæ; ergo non fuerunt unitæ niſi corporibus glorioſis, & immortalibus. Alioqui ex natura rei poſſent in corporibus pati, & inclementiam aeris, frigoris, aut caloris ſentire, quod non decebat animas ſanctas, quæ jam omnino erant in termino & non in via, ſicut erat anima Chriſti, quando fuit in corpore mortali. Quod ſi neceſſe eſt concedere ſpeciale miraculum, & exceptionem ab aliqua generali regula, veroſimilius creditur facta tribuendo gloriam aliquibus corporibus ante generalem reſurrectionem, quam uniendo animabus beatis corpora minus apta, & commoda ſtatui beatorum. Quocirca omnibus penſatis hæc ſententia videtur veriſimilior. Nã & majori authoritate nititur, & eſt magis conſentanea tum rebus ipſis, tum divinæ miſericordiæ, & pietati, & gloriam Chriſti magis illuſtrat.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis.

297. Pſa. 40. co. 2. & Jo 2. & 3. co. 1. & ad Rom. 4, 60.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus non fuerit cauſa reſurrectionis. Quicumque enim ſuſci-*

ſuſcitatur ab alio, non eſt ſuæ reſurrectionis cauſa. Sed Chriſtus ſuſcitatus eſt ab alio ſecundum illud Act. 2. Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni; & Rom. 8. Qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, vivificavit & mortalia corpora noſtra, &c. Ergo Chriſtus non eſt cauſa ſuæ reſurrectionis.

Tra. 104. in Jo non remote a fin. tom. 9.

2. Præterea. Nullus dicitur mereri, qui ab alio petit aliquid, cujus ipſe eſt cauſa. Sed Chriſtus ſua paſſione meruit reſurrectionem (ſicut Auguſt. dicet ſuper Joannem, quod humilitas paſſionis meritum eſt gloriæ reſurrectionis.) Ipſe etiam petiit a Patre ſe reſuſcitari: ſecundum illud Pſal. 30. Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me: ergo non fuit cauſa ſuæ reſurrectionis.

Libr. 4. orth. fi l. cap. ult.

3. Præterea. Sicut Damaſc. probat in 4. lib. reſurrectio non eſt animæ, ſed corporis, quod per mortem cadit. Corpus autem non poteſt ſibi animam unire, quæ eſt eo nobilior. Ergo id, quod reſurrexit in Chriſto, non potuit eſſe cauſa ſuæ reſurrectionis.

q. 50. a. 2. & 3.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Joannis 20. Nemo tollit animam meam a me, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam. Sed nihil eſt aliud reſurgere, quam iterato animam ſumere: ergo videtur, quod Chriſtus propria virtute reſurrexerit.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) per mortem non fuit ſeparata divinitas, nec ab anima Chriſti, nec ab ejus carne. Poteſt igitur tam anima Chriſti mortui, quam ejus caro, conſiderari dupliciter. Uno modo ratione divinitatis. Alio modo ratione ipſius naturæ creatæ. Secundum igitur unitæ divinitatis virtutem, & corpus reſumpſit animam quam depoſuerat, & anima corpus reſumpſit quod dimiſerat: & ſic Chriſtus propria virtute reſurrexit. Et hoc eſt, quod de Chriſto dicitur 1. ad Cor. ult. quod etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed vivit ex virtute Dei. Si autem conſideremus corpus, & animam Chriſti mortui ſecundum virtutem naturæ creatæ, ſic non potuerunt ſibi invicem reuniri, ſed oportuit Chriſtum reſuſcitari a Deo.

Ad 1. ergo dicendum, quod eadem eſt divina virtus, & operatio Patris, & filii. Unde hæc duo ſeſe conſequuntur, quod Chriſtus ſit ſuſcitatus divina virtute Patris, & ſui ipſius.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus orando petiit, & meruit ſuam reſurrectionem in quantum homo, non autem in quantum Deus.

Ad 3. dicendum, quod corpus ſecundum naturam creatam non eſt potentius anima Chriſti, eſt tamen ea potentius ſecundum virtutem divinam, quæ etiam rurſus ſecundum divinitatem unitam eſt potentior corpore ſecundum naturam creatam. Et ideo ſecundum virtutem divinam corpus, & anima mutuo ſe reſumpſerunt: non autem ſecundum virtutem naturæ creatæ.

QUÆSTIO LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de qualitate Chriſti reſurgentis. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum poſt reſurrectionem Chriſtus habuerit verum corpus. Secundo, utrum reſurrexerit cum corporis integritate. Tertio, utrum corpus ejus fuerit glorioſum. Quarto, de cicatricibus in corpore ejus apparentibus.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit verum corpus.

29. Inf. a. 3. co. & 1 op. 60. c. 22. col. 4

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus non poteſt ſimul eſſe cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuit ſimul cum alio corpore in eodem loco: intravit enim ad diſcipulos ſuos januis clauſis, ut dicitur Joan. 20. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus.

2. Præterea. Verum corpus non evaneſcit ab aſpectu intuentium, niſi forte corrumpatur. Sed corpus Chriſti evanuit ab oculis diſcipulorum eum intuentium, ut dicitur Lucæ ult. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus.

3. Præterea. Cujuslibet veri corporis eſt determinata figura. Sed corpus Chriſti apparuit diſcipulis in alia effigie, ut patet Marc. ult. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus humanum.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. ult. quod Chriſto diſcipulis apparente, conturbati, & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre, ac ſi non haberet verum corpus, ſed phantaſticum. Ad quod removendum ipſe poſtea ſubdit, Palpate, & videte: quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Non ergo habuit corpus phantaſticum, ſed verum.

Li. 4. c. 28. non multum a pri.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Damaſ. dicit in 4. lib. illud reſurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autem Chriſti per mortem cecidit, in quantum ſcilicet fuit ab eo anima ſeparata, quæ erat ejus formalis perfectio. Unde oportuit ad hoc quod eſſet vera Chriſti reſurrectio, ut idem corpus Chriſti iterato eidem animæ uniretur. Et quia veritas naturæ corporis eſt ex forma, conſequens eſt, quod corpus Chriſti poſt reſurrectionem & verum corpus fuerit, & ejuſdem naturæ, cujus fuerat prius. Si autem ejus corpus fuiſſet phantaſticum, non fuiſſet vera reſurrectio, ſed apparens.

Non complevit morte præventus. In ſer. 3. in Dominica in octava paſchæ eſt ſer. 149. in ordi. to. 10. Tr. 121. in Jo. a med. to. 9. Hom. 26. in Evang. circa princ. illius.

Ad 1. ergo dicendum, quod corpus Chriſti poſt reſurrectionem, non ex miraculo, ſed ex conditione gloriæ (ſicut quidam dicunt) clauſis januis ad diſcipulos introivit ſimul cum alio corpore in eodem loco exiſtens. Sed utrum hoc habere poſſit corpus glorioſum ex aliqua proprietate ſibi indita, ut ſimul cum alio corpore in eodem loco exiſtat, inferius diſcutietur, ubi agetur de reſurrectione communi. Nunc autem quantum ad propoſitum ſufficit, dicendum eſſe, quod non ex natura corporis, ſed potius ex virtute divinitatis unitæ, illud corpus ad diſcipulos (licet verum eſſet) januis clauſis introivit. Unde Auguſt. dicit in quodam ſer. Paſch. quod quidam ſic diſputant. Si corpus erat, ſi hoc reſurrexit de ſepulchro quod pependit in ligno, quomodo per oſtia clauſa intrare potuit? Et reſpondet. Si comprehendis modum, non eſt miraculum: ubi deficit ratio, ibi eſt fidei ædificatio. Et ſuper Jo. dicit, moli corporis, ubi divinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt, ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas matris inviolata permanſit. Et idem dicit Gregorius in quadam Hom. de octava Paſchæ.

L. 2. te. 74. & 75. & pr in. 2.

Ad 2. dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus reſurrexit ad immortalem gloriæ vitam. Hæc eſt autem diſpoſitio corporis glorioſi, ut ſit ſpirituale, id eſt, ſubjectum ſpiritui, ut Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Ad hoc autem quod ſit omnino corpus ſubjectum ſpiritui, requiritur, quod omnis actio corporis ſubdatur ſpiritus voluntati. Quod autem aliquid videatur, fit per actionem viſibilis in viſum, ut patet per Philoſophum in 2. de Anima. Et ideo quicumque habet corpus glorificatum, in poteſtate ſua habet, videri quando vult & quando non vult, non videri. Hoc tamen habuit Chriſtus non ſolum ex conditione corporis glorioſi, ſed etiam ex virtute divinitatis, per quam fieri poteſt, ut etiam corpora non glorioſa miraculoſe non videantur: ſicut præſtitum fuit B. Bartholomæo miraculoſe, ut ſi vellet videretur: non autem videretur ſi non vellet. Dicitur ergo, quod Chriſtus ab oculis diſcipulorum evanuit, non quia corrumperetur aut reſolveretur in aliqua inviſibilia, ſed quia ſua voluntate deſiit ab eis videri, vel eo præſente, vel etiam ab eo abſcedente velociter per dotem agilitatis.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Severianus dicit in ſerm. Paſch. Nemo putet Chriſtum ſua reſurrectione ſui vultus effigiem commutaſſe. Quod eſt intelligendum quantum ad lineamenta membrorum, quia nihil inordinatum & deforme fuerat in corpore Chriſti per ſpiritum ſanctum concepto, quod in reſurrectione corrigendum eſſet: accepit tamen in reſurrectione gloriam claritatis. Unde idem ibidem ſubdit. Sed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis, ut hoc ſit acquiſiviſſe vultus gloriam, non vultus ſubſtantiam perdidiſſe. Nec tamen illis diſcipulis in ſpecie glorioſa apparuit: ſed ſicut in poteſtate ejus erat, ut corpus ſuum videretur, vel non videretur, ita in poteſtate ejus erat, ut ex ejus aſpectu formaretur in oculis intuentium, vel forma glorioſa, vel non glorioſa, aut etiam commixta, vel qualitercumque ſe habens. Modica tamen differentia ſufficit ad hoc, quod aliquis videatur in aliena effigie apparere.

COMMENTARIUS.

REſpondet D.Th. Chriſtum poſt reſurrectionem habuiſſe verum corpus, ejuſdemque naturæ cum priore. Quod non ſolum de ſpecifica, ſed etiam de numerica iden-

Hinc etiam fieri potuit, ut aſſumeret ſanguinem in circumciſione effuſum, quanquam id neceſſarium non ſit. Potuit enim facile ex alia materia ſanguis ille adjungi. Propter quam cauſam, licet quod diximus ſatis veriſimile ſit, non eſt tamen certum quoad omnes particulas, & guttas ſanguinis in paſſione effuſas. Fortaſſe enim aliquę aſſumptæ non fuerunt, ſed aliunde ex alia materia ſuffectę, ſicut ſupra de præputio dicebamus, ſtatimque dicemus.

Dubium.

Secundum dubium eſt. Utrum ſanguis effuſus a Chriſto in paſſione manſerit Verbo divino unitus. Supponimus enim, quamdiu fuit in corpore Chriſti viventis, fuiſſe immediate unitum Verbo, ut late dictum eſt diſputat. 15. prioris tomi Sect. 6. Poſt effuſionem vero, quidam Theologi negarunt ſanguinem manſiſſe unitum Verbo, quia alioqui concedendum eſſet, Verbum fuiſſe effuſum, & conculcatum, & ſimilia: ita ſentit Mayron. in 4. diſt. 43. quæſt. 1. Hoc vero dubium ex præcedenti conſequenter definiendum eſt, ac ſimpliciter aſſerendum, manſiſſe ſanguinem illum unitum Verbo, ut D. Thom. ſimpliciter docet in dicto quodl. Quod definitum fuiſſe a Clemente 6. refertur in directorio Inquiſitorum, 2. parte qu. 10. & a Pio 2. ut late Sylveſter refert in Roſa aurea quæſt. 30. & ſequentibus, & Dominicus de Dominicis in tractatu de ſanguine Chriſti. Favet ſexta Synodus Act. 16. ubi damnatur hæreticus, qui dicebat, Verbum in cruce exuiſſe carnem, & ſanguinem. Et probatur, quia ille ſanguis aſſumptus eſt, ut perpetuo maneret unitus Verbo divino: ergo nunquam fuit ab illo dimiſſus. Antecedens patet. Quia & ante mortem fuit aſſumptus a Verbo, & poſt reſurrectionem fuit etiam unitus, & nunc eſt, ac perpetuo erit. Conſequentia vero probatur. Tum quia eſt eadem omnino ratio de ſanguine, quæ de corpore, & anima, ut patet ex ſupradictis diſputat. 38. ſect. 2. ſcilicet, quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia. Tum quia unio Verbi ad ſanguinem non pendebat ex corpore, vel anima, ſicut neque unio ad corpus pendebat ex anima, vel ſanguine, neque unio ad animam, ex corpore, vel ſanguine. Item quia ille ſanguis pendebat ad integritatem humanæ naturæ, quę futura erat perpetuo unita Verbo; ergo in illo etiam verum habuit illud axioma: *Quod Chriſtus aſſumpſit, nunquam dimiſit.* Pręterea illa unio hypoſtatica de ſe perpetua eſt, & indiſſolubilis, & futura erat in reſurrectione Chriſti, ſicut antea fuerat in vita mortali. Quorſum ergo per illud tempus dimitteretur? Et confirmatur, quia ſanguis ille effuſus a Chriſto ſecundum ſe erat infiniti valoris, poteſtque dici *pretium magnum*, ſicut a Petro vocatur: & de illo Eccleſia canit.

Sanguis a Chriſto in paſſione fuſus, Verbo permanſit unitus.

Quam ſacer cruor perunxit,
Fuſus agni corpore.

Ergo etiam ſeparatus retinuit unionem ad Verbum, ratione cujus erat tantæ æſtimationis. Unde Damaſc. l. 4. c. 12. dicit lignum crucis optimo jure adorari. Quia corporis, & ſanguinis contactu fuit ſanctificatum. Sentit ergo ſanguinem jam effuſum, adhærentemque ligno crucis adhuc fuiſſe unitum Dei Verbo. Denique ſi in triduo fieret conſecratio, ſanguis ille ex vi verborum eſſet ſub ſpeciebus vini; ergo eſſet per concomitantiam ibi divinitas. Quia ſicut caro Chriſti non eſt in ſacramento, niſi ut caro vivifica, atque adeo, ut caro Verbi (quemadmodum dixit Concilium Epheſinum in epiſt. ad Neſtor.) ita ille ſanguis eſſet vivificus, atque adeo divinus, & unitus Verbo. Ad illas vero locutiones, *Verbum eſt effuſum, ſicut conculcatum*, primum nihil habent abſurdi, magis quam illę, *Verbum eſt ſepultum, crucifixum.* Deinde poſſunt negari, quia ſanguis reputatur quaſi pars quędam integralis, cum qua non ſit communicatio idiomatum, ſicut latius in ſuperioribus dictum eſt.

Objectio.

Sed occurrit hoc loco difficultas. Quia ſanguis ille effuſus, corruptus eſt, & propriam formam ſanguinis amiſit: ergo diſſoluta fuit unio hypoſtatica Verbi ad ſanguinem; ergo ille ſanguis, prout manſit in triduo, non permanſit unitus. Anteceděs in primis eſt certum in opinione eorum, qui exiſtimant, ſanguinem informari anima rationali: juxta aliam vero, quæ illi tribuit propriam formam, probari poteſt. Quia ex natura rei hujuſmodi forma pendet in conſervari ab anima, ſaltem per modum efficientis, medio calore, & ſpiritibus vitalibus, & ideo poſt effuſionem vel ſubito, vel paulo poſt corrumpitur; ergo idem accidit ſanguini Chriſti. Non enim oportet ponere miraculum ſine fundamento.

Reſponſ.

Reſpondetur in primis negari poſſe ſanguinem illum fuiſſe corruptum, juxta illud: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quod de toto Chriſti corpore dictum eſt. Et ratio reddi poteſt. Quia corruptio illius ſanguinis non fuit neceſſaria ad veram Chriſti mortem, ſed ſola ſeparatio animæ a corpore, quæ eſſe potuit, etiam ſi ſanguis a corpore ſeparatus in ſua ſubſtantia integer permanſerit; ergo talis corruptio non eſt facta. Patet conſequentia, quia in Chriſto, & in omni parte ejus divinitati unita, ſola illa corruptio facta eſt, quę ad veritatem mortis fuit neceſſaria. Erat enim incorruptio debita tali ſubſtantiæ ratione unionis: ſola vero mors aſſumpta eſt propter redemptionem. Neq; ſatis eſt, quod ex morte, vel effuſione ex natura rei futura eſſet talis corruptio. Quia divinitus impediri potuit, ac debuit ratione unionis. Sicut etiam, ſeparata anima a corpore per quadraginta horas, ex natura rei futura erat ulterior corruptio, & putrefactio corporis: & tamen non eſt ſequuta propter unionem. Et hæc ſententia videtur mihi abſolute probabilior, quam tenet Durand. in 4. d. 44. q. 2. n. 9. & Supplem. Gab. q. 1. a. 3. dub. 6. Quamvis ad propoſitam difficultatem nihil referat. Unde ſecundo reſponderi poteſt admittendo, ſeu potius permittendo aſſumptum. Quia non eſt contra incorruptionem de corpore Chriſti dictam illis verbis: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quod ſanguis amiſerit propriam, & quaſi vitalem formam, ſive illa ſit anima rationalis, ſive alia, dummodo non aſſeratur ſanguinem illum aliam ulteriorem reſolutionem, ſeu tranſmutationem paſſum eſſe, ſed incorruptum manſiſſe, quaſi ſub forma cadaveris ſibi accommodata. Quidquid ergo de hoc ſit, negatur ſimpliciter illatio argumenti. Solum enim ſequitur illũ ſanguinem, ſicut in ſubſtantia ſua non manſit, ita non manſiſſe unitum, quemadmodum vere dicitur, humanitatem in triduo non manſiſſe unitam Verbo, quia neq; tunc ſimpliciter perſeveravit exiſtens. At eo modo, quo ille ſanguis manſit (ut ita dicam) mortuus, ſeu quaſi cadaver ſanguinis, ita manſit unitus Verbo. Primo quidem ratione materiæ, quæ ex vi prioris unionis potuit manere unita Verbo, non obſtante mutatione formæ, nam in hoc eodē eſt ratio de ſanguine, & de aliis partibus corporis. Deinde ratione formæ, ſeu totius compoſiti, de quo idem dicendum eſt, quod de cadavere Chriſti ſupra diximus.

Sanguis a Chriſto in paſſione fuſus in triduo corruptionis expers.

Alia difficultas in hac re ſupereſt, an prędicta aſſertio ita ſit generaliter intelligenda, ut ne minimam quidem guttam ſanguinis liceat excipere. Hujus vero reſolutio ex ſequenti dubitatione pendet.

Dubium.

Tertio igitur dubitari poteſt, utrum aliquis ſanguis a Chriſto in paſſione profuſus in terris manſerit. Nam D. Th. ſupra citatis locis ſimpliciter negat. Unde ait illum ſanguinem, qui in aliquibus locis ſervari dicitur, ut Mantuæ, vel Romæ in Baſilica Lateranenſi, vel alibi, non eſſe ex vero ſanguine a Chriſto effuſo, ſed ex quodam alio, qui manavit ex imagine Salvatoris, quæ ſententia eſt Athanaſii l. de paſſione imaginis Domini c. 7. & ex Athanaſio refertur in 7. Synodo, act. 4. eam quoque certam eſſe putat Turrecrem. in c. Invitat, de conſecrat. d. 2. adeo ut oppoſitam cenſeat eſſe erroneam, ſed exceſſit in cenſura. Sumitur tamen ex Innocen. 3. citato dub. 1. hujus ſect. Aliorum vero opinio eſt, aliquam partem ſanguinis effuſi in paſſione, manere nunc in terris. Quia Pius II. in quadam extravaganti data anno 1461. docuit non repugnare veritati fidei aſſerere, Chriſtum reliquiſſe in terris aliquam partem ſui ſanguinis ad memoriam, & venerationem ſuæ paſſionis, ut referunt Sylveſt. ſupra, & Supplemen. Gab. in 4. diſt. 44. quæſt. 1. art. 3. dub. 6. Et Nicephorus lib. 1. cap. 30. ait Beatam Virginem, & Joann. Evangeliſtam ſanguinem e latere Chriſti manantem religioſe, & honorifice vaſculo excepiſſe. Refert item Sylveſter in Roſa aurea, tit. 2. concion. in fer. 5. octavæ Paſchę vidiſſe ſe in antro S. Marię Magdalenę vitrum plenum terra rubei coloris, quod Magdalena juxta crucem impleverat ex terra, quam Chriſtus ſuo ſanguine rigabat, ut erat traditio: imo ajebant in paraſceve ſolere illum ſanguinem ebullire. Et ibidem refert Magdalenam aliquando apparuiſſe Carolo II. Regi Siciliæ: & locum, ubi reliquias quaſdam ſervatas reliquerat Narbonæ, oſtendiſſe: inter quas erat vaſculum terra & ſanguine Domini plenum. Platina in Leone III. refert illum Pontificem iviſſe Mantuam, ut ſanguinem Domini videret, qui tunc miraculis erat illuſtris, eumq; vidiſſe, & approbaſſe. Et ita hāc partem tenet

Num ſanguis aliquis a Chriſto in paſſione fuſus, in terris mãſerit.

ut probabilem Bonav.in 4.d.12.dub.circa lit.Magiſtri.Et dubium non eſt, quin fidei non repugnet: poſſitque non improbabiliter ſuſtineri,ſaltem de parva ſanguinis quantitate. Simpliciter tamen ſententia D. Thom. eſt veriſimilior: nam in primis forma ſubſtantialis ſanguinis non conſervatur in illa materia, quia neque habet naturales ac neceſſarias diſpoſitiones & cauſas, neque oportet perpetuum fingere miraculum.Unde ſi quis vellet defendere manere hujuſmodi ſanguinem,ut probabilius loqueretur, dicere deberet manere quoad materiam quaſi ſub forma cadaveris ſanguinis. Sed præterea neque hoc videtur aſſerendum,quia totus ſanguis effuſus in paſſione erat neceſſarius in corpore Chriſti reſurgentis, & alias non erat ſufficiens neceſſitas relinquendi partem ejus, eamque aliunde ſupplendi. Quæ ratio maxime probat de notabili ſanguinis quantitate. Nam de una, vel alia gutta minus eſſe incommodi, quod aliquid manſerit adhærens ſpinis, clavis,lanceæ, ſudario, &c.ut in aliquibus reliquiis nunc etiam oſtendi videtur.Quanquam ille color, qui in eis apparet, fortaſſe non ſit ſanguis quoad ſubſtantiam, ſed ſolum color aliquis ex ſanguine relictus. Addendum autem(ſi verum eſt aliquid ſanguinis Chriſti in terris manere) illud jam non eſſe unitum hypoſtatice Verbo Dei, ſicut ſupra de præputio dicebamus. Quia ille ſanguis jam non eſt pars humanitatis Chriſti,neque in actu, neque in potentia, quia nunquam amplius conjungendus eſt corpori Chriſti. Unde fit, ut jam nullum habeat ordinem ad humanitatem,ſeu animam,ratione cujus corpus in triduo manſit unitum Verbo, ut Theologi docent. Et e contrario partes materiæ, quæ per continuã nutritionem reſolvebantur ex corpore Chriſti, & nunquam erant iterum corpori conjungendæ,dimittebantur a Verbo, quia amittebant omnem ordinem ad humanitatem. Ergo idem eſt dicendum de ſanguine, ſi quis fortaſſe adhuc in Eccleſia permanet. Et confirmatur, nam unio hypoſtatica integra, & perfecta tantum eſt una, quę eſt ad humanitatem,& partes ejus; ſed hæc perfecta eſt in humanitate Chriſti, & conſequenter in anima, corpore, & ſanguine, quibus illa humanitas conſtat; ergo nihil aliud eſt unitum hypoſtatice Verbo divino. Neque contra hoc obſtat illud axioma: *Quod ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit*. Intelligendum eſt enim de natura per ſe primo aſſumpta, & de iis, quæ pertinent ad ejus veritatem, & integritatem: non vero de ſingulis materialibus partibus, ut etiam in ſuperioribus ſæpe diximus.

Si quidpiam ſanguinis Chriſti in terris manet nõ eſt hypoſtatice unitũ verbo Dei.

Objectio.

Dices; Ergo ille ſanguis non eſt a nobis adorandus. Quia ſolum adoratur ratione unionis. Conſequens repugnat uſui Eccleſiæ, & diffinitioni Pii II. loco ſupra citato.

Reſponſ.

Reſpondetur negando ſequelam. Quia adorari poteſt propter præcedentem unionem, & veluti contactum ad Verbum, & propter contactum etiam ad carnem Chriſti.

SECTIO IV.

Utrum Chriſti corpus reſurrexerit perfectæ magnitudinis, ac pulchritudinis.

HActenus diximus de integritate, & complemento omnium partium corporis,reliquum eſt,ut de magnitudine, quæ ex ſingulorum membrorum quantitate, & omnium conjunctione conſurgit,dicamus.

Chriſtus in juvenili ætate reſurrexit.

Primo itaque certum eſt, reſurrexiſſe Chriſtum in juvenili ætate, in qua mortuus fuit, atque adeo habuiſſe corpus ut minimum ejuſdem magnitudinis, cujus ante mortem fuit.Hoc docuit Auguſt.22.de Civit. cap.15.ubi ait, Chriſtum & in juvenili ætate,& in ea menſura corporis,in qua eſt mortuus,reſurrexiſſe.Unde Petrus Chryſologus ſerm.82. dicit, mulieres introeuntes monumentum vidiſſe juvenem,in quo ſignificata eſt reſurrectionis ætas.Poteſt etiam ex Evangelio colligi,in quo ſignificatur,idem corpus, quod jacebat in ſepulchro cum omnibus ſuis membris, ac tota quantitate reſurrexiſſe. Ratione denique probatur. Quia ſtatus gloriæ eſt ſtatus optimæ, & ultimæ perfectionis; ergo hæc perfectio maxime tribuenda eſt corpori Chriſti;ergo etiam in magnitudine habuit debitam perfectionem, quam habet corpus in juvenili ætate, quando & ad terminum augmenti pervenit, & nondum cœpit decreſcere. Et confirmatur. Nam propter hanc cauſam creditur Adam creatus perfectæ magnitudinis,& in ætate juvenili,ut Theologi docent in 2.diſp.17.cum Aug.6.Gen.ad lit.c.13. Ergo multo magis idem dicendum eſt de corpore Chriſti reſurgentis.

Moles corporis Chriſti reſurgẽtis quãta.

Secundo hinc etiam certum eſt,reſurrexiſſe Chriſtum in ea quantitate totius corporis,& ſingulorum membrorum,quam naturali virtute ſuæ animæ, & facultatis auctricis toto tempore vitę potuit acquirere.Probatur,quia ea eſt perfecta quantitas uniuſcujuſque humani corporis.Sicut enim Philoſophi dicunt,unamquamq; naturam viventem terminari ad maximam quantitatem, in qua convenienter conſervari poteſt, & cum maxima perfectione connaturali ſibi in illo ordine, ita intelligendum eſt,reſpectu animæ Chriſti dari poſſe corpus certæ quantitatis maximæ, quod illa anima commodiſſime informare, & gubernare poſſet, & ad omnem actionem ejus organis, ac partibus uti. Hæc igitur quantitas corporis maxima reſpectu hujus animę,cenſenda eſt perfecta quãtitas ejus,quia corpus eſt propter animã:ergo illa magnitudo corporis,quæ eſt animę maxime accõmodata,eſt etiam maxime perfecta in corpore humano. Sed hujuſmodi eſt prædicta quantitas in corpore Chriſti, nam eſt illi maxime proportionata,& quaſi adæquata.Rurſus veriſimile eſt vim activam animæ, & facultatem ejus ad augendum corpus,eſſe proportionatam,ſeu æqualem virtuti informativæ, nam una eſt propter alteram. Ideo enim animæ data eſt vis ad augendum corpus ſuũ,quia potens eſt,illud informare;& ſicut naturaliter appetit informare corpus, ita etiam appetit corpus proportionatum, & adæquatũ:& ideo data eſt illi virtus, qua poſſit ſe reducere in actum perfectum, acquirendo perfectam ſui corporis magnitudinem. Et e contrario ſicut in virtute informandi habet terminum,quia eſt finitę perfectionis naturalis,ita & in virtute augendi corpus ſuum,quia ſimiliter quo ad hoc virtus ejus eſt finita:ergo terminus,ſeu perfectum corpus reſpectu utriuſque virtutis animæ idem eſt. Quia utraque virtus animæ realiter eadem eſt,& in eadẽ perfectione fundatur,& prout ratione diſtingui poſſunt, una ad alteram ordinatur. Ergo reſpectu animæ Chriſti illud eſt corpus perfectæ magnitudinis, quod naturaliter acquiri poterat per continuum augmentum, & naturalem animæ virtutem ac facultatem: ergo tale corpus habuit Chriſtus in reſurrectione.

Et juxta hanc concluſionem intelligunt multi locum illum Pauli ad Eph.4. ***Donec occurramus omnes in virum perfectum,in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.*** Nam licet in ſẽſu literali ſermo ſit de perfectione ſpirituali (ut ex contextu plane conſtat,& omnes fere interpretantur) tamen metaphora ſumpta eſt ex perfectione corporali. Dicitur enim corpus perfectum, ſeu ætatis plenæ, quod pervenit ad ſummum augmentum,quod in progreſſu ætatis poteſt acquirere.Et hinc multi ſumpſerunt occaſionem interpretandi, ſeu potius accommodandi hunc locum ad perfectam magnitudinem,& ætatem corporum reſurgentium. Nam corpus Chriſti habet plenitudinem ætatis in ſenſu a nobis explicato, illudque cætera corpora glorioſa imitatura ſunt. Et utramque interpretationẽ attigit Aug.22.de Civ. cap. 15. ubi conſequenter aſſerit (quod noſtram concluſionem confirmat)unumquemque beatum habiturum eam quantitatis menſuram,quam in juventute habuit, vel habiturus eſſet, ſi viveret. Ex quo ſimilia ſumpſit Anſelm.in elucidario,& ſuper Paulum ad Epheſ. 4. Et eodem modo exponit illum locum D. Tho. hic, quamvis priorem literalem intelligentiam non excludat. De ætate etiam, ac profectu corporali expoſuit Gaudentius in reſponſione ad Paulum Diaconum circa illa verba Chriſti: *Quia Pater major me eſt*.Et eam ſententiam tradunt Theologi in 4.diſt.44.

Dubium.

Ex his expeditur facile aliud dubium, quod hic oriri poteſt. An Chriſti corpus poſt reſurrectionem fuerit ejuſdem magnitudinis cum corpore mortali, vel majoris. Quod enim non fuerit minoris, neceſſario ſequitur ex dictis,addendo,corpus Chriſti in hac vita non habuiſſe præternaturalem ſtatum, vel augmentum ultra naturalem virtutem.Quod per ſe conſtat,preſertim cum nunquam ulla ęgritudine laboraverit.An vero moles corporis reſurgentis fuerit major,videri poteſt dubium. Quia non conſtat,Chriſtum in vita mortali conſequutum eſſe maximam corporis quantitatem, quam naturaliter acquirere poſſet. Nam licet tempus ætatis ejus fuit ad hoc ſufficiens (omnes enim tam Theologi,quam Philoſophi

ter-

identitate intelligendum eſt.Quod ſatis probatum ac declaratũ eſt ex dictis ſupra de reſurrectione in communi, cum iis quę addidimus de veritate reſurrectionis Chriſti.

In ſolutione ad 1.tangit D.Th. difficultatem de penetratione corporum in eodem loco,quæ ſpectat ad dotem ſubtilitatis,de qua ſimul cum aliis poſtea diſputabimus.

Corpus beatum poſſe ſeſe aliis manifeſtare, vel occultare unde habeat.

In ſolutione ad 2. explicat, quomodo corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſeſe occultare,& manifeſtare,quibus vellet.Cujus rei cauſam,& modum dicit fuiſſe, quia erat in poteſtate Chriſti immutare ſenſus aliorum, vel ſpecierum influxum ſuſpendere. Quam poteſtatem, ait,duplici titulo illi convenire. Primo ratione unionis, unde eandem quoque poteſtatem habuit in corpore mortali,ut ſupra cum eodem D.Th. diximus qu.46. in commentario art.3.Secundo ratione ſtatus gloriæ. Unde indicat D.Th.omnia corpora beatorum habitura hanc poteſtatem, ut omnes actiones eorum ſubdantur ipſorum voluntati.Quia futura ſunt ſpiritualia,id eſt,plene ſubjecta ſpiritui,& perfectionem ejus participantia. Quod & docuit Richard.in 4.d.46.art.4.q.6.ad 3.Unde colligi poteſt obiter,ex ſententia D.Th.omnem ſubſtantiam ſpiritualem habere in ſua voluntate, & arbitrio omnem efficientiam,& actionem ſuam, ita ut ſi fortaſſe poteſt imprimere in altero ſpeciem ſuæ ſubſtantiæ, vel ſuorum actuum, habeat quoque in ſua poteſtate, & libertate hujuſmodi influxum.Sed de hoc alias.Poſſet præterea per dotem agilitatis explicari, quomodo ſit in poteſtate corporis beati ſeſe manifeſtare alicui,vel occultare.Quia nimirum poteſt ſubito vel fieri præſens, vel in remotiſſimum locum ſecedere.Sed hic modus,licet poſſibilis ſit, non tamen eſt ita ſufficiens,ſicut prior. Quia non explicat,quomodo ſine mutatione, & diſtantia loci, & ſine interpoſitione corporis opaci poſſit corpus beatum ſeſe occultare in præſentia eorum,qui videre poſſunt: quod tamen videtur neceſſarium. Quia ſi corpus glorioſum neceſſario immutaret viſum, neceſſario etiam appareret lucidiſſimum. Item quia hæc perfectio valde conſentanea eſt illi ſtatui. Quamvis Scotus in 4.d.49. q. 15. non neget. Quia impoſſibile exiſtimat actionem agentis naturalis impediri poſſe per ſolam voluntatem creatam. Sed quomodo hoc fieri poſſit, dicetur diſp.48.Sect.1.

Teſtimonii Marc. 16. Expoſitio.

In ſolutione ad 3. optime D.Th. explicat verba illa Mar.ult.*Oſtenſus eſt illis in alia effigie.*Merito enim dubitari poteſt, quomodo Chriſtus poſt reſurrectionem effigiem mutare potuerit,& ſeſe ita oſtendere duobus diſcipulis euntibus Emaus, ut non agnoſceretur. Quam quæſtionem propoſuit Paulinus Auguſtino,cui ipſe reſpondet epiſt.59. ad 8. quæſt. Chriſtum Dominum aliquo modo immutaſſe corpus ſuum,ſeu faciem, quo ad delineamenta vel figuram ne agnoſci poſſet: ſtatim vero priorem reſumpſiſſe formam, ſicut in transfiguratione per mutationem coloris quoad ſplendorem, & lucem quoddammodo immutatus eſt.Ejuſdem ſententię videtur fuiſſe Theophylactus ſuper Luc.c.24.

Dubium.

Hæc vero ſententia veriſimilis non eſt, non quia impoſſibile id fuerit Chriſto (quod ſolum probant rationes Auguſt.) ſed quia non fuit neceſſarium,nec decens corpori glorioſo,& immortali. Et ideo exemplum de transfiguratione, quod affert,non eſt accommodatum.Tum quia Chriſti corpus prius erat in ſtatu paſſibili & mutationibus magis ſubjectum. Tum etiam,quia mutatio in delineamentis,& figura propria, & intrinſeca,multo major eſt,magiſque repugnans corpori immortali,quam mutatio per ſolam lucis impreſſionem. Quia hæc perfectiva eſt,& fieri poteſt ſine ulla alteratione propria corporum corruptibilium:illa vero fieri, ſeu intelligi non poteſt ſine aliqua condenſatione vel rarefactione, aut ſimili alia quantitatis immutatione aliena a corpore incorruptibili.Quamobrem idem Auguſt.lib.de conſenſu Evangel.c.25. priori expoſitione rejecta, dicit in Chriſto nullam mutationem eſſe factam,ſed ita apparuiſſe, ſicut erat: in oculis tamen diſcipulorum fuiſſe aliquid,quod eos impediret,ne eum agnoſcerent. Quod colligit ex verbis Luc.*Oculi autem eorum tenebantur,ne eum agnoſcerent.*Illud autem impedimentum exiſtimat fuiſſe aliquem humorem,vel quid ſimile non immiſſum a Chriſto, ſed a Dæmone, permittente Chriſto.Quod videtur Auguſt.addidiſſe, ne videretur facere Chriſtum authorem deceptionis,& erroris.Sed in primis non eſt neceſſe, ut Dæmonis actio intervenerit,quia Chriſtus directe voluit, & intendit ſeſe occultare. Tum quia illi diſcipuli nondum erant diſpoſiti, neque digni illius viſione, ut idem Auguſt.notat.Tum etiam,quia neceſſarium id fuit, ut ipſi ignorantiam ſuam,& fidei imbecillitatem aperirent,quo poſſent ab ipſo doceri,& ad firmiter credendum adduci. Ergo occultatio illa non fuit ex operatione Dæmonis, ſed ipſiuſmet Chriſti. Unde Marcus eam aperte tribuit ipſi Chriſto dicens: *Apparuit eis in alia effigie.* Deinde non fuit neceſſarium,humorem aliquem,vel aliquod poſitivum impedimentum imprimi oculis diſcipulorum.Nam (ut recte D.Th.notat) ex ſolo diverſo modo imprimendi ſpecies fieri poteſt,ut figura,& forma faciei aliter appareat,quam in ſe ſit.Quia ergo (ut dictum eſt in ſolut. ad 2.) impreſſio ſpecierum erat in libera poteſtate Chriſti,ideo etiam modus immutandi viſum erat in ejuſdem poteſtate. Hoc igitur modo apparuit in alia effigie,non quam in ſe ſuſcepit,ſed quæ in aliorum oculis formata eſt.Et hoc eſt,quod Lucas dixit: *Oculi eorum tenebantur,ne eum agnoſcerent.* Quia nimirum non erant eis impreſſæ ſpecies, quibus illum poſſent agnoſcere.

Chriſtus poſt reſurrectionem in alia effigie diſcipulis apparuit quomodo.

Et eodem modo dicitur infra,apertos fuiſſe oculos horum diſcipulorum,ut Chriſtum agnoſcerent. Nam licet, de internis oculis utrumque exponatur a Cajet.in Lucam, qui exiſtimat in externis nullam immutationem fuiſſe factam, qua poſſet Chriſtus occultari, ſed per quandam interiorem exſtaſim, & quaſi abſtractionem phantaſiæ fuiſſe impeditos hos diſcipulos, ne Chriſtum agnoſcerent,& hoc impedimentum poſtea eſſe ſublatum: cui ex parte favet Auguſt lib.11.Gene.ad lit.c.31.nihilominus facilius, & rectius intelligitur de oculis externis. Illi enim prius tenebantur, ne illum agnoſcerent, non propter interiorem exſtaſim (ut fingit Cajet.) ſed ob diverſam effigiem,quam formabant,ut ex Evangel.Marci colligitur. Iidem ergo poſtea aperti ſunt, non materialiter (quia non erant antea clauſi) ſed (ut ita dicam) efficienter, quia illis datæ ſunt ſpecies repræſentantes propriam figuram, ac faciem Chriſti. Et ita expoſuit de externis oculis D.Th.infra q.55.a.4.ad 3. Ubi tamen ſequi videtur ſecundam expoſitionem Aug.ſupra traditam.Sed (ut exiſtimo) non intelligit, humorem aliquem fuiſſe impreſſum oculis diſcipulorum: ſed abſolute fuiſſe in illis aliquem defectum,propter quem Chriſtum non agnoſcebant, qualis provenire ſolet ex caligine, vel humore in oculo exiſtente.Nam ſicut ex diſpoſitione materiali oculi oritur interdum talis impreſſio ſpeciei,quę in cauſa eſt, ut res non agnoſcatur:ita potuit hic fieri non ob materialem diſpoſitionem,ſeu ob virtutem cauſæ agentis.Ita videtur D.Th. exponere Auguſt.Vereor tamen,ne ſit præter mentem ejus, cum dicat impedimentum hoc fuiſſe a Dæmone immiſſum, quod tamen D.Th. in citato loco conſulto tacuit Quamquam cum Aug.etiam dicat,Chriſtum ſolum permiſiſſe, ut oculi horum diſcipulorum tenerentur, ne eum agnoſcerent, quod intelligo quantum ad deceptionem, & errorem illorum. Chriſtus enim non fuit directa cauſa illius erroris, ſed ſolum ſpeciei, quam ſenſibus impreſſit, in quibus non eſt proprie deceptio,ſed ſimplex apprehenſio unius rei, vel alterius.

Oculi diſcipulorũ externi quomodo aperti ut Chriſtum præſentẽ agnoſcerent.

Et hinc etiam facile intelligitur, quomodo non fuerit Chriſtus ex voce cognitus ab iis, aliiſve diſcipulis, quando occultari voluit. Quia multo facilius eſt immutare vocis ſonum,& modum exprimendi,ac pronunciandi.Quod etiam ſine miraculo fieri potuit aliter movendo linguam, labia, & aerem aliter percutiendo. Addo denique, veſtium varietatem etiam poſſe conferre ad ſe occultandum,& ut effigies diverſa appareat. Eſt autem veriſimile Chriſtum,cum apparuit ſub ſpecie hortulani,vel peregrini,veſtibus accommodatis indutum fuiſſe, quod aperte docet Juſtinus Martyr. qu. 116. ad Orthodoxos: *Nam licet* (inquit) *expreſſe ſcriptum non ſit tamen ex iis,quæ ſcripta ſunt,colligitur.* Dicit autem Chriſtum eas veſtes confeciſſe de novo ſua potentia, vel aliunde ſumpſiſſe. Quid ſi quis contendat cum Abulenſe paradox.5. cap.24. & ſequentibus, eas non fuiſſe veras veſtes, fateor quidem, ita fieri potuiſſe. Quia ſicut Angelus aſſumit corpus, quod non eſt verum quale apparet: ita corpus Chriſti potuit aſſumere veſtes non veras, ſed apparentes. Nec facile probari poteſt alterutrum:nec ad rem, de qua agimus, refert. Quia quantum ad effectum ſe occultandi, perinde ſunt veſtes apparentes, ac veræ, ſi eamdem formam ac figuram referant.

Veſtes Chriſti poſt reſurrectionem quales.

ARTICULUS II.

Utrum Chr'ſti corpus reſurrexerit integrum.

Locis ſup. ar. 1. in citatis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non ſurrexerit integrum. Sunt enim de integritate humani corporis caro & ſanguis, quæ Chriſtus non videtur habuiſſe: dicitur enim 1. ad Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt; Chriſtus autem reſurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo, quod non habuerit carnem, & ſanguinem.

2. Præterea. Sanguis eſt unus de quatuor humoribus. Si ergo Chriſtus habuit ſanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus cauſatur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo ſequeretur, quod corpus Chriſti fuerit corruptibila, quod eſt inconveniens. Non igitur Chriſtus habuit carnem, & ſanguinem.

3. Præterea. Corpus Chriſti, quod reſurrexit, in cælum aſcendit. Sed aliquid de ſanguine ejus in quibuſdam Eccleſiis reſervatur pro reliquiis. Non ergo reſurrexit corpus Chriſti cum integritate omnium ſuarum partium.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Lucæ ult. poſt reſurrectionem diſcipulis loquens, Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.

Art. præc.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) corpus Chriſti in reſurrectione fuit ejuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ. Unde quidquid ad naturam corporis humani pertinet totum fuit in corpore Chriſti reſurgentis. Manifeſtum eſt autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes & oſſa, ſanguis & alia hujuſmodi. Et ideo omnia iſta in corpore Chriſti reſurgentis fuerunt, & etiam integraliter abſque omni diminutione, alioquin non fuiſſet perfecta reſurrectio, ſi non fuiſſet redintegratum quidquid per mortem ceciderat. Unde & Dominus fidelibus ſuis promittit dicens Matth. 10. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt: & Luc. 21. dicitur: Capillus de capite veſtro non peribit. Dicere autem, quod corpus Chriſti carnem & oſſa non habuerit, & alias hujuſmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorem Eutychii Conſtantinopolitanæ urbis Epiſcopi: qui dicebat, quod corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile & ventis aereque ſubtilius: & quod Dominus poſt confirmata corda diſcipulorum palpantium, omne illud, quod in eo palpari potuit, in ſubtilitatem aliquam redegit. Quod ibidem improbat Gregor. quia corpus Chriſti poſt reſurrectionem immutatum non fuit, ſecundum illud Roman. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur. Unde & illa, quæ dixerat, in morte retractavit. Si enim inconveniens eſt, ut Chriſtus alterius naturæ corpus in ſua conceptione acciperet, puta cæleſte, ſicut Valentinus aſſeruit, multo magis inconveniens eſt, quod in reſurrectione alterius naturæ corpus reſumpſerit, quia corpus in reſurrectione reſumpſit ad vitam immortalem, quod in conceptione aſſumpſerat ad vitam mortalem.

Hom. 26. in Evang. non remote a pri.

Ad 1. ergo dicendum, quod caro & ſanguis ibi non accipitur pro natura carnis & ſanguinis, ſed vel pro culpa carnis & ſanguinis: ſicut Gregorius dicit in 4. Moral. Vel pro corruptione carnis & ſanguinis. Quia (ut Auguſt. dicit ad Conſentium de reſurr. carnis) non ibi erit corruptio & mortalitas carnis & ſanguinis. Caro igitur ſecundum ſubſtantiam poſſidet regnum Dei: ſecundum quod dictum eſt: Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Caro autem cum ſecundum corruptionem intelligitur, non poſſidebit, unde continuo additum eſt in verbis Apoſtoli: Neque corruptio incorruptelam.

li. 14. mor. c. 31. non procul a fin. Aug. epiſt. 146. ſ. 2.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in eodem libro, fortaſſis accepta occaſione ſanguinis urgebit nos moleſtior perſcrutator, & dicet. Si ſanguis in corpore Chriſti reſurgentis fuit, cur non & pituita, id eſt, phlegma, cur non & fel flavum, id eſt cholera, & fel nigrum, id eſt melancholia, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari, etiam medicinæ diſciplina teſtatur? Sed quodlibet quiſquis addat, corruptionem addere caveat, ne ſuæ fidei ſanitatem, caſtitatemque corrumpat. Valet enim divina potentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum, quibuſdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, ut abſit labes, ſcilicet corruptionis, adſit effigies, adſit motio, abſit fatigatio, adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi neceſſitas.

Luc. ult. ep. 146. non multum longe a princ. tom. 2.

Ad 3. dicendum, quod totus ſanguis, qui de corpore Chriſti fluxit, cum ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in corpore Chriſti reſurrexit: & eadem ratio eſt de omnibus particulis ad veritatem & integritatem humanæ naturæ pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibuſdam Eccleſiis pro reliquiis conſervatur, non fluxit de latere Chriſti, ſed miraculoſe dicitur effluxiſſe de quadam imagine Chriſti percuſſa.

COMMENTARIUS.

HIc articulus quoad concluſionem, & probationem D. Thom. non indiget nova expoſitione, ſed videnda ſunt, quæ diximus de reſurrectione in communi. De iis vero, quæ in ſolutione argumentorum attingit, de humoribus, & aliis partibus aſſumptis a Chriſto in reſurrectione, differemus diſputatione ſequenti. Locus autem ille 1. ad Cor. 15. *Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*, quem D. Thomas tractat in ſol. ad 1. expoſitus eſt in priori tomo diſp. 15. Sect. 6.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſti corpus reſurrexerit glorioſum.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non ſurrexerit glorioſum. Corpora enim glorioſa ſunt fulgentia, ſecundum illud Matth. 13. Fulgebunt Juſti ſicut ſol in regno patris eorum; ſed corpora fulgida videntur ſecundum rationem lucis, non autem ſecundum rationem coloris. Cum ergo corpus Chriſti viſum fuerit ſub coloris ſpecie, ſicut & prius videbatur, videtur quod non fuerit glorioſum.

100. Inf. q. 15. a. 6. ad 4. & quo. 5. q. 3. a. 1. & op. 3. c. 245.

2. Præterea. Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed corpus Chriſti non videtur fuiſſe incorruptibile: fuit enim palpabile, ſicut & ipſe dicit Luc. ult. Palpate, & videte. Dicit autem Gregor. in quadam Hom. quod corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur. Non ergo corpus Chriſti fuit glorioſum.

Hom. 26. in Evang. paulo poſt prin.

3. Præterea. Corpus glorioſum non eſt animale, ſed ſpirituale, ut patet 1. ad Cor. 15. Sed corpus Chriſti videtur fuiſſe animale poſt reſurrectionem: quia cum diſcipulis manducavit & bibit, ut legitur Lucæ ult. & Joan. ult. Ergo videtur, quod corpus Chriſti non fuerit glorioſum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

Reſpondeo dicendum, quod corpus Chriſti in reſurrectione fuit glorioſum, & hoc apparet triplici ratione. Primo quidem, quia reſurrectio Chriſti fuit exemplar, & cauſa noſtræ reſurrectionis, ut habetur 1. ad Cor. 15. Sancti autem in reſurrectione habebunt corpora glorioſa, ſicut ibidem dicitur; Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Unde cum cauſa ſit potior cauſato, & exemplar exemplato, multo magis corpus Chriſti reſurgentis fuit glorioſum. Secundo, quia per humilitatem paſſionis meruit gloriam reſurrectionis. Unde & ipſe dicebat: Nunc anima mea turbata eſt: quod pertinet ad paſſionem: & poſtea ſubdit: Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam reſurrectionis. Tertio, quia ſicut ſupra habitum eſt, anima Chriſti a principio ſuæ conceptionis fuit glorioſa per fruitionem divinitatis perfectam. Eſt autem diſpenſative factum (ſicut ſupra dictum eſt) ut ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quod myſterium noſtræ redemptionis ſua paſſione impleret. Et ideo peracto hoc myſterio paſſionis & mortis Chriſti, ſtatim anima in corpus in reſurrectione reſumptum, ſuam gloriam derivavit: & ita factum eſt corpus illud glorioſum.

q. 54. ar. 4.

q. 14. ar. 1 ad 2. arg.

Ad 1. ergo dicendum, quod omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo ſecundum modum recipientis. Quia igitur gloria corporis derivatur ab anima (ut Auguſt. dicit in Ep. ad Dioſcorum) fulgor ſeu claritas corporis glorioſi eſt ſecundum colorem humano corpori naturalem: ſicut vitrum diverſimode coloratum recipit ſplendorem ex illuſtratione ſolis, ſecundum modum ſui coloris. Sicut autem in poteſtate hominis glorificati eſt, ut corpus ejus videatur, vel non videatur (ſicut dictum eſt) ita in poteſtate ejus eſt, quod claritas ejus videatur vel non videatur, unde poteſt in ſuo colore ſine aliqua claritate videri: & hoc modo Chriſtus ſuis Diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam apparuit.

Ep. 56. ante med. t. 2.

Art. 1. hujus q. ad 2. arg.

Ad 2. dicendum, quod corpus aliquod dicitur eſſe palpabile, non ſolum ratione reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ ſpiſſitudinis. Ad rarum autē & ſpiſſum ſequuntur grave & leve, calidum & frigidū, & alia hujuſmodi cōtraria, quæ ſunt principia, corruptionis corporū elemētarium. Unde & corpus, quod eſt palpabile humano tactu, eſt naturaliter corrupti-

ruptibile. Si autem ſit aliquid corpus reſiſtens tactui, quod non ſit diſpoſitum ſecundum prædictas qualitates, quæ ſunt propria objecta tactus humani (ſicut eſt corpus cœleſte) tale corpus non poteſt dici palpabile. Corpus autem Chriſti poſt reſurrectionem vere fuit ex elementis compoſitum, habens in ſe tangibiles qualitates ſecundum quod requirit natura corporis humani, & ideo naturaliter erat palpabile. Et ſi nihil aliud habuiſſet ſupra corporis humani naturam, fuiſſet etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipſum incorruptibile reddidit: non quidem naturam cœleſtis corporis, ut quidam dicunt (de quo infra magis inquiretur) ſed gloriam redundantem ab anima beata, quia ut Auguſt. dicit in Ep. ad Dioſcorum; Tam potenti natura Deus fecit animam, ut ex ejus pleniſſima beatitudine, redundet in corpus plenitudo ſanitatis, id eſt, incorruptionis vigor. Et ideo ſicut Greg. dicit ibidem Oſtenditur corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuiſſe ejuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ.

Materiam de dotibus videtur reſpicere quã non complevit. Epiſ. 56. ante med. tom. 2. Hom. 26. in Evan. non remote a pr. li. 13. c. 22. cir fi. t. 5. Bed. c. 97. & eſt ulti. in Lu. ſup. illud habetis aliquid ut manducetur.

Ad 3. dicendum, quod ſicut Aug. dicit 13. de Civ. Dei. Salvator noſter poſt reſurrectionem, jam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum & potum cum diſcipulis ſumpſit, non alimentorum indigentia, ſed ea qua hoc poterat poteſtate. Ut enim Beda dicit ſuper Lucam, aliter abſorbet aquam terra ſitiens, aliter ſolis radius calens, illa indigentia, iſte potentia. Manducavit ergo poſt reſurrectionem, non quaſi cibo indigens, ſed ut eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Et propter hoc non ſequitur, quod fuerit ejus corpus animale, quod eſt indigens cibo.

COMMENTARIUS.

Chriſti corpus reſurgit glorioſum.

DOcet D. Thom. in hoc art. corpus Chriſti Domini fuiſſe glorioſum in reſurrectione ſua. Quæ concluſio ſimpliciter, & abſolute ſumpta, eſt de fide certiſſima, ut teſtimonia & rationes, quibus D. Th. utitur, aperte convincunt, quæ adeo ſunt perſpicua, ut nova expoſitione, aut confirmatione non egeant. Etenim illa omnia, quibus ſupra probavimus, Chriſtum vere ſurrexiſſe, hoc etiam probant. Nam in omnibus illis locis ſermo eſt de glorioſa reſurrectione, & immortali. Dixi autem concluſionem abſolute intellectam eſſe de fide, ut videlicet ſermo ſit de corpore glorioſo, id eſt, habente eam perfectionem, & ſtatum, quem corpora ſunt in beatitudine habitura. Nam ſi ſermo ſit de corpore habente hanc, vel illam perfectionem, nimirum quatuor dotes, vel qualitates, aut alias perfectiones gloriæ, ſic tam certum eſt, Chriſtum habuiſſe corpus glorioſum, quam eſt certum, habuiſſe has qualitates, & perfectiones. De qua re, ut hæc materia cõpleta ſit, poſtea propriam diſputationem inſtituemus.

Teſtimonii Greg. Pap. Expoſitio.

Solutio ad 1. ex dictis in art. 1. explicata eſt. In ſolutione vero ad 2. explicat D. Thom. verba Gregorii hom. 26. in Evangelia: *Corrumpi neceſſe eſt, quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur.* Et in ſumma dicit, ſic eſſe intelligenda, palpari non poſſe, niſi corpus natura ſua corruptibile, corpus autem glorioſum quamvis propter ſtatum gloriæ factum ſit incorruptibile, non tamen amiſiſſe propriam naturam, & compoſitionem ex contrariis qualitatibus. Unde habet, quod ex ſe corruptibile ſit, quamvis per gloriam ſit incorruptibile: & ideo hic modus incorruptionis non obſtat, quominus tale corpus palpari poſſit. Qua occaſione hic diſputari poſſet, quomodo corpus glorioſum ſit incorruptibile. Sed de hoc ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Dubium.

Secundo poſſet inquiri, quid ſit corpus eſſe palpabile, & an corpus cæleſte palpabile ſit, aut cur hoc ſit proprium corporis corruptibilis. Sed hæc quæſtio philoſophica eſt: non poſſumus tamen miſſam facere expoſitionem textus D. Th. Docet enim, corpus eſſe palpabile non ratione ſolius reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ denſitatis, ad quam ſequuntur qualitates habentes contrarium, quæ ſunt principia corruptionis. Unde concludit ſolum illud corpus eſſe palpabile, quod habet illas qualitates: corpus autem cæleſte, quamvis reſiſtat tactui, non tamen palpari, quia non habet hujuſmodi qualitates. Addit vero Cajet. tacitæ objectioni reſpondens, quod D. Th. dicit, ex denſitate oriri, ut corpus ſit palpabile, intelligendum eſſe de denſitate propria corporum corruptibilium. Nam cæleſtia quoque corpora (inquit) denſitatem habent: tamen alterius rationis. Nihil enim eſt commune univocum corpori corruptibili, & incorruptibili. Sed in primis, hoc ultimum principium, quod Cajet. aſſumit, falſum eſſe exiſtimo. Et quidem, ſi intelligatur de prædicato communi univoco ſecundum rationem genericam, & inſtituto præſenti non eſt neceſſarium [quia licet denſitates illæ eſſent diverſæ rationis, poſſent in communi ratione univoce convenire] & omnino eſt falſum, & ſine fundamento, ut conſtat ex Dialectica, & Metaphyſica. Cur enim ratio corporis, & ſubſtantiæ, & quantitatis non dicetur univoce de corpore cæleſti, & elementari? Si autem intelligatur de ratione univoca ſecundum ſpeciem ultimam, ſic quidem minus eſt improbabile, mihi tamen nunquam viſum eſt verum. Suppoſita enim reali diſtinctione quantitatis a ſubſtantia, exiſtimo probabilius quantitatem eſſe ejuſdem ſpeciei in corpore cæleſti, & elementari, etiamſi ſubſtantiales materiæ diverſæ ſint. Quia modus extenſionis in ordine ad locum, per quem nos a poſteriori concipimus effectum formalem hujus quantitatis, per modum cujuſdam capacitatis, ſeu aptitudinis ad replendum locum tali modo, hæc [inquam] extenſio ejuſdem rationis eſt in omnibus corporibus. Signum ergo eſt, effectum formalem quantitatis, atque adeo quantitatem ipſam eſſe ejuſdem rationis in illis. Unde ulterius colligo, denſitatem, quæ nihil aliud eſt, quam modus quidam quantitatis ejuſdem rationis eſſe in utriuſque corporibus: ſicut etiam figura eſt ejuſdem rationis, & omnes modi ſimiles, qui intelligi poſſunt manere in ſola quantitate abſtracta, aut per divinam omnipotentiam conſervata ſeparata ab omni materia, & ſine ulla propria qualitate realiter diverſa. Quocirca id proprie exiſtimo, reddere corpus aliquod palpabile, quod reddit illud ſenſibile ſenſu tactus, non per modum cauſæ efficientis, [quæ non proprie ipſa in ſe ſentitur, ſed effectus ejus, ſed per modum objecti, ac proprii ſenſibilis talis ſenſus. Quia palpare nihil aliud eſt, quam tangendo experiri, ſeu ſenſu tactus percipere, ut ex ſignificatione ipſius vocis conſtat, & quia nihil aliud fingi, aut excogitari poteſt. Quod etiam indicavit Chriſtus illis verbis: *Palpate, & videte*, id eſt, experimento cognoſcite: palpare ergo eſt tactu ſentire, quod tangitur; ergo eſſe palpabile eſt, eſſe ſenſibile ſenſu tactus. Ad hoc autem in primis neceſſarium eſt, ut corpus reſiſtat, non utcumque ſed ratione denſitatis & duritiei. Quod ideo addo, quia licet cælum reſiſtat tactui, ut manui, v. g. ſi conaretur moveri ultra ſuperficiem concavam lunæ: tamen non reſiſtit ratione denſitatis. Nam licet in cęlo ſint partes raræ, & denſæ: tamen ęque reſiſtunt omnes. Non ergo provenit ex denſitate, ſed ex indiviſibilitate, ex eo, quod cœlum eſt incapax diviſionis ratione ſuæ ſubſtantiæ, & alicujus fortaſſe ſuperioris qualitatis. Corpora vero corruptibilia reſiſtunt ratione denſitatis, & duritiei. Nam ſi hæc ſit, facile cedunt, & dividuntur, unde fit, ut palpari non poſſint. Hæc ergo eſt prima conditio neceſſaria in corpore palpabili: & hoc ſenſu dixit D. Thomas corpus eſſe palpabile ratione ſuæ *ſpiſſitudinis*: non quod ſit adæquata ratio, ſed conditio in primis neceſſaria, quam ſemper comitantur qualitates illæ, quæ ſunt propria objecta ſenſus tactus. Quæ vero ſint hæ qualitates, non eſt præſentis inſtituti explicare. Nam ad D. Thom. intelligendum dicta ſufficiunt.

Reſponſ. Corpus eſſe palpabile quid ſit.

Cælum non eſt palpabile cur.

Dubium.

Tertio vero inquiri poteſt, quomodo corpus glorioſum palpabile ſit. Sed hoc facile definitur ex dictis. Nam in corpore glorioſo manet diverſitas membrorum, & quædam ſunt dura, alia mollia, omnia vero habent ſufficientem denſitatem, ut ex hac parte contrectari poſſint: aliunde quoque habent ſuum naturale temperamentum, ac diſpoſitiones, a quibus provenit, ut ſentiri poſſint. Sed eſt obſervandum [quod ſupra diximus] corpus glorioſum non agere ex neceſſitate naturæ, & alioqui habere dotem ſubtilitatis: unde fit, ut ſi velit, poſſit neque reſiſtere tactui, neque per qualitates elementares illud immutare, & ideo, ſi noluerit, non poterit palpari. Deinde poteſt (ſi velit) ſua quantitate reſiſtere alteri corpori, non utendo dote ſubtilitatis, nec ſe penetrando cum eo, neque illi cedendo, & tamen nihil efficere in aliud corpus, neque per ſuas qualitates tactiles illud immutando, aut ſpeciem intentionalem imprimendo. Quia hęc actio [ut dixi] eſt libera corpori glorioſo, & non eſt neceſſario conjuncta cum priori reſiſtentia, atque hoc modo poteſt corpus glorioſum reſiſtere, & non palpari, ad eum modum, quo id poſſet contingere in corpore cæleſti. Poteſt tamen corpus glorioſum ſuo etiam arbitrio reſiſtere tactui immutando illum per qualitates ſenſibiles, atque hoc

Reſponſ. Corpus glorioſum quomodo ſit palpabile, & tangibile.

hoc modo poteſt palpari. Eſt ergo [ut ita dicam] corpus glorioſum palpabile voluntarie, ac libere, non ex neceſſitate.

In ſolutione ad 3. explicat D. Thomas, quomodo Chriſtus in corpore glorioſo potuerit manducare. De qua re dicemus Diſputatione ſequenti.

ARTICULUS IV.

Utrum corpus Chriſti debuerit cum cicatricibus reſurgere.

3or. 3.d.21.q.2 a.4.q.3. & op. 3.c. 245.& op. 60.c.22. col.4.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quod corpus Chriſti non debuerit cum cicatricibus reſurgere. Dicitur enim 1. ad Cor. 15. quod mortui reſurgēt incorrupti. Sed & cicatrices, & vulnera ad quandam corruptionem pertinent, & defectum. Non ergo fuit conveniens, ut Chriſtus, qui eſt reſurrectionis auctor, cum cicatricibus reſurgeret.*

ar.2. hujuſq.

2. *Præterea, corpus Chriſti integrum reſurrexit, ſicut dictum eſt. Sed apertura vulnerum contrariantur integritati corporis: quia per eas diſcontinuatur corpus. Non ergo videtur fuiſſe conveniens, quod in corpore Chriſti aperturæ vulnerum remanerent: etſi remanerent ibi quædam vulnerum inſignia, quæ ſufficiebant ad aſpectum, ad quem Thomas credidit, cui dictum eſt: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti.*

l.4. c.19. paulo ante fin.

3. *Præterea. Damaſc. dicit in 4. lib. quod poſt reſurrectionem de Chriſto dicuntur quædam vere, quæ non habuit ſecundum naturam ſed ſecundum diſpenſationem, ad certificandum, quod ipſum, quod paſſum eſt corpus, reſurrexit, ut cicatrices. Ceſſante autem cauſa, ceſſat effectus. Ergo videtur, quod certificatis diſcipulis de ſua reſurrectione, cicatrices ulterius non habuerit. Sed non conveniebat immutabilitati gloriæ, quod aliquid aſſumeret quod perpetuo in eo non remaneret. Ergo videtur, quod non debuerit corpus cum cicatricibus in reſurrectione reſumere.*

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Thomæ Joan. 20. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

Super illud Luc. oſtendit eis manus c. 97. in Luc. & eſt ultimum Li 22. c. 20. in pri. 80.5.

Reſpondeo dicendum, quod conveniens fuit, animam Chriſti in reſurrectione corpus cum cicatricibus reſumere. Primo quidem, propter gloriam ipſius Chriſti: dicit enim Beda ſuper Lucam, quod non ex impotentia curandi cicatrices ſervavit, ſed ut in perpetuum victoriæ ſuæ circumferat triumphum. Unde & Auguſt. dicit in 22. de Civit. Dei. Quod fortaſſis in illo regno in corporibus martyrum videbimus vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quamvis in corpore non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit. Secundo, ad confirmandum corda diſcipulorum circa fidem ſuæ reſurrectionis. Tertio, ut Patri, pro nobis ſupplicans quale genus mortis pro homine pertulerit, ſemper oſtendat. Quarto, ut ſua morte redemptis, quam miſericorditer ſint adjuti, propoſitis ejuſdem mortis indiciis inſinuet. Poſtremo, ut in judicio quam juſte damnentur, ibidem denunciet. Unde ſicut Auguſt. dicit in lib. 2. de Symb. c. 8. Sciebat Chriſtus quare cicatrices in ſuo corpore ferret: ſicut enim demonſtravit Thomæ non credenti, niſi tangeret & videret, ita etiam inimicis vulnera demonſtraturus eſt ſua, ut cōvincens eos veritas dicat: Ecce hominem quem crucifixiſtis, videtis vulnera, quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis, quoniam per vos, & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.

Bed. c.97. in Lucam id innuit.

Ad 1. ergo dicendum, quod cicatrices illæ, quæ in corpore Chriſti permanſerunt, non pertinent ad corruptionem, vel defectum, ſed ad majorem cumulum gloriæ, in quantum ſunt quædam virtutis inſignia, & in illis locis vulnerum quidam ſpecialis decor apparebit.

Ad 2. dicendum, quod illa apertura vulnerum, quamvis ſit cum quadam ſolutione continuitatis, totum tamen hoc recompenſatur per majorem decorem gloriæ, ut corpus non ſit minus integrum, ſed magis perfectum. Thom. autem non ſolum vidit, ſed etiam vulnera tetigit: quia (ut dicit Leo Papa) ſuffecit ſibi ad fidem propriam, vidiſſe, quod viderat, ſed nobis operatus eſt, ut tangeret, quem videbat.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus in ſuo corpore voluit cicatrices vulnerum remanere, non ſolum ad certificandam diſcipulorum fidem, ſed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet, quod ſemper in ejus corpore cicatrices illæ remanebunt: quia (ut Auguſtin. dicit ad Conſentium, de reſurrectione carnis) Domini corpus in cælo eſt, credo, ut erat quando aſcendit in cælum. Et Gregor. 14. Moralium dicit. Quod ſi quid in corpore Chriſti poſt reſurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli ſententiam, poſt reſurrectionem Dominus rediit in mortem, quod quis dicere niſi ſtultus præſumat, quia veram carnis reſurrectionem denegat? Unde patet, quod cicatrices, quas Chriſtus poſt reſurrectionem in ſuo corpore oſtendit, nunquam poſtmodum ab illo corpore ſunt remotæ.

Aug. Ep. 146. paulo a princ. t. 2. Lib. 14. Mor c. 11. a med.

Contextus D.Th. ſatis eſt perſpicuus, de re vero ipſa differemus diſp. ſequenti.

DISPUTATIO XLVII.

In ſex Sectiones diſtributa.

De integritate, ac perfectione naturali corporis Chriſti reſurgentis.

DIximus in ſuperioribus, Chriſtum Dominum vere, ac proprie ſurrexiſſe, atque adeo poſt reſurrectionem habere verum corpus humanum, & perfectum perfectione eſſentiali: hoc enim ſaltem eſt neceſſarium ad veritatem reſurrectionis. Unde etiam fit, neceſſarium eſſe, ut habeat corpus organicum, & convenienti modo diſpoſitum ſaltem, prout neceſſarium eſt ad veritatem, & naturalem conſiſtentiam humanæ naturæ, juxta ea, quæ diximus de reſurrectione in communi. Nunc ergo dicendum ſupereſt de perfectione, quæ eſt prꝫter rei eſſentiam, ſine qua rei natura poſſet conſiſtere, licet non adeo perfecte. Hæc autem perfectio duplex eſſe poteſt: una ſupernaturalis [de qua dicturi ſumus diſputatione ſequenti] altera naturalis, de qua hic dicendum eſt, & ad tria, vel quatuor capita revocanda eſt, ſcilicet, ad perfectionem qualitatis, actionis, ſeu virtutis activæ, & quantitatis. Et quidem de qualitatum naturalium perfectione, nihil ſpecialiter dicendum occurrit. Quia qualitates naturales, vel ſunt diſpoſitiones, quæ complent naturale temperamentum, & de his jam diximus, neceſſarias fuiſſe in corpore Chriſti. Vel ſunt qualitates ſecundæ, quæ ex temperamento primarum conſequuntur, ut color: & de his eadem eſt ratio, quæ de primis, neque in eis eſt aliqua difficultas, quæ explicatione indigeat. Vel ſunt veluti modi quidam reſultantes ex quantitate, aut ex proportione partium, ſeu aliarum qualitatum, ut ſunt figura, pulchritudo, ſanitas, & de his etiam nulla eſt ſpecialis quæſtio. Tum quia, ſi hæc fuerunt perfectiſſima in corpore Chriſti mortali, certius eſt, eſſe in corpore glorioſo. Tum etiam, quia cum hæc conſequantur ex perfectione quantitatis, & aliarum qualitatum, explicata veritate in fundamento, explicata relinquitur in reliquis, quæ neceſſario conſequuntur. Aliæ denique ſunt qualitates, quę ſunt propriæ potentiæ activæ, quæ in ſecundo membro ſupra poſito comprehenduntur. Dicendum vero eſt prius de quantitate, quoniam intrinſeca eſt corpori, & ab illa maxime pendent omnes corporis facultates. Quantitatis autem perfectio in tribus potiſſimum videtur conſiſtere, ſcilicet, in perfecto, ac completo numero omnium partium corporis humani, perfectaque ſingularum partium magnitudine, ex qua reſultat debita totius corporis moles, ac denique debita integritas compoſitio, & continuatio hujuſmodi partium.

SECTIO I.

Utrum corpus Chriſti glorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani.

PRimum omnium certum de fide eſt, Chriſti Domini corpus ſurrexiſſe integrum, ac perfectum. Quod probari poteſt teſtimoniis, & rationibus, quibus priori tomo diſp. 15. ſect. 5. probavimus, aſſumpſiſſe Verbum divinum in Chriſto naturam noſtram integram, ſicut eam in Adamo plantavit. Quia factus eſt homo perfectus, ac integer, non mancus, & mutilus. Hoc enim licet fuerit verum in ſtatu mortali, multo tamen magis in ſtatu gloriæ. Tum quia (ut Athanaſ. dixit lib. de incar. Verbi, ejuſque corporali adventu) *corpus, in quo Chriſtus reſurrexit, non alterius cujuſquam, ſed ipſiuſmet vitæ corpus fuit, & ideo cum omni integritate reſurrexit.* Nam ſicut in

Corpus Chriſti integrum ac perfectum reſurrexit.

in prima aſſumptione propter Verbi majeſtatem, non decuit aſſumi corpus mancum, aut mutilum: ita etiam neq; in reſurrectione, cum eadem perſeveraverit unio ad Verbum, & præterea adjuncta fuerit perfectio gloriæ, quę naturalem hanc perfectionem ſupponit. Tum præterea, quia (ut dixit Greg. Nyſſenus orat. 1. de Reſur.) *Chriſtus id, ad quod erat iterum reverſurus per reſurrectionem, quidquid tacebat una ſecum excitavit?* ſed in ſepulchro jacuit integrum corpus, ſicut erat vivum, quia in paſſione nullum membrum eſt illi abſciſſum, ſicut neq; os aliquod confractum eſt. Conſtat igitur, reſurrexiſſe corpus Chriſti integrum, ac perfectum, atque adeo omnibus partibus ſolidis conſtans. Voco autem partes ſolidas eas, quæ ab humoribus diſtinguuntur, de quibus ſectione ſequenti dicendum eſt. Unde ſub his partibus comprehenduntur, in primis omnes illæ partes, quæ anima rationali informantur, de quibus nulla poteſt eſſe controverſia. Comprehenduntur quoque dentes, & ungues. Ejuſmodi namque probabile eſt informari anima, & certum, requiri ad corporis integritatem, & ad aliquas actiones connaturales homini. Deinde idem dicendum de barba & capillis capitis. Nam licet de his majus dubium ſit, an informentur anima: certum tamen eſt, plurimum conferre ad ornatum, & complementum humani corporis. Pręterea idem eſt de inteſtinis, quæ etiam ſunt partes ſolidæ, & ſine ulla dubitatione ab anima informantur, & ad integritatem naturalem humani corporis requiruntur. An vero eſſent vacua, vel quibus ſubſtantiis plena, dicemus ſectione ſequenti. Et confirmantur hęc omnia. Nam in omnibus hominibus reſurgentibus ad gloriam omnes hæ partes inſtaurabuntur, quia *capillus de capite eorum non peribit*, ut late tractat Auguſt. in Enchir. c. 87. & ſequentibus, & l. 20. de Civ. c. 19. & Theologi in 4. diſt. 44. ubi D. Th. q. 1. art. 2. optimam rationem affert. Quia corpora Beatorum reparantur ad perfectionem ultimam conſequendam, ergo oportet, ut in ſubſtantia ſua integra, ac perfecta reſtituantur: ergo multo magis hoc fuit neceſſarium in Chriſto, cujus corpus non ſolum reparabatur per reſurrectionem, ut ultimam perfectionem gloriæ conſequeretur: ſed etiam, ut eſſet exemplar omnium, quę ſimilem perfectionem erant conſequutura, tanquam corpus ipſius Dei proprium. Accedit, quod propter infinita merita multo magis debebatur Chriſto hæc perfectio, quam aliis.

Dubium. Solum poteſt hoc loco vulgaris illa quæſtio deſiderari, an in corpore Chriſti poſt reſurrectionem fuerit prępuтium, quod in circumciſione abſciſſum eſt. Et ratio dubitandi eſſe poteſt: quia præputium Chriſti dicitur adhuc eſſe in terris. Innocentius enim tertius l. 4. de myſteriis Miſſæ refert, in Later. Baſilica reſervari, quod etiam nunc habet Romana traditio. Eſt enim in Lateranenſi templo quidam locus ſacer, qui propter multitudinem, & excellentiam reliquiarum, quæ in eo adſervantur, *Sancta Sanctorum* vocatur: ibique præputium Chriſti eſſe dicitur, translatum porro tempore Caroli Calvi ex Aquiſgranenſi civitate, ubi (eodem auctore Innocentio) Carolus Magnus illud collocaverat, ſibi per Angelum Jeroſolyma delatum. Et confirmatur, quia ſicut in corpore Chriſti reſurgentis manſerunt vulnera clavorum, & lanceæ, ſalva corporis integritate, ac perfectione: ita potuit manere cicatrix illa circumciſionis, igitur non fuit neceſſarium præputium iterum aſſumi.

Et in revelationibus S. Brigittæ l. 6. c. 102. refertur: B. Virginem Brigittæ revelaſſe, ſe uſque ad mortem ſuam particulam illam ſervaſſe, & tunc Evangeliſtæ Joanni eam tradidiſſe, ipſumq; reliquiſſe eam ſucceſſoribus ſuis: poſtea vero fideles eam in loco occulto repoſuiſſe, in quo delituit, donec per Angelum manifeſtata eſt.

Reſponſ. In corpore Chriſti reſurgẽtis præputiũ eſt. Nihilominus dicendum eſt, in corpore Chriſti Domini reſurgentis eſſe præputium. Ita ſentiunt Theo. Luc. 2. Bona. in 4. d. 12. & Supplem. Gab. in 4. d. 44. q. 1. & Medina hic a. 2. exiſtimat eſſe rem certam, quamvis Turrecremata in c. Invitat. de conſecrat. d. 2. & Sylveſt. in roſa aurea, rem ſub dubio relinquant. Ratio autem noſtræ ſententiæ eſt. Quia præputium eſt particula humani corporis ad ejus integritatem aliquo modo pertinens: ergo non deeſt nunc corpori Chriſti in cœlo. Quia eſſet aliqua imperfectio, cujus nulla ſufficiens cauſa fingi poteſt. Nam, quod maneat cicatrix vulneris in circumciſione accepti, vel non eſt neceſſarium, vel certe fieri potuit ſine diminutione, & defectu alicujus partis. Item Adam, & alii Beati habebunt integra corpora abſq; defectu hujus partis. Quod enim quidam dixerunt (ut hic Medina refert) omnes Beatos habituros circumciſa corpora, fabuloſum eſt ac Judaicum, & de iis præſertim, qui in hac vita circumciſi non fuerunt, eſt prorſus incredibile. Cur enim humanum corpus non habebit in beatitudine omnem illam naturalem perfectionem, & ſubſtantialem integritatem, quam in prima creatione habuit, & in ſtatu innocentiæ haberet? Aut cur potius virile corpus, quam fœmineum ex parte aliqua mutilum futurum erit? Quod ſi in aliquo futurum eſt integrum, & ſine ullo defectu, maxime in Chriſto.

Ad traditionẽ ergo, ſeu hiſtoriam referentem particulam illam præputii Chriſti ſervari hactenus in Eccleſia, Innocentius ſupra in dubium illam revocat. Nam dicit, totum hoc eſſe Deo committendum. Supplementum autem Gabrielis dicit, probabile eſſe ſimul manere in terra, & in corpore Chriſti, in quo informatur anima rationali, & vivit: in terra vero eſt inane. Sed mihi non videtur hoc credibile non quod exiſtimẽ implicare contradictionem, ſed quia nulla eſt cauſa tanti miraculi, nec probabile fundamentum, ut illud credatur. Bonaventura igitur ſupra, dubio ſecundo circa textum Magiſtri reſpondet, fortaſſe in præputio non fuiſſe aliquid pertinens ad veritatem humanæ naturæ, vel (ſi aliquid fuit) illud fuiſſe reaſſumptum: aliquam vero materialem partem conſervatam eſſe pro devotione fidelium. Mihi tamen dicendum occurrit, particulam illam præputii formaliter (ut ſic dicam) eſſe de integritate corporis, non vero materialiter, Reſponſ. ad objectionem. ideſt, ut conſtans ex illa individua parte materiæ, ex qua conſtabat præputium in circumciſione abſciſſum, juxta doctrinam generaliter ſupra datam de veritate reſurrectionis. Ubi ex ſententia Auguſtini, & D. Thomæ diximus, non eſſe ad veram reſurrectionem ſimpliciter neceſſarium, ut omnes partes materiales corporis ex eiſdem numero partibus materiæ conſtent, ex quibus prius conſtabant, ſed ſat eſſe, ut totum coſtet ex eadem materia tota, & ad majorem perfectionem ſatis etiam eſſe, ut principales partes, ſeu organicæ omnino eædem ſint, & eadem materia. Quod vero minima aliqua materialis pars interdum ex alia materia ſuppleatur, nihil obſtat tam veritati, quam perfectioni reſurrectionis, præſertim ſi illamet materia fuit aliquando pars ejuſdem corporis. Sic igitur in præſenti dici poteſt corpus reſurgens habuiſſe præputium formatum ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliquando fuit in corpore Chriſti, & per continuam nutritionem reſoluta fuerat: particulam vero illam, quæ in circumciſione abſciſſa fuerat, relictam eſſe in terris ad fidelium devotionem. Hoc modo & ſalvatur perfecta integritas corporis Chriſti reſurgentis, & fides humana adhibetur traditioni aſſerenti, Chriſti præputium manere in terris. Neque in hoc apparet ulla difficultas, vel inconveniens. Nam etiam illamet particula tempore infantiæ abſciſſa non conſtabat ex tota materia neceſſaria, ut reſtitueretur in ea quãtitate, quã corpus perfectæ magnitudinis requirit. Oportebit ergo addere aliquid materię, id ſcilicet, quod in vitę progreſſu acquiſitum eſſet per nutritionem. Rurſus illamet particula materiæ, qua conſtabat præputium in infantia, fortaſſe ſi tunc non fuiſſet abſciſſa, per continuam vitæ nutritionẽ fuiſſet reſoluta, ſicut de materia aliarum partium eſt veriſimile, ergo non oportuit aſſumere præputium ex illamet materia. Et hoc eſt ſatis ad rem incertam, dummodo certo conſtet, Chriſti corpus in cęlo hac parte nõ carere. Particula præputii Chriſti in circumciſione abſciſſa in Lateranẽſi Baſilica adſervari creditur.

SECTIO II.

Quomodo in corpore Chriſti glorioſo, vulnerum cicatrices, ſalva ejus integritate, ac perfectione permanſerint.

HÆc dubitatio oritur ex dictis ſectione præcedenti, duplici ex capite. Primo, quia de integritate, ac perfectione humani corporis eſt partium continuitas, ſine qua nec integritas, neque ſoliditas perfecta poteſt intelligi. Sed, ſi in manibus, pedibus, ac latere manſerunt hiatus vulnerum, non potuerunt illę partes eſſe continuę: ergo neq; habuerunt debitam integritatem. Et hæc difficultas potiſſimum apparet in arteriis, nervis, ac venis. Nam horum continuitas maxime neceſſaria eſt ad continen-

tinendum ſanguinem,& ſpiritus,& ut deriventur,fluantque per corpus: denique ad motionem, & uſum partium organicarum. Secundo, quia neceſſe eſt, ut deſint aliquæ partes carnis,& nervorum,alięque ſimiles,quibus illa foramina opplenda forent:ergo non eſt corpus omni ex parte completum. Antecedens patet, quia de facto illa vulnera non replentur carne,nervis, &c.& aliis partibus nihil eſt additum. Oportuiſſet enim aut denſiores fieri, quã natura ſua poſtulent, aut aliunde deformiter augeſcere: utrumque autem eſt contra perfectionem illius corporis. In contrarium autem eſt,quia Jo.20. dicitur Chriſtus, ut Thomam ad fidem revocaret, in manibus ac latere vulnerum oſtendiſſe veſtigia.

Joan. 20. In corpore Chriſti glorioſo quinque vulnerum cicatrices perſeverant.

In hac re propter prædictum locum Joan. de fide certum eſt, ſervata eſſe in corpore Chriſti reſurgentis quinque vulnerum cicatrices. Nam, licet Joannes non faciat expreſſam mentionem pedum, tamen univerſa Eccleſia ſemper intellexit,ita eſſe locum hunc explicandum,ſicut & ab univerſis Patribus expoſitus eſt.Quia fere eadem eſt ratio pedum, ac manuum. Quod vero Chriſtus tantum manus,& latus oſtenderit,in cauſa fuit, quia Thomas ſolum fecerat mentionem manuum, ac lateris, quando in ſua incredulitate perſiſtens dixerat: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum*, *&c.*tamen revera ſub manibus, & latere, etiam pedes comprehendere voluit. Adde Luc.dum narrat eam apparitionem, quam refert Jo.c. 20.cum Chriſtus ingreſſus eſt januis clauſis ad diſcipulos, Th.abſente,dicere,oſtendiſſe Chriſtum diſcipulis manus ac pedes:cum tamen Jo.dicat oſtendiſſe eis manus, & latus:ergo ſignum eſt,ſub his vulneribus omnia comprehẽdi.Sit ergo certum, manſiſſe poſt reſurrectionem omnia.

Cicatrices vulnerum in corpore Chriſti glorioſo non apparentes,ſed veræ.

Secundo eſt certum has cicatrices non fuiſſe apparentes, aut pro illo tantum tempore, quo ſe diſcipulis Chriſtus oſtendebat effictas,ſed ab inſtanti reſurrectionis vere in Chriſti corpore permanſiſſe, perpetuoque duraturas. Ita explicant hoc myſterium Ignat. Ep.ad Smyrnenſes, Hilar.l.3.de Trin. Juſtin. Dialog.cum Tryph.Dionyſ.c. 7.de cœleſt.hierar.Leo P.ſer.1.de reſur. Aug.ep.40.qu.1. & l.2 de Symb.ad catech.c.8.& l.22.de civ.cap.20.Ambroſ.& Beda Luc.ult.Cyril.Alexand.l.12. in Jo.c.58. & Jeroſol.cat.14.Athan.ep.ad Epict & orat.contra Arrianos,in hoc dictum, *Ex Deo Deus eſt Verbum*,circa finem, Greg.hom.26.in Evang.& omnes interpretes Jo.20 Ratio eſt,primo,quia cum ſtigmata vulnerum oſtenſa ſint a Chriſto in veritatis teſtimonium,debuerunt eſſe vera, & non ficta. Item cum Chriſti corpus reſurrexerit immortale, & impaſſibile, nullam poſtea mutationem ſeu alterationem in propria ſubſtantia, & quantitate, pati debuit. Ergo ſicut vera oſtendit ſtigmata vulnerum, ita a principio reſurrectionis ea habuit, ac perpetuo retinet. Unde Cyrillus Alexandr.ſupra colligit,Chriſtum eas cicatrices ſecum attuliſſe in cœlum ex illo Zach.13. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum: qui diligebant me*. Item ex ſimili interrogatione Iſai.36. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom,tinctis veſtibus de Boſra?*& infra;*quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum?* Quæ loca de hoc myſterio interpretatur etiam idem Cyrill. in Exegeſi ad Acacium, quæ habetur in Conc.Epheſ.to.6.cap.16.& in Iſaiam ibidem Hieron exponit interrogationem hanc inductam eſſe ab Angelis, Chriſto in cœlum aſcendente. Auguſtin. etiam ſupra affirmat,Chriſtum venientem ad judicium,allaturum hæc ſtigmata, eaque ſuis inimicis ad eorum confuſionem oſtenſurum. Et in hunc modum interpretatur illud Zach. *Aſpiciens ad me, quem confixerunt.* Quod eodem modo expoſuit idem Auguſt.l.20. de Civit.c.30. & l.1.de Trin.cap.13.Hier.Theodoretus,Rupertus in eundem locum,Leo ep.97.ad Leonem Auguſtum, ubi Chryſoſtomum in eandem ſententiam adducit hom.de cruce, & latrone c.6.

Dificultas vero ſupereſt, primo in explicando, qualia fuerint hęc vulnerum ſtigmata. Duobus enim modis poſſunt intelligi;primum ut vere mãſerint in manibus Chriſti foramina clavorum, & ſimiliter in pedibus, & latere. Alio modo,ut omnes partes revera fuerint integræ, continuæque manſerint tamen ibi ſigna aliqua, & veſtigia vulnerum. Hoc enim poſteriori modo videtur exponere Auguſt.dicta Ep.49.& aliis in locis,quæ retulimus.Dicit enim, Chriſtum poſt reſurrectionem non vulnera monſtraſſe dubitantibus, ſed cicatrices, quæ tunc falſæ fuiſſent,ſi nulla vulnera præceſſiſſent, & neque ipſę eſſent, ſi eas eſſe noluiſſet.In eandem ſententiam referri poſſunt, qui hęc vocãt *ſtigmata veſtigia,notas*,aut *cicatrices vulnerum*, Greg.uterque Cyrill. & alii.Atque huic explicationi favent rationes dubitandi initio poſitæ.

Reſponſ.

Cæterum communis ſententia eſt, in his vulneribus manſiſſe vera foramina.Ita docuit Abulen.parad.5.c.25. & 26. quem recentiores ſequuntur, Cajet. hic a.4. & Jo. 20.Janſen.c.147.conc.Toletus Jo.20.Medina hoc loco. Et videtur fuiſſe ſententia Cyril.l.de fide ad Theod. circa finem, dicentis: *Poſtquam Thomas manus in latus, & digitos in clavorum foramina intuliſſet, ſtatim exclamavit,Dominus meus, & Deus meus*;Greg.Naz.or.42.dicit, manſiſſe *clavorum impreſſiones*. Euthym.in Jo.dicit Th. vidiſſe *veſtigia clavorum, & latus Chriſti apertum*.Et videtur hæc ſententia aperte convinci ex Evangelio. Primum enim dicit Thom. *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum in latus ejus,non credã.* Quę verba videtur dixiſſe permotus ſermonibus Diſcipulorum, qui dicebant, ſe vidiſſe Dominum. Unde veriſimile eſt, etiam narraſſe,vidiſſe ſe loca,id eſt foramina, rupturaſq; clavorum,& lanceę.Hęc enim per ſe conſiderata non videntur eſſe ſigna hominis viventis,& ſuſcitati. Nam per veram, & perfectam reſurrectionem potius viderentur tollenda omnia vulnera,& vulnerum cicatrices(ut apud Aug.etiam ethnicus Porphyrius objiciebat)cur ergo poſtulaſſet Thomas hæc ſigna in Chriſto ſuſcitato, niſi ab aliis diſcipulis audiviſſet,Chriſtum in ſuo corpore hęc ſigna conſervaſſe,& oſtendiſſe? Unde Petrus Chryſ.ſer.28. pertractans illa verba Chriſti: *Videte manus meas, & pedes meos*, in hæc verba introducit Chriſtum loquentem: *Quia gravatis oculis caput adhuc reſpicere non poteſtis, videte carnis vulnera. Oculus non videt, videat tactus, digiti veſtri interna veſtigia clavorum,manus veſtræ alta vulneris exquirant. Aperite manuum foramina, ſulcate latus,renovate vulnera. Quia negare non poſſum diſcipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam ſævientibus non negavi. Palpate,palpate, & uſque ad oſſa inquiſitores ardui pervenite ut vel oſſa carnis aſtruant veritatem, & me eſſe ipſum vel vulnera ſervata teſtentur*. Deniq;cum Chriſtus poſtea dixit Thomæ: *Infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum*, aperte ſignificavit, fuiſſe in eis partibus hiatus aliquos,in quos exploratores digiti,& manus immitti poſſent. De quibus loquens idem Petrus Chryſ.ſer.76. *Dominus* (inquit) *eadem redit in carne,vulnera reportat, ipſa clavorum foramina reſumit, & ipſa facit teſtimonia ſui corporis, ſuæ reſurrectionis indicia,quæ ſuæ fuerant contumelia paſſionis*.

Objectio.

Sed dicet aliquis,poſſe excogitari modum,quo intelligatur manſiſſe tantum cicatrices,ſeu ſigna vulnerum: nõ tamen propria foramina,quę non eſſent carne,& ſanguine plena.Cum enim corpus Chriſti eſſet glorioſum,poterat per dotem ſubtilitatis penetrari cum alio corpore, vel(ſi vellet)illi reſiſtere,& ab eodem loco pellere: ſimiliter quoq; poterat ſuo arbitrio viſum immutare ſecundum aliquam partem,& non ſecundum aliam. Sic igitur potuit Chriſtus dare locum Thomæ, ut digitos in loca clavorum immergeret, ac ſi eſſent carne vacua, contingendo,& palpando latera vulnerum, & non carnem intermediam, non quia re ipſa nulla eſſet inter ea latera interjecta caro, ſed quia quoad illam carnem utebatur dote ſubtilitatis, faciendo, ut non reſiſteret, nec palpari poſſet: quoad alias vero partes permittendo, ſe contrectari,ac palpari.Et ſimili modo reſpectu viſus facere potuit, ut illa caro interjecta inter latera non multiplicaret ſpecies,nec immutarent viſum, neque etiam impediret, quominus totus ille locus eſſet tranſparens, ac diaphanus.Hæc enim ſunt facilia corpori glorioſo,quod lucidiſſimum eſt, & viſum immutat, ut vult. Quod ſi objicias, quia juxta hunc modum explicandi ſequitur Chriſtum non vera oſtendiſſe vulnera, ſed ficta. Reſponderi poteſt cum Auguſt.ipſum non vera monſtraſſe vulnera: nunquam enim Evangelium id dixit,ſed ſolum oſtendiſſe Chriſtum manus,& latus.Et cum dixiſſet Thomæ, *Infer digitum tuum huc*,non addit, *& vide vulnera mea*,ſed dixit, *& vide manus meas*. Neque vero oſtendit ficta vulnera, ſed oſtendit vera loca vulnerum cum ſignis, & veris cicatricibus vulnerum.Unde addi poteſt, quamvis manus,v.g.Chriſti ſit integra,& tota caro ejus continua,

tamen

tamen in illa parte, ubi clavis fuit infixus, apparere locum ipſius vulneris cum propria figura, & ſpeciale colore, ac fulgore, qui non tantum in ſuperficie, ſed in tota profunditate utrinque cernatur: & quamvis totus ille locus, & quaſi foramen nunc non ſit carne vacuum, ſed plenum: tamen carnem, quæ ibi eſt incluſa, eſſe quaſi gemmam quandam ſingulari modo perlucidam, & perfectiſſimo colore imbutam. Unde fit, ut ſine ulla fictione, vel falſitate potuerit Chriſtus oſtendere diſcipulis cicatrices, & ſtigmata vulnerum, ita ut ab eis vere videri potuerint, tangi, & (ut ita dicam) penetrari, vel oculis, vel digito, quanquam revera in corpore Chriſti nullum ſit foramen carne vacuum. Denique videri poteſt hic modus dicendi non improbabilis, quia & rationes in principio factæ optime hoc modo expediuntur, & apparet conſentaneus Auguſt. locis cit. & 12. de Civ. c. 19. & 20. D.Th. hic a.4. ad 1. & in 3.d.22.q.2.a.4. q.3. ad 1. qui dicunt, cicatrices vulnerum manſiſſe in Chriſto abſque ullo defectu, & cum magno decore, qui apparet in locis vulnerum. Sentiunt ergo, nullam partem carnis ibi deeſſe, & decorem illum in carne ibi exiſtente apparere. Et idem ſentit Sotus in 4.d.44.a.3. agens de Martyribus.

Reſponſ. Nihilominus modus hic explicandi hæc vulnera, ſicut novus, ita & ſuſpectus eſt, minuſque conſentaneus Evangelicæ veritati, & candori, & ideo prior communis ſententia omnino defendenda eſt. Et juxta illam ad rationes dubitandi initio factas dicendum eſt, ſpeciali miraculo factum eſſe, ut illa foramina non impediant, quominus nervi, arteriæ, & venæ continuæ ſint, optimeque diſpoſitę, tum ad continendum ſanguinem, tum ad omnes actiones, & motus vitæ. Et quamvis ibi deſit aliquid carnis, ita ſunt illæ partes diſpoſitæ, ut nullam deformitatem, ſed potius decorem ſingularem habeant. Unde ille non reputatur defectus, aut imperfectio aliqua, cum nec pulchritudinem minuat, neque optimam diſpoſitionem tam ad exiſtendum, quam ad operandum tollat.

Objectio. Ultimo quæri poteſt, cur Chriſtus voluerit hæc vulnerum ſtigmata in glorioſo corpore conſervare. Porphyrius enim Auguſt. Ep. 49. ſic objiciebat; *Si poſt reſurrectionem ſtatus beatus futurus eſt, quid ſibi vult cibatum Chriſtum fuiſſe, & vulnera monſtraviſſe; ſed ſi propter incredulum fecit, finxit: ſi autem verum oſtendit, ergo in reſurrectione accepta futura ſunt vulnera*. Itaque infidelis ille exiſtimabat, vulnera Chriſti aut non fuiſſe vera, ſed ficta: aut ſi vera fuerunt, ex neceſſitate materiæ in corpore permanſiſſe, ac ſi Chriſtus illa curare non potuiſſet. Unde Beda Luc. ult. his verbis proponit argumentationem infidelium; *Si Deus veſter nec ſibi inflicta a Judæis vulnera curare prævaluit, qua temeritate putatis eum veſtra de pulvere membra ad integrum reſtauraturum?*

Reſponſ. Sed hæc objectio nullius momenti eſt. Quis enim vel cogitare poteſt, eum, qui corpus mortuum vivificare potuit, non potuiſſe ipſius vulnera, cunctaque illorum veſtigia, ac ſigna delere, ſi voluiſſet? Igitur quod in Chriſti corpore vulnera manſerint, non neceſſitatis fuit, ſed voluntatis, ac gratuitæ diſpenſationis. Sicut enim quando, & quomodo voluit, ita etiam, quale voluit, corpus ſuum excitavit. Tradunt autem Patres varias rationes & cauſas, ob quas in Chriſti corpore vulnerum ſtigmata relicta fuere.

Impreſſa vulnerum ſtigmata in ſuo glorioſo corpore cur Chriſtus reliquit.

Quarum illę potiſſimæ ſunt, quas hic D.Th. adduxit ex Beda, & Auguſt. citatis loc. Prima eſt, propter accidentalem gloriam corporis Chriſti, in quo vulnera manent in perpetuum victoriæ, triumphique inſigne. Unde colligit Auguſt. 22. de Civ. c. 29. & 22. in omnibus martyrum corporibus glorioſis futura eſſe quædam inſignia, & vulnerum cicatrices, quę pro Chriſto ſuſtinuerunt cum magno decore, & accidentali gloria. Atque idem affirmat Ambr. l.10. in Luc. Et quamvis Cyril. Alex. 12. in Jo. c. 58. hoc negare videatur, tamen revera ſolum negat imperfectionem, & defectum, non victoriæ, & triumphi ſtigmata.

Objectio. Secunda ratio eſt, manſiſſe hæc vulnera ad fidem confirmandam. In qua illud videtur difficile, quomodo ejuſmodi vulnera potuerint eſſe accommodatum medium ad confirmandam veritatem reſurrectionis. Nam potius videntur potuiſſe præbere occaſionem dubitandi, non ſolum de poteſtate reſurgentis, & perfectione reſurrectionis (ut Porphyrius dubitavit) ſed etiam de illius veritate, quomodo ſcilicet vere eſſet vivum corpus, in quo talia vulnera, & prę ſertim apertio lateris apparerent. Reſpondetur, fuiſſe illa ſtigmata veræ reſurrectionis ſigna. Quia aperte oſtendebant, illud corpus, quod vivum videbatur, fuiſſe idem numero, quod in cruce pependerat. Unde Leo P. ſer. 1. de Reſur. Reſponſ. *Ideo* (inquit) *vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentiſſima paſſionis ſigna monſtrabat, ut agnoſceretur in eo proprietas divinæ humanæque naturæ individua permanere*. Et Cyrill. Alexand. dicto c. 16. dicit: *Chriſtum præter illud, quod rerum conditio requirit, propter utilitatem noſtram, paſſionis notas retinuiſſe, ut reſurrectionis myſterium recte intelligamus, non aliud corpus reſurrexiſſe credentes, quam quod cruciatu mortuum fuit*. Similia habet Damaſcen. l.4. de fide c.18. Auguſt. Beda, & alii Patres ſupra cit.

Objectio. Tertia cauſa affertur, ut ſemper æterno Patri vulnera oſtendat, quæ ſumpta eſt ex Beda ſupra: & illuſtrari poteſt ex multis, quæ de oratione Chriſti in cœlo adduximus in priori tomo diſp. 45. ſect. 2. Solum poſſet aliquis dubitare, quia ęterno Patri ſemper ſunt præſentia paſſionis vulnera, ac ſi nunc eodem modo durarent, quo tempore paſſionis fuerunt: ergo ad repræſentandam Dei Chriſti paſſionem, vel (ut ita dicam) ad eam in memoriam revocandam, non erant neceſſaria ſenſibilia ſigna paſſionis, neque ad hunc finem poterant eſſe utilia.

Reſponſ. Impreſſa vulnerum ſigna in cœlo cur Patri Chriſtus oſtendat.

Dicendum vero eſt, ſine dubio hæc ſigna non eſſe in humanitate relicta, quia reſpectu Dei eſſent neceſſaria, vel utilia, ut paſſionem Chriſti, & merita in ejus memoriam revocarent. Non enim indiget Deus ſenſibilibus ſignis, neque illis ad cognoſcendum movetur. Fuerunt tamen valde neceſſaria propter nos, ut intelligeremus Chriſtum ingreſſum eſſe in cœlum, *ut appareat vultus Dei pro nobis*, id eſt (ut ait Cyprian. ſer. de Bapt. Chriſti) *ut ſemper reſervatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant pretium, & obedientiæ donativum requirant. Vel* (ut exponit Anſelmus) *ut appareat præſentiæ, ac benevolentiæ Dei Patri, intercedens pro nobis, oſtendens cicatrices vulnerum, quem pro noſtra redemptione pertulit. Miro enim, & ineffabili ordine eum, qui nihil unquam poteſt oblivíſci, qui ſemper miſereri paratus eſt, abſque intermiſſione Dominus Jeſus admonet, quam congrue hominibus miſereri debeat, pro quibus ipſe confligens mortis imperium moriendo proſtravit*.

Et hinc oritur quarta cauſa horum ſtigmatum, ſcilicet, ut ad ſpem, & fiduciam in Chriſtum homines excitētur, & ad gratias illi agendas pro ineffabili redemptionis beneficio. Quæ omnia eleganter complexus eſt Ambroſ. ſupra citato loco, dicens: *In quo non ſolum fidem firmat, ſed etiam devotionem acuit, quod vulnera ſuſcepta pro nobis, cœlo inferre maluit, abolere noluit, ut Deo Patri noſtræ pretium libertatis oſtenderet*. Legendus etiam eſt Bernardus ſer. 61. in Cant. ubi tractans illa verba c. 2. *Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceriæ*, per *foramina petræ* (cum Greg.) vulnera Chriſti intelligit, & hanc rationem late perſequitur, & inter alia ſic inquit: *Ego vero fidenter, quod ex me mihi deeſt, uſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt: neque deſunt foramina, per quæ affluant. Foderunt manus ejus & pedes, latuſque lancea foraverunt, & per has rimas licet mihi ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo*. Et infra. *Columba mea in foraminibus petræ, quod in Chriſti vulneribus tota devotione verſetur, & jugi meditatione moretur in illis. Inde martyrii tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum altiſſimum*.

Ex quo Bernardi loco, & ex Greg. Cant. 2. circa eadem verba, quinta ratio deduci poteſt, nimirum conſervaſſe Chriſtum vulnerum inſignia, ut ſectatores ejus in illum intuentes ſua non ſentiant vulnera, & exemplo capitis ſui animum erigant, & ad ſimilia mala pro Chriſto toleranda fortiores fiant. Sexta & ultima ratio in ſuperioribus indicata eſt conſervata nimirum fuiſſe hęc ſtigmata ad confundendos Chriſti hoſtes in judicii die. Quam, prę ter Auguſt. ſupra cit. attigit Hippolytus martyr orat. de conſummat. mundi. Qui addit, non ſolum quinque vulnera, ſed etiam caput ſpinis redimitum, & pretioſam ipſam crucem eſſe in die judicii conſpicienda. Et Cęſarius Arelat. hom. 53. *Illa* (inquit) *clavorum ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia, uſque ad judicii diem non delentur*. Non quod poſtea delenda ſint, non enim poteſt corpus Chriſti amplius immutari (ut hic etiam a.4. ad 3. notat D.Tho. ex Greg. 14. mor. c. 31.) [illegible] quod ſpecialiter reſerventur in diem judicii, ad terrorem & confuſionem malorum.

Du-

Durabunt autem perpetuo ad bonorum conſolationem, ac perpetuam Chriſti laudem,& gratiarum actionem.

SECTIO III.

Utrum in corpore Chriſti poſt reſurrectionem ſint ſanguis, & alii humores.

IN hac ſectione nonnulla ſunt certa. Primum eſt in corpore glorioſo Chriſti eſſe ſanguinem in ea quantitate, quam corpus humanum optime diſpoſitum ad ſui cõſervationem requirit. Hoc videtur de fide certum,& tractatur egregie ab Aug. Ep. 56. ad Conſentium, qui hanc quæſtionem ei propoſuerat. *Fides* (inquit) *adſit, nulla quæſtio remanebit.* Poteſt etiam hęc veritas confirmari ex myſterio Euchariſtię. Nam ex vi verborum ſanguis Chriſti conſecratur, & per concomitantiam eſt ſub ſpeciebus panis propter realem, ac naturalem conjunctionem, quã habet cum corpore Chriſti vivo, ut fuſius ſuo loco dicemus. Ratio vero eſt. Quia ſanguis eſt de veritate,& integritate humani corporis (ſicut latiſſime declaravimus in priori tom. diſp. 15. ſect. 6.) ubi omnia, quæ adduximus ad probandum, Verbum divinum aſſumpſiſſe ſanguinem, cum factum eſt homo, pari modo convincunt in ſua (ut ita dicam) regeneratione habuiſſe etiam ſanguinem, cum reſurrexit homo. Quocirca, quamvis Chriſtus, quando ſuum corpus palpandum præbuit, tantum carnem,& oſſa nominavit, dicens: *Quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*, ſanguinem nõ excluſit, ſed id fecit, vel quia hæc ſunt, quę manibus ſolent contrectari in humano corpore, vel certe, quia ſub humana, ac viva carne ſanguis ſolet comprehendi. Quia ſanguine veluti temperatur, ac fovetur.

Reſponſ. Secundo, etiam hinc eſt certum, eſſe in corpore Chriſti glorioſo tres alios humores, bilem atram, & flavam, atque pituitam, quatenus hi quoque ad conſtitutionem humanæ naturę humanaſque operationes,& affectiones,& convenientẽ diſpoſitionẽ, & temperiem corporis neceſſarii ſunt. Quod etiam confirmari poteſt ex iis, quę de his humoribus diximus in prędicta diſputat. 15. prioris tomi Sect. 7. Denique propter hanc cauſam docent Theologi in 4. diſt. 44. hos humores futuros eſſes in corporibus omnium reſurgentium, ut late ibi D. Thom. quæſt. 1. art. 2. quæſt. tertia; ergo idem dicendum eſt de Chriſti corpore. De aliis vero humoribus, qui ſunt in corpore humano ſolum ex actione nutritionis, ut ros, cambium,& ſimilia, non eſt, quod quæſtionem moveamus: hęc enim non pertinent ad integritatem humanæ naturę,& ideo non fuerunt neceſſarii in corpore Chriſti glorioſo. Sicut eandem ob cauſam non fuerunt aſſumpti a Verbo divino, ut prędicto loco diximus.

1. Dubiũ. His igitur inſtitutis, nonnulla ſuperſunt expedienda dubia, quæ de omnibus humoribus diſputari poſſent: explicabimus tamen ea in ſanguine, tanquam in nobiliori, quem alii comitari ſolent. Primum eſt, an Chriſtus in reſurrectione iterum ſumpſerit in ſuo corpore ſanguinem, quem in paſſione fuderat. Cajet. hic art. 2. diſtinguens duplicem ſanguinem, nutrimentalẽ,& vitalem, dicit ſumpſiſſe vitalem ſanguinem, non nutrimẽtalem. Quia ille eſt per ſe requiſitus in corpore humano ad ejus integritatem: hic vero ſolum eſt neceſſarius in corpore paſſibili propter nutritionem. Cujus etiam ſententiæ videtur eſſe Sylveſt. in roſa aurea, q. 31. Sed hæc diſt. duplicis ſanguinis, ut ab his auctoribus aſſignatur, rejecta a nobis eſt in dicta diſp. ſect. 6 tom. 1.& in præſenti quæſtione non poteſt commode applicari, ut ſtatim dicam. Quocirca advertendum eſt in corpore Chriſti, quamdiu in vita mortali duravit, ſucceſſive magnam fuiſſe copiam ſanguinis. Quia continue nutriebatur, ſanguinemque convertebat in carnem, & alias partes corporis: cibus vero in ſanguinem. Unde fit, Chriſtum non aſſumpſiſſe in reſurrectione totam illam ſanguinis copiam, quam ſucceſſive habuit in vita mortali. Tum quia ex illo ſanguine perfecta corporis magnitudo coagmentata eſt. Tum etiam quia non eſt capax humanum corpus ſecundum convenientem diſpoſitionem tantæ copiæ ſanguinis. Sicut etiam non aſſumpſit Chriſtus in reſurrectione omnes partes materiæ, quæ per continuam nutritionem ſucceſſive fuerunt in ejus corpore. Quia tanta materiæ magnitudo ſimul ſumpta ſuperat debitam corporis humani magnitudinem ac proportionem. Sic igitur non aſſumpſit Chriſtus totum ſanguinem, quem ſucceſſive habuit, ſed quem ſimul habere oportet corpus proportionatæ magnitudinis.

Hinc vero probabile fit, Chriſtum in reſurrectione reſumpſiſſe totum ſanguinem, quem in paſſione, a tempore, quo in horto oravit, uſque ad vulnus lanceæ, effudit. Et hæc ſententia ſic explicata eſt aperte D. Th. hic a. 2. ad 3. & quodl. 5. a. 5.& Innocentii l. 4. de myſterio Miſſæ cap. 30. Et probatur. Quia in primis totus ille ſanguis ſimul fuit in corpore Chriſti in nocte cœnæ. Nam licet exiguo illo tempore, quo paſſio duravit, aliquis ſanguis ſucceſſive generatus, tranſmutatuſque ſit per continuam nutritionem: tamen ille ſine dubio fuit in parva quantitate,& ideo pro nihilo in præſenti exiſtimatur; ergo tota illa copia ſanguinis convenienter eſſe potuit in corpore glorioſo. Quia corpus Chriſti ante paſſionem fuit debite temperatum, & compoſitum, ac perfecte ſanum; habuit ergo ſanguinem in debita, & proportionata quantitate; ergo tota illa potuit eſſe proportionata corpori glorioſo. (*Sanguinis copia in corpore Chriſti glorioſo quanta.*)

Objectio. Dices: Corpus mortale majori indiget ſanguinis copia ob nutritionem. Reſponſ. Reſpondetur negando aſſumptum. Nam idem ſanguis, qui deſervit nutritioni, habet etiam alia munera per ſe neceſſaria corpori humano. Nam temperat illud,& in convenienti diſpoſitione conſervat,&c.& e contrario, idem ſanguis, qui hæc præſtat, deſervit nutritioni. Nam eſt materia, quam cætera membra proxime convertunt in ſubſtantiam ſuam; non ergo eſt neceſſaria major copia ſanguinis propter nutritionem, ſed plura officia ejuſdem ſanguinis: totus ergo ſanguis, qui ſimul convenienter eſſe potuit in corpore paſſibili, potuit etiã in corpore impaſſibili convenienter aſſumi. Hinc ulterius concluditur de facto reſumptum eſſe, quia de facto ſolus ille ſanguis perduravit in eſſe, ac forma ſanguinis, quamdiu fuit in corpore Chriſti mortali, ergo reaſſumptus poſtea fuit in eodem eſſe, ac forma ſanguinis. Nam (ut ſupra dictum eſt ex D. Thomæ doctrina) ad quandam perfectionem reſurrectionis ſpectat, ut partes materiæ redeant in corpore glorioſo ad eaſdem partes, ſub quibus fuerunt in corpore mortali. Deinde corpus Chriſti poſt mortem quoad partes ſolidas manſit omnino integrum abſque ulla corruptione, vel reſolutione, juxta illud: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*; (Pſal. 15.) ergo reſurrexit cum eiſdem partibus ſolidis, & ex eadem materia conſtantibus; ergo eodem modo reſurrexit cum eodem ſanguine, quem in fine vitæ habuerat, & effuderat. Præterea ille ſanguis erat unitus divinitati, ſicut aliæ partes corporis,& ſpeciali modo fuit pretium redemptionis noſtrę. Nam licet totus ſanguis Chriſti hoc habuerit: tamen ſingulari modo convenit ſanguini effuſo in paſſione, quia per illum conſummata eſt redemptio. Et ideo ſpeciali ratione decuit, illum perpetuo in corpore Chriſti ſervari. Denique in nocte cœnæ Chriſtus ſpecialiter conſecravit totum illum ſanguinem, quem tunc habuit in corpore; ergo eundem omnino nos conficimus in Euchariſtia, ergo idem etiam ſervatur in corpore Chriſti glorioſo. Neque in hoc eſt aliqua difficultas.

Dubium. Solum poteſt inquiri, an illum tantum ſanguinem Chriſtus aſſumpſerit in reſurrectione, vel etiam alium. Ad quod ſolum poſſumus ſub conditione reſpondere. Reſponſ. Nam ſi ille ſanguis fuit in quantitate ſufficienti ad optimum temperamentum, ac diſpoſitionem corporis humani, non oportuit alium aſſumi. Si vero illa quantitas non erat ſufficiens, facile ſuppleri potuit ex aliqua alia materia,& maxime ex ea, quæ aliquando fuit ſub forma ſanguinis Chriſti. Eſt autem hoc poſterius valde veriſimile. Quia in corpore paſſibili ſunt aliqua excrementa, ac fœces, aliaque hujuſmodi, quæ non erunt in corpore glorioſo, unde oportet aliqua loca perfectiſſimo repleri ſanguine, quæ prius aliis imperfectis humoribus imbuta erant. (*Corpora glorioſa pro excrementis puriſſimis imbuenda ſubſtantiis.*) Unde D. Thomas in 4. d. 44. quæſt. 1. art. 2. quęſt. 1. ad 2. dicit inteſtina futura eſſe in corporibus reſurgentium *non plena turpibus ſuperfluitatibus, ſed nobilibus humiditatibus.* Non apparet autẽ, quę futuræ ſint hæ humiditates, niſi puriſſimus ſãguis, ſub quo (ut ſupra admonui) alios humores comprehendo. Quibus addi poteſt aer, qui (ut infra dicemus) magna ex parte replet concavas partes corporis glorioſi. Eſt ergo veriſimile plus ſanguinis eſſe in corpore Chriſti glorioſo, quam ſimul aliquamdiu fuerat in corpore mortali,& conſequenter plus ſanguinis aſſumpſiſſe in reſurrectione, quam in paſſione profudit.

Hinc

terminum augmenti ad ſummum extendunt uſque ad trigeſimum annum) tamen non ſemper in eo tempore acquirit aliquis ſummam quantitatem naturaliter poſſibilem. Poſſunt enim vel impedimenta occurrere, vel non applicari tanta materia, quanta ad plenum augmentũ eſſet neceſſaria. Et hæc ultima cauſa potuit in Chriſto locum habere, quia jejuniis corpus macerabat.

Reſponſ. Magnitudo corporis Chriſti glorioſi eadẽ quæ in corpore mortali.

Nihilominus Aug. Anſelm. D. Th. & alii exiſtimant, corpus Chriſti in hac vita perveniſſe ad perfectum ſuæ quantitatis augmentum, & ideo in reſurrectione non majoris, ſed ejuſdem magnitudinis fuiſſe. Et eſt hoc veriſimilius, quia Chriſti corpus fuit optime temperatum, & ſemper perfecte ſanum, & in ratione vivendi Chriſtus fuit moderatiſſimus. Unde licet abſtineret a cibis, qui delicias afferrent: tamen credendum eſt illis uſum, qui & valetudini, & augmento corporis deſerviret. Quod ſi ob cibi parcitatem motus augmenti remiſſior fuit, tamen tempus vitæ, ac ætatis fuit ſufficiens, ut in eo poſſet ea tarditas compenſari. Nam virtus, & facultas augmentativa ſemper duravit in ſua virtute & efficacia. Et ideo diuturniori tempore potuit perficere motum ſuum, ſi fortaſſe ob defectum materię in breviori nõ potuit. Et hoc maxime videtur intelligendum quoad corporis ſtaturam, & oſſium, ac ſimilium partium magnitudinem, quæ ſicut difficilius acquiritur, ita ſtabilius perſeverat, & ex ea potiſſimum pendet totius corporis magnitudo. Alia enim quantitas, quę corporis craſſitie conſiſtit, & facile acquiritur, & deperditur, deficere potuit aliqua ex parte in mortali corpore Chriſti: in corpore autem glorioſo eſt in perfecta menſura, prout ad optimam corporis diſpoſitionem, maximamque pulchritudinem conferre poteſt.

Pulchritudo corporis Chriſti quãta.

Unde ex his etiam conſtat, Chriſti corpus in reſurrectione fuiſſe ejuſdem figuræ, ac formæ, cujus antea fuit. Nam hæc conſurgit ex magnitudine, & figura ſingulorum membrorum, eorumque compoſitione; ſed magnitudo fuit eadem (ut oſtenſum eſt) figura autem ſingulorum membrorum, eorumque compoſitio optima fuit in corpore Chriſti ab initio conceptionis ſuæ, ut late diximus in priori tomo, diſput. 32. ſect. 2. Et ex dictis eo loco conſtat, corpus Chriſti glorioſum eſſe pulcherrimum. Nam ſi hanc perfectionem habuit in corpore mortali (ut ibi oſtendimus) multo magis in glorioſo. In quo, ſicut eandem formam habuit, ita & eundem nativum colorem, qui ex eodem corporis temperamento naſcitur. Quæ omnia in ſtatu gloriæ ſunt in ſumma perfectione naturali, quam habere poſſunt, & ex eis perfecta naturalis pulchritudo conſurgit.

Dubium.

Una vero ſupereſt dubitatio. Nam ſequitur ex dictis, corpus Chriſti futurum eſſe maximum omnium, vel poſitive, vel ſaltem negative, ut ſcilicet, nullum ſit majus illo. Conſequens eſt falſum, teſte Auguſt. loco ſupra citato. *Alias* (inquit) *peribit de mulierum corporibus plurimum: cum ipſa nec capillum periturum eſſe promiſerit.*

Moles corporis Chriſti glorioſi non omnium maxima.

Ac ſi diceret, plures Sanctos habuiſſe in hac vita corpora grandioris quantitatis, quam Chriſtum; ergo etiam in patria excedent in quantitate corporum, quia non ſunt illa privandi. Prima vero ſequela probatur. Quia anima Chriſti etiam in naturalibus eſt omnium perfectiſſima; ergo de ſe potens eſt ad informandum corpus majoris, aut ſaltem tantæ magnitudinis, quam quævis alia anima. Atq; eadem ratione habet tantam virtutem naturalem agendi corpus, quantam habet quælibet alia anima: ergo ſi habet maximum corpus ſibi proportionatum, & ſuæ virtuti adęquatum, habebit etiam maximum corpus in tota ſpecie humana.

Reſponſ.

Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de corpore Chriſti mortali, quod ſcilicet in hac vita debuerit pervenire ad majus augmẽtum, quã omnia alia humana corpora: cum tamen certo conſtet, non ita fuiſſe. Quapropter neceſſario videtur dicendum ex majori animæ perfectione ſimpliciter non ſequi, quod natura ſua requirat majus corpus, ſicut neque etiam ſequitur, quod requirat corpus robuſtius ac fortius. Non enim ſemper vires ſpirituales corporalibus commenſurantur: perfectio autem animę in ordine ad ſpirituales actus conſideranda eſt, & ideo tale corpus requirit, atque ita temperatum, ut melius deſervire poſſit ad ſpirituales functiones. Hinc fit, ut licet anima ſit perfectior: corpus tamen habeat ita diſpoſitum, ut non poſſit ad tantam magnitudinem creſcere, quantum alia humana corpora. Et ideo ad argumentum negatur ſequela, quæ in rigore non eſt bona propter cauſam aſſignatam. Quamvis de corporibus aliorum beatorum controverſia ſit, an ſint futura æqualia, vel inæqualia corpori Chriſti, quam quæſtionem infra quæſt. 56. attingemus.

SECTIO V.

Utrum in corpore Chriſti reſurgentis fuerint omnes facultates animæ vegetantis.

Ratio dubii eſſe poteſt, quia actus hujus animæ non erant futuri in Chriſto per reſurrectionem. Nam in illud corpus etiam convenit, quod Paul. dicit 1. Cor. 15. *ſeminatur corpus animale, ſurget autẽ ſpirituale*: & quod Chriſtus dixit Matth. 22. *Neque nubent neq; nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo.* Et patet, quia actus hujus animæ non fiunt ſine materiali alteratione, & aliquali corruptione, vel aggeneratione partiali; ergo, ſi actus non ſunt futuri in eo corpore, non eſt cur in eo fuerint relictæ facultates. Nec defuerunt Catholici, qui hoc argumento adducti negaverunt has facultates manere in corporibus reſurgentium: quod de corpore Chriſti idem conſequenter dicere, neceſſe eſt. Eorum tamen ſententiam falſam cenſeo, & improbabilem.

Primo igitur certum de fide eſt, fuiſſe in Chriſto omnes partes organicas corporis ad actiones vitæ vegetantis a natura deſtinatas. Hoc cõſtat ex dictis ſupra de integritate corporis Chriſti reſurgentis.

Organa ad actiones vitæ vegetãtis ordinata in Chriſto reſurgẽte omnia.

Nam omnes eæ partes organicæ ſubſtantiales ſunt, & de integritate corporis humani. Et confirmatur. Nam oſtendimus in ſuperioribus ad perfectionem reſurrectionis pertinere, ut ſinguli homines in proprio ſexu reſurgant: reſurrexit ergo Chriſtus in ſexu virili; fuerunt igitur in ejus corpore etiam partes illæ, quæ in corpore humano ignobiliores cenſentur; ergo multo magis reliquæ omnes. Quia licet videantur hæc membra ad inferiores quaſdam actiones inſtituta, tamen per ſe pertinent ad perfectionem, ac debitam humani corporis compoſitionem.

Secundo certum etiam eſt, ſingulas harum partium ita fuiſſe diſpoſitas, ac temperatas, prout ex natura ſua requirunt. Hoc etiam eſt certum ex ſupra dictis. Quia diverſitas organorum in humano corpore ex iis variis diſpoſitionibus ſingulorum membrorum conſurgit; ergo tã eſt certum, ſingula membra habere ſuam debitam diſpoſitionem, quam eſt certum, corpus glorioſum eſſe organicum, ac variis membris naturalibus conſtans. Hoc autem de fide eſſe oſtendimus in ſuperioribus ex ipſis Chriſti verbis: *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Item ex eo, quod oſtendit diſcipulis manus, pedes, latus. Denique quia ſententia Eutychetis, Origenis, & aliorum, negantium in corporibus reſurgentium figuram, & organizationem corporis humani, ut hæretica exploſa eſt in quinta ſynodo, ut Nicephorus refert lib. 17. hiſtor. cap. 28. & a Sanctis Patribus, ut videre licet apud Auguſt. 22. de civ. cap. 23. & 1. Retract. c. 1. 2. & 3. & in Enchirid. cap. 84. & ſeqq. & Hier. in epitaphio Paulæ, ſeu ep. 27. & in ep. 61. ad Pammachium, de erroribus Jo. Jeroſ. & ep. 65. ad Pammach. & Oceanum, de erroribus Origen. & Greg. 14. Moral. c. 29. 30. & 31. & D. Th. 4. cont. Gent. c. 84.

Potentiæ vegetativæ in corpore Chriſti glorioſo omnes.

Tertio ex his concludo, certum etiam eſſe in corpore Chriſti glorioſo eſſe omnes facultates naturales animæ vegetantis. Ita ſentiunt omnes Theologi in 4. d. 44. D. Thom. quæſt. 1. art. 2. quæſt. 1. ad 1. Durand. Suppl. Gab. Sotus, & alii. Ratione probatur primo, quia vel hæ facultates re ipſa non diſtinguuntur ab organis corporis, quatenus animam, & debitum temperamentum includunt. Vel ſi quam aliam qualitatem addunt (ut verius eſt) illa naturali neceſſitate conſequitur animam informantem organum debite diſpoſitum. Sed reſpondere poſſent adverſarii, impeditas eſſe hujuſmodi facultates per ſupernaturalia dona corporis glorioſi, ut verbi gratia per dotem impaſſibilitatis ſecluſam eſſe facultatem nutriendi, & generandi. Sed hoc fictitium eſt, & ſine fundamento dictum. Primo, quia hujuſmodi facultates non habent formalem incompoſſibilitatem cum dote impaſſibilitatis. Quia non ſunt facultates paſſivæ, ſed activæ: non repugnat autem corpus impaſſibile habere facultates activas. Secundo, quia potiori ratione dicendum eſſet dotem impaſſibilitatis formaliter repugnare temperamento primarum

marum qualitatum. Quia quod corpus ſit corruptibile, magis provenit ab his qualitatibus,& neceſſitas alimenti vel omnino, vel magna ex parte provenit ex actione hujus temperamenti, ejuſq; diverſitate in diverſis membris: & tamen per dotem impaſſibilitatis non ſpoliatur corpus hoc temperamento, ſed afficitur nova perfectione impediente actionem qualitatum(ut infra dicetur;)ergo dicendum eſt potius de facultatibus naturalibus vegetantis animæ. Tertio, quod ceſſet actio harum facultatum, nullum argumentum eſt facultates ipſas deeſſe. Nam (ut recte dixit D.Th.loco ſupra cit.) potentia non ſolum ſervit ad exequendam operationem, ſed etiam ad complementum, & perfectionem ipſius rei & oſtenſionē virtutis ejus, & divinæ ſapientiæ, in condendo,ſeu reparando ſuo opere perfecto. Unde egregie Tert. l. de reſur. car. c. 60. *Liberabuntur membra ab officiis, ſed non ideo non erunt neceſſaria.* Et cętera,quę late,& eleganter proſequitur,quibus ſimilia habet Hieron.dicta ep.61.Et declaratur exemplis.Primo in ipſis partibus organicis,quæ etiam ſunt inſtrumenta operationum.Deinde in intellectu agente (ſi fortaſſe eſt res diſtincta a poſſibili) manet enim in anima ſeparata, quamvis ceſſet ejus actio. Ac tandem in ipſomet Chriſto, qui in vita mortali non caruit facultate generandi, quamvis actum non eſſet habiturus. Et idem eſt de facultate ridendi, ſi fortaſſe nunquā riſit. Quarta, & ultima ratio ſit, quia privatio facultatis naturalis eſt perfectioni naturæ contraria, & conſtituit rem in ſtatu præternaturali, & monſtroſo, quod aſſerere de corpore Chriſti, abſurdiſſimum eſt, & ideo contraria ſententia temeraria videtur. Neque novam objectionem reperio, quæ in ejus favorem fieri poſſit, aut noſtra explicatione indigeat.

Quarto addendum eſt, actiones harum facultatum nūquam fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. Probatur,quia hujuſmodi actiones ſupponunt corpus indigens alimento, atque adeo paſſibile, & alterabile. Quamvis enim actiones hujus partis directe verſentur circa alimentum, quod attrahitur,diſtribuitur,diſponitur,atque convertitur, tamen non fiunt ſine aliqua corporis alteratione, & mutatione propria corporis corruptibilis.

Objectio

Una tamen ſupereſt difficultas de actione comedendi. Hæc enim propria eſſe videtur animæ vegetantis, cum ad ejus actionem ultimam ordinetur:& tamen hęc vere, ac proprie fuit in corpore Chriſti glorioſo,juxta illud Actor. 1. *Et conveſcens præcepit eis, ab Jeroſolymis ne diſcederent.* Et Luc.& Jo. ult. ubi refertur, comediſſę cum diſcipulis.Quod autem vere comederit,probatur,tum ex proprietate verborum,quæ in hiſtorica præſertim narratione retinenda eſt, quantum fieri poſſit. Tum maxime, quia Chriſtus illud exhibuit tanquam certum ſignum vitæ, quam per reſurrectionem recuperaverat, ut tradunt Leo Papa ſerm.1.de reſurr.c.3.Damaſcen.l.4.de fide cap.1.Auguſt.l.3.de mirabilibus ſcripturæ c.14.Ep.49.& 13. de Civ.c.22.Chryſoſt.hom.86. in Jo.Amb.& Beda Luc. ult. Gregor.hom.29. in Evang. & D.Thom.quæſt. ſequ. art.6.

In hac difficultate duo ſunt extrema vitanda.Primum eſt eorum, qui putarunt Chriſtum poſt reſurrectionem ita vere comediſſe, ut cibum in ſubſtantiam ſui corporis converteret.Ita Durand.in 3.d.22.q.6. ad 2. ubi comparans Angelum comedentem in corpore aſſumpto cum Chriſto comedente in corpore glorioſo, dicit, in illo non fieri digeſtionem,& converſionem cibi in corpus aſſumptum,utramque vero factam eſſe in Chriſto.Clarius in 4. d.11.quæſt.4.dicens, alimentum vere eſſe converſum in corpus Chriſti, & alias non poſſe eſſe veram comeſtionem,nec verum argumentum veritatis carnis. In eadem ſententia eſt Waldenſis tomo de ſacram.cap.71.qui differt a Durando, quia exiſtimat hanc converſionem factam eſſe per modum cujuſdam tranſubſtantiationis: Durandus ponit veram converſionem formalem, manente eadem materia cibi cum corpore Chriſti. Tamen ſententia Durandi erronea mihi videtur. Nam (ut recte dixit Gregor.l.14.Moral.cap.31.) ſi poſt reſurrectionem aliquid in corpore Chriſti potuit immutari, non reſurrexit corpus Chriſti impaſſibile,& immortale.Oportuit enim per additionem materiæ augeri, & aliquid de quantitate ejus immutari,ut poſſet cum advenicte continuari. Unde vel reſurrexit imperfectum,vel poſtea monſtroſum eſſet futurum. Opinio autem Waldenſis in primis eſt im-

Chriſtus comeſtum poſt reſurrect. cibum in ſubſtantiam ſui corporis non convertit.

pertinens.Quia ille modus miraculoſæ converſionis,nihil refert ad veritatem comeſtionis; ergo ſuperflue, & ſine fundamento fingitur.Præterea, cum re vera in corpore Chriſti nulla ſit facta mutatio ſubſtantialis, nec nova dependentia,aut præſentia, non poteſt fingi tranſubſtantiatio cibi in ipſam.

Alterum extremum eſt aliorum, qui dicunt illam non fuiſſe veram comeſtionem, ſed apparentem, qualis eſt Angelica in corporibus aſſumptis. Hoc enim exemplo utitur Aug.locis cit. præſertim in illo de Mirabil. ſcript. Sed hoc etiam ſimpliciter loquendo verum non eſt propter rationem factam, ſcilicet, quia alias illa comeſtio non fuiſſet verum,ac ſufficiens viæ ſignum.

De ratione comeſtionis quid ſit.

In primis ergo dicendum eſt, non eſſe de ratione veræ comeſtionis, ut cibus digeratur, vel convertatur in ſubſtantiam comedentis.Nam hoc eſſet,comeſtionem cum nutritione confundere, cum tamen nutritio ſit quid poſterius, ut ſeparari poſſit a vera comeſtione, quæ antecedit. Vere enim dicitur homo comediſſe cibum, etiamſi paulo poſt illum ejiciat integrum,atq; immutatum. Solum ergo eſt de ratione veræ comeſtionis,ut per vitalem actionem, & organa vitæ cibus ore ſumptus, in ſtomachum trajiciatur.Quod totum fieri poteſt in corpore glorioſo,quia nullam alterationem inquirit, ſed ſolam motionem localem,quæ corpori glorioſo non repugnat.Neque oportet admodum inquirere,quomodo corpus Chriſti cibum illum ejecit, ſi in propriam ſubſtantiam non convertit. Nam (ut omittam, potuiſſe illum ſubito conſumere, vel in præjacentem materiam reſolvere) dici etiam poteſt, cum Chriſti corpus eſſet glorioſum, per dotem ſubtilitatis potuiſſe facere, ut in ſtomacho non detineretur, ſed abſque ulla reſiſtentia corporis glorioſi in alium locum pro Chriſti voluntate,arbitrioque tranſiret. Unde fit, eſſe differentiam inter hanc Chriſti comeſtionem,& Angeli in corpore aſſumpto. Nam licet in exteriori motione locali conveniant (revera enim Angelus per corpus aſſumptum atterit,& dividit cibum,illumque ad interiora tranſmittit)tamen illa actio Angeli,ut eſt a corpore,non eſt actio vitæ,neque ex virtute propriæ formæ talis corporis:& ideo non eſt vera comeſtio veritate rei,ſeu ſpeciei,licet ſit vera veritate ſignificationis,ut dixit D.Th.hic ar.3.ad 3.& 1.p.qu.51.ar.3.ad 5.& clarius quod 3. a.5. Tandem ad difficultatem propoſitam ex dictis etiam patet reſponſio.Nam comeſtio proprie non eſt actus animę vegetantis,ſed potius ſentientis,& loco motivæ.Eſt enim quaſi applicatio quędam materię,in quam poſſit in virtutem ſuam exercere facultas nutritiva: & ideo fieri poteſt in corpore glorioſo non ex indigentia, ſed ex poteſtate,ut recte Aug.& Beda docuerunt.

Differentia inter comeſtionē angeli, & corporis Chriſti glorioſi.

SECTIO VI.

Utrum in corpore Chriſti glorioſo fuerint omnes facultates animæ ſentientis, & actiones earum.

IN his facultatibus tria poſſunt conſiderari,organa ſcilicet,potentiæ & actus.Primo igitur de organis nihil eſt quod addamus præter dicta in præcedenti ſectione,& in locis ibi citatis. Conſtat enim, omnia hæc organa, & eorum varietatem, fuiſſe neceſſaria ad integritatem, & perfectionem illius corporis.

Potentiæ ſenſitivæ in corpore Chriſti glorioſo omnes.

Secundo de potentiis ſenſitivis eadem ratio eſt, quæ de vegetativis, & multo major. Quia & habent eandem connexionem naturalem,& neceſſariam cum forma humana informante organa diſpoſita, & non impedita, & perfectiores ſunt, minuſque repugnant perfectioni corporis glorioſi.Certum ergo eſt, has omnes potentias eſſe in corpore Chriſti, neque circa hoc aliquid addendum occurrit iis,quæ præcedenti ſectione dicta ſunt.

Senſationes aliquas in corpore glorioſo exercere Chriſtus poteſt.

Tertio de actibus perſpicuum eſt, poſſe Chriſtum exercere actus aliquos animæ ſentientis. Quod in genere de Beatis docent Theologi in 4.d.44.& a fortiori certius eſt de corpore Chriſti, quod eſt primum exemplar, & menſura omnium Beatorum. Quæ ratio in tota hac materia præ oculis habenda eſt. Probatur autem ratione aſſertio poſita. Quia hi actus,cum ſint immanentes,perfectionem afferunt, & aliunde non requirunt ſemper materialem aliquam alterationem, neque indecentiam illi ſtatui repugnantem. Ergo non repugnant illi ſtatui, ſed potius ex ſe maxime decent. Neque eſt, cur omnes

illæ

illæ facultates ſint otioſæ, & imperfectæ, cum ſint capaces ſuę ultimę perfectionis, quæ in actu ſecundo conſiſtit, & ille ordinetur ad obtinendam ultimam perfectionem in omnibus, quoad fieri poſſit. In quo eſt magna differentia inter has potentias, & animæ vegetantis. Quia actiones vegetativæ partis non ſunt proprie immanentes, ſed tranſeuntes, & ita per ſe non pertinent ad intrinſecam perfectionem ſuarum potentiarum, ſed ex accidenti, ut vivens conſervari poſſit. Unde fit, ut ſint imperfectę ſimpliciter, cum ſine alteratione materiali non exerceantur. Secus vero eſt in potentiis ſenſitivis, ut diximus. Et hæc aſſertio inductione facta in ſingulis potentiis evidentius conſtabit.

Actus ſenſus interioris, & appetitus in corpore Chriſti glorioſo locum habent.

Quarto igitur certiſſimum etiam eſt, actus interioris ſenſus, vel appetitus ſenſitivi habere locum in corpore Chriſti glorioſo. Primo, quia in hoc gradu hi ſunt perfectiores. Secundo, quia ſenſus interior non indiget actuali immutatione ab objecto ſuo, ſed poteſt ſpecies conſervare, & in abſentia etiam objecti operari abſque ulla alteratione. Tertio actus appetitus, præſertim amor, & voluptas, ſi circa objecta honeſta verſentur, perfecti ſunt, & valde convenientes humanæ naturæ. Unde Greg. Naz. or. 10. in laudem Cæſarii fratris agens de anima Beata ejuſq; voluptate, ſubdit. *Cum cognatam carnem receperit, eam quoq; ad gloriæ cœleſtis hæreditatem ſecum admittet, & quemadmodum ob naturæ conjunctionem ærumnarum ipſius particeps fuerat: ſic etiam jucunditates ſuas cum ipſa communicabit, totum videlicet corpus in ſe ipſam aſſumens.* Quæ fere verba retulit Anaſtaſius Nicęn. l. qu. S. Script. qu. 87. & ſimilia habet Anſel. l. de ſimilitud. c. 57. Addo vero, quamvis hi affectus in nobis fiant cum aliqua corporis alteratione, tamen in illo corpore glorioſo, ubi anima perfecte dominabitur, nullam fore neceſſariam alterationem. Quod ſi oportuerit, fieri motionem aliquam vel ſpirituum vitalium, vel ſanguinis, aut alterius humoris, ea fiet ſine alteratione propria cum ſola locali mutatione. Sunt ergo actus harum potentiarum in corpore glorioſo, non quidem omnes illi, qui poſſunt eſſe in iis potentiis: aliqui enim includunt malum aliquod, vel carentiam boni convenientis, ut ſunt triſtitia, dolor, turpis voluptas, & ſimiles; ſed ii tantum qui decentes ſunt, & conſentanei gloriæ, ac ſtatui Beatorum. An vero ii actus poſſint verſari aliquo modo circa Deum, & eſſe ſupernaturales in ſubſtantia, vel tantum in modo, quæſtiones ſunt communes corpori glorioſo, & mortali: & ideo non ſunt tractandæ hoc loco, ſed in prima ſecundæ: attigimus autem illas in priori tomo.

Motus progreſſivus in corpore Chriſti glorioſo.

Quinto hinc etiam eſt certum, actum potentiæ loco motivæ convenire corpori Chriſti glorioſo. Quod in Evangelio habemus expreſſum. Sæpe enim de Chriſto poſt reſurrectionem dicitur, ambulaſſe, ingreſſum eſſe, & ſimilia, quę motum localem etiam progreſſivum ſignificant. Ratio vero eſt, quia hic motus oritur ex appetitu, & phantaſia, ſi organa corporis ſint diſpoſita; ſed oſtenſum eſt in Chriſto eſſe actus appetitus, & phantaſiæ, & corporis organa eſſe integra & diſpoſita. Neque obſtat, quod potuerit corpus Chriſti moveri alio ſupernaturali modo per dotem agilitatis (ut infra videbimus) ſcilicet, vel tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio, vel tranſeundo per medium, non motu progreſſivo, ſed veluti ſimplici impetu, ut quando aſcendit in cęlum: nihil, inquam, hoc obſtat, nam poteſtas ſupernaturalis non excludit naturalem, & uſus illius non eſt neceſſarius, ſed voluntarius, & ideo potuit Chriſtus utraque uti ſuo arbitrio. Decuit autem, ut interdum uteretur virtute motiva naturali ad veram reſurrectionem oſtendendam. Exiſtimari enim poſſet phantaſma, ſi ſemper ſupernaturali modo appareret, ac moveretur.

Sexto hinc etiam fit, actum loquendi interdum fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. Hinc enim licet aliquo modo ſit ab anima rationali, ut a principali motore ac gubernatore, proxime tamen tribuitur animæ ſenſitivæ, quatenus proxime procedit ab appetitu, & phantaſia per organa corporis. De hoc ergo actu etiam habemus expreſſa teſtimonia in omnibus ultimis capitibus Evangeliorum: quæ intelligenda ſunt de vera locutione propter ea, quę adduximus de vera comeſtione. Unde eadem eſt ratio hujus aſſertionis, quæ præcedentis. Quia vera locutio ex parte animæ procedit ex apprehenſione, & appetitu: ex parte vero corporis requirit vitalia organa ad uſum loquendi accommodata, ac diſpoſita, ſed hæc omnia ſunt in corpore Chriſti glorioſo; ergo.

Objectio.

Dices ad locutionem etiam requiri aerem, ut eo percuſſo ſonus efformetur; ſed hic non eſt in corpore Chriſti glorioſo; ergo neque poteſt eſſe ſonus, aut vox.

Reſponſ.

Reſpondetur in primis, hanc difficultatem non habere locum in Chriſto, quamdiu in terra poſt reſurrectionem converſatus eſt, de quo tempore Evangelia loquuntur: tunc enim eodem modo poterat aerem emittere, & attrahere, ſicut & nos. Quia ex parte corporis ejus erat eadem facultas, & virtus activa: & ex parte aeris eadem propinquitas, & diſpoſitio. Procedit ergo difficultas poſita in corpore Chriſti exiſtente ſupra cęlum, ubi aere non circumdatur. Neq; enim negandum eſt, quin ibi etiam vocem formare poſſit; eſſet enim magna imperfectio corporum beatorū, ſi non poſſent invicem loqui, & converſari, & non ſolum mente, ſed etiā voce Deum laudare, juxta illud Pſ. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis: exultationes Dei in faucibus eorum.* Ita enim legunt Hebræa & Græca, ita quoque legit Arnob. & legiſſe videtur Aug. qui ea verba interpretatur de Sanctis, qui non ſibi placēt, nec ſibi tribuunt, quod boni ſint, ſed illum laudant, a quo acceperunt, quod ſunt, quod in hoc ſęculo inchoatur, conſummatur autē in beatitudine. Eundē etiam ſenſum reddere poteſt communis lectio. *Exultationes Dei in faucibus eorum.* Proprie *enim exultationes Dei* dicuntur, quæ ſunt a Deo, & quæ ex illius amore, ac laude oriuntur, & hæ dicuntur eſſe in faucibus, quando ita cor in Deo exultat, ut fauces ad linguam in Dei laudem moveat. Unde Baſ. exponēs hæc verba. *Exultationes* (inquit) *hic hymnodias, & pſalmodias dicit*; & Theodoretus; *Sancti in gloria divina beneficia prædicant horum cauſam celebrantes.* Et eodem modo exponit Greg. l. 8. Mor. c. 31. illa verba Job 8. *Donec impleatur os tuum riſu, & labia tua jubilo. Bene* (inquit) *os riſu impleri dicitur, & labia jubilo, quia in illa æterna patria, cum juſtorum mens in exultationem rapitur, lingua in cenſum laudis elevatur.* Et Iren. l. 5. cont. hær. cap. 8. tractans illa verba ad Rom. 8. *In quo clamamus Abba, Pater: Si pignus* (inquit) *habentes clamamus Abba Pater, quid fiet, quando reſurgentes a facie ad faciē videbimus eum? Quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint?* Quæ verba uſurpavit etiā Aug. l. 22. de Civ. c. 30. Erit ergo in glorioſis corporibus vox, & divina laus, etiam ſenſibilis: multo ergo magis in corpore Chriſti.

Erit in glorioſis corporib. vox & laus divina, etiam corporalis.

Neque obſtat difficultas poſita. Quia (ut notavit D. Th. in 2. d. 2. q. 2. ar. 2. ad 5. & in 4. d. 44. q. 2. ar. 1. quæſt. 4.) ad formandam vocem non eſt neceſſarius externus aer, qui trahatur, vel expellatur, ſed ſufficit internus, qui eſt in humano corpore. Hujuſmodi enim aer (ut ſupra diximus) etiam eſt in corpore glorioſo in pulmone, & in aliis interioribus partibus corporis, quæ neque alio corpore replentur, neque vacuæ eſſe debent. Poteſt ergo Beatus formare vocem mittendo aerem per aſperam arteriam uſque ad os, ibique lingua, labiis, & aliis organis illum refrangendo in palato.

Formatio vocis, & loquelæ a corporib. beatorum in cœlo fieri quomodo poſſit.

Objectio.

Dices, quomodo poteſt ſolo aere in corpore incluſo vox formari? Oportebit enim aliquem locum interiorum partium corporis vacuum relinqui, dum aer ad formandam vocem impellitur. Reſponderi poteſt ex D. Tho. ſupra ad formationem vocis non eſſe neceſſariam expulſionem & attractionem aeris. Cujus ſignum eſt, quia dum homo reſpirat, non poteſt vocem formare. Sed licet verum ſit, non eſſe neceſſariam aeris expulſionem extra os, neq; attractionem aeris extrinſeci: tamen intelligi non poteſt, quod fiat ſonus, & vox, quin aer impellatur, & repercutiatur: non poteſt autem aer impelli, quin aliunde expellatur, quia impulſus ille fit per motum localem. Dicendum igitur eſt, expelli quidem aerem aliquibus partibus interioribus corporis: illas tamen non manere vacuas, quia ſtatim illic ſuccedit alius aer exiſtens in partibus propinquis, vel per rarefactionem, quæ non videtur repugnare aeri, etiam ſi ſit intra corpus glorioſum, quia non eſt pars ejus: vel certe per ſolum motum localem, & quaſi circulum quendam totius aeris exeuntis, & ſubintrantis ſecundum diverſas partes ſuas in diverſas partes corporis. Quod facile intelligi poteſt in corpore glorioſo, tum propter ſubtilitatem ejus, unde fit, ut aer, qui eſt in illo, facile poſſit quaslibet partes ejus penetrare. Tum etiā propter perfectū dominium, quod habet anima ſupra corpus glorioſum, & omnia, quę in illo ſunt.

Reſponſ.

Sonus, & vox formari a corporibus glorioſis ſine aeris impulſione, & repercuſſione non poteſt.

Ex quo etiam provenit, ut licet impellat aerem uſque ad os & labia, ita tamen illum contineat, ut non permittat extra corpus egredi, niſi quantum neceſſe eſt ad formandã vocem. Et ideo quod ab una parte expellitur, alia via revertitur. Unde poteſt ſemper formari vox, quamvis nec foras aer propellatur, neque partes aliquæ vacuæ relinquantur. Et hic modus eſt ſufficiens, quod attinet ad vocis formationem. Nam quod alii dicunt, in corpore cœleſti poſſe formari vocem, impellendo, & attrahendo illud, mihi non probatur. Tum quia, neque conſentaneum eſt naturæ incorruptibili cœlineq;, humano corpori accommodatum. Tum etiam, quia corpus Chriſti non eſt intra cœlum neque penetrative, neque circumdatum illo, ſicut nos ſumus in aere, ſed eſt ſupra cœlum, ut ſtatim dicam tractando, quomodo hęc vox poſſit audiri. Aliud enim eſt formari, aliud audiri, & hactenus ſolum explicatum eſt, quomodo formetur, quomodo autem audiatur ſtatim dicam.

Corpus Chriſti glorioſũ actũ viſionis exercere poteſt.

Septimo dicendum eſt, actus omnium ſenſuum in corpore Chriſti glorioſo locum habere. Hæc aſſertio colligitur ex D. Th. in 4. diſt. 44. qu. 2. art. 2. q. 3. & 4. & Scot. diſt. 49. q. 14. ad 2. & Major. q. 14. & fere ex aliis Theologis iis locis, paucis exceptis, qui loquuntur in communi de Beatis. Poteſt autem concluſio in primis intelligi de corpore Chriſti, quamdiu poſt reſurrectionem inter homines verſatus eſt, vel prout nunc in cœlo exiſtit. Rurſus de utroque tempore eſt certior in aliquibus ſenſibus, quam in aliis. Primo igitur de viſu eſt res certiſſima, & de tempore ante aſcenſionem conſtat aperte ex hiſtoria Evangelica. Poſt aſcenſionem in cœlum facile etiam intelligitur, corpus illud poſſe videre ſeipſum. Eſt enim perlucidum, & tranſparens (ut infra dicemus); eſt ergo de ſe viſibile, & poteſt immutare ſenſum actione perfectiva abſque alteratione materiali, vel corruptibili. Hic enim ſenſus inter omnes perfectiori modo immutatur, & operatur: unde ejus actus valde perfectus eſt, & corpori incorruptibili accommodatus. Solum de externis objectis poteſt eſſe nonnulla difficultas, quomodo poſſint videri a Chriſto, quando ab eo diſtant, cum non ſit interjectum medium, per quod poſſint ſpecies deferri. Neque enim dici poteſt deferri per corpus cœleſte, loquor enim de corporibus, quæ ſunt extra cœlum, v. g. de corpore B. Virginis, & ſi qua ſunt alia ſupra convexum cœli exiſtentia, quæ poterunt eſſe realiter diſtantia inter ſe, quamvis inter ea aliquod corpus non ſit interjectum, & tamen ſine dubio videre ſe poſſunt, ut eleganter docet Greg. lib. 18. Mor. c. 27. alias 31. Ubi non ſolum dicit, poſſe unum Beatum videre alium quoad externum vultum, ſed etiam totam corporis harmoniam uſque ad ipſa viſcera, & cor. Quod ſignificat etiam Auguſt. 22. de Civ. cap. 40. & Chryſoſt. ep. 5. ad Theodorum lapſum circa medium, idque explicat exemplo transfigurationis Domini, ubi Apoſtoli Chriſti corpus viderunt in gloriæ ſplendore divina virtute confortati. Nam ſplendor ille, inquit, prout eſt, videri non poteſt, niſi ab oculo immortali, & incorruptibili, qualis erit in corporibus beatis. Deniq; in hac viſione, prout ad Chriſti corpus terminatur, præcipuam corporis beatitudinem conſiſtere docuerunt Cypr. ſer. de nativitate Chriſti, Aug. in manuali c. 26. & l. de ſpiritu & anima c. 4.

Objectio.

Reſponſ. Quomodo in oculis beatorum produci ſpecies ſenſibiles ab objectis diſtantib. poſſint ſine medio.

Sed quomodo, & quo medio recipiet tũc viſus ſpecies? Nam objectum viſibile per lineam rectam mittit ſpecies ad oculum: at vero per lineam rectam inter objectum, & oculum nullum eſt corpus nec cœleſte, nec aereum. Dici poteſt, ſpecies illas multiplicari per vacuum. Sed non recte, oporteret enim creari, & per ſe exiſtere, quæ ſunt miracula non neceſſaria. Facilius igitur dicitur, objectum immediate agere in ſenſum diſtantem, producendo in illo ſpecies, ſive id faciat naturali virtute (ut aliqui exiſtimant) ſive divina. Eſt enim hic modus immutandi potentiam conſentaneus corpori glorioſo, quod *ſpirituale* a Paulo vocatur. Unde, ſicut unus ſpiritus loquitur cum altero, manifeſtando ſuum cõceptum, & illius ſpeciem imprimendo abſq; impedimento diſtantiæ, ita illa corpora glorioſa participant hanc efficaciam. Ex quo inferunt aliqui, poſſe, corpus glorioſum (quantum in ſe eſt) immutare viſum, atque adeo videri ad quamcunque diſtantiam. Quia ſi divina virtute elevatur ad agendum ſine dependentia a medio, eadem ratione poterit elevari ad agendum ſine dependẽtia a propinquitate, vel diſtantia. Quod in ſpirituali etiam immutatione, quæ fit in locutione Angelorum, reperiri multi exiſtimant. Et ſaltem de corpore Chriſti mihi non eſt dubium, quin habeat hanc efficaciam, quatenus eſt objectum viſibile.

Objectio.

Dices. Ergo eadem ratione poterit oculus Chriſti, vel alterius Beati videre quodlibet objectum viſibile, quantumvis diſtans. Habebit enim potentiam viſivam perfectiſſimam, & organum optime diſpoſitum.

Reſponſ.

Reſpondetur ita aliquos ſentire, & ſignificat Scot. in 4. d. 50. a. 6. Sed cũ ad videndum non ſolum requiratur perfectio potentiæ, ſed etiam ſpecies viſibilis, quæ imprimenda eſt ab objecto, hoc non poteſt ſufficienti fundamento affirmari. Quia objecta viſibilia, quæ nunc ſunt in terra, non poſſunt imprimere ſpecies ſui in oculis Chriſti, aut B. Virginis naturali virtute, ut per ſe conſtat. Quod autem divinitus eleventur ad imprimendas illas, aut quod Deus ſupernaturaliter illas infundat, aut det virtutem ſupernaturalem Beato ad videndum ſine ſpeciebus quodcunq; objectum, ubicunque ſit, nulla ratione fit ſatis veriſimile, ſi generaliter de omnibus Beatis ſit ſermo. Quia licet illa omnia ſint poſſibilia, non tamen pertinent ad Beatorum ſtatum, nec eſt perfectio beatitudini eorum debita.

Potentia viſiva Chriſti ad quodlibet objectum quantũvis diſtans extenditur.

De Chriſto autem Domino, propter ſingularem quandam omnipotentiæ participationem, quam habet humanitas ejus, ut eſt inſtrumentum conjunctum Verbi, probabile eſt poſſe videre etiam oculis corporeis quodcunq; objectum viſibile, ubicunque ſit, non per ſpeciem acceptam ab objecto, ſeu per efficientiam objecti, ſed per efficaciam ipſius Chriſti, quia hæc virtus non eſt in objecto, ſed in Chriſto, qui hoc poteſt facere, vel ſupernaturaliter efficiendo viſionem ſine ſpecie. Nulla enim eſt in hoc repugnantia, ut ex iis, quæ traduntur in prima parte ſuppono.

Beati in cęlo audire poſſunt.

Secundo probatur, & declaratur concluſio poſita in auditu. De quo, ſicut & de voce immerito dubius fuit Bonav. in 4. d. 49. a. 3. q. 1. agens in genere de corporibus glorioſis in cęlo exiſtentibus. Mihi tamen res videtur ſatis certa. Nam de auditu eadem fere ratio eſt, quæ de viſu. Nam etiam hic ſenſus tantum requirit intentionalem immutationem, ejuſque operatio eſt valde perfecta, pertinens quodammodo ad perfectum uſum rationalis vitę, in quantum ſigna aliorum conceptus repręſentantia hoc ſenſu percipiuntur. Propter quod vocatur *ſenſus diſciplinæ*. Et confirmatur. Nam delectatio auditus ſuaviſſima, & perfectiſſima, & quodammodo ſpiritualis, & maxime decens ſtatum Beatorum. Deniq; quamdiu Chriſtus poſt reſurrectionem cum hominibus converſatus eſt, plane conſtat ex Evangelio, ſicut vere loquebatur, ita vere, & proprie aliorum voces audiviſſe. Nam hoc etiam fuit unum ex teſtimoniis veræ reſurrectionis. At vero poſt Aſcenſionem in cœlum, licet Evangelium nihil dicat, tamen certum etiam eſt, ibi poſſe non ſolum Chriſtum, verumetiam alios Beatos exercere hunc actum. Supervacanea enim eſſet ibi vox, ſi non poſſet eſſe auditus. Et ita Sancti ſupra citati utrumque ſimul affirmant, & ex eiſdem ſcripturis colligunt.

Objectio.

Occurrit autem hic ſpecialis difficultas ſimilis illi, quæ de viſu tractata eſt. Nam, licet ibi ſit objectum auditus, vox & facultas, deeſt tamen medium, per quod deferatur ſonus, quia nullus eſt aer extrinſecus inter corpora Beatorum interjectus. Quam difficultatem attigit D. Th. in 2. d. 2. q. 2. a. 2. ad 5. & dupliciter reſpondet. Primo, deferri vocem aut auditum per confractionem, & commotionem cęli empyrei. Quæ reſponſio mihi nec ſatisfacit, nec neceſſaria videtur. Ratio prioris partis eſt, quia ſuppono corpus Chriſti, & aliorum Beatorum eſſe ſupra cõvexum cęli empyrei: multum ergo diſtat os, & auditus Beati a ſuperficie cęli empyrei, quomodo ergo poteſt moveri, vel confringi lingua, & voce Beati? Quod ſi quis contendat corpora Beata non eſſe hoc modo ſupra cęlum empyreum, ſed intra illud: in primis hoc eſt contra ipſum D. Thom. ut infra videbimus. Deinde, licet concedamus, aliquando poſſe corpus Beatum eſſe hoc modo intra cęlum, quis autem negabit poſſe ſuo arbitrio aſcendere ſupra convexum ultimi cęli, & ibi loqui, & audire? Præterea, etiam dum corpus beatum eſt intra cęlum, non eſt neceſſaria illa commotio, & confractio cęli empyrei, nec conſentanea naturæ ejus. Non enim eſt minus perfectum, quam alii cęli, qui ſolidiores eſſe videntur, quam ut poſſint tam facile confringi, & commoveri. Quod vero non ſit neceſſaria, patet. Quia nec ad for-

man-

mandam vocem(ut ſupra oſtenſum eſt)neque ad deferendas ſpecies intentionales:quia hę deferri poſſunt ſine reali ſono,atque adeo ſine reali commotione medii. Hęc igitur eſt ſecunda reſponſio D. Th. ſcilicet, ſpecies ſoni deferri ſecundum eſſe ſpirituale tantũ, & ideo non eſſe neceſſariam commotionem medii. Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia ſaltem eſt neceſſarium medium, quod nullum eſt,quando corpora Beatorum ſunt ſupra cęlum. Reſponderi tamen poteſt, nunquam corpora beata ita eſſe ſupra cœlum,quin aliqua ex parte contingant cœlum,& ideo illo mediante poſſe ſpecies ſoni ad auditum deferri. In hoc enim differt ſonus a luce,vel colore,quod non neceſſario multiplicat ſpecies per lineam rectam, ſed quacunque alia ratione. Et hic modus non eſt impoſſibilis. Secundo vero,& facilius reſpondetur (ſicut de viſu diximus)poſſe Beatum imprimere ſpeciem ſuę vocis in auditum diſtantem immediate,nihil operando circa mediũ, ubi eadem proportione applicari poſſunt omnia, quæ de viſu diximus. Hinc vero colligi poteſt, quamvis poſſit Chriſtus in cœlo habere actum hujus ſenſus: non tamen eſt neceſſariũ,ut ſemper ſit in aliquo actu ejus,nec determinate,nec vage,cum non ſit neceſſe,ut vel ipſe,vel alii ſemper loquãtur,aut canãt. Nec tamen idem omnino eſt de ſenſu viſus. Quia objecta viſus non pendent ex aliqua actuali actione libera, ſed ſunt tres permanẽtes,& ſtabiles,quę ſemper ſunt ſufficienter applicatę, unde ex parte objectorum ſemper eſſe poteſt actualis viſio, quamvis ex libertate Beati id non ſit ſimpliciter neceſſarium. Eſt autem veriſimilius ſemper eſſe in aliquo actu videndi, aut ipſum corpus Chriſti,aut alia beatitudinis conſortia.

Species ſoni ſine medio ad aures beatorum in cœlo deferri quomodo poſſint.

Corpora beatorum in cęlo ſemper ſunt in actu videndi, ſed non audiendi.

Tertio de odoratu, Bonaventura ſupra negat, eſſe in corpore glorioſo actum ejus ſenſus. Sed non video quo fundamento. Eſt enim res perfacilis, applicando omnia, quæ diximus. Nam etiam operatio hujus ſenſus exerceri poteſt ſine alteratione materiali corporis ſentientis, & alioqui objectum non deerit etiam in cœlo. Cur enim odorum ſuavitas ibi deficiet? Unde in l. de ſpir. & anima c. 58. Aug. ſeu auctor ejus, loquens de Beato ait: *Nec dici poteſt quantam habeat in guſtu voluptatem, quantam in ſapore jucunditatem, quantam in odore ſuavitatem*. Verum eſt,ſenſum ab Auguſtino intentum magis videri metaphoricum,quam proprium: utroque tamen modo vera eſt ſententia, quam ſtatim aliorum Patrum teſtimoniis confirmabo. Quin potius(ut veriſimile cenſeo)ipſa etiam Beatorum corpora ſuaviſſimum odorem emittent. Habebunt enim inteſtina plena humoribus,& acre,optimis qualitatibus, & odoriferis affectis. Hæc enim perfectio maxime decet illum ſtatum, ſicut e contrario corpora damnatorum erunt fœtida. Neque in explicando modo, quo hujuſmodi objectum immutabit olfactum, occurrit nova aliqua difficultas. Solum poſſet quis objicere. Quia operatio hujus ſenſus non videtur admodum neceſſaria in corpore immortali, cum ex natura ſua non ſit ita ſpiritualis ſicut operatio viſus, & auditus, neque ordinetur ad perfectionem animæ ſecundum ſe, ſed ad conſervationem vitæ. Propter quod in brutis hic ſenſus maxime viget; ergo ubi non erit vita animalis, non erit neceſſaria operatio ejus. Reſpondetur, in his actibus non tantum eſſe conſiderandam utilitatem ad alios fines extrinſecos,ſed perfectionem,quam per ſe afferunt. Si enim ex ſe decens eſt, & alias non repugnat corpori incorruptibili,etiamſi illi non ſit neceſſaria ad ejus conſervationem, vel alios fines, propter ipſam naturæ perfectionem expeti poteſt. Maxime quia hoc actu excitari ſolet animus ad Dei laudem, & internam devotionem, quæ utilitas eſſe poterit in Beatis,quamvis ea ſimpliciter non indigeant. Et hinc tandem colligitur potuiſſe Chriſtum illis quadraginta diebus ante aſcenſionem exercere actum hujus ſenſus circa hæc inferiora corpora odorifera, quia erant objecta proportionata,& immutare olfactum poſſunt ſine materiali alteratione. Tamen propter excellentiam corporis beati,& perfectum dominium,quod in ſuas actiones habet,non exercebat hunc actũ,niſi circa perfecta objecta,& decentia,neq; ab aliis ſpeciem accipiebat.

Beati in cęlo olfactum exercere poſſunt.

Objectio.

Reſponſ.

Quarto de guſtu, & tactu major eſt difficultas, cum hi ſenſus non videantur ſine alteratione materali immutari. Nihilominus probabilius eſt, etiam hos ſenſus habere actus ſuos in corpore glorioſo. Quæ eſt aperta ſententia Anſelmi l. de ſimilitud. c. 57. ubi cum dixiſſet, *Totos Beatos inenarrabili ſuavitatis abundantia eſſe replendos*, ſubdit: *Quid dixit totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, jecur, &c. mirabili delectationis, & dulcedinis ſenſu replebuntur*. Et Laurent. Juſt. l. de diſcipl. & perfect. monaſt. converſ. c. 23. *Caro*(inquit)*ſpiritualis effecta per omnes ſẽſus ſuos multimodis exuberabit deliciis. Delectabitur oculus in amabilis Redemptoris aſpectu, cum videbit Regem in decore ſuo gloria ornatum, ac diademate redimitum, quo coronavit eum mater ſua. Melodica cantica civium ſupernorum non mediocriter mulcebunt auditum: flagrans quoque ſuavitas cœleſtium odoramentorum mira liquefactione reſperget odoratum: indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam, & jucunda ſocietate oris ſaginabit palatum: ipſe demum tactus ſibi congruis abundabit deliciis, quas experti narrant. Fas etenim non eſt, ut in cœlorum gloria quidquam vacet a Dei laude: quin potius juſtum, ut cuncta corporis membra ſuum proprio modo efferant conditorem, quatenus, ſicut ab ipſo ſumpſere principium, ita & in illo deducant ſuæ beatitudinis finem, ut Deus ſit omnia in omnibus*. Idem colligi poteſt ex Proſpero l. 1. de vita contempl. c. 4. ubi dicit, omnia bona, quæ in humana natura peccatum corruperat, reparanda eſſe in melius, *id eſt, intellectus ſine errore, memoria ſine oblivione, cogitatio ſine pervagatione, charitas ſine ſimulatione, ſenſus ſine offenſione, ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo*. Ex quorum Patrum verbis, ac ſententiis variæ etiam conjecturæ colligi poſſunt,quę generaliter probant de omnibus ſenſibus. Solum ſupereſt,ut oſtẽdamus in his duobus,ſcilicet guſtu,& tactu nihil eſſe ſpeciale, propter quod eorũ actus corpori glorioſo repugnent. Nam in primis non eſt repugnantia ex parte materialis immutationis ſeu alterationis. Quia hęc non eſt per ſe neceſſaria ad actus horum ſenſuũ. Nam licet naturaliter ſit ſemper conjuncta cum intentionali immutatione: tamen re ipſa eſt diverſa,unde facile poſſunt ſeparari in ſubjecto,quod eſt capax unius,& non alterius, quale eſt corpus glorioſum. Nam ſi color, & ſpecies intentionales caloris ſunt qualitates realiter diſtinctæ,cur non poterit corpus glorioſum alteram ſine altera recipere? Quandoquidem eſt capax unius,& non alterius,& illę non habent ordinem inter ſe ſed tantum concomitantiã reſpectu corporis paſſibilis. Et quoad hoc eadem ratio eſt de guſtu. Deinde quod non deſit objectũ, in tactu quidem eſt manifeſtum. Nam in primis Chriſtus ante Aſcenſionem dicebat, *Palpate, & videte*; ſicut ergo ipſe tangebatur,& tactu percipiebatur,ita etiam & tangebat: poterat ergo,illa corpora tactu percipere,utpote objecta tangibilia:& ex alio capite non eſt repugnantia,ut oſtenſum eſt. Poſt Aſcenſionem vero ſimilis ratio locum habet. Nam etiam corpora glorioſa poterunt ſe tangere: poterit ergo unum optimam diſpoſitionem alterius percipere. Magna enim imperfectio videretur, ſi illa corpora ſe tangendo, nihil ſentirent, ac ſi eſſent inanimata. De guſtu vero (ſi loquamur de Chriſto, eo tempore, quo cum Apoſtolis verſabatur,& cibum ſumpſit) nullum eſt incommodum, quod ſicut tunc vere comedebat,ita etiam vere perciperet cibi ſaporem, & guſtum, abſque alteratione materiali, vel alia imperfectione beatitudini repugnante. Si autem ſit ſermo de tempore poſt Aſcenſionem, difficilius eſt in cœlo objectum guſtus invenire. Propter quod Bonaventura ſupra, hunc actum negat eſſe in Beatis. Sed non eſt Deo difficile,facere,ut aliquis ſapidus humor ſit intra organum guſtus,qui ſenſum illum poſſit intentionaliter afficere,ut D. Th. dixit.

Guſtus, & tactus in corpore glorioſo ſuas ſenſationes exercent.

Dices. Ergo eſſe poterit in corpore glorioſo delectatio ex tactu & guſtu proveniens: conſequens autem videtur inconveniens. Quia hujuſmodi delectatio indecens eſſe videtur,nec eſt finis actionis rectæ,ſed potius eſt propter actionem; ibi autem talis delectatio non eſt neceſſaria propter aliquam actionem,neque propter ſe eſt expetenda,quia hoc non eſt rationi conſentaneum. Unde D. Th. 4. contra Gentes cap. 83. ſimili fere diſcurſu concludit, in corporibus glorioſis non eſſe futuras delectationes venereorum, & omnes rationes, quas ibi adducit, æque videntur procedere de omni delectatione tactus, & guſtus. Reſpondetur delectationes horum ſenſuum honeſtiſſimas, ac decentiſſimas non repugnare corpori glorioſo; neque eſſe præter rationem, ſed potius admodum rationi conſentaneas,quia non propter ſe expetentur,ſed ut omnibus modis magis glorificetur Deus,ut recte Laurentius Juſtinian. loco ſupra citato indicavit. De quibus

Objectio.

Reſponſ.

etiam intelligi poſſunt, quæ ex Nazianzeno, & Anaſtaſ. ſupra retulimus, & quod nomine Aug. dicitur l. de ſpir. & anima c.64. *Ibi erunt bona corporis, & animæ, qualia oculus non vidit, nec auris audivit, nec cor hominis cogitavit. Quid enim amas caro mea? quid deſideras anima mea? Ibi eſt, quidquid amatis: ibi eſt, quidquid deſideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt juſti ſicut ſol: ſi qualibet munda voluptas, torrente voluptatis deitatis ſuæ potabit eos Dominus.* Quæ fere verba tranſcripſit Anſel. in proſol. c.25. Unde lib. de ſimilit. c.48. 55. & 57. pulchritudinem, & voluptatem corporis ponit inter partes beatitudinis, quando talia ſunt, ut in eis, vel ex eis nulla Dei offenſio contrahi poſſit. Denique poteſt hoc e contrario confirmari. Nam damnati poſt reſurrectionem ſenſu tactus percipient ſenſibilem ignem, ex quo dolore ſenſibili afficientur; ergo corpus glorioſum multo magis percipere poterit aliquod objectum, quod puriſſimam aliquam voluptatem parere poſſit. Si enim in damnato omnes ſenſus pœna torquentur: cur non magis in beato voluptate perfundentur? D. Th. igitur dicto lib.4. contra Gentes loquitur de materialibus delectationibus ciborum, aut venereorum, quæ vel non decent, vel non ſpectant ad ſtatum beatorum. Ultimo ex his conſtat, eſſe in corpore Chriſti glorioſo ſpiritus vitales, & animales, quia hi neceſſarii ſunt ad operationes ſenſuum, & vitales motus exercendos. Erunt autem hi ſpiritus in corpore glorioſo incorruptibiles, ut patebit ex diſputatione ſequenti. Quia in illis corporibus non eſt futura alteratio, iidem ergo ſpiritus ſemper permanebunt, & per diverſas corporis partes virtute animæ ultro, citroque diſcurrent.

DISPUTATIO XLVIII.
In quinque Sectiones diſtributa,

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem.

IN ſuperiori diſputatione explicuimus naturalem perfectionem, quam Chriſti corpus habet in gloria, & obiter attigimus nonnullas perfectiones ſupernaturales, præſertim ex iis, quæ pertinent ad actus ſecundos ſenſuum externorum, vel internorum, quæ ad animam potius ſpectant. Quamvis quia per corpus exercentur, ſimul cum facultatibus corporis computentur, & explicentur. Supereſt igitur, ut dicamus de perfectionibus ſupernaturalibus, quæ ſunt in corpore Chriſti per modum actus primi, ſeu bonæ diſpoſitionis ſuperantis naturam, ſeu per modum aptitudinis ad motum aliquem corporis, vel modum aliquem exiſtendi, vel agendi corporis ſupernaturalem. In qua re primum inquirendum in communi eſt, an data ſit corpori Chriſti hujuſmodi perfectio. Deinde in particulari qualis, & quotuplex ſit. De qua re tractare ſolent Theologi 4.d.44. & 49. nos autem hoc loco eam expediendam cenſuimus. Primo, quia non eſt in animo poſt tractatum de ſacramentis inſtituere diſputationem de quatuor noviſſimis, quam Theologi in fine Quarti tractare ſolent. Quia omnia, quæ in eo loci dicuntur, pertinent vel ad materiam de beatitudine, vel ad materiam de pœnis peccatorum, quæ ſufficienter in 1.p. & in 1.2. traduntur. Præterea, quæ de purgatorio, & ſuffragiis mortuorum, in 4. tomo hujus 3.p. dicenda nobis ſunt, & quę in fine hujus de ſecundo Chriſti adventu ad judicium differemus. Deinde quia corpus Chriſti Domini glorioſum primum exemplar eſt omnium perfectionum, quę ſi in ipſo recte explicentur, facile poterunt cęteris omnibus accommodari.

SECTIO I.

Utrum corpus Chriſti poſt reſurrectionem, aliquam ſupernaturalem perfectionem, ſeu diſpoſitionem habuerit.

QUod reſurgentium corpora futura ſint altiori, ac perfectiori modo perfecta, ac diſpoſita, quam ſint hæc noſtra, tam fuit ſemper conſtans, ut inde ſumpſerint aliqui hæretici occaſionem negandi veritatem materialium corporum in hominibus reſurgentibus, ut Eutych. qui (ut refert Greg. 24. Moral. c.29.) negavit corpus humanum poſt reſurrectionem futurum eſſe carneum, & ante ipſum Origenes, ut refert Epiphan. ex Methodio hær.64. & in ep. ad Joan. Jeroſol. quæ eſt 60. inter epiſt. Hieronymi, & Hieron. ep.61. adverſus eundem Joan. & Iſidorus lib. de doctrina & fide c.6. & Teophyl. 1. ad Cor. 15. Qui ſumpſerunt occaſionem errandi ex quibuſdam locis Pauli prave intellectis, ut eſt illud: *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale*: & illud: *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*: quæ in ſuperioribus tractata ſunt, & in ſequentibus ad veritatem Catholicam confirmandam illis utemur. Addi etiam poteſt ratio in horum favorem, quia non poteſt, ſervata corporis natura, conditiones naturę contrarias idem corpus ſuſcipere; ſed corpus glorioſum ita erit ſupernaturaliter perfectum, ut habeat conditiones contrarias noſtro corpori, quales ſunt eſſe ſpirituale, eſſe incorruptibile, eſſe perſpicuum, eſſe penetrabile, & ſimiles; erit ergo alterius naturę. Non conſtat autē, an iſti hæretici poſuerint hanc corporis diverſitatem in ipſa materia, ut ſcilicet putaverint, corpus Chriſti poſt reſurrectionem non habuiſſe ſubſtantiam ſuam ex materia hac generabilium, & corruptibiliũ, ſed ex alia cœleſti, aut certe ex nulla materia, quæ propriæ quantitati ſubjaceat. An vero ſolum in accidentibus, & diſpoſitionibus materialibus hanc diverſitatem conſtituerint: hoc (inquam) mihi non conſtat, neque ipſi fortaſſe explicarunt, aut intellexerunt.

Alii verò hæretici, ut veram corporis naturam poſt reſurrectionem ſervandam eſſe tuerentur, nullam aliam perfectionem, quam omnino materialem, & naturalem illi tribuebat, neque aliud felicitatis, aut voluptatis genus, quam quod ex rebus corruptibilibus, earumque naturali uſu, & alteratione conſurgit. Ita refert Dionyſ. c.7. Eccleſ. Hierar. p.1. eundemque errorem tribuit Cherintho Dionyſ. Alexand. apud Euſeb. lib.3. Hiſt. c.22. alias 38. & Niceph. lib.3. c.14. & Aug. hæreſi 8. & Iſidor. l. de doctrina, & fide c.24. Poſſet etiam recenſeri hoc loco error Chiliaſtarum, diſtinguentium duplicem reſurrectionem, primam per mille annos duraturam in terrenis, ac temporalibus voluptatibus, quibus Sancti cum Chriſto gaudebunt, poſtquam futura ſit alia cęleſtior, atque divinior perpetuo duratura. Nam ex hoc errore ſequitur, corpus Chriſti adhuc eſſe in priori diſpoſitione imperfecta, quaſi expectans tempus illud primę reſurrectionis. Sed non eſt hujus loci hæc perſequi, tractanda enim ſunt diſp.50. ſect.8.

Dicendum ergo eſt corpus Chriſti Domini in reſurrectione ſua ornatum fuiſſe variis donis, & qualitatibus ſupernaturalibus, præſertim illis quatuor, quæ ab omnibus Catholicis agnoſcuntur, claritate, impaſſibilitate, agilitate, & corporis ſubtilitate. Hęc aſſertio eſt certa ſecundũ fidem, quę in primis in genere probari poteſt illis verbis Chriſti: *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo.* Quibus quoque conſentanea ſunt illa Pauli: *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale.* Hujuſmodi enim conditio non eſt corpori hominis naturalis: eſt ergo habiturum hoc corpus ſtatũ alium, ac perfectionem, naturam ſuperantem. Supponimus autem, quidquid perfectionis in ſcriptura dicitur de corporibus reſurgentium, maxime in Chriſti corpore verificatum iri. Nam ſumma laus aliorum corporum eſt, quod ſint *reformanda, & configuranda corpori claritatis Chriſti*, ut dicitur ad Philippenſes. *Dona ſupernaturalia corporis Chriſti reſurgentis qualia.*

Secundo ſigillatim colliguntur hæ proprietates ex ſcriptura. Nam de claritate ſunt expreſſa prædicta verba Pauli ad Philipp. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quam claritatem, nomine gloriæ, intelligitur ſignificaſſe Paul. 1. ad Cor. 5. cum dixit: *ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Nã de hac gloria præmiſerat idem Apoſtolus. *Alia quidem cœleſtium corporum gloria, alia terreſtrium: alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Stella enim differt ab ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.* Tribuit ergo Paulus claritatem corporibus reſurgentium, diverſam tamen, pro diverſitate meritorum, & operum. Unde eleganter Aug. ep.146. ad Conſentium, tractans illa verba Pauli: *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale*, inquit: *In his verbis Apoſtoli, nunquid fas eſt putare, me. ius corpora noſtra reſurrectura, quam Chriſti, cum de illo ſit propoſitum exemplum, quod fideliter intendere, & per ejus gratiam ſperare debeamus?* Et cætera quæ eleganter proſequitur Aug. ſeu auctor l. de cognit. veræ vitæ c.46. Ubi de eadem claritate intelligens verba *Dos claritatis in corporib. beatorũ.*

Chri-

Chriſti Mat.13. *Fulgebunt juſti, ſicut ſol*, inquirit, quomodo Paulus eos ſtellis comparet. Et reſpondet, quemlibet, vel minimum beatum fore lucidum ut ſolem, Paulum vero ad eorum varios gradus explicandos uſum fuiſſe comparatione ſtellarum. *Quia in hac claritate tantum quiſq; ab alio pro meritis differt, quantum ſtella ab ſtella: corpus autem Chriſti tantum in hac claritate omnia excellit, quantum creator creaturas excellit.* Eundem locum tractans Aug. ſer. 134. de temp. *Videtis* (inquit) *quia promiſſa eſt Sanctorum corporibus claritas & diverſa ſpecies claritatis, quia diverſa ſunt merita charitatis.* Et eodem modo intellexit hunc locum Hieron. Amos 5. & Theod. 1. ad Cor. 15. & ibi Ambroſ. & optime Anſel. His vero teſtimoniis adjungi poteſt illud Dan. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii in opprobrium. Qui autem docti fuerint, fulgebunt tanquam ſplendor firmamenti, & qui ad juſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates.* Nam hoc loco ſermo eſt de ſplendore, & claritate corporum, in qua dicit Daniel fore diverſam reſurrectionem bonorum a malorum reſurrectione, ut ibi notant expoſitores, & Hieron. ep. 103. ad Paulinum, & Clemens lib. 1. conſtit. c. 6. alias 8. Ruffinus in expoſ. Symboli, & Fulg. l. reſponſ. ad objectiones Arianorum, ubi de eadem claritate explicat illud Pſ. *In ſplendoribus Sanctorum*, &c.

Claritas in corpore Chriſti glorioſo quanta.

Dos impaſſibilitatis in corpore Chriſti glorioſo.

Deinde de impaſſibilitate, & immortalitate varia ſunt, atque expreſſa ſcripturæ teſtimonia. Nam in primis de Chriſto dixit Paul. ad Rom. 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Quibus verbis docuit, ad vitam immortalem reſurrexiſſe. Et idem Chriſtus de ſe dixit Luc. 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & reſurgere a mortuis, & intrare in gloriam ſuam?* quæ æterna ſane & immortalis eſt. Unde generaliter de omnibus dixit Chriſtus Mat. 25. *Surget in vitam æternam.* Et ideo univerſaliter ait Paul. *Seminatur in corruptione, ſurget in corruptione:* & infra; *Caro, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.* Ex explicans quid nomine *carnis & ſanguinis* intelligat, ſubdit. *Neque corruptio incorruptelam poſſidebit*, ut non intelligatur excludi a regno Dei ſubſtantia carnis, & ſanguis, ſed mortalitas. Quapropter ſubdit inferius; *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quod autem hæc immortalitas futura ſit cum omnimoda impaſſibilitate, optime explicuit Jo. Apoc. 7. dicens. *Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque ullus æſtus. Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos.* Et c. 22. *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abjerunt.* Quæ omnia fere eiſdem verbis promiſerat Deus per Iſaiam c. 25. & 49. ut ibi notarunt Cyril. Hieron. Theodoretus.

Dos agilitatis in corpore Chriſti reſurgentis.

Præterea de agilitate ſunt etiam non obſcura ſcripturæ teſtimonio. Paulus enim 1. ad Cor. 15. ait. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale.* Et ex utroque verbo poteſt colligi hæc agilitas. Nam ſicut ſpiritus facillime ab uno in alium locum tranſit: ita & ſpirituale corpus. Quod propterea etiā dici poteſt, *ſurgere in virtute*, qua ſine ulla difficultate, aut defatigatione poſſit, quo voluerit, ſe movere. De quo recte intelligitur illud Iſai. 40. *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, ſicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Quamvis enim hæc verba de tempore hujus vitę ſuo modo intelligi poſſint, optime vero de corporibus reſurgentium explicantur ab Aug. ep. 79. ad Iſychium, & Hilario Pſ. 138. circa illa verba, *ſi ſumpſero pennas meas diluculo*, quæ de Chriſto intelligit. *Qui cum ſumpſit pennas ſuas in reſurrectione, jam corpore non gravatur* & infra dicit, pennas has pertinere ad *demutationem terrenorum corporum in ſpiritualem naturam*: & poſtea ſubdit. *Meminit & alibi dicens, cum de ſpiritalium indefeſſa jam æternitate tractaret, pennigerabunt tanquam aquilæ, naturam evolandi in cœlum in reſurrectionis demutatione ſumpturi.* Atq; de eadem dote optime intelliguntur verba Malach. 4. *Et orietur ſol juſtitiæ vobis timentibus nomen meum, & ſanitas in pennis ejus, & egrediemini, & ſalietis ut vituli.* Denique Sapien. 3. de Beatis dicitur: *Fulgebunt juſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* Quibus verbis claritatis & agilitatis donum aperte ſignificatur, ut notavit Innocent. 3. lib. 4. de myſter. cap. 12.

Dos ſubtilitatis in corpore Chriſti glorioſo.

De ſubtilitate vero non eſt locus ita expreſſus in ſcriptura. Res autem, quæ illa voce ſignificatur, ſatis indicata eſt. Ut enim aliorum expoſitiones relinquamus, per ſubtilitatem corporis intelligimus vim ſe movendi, & quocunque ingrediendi, vel egrediendi abſque alterius corporis impedimento, ſicut Chriſtus egreſſus eſt clauſo ſepulchro, & ingreſſus ad diſcipulos januis clauſis. Hæc ergo proprietas indicatur a Paulo illis verbis 1. ad Cor. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale.* Hæc enim eſt propria ſpiritus conditio. Velocitas namque, & agilitas quodammodo poteſt eſſe corporibus communis: tranſire autem abſq; impedimento corporis, proprium eſt ſpiritus. Item aliæ proprietates jam fuerunt a Paulo in aliis particulis expreſſę. Ergo, cum in hac particula aliquid particulare addere videatur, non poteſt commodius, quam de hac proprietate explicari, ut etiam Chryſoſt. & Theoph. ibi indicarunt, & expreſſius Damaſ. l. 4. de fide cap. 28. Ubi licet ſub illa proprietate corporis *ſpiritualis* intelligat etiam includi alias, præſertim quod ſit impaſſibile, & infatigabile: tamen expreſſe exponit corpus ſpirituale *hoc eſt, ſubtile: Hoc enim ſignificat ſpirituale, quale poſt reſurrectionem corpus Domini erat, cum per januas clauſas tranſivit.* Et eodem modo explicat ſpiritualia corpora reſurgentium Anaſtaſ. Epiſc. Antioch. l. 5. de reſurrect.

Tertio probatur aſſertio poſita ex Patribus. Nam preter citatos, cum expoſuimus loca ſcripturæ, Auguſt. 13. de Civ. c. 18. late explicat dotem agilitatis, & l. 20. c. 18. præter hanc explicat dotem immortalitatis, & in Enchirid. c. 90. & l. 23. de civ. c. ult. & clarius dicto l. de cognitione veræ vitæ c. 45. & de ſpiritu, & anima c. 64. cæteras ponit proprietates. Quas etiam recte attigit Greg. l. 14. Moral. c. 29. alias 31. & lib. 18. c. 27. alias 31. & in expoſitione 7. Pſ. pœnitentię in fine, Lactant. l. 7. Divin. Inſtit. c. 26. Cyrill. etiam Jeroſol. c. 18. *Reſurget* (inquit) *hoc corpus, ſed non tale manebit, verum erit æternum, & non amplius cibis opus habebit, neq; ſcalis ad aſcenſum. Fiet etiā ſpirituale & ſplendebit ut ſol.* Ubi duas proprietates ſubtilitatis, & agilitatis uno verbo ſpiritualis corporis, quod ſine impedimento moveri poteſt, complexus eſt. Latius hæc explicuit Anſelm. l. de ſimilitud. c. 48. & ſequ. ubi quatuordecim ponit partes beatitudinis: quarum una eſt pulchritudo, ad quam corporis claritas pertinet: alia eſt agilitas, ad quam revocatur fortitudo: alia eſt ſanitas, & longævitas, quæ ad impaſſibilitatem pertinent: alia eſt libertas, ad quam pertinet (ut ipſe exponit c. 53.) ut nihil obſiſtat, vel impediat, aut nos conſtringat, quæ pertinent ad dotem ſubtilitatis, ut eodem c. 45. late exponit, & exemplo Chriſto confirmat. Reliquæ vero partes, quas ibi numerat, magis ad animum, quam ad corpus pertinent. Eadem proſequitur in proſologio c. 25. fere eiſdem verbis, & Laurent. Juſt. l. de perfect. monaſt. converſat. 23. & l. de triumph. Chriſti agone c. 26. Bonav. in brevil. p. 7. c. 7. Hugo Vict. l. 1. de anima c. 17. & l. 4. c. 14. 15. & 16.

Quarto poſſumus rationem reddere hujus aſſertionis ex D. Th. 1. 2. q. 4. a. 6. Quia ad perfectam animæ beatitudinem neceſſaria eſt hæc corporis perfectio. Nam (ut ait Aug. 12. Gen. ad lit. c. 35.) *Si tale ſit corpus, cujus ſit difficilis, & gravis adminiſtratio, avertetur mens ab illa viſione ſummi cœli, & ideo oportet, ut corpus fiat ſpirituale, ut anima angelis coæquata perfectum habeat naturæ ſuæ modum, obediens, & imperans tam ineffabili facilitate, ut ſit ei gloriæ, quod ſarcinæ fuit.* Quæ ratio in primis non probat de dote claritatis, nec de dote ſubtilitatis, ut a nobis explicata eſt. Conſtat enim, quamvis corpus non eſſet lucidum, neque potens ad penetrandum alia corpora, potuiſſe nullam pati difficultatem, neque animam a viſione Dei diſtrahere, aut retardare. Deinde non eſt intelligenda hæc ratio, etiam ad alias dotes applicata, ac ſi illa corporis diſpoſitio, vel facilitas fuerit ſimpliciter neceſſaria ad perfectam Dei viſionem, ut videre licet in Chriſti anima, quæ mortali corpori conjuncta, perfecta viſione fruebatur. Ratio eſt, quia illa viſio ita rapit mentem; & lumen gloriæ, ac divina eſſentia tantam neceſſitatem inferunt animæ, ut ſi iis perfectionibus ſemel afficiatur, nulla poſſit corporis moleſtia, vel afflictione diſtrahi, aut retardari. Intelligenda ergo eſt hæc ratio de quadam perfectione magis congruente, & quodammodo connaturali. Nam anima conjuncta corpori corruptibili,

ex natura rei ab illo pendet in ſuis operationibus,& ideo ex natura rei repugnat animæ ſic conjunctæ ita elevari ad actiones mentis,ut nullo modo poſſit difficultate corporis impediri.Quare ille ſtatus animę ita perfectus quaſi natura ſua poſtulat altiorem ſtatum corporis:requirit ergo corpus ſpirituale,non natura,ſed poteſtate. Et hinc conſequenter fit, ut cum immortalitate, & agilitate ſimul habeat ſubtilitatem. Tum quia hæc eſt proprietas ſpiritus, quam conſequenter participat corpus, cum ſpirituale fit:tum etiam quia quodammodo includitur in perfecta agilitate.Quia ſicut velocior eſt motus, quando medium minus reſiſtit, ſi cętera ſunt paria: ita perfectior erit corporis agilitas, ſi per omnia corpora ſine ulla reſiſtentia poſſit perrumpere.Tum denique, quia quodlibet impedimentum vel reſiſtentia quandam ingerit difficultatem, & privat quodammodo perfecta libertate,& dominio. Igitur hæc etiam proprietas pertinet ad perfectā corporis diſpoſitionem in ordine ad omnimodam animę independentiam in omnibus ſuis actibus, ac motibus, ac ſi in corpore non exiſteret. At vero de claritate alia ratio reddenda eſt ex eodem D.Th.cum Aug.epiſt.56.ad Dioſcorum.Hæc enim proprietas (ut D.Th. verbis utamur) non eſt requiſita, ut diſpoſitio antecedens ad convenientem animę ſtatum in ordine ad ſuas operationes, ſed eſt veluti diſpoſitio cōſequens.Nam quia anima beata perfecto ſpirituali lumine plena eſt, ideo ex illo veluti redundat ad corpus lumen, & claritas illi proportionata. An vero hæc redundantia fit per efficientiam ſeu dimanationem phyſicam,vel ſolum ſecundum quandam congruentiam, & convenientem diſpoſitionem, dicemus ſect.ſequenti.

Dotes gloriæ in corporibus beatorum neceſſariæ quomodo.

Præter quatuor dotes gloriæ nulla alia in corporibus beatorum perfectio neceſſaria.

Ex hac ratione colligi poteſt, non ſolum perfectiones has eſſe convenientes corpori glorioſo (ut explicatum eſt) ſed etiam eſſe ſufficientes, neque alias requiri, quæ ad has non poſſint facile revocari. Corporis enim perfectio conſiderari poteſt, vel per ſe tanquam bona diſpoſitio in ordine ad eſſe, ſeu ut conveniens ornamentum ipſius corporis,& ad hoc ordinatur claritas,quę pulchritudinem corporis illuſtrat,& conſummat,eſtque veluti decentiſſimum corporis glorioſi indumentum Huc etiam pertinet immortalitas, quatenus includit ſanitatem integram,&optimam corporis diſpoſitionem ad illius conſervationem ſufficientem, additque vim quandam, qua hæc ſanitas,& diſpoſitio integra,atq; illęſa conſervetur. Quod explicari hoc modo etiam poteſt. Quia oportuit corpora glorioſa elevari ad ſupremas perfectiones corporum, ut talia ſunt; ſed in corporibus magna imperfectio eſt corruptio, & ideo corpora cœleſtia habere in eo ordine ſupremum quendam gradum, quia ſunt incorruptibilia. Inter qualitates etiam corporum lux perfectiſſima,& puriſſima cenſetur;oportet ergo, ut beata corpora in utraque harum perfectionum emineant.Rurſus poteſt deſiderari corporis perfectio in ordine ad animę functiones. Et ad hoc partim deſervit impaſſibilitas, quatenus operatio ſequitur eſſe;partim conſummatur hęc perfectio per dotem agilitatis, quatenus anima utitur corpore & organo ſuo,& inſtrumento,qui uſus perficitur per hæc dona,ut optime,ac ſine ullo impedimento fiat.

Objectio.

Dices: etiam anima requirit corpus optime perfectum,ac diſpoſitum,ut omnino illi ſubjiciatur, tanquam formæ ſuæ: ex hac enim perfecta ſubjectione oritur alia ſubjectio perfecta in ordine ad operationes,ut D.Thom. notavit in 4.d.44.q.2.ar.1.qu.1. ergo ad hanc perfectionem requiritur alias dos,Rurſus utitur anima corpore ad operationes ſenſuum,& appetitus ſentientis;ergo etiam ad hunc perfectum uſum requirit ſpecialem dotem. Ad

Reſponſ.

priorem partem D.Th.cit.loco revocat illam perfectionem in dotē ſubtilitatis. Nam quia ſubtile dicitur,quod eſt penetrativum,& facile ad ima uſque perrumpit, ideo translatum eſt hoc nomen, *ſubtile*, ad ſignificādum illud corpus, quod optime ſubſtat formæ, & perficitur ab ea completiſſimo modo. Et hoc ſequuntur Palud. Sotus, & alii. Sed revera hæc perfectio magis videtur ſpectare ad dotē impaſſibilitatis,quatenus(ut diximus)includit perfectam corporis ſanitatem,& optimam corporis diſpoſitionē.Quin potius,ſi accurate diſtinguamus id,quod pertinet ad naturalem diſpoſitionem corporis,& id quod eſt ſupra naturam, & hoc poſterius ſolum nomine dotis ſignificemus,illa perfectio corporis non pertinet ad dotes, ſed ſupponitur dotibus.Quia ut anima informet corpus, ex natura ſua requirit certam diſpoſitionem, unde ut perfecte,ac plene informet,nihil aliud poſtulat,niſi perfectam diſpoſitionem ac temperamentum. Quin etiam addo, quoad hunc effectum non poſſe juvari ab aliqua perfectione ſupernaturali corporis, niſi ſolum quoad durationem, ſeu conſervationem. Nam quoad extenſionem ex parte corporis non poteſt creſcere hic effectus. Nam ſi corpus ſit bene diſpoſitum naturaliter in omnibus partibus ſuis, informari poteſt ab anima in eiſdem partibus omnibus, imo neceſſario informabitur, ſi naturæ ſuæ relinquatur. Ergo ex vi talis diſpoſitionis eſt corpus ſubtile in prædicto ſenſu, ſeu penetrativum, aut potius penetrabile ab anima; ergo ſubtilitas in dicto ſenſu non eſt dos ſupernaturalis. Neque etiam poteſt creſcere hic effectus intenſive (ut ſic dicam) quia poſita in corpore prædicta diſpoſitione anima informat illud, & omnes ac ſingulas partes ejus,quam perfectiſſime informare poteſt. Neque enim illa informatio in actu primo intendi poteſt, nec remitti, aut ſuſcipere magis aut minus. Ergo, ut corpus perfecte ſubjiciatur animæ quoad informationem, nulla dos ſpecialis requiritur, niſi in ordine ad durationem, & conſervationem, quam confert impaſſibilitas.

Ad poſteriorem partem aliqui docent, illam corporis habilitatem, ut perfecte ſerviat operationibus ſenſuum,pertinere ad ſpecialem dotem. Et Durand. cenſet, hanc eſſe dotem ſubtilitatis, quod non diſplicet Paludano, neque Soto omnino. Sed (ſi attentius res conſideretur) hæc corporis perfectio non eſt diſtincta a ſupra enumeratis, niſi fortaſſe quatenus requirit aliquos habitus vel ſpecies ſenſibiles, ſeu phantaſmata, de quibus nunc agimus. Quia potius annumerantur inter animæ perfectiones, & ſub gratia, & ſcientia comprehenduntur, de quibus alibi dictum eſt.Quod vero præter hæc nulla nova perfectio in corpore requiratur ad prædictas operationes, ſic explico. Nam in operationibus ſenſuum, vel appetitus, tripliciter poſſumus intelligere concurrere corpus: primo antecedenter, ut removendo prohibens, vel applicando potentiam, ut v.g.quando aperit oculos, & quando convertit faciem ad objectum, & totum id, quod hujuſmodi eſt, fit per mutationem localem, & ideo per dotem agilitatis perfecte ſervit corpus hoc modo operationibus ſenſuum. Secundo concurrit corpus efficiendo ipſam operationem. In quo concurſu poſſunt multa conſiderari,præſertim tria.Primo receptio ſpeciei,& aptitudo organi ad illam. Secundo ſpirituum vitalium,& animalium ſubminiſtratio.Tertio effectio,& receptio ipſius operationis vitalis. Quoad primum, ex parte corporis nihil requiritur, præter optimum organi temperamentum,quod ex propriis,& connaturalibus diſpoſitionibus conſurgit. Quia ſpecies imprimitur potentiæ ſine ulla reſiſtentia, ac per ſe loquendo actione inſtantanea,& perfectiva.Et ideo ſi organum ſit bene diſpoſitum, fiet ſpecies omnino perfecta, juxta naturalem virtutem objecti. Quoad ſecundum vero, præter ſubſtantialem perfectionem, & naturalem vim agendi ipſorum ſpirituum ſolum conferre poteſt agilitas, vel ſubtilitas ut velociſſime, & ſine impedimento miniſtrentur. Impaſſibilitas vero conferet, ut ſpiritus immutabilis, ac ſemper iidem perſeverent, ac ſine ulla naturalium facultatum laſſitudine communicentur.Quoad tertium denique nihil aliud requiritur,quam naturalis perfectio potentię. Quia poſitis omnibus aliis requiſitis ſine ulla difficultate, vel reſiſtentia, atq; adeo ſine ullo corporis impedimento in inſtanti ſuam perficit operationem. Ergo, ut corpus perfecte obediat animę,quoad has operationes,& omnia illa, quæ per ſe concurrunt, non eſt neceſſaria alia dos. Tertio reperitur in his actionibus aliud conſequens, ſeu reſultans ex actione,ut v.g.ex affectu gaudii ſequitur aliqua ſanguinis motio: vel ex operatione phantaſiæ motio appetitus & ſimilia.Et in his omnibus etiam corpus perfecte obedit ex vi prædictarū perfectionum. Nam illa operatio,quę cōſequitur,vel eſt motus localis, & perficitur agilitate,vel eſt operatio alterius potentię ſenſitivę,& ad hanc ſufficiunt omnia principia,quę explicata jam ſunt.

Object. 2.

Dices, hæc omnia recte procedere de operationibus ſenſitivis omnino commenſuratis naturali virtuti potētiarum, & objectorum, & de facultate utendi corpore ad illas exercendas, qualis ſuo modo fuit in Adamo in ſtatu innocentiæ abſque ulla propria dote ſupernaturali. Fieri au-

ri autem poteſt, ut hæ potentiæ eleventur ad operandum perfectius, quam naturaliter poſſint. Ut v.g.viſus ad videndum objectum ultra diſtantiam connaturalem, vel ad videndum perfectius intenſive,quam naturaliter poſſit, vel fortaſſe ad videndum aliquod objectum, quod viribus naturæ non poſſet, ut lucem intenſiſſimam, vel (ſi eſſe poteſt) aliquod viſibile alterius ordinis, vel ſi phantaſia elevari poteſt ad concipiendum aliquo modo Deum

Reſponſ. altiori modo, quam ſuapte natura poſſet. Reſpondetur concedendo, has, vel ſimiles perfectiones eſſe poſſe in ſenſibus beatorum. Tamen, ut corpus in his omnibus perfecte obediat, nullam novam perfectionem, aut diſpoſitionem requirit, ſed ſolum neceſſarium eſt, ut augeatur vis activa, vel objectorum ad imprimendas ſpecies ad majorem diſtantiam, & cum majori perfectione, & ſine concomitantia materialis alterationis, vel ex parte animæ, & potentiarum ejus, ſive per majorem Dei concurſum, & auxilium, ſive per habitum, aut qualitatem ſimilem. Quæ omnia (ut dixi) non pertinent ad dotes corporis, ſed ad dona animæ. His autem poſitis, ex parte corporis nulla poteſt eſſe reſiſtentia, aut repugnantia, cum non alteretur, neque naturalis ejus diſpoſitio ullo modo immutetur; ergo ut perfecte ſubjiciatur ſpiritui in his operationibus non requiritur alias dos.

Objectio. Sed inſtabis, quia licet ad utendum perfecte corpore in prædictis operationibus non ſit neceſſaria nova perfectio: tamen ad non utendum, id eſt, ad ſuſpendendum operationes corporis pro arbitrio animi, neceſſaria eſt ſpecialis virtus, ut verbi gratia, ad non audiendum, etiamſi hic voces proferantur, & facultas ſit expedita, & ſic de cæteris ſenſibus, & de appetitu, ut poſſit, verbi gratia, exercere affectum aliquem ſine ulla corporis, vel alicujus humoris commotione. Hæc enim omnia, & ſimilia ſunt in poteſtate Beati. Nam ſi poteſt ſuo arbitrio imprimere ſpecies, vel continere influxum (ut ſupra vidimus) multo magis habebit hoc dominium in propriis actionibus vi-

Reſponſ. *Anima beati vim ad ſuſpendendum operationes corporis unde habeat.* talibus. Reſpondeo, habere quidem Beatos hanc perfectionem: non tamen ex aliqua corporis diſpoſitione. Quę enim intelligi poteſt, quæ hunc effectum habeat? cum diſpoſitio corporis eadem ſemper ſit, ſive ſenſu operetur, ſive non. Non ergo poteſt illa eſſe ratio ſuſpendendi actum, quando Beatus non operatur. Tota ergo hæc ratio poſita eſt in voluntate, ad quam ſpectat inferiores potentias movere, quæ illi ſubjiciuntur. Fiet autem poſt reſurrectionem, ut omnes illi ſubjiciantur. Porro hæc ſubjectio (ut opinor) non fiet per qualitatem aliquam inhærētem inferiori, aut ſuperiori potentiæ. Quia neq; in inferiori poſſet impedire actionem, per ſolam ſuam præſentiam, vel inhærentiam: alioqui etiam impediret, vel aliquo modo reſiſteret, quando voluntas imperaret. Neque etiam in ſuperiori conferret ad ſuſpendendam actionem inferioris potentiæ. Quia hæc ſuſpenſio non poteſt fieri per phyſicam actionem poſitivam, ſicut, quod calor ignis ſuſpendat actionem circa paſſum propinquum; & non poteſt intelligi fieri per qualitatem aliquam adhærentē calori, aut per poſitivam actionem ſuperioris agentis ſecluſa naturali reſiſtentia circa idem paſſum, ſed per ſolam ſuſpenſionem divini concurſus impediri poteſt. Sic igitur prædicta poteſtas erit in Beatis non ex aliqua dote corporis, ſed ex virtute animæ, cui divinitus datum eſt, ut influxus in actiones ſuas ſit in ipſius poteſtate, & voluntate, ſive hoc ſit, quia Deus alio modo non concurret, ſive quia ſua lege, & voluntate poteſt hunc ordinem ſtatuere. Nam ſicut inter potentias animę, quia in eadem anima radicantur, eſt quædam naturalis ſympathia, ex qua interdum provenit, ut ad actionem unius moveatur alia, vel quoad ſpecificationem, vel quoad exercitium: ita videtur Deum poſſe ſua voluntate conſtituere hunc ordinem inter potentias, ut inferiores non agant ſine conſenſu voluntatis. Facilius tamen intelligimus, ſi addamus, Deum interim ſuſpendere concurſum ſuum, quia jam ex lege ejus non eſt debitus inferiori potentiæ, donec ſuperior conſentiat.

Perfectiones ſupernaturales corporum beatorum naturam perficiunt, nō deſtruunt. Ultimo tandem ex dictis conſtat, contra errores, quos adduximus initio hujus ſectionis, totam hanc ſupernaturalem perfectionem corporis non deſtruere naturam ejus, ſed corrigere potius (ut ſic dicam) imperfectionē ejus. Nam licet humanum corpus natura ſua non ſit lucidum: tamen lux ei adjuncta non deſtruit ſubſtantiam, neque accidentia illi connaturalia. Et ſimile eſt de aliis, ut evidentius conſtabit, dum ſingulas dotes in ſpecie proſequemur. Propter quod recte dixit Hieron. Amos 5. ***Hominem, corruptibile, & infirmum animal transformandum eſſe in ſpirituale, robuſtum, & incorruptum, mutans gloriam, non naturam.*** Quod ſimiliter dixit Anſelm. in proſol. cap. 25. ***Animale corpus ſurrecturum ſpirituale, poteſtate, non natura.*** Idemq; latius explicuit Aug. in Ench. c. 91. & 1. Retract. c. 17. & aliis locis cit. & recte Tertul. l. de reſurrect. carn. c. 51. explicans illa verba Pauli: ***Oportet, corruptibile hoc induere corruptionem. Quid*** (inquit) ***mortale, niſi caro? Quid corruptibile, niſi ſanguis?*** Et acute notat Apoſtolum addidiſſe pronomen illud, ***hoc***, quaſi ad deſignandum ſuam propriam carnem. Nam illud pronomen demonſtrat rem præſentē. ***Illa ergo eadem caro*** (concludit) ***quæ patitur corruptionem, incorruptionem induet:*** non in alia natura, ſed in alia conditione, & ſtatu, ut idem late explicat l. 5. contra Marcionem c. 10. Et ex his ſatisfactum eſt fundamentis prædictorum errorum.

SECTIO II.

Quæ, & qualis ſit claritas corporis Chriſti.

LIcet omnes Theologi in 4. partim d. 44. partim. d. 49. doceant, omnia corpora glorioſa habitura claritatem aliquam (quia hoc expreſſe in Scriptura aſſeritur) non tamen omnes eodem modo illam declarant. Scotus enim d. 49. q. 15. ſolum exiſtimat eſſe certum illa corpora habitura colorem perfectiſſimum, cum quadam refulgentia, & aptitudine ad ſe manifeſtandum. An vero propriam lucem in ſe habeant, ac recipiant, ſub dubio relinquit, & ſolum ſub conditione (ſi id eſt poſſibile) affirmat hoc eſſe ſentiendum. Neq; ab ea ſentētia multum diſcrepat Duran. d. 44. q. 8. Nā licet ſimpliciter exiſtimet probabilius in corporibus beatis eſſe internam lucem: dicit tamen, etiam poſſe intelligi, quod ſint clara ſolum quia erunt terſa ac polita: unde fiet, ut Solis radiis, & aliorum luminarium fulgeant magna claritate. Sed immerito hi auctores hanc rem in dubium revocarunt. Nam conſtat ex Scriptura, claritatem, & fulgorē corporis glorioſi fore perfectiſſimum, & longe majorem ſplendore ſolis, ut omnes Patres interpretantur. Non poteſt ergo illa claritas conſiſtere in ſolo nitore, vel puritate coloris. Neq; poteſt, reſultare extrinſecus ex Sole, & ex aliis luminaribus. *Dos claritatis in corpore glorioſo quid ſit.*

Dicendum eſt ergo primo, hanc claritatem eſſe internam lucem corporis glorioſi, ac perfectiſſimam qualitatem ipſi inhærentem. Probatur primo ratione facta, & fundata in omnibus teſtimoniis in 1. ſect. adductis. Secūdo, quia non poſſet corpus aliter fieri lucidum. Hæc enim denominatio non eſt extrinſeca, ut per ſe notum eſt. Etenim hæc qualitas per ſe datur corpori glorioſo, non quidem ad aliquid operandum, ſed ut ſit formalis perfectio, & pulchritudo ejus. Item quia etiamſi corpus glorioſum nullo alio corpore circumdetur, ut v.g. extra cœlum empyreum, eſt eodem modo lucidum, & corpus Chriſti, quando ante Aſcēſionem erat in terra circumdatum aere, in ſe lucidius, ac fulgentius erat, quam aer, quod circumdabatur. Ergo illa lux non poteſt eſſe in corpore circumſtante; ergo eſt in ipſomet corpore glorioſo. Reſpondere quis poſſet, eſſe ſubjective in aere exiſtente intra ipſum corpus glorioſum. Sed licet verum ſit eſſe in illo, non tamen in ſolo illo, alias non poſſet ipſa ſuperficies externa corporis lucida eſſe, & videri. Præſertim quia ſancti Patres non ſolum dicunt illud corpus eſſe lucidum, ſed etiam eſſe perſpicuum, ac transparēs, ita, ut omnia ejus membra, ac viſcera externis oculis patere poſſint. Quod his verbis docuit Greg. l. 18. in Job c. 27. alias 31. exponens illa c. 28. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum. Quid aliud in auro, vel vitro accipimus, niſi illam ſupernam patriam, illam beatorum civium ſocietatem, quorum corda ſibi invicem & claritate fulgent, & puritate translucent?* & infra: *Patebit corporalibus oculis ipſa etiam corporis harmonia, ſicque unuſquiſque tunc erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi.* Eandem ſententiam ſignificat Aug. l. 22. de civ. c. ult. dum inquit: *Omnia membra, & viſcera incorruptibilis corporis profutura in laudibus Dei*, cujus rei eam ſubdit cauſam. *Quia omnes illi, qui nunc latent, harmoniæ corporalis numeri, tunc non latebunt intrinſecus.* Et in l. de cognit. vitæ c. 45. dicit, corpus illud perſpicuitate futurum æquale ſpiritibus, & Soli. Expreſſius hoc docuit Lau- *Corpora beatorum tranſparentia.*

ren. Juſtin. l. de diſciplina & perfect. monaſticæ converſ. c. 23. ubi de corpore glorioſo hunc in modum eleganter ſcribit. *Nimia quoque claritate fulgebit, ita ut Solis ſepties tranſcendat ſplendorem: non autem lumine ſuo intuentium ſe reverberabit aſpectum, ſed ineffabili quodam modo confortabit, clarificabitque, eritq; tota ejus ſubſtantia corporis oculis viſibilis, adeo ut viſcerum, cæterorumque membrorum harmonia Conditoris declaret magiſterium admirandum.* Et hoc etiam docuit D. Th. in 4. d. 44. q. 2. a. 4. q. 1. præſertim in ſol. ad 2. ubi alii Theologi idem tradunt, quamvis Bonav. Scotus, & Durand. oppoſitum ſentiant, quorum rationes ſtatim diſſolvemus.

Ex hac ergo Sanctorum doctrina dico ſecundo, hanc claritatem futuram eſſe in omnibus partibus corporis glorioſi, nec ſolum in extrema ſuperficie, ſed in tota profunditate, & in carne, oſſibus, ac cæteris membris. Ita D. Th. ſupra, quem ſequitur Palud. diſp. 44. q. 5. Sotus diſ. 49. q. 4. a. 8. Richard. ar. 4. q. 6. & Major. q. 19. Suppl. Gab. diſ. 44. qu. 2. Probatur, quia alioqui non poſſet totum corpus eſſe pervium oculis. Illa enim pars interior, quæ lucida non eſſet, neque ipſa videri poſſet, neque poſſet, utpote denſa, & opaca, ex natura rei eſſe medium ad videndum alias: non ergo eſſet totum corpus tranſparens. Præterea ratione confirmatur, quia non repugnat, totum corpus perfici hoc modo hac qualitate: decet autem ut omnes ejus partes hanc illius gloriam participent.

1. Objectio. Sed contra primo, nam repugnat partes valde denſas, & natura ſua non diaphanas, ſed opacas intime penetrari lumine. Eſt enim lumen natura ſua actus diaphani, quatenus diaphanum eſt, & ideo naturaliter non recipitur in corpore opaco, niſi in extrema ſuperficie ejus: quia in illa convenit cum corpore diaphano: non poteſt autē forma recipi niſi in proprio ſuo ſuſceptivo; ergo. Secunda. Secundo videtur repugnare, corpus habens colorem ſimul eſſe oculis pervium, quia color requirit perſpicuum terminatum opacitate corporis teſte Ariſtot. de ſenſu, & ſenſ. ſed in corporibus glorioſis erit color (ut ex ſupra dictis conſtat) quia eſt qualitas maxime cōnaturalis, & ad pulchritudinem multum neceſſaria; ergo. Tertia. Tertio, quia videtur repugnare, corpus eſſe pervium, ac tranſparens, ſimulque lucere; ſed corpora Beatorum erunt lucentia; non ergo erunt tranſparentia. Major conſtat experimento. Nam ut corpus luceat, oportet, ut lux in illo ſit aliquo modo terminata, & hac ratione corpus undique lucidum, quod etiam lucet, non ſolet eſſe omnino pervium oculis, ſed impedit potius, ne videatur aliud corpus poſt illud exiſtens. Quarta. Deniq; ſi corpora glorioſa ita eſſent omnino tranſparentia, ac lucida, non poſſent videri ut diſtincta propriis membris, ac figuris, ſed confuſe viderentur omnes partes, ſicut videtur Sol; conſequēs autem eſt magnum incommodum. Propter has, & ſimiles rationes Bonav. diſ. 49. 2. par. a. 5. qu. 1. negat corpora Beatorum fore pervia oculis, ſed tantum colore affecta, & ſplendentia ratione claritatis in ultima ſuperficie receptæ. Idem ſentiunt Scotus, & Durand. & alii ex citatis auctoribus dubii ſunt. Sed nulla apparet hic repugnantia, quæ nos cogat, ut a Sanctorum doctrina recedamus, & hanc perfectionem glorioſis corporibus denegemus.

Reſponſ. ad objectiones; lux, & color ſimul in eodem ſubjecto non repugnant.

Primo enim, quod lux, & color ſimul eſſe poſſint, non eſt magna repugnantia. Nam in primis in extrema ſuperficie illuminantur omnia corpora. Deinde vitrum v. g. viride non ſolum in ſuperficie, ſed intime totum perfunditur lumine. Rurſus non ſolum ab extrinſeco poteſt corpus coloratum illuminari, ſed etiam interdum contingit, corpus coloratum eſſe intrinſece, & natura ſua lucidum, ut in quibuſdam vermibus experimur. Quo exemplo uſus eſt ad rem hanc confirmandam Cyril. Jeroſ. cat. 18. dicens. *Juſti ſplendebunt, ut Sol, & tanquam luna, & ſicut ſplendor firmamenti: & prævidens iſtam hominū incredulitatem Deum vermibus parvulis lucidum dedit corpus, ut eo ſplenderent, ut ex apparentibus crederetur id, quod expectamus. Qui enim partem potuit præſtare, poterit & totū: & qui fecit, ut vermis lumine ſplenderet, multo magis hominem juſtum.* Itaque non eſt formalis repugnantia inter lucem, & colorem. Dices, hoc eſſe verum in gradibus remiſſis, ſecus vero eſſe in intenſis. Sed contra hoc eſt. Quia licet hoc eſſet verum ex natura rei, non tamen reſpectu divinæ omnipotentiæ. Deinde quamvis ex natura rei nunquam reperiantur ſimul in perfectiſſimis gradibus, fortaſſe non eſt propter formalem repugnantiam eorum ſecundum ſe, ſed vel ex defectu virtutis activæ, vel ex diſpoſitione ſubjecti. Tādem (ut ſtatim dicam) probabile eſt, lucem illam corporum reſurgentium eſſe alterius ſpeciei a luce Solis, & ab omni inferiori: & ideo non oportere, ut reſpectu coloris habeat eandem repugnantiam, quam habet lux inferior, quam experimur.

Corpora beatorum lucida ſimul, & tranſparentia quomodo.

Secunda repugnantia, quæ objiciebatur, eſt, quod lux ſit actus corporis opaci, & denſi, & quod illud intime penetret, & actuet ſecundum omnes partes. Quę objectio eandem fere habet reſponſionem. Nam in primis lux etiam naturaliter interdum eſſe poteſt in corpore denſo, ſecundum omnes interiores partes ſuas, ut in flamma, in vitro, & cryſtallo. Quid ergo mirum, quoad a Deo conſtitui poſſit in corpore denſiori, vel duriori? Cui licet deſit diſpoſitio apta, & connaturalis, ut ab agente naturali totum illuminari poſſit, non tamen deeſt capacitas, in qua poſſit recipi lux a Deo facta, ſeu infuſa. Deinde cum Ariſtoteles dixit, lumen eſſe *actum diaphani*, non definivit, hanc eſſe abſolutam eſſentiam illius qualitatis ſecundum ſe, ſed explicuit proprium ſubjectum, quod lumen requirit, ut poſſit ad viſionem deſervire. Aliunde vero conſtat, probabile eſſe lucem & lumen non differre eſſentialiter: & lucem non eſſe actum diaphani. Præterea, licet aliquod corpus natura ſua non ſit diaphanum, cur repugnabit, divina virtute recipere hanc proprietatem? Dices. Quia repugnat cum denſitate, vel duritie ejus. Sed contra, quia licet ex natura rei ita ſit, tamen divina virtute vinci poteſt. Magis enim repugnant duo corpora in eodem loco, & tamen Deus contulit corporibus beatis, ut poſſint difficultatem ſuperare. Denique, ſi claritas corporum reſurgentium eſt alterius ordinis, facilius dici poterit, ſubjectum illius non eſſe omnino ejuſdem rationis cum ſubjecto noſtræ lucis aut luminis.

Tertio repugnare videbatur idem corpus lucere, & eſſe tranſparens. Sed hoc etiam variis modis explicari poteſt. Primum enim dici poteſt, ſimul ac reſpectu ejuſdem repugnare idem corpus lucere, & eſſe oculis pervium, propter rationem, quę ſupra in tertia objectione tangebatur. Nec neceſſarium videtur admittere corpora glorioſa ſimul exercere poſſe utrumque actum reſpectu ejuſdem, ut colligi poteſt a ſimili ex D. Th. ſupra qu. 3. ad 2. At vero non repugnat, idem corpus eſſe aptum ut lucere poſſit, ac pervium oculis ſe præbere, vel reſpectu diverſorum, vel reſpectu ejuſdem diverſis temporibus. Cum enim corpus humanum natura ſua denſum ſit, ac ſolidum, ſi totum ſit luce perfuſum, aptum erit ad lucendum, & hoc modo poterunt beata corpora lucere. Quia vero omnis actio eorum eſt in poteſtate, ac voluntate beati, non neceſſario ſemper lucent: & quia alioqui ſunt divinitus effecta trāſparentia, ac diaphana, poſſunt etiam, ſuſpendendo actum lucendi, ſeſe oculis pervia præbere. Ulterius tamen addi poteſt ex dictis, etiam reſpectu ejuſdem nō repugnare illa duo eſſe ſimul. Quia ſicut idem corpus denſum, ac durum, poteſt ſimul divina virtute fieri diaphanum: ita ratione unius proprietatis poteſt per lucē in ſe receptam lucere, & ratione alterius ſe pervium oculis exhibere. Et eodem modo poterit idem oculus glorificatus, & ad videndam lucem illam confortatus, & videre corpus illud, ut lucidum, ac lucens, & per illud, ut tranſparens ſimul alia tranſpicere. Quod præterea ſic declaro. Nam corpus aliquod eſſe tranſparens, ac pervium oculis nihil aliud eſſe videtur, quam ut ſit aptum medium, per quod poſſint tranſire ſpecies viſibiles alterius corporis poſt ipſum exiſtentis: unde fit, ut reſpectu partium ejuſdem corporis tranſparentis, una poſſit per aliam ſe manifeſtare, ſeu videndam præbere, ſpeciem emittendo. Ut ergo corpus glorioſum ſit tranſparens, duo requiruntur: alterum ex parte ejus, ſcilicet, ut ſit capax ad recipiendas ſpecies viſibiles: alterum, ut objectum ſit potens ad efficiendas illas ut tali medio, ſeu in tali corpore. Unde fit, ut duabus modis poſſit intelligi corpus glorioſum eſſe tranſparens: uno modo reſpectu ſui ipſius, & omnium ſuarum partium: alio modo etiam reſpectu aliorum. Et primum quidem, ſcilicet reſpectu ſui facile intelligitur. Nam ſicut illud corpus ſupernaturaliter factum eſt capax lucis, ita etiam ſupernaturaliter fieri poteſt capax ſpecierum viſibilium (non enim unum magis, quam aliud repugnat) & ſimiliter elevari poteſt idem corpus ad efficiendas hujuſmodi ſpecies non tantum per ſuperficiem ultimam, ſed etiam ſecundum ſe totum, & per omnes partes internas, vel immedia-

mediate, vel mediate, videlicet, ut diſtantiores partes, & magis internæ, per partes propinquiores ſpecies emittant. Nam hæc etiam virtus non repugnat, & alioqui eſt conſentanea corpori glorioſo. Unde ſicut in his inferioribus lumen & adjuvat, diſponitque colorem, ut ſpeciem ſui emittere poſſit, & præparat etiam medium ad ſuſceptionem ſpecierum coloris (ſive hoc lumini, ſive diaphaneitati tribuatur, de quo alias) ita dici poteſt, lucem corporis glorioſi, & conferre vim omnibus ejus partibus, ut ſui ſpeciem poſſint emittere, & diſponere etiam illas: ut quædam poſſint recipere aliarum partium ſpecies. At vero reſpectu aliorum objectorum viſibilium, an corpus Beati poſſit eſſe medium pervium, & tranſparens ad videndum illa, non ſatis conſtat. Tum quia ex dictis Sanctorum ſolum habemus, illa corpora ita fore tranſparentia, ut in eis videri poſſit quidquid nunc interius latet: quod vero per illa quoque poſſint videri res aliæ, Sancti non dicunt, nec neceſſario ſequitur ex priori. Tum etiam, quia ut videatur objectum per aliquod medium, non ſatis eſt, ut illud medium ſit capax ſpecierum viſibilium, ſed etiam neceſſe eſt, ut objectum ſit potens ad imprimendas ſpecies in tali medio, ita ut potentia activa unius ſit proportionata potentiæ paſſivæ alterius. Quamvis autem corpus glorioſum ſit ſuſceptivum ſpecierum: tamen, quia illa capacitas non eſt naturalis, ſed miraculoſa, & ſuperioris ordinis, fieri poteſt, ut objecta viſibilia non poſſint in illo, & per illud ſpecies emittere, & conſequenter, ut per illud videri nequeant. Quæ quidem ratio non procedit de corporibus glorioſis, & ideo de illis probabilius exiſtimo, unum reſpectu alterius eſſe pervium oculis, ita ut unum non occultet aliud poſt ſe exiſtens, quia corpus glorioſum elevatum eſt non ſolum ad recipiendas, ſed etiam ad efficiendas ſpecies in tali medio. De aliis vero corporibus habentibus tantum naturalem diſpoſitionem, ac virtutem, mihi res eſt dubia. Quia cum tantum agant virtute naturali, fortaſſe non poſſunt tranſmittere ſui ſpeciem intra corpus beatificum, & per illud quaſi penetrare uſque ad viſum. Quia ſolum poſſunt immutare illud corpus juxta capacitatem ejus naturalem. Niſi fortaſſe dicatur corpus illud per hanc dotem gloriæ ita eſſe effectum tranſparens, ac perſpicuum, ac ſi haberet hanc qualitatem naturalem: & ideo quodlibet objectum naturaliter viſibile poſſe per illud ſpecies transfundere, quod eſt probabile, quamvis incertum. Addo vero ultimo, illa corpora non poſſe dici pervia, aut tranſparentia propter poros (ut Durandus, Bonav. & alii ſignificarunt.) Quia vel in corporibus beatis non erunt pori (ut Paludanus ſentit, quia illi non pertinent ad perfectionem naturæ, ſed potius ad imperfectionem) vel certe, licet poros habeant (cum fortaſſe naturaliter conſequantur compoſitionem corpori humano debitam) non ſunt tamen proportionatum medium ad viſionem, cum per illos non poſſit per lineam rectam radius, ſpeciesque tranſmitti. Unde multo minus poſſunt ſufficere, ut totũ corpus quoad omnes interiores partes clare, perſpicueque cernatur.

Per corpus unius beati videri objecta alia quomodo poſſint.

Dubium.

Claritas corporis glorioſi diſtinctã ſui viſionem non impedit.

Quarta difficultas erat, quomodo poſſint corpora beata, ſi lucida ſunt, diſtincte videri quoad omnia delineamenta, omnemque pulchritudinem. Sed hoc facillimum eſt ex dictis. Quia illa lux corporis glorioſi non lędet oculum, ſed confortabit potius. Unde etiamſi luceat, vel ſui ſpeciem emittat, non impediet oculum, quominus diſtincte colorem, figuram, reſque alias videre poſſit. Rurſus quamvis corpus beatificum fiat tranſparens, & diaphanum: tamen quia non amittit ſuorum membrorum denſitatem, & ſoliditatem, tam perfecte poterit in ſe viſionẽ terminare, ac ſi nihil aliud per illud videretur. Significat autem D.Th. loco ſupra citato, quæſt.3. ad 2. non poſſe corpus glorioſum ſimul videri ſecundum proprium colorem, & eſſe medium ad videndum colorem alterius corporis. Quia viſus nequit immutari ſimul a duobus coloribus, ita ut utrumque perfecte videat, & ideo ait, poſſe corpus glorioſum ſuo arbitrio aut ſe prębere conſpiciendum per ſuum colorem immutando viſum, aut ſuſpendere immutationem coloris, ut ſe oculis pervium exhibeat. Et ita concludit, eſſe in poteſtate Beati occultare, vel non occultare corpus poſt ſe exiſtens. Et ultimum eſt valde probabile, ſi Beatus velit immutare viſum alterius ſolum per colorem exiſtentem in externa ſuperficie. Si tamen velit ſimul immutare per colorem, lucem, & ſpecies alterius objecti viſibilis, quas in ſe ſuſcepit, etiam exiſtimo, poſſe id facere, & in viſu alterius Beati non deeſſe virtutem, ut ſimul poſſit per omnes illas ſpecies diſtinctas cognoſcere, quia eſt divinitus confortatus & elevatus, ut perfectiori modo videre poſſit. Quidquid vero de hoc ſit, ex dictis tamen eſt certum, quod claritas corporum beatorum non ſolum non impediet diſtinctam eorum viſionem, verum potius juvabit illam, eamque delectabiliorem reddet. *Eſt enim lux* [ut Damaſc. dixit l.2.de fide c.7.] *decus, atque ornamentum viſibilis creaturæ, cujus pulcritudinem conſpicuam reddit.* Hæc igitur perfectiſſima illa Beatorum lux exactius præſtabit.

Ex quibus omnibus deffiniri poteſt quæſtio, quę primo loco tractanda videbatur, in hunc vero rejecta eſt, ut ex effectibus poſſit commodius inveſtigari, ſcilicet an lux corporis glorioſi ſit ejuſdem ſpeciei cum luce ſolis, aut ignis. Multi enim exiſtimant eſſe ejuſdem, ut D.Th. d.4. q.2.art.4.q.2. Idem videntur ſupponere Scot. & fere alii auctores locis citatis. Ratio D.Th. eſt, quia niſi illa lux eſſet ejuſdem ſpeciei cum ea, quam experimur, æquivoce dicerentur illa corpora lucida, & nihil ſenſibile nobis manifeſtaretur per hujuſmodi denominationem. Confirmatur, quia vix poteſt concipi diverſus effectus formalis utriuſque lucis, nam utraque reddit corpus clarum, ac per ſe viſibile. Sed quidquid ſit de re ipſa: hæ tamen rationes non convincunt. Quia quamvis intercedat diverſitas ſpecifica, poteſt nihilominus eſſe convenientia univoca in ratione lucis, ſicut multi opinantur de luce ſolis, & ignis. Nec de effectu formali poteſt magis conſtare, quam de luce ipſa. Quia non repugnat intelligere corpus eſſe clarum, ac viſibile per qualitates ſpecie diverſas. Neque etiam videtur poſſe probabiliter negari, quin ſint poſſibiles luces ſpecie differentes. Cur enim negabimus Deum id poſſe facere? Quapropter Richar. in 4.d.49.a.4.q.7. ſentit lucem corporis glorioſi eſſe alterius, & perfectioris ſpeciei: quod prius docuerat D.Th.2.d.16. ſicut ſupra attigit Diſp.32.Sect.1. eſtque veriſimile. Nam ſi hujuſmodi perfectio lucis eſt poſſibilis, credi poteſt data perfectioribus corporibus in perfectiori ſtatu exiſtentibus. Deinde, creditur illa lux eſſe fulgentior luce ſolis (id enim modo loquendi Scripturæ, & ſanctorum Patrum eſt conſentaneum); vel ergo id provenit ex perfectione eſſentiali, & ſpecifica illius lucis: & hoc eſt, quod intendimus; vel dicitur provenire ex majori intenſione, & hinc etiam probabiliter colligere poſſumus diverſitatem ſpecificam. Nam lux ſolis videtur in ipſo habere ſummam intenſionem ſibi connaturalem: lux autem, quæ eſt in corpore beato non habet intenſionem præternaturalem ſibi: ergo natura ſua admittit totam illam intẽſionem; eſt ergo alterius naturæ. Rurſus poteſt ita explicari. Quia illa lux intelligi poteſt talis eſſe, ut nulli corpori ſit connaturalis, neque potens fluere ab aliqua forma corporea tanquam proprietas ejus, cujus contrarium in luce ſolis, & ignis reperitur: ergo hoc modo recte intelligitur diverſitas ſpecifica inter has qualitates. Nam cum illa lux corporis beati ſit ad elevandum illud ad ſupernaturalem ſtatum, veriſimile eſt, non eſſe aliquam proprietatem alicui corpori connaturalem, ſi poſſibile fuit altiori modo fieri, ut per ſe etiam credibile eſt. Et in hunc modum aliqui interpretantur illud: *Non indigebit ſole, neque luna, quia claritas Dei illuminabit illam*; ac ſi diceret, illam non eſſe claritatem ſolis, & lunæ: non ſolum, quia ab illis non efficitur, ſed etiam, quia non eſt ejus ordinis, & ideo ſpecialiter *claritas Dei* appellatur. Præterea, poſita hac differentia facilius expediuntur difficultates ſupra tractatæ. Nam fortaſſe illa lux ex vi ſuæ propriæ ſpeciei, & intenſionis ſibi connaturalis poteſt lucere, ſive ſit corpore raro, ſive denſo, ſive tranſparenti, ſive in opaco. Et ſimiliter ex parte ſubjecti æque poteſt actuare corpus diaphanum, & alterius qualitatis. Item cum hæc lux inferior natura ſua calefaciat ſubjectum caloris capax, fortaſſe illa lux adeo eſt ſupra elementares naturas, ut non ſit apta efficere hujuſmodi materialem alterationem. Cur enim daretur corporibus glorioſis qualitas effectrix talis alterationis? Oporteret enim vel actionem ejus ſupernaturaliter perpetuo ſuſpendi, vel adjungi aliam qualitatem, quæ illius actioni reſiſteret. His igitur conjecturis probabilis ſit hæc ſententia, quamvis res ſit ſatis incerta.

Claritas Beatorum corporum diverſæ rationis a luce ſolis & elementorum.

Objectio.

Reſponſ.

Illud vero certum eſſe videtur, hanc lucem in corpore Chriſti, & in omnibus aliis eſſe ejuſdem ſpeciei, quamvis pro diverſitate meritorum ſit inæqualis intenſionis, ac per-

perfectionis. Unde fit, ut in corpore Chriſti ſit intenſior, quam in corpore Virginis, & in omnibus aliis, etiamſi in unum conferantur. Quod vero ſit ejus unitas ſpecifica, colligi poteſt tum ex illis verbis Paul. *Reformabit corpora noſtra configurata corpori claritatis ſuæ.* Tum etiam quia gloria animæ eſt ejuſdem ſpeciei in omnibus, gradu tamen diverſo pro perſonarum qualitate: at gloria corporis eſt proportionata gloriæ animę; ergo.

Sed dices. Ergo illa qualitas videri non poterit, cum non comprehendatur ſub objecto adæquato viſus: Reſpondetur, primo negando ſequelam. Certiſſimum enim eſt claritatem corporum beatorum fore ſenſibilem, & conſequenter viſibilem, quia ad nullum alium ſenſum pertinere poteſt. Idque aperte colligitur ex modo loquendi Scripturæ, & Sanctorum, & ex iis, quæ de claritate corporis Chriſti in transfiguratione ſupra diximus. Negatur ergo, illam lucem non contineri ſub objecto adæquato potentiæ viſivæ. Nam, ut contineatur ſub illo, ſatis eſt, quod in genere aliquo, & in modo immutandi potentiam conveniat cum lumine, & colore. Sicut enim hoc objectum comprehendit plures alias qualitates inter ſe ſpecie differentes, ita poteſt hanc etiam amplecti.

An vero contineatur ſub naturali objecto, ita ut per ſe videri poſſit ab humano oculo non glorificato ſolis naturæ viribus, abſque alia ſuperiori virtute, ſeu auxilio, D.Th. ſupra (quem Scot. ſequitur) conſequenter docet contineri ſub objecto proportionato, & naturali. Quia licet ex accidenti videri commode nequeat ab oculo corruptibili propter alterationem materialem, quæ cum actione illius lucis in tali ſubjecto ex natura rei conjuncta eſt: tamen ſi hæc actio ſuſpendatur, & præciſe fiat propria immutatio lucis, videri recte poteſt: quia lux quantumvis excellens, & intenſa per ſe non offendit viſum, ſed potius perficit, ac delectat. Significat autem D.Th. corpus glorioſum ratione ſui ſtatus nunquam agere illa luce materiali actione, & corruptiva, ſed tantum perfectiva, & intentionali. At vero Richardus e contrario cenſet, illam lucem ex natura ſua eſſe improportionatam noſtro viſui, & refert Aug. 22. lib. de civit. c. 19. dicentē, Apoſtolos in corpore mortali non potuiſſe videre claritatem corporis Chriſti reſurgentis. Sed hoc facile poſſet intelligi, juxta ſententiam D.Th. provenire ex alteratione materiali adjuncta: non vero ex improportionata natura ipſius lucis. Quæ expoſitio eſt conſentanea verbis Aug. dicentis: *Non enim eam ferre poſſet humanus, atque infirmus aſpectus.* Unde ipſemet Richardus non alia ratione probat lucem illam non poſſe videri, niſi quia naturaliter non poteſt efficere actionę intentionali, quin ſimul efficiat alteratione materiali. In quo etiam non videtur conſequenter loqui: quia ſi lux illa eſt alterius ordinis, & ſpeciei, cur non poterit eſſe talis naturæ, ut non ſit nata materialem alterationem efficere? Aliter ergo probari poſſet hæc opinio. Quia illa lux eſt alterius ordinis ab omnibus inferioribus objectis viſibilibus: ergo non poteſt naturali virtute videri ab oculo, cujus virtus commenſurata videtur iis objectis viſibilibus, quæ corporibus connaturalia ſunt. Item hæc lux glorioſi corporis ſequitur lucem animæ: ſicut ergo lux animæ non continetur intra objecta proportionata, & connaturalia intellectui: ita probabile eſt, hanc lucem corporis non contineri inter objecta proportionata viſui ex natura ſua.

Claritas beatorum corporum ſub objecto naturali viſus continetur.

Sed (licet res hæc incerta ſit) prior tamen ſententia D.Th. videtur veriſimilior. Quia nulla eſt ratio, cur viſus ex natura ſua non ſit capax ſpeciei impreſſę talis lucis: quod ſi ſpeciem poteſt recipere, nulla eſt ratio, cur per illam non poſſit etiam actum elicere. Ille enim actus non eſt quoad ſubſtantiam ſupernaturalis, cum ſit corporeus, & circa rem corporalem verſetur. Neque etiam eſt ſupernaturalis quoad modum. Quis enim eſt hic modus? Item, vel illud objectum aliquo modo ſaltem imperfecto poteſt naturaliter videri a viſu, vel non; ſi non; ergo nullo modo continetur ſub objecto viſus. Deus enim licet non poſſit clare videri ab intellectu virtute naturali, continetur tamen ſub objecto adæquato illius. Quia ſaltem imperfecte poteſt ab ipſo cognoſci virtute naturali: & quia continetur ſub latitudine entis, cujus præciſam, & abſtractam rationem intellectus attingit: viſus autem non attingit communem rationem lucis aut coloris, niſi in quantum in hoc vel illo colore, aut lumine continetur. Ergo ſi eſt aliqua lux, quam nullo modo poteſt naturaliter attingere, illa non continebitur ſub objecto adæquato viſus. Si autem poteſt aliquo modo eam attingere, cum illa lux vi ſua perfectiorem ſui ſpeciem imprimat, & potentiam non lædat, poterit etiam perfecte videri: quia illa ſpecies non eſt improportionata potentiæ, nec eſt, cur dicamus, deeſſe illi potentiæ virtutem in ſuo ordine ſufficientem. Denique licet illa lux non ſit connaturalis corpori humano: tamen ſimpliciter naturalis eſt, & inferioris ordinis, cum ſit corporea. Et ideo argumentum ſumptum ex lumine gloriæ nullius eſt momenti, ut ſtatim etiam dicam.

Dubium.

Ultimo enim quæri ſolet de hac claritate, a quo immediate fiat; D. Th. enim ſupra ſignificat oriri a gloria animæ ex Aug. dicta epiſ. 56. ad Dioſcorum, ubi ait: *Tam potenti natura Deum feciſſe animam, ut ex ejus beatitudine redundet in corpus.* Cæterum Rich. Durand. & alii dicunt, ab ipſo Deo immediate conferri. Dicendum vero exiſtimo (ſi de propria efficientia phyſica loquamur) Deum ſolum eſſe, qui habet propriam virtutem ad efficiendam hanc lucem in corpore humano, nec phyſice reſultare, ex ſola natura rei, ex animæ beatitudine. Primo, quia nulla eſt naturalis connexio inter lucem ſpiritualem, & corpoream, imo neque in ratione lucis conveniunt, niſi valde analogice. Deinde lumen gloriæ natura ſua eſt quædam virtus intellectualis per modum habitus, vel potentiæ, & ideo non ordinatur ad efficiendum, niſi actum ſecundum, & immanentem videndi, ſeu intelligendi: ipſa autem viſio, quæ eſt ultimus actus, & immanens, non eſt effectiva alterius qualitatis, ac præſertim corporeæ. Præterea illa beatitudo animæ ex ſe abſtrahit omnino a corpore, & communis eſt Angelis; non eſt ergo, cur illi tribuamus hanc efficientiam. Fit ergo a ſolo Deo, ut a principali agente. Et in cæteris Beatis credibile eſt, fieri media humanitate Chriſti, ut inſtrumento. Nam de Chriſto loquitur Paulus, cum ſcribit ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ:* ipſe ergo Chriſtus hoc efficiet, vel per voluntatem ſuam, vel per claritatem ſui corporis cætera corpora clarificando. De claritate vero ipſiuſmet corporis Chriſti probabilius eſt, factam eſſe mediante anima ejus, ut inſtrumento per virtutem inſtrumentalem, quam habet ad immutandum corpora, præſertim ſuum. Neque eſt improbabile, hanc inſtrumentalem virtutem communicari cæteris animabus beatis. Qua ratione poſſet D. Th. opinio explicari, quamvis verior expoſitio ſit, hujuſmodi claritatem dici redundare a beatitudine animę non phyſice, ſed proportione quadam: quia animæ exiſtenti in ſtatu ita perfecto debita eſt ſimilis, ſeu proportionalis corporis perfectio. Quam expoſitionem attigit etiam Sot. in 4 d. 49. q. 4. art. 8. ubi tamen immerito dicit, hanc qualitatem non educi de potentia corporis, ſed per propriam creationē fieri ex nihilo. Quod nullum habet fundamentū, neque eſt probabile, quia illa qualitas fit in corpore dependenter ab illo in eſſe, & fieri. Sed de hoc alias.

Claritatis beatorum corporum immediatum principium & cauſa, quæ.

Claritas corporis glorioſi quomodo fluere dicatur ab anima.

SECTIO III.

Quomodo Chriſti corpus poſt reſurrectionem ſit factum impaſſibile.

SEnſus quæſtionis eſt, an factum ſit intrinſece impaſſibile paſſione proprie dicta, id eſt, materiali alteratione, quæ ex ſe ad interitum, & corruptionem ducit, nam de paſſione perfectiva & intentionali, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Eſt autem ſermo de intrinſeca impaſſibilitate, ita ut corpus illud ex interna diſpoſitione, & capacitate nec pati poſſit, nec mori, etiamſi intra ignem exiſteret, & ignis ſineretur agere, quantum poſſet, & Deus ſuum concurſum illi non denegaret. Et ratio dubitandi eſt, quia prima ratio, ob quam corpus eſt paſſibile, & mortale, materia eſt: proxima vero eſt diſpoſitio qualitatum habentium contrarium; ſed utrumque principium manſit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem (ut ſupra oſtenſum eſt); ergo non potuit intrinſece fieri incorruptibile, ſed ſolum divina providentia illæſum ſervari. Et quia hæc providentia certa lege, & infallibili ſtatuta eſt, tanquam debita ſtatui illius corporis, & omnino inamiſſibilis, ideo dici poteſt illud corpus non ſolum nihil actu pati, ſed etiam ſimpliciter impaſſibile, in ſenſu compoſito, ut ſic dicam. Quod ſatis eſſe videtur ad intelligēdas Scripturas, quæ de hac proprietate corporum reſurgentium loquuntur, ut eſt illud; *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur:* & illud; *Seminatur in corruptione, ſurget in*

incorruptione: & inferius; *Neque corruptio incorruptionem poſſidebit*, quod magis explicat inferius dicens; *Et mortui reſurgent incorrupti: & oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*. Quæ omnia ſolum actum, & non internam impotentiam ſignificant. Nec diſſimilia ſunt alia, in quibus vita æterna hominibus reſurgentibus promittitur, Matt.16.25. ad Rom.2.& ſæpe alibi.

Propter hanc immortalitatem corporum reſurgentium hæretici aliqui negarunt (ut ſupra vidimus) illa corpora futura eſſe ex hac materia,ex qua nunc conſtant, ſed ex cæleſti. Qui majori ratione idem dicebant de corpore Chriſti abutentes illis verbis Pauli 1.Cor.15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus de cælo cæleſtis: qualis terrenus,tales & terreni:qualis cæleſtis, tales & cæleſtes*. Sed hæc hæreſis ſatis eſt in ſuperioribus rejecta.Locus autem ille Pauli explicatus eſt late in priori tom. diſp. 13. ſect.3. Non enim vocatur Chriſtus *cæleſtis* propter ſubſtantiam corporis, ſed vel propter qualitatem, vel propter morum puritatem,ut ibi latius diximus.

Refert autem D.Th.1.p.q.76. art.7.& infra in hac 3. p.q.57.art.3.& in 4.d.44.quoſdam Catholicos aſſeruiſſe, quamvis corpus glorioſum conſtet ex hac materia elementorum, cum illa tamen miſceri quandam naturam quintæ eſſentiæ, quæ ita temperat totum corpus, ut illud reddat omnino incorruptibile. Videntur autem ii authores ſenſiſſe, miſtionem hanc eſſe homini connaturalem: tamen in hac vita eſſe imperfectam, quia in ea elementaris materia prædominatur: in corpore autem glorioſo ita perfici,ut illa quinta eſſentia dominetur,& vincat.Et hanc ſententiam indicat Alexand.3.p.q.23.memb.2. ad argumenta. Hæc opinio duobus modis poteſt intelligi: primo, quod illa quinta eſſentia ſit aliqua pars ſubſtantialis materiæ cæleſtis:alio modo,quod tantum ſit aliqua qualitas propria corporis cæleſtis,& conferens participationem incorruptionis ejus. Prior ſenſus improbabilis omnino eſt:imo nec poteſt intelligi.Primo,quia omnino contra rationem eſt fingere talem materiam,vel in toto, vel in parte,eſſe connaturalem homini. Quia neque anima rationalis poteſt informare illam, cum tamen tota ſit in ſingulis partibus ſuæ materię: neque ſi ſemel informaſſet, poſſet ab illa ſeparari. Nam illa particula non eſſet capax peregrinæ alterationis: neque illa materia poſſet in unum coaleſcere cum hac inferiori, cum ſint diverſorum ordinum. Item eſſet in homine aliqua pars incapax caloris, & frigoris. Quæ omnia rationi etiam naturali contraria ſunt. Secundo,quia etiam ſi hanc miſtionem fingamus, cum neceſſe ſit, has partes materiæ eſſe diſtinctas,& ſub diverſis quantitatibus,& diſpoſitionibus, non poterunt partes incorruptibiles ſibi ſimiles reddere in incorruptione alias partes conſtantes ex materia rerum corruptibilium: non erit ergo totum corpus incorruptibile: & ſupereſt eadem difficultas, quomodo aliæ partes impaſſibiles fiant. Quapropter ſententiam hanc in hoc ſenſu exiſtimo alienam a veritate fidei. Repugnat enim aut cum vera generatione, & corruptione corporis humani (ſi talis portio materiæ fingatur connaturalis illi) aut cum veritate reſurrectionis, ſi fingatur corpus illud poſtea coaleſcere ex nova materia, ſeu miſtione materiarum diverſæ rationis, & ordinis.

Poſterior ſenſus hujus ſententiæ videtur eſſe ab Alexandro intentus.Dicit enim,corpus hominis participare quandam lucem cœleſtem, quæ in corpore glorioſo eſt perfectiſſima, & ſimillima ei, quæ eſt in cœlo empyreo. Et hic ſenſus (ſi recte explicaretur) non eſſet ita improbabilis.Quod enim Alenſis dicit,hanc lucem eſſe connaturalem homini,& diſponere corpus ad animæ ſuſceptionem,inauditum eſt,& incredibile. Quod eſt enim experimentum hujus lucis, vel quod fundamentum ad illam fingendam? Quod item ait,neceſſariam eſſe hanc lucem, ſeu participationem quintæ eſſentię ad conciliandas elementorum naturas,nullius momenti eſt. Alioqui omnia mixta deberent eſſe compoſita non tantum ex quatuor elementis, ſed etiam ex quinta eſſentia. Elementa ergo non conciliantur formaliter ab aliqua quinta natura, aut qualitate, ſed per conveniens temperamentum ſuarum qualitatum.Si vero ii authores dicerent, hanc cœleſtem qualitatem non eſſe homini connaturalem,ſed divinitus addi glorioſo corpori, ut illud reddat impaſſibile, ferri poſſet hæc ſententia, ut in ſequentibus dicemus.

3.Opinio. Tertia igitur ſententia dicit, in corporibus reſurgentium eandem omnino eſſe materiam,& formam,& eaſdem qualitates elementares connaturales corpori paſſibili,abſque ulla qualitate ſuperaddita,per quam corpus illud reddatur impaſſibile: & nihilominus corpora illa intrinſece eſſe impaſſibilia,ita ut nec dividi,neque alterari extrinſecus poſſint, etiamſi Deus providentia ſua neque extrinſeca agentia impediat, neque ordinarium illis concurſum neget. Quod ſi inquiras, ex quo principio intrinſeco proveniat hæc impaſſibilitas. Reſpondent, provenire ex perfecto modo, quo anima in eo ſtatu informabit corpus, qui talis erit, ut a nullo naturali agente ſuperari poſſit,vel debilitari.Ita opinatur Sotus d.49.q.4.art. 5.& exiſtimat eſſe ſententiam D.Th.in d.44.q.2.art.1.q. 1.ubi hanc impaſſibilitatem ponit in perfecta ſubjectione corporis ad animam, ſeu in perfecto dominio animæ ſupra corpus,quod dominium non poteſt intelligi,in quo conſiſtat,niſi in hac perfecta animæ informatione. S. etiam Bonav.d.49.art.de hac dote q.2.hanc ſententiam ex parte indicat. Diſtinguit enim duplicem paſſionem corporis: alteram per alterationem extrinſeci agentis naturalis, & hanc negat eſſe in corpore beato, quia materia ejus non appetit aliam formam. Quod certe nequit aliunde oriri niſi ex perfecta informatione formæ,cum alioqui materia ſecundum ſe eadem ſit.Aliam actionem vocat per violentiam,ſeu diviſionem quantitatis,de qua infra dicetur. Addit vero Sotus, & indicat etiam D.Th. & ex parte Bonav.q.1.remanere in corporibus beatis aliquam actionem primarum qualitatum non tantum intentionalem, ſed etiam materialem. Quia alias (inquiunt) illæ qualitates eſſent otioſæ,& tollerentur complexiones variorum membrorum.

Sed hæc ſententia neque aliis diſcipulis D.Th. neque reliquis Theologis placuit,neque mihi videtur ſatis concipi poſſe. Et (ut tollatur æquivocatio, quæ ex ultimo puncto oriri poteſt) advertendum eſt,dupliciter poſſe humanum corpus pati, vel alterari, primo ab extrinſeco agente, ſecundo ab intrinſeco, quatenus quædam partes alterare poſſunt alias habentes diverſam temperiem. Certum ergo eſſe debet, corpus glorioſum neutro modo pati poſſe vel minimam alterationem.Nam qua ratione poſſet una pars pati ab alia,poſſet etiam pati ab extrinſeco agente habente ſimilem virtutem. Item quia ex actione intrinſeca poteſt provenire mors vel infirmitas,ſeu debilitas ſicut ab extrinſeca.Et hoc expreſſe docuit Bonav. qui in eandem cauſam revocat hanc impaſſibilitatem membrorum inter ſe, & ab extrinſeco agente, ſcilicet, quia qualitates erunt optime temperatę abſque appetitu ſubjecti ad alias qualitates,& cum perfecta influentia,& conſervatione formæ. Sotus etiam aperte fatetur (quod certiſſimum eſt) non futuram ibi actionem caloris naturalis in humidum radicale, quæ tamen actio eſt ejuſdem rationis cum quacumque alia alteratione membrorum inter ſe.Et idem affirmat D.Th. ſupra ad 3.Cum ergo hi authores dicunt, remanere in illis corporibus aliquam actionem harum qualitatum, neſcio quid actionis nomine intelligant, niſi fortaſſe propriam informationem uniuſcujuſque qualitatis. Nam calor vere reddet calidã partem illam, cui inhærebit, & ſic de aliis qualitatibus. Et hoc eſt certiſſimum, idque probatur ea ratione. Quia alias eſſent otioſæ illæ qualitates, ſi carerent ſuis effectibus formalibus, imo revera non eſſent in ipſo corpore. Rurſus hæc informatio,& nulla alia actio eſt neceſſaria ad diſtinctam complexionem variorum membrorum, ut per ſe evidens eſt. Sicut enim diverſa elementa, etiamſi inter ſe non agant,diverſam habent diſpoſitionem, quia diverſas haberent qualitates,vel in diverſo gradu,quibus formaliter afficiuntur,ac diſponuntur:& ſimiliter diverſa mixta homogenea habent diverſam mixtionem primarum qualitatum,qua formaliter perficiuntur, & quoad temperamentum diſtinguuntur ante omnem actionem: ita membra humani corporis, eo quod in diverſo gradu ac mixtione habent primas qualitates, quibus formaliter perficiuntur, ac diſponuntur, ideo ſunt diverſæ complexionis.Omnino ergo falſum eſt (quod Sotus ait) has complexiones diverſorum membrorum ſervari ex temperata actione harum qualitatum.Melius enim conſervabitur ea diſtinctio complexionum, remota omni actione, & retento proprio temperamento in ſingulis membris.Niſi fortaſſe per actionẽ intelligat Sotus ipſam informationem: quod & impropriiſſimum eſt,& videtur

certe

certe alienum ab ejus mente. Nam ſtatim probat hanc actionem ex eo, quod ſi corpus glorioſum tangatur, ſentientur temperatiſſimæ illæ qualitates, ut quando Chriſtus dixit; *Palpate & videte.* Quæ ratio (ſi quid valet) de vera, ac propria actione procedit: cæterum nihil concludit. Primo, quia inde ad ſummum colligitur poſſe corpus glorioſum agere in aliud corpus alterando illud: quod non eſt inconveniens, cum non repugnet impaſſibilitati ejus: poſſet enim agere ſine repreſſione: at vero, quod per unam corporis partem agat in aliam, repugnat ejus impaſſibilitati. Secundo, quia prædicta ratio, nec de materiali actione probat. Quia, ut corpus, dum palpatur, ſentiatur, non eſt neceſſaria materialis alteratio: ſed tantum intentionalis immutatio, & poteſt corpus glorioſum unam ſine altera efficere, atque ita fiet inter corpora glorioſa inter ſe: quæ omnia in ſuperioribus oſtenſa ſunt. Sit ergo certum, corpus Beati nihil pati poſſe nec externe, neque interne. Radix vero, ſeu ratio impaſſibilitatis, eadem eſt reſpectu utriuſque actionis. Quia reipſa ejuſdem rationis eſt utraque alteratio, & procedit a virtute naturali eodē modo activa, quod S. Th. & Bonav. loc. cit. recte ſenſerūt.

Impaſſibilitas in corporibus glorioſis ex ſola beatæ animæ informatione non oritur.

Supereſt ergo ut oſtendamus, rationem hujus impaſſibilitatis non poſſe ſumi ex ſola perfectione informationis animæ beatæ. Quod oſtenditur primo quia hæc informatio animæ, cum ſit de eſſentia hominis, eadem eſſentialiter eſt in corpore glorioſo, & non glorioſo. Nihil enim eſſentiale variatur in homine in utroque ſtatu, alias non eſſet idem homo eſſentialiter. Ac deinde, quia eadem forma in ſpecie ſemper confert eundem effectum formalem ſpecificum. ergo ſemper habet eandem cauſalitatem formalem eſſentialiter: ergo eandem informationem, quæ non eſt aliud, quam cauſalitas formalis. Rurſus non ſolum eſſentialiter, ſed etiam ſubſtantialiter, & entitative utraque informatio eſt æque perfecta, nec poteſt ſuſcipere magis, aut minus, ut in præcedenti Sectione attigimus. Quia & ipſa anima indiviſibilis eſt, & tota ſingulis partibus unitur, & unio etiam ad ſingulas partes eſt indiviſibilis ſecundum intenſionem, cum ſit modus ſubſtantialis. Ergo in ipſa informatione ſubſtantiali preciſe ſumpta, ut diſtinguitur ab omnibus accidentibus, & qualitatibus, non poteſt intelligi major, & minor perfectio. Sicut forma ignis, quia indiviſibilis eſt intenſive, nec poteſt intendi, aut remitti: nec magis, vel minus perfecte informare materiam, quo ad ipſam ſubſtantialem unionem. Præterea, licet admittamus hanc majorem perfectionem in actu informandi, non ſatis intelligitur, quomodo ratione illius præciſe poſſit corpus reddi omnino impaſſibile. Quia illa informatio non tollit a materia capacitatem primarum qualitatum; ergo neque tollit capacitatem extrinſecæ alterationis, ſed ſola anima non poteſt illam impedire per ſeipſam, quantumvis perfecte informet, quia neque habet formalem incompoſſibilitatem, neque illis per ſe reſiſtit: & quamvis poſſet adhibere aliquam reſiſtentiam, poſſet tamen tanta eſſe virtus agentis, ut illam vinceret. Quod ſi dicas, virtute divina confortari animā ad reſiſtendum omni agenti. In primis jam concludimus, non ſufficere ſolam ſubſtantialem informationem quāvis perfectam. Et deinde inquirendum reſtat, quid ſit illa divina confortatio, & per quid fiat. Nam vel eſt aliqua intrinſeca diſpoſitio, quæ a Deo fit in corpore, vel anima, & hoc non poteſt eſſe niſi aliqua qualitas, quam hæc opinio rejicit. Vel eſt ſola Dei actio, & ſic non eſſet corpus intrinſece impaſſibile, quod eſt contra eandem ſententiam. Ergo nullo ſenſu videtur, poſſe intelligi aut defendi hæc ſententia, ſi in ſola animæ informatione conſiſtat. Si autem aliqua aliam actionem addat non connaturalem animæ, ſed quandam aliam majorem illi attributam ex virtute gloriæ, poteſt habere hæc opinio alium probabilē ſenſum, quem D. Th. intendit fortaſſe, ut infra explicabo.

4. Opinio.

Quarta opinio, ut difficultatem fugiat, totum id admittit, quod ratio dubitandi in principio propoſita concludere videtur, ſcilicet, corpus Beati eſſe impaſſibile, quia Deus ſtatuit non concurrere cum aliquo agente extrinſeco ad alterandum illud. Ita opinatur Scotus in 4. d. 49. q. 15. Durand. d. 44 q. 4. Supplementum q. 2. Major. d. 49. q. 17. favet D. Th. ſupra q. 49. art. 1. ad 3. dum ait, ſolam claritatem eſſe qualitatem intrinſece inhærentem corpori glorioſo. Quod vero alii adjungunt, corpora glorioſa fore incorruptibilia ſolum propter ceſſationem motus cæli, quo ceſſante nihil poſſunt efficere agentia naturalia: hoc (inquam) valde frivolum eſt. Tum quia Chriſti corpus non eſſet nunc impaſſibile: tum etiam quia illo modo etiam corpora damnatorum eſſent impaſſibilia naturaliter: nec impaſſibilitas eſſet ſupernaturalis dos, ſed quid conſequens neceſſitatem naturę in omnibus corporibus. Denique, quia illa dependentia omnium agentium naturalium a motu cæli ficta eſt ſine fundamento, ut in libris de cælo latius diſſeritur. Scotus igitur, & reliqui Theologi ſolum moventur (ut dixi) quia hic modus eſt ſufficiens, & facilis: omnes vero alii modi vix poſſunt intelligi. Quod ſi objicias, quia hoc modo non magis erunt impaſſibilia corpora in beatitudine, quam fuiſſent in ſtatu innocentiæ, quod eſt contra Auguſt. epiſt. 56. Reſpondent negando ſequelam. Intercedit enim multiplex differentia. Prima, quod in ſtatu innocentię aliquid poterat corpus pati ab intrinſeco, poterat enim augeri, & nutriri, quod non fit ſine aliqua alteratione, & ideo indigebant cibo ligni vitæ, quo reſtaurarentur. Secunda, quia in eo ſtatu agentia extrinſeca non erant omnino privata virtute vel concurſu ad alterandum humanum corpus. Nam ſi projectum fuiſſet in ignem, revera combureretur, ſed divina providentia ita erant omnia diſpoſita, ut poſſent homines cavere univerſam hujuſmodi extrinſecam corruptionem, ſeu paſſionem. At vero reſpectu corporis beati agentia omnia ſunt privata virtute, & concurſu ad alterandum humanum corpus, ita ut etiamſi corpus beatum ingrediatur ignem, comburi nequeat. Tertia, quia in ſtatu innocentiæ poterant homines perdere illud privilegium peccando: & ideo, licet poſſent non mori, non tamen erant immortales (ut Auguſtinus dixit); at vero in vita beata hoc donum amitti non poteſt, & idcirco dici poteſt humanum corpus ſimpliciter impaſſibile & immortale. Hæc ſententia ſic explicata non poteſt evidenti argumento convinci falſitatis: tamen imperfectiſſimo modo explicat hanc dotem. Imo (ut D. Th. argumentatur) hoc modo explicata vix meretur nomen dotis. Quia non eſt perfectio ipſius corporis, ſeu potius defectus extrinſeci agentis, & corrumpentis. Quod præterea non videtur ſatis conſentaneum Paulo dicenti; *Oportet mortale hoc induere immortalitatem. Nam induere immortalitatē* in rigore aliquid amplius ſignificat, quam extrinſecam protectionem Dei impedientis extrinſeca agentia. Præterea aliter eſt corpus Chriſti impaſſibile poſt reſurrectionem, quam dum mortuum jacuit in ſepulchro: at in ſepulchro erat incorruptibile per extrinſecam Dei providentiam, quæ ſtatuerat non permittere, ut corpus illud in cineres redigeretur, aut in elementa, vel in aliquid aliud reſolveretur: ergo. Denique hi authores non videntur alia ratione hunc modum eligere, niſi quia omnis alius impoſſibilis eis viſus eſt. Nam ſi fieri poſſit per intrinſecam diſpoſitionem corporis, non eſt dubium, quin talis modus ſit magis conſentaneus modo loquendi Scripturæ, magiſque decens, atque conformis ſtatui beatitudinis. Si ergo oſtenderemus, alium modum eſſe poſſibilem, id ſatis erit ad hanc quartam ſententiam impugnandam.

5. Opinio.

Quinta ergo ſententia eſt Beatum eſſe impaſſibilem non propter ſolam protectionem Dei extrinſecam, nec propter aliquam qualitatem inhærentem: ſed propter dominium animæ in corpus, quod dominium non conſiſtit in modo informandi (ut tertia opinio dicebat) ſed in hoc, quod ſicut omnes actiones corporis ſubduntur voluntati animæ, ita & omnes paſſiones: & ideo, ſicut corpus non agit, niſi quando anima vult, ita nec patitur niſi ipſa volente: nunquam autē vult neq; velle poteſt propter rectitudinem talis voluntatis, & ideo abſolute nihil pati poteſt ex intrinſeca perfectione, ac poteſtate. Et hæc ſane videtur mens D. Th. ſupra. Ponit namque hanc impaſſibilitatem in dominio animæ ſupra corpus, quod perfecte (inquit) erit ſubjectum animæ rationali, ſicut ipſa perfecte ſubjecta erit Deo. Et hoc ſæpe repetit in utraque quæſtiuncula, & in ſolutionibus argumentorum.

Impaſſibilitas in corpore glorioſo ex dominio animæ beatæ ſuper ipſum provenire non poſſit.

Dices, hanc ſententiam ſic explicatam reipſa coincidere cum præcedenti. Quia nos quoque ſupra diximus, hoc dominium Beati ſupra actiones ſuas naturales non poſſe aliter explicari, niſi per ſuſpenſionem divini concurſus, videlicet, quia quando Beatus non vult agere per aliquam qualitatem, vel naturalem facultatem, Deus non præbet illi concurſum ad agendum: ergo multo minus poteſt intelligi hoc dominium ad non patiendum per

per ſolam voluntatem,niſi quatenus ſtante illa voluntate Deus non præbet concurſum aliis agentibus, ut paſſionem inferant tali corpori. Quia hoc ſecluſo non poteſt ſola voluntas impedire actionem, quandoquidem nec minuit vires agentis, nec tollit concurſum debitum,nec materialem ſubjecti capacitatem, nec debitam diſtantiam,neque aliquam aliam conditionem neceſſariam ad agendum. Quod ſi hoc ita eſt,ſine cauſa tribuitur hic affectus dominio animæ: quia non eſt poſitus in animæ voluntate, & arbitrio, ſed certa,& infallibili Dei lege definitur independenter ab animæ voluntate. Eo vel maxime,quia cum ipſa aliud velle non poſſit, impertinens eſt hoc dominium.

Reſponderi poteſt, non eſſe hoc dominium in ſola extrinſeca protectione, ſed in poteſtate data animæ beatæ ad conſervandas diſpoſitiones ſui corporis tanta efficacia, ut a nullo extrinſeco agente poſſint immutari. Eſt enim conſiderandum, actionem naturalis agentis impediri poſſe ex alterius reſiſtentia. Rurſus hæc reſiſtentia duplex eſſe poteſt,altera quaſi formalis, quæ eſt per qualitatem formaliter repugnantem, atque ita adhærentem ſubjecto,ut a virtute activa ſuperari non poſſit: alia eſt effectiva, ut quando calor, v.g. ſubjecti actu conſervatur ab igne præſente, quia propter reſiſtentiam conſervantis non poteſt expelli tam facile a contrario agente. Deni-que conſiderandum eſt, animam informantem corpus præter cauſalitatem formalem,quam habet in illud,poſſe habere cauſalitatem effectivam circa diſpoſitiones, & temperamentum illius, quæ actio aliquo modo eſt naturalis, ſaltem per modum cujuſdam reſultantiæ ſeu dimanationis naturalis, qualis etiam eſt in forma ignis, vel aquæ reſpectu ſui caloris, vel frigoris, a qua actione (ut opinor) provenit,ut calor,vel frigus difficilius expellantur ab igne,vel aqua, quam ab aliis peregrinis ſubjectis. Sic igitur intelligi poteſt, datam eſſe vim animæ Beatæ ad conſervandam diſpoſitionem naturalem ſui corporis non ſola actione illa naturali, ſed alia majori, & efficaciori,quæ a nullo naturali agente vinci queat. Quod hoc exemplo explicari poteſt.Si ſuperior Angelus tota ſua efficacia corpus aliquod alicubi ſiſtere faciat, non poterit ab Angelo minoris virtutis moveri.

Reſiſtentia agentis naturalis duplex.

Quia reſiſtit alius Angelus non formaliter, ſed effective: aut ſi actionem ad paſſionem formaliter comparare velimus, actio ſuperioris agentis ita reſiſtit formaliter paſſioni inferendæ ab inferiori, ut illa fieri non ſinat. Sic ergo intelligi poteſt anima tanta efficacia, talique actione conſervare diſpoſitionem ſui corporis, ut ex vi illius nullam in eo paſſionem fieri permittat:& hoc vocavit D. Th. *Dominium animæ ſupra corpus*.Quod ſi inquiras, unde proveniat talis actio, tantaque animæ efficacia, cum non ſit illi naturalis. Reſpondetur primum actionem hanc fieri ad modum miraculoſæ actionis, quæ non requirit virtutem ſuperadditam,ſed ſpecialem Dei concurſum elevantis creaturam, ut operetur tanquam inſtrumentum ejus. Qui modus operandi interdum datur permanenter, ſicut datus eſt humanitati Chriſti, & datur Beatis quoad aliquas actiones, ut dictum eſt ſupra, & in ſequentibus videbimus. Deinde adjungi poteſt qualitas aliqua corpori ſuperaddita, quæ ad hunc etiam effectum conferat,ut jam dicemus. Quocirca hæc ſententia ſic expoſita probabilis,& D.Th.conſentanea viſa eſt.

6. Opinio valde probabilis.

Sexta & ultima ſententia eſt, corpora Beatorum fieri impaſſibilia per qualitatem aliquam illis a Deo infuſam, ipſiſque inhærentem,ratione cujus ſunt incapacia omnis alterationis corruptivæ.Ita docuit Richard. diſp.49.art. 4.q.2. in eandem inclinat Paludan. diſt.44. q.2.& latius Capreol. q.2. art.3. & citatur Auguſt. ep.56. ad Dioſcorum. Sed ex illo nihil certi colligi poteſt: nam etiam in contrarium refertur epiſt.146. ad Conſentium, in utroque autem loco generalibus verbis utitur,quæ poſſunt facile in utramque partem explicari.Ratio vero hujus ſententiæ eſt, quia non eſt impoſſibilis talis qualitas. Cur enim? aut quæ poteſt afferri repugnantia aut contradictionis implicatio? Non enim dicemus hanc qualitatem eſſe ex iis,quæ ſunt connaturales corpori humano, ſed altioris cujuſdam virtutis, ac ordinis. Deinde potuit Deus conferre cæleſtibus corporibus qualitates quaſdam eis connaturales,quæ vim habeant efficiendi vel omnes, vel multas qualitates inferiorum corporum: cur ergo non poterit efficere in corpore humano aliquam ſuperiorem qualitatem,quæ vim habeat reſiſtendi qualitatibus inferioribus.

Dices. Qui poteſt intelligi, ut una & eadem qualitas reſiſtat qualitatibus contrariis,calori ſcilicet, & frigori? Deinde illa qualitas ſimul erit in corpore cum calore, & frigore; cur ergo reſiſtet, ne ab extrinſeco imprimantur? Quod ſi dicas poſſe eſſe cum illis in tali gradu, qui eſt connaturalis homini, non tamen in majori. Contra. Nam hic gradus non eſt idem in omnibus membris corporis humani.Tandem cum hæc qualitas dicatur eſſe ſuperioris ordinis non apparet, cur formaliter repugnet cum quibuſvis qualitatibus,quæ recipi in materiam poſſunt.Sed hæc non ſunt adeo difficilia, ut propterea cogamur, negare hunc modum impaſſibilitatis eſſe poſſibilem. Nam in primis non arctamur ad unam, & invariabilem qualitatem. Nam ſi ad reſiſtendum omnibus contrariis una qualitas non ſufficit, plures autem ſufficiant, Deus illas infundet. Deinde in eis intelligi poteſt varia perfectio,& intenſio,ita ut in uno gradu ſecum admittat tale temperamentum primarum qualitatũ & non aliud: in alio vero gradu admittat aliud temperamentum:atque ita fiet, ut hæc qualitas non ſit in omnibus membris corporis humani in eodem gradu,ac perfectione:ſed unicuique accommodetur, prout ad conſervandum uniuſcujuſque temperamentum,neceſſarium eſt. Præterea reſiſtentia, quæ fit per hanc qualitatem, intelligi poteſt, vel per modum efficientiæ (ut in præcedenti ſententia explicuimus) vel per formalem repugnantiam. Cum enim hæc qualitas afficiat ipſum corpus, fieri poteſt, ut natura ſua ſecum non admittat alias qualitates, etiamſi ſit altioris ſpeciei,vel ordinis.Hanc denique ſententiam videtur docuiſſe D.Th.1.p.q 97.art.1.ubi diſtinguit tres modos incorruptibilitatis.Primus eſt ex parte materiæ, quia ſcilicet tales res, vel carent materia, vel ſi ea præditæ ſunt, non tamen ejuſdem rationis cum materia rerum corruptibilium, & hoc modo ſunt incorruptibiles Angeli, & cæli,non autem homines. Secundus modus eſt ex parte formæ,ut quando rei natura ſua corruptibili inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter a corruptione prohibetur.Tertium modum appellat ex parte cauſæ efficientis, qui proprie eſſe videtur, quando res tam ex natura ſua,quam ex intrinſeca diſpoſitione corruptibilis præſervatur a corruptione removendo omnes cauſas efficientes corruptionem,& applicando cauſas conſervantes. Et hoc tertio modo dicit, fuiſſe homines immortales in ſtatu innocentiæ, per virtutem quandam animæ inditam. Quæ non eſt intelligenda,ac ſi eſſet aliqua virtus phyſica naturaliter reſiſtens extrinſecis agentibus, ut videntur intellexiſſe, & Cajetanus ibi, & Scotus in 2. diſt. 19.q.1. ſed eſt intelligenda virtus, & diſcretio animæ ad cognoſcendum quid poſſit prodeſſe, aut obeſſe corpori, & magna virtus ac prudentia ad vitandas omnes corruptionis cauſas. Hoc enim ſenſu optime, ac facile intelligitur illa vis animæ, quæ inter dona gratiæ, & juſtitiæ originalis a D.Th.ibi numeratur; eo autem modo, qui a Cajet. ponitur, vix poteſt concipi, ut Scotus etiam objecit, quamvis falſa nixus interpretatione. Secundũ incorruptionis modum tribuit D.Th. corporibus glorioſis, ſcilicet per diſpoſitionem inhærentem, quæ non poteſt intelligi, niſi aliqua qualitas,vel plurium qualitatum aggregatio. Vocat autem hanc incorruptionem ex parte formę,non quia formæ inhæreat, ſed vel quia hæcmet diſpoſitio eſt quædam forma inhærens corpori, vel certe, quia datur corpori ratione formæ, ſeu animæ Beatæ. Quem ſenſum indicant verba Aug.quem ſtatim D.Th.citat: *Tam potenti natura Deus fecit animam,ut ex ejus beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis,& incorruptionis vigor.*

Objectio.

Reſponſ.

Impaſſibilitas in corporibus glorioſis unde oriatur.

Ex quo diſcurſu D. Th. patet reſponſio ad rationem dubitandi initio poſitam. Nam licet in corpore glorioſo manet eadem materia, idemque temperamentum ex qualitatibus contrariis,inde ſolum fit,corpus illud in nuda natura ſua conſideratum eſſe corruptibile,& in beatitudine retinere quaſi cauſam remotam, ſeu naturalem radicem corruptionis: nihilominus tamen ſecundum proximam diſpoſitionem intrinſecam eſſe incorruptibile, & impaſſibile. Quia affectum eſt alia quadam perfectione,quæ ex ſe poteſt impedire, ne illa naturalis corruptibilitas in actum reducatur. Dices, quamvis hæc utcumque ſatisfaciant reſpectu illius corruptionis, quæ eſt per alterationem naturalem:non vero reſpectu illius, quæ

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

Objectio.

quæ eſt per violentam diviſionem. Reſpondetur primum ex Bonaventura ſupra, corpus Beati alia ratione habere, ut dividi non poſſit, ex dote ſubtilitatis. Quia cum ſit pervium, & penetrari poſſit cum quolibet alio corpore ſibi occurrente, non poteſt ab eo dividi, quia non reſiſtit, quominus in eundem locum intret. Diviſio enim ſolum fit propter reſiſtentiam, & expulſionem a tali loco. Sed poteſt objici, quia licet Beatus poſſit ex dote ſubtilitatis non reſiſtere alteri corpori, ſed penetrari cum illo: tamen etiam poteſt non uti hac dote, & expellere aliud a ſuo loco; ergo tunc poſſet dividi gladio. Idcirco addendum eſt, fortaſſe ex vi prædictæ qualitatis, & internæ diſpoſitionis ita conſervari, & quaſi ſolidari corpus Beati, ut quantitas ejus dividi non poſſit ab extrinſeco agente. Sicut cæli quantitas, licet ſit ejuſdem rationis cum quantitate elementorum: tamen ratione ſubjecti, vel diſpoſitionum ita conſervatur, ut dividi non poſſit. Addo denique, per dotem agilitatis tam eſſe potens glorioſum corpus ad retinendum locum, ubi ſe conſtituit, ut a nullo agente creato dimoveri poſſit. Et ex hoc etiam capite nihil poteſt per diviſionem pati, quia diviſio, quæ fit ratione corporis ſubintrantis, intelligi non poteſt ſine mutatione locali, vel deſtructione corporis diviſi. Quapropter, remota omni alteratione, & diviſione locali, nulla ſupereſſe poteſt paſſio per diviſionem.

Reſponſ.

Dubium. Ultimo ex dictis definitur alia quæſtiuncula, quam D. Thom. ſupra attigit, an hæc impaſſibilitas ſit æqualis in omnibus Beatis. Dicendum eſt enim quoad negationem, & privationem eſſe æqualem, ut ex dictis conſtat: tamen quoad cauſam ait D. Th. eſſe inæqualem. Quod poteſt intelligi vel ratione gloriæ, & meritorum, quæ eſt prima radix hujus dotis, vel ratione illius qualitatis, ſeu diſpoſitionis poſitivæ, quæ pro ratione meritorum magis, ac minus perfecta eſſe poteſt. Sicut cæli, vel Angeli æque ſunt incorruptibiles, quoad carentiam paſſionis contrariæ: natura vero poſitiva, in qua hæc privatio fundatur, perfectior eſt in uno, quam in alio.

Reſponſ.

SECTIO IV.

Quid ſit agilitas corporis Chriſti, & quis effectus ejus.

Dos agilitatis quid ſit.

AGilitatis dotem (ut ipſum etiam nomen præſefert) omnes Theologi explicant per modum cujuſdam facultatis ad motum localem expedite, velociter, ac facile exercendum. Quam nominis rationem, ſeu deſcriptionem aperte quoque convincunt omnia Scripturę, & Sanctorum teſtimonia, quibus ſupra probavimus, eſſe in corpore glorioſo hanc dotem agilitatis. Neque in hac generali ratione eſt ulla difficultas, tota vero poſita eſt tum in explicanda illa facilitate, vel perfectione localis motus ſeu mutationis, quam præbet hæc agilitas: tum etiam in explicando modo, quo confert hunc effectum: ex quo etiam conſtabit, quid ſit hæc facultas. Poteſt autem in humano corpore triplex eſſe motus localis. De hoc enim ſemper erit ſermo. Primus eſt progreſſus, qui procedit ab anima operante per cognitionem, & appetitum: exercetur autem per membra corporis, movendo unam partem mediante alia, & conſequenter prius unam, quam aliam: in quo propterea motu neceſſarium etiam eſt, ut aliqua pars quieſcat, dum alia movetur. Secundus motus vocari poteſt ſimplex, quo totum corpus veluti uno impetu ęque primo cietur, ſicut moventur gravia, levia, & projecta. Tertius motus, vel mutatio intelligi poteſt, qua corpus ab uno loco in aliud ſubito transferatur abſque ulla ſucceſſione, vel mora in ſpatio medio. De his ergo omnibus ſigillatim videndum eſt, an ſint in corpore beato, & quomodo per dotem agilitatis perficiantur.

Motus localis quotuplex.

Principio igitur, potuiſſe Chriſtum poſt reſurrectionem motu progreſſivo movere corpus ſuum, in ſuperioribus diximus, eſtque de fide certum. Idem eſt de omnibus Beatis poſt reſurrectionem: & dubium etiam non eſt, quin utentur interdum hac facultate, & movebuntur hoc modo ſuo arbitrio. Denique omnes etiam Theologi docent, habituros Beatos ſummam quandam facilitatem in hoc motu exercendo. Nam hoc aperte ſignificant Scripturæ, quæ de Beatorum agilitate loquuntur, ut ſupra oſtenſum eſt. Videtur autem hæc facilitas in duobus conſiſtere, primo, quod nullum laborem, vel laſſitudinem ſentient: unde fiet, ut quamdiu voluerint, poſſint in hoc motu durare. Quod ſignificatum eſt illis verbis Iſai. c. 40. *Current, & non laborabunt, ambulabunt & non deficient*. Et hoc totum manifeſto provenit ex impaſſibilitate, a qua naſcitur, ut per hujuſmodi motum nihil alterentur membra corporis, nec relaxentur, nec ſpiritus diſſipentur. Quapropter hac in re nulla eſt difficultas. Secundo conſiſtit hæc facilitas in majori velocitate motus, quæ ſignificatur illis verbis Iſaiæ; *Aſſument pennas, ſicut aquilæ*: & illis Sap. 3. *Tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* De hac igitur eſt difficultas, unde proveniat. Velocitas enim motus eſt quædam major perfectio actionis, ſeu modi agendi, quæ provenire poteſt, vel ex augmento virtutis motivæ, vel ex ablatione repugnantiæ, ſeu reſiſtentiæ mobilis, vel ex utroque capite.

Facilitas corporis gloriosi in motu locali progreſſivo.

Prima ergo ſententia eſt, Beatum habere virtutem velocius ſe movendi per ſolam ablationem reſiſtentiæ, quæ provenit ex gravitate corporis: & quia non videtur auferri poſſe reſiſtentia, niſi auferatur ipſummet pondus, & gravitas, ideo conſequenter aſſerit hæc ſententia, auferri a corpore glorioſo gravitatem. Hunc modum dicendi indicat Bonav. d. 49. art. ult. q. 2. ad 1. & eum ut probabilem referunt Durand. Paludan. Major, & alii, ipſi tamen id diffinite non affirmant. Neque mihi poteſt ulla ratione probari, non quia exiſtimem implicare contradictionem conſervari corpus humanum ſine gravitate (hanc enim repugnantiam non invenio) ſed quia hæc gravitas eſt naturalis proprietas neceſſario conſequens complexionem, & compoſitionem corporis humani. Dictum eſt autem ſupra, futuras eſſe in humano corpore omnes naturales corporis facultates, & proprietates. Alioqui eſſet illud corpus monſtroſum, & præter naturam: ſicut ſi corpus illud non eſſet ſolidum, aut non haberet quaſdam partes duriores, vel denſiores aliis, non eſſet convenienter diſpoſitum: ergo idem eſt de gravitate, quæ non minus eſt intrinſeca qualitas, & neceſſario conſequitur ex tali temperamento, denſitate, ac duritie. Sine dubio ergo dicendum eſt, qualitatem illam, quæ eſt gravitas, manere in corpore beato. Deinde, ad hunc effectum non ſufficeret ablatio gravitatis. Quia virtus motiva animæ definita eſt ad aliquam velocitatem motus non tantum ex reſiſtentia contrarii, ſed ex ſe, quia imperfecta eſt, & finitæ virtutis limitatæ ad talem modum agendi. Sicut quamvis terra deſcenderet deorſum abſque ulla reſiſtentia medii, vel alterius corporis extrinſeci, nihilominus & in tempore, & cum determinata velocitate deſcenderet, quia gravitas habet determinatam efficaciam ex ſe. At corpus Beati in hoc genere motus non eſt determinatum ad certam velocitatem, ſed quacumque ſignata poteſt agi cum majori (ut aliqui volunt) vel (quod probabilius videtur) licet ad aliquam terminetur, illa videtur eſſe multo major, quam per ſolam vim motivam naturalem fieri poſſit, ut ex modo loquendi ſcripturæ non obſcure colligitur: ergo neceſſe eſt dicere, ipſammet vim motivam aliquo modo augeri.

Corporibus beatorum naturalis ineſt gravitas.

Dicendum eſt ergo, ad agilitatem in hoc motu in primis requiri, virtutem ipſam activam motus augeri, ſive hoc ſit per additionem alicujus qualitatis, ſive per ſolum majorem Dei concurſum utentis anima vel corpore Beati ut inſtrumento ad hunc effectum naturales vires ſuperantem, de quo poſtea dicemus. Deinde addi poteſt, ad hanc velocitatem etiam juvare optimam diſpoſitionem corporis, & organorum ejus. Ex hac enim multum pendet facilitas motus. Erit autem hæc optima diſpoſitio in corporibus beatis, quod membra omnia habebunt & qualitates omnes, & quantitatem, ac figuram naturæ ſuæ maxime accommodatam: habebunt quoque ſpiritus vitales perfectiſſimos, & puriſſimos, neque erit in eis aliquod extrinſecum impedimentum, quale nunc interdum eſſe ſolet in nobis propter redundantiam humorum, vel exhalationum ſeu vaporum, quę multum interdum impediunt corporis agilitatē. De naturali autē pondere, ſeu gravitate corporis probabile eſt, quod Durandus dicit, quamvis qualitas ipſa maneat in corpore beato, tamen divina virtute impediri, ne reſiſtat actualiter inclinando ad locum contrarium. Sicut, quando corpus penetratur cum alio in eodem loco, licet neutrum privetur propria quantitate, divina tamen virtute fit, ut ſibi non reſiſtant. Dices: hæc actualis inclinatio eſt effectus formalis ipſius gravitatis; ergo non poteſt impediri manente gravitate. Reſpondetur negando antecedens, ſi loquamur de proxima, & actuali

Agilitas in motu progreſſivo beatorum corporum unde proveniat.

Objectio.

Reſponſ.

ali inclinatione, a qua provenit reſiſtentia, & retardatio motus. Hæc enim non formaliter, ſed effective provenit a gravitate. Sicut enim ſublata efficientia, gravitas non moveret lapidem deorſum, ut v. g. ſi Deus ſuum concurſum ſuſpenderet, ita eadem efficientia omnino ſublata lapis non reſiſteret ſublevanti illum ſurſumve moventi. Quia non reſiſtit, niſi in quantum effectiva eſt contrarii motus, vel quietis, ſeu permanentiæ in contrario loco: nam hinc fit, ut retardet talem motum. Vel ſecundo dici poteſt, etiamſi ex parte gravitatis maneat aliqua reſiſtentia, virtutem tamen motivam tantam eſſe, ut ea non obſtante poſſit velociſſimum motum agere. Sicut, ſi terra moveatur ſurſum ab Angelo, reſiſtit quidem quantum poteſt ſua gravitate, nihilominus propter Angeli virtutem poteſt ſumma velocitate cieri. Tota ergo difficultas huc revocatur, ut videamus quomodo virtus motiva in corpore beato augeatur, quod ſimul cum puncto ſequenti explicabitur.

Gravitas corporum quomodo reſiſtat & retardet velocitatem motus.

Secundo dicendum eſt de altero genere motus, quo veluti uno impetu totum corpus ſe movet æque primo. De quo Durand. d. 44. q. 7. negat hujuſmodi motum eſſe in corporibus beatis, & contrarium dicit eſſe fictitium, & inopinabile. Utitur autem ratione valde infirma, ſcilicet, quia oportet diſtinguere partem moventem a parte mota; ergo ſi non ſit motus unius partis organicæ per aliam, oportet, ut anima ſit movens, & corpus motum, unde, cum in homine non ſit alia forma præter animam rationalem, ſola materia erit mota. Secundo argumentatur ad hominem contra Scotum loco ſtatim citando. Quia in corpore glorioſo non erit nova virtus motiva, quæ non ſit naturalis homini, ſeu animæ etiam informanti corpus corruptibile; ſed virtus ad movendum corpus hoc modo non eſt homini naturalis, neque conveniens animæ informanti corpus corruptibile, ut conſtat tum experientia, tum etiam, quia natura non dedit corpus aptum, & diſpoſitum ad hunc motum, ſed tantum ad progreſſivum.

Nihilominus hæc Durandi ſententia parum probabilis eſt. Nulla eſt enim ratio, cur glorioſis corporibus hunc motum denegemus. Præſertim cum ſcripturæ majorem agilitatem, & velocitatem illis tribuere videantur, quam poſſit commode inveniri in motu progreſſivo, ut indicant illa verba; *Quaſi ſcintillæ in arundineto diſcurrent*. Præterea quando corpus glorioſum aſcendit in cœlum, non fertur ab Angelis (eſſet enim magna imperfectio, ſi ipſum ſua vi aſcendere non poſſet); ille autem motus non eſt progreſſivus. Neque enim veriſimile eſt (quod quidam fingunt) aſcendere gradiendo per aera tanquam per ſcalam. Nam (eſto) hoc non repugnet, quia poteſt corpus glorioſum non impellere, neque dividere aerem, atque ita illo niti, ſeu ſiſtere ſecundum unam partem, ut ſecundum aliam aſcendat, & ita ſucceſſive perficere aſcenſum: tamen magna imperfectio eſſe videtur, quod Beatus coarctetur ad hunc modum aſcenſus. Et in ſpheris cœleſtibus, cum illuc aſcendat ſine diviſione cœli per ſolam penetrationem, vix poteſt commode intelligi hujuſmodi motus. Denique ratio Durandi nullius eſt momenti, tum quia, licet demus virtutem motivam eſſe in ſola anima, non inde fit, ſolam materiam moveri, ſed totum compoſitum, & ea diſtinctio ſufficit inter movens & mobile. Tum etiam quia quamvis admittamus, hanc virtutem eſſe in corpore informato ab anima, poſſet per illam moveri. Quia non eſt neceſſarium ſimpliciter, ut virtus, quæ eſt principium motus, & ipſe motus ſint in diſtinctis ſubjectis, præſertim quando illa virtus ab intrinſeco agente indita eſt. Secunda vero ratio Durandi, ad hominem quidem eſt efficax: non tamen ſimpliciter. Procedit enim ex falſo fundamento, ut jam oſtendam. Et hanc ſententiam tenent Scotus, Paludanus, & alii.

Corpus beati uno veluti impetu moveri per ſpatium æque primo poteſt.

Merito tamen inquirunt qua virtute poſſit Beatus hoc modo movere corpus ſuum. In qua re duæ ſunt opiniones extremæ. Prima affirmat, Deum ſolum eſſe, qui efficit hunc motum, vel celeritatē ejus, quatenus vires ſupernaturales ſuperat. Quod cenſet probabile Major d. 49. q. 18. & Suppl. d. 44. q. 2. art. 2. Sed non eſt ſententia hæc conſentanea ſanctis Patribus, qui non ſolum dicunt motum corporis glorioſi fore velociſſimum, ſed etiam ipſum corpus futurum eſſe agile, ac velox, ſicut ſpiritum: non dicitur autem corpus velox, ſolum quia poſſit ab alio moveri. Item ſemper ita loquuntur, ut dicant, illa corpora poſſe ſe movere: quin potius Iſaias c. 40. aperte ita loquitur; *Aſſument pennas, &c.* ut ſupra cum ſanctis Patribus ponderavimus: hæc autem verba ſignificant internam vim, & non tantum motionem ab extrinſeco. Quod etiā confirmant illa verba Pauli 1. ad Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute*: ubi videndus eſt D. Th.

Secunda ſententia affirmat, hunc motum corporis glorioſi, & omnem velocitatem ejus, provenire ab interna virtute connaturali homini. Hanc autem virtutem aliqui tribuunt corpori, ut Alenſis, & alii: qui fingunt in humano corpore miſtionem quintæ eſſentiæ, cujus vim dicunt prædominaturam in corpore glorioſo, & ab illa provenire hanc vim movendi. Ita refert D. Tho. q. 56. ar. 3. Sed hæc opinio per ſe eſt improbabilis, ut in ſuperioribus oſtenſum eſt. Scot. vero 4. d. 49. q. 14. dicit, hoc fieri naturali virtute animæ. Exiſtimat enim animam habere virtutem ad movendum corpus non tantum organicè: ſed etiam alio genere motus. Quod hac ratione ſuadet, quia anima ſeparata poteſt ſeipſam movere: tunc autem non ſe movet organice: ergo etiam, quando informat corpus, habet eandem vim movendi, & ſeipſam, & corpus conjunctum: ſicut Angelus, poteſt movere corpus aſſumptū, vel imitando motum progreſſivum, vel ſimpliciter, & æque primo totum corpus movendo. Quod ſi inquiras, quænam ſit hæc virtus, & quomodo non experiamur illā in corpore corruptibili, reſpondet re ipſa eſſe eandem cū virtute, qua movemur motu progreſſivo, quia non oportet multiplicare potentias ſine cauſa. Dicit tamen hanc virtutem ita eſſe in anima informante corpus corruptibile, ut non æque dominetur omnibus partibus corporis. Quia non omnes ſunt æque diſpoſitæ ad motum, neque æque propinquę, ſeu immediatæ virtuti motivæ, ideo prius movetur pars melius diſpoſita, & propinqua, & per illam movetur alia, & ita cauſatur progreſſivus motus. At in corpore glorioſo omnes partes ſunt æque diſpoſitæ ad recipiendum motum, ideoque æque primo poterunt moveri eadem virtute omnes. Quod ſi urgeas, etiamſi admittatur hæc virtus naturalis, illam eſſe imperfectam, & inſufficientem ad tantam velocitatem, & agilitatem: reſpondet, illam virtutem naturalem intendi uſque ad illum gradum, in quo poſſit eum effectum efficere, ſicut intendetur, inquit, virtus viſiva & aliæ. Sed in hac ſententia Scoti multa diſplicent. Primum ſine fundamento dicit, poſſe animam informantem corpus naturali virtute totum illud movere æque primo. Id enim repugnat experientiæ, & naturali compoſitioni corporis, & membrorum ejus. Argumentum vero deſumptum ex anima ſeparata non eſt efficax. Quia licet verum ſit, animam ſeparatam poſſe ſe movere ſine organis, non inde fit, eodem modo poſſe movere corpus conjunctum. Fieri namque poteſt, ut non habeat tantam virtutem ſupra corpus, ſicut ſupra ſeipſam. Item quia non poteſt movere corpora ſola voluntate, ſicut poteſt Angelus, & ideo, quando movet corpus, quod informat, id præſtare non poteſt, niſi modo tali corpori accommodato, ſcilicet organice movendo unam partem mediante alia. Præterea, quod Scotus inquit, quaſi per accidens eſſe, ut nunc anima moveat corpus tantum motu progreſſivo propter membrorum indiſpoſitionem, alienum videtur a vera philoſophia. Quia conſiderata naturali hominis diſpoſitione, & compoſitione non eſt per accidens, ſed intrinſecum ac per ſe humano corpori ſic moveri. Nam ex primaria inſtitutione naturæ, ipſa membra corporis ſunt ad hunc motum accommodata, & non ad alium. Neque fingi poteſt, quod ſit illud impedimentum, aut indiſpoſitio, quæ dicitur eſſe in membris humani corporis in ſtatu corruptibili, aut in ſtatu innocentiæ, in quo erat corpus optime temperatum ſecundum diſpoſitionem naturalem. Rurſus, vel illa virtus motiva eſt in ſola anima, vel aliquo modo eſt in membris, & per quædam principaliora derivatur ad alia. Si dicatur prius: ergo hæc virtus æque immediate eſt applicata omnibus membris: ergo quod unum moveatur prius quam aliud, non provenit ex propinquitate, ſive diſtantia neque ex defectu alicujus diſpoſitionis, ut Scotus fingit. Si vero dicatur poſterius: ergo ille ordo, & modus motus non eſt per accidens, ſed per ſe: cumque illa diſpoſitio ſit naturalis homini, manebit etiam in corpore beato. Tandem quod Scotus ait, hanc vim motivam ſive progreſſivo motu, ſive alio, perfici in corpore glorioſo per modum intenſionis, falſum eſt, & idem cenſeo de [illegible], &

Motus localis præter progreſſivum nullus animanti naturalis.

qua-

quacumque ſimili potentia. Ratio eſt, quia hæ potentiæ ſunt natura ſua indiviſibiles: ergo non poſſunt augeri per intenſionem, alioqui etiam intellectus, & voluntas poſſent intendi.

Prior modus declarandi dotem agilitatis.

Duobus ergo modis intelligere poſſumus conferri Beato hanc virtutem ad movendum corpus ſuum hoc genere motus, & eiſdem intelligendum eſt poſſe augeri virtutem ad progrediendum velocius. Primus modus eſt, quod anima Beati ſupernaturalem vim habeat, ut ſua voluntate, & efficacia moveat ſuum corpus hoc genere motus & maxima velocitate. Dices: ſi hæc efficacia non eſt animæ connaturali, quid illi additur, quo illam habeat de novo in corpore glorioſo? Nam ſola non repugnantia, ſeu optima diſpoſitio corporis non ſatis eſt ſine virtute effectrice. Reſpondetur intelligi poſſe communicari hanc virtutem eo modo, quo intelligitur communicari virtus miraculorum effectrix, videlicet ut ſtatuerit Deus uti hac voluntate ut inſtrumento ad efficiendum hunc effectum, dando illi concurſum ad hunc modum agendi accommodatum, quoties ipſa voluerit. Dices; ergo juxta hunc explicandi modum hæc agilitas non erit aliqua dos intrinſeca Beato, ſed tantum extrinſeca motio Dei veluti certa lege præparata, ſeu promiſſa. Reſpondetur verum eſſe juxta hanc explicationem agilitatem non addere qualitatem activam, non tamen propterea dicenda eſt extrinſeca tantum motio ſeu denominatio, quia ille effectus non tantum a Deo fit, ſed ab ipſa anima per virtutem intrinſecam, non mere naturalem, ſed obedientialem activam. Sicut virtus miraculorum non eſt denominatio extrinſeca, ſed aliquid intrinſecum cum præparatione divini auxilii. Et hic modus explicandi videtur conſentaneus Aug. 13. de Civ. c. 18. ubi inquit; *Sanctorum perfectos atque beatos ſpiritus divino munere ſine difficultate poſſe ferri quo voluerint, & ſiſtere, ubi voluerint.* Et idem fere repetit l. 22. c. 11. Quibus locis in hoc ſenſu dicit, beata corpora non habere grave pondus, quo deprimantur, non quia priventur qualitate aliqua naturali, ſed quia per illam non reſiſtunt, quominus ad nutum voluntatis obediant. Et hunc modum dicendi ſequitur Scotus 4. d. 49. q. 4. art. 7.

Objectio. *Reſponſ.* *Objectio.* *Reſponſ.*

Secundus dicendi modus eſt, ut hæc virtus activa motus ſit aliqua qualitas indita corpori beato, quæ natura ſua habeat vim efficiendi motum ad quamcumque loci poſitionem, quamvis illius efficacia pendeat a voluntate Beati eo modo, quo ſupra dictum eſt de omni alia efficiētia. Atque hanc ſententiam videtur amplecti D. Th. d. 49. q. 2. ar. 3. q. 1. ubi dicit, hanc agilitatem eſſe perfectionem fluentem ab anima glorificata in corpus, quæ illud reddit habile, ut obediat animæ ut motori, ubi aperte ponit qualitatem. Nec poteſt intelligi de qualitate, quę tantum paſſive diſponat corpus ad ſuſcipiendum motum. Nam ſi in ſola anima eſſet efficiens virtus activa, non eſſet neceſſaria in corpore nova qualitas, aut diſpoſitio prętер temperamentum optimum, & ablationem omnis impedimenti intrinſeci: cum ergo in corpore qualitatem requirat, neceſſe eſt, eum loqui de qualitate activa. Et idē ſequitur Rich. ibi art. 4. q. 7. ſignificat Bonav. in ult. ar. illius d. clarius & latius Palud. diſ. 44. q. 4. Et ratio adjungi poteſt, quia quando effectus fieri poteſt per virtutem intrinſecam natura ſua proportionatam, Deus præbet illā: motus autem localis, & velocitas ejus, licet interdum ſuperent naturalem virtutem animæ, tamen in ſe ſunt effectus naturales, quos a virtute creata propriis viribus fieri nihil repugnat: ergo poteſt infundi virtus intrinſeca effectiva hujus motus. Sed objicit Scotus, quia non poteſt una qualitas eſſe indifferens ad movendum verſus omnes differentias poſitionis. Quia talis qualitas unam tantum naturalem propenſionem habere poteſt: ergo inclinabit ad unum definitum locum, & conſequenter, ſi ad alia loca moveatur corpus, non modo non juvabit, ſed potius impediet. Reſpondetur, negando conſequentiam. Nam poteſt eſſe qualitas de ſe indifferens ad efficiendum hoc, vel illud ubi. Nam (ſi attente res conſideretur) ſive Beatus ſit in cælo, ſive in terra, ipſa ubi intrinſeca non ſunt ſpecie diverſa; & ideo, cum alioqui hęc virtus non ſit connaturalis, non eſt neceſſe, ut inclinet ad certum locum, neque ad ſervandum aliquem ſitum, vel ordinem reſpectu aliorum corporum, ex quo provenire ſolet naturalis inclinatio ad aliquem motum, ac proinde poteſt optime intelligi qualitas indifferens ad omne ubi, & habens efficaciam cujuſvis motus tendentis ad quemcumque locum, quæ per voluntatem determinetur ad hunc, vel illum motum efficiendum. De modo autem, quo hæc qualitas infundatur, & dimanet a beatitudine animæ, eodem modo judicandum eſt, ſicut de claritate diximus. Et hinc etiā facile intelligi poteſt, quomodo hæc dos major eſſe poſſit in majori, quam in minori Beato propter majorem vim ad velocius movendum corpus: quæ poteſt provenire vel ex intenſiori, & perfectiori qualitate juxta poſteriorem modum, vel ex majori Dei concurſu juxta priorem.

Objectio. *Reſponſ.*

Corpus moveri in inſtanti ab extremo in extremum trāſeundo per medium impoſſibile.

Tertio dicendum eſt de alio genere mutationis, ſeu agilitatis, quæ eſt per ſubitam mutationem, quæ fiat in inſtanti. De qua unum eſt certum, ſcilicet, non poſſe talem modum mutationis fieri tranſeundo per medium: quia oporteret vel totum corpus, vel aliquas partes ejus ſimul eſſe in duobus locis quantitative, quod ſuppono eſſe impoſſibile ſecundum ordinariam potentiam. Et præſertim eſt indubitatum, non eſſe in poteſtate cujuſcumque Beati corpus ſuum in pluribus locis conſtituere: quia hoc nullum habet fundamentum, neque ad ſtatum, vel perfectionem gloriæ ulla ratione pertinet. Verum quidem eſt, habere Chriſtum hanc poteſtatem ſupra corpus ſuum, (ut probabilius exiſtimo, & inferius attingam) non tamen habet illam ratione ſolius gloriæ corporis, ſed propter hypoſtaticam unionem ad verbum. Itaque, ſi eſſe poteſt hujuſmodi inſtantanea mutatio in corpore glorioſo, neceſſe eſt, ut fiat tranſeundo ab extremo in extremum ſine medio, vel ratione totius, vel ratione partium. Eſt enim conſiderandum poſſe intelligi hunc tranſitum, vel ad locum diſtantem, vel ad locum proximum, & contiguum: & in priori modo totum corpus, quod nunc eſt in hoc loco, futurum eſſe immediate poſt hoc in loco diſtante: unde neceſſe eſt, ut totum illuc tranſeat abſque ulla exiſtentia in medio. At in poſteriori modo, licet totum corpus non incipiat eſſe immediate poſt hoc in loco diſtanti, & diſtincto a priori loco, tamen neceſſe eſt, ut ſingulæ partes ſint in partialibus locis diſtantibus, & ideo oportet, ut tranſeant ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio, in quo erit diverſa hæc mutatio a ſimili mutatione inſtantanea angelica. Nam quando Angelus ſimul deſerit totum locum, & alium immediatum acquirit, non intelligitur tranſire ab extremo ad extremum ſine medio, quia totus eſt in toto loco, & in ſingulis partibus ejus propinquis, & diſtantibus, & ipſe non habet partes, quę ſe excludant a partialibus locis. At vero corpus conſtat hujuſmodi partibus, & ratione illarum habet extenſionem in ordine ad locum, ita ut totus ſit in toto loco & pars in parte, & ideo ſi totum in momento acquirit novum locum integrum, neceſſe eſt, ut partes de novo exiſtant in locis diſtantibus abſque tranſitu per medium. Quærere igitur, an poſſit corpus Beati moveri in inſtanti, nihil aliud eſt, quam quærere, an poſſit tranſire ab extremo ad extremum ſine medio.

Tranſitus ab extremo ad extremum ſine medio divina virtute poſſibilis.

Qua in re invenio fere omnes Theologos negantes corporibus beatis hanc poteſtatem. Cujus rei præcipuus auctor eſt D. Th. 4. diſp. 44. q. 2. art. 3. q. 3. qui dicit implicare contradictionem. Cujus fundamentum eſt. Quia corpus non movetur, quando totum eſt in termino a quo, neque quando totum eſt in termino ad quem: quia tunc jam eſt motum: ergo movetur, quamdiu eſt in medio: ergo neceſſe eſt, ut ſit in medio, alioqui perveniret de uno loco ad alium, & nunquam moveretur, quod implicat contradictionem, quia ipſa ſucceſſio locorum eſt motus localis. Quam rationem, ejuſque concluſionem amplectitur Sot. d. 49. q. 4. art. 7. Sed mihi nullo modo probatur. Cenſeo enim, hoc mutationis genus eſſe poſſibile divina ac ſupernaturali virtute, ut latius Deo dante dicemus in materia de Euchariſtia. Et patet facile, quia ratio adducta non oſtendit implicationem contradictionis, neque hactenus eſt aliqua excogitata, quæ illam oſtendat. Aſſumptum declaratur, quia in hoc genere tranſitus non intercedit motus ſucceſſivus, ſed mutatio inſtantanea. Unde fit, ut mobile tunc mutetur, quando totum primo eſt in termino ad quem, quia tunc ſe habet aliter, quam prius. Nec refert, quod jam totum ſit mutatum. Quia in mutationibus inſtantaneis ſimul eſt fieri, & factum eſſe; mutari, & mutatum eſſe. In quo eadem eſt ratio in Angelo quo ad mutationem diſcretam, ſeu inſtantaneam loci. Idem quippe interrogari de illo poteſt, quando, ſcilicet moveatur, vel in termino a quo, vel ad quem: & idem ne-

neceſſario reſpondendum eſt, nec facienda eſt vis in vocibus, *motus*, aut *mutationis*, dummodo de re conſtet; qua intellecta, nullum cēſebitur inconveniens, quod aliquod corpus mutaverit locum abſque motu, ſcilicet ſucceſſivo, cum ſola inſtantanea mutatione. Quod ſi quis contendat, Angelum in hoc genere motus non mutari, dum eſt in termino ad quem, ſed in ſucceſſione utriuſque termini, idem reſponderi poterit de corpore, quamvis in utroque ſine cauſa vel neceſſitate id afferatur. Niſi fortaſſe eadem res, quæ a nobis explicata eſt, obſcurioribus verbis dicatur. Nam revera tota hæc mutatio eſt in illo inſtanti, in quo acquiritur terminus ad quem, quamvis non ſit ſine habitudine, & reſpectu ad terminum a quo, in toto autem præcedenti tempore mobile quievit, quia eodem modo ſe habuit ac prius.

Alii ergo Theologi in aſſertione conſentiunt: non quia contrarium implicet contradictionem; ſed quia hujuſmodi genus motus eſt ſupra omnem virtutem creatā, cum tamen corpus glorioſum tantum poſſit mutare locum per virtutem creatam animæ, aut ipſius corporis. Ita Palud. diſt. 44. q. 4. Duran. q. 7. Richard. diſt. 49. a. 4. q. 7. & 8. ac fere alii. Nihilominus tamen probabiliter ſuſtineri poteſt, datum eſſe Beato hanc vim, ut tranſire poſſit ab extremo ad extremum ſine medio. Quia ſancti Patres de agilitate corporis glorioſi tractantes, hanc ei vim tribuere videntur. Dicunt enim, poſſe corpus Beati in momento, & abſq; retardatione eo divertere, quo impetus ſpiritus eum direxerit. Ita loquitur Laurentius Juſtinianus dicto lib. de perfectione monaſticæ converſationis c. 23. Auguſtinus vero de cognitione beatæ vitæ c. 45. & Anſelm. lib. de ſimilitud. c. 48. & in proſolog. c. 25. dicunt corpora glorioſa futura Angelis æqualia in velocitate; ſed eſt probabile, Angelos naturali virtute poſſe tranſire ab extremo ad extremum, non contingendo medium: ergo eadem velocitas ex ſententia horum Patrum communicatur per gloriam corpori beato. Unde Auguſtinus ſupra, & in Enchirid. c. 90. & aliis locis citatis lect. 1. dicit, tam cito poſſe Beatum reali præſentia ſui corporis tranſire ad diſtantem locum, quam poteſt cogitatione: poteſt autem cogitatione ſubito tranſire, nihil de medio cogitando. Et Bern. ſer. 4. in feſto omnium Sanctorum; *Tanta* (inquit) *futura eſt corporum agilitas beatorum, ut poſſint, ſi velint, abſque omni mora, ſeu difficultate ipſam quoque cogitationum noſtrarum ſequi ad omnia velocitatem*. Et confirmatur, quia probabile eſt, animam ſeparatam poſſe hoc modo moveri, & ſubito tranſire de uno loco in alium. Quia ſi Angelus id poteſt, cur non etiam anima? Sed in beatitudine non privabitur anima propter unionem ad corpus ulla ſpirituali perfectione, & quaſi libertate: ergo idem poteſt conjuncta corpori, quod ſecum eodem modo movebit. Tandem quia Paulus dixit, ſurrecturum corpus illud *ſpirituale*, dicunt Theologi habiturum proprietates ſpiritus etiamſi ſupernaturales ſint, & per virtutem creatam fieri non poſſint, ut verbi gratia poſſe penetrare per alia corpora, poſſe agere, & non agere ſuo arbitrio: cur ergo non idem dicetur de hac mutatione? Quæ ratio, ut minimum oſtendit, fundamentum contrariæ ſententiæ non eſſe firmum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, præſertim ſi verum eſt, hoc genus mutationis eſſe rebus ſpiritualibus connaturale: quod tamen incertum eſt.

Corpora beatorum tranſire ab extremum poſſunt ſine medio.

Suppoſita vero hac ſententia, addenda ſunt duo. Primum eſt hanc mutationem non fieri per qualitatem ſuperadditam. Quia nulla eſſe poteſt, quæ natura ſua vim habeat ad movendum corpus hoc modo. Neque vero dicendum eſt, fieri a ſolo Deo, ipſo Beato tantum paſſive concurrente, propter rationes allatas in ſecundo puncto: ſed fieri ab anima, vel corpore Beati, ut inſtrumento divinæ virtutis, juxta modum paulo ante explicatum. Alterum eſt, in hac agilitate eſſe æquales omnes Beatos. Quia cum ſit mutatio inſtantanea, non ſuſcipit magis, aut minus: niſi quis fortaſſe dicat, perfectiorem Beatum poſſe ad locum diſtantiorem unica mutatione moveri: quod tamen neque eſt conſentaneum modo loquendi Patrum (ut vidimus) neque eſt neceſſarium. Quia non eſt contra perfectionem beatitudinis, quod in aliqua perfectione accidentaria ſint Beati omnino ſimiles, & æquales, ut de immortalitate ſupra dictum eſt, & de ſubtilitate ſtatim dicemus.

SECTIO V.

Utrum corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſimul eſſe in eodem loco cum quolibet alio corpore, & quomodo.

Diximus in prima ſectione hujus diſputationis, ſubtilitatis dotem intelligendam eſſe in ordine ad penetrationem corporis glorioſi cum quovis alio corpore in eodem loco. Quia licet aliis modis explicari ſoleat: nullus tamen eſſe poteſt ita proprius, & accommodatus ad diſtinguendam hanc dotem ab aliis perfectionibus animæ & corporis, tam naturalibus, quam ſupernaturalibus. Tria ergo de hac dote explicanda ſuperſunt. Primum, an hic effectus ſit poſſibilis. Secundum, an de facto tribuatur corpori glorioſo ratione beatitudinis. Tertium, qua virtute, quove modo fiat.

Circa primum Durandus diſp. 44. quæſt. 6. opinatur implicare contradictionem hunc effectum, ſcilicet ut corpora quantitativa exiſtentia in loco ſimul ſe penetrēt in eodem loco: cujus opinionem probabilem judicat Paludan. q. 3. Fundamenta ſunt. Primum, quia duo corpora repugnant eſſe in eodem loco ratione ſuarum quantitatum; igitur manentibus eiſdem quantitatibus, manet eadem repugnantia, quæ nullo modo poteſt auferri, quia non eſt effectiva, ſed formalis. Secundo, quia non poſſunt omnes partes ejuſdem quantitatis ita ſe penetrare, ut ſimul in eodem ſitu conſtituantur: ergo nec diverſa corpora. Conſequentia eſt evidens, quia tanta eſt repugnantia inter corpora diſcreta, quanta inter partes continuas. Sola enim continuitas non addit ſpecialem repugnantiam. Antecedens vero patet, tum quia de ratione quantitatis eſt, ut habeat partem extra partem: tum etiam quia alias poſſet totum cælum modico in vaſe concludi. Tertio fieri non poteſt, ut partes quantitatis ſucceſſivæ ſint ſimul duratione: ergo neque etiam fieri poteſt, ut partes quantitatis continuæ ſint ſimul loco. Patet conſequentia: quia ſicut de ratione quantitatis ſucceſſivæ eſt prius, & poſterius in duratione: ita de ratione quantitatis continuæ permanentis eſt extenſio partium, ut una ſit extra aliam. Quarto quia non poteſt unum corpus quantitative poni in locis diſtinctis: ergo nec diſtincta corpora in eodem loco.

Hæc vero ſententia omnino falſa eſt, & improbabilis, & occaſionem præbet errandi circa multa myſteria fidei. Primo circa myſterium Euchariſtiæ, in quo licet proprie non fiat penetratio quantitatum: tamen propria quantitas corporis Chriſti altiori modo ſimul eſt realiter præſens cum quantitate panis, & una pars corporis Chriſti ibi eſt, ubi eſt alia. Unde Durandus coactus eſt negare, quantitatem corporis Chriſti eſſe ſub Sacramento altaris. Quæ ſententia erronea eſt, ut ſuo loco dicetur. Alia reſponſio colligi poteſt ex Paludano, ſcilicet poſſe fieri per divinam potentiam, ut corpus ſit quantum, & non occupet locum. Quia illud eſt prius, quam hoc, & hac ratione poſſe fieri, ut corpus Chriſti, licet ſit quantum, tamen quia ut eſt in ſacramento non occupat locum, poſſit ſimul eſſe cum quantitate panis. Quod vero corpus quantum ſit in loco, & non occupet locū, hoc eſt impoſſibile. Quia ſunt omnino idem, ſi autem corpus occupat locū, impoſſibile etiā eſt, ut ſimul admittat aliud corpus in eodem loco. Quia occupare locum nihil aliud eſt, quā habere partes poſitione diſtinctas, & diſtantes a ſe invicem, & ab omni alia quantitate. Hæc vero reſponſio, licet aliquo modo evitet prædictum errorem circa fidem: tamen nullo modo ſatisfacit. Primo, quia multo difficilius eſt facere, ut corpus quantum non ſit in loco, quam ut exiſtens in loco ſimul ſit cum alio corpore. Si igitur primum fieri poteſt, cur non ſecundum? Antecedens declaratur. Nam vel eſſe in loco, late ſumitur pro quocunque modo exiſtendi alicubi ſecundum præſentiam realem: & ita non ſolum difficilius, ſed etiam impoſſibile eſt, eſſe corpus quantum, & non eſſe in loco ſeu alicubi realiter præſens: ut dicemus latius agentes de Euchariſtia. Vel eſſe in loco idem eſt, quod eſſe quantitative in loco ſeu modo connaturali quantitati: & hoc modo multo difficilius eſt, ſeparare a corpore quāto hujuſmodi eſſe in loco. Quia non ſolum impeditur effectus extrinſecus, & quaſi privativus, ſcilicet, expulſio alterius corporis ab eodem loco, ſed etiam effectus intrinſecus, ſcilicet propria extenſio in ordine ad locū, qua impedita conſequi-

tur,quidquid eſtadmirabile,ſupernaturale in alio effectu, ſcilicet,quod tota quantitas unius corporis ſit ſimul cum alio corpore, & ſimiliter quantitas omnium partium inter ſe. Deniq; quamvis repugnet corpus eſſe quantitative in loco, & non occupare locum, tamen hoc ipſum, *occupare locum*, præciſe, ac formaliter non eſt diſtare ab alia quantitate, vel illam expellere ab eodem loco: ſed eſt, ita replere illum locum, ut totum ſit in toto, & pars in parte. Ex quo fit, ut corpus exiſtens in loco, natura ſua aptum ſit ad expellendum aliud corpus, & diſtandum ab illo, & hanc aptitudinem ſemper retinet, quamvis actu non expellat. Ergo formaliter non repugnat, corpus occupare locum, & actu non expellere aliud corpus ab eodem loco: quia hoc eſt quid poſterius; poterit ergo ſeparari a priori, ſicut etiam de alia proprietate quantitatis dicebatur.

Secundum myſterium fidei, & quod pugnat cum ſententia Durandi, eſt nativitas Chriſti ex Virgine integra, & omnino intacta permanente, de quo in ſuperioribus diximus, & oſtendimus, Durandi evaſiones non eſſe fidei conſentaneas.

Tertium eſt myſterium reſurrectionis Chriſti, cujus corpus egreſſum eſt e ſepulchro clauſo, & ingreſſum eſt ad diſcipulos januis clauſis. Ad quod variis modis reſpondent Durandus, & Paludanus. Et primo negant ex Evangeliis colligi, Chriſtum egreſſum eſſe ex ſepulchro lapide obſerato. Nam licet Marcus referat, mulieres euntes ad monumentum dixiſſe: *Quis revolvet nobis lapidē ab oſtio monumenti?* tamen non refert, id dixiſſe, poſtquā ad monumentum pervenerant. Nam potius Lucas c.24 refert mulieres veniſſe ad monumentum, & inveniſſe lapidem revolutum: ergo ex Evangeliis non poteſt colligi, lapidem fuiſſe ſublatum, poſtquam Chriſtus ſurrexerat, & non antea. Sed ut verum ſit, hoc non eſſe expreſſum in ſcriptura, habetur tamen ex communi ſententia antiquorum Patrum, qui ita videntur Evangeliſtas intellexiſſe, ex perpetua eccleſiæ traditione. Juſtinus q.117. ad Gentes. *Quemadmodum* (inquit) *non mutatione corporis in ſpiritum Dominus ſuper mare ambulavit, verum divina potentia ſua mare, quod pedibus calcare nequiret, ad ambulandum commodum, & pervium reddidit: ita & ſuapte potentia e monumento, cui lapis impoſitus fuit, egreſſus eſt, et ad diſcipulos janua clauſa ingreſſus. Non enim excitationis ejus gratia ſaxi ipſius de monumento facta eſt devolutio, ſed eorum cauſa, qui id erant conſpecturi, ut ipſis reſurrectio oſtenderetur.* Significat Nazian. in Tragedia, *Chriſtus patiens*. Prius enim aperte dicit, mulieres perveniſſe ad ſepulchrū adhuc lapide obſeratū, & tūc ſubito fuiſſe revolutum lapidem, & ſepulchrum vacuum apparuiſſe. Et infra introducit Angelum ſic loquentem.

E ſepulchro clauſo Chriſtus egreditur.

Vos dicite, inquam, hæc omnibus, primo loco
Et Petro, ſubactum tartarum, Chriſtum excitum
Suo ex ſepulchro, tum revulſum ab oſtio
Magno impetu ſaxum.

Et poſtea clarius idem explicat, ut inferius referemus. Aſſerit hoc etiam Auguſt. ſer.138. de temp. *Quomodo*, (inquit) *de ſepulchro exire non poſſet, qui ex incorruptis matris viſceribus ſalva virginitate proceſſit?* Et Hieron. ep.150. ad Hedibiam, q.6. *Non putemus* (inquit) *Angelū idcirco veniſſe, ut aperiret ſepulchrum Domino reſurgenti, & revolveret lapidem: ſed poſtquam Dominus reſurrexit hora, qua ipſe voluit, & quæ nulli mortalium cognita, indicaſſe, quod factum eſt, & ſepulchrum vacuum revolutione lapidis.* Quibus verbis indicat Hier. expoſitionem verborum Matt. c. 29. & ex illis hanc ſententiam colligit. Refert enim Matthæus, Angeli miniſterio fuiſſe lapidem ſublatum. Ex quo fit vehemens conjectura, non fuiſſe ſublatum, ut Chriſtus reſurgeret, quia ſi ita eſſet, potius virtute ipſius reſurgentis tolleretur. Fuit ergo ſublatus ab Angelo in teſtimonium reſurrectionis factæ. Unde ſtatim dixit Angelus mulieribus: *Non eſt hic, ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, & videte locum, ubi poſitus erat Dominus.* Et ita etiam interpretatur expreſſe Chryſoſt. hom.90. in Mat. quem ſequuntur Theophyl. Matt. 28. Euthym. c. 68. in Matt. Idem Chryſoſt. hom. de Jo. Bapt. t. 3. ubi late, & eleganter hanc ſententiam confirmat. Quam etiam docent Beda hom. in Vigilia Paſchæ, & Bernardus ſer. 1. de reſurr. Eſt igitur temerarium ſine cauſa hoc negare. Et quamvis non eſſet certum ita fuiſſe de facto, tamen omnes prædicti Patres ſupponunt, id eſſe poſſibile, atque ita divinæ omnipotentiæ id attribuunt. Denique ingreſſum ad diſcipulos, expreſſe dicit Jo. c. 20 factum eſſe *januis clauſis*. Quod eodem modo interpretantur prædicti Patres locis citatis, & Cyrillus Alexand. Chryſoſt. Auguſtin. Theophyl. Euthymius, & alii ſuper Jo. & Ambroſ. Luc. ult. & Gregorius hom. 26. in Evang. Auguſtinus ep. 3. & lib. 22. de Civitate c. 8. & de Agone Chriſt. c. 14. qui ejuſdem virtutis indicant fuiſſe hoc factum, cum nativitate ex Virgine. Atque idem habet Theodo. dialog. 2. & Chryſoſt. hom. 2. de ſymbol. & Gregorius Nazianz. in prædicta Tragœdia.

Chriſtus poſt reſurrectionem ad diſcipulos januis clauſis ingreditur.

Stat ecce Dominus, has fores intra: novum hoc
Dignumque vere maximo miraculo.
Et quomodo autem foribus occluſis adeſt?
Quin forte & idem, ſic ſepulchro condito
Clauſoque ſurgens exiit, velut antea
Virginis ab aluo prodiit matris ſuæ
Infracta ſervans clauſtra quam caſtiſſima.

Athanaſius præterea orat. 4. contra Arianos dicit, *Verbum per corpus ſuum dediſſe diſcipulis aliquem ſui ſenſum, quando ingreſſus eſt ad eos januis clauſis. Quippe quod recta penetrabat, præſenſque ſui certitudinem afferebat.* Quibus verbis excluduntur aliæ evaſiones Paludani, & Durandi, indignæ plane Catholicis viris. Dicunt enim, aut januas velociſſime fuiſſe apertas, & iterum ſubito clauſas: aut fuiſſe quidem clauſas ſemper: Chriſtum tamen non per illas intraſſe, ſed feneſtram, aut ita ſuum corpus accommodaſſe, ut per rimulas aliquas intrare potuerit: quod de Chriſti corpore ſentire indignum eſt. Significat ergo Athanaſius, Joannem Evang. non ſine cauſa bis adnotaſſe Chriſtum ingreſſum eſſe januis clauſis, ut ſpeciali miraculo, & Verbi virtute id factum eſſe ſignificaret. Quod etiam ſignificavit Leo P. ep. 10. ad Flavianū c. 5. Unde Hieronymus ep. 61. ad Pammach. adverſus errores Joannis Jeroſol. *Quod clauſis* (inquit) *ingreſſus eſt oſtiis, ejuſdem virtutis fuit, cujus & ex oculis evaneſcere:* & Cyrillus Alexand. li. 2. de fide ad Reginas idem ſentit. Ultima tamen evaſio ſupereſt, fundata in his, quæ precedenti ſectione dicta ſunt, ingreſſum ſcilicet fuiſſe Chriſtum ad diſcipulos, vel egreſſum è ſepulchro, non penetrando corpora intermedia: ſed tranſeundo ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio: hoc enim etiam eſt divinæ virtutis indicium, & maximum miraculum, ac nihil indecentiæ continet. Et ſane, cum hic etiam modus fuerit poſſibilis, & ſufficiat ad ſalvanda omnia, quæ ſcriptura refert de hoc myſterio, non poteſt evidenter refelli hæc reſponſio. Nihilominus ex dictis conſtat, non eſſe conſentaneum multis ex citatis Patribus. Comparāt enim hoc myſterium cum myſterio nativitatis ex Virgine, de quo ſupra oſtendimus nullo modo poſſe illa ratione explicari. Præterea, multi explicant id factum eſſe per modum penetrationis. Hieronymus loco nuper citato ſic inquit. *Dic mihi acutiſſime diſputator, quid eſt majus, terræ magnitudinem appendere ſuper nihilū, et ſuper aquarum incerta librare, an Deum tranſire per clauſam portam, & creaturam cedere creatori?* Apertius Hilarius l.3. de Trin. *Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Evangeliſta expreſſit dicens, venit Jeſus januis clauſis & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum. An constructa parietum penetrans, et ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? ſtetit namq; corporeus, non ſimulatus, aut fallax. Sequantur igitur oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, et cum eo clausā domū intelligentiæ tuæ viſus introeat. Integra ſunt omnia, et obſerata: ſed ecce aſſiſtit medius, cui per virtutē ſuam univerſa ſunt pervia, nihil cedit ex ſolido, neq; per naturā ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna, & lapides amittunt.* Epiphanius expreſſius, quam ceteri, hoc tribuit corporis ſubtilitati, hær. 20. *Reſurrexit* (inquit) *& clauſis foribus ingreſſus eſt, ut craſſarum partium corpus tenuium partium oſtenderet ipſum, quod erat cum carne, & oſſibus, fideique & ſpei noſtræ in ſeipſo promiſſionē faciebat:* & hær. 64. *Dominus noſter Jeſus Chriſtus reſurrexit ex mortuis, non aliud corpus ſuſcitans: ſed ipſum, quod erat, in ſpiritualem ſubtilitatē trāſmutans, et ſpirituale totum counіens ingreſſus per fores concluſas, id quod fieri nequit hic in noſtris corporibus propter craſſitudinē, et quod nondū in ſpiritualem ſubtilitatē ſint counita. Quod igitur erat id, quod concluſis foribus ingreſſū eſt? Aliud ab*

eo, quod

eo, quod crucifixum eſt, an ipſum crucifixum? omnino equidem non poteris non confiteri ipſum, quod crucifixum eſt. Quomodo igitur ingreſſum eſt foribus concluſis? Ut oſtenderet quod corpus quidem eſſet, quod videbatur, & non ſpiritus: verum corpus ſpirituale ſubtilium partium, quod aliquando craſſarum partium fuerat. Ex quibus omnibus aperte conſtat, hos Patres non ſolū ſentire hoc divinum opus poſſibile, ſed re ipſa factum eſſe, idq; eſſe magis conſentaneū intentioni, & verbis Evangeliſtarū & fortaſſe eſſe facilius, quam ingredi ſine tranſitu per ullum mediū.

Quartum myſterium eſt Aſcenſionis Chriſti in cęlum. Eſt enim de fide, aſcenſu ſuo penetraſſe uſque ad ſupremum cœlum, juxta illud ad Hebr.4. *Habentes ergo Pontificem, qui penetravit cœlos, Jeſum filium Dei, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem.* Non penetravit autem eos dividendo, qui *ferro & adamante ſolidiores*, a Job dicuntur c.37. & ideo Paulus fortaſſe, non ſine myſterio uſus eſt verbo *penetrandi*.

Duo corpora ſimul in eodem loco eſſe ſupernaturaliter non repugnat.

Dicendum ergo eſt, non implicare contradictionem ut unum corpus ſimul cum alio ſit quantitative in eodē loco. Hæc eſt ſententia D.Th.& omnium Theologorū, quos paulo inferius referemus. Ratio vero eſt, quia licet inter quantitates ſit naturalis repugnantia in ordine ad idem ſpatium; tamen inde non ſit, ut Deus virtute ſua non poſſit illam ſuperare: neque ex hoc ſequitur aliquid contra formalem rationem, & eſſentiam quantitatis, ut ſupra explicatum eſt. Sicuti etiam duæ qualitates contrariæ natura ſua repugnant, & Deus poteſt illas in eodem ſubjecto ponere. Quod tandem confirmatur oſtendendo, rationes Durandi nullius eſſe efficaciæ, quod eſſe debet ſufficiens argumentum, ut non afferamus, hoc implicare contradictionem.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad primum igitur fatemur, naturalem repugnantiam in eodem loco inter corpora quanta eſſe ratione quantitatum, atque adeo manentibus quantitatibus manere eandem repugnantiam naturalem; nihilominus tamen fieri poſſe per Divinam potētiam, ut illæ duæ quantitates loco penetrentur: quia illa repugnantia naturalis in ordine ad divinam potentiam nulla eſt, neq; illi reſiſtit, atq; ita poteſt Deus ſimul cōſervare corpus aliquod in uno loco, & in eodem aliud reponere. Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam ſicut duæ quantitates diſcretæ poſſunt penetrari in eodem loco: & duæ, vel plures partes ejuſdem quantitatis continuæ. Neque eſt inconveniens, quod totum cœlum Divina virtute poſſit in parvo vaſe concludi. Cum autem dicitur, de ratione quantitatis eſſe, ut habeat partem extra partem: ſi his verbis explicatur eſſentia quantitatis, & illa particula, *extra*, dicit ordinem ad locum, non debet ſignificare actum ſed aptitudinem. Non eſt enim de ratione quantitatis, ut una pars actu ſit extra locum alterius: ſed ſolum quod natura ſua apta ſit ad exiſtendum in loco tali modo. Quod ſi ſupponatur quantitas eſſe extenſa in ordine ad locum, ſic neceſſe eſt, ut habeat aliquas partes, quarum una actu ſit extra locum alterius, quia hæc eſt ratio formalis extenſionis in ordine ad locum: potuerunt tamen per Divinam potentiam in eodem ſpatio, vel extenſione eſſe penetrative plures partes æquales.

Ad tertium de duratione ſucceſſiva reſpondetur, ſucceſſionem in conceptu ſuo ſignificare extenſionem quādam in duratione ſecundum prius, & poſterius, & ideo repugnare manere extenſionem ſine hac ſucceſſione: ſicut etiam repugnat manere extenſionem in ordine ad locum, abſque eo quod ſit pars extra partem etiam in ordine ad locum. At vero ſicut ſucceſſio non ſemper eſt de ratione entis quod ſucceſſiva ſit, ita neq; extenſio in ordine ad locum eſt de ratione quantitatis, & ideo poſſunt eſſe optime quantitates diſtinctæ, etiamſi loco, vel ſitu non diſtinguantur. Ad quartum negatur antecedens: & poteſt argumentum retorqueri. Nā Deus poteſt conſtituere unum corpus quantum in pluribus locis, ergo & plura corpora in eodem loco: ſed de hoc aliàs.

Facultas exiſtendi in eodem loco ſimul cum alio corpore proprietas glorioſis debita corporibus.

Circa ſecundum, quamvis ex dictis conſtet, Chriſtum Dominum poſt reſurrectionem ſimul eundem locum occupaſſe cum aliis corporibus: non tamen inde ſit hanc eſſe proprietatem debitam ratione beatitudinis corporibus glorioſis. Quia dici poteſt, non convenire hoc corpori Chriſti ratione beatitudinis, ſed ratione unionis. Nā etiam ante reſurrectionem interdum hac proprietate fui corporis uſus eſt, ut cum e matris illæſo prodiit utero: & fortaſſe eadem virtute eſt uſus, quando inter Judæos ipsū perſequentes, & comprimentes ſine ullo impedimento, contactuve tranſibat. Cæterum dicendum eſt, hunc modum ſubtilitatis communicari ratione beatitudinis corpori glorioſo. Propter hanc enim cauſam docent Theologi omnes, proprietatem hanc communem eſſe omnibus corporibus glorioſis. Quam etiam eſſe communem ſententiam Patrum ſectio. 1. oſtendimus: ubi & ex Paulo illam deduximus, & variis congruentiis oſtendimus. Exemplum inſuper de Chriſti corpore commune eſt cunctis Beatis. Omnes enim corpore, & animo aſcenſuri ſunt ſuper cœlos. Item poſt diem judicii in cœlo ambulare poterunt, & ad inferiores cœlos ſi voluerint, vel ad elementa deſcendere: & tamen veriſimile non eſt, diviſum ſemper iri cœlum, ut ipſi moveri queant. Eſt ergo hæc proprietas debita corpori glorioſo. Potuit autem Chriſtus in via mortali interdum ea uti, vel propter univerſalem potentiam faciendi miracula: vel quia duplici titulo illi deberi poteſt, ſcilicet ratione unionis, & ratione gloriæ: vel certe, quia in via mortali voluit quædam indicia, ac veſtigia gloriæ ſuo corpori debitæ exhibere. Et ideo (ut notavit Innocent. lib.4. de myſt. Miſſæ.c.12.) ſubtilitatem accepit, cum naſceretur ex virgine: claritatem, cum transfiguraretur in monte: agilitatem, cum incederet ſuper mare: impaſſibilitatem, cum manducaretur in cœna.

Circa tertium difficile explicatu eſt, quid ſit hæc proprietas in corpore glorioſo, & quomodo ſe penetret cum alio corpore. Duo autem hic ſunt inveſtiganda. Primum eſt diſpoſitio quaſi paſſiva illius corporis, an ſcilicet ſit affectum aliquo accidente, ſeu qualitate, ratione cujus penetrare poſſit aliud corpus. Si enim non eſt ita diſpoſitum, igitur non eſt magis ſubtile ipſum corpus beati, quam cęlum, terra, aut quodlibet aliud corpus, cum quo penetratur: quia hæc penetratio mutua eſt ex parte utriuſque corporis, & non eſt in uno major diſpoſitio ad illam, vel minor repugnantia naturalis, quam in alio. Si autem dicatur, corpus glorioſum eſſe ſpecialiter diſpoſitum, ac ſubtile effectum per aliquam internam qualitatem, id non videtur poſſe intelligi: quia illa qualitas non privat corpus ſua quantitate, ut per ſe conſtat: neque etiam tollere poteſt extenſionem ejus in ordine ad locū. Nam hæc tam intrinſece conjuncta eſt ex natura rei cum quantitate, ut nulla qualitate creata impediri queat. Tum quia effectus adeo ſupernaturalis non poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ. Vix enim mēte concipitur, ac ſoli Deo propter ejus infinitam virtutem conceditur. Tum etiam quia vel illa qualitas eſt ſpiritualis, & ſic non poterit afficere corpus, ut illud ſubtilius reddat, ac modum exiſtendi ejus immutet. Vel eſt corporea, & ſic ipſe natura ſua poſtulabit partium extenſionem in ordine ad locum: quomodo ergo illam impediat in quantitate? Unde confirmatur, nam ſi corpus Beati eſſet ita intrinſece diſpoſitum, non poſſet, conſervata illa diſpoſitione, habere extenſionem partium in ordine ad locum, neque una excluderet aliam ab eodem loco. Sicut corpus Chriſti exiſtens in ſacramento, & retinens illam diſpoſitionem, & modum exiſtendi, non poteſt habere prædictam extenſionem.

Secundo, inveſtiganda eſt virtus activa, qua corpus glorioſum poſſit ita moveri, ut penetret alia corpora: quia non videtur poſſe eſſe virtus intrinſeca, nec ſuperaddita per aliquam qualitatem: quia effectus eſt omnino ſupernaturalis, & poſſibilis ſolum ex obedientia creaturæ ad creatorem: ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ: ergo ſupervacanea eſſet qualitas ſuperaddita, quandoquidem non poteſt addere virtutem agendi ſupernaturalem, obedientialis enim ſufficienter eſt in ipſa anima, & in potentiis ejus. Confirmatur, quia nulla poteſt eſſe qualitas creata, quæ vim habeat cōjungēdi in eodem ſubjecto calorem & frigus in gradibus intenſis; ergo idem eſt in præſenti. Si autem hæc virtus non eſt intrinſeca corpori glorioſo; ergo a ſolo Deo movetur, cum tranſit per aliud corpus, ergo non eſt ipſum ſubtile: quia eadem actione, & efficientia poteſt Deus conſtituere in eodem loco corpora quantumvis denſa, & craſſa.

Hæ rationes apud me convincunt, primo hanc ſubtilitatem non eſſe qualitatem veluti formaliter afficientem corpus, illudq; reddentem aptum, ut penetrari poſſit cum alio corpore, ſeu formaliter tollentem repugnantiam naturalem, quæ eſt inter duas quantitates reſpectu ejuſ-

dem ſpatii. Et in hoc conveniunt fere omnes Doctores in 4.d.44. Durandus q.5. Paludanus q.3. Capreolus qu. 3. Suppl. q.2. & in diſt. 49. Scot. q.18. Richard. ar.4. q.5. Major, q.20. & Sotus q.4. ar.6. Et eſt ſententia D.Th. ut ſtatim videbimus. Solus Bonaventura ar. penult. q.1. videtur contrarium ſentire, quamvis ſubobſcure, & Petrus de Tarantaſia q.3. problematice idem defendit. Sed non video fundamentum, neq; quomodo ſatis intelligi poſſit.

Virtus ad penetrandum aliud corpus in beato unde oritur.

Secundo cenſeo, ſatis etiam probari prædictis rationibus, ad hunc ſubtilitatis effectum non dari corporibus beatis qualitatem aliquam activam. Quæ eſt etiam ſententia communis D.Th. diſt.44. q.2. ar.2, q.2. & idem ſequuntur Scot. Capr. Paludan. Sotus, & alii. Et quamvis interdum Paludan. & Richard. videantur ponere ſubtilitatem in qualitate activa: tamen loquuntur de ſubtilitate non in eo ſenſu, in quo nunc loquimur, ſed ut pertinet ad ſubtilius, vel efficacius perficiendas operationes ſenſuum, de quo jam ſupra dictum eſt.

Tertio vero addo, hanc virtutem penetrandi alia corpora non eſſe omnino extrinſecam, ita ut ſolum conſiſtat in quodam pacto, quo Deus ſtatuit movere corpus Beati, quandocunque ipſe voluerit, (ut Scotus, & fere alii interpretantur) ſed in virtute intrinſeca, & inſtrumentali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datum eſt, ut poſſit ſe hoc modo movere tanquam inſtrumentum Dei. Sicut in priori tomo diximus, Chriſti humanitati datam eſſe virtutem miraculorum quaſi permanentem per modum potentiæ, non quia illi ſit data aliqua qualitas, neq; ſolum, quia Deus ad præſentiã ipſius operatur: ſed quia Deus ſtatuit pro illius voluntate dare ei accommodatum concurſum ad operanda miracula, ut inſtrumento divinitatis. Sic igitur in præſenti Deus ſtatuit, ratione beatitudinis uti voluntate, ſeu facultate motiva corporis beati ad hũc effectum pro ejus arbitrio, & voluntate. Et hoc modo recte intelligitur, quomodo ſubtilitas ſit dos Beati per modum virtutis activæ.

Dos ſubtilitatis in corpore glorioſo quid ſit

Atque ita facile ſolvuntur rationes dubitandi in principio poſitæ. Ad ſummum enim probant, hanc ſubtilitatem eſſe aliquam vim internam ipſius corporis, ſive illa ſit principalis, ſive inſtrumentalis: & ita eſt intelligendus Gregorius dicta hom. cum dixit, corpus beatum eſſe *ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ*: & Ambr. Luc. 24 dicens, *Per reſurgentis corporis qualitatem, Chriſtum januas penetraſſe*: & Laurentius Juſtinianus dicto c.2. de perfectione monaſticæ converſationis, cum dicit: *Caro ſpiritualis effecta liberam ingrediendi quocumque recipit facultatem.* Ad hæc enim omnia ſatis eſt dicta inſtrumentalis virtus activa, quam ponit etiam Richardus ſupra, & indicavit Bonaventura. D.Th. autem, qui ſoli divinæ virtuti dicit tribuendum hunc effectum, exponi poteſt de principali virtute. Non enim, credo, negaret inſtrumentalem actionem creaturæ, quam in aliis ſupernaturalibus operibus facile concedit. Sotus vero ſupra *inanem fictionem* appellat hanc virtutem activam, quæcunq; illa ſit, quia ſe penetrare (inquit) non eſt agere, & quia quantitas natura ſua reſiſtit non tanquam virtus activa, ſed quia locum replet. Tamẽ cum negari non poſſit, hunc effectum eſſe ſupernaturalem non video, quomodo fieri poſſit ſine ſupernaturali efficiẽtia. Deus enim hoc poteſt ratione ſuæ omnipotentiæ; ergo quando ita operatur, aliquid efficit proprium omnipotentiæ ſuæ: ergo poteſt uti creatura ut inſtrumento ad hunc effectũ; ergo veriſimilius eſt, ita fieri in corporibus beatis, quia hic eſt altior, & perfectior modus operandi.

Obiectio.

Dices. Ergo Chriſtus in vita mortali habuit hanc dotem, quia habuit prædictam virtutem activam reſpectu ſui corporis. Reſpondetur ſimpliciter negando conſequẽtiam, quia dos ſubtilitatis non ſignificat utcunque illam virtutem activam: ſed connotat etiam talis corporis ſtatum, in quo ei debeatur uſus hujus virtutis: corpori autẽ Chriſti in ſtatu paſſibili hoc non debebatur, etiamſi interdum ex ſpeciali cauſa, & miraculo illa uſus fuerit. Et hinc etiam intelligi poteſt, (quod D. Thomas, & fere omnes citati Theologi dicunt) corpus glorioſum poſſe penetrari cum corpore non glorioſo, non vero cum glorioſo. Id enim non eſt propter majorem repugnantiam, quia revera nulla eſt: ſed propter decentiam, & debitum ordinem, ratione cujus non eſt debitus Beato concurſus ad hujuſmodi penetrationem cum alio corpore beato. Neque illa erit unquam neceſſaria, quia unus beatus non ſeſe opponet alteri, neque alter tentabit incedere per locum, quem alius occupat. Et eadem ratione probabile eſt, non poſſe beatum quaſdam partes ſui corporis cum aliis penetrare; non ſolum mutando figuram, aut denſitatem (ut quidam finxerunt: hæc enim aliena ſunt a veritate, & impaſſibilitate corporis glorioſi) ſed etiam abſq; hac mutatione, ut fieri poſſet inter manus, brachia, aut pedes: quia etiam hæc penetratio non eſt neceſſaria Beato, neque admodum decens, neque conveniens optimæ diſpoſitioni corporis humani, quæ requirit determinatum ſitum, ac diſtantiam partium, ut notavit etiam D.Th. ſupra q.4.

Corpus glorioſum penetrari nõ poteſt cum corpore glorioſo.

QUÆSTIO LV.

De manifeſtatione reſurrectionis, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de manifeſtatione reſurrectionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, utrum Chriſti reſurrectio omnibus manifeſtari debuerit: an ſolum quibuſdam ſpecialiter perſonis.

Secundo, utrum fuiſſet conveniens, quod eis videntibus reſurgeret.

Tertio, utrum poſt reſurrectionem debuerit cum ſuis diſcipulis converſari.

Quarto, utrum fuerit conveniens, quod ſuis diſcipulis in aliena effigie appareret.

Quinto, utrum reſurrectionem ſuam argumentis manifeſtari debuerit.

Sexto, de ſufficientia illorum argumentorum.

ARTICULUS I.

Utrum reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari.

302. Sup q. 36. a.2. co. Et op.3. c.24. Et 1. Cor. 15. co.3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari. Sicut enim publico peccato debetur pœna publica (ſecundum illud 1. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue) ita merito publico debetur præmium publicum. Sed claritas reſurrectionis eſt præmium humilitatis paſſionis, ut Aug. dicit ſuper Joannem: cum ergo paſſio Chriſti fuerit omnibus manifeſtata, eo publice patiente, videtur, quod gloria reſurrectionis ipſius omnibus manifeſtari debuerit.

Tra. 104. in Jo. cit. ſi. 1.9.

3. Præterea, Sicut paſſio Chriſti ordinatur ad noſtram ſalutem, ita & ejus reſurrectio, ſecundum illud Rom. 4. Reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Sed illud, quod ad communem utilitatem pertinet, omnibus debet manifeſtari, & non ſpecialiter quibuſdam.

3. Præterea. Illi, quibus manifeſtata eſt reſurrectio Chriſti, fuerunt reſurrectionis teſtes: unde dicitur Act. 3. Quem Deus ſuſcitavit a mortuis, cujus nos teſtes ſumus. Hoc autem teſtimonium ferebant publice prædicando. Quod quidem non convenit mulieribus, ſecundum illud 1. ad Corint. 14. Mulieres in Eccleſia taceant: & 1. ad Timoth. 2. Docere mulieri non permitto: Ergo videtur, quod inconvenienter reſurrectio Chriſti manifeſtata fuerit primo mulieribus, quam omnibus communiter.

Sed contra eſt, quod dicitur Act. 10. Hunc Deus ſuſcitavit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis a Deo.

Reſpondeo dicendum, quod eorum, quæ cognoſcuntur, quædam cognoſcuntur communi lege naturæ, quædam autem cognoſcuntur ex ſpeciali munere gratiæ ſicut ea quæ divinitus revelantur. Quorum quidem, ut Dion. dicit in lib. Cœl. hierarch. hæc eſt lex divinitus inſtituta, ut a Deo immediate ſuperioribus revelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, ſicut patet in ordinatione cœleſtium ſpirituum. Ea vero, quæ pertinent ad futuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt: ſecundum illud Iſai. 46. Oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti exſpectantibus te. Et ideo ejuſmodi ab homine non cognoſcuntur niſi divinitus revelata, ſicut Apoſtolus dicit prima ad Cor. 2. Nobis revelavit Deus per ſpiritum ſuum. Quia igitur Chriſtus reſurrexit glorioſa reſurrectione, ideo ejus reſurrectio non omni populo manifeſtata eſt, ſed quibuſdam, quorum teſtimonio deferretur in aliorum notitiam.

C.3. Cæ. hier. a med. illius

Ad primum ergo dicendũ, quod paſſio Chriſti peracta eſt in corpore adhuc habente naturã paſſibilem, quæ communi le-

lege nota eſt omnibus, & ideo paſſio Chriſti omni populo immediate manifeſtari potuit. Reſurrectio autem Chriſti facta eſt per gloriam Patris, ut Apoſt. dicit Rom. 6. & ideo immediate manifeſtata eſt, non omnibus, ſed quibuſdam. Quod autem publice peccantibus pœna publica imponitur, intelligendum eſt de pœna præſentis vitæ: & ſimiliter publica merita publice præmiari oportet, ut alii provocentur. Sed pœnæ & præmia futuræ vitæ non publice omnibus manifeſtantur, ſed ſpecialiter illis, qui ad hoc præordinati ſunt a Deo.

Ad ſecundum dicendum, quod reſurrectio Chriſti ſicut eſt ad communem omnium ſalutem, ita in notitiam omnium pervenit. Non quidem ſic, quod immediate omnibus manifeſtaretur, ſed quibuſdam, per quorum teſtimonium deferretur ad omnes.

Ad tertium dicendum, quod mulieri non permittitur publice docere in Eccleſia: permittitur autem ei, privatim aliquos domeſtica admonitione inſtruere. Et ideo ſicut Ambroſ. dicit ſuper Luc. Ad eos fœmina mittitur, qui domeſtici ſunt, non autem mittitur ad hoc, quod reſurrectionis teſtimonium ferat ad populum. Ideo autem primo mulieribus apparuit, ut mulier, quæ primo nuntium mortis ad hominem detulit, primo etiam vitam reſurgentis Chriſti in gloria nuntiaret. Unde Cyril. dicit: Fœmina, quæ quondã mortis fuit miniſtra, venerandum reſurrectionis myſterium prima percipit, & nuntiat: adeptum eſt igitur fœmineum genus, & ignominiæ abſolutionem, & maledictionis repudium. Similiter etiam per hoc oſtenditur, quod quantum ad ſtatum gloriæ pertinet, nullum detrimentum patietur fœmineus ſexus: ſed ſi majori charitate fervebunt, majori etiam gloria ex viſione divina potientur, eo quod mulieres, quæ Dominum arctius amaverunt, in tantum, ut ab ejus ſepulchro diſcipulis etiam recedentibus non recederent, primo viderunt Dominum in gloria reſurgentem.

Ca. ult. in Lucã non multum ante med. tom. 5.

Lib. 12. in Jo. c. 51. ſuper illud, Vade ad fratres tuos & dic eis.

COMMENTARIUS.

Docet D. Th. non fuiſſe conveniens, ut Chriſtus coram hominibus publice reſurgeret, ſicut publice paſſus eſt. Quia paſſio erat quid humanum, & naturale; reſurrectio vero glorioſa erat ſupernaturalis, ideoq; conveniens fuit, ut licet paſſio corporis mortalis coram hominibus manifeſte facta ſit: reſurrectio tamẽ glorioſa occulte fieret, & per revelationẽ hominibus manifeſtaretur. Quod perſpicue ſatis D. Th. explicat in corp. ar. & in ſolutionibus argumentorum. Unde (quod ad literam attinet) non indiget alia expoſitione. Quod vero tangitur in expoſitione ad 3. de apparitione facta mulieribus, tractabitur late diſputatione ſequenti. Advertendum eſt autem, ſupponere D. Th. Chriſtum non exiviſſe de ſepulchro clare, & manifeſte coram cuſtodibus, vel aliis hominibus, qui ibi adeſſe poterant. Quod licet non ſit ita expreſſum in Evangelio, ſatis tamẽ aperte ex eo colligitur. Tum quia dicitur Chriſtus primo viſus a Maria Magdalena, & mulieribus, quod ſaltem videtur intelligendum de iis, a quibus publice viſus eſt. Tum etiam, quia narrat Mat. c. ul. cuſtodes exterritos fuiſſe, & factos veluti mortuos, quando angelus revolvit lapidem. Quo tempore jam Chriſtus e ſepulchro prodierat ipſis nihil cernentibus, neq; ſentientibus. Et ratio eſt manifeſta: quia ut Chriſtus exiret de ſepulchro, non fuit neceſſarium motionem aliquam fieri, quæ ab aſtantibus videri, vel audiri poſſet: quia (ut ſupra diximus, & art. ſequenti docet D. Th.) exivit clauſo ſepulchro penetrando lapidem ſuperpoſitum ſine ulla motione. Alias vero, cum reſurgeret glorioſus, non poterat videri, niſi ipſe vellet; non oportuit autem, ut tam facile ſe oſtenderet, præſertim cuſtodibus, & inimicis.

ARTICULUS II.

303. *Utrum fuiſſet conveniens, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere.*

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur conveniens fuiſſe, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere. Ad diſcipulos enim pertinebat reſurrectionem Chriſti teſtificari, ſecundum illud Act. 4. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri. Sed certiſſimum eſt teſtimonium de viſu. Ergo conveniens fuiſſet, ut ipſam reſurrectionem Chriſti viderẽt.

2 Præterea. Ad certitudinem fidei habendam diſcipuli aſcenſionem Chriſti viderunt, ſecundum illud Act. 1. Videntibus illis, elevatus eſt. Sed ſimiliter oportet de reſurrectione Chriſti certam fidem habere. Ergo videtur, quod diſcipulis vidẽtibus debuerit Chriſtus reſurgere.

3 Præterea. Reſurrectio Lazari quoddam indicium fuit futuræ reſurrectionis Chriſti. Sed diſcipulis videntibus, Dominus Lazarum ſuſcitavit: ergo videtur, quod etiam Chriſtus reſurgere debuerit, diſcipulis videntibus.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. ult. Reſurgens Dominus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena nõ vidit eum reſurgere, ſed cum eum quæreret in ſepulchro, audivit ab Angelo, Surrexit, non eſt hic. Ergo nullus vidit eum reſurgere.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicit Apoſt. Rom. 13. quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Eſt autem hic ordo divinitus inſtitutus, ut ea, quæ ſupra homines ſunt, hominibus per angelos revelentur, ut patet per Dion. 4. c. 40. cœleſt. hier. Chriſtus autem reſurgens non rediit ad vitam communiter hominibus notam, ſed ad vitam quandam immortalem & Deo conformem ſecundum illud Rom. 6. Quod enim vivit, vivit Deo. Et ideo ipſa Chriſti reſurrectio non debuit immediate ab hominibus videri, ſed eis ab angelis nuntiari. Unde Hilarius dicit ſuper Matth. quod ideo angelus prior reſurrectionis eſt index, ut quodam famulatu paternæ voluntatis reſurrectio nuntiaretur.

c. 40. à med.

Cant. ult. in Matth. circa fin. illius.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtoli potuerunt teſtificari Chriſti reſurrectionem etiam de viſu: quia Chriſtum poſt reſurrectionem viventem oculata fide viderunt, quem mortuum ſciverant. Sed ſicut ad viſionem beatam pervenitur per auditum fidei: ita ad viſionem Chriſti reſurgentis pervenerunt homines per ea, quæ prius ab Angelis audirent.

Ad ſecundum dicendum, quod aſcenſio Chriſti, quantum ad terminum a quo, non tranſcẽdebat hominum communem notitiam: ſed ſolum quantum ad terminum ad quem. Et ideo diſcipuli potuerunt videre aſcenſionem Chriſti quantum ad terminum a quo, id eſt, ſecundum quod elevabatur a terra: non autem viderunt ipſum, quãtum ad terminum ad quem, quia non viderunt, quomodo reciperetur in cœlo. Sed reſurrectio Chriſti tranſcendebat communem notitiam, & quantum ad terminum a quo (ſecundũ quod anima rediit ab inferis, & corpus de ſepulchro clauſo exivit) & quantum ad terminum ad quem, ſecundum quod eſt adeptus vitam glorioſam. Et ideo non debuit reſurrectio fieri ſic, quod ab homine videretur.

Ad tertium dicendum, quod Lazarus reſuſcitatus eſt, ut rediret ad vitam, qualem prius habuerat, quæ communem notitiam hominum non tranſcendit, & ideo non eſt ſimilis ratio.

COMMENTARIUS.

Reſurrectio cur non publice facta.

Hic etiam articulus fere non eget expoſitione. Idem enim D. Th. quærit, quod in ſuperiori; ſed quod ibi generatim dixerat de hominibus, hic in ſpecie tradit de diſcipulis, & Apoſtolis. Ratio vero eadem eſt, quia etiam oportuit, ut diſcipuli, & Apoſtoli per divinam revelationem acciperent ſupernaturalia myſteria. Quã aliter hic D. Th. explicat, ſcilicet, quia debuit ſervari conſuetus ordo divinæ providentiæ, ſcilicet, ut de divinis myſteriis homines per angelos inſtruantur. Et in ſolut. ad 1. ſubjungit aliam rationem, nimirum decuiſſe, ut Apoſtoli per fidem pervenirent ad viſionem. Quanquam enim propter eccleſiæ commodum oportuerit, ut Chriſtũ jam ſuſcitatũ aliquando viderent: tamẽ propter ipſos oportuit, ut paulatim inſtruerẽtur, prius per auditum, deinde per viſum.

Atque hinc etiam facilis eſt differentia inter reſurrectionem, & aſcenſionem, quam D. Th. inquirit in ſolut. ad 2. Petit enim, cur Chriſtus manifeſte aſcenderit corã diſcipulis, & non reſurrexerit. Et reſpondet, reſurrectionem omni ex parte fuiſſe ſupernaturalem; aſcenſionem vero quantum ad terminum a quo, qui erat terra, fuiſſe quodammodo naturalem, licet quantum ad terminum ad quem, tranſcendat communem hominum cognitionem, & ideo videri potuit, & debuit Chriſtus aſcendens, prout elevabatur a terra, non vero, ut pervenit in cœlum. Sed inſtari poteſt, quia licet terra ſit ſubjecta communi cognitioni hominũ, tamen ille modus diſcedendi a terra, in ſe ſupernaturalis erat. Sicut etiam mors corporis aliquid eſt cognitioni hominum patens, & tamen receſſus ab hoc termino, qui fit per reſurrectionẽ (eſt enim mors, ſeu privatio vitæ terminus a quo reſurrectionis) non patet communi cognitioni hominum. Reſpõdetur eſſe differentiam: tum quia inter mortem, & reſurrectionem nõ eſt medium, ſed eſt immediatus tranſitus, & ideo non

Obiectio.

Reſponſio.

poteſt videri receſſus a termino a quo,quin videatur ipſe terminus ad quem:at in motu aſcenſionis ante ultimum terminum ad quem,ſunt multi proximi, qui ſenſibus hominum patere poterant , Tum etiam quia reſurrectio eſt multo magis ſupernaturalis, quam aſcenſio, & in ſe magis occulta . Non enim poteſt oculis corporeis videri, ſicut aſcenſio,ſed ſolum per ſigna, & effectus manifeſtari potuit, & ideo oportuit,ut convenienti ordine oſtenderetur. Addo, ipſam reſurrectionem , & manifeſtationem ejus fuiſſe quandam præparationem ad aſcenſionem. Deniq; ſicut oportuit,ut Apoſtoli viderent Chriſtū viventē poſt reſurrectionem:ita & aſcendentē;quia utriuſq;myſterii futuri erant teſtes oculati . Eſt tamē differētia,quia aſcenſionē non potuerūt videre in termino, quia non poterant videre Chriſtū exiſtentem in cęlo empyreo & ideo oportuit,ut conſpicerent ipſum aſcenſum:at vero reſurrectio videri potuit in termino,vidēdo ſcilicet Chriſtum vivum,& ideo non fuit neceſſe,ut tunc videretur,cū fiebat . Et aliunde oportuit ſervari alium modum,& ordinem propter congruentias ſupra adductas.

Diſcipuli Chriſtum cur vident in cęlum aſcendētē & non e ſepulchro reſurgentem.

In ſol.ad 3.ponit D.Th.differentiam inter reſurrectionem Lazari,& Chriſti,cur illa facta eſt coram Apoſtolis, & non hæc , ſcilicet , quia Chriſtus reſurrexit ad vitam glorioſam : Lazarus ad mortalem . Adde etiam, reſurrectionem Lazari fuiſſe veluti præviam diſpoſitionem, ut reſurrectio Chriſti fieret credibilis , & ideo oportuiſſe, ut ab Apoſtolis videretur, maxime quia ipſi non viderant Lazarum morientem, ſicut Chriſtum . Quocirca niſi reſurgentem viderent, non poſſe eis de reſurrectione conſtare , etiamſi poſtea illum vivere conſpicerent.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continue cum diſcipulis converſari.

AD tertium ſic proceditur . Videtur , quod Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continue cum diſcipulis converſari . Ad hoc enim diſcipulis poſt reſurrectionem apparuit, ut eos de fide reſurrectionis certificaret,& conſolationem perturbatis adferret: ſecundum illud Joa. 20.Gaviſi ſunt diſcipuli viſo Domino. Sed magis fuiſſent certificati et conſolati,ſi eis continue ſuā præſentiā exhibuiſſet:ergo videtur,quod cōtinue cū eis debuerit cōverſari.

304. 3.d.21.q.2 a.3.co. & d.22.q.3. a.2.q.3.co. Et Jo.20.l. 6.princ. & 3.21. prin.

2 Præterea.Chriſtus reſurgens a mortuis non ſtatim aſcendit in cœlum , ſed poſt dies quadraginta, ut habetur Actor.1.Illo autem tempore intermedio,in nullo alio loco potuit convenientius eſſe , quam ubi diſcipuli ejus erant pariter congregati : ergo videtur , quod continue cum eis converſari debuerit .

3 Præterea.Ipſo die reſurrectionis Dominicæ,quinquies Chriſtus apparuiſſe legitur:ut Auguſt.dicit in lib.de Conſenſu Evang.Primo quidem mulieribus ad monumentum: ſecundo , eiſdem regredientibus a monumento in itinere : tertio, Petro: quarto, duobus diſcipulis euntibus in caſtellum: quinto, pluribus in Jeruſalem , ubi non erat Thomas . Ergo etiam videtur , quod & aliis diebus ante ſuam Aſcenſionem ad minus pluries debuerit apparere .

Li.3.c.ult. in pag.2. ante fin. Ji tom.4.

4 Præterea . Dominus ante paſſionem eis dixerat Matthæi 20.Poſtquam reſurrexero,præcedam vos in Galilæam: quod etiam Angelus & ipſemet Dominus poſt reſurrectionem mulieribus dixit . Et tamen antea in Jeruſalem ab eis viſus eſt , & ipſo die reſurrectionis (ut dictum eſt) & etiam die octavo , ut legitur Joan. 20. Non ergo videtur , quod convenienti modo poſt reſurrectionem cum diſcipulis fuerit converſatus .

Att. præc.

Sed contra eſt, quod Joann. 20. dicitur , quod poſt dies octo , Chriſtus diſcipulis apparuit . Non ergo continue converſabatur cum eis .

Reſpondeo dicendum,quod circa reſurrectionem Chriſti duo erant diſcipulis declaranda , ſcilicet , ipſa veritas reſurrectionis,et gloria reſurgentis. Ad veritatem autem reſurrectionis manifeſtandam , ſufficit , quod pluries eis apparuit,& cum eis familiariter eſt loquutus,& comedit, & bibit, & ſe eis palpandum præbuit . Ad gloriam autem reſurgentis manifeſtandam , noluit continue converſari cum eis , ſicut prius fecerat , ne videretur ad talem vitam reſurrexiſſe , qualem prius habuerat . Unde Lucæ ultim. dicit eis : Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cum eſſem vobiſcum. Tunc quidem erat cum eis præſentia corporali , ſed ante cum eis fuerat non ſolum corporali præſentia , ſed etiam per ſimilitudinem mortalitatis . Unde Beda prædicta verba exponens dicit . Cum adhuc eſſem vobiſcum , id eſt , cum adhuc eſſem in carne mortali , in qua eſtis & vos: tunc quidem in eadem carne reſuſcitatus erat , ſed cum illis in eadem mortalitate non erat .

Cap.97. in Lu. & eſt ultim. parum ante med.

Ad 1.ergo dicendum , quod frequens Chriſti apparitio ſufficiebat ad certificandum diſcipulos de veritate reſurrectionis . Converſatio autem continua eos potuiſſet ducere in errorem , ut ad ſimilem vitam eum reſurrexiſſe crederent , quam prius habuerat . Conſolationem autem de continua ſui præſentia eis in alia vita repromiſit , ſecundum illud Jo.16. Iterum videbo vos , & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis ,

Ad 2. dicendum,quod Chriſtus non ideo continue converſabatur cum diſcipulis,quia reputaret ſe alibi convenientius eſſe : ſed quia hoc diſcipulis inſtruendis convenientius judicabat , ſi non continue converſaretur cum eis ratione prædicta. Incognitum autem eſt,quibus in locis intermedio tempore corporaliter eſſet : cum hæc Scriptura non tradat, & in omni loco ſit dominatio ejus .

Ad 3. dicendum , quod ideo prima die frequentius apparuit,quia per plura indicia erant admonendi,ut a principio fidem reſurrectionis reciperent . Poſtquam autem jam eam receperant , non oportebat eos jam certificatos tam frequentibus apparitionibus inſtrui. Unde in Evang. non legitur , quod poſt primum diem eis apparuerit niſi quinquies, ut enim Aug. dicit in l.de de conſ. Evang. poſt primas quinq;apparitiones ſexto eis apparuit , ubi vidit eum Thomas . Septimo ad mare Tiberiadis in captione piſcium. Octavo,in monte Galilææ,ſecundum Matt. Nono, quod dicit Mar. Noviſſime recumbentibus : quia jam non erant in terra cum illo convivaturi . Decimo , in ipſo die Aſcenſionis , non jam in terra : ſed elevatus in nube , cum in cælum aſcenderet. Sed non omnia ſcripta ſunt, ſicut Joannes fatetur . Crebra enim erat ejus cum eis converſatio, priuſquam aſcendiſſet in cælum , & hoc ad conſolationem ipſorum . Unde & 1.Cor.15.dicitur, quod viſus eſt pluſquā 50.fratribus ſimul,deinde viſus eſt Jacobo, de quibus apparitionibus in Evangelio non habetur mētio.

L.3.in p.2. ante fi. l. tom 4.

Ad 4.dicendum,quod ſicut Chryſoſt. dicit exponens illud,quod dicitur Matt.26. Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Non, inquit , in longinquam quandam regionem , ut eis appareat , vadit , ſed in ipſa gente & in ipſis fere regionibus, in quibus cum eo plurimum fuerant converſati, ut & hinc crederent, quoniam qui crucifixus eſt , ipſe & qui reſurrexit . Propter hoc etiam in Galilæam ſe ire dicit,ut a timore Judæorum liberarentur. Sic ergo , ut Ambroſ. dicit ſuper Luc. Dominus mandaverat diſcipulis, ut in Galilæa eum viderent : ſed illis ob metum intra conclave reſidentibus , ipſe primum ſe obtulit (nec hoc eſt promiſſi tranſgreſſio , ſed potius feſtinata ex benignitate impletio) poſtea vero confirmatis animis, illi Galilæam petierunt . Vel nihil obſtat , ſi dicamus , pauciores intra conclave , & complures in monte fuiſſe . Ut enim Euſebius dicit . Duo Evangeliſtæ , ſc. Lucas & Jo. ſolis undecim hunc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem : cæteri vero duo in Galilæam properare, non ſolis undecim, ſed univerſis diſcipulis , & fratribus dixerunt angelum , & Salvatorem juſſiſſe . De quibus & Paulus meminit dicens . Deinde apparuit pluſquam quingentis fratribus ſimul . Eſt autem verior ſolutio , quod prius in Hieruſalem latitantibus ſemel , aut bis viſus eſt , ad eorum conſolationem : in Galilæa vero non clam, aut ſemel , aut bis, ſed cum multa poteſtate oſtenſionem ſui fecit , præbens ſe eis viventem, poſt paſſionem in ſignis multis ; ut Lucas teſtatur in Act. Vel , ſicut dicit Auguſt. in l.de Conſ. Evang. quod ab Angelo & Domino dictum eſt , quod præcederet eos in Galilæam , prophetice accipiendum eſt . In Galilæa enim ſecundum tranſmigrationis ſignificationem intelligendum occurrit , quod Chriſti gratia de populo Iſrael tranſmigratura ad Gentes , quibus Apoſtoli prædicantes non crederentur , niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum præpararet,& hoc intelligitur. Præcedet vos in Galilæam . Secundum illud autem quod Galilæa interpretatur revelatio , non jam in forma ſervi intelligendus eſt, ſed in illa, in qua æqualis eſt Patri, quam promiſit dilectoribus ſuis , & quo nos præcedens non deſeruit .

Hom 83. in Matth. ante med. tom.2.

Amb. in fine commentariorum in Luc. 10. 5.

l.3.nō procul ante fin.li.to.4.

COMMENTARIUS.

Hunc articulum proponit D.Thom.ut explicet modum , & ordinem , quo Chriſtus per quadraginta

dies

dies diſcipulis apparuit, & cum eis converſatus eſt. Et in primis in corpore cum ſol. ad 1. optimam rationem reddit, ob quam non oportuit per eos dies continue cum illis ſemper verſari, ne nimia familiaritas occaſionem præberet exiſtimandi, eum ad idem genus vitæ mortalis rediiſſe. Unde ſicut ad veritatem reſurrectionis oſtendendam, oportuit, ut ſæpius appareret: ita ad commendandam gloriam reſurrectionis operæ pretium fuit interponere aliquas moras, & non continue cum eis converſari. Addit Juſtinus q.48. ad Orthodox. *Voluiſſe Dominum deſuefacere diſcipulos ſuos ab aſpectu, præſentiaque ſui corporis, eamque ob rem, quo tempore verſabatur in terra poſt reſurrectionem, non omnino eis ſe in conſpectum præbuiſſe, ſed per vices utrumque feciſſe, ut ab eis & cerneretur, & non cerneretur.* Addo etiam, id fuiſſe expediens ad fidei exercitium, & probationem, ſpei quoque & charitatis augmentum, ac denique hunc modum eſſe accommodatum ſtatui hujus vitæ, in quo non poſſunt homines continue frui rebus divinis.

Dubium. Hac vero occaſione quærit D.Th. in ſol. ad 2. quo in loco fuerit Chriſtus illis diebus, quando a diſcipulis recedebat. Et nihil aliud reſpondet, quam hoc eſſe incognitum, cum ſcriptura nihil tradat, & in omni loco ſit dominatio ejus. Quod verum eſt de cognitione certa, & indubitata.

Reſponſ. Idem vero D.Th. in 3.d.22.q.3.art.2.q.3.ad 3.conjectura utendo, ſignificat, fuiſſe in paradiſo terreſtri: quia dicit, in eo fuiſſe animas, quæ cum Chriſto ab inferis aſcenderunt, & idem docet Bonav. in meditat. vitæ Chriſti c.19. Niceph. etiam lib.1.c.31. idem ſignificat, dum ait, Chriſtum eduxiſſe animas Sanctorum ex Sinu Abrahæ, & in paradiſo terreſtri collocaſſe. Quod etiam ſentit Juſtinus q.75.76. & 85. & Irenæus l.5. contra hær. qui in hunc modum interpretantur illa verba: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Sed ſupra oſtendimus, non poſſe hæc verba de paradiſo terreſtri intelligi, quia eo die non fuit Chriſtus in paradiſo terreſtri, ſed in inferno. Hæc ergo ſententia incerta eſt, præſertim cum valde dubium ſit, an paradiſus terreſtris nunc extet. Eſt ergo (ut D.Th. hic recte dixit) hæc res prorſus incognita hominibus, de qua iterum redibit ſermo cum de Aſcenſione Domini agemus.

In ſolutione ad tertium & quartum, multa diſſerit D. Th. de apparitionibus Chriſti poſt Reſurrectionem, de quibus inſtituenda erit ſequens diſputatio.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.

305. 3 d.21 q. 2.a.4. q.1. ad 3.&op. 60.c.22. tol.5.ſi. AD quartum ſic proceditur. *Videtur quod Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere. Non enim poteſt apparere ſecundum veritatem niſi quod eſt. Sed in Chriſto non fuit niſi una effigies. Si ergo Chriſtus in alia effigie apparuit, non fuit apparitio vera, ſed ficta: quod eſt inconveniens, quia ut Aug. dicit in li.83. quæſt.*
l.83.quæ. q.14. to.4. *Si fallit Chriſtus, veritas non eſt, eſt autem veritas Chriſtus. Ergo videtur quod Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.*

2. *Præterea. Nihil poteſt in alia effigie apparere, quam habeat, niſi oculi intuentium aliquibus præſtigiis detineantur. Hujuſmodi autem præſtigia cum fiant magicis artibus, non conveniunt Chriſto, ſecundum illud 2. ad Cor. 6. Quæ conventio Chriſti ad Belial. Ergo videtur quod non debuerit in alia effigie apparere.*

3. *Præterea. Sicut per Sacram Scripturam noſtra fides certificatur, ita diſcipuli certificati ſunt de fide reſurrectionis, per Chriſti apparitiones. Sed ſicut Auguſt. dicit*
Ep. 18.19. in ordine tom.4. *in Ep. ad Hieron. ſi vel unum mendacium in Sacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota Sacræ Scripturæ autoritas. Ergo ſi vel in una apparitione Chriſtus diſcipulis apparuit aliter, quam eſſet, infirmabitur quidquid diſcipuli poſt reſurrectionem viderunt in Chriſto, quod eſt inconveniens. Non ergo debuit in alia effigie apparere.*

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. ult. Poſt hæc, duobus ex eis ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam.

1 x artic.1. & 2. hujus qu. *Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti manifeſtanda fuit hominibus per modum, quo eis divina revelantur. Innoteſcunt autem divina hominibus diverſimode, ſecundum quod diverſimode ſunt affecti. Nam illi, qui habent mentem bene diſpoſitam, ſecundum veritatem divina percipiunt. Illi autem, qui non habent mentem bene diſpoſitam, divina percipiunt cum quadam confuſione dubietatis, vel erroris. Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ut dicitur 1. ad Cor. 2. Et ideo Chriſtus, quibuſdam ad credendum diſpoſitis, poſt reſurrectionem apparuit in ſua effigie. Illis autem in alia effigie apparuit, qui jam videbantur circa fidem tepeſcere. Unde dicebant: nos autem ſperabamus, quia ipſe eſ-* Hom.23. in Evang. non procul a prin.
ſet redempturus Iſrael. Unde Greg. dicit in homil. quod talem ſe exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire ſe longius fingit, ſcilicet, ac ſi eſſet peregrinus.

Ad 1. ergo dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit in lib. de Quæſtionibus Evangelii) non omne quod fingimus, mendacium eſt: ſed quando illud fingimus, quod nihil ſignificat, tunc eſt mendacium: cum autem fictio noſtra refertur in aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ a ſapientibus, & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo Domino figurate dicta ſunt, mendacia deputabuntur: quia ſecundum uſitatum intellectum non conſiſtit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta ſine mendacio ad aliquam rem ſignificandam, & ita factum eſt hic, ut dictum eſt. l.2.ca.ult. in princ. tom.4. in iſtamet ſolutione.

Ad 2. dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit in lib. de Conſ. Evan.) Dominus poterat transformare carnem ſuam, ut alia re vera eſſet effigies ab illa quam ſolebant illi intueri: quandoquidem & ante paſſionem ſuam transformatus eſt in monte, ut facies ejus clareſceret ſicut ſol: ſed non ita nunc factum eſt. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum a Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Jeſus. Unde Luc. ult. dicitur, quod oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent. l.3.c.25.in 2. pag. a pr.t.4.

Ad 3. dicendum, quod ratio illa ſequeretur, ſi ab alienæ effigiei aſpectu non fuiſſent reducti ad vere videndum Chriſti effigiem. Sicut enim Aug. dicit ibid. Tantum a Chriſto facta eſt permiſſio, ut ſcil. prædicto modo oculi eorum tenerentur uſque ad fractionem panis, ut unitate corporis ejus participata removeri intelligatur impedimentum inimici, ut Chriſtus poſſit agnoſci. Unde ibidem ſubditur quod aperti ſunt oculi eorum & cognoverunt, non quod ante clauſis oculis ambularent, ſed inerat aliquid, quo non ſinerentur agnoſcere, quod videbant, quod ſcilicet caligo, & aliquis humor efficere ſolet. lib.3.c.25. in pag.2.a p.t.4.

HIc articulus explicatus eſt quæſt. præced. in comm. ar.1. circa ſolutionem ad 3. Neque hic aliquid addendum occurrit præter ea, quæ in ſeq. diſp. dicemus.

DISPUTATIO XLIX.

In quinque Sectiones diſtributa.

De apparitionibus Chriſti poſt reſurrectionem.

EX hiſtoria Evangelica, ut ex doctrina Auguſtini inferius comprobabimus, decem Chriſti apparitiones poſt reſurrectionem colligimus, quas hic breviter exponemus, attingendo, in quibus Evangeliſtæ diſcrepare videntur, eaque in concordiam redigendo, ſimulque explicandum erit, an forte aliqua apparitio facta ſit, quæ ab Evangeliſtis non narretur.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus Dominus ſtatim poſt reſurrectionem matri ſuæ, priuſquam cæteris omnibus apparuerit.

RAtio dubitandi præcipue ſumitur ex Marco aſſerente, Chriſtum primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ: quis ergo contra tam expreſſum teſtimonium audebit affirmare, prius alteri apparuiſſe, præſertim cum nullus ex antiquis Patribus id affirmare auſus ſit? Videntur enim Evangeliſtæ verba ſimpliciter, & ut ſonant, intellexiſſe. Nam ſi propter dignitatem matris licet Virginem excipere a generalibus verbis Evangeliſtæ: eadem ratione licebit excipere v. g. Petrum, vel Joannem propter ſingularem eorum dignitatem. Vel certe licebit exponere, Chriſtum primo apparuiſſe Magdalenæ inter fœminas, non vero inter viros, quia videri poteſt congruum, ut potius apparuerit Petro, quem caput Eccleſiæ, & Apoſtolorum

rum principem conſtituturus erat, quam Mariæ Magdalenæ. Si ergo propter apparentem congruentiam hujuſmodi expoſitio admittenda non eſt, neque etiam B. Virginem licebit excipere. Et confirmatur, quia nulla eſt ſufficiens ratio, neque conjectura, quæ vehementer hoc ſuadeat. Primo quia plus eſt videre Chriſti divinitatem, quam gloriam reſurgentis, & tamen non fuit B. Virgo prima, quæ inter homines vidit Deum. Nam Auguſt. & D.Th. exiſtimant, Moyſem prius vidiſſe Deum. Et de animabus SS. Patrum eſt etiam probabile, quia non eſt certum B. Virginem vidiſſe divinitatem ante Chriſti reſurrectionem. Secundo quia hoc beneficium videndi oculis corporeis Chriſtum reſurgentem eſt quaſi temporale, & extrinſecum, per ſe non pertinens ad veram animæ ſanctitatem: ergo non fuit neceſſe, Virgini conferri, neque hoc pertinet ad ejus perfectionem. Nam potius ipſemet Chriſtus dixit; *Beatos eſſe, qui non viderunt, & crediderunt*; quaſi diceret, videre oculis corporeis nihil referre ad animæ beatitudinem, ſi abſque tali viſione vera ac firma fides retineatur. Unde confirmatur tertio, nam Chriſtus apparuit Magdalenæ & aliis, ut eos in fide confirmaret (erant enim nutantes, & imperfecti) B. autem Virgo non indigebat hoc ſubſidio: erat enim in fide perfectiſſima. Dices; quamvis B. Virgo fuerit perfectiſſima in credendo & hac ratione viſione filii non indiguerit, egebat tamen conſolatione, quia ſumma triſtitia, & dolore affecta erat. Rurſus licet viſio corporalis per ſe non pertineat ad ſanctitatem animæ, plurimum tamen potuit Virgini ad illam conferre, amorem erga filium excitando, & accendendo. Sed contra, quia (ut hæc omnia fateamur) ad ſummum ſuadent decuiſſe, ut brevi tempore poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus Virgini appareret, non vero, quod ante omnes, quia licet Virgo non fuiſſet prima, quę Chriſtum poſt reſurrectionem videret, potuiſſet eundem ſpiritualem fructum, eandemque conſolationem ex illius præſentia capere: ergo nihil videtur ad dignitatem, & perfectionem Virginis attingere, quod ante omnes Chriſtum viderit reſurgentem.

Poſt reſurrectionem primo matri ſuæ Chriſtus apparuit.

Nihilominus abſque ulla dubitatione credendum eſt, Chriſtum poſt reſurrectionem primum omnium matri ſuæ apparuiſſe. Quæ ſententia ex ipſis terminis adeo eſt per ſe credibilis, ut vere ſine controverſia, omnium fidelium, & Doctorum animis inſederit, atque ita docent omnes ſcriptores Catholici, qui hanc quæſtionem attigerunt. Unde videtur hic fuiſſe perpetuus Eccleſiæ ſenſus, quia nullum reperimus initium, quando hoc cœperit in Eccleſia doceri. Et quamvis antiqui Patres id frequenter non afferant, non ideo eſt, quia contrarium ſentirent (nunquam enim hoc negarunt), ſed quia ſolum enarrabant, quæ ab Evangeliſtis ſcripta ſunt. Neque vero omnino deſunt nobis antiquitatis veſtigia & teſtimonia. Nam Ambroſius l.3. de virgin. aliquantulum a principio, expreſſe id affirmat his verbis. *Vidit ergo Maria reſurrectionē domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & Maria Magdalena, quamvis adhuc iſta nutaret.* Citari etiam ſolet Greg. Naz. or.42. quæ eſt 2. de Reſurr. ubi nihil aperte dicit, ſed potius in fine illius orationis ſignificat, Virginem ſimul cum aliis mulieribus iviſſe ad ſepulcrum. Quod clarius dicit in Tragœdia de Chriſto patiente, & idem ſentit Greg. Nyſſ. Or.3. de Reſur. & Sedulius l.5. paſchalium carminum in fine. Quod (ut in ſuperioribus diximus) veriſimile non eſt, nec B. Virginem decens, neque ejus fidei conſentaneum: quinetiam neque Evangeliis conforme, ut inferius videbimus. Docuit autem expreſſe hanc ſententiam Sedulius paulo inferius his carminibus.

Diſcedat ſynagoga ſuo fuſcata colore.
Eccleſiam pulcro Chriſtus ſibi junxit amore,
Hæc eſt conſpicuo radians in honore Mariæ,
Quæ cum clarifico ſemper ſit nomine mater,
Semper Virgo manet. Hujus ſe viſibus adſtans
Luce palam Dominus prius obtulit, ut bona mater
Grandia divulgans miracula, quæ fuit olim
Advenientis iter, hæc ſit redeuntis & index.

Optime Anſelmus de excell. Virginis c. 6. dicit, immenſitatem gaudii, quo in hac filii apparitione Virgo perfuſa eſt Angelis fuiſſe admirandam, hominibus autem inenarrabilem. Deinde vero rogat, cur Evangeliſtæ non narraverint, Chriſtum primo ac præcipue matri apparuiſſe. Reſponditque primo, quia hoc videri poterat ſuperfluum; deinde ne viderentur Reginam Cæli & terræ, cæteris, quibus Chriſtus apparuit, coæquare. *Spiritus* (inquit) *ejus in illa plene, ac perfecte quieſcebat, qui ſibi & eſſe illius, & facta ejus omnia luce clarius revelabat, & Evangeliſtæ ſcriberent tunc, vel tunc talem ſemet illi exhibuiſſe?* Idem Bonavent. in meditat. vitæ Chriſti c.87. Tandem Rupert. l.7. de divin. offic. c.25. oſtendens antiquam traditionem, dicit, recte a majoribus traditum eſſe, ut in proceſſionibus diei Dominicæ, prima ſtatio, & ſalutatio fiat ad B. Virginem: *Geſtit enim* (inquit) *Chriſtiana devotio perpendere, quantus torrens gaudii repente inundans animam ejus ferro doloris confoſſam inebriarit, cum redivivus filius illi ante omnes fortaſſe mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam ſuam annunciavit.* Et infra; *Veriſſime igitur matri filius reſurgens apparuit: ſed illa, ut ab initio cœperat, ita & nunc conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Quod ſi idcirco verum non videretur, quia nullus Evangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt, quod nunquam poſt reſurrectionem ſuam viſus ſit matri, quia quando, vel ubi apparuerit illi, nullus eorum dixit. Sed abſit hoc ab illo, qui in lege ſua patrem, & matrem honorare præcepit, abſit, inquam, ut matrem propter ſe doloris gladio tranſverberatam tam dura negligentia talis filius inhonoraverit. Non ſic Apoſtolicæ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam Jeruſalem in principio lætitiæ ſuæ poſuit.* Et infra dicit, Chriſtum mox ut ſurrexit, dixiſſe: *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Quæ enim ſui corporis parte altius poſt Chriſtum Eccleſiæ ſublimitas enituit, quam ſingularibus hujus Reginæ Angelorum meritis: & quo in vertice montium tantum myrrhæ, & thuris, id eſt mortificationis, & orationis inveniri potuit, quantum in hujus Virginis anima, quā ſingulariter Dominicæ paſſionis gladius pertranſierat?* In quibus Ruperti verbis multæ conjecturæ continentur ad hanc veritatem perſuadendam, & ideo omnia retuli. Et ibidem reſpondet Ruper. ad locum Marci dicens, Evangeliſtas ſolum retuliſſe eas apparitiones, quæ factæ ſunt in teſtimonium veræ reſurrectionis, juxta illud Act. 10. *Dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis a Deo.* Non enim aſſumpſerunt onus ſcribendi omnia, quæ Chriſtus geſſit, neque omnia ſingularia officia, quæ matri exhibuit, ſed ea tantum, quæ ad myſteria fidei confirmanda, & referenda ſufficere viſa ſunt. Cum ergo dicitur Chriſtus primo apparuiſſe Marię Magdalenæ, intelligendum eſt vel inter eos, qui futuri erant teſtes reſurrectionis, de quibus Evangeliſtæ ſcribebant, vel inter eos, quibus Chriſtus apparuit ad eorum fidem confirmandam. Quocirca in hoc numero B. Virgo non comprehenditur. Quia nec futura erat teſtis reſurrectionis, ne ob filii amorem aliquid fingere exiſtimaretur: neque de fide reſurrectionis aliquando fuit incerta. Et ideo non propter hanc cauſam ei Chriſtus primo apparuit: ſed ut debitam amoris, & honoris ſignificationem præberet. Ex quo fit, ut non ſolum cenſeamus, Virgini conceſſum eſſe hoc beneficium propter commodum ejus: ſed etiam, quia ipſum Chriſtum hoc maxime decebat. Tum quia ut filius debuit ſingulariter honorare matrem. Tum etiam, quia cum ab ipſa maxime diligeretur, debuit etiam ſingularia amoris ſigna rependere. Unde neceſſe fuit, ut hoc ſingulari beneficio fides, ſpes, & charitas Virginis in Chriſtum plurimum creſcerent, ac confirmarentur. Atque ex his facile expediuntur rationes omnes dubitandi in principio poſitæ.

Chriſtum poſt reſurrectionem ſuam apparere matri decentiſſimum.

SECTIO II.

Quæ & quot fuerint mulieres, quibus Chriſtus ſuſcitatus apparuit.

INcipimus ſermonem inſtituere de apparitionibus, quot ab Evangeliſtis narrantur, & quoniam ſimul ſcribunt de Magdalena, & aliis fœminis, oportet prius nonnulla præmittere de illarum numero, & quæ illæ fuerint declarare. Non agemus autem, quo tempore profectæ ſint ad monumentum. Quoniam de hac re in ſuperioribus diſſeruimus, tractantes de tempore Dominicæ reſurrectionis, ubi verba Evangeliſtarum huc ſpectantia expoſuimus, & in concordiam redegimus.

In hac ergo quæſtione, circa numerum harum mulierum, videtur eſſe quædam diverſitas in Evangeliſtis.

Nam

Nam Joannes, ſolius Mariæ Magdalenæ meminit: Matthæus addidit alteram Mariam, Marcus adjunxit *Salome*, & non dixit alteram Mariam, ſed *Mariam Jacobi*. Tandem Lucas, prætermiſſa Salome, nominat *Joannam* cum aliis duabus Mariis, & ſubdit verba generalia, nimirum, Profectas ſimul *cæteras, quæ cum eis erant*. Propter hęc poſſet aliquis ſuſpicari Evãgeliſtas fuiſſe loquutos de diverſis fœminis, & de variis profectionibus earum, quod ſignificavit Hieronymus verbis quibuſdam generalibus Matthæi 28. ep. 150. ad Hedibiam qu. 4. & 5. Ubi ſignificat, Magdalenam prius veniſſe cum aliis: poſtea vero ſolam. Alii autem e contrario (ut ibidem refert) dixerunt prius veniſſe ſolam (prout Joannem indicare cenſebant) poſtea vero cum aliis. Similia habet Nicephorus lib. 1. Hiſtor. c. 33. ubi multa alia dicit, quæ probari nullo modo poſſunt. Omitto Ambroſium, & alios, qui dicunt, fuiſſe plures Magdalenas, & alteram veniſſe ſolam: alteram vero cum reliquis fęminis. Hoc enim falſo niti fundamento, ſtatim oſtendemus. Quamobrem quicquid ſit de aliis profectionibus, vel itineribus ab iis mulieribus factis, poſtquam primo ad monumentum pervenerunt (de quibus poſtea dicemus) tamen quod omnes Evangeliſtæ incipientes narrare hiſtoriam reſurrectionis, quando eas primo nominant, loquantur de eadem re, atque adeo de eiſdem mulieribus: & de prima profectione earum ad monumentum certum eſt, & expreſſe id docet Hieronymus citato loco, & ex verbis Evangeliſtarum ſatis aperte conſtat. Ideo enim omnes commemorant fuiſſe mulieres valde mane, ſtatim ac elapſa fuit nox Sabbathi: omnes etiam referunt, tunc primo vidiſſe lapidem ſublatum. Deinde ſupra oſtendimus, quod ad præſentem profectionem mulierum ſpectat omnes Evangeliſtas de eodem tempore, horaque eſſe loquutos. Præterea ſi prius Magdalena venit ſola, & vidit lapidem ſublatum, quomodo poſtea rediens cum aliis fęminis dicebat: *Quis revolvet nobis lapidem?* Si vero prius venit cum aliis fęminis, & cum eis vidit lapidem ſublatum: ergo ſtatim rediit ad id nuntiandum Apoſtolis, ut Joannes narrat; ergo quoad hoc loquuntur omnes Evangeliſtæ de eadem mulierum profectione; ergo & de eiſdem mulieribus. Tandem varietas propoſita nullam infert difficultatem. Nam Evangeliſta, qui pauciores mulieres exprimit, non excludit alias; omnes ergo, quæ ob omnibus ſimul connumerantur, profectæ fuerunt, quamvis non omnes a ſingulis enumerentur.

Ex dicta igitur narratione ſaltem conſtat, iviſſe tres mulieres, quarum nomina Evangeliſtæ recenſent, & prę terea alias; quot autem illæ fuerint, incertum eſt, ſolumque affirmari poteſt, fuiſſe plures, cum Luc. in plurali loquatur, dicens, *cæteræ, quæ cum eis erant*. Deinde etiam eſt incertum, an illæ, quæ nominatim exprimuntur, fuerint tres, vel quatuor, vel quinq; Primum, quia non conſtat, an illa, quam Matth. vocavit *alteram Mariam*, ſit alia ab ea, quam vocarunt Marc. & Luc. *Mariam Jacobi*. Veriſimilius autem exiſtimo, eſſe eandem, ut ſuperius dixi: quia c. 27. idem Mat. cum Maria Magdalena tantum recenſuit Mariam Jacobi, quã ſtatim ibi vocavit *alterã Mariam*. Eſt igitur fere evidens, eandem referri cap. 28. Rurſus dubium eſt, an Joanna, & Salome apud Lucam, & Marcum ſint diſtinctæ perſonæ, vel potius eadem, quæ fortaſſe erat binomia, probabilius vero eſt, eſſe diverſas perſonas. Una erat uxor Zebedæi, altera Chuſæ, ut dicemus. Illud etiam poterat hic dubitari, an Maria Magdalena, de qua hic loquuntur Evangeliſtæ, ſit una & eadem perſona, vel duplex ejuſdem nominis. Sed de hoc dicemus in ſequenti puncto, quare hæc ſufficiant de numero harum mulierum.

Quod attinet ad ſecundum, quæ fuerint hæ mulieres, omiſſis iis, quarum nomina reticentur, de quibus nihil dici poteſt: de Joanna mentionem fecit Luc. c. 8. dicens, fuiſſe *uxorem Chuſæ procuratoris Herodis*. De Salome vero diſp. 5. ſect. 4. oſtendimus, eſſe veriſimilius illam eſſe, quæ in Evangelio dicitur *mater filiorum Zebedæi*, ut colligitur ex Marco 15. ſimul Matt. 27. & ibidem oſtendimus, hanc mulierem nunquam ab Evangeliſtis vocari *Mariam*. Rurſus de Maria Jacobi in citato loco etiam explicui, quæ fuit, & late refutavi ſententiam opinantium, hanc, vel illam, quam Matth. 1. vocavit *alteram Mariam*, fuiſſe Virginem Beatiſſimam.

Dubium de Maria Magdalena.

Tota ergo difficultas revocatur ad Mariam Magdalenam, utrum ſcilicet fuerit *illa*, quæ in Evangelio dicitur *ſoror Marthæ, & Lazari*, an alia; vel utrum fuerint plures, quæ ad monumentum Domini venerunt. Fuit enim aliquorum Patrum ſententia, ut Hieron. refert dicta qu. 4. ad Hedibiam, & Euſebius Cæſarienſis in ep. ad Marinum, non eſſe eandem Magdalenam, de qua hic loquuntur Evangeliſtæ; quia Matth. refert, & idem ſentit Marcus, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ, quando ſummo mane profecta eſt ad monumentum: Joannes autem dicit poſt illam apparitionem perſtitiſſe plorantem juxta monumentum, *quia tulerunt Dominum*. Ergo hæc nondum viderat Chriſtum; ſunt ergo diverſæ. Et Euſebius addit argumentum: quia Magdalena apud Joannem non eſt permiſſa tangere Chriſtum, cum illi apparuit: apud alios autem Evangeliſtas permiſſa eſt illum tangere cum aliis mulieribus: non eſt ergo eadem. Deinde Marcus dicens primo apparuiſſe Magdalenæ, addidit, *de qua ejecerat ſeptem dæmonia*, quod non alia ratione feciſſe videtur, niſi ut eam diſtingueret ab alia Magdalena non peccatrice, quæ erat ſoror Lazari. Et ita has duas diſtinguunt Clemens Papa l. 3. Conſtit. c. 6. Origenes tract. 35. in Matth. & hom. 1. in Cant. ex iis, quæ Hieron. tranſtulit, Chryſoſtomus hom. 61. in Joann. & 81. in Matth. Macarius Ægyptius homil. 12. quem refert Turrianus ſuper Clementem, Theophylact. Marc. 14. Hieron. & Euthym. Matth. 26. qui omnes diſtinguunt Magdalenam peccatricem a Maria ſorore Lazari, quamvis non dicant, utriuſque fieri mentionem in apparitione Reſurrectionis, ſed vel de hoc taceant, vel potius cenſeant, ſolam Magdalenam peccatricem eſſe illam, quæ quæſivit Dominum in monumento, cuique Chriſtus apparuit. Atque hanc diſtinctionem, Magdalenæ peccatricis a ſorore Lazari probabilem, vel dubiam relinquit Auguſtinus tractatu quadrageſimo nono in Joannem. Sunt etiam, qui præter Mariam ſororem Lazari, duas Magdalenas peccatrices fuiſſe opinentur, ut refertur Euſebius ſupra, & opinatus eſt Photius Conſtantinopolitanus apud Turrianum ſupra. Pro qua ſententia ex recentioribus ſcripſerunt Jacobus Faber, & Jodocus Chlictoveus. Sed non eſt ſententia probabilis, neq; habet fundamentum in Evangelio, ut videbimus. Alia vero, quæ diſtinguit Magdalenam a Maria ſorore Lazari, eſt fortaſſe utcunque probabilis: non eſt tamen præſenti inſtituto neceſſaria, nec ſimpliciter vera.

Dicendum itaq; primo eſt, unam ſolam eſſe Mariam Magdalenam, de qua Evangeliſtæ loquuntur in apparitionibus Reſurrectionis. Hæc eſt ſententia omnium Patrum, & expoſitorum ſuper Evangelia, & in aliis locis, quæ ſtatim referam. Hieronymus autem, & Euſeb. licet contrariam opinionem referant, non tamen probant. Et probatur de Evangelio Joannis: nam de cæteris neque eſt ulla difficultas, neque ullus in controverſiam id adduxit. Et primum, quod Joannes in ſuo contextu de una, & eadẽ Maria Magdalena loquatur, patet. Quia cum prius dixiſſet, Mariam Magdalenam veniſſe in monumentum, & viſo lapide ſublato vocaſſe Petrum, & Joannem, eoſq; veniſſe, poſteaque receſſiſſe, ſubdit: *Maria autem ſtabat, &c.* Quibus verbis manifeſte facit relationem ad eam Mariam, de qua prius meminera. De qua quoque poſtea concludit, *Venit Maria Magdalena annuntians Diſcipulis, &c.* Loquitur ergo manifeſte de eadem muliere, neque aliud fingi poteſt ſine magna æquivocatione, & corruptione contextus. Neque contrà hoc obſtat difficultas, quam ſupra tetigit Hieronymus. Aſſumit enim falſum, ſcilicet Magdalenam in prima profectione ad monumentum, Chriſtum Dominum ſuſcitatum vidiſſe. Id enim neque ex Joanne, neque ex aliis Evangeliſtis colligitur, ut in ſequẽtibus oſtendemus. Deinde quod Joannes de eadem loquatur, de qua cæteri Evangeliſtæ, conſtat primo ex identitate nominis. Hæc enim conjectura non eſt contemnenda, quando nihil eſt, quod cogat ad diſtinguendas perſonas, & præſertim in narratione ejuſdem hiſtoriæ, eodem tempore, & de eodem facto. Quod autem in præſenti nihil ſit, quod cogat, patet: quia ſolum poteſt fieri argumentum ſupra propoſitum ex Euſebio. Illud autem facile expedit Hieronymus dicta quæſt. 4. ad Hedibiam, & epiſt. 148. ad Marcellam, & Euſebius ſupra, quem refert Anaſtaſius Nicænus lib. quæſtion. inſcriptum quæſt. 90. Dicunt igitur, illas duas apparitiones fuiſſe diverſas, & in priori rejectam

Maria Magdalena, de qua in apparitionibus, reſurrectionis Evangeliũ loquitur, una, non plures.

eſſe

eſſe Magdalenam, ut incredulam, ſeu in fide imperfectâ: in poſteriori vero, vel eandem Magdalenam jam in fide corroboratam, vel alias mulieres jam credentes permiſſas eſſe Chriſtum tangere. Quæ reſponſio (quod ad fidem hiſtoriæ attinet) eſt veriſſima, quoad rationem vero, quam reddit de facto Chriſti, alia fortaſſe eſt magis literalis, quæ omnia in ſequentibus latius conſtabunt. Nulla igitur eſt illa conjectura. Aliunde vero, ex contextu Joannis colligitur, in principio capitis vigeſimi, aperte loqui de prima profectione mulierum ad monumentum, de qua loquuntur alii Evangeliſtæ, ut ſupra etiam notavimus. Deinde probabiliter ex eo colligitur, Chriſtum primo apparuiſſe Magdalenæ, ſicut Marcus affirmat, & infra videbimus: ſignum ergo eſt, utrumque de eadem loqui.

Secundo dicendum eſt, hanc Mariam Magdalenam, cui Chriſtus primo apparuit, fuiſſe ſororem Lazari. Hanc ſententiam exiſtimo longe probabiliorem: probanda vero eſt ex duobus principiis. Primum eſt, hanc Magdalenam, cui Chriſtus primo apparuit, fuiſſe mulierem peccatricem, quæ illius pedes unxerat, Lucæ 7. Quod Patres colligunt ex illis verbis Marci: *De qua ſeptem dæmonia ejecerat*, per quæ omnia genera peccatorum intelligunt, ita, ut ſenſus ſit, Chriſtum liberaſſe illam omnibus vitiis, & peccatis, quibus erant irretita, ut exponit Gregorius hom. 33. in Evangel. Hieronymus in Marcum, qui idem ſentit dicta ep. 148. Theophylactus Marci 17. & Lucæ 8. & Beda l. 4. in Marcum, & l. 3. in Lucam c. 29. ubi notat hanc Mariam Magdalenam, cujus etiam fecit mentionem Lucas c. 18. eſſe illam peccatricem, de qua tacito nomine loquitur idem Lucas cap. 7. Dices, ex prædictis verbis hoc non ſufficienter probari: quia ille ſenſus non eſt literalis, ſed ſpiritualis. Neque enim videtur negandum, quin ille locus ad literam intelligendus ſit de dæmonibus, qui corporaliter illam vexabant, ſive ſeptenarius numerus proprie, & in rigore ſumatur, ſive intelligatur definitus numerus poſitus pro indefinito. Nam Lucas cap. 8. dicit: *De qua ſeptem dæmonia exierant*, cujus verbi vis apertius indicat, vere exiviſſe dæmonia ab illa, maxime quia Lucas paulo ante narrat, quod ſequebantur Chriſtum mulieres aliquæ: *Quæ erant curatæ ab ſpiritibus malignis*. Quod neceſſe eſt, intelligi de liberatione a vexatione corporali malorum ſpirituum. Denique quandocunque in Evangelio narratur, Chriſtum ejeciſſe dæmonem ab aliquo, non refertur verbis magis propriis, quam quod expulit dæmonem. *Dæmon* enim proprie non ſignificat peccatum, ſed ſpiritum immundum; ergo cum eadem proprietate ſunt intelligenda prædicta verba Marci, cum ſermo ſit hiſtoricus: & nihil ſit, quod ad metaphoricam interpretationem cogat. Ita exponit Tertullianus l. de anima cap. 25. ubi cum dixiſſet, plures ſpiritus, ſeu dæmones poſſe eſſe intra idem corpus hominis, exemplum ponit in Magdalena & in Geraſeno. Et idem ſentit Ambroſius l. de Salom. cap. 5. ubi recenſens Chriſti miracula, inquit: *Dum ſurdis inſinuat auditum, dum largum ſanguinis fluxum ſiccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria.* Quem locum notavit Janſenius cap. 55. Concord. ubi eandem ſententiam docet, quam etiam inſinuat Euthym. & Theophylact. Qua expoſitione ſuppoſita, ex eo, quod Chriſtus ejecerit ſeptem dæmonia ab hac muliere, non poteſt colligi, illam fuiſſe peccatricem. Nam (ut inquit Serenus apud Caſſian. collat. 7. cap. 25.) *Corporaliter traditos Satanæ, etiam viros ſanctos novimus pro leviſſimis quibuſque delictis.* Cujus rei exemplum mirabile refert de Moyſe Abbate cap. 27. unde concludit cap. 28. *Ex quo manifeſte perpenditur, non deberi eos abominari, vel deſpici, quos videmus iſtis nequitiæ ſpiritibus tradi.* Ergo non poſſumus judicare, hanc mulierem fuiſſe peccatricem, præſertim publicam, & famoſam, qualem eam depingit Luc. c. 7. eo, quod ab ea ſeptem dæmonia exierint. Reſpondeo, argumentum concludere ex ſola ſcriptura non poſſe convinci hanc Magdalenam (cujus meminit Luc. c. 8.) fuiſſe illam peccatricem mulierem, de qua loquitur idem ipſe c. 7. Sed nihilominus non ſolum ex probabili conjectura, ſed etiam ex traditione Eccleſiæ, & cõmuni Patrum expoſitione dicendum eſt, eſſe eandem. Cõjectura eſt. Quia licet interdum permittat Deus, juſtum vexari corporaliter a dæmone: tamen frequentius id fit in pœnam peccati, & præſertim quando eſt tam acerba vexatio, ut non ſolum uni, ſed multitudini dæmonum homo tradatur & hujuſmodi cenſentur fere ſemper fuiſſe illi, quos Chriſtus a dæmonum vexatione liberabat. Hinc ergo intellectum eſt hanc fœminam referri vexatam a ſeptem, ſeu multis dæmonibus propter multa flagitia, quibus implicata fuerat. Intellectum eſt etiam, non ſine myſterio Lucam, & Marc. ſeptenarium numerum dæmonum indicaſſe, ut ſimul alludant ad ſeptem vitia capitalia, quibus univerſitas peccatorum comprehenditur. Atque ita licet concedamus poſteriorem ſenſum literalem, non tamen excludendum cenſemus priorem vel ſimul literalem, vel certe ſpiritualem ab Spiritu Sancto intentum, & a Sanctis Patribus explicatum, & ab Eccleſia ſuſceptum, quæ in officio Magdalenæ ſic canit.

Maria Magdalena a Dæmonibus liberata.

Homines vexari a Dæmone cur permittit Deus.

Lauda mater Eccleſia,
Lauda Chriſti clementiam,
Qui ſeptem purgat vitia,
Per ſeptiformem gratiam.

Poſtea vero in eodem hymno dicitur, hanc mulierem fuiſſe illam peccatricem, quę unxit pedes Domini: & ita ſimul conſtat hanc eſſe Eccleſiæ opinionem. Quam eſſe traditam a Sanctis Patribus ex iis, quæ adduximus in priori ſenſu verborum Marci, conſtat.

Secundum principium eſt, mulierem illam peccatricem, quæ Luc. 7. unxit pedes Domini, & capillis ſuis terſit, fuiſſe Mariam ſororem Lazari. Hoc videtur aperte probari ex Jo. 11. c. ubi loquens de Maria ſorore Lazari interponit hæc verba: *Maria autem erat, quæ unxit pedes Domini, & terſit capillis ſuis.* Ut enim notavit Aug. l. 2. de conſenſ. Evang. c. 79. aperte loquitur Jo. de unctione Domini facta in domo Phariſæi, quam refert Lucas c. 7. Quia non poteſt loqui de alia, quæ facta eſt paulo ante paſſionem, quam idem Jo. refert c. 12. Illa enim facta eſt poſt Lazarum mortuum & ſuſcitatum, hæc vero antea facta refertur. Et eadem ratione non poteſt loqui Joann. de alia unctione, quam referunt Matth. c. 26. & Marc. 14. Nam hæc vel eſt eadem cum illa, quæ narratur Jo. 12. ca. vel poſterior illa, ut dicemus. Reſponderi vero poteſt Joannem loquutum eſſe in illo c. 11. per anticipationem de illa ut præterita reſpectu temporis, in quo ſcribebat, non vero reſpectu temporis, in quo res geſta eſt, quam narrare incipiebat. Ita eluſit hoc teſtimonium Jacobus Faber, & probat Janſ. c. 48. quamvis alias a Fabri ſententia diſſideat. Sed nihilominus verba Joannis non parum urgent. Primo quia notarunt ii, qui accurate Joannem expoſuerunt, illum ſemper obſervare ſeriem hiſtorię, & nunquam narrare ut præterita ea, quæ poſtea ſunt geſta. Unde, cum alii Evangeliſtæ mentionem facientes de Juda, addere ſoleant, *qui tradidit eum*, etiamſi ante tempus paſſionis loquantur: Joannes tamen ſemper dicit, *qui erat eum traditurus.* Secundo quia (ut Cajet. argumentatur) nulla erat ibi occaſio anticipandi hiſtoriam capite ſequenti referendam. Quia jam ſatis conſtabat, de qua Maria loqueretur, ſcilicet de ſorore Lazari, & Marthæ. Ergo ne fruſtra fecerit mentionem illius unctionis, dicendum certe eſt, non eſſe loquutum de unctione, quæ poſtea narrata eſt, ſed de alia, quæ præceſſerat. Tertio in ipſis verbis indicat non obſcure voluiſſe attingere hiſtoriam, quam Lucas fuſe narraverat, quæque eo tempore, quo Joannes ſcribebat, jam erat ſatis nota fidelibus, quia vero Lucas non expreſſerat nomen illius mulieris, hoc ipſum addere voluiſſe. Quarto recte advertit Janſenius, ex iis verbis Joannis colligi ſolam hanc Mariam unxiſſe pedes Chriſti, *& capillis capitis ſui terſiſſe.* Quia ſi plures hoc feciſſent, non ſatis indicaſſet Joannes mulierem, de qua loquebatur. Quinto, hanc ſententiam Eccleſia amplexa eſt in prędicto hymno dicens:

Mulier peccatrix, quæ in Phariſæi domo Chriſti pedes unxit, Maria ſoror Lazari.

Maria ſoror Lazari,
Quæ tot commiſit crimina,
Ab ipſa fauce Tartari
Venit ad vitæ limina.
Ægra currit ad medicum,
Vas ferens aromaticum.

Et in toto officio illius diei ſæpe hoc repetitur. Sexto hæc eſt ſententia multorum Patrum, Auguſtini ſupra, & Greg. hom. 25. & 33. in Evang. & l. 6. ep. c. 186. ep. 22. Bedę l. 3. in Luc. c. 28. Innoc. l. 2. de myſteriis c. 57. Idem ſentit Ambroſ. dicto l. de Salom. c. 5. quamvis l. 7. in Luc. circa hoc dubius eſſe videatur. Et in eadem ſententia eſt Orig. in hom. celebri de Maria Magdalena.

Ex

Maria Magdalena, cui primo Chriſtus apparuit, ſoror Lazari.

Ex his ergo concluditur aſſertio poſita. Illa enim Maria Magdalena, cui Chriſtus apparuit poſt reſurrectionem, fuit illa peccatrix, quæ unxit pedes ejus: ſed illa eadem fuit ſoror Lazari; ergo illa, cui Chriſtus apparuit, fuit Maria ſoror Lazari. Et confirmari poteſt. Nam eadem Maria fuit, quæ venit ſummo mane ad monumentum, & cui Chriſtus paulo poſt primo apparuit, ut conſtat ex Joan. 20. ſed illa, quę ivit ad monumentum ad ungendum corpus Domini, fuit Maria ſoror Lazari: ergo illa eadem eſt, cui primo Chriſtus apparuit. Minor colligi poteſt ex illis verbis Joan. 12. *Sinite illam* (id eſt, Mariam ſororem Lazari) *ut in diem ſepulturæ meæ ſervet illud.* Quibus verbis indicavit Chriſtus, illam Mariam aliquando deſideraturam ungere corpus ſuum ſepultum, & tunc feciſſe, quod poſtea futurum non erat in ipſius poteſtate. Confirmatur ſecundo ex Eccleſiæ authoritate, quæ idem affirmat in prædicto hymno dicens.

Surgentem cum victoria
Jeſum videt ab inferis,
Prima meretur gaudia
Quæ plus amabat cæteris.

Et idem affirmant Patres paulo ante citati, & in ſequenti illatione amplius confirmabitur.

Maria Magdalena ſoror Lazari quæ.

Ex dictis infertur, unam, & eamdem eſſe mulierē, quę in Evangelio (tacito nomine) dicitur unxiſſe Chriſtum viventem, & quæ alibi vocatur Maria Magdalena, a qua Dominus ſeptem dæmonia ejecit, alibi vero dicitur Maria ſoror Lazari. Hoc ſequitur evidenter ex dictis. Oſtendimus enim in omnibus illis locis Evangelii de eadem perſona eſſe ſermonem: & hoc plane profitetur Eccleſia in prædicto officio de Maria Magdalena. Quod argumētum (ut bene notavit Roffenſis in opuſculo, quod edidit in defenſionē hujus ſententiæ) optime roboratur ex verbis Chriſti Mat. 26. & Mar. 14. ***Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit Evangelium hoc in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit in memoriam ejus.*** Ubi Chriſtus prædicit eam mulierem prædicandam, & laudandã ſemper fore in Eccleſia propter illud factum: ſed Eccleſia tribuit illud factum peccatrici mulieri, de qua ſeptem dæmonia exierunt: ergo illa eadem eſt ſoror Lazari. Præterea accedit conjectura, nam de peccatrice illa, cujus nomen reticetur, dixit Chriſtus, *quoniam dilexit multum*. Luc. 7. de Maria vero ſorore Lazari, ***quod optimam partē elegit***, id eſt, ejuſdem Chriſti amorem, quo fruebatur, & in eo creſcebat, quando *ſedens ſecus pedes ejus audiebat verbum illius.* Illa vero Maria Magdalena, *a qua ſeptem demonia exierant*, hoc Chriſti amore flagrans ad monumentum ibat, redibatque, ſtabat ac flebat ob illius deſiderium. Propter quod (ut Eccleſia canit) *Prima meruit gaudia, quæ plus amabat cæteris.* Ergo ſignum eſt, fuiſſe hanc unam, & eandem perſonam. Tandem favet antiqua hiſtoria traditione Majorum recepta apud Maſſilienſes, apud quos Maria ſoror Lazari cum fratribus ſuis vixiſſe fertur uſque ad mortem, & in ſepulchro ejus inſcriptum eſſe dicitur, fuiſſe mulierem illam peccatricem, quæ poſtea ſedit plorans ad ſepulchrum Domini. Et hoc creditur fuiſſe ſcriptum juſſu Maximini unius ex ſeptuaginta diſcipulis, qui fuit comes Lazari, & ſororum ejus, ut refert Sigebertus in libro de una Magdalena, quem ante quingentos annos ſcripſit. Et hæc eſt ſententia omnium Patrum, quos paulo ante retuli. Quibus addi poteſt Hieronymus ep. 150. ad 4. quæſt. quatenus dicit, in Evangelio quatuor Marias tantum reperiri; una eſt mater Domini, altera Maria Jacobi, & Joſeph, tertia Maria Cleophæ, quarta Maria Magdalena. Oportuiſſet autem addere quintam, ſi Maria ſoror Lazari eſſet diſtincta a Magdalena. Et in proœmio ſuper Oſeam, dicit, eandem eſſe mulierem peccatricem, quæ unxit pedes Domini, & pro qua Dominus reſpondit proditori adverſus eam murmuranti. Bern. ſer. de Maria Magd. Beda & Ruper. Joan. 11. & S. Th. & fere omnes alii catholici expoſitores. Ad rationē dubitandi, ſumptam ex verbis Marci reſpondetur, Marcum non addidiſſe illa verba: *De qua ſeptem Dæmonia ejecerat*, ut hanc Mariã Magdalenã ab alia fęmina ejuſdē nominis diſtingueret: ſed, ut narraret aliquid, quod a Mat. fuerat prętermiſſum: itemque ut efficaciam gratię Chriſti commendaret. ***Quia ubi abundaverat delictum***, tanta *ſuper abundavit & gratia*, ut illa peccatrix mulier prima eſſe meruerit, quæ Chriſtum reſurgentem vidit.

Titulus in ſepulchro Magdalenæ inſcriptus.

1. Objectio.

Solent tamen nonnulla contra propoſitam ſententiã objici, quæ breviter proponere oportet, & expedire. Primum eſt, quia non videtur credibile, Mariam ſororem Lazari fœminam nobilem & honoratam (ut ex Joann. 11. colligitur) fuiſſe publicam meretricem, aut famoſam peccatricem, cujus hiſtoria narratur Luc. 7. Secunda eſt, quia difficile etiam creditu eſt, Chriſtum admiſiſſe ad tantam amicitiam, & familiaritatem famoſam mulierem peccatricem. Tertia, quia Maria Magdalena, de qua fit mentio Luc. 8. erat Galilæa, ut ex Matth. 27. & Marc. 15. colligitur, illis verbis. ***Erant autem ibi mulieres, quæ ſequutæ erant Jeſum a Galilæa miniſtrantes ei, inter quas erat Maria Magdalena, &c.*** At vero maria ſoror Lazari erat ex Bethania prope Jeruſalem, ut patet Joan. 11. Unde hæc ſoror Lazari, nunquam in Evangelio vocatur ***Magdalena***, ſed tantum ***Maria***: alia vero Galilæa vocatur ***Maria Magdalena***, & creditur ſic nominata a Magdalo, ſeu Magda civitate Galilææ. Sic enim refert Epiphanius Presbyter in vita virginis Mariæ, Chriſtum in civitate Magda exceptum fuiſſe a Maria muliere divite, & nobili, ut Turrianus commemorat ſuper citatum locum Clementis. Quarta, quia mulier, quæ Matth. 26. & Marc. 14. unxit Chriſtum, non potuit eſſe Maria ſoror Lazari, quæ unxit illum Jo. 12. Quia hæc unxit Chriſtum in domo ſua, vel fratris ſui, ut colligitur ex eo, quod ***Martha in illa cœna miniſtrabat***: non eſt autem credibile miniſtraſſe in aliena domo: alia vero mulier unxit Chriſtum in domo Simonis leproſi. Deinde Maria unxit pedes, illa caput; rurſus Maria ante ſex dies Paſcha, alia biduo ante Paſcha.

Secunda. Tertia. Quarta.

Reſponſ. ad primã objectionem.

Ad primam in primis dicitur, argumentum commune eſſe utrique ſententiæ. Nam etiam illi, qui putant, Mariam peccatricem fuiſſe e Galilæa, referunt fuiſſe divitem & nobilem, ut paulo ante dicebam. Deinde nihil eſt, quod nos cogat fateri, Lazari familiam fuiſſe valde nobilem, ac locupletem. Omnia enim (quæ narrantur Joan. 11.) potuerunt accidere in perſonis mediocris ſtatus, & conditionis. Ad hæc, neque eſt novum, neque inuſitatum, interdum nobiles fœminas eſſe infames, & impudiciſſimas, de qua re poſſent multa ex hiſtoriis referri: ſed non oportet in hoc immorari. Tandem, non eſt cur exiſtimemus, Magdalenam fuiſſe publicam meretricem, ſeu ſcortum. Quod enim Luc. 7. dicitur: ***Quæ erat in civitate peccatrix***, non eſt ita accipiendum, ut ſit ſenſus, in tota civitate habitam fuiſſe, & exiſtimatam peccatricem: ſed ſolum mulierem quandam peccatricem, quæ in illa civitate aderat, acceſſiſſe ad ungendum Chriſtum, ſic enim ad literam habent Græca. ***Et ecce mulier exiſtens in illa civitate, quæ erat peccatrix.*** Ex iis ergo verbis non poteſt colligi, fuiſſe publicum ſcortum: ſed ad ſummum fuiſſe juxta ſuum ſtatum, & conditionem impudicam, nimiumque delitiis deditam.

Mariæ Magdalenæ ſtatus, & conditio.

Ad 2.

Ad ſecundam fere reſpondit Chriſtus Phariſæo dicenti: ***Hic ſi eſſet Propheta, ſciret, quæ, & qualis ſit mulier, quæ tangit pedes ejus, quia peccatrix eſt.*** Itaque Chriſtus non admiſit illam niſi poſt inſignem, ac publicam pœnitentiam, vitæque emendationem. Unde bene notat Janſenius c. 55. ex Roffenſi, illam fœminam paulatim fuiſſe a Chriſto, & malis liberatam & cumulatam bonis. Cum enim eſſet a Dæmonibus obſeſſa prius corporaliter liberata eſt ab eorum vexatione, & deinde cępit peccata ſua agnoſcere, & lachrymis delere, & tunc acceſſit ad Chriſtum publica prębens pœnitentiæ, charitatis, & gratitudinis ſigna: poſtea vero impetrata criminum venia Chriſto adhæſit, eumque ſequuta eſt, opes ſuas in ejus obſequium impendens. Ac tandem poſt magnam veteris vitæ mutationem, & ſanctitatis ſtudium merito inſignia beneficia, & ſingularis amoris ſigna a Chriſto accepit.

Ad 3.

Ad tertiam reſpondetur, ex Marco, & Matthæo ſolum poſſe colligi, Magdalenam fuiſſe in Galilęa, quando Chriſtus ibi prædicabat, eique miniſtraſſe. Unde non fit, illam fuiſſe Galilæam. Quamquam enim fuerit in Bethania orta, potuit variis ex cauſis in Galilęam migrare. Primo, deſiderio videndi Chriſtum, & maxime ut a Dæmonibus, a quibus vexabatur, ejus virtute liberaretur. Deinde, quia propter libere vivendi licentiam, fortaſſe propria domo relicta, in Galilæam diverterat. Denique Janſenius c. 55. Concordiæ, & Joannes Suarez. tract. 97. in Lucam referunt, Magdalenam nupſiſſe in Galilæa viro, cujus erat Caſtellum nomine ***Magdalum***, indeque cognomen accepiſſe: poſtea vero, facto divortio, in eadem pro-

provincia vixiſſe liberius, donec in aliqua civitate ejuſdem provinciæ (ut ex Luc.7.colligitur) a Chriſto corpore,& animo ſanata eſt:quem poſtea in Judæam eſt ſequuta,fratribuſque ſuis reddidit familiarem:quæ omia Joannes Suarez refert,ſe legiſſe in Bethlehem, in quadam hiſtoria antiqua, quam Chriſtiani, & religioſi ibi habitantes, ex majorum traditione, veram eſſe aſſeverabant.

Ad 4. Ad quartam in primis licet omnia concedamus, quæ in illa ſumuntur,ſolum concludunt, illas unctiones fuiſſe diverſas: non tamen mulierem, quæ Chriſtum unxit. Conſtat enim unctiones (quæ referuntur Luc.7.& Joan. 12.) fuiſſe diſtinctas: atqui nos oſtendimus, eandem eſſe mulierem, quæ utrobique Chriſtum unxit; ſicut ergo bis unxit, potuit etiam ter, prout Innocentius citato loco opinatur. Secundo dicitur, nihil eſſe, quod nos cogat, ut fateamur,illas unctiones fuiſſe diverſas:quin potius veriſimilius eſt fuiſſe eandem,ut alii authores ſupracitati pro noſtra ſententia docent. Patetque ex magna convenientia fere in omnibus circumſtantiis. Utraque enim facta eſt inBethania,propePaſcha:& in utraque indignati ſunt diſcipuli,& fere eiſdem verbis a Chriſto ſunt reprehenſi, quod non eſt veriſimile,bis tam brevi tempore accidiſſe. Neque diverſitas, quæ eſt in narratione, ſatis indicat rei diverſitatem. Nam, quod ad domum attinet, potuit eſſe eadem domus Simonis,& Lazari,præſertim ſi verum eſt, quod refert Nicephorus lib.1. c.27. Simonem fuiſſe patrem Lazari. Et licet demus, domum fuiſſe diſtinctam, potuit eſſe tam vicina, & Simon ipſe tam familiaris, & conſanguineus Marthæ, & Mariæ, ut in ea Martha miniſtraret:præſertim cum non tam propter neceſſitatem, quam propter amorem, & devotionem miniſtraret. Deinde,quod unus Evangeliſta referat,Mariã unxiſſe pedes, alius caput,non ſunt cõtraria:potuit enim utrumq;fieri, & unus referre,quod alter omiſerat. Et ita veriſimile eſt (quod Auguſtinus notavit l. 2. de conſen. Evangeliſt. c. 79.) prius copioſe unxiſſe, & terſiſſe pedes, poſtea vero *fracto alabaſtro* (ut Marcus dicit) quod reliquum erat ſuper caput effudiſſe.Nec diſſimile eſt, quod Matthæus, & Marcus generaliter dicunt, diſcipulos fuiſſe indignatos.Joannes autem ſolum Judæ hoc attribuit.Nam præterquam quod (juxta Scripturæ phraſim) potuit a Matthæo & Marco plurale pro ſingulari poni:fieri etiam poteſt,ut Judas murmurare inceperit: poſtea vero alii eum ſint imitati,ut notant Auguſtinus,Hieronymus,&Chryſoſtomus ſuper hæc loca.Tandem in ſcribendo tempore, ſeu die hujus unctionis Joannes (ut de more eum habere diximus) ordinem hiſtoriæ tenuit, & ita revera illa unctio ante ſex dies Paſchæ facta eſt:alii autem Evangeliſtæ,nunquam dixerunt, eſſe factam biduo ante Paſcha: ſed cum dixiſſent, illo biduo ante Paſcha fuiſſe ſacerdotes, & ſcribas congregatos, ut Chriſtum comprehenderent: volentes explicare novam occaſionem, quam illis diebus habuerant ex indignatione, & traditione Judæ, per recapitulationem inſeruerunt hanc hiſtoriam, quæ paulo ante præceſſerat,quoniam ex ea ſumpſit Judas occaſionem vendendi Chriſtum. Eſt igitur verius, unctionem fuiſſe eandem: certiuſque eſt, unam tantum fuiſſe Mariam Magdalenam ſororem Lazari,cui Chriſtus primo ſuſcitatus apparuit.

Cœna in Bethania a Chriſto ante paſſionem inita,que, & quotuplex.

SECTIO III.

Quo ordine,& modo Chriſtus ſuſcitatus Mariæ Magdalenæ, & aliis mulieribus apparuerit.

DUo ſunt,quæ in hac re explicanda difficultatem habent.Primum eſt,an Chriſtus primo apparuerit ſoli Magdalenæ, vel ſimul cum cæteris mulieribus. Ratio dubitandi eſt,quia hoc poſterius multũ inſinuatur Matt. ult.ubi dicitur, Magdalenam cum altera Maria veniſſe in ſepulchrum,& ſtatim ſubditur:*Et ecce terræmotus factus eſt magnus*, ubi illa particula, *& ecce*, aperte ſignificat ſtatim in ipſo primo acceſſu mulierum hoc accidiſſe. Et paulo inferius eodem contextu, & narrationis ſerie, dicitur: *Et ecce Jeſus occurrit illis*. Et confirmatur. Nam licet Joannes ſolius Magdalenæ mentionem faciat,tamen non excludit alias mulieres: quin potius, ſi illa narratio cum aliis Evangeliſtis conferatur, non videntur potuiſſe abeſſe aliæ mulieres a monumento.Quia poſt illam apparitionem redibant ſimul omnes illæ fœminæ.Unde Auguſt.l.3. de conſenſ.Evangeliſt.c.24. affirmans apparitionem illam,quam narrat Joannes, fuiſſe omnium primam, dicit ibi affuiſſe omnes fœminas. E contra autem Hieronym. qu. 5. ad Hedibiam exiſtimat quidem, primam apparitionem omnibus eſſe factam, hanc tamen eſſe, quam narrat Matth. & idem ſentit Theophylact.Matth.28.& Euthym.c.68.ſuper Matth. & c.48.ſuper Marcum,& addit,Marcum,cum dicit,primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, non excludere alias, ſed ſubintelligere potius.*Frequenti enim* (inquit) *in uſu eſt apud Evangeliſtas per perſonam,quæ inſignior eſt,eam etiam intelligere, quæ minus nota eſt.* Et hinc inſinuatur ſecũda dubitatio propoſita,ſcilicet,an Chriſtus bis apparuerit Magdalenæ, ſemel illi ſoli juxta ſepulchrum, & iterum in via ſimul cum aliis mulieribus. Nam quod ita factum ſit,indicant Matthæus,& Joannes.Aliunde vero obſtat.Nam quæro,quęnam harum apparitionum fuerit prior?Si illa, quam Matthæus narrat, factam eſſe mulieribus in via, quomodo poſtea Magdalena plorabat juxta ſepulchrũ eo,quod corpus Domini eſſet ſublatum? Si vero fuit prior ea, quam narrat Joannes, quomodo poſtea ibat Magdalena cum aliis mulieribus, cum jam ſola manſiſſet? Quomodo etiam permiſſa eſt tangere, quod illi parum ante negatum erat?

Dicendum tamen eſt primo,Chriſtum Dominum primo apparuiſſe ſoli Magdalenæ,non ſolum ante alios diſcipulos,ſed etiam ante alias fœminas. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum fere omnium,quos retuli in pręced.Sectione;& Eccleſię,quę ſic canit de Maria Magdal.

Mariæ Magdalenæ poſt reſurrectionem primo omnium Chriſtus apparet.

Prima meretur gaudia,
Quæ plus amabat cæteris.

Et merito verba Marci ita intellecta ſunt. Vix enim clarius potuit id aſſerere. Poſtquam enim de mulieribus ſermonem fecit,& narravit ea,quæ eis ſimul acciderunt, ſermonem convertit ad ſolam Magdalenam, dicentis, illi *primo* apparuiſſe.Et huic conſonat narratio Joannis, qui ex profeſſo refert,hanc apparitionem factã ſoli Mariæ Magdalenæ, quando aliis abeuntibus ipſa *ſtabat ad monumentum foris plorans*. Ut autem hoc apertius comprobetur, explicemus ordinem, quo, juxta contextum omnium Evangeliſtarum, intelligi poteſt hoc accidiſſe.

Primo enim omnes illæ fœminæ venerunt ſimul ad monumentum,audierunt terræmotum, viderunt lapidẽ ſublatum.An vero tunc omnes illæ Angelos viderint,& audierint,definiri non facile poteſt. Quia (ut Joannes narrat) poſtquam Magdalena vidit lapidem ſublatum cucurrit ad Petrum,& Joannem dicens:*Tulerunt Dominum,& neſcimus, ubi poſuerunt eum.* Si autem jam vidiſſet Angelos annuntiantes eum vivere, potius hæc Apoſtolis narraret. Quapropter Auguſtinus l.3. de conſenſu Evangel.c.24. ſignificat,Magdalenam tunc nec vidiſſe, nec audiviſſe Angelos:ſic enim ait.*Ut vidit lapidem ſublatum a monumento,antequam aliquid diligentius inſpiceret, non dubitans ablatum inde eſſe corpus Jeſu,cucurrit, (ſicut dicit idem Joannes) & nuntiavit Petro, atque ipſi Joanni.*Idem ſentit Chryſ.hom.84.in Joan.illis verbis. *Neque intravit, neque introſpexit*. Quod ſi verum eſt, facile expeditur ſecunda difficultas poſita.

Oritur vero alia non minor, quando ſcilicet intelligendum ſit, apparuiſſe, & loquutum fuiſſe cum mulieribus Angelum illum,cujus Marcus,& Matthæus meminerunt, vel duos, de quibus ſcribit Lucas. Nam ſi dicamus,ſolam Magdalenam cucurriſſe ad nuntiandum Petro, & Joanni,alias vero fœminas interim ingreſſas eſſe ſepulchrum, & vidiſſe, atque audiviſſe Angelos, obſtat evidenter Lucas Evangeliſta, qui, poſtquam narravit hanc apparitionem Angelorum, & cætera, quæ acciderant mulieribus, protinus ſubdit. *Erat autem Maria Magdalena, & Joanna, & Maria Jacobi, & cæteræ,quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc*. Cum quo conſonant Matthæus & Marcus. Nam cum dixiſſent, veniſſe Magdalenam,& alias fœminas, ſemper in ſequẽtibus de eis loquuntur, dicentes. *Viderunt juvenem, qui dixit illis:at illæ exeuntes,fugerũt.*Quę omnia ad omnes fęminas,prius nominatas,aperte referuntur, ſi autem dicamus, omnes illas fœminas viſo lapide ſublato ſtatim rediiſſe ad Apoſtolos, & non vidiſſe Angelos, donec poſtea reverſæ cum Petro,& Joanne iterum manſerunt circa ſepulchrum, quando abeuntibus Petro, & Joanne Maria remanſit plorans, (quemmodum Auguſtinus ſupra

pra ſignificat.) Contra hoc etiam obſtat, quia tunc Maria remanſit ſola, & vidit Dominum: at vero apparitio Angelorum, quam narrant alii Evangeliſtæ, evidenter facta eſt ante omnem Chriſti apparitionem, ut ex verbis ipſorum Angelorum conſtat.

Circa hoc, Auguſtinus ſignificat, abeuntibus Petro, & Joanne non manſiſſe ſolam Magdalenam: ſed cum aliis mulieribus, & tunc eis apparuiſſe Angelos, quorum fit mentio tum a Joanne, tum a reliquis Evangeliſtis. Unde etiã ſentit, quando Chriſtus primo apparuit Mariæ Magdalenæ, ibi fuiſſe alias fœminas. Loquens enim de Magdalena, quæ jam viderat Dominum, cum eoque ſermonẽ habuerat, ſubdit: *Tunc egreſſa eſt a monumento, hoc eſt ab illo loco, ubi erat horti ſpatium ante lapidem effoſſum, & cum illa aliæ, quas ſecundum Marcũ invaſerat tremor, & pavor.* Dici vero poteſt, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ, præſentibus aliis mulieribus illis nihil videntibus. Sed hoc difficile creditu eſt. Nam licet corpus glorioſum tantum videatur, a quibus vult, tamen verba Magdalenæ, & externus motus, quo procidit ante Chriſtum, ut pedes ejus complecteretur, quando ei Chriſtus dixit: *Noli me tangere*, hæc, inquam, ſine ſpeciali miraculo non poterant latere alias mulieres. Deinde ex mutuo ſermone inter Chriſtum, & Magdalenam non obſcure colligitur, illam tunc fuiſſe ſolam. Et idem videtur de apparitione Angelorum facta Magdalenæ, quam narrat Joannes. Dixerunt enim illi: *Mulier quid ploras?* Illa vero reſpondit: *Tulerunt Dominum meum, & neſcio, ubi poſuerunt eum*. Ubi jam non in plurali loquitur, ſicut Apoſtolis dixerat, *Neſcimus*, ſed in ſingulari, neſcio, quia ſola aderat, & ſimiliter dixit ad Chriſtum: *Dicito mihi, & ego eum tollam.*

Quidam igitur ex recentioribus, ſequentes Auguſtinum in eo, quod aſſerit Magdalenam, viſo lapide ſublato, reverſam eſſe ante viſionem Angeli, dicunt Magdalenam non affuiſſe, quando fœminæ viderunt Angelum ſedentem ſuper lapidem (ut narrat Matthæus) neque quando introeuntes in monumentum viderunt juvenem ſedentem in dextris, ut narrat Marcus. Itaque juxta hanc ſententiam, cum primum mulieres pervenerunt ad monumentum, & viderunt lapidem ſublatum, Magdalena ſola cucurrit ad Apoſtolos: aliæ vero juxta ſepulchrum manſerunt: & interim prædictos Angelos viderunt, & timore perculſæ exierunt de monumento. Quo tempore ad illud pervenerunt Petrus, & Joannes una cum Magdalena, & acciderunt, quæ Joannes narrat, quæ poſtea texemus. Quæ ſententia quoad hanc partem eſt probabilis. Quia nihil eſt in Evangelio, quod ei repugnet aperte: tamen non eſt neceſſaria, neque habet fundamentum in Evangelio. Primum quia ſicut Joannes narrans reditum ſolius Magdalenæ ad Apoſtolos, illam tantum nominat: ita etiam narrando primam profectionem ad ſepulchrũ, illius tantum meminit: ſed hinc non recte colligitur, illam ſolam iviſſe ad ſepulchrum: ergo neque poteſt colligi, illam ſolam rediiſſe ad Apoſtolos. Deinde (ut demus ſolam rediiſſe) unde conſtat, reliquas fœminas interim Angelos vidiſſe? Fieri enim potuit, ut perſeverarent circa monumentũ ſolum expectando reditum Magdalenæ.

Unde facile excogitari poteſt alia ſeries hujus hiſtoriæ, ſequendo etiam Auguſtinũ dicentem, quando Magdalena venit ad Apoſtolos, nondum vidiſſe Angelos, ſimulque aſſerendo, vel cum illa rediiſſe cæteras fœminas, vel certe ejus reditum expectaſſe prope monumentum, atque interim nihil vidiſſe. Poſtquam vero Petrus, & Joannes venerunt ad monumentum, & omnia inſpexerunt, ac reverſi ſunt, manſiſſe ibi Magdalenam cum cæteris fœminis, atque tunc omnes vidiſſe Angelum ſedentem ſuper lapidem, & ingreſſas in monumentum vidiſſe juvenem ſedentem in dextris. Poſtea vero magno tremore, ac pavore perculſas egreſſas eſſe, ac cæteras quidem longius a ſepulchro aufugiſſe: Magdalenam vero amore timorem viciſſe, ac juxta ſepulchrum perſeveraſſe, ac tunc accidiſſe, quod Joannes narrat: *Maria ſtabat ad monumentum foris plorans*: contra hunc enim ordinẽ nihil afferri poteſt, & per ſe veriſimile eſt, potuiſſe ita accidere: & alioqui melius ac proprius texũtur verba Marci, & Matthæi, qui de omnibus mulieribus, quarum in principio mentionem fecerant, narrant totum illud factum, & viſionem ac locutionem Angelorum. Ac ſimiliter, quæ Lucas narrat, melius hoc modo accommodantur, ut infra dicam. Tandem juxta hanc ſeriem hiſtoriæ facile intelligitur, quomodo Chriſtus apparuerit primo ſoli Magdalenæ in ſpecie hortulani, ut Joannes refert. Cum enim (ut diximus) aliæ mulieres egreſſæ de monumento præ timore diffugiſſent, Magdalena vero ſtatim juxta ſepulchrum ſtetiſſet, & ſe iterum ad luſtrandum ſepulchrum inclinaſſet, videt duos Angelos, deinde Chriſtum, ut Joannes narrat, & fortaſſe hoc voluit indicare Marcus, quando poſt narratam fugam mulierum de monumento cum pavore, & timore, proxime ſubjungit: *Surgens autẽ Jeſus mane primo apparuit Mariæ Magdalenæ.*

Hinc vero ulterius addo, nihil eſſe, quod nos cogat, ut dicamus, Mariam Magdalenam rediiſſe ad Apoſtolos ante conſpectos Angelos. Fieri enim potuit, ut omnia, quæ Matth. & Marc. narrant uſque ad viſionem Angelorum, prius facta ſint, & poſtea cucurrerit ad Apoſtolos nuntiatura, quæ viderat, ac deinde redierit cum Apoſtolis ad ſepulchrum, eiſque recedentibus, & cum eis abeuntibus aliis mulieribus, ipſa ſola permanſerit, videritque Dominum, quem ordinem ſequi videtur Tatianus Alexan. in Harm. Evang. Neque contra hoc obſtat, quod Magdalena dixerit Apoſtolis: *Tulerunt Dominum.* Nam etiam ipſis Angelis, quando ſecundo ei apparuerunt (ut probabilius credimus) dixit; *Tulerunt Dominum meum*: imo & ipſi Chriſto, quem poſt Angelos vidit, antequã illum agnoſceret, dixit: *Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* Recte ergo quoad hanc partem dixit Hieron. *Magdalenam obſtupefactam in tantum torpuiſſe, ut ne Angelorum quidem præſentium ſentiret aſpectum, cumque videret Angelos, etiam, quos videbat, ignoraret.* Non ergo cognovit eſſe Angelos, neque eis fidem adhibuit, vel ſaltem non firmam, & ſtabilem: ſed admodũ vacillantem, vel potius ab eis decipi timuit, ideoque dicere potuit: *Tulerunt Dominum meum*: vix enim ſciebat, quid diceret. Sed inſtabis: ſi viderat Angelos, cur non id narravit Apoſtolis? Reſpondetur, cur non id narravit vidiſſe lapidem ſublatum, vel potius, unde conſtat, non utrumque narraſſe? Joannes enim refert quidem dixiſſe: *Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus, ubi poſuerunt eum.* An vero plura dixerit, tacet quidem Evangeliſta, non tamen negat. Quocumque ergo ex iis modis recte intelligitur, quomodo abſque diſcordia Evãgeliſtarum potuerit Chriſtus primo apparere ſoli Mariæ Magdalenæ ſeorſum ab aliis mulieribus. Alia vero difficultas, quæ hic ſuboritur ex alia apparitione, quam Matth. narrat, in ſequenti concluſione tractabitur.

Objectio. Reſponſ.

In die reſurrectionis una cum aliis Magdalenæ Chriſtus apparet.

Dicendum eſt ſecundo, Chriſtum eo die iterum apparuiſſe Magdalenæ ſimul cum aliis mulieribus. In hac concluſione conveniunt omnes antiqui expoſitores, Auguſt. Hieronym. & Euthy. ſupra citati, & Theophylact. ſupra. Inſinuat Chryſoſt. hom. 90. in Matth. Tatianus in Harmonia, Driedo l. 3. de dogmatibus Sacræ Scripturæ tract. 3. c. 4. præſertim quoad eam partem, quæ aſſerit in ea Chriſti apparitione, quam Matth. narrat factam eſſe mulieribus, inventam eſſe Magdalenam, quoniam Matt. ſatis aperte id indicare videtur. Eodem enim contextu, & eaſdem referens mulieres, dicit: *Et ecce Jeſus occurrit illis, dicens, avete: illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus.* Nam relativum *illæ, & illis*, eaſdem fœminas refert, de quibus a principio capitis ſermonem habet. Ex hac vero parte neceſſario ſequitur (ſuppoſitis iis, quæ dicta ſunt in prima concluſione) eodem die, atque intra breve ſpatium temporis, bis Chriſtum apparuiſſe Mariæ Magdalenæ. Quod vero prius illi ſoli apparuit, quam ſimul cum aliis fœminis, primo probatur teſtimonio Marci ſupra tractato, & ex omnibus adductis in præcedenti concluſione. Secundo convincitur alio argumento ſupra facto, ſcilicet, quia ſi Magdalena prius vidiſſet Chriſtum cum aliis mulieribus, non ſtetiſſet poſtea juxta monumentum plorans, ac dicens: *Tulerunt Dominum meum.* Nam licet Hieronymus ſupra reſpondeat, potuiſſe Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiamſi jam Chriſtum vidiſſet: tamen revera hoc non eſt credibile. Quia Chriſti præſentia omnem mœrorem, perturbationemque Magdalenæ abſtulerat. Item quia non erat ita perturbata, quin eſſet ſui compos, & ratione perfecte uteretur: ergo, ſi ſemel vidit, ſibique perſuaſit eſſe Chriſtum, quem conſpiciebat vivum, ac reſuſcitatum, non poterat poſtea corpus ejus mortuum quærere, ac lamentari. Tertio probatur, declarando ſeriem hiſtoriæ, atque harum apparitionum ordinem. Nam poſtquam Magdalena vi-

dit

dit Dominum in ſpecie hortulani, & ab eo juſſa eſt ire nuntiatum diſcipulis, quæ viderat, ſummo gaudio affecta diligentiſſime iter arripuit, atque ita facile fieri potuit, ut ad alias mulieres brevi pervenerit. Veriſimile enim eſt, illas tum ob animi turbationem, & mœrorem, tum etiam ob deſiderium ſciendi quid accidiſſet, lente inceſſiſſe. Poſtquam ergo eas Magdalena conſequuta eſt, cœpit ſimul cum eis progredi, & fortaſſe de his, quæ viderat, colloqui, & tunc iterum apparuit eis Chriſtus in via, ut Matth. narrat. Igitur cum hoc modo omnia, quæ Evangeliſtæ narrant, facile in concordiam redigantur, & per ſe conſtet, facile potuiſſe ita accidere, & omnes alii modi magnas difficultates patiantur, merito hunc cæteris perferendum cenſemus.

2. Dubit. Duæ vero graves difficultates ſuperſunt in hac ſententia explicandæ. Prior eſt, quia in priori apparitione facta ſoli Magdalenæ fuit prohibita tangere pedes Chriſti, illis verbis: *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum*: at in apparitione facta mulieribus Chriſtus permiſit eis, ut accederent, tenerentque pedes ejus, ut Matth. narrat: ergo non eſt veriſimile inter eas affuiſſe Magdalenam. Cur enim permiſſa fuiſſet tangere, quæ paulo ante fuerat prohibita? Hæc difficultas fere communis eſt in omni ſententia. Nam licet daremus Magdalenam non affuiſſe in ſecunda apparitione, eodem modo inquiri poſſet, cur ipſa non fuit permiſſa tangere, aliæ vero admiſſæ ſint, cum nec majori fide, aut reverentia, & charitate accederent, cumque etiam illæ miſſæ fuerint ad annuntiandum diſcipulis reſurrectionem, ſicut Magdalena? ut ergo radicem hujus difficultatis aperiamus, & expediamus, explicanda in primis eſt ratio illa, quam reddidit Chriſtus repellens Magdalenam a ſuo contactu. *Nondum enim aſcendi ad Patrem*. Quæ ratio difficillima eſt. Nam potius, quia nondum aſcenderat, tangi poterat, ſicuti ab aliis diſcipulis poſtea contrectatus eſt: & ſi jam aſcendiſſet, contingi jam non potuiſſet. Variis ergo modis exponitur hæc ratio. Primo ut Chriſtus non

Teſtimonii Joann. 30. 1. 2. & 3. Expoſitio. loquatur de aſcenſione locali in cœlum: ſed de aſcenſione ſpirituali in cor, & mentem Magdalenæ, ut ſenſus ſit, nondum me agnoſcis, & quæris ut verum Dei filium, & ita in fide tua *nondum aſcendi ad Patrem*, id eſt, ad æqualitatem cum Patre, neque ad veram naturam filii Dei, & ideo *noli me tangere*. Ita Auguſtinus tract. 121. in Joan. & ſer. 60. de verbis Domini, & 152. & 155. de tempore. Qui etiam metaphorice exponit illa verba: *Noli me tangere*, de tactu fidei, id eſt, noli in me ſic credere, ſicut nunc credis. Et juxta hanc expoſitionem reſpondendum eſt ad difficultatem propoſitam, Chriſtum tunc repuliſſe Magdalenam, ut fidem ejus augeret, atque perficeret. Erat enim tunc imperfecta. Poſtquam autem vidit Chriſtum, & ab eo edocta, atque illuminata eſt, non ſolum perfectiorem exiſtimationem de illo habere cœpit: ſed etiam ſocias fœminas in eadem fide inſtruxit: ideoque in ſecunda apparitione omnes permiſſæ ſunt Chriſtum tangere, & adorare. Et hanc reſponſionem ſignificavit Hieronymus dicta q. 5. ad Hedibiam in fine dicens, Magdalenam prius a Domino fuiſſe correptam, ut incredulam: poſt vero in tantum cum aliis profeciſſe, ut & permiſſa fuerit tenere pedes ejus. Sed reſponſio hæc fundatur potius in ſenſu myſtico, quam in literali, cum non ſit juxta verborum proprietatē, ut patet ex verbis a Chriſto ſubjunctis: *Vade ad fratres meos, & dic eis. Aſcendo ad Patrem meum*, ubi aperte loquitur de corporali aſcenſione. Et idem dicendum eſt de alia expoſitione Hieronymi ſupra, ubi verbum illud: *Nondum aſcendi*, exponere videtur, id eſt, nondum reſurrexi, & ad ſtatum gloriæ perveni, ſcilicet in tua fide & exiſtimatione. Unde inquit: *Quē mortuum quæris, viventem tangere non mereris. Si me nondum putas aſcendiſſe ad Patrem: ſed hominum fraude ſublatum, meo tactu indigna es*. Et utramque complectitur Ambroſius Lucæ ult. & ſignificat lib. de Iſaac, & anima c. 5. & ſer. 58. qui potius D. Maximi eſſe cenſetur. Nec diſſimilis eſt, quam ſignificat Leo P. ſer. 2. de aſcenſione, dicens, Magdalenam tunc geſſiſſe perſonam Eccleſiæ, quæ Chriſtum in hac vita habere præſentem deſiderare poterat, cui Chriſtus; *Nolo, ut ad me corporaliter venias, neque ut me ſenſu carnis agnoſcas. Ad ſublimiora te differo, majora tibi præparo: cum ad Patrem aſcendero, tunc me perfectius, veriuſque palpabis, apprehenſura quod non tangis, & creditura, quod non cernis*. Quibus verbis etiam ſignificat, illam repuliſſe propter imperfectam fidem. Rationem autem Chriſti aliter explicare videtur, ſcilicet: *Nondum aſcendi*, id eſt, nondum tu perveniſti ad eam perfectam fidem, quam poſt meam aſcenſionem conſequutura es. Quæ expoſitio præterquam quod non bene accommodatur contextui, auget difficultatem propoſitam. Quia juxta hanc rationem ſic expoſitam non debuiſſet Chriſtus ante aſcenſionem ſe tangendum præbere, aut Magdalenæ, aut aliis. Deinde id, quod commune eſt omnibus iis expoſitionibus, ſcilicet, Mariam Magdalenam repulſam eſſe propter imperfectionem fidei, non video, quo fundamento nitatur, cum verbum ejus, *Magiſter*, potius indicet indubitatam fidem: & ita Tertull. l. contra Prax. c. 25. Magdalenam vocat *fidelem fœminam, quæ non ex curioſitate, neque ex incredulitate, ſed ex fide, & dilectione Chriſtum tangere aggreſſa eſt*.

Atque eaſdem difficultates habet expoſitio Cyril. 12. in Joann. c. 50. ubi ait, Chriſtum ante paſſionem facile permiſiſſe quoslibet peccatores ad ſe tangendum accedere, ut eos ſanctificaret. Quia eo tempore adhuc erat *in ſimilitudine carnis* peccati, ut notavit etiam D. Th. infra q. 80. a. 4. ad 1. At vero poſt reſurrectionis gloriam, non ita facile ſe palpari permiſit, ad ſignificandum corpus Chriſti non eſſe tangendum niſi ab his, qui Spiritum ſanctum acceperunt. *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *nondum Spiritum ſanctum miſerat, ideo a tactu ſuo Mariam prohibebat dicens, nondum enim aſcendi ad Patrem meum, id eſt, nondum Pater per me Spiritum ſanctum ad vos miſit*. Contra hanc enim expoſitionem obſtat, quod juxta illam non debuiſſet poſtea permitti, ſe tangi a mulieribus, & diſcipulis. Reſponderi tamen poſſet, Chriſtum voluiſſe hoc ſemel ſignificare in Magdalena adhuc imperfecta: non tamen oportuiſſe, ut ſemper id obſervaret. Tum quia neceſſarium erat ad confirmandam reſurrectionem aliquando ut ſe contractari permitteret. Tum etiam, ut lenitatis ac benevolentiæ ſigna diſcipulis exhiberet. Sed quamvis hoc ita ſit, illa tamen ratio valde myſtica apparet, & in verbis Chriſti non habet fundamentum. Multo autem magis voluntarium eſt, quod quidam addunt, Magdalenam non ſolum voluiſſe adorare Chriſtum, & deoſculari pedes ejus: ſed etiam petiiſſe ab eo, ut ſibi daret Spiritum S. quem poſt ſuam ſe reſurrectionem daturum promiſerat. Et ideo Chriſtum ita reſpondiſſe. Hoc enim libere excogitatum eſt, neque in præſenti textu Evangelii habet fundamentum, neque in alio loco, ubi Chriſtus Spiritum S. promiſit. Illa enim promiſſio facta eſt in cœna, ubi ſoli aderant Apoſtoli, & fortaſſe ad aures Magdalenæ nondum venerat. 4. Expoſitio. Joannes Heſſelius in hiſtoria paſſionis & reſurrectionis domini.

Alii ergo exponunt, Magdalenam exiſtimaſſe, Chriſtum rediiſſe ad eandem vitæ conditionem, quam ante mortem habuerat: ſicut fratrem ſuum Lazarum paulo antea a Chriſto reſuſcitatum adſpexerat: & ideo voluiſſe eodem modo, atque eadem familiaritate cum illo cōverſari, ut antea ſolebat, Chriſtum autem, ut eam doceret ad altiorem vitę ſtatum ſe ſurrexiſſe, eam prohibuiſſe dicendo, *Noli me tangere*. Ita exponit Chryſoſt. hom. 85. in Jo. quem Theophylactus, & Euthym. ſequuntur, & fuit antiquior expoſitio Juſtini mar. q. 48. ad Orthod. *Dictum eſt* (inquit) *Mariæ a Servatore, noli me tangere: quaſi diceret, noli me ſequi, ut perpetuo mecum verſeris, ſicut erat ante meam crucem conſuetudo*. Juxta quam expoſitionem non erit neceſſarium dicere, Chriſtum repuliſſe Magdalenam, ut nullo modo ipſum tāgeret, ſuoſque pedes deoſcularetur: ſed ne diu, atque familiariter ibi cum ipſo maneret. Quin potius, addit Cajet. nec diſplicet Janſenio c. 145. non tantum voluiſſe Magdalenam tangere pedes ejus: ſed etiam præ nimia lætitia, & incredibili vi amoris voluiſſe illum amplecti, ejuſdem faciem, & collum tenere, & ab hoc contactu eam repuliſſe Chriſtum. Quod ſi verum eſſet, facillime expediretur difficultas propoſita. Nam poſtea Magdalena jam admonita a Chriſto, non acceſſit eo modo, ſed ſolum ad pedes procidit cum aliquis mulieribus adorandi cauſa, & idcirco permiſſa eſt tangere Chriſtum. 5. Expoſitio.

Sed mihi hæc non probantur; Chryſoſtomus enim dicit, Magdalenam voluiſſe accedere ad Chriſtum eo modo, quo prius ſolebat. Impium autem eſſet cogitare Magdalenam fuiſſe ſolitam eo modo contingere, vel amplexari Chriſtum, ſed ſolum, *procidere ad pedes Domini* (ut dicitur Jo. 11.) *& ſecus pedes ejus ſedere* (ut dici-

dicitur Lucæ 10.) ergo incredibile videtur hoc tentaſſe, quando Chriſtus ei apparuit: vel ſaltem non eſt mens Chryſoſtomi, neque ullus unquam Sanctorum id dixit. Deinde, quamvis Chriſtus non oſtenderit Magdalenæ gloriam ſuam, tamen ſolo ſuo aſpectu, tantam gravitatem & venuſtatem oſtendebat, ut honorem quendam, ſeu reverentiam conciliaret; unde verbum, quod ſtatim protulit Magdalena, ſcilicet *Magiſter*, potius fuit reverentiæ, quam amoris. Ergo veriſimile eſt magna cum reverentia procidiſſe ad pedes ejus: nec fuiſſe ob hanc cauſam a Domino repulſam. Denique juxta hanc expoſitionem difficile applicatur ratio Chriſti. Quid enim ſignificat; Noli mecum tam familiariter agere, quia *nondum aſcendi ad Patrem meum?* Nunquid poſt Aſcenſionem erat illo modo, ac familiaritate Chriſtum contrectatura? Niſi quis fortaſſe dicat, in ſtatu gloriæ futurum eſſe inter Chriſtum, & Beatos familiarem illum tractandi, & conveniendi modum, & hoc voluiſſe Chriſtum ſignificare, ut indicavit Bernardus ſerm. 5. de omnibus Sanctis. Sed hoc quoque non eſt admodum probabile, tum quia etiam in cœlo non erit illa familiaritas, quæ indecentiam quandam præfert. Tum etiam, quia Chriſtus non dicit: *Nondum enim aſcendimus*, ſed de ſe ſolo loquitur. Tum denique quia nullus interpretum ita intellexit.

Aliter vero ſolet accommodari ratio Chriſti ad prædictam expoſitionem, ut non intelligatur perfecta, & conſummata ſolis illis verbis: ***Nondum enim aſcendi ad Patrem meum***, ſed conjungenda ſint etiam ſequentia: ***Vade autem ad fratres meos, & dic eis, aſcendo ad Patrem meum, &c.*** Ita ut ſenſus totius orationis ſit, *Noli me tangere*, id eſt, ne exiſtimes tam familiariter eſſe mecum agendum. Quamvis enim, nondum aſcendi ad Patrem meum, tamen jam ſum in eo ſtatu, in quo brevi aſcendam. Itaque jam ſum conſtitutus in ſtatu glorioſo, & immortali, & ideo neque mihi debetur terrena habitatio, nec prior converſandi modus, quamvis propter veſtram utilitatem aliquantulum differam Aſcenſionem meam. Quæ expoſitio placuit recentioribus: & eſt probabilis, [illegible]n tamen aliquam infert literæ. Tum quia oportet ſ[illegible]ntelligere, vel addere aliquod verbum, ſcilicet, *quã[illegible]ion aſcendi*. Tum etiam quia illa verba: ***Vade autem a[illegible] fratres meos***, non commode interponuntur. Neque magis placet modus, quo alii Chriſti rationem inducunt. Dicunt enim, ſubintelligendas eſſe plures interrogationes, quas Magdalena facere poſſet, quas Chriſtus prævenire, eiſque uno verbo ſatisfacere voluit. Cum enim Chriſtus illi dixiſſet: *Noli me tangere*, potuiſſet ipſa conqueri, & dicere, Quid rei hoc eſt? Nonne, Domine, tecum familiariter agere ſolebam, & ad deoſculandos pedes tuos benigne admitti? Cui Chriſtus tacite reſpondet, ſe jam eſſe in ſtatu gloriæ, & immortali, in quo aſcenſurus eſſet ad Patrem. Sed quia potuiſſet Magdalena rurſus inſtare dicens. Nonne ego te video ſicut antea? Nonne mecum eodem modo loqueris, & converſaris? Ad hæc omnia reſpondet Chriſtus illis verbis: ***Nondum aſcendi ad Patrem meum***, ac ſi diceret, noli mecum ita familiariter converſari, Quia licet tibi me conſpiciendum præbeo, non ideo eſt, quia ſtatus, in quo jam ſum conſtitutus, id requirat: ſed quia ex diſpenſatione quadam nondum aſcendi ad Patrem propter veſtram utilitatem. Quæ omnia ſunt quidem ingenioſe excogitata: tamen obſcurum valde, & Laconicum fingunt Chriſti ſermonem: & præterea ſupponunt aliquid incertum, & quod vix poteſt commode explicari. Non enim ſatis intelligo, quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdalena voluit tangere Chriſtum: neque etiam video fundamentum ad dicendum, Magdalenam exiſtimaſſe, ad vitam mortalem eum ſurrexiſſe.

Expoſitio vera.

Ultima ergo expoſitio, & maxime conſentanea literæ eſſe videtur, Chriſtum nihil aliud voluiſſe Magdalenę ſignificare, niſi ut velociter properaret ad annuntiandam ſuam reſurrectionem diſcipulis. Unde cum ipſa vellet ad pedes ejus immorari, & ſemel, atque iterũ deoſculari, dixit illi: ***Noli me tangere***, id eſt, noli nunc in hoc immorari, ac ſi non eſſes amplius me viſura. Erit enim poſtea tempus, in quo poſſis meo conſpectu frui, meque contingere, ac venerari: ***Nondum enim aſcendi ad Patrem meum***, id eſt, quia non ſolum nondum jam aſcendi, ſed etiam per aliquot dies non ſum aſcenſurus, & ideo propera ad fratres meos, & dic illis intra breve tempus me aſcenſurum ad Patrem, prius tamen videndum fore ab eis: ut ex aliis Evangeliſtis colligitur. Quæ expoſitio nullam vim infert illi verbo: *Aſcendi*. Nam licet ſit præteriti, & non futuri temporis: tamen ad majorem rei explicationem, & exaggerationem ſolemus ita loqui etiam in vulgari ſermone, ut cum aliquem urgemus, ut antequam diſcedat, aliquid faciat, Hiſpane etiam reſpondere ſolet, *no ſoy ydo*, id eſt, antequam diſcedam, erit tempus id præſtandi.

Magdalena Chriſtum in horto tangere cur prohibita.

Reſponſ.

Sed hac expoſitione ſuppoſita, urget amplius difficultas in principio poſita. Nam ſi Chriſtus non permiſit a Magdalena tangi ſeſe, ne moram faceret: ergo eandem ob cauſam non debuit in via hoc permittere tam ipſi, quam reliquis mulieribus: ſed monere potius, ut properarent. Ad hoc vero facile reſponderi poteſt. Primo, cum Chriſtus dixit Magdalenæ: *Noli me tangere*, non omnino prohibuiſſe, ne ipſius pedes deoſcularetur, ac veneraretur: ſed ſignificaſſe, ut cito ſe expediret, & ad diſcipulos feſtinaret. Sicuti & quando diſcipulis dixit: ***Neminem ſalutaveritis in via***, non interdixit eum ſalutandi modum, quem charitas, & urbanitas exigit, ſed voluit eo dicendi genere ſignificare, ut ſine mora proficiſcerentur munus obituri ſuum. Ad hunc ergo modum, cum dixit Mariæ Magdalenæ: *Noli me tangere*, non omnino vetuit, ne pedes deoſcularetur, ac veneraretur ſuos: ſed indicavit ei ſedulitatem, ac diligentiam, quam navare oportebat in annuntianda diſcipulis reſurrectione ſua. Et ideo nihil obſtat, quod poſtea tam ipſi Magdalenæ, quam aliis mulieribus, ſe adorandum tangendumque præbuerit. Nam id etiam ſine multa mora fieri potuit, ſolum quantum charitas, ac debita reverentia, devotioque poſcebant. Unde illis ſtatim dixit Chriſtus: *Ite, nuntiate fratribus meis.* Et hinc fortaſſe Athanaſius in l. de Incarnat. Chriſti, occaſionem ſumpſit dicendi, Chriſtum omnibus mulieribus ad ſe accedentibus dixiſſe: ***Noli me tangere***: eas tamen nihilominus accedentes tenuiſſe pedes ejus, & adoraſſe. Nam, licet non legamus omnibus dixiſſe illa propria, ac formalia verba: tamen quoad ſenſum omnibus dixit, ut irent, ac properarent nuntiaturæ diſcipulis reſurrectionem. Et eadem ratione, quamvis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuiſſe pedes Chriſti, & adoraſſe, tamen non fuit abſolute vetita id facere: ideoque veriſimile eſt feciſſe id quidem, quamvis quam citiſſime, nullaque interiecta mora.

Magdalena Chriſtum in via tangere una cum aliis fœminis cur permiſſa.

Secundo, quamvis daremus, Chriſtum omnino prohibuiſſe Magdalenæ in prima apparitione, ne ſe contingeret, poſſet ſufficiens ratio aſſignari, ob quam in ſecunda apparitione hoc permiſſum ſit tam illi, quam fœminis, videlicet, quia Maria jam ex parte impleverat, quod Chriſtus juſſerat, & gaudium reſurrectionis cum ſociis ſuis communicaverat, quibus reſurrectionem Chriſti annuntiaverat. Deinde jam minime morari volebat ad pedes Domini, ſicut prius: ſed tantum ſimul cum aliis eum adorare, & ſtatim iter maturare ſuum. Deniq; non omittam dicere, quod Epiphanius hæreſi 26. prope finem ſignificavit his verbis: *Ut oſtenderet manifeſtam caſtitatem, & ſanctimoniam per ſanctificationem, dicit Mariæ, ne me attingas.* Indicat enim rationem moralem potius, quam litteralem, videlicet, Chriſtum ob exemplum puriſſimæ caſtitatis non permiſiſſe, Mariam prius ſe contingere, quando videlicet, ſola erat: poſtea vero in præſentia, & conſortio aliarum, mulierum id permiſiſſe. Addi etiam poteſt ratio myſtica, quam late perſequitur Rupert. l. 14. in Jo. quod Maria, quãdo ſola acceſſit ad Chriſtum, gerebat figuram Eccleſiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, ſed ſpirituali fide ad Chriſtum poſt Aſcenſionem ejus erat perventura. De qua re multa legi poſſunt in Petro Chryſ. ſer. 75. & ſequ.

Caſtitatis exemplū.

2. Dubiū.

Secunda difficultas eſt, quomodo variæ Angelorum apparitiones, quas Evangeliſtæ narrant, cum noſtra ſententia cohæreant. Et præcipue eſt difficultas de apparitione duorum Angelorum, quam Lucas refert dicens: *Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti.* Quam apparitionem neceſſe eſt, eſſe diſtinctam ab illa, quæ facta eſt Mariæ Magdalenę, quando vidit duos Angelos. Dictum namque eſt, quando illos vidit, fuiſſe eam ſolam, & ab aliis fœminis ſejunctam, & Joannes dicit fuiſſe extra ſepulchrum: at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) viſi ſunt ab omnibus illis fœminis exiſtentibus intra ſepulchrum: non apparet autem, quando,

juxta

juxta ordinem hiſtoriæ ſupra poſitum, hi duo Angeli videri potuerint a mulieribus. Quando enim primum ingreſſæ ſunt in monumentum, tantum viderunt unum Angelum intus (ut Marcus narrat), poſtea vero non ſunt iterum ad illud reverſæ. Quia eodem Evangeliſta teſte, diſceſſere ſtatim magno pavore concuſſæ.

In explicanda hac difficultate,& repugnantia, quę eſſe videtur inter Evangeliſtas narrantes has apparitiones Angelorum,variæ ſunt expoſitiones. Quidam ita conciliant, & texunt ſeriem hiſtoriæ, ut primo mulieres viderint unum Angelum extra ſepulchrum ſedentem ſuper lapidem, (ut Matth.narrat) ejuſque monitu mulieres (quibus ipſe dixit: *Venite, & videte locum, ubi poſitus erat Dominus*) introeuntes *viderint juvenem ſedentem in dextris* (ut Marcus narrat), ſtatim vero præ timore egreſſæ ſint.Magdalena porro,quæ ſola permanſit, iterũ ſe inclinans ad monumentũ vidit duos Angelos, & Dominum,atque iterum reverſa eſt ad diſcipulos. Interim vero alii duo Angeli apparuerunt reliquis mulieribus, quæ a monumento timore plenæ, ac animo conſternatæ diceſſerant.Hęc vero ſententia mihi probari non poteſt. Primo, quia eſt parum conſentanea narrationi Lucæ. Is enim potius ſignificat mulieres vidiſſe hos Angelos, intra ſepulchrum,ſic enim ſcribit; *Et ingreſſæ non invenerunt corpus Domini Jeſu: & factum eſt, dum mente conſternatæ eſſent de iſto,ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti*. Et poſtquam retulit omnia, quæ Angeli mulieribus dixerunt, ſubdit: *Et regreſſæ a monumento, nuntiaverunt,&c.*Ex hoc enim contextu ſatis veroſimilis conjectura fit, mulieres ingreſſas monumentum, antequam exirent, vidiſſe Angelos, eorumque verba audiviſſe.Quod etiam patet ex illis verbis Angelorum: *Non eſt hic.*Erant ergo in ipſo ſepulchro,quod deſignatur per illud adverbium *hic*.Pręterea quia interius ſignificat Lucas Magdalenam affuiſſe cum aliis mulieribus, quando ii duo Angeli apparuerunt. Nam poſt citata verba ait: *Erant autem Maria Magdalena,& Joanna, & Maria Jacobi,& cæteræ,quę cum eis erant,quę dicebant ad Apoſtolos hæc.*Reſponderi poteſt,Lucam non dicere.Magdalenam huic viſioni Angelorum interfuiſſe: ſed narraſſe Apoſtolis,quæ viderat ſimul cum aliis mulieribus.Quod verum eſſe potuit, quia licet non omnes ſimul: tamen omnes eadem fere viderant,& audierant, & omnes eadẽ narrarunt Apoſtolis. Sed non revera hæc Evangeliſtæ mens, cum enim ait: *Quæ dicebant ad Apoſtolos hæc*, aperte refert per illud pronomen, *hæc*, eadem, quæ ipſe narraverat. Neque eſt veriſimile, mentionem facere de Magdalena, & de illa ſcribere, quomodo eadem narravit, quæ aliæ mulieres, niſi quia ſignificare voluit, eam affuiſſe omnibus, quæ ſcripſerat. Accedit, hanc eſſe ſententiam Auguſtini, & communem omnium interpretum: contrariam vero neque habere fundamentum, neque eſſe neceſſariam ad explicandam ſeriem hiſtoriæ, ut ex dicendis patebit.

Ex his rationibus conſequenter infero hanc viſionem Angelorum,quam Lucas narrat,accidiſſe,antequã Chriſtus primo appareret Magdalenæ in ſpecie hortulani. Quia quando hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant,Chriſtum vivere, & corpus ejus mortuum quęrebant,ut patet ex illis verbis Angelicis: *Quid quæritis viventem cum mortuis?*Sed poſtquam Magdalena vidit Dominum, & occurrit aliis mulieribus, eiſque nuntiavit, quod viderat, jam non inquirebant *viventem cum mortuis*:ſed potius ibant nuntiaturæ Apoſtolis,quod Maria viderat, quibus per viam incedentibus iterum Chriſtus apparuit, ut ſupra diximus: ergo ſi Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum (ut vere affuit) neceſſe eſt,ut ante primam Chriſti apparitionem ſit facta. Dicunt vero quidam,hanc viſionem Angelorum(quam Lucas narrat) eſſe eandem cum ea, quam memorat Joannes:illos tamen Angelos bis loquutos fuiſſe, primum ſoli Magdalenæ coram aliis, poſtea omnibus. Sed non placet, primo, quia apud Lucam Angeli apparuerunt, cum omnes mulieres ſimul erant, & intra ſepulchrum: apud Joannem vero, cum Magdalena eſſet ſola,& in veſtibulo, ut exponemus. Secundo, quia ut colligitur ex Joanne Magdalena ſtatim poſt verba & nutus Angelorum converſa eſt, viditque Dominum: ergo non poſſunt commode interponi cætera verba.

Ut ergo totam hanc rem exponamus, ſupponendum eſt ex Cyrillo Jeroſol.catech. 14.& Beda lib.de locis ſanctis, ſeu de ſitu Jeruſalem c. 2. & ex Burcardo in lib.de deſcriptione terræ Sanctæ in 1. parte c. 7. in ſepulchro Domini duplicem fuiſſe ſpeluncam,alteram exteriorem (quam Cyrillus *veſtibulum ſepulchri* appellat) alteram interiorem,in qua exciſum erat ſepulchrum a pavimento terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca oſtiũ erat, in quo lapis fuit poſitus, quo ſepulcrum Domini clauſum dicitur in Evangelio. Ex qua loci deſcriptione intelligitur illam exteriorem partem ſpeluncæ reſpectu diverſorum dici poſſe eſſe extra, & intra ſepulchrum. Etenim ſi per ſepulchrum intelligamus parvam illam & interiorem ſpeluncam,ubi poſitum fuit corpus Domini, reliqua pars dicetur exterior,& qui in illa fuerit,dicetur eſſe extra ſepulchrum:ſi autem per ſepulchrum,ſeu monumentum intelligamus totam illam ſpeluncam,ſic qui fuerit intra priorem partem ejus, dicetur eſſe intra ſepulchrum.Hoc ergo ſuppoſito, facile intelligi poteſt tota ſeries hiſtoriæ.

Primo enim Matthæus dicit, mulieres perveniſſe ad monumentum,& Angelum revolviſſe lapidem, & ſediſſe ſuper eum. Unde veriſimile fit, lapidem ſublatum ab interiori oſtio ſepulchri poſitum eſſe in exteriori parte ſpeluncæ, ibique Angelum loquutum cum mulieribus, quæ apud Marcum dicuntur ingreſſæ in monumentum. Quia ingreſſæ ſunt in priorem partem ſpeluncæ, in qua etiam viderunt invenem ſedentem a dextris, ut idem Marcus narrat:atque recte intelligitur, eãdem eſſe apparitionem Angeli, quam Matth. & Marcus narrant, ut Auguſt. etiam docuit lib. 3. de conſenſu Evang. c. 4. & Theophyl.& alii,quamvis alias etiam afferant rationes conciliandi Matth.cum Marco.Quod vero de eadem re loquantur, probabile fit primo ex ſimilitudine circumſtantiarum.Uterque enim deſcribit Angelum ſedentem, & indutum veſte candida,& loquentem ad fœminas eiſdem fere verbis.Secundo, quia nulla eſt diſſonantia, quæ cogat ad aſſerendum, illos Angelos fuiſſe diſtinctos. Illa enim videtur eſſe maxima, quod Mat. ſignificat fuiſſe extra ſepulchrum, tum quia dicit, *ſediſſe ſuper lapidem*: tum quia dixit mulieribus:*Venite,& videte locum,ubi poſitus erat Dominus.*Marcus autem indicat Angelum viſum eſſe intra ſepulchrum,dum ait:*Introeuntes in monumentum viderunt juvenem,&c.* Ut enim omittam aliam expoſitionem Auguſt. dicentis, hæc verba poſſe exponi per anticipationem, & aliam Theophyl. & aliorum dicentium,eundem Angelum,qui prius extra viſus fuerat, poſtea ingreſſum eſſe cum mulieribus, ibique iterum ſediſſe: quæ violentiæ mihi videntur,& parum conſentaneæ literæ.Illa explicatio,quæ ex dictis colligitur,facillima eſt,ſcilicet Marcum loquutum fuiſſe de toto monumento, in cujus parte exteriori erat lapis ſublatus ab oſtio interioris ſpeluncæ, ad quam videndam Angelus mulieres invitavit.In aliis vero omnibus nulla eſt apparens repugnantia: ſed unus addit, quod alter omiſit: ut v.g. Marcus tantum dicit: *Angelum ſediſſe*: non vero ſignificat, ubi ſedebat. Quod Mat.addidit, ſcilicet, *ſuper lapidem*:non tamen expoſuit,in quo ſitu:hoc vero explicuit Marcus dicens ſediſſe a dextris.Quod ita videtur intelligendum, lapidem ſublatum ab oſtio monumenti jacuiſſe ad dexteram partem ipſius januæ ſeu hominũ volentium ingredi interiorem ſpeluncam,ſeu ſepulchrum.

Reſponſ.

Concordia Evangeliſtarũ in conciliandis angelorum apparitionibus.

Secundo poſt hanc viſionem primi Angeli convenienti ordine ſequitur,quod Lucas narrat.Cum enim, monente Angelo,mulieres ingreſſæ fuiſſent ſepulchrum,ibi viderunt duos viros in veſte fulgenti,audieruntq;omnia, quæ loquuti ſunt, poſtea vero egreſſæ ſunt de monumento.Quod autem ſubdit Lucas:*Regreſſæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus*, dupliciter accommodari poteſt ad prædictam ſeriem hiſtoriæ. Nam, ſi teneamus,has viſiones Angelorum accidiſſe, antequam Magdalena reverteretur ad Apoſtolos (quod Joannes narrat) optime,ac conſequenter dici poteſt,hæc omnia ſtatim facta eſſe,prout a Luca narrantur, ita ut egreſſæ de monumento,antequam ulla earũ Chriſtum vidiſſet, omnes fuerint ad nuntiandum diſcipulis, quæ viderant.Cui expoſitioni conſonant verba illa, quæ dixit Cleophas cum Chriſto loquens Lucę 24.*Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non invento corpore ejus venerunt dicentes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe,*

qui

qui dicunt,eum vivere; ergo ſignum eſt,eas ſtatim reverſas eſſe ad diſcipulos poſt viſionem Angelorum, antequam Chriſtum viderent.Nam ſi vidiſſent,hoc maxime illis nuntiaſſent,idemque Cleophas potiſſimum narraſſet.Et juxta hunc ordinem conſequenter dicendum eſt, iterum fuiſſe reverſas ad ſepulchrum cum Magdalena, & diſcipulis,quibus iterum a ſepulchro redeũtibus Magdalena ſola permanſit,viditque Dominum,& poſtea velociter revertens alias fœminas eſt conſequuta, quibus

Objectio. Chriſtus iterum apparuit, ut ſupra explicatum eſt. Contra hanc verò expoſitionem ſolum poteſt objici. Quia

Reſponſ. videtur repugnare iis,quæ Joannes refert,nimirũ, Magdalenam reverſam ad diſcipulos dixiſſe:*Tulerunt Dominum meum*.Sed reſponderi poteſt,utrumque accidiſſe,ſcilicet,quod Magdalena id diceret:aliæ vero affirmarent, ſe Angelos vidiſſe.Nam ut ſupra dixi,fortaſſe Magdalena præ nimio affectu,ac turbatione non exiſtimabat eſſe Angelos,ſed homines,qui corpus Domini furati fuerant: vel certe putabat,eſſe ſublatum ab Angelis,quorum verba,vel præ turbatione non ſatis intellexit,vel certe non integram fidem eis adhibuit,aut ſi in principio credidit, poſtea hæſitavit*:* aliæ vero fortaſſe majorem fecere loquentibus fidem. Cujus ſignum eſt,quia exierunt de monumento cum *gaudio magno*: (ut Matthæus dicit) & ideo poſtea narrabant diſcipulis omnia, quæ viderant. Quod vero Marcus ait,nemini quicquam dixiſſe præ timore, intelligendum eſt, vel de cuſtodibus, vel de aliis, qui eis occurrerunt, donec pervenerunt ad diſcipulos. At verò tenendo cum Auguſtino & aliis Patribus (quos ſupra retulimus) Magdalenam vel ſolam, vel cum reliquis fœminis, reverſam eſſe ad diſcipulos, antequam illum Angelum videret, alio modo erit hic locus explicandus, ut ſtatim commodius exponemus.

Tertio igitur,poſtquam mulieres territæ viſione Angelorum,egreſſæ ſunt de monumento,& aliæ longius diſceſſerunt,Magdalena permanſit in veſtibulo ſepulchri. Sic enim intelligo, quod Joannes ait:*ſtabat foris plorans*: ubi ſe inclinans ad oſtium monumenti, ut videret ſepulchrum interius, iterum vidit duos Angelos, *unum ad caput,alium vero ad pedes* ſepulchri (ut Joannes narrat),& tunc Chriſtus apparuit a tergo Magdalenę,quem Angeli inſpicientes ſigna reverentiæ illi exhibuerunt,& hæc fuit occaſio Magdalenæ convertendi ſe retrorſum, ut notarunt Chryſoſt. hom.85. in Jo.& Athanaſ. quæſt. 78.ad Antiochum. Poſtea vero contigere omnia, quæ de utraque apparitione Chriſti ad mulieres ſupra diximus: ac tandem id,quod Lucas dixit, mulieres narraſſe hæc omnia diſcipulis.Lucas enim prętermiſit apparitiones Chriſti ad fœminas,quas ſatis ſcripſerunt alii Evangeliſtæ, & ideo narrata viſione Angelorum, quam alii prætermiſerant,ſtatim gradum fecit ad mulierum enarrationem ſcribendam. Huic vero expoſitioni obſtare poſſunt citata verba ex Cleopha. Quibus reſponderi poteſt,mulieres quidem utrumque narraſſe diſcipulis,ſcilicet & Angelos, & Chriſtum vidiſſe : Cleopham tamen vel non omnia audiviſſe, aut intellexiſſe: vel certe non eſſe auſum omnia dicere homini peregrino, ne rem nimium abſurdam, & incredibilem referre videretur. Atque ita omnia in concordiam rediguntur,quæ claritatis gratia oporteret in brevem ſummam redigere : id tamen commodius præſtabimus Sectione ſequenti.

SECTIO IV.

Quoties apparuerit Chriſtus in ipſo Reſurrectionis die.

PRincipio certum eſt ,Chriſtum in die Reſurrectionis quinquies apparuiſſe. Quæ ſententia fuit Auguſtini dicto l.3.de conſenſ.Evangel.c.25.quam D.Th. hic art. 3.ad 3 docuit,& eſt certa. Nam fere colligitur ex Evangeliſtis. Ut enim vidimus, illo die bis apparuit mulieribus,& Luc.24.dicitur eadem die apparuiſſe duobus diſcipulis euntibus Emaus:ii rurſum regreſſi ſtatim Jeroſolymam, ut nuntiarent Apoſtolis quæ viderant, invenere cæteros diſcipulos dicentes: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*:ſtatimque ad eos Dominus januis clauſis ingreditur,ut idem Luc.Marc.Joan.referunt.Fuerunt ergo quinque apparitiones in illa eadem die præter eam, quę Virgini facta eſt.Nam ſi aliæ ab Evangeliſtis omiſſę ſunt,ignorantur.Quod vero hæc contigerint,ipſa Dominica die,in qua Chriſtus reſurrexit,conſtat.Nam Matt. dicit Chriſtum apparuiſſe fœminis *in prima Sabbathi*,& idem dicit Marc.de apparitione facta Magdalenę:idemque eſt ſenſus Lucæ, qui eam diem vocat *una Sabbathi*. *Nam una* (more Hebræorum) ponitur pro *prima* (ut in ſuperioribus diximus), & in eadem die narrat factas eſſe tres alias apparitiones. Denique addit D.Th. conjecturam,ob quam Chriſtus primo die toties apparuerit, ſcilicet,ut ſtatim fidem reſurrectionis conſtanter reciperent Apoſtoli, cæterique diſcipuli. Quia vero de primis duabus apparitionibus,earũque ordine ſatis diſſeruimus, ſupereſt, ut de aliis tribus, ac de earum ordine dicamus.

In die reſurrectionis diſcipulis quinquies Chriſtus apparuit.

Secundo ergo veriſimilius eſt, tertiam apparitionem factam eſſe Petro.Ita Aug.l.3.de conſ.Evan.c.25. Et ſolum poteſt probabili conjectura oſtendi: nam ſolus Lucas obiter hanc apparitionem attigit,non tam illam deſcribendo, quam referendo, quid de illa diſcipuli jactarẽt.Paul.vero 1.ad Cor.15.hujus apparitionis meminit iis verbis:*Chriſtus reſurrexit tertia die ſecundũ ſcripturas, & viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim*. Ex quibus verbis aliqui colligere voluerunt,Chriſtum primum apparuiſſe Petro,quia Paulus hanc apparitionem primo loco ponit. Sed eſt ſententia omnino falſa, & repugnans Evangelio Marci,nec habet in Paulo fundamentum.Quia ipſe non affirmat,Chriſtum primo apparuiſſe Petro,ſed ſolum inter apparitiones, quas narrat, hanc ponit primo loco. Quia revera fuit prior cæteris ibi deſcriptis:tamen, ſicut non omnes ibi ſcriptæ ſunt, ita non fuit hæc prima omnium apparitionum abſolute,& ſimpliciter.Sicut etiam Paulus ponit ſecundo loco apparitionem factã undecim diſcipulis,quæ ſine dubio videtur eſſe illa,quæ facta eſt octavo die a reſurrectione Domini: vel illa, quæ facta eſt *recumbentibus undecim diſcipulis*.Nam illa,quę facta eſt ipſo die reſurrectionis ad veſperam,non eſt facta undecim (aberat enim Thomas,ut conſtat ex Joanne); non igitur fuit ordine ſecunda, ſed ut minimum ſexta: ponitur tamen a Paulo ſecundo loco reſpectu earum, de quibus ipſe ſcripſit. Sit ergo certum, hanc apparitionem factam Petro fuiſſe poſt primam apparitionem factam Mariæ Magdalenæ.Quod vero etiam fuerit poſt ſecundam factã mulieribus, non eſt ita evidens in Evangelio, eſt autem valde veriſimile : ſi conſideremus ea, quæ hactenus diximus de apparitionibus factis mulieribus,quod ſtatim amplius explicabimus. Itẽ colligi poteſt ex Matthæo, qui refert, Chriſtum, poſtquam apparuit mulieribus in via,dixiſſe illis: *Ite nunciate fratribus meis*,indicans uſque ad illud tempus nemini diſcipulorum apparuiſſe. Denique Cyr.l.12. in Jo.15.& 25. congruentiam reddit,ob quam Chriſtus prius fœminis, quam viris apparuerit: *ut ſicut prima mulier*, inquit, *diabolo miniſtravit,ſic Chriſto miniſtret muliebre genus*. Et Chryſ.hom. 90.in Matt. *Conſidera*, inquit,*quomodo & ipſe per haſce mulieres reſurrectionem diſcipulis annuntiat, hujuſmodi ſexum plurimum ignominię obnoxium in honorem,ſpeſque bonas adducens,& fatiſcentem curans*.Addit Euthym.c. 68.in Matth. *Quæ ante omnes diluculo ſurrexerant,ante omnes vidiſſe Dominum in mercedem ſui ſtudii, ſuæque feſtinationis*.Relinquitur ergo,hanc apparitionem Petri poſteriorem fuiſſe duabus factis mulieribus. Quod vero anteceſſerit duas ſequentes, probatur. Et primo de apparitione facta diſcipulis congregatis januis clauſis, res eſt evidens ex Luca,qui narrat,ante ingreſſum Chriſti in cęnaculum januis clauſis, dixiſſe diſcipulos: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.* Deinde ,de alia apparitione facta duobus diſcipulis euntibus Emaus fit probabilis conjectura ex Luca. Dicit enim eadem hora reverſos eſſe illos Jeroſolymam,& inveniſſe diſcipulos dicentes,apparuiſſe Dominũ Simoni:ergo præceſſerat illa apparitio. Dices. Dum illi diſcipuli redierunt ab Emaus in

Tertia apparitio Chriſti in die reſurrectionis Petro facta.

Objectio. cœnaculum,potuit Chriſtus apparere Simoni,& ipſe Simon narrare aliis diſcipulis. Propter hanc reſponſionem

Reſponſ. non dixi hoc eſſe certum,eſſe tamen veriſimile,tum quia nulla eſt ratio ad excogitandum, in illo brevi intervallo temporis apparuiſſe Petro,& congregatos eſſe diſcipulos, ac Petrum ſibi factam apparitionem eis retuliſſe. Tum etiam, quia per ſe fuit conveniens,ut inter viros primo appareret Petro,vel quia futurus erat caput omnium,vel ne videretur neglectus propter peccatũ commiſſum: ſed indicaretur potius,quam eſſet utilis pœnitentia,quantaque Chriſti charitas,& ſolicitudo conſolandi diſcipulum ma-

magno mærore confectum ob crimen commiſſum. Nam propter has cauſas etiam angelus loquens ad fœminas, ſpecialem fecit Petri mētionem, dicens: *Ite, dicite diſcipulis ejus & Petro.* Et fortaſſe hoc etiam voluit indicare Paulus primo loco numerans hanc apparitionem Petri. Denique Chriſtus apparuit duobus diſcipulis adveſperaſcente jam die, ut colligitur ex illis verbis: *Quoniā adveſperaſcit, & inclinata eſt jam dies*, & quando illi diſcipuli redierunt ad reliquos diſcipulos, jam erat ſero, ut colligitur ex Joan. 20. ergo veriſimile eſt antea apparuiſſe Petro. Qua propter, licet Evangeliſtæ non explicēt, quomodo hæc apparitio juxta ſeriem hiſtoriæ facta ſit, probabiliter tamen exponēdo verba Lucæ, conjectare poſſumus, quomodo res hæc acciderit. Dicit enim Lucas, poſtquam mulieres narrarunt Apoſtolis, quæ viderant, Petrum cucurriſſe ad monumentum: *Et procumbens*, ait, *vidit linteamina ſola poſita, & abiit ſecum mirans, quod factum fuerat*, Et licet Auguſt. ſupra exiſtimet, hanc profectionē Petri ad monumentum eſſe eandem cum ea, quam Joannes narrat, a Luca vero eſſe narratam per recapitulationem, aliquantulum inverſo ordine hiſtoriæ, nihilominus dici probabiliter poteſt, fuiſſe diverſam. Nam Petrus, & Joannes iverunt ad monumentum, priuſquam mulieres narrarent, ſe vidiſſe Dominum: imo fortaſſe etiam antequam angelos viderēt. Lucas vero ſignificat hunc poſteriorem curſum Petri fuiſſe poſt ſecundam reverſionem mulierum narrantium, ſe vidiſſe angelos, & fortaſſe etiam Dominum, ut ſupra expoſuimus. Atqui per ſe credibile eſt, poſtquam denuo Petrus audivit mulieres dicentes, ſe vidiſſe Chriſtum, fuiſſe valde anxium, ac ſollicitum de inquirendo, & videndo illo, cumque ipſe nihil aliud præſtare poſſet, rediiſſe iterum ad monumentum, præſertim cum audiiſſet mulieres ibi perſeverantes tandem eum vidiſſe. Et hinc ulterius fit conjectura, ſicut apparuit Chriſtus mulieribus revertentibus a ſepulchro, ita etiam tunc occurriſſe Petro, quando ſolus redibat *admirans, quod factum fuerat*.

Apparitio Chriſti facta Petro quando.

Tertio jam ex dictis conſtat, quartam apparitionem hujus diei fuiſſe factam duobus diſcipulis, quā Lucas fuſe perſequitur. De qua pauca breviter notanda ſunt, quę ad veritatem & fidem hiſtoriæ explorandam ſunt neceſſaria: reliqua enim expoſitoribus Evangeliorum relinquimus. Primum eſt, hanc eandem apparitionem attigiſſe Marcum, cum dixit: *Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam*. Nam licet Euthy. c. 48. in Marcum, contrarium ſentiat, qui propterea ſex apparitiones ponit factas hoc die, & tertiam eſſe hanc de duobus diſcipulis, quam narrat Marcus, quartam apparitionem Petri, quintam vero hanc, quam nos quarto loco ponimus. Cæterum hæc eſt ſentētia Auguſtini, cęterorum Patrum, ac expoſitorum: nec eſt ullum fundamentum ad has apparitiones diſtinguendas. Nam quod Marcus dixit, apparuiſſe Chriſtū illis in alia effigie, Lucas explicuit his verbis: *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Ideo enim tenebātur, quia aliter immutabantur ab objecto, & hoc erat apparere in alia effigie, ut in ſuperioribus explicatum reliquimus. Deinde, quod Marcus dicit, illos diſcipulos iviſſe *in villam*, Lucas vero *in caſtellum*, perinde eſt. Quia, ſi latinas voces attendamus, eandem fere habent ſignificationem: Græce autem dicitur in Marc. εἰς ἀγρὸν: in Luca vero εἰς κώμην, utrumque tamen ſignificare poteſt *villam* vel *pagum*. Quia vero parum diſtabat Jeroſolymis, & intra territorium ejus continebatur, ideo a Marco nomine, *agri*, aut *prædii* ſignificatur, quamvis eſſet oppidum non ignobile, ut ſumi poteſt ex Joſepho l. 17. Antiqu. c. 12. & l. 4. de bello Judaico c. 1. & Plinio l. 5. Hiſt. c. 14. & Sozomeno l. 3. hiſt. c. 20. & Hieronymo l. de locis Hebraicis, qui dicit, illud oppidum poſtea vocatum eſſe *Nicapolim*, fuiſſeque inſignem Palęſtinæ civitatem.

4. Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis euntibus Emauntē.

Objectio.

Solum illud, quod maxime movit Euthymium, poteſt aliquam difficultatem ingerere. Nam Marcus dicit, hos diſcipulos nuntiaſſe cæteris, quæ viderant, & neque ipſis crediſſe: Lucas vero ait, hos duos, cum reverſi fuiſſent, inveniſſe diſcipulos jam credentes, & dicentes: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.* Qui ergo fieri poteſt, ut illis eandem ſententiam confirmantibus non crederent? Hinc ergo colligit Euthymius prius veniſſe illos duos, de quibus loquitur Marcus, annuntiantes porro quę viderant, nec iis habitam fidem: poſtea vero venienti

Reſponſ.

Petro crediſſe, tamquam viro majoris auctoritatis, & principi cæterorum. Dicendum vero eſt, in ea multitudine diſcipulorum quoſdam fuiſſe, qui Petro crediderunt, ſe vidiſſe Dominum: alios vero neque Petro, neque duobus diſcipulis ſupervenientibus crediſſe. Et ita fieri potuit, ut hi duo venientes invenirent aliquos qui dicerent: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*: alios vero qui fidem non adhiberent his, quæ ipſi narrabant. Unde utrumque eſt verum, etiamſi aſſeratur reſpectu unius multitudinis, de qua ſecundum perſonarum varietatem varia dici poſſunt, quæ ſecum non pugnent. Hoc autem ita accidiſſe ex ipſo Evangelio Lucæ colligi poteſt. Dicit enim, hos diſcipulos *regreſſos in Jeruſalem inveniſſe congregatos undecim, & cæteros, qui cum eis erant, dicentes, ſurrexit Dominus vere.* Hinc enim colligitur, fuiſſe inter eos Thomam (erat enim unus ex undecim); ille autem non credebat, nec dicebat: *Surrexit Dominus vere.* Nam etiam poſt ſequentem apparitionem dixit: *Niſi videro, non credam.* Non ergo credidit duobus diſcipulis narrantibus: per ſe autem credibile eſt, habuiſſe aliquos ſuæ incredulitatis aſſeclas. Vere ergo dixit Marcus illis narrantibus diſcipulos non crediſſe. Quia non eſt ſenſus, neminem crediſſe, ſed aliquos, vel plures.

Secundo notandum in hac apparitione eſt, Lucam unius ex his diſcipulis nomen aperuiſſe, quem *Cleopham* vocat, de quo in ſuperioribus nonnihil diximus agentes de Maria Cleophæ, niſi fortaſſe hic ſit alius nobis ignotus ejuſdem nominis. Hieronymus vero ſupra dicit, hunc Cleopham fuiſſe municipem illius oppidi Emaus. Porro de ſocio Cleophæ Lucas nihil dicit. Unde aliqui ſuſpicati ſunt, eum fuiſſe ipſummet Lucam, ut Theophylactus in Lucam refert. Quod tamen non apparet veriſimile. Quia Lucas non videtur fuiſſe ex diſcipulis, qui cum Domino converſati ſunt, ſicut ipſe ſignificat initio ſui Evangelii, dicens: *Sicut nobis tradiderunt, qui a principio ipſi viderunt.* Nam ſi ipſe fuiſſet ex diſcipulis, qui cum Chriſto convixerant, potius diceret, ſe ſcribere ea, quæ viderat: Cleophas autem, & ſocius ejus fuerunt ex diſcipulis Chriſti (ut Lucas ipſe narrat); eſt ergo incertum, & incognitum, quis ille fuerit. Ambroſius vero c. ult. Lucæ eum appellat *Ammaon*, quod neſcio unde ſumpſerit, niſi fortaſſe credidit eum fuiſſe ex vico Emaus, & inde ſic appellari, quaſi ab Emaus. Reliqua, quę in hac apparitione Lucas narrat (quod attinet ad hiſtoriam) non habent difficultatem. Poſſet autem hic quæri, quomodo Chriſtus ab eis non fuerit cognitus, neque de facie, neque ex voce. Item quomodo Chriſtus finxerit, ſe ignorare, quæ facta erant, velleque longius ire abſque formali fictione, ſeu mendacio. Rurſus, quę fuerint illa ſcripturæ teſtimonia, quæ de ſeipſo interpretatus eſt. Sed hæc omnia in ſuperioribus expoſita ſunt. Præterea inquiri poteſt, quomodo Chriſtus panem benedixerit, & an conſecraverit, vel quomodo agnitus fuerit in fractione panis. Sed hæc in materiam de Euchariſtia tractanda reſervamus in ſequenti tomo.

Diſcipuli Emauntē euntes quinam fuerint.

Quarto dicendum eſt, Chriſtum apparuiſſe diſcipulis congregatis in cęnaculo januis clauſis eadem die Dominicæ reſurrectionis noctu, vel initio noctis, & hanc eſſe quintam, & ultimam apparitionem illius diei. Hoc totum conſtat ex dictis, & ex narratione Lucæ, & Joannis. In quibus illud eſt obſervandum, eandem (ſine dubio) apparitionem recenſere. Nam licet unus multa addat, quæ alter omiſit, & e converſo: tamen in nulla re unus alteri eſt contrarius, & in multis conveniunt, quæ ſatis indicant, de eadem re eſſe ſermonem. Lucas enim finita narratione diſcipulorum redeuntium, ſubdit: *Dum autem hæc loquerentur, ſtetit Jeſus in medio eorum.* Ex quo conſtat, hanc apparitionem factam eſſe hora ſecunda, vel tertia noctis. Oportuit enim tantum temporis, ut minimum, conſumere illos diſcipulos in reditu, cum dicat Lucas diſtare Emauntem ab Jeroſolymis ſexaginta ſtadiis, hoc eſt ſeptem milliaribus cum dimidio, ſeu duabus leucis cum dimidia; Joannes vero dicit, *cum ſero factum eſſet die illo.* Ergo ſignum eſt eos loqui de eodem tempore, atque adeo de eadē apparitione: & uterque dicit, ſtetiſſe Jeſum in medio diſcipulorum, eoſque ſalutaſſe his verbis: *Pax vobis*, & oſtendiſſe eis manus, & pedes, ſeu latus, dicens: *Palpate, & videte, &c.* Et quamvis Abulenſis paradox. 5. c. 37. neget, diſcipulos tunc tetigiſſe Dominum, nec voluiſſe experiri veritatem corporis ejus: quoniam

5. Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis in cœnaculo.

illud

illud fuiſſet ſignum imperfectiſſimæ fidei: quam tamen Chriſtus in eis tunc non reprehendit, ſicut poſtea fecit in Thoma. Nihilominus tamen probabilius videtur, tunc diſcipulos Chriſti corpus contrectaſſe. Quia, licet demus, non habuiſſe tam imperfectam fidem, ut hoc eis eſſet neceſſarium: tamen ad majorem fidei confirmationem id Chriſtus fieri voluit. Et ita docet expreſſe Athanaſ. orat. cont. Arian. in hæc verba: *Ex Deo, Deus eſt Verbum*, ubi tractans illa verba: *Palpate, & videte omnes* (inquit) *cohortatione ad ſe palpandum invitabat, ſuique ſpecimen, & approbationem exhibebat comedendo, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit.* Et idem affirmat Ignat. ep. 10. ad Smyrn. Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 80. aliàs 36. & Tertul. lib. de carne Chriſti c. 5. Et in ſuperioribus multa tetigimus, quæ hanc ſententiam confirmant. Denique præter hoc teſtimonium reſurrectionis, Lucas addit aliud, ſcilicet, comediſſe cum eis, & multa ex ſcriptura docuiſſe, quæ Joannes quidem omittit, ſed non negat. Sicut etiam Joannes addit, Chriſtum dediſſe tunc diſcipulis Spiritum ſanctum, & poteſtatem remittendi, & retinendi peccata, quod Lucas prætermiſit.

Objectio.

Hinc vero oritur prima difficultas, ſeu repugnantia inter has narrationes. Quia Lucas dicit Chriſtum promiſiſſe tunc Spiritum ſanctum diſcipulis: qui autem promittit, non tunc dat, cum promittit, ſed potius differt in poſterum: Joannes autem dicit tunc dediſſe, ut patet ex illis verbis: *Accipite Spiritum ſanctum*. Quæ cum fuerint verba Chriſti, non potuerunt non eſſe efficacia. Porro quidam dixerunt (ut Chryſoſt. refert, & Euthym. ac Theophylact. in Jo. non improbant) non tunc dediſſe Spiritum S. ſed aptitudinem ad illum recipiendum. Quibus favet idem Chryſoſt. hom. 1. in act. dicens poſſe exponi: *Accipite Spiritum S.* id eſt, accipietis Spiritum S. Sed nihilominus hæc interpretatio omnino eſt improbanda & videtur damnata in 5. Synod. collat. 8. c. 12. ubi de Theodor. Mopſueſteno dicitur: *Inter alias innumerabiles blaſphemias auſus eſt dicere, quod poſt reſurrectionem, cum inſufflaſſet Dominus diſcipulis, & dixiſſet, Accipite Spiritum S. non dedit eis Spiritum S. ſed figurate tantum inſufflavit.* Denique illa interpretatio eſt & contra vim, ac veritatem verborum Chriſti, & contra Patrum expoſitionem, & Eccleſiæ ſenſum. Etenim ſi tunc non dedit Spiritum ſanctum, nec poteſtatem remittendi peccata dedit. Eodem enim modo de utroque loquutus eſt. Dicendum eſt ergo, tunc dediſſe illis Spiritum ſanctum, non tam ad propriam eorum ſanctificationem, quam quoad poteſtatem ſupernaturalem ordinis ad remittenda peccata. Nam, quia remiſſio peccatorũ Spiritui ſancto appropriatur, merito cum poteſtas remittendi peccata confertur, *Spiritus ſanctus dari* dicitur. Non eſt tamen negandum, quin etiam tunc ſimul cum poteſtate data ſit diſcipulis gratia Spiritus ſancti ad propriam eorum ſanctificationem, quatenus neceſſaria eſt ad digne, ſancteque utendum illa poteſtate, ſicut nunc datur in ſacramento ordinis, ſi ſuſcipiens ſit diſpoſitus. Plenitudo autem Spiritus ſancti, tam quoad perfectionem propriæ ſanctificationis, & confirmationis in gratia, quam quoad varia dona, & gratias gratis datas non eſt tunc data, ſed in die Pentecoſtes: tunc vero fuit promiſſa, ut Lucas dixit. Et ita nulla eſt repugnantia. Quia idem Spiritus ſanctus ſub una ratione eſt datus: ſub alia promiſſus. Atque in hunc modum tandem exponit Chryſoſt. & reipſa eadem eſt ſententia Cyrilli l. 12. c. 56. Hieron. Ep. 150. ad Hedibiam qu. 9. & Auguſt. l. 4 de Trinit. c. 20. qui licet in modo explicandi non nihil differant, non tamen docent contraria: ſed unus magis explicat, quod alter omittit. Summa vero omnium in his, quæ diximus, continetur. Prolixior vero diſputatio de ſenſu, & intelligentia horum verborum Chriſti, & quomodo in eis contineatur inſtitutio ſacramenti pœnitentiæ (ut Concilium Tridentinum definivit ſeſſ. 24.) non eſt hoc loco tractanda. Habet enim proprium locum in materia de pœnitentia, quam in tomum quartũ hujus tertiæ partis reſervamus.

Reſponſ. Spiritus ſanctus poſt reſurrectionem quomodo datus.

Dubium.

Secunda difficultas in prædicta narratione eſt, quia Lucas ſignificat, interfuiſſe tunc Thomam, cum Chriſtus ad diſcipulos ingreſſus eſt. Dicit enim Cleopham, & ſocium ejus inveniſſe undecim congregatos, quorum unus erat Thomas (ut ſupra notavimus); ſtatim vero ſubdit: *Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Jeſus in medio eorum*: at Joannes negat, ibi affuiſſe Thomam. Reſpondetur, hoc poſterius ſine dubio eſſe verum. Lucas vero tribus modis exponi ſolet. Primo, ut illa vox, *undecim*, non denotet in rigore numerum perſonarum: ſed per ſynecdochen vel appropriationem ſignificet collegium Apoſtolicũ, quod tunc ex undecim conſtabat, & potuit dici adeſſe, ubi major pars aderat. Cæterum hæc expoſitio non placet. Tum quia eſt contra propriam verbi ſignificationẽ. *Undecim* enim non ſignificat collegium, ſed numerum, unde non dicit Lucas: *Invenerunt congregatum*, ſed *congregatos undecim, & eos, qui cum eis erant*; & paulo ſuperius, ut explicaret ſe loqui de numero perſonarũ, dicit: *Narraverunt hæc omnia illis undecim.* Tum etiã, quia eo tempore undecim Apoſtoli nondũ erant proprie cõgregati in unum corpus, ſeu collegium, neque habebãt nomẽ impoſitum, quo per modum unius myſtici corporis ſignificaretur.

Secunda expoſitio eſt Euthymii, Lucam enumeraſſe Matthiam inter undecim. Quia licet tunc non eſſet ſuffectus locus Judæ: reſpexit tamen Lucas ad tempus, in quo ſcribebat: in quo jam Matthias unus erat ex undecim Apoſtolis, ſecluſo Thoma. In quam ſententiam referri poteſt Chryſoſt. hom. 86. in Joann. quatenus dicit: *Thomam abfuiſſe, quia credibile eſt ex fuga nondum rediiſſe.* Quod etiam ſequuntur Theophylact. & Euthym. in Jo. Nam hinc neceſſario fit, Thomam non fuiſſe congregatum cum undecim, quando duo diſcipuli venerunt. Sed neque hæc ſolutio placet. Quia vel magnam inducit æquivocationem, vel neceſſario ex illa ſequitur, ubicumque in tota hiſtoria reſurrectionis nominantur *undecim*, vel non comprehendi Thomam, ſed Matthiam, vel poſſe etiam excludi aliquem alium ex Apoſtolis, & loco illius ſubſtitui Matthiam, quæ omnia ſunt abſurda. Nam revera Evangeliſtæ in hujuſmodi numero reſpexerunt ad tempus, de quo ſcribebant, & ita Matth. c. 28. per antonomaſiam vocat, *undecim diſcipulos*, & Marc. c. 16. ſimpliciter vocat, *illos undecim.* Et idem Lucas Act. 1. poſt electionem Matthiæ dicit, *annumeratum eſſe cum undecim Apoſtolis.*

2. Expoſitio.

Vera ergo reſponſio eſt, cum duo diſcipuli Emaunte rediiſſent, adfuiſſe Thomam: interceſſiſſe tamen aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas diſceſſit: vel quia non credebat, quæ narrabantur: vel alia oblata occaſione, quam inquirere ſupervacaneum eſt, cum innumeræ poſſint facile occurrere. Ita fere Auguſt. 3. de conſen. Evangeliſt. cap. 25. Beda, Lyranus, & alii in Lucam. Neque obſtat verbum illud Lucæ: *Dum autem hæc loquuntur*, quia in primis illo modo loquendi ſolum ſignificatur, paulo poſt totum illud accidiſſe. Deinde quia credibile eſt, illos diſcipulos totam hiſtoriam apparitionis ſibi factæ prolixe narraſſe: Thomam vero finem non expectaſſe, quod nugas, & deliramenta ea omnia eſſe ſibi perſuaderet. Quod tamen (ut notant Auguſt. tract. 121. in Joan. & Gregor. hom. 20. in Evang.) non ſine ſpeciali Dei providentia factum eſt, tum ut Thomas ulcus ſuæ incredulitatis oſtenderet, & perfectius, ac ſolidius curaretur: tum propter noſtram utilitatem, & majorem fidei confirmationem. Cætera quæ de hac apparatione dici poterant, & ad myſterium reſurrectionis pertinent, in ſuperioribus tractata ſunt, ſcilicet, quomodo vulnera manſerint in Chriſti corpore, & quomodo illuc intraverit januis clauſis, & ſe tangendum, palpandumque præbuerit, & cum aliis comederit. Reliqua vero, quæ ad alia myſteria ſpectant, in propria loca remittimus.

Vera expoſitio.

Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facile erit ad brevem ſummam redigere omnia, quæ primo die reſurrectionis ſuæ Chriſtus Dominus, ad oſtendendam, & confirmandam ſuam reſurrectionem, geſſit. Reſurrexit enim ſummo mane, & ſtatim matri ſuæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eiſque prope accedentibus opera Angeli terræmotus factus eſt, & lapis e monumento revolutus. Quo viſo redeunt mulieres ad Apoſtolos, & Magdalena narrat Petro ac Joanni, ablatum corpus Jeſu. Veniunt hi ad monumentum, & vident omnia, quæ a mulieribus acceperant: redeunt tamen non viſo Domino. Mulieres vero, quæ cum eis iterum venerant, in monumento manent: cumque ibi adeſſent, viderunt Angelum ſedentem ſuper lapidem in veſtibulo ſepulchri: cujus monitu ingrediuntur ſepulchrum, ibique conſpiciunt duos, ut in ore duorum, vel trium teſtium ſtaret reſurrectionis verbum. Porro mulieres territæ exeunt de monumento, & aliæ quidem procul

Primo reſurrectionis die a Chriſto geſta quę.

cul recedunt. Maria autem manet plorans in veſtibulo iterum, atque iterum inflectens ſeſe ad ſcrutandum ſepulchrum, ubi iterum Angelos aſpexit, & paulo poſt converſa retrorſum vidit Dominum. A quo juſſa nuntiare diſcipulis, quę viderat, egreditur ocyus, brevique cæteras mulieres cõſequitur, quibus narrat, quę viderat, & omnes gaudio, & admiratione perfuſæ iter eadem ſedulitate proſequuntur. Dum autem ita incedunt, omnibus rurſum Chriſtus in via oſtenditur: quo adorato ad diſcipulos iterum mittuntur. Perveniunt illæ ad cœnaculum, narrant quæ audierant, & viderant: nullus tamen eis fidem adhibet: quin potius duo e diſcipulis pene deſperati in oppidum, cujus fortaſſe erant incolæ, diſcedunt. Petrus vero ductus deſiderio videndi Dominum, iterum ad monumentum veniens, eadem, quæ prius viderat, intuetur, cumque ad mirabundus, ac cogitabundus rediret, ecce ſubito fit ei Chriſtus obviam, conſolaturque mœrentem, & ad condiſcipulos mittit. Quo facto ad revocãdos duos alios diſcipulos properat Chriſtus, ejuſque fit viæ comes, ac tandem ſe illis cognoſcendum prębet in fractione panis. Redeunt illi ad cœnaculum, ubi ſocios congregatos inveniunt de apparitione Petro facta colloquentes, quibus ipſi narrant, quomodo a ſe quoque fuerit viſus, & cognitus. Denique, dum hæc geruntur, Chriſtus ſtetit in medio eorum, ac variis modis ſe reſurrexiſſe oſtendit, ſicque *gaviſi ſunt diſcipuli viſo Domino*.

SECTIO V.

Quoties, & quo ordine apparuerit Chriſtus poſt diem reſurrectionis uſque ad aſcenſionem ſuam.

EXpoſitis his, quæ primo die reſurrectionis ſunt geſta, ſupereſt, ut cæteras apparitiones ad hujus materiæ complementum percurramus. Quod brevius expediri poterit, quia & Evangeliſtæ pauca de iis ſcribunt, & minor eſt in eis varietas, ac difficultas.

Chriſtus poſt diem reſurrectionis uſque ad octavum non apparet diſcipulis.

Primo dicendum eſt, poſt diem reſurrectionis non apparuiſſe Chriſtum diſcipulis uſque ad octavum diem, in quo ſexta apparitio in ordine facta eſt. Loquimur de iis, quæ ſcripta ſunt. Nam de iis, quæ in illis intermediis diebus acciderunt, nihil eſt memoriæ proditum, & hoc ſenſu intelligenda ſunt omnia, quæ dicemus. Et ita eſt certa aſſertio ex Joan. 20. ubi tantum hæc apparitio narratur, & patebit amplius ex ſequenti aſſertione. In hac vero apparitione nihil novi accidit ad manifeſtandam reſurrectionem pertinens, quod in ſuperioribus explicatum non ſit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, & de fide, quam in hac apparitione concepit, ac de ſenſu illorum verborum: *Dominus meus, & Deus meus*, deque Chriſti ſententia: *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti. Beati, qui non viderunt, & crediderunt*, non eſt noſtri inſtituti: in materia tamen de fide, & de Trinitate multa de his dici ſolent. Illud ſolum advertere oportet, ex illis verbis Chriſti intuliſſe quoſdam, Thomam non tetigiſſe Chriſtum: ſed viſo illo ſtatim credidiſſe. Quia Chriſtus non dixit: *Quia tetigiſti me*, ſed, *quia vidiſti*, quod ſentit Euthym. Joan. 20. Sed in primis (ut Auguſt. notavit tract. 121. in Joan.) ex verbis Chriſti hoc colligi non poteſt. Nam verbum *videndi*, uſitata ſignificatione non tantum de aſpectu, ſed etiam de omni experimento ſenſibus facto dici ſolet. Unde ſenſus proprius verborum Chriſti eſt; beati, qui eas res, quas experti non ſunt, neque ſenſibus perceperunt, credidere. Qui ſenſus ſatis confirmatur ex ſuperioribus verbis ejuſdem Chriſti: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas*. Nam *inferre digitum*, non ad viſum ſpectat: ſed ad explorationem tactus: *Videte* ergo ibi nihil aliud eſt, quam ſenſu experiri. Quocirca certum eſſe debet, Thomam tetigiſſe Chriſti vulnera.

Thomam Chriſti ſuſcitati vulnera & viſu explorat & tactu.

Quod teſtantur Athan. orat. citata, Sect. præced. & Aug. tract. 121. in Joan. qui non ſolum dicit, Thomam tetigiſſe, ſed etiam, *per hoc quod videbat, atque tangebat, remota dubitatione credidiſſe*, itaque ſentit per contactum ad fidem perveniſſe. Et idem ſentiunt Cyril. 12. in Joan. c. 58. & Chryſ. hom. 86. in Jo. & Greg. hom. 26. in Evangelia. Tertul. l. de Anima c. 17. & alii. Atque hoc pertinuit ad majorem atteſtationem, & confirmationem reſurrectionis, propter quam Chriſtus hæc omnia faciebat.

Ultimo eſt in hac apparitione obſervandum, Rupertum lib. 14. in Joan. exiſtimaſſe hanc apparitionem non fuiſſe factam Jeroſolymis in eodem cœnaculo, in quo facta fuerat quinta apparitio in die reſurrectionis: ſed in Galilęa. Tum quia cum Apoſtoli accepiſſent pręceptum a Chriſto eundi in Galilæam, non videtur veriſimile tot diebus diſtuliſſe profectionem, Jeroſolymiſque manſiſſe. Tum etiam quia Hieron. Matth. 28. interpretans apparitionem in Galilæa factam, quam ibi Mat. narrat, inquit: *Tum manifeſtius oſtenditur Thomæ, & latus lancea vulneratum, & manus fixas demonſtrat clavis*. Nihilominus certum exiſtimo, hanc apparitionem factam eſſe in eodem loco, atque eiſdem januis clauſis. Quæ eſt ſententia Auguſt. Chryſoſt. Cyrilli, & fere omnium in hunc locum. Et patet ex contextu Joan. *Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli ejus intus*: ubi illæ particulæ, *iterum & intus*, aperte indicant ſemel fuiſſe congregatos in illo loco, & abſente Thoma, Chriſtum ſtetiſſe in medio eorum, & poſtea eodem iterum conveniſſe præſente Thoma. Et idem colligi poteſt ex ſimilitudine aliorum verborum, & totius narrationis. Item quod hæc apparitio non ſit illa facta in Galilæa, quam narrat Matt. videtur evidens. Quia illa apparitio facta eſt in monte, ut colligitur ex illis verbis Matth. *Abierunt in Galilæam in montem, ubi conſtituerat illis Jeſus, & videntes eum adoraverunt*. Ubi Hieron. *Poſt reſurrectionem Jeſus in mõte Galilææ conſpicitur*. Hæc autẽ apparitio facta eſt *januis clauſis*, quomodo ergo poſſunt eſſe una, & eadẽ. Niſi quis cum Ruperto dicat, apparuiſſe in Galilęa in domo aliqua ſupra montem ædificata, quam Rupertus dicit, fuiſſe domum B. Virginis in civitate Nazareth, quę in monte ędificata erat, ut dicitur Luc. 4. Sed hoc totum valde eſt voluntarium, & præter ſinceram verborum expoſitionem. Neque exiſtimo Hieron. ſenſiſſe contrarium. Non enim dicit, tunc Chriſtum primo fuiſſe oſtenſum Thomæ, ſed manifeſtius fuiſſe oſtenſum. Quæ verba potius indicant, jam antea fuiſſe illi oſtenſum. Tum autem dicitur manifeſtius fuiſſe id factum, vel quia non jam inter privatos parietes, ſed media luce, & coram pluribus teſtibus ſe oſtendit. Vel certe, quia ipſamet iterata oſtenſio eſt major ejuſdem rei, veritatiſque confirmatio, ac declaratio. Quod autem diſcipuli diſtulerint profectionem in Galilæã per octo dies, non eſt mirandum. Primum quia oportebat, prius omnes Chriſti ſectatores de hoc admoneri, & ad profectionem parari, & præſertim expediebat, ipſum Thomam revocari, ac perſuaderi, ut una cum aliis proficiſceretur. Deinde propter Judæorum turbationem oportebat paulatim progredi, & aliquam moram interponere, ut ſecurius poſſent incedere.

Apparitio diſcipulis præſente Thoma Jeroſolymis facta.

Septima Chriſti reſurgentis apparitio facta.

Secundo dicendum eſt, ſeptimam apparitionem fuiſſe ad mare Tiberiadis præſentibus quatuor Apoſtolis, Petro, Thoma, Joanne, & Jacobo fratre ejus, Nathanaale, & duobus aliis diſcipulis, prout late narrat Joan. c. 21. Ex cujus verbis conſtant ſatis aperte omnes circumſtantiæ hujus apparitionis, & quomodo in ea Chriſtus variis modis ſuam reſurrectionem confirmarit. Quod vero acciderit prædicto ordine, colligi poteſt ex illis verbis: *Hoc jam tertio manifeſtatus eſt Jeſus diſcipulis ſuis*. Hæc enim verba non poſſunt ſimpliciter intelligi, numerando omnes apparitiones, neque etiam numerando apparitiones factas viris, tametſi velimus diſcipulorum nomine viros interpretari: quia cõſtat ex dictis, pluries antea apparuiſſe tam viris, quam fęminis: ergo neceſſario intelligendum eſt, hanc eſſe apparitionẽ tertiam, vel inter eas, quę factę ſunt multis diſcipulis ſimul, & ita ſit, primã, & ſecundam ex his tribus fuiſſe duas antea factas in cœnaculo januis clauſis. Nã in omnibus aliis non apparuerat, niſi vel fœminis, vel uni Petro, vel ad ſummum duobus diſcipulis. Concluditur ergo hanc apparitionem fuiſſe proxime conſequutam poſt aliam factam octavo die reſurrectionis, atque ita eſſe ordine ſeptimam. Vel certe exponere poſſumus hanc fuiſſe tertiam apparitionem in ordine narrationis Joannis, nõ ſimpliciter, quia hoc modo potius eſt quarta, cum prius narraverit apparitionem factã Magdalenæ: ſed reſpectu virorum, & multitudinis diſcipulorum. Et hoc ſenſu idem concludi poteſt, quia veriſimile eſt, Joannem more ſuo ſervaſſe rerum geſtarũ ordinem in hiſtoriæ narratione. Præſertim quia indubitatũ videtur, hanc apparitionẽ non eveniſſe ante tranſactum octavum reſurrectionis diem. Nam (ut diximus) diſcipuli uſque ad octavum diem Jeroſolymis manſerũt:

hæc autem apparitio in Galilæa facta eſt. Nam mare Tiberiadis in Galilæa erat. Quod autem fuerit prima omnium, quę factæ ſunt in Galilæa, eadem fit conjectura ex prædictis verbis Joannis, & ex ordine narrationis. Unde Gloſſa interlinealis aliter exponens prædicta verba eandem ſententiam confirmat. Dicit enim hunc fuiſſe tertium diem, in quo Chriſtus ſe manifeſtavit. Primus enim fuit dies reſurrectionis: ſecundus, dies octavus: tertius, in quo præſens apparitio fuit facta, de quo quantum a ſuperioribus diſtet, ignoratur. Dices, in principio hujus narrationis ait Joannes: *Poſtea manifeſtavit ſe iterum Jeſus*. Ergo jam prius ſe manifeſtaverat in Galilæa. Reſpondeo negando conſequentiam, quia particula, *iterũ*, ſolum denotat iterationem ſimilis rei geſtæ. Dicit ergo Joannes, iterum ſe Chriſtum manifeſtaſſe, quia jam prius ſe manifeſtaverat, licet non in Galilæa. Nec refert, quod non ſemel tantum, ſed ſæpe ſe manifeſtaverat, quia particula *iterum* non ſignificat idem, quod *ſecundo*, ſed potius idem, quod, *rurſus*, Hiſpane, *otra vez*. Quod ſi quis contendat ſignificare idem, quod *ſecundo*, & dicere rationem ad ſolam aliam priorem apparitionem, dicat, hanc fuiſſe ſecundam apparitionem factam præſente Thoma. Unde, cum Evangeliſta proximo narraſſet apparitionem factam Thomæ, ſubdit, iterum Jeſum ſe oſtendiſſe Thomæ cum aliis diſcipulis.

Objectio. *Reſponſ.*

Continet autem apparitio hęc duas pręcipuas partes. Prior proprie pertinuit ad manifeſtationem, & confirmationem reſurrectionis Chriſti, & ideo finita narratione hujus partis ſubdit Joannes: *Hoc jam tertio manifeſtavit ſe iterum Jeſus*, & tota hujus partis narratio eſt clara, & multa continet myſteria ſecundum myſticam interpretationem; ſed non eſt noſtri inſtituti hæc proſequi. Neque in his, quę ſpectant ad confirmandum myſterium reſurrectionis, de quo agimus, ſpecialis difficultas occurrit. Legatur Greg. hom. 24. in Evang. Auguſt. tract. 122. in Joann. Chryſoſt. hom. 86. & ſequentibus, Cyrill. lib. 12. c. 63. & ibi reliqui expoſitores. Poſterior pars hujus hiſtoriæ continet inſtitutionem viſibilis Monarchiæ Eccleſiaſticę, ſummumque pontificatum Petro a Chriſto collatum, ſicut fuerat ante promiſſus. De qua re, quę graviſſima eſt, propter quam pręcipue Joannes ſcripſit hanc apparitionem, his temporibus latiſſime contra hæreticos diſputatum eſt, & in materia de fide nonnulla a nobis tradita ſunt, (quæ ſi Deus opem tulerit) aliquando in lucem emittentur. Addit vero obiter Joannes in hac apparitione prædixiſſe Chriſtum Petro mortem ejus, de ipſo vero Joanne aliquid ambiguum & ſubobſcurum prædixiſſe: unde orta eſt quæſtio, an Joannes mortuus fuerit, quam in fine hujus operis tractabimus.

Octava Chriſti reſurgentis apparitio, in monte Galilææ facta.

Dico tertio, octavam apparitionem eſſe illam, quam in monte Galilææ factam Matth. narrat. Ita docet Auguſt. 3. de conſenſ. Evangeliſt. c. 25. quem omnes ſequuti ſunt. Et conjectura eſſe poteſt: quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in ſequenti concluſione, factę ſunt in Judæa; ſed præcedens apparitio facta eſt in Galilæa; ergo & hæc ibidem eſt facta: ergo credendum eſt, contigiſſe antequam diſcipuli in Judæam redirent. Evenit ergo proxime poſt ſuperiorem apparitionem ad mare Tiberiadis factam. Narrat porro Matth. hanc apparitionem factam eſſe coram undecim diſcipulis: non vero dicit, illos fuiſſe ſolos, quin potius credibile eſt magnum diſcipulorum numerum illuc confluxiſſe, ut inferius annotabimus. Et poteſt ſumi cõjectura ex illis verbis, *quidam autẽ dubitaverunt*; non eſt autẽ veriſimile, aliquem ex Apoſtolis jam dubitaſſe: in multitudine autem diſcipulorum non eſt mirum, aliquos fuiſſe in fide imperfectos. Matth. vero undecim ſpecialiter meminit, ut ſignificaret illos eſſe principes Eccleſiæ, & ad illos ſpecialiter direxiſſe Chriſtum illa verba: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, &c.*

Dubium.

Sed occurrit in hac apparitione non contemnenda difficultas, cur tam angeli, qui mulieribus apparuerunt, quam ipſe Chriſtus eiſdem apparens juſſerunt nuntiari diſcipulis, ut irent in Galilæam, quoniam ibi Chriſtum eſſent viſuri: cum multo antea eum viderint Jeroſolymis, & nihil peculiare, aut inſigne legatur in hac apparitione, cujus gratia ea juſſio, ſeu promiſſio facta eſſe credatur. Nam quod illa promiſſio in hac apparitione impleta ſit: conjectura eſſe poteſt: quia prior, quæ facta eſt ad mare Tiberiadis, non fuit coram omnibus diſcipulis, ſicut hæc, poſt quam non legimus aliam apparitionem factam in Galilæa. Hanc difficultatem tractat late D. Th. hic ar. 3. ad 4. In qua illud in primis certum eſt, Chriſtum neque mutaſſe ſententiam, neque promiſſum non impleviſſe, eo quod prius alibi, quam in Galilęa ſeſe diſcipulis oſtenderit. Quia neque ipſe, neque angeli dixerunt, viſum iri eum dũtaxat in Galilęa, & non alibi, neque prius in Galilæa quam alibi. Unde Ambroſ. ſuper Luc. c. 24. *Non eſt* (inquit) *promiſſi tranſgreſſio, ſed potius feſtinata ex benignitate impletio*. Quod autem ibidem ait Ambroſius: *Dominum prius mandaſſe diſcipulis, ut in Galilæam ſe viderent: ſed illis metu intra conclave reſidentibus, primum ſe obtuliſſe: poſtea confirmatis animis illos Galilæã petiiſſe*: Hoc (inquam) non eſt ita intelligendum, ac ſi Chriſtus prius decreviſſet oſtendi primo diſcipulis in Galilæa, & poſtea explorata diſcipulorum diſpoſitione, manifeſtationem maturaſſe ſuam. Conſtat enim Chriſtum nihil ignoraſſe, & omnia, quæ a ſe facienda erant, prærordinaſſe, ac ſtatuiſſe. Sed ſenſus Ambroſii eſt, Chriſtum a principio mandaſſe diſcipulis, ut irent in Galilæam, quia illuc præcipua ejus intentio, voluntaſque tendebat ſeſe generalius manifeſtandi: interim tamen, dum illa ſolennis apparitio parabatur, voluiſſe diſcipulos ſuos conſolari, & animare. Ex quo ſecundo intelligi poteſt ratio, ob quam Chriſtus a principio ſuæ oſtenſionis tam per angelos, quam per ſe ipſum illud mandatum ad diſcipulos tranſmiſerit: quia ſcilicet ibi decreverat, manifeſtare ſeſe non privatim, & in occulto, ſicut Jeroſolymis, ubi diſcipuli erant timore Judæorum pleni: ſed palam, & publice, depoſito omni Judæorum metu, & cum magna trãquillitate, & ſecuritate. Unde etiam intelligitur, hãc apparitionem fuiſſe coram multis diſcipulis, ut multi exiſtiment (ſicut ex Euſebio hic D. Th. refert) quod Paulus ait 1. ad Cor. 15. apparuiſſe Chriſtum pluſquam quingentis fratribus, in hac apparitione fuiſſe impletum. Hieronymus vero q. 7. ad Hedibiam probabiliter credit Chriſtum non ſemel tantum aut iterum ſuis diſcipulis in Galilæa apparuiſſe: ſed ſæpius. Ita ut familiariter, & quaſi continue cum eis verſaretur, & ibi impletum ſit, quod Lucas ait Act. 1. *Quibus & præbuit ſe ipſum vivum poſt paſſionem ſuam per dies quadraginta apparẽs eis*. Et hinc etiam conjecturare poſſumus, quas ob cauſas ſtatuerit Chriſtus hoc modo apparere potius in Galilæa, quam in Judæa. Prima eſt, quia in Galilęa plures habebat diſcipulos, ac ſectatores. Secunda, quia in ea regione ſecurius poterant Apoſtoli, & diſcipuli verſari. Tertia (ut ait Chryſ. hom. 83. in Mat.) ut hoc ipſum eſſet diſcipulis indicium, eundem, qui in Galilęa conceptus fuerat, atque educatus, quique in ea regione frequentius prędicaverat, & majora miracula fecerat, eundem, inquam, eſſe, qui reſurrexerat: & qui in eadẽ regione eis apparebat, in qua plurimum cũ ipſo converſati fuerant. Quarta, quia fortaſſe intellexit Chriſtus, hoc futurum gravius Apoſtolis, qui majori ex parte Galilæi erant. Præter has vero cauſas aſſignari ſolent aliæ myſticæ: ut etiam tetigit D. Th. ex Auguſt. l. 3. de conſenſ. Evangel. Galilæa enim latine *tranſmigratio* dicitur, illa vero Galilæa dicitur *Galilæa gentium* Mat. 4. & Iſaiæ 9. Significatum ergo eſt in hac apparitione, Chriſtum prius Judæis prædicatum, illis non credentibus, tranſiturum fuiſſe ad gentes, ut Paul. dixit Act. 13. & ſignificaverat Iſaiæ c. 9. ubi facta mentio Galilęæ gentiũ ſubdit: *Populus, qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis*. Quæ verba licet ad literam intelligantur de ipſa regione Galilææ (ut ſignificat Matt. c. 4.) tamen in myſterio etiam continent converſionem gentium, ut Sancti interpretantur. Deinde ſignificatum eſt, Chriſtum per reſurrectionem ſuam tranſmigraſſe, ſeu translatum fuiſſe ab ſtatu poſſibili ad immortalem, & glorioſum. Significatum item tunc fore nobis perfecte manifeſtandum, quando ſimili modo immutati, ſeu tranſlati fuerimus. Tandẽ ex dictis concluditur, alienam eſſe a traditione Sanctorum ſententiam quorundam recentiorum, qui dicunt, hanc apparitionem non fuiſſe factã in regione Galilææ: ſed in quodam loco, qui eſt in vertice montis Oliveti, qui nunc Galilæa vocatur. Quamvis enim non negem, reperiri hujuſmodi locum, & ita appellari (ſicut referunt viri fide digni, qui loca illa peragrarunt) tamen in Evangelio nunquam ſumitur Galilæa in hac ſignificatione, neque cum aliquo fundamento affirmari id poteſt.

Reſponſ.

Dico quarto, nonam apparitionem fuiſſe illam, quam Marcus narrat c.ult. quando *recumbentibus undecim diſcipulis apparuit illis Jeſus, & exprobravit incredulitatem eorum*, &c. Decimã vero ex iis, quę in Evangelio ſcriptæ ſunt, fuiſſe illam, quę facta eſt in die aſcenſionis, quãdo videntibus diſcipulis elevatus eſt, Lucæ ult. & Act. 1. Hæc eſt ſententia Aug. dicto lib. 3. c. 25. Et quod attinet ad apparitionem, quam narrat Marcus, certum eſt fuiſſe diſtinctam ab illa, quam dicit Matthæus factam eſſe in Galilæa, quamvis Tatianus & Ammonius in harmoniis Evangeliorum illas confundant. Cæterum quod ſint diſtinctæ, colligi poteſt. Nam illa facta eſt in monte, hæc videtur facta eſſe in domo aliqua, & fortaſſe in cœnaculo, ut colligitur ex verbis illis: *Recumbentibus undecim diſcipulis*: & inferius idem colligemus ex illis Lucę: *Eduxit eos foras*. Item illa facta eſt in Galilæa: hæc vero (ut probabilius creditur) in Judæa. Nam facta eſt proxime ante aſcenſionē. Unde etiam non videtur dubium, quin hæc fuerit poſt omnes, de quibus hactenus diximus, & proxime ante aſcenſionem. Unde Marcus initio hujus narrationis, dicit: *Noviſſime recumbentibus, &c.* & ſtatim poſt illam concludit: *Et Dominus quidem Jeſus, poſtquam loquutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum*. Et ita exponunt Gregor. hom. 29. in Evang. & Beda l. 4. in Marc. qui dicit, hanc apparitionem factam eſſe quadrageſimo a reſurrectione die. Quocirca hi duo Patres in hoc videntur ab Auguſt. differre, quia non diſtinguunt has duas apparitiones: ſed hanc, quam Marcus narrat, ſignificant fuiſſe ultimam, quæ facta eſt ipſo die aſcenſionis. Quod magis placet nonnullis recentioribus: ſed exiſtimo, nec diſcedendum eſſe a ſententia Auguſtini, neque eos Patres inter ſe diſſentire. Et D.Th. quidem hoc loco ita eos conciliat: Apparitionem, quam narrat Marcus, fuiſſe ultimã, quæ facta eſt in terra, & ideo appellari *noviſſimam*: poſtea vero in aſcenſione viſum eſſe Chriſtum non in terra, ſed in aere, & in nube. Ad quod amplius explicandum addere poſſumus, finita apparitione (quam narrat Marcus) factum eſſe, quod narrat Lucas: *Eduxit autem eos foras in Bethaniam*. Nam cum præcedens apparitio facta fuerit in cœnaculo (ut ſupra ex verbis Marci oſtendimus) ut diſcipuli viderent Chriſtum aſcendentem, neceſſe fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Chriſtum eos eduxiſſe, ut viſibiliter eos fuerit comitatus in itinere, neque enim credibile eſt, tantam multitudinem diſcipulorum ſimul fuiſſe profectam: ſed diviſim, aut diverſis viis, ad vitandum populi rumorem. Ergo non oportebat Chriſtum eos viſibiliter comitari. Niſi quis fortaſſe pie meditetur, Chriſtum una cum Virgine, & aliquibus Apoſtolis viſibiliter inceſſiſſe, quod nobis nihil obſtat: quia nihilominus ſequens apparitio, prout facta eſt univerſo cœtui diſcipulorum, numerari poteſt ut diſtincta: præſertim cum novo, & inuſitato modo fuerit facta. Dicitur ergo Chriſtus eduxiſſe foras diſcipulos, eo quod juſſerit eos exire, & omnes convocare in eum locum, a quo erat in cœlum aſcenſurus. Illic ergo iterum ab omnibus diſcipulis viſus eſt, vel in terra, vel in aere (ut D.Thomas vult) prope terram. Veriſimile enim eſt, prius fuiſſe aliquantulum a terra elevatum, ut ab omnibus commodiſſime videri poſſet, atque ita aliquo brevi tempore fuiſſe cum eis, & (ut ait Lucas) *elevatis manibus benedixiſſe eis*, ac tandem ab eis receſſiſſe.

Variæ Chriſti reſurgentis apparitiones.

Ultimo addendum eſt præter has apparitiones, quas Evangeliſtæ narrant, ſæpius illis quadraginta diebus Chriſtum apparuiſſe. Hoc colligitur primo ex Act. 1. illis verbis: *Quibus & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionē ſuam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis*. Secundo ex Paulo 1. ad Cor. 15. ubi loquitur in hæc verba: *Viſus eſt Cephæ* (de hac apparitione jam diximus) *& poſt hoc undecim*: de hac etiã diximus, poſſe eſſe eãdem cum ea, quę facta eſt pręſente Thoma, Dominica in octava Reſurrectionis, ut bene exponit D.Th. 1. Cor. 15. Advertendum tamen eſt, Græca habere hoc loco *duodecim*, & ita legere Chryſoſtomum, & Theophylactum ibi, & Euſebium ad Marinum, apud Anaſtaſium Nicænũ qu. 90. in ſcripturam. Unde Græci interpretes varie exponunt. Primo Chryſoſtomus hom. 38. ait loqui Paulum de aliqua apparitione facta omnibus Apoſtolis poſt aſcēſionem, & electionem Matthiæ. Nam infra etiam loquitur de apparitione ſibi facta, quam conſtat, fuiſſe poſt aſcenſionem, & aliæ, quas ibi numerat, incertum eſt, quando factæ ſint. Secundo alii dixerunt, ſermonem eſſe de prædicta apparitione dici octavæ, & ibi affuiſſe Matthiam, & numeratum eſſe a Paulo, quia jam tunc, cum Paulus ſcripſit, erat unus ex duodecim. Tertio ait Janſenius illud nomen, *duodecim*, non eſſe poſitum propter numerum perſonarum, ſed ad ſignificandum collegium Apoſtolicum, & ita utitur hoc loco ad confirmandam ſimilem expoſitionem alterius loci Jo. 20. quam ſupra tractavimus. Et Auguſtinus l. 3. de conſenſu Evang. c. 25. quamvis fateatur, varias eſſe hujus loci lectiones, magis tamen indicat legendum eſſe, *duodecim*, & inter alias explicationes inſinuat hanc tertiam iis verbis: *Sive ſacratum illum numerum etiam in undecim ſtare voluerit, quia duodenarius in eis numerus ita myſticus erat, ut non poſſet locum Judæ, niſi alius, id eſt, Matthias, ad conſervandum Sacramentum ejuſdem numeri ſubrogari*. Ex quibus verbis colligi poteſt, aliquod majus eſſe fundamentum, ut nomen *duodecim* retentum ſit, ad ſignificandum collegium Apoſtolicum deficiente Juda, quam nomen *undecim*, ad ſignificandum reliquos Apoſtolos deficiente Thoma, ſcilicet, propter myſterium, & quia prius vivente Chriſto fortaſſe eo nomine appellabantur. Quarto tãdem addit ibidem Auguſt. non oportere hunc locum intelligere de duodecim Apoſtolis, ſed de aliquibus duodecim diſcipulis, quicumque illi fuerint. Et poteſt hoc fieri veriſimile, quia ſtatim dicit Paulus, deinde apparuiſſe Chriſtum omnibus Apoſtolis. Quod ſi hoc verum eſt, conſequenter dicendum eſt, hanc apparitionem eſſe diſtinctam ab iis, quæ in Evangelio narrantur. Melius tamen eſt retinere vulgatam latinam editionem, quam ſequuntur Ambroſius, Hieron. Anſel. D.Th. & alii, & ex Græcis ita etiam legit Theodoretus. Qua lectione ſuppoſita recte exponitur hic locus de apparitione facta octavo die Paſchæ, ut diximus. Quamvis Anſelmus, & nonnulli alii exponant per ſynecdochen, de quinta apparitione facta in die paſchatis: quod non ita placet, ut ſuperius dictum eſt. Addit pręterea Apoſtolus: *deinde viſus eſt pluſquã quingentis fratribus ſimul*. De quo Hieronymus q. 7. ad Hedibiam, probabile exiſtimat hanc apparationē factam eſſe in Galilęa: an vero ſit diſtincta ab iis, quæ narrantur in Evangelio, vel eadem cum illa, quæ facta ſunt in monte Galilææ (quã Mat. narrat) incertũ eſt.

Jacobo Alphæi poſt reſurrectionem Chriſtus apparet.

Dicit præterea Paulus: *Deinde viſus eſt Jacobo*. Hæc apparitio nova eſt, & diſtincta ab omnibus ſupra tractatis. Nominando enim *Jacobum*, ſatis ſignificat illi ſingulariter factam eſſe, ut omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Jacobo Alphæi, ſeu fratre Domini. De quo ad Galat. 1. ait Apoſtolus: *Alium Apoſtolorum vidi neminem, niſi Jacobum fratrem Domini*: & c. 2. hunc Jacobũ numerat inter tres columnas Eccleſię cum Petro, & Joanne. Quando autem hæc apparitio facta ſit, quidam exiſtimant, factam eſſe ipſo die reſurrectionis ſummo mane, propter hiſtoriam, quam refert Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ex quodam Evangelio Hebræorum; ſcilicet, hunc Jacobum in nocte cœnæ voviſſe non comeſturum panem, donec videret Chriſtum reſurgentem a mortuis, & ideo Chriſtum ei apparuiſſe, ac dixiſſe: *Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis a dormiētibus*. Nam, ſi hęc eſt vera hiſtoria, neceſſe eſt, dicere citiſſime illi apparuiſſe, ne tanto tempore jejunus perſeveraret. Sed D.Th. ſuper Paulũ propter hanc cauſam non admittit hanc hiſtoriam; & Auguſt. 3. de Conſenſ. Evangel. c. 25. hanc apparitionem eſſe factam poſt alias, quarum Paulus prius fecerat mentionē.

Ad hæc ait Paulus: *Deinde Apoſtolis omnibus*, hæc eſſe potuit apparitio illa, quam Marcus refert, factam eſſe recumbentibus undecim diſcipulis. Tandem dicit: *Noviſſime autem omnium tanquam abortivo viſus eſt mihi*. Hæc jam non pertinet ad proprias apparitiones reſurrectionis: ſed ad eas, quæ factæ ſunt poſt aſcenſionem, de quibus poſtea dicendum.

Ultimo circa hanc concluſionē eſt advertendũ, Ignatium in ep. ad Polycar. & ad Symirnen. de ſe ita loqui: *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi*. Quę verba nunc deſiderãtur in ep. ad Polycarp. ea vero ex eadē Epiſtola refert Hieron. de ſcript. Eccleſ. in Ignatio, in ep. autem ad Smyrnenſ. habentur in hunc modum: *Ego vero non modo in carne ipſum cognoſco ex nativitate, & crucifixione ejus: ſed & poſt reſurrectionem ſcio eum in carne fuiſſe, & credo etiam nunc eſſe*: & eodem modo refe-

rūtur ab Euſebio l.3.c.30.aliàs 36. Ex quibus verbis non colligitur aliqua ſenſibilis apparitio Ignatio facta: ſi autem priori modo legantur illa verba, prout a Hieronymo referuntur, dicere poſſet aliquis, Ignatium vidiſſe Chriſtum cum aliis diſcipulis in aliqua apparitione earum, quæ ab Evangeliſtis narrantur: quia fortaſſe tunc Jeroſolymis, vel in Galilæa inventus eſt inter diſcipulos. Sed hoc admitti non poteſt, ſi veræ ſunt epiſtolæ Ignatii ad B. Virginem, & ad Joannem. Nam ex eis colligitur, Ignatium prædicatione Joannis Evangeliſtæ ad fidem fuiſſe converſum. Unde neceſſe eſt, hanc viſionem Ignatii, ſi vere fuit ſenſibilis, poſt aſcenſionem Domini fuiſſe: hoc tamen nec ſufficiens habet fundamentum, nec cohæret cum verbis ſupra citatis, in quibus diſtincte fit ſermo de tempore reſurrectionis, & poſt aſcenſionem. Quocirca de hac apparitione nihil eſt certi, neque de aliis, præter eas, quas adduximus.

ARTICULUS V.

Utrum Chriſtus veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare.

306. 3.d.21.q.2 art.3.& 4. Et op.3.c. 245.& op. 60 c.22. co 4. lib. 1. de fid. c.5. nō procul a fine tom. 2. Hom.26 in Evang. in prin. illius.

AD quintum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus veritatem reſurrectionis non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambroſ. Tolle argumenta ubi fides quæritur: ſed circa reſurrectionem Chriſti quæritur fides. Non ergo habent ibi locum argumenta.*

2. *Præterea. Greg. dicit: Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Sed ad Chriſtum non pertinebat meritum fidei evacuare. Ergo ad eum non pertinebat, reſurrectionem per argumenta confirmare.*

3. *Præterea. Chriſtus in mundum venit, ut per eum homines beatitudinem adipiſcantur: ſecundum illud Joann. 10. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Sed per hujuſmodi oſtenſiones argumentorum videtur humanæ beatitudini impedimentum præſtari, dicitur enim Joan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit per aliqua argumenta reſurrectionem ſuam manifeſtare.*

Sed contra eſt, quod dicitur Act. 1. quod apparuerit diſcipulis Chriſtus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

Reſpondeo dicendum, quod argumentum dicitur dupliciter. Quandoque dicitur argumentum quæcumque ratio rei dubiæ faciens fidem. Quandoque autem dicitur argumentum, aliquod ſenſibile ſignum, quod inducitur ad alicujus veritatis manifeſtationem, ſicut etiam Ariſt. in libris ſuis aliquando utitur nomine argumenti. Primo igitur modo accipiendo argumentum, Chriſtus non probavit diſcipulis ſuam reſurrectionem per argumenta, quia talis probatio argumentativa proceſſiſſet ex aliquibus principiis, quæ ſi non eſſent nota diſcipulis, nihil per ea eis manifeſtaretur: quia ex ignotis non poteſt aliquid fieri notū. Si autem eis eſſent nota, non tranſcenderent rationem humanam, & ita non eſſent efficacia ad fidem reſurrectionis aſtruendam, quæ rationem humanam excedit. Oportet enim principia ex eodem genere aſſumi: ut dicitur in Poſter. Probavit autem eis reſurrectionem ſuam per authoritatem S. Scripturæ (quæ eſt fidei fundamentum) cum dixit. Oportet impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in Lege, & in Pſalmis, & Prophetis de me, ut habetur Luc. ult. Si autem accipiatur ſecūdo modo argumentū, ſic dicitur Chriſtus ſuam reſurrectionem argumentis declaraſſe, in quantum per quædam evidentia ſigna ſe vere reſurrexiſſe oſtēdit. Unde in Græco, ubi nos habemus, in multis argumentis, loco argumenti, ponitur tecmirion, quod eſt ſignum evidens ad probandū. Quæ quidē ſigna reſurrectionis Chriſtus oſtendit diſcipulis propter duo. Primo quidē, quia non erant corda eorum diſpoſita ad hoc, quod de facili fidem reſurrectionis acciperent, unde ipſe dicit eis Lucæ ult. O ſtulti et tardi corde ad credendū. Et Marc. ult. exprobravit illis incredulitatē eorum, & duritiam cordis. Secūdo, ut per hujuſmodi ſigna eis oſtenſa, efficacius eorū teſtimonium redderetur: ſecundū illud 1. Jo. 1. Quod vidimus, & audivimus, & manus noſtræ cōtrectaverūt, hoc teſtamur.

In Rheto. ad Alexā-drum c.14 a medio.6.

lib. 1 te. 20 tom. 1.

Ad 1. ergo dicendum, quod Ambroſius ibi loquitur de argumentis ſecundum rationem humanam procedentibus, quæ invalida ſunt ad ea, quæ ſunt fidei oſtendenda: ſicut oſtenſum eſt.

Ad 2. dicendum, quod meritum fidei eſt ex hoc, quod hoc mandato Dei credit, quod non videt. Unde illa ſola ratio meritum excludit, quæ facit videri per ſcientiam id, quod credendum proponitur, & talis eſt ratio demonſtrativa. Hujuſmodi autem rationes Chriſtus non induxit ad reſurrectionem ſuam declarandam. In corp. art.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut dictum eſt) meritum beatitudinis, quod cauſat fides, non totaliter excluditur, niſi homo nollet credere, niſi ea quæ videt, ſed quod aliquis ea, quæ non videt, credat per aliqua ſigna viſa, non totaliter fidem evacuat, nec meritum ejus. Sicut & Thomas, cui dictum eſt; Quia vidiſti me, credidiſti, aliud vidit, & aliud credidit, vidit vulnera, & credidit Deum. Eſt autem perfectioris fidei, qui non requirit hujuſmodi auxilia ad credendum. Unde ad arguendum defectum fidei in quibuſdam, Dominus dicit Joannis quarto. Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis. Et ſecundum hoc poteſt intelligi, quod illi, qui ſunt tam prompti animi, ut credant Deo, etiam ſignis viſis, ſint beati per comparationem ad illos, qui non credunt niſi talia videant.

COMMENTARIUS.

CUm D. Th. in ſuperioribus articulis declaraſſet, oportuiſſe Chriſtum non reſurgere manifeſte coram diſcipulis, ſed poſtea manifeſtari aliquibus, quorum teſtimonio in aliorum notitiam deveniret: in hoc articulo & ſequenti explicat, hoc fuiſſe, & convenienti, & ſufficienti modo a Chriſto Domino perfectum. Porro in præſenti art. ut illum convenientem modum explicet, ſimul declarat verba illa Act. 1. *Præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis*. Quorum ſenſus eſt, Chriſtum multis argumentis oſtendiſſe ſuis diſcipulis ſe eſſe vivum, atque adeo ſurrexiſſe. Ut autem D. Th. explicet, quid nomine *argumentorum*, ibi intelligitur, diſtinguit ſignificationem illius vocis. Interdum enim quæcūque ratio rei dubiæ faciens fidem dicitur *argumentum*: & hoc modo non ſumitur (inquit) in prædictis verbis: quia ille non fuiſſet conveniens modus oſtendēdi reſurrectionem. Nam res ſupernaturales non poſſunt hoc modo ratione oſtēdi: ſed divina authoritate, qua Chriſtus eſt uſus, tam ſcripturis utendo, quam in memoriam revocando ſuam promiſſionem, ac prædictionem Lucæ 24. *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum*: & ibidem; *o ſtulti, & tardi corde ad credendum in iis, quæ loquuti ſunt Prophetæ*. Eadem authoritate uſi ſunt Angeli, quando annuntiarunt reſurrectionem illis verbis: *Surrexit ſicut dixit*: & illis: *Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis ſicut dixit vobis*: & apertius apud Luc. *Recordamini, qualiter loquutus eſt vobis, cum adhuc in Galilæa eſſet.* Alio modo (inquit D. Th.) dicitur *argumentum*, quodcumque ſignum ſenſibile, quo aliqua res oſtenditur, & hoc modo, dicit, ſumi in prædicto loco Act. quod recte colligitur ex nomine Græco τεκμήριον, quod proprie ſignificat, ſignum rei, non qualecumque, ſed certum, ac verum. Idemque colligi poteſt a ſufficienti enumeratione. Et præterea quia veritas rei factæ ſecundum realem exiſtentiam, non poteſt argumentis oſtendi ex natura rei ſumptis: ſed ex effectibus, ac ſignis oſtendi debent. Unde tandem concludit D. Th. hunc modum fuiſſe convenientem duplici ratione, ſcilicet, & propter tarditatem, ac indiſpoſitionem diſcipulorum, & ut eorum teſtimonium efficacius redderetur, ut enim conſtat ex materia de fide: quamvis ſenſibilia experimenta aliquorum effectuum, vel ſignorum non ſint fidelibus ratio credendi, neque ſimpliciter neceſſaria ad fidem, quæ divina authoritate nititur: multum tamen conferre poſſunt, ut res propoſitæ fiant credibiles. Atque ex his facile conſtant omnia, quæ D. Th. tradit etiam in ſolutionibus argumentorum.

Teſtimonii Act. 1. Expoſitio.

Argumenti vox quid denotet.

Solum poteſt quis hærere circa illam diſtinctionem D. Th. Quia nullum ſignum ſenſibile eſt efficax ad oſtendendam aliquam veritatem, niſi in vi alicujus rationis, & ſyllogiſmi, ut quando Chriſtus ad oſtendendam ſuam reſurrectionem dicebat: *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet*, virtute faciebat hunc ſyllogiſmum: ſpiritus carnem & oſſa non habet: atqui ego habeo carnem, & oſſa, ut videtis: ergo non ſum apparens ſpiritus, ſed verum corpus habeo. Et ſimiliter, quando comedebat, virtute ita concludebat. Qui vere comedit, vivit: ſed ego comedo, ut videtis: ergo vivo. Hæc igitur argumenta Chriſti continebant veras ratiocinationes; ergo

Reſurrectionis Chriſti argumenta quæ fuerint.

neque diſtinctio D. Th. locum habet, neque verum eſt *argumentum* eo loco non ſumi pro ratione, ſeu ratiocinatione. Reſpondetur, difficultatem oriri tantum ex ambiguitate vocis. D. Th. enim in priori membro rationem facientem fidem diſtinxit ab experimento, ita ut ſignificet oſtenſionem factam ex principiis rei, quæ abſtrahant a ſignis ſenſibilibus, & hoc modo diſtinxit argumentum in illa priori acceptione a ſigno ſenſibili. Nihilominus tamen verum ſignum ſenſibile, ut intellectui aliquid aliud præter ſeipſum oſtendat, ad aliquam ratiocinationem revocandum eſſe. Quin potius propter hanc maxime cauſam nomen *argumenti* illi accommodatur.

ARTICULUS VI.

Utrum argumenta, quæ Chriſtus induxit, ſufficienter manifeſtaverint reſurrectionem ejus.

[307. Lucas ſupra a.1.5. not.] AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod argumenta, quæ Chriſtus induxit, non ſufficienter manifeſtaverint veritatem reſurrectionis ejus. Nihil enim oſtendit Chriſtus diſcipulis poſt reſurrectionem, quod etiam Angeli hominibus apparentes vel non oſtenderint, vel oſtendere non potuerint: nam Angeli frequenter in humana effigie ſe hominibus oſtenderunt: & cum eis loquebantur, & converſabantur, & comedebant, ac ſi eſſent homines veri: ſicut patet Gen. 18. de Angelis, quos Abraham ſuſcepit hoſpitio, & in libro Tobiæ, de Angelo, qui eum duxit, & reduxit. Et tamen Angeli non habent vera corpora naturaliter ſibi unita, quod requiritur ad reſurrectionem. Non ergo ſigna, quæ Chriſtus diſcipulis exhibuit, fuerunt ſufficientia ad reſurrectionem ejus manifeſtandam.

2. Præterea. Chriſtus reſurrexit reſurrectione glorioſa, id eſt, habens ſimul humanam naturã cum gloria. Sed quædam Chriſtus oſtendit diſcipulis, quæ videntur eſſe cõtraria naturæ humanæ (ſicut quod ab oculis eorum evanuit, & quod ad eos januis clauſis intravit); quædam autem videntur eſſe contraria gloriæ: puta quod manducavit & bibit, & quod habuerit vulnerum cicatrices. Ergo videtur, quod illa argumenta non fuerint ſufficientia, neque convenientia ad fidem reſurrectionis oſtendendam.

3. Præterea. Corpus Chriſti non erat tale poſt reſurrectionem, ut tangi deberet ab homine mortali, unde & ipſe dixit Magdalenæ Joan. 20. Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum. Non ergo fuit conveniens, quod ad manifeſtandam veritatem reſurrectionis ſuæ ſeipſum diſcipulis palpandum exhiberet.

4. Præterea. Inter dotes glorificati corporis, præcipua videtur eſſe claritas, quam tamen in reſurrectione nullo argumento oſtendit. Ergo videtur, quod inſufficientia fuerint illa argumenta ad manifeſtandam qualitatem reſurrectionis Chriſti.

[Argumen. ſuppletũ.] 5. Præterea. Angeli in teſtes reſurrectionis inducti, ex iſta diſſonantia Evangeliſtarum, inſufficientes videntur. Nam apud Matth. Angelus ſuper lapidem revolutũ, apud Marcum vero, intus Angelicus deſcribitur viſus a mulieribus ingreſſis monumentũ: rurſus ab iſtis unus, a Joanne duo ſedentes, a Luca vero duo ſtantes deſcribuntur. Inconvenientia ergo videntur teſtimonia reſurrectionis.

Sed contra eſt, quod Chriſtus, qui eſt Dei ſapiẽtia, ſuaviter, & cõvenienter diſponit omnia: ut dicitur Sapientiæ 8.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus reſurrectionem ſuam dupliciter manifeſtavit, ſcilicet teſtimonio, & argumento, ſive ſigno. Et utraque manifeſtatio in ſuo genere fuit ſufficiens. Eſt enim uſus duplici teſtimonio ad manifeſtandam ſuam reſurrectionem diſcipulis: quorum neutrum poteſt refelli. Quorum primum eſt teſtimonium Angelorum, qui mulieribus reſurrectionem annuntiaverunt, ut patet per omnes Evangeliſtas. Aliud autẽ eſt teſtimonium Scripturarum, quas ipſe propoſuit ad oſtenſionem ſuæ reſurrectionis: ut dicitur Lucæ ult. Argumenta etiam fuerunt ſufficientia ad oſtendendam veram reſurrectionem, & glorioſam. Quod autem fuerit vera reſurrectio, oſtendit uno modo ex parte corporis. Circa quod tria oſtẽdit, primo quidem quod eſſet corpus verum, & ſolidum, non corpus phantaſticum vel rarum, ſicut eſt aer. Et hoc oſtendit per hoc, quod corpus ſuum palpabile præbuit. Unde ipſe dicit Lucæ ult. Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Secundo oſtendit, quod eſſet corpus humanum, oſtendendo eis veram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertio oſtendit eis, quod eſſet idem numero corpus, quod prius habuerat, oſtendendo eis vulnerum cicatrices. Unde ut legitur Lucæ ult. dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Alio modo oſtendit eis veritatem ſuæ reſurrectionis ex parte animæ, iterato corpori unitæ. Et hoc oſtendit per opera triplicis vitæ. Primo quidem per opus vitæ nutritivæ, in hoc, quod cum diſcipulis manducavit & bibit: ut legitur Lucæ ult. Secundo per opera vitæ ſenſitivæ, in hoc quod diſcipulis ad interrogata reſpondebat, & præſentes ſalutabat, in quo oſtendebat ſe & videre, & audire. Tertio, per opera vitæ intellectivæ, in hoc quod eis loquebatur, & de Scripturis diſſerebat. Et ne quid deeſſet ad perfectionem manifeſtationis, oſtendit etiam ſe habere divinam naturam, per miraculum quod fecit in piſcibus capiendis, & ulterius per hoc, quod eis videntibus aſcendit in cœlum: quia ut dicitur Joan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo. Gloriã etiam ſuæ reſurrectionis oſtendit diſcipulis, per hoc, quod ad eos januis clauſis intravit; ſecundum enim quod Gregorius dicit in Hom. palpandam carnem Dominus præbuit, [Hom. 26. in Evan. non remote a prin.] quam januis clauſis introduxit, ut eſſe poſt reſurrectionem oſtenderet corpus ſuum, & ejuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinebat, quod ſubito ab oculis eorum evanuit, ut dicitur Lucæ ult. Quia per hoc oſtendebatur, quod in poteſtate ejus erat, videri, & non videri: quod pertinet ad conditionem corporis glorioſi, ut ſupra dictum eſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod licet ſingula argumentorum non ſufficerent ad manifeſtandam perfecte Chriſti reſurrectionem, tamen omnia ſimul accepta perfecte [q. 54. ar. 1. ad 2. ar. & ar. 3. ad 1. arg.] Chriſti reſurrectionem manifeſtant: maxime propter ſcripturæ teſtimonium, & angelorum dicta, & etiam ipſius Chriſti aſſertionem miraculis confirmatam. Angeli autem apparentes non aſſerebant, ſe homines eſſe: ſicut aſſeruit Chriſtus vere ſe hominem eſſe. Et tamen aliter Chriſtus manducavit, & aliter angeli. Nam quia corpora ab Angelis aſſumpta, non erant corpora viva vel animata, non erat vera comeſtio, licet eſſet vera cibi contritio, & trajectio in interiorem partem corporis aſſumpti. Unde & angelus dixit Tobiæ 10. Cum eſſem vobiſcum, [li. 13. c. 22. circ. fin. to. 5.] videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere: ſed ego cibo inviſibili utor. Sed quia corpus Chriſti vere fuit animatum, vera fuit ejus comeſtio. Ut enim Auguſtinus dicit 13. de Civitate Dei, non poteſtas, ſed egeſtas edendi, corporibus reſurgentium aufertur. Unde ſicut Beda dicit, [cap. 98. in Luc. parũ ante med. tom. 2.] Chriſtus manducavit poteſtate, non egeſtate.

Ad 2. dicendum, quod (ſicut dictum eſt) argumenta quædam inducebantur a Chriſto ad probandam veritatem humanæ naturæ, quædam vero ad probandam gloriam reſurgentis. Conditio autem naturæ humanæ, ſecundum quod in ſe conſideratur (quantum ſcilicet ad ſtatum præſentem) contrariatur conditioni gloriæ: ſecundum illud 1. Cor. 15. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Et ideo ea, quæ inducuntur ad oſtendendam conditionem gloriæ, videntur habere contrarietatem ad naturam non ſimpliciter, ſed ſecundum ſtatum præſentem: & e converſo. Unde Gregorius dicit in homilia, [Hom. 26. in Evan. paulo a princ.] quod duo mira, & juxta humanam rationem ſibi valde contraria Dominus oſtendit, dum poſt reſurrectionem corpus ſuum, & incorruptibile, & tamen palpabile demonſtravit.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit ſuper Joannem) [Tract. 121. a med. illius to. 9.] hoc, quod Dominus dixit, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum, ſic dictum eſt, ut in illa femina figuraretur Eccleſia de Gentibus, quæ in Chriſtũ non credidit, niſi cum aſcendiſſet ad Patrem: aut ſic in ſe credi voluit Jeſus, hoc eſt, ſic ſe ſpiritualiter tangi, quod ipſe, & Pater unum ſunt. Ejus quippe intimis ſenſibus quodammodo aſcendit ad Patrem, qui ſic in eo profecerit, ut Patri agnoſcat æqualem, hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem ſicut hominem flebat. Quod autem Maria alibi legitur Chriſtum tetigiſſe, quando ſimul cum aliis mulieribus acceſſit, & tenuit pedes ejus, quæſtionem non facit, ut Severianus dicit. Si quidẽ illud de figura eſt, hoc de ſexu, illud de divina gratia, hoc de humana natura. Vel ſicut Chryſoſt. dicit, volebat hæc mulier adhuc cum [hom. 85. in Joan. ſuper illud: Noli me tangere tom. 3.] Chriſto converſari, ſicut & ante paſſionem, & præ gaudio nihil magnum cogitabat: quamvis caro Chriſti melior facta fuerit reſurgendo. Et ideo dixit: Nondum aſcen-

aſcendi ad Patrẽ meum: quaſi dicat: Non æſtimes me jam terrenam vitam agere: quod enim in terris me vides, hoc eſt, quia nondum aſcendi ad Patrem meum, ſed in promptu eſt, quod aſcendam. Unde ſubditur, aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.

In dial. 65 quæſt. 14. in pri. tom. 4.

Ad 4. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in Dial. ad Oroſium, Clarificata carne Dominus reſurrexit: ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent oculis ſuis talem claritatem proſpicere. Si enim antequã moreretur pro nobis, & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli eum videre non potuerunt, quanto magis glorificata carne Domini, eũ videre non potuerunt? Eſt etiam conſiderandum, quod poſt reſurrectionẽ Dominus hoc præcipue volebat oſtẽdere, quod idẽ ipſe eſſet qui mortuus fuerat, quod multũ poterat impedire, ſi eis ſui corporis claritatem oſtẽderet. Nam immutatio quæ fit ſecundum aſpectum, maxime oſtendit diverſitatẽ ejus quod videtur: quia ſenſibilia communia (inter quæ eſt unum & multa, vel idẽ, & diverſum) maxime dijudicat viſus. Sed ante paſſionem, ne infirmitatem paſſionis ejus diſcipuli deſpicerent, intendebat Chriſtus eis gloriam majeſtatis ſuæ oſtendere: quam maxime demonſtrat claritas corporis. Et ideo ante paſſionem gloriam ſuam demõſtravit diſcipulis per claritatem: poſt reſurrectionem autẽ per alia indicia.

lib. 3. c. 24. tom. 4.

Supra lapidem revolutum a monumento, ſicut dicit Matt. ut hoc ſit ſedentem.

Ad 5. dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de Conſ. Evang. poſſumus intelligere unum Angelum viſum a mulieribus, ſecundum Matth. & Marc. ut eas ingreſſas in monumentum accipiamus: in aliquod, ſcilicet ſpatium, quod erat aliqua materia communitum, atque ibi vidiſſe Angelum ſedentem a dextris: quod dicit Marcus. Deinde dum introſpicerent locum, in quo jacuerat corpus Domini, viſos ab eis alios duos Angelos, primo quidem ſedentes (ut dicit Jo.) & poſtea eos ſurrexiſſe, ut ſtantes viderentur, ut dicit Lucas.

COMMENTARIUS.

Argumenta a Chriſto inducta ſufficienter manifeſtativa reſurrectionis.

In titulo hujus articuli inquiri poſſet, quid ſignificet illud verbum *ſufficienter*, an ſcilicet idem ſit, quod evidenter. Quidam affirmant ſenſum D. Thomæ eſſe, illa ſigna evidenter oſtendiſſe reſurrectionem Chriſti evidentia teſtificantis. Quod videtur poſſe ſumi ex ſolutione ad 1. ubi ait D. Th. ſigna reſurrectionis per ſe ſingula non fuiſſe ſufficientia ad oſtendendum Chriſtum vere vivere, aut reſurrexiſſe. Nam Angelus, verbi gratia corpore aſſumpto videbatur comedere, vel aliud ſimile ſignum corporalis vitæ præbere, quod ſolis ſenſibus diſcerni non poteſt, ſitne verum, vel apparens. Omnia vero ſigna ſimul collecta fuiſſe ſufficientia, maxime, inquit, propter teſtimonium Scripturæ, Angelorum, & ipſius Chriſti, miraculis illud confirmantis. Hæc expoſitio eſt probabilis, quamquam D. Thomas in his articulis nihil de evidentia loquatur: ſed de ſufficientia ſignorum, ut reddant veritatem credibilem, & credendam ſecundum rectam rationem, & prudentiam. Quia vero res non eſt hoc modo credibilis ſine evidentia ſaltem credibilitatis, inde neceſſario efficitur, illa ſigna ut minimum contuliſſe hanc evidentiam. Quomodo autem conjuncta teſtimoniis, miraculis ac prophetiis effecerint etiam evidentiam in teſtificante, ſatis conſtat ex iis, quæ ſupra diximus de doctrina, & miraculis Chriſti. Addo inſuper, ſi omnia illa ſigna recte perpendantur per ſe ſumpta, & abſque alio teſtimonio, vel authoritate fuiſſe evidentia indicia hominis vere viventis, ita ut fere tam evidens fuerit Apoſtolis, Chriſtum poſt reſurrectionem vivere, ſicut fuit evidens poſt paſſionem fuiſſe mortuum. Quia tam manifeſta ſigna vitæ illis præbuit, ſicut prius mortis præbuerat. Et ſi quis dicat, in illis ſignis vitæ potuiſſe latere deceptionem, vel fictionem, idem dicere poteſt de ſignis mortis. Idem ſatis evidens mihi eſt; aliquem hominem, qui mecum diu verſatur, loquitur, comedit, &c. eſſe verum hominem, ac vivere, quamvis huic cognitioni de potentia abſoluta poſſit ſubeſſe falſum: quia hęc evidentia non eſt mathematica, ſed moralis, & humana. Ergo ſimilem & fere æqualem evidentiam potuerunt habere Apoſtoli. Nam propter hanc cauſam voluit Chriſtus diu inter eos verſari, & per omnes ſenſus diſciplinæ, ut ſunt auditus, viſus, & tactus, qui majorem certitudinem, ut evidentiam parere poſſunt, manifeſtari. Hæc autem evidentia non excludit fidem, ut patet in articulo de morte Chriſti. Et ratio eſt, quia fides eſt certior, & infallibilior, & ex altiori motivo. Ex iis ergo ſatis conſtat mens D. Th. in ar. contextus autem ejus eſt perſpicuus. Multa vero, quæ in ſolutionibus argumentorum attingit, expoſita ſunt in ſuperioribus diſputationibus de operationibus Chriſti poſt reſurrectionem, ac de ejus apparitionibus.

QUÆSTIO LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum de cauſalitate reſurrectionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur duo.

Primo, utrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Secundo, utrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ juſtificationis.

ARTICULUS I.

Utrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod reſurrectio Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis corporum. Poſita enim cauſa ſufficienti, neceſſe eſt effectum poni. Si ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa ſufficiens reſurrectionis corporum: ſtatim eo reſurgente omnes mortui reſurgere debuerunt. 308. 4. d. 43. ar. 2. q. 1. Et 4. con. c. 78. Et ver. q. 27. ar. 3. ad 7. & op. 3. c. 246.

2. Præterea: cauſa reſurrectionis mortuorum eſt divina juſtitia, ut ſcilicet corpora ſimul præmientur, vel puniantur cum animabus, ſicut communicaverunt in merito vel peccato: ut dicit Dionyſ. ultimo cap. Cœleſt. hier. et etiam Damaſcen. in 3. lib. Sed juſtitiam Dei neceſſe eſſet impleri, etiamſi Chriſtus non reſurrexiſſet. Ergo etiam Chriſto non reſurgente, mortui non reſurgerent. Non ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis corporum. c. ult. par. 1. a med. Damaſ. l. 4 cap. 28.

3. Præterea. Si reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum, aut eſſet cauſa exemplaris, aut cauſa effectiva, aut meritoria. Sed non eſt cauſa exemplaris, quia reſurrectionem corporum Deus operabitur: ſecundum illud Joa. 4. Sicut pater ſuſcitat mortuos. Deus autem non indiget inſpicere ad aliud exemplar extra ſe. Similiter etiam non eſt cauſa effectiva, quia cauſa efficiens non agit niſi per contactum vel ſpiritualem vel corporalem: manifeſtum eſt autem, quod reſurrectio Chriſti non habet contactum corporalem ad mortuos, qui reſurgent, propter diſtantiam temporis, & loci: ſimiliter etiam nec contactum ſpiritualem, qui eſt per fidem, & charitatem: quia etiam infideles, & peccatores reſurgent. Neque etiam eſt cauſa meritoria: quia Chriſtus reſurgens jã non erat viator, & ita non erat in ſtatu merendi. Et ita nullo modo reſurrectio Chriſti videtur eſſe cauſa noſtræ reſurrectionis.

4. Præterea. Cum mors ſit privatio vitæ, nihil videtur eſſe aliud deſtruere mortem, quam reducere vitam: quod pertinet ad reſurrectionem. Sed Chriſtus moriendo, mortem noſtram deſtruxit. Ergo mors Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis; non ergo ejus reſurrectio.

Sed contra eſt, quod ſuper illud 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, etc. dicit Gloſſ. Qui eſt cauſa efficiens reſurrectionis noſtræ. Gl. interl.

Reſpondeo dicendum, quod illud, quod eſt primum in quolibet genere, eſt cauſa omnium, quæ ſunt poſt, ut dicitur in 2. Metaph. Primum autem in genere reſurrectionis fuit reſurrectio Chriſti, ſicut ex ſupra dictis patet. Unde oportet, quod reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Chriſtus reſurrexit ex mortuis primitiæ dormientium, quoniã quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam principium humanæ vivificationis eſt Verbum Dei, de quo dicitur in Pſ. 35. Apud te eſt fons vitæ. Unde & ipſe dicit Jo. 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat, ſic & Filius quos vult vivificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum divinitus inſtitutus: ut quælibet cauſa primo operetur in id quod eſt ſibi propinquius, ut per illud operetur in alia magis remota; ſicut ignis primo calefacit aerem ſibi propinquum, per quem calefacit corpora diſtantia, & ipſe Deus primo illuminat ſubſtantias ſibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, ut Dionyſius dicit 13. ca. Cœl. hierarch. Et ideo verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter unito, & per ipſum ope- lib. 2. com. 4. tom. 3. q. 53. ar. 3. c. 13. non multum procul a prin.

operatur reſurrectionem in omnibus aliis.

Ad 1. ergo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurre- In corp. a. *ctio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis per virtutem Verbi uniti, quod quidem operatur ſecundum voluntatem. Et ideo non oportet, quod ſtatim ſequatur effectus, ſed ſecundum diſpoſitionem Verbi Dei: ut ſcilicet primo conformemur Chriſto patienti, & morienti in hac vita paſſibili, & mortali, deinde perveniamus ad participandum ſimilitudinem reſurrectionis ipſius.*

Ad 2. dicendum, quod juſtitia Dei eſt cauſa prima reſurrectionis noſtræ: reſurrectio autem Chriſti eſt cauſa ſecundaria, & quaſi inſtrumentalis. Licet autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc inſtrumẽtum determinate; tamen ex quo per hoc inſtrumentum illud eſt cauſa efficiens, ſic ergo divina juſtitia, quantum eſt de ſe, non eſt obligata ad reſurrectionẽ noſtram cauſandam per reſurrectionem Chriſti; potuit enim alio modo nos Deus liberare, quam per Chriſti paſſionem, & reſurrectionem, ut ſupra dictum eſt. Ex quo tamen decrevit hoc modo nos liberare, manifeſtum eſt, quod reſurrectio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis.

Ad 3. dicendum, quod reſurrectio Chriſti non eſt proprie loquendo cauſa meritoria noſtræ reſurrectionis, ſed eſt cauſa efficiens, & exemplaris. Efficiens quidem, in quæſt. 13. ar. 2. & 3. *quantum humanitas Chriſti, ſecundum quam reſurrexit, eſt quodammodo inſtrumentũ divinitatis ipſius, & opera-* quæſt. 48. art. 6. *tur in virtute ejus: ut ſupra dictum eſt. Et ideo ſicut alia,* In ſol. præced. ad 2. *quæ Chriſtus in ſua humanitate fecit, vel paſſus eſt, ex virtute divinitatis ejus ſunt nobis ſalutaria (ut ſupra dictũ eſt,) ita & reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ reſurrectionis virtute divina, cujus proprium eſt mortuos vivificare. Quæ quidem virtus præſentialiter attingit omnia loca, & tempora, & talis contactus virtualis ſufficit ad rationem hujus efficientiæ. Et (quia ut dictum eſt) primordialis cauſa reſurrectionis humanæ eſt divina juſtitia, ex qua Chriſtus habet poteſtatem judicium facere, in quantum filius hominis eſt: virtus effectiva reſurrectionis ejus ſe extendit, non ſolum ad bonos, ſed etiam ad malos, qui ſunt ejus judicio ſubjecti. Sicut autem reſurrectio corporis Chriſti, ex eo quod corpus illud eſt perſonaliter Verbo unitum, eſt prima tempore, ita etiam eſt* Gl. i te. ſuper il lud 1. Cor. 15. Primitiæ Chriſtus. *prima dignitate, & perfectione: ut dicit Gloſſ. 1. ad Cor. 15. Semper autem id, quod eſt perfectiſſimum, eſt exemplar ejus, quod eſt minus perfectum ſecundum ſuum modum: & ideo reſurrectio Chriſti eſt cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis. Quod quidem neceſſarium eſt, non ex parte reſuſcitantis, qui non indiget exemplari, ſed ex parte reſuſcitatorum, quos oportet illi reſurrectioni conformari: ſecundum illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Licet autem efficientia reſurrectionis Chriſti ſe extendat ad reſurrectionem tam bonorum, quam malorum: exemplaritas tamen ejus ſe extendit proprie ſolum ad bonos, qui ſunt facti conformes filiationis ipſius, ut dicitur Rom. 8.*

Ad 4. dicendum, quod ſecundum rationem efficientiæ, quæ dependet ex virtute divina, communiter tam mors Chriſti, quam etiam reſurrectio, eſt cauſa tam deſtructionis mortis, quam reparationis vitæ. Sed ſecundum rationem exemplaritatis, mors Chriſti, per quam receſſit a vita mortali, eſt cauſa deſtructionis mortis noſtræ, re- q. 48. ar. 1. *ſurrectio vero ejus, per quam inchoavit vitam immortalem, eſt cauſa reparationis vitæ noſtræ. Paſſio autem Chriſti eſt inſuper cauſa meritoria, ut ſupra dictum eſt.*

COMMENTARIUS.

Duo ſunt in reſurrectione Chriſti conſideranda. Primum eſt ipſa reſurrectio, prout fuit in fieri, ſeu quatenus fuit quædam actio, ſeu mutatio, quæ pertranſiit. Alterum eſt, terminus hujus reſurrectionis, qui eſt Chriſtus homo vivens vita immortali, & glorioſa. Cum ergo dicitur reſurrectio Chriſti cauſa noſtræ reſurrectionis, non eſt intelligendum ratione mutationis, quæ tranſit, ſecundum ſeipſam: ſed ratione termini, qui manet, & poteſt habere rationem cauſæ. De qua re multa in ſuperiori tomo diximus Diſp. 31. Sect. 7. Et hanc eſſe mentem D. Th. hoc loco acute Cajet. notavit. Et colligitur non obſcure tum ex corp. art. ubi, cum in toto diſcurſu loquutus eſſet de reſurrectione Chriſti, in fine ſic concludit. Et *ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter unito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus aliis.* Tum ex ſolutione ad 3. ubi explicans, quomodo reſurrectio Chriſti ſit cauſa, inquit: *In quantum humanitas Chriſti, ſecundum quam reſurrexit, eſt inſtrumentum divinitatis ipſius, & operatur in virtute ejus.* Eſt ergo ſatis manifeſtus D. Thom. ſenſus. Quo ſuppoſito nihil eſt difficultatis in toto contextu. Ad hujus autem materiæ complementum inſtituemus de hac re ſequentem diſputationem.

ARTICULUS II.

Utrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animarum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod reſurrectio 309. *Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis animarum. Di-* loeis ſup. ar. 2. not. *cit enim Aug. ſuper Joan. quæ corpora reſurgunt per diſ-* Tract 23. *penſationem humanam, ſed animæ reſurgunt per ſubſtan-* in Evan. *tiam Dei. Sed reſurrectio Chriſti non pertinet ad ſub-* Joan. ante med. to. 9. *ſtantiam Dei, ſed ad diſpenſationem humanam. Ergo reſurrectio Chriſti, etſi ſit cauſa reſurrectionis corporum, non tamen videtur eſſe cauſa reſurrectionis animarum.*

2 Præterea. Corpus non agit in ſpiritum. Sed reſurrectio Chriſti pertinet ad corpus ejus, quod cecidit per mortẽ. Ergo reſurrectio Chriſti nõ eſt cauſa reſurrectionis animarũ.

3 Præterea. Quia reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis corporum, omnium corpora reſurgent: ſecundum illud 1. ad Cor. 15. Omnes quidem reſurgemus. Sed non omnium animæ reſurgent: quia quidam ibunt in ſupplicium æternum, ut dicitur Matth. 25. Ergo reſurrectio Chriſti non eſt cauſa reſurrectionis animarum.

4 Præterea: Reſurrectio animarum fit per remiſſionem peccatorum. Sed hoc factum eſt per Chriſti paſſionem: ſecundum illud Apo. 1. Lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Ergo reſurrectionis animarum magis eſt cauſa Chriſti paſſio, quam ejus reſurrectio.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 4. Reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Quæ nihil aliud eſt quam reſurrectio animarum. Et ſuper illud Pſal. 29. Ad veſperam demorabitur fletus, dicit Gloſ. quod reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis noſtræ, & animæ in præſenti, & corporis in futuro.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurre- art. præc. *ctio Chriſti agit in virtute divinitatis, quæ quidem ſe ex-* ad 3. *tendit, non ſolum ad reſurrectionem corporum, ſed etiam ad reſurrectionem animarum: a Deo enim eſt, & quod anima vivat per gratiam, & quod corpus vivat per animam. Et ideo reſurrectio Chriſti habet inſtrumentaliter virtutem effectivam non ſolum reſpectu reſurrectionis corporum, ſed etiam reſpectu reſurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis reſpectu reſurrectionis animarum: quia Chriſto reſurgẽti debemus etiam ſecundum animam conformari, ut ſicut, ſecundum Apoſt. Rom. 6. Chriſtus reſurrexit a mortuis per gloriam Patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus: et ſicut ipſe reſurgens ex mortuis, jam non moriturus: ita & nos exiſtimemus, nos mortuos eſſe peccato, ut iterũ vivamus in illo.*

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus dicit re- Tract. 2. *ſurrectionem animarum fieri per Dei ſubſtantiam, quan-* in Joan. *tum ad participationem: quia ſcilicet participando divi-* inter *nam bonitatem, animæ fiunt bonæ, & juſtæ: non autem* principiũ & med. *participando quamcunque creaturam. Unde cum dixiſ-* to. 9. *ſet: Animæ reſurgunt per ſubſtantiam Dei, ſubdit: Participatione enim Dei fit anima beata, non participatione* Eodem *animæ ſanctæ. Sed participando gloriam corporis Chri-* loco nunc dicto. *ſti, efficiuntur corpora noſtra glorioſa.*

Ad ſecundum dicendum, quod efficientia reſurrectionis Chriſti pertingit ad animas, non per propriam virtutem ipſius corporis reſurgentis: ſed per virtutem divinitatis, cui perſonaliter unitur.

Ad 3. dicendum, quod reſurrectio animarum pertinet ad meritum, quod eſt effectus juſtificationis: ſed reſurrectio corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ ſunt effectus judicantis. Ad Chriſtum autem non pertinet juſtificare, ſed judicare: & ideo omnes reſuſcitat ſecundum corpus, ſed non omnes ſecundum animam.

Ad 4. dicendum, quod in juſtificatione animarum duo concurrunt, ſcilicet remiſſio culpæ, & novitas vitæ per grãtiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ eſt per virtutem divinam, tam paſſio Chriſti, quam reſurrectio eſt cauſa juſtificationis quoad utramque. Sed quantum ad

exem-

exemplaritatem, proprie paſſio, & mors Chriſti, eſt cauſa remiſſionis culpæ, per quam morimur peccato: reſurrectio autem Chriſti eſt cauſa novitatis vitæ, quæ eſt per gratiam ſive juſtitiam. Et ideo Apoſtolus dicit Rom.4. quod traditus eſt (ſcilicet in mortem) propter delicta noſtra (ſcilicet tollenda) & reſurrexit propter juſtificationem noſtram; ſed paſſio Chriſti eſt etiam cauſa meritoria: ut dictum eſt. art. præc. ad 3.arg.

COMMENTARIUS.

Doctrina D.Th. hic dicentis Chriſti reſurrectionem eſſe cauſam efficientem, & exemplarem noſtræ juſtificationis, intelligenda eſt in ſenſu tradito articulo ſuperiori. Quocirca non habet novam difficultatem, præter eas, quæ de potentia humanitatis Chriſti tractatæ ſunt dicta Diſp. ſuperioris Tomi. Teſtimonium autem Pauli, in quo hic articulus fundari videtur, aliter eſt a nobis explicatum ſupra quæſt. 53. in commentario art. 1.

DISPUTATIO L.

In decem ſectiones diſtributa.

De reſurrectione mortuorum, ut eſt effectus reſurrectionis Chriſti.

De reſurrectione Philoſophorum placita.

DE hac materia diſputant Theologi in 4.diſt. 43. & 44.& 45. Mihi vero viſa eſt hoc loco neceſſaria, tum quia non poſſumus explicare, quomodo Chriſtus ſit cauſa noſtræ reſurrectionis, niſi prius ſupponamus, illam eſſe futuram. Tunc etiam, ut hanc integram materiam ſimul complectamur, neque oporteat per partes, diverſis in locis eam imperfecte, & prolixius attingere. Præſertim cum non ſit in animo abſoluta tract. de Sacr. de conſummatione mundi, ſeu de quatuor noviſſimis proprium tractatũ inſtituere. Dicemus igitur, an hominum futura reſurrectio ſit, & quomodo ſit effectus reſurrectionis Chriſti, unde ſimul conſtabit, qualis futura ſit,

SECTIO I.

Utrum futura ſit generalis hominum reſurrectio.

DE opinionibus Philoſophorum circa hominum reſurrectionem nonnulla attigimus ſupra, de poſſibilitate reſurrectionis diſputantes, ubi ex Tertulliano tradidimus, omnes fere in hoc convenire, ut veram reſurrectionem negent. Nam, ſi qui fortaſſe aliquem reditũ animarum ad corpora admittere viſi ſunt, vel non ſunt loquuti de eiſdem numero corporibus, ſed de diverſis vel non exiſtimabant, animam eſſe veram formam corporis, ſed extrinſecum motorem ejus, ut conſtat ex Platone in Phædro, & Cicerone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque poteſt Tertull. in lib. de Reſur. carnis, & Aug. 12.de Civit.c.13.& l.22.c.25.& ſequentibus. Ubi etiam refert, Porphyrium negaſſe reſurrectionem, quoniam exiſtimabat corpus humanum, quod grave eſt, & corruptibile, impedire contemplationem ſpiritus, & non poſſe ſupra omnes cœlos conſtitui. Diximus etiam in eodem loco Saducæos reſurrectionem futuram negaſſe.

Ex hæreticis vero complures in hoc errore verſati ſunt. Cœpit enim ab Apoſtolorum temporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Baſilide, Apelle, Valentino, & aliis Gnoſticis, ut conſtat ex Irenæo l.1.c.25. Epiphan.hær.64. Tertul. l. de Reſur. carnis, & l. 5. contra Marcion.& de Præſcript.hæret.& Aug.l.de hæreſib.c.18 & ſequen. Et ex his creduntur fuiſſe Philetus, & Hymenæus, qui teſte Paulo 2.ad Timoth. 2. *A veritate exciderunt dicentes, reſurrectionem eſſe jam factam.* Illi enim non corporum, ſed animarum reſurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit. Ipſam enim animæ remunerationem, ſeu glorificationem, reſurrectionem vocabant, & ideo dicebant jam eſſe factam, ut in eum locum D.Thom. exponit. Et Cyrill. quem refert Turrianus l.3. pro Epiſtolis Pontificiis c.16.& Tertullianus ſupra, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiarios* vocat, quod unius tantum partis, ſcilicet animę reſurrectionem agnoſcerent. Alii tamen exponunt illum errorem Phileti, & Hymenæi juxta Gentilium errorem, nimirum per quendam continuum rerum circulum eſſe jam reſurrectionem factam. Ita indicat Theophyl. ibi, dicens: *Si reſurrectio jam facta eſt, ſublatum eſt judicium & retributio. Porro, quid deinceps boni eſt reliquum, ſi hujuſmodi ſint viciſſitudines?* Alii explicant hos dixiſſe, *reſurrectionem jam eſſe factam*, ſolum per filiorum procreationẽ. Dicitur enim pater quodammodo reſurgere in filio, quia in eo repræſentatur, & quodammodo conſervatur. Ita Theodoret.& Ambroſ. ibi; Epiph. hær. 40. *Reſurrectionem* (ait) *jam factam eſſe dicunt, per liberos genitos ab unoquoque generante.* Utcunque exponatur, ii hæretici ea intentione aſſerebant reſurrectionem eſſe factam, ut negarẽt veram reſurrectionẽ futuram, ac de illa alia poſſent ſcripturas, quæ de reſurrectione loquuntur, interpretari. In quo ex parte imitatus eſt hos hæreticos Origen. ſi verum eſt (quod refert Plotinus opuſculo de ſeptem Oecumenicis conciliis) eum affirmaſſe tranſmigrationem animarum in diverſa corpora: verã autem corporum reſurrectionem negaſſe. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophylactus, Alexander Ep.2.Paſchali. & Auguſt.12.de Civ.c.13.ut ibi notavit Ludov. Vives ex lib.2 Periarchon: ſecundum vero ei tribuunt Methodius, & Epiph.hær.64.qui indicant, Origenem animarum tantũ, non corporum futuram eſſe reſurrectionem ſenſiſſe. Tamen ille revera non omnino reſurrectionem corporis negavit. Nam homil.9.in Numeros, circa finem, expreſſe illam confitetur, dicens corpora reſurgentium habitura quatuor illas qualitates, quas Paul. poſuit 1.Corint. 15.& idem ſentit, licet non ita expreſſe, homilia 1.& 25. in Num. Sed in eo erravit, quod exiſtimavit, corpora non eſſe futura organica (ut ſupra diximus) & hoc ſenſu damnatum eſſe errorem ejus in quinta Synodo refert Nicep. l.17.Hiſtor.c.27.& 28. Hęc vero hęreſis negans futuram reſurrectionem nullo utitur fundamento ex ſcripturis ſumpto, quo niti videtur: ſed ſolum uti poteſt vel rationibus, quibus probari videtur reſurrectionem eſſe impoſſibilem, de quibus ſupra ſatis dictum eſt: vel quæ videantur probare non eſſe convenientem animæ, neque utilem ad operationes ejus, quæ ad ſummum procedent de corpore corruptibili, *quod aggravat animam*, quale non erit corpus, quod in reſurrectione animabus ſanctis, & juſtis copulabitur. Ex quo non ſequitur, illud non eſſe futurum verum corpus ejuſdem ſubſtantiæ, ac naturæ: ſed ſolum futurum eſſe alterius qualitatis & gloriæ, quæ omnia in ſuperioribus tractata, atque explicata ſunt.

Omiſſis ergo hæreticis, dicendum eſt primo, futuram eſſe aliquando mortuorum hominum generalem reſurrectionem. Eſt non ſolum de fide, ſed etiam articulus fidei in omnibus Eccleſiaſticis ſymbolis contentus. Et probari poteſt primo ex veteri teſtamento, Exod.3. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob.* Ex hoc enim loco probavit Chriſtus Dominus reſurrectionem Matt. 22. dicens: *De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt a Deo dicente vobis, Ego ſum Deus Abraham: Deus Iſaac, & Deus Jacob, non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum.* Quæ Chriſti collectio nonnullam difficultatem habet. Nam etiam nunc ante reſurrectionem vere dicitur *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob*, licet non ſit Deus mortuorum, ſed viventium. Quę animæ illorum Patrum nunc vivũt, quod ſatis eſt, ut per ſynecdochen dicantur vivere, & in cœlo regnare: ergo hoc ſatis eſſe poſſet, ut Deus dicatur eorum Deus, etiamſi numquam amplius eſſent reſurrecturi. Reſpondetur Chriſtum his verbis proxime, atq; immediate probaſſe animas illorum Patrum nunc vivere, quia hoc ſatis exiſtimavit ad convincendos Saducęos, qui ſolum negabant reſurrectionem, quia putabant animam extingui in morte: quo deſtructo fundamento nihil habebant, cur reſurrectionem negarent. Deinde dicendum eſt, hinc conſequenter probari reſurrectionem ex eiſdem verbis: quia Deus dicitur eſſe nunc *Deus Abraham, Iſaac, & Jacob.* Nam ab iis Sanctis recognoſcitur, & colitur ut Deus ipſorum, & ipſe habet etiam illorum providentiam, ut condigna, & promiſſa eis præmia rependat. Hinc ergo colligitur futura reſurrectio, etiam corporum. Tum quia animæ ſanctæ non poſſunt eſſe omni ex parte beatæ ſine corporibus. Tum etiam, quia ad Dei providentiam pertinet, corpora ſimul cum animabus beare, quæ illarum organa, & inſtrumenta fuerunt ad ipſum colendum. Ita expoſuerunt hunc locum ſuper Matthæum. Hieron. Anſelm. D. Thom. Neque aliud dixit Cajetan. quem ſine cauſa in hoc reprehendit Catarin. Et eandem explicatio-

Generalis mortuorũ reſurrectio aliquando futura.

Teſtimonii Matt. 22 Expoſitio.

tionem inſinuant Theophyl.& Euthy. in Matt. & Aug. ſubobſcure tract.49.in Joan.

Inquirit autem Hieron.cur Chriſtus Dominus hoc ſubobſcuro teſtimonio uſus fuerit, cum ſint alia in veteri teſtamento clariora. Et reſpondet, Saducæos ſolitos fuiſſe admittere ex divina Scriptura tantum quinque libros Moyſis, ex quibus nullus apertior locus afferri poterat. Quanquam ex illis multæ figuræ, umbræque & indicia reſurrectionis deſumi poſſint, quæ egregie congerit Epiph.contra Samaritanos l.1.ſect.9. *Primum* (inquit) *Abel, cujus ſanguis ad Dominum clamat, ſpem reſurrectionis corporũ oſtendit. Deinde Enoch translatus, ut mortem non videat, reſurrectionis eſt typus. Tertio Sara ſterili, & ſenili utero juxta promiſſionem concipiẽs, & pariens ſpem reſurrectionis præbet. Quarto, Jacob, & Joſeph propriorum oſſium curam gerentes reſurrectionis fidem oſtendunt. Quinto, virga Aaron germinans, & fructum producens, cum eſſet ſicca: & virga Moyſis, quæ juxta Dei voluntatem animabatur, & ſerpens fiebat, reſurrectionem adumbrabat. Denique Moyſes benedicens Ruben hunc in modum, vivat Ruben, & non moriatur, cum jã Ruben vita functus eſſet, reſurrectionẽ ac æternã vitam ei poſtulare viſus eſt.* Hęc vero & ſimilia magis myſtica sũt, magiſq; obſcura, quã teſtimonium a Chriſto adductum.

Afferamus igitur nonnulla ex illuſtrioribus teſtimoniis, quæ maxime in Prophetis reperiuntur. Vulgare eſt illud Ezech.37.de viſione Ezech.oſtenſa in medio campi oſſibus pleni, quæ tandem Spiritu Dei revixerunt. Poſt quam viſionem ſubjunxit Deus: *Vaticinare, ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris, popule meus, & inducam vos in terram Iſrael, et ſcietis, quia ego Dominus, cum aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris, popule meus.* Hoc teſtimonium de reſurrectione mortuorum late interpretatur Tertul.l.1.de reſur.carnis c. 29. ubi aliam expoſitionem rejecit, qua hic locus de populo Iſrael in varias regiones diſperſo intelligi ſolet, ita ut Deus promittat, daturum ſuum ſpiritum tribubus Iſrael, quæ ab ipſo diſceſſerant, & iterum congregaturum illas in terram promiſſionis. Quam expoſitionem dicit eſſe allegoricam, primam vero de reſurrectione, litteralem. Quæ fuit etiam ſententia Juſtini Apol.2.pro Chriſtianis, & Cyp.l.3. ad Quirin. c. 58.Cyr.Jeroſ.cat.18.& inſinuat Aug.l.3.de doct. Chriſt. c.34.explicando quartam regulã Tychonii, quod latius, & apertius dixit idem Tychon.in eadem regula: idem tamen Author l.10.Geneſ.ad liter.c.5.dicit ſecundã expoſitionem de inopinata deſperati populi reparatione per Spiritum Domini, eſſe intentioni Prophetæ maxime cõſentaneam. Quod etiam dixit Hieron. ſuper Ezech. qui tamen optime notavit hanc expoſitionem non excludere, quin ex hoc colligatur futura reſurrectio. *Nunquam* (inquit) *poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionem Iſraelitici populi ſignificãdam, niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur, quia nemo de rebus non ſtantibus incerta confirmat.* Propter quod dixit Theodoretus in eundem Prophetam ſect. 15. *Hæc quæ Ezechiel vidit fuiſſe non ſolum revocationis in priſtinum ſtatum Judæorum, ſed etiam reſurrectionis omnium hominum figuram.*

Clarius vero teſtimonium eſt apud Dan. c. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, aliis in vitam æternam, & alii in opprobrium.* Ubi *multi* pro *omnibus* (uſitata phraſi Scripturæ) poſitum eſt, ut ibi notavit Theodoret. & Aug. 20. de civit. c. 25. Idem ſentit Hieron. Ezech. 37. ubi hoc appellat, *robuſtum teſtimonium* ad probandam reſurrectionem, quod nullam habeat dubitationem. Et eodem utitur Ruffinus in expoſitione Symboli, qui prius abſolute legit, *reſurgent, qui ſunt in pulvere*: deinde vero addidit pronomen, *Multi*, in quo plane indicat eundem eſſe ſenſum. Præterea apud Iſaiam ſunt clariſſima teſtimonia, quæ longum eſſet proſequi c. 26. *Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent. Expergiſcimini & laudate, qui habitatis in pulvere,* ubi clarius ſeptuaginta: *Surgent mortui, & reſurgent, qui in monumentis.* De quo loco præter expoſitores ibi, videri poteſt Aug.l.20.de civit.c.21.& Tertul.l.de reſur.carnis c. 31. ubi etiam adjungit illud Iſa.66. *Videbitis, et gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra, quaſi herba germinabunt, et cognoſcetur manus Domini ſervis ejus, & indignabitur inimicis ſuis.* Quo loco utuntur etiam Auguſt. l.29. de civit. c. 21.& Irenæ.l.5.contra hæreſ.c.15.& merito ſane. Nam ſtatim ſubdit Propheta prædictionem generalis judicii futuri, quamquam Hieron. ibi aliter interpretetur. Præterea ſunt aperta teſtimonia in l.2.Macha.c.7. *Tu quidem ſceleſtiſſime, in præſenti vita nos perdis, ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus, in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit.* Et infra. *Potius eſt ab hominibus morti datos ſpem expectare a Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos.* Et inferius: *Sed enim mundi creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem & ſpiritum, vobis iterum cum miſericordia reddet et vitam.* Denique illuſtriſſima, ac vulgatiſſima ſunt teſtimonia Job c.14. *Putas ne, mortuus homo rurſum vivet? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea*; & c.19. *Scio, quod redemptor meus vivet, & in noviſſimo die de terra reſurrecturus ſum.*

Quocirca cum tam aperta ſint veteris inſtrumenti de reſurrectione teſtimonia, mirum eſt, cur dixerit Chryſ. hom.1.de Lazaro, mendicum illum eo in hujus vitæ calamitatibus majorem dolorem ſentire potuiſſe, *quod ne de reſurrectione quidem quicquam potuerit philoſophari: ſed hujus vitæ res crederet, hujus vitæ fine terminari. Erat ex eorum numero, qui gratiam Evangelii præceſſerũt.* Nonne Machabæi etiam gratiam Evangelii præceſſerunt, & multo prius Job anteceſſit, & tamen de reſurrectione philoſophati ſunt, ad calamitates hujus vitæ patienter, fortiterq; ferendas? Cur ego dicemus, Lazarum hac fide, & ſpe caruiſſe? præſertim cum ex Evangelio cõſtet, fuiſſe juſtum, & ſanctum, & ab Angelis in Sinũ Abrahæ ductum. Niſi fortaſſe dicamus Chryſoſtomũ non negare veritatẽ hanc fuiſſe illis temporibus notam: ſed non fuiſſe tã aperte omnibus propoſitam, ut omnes vulgares homines, atq; idiotæ, tam diſtincte, ac clare illam percallerent, ſicut tempore legis gratiæ factum eſt: & ideo fieri potuiſſe, ut mendicus Lazarus reſurrectionẽ ignoraret.

Secundo ergo poteſt hæc veritas præcipue probari ex novo teſtamento. In quo habemus expreſſam Chriſti promiſſionem, ſeu prædictionem, Jo.5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus, et procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem judicii.* Similia habentur c.6.& 11. Act.24. Apoc.20. & in Epiſtolis Pauli ſunt frequentiſſima teſtimonia, duo tamen vel tria ſunt præcipua. Primum eſt illud 1.ad Cor. 15. ubi variis rationibus, atq; exemplis veritatem hanc declarat, ac perſuadet. Primo inquit, *ſi Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt.* Quo argumento immediate videtur concludere Paulus reſurrectionẽ noſtram eſſe poſſibilem. Hoc enim immediate, & evidenter convincit exemplum reſurrectionis Chriſti. Deinde probat etiam eſſe futuram, ut notavit D.Th.ſupra q.53.a.1. id confirmans verbis Job.19. *Scio, quod redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Ubi particula, *&*, pro cauſali poſita eſt, ac ſi diceret, & ideo *ſurrecturus ſum.* Quod indicavit etiam Greg.14.Moral. c.27. & 28. dicens. *Habemus ſpem reſurrectionis noſtræ, conſiderata gloria capitis noſtri.* Quia ergo, ubi futurum eſt caput, illic futurum eſt corpus, ex reſurrectione capitis recte intulit Paulus cæterorum membrorum reſurrectionem. Quod egregie idem Paulus explicuit 2.ad Cor.c.4. *Scientes quoniam qui ſuſcitavit Jeſum, & nos cum Jeſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos.* Ubi indicat aliam probationem illius illationis. Quia ſicut Chriſtus propter nos mortuus eſt, ita & pro nobis reſurrexit, ut videlicet ſecum nos omnes reſuſcitaret: ſicut idem Paulus dixit ad Epheſ.6. & ad Rom.6. & Auguſtinus in expoſ. Ep. 119.

Novi teſtamenti de reſurrectione teſtimonia.

Præterea addit aliam probationem idem Paulus, ſeu magis hanc eandem explicat paulo inferius in eodem c. 15.ad Cor.dicens; *Nunc autẽ Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium, quoniã quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Quibus verbis hanc rationem intendit. Mors introducta eſt per peccatum hominis: ergo deſtrui debuit per Chriſtum. Quia non eſt minus efficax Chriſtus ad deſtruendam mortem per reſurrectionem ad æternam vitam, quam Adam fuit ad introducendam mortem. Sicut ergo in Adamo, ut in capite omnes mortui ſunt: ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Quam rationem tetige-

tigerat idem Paul.ad Rom. 5. ubi cum dixiſſet,donum & gratiam Chriſti longe efficaciorem eſſe peccato Adæ, concludit.*Si enim in unius delicto mors regnavit per unũ, multo magis abundantiam gratiæ,& donationis,& juſtitię accipientes,in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum.* Et infra: *Ubi abundavit delictum,ſuperabundavit et gratia:ut ſicut regnavit peccatum in mortem,ita et gratia regnet per juſtitiam in vitam æternam.*Quæ ratio potiſſimum videtur procedere de reſurrectione juſtorum, quamvis extendi etiam poſſit ad omnium hominum reſurrectionem, ut infra dicemus. In priori vero ſenſu illã egregie confirmat idem Paul.c.8.ad Rom.dicens: *Si ſpiritus ejus,qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, habitat in vobis:qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis,vivificabit & mortalia corpora veſtra,per inhabitantẽ ſpiritum ejus in vobis.*Ac ſi diceret, jus reſurgendi conſequi non ex ſola unione hypoſtatica, quæ eſt propria Chriſti, ſed ex gratia ſanctificante,per quam Spiritus ſanctus habitat in nobis,& ideo,ſicut verum eſt,Chriſtũ reſurrexiſſe, ita qui ab ipſo participant gratiam,& ſpiritum, cum eo reſurgent.Quod inferius confirmat,quia per hunc ſpiritum accipimus*gratiam adoptionis filiorum:ſi autem filii,et hæredes,hęredes quidem Dei,cohæredes autem Chriſti.*Ac propterea(ut inferius ait)*primitias ſpiritus habentes,& ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri*. Et hactenus de ratione ſumpta ex parte Chriſti.

Teſtimonii Pauli 1.Cor.15. 1. Expoſitio. Aliam rationem adducit Paulus ſatis obſcuram, his verbis: *Alioqui quid facient,qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt; ut quid baptizantur pro illis?* In quibus verbis primum valde difficile eſt,quid ſit *baptizari pro mortuis*:deinde æque obſcurum,quomodo hinc futura reſurrectio probetur. Varie igitur utrumque a Patribus exponitur,ut accurate tractat Robertus Bellarm.l.1. de purgat.c.4.non tamen poteſt hoc loco a nobis pretermitti,cum neceſſarium ſit ad probationes reſurrectionis, quas Paulus adducit, intelligendas. Primo ergo quidam dicunt,*baptizari pro mortuis*,nihil aliud eſſe,quam ſuſcipere baptiſmũ loco alicujus hominis mortui ,ut illi profit,qui morte præventus illum ſuſcipere non potuit.Hũc enim ſenſum verba ſimpliciter ſumpta prę ſe ferunt. Iſti autem ſic baptizabantur pro mortuis , quod ſperarent hujuſmodi baptiſma aliis profuturum ad corporum reſurrectionem.Ita exponit Tertull.l.de reſur.carnis c.48. & l.5.contra Marcion.c.10.& Ambr.& Anſel.& D.Th. in Paulum.Hæc vero expoſitio in primis fundat rationẽ Pauli in quodam errore.Sic enim *baptizare pro mortuis*, & exiſtimare,tale baptiſma poſſe prodeſſe mortuis,error eſt in fide.Reſponderi poteſt, Paulum non probare errorem:ſed ex omnium exiſtimatione,etiam illorum,qui ſic errabant,voluiſſe reſurrectionẽ confirmare.Sed hoc non ſatisfacit:tum quia oportuiſſetPaulum hoc aliquo modo inſinuare,ne errorem approbare exiſtimaretur, maxime cum inferat,tanquam incommodum, *Ut quid baptizantur pro illis?* Tum etiam,quia licet hoc demus,adhuc eſſet valde infirma probatio Pauli. Quid enim mirũ eſſet, ſi quis diceret,erraſſe circa reſurrectionem eos,qui ſic errabant circa baptiſmum. Deinde ſupponit hæc expoſitio hunc errorem circa baptiſmũ fuiſſe tempore Pauli,quod probari non poteſt. Tribuitur enim hic error Montaniſtis,Marcioniſtis,&Cherintianis,qui omnes poſt tempora Apoſtoli Pauli exorti ſunt. Unde Chryſoſt. & Theophylactus dicunt,potius eos hæreticos uſos fuiſſe hoc loco Pauli ad ſui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis non conſtat, baptizatos fuiſſe pro mortuis ſpe reſurrectionis. Marcioniſtæ enim reſurrectionẽ negabant.Unde ad interrogationemPauli,*Ut quid baptizantur pro illis?*reſpõderi poſſet baptizari pro animabus eorum,ut eis peccata remitterentur.Et quamvis hæc objectio poſſet aliquo modo ſolvi per ſe conſiderata:tamen ſi argumentum Pauli fundatur in eorum exiſtimatione, qui ea cæremonia utebantur, omnino urget objectio facta,cum illi nec cogerentur recte de reſurrectione ſentire, nec revera bene ſentirent.

2. Expoſitio. Secunda expoſitio D. Th. eſt. *Baptizari pro mortuis* idem eſſe,quod baptizari pro peccatis abluendis, ita ut mortuorũ nomine peccata ſignificentur, quæ ſunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat verbis Pauli, ſubdit enim,*Ut quid baptizantur pro illis*,refert autem ad illos, de quibus dixerat: *Si omnino mortui non reſurgunt*: ergo *mortuos* appellat homines defunctos, ac reſurrecturos. Deinde,alias qualis eſſet illatio Pauli, ſi hic eſſet ſenſus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, ſi mortui non reſurgunt? Reſponderi enim poſſet, multum prodeſſe. Nam per baptiſmum poſſent conſequi remiſſionem peccatorum, & vitam gratiæ.

Tertia ergo expoſitio eſt, *Baptizari pro mortuis*,idem eſſe, quod baptizari, quando jam inſtat mors, cum jam homo, quaſi pro mortuo habetur, & in lecto jacet jamjam moribundus.Ita Epiph.hær. 28. ubi vim argumenti Pauli dicit in hoc conſiſtere,quod iis,qui in extremis cõſtituti baptizantur, oſtendunt, *quod qui mortuus eſt, etiã reſurget,& ob id indiget remiſſione peccatorum per lavacrum.*Sed neque hæc expoſitio poteſt accommodari Paulo.Primo,quia cumPaulus ait,*Ut quid baptizantur pro illis?*aperte refert ad mortuos,de quorum reſurrectione agebat,Ergo per *mortuos* non intelligit jamjam moribundos,ſed reipſa defunctos. Item quia Paulus plane diſtinguit eum, qui baptizatur, a mortuo,pro quo baptizatur, ut patet ex illa particula:*pro illis.*Ergo non ipſemet,qui baptizatur, dicitur *baptizari pro mortuo*, qui baptizatur ſemimortuus. Præterea phraſis locutionis in illo ſenſu eſſet duriſſima, & prorſus inuſitata. Nam in illo ſenſu non dicitur aliquis tractari *pro mortuo*: ſed tanquã mortuus. Et adhuc hoc modo tantum loquimur in eis actionibus,quæ fieri ſolent circa mortua corpora, ut ſunt ſublevare, deferri,vel ſimiles: non vero de iis,quæ ſunt propriæ viventium, ut loqui, ambulari, cujuſmodi etiam eſt baptizari. Denique etiam in hoc ſenſu non apparet vis conſequentiæ. Nam dici poſſet, hujuſmodi ſemimortuos baptizari propter remiſſionem peccatorum, & gratiam obtinendam, etiamſi non eſſent reſurrecturi. 3. Expoſitio.

Quarta expoſitio eſt, *baptizari* eo loco non ſumi pro ſuſceptione alicujus baptiſmi aquæ, ſed pro baptiſmo pœnitentiæ,per opera pœnalia,& ſatisfactoria eo modo, quo Chriſtus dixit Marc.10.*Poteſtis bibere calicem, quẽ ego bibiturus ſum? & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?*& Lucæ 12.*Baptiſmo habeo baptizari,et quo modo coarctor uſque dum perficiatur?* Igitur *baptizari pro mortuis* idem erit, quod pro illis ſatisfacere per opera pœnalia.Quod ſupervacaneum eſſet, ſi nulla eſſet ſpes reſurrectionis, ut expreſſe dicitur 2.Mach. 12. *Miſit* (inquit) *Jeroſolymam offerri pro peccato ſacrificium, bene & religioſe de reſurrectione cogitans. Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis*. Hanc expoſitionem probant inter alias Hugo, & Dionyſ. in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in ſuo teſtam. & Petrus Cluniac. ep. contra Petrobruſſianos. Et eſt valde probabilis: duas vero patitur difficultates. Prior eſt, quia valde improprie, & abuſive interpretatur verbum *baptizandi*. Nam,licet interdum in ſcriptura ſoleat hoc verbum ad alias ſignificationes præter aquæ baptiſmum extendi: tamen quando ita ſit, ſemper ex contextu, vel circumſtantiis conſtare poteſt, ſemperque ſervatur aliqua habitudo ad ablutionem, vel aliquid ſimile illi. Ut Chriſtus dixit, ſe fore baptizandum paſſione,quia ſanguine ſuo tingendus,& quaſi abluendus erat, & hoc modo martyrium ſolet *baptiſmus* appellari. Pœnitentia quoque ſolet vocari *baptiſmus*,vel *flaminis*,quãdo baptiſmum aquæ in voto includit,vel *lachrymarum*,quas excitat, illiſq; quodammodo pœnitentem abluit, ut conſtat ex Athanaſio q.134. ad Antiochenum,Baſilio l.de Spiritu S.c.15. Cypriano ſer. de cœna Dom.& Nazianz.Orat.39. Ad hanc vero objectionem reſponderi poteſt, hoc totum in præſenti reperiri. Nam in primis res ipſa,& contextus cogit,ut ita exponatur, ne abſurdum aliquem ſenſum reddat, & verba ſequentia Pauli non parum favent. Nam ſtatim ſubjungit. *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres*. Deinde cum dicamus,*baptizari pro mortuis*, eſſe pro eis ſatisfacere, quod ſit per opera pœnitentiæ, & pœnalia, recte cõprehenditur hic baptiſmus ſub baptiſmo lachrymarum,& pœnitentiæ.Præſertim quia ex effectu baptiſmi, qui eſt mundare, translata eſt hæc vox ad ſignificandam quamcunque actionem, vel paſſionem, quia anima mundatur. Quomodo ſancti Patres dicunt etiam ipſam pœnam purgatorii interdum vocari *baptiſmum*,juxta illud Matthæi tertio: *Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne*,ut exponit ibi Hieron.Beda,Nazianz. & Baſilius ſupra. Atque ita recte cohæret metaphora Pauli, ut *Bapti-*

4 Expoſitio probabilis. Baptizari pro mortuis quid. 1.Objectio. Reſponſ.

ptizari pro mortuis dicantur, dum ſe affligunt, ut eos a baptiſmo ignis eripiant,

4. Obiect. Reſponſ. Poſterior difficultas eſt, quia juxta hunc ſenſum nullo modo poteſt inferri reſurrectio, ſed ſolum quod animæ poſt mortem manent, & ſi in hac vita non plene ſatisfecerunt, in alia purgantur. Unde facile reſponderi poſſet interrogationi Pauli, *ſi mortui non reſurgunt, ut quid pro illis baptizamur*? Dicetur enim, ut eorum animæ a pœnis liberentur, qui fructus conſiſtere poſſet, etiamſi nunquam eſſent iterum corporibus uniendæ. Sed hæc objectio in omni ſententia neceſſario ſolvenda eſt. Tum quia eadem fieri poteſt contra teſtimonium allatum ex 2. Machab. Tum etiam, quia Paulus in eodem cap. ſæpius eandem illationem inculcat, ut cum ad perſuadendam reſurrectionem inquit: *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Nam ad hæc etiam verba reſponderi poſſet, etiamſi non ſit futura reſurrectio, nos non ſperare in Chriſto tantum in hac vita, & hoc ſatis eſſe, ut non ſimus miſerabiliores omnibus hominibus, quia æterna bona animę ſperamus. Rurſum, quod ibidem ait: *ſi ſecundum hominem ad beſtias pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Eadem enim reſponſione hæc omnia dilui poſſe videntur, ſcilicet manere animas poſt mortem, quibus opera hujus vitæ nocere poſſunt, aut prodeſſe. Quocirca, quod ſupra diximus de Chriſti argumentatione Matth. 22. de his omnibus locis neceſſario dicendum eſt. Sępe in Scriptura has quæſtiones de pœna, præmioque animarum, & de reſurrectione corporum ita eſſe conjunctas, ut ab una ad aliam facile fiat tranſitus, & eadem cenſeatur utriuſque definitio. Vel quia inter Judæos, ad quos fere eſt ſermo in prædictis ſcripturæ locis, nullus negabat reſurrectionem, niſi qui negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna, & præmium, & reſurrectio mortuorum æque ad divinam providentiam pertinent. Sic ergo Paulus prædictis verbis immediate concludit, mortuorum animas pœnas luere, quibus poſſunt per noſtra ſuffragia levari. Unde fit, illas manere poſt mortem, & Deum habere earum providentiam. Ex quo ſupponit, neceſſario ſequi, eas non manſuras perpetuo ſeparatas, neque earum corpora perpetuo caritura condigno præmio, aut pœna. Sic igitur hæc expoſitio probabiliter defenditur, licet juxta illam neceſſario ſit fatendum, ſicut Paulus dixit: *Qui baptizantur pro mortuis*, ita dicere potuiſſe: *Qui baptizamur pro mortuis.* Imo ſicut dixit, *Ut quid baptizantur pro mortuis?* ita potuiſſe, abſolute dicere, *Ut quid baptizantur pro mortuis*, vel, *Ut quid pœnitentiam agunt?* Nam ſi neque anima maneret poſt mortem, neque futurum eſſet præmium, & pœna, fruſtra hæc fierent propter ſalutem animæ. Sed hæc non ſunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præſertim in ſingulis verbis.

Poſſet tamen aliter hæc expoſitio declarari, vel eſſe
5. Expoſ. potius quinta expoſitio, ut ſcilicet, *baptizari* in prædicta ſignificatione ſumatur, ſcilicet, prout idem eſt, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyrium pro mortuis, id eſt, pro mortuorum reſurrectione docenda, ac defendenda. Sicut ipſe Paulus de ſe dixit Act. 23. *De ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor*; & c. 24. *Quoniam de reſurrectione mortuorũ ego judicor hodie a vobis.* Argumentatur ergo Paulus juxta hanc expoſitionem a fide, & exemplis Sanctorum hominum, qui propter reſurrectionis fidem & ſpem ſuo ſanguine baptizari non dubitarunt. Cui expoſitioni videtur conſentaneũ, quod Paulus ſubjungit. *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres.* Ita fere Gagnejus in Paulũ.

Sextam expoſitionem alii adhibent, Paulum iis verbis alludere ad conſuetudinem Judæorum, qui quando
6. Expoſ. mortuos tangebant, vel ſepeliebant, immundi, irregulareſque fiebant, ideo baptiſmo, ſeu lavacro aliquo utebantur ad eam immunditiam legalem tollendam juxta præſcriptum legis Num. 19. & hoc lavacrum dici poteſt *baptiſmus pro mortuis.* Nam ſicut Eccleſ. 30. dicitur, *baptizari a mortuo*, qui lavatur ad tollendam immunditiam contractam ex contactu mortui: ita dici poteſt *baptizari pro mortuo*, qui propter curandum funus, & ſepulturam mortui irregularitatem contrahebat, & lavacro poſtea indigebat. Juxta hanc ergo interpretationem ſumit Paulus argumentum reſurrectionis ex cura funeris, & ſepulturæ mortuorum, quæ ſemper apud fideles fuit, quæ in ſpe reſurrectionis fundatur. Non enim tam ſolicite corpora mortuorum curarent, niſi ſperarent ea reſurrectura; & hoc eſt quod Paulus ait: *Quid eſt, quod baptizantur pro mortuis, ſi corpora non reſurgunt?* ac ſi diceret, cur tanta cura, & ſolicitudine eos ſepeliunt, etiamſi pro eis poſtea baptizari oporteat, ſi ſpem reſurrectionis eorum non habent? Hæc vero expoſitio aliquantulum eſt violenta, & voluntaria.

Septimam interpretationem addit Theodoretus iis
verbis: *Qui baptizatur, Domino conſepelitur, ut cum mor-* 7 Expoſ.
tuis fuerit particeps, ſit etiam particeps reſurrectionis: ſin autem corpus non reſurgit, cur etiam baptizatur? Itaque vult Paulum loqui de baptiſmo Chriſti, quem eſſe figurã ſepulturæ Chriſti alibi Paulus docuit, dicens: *Nos per baptiſmum conſepeliri Chriſto.* Et hac ratione, dum baptizamur, dicemur *baptizari pro mortuis*: quia veluti gerimus perſonam mortui, & quodammodo ſepelimur. Quod ſine cauſa dicit Paulus fieri, ſi non eſt mortuorum reſurrectio: quia ſicut per baptiſmum, dum in aquam mergimur, Chriſto conſepelimur: ita cum emergimus, cum eo reſurgimus, ut eiſdem locis Paulus aperte docuit. Eſſet ergo vana tota illa baptiſmi actio, & repræſentatio, ſi nulla eſſet mortuorum reſurrectio. Et hanc expoſitionẽ Cajet. amplectitur, quæ etiam videtur nimis dura, ac violenta. Tum quia *baptizari pro mortuis* in nullo genere locutionis ſignificat agere in baptiſmo perſonam mortui. Alias poſſemus etiam dici baptizari pro Chriſto. Tum etiam quia ſi repræſentatio baptiſmi eſſet vana aut falſa non exiſtente reſurrectione mortuorum, non eſſet, quia baptiſmus repræſentat ſepulturam mortui: ſed quia repræſentat reſurrectionẽ: ergo nõ debuiſſet Paulus argumentũ ſumere ex baptiſmo *pro mortuis*: ſed pro ſuſcitatis.

Ultima expoſitio eſt, *baptizari pro mortuis* idem eſſe, quod baptizari baptiſmo Chriſti profitendo reſurrectionem mortuorum. Ita Chryſoſt. hom. 40. in 1. ad Cor. qui notat primitivæ Eccleſiæ conſuetudinem fuiſſe, ut, qui baptizandi eſſent, ſymbolum fidei, & expreſſe mortuorum reſurrectionem profiterentur, priuſquam idem præſtarent ipſo opere baptiſmi abluendo corpus, quia reſurrecturum illud ſperarent. Hac ergo ratione dicti ſunt a Paulo *baptizari pro mortuis*. Ex quo ſenſu optime concluditur argumentum, ſine cauſa hoc modo baptizari, ſi non eſt ſpes reſurrectionis mortuorum. Et hanc expoſitionem ſequitur Theophylactus, Oecumenius in Paul. & Gagnejus non rejicit: nec videtur contemnenda, quanquam non ſatis apte accommodetur verbis Pauli. Nam *baptizari pro mortuis*, dure exponitur, quod ſit baptizari verbo, & opere profitendo reſurrectionem mortuorum. Itaq; inter omnes expoſitiones quarta videtur facilior. Si quis tamen recte conſideret, in ſingulis ferme continetur aliqua propria ratio conferens ad perſuadendam reſurrectionẽ, & ideo omnes illas adduxi, quia licet non omnes explicent mentẽ Pauli: omnes tamen utiles ſunt ad reſurrectionem perſuadendam. Et hęc de loco Pauli 1. ad Cor. 15. in reliqua enim parte capitis ſolum adducit exẽplũ ſeminũ ad declarandã reſurrectionẽ, quod nõ adducitur a Paulo ad probandum futurã eſſe, ſed ut declaret eſſe poſſibilẽ, & modũ ejus, ut latius in ſuperioribus diximus.

Tertio, principalem rationem ad perſuadendam reſurrectionem adduxit Paul. 2. ad Cor. 5. dicẽs; *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum ſive malum.* Quæ ratio ſumpta eſt ex Divina providentia, quam late ſupra Diſp. 44. Sect. 8. proſequuti ſumus, & multorum Patrum teſtimoniis explicuimus: & ideo hic nihil addemus. Aliud vero Pauli teſtimonium 1. ad Theſſal. 4. quod inſigne etiam eſt in hac materia, explicabitur inferius, tractando de efficientia Chriſti circa reſurrectionẽ noſtram, & de tempore reſurrectionis. Neque ad confirmandam hanc veritatem, oportet uti Patrum teſtimoniis, tum quia res eſt frequentiſſima in illis, tum etiam quia ſufficiunt, quæ inter explicandum ſcripturam adduximus, poſſunt autem præterea videri Cyril. Jeroſ. cat. 4. & latius in 18. Gregor. Nyſſenus or. 3. de Reſur. Ambroſ. l. de fide Reſur. & Theodor. in Epitome divinorum decret. cap. de Reſurrect. & de judicio, Proſper in dimidio temporis c. 18. Rationes etiam in eadem explicatione teſtimoniorum Scripturæ adductæ ſunt, quibus addi poſſunt aliæ ſupra adductæ, tractando quomodo
reſur-

reſurrectio poſſit naturaliter cognoſci.

Ex dictis relinquitur primo reſurrecturos homines in eiſdem numero corporibus, in quibus ceciderunt. Tum quia in ſuperioribus oſtendimus, hoc eſſe de neceſſitate veræ reſurrectionis. Tum etiam, quia teſtimonia allata, ipſorum corporum, ac oſſium reſurrectionem promittunt: & quia hoc neceſſarium eſt, ut perfecte ſervetur ratio juſtitiæ, præmii, ac pœnæ juxta divinæ providentiæ diſpoſitionem. Propter quam rationem probabilius etiã in ſuperioribus duximus, non ſolum materiam totius corporis futurã eſſe eandem: ſed etiam in ſingulis mẽbris, & organis corporis eandem identitatem fore ſervandã.

SECTIO II.

Utrum omnes homines juſti reſurrecturi ſint.

IN præced. Sectione ſolum oſtendimus, futuram eſſe hominum reſurrectionem generalem. Ex quo illud abſque ulla controverſia efficitur, omnes homines ſanctos, & juſtos, qui ante reſurrectionis diem mortui fuerint, eſſe ſuſcitandos. Nam hoc aperte probant ſcripturarum teſtimonia, & nullum eſt, quod in contrarium objici poſſit, neque ulla difficultas, dubitandive ratio. Dummodo excludamus ſingularia privilegia eorum, qui ante univerſalem reſurrectionem excitati fuerunt, ut de B. Virgine certum eſt, & de iis, qui cum Chriſto reſurrexerunt, ſupra diximus, & de Elia, & Enoch infra dicemus. Solum ergo ſupereſt, ut dicamus de iis juſtis hominibus, qui vivi invenientur in die judicii, & prope horam reſurrectionis. Nam licet certum ſit horum corpora eſſe transformanda in qualitatem, & perfectionem glorioſorum corporum reſurgentium: dubium tamen eſt, an vere, ac proprie reſurgant. Ratio dubitandi eſt, quia non reſurgit, niſi quod cecidit, iſti autem non ceciderunt, cum non fuerint mortui. In contrarium eſt, quia locutiones ſcripturæ generales ſunt, & nulla eſt ſufficiens ratio, vel auctoritas ad hujuſmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ ſunt celebres ſententiæ. Prior negat illos homines juſtos, qui tum tẽporis vixerint, eſſe aut morituros, aut reſuſcitandos: ſed ſolũ immutandos, ſeu transformandos. Cujus primũ fundamentum ſumitur ex Paulo 1. Cor. 15. preſertim juxta additionem Grecã, quæ ſic habet: ***Ecce myſterium vobis dico, Non omnes quidem dormiemus: omnes tamen immutabimur.*** Quorum verborum ſenſus eſt, non omnes Juſtos eſſe reſurrecturos, quia non omnes mortem obibunt: omnes tamen fore ad ſtatum gloriæ transferendos. Cum qua ſententia conſonant ſequentia verba: *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Illa enim particula, *et nos*, homines tunc viventes ſignificat, quos ita appellat, quia loquutus eſt veluti ipſorum Juſtorum voce, qui tunc viventes in carne invenientur. Quam ſententiam, & expoſitionem egregie cõfirmat aliud teſtimonium Paul. 1. ad Theſſal. 4. dicentis; ***Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui reſidui ſumus, in adventu Domini non præveniemus eos, qui dormierunt.*** In his enim verbis etiam loquitur Paulus in perſona eorum, qui tempore judicii vivi invenientur. Non enim loqui poteſt in ſua propria perſona, cum ipſe uſque ad ſecundum Chriſti adventum non eſſet victurus. De iis ergo hominibus, qui tunc vivẽt, ait non eſſe præventuros eos, qui dormierunt. Ubi ſupponit, eos non eſſe dormituros, & quia hinc ſequi videbatur, hos prius fore glorificandos, quam alios, eo quod reſurrectione non indigerent, ſicut illi, admonet Paulus non ita eſſe futurum. ***Quoniam*** (inquit) ***ipſe Dominus in juſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi: deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, ſic rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aera***, ſcilicet per glorioſam immutationem, abſque morte, & reſurrectione. Videtur ergo hæc ſententia eſſe expreſſa Pauli: & ita cenſent exponendo hæc loca Chryſoſt. hom. 42. in 1. ad Cor. & hom. 7. in 1. ad Theſſ. Theodoretus, Theophyl. & Oecumen. in Paul. & Origenes l. 5. cont. Celſum non longe ab initio, & Hieron. epiſt. 152. ad Minerium refert in hanc ſententiam Theodorum Heracleotem, & Apollinarium, quam ipſe non judicat improbabilem, & ſuper Iſajam c. 51. illam lectionem Pauli ſequitur, ***Non omnes dormiemus***; in epiſt. vero 148. q. 3. interpretans locum Pauli 1. ad Theſſ. 4. abſolute docet hanc ſententiam. Auguſtin. etiam q. 3. ad Dulcitium, licet locum 1. ad Cor. aliter legat, quam nos diximus, & ideo dubius de tota ſententia eſſe videatur, tamen propter aliud teſtimonium ad Theſſalon. valde eſt propenſus in hanc ſententiam, & plane fatetur, ſe ignorare in quo alio ſenſu poſſit ille locus exponi. Et Gennad. de Eccleſ. dogmatibus c. 7. & 8. hanc ſententiam ut probabilem relinquit. Præterea Tertullian. l. de reſur. carnis c. 41. & 42. licet locum 1. ad Cor. 15. aliter legat, hanc nihilominus ſententiam aperte docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ ſic habet, ***Omnes quidem reſurgemus***, dicens illam immutationem, quæ fiet in Juſtis tunc viventibus, pro reſurrectione computari. Nam, cum ab ſtatu mortali ad immortalem transferendi ſint, quodammodo *reſurgere* dicuntur. Quod etiam notavit Gennad. ſupra, & indicavit Chryſoſt. Aliter vero Ambroſius 1. ad Cor. 15. exponit hunc locum juxta hanc ſententiam retenta vulgata lectione, ſcilicet; ***Omnes reſurgemus, qui in adventu Chriſti mortui inveniemur, ſed non omnes immutabuntur, qui in corpore ſint reperti, quia ſoli ſancti beatitudinis gloriam conſequentur.*** Et primo confirmari poteſt hæc ſententia ex eo, quod in Symbolo dicitur Chriſtum venturum eſſe ***ad judicandos vivos, et mortuos***, juxta illud Act. 10. ***Ipſe eſt qui conſtitutus eſt a Deo judex vivorum, & mortuorum***: & illud ad Rom. 14. ***Chriſtus in hoc mortuus eſt, & reſurrexit, ut vivorum, ac mortuorum dominetur.*** Sed non poteſt hoc rectius explicari, quam ſi dicamus, judicaturum Chriſtum, & eos, quos (cum venerit) viventes repererit, & eos, qui mortui jam fuerant. Secundo confirmari poteſt, quia nulla poteſt aſſignari cauſa naturalis ſubitæ mortis tot hominum: nec vero credendum eſt, juſſu Dei omnes eſſe violenter interficiendos. Nam quod ſolet dici, comburendos fore igne conflagrationis, per ſe eſt creditu difficile. Cur enim Deus tot juſtos vivos comburet? & præterea aliqui exiſtimant, conflagrationem ignis futuram poſt hominum reſurrectionem & judicium per actum, de quo poſtea dicturi ſumus.

Secunda ſententia eſt, omnes homines juſtos vere, ac proprie eſſe reſurrecturos, & conſequenter prius eſſe morituros. Nam propria reſurrectio eſt a morte, tanquam a termino a quo, ut ſupra diximus. Quam ſententiam docuit D. Th. 1. 2. q. 81. a. 3. ad 1. & eam defendunt omnes Scholaſtici in 4. d. 43. & recentiores ſcriptores Catholici, *quam* (ut Gennad. citato loco teſtatur,) ***maxima Patrum turba tradente ſuſceperunt***, eoſque ſtatim indicabimus exponendo ſcripturæ teſtimonia. Primum ergo fundamentum hujus ſententiæ eſt. Quia ſcriptura ſæpe repetit, omnes homines eſſe morituros, & inſignis locus eſt ille ad Rom. 5. ***Sicut per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit.*** Ubi tam generaliter dicitur mors, ſicut peccatum ad omnes tranſire: ergo ſicut a contractione peccati nullus excipitur (omiſſo ſpeciali B. Virginis privilegio), ita nec a morte. Ergo tantam hominum multitudinem excipere, aperte videtur contra hanc generalem legem. Secundo urgent verba Paul. 1. Cor. 15. prout in vulgata Latina leguntur: ***Omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur***; quorum planus ſenſus eſt, omnes quidem homines tam bonos, quam malos eſſe reſurrecturos: non tamen omnes fore ad ſtatum gloriæ tranſituros. Et hoc idem eſt, quod poſtea dicit, *Mortui reſurgent incorrupti*, quod commune eſt bonis, & malis, *& nos*, id eſt, Juſti *immutabimur.* Neque ſatisfacit reſponſio illa, quod viventes in corpore mortali dicantur *reſurgere*, eo quod transferantur ad ſtatum gloriæ. Primo quia hoc eſt contra proprietatem verbi *reſurgendi*, ut enim ait Atha. l. de Incarn. Verbi Dei ante med. ***Mortem reſurrectionem antevertere oportet, ſiquidem reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præcedat.*** Et idem repetit ſer. 3. contra Arianos. Secundo, quia ibi Paul. ſatis diſtinguit reſurrectionem ab immutatione: hæc ergo eſt immutatio, & non reſurrectio juxta phraſim Pauli. Tertio quia (ut Auguſt. argumentatur) Paulus in eodem c. dixerat: ***Tu quod ſeminas, non vivificatur, niſi prius moriatur.*** Dixerat etiam eos, qui reſurgunt in Chriſto, per ipſum vivificari. ***Quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.*** Ergo ex Pauli ſententia non reſurgunt, niſi qui

Juſti homines, ſicut moriencur, ita & reſurgent univerſi.

qui prius mortui ſunt. Et hinc etiam facile excluditur alia evaſio, quam inſinuavit Occumenius, ut per diſtributionem accommodam intelligatur, *Omnes reſurgemus*, id eſt, qui mortui fuerimus. Nam licet verum ſit, eos tantum ſurrecturos, qui mortui fuerint: tamen Paulus utrumque de omnibus hominibus abſolute affirmat, morituros eſſe, ac reſurrecturos. Neque etiam contra vim hujus loci obſtat Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primo quidem, quia vulgata Latina (quæ eccleſiæ authoritate recepta eſt) præferenda eſt lectioni Græcæ. Secundo, quia multi etiam Græci codices non habent negationem in priori parte, ſed in poſteriori hoc modo: *Omnes quidem dormiemus: ſed non omnes immutabimur.* Ita legiſſe Didymum Alexand. & Acacium Cæſarienſ. atque ita in pluribus codicibus reperiſſe, refert Hieron. in prædicta ep. dicens, ex eorum verbis, huic ſententiæ magis acquieſcere eccleſiam; *Ut omnes communi morte moriamur: & non omnes immutemur in gloriam*: & infra ita concludit: *Hoc autem ſciendum, quod magis convenit veritati ita legere, Omnes quidem dormiemus.* Et hoc modo legunt ex antiquis Patribus Latinis Auguſtin. 20. de Civit. c. 20. ubi licet utramque lectionem afferat, hanc præfert: idem q. 3. ad Dulcitium & Ep. 146. ad Conſentium. Et fortaſſe varietas hujus lectionis orta eſt ex unius tantum elementi mutatione. Nam priores Græci codices habebant hoc modo, (ut in Complutenſi exemplari refertur) *πάντες μὲν ὂν κοιμηθησόμεθα* quod ad literam vertitur, *Omnes quidem certe dormiemus*. Nam illa particula ὂν, *igitur*, vel *certe* ſignificat. Si autem ablata ultima littera dicas, ὀ ſignificabit, *non*. Fieri ergo potuit, ut ſcriptorum incuria illa littera expungeretur. Quanquam autem hæc lectio affirmativa, *Omnes dormiemus*, diverſa videatur a vulgata lectione, *Omnes reſurgemus*: tamen (ut recte notavit D.Th.) ſenſus eſt idem, tum propter verbum *dormiemus*, quo ſignificatur mors, propter futuram reſurrectionem, Jo. 11. *Lazarus amicus noſter dormit*. Tum quia ex eo, quod omnes ſint morituri, ſequitur omnes eſſe reſurrecturos; & quia hæc erat Pauli intentio (ut ex contextu conſtat), ideo, ut illam magis explicaret vulgatus interpres, vertit, *Omnes reſurgemus*. Et ita intellexerunt Latini Patres, qui hanc ſententiam ſequuntur, Auguſt. ſupra, & de fide, & ſymbolo c. 6. Fulgen. de fide ad Petrum c. 3. & 29. Ambroſ. in 1. ep. ad Cor. & ad Theſſal. Ruffin. in expoſ. ſymboli, Julianus Archiep. Tolet. l. 3. Prognoſt. c. 48. & Claudianus l. 1. de ſtatu animæ, & omnes recentiores. Tertio, quia etiamſi Græcam lectionem negantem retineamus, poteſt ita exponi, ut non ſit vulgatæ lectioni Latinæ contraria; ergo ita omnino faciendum eſt. Antecedens declaratur, primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud, *Non dormiemus*, intelligi poſſe, *de diuturna dormitione, ita ut opus ſit ſepulchro, ac ſolutione ad corruptionem*. Nam quia mors, & reſurrectio eorum, qui uſque ad diem judicii vitam protraxerint, veluti in momento, & quaſi ſubito motu fiet, ideo horum mors quaſi nulla exiſtimatur. Itaque ſenſus erit, *Non omnes dormiemus*, id eſt, non omnes diuturno mortis ſopore tenebimur, ſed aliqui tam ſubito evigilabunt, ut vix dormiiſſe videantur. Vel aliter, quia Græci textus non habent, *non omnes dormiemus*, ſed, *omnes quidẽ non dormiemus*, quamvis juxta phraſim Græcam fortaſſe æquipolleant: poſſumus tamen Latine univerſaliter interpretari, hoc ſenſu, *Omnes non dormiemus*, id eſt, omnes evigilabimus, ſeu non perpetuo ſomno corripiemur, quod eſt, ac ſi diceret, *Omnes reſurgemus*. Vel denique (ut alii exponunt) ut illud, *non*, poſitum ſit pro, *non tantum*, & ſit ſenſus, omnes non tantum dormiemus, ſed etiam immutabimur a morte ad vitam. Similis enim modus loquendi non ſemel in ſcriptura reperitur, ut Marc. 9. *Quicunque me ſuſceperit, non me ſuſcepit, ſed eum, qui miſit me*, id eſt, *non tantum me*; & 2. ad Cor. 7. (ut recte ibi notat D.Th.) *Scripſi vobis non propter eum, qui fecit injuriam, neque propter eum, qui paſſus eſt*, id eſt, non propter eos tantum, *ſed ad manifeſtandam ſolicitudinem noſtram*.

Igitur, cum vulgata lectio veritatem hujus ſententiæ maxime requirit, & Græcæ omnes poſſint ita exponi, ut illi non contradicant, omnino prædictæ ſententiæ acquieſcendum eſt. Quæ non poteſt alia ratione probari, niſi quæ ex dictis teſtimoniis ſumitur, ſcilicet, quia mors eſt generalis pœna omnibus hominibus impoſita propter tranſgreſſionem primi parentis, ut Paulus docuit citatis locis, ex illo Geneſ. 3. *Terra es, & in terram ibis*. Propter quod dixit idem ad Heb. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem judicium.* (Quæ verba videntur egregie confirmare hanc ſententiam. Satis enim ſignificant omnes homines, priuſquam judicentur, eſſe morituros). Sed nulla eſt ratio, ob quam omnes illi homines hac pœna liberentur, cum nulla ſit ſpecialis cauſa hujus privilegii, neque ullum illius ſufficiens fundamentum. Unde David Pſal. 88. tanquam rem omnino admirandam, & inuſitatam dicit: *Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem? eruet animam ſuam de manu inferi?* Cui rationi, ut completa ſit, addi poteſt, in fine mundi, ſeu tempore judicii univerſalis futuras eſſe cauſas, quæ ſufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tunc vixerint, ut in ſolutionibus argumentorum explicandũ eſt.

Mors omnibus generalis.

Ad fundamenta ergo prioris ſententiæ. De primo teſtimonio Pauli jam ſatis dictum eſt. Ad aliud vero ex 1. ad Theſſal. c. 4. Auguſt. dicto loco de Civitat. dicit Paulum ſolum affirmare homines, qui inveniuntur vivi tempore reſurrectionis generalis, eſſe rapiendos in aera: non negare tamen eſſe morituros. *Unde fieri poterit* (inquit) *ut in ipſo raptu moriantur, & paulo poſt reſurgant.* Et in eandem expoſitionem inclinant Anſelmus, Beda, & alii ibi. Eſt tamen difficilis creditu: primum quia per ſe apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculum rapiendi in aera corpora adhuc mortalia, & (quod majus eſt) ſuſtinendi in aere corpora jam mortua, donec reſurgant. Nam licet hæc non ſint Deo impoſſibilia, nec admodum difficilia: videntur tamen ad opus reſurrectionis valde extranea, & inutilia, & ſine fundamento conficta. Deinde (quod caput eſt) Paulus aperte loquitur de raptu corporum in aera, per glorioſam immutationem, ratione cujus quaſi connaturale, & intrinſecum erit illis corporibus poſſe per aera ſublevari. Et ita intelligunt Paulum cæteri omnes interpretes. Et ulterius probatur, nam Paulus inquit, *Simul rapiemur cum illis*; ergo quando iſti rapientur, ſimul etiam rapientur alii, quos dixerat fore a morte excitãdos, & ideo ante hunc raptum ſupponitur facta illorum reſurrectio; ergo non poteſt dici in hoc raptu aliquos eſſe morituros, alias poſt quorundam reſurrectionem alii morerentur, & poſtea reſurgerent, quod omnino improbabile eſt. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioſo. Quod ſatis etiam confirmant illa verba poſtrema, *Et ſic ſemper cum Domino erimus.* Ubi non dicit, futuros nos eſſe in aere cum Domino: ſed futuros *ſic*, id eſt, in eo ſtatu, ac perfectione, in qua rapti fuerimus: non ergo intercedet mors, nec ſubſtantialis mutatio in eo raptu. Aliter ergo reſpondetur cum Occumen. (quem videtur D. Thomas imitari) eos, qui tunc vivi reperientur, paulo ante generalem reſurrectionem eſſe morituros: ſed, quia modicum erit tempus inter mortem, & reſurrectionem, ideo Paulus de illis tanquam de viventibus loquitur, diſtinctoque modo, quam de aliis jam dudum mortuis. Ratio autem, ob quam ſpecialiter docuit hos non eſſe præventuros alios, qui jam dormierant, non eſt, quia ii non ſint morituri: ſed (ut inquit Oecumenius) quia cum alii eſſent multo antea mortui, eorumque cineres eſſent per orbem diſperſi, ii vero paulo antea eſſent vita functi, & corpora fortaſſe manerent integra, videri poterat, facilius hos, quam illos eſſe ſuſcitandos: ac propterea ait, non ita futurum: ſed tam facile eſſe Deo jam diu mortuos, quam eos, qui tunc obierant, *in monumento, & in ictu oculi* excitare.

Reſpõſio ad argumentum oppoſitũ.

Teſtimonii Paul. 1 ad Theſ. 4. expoſitio

Ad primam confirmationem, quomodo Chriſtus dicatur *judicaturus vivos, & mortuos*, quidam exponunt, id eſt, bonos, & malos. Quam expoſitionem amplectitur Aug. de fide, & ſymbol. c. 8. & in Enchirid. c. 51. & Chryſ. hom. 1. de ſymb. Sed non placet, quia non eſt ſermo de vita gratiæ, & morte illi oppoſita: ſed de vita, & morte naturali: qua etiam damnati vivent, cum judicabuntur, ut infra dicemus. Alii exponunt, *judicaturum vivos & mortuos*, id eſt, animas, & corpora. Nam licet quando fiet judicium, jam corpora tunc vivent: tamen nunc, quãdo fidem profitemur, animę vivunt, corpora vero mortua ſunt, juxta illud Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere.* Utraq; vero judicabuntur. Ita Ruffinus in expoſitione ſymboli. Tertio, licet *vivorum* nomine intelligamus eos, qui uſq; ad diem

Chryſoſt. Chriſtus vivorum judex, & mortuorũ quomodo dicatur.

diem judicii vitam producent (ut etiam Aug. & Chryſ. ſupra exponūt) non eſt neceſſe dicere eos nunquam eſſe morituros,ſed appellari *vivos* (ut diximus) propter brevitatem mortis. Quarto vero & (ut opinor) ſimplicius & facilius dicitur, hæc verba ſymboli reſpicere illud tempus,in quo fidem profitemur,*vivos* ergo eos appellamus, qui nunc vivimus; *mortuos* vero, qui nos præceſſerunt.

Subita prope diē judicii hominum mors.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur plures futuras eſſe cauſas humanæ mortis prope diem judicii. Nam in primis Jo. in Apocal. de illo tempore loquens ait c. 6. *Datam eſſe poteſtatem morti ſuper quatuor poteſtates terræ, interficere fame, & gladio, & morte, & beſtiis terræ*, & c. 8. & 9. dicit: *Septem Angelis datas eſſe ſeptem tubas*, quarum ſonitu, & clangore interfecerunt infinitā hominū multitudinē. Nam de ſolo ſexto Angelo dicitur inter feciſſe *ſextam partem hominum*. Deniq; multi morientur fame, alii peſte, alii nimio timore, alii denique ex aeris inclementia, & magna cœlorum, ac elementorum perturbatione, quæ non ſolum homines, ſed etiam cetera animalia conficient. In quo illud etiam

Dubium.

obſervandum videtur, non omnes homines juſtos fore tunc ſimul obituros: ſed juxta divinæ providentiæ diſpoſitionem, alios tardius, alios citius, prout unuſquiſq; ad animæ ſuæ purgationē diuturniori tempore indigebit.

Reſponſio.

Sed quæret tandem aliquis, quam ſit certa hæc ſententia, quam defendimus. Aliqui enim putant eſſe de fide propter teſtimonium Pauli, & generales locutiones ſcripturarum,& quia in ſymbolis fidei, præſertim Athanaſii dicitur,ad Chriſti adventum omnes homines reſurrecturos. Sed certum eſt non eſſe de fide, ut ex Auguſtin. notavit Pammelius ſuper Tertul. ſupra, in quo etiam conveniunt omnes Scholaſtici cum Magiſtro, & D.Th. Quia nulla eſt in hoc Eccleſiæ definitio, & loca ſcripturę variis modis exponuntur a Patribus (ut vidimus) qui a generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quamvis ex peccato eſſent morti obnoxii,ad mortemque perpetuo tenderent,quod eſt continuum quoddam mori, ut dicunt Patres in illud Geneſ. 2. *In quacumque die comederis ex eo,morte morieris*. Alii dicunt, quamvis noſtra ſententia non ſit de fide, eſſe tamen ita certam, ut contraria ſit temeraria. Ita Catharinus 1. Cor. 15. & idem ſentit Sotus d.43. q.2. a.4. Sed non video,quo fundamento id aſſerant, cum tot, ac tanti Patres illam ſententiam docuerint, qui non tantum decepti fuerunt (ut alii loquuntur) falſa lectione illius loci 1. ad Cor. 15. ſed adeo permoti ſunt teſtimonio Paul. 1. ad Theſſal. 4. ut Aug. aliquando dixerit,ſe non invenire, quomodo poſſit aliter intelligi. Neque poſt tempora illorum Patrum nova aliqua ratio,novumve teſtimonium inventum eſt, quo hæc veritas magis illuſtretur,neque Eccleſiæ auctoritas magis in alterutram partem inclinavit. Quomodo ergo, niſi temere, poteſt temerarium dici, quod tanti Patres docuerunt,quodque in ſcriptura habet tam apparens fundamentum? Modeſtius ergo mea ſententia loquuntur, qui ab omni cenſura abſtinentes ſeſe poſteriorem ſententiam probabiliorem, ac ſimpliciter veram arbitrantur eſſe. Sic enim loquuti ſunt D. Thom. & antiquiores Theologi, & ex recentioribus Canus 2. de locis cap. 14. & Sixtus lib. 6. bibl. annot. 265.

SECTIO III.

Utrum etiam homines damnati reſurrecturi ſint.

Ratio dubitandi ſumi poteſt ex nonnullis ſacræ ſcripturæ locis. Primus ac vulgatiſſimus eſt ille Pſal. 1. *Non reſurgent impii in judicio, neque peccatores in conſilio juſtorum*. Secundus eſt Dan. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt*. Ubi videtur dictum eſſe *multi*, & non *omnes* propter Juſtos, & peccatores. Tertius eſt ſecundi Machab. 7. *Potius eſt ab hominibus morti datos, ſpem expectare a Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos, tibi enim reſurrectio ad vitam non erit*, ſcilicet peccatori, & iniquo. Quarto addi poteſt ratio,quia reſurrectio eſt magnum quoddam bonum, ergo nulla ratio eſt, ob quam pravis hominibus, & ad æternam mortem damnatis conferatur. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam ſpecialiter promittitur reſurrectio membris Chriſti participantibus vitam ejus ad Roman. 6. *Si complantati ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus*, & 1. Corint. 15. *Eos, qui dormierunt, per Jeſum adducet cum eo*.

Duos diſtinguere poſſumus damnatorum ordines, unum adultorum, qui propter propria peccata actualia damnati ſunt: alium infantium, qui propter ſolum originale a regno Chriſti excluduntur. Quæ diſtinctio quamvis ſervata proportione locum habeat in Juſtis, alii enim ſunt adulti, qui per propria merita ſalutem conſequuntur, alii infantes, quibus ſolum Chriſti meritum, & gratia per Sacramentum applicantur: tamen quia conſtat, omnes Juſtos ſimilem gloriam, & beatitudinem eſſe habituros, ideo (quod ad rem præſentem de reſurrectione ſpectat) non fuit neceſſaria illa diſtinctio. In damnatis vero videtur eſſe aliqua ſpecialis ratio. Quia pueri habebunt genus damnationis, ac ſtatum valde diverſum a cæteris damnatis.

Damnati ad gehennā reſurgēt in die judicii omnes.

Dico ergo primo, omnes damnatos ad gehennam propter propria peccata, eſſe in generali reſurrectione excitandos. Eſt de fide. Expreſſe enim habetur in multis ſcripturæ locis, Jo. 5. *Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem judicii*. Quæ verba duplicem nobis indicant reſurrectionem, cujus cognitio ad intelligenda varia ſcripturæ loca eſt neceſſaria. Alia dicitur *reſurrectio vitæ*, ſeu

Reſurrectio vitæ quæ.

ad vitam, quod non eſt intelligendum de vita naturali, ſeu corporea; nam hoc modo commune eſt omni reſurrectioni eſſe reparationem vitæ. Unde ex eiſdem verbis colligitur, hoc futurum eſſe commune omnibus bonis, & malis: *Omnes enim in monumentis erunt*, & *omnes audient vocem filii Dei*, nimirum auribus corporis illam percipiendo, & *procedent*, ſeu egredientur de monumentis, ſeu locis in quibus reperientur, itaut pedibus gradiantur, ſicut notavit Hieron. epiſt. 61. ad Pammach. contra errores Joannis Jeroſol. Omnes ergo vivent vita corporea. Igitur cum dicuntur aliqui *reſurgere ad vitam*, ſeu *reſurrectionem vitæ*, intelligendum eſt de vita æterna, quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil eſt mortis, & hæc dici etiam ſolet in ſcriptura *reſurrectio Juſtorum*. Atque de hac optime intelliguntur verba adducta ex 2. Machab. 7. *Tibi enim reſurrectio ad vitam non erit*. Nā reſurrectio damnatorum potius dici poteſt *reſurrectio ad mortem*. Quia (ut acute dixit Auguſt. l. 6. de Civit. c. 12.) *Vita gehennæ potius mors eſt dicenda, quam vita, nulla quippe major, & pejor eſt mors, quam ubi non moritur mors*. Alia vero dicitur *reſurrectio judicii*, id eſt, condemnationis.

Reſurrectio judicii quæ. Symb. Athan.

Dixerat enim paulo antea Chriſtus (ut circa hæc verba notavit Chryſoſt. hom. 38. in Jo.) *Qui credit in me*, ſcilicet, fide divina, *non venit in judicium*: non quia judicandus non ſit, ſed quia non eſt judicandus, & damnandus propter peccata, quæ commiſit, cum per vivam fidem in Chriſtum ſint remiſſa. Eodem ergo ſenſu dicuntur mali reſurgere *reſurrectione judicii*, ſcilicet ut in judicio condemnentur juxta ea, quæ in corpore geſſerunt, ut ait Paul. 2. ad Corint. 5. Qui locus apertiſſime confirmat veritatem propoſitam, & rationem illius continet, quia *oportet omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque in corpore, ſicut geſſit, ſive bonum ſive malum*. Et hoc ipſum eſt, quod dixit Athanaſ. in Symbolo. *Ad cujus adventum omnes reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum*. Idem expreſſe definitur in Conc. Later. ut habetur in c. Firmiter de ſumma Trin. Et quoniam res eſt perſpicua, non oportet adducere plura in ejus probationem, maxime cum in hac re non habeamus cum hæreticis ſpecialē controverſiam.

Infantes in originali decedentes reſurgent in judicio omnes.

Dico ſecundo, etiam infantes, qui in peccato originali diſceſſerunt, fore reſuſcitandos. Hæc concluſio non videtur in ſcriptura tam expreſſa, ſicut præcedens. Quia teſtimonia adducta videntur loqui de adultis, qui de propriis actibus ſunt judicandi, & bona, vel mala agere potuerunt. Propter quod Juſtinus Martyr qu. 13. ad Gentes hanc attingens quæſtionem, ſolum dicit: *decens eſſe credere infantium reſurrectionem*. Et (quod maxime mirandum eſt) etiam de Juſtis loquitur. Nam exemplum ponit in innocentibus. Et Auguſtin. 22. de Civit. c. 13. agens de infantibus, qui in maternis uteris moriuntur, neque affirmare, neque negare audet, an ſint reſurrecturi: quamvis in affirmantem partem magis pro-

propendeat: de infantibus vero jam natis ſupponit potius, quam decidit, eſſe reſurrecturos. Unde in Enchir. c.84. *Reſurrecturam* (inquit) *carnem omnium, quicunq; nati ſunt hominum, atque naſcentur, & mortui ſunt, atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.* Statim vero c. 85. dubius eſt de abortivis fœtibus. Nihilominus exiſtimo concluſionem poſitam eſſe certam. Quæ primo probatur generalibus locutionibus ſcripturæ, & ſymboli fidei, quibus docemur, omnes homines reſurrecturos. Quia neque ii infantes homines non ſunt, neque ullo fundamento excipi poſſunt. Secundo, eſt optimum teſtimonium Pauli 1. ad Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur,* vita non ſolum animę, ſed etiam corporis, de qua ibi eſt ſermo: ſed hujuſmodi infantes mortui ſunt in Adamo, ergo ſuſcitabuntur in Chriſto. Quæ ratio probat etiam de iis, qui moriuntur in maternis uteris, & de quibuſvis abortivis fętibus, qui ad rationalem animationem pervenerunt. Nec video, quæ poſſit eſſe de illis ſpecialis ratio dubitandi, cum habeant propriam animam rationalem diſtinctam ab anima matris: & conſequenter, etiam ipſi in Adamo moriantur; igitur per Chriſtum etiam vivificabuntur. Neque enim animæ illæ perpetuo futuræ ſunt a corporibus ſeparatæ, ut etiam Aug. ſupra notavit. Tertio quia ad divinam providentiam ſpectat hos etiam infantes præmio, vel pœna afficere juxta eorum captum. Et ideo dicemus infra, illos fore judicandos, cum tamen Paulus dicat, omnes judicandos affuturos ante tribunal Chriſti, cum corporibus ſuis. Quapropter licet ii in ætate infantili moriantur, reſurgent tamen in perfectis corporibus, in quibus uti ratione poſſint, ut recte Auguſt. docuit locis ſupra citatis.

Teſtimonii Pſal. 1. Expoſitio. Ad primum ergo teſtimonium ex Pſal. 1. variæ ſunt expoſitiones. Prima, ut intelligatur de reſurrectione ad vitam, ad quam impii (ut diximus) non reſurgunt. Nam hæc reſurrectio ſolet in ſcriptura, quaſi per antonomaſiam ſimpliciter *reſurrectio* appellari. Secunda, quod non reſurgent in judicium, ideſt, ut eorum cauſa examinaretur, & ipſi convincantur, quia eorũ impietas eos ſatis judicat, & condemnat. Ita Baſil. & Theodor. Quæ expoſitio commode explicatur, ſi per impios intelligamus infideles, de quibus ait Chriſtus Jo.3. *Qui non credit jam judicatus eſt:* & hoc eodem ſenſu dicuntur non reſurgere, ut judicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dicitur, quod non reſurgent in judicium, ſed quod non reſurgent, ut ſint in concilio, ſeu congregatione juſtorum. Sic Hilar. & Euthy. Nec multum diſcrepant Ambr. Hieron. Auguſt. & fere alii Latini. Et bene Julianus Tolet. l.3. Prognoſt. c. 33. ubi diſtinguit duos ordines electorum judicantium, & judicandorum, & alios duos reproborum, ſcilicet eorũ, qui judicantur, & qui jam judicati ſunt: & hos poſtremos dicit eſſe illos impios, quia *non reſurgunt in judicium.*

Tertia, quod non reſurgent in judicio, ut judicent, bene autem, ut judicentur. Omnes enim juſti aliquo modo reſurgent judicaturi, juxta illud Matthæi 12. *Regina Sabba ſurget in judicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, &c.* Ita D. Thom. Quarta (quæ maxime videtur literalis) eſt hæc: *Non reſurgent* ideſt caput non erigent, non ſubſiſtent, neque pro ſe reſpondere poterunt, ſicut Pſ. 139. de peccatoribus dicitur: *Cadent ſuper eos carbones, in ignem dejicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent.* Idem enim verbum Hebræum utrique loco reſpondet. Ita Janſenius, Gagneius, Flaminius, & Genebrar.

Ad ſecundum, non plene referuntur verba Danielis. Nam expreſſe dicitur: *Multi ex iis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium.* Quod ergo dicit, *Multi*, jam ſupra diximus ſæpe in ſcriptura ſumi pro omnibus, ut ad Rom. 5. *Unius delicto multi mortui ſunt*, & Matt. 26. *Qui pro vobis, ac pro multis effundetur.* Ita Theod. & alii expoſitores. Tertium teſtimonium jam eſt in ſuperioribus explicatum.

Ad rationem reſpondetur, reſurrectionem glorioſam pertinere ad præmium bonorum, reſurrectionem autem damnatorum potius pertinere ad eorum pœnam, & in univerſum, reſurrectionem omnium hominum, ut terminatur ad vitam humanam, & ſubſtantialem compoſitionem corporis, & animæ, pertinere ad generalem providentiam Dei, & gubernationem. Nam illa vita eſt quaſi fundamentum pręmii, & pœnæ bonorum operum. Ubi autem ſpecialiter promittitur reſurrectio bonis, & juſtis, per antonomaſiam (ut dixi) ſermo eſt de reſurrectione ad vitam, ſeu glorioſa.

SECTIO IV.

Utrum Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtram per ſe, vel per Angelos.

HActenus oſtendimus hominum reſurrectionem eſſe futuram, de hujus autem reſurrectionis natura, & eſſentia nihil addendum occurrit iis, quæ in ſuperioribus de reſurrectione in communi diximus: de perfectione vero ejus, ac de proprietate corporum reſurgentium, idem fere dicendum eſt, quod de Chriſto Domino diximus, ſervata proportione, prout declarabimus commodius explicando cauſas hujus reſurrectionis. Porro cauſæ intrinſecæ humanæ reſurrectionis per ſe notæ ſunt, nimirum rationalis anima, & humanum corpus, & inter diſputandum de natura reſurrectionis ſatis explicatæ ſunt. Cauſæ vero extrinſecæ plures eſſe poſſunt. Prima eſt finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cum conſtet, Deum eſſe primarium, atque ultimum finem ejus: Chriſtum autem dominum, ut hominem, eſſe ſecundarium finem, proxime poſt Deum. Nam omnis gloria hominum ad ejus gloriam ordinatur, ut in priori tomo ex profeſſo dictum eſt. Quinimo etiam reſurrectio damnatorum in illius gloriam cedit, ejuſque juſtitiam, virtutem, atque efficaciam manifeſtat. Poſſunt etiam alii fines proximi, & particulares excogitari, quos Deus in hac reſurrectione intendit, ut univerſi perfectio, ſanctarum animarum remuneratio, ac plena beatitudo, & alii ſimiles, qui nullam diſputationem poſtulant.

Altera cauſa eſt efficiens, & prima quidem, ac principalis eſt Deus, de qua nihil novi dicendum ſupereſt: inquirenda ergo eſt cauſa proxima, ſi qua fortaſſe concurrit præter Deum. Rurſus hæc cauſa proxima duplex intelligi poteſt, una eſt moralis, qualis eſt cauſa meritoria, vel impetrans, & hujuſmodi cauſa poteſt quidem aſſignari reſpectu reſurrectionis bonorum. Nam Chriſtus Dominus meruit omnium illorum reſurrectionem (ut in priori tomo dictum eſt) & ipſi etiam juſti, qui gloriam non ſolum animæ, ſed etiam corporis meruerunt, conſequenter ſuam reſurrectionem meruerunt. Animæ quoque ſanctæ, ac beatæ reſurrectionem ſuorum corporum impetrare poſſunt, quam poſtulant, ut in Apocal. legimus. At vero reſurrectio damnatorum, cum potius ad vindictam, & pœnam, quam ad præmium pertineat, non videtur cadere ſub Chriſti meritis. Niſi dicamus illam reſurrectionem, ut cedit in majorem afflictionem, & pęnam damnatorum non eſſe ex meritis Chriſti, ſed potius quodammodo eſſe effectum demeritorum talium hominum: prout vero illa vita de ſe bona eſt, ac poſſet eſſe fundamentum beatitudinis, ſupernaturaliumque bonorum, & præterea quatenus actio illa, per quam reparatur, eſt ſupernaturalis, in qua Chriſtus explicat vim & efficaciam ſuam, ſub hac ratione eſſe effectum meritorum ejus: ſicut expulſio dæmonis facta virtute Chriſti & eſt pœna ipſius dæmonis, & effectus meritorum Chriſti, diverſa tamen ratione. Et ita ſentiunt Cyrill. l. 4. in Jo. c. 51. & colligi poteſt ex illo 1. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur,* & ibidem: *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* Ut enim antitheſis ſit perfecta, oportet, quod ſicut Adam actu, & merito ſuo omnium mortem invexit: ita Chriſtus ſua actione, & merito omnium vitam recuperaverit. Quare reſurrectio puerorum, quæ nec glorioſa futura eſt, nec pœnalis, majori ratione dici poterit effectus meritorum Chriſti. Quia erit magnum beneficium naturę illi ex ſe non debitum, eritque remiſſio cujuſdam pœnæ ſeu reparatio cujuſdã defectus contracti per peccatum originale. Et hæc ſatis ſunt de cauſa meritoria. Dicendum ergo eſt in hac Sectione de cauſa efficiente phyſica, in ſequenti vero de exemplari.

Principio igitur, Chriſtum Dominum, & virtute ſua, & Angelorum miniſterio aliquid effecturum in reſurrectione noſtra, omnes ſancti, & Theologi docent. Primum propter verba ipſius Chriſti Joan. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus,* ſcilicet filii Dei, *& procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem*

ctionem vitæ, &c. Primæ autem ad Theſſal. 4. dicitur: *Ipſe Dominus in juſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Circa quæ duo teſtimonia nonnulla ſunt obſervanda. Primum eſt, eandem eſſe vocem, de qua Chriſtus, Pauluſque loquuntur, ut notarunt ſuper Joan. Cyrill. l. 12. c. 145. & Rupertus l. 5. & Euthymius c. 7. & D. Th. lect. 5. & ſuper Paulum Ambroſius, Anſelmus, & D. Th. & indicant Chryſoſt. Theodor. & Oecum. & poteſt ex collatione utriuſque textus ſuaderi. Quia ex utroque loco colligitur, ad præſentiam, & efficaciam illius vocis mortuos eſſe ſuſcitandos, ſicut etiam Paulus declaravit 1. ad Cor. 15. dicens: *In momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non eſt autem veriſimile ſimul duas voces eſſe emittendas, cum una ſit ſufficiens, & efficax: eſt ergo una, & eadem vox, de qua Paulus, & Chriſtus loquuntur.

Ut autem hoc evidentius fiat, obſervandum eſt ſecundo, hanc vocem futuram eſſe ſenſibilem. Quod aliqui negare auſi ſunt dicentes, hanc vocem ſolum eſſe mentale imperium Chriſti, tubam vero ipſum Chriſtum exhibentem huic mundo inferiori ſuam ſenſibilem præſentiam, vel certe hanc vocem nihil aliud eſſe, quam ipſam præſentiam Chriſti. Ita refert, & non improbat D. Th. in 4. diſt. 43. q. 1. a. 2. q. 2. referens verba Gregorii: *tubam ſonare nihil aliud eſſe, quam mundo, ut judicem filium demonſtrare.* Et poteſt hoc fieri veriſimile, tum quia vox ſenſibilis non poteſt in univerſo mundo audiri, neque virtus ejus, & efficacia poteſt ubique operari. Tū etiam quia mortui non poſſunt audire vocem ſenſibilē: dicitur autē Jo. 5. *Audient vocem ejus*: ergo eſt ſermo de voce ſpirituali, quā animæ percipient. Tū denique quia *tuba* eo loco metaphorice dicta eſt, ergo & vox & ſonus.

Tuba ſeu vox Chriſti mortuos e ſepulchris ad reſurrectionē, & judiciū evocantis q.alis.

Nihilominus, quod dixi, certum exiſtimo, ſcilicet, vocem illam futuram eſſe per ſonum ſenſibilem, ut aperte docuit idem D. Th. Joan. 5. lect. 5. dicens: *Vox iſta erit ſenſibile ſignum filii Dei, ad quam omnes ſuſcitabuntur*, & adducit teſtimonia ex 1. ad Theſſal. 4. & 1. Cor. 15. & illud Matth. 25. *Media nocte clamor factus eſt, exite obviam ei.* Et eadem eſt ſententia Hieron. ep. 61. ad Pammach. dicentis: *Audient auribus, & procedent pedibus.* Ubi aperte ſupponit, illam vocem fore ſenſibilem. Idem ſentit Chriſoſt. hom. 38. in Jo. dicens, *Orbem terrarum Chriſti voce reſurrecturum.* Significat etiam Gregor. l. 17. Moral. c. 11. ad hanc vocem accommodans illud Job. *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* & illud Sophr. 1. *Juxta eſt dies Domini, dies tubæ, & clangoris*: & illud Pſal. 49. *Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Sumit etiam argumentum ex virtute Chriſti, qui tempore paſſionis unà voce inimicos ſuos proſtravit. Deinde confirmari hoc poteſt, quia 1. ad Theſſal. 4. dicitur, *In juſſu Dei, & voce Archangeli*: ergo vox non eſt tantum imperium, ſed eſt aliud quidquiam, quod juſſu Dei fiet. Neque erit ſola præſentia Chriſti, non modo, quia hoc eſt valde improprium, & metaphoricum, ſed etiam, quia hæc vox dicitur eſſe *Archangeli*, qui (ut infra dicemus) non eſt ipſe Chriſtus, ſed miniſter ejus. Unde etiam confirmatur, quia verba ſcripturæ hoc modo proprius intelliguntur, & ſine ullo incommodo, imo cum maxima proportione, & congruentia. Tum quia adveniente Chriſto homine in ſua majeſtate ſenſibili, & manifeſto adventu ad congregandum, & judicandū homines ſenſibiles, congruum eſt, ut aliquod ſignum ſenſibile præcedat, quaſi præeuntis præconis, atque homines judicandos convocantis. Tum etiam quia cum hæc actio excitādi corpora ex parte eorum materialis ſit, cōveniens eſt, ut per aliquod ſenſibile inſtrumentum fiat: eſt autem vox valde accommodatum inſtrumentum ad explicandam hominibus Chriſti voluntatē, & imperium. Et fortaſſe hac ratione, & quaſi in hujus rei figurā ad ſuſcitandos mortuos ſæpe Chriſtus voce uſus eſt, Jo. 11. *Lazare veni foras*, Lucæ 7. *Adoleſcens tibi dico, ſurge*, & Marci 5. *Puella tibi dico, ſurge.*

Vox tubæ mortuos ad judiciū evocantis realis & vera.

Unde ulterius probabiliter colligit Sotus in 4. diſt. 43. q. 1. a. 4. hanc vocem futuram eſſe quaſi articulatam, ut ſit capax propriæ ſignificationis ex impoſitione, & rationali modo: & ex Hieron. in regula monach. c. 30. refert, vocem illam futuram eſſe hanc: *Surgite mortui, & venite ad judicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inveni, ſolum in c. de timore ultimi judicii dicit; *Tunc ad vocem tubæ pavebit terra*: & infra; *ſive leges, ſive dormies, ſive ſcribes, ſive vigilabis, hæc tibi ſemper buccina in auribus ſonet.* Chryſoſtomus vero homil. 8. in 1. ad Theſſal. dicit, illam vocem futuram eſſe hanc, *Reſurgant mortui.* Theophylactus ibidem hanc ponit vocem, *Apparate vos omnes, judex enim præſto eſt.* Neque conjecturæ in contrarium adductę quicquam efficiunt. Quia ſi reſurrectio mortuorum in uno loco futura eſt, facile poterit in eo ſenſibilis vox audiri: ſi autem futura eſt in diverſis locis, in quibus cadavera per univerſum mundum diſperſa ſunt, facile fieri potuit Divina virtute, ut vel illa vox in univerſo orbe intonet, vel ut non ſit una tantum ſed multiplex, vel ut imperium ejus, & efficacia quoquoverſum irrumpat, etiamſi ſonus non ubique fiat. Quamquam juxta Chriſti teſtimonium, ita futura eſt illa vox, ut ab omnibus hominibus ubicunque terrarum audiri poſſit. Quomodo autem poſſint homines ad præſentiam illius vocis ſuſcitari, & illam audire, cum auditus vitam, & reſurrectionem ſupponat, variis modis explicari poteſt. Primo ſi dicamus audire vocem, non tantum eſſe illam percipere ſenſibus corporis, ſed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire vocem ejus. Sicut Job 38. dicitur Deus dixiſſe aquæ maris, *Uſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et Lucæ 8. Matth. 8. & Marci 4. venti, & mare dicuntur *obedire* voci Chriſti. Sic igitur poſſunt dici corpora mortua audire hanc vocem, quia ſtatim illi obedient egrediendo ex ſepulchris. Secundo (ne videamur ad metaphoras rem totam arceſſere) dici poteſt, illam vocem habituram duas partes. Prior eſt illa, *ſurgite mortui*, & per hanc excitabuntur: poſterior eſt illa, *& venite ad judicium*, & hanc percipient homines jam viventes, eique e veſtigio ſtatim obtemperabunt. Tertio, tam velociter fiet reſurrectio, ut fortaſſe priorē etiam partem hujus vocis poſſint homines percipere, quia ſonus vocis non tranſit ſubito: ſed aliquo tempore durat. Denique cum in inſtanti reſurrectionis adhuc duraturus ſit ſonus illius vocis, non eſt dubium, quin in eodem inſtanti percipi poſſit a reſurgente, & hoc eſt ſatis, ut dicantur audire vocem illam, etiamſi non percipiant aliquem ſonum, vel ſyllabas aliquas prius prolatas.

Vox tubæ mortuos evocantis ad judiciū audiri ubiq; quomodo & dicatur, & poſſit.

De tuba autem, quæ & qualis futura ſit, incertum eſt. D. Thomas interdum indicat ipſammet vocem appellari tubam propter ſimilitudinem vel in ſono, & ſtrepitu, vel in uſu, ac munere. Nam in lege veteri uſus tubarum eſſe ſolebat, vel ad convocandos, & excitandos homines ad bellum, vel ad ſolemnitates, vel ad movendum caſtra, qui omnes uſus poſſunt facile applicari ad hanc convocationem hominum reſurgentium. Et hanc ſententiam indicat etiam Anſel. 1. ad Theſſal. 4. Ubi Oecumen. indicat ipſum Angelum vocari *tubam Dei.* Non eſt etiam improbabile, quod indicavit Anſelm. in Elucidario, Angelum in aſſumpto corpore aereo uſurum etiam inſtrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aere confecto, ubi non unam tantum tubam, ſed plures etiam futuras eſſe dicit, de quo poſtea dicemus.

Tertio, ut hæc amplius explicentur, ſupponendum eſt, prius eſſe reſurrectionem mortuorum in terra faciendam, quam Chriſtus Dominus e cœlo ad terram judicaturus deſcendat, ita ſaltem, ut priuſquam ad locum judicii perveniat, jam ibi ſint omnes homines ſuſcitati, & congregati: præter eos, ſi qui jam ſunt corpore, & animo glorioſi, qui eum comitabuntur. Hoc non poteſt quidem ex ſcriptura aperte probari: tamen per ſe eſt veriſimile. Quia non licet, ut judex expectet homines judicandos: ſed magis congruum eſt, ut ipſi congregentur prius, præſtollantes judicis adventum. Idque etiam aliquomodo poteſt colligi ex Paulo dicente, Juſtos ſuſcitatos per aera Chriſto venienti obviam proceſſuros. Ergo jam omnes erunt ſuſcitati prius, quam Chriſtus perveniat ad locum judicii. Significatur etiam in illis verbis: *Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obviam ei.* Et hoc ſentiunt aperte Chryſoſt. hom. 8. in 1. ad Theſſal. & Oecumen. Theophyl. ac Thedor. 1. ad Theſſal. 4. & indicat Anſelm. ibi, & clarius in Elucidar. Idem Chryſ. hom. de Aſcenſ. Chriſti t. 3. Hippolyt. or. de conſum. mundi. *Tunc*, ait, *ſonabit tuba, & excitabit dormientes & omnes in ictu oculi reſurgēt, & aſtabunt ſuper*

faciē terræ, exſpectātes iuſti, atque terribilis judicis adventum. Unde quod Aug.l.20.de Civ.c.30.in fine, prius venturum eſſe Chriſtum judicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum reſurrectionem, & ipſe fatetur eſſe incertum, & ſolum quadam conjectura fundatum: nobis tamen veriſimilius videtur, quod diximus, magiſque & rationi, & ſcripturæ conſentaneum, & Aug. poſſet exponi, quod Chriſtus prius deſcendere incipiet, quam mortui reſurgant, non tamen quod prius ſit ad locum judicii perventurus. Hoc enim facile fieri poterit, quamvis ita futurum eſſe probari non poſſit, quod nihil ad inſtitutum refert, dummodo id, quod dictum eſt, verum eſſe ſupponatur. Et hinc amplius confirmamus (quod ſupra diximus) vocem tubæ non fore ſolam ſenſibilem præſentiam Chriſti in hac regione inferiori, ſed potius tempore anteceſſuram tanquam ſignum judicis advenientis. Quia reſurrectio hominum antecedet prædictam Chriſti præſentiam: ſed vox illa antecedet reſurrectionem, partim tempore ſecundum initium ſuum, partim natura ſecundum aliquem terminum ſuum, ergo a primo ad ultimum, vox antecedet Chriſti præſentiam.

Ex quo ulterius intelligi poteſt, hanc vocem non eſſe formandam proxime, & immediate ipſius Chriſti ore, & lingua, quod per ſe eſt ſatis credibile. Quia non decet Chriſtum Dominum per ſe ipſum talem vocem edere; quia potium ad miniſtrum, & præconem, quam ad Principem, & judicem ſpectat. Unde ulterius concluditur, hanc vocem proferendam eſſe imperio Chriſti; miniſterio tamen alicujus angeli. Nam, licet potuiſſet Chriſtus exiſtens etiam in cœlo illum ſonum, ſeu vocem immediate efficere in hoc aere, non lingua, aut aliis organis corporis ſui, ſed voluntate ſua, ac imperio; tamen ſuavis ordo, ac diſpoſitio divinæ providentiæ poſtulat, ut per cauſas ſecundas, miniſtroſque ſuos præſtet, quod per eos modo magis connaturali, & accommodato fieri poteſt. Hæc autem vox cum per ſolum motum localem aeris formanda ſit, optime fieri poteſt angelico miniſterio, & ita recte intelligitur, quomodo una, & eadem ſit vox, quæ apud Joannem dicitur *vox filii Dei*, quia ejus imperio, & auctoritate fiet: & quæ apud Paulum dicitur *vox Archangeli*, cujus miniſterio fiet, ſicut verba ſacramentalia poſſunt dici & Chriſti, & miniſtri. Et utrumque complexus eſt Paul.dicens: *Quoniam ipſe Dominus in juſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo*, ac ſi diceret, deſcendet præmittens juſſu ſuo vocem Archangeli, & tubam Dei, ut recte exponunt Chryſoſtomus & alii Græci ſuperius relati. Qui merito dicunt, ibi Archangelum non ſignificare Chriſtum, ſed propriū quendam angelum miniſtrum ejus: licet Ambr. 1.Theſſal. 4. contrarium cenſeat ſine ulla probatione: cum tamen & proprietas vocis, & diſcurſus factus ſatis confirment priorem ſenſum. Quis autem futurus ſit hic Archangelus incertum eſt. Quidam enim exiſtimant futurum eſſe Michaelem, quia exiſtimatur præeſſe Eccleſiæ & omnibus angelis animarum cuſtodibus. Alii putant, eſſe Gabrielem, tum quia eſt primus Archangelorū, qui ſecundum ordinē infimæ hierarchiæ conſtituunt. Tū etiā, quia ſicut ille fuit nuntius primi advētus Chriſti: ita veriſimile eſt, futurum ſecundi. Sed hoc parum refert.

Generalis mortuorum reſurrectio & Chriſti imperio, & angelico facienda miniſterio.

Ultimo ex dictis concluditur prima propoſitio poſita, ſcilicet Chriſti imperium, & Angelicum miniſterium ad noſtram reſurrectionem eſſe aliquo modo cooperatura. Nam hominum reſurrectio fiet aliquo modo per vocem prædictam, ut patet ex verbis Chriſti: *Audient vocem filii Dei, & procedent in reſurrectionem vitæ vel judicii*: & ex verbis Pauli 1. ad Cor. 15. *Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti*. Sed oſtenſum eſt, hanc vocem emittendam juſſu & auctoritate Chriſti, Angelico tamen miniſterio; ergo utrumque concurret in noſtra reſurrectione. Supereſt tamen explicandum, quid ſinguli efficiant & quomodo. Pro quo eſt animadvertendum, tria poſſe intervenire in noſtra reſurrectione. Primum eſt, congregatio partium corporis, ſeu cinerum, ubi non agimus de congregatione omnium corporum hominum in unum locum, ut ibi fiat reſurrectio. Nam hoc incertum eſt (ut infra dicemus) ſed eſt ſermo de congregatione totius materiæ uniuſcujuſque corporis ad eum locum, in quo facienda eſt uniuſcujuſque reſurrectio. Nam cum in puncto reſurrectionis oporteat partes corporis inter ſe eſſe unitas, locoque conjunctas, quæ antea fortaſſe loco erant disjunctiſſimæ, neceſſe eſt, ut brevi aliquo tempore ante illud inſtans eundem in locum congerantur. Quia non oportet miracula non neceſſaria multiplicare, ut etiam in ſuperioribus diximus. Secundo fiet ad hanc reſurrectionem præparatio, diſpoſitio, & organizatio corporis, quæ, quatenus neceſſaria eſt ex parte materiæ ad unionem animæ, ordine ſaltem naturæ illam antecedit. Tertium eſt, reſurrectio ipſa, quæ eſt ſubſtantialis unio animæ, & corporis. Et hæc omni reſurrectioni communia ſunt: in reſurrectione autem juſtorum ultra hæc erunt qualitates, & perfectiones gloriæ, quæ unionem animæ beatæ ad corpus conſequuntur.

Congregatio cinerum ad reſurrectionem mortuorum, angelico facienda miniſterio.

Dico ergo ſecundo: congregatio cinerum fiet quidem Chriſti imperio, miniſterio tamen Angelorum, qui propria naturali virtute poterunt hoc miniſterium exequi. Ita docet D. Thom. ſupra, & cæteri Theologi cum Auguſt. 3. de Trinit. c. 4. & Gregor. 4. dialog. c. 5. & idem ſentiunt reliqui Sancti, & Doctores ſupra citati, exponentes verba Pauli 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Theſſal. 4. & ratio eſt illa generalis. Quia Deus adminiſtrat inferiora per ſuperiora, & ſemper per cauſas ſecundas operatur, quoad commode fieri poteſt.

Dubium.

Sed inquires, an tota hæc actio, & congregatio cinerum fiet a ſolo illo Archangelo, qui vocem emittet, virtute, & efficacia illius vocis, an vero fiet plurimum Angelorum miniſterio. Reſpondetur, veriſimile eſſe plures Angelos huic operi miniſtraturos. Dicit enim Chriſtus Matth. 24. *Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis*. Unde Chryſoſt. hom.8.in 1.ad Theſſal. dicit ad ſonitum tubæ Angelos huc, atque illuc diſcurſuros, ut colligant cineres: *Archangelum autem* (inquit) *putamus eum eſſe, qui præſit, & incumbat aliis in orbem miſſis, atque hoc illis inclamet: Paratos facite omnes; adeſt enim judex*. Et idem fere dicunt Oecumen. & alii Græci, & Anſelm. in Elucidario. An vero ſoli Angeli boni, vel etiam mali huic operi miniſtraturi ſint, etiam eſt incertum. Non eſt autem incredibile juſtorum cineres congregandos eſſe a Sanctis Angelis eorum cuſtodibus, damnatorum autem a dæmonibus, qui eos vicerunt. Veriſimilius autem eſt, ſicut omnium reſurrectio a Chriſto fiet, ita hanc materiæ præparationē per proprios miniſtros, ac ſervos eſſe efficiendā. Quia licet multi reſurgentium pravi ſint, tamen omniū reſurrectio eſt bona, & propria Chriſti actio.

Reſpōſio.

Rurſus vero inquiri poteſt, quomodo & qua virtute hoc opus ſit ab Angelis efficiendum. Anſelmus ſupra ſignificat, operaturos virtute ſupernaturali, & voce ſenſibili. Unde non ſolum cenſet plures angelos eſſe huic rei operam navaturos, ſed etiam omnes pluribus tubis, diverſiſque vocibus conclamaturos. Sed hoc ultimum incertum eſt, quia ſcriptura ſemper de hac tuba in ſingulari loquitur. Abſolute tamen non exiſtimo, hoc miniſterium Angelorum eſſe efficiendum per ſonitum tubæ, aut efficaciam vocis (ut Anſelmus ibi, & 1. ad Theſſal.4.indicat) ſed per naturalem virtutem Angeli. Nam cum hæc congregatio tantum fiat per motum localem, non oportet fingere actionem ſupernaturalem, qua fiat, ſed naturalē motum, qui ab angelo fieri poteſt, non per ſonum aliquem, aut vocem ſenſibilem, ſed per efficaciā ſuæ voluntatis, aut virtutis motivæ. Illa ergo vox a ſolo Archangelo proferetur tanquam a ſuperiori duce inferiorum Angelorum, cujus imperio ad congregandos hominum cineres diſcurrent. Quocirca, licet Chryſ. ſupra dicat multas tunc futuras tubas (quia Paul. 1. ad Cor. 15. vocat hāc *noviſſimam tubam*, ad cujus ſonitum mortui reſurgent, in quo ſignificat alias ante illam ultimam anteceſſuras) tamen de hac tuba reſurrectionis non dicit Chryſ. futuram niſi unam tantum. Quod magis explicat Oecumen. 1. ad Cor. 15. ex Apoc. 8. ubi Joannes videt ſeptem angelos ſtantes in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ, quibus ſinguli ſucceſſive cecinerunt, & ſex quidem prioribus perſonātibus, non eſt facta reſurrectio, ſed potius magna ſtrages, & interfectio hominum: de ſeptimo autem dicitur in c.11. *Et ſeptimus Angelus tuba cecinit, & factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicētes: Factum eſt regnum hujus mundi Domini noſtri, & Chriſti ejus, & regnabit in ſæcula ſæculorum, amen*. Hanc ergo tubam ſeptimi angeli exiſtimat Oecumen. eſſe *tubam noviſſimam*, ad cujus ſonitum *in momento, in ictu oculi* mortui ſunt excitandi. Et fortaſſe hoc idem

ſentit

ſentit Origenes citatus a Pamphylo,ſeu (ut alii volunt) ab Euſebio in Apol. pro Origene,dum ait: *Cum voluerit Deus,ſecundum ea, quæ dicta ſunt, per ſacramentum tubarum in noviſſima tuba facere,ut mortui reſurgant, per illam ipſam ſubſtantialem rationem, quæ ſalva permanet,Dei voluntate iterum reſuſcitabuntur.*

Dubium.

Tandem inquiri poteſt circa hanc concluſionem, quomodo angeli cognoſcẽt cineres, ſeu materiam uniuſcujuſque corporis. Quia non omnia ſemper actu conſiderant.Unde non ſemper attendunt, in quas res materia ſingulorum hominum tranſmutetur. Quare cum interdum nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quam ad alium ſecundum præſentem ſtatum, non videtur eſſe in poteſtate angeli, ſingulorum materias diſcernere. Et augetur difficultas, quando eadem materia diverſorum hominum fuit, diverſis temporibus,non enim erit in poteſtate angeli eam tribuere,cui volet. Item eſt difficultas, quando materia prior non eſt ſufficiens ad formandum corpus quale excitandum eſt, an futurum ſit in poteſtate, & arbitrio angeli eam, unde voluerit,ſupplere.Ad hæc,& ſimilia in primis reſpondetur,quando angelis mandatum fuerit,ut cineres congregent, vel naturali ſcientia, vel (ſi opus ſit) divina revelatione,ſimul eis notum fore,quę materia ad uniuſcujuſque formationem congreganda ſit, & ubi ſit, & ſub qua forma.Unde (quod ad ſecundam,& tertiam partem difficultatis attinet) ea omnia non fient angeli arbitrio: ſed juxta divinam voluntatem, & providentiam eis revelatam.Quo ad primam vero partem,non eſt improbabile, poſſe angelum ſcientia naturali, ſeu memoria retenta ex cognitione rei,quam prius exiſtentem vidit, diſcernere, quænam fuerit materia, quam prius vidit tali anima informari, etiamſi poſtea non viderit omnes iſtas mutationes, ſolum ex vi cognitionis entitatis ejus, & modi unionis,quem habuit ad talem animam,cujus ſpeciem angelus retinet. Cur autem veriſimile ſit cuſtodes angelos collecturos hos cineres corporum reſurgentium,etiam per ſe eſt valde credibile, ſingulos collecturos eorum hominum cineres,quorum curam habuerunt. Unde fit, ut facile poſſit unuſquiſque cognoſcere eorum cineres ſeu materiam.

Reſponſ. Cineres ſeu materiã ſuſcitandorum corporum quomodo internoſcent angeli.

Dico tertio,diſpoſitio,ſeu organizatio ſuſcitandorum corporum non fiet miniſterio angelorum,quorum actio in ſolo motu locali terminatur, ſed virtute, & efficacia Chriſti.Hæc poſterior pars recepta eſt ab omnibus,& explicabitur ſimul cum ſequenti concluſione. Circa priorem vero cenſeo graviter errare, qui dicunt etiam organizationem corporum faciendam eſſe opera angelorum: quin potius fingunt quidam, quod virtute angelorum cuſtodum congregabuntur pulveres, fientque oſſa, & conjungentur: per virtutem vero Archangelorum provinciarum connectentur per nervos, qui carne, & cute cooperientur,ac tandem virtute Dei,& Chriſti introducetur anima. Sed in primis hæc omnia voluntaria ſunt, & ſine ullo fundamento conficta. Quod ſatis eſt, ut a Theologis rejiciantur.Quia angelus non poteſt vi,& efficacitate naturali materiam alterare, aut ad formam ſubſtantialem diſponere:fingere autem,elevari ut inſtrumentum ad hujuſmodi actionẽ voluntarium eſt: alioqui eadem ratione dici poſſet efficere reſurrectionem ipſam, ut inſtrumentum Dei. Præterea vel angeli efficiunt totam organizationem uſque ad ultimam diſpoſitionem ad animam rationalem,vel eorum actio ceſſat paulo ante ultimam diſpoſitionem;ſi primum dicatur, ſequitur, eos efficere reſurrectionem hominis,ſicut homo generat hominem, diſponendo materiam: ſecundum vero per ſe eſt improbabile,& voluntarium.Cur enim illa actio pervenit ad talem terminum,& non ultra progreſſa eſt?aut unde conſtat? cum tota actio a principio ſit in modo ſuo ſupernaturalis. Et eodem modo rejicienda eſt illa inter angelos actionis hujuſce partitio, ut pote fabuloſa, & commentitia.

Organizatio ſuſcitandorum corporum non eſt angelorũ miniſterio facienda.

Dico quarto, ſolum Chriſtum Dominum effecturum noſtram reſurrectionem, quoad corporis diſpoſitionem, animæ ſubſtantialem unionem, & proprietates omnes, ac perfectiones inde conſequentes. Hæc eſt ſententia D. Th.ſupra,& omnium Theologorũ.Et colligitur ex verbis Jo.5.*Sicut pater ſuſcitat mortuos,& vivificat, ſic & filius,quos vult vivificat.*Quæ verba Auguſt.tract.21.de generali reſurrectione intelligit,& in eis non ſolum eſſe ſermonem de Chriſto ut Deo,ſed etiam ut homine, idque colligit ex antecedentibus verbis: *Et majora horum demonſtrabit ei opera.* Nam hoc proprie in humanitatẽ convenit.Idem poteſt colligi ex verbis ſequentibus:*Neque enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio*: & ex illis: *Quos vult, vivificat.* Videtur enim eſſe ſermo de voluntate filii,quæ ita eſt propria ejus,ut non ſit Patris,quæ non eſt niſi voluntas humana. Ideo enim de illo ſpecialiter dictum eſt: *Quos vult,vivificat.* Et quamvis optime poſſint hæc verba intelligi de poteſtate data Chriſto homini ad facienda miracula, & ſuſcitandos aliquos homines,quos vellet,ad ſuæ doctrinę confirmationem:tamen hinc etiam recte colligitur,eum habere poteſtatem ad omnes homines ſuo tempore ſuſcitandos,præſertim cum paulo inferius unam poteſtatẽ ex altera confirmet,dicens:*Nolite mirari hoc,quia venit hora,in qua omnes,qui in monumentis ſunt,audient vocem filii Dei*,&c.Et ita hunc locum intelligunt Patres Chryſoſt.Cyrill.& Auguſt.& reliqui expoſitores. Et huic etiã teſtimonio Chriſti conſentanea ſunt, quæ Paul.docet 1. ad Cor.15.& 1.ad Theſſal.4.Ratio vero,ſeu congruentia non eſt alia,niſi quia humanitas Chriſti eſt inſtrumentũ conjunctum divinitatis ad operandam ſalutem noſtram omnibus modis, quibus convenienter poteſt:hic autem modus eſt poſſibilis,& maxime decens dignitatẽ, & merita ejus. Et confirmatur. Nam eos mortuos, quos Chriſtus in hac vita ſuſcitavit, per propriam efficientiam excitavit: ſed ipſemet Chriſtus in prædicto loco Joan.5. ſignificat non minus efficaciter,ac miraculoſe effecturum ſe univerſalem hominum reſurrectionẽ: ergo propria & phyſica cauſalitate illam efficiet.Unde Athanaſ.ſerm.4. contra Arianos aperte dicit, ſicut reſuſcitavit Lazarum per humanitatem, ita in noviſſimo die reſuſcitaturum omnes. De majori propoſitione dixi multa in ſuperiori tomo Diſp.31.ex quo loco alię rationes & teſtimonia peti poſſunt ad hanc veritatem confirmandam.Et objectiones etiam, quæ hic occurrere poſſunt,ibi expeditæ ſunt.

Generalis mortuorũ reſurrectio Chriſti virtute facienda.

1. Dubiũ.

Duo tamen hic inquiri poſſunt.Primum eſt,qua actione prævia,ſeu quo inſtrumento proximo, ac immediato Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtram.Primo dicunt aliqui effecturum illam per reſurrectionem ſuam, id eſt,per actionem illam,qua ipſe excitatus eſt a mortuis. Quia D.Th. hic non ſolum dicit,Chriſti humanitatem, ſed etiam ejus reſurrectionem eſſe cauſam efficientem reſurrectionis noſtræ. Quod ſi objicias actionem illam jam præteriiſſe,& nunc non eſſe.Reſpondet,ſatis eſſe extitiſſe, ut poſſit nunc eſſe inſtrumentum. Sed hoc & implicationem involuit, & ſine ulla neceſſitate, & fundamento fingitur,ut in prędicto loco latius tractavi.Majori quidem probabilitatis ſpecie dici poſſet,actionem illã, qua Chriſtus reſurrexit, non præteriiſſe, ſed durare ſemper.Nam eadem actione, qua reſurrexit,conſervatur vivus:in qua reſponſione evitatur ſine dubio repugnantia contradictionis. Quia nulla eſt neque in hoc, quod illa actio ſemper duret: neque in hoc, quod illa actio exiſtens ſit inſtrumentum ad aliam actionem. Fundatur autem hæc reſponſio in re incerta. Quia actio, qua Chriſtus ſeipſum ſuſcitavit,fortaſſe fuit media anima & corpore(ut ſupra dixi); non eſt autem neceſſe illam miraculoſam actionem ſemper durare:ſed veriſimilius eſt,humanitatẽ illam conſervari a ſolo Deo actione connaturali.Deinde nec neceſſarium, nec conveniens videtur, actionem ſub propria ratione actionis, id eſt, ut eſt via ſeu fieri ſui termini, aſſumi ut inſtrumentum ad aliam actionem: magis enim inſtrumentum accommodatum eſt ipſa res,quæ fit.Et hoc eſt ſatis ad omnipotentiam inſtrumentalẽ humanitatis Chriſti.Secundo dicunt alii,Chriſtum effecturum reſurrectionem per ſolam voluntatem ſuam, juxta illud: *Quos vult,vivificat.* Quod ſi objicias,quod voluntas ejus humana diſtans erit a terra,cum reſurrectio fiet, ut ſupra diximus.Reſpondetur, æque facile eſſe ei agere in propinquum & diſtans,ut inſtrumentum Verbi.In qua ſententia nihil eſt impoſſibile,& probabile eſt ita futurum.Tertio vero addunt alii etiam vocem illam ſenſibilem,quæ fiet per Archangelum futuram eſſe inſtrumentum Chriſti ad noſtram reſurrectionem. Eſt enim magis congruum,ut per aliquod propinquum inſtrumẽtum,ac ſenſibile fiat.Ita D.Th.in 4.loco ſupra citato,ubi probat, illam vocem eſſe futuram cauſam reſurrectionis noſtræ. Oportet enim cauſam efficientem conjungi effectui. Solet

Reſponſ. Inſtrumẽtum Chriſti ad reſurrectionem mortuorum quodnam.

let etiam hæc ſententia tribui Scoto, verum ille & generaliter negat hæc inſtrumenta proprie dicta ad actiones ſupernaturales, & in 4.d.48.q.1.ad argum.in hac ſpeciali quæſtione contrarium ſignificat. Huic tamen ſententiæ favent verba Chriſti; *Qui in monumentis ſunt, audiet vocem filii Dei, & procedent.* Ubi Franciſcus Toletus inquit, illam vocem futuram eſſe *Divinæ potentiæ inſtrumentum.* Et eodem modo induci poſſunt verba Pauli 1.ad Theſſal.4. ubi ex voce ſignificat ſecuturam reſurrectionem. Quod videtur indicare Chryſ. hom.8. ſuper 1. ad Theſſal.dicens; *Reſurgent mortui, & fiet opus non Angelorum ad hoc quicquam valentium, ſed verbi ipſius: tanquam ſi Rege quopiam imperante, ac jubente egrederentur concluſi, & captivi, & miniſtri eos educerent, non illi poſtea propria virtute, ſed ex voce illa hoc facerent,* Quibus verbis reſpondet etiam tacitæ objectioni. Nam ſi vox illa eſt inſtrumentum, quo Chriſtus utitur: ergo Angelus, qui illam proferet, dici poterit efficere reſurrectionem, ſicut nunc ſacerdos proferens verba conſecrationis dicitur efficere tranſubſtantiationem. Reſpondetur enim, in re nullam eſſe difficultatem, quia re vera Angelus nihil aliud facit, quam ipſam vocem. Quoad modum vero loquendi non eſſet inconveniens concedere, illum ut miniſtrum Chriſti efficere reſurrectionem, imperando juſſu ejus, & efficiendo, ac formando vocem, quia Chriſtus ut inſtrumento uſurus eſt. Unde Euth. ſuo c.7.in Jo. *Virtute* (inquit) *arcana coaptabit, animabit, ac excitabit mortuos voce ſua, ſive juſſu, quo tunc per Angelum clamabit.* Eſt ergo hic modus dicendi probabilis.

Objectio.

Reſponſ.

Et hinc facile expeditur altera dubitatio, ſcilicet an Chriſtus ſit effecturus tantum reſurrectionem bonorum, vel etiam malorum. Dicendum eſt enim omnium reſurrectionē eſſe effecturum. Utrumque enim ex æquo affirmatur Jo.5. *Audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui autem mala, in reſurrectionem judicii.* Sicut enim Chriſtus eſt utrorumque judex, ita omnes poteſt efficaciter ad judicium vocare, & a mortuis excitare. Item reſtitutio naturalis vitæ, quæ in omnibus fiet, de ſe eſt maximum bonum naturæ, & actio conſentanea virtuti Chriſti: ergo ab ipſo in omnibus efficietur.

2. Dubiū.

Reſponſ.

S E C T I O V.

Utrum Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis, quantum ad terminum ad quem.

TRia poſſunt in reſurrectione conſiderari, ſcilicet mutatio ipſa, ſeu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus poteſt intelligi noſtra reſurrectio futura ad ſimilitudinem, & imitationem reſurrectionis Chriſti, quod eſt, eſſe effectum ejus in genere cauſæ exemplaris. Inter quam cauſam & efficientem hæc eſt differentia. Nam efficiens requirit realem exiſtentiam, ut poſſit efficere, quia eſt, quæ per ſe influit eſſe in effectum: cauſa vere exemplaris, quia non immediate influit in effectum, ſed ſolum repræſentatur agenti, ut ad ejus ſimilitudinem operetur, ideo neceſſe non eſt, ut in re exiſtat, quando fit effectus: ſed ſolum in mente, & cognitione operantis. Et hoc modo non ſolum res præterita, ſed etiam futura poteſt eſſe cauſa exemplaris. Sic enim Chriſtus etiam ante Incarnationem fuit cauſa exemplaris ſanctitatis, & juſtitiæ, & prædeſtinationis hominum. Ex hoc ergo capite optime poteſt intelligi, quod reſurrectio Chriſti, etiam prout fuit actio, ſeu mutatio, quæ jam præteriit, ſit exemplar reſurrectionis noſtræ. Quia vero actiones, & mutationes, rationes ſuas ex terminis ſortiuntur, ideo tota conformitas, quæ inter reſurrectionem Chriſti, & noſtram intelligi poteſt, ex conformitate inter terminos ad quos, & a quibus utriuſque mutationis ſumenda eſt. Explicabimus ergo prius hanc conformitatem, ſeu cauſalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino a quo.

Differentia inter cauſam efficientē & exemplarem quoad cauſalitatem.

Dico ergo primo, Chriſtum Dominum eſſe perfectiſſimum exemplar reſurrectionis juſtorum. Hæc concluſio eſt D.Th.hic, & omnium Theologorum, propter verba Pauli ad Phil.3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quod etiam colligi poteſt ex eo, quod Chriſtus 1.Cor.15. dicitur *primitiæ dormientium*; & ſubditur: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur: unuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, & deinde ii, qui ſunt Chriſti*; ſcilicet tanquam illi maxime ſimiles, & conformes; & ideo poſtea ſubdit: *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes: ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis.* Loquitur enim aperte de imagine gloriæ: eſt autem imago, quę fit ad repræſentandum prototypon, ſeu exemplar. *Portare* ergo *imaginem Chriſti*, eſt habere gloriam ad ſimilitudinem ejus. Quam ſimilitudinem explicans Paulus ſubdit: *Hoc autē dico fratres, quia caro, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur,* &c. Ac ſi diceret, ſimilitudinem illam, ſeu imitationem in hoc conſiſtere, quod juſti habituri ſint corpora glorioſa, quale eſt corpus Chriſti, quæ immutatio non eſt communis omnium, ſed propria juſtorum. Et hoc ipſum docuit Paul. ad Rom.6. *Si complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus:* & cap.8. eodem ſenſu dicit: *Si ſpiritus ejus, qui ſuſcitavit Jeſum a mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum ejus in vobis:* & infra: *Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Denique ita etiam intelligi poteſt illud Apoc.3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.* Ratio vero eſt illa generalis: quia primum in unoquoque genere eſt exemplar cæterorum, quia licet interdum non ſit neceſſarium ex parte operantis, quia ipſum per ſe eſt ſufficiens ad agendum, & non indiget extrinſeco exemplari: tamen ex parte ipſarum rerum, perfectio unius eſt veluti menſura, & regula cæterorum, quæ eo perfectiora erunt, quo fuerint alteri conformiora. Ex libera quoque voluntate operantis fieri poteſt, ut reliqua fiant ſub ea habitudine, ut alteri ſint conformiora. Ergo hoc modo glorioſum Chriſti corpus eſt exemplar juſtorum: & quia in eo genere eſt ſupremū: & quia ob ejus gloriam, & honorem voluit Deus cætera juſtorum corpora reſurgere ad ſimilitudinem ejus & veluti quaſdam illius imagines, ac repręſentationes exiſtere.

Chriſtus reſurrectionis juſtorum exemplar perfectiſſimum.

Ut autem hæc cauſalitas exemplaris amplius explicetur, oportet in particulari exponere, in quo futura ſit hæc ſimilitudo, & conformitas. Conſiſtet igitur primo in naturali, ſeu ſubſtantiali vita, & unione uniuſcuiuſque corporis ad ſuam animam, quia hoc eſt primum fundamentum veræ reſurrectionis, juxta illud: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.*

Similitudo inter Chriſtum & corpora glorioſa ſanctorum in quo conſiſtet.

Secundo conſiſtet in perfecta corporis quantitate. Sicut enim Chriſtus ſurrexit integro corpore, perfectaque magnitudine: ita etiam cæteri omnes juſti reſurgent. Nam hoc ad perfectionem beatitudinis, & exactam ſui exemplaris repræſentationem & efficaciam divinæ virtutis ſpectat. Item quia defectus corporis ſunt pœna peccati, in beatitudine autem nulla erit pœna, nec aliquid malum. Denique appetitus animę, ut eſt forma corporis, non eſſet plene ſatiatus, appetit enim perfectum corpus; ſed de hac re ſatis multa diximus ſupra agentes de hac perfectione corporis Chriſti reſurgentis. Hinc vero dubitari ſolet hoc loco, an omnia corpora juſtorum futura ſint æqualia corpori Chriſti in magnitudine. Videtur enim id ſequi ex perfecta ratione cauſæ exemplaris, quæ tanto erit exactior, quanto imago ſimilior fuerit prototypo. Verum tamen (ſi hæc ratio quicquam valeret) conſequenter probaret, futura eſſe corpora beatorum omnino ſimilia, & æqualia corpori Chriſti in figura, in pulchritudine, atque in cæteris omnibus corporis ornamentis, quod tamen omnino falſum eſt. Perfecta ergo ratio exemplaris non requirit æqualitatem: ſed proportionem, præſertim quando (ſi quid deeſt effectui ad perfectam ſimilitudinem cum exemplari) non provenit ex defectu cauſæ agentis, ſed quia effectui non major perfectio debetur. Quod inde etiam confirmatur, ac declaratur. Quia non omnes animæ beatæ ſunt ejuſdem perfectionis cum anima Chriſti, non ſolum in gratia, & gloria: ſed etiam in natura; ergo neque oportet corpora Beatorum eſſe æqualia corpori Chriſti in magnitudine, quia unaquæque anima habebit corpus ſuæ naturali perfectioni accommodatum. Unde fieri poterit

Dubium.

Reſponſ. Corpora beatorum nō omnia corpori Chriſti in magnitudine æqualia.

rit non ſolùm,ut aliqua ſint minora: verum etiam ut alia poſſint eſſe majoris magnitudinis. Quia hoc nō repugnat perfectioni Chriſti,ut prędicto loco explicuimus. Hęc doctrina colligitur ex Aug. in Ench. c. 90. & 22. de Civ. c. 15.

Ætas reſurgentiū ſanctorū qualis.

Tertio conſiſtet hæc ratio exemplaris in ſimilitudine ętatis. Reſurgent enim omnes *in menſura ætatis plenitudinis Chriſti*. Dicitur autem *plenitudo*, ſeu perfectio ætatis, quando corpus pervenit ad perfectum augmentum, quod per naturales animæ vires non impeditas, ſed perfecte operantes comparare potuiſſet. Rurſus includit hęc ætas integras vires corporis, perfectum temperamentū, & animæ maxime accommodatum. In quibus omnibus perfectionibus imitabuntur corpora juſtorum corpus Chriſti, quia hæc omnia pertinent ad perfectum beatitudinis ſtatum. Sicut ergo corpora Beatorum imitabuntur corpus Chriſti in ſtatu gloriæ, ita & in his perfectionibus, non quod æqualitatem aſſequutura ſint, ſed ſimilitudinē cum proportione, ut dixi. Hæc eſt etiam doctrina Aug. 22. de Civit. c. 16. & 20. Anſelmi, D. Th. Sedulii ad Eph. 4. Anſelm. etiam in Elucidario, & Hug. Victorin. tract. de Reſur. c. 15. Eandem frequentius amplectuntur Theologi in 4. diſt. 42. & ſequentibus. Et eſt ſine dubio veriſimilior. Quamquam Auguſtinus eodem loco dicat, non eſſe multum contendendum cum eo, qui affirmaret ſingulos reſurrecturos in ea quantitate & ętate, in qua mortui fuerint, infantili, ſenili aut juvenili. In quo ſignificat, non eſſe hoc ita certum, ut ſit de fide: eſt tamen ita verum, ut contrarium nec probabile videatur.

Quarto erit hęc perfecta ſimilitudo in omnibus ſenſibus, ac facultatibus corporis, in pulchritudine aliiſq; ornamentis naturæ, ac gloriæ, quæ in corpore Chriſti exiſtunt, & in ſuperioribus ſatis explicata ſunt, & quę ibi adduximus hanc eandem ſimilitudinem probant: non cum æqualitate, ſed debita proportione. Quapropter non repugnat huic cauſalitati exemplari, quod in Beatis futura ſit diſtinctio ſexuum, facierum varietas, pulchritudinum inæqualitas, & ſimilia. Quia hæc cauſalitas non requirit niſi proportionalem conformitatem cum exemplari, ut ſicut illud juxta ſuam individualem rationem habuit omnem hujuſmodi perfectionem ſibi debitam: ita ſingula corpora illam habitura ſint modo ſibi connaturali. Atque idem dicendum eſt de perfectionibus gloriæ, quæ cum debita proportione meritis ſingulorum reſpondent. Quapropter præter ea, quæ de iis perfectionibus tam gloriæ, quam naturæ dicta ſunt, tractando de reſurrectione Chriſti, nihil amplius hic dicendum ſupereſt.

Chriſtus reſurrectionis infantiū in origi nali decedentium exemplar quoad perfectiones naturæ.

Dico ſecundo Chriſtum Dominum etiam futurum cauſam exemplarem reſurrectionis infantium, qui in peccato originali deceſſerunt, quo ad perfectiones naturæ, non gloriæ. Hęc concluſio non eſt tam certa, ſicut pręcedens, quia conformitas ad Chriſtum pręcipue promiſſa eſt prædeſtinatis: probari tamen poteſt illis verbis: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. Nam licet hoc eſſe poſſit verum in aliis generibus cauſarum meritoriæ, vel efficientis: tamen eo modo, quo verificari poteſt in genere cauſæ exemplaris, non eſt negandum. Probatur ergo ratione, nam ii infantes poſt reſurrectionem habebunt non ſolum vera corpora humana, ſed etiam perfecta. Primo in quantitate, & robore, ſeu ętate corporis. Non enim reſurgent in corpore infantili, ſed virili, ac perfecto, in quo poſſint & ratione uti, & omnes operationes humanas, quæ materialem alterationem, & corruptionem non requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora ſana, vegeta, pulchra, ac bene temperata: cumque æterna futura ſint, oportet, ut ſint incorruptibilia, non quidem ex intrinſeca cauſa, ſed ab extrinſeco ſaltem, ſeu per ſuſpenſionem omnis cauſæ corrumpentis, & alterantis. Qua propter non indigebunt cibo, neque potu. Quia omnis alteratio tunc ceſſabit, Deo ita providente, & ideo nec fatigabuntur ambulando, quamvis velocius moveri non poſſint, quam naturę vires patiantur. Item habebunt corpus plene ſubjectum ſpiritui quoad omnes inferiores ejus motus, ita ut nullam pugnam, nec rebellionem carnis paſſuri ſint. Tum quia hęc non contingit ſine materiali alteratione corporis: tum etiam, quia hæc pugna carnis, & ſpiritus, magna eſt pœna, & moraliter loquendo conjuncta eſt cum culpa: hi autem omnes in eo ſtatu, neque permittendi ſunt novas culpas committere, cum jam non ſint in via, ſed in termino: & non ſint damnati per proprios actus. Neque

Corpora infantiū in limbo exiſtentium qualia.

etiam patientur ſenſibiles pęnas, ut omnes Theologi docent. Et inſinuat Greg. Nyſſen. orat. de infantib. qui præmature abripiuntur, & Nazian. orat 40. in ſanctum baptiſma. Licet Aug. l. 5. hypognoſt. & l. 5. cont. Julian. c. 8. & in Enchrid. c. 93. videatur inſinuare contrarium, qui poſſet exponi non de ſenſibili pœna corporis, ſed de nonnulla animi triſtitia ob amiſſam beatitudinē: cum enim hujuſmodi infantes nihil mali geſſerint in ſuis corporibus, neque eis prave, & inhoneſte uſi fuerint, nec denique per proprium actum ad creaturam ſe converterint, non eſt, cur doloribus, aliiſve corporalibus pœnis crucientur: ſed ſatis eſt, quod omni ſupernaturali dono priventur. Habebunt ergo in corporibus perfectionem ſuæ naturæ debitam, & ſingulis individuis accommodatam, ſed hanc totam perfectionem habebunt per Chriſtum, & in ea cum eo conformabuntur. Ergo quoad hæc omnia merito Chriſtus dici poteſt cauſa exemplaris reſurrectionis eorum. Et (ut hoc obiter dicam) mihi quidem probabile eſt, hos infantes habituros aliquam cognitionem Chriſti, eumque tanquam Dominum, ac Principem, & benefactorem ſuum veneraturos. Nam cum dæmones coacti *credant, & contremiſcant*, & in nomine Jeſu vel inviti genua flectant, iſti infantes, qui non habebunt interiorē animi deordinationem per odium in Deum, vel deſperationem, aut alios pravos effectus, non inviti, ſed voluntarie ſubjicientur Chriſto, quem, ex aliqua facti evidentia, cognoſcent eſſe dominatorem omnium; ut iterum infra dicemus agentes de judicio. Quamobrem, licet iſti ſimpliciter ſint expulſi a regno, & inter damnatos, ac reprobos cumputentur quoad pœnam damni: nihil tamen obſtat, quominus a Chriſto, & per Chriſtum acceperint hæc beneficia, & conformitatem cum ipſo, in iis, quæ ad naturæ perfectionem, & convenientem ſtatum naturalem ſpectant. Quibus omnibus bene ſemper uſuri ſunt, & in aliquem honorem, & laudem ipſiuſmet Chriſti.

Infantes in limbo exiſtentes Chriſtum ut principem recognoſcent ſuum.

Dico tertio, quamvis corpora damnatorū futura ſint ſimilia corpori Chriſti in aliqua naturali perfectione, non tamen in omnibus, multoque minus in perfectionibus gloriæ, & quoad ea, quibus erunt conformia, non erit proprie Chriſtus cauſa exemplaris eorum. Declarantur ſingula. Nam in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid eſt de eſſentia humani corporis, alias illa non eſſet vera reſurrectio. Secundo veriſimilius eſt, futura illa corpora integra quoad omnia membra corporis, ſenſuumque organa & facultates, ut D. Th. docuit in 4. d. 54. q. 3. a. qu. 1. 1. & ibi Richard. Paludan. & alii, licet Bonavent. & Duran. oppoſitum ſentiant. Quia ſi aliquis reprobus in hac vita aliquo, vel aliquibus membris corporis caruit, non eſt (inquiunt) cur ei in reſurrectione reſtituantur. D. Th. autem adducit congruentem rationē. Nam cum reſurrectio damnatorum futura etiā ſit opus Dei, oportet, ut ſit perfectum. Deinde, quia ſi talis imperfectio manſura eſſet in illis corporibus, futura eſſet in pœnam eorum: ſed hæc non eſt accommodata pœna illius ſtatus, alioqui deberet reſpondere culpæ, & non naturali defectui hujus vitæ. Ergo qui habuiſſet integrum corpus in hac vita, ſi plura commiſiſſet peccata, deberet in reſurrectione corpus mutilum recipere multo magis quam qui corpus mutilum habuit ſine tot peccatis, quod tamen nullus unquam dixit. Ergo ſignum eſt, illum defectum non manere per modum pœnæ, atque adeo ſimpliciter non manere. Et confirmatur præterea. Nam potius integritas horum membrorum deſerviet, eritque interdum neceſſaria ad ſuſtinendum debitam pœnam in eo membro, quod fuit organum & inſtrumentum peccandi. Unde Aug. epiſt. 146. ad Conſentium: *Juſti* (inquit) *immutabuntur in illam incorruptelam, cui nulla poſſit nocere corruptio: qui autem in eam non commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum*.

Damnatorum corpora imperfectione naturali reſurgent integra.

Tertio eiſdem conjecturis fit veriſimile, non eſſe futuros in corporibus damnatorum defectus provenientes ex indebita partium aut humorum, vel qualitatum compoſitione, proportione aut diſpoſitione, ut ſunt ęgritudo, debilitas virium, eſſe gibboſum, & ſimilia. Licet enim Aug. in Enchirid. c. 92. dicat, tam incertam eſſe illorum corporum habitudinem, ſeu perfectionem, quam eſt certa eorum ſempiterna damnatio: tamen quia ii omnes defectus non reſpondent culpis hujus vitæ, ideo a divino opere, quale erit reſurrectio, excludendi videntur. Pręſertim

Corpora damnatorum ægritudinis omnis expertia.

tim cum omnis perfectio iis defectibus contraria poſſit ad juſtam etiam vindictam de damnatis ſumendam deſervire. Nam ſanitas, & robur corporis efficient, ut ſenſum doloris vivaciorem, & efficaciorem habeant, & ſic de aliis. Et hęc etiam eſt ſententia D.Th. Richard. Palud. & aliorum contra Bonav. & Durandum.

Quarto manebunt in illis corporibus defectus connaturales corpori humano, ut ſunt gravitas, opacitas, paſſibilitas, & ſimiles. Hæc enim quæ ex principiis ſpeciei oriuntur, non repugnant perfectioni reſurrectionis, ut ſolum eſt quædam naturæ humanæ reproductio, & alioqui carentia horum defectuũ non debetur meritis damnatorum. Denique ii defectus non excluduntur niſi per dotes gloriæ. Unde hæc omnia communia ſunt infantibus, qui in ſolo originali peccato diſceſſerunt: ſolum erit differentia, quia horum corpora licet ex interna diſpoſitione ſint paſſibilia: tamen actu nihil patiuntur, nec fatigabuntur, neque inordinatum aliquem motum ſentient (ut dixi), & ita ex lege Dei poſſunt dici quodammodo impaſſibilia, & inalterabilia: at vero aliorum damnatorum corpora ita erunt ſubjecta iis defectibus, ut in actu ſecundo illos, ſeu eorum effectus ſentiant, quamvis æterna futura ſint, & incorrupta. Hoc enim mortuis omnibus commune erit, quod *reſurgent incorrupti*, ut Paulus ait.

Ex iis ergo ſatis conſtat, quomodo illa corpora in quibuſdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Chriſto, & non in aliis, ſicut in concluſione dicebamus. Cujus poſtrema pars (quæ eſt D.Th. hic art. 2. ad 3.) ita poteſt explicari. Nam, ut res aliqua ſit exẽplar alterius, non ſatis eſt ſimilitudo vel conformitas inter illas: ſed oportet, ut altera fiat ſub habitudine repræſentationis, ſeu imitationis alterius. Unus enim homo non eſt exemplar alterius, quando unus ab alio non procedit, etiam ſi ſit inter eos ſimilitudo: & idem eſt de duabus imaginibus ejuſdem rei. Nam prototypon eſt exemplar utriuſque: una vero non eſt exemplar alterius. In præſenti ergo, quamvis inter corpora damnatorum & Chriſti ſit aliqua ſimilitudo, tamen non videtur eorum reſurrectio fieri, ut Chriſtum repræſentent, neque ut ſint ei ſimiles, & cõformes, ſed propter alias rationes divinæ providentiæ, & juſtitiæ. Ergo Chriſtus Dominus non eſt proprie cauſa exemplaris reſurrectionis damnatorum. *Chriſtus proprie non eſt exemplaris cauſa reſurrectionis damnatorum.* Dices, eandem rationem poſſe fieri de juſtis, & multo magis de infantibus originali tantum peccato affectis. *Objectio.* Reſpondetur, de juſtis nullo modo id dici poſſe, cũ revera ſint veluti quædam imagines Chriſti perfectionem repræſentantes, & ſub hac intentione, & habitudine, prædeſtinentur, juſtificentur, & glorificentur, ad Rom. 8. *Reſponſ.* Unde hæc ratio cauſę exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes glorię, quam in ordine ad perfectionem naturæ. Quamvis hæc etiam naturalis perfectio, ut eſt fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, ſub hac cauſalitate cõprehendi queat. De corporibus autem infantium nihil improbabile diceret, qui eodem modo de iis loqueretur, ac de aliis damnatis. Nam D.Th. de omnibus illis indifferenter loquitur: nihilominus tamen, quia illa corpora aliquam majorem perfectionem habebunt, & aliqua dona ſeu beneficia, quæ non ſunt naturæ omnino debita, ideo reſpectu illorum poteſt attribui Chriſto aliqua ratio exemplaris, ut in ſecunda concluſione diximus.

Unum vero ſupererat hoc loco declarandum, ſcilicet, quomodo poſſint hæc corpora damnatorum eſſe perpetua, & incorrupta: & ſimul eſſe paſſibilia, & alterabilia non ſolum in actu primo, ſed etiam in actu ſecundo, & alteratione reali corruptiva, qualis eſt actio ignis. Propter hanc cauſam dixit Lactant. l. 7. divin. inſt. c. 21. illa corpora eſſe perpetuo corrumpenda ſecundum aliquas partes, per actionem ignis, aliunde vero eſſe etiam inſtauranda ſecundum alias, actione ejuſdem ignis, & ita eſſe perpetuo conſervanda, quaſi per continuam nutritionem, & reſolutionem. Quæ ſententia repugnat Paulo dicenti, quod *mortui reſurgent incorrupti*, quod de damnatis etiam intelligitur, ut ſupra diximus. Præterea eſt gratis conficta: nam ſcriptura tribuit illi igni vim torquendi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia juxta illum modum eſſet in illo cruciatu magna intenſio & remiſſio. Nam in partibus denuo genitis pro aliquo tempore, in quo nimirum ſunt in ſtatu generationis, parvus eſſet dolor, poſtea vero creſceret, ac tandem minueretur, quando jam partes nimium ad corruptionẽ vergerent. Rurſus corpus illud non maneret ſemper omnino idem, ſed eſſet in perpetua corruptione, & generatione, quod eſt alienum ab illo ſtatu. Unde licet hæc ſententia non videatur apertam implicare contradictionem, omnino antiquata eſt, & ut improbabilis rejecta. Et ideo dicendum eſt breviter, id fieri poſſe altero e duobus modis. Primo, ut illa corpora patiantur paſſione animali abſque alteratione materiali, ut v. g. ſi ignis inferni imprimat eas ſpecies quibus vehemens corporis combuſtio ſentitur, abſque reali impreſſione caloris, & ex illa affectione ſenſus ſequatur eadem paſſio doloris, quæ ex reali præſentia caloris ſequeretur. Et ita facile fiet, ut & perpetuo doleant, & tamen perpetuo vivant. Ita D.Th. d. 44. q. 3. a. 1. q. 2. & 3. quem ibi ſequuntur Capr. Palud. & alii. Qui in eo fundantur, quod ceſſante motu cœli, nulla poterit eſſe alteratio materialis. Quod fundamentum valde infirmum eſt, quia & nititur principio falſo in Philoſophia, nimirum omnem alterationem in hæc inferiora dependere per ſe, & neceſſario a motu cęli. Et præterea male infert, quia ille ignis non agit tantũ virtute naturali, ſed etiam ut inſtrumentum Dei, alioqui multo minus poſſet ſpecies, vel dolorem ingerere ſine materiali alteratione (ut hæc opinio affirmat), quia hoc multo magis eſt ſupernaturale. Et propter hanc etiam cauſam hęc ſententia non placet, quia ponit realem ſenſationem & dolorem abſque vero, & reali objecto præſenti. Quare facilius dicitur ſecundo, illum ignem vere alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferam, ſeu diſconvenientem in eis efficere, uſque ad certum gradum divina juſtitia definitum, & ultra non progredi, ſed tantum conſervare eam actionem, & qualitatẽ. *Reſponſ.* Et ideo recte poteſt perpetuo conſervari ſub illa actione, quia numquam per eam fit tanta diſſolutio temperamẽti primarum qualitatum, ut non maneat diſpoſitio ſufficiens ad unionem animæ, & corporis conſervandam. *Corpora damnatorum quomodo ſemper incorrupta maneat, alterationi tamen & paſſioni obnoxia?* Quocirca fortaſſe ille dolor non ſit per ſolam nimiam intenſionem caloris. Nam hæc (ut dixi) numquam erit tanta, quin ſub illa poſſit corpus humanum conſervari, & ita ſola illa non efficeret dolorẽ nimis acerbum. Sed erit per immediatam impreſſionem alicujus qualitatis valde diſconvenientis, ac vehementiſſimum dolorem inferentis abſque diſſolutione temperamenti ad vitam conſervandam neceſſarii. Niſi quis fortaſſe exiſtimet, per illã actionem ignis temperamentum diſſolvi: tamen ex voluntate divina vitam illorum corporum conſervari abſque connaturali, & neceſſaria diſpoſitione. Quod certe mihi non placet, quia illa corpora in eadem intrinſeca diſpoſitionę ſemper perſeverant, in qua in puncto reſurrectionis ſurrexerunt. Nam in eodem inſtanti eundem eſſentialem cruciatum, & dolorem pati incipient, patienturque perpetuo. Sed non ſurrexerunt ſine naturali diſpoſitione, ac temperamento corporis; ergo nec ſine illo unquam conſervantur. Nam cruciatus ille non intenditur, ſed idẽ perſeverat. Unde ſicut in primo inſtanti reſurrectionis potuit ſimul eſſe cum temperamento corporis, ita etiam poterit perpetuo conſervari. Quapropter exiſtimo actionem illam ignis inferni, etiam in corpora damnatorum non eſſe omnino naturalem. *Ignis gehennæ in damnatorum corpora quomodo agit.* Quia hæc eſſe nequit, niſi media calefactione, unde nec majorem dolorem inferre poteſt, quam poſſit ex intenſa calefactione provenire; hæc autem paſſio damnatorum multo erit acerbior. Itẽ naturali actione ignis ex æquo agit in corpora ſibi æque propinqua, & eodem modo naturaliter diſpoſita; ille autem ignis inæqualiter aget in corpora non juxta proportionem naturæ, ſed meritorum: non ergo aget actione mere naturali, ſed ut inſtrumentum Dei: & ideo agere poterit actione, quę vere, ac realiter cruciet corpora, non tamen illa corrumpat. Et hanc ſententiam frequentius ſequuntur Theologi in 4. d. 44. & 48. ut videre licet in Scot. Durand. Richardo, & aliis recentioribus, quamvis non omnes eo modo explicent, quo a nobis expoſita eſt. Sed non poſſumus hoc loco in hac re explicanda immorari.

SECTIO VI.

Utrum Chriſti reſurrectio ſit exemplar noſtræ reſurrectionis quoad terminum a quo.

DUplex intelligi poteſt terminus a quo reſurrectionis, alter proximus & eſſentialis, qui eſt mors ſeu pri-

privatio vitæ,quæ præceſſit;remotus alter & accidentarius,qualis eſt non ſolum privatio vitæ,ſed etiam omniũ diſpoſitionum,totiuſque organizationis humani corporis, per reſolutionem ejus in cineres, vel in elementa. Duo ergo ſunt certa.Primum eſt reſurrectionem omniũ hominum futuram eſſe ſimilem reſurrectioni Chriſti in eſſentiali termino a quo, ut ex dictis in ſuperioribus ſatis conſtat. Præcedet enim omnium mors, & ex morte iterum ad vitam redibunt. Sicut ergo reſurrectio Chriſti fuit ex vera carentia vitæ prius amiſſæ, ita etiam erit omnium hominum reſurrectio. Neque vero eſt, quod moroſe hæreamus circa nomen cauſæ exemplaris. Quia illius fortaſſe habitudo, & relatio non tam proprie hic reperitur ex parte termini a quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur, ut Chriſto conformentur, quam in pœnam peccati: quin potius ipſe Chriſtus videtur mortuus,ut ſe in hoc fratribus conformaret,juxta illud: *Quia pueri communicaverunt carni, & ſanguini, & filius Dei participavit eiſdem.* Ibi enim *caro*,& *ſanguis* mortalitatem ſignificant. Nihilominus dici poſſunt homines præſertim juſti ideo mori,ut tam in morte,quam in reſurrectione Chriſto aſſimilentur,& ita poteſt hic retineri,vel accommodari ratio cauſæ exemplaris. Secundo eſt certum, reſurrectionem Chriſti, & noſtram non fore ſimilẽ in termino a quo remoto, ſeu accidentali. Quia reſurrectio Chriſti facta eſt immediate ex cadavere humano, quod præter carentiam humanæ vitæ nullam aliam paſſum eſt corruptionem: alii vero homines non ita reſurgunt, ſed prius eorum corpora corrumpuntur, & in alias formas tranſmutantur, niſi fortaſſe ex ſpeciali privilegio, quod ſcimus B. Virgini eſſe conceſſum: de nullo vero alio Sanctorum affirmari id poteſt.

Dubium. Quin potius quæri hoc loco ſolet, an excluſo ſpeciali privilegio, omnium hominum corpora, omneſque eorũ partes prius in elementa, aut cineres reſolvenda ſint, quam ad vitam reſtituantur.Omnes enim fere Theologi ita ſentire videntur,D.Th. in 4.d.43.q.unica.a.4.q.2.& reliqui d.44.& 45. qui ita intelligunt, atque exponunt pœnam Adæ impoſitam:*Pulvis es,& in pulverem reverteris*, ut noſtra habet vulgata. Et addunt convenientem rationem.Quia corpora reſurgentium reformanda ſunt, & quicquid in eis eſt, quod ad veritatem humanæ naturæ non pertineat, eſt auferendum. Ut ergo poſſint reformari,oportet,ut prius in elementa reſolvantur.Pręterea, quia ordo naturæ exigit, ut priuſquam corpus redeat ad nobiliorem formã,reſolvatur in pręjacentem materiam, ſicut acetum non poteſt in vini qualitatem reduci niſi prius in elementa transformetur.Tandem ceſſante motu cœli, neceſſe eſt omnia mixta in elementa reſolvi, quia eorũ commixtio ſicut actione cœli ſit,ita & conſervatur.

Teſtimonii Geneſ.2. Expoſitio. Quidquid tamen ſit de hujus ſententiæ veritate,tamẽ fundamenta,quæ adducit,non ſatis firma eſſe videntur. Nam in primis ex loco illo Geneſ.nihil aliud colligi poteſt, quam hominem ex peccato pœnam mortis incurriſſe.Nam ubi nos legimus:*Pulvis es,& in pulverem reverteris*:Septuaginta legunt:*Terra es & in terram redibis,redire autem in terram*,nihil eſt aliud quam mori: ſicut ibidem dicitur;*In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram,de qua ſumptus es.* Id eſt, donec moriaris. Non enim veſcitur homo pane uſque ad reſolutionem corporis in elementa: ſed uſque ad mortẽ. Atque ita legunt & exponunt hunc locum SS. Patres, Chryſ.hom.17.in Gen.Theodoret.q.37.inGen.Hieron. Abac.3.& Pſ.51.Aug.13.de Civit.c.15.& optime l.20. c.20.inquit;*Non dicuntur ſeminari,niſi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquo modo revertuntur in terram. Sicut ſeſe habet etiam illa in tranſgreſſorem generis humani divinitus prolata ſententia,Terra es,& in terram ibis*: & infra dicit, etiam ſi aliqui in aere moriantur, & ſubito reſurgant,& eorum corpora in terram non cadãt: nihilominus ſatis ſententiam hanc in illis impleri: & ſubdit; *In terram quippe ibis, eſt, in hoc ibis amiſſa vita, quod eras antequam ſumeres vitam,id eſt, hoc eris exanimis,quod eras,antequam eſſes animatus,terra eris exanimis,ſicut eras. Quod ſunt & antequam putreſcant omnia corpora mortuorum*:& l.13.de Trinit.c.12. *Eo* (inquit) *quod dictum eſt,in terram ibis,mors corporis pronunciata eſt. Quia neque ipſam fuerat experturus,ſi permanſiſſet, ut factus eſt rectus.*Et l.1. de peccat.meritis c.2.probat, verba illa: *Qua die comederitis ex eo, morte moriemini*, intelligenda eſſe de morte corporali ex aliis verbis:*Terra es, & in terram ibis: neque enim* (ait) *ſecundum animam, ſed ſecundum corpus terra erat, & morte ejuſdem corporis erat iturus in terram.* Et c.3.addit: *Quod niſi de morte corporis quomodo poſſit intelligi, ignoro.* Et eodem modo exponere videtur,ac legere Tertul.l. de reſur.car. c.7.& 8. *Qui ignorat* (inquit) *carnem cadere per mortẽ, poteſt eam nec ſtantem noſſe per vitam. Sententiam Dei natura pronunciat,Terra es,& in terram ibis:& qui non audit, videt. Nulla mors non ruina membrorum eſt.* Cyprian.de bono patient.eodem modo legens, inquit; *Hujus ſententiæ vinculo colligati omnes & conſtricti ſumus, donec expuncta morte,de hoc ſeculo recedamus.* Ruffin.etiam in ſymb.A poſt.dicit,Chriſtum in ſuo corpore ſpinas & mortem ſuſcepiſſe,ut homines liberaret a pęna,quam illis verbis Deus fuerat illis comminatus. At Chriſtus non ſuſcepit reſolutionem in elementa, ſed ſolam mortem corporis,quæ eſt propria pœna hominis.Nam ulterior corruptio corporis jam mortui,quamvis naturaliter ſequatur,ſi corpus in eo ſtatu perdurat,vix tamen ad hominem pertinere videtur:quamvis mediate,& quatenus ex morte conſequitur,pœna peccati dici poſſit.Et ita etiam exponit Proſp. de prædic. & promiſſ. p.1. c.5.Greg. 25.Moral.c.2.& 3.ac denique Eucher.in Gen. qui tamẽ dicit:*Cum dixit Deus, Adam,ubi es? mortem ſignificavit animæ,quæ facta eſt illo deſerente: ſed dicendo,pulvis es, & in pulverem reverteris, mortem ſignificavit corporis, quæ illi fit anima diſcedente.* Propter hanc ergo pœnam a Deo inflictam non cogimur dicere omnia humana corpora eſſe in elementa reſolvenda priuſquam reſurgant, ſed ſolum eſſe moritura.

Neque etiam rationes,ſeu potius conjecturæ adductę quidquam perſuadere videntur. Quid enim neceſſe eſt corpora in elementa reſolvi, ut reformentur? Hæc enim reformatio ſolum conſiſtere poteſt vel in integritate materiæ & quantitatis, vel in qualitatum perfectione, vel in ſeparatione ſuperfluæ materiæ, ſi aliqua fortaſſe fuit corporibus admiſta, aut denique in abjectione contrariarum, ſeu peregrinarum qualitatũm, quæ ad perfectionem humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri poſſunt abſque illa reſolutione,ut, v.g. ſi oſſa alicujus hominis reperta fuerint integra reſurrectionis tempore, ſine ulteriori reſolutione perfici poterunt quoad qualitates omnes:& ſi aliquid materiæ & quantitatis eis defuerit, poterit aliunde ſuppleri, eiſdemque qualitatibus diſponi, ac præexiſtenti uniri: vel ſi e contrario aliquid fuerit ſupervacaneum, poterit ſeparari: & ſimiliter abjici poterunt omnes contrariæ diſpoſitiones: ergo ad reformanda corpora reſurgentium, non erit neceſſaria integra eorum reſolutio; quamvis e converſo neceſſariũ ſit,ad formam humani corporis reducere quidquid ex eis fuerit reſolutum. Ad id vero,quod de naturæ ordine dicebatur, facilis reſponſio eſt, modum reſurrectionis eſſe ſupra naturæ ordinem:& ideo non debere,nec poſſe eiſdẽ legibus definiri.In agentibus enim naturalibus a privatione ad habitum non eſt regreſſus ſecundum eamdem numero formam. Ut autem id, quod corruptum eſt,ad eandem naturam redeat,ſaltem ſecundum ſpeciem,ut v. g. ex aceto iterum fiat vinum, ſunt neceſſariæ multæ tranſmutationes, vel etiam reſolutiones in elementa: quia agens naturale non habet virtutem ad diſponendũ aliter materiam ad talem formam. At vero in reſurrectione fit reditus a privatione ad habitum in eadem numero forma, ad quod neceſſaria eſt infinita vis agentis, quæ non indiget his tranſmutationibus ad diſponendam materiam. Quin potius quantum eſt ex parte materiæ, facilius poterit reformari corpus, ſi non ſit reſolutum omnino,quia adhuc retinet diſpoſitiones aliquas accommodatas tali formæ, ut, v. g. oſſium denſitatem & duritiem. Unde aliqui ex auctoribus prædictæ ſententiæ e converſo hinc ſumunt congruentiam,ut hanc reſolutionem perſuadeant, ſcilicet, quia magis manifeſtabitur omnipotentia Chriſti excitando corpora reſoluta in cineres & elementa,quam integra permanentia.Quę nihil etiam probat, tum quia revera non eſt unum ſimpliciter majoris perfectionis,quam aliud?cum utrumque ſit infinitæ virtutis: tum etiam quia magis quodammodo manifeſtabitur Dei virtus, utroque modo excitando corpora in quacumque diſpoſitione inventa fuerint, quædam omnino reſoluta in elementa, quædam fortaſſe in alia

miſta,

miſta, alia integra adhuc permanentia, alia partim reſoluta quoad humidiores partes, partim remanentia quoad ſicciores, ac denſiores, ut ſunt oſſa. Denique ratio, quæ adducebatur ex motu cæli deſumpta, falſum principium philoſophicum ſupponit, nimirum omnia pendere ſimpliciter, & abſolute a motu cœli in eſſe & conſervari. Sed de hoc aliàs.

Secunda ſententia valde probabilis.

Propter hoc ergo poſſet eſſe alius dicendi modus, nimirum non eſſe per ſe neceſſarium, nec divina ordinatione decretum, ut omnia corpora hominum, priuſquam reſurgant, in elementa, vel cineres omnino reſolvantur, ſed ſolum, ut moriantur. Mors enim eſt propria pœna peccati, & terminus a quo ſimpliciter neceſſarius ad reſurrectionem. Quia vero ex morte neceſſitate quadam naturali ſequitur, ut corpus putreſcat, & in terram, vel elementa, ac res alias reſolvatur, hinc fit, ut ſecundum legem ordinariam, & ſecluſis privilegiis corpora, quæ longo tempore ante reſurrectionē mortua jacuerunt, in cineres, vel elementa traſmutentur ante reſurrectionem: in aliis vero id non ſit neceſſarium propter temporis brevitatem. Item ex eadem radice provenire poterit, ut quoad aliquas partes, vel omnia, vel fere omnia corpora illo modo reſolvantur: quoad alias vero multa permaneant in eadem figura, denſitate & magnitudine. Quæ ſententia ſic expoſita perſuaderi poteſt primo nonnullis Scripturæ locis. Ezech. 37. ſignificatur oſſa arida & mortua debere iterum corporibus jungi, & vivificari. Et Jo. 5. ait Chriſtus: *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionē vitæ; qui vero mala egerunt, in reſurrectionem judicii*: in monumentis enim jacere ſolent oſſa mortuorum. Videtur ergo Chriſtus voluiſſe ſignificare, inde fore corpora revocanda, ubi fuerint inventa, & prout inventa fuerint abſque ulla alia traſmutatione.

Hinc etiam Auguſtinus in Ench. c. 38. ſic inquit; *Non periit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, ſed in quemlibet cinerem, pulveremve ſolvatur, in quoslibet habitus auraſve diffugiat, in quamcumque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redditur, quæ illam primitus animavit.* Ex quibus licet colligere ex ſententia Auguſtini non omnia corpora humana eſſe reſolvenda in cineres, vel elementa, ſed in quacumque forma inveniantur, inde ad formam humani corporis eſſe transferenda. Præterea idem Auguſt. loco ſupra cit. quem ſequitur Anſelm. 1. ad Theſſ. 4. & ibi OEcumen. & alii multi expoſitores docent homines, qui vixerint uſque ad diem judicii, eſſe morituros, ac breviſſima interjecta mora reſurrecturos: unde ſentit eorum corpora non eſſe omnino corrumpenda, & reſolvenda in elementa. Rurſum hæc reſolutio non poterit naturaliter fieri tam brevi tempore in omnibus cadaveribus, & oſſibus, quæ illo die integra invenientur, & erunt pene infinita. Reſponderi ſolet igne conflagrationis eſſe omnia comburenda: & addunt aliqui omnia, quæ fuerint in ſepulchris, & cavernis terræ eſſe congreganda in valle Joſaphat, ut ibi comburantur, fiatque univerſalis omnium reſolutio. Sed hoc voluntarie confictum eſt, ut poſtea videbimus.

Hæc omnia, quæ pro hac ſententia adducta ſunt, oſtendunt eam, ut minimū eſſe valde probabilem. Quapropter quod Sotus dixit in 4. diſt. 43. q. 2. art. 5. indecens eſſe priorem ſententiam negare, non video, quo fundamento dictum ſit, neque in quo conſiſtat hæc indecentia, cum illa opinio neque ex Scriptura colligatur, neque ex ſanctis Patribus. Quocirca de iis hominibus, qui tempore judicii vivi invenientur, non ſolum probabile, ſed omnino verum exiſtimo, eorum corpora non eſſe in cineres redigenda. Id enim multo magis conſentaneum eſt verbis Pauli 1. ad Theſſal. 4. & teſtimonii, ac expoſitionibus Sanctorum, ut ſupra vidimus. De aliis vero hominibus prius mortuis res mihi videtur incerta, ac dubia: & de illis facile poſſet defendi communis ſententia Scholaſticorum: quamvis omnia ejus fundamenta multo minus efficacia ſint facta prædicta exceptione: & ideo negari non poteſt, quin poſterior ſententia valde etiam probabilis ſit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum reſurrectio.

POſtquam explicuimus cauſas omnes, & modum noſtræ reſurrectionis, ad hujus materiæ complementum oportet circumſtantias ejus, quæ ſunt locus & tempus, exquirere. De loco triplex poteſt excogitari dicendi modus, ut recte notavit Sotus diſt. 43. q. 2. art. 5. Primus eſt, ut omnes tam boni, quam mali in eodem loco, v.g. in valle Joſaphat (ſi in ea judicandi ſunt) reſurgant. Quod ſi verum eſt, neceſſe eſt, ut prius Angeli omnium hominum cineres, univerſamque materiam, ex qua corpora illa formanda ſunt, in unum locum congregent, ut ibi ad vocem, imperiumque Chriſti reſurgant univerſi. Quem modus Sotus arbitratur eſſe omnium maxime probabilem. Quia eſt, inquit, facilior, & compendioſior. Præſertim ſi verum eſt omnia corpora eſſe prius in cineres, & elementa reſolvenda. Nam ad hoc commodum erit, ut omnia oſſa in unum congeſta locum, igne comburantur. Hic vero dicendi modus aliter ab aliis proponitur, ſcilicet, ut ejuſmodi cineres non in unum locum, ſed in duo coacerventur, ita ut in uno reſurgant omnes juſti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos reſurgere. Juxta quod poteſt intelligi illud: *In conſummatione ſæculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum.* Hæc enim ſeparatio, ut fit per Angelos, neceſſario videtur futura ante reſurrectionem. Nam reſurrectione facta, non oportebit ſeparationem fieri per Angelos. Ipſi enim Sancti, virtute ſua, & agilitate rapientur in aera, & a reprobis ſecernentur. Sed in hac ſententia (ſive uno, ſive altero modo explicetur) id certe diſplicet, quod nullum habet in Scriptura, vel Patribus fundamentum. Si vero ſola conjectura agendum eſt, non eſt tam expeditus, & facilis modus, ut Sotus arbitratur. Primum, quia ut commode, ac ſubito fiat reſurrectio, oportet, ut omnes cineres, ſeu tota materia, ex qua unumquodque corpus formandum eſt, ſit impermixta aliis, & in proprio, ac ſeparato loco tota conjuncta: ſi autē prius omnia oſſa ſunt in unum aceruum congeſta, ſicque comburenda, non poterit tota materia non eſſe valde permixta. Unde neceſſe erit, iterum ſeparationem facere. Deinde, quia per illam combuſtionem non poſſet ſine novo miraculo non fieri magna diſſipatio illius materiæ per reſolutionem in aera. Et aliæ ſimiles difficultates poſſunt facile in hoc modo inveniri.

Secundus modus eſt, ut unuſquiſque reſurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel ſepultus ſtatim poſt mortem. Quia ſolum in altero horum locorum jacuit totum corpus, quod excitandum eſt. Poſtea enim continget quaſdā partes reperiri in uno loco, & quaſdam in alio. Unde non erit major ratio, quare potius in unum, quam in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis videtur, quam præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nam Chriſtus non reſurrexit, ubi mortuus eſt, ſed ubi ſepultus, & ſimiliter illi, qui cum ipſo reſurrexerunt, & poſtea B. Virgo. Denique, ſi corpus alibi reperitur, & non ubi mortuum fuit, quid neceſſe eſt, illuc transferri, ut ibi reſurgat? Atque idem argumentum fieri poteſt de primo loco, in quo ſingula corpora ſepulta ſunt. Nam ſi alio ſunt translata, & ibi reperiuntur tempore reſurrectionis, quorſum revocabuntur ad priorem locum, prius quam reſurgant? Omitto, multa corpora jacuiſſe inſepulta, vel ab igne conſumpta, vel ab animalibus devorata, vel in plures partes diſſecta diverſis in locis fuiſſe ſuſpenſa, & ſimiliter de aliis: non habet ergo hic modus probabilitatis ſpeciem.

Tertius modus eſt, ſingula corpora reſurrectura in eo loco, ubi inventa fuerint: etſi fortaſſe ſecundum diverſas partes in varia loca ſint ſparſa, ubi fuerit major, vel præcipua pars, eo, Angelorum miniſterio adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet uniuſcujuſque reſurrectio. Ita Richard. diſt. 43. art. 5. q. 3. & idem eſt ſenſus eorum, qui dicunt unumquodque corpus excitandum eſſe a ſuo ſepulchro. Quia nomine ſepulchri neceſſe eſt intelligant locum illum, in quo unumquodque corpus, vel materia ejus tunc reperietur. Et in eodem ſenſu poſſunt adduci pro hac ſententia teſtimonia Scripturæ, in quibus dicuntur mortui evocandi ex ſuis ſepulchris, Jo. 5. *Locus reſurrectionis faciendæ.*

*Omnes,qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent,&c.*Ezech.37.*Aperiam tumulos veſtros,& educam vos de ſepulchris veſtris*. Præterea hanc ſententiam confirmant exempla omnium, qui hactenus ſurrexerunt,Chriſti Domini, & eorum, qui cum eo ſurrexerunt. Omnes enim exierunt de ſuis ſepulchris, Mat.27. & 28.Et idem credimus de B.Virgine. Præterea de beatiſſimis Petro,& Paulo expreſſe dicit Chryſoſt. hom.32. in Ep.ad Rom. ſurrecturos Romæ e ſepulchris ſuis: *Non ita*(inquit) *cœlum ſplendeſcit,quando radios ſol dimittit, quemadmodum Romanorum urbs duas illas lampades ubique terrarum effundens: hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Conſiderate, & horrete, quale ſpectaculum viſura ſit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro reſurgentem in occurſum Domini ſurſum ferri.*Præterea idem Chryſoſt.hom.7. in 1. ad Theſſ. circa illa verba: *Eos,qui dormierunt cum Jeſu, adducet cum illo. Illud*(inquit) *adducet cum illo, declarat eos undique adducendos.* Quod latius explicans hom. 8. ſic ſcribit: *Quod dicit, congregandos eſſe, reſurrecturos quidem ubique ſimpliciter dicit,congregandos vero ab Angelis.* Itaque aperte ſentit omnes prius eſſe excitandos per univerſum orbem, poſtea vero Angelorum miniſterio congregandos.Et idem ſentiunt ibi OEcumen.Theophyl. & alii Græci. Quod ita tamen intelligendum exiſtimo,ut reprobi quidem a Dæmonibus ſubito portandi ſint in locum judicii,juſti vero ſua virtute ferantur,quo eos cuſtodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni, quam mali jam excitati congregabuntur Angelorum miniſterio,tamen diverſo modo:juſti virtute ſua moti,ac ſponte ſequentes duces ſuos:reprobi vero ultra vires ſuas a Dæmonibus inviti,coactique trahentur. Rurſus in favorem hujus ſententię adduci poſſunt Auguſtinus & Anſelmus, qui dicunt eos, qui tempore judicii vivi reperientur, & Chriſto obviam rapientur, in ipſo raptu eſſe morituros, & paulo poſt ſuſcitandos.Hęc enim ſentẽtia aperte ſupponit,unumquemque ibi eſſe ſuſcitandum, ubi fuerit inventum cadaver.Præterea Origenes l.28. in Iſaiam tractans illud Iſaiæ 26. *Reſurgent ii,qui in ſepulchris ſunt*, (ut eſt apud Pamphylum apol.pro Origene) dicit,per *ſepulchrum* intelligendum eſſe omnem locum, in quo vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua jacet, quamvis ad diſpoſitionem humanorum corporum conſtructus non ſit, ut hoc modo poſſit de omnibus verum eſſe,quod *reſurgent de ſepulchris.*Denique hic modus eſt omnium facillimus, & evitat omnes mutationes ſupervacaneas & libere confictas, redditque probabilem rationem hujus circumſtantiæ reſurrectionis, quantum ex rebus ipſis reddi poteſt.

Dubium. Vera enim,& abſoluta reſponſio totius quęſtionis eſt, reſurrectionem ibi eſſe faciendam,ubi Deus ſua admirabili providentia diſpoſuerit:tamen,ſi ex parte rerum aliquid conjectandum eſt, non poſſe eſſe veriſimiliorem conjecturam,quam ſupradictam. Quia ſicut unaquæque res generatur, ubi præexiſtit materia, ex qua fit, quia locus,& quantitas conſequuntur materiam,ita corpora illa regenerabuntur, ubi illorum materia inventa fuerit. Nec refert, quod illa loca interdum erunt obſcœna, & immunda:quia ſi corpora ſuſcitanda ſunt damnatorum, nihil refert, quod ibi jaceant:ſi vero ſunt glorioſa, non eis loci impuritas nocebit, & ſubito poſt inſtans reſurrectionis ſua inde agilitate avolabunt.

Solum poteſt relinqui difficultas de iis corporibus, quę omnino vel majori ex parte in aerem converſa ſunt, ita ut eorum materia in nullo loco terreſtri ſit: ſed in regione aeris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum eſt illos homines non eſſe ſuſcitandos in terra, ſed in aere, vel in aqua, quod videtur inconveniens: aut certe in eis non poteſt habere verum(quod diximus) ſuſcitandos ſcilicet eſſe, ubi major pars materiæ eorum fuerit. Ad has, & ſimiles difficultates reſponderi in primis poſſet nullum eſſe incommodum,quod in hujuſmodi locis corpora formentur,& reſurgant. Quia tam ſubito fiet reſurrectio, & congregatio ſuſcitatorum corporum, ut nullum ex hoc ſequi poſſit inconveniens.Nam ſi corpus, quod reſurgit, eſt glorioſum, ſive ſit in aqua, ſive in terra,ſive in aere,perinde ſane eſt:ſi vero ſit ex damnatis, ſubito deferetur in locum judicii. Probabilius tamen videtur, omnes homines eſſe excitandos ſuper terram. Quia ita ſignificatur in teſtimoniis Scripturæ ſupra citatis,& eſt magis conſentaneum naturæ humani corporis. Quocirca,quando ex parte materiæ ipſius corporis nulla eſt ratio, ob quam potius fiat reſurrectio in hoc loco terræ,quam in alio, divina diſpoſitione fiet, vel in loco judicii, vel ubi Deus voluerit,aut expedire cenſuerit.

SECTIO VIII.

Utrum juſtorum, damnatorumque reſurrectio in eodem judicii magno die futura ſit.

Reſtat jam nunc dicendum de circumſtantia temporis.Et quoniam de anno,menſe,ac die nihil certi in particulari dici poteſt;(hæc enim pendet ex futuris, quæ non ſunt nobis revelata: ut dicturi ſumus infra agentes de judicio)ſolum inquiri hic poteſt, an univerſalis reſurrectio futura ſit tota eodem anno, ac die, & an illes dies ſit futurus dies judicii.In qua quæſtione occurrit examinandus vetus error Chiliaſtarum,quem olim Cherintiani,& Marcioniſtæ ſequuti ſunt,& nunc Anabaptiſtæ ſequuntur, ut referunt Pammel. in Paradox.24.Tertulliani, & Staphileus in Epitome hæreſum Lutheranorum, & Lindanus de hæreſibus noſtri temporis, & Prateolus verbo Cherintiani, & verbo Chiliaſtæ. Hi dixerunt,reſurrectionem juſtorum futuram mille annis ante diem judicii: quod multi ex antiquis ſcriptoribus Catholicis ſequuti ſunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt,communia ſunt noſtris ſcriptoribus, oportet eorum ſententias breviter explicare. Et quoniam in eis multa continentur,quæ non pertinent ad præſens inſtitutum,ea tantum perſequemur,quę hujus loci fuerint: cætera vero in propria loca remittemus. Cherintus ergo (ut eſt apud Euſebium l.3.Hiſtor.c.22. & l.7.c.20. Niceph.l.3.Hiſtor.c.14.) docuit Chriſtum mille annis ante judicium in hunc mundum deſcenſurum,& omnes juſtos ſuſcitaturum ad vitam corporalem,& animalem,ut una cum eis mille annis in terra regnet, in ſumma pace, voluptate, & rerum omnium,ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ ventri, & veneri, deſerviunt. Dicebat etiam illo tempore inſtaurandum eſſe Judæorum regnũ, religionem, civitatem Jeruſalem ac templum ejus, & taurorum,ac arietum victimas, ac denique tunc eſſe implendas promiſſiones omnes factas Abrahæ, & poſteris ejus Geneſis 13.15.& 27.Iſai.65.& 66.Jerem.16. & 31. Ezech.20.27.& 28. Hunc errorem ſequutus eſt Apollinarius,ut refert Epiphan.hæreſ.77.in fine:Iren.vero l.5. c.32.& ſeqq.docet poſt Antichriſti perſecutionem futuram eſſe hanc juſtorum reſurrectionem, ut in terra vivat cum Chriſto mille annis. Et quamvis ſentiat, eo tempore fruituros magnis ſpiritualibus deliciis: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporalium: non tamen explicat, an ſint futuræ hominum generationes, neque de ſacrificiis, & aliis cæremoniis Moſaicis meminit, de quibus etiam omnes alii Patres tacuerunt.

Lactantius autem l.7. inſtit. c. 14. maxime tamen in 24. & 26. hunc ſequens errorem multa falſa pro libito comminiſcitur.Primum enim dicit primam illam reſurrectionem juſtorum futuram ſexto milleſimo anno a mundi creatione.Quod quam ſit falſum,& Scripturæ repugnans,dicemus poſtea agẽtes de die judicii. Dicit præterea reſurrecturos tunc juſtos, qui mortui fuerunt; qui autem vivi reperientur, non eſſe morituros: ſed per eos mille annos infinitam hominum multitudinem generaturos, & eorum ſobolem ſanctam, ac Deo caram fore: *Qui autem* (inquit) *ſuſcitabuntur, hi præerunt viventibus, ut judices: gentes vero non extinguentur omnino: ſed quædam relinquentur in victoriam Dei,ut triumphentur a juſtis, ac ſubjugentur perpetua ſervitute.*Deinde deſcribit temporalem felicitatem illius ſæculi, & aurea tempora, quæ, Saturno regnante a Poetis conficta ſunt, illis mille annis futura eſſe arbitratur. Lactantium fere in omnibus ſequutus eſt Quintus Julius Hilarion lib. de mundi duratione,& hi duo exiſtimarunt primam reſurrectionem juſtorum fuiſſe futuram ante 500.annum a morte Chriſti, quorum errorem ipſa rerum experientia ſatis arguit. Poſuerunt etiam perſecutionem Antichriſti futuram ante primam reſurrectionem,poſtea vero tranſactis mille annis futuram eſſe aliam perſecutionẽ, quod plane repugnat Evangelio,ut latius poſtea dicturi ſumus.

Ter-

Tertullianus autem lib.3.contra Marcionem c.ult. aliter hunc errorem ſcribit. Nam in primis non exiſtimat reſurrectionem omnium juſtorum ſimul eſſe futurã initio illorum mille annorum: ſed intra illud ſeculum paulatim eſſe conſummandam, ſingulis maturius, vel tardius pro diverſitate meritorum reſurgentibus. Deinde non videtur tribuere juſtis eo tempore ſenſibiles voluptates, ſed ſpirituales. Sic enim inquit; *Hanc* (id eſt, Jeruſalem) *dicimus excipiendis reſurrectionis Sanctis, & refovendis omnium bonorum, utique ſpiritualium, copia, in compenſationem eorum, quæ in ſæculo vel deſpeximus, vel amiſimus, a Deo proſpectam. Siquidem, & juſtum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos ejus, ubi ſunt & afflicti nomine ipſius.* Et ita ejus ſententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertull. parad.24. & tom.4.in fragm. operis de ſpe fidelium. Et hoc ſenſu tolerabilior eſt hic error, teſte etiam Auguſt. l.20. de civit. c.7.ubi hanc tractans quæſtionem ſic ſcribit: *Quæ opinio eſſet utcumque tolerabilis, ſi aliquæ deliciæ ſpirituales in illo Sabbatho affuturæ Sanctis per Domini præſentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* In hac etiam ſententia fuit Juſtinus Martyr dialog. cum Tryphone: non tamen explicat modum deliciarũ in eo ſtatu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc ſententiã didiciſſe teſtis eſt Euſeb.l.3.Hiſt.c.33.& Hieron.l.de Eccleſ.ſcript.in Papia & in præf.l.18.in Iſaiam, ubi præter citatos refert Victorinum in Apoc. & Apollinarium; *Quem non ſolum* (inquit) *ſuæ ſectæ homines, ſed & noſtrorum, in hac parte dũtaxat, plurima ſequitur multitudo*: & c.36. in Ezech. addit Severum in dialogo, Gallus. Hieronymus tamen iis locis indifferenter tribuit his authoribus errorem Cherintianorum eo modo, quo a nobis expoſitus eſt. Gennadius vero l.de Eccleſ. dogmatibus c. 6.in genere referens hanc ſententiam, *fabulam ſomniatorum* appellat: in c.vero 55.hunc in modum variis ſcriptoribus illam attribuit: *In Divinis promiſſionibus nihil terrenum, aut tranſitorium expectemus, ſicut Melitiani ſperant, non nuptiarũ copulam, ſicut Cherintus, & Marcion delirant, non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, ſicut Papiæ authori Irenæus, Tertullianus, & Lactantius acquieſcunt, neque per mille annos, poſt reſurrectionem regnum Chriſti in terra futurum, & Sanctos cum illo in deliciis regnaturos, ſperamus, ſicut Nepos docuit, qui primam reſurrectionem juſtorum, & ſecundam impiorum confinxit.* Ubi non video, cur diſtinxerit ſententiam Nepotis a ſententia Irenæi. Eadem enim omnino fuiſſe videtur, ut latius refert Euſebius l.7.Hiſt.c.19.& Nicephorus l.6.c.21. Denique Hieron.Jerem.19. hanc ſententiã referens, prout a Cherinto, & Judæis aſſerta eſt, ſubdit; *Licet non ſequamur, tamen damnare non poſſumus, quia multi Eccleſiaſticorum virorum, & Martyres iſta dixerunt, & unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, & Domini cuncta judicio reſerventur.*

Fundamentum hujus ſententiæ fuit obſcurus locus Apoc.20.ubi ſic ſcribitur: *Et vidi Angelum deſcendentem de cęlo, habentem clavem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua, & apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus, & Satanas, & ligavit eum per annos mille, ut non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni, & poſt hæc oportet ſolvi modico tempore. Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & judicium datum eſt illis & animas decollatorum propter teſtimonium Jeſu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt beſtiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus ſuis, & vixerunt, & regnaverunt, cum Chriſto mille annis, cæteri mortuorũ non vixerunt, donec conſummentur mille anni. Hęc eſt reſurrectio prima.* Poſt quæ omnia deſcribitur generale judicium futurum poſt illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam ſententiam confirmandam, ut propter hanc cauſam (teſte Euſebio ſupra) multi librum Apoc. rejecerint, ut apocryphum, & a Cherinto ſcriptum.

Dicendum eſt tamen, reſurrectionem juſtorum non eſſe futuram uſque ad diem judicii, & illa die omnes homines reſurrecturos, quare non intercedet magna mora inter reſurrectionem Juſtorum, & iniquorum. Hæc aſſertio eſt certa, & quatenus repugnat citato errori, exiſtimo eſſe de fide. Nam licet antiqui Patres Hieron. & Auguſtinus non videantur contrariam ſententiam, ut hæreticam damnare: tamen Epiphanius hær. 77. circa finem illam abſolute damnat ut hæreticam, ſcripturæque contrariam. Et Euſebius ſupra, & l.3.c33.rejecit eam, ut erroneam, refert etiam Dionyſium Alexandrinum duos libros contra illam ſcripſiſſe. Et Hieronymus Ep.150.ad Hedibiam *Judaicam fabulam appellat.* Denique omnes Theologi, & poſteriores ſcriptores, qui contra hæreſes ſcripſerunt, inter hæreſes hanc ſententiam numerant. Verum eſt potius eam damnare, propterea quod beatitudinem in voluptatibus corporeis conſtituat, quam propter lapſum circa tempus reſurrectionis, ſed hic nos illam rationem non conſideramus. Pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Et nunc ſufficiunt verba Chriſti Mat.22. *In reſurrectione, neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli*; & Pauli Rom.14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus.* Hic ergo ſolum eſt oſtendendum, etiam poſteriori ratione aperte repugnare Scripturæ. Quod probatur primo ex illis verbis Job.19. *Scio, quod redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Quod certum eſt dictum eſſe a Job ratione univerſalis reſurrectionis Juſtorum. Et apertiſſime Chriſtus Dominus Jo.6. *Hæc eſt voluntas ejus, qui miſit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Et iterum: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum: & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Et fortaſſe hinc didicit Martha, quod Joannes 11.dixit: *Scio, quia reſurget in reſurrectione, in noviſſimo die.* Certum autem eſt, per *diem noviſſimum* intelligi poſtremum diem, in quo fiet generale judicium, ut omnes exponunt, & ex vi ipſius vocis conſtat. Dicitur enim in Scriptura *noviſſimum*, quod eſt poſtremum. Unde reſpectu alicujus perſonæ, ſeu actionis *noviſſimus dies* dicitur dies mortis, quomodo poteſt intelligi illud Proverb.31. *Et ridebit in die noviſſimo.* Et ſimiliter poſtremus dies feſtivitatis dicitur *noviſſimus* Jo. 7. at vero *noviſſimus dies* ſimpliciter ſolum ille dici poteſt, qui abſolute poſtremus futurus eſt, de quo dixit Chriſtus Jo.12. *Sermo, quem loquutus ſum, ille judicabit eum in noviſſimo die.* Secundo argumentor ex eo, quod in Scriptura reſurrectio bonorum, & malorum ſimul futura eſſe dicitur, & quamvis nonulli Catholici contendant, non eſſe intelligendum de ſimultate phyſica, ſed morali (ut ſic dicam); tamen, ſi inter unam, & aliam mille anni interponendi eſſent, neutro modo poſſent dici ſimul futuræ. Oportet ergo, ut vel in eodem momento, vel ſaltem intra breviſſimum tempus fiant, juxta verbum Chriſti Jo. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem judicii.* Eadem ergo hora, & tempore utrumque fiet, ſicut Paulus explicuit 1.Cor.15.15. *Omnes quidem reſurgemus*, ſcilicet, tam boni quam mali, ſicut ſequentia verba declarant, *ſed non omnes immutabimur*: & tamen ſubdit: *In momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Itaque, & qui immutandi ſunt, & qui non ſunt immutandi, ſimul reſurgent. Idem colligi poteſt ex parabolis zizaniorum, & ſagenæ miſſæ in mare; & decem virginum, & ex Daniel.12.c. *In tempore illo evigilabunt alii in vitam æternam, & alii in opprobrium.* Tertio ſunt evidentia teſtimonia, quæ docent, juſtos non reſurrecturos iterum ad vitam animalem, ſed ſpiritualem, & glorioſam 1.ad Cor.15. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione, ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria; ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute, ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Et infra eodem ſenſu dicit: *Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebit*, & rurſus: *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur*, ſcilicet ad ſtatum gloriæ: non ergo intercedent mille anni inter juſtorum reſurrectionem, & eorum immutationem. Et ideo dixit de illis Chriſtus Matth.25. quod ad imperium ſuum *procedent in reſurrectionem vitæ.* Non enim hoc dicitur, quia iterum vivent, nec quia reſurgent ad vitam perpetuã; (utrumque enim commune eſt malis) ergo quia reſurgent ad vitam glorioſam. Et ita Daniel dicto c. 12. de quibus dixerat evigilaturos in vitam æternam, ſtatim ſubdit: *Fulgebunt quaſi ſplendor*

fir-

firmamenti: ergo non erit alia reſurrectio juſtorum niſi glorioſa, neque prius ad vitam quam ad cœleſtem vitam reſurgent. Ratione item poteſt hoc oſtendi. Quia ſanctæ animæ fruuntur Deo, & in reſurrectione non privabuntur illa viſione: ergo ſtatim ac ſuis corporibus unientur, gloria illa replebũtur. Quia ex beatitudine animæ redũdat in corpus quędã illius participatio, & nulla eſt cauſa, cur impediatur, cũ illi juſti jam ſint extra ſtatũ merendi.

Objectio. Dices, hoc argumento ſatis probari Sanctos poſt reſurrectionem non uſuros cibo, & potu, eo quod eis non indigeant: ſed habituros ſtatim corpora glorioſa: nihilominus tamen permanſuros in terra mille annis, ut fruantur bonis, & gaudeant ibi, ubi paſſi ſunt. Sed hoc (præterquã Reſponſ. quod per ſe eſt incredibile, & improbabile: quę enim, vel qualia ſunt terrena hæc, & inferiora bona, ut propter eorum fruitionem oporteat Beatos in corporibus glorioſis mille annis in terra degere?) repugnat aliis Scripturæ teſtimoniis. Nam 1. ad Theſſalon. 4. inquit Paulus: ***Si enim credimus, quod Jeſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt cum Jeſu, adducet cum eo.*** Non ergo Jeſus veniet iterum in terram, ut eam inhabitet, & in ea regnet, ſed potius ſuos ſecum adducet, ut ſecum in cœlo regnent, juxta illud ſecundæ ad Cor. 5. ***Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternã in cœlis.*** Et illud ad Eph. 2. ***Convivificavit nos Chriſto, & conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Jeſu.*** Et hoc eſt, quod Paulus in priori loco ſubjungit, quod ſtatim poſt reſurrectionem & immutationem juſtorũ, ***Simul rapiemur cum Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.*** Cum enim glorioſa, & immortalia corpora, excelſiora cœlis facta, permanerent in terra, quę propria eſt mortalium habitatio?

Quarto poſſunt congruentes rationes adduci, ob quas merito divina Providentia diſpoſuit, ut generalis hominum reſurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D.Th. in 4. diſt. 43. q. 1. a. 3. q. 1. & latius Sot. q. 2. a. 1. Summa omnium eſt. Nam durante cœli motu durat generatio, & corruptio, ac temporis ſucceſſio, & ideo non decuit, ut generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium, & corruptibilium rerum formanda ſunt, ad immortalem & æternam vitam transferrentur. Item quia (ut infra videbimus) decuit in fine mundi fieri univerſale, ac manifeſtũ judicium omnium hominũ: igitur etiam decuit, ut aliquod præmium, ſaltẽ quoad complementũ, in corpore, & animo, in tẽpus illud reſervaretur.

Reſponſ. ad argumenta in oppoſitũ. Ad fundamentum contrarii erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promiſſionibus Judæis, de inſtauranda Jeruſalem, bonorum affluentia, & aliis id genus factis, breviter dicitur intelligenda eſſe ſecundum metaphoricam locutionem de Eccleſia vel militante, vel triumphante, ac de bonis ſpiritualibus, quę fidelibus, qui ſunt veri, & ſpirituales Iſraelitę, Deus communicat, ut tractat late Hieronymus exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breviter ſuperiori tomo, diſp. 1. ſect. 4. Solum ergo ſupereſt, ut exponamus vigeſimum caput Apocalypſis. De quo in primis dicendum eſt, Angelum illum, quem Joannes vidit deſcendentem de cœlo, eſſe Chriſtum Dominum, qui in Scriptura dicitur: ***Angelus teſtamenti***, & ***magni conſilii angelus***; vel aliquem In cap. 20. Apocal. 5. Expoſitio. ſanctum Angelum miniſtrum ejus. Parum enim refert, uno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur, ibi eſſe ſermonem de primo Chriſti adventu, non de ſecundo. Chriſtus enim veniens in mundum per Incarnationem ſuperavit Dæmonem, & poteſtatem ejus abſtulit, juxta illud Luc. 11. ***Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autem fortior eo ſuperveniens, vicerit eum, univerſa arma ejus auferet, in quibus confidebat.*** Addit vero Matth. c. 12. ***Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa ejus diripere, niſi prius alligaverit fortem?*** Sic igitur Chriſtus veniens in mundum alligavit Dæmonem, & hoc eſt, quod vidit Joannes dicto c. 20. Quod vero ſubdit, ***& miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignavit ſuper illum, ut non ſeducat amplius gentes***, quidam putant, eſſe intelligendum non de omnibus Dæmonibus: ſed de Satana principe Dæmoniorum, qui ita eſt in infernum detruſus, ut exire non permittatur, neque per ſeipſum homines tentare. Quod ſignificat Gregorius l. 4. moral. c. 13. Exponit enim hunc locum de illo apoſtata Angelo, qui ita creatus eſt, ut cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idem ſentit Lactantius l. 7. c. 24. & 26. Quod ſi velimus de univerſo Dæmonum imperio id explicare, intelligendum eſt, Dęmonem fuiſſe ligatum, ut non poſſit ad homines tentandos ex abyſſo exire, niſi juxta voluntatem, ac permiſſionem illius angeli, id eſt, Chriſti, qui eum ligavit. Unde fit, ut neque in hoc mundo tam libere regnet ſicut antea, neque tam acriter poſſit homines tentare, ac ſeducere: ligare ergo Dæmonem fuit ejus coercere, & cohibere poteſtatem, ut Aug. expoſuit 20. de Civit. c. 7. & ep. 107. & ſignificavit Greg. 7. Moral. c. 18. Addit præterea Joannes, ligatum ab hoc angelo fuiſſe Dęmonem mille annis, & poſtea ſolutum modico tempore. Sed intelligendum eſt, ibi poſitum eſſe definitum numerum annorum pro indefinito. Solet enim ſcriptura per millenarium numerum explicare diuturnam temporis durationem, ut Pſal. 104. ***Verbũ, quod mandavit in mille generationes.*** Et Eccleſ. 16. ***Melior eſt unus vir timens Deum, quam mille impii.*** Habuit autem Joannes ſpecialem cauſam, & rationem, ob quam ea phraſi locutionis uteretur. Quia vel non poterat definite dicere, vel non oportebat explicare, quantum eſſet tempus futurum uſque ad perſecutionem Antichriſti, quando Dæmon ſolvetur modico tempore. Dicitur ulterius, omnes animas Sanctorum regnaſſe cum Chriſto iis mille annis, id eſt, toto hoc tempore. Ubi notandum eſt, non dici, ſolis his mille annis regnaturum Chriſtum cum Sanctis ſuis, futurum enim eſt illud regnum perpetuum: dicitur ergo regnaturus eo tempore, donec ad judicandum veniat, abſque nova immutatione, & quaſi innovatione, quę poſt corporum reſurrectionem in illo regno fiet. Atque ob hanc cauſam nulla ibi fit corporum mentio, ſed ſolum animarum. Unde fit, cum ſubdit Joannes, hanc eſſe ***primam reſurrectionem***, neceſſario intelligi de reſurrectione ſpirituali, qua anima a peccato reſurgit ad vitam gratiæ, & gloriæ. Toto enim illo tempore operabitur Chriſtus in animabus hanc reſurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiendo autem in morte, de qua dixit Chriſtus Jo. 5. juxta expoſitionem Auguſt. tract. 22. in Joan. & ſerm. 64. de verbis Domini, & 20. de Civit. c. 6. ***Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent***: quamquam aliam poſſit ille locus Joannis habere expoſitionem literalem: ſed nunc noſtra non refert. Dixi autem, ſpiritualem hanc reſurrectionem inchoari per gratiam, perfici autem in gloria. Quia ut metaphora reſurrectionis melius quadret, oportet, ut ex parte termini a quo, mortem aliquo modo reſpiciat. Nam ſola glorificatio per ſe ſumpta non habet rationem reſurrectionis, ſed ut confertur homini, qui per peccatum jus ad illam amiſerat, & quia hoc jus per juſtificationem reparatur, ideo dicimus, hanc reſurrectionem utrumque aliquo modo includere, juſtificationem ſcilicet, uſque ad glorificationem, ſeu e contrario glorificationem, ut in tali juſtificatione fundatam. Sola enim juſtificatio non habet rationem propriam reſurrectionis, de qua ibi eſt ſermo. Nam ibi dicitur ***ſecundam mortem***, id eſt, damnationem non habere locum in iis, qui primæ reſurrectionis ſunt participes, quod non convenit omnibus juſtificatis, niſi vitam gratiæ perpetuo conſervent, quod in gloria fiet; ſic ergo exponenda eſt illa prima, & ſpiritualis animarum reſurrectio.

Poſſunt vero nobis obſtare illa verba ejuſdem c. 20. Apoc. ***Cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni***: & ſubditur: ***Hæc eſt reſurrectio prima.*** Nam in prioribus verbis neceſſe eſt eſſe ſermonem Objectio. de vita corporali, nam ***cæteri mortuorum***, id eſt, damnati, qui in Chriſtum non crediderunt, non ſunt reſurrecturi unquam ſpirituali reſurrectione, ſed corporali tantum: ergo, cum hæc dicitur ***reſurrectio prima***, intelligitur de corporali, non de ſpirituali. Quia non eſt veriſimile, in tam paucis verbis tam magnam involvi æquivocationem. Reſponderi poteſt illa priora verba non intelligi de vita corporali, vel ſpirituali determinate ſed ſimpliciter de omni vita: ita ut ſit ſenſus. Ad nullum genus vitæ ſuſcitatos eſſe, & ideo non eſſe proprie æquivocationem. Melius tamen (ut exiſtimo) reſponderi poteſt, etiam in illis verbis ſermonem eſſe de vita gratiæ & gloriæ, ita ut ſenſus ſit, eos, qui non adhæſerunt Chriſto, in toto illo ſæculo uſque ad finem mundi non eſſe gratiam & gloriam conſecuturos. Quod autem ſubditur, ***donec conſummentur***

tur mille anni, non ſignificat, poſt mille annos eſſe victuros: ſed quia tempus definitum a Deo ad hanc primã reſurrectionem, ſolum eſt hoc, quod fluit uſque ad diem judicii; ideo ſpecialiter dictum eſt, toto hoc tempore hos non fore vivificandos: non quia poſtea vivificandi ſint, ſed ſolum ut excludatur tempus, in quo maxime vivificari poterant, & ita illa particula *donec* tantum ſignificat, quid toto illo tempore futurum non ſit, non tamen quid poſt illud tempus ſit futurum juxta frequentem modum loquendi Scripturæ in ſuperioribus expoſitum.

In reliqua parte illius capitis deſcribit Joannes perſecutionem Antichriſti, univerſalem reſurrectionem, & judicium, de quibus poſtea dicturi ſumus. Quia in tota illa parte nulla eſt difficultas, quæ ad præſentem quæſtionem ſpectet. Solum in illis verbis: *Aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum, & civitatem dilectam*, advertendum eſt, non intelligi per *civitatem dilectam* Jeruſalem (ut Chiliaſtæ expoſuerunt) ſed Eccleſiam. Hæc enim eſt civitas vere a Deo dilecta. Quod ſi de aliqua privata urbe terrena illa verba eſſent exponenda, potius de Roma, quam de Jeroſolyma intelligi deberent: quia poſt Chriſti aſcenſum in cælum, multo magis eſt dilecta hæc civitas a Deo, quam Jeroſolyma.

Quoniam autem tota vis hujus expoſitionis conſiſtit in illis verbis, *reſurrectio prima*, oportet ex contextu, & circumſtantiis ejus oſtendere, eſſe ſermonem de reſurrectione animæ, non corporis. Poteſt autem hoc variis modis oſtendi. Primo: quia in fine capitis ponitur univerſalis reſurrectio corporalis omnium mortuorum. Secundo quia poſt illam primam reſurrectionem dicitur futura perſecutio Antichriſti, in qua juſti occidentur, quod repugnat & ſtatui poſt corporum reſurrectionem, & verbis Chriſti, Matth. 24. ut inferius latius dicemus agentes de judicio. Tertio quia ibidem *mors* aperte ſumitur pro morte ſpirituali, ſeu damnatione, ut cum dicitur: *Infernus & mors, miſſi ſunt in ſtagnum ignis*, ſcilicet, poſt finale judicium, quando non homines mortui, ſed corpore, & animo viventes detrudentur in infernum. Ergo non ſumitur ibi mors pro morte corporali, ſed pro ſpirituali. Quid ergo mirum, quod eodem ſenſu prius loquutus ſit de reſurrectione? Quartum argumentum ſimile confici poteſt ex illis verbis, *mors ſecunda*. Mors enim corporalis non eſt niſi una: ergo neceſſario intelligenda ſunt de morte ſpirituali, ita ut *mors prima* ſit mors peccati: mors autem *ſecunda* ſit gehenna, ut expoſuit Chryſoſt. hom. 25. in Apocal. vel certe *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio ſolius animæ: mors autẽ ſecunda ſit damnatio totius hominis corpore, & animo, quæ fiet in die judicii. Ergo e contrario reſurrectio prima, & ſecunda ſecundum eundem modum, ac proportionem explicanda ſunt. Et hinc tandem ſumi poteſt alia conjectura. Quia mors prima, & ſecunda non intelliguntur reſpectu diverſorum, ſed reſpectu ejuſdem: ergo eodẽ modo intelligenda ſunt reſurrectio prima, & ſecunda: ergo non recte exponuntur de reſurrectione bonorum, & malorum, ut Chiliaſtæ finxerunt. Nec etiam placet expoſitio Origenis in 26. c. Iſai. quam refert Pamphyl. in Apolog. pro Origene, qui ſimiliter exponens reſurrectionem primam, & ſecundam de reſurrectione bonorum, & malorum, explicat, illam dici primam non tempore, ſed dignitate. Nam licet hæc expoſitio non contineat errorem, non tamen poteſt contextui accommodari. Denique ad hunc fere modum expoſuerunt hunc locum Aug. l. 20. de Civit. fere per totum, præſertim c. 7. & hom. 17. in Apoc. & colligitur ex S. Elig. hom. 8. in die cęnę Dom. & Hippolyto l. de conſum. mundi, & Gregor. l. 4. Moral. c. 13. & l. 18. c. 25. ubi expreſſe dicit millenario numero non quantitatem, ſed univerſitatem temporis, quo regnat Eccleſia, deſignari, atque idem repetit l. 32. c. 12. Eodem modo ſentiunt omnes expoſitores Catholici in Apoc. Anſel. Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

SECTIO IX.

Utrum univerſalis reſurrectio omnium hominum ſimul tempore futura ſit.

IN præcedenti ſectione concluſimus, futuram eſſe univerſalem reſurrectionem eodem die, reſtat inquirendum, an etiam futura ſit eodem tempore ac momento. In hac enim re explicanda Catholici ſcriptores in varias abiere ſententias. Prima ſententia eſt, prius eſſe ſuſcitandos omnes Juſtos, deinde omnes reprobos. Ita docent ſuper. 1. Theſſalonic. 4. c. Primaſius, Theophyl. & Oecumen. qui exiſtimantur id accepiſſe a Chryſoſtomo, qui tamen nihil aperte dicit, ut patet ex hom. 7. & 8. ſuper 1. ad Theſſ. & homilia quadam de aſcenſione Chriſti. Apertius hoc docuit Theodoretus 1. ad Theſſ. 4. ubi ait, omnes Juſtos, qui fuerunt tam in lege naturæ, & veteri, quam in lege gratiæ ſimul fore ſuſcitandos, juxta illud ad Hebr. 11. *Hi omnes mortui ſunt non acceptis repromiſſionibus, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur*, omnes autem electos ſuſcitandos eſſe ante reprobos. Idem tenet Cajetan. 1. ad Cor. 15. Fundari autem poteſt hæc ſententia in verbis Paul. 1. ad Theſſ. 4. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, & 1. Cor. 15. *In Chriſto omnes vivificabuntur, unuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ii, qui ſunt Chriſti, deinde finis*, ubi aperte loquitur de ordine temporis. Secundo addi poſſunt congruentiæ. Prima, quia Juſti exituri ſunt obviam Chriſto in aera, & ideo oportet, ut prius reſurgant, quam reprobi, qui in terra expectaturi ſunt. Secunda ut Deus ſe oſtendat propenſiorem ad reddendum præmium, quam pęnam. Tertio ut ſignificetur obedientia Juſtorum, dum citius obediunt voci Dei, eos ad vitam revocantis.

Secunda ſententia conſtituit ordinem inter ipſos Juſtos. Qui dupliciter fingi poteſt, primo ut prius reſurgant Juſti, qui Chriſti incarnationem præceſſerunt: deinde qui fuerunt in lege gratiæ; vel aliter ut prius reſurgant qui antea erant mortui, deinde illi, qui vivi tunc invenientur. Et hic poſterior modus colligi poteſt ex Auguſtino, & Anſelmo, dicentibus, Juſtos, quos dies judicii vivos invenerit, in corpore mortali rapiendos eſſe in aera, ſimul cum aliis Sanctis jam excitatis, & in ipſo raptu eſſe morituros, & reſurrecturos. Nam ex hoc ordine aperte ſequitur, prius eſſe ſuſcitandos Juſtos antea mortuos. Et ita explicant ac ſequuntur Scot. in 4. d. 43. q. 5. & Durand. q. 4. & Richard. a. 5. q. 1. qui fundantur in illis verbis Pauli: *Et mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos, qui vivimus, ſimul rapiemur cum eis obviam Chriſto in aera.* Sed in ſuperioribus rejecimus hanc ſententiam, & locum Pauli aliter expoſuimus.

Tertia ſententia eſt, omnes homines electos, ac reprobos ſimul, eodemque momento eſſe ſuſcitandos. Hæc eſt communior Theologorum in 4. d. 43. ubi D. Th. eam indicat q. 1. a. 3. q. 3. præſertim in ſolutionibus argumentorum, ubi ad 3. dicit, ſicut effectus ſacramenti fit in ultimo inſtanti prolationis formæ, ita generalem reſurrectionem futuram eſſe in ultimo inſtanti, in quo conſummabitur vox, ſeu ſonus tubæ. Idem problematice Richardus a. 5. q. 1. abſolute Paludan. Sotus, & alii. Et ex Patribus inclinat in hanc ſententiam Gennad. l. de Eccl. dogmatibus c. 6. *Erit* (inquit) *reſurrectio mortuorum omniũ hominum, ſed una inſimul, & ſemel non: prima juſtorum, & ſecunda peccatorum*. Hippolytus Martyr lib. de conſummatione mundi, non longe a fine, & Method. de Reſurrectione.

Et abſolute hæc opinio eſt probabilior. Primo quia eſt magis conſentanea ſcripturis, Jo. 5. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectione judicii*. Quorum verborum ſenſus eſt, nolite mirari, quod vobis dixerim, me habere virtutem ad excitandos mortuos. Nã veniet hora, in qua uno verbo excitabo omnes homines tam bonos, quam malos: ergo ad unum Chriſti imperium omnes ſimul reſurgent. Et ita inſinuant ibi Cyrillus, Chryſoſt. Rupertus, clarius Euthym. dicens: *Simus omnes repente, ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce ſua, ſive juſſu.* De hoc etiam Paulus loquitur. 1. ad Cor. 15. *Omnes quidem reſurgemus in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* Secũdo poſſumus argumentari ratione. Quia neque ex parte divinæ potentiæ requiritur hæc ſucceſſio, neque ex parte ipſius actionis, ut per ſe conſtat, neque etiam ex parte hominum ſuſcitandorum. Quia ſi de omnibus Juſtis in communi agamus, ſi omnes ſimul reſurgant ad commune omnium gaudium, ma-

majus etiam erit gaudium ſingulorum: & ideo (ut in Apoc. dicitur) ſingulorum Juſtorum reſurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo conſummato hoc numero omnes reſurgent, neque erit jam, cur alicujus reſurrectio amplius differatur. Ad hæc ſi comparemus Sanctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio eſt, ob quam illorum reſurrectio antecedat. Nam potius *nos expectant, ut non ſine nobis conſummentur*, ut Paulus dixit ad Hebr. 11. Rurſus prærogativa legis gratiæ eſt, ut gloria, & beatitudo non niſi tempore hujus legis ſit hominibus communicata: cur ergo reſurrectio, & gloria corporum tardius conferetur hominibus hujus legis, quam præcedentibus? Denique in hoc nullus antiquorum Patrum, aut Catholicorum Doctorum (quod ego viderim) dubitavit. Præterea, quod juſti prius mortui non ſint prius reſurrecturi, quam illi, qui invenientur vivi prope diem judicii, primum oſtendi poteſt præter Scripturæ teſtimonia adducta. Quia nulla eſt probabilis ratio alterius ordinis, vel ſucceſſionis. Nam priuſquam præcedentes Juſti reſurgant, morientur reliqui juſti, qui tunc vivent. Quia (ut ſupra oſtendi) mors illorum non fiet in raptu, ſed ante raptum, & cauſæ, quæ illis poſſunt mortem inferre, generalem reſurrectionem præcedent, ut patet etiam ex ſupra dictis. Ergo æque cito obedient voci Dei eos ad vitam revocantis. Adde, Paul. 1. ad Theſſ. 4. non ſolum non ſignificaſſe hos eſſe poſterius ſuſcitandos: verum potius fuiſſe ſolicitum, ne aliquis putaret eſſe prius ſuſcitandos, eo quod eorum mutatio, & reſurrectio videri poterat facilior, & ideo dixiſſe: *Qui reſidui ſumus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.* Ex quo non ſequitur, hos, qui dormierunt, eſſe præventuros alios, ſed ad ſummum, ſimul eſſe reſurrecturos: quid autem in ſequentibus verbis Paulus voluerit, ſtatim dicemus. Tandem neque ex parte damnatorum oportet reſurrectionem eſſe tardiorem, ut patebit reſpondendo ad argumenta aliarum opinionum.

Ad primum teſtimonium ex Paulo: *Qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, intelligi poteſt primo, illos futuros eſſe primos, non ordine temporis, ſed excellentia dignitatis, ut Sedulius exponit. Quæ expoſitio videtur difficilis D. Th. ſuper Paulum: quia multi de vivis erunt probati in perſecutione Antichriſti, qui dignitate præcedent multos prius defunctos: ſed hoc ſolvi poteſt dicendo, non comparari (ut ſic dicam) ſingulos ad ſingulos, ſed multitudinem, ad multitudinem, & hoc modo priores dignitate præcedere. Nam in eis continentur Apoſtoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & ſanctiſſimi Martyres. Erit ergo juxta hanc expoſitionem ſenſus Pauli, illi quidem, qui mortui ſunt, reſurgent dignitate primi, eis quodammodo magis erit debita reſurrectio, eo quod diutius eam exſpectarunt: nihilominus tamen reliqui ſimul cum eis rapientur obviam Chriſto. Sed obſtat vox Græca πρῶτον quæ eſt adverbium æquivalens temporis adverbio comparativo, & ita legunt Græci: *primum*. Obſtat etiam particula, quæ ſequitur, *deinde*, quæ non proprie ſignificat ordinem dignitatis.

Teſtimonii Pauli ad Theſſ. 4.
1. Expoſitio.
2. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſt, ut ſit ſermo de ordine temporis: ita tamen, ut illi dicantur reſurgere primi non poſitive, ſed negative, id eſt, quod ante hos nullus reſurget. Ita Anſel. Sed videtur obſtare, quod hoc non eſt ſingulare illorum, ſed commune omnibus. Dici poteſt, de illis hoc ſpecialiter dici propter rationem ſupra traditam. Et ita, hæc vox *primi*, reſpondet ſuperiori negationi, *non præveniemus eos*. Sed adhuc obſtat, quod particula, quæ ſequitur, *deinde*, comparationem poſitivam indicat.

Tertia expoſitio eſt, ut illæ duæ particulæ ſignificent ſucceſſionem temporis, non inter quorundam reſurrectionem, & aliorum, ſed inter reſurrectionem, & raptum. Prius enim reſurgent, poſtea *vero rapientur in aera obviam Chriſto*. Ita D. Th. & Anſelmus. Sed eſt difficultas in hac expoſitione, cur Paulus in priori membro loquatur tantum de præcedentibus hominibus jam mortuis; in poſteriori vero de reliquis viventibus. Nam & utrique reſurgent, & utrique rapientur, & utrique prius reſurgent, quam rapiantur. Reſponderi poteſt, ſpecialiter illis prioribus attribuiſſe reſurrectionem, ne (ut diximus) exiſtimarentur tardius reſurrecturi, propter diuturnam mortem præcedentem: raptum vero æque utriſque attribuiſſe, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc autem loco Apoſtolus nullam mentionem fecit reſurrectionis damnatorum, quia ſolum cupiebat ſpem fidelium erigere, eoſque conſolari, ut patet ex illis verbis: *ut non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent*: & ex illis: *Itaque conſolamini invicem in verbis iſtis*. Et ideo ex hoc loco nullo modo colligi poteſt, quod juſti prius excitandi ſint, quam damnati. Nam, cum Paulus ait: *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, non comparat reſurrectionem Juſtorum, ad reſurrectionem damnatorum (de quibus nullam ibi mentionem fecit) ſed comparat reſurrectionem Juſtorum ad eorum raptum *obviam Chriſto in aera*.

Teſtimonii Pauli 1. Cor. 15. Expoſitio.

Ad ſecundum teſtimonium ex 1. ad Cor. 15. reſpondetur primo, Sermonem eſſe de ordine dignitatis, non temporis. Ita D. Th. & Anſelmus, & eadem expoſitio ſub disjunctione ponitur in commentariis, quæ Hieronymo tribuuntur. Eandem habet Tertul. de reſur. carnis c. 48. iis verbis: *Unuſquiſque in ſuo ordine, ſcilicet quia & in ſuo corpore, ordo enim non aliud, quam meritorum diſpoſitor. Merita autem cum corpori quoque aſcribantur, ordo quoque corporum diſponatur neceſſe eſt, qui poſſit eſſe meritorum.* Secundo, ſi velimus exponere de ordine temporis propter verbum illud, *deinde finis*, (quod ſine dubio videtur intelligendum de ordine temporis) advertendum eſt, Paulum in toto illo cap. non facere mentionem reſurrectionis damnatorum, uſque ad illa verba: *Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur.* In tota enim antecedenti parte capitis, tantum de reſurrectione glorioſa ſermonem habuerat propter erigendam fidem, & ſpem fidelium: & ideo, ne videretur aliam excludere, & ut timorem ſimul cum ſpe conjungeret, dixit: *Ecce myſterium vobis dico*. Hinc ergo colligo, cum in ſuperioribus verbis dicit: *Unuſquiſque in ſuo ordine*, non agere de ordine juſtorũ, & damnatorum, de quibus neque ibi, neque in priori parte capitis mentionem fecerat. Comparat ergo particularẽ reſurrectionem Chriſti, ſub qua comprehendit eos, qui ex ſpeciali privilegio, vel cum Chriſto, vel propter ſingularem cum Chriſto conjunctionem jam antea ſurrexerant, comparat (inquam) cum generali Juſtorum reſurrectione, & hoc eſt, quod dicit, *primitiæ Chriſtus*, deinde hi, qui ſunt Chriſti, quos ſpecialiter nominat in hoc ſecundo ordine, non quia damnati non ſint in eodem tempore reſurrecturi: ſed quia tunc tantum agebat de reſurrectione glorioſa. Quod ſatis explicuit inferius, dicens, ibi latere myſterium, quia ad ſonitum ejuſdem vocis multi alii ſimul reſurgent, qui ad ſtatum gloriæ non immutabuntur. Quod ergo addit Paulus: *Deinde finis*, non ſignificat (ut multi exponunt) deinde erit univerſalis reſurrectio aliorum, quia neque verba id ſignificant, neque ex adjunctis talis ſenſus colligi poteſt. Eſt ergo ſenſus. Deinde ſequetur finale judicium: quo fiet, ut & regnum Juſtorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Chriſti inimici ſubdantur ſub pedibus ejus, ut in ſequentibus ſubjungit. Juxta quam expoſitionem (quæ mihi maxime literalis videtur) ſolum colligitur ex illis verbis, *deinde finis*, reſurrectionem univerſalem, tam bonorum, quam malorum, eſſe futuram ante mundi finem, & propter illum.

Ad primam conjecturam reſpondetur, non oportere, ut reſurrectio Juſtorum præcedat reſurrectionem malorum, eo quod Juſti aſcenſuri ſint *in aera obviam Chriſto*. Quia nihil eſt incommodi, quod iniqui expectent illo tempore, in terra adventum judicis, præſertim cum totum illud tempus ſatis breve futurum ſit. Ad ſecundum dicitur, tunc non futurum tempus miſericordię exercendæ, ſed rigoris, judicii, & juſtitiæ, & ideo ex hoc capite potius expedit, ut opera juſtitię diſtributivæ, & commutativæ ſimul impleri incipiant Ad tertium dico, iniquos homines non reſurrecturos ut iniquos, ſeu ut homines, & ut effectus Divinæ omnipotentiæ, ideoque non expedire, ut tardius obediant voci Dei, quam Juſti: unde ex hoc etiam capite potius expedit, ut ſimul reſurgant.

SECTIO X.

An univerſalis reſurrectio nocturno, vel diurno tempore futura ſit.

SUpponimus, univerſalem reſurrectionem breviſſime eſſe abſolvendam. Nam organizatio, & vivificatio corporum in inſtanti fiet: collectio autem cinerum Angelica

gelica velocitate, atque adeo eximia temporis brevitate perficietur, ut ſupra notavimus de communi ratione reſurrectionis diſputantes. Ex quo colligitur non eſſe veriſimile hoc negotium reſurrectionis eſſe noctu inchoandum, & die perficiendum, neque e converſo; ideoque inquirimus, utrum nocturno, an diurno tempore futurum ſit. Quæ res licet valde ſit incerta (quia ex ſcripturis nihil ſatis colligi poteſt) nihilominus Doctores excogitarunt duos probabiles dicendi modos.

Primus eſt, reſurrectionem futuram intempeſta nocte. Ita refert Hieronymus ex Diodoro in ep. 152. ad Minerium & Alexandrum, qui id colligebat ex verbis Chriſti Mat. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit*: Nam *hinc* (inquit) *conſtat medio noctis ſecuris omnibus, conſummationem Mundi eſſe venturam*. Et idem ſentit Hieron. Mat. 25. eadem verba exponens, Chryſoſt. hom. 79. in Mat. circa eadem verba, ſub disjunctione dicit: *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit: commoratur, aut in nocte futuram reſurrectionem oſtendere voluit.* Atque idem ſentit Auguſtinus l. 83. q. in q. 57. & Ambroſius l. 8. in Lucā circa illa verba c. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto uno, &c.* Lactantius l. 7. c. 19. dicens *intempeſta, & tenebroſa nocte* reſurrectionem futuram. Idem Caſſiodorus Pſal. 108. circa illa verba; *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*. Et qui tenent, Chriſtum reſurrexiſſe media nocte, idem affirmarent fortaſſe de cæteris hominibus: nam hoc argumento utuntur aliqui ex prædictis authoribus. Afferunt etiam figuram egreſſionis filiorum Iſrael de Ægypto, quando media nocte Angelus deſcendit, Ægyptios percutiens, & Iſraelitas e ſervitutis jugo liberans.

Univerſalis mortuorum reſurrectio matutino tempore futura;

Alter dicendi modus eſt veriſimilior, reſurrectionem univerſalem futuram hora matutina, quo tempore Chriſtus reſurrexit. Hanc ſententiam ſequuntur communiter Theologi in 4. diſt. 43. D. Th. Bonavent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. & Antonin. 4. par. tit. 14. c. 11. §. 4. Et eandem tradit Anſelm. in Elucidario, ubi dicit, reſurrecturos nos, qua hora Chriſtus reſurrexit. Et hoc eſt potiſſimum fundamentum hujus ſententiæ. Quia cum Chriſtus ſit exemplar noſtræ reſurrectionis, veriſimile eſt, eo tempore, quo ipſe ſurrexit, nos ſuſcitandos eſſe, ipſe autem ſurrexit ſummo diluculo, ut ſupra oſtendimus: ergo & nos ſimili tempore reſurgemus. Unde concludit Anſelm. reſurrectionem noſtram futuram in die Paſchatis. Quod prius dixerat Lactantius, & ſignificavit Macarius hom. 5. & 12. dicens noſtram reſurrectionem futuram tempore Aprilis, quando omnia florere incipiunt. Accedit, tempus lucis eſſe magis commodum, tum ad judicium, quod ſtatim poſt reſurrectionem ſequetur: tum etiam, ut omnes homines poſſint naturali modo, & ſine miraculis ſe mutuo videre, atque ut opus reſurrectionis illuſtrius fiat. Item quodammodo pertinet ad bonorum gloriam, ut tempore lucis reſurgant. Nam licet interna eorum claritas eis ad beatitudinem ſufficiat, ſicut fulgor etiam advenientis Chriſti ſatis eſſe poſſet, ut reſurrectionis gloria ab omnibus conſpiceretur, ut dixit Ambroſ. lib. 8. in Lucam, tamen etiam oportet, ut extrinſeca temporis, & loci circumſtantia ſit eorum gloriæ proportionata, quæ tamen ſimul cedet in majorem reproborum pœnam. Erit enim illis tanto major ignominia, & pudor, quanto eorum ſit magis miſera conditio, & corporum deformitas major.

Denique dum Scriptura noctis mentionem facit cum loquitur de ultima reſurrectione, non ſignificat illam futuram in nocte: ſed ita loquitur, ut oſtendat eo tēpore, quo erunt homines ſecuriores, magiſque obliti eventus talis diei, tunc Mundi conſummationem futuram, ut notarunt Auguſt. cit. loco, Theophyl. Anſelmus Matth. 25. ſatiſque ſignificavit Paulus 1. ad Theſſ. 5. dicens: *Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interitus.* Ubi etiam eſt conſiderandum, in his locis, in quibus noctis mentio fit, non eſſe ſermonem de hora reſurrectionis, ſed magis de hora mortis. Unde fieri poterit, ut in ultima judicii die ſigna aliqua terribilia intempeſta nocte incipiant. quibus fiet, ut ſi qui homines reſidui fuerint, vel ſubito vel paulatim moriantur: & tunc fortaſſe ad literā verificabitur quod Chriſtus dixit: *Erunt duo in lecto uno & unus aſſumetur*, id eſt ſalvabitur, *& alter relinquetur*, id eſt, condemnabitur. Nihilominus tamen reſurrectio differri poterit uſque ad ortum diei, nam reliquum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas juſtorum animas eſſe poterit opportunum. Sed de hac re illa Chriſti ſententia præ oculis habenda eſt: *Vos eſtote parati, quia, qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Mat. 24. Luc. 12. De qua in ultima hujus operis parte iterum redibit ſermo. Hæc igitur de reſurrectione ſint ſatis.

QUÆSTIO LVII.

De aſcenſione Chriſti in ſex articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de Aſcenſione Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, utrum fuerit conveniens Chriſtum aſcendere. Secundo, ſecundum quam naturam conveniat ſibi aſcendere. Tertio, utrum propria virtute aſcenderit. Quarto, utrum aſcenderit ſuper omnes cœlos corporeos. Quinto, utrum aſcenderit ſuper omnes ſpirituales creaturas. Sexto, de effectu aſcenſionis.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit conveniens Chriſtum aſcendere.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conveniens Chriſtum aſcendere. Dicit enim Philoſ. in 2. de cœlo, quod illa, quæ optimo modo ſe habent, poſſident ſuum bonum ſine motu. Sed Chriſtus optime ſe habuit: quia & ſecundum divinam naturam eſt ſummum bonum, & ſecundum humanam naturam eſt ſumme glorificatus: ergo ſuum bonum habet ſine motu: ſed aſcenſio eſt quidam motus: ergo non fuit conveniens, quod Chriſtus aſcenderet.

2. *Præterea. Omne, quod movetur, movetur propter aliquid melius: ſed Chriſto non fuit melius eſſe in cœlo quam in terra, nihil enim accrevit ſibi per hoc, quod fuit in cœlo, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus: ergo videtur quod non debuerit Chriſtus in cœlum aſcendere.*

3. *Præterea. Filius Dei humanam naturam aſſumpſit ad noſtram ſalutem: ſed magis fuiſſet ſalutare hominibus, quod ſemper converſaretur nobiſcum in terris: unde ipſe dixit diſcipulis ſuis Luc. 17. Venient dies, quando deſiderabitis videre unum diē filii hominis, & non videbitis. Videtur ergo, quod non fuerit conveniens Chriſtum aſcendere in cœlum.*

4. *Præterea. Sicut Greg. dicit 14. Mor. corpus Chriſti in nullo mutatum fuit poſt reſurrectionem: ſed non immediate poſt reſurrectionem aſcendit in cœlum, quia ipſe dicit poſt reſurrectionem, Joann. 20. Nondum aſcendi ad patrem meum: ergo videtur, quod nec poſt quadraginta dies aſcendere debuerit.*

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Joan. 20. Aſcendo ad Patrem meum, & patrem veſtrum.

Reſpondeo dicendum, quod locus debet eſſe proportionatus locato: Chriſtus autem poſt reſurrectionem vitam immortalem, & incorruptibilem inchoavit: locus autem, in quo nos habitamus, eſt locus generationis & corruptionis: ſed locus cæleſtis eſt locus incorruptionis: & ideo non fuit conveniens, quod Chriſtus poſt reſurrectionem remaneret in terris: ſed conveniens fuit, quod aſcenderit in cœlum.

Ad 1. ergo dicendum, quod illud optime ſe habens, quod ſine motu poſſidet ſuum bonum eſt ipſe Deus: quia eſt omnino immutabilis ſecundū illud Malach. 3. Ego Dominus, & non mutor. Qualibet autem creatura eſt mutabilis aliquo modo, ut patet per Aug. 8. ſup. Gen. ad lit. & quia natura aſſumpta a filio Dei remanſit creatura, ut patet ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, non eſt inconveniens, quod aliquis ei motus attribuatur.

Ad 2. dicendum, quod per hoc, quod Chriſtus aſcendit in cœlum, nihil ei accrevit, quantum ad ea, quæ ſunt de eſſentia gloriæ ſive ſecundum corpus, ſive ſecundum animam: tamen accrevit ei aliquid quantum ad loci decentiam, quod eſt ad bene eſſe gloriæ. Non quod corpus ejus aliquid aut perfectionis, aut conſervationis acquireret ex corpore cæleſti, ſed ſolummodo propter quandam decentiam: hoc autem aliquo modo pertinebat ad ejus gloriā. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit, non quidē

quod

quod tunc de hoc gaudere inciperet, quando in cœlum aſcẽdit, ſed quia novo modo de hoc gaviſus eſt, ſicut de re impleta. Unde ſuper illud Pſ. 15. Delectationes in dextera Gloſ. ord. *tua uſque in finem, dicit gloſſa, Delectatio & lætitia erit mihi in conſeſſu tuo humanis obtutibus ſubtracto.*

Ad 3. dicendum, quod, licet præſentia corporalis Chriſti fuerit ſubtracta fidelibus per aſcenſionem, præſentia tamen divinitatis ipſius ſemper adeſt fidelibus, ſecundum quod ipſe dicit Mat. ult. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. Qui enim aſcẽdit in cœlos, non deſerit adoptatos, ut Leo P. dicit. Sed ipſa Chriſti aſcenſio in cœlum, qua corporalem ſuam præſentiam nobis ſubtraxit, magis fuit utilis nobis, quam præſentia corporalis fuiſſet. Primo quidem propter fidei augmentum, quæ eſt de non viſis. Unde ipſe Dominus dicit diſcipulis ſuis Jo. 19. Quod Spiritus S. adveniens arguet mundum de juſtitia, ſcilicet eorum, qui credunt, ut Aug. dicit ſuper Jo. Ipſa quippe fidelium comparatio, infidelium eſt vituperatio. Unde ſubdit, quia ad patrem vado, & jam non videbitis me: beati enim, qui non vident, & credunt. Erit igitur veſtra juſtitia, de qua mundus arguetur: quoniam in me, quem non videbitis, credetis.

Secundo ad ſpei ſublevationem. Unde ipſe dicit Jo. 14. Si abiero, & præparavero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum, ut ubi ego ſum, & vos ſitis. Per hoc enim, quod Chriſtus humanam naturam aſſumptam in cęlo collocavit, dedit nobis ſpem illuc perveniendi: quia ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, ut dicitur Matth. 24. Unde Mich. 2. dicitur: Aſcendit pandens iter ante eos.

Tertio ad erigendum charitatis affectum in cœleſtia. Unde dicit Apoſtolus ad Coloſſ. 3. Quæ ſurſum ſunt, quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram. Ut enim dicit Matth. 6. ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Et quia Spiritus S. eſt amor, nos in cœleſtia rapiens, ideo Dominus dicit diſcipulis Jo. 16. Expedit vobis, ut ego vadam: ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quod exponens Aug. ſuper Joan. dicit. Non poteſtis capere Chriſtum, quamdiu ſecundum carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum. Chriſto autem diſcedente, corporaliter, non ſolum Spiritus S. ſed & Pater, & Filius illis affuit ſpiritualiter.

Ad 4. dicendum, quod licet Chriſto reſurgenti in vitam immortalem congrueret locus cœleſtis: tamen aſcenſionem diſtulit, ut veritas reſurrectionis comprobaretur. Unde dicitur Act. 1. quod poſt paſſionem ſuam præbuit ſe- Gl. ord. il. *ipſum vivum diſcipulis, in multis argumentis per dies 40. Ubi dicit quædam glo. quod quia per 40. horas mortuus fuerat 40. diebus ſe vivere confirmat. Vel per 40. dies tempus præſentis ſæculi, quo Chriſtus in Eccleſia converſatur, poteſt intelligi: quia homo conſtat ex quatuor elementis, & eruditur contra tranſgreſſionem decalogi.*

COMMENTARIUS.

DUpliciter poteſt intelligi aſcenſionem Chriſti fuiſſe convenientem, ſcilicet, aut ſibi, aut nobis: ideo autem D. Th. abſolute hoc quærit, ut utrique parti ſatisfaciat, & in corpore articuli docet, fuiſſe convenientem ex parte ipſius Chriſti. Nam licet per aſcenſionem nullam eſſentialem gloriam, vel gaudium conſequutus ſit, pertinuit tamen ad majorem quandam decentiam, & proportionem, & accidentale gaudium (ut in ſol. ad 2. addit) ut corpori ad immortalem vitam ſuſcitato cœleſtis locus tribueretur. Et ideo dicebat Chriſtus Joann. 14. *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Pertinet enim ad amicitiam, amici abſentiam patienter ferre propter bonum ejus, & commodum illius proprio præferre. Significavit ergo Chriſtus, illum diſceſſum ſibi fore utilem, quod non ſolum de diſceſſu per mortem, ſed etiam per aſcenſionem, verum eſt.

In ſol. ad 3. dicit D. Th. hanc Chriſti aſcenſionem etiam nobis fuiſſe convenientem. Nam licet propter noſtrum commodum oportuerit Chriſti aſcenſionem aliquot diebus differri ad confirmandos homines in fide, ut in ſuperioribus late dictum eſt, & hic tangit D. Th. in ſol. ad 4. & late, ac eleganter Leo P. ſer. 1. de Aſcen. tamen (ut idem ſubjicit ſer. 2.) poſt veritatem reſurrectionis ſufficienter confirmatam, oportuit Chriſtum in cœlum provehi: *Ut mirabilior fieret gratia Dei, cum remotis a conſpectu hominum, quæ merito reverentiam ſui ſentiebantur indicere, fides non deficeret, ſpes non fluctuaret, charitas non teperet.* Fuit ergo aſcenſio Chriſti nobis utilis ad fidei, ſpei, & charitatis perfectionem. Quam veritatem declarat D. Th. aliquibus ſcripturæ teſtimoniis, quæ breviter explicare oportet.

Primo, quod aſcenſio Chriſti utilis fuerit ad fidem noſtram, probat D. Th. ex verbis illis Jo. 16. *cum venerit ille* (ſcilicet paracletus) *arguet mundum de peccato, & de juſtitia, & de judicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de juſtitia vero, quia ad Patrem vado & jam non videbitis me.* Ex quibus poſterioribus verbis & ex ratione, quæ in eis redditur, colligit D. Th. quod intendit. Ubi eſt ſciendum, quod Chriſtus ait, arguendum ab Spiritu S. mundum de juſtitia, non eodem modo exponi a SS. Patribus; Chryſoſtomus enim hom. 37. (quem Græci ſequuntur) interpretatur de juſtitia, & innocentia ipſiuſmet Chriſti, quam Spiritus S. adveniens mundo oſtendet. At vero Aug. tract. 95. & Cyrill. l. 10. c. 4. exponunt de juſtitia hominum, quam per fidem Chriſti conſequimur. Quæ expoſitio optime quadrat rationi, quam Chriſtus ſubjungit; *Quia vado ad Patrem, & jam non videbitis me.* Nam juſtitia fidelium fundatur in fide ejus, quem non vident. Et hunc ſenſum ſequutus eſt hic D. Th. inde colligens aſcendiſſe Chriſtum, ut hæc fidelium juſtitia, & fides locum habere poſſet. Nam (ut Paul. dicit ad Heb. 11.) *Fides eſt argumentum non apparentium.* Sic Leo P. ſer. 2. de aſcenſione; *Magnarum hic vigor eſt mentium, & valde fidelium lumen animarum, incunctanter credere, quæ corporeo non videntur intuitu, & ibi figere deſiderium, quo nequeas inferre conſpectum. Hæc autem pietas, unde in noſtris cordibus naſceretur, aut quomodo quiſquam juſtificaretur per fidem, ſi in iis tantum ſalus noſtra conſiſteret quæ obtutibus ſubjacerent? Unde & illi viro, qui de reſurrectione Chriſti videbatur ambigere, niſi in ipſius carne veſtigia paſſionis & viſu exploraſſet, & tactu: Quia vidiſti me (inquit Dominus) credidiſti. Beati qui non viderunt & crediderunt.* Secundo, aſcenſionem Chriſti conferre ad noſtræ ſpei augmentum optimis cõfirmat D. Th. ſcripturæ teſtimoniis. Primum eſt Jo. 14. *Vado parare vobis locum, & ſi abiero, & præparavero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum.* Verum eſt, hunc locum ſatis commode poſſe exponi de Chriſti diſceſſu per mortem. Nam per eam vere, ac proprie præparavit nobis locum in beatitudine, & poſt illã iterum ad nos rediit, ut participes ſuæ juſtitiæ, & gloriæ faceret; *Traditus enim eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram*; & hunc ſenſum inſinuat Aug. tract. 68. & Cyril. l. 9. c. 31. Nihilominus tamen ſenſus D. Th. probabilis quoque eſt. Nam etiam per aſcenſionem præparavit nobis Chriſtus locum regni cœlorum, non quidem merito, & jure: ſed facto ipſo aperiendo, & oſtendendo viam ad regnum. Per mortẽ enim jus ad regnum cœleſte nobis acquiſivit: per aſcenſionem vero quaſi poſſeſſionem ſumpſit nomine omnium noſtrum, juxta verba ejuſdem Chriſti, *ubi fuerit corpus, illic congregabuntur, & aquilæ*, quod teſtimonium T. Th. adducit. Et hanc expoſitionem etiam probant Auguſtinus, & Beda in Jo. nec diſſentit Cyrillus. Quibus teſtimoniis addere poſſumus verba ejuſdem Chriſti Jo. 3. *Nemo aſcẽdit in cœlum, niſi qui deſcendit de cęlo filius hominis, qui eſt in cęlo.* Quæ verba ſpecie quidem ipſa videntur potius contraria. Nam ſi nemo aſcendit niſi ipſe, quomodo nobis datur ſpes aſcendendi? ideo a multis exponuntur ſolũ de aſcenſione ſecundum animam per viſionem beatam. Ab aliis vero exponuntur tantum de præſentia, quam Chriſtus habebat in cęlo, ſolum ſecundum divinitatem. Et revera alter iſtorum ſenſuum eſt neceſſarius, quia verbum: *Aſcendit*, eſt præteriti temporis. Et propter hoc etiam nihil nobis obſtat hic locus. Quia licet uſque ad tempus, in quo Chriſtus protulit illa verba, nemo aſcenderat in cœlum præter Chriſtum, non propterea ablata eſt ſpes poſtea aſcendendi. Addo vero ulterius cum Auguſt. ſer. 1. de aſcenſ. etiam ſi verba illa de corporali aſcenſione in cœlum intelligantur, non minuere, ſed augere potius ſpẽ noſtram: *Nam propter unitatem, qua caput noſtrum eſt, & nos corpus ejus, cum aſcendit in cœlum, nos ab illo non ſeparamur, qui de cœlo deſcendit, non nobis invidet cœlum: ſed quodammodo clamabat: Mea membra eſtote, ſi aſcendere vultis in cœlum.* Sic etiã dicit Leo P. ſer. 1. de aſcenſ. *Chriſti aſcenſio noſtra perfectio eſt, & quo præceſſit gloria capitis, eo ſpes vocatur & corporis. Hodie enim non*

Aſcenſio Chriſti ad fidem Chriſtianorum utilis.

ſolum paradiſi poſſeſſores firmati ſumus: ſed etiam cœlorum in Chriſto ſuperna penetravimus.

Alio modo poteſt explicari hæc ratio ex virtute ſpei ſumpta, quia, *ideo aſcendit, ut nos deſuper protegeret*, ut dixit Auguſt. ſer. 174. de temp. Et optime confirmavit Jo. 1 Can. c. 3. dicens; *Filioli mei hæc ſcribo vobis, ut non peccetis: ſed ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum*; & Paul. ad Heb. 9. *Non in manu facta ſancta Jeſus introivit exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et propter hanc fortaſſe cauſam dixit Leo P. ſer. 2. quod Chriſtus poſt aſcenſionem *ineffabili modo factus eſt divinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior*.

Aſcenſio Chriſti charitatis fidelium incentivum. Tertio oſtendit D. Th. Chriſti aſcenſionem nobis eſſe utiliſſimam ad perfectionem charitatis. Primo ex parte objecti per ſe, quia Chriſtus exiſtens in cœlo ad deſideria, & cogitationes cœleſtes corda hominum accendit, juxta illud: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*: & ideo ajebat Paulus: *conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram*. Et Leo P. ſupra: *Liberos cordis oculos ad illam altitudinem, in qua Chriſtus eſt, erigamus. Surſum vocatos animos deſideria terrena non deprimant.* Secundo, quaſi per accidens removendo impedimenta, quomodo interpretatur D. Th. illa verba Chriſti: *Expedit vobis, ut ego vadam: ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos*, juxta expoſitionem Auguſt. tract. 94. dicentis: *Non poteſtis capere Spiritum, quamdiu ſecundum carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum.* Atque eodem modo Greg. l. 8. Moral. 13. exponit hęc verba, quamvis ea non referat ad perfectionem caritatis: ſed ad perfectam intelligentiam rerum inviſibilium, cujus non erant capaces Apoſtoli, quā diu viſibili corpori addicti erant. Sed idem eſt ſenſus, atque eadem ratio: tamen quia perfectiſſimus effectus Spiritus S. eſt caritas, quæ maxime illi appropriatur, ideo optime D. Th. locum illum ad perfectionem caritatis accommodabit. Advertendū vero eſt, poſſe etiam illa verba intelligi de paſſione Chriſti, id eſt: *Si ego non abiero*, per paſſionem, & mortem, non veniet Spiritus S. Et hoc ſenſu ratio illius ſententiæ non eſt, quia præſentia ſenſibilis Chriſti impedire poſſet ſpiritualem profectum, ſed quia Chriſtus paſſione ſua abundantiam ſpiritus erat hominibus meriturus, quomodo Hieron. ep. ad Hedibiam. q. 9. & Chryſoſt. & alii exponunt illud Jo. 7. *Nondum erat ſpiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus*, hanc glorificationem, Chriſti paſſionem crucíſque triumphū eſſe intelligentes. Cæterum licet hoc verum ſit: tamen effectus ipſe, & rerum eventus probavit, Chriſtum non promiſiſſe Spiritum S. niſi poſt aſcenſionem dandum, & hoc ſenſu dixiſſe: *Si autem abiero, mittam eum ad vos*; ergo ſimiliter, quando e contrario dixit: *Si non abiero, Paracletus non veniet*, non ſolum de paſſione, ſed de aſcenſione etiam intelligendum eſt, ſicut Auguſtinus intelligit. Et ſimiliter in aliis verbis c. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus*, proprius glorificatio intelligitur de aſcenſione, quam de paſſione, ut ibidem exponit Auguſt. tract. 32. juxta illud Pauli: *Aſcēdens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Quod potiſſimum de Spiritu ſancto intelligitur, ut idem Auguſtinus expoſuit 15. de Trinitat. c. 19.

ARTICULUS II.

Utrum conveniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundum divinam naturam.

311. 3. d. 22. q. 3. a. 1. ad 2. & op. 3. c. 247. AD *ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod aſcendere in cœlum conveniat Chriſto ſecundum Divinam naturam. Dicitur enim in Pſ. 46. Aſcendit Deus in jubilatione; & Deut. 33. Aſcenſor cœli auxiliator tuus. Sed iſta dicuntur de Deo etiam ante Chriſti incarnationem. Ergo Chriſto cōvenit aſcendere in cœlum, ſecundum quod Deus.*

2. *Præterea. Ejuſdem eſt aſcendere in cœlum, cujus eſt deſcendere de cęlo: ſecundum illud Jo. 3. Nemo aſcendit in cęlū, niſi qui de cęlo deſcendit, & Epheſ. 4. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit. Sed Chriſtus deſcēdit de cęlo, non ſecundū quod homo, ſed ſecundū quod Deus: non enim humana ejus natura ante in cęlo fuerat, ſed divina: ergo videtur, quod Chriſtus aſcēderit in cęlū, ſecundū quod Deus.*

3. *Præterea. Chriſtus ſua aſcenſione aſcēdit ad Patrē: Sed ad Patris æqualitatem non pervenit, ſecundum quod homo; ſic enim dicit, Pater major me eſt, ut habetur Jo. 14. ergo videtur, quod Chriſtus aſcendit ſecundū quod Deus.*

Sed contra eſt, quod Epheſ. 4. ſuper illud, quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcēdit? dicit gloſ. Conſtat quod ſecundū humanitatē Chriſtus deſcendit & aſcēdit. Ex gloſ. interlinearí.

Reſpondeo dicendum, quod ly ſecundum, duo poteſt notare, ſcilicet conditionem aſcendentis, & cauſam aſcenſionis. Et ſiquidem deſignet cōditionem aſcendentis, tunc aſcendere non poteſt convenire Chriſto ſecundum conditionem Divinæ naturæ, tum quia nihil eſt Divinitate altius, quo poſſit aſcendere: tum etiam quia aſcenſio eſt motus localis, qui Divinæ naturæ non competit, quæ eſt immobilis, & localis. Sed per hunc modum aſcenſio competit Chriſto ſecundum humanam naturam, quæ continetur loco, & morti ſubjici poteſt. Unde hoc ſenſu poterimus dicere, quod Chriſtus aſcendit in cœlum ſecundum quod homo, non ſecundum quod Deus. Si vero ly ſecundum, deſignet cauſam aſcenſionis, cum Chriſtus ex virtute Divinitatis in cœlum aſcenderit, non autem ex virtute humanæ naturæ, dicendum eſt, quod Chriſtus aſcendit in cœlum, non ſecundum quod homo, ſed ſecundum quod Deus. Unde Auguſt. dicit in ſerm. de Aſcenſione: De noſtro fuit, quod filius Dei pependit in cruce, ſed de ſuo, quod aſcendit. In ſer. 3. & eſt 176. in or. a med. t. 10.

Ad 1. ergo dicendum, quod auctoritates illæ prophetice dicuntur de Deo, ſecundum quod erat incarnandus. Poteſt tamen dici, quod aſcendere, etſi non proprie conveniat Divinę naturæ, poteſt tamen ei metaphorice convenire, prout ſcilicet dicitur in cor hominis aſcendere: quando cor hominis ſe ſubjicit, & humiliat Deo. Et eodem modo metaphorice dicitur aſcendere, reſpectu cujuſlibet creaturæ, ex eo, quod eam ſubjicit ſibi.

Ad 2. dicendum, quod ipſe idem eſt, qui aſcendit, & qui deſcendit; dicit enim Aug. in l. de Symb. Quis eſt, qui deſcendit? Deus homo. Quis eſt, qui aſcendit? idem ipſe Deus homo. Deſcenſus tamen duplex attribuitur Chriſto: unus quidem, quo dicitur deſcendiſſe de cœlo, qui quidem attribuitur Deo homini, ſecundum quod Deus. Non enim eſt iſte deſcenſus intelligendus ſecundum motum localem, ſed ſecundum exinanitionē, quæ, cum in forma Dei eſſet, ſervi formam ſuſcepit. Sicut enim dicitur exinanitus nō ex eo, quod ſuā plenitudinem amiſerit, ſed ex eo, quod noſtram parvitatem ſuſceperit: ita dicitur deſcendiſſe de cęlo, non quod cœlum deſeruerit, ſed quia naturam terrenā aſſumpſit in unitatem perſonæ. Alius autem eſt deſcenſus, quo deſcēdit in inferiores partes terræ: ut dicitur Epheſ. 4. Qui quidem eſt deſcenſus localis, unde competit Chriſto ſecundum conditionem humanæ naturæ. li. 4. c. 7. circ. prin. tom. 9.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus dicitur ad Patrem aſcendere, in quantum aſcendit ad conſeſſum paternæ dexteræ: quod quidem convenit Chriſto aliqualiter ſecundum divinam naturam, aliqualiter autem ſecundum humanam, ſecundum quod infra dicetur.

COMMENTARIUS.

DIſtinguit D. Th. in corpor. art. illam dictionem poſitam in titulo, *ſecundum divinam naturam*. Poteſt enim, inquit, indicare vel conditionem aſcendentis, vel cauſam aſcenſionis, id eſt, vel naturam, in qua recipitur motus aſcenſionis, vel quæ eſt principium talis motus. Priori ſenſu dicit, non aſcendere Chriſtum ut Deum, ſed ut hominem: quod eſt manifeſtum, ac per ſe notum. Quia natura divina eſt incapax talis motus, cum ſit ubique, & immutabilis: natura autem humana capax eſt, licet ſit unita Verbo: non eſt tamen ubique, ut latius dictum eſt ſuperiori tomo diſp. 32. ſect. 4. & quia hic eſt proprius ſenſus illius particulæ, *ſecundum quod*, ideo, licet per cōmunicationem idiomatum abſolute vera ſit hæc propoſitio: *Deus aſcendit*: hæc autem ſimpliciter eſt falſa, *in quantum Deus aſcendit*, juxta quæ fuſius tradita ſunt ſuperiori tomo diſp. 35. Secundo addit D. Th. ſi dictio, *ſecundum quod*, tantum ſignificet principium efficiens aſcenſionis, ſic Chriſtum aſcendiſſe ut Deum. Quia ex divino ſuppoſito habuit corpus illud virtutem aſcendendi. Objectio. Dices, corpus glorioſum ex virtute intrinſeca, & creata poteſt ſurſum moveri: ergo etiam Chriſti corpus virtute intrinſeca & creata aſcendere potuit: ergo neque denotando cauſam, & principium motus, aſcendit ut Deus. Reſponſ. Reſpondetur, argumentum procedere de virtute proxima effectiva motus: D. Thomam autem loqui de virtute principali. Unde hoc differt inter Chriſtum, & alios homines etiam beatos, quod illis virtus illa

illa agilitatis omnino ab extrinſeco confertur,& ex parte principalis motoris, qui eſt Deus, ſemper moventur ab extrinſeco: at vero Chriſti corpori illa virtus eſt aliquo modo ab intrinſeco, & debita ratione ſuppoſiti, a quo virtute propria poterat ſurſum ferri.

Aſcenſiones,& deſcenſiones attributæ Deo in ſcriptura quomodo.

In ſolut. ad 1. & 2. declarat D.Th.doctrinam articuli intelligendam eſſe de aſcenſione proprie dicta, ut ſignificat motum localem, quoniam per metaphoram tã aſcenſus, quam deſcenſus tribuuntur Deo, ut Deus eſt. Aſcendere enim dicitur in aliquem, quando ei dominatur, vel ſpeciali modo eum ſibi ſubjicit, & ſic dicitur, *aſcendere in cor.* Deſcendere autem dicitur, vel quando in hoc mundo inferiori ſpeciales effectus gratiæ operatur, vel novo modo apparet, quomodo dicitur Spiritus S. *deſcendiſſe.* Nam quia Deus ſpeciali modo dicitur in cęlo habitare, ideo quando novo modo apparet in terra, dicitur per metaphoram *deſcendere*. Et ita longe aliter dicitur Deus deſcendiſſe, quando factus eſt homo, Jo.3. & quando deſcendit ad inferos. Nam illud dicitur ſecundum prædictam metaphoram, & maxime quia aſſumpſit terrenam,& inferiorem quandam naturam: hoc vero dicitur ſecundum proprietatem motus localis in aſſumpta natura; & ita priori modo dicitur deſcendiſſe Deus, ut Deus, quia Deus eſt, qui factus eſt homo; poſteriori autem modo dicitur deſcendiſſe Deus, non ut Deus, ſed ratione naturæ aſſumptæ.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus aſcenderit propria virtute.

312. Op.3. c. 247.& op. 60. c.23. co.2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non aſcenderit propria virtute. Dicitur Marc.ult. quod Dominus Jeſus poſtquam loquutus eſt diſcipulis, aſſumptus eſt in cœlum. Et Act.1. dicitur, videntibus illis elevatus eſt,& nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Sed illud, quod aſſumitur & elevatur, ab alio videtur moveri. Ergo Chriſtus non propria virtute, ſed aliena ferebatur in cœlum.

2. Præterea. Corpus Chriſti fuit terrenum ſicut & corpora noſtra. Corpori autem terreno contra naturam eſt ferri ſurſum. Nullus autem motus eſt ex propria virtute ejus, quod contra naturam movetur. Ergo Chriſtus non aſcendit propria virtute in cœlum.

3. Præterea. Propria virtus Chriſti eſt virtus Divina. Sed motus ille non videtur fuiſſe ex virtute Divina: quia cum virtus Divina ſit infinita, motus ille fuiſſet in inſtanti,& ſic non potuiſſet videntibus diſcipulis elevari in cœlum: ut dicitur Act.1. Ergo videtur, quod Chriſtus non aſcenderit propria virtute.

Hom.29. in Evang. cir. med.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai.63. Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Et Greg. dicit in Hom. Aſcenſionis, notandum eſt, quod Helias in curru legitur aſcendiſſe: ut videlicet aperte demonſtraretur, quia homo purus adjutorio indigebat alieno. Redemptor autem noſter non curru, non Angelis ſublevatus legitur: quia qui fecerat omnia ſuper omnia, ſua virtute ferebatur.

Reſpondeo dicendum, quod in Chriſto eſt duplex natura, Divina, ſcilicet & humana, unde ſecundum utramque naturam poteſt accipi propria virtus ejus. Sed ſecundum humanam naturam poteſt accipi duplex virtus Chriſti. Una quidem naturalis, quæ procedit ex principiis naturæ, & tali virtute manifeſtum eſt, quod Chriſtus in cœlum non aſcendit. Alia autem virtus in humana natura Chriſti eſt virtus gloriæ, ſecundum quam Chriſtus in cœlum aſcendit. Cujus quidem virtutis rationem quidam accipiunt ex natura quintæ eſſentiæ, quæ eſt lux, ut dicunt, quam ponunt eſſe de compoſitione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in unum: ita quod in ſtatu hujus mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur:& ideo ſecundum naturam elementi prædominantis corpus humanum naturali virtute deorſum fertur. In ſtatu autem gloriæ prædominabitur natura cœleſtis: per cujus inclinationem & virtutem corpus Chriſti,& alia Sanctorum corpora feruntur in cœlum. Sed de hac opinione,& in prima parte habitum eſt, & infra magis agetur in tractatu de Reſurr. communi.

P p.q 76. a.7.

Hac autem opinione prætermiſſa, alii aſſignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cujus redundantia glorificabitur corpus, ut Aug. dicit ad Dioſc. Erit enim tanta obedientia corporis glorioſi ad animam beatam, ut (ſicut Aug. dicit 22. de Civit. Dei) ubi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Decet autem corpus glorioſum & immortale eſſe in loco cœleſti, ſicut dictum eſt. Et ideo ex virtute animæ volentis, corpus Chriſti aſcendit in cœlum. Sicut autem corpus efficitur glorioſum participatione animæ, ita, ut Aug. dicit ſuper Jo. participatione Dei fit anima beata. Unde prima origo aſcenſionis in cœlum eſt virtus divina. Sic igitur Chriſtus aſcendit in cœlum propria virtute, primo quidem virtute divina, ſecundo virtute animæ glorificatæ moventis corpus, prout vult.

Ep.56. ante me. t.1. l.22 c.ult. non remote a p t.5.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut Chriſtus dicitur propria virtute ſurrexiſſe, & tamen eſt ſuſcitatus a patre, eo quod eadem eſt virtus patris,& filii: ita etiam Chriſtus ex propria virtute aſcendit in cœlum, & tamen a patre eſt elevatus & aſſumptus.

Ad 2. dicendum, quod ratio illa probat, quod Chriſtus non aſcendit in cœlum propria virtute, quæ eſt naturæ humanæ naturalis: aſcendit tamen in cœlum propria virtute, quæ eſt virtus divina,& propria virtute, quæ eſt animæ beatæ. Et licet aſcendere ſurſum ſit contra naturam humani corporis ſecundum ſtatum præſentem, in quo corpus non eſt omnino ſubjectum ſpiritui: tamen non erit contra naturam neque violentum corpori glorioſo, cujus tota natura eſt omnino ſubjecta ſpiritui.

Ad 3. dicendum, quod etſi virtus divina ſit infinita, & infinite operetur, quantum eſt ex parte operantis, tamen effectus virtutis ejus recipitur in rebus ſecundum earum capacitatem,& ſecundum Dei diſpoſitionem. Corpus autem non eſt capax, ut in inſtanti localiter moveatur: quia oportet, quod commetiatur ſe ſpatio, ſecundum cujus diviſionem dividitur tempus: ut dicitur 6. Phyſ. Et ideo non oportet, quod corpus motum a Deo moveatur in inſtanti: ſed moveatur ea velocitate, qua Deus diſponit. li.6.te.37. 38.39. t.2.

COMMENTARIUS.

HIc articulus ex dictis in præcedenti perſpicuus eſt, & videri poſſunt ſuperius dicta de dote agilitatis. In ſolutione ad 3. attingit D.Th. quæſtionem, an corpus glorioſum poſſit moveri localiter in inſtanti, & ſignificat non poſſe. Quod intelligendum eſt de proprio motu, qui fit pertranſeundo totum ſpatium, & cum commenſuratione ad illud, ut etiam in loco citato tactum eſt.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſtus aſcenderit ſuper omnes cœlos.

313. 3.d.21.q. 3.a.3.q.1. & 4. contra c. 87. & op.6.c. 9.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non aſcenderit ſuper omnes cœlos. Dicitur enim in Pſ.10. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes ejus; quod autem eſt in cœlo, non eſt ſupra cœlum; ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cœlos.

2. Præterea. Super omnes cœlos non eſt aliquis locus, ut probatur in primo de cœlo. Sed omne corpus oportet eſſe in loco. Ergo corpus Chriſti non aſcendit ſuper omnes cœlos.

3. Præterea. Duo corpora non poſſunt eſſe in eodem loco. Cum igitur non ſit tranſitus de extremo in extremum, niſi per medium, videtur, quod Chriſtus non potuiſſet aſcendere ſuper omnes cœlos, niſi cœlum divideretur, quod eſt impoſſibile. lib.1.te. 69.t.2.

4. Præterea. Act.1. dicitur, quod nubes ſuſcepit eum ob oculis eorum. Sed nubes non poſſunt elevari ſupra cœlum; ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cœlos.

5. Præterea. Ibi credimus Chriſtum in perpetuum permanſurum, quo aſcendit. Sed quod contra naturam eſt, non poteſt eſſe ſempiternum: quia id, quod eſt ſecundum naturam, eſt ut in pluribus, & ut frequentius. Cum ergo contra naturam ſit corpori terreno, eſſe ſupra cœlum, videtur, quod corpus Chriſti ſupra cœlum non aſcenderit.

Sed contra eſt, quod dicitur Epheſ.3. Aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia.

Reſpondeo dicendum, quod quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem divinam, tanto ſunt ſuperiora corporali ordine, qui eſt ordo localis. Unde videbimus, quod corpora, quæ ſunt magis formalia, ſunt naturaliter ſuperiora (ut patet per Philoſophum in 4. Phyſ. & in 2. de cœlo); per formam enim unumquodque corpus participat divinum eſſe, ut patet in 1. Phyſ. Plus autem participat de Divina bonitate corpus per gloriam, quam quodcumque corpus naturale per formam ſuæ naturæ. Et inter cætera corpora glorioſa manifeſtum eſt, quod corpus Chri- lib.1.te. 81.t.2.

ſti majori refulget gloria: unde convenientiſſimum eſt ſibi, quod ſit ſupra omnia corpora conſtitutum in alto. Et ideo ſuper illud Epheſ. 4. Aſcendens in altum, dicit gloſſ. Loco, & dignitate. Gloſſ. interlinear. ibid.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſedes Dei dicitur eſſe in cœlo, non ſicut in continente, ſed magis ſicut in contento. Unde non oportet, aliquam partem cœli eo ſuperiorem eſſe: ſed ipſum eſſe ſuper omnes cœlos, ſicut & in Pſ. 8. dicitur: Elevata eſt magnificentia tua ſuper cœlos, Deus.

Ad 2. dicendum, quod locus habet rationem continentis. Unde primum continens habet rationem primi locantis, quod eſt primum cœlum. In tantum igitur corpora indigent eſſe in loco per ſe, inquantum indigent contineri a corpore cœleſti. Corpora autem glorioſa, & maxime corpus Chriſti, non indiget tali continentia. Quia nihil recipit a corporibus cœleſtibus, ſed a Deo mediante anima. Unde nihil prohibet corpus Chriſti eſſe extra totam continentiam cœleſtium corporum, & non eſſe in loco continente: nec tamen oportet, quod extra cœlum ſit vacuum. Quia non eſt ibi locus: nec eſt ibi aliqua potentia ſuſceptiva alicujus corporis, ſed potentia illuc perveniendi eſt in
li. 1. co. 69. t. 2. Chriſto. Quod autem Ariſtoteles probat 1. de cœlo, quod extra cœlum non eſt corpus, intelligendũ eſt de corporibus in ſolis naturalibus cõſtitutis: ut per probationes apparet.

Ad 3. dicendum, quod quamvis de natura corporis non ſit, quod poſſit eſſe in eodem loco cum alio corpore: tamen poteſt hoc Deus facere per miraculum, quod in eodem loco poſſit eſſe ſimul cum alio corpore: ſicut & fecit, ut corpus Chriſti de clauſo utero B. Virginis exiret, & quod intra-
Hom 26. in Evang. non procul a prin. vit januis clauſis ad diſcipulos: ſicut dicit beatus Gregor. Corpus ergo Chriſti ſimul poteſt eſſe cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis, ſed per virtutem divinam aſſiſtentem, & hoc operantem.

Ad 4. dicendum, quod nubes illa non præbuit adminiculum Chriſto aſcendenti per modum vehiculi: ſed apparuit in ſignum divinitatis, ſecundum quod gloria Dei Iſrael apparebat ſuper tabernaculum in nube.

Ad 5. dicendum, quod corpus glorioſum non habet ex principiis ſuæ naturæ, quod poſſit in cœlo, aut ſupra cœlum eſſe: ſed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit gloriam. Et ſicut motus glorioſi corporis ſurſum non eſt violentus: ita nec quies eſt violenta: unde nihil prohibet, eam eſſe ſempiternam.

COMMENTARIUS.

Reſponſio D. Thomæ eſt, Chriſtum aſcendiſſe ſuper omnia cœleſtia corpora, ita ut totum Chriſti corpus ſit extra ſuperficiem ultimam, ſeu convexam cœli empyrei, neque ullo corpore contineatur, ſeu circumdetur. Ita enim ipſe D. Thom. in ſol. ad 2. expoſuit, quæ in corpore docuerat (ut recte Cajetan. notavit); de qua re poſtea differendum eſt.

ARTICULUS V.

Utrum corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem.

313.
Inf. q. 18. a. 3. co. & Pſ. 8. fi. & Eph. 1. lec. 7. fi. & c. 4. lect. 3. fin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem. Eorum enim, quæ non dicuntur ſecundum unam rationem, non poteſt convenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus, & ſpiritualibus creaturis, ut patet ex his, quæ dicta ſunt in prima parte. Ergo videtur, quod non poſſit dici, corpus Chriſti aſcendiſſe ſuper omnem creaturam ſpiritualem.

2. Præterea. Auguſt. dicit in lib. de Vera relig. quod
c. 55. aliquantulũ a pr. t. 1. omni corpori ſpiritus præfertur. Sed nobiliori rei ſublimior debetur locus. Ergo videtur, quod Chriſtus non aſcenderit ſuper omnem ſpiritualem creaturam.

3. Præterea. In omni loco eſt aliquod corpus, cum nihil ſit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum, quam ſpiritus in ordine naturalium corporum, nullus locus erit ſuper omnem ſpiritualem creaturam. Non ergo corpus Chriſti potuit aſcendere ſuper omnem ſpiritualem creaturam.

Sed contra eſt, quod dicitur Epheſ. 1. Conſtituit illum ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & ſupra omne nomen, quod nominatur ſive in hoc ſeculo, ſive in futuro.

Reſpondeo dicendum, quod alicui rei debetur tanto altior locus, quanto eſt nobilior: ſive debeatur ei locus per modum contactus corporalis, ſicut corporibus: ſive per modum contactus ſpiritualis, ſicut ſpiritualibus ſubſtantiis. Exinde enim ſpiritualibus ſubſtantiis debetur ſecundum quandam congruentiam locus cœleſtis, qui eſt ſupremus locorum, quia illæ ſubſtantiæ ſunt ſupremæ in ordine ſubſtantiarum. Corpus autem Chriſti, licet conſiderando conditiones naturæ corporeæ ſit infra ſpirituales ſubſtantias, conſiderando tamen dignitatem unionis, qua eſt perſonaliter Deo conjunctum, excellit dignitatem omnium ſpiritualium ſubſtantiarum. Et ideo ſecundum prædictæ congruentiæ rationem debetur ſibi locus altior ultra omnem Hom. 23. in Evang. in fi.
creaturam etiam ſpiritualem. Unde & Greg. dicit in hom. Aſcenſ. quod qui fecerat omnia, ſuper omnia ſua virtute ferebatur.

Ad 1. ergo dicendum, quod licet alia ratione attribuatur locus corporali & ſpirituali ſubſtantiæ: tamen hoc eſt in utraque ratione commune, quod digniori rei attribuitur ſuperior locus.

Ad 2. dicendum, quod ratio illa procedit de corpore Chriſti ſecundum conditionem naturæ corporeæ, non autem ſecundum rationem unionis.

Ad 3. dicendum, quod comparatio iſta poteſt attendi vel ſecundum rationem locorum: & ſic nullus locus eſt tam altus, qui excedat dignitatem ſpiritualis ſubſtantiæ, ſecundum quod procedit objectio. Vel ſecundum dignitatem eorum, quibus attribuitur locus: & ſic corpori Chriſti debetur, ut ſit ſupra ſpirituales creaturas.

COMMENTARIUS.

Difficile explicatu eſt, quid in hoc articulo D. Thom. docere voluerit. Nam ſi ſit ſermo de Aſcenſione ſuper angelos, dignitate & majeſtate, res hæc non pertinebat ad diſputationem præſentem de locali & corporali Aſcenſione Chriſti. Neque enim Chriſtus per hanc Aſcenſionem, illam dignitatem aſſequutus eſt: ſed per unionem hypoſtaticam & beatitudinem. Si autem ſermo ſit de Aſcenſione ſuper Angelos in ſitu locali, ſic eſt difficilis comparatio, quia nullus eſt locus ſuperior proprio loco ſanctorum angelorum: ergo non potuit Chriſtus aſcendere ſuper angelos. Quia hæc comparatio ſolum poteſt fieri ratione locorum, ut recte Cajetanus notavit. Antecedens patet. Quia Angeli ſunt in cœlo empyreo, qui eſt ſupremus locus, & in ſuperficie extima illius cœli non eſt una pars altior alia, cum ſit perfecte ſphæricum. Reſpondet Cajetanus, licet ſuperficies convexa illius cœli ſit ſphærica, & hac ratione nulla pars ſit altior altera reſpectu centri: poſſe tamen in ea ſuperficie conſiderari quandam partem, v. g. orientalem divinitus deſtinatam, ut ſit veluti ſolium principis, & ille cenſetur locus ſupremus totius cœli, & alia, quo ſunt illi magis, minusve propinqua, eo inferiora, vel ſuperiora cenſentur. Unde pro varietate meritorum unuſquiſque habebit proportionatum locum Chriſto propinquiorem, vel diſtantiorem. Et hoc modo facile intelligitur non ſolum Chriſtum, ſed etiam B. Virginem ſuperare omnes angelos in ſitu. Quia ipſi etiam conſequentur hujuſmodi locum non juxta dignitatem naturæ, ſed juxta proportionem meritorum. Quæ reſponſio eſt quidem ingenioſa, ſupponit tamen multa, quæ ſatis nobis incerta ſunt, Primum, ſupremam illam partem cœli, quæ futura eſt beatorum locus, eſſe rotundam & nullam ibi eſſe planitiem, vel locorum inæqualitatem, ſecundum majorem, vel minorem diſtantiam e centro terræ. Deinde ſupponit, ſingulos beatos habituros loca fixa, & quaſi immobilia ſingulorum meritis proportionata. Præterea hinc oriri poteſt difficultas, quomodo omnes homines habentes æqualia merita poſſint ſemper accipere loca æque digna. Tum quia loca æque diſtantia ſunt finita, & ita fieri poteſt, ut non omnes æque beati in locis æque diſtantibus collocari poſſint. Tum etiam quia ad dignitatem loci non ſolum pertinet diſtantia: ſed etiam ſitus, & ordo. Unde vix poſſunt eſſe duo loca æque diſtantia, & dignitate omnino æqualia. Ad hæc, ſi corpora hominum ita ſunt ſitu ordinanda in convexo cœli, multa non poterunt per lineam rectam reſpicere in corpus Chriſti, præſertim ſi longe diſtent ab eo. Denique in ſubſtantiis angelicis non facile accommodatur hujuſmodi ſitualis ordo. Quia ſicut corpus Chriſti, & cætera beata corpora ſunt, vel erunt extra convexum cœli, & ad ſummum illud contingent plantis pedum: ita ſubſtantiæ angelorum ſecundum ſuam realem præſentiam eſſe poterunt extra

Ordo ſitualis locorum ac ſedium pro cælitibus num neceſſarius.

am-

ambitum cæli (nulla enim eſt ratio,ob quam neceſſariũ ſit ſubſtantias ſpirituales contineri intra cælum, cum corpora humana non contineantur); ergo, ſi juxta proportionem meritorum loca angelorum & hominum coordinanda ſunt, oportebit unicuique angelorum adæquatum ſuæ ſubſtantiæ concedere, qui fortaſſe ampliſſimus eſt. Unde cum ſit innumera multitudo angelorũ, & ſinguli juxta varietatem meritorum inter homines collocandi ſint, neceſſario fiet, ut & homines multi longiſſime diſtent in ſitu locali a corpore Chriſti, & inter ipſos homines interponantur magna ſpatia vacua corporibus interdum majora, interdum minora pro angelorum varietate, ex quo non poteſt debitus ordo, & optima diſpoſitio illorum ſituum, ac locorum reſultare. Quare non videtur neceſſarium, ſubſtantias ſpirituales ad hunc ſitualem ordinem redigere. Præterea, ſi unus ſit ſupremus locus cæli a Deo deſignatus, infra quem omnes angelicæ ſubſtantiæ collocantur, antequam Chriſtus homo illuc aſcenderet, atque illum locum occuparet, quomodo coordinabantur loca angelorum beatorum in cælo? Sciebant ne jam, quis nam eſſet ille locus, qui futurus erat thronus corporis Chriſti, & circa illum propriis ſedibus, ac locis conſtituebantur, in quibus perpetuo manſuri eſſent? Atque eodem modo percontari poſſumus, an prius quam homines cælos aſcenderent, angeli haberent loca ſua propinqua, & contigua: poſtea vero aſcendentibus hominibus, qui quoſdam angelos meritis ſuperent, aliis vero inferiores ſint, ſecernantur loca angelorum hominibus interponendis, an vero a principio habuerint proprias ſedes loco disjunctas, vacuis manentibus intermediis locis donec ab hominibus impleantur? Hæc omnia oſtendunt, quod Iſaias, & Paulus dixerunt: *Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te*, non ſolum de ſpiritalibus bonis, ſed etiam de corporei loci pulchritudine, magnitudine, ac ſitu vera eſſe.

Quapropter arbitror, nihil in hac re eſſe temere aſſerendum, nec negandam communem conceptionem omnium, quod ille locus rotundus ſit etiam quoad ſuperficiem extimam cæli empyrei. Nam licet hoc ex motu colligi non poſſit, cum illud cælum immobile ſit: tamen videtur conſentaneum naturæ cæleſtis corporis, nec eſt cur aliquid novum ſine magno fundamento fingamus. Deinde non exiſtimo ſedes, vel loca beatorum ita eſſe fixa, & immobilia, ut neque ipſi ab eis moveri, neque ipſa ab aliis occupari poſſint. De angelis enim beatis ſcimus deſcendere, atque aſcendere in cælum, homines vero, ſeu animæ regulariter non deſcendunt, quia non pertinet ad earum ſtatum, vel miniſterium: cur autem non poſſint in ipſo cælo diſcurrere, & moveri, non video, & in ſuperioribus oſtendimus, corpora beata poſt reſurrectionem poſſe mutare loca. Quod ſi interdum unus beatus ſuum locum deſerit, quid eſt, cur non poſſit alius illum occupare, & Chriſto, vel alteri beato propinquus fieri?

Sedes, & loca beatorum in cælo non ſunt immobilia.

Tandem cenſeo (ſi qua eſt diſtinctio hujuſmodi locorum in cælo) eorum dignitatem magis conſiſtere in quodam ordine, & habitudine, quam in ſitus altitudine. Interdum enim locus cenſetur digniſſimus magis propter dignitatem ejus, qui exiſtit in loco, quam propter aliam loci eminentiam, atque hoc modo exiſtimo locum Chriſti in cælo eſſe eminentiſſimum non tam eminentia ſitus, quam dignitatis. Nam ſecluſa hac dignitate, quæ ſumitur ex perſona, vix poteſt intelligi, cur unus locus dicatur altior etiam reſpective. Quia ſicut reſpectu loci Chriſti alii ſunt inferiores: ita ſi ratio localis ſitus pręciſe conſideretur reſpectu uniuſcujuſque, reliqui poſſunt dici inferiores. Et hac ratione, quamvis Chriſtus in cælo mutaret interdum locum, ſemper locus ille erit ſupremus, & digniſſimus, ubi ipſe fuerit: reliqua vero loca eo erunt digniora, quo Chriſto propinquiora. Ipſi vero Beati, quãvis non ſemper ſint in eiſdem locis: tamen quo fuerint ſanctiores, eo habebunt jus magis appropinquandi Chriſto, & ut alii ipſis cedant, quando voluerint in propriis locis, ac ſedibus conſtitui. Atque ad hunc modum poſſunt reliqua excogitari, & hæc non ſunt contraria iis, quæ D.Th. & Cajetanus docuerunt, ſed eorum mentem magis explicant.

ARTICULUS VI.

Utrum Aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis. Chriſtus enim fuit cauſa noſtræ ſalutis, in quãtum ſalutem noſtram meruit. Sed per aſcenſionem nihil nobis meruit: quia aſcenſio pertinet ad præmium exaltationis ejus. Non eſt autem idẽ meritum & præmium, ſicut nec via & terminus: ergo videtur, quod aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis.

2. Præterea. Si aſcenſio eſt cauſa noſtræ ſalutis, maxime hoc videtur quantum ad hoc, quod aſcenſio ejus ſit cauſa noſtræ aſcenſionis: ſed hoc collatum eſt nobis per ejus paſſionem: quia ut dicitur Hebr. 10. habemus fiduciam in introitu Sanctorum per ſanguinem ipſius. Ergo videtur, quod aſcenſio Chriſti non fuerit cauſa noſtræ ſalutis.

3. Præterea. Salus nobis per Chriſtum collata, eſt ſempiterna: ſecundum illud Iſai. 15. Salus autem mea in ſempiternum erit. Sed Chriſtus non aſcendit in cœlum, ut ibi in ſempiternum eſſet. Dicitur enim Act. 1. Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ita veniet. Legitur etiam, multis Sanctis ſe demonſtraſſe in terris poſt ſuam aſcenſionem, ſicut de Paulo legitur Act. 9. Ergo videtur, quod ejus aſcenſio non ſit cauſa noſtræ ſalutis.

Sed contra eſt, quod ipſe dicit Jo. 16. Expedit vobis, ut ego vadam, id eſt, ut recedam a vobis per aſcenſionem.

Reſpondeo dicendum, quod aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtæ ſalutis dupliciter. Uno modo ex parte noſtra: alio modo ex parte ipſius. Ex parte quidem noſtra, in quantum per Chriſti aſcenſionem mens noſtra movetur in ipſum. Quia per ejus aſcenſionem (ſicut ſupra dictum eſt) primo quidem datur locus fidei, ſecundo ſpei, tertio charitati. Quarto etiã per hoc reverentia noſtra augetur ad ipſum, dum jam non exiſtimamus eum ſicut hominem terrenum, ſed ſicut Deum cœleſtem, ſicut & Apoſt. dicit 2. ad Cor. 5. Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum (id eſt, mortalem, per quod putavimus eum tantum hominem: ut gloſſ. exponit) ſed nunc jam non novimus. Ex parte autem ſua quantum ad ea, quæ ipſe fecit, aſcendens propter noſtram ſalutem: primo quidem viam nobis præparavit aſcendendi in cœlum, ſecundum quod ipſe dicit Jo. 14. Vado parare vobi locum: & Mich. 2. Aſcendit, pandens iter ante eos. Quia enim ipſe eſt caput noſtrum, oportet illuc ſequi mẽbra, quo caput præceſſit. Unde dicitur Jo. 14. Ut ubi ego ſum, & vos ſitis. Et in hujus ſignum, animas Sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cœlum traduxit: ſecundum illud Pſal. 67. Aſcendens Chriſtus in altum, captivam duxit captivitatem: Quia ſcilicet eos, qui fuerant a diabolo captivati, ſecum duxit in cœlum, quaſi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captivos, utpote per victoriam acquiſitos. Secũdo, quia ſicut Pontifex in veteri Teſtamento intrabat Sanctuarium, ut aſſiſteret Deo pro populo: ita Chriſtus intravit cœlum ad interpellandum pro nobis, ut dicitur Hebr. 7. Ipſa enim repræſentatio ſui ex natura humana, quam in cœlum intulit, eſt quædam interpellatio pro nobis: ut ex quo Deus humanam naturam ſic exaltavit in Chriſto, etiam eorum miſereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam aſſumpſit. Tertio, ut in cœlorum ſede quaſi Deus, & Dominus conſtitutus, exinde divina dona hominibus mitteret, ſecundum illud Epheſ. 4. Aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia, ſcilicet donis ſuis, ſecundum gloſſam.

art. 1. hujus 2. quæſt. ad 3.

gl. ord. & interl. ibid.

Ad 1. ergo dicendum, quod aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtræ ſalutis, non per modum meriti, ſed per modum efficientiæ: ſicut ſupra de Reſurrectione dictum eſt.

gl. interl. ibid.

Ad 2. dicendum, quod paſſio Chriſti eſt cauſa noſtræ aſcenſionis in cœlum proprie loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, aſcenſio autem Chriſti eſt directe cauſa aſcenſionis noſtræ, quaſi inchoando ipſam in capite noſtro, cui oportet membra conjungi.

q. 16. a. 1. ad 3.

Ad 3. dicendum, quod Chriſtus ſemel aſcendens in cœlum, adeptus eſt ſibi & nobis in perpetuum jus, & dignitatem manſionis cœleſtis. Cui tamen dignitati non derogat, ſi ex aliqua diſpenſatione Chriſtus quandoque corporaliter ad terram deſcendat, vel ut oſtendat ſe omnibus, ſicut in judicio, vel ut oſtendat ſe alicui ſpecialiter, ſicut Paulo, ut habetur Act. 9. Et ne quis credat hoc factum fuiſſe, non Chriſto ibi corporaliter præſente, ſed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc, quod ipſe Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. ad confirmandam reſurrectionis fidem. Noviſſime omnium tanquam abortivo viſus eſt & mihi. Quæ quidem viſio veritatem reſurrectionis non probaret, niſi verum Chriſti corpus viſum fuiſſet ab eo.

COMMENTARIUS.

DOctrina D.Th. in hoc art. eſt optima, ſed nullam habet difficultatem, & præterea de hac re multa diximus in 1. art. hujus q. & in 1. tomo, ubi diſp. 31. ſect. 7. declaravimus, quomodo Chriſtus operetur noſtram ſalutem per operationes, quæ in ſua humanitate præceſſerunt: & diſp. 32. ſect. 4. quomodo aſcendens in cœlum adimpleverit omnia: & diſp. 45. ſect. 2. quomodo in cœlo exiſtens oret pro nobis. Quod autem in ſol. ad 3. tangit D.Th. an poſtquam Chriſtus aſcendit in cœlum, inde aliquando deſcenderit, poſtea diſputandum eſt.

QUÆSTIO LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, utrum Chriſtus ſedeat ad dexteram Dei Patris. Secundo, utrum hoc conveniat ſibi ſecundum divinam naturam. Tertio, utrum conveniat ſibi ſecundum humanam naturā. Quarto, utrum hoc ſit proprium Chriſti.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſto conveniat ſedere ad dexteram Dei Patris.

316.
d. 32. q 3. a. 3. q. 2. & op. 3. c. 247. & op. 6. c. 9. & ad Heb. 8. lec. 1. co. 1.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto non conveniat ſedere ad dexteram Dei Patris. Dextera enim, & ſiniſtra ſunt differentiæ poſitionum corporalium. Sed nihil corporale convenit Deo: quia Deus ſpiritus eſt, ut habetur Joan. 4. Ergo videtur, quod Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris.

2. Præterea. Si aliquis ſedet ad dexteram alicujus, ille ſedet ad ſiniſtram ejus. Si ergo Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ſequitur, quod Pater ſedeat ad ſiniſtram Filii, quod eſt inconveniens.

3. Præterea. Sedere & ſtare videntur oppoſitionem habere. Sed Stephanus dicit Act. 7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem a dextris virtutis Dei; ergo videtur, quod Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. ult. Dominus quidem Jeſus poſtquam loquutus eſt eis, aſcendit in cœlum, & ſedet a dexteris Dei.

Reſpondeo dicendum, quod in nomine Seſſionis poſſumus duo conſiderare, videlicet quietem, ſecundum illud Luc. ult. Sedete hic in civitate. Et etiam regiam, vel judiciariam poteſtatem, ſecundum illud Proverb. 20. Rex qui ſedet in ſolio judicii diſſipat omne malū intuitu ſuo. Utroque ergo modo Chriſto convenit ſedere ad dexteram Patris. Uno quidem modo in quantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quæ ejus dextera dicitur: ſecundum illud Pſ. 15. Delectationes in dextera tua uſque in finem. Unde Auguſt. dicit in l. de Symbolo. Sedet ad dexteram Patris: Sedere, habitare intelligite, quomodo dicimus de quocumque homine, in illa patria ſedit per tres annos. Sic ergo credite Chriſtum habitare in dextera Dei Patris: beatus enim eſt, & ipſius beatitudinis nomen eſt dextera Patris. Alio modo dicitur Chriſtus ſedere ad dexteram Dei Patris, in quantum Patri corregnat, & ab eo habet judiciariā poteſtatem: ſicut ille, qui conſidet Regi ad dexteram, aſſidet ei in regnando, & judicando. Unde Auguſt. dicit in alio ſerm. de Symbolo. Ipſam dexteram intelligite poteſtatem quam accepit ille homo ſuſceptus a Deo, ut veniat judicaturus, qui prius venerat judicandus.

lib. 2. de ſymb. c. 7. non longe a pri. tom. 9.

Ad 1. ergo dicendum, quod (ſicut Damaſc. dicit in 4. lib.) non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim qui circumſcriptibilis eſt, localē adipiſcetur dexteram? Dextera enim, & ſiniſtra eorum, quæ circumſcribuntur, ſunt. Dexteram autem Patris, dicimus gloriam, & honorem Divinitatis.

Ad 2. dicendum, quod ratio illa procedit, ſecundum quod ſedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Unde Aug. dicit in quodam ſermone de Symbolo. Si carnaliter acceperimus, quod Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ille erit ad ſiniſtram. Ibi autem, ſcilicet in æterna beatitudine, omnis dextera eſt, quia nulla eſt ibi miſeria.

lib. 1. de ſymb. c. 4. circa med. tom. 9.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut Greg. dicit in hom. aſcenſionis) ſedere judicantis eſt, ſtare vero pugnantis, vel adjuvantis. Stephanus ergo in labore certaminis poſitus, ſtantem vidit, quem adjutorem habuit. Sed hunc poſt aſcenſionem Marc. ſedere ſcribit, quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriam judex in fine videbitur.

homil. 29. in Evang. poſt med. illius.

COMMENTARIUS.

IN hoc articulo docet D.Th. hanc eſſe metaphoricam locutionem, & metaphoram conſiſtere in duabus vocibus, ſcilicet in verbo *ſedere*, quod non ſignificat corporaliter ſedere, ſed exiſtere, permanere, habitare, pacifice poſſidere: & in voce *dextera*, quæ non ſignificat partem corporis humani, nec localem ſitum: ſed divinam beatitudinem, vel poteſtatem judicandi & regendi. Qua expoſitione poſita facile intelligitur, quomodo Chriſtus dicatur *ſedere ad dexteram Dei*. Et hinc etiam expediuntur facillime omnia, quæ D.Th. in reliquis articulis tractat. Nam ſi per dexteram Dei intelligamus beatitudinem per eſſentiam, ſic Verbum divinum etiam ut Deus ſedet ad dexteram Patris, id eſt, exiſtit in eadem gloria, beatitudine, & dignitate, quam habet pater: non tamen ita proprie dicetur Pater ſedere ad dexteram filii, quia illa particula, *ad*, videtur ordinem, ſeu authoritatem originis importare. At vero ſi per dexteram intelligamus participationem creatam divinæ beatitudinis, & poteſtatis, ſicut hæc non eſt collata Chriſto, ut Deo, ſed ut homini: ita non convenit illi ſub hac ratione ſedere ad dexteram patris, ut Deo, ſed ut homini. Præterea, ſi *dextera Dei* ſignificet abſolute participationem divinæ beatitudinis, ſic non ſoli Chriſto, ſed omnibus beatis competit ſedere ad dexteram Dei, juxta illud ad Epheſ. 2. *Conreſuſcitavit nos, & conſedere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu.* Nam in Chriſto tamquam in capite omnes reſurgimus, & aſcendimus, & per ipſum datur nobis ſpes reſurgendi, & aſcendendi, ac perpetuo beatitudinem poſſidendi, quod eſt, *ſedere ad dexteram Dei*, juxta hanc explicationem. Si autem *dextera Dei*, quaſi per antonomaſiam ſignificet eminentem participationem divinæ beatitudinis præ ceteris aliis creaturis, cum quadam dominativa poteſtate quaſi propria, & connaturali, ſic proprium eſt Chriſti, ſedere ad dexteram Dei, juxta illud Hebr. 1. *Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dexteris meis.* Quamquam enim hic locus intelligi poſſit de filio ratione divinæ naturæ: tamen & proprius intelligitur de Chriſto, ut homine (ſicut infra dicemus) & ex uno ſenſu neceſſario ſequitur alius. Nam ſi Chriſtus eſt verus Dei filius ſedens a dextris Dei in vera æqualitate cum Patre, neceſſe eſt, ut etiam in quantum homo, gloria, & majeſtate præcedat omnes creaturas, atque adeo, ut etiam ſecundum humanitatem ad dexteram Dei ſedeat præ omnibus creaturis. Et hæc ſufficiunt ad explicationem omnium articulorum ſequentium, quia nulla in eis occurrit difficultas circa D.Th. contextum: de re autem ipſa in diſputatione ſequenti nonnihil dicemus.

ARTICULUS II.

Utrum ſedere ad dexteram Patris conveniat Chriſto ſecundum quod Deus.

317.
Heb. 1. l. 3. c. 1. & lec. 6. pr. & c. 8. le. 7. co. 1. & 3. & 4.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod ſedere ad dexteram Patris, non conveniat Chriſto, ſecundum quod Deus. Chriſtus enim, ſecundum quod eſt Deus, eſt dextera patris. Sed non videtur idem eſſe dextera alicujus, & ille, qui ſedet ad dexteram ejus. Ergo Chriſtus ſecundum quod eſt Deus, non ſedet ad dexteram Patris.

2. Præterea. Marc. ult. dicitur, quod Dominus Jeſus aſſumptus eſt in cælum, & ſedet a dexteris Dei: Chriſtus autem non eſt aſſumptus in cælum, ſecundum quod Deus: ergo etiam neque ſecundum quod Deus ſedet a dexteris Dei.

3. Præterea. Chriſtus, ſecundum quod Deus, eſt æqualis patri, & Spiritui S. Ergo ſi Chriſtus, ſecundum quod Deus ſedet ad dexteram patris pari ratione & Spiritus S. ſedebit ad dexteram Patris & Filii, & ipſe Pater ad dexteram Filii, & Spiritus S. quod nuſquam invenitur.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit, quod dexteram Patris dicimus gloriam, & honorem divinitatis, in qua filius Dei exivit ante ſecula, ut Deus & patri conſubſtantialis.

lib. 4. col. c.

Reſpondeo dicendum, quod ut ex prædictis patet, nomine dexteræ tria intelligi poſſunt. Uno modo, ſecundum Damaſc. gloria divinitatis: alio modo, ſecundum Auguſt. beatitudo patris: tertio modo, ſecundum eundem, judiciaria

ria poteſtas. Seſſio autem, ut dictum eſt, vel habitationem, vel regiam, ſeu judiciariam dignitatem deſignat. Unde ſedere ad dexteram patris nihil aliud eſt, quam ſimul cum patre habere gloriam divinitatis, & beatitudinem, & judiciariam poteſtatem: & hoc immutabiliter & regaliter. Hoc autem convenit filio Dei, ſecundum quod Deus. Unde manifeſtum eſt, quod Chriſtus, ſecundum quod Deus, ſedet ad dexteram patris. Ita tamen quod hæc propoſitio, ad quæ tranſitiva eſt, ſolam diſtinctionem perſonalem importat, & originis ordinem, non autem gradum naturæ, vel dignitatis, qui nullus eſt in divinis perſonis: ut in prima parte habitum eſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod filius Dei dicitur dextera Patris appropriate per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera Patris ſecundum tres ſignificationes prædictas eſt aliquid commune tribus perſonis.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus ſecundum quod homo eſt aſſumptus ad divinum honorem, qui in prædicta ſeſſione deſignatur. Sed tamen ille honor Divinus convenit Chriſto in quantum eſt Deus, non per aliquam aſſumptionem, ſed per æternam originem.

Ad 3. dicendum, quod nullo modo poteſt dici, quod Pater ſedeat ad dexteram Filii, vel Spiritus Sancti, quia Filius & Spiritus Sanctus trahunt originem a Patre, & non e converſo. Sed Spiritus Sanctus proprie poteſt dici ſedere ad dexteram Patris, vel Filii, ſecundum ſenſum prædictum: licet ſecundum quandam appropriationem attribuatur Filio, cui appropriatur æqualitas: ſicut dicit Aug. quod in Patre eſt unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto unitatis, æqualitatiſque connexio.

ARTICULUS III.

Utrum ſedere ad dexteram Patris, conveniat Chriſto ſecundum quod homo.

318. Locis ſup. ar. 2. in duct. l. 4. c. 2. a med.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod ſedere ad dexteram Patris, non conveniat Chriſto, ſecundũ quod homo. Ut enim Damaſc. dicit, dexteram Patris dicimus gloriam & honorem divinitatis. Sed honor & gloria divinitatis non convenit Chriſto, ſecundum quod homo. Ergo videtur, quod Chriſtus, ſecundum quod homo, non ſedeat ad dexteram Patris.

2. Præterea. Sedere ad dexteram regnantis, ſubjectionem excludere videtur: quia qui ſedet ad dexteram regnantis, quodammodo illi conregnat: Chriſtus autem, ſecundum quod homo, eſt ſubjectus patri: ut dicitur 1. ad Corint. 15. Ergo videtur, quod Chriſtus ſecundum quod homo, non ſit ad dexteram patris.

3. Præterea. Rom. 8. ſuper illud, qui eſt ad dexteram Dei, exponit gloſ. id eſt, æqualis patri in honore, quo Deus pater eſt: vel ad dexteram patris, id eſt, in potioribus bonis Dei. Et ſuper illud Hebr. 1. Sedet ad dexteram majeſtatis in excelſis, & gloſ. id eſt, ad æqualitatem patris: ſuper omnia, & loco, & dignitate. Sed eſſe æqualem Deo, non convenit Chriſto, ſecundum quod homo: nam ſecundum hoc ipſe dicit Joan. 14. Pater major me eſt. Ergo videtur, quod ſedere ad dexteram patris, non conveniat Chriſto, ſecundum quod homo.

(gloſſ. ord. in hoc loco tom. 5.)

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de ſymbolo: ipſam dexteram, intelligite poteſtatem, quam accepit ille homo ſuſceptus a matre, ut veniat judicaturus, qui prius erat judicandus.

(lib. 2. de ſymbol. c. 7. non lõge a pri. tom. 9. Epheſ. 1. art. præc.)

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) nomine dexteræ patris intelligitur, vel ipſa gloria Deitatis ipſius, vel beatitudo æterna ejus, vel poteſtas judiciaria, & regalis. Hæc autem præpoſitio, ad, quendam acceſſum ad dexteram deſignat, in quo deſignatur convenientia cum quadam diſtinctione, ut ſupra dictum eſt. Quod quidem poteſt eſſe tripliciter. Uno modo, ut ſit convenientia in natura, & diſtinctio in perſona, & ſic Chriſtus, ſecundum quod filius Dei ſedet ad dexteram patris, quia habet eandem naturam cum patre. Unde prædicta conveniunt eſſentialiter filio, ſicut & patri, & hoc eſt eſſe in æqualitate patris. Alio modo ſecundum gratiam unionis, quæ importat e converſo diſtinctionem naturæ, & unitatem perſonæ. Et ſecundum hoc Chriſtus ſecundum quod homo eſt filius Dei, & per conſequens ſedens ad dexteram patris: ita tamen, quod ly ſecundum quod non deſignet conditionem naturæ, ſed unitatem ſuppoſiti: ut ſupra expoſitum eſt. Tertio modo poteſt prædictus acceſſus intelligi ſecundum gratiam habitualem, quæ abundantior eſt in Chriſto præ omnibus aliis creaturis, in tantum quod ipſa natura humana in Chriſto eſt beatior cæteris creaturis, & ſuper omnes alias creaturas habens regiam & judiciariam poteſtatem. Sic igitur ſi ly ſecundum quod, deſignat conditionem naturæ, Chriſtus, ſecundum quod Deus, ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in æqualitate Patris: ſecundum autem quod homo, ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in bonis paternis potioribus, præ cæteris, id eſt, in majori beatitudine, & habens judiciariam poteſtatem. Si vero ly ſecundum quod, deſignet unitatem ſuppoſiti, ſic etiam ſecundum quod homo, ſedet ad dexteram patris ſecundum æqualitatem honoris: in quantum ſcilicet eodem honore veneramur ipſum filium Dei, cum natura aſſumpta, ut ſupra dictum eſt.

Ad 1. ergo dicendum, quod humanitas Chriſti ſecundum conditiones ſuæ naturæ non habet gloriam, vel honorem Deitatis: quam tamen habet ratione perſonæ, cui unitur. Unde ibidem Damaſc. ſubdit. In qua ſcilicet gloria Deitatis, Dei filius exiſtens ante ſæcula, ut Deus & Patri conſubſtantialis ſedet, conglorificata carne ejus: adoratur enim una hypoſtaſis una adoratione cum carne ſua, ob omni creatura.

Ad 2. dicendum, quod Chriſtus ſecundum quod homo, ſubjectus eſt patri, prout ly ſecundum quod, deſignat conditionem naturæ, & ſecundum hoc non competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundum rationem æqualitatis, ſecundum quod eſt homo. Sic autem competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundum quod per hoc deſignatur excellentia beatitudinis, & judiciaria poteſtas ſuper omnem creaturam.

Ad 3. dicendum, quod eſſe in æqualitate patris, non pertinet ad ipſam naturam humanam Chriſti, ſed ſolum ad perſonam aſſumentem: ſed eſſe in potioribus bonis Dei ſecundum quod importat exceſſum aliarum creaturarum, convenit etiam ipſi naturæ aſſumptæ.

ARTICULUS IV.

Utrum ſedere ad dexteram Patris ſit proprium Chriſti.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod ſedere ad dexteram Patris non ſit proprium Chriſti. Dicit enim Apoſt. Epheſ. 2. quod Deus conreſuſcitavit nos, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Jeſu. Sed reſuſcitari non eſt proprium Chriſti. Ergo etiam pari ratine nec ſedere ad dexteram Dei in excelſis. 319. 3. diſt. 22. q. 5. art. 3. q. 3.

2. Præterea. Sicut Aug. dicit in lib. de Symb. Chriſtum ſedere ad dexteram patris, hoc eſt, habitare in ejus beatitudine. Sed hoc multis aliis convenit. Ergo videtur, quod ſedere ad dexteram patris non ſit proprium Chriſti. (lib. 1. de ſymbolo cap. 4. ante med. tom. 9.)

3. Præterea. Ipſe dicit Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno ejus. Sed per hoc ſedet Chriſtus ad dexteram patris, quod ſedet in throno ejus; ergo etiam & alii, qui vincunt, ſedent ad dexteram patris.

4. Præterea. Mat. 20. Dominus dicit: ſedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt a patre meo. Hoc autem fruſtra diceretur, niſi eſſet aliquibus paratum. Non ergo ſedere ad dexteram convenit ſoli Chriſto.

Sed contra eſt, quod dicitur ad Hebr. 1. Ad quem angelorum dixit aliquãdo: Sede a dextris meis? id eſt, in meis bonis potioribus, vel mihi ſecundum divinitatem æqualis? quaſi dicat, ad nullum. Sed angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis; ergo multo magis nulli alii convenit ſedere ad dexteram patris quam Chriſto. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) Chriſtus dicitur ſedere ad dexteram Patris in quantum ſecundum Divinam naturam eſt in æqualitate Patris, ſecundum autem humanam naturam in excellenti poſſeſſione Divinorum bonorum præ cæteris aliis creaturis. Utrum autem ſoli Chriſto convenit. Unde nulli alii, nec Angelo, nec homini convenit ſedere ad dexteram Patris, niſi ſoli Chriſto.

Ad 1. ergo dicendum, quod quia Chriſtus eſt caput noſtrum, illud, quod collatũ eſt Chriſto, eſt etiã nobis in ipſo datum. Et propter hoc quia ipſe jam reſuſcitatus eſt, dicit Apoſtolus, quod Deus nos quodammodo ei conreſuſcitavit, qui tamen in nobis ipſis nondum ſumus reſuſcitati, ſed reſuſcitandi: ſecundum illud Rom. 8. Qui ſuſcitavit Jeſum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora noſtra. Et ſecundum eundem modum loquendi ſubdit Apoſtolus, quod conſedere nos fecit in cæleſtibus: ſcilicet in hoc ipſo, quod caput noſtrum, quod eſt Chriſtus, ibi ſedet.

Ad 2. dicendum, quod quia dextera eſt Divina beatitudo,

tudo, ſedere in dextera non ſignificat ſimpliciter eſſe in beatitudine, ſed habere beatitudinem cum quadam dominativa poteſtate, & quaſi propriam & naturalem, quod ſoli Chriſto convenit, nulli autem alii creaturæ. Poteſt tamen dici, quod omnis Sanctus, qui eſt in beatitudine, eſt ad dexteram Dei conſtitutus, unde & dicitur Matth. 25. Quod ſtatuet oves a dextris.

Ad 3. dicendum, quod per thronum ſignificatur judiciaria poteſtas, quam Chriſtus habet a patre, & ſecundum hoc dicitur ſedere in throno Patris. Alii autem Sancti habent eam a Chriſto, & ſecundum hoc dicuntur in throno Chriſti ſedere: ſecundum illud Matth. 19. Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.

Hom. 66. in Matth. inter pri. & med. ſuper illa verba Matt. Calicem quidem ꝛo. 2.

Ad 4. dicendum, quod (ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat.) locus ille, ideſt, conſeſſus dexteræ, invius eſt omnibus non ſolum hominibus, ſed etiam Angelis, ſicut enim præcipuum unigeniti ponit Paulus dicens: Ad quem autem Angelorum dixit unquam, ſede a dextris meis? Dominus ergo non quaſi exiſtentibus quibuſdam, qui ſeſſuri ſint, ſed condeſcendens interrogantium ſupplicationi reſpondit: hoc enim unum ſolum quærebant præ aliis, ſtare apud ipſũ. Poteſt tamen dici, quod petebant filii Zebedæi, excellentiam habere præ aliis in participando judiciariam poteſtatem ejus. Unde non petebant quod ſederent ad dexterã, vel ſiniſtrã patris, ſed ad dexteram, vel ſiniſtrã Chriſti.

DISPUTATIO LI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De Aſcenſione Chriſti, ac termino ejus.

HOc eſt poſtremum myſterium totius primi adventus Chriſti Domini in mundum, de quo brevius quam de morte & reſurrectione diſſeremus, quoniam & facilius eſt, & paucis verbis ab Evangeliſtis deſcribitur. Declarabimus ergo veritatem, & proprietatem hujus myſterii, circumſtantias quoque, atque terminum, ac perpetuitatem ejus.

SECTIO I.

Utrum Chriſtus vere, ac proprie in cœlum aſcenderit.

NOn defuerunt antiqui hæretici, qui veram Chriſti aſcenſionem in cęlum in corpore, & animo negarent. Refert enim Auguſt. lib. de agone Chriſt. c. 25. aliquos negaſſe Chriſtum corpus ſuum ſupra cœlos levaſſe. Qui movebantur ex illo Jo. 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlis.* Unde colligebant, ſolum eam naturam aſcendiſſe, quæ de cœlo deſcenderat: corpus autem non deſcendit e cœlo: ergo neque aſcendit. Alii fundabant hunc errorem in eo, quia negabant Chriſtum cum vero corpore ſurrexiſſe, ut Apelles, & ejus Sectatores, ſicut Aug. refert lib. de hæreſ. n. 23. Alii dixerunt reſurrexiſſe Chriſtum cum carne, eamque ſecum uſque ad Solis orbem tuliſſe, atque in aſtro Solis depoſuiſſe, nuncque ad dexterã Patris ſine carne ſedere. Qui ita interpretabantur illud Pſ. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Ita ſenſerunt Seleuciani, & Hermiani, ut Auguſt. refert de hær. c. 59. & eundem errorem tribuit Manichæis Naz. or. 51. ubi utrumque errorem videtur attingere iis verbis: *Si quis ſanctam carnem nunc depoſitam eſſe, nudamque, ac corpore vacuam divinitatem eſſe, non autem cum aſſumpta parte, & eſſe, & venturam eſſe dixerit, præſentiæ illius gloriam non cernat. Ubi enim nunc corpus fuerit, niſi cum ea natura, a qua aſſumptum eſt? Non enim, ſcilicet, juxta Manichæorum deliria, Soli impoſitum eſt, ut per dedecus honoretur, aut per aerem fuſum, & diſſolutum eſt.* Et propter hanc cauſam aliquando Aug. tribuit Manichæis, quod Solem hunc viſibilem adorarent, eumque Chriſtum eſſe dicerent, ſic intelligentes illud Jo. 8. *Ego ſum lux mundi*, ut videre licet l. 20. contra Fauſtum per totum, & tr. 34. in Jo. Theodoret. l. 1. Hæret. fabul. Hermogeni tribuit, quod aſſeruerit, corpus Domini in Sole eſſe repoſitum. Denique Tertul. lib. de carne Chriſti juxta fin. c. 24. tacito nomine auctoris: *Erubeſcant* (inquit) *qui affirmant carnem in cœlis vacuam ſenſu, ut vaginam exempto Chriſto ſedere, aut qui carnem, & animã tantundem, aut tantummodo animam, carnem vero non jam.* Hæc ſunt antiquorum hæreticorum deliramenta.

Non ſunt autem minora, quæ novi hæretici confinxerunt. Negant enim Chriſtum ſecundum humanitatem vere, ac proprie aſcendiſſe in cœlum, non quia opinentur ibi non eſſe: ſed quia ſentiunt, vel ab initio incarnationis, vel ſaltem a ſua glorificatione per reſurrectionem tam ibi, quam ubique fuiſſe. Unde, cum res non moveatur ad illum locum, in quo jam eſt, non potuit Chriſtus ſecundum humanitatem proprie aſcendere. Dicunt ergo Chriſtum aſcendere in cœlum per metaphoram, nihilque aliud eſſe, quam in gloria, & majeſtate Dei conſtitui. Quod autem ſecundum hanc metaphoram dicatur aſcendiſſe in cœlum, probant tum ex illo eodem loco Jo. 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo*: non enim deſcendit niſi metaphorice, veluti occultando gloriam ſuam ſub humanitate aſſumpta: ergo tantum etiam metaphorice aſcendit manifeſtando gloriam & majeſtatem humanitatis aſſumptæ. Tum ex eo, quod per aſcenſionem dicitur aſſequutus, ut ſedeat ad dexteram Dei, atqui hoc per metaphoram dicitur: ergo & illud. Ita ratiocinantur Brentius, & Illyricus in libris de aſcenſione Chriſti: qui decepti ſunt ex falſo fundamento Ubiquitatis, contra quod diſputavimus in præcedenti tomo, diſput. 32. ſect. 4.

Dicendum ergo eſt primo, Chriſtum Dominum poſt reſurrectionem ſuam vere, ac proprie in cœlos aſcendiſſe. Concluſio eſt articulus fidei, qui habetur in ſymbolo Apoſtolorum, & Nicæno, & Athanaſ. Quanquam enim in eis ſolum dicatur aſcendiſſe, & non explicetur hoc eſſe vere, & proprie intelligendum: tamen hic eſt ſenſus ſymboli, & ita intelligit Catholica Eccleſia, & omnes Patres, quos ſtatim referemus. Et probatur primo teſtimoniis Scripturæ, quæ in novo teſtamento ſunt expreſſiora Jo. 20. ait Chriſtus Magdalenæ: *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum*: & tamen jam reſurrexerat, eratque in gloria, & majeſtate; loquitur ergo de aſcenſione locali, & non per metaphoram. Eodem in ſenſu ſubdit: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum*, ideſt, poſt paucos dies aſcendam. Lucas autem Act. 1. diſerte narrat modum, & initium hujus aſcenſionis coram oculatis teſtibus; in c. autem 24. ſui Evangelii expreſſius ponit progreſſum, ac terminum ejus dicens, *Ferebatur in cœlum*: Marc. vero c. 16. idem confirmat dicens: *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet a dextris Dei.* Præterea apud Paulum eſt frequens ejus mẽtio, ad Epheſ. 1. 2. & 4. ad Coloſſ. 3. ad Hebr. 4. & 9. Quæ omnia in proprio ſenſu eſſe intelligenda præter authoritatem Eccleſiæ, & Sanctorum conſtat ex generali regula Scripturæ, quod proprie ſit intelligenda, ubi circumſtantia loci metaphoram non declarat, illamve requirit, ne aliquid abſurdum ſequatur: neutrum autem in præſenti occurrit. Quin potius cum ſermo Scripturæ ſit hiſtoricus, non poteſt integra ſervata ejus veritate ad metaphoras traduci. Nam cum Luc. ait: *Videntibus illis elevatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum*, ut vera ſit hiſtoria, neceſſario fatendum eſt, Apoſtolos oculis corporeis vidiſſe Chriſtum aſcendentem, donec eum interpoſita nubes illis occultavit; item cum ait, *Ferebatur in cœlum*, non eſt locus tropis, & metaphoris. Nam ſi licet exponere, *ferebatur*, ideſt apparebat ferri, quamvis non vere moveretur: eodem modo, cum dicitur reſurrexiſſe, comediſſe, &c. poterunt omnia per ſolam apparentiam explicari. Denique hoc amplius patebit ex ſequentibus, cum dicimus, quis ſit locus, in quem Chriſtus aſcendit. Secundo poteſt ex veteri teſtamento probari concluſio, præſertim ex Pſalmis. Nam in 67. dicitur: *Cantate Deo, Pſalmum dicite nomini ejus, iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi*: & infra: *Aſcendiſti in altum, cepiſti captivitatem, accepiſti dona in hominibus*; & inferius: *Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad Orientem.* Quanquam enim dubitari poteſt, an hic Pſalmus de Chriſto ſit ad literam intelligendus, nec ne, & an prima, & ultima verba recte accommodentur ad hoc myſterium: tamen de illis, *Aſcendiſti in altum, &c.* certum eſt, ex intentione Spiritus Sancti in aliquo ſenſu de Chriſto eſſe dicta. Nam Paul. ad Epheſ. 4. ea de Chriſti aſcenſione interpretatur. Quod vero, ubi Pſalmiſta habet, *Accepiſti dona in hominibus*, Paulus legit: *Dedit dona hominibus*, non refert; quia non ſunt contraria,

In cœlum poſt reſurrectionem vere, ac proprie Chriſtus aſcendit.

Teſtimonii Pſalm. 67. Expoſitio.

ſed

ſed Paulus explicuit aliquid, quod Pſaltes tacuerat. Uterque enim dicit dona data eſſe hominibus: tamen quia ſūt data propter Chriſtum, merito dicit David, data eſſe Chriſto, non in ipſo, ſed in hominibus. Paulus vero explicuit, hæc dona ita data eſſe hominibus propter Chriſtum, ut etiam ipſe Chriſtus ea donet. Sic fere interpretatur Auguſt. Aliter Hieron. ſuper ad Epheſ. dicit Pſalmiſtam uſum eſſe verbo *accipiendi*, quia prædicebat rem futuram: Apoſtolum vero verbo *dandi*, quia narrabat rem factam. Antequam enim Chriſtus diſtribueret hæc dona, poteſt dici, potius accepiſſe, quam dediſſe, quia ſolum acquiſierat jus dandi: poſtquam vero illa diſtribuit, proprie dicitur dediſſe. Aliter Theodor. in dictum Pſal. *utraque* (inquit) *acciderunt* (ſcilicet accipere, & dare) *quandoquidem qui accepit ab accipientibus fidem, largitur gratiam*. Itaque Deus vel Chriſtus dicitur *accipere dona in hominibus*, in quantum accipit, ut homines in eum credant, eum ament, ac venerentur: tamen hoc quod accipit, ipſe donat; quia nemo poteſt credere in Chriſtum, niſi dono Chriſti: ipſe ergo & dat & accipit dona, quia & dat gratiam, & quod dat, in gloriam, & honorem ejus cedit. Et ita hoc loco prædicta eſt & aſcenſio Chriſti, & chariſmatum Spiritus ſancti donatio; atque utrumq; colligunt ex hoc loco Patres, tum qui epiſt. ad Epheſ. tum qui Pſal. 57. exponunt. Et Tertull. l. 5. contra Marcionem c. 8. Proſper l. 2. de Promiſſion. Dei c. 31. Ruffinus in expoſ. Symb. & alii paſſim. Præterea adduci poſſunt verba illa Pſal. 46. *Aſcendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & Pſal. 8. *Exaltata eſt magnificentia tua ſuper cælos Deus*: & alia, quæ a Proſpero ſupra, & Cyrillo Jeroſol. cat. 4. & aliis citantur in ſenſu myſtico potius quam in literali. Rurſus ex Micheæ 2. affert D. Th. verba illa, *Aſcendit pandens iter ante eos*, ubi more Prophetico præteritum pro futuro poſitum eſt. Et quod ibi ad literam ſit ſermo de Chriſto, conſtat ex Hieron. & eodem modo expoſuiſſe antiquos Hebræos refert Galatin. lib. 8. de arcanis cath. veritatis c. 23. & patet tum ex illis verbis antecedētibus, *In unum conducam reliquias Iſrael*: tum ex aliis ſubſequentibus, *tranſibit Rex eorum coram eis*. Dicitur autem Chriſtus aſcendere *pandens iter* hominibus, quia ipſe primus aperuit viam, & januam regni, quæ antea hominibus clauſa fuerat. Et ita etiam de hoc myſterio exponuntur a Patribus illa verba Pſal. 23. *Attollite portas Principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ*, ut late diſcurrit Greg. Nyſſen. orat. de Aſcenſ. Ad idem quoque myſterium accommodant verba Iſa. c. 62. *Quis eſt iſte, qui venit de Edon, tinctis veſtibus de Boſra*. Quæ interpretans Cyrillus in Exegeſi ad Acacium: *Ad cælum* (inquit) *Unigenitus Dei, una cum carne ſibi unita redit, eratque novum hoc in cælis ſpectaculum. Obſtupuit enim ſanctorum Angelorum multitudo, cum Regem gloriæ, exercituumque Dominum in forma humana cerneret. Ajebat enim, Quis eſt iſte, qui venit de Edon, ideſt, ex terra*. Cui interpretationi quadrat Prophetæ reſponſio: *Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ*. Eodemque modo expoſuit Origenes conjungens hunc locum cum alio citato ex Pſal. 23. tom. 9. in Jo. & Ambr. l. de inſtit. Virginis c. 5. & lib. de iis, qui initiantur myſteriis, c. 7. & Aug. ſerm. 5. de Reſur. *Viderunt* (inquit) *Cælites cuncti ſpecioſum vulneribus Chriſtum ſpolia e caſtris tyrannicis reportantem, & admirantes fulgentia divinæ virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, deducuntque lætantes: Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Denique eodem modo exponunt utrumque locum Dionyſ. 7. cap. Cæleſt. Hilar. Juſtin. dialog. cum Tryphone, Cyrill. Alex. 12. in Joan. cap. 57. & ſuper Iſaiam, ubi etiam Hieronymus.

Tertio poſſumus rationem adjungere. Quia cœlum eſt locus, quem Deus ſanctis, ac beatis hominibus præparavit, & ideo ſingulariter dicitur *ſedes Dei*, quia ibi ſingulariter ſe manifeſtat, ac regnat: juxta illud Pſal. 102. *Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam*. Et quod ſit ſermo de cœlo corporeo, quod extreme diſtat a terra, patet ex illa uſitata antitheſi Scripturæ Pſal. 113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum*. Iſaiæ 66. *Cœlum mihi ſedes eſt: terra autem ſcabellum pedum meorum*. Idem fere Matth. 5. & 6. ergo hic locus maxime debebatur Chriſto in glorioſo corpore ſuſcitato. Tum quia perfectior eſt in beatitudine, quam reliqui Sancti, Tum etiā quia nos ibi ſumus futuri, ubi ipſe fuerit, juxta illud: *Ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit*, & ideo ajebat ipſe: *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, ut ubi ego ſum, & vos ſitis*. Si autem Chriſtus corpore, & animo glorioſus futurus erat in cœlo, oportuit, ut illuc aſcenderet. Quia ſecundum humanam naturam antea non erat ibi, cum non eſſet ubique ſed in proprio loco, in quo circumſcribebatur, ut oſtendimus in priori tomo. Unde Ruffinus in expoſit. Symboli: *Aſcendit* (inquit) *in cœlum, non ubi verbum Deus antea non fuerat, ſed ubi Verbum caro factum antea non ſederat*. Et Leo Papa ſerm. 2. de Aſcenſ. *Ineffabili* (inquit) *modo per aſcenſionem cœpit eſſe divinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior*. Et Vigilius lib. 1. cont. Eutych. *Per formam ſervi, quam abſtulit nobis in cœlum, abſens eſt nobis, per formam Dei, qua a nobis non receſſit, præſens eſt nobis*. Ex quibus conſtat, licet per communicationem idiomatum Deus proprie dicatur aſcendiſſe: motum tamen aſcenſionis non in divinitate, ſed in humanitate tantum fuiſſe, atque adeo non aſcendiſſe Chriſtum, ut Deum proprie loquendo: ſed ut hominem, ſicut in art. 2. explicatum eſt.

Secundo dicendum eſt, Chriſtum Dominum per ſucceſſivum motum in cœlum aſcendiſſe. Hæc concluſio partim eſt certa, partim in opinionem cadit. Quod enim in principio, quando a terra attolli cœpit ex monte Oliveti paulatim, & ſucceſſivo motu aſcendit, aperte colligitur ex illis verbis: *Videntibus illis elevatus eſt*. Non enim poterat videri aſcendens, niſi paulatim, & viſibiliter moveretur. Idem ſignificat Lucas verbis illis, *receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum*. Unde colligitur duraſſe hujuſmodi motum Chriſti aſcendentis, donec nubes ſuſcepit, ſeu occultavit eum ab oculis diſcipulorū, quia ad id uſque temporis viſus eſt a diſcipulis aſcendens. Et hactenus nulla eſt controverſia inter Catholicos. De reliqua vero parte motus diſſentiunt. Quidam enim dicunt, ab eo ſpatio, in quo nubes Chriſtum occultavit, non aſcendiſſe amplius motu continuo: ſed una mutatione ſubita, ac inſtantanea tranſiliiſſe ad ultimum uſque terminum, in quo ſeſſurus erat, abſque tranſitu per medium. Ita opinatur Abulenſ. Paradox. 5. c. 13. & Durand. ſub diſiunctione affirmat, vel hoc modo fuiſſe motum, vel cœlum fuiſſe diviſum, ut aſcenderet. Qui eo innititur fundamento (ut ſupra vidimus) quod duo corpora non poſſint ſimul eſſe in eodem loco ſe penetrando. Quod omnino falſum eſſe demonſtravimus. Quare (ſi Abulenſis ſententia in eo fundetur, quaſi impoſſibile ſit, aliter Chriſtum aſcendiſſe ſine diviſione cœlorum) eodem modo falſa eſt, & improbabilis. Si vero ſolum fundetur in congruentia quadam, quia Chriſtus ad aſcendendum non indigebat illa motus ſucceſſione, ideoque in principio aſcenſionis illa ſolum propter homines ſit uſus, ut ab eis cerni poſſet, poſt vero ceſſante hoc fine, non oportuerit amplius ita moveri, hoc (inquam) ſenſu ſententia hæc eſt utcumque tolerabilis. Nihilominus tamen multo probabilius eſt, Chriſtum eodem genere motus aſcendiſſe, tranſeundo per omnia corpora intermedia. Quæ eſt ſententia communior Theologorum in 3. d. 22. D. Th. qu. 2. a. 2. qu. 2. Richard. a. 5. qu. 1. Alex. Alenſ. 3. p. qu. 23. mem. 3. Verum eſt, aliquos ex prædictis authoribus niti fundamento extreme contrario, ſcilicet, quod ſit impoſſibile corpus mutare locum in inſtanti, & tranſire ab extremo in extremum ſine exiſtentia in medio. Quibus videtur favere D. Th. hic art. 3. ad 3. Superius tamen agendo de dotibus corporis glorioſi oſtendimus hoc non eſſe impoſſibile. Quod ergo non ita factum fuerit, non poteſt demonſtrari, ſed ſolum congruentia aliqua fieri veriſimile. Tum quia magis decere videtur majeſtatem Chriſti, ut paulatim ſuam aſcenſionem proſequeretur, ſicut eam inchoaverat. Tum etiam, quia oportuit eum per omnes cœlos tranſire, ut tanquam ſupremus Dominus poſſeſſionem omnium acciperet, & quodammodo ſua præſentia ſanctificaret.

Dices (hoc etiam interrogant hujus temporis hæretici), ſi Chriſtus ita viſibiliter aſcendit penetrando cœlos, cur Apoſtoli non ſunt permiſſi id ſuis oculis videre, ut poſſent eſſe tanti myſterii teſtes oculati? Reſpondetur, quia non poteſt illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neque oportebat novo miraculo, & inuſitato id fieri, ut fides majorem locum haberet, ad quam ſufficiebat, Objectio.

ciebat,& prædictio ipſius Chriſti, & teſtimonium Angelorum dicentium: *Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet*, Act.1. Ut enim myſterium ſupernaturale fieret credibilius, oportuit illud conſpicere in principio, quia naturaliter conſpici poterat: non tamen oportuit conſummationem ejus, ſecundum quam humani aſpectus vim ſuperabat, in ſeſe conſpici ac videri. Sicut non eſt viſa incarnatio, nec reſurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chryſoſt. hom. de aſcenſ. tom. 3.

Tertio dicendum eſt, Chriſtum aſcendiſſe uſque ad cœlum ſupremum. Hæc concluſio abſolute ſumpta eſt certa. Primo, ex modo loquendi Scripturæ ad Hebr.4. *Habentes Pontificem, qui penetravit cœlos*, ideſt, qui pertranſiit omnes cęlos. Nam illa indefinita pro univerſali poſita eſt, & ideo c.7. dicitur: *Chriſtus excelſior cęlis factus*; & clarius ad Eph.4. *Aſcendit*, inquit Paulus, *ſuper omnes cœlos*. Et ita interpretari videtur verba Pſal. 67. *Aſcendiſti in altum*, ideſt, in faſtigium, ſeu in ſublimem locum. Hanc enim vim habet vox Græca ὕψος, quæ *faſtigium*, ſeu *ſublimitatem* ſignificat, & ita etiam vertit Tertul. l.5. in Marcion.c.8. Secundo, quia ſupremum illud cęlum eſt ſedes Beatorum, & ipſius Dei thronus, quatenus in eo loco ſeſe ſingulariter manifeſtat, ut colligitur ex antitheſi Scripturæ ſupra cit. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*. Actor. 7. ergo in eundem locum Chriſtus aſcendit. Tertio eſt conjectura. Quia non eſt veriſimile Chriſtum quieviſſe in aliqua ſphæra cœleſti earum, quæ continuo motu agitantur: ſed in aliquo quieto cœlo, & immobili: hoc autem eſt ſupremum, quod vocamus Empyreum.

Duobus autem modis intelligi poteſt, Chriſtum quieviſſe in cœlo. Primo, ut totum ejus corpus manſerit intra cęlum, vel penetrative, vel circumdatum ſuperficie cęli, ſicut nos ſumus modo in aere. Secundo, ut totum Chriſti corpus ſit ſupra convexam ſuperficiem illius. Durand.in 3.d.22.q.8. primo probat, utrumque modum eſſe poſſibilem, quod tã eſt per ſe notum, ut nulla indigeat probatione. Deinde eligit priorem, ut magis congruentem; affert tamen rationem valde infirmam, ſcilicet quia ſi totum Chriſti corpus eſſet ſupra convexũ cœli, neque ſeipſum, neque alia videre poſſet. Hæc enim illatio nullius eſt momenti. Supra enim declaravimus, quomodo Beati poſſint, uti aſpectu etiam extra convexum cœli. Poteſt vero hæc opinio tribui D.Th.in 3.d.22.q.3.a.3. q.1.ad 1. ubi aperte docet, non dici Chriſtum aſcendiſſe ſuper cęlos, quia extra cœlum Empyreum ſit: ſed quia in altiſſimam partem illius cęli aſcenderit. Hoc etiam ſequutus eſt Sylveſt.in Roſa aurea agens de aſcẽſione. Nihilominus veriſimilior eſt ſententia, quam hic tenet Cajet.& Ferrar.4. cont.Gent.c.87. Paludan.in 3.d.22.q.5. & reliqui diſcipuli D. Th. Et eſt hæc opinio magis conſentanea D.Th. hic, ut vidimus in commẽtario, & idem ſentit 4.cont.Gent.c.87. & 88. & quodl.6.a.3. Unde vel retractavit ſententiam, quam in Tertio docuerat, vel exponendus eſt, ibi tantum negaſſe Chriſtum eſſe extra cęlum, ita ut nullo modo cęlum tangat. Unde quod ait: *In altiſſimam partem cœli Empyrei aſcendiſſe*, intelligi poteſt, quod ſuis pedibus tãgit, & calcat ſupremam partem cęli. Eſt præterea hæc ſententia conſentanea modo loquendi Scripturæ: *Nam penetrare cœlos, & aſcendere ſuper omnes cœlos*, hoc proprie ſignificat. Unde Chryſ. hom.11. ad Epheſ. *Aſcendit* (inquit) *ſuper omnes cœlos, ultra quos nihil eſt aliud: hoc videlicet eſt potentiæ, & dominationis ipſius*. Idem Theoph.ibi, & Oecumen. Quare pie exponenda ſunt verba, quæ ſuper hunc locum Hier. ſcripſit: *Numquid corporaliter omnes cœlos, & univerſas ſublimitates & eorum circulos, quos philoſophi ſphæras vocant, tranſiens, atque tranſcendens ſtetit in ſummo cœli fornice, & (ut ipſo verbo utar) abſide? An certe omnia corporaliter contemnens, atque deſpiciens, & æterna contemplans ſuper cœlos, ideſt, ſuper inviſibilia ſtetiſſe credendus eſt? quod ego melius puto*. Hoc enim ita intelligẽdum eſt, ut non excludatur prior ſenſus, qui proprius eſt, & literalis: ſed utrumque verum eſſe credatur. Quo modo dixit ibi Anſelm. *Aſcendit non ſolum ſuper omnes cœlos materiales, ſed & ſuper omnes cęleſtium virtutum ordines, ſuperans loco, & dignitate omnem creaturam*. Et hæc eſt unica ratio, & congruentia hujus ſententiæ, quã in commentario latius explicui. Hanc vero diſputationem Aug. verbis concludimus, qui in l.de fide & Symb.

Chriſtus ſupra convexã empyrei cœli ſuperficiẽ aſcendit.

c.6. ſic inquit: *Credimus in cœlum aſcendiſſe: ſed ubi, & quomodo ſit in cœlo corpus Dominicum curioſiſſimum, & ſupervacaneum eſt quærere, tantummodo in cœlo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ, cœlorum ſecreta diſcutere: ſed eſt noſtræ fidei de Dominici corporis dignitate ſublimia, & honeſta ſapere*.

Ex fundamentis hæreticorum ſolum illud teſtimoniũ Jo.3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo*, indiget aliqua expoſitione (cætera enim nullam habent difficultatem.) Ad illud ergo teſtimonium in primis dicitur, ibi non eſſe ſermonem de corporali Chriſti aſcenſione: quia ibi verbum *aſcendit* non eſt præſentis temporis, ſed præteriti; Chriſtus autem nondum tunc aſcenderat corporaliter. Unde neceſſe eſt, intelligi, aut de ſpirituali aſcenſione per gloriam animæ, aut (quod frequentius eſt apud Patres) de præſentia divinitatis, per quam omnia replebat, & omnia intuebatur. Quare (ſi attente legatur) non dicit Chriſtus, ſe tunc aſcendiſſe in cœlum, ſed exiſtere in cœlo. Unde ex hoc loco colligunt Patres immenſitatem, & divinitatem Chriſti, tam exponentes hunc locum, quam locum ad Epheſ.4. & præterea Hilarius. 10. de Trinit. & Nazianz. Orat.51. At vero quanquam hæc reſponſio ſatisfaciat huic teſtimonio: tamen quia Paulus ad Epheſ.4. agens de corporali aſcenſione Chriſti eodem modo dicit: *Qui aſcendit, ipſe eſt, qui deſcendit*, ideo dicendum eſt ſecundo cum Theod. ad Epheſ.4. non alium deſcendiſſe, & alium aſcendiſſe: ſed aliter deſcendiſſe, & aliter aſcendiſſe. Cum deſcendiſſet enim incorporeus, aſcendit corporeus. Quod declarat Aug. dicto lib. de agone Chriſtiano c.25. Quia aſcendere eſt perſonæ, non naturæ, niſi in quantum eſt in perſona. Eadem perſona Chriſti deſcendit, & aſcendit: deſcendit autem cum non haberet corpus: aſcendit autem corpore induta. Quapropter non eſt neceſſe aſcenſum, & deſcenſum æque proprie intelligi, ſed juxta capacitatem & ſtatum perſonæ, cui attribuuntur. Addo vero, Paulum non loqui tantum de deſcenſu per Incarnationem: ſed de deſcenſu ad inferos, qui etiam fuit, verus, ac proprius per localem motum, quamvis, quia deſcendit in ſola anima, deſcenſus ille fuit per motum accommodatum ſpiritui. Aſcenſus vero, cum fuerit in corpore, factus etiam eſt per motum corpori accommodatum.

Teſtimonii Jo. 7. Expoſitio.

Hic vero inquiri ſolet, quomodo corpus terrenum, & grave potuerit ad cęleſtia aſcendere, & utrum motus ille fuerit violentus, an naturalis. Sed hæc explicata a nobis ſunt, cum de dotibus corporis glorioſi ageremus. Ubi oſtendimus corpori in tali ſtatu gloriæ conſtituto connaturalem eſſe hujuſmodi motum, ideoque reſpectu ipſius naturæ corporis non poſſe hujuſmodi motum dici violentum, ſed ſupernaturalem.

Dubium. Reſpõſio.

SECTIO II.

Quibus circumſtantiis facta ſit Chriſti aſcenſio.

DE myſterio aſcenſionis (quod attinet ad naturam, & eſſentiam ejus explicandam) nihil aliud dicendum occurrit præter id, quod ſuperiori ſectione tractatum eſt. Rurſus omnes cauſæ ejus etiam ſunt in ſuperioribus expoſitæ. Nam de finali diximus in commentario art.1. explicando rationes, ob quas fuit conveniens Chriſtum aſcendere: de efficienti in art.3. & cum de dote agilitatis ageremus. Et de ea re frequenter differunt Patres agentes de aſcenſione Chriſti conſtituentes differentiam inter raptum Henòch, & Eliæ, quod ii aliena virtute in cœlum aereum rapti ſint: Chriſtus vero uſque in æthereum propria virtute aſcenderit. Specialiter videri poſſunt Greg. hom.29. in Evang. Chryſ. dicta hom. de aſcenſ. & Cyrill. Jeroſolymit. dicta cat.14. Alia vero cauſarum genera non habent in præſenti locum. Nam præter ipſum Chriſti corpus, quod erat ſubjectum, & motum, qui ipſum afficiebat, nõ poteſt hic aliud genus cauſæ materialis, aut formalis excogitari. Præterea de effectibus aſcenſionis nihil dicendum occurrit. Quia, quæ diximus de reſurrectione, ad aſcenſionem accommodari poſſunt. Eſt enim fere eadem ratio, & nulla ſpecialis difficultas in his occurrit. Reliquum ergo eſt, ut de circumſtantiis aſcenſionis pauca dicamus, & explicemus ea, quę ab Evangeliſtis breviter perſtringuntur. Sunt autem quatuor, quæ ab eis inſinuantur, ſcilicet, ubi, quando, quomodo, & quo comitatu aſcenderit.

Pri-

Aſcenſionis locus. Primo igitur de loco,ex quo Chriſtus aſcendit, Lucas in Evang. c.24.habet hæc verba: *Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & elevatis manibus ſuis benedixit eis,& factum eſt,dum benediceret illis,receſſit ab eis,& ferebatur in cœlum*. In Actis vero c.1.magis explicat,quis fuerit ille locus,quo Chriſtus diſcipulos eduxit,ut inde aſcēderet, dicens fuiſſe montem Oliveti, diſtantem ab Jeroſolymis *itinere Sabbathi*, ideſt, quod juxta traditiones Hebræorum in die Sabbathi agere licebat: illud autem erat ſpatium bis mille pedum (ut Hieron. refert epiſt. 151. ad Algaſiam q. 10.& 30.) ſeu mille paſſuum, ut ait Beda q.1.in Acta,& in comment. Actor.1.Lib.autem 6. ſuper Luc.cap.ult. dicit, Bethaniam poſitam fuiſſe in latere montis Oliveti,& diſtaſſe Jeroſolyma quaſi ſtadiis quindecim, ut dicitur Jo. 11. quæ faciunt fere bis mille paſſus. Unde fit,quod Lucas ait: *Eduxit eos in Bethaniam*, poſſe intelligi, non quod duxerit eos uſque ad ipsū oppidum: ſed verſus illud, & per viam fortaſſe,quæ ad illud tendebat, uſque ad illum locum montis Oliveti, ex quo aſcenſurus erat in cœlum: quique videtur fuiſſe in medio itinere inter Jeruſalem, & Bethaniam, & fortaſſe ille locus conſtitutus erat intra fines Bethaniæ. Vel certe (quod probabilius eſt,& magis conſentaneum textui) duxit eos uſque ad ipſam Bethaniam,fortaſſe ut familiarem amorem erga Magdalenam ejuſque fratres oſtenderet: inde vero receſſit in montem, unde aſcenſurus erat. Cur autem eum locum elegerit, facile eſt rationes myſticas excogitare,& in Beda ſupra legi poſſunt. Literalis enim ſufficiens eſt voluntas facientis, & quia fortaſſe pro tēporis ac perſonarum opportunitate ille locus erat commodiſſimus. De quo, & de templo ibi ædificato, & de ſignis, ſeu veſtigiis Chriſti, quæ in eo ſunt mirabiliter conſervata legi poteſt Beda de locis ſanctis, c.7. Eſt autem veriſimile ex eo loco,ex quo Chriſtus cœpit aſcendere,via recta in cœlum conſcendiſſe,quamdiu ab Apoſtolis viſus fuit: an vero poſtea eodem modo recta via inceſſerit,uſque ad cœlum empyreum,atque adeo, an quieverit in loco cœleſti, qui e regione reſponderet terreſtri loco unde diſceſſit,incertum eſt, & nimis curioſum eſſet illud inquirere, ut ſupra ex Auguſtino referebamus.

Secundo,de circumſtantia temporis unum eſt certum, ſcilicet quadrageſimo die poſt reſurrectionē ſuam Chriſtum aſcendiſſe,ut conſtat ex illis verbis Actorum 1. *Per dies quadraginta apparens eis*. Cur autem tot diebus Chriſtus diſtulerit aſcenſionem ſuam,dictum eſt in ſuperioribus, nimirum ut illis diebus reſurrectionis ſuæ veritatem oſtenderet, & de regno Dei diſcipulos inſtrueret, Eccleſiamque ſuam perfecte fundaret, ut feciſſe legimus apud Evangeliſtas, præſertim Joan. & Luc. Actor. 1. Et recte explicant Leo Papa ſerm.1.de Aſcenſ. & Cyprian. ſer. item de Aſcenſ. Quoniam vero ad eos fines non erat neceſſarius præciſe numerus 40. dierum (poterat enim Chriſtus & pluribus & paucioribus ea omnia perficere) ideo ſancti Patres in hoc dierum numero myſticas rationes excogitant,quas breviter attingit Beda in comment. Actor.1. Alex.Alenſ.3.p. qu.23. M.5. Addendum vero eſt hos dies ita eſſe numerandos, ut & dies ipſe reſurrectionis,& dies Aſcenſionis illis comprehendantur. Nam conſtat ex Evangelio, tam in die Reſurrectionis, quam Aſcenſionis Chriſtum Diſcipulis apparuiſſe.Ergo ſi tantum per 40. dies eis apparuit, neceſſe eſt, ut 40. die a Reſurrectione facta fuerit Aſcenſio, utrumque extremum concludendo. Unde fit ulterius,hunc diem Aſcenſionis fuiſſe feriam quintam hebdomadæ. Oſtenſum enim ſupra eſt,Chriſtum reſurrexiſſe die Dominica: computando autem 40. dies a die Dominico, neceſſario ſequitur, ut 40. ſit dies Jovis. Et hæc omnia confirmat Eccleſiaſtica traditio, & feſtivitas, quæ in memoriam hujus myſterii eo die ſemper fuit in Eccleſia ſolemniter celebrata, ut conſtat ex Clemente Papa l. 5. conſtit. c. 18. alias 20. ubi refert Apoſtolorum conſtitutionem. *Numeratis* 40. *diebus a primo Dominico die celebrate diem feſtum Aſſumptionis Domini, quo die abſoluta omni diſpenſatione aſcendit ad Deum Patrem ſuum.*

De hora vero illius diei, in qua Chriſtus aſcendit, vix aliquid invenio ab ſcriptoribus dictum, neque ex Scri- Tempus ſeu dies Aſcenſionis Chriſti. ptura aliud colligi poteſt, quam quod poſtquam illa die Chriſtus cum diſcipulis comedit, eduxit eos in Bethaniam, & inde aſſumptus eſt. Quod patet ex verbis illis Actor.1. *Conveſcens præcepit eis*, &c. & infra: *cum hæc dixiſſet, elevatus eſt*. Quanquam enim nonnulli cum Eraſmo, Cajetano, & aliis, exiſtiment hoc loco non eſſe legendum, *conveſcens*, ſed *converſans*, eo quod verbum Græcum συναλίζω, non ſignificat comedere, ſed cō verſari: nihilominus Latina lectio ſine dubitatione retinenda eſt, cum in omnibus vulgatis codicibus ſine ulla varietate habeatur,& ita legant omnes Latini interpretes, Beda,Gloſſa,& poſteriores omnes,ac Hieron.Epiſt.150. ad Hedibiam qu. 7. & participium Græcum reſpondens huic Latino, συναλιζόμενος, licet proprie ſignificet *congregatos*, tamen interpres vel aliter legit, vel tacite mētem Lucæ attigit. Nam hoc etiam poſteriori modo interpretati ſunt Chryſoſt. & alii Græci. Et poteſt confirmari ex Evangelio Marci cap.ult.ubi dicitur: *Noviſſime recumbentibus undecim diſcipulis apparuiſſe illis Jeſum*, & loquutum cum eis,finitoque colloquio aſſumptum eſſe in cœlum. Facta eſt ergo aſcenſio poſt ſumptum cibum cum diſcipulis. Unde fit veriſimile, pomeridiano tem- Aſcenſionis Chriſti hora. pore Chriſtum aſcendiſſe in cœlum,tum quia credendum eſt,non recubuiſſe multo tempore ante meridiem. Tum etiam, quia (ut ſupra vidimus) poſt prandium, quod in cænaculo factum fuit, eduxit eos uſque ad montem Oliveti, in quo itinere, & in congregandis aliis diſcipulis tempus aliquod inſumendum erat. Eſt autem in multis locis conſuetudo, hora diei 12. uſque ad primam poſt meridiem publicæ, ſolemnique orationi vacare in memoriam Dominicæ aſcenſionis. Quæ conſuetudo indicare videtur,fideles ſentire ea hora Chriſtum aſcendiſſe. Sed quam hoc certum ſit,aliis judicandum relinquo. Nō eſt tamen hoc loco prætermittendum (quod Beda refert de locis ſanctis c. 7.) feſtivitatem hujus diei fuiſſe divinis, ac cœleſtibus prodigiis in eodem loco, ex quo Dominus aſcendit,decoratam: *Nam in die* (inquit) *aſcenſionis Dominicæ, per annos ſingulos, miſſa peracta valide flaminis procella deſurſum venire conſuevit, & omnes, qui in Eccleſia fuerint, in terram proſternere. Tota ibi ea nocte lucernæ ardent, ut non illuſtrari tantum, ſed & ardere mons, & ſuppoſita loca videantur*.

Circa tertium de modo,quo Chriſtus aſcendit. Non Aſcenſionis Chriſti modus. agimus de modo proprio ipſius motus aſcēſionis (de hoc enim jam diximus, quia magis pertinet ad ſubſtantiam, quam ad circumſtantias myſterii); eſt ergo ſermo de modo, quo diſcipulis valedixit, & eorum ſeſe oculis ſubduxit,eoſque ad ſua redire juſſit. Quæ omnia breviter Lucas narrat c.24. Evangelii,& Actor. 1.& in primis dicit, antequam diſcederet, elevatis manibus benedixiſſe eis, nimirum beatiſſimæ Virgini,& Apoſtolis omnibus,quorum expreſſam mentionem facit,& aliis diſcipulis, quos ſignificat fuiſſe fere centum viginti. Totidem enim dicit,fuiſſe congregatos in cænaculo,quando Petrus ad eos ſermonem habuit. Unde omnes illi videntur una cum Apoſtolis ibi perſeveraſſe uſque ad Spiritus ſancti advētum: omnes ergo illi ad minimum adfuiſſe creduntur, quando Chriſtus ab eis receſſit, eiſq; inter alia dixit: *Vos autem ſedete in civitate, donec induamini virtute ex alto*. Probabile etiam eſt,tunc fuiſſe factam illam apparitionem,in qua Paulus ait 1.Cor.15. *Viſum eſſe Chriſtum a quingentis fratribus*, de qua re ſupra tractatum eſt. Quod autem Chriſtus ante diſceſſum benedictionem ſuā impartitus ſit,ſatis perſpicuam, ac per ſe notam rationē habet. Illa enim benedictio nihil aliud fuit,quam multorum bonorum deprecatio, verbis facta, ipſis audientibus. Primo,in amoris,ac benevolentiæ ſignum. Secundo,ut reipſa ea bona diſcipulis conferret. Non enim poterat ejus benedictio non eſſe efficax,cujus dicere, facere eſt. Tertio,ut ſe ſummum Eccleſiæ Pontificem, paſtorem, ac ſuperiorem oſtenderet. Nam ut ait Paulus ad Hebr. 7. *Qui minor eſt, a majori benedicitur*. Illa vero Signum benedictionis apud antiquos quale. manuum elevatio antiquum fuit ſignum, quo Patriarchæ,& Pontifices uti ſolebant,quando bona aliis imprecabantur,ut legimus, Levit. 9. & Geneſ. 48. fortaſſe ad indicandum non tam terreſtria, quam cœleſtia bona illis imprecari, vel Deum eſſe, a quo fructus benedictionis ſperandus ſit,& ad eum eſſe cor elevādum, ut benedictio ſit efficax. Poteſt autem pie,& probabiliter credi,Chriſtum nō utcunque manus elevaſſe,ſed in crucis ſignum, vel cancellatis manibus,ſicut Jacob nepotibus benedixit Geneſ.48.benedictionem in Chriſto futuram per ſignum crucis præſignificans (ut Tertull. notavit lib.de baptiſmo c.8.) vel in crucis formā manus ad cœlum tollendo, ſicut

ſicut de Moyſe legimus Exod. 17. Quam etiam fuiſſe figuram crucis, & efficaciæ ejus notant Greg. Nazianz. orat. 6. & alii, quos in priori tomo retulimus. Vel certe in aere crucem deſcribendo, ſicut nunc eſt in uſu Eccleſiæ, quem ex Apoſtolica traditione manaſſe teſtatur Baſil. l. de Spiritu ſancto cap. 37.

Secundo ait Lucas facta benedictione, Chriſtum fuiſſe elevatum in cœlum, videntibus omnibus: *Et nubes* (inquit) *ſuſcepit eum ab oculis eorum*, quod myſterium ait Cyrill. Alex. epiſt. ad Anaſtaſium, Alexand. & alios patres monaſticam vitam agentes, prædictum eſſe a Daniele, quando vidit quaſi filium hominis venientem in nubibus cœli uſque ad antiquum dierum, eique datum eſſe honorem, & regnum: habetur hæc epiſt. in tomo 2. Concilii Epheſ. appendice 1. cap. 6. De hac vero nube quid fuerit, quodve miniſterium tribuerit Chriſto, varie ſentiunt ſcriptores. Abulenſis parado. 5. c. 8. & ſeqq. ſentit, hanc fuiſſe veram nubem, vel ibi denuo genitam, vel aliunde adductam, & Chriſti pedibus ſuppoſitam, non ut corpus illius ſuſtineret, vel ſurſum duceret, (nam potius ipſe vel virtute ſua, vel angelorum miniſterio eam attollebat ſecum), ſed propter ornatum quendam, ut ad modum throni, & ſedis illi famularetur. Hanc ſententiam refert late hoc loco Medina, & poſtea ſubdit has eſſe nugas, & fabulas: nullamque rationem, vel probationem adducens affirmat illam nubem nihil aliud fuiſſe, quam ſplendorem quendam, quem corpus Jeſu, cum eſſet jam cœlo propinquius, genuit, cujus ſimilitudinem perſpicimus in cœlo in ea, quæ vocatur, *via lactea*, quod ſumpſit ex Cajet. Actor. 1. Mihi tamen in primis videtur non eſſe, cur negemus, illam fuiſſe veram nubem.

Vera in aſcenſione Chriſti nubes apparuit.

Nam ſcriptura non dicit fuiſſe *quaſi nubem*, aut in nubis ſimilitudinem, ſed ſimpliciter *nubem* appellat. Ergo, cum ſine ullo incommodo poſſit proprie, ac vere intelligi, ita eſt ſcriptura exponenda. Sic aperte exponit Chryſoſt. hom. 2. in Acta, ubi dicit: *Hanc nubem fuiſſe cœli Symbolum, declarans, quod in ipſo ſigno divinæ potentiæ aſcenderet, juxta illud Pſ. 103. Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Beda etiam ſuper Acta ſimiliter exponit. Deinde, non conſtat hanc nubem deſcendiſſe uſque ad terram (ſicut Abulenſis dicit) & ſuppoſitam pedibus Chriſti una cum eo aſcendiſſe per modum ſedis geſtatoriæ, hoc enim in ſcriptura fundamentum non habet. Nam, ut recte Cajet. notat, ſcriptura non dicit ſimpliciter, nubem ſuſcepiſſe Chriſtum, ſed ſuſcepiſſe eum ab oculis intuentium. Unde veriſimilius eſt, quandiu Chriſtus aſcendens videri voluit, nullam nubem interjectam fuiſſe inter ipſum, & terram. Quia tunc potius impediret aſpectum intuentium: poſtquam vero longius a terra diſtare cœpit, nubis interjectu ſeſe intuentium ſubtraxit oculis. Quæ profecto neque cum illo ulterius aſcendit, neq; aliud miniſterium exhibuit, quam ut Chriſti corpus ab aſpectu diſcipulorum amoveret, & claritate ſua, ac ſplendore majeſtatem aſcendentis indicaret.

Tertio, addit Lucas, cum adhuc diſcipuli perſeverarent, intendentes oculos in cœlum, admonitos ab Angelis, ne ulterius præſtolarentur oculis corporeis Chriſtum videre deſcendentem de cœlo, quo aſcenderat, uſque ad judicii diem, quando rediturus eſſet idem ipſe qui aſcendit. Quæ Angelorum apparitio facta eſt primo, ut quod diſcipuli oculis corporeis videre non poterant, ſcilicet Chriſtum in cœlum pervenientem, verbis ſuis docerent, ac confirmarent. Secundo, ut Apoſtolos conſolarentur, eoſque inſtruerent, ut fide potius, quam viſu corporeo Chriſtum intuerentur, ac expectarent. Tertio, ut ſignificarent, Chriſtum ad immutabilem quendam ſtatum, & æternitatis conſortium aſcendiſſe. Hoc enim eſt quod ajunt: *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum*, id eſt, in eadem gloria & majeſtate, & cum eadem anima, & corpore, quæ nulla temporis duratione alterari poterunt, aut mutari. Quæ verba ita ponderavit Ignatius epiſt. 10. ad Smyrnenſes, Chryſoſt. & Beda in Act. & Tertul. lib. de carne Chriſti c. 24. & lib. de Reſur. carnis c. 31.

Chriſti in cœlum aſcendentis triumphus.

Quarta, & ultima circumſtantia propoſita ad explicandum fuit, quo apparatu, ſeu comitatu Chriſtus aſcenderit. De qua re neque Evangeliſtæ, neque Lucas in Act. quicquam ſcribunt: tamen ex Paul. ad Epheſ. 4. colligitur in primis aſcendiſſe cum Chriſto omnes Juſtos, & Sanctos, quos e Sinu Abrahæ eduxerat. Hic enim eſt ſenſus illorum verborum: *Aſcendens in altum captivam duxit captivitatem*, ut Sancti omnes (quos ſupra citavimus) exponunt. Unde fit, ſi qui fortaſſe Juſti mortui fuerunt, & perfecte purgati illis 40. diebus, quibus Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam in terris moratus eſt, etiam illos ſimul cum Chriſto aſcendiſſe; & ratio eſt, quia ſicut Chriſtus fuit primus reſurgentium ad vitam glorioſam, & immortalem, ita decuit, ut eſſet primus aſcendentium ad locum cœleſtem, & ideo nullus ante illum aſcendit: ergo oportuit, ut cum illo aſcenderent. Tum quia ille eſt proprius locus Beatorum & nulla jam intererat ratio, cur ingreſſus in illum locum amplius differretur: tum etiam propter ipſius Chriſti honorem, & gloriam, & ut in ſignum triumphi ſpolia ſecum aſportaret. An vero aliqui homines cum illo aſcenderint corpore & anima, aliqui affirmare non audent: quia Evangeliſtæ non referunt, & quia alias ſicut diſcipuli oculis corporeis videruntChriſtum aſcendentem: ita etiam vidiſſent alia corpora Sanctorum una cum Chriſto aſcendentium. Sed hæc ratio nullius eſt momenti, tum quia non eſt neceſſe, ut omnia Evangeliſtæ ſcribant, tum etiam, quia ſcribendo multa corpora Sanctorum cum Chriſto ſurrexiſſe, hoc etiam in virtute ſcripſerunt. Unde hoc pendet ex alia quæſtione ſupra tractata, an ii Sancti reſurrexerint ad vitam immortalem. Nam ſi verum eſt (quod ibi affirmavimus) hos ſcilicet Sãctos reſurrexiſſe in corporibus glorioſis, neceſſario conſequitur, ut corpore, & animo cum Chriſto aſcenderint. Neque oportuit, ut diſcipuli eos viderent aſcendentes, quia nec corpus glorioſum neceſſario videtur, neque illa manifeſtatio ſenſibilis ordinabatur ad confirmandam fidem de aliorum aſcenſione, ſed ſolius Chriſti. Et hæc de hominibus.

Aliqui ſanctorũ in corporibus glorioſis cum Chriſto in cœlum aſcendũt.

De angelico autem miniſterio, & comitatu, quamvis in ſcriptura nihil dictum ſit, tamen non eſt dubium, quin omnes Angelorum ordines deſcenderint, ut Chriſtum aſcendentem comitarentur, eique gloriam & honorem exhiberent, quod omnes Sancti Patres ſcribentes de hoc myſterio luculenter expromunt, accommodantes illa verba Pſ. *Attollite portas principes veſtras, &c.* & illa: *Aſcendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & alia ſimilia. Et illi duo Angeli, qui poſt Chriſti aſcenſionem annuntiarunt Apoſtolis, eſſe jam eum in cœlum aſſumptum, ſufficiens ſignum exhibuerunt, Chriſto aſcendenti affuiſſe Angelos miniſtrantes ei; & ex illis verbis, quæ dixerunt, *ſic veniet, &c.* colligi etiam poteſt, quod ſicut deſcendet in gloria, & majeſtate, Angelorum præeuntium ſtipante caterva, ita etiam aſcendit.

SECTIO III.

Utrum Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, ut ſedeat ad dexteram Patris.

De termino proprio, & quaſi intrinſeco aſcenſionis Chriſti, dictum eſt in ſuperioribus explicando ipſũ myſterium. Eſt enim aſcenſio localis motus, qui ad locum aliquem terminatur, quem nunc vocamus terminum intrinſecum talis motus, ſive ſit ſermo de ipſo ubi intrinſeco, ſive de corpore circumdante locatum, de quibus ſatis dictum eſt. Supereſt ergo, ut dicamus de alio termino quaſi metaphorico & extrinſeco, qui nomine *ſeſſionis ad dexteram Patris* in Scriptura ſignificatur. De quo videndum eſt, primum quid ſit, deinde quomodo Chriſtus aſcendendo hanc ſeſſionem adeptus ſit.

Chriſtus poſt aſcẽſionem ſuam ſedet ad dexteram Patris.

Principio ſupponẽdum eſt, articulum fidei eſſe, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam ſedere ad dexteram Patris. Ita enim traditur in Symbolis Apoſtolico, & Nicæno, & Athanaſii, & in novo Teſtamento Marc. ult. *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet a dexteris Dei*, & ad Hebr. 1. *ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*; & c. 8. *Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in excelſis*; & c. 10. *Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici ejus ſcabellum pedum ejus*; & c. 12. *Suſtinuit crucem confuſione contempta, atque in dextera Dei ſedens*; & 1. Pet. 3. *Per reſurrectionem Jeſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei*. Et ſimilia habentur ad Roman. 8. ad Epheſ. 1. & ad Coloſ. 2. Quibus in locis dicitur Chriſtus eſſe, vel conſtitutus eſſe ad dexteram Dei, & alia ſimilia loca poſtea afferemus.

Secundo, ſtatuendum eſt, quod licet *ſedere ad dexteram Dei*, poſſit ſub aliqua ratione convenire Verbo divino in ſola divinitate ſubſiſtẽti, ut poſtea explicabimus

cum

cum ſanctis Patribus, & conſequenter idem dici poſſit per communicationem idiomatum de homine Chriſto, & hac ratione poſſit Chriſtus dici poſt aſcenſionem *ſedere ad dexteram Dei*, quia exiſtit, ac permanſit verus, ac naturalis Dei filius, ſicut dici poteſt poſt aſcenſionem ſuam omnia conſervare, regere & gubernare; licet hæc, inquam, vera ſint, tamen revera non ſufficiunt ad omnia Scripturæ loca explicanda, ſed oportet etiam, ut de Chriſto homine, ut ſic, verum ſit poſt aſcenſionem ſedere ad dexteram Dei, ita ut hæc ſeſſio conveniat illi in humanitate, & non tantum in divinitate; ſicut reſurgere, & aſcendere competunt illi in humanitate; atque adeo, ut non ſolum verum ſit, Chriſtum hominem, ſed etiam in quantum hominem ſpecificative ſaltem *ſedere ad dexteram Dei*. Hoc aperte colligitur ex adductis teſtimoniis Scripturæ. Primo, quia cum duo illa conjunguntur *aſcendit, & ſedit*, ſatis ſignificatur ſecundum eam naturam ſedere, ſecundum quam aſcendit. Deinde, quia Paul. ad Epheſ. 1. ſic inquit: *ſecundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus*. Igitur ſedere Chriſtum ad dexteram Dei, fuit opus omnipotentiæ divinæ in tempore factum: ergo neceſſe eſt, ut factum ſit in humanitate. Hoc etiam confirmatur ex loco illo Pſal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis*. Nam ibi eſſe ſermonem de Chriſto, ipſemet expoſuit Matth. 22. & Matth. 12. & Luc. 20. & Paul. ad Hebr. 1, & 10. Quod autem ſit ſermo de Chriſto ut homine, teſtantur Ambr. l. 2. de fide c. 4. & Aug. l. contra ſerm. Arian. c. 12. Et Athanaſ. l. de ſalutari Chriſti adventu Hieron. & Theod. in illum Pſal. late, atque eleganter Chryſoſt. ſerm. de Aſcenſ. Ruffin. in expoſit. ſymb. qui ad hoc ponderat verba Chriſti, *ſi filius ejus eſt, quomodo vocat eum Dominum*? Eſt enim Chriſtus filius David, ſecundum humanitatem. Conſtat item ex Paulo dicente: *In ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans &c.* Expectat enim ſecundum humanitatem: ſecundum eandem ergo ſedet ad dexteram Dei, ſicut etiam ſecundum illam eſt ſummus Pontifex, qui penetravit cœlos, atque ita expoſuit Tertul. cont. Prax. c. 3. Theodor. in Epiſt. ad Hebr. Et ex ſequenti propoſitione conſtabit, hanc eſſe communem Patrum ſententiam.

Chriſtus etiã quantum homo ſedet ad dexteram Dei.

Tertio, explicandum eſt, quid nomine *dexteræ Dei* intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum eſſe exiſtimantes, dicerent *dexteram* hoc loco ſignificare corporis Dei partem, ad quam Chriſtus corporaliter ſedit. Sed quoniam hæc hæreſis ſupponit aliam rationi etiam naturali repugnantem, manifeſtiſſimum fuit ſemper apud Catholicos *dexteram Dei* metaphorice dici. Et illi quidem, qui Chriſto, ut Deo, hanc ſeſſionem tribuunt, per eam metaphoram ſignificari dicunt, divinam omnipotentiam, ſeu majeſtatẽ. Ita Athanaſ. Orat. 2. contra Arian. circa finem, inquiens: *Quid ſignificat ſedere ad dexteram Patris, niſi germanitatem filii, ac deitatem Patris, eandem quoque eſſe deitatem Filii.* Idem lib. de communi eſſentia Patris, Filii, & Spiritus ſancti. Et Damaſcenus lib. 4. de fide c. 2. & Ambroſ. lib. 2. de fide c. 4. & ad Epheſ. 1. Uterque Cyril. & Chryſoſt. & alii Patres infra citandi. Alii dicunt ſignificare propriam ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypoſtaticæ unionis Chriſto ut homini convenit, ratione cujus etiam humanitas coadoratur eadem adoratione, qua Deus colitur, ut exponit etiam Damaſcenus citato loco, & indicat Leo Papa ſerm. 1. de Aſcenſ. dicens, naturam humanam aſcendiſſe in Chriſto ſupra omnem altitudinem: *Neque ullis* (inquit) *ſublimitatibus modum ſuæ provectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conſeſſu, illius gloriæ ſociaretur in throno, cujus naturæ copulabatur in filio.* Atque ſimilia repetit ſerm. 2. & eundem ſenſum ſignificat Cyril. Alexand. Ep. 1. ad presb. & monachos ſolitar. vitam colentes, & apertiſſime Chryſoſt. hom. 3. in Ep. ad Epheſ. ubi tractans illa verba: *Et ſedere eum fecit ad dexteram ſuam*: *Hoc* (inquit) *de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo, ſiquidem nequaquam.* Et infra. *Reliquis velut ſervis Dominus prælatus eſt, hominis ſerva facta eſt univerſa creata poteſtas propter inhabitationem Dei Verbi.* Et Theodoret. eodem modo exponens, inquit: *Clarum eſt, hæc omnia poſuiſſe tanquam de homine, ea enim de cauſa etiam admiratione ductus eſt. Quod enim qui Deus eſt, una cum Deo ſedeat, & qui eſt filius, una cum Patre regnet, non eſt admirabile; quod autem ſumpta ex nobis natura ejuſdem honoris cum eo, qui ſumpſit, ſit particeps, hoc omne miraculum ſuperat.* Et eandem expoſitionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in ſequentibus referemus. Atque hæc procedunt de Chriſto, ut homine, quam expoſitionem ſupra etiam probavimus. Juxta quam etiam per *dexteram Dei* intelligere poſſumus ſtatum gloriæ, ſeu beatitudinem æternam, quæ Sanctis datur, ſicut expoſuit Aug. l. de Agone Chriſt. c. 26. & l. de Eſſentia divinitat. & Iſid. l. 1. de Divinis Offit. c. de Aſcenſ. Domini, vel ſingularem excellentiam ejuſdem beatitudinis, & judiciariam poteſtatem Chriſto homini collatam, ut idem Auguſt. exponit lib. de fide, & ſymbol. cap. 7.

Dextera Dei quid ſit?

Quarto, explicandum eſt, quid ſit *ſedere*. Et quoniam hoc proprie, & ad literam convenire poſſet Chriſti corpori, ideo exiſtimare quis poſſet, Chriſtum poſt aſcenſionem manſiſſe in cœlis ſedentem in propria ſeſſione corporali. Cum enim hoc verbum poſſit proprie intelligi, nihil eſſe videtur, cur per metaphoram explicetur. Præſertim cũ hoc modo optime exponatur, quomodo Chriſtus poſt aſcenſionem conſequutus ſit, ut ſedeat ad dexteram Dei. Quia revera conſequutus eſt corporalem ſeſſionem in loco cœleſti, & ibi fruitur potiſſimis bonis Dei. Et confirmari poteſt. Nam Actor. 7. Stephanus dixit: *Ecce video cœlos apertos, & Jeſum ſtantem a dextris virtutis Dei.* Quo loco multi Patres intelligunt verbum illud *ſtantem* proprie, ut ſignificat recto corpore ſtare. Ita Chryſoſt. homil. 18. in Acta, & alii Græci in eundem locum, & Beda, Gregor. hom. 29. in Evang. & l. 1. Reg. c. 1. Aug. lib. quæſt. novi, & veteris teſtament. qu. 98. Ergo pari ratione, cum dicitur Chriſtus *ſedere in cœlo*, intelligendum erit proprie de ſeſſione corporali. Neque enim contraria ſunt. Potuit namque, qui ſemper ſedet, tunc ſurgere, & ſtare, ut Stephanus ſic eum videns intelligeret, Chriſtum ſibi compati, & paratum eſſe ad ſibi auxiliandum, ſicut Gregorius interpretatus eſt, vel (ut ait Auguſtinus) *quia apparere voluit tanquam qui cauſam diceret, & ad dexteram judicis ſtaret.* Quando enim ſancti Patres hujuſmodi myſticas, ſeu morales rationes reddunt, propter quas Chriſtus ſtans a Stephano viſus eſt, non ſentiunt, Stephanum non vidiſſe Chriſtum vere, ac proprie ſtantem. Alioqui non fuiſſet omnino vera, & realis illa viſio ſenſibilis, ſed phantaſtica, & apparens tantum: cum tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando, ſe videre Chriſtum, ſed aſſerere etiam voluerit modum, ſeu ſitum corporis ejus, quem videbat, ut oſtenderet, quam aperte, & diſtincte illum cerneret: tametſi longiſſime diſtantem, & quamvis ab aliis circumſtantibus videri non poſſet.

Nihilominus tamen nullus Sanctorum, aut catholicorum doctorum, ita interpretatur hoc verbum, *ſedere*, de corporali ſeſſione. Primum quidem, quia hujuſmodi ſeſſio nihil ad perfectionem, ſeu gloriam Chriſti pertinebat. Cum autem dicitur Chriſtus *ſedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas ſignificatur, & certum ſignum majeſtatis ejus. Deinde, quia licet non ſit certũ, an Chriſtus in cœlo corporaliter ſtet, aut ſedeat, & utrumq; ſit in ejus poteſtate: tamen multo probabilius videtur ipſum ſtare: quia ſedere per ſe non eſt tam connaturale homini, ſed ſolum propter neceſſitatem, ut requieſcat, & non defatigetur. At vero in cœlo nulla erit hujuſmodi neceſſitas, cum immortalia, & glorioſa corpora laborem ſentire non poſſint. Unde quod Paulus ait, Epheſ. 2. *nos conſeſſuros cum Chriſto in cœleſtibus*, non eſt veriſimile eſſe intelligendum de ſeſſione corporali. Quia (ut dixi) magis naturale eſt homini ſtare, magiſque ad omnes actiones perfectas corporis humani accommodatum. Neque huic veritati repugnat, quin potius illam confirmat viſio Stephani Actor. 7. Nam licet verbum *Standi* poſſit etiam metaphorice exponi, vel lata ſignificatione, ut idem ſit, quod exiſtere, ſeu præſentem adeſſe, ut Matthæus 16. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem*, id eſt ex iis, qui præſentes adſunt: tamen melius intelligitur in propria, & rigoroſa ſignificatione propter teſtimonia Sanctorum, & rationem adductam. Quia Stephanus re vera vidit Chriſtũ clare & diſtincte, prout in cœlo exiſtit, frivolum autẽ eſt fingere Chriſtum antea ſediſſe, tunc autem ſurrexiſſe, ut a Stephano ſtare videretur. Sit igitur certũ *ſedere* hoc loco metaphorice ſumi.

Chriſti ſeſſio ad dexteram Patris nõ eſt corporalis & propria ſed metaphorica.

Quid

Quid autem hac metaphora ſignificetur explicãdum eſt. Et primum quidem ſi de Chriſto, ut Deo, hæc verba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus divinam majeſtatem, ſeu Patris æqualitatem, *ſedere* nihil aliud erit, quam quiete, ſeu pacifice poſſidere eam dignitatem, ſeu ſimul cum Patre regnare, tanquam ſupremum regem, ac Dominum omnium. Additque Baſilius lib. de Spiritu ſancto, c. 6. *Per hunc conſeſſum, naturam Dei ſolidam, ac immutabilem ſignificari*, juxta illud Baruch. 3. *Et tu ſedes in æternum*. Unde Cyrillus Jeroſol. cat. 14. dicit, hanc dignitatem non convenire Chriſto poſt adventum in carne, *ſed ante omnia in ſæcula. Quia unigenitus filius Dei Patris a dextris ſemper aſſidebat*. Cui conſentanea eſt viſio Iſaiæ, *qui vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum*. Quamquam enim de tota Trinitate poſſit intelligi: tamen de Chriſto ſpecialiter exponitur Jo. 12. Hinc etiam Cyrillus Alexand. l. 12. Theſauri c. 7. dicit *ſedere ad dexteram Patris* eſſe ita proprium Chriſti, ut nulli creaturæ convenire poſſit. *Quia ſolus ille cum Patre ſimul regnat*. Et eandem interpretationem habet Chryſoſt. hom. 2. ad Hebr. Theophylactus, Theodor. & Oecumenius ad Hebr. 1. Ac denique fere omnes Sancti juxta hunc ſenſum ex hac ſeſſione ad dexteram colligunt æqualitatem Filii cum Patre. Quibus multum tamen videtur favere Paul. ad Hebræos 1. ubi probat Chriſtum eſſe Deum, dicens: *Sedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*; & infra: *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, ſede a dextris meis?* Et Chriſtus ipſe ex eodem loco probavit ſuam divinitatem. Verum eſt tamen, reſponderi poſſe, Chriſtum non probare ſuam divinitatem ex ſeſſione, ſed ex appellatione *Domini*. Unde, inquit, *ſi ergo in ſpiritu David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt?* Et Paulus ad eandem *Domini*, ſeu *Filii* appellationem potiſſimum alluſiſſe videtur. Sic enim ait, *ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ aliis nomen hæreditavit*. Nihilominus eſt hæc expoſitio valde probabilis, ita tamen ut alteram de Chriſto ſecundum humanitatem non excludat (ut diximus); non enim contrariæ ſunt: ſed ex una alia facile inferri poteſt, ut jam dicam.

Juxta aliam ergo expoſitionem de Chriſto ſecundum humanitatem variis modis exponi poteſt, quid ſit ſedere ad dexteram Patris. Primo, ut *ſedere* nihil aliud ſit, quã habitare in gloria cœleſti. Ita videtur exponere Aug. dicto lib. de fide, & Symbolo c. 7. & lib. de Symbolo ad catech. c. 7. Chryſoſt. homil. 1. de Symbolo. Ut enim idem Auguſt. notavit lib. 3. quæſt. in Levit. qu. 24. ſolet in hac ſignificatione verbum *ſedendi* in Scriptura ſumi, Levit. 8. *Ad oſtium tabernaculi teſtimonii ſedebitis ſeptem diebus die, & nocte*; & 3. Reg. 2. *Sedit Semei in Jeruſalem annos tres*. Et huic expoſitioni favet Paul. ad Eph. 2. dicens: *Conſedere nos fecit in cœleſtibus*. Quamquam enim in ipſo Chriſto tanquam in capite omnes *ſedere* dicamur: tamen hinc recte colligimus, nos non tantum per ipſum, ſed etiam in propriis perſonis cum ipſo conſeſſuros, ſicut ibidem ait: *Nos convivificaſſe, & conreſuſcitaſſe cum Chriſto*, non ſolum quia vita, & reſurrectio ejus quaſi noſtra exiſtimetur propter unionem membrorum cum capite: ſed etiam, quia in nobis ipſis participaturi ſimus vitam, & reſurrectionem ejus. Ad eundem igitur modum nos *conſedere fecit*. Nos autem non dicimur ſeſſuri, niſi quia ſumus in cœleſti patria habitaturi, ergo eodem modo dicitur ſedere Chriſtus. Hæc expoſitio nihil falſi dicit: videtur tamen non ſatis explicare totum id, quod in illo verbo, *ſedet*, continetur. Addi ergo poteſt, illo verbo etiam ſignificari Chriſtum poſt multos labores, quos propter homines ſuſtinuit, & perfectam noſtræ ſalutis œconomiam, conquieviſſe tandem in cœleſti patria paternis fruentem bonis. Quomodo ipſe dixit Lucæ 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Ac de omnibus vivis membris ejus dicitur: *Ut requieſcant a laboribus ſuis*. Et hoc modo videtur hæc ſeſſio Chriſti in Scriptura poni tanquam ultimus terminus mortis, reſurrectionis, atque omnium viarum ejus, ſic Paulus ad Roman. 8. *Chriſtus Jeſus qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei*; & ad Epheſ. 1. *ſuſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam*; & Marci ult. *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei*. Et hæc etiam expoſitio aliquid veri continet, aliquid vero amplius addendum eſt, quia verbum *ſedendi* (ut diximus) quandam excellentiam, & dignitatem ſignificat.

Sedere Chriſtum ad dexteram Patris quid ſit?

Igitur *ſedere* hic per metaphoram ſignificat idem, quod regnare, ſeu præeſſe omnibus tanquam ſupremum regem, ac judicem, qui tanta dignitate præcellit, ut in eodem ſolio cum Deo ſit, & eadem adoratione colatur. Hæc expoſitio colligitur ex omnibus Sanctis ſupra citatis. Et eſt uſitata hæc phraſis in Scriptura 3. Reg. 1. *Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo*; & 1. Reg. 2. *Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore elevat pauperem, ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat*. Unde Paulus 1. ad Cor. 15. ſic de Chriſto loquitur: *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus*. In quibus verbis alludit ſine dubio ad verba Pſ. 109. *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*, & loco verbi *ſedendi*, quo David uſus fuerat, Paulus veluti Metaphoram explicans, *regnandi* verbum uſurpavit. Et ſimili modo 2. ad Timoth. 2. de omnibus electis loquens inquit: *Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloria cœleſti*, quam explicans ſubdit: *Fidelis ſermo, nam ſi commortui ſumus, & convivemus, ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus*. Quo ultimo verbo videtur explicare, quod ad Epheſ. 2. dixerat: *Conſedere nos fecit in cœleſtibus*. Præterea hæc metaphorica ſignificatio optime quadrat in verbum *ſedendi*, quaſi per antonomaſiam dictum ad explicandam dignitatem. Nam judicantis, præcipientis, ac dominantis eſt ſedere, & aliis imperare. Unde quandocunque dicitur viſus Deus in Scriptura in majeſtate ſua, tanquam ſupremus Dominus, dicitur apparere ſedens, Iſaiæ 6. *Vidi Dominum ſedentem ſupra ſolium excelſum*, & cæt. & juxta eandem metaphoram, dicitur Deus *ſedere ſuper Cherubim*. Hanc denique interpretationem recte attigit Origenes tract. 12. in 20. c. Matth. dicens: *Vide ne forte, quod dicitur, Chriſtum reſtitui in regno ſuo, recipiẽtem proprium principatum, hoc ſit, ſedere Chriſtum in ſolio gloriæ ſuæ*. Et infra: *Intelligat ergo, qui poteſt, eminentiam quidem regni in hominibus Chriſtum recepiſſe, & glorificatum eſſe ad gloriam, quam habuit, prius quam eſſet mundus*.

Sedere in Scriptura quid.

Quinto videndum eſt, quomodo Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, ut ſedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficile. Quoniam Chriſtus per aſcenſionem nec divinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni majeſtatem, & potentiam aſſequutus eſt. Unde ante aſcenſionem dixit diſcipulis: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra*. Nihilominus ſimpliciter fatendum eſt, aliqua ratione Chriſtum aſſequutum eſſe per aſcenſionem, ut ſedeat ad dexteram Dei. Nam (ut ſupra diximus) in ſcriptura ita deſcribitur aſcenſio, ut eam hæc ſeſſio conſequuta ſit, juxta illud: *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei*; & illud *Suſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus*. Unde Petrus Act. 2. de aſcenſione Chriſti interpretari videtur locum ſæpe citatum ex Pſ. 109. ſic enim de Chriſto ſcribit: *Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione ſpiritus ſancti accepta a Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim David aſcendit in cœlum, dicit autem ipſe, dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis*. Denique hac ratione in ſymbolo poſt articulum de aſcenſione confitemur *ſedere Chriſtum ad dexteram Patris*. Modus autem, quo hoc explicandum eſt; multiplex eſſe poteſt juxta varias expoſitiones aſſignatas de Chriſto ſedente ad dexteram Patris. Nam, ſi ſermo ſit de Chriſto ſecundum ſe, ut eſt tantum Verbum, ac filius Dei, ſic nullo modo poteſt de illo verificari, quod per aſcẽſionem ſit aſſequutus, ut ſedeat ad dexteram Dei: ſed per ſolam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Chriſto præciſe, ac formaliter, quatenus hic homo eſt, & per dexteram Dei æqualitatem divinitatis intelligamus, tum factum eſt, ut hic homo Chriſtus *ſederet ad dexteram Dei*, quãdo filius Dei factus eſt homo, quod factum eſt in ipſa incarnatione, quando hæc humanitas in unitatem divinæ perſonæ aſſumpta eſt, tamen quoad manifeſtationem, & claritatem hujus gloriæ, poteſt dici Chriſtus aſſequutus per aſcenſionem, *ut ſedeat ad dexteram*, id eſt, ut hic homo omnibus innoteſcat *ſedens ad dexteram Dei*, id eſt, exiſtens, & permanens verus Deus omnia

Chriſtus per aſcenſionem aliquo modo dexteram Patris adeptus.

Quomodo per aſcēſionem aſſequutus Chriſtus ſit, ut ſedeat ad dexteram Patris.

cum Patre gubernās, juxta illud Apoc. *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem*, &c. & paulo poſt ſubditur: *Omnes audivi dicentes, ſedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & poteſtas in ſæcula ſæculorum*. Et hæc eſt claritas, quam Chriſtus petebat Jo. 17. *Ego te clarificavi ſuper terram, opus conſummavi, quod dediſti mihi, ut faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipſum claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.* Atque hæc eadem expoſitio accommodari poteſt, etiamſi de Chriſto ſecundum humanitatem hanc ſeſſionem interpretemur. Quamquam enim reipſa non ſit aſſequuta per aſcēſionem illa humanitas, ut admirabili modo ſit in throno majeſtatis Dei, atque adeo, ut ratione illius unionis debeatur illi homini ſingularis cultus, & adoratio: item licet non ſit conſequutus idem homo in humanitate ſua eſſentialem gloriam, neque poteſtatem, aut dominium excellentiæ in omnes creaturas: tamen per aſcenſionem ſingulari modo cœpit tota hæc majeſtas illius hominis clareſcere in cœlo, & in terra. Ac præterea (ut humano more loquamur) denuo poſſeſſionem accepit regni ſui, ac totius orbis, per ingreſſum in cœlum, tanquā in proprium locum regię curiæ, a Deo deſtinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terrę potius fuit ad ſerviendum, & laborandū. Unde etiam non incongrue dici poteſt, ſediſſe poſt aſcēſionē: quia tunc quaſi quievit, & ceſſavit ab operibus vię, cœpitque uti tantum poteſtate regia, ac dominativa.

Sedere ad dexteram Dei proprium Chriſti quomodo.

Sexto ex iis etiam facile definitur incidens dubium in ſuperioribus inſinuatum, ſcilicet, an ſedere ad dexteram Dei ſit proprium Chriſti, vel conveniat etiam aliis Beatis. Dicendum eſt enim, non eſſe dubium, quin ſub aliqua ratione ſit hoc proprium Chriſti domini, & ſæpe in Scriptura ſacra hoc illi attribuatur tanquam ſingularis excellentia ejus, ut ex Cyril. Alexand. & aliis Patribus ſupra notatum eſt, & apud Paulum eſt egregius locus ad Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede a dextris meis?* Eſt autem hoc proprium Chriſti multis modis, qui omnes oriuntur ex majeſtate perſonæ illius, & ex divinitate, & ęqualitate, quam cum Patre habet. Unde ſi conſideretur ut divina perſona Verbi, nulli creaturę poteſt convenire *ſedere ad dextram Patris*: ſicut ipſe ſedet, & ita hoc eſt proprium ejus comparatione facta ad creaturas. Nam Spiritui ſancto hoc ſenſu commune eſt *ſedere ad dexteram Patris, & Filii*, ut hic ſentit D.Th. & recte notavit Athanaſ. lib. de communi eſſentia. Si autem conſideretur Chriſtus ut homo, ſic etiam eſſe hominem æterno Patri majeſtate, & potentia ęqualem, proprium eſt Chriſti. Atque eadem ratione ſi non ſolum loquamur de Chriſto homine, ſed etiam ſecundum humanitatē, eſt etiam proprium illius habere in humanitate excellentiam ſuper omnem excellentiam creatā, & ſingularem beatitudinem non ſolum in gradu intenſionis, & perfectionis: ſed etiam in modo obtinendi illā ut connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & majeſtatis debitam. Atque idem eſt de ſingulari dominio, & poteſtate tam ad operandum, quam ad imperādum omnibus creaturis, ac judicandū de omnibus hominibus. Propter quæ omnia merito dixit Ignat. Epiſt. 7. ad Tharſenſes: *Quomodo merus homo audit, Sede a dextris meis.*

At vero certum nihilominus eſt, & Scripturæ quoque ipſi conſentaneum ſecundum quandam participationē communicari Chriſti membris hanc ſeſſionem, aliis magis, aliis vero minus pro dignitatum varietate. Nam ſecundum participationem gloriæ tam animorum, quam corporum omnibus electis datum eſt, ut cum Chriſto cōſideant, ſicut etiam omnibus datum eſt, ut cum Chriſto conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cœleſti beatitudine cum Chriſto habitabunt quieti, ac ſecuri fruentes potiſſimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *ſedere cum Chriſto*, & ſic dicitur Apoc. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno, ſicut & ego vici & ſedi cum Patre meo in throno ejus*. Illa enim particula, *ſicut*, non dicit æqualitatem, ſed ſimilitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Chriſtus Joan. 14. *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum, ut ubi ego ſum & vos ſitis. In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis*. Et Luc. 22. *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit pater meus vobis regnum, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos judicantes duodecim tribus Iſrael*. Et ſimilia ſunt frequentia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Juſti regnaturi cum Chriſto, Apoc. 20. *Regnaverunt cum Chriſto mille annis*, ad Roman. 5. *In vita regnabunt*, &c. Quamvis ceteri non ſint eodem modo regnaturi, quo Chriſtus. Ille enim ſolus regnabit tanquam ſupremus gubernator totius regni, cæteri vero dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit, ſicut Romani dicebantur olim regnare, licet unus eſſet imperator, quia illi potiſſimum fruebantur honoribus, & divitiis illius imperii. Vel quia omnes participabunt aliquo modo poteſtatem imperandi inferioribus creaturis, ſicut etiam participabunt aliquo modo poteſtatem judicandi, ut poſtea dicemus.

Objectio.

Una vero ſupereſt explicanda difficultas, cum dextera locus honoratior ſit, cur tribuatur Chriſto *ſedere ad dexteram Patris*. Videtur enim Pater ad ſiniſtram, atque adeo in ignobiliori loco conſtitui. Huic difficultati varie ab ſcriptoribus reſponſum eſt. Primum Antonius Nebriſſenſis in explicatione quinquaginta locorū Scripturæ, in ultima quinquagena c. 39. negat locum dexterum olim fuiſſe honoratiorem. Quod ſi verum eſt, tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud vero confirmat nonnullis teſtimoniis poetarum, quæ lubens prætermitto, quia judicio meo parum ſuadent. Confirmari etiam poteſt, quia videmus in antiquis imaginibus Petri, & Pauli, Paulum ad dexteram Petri collocari, ut obſervavit etiam D.Th. lect. 1. in Epiſt. ad Galatas, & Petrus Damian. in Epiſt. ad Deſiderium. Et in hujus confirmationem addi poteſt, quod refert Euſeb. l. 1. de Vita Conſtant. cap. 13. ſe vidiſſe Conſtantinum, cum eſſet adoleſcens, ad dexteram imperatoris aſſiſtentem, ſeu incedentem. Additur etiam congruentia: Quia cum pars hominis dextera ſit dignior, hinc, qui alium nobiliorem comitabatur, ad ejus dexteram incedebat, non ut eſſet in loco honoratiori, ſed vel ut pars potiſſima, & honoratior medium teneret locum vel ut eum commodius poſſet tueri atque defendere, & ideo iſti, qui latus dexterum alterius claudebant, ac tegebant, dicebantur olim *ſtipatores, ſeu laterones*. Hæc vero reſponſio in primis applicari non poteſt Chriſto ſecundum divinitatem, quia non poteſt de illo dici, quod ſedeat ad dexteram Patris tanquam in loco minus digno. Deinde nititur fundamento valde dubio, nimirum, locum dexterum fuiſſe olim ignobiliorem. Contrarium enim abſolute affirmant Hier. ſuper ad Epheſ. 1. & Ambr. ſerm. 61. Et ſaltem in Scriptura ubique per *dexteram* honoratior locus indicatur, & ideo Juſti dicuntur futuri *ad dexteram*, & mater filiorum Zebedæi, *ſedere ad dexteram, & ſiniſtram* filiis poſtulavit, ideſt, primum, & ſecundum locum, & Joſeph Geneſ. 48. filium ſuum Manaſſem tanquam digniorem poſuit ad dexteram Patris: Jacob vero, ut Ephraim præferret, manus commutavit, & dexteram poſuit ſuper caput Ephraim. Quo circa quamvis eſſe ad dexteram alterius interdum in Scriptura non ſignificet honorem, ſed auxilium, & protectionem, ſicut in illomet Pſ. 109. dicitur: *Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges*; & Pſ. 15. *A dextris eſt mihi, ne commovear*; & Pſ. 108. *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia aſtitit a dextris pauperis, ut ſalvum faceret a perſequentibus animam meam*. Unde inter maledictiones, quæ in eodem Pſ. adverſus Judam prædicuntur, dicitur: *Et diabolus ſtet a dextris ejus*, ſcilicet, ad perſequendum: nihilominus tamen quandocunq; *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum ſignificat honoris magnitudinem, ut notavit Ambroſius ad Hebr. 1. & fere omnes alii Sancti hoc myſterium Chriſti explicantes. Quapropter etiam Euſebius loco citato dicit, Conſtantinum adoleſcentem ſummo honore apud Imperatorem fuiſſe dignum, quem honorem poſtea explicans ſubdit, ad Imperatoris dexteram aſtitiſſe. Solent enim Principes, quamvis ipſi dignitate præcellant, honoris tamen hoſpitiique cauſa ad dexteram ſuam alium principem ducere. Ex quo non licet colligere, locum dexterum eſſe inferiorem: ſed potius eſſe ſuperiorem, licet interdum a digniori perſona inferiori concedatur propter cauſam prædictam. Quomodo ſolet etiam Rex, reginam ferre ad dexteram honoris cauſa, quamvis Regis perſona, ſtatuſque dignior ſit. Quomodo recte intelligitur illud Pſ. 44. *Aſtitit Regina a dextris tuis in veſtitu deaurato*: & illud 3. Reg. 2. ubi Salomon fecit

Locus dexter ignobilioribus attribui ſolitus quare.

fecit matrem ſedere in throno ad dexteram ſuam. Atq; eodem modo intelligi poteſt, quod de imaginibus Petri, & Pauli adducebatur, quamvis illud non ſit in univerſū verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numiſmatibus, Petrus ad dexteram depingitur, interdum vero ponitur Paulus ad dexteram (licet abſolute eſſet dignitate inferior) vel cujuſdam urbanitatis, & honoris cauſa, & quaſi ratione hoſpitii. Quia Petrus erat Romæ in propria ſede, & Epiſcopatu: Paulus vero veluti ad Petrum juvandum acceſſerat. Vel in quandam amoris, & gratitudinis ſignificationem: quia Paulus Doctor gentium fuit, & plurimum Eccleſiæ profuit.

Reſponſio. Secundo ergo juxta hanc doctrinā reſponderi poteſt, Chriſtum dici, *ſedere ad dexteram Dei Patris*, non quia ſit perſona dignior Patre: ſed quia, licet in re habeat æqualem dignitatem, & honorem ſecundum dignitatem, ſecundum humanitatem vero licet ſit inferior: tamen reſpectu noſtri, & quantum ad Eccleſiæ gubernationem quidam ſingularis honor conceſſus eſt Filio inter omnes divinas perſonas. Nam illi data eſt adminiſtratio, & gubernatio totius regni Eccleſiæ, juxta illud: *Pater non judicat quenquam: ſed omne judicium dedit Filio.* Nam quia Chriſtus ſuo ſanguine, & meritis regnum amiſſum Patri comparavit, ideo exaltatus eſt, & conſequutus *nomen quod eſt ſuper omne nomen*. Hoc ergo modo dicitur, *ſediſſe ad dexteram*, ad ſignificandam hanc honoris, & dignitatis excellentiam, non quidem re ipſa, aut natura, ſed ſolum adminiſtratione, & officio. Tertio dici poteſt, ſedere ad dexteram dignius & honorabilius eſſe comparatione ſiniſtræ: non tamen comparatione loci medii: & hoc modo poteſt dici, Chriſtus *ſedere ad dexteram Patris*, non quia ipſe ſit in loco digniori reſpectu Patris: ſed reſpectu eorum, qui ad ſiniſtram ſedent. Quanquam enim comparatione facta inter duos ſolos in opinionem venire poſſit: an locus dexter, vel ſiniſter ſit honoratior: tamen quando tres ſedent, vel incedunt, nulli unquā dubium fuit, quin locus medius ſit digniſſimus, juxta illud: *In medio fratrum rector eorum.* Nam tunc qui medius eſt ab aliis tegitur, & quaſi cuſtoditur. Rurſus tunc exploratum eſt, dextrum locum eſſe potiorē ſiniſtro, quod maxime probant omnia, quæ circa priorem reſponſionē adduximus, & in ipſa rei natura fundatum eſt, quia pars dextra potior eſt ſiniſtra. Sic ergo Chriſtus dicitur, *ſedere ad dexteram Patris*, tanquam in honoratiori loco nō reſpectu ipſius Patris: ſed aliorum, quia Patri aſſident. Quod aliqui accommodant Chriſto etiam ſecundum divinitatem, ita ut propter ordinem originis Filius dicatur, *ſedere ad dexteram*, Spiritus ſanctus *ad ſiniſtram*, quia eſt origine ſecundus. Sed hunc loquendi modum expreſſe reprehendit Athanaſius ſupra. Et omnes Sancti ſupra citati, qui de divinitate hoc interpretantur, nunquam dicunt ſignificare exceſſum aliquem unius perſonę ad aliam: ſed æqualitatem. Igitur ſi hæc reſponſio aliquo modo defendenda eſt, explicanda eſt de Chriſto ſecūdum humanitatem, non ſolum reſpectu damnatorum, qui in quodam ſenſu dicuntur eſſe *ad ſiniſtram*, quorum cōparatione omnes beati ſunt *ad dexteram*, & quaſi per antonomaſiā Chriſtus, ſed etiā reſpectu aliorū beatorū, qui ſedēt in inferiore loco, & minus digno, quā Chriſtus.

Quarto facilius & ſimplicius dicitur, in metaphorica locutione non debere ſervari omnes reſpectus, & habitudines, quæ reperiuntur in re proprie ſignificata: ſed ſolum id, quod ſignificari intenditur. *Dextera* ergo proprie dicta, & ſignificat locum digniſſimum, & dicit relationem ad ſiniſtram; cum autem Chriſtus dicitur *ſedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non conſideratur reſpectus ad ſiniſtram, ſed ſolum ſignificari intenditur excellentia, & majeſtas, in qua Chriſtus exiſtit. Sicut in Scriptura non ſolum dicitur Chriſtus eſſe *ad dexteram Dei*, ſed etiam ipſe dicitur eſſe *dextera Dei*, ſeu *brachium dextrum*, non quia Spiritus ſanctus, vel aliquis alius ſit ſiniſtra Dei: ſed ſolum ut abſolute ſignificetur eſſe Verbum, per quod Pater omnia operatur. Sic igitur Chriſtus ut Deus dicitur eſſe *ad dexteram Patris*, non quia Pater ſit ad ſiniſtram: ſed quia in ſe habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram* Dei metaphorice ſignificatur. Et ſimili proportione Chriſtus ut homo dicitur eſſe *in dextera Dei*, id eſt, in potiſſimis bonis, quæ Deus communicavit creaturis: unde non ſit Patrem eſſe ad ſiniſtram ejus, ut dictum eſt.

SECTIO IV.

Utrum poſtquam Chriſtus in cœlum aſcendit, inde aliquando deſcenderit.

HActenus myſterium aſcenſionis Chriſti in cœlum explicuimus. Quoniam vero in ſequentibus diſputationibus dicturi ſumus de altero ipſius adventu, ac ſolemni, publicoque deſcenſu e cœlis tempore judicii futuro, operæ pretium viſum eſt, hoc loco exponere, an toto hoc tempore in cœlo permanſerit, ita ut ad terram nunquam deſcenderit, neque uſque ad diem judicii deſcenſurus ſit. Ratio dubitandi eſt. Quia in ſcripturis legimus, Chriſtum aſcendiſſe in cœlum, & ſedere ad dexteram Dei, deſcenſurum quoque in die judicii Act. 1. *Qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Quin etiam Act. 3. additur, cœlum ſuſcepiſſe illum *uſque ad tempus reſtitutionis omnium*, ubi Chryſoſt. hom. 9. *Neceſſe eſt* (inquit) *uſque ad tempora reſtitutionis omnium Chriſtum in cœlo permanere*; & Beda in retract. in Acta: *Hoc eſt* (inquit) *quod eidem Domino Jeſu Chriſto a Deo Patre dictum Pſalmiſta teſtatur, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Aſſumptus namque eſt in cœlum, & ſedet a dextris Dei, in qua nimirum ſede paternæ majeſtatis ſemper divinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere teſtimoniū Pſ. *Sede a dextris meis, donec ponam, &c.* Nam in illa particula, *donec*, ut minimum includitur affirmatio, uſq; ad tempus præfixum: ſedet ergo Chriſtus, & immobilis in cœlo permanet, quamdiu bellum in terris agitur adverſus inimicos ejus: non ergo hinc deſcendet uſque ad finem, quando omnes ſubjicientur ſub pedibus ejus. Unde Auguſt. tract. 30. in Jo. *Donec ſæculum* (inquit) *finiatur ſurſum eſt Dominus.* Ex hoc etiam confirmari poteſt ex illo Pauli ad Coloſſ. 3. *Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Etenim ſi aliquando contingeret, cœlum vacuum inveniri Chriſti præſentia, contingere etiam poſſet decipi fideles fide, ac cogitatione ad Chriſtum in cœlo aſcendentes, eumq; ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli, & ſenſui, ac exiſtimationi fidelium omnium videtur eſſe contrarium.

Sed contra eſt. Nam legimus ſæpius, Chriſtum Dominum poſt aſcenſionem corporaliter in terris viſum, ſecundum veram corporalem, ac ſenſibilem præſentiam. Quod probatur primo ex Scriptura. Nam 1. ad Cor. 15. ait Paul. *Noviſſime omnium viſus eſt & mihi*, nimirum præſentia, ac viſione corporali, non minus vera, ac reali, quam cæteris Apoſtolis, quandoquidem non minus ipſe futurus erat teſtis reſurrectionis, quam Apoſtoli, ut ibi Chryſoſt. notat homil. 38. addens veriſimile eſſe etiam poſt aſcenſionem, & electionem Matthiæ viſum eſſe a duodecim Apoſtolis, ac ſæpius etiam apparuiſſe. Et Origen. lib. 2. contra Celſum hunc locum tractans aperte ſentit, Chriſtū eodem modo apparuiſſe Paulo poſt aſcenſionem, quo cæteris Apoſtolis antea apparuerat poſt reſurrectionem. Præterea Act. 9. ſic Ananias Paulum alloquitur: *Dominus Jeſus qui apparuit tibi in via.* Quod autem ei apparuerit clara, corporalique viſione, patet ex precedentibus verbis: *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.* Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comites ejus: quod ii tantum audierunt vocem, non autem viderunt Dominum: ille vero, & audivit, & vidit. Unde paulo inferius dicitur, Barnabam Apoſtolis narraſſe de Paulo, quomodo in via vidiſſet Dominum. Et c. 22. apertius refert idem Paulus, quid ſibi Ananias dixerit: *Deus Patrum noſtrorum præordinavit te, ut cognoſceres voluntatem ejus, & videres juſtum, & audires vocem ex ore ejus, quia eris teſtis illius ad omnes homines, eorum quæ vidiſti, & audiſti.* Vidit ergo, & audivit Paulus Chriſtum non apparenter, ſed vere ac proprie, prout decebat eum, qui futurus erat teſtis eorum, quæ videbat. Sicut idem Paulus refert, ſibi Chriſtum dixiſſe in eadem apparitione: *Exurge, & ſta ſuper pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, ut conſtituam te miniſtrū, & teſtem eorum, quæ vidiſti.* Sed poteſt aliquis tergiverſari, Paulum non vidiſſe Chriſtum ipſum in propria perſona, ſed in aliquo effectu mirabili, & in verbis ejus. Sic

enim

enim eodem loco Actor. 26. idem Paulus inquit: *Dum irem Damaſcum, die media, in via vidi de cœlo ſupra ſplendorem ſolis circumfulſiſſe me lumen.* Non ergo vidit Chriſtum, ſed ſolum lumen illud, præ cujus claritate nihil poſtea videre poterat, ut ipſemet Paulus dicit Act. 22. Sed contra hanc fugam eſt: quod Paulus non erat futurus teſtis ſolius luminis, ſed ipſiuſmet Chriſti: non ergo ſolum lumen, ſed Chriſtum ipſum vidit. Unde 1. Cor. 9. diſertiſſime ait: *Nonne Chriſtum Jeſum dominum noſtrum vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc poteſt, vidiſſe quidem Paulum ipſum Chriſtum, non tamen in terra, vel in aere, ſed in cœlo, ſicut Stephanus eum *vidit ſtantem a dextris virtutis Dei.* Unde Ambroſ. 1. Cor. 15. hujus apparitionis mentionem faciens, inquit: *Apparuit primum illi in cœlo.* Sed hæc evaſio ex eiſdem locis facile refelli poteſt. Primum quia conſtat lumen, quod circumfulſit Paulum, non fuiſſe in cęlo, ſed in aere, & juxta Paulum. Tum quia non dicit Paulus, ſe vidiſſe lumen in cœlo, ſed ſubito de cœlo circumfulſiſſe ſe lucem copioſam. Tum etiam, quia non ſolum Paulus, ſed etiam comites ejus lumen viderunt. Tum denique quia tam vicinum fuit Paulo lumen illud, ut ei viſum ademerit: illud autem lumen videtur ex corporis Chriſti præſentia fluxiſſe. Secundo ex colloquio inter Paulum & Chriſtum aperte colligi videtur, Chriſtum viſum eſſe prope Paulum. Primo quia vox illa, quã Paulus audivit, ore ipſius Chriſti formata eſt, ut patet ex illis verbis, *ut videres juſtum, & audires vocem ex ore ejus*: fuit autem illa vox formata in aere terrę vicino, cujus ſignum eſt, quia comites Pauli eam vocem, & ſignificationem ejus non perceperunt, ut dicitur Act. 22. quia ſcilicet Chriſtus, qui loquebatur, propinquior factus eſt P. ulo, quam cæteris. Nec refert quod Act. 9. dicuntur comites Pauli, vocem audiiſſe. Quia ille locus intelligi poteſt de voce Pauli, non Chriſti, vel (ſi de voce Chriſti etiam exponatur) intelligendus erit quoad confuſum ſonum, non vero quoad propriam vocis articulationem, ac ſenſum. Deinde quia Paulus interrogans: *Quis es Domine?* aperte indicat vidiſſe illum prope terram, tum quia ſi vidiſſet in cęlo, aut non ita facile cum illo colloqueretur, præſertim cum nondum fidem illius concepiſſet, aut ſtatim ſine ulla interrogatione cognoviſſet illum eſſe Chriſtum. Denique cum Paulus dicto loco 1. ad Cor. 15. dicat Chriſtum ſibi, & aliis apparuiſſe in teſtimonium reſurrectionis, ſatis indicat non in cœlo, ſed in terra ſibi apparuiſſe non minus familiariter, quam aliis Apoſtolis, ut ejus teſtimonium ex hac parte non minus certum, atque indubitatum eſſet. Si enim tantum in cœlo Chriſtum vidiſſet, potuiſſent omnes calumniari, quod non vera, ſed tantum imaginaria ejus viſio fuiſſet. Huc accedit quod iterum Chriſtus apparuit Paulo in templo Jeroſolymitano, ut ipſe refert Act. 22. & Ambr. ſupra dicit, tunc Chriſtũ viſum fuiſſe in templo. Et rurſus c. 23. cum Paulus eſſet comprehenſus, & in caſtra deductus, *ſequenti nocte aſſiſtens ei Dominus ait, Conſtans eſto.* Præterea eſt hiſtoria probatiſſima, Chriſtum aliquando apparuiſſe Petro Roma diſcedenti, eique in via Appia occurriſſe, & tam clare, ac familiariter ſe oſtendiſſe, ut Petrus eum interrogaverit: *Domine quo vadis?* In cujus rei teſtimonium extat nunc Romæ conſtructa orationis domus in eo loco, ubi ſtetit Chriſtus, eamque hiſtoriam recitat Ambr. orat. ſeu ep. 32. contra Auxent. de Baſilicis tradendis, & indicat Athan. Apol. de fuga ſua, & Orig. tr. 21. in Jo. clarius Ægeſippus l. 3. de excidio Jeroſol. c. 2. & Abdias l. 1. Hiſt. in Petro, eamque approbat Innoc. 3. in c. *Per venerabilem. Qui filii ſint legitimi.* Adjungere itẽ poſſumus alias hiſtorias, in quibus refertur, ſæpius Chriſtum apparuiſſe hominibus. Ut de S. Carpo refert Dionyſ. ep. 8. ad Demophil. vidiſſe Jeſum de cœleſti ſede conſurgentem, & ad terram deſcendentem, ut opem ferret quibuſdam hominibus, & dicentem: *Paratus ſum iterum pro ſalvandis hominibus pati.* Et de Antonio idem refert Athan. in ejus vita, & de quodam Valgio, ſeu Victore Paulinus ep. 34. ad Macarium, ubi ſignificat tã vere, ac proprie tunc fuiſſe Chriſtum in terra loquentem cum Victore, & corpus ejus tangentem, quam cum in terris verſabatur. Et de S. Tarſilla refert Greg. l. 4. dialog. c. 16. & de S. Martino catechumeno Sever. Sulpitius in vita ejus, cui Chriſtus dixit: *Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit*, & multa ſimilia referuntur in recentioribus hiſtoriis de vitis, & geſtis Sanctorum, ac revelationibus. Deniq; huc etiam ſpectant, quæ de deſcenſu Chriſti Domini ad terrã in die mortis, & aſſumptionis Virginis beatiſſimę ex antiquis Patribus in ſuperioribus adduximus.

In hac re tres invenio eſſe poſſe dicendi modos. Primus eſt, ex quo Chriſtus ad cœlos aſcendit, nunquam cęlos deſeruiſſe, neque in terris in propria ac viſibili ſpecie apparuiſſe, ſed ſolum modo ſacramentali ſub ſpeciebus panis, & vini. Juxta quam ſententiam conſequenter dicendum eſt, apparitiones varias, quæ de Chriſto domino referuntur, factas eſſe abſque reali, & viſibili exiſtentia ejus in terris, ſed uno ex tribus modis, ſcilicet aut per ſolam imaginariam viſionem. Qualis credi poteſt apparitio facta S. Martino, & ſimiles, quæ in ſomniis factæ referuntur, ut de Conſtantino memorat Euſeb. lib. 1. de vita ejus c. 23. & Socrat. l. 1. Hiſt. c. 2. & de quodam Joſepho refert Epiphanius hæreſ. 30. Aut per repræſentationem extrinſecam, & viſibilem in aliquo corpore aereo ad eum modum, quo olim ante incarnationem ſolebat Verbum Divinum in ſpecie humana apparere, ut eſt multorum priſcorum Patrum ſententia. Et hoc modo exponi poſſunt apparitiones factæ S. Carpo, Antonio, & multo magis aliæ, quæ leguntur factæ S. Brigittæ, & Catharinæ Senenſi, aliæque id genus. Aut per viſionem etiam externam, & corporalem, qua tamen viſus ſit Chriſtus non in terra, ſed in cœlo exiſtens, ſicut viſus eſt ab Stephano, & fortaſſe etiam a Paulo, ut omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas eſſe, alias vero interdum fieri virtute dæmonis transformantis ſe in Angelum lucis, ac Divinum Chriſti nomen ſibi arrogantis, ut in vita Martini, Antonii, aliorumque Sanctorum legimus. Non invenio hunc dicendi modum expreſſe traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi videtur poſſe commode defendi, præſertim propter ea, quæ ſcriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sãcti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam urgent, quæ de beata Virgine tradidimus. Quapropter licet omnes aliæ apparitiones poſſint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: iis autem tribus Chriſti viſionibus, ſeu deſcenſionibus non videntur poſſe accommodari.

Chriſtum poſt aſcẽſionem in terram interdum deſcendiſſe relicta cœleſt. ſede probabile.

Secundus dicendi modus eſt, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam interdum & deſcendiſſe in terras, & a cœleſti loco ad breve tempus receſſiſſe. Hanc ſententiam docet expreſſe D. Th. hic qu. 57. a. 6. ad 3. & Cajet. ibidem, & alii recentiores. Quæ ſententia probabilis eſt. Nam ea (quæ in principio adducta ſunt) ſolum probant, locum cœleſtem eſſe proprium, ac permanens domiciliũ Chriſti, ubi habitat tanquã in proprio Regno, ac throno: non tamen propterea neceſſe eſt, ut ibi immobilis ſemper maneat, neque ſcriptura unquam id docuit. Et hoc etiã ſatis eſt, ut ſemper poſſimus vere, & ſine deceptione, cogitatione aſcendere ad Chriſtum in cœlo commorantẽ. Quia quando hoc modo de Chriſto cogitamus, non affirmamus expreſſe, ac veluti mentalem propoſitionem faciendo, Chriſtum in hoc momento eſſe localiter in cœlo præſentem; ſed ſimpliciter cogitamus de Chriſto, qui in cœlo regnat, cujus thronum, ac ſedem ſcimus eſſe in regno cœleſti. Sicut nunc etiam poſſum ego cogitatione fieri Romę præſens, ut de ſummo Pontifice, qui illic pręſidet, cogitem, quamvis non affirmem, nec ſentiam ipſũ nunc in urbe contineri. Quod ſi frequentius fideles ſimpliciter cogitant Chriſtum in cœlo exiſtentem, ideo eſt, quia frequentiſſime ibi commoratur, & nunquam abeſt niſi rariſſime, & ex ſingulari privilegio & diſpenſatione, & breviſſimo temporis ſpatio. Et in hunc modum limitandam cenſeo hanc, & ſequentem ſententiam, ut ſtatim dicam.

Tertius modus dicendi eſt, Chriſtum, ex quo in cęlum aſcendit, nunquam cœleſtem locum deſeruiſſe, & tamen interdum in terris viſibiliter apparuiſſe per veram, ac realem præſentiam ſui corporis, exiſtendo nimirum ſimul in duobus locis modo (ut ajunt) quantitativo, & circumſcriptivo. Ita ſentit ex Scholaſticis Joannes Major in 4. diſt. 10. q. 4. & idem libenter amplectuntur, qui his temporibus contra hæreticos, pro præſentia reali Chriſti domini in Euchariſtia, pugnant. Et eſt opinio probabilis. Quia quod ſupponit, nimirum poſſe eſſe idẽ corpus in duobus locis ſecundum modum quantitatis, omnino verum, atque indubitatum mihi eſt, ut latius in ſequen-

ſequenti tomo Deo dante explicabimus. Si autem hoc eſt poſſibile, facilius explicantur, & conciliantur omnia ſcripturę teſtimonia, aſſerendo ita factum eſſe, cū aliunde nullum ſit incommodum neque difficultas ulla, quæ in contrarium objici poſſit: quin potius, & ad majorem Chriſti majeſtatem, & authoritatē ſpectat, ut a ſuo loco, & ſede regia non recedat: & tamen benignitatis, & charitatis ergo interdum amicos inviſat, præſentiaque ſua reficiat. Hæc autem ſententia eo moderamine intelligenda eſt, ut non facile arbitremur, Chriſtum frequenter uti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in hiſtoriis, ejuſce generis fuiſſe. Non enim ſunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alii modi faciliores ſufficiunt.

Chriſtus non relicto cœleſti throno interdum corporaliter in terram deſcendit.

Ex iis ergo tribus dicendi modis, illum unum ſimpliciter, atque abſolute verum exiſtimo, Chriſtum ſcilicet poſt aſcenſionem aliquando in terra fuiſſe: an vero tunc cœlo abfuerit, necne, incertum mihi eſt, & fortaſſe aliquando ſimul fuit in utroque loco, ut verbi gratia, cum Petro, vel Paulo apparuit: tamen, ſi verum eſt deſcendiſſe ad B. Virginem in die aſſumptionis, ut eam ſecum in gloria, & honore ad cœlum deduceret, non videtur veriſimile tunc ſimul in cœlo fuiſſe, atque iterum cum matre illuc aſcendiſſe. Et ita ſentiunt ſancti Patres, qui de hoc myſterio loquuntur. Dicunt enim, Chriſtum celeſti circumfuſum curia ad matrem deſcendiſſe; ſentiunt ergo eo tempore cœleſtem locum reliquiſſe. Et hoc mihi de hac apparitione videtur probabilius, quamquam de aliis res ſit dubia, & incerta.

QUÆSTIO LIX.

De judiciaria poteſtate Chriſti, in ſex articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de judiciaria poteſtate Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex,

Primo, utrum judiciaria poteſtas ſit attribuenda Chriſto. Secundo, utrum conveniat ſibi, ſecundum quod eſt homo. Tertio, utrum eam fuerit ex meritis adeptus. Quarto, utrum ejus poteſtas judiciaria ſit univerſalis reſpectu omnium hominum. Quinto, utrum præter judicium, quod agit in hoc tempore, ſit expectandum aliud univerſale judicium futurum per ipſum. Sexto, utrum ejus judiciaria poteſtas etiam ad Angelos ſe extendat.

Non complevit morte præventus.

De executione autem finalis judicii convenientius agetur, cum conſiderabimus de his, quæ pertinent ad finem mundi: nunc autem ſufficit ea ſola tangere, quæ pertinent ad Chriſti dignitatem.

ARTICULUS I.

Utrum judiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod judiciaria poteſtas non ſit ſpecialiter attribuenda Chriſto. Judicium enim aliquorum videtur pertinere ad Dominum. Unde dicitur Rom. 14. Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? Sed eſſe Dominum creaturarum, eſt commune toti Trinitati. Non ergo ſpecialiter debet attribui Chriſto judiciaria poteſtas.

Lib. 2. de Trin. paulo a prin. & lib. de ſynodis paulo poſt prin.

2. Præterea, Danielis 7. dicitur: Antiquus dierum ſedit, & poſtea ſubditur, Judicium ſedit, & libri aperti ſunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia ut Hilarius dicit in Patre eſt æternitas. Ergo judiciaria poteſtas magis eſt attribuenda Patri, quam Chriſto.

3. Præterea. Ejuſdem videtur eſſe judicare, cujus eſt arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum ſanctum: dicit enim Dominus Joan. 16. Cum autem venerit ille (ſcilicet Spiritus Sanctus) arguet mundum de peccato, & de juſtitia, & de judicio. Ergo judiciaria poteſtas magis debet attribui Spiritui ſancto, quam Chriſto.

Sed contra eſt, quod dicitur actuum decimo de Chriſto, Hic eſt, qui conſtitutus eſt a Deo, judex vivorum & mortuorum.

Reſpondeo dicendum, quod ad judicium faciendum tria requiruntur. Primo quidem poteſtas ſubditos coercendi. Unde dicitur Eccleſiaſt. 7. Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates. Secundo requiritur rectitudinis zelus: ut ſcilicet aliquis non ex odio vel livore, ſed ex amore juſtitiæ judicium proferat: ſecundum illud Proverbiorum 3. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Tertio requiritur ſapientia, ſecundum quam formatur judicium. Unde dicitur Eccleſiaſt. 10. Judex ſapiens judicabit populum ſuum.

Prima autem duo præexiguntur ad judicium. Sed proprie tertium eſt, ſecundum quod accipitur forma judicii. Quia ipſa ratio judicii eſt lex ſapientiæ vel veritatis, ſecundum quam judicatur. Et quia Filius eſt ſapientia genita, & veritas a Patre procedens, & ipſum perfecte repræſentans, ideo proprie judiciaria poteſtas attribuitur Filio Dei. Unde Auguſt. dicit in lib. de Vera religione.

Cap. 31. tom. 1.

Hæc eſt incommutabilis illa veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis. Ut autem nos & omnes animæ rationes, ſecundum veritatē de inferioribus recte judicamus, ſic de nobis quādo eidem cohæremus, ſola ipſa veritas judicat. De ipſa vero nec Pater: non enim minor eſt, quam ipſe. Et ideo, quæ pater judicat, per ipſam judicat. Et poſtea concludit, Pater ergo non judicat quemquam: ſed omne judicium dedit Filio.

Ad 1. ergo dicendum, quod ex illa ratione probatur, quod judiciaria poteſtas ſit communis toti Trinitati: quod verum eſt. Sed tamen per quandam appropriationem, judiciaria poteſtas attribuitur Filio, ut dictum eſt.

In cor. ar.

Lib. 6. c. 10. cir. pr. tom. 3.

Ad 2. dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 6. de Trinit. Patri attribuitur æternitas propter commendationem principii: quod importatur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Auguſt. dicit, quod Filius eſt ars Patris. Sic igitur authoritas judicandi attribuitur Patri, in quantum eſt principium filii. Sed ipſa ratio judicii attribuitur Filio, qui eſt ars & ſapientia Patris: ut ſcilicet, ſicut Pater facit omnia per Filium, in quantum eſt ars ejus: ita etiam judicet omnia per Filium in quantum eſt ſapientia & veritas ejus. Et hoc ſignificatur in Daniele: ubi primo dicitur, quod Antiquus dierum ſedit: & poſtea ſubditur, quod Filius hominis pervenit uſque ad Antiquum dierum, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum. Per quod datur intelligi, quod authoritas judicandi eſt apud Patrem, a quo Filius accepit poteſtatem judicandi.

Eodem nunc dicto c. 10. tom. 3.

Ad 3. dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit ſuper Jo.) ita dixit Chriſtus, quod Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato: tanquam diceret, ille diffundet in cordibus veſtris charitatem, ſic enim timore depulſo, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui ſancto attribuitur judicium, non quantum ad judicii rationem, ſed quantum ad effectum judicandi, quem homines habent.

COMMENTARIUS.

TItulus hujus articuli intelligendus eſt de Chriſto, non tantum ut homo eſt, ſed abſolute, vel ut eſt Deus; & ſimiliter eſt intelligendus de judiciaria poteſtate perfectiſſima, & ſuprema. Itaque ſenſus erit, an Chriſto filio Dei ſuprema judicandi poteſtas ſpecialiter conveniat. Hunc autem eſſe ſenſum D. Th. conſtat ex diſcurſu articuli, in quo affirmat, judiciariam poteſtatem ſpecialiter convenire filio non per proprietatem, ſed per appropriationem: ut in ſolutionibus argumentorum explicat. Reddit autem D. Th. elegantem rationem hujus appropriationis. Quia cum tria requirantur ad juſtum judicium, poteſtas, rectitudo, & ſapientia, duo prima ſunt veluti prærequiſita; tertium vero eſt quaſi propria ratio, a qua judicandi actus dimanat. Quia ergo filius eſt ſapientia patris, ideo poteſtas judicandi illi ſpecialiter attribuitur. Et in hunc modum explicat D. Th. verba illa Joan. 5. *Pater non judicat quemquam: ſed omne judicium dedit filio.* Quod teſtimonium diligenter eſt hoc loco explicandum, quoniam eſt unum ex præcipuis fundamentis omnium, quæ in tota hac materia dicenda ſunt. Eſt ergo inter expoſitores controverſia, utrum hæc verba intelligenda ſint de filio ſecundum divinitatem, an ſecundum humanitatem. Priori modo exponunt Chryſoſt. homil. 38. quem ſequuntur Theophylactus & Euthymius. Item Hilarius lib. 7. de Trinit. Athan. ſer. 4. contra Arianos, Tertullian. lib. contra Praxeam c. 16. *Omne* (inquit) *judicium tradidit filio a primordio tamen. Omnem enim dicens poteſtatem, & omne judicium, nullam exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint, filius itaque eſt, qui ab initio judicavit.* Item Ambroſius lib. 2. de fide cap. 4. *Omne* (inquit) *judicium dedit filio, dedit utique generando non largiendo.* Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Joannem cap. 140. ubi inquit, iis verbis oſtendiſſe Chriſtum, ſe eſſe verum Deum; differt tamen a reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici, filium accipere

Teſtimonii Jo. 5. 1. Expoſ.

cipere a patre hanc poteſtatem: *Nam ut Deus* (inquit) *naturaliter illam habet, tamen per diſpenſationem, ſeu incarnationem accepit, ut homo exiſtens illam haberet, quatenus per incarnationẽ factum eſt, ut hic homo habeat poteſtatem judicandi eandem cum filio, quia eſt ipſemet filius Dei.* Atque eandem expoſitionem habet in Exegeſi de Incarn. ad Valerianum, & lib. 2. ad Reginas c. *quod Chriſtus ſit verus Deus, etiamſi filius hominis appelletur.* Denique hanc expoſitionem ſequitur hic D. Th. & eam tribuit Auguſt. lib. de vera relig. c. 31. ubi ſatis conciſe, & obſcure illam attingit. Videtur autem expoſitio hęc ſatis conſentanea contextui, ſi antecedentia & ſubſequentia, & proprietas verborum conſiderentur. Cum enim Evangeliſta dixiſſet, Judæos propterea concepiſſe odium in Chriſtum, quod ſe faceret æqualem Deo, ſubjungit, Chriſtum apertius ſuam divinitatem, & omnipotentiam prædicaſſe, quam non a ſe, ſed a patre habet per æternam generationem. Hic enim eſt ſenſus illorum verborum: *Amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim illi fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Quæ verba non poſſunt niſi de divinitate eſſe vera, ut per ſe conſtat, & tamen eodem contextu, & ſub eiſdem verbis ſubjungitur: *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio ſecundum divinitatem, ut etiam nomen ipſum *filii* abſolute prolatum præſefert. Et verba etiam ſequentia declarant: *Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.* Eſt ergo ſermo de illis, ut æquales ſunt, eodemque honore digni.

Illud vero eſt in hac expoſitione difficile, quomodo juxta illam intelligenda ſint illa verba: *Pater non judicat quemquam.* Nam ſi ſermo eſt de communicatione ſupremæ poteſtatis judicandi per æternam generationẽ, quamvis hanc pater filio dederit, non ſibi illam ademit: ergo hoc ſenſu dici non potuit: *Pater non judicat quemquam*, cum opera Trinitatis ad extra ſint indiviſa. Neque ad hoc ſatis eſt, quod per appropriationem judicium tribuatur filio, ſicut, licet omnipotentia approprietur patri, non propterea negari poteſt de filio. Quod argumentum compulit Auguſt. ut prædictam expoſitionem relinqueret lib. 1. de Trinit. c. 13. Reſponderi vero poteſt, Patrem non judicare quemquam exercendo judicium per ſe, ipſum immediate: filium autem judicare per ſe, & in perſona propria. Sed hoc non ſatisfacit. Quia vel eſt ſermo de judicio ferendo, & exercendo per ſolam divinitatem immediate, & hoc modo, ſicut Pater non judicat quemquam, ita neque filius. Vel eſt ſermo de judicio ferendo, & exercendo per humanitatem unitam Divinæ perſonæ: & hoc modo, licet ſit verum, ſolum Filium judicare, tamen jam non perſiſtitur in prædicta expoſitione. Nam hoc modo non judicat Filius ut Deus, ſed ut homo: neque accepit a Patre poteſtatem hoc modo judicandi per æternam generationem, ſed per humanationem. Denique hujuſmodi initium non attribuitur Filio per appropriationem, ſed per proprietatem. Adde etiam hoc ſenſu videri falſam illam propoſitionem: *Pater non judicat quemquam.* Angelos enim judicavit per ſe immediate judicium exercendo, & ſimiliter omnes homines, qui ante Chriſtum mortui fuerunt: ergo quãdo Chriſtus protulit illa verba, adhuc Pater judicabat per ſe ipſum, & nondum filio homini judicium commiſerat, juxta illud Jo. 8. *Ego non judico quemquam, eſt, qui quærat, & judicet.* Cum enim Chriſtus de omni judicio loquatur, non videtur eſſe ſolum ſermo de judicio univerſali, ſed de omni judicio animarum. Alio ergo ſenſu poſſet explicari illa propoſitio negativa: *Pater non judicat quemquam*, vel ſubintelligendo, *ſolus*, ideſt, non ſolus Pater judicat, ſed judicium eſt illi cum filio commune. Vel (quod in idem redit) ut illa adverſativa, *ſed*, ſit veluti determinatio præcedentis negationis, ita ut ſenſus ſit, Pater non judicat quemquam ſine filio, vel niſi per filium, cui omne judicium communicat. Quæ expoſitio quidpiam veri dicit, ægre tamen poteſt contextui accommodari. Favent tamen illi verba ſubjuncta: *Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Quibus indicatur, ſicut honorem, ita & judicium commune eſſe Patri cum Filio. Indicat etiam eandem expoſitionem Auguſt. dicto libro de vera religione, licet ſubobſcure, & eodem modo eandem indicant Græci.

2. Expoſ. probabilior.

Altera expoſitio eſt, ut hic locus intelligatur de Chriſto, ut homine, cui datum eſt, ut in humanitate, & per humanitatem judicium exerceat animarum. Juxta quã neceſſe eſt, ut ſit ſermo de judicio univerſali, & ſenſibili, quod fiet in die judicii, & ita facile intelligitur, quomodo Pater non judicet quemquam. Quia licet illud judicium etiam ſit a Patre, & a Spiritu ſancto, ut a prima, & principali cauſa habente primariam auctoritatem judicandi, cujus vices gerit Chriſtus ut homo: tamẽ non erit a Patre, ut a perſona immediate ferẽte judicium, hoc autem modo judicabit Filius tanquam propria perſona, in qua ſubſiſtit illa humanitas, per quam judicium fit. Ita expoſuit Aug. in præd. lib. de Trinit. & tract. 21. in Joa. Hieron. Iſaiæ 27. tractans illa verba: *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & ponam judicium in pondere.* Latius, & apertius in id Pſ. 74. *Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo.* Et indicat Cypr. l. 2. contra Judæos c. 28. & l. 3. ad Quirinum c. 33. Et juxta hanc expoſitionem poteſt commodiſſime Evangelicus textus connecti. Conſideranda eſt enim occaſio totius illius ſermonis Chriſti. Calumniabant enim Judæi, quod in Sabbatho ſanaſſet paralyticum. Reſponſio autem Chriſti eo tendit, ut ex divinitate perſonæ ſuæ oſtendat, rectiſſime feciſſe, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideo in diſcurſu ſui ſermonis quædam dicit de dignitate perſonæ ſuæ ſecundum ſe, ut inde tacite, vel expreſſe inferat, quid de humanitate ejus ſit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.* In quo profeſſus eſt, ſe eſſe æqualem cum Patrem, ut ibi Chryſoſt. Cyril. Aug. & reliqui intellexerunt, & Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, & Naz. orat. 4. Theologiæ, & ipſi etiam Judæi intellexerunt, ut Evangeliſta dicit. Hinc tacite voluit Chriſtus colligere, non debere reprehendi, quod in Sabbatho miracula faceret, vel quia, cum eſſet Deus, erat ſupra omnem legem, & Dominus ipſius Sabbathi (ut alibi dixit) vel certe, quia cum illud opus eſſet immediate a perſona filii, ab humanitate vero, nonniſi ut ab inſtrumento conjuncto Divinitati, non poterat non eſſe rectum, & gratũ Patri. Et hoc eſt, quod ſubdit: *Non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Quod poteſt quidem etiam ſecundum Divinitatem intelligi: melius tamẽ humanitati accommodatur, per quam Chriſtus nihil operatur, niſi quod videt eſſe Divinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. Cujus veritatis rationem ſubjungit illis verbis: *Quæcumque enim ille facit, hæc & filius ſimiliter facit*, quod ſoli divinitati recte accommodatur: tamen ſenſus rationis eſt, cũ perſona filii ſit æqualis patri, æque cum alio omnia operans ac diſponens, inde ſequi, etiam per voluntatem humanã non poſſe quidquam niſi ex beneplacito patris operari. Hujus autem conſequutionis probationẽ continent ſequẽtia verba: *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.* Hæc enim verba non poſſunt recte divinitati accommodari. Quia filius ut Deus non habet ex dilectione Patris, quod pater omnia ſua opera ei demonſtret, ſed per naturalem generationem: cum ergo Chriſtus cauſam reddat ex dilectione Patris, loquitur ſecundum humanitatem. Nam quia pater ita eam dilexit, ut filio ſuo in unitatem perſonæ copulaverit, ideo illi homini oſtendit omnia, quæ facit, non ſolum ſpeculative (ut ſic dicam) ſed etiam practice, dando ei virtutẽ ad facienda opera illis ſimilia, quæ ipſe facit, & hoc eſt, quod ſubdit, *& majora iis demonſtrabit ei opera. Demonſtrabit*, inquit, non quantum ad cognitionem. (Nam etiã ut homo omnia ſciebat a principio conceptionis) ſed quantum ad executionem eorum, quæ in ſingulis tẽporibus operaturus erat juxta patris voluntatem. De quibus ſubdit, *ſicut Pater ſuſcitat mortuos, ſic & filius.* Quod recte intelligitur ſecundũ humanitatẽ, ut ſupra dictum eſt. Et eodem ſenſu concludit: *Neque enim pater judicat quemquã, ſed omne judicium dedit filio.* Ac ſi diceret, poteſtatem ſuſcitandi homines conjunctã eſse cum poteſtate judicandi. Nam oportet judicem habere poteſtatem vocandi, & trahendi reos ad judicium: vocãdi autem ſunt per generalem reſurrectionem. Denique ratio illa, quam Chriſtus adhibet: *Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem*, non repugnat huic expoſitioni, quandoquidem filius adoratur eadẽ adoratione, qua pater, & eadẽ coadoratur humanitas filio conjuncta. Eſt ergo utraque expoſitio ſatis probabilis: hæc tamẽ poſterior videtur facilius omnes difficultates expedire.

Poteſtas judicandi qualiter Chriſto data.

Ex his vero omnibus colligitur (ſi priorem expoſitionem amplectamur) recte ex illa confirmari aſſertionem D. Th. hic,& e contrario non poſſe aliter intelligi, poteſtatem judicandi datam eſſe ſpecialiter filio ut Deo, niſi ſecundum quandam appropriationem. At vero (ſi poſteriorem teneamus expoſitionem) non poteſt aſſertio D. Th. ex ſcriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento contra ex Actor. 10. evidentius de Chriſto, ut homine intelligendus eſt. Ratio tamen D. Th. reddit aſſertionem ſatis probabilem. Quamquam recte etiam dici poſſit, judicium optime toti Trinitati attribui. Nam ex tribus, quæ ad illud requiruntur, auctoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui Sancto. Et ex his relinquuntur expoſitæ ſolutiones argumentorum.

ARTICULUS II.

Utrum judiciaria poteſtas conveniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo.

321. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod judiciaria poteſtas non conveniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo. Dicit enim Auguſt. in lib. de Vera religione:* (Cap. 31. circ. prin. to. 1.) *quod judicium attribuitur filio, in quantum eſt ipſa lex prima veritatis. Sed hoc pertinet ad Chriſtum, ſecundum quod eſt Deus. Ergo judiciaria poteſtas non convenit Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.*

2. Præterea. Ad judiciariam poteſtatem pertinet præmiare bene agentes ſicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum eſt beatitudo æterna, quæ non datur niſi a Deo: Dicit enim Auguſtinus ſuper Joannem, quod (Tract. 13. in Joan. inter pri. & me. to. 9.) *participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ ſanctæ. Ergo videtur, quod judiciaria poteſtas non conveniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.*

3. Præterea. Ad judiciariam Chriſti poteſtatem pertinet judicare occulta cordium: ſecundum illud 1. ad Corinth. 14. Nolite ante tempus judicare, quoaduſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Sed hoc pertinet ad ſolam virtutem divinam: ſecundum illud Hierem. 17. Pravum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes: qui do unicuique juxta viam ſuam. Ergo judiciaria poteſtas non convenit Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.

Sed contra eſt, quod dicitur Joannis 5. Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt.

(Hom. 38. in Joan. p[...] ante med. tom. 3. Loco jam citato.) *Reſpondeo dicendum, quod Chryſoſt. ſuper Joan. ſentire videtur, quod judiciaria poteſtas non conveniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſolum ſecundum quod eſt Deus. Unde auctoritatem Joannis inductam ſic exponit. Poteſtatem dedit ei judicium facere, (& poſtea ſubditur) quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc: non enim propterea ſuſcepit judicium, quoniam homo eſt: ſed quia ineffabilis Dei filius eſt, propterea judex eſt: quia vero ea, quæ dicebantur, erant majora, quam ſecundum hominem, ideo hanc opinionem ſolvens dixit: Ne miremini, quia filius hominis eſt: etenim ipſe eſt etiam filius Dei. Quod quidem probat per reſurrectionis effectum. Unde ſubdit. Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei. Sciendum tamen, quod quamvis apud Deum remaneat primæva authoritas judicandi, hominibus tamen committitur a Deo judiciaria poteſtas reſpectu eorum, qui eorum juriſdictioni ſubjiciuntur. Unde dicitur Deut. 1. Quod juſtum eſt, judicate; & poſtea ſubditur: Quia Dei eſt judicium, cujus ſcilicet authoritate vos judicatis. Dictum eſt autem ſupra, quod Chriſtus etiam in natura humana eſt caput totius Eccleſiæ, & quod ſub pedibus ejus Deus omnia ſubjecit. Unde ad eum pertinet, etiam ſecundum naturam humanam, habere judiciariam poteſtatem. Propter quod* (Tract. 19. in Joan. poſt med. tom. 9.) *Auguſt. authoritatem prædictam Evangelii ſic dicit eſſe intelligendam. Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis eſt. Non quidem propter conditionem naturæ: quia omnes homines hujuſmodi poteſtatem* (Loco jam citato.) *haberent (ut Chryſoſt. objicit) ſed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam Chriſtus in humana natura accepit. Competit autem Chriſto hoc modo ſecundum humanam naturam judiciaria poteſtas, propter tria. Primo quidem propter convenientiam & affinitatem ipſius ad homines. Sicut enim Deus per cauſas medias, tanquam propinquiores effectibus operatur: ita judicat per hominem Chriſtum homines, ut ſit ſuavius judicium hominibus. Unde Apoſtol. dicit Hebr. 4. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimilitudine abſque peccato: adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus. Secundo, quia in finali judicio (ut Auguſt. dicit ſuper Jo.) erit reſurrectio corporum mortuorum, quæ ſuſcitat Deus per Filium hominis, ſicut per eundem Chriſtum ſuſcitat animas, in quantum eſt filius Dei.* (Tract. 23. in Joann. ante med. tom. 9.) *Tertio, ut Auguſtin. dicit in lib. de verbis Domini, rectum erat, ut judicandi viderent judicem: judicandi autem erant boni & mali: reſtabat ut in judicio, forma ſervi & bonis & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſervaretur.* (Lib. de vera relig. c. 31. a med. tom. 4.)

Ad 1. ergo dicendum, quod judicium pertinet ad veritatem, ſicut ad regulam judicii: ſed ad hominem, qui eſt veritate imbutus, pertinet ſecundum quod eſt unum quodammodo cum ipſa veritate, quaſi quædam lex, & quædam juſtitia animata. Unde & ibidem Auguſt. introducit quod dicitur 1. Corinth. 2. Spiritualis judicat omnia. Anima autem Chriſti præ cæteris creaturis magis fuit unita veritati, & magis ea repleta: ſecundum illud Joan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. Et ſecundum hoc ad animam Chriſti maxime pertinet omnia judicare.

Ad 2. dicendum, quod ſolius Dei eſt, ſui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinem, convenit Chriſto in quantum eſt caput & author ſalutis eorum: ſecundum illud Hebræor. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Ad 3. dicendum, quod cognoſcere occulta cordium & dijudicare, per ſe quidem pertinet ad ſolum Deum. Sed ex refluentia Divinitatis ad animam Chriſti, convenit etiam ei cognoſcere, & judicare occulta cordium: ut ſupra dictum eſt, cum de ſcientia Chriſti ageretur. Et ideo dicitur Romanorum 2. In die, cum judicabit Deus occulta hominum per Jeſum Chriſtum. qu. 10. a. 2.

COMMENTARIUS.

QUoniam in præced. art. expoſuit D. Th. quomodo Chriſto, ut Deo conveniat poteſtas judicandi, conſequenter hic explicat, quomodo conveniat illi ut homini, hoc eſt, in humanitate, & præſertim intendit exponere locum illum Joan. 5. *Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt*. Refert autem ſententiam Chryſoſt. dicentis poteſtatem judiciariam non convenire Chriſto ut homini, ſed ut Deo tantum. Sed eſt diligenter animadvertendum, aliud eſſe negare abſolute, Chriſto ut homini convenire judiciariam poteſtatem: aliud vero negare, doceri hoc in prædicto loco Joannis. Rurſus conſiderandum eſt, aliud eſſe loqui de poteſtate primaria, ſeu authoritate ſuprema judicandi: aliud de poteſtate excellentiæ, quæ eſt quaſi inſtrumentaria reſpectu ſuperioris. Chryſoſt. ergo hom. 38. in Joan. nec negat, nec negare poteſt, datam eſſe Chriſto in humanitate aliquam judiciariam poteſtatem. Hoc enim de fide certum eſt, & ex aliis locis ſcripturæ evidenter colligitur, ut in ſequenti Diſputatione dicemus. Et hoc probant optime omnes congruentiæ, quas D. Th. adducit, quæ per ſe ſatis claræ ſunt, & argumenta, quæ in contrarium objicit, & eorum ſolutiones ſunt facillimæ.

Solum ergo ſupereſt, hoc loco explicandum, an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Joannis. Chryſoſt. enim putat, ibi ſolum eſſe ſermonem de primæva auctoritate judicandi, quæ non convenit filio, niſi ut Deus eſt. Et ita aliter diſtinguit Evangelicum contextum, ſcilicet: *Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei judicium facere. Quia filius hominis eſt nolite mirari hoc, & cæt.* Et fundamentum Chryſoſt. fuit, quoniam illa verba: *Quoniam filius hominis eſt*, non poſſunt continere rationē præcedentium, alias omnibus filiis hominum danda fuiſſet poteſtas judiciaria: ergo debet conjūgi cum ſequentibus. Cum enim Chriſtus diceret, ſe eſſe æqualem Deo, ſubdit: *Nolite mirari*, eo, quod ſim homo, &c. & hanc expoſitionem ſequuntur Theophylactus, & Euthymius. Sed neque ratio Chryſoſt. urget, nec illa divi- (Teſtimonii Joa 5. Expoſitio.)

diviſio, & connexio literæ eſt ita apta ad contextum explanandum, ſicut ea, quæ habetur in vulgata editione, quam cæteri omnes antiqui ſequuntur.

2. Expoſitio.

Aliter ergo exponit Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 144. qui in hoc convenit cum Chryſoſt. quod hunc locum intelligit de poteſtate judicandi ſuprema, ac divina, quam dicit eſſe datam Chriſto, quia filius hominis eſt. Nam, ut eſt Deus, non eſt illi ex tempore data: ſed illam habet connaturalem per æternam generationem. Non intelligit autem, datam eſſe hanc poteſtatem ipſi humanitati, ut per illam Chriſto conveniat (hoc enim impoſſibile eſt); ſed intelligit, datum eſſe huic homini, ut ſit ſupremus judex cum Patre, quod per communicationem idiomatum factum eſt per ipſam incarnationem. Hæc expoſitio probabilis eſt, ſicut de aliis ſimilibus in ſuperioribus diximus: tamen (ſi Scholaſtico rigore loquamur) impropriæ ſunt hujuſmodi locutiones. Nam (ut in priori tomo late diſputavimus) licet in ordine ad actum mentis, ut eſt prædeſtinatio, quæ præſcindere poteſt in objecto ſuo a determinato ſuppoſito, vere, & proprie dici poſſit: ***Hic homo eſt prædeſtinatus, ut ſit filius Dei naturalis***, & ut ſit ſupremus judex cum Patre, &c. tamen in ordine ad executionem, ſeu actum potentiæ operantis, quæ neceſſario verſatur circa ſingulare ſuppoſitum, non proprie dicitur: ***Hic homo factus eſt Deus***, & conſequenter neque potuit proprie dici, huic homini datas eſſe, ſeu communicatas per incarnationem eſſentiales proprietates Dei, quarum una eſt primaria poteſtas judicandi: ſed humanitati conjuncta eſt Divina perſona, ut hic homo ſit Deus, & habeat dictam poteſtatem judicandi, non quia denuo illi communicata eſt, ſed quia ſuppoſitum hujus hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrillus tam clare docuit hanc expoſitionem, quin ejus doctrina poſſit ad ſequentem accommodari.

3. Expoſitio vera.

Tertia ergo, & legitima expoſitio eſt, quam hic tradit D. Th. ſcilicet, ſermonem Chriſti eſſe de poteſtate excellentiæ ad exercendum judicium per humanitatem, ipſi communicata propter unionem ad Verbum. Quæ eſt expoſitio Aug. tract. 19. & 22. in Joannem, quem ſequuntur Beda ibi, & Rupertus lib. 5. in Joannem, ac cæteri Latini expoſitores. Eandem habet rurſum Aug. lib. 20. de Civit. cap. 6. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Indicat Hieron. Iſai. 50. quatenus de Chriſto homine explicat illa verba: *ſicut audio, judico*, & Tertul. lib. contra Praxeam c. 21. In quo illud eſt obſervatione dignum, non legere, *quia*, ſed *qua*, ſic enim ſcribit: ***Judicium dedit illi facere in poteſtate, qua filius hominis per carnem ſcilicet, ſicut & filius Dei per ſpiritum ejus.*** Idem Vigilius lib. 5. contra Eutych. Et juxta hanc expoſitionem, illis verbis, ***quia filius hominis eſt***, non redditur cauſa adæquata, ex qua oriatur poteſtas judicandi; (ſic enim ut argumentatur Chryſoſt. omnes homines haberent illam poteſtatem;) ſed deſignatur in primis natura, quæ neceſſaria fuit in Chriſto, ut eſſet capax hujus donationis, & poteſtatis. Si enim tantum fuiſſet Deus, non potuiſſet hanc poteſtatem denuo recipere: tamen, quia filius hominis eſt, fuit capax ejus. Deinde ſignificatur congrua ratio, ob quam voluit Deus judicium Chriſto committere, ſcilicet, ut homines ſenſibiles ab homine, cujus facies videri, & vox audiri poſſet, judicarentur. Hæc enim providentiæ ratio ſuavior eſt, & hominibus magis accommodata, & ita nullo modo ſequitur inconveniens illud, quod Chryſoſt. inferebat. Quia licet judicium oporteat fieri per hominem, non inde ſit debere fieri per quemlibet; & licet in omnibus ſit capacitas quaſi remota, non tamen proxima, neque æqualis ratio. Quod autem hæc expoſitio valde conſentanea ſit contextui Evãgelico patet ex antecedentibus, & ſequentibus. Prius enim ait Chriſtus: ***Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent.*** Quæ verba intelliguntur de Chriſto homine, quatenus illi datum eſt, ut per humanitatis imperium, ac vocem poſſit mortuos excitare. Et rationem ſubdens, ait: ***Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo***, ideſt, vivificandi virtutem (ut exponit Cyrillus juxta illud Jo. 1. ***In ipſo vita erat,***) ***ſic dedit, & filio habere vitam in ſemetipſo.*** Quod recte intelligi poteſt de filio, ut Deo, eo ſenſu, quem præcedenti artic. tradidimus, ut nimirum quia perſona filii ſecundum ſe habet poteſtatem vivificandi æqualem cum patre, ideo data ſit humanitati ejus virtus inſtrumentaria vivificandi mortuos. Vel etiam poteſt hæc ratio intelligi de Chriſto ut homine, ſicut Cyrill. etiam exponit. Quo ſenſu illa particula, *ſicut*, non dicit æqualitatem, ſed proportionem, & ſimilitudinem. Verba igitur, quæ nunc tractamus, & immediate poſt prædicta ſequuntur, recte intelliguntur de Chriſto ut homine. Illa vero, ***Nolite mirari hoc***, optime connectuntur ſequentibus. Sicut enim paulo ſuperius oſtendit Chriſtus, ſibi eſſe datam poteſtatem vivificandi mortuos, ex poteſtate judicandi, quodammodo ex fine colligens medium: ita e contrario hic ſuadet judicandi poteſtatem ex poteſtate ſuſcitandi mortuos, veluti colligens ex medio finem, aut ex uno opere ſupernaturali magis ſenſibili valdeq; admirabili admirationem alterius excludens, & hoc eſt quod ait: ***Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent***, &c. Ac tandem cõcludit: ***Sicut audio, judico, & judicium meum juſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam: ſed ejus, qui miſit me.*** Quæ verba neceſſe eſt, intelligi de voluntate humana: ergo ſermo eſt de judicio, quod ab illa procedit, & per humanitatem exercetur: de eodem ergo eſt ſermo in prioribus verbis.

Judiciaria poteſtas quomodo Chriſto cõveniat.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus ex meritis adeptus fuerit judiciariam poteſtatem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non ex meritis fuerit adeptus judiciariam poteſtatem. Judiciaria enim poteſtas aſſequitur regiam dignitatem, ſecundum illud Prov. 20. Rex, qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Sed regiam dignitatem Chriſtus obtinuit abſque meritis: competit enim ei ex hoc ipſo, quod eſt unigenitus Dei, dicitur enim Luc. 1. Dabit ei Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum. Ergo Chriſtus judiciariam poteſtatem non obtinuit ex meritis.

3 22. 4. d. 48 qu. 1. art. 1. Et 4. con. c. 95. prin. Et op. 3. c. 249.

2. *Præterea. Sicut dictum eſt, judiciaria poteſtas competit Chriſto, in quantum eſt caput noſtrum. Sed gratia capitis non competit Chriſto ex meritis, ſed conſequitur perſonalem unionem divinæ, & humanæ naturæ: ſecundum illud: Vidimus gloriam ejus quaſi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine ejus nos omnes accepimus: quod pertinet ad rationem capitis. Ergo videtur quod Chriſtus non habuerit ex meritis judiciariam poteſtatem.*

Art. præc.

3. *Præterea. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis judicat omnia. Sed homo efficitur ſpiritualis per gratiam, quæ non eſt ex meritis: alioquin jam non eſſet gratia, ut dicitur Roman. 11. Ergo videtur, quod judiciaria poteſtas non conveniat, nec Chriſto, nec alii ex meritis, ſed ex ſola gratia.*

Sed contra eſt, quod dicitur Job. 36. Cauſa tua quaſi impii judicata eſt, cauſam judiciumque recipies; & Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini: Sedebit judex, qui ſtetit ſub judice: damnabit vero reos qui falſo factus eſt reus.

In ſerm. ult. aliquantulũ a med. tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quod nihil prohibet unum & idem deberi alicui ex cauſis diverſis, ſicut gloria corporis reſurgentis debita fuit Chriſto, non ſolum propter congruentiam Divinitatis, & propter gloriam animæ, ſed etiam ex merito humilitatis paſſionis. Et ſimiliter dicendum eſt, quod judiciaria poteſtas homini Chriſto competit, & propter divinam perſonam, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis: & tamen etiam ex merito eam obtinuit: ut ſcilicet ſecundum Dei juſtitiam judex eſſet, qui pro Dei juſtitia pugnavit & vicit & injuſte judicatus eſt. Unde ipſe dicit Apoc. 3. Ego vici, & ſedi in throno Patris mei. In throno autem intelligitur judiciaria poteſtas, ſecundum illud Pſalm. 9. Sediſti ſuper thronum, qui judicas juſtitiam.

Gloſſ. ord. ibi ex Caſ. exponit.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de judiciaria poteſtate, ſecundum quod debetur Chriſto ex ipſa unione ad Verbum Dei.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit ex parte gratiæ capitis.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit ex parte gratiæ habitualis, quæ eſt perfectiva animæ Chriſti. Per hoc tamen quod his modis debetur Chriſto judiciaria poteſtas, nõ excluditur, quin debeatur ei ex merito.

COMMENTARIUS.

QUanquam D. Thom. tantum proponat quæſtionem de merito: tamen ea occaſione explicat omnes rationes, quæ fuerunt in Chriſto, ob quas data eſt illi judiciaria poteſtas. Quarum prima, & præcipua eſt dignitas Divinæ perſonæ, cum qua conjuncta eſt dignitas capitis, ad quam quodammodo ſpectat hæc judiciaria poteſtas: iis vero adjuncta eſt ratio meriti, quia ad perfectionem pertinet, & non repugnat ſimul cum aliis titulis conjungi, ut expoſuimus ſuperiori tomo Diſputat. 40. Sect. 3. Quod vero adjungit D. Th. hanc poteſtatem etiam eſſe datam Chriſto propter plenitudinem gratiæ habitualis, non videtur ita intelligendum, ut hæc ſit ſufficiens ratio hujus poteſtatis. Quia gratia habitualis per ſe non habet, ut illi debeatur poteſtas, vel juriſdictio in alios, etiamſi in ſuo ordine perfectiſſima ſit. Sed poteſt altero e duobus modis intelligi. Primo, quia ſuppoſitis aliis rationibus hujus poteſtatis, hęc etiam adjuvat, & eſt bona congruentia. Vel ſecundo, quia ſuppoſito, quod ad ſuavem ordinem Divinę providentię pertinuit judicium hominum alicui homini committere, dari debuit ſanctiori, & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum confert ad hanc poteſtatem.

ARTICULUS IV.

Utrum Chriſto conveniat judiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas.

323. Quoli. 10. art. 2. cor. *AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod ad Chriſtum non pertineat judiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas. Ut enim legitur Lucæ 12. Cum quidam de turba Chriſto diceret: Dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem; ille reſpondit: Homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem ſuper vos? Non ergo habet judicium ſuper omnes res humanas.*

Præterea. Nullus habet judicium niſi ſuper ea, quæ ſunt ſibi ſubjecta. Sed Chriſto nondum videmus omnia eſſe ſubjecta: ut dicitur Hebræorum 2. Ergo videtur, quod Chriſtus non habeat ſuper omnes res humanas judicium.

Lib. 20. c. 2. 10. 5. *3. Præterea. Auguſt. dicit 20. de Civitate Dei, quod ad judicium divinum pertinet hoc, quod interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum proſperantur, & ſimiliter mali. Sed hoc fuit etiam ante Chriſti incarnationem. Ergo non omnia judicia Dei circa res humanas pertinent ad judiciariam poteſtatem Chriſti.*

Sed contra eſt, quod dicitur Joan. 5. Pater omne judicium dedit filio.

Reſpondeo dicendum, quod ſi de Chriſto loquamur ſecundum divinam naturam, manifeſtum eſt, quod omne judicium Patris pertinet ad Filium, ſicut enim Pater facit omnia Verbo ſuo, ita & omnia judicat Verbo ſuo. Si vero loquamur de Chriſto ſecundum naturam humanam, ſic etiam manifeſtum eſt, quod omnes res humanæ ſubduntur ejus judicio. Et hoc manifeſtum eſt, primo quidem ſi conſideremus habitudinem animæ Chriſti ad Verbum Dei. Si enim ſpiritualis judicat omnia (ut dicit. 1. ad Cor. 2.) in quantum mens ejus verbo Dei inhæret, multo magis anima Chriſti, quæ eſt plena veritate Verbi Dei ſuper omnia judicium habet. Secundo apparet idem ex merito mortis ejus: quia ut dicitur Romanorum 14. in hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, ut vivorum, & mortuorum dominetur. Et ideo ſuper omnes habet judicium, propter quod & Apoſtolus ibi ſubdit, quod omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Et Danielis 7. dicitur, quod dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ſervient. Tertio apparet idem ex comparatione rerum humanarum ad finem humanæ ſalutis. Cuicunque enim committitur principale, committitur & acceſſorium. Omnes autem res humanæ, ordinantur in finem beatitudinis, quæ eſt ſalus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur judicio Chriſti: ut patet Matth. 25. Et ideo manifeſtum eſt, quod ad judiciariam poteſtatem Chriſti pertinent omnes res humanæ.

Ad 1. ergo dicendum, quod ſicut dictum eſt, judiciaria poteſtas conſequitur regiam dignitatem. Chriſtus autem Art. præc. in Arg. 1. *quamvis eſſet rex conſtitutus a Deo, non tamen in terris vivens, terrenum regnum temporaliter adminiſtrare voluit: unde ipſe dicit Joan. 18. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Similiter etiam judiciariã poteſtatem exercere noluit ſuper res temporales, qui venerat homines ad divina transferre: unde Amb. ibidem dicit: Bene terrena declinat, qui propter divina deſcenderat: nec judex dignatur eſſe litium, & arbiter facultatum, vivorum habens mortuorumque judicium, arbitriumque meritorum.* Lib. 7. in Luc. ſuper illud. Quis me conſtituit judicem inter vos, tom. 5.

Ad 2. dicendum, quod Chriſto ſunt omnia ſubjecta quantum ad poteſtatem, quam a Patre ſuper omnia accepit: ſecundum illud Matthæi ult. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Nondum tamen ſunt omnia ei ſubjecta quantum ad executionem ſuæ poteſtatis, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem ſuam adimplebit, quoſdam quidem ſalvando, quoſdam autem puniendo.

Ad 3. dicendum, quod ante incarnationem hujuſmodi judicia exercebantur per Chriſtum, in quantum Dei Verbum eſt, cujus poteſtatis facta eſt particeps per Incarnationem anima ei perſonaliter unita.

COMMENTARIUS.

AFfirmat D. Tho. judiciariæ poteſtati Chriſti ſubdi omnes res humanas. In qua aſſertione ſolum occurrit advertendum, proprium actum judiciariæ poteſtatis verſari proprie, & immediate circa actiones humanas, quatenus per eam poteſtatem homines judicantur. Nunc enim de Angelis non agimus, & inferiores res non ſunt capaces hujus judicii. Quia cum non habeant libertatem, non ſunt capaces bonitatis, & malitię, & eadem ratione homo non ſubditur huic judicio, niſi quatenus poteſt, & debet libertate ſua uti ad bene operandum, & cavendum malum. Quod fit per actionem humanam, ſub qua omiſſionem etiam comprehendimus, & peccatum etiam originale, quatenus ex actione humana primi Parentis derivatum eſt. Et ita in ultimo judicio ſententia judicis tota nititur humanis actibus, quibus pœna, vel præmium reſpondet Matth. 25. Cæteræ igitur res humanæ eatenus ſub judiciaria poteſtate continentur, quatenus bene, vel male homo illis uſus eſt, utive potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantum res humanæ: ſed etiam (ut ita dicam) ipſæ res divinæ, & omnes creaturæ cadunt ſub hanc poteſtatem, quatenus omnes homini aliquo modo ſubjiciuntur, vel in ejus miniſterium, vel ſalutem ordinantur, ut D. Th. attigit in tertia ratione, quæ eſt propria & adæquata. Nam in duabus prioribus magis explicatur, quomodo ex parte Chriſti non deſit ſcientia, & gratia, ſeu rectitudo, & meritum ad tam eximiam, & univerſalem poteſtatem.

In ſolutionibus argumentorum occurrebat quæſtio, an Chriſtus in hac vita aſſumpſerit dominium, & poteſtatem judicandi, ſed eam ſatis explicuimus in priori tomo. Eſt autem attente conſiderandum, D. Thom. in ſolution. ad 1. nullam Chriſto negare poteſtatem, ſed uſum tantum.

ARTICULUS V.

Utrum poſt judicium, quod agitur in præſenti tempore, reſtet aliud judicium.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod poſt judicium, quod in præſenti tempore agitur, non reſtet aliud in judicium generale. Poſt ultimam enim retributionem præmiorum, & pœnarum fruſtra adhibetur judicium. Sed in hoc præſenti corpore fit retributio præmiorum & pœnarum: dixit enim Dominus Latroni in cruce Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiſo, & Luc. 16. dicitur, quod mortuus eſt dives, & ſepultus eſt in inferno. Ergo fruſtra expectatur finale judicium. 324. 4. d. 47. q. 1. ar. 1. q. 1. Et 4. contra c. 95. pri. & op. 3. c. 249. Et op. 10. art. 29. & Iſ. 30 lect. 3. prin.

2. Præterea. Nahum 1. dicitur ſecundum aliam literam: Non judicabit Deus bis in idipſum. Sed in hoc tempore Dei judicium exercetur & quantum ad temporalia, & quantum ad ſpiritualia. Ergo videtur, quod non ſit expectandum aliud finale judicium.

3. Præterea. Præmium & pœna reſpondent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, niſi in quantum eſt inſtrumentum: ergo nec præmium ſeu pœna debetur corpori, niſi propter animam. Non ergo requiritur aliud judicium in fine, ad hoc quod homo præmietur, aut puniatur in corpore, præter illud, quod nunc puniuntur aut præmiantur animæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Joan. 12. Sermo, quem loquutus ſum, ille judicabit eum in noviſſimo die. Erit ergo quoddam judicium in noviſſimo die præter judicium, quod nunc agitur.

Reſpon-

Reſpondeo dicendum, quod judicium de aliqua re mutabili, perfecte dari non poteſt ante ejus conſummationē: ſicut judicium de aliqua actione qualis ſit, perfecte dari non poteſt, antequā ſit conſummata, & in ſe & in ſuis effectibus: quia multæ actiones videntur eſſe utiles, quæ ex effectibus demonſtrantur nocivæ. Et ſimiliter de homine aliquo judicium perfecte dari non poteſt, quoad ejus vita terminetur, eo quod multipliciter poteſt mutari de bono in malum, aut e converſo: vel de bono in melius, aut de malo in pejus. Unde Apoſt. dicit Heb.9. quod hominibus ſtatutum eſt ſemel mori, poſt hoc autem judicium. Sciendum tamen, quod licet per mortem vita hominis temporalis terminetur ſecundum ſe, remanet tamen ex futuris ſecūdum quid dependens. Uno quidem modo, ſecundum quod adhuc vivit in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bona fama, vel mala. Alio modo in filiis, qui ſunt quaſi aliquid patris (ſecundum illud Eccleſ. 30.c, Mortuus eſt pater ejus, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe) & tamen multorum bonorum ſunt mali filii, & e contrario. Tertio modo, quantum ad effectum ſuorum operū, ſicut ex deceptione Arrii, & aliorum ſeductorum, pullulat infidelitas uſque ad finem mundi, & uſque tunc proficit fides ex prædicatione Apoſtolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorifice traditur ſepulturæ, quandoque vero relinquitur inſepultum, & tandem incineratum omnino reſolvitur. Quinto modo quantum ad ea, in quibus homo ſuum affectum defixit: puta in quibuſcunque temporalibus rebus, quarum quædam citius finiuntur, quædam diutius durant. Omnia autem hæc ſubduntur exiſtimationi judicii divini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifeſtum judicium haberi non poteſt, quamdiu hujus temporis curſus durat. Et propter hoc oportet eſſe finale judicium in noviſſimo die, in quo perfecte, id, quod ad unumquemque hominem pertinet quocumque modo, perfecte & manifeſte judicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod opinio quorundam fuit, quod animæ Sanctorum non præmiantur in cœlo, nec animæ damnatorum puniuntur in inferno, uſque ad diem judicii. Quod quidem apparet falſum ex hoc, quod Apoſtolus 2. ad Cor.5. dicit: Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum: quod eſt jam non ambulare per fidem, ſed per ſpeciem, ut patet ex his quæ ſubſequuntur. Hoc autem eſt videre Deum per eſſentiam, in quo conſiſtit vita æterna: ut patet Joan. 17. Unde manifeſtum eſt, animas a corporibus ſeparatas eſſe in vita æterna. Et ideo dicendum eſt, quod poſt mortem quantum ad ea, quæ ſunt animæ, homo ſortitur quendam immutabilem ſtatum. Et ideo quantum ad præmium animæ, non oportet ulterius differri judicium. Sed quia quædam alia ſunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis curſu aguntur, quæ non ſunt aliena a divino judicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in judicium adduci. Licet enim homo ſecundum hæc non mereatur, neque demereatur: tamen pertinet ad aliquod ejus præmium vel pœnam. Unde oportet hæc omnia æſtimari in finali judicio.

Ad ſecundum dicendum, quod Deus non judicabit bis in idipſum, id eſt, ſecundum idem: ſed ſecundum diverſa non eſt inconveniens Deum bis judicare.

Ad tertium dicendum, quod licet præmium, vel pœna corporis dependeat ex præmio, vel pœna animæ: tamen quia anima non eſt mutabilis, niſi per accidens propter corpus, ſtatim ſeparata a corpore habet ſtatum immutabilem, & accipit ſuum judicium. Sed corpus remanet mutabilitati ſubjectum uſque ad finem temporis. Et ideo oportet, quod tunc recipiat ſuum præmium, vel pœnam, in finali judicio.

COMMENTARIUS.

DIvus Thom. in titulo unum ſupponit, ſcilicet, fieri in præſenti tempore privatum judicium: aliud vero inquirit, ac probat, ſcilicet futurum aliquando univerſale judicium, & quoniam de utraque re fuſius diſputaturi ſumus, & ſententia D. Thom. ſatis perſpicua eſt in textu, ideo hic nihil addendum ſupereſt. Quæſtio vero gravis (quam D. Th. attingit in ſol. ad 1.) an animæ juſtorum ſtatim ac ſeparãtur a corpore, & ſunt plene purgatæ, videant Deum ante diem judicii, non eſt hoc loco diſputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICULUS VI.

Utrum judiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos.

AD ſextū ſic proceditur. Videtur, quod poteſtas Chriſti judiciaria non ſe extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quam mali judicati ſunt a principio mundi, quando quibuſdam cadentibus per peccatum, alii ſunt in beatitudine confirmati. Sed illi, qui judicati ſunt, non indigent iterum judicari. Ergo poteſtas judiciaria Chriſti non ſe extendit ad Angelos.

2. Præterea non eſt ejuſdem judicare, & judicari. Sed Angeli venient cum Chriſto judicaturi, ſecundum illud Matt.25. Cum venerit Filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur, quod Angeli non ſint judicandi a Chriſto.

3. Præterea. Angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis. Si ergo Chriſtus eſt judex non ſolum hominum, ſed etiam Angelorum, pari ratione erit judex omnium creaturarum. Quod videtur eſſe falſum, cum hoc ſit proprium providentiæ Dei. Unde dicitur Job.34. Quem conſtituit alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? Non ergo Chriſtus eſt judex Angelorum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit. 1.Cor.6. An neſcitis, quoniam Angelos judicabimus? Sed Sancti non judicabunt niſi authoritate Chriſti. Ergo multo magis Chriſtus habet judiciariam poteſtatem ſuper Angelos.

Reſpondeo dicendum, quod Angeli ſubſunt judiciariæ poteſtati Chriſti, non ſolum quantum ad Divinam naturam, prout eſt Verbum Dei, ſed etiam ratione humanæ naturæ. Quod patet ex tribus. Primo quidem, ex propinquitate naturæ aſſumptæ ad Deum, quia, ut dicitur Heb.2. nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Et ideo anima Chriſti magis eſt repleta virtute Verbi Dei, quam aliquis Angelorum, unde & Angelos illuminat, ſicut Dion. dicit. 7. c. Cœl. hierar. Unde de eis habet judicare. Secundo, quia per humilitatem paſſionis humanæ in Chriſto meruit exaltari ſuper Angelos: ita, ſicut dicitur Philip.2. ut in nomine Jeſu omne genuflectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et ideo Chriſtus habet judiciariam poteſtatem, etiam ſuper omnes Angelos, & bonos & malos. In cujus ſignum dicitur Apocalypſ. 7. quod omnes Angeli ſtabant in circuitu throni. Tertio ratione eorum, quæ circa homines operantur: quorum Chriſtus ſpeciali quodam modo eſt caput. Unde dicitur Heb.1. Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Subſunt autem judicio Chriſti, uno quidem modo quantum ad diſpenſationem eorum, quæ per ipſos aguntur, quæ quidem diſpenſatio fit etiam per hominem Chriſtum: cui Angeli miniſtrabant, ut dicitur Mat.4. & a quo dæmones petebant, ut in porcos mitterentur: ut dicitur Mat. 8. Secundo, quantum ad alia accidentalia præmia bonorū Angelorum, quæ ſunt gaudia, quæ habent de ſalute hominum: ſecundum illud Luc.15. Gaudium erit corā Angelis Dei ſuper uno peccatore pęnitentiā agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum, quibus torquentur vel hic, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominē Chriſtum. Unde Marc.1. dicitur, quod dæmon clamavit: Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos. Tertio, quantum ad præmium eſſentiale bonorum Angelorum, quod eſt beatitudo æterna: & quantum ad pœnam eſſentialem Angelorum malorum, quæ eſt damnatio æterna. Sed hoc factum eſt per Chriſtum, in quantum eſt verbum Dei, a principio mundi.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de judicio quantum ad præmium eſſentiale, & pœnam principalem.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut dicit Auguſt. in Cap. 31.
lib. De vera religione, licet ſpiritalis judicet omnia: to. 1.
tamen judicatur ab ipſa veritate. Et ideo licet Angeli, ex eo quod ſunt ſpirituales, judicent: judicantur tamen a Chriſto, in quantum eſt veritas.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus habet judicium non ſolum ſuper Angelos, ſed etiam ſuper adminiſtrationem totius creaturæ. Si enim (ut Auguſt. dicit. in 3. de Lib.3.c.4.
Trin.) inferiora quodam ordine reguntur a Deo per ſupe- to.3.
riora, oportet dicere, quod omnia reguntur per animam Chriſti, quæ eſt ſupra omnem creaturam. Unde & Apoſtol. dicit Heb.2. Non enim Angelis ſubjecit Deus orbem

terræ futurum (ſcilicet ſubjectum ei, de quo loquimur, id-eſt Chriſto.) Nec tamen propter hoc alium conſtituit Deus ſuper terram: quia unus & idem eſt & Deus & homo, Dominus Jeſus Chriſtus. De cujus Incarnationis myſterio ad præſens dicta ſufficiant.

Litera eſt clara, de re vero ipſa dicemus poſtea.

DISPUTATIO LII.
In duas Sectiones diſtributa.

De judiciaria Chriſti poteſtate, atque ejus uſu.

EXpedivimus ſuperioribus diſputationibus omnia, quæ de priori adventu Chriſti, totoque illius progreſſu ab incarnatione ex Virgine matre, uſque ad reditum in cœlum ad Patrem, dicenda occurrebant: poſtulat ergo doctrinæ ordo, & complementum, ut de poſteriori Chriſti adventu differamus. Quia vero hujuſmodi adventus in judiciaria poteſtate Chriſti Domini nititur, idcirco diſputatio de hac poteſtate nobis præmittenda eſt, quæ in hunc etiam locum a nobis eſt in ſuperioribus rejecta: tum ut D. Th. teneamus ordinem: tum etiam, quia uſus hujus poteſtatis maxime videtur Chriſto convenire in ſtatu gloriæ. Nam de priori adventu ipſe dixit Jo. 3. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum ut judicet mundum: ſed ut ſalvetur mundus per ipſum.* Dicemus igitur, qua ratione data ſit Chriſto hæc poteſtas, & quid illa ſit, & quinam uſus ejus, ac denique quando haberi, ſeu exerceri cœperit.

SECTIO I.
Quæ ſit poteſtas judicandi Chriſto data; & quam ob cauſam, & ex quo tempore.

SEnſus hujus quæſtionis, & omnium, quæ in ſequentibus diſputationibus explicandæ ſunt, eſt de Chriſto ſecundum humanitatem ſpecificative, an illi, vel ſecundum illam data ſit Chriſto judicandi poteſtas. Ubi primo referri poſſet error eorum, qui generatim negant futurum eſſe judicium de humanis actis. Nam ſi Deus ipſe judicaturus non eſt, nec per humanitatem judicabit. Fuerunt autem in eo errore omnes Gentiles, qui vel animi immortalitatem, vel Divinam providentiam ignorarunt, contra quos aliis in locis agendum eſt, & valere poſſunt multa ex iis, quæ de reſurrectione diximus. Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodem verſati ſunt errore, ut Gnoſtici, Borboriani, Manichæi, & alii, ut videre licet in Philaſtrio, Prateolo, & Caſtro. Antiquiores enim Patres recenſentes horum hæreticorum errores, nullam hujus mentionem fecerunt: eſt autem valde veriſimile, in eum incidiſſe. Negabant enim libertatem arbitrii, Deumque faciebant malorum authorem, & alia ſimilia docebāt, ex quibus omnis ratio, & neceſſitas Divini judicii manifeſte tollitur. Contra hanc vero hæreſim afferemus apertiſſima teſtimonia ſect. ſeq. & in ſeq. diſp. ſect. 1.

Secundo referri hic ſolet opinio Scoti in 4. diſt. 48. qu. 1. negantis, Chriſto datam eſſe poteſtatem judicandi. Quæ poteſt fundari in verbis ejuſdem Chriſti: *Sedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* Ex quibus colligi etiam poteſt ratio, quia judicium includit voluntatem efficacem retribuendi talem, ac tantam pœnam, vel præmium pro iis, aut illis operibus bonis, aut malis: ſed poteſtas definiendi ſingulis operibus talem retributionem, & poteſtas etiam conferendi tale præmium, non convenit Chriſto ſecundum humanitatem, ſed eſt proprium Divinæ voluntatis, ac poteſtatis: ergo Chriſtus ſecundum humanitatem, non habet hic poteſtatem. Sed quamvis Scotus in modo procedendi illius quæſtionis videatur D. Thom. ſententiam reprehendere: tamen re ipſa nihil diverſum ſenſit, neque ſentire potuit. Quia vix eſt hic locus opinionibus, cum catholica doctrina fere ſit manifeſta.

Chriſto ut homini poteſtas ad judicandum data. Primo ergo certum eſt, Chriſtum domino, quatenus homo eſt, ſeu in humanitate ſua datam eſſe ſpecialem poteſtatem ad ferendum judicium in iis, quæ pertinent ad præmium vel pœnam, æternam ſalutem, vel damnationem. Ita D. Th. hic & in 4. diſtinct. 48. ubi omnes Theologi idem docent. Et ſatis probatur teſtimoniis ſcripturæ explicatis in comment. art. 1. & 2. D. Th. & teſtimoniis ſanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus: convincitur etiam teſtimonio Petri Actor. 19. *Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo judex vivorum, & mortuorum.* Ubi ſermonem eſſe de Chriſto ut homine evidens eſt ex ipſo contextu. Nam immediate ante illa verba docuerat Petrus myſteria paſſionis, & reſurrectionis Chriſti: & proxime poſt illa, docet, ſolum ipſum eſſe mediatorem, per quem peccatorum remiſſionem conſequimur. Item verba illa, *Conſtitutus eſt a Deo,* aperte declarant illud eſſe opus ad extra libere a Deo factum, atque adeo non convenire Chriſto, ut Deo, ſed ut homini. Prout apertiſſime etiam declaravit Paul. Act. 19. dicens de Chriſto: *In quo judicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum a mortuis.* Denique hoc ipſum evidenter convincent, quæ infra dicemus de univerſali judicio. Oſtendemus enim, ad illud faciendum iterum eſſe Chriſtum in terram deſcenſurum: ergo habet judiciariā poteſtatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam ſi per ſolam Divinitatem judicaturus eſſet, non oporteret ſecundum humanitatem deſcēdere ad judicandum. Rationes hujus veritatis in commentariis D. Th. inſinuatæ ſunt, & ſtatim amplius explicabuntur.

Poteſtas judicandi Chriſto in humanitate data ſecundaria tantum & quaſi ex commiſſione Dei. Secundo dicendum eſt, hanc poteſtatem Chriſto in humanitate datam non eſſe primariam, ſed ſecundariam, & quaſi ex commiſſione Dei datam, nihilominus eſſe veram, & propriam judicandi poteſtatem. Priorem partem docet Scotus ſupra, & illam tantum probat ratio ex eo adducta: ſed immerito illam objicit contra D. Th. cum expreſſe hic idem omnino doceat. Et probatur aperte. Quia primaria poteſtas judicandi in cauſis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit: Primum independentiam ab omni ſuperiori poteſtate: Secundo, ſupremam auctoritatem in decernendis præmiis, vel pœnis ſingulorum hominum: Tertio, quod hæc poteſtas habeatur ex intrinſecis, & eſſentialibus principiis naturæ: hæc autem tria ita conveniunt Deo, ut Deus eſt, ut nequeant humanitati communicari. Omnis namque poteſtas, & actio humanitatis dependens eſt a Divinitate, præmiumque, ac pœna ſingulis operibus debita, Divina voluntate, ac ſapientia taxata ſunt, non humana, etiam ipſius Chriſti. Quia ſicut Deus eſt ſupremus legiſlator, & gubernator hominum, ita ad illius providentiam ſpectat, debita meritorum præmia taxare. Unde etiam ante Chriſti incarnationem ſingulis operibus tam hominum, quam Angelorum certum, ac definitum præmium, vel pœna reſpondebat. Denique, quidquid poteſtatis habet Chriſtus homo in hoc judicio, non convenit illi ratione humanitatis, ſeu ex principiis illius: ſed datum ei eſt vel propter unionem ad Divinam perſonam, vel propter infinitum meritum. Non poteſt ergo hæc poteſtas Chriſti ut hominis eſſe æqualis divinæ, & conſequenter neque primaria, & ſuprema: erit ergo ſecundaria, & ſubordinata Divinæ poteſtati, & ab illa manans. Et hoc ſenſu dicitur eſſe quaſi delegata, & ex commiſſione Dei, quamvis ſub alia ratione dici poſſit poteſtas ordinaria in ſuo ordine. Quia convenit Chriſto ratione proprii muneris, & officii, quatenus eſt ſummus Sacerdos, ac ſpiritualis Rex, ratione cujus convenit illi poteſtas excellentiæ, ut in priori tomo diximus diſp. 47. & 48. ubi fere omnia, & quæ diximus de Chriſti dominio, & poteſtate juriſdictionis, ad præſentem judiciariam poteſtatem poſſunt accommodari.

Objectio. Sed hinc oritur difficultas, propter quam poſtremam concluſionis partem propoſui. Videtur enim ſequi, hanc Chriſti poteſtatem non eſſe proprie judiciariam, cum non tam ſit ad proferendum judicium, & ſententiam, quam ad promulgandam ſententiam a Deo latam: promulgare autem ſententiam ſuperioris judicis non eſt judicare (ut per ſe conſtat), ſed ſolum alterius judicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege ſua, ac voluntate, ſtatuit retributionem unicuique operi reſpondentem. Unde fit, ut omni homini in tali ſtatu, & cum talibus operibus diſcedenti ex definito Dei decreto, ac judicio, talis ac tanta pœna debeatur: ergo ſententia jam eſt lata Divino judicio. Nihil ergo ſupereſt per humanitatem agendum, niſi hoc ſolum, quod illa ſententia promulgetur. Dices, etiam ſupereſſe, ut executioni mandetur. Sed contra primo, nam hoc etiam non fit judicando: executores enim ſententiæ, ſive per ſe, ſive per alios id faciant, non ſunt judices, ſed judicum miniſtri. Secundo, ſi loquamur de executio-

cutione ſententiæ quoad præmium bonorum, hæc immediate fit ab ipſo Deo, ſolus enim ipſe poteſt homini beatitudinem conferre, quæ eſt præmium bonorum operum. Si vero ſit ſermo de ſupplicio malorum, hæc non proprie mandatur executioni per humanitatem Chriſti, niſi ſolum quatenus per ipſam ſententia ſupremi judicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam ſtatim ignis torquet damnatum, non ut inſtrumentum humanitatis Chriſti, ſed Dei, & homo privatur æterna beatitudine, abſque actione humanitatis: ſed ſolum, quia Deus non confert illam. Deſperatio vero, & triſtitia, quæ inde dimanant in damnato, minime proficiſcuntur ab humanitate Chriſti, ſed ab intrinſecis facultatibus cum concurſu Dei. Ac denique, quidquid miniſterii dæmones exhibent in hoc negotio, non tam eſt ex Chriſti imperio, quam ex æterna Dei lege, ſi de Divino judicio, ac ſententia illis conſtet.

Reſponſ. Facultas Chriſto in humanitate ad judicandum data vere ac proprie judiciaria poteſtas.

Nihilominus poſtrema pars concluſionis veriſſima, ac certiſſima eſt, nimirum, hanc Chriſti poteſtatem vere, proprie, & ſimpliciter eſſe judiciariam poteſtatem. Quod in primis ſatis probant adducta in prima concluſione. Quia niſi hæc vere eſſet judiciaria poteſtas, Chriſtus homo non eſſet vere, ac proprie judex, neque actus ejus eſſet verum judicium: falſum ergo eſſet, Patrem dediſſe Filio poteſtatem *judicium faciendi, quia Filius hominis eſt*, aut Chriſtum eſſe *conſtitutum judicem vivorum, & mortuorum*. Secundo declaratur a ſimili: quia Chriſtus ut homo eſt verus Rex, & habet verum, excellenſque dominium creaturarum, quamvis in eo ordine non ſit ſupremus, ſed ſubordinatus regno, & dominio Divinitatis: ſimiliter habet Chriſtus ut homo veram poteſtatem juriſdictionis ad ferendas leges, & conſtituenda aliqua media ad ſalutem neceſſaria, quamvis ſecundum hanc poteſtatem ſubordinetur divinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere veram poteſtatem judiciariam inferiorem Divina, illique ſubordinatam. Tertio declaratur ex re ipſa: nam in actu judicandi multa conſiderari poſſunt. Primum eſt lex, quę eſt veluti regula, ac menſura judicii ferendi, judiciumque antecedit, & in præſenti eſt Divina voluntas, qua ſtatuit, ut tali operi tanta pœna vel præmium reſpondeat, & hoc ſine dubio factum non eſt per humanitatem Chriſti, ſed lege mere Divina, ac æterna ſtabilitum eſt: tamen hoc non pertinet ad judiciariam poteſtatem intrinſece, ac neceſſario, niſi fortaſſe illa in ordine ſuprema ſit. Aliud enim eſt legem ferre, aliud vero ſecundum legem judicare, quod eſt, quaſi applicare legem ad opus, ſecundum merita cauſæ. Definire ergo præmium, vel pœnam operis ad legislatorem ſpectat. Quamquam ergo Chriſtus ſecundum humanitatem non habeat hanc poteſtatem, poteſt nihilominus habere veram poteſtatem judicandi juxta legem a Deo latam, atque ſancitam.

Actus judicandi quidnam requirat.

Secundo conſiderari poteſt in judicio ipſa pronuntiatio ſententiæ, quæ in judice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod eſt talis cognitio cauſæ, quę ſuo genere publica ſit & ſufficiens ad judicium ferendum ex vi illius. Unde ex hac cognitione ſequitur hoc dictamen practicum, nimirum hunc eſſe tali præmio, vel pœna dignum, conſideratis ejus operibus, & cum æterna Dei lege, menſuraque collatis. Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia niſi hæc accedat, non obſtante illo dictamine, poterit non ferri ſententia pro meritorum dignitate vel diſpenſando, vel condonando, ſi judex ſit ſupremus, aut ſimul ſit Dominus, vel judiciaria poteſtate abutendo: eſt ergo neceſſaria voluntas abſoluta, & efficax, qua judex vult hominem recipere præmium, vel pęnam juxta illud dictamen, quod ex cognitione cauſæ reſultavit. Quia vero hæc voluntas non erit ſatis, niſi ſit efficax, requiritur, ut non ſolum a voluntate, ſed etiam a poteſtate ſuperiori, & juriſdictionis proficiſcatur. Præter hæc autem nihil aliud ad verum actum judicii ſecundum ſe requiri poteſt, aut intelligi neceſſarium: ſed ad ſummum reſpectu aliorum, intervenire poteſt manifeſtatio ſententiæ, ſeu dictaminis, aut voluntatis judicis, quæ fieri non poteſt, niſi per aliquam locutionem, vel ſenſibilem, ſi fiat ad homines, vel internam, & ſpiritualem, ſi ad Angelos, vel ad animas fiat. Hæc autem omnia vere, ac proprie in Chriſto homine inveniuntur. Nam in primis in eo eſt perfecta cognitio totius cauſæ, id eſt, omnium humanarum actionum, & Divinæ regulæ, ac menſurę, qua metiendæ ſunt. Nam licet ſolus Deus ex ſe, & eſſentialiter cognoſcat a priori æquitatem, & juſtitiã ſui judicii, quia ſolus ex ſe habet dictare, & definire, quid unicuique operi tribuendum ſit: ratione tamen unionis datum eſt animæ Chriſti, ut in Verbo ſufficienter videat hanc Divinam voluntatem, & definitionem, ęquitatemque, ac juſtitiam ejus. Sicut autem cognitio Dei, hoc ipſo quod Dei eſt, ſummæ authoritatis & publicæ ac manifeſtæ veritatis eſt, & ideo per ſe ſufficit ad judicium ferendum: ita cognitio animæ Chriſti hoc ipſo, quod eſt Divinæ perſonæ in natura aſſumpta, habet ſufficientem authoritatem, & veritatem manifeſtam ad judicium ferendum, ex dignitate perſonę participatam. Quia ab illa habet, ut nec falli poſſit, nec fallere, maxime cum eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei viſione. Deinde poteſt etiam eſſe in Chriſto voluntas efficax, ut retribuatur unicuique juxta opera ſua, quia hæc voluntas juſta eſt, & non ſuperat Chriſti poteſtatem. Nam, licet voluntas humana Chriſti pendeat a Divina: ſemper tamen ſunt conformes, & ideo, quidquid Chriſtus ut homo abſolute vult, infallibiliter ſit: hoc ergo ſatis eſt, ut poſſit efficaciter velle & malorum pœnam, & bonorum præmium: præterquam quod etiam efficacia ſua poteſt hæc aliquomodo efficere, vel imperare, ut poſtea dicam. Præterea eſt in Chriſto ut homine poteſtas quædam dominii, & juriſdictionis in univerſos homines, & Angelos, ratione cujus, ſicut poteſt eis imperare, & compellere eos, ut juſſa capeſſant: ita etiam poteſt juridice, & tamquam poteſtatem habens dictare, ac velle, quid unicuique homini retribuendum ſit juxta opera ſua. Poteſt denique hanc ſuam voluntatem, & judicium ita proferre, ac manifeſtare aliis, ut ex vi illius cæteri compellantur, ei ſubeſſe, ac parere. Quia, licet in eo non ſit ſuprema poteſtas, eſt quædam eminens participatio ejus, atque illi in omnibus conformis, eique ſubordinata, ſicut cauſa ſecunda primæ, vel ſicut organum, & inſtrumentum conjunctum principali agenti. Hæc ergo ſufficiunt, ut in Chriſto ſit propria, & vera judiciaria poteſtas.

Tertio conſiderari poteſt in judicio aliquid veluti conſequens ſententiam judicis, nimirum executio ipſius ſententiæ, & hanc non oportet fieri per ſe, ac proprie per judiciariam poteſtatem, neque immediate ab ipſo judice: ſed ſatis eſt, quod in judice ſit vis, & poteſtas imperandi talem executionem: quę vis & efficacia in unoquoque judice erit proportionata poteſtati ejus. Nam in ſupremo, ac principali judice, ſcilicet Deo, qui habet hanc poteſtatem in eminentiſſimo perfectionis gradu, tanta eſt hæc efficacia, ut ex vi ſolius voluntatis ejus infallibiliter ſequatur effectus, eo modo, quo ipſe vult: at vero in Chriſto ut homine, ſicut eſt poteſtas judiciaria ſecundaria, ita ſufficit efficacia voluntatis, & imperii etiam ſecundaria, & per modum inſtrumenti Divinæ voluntatis, & hoc modo, poteſt Chriſtus etiam voluntate humana, vel præmium beatitudinis Juſtis conferre, vel damnatos compellere, ut debitas luant pœnas. Nihil ergo Chriſto deeſt ad veram, & propriam judiciariam poteſtatem. Et difficultas, quæ in contrarium objiciebatur ex dictis ſoluta eſt, quia licet Chriſtus, ut homo proferendo, ac promulgando ſententiam ſuam, ſimul Divinam ſententiam promulget, quia ſunt omnino conformes, vel potius quia ſunt una, ſicut actio inſtrumenti, & principalis agentis una eſt: tamen non illam promulgat ſolum ut recitans: ſed etiam ut poteſtate ſua imperans, & faciens. Quia nihil repugnat, Deum hanc poteſtatem communicare eo modo, quo expoſitum eſt.

Judiciaria poteſtas in Chriſto qualis.

Ex dictis colligitur primo, qualis ſit hæc Chriſti poteſtas. Eſt enim inferior Divina, & hoc ſenſu dici poteſt miniſterialis: tamen eſt ſuprema inter omnes, quæ creaturis communicatæ ſunt, & hoc modo vocari poteſt poteſtas judiciaria ſingularis excellentiæ. Nam, ſi conſiderentur omnia, quæ ad hanc poteſtatem in Chriſto concurrunt, in omnibus habet ſingularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem ſunt, ſcientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, ſeu juriſdictio, poteſtas, ac efficacia voluntatis, de quibus omnibus ſuperiori tomo latiſſime dictum eſt. Unde etiam conſtat, hanc poteſtatem ſub hac ratione, & perfectione eſſe Chriſto propriam. An vero inferiori modo aliis communicetur, dicemus poſtea agentes de judicio univerſali.

Secundo colligitur, quo titulo conveniat Chriſto hæc judi-

judiciaria poteſtas. Duo enim videntur eſſe neceſſaria, ut alicui detur judicandi poteſtas. Primum ut talis poteſtas communi bono neceſſaria ſit, vel conveniens. Poteſtas enim judicandi, præſertim in publicis cauſis, ad commune bonum per ſe primo ordinatur, & hoc eſt ante omnia ſupponendum. Quia niſi neceſſarium eſſet judicium, nemini daretur poteſtas judicandi propter ſolam dignitatem ejus: tamen ſuppoſita neceſſitate judicii ad commune bonum, ratione illius datur hęc poteſtas. Et tunc ulterius neceſſarium eſt, ut in eo, cui tribuitur, concurrant conditiones omnes ad ferendum juſtum judicium neceſſariç: imo ratio ęquitatis, & juſtæ diſtributionis poſtulat, ut poteſtas hæc detur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus præditus eſt ad judicium exercendum. In præſenti ergo manifeſtum eſt, ad commune bonum univerſi neceſſarium eſſe judicium bonorum, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim eſt una ex præcipuis partibus Divinæ providentiæ, ut per ſe notum eſt. Quod autem hoc judicium per hominem exerceatur, id non eſt ſimpliciter neceſſarium: eſt autem valde conveniens, primo ex parte hominum (ut ſupra dixi), quibus magis naturale eſt, ut habeant homogeneum caput, a quo ſenſibiliter judicentur. Secundo ex parte Dei, ad cujus liberalitatem ſpectat, communicare perfectiones ſuas cum creaturis, & efficere per cauſas ſecundas, quod per eas commode fieri poteſt. Tertio ex parte Verbi incarnati, cui, ratione unionis, debetur communicatio Divinarum perfectionum in natura aſſumpta juxta capacitatē illius. Propter has ergo cauſas conveniens fuit, hanc poteſtatem communicari hominibus, qua ſuppoſitione facta, conſequenter neceſſarium fuit, ut Chriſto communicaretur. Primo quidem, & quaſi radicaliter propter dignitatem ſuppoſiti: proxime vero & quaſi formaliter, quia in eo concurrunt omnia neceſſaria ad hanc poteſtatem, perfectius ac excellentius, quam in pura cretura inveniri poſſint. Quibus ſuppoſitis etiam titulus, & ratio meriti ad hanc dignitatem obtinendam fuit in Chriſto ſufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus convenienti modo, & juxta ſuam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes ſapienter attigit Iren. l. 4. contra hæreſ. c. 37. & Rupert. l. comment. in Daniel. c. 13. Auguſt. ſerm. 64. de verbis Domini.

Judiciaria poteſtas Chriſto cui data.

Tertio poteſt colligi ex dictis, hanc poteſtatem judiciariam ſecundum ſe, & quoad actum primum datam eſſe Chriſto ab initio incarnationis, ſicut de dignitate capitis, & de omni poteſtate excellentiæ in priori tomo diximus. Nam cum hæc omnia debeantur Chriſto ratione unionis, ſintque ipſi quaſi connaturalia, ſimul omnia habuit cum ipſa unione: quia ad noſtram redemptionem non fuit illi neceſſarium carere hujuſmodi poteſtate, aut dignitate. Chriſtus autem non privavit humanitatem ſuam ullo bono vel perfectione debita ratione unionis, niſi quatenus neceſſarium vel conveniens fuit ad redemptionem noſtram, ut ſæpius in prædicto ſuperiori tomo oſtenſum eſt.

Judiciaria poteſtas ab inſtanti conceptionis Chriſto data.

Objectio. Dices: Chriſtus non erat uſurus hac poteſtate a principio conceptionis: ſuperflua autem eſſet potentia, quæ non eſſet exitura in actum. *Reſponſ.* Reſpondetur, (quidquid ſit de primo antecedenti, de quo ſectione ſequenti dicendum eſt,) non fuiſſe ſupervacaneam hanc potentiam. Primo, quia pertinebat ad Chriſti dignitatem. Secundo, quia hoc eſt quaſi connaturale omnibus rebus, ut a principio habeant facultates ſuas, quamvis non ſtatim, ſed ſuis temporibus illis ſint uſuræ. Tertio, quia non eſt hæc potentia per ſe diſtincta a cæteris, ut ſunt in Chriſto: ſed eſt veluti una quędam adæquata poteſtas excellentię, ſeu regia dignitas, & majeſtas, cujus unus actus inadæquatus eſt judicium. Ut autem poteſtas ſuperflua non ſit, non oportet, ut ſtatim in omnem ſuum actum erumpat, ſicut etiam per poteſtatem excellentiæ potuit Chriſtus plures actus efficere, quos nunquam effecit, ut dominia rerum uſurpare, vel mutare, vel judicium etiam in cauſis humanis dicere: quod tamē facere recuſavit, & neglexit, juxta illud Luc. 12. *Quis me conſtituit judicem inter vos?*

Objectio. Sed dices: Quomodo ergo Chriſtus potuit mereri hanc poteſtatem, ſi ab initio incarnationis illam habuit. *Reſponſ.* Reſpondetur primo, quia non fuit principium meriti: & ita potuit in eodem inſtanti dari ex merito. Secundo & melius (prout in ſimili difficultate dixi ſuperiori tomo diſp. 40. Sect. 3.) poteſtas hæc ſecundum ſe, & quoad ſubſtantiam ejus (ut ſic dicam) non eſt data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantum eſt ſimul tempore, ſed etiam prius natura, quam meritum. Nam ea, quę ſunt connaturalia, ordine naturæ ſunt priora liberis. Dicitur ergo Chriſtus ex merito habuiſſe hanc poteſtatem, vel quoad ejus perpetuitatem, vel quoad uſum, & quaſi actualem poſſeſſionem, & ſtatum ſupremi judicis, vel etiam quoad manifeſtationem. Quibus modis exponuntur a Patribus verba illa Chriſti: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.*

SECTIO II.

Quos actus hujus poteſtatis Chriſtus exerceat, & præſertim, an particulare animarum judicium exequatur.

In præcedenti ſectione ſolum oſtendimus, eſſe hanc poteſtatem in Chriſto, & declaravimus, quid illa ſit, quaſve cauſas habeat, ſupereſt ad perfectam ejus notitiam, ut de illius actibus nonnulla dicamus.

Primo vero circa objectum ejus obſervandum eſt, cum judicium ſit actus juſtitiæ, quæ alteri jus ſuum reddit, ſicut in objecto juſtitiæ, ita in objecto judiciariæ poteſtatis, duo poſſe conſiderari, ſcilicet, perſonam cujus dicitur jus, ſeu cauſa judicatur, & cauſam ipſam, ſeu rem, vel actionem, quæ poteſt eſſe talis judicii materia. In præſenti ergo perſonæ judicandæ ſunt homines; an vero ſint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus commodius agentes de univerſali judicio. Rurſus cauſæ tractandæ in hoc judicio ſolum ſunt, quæ pertinent ad reddendum præmium, vel pœnam actionibus moralibus debitam, juxta illud: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque prout geſſit, ſive bonum, ſive malum.* In hoc enim judicio non agitur de remiſſione, ſeu abſolutione peccatorum quoad culpam. Quamvis enim Chriſtus etiam habeat hanc poteſtatem, quam ſacerdotibus commiſit, ut in hac vita illam exerceant in pœnitentiæ judicio: tamen non ſpectat ad poteſtatem judiciariam (de qua nunc agimus) ſed ad poteſtatem excellentiæ, quam Chriſtus habet ad ſanctificandas animas, inſtituendaque ſacramenta. Ac ſimili modo in hoc judicio non agitur de rebus temporalibus, aut ſpiritualibus, prout ad humanam gubernationem hujus vitæ pertinent, atque adeo neque de vindicta peccatorum, prout ad judicium humanum ſpectat. Quia licet in Chriſto etiam ſit hæc poteſtas (ſi abſoluta excellentiæ poteſtate uti voluiſſet), tamen per ſeipſum nunquam hac poteſtate uſus eſt: ſed temporalia judicia humanæ, & quaſi naturali poteſtati reliquit: ad ſpiritualia vero judicia, & omnia, quæ ad illa neceſſaria ſunt, poteſtatem ligandi, & ſolvendi Eccleſiæ ſuæ commiſit. Supereſt ergo, ut propria materia, & objectum hujus poteſtatis judiciariæ ſint actiones humanæ morales, quatenus juxta juſtitiæ æquitatem præmium, aut pœna illis ſunt retribuenda. Et hæc de objecto hujus poteſtatis.

Judiciariæ Chriſti poteſtatis objectum quod.

Secundo ad explicandos actus ejus obſervandum eſt, ad poteſtatem judiciariam (ſi loquamur de humano judicio) duo pertinere. Primum eſt cauſæ diſcuſſio uſque ad perfectam facti cognitionem, ad quam ordinatur in humano judicio teſtium, & ipſius rei examinatio, & ſimilia, quæ hac ratione ſub hanc poteſtatem cadunt. Alterum eſt, cognito facto, jus dicere, quod includit (ut ſupra tetigimus) & rationis actum dictantis, & voluntatis efficaciter volentis, ut huic homini pro ſuis meritis tale præmium, vel pœna reddatur. Prior actus non habet proprie locum reſpectu judiciariæ poteſtatis Chriſti domini, ſed poſterior, prout a nobis ſectione præcedenti explicatus eſt. Quia licet hæc poteſtas in humanitate ſit, & per humanitatem exerceatur, magis tamen divinum eſt ejus judicium, quam humanum: & in hoc maxime imitatur divinum judicium, quod ſicut Deus per ſeſe habet ſufficiētem cauſæ cognitionem, & non indiget conjecturis, neque extrinſecis teſtimoniis: ita Chriſtus etiam ſecundum humanitatem per ſe habet ſufficientem cognitionem ad judicium. Propter quod in perſona ejus dicitur Malach. 3. *Et accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & perjuris.* Ac ſi diceret: ego ipſe ero judex & teſtis. Quia nihil eorum, quæ homines faciunt, me latet, & ideo ſicut per teſtes judicare ſolent homines: ita ego ex iis, quæ per meipſum novi, judicabo. Ita fere

Hier.

Hier.& apertius Theodoretus,& Auguſt.20. l. de Civit. c. 26. ubi etiam notat appellari Chriſtum *teſtem velocem*,quia ſine prolixitate ſermonis conſcientias convincet,revocans ſine mora in memoriam,unde illas convincat,& puniat.Quia,ut dicitur Sap.1.*In cognitionibus impii interrogatio erit, & accuſatione conſcientiæ ſuæ convincetur*, ut dicitur ad Rom. 2. & eleganter explicat Ambr.Enarrat.Pſ.1.prope finem.Quamvis autem Chriſtus ſecundum ſe non indigeat cauſæ diſcuſſione: tamen in ordine ad homines dicitur interdum in Scriptura ſe habere tanquam diſcutiens,& diſceptans cum reo,donec illum convincat. Quomodo dicitur Joel.3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Joſaphat, & diſceptabo cum eis*. Et eodem ſenſu ait Deus per Iſaiam; *Reduc me in memoriam,& judicemur ſimul,narra ſi quid habes,ut juſtificeris.*Sic etiam Matth.25.ubi forma judicii deſcribitur, homines conantur pro ſe reſpondere. Chriſtus vero ſententiæ ſuæ æquitatem omnibus oſtendit.Et hoc ſenſu ſolent diſtinguere Patres duplex Chriſti judicium, alterum *Diſcuſſionis* vocant, alterum *Solius ſententiæ prolationis*,ut late declarat Greg.26.Moral.c. 20.& ante eum attigerunt Baſil. hom. in Pſ.1. exponens illa verba;*Non reſurgunt impii in judicio*:& Hilar.enarratione in eundem Pſal.&Ambr.ſer.20.in Pſal.118.Verſ. 2.Hæc vero diſtinctio non poteſt intelligi ex parte Chriſti ſecundum ſe, quia ipſe (ut diximus) nulla indiget cauſæ diſcuſſione: intelligitur ergo quoad nos ex parte judicandorum, ut in ſequentibus latius exponemus.

Tertio omiſſo judicio diſcuſſionis,quod metaphorice potius,quam proprie divino judicio accommodatur,circa judicium ipſum retributionis obſervandum eſt,quoddam eſſe judicium,quod dici poteſt ultimum,ſeu finale, quod non profertur, donec ſint finita omnia hominis merita, vel demerita, quia eſt de perpetuo hominis ſtatu,de quo ſcriptum eſt, ad Hebr.9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori,poſt hoc autem judicium.*Aliud vero eſt judicium divinum, quod vocare poſſumus non ultimum, quod exercet Deus cum hominibus quamdiu in hac vita vivunt in ordine ad ſingula merita, vel demerita. Ubicumque enim pœnæ, vel præmii retributio intercedit, modum aliquem judicii intervenire neceſſe eſt:at vero in hac vita fit juſtis, & iniquis aliqua operum retributio. Juſti enim pro ſuis meritis ſtatim gratiæ augmentum recipiunt,& ſi bene utantur gratia,& auxiliis, quibus præveniuntur, majora recipiunt; & e contrario, ſi nonnulla peccata levia committant, pro iis puniuntur, interdum temporalibus afflictionibus,interdum etiam ſpiritualibus. Privantur enim ſæpe hac de cauſa ſpecialibus auxiliis. Et ſimili ratione injuſti in primis privantur habituali gratia,ſi eam habebant: ſæpe etiam privantur majoribus auxiliis,& propter quædam peccata in alia majora labi permittuntur, & interdum propter peccata temporaliter affliguntur:interdum vero permittuntur temporalibus bonis abundare,quæ illis in occaſionem majoris damnationis futura ſunt.Hæc enim omnia ad divinũ judicium,atque adeo ad poteſtatem judiciariam pertinere,non obſcure divina Scriptura ſignificat,cum docet,vel Deum deſerere hominem propter peccata ſua,vel obdurare,vel excæcare,aut e contrario juſtis bene operantibus opem ferre,& majora gratiæ dona præſtare.Et Auguſt. l. 20.de Civit.c.1. omnia hæc Dei judicia accurate diſtinguit,& c.2.late diſſerit,quomodo tam varia,tamque inæqualis temporalium bonorum diſtributio, quantam inter bonos, & malos eſſe conſpicimus, ad occultum Dei judicium pertineat. Eſt tamen differentia inter hæc duo genera judicii. Quia prius eſt manifeſtum vel omnibus, vel ipſi reo,cui ſtatim,ac ſententia profertur, nota fit: at vero poſterius judicium regulariter nunc latet. Quia nec ſententia promulgatur,aut manifeſtatur etiam ipſi reo, nec de effectu ejus ſemper conſtat, an fiat, neque an ex hac, vel illa cauſa fiat,& ideo ſolent in Scriptura vocari hæc judicia Dei *occulta*. Unde etiam factum eſt, ut hoc nomen interdum extendatur ad ſignificandos quoſcumque effectus Divinæ providentiæ, quorum rationes, & cauſæ nobis occultæ ſint. Lege Auguſt. ſer. 220. de tempore, non longe a principio. Igitur de priori genere judicii certum eſt ad poteſtatem hanc judiciariam Chriſti pertinere,ut poſtea explicabimus.De poſteriori vero non videtur res adeo conſtans.Ubicumque enim in Scriptura fit mentio de judicio per Chriſtum exercendo, videtur eſſe ſermo de finali judicio perpetuum effectum habituro:nihilominus D.Th.hic a.4. ad 3. ſignificat,hujuſmodi judicia, licet ante Incarnationem per Chriſtum ut Dei Verbum exercerentur: tamen poſt Incarnationem communicata eſſe animæ Chriſti Verbo perſonaliter unitæ.Et poteſt hoc ſuaderi ex illo Joan. *Omne judicium dedit filio*. Nam licet illa univerſalis diſtributio poſſit explicari ex parte judicandorum,quia de omnibus Chriſtus judicabit: tamen optime etiam exponitur ex parte ipſius judicii. Non enim ſolum judicium externum, ſed etiam internum, nec ſolum, quod in futura vita, ſed etiã quod in præſenti peragitur, datum Chriſto eſt. Quod etiam confirmari poteſt ex ratione, quam Chriſtus ſubjungit: *Ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem.* Pertinet enim ad magnum honorem Chriſti, ut homines etiam hic viventes intelligant, ex Chriſti voluntate, ac miſericordia, vel ſevera juſtitia ſuam ſalutẽ, damnationemve pendere. Præterea videtur hoc valde conſentaneum univerſali redemptioni Chriſti, & poteſtati excellentiæ, quam habuit ad diſpenſanda ſpiritualia bona,atque etiam temporalia,præſertim quatenus ad ſpiritualia poſſunt conferre,vel impedire. Unde Act.16. cum Paulus,& ſocii tentarent ire in Bithyniam,dicitur: *Non permiſit eos ſpiritus Jeſu.*Quibus verbis inſinuatur, ad Jeſum,quatenus eſt hominum Salvator, pertinere etiam hæc occulta Dei judicia. Et ideo aliis locis abſolute de Chriſto dicitur:*Judicabit inter populos multos, & corripiet gentes.*Mich.4.& Pſal.71.*Deus judicium tuum Regi da*; & in 95. & 97. *Judicabit orbem terrarum in juſtitia, & populos in æquitate*. Neque contra hoc objici poteſt aliquid, quod difficultatem ingerat.Nam licet hæc omnia judicia principaliter oriantur ex Divina voluntate,ac providentia:nihilominus tamen exerceri poſſunt per humanam Chriſti voluntatem,& imperium. Neque Scriptura repugnat:quin potius favet,ut viſum eſt.

Quarto loco omiſſis judiciis,quæ in hac vita exercentur,judicium finale,ſeu alterius vitæ duplex diſtinguitur a D.Th.hic a.5.& a cæteris Theologis in 4.d.47. unum univerſale,de quo in ſequentibus fuſe dicendum eſt:aliud particulare, quod hic breviter explicandum eſt. Non enim defuerunt hæretici, qui hujuſmodi judicium negaverint. Dicebant enim, omnium hominum animas incertas,& ambiguas de ſtatu ſuo uſque in diem judicii permanere,& conſequenter neque recipere pœnam, neque præmium, neque judicari uſque ad diem univerſalis judicii. Unde fit, ut præter judicium univerſale nullum aliud ſit particulare. Quam ſententiam expreſſe docuit Lactan.l.7.div.inſt.c.21. & in eam citari poteſt Amb. l. 3.de Cain,& Abel c.2.dicens;*Solvitur a corpore anima, & poſt finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri judicii ambiguo ſuſpenditur*;& l. de bono mortis c.10.dicit:*Coronæ diem expectari ab omnibus, ut intra eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam adipiſcantur victoriæ.* Idque confirmat ex l.4.Eſdræ c.5.& 6. Et huc poſſent afferri multi ex Patribus, qui interdum negare videntur animas hominum recipere præmium uſque ad diem judicii, quæ omnia prætermitto, quia non ſunt præſentis inſtituti.Ratio etiam adjungi poteſt,quia anima,& caro ſimul bene,vel male operantur:ergo ſimul etiam judicari debent: ergo nullum eſt judicium uſque ad generalem reſurrectionem.

Nihilominus veritas catholica docet in primis,ſingulos homines judicari ſtatim in morte ſua:quia de fide eſt, Juſtos,qui nihil habent purgandum,ſtatim recipere præmium æternæ beatitudinis, juxta illud 2. ad Cor.5. *Scimus,quia ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur,ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cœlis*:animas vero in peccato mortali decedentes ſtatim in gehennam detrudi, ut debitas pœnas luant. Quemadmodum de Divite illo refertur Lucæ 16.Præmium enim,& pœna non dantur ſine juſta, ac juridica retributione. Et ideo dicitur Eccl.11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere unicuique juxta vias ſuas,& in fine hominis denudatio operum illius.*Addi etiam poteſt illud ad Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori: poſt hoc autem judicium.* Quamvis enim hæc verba exponi de univerſali judicio poſſint, quod poſt omnium mortem ſubſequetur (quemadmodum Oecumenius exponere videtur), tamen optime etiam de ſingulorum hominum morte,proprioque ac particulari judicio

Judicium particulare in morte cuique ſuum.

dicio

dicio intelligũtur,ut aperte exponit Amb.ib.dicens: *Statutum eſt omnibus ſemel mori,& poſt mortem judicabitur unuſquiſque juxta merita ſua*. Eandem expoſitionem ſequitur Anſelm. Unde Cyprian. l. de mortal. *Oportet*, (inquit) *temporis munus amplecti,quod,dum noſtram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Chriſtum per anguſtam viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipſo judicante capiamus*. Et toto illo libro eo maxime oſtendit gaudendum eſſe Juſto de morte corporis, quod per eam juſta bonorum operum præmia cum Chriſto, & per Chriſtum obtineat. Idem docet aperte Chryſ.hom.37. in Mat.dicens: *Poſtquam diem tuum obieris, judicium,& pœna conſequetur*. Scribit enim adverſus eos,qui locum pœnitentiæ poſt mortem ſperant.Damaſcen.orat.de defunctis: *Ajunt*(inquit)*viri divinitus illuſtrati,quod cum exhalamus ſpiritum, quaſi in libra humana opera probantur*,&c.Idem late docent Tertull.l.de Anim.c.ult.& Auguſt.20.de Civit.c.1.& l.2.de Anim. & ejus orig.c.4. *Illud* (inquit) *rectiſſime, & valde ſalubriter creditur, judicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari*:Et infra; *Quis adverſus Evangelium tanta obſtinatione mentis obſurduit,ut in illo paupere,qui poſt mortem delatus eſt in Sinum Abrahæ, & in illo divite,cujus infernus cruciatus exponitur,iſta non audiat, vel audita non credat?* Quo teſtimonio uſus eſt etiam ad rem hanc comprobandam Irenæus l.2.contra hær. c.62. & 63. Præterea idem colligitur ex eodem Auguſt. l. de cura pro mortuis agenda c.12.& ex Gregor.l.4.dialog.c. 36.& 28. Ubi referuntur viſiones, ſeu revelationes de particularibus judiciis aliquarum animarum, & approbantur. Denique afferri hic poſſent teſtimonia Sanctorum aſſerentium, tempore legis gratiæ Juſtos æternam retributionem accipere ſtatim in morte: quia jam eſt *propalata Sanctorum via*, ut dicitur ad Hebr.9. ſi enim recipiunt præmium,neceſſe eſt,ut prius judicentur. Imo & ante Chriſti adventum, quamvis reipſa non acciperent viſionem beatam, accipiebant tamen in ſpe certa, locoque, & ſtatu ſegregabantur ab injuſtis, & ideo tunc etiam ſtatim judicabantur. Atque idem dicendum eſſet nunc,etiamſi verum eſſet animas ſanctas non ſtatim poſt mortem recipere beatitudinem,& ita in Sanctis Patribus nulla eſt in hoc diverſitas, etiamſi olim circa beatitudinem eſſentialem nonnulla fuiſſe videatur. Omnes enim diſtinxerunt ſtatus diverſos animarum tam loco, quam gaudio, vel pœna, ut videre eſt in Dion. c.7. de Eccleſ. Hier. Auguſt.in Ench.c.108.109.& 13.de Civit.c.10.& tract.49.in Jo.Ignat.Ep.ad Romanos,Ambroſ.lib.7.Ep. 59.& l.10.Ep.ult.& optime Iren.l.2.c.62.& 63. Ratio denique adjungi poteſt: quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur; ergo tunc eſt accommodatiſſimũ tempus ut unuſquiſque de propriis actibus judicetur: quia nihil eſt, cur amplius differatur: cur enim tanto tempore affligentur juſti non ſolum diu ſperantes,ſed etiam incerti de ſalute ſua exiſtentes? maxime cum ea afflictio nihil eis ad ſalutem prodeſſe poſſit. Cur etiam fere toto illo tempore erunt æquales juſti,& peccatores in ſtatu illo formidinis,& dubitationis pleno: poſſumus veritatem hanc Philoſophorum etiam teſtimoniis confirmare,ſed ne prolixiores ſimus,quem hæc delectaverint, legat Euſeb.l.11.de præpar.c.18.& 20.l.12.c.3.l.13.c.7.

Ex his ſequitur primo hoc particulare judicium ita fieri in morte uniuſcujuſque,ut unicuique pronuncietur, & nota fiat ſententia,quę ad ipſum ſpectat.Ita colligitur ex teſtimoniis adductis, & ex ratione facta: quia non erunt amplius pendentes animo: ergo cognoſcet unuſquiſque ſtatum ſuum; audiet ergo ſententiam judicis. Præterea de damnatis & Juſtis, qui beatitudinem conſequuntur, id eſt per ſe manifeſtum: quia ſtatim reipſa incipiunt experiri ſententiæ effectum perpetuo duraturum,de qua perpetuitate certi etiam redduntur:quia hoc ad ſuam condignam remunerationem, vel punitionem maxime ſpectat:de utriuſque enim ratione eſt perpetuitas,& conſequenter deſperatio, aut ſecuritas,quæ ex illius agnitione ſequitur. Nam ut ait Hieron. Matth.25. *Vita perpetua metum aem cps non habet ruinarum*. Et ideo juſti,quando dies judicii advenerit, *ſtabunt in magna conſtantia* c. 5. Quia jam ſunt ſecuri, & tunc illis adveniet,quod deſiderant,ut recte tractat Auguſt. in illum Verſic. Pſal. 55. *Ego vero in te ſperavi*. Qui de eadem re videri poteſt l. de prædeſt. ſanct. c.12. & 14. & l.de Peccat. orig. c.30. & lib.quæſt. in Gen. q.168. & conc.2. in Pſal.2.& Enarrat.Pſal.51.

Dubium. De animabus autem purgatorii poſſet quiſpiam dubitare,quia non deſunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas eſſe incertas de ſalute, vel damnatione ſua. Sed nihil eſt de illis dubitandum, quia illæ etiam ſunt omnino certæ de ſtatu ſuo, ut contra Art.38. Lutheri dicitur definiviſſe Leo 10. & oſtendemus Deo dante in 4. tom. diſputantes de purgatorio. *Reſponſ.* Deinde nulla ratio reddi poteſt,cur non etiam iis manifeſtetur judicis ſententia,quę magis propter ipſas profertur, quam propter ipſum judicem. Præſertim quia (quod ad ſtatum attinet) ex effectibus ipſis,& ſuppoſita fide,quam illæ animæ in via habuerunt, quamque in purgatorio retinent, certo cognoſcunt ſe non eſſe in ſtatu damnatorum, quia nec deſperant, nec blaſphemant, nec Deum odio proſequuntur. Unde neceſſario intelligunt,ſe eſſe in ſtatu amicitiæ divinæ: purgari tamen, ut deinde ad beatitudinem perducantur. Nam hæc omnia ſeſe neceſſario conſequuntur, ſuppoſita fide.

Dubium. Rurſus dubitare quis poſſet de animabus puerorum. Sed de iis unum videtur certum, ſcilicet, ſtatim cognoſcere ſtatum ſuum,& quod in eo ſint perpetuo manſuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatem illius ſtatus. An vero cognoſcant cauſam,propter quam illum ſtatum accipiant,& rationem culpæ, quam in ſe habent,& conſequenter etiam rationem pœnæ, quæ eſt in carentia viſionis beatæ, vel ſolum apprehendant illum ſtatum ut connaturalem ſibi:hæc omnia incerta ſunt. Illud tamen prius videtur probabilius, ut attigimus ſupra agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & dicemus iterum agentes de judicio univerſali.Supereſt igitur,ut poſt mortem nulla anima ſeparata ſit incerta,aut ſuſpenſa de ſtatu ſuo perpetuo,quamvis de temporali incertæ eſſe poſſint. De quo eſt exponendus Ambroſius in principio citatus,ut,v. g.ignorant animæ beatæ, quanto tempore futuræ ſint ſine ſuis corporibus,atque adeo quando in publico judicio accepturæ ſint integram coronam,& ſic de aliis.

Secundo facile ex dictis intelligitur,quo tempore proferatur ſententia ultima in hoc judicio particulari.Tria enim ſunt tempora, de quibus dubitari poſſet. Primum eſt breve aliquod tempus,ſeu inſtans,quod antecedat inſtans mortis, in quo adhuc anima corpus vivificat. Leguntur enim apud graves auctores revelationes quędam, quę indicant,tali tempore fieri hoc judicium,ut de Chryſorio,& de quodam monacho refert Gregor. l.4. Dial.c. 38.qui paulo ante mortem ſententiam ſuæ damnationis audierunt, & ſimilia de aliis refert Beda l.5.hiſt.Angl.c. 14.& 15.& Joannes Clymacus, in Scala paradiſi, gradu ſeptimo, refert de monacho quodam, qui prope inſtans mortis audiebatur, quaſi poſitus in judicio, & accuſationibus ſibi factis reſpondens. *In judicio particulari ante inſtans mortis non fertur ſententia.* Nihilominus certum eſt, in judio hoc non proferri ſententiam, ante inſtans mortis. Quia nondum eſt completa hominis malitia, vel meritum, neque denegatum tempus ad agendam pœnitentiam uſque ad mortem. Quapropter illæ viſiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita ſunt explicandæ,ut permiſerit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum,ita eo tempore affligi,& terreri a dæmonibus,ut in deſperationem deveniant, quamvis re vera ex parte Dei ſententia nondum ſit pro eo tempore data. In viſione autem (quam refert Clymacus) ſolum demonſtratum eſt, quanta ſolicitudine dæmones in eo tempore peccata præterita in memoriam revocent,ut hominem in deſperationem inducant.

Secundum tempus eſſe poteſt,paulo poſt inſtans mortis.Quod etiam colligi poteſt ex aliis viſionibus,quas refert Auguſtinus l. de cura pro mortuis agenda c. 12. & Gregorius dicto l.4.dial.c.36. & illa eſt pervulgata, quæ in vita S.Brunonis refertur de quodam Pariſienſi Doctore,qui publice in Templo,dum exequiæ pro illo fierent, primo die poſt mortem clamavit: *In juſto Dei judicio accuſatus ſum*: in ſecundo, *Judicatus ſum*: in tertio, *Condemnatus ſum*. Similia refert Leontius in vita Joannis Eleemoſynarii, ubi refert, fuiſſe revelatum S.Simeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad judicium,& ibi accuſari a malis Angelis, & defendi a bonis, & tunc eſſe timore plenam,& de exitu judicii incertam. Similia docet Cyrillus Alexandr.in orat.de exitu animæ. *Quis terror,*

ror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet a corpore ſecedentem? & infra: *Quanta formidine, & timore arbitraris animam die illa percelli, horribiles intuentem, & adverſos damnatos, quos aſpiciens ad cœleſtes Angelos confugiens ſublime petit*: & infra; *In medio ſtat anima meticuloſa, & trepidans, quouſque ob actiones, dicta, factaque ſua vel damnata in vincula conjiciatur, vel juſtificata liberetur*. Sed nihilominus hoc etiam non eſt veriſimile, quia ſtatim ac anima ſeparatur a corpore, accipit juſtam retributionem (ut ex ſcriptura probatum eſt) nullius ergo temporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget teſtibus, aut prolixa cauſæ diſcuſſione. In illis ergo viſionibus, ſine ulla falſitate oſtenduntur res modo nobis accommodato, quamvis non eo modo, & ordine fiant, quo oſtenduntur. Supereſt ergo tertium tempus, ſeu potius inſtans ipſius mortis: nam in eodem puncto, in quo anima ſeparatur a corpore, audit ſuam ſententiam, & cognoſcit ſtatum ſuum.

Objectio. Dices, in eo puncto, ſi anima ſit juſta, & pura, ſit beata, & ſic de cæteris ſtatibus: ergo neceſſe eſt, ut ante illud inſtans judicetur. **Reſponſ.** Reſpondent aliqui negando antecedens, ſed in eo inſtanti manere animam juxta corpus ſuum, & ibi audire ſententiam judicis, & poſtea deferri in cœlum, vel in purgatorium, aut in infernum, ut pœnam, vel præmium recipiat. Quod indicat Bonavent. in 4. diſt. 20. in 1. par. & tenet Sotus diſt. 45. q. 1. art. 3. con. 2. Sed aliud eſt agere de loco, ubi tunc eſt anima, aliud de ſtatu. Nam de ſtatu dubitari non poteſt, quin ſtatim videat Deum, ſi pura eſt. Quia, cum nullum habeat impedimentum, non eſt, quod differatur præmium, & ideo Paulus dicebat: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*: quod alibi latius tractandum eſt. Et hoc eſt quod ad rem præſentem maxime ſpectat. Quia judicium, & ſententia oportet, ut antecedat ſtatum retributionis, vel pœnæ. At vero ſi agamus de loco, in quo anima eſt in illo inſtanti, id pendet ex illa quæſtione, an anima ſeparata poſſit tranſire ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio. Nam ſi non poteſt, cum non poſſit niſi in tempore moveri, neceſſe eſt, ut ipſum inſtans mortis, quod eſt primum non eſſe hominis, in quo diſſolvitur unio animæ cum corpore, ſit ultimum non eſſe motus localis animæ: & conſequenter fieri neceſſe eſt, ut pro eo inſtanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quandoquidem nondum mota eſt mutatione locali. Si autem poteſt moveri in momento ad locum diſtantem, dicendum potius eſt, in eodem inſtanti mortis, in quo deſinit informare corpus, deſinere etiam exiſtere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, ſtatim explicabo. Ad difficultatem ergo poſitam patebit reſponſio ex dicendis.

Tertio ex dictis explicatur, quomodo judicium hoc particulare per Chriſtum Dominum exerceatur. Quamvis enim non ſit tam certum, particulare hoc judicium exerceri per Chriſti humanitatem, ſicut univerſale (de quo poſtea dicturi ſumus) quia non ſunt de hoc tam expreſſa Scripturæ teſtimonia: tamen probabilior & magis pia ſententia eſt, etiam hoc judicium pertinere ad poteſtatem judiciariam Chriſti, & per humanitatem exerceri. **Particulare hominum judicium Chriſtus exercet quomodo.** Quod a fortiori patet ex judiciis hujus vitæ. Nam ſi illa per Chriſtum ſiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium judiciariæ poteſtatis, & de illo magis procedunt conjecturæ omnes, & teſtimonia ibi adducta. Et hoc ipſum ſupponunt, quæ jam afferemus. Inquiri enim circa hoc poteſt, quomodo Chriſtus hoc judicium exerceat. **Dubium.** In quo multa dubitari poſſunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Chriſti, ut ibi judicentur, vel e contrario Chriſtus veniat ad ſingulos judicandos. Item an anima, quæ judicatur, clare videat ſuum judicem ſaltem quoad humanitatem ejus. Sancti enim Patres variis modis circa hoc loquuntur, Aug. l. de vanitate ſæculi c. 1. *Cum anima* (inquit) *ſeparatur a corpore, veniunt Angeli, ut perducant illam ante tribunal judicis*. Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationibus c. 2. & Hugo de S. Victore l. 1. de Anim. c. 2. Et Chryſoſt. hom. 14. in Matth. *Omnes* (inquit) *animæ cum hinc emigraverint, ad terribile illud deducentur tribunal*. Idem fere hom. 46. ad populum. Ex quibus, & ſimilibus ſententiis aliqui ſumpſerunt occaſionem, ut dicerent, omnes animas, ſtatim ac ſeparantur a corpore, deferri in cœlum, & præſentari Chriſto. Sed de animabus damnatis, & purgandis id eſt incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam cœleſtem civitatem, & eſſet impertinens ille aſcenſus in cœlum, ſi ſtatim deſcenſuræ ſunt in infernum. Nam ad audiendam ſententiam non eſt neceſſarius (ut ſtatim dicam) & aliàs locus ille non eſt conſentaneus, nec meritis earum debitus.

Alii ergo indicant, Chriſtum venire ad ſingulos homines morientes, ut de illis judicium ferat, quia ipſe dixit: *Vigilate, quia neſcitis, qua hora filius hominis veniet*. Unde Innocen. 3. l. 2. c. 43. de Contemptu mundi dicit omnem animam, prius quam egrediatur e corpore, videre Chriſtum in cruce poſitum, & adducit illud: *Videbunt, in quem transfixerunt*, quod non ſolum de judicio generali, ſed etiam de adventu Chriſti ad diem mortis cujuſlibet hominis ait eſſe intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad Timoth. 6. *Ut ſerves mandatum ſine macula irreprehenſibile, uſque in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti*, id eſt, uſque ad diem mortis. Similia habet Ludolphus Carthuſ. tom. 3. c. 46. Et de juſtis ſaltem poteſt hoc confirmari verbis illis Chriſti Jo. 14. *Si abiero & præparavero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipſum*. Sed neque hæc ſententia veriſimilis eſt, ſi intelligatur de reali deſcenſu Chriſti ſecundum humanitatem. Nam (ut ſupra vidimus) raro, aut nunquam Chriſtus de cœlo deſcendit, poſtquam illuc aſcendit. Alioqui oporteret ſemper eſſe quaſi in continuo motu, imo ſæpe neceſſarium illi eſſet pluribus locis ſimul aſſiſtere. Nam contingit ſæpe multos juſtos, & iniquos ſimul mori. Deinde ad proferendam ſententiam hic adventus non eſt neceſſarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quæ a loco non pendet. Neque propter aliam cauſam eſt neceſſarius, nam ſi animæ ſunt ſanctæ, & purgatæ, eodem puncto rapiuntur in cœlum: ſi vero ſunt damnatæ, vel purgandæ, ſtatim deducuntur in aliquẽ inferni locum, ut in Conc. Florentino definitur in literis unionis, juxta illud Job: **Reſponſ.** *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*.

Particulare judicium animæ exeuntis e corpore ubi fiat & quomodo. Quocirca dicendum eſt, neque animam judicandam deferri in cœlum, neque Chriſtum deſcendere ad judicandam illam: ſed in inſtanti mortis intellectualiter elevari ad audiendam ſententiam judicis. Et hoc eſt duci ad tribunal ejus, abſque alia locali mutatione. Et veriſimile eſt in eo inſtanti cognoſcere ſeſe judicari, & ſalvari, vel damnari, imperio, & efficacia non ſolum Dei, ſed etiam hominis Chriſti.

An vero ipſam humanitatem clare intueantur omnes animæ etiam damnatæ, vel purgandæ, incertum eſt, quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam ubi Scriptura dicit, videndum eſſe Chriſtum ab hominibus judicandis, loquitur de judicio univerſali, (ut infra videbimus) atque eodem modo loquitur de adventu ejus ad judicium. Notat autem Auguſtinus Epiſt. 90. ad Iſychium, qualis unuſquiſque moritur, talem inveniri, & judicari in univerſali judicio: & ideo, cum Chriſtus monet, ut vigilemus, ideo ſæpe addere, uſque ad adventum ſuum, quia idem eſt vigilare uſque ad diem mortis, & uſque ad diem univerſalis judicii. Dici etiam præterea poſſet cum Abulen. Matt. 24. q. 239. advenire Chriſtum in morte uniuſcujuſque non ſecundum præſentiam localem, ſed ſecundum efficaciam, per quam ſit, ut unuſquiſque ſuum ſtatum agnoſcat, & imperium, ac ſententiam judicis audiat, & ex vi illius ſtatim tendat in locum ſuis meritis debitum. Quapropter (ſi res ſpirituales tranſeunt ab extremo ad extremum ſine medio) in eodem inſtanti, in quo iſtæ animæ ſeparantur a corpore, & a Chriſto judicantur, conſtituuntur in loco, in quo ex vi judicii, & imperii Chriſti futuræ ſunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex ſe non requirat ſucceſſionem, nec ex parte virtutis Chriſti ſit neceſſaria, nulla intercedit mora, ſed in puncto ſit (ut inquit Job.) Satis autem eſt, quod ſententia naturæ ordine antecedat, ut effectus ſtatim ſubſequatur. Nam cauſa efficax ſimul ac eſt, in eodem inſtanti operatur.

Judiciaria poteſtate Chriſtus uti quando incœpit. Ultimo intelligitur ex dictis, quando cœperit Chriſtus uti hac judiciaria poteſtate. Primum enim non eſt exiſtimandum, ſtatim ab Incarnatione cœpiſſe uti hac poteſtate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa uſus non eſt, ſi proprie loquamur: quia pro eo tempore potius voluit judicari, quam judicare. Inde Jo. 12. ipſe dicebat: *Non veni, ut judicem mundum: ſed ut ſalvificem mundum*, ſignificans primum adventum ſuum non fuiſſe ad judi-

judicandum. Et ideo dixerat in verbis proxime præcedentibus: *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non judico eum.* In quibus tamen verbis non negat ſe poſtea judicaturum. Quocirca non dixit de futuro; *non judicabo eum*: ſed de præſenti, *non judico eum*, id eſt, in hoc adventu, ſicut c.3. dixerat: *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum.* Deinde putandum non eſt, differre uſum hujus poteſtatis uſque ad diem judicii univerſalis, ac ſi per hanc poteſtatem nullum alium actum exercere poſſit. Oſtenſum eſt enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Supereſt igitur, ut hac poteſtate uti cœperit, ex quo in ſtatu glorioſo conſtitutus eſt, quando ipſe dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas, in cœlo, & in terra.* Sicut enim tunc deſiit eſſe in ſtatu paſſibili, & humili, in quo ad miniſtrandum venerat (ut etiam ipſe teſtatus eſt) & cœpit eſſe in ſtatu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc poteſtatem hanc judicandi exercere orſus eſt. Quinimo dicere poſſumus ab inſtanti mortis, in quo noſtram redemptionem conſummavit, cœpiſſe in anima ſeparata, & glorioſa poteſtatem judicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio ſanctarum animarum, & ſpoliatio inferni, & ſimiles actus, quos in inferno exercuit, vel ligando poteſtatem dæmonis, vel animas aliquas e purgatorio liberando, vel certe judicium etiam ferendo de iis, quæ eo tempore e corporibus exierunt.

DISPUTATIO LIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſecundo Chriſti adventu ad univerſale judicium.

QUamvis Theologi materiam hanc diſputent in fine quarti ſentent. diſt.47. & 48. quinetiam D.Th. in finem hujus 3. partis illam rejecerit: tamen, quia & ipſe morte prȩventus eam abſolvere non potuit, & nobis non eſt in animo poſt diſputationes de Sacramentis omnibus ſpecialem tractationem de quatuor noviſſimis inſtituere: ac denique quia ad completam, & exactam ſcientiam de Chriſto, & de rebus omnibus, quæ ad ipſum ſpectant, materia hæc pertinere videtur, idcirco eam hoc loco diſputare decrevi, ut hoc etiam modo hujus doctrinæ de Chriſto Domino finis principio reſpondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Judæos in cognitione Meſſiæ valde errare, eo quod duplicem ipſius adventum non diſtinguant. Cum ergo hactenus ea omnia, quæ de primo adventu conſideranda videbantur, diſputaverimus, convenienti ordine ſequitur, ut de ſecundo Chriſti adventu, & conſequenter de ſecundo ejus in cœlum reditu perpetuoque ac immutabili ſtatu, qui illum conſequetur, diſſeramus. In hac itaque diſputatione ſolum tractabimus quæſtionem, an ſit futurus alter adventus Chriſti. Et quoniam hoc pendet ex cauſa & ratione ejus, illam ſimul explicabimus, attingendo etiam circumſtantias loci, & temporis, quæ cum hujuſmodi mutationibus conjunctæ ſunt.

SECTIO I.

An futurum ſit univerſale judicium, in quo Chriſtus ſit ſupremus judex.

QUoniam potiſſima cauſa ſecundi adventus Chriſti in futuro univerſali judicio poſita eſt, ideo ab hac controverſia initium hujus diſputationis ſumendum eſt. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui univerſale judicium futurum eſſe negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanenſibus, qui dicebant univerſale judicium, jam eſſe factum, & nullum aliud eſſe futurum. Quomodo autem intelligerent, eſſe factum, non explicat. Fortaſſe eo ſenſu loquuti ſunt, quo illi, qui dicebant reſurrectionem eſſe factam, ſcilicet, in ſolis animabus. Sic enim, quia judicium ſit in ſingulis animabus, per ſingularia judicia multiplicata, intelligebant fortaſſe factum eſſe univerſale judicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Chriſti morte, & paſſione lata eſt ſententia contra dæmonem, ac de ejus ſunt poteſtate erepti, quotquot per Chriſtum redempti ſunt, juxta Chriſti verba Jo.12. *Nunc judicium eſt mundi, nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras*: ſicut ibi exponunt Auguſt. tract. 52. & Chryſoſtomus hom. 66. Et fortaſſe hoc idem ſenſerunt quidam alii (ut ſignificant Hilarius in Pſal. 1. & Auguſtinus de agone Chriſt. c.27.) qui ad negandum univerſale judicium inducebantur verbis Chriſti. Jo.3. *Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus eſt.* Unde colligebant, nullos ſupereſſe judicandos, & conſequenter non eſſe futurum judicium. Quia omnes ſunt vel credentes, vel non credentes in Chriſtū: ſed illi non judicantur, iſti jam ſunt judicati: ergo nullus ſupereſt judicandus. Unde poteſt confirmari hic error, quia judicium animarum jam eſt factum; ergo non iterū fiet: *Quia Deus non judicat bis in id ipſum*, nec poteſt mutare judicium ſemel factum. De corporibus autē non eſt neceſſe fieri ſpeciale judicium, quia illa non ſunt capacia per ſe meriti, vel demeriti, niſi ratione animarum: ergo nec per ſe judicari debent, ſed in ipſis animabus cenſentur judicata quaſi in radice, ſicut præmium, vel pœna corporum ex præmio, vel pœna animarum reſultat.

Dico primo, futurum eſſe aliquando judicium univerſale hominum vivorum, ac mortuorum. Hæc aſſertio eſt unus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apoſtolico, Nicȩno, & Athanaſii profitemur: quem ex Scripturæ teſtimoniis, & ex Sanctis Patribus probare fere eſt ſupervacaneum. Quia nihil eſt in Scriptura, præſertim in novo teſtamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia teſtimonia Auguſt.20.l. de Civit. a c.5. & Damaſcen. l.1. parallel. c.15. & in hiſt. de Barlaam c.8. & 9. & Chryſoſt. hom.46.47.49. & 50. ad populum. Breviter, ubicumq; in Scriptura fit mentio in ſingulari, & quaſi per antonomaſiam de die judicii, qui etiam dicitur *dies Domini*, *dies iræ*, aut aliis ſimilibus modis, ſermo manifeſtus eſt de univerſali judicio, ut Matth.11. *Dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die judicii*; & c. 12. *Terræ Sodomorum remiſſius erit in die judicii*; &; *Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione iſta*; & 1. ad Theſſal. 5. *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*; & 2. ad Theſſal.2. *Non cito moveamini, quaſi inſtet dies Domini*; 1. Petr. 3. *Igni reſervati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.* Et ſimiles locutiones ſunt multæ in Prophetis Sophon.1. *Juxta eſt dies Domini magnus*; & infra vocatur *Dies Domini amara, dies iræ, dies tribulationis, & anguſtiæ, dies calamitatis, & miſeriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies tubæ, & clangoris*: & Malach.4. vocatur *dies ſuccenſa, quaſi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies*, denique, *quam ego facio, dicit Dominus exercituum.* Circa quæ loca animadvertit Auguſt. 20. de Civitat. c.1. *diem* indefinite poſitum eſſe pro tempore, more Scripturæ: *Nam, per quot dies (inquit) judicium hoc tendatur, incertum eſt.* Et ita dies ille vocatur *tempus noviſſimum* 1. Petr.1. & Jacob. 5. & aliis Scripturæ locis.

Judicium hominum univerſale aliquādo futurum.

Præterea ubicumque in Scriptura fit ſermo de judicio futuro poſt univerſalem reſurrectionem neceſſe eſt, ſermonem eſſe de univerſali judicio, quia particulare multo ante reſurrectionem fit, ſic dicitur Jo.5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei*, &c. Atque idem late deſcribitur Matt. 24. & 25. Luc.21. 1. ad Cor.15. & 1. Theſſal.4. & Apoc.20. & alia teſtimonia afferemus in ſequentibus aſſertionibus. Rationes ſeu congruentiæ hujus univerſalis judicii poſt particulare variæ afferuntur a Sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione divinȩ juſtitiȩ. Quia judicium actus eſt juſtitiæ, & in eo intervenire poſſunt tam commutativa, quatenus cum unoquoque ſervatur æqualitas, quam diſtributiva, quatenus inter omnes ſervatur debita proportio meritorum, & retributionis.

Et quamvis juſtitia Dei ſecundum ſe non indigeat noſtro teſtimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, ut ſeipſum in omnibus perfecte manifeſtet, ideo multa operatur ad manifeſtationem juſtitiæ ſuæ, & hoc potiſſimum præſtare voluit in die judicii. Cur autem in poſtremum diem hoc reſervaverit, optime declarat D.Th. ratione, quam hic attigit art.5. Quia opera hominum quodammodo manent poſt mortem eorum, vel in aliorum exiſtimatione, & fama, vel in effectibus ſuis, qui varii, & multiplices eſſe ſolent: ergo licet Deus judicet actiones uniuſcujuſque hominis in morte ejus, conſiderando illas ſecundum ſe, id eſt, ſecundum id, quod re vera ſunt: oportet nihilominus, ut de eis faciat publicum, & univerſale judicium, in quo conſtet tam de ipſis actio-

actionibus,quam de omnibus effectibus earum,& nocumentis,ac fructibus,qui ad alios ex eis redundarunt:tum re ipſa, tum etiam ſecundum aliorum exiſtimationem.

Objectio. Dices: judicium Dei tantum fertur ſecundum merita, vel demerita uniuſcuiuſque; ſed hæc omnia conſummantur in vita hominis, quæ conſequuntur autem poſtea, ſive in re ipſa, ſive in hominum exiſtimatione, accidentaria ſunt: nihil ergo referunt ad divinum judicium.

Reſponſ. Reſpondetur,quamquam effectus mere accidentarii,qui nec prævisi ſunt, nec connexionem ullam habent cum actione hominis,non augeant meritum,nec demeritum, & conſequenter nec præmium,vel pœnam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione ſunt prævisi, vel quovis modo conjuncti cum actionibus hominis, ita ut in eis tanquam in ſemine contenti fuerint,augent vel eſſentiale meritum,ac præmium,pœnam,ac demeritum, vel ſaltem accidentale. Unde 2.Reg.12.punitus eſt David non ſolum propter peccatum commiſſum ſecundum ſe conſideratum, ſed etiam ,ut aliis fuit occaſio blaſphemandi nomen Domini, ſicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo,quamvis totum meritum, vel demeritum ſit in actu libero,ſive poſtea ſequatur effectus, ſive non, & ideo eſſentiale præmium,vel pœna conferatur in fine vitæ,quando via,& tempus merendi,vel demerendi terminatur: nihilominus tamen effectus poſtea ſubſequuti duabus ex cauſis conferre poſſunt ad judicium.Primo ad accidentarium præmium, vel pœnam,ut iniqui omnium actionum ſuarum fructus intuentes magis confundantur: boni vero e contrario de bonis fructibus gaudeant. Secundo & maxime, quia effectus oſtendunt malitiam, vel bonitatem operum, unde orti ſunt, ut ergo illis omnibus propoſitis, & ponderatis evidentius omnibus pateat æquitas divini judicii, valde congruum fuit, poſt conſummatas, ac finitas omnes actiones humanas hujus vitæ, omneſque effectus earum fieri univerſale judicium, in quo omnia exactiſſime perpendantur.

Univerſale hominũ judiciũ fieri valde cõveniens.

Tertio accedit, quod ad manifeſtationem hujus divinæ juſtitiæ non ſolum neceſſarium fuit conſiderare ſingulorum hominum peccata ſecundum ſe: ſed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius univerſi, & ad univerſalem, & ſpecialem providentiam,quam Deus habuit, & reſpectu totius univerſi, & reſpectu ſingulorum hominum; atque ideo voluit, non tantum quaſi privatim judicare ſingulos homines: ſed etiam publice totum univerſum per modum unius integri corporis politici, cujus bona omnia, & mala ſecundum omnes reſpectus, & habitudines ſuas in ſeverum examen adducantur. Quarto hinc fit, ut licet ex parte Dei ad ferendum judicium ſingulorum non ſit neceſſaria hæc generalis cõgregatio omnium: tamen ex parte ipſorum hominum ſit quodammodo neceſſaria, tum ad publicam manifeſtationem Divinæ juſtitiæ, tum etiam, ut quædam ſpecialis retributio, proveniens ex publica laude,& honore,vel confuſione, locum habeat. Hæc enim neceſſario reſultat ex tali modo judicii publici, & univerſalis,non autem ex privatis. Unde ajebat Paulus 1. ad Cor. 4. *Nolite ante tempus judicare, quoaduſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Quinto hinc intelligitur, hunc modum judicii eſſe valde conformem diſtributivæ juſtitiæ. Nam (ut Paulus ait 1.ad Cor.9.) quamdiu in hac vita vivimus, veluti in publico ſtadio verſamur laborantes,ut bravium, & coronã propoſitam conſequamur: quando autem publicum præmium certantibus proponitur,ratio communis boni,& juſtitiæ diſtributivæ poſtulat, ut in publico conſeſſu omnium congredientium merita conferantur, ut debitus honor, ac præmium ſingulis tribuatur. Deus autem,qui ſapienter,ac ſuaviter omnia diſponit, homines gubernare ſtatuit, ac judicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione diſtributivæ juſtitiæ perfectiſſime ſervata. Et ideo ut Paulus ait 2. ad Cor. 5. & ad Roman. 14. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut unuſquiſque referat propria corporis prout geſſit*: & ob eandem rationem præmium beatorũ vocatur in Sacra Scriptura, *Corona juſtitiæ,vitæ,ac gloriæ*, 2. ad Timoth.4. Apoc.2. Jacob.1. illa enim proprie dicitur corona, quæ victoribus publice,& cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam cõfert illa ratio ſumpta ex aliorum exiſtimatione. Facile enim decipitur humanum judicium, vel malitia,vel humano errore; quia ex iis, quæ exterius apparent,judicat; unde fit, ut & bonorum fama ſæpe lædatur,& iniquorum malitia adeo occultetur, ut boni,& juſti exiſtimentur. Oportuit ergo, ut in divino judicio, quod non eſt *ſecundum carnem*, Jo. 8. nec *ſecundum viſionem oculorum,aut auditum aurium*, Iſa. 11. ſed *corda omnium intuendo*, 1.Reg.16. oportuit, inquam,in hoc judicio ſingulorum injurias tanquam in ſevera quadam trutina,divinaque lance penſari: & juſtis famã reſtitui, iniquorum vero technas,& verſutiam detegi. Quare de illis dicitur Sap. 5. *Stabunt Juſti in magna conſtantia, &c.* De iis vero: *Videntes turbabuntur timore horribili*; & infra: *Dicentes hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum*,&c. Huc etiam ſpectant ſimilitudines illæ,quibus Chriſtus utitur in Evãgelio, quibus explicat bonos, & malos in hac vita eſſe permixtos, ita ut vix diſcerni poſſint, ſicut virgines fatuæ, & prudentes: oportet ergo aliquando diſcerni,& ſeparari,ſicut triticum a zizaniis, & granum a palea,&c. Septimo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem ſæpe a Chryſoſt. repetita, præſertim lib. 1.de provident. circa fin. & hom. 46. ad pop. quod ſæpe in hac vita iniqui felicitate quadã temporali fruuntur, & non ſolum ab hominibus honorari videntur, ſed etiam a Deo ipſo proſperari, juſtos vero e contrario affligi. Oportet ergo,ut occulta hæc ratio Divinæ providentiæ,& judiciorum ejus, in publico, atque in univerſali judicio pandatur, ut conſtet malos *recepiſſe bona in vita ſua*, & ſi quid fortaſſe boni operati ſunt ultra debitum, vel potius ſine debito fuiſſe illis remuneratum: e contrario vero bonos recepiſſe temporalia mala, vel ut eis magis in bono proficerent, vel certe, ut pro levioribus culpis, temporalibus pœnis ſatisfacerent. Ac ſimili ratione Divinæ juſtitiæ conſentaneum fuit, utrorumque ſortes commutari, & impios a juſtis conculcari ac confundi. Unde Malach. 4. illis promittitur: *Egrediemini,& ſalietis ſicut vituli de armento, & conculcabitis impios, cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum, in die quam ego facio: dicit Dominus exercituum.* Ultima ratio peti poteſt ex iis,quę ſupra diximus de corporum generali reſurrectione, quam oportuit in finem reſervari,poſtquam completę eſſent omnium rerum generationes. Quia materia,ex qua humana corpora conſtat, eſt harum generationum ſubjectũ, quibus prius deſervire oportebat. Facta autem generali reſurrectione, optimo ordine conſequitur generale judiciũ. Quia cum non ſola anima, ſed homo integer peccet, aut bene operetur,homo etiam integer judicare debet, & convenientem pœnam, aut præmium in animo, & corpore debita proportione recipere. Nec prætermittenda eſt illa ratio moralis,utile fuiſſe univerſale judicium futurum, ut illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Ut enim dixit Clemens Papa Ep.1. ad Jacob. *Quis peccare poterit, ſi ſemper ante oculos ſuos Dei judicium ponat, quod in fine mundi certum eſt agitandum?* Unde recte Gregor. l.6. Moral. c.2. de hoc judicio explicat verba illa Job c.5. *A flagello linguæ abſconderis,&c.* dicens, *flagellum linguæ* eſſe ſententiam ultimam judicis, a qua abſconduntur, qui illam in hac vita formidant. Quo circa concludit: *Viventes ergo timeant judicem, ne morientes timeant accuſatorem. Juſtis namque initium retributionis eſt ipſa plerumque in obitu ſecuritas mentis.* Et de eadem re legi poteſt Chryſoſt. homil.35. ad pop. & 5. in ad Rom.

Dico ſecundo, in hoc univerſali judicio futurum eſſe judicem Chriſtum Dominum, non ſolum per divinitatem, ſed etiã proxime per humanitatem ſuam. Concluſio eſt de fide,quam maxime probant omnia teſtimonia, quæ de poteſtate judiciaria Chriſti adducta ſunt, & præterea ſunt expreſſa multa in Evang.Matt.13.*Tunc mittet filius hominis Angelos ſuos,&c.* ubi multis parabolis, & ſimilitudinibus hoc Chriſtus exponit; & c.16. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis,& tunc reddet unicuiq; ſecundum opera ſua*;& c.24. & 25. idem late deſcribitur,& 1.ad Theſſ.4. 2.ad Cor.5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.* In Veteri etiam teſtamento hoc fuerat prædictum,ut in ſequenti ſectione latius dicturi ſumus. Optimũ vero teſtimonium eſt illud Daniel.7. *Aſpiciebã,donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit*;& infra: *Judicium ſedit, & libri aperti ſunt*: & inferius: *Et ecce cum nubibus cœli*

quaſi

quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit, & dedit ei poteſtatem, honorem, & regnum. Quod teſtimonium in ſeq. diſput. fuſe interpretabimur. Recte vero ait Rupert. hunc locum exponens, ſuo c. 13. in Daniel. uſque ad illa verba: *Ecce in nubibus cœli, quaſi filius hominis veniebat. Manifeſte quidem deſcriptum eſſe judicium divinum, non tamen eſſe dictum, qualem per manum vel perſonam ſit agitandum. Non enim judicabit per ſemetipſum ille antiquus dierum, ſed ut ipſe Dominus dixit. Omne judicium dedit filio: hoc ergo prophetica viſio* (inquit) *lucido ſatis oſtendit teſtimonio.* Et eadem eſt ſententia Hieron. & Theodoreti in eundem locum. Rationes, propter quas ſupra diximus, datam eſſe Chriſto poteſtatem judiciariam, maxime probant de hoc univerſali judicio, tam ex parte hominum judicandorum, nimirum ut videre poſſint, & audire ſuum judicem: quam ex parte ipſius Chriſti, cui innumeris titulis ſupra expoſitis hoc munus debetur: cujus etiam victoriam, & juſtitiam in illo celebri conſeſſu, & conſpectu manifeſtari decuit.

Occurrebat autem hoc loco explicandum, quam univerſale ſit futurum hoc judicium. Id enim, & ad complementum hujus quęſtionis, & ad ſolvendum hæreticorum fundamentum conferret: tamen quia hoc ſpectat ad diſputationem penultimam hujus materiæ, ubi de forma hujus judicii, & de perſonis judicandis agendum eſt, ideo nunc breviter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tā fideles, quam infideles eſſe judicandos ſaltem judicio retributionis, vel damnationis, licet de judicio diſcuſſionis forte dictum ſit, qui non credunt, eos jam eſſe judicatos. Quia apud Deum jam eſt prolata eorum ſententia, quamvis nondum ſit exterius pronunciata, ut Auguſt. exponit tr. 12. Ad aliud ex Nahum 1. recte D. Th. exponit, Deum non judicare bis de eodem ſecundum eandem rationem: ſecus vero ſecundum rationes diverſas. Quod eſt dicere Deum non judicare bis, ut priorem ſententiam mutet, vel ut bis puniat: poſſe tamen bis iudicare, ut & ſuppleat quidquid ex debita pœna deerat, & convenienti modo ſententiam proferat in eum, qui peccavit, qui prius non omnino, ſed quaſi ex parte tantum judicatus fuerat. Ex quo patet reſponſio ad aliam congruentiam de judicio corporum. Non enim judicatur corpus per ſe: ſed ut pars totius compoſiti, ſicut in probationibus primæ concluſionis inſinuatum eſt.

SECTIO II.

An Chriſtus ſecundo venturus ſit in hunc mundum ad univerſale judicium peragendum.

QUamvis dictum ſit, Chriſtum futurum judicem in hoc judicio: non tamen hinc neceſſario fit venturum eſſe ad hoc munus obeundum. Potuiſſet enim in cęlo manens ſententiam proferre, & idcirco ſpecialem hoc inveſtigationem requirit. In qua ſimul refellendus erit Judæorum error, qui, ſicut de primo Meſſiæ adventu increduli ſunt, ita non poſſunt circa ſecundum non errare. Nam ſicut dixit Aug. Ep. 80. ad Heſych. & Lactant. l. 4. cap. 12. *Qui adventum Domini primum non cognoverit, præparare ſe non poterit ad ſecundum, credendo in eum.* Judæi igitur neutrum credunt, ſed quendam alium fingunt, qui nunquam futurus eſt, mere humanum ad temporale regnum obtinendum. Referri etiam hic poteſt error, quem indicat Orig. tr. 34. in Matth. ubi ſentit, ſecundum Chriſti adventum non futurum eſſe corporalē, ſed per ſolam manifeſtationem ſpiritualem, quę fiet in mentibus omnium judicandorum. Quæ ſententia eſt, & contra proprietatem Scripturę, & contra Eccleſiæ ſenſū.

Igitur Catholica fides unum Chriſti adventum agnoſcit jam factum, & alium confitetur futurum. In quo Chriſtus Deus homo vere, ac realiter veniet de cœlo ad terram ad univerſale judicium peragendum. Hic eſt articulus fidei, quem illis verbis Symboli profitemur: *Inde vēturus eſt judicare vivos & mortuos.* Qui ex novo teſtamento facile probari poteſt. Ut autē ſimul Judęos cōvincamus, oportet afferre veteris teſtamēti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Meſſiæ advētus neceſſario cōvincuntur: quorū convenientias, & diſcrimina varia ex ſcripturis colligendo, veritatē propoſita apertius confirmabimus, & occaſionē errandi Judęoru melius detegemur.

Primo ergo ſtatuendum eſt, omnia teſtimonia Scripturæ, quæ de adventu Meſſiæ loquuntur, ad eandem perſonam eſſe referenda, in quo etiam Judæi nobiſcum conveniunt. Quia, ſicut in novo teſtamento unum tantum agnoſcimus Redemptorem ac mediatorem: ita in veteri unus eſt tantum Meſſias promiſſus, ut in principium prioris tomi late oſtendimus.

Secundus Chriſti adventus ad judicā-dum ex prophetarum oraculis manifeſtus.

Secundo hinc oritur alia convenientia, ſcilicet quod is, qui advenit in utroque adventu, eſt Deus & homo. Quod quidem de priori adventu late probatum eſt in prædicto loco, & hinc ſequitur, idem eſſe dicendum de ſecundo, cum eadem ſit perſona, quæ venit. Sed ulterius probari poteſt Scripturæ teſtimoniis. Quod enim Dominus ipſe venturus ſit ad judicandum, docuit Iſa. c. 3. dicens: *Dominus ad judicandum veniet cum ſenibus populi ſui, & cum principibus ejus.* Habet autem varias expoſitiones hic locus. A quibuſdam enim exponitur non active, ſed paſſive, ſcilicet, quod Dominus veniet, non ut judicet, ſed ut judicetur, & refertur ad primum adventum & ad judicium, quod Chriſtus ſubivit ſub Pontio Pilato. Ita Tertul. lib. de Reſur. carnis c. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 24. & Ruffinus in expoſ. ſymbol. Alii vero active interpretando, Deum judicaturum, explicant de judicio Divino, quod in Judæos prolatum eſt, & executioni mandatum, quando a Romanis pene extincti ſunt, ut exponit late Juſtinus dial. cum Tryphone. A qua expoſitione non multum quoque diſcrepant Hieron. & Cyril. qui in genere de judicio divino adverſus principes Judæorum & Phariſæos interpretantur. Nihilominus tamen ſatis accommodate intelligitur de judicio finali, ut ibi Baſilius interpretatur, & Gregor. l. 1. in Ezech. hom. 9. apertius Aug. Enar. in Pſal. 49. quem de hoc adventu intelligit, circa illa verba: *Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit* Quo teſtimonio etiam in præſenti uti poſſumus. Cui ſimile eſt illud Iſa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorem ſuum & increpationem ſuam in flamma ignis, quia in igne Dominus dijudicabit.* Quæ verba ſunt tam aperta, tamque conſentanea iis, quæ de adventu ad judicium in Evangelio dicuntur, ut omnium patrum conſenſu de illo explicentur, ut patet ex Hieron. Cyril. ib. & Auguſt. de Civit. c. 21. & Cypr. l. de bono patient. prope fin. denique Pſal. etiam 96. de hoc adventu recte exponitur, & tamen in illo dicitur: *Dominus altiſſimus ſuper omnem terram, & ſuper omnes Deos*: de quo prius dictum fuerat: *Nubes, & caligo in circuitu ejus, juſtitia, & judicium præparatio ſedis ejus: Ignis ante ipſum præcedet*, &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis: *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes angeli ejus.* Alludit enim ad illa verba hujus Pſalmi: *Adorate eum omnes Angeli ejus.* Conſtat igitur Deum eſſe, qui venturus eſt. Quod autem etiam ſit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis: *Ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat.* Quibus cōſentanea ſūt 26. verba ſępe repetita a Chriſto in Ev. Mat. 13. 16. 19. & *Amodo videbitis filiū hominis veniente in nubibus cœli.*

Tertia ſimilitudo, & convenientia huic affinis eſt, quod uterque adventus futurus eſt per veram, & corporalem præſentiam Chriſti. De hoc nulla nobis eſt controverſia cum Judæis. Quia illi loca omnia veteris teſtamenti, quæ ſunt de adventu Meſſiæ intelligunt de viſibili, & corporali adventu, quem unum tantum futurum eſſe exiſtimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidem id ſatis conſtat ex iis, quæ hactenus diximus de vita, & converſatione Chriſti Domini, & de veritate corporis, & humanitatis ejus in priori tomo. De ſecundo vero id conſtat ex omnibus locis Evangelii, in quibus deſcribitur adventus Chriſti ad judicium, ita ut ab omnibus tum bonis, tum etiam malis ſenſibiliter conſpici poſſit, juxta illud Matth. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Et illud Apoc. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et hoc modo colligi idem poteſt ex illo Zach. 12. *Aſpicient ad me, quem confixerunt.* Nam illum locum de die judicii interpretantur Theodoretus, Rupertus, & alii ibi, ubi etiam Hieron. idem indicat, & clarius Auguſt. 20. de Civit. cap. 30. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expoſitionem docte ibi comprobat Franciſcus Ribera, nec minus erudite Franciſcus Toletus Jo. 19. advertit, in illis duobus verbis duos Chriſti adventus ſignificari, primum in carne mortali in verbo, *transfixerunt*: ſecundum glorioſum in verbo, *videbunt*. Nam Judęi, qui Chri-

ſtum

ſtum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque uſque ad ſecundum adventum videbunt.

Quarto conveniunt,quia uterq; adventus eſt admirabilis,ſupernaturalis,ac Deo dignus.De primo ſatis conſtat ex iis, quæ de myſterio Incarnationis hactenus tractata ſunt.Et ſatis comprobatur ex illo Agg.2. *Ego commovebo cœlum,& terram,& mare,& aridam,& movebo omnes gentes,& veniet deſideratus cunctis gentibus.*Quē locum intelligendum eſſe de priori adventu,in primo tomo demonſtravimus. Et juxta probabiliorem ſententiā de eodem loquitur Malac.cap.3.quamvis in magna gloria,& majeſtate illum deſcribat.Propter quod multis viſum eſt de ſecundo adventu eſſe loquutum, non conſiderantibus hanc ſimilitudinem,de qua agimus,ratione cujus uterq;poteſt deſcribi in majeſtate,& virtute,quamvis diverſo modo,ut poſtea dicam. Nam, quod poſterior adventus futurus etiā ſit admirabilis, & glorioſus, inferius late differendum eſt,& ex teſtimoniis paulo ante citatis conſtare ſatis poteſt, quanquam nulla probatio neceſſaria ſit, cum hoc neque a Judæis negetur.

Quinta convenientia excogitari poteſt,quod uterque adventus eſt ab bonum,ſalutemque hominum.De primo ſatis id conſtat ex ſuperiori tomo.De ſecundo vero id teſtatus eſt Chriſtus Lucæ 21.ubi agens de ſecundo adventu ſuo,ait;*Surgite, & levate capita veſtra,quoniā appropinquat redemptio veſtra.*Quam enim ipſe in ſuo primo adventu ſufficienter operatus eſt,tunc habebit in electis ultimum,ac deſideratum effectum,de quo dixit Paul. ad Rom.8.*Nos ipſi primitias ſpiritus habentes,& ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exſpectantes, redemptionem corporis noſtri.*Quamvis enim hic adventus Chriſti multis futurus ſit in pœnam, & damnationem: tamen primaria ac præcipue fit propter ſalutem, & gloriam bonorum.Nam hæc eſt per ſe,& ex propria Dei voluntate intenta: alia vero ſunt tantum permiſſa, & ex malitia hominum conſequuta. Et ideo Jo. 14. Chriſtus conſolabatur Apoſtolos & in eis omnes Juſtos dicens: *Vado parare vobis locum,& ſi abiero,& præparavero vobis locum,iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, ut ubi ſum ego,& vos ſitis.*Ubi aperte loquitur de hoc ſecundo adventu,& de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul.cum dicebat ad Philip.1.*Salvatorem exſpectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum,&c.*Et apertius ad Titum 2. *Exſpectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei,& Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti*;& 1. Cor.*Ita ut nihil vobis deſit in ulla gratia exſpectantibus revelationem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui & confirmabit vos uſque in finem ſine crimine in die adventus Domini noſtri Jeſu Chriſti.*Et apertiſſime ad Hebr.9. uterque adventus deſcribitur: *Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: ſecundo ſine peccato apparebit exſpectantibus ſe in ſalutē.* Ac denique propter hanc cauſam recte dicunt S.Irenæus l.2.contra hæreſ. c. 62.& Gregorius in id Cant.*Flores apparuerunt in terra noſtra*:expleto numero prędeſtinatorum futurum ſecundum Chriſti adventum,juxta illud Apoc. 6. *Dictum eſt illis,ut requieſcerent adhuc tempus modicum,donec compleantur conſervi eorum.* Nam cum hic Chriſti adventus propter bonorum gloriam præcipue futurus ſit, expleto illo numero, quem Deus prædefinivit, non eſt, quod amplius exſpectetur.

Sexta convenientia præcedenti non diſſimilis adjungi poteſt,quod Chriſtus in utroque adventu venturus eſt, ut ſibi regnū comparet.Nam de primo ſcriptum eſt apud Danielem, lapidem parvum, qui de monte abſciſſus eſt ſine manibus,percuſſiſſe ſtatuam,& contriviſſe, ac comminuiſſe regna hujus mundi,& creviſſe in montem magnum,ac univerſam terrā impleviſſe, regnumque comparaſſe,*quod in æternum non diſſipabitur,& alteri populo non tradetur,comminuet autem,& conſumet univerſa regna hæc,& ipſum ſtabit in æternum.* Quæ ſcripta eſſe de Chriſto, & primo ejus adventu certius eſt,quam ut nova probatione indigeat.Nomine enim *lapidis* Chriſtus in ſcriptura ſignificari ſolet;Pſal.117.*Lapidem quem reprobaverunt ædificantes.*Iſai. 28. *Mittam in fundamentis Sion lapidem probatum*;Zachar.3.*ſuper lapidem unū ſeptem oculi ſunt.* Dicitur autē *lapis abſciſſus e monte ſine manibus*,propter nativitatem ejus ex Virgine,ut in ſuperioribus expoſuimus.Unde conſtat ſermonē eſſe de ejus primo adventu: quocirca appellatur *lapis parvus*, tum propter ætatē infantilem,tum etiam propter humilem, & pauperē vitam,ut poſtea dicam.Hic ergo lapis parvus dicitur *creviſſe in montem magnum*,& omnia occupaſſe, quia adventu ſuo æternum regnum ſibi comparavit,juxta illud Luc.1.*Hic erit magnus,& filius altiſſimi vocabitur,& dabit illi Dominus Deus ſedē David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternū.* De quo regno dixit ipſe Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra: Et Regnū meum non eſt de hoc mundo.*Et illud confeſſus eſt latro Lu.23.dicens:*Memento mei,Domine,dū veneris in regnum tuum.* Hoc enim regnū (ut alibi latius explicuimus) non temporaliter,ſed ſpiritualiter intelligendū eſt.Nihil n.eſt aliud,quam regnum Eccleſiæ, vel triumphantis in cœlo,vel in terra militantis.Unde quia in primo adventu non perfecte, & omni ex parte Chriſtus hoc regnū obtinuit,neq; de hoſtibus ſuis viſibiliter, ac manifeſte triumphavit,ideo etiam in ſecundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem,& poſſionē hujus regni non ſolum ſpiritualem,ſed etiam quodammodo corporalem,& viſibilem, ac externam, ſicut ſcribitur Daniel 7.de illo filio hominis,qui judicium facturus eſt: *Dedit ei poteſtatem,& honorem,& regnum,& omnes populi,Tribus, & linguæ ipſi ſervient.* Hæ igitur ſunt, & aliæ facile excogitari poſſunt ſimilitudines, & convenientiæ inter utrunq; adventum, ut quod uterque dicitur futurus in noviſſimo tempore, & ante utrumque fuerunt mittendi præcurſores ac prophetæ,& aliæ ſimiles, ob quas errarunt Judæi hos duos adventus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter diſcrimina adnotare, ut rei veritas conſtet.

Prima igitur differentia ſit,quę in ipſis nominibus primi, & ſecundi adventus continetur, ſcilicet, quod unus futurus fuit tempore,ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem unus vocatur *primus* & alter *ſecundus*,quod in teſtamento novo ſatis expreſſum eſt, ut patet ex citato loco ad Hebr.9.& ex omnibus aliis locis, in quibus dicimur exſpectare adventum Domini,quem neceſſe eſt fore ſecundum,cum Meſſiam jam veniſſe credamus: & hoc ſit veluti primum novi teſtamenti fundamentum.Ex veteri autē teſtamento probari poteſt.Quia quidā Chriſti adventus promittitur futurus in fine mundi, ut patet ex Malach.4. *Ecce enim dies veniet ſuccenſa*,&c. Ubi dies judicii, & adventus domini ad illud deſcribitur,& in eo dicuntur omnia conſummanda, & faciendam æternam ſeparationem malorum,& bonorum. Et ex iis,quæ poſtea dicemus de tempore univerſalis judicii,& de ſignis,quæ illud præcedent,hoc apertius conſtabit.At vero etiam in teſtamento veteri prędicitur adventus Meſſiæ multo ante conſummationem ſæculi, ut patet ex prædictione Danielis de ſeptuaginta hebdomadibus,& ex eo,quod poſt illum adventum prædicitur futurum,ut gentes ad Chriſtum convertantur, & terra repleatur ſcientia Dei, ut dicitur Iſaiæ 11. & ut Eccleſia per univerſum orbem diffundatur, juxta illud Pſal. 71. *Replebitur majeſtate ejus omnis terra*; & illud Malach. 1.*Ab ortu ſolis uſque ad occaſum,magnū eſt nomen meum in gentibus*;& alia multa, quæ non niſi longiſſimo tempore impleri poſſunt,ſicut reipſa videmus impleta, partimque ſperamus implenda; ergo neceſſe eſt, iis locis prædici duos adventus tempore diſtantes; erit ergo unus primus,alter vero ſecundus.Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cavendum eſt,ne quis decipiatur modo loquendi Scripturæ,quæ tempus utriuſque adventus interdum vocat *noviſſimum*, vel,quia totum tempus legis gratiæ, quod a primo uſque ad ſecundum Chriſti adventum protenditur, licet in ſe longum ſit, & multis annis duraturum, tamen reſpectu æternitatis eſt breviſſimum, & veluti dies unus. 2.Pet.3.vel quia eſt ultimus ſtatus viatorum,in quo data eſt ultima lex Dei, cui non ſuccedet alia, ſed ſtatus æternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur a Joanne *hora noviſſima* 1. Jo.2.In qua eſt uterq;Chriſti adventus,ſed alter in principio,alter in fine ejus, & ita erunt in tempore noviſſimo, & in diverſis temporibus.

Secunda differentia cum præcedenti conjuncta eſt in ſubſtantia (ut ſic dicam) utriuſque adventus,ſeu in mutationibus,quibus fient. Prior enim adventus factus eſt per ſubſtantialem actionem, vel mutationem, ſcilicet per Incarnationē filii Dei, & per humanam conceptionem,& generationem Chriſti,juxta illud Pauli ad Galat. 4.*Mi-*

4. *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.* Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quam fieri hominem ex fœmina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipſum eſt quod prædixerat Iſaias c. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*, quod interpretatum ſignificat, Nobiſcum Deus. Quia per illā conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiæ, ut jam factum prædicit idem Iſaias c. 9. *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* At poſterior adventus fiet per ſolum localem motum, quod licet non ſit tam expreſſe dictum in veteri teſtamento: (Quanquam enim interdum ſignificetur hic adventus per verba veniendi aut *deſcendendi*: tamen eadem reperientur dicta de primo adventu, & ita poſſent aliter intelligi:) ſequitur tamen neceſſario ex iis, quæ dicta ſunt. Quia poſtquam res aliqua ſubſtantialiter producta eſt, & exiſtit, non fit corporaliter & viſibiliter præſens, ubi non erat, niſi per localem adventum: Chriſtus autem ſupponitur jam exiſtens Deus & homo, & ſolum per localem motum ab hoc inferiori mundo diſceſſit quantum ad præſentiam humanitatis: ergo ut ſecundo adveniat, & fiat præſens, ſolum indiget motu locali. Atque ita poteſt optime hæc pars confirmari illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Sicut ergo in cœlum ivit per ſolum localē motum (ut ſupra vidimus), ita per ſimilē motū veniet. Hæc ergo eſt ſecunda differentia inter utrumque adventum.

Tertia, ac præcipua eſt in fine. Nam prior adventus
3. Differentia. reſpectu noſtri præcipue factus eſt ad operandam noſtrā redemptionem, & ſalutem per meritum, & ſatisfactionem, & ad docendos illuminandoſque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem adventus erit ad judicandos homines, & retribuendum præmium pro meritis, & pœnam pro peccatis. Et hanc differentiam inſinuavit Chriſtus Jo. 3. dicens; *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat: ſed habeat vitā æternam*; & rationem ſubdit: *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum.* Quibus verbis expreſſe docet priorem adventum, & cauſam ejus: poſteriorem vero tantum inſinuat, ac ſi diceret, venturus quidem ſum, ad judicandū mundum: tamen nunc non ad id veni, ſed ad ſalvandum mundum, ut ibi indicat Chryſoſt. hom. 27. & latius ibidem Euthymius exponit. Et de cauſa quidem prioris adventus ſatis dictum eſt a nobis in priori tomo. Quod autem ſecundus futurus ſit ad judicandum, paſſim habetur in Evangelio, & in toto novo teſtamento: ex quo multa teſtimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probavimus, Deum hominē eſſe, qui venturus eſt in utroque adventu, convincunt quoque in ultimo adventu venturū eſſe ad judicandum. Et ratio etiam id probat: quia poſtquam Chriſtus in priori adventu ſufficienter homines ſalvavit, eiſque providit de rebus omnibus ad promerendam ſalutem neceſſariis, nulla alia ratio viſibiliter veniendi illi ſupereſt reſpectu noſtri, niſi ut bonos a malis ſeparet, eiſq; condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior eſt in intentione, prima cauſa eſt, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine orta eſt alia ſupra poſita de ordine executionis, ſeu temporis. Decuit enim divinam miſericordiā (ut Chryſoſt. ait dicta hom. 27. in Jo.) prius nos redimere, ac ſalvare, & gratiam præbere, qua bene vivere poſſemus, ut poſtea nos poſſet ex juſtitia judicare. Nam (ut recte dixit Gregor. hom. 30. in Evang.) *Certe unigenitus Dei filius judex eſt generis humani. Sed quis ejus juſtitiā ferret, ſi priuſquā nos per manſuetudinē corrigeret, culpas noſtras per zelū rectitudinis examinare voluiſſet. Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit manſuete corripere, ut haberet, quos poſtmodum in judicio ſalvaret.*

4. Differentia in apparatu. Quarta differentia, quę ex præcedenti conſequitur, eſt in modo utriuſque adventus. Nā prior fuit in carne paſſibili, & in exteriori apparatu humilis, & abjectus. Quia hę duę conditiones maxime erant conſentaneæ fini tam redemptionis, quam doctrinæ, & exempli. Quæ veritas manifeſta eſt non ſolum in Evangelio, ſed etiam in veteri teſtamento, præſertim in Iſaia, & Pſalmis, ut latiſſime in ſuperioribus dictum eſt. At ſecundus adventus futurus eſt glorioſus, tam quoad ſtatum corporis impaſſibilis, quam in majeſtate, & externo comitatu, ut ſatis conſtat ex Angelorū verbis jam citatis: *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum*; & ex aliis verbis Chriſti Matth. 26. *A modo videbitis, filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientē cum nubibus cœli.* Quæ verba ſuæ reſponſioni Chriſtus addit, ut Phariſæorum tenebras depelleret, ſi ſeipſum vellent cognoſcere. Cum enim princeps ſacerdotum eum graviſſima adjuratione interrogaſſet, an eſſet Chriſtus, ipſeque reſpondiſſet, *Tu dicis*, ſtatim tacitæ eorum objectioni reſpondens ſuperiora verba ſubjungit, ac ſi diceret. Nec miremini, quod affirmē, me eſſe Chriſtum, quia me abjectum, ac infirmum hominem conſpicitis. Nam iterum venturus ſum in gloria, & majeſtate, & tunc me videbitis venientem in nubibus cœli. De gloria hujus ſecundi adventus frequentiſſima ſunt Scripturæ teſtimonia tam novi teſtamenti, Matth. 16. 24. & 25. Luc. 21. 1. ad Theſſal. 41. ad Cor. 15. quam veteris, Iſa. 3. 66. & Dan. 7. & aliis ſupra citatis: atq; eam latius deſcripturi ſumus inferius Diſputat. penultima. De hac item differentia legi poteſt Auguſtin. ſerm. 220. de tempor. ubi hoc fere ſenſu, ait priorem adventum fuiſſe occultum, alium fore manifeſtū, juxta id Pſal. 49. *Deus manifeſte veniet.* Hieronymus q. 11. ad Algaſ. Iren. lib. 4. c. 56. Tertullianus lib. cont. Jud. Theodoret. in Epitom. c. de ſecundo adventu.

Quinta differentia eſt in modo comparandi ſibi regnum, & triumphum de inimicis ſuis. Nam in priori adventu meruit omnibus angelis, & hominibus cœlorum 5. Differentia.
regnum, & ſpecialiter pro hominibus ſatisfecit, eiſque regni januam aperuit, & ideo ſibi promeruit ſupremum quoddam ac cœleſte imperium, & claritatem, & ſui nominis exaltationem. Quamvis autem tunc conſequutus ſit perfectum jus regni: tamen (ut ſupra dicebam) non ſtatim obtinuit integram poſſeſſionem ejus, nec omnino debellavit omnes inimicos ſuos. Dico autem integre, quia ipſe quidem ſtatim in fine illius adventus ingreſſus eſt in gloriam ſuam, Lucæ 24. ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in cœlo adhuc completum eſt prædeſtinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, aut obediunt illi. Nondum enim videmus omnia ſubjecta ei, ut dicitur ad Hebr. 2. Et ideo in fine illius prioris adventus dictum eſt illi: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* At vero de poſteriori adventu paulo inferius ſubjungitur: *Dominus a dextris tuis confregit in die iræ ſuæ reges, judicabit in nationibus, implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo ſignificatur, eum in poſteriori adventu acquiſiturū perfectam regni poſſeſſionem: non jam illud merendo, ſed re ipſa obtinendo, occupandoque, quod ante meruerat, ac potenti virtute cives ſuos exaltando, hoſtes vero debellando. Et hoc eſt, quod Paulus ait 1. Cor. c. 15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici ſub pedibus ejus.* Quod magis explicuit ad Heb. 10. dicens. *Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternū ſedet in dextera Dei, de cætero exſpectans donec ponantur inimici ſub pedibus ejus.* Eſt ergo valde diverſa ratio obtinendi regnum prioris, & poſterioris adventus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanaſius l. de Incar. Verbi, ejuſque corpor. adventu juxta fin. dicens: *Simul te latere nolim alterum ejus adventum illuſtrem, & divinum, non humilitate contemptibilem, ſed gloria magnificū, in exſpectatione eſſe, atque imminere, cum non, ut patiatur, rediturus ſit, ſed ut fructus ſuæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & reſurrectionem, & incorruptibilitatem, neque ut judicetur, ſed ut judicet.*

Atque hinc conſequitur ſexta differentia in iis, quæ 6. Differentia.
utrumque adventum conſequuntur. Nam primus in hoc terminatus eſt, ut Chriſtus abſoluta peregrinatione ſua, quam per primum adventū inchoavit, in cœlum redierit, & illic ſedeat: non tamen nunquam rediturus: ſed, *donec ponantur inimici ejus ſub pedibus ejus.* Et quia hæc victoria non erat futura corporum, ſed animarum, & armis ſpiritualibus comparanda, ideo poſt inſignem illum triumphum ejuſdem adventus, factum eſt, ut hæc Chriſti victoria per univerſum orbem prædicaretur, ut ſpirituale bellum adverſus Chriſti hoſtes potentiori virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc eſt, quod in citato Pſal. poſt prædicta

verba ſubjungitur: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At vero poſt ſecundum adventum nec bellum aliquod in terra ſupererit, neq; Chriſtus ſedebit in cœlo iterum in terram rediturus: ſed perpetua ac ſtabili quiete illic regnabit, omniaque erunt ſubjecta ei, ut Paul. deſcribit 1. ad Corinth. 15. & Daniel c. 7. & Joannes Apoc. 12. 20. 21. & 22. & in fine hujus materiæ latius dicemus.

His addi poſſunt duæ aliæ differentiæ, quas ſolum inſinuabo, quia pendent ex infra dicendis. Septima ergo eſt in præcurſoribus, quia præcurſor primi adventus fuit Joannes Baptiſta (ut ſupra tractatum eſt), ſecundi autem erunt Elias, & Henoch, ut infra dicemus.

8. Differentia. Octava eſt in ſignis utriuſque adventus. Nam ſigna prioris fuere, vel ſeptuaginta hebdomadæ Danielis, vel ceſſatio ſceptri Judæorum, vel pax, quæ futura fuit in univerſo orbe cum aliis, quæ de myſteriis vitæ, ac mortis Chriſti a prophetis prædicta, & in ſuperioribus tractata ſunt. At vero ſigna poſterioris adventus tam in veteri, quam in novo teſtamento prædicta ſunt longe diverſa, ut poſtea trademus. Conſtat igitur, duos eſſe Chriſti adventus, & adhuc ſupereſſe ſecundum, illumq; ad judicium ferendum de hominibus futurum.

Objectio. Dices: cum potuerit Chriſtus abſque corporali præſentia ſua judicium hoc perficere, & ſententiam proferre, quid neceſſe fuit ad hoc munus obeundum in terram deſcendere?

Reſponſio. Reſpondetur, in primis hoc poſitum fuiſſe in voluntate ejus vel humana, vel divina, quæ revelata eſt, & nobis eſt ratio ſufficiens. Poſſumus tamen congruentiam adjungere. Quia ex parte judicandorum decuit judicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnæ, & viæ, & quaſi indifferens ad præmium, & ad pœnam obtinendam. Tum etiam, quia cum inter judicandos ſint multi damnati, nec decuit illos in cęlum deferri, ut ibi judicarentur, nec in infernum, antequã judicarentur. Fuit autem conveniens, ut omnes judicandi ſimul adeſſent, ubi & videri, & audiri mutuo poſſent propter rationes in ſuperiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuiſſe, ut illuc judex præſens adveniret. Primum, ut ab omnibus judicandis videri, audiriq; poſſet abſque inuſitatis miraculis. Deinde ut hoc judicium majori quodam ſplendore, & majeſtate fieret, qui juſtis magnũ ſolatium, & gaudium: injuſtis vero majorem terrorẽ afferret. Deniq; ut ubi Chriſtus *de torrente in via biberat, ibi caput exaltaret*, & triumphum ſuæ victoriæ oſtenderet in terra, ubi inique judicatus fuerat.

SECTIO III.

In quo terræ loco univerſale judicium futurum ſit.

Ex fine præcedentis Sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc judicium futurum eſſe in terra, atque in determinato loco terræ, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines judicandi, & ſententia Origenis tractat. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria eſt, ut jam vidimus. Quæſtio ergo ſolum ſupereſt, in qua parte terræ futurum ſit. Eſt enim multorum opinio, hoc judicium eſſe futurum in valle Joſaphat, qui medius interjacet inter Jeroſolymitanam urbem, & montẽ Oliveti. Ita ſenſit D. Thom. in 4. d. 48. quæſt. 1. art. 4. q. 4. quodli. 10. art. 2. & opuſ. 60. c. ultim. Alber. eadem d. 48. art. 8. Palud. diſt. 47. q. 1. a. 1. D. Anton. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 5. & hoc ſequuntur Sotus, Carthuſ. & recentiores propter locum Ioel 3. *Congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Joſaphat, & diſceptabo cum eis.* Aliis vero hæc ſententia non ſolum non probatur: verum etiam expoſitio illius loci puerilis & frivola videtur: ut ait Gloſſa ordinaria, quam ſequitur, & refert Magiſter ſenten. d. 48. & clarius Alenſ. 3. P. q. 25. memb. 2. Significat Anſelm. in Elucida. ubi per *Vallem* interpretatur terram, quæ reſpectu cœli *Vallis* dicitur. Quare multi negant eſſe vallem aliquam, *Joſaphat* appellatam. Unde fit, apud prophetam, illud non eſſe cognomen alicuius vallis ſpecialis, ſed denominationem ſumptam a judicio ibi futuro, ut idem ſit *vallis Joſaphat*, quod vallis judicii Domini. Nam *Joſaphat judicum Domini* ſignificat. Unde Chaldæus non vertit in *vallem Joſaphat*: *ſed in vallem diviſionis judicii*. Juxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis ſit ille locus, qui futurus eſt locus judicii. Additur præterea conjectura, quia vallis illa, quæ interjacet inter Jeruſalem, & montẽ Oliveti, minor eſt, quam ut tantam hominum multitudinem capere poſſit.

Mihi tamen non videtur a communi, & recepta ſententia recedendum, quanquam non certa ſit, ſed probabilis, & pia. Eſt tamen in hunc modum explicanda. Primo non ſolum terræ locum, ſeu ſuperficiem illius vallis Joſaphat ita credi futurum eſſe locum judicii, ut tam omnes judicandi, quã Chriſtus Dominus uſque ad ipſam terram deſcenſuri ſint ad judicium. Hoc enim eſt, quod Gloſſa dixit, puerile eſſe credere, Dominum deſcenſurũ in vallem Joſaphat. *Quia non* (inquit) *in terra, ſed in ſpatio hujus aeris ſedebit contra locum montis Oliveti, ex quo aſcendit.* Unde non negat, judicium futurum in illo loco: ſed ſolum negat judicem deſcenſurum uſque ad ipſam terram. Et idem eſt manifeſtus ſenſus Alex. Alenſis, qui verus eſt quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Theſſalon. 4. etiam ſanctos homines reſurgentes negat eſſe manſuros in terra: ſed ſtatim eſſe rapiendos una cum Chriſto *in aera*. Igitur Chriſtus Dominus deſcendet uſque ad locũ aeris, qui eſt ſuper ipſam vallem Joſaphat, & ibi in throno ſuæ majeſtatis ſedebit, ut omnes fere expoſitores docent 1. ad Theſſalon. 4. (Judicium univerſale in quonam terræ loco futurum ſit.) Decet enim ipſum judicem eſſe in eminentiori loco, & a terra elevatum, tum propter dignitatem, & majeſtatem, ac corporis glorioſi agilitatem, tum etiam, ut ab omnibus videri facile audirique poſſit. Rurſus, omnes ſancti tam angeli, quam homines erunt etiam a terra elevati, ut Paul. ſignificat. Quia ab ipſo inſtanti reſurrectionis eorũ corpora erunt glorioſa, neq; egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, ut vel per illud breve tempus damnatis hominibus permixti ſint, ſed honoratior locus & judici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & ſuperiori valle Joſaphat. Deniq; ſoli reprobi jacebunt, vel ſtabunt ſuper terram in ipſa valle Joſaphat. Non eſt autem intelligendum, ſolam ipſam vallem replendam eſſe corporibus: ſed etiam montes ſeu alia loca finitima, quæ ad capienda omnia damnatorum corpora neceſſaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetrative futura eſſe in minori loco, quam natura rei poſtulet, quia nullũ eſt fundamentum, neq; neceſſitas hujus miraculi.

Objectio. Dices. Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Joſaphat, ut v.g. montem Olivarum, & locum Jeroſolymitanæ civitatis, ſeu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in valle Joſaphat, quam in alio loco? Item multi magno intervallo a Chriſto diſtabunt, quomodo ergo eũ videre poterunt & audire?

Reſponſio. Reſpondetur ad priorem partem, a parte totum denominari, & fortaſſe judex collocabit ſedem ſuam ſuper ipſam vallem Joſaphat: eoque congregari incipient judicandi. Diffundentur autem per loca circumvicina, quantum neceſſe fuerit, & hac ratione dicuntur congregandi *in valle Joſaphat.* Ad poſteriorem vero partem dicitur, facile eſſe Chriſto domino tanta efficacitate ſui ſplendorem, vel ſpeciem, aut vocem emittere, ut in tota illa diſtantia videri poſſit, & audiri, etiamſi oporteat miraculoſe id facere, & omnia impedimenta auferre.

Vallis Joſapha univerſalis judicii locus quomodo. Sic ergo explicata hæc ſententia, ſatis probabiliter ſuaderi poteſt. Primo, quia nulla eſt difficultas, ob quam non poſſit facile credi ita eſſe futurũ, & alias verba Prophetæ ſimpliciter, & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia juxta veriorem expoſitionem, de judicio univerſali ibi loquitur, (ut ſatis commode exponit Hieronymus, recentioreſque ſequuntur) & locum illius judicii nominat communi, & uſitato nomine, unde vox illa *Joſaphat* ibi ponitur tanquam nomen, ſeu cognomen proprium, & conſuetum illius vallis, non tanquam ſignificans *judicium Domini*, quamvis fortaſſe tale nomen non ſine myſterio illi valli impoſitum ſit. Ergo juxta literalẽ ſenſum ſignificatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impoſitum erat, & hujus etiam rei ſignum eſt, quod Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes eſſe nomen proprium, & non duas voces ſignificantes *judicium Domini*. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Deniq; ita etiam intellexerunt hunc locum Lyran. Carthuſ. & alii recentiores & Aretas in 11. c. Apoc. Accedit præterea congrua ratio, ob quã Deus locum illum elegit ad univerſale judicium. Quia ex monte Oliveti in cœlũ aſcendit, & Jeroſolymis pro hominibus paſ-

paſſus eſt,& (ut ſupra diximus)illud cenſetur eſſe mediũ terræ, in quo Deus ſalutem operatus eſt: ergo convenienter electus eſt ille locus, & vallis intermedia,quaſi utrumq; montem Calvariæ & Oliveti complectens ad judicium perficiendum, in quo ſancti & gloriam aſcenſionis Chriſti participabunt,& fructum ſanguinis,& paſſionis ejus,& Chriſtus juſtam vindictam ſumet de perſecutoribus ſuis,ac de omnibus,qui ſuo ſanguine ablui noluerunt.Deniq;ut ibi Chriſtus ſuæ gloriæ majeſtatẽ oſtẽdat, ubi ſummam ignominiam ſuſtinuit. Neq;enim refert,quod non in ipſa civitate,aut monte Calvarię,ſed in valle Joſaphat dicatur ſeſſurus ad judicandũ. Tum quia (ut ex 18. c. Joan. conſtat) in valle Joſaphat, per quam fluit torrens Cedron(ut patet ex Beda lib.de locis ſanctis c.6.)paſſionem ſuam inchoavit,ibi enim comprehenſus eſt.Tum etiam quia totus ille locus tanquam unus cenſetur, & (ut dicebã) quia eſt medius inter utrunq; montem,omnia loca, & myſteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Chriſtus judicaturus *in Sion & Jeruſalem*,ut eodem c.Joel.3.ſignificatur: *Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam.* Aliquando vero dicitur deſcenſurus in montẽ Oliveti ad judicandum. Quod videntur inſinuaſſe angeli dicentes: *Hic Jeſus,qui aſſumptus eſt a vobis in cælum, ſic veniet.* Eſt ergo hæc ſententia pia, & valde veriſimilis.

Dubium. Unum vero ſupereſt explicandum circa ea , quæ diximus,nimirum,ſi omnes juſti futuri ſunt in aere, damnati vero in terra,quomodo ad literam intelligendum ſit, illos futuros eſſe *ad dexteram*,hos vero *ad ſiniſtram* Chriſti.Quia ſi non ſunt omnes in terra,vel in aere,non oportebit hanc diſtinctionẽ fieri per localem ſeparationem : ſed omnes, qui in terra fuerint,erunt ſimul, & quaſi in circulum congregati circa thronum Chriſti, ut quoad fieri poſſit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum eſt de iis, qui futuri ſunt in aere eadem ratione,ac proportione. Dupliciter reſponderi poteſt,primo (intelligendo ad literam,& in propria ſignificatione *dexteram & ſiniſtram* corporis Chriſti,) omnes reprobos,etiamſi in terra ſint,collocandos eſſe ad partem ſiniſtrã Chriſti:bonos vero in aere ad dexteram: quod ſi ita fiet, non erit reſpectus majoris propinquitatis, vel diſtantiæ ad judicem, ſed ſignificationis potius.

Reſponſio. Secundo vero, & melius dicitur,more ſcripturæ, *dexteram* & *ſiniſtram* ſignificare felicitatis, & infelicitatis, honoris vel abjectionis locum. Et ita fere exponit Origenes tract.34.in Matt.quanquam ex falſo fundamento, ut viſum eſt. Eundem vero ſenſum indicat Hilarius canon.28.dicens: *in dextera,ac ſiniſtra collocans unumquẽque,digna aut bonitatis,aut malitiæ ſede conſtituet.* Apertius Anſelmus Mat.25.ſic exponit *a dextris*, id eſt, *in æterna beatitudine*: *a ſiniſtris*, id eſt, *in æterna miſeria*, commodius in Elucid.inquit, *ad dexteram ſcilicet ſurſum in gloria, ad ſiniſtram deorſum in terra.* Et hanc expoſitionem frequentius Scholaſtici ſequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus ſit ſecundus Chriſti adventus ad judicium.

Conſtat in primis, adventum Chriſti judicis non eſſe futurum ante ipſummet tempus, vel diem , in quo peragendum eſt judicium. Tum quia , cum hæc ſit ſola cauſa hujus adventus, & præſentiæ corporalis Chriſti in hoc inferiori mundo,non eſt cur ante prędictum tempus fiat;tum etiam quia (ut ſupra agentes de reſurrectione dicebamus) rationi magis conſentaneum eſt,ut judicandi exſpectent judicẽ, aut illi venienti obviã exeant, quam ut ipſe eos pręveniat,vel exſpectet.Nulla ergo,aut breviſſima intercedet mora inter judicis adventum, & inchoationem judicii:& ita fere ſemper hęc duo in Scriptura conjunguntur, & hoc fere ordine deſcribuntur Mat:25. *Cum venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli ejus cũ eo, tunc ſedebit ſuper ſedẽ majeſtatis ſuæ,& congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit ab invicem*: Et infra; *Tunc dicet Rex iis, qui a ſiniſtris ejus erunt, &c.*

Secundo etiam certum eſt ex Scriptura,& interpretatione,& conſenſu totius Eccleſiæ, tam Chriſti adventũ, quã judicium futurum eſſe in extremo tempore, ſeu die durationis mundi, ut patet ex teſtimoniis ſupra citatis, quod latius declarabimus diſput.ult.hujus materię.Quapropter ſententiam Lactantii,& aliorum dicentium,adventum Chriſti futurum mille annis ante finem ſæculi, hæretica eſt,ſatisque in ſuperioribus improbata,refellendo Chiliaſtarum errorem. Hinc ergo fit, ut quæſtio hæc de tempore judicii & adventus Chriſti conjuncta ſit cum quæſtione de duratione,& conſummatione mundi. Eſt autẽ ſermo de mundo, non quoad ſubſtantiam elementorum,& corporum cœleſtium (de quo in ultima diſput. hujus materiæ nonnihil dicemus), ſed quoad generationes,præſertim hominum,& conſequenter aliarũ rerum, quæ propter hominem conditæ ſunt. De quo Ariſtotelis & quorundam Philoſophorum opinio fuit,mundum hoc modo non eſſe conſummandum, ſed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt,quia de re, quæ ratione naturali inveſtigari non poteſt, judicium tulerunt. Nam ſicut creatio, ita & conſervatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Chriſtus, Act. 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora,vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Supponimus ergo ex fide mundum ſub hac conſideratione aliquando eſſe periturũ: inquirimus autem quando periturus ſit, aut quot annis ſit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum ſex mille annis,& conſequenter in fine eorum futurum eſſe judicium, & adventum Chriſti. Hic error tribui ſolet Millenariis,illumque expreſſe docet Lactant.libr.7.divinar.Inſt.cap.14. & 24. qui tamen poſt ſex mille annos expletos,dicit futuros eſſe mille alios felicitatis Sanctorum in terra. Et ejuſdem ſententiæ eſt Juſtinus Martyr quæſt.71.ad Gentes,& Irenæ.lib.5. contr.hæreſ.c.28.& Hilar.can.17.in Matth. & Hieronym. Ep. 139. ad Cyprian.Presbyterum,exponens verba illa Pſal. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna,quæ præteriit*, & inſinuat Michę.4.in principio, ubi tempus fidei gentiũ, id eſt,Evangelicæ prædicationis,& converſionis mundi ſentit tantum duraturum quingentis annis, & hanc eſſe *noviſſimã horam*, de qua loquitur Joann.1.canon.cap.2. &Gaudent.Brixienſis tractat.10.qui eſt octavus in Exod. Auguſt.etiam 20. de Civitat. cap. 9. hanc referens ſententiam,illam non judicat improbabilem. Refert item Lactantius,apud Ethnicos fuiſſe hanc pervulgatam opinionem,& Sybillas multa de ea prædixiſſe. Hebræos idẽ fuiſſe ſequutos,præter R.Salomonem, & Iſaac, referunt Galatinus lib.4.cap. 20. & Picus Mirandulan.lib.6.Heptapli,capit.4.ex quodam oraculo Eliæ,quod habetur in Thalmud,in libro Sanhedrin,cujus verba referunt prædicti auctores. Non eſt tamen illud oraculum Eliæ Prophetæ,ſed alicujus Rabbini. Conjectura,qua omnes citati Patres utuntur, eſt, quia ſex diebus creatus eſt mundus,& in ſeptimo fuit Sabbathum, & requies: ſed apud Deum *mille anni ſunt tanquam dies una*; ergo durabit mundus ſex annorum millibus: poſtea vero ſequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarii exiſtimabant duraturã per alios mille annos terrenæ felicitatis, nos autem dicere poſſumus eſſe diẽ æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias ſimiles conjecturas addunt Hebræi tam futiles, ut illas referre ſupervacaneum ſit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Conſtantin.in Theoria rerum Eccleſiaſticarum parũ a medio,qui refert Chryſoſtom.Cyrill.& Hippolytum in eam ſententiam.Sed in oratione Hippolyti de conſum.mundi,quæ extat,nullum verbum de hac re legitur:opuſcula vero Chryſoſto.& Cyrill.de Antichriſto non extant,neque in eorum operibus hujus ſententię veſtigium invenitur. Neq; intelligo, quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Pontifex populum obſignat ſeu benedicit, manum,& digitos attollens,in ipſa digitorum compoſitione,& figura ſignificare prædictum numerum ſex mille quingentorum annorum:hoc (inquam) quomodo,aut quo ſenſu intelligendum ſit,concipi ſatis non poteſt, nedum explicari. Alios ſimiles ac varios dicendi modos refert Auguſt.18.de Civit.c.53.quos omitto,quia nec majus habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione,ſimul enim cũ prædicta ſententia refellentur.

De hac igitur veteri ſententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout a prædictis authoribus aſſerta eſt,ipſo rerum eventu convictã eſſe falſitatis, & erroris. Nam omnes illi auctores,ſequẽtes ſeptuaginta interpretes,arbitrati ſunt, Chriſtum natum eſſe currente jã ſexto mil-

to millenario a creatione mundi. Unde ſi vera fuiſſet eorũ ſententia,jã nunc duraſſet mundus pluſquã ſex mille, & ſexcentis annis.Unde Lactantius dixit,ſua ætate tantum ſuperfuiſſe ducentos annos uſque ad ſecundũ Chriſti adventum,& mille ducentos uſque ad finem ſeptimi millenarii;quem ipſe ponit,qui omnes,& adhuc plures jam ſunt tranſacti. Et eodem modo ſentiunt reliqui ſcriptores citati. Et juxta eandem ſupputationem dixit Cyprianus in præfat. lib. de exhort. Martyr. ad Fortunatum: *Sex mille anni jam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat*, & Ambr. lib 7. in Lucam in princ. hoc argumento impugnat prædictam ſententiam. *Quia plures quã ſex mille computantur anni*,quanquam revera ejus ętate nondum eſſent completi ſex mille anni ætatis mundi, juxta prædictam ſupputationem. Atq; ſimili argumento, præter alia, quæ ſtatim ſubjiciemus, convincuntur falſa eſſe, & vana, quæ de mundi duratione traduntur lib. 4. Eſdræ c.5.11.& 14. quæ ſufficiens cauſa eſt, ut ille libere canone rejiciatur.

Secundo dicendum eſt, juxta verã ſupputationem annorum a creatione mundi, non poſſe evidenti aut certo argumento convinci falſum eſſe, quod prædicti Patres affirmant. Probatur aperte. Quia (ut late oſtendi præcedenti tomo) ſecundum veritatem Hebraicam Chriſtus natus eſt circa quatermilleſimum annum a creatione mundi, nunc ergo ad ſummum agitur annus quinquies milleſimus ſexcenteſimus ætatis mundi: ſuperſunt igitur quadringenti anni, ut compleatur numerus ſexmille annorum: ſed in iis optime impleri poſſunt omnia, quæ in ſcriptura prædicta ſunt, fore ante diem judicii; ergo fieri recte poteſt, ut finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento convinci poteſt prædicta ſententia falſitatis. Et hoc modo aſſeruerunt hanc ſententiam Hebræi antiquiores,qui (ut referunt Galat. lib. 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant ſex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, id eſt, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Meſſiæ.

Dies judicii mundique futura du ratio prorſus incerta & incognita.

Tertio dicendum eſt,prędictos auctores aſſeruiſſe rem prorſus incertam,quæ nulla auctoritate,vel ratione probari poteſt. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis affertur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum eſt a quodã Rabbino confictum. Conjectura autẽ illa ſumpta ex ſex diebus creationis mundi nullius momenti eſt,tum quia illę metaphoricę ſignificationes non poſſunt ab uno loco ad alium libere transferri.Dicuntur enim mille anni eſſe apud Deum tanquam dies unus,ut immobilitas divinæ æternitatis ſignificetur:non vero ut dies creationis ſignificent ſæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici poteſt, illos ſex dies ſignificare ſex mundi ætates,quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo oſtenſive hoc probatur.Quia ſcriptura dicit,tempus adventus Chriſti eſſe incertum,& incognitum non ſolum hominibus, ſed etiam angelis Matt.24. & Mar. 13. *De die illa nemo ſcit*. Neq; ſatis eſt, ſi quis reſpondeat diem & horam poſſe eſſe incertam, quamvis annus ſit præfixus, & certus. Nam (ut recte Aug. annotat,) *dies*,*hora* in hujuſmodi ſcripturæ locis abſolute pro temporis duratione ſumitur. Non igitur ſolũ nos latet, qua die vel hora in rigore ſumptis futurum ſit judicium? ſed abſolute,quo anno,vel (quod idem eſt) poſt quem annorum numerum futurum ſit. Unde Act. 1. interrogatus Chriſtus de illo tempore reſpondit. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate*. Quo teſtimonio putat Aug. 18. de Civit.c.35.ſufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conantur. Ex quibus *alii* (inquit) *quadringentos: alii etiam mille ab aſcenſione Domini uſque ad ejus ultimum adventum compleri poſſe dixerunt, qui conjecturis utuntur humanis, non ab eis aliquid de ſcriptura canonica authoritate profertur. Omnium vero de hac re calculantium digitos reſolvit, & quieſcere jubet ille,qui dixit. Non eſt veſtrum ſcire tempora,quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Atque eodem argumento contra hanc ſententiam utitur idem Auguſtinus Enar. in Pſ. 6. in princ., & Enar. in Pſal. 89. circa illa verba, *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præteriit*; & Ep. 78. & 80. Sic etiam Cyrill. Jeroſol. cat. 15. de hac re agens inquit: *Tempus nemo curioſe inquirat: Non eſt enim noſtrum ſcire tempora, quæ Deus poſuit in poteſtate ſua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rurſus ſupinus jaceas.* Eandem ſententiam graviter, atque erudite docuit Beda lib. de ration. temp. c. 64. 66. ubi contrariam, *frivolam* & *hæreticam* appellat. Sed applicanda ſunt ſingula ſingulis. Vocat enim *hæreticam* quoad eam partem, quæ eſt de errore Chiliaſtarum, *frivolam* vero quoad aliam, quæ tempora, & annos definit. Chryſoſtomus etiam hom. 9. in 1. ad Theſſal. in hanc ſententiam eleganter interpretatur illa verba c.5. *De temporibus autem non opus habetis, ut vobis ſcribam: Ipſi namque ſcitis diem Domini, ut furem in nocte, ita venturum.* Ubi inter alia inquit tam incertum eſſe tempus conſummationis mundi, quantum unicuique incertus eſt dies mortis. Idem late tractat Auctor imperfecti in Matth. hom. 50.

De noviſſimo judicii die perquirere curioſum,& vanum.

Quarto tandem ex dictis concluditur a nemine poſſe affirmari,quo tempore,anno, aut die futurus ſit ſecundus Chriſti adventus,atque adeo curioſum, & ſupervacaneũ eſſe id inquirere: cum divina providentia ita ordinatum ſit,ut nobis ſit occultus,ut conſtat ex citatis verbis Chriſti,& ex Luc.17.& 21. Eſt etiam optimum teſtimonium illud Malac. 3. *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem adventus ejus?* Si verum eſt ea verba de ſecundo adventu eſſe intelligenda, ut vult ibi Theodor. ſequutus Euſebium lib. 5. de Demonſt. c. 28. in qua ſententia eſt etiam Auguſt. 18. de Civitat. c. 35. & lib. 20. c. 25. & 26. Aptior locus eſt Zachar. 14. *Et erit in die illa, non erit lux, ſed frigus, & gelu, & erit dies una, quæ nota eſt Domino, non dies, neque nox, & in tempore veſperi erit lux*: ubi ad literam loquitur de die judicii,quę *nota Deo* dicitur,quia ſoli ipſi eſt cognita. Ratio vero non eſt alia, niſi quia hoc pendet ex voluntate divina,quæ nobis non eſt revelata:& ratione inveſtigari nequit, non ſolum ab hominibus, ſed neque ab Angelis. Nam ſi aliqua in re,certe in hac maxime, ratio facti erit voluntas facientis.Præſertim,quia (ut ſupra dicebamus) tota pendet ex eo,quod numerus prædeſtinatorum compleatur,qui numerus quoad primam prædefinitionem, & electionem ex ſola Dei voluntate pendet, & ratione inveſtigari non poteſt, niſi ipſe Deus revelet, ut per ſe notum eſt. Et licet numerus cognoſceretur, adhuc eſſet incertum, quanto tempore eſſet implendus.

Dubium.

Hic vero occurrebat tractandum,an animæ Chriſti ſit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoſcatur. Sed hoc ſatis attigimus ſuperiori tomo q. 10. art. 2. in commentario, ubi locum Marci late tractavimus, & oſtendimus animam Chriſti cognoſcere illum diem non naturali ſcientia, ſed beata,& infuſa: de Angelis vero & aliis Beatis diximus eſſe incertum, an in Verbo cognoſcant hunc diem: veriſimilius autẽ duximus cum Rich. Soto & aliis in 4. d. 43. non cognoſci. Quod tamen regulariter intelligendum eſt: nam fortaſſe a B. Virgine cognoſcitur. Referunt autem Rich. Sot. & alii Aug. in Ench. c. 36. dicentem,ſanctos Angelos cognoſcere numerum hominũ prædeſtinatorum.Sed in primis etiamſi hoc cognoſcant, non inde fit, ut cognoſcant tempus durationis mundi, ut dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit, in ca. vero 62. ubi hac de re agit, exponi poſſet non abſolute docere, Angelos cognoſcere totũ numerum hominũ electorum ſed ſolum quot homines aſſumantur ad reparandas ruinas Angelorum. Verba enim ejus in fine c.61. hæc ſunt: *Ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur*: ſtatimq; c.62. ſubdit: *Et utiq; noverunt ſancti Angeli docti a Deo, cujus veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti ſunt, quanti numeri ſupplementũ de genere humano, integritas illius civitatis exſpectet.* At vero cum homines non ſolum aſſumantur ad beatitudinem ad ſupplendas ruinas Angelorum: ſed etiam per ſe,& ex primaria intentione, ſicut ipſi Angeli, plures fortaſſe erunt homines prædeſtinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum aſſumpti:& ideo licet hic numerus cognoſcatur, non ſequitur totum numerum prædeſtinatorum hominum agnoſci.

Reſponſio.

Ex dictis conſequenter colligitur etiam eſſe incertum: qua die hebdomadis, & qua hora diei, id eſt, nocturna vel diurna adventus Domini ad judicium futurus ſit. Quanquam de hora probabile ſit futurum hora matutina, ſicut ſupra diximus agentes de generali reſurrectione. Addit etiam Lactant. lib. 7. c. 19. futuram illam horã eandem,in qua Chriſtus reſurrexit,& in Dominica die.

die. Sed, qua conjectura hoc ipſe dixit, poſſet alius excogitare, venturum Chriſtum, qua die aſcendit: vel judicaturum, qua die judicatus fuit, aut quidpiam ſimile. Eſt ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Objectio. Sed dicet tandem aliquis, quamvis definite dici non poſſit, quot ſuperſint anni uſque ad diem judicii, tamen ex ſignis, quæ de illo prædicta ſunt, poſſe nos conjectare, utrum jam appropinquet, an adhuc longiſſime diſtet. De qua re prolixe ſatis ſcripſit Hieronymus Vvielmius lib. de ſex diebus conditi orbis lect. 6. & refert contrarias, & valde diſſentientes hac de re Theologorum ſententias. Alii quippe dicunt, longiſſime adhuc diſtare mundi conſummationem, donec octava ſphæra proprio motu perfectam converſionem conficiat. Ac ſi duratio mundi eſſet propter motus cœleſtes, & non potius motus cœleſtes propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæ conjecturæ, & ſimiles valde infirmæ. Alii vero conjecturam ſumunt ex eo, quod veriſimile eſt, tanto tempore, vel majori duraturum mundum poſt adventum Chriſti, quanto antea duravit. Sed hoc etiam eſt incertum: quia cùm in lege gratiæ plures ſalventur quam antea, fieri poteſt, ut brevius abſolvatur prædeſtinatorum numerus. Alii ergo e contrario opinati ſunt, judicii tempus non longe diſtare, quoniam multi ex ſignis illius, quæ in Evangelio prædicta ſunt, partim impleta eſſe, partim continue impleri videntur, nimirum prædicationem Evangelii in univerſo orbe, ſeditiones, bella, perditos mores & ſimilia.

Reſponſ. Mihi tamen videtur, nihil etiam in hoc eſſe temere affirmandum, ut recte monuit Beda prædicto cap. 60. dicens: *Cunctis in communi ſuademus, ut ſive quis ex Hebraica veritate, ſive ex ſeptuaginta interpretum tranſlatione, ſive ex utriſque commixto opere codicibus, ut ſibi viſum fuerit temporum curſum notaverit: ſive prolixiora, ſive breviora tranſacti ſæculi tempora ſignaverit, aut ſignata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breviora quæ reſtant ſæculi tempora putet, memor ſemper Dominicæ ſententiæ. De die illa nemo ſcit.* Ratio vero convincens eſſe videtur. Quia in primis prædeſtinatorum numerus, quantus ſit, non ſolum ratione certa, ſed neque probabili conjectura nobis conſtare poteſt. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines ſalvandi ſuperſint, quam hactenus ſalvi facti ſint? aut quo teſtimonio, rationeve alteram partem definiet? Et ſive numerus futurorum ſanctorum ſit major, quam præcedentium, ſive minor, unde ſcire poteſt, quis eorum breviori, vel longiori tempore abſolvendus ſit? Cum contingat uno tempore eſſe plures juſtos, quam alio. Itaque conſiderata primaria cauſa, propter quam durat mundus, non poteſt a nobis cognoſci, an ejus finis longe, vel prope abſit. Aliunde vero ex ſignis datis de ſecundo adventu Domini nulla fere conjectura ſufficiens ad ferendum judicium ſumi poteſt. Nam ea ſigna, quæ apparent impleta, ſunt valde generalia, & communia, & quæ fere in omni tempore in Eccleſia fuerunt, non vero illa propria, & ſpecialia, de quibus dixit Chriſtus: *Cum videritis hæc omnia, ſcitote, quia prope eſt in januis.* Quod apertius conſtabit inferius, cum de his ſignis agemus. Nunc autem ſufficiens hujus rei argumentum eſt, quod propter hujuſmodi ſigna fere ab initio naſcentis Eccleſię orta eſt exiſtimatio, quod dies Domini inſtaret, quam licet Paulus omnino evellere conatus fuit 2. ad Theſſal. 2. ſemper tamen fuere, qui propinquum affirmarent eſſe adventũ Domini, licet fortaſſe non tam proximum, ſicut Theſſalonicenſes putabant. Quanquam de quodam Juda Catholico, & illuſtri ſcriptore refert Hieron. de ſcript. Eccleſ. quod circa ſua tempora futurum judicium dixerit: *Quia magnitudo perſecutionum præſentem mundi minabatur occaſum.* Quem licet ipſe reprehendat: idem tamen Hieron. Ep. 11. ad Ageruchiam de Monogam. eaſdem mundi clades elegãtiſſime deſcribens, pene in eandem deſcendit ſententiam. Ac reliqui Patres propter hujuſmodi cauſam fere ſemper monuerunt appropinquare diem judicii, Tertull. lib. de fuga in perſecutione c. 12. *Antichriſto* (inquit) *jam inſtante.* Quod perinde eſt, Et eodem modo loquitur Cyprian. ep. 58. & in ep. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſæculi, atq; Antichriſti tempora appropinquaſſe.* Rurſum Ep. 63. in fin. *Jam* (inquit) *ſecundus ejus adventus nobis appropinquat.*

Ex ſignis judicii prognoſticis, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter poteſt.

Baſil. Ep. 71. agens de perſecutionibus, quas Eccleſia ſuo tempore patiebatur: *Acceſſit* (inquit) *ad haſce animi mei diſceptationes & iſta cogitatio, An Eccleſias ſuas prorſus reliquit Dominus, an noviſſima hora eſt, & hoc pacto initium ſumit defectio.* Chryſoſt. hom. 33. in Jo. verſus finem tractans verba illa Pauli ad Philip. *Dominus prope eſt*, ea de propinquitate ſecundi adventus exponit, quamvis fortaſſe melius ibi intelligatur Dominus eſſe prope, per præſentiam, & exilium. Addit vero: *Non longe a fine abſumus, ſed jam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræmotus, hoc extincta charitas ſignificat.* Ambroſ. orat. in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus eſt, ne totius orbis excidia, mundi finem videret.* Gregor. item Magnus lib. 4. Epiſtolar. c. 72. Ep. 38. & hom. I. in Evangel. late hoc proſequitur, Atque eodem modo fere loquuti ſunt poſteriores Patres, Bernardus ſerm. 6. in Pſ. 90. Vincentius, & alii inſignes divini verbi concionatores. Ipſo igitur longo rerum experimento conſtat, hæc ſigna inſufficientia eſſe ad judicandum de diei judicii propinquitate. Nam eadem, quæ nunc ſunt, fuere ante mille annos, & tamen nondum judicium advenit, nec certiora ſigna data ſunt adventus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti ſunt, vel quia mala præſentia ſemper videntur majora, vel quia vehementius aut ipſi timebant, aut timore immittere peccatoribus cupiebant, & ſemper vere dicere poterant judicium Domini magis, ac magis appropinquare; vel certe more Scripturæ loquebantur, conſiderando totum hujus vitæ tempus, ut breviſſimam moram, æternitati comparatum. Vel ſi aliqui fortaſſe ita ſimpliciter exiſtimarunt, non ſatis experti fuerant, vel non animadverterunt eadem ſigna, quæ ipſos movebant, multis antea ſeculis eodem modo contigiſſe.

DISPUTATIO LIV,

In tres Sectiones diſtributa.

De Antichriſto.

POſtquam oſtenſum eſt, futurum eſſe aliquando ſecundum Chriſti adventum ad judicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum eſt de iis rebus, quæ proxime ipſum adventum antecedent, & in Scriptura nobis revelatæ ſunt, tanquam certa illius adventus indicia. Inter quæ Antichriſti perſecutio ſæpius, atque diffuſius prædicta eſt. De qua in hac diſputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichriſtus ſit, quæ deinde perſecutio ejus, & quis tandem ipſius futurus ſit exitus. Quia tamen (ut Iren. dixit l. 4. c. 43.) prophetiæ, donec impleantur, obſcuriſſimæ ſunt, hinc factum eſt, ut tota hæc materia de Antichriſto perobſcura ſit, & in rebus multis incerta, & idcirco ea ſolũ proferemus, quæ in Scripturis ſanctis, prout ab antiquis Patribus intellectę ſunt, fundamentum habent. Sunt autem in veteri teſtamento tria tantum loca, in quibus ad literam de Antichriſto ſermo eſt, Daniel. 7. 11. & 12. in novo autem Teſtamento ſex loca videntur eſſe potiſſima, Matt. 24. Marc. 13. Jo. 5. 2. Theſſal. 2. 1. Jo. 2. Apoc. 13. In quibus locis videndi ſunt omnes Patres, & ubicunque de die judicii ſeu de ſecũdo Chriſti adventu ſcribunt. Ex quibus varia loca indicavimus Diſp. præced. Sect. ult. & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos hujus temporis Sanderus lib. 8. de viſib. Monarch. & Bellarm. lib. 3. de Roma. Pontifice, Benedictus etiam Pererius lib. 14. & 15. in Danielem.

SECTIO I.

Utrum Antichriſtus ſit certus aliquis, ac determinatus homo.

PRimum omnium ſupponenda eſt ſignificatio, ſeu etymologia nominis *Antichriſti*, quod in Scriptura ſolum reperitur apud Joan. & per illud evidenter denotat hominem iniquum, hoſtem Chriſti, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1. can. c. 2. *Filioli noviſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, nunc Antichriſti multi facti ſunt;* & infra: *Quis eſt mendax, niſi is, qui negat quoniam Jeſus eſt Chriſtus, hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium;* & c. 4. *Omnis ſpiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichri-*

Vox Antichriſti quid denotet.

chriſtus. Et Ep. 2. *Qui non confitetur, Jeſum Chriſtum veniſſe in carne, hic eſt ſeductor & Antichriſtus*. Significat ergo hæc vox hominem Chriſto contrarium, & qui ejus fidem, ac religionem evellere conatur. Et hoc ſenſu utuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichriſto, loquuntur, univerſaque Eccleſia, & ipſa Græca compoſitio vocis hoc præſefert, quia vox ἀντὶ oppoſitionem ſignificat, ut notavit Damaſc. 4. de fide c. 27. dicens: *Veniet, non pro Chriſto, ſed adverſus Chriſtum, qua etiam de cauſa Antichriſtus dicitur*; & Hieron. Epiſt. 151. ad Algaſiam qu. 11. dicens: *Ipſe eſt enim univerſorum perditio qui adverſatur Chriſto, & ideo vocatur Antichriſtus*. Idem Auguſt. tract. 3. in 1. canon. Joan.

Ex hac ergo nominis etymologia, adjunctis prædictis teſtimoniis Joannis, exiſtimarunt aliqui Antichriſtum non fore certam aliquam, & determinatam perſonam: ſed ſignificare quemcunque hominem Chriſto contrarium, ut Julianum apoſtatam, Mahometem, Arium, Lutherum, & ſimiles. Quo ſenſu hæretici hujus temporis dicunt, Romanum Pontificem eſſe *Antichriſtum*, quamvis non ſit unus determinatus homo, ſed multi, qui in eadem ſede ſibi ſuccedunt. Quorum mendacium evidentibus demonſtrationibus convincunt authores nuper citati: nobis autem non eſt in hoc immorandum. Conſtabit enim manifeſte ex iis, quæ dicemus, nullam Antichriſti notam ſeu proprietatem in Romanum Pontificem convenire.

Secunda ſententia hic referri poteſt, nimirum Antichriſtum fore determinatam perſonam, non tamen hominem, ſed ipſum Dæmonem, vel fortaſſe Dæmoniorum principem apparentem in forma humana, non vera, ſed phantaſtica. Ita ſenſit Hippolyt. lib. de conſum. mundi. Alii vero dixerunt futurum eſſe Dæmonem, ſimul tamen verum hominem, ſcilicet incarnatum Dæmonem in vera humanitate. Quorum fundamentum non videtur fuiſſe aliud, niſi quia ea, quæ de Antichriſto dicuntur 2. ad Theſſal. 2. & præſertim eximia illa ſuperbia extollendi ſe *ſupra omne quod dicitur Deus, & ſe oſtentandi tanquam ſit Deus*, non poteſt de alio, quam de ipſo Dæmone exiſtimari. Hoc indicat Theodor. lib. 5. divin. decret. cap. de Antichriſto dicens: *Ante adventum Domini veniet, humanam naturam ſubiens, hominibus perniciosus, Deique adverſarius Dæmon, & ſicut olim hoc nomen, Deus, ſuffuratus id ſibi impoſuit, ita Chriſti Domini appellatione uſurpata omnes decipiet*. Citari etiam ſolet Ambroſ. 2. ad Theſſal. 2. ubi dicit Dæmonem ſub Chriſti nomine tempore Antichriſti conaturum homines adducere ad ſe adorandum. Et ſunt, qui exiſtiment Hieron. Daniel. 7. & Bedam Apocal. 13. indicare hanc ſententiam. Nam reprobantes præcedentem, dicunt futurum eſſe hominem, in quo Satanas habitaturus eſt corporaliter. Nam hoc dicendi genere ſolet vera incarnatio ſignificari, juxta illud ad Coloſs. 2. *In quo habitat plenitudo divinitatis corporaliter*.

Antichriſtus verus homo futurus. Dicendum vero eſt primo, Antichriſtum futurum eſſe verum hominem. Exiſtimo eſſe aſſertionem certam de fide. Primo ex 2. ad Theſsal. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum, & revelatus fuerit homo peccati*. Ubi ex ſententia omnium ſermo eſt de Antichriſto, qui homo a Paulo appellatur: non poſſet autem ita ſimpliciter vocari, niſi eſſet verus homo. Et ſimili modo ponderat pro hac veritate Hieron. illa verba Daniel. 7. *Et ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia*, ubi eſt ſermo de Antichriſto, qui dicitur futurus homo, oculos, & os habens. Et confirmatur ex verbis Chriſti Jo. 5. *Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis*. Ubi illæ voces *alius*, *& illum* evidenter alium hominẽ denotant: eſt autem ibi ſermo de Antichriſto, ut exponunt ibi Chryſoſt. & Cyrill. Damaſcen. & Hieron. ſupra citati. Iren. lib. 5. cap. 25. & Hilar. lib. 9. de Trinit. & lib. de unitat. Patris & filii, & Ambr. lib. de Spiritu Sancto cap. 14. & Theodor. lib. divinor. decret. cap. de Antichriſto. Secundo, quia ita docent omnes Patres citati, & alii, qui de Antichriſto ſcribunt, & hic eſt univerſalis conſenſus Eccleſiæ. Tertio confirmari poteſt, quia mors ſupponit veram vitam; ſed Antichriſtus vere morietur: ergo vivet etiam vera vita corporali hominis; erit ergo verus homo. Minor propoſitio conſtat ex Paulo 2. ad Theſſal. 2. dicente: *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui*. Interfectio enim veram mortem ſignificat. Quod ſi quis fortaſſe contra hanc rationem objiciat, Antichriſtum non eſſe moriturum, ex Apoc. 19. ubi de Beſtia, & Pſeudopropheta ejus dicitur: *Vivi miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis*. Reſpondetur primum etiamſi hoc admittamus, eandem eſſe argumenti vim, quia vivere vita humana, de qua ibi eſt ſermo, non conveniet niſi vero homini. Deinde dicitur cum Bed. Anſelm. & D. Thom. illos dici in Apocal. vivos detrudendos in infernum, non quia morituri non ſunt, ſed ut acerbitas pœnæ eorum ſignificetur. Vel melius fortaſſe eos vivos terra abſorbebit juſſu Chriſti, & ideo dicuntur deſcendere vivi: tamen interficientur intra ipſam terram, antequam perveniant ad gehennam, ſicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulenſ. Numer. 16. quæſt. 20. Atque huic ſimile argumentum eſt, quia humana origo, & generatio non eſt niſi veri hominis: oſtendemus autem in ſequenti Sectione ex ſanctis Patribus, Antichriſtum ducturum originem ex Judæis, & (quod mirum eſt) ipſemet Hippolytus docet futurum ex Tribu Dan, quod non poteſt conſiſtere cum ejus ſententia: niſi hoc intelligat ſolum ſecundum apparentiã, ideſt (hoc enim indicat) dæmonem formaturum in utero alicujus fœminæ (quæ originem ducat ex tribu Dan) humanum corpus, non verum, ſed apparens, atque ita naſciturum ex illa etiam phantaſtice, & ſecundum apparentiam, atque hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum eſt a ſenſu omniũ Patrum, & a veritate abſolutæ locutionis.

Secundo dicendum eſt, Antichriſtum non ſolum futurum verum hominem: ſed etiam veram humanam, perſonam propriam, & connaturalem humanitati: itaque non erit perſona dæmonis incarnata. Hanc concluſionem docuit expreſſe Damaſc. l. 4. c. 27. reprobans contrarium errorem: *Neque vero* (inquit) *quemadmodum Dominus humanitatem aſſumpſit, ita etiam diabolus homo efficietur*, (*abſit enim hoc*); *verum homo ex fornicatione parietur, atque omnem Sathanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis perverſitatem prænoſcens, Diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet*. Et eodem ſenſu loquuti ſunt Hieron. & Beda. Neque enim oportet, ut illud *corporaliter*, eodem ſenſu acceperint, quo Paulus: ſed uſi ſunt eo modo loquendi ad explicandum, eum eſſe futurum veluti proprium dæmonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculenter exponit Author lib. de Antichriſto inter opera Auguſt. tom. 9. neque Ambroſ. diſſentit, & Theodor. in eundem modum pie explicandus eſt. Ratio vero eſt, quia in primis probabilius eſt, fieri non poſſe, ut creatum ſuppoſitum alteri naturæ hypoſtatice uniatur, ut in ſuperiori tomo oſtenſum eſt. Deinde eſt certum, etiamſi hoc in ſe non implicet contradictionem, non tamen poſſe fieri virtute dæmonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculum & ſupernaturalem unionem in perſona dæmonis, cum illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignum conferre poſſit? Addo etiam neque ad pravos fines ipſius Dæmonis, neque ad omnem malitiam, quam in illum hominem effundet, aliquid conferre hujuſmodi unionem. Quia etiamſi fingamus humanitatem unitam hypoſtatice Angelo, non haberet natura angelica majorem virtutem in voluntatem humanam: neque alio modo poſſet illam ad malum vel bonum inducere, quam nunc poſſit, etiamſi in ſuppoſitis diverſis exiſtant: ergo quantacunque ſuperbia, vel malitia futura ſit in illo homine, & quantumvis a dæmone ſit decipiendus, ac regendus, non eſt ea de cauſa neceſſaria hypoſtatica unio.

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichriſtum non eſſe hominem formandum virtute dæmonis abſque humano ſemine ex ſola virgine, ſeu fœmina (ut quidam commenti ſunt, teſte authore lib. de Antichr. nomine Aug.) hoc enim erroneum eſt. Quia dæmon non habet virtutem ad formandum, & organizandum verum humanum corpus, & hoc facere ſine cauſis ſecundis eſt opus ſolius virtutis Dei, qui tantum in prima hominum creatione, & in Chriſti Domini conceptione ea uſus eſt. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione Antichriſti, impium ac ſtultum eſt: tribuere autem illud dæmoni, erroneum eſt. Quia eſt attribuere dæmoni divinam poteſtatẽ. Si quis autem diceret, Antichriſtũ gene- Antichriſti generatio & cõceptio, qualis.

Antichriſtus ſingularis quidam homo, Chriſti hoſtis acerrimus.

randum eſſe a dæmone ſuccubo, & incubo medio ſemine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impoſſibilem, neque erroneam.

Dico tertio Antichriſtum proprie,& juxta primævam impoſitionem hujus vocis ſignificare quendam certum, ac ſingularem hominem inſignem hoſtem, & adverſarium Chriſti. Eſt res certiſſima,& de fide. Cujus ſenſum his verbis recte explicuit Damaſcen.ſup. *Omnis qui filiũ Dei, ac Deum in carne veniſſe, ac Deum perfectum eſſe, atque hominem perfectum minime confitetur, Antichriſtus eſt. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichriſtus ille dicitur, qui ſub mundi cataſtrophem venturus eſt*. Itaque ſicut Chriſtus prius in lege promiſſus,certus, ac ſingularis homo exiſtit, quanquam ſecundum quandam participationem gratiæ, aut ſacerdotalis, vel regiæ unctionis, alii ſint *Chriſti* appellati, ita quidam eſt ſingularis homo Chriſti hoſtis omnium acerrimus, quem *Antichriſtum* appellamus, & de quo totus hic ſermo inſtituitur, qui ſecundum Domini adventum proxime antecedet, quamvis propter participationem,vel ſimilitudinem cum illo alii etiam *Antichriſti* dicantur. Et hoc modo explicata concluſio eſt expreſſa in Scriptura ſacra Jo. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo,illum accipietis*. Qui locus eſt probabilis propter authoritatem Sanctorum (quos ſupra citavi) tamen per ſe ſumptus non videtur cogere. Quia poſt Chriſtum plures fuere,qui ſua authoritate ſe Chriſtos finxerunt, & a Judæis recepti ſunt, ut patet ex Joſepho lib.2. de bello Judaico c. 6. alias 12. & lib. 20. Antiquit. c. 2. alias 4. & de Simone Mago legimus Act. 8. quod ſe Chriſtum finxerit, & a multis Judæis receptus ſit.Chriſti autem verba non ad unum tantum, ſed ad hos omnes applicari poſſunt, ut non ſingulariter,ſed indefinite intelligantur. Sed prior expoſitio (ut dixi) eſt verior. Quia unus eſt,quem Judæi expectant, & unus erit,quem omnes tandem recipient. Nam illi alii, qui ſe Chriſtos finxerunt, non ſunt ab omnibus Judæis recepti: ſed paucos quoſdam deceperunt. Expreſſiora vero teſtimonia ſunt 2. ad Theſſal. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum,& revelatus fuerit homo peccati,filius perditionis*:& infra:*Tunc revelabitur ille iniquus,quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui, cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ,in omni virtute, &c.*Ubi evidenter eſt ſermo de ſingulari perſona,& ideo in Græcis codicibus additur ſemper articulus, quo denotatur ſingularis perſona. Et idem colligere licet ex Danielis 7.11.& 12.& Apoc.13. ubi prædicitur quidam ſingularis Rex futurus, qui deſtruet alia regna, & Sanctos Dei crudeliſſime perſequetur: *Et extollet ſe ſupra omne,quod dicitur Deus*; quas prophetias de Antichriſto intelligũt omnes Patres ſupra citati, & non poſſunt de throno aliquo, vel hominum ſucceſſione intelligi, ſed de uno ſingulari homine. Dices: alia regna, quæ apud Danielem in quatuor beſtii, vel decem cornibus oſtenduntur, non ſunt ſingulares tantum perſonæ, ſed Monarchiæ cum multorum Regum ſucceſſione: ergo idem dici poterit de Antichriſto. Reſpondetur negando conſequentiam, tum quia ibidem dicitur, regnum Antichriſti cum ipſo eſſe extinguendum (ut infra videbimus);tum etiam quia opera, quæ ibidem prædicuntur de Antichriſto,non poſſunt niſi in unum ſingularem hominem convenire.Quæ omnia ex dicendis clarius conſtabunt. Et ſpecialiter cõfirmari hoc poteſt ex loco Apocal. 13. ubi deſcribuntur propriæ actiones,& mores illius beſtiæ,per quam Antichriſtus ſignificatur, qui habiturus dicitur proprium ac peculiare nomen. Iis enim ſignis, & notis ſolent indicari ſingulares & individuæ perſonæ. Non aperuit autem Joannes clare, quod ſit futurum proprium nomen illius hominis,ſed in ænigmate illud propoſuit dicens,in nomine ejus futurum numerum *ſexcentorum ſexaginta ſex*, id eſt, nomen illius componendum eſſe ex literis Græcis (Joannes n. Græce ſcripſit) quæ illum numerum contineant. Unde orta ſunt varia judicia,& divinationes illius nominis, quæ in prædictis authoribus videri poſſunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari,quoniam veriſſimam cenſeo ſententiam Iren. dicto lib. 5. nihil in hoc conſtanter affirmari poſſe.Quia multa excogitari poſſunt nomina, ſicut a multis excogitata ſunt, quorum literæ numerum illum contineant. Eamque ob cauſam Spiritus Sanctus ſub illo tantum ænigmate nomen propoſuit: quia ſciri noluit,donec prophetia eſſet impleta, quando id prodeſſe poterit ad ipſum Antichriſtum cognoſcendum. Ultimo, Antichriſtus, & ejus perſecutio propoſita ſunt in Scriptura, ut ſignum certum,quod præcedere debet ſecundum Chriſti adventum, ut patet 2. ad Theſſal. 2. *Rogamus vos, ut non cito moveamini, neque terreamini, quaſi inſtet dies Domini. Quia niſi venerit diſceſſio primum, & revelatus fuerit homo peccati, &c.* Sed ſi non eſſet Antichriſtus certus,& determinatus homo, nullum eſſet hoc ſignum: ergo.

Antichriſti nomẽ.

Neque contra hoc obſtat locus Jo. 1. can. c.4. *Omnis ſpiritus,qui ſolvit Jeſum,ex Deo non eſt,& hic eſt Antichriſtus*,& ideo cap.2. dixerat multos eſſe Antichriſtos. Nam ibi Joannes utramque ſignificationem hujus vocis ponit a Damaſceno indicatam. Sic enim ait cap. 2. *Audiſtis,quia Antichriſtus venit*,ubi Græce ponitur articulus ὁ, ut ſignificet, ſe loqui de ſingulari illo, ac proprio Antichriſto, qui ab initio Eccleſiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propoſitam. Deinde ſubjungit: *Nunc Antichriſti multi facti ſunt*, ſcilicet, ſecundum quandam participationem,& ſimilitudinem in ſpiritu contradicendi Chriſto, & diſcedendi ab illo.

Antichriſti multi quomodo.

SECTIO II.

Utrum Antichriſtus jam venerit, aut quando, unde, & ex quo genere expectandus ſit.

QUi non exiſtimant,Antichriſtum fore aliquam ſingularem perſonam, ſed aliquod imperium & ſucceſſionem hominum in illo regnantium, vel quemcunque inſignem hoſtem Chriſti, facile exiſtimant veniſſe Antichriſtum.Et ita ſentiunt omnes heretici hujus temporis fingentes ſpirituale Romani Pontificis imperium eſſe regnum Antichriſti. Ex iis vero,qui certam aliquã perſonam deſignant, non defuerunt,qui dicerent, Antichriſtum jam veniſſe, & quidam dixerunt illum fuiſſe Neronem, ut notavit Hieron. Dan. 11. & Severus Sulpitius lib.2. ſacræ hiſt. Quæ opinio (ut Aug. notavit 20. de Civit. c.19.) occaſionem ſumpſiſſe videtur ex verbis Pauli 2. ad Theſſal. 2. ubi loquens de Antichriſto ait: *Nam myſterium jam operatur iniquitatis*, quod videtur propter Neronem dixiſſe, qui tunc Eccleſiam perſequebatur, & tamen illum vocat *Antichriſtum*,qui jam operabatur:non poſſet autem operari,niſi jam exiſteret.Unde expreſſius Jo. 1. can. c. 4. dixit: *Antichriſtus jam in mundo eſt*.Quod ſi inquiras,quomodo Nero,qui jam fuit, perſequuturus ſit Eccleſiam in fine mundi. Reſpondent, vel ſuſcitandum eſſe,vel nondum eſſe mortuum. Ita refert Auguſt. ſupra: *Sed multum* (inquit) *mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio*. Quæ enim major temeritas excogitari poteſt, quã fingere, iniquum, ac crudelem Eccleſiæ perſecutorem divinitus ac miraculoſe vivum conſervari,& revera mortem non ſubiiſſe,quam omnes hiſtoriæ referunt? Aut vero damnatum jam hominem miraculoſe ſuſcitandum eſſe, ut iterum Eccleſiã divexet? Alii excogitarunt Mahometem fuiſſe Antichriſtum. Ita refert Clichtoveus in commentariis, Damaſc. lib.4. c.27. qui non audet definire, an falſa ſit hæc opinio,& affert plures conjecturas,quibus eam ſuadeat. Potiſſime ſunt,quia Mahometes in doctrina & moribus, fuit valde diſſimilis, atque contrarius Chriſto. Quæ ratio valde infirma eſt, tum quia communis fere eſt multis hæreticis,& apoſtatis,& non facile poteſt judicari,ex omnibus,qui hactenus Chriſto adverſati ſunt,quis fuerit illi maxime contrarius. Tum etiam quia ad oſtendendum aliquem eſſe Antichriſtum, non ſatis eſt, quod aliqua,vel multa judicia, eorum, quæ de Antichriſto dicta ſunt,in illum conveniant, ſi multa alia deeſſe reperiantur. Sed inquiunt,prædictum eſſe Apoc. 13. Antichriſtum futurum anno 666. ab adventu Chriſti: Mahometes autem eo anno exortus eſt, & ſectam ſuam diſſeminare cœpit. Reſpondetur, aſſumptionem eſſe falſam, quia in Apoc. nihil prædicitur de anno,in quo venturus eſt Antichriſtus: ſed ſolum prædicitur numerus continendus in elementis nominis ejus. Deinde quod ſubſumitur,etiam eſt incertum.Nam licet conſtet Mahumetanam ſectam cœpiſſe poſt 600. ann. Dom. tamen non conſtat,perveniſſe ad 666.annum. Nam potius chronographi referunt 623. anno prædicare ac regnare cœpiſſe Maho-

Mahometes non fuit Antichriſtus.

Mahometem, & ad ſummū 14. annis poſtea vixiſſe. Denique tempore Paſchalis ſecundi, (ut in actis ejus legitur) quidam Epiſcopus Florentinus auſus eſt affirmare, Antichriſtum ortum eſſe anno Chriſti milleſimo, & coacto concilio damnata fuit a Pontifice ejus ſententia.

Antichriſtus nondū venit.

Dicendum igitur eſt primo, Antichriſtum proprie dictum, & quem ſingulariter ſcripturæ prædicunt fore, nondum veniſſe, ſeu regnaſſe. Hanc concluſionem exiſtimo omnino certam, eamque docent omnes Patres hactenus citati, qui de Antichriſto ſcribunt, & quos ſtatim indicabimus. Ejus vero probatio pendet ex multis, quæ inferius dicenda ſunt de aliis ſignis, quæ diē judicii præcedent, qualia ſunt everſio Romani imperii, prædicatio Evangelii in univerſo mundo, adventus Eliæ, & Enoch, & alia ſigna, quæ in cœlo, & in elementis fient, & de ordine horum ſignorum inter ſe. Et ideo, ne confundamus ea, quæ de ſingulis dicenda ſunt, nunc ſolum probatur ex ordine regni Antichriſti ad alia regna, & ex brevi duratione, & extinctione perſonę, ac regni ejus, ac denique ex temporis brevitate, quæ intercedet inter ejus obitum, & diem judicii. Primum declaratur ex c. 2. & 7. Daniel. ubi juxta ejuſdem prophetæ interpretationem, per quandam ſtatuam habentem caput aureum, pectus argenteū, ventrem æneum, & tibias ferreas ſignificata ſunt quatuor imperia Aſsyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quæ eodem ordine ſibi ſucceſſerunt, quę etiam ſignificantur c.7. per quatuor beſtias. Poſtea vero prædicitur Romanum imperium dividendum in decem regna, quæ c. 2. ſignificantur per decem digitos, quos ſtatua habebat in tibiis, c. vero 7. per decem cornua, quæ ex quarta beſtia adnaſcebantur, quæ ſub eodem ænigmate prædicuntur Apoc. 13. Poſtmodum vero additur, poſt illa decem regna oriri aliud, quod per *cornu parvulum* Dan. 7. ſignificatur, & de eo dicitur, habiturum *os loquens ingentia*, & futurum majus cæteris, & facturum bellum adverſus Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichriſtum intelligunt, ut patet ex Hier. & Theodor. ibi, & Iren. dicto l. 5. contra hær. & Aug. 20. lib. de Civit. c. 23. Hinc ergo omnes colligunt, Antichriſti regnum eſſe poſtremum inter omnia temporalia regna, ſeu monarchias mundi, & ita poſt illud non deſcribitur in Daniele, neque in Apocalypſi aliud temporale regnum, quod illi ſuccedat, ſed judicium Dei, & ęternum regnum Sanctorum. Colligunt præterea, regnum Antichriſti non eſſe futurum, donec imperium Romanum in plura regna ſit diviſum, & extinguatur. Ex iis ergo concluditur ratio. Hactenus imperium Romanum non eſt prorſus extinctum: nam licet in plura regna ſit diviſum, adhuc tamen durat & nomen & dignitas Romani imperii. Rurſus nondum extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanum imperium diviſum eſt, invaſerit, ſibique ſubjecerit: ſignum ergo eſt, Antichriſti tyrannidem nondum incepiſſe. Hæc ratio pendet ex multis, quæ poſtea dicturi ſumus Diſput. 56. Sect. 2. & ideo ut ſit efficax, conjungenda eſt cum ſequenti.

Secundum argumentum ſumptum eſt ex eo, quod Antichriſti regnum breviſſimo tempore duraturum eſt. Ut enim colligitur ex Dan. 7. & 12. & ex Apoc. 11. 12. & 13. Antichriſti ſuprema poteſtas, ac monarchia tantum per tres annos, & dimidium durabit. Loquor autem de monarchia, & ſuprema poteſtate, quia, ut ibidem dicitur: *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem*, quam (ut infra dicemus) paulatim acquiret partim divitiis ac muneribus, partim vi, & fraude.

Monarchiæ Antichriſti duratio.

Quantum vero temporis in augenda ſtabiliendaque monarchia ponere debeat, non mihi conſtat: quia neque ex prædictis locis ſatis colligitur, neque videtur admodum veriſimile, brevi tempore trium annorum cū dimidio hæc omnia eſſe perfecturum. Illud ergo ſolum eſt certum, ad ſummum permanſurum in throno ſuo tribus annis cum dimidio, ſtatimque & ipſum interficiendum, & regnum ejus evertendum. Aſſumptum probatur ex prædictis locis. Nam Dan. c. 7. loquens de regno Antichriſti ait: *Et tradetur in manu ejus, uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, ideſt per annum, & duos alios annos, & dimidiū anni; ita enim per ænigma loquutus eſt Propheta ad celandam prophetiam; & eodem uſus eſt Jo. Apoc. 12. quod repetens Dan. cap. 12. ita explicat: *A tempore, cum ablatum fuerit juge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille, ducenti nonaginta*. Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tempus computari ab eo tempore, ſeu ſtatu, in quo Antichriſtus principatum orbis jam obtinebit, antea enim non ceſſabit ſacrificium juge. Addit vero in hoc poſteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio ſupra dictis, ut denotet tempus illud fore præciſum, ac omnino definitum, quamvis juxta communem loquendi modum præſcribatur certus annorum numerus, etiamſi pauci dies ſuperſint, deſintve. Et eodem modo dixit Jo. Apoc. 11. *Civitatem ſanctam conculcabunt menſibus quadraginta duobus*, qui conficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit autem 12. dies, quia non complent menſem, & ita non cōputantur in numero illo perfecto. Subdit vero de Elia, & Henoch: *Et prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta*. Quia videlicet tempus prædicationis eorum 30. diebus brevius erit. Et ſimiliter c. 13. *Data eſt ei poteſtas facere menſes* 42. In quo etiam videtur indicari hoc tēpus futurum integri regni, & poteſtatis Antichriſti. Nec poſſunt hæc loca improprie exponi, ut numerus certus ponatur pro incerto. Tum quia (ut dixi) ille præciſus modus numerandi non ſolum annos, & menſes, ſed etiā dies, & ſemper cum eadem proportione, aperte indicat, definiri tempus. Tum etiam, quia nunquam per hujuſmodi numeros tam varios ſolet in Scriptura ſignificari indefinite aliquis incertus numerus, præſertim cum non ſolum numeri perfecti, ſed etiam imperfecti addantur. Tum etiam quia in aliis Scripturæ locis ſemper indicatur, illud tempus fore breviſſimum *propter electos*, ut dicitur Matt. 24. & ideo Apoc. 12. & 20. *modicum tempus* illud appellatur. Unde Patres omnes & verbis Scripturæ, & iis rationibus adducti hujuſmodi futurum eſſe exiſtimant tempus perſecutionis Antichriſti, & addunt cōgruentiam: ut ſicut Chriſtus tribus annis cum dimidio prædicavit, ita eodem fere tempore Antichriſtus Eccleſiam Chriſti perſequi permittatur. Ita fere Hieron. & Theod. in Dan. Anſelm. Bed. Rupert. & alii in Apoc. Iren. Auguſt. Cyrill. & alii ſupra citati. Jam vero, nullum hactenus extitit imperium univerſale, quod alia regna ſibi ſubjugarit, & tantum per tres annos cum dimidio duraverit. Imo neque de Rege aliquo hoſte Chriſti, & perſequutore Eccleſiæ, qui hactenus fuerit, id poterit vel probabiliter affirmari, ut ex omnibus hiſtoriis conſtat; quin potius nulla hucuſque extitit perſecutio in Eccleſia tam acerba, quam futura eſt perſequutio Antichriſti, ut poſtea videbimus; ergo.

Tertium argumentum eſt, quia ſtatim poſt interitum Antichriſti futurus eſt ſecundus Chriſti adventus, dieſq; judicii, ut omnes citati Patres docēt ex Paul. 2. ad Theſs. 2. dicente: *Niſi venerit diſceſſio primum, & revelatus fuerit homo peccati*. In quo non ſolum ſignificat ſecundum Chriſti adventum non eſſe futurum antequam Antichriſtus veniat: ſed etiam ſtatim poſt illum eſſe futurū, atque adeo tunc vere timeri poſſe, *quaſi jam inſtet dies Domini, quando revelatus fuerit homo peccati*. Unde infra ſubdit, quod quando Chriſtus veniet, deſtruet Antichriſtum illuſtratione adventus ſui. Unde multi colligunt ipſomet adventu Chriſti eſſe Antichriſtum interficiendum, de quo poſtea dicemus. Præterea Chriſtus Dominus Matth. 24. poſt prædictam Antichriſti perſecutionem, ſubdit proxima ſigna judicii & adventus ſui: *Statim* (inquit) *poſt tribulationem illorum dierum, ſol obſcurabitur*, &c. & infra: *Et tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli*. Et ideo etiam Dan. 7. poſt illa verba: *Et tradentur in manu ejus uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, ſubditur: *Et judicium ſedebit, ut auferatur potentia & conteratur, & diſpereat uſque in fin.* Quibus verbis non ſolum ſignificatur, judicium futurum ſtatim poſt Antichriſtum: ſed etiam ad hoc ſtatim futurum, ut auferatur ejus potētia, ejuſque perſecutio ceſset. Nam (ut Chriſtus dixit,) *Propter electos breviabuntur dies illi*; & inferius expreſſius dicit Daniel: *Ecce cornu illud faciebat bellum adverſus Sanctos, & prævalebat eis, donec venit antiquus dierum, & judicium dedit Sanctis excelſis*; & in Apoc. c. 11. idem aperte dicitur, ut in ſequentibus latius exponemus. Et hoc idem docent Sancti, vel hæc loca exponentes, vel de mundi conſummatione ſcribentes, Iren. Hyppol. Auguſt. &c. Hinc ergo evidenter concluditur, Antichriſtū nondum præteriiſse, cum

cum

cum judicium nondum factum ſit. Convincitur etiam, nondum regnare cœpiſſe: imo nec natum eſſe. Quia ex ſignis, & rebus revelatis, quæ debent præcedere judicii diem, fere evidenter conſtare poteſt, longiori tempore diſtare judicium, quam Antichriſtus victurus ſit, vel naturaliter vivere poſſit.

Objectio. Dices: quantum igitur temporis intercedet inter mortem Antichriſti, & judicium, ſeu adventum Chriſti.

Reſponſ. Reſpondeo primum, illud tempus futurum breviſſimum, & hoc nobis ſatis eſſe ad vim rationis factæ. Nam licet intercedant aliqui dies v. g. decem, aut viginti, vel etiam annus integer, eadem eſt prædictæ rationis efficacia. Conſiderato autem modo loquendi Scripturæ, vix exiſtimari poteſt, illud tempus fore diuturnius. Deinde multi colligunt ex Dan. 12. tempus illud futurum 45. dierum, quos Deus concedet hominibus ad agendam pœnitentiam poſt mortem Antichriſti. Nam poſtquam Daniel dixerat, perſecutionem Antichriſti duraturam 1290. diebus, ſubdit: *Beatus, qui expectat, & pervenit uſque ad dies* 1335. ubi adduntur prædicti dies propter dictam cauſam, ut notant Hieron. Theodor. & alii. Anſelm. vero in Elucid. ponens tantum 40. dies, perfectum numerum poſuit omiſſo imperfecto: nam 2. ad Theſſal. 2. quadraginta quinque dies poſuit, ſicut etiam Bed. Apoc. 8. At vero hæc communis ſententia dubia eſt, eo quod Ezech. 39. poſt diſtinctionem & cladem Gog, & Magog, ſeptem menſes, vel etiam ſeptem anni futuri eſſe ſignificantur. Propter quod Lyran. ibi, & Dan. 12. exiſtimat, illos dies apud Dan. non proprie ſumi, ſed metaphorice, diem pro anno uſurpari. Sed hoc eſt incredibile contra communem expoſitionem, & contra proprietatem verborum ſacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam ibi numerus menſium per numerum dierum declaratur. Alii negant Danielem loqui de die judicii futuro poſt illum numerum dierum. Sed eadem facilitate negari poteſt, Ezechielem loqui de morte Antichriſti, ſed de aliis principibus, ejus miniſtris, & exercitibus ejus, qui fortaſſe interficientur aliquibus menſibus ante Antichriſtum. Aut certe per metaphoram dicamus ſignificatam eſſe acerbitatem illius ſtragis. Eſt ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Unde ſatis conſtat, quid reſpondendum ſit interroganti, quando venturus ſit Antichriſtus. Dicendum eſt enim tam incertum hoc eſſe, quam eſt incertum, quando futurus eſt dies judicii, ſolumque affirmari poſſe, futurum prope diem judicii.

Dubium. Quæri vero hic ulterius poteſt, unde venturus, ſeu ubi ſit naſciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hæc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicũt naſciturum Babylone, ut Author operis de Antichriſto, nomine Auguſt. & Hieron. Dan. 11. & Anſelm. in Elucidar. Lactant. vero l. 7. c. 17. dicit oriundum ex Syria. Rurſus affirmant generandum eſſe ex fornicatione, Damaſc. ſupra, & Anſelm. Tandem docent generandum eſſe ex Judæis parentibus, & multi affirmant futurum ex Tribu Dan, ita interpretantes prophetiam illam Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita*, & illud Jerem, 8. *ex Dan audivimus fremitum equorum*. Et propter hanc cauſam exiſtimant Joan. in Apoc. c. 7. omiſiſſe Tribum Dan, in odium nimirum Antichriſti. Atque ita ſentiunt Iren. & Damaſc. locis citatis, Beda, Rupert. & Anſelm. Apoc. 7. Theodor. qu. 109. in Geneſ. Ambr. lib. de benedictionib. Patriarch. c. 7. Auguſt. lib. qu. in Exod. qu. 22. & in tract. de benedict. Patriarchæ Jacob (qui nomine ejus circumfertur tomo 3.) Proſper in dimidio temporis c. 9. Gregor. 31. Moral. c. 18. Eucher. & alii, quos refert Lipomanus in catena ſuper Geneſim. Hæc vero omnia incerta ſunt, cum neque ex ſcriptura, neque ex alia divina revelatione nobis tradita, ſufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia veriſimillimum eſt, futurum ſcilicet Antichriſtum Judæum & origine, & profeſſione, ut præter citatos affirmant Hieron. Daniel. 11. Ambroſ. 2. ad Theſſal. 2. qui aperte dicit, Antichriſtum futurum circumciſum, & Severus Sulpit. lib. 2. Dial. ait, illum imperaturum, ut omnes circumcidantur. Conjectura autem eſt, quia (ut infra oſtendimus) ipſe in principio ſuadebit Judæis ſe eſſe Meſſiam, ipſiq; eum recipient juxta illud Jo. 5. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum recipietis*. Nam ut ait Paul. 2. ad Theſsal. *Quia veritatem recipere noluerunt, mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio*: non eſt autem

Antichriſtus & genere & profeſſione Judæus.

veriſimile recepturos Judæos in Meſſiam niſi Judæum hominem, & circumciſum. Ex qua autem Tribu futurus ſit, incertum eſt, tum quia locus ille Gen. ad literam de Samſone explicatur a Hier. in traditionibus Hebraicis, quia revera ibi Jacob non videtur mala, ſed bona potius prædicere. Tum præterea quia tempore Antichriſti tam confuſæ erunt tribus Judaicæ, ſicut nunc ſunt. Unde vix poterit hominibus conſtare, ex qua tribu ortus ſit. Atque ideo credibile eſt, quod ait Cyril. Jeroſol. cat. 15. ſtudioſiſſimum futurum Antichriſtum templi Jeroſolymitani, *ut ipſe de progenie David eſſe videatur, qui templum, olim a Salomone extructum, ipſe ſit ædificaturus*, ut nimirum pro Meſſia haberi, ac recipi poſſit. An vero naſciturus ſit, ex impuro, atque illegitimo thoro, magis incertum eſt: facile tamen credi poteſt tam iniquum hominem, tamque Chriſto contrarium, turpiſſimam habiturum originem, & ſicut Chriſtus de puriſſima Virgine conceptus eſt, ita illum ex impuriſſima fœmina fore generandum. Atque ex iis omnibus confici poteſt nova ratio ad oſtendendum nõdum Antichriſtum veniſſe. Quia nullus Judæus homo, quique a Judæis pro Meſſia ſuſceptus ſit, temporale regnum obtinuit, aut Jeroſolymitanum templum inſtaurare potuit. Ac ſimiles rationes ſumi poterunt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac perſecutione Antichriſti dicturi ſumus.

Una vero objectio ſupereſt ſolvenda, quæ ſuperius indicata eſt, ex Paulo 2. ad Theſſal. 2. dicente de Antichriſto: *Myſterium jam operatur iniquitatis*. Nam ſi jam tunc operabatur: ergo jam erat. Unde & Jo. 1. can. c. 4. ait, *in mundo eſt*. *Objectio.* Reſpondetur ex ipſo contextu evidenter conſtare mentem Pauli. *Reſponſ.* Nam, ut Theſſalonicenſes liberet metu inſtantis judicii, docet eos, prius venturum Antichriſtum, qui nondum venerat. Cum ergo ait, *Myſterium jam operatur iniquitatis*, non loquitur de perſona Antichriſti: ſed de membris ejus, ut ſunt hæretici, & tyranni, qui eodem ſpiritu aguntur, & jam tunc operabantur, quo ipſa perſona Antichriſti regetur. Et eodem modo ait Joannes, Antichriſtum jam veniſſe ſecundum eam participationem, ratione cujus *Antichriſti* vocantur omnes illi ſimiles, ſeu (quod idem eſt) dicitur veniſſe non in perſona, ſed in ſpiritu. Sicut Matth. 17. dicit Chriſtus, veniſſe Eliam, quia Joannes Baptiſta venerat *in ſpiritu* ejus. Ita exponunt ſuper hæc loca Chryſoſt. Ambr. Auguſt. & alii Græci, Latinique, & Hieron. dicta qu. 11. ad Algaſ. & Auguſt. 20. de Civit. c. 19. D. Thom. ſupra qu. 8. art. 8. ac fere alii Patres ſupra citati.

SECTIO III.

Quales ſint futuri Antichriſti mores.

Oſtendimus, proxime ante judicium venturum quẽdam hominem ſingularem hoſtem Chriſti, & Sanctorum ejus, ſupereſt, ut mores, doctrinam, ac perſecutionem ejus exponamus. Ut autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ ejus initium ſumendum eſt.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio ſuæ conceptionis ita fore a dæmone poſſidendum, ut omni ejus malitia repleatur. Quo certe modo intelligũt, quod Paul. 2. ad Theſs. 2. dicit *adventum ejus eſſe ſecundum operationem Satanæ*, quocirca eum vocat *hominem peccati*, ideſt, *diaboli* (ut Sedulius exponit), non quod a diabolo generandus ſit: ſed quia omnem operationem diaboli in ſe ſuſcipiet, ut ibi ait Theod. & Oecumen. ibi aſſerit, Antichriſtum obſidendum, regẽdumque a Satana; & hæc ſententia eſt Anſelm. in Elucid. & Auguſt. ſeu Raban. citato lib. de Antichriſto. Eſt tamen ſano modo intelligẽda. Nam in primis (ut ex ſuperioribus conſtat) dæmon non efficiet conceptionem Antichriſti: operabitur autẽ (quantum in ſe erit) commovendo humores, & applicando agentia, & materiam, ut fiat temperamentum illius hominis maxime proportionatum, atq; propenſum ad vitia. Quod non alia ratione aſſeritur, niſi quia talis futura eſt vita Antichriſti, ut videatur Deus, omnem licentiam dediſſe dæmoni, ut totam ſuam malitiam, ac potentiam in illum exequatur. Et quia ille homo futurus eſt in omnibus maxime contrarius Chriſto, & ideo ſicut Chriſtus opera Spiritus ſancti conceptus eſt, ita in Antichriſti conceptione ſpiritus dæmonis eam præſtabit operam, quam ſuo modo poteſt, & hoc fortaſſe ſenſu Hier. Iſa. 16. dæmonem appellat *patrem Antichriſti*. Deinde obſervandum eſt non eſſe anticipandum Antichriſto uſũ ratio-

Antichriſtus ab initio cõceptionis ſuæ a dæmone obſidendus quomodo.

rationis, ut eo ſenſu intelligatur replendus ab infantia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio non poteſt fieri ſine miraculo, quod nulla ratione fingendum eſt ſine fundamento, & ad finem pravum. Dici ergo poteſt replendus ab infantia dæmonis malitia, quia ſtatim tradetur poteſtati dæmonis, ita ut dęmon intelligat ſibi permitti a Deo, ut omnibus modis eum tentet & ad malum inducat, & ideo ita illum etiam in infantia circumveniet, & omnes ejus motus, actuſque diriget, ut ſemper fiat proclivior, & facilior ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum eſt, eſſe obſidendum a dęmone, non quod judicio privandus ſit, & libertate (ſicut ſolent arreptitii cogi, aut dementari a dæmone) alias non peccaret in actibus ſuis, quod eſt aperte contra Paulum, & alia Scripturæ teſtimonia. Sed dicitur obſidendus a dæmone, quia ſemper, & in omnibus eum diriget, & gubernabit ab infantia ſua. Quo ſenſu dixit Damaſc. lib. 4. cap. 27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis perverſitatem prænoſcens, diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet.*

Secundo, poſtquam ad uſum rationis pervenerit dicunt aliqui ſcriptores (ut Anſelm. in Elucid. & Author lib. de Antichriſto inter opera Auguſt.) educandum eum fore in Corozaim, & Bethſaida. Quod ubi legerint, aut quo fundamento dixerint, me latet. Fortaſſe moti ſunt, quia illæ civitates maximæ incredulitatis, & obſtinationis incuſatæ a Chriſto ſunt: ſed hoc fundamentum nullius roboris eſt. Damaſc. quidem dicto c. 27. ſolum dicit, clam eſſe educandum. Quidquid vero ſit de loco, & modo educationis ejus, omnes tamen docent, a principio eſſe imbuendum omnibus iniquis moribus, ac pravis artibus, & a maleficis & ariolis inſtruendum, & præſertim aſtutia dæmonis. De quo Cyril. Jeroſ. cat. 15. *Inducet* (ait) *quemdam magum hominem* (ſic vocat Antichriſtū) *veneficiis, & incantationibus, & malis artibus inſtructiſſimum.* Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, *ut omnes, qui ante illum improbi, & impii fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidiariam, præfractam, immiſericordem, & variam.* Quæ omnia in divinis literis magnum fundamentum habent. Primum, quia illa epitheta, 2. ad Theſſ. 2. *Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ, in omni ſeductione iniquitatis:* & illud Dan. 8. *Cum creverint iniquitates, conſurget Rex impudens facie:* hæc, inquam, & ſimilia indicant ingentem malitiam, & corruptiſſimos totius vitæ mores, adeo, ut aliqui ſentiant, nunquam eſſe bene moraliter operaturum. Quod licet ſit incertum, tamen non eſt incredibile. Deinde, quia expreſſe prædicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia, quæ ſunt fontes aliorum. Primum, ac præcipuum eſt ſuperbia, de qua dicitur 2. ad Theſſal. 2. *Extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus*; & Dan. 7. *Sermones contra excelſum loquetur, & putabit, quod poſſit mutare tempora, & leges*; & c. 9. *Cor ſuum magnificabit*; & c. 11. *Et faciet juxta voluntatem ſuam Rex, & elevabitur, & magnificabitur adverſus omnem Deum, & adverſus Deum Deorum loquetur magnifica.* Propter quæ Greg. l. 4. Ep. 38. *Regem ſuperbiæ*, Antichriſtum vocat, indicans, eum in hoc vitio poſſe fere cum Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis perventurum eum ad ſuperbię faſtigium, præſertim tunc, cum rebus omnibus potitus fuerit, antea vero totum vitæ ſuæ curſum ad eam gloriam obtinendam eſſe inſtituturum. Unde Auguſt. tr. 29. in Jo. conferens, atque conjungens illa verba Chriſti: *Qui a ſemetipſo loquitur, propriam gloriam quærit*, cum illis: *Alius veniet in nomine ſuo, & hunc ſuſcipietis*, dicit, eū, qui veluti per antonomaſiam gloriam propriam quærit, eſſe Antichriſtum: *Qui gloriam nominis ſui quæſiturus eſt, inflatus, non ſolidus, non ſtabilis: ſed utique ruinoſus, in quo injuſtitia eſt, non veritas.* Tribuitur præterea illi Dan. 11. *quod erit in concupiſcentiis fæminarum, quod Deum patrum ſuorum non reputabit*: deniq; *quod omnia faciet juxta volūtatem ſuam*: ut omittamus homicidia, & crudeliſſimam tyrannidem, de qua poſtea dicendum. Erit ergo omnium hominū iniquiſſimus. Propter quod, *Caput iniquorū* dicitur, ut ſupra dixit D.Th. q. 8. a. 4. An vero idolorum etiam cultor futurus ſit, dicemus ſect. ſeq.

Mores Antichriſti quales.

Ex iis autem colligunt aliqui, paulo poſtquam cœperit Antichriſtus ratione uti, ab Angelo cuſtode deſertum iri, propter nimiam ejus malitiam, & pronitatē ad malum. Quam ſententiam tribuit D.Th. Viguerius in inſtitut. c. 21. §. 3. Verſ. 3. Ego vero in D.Th. id non reperi. At Antonin. 4. p. tit. 13. c. 4. §. 3. ſic inquit: *Quamvis Angelus bonus ei non ſubtrahetur ad cuſtodiam: tamen poſtquam incipiet malitia uti, nullum effectum cuſtodiæ in eum exercebit, eo obſtinato.* Itaque non eſt veriſimile, eſſe deſerendum ab Angelo cuſtode, quantum eſt (ut ſic dicam) ex parte Angeli, quia ſemper paratus erit ad cuſtodiendum illum, & ad ſuggerēdum bona, & avertendum a malis. Quia quamdiu ille eſt viator, commiſſus erit curæ, & cuſtodiæ ſui Angeli. Item quia neque exiſtimādum eſt, Deum illi denegaturum gratiam ſuam ſufficientem, & neceſſariam, quantum eſt ex parte Dei, ſeu (quod idem eſt) ſi ipſe impedimentum non poſuerit. Eſt autem veriſimile tantam fore Antichriſti malitiam, ac tam frequentem uſum operandi, & cogitandi mala, tantamque cum dæmone familiaritatem, & conjunctionem, ut vix unquam det locum alicui bonæ inſpirationi, aut effectui ſpirituali Angelicæ cuſtodiæ, aut divinæ gratiæ.

Antichriſtus ſimulator, & vafer.

Tertio obſervant Patres, præſertim Cyril. Jeroſolym. cat. 15. & Damaſc. dicto c. 27. & Hippol. in l. de conſo. mun. licet ab ineūte ætate Antichriſtus flagitioſiſſimus futurus ſit, ac crudeliſſimus: tamen in principio ſimulaturum, & boni ſpecimen præbiturum, ut Judæos poſſit decipere, & paulatim regnum tyrannice occupare. Conſtat enim ex ſententia horum Patrum, & reliquorum, quod licet Antichriſtus non mittetur a Deo: venire tamen permittetur, ut Aug. loquitur tr. 29. in Jo. in fine, ſic tacite exponens illud 2. Theſſal. 2. *Mittet illis Deus operationem erroris*, ideſt venire permittet. Interdum enim ita ſcriptura loquitur de permiſſione, ac ſi res a Deo fieret, ut declaret (quaſi per exaggerationem) juſtitiam, & vindictam Dei, & infallibilitatem effectus, qui conſequetur. Hoc ergo ſenſu mittetur Antichriſtus, ſeu veniet, ut Judæos decipiat in pœnam incredulitatis ſuæ, ut inſinuavit Chriſtus illis verbis: *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Quod clarius explicuit Paulus citato loco, ut ibi notarunt omnes interpretes, & Hieron. dicta qu. 1. ad Algaſ. & Iren. dicto lib. 5. contr. hæreſ. Gregor. 13. moral. cap. 10. & Hilar. canon. 25. in Matt. Cum ergo hoc ſit futurum primum, ac præcipuum Antichriſti inſtitutum, ut Judæos fallat, eiſq; perſuadeat ſe eſſe Chriſtum, & Meſſiam, non eſt dubium, quin aliquo ſaltem tēpore ita ſit mores ſuos ſimulaturus, ut facilius poſſit Judęos decipere, & ab eis ſuſcipi, credique Meſſias. Oſtendet ergo ſe benignum, & humanum (ut Cyril. Jeroſol. dicit) & bonitatis ſpeciem præ ſe feret (ut ait Damaſc.) & quoniam ipſi regem temporalem, bonaq; temporalia præcipue ſperant, in iis elargiendis maxime ſe liberalem oſtendet, iis enim rebus abūdabit, ut infra videbimus. Adjunget etiam aliqua ſigna, de quibus poſtea etiam dicturi ſumus; atque iis modis tandem efficiet, ut a Judæis pro Meſſia recipiatur: *Cum autem rerum potitus fuerit* (inquit Dam.) *omnem ſuam perverſitatem depromet.* Quæ omnia, ſuppoſito prędicto fundamento per ſe ſunt credibilia, & ex iis, quę dicemus, veriſimiliora fient.

Atque ex iis colligi poteſt una ex potiſſimis cauſis, ob quas Deus permiſſurus eſt, ut dæmon in illum hominem tantam habeat poteſtatem, ut ad omnem iniquitatem, & deceptionem eo quaſi organo proprio uti poſſi. Cauſa enim erit ad convincendam Judæorum perfidiam, ut qui verum Chriſtum, honeſtiſſimoſque illius mores, & veriſſima, ſtupendaque miracula revereri, & ſectari noluerūt, falſum Chriſtum, falſaque miracula ſuſcipiāt, & improbiſſimos mores imitentur. Permittet etiam hoc Deus ad oſtendendam gratiam ſuam, & benigniſſimam providētiam erga homines, ut hoc exemplo conſtet, quanta ſit hominis fragilitas, quantaque dęmonis efficacia ad ſuperandum illum, ſi Deus permiſiſſet. Item ex illius hominis perverſitate, & malitia ſumet Deus occaſionē exercendi Sāctos ſuos, & illuſtriſſimas victorias per illos obtinendi, ut recte dixit Hippol. l. de conſum. mundi, & inferius latius dicturi ſumus. Tandem Iren. l. 5. c. 29. ſic inquit: *Propter hoc in beſtia veniente recapitulatio ſit univerſæ iniquitatis, & omnis doli, ut in ea confluens, & concluſa omnis virtus apoſtatica, in caminū mittatur ignis.*

SE-

SECTIO IV.

Quæ ſit futura Antichriſti doctrina, & modus ſuadendi illam.

QUæſtio hæc ſolum intelligitur de doctrina, quæ in divinarum rerum cognitione, ſeu fide conſiſtit,& fundamentum eſt religionis,divinique cultus. Nam de aliarum rerum ſententia,& cognitione nihil nobis eſt de illo revelatum, neque ad inſtitutum noſtrum quicquam ſpectat. Duo autem inquiri poſſunt. Primum quid revera ipſe ſentiet de Deo,ac rebus aliis,quæ ad ſalutem animæ pertinent.Secundo,quid exterius docebit,ac perſuadere conabitur. Dicemus autem prius de hac poſteriori parte,quia illa poterit eſſe hominibus notior: ex deciſione vero ejus aliquid poſtea de priori conjectabimus.

Primum igitur,ac veluti fundamentum doctrinæ Antichriſti erit, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum non fuiſſe verum Meſſiam, neq;filium Dei,neque hominum ſalvatorem, & conſequenter totã ejus religionem, & ſacramenta eſſe vanã ſuperſtitionem,& e contrario Moyſis legem eſſe ſervandam,circumciſionẽ retinendam,&c. Hæc omnia colliguntur primo ex ipſo nomine Antichriſti. Ideo enim ſic per antonomaſiam appellatus eſt, quia potiſſimum ejus inſtitutum erit,Chriſtum negare, & e medio tollere. Quod plane docuiſſe videtur Jo. 1. can. c. 1. dicens: *Quis eſt mendax,niſi qui negat Jeſum Chriſtum,& hic eſt Antichriſtus?* Et in Græco ponitur articulus, ὁ,quo ſignificatur hoc fore potiſſimum dogma & inſtitutum illius,qui proprie *Antichriſtus* appellatur. Secundo hoc probatur ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, quod Antichriſtus primum omnium incipiet doctrinam ſuam Judæis ſuadere, ut ab eis pro Meſſia recipiatur: ergo neceſſe eſt,ut prius ſuadeat,nullum alium eſſe verum Chriſtum, ſeu Meſſiam. Hoc quoque ſignificavit Chriſtus Matt.24.ubi de temporibus Antichriſti loquẽs,nos monet: *Si quis nobis dixerit,Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere.Surgent enim pſeudo chriſti,& pſeudo prophetæ.* Significat ergo Antichriſtum negaturum verum Chriſtum,& alium falſum introducturum. Tertio ex effectibus idem conſtat. Nam hac de cauſa faciet bellum adverſus Sanctos,& Eccleſiã Chriſti oppugnabit,& univerſa Sacramenta,ac juge ſacrificium auferet(ut conſtat ex Daniel. 7. 11. & 12. & infra ſect. 6. latius explicabimus);ergo ſignum evidens eſt odio habiturum Chriſtum, eumque præcipue,& totam ejus religionem eſſe everſurum. Et hinc e contrario facile credi poteſt inſtauraturum Moſaicas cæremonias, ſaltẽ in principio,cum ſuos inſtillare genti ſuæ errores cœperit. Quia nulla alia ratione poterit eis melius perſuadere,ſe eſſe Meſſiam,cum illi exiſtiment legem Moyſis eſſe perpetuo duraturam. Unde Gregor.lib 11.Ep.3.eos,qui docent,legis cæremonias eſſe obſervandas, Antichriſti prædicatores vocat: *Nam ille (inquit) judaizare populum compellet,ut exteriorem ritum legis revocet, & ſibi Judæorum perfidiam ſubdat.* Similia docet Hippol. dicta orat. de conſum. mun.Hieron.Dan.11.Auguſt.20.de Civit.c.8.Chryſoſt. & alii Græci.2.ad Theſſal.2.circa illa verba, *Niſi venerit diſceſſio primum*, ubi per *diſceſſionem* apoſtaſiam a Chriſto interpretantur, & intelligunt, ea voce ſignificari ipſum Antichriſtum. Quia erit multis cauſa recedendi a Chriſto, & quia hoc erit potiſſimũ ejus inſtitutum.

Secundo dicendum eſt,Antichriſtum in initio doctrinæ ſuæ perſuaſurum Judæis ſe eſſe Meſſiam in lege promiſſũ.Excluſo enim vero Meſſia,nihil ei reſtabat aliud, neque de ejus ſuperbia, & ambitione aliud ſperari poterat, quam ut ſe Meſſiam ſimulet. Hoc intelligunt Patres ſignificaſſe Chriſtum illis verbis. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Quanquam enim videatur ſermo conditionalis, tamen ab omnibus Patribus ſupra citatis intelligitur eſſe abſoluta prophetia de Antichriſto, ita ut illa particula,*ſi*,poſita ſit pro,*cum*,vel,*quando*. Deinde idem ſignificatur in verbis illis Matth.24.*Si dixerint vobis,ecce hic eſt Chriſtus,aut ecce illic*, ut notat Cyrill. Jeroſ. dicta cat. 13. dicens venturum Antichriſtum *ſe ipſum Chriſtum vocantẽ, ac per hanc Chriſti appellationẽ Judæos,qui venturum expectant, decipientem*: & infra: *Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens, temperantiam, atque humanitatem ſimulabit,ſigniſque, & portentis magica impoſtura decipiet Judæos,tanquam is eſſet Chriſtus ab illis expectatus.* Addit etiam Ambroſ. l. 10. in Luc.c. de ſigno appropinquantis deſolationis, quod *erit etiam ex Scripturis diſputans ſe eſſe Chriſtum.* Denique reliqui omnes,qui de Antichriſto ſcribunt, præſertim Irenæus,Hippol.& Hier. dicunt eſſe ſuſcipiendum a Judæis ut verum Meſſiam, & hoc eſſe futurum initium tyrannidis ejus; ergo.

Tertio dicendum eſt,Antichriſtum docturum,ac perſuaſurum hominibus,ut credant,nullum eſſe verũ Deum præter ſeipſum: veriſimile autem eſt,non eſſe hoc docturum,donec rerum omnium potiatur.Prior pars probatur ex Paulo 2.ad Theſſal.2.*Extolletur ſupra omne,quod dicitur Deus,aut quod colitur,ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe,tanquam ſit Deus*, ſeu (ut habent Græci codices, & aliqui Latini) *oſtendens ſe quaſi ſit Deus*; igitur inducet homines ut ſe tantum venerentur, & recognoſcant ut Deum,&,ut excellentiorem,ac potentiorem omni illo,qui hactenus nominatus eſt Deus.Hoc enim eſt *extollere ſe ſupra omne, quod dicitur Deus*, ut ibi exponunt Chryſoſt. Ambroſ. & alii, & idem Chryſoſt. hom. 49.in Jo.Iren. autẽ l. 3.c.6. putat Paulum loqui tantum de idolis, non de vero Deo. Quia loquitur de iis, qui dicuntur Dii,non tamen de eo,qui eſt verus Deus. Tamen cũ Paulus hunc non excludat,qui maxime dicitur Deus, ſed generaliter loquatur de omnibus, ſimpliciter intelligendus eſt, præſertim cum dicat,Antichriſtum ſeipſum oſtenſurum Deum, quia neceſſe eſt, ut introducendo ſe falſum Deum,verum excludat.Præterea hoc aperte confirmat Daniel c. 11. dicens:*Elevabitur, & magnificabitur adverſus omnem Deum, & adverſus Deum Deorum loquetur magnifica,& Deum Patrum ſuorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia adverſum univerſa conſurget.* Quæ verba adeo perſpicua ſunt, ut nulla egeant expoſitione.

Oritur tamen ex verbis ſequentibus difficultas. Quia ex dictis ſequi videtur, Antichriſtum ablaturum idola, & illorum cultum. Id enim expreſſe videtur aſſerere Paul.& Daniel,unde Iren. l. 3.c.6. & l.5.c.25. tractans hæc loca dicit, Antichriſtum ablaturum omnia idola. Idem ſentit Hugo Ætherianus l. de regreſſu anim.c.23. & Cyril. Jeroſ. cat. 15.dicens:*Odio habebit idola.*Idem Hippo.ſupra, Chryſoſt. cum aliis Græcis.2. ad Theſſal. 2. Hieron. ſuper Danielem,& dicta qu.11.ad Algaſiam: conſequens autem videtur eſſe contra eundem Danielẽ c. 11. dicentem: *Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur, & Deum, quem ignoraverunt Patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioſo,rebuſque pretioſis,& faciet,ut muniat Deum Maozim cum Deo alieno, quem cognovit.* Ex quibus verbis conſtat, Antichriſtum idolum aliquod veneraturum. Reſponderi poteſt primo, verba illa non eſſe intelligenda de Antichriſto: ſed de Antiocho.Nam de illo præcipue inſtituerat ſermonem Propheta in illo cap. & quamvis more prophetico(quoniam Antiochus fuit quædam figura Antichriſti)ab uno ad alterum ſermonem tranſtulerit, vel (ut alii volunt) de Antichriſto in perſona Antiochi loquutus ſit: poſtea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quæ ei ſoli conveniunt.Hęc vero interpretatio non placet Hieronymo, qui potius ait hæc convenire Antichriſto, quam Antiocho.Nam Antiochus ſemper adoravit idola, quæ Patres ejus cognoverunt, & adoraverunt; Theod. etiam eundẽ locum de Antichriſto interpretatur: intelligit autẽ Antichriſtum non adoraturum Deum alium, nuncupatum *Maozim*, ſed ſeipſum glorificaturum,& nominaturum *Deum Maozim*, id eſt fortem,& potentem,ſic enim ipſe interpretatur,& ubi Vulgata habet,*venerabitur*, & *colet*,ipſe legit,*glorificabit.*Verbum enim Hebræum optime hunc ſenſum admittit,& verbũ etiã Græcũ δοξάζει, quo Septuaginta uſi ſunt. Altera interpretatio eſt Lyr. & Gloſſæ ord. & aliorum,Antichriſtum publice, & corã aliis ablaturum idola, & omnem Deorum cultum, nec permiſſurum,ut alii alium præter ſe adorent:ipſum vero occulte adoraturum dæmonem,cum quo pactum perpetuum inibit, ejuſque ope potentiam, & regnum terrenum conſequetur, & ideo privatim eum pro Deo colet, & vel illum appellabit *Maozim* (quod præſidium, vel auxilium ſignificare dicitur) quia in eo ponet totã ſpem ſuam, vel (ut alii volunt) ejus proprium idolum in aliquo loco munitiſſimo, & occultiſſimo ponet, qui vocabitur *Maozim.* Nam de eo ſtatim ſubdit Daniel, *& faciet,ut muniat Maozim cum Deo alieno,quem cognovit.*

Hinc colligitur primo, veriſimile eſſe Antichriſtum non

Primum Antichriſti dogma & inſtitutũ, Chriſti divinitatem & religionem negare.

Antichriſtus in principio doctrinæ ſuæ Meſſiam ſe eſſe mentietur.

Objectio.

Antichriſtus diaboli cultor.

non omnino crediturum, quæ alios docebit, & credere compellet. Nam licet in principio Judæis perſuadeat, ſe eſſe Meſſiam, & miſſum a Deo, fingatque ſe credere legẽ Moyſis eſſe veram, & obſervandam, tamen omnia hæc faciet ſimulate, ut eos decipiat, & regnum obtineat. Poſtea enim & Moyſis legem abjiciet, & Deum verum, a quo data eſt, negabit. Unde multi exiſtimant, etiam callide ablaturum eſſe idola, ut Judæis imponat. Quod fortaſſe in principio ita erit. Nam poſtquam imperium obtinuerit, non tantum ob hanc cauſam, ſed maxime propter eximiam ſuperbiam id faciet, ut nullus alius præter ſeſe ab aliis colatur. Quæ autem futura ſit ejus perfidia, & quid revera exiſtimaturus ſit de Deo, divinare non poſſumus. Eſt autem credibile, illum futurum Atheum, nullumque præmium, aut pœnam in alia vita ſperaturum, ac propterea ſolum illum dæmonem veneraturum, a quo fallendi artem addiſcet, divitias obtinebit, & cujus ope imperium comparabit.

Antichriſtus atheus.

Secundo colligitur, qualis futura ſit doctrina morum, ſi quam fortaſſe Antichriſtus docebit, & obſervare faciet. Nam cum potiſſima hujus doctrinæ pars ſit, quæ ad Dei cultum pertinet, hæc tota erit plena errore, ac ſuperſtitione, prius contra Chriſtum, Chriſtianamque religionem: poſtea vero etiam contra Moſaicam, & contra rationem naturalem. Nam ſibi ſoli dicari templa, offerriq; cultum imperabit. Et hinc facile conjectare licet, quid facturus ſit in rebus aliis, quæ ad juſtitiam, temperantiam, virtuteſq; alias ſpectant. Nam in omnibus ea tantum curabit, quæ ſibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium augendum, & conſervandum conducere exiſtimabit: in reliquis vero ampliſſimam licentiam & facultatem concedet: nihil enim aliud ex principiis poſitis probabiliter colligere, aut exiſtimare poſſumus.

Tertio colligitur verum eſſe, quod in ultima parte tertiæ aſſertionis dicebamus, Antichriſtum non manifeſtaturum totam impietatem ſuam, donec plenam regni poteſtatem obtineat, ut expreſſe etiam notant Patres citati, præſertim Dam. Cyril. Hippol. & patet facile ex diſcurſu rerum omnium, quas hactenus tractavimus.

Antichriſtus ſuperſtitionem ſuam hominibus ſuadebit quomodo.

Quarto, & ultimo dicendum eſt, Antichriſtum variis modis perſuaſurum hominibus doctrinam, & obſervantiam ſuperſtitionis ſuæ, potiſſime vero id facturũ ſignis, & prodigiis falſis quidem, ſpecie tamen admirabilibus. Prior pars conſtat, nam quatuor pręcipue modis (ut recte notat Anſel. in Elucid.) utetur ad decipiendos homines. Primus erit perſuaſione, & eloquentia. Erit enim a dæmone inſtructus, & edoctus in rebus omnibus, quæ ad hunc finem neceſſariæ fuerint: imo ait Anſelmus, *quod erit ſapientia, & eloquentia incredibili, & omnes artes, & Scripturam memoriter ſciet.* Secundus erit per liberalem elargitionem divitiarum, ut latius dicemus ſectione ſequenti. Tertius per terrores & minas, de quo in ſectione ultima. Quartus denique per ſigna, & prodigia hominibus admiranda: unde Paulus 2. ad Theſſ. 2. ait. *Cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis.* Nam ſicut Chriſtus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipſe faciet ſigna mendacia in confirmationem falſitatis, ut ibi notant Chryſ. & Ambr. tamen ſicut Chriſtus illa faciebat virtute Dei, qui eſt prima veritas: ita ipſe faciet virtute Satanæ, qui eſt pater mendacii: & ideo non faciet vera miracula, ſicut Chriſtus, ſed falſa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, ſed phantaſticæ, ut ſi videatur ſuſcitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut poſtea non vere vivet, ut notavit Athanaſius quæſtione 3. in Antiochum; aut ſi interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculoſo fiant, ſed per applicationem occultam naturalium cauſarum.

Dubium. Reſponſio.

Quod ſi inquiras, quæ ſint futura hujuſmodi ſigna & miracula? Reſpond. veriſimile eſſe futura ſimilia iis, quæ Chriſtus Dominus operatus eſt, vel quæ Judæi ab ipſo petierunt, ut notant Hippolytus dicto lib. de conſum. mundi, & Lactantius l. 7. c. 17. qui multa ſigna in particulari enumerant, quæ ſolum hac conjectura ducti recenſere potuerunt. Nam ſicut Magi Ægyptii pugnabant contra Moyſem ſimilia ſigna facientes, ita veriſimile eſt, pugnaturum Antichriſtum contra Chriſtum. Cujus rei veſtigium habemus Apoc. 12. ubi de Antichriſto dicitur: *Et vidi unum de capitibus ſuis quaſi occiſũ in mortem, & plaga mortis ejus curata eſt.* Cujus communis expoſitio eſt, quod finget ſe mori, & reſurgere, ut ibi fere antiqui omnes exponunt, & ſentit Gregorius lib. 11. Ep. c. 3. Alius vero ſenſus & fortaſſe magis conſentaneus literæ eſt, quod aliquis ex præcipuis ſectatoribus Antichriſti, ſeu Regibus illi ſubditis, lethali vulnere percutietur, & virtute dæmonis ab Antichriſto ſanabitur. In utroq; autẽ ſenſu opus apparebit miraculoſum, & ſtupendum. Unde ſubditur: *Et admirata eſt univerſa terra, poſt beſtiam, & adoraverunt beſtiam dicentes, Quis ſimilis beſtiæ?* Poſtea vero ſubjungitur aliud ſignum: *Fecit ſigna magna, ut etiam ignem faceret deſcendere e cœlo in terrã in conſpectu hominũ.* Sed eſt advertendum, hoc poſterius ſignum non attribui in eo c. eidem beſtiæ, ſed alteri; & quanquam Rupertus velit, per utramque beſtiam ſignificare eundẽ Antichriſtum, veriſimilius tamen eſt (quod Anſel. Rich. ibi, & Ire. l. 5. c. 28. dicunt) duas illas beſtias ſignificare diverſas perſonas, & poſteriorem eſſe miniſtrum aliquẽ Antichriſti, & pr̨edicatorẽ ejus, ac pſeudoprophetam illum, de quo ſit mentio in eodem lib. Apoc. c. 19. de quo etiam ibidem dicitur, *fecit terram & habitantes in ea adorare beſtiã primam*, id eſt, Antichriſtum, & poſtea ſubditur, hanc poſteriorem beſtiam erexiſſe imaginem, ſeu effigiem Antichriſti, & coegiſſe homines, ut eam adorarent, & ad hoc aliud etiam ſignum effeciſſe, ſcilicet ut imago beſtiæ loqueretur. Unde conjicimus Antichriſtum non ſolum per ſeipſum, ſed etiã per alios effecturum ſigna ad ſuam doctrinam ſuadendam. Et propterea fortaſſe in plurali dixit Chriſtus Mat. 24. *Dabunt ſigna & prodigia magna, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Et ideo erit illa tentatio omniũ graviſſima propter multitudinem & magnitudinem ſignorum, ut notavit Greg. 32. Moral. c. 12. & l. 33. c. 20. & 21. & Iſid. l. 1. de ſummo bono. c. 28. *Nã olim* (inquit) *faciebant miracula Martyres, tunc autem videbuntur facere ipſi perſequutores.* Et eleganter Aug. Pſal. 9. tractans illa verba: *Inſidiatur in occulto, quaſi leo in ſpelunca ſua*, ubi per *leonem in ſpelunca*, Antichriſtum intelligit, *in quo vis & dolus operabitur, cujus perſequutio ſupereſt, quia nihil eſt periculoſius, quoniam violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis.*

Dices. Videtur eſſe contra ſuavem divinæ providentiæ gubernationem, ut permittat fieri tam ſtupenda ſigna in confirmationem falſitatis. Tum quia hoc videtur eſſe permittere tentari homines ultra id, quod poſſunt: tum etiam, quia hinc poteſt labefactari fides divinorum miraculorum, quia ſemper formidari poterit, an falſa ſint. *Objectio.*

Reſpondeo non eſſe contra ordinem divinæ providentiæ, tum quia hæc permiſſio effectus erit divinæ juſtitiæ in vindictam incredulitatis Judæorum, & aliorum peccatorum, quæ illo maxime tempore multiplicabuntur, ut ex Matth. 24. & ex aliis Scripturæ teſtimoniis ſupra citatis aperte colligitur. Unde Cyrill. Jeroſ. ſupra; *Fraternum* (inquit) *odium locum dabit Antichriſto, præparat diabolus ſchiſmata populorum, ut tanto facilius hoſtis recipiatur.* Deinde erit etiam effectus divinæ miſericordiæ, ut Sanctorum fides, & conſtantia magis creſcat, & eluceat. Neq; erit tentatio ſupra humanas vires divina gratia adjutas, præſertim cum ob hanc cauſam hæc omnia prædicta ſint, ut falſus Chriſtus a vero, & ſimiliter falſa ſigna a veris miraculis diſcerni poſſint, ut notavit Athan. q. 29. ad Antiochum, & Cyril. ſupra. *Reſponſio.*

SECTIO V.

Quale futurum ſit Antichriſti regnum, quibuſque modis obtinebit illud.

PRimum omnium Antichriſtum futurũ eſſe Regem, magnumque Monarcham aperte colligitur ex Daniel. 7. & 11. c. ſuppoſita communi interpretatione Sanctorum, qui de Antichriſto ea loca intelligunt. Cap. enim 7. explicatur, cornu illud parvulum, quod Antichriſtum ſignificare diximus, iis verbis: *Cornua decem, decem Reges erant, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit*, & c. 11. de eodem Antichriſto dicitur: *Et faciet juxta voluntatẽ ſuã Rex*: erit ergo abſque ulla dubitatione Antichriſtus rex tẽporalis.

Secundo eſt certum, Antichriſtum non habiturum aliquod regnum jure hæreditario, ſed habiturum potius humilem originem: & paulatim ac fraudulenter regnum occupaturum. Hoc ſignificavit Damaſc. dicto c. 27. illis verbis: *Ex fornicatione itaque naſcetur, & clam educa-*

Antichriſtus per vim & fraudem principatum obtinebit.

educabitur,ac repente inſurget,caputq;attollet,atque imperio potietur;& Cyrill.dict.c.15.dicens, *Antichriſtū per magicum maleficium decepturū gentes, & Romanum imperium uſurpaturum.* Clarius Hier.Dan.11.de Antichriſto ſic ſcribit: *Qui conſurgere habet de modica gente, id eſt, de populo Judæorum, & tam humilis erit, atque deſpectus, ut ei non detur honor regius, & per inſidias, & fraudulentiam obtineat principatum.* Quod colligit ex illis verbis Danielis, quæ de Antichriſto interpretatur. *Et ſtabit in loco ejus deſpectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Atq;idem colligi poteſt ex c.7.& 8.ubi,propter humile principium,per *cornu parvulū* Antichriſtus ſignificatur. Nam licet hæc poſſint de Antiocho intelligi: tamen multo verius creduntur implenda in Antichriſto, cujus Antiochus typus erat. Denique addi poteſt conjectura. Nam(ut diximus) Antichriſtus ex Judæis orietur, qui nullum regnum,aut imperium poſſident: ſed per univerſum orbem diſperſi, & abjectiſſimi ſunt,neque ullam ſpem habent ſceptri & imperii uſq; ad Antichriſti tempora. Nam (ut Hieron.ait Dan.11.circa illa verba, *Faciet, quæ non fecerunt patres ejus*) nullus Judæorum abſq; Antichriſto regnavit.

Tertio dicendum eſt, Antichriſtum per dolū ac fraudē incepturum regnare Babylone,& inde pugnaturum cum aliis regibus,& tres potiſſimos debellaturum,ac tandem ſeptem alios, & univerſum orbem ſibi ſubjugaturum. Hæc aſſertio magna ex parte colligitur ex Scriptura,& probabilibus conjecturis ex iis, quæ in Scriptura dicuntur. Et in primis,quod regnum Antichriſti inchoandum ſit Babylone multi colligunt ex illis verbis Zachar.5. *Et levaverunt amphoram inter terram, & cœlum, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quo iſti deferunt amphoram? & dixit ad me, ut ædificetur ei domus in terra Senaar: & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam*: ubi Septuaginta legunt, *in terra Babylonis*. Quia (ut Hieron.notat) *Senaar* campus eſt Chaldæorum, in quo extructa eſt Babylon.Gen.10.11.& 12. Significata autē eſt in illa viſione(ut Rupert.ibi notat)impietas,& incredulitas Judæorum,& ſupplicium divinum,quod ſuſtinent. *Quia videlicet nec terra ſua capit eos: nec cœlū admittet eos.* Quod ſupplicium uſque ad finē mundi,& Antichriſti adventum durabit: tunc autē ædificabitur eis domus Babylone,quia ibi Antichriſtum pro Meſſia recipient: ibique regnare incipiet. Quod etiā veriſimile fit ex ſententia eorum Patrum,qui dicunt Antichriſtum naſciturum Babylone. Deinde quod initium hu'us regni futurum ſit per dolum,ac fraudem,affirmant Hier.Cyril.Damaſc.& alii ſupra citati. Et per ſe eſt veriſimile: quia non eſt obtinendum jure hæreditario,neque etiam in principio poteſt comparari per potentiam,& vim, niſi fingamus ſolū dæmonem illaturum bellum hominibus pro Antichriſto, ut illi per vim regnum obtineat, quod poſſet facile fingi,ſi dæmones in corporibus aſſumptis pro illo pugnarent. Sed non oportet hæc ſine fundamento fingere, præſertim cum dæmon non tam intendat homines per vim debellare,quam decipere,& in errorem inducere. Prius ergo,quam Antichriſtus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem ſibi adjunget,præſertim Judæos, ut ſupra dictum eſt. Hæc autem fraus non ſolum conſiſtet in falſa doctrina ſupra explicata: ſed etiam in promiſſionibus temporalibus, quas Judæi potiſſimum expectant, & (quod caput,& maximum robur illius) ingentibus divitiis abundabit, & ampliſſimis largitionibus facile infinitam hominum alliciet multitudinem. Quia(ut dicitur Dan.11.) *Dominabitur theſaurorū auri, & argenti, & in omnibus pretioſis Ægypti.* Unde Anſel.in Elucid.ait; *quod induſtria dæmonum, omnis pecunia occulta erit ei manifeſta*: ſive ſit in mari, ſive in reconditis terræ finibus. Imo fortaſſe etiam mineralia auri,& argenti virtute dæmonum elaborata,omnia illi offerentur,& uſui erunt ad imperium obtinendum. Atq; hoc modo tantum creſcet in initio regni ſui,ut potentior fiat quolibet alio rege: ſic enim de illo dicitur Dan.7. *Cornua decem, decē reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus.* Additur vero ſtatim, *Et ipſe tres reges humiliabit*, ex quo colligimus non jam fraudibus, aut donis, ſed potentia,& vi,illa tria regna obtenturum. Unde ibidem dicitur: *Tria de cornibus primis evulſa ſunt a facie ejus.* Significat autem Dan.c.11. illa tria regna futura, regnum Ægypti,Lybiæ,& Æthiopiæ. Sic enim dicit: *& mittet manum ſuam in terras, & terra Ægypti non effugiet, per Lybias quoque & Æthiopiam tranſibit.* Quibus locis id notant Hieron. & Theod. & Iren. l.5.c.25. & Cyrill.dicta cat.15.& Lactant.l.7.c.16. Qui omnes addunt cæteros ſeptem Reges (ſive illi in hoc certo numero futuri ſint,ut eſt maxime probabile,ſive per illos univerſitas Regum, & Principum ſignificetur) ſubdendos Antichriſto tanquam ſupremo Monarchæ,& Imperatori. Quod non obſcure colligitur ex c.17. Apoc. illis verbis; *Decem cornua, quæ vidiſti, decē Reges ſunt. Hi unum conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.* Cap. etiam 13.deſcribitur poteſtas Antichriſti tanquam ſuprema: *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem*; & ſimiliter Dan. 8. *De uno autem ex eis egreſſum eſt cornu unum modicum, & factum eſt grande contra meridiem, & contra orientē, & contra fortitudinem.* Loquitur autem de Antichriſto. Nam de illo ſtatim ſubdit, ablaturum *juge ſacrificium.* Obtinebit ergo Antichriſtus univerſalem Monarchiam, quam Romani obtinuerant: & hanc (ut ſupra dixi) interpretantur Patres Græci, eſſe defectionem Romani Imperii, de qua Paul. loquitur 2. ad Theſſ.2.

Dices, Quomodo poterit Antichriſtus tam brevi tempore univerſum orbem ſubjugare, præſertim quoad regiones remotiſſimas Indiarū,vel ſimiles. Reſpondetur, quamvis tempus Antichriſti poſt Monarchiam comparatam,quod erit proprie tempus perſecutionis Eccleſiæ, futurum ſit breve (ut ſupra diximus),tamen tēpus bellorum ejus non conſtat futurum adeo breve. Quia ignoramus,qua ætate incipiet regnare,& qua morietur. Deinde,cum dicitur regnaturus in univerſo orbe, non eſt neceſſe intelligi de omnibus provinciis mundi: ſed de Romano imperio veteri,atque de iis provinciis Aſiæ, Africæ,& Europæ,in quibus fides, & Eccleſia diutius viguit. Præterea etiamſi priori modo intelligatur,non erit factu difficile,præſertim,cum neque copia auri & argenti, neque dæmonum induſtria defutura ſit. His enim duabus alis facile erit univerſum mundum peragrare. Non quod neceſſe ſit, Antichriſtum per ſeipſum omnia loca luſtrare: ſed per duces,& miniſtros. Quin potius arbitror (& colligi poteſt ex dictis teſtimoniis Daniel.& Apoc.) non fore illi neceſſaria bella, & exercitus ad omnia regna ſubjuganda: ſed ſumma facilitate, & velocitate debellatis illis tribus prioribus regnis ſibi vicinioribus, ita ejus fama, potentia, atque divitiis terrendos eſſe reliquos reges, ut facile illi ſubjiciantur.

Quarto dicendum eſt, Antichriſtum præcipuam ſedē Monarchiæ ſuæ Jeroſolymis collocaturum, ut in Jeroſolymitano templo a ſe inſtaurato ſedeat, & tanquam Deus adoretur. Hæc eſt ſententia Patrum omnium,qui de Antichriſto ſcribunt,quos ſæpe citavi, & ſtatim neceſſe erit eos indicare. Colligitur autem ex duplici loco Scripturæ. Prior eſt 2.ad Theſſ.2. *Ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Quanquam enim Patres interdum aliis modis metaphorice interpretentur templum illud: tamen ſenſus maxime proprius,& literalis eſſe videtur, ut de templo Jeroſolymitano intelligatur,ut exponunt Iren.Cyri.Jero.& Damaſ.citatis locis, Sever.Sulpitius ex ſententia S. Martini in l.2.dialog. & Sedul. 2. ad Theſſ. 2. & Hippol. dicta orat. de conſum. mundi,& Orig.tract.29.in Matth.qui addit,in ſenſu ſpirituali per *templū* divinas Scripturas intelligi, Anſelm. vero 2. ad Theſſ.2.animas hominum exponit: in quibus Antichriſtus ſedere ſtudebit,ut Deus, a qua expoſitione parum diſcrepat aliorum interpretatio,qui per *templum Dei*, Eccleſiam intelligunt,ut Hieron.dicta q.11.ad Algaſ. Eccleſia enim nihil aliud eſt quam ipſi fideles. Alii ut Chryſoſt.Oecumen.& Græci per *templum* intelligunt Chriſtianorum Eccleſias,ſeu templa. Deniq; Auguſt.20. de Civit.ca.19.probabile putat,per *templum* non ſignificari locum in quo Antichriſtus ſedeat,ut Deus: ſed ſignificari ipſum Antichriſtum cum ſuo populo. Atq; ita non eſſe legendum, *Ut in templo*, ſed, *Ut in templum Dei ſedeat*,(prout habent Græca)& ſenſus ſit, Antichriſtum ſeſſurum, *ut templum*, id eſt, *ut Eccleſiā*, ac ſi ipſe cum ſuis eſſet verus populus Dei. Quæ expoſitio inter omnes magis diſplicet. Quia neq; cum verbis antecedentibus,nec cum ſequentibus, connecti poteſt. Etenim, quæ præcedunt, ſunt: *Extolletur ſupra omne quod dicitur Deus, aut*

coli-

Regnum Antichriſti Babylone inchoandū.

Antichriſti opulentia.

Antichriſtus univerſi orbis monarcha.

Objectio.

Reſponſ.

Metropolis imperii Antichriſti Jeroſolyma.

colitur,ita ut in templo Dei ſedeat:Ex hoc autem, quod prædicto modo,*ſedeat in templū Dei*,non ſequitur,quod ſe extollat ſupra Deū.Omnes enim hęretici contendunt in ipſis eſſe Eccleſiam Dei, atq; adeo ſedent in illo ſenſu *in templum Dei*: & tamen non ſe *extollunt ſupra omne id,quod dicitur Deus*,ut Paul.loquitur.Sequentia autem verba ſunt, *Oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: ſi autem ſolum *ſederet,ut templum Dei*,non ſe oſtenderet Deum. Recte ergo noſter interpres vertit,*in templo Dei.* Nam licet Græce ſit εἰσ τὸν ναὸν, tamen juxta Græcum idioma eadem eſt ſignificatio, quæ cum aliis etiā locis Scripturæ magis conſentit,ut jam dicam. Poſita autem hac lectione, probabilius eſt, templum ibi ſumi pro templo materiali, & ſenſibili: nam hæc eſt nativa ſignificatio, quæ cum proprie ſalvari poſſit,non eſt neceſſe metaphorice exponi.Templum autem Dei eo tempore quaſi per antonomaſiam dicebatur templum Jeroſolymitanum, ut patet ex Luc.ultim. Act.3.& 5.& ſæpe alias;cū enim tunc nondum eſſent erecta, & dicata Chriſtianorum tēpla, ſolū Jerſolymitanū ſingulariter dicebatur *templum Dei.* Veriſimilius ergo eſt,de hoc eſſe loquutum Apoſtolum.Præterea, quia hæc videtur eſſe *abominatio deſolationis*,de qua prædixit Daniel c.9. *Et erit in templo abominatio deſolationis*;*abominationem* enim vocat Antichriſtum propter abominanda ejus ſcelera, *deſolationis* autem,ob atrocē perſecutionem. Ita interpretatur Iren. l.5.con.hær.c.25.&Orig.dicto tract.29.in Mat.Quamvis enim ille locus alias habeat interpretationes,& pręſertim illam Auguſt.epiſt. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Romano circumdante Jeruſalem, uſque ad deſolationem ejus tempore Titi,& Veſpaſiani, quia & contextui Danielis hæc videtur facile accommodari, & de illa videtur loquutus Chriſtus Matth.24.dicens:*Cum videritis abominationem deſolationis, ſedentem in loco ſancto,quæ dicta eſt a Daniele Propheta, qui legit intelligat*,licet hoc(inquam) ita ſit,nihilominus non videtur rejicienda interpretatio Patrum,qui de Antichriſto hæc intelligunt.Sic enim verba Chriſti interpretatur Hilar. can.25.in Matth.& Amb. lib. 10. in Luc.c.de ſigno appropinquantis deſolationis,qui ad literā hoc intelligunt de Antichriſto ſedente in Jeroſolymitano templo. Neq; alii Patres hanc ſententiam rejiciunt,uno,vel alio excepto,quamvis addant,Antichriſtum non ſolum ſeſſurum in templo Jeroſolymitano,ſed etiam in Eccleſia Chriſti ſeu in Eccleſiis Chriſtianorum.Quod qua ratione intelligendum ſit,in ſequenti ſectione explicabimus.

Objectio. Dices. Ex c.9.Dan.conſtat templum Jeroſolymitanū nunquam eſſe inſtaurandum, nam,*uſque ad conſummationem,& finem perſeverabit deſolatio*.

Reſponſ. Reſpondetur,ſatis videri deſolationem perſeverare uſq; ad finem,quandoquidem uſque ad Antichriſti tempora templum inſtaurandum non eſt. Deinde etiam tunc non proprie inſtaurabitur, non ſolum materialiter, quia fortaſſe tam brevi tempore non integre & perfecte:ſed utcunque reędificabitur, ſed etiam formaliter (quo ad rem maxime ſpectat) quia non inſtaurabitur in templum veri Dei, ſed in ſedē Antichriſti.Nam licet fortaſſe in principio, ad decipiendos Judæos Antichriſtus ſimulaturus ſit ſe velle inſtaurare templum in cultum Dei (ut Cyrill. Jeroſ.ſupra notavit), tamen revera,& ex animo non id faciet,niſi ob gloriam ſuam,& ut ipſe in eo colatur, & ita ſemper manebit deſolatio, & abominatio deſolationis uſque ad finem.

Objectio. Dices:Quomodo ergo Paulus vocat *templum Dei*,& Chriſtus *locum Sanctum* illum,qui ad ſolam ſuperſtitionem Antichriſti inſtaurandus erit?

Reſponſ. Reſpondetur, appellaſſe illum locum a primæva ejus inſtitutione & dedicatione.Fuit enim ille *ſanctus*, & in *templum Dei* electus,licet fuerit prophanatus.Ex his ergo conſtat Antichriſtum ſeſſurum Jeroſolymis tanquam in primario,ac regio loco,quem potiſſimum eligit,ut ibi colatur.

Rurſus quod diutius ibi ſeſſurus ſit, colligi poteſt ex Apocalyp. 11.ubi aperte dicitur Eliam,& Henoch fore occidendos ab Antichriſto Jeroſolymis,*ubi Dominus eorum crucifixus eſt*. Cum ergo Elias & Henoch mittendi ſint,ut Antichriſto reſiſtant, & Jeroſolymis prædicaturi ſint, ibidemque morte ſua teſtimonium reddituri veritatis,quam prædicaverunt,ſignum manifeſtum eſt, ibi potiſſimum ſeſſurum Antichriſtum, eamque futurā eſſe quaſi radicem, & cathedram falſæ doctrinæ,ac perſecutionis ejus.Scio Hieron. epiſt.17. ad Marcel.locum hunc de mundo,& non de Jeruſalem interpretatum eſſe, ductum ſtudio laudandi,& honorandi Jeruſalem, ad quā Marcellā invitabat:tamen literalis ſenſus eſt, quem diximus,quem omnes interpretes ſequuntur. Neq; obſtat, quod objicit Hierony.ſupra, quod Jeruſalem eo loci Sodoma vocetur,quandoquidem principes ejus, principes Sodomorum dicuntur Iſa. 1. Deniq; ex iis, quæ diximus, Antichriſtum futurum eſſe genere Judæum,& in Judęis maxime eſſe regnaturū, ſtatim credibile fit, eum potiſſime inſtauraturum civitatem Patrum ſuorum, de qua, ac de templo ſuo ipſi maxime gloriantur. Unde etiā fit, ut vel ob hanc cauſam in eo potiſſimum coli loco,& honorari ſtudeat.Poteſt hoc etiā confirmari,quia, (ut poſtea videbimus) Sancti docent,Antichriſtum fore occidendum in monte Oliveti:ergo ſignum eſt ibi potiſſimum eſſe regnaturum,ut etiam Theod.& Hieron.colligunt ex Dan.11.Contra hanc vero ſententiam, hæretici hujus temporis (ſolum, ut contra Apoſtolicam ſedem blaſphement) fingunt Antichriſti ſedem in Romana civitate eſſe futuram, cum nullo id fundamento niti queat,& potius ex Apoc. 17. colligi poſſit, Urbem, vel jam antea everſum iri adveniente Antichriſto,vel certe ab ipſo, & miniſtris ejus eſſe evertendam.

SECTIO VI.

Qualis ſit futura Eccleſiæ perſecutio ſub Antichriſto, & quis finis, ac conſummatio ejus.

PRimo certum eſt, Antichriſtum perſecuturum eſſe Eccleſiam,& fideles, ac Sanctos acerbius, & crudelius,quam ab ullo unquam tyranno tentati, aut afflicti fuerint.Hoc de fide eſt:ait enim ChriſtusMatth.24.*Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, uſque modo,neq;fiet*.Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7.*Et ecce cornu illud faciebat bellum adverſus ſanctos, & prævalebat eis*:Et infra,*Sanctos altiſſimi conteret: & putabit,quod poſſit mutare tempora & leges,& tradantur in manu ejus uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Perſecutio Eccleſiæ ſub Antichriſto omniū acerbiſſima. Idem colligitur ex c.8.&11.& 12.quorū verba omitto ad prolixitatem vitandam,licet graviſſima ſint, & ſtatim illa attingemus.Præcipue vero Joan.Apoc.20. hanc atrocem perſecutionem deſcribit,dicens:*Cum conſummati fuerint mille anni,ſolvetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ Gog,& Magog, & congregabit eos in prælium,cujus numerus eſt ſicut arena maris,& aſcenderunt ſupra latitudinem terræ,& circuierunt caſtra Sanctorū, & civitatē dilectam*,id eſt, univerſam Eccleſiam,ut expoſuit Auguſtinus 20.de Civit.c.11.Lactant.lib.7.c.24. & ſequentibus.Cavendus tamen eſt error illius,& aliorū Chiliaſtarum intelligentium hunc locum non de perſecutione Antichriſti,ſed de alia, quam exiſtimarunt paſſuros Sanctos poſt mille annos felicitatis hujus vitę,quā non dicunt eſſe perſecutionem Antichriſti: hanc enim ante mille annos anteceſſuram ſentiunt. Quæ ſententia & in errore fundatur,& aperte repugnat Evangelio Matth.24.& 25.& aliis teſtimoniis Scripturæ, quibus ſupra probatum eſt,ſtatim poſt Antichriſti mortem, futuram eſſe mundi conſummationem.Hinc enim neceſſario fit, Antichriſti perſecutionem futurā poſtremam: non ergo poteſt ille locus de alia poſteriori perſecutione intelligi. Neque etiam poteſt exponi de perſecutione aliqua, quæ perſecutionē Antichriſti anteceſſerit,vel anteceſſura ſit, quanquam id inſinuet Ambroſ.lib.2.de fide c.ultimo, in fine,per *Gog*,Gothos intelligens.Quia Joannes dicit, illam perſecutionem futuram poſt mille annos, id eſt, in fine durationis Eccleſiæ,ut ſupra expoſuimus.Unde etiā dicit, poſt illam perſecutionem, univerſalē reſurrectionem ſtatim futuram:neceſſe eſt ergo intelligi de perſecutione Antichriſti. Eſt autem in illis verbis Joannis obſcurum,quid per *Gog,& Magog*,intelligatur. In quo laborant Aug.dicto c.11.lib.20.de Civit. & Hieron. Ezech.38.& 39. Sed non eſt noſtri inſtituti in hoc immorari,lege Franc.Riber.in id c.Apoc.Denique ait Joannes, ad commovendam, & concitandā hanc perſecutionem ſolvendum eſſe Satanam, qui uſque ad illud tempus ligatus fuerat, ut ſignificet, tanto fore perſecutionem illā diriorem, quanto magi poteſt aliquis nocere ſolutus, quam ligatus:lege Auguſt.20.de Civitat. cap.8.& 9.

Secundo dicendum eſt perſecutionem hanc non tan-

tum

tum futuram eſſe temporalem,ſed etiam ſpiritualem,atque ita tam in pravo fine perſecutorum,quam in mediis fore acerbiſſimam.Explicatur,& probatur. Quia in primis certum eſt,hanc perſecutionē, quæ per modum prælii in dicto loco Apocalypſis deſcribitur, non eſſe præcipue futuram ad uſurpanda temporalia bona, nec propter hunc ſolū finem inferenda bella,& temporalia damna, quæ illam conſequentur (talis enim perſecutio non eſſet magni momenti cum alia comparata);erit ergo ad avertendum homines a fide,& vero Dei cultu: *Ut in errorem inducantur,ſi fieri poteſt,etiam electi.*Hanc igitur vocamus ſpiritualem perſecutionem ex parte finis, & pravæ intentionis perſecutorum,nocumentique illati iis, quos in perſecutione vicerint. Deinde ex hoc cap. erit graviſſima perſecutio. Primo,quia cogentur fideles negare Jeſum eſſe Chriſtum, aut Dei filium. Secundo cogentur,omnem Dei cultum omneſque ritus, ac cæremonias Chriſtianas deſerere,propter quod Daniel.12.dicitur,eo tempore auferendum eſſe *juge ſacrificium*, quod de tempore Antichriſti intelligunt ibi Hierony.&Theod.Iren. & Hippol.locis ſupra citatis, quo tempore omnem cultum divinum,qui a Chriſtianis exhiberi ſolet, cujuſque ſuprema pars eſt ſacrificium Euchariſtiæ, ad quod cætera omnia referuntur, ceſſaturum dicunt perſecutionis acerbitate,& violentia.Tertio (quod graviſſimum eſt) cogentur verum Deum abnegare,nulliq;ſupremo numini cultum exhibere:ſed tantum cuidam homini mortali omnium iniquiſſimo, nimirum Antichriſto, ut colligitur ex 2. ad Theſſ. 2. & ex aliis locis ſupra tractatis. Quapropter, ubi Antichriſtus in perſona ſua præſens non adfuerit,cogentur fideles imaginem ejus,ſeu eum in imagine adorare,& hoc modo Antichriſtus per ſe, vel ſui imaginem ſedebit in omnibus templis, & Eccleſiis Chriſtianorum,ut ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colliguntur ex Apocal.13. ubi, præter Antichriſtum,dicit Joannes, ſe vidiſſe aliam beſtiam (quam ſupra diximus fore tyrannum aliquem Antichriſto ſubditum,& miniſtrum ejus), de quo ibidem ſcribitur: *Dicet habitantibus in terra,ut faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladii,& vixit*: & infra: *Et faciet, ut quicunq;non adoraverint imaginem beſtiæ,occidantur.*Quorum verborum literalis ſenſus videtur ſupra poſitus.Unde inter falſa miracula miniſtrorum Antichriſti ibidem ponitur,quod facient loqui imaginem beſtiæ,quod multi referunt ad homines ſectatores Antichriſti, ſed re vera proprie, & ad literam intelligendum videtur de effigie,& ſimulacro Antichriſti.Atq;hinc colligo, quamvis Antichriſtus omnem aliam publicā idololatriam deteſtaturus ſit:nihilominus effecturum, ut fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat.Quæ enim major, aut deteſtabilior idololatria eſſe poteſt,quam Divinum cultum tribuere iniquiſſimo homini,& imagini ejus? Ultimo efficiet, ut omnes,in profeſſionem,ſeu proteſtationē hujus cultus,characterem beſtiæ,ſeu Antichriſti publice deferant in frontibus,ſeu in manibus, ut habetur eodem ca.13. Apoc. *Et faciet omnes puſillos, & magnos,& divites,& pauperes,& liberos, & ſervos habere characterē in dextera manu ſua,aut in frontibus ſuis*; & ſubditur, tam neceſſariam futuram omnibus hujuſmodi characteris geſtationem:*ut non poſſit emere, aut vendere, niſi qui habet characterem,aut nomen beſtiæ,aut numerum nominis ejus*. Quod autem hoc ſignum non ſolum futurum ſit in recognitionem temporalis ſubjectionis, ſed maxime in profeſſionem ſuperſtitioſi cultus, ex eo colligi poteſt,quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quod characterem beſtiæ non acceperint, & e contrario æterna pœna puniuntur,qui illum acceperint,Apoc.14. 16.19.& 20.quibus locis illa duo conjunguntur,nempe: *adorare imaginem beſtiæ, & accipere characterem ejus*, tanquam æque ſuperſtitioſa, & Divino honori contraria.Unde D.Thom. infra q. 63. art. 3. ad 3.dixit characterem beſtiæ eſſe profeſſionem illiciti cultus. Qui autē futurus ſit hic character Antichriſti,incertum eſt;ſolum cogitare poſſumus, futurum eſſe aliquod ſignum, quod Antichriſtus inſtituet, quaſi ad ſigillandum cultores ſuos,ſicut nos poſſumus dicere,ſignum crucis eſſe characterem Chriſti.Ita ſentit Lactant. l. 7. c. 17.

Antichriſti perſecutio & temporalis,& ſpiritualis.

Ultimo facile etiam intelligi poteſt,futuram eſſe graviſſimam illam perſecutionem etiam ex parte mediorum,qualia ſunt illa quatuor,quibus ſupra diximus Antichriſtum uſurum ad ſuam doctrinam perſuadendam, ſcilicet, eloquentia verborum, ampliſſimis largitionibus,ac divitiis,ſignis mirabilibus, vi, exquiſitiſque tormentis. De quibus nihil in particulari dici poteſt,quia nihil in Scriptura revelatum eſt. Non eſt dubium tamen,quin illa tormenta ſint futura plura, & graviora, quam a Chriſti perſecutoribus inflicta unquam fuerint. Quod, præter loca Scripturæ ſupra citata, facile colligi poteſt tum ex majori potentia Antichriſti,& miniſtrorū ejus;tum etiam,quia dæmon illo tempore ſolutus majorem licentiam habebit homines variis tormentorū generibus afficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyr. & Hippolyt.citatis locis, eo tempore futuros eſſe martyres illuſtriores,quia priores pugnarunt contra homines miniſtros diaboli:ii vero contra ipſum dęmonem ſolutum, & omnes vires ſuas contra illos exercentē. Accedit tandem,illam perſecutionem fore univerſaliſſimam per totū orbem,ut aperte colligitur ex Apoc.13.& 20. *Aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum.*Ex quo loco notat Aug. 20. de Civit.c.9.omnes pravos homines hæreticos,& ſimiles conjungendos eſſe Antichriſto, ut ubiq; fideles perſequantur.

Tertio dicendum eſt,per hanc perſecutionem majorem fortaſſe fidelium partem a Chriſto defecturam: nihilominus tamen militantem Eccleſiā non eſſe vi perſecutionis extinguendam.Prior pars colligitur primo ex ipſa perſecutionis acerbitate,& ex modo,quo in ſcriptura deſcribitur.Unde Dan.7.dicitur: *Ecce cornu illud faciebat bellum adverſus Sanctos,& prævalebat eis*:& Apoc.13. *Et eſt datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos*;& Chriſtus ad exaggerandam multitudinem eorum,qui a fide deficient,dixit: *Ut in errorem inducantur,ſi fieri poteſt,etiā electi*;& Luc. 18. *Cum venerit Filius hominis,putas ne,inveniet fidem in terra?* Poteſt deniq;colligi ex illis verbis,2.ad Theſſ.2. *Niſi venerit diſceſſio primum.*Nam licet (ut ſupra dixi) pleriq; Latini interpretentur de defectione Romani imperii: tamen proprius intelligitur de defectione a Chriſto. Nam verbum Græcum eſt,ἀποστασία,& ita interpretantur omnes Gręci,& Aug.20.de Civit.c.19.Quamvis enim ſępe contigerint in Eccleſia defectiones a Chriſto propter perſecutiones hæreticorum,vel tyrannorum:illa tamen,quæ futura eſt ſub Antichriſto,quaſi per antonomaſiam *Apoſtaſia* dicitur, quia erit major, & univerſalior cæteris. Unde Lactan. l. 7. c. 15. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras:ſed de hoc nihil certi affirmari poteſt.

Poſterior pars de fide certa eſt,ut notavit Aug.20. de Civit.c.11.Quia non poteſt Chriſtus Eccleſiam ſuam ita deſerere, ut omnino vincatur. Nam *portæ inferni non prævalebunt adverſus eam*: & ideo idem Chriſtus dicit Matth.24. *Propter electos breviabuntur dies illi.* Erunt ergo multi electi,qui non vincentur,& in quibus Eccleſia manebit.Et ideo in Apoc.ſemper ponitur illa limitatio: *Adoraverunt beſtiam omnes,qui inhabitant terram, quorum non ſunt nomina ſcripta in libro vitæ.* Patres etiam ſupra citati ſupponunt,tunc futuros eſſe multos, & eximios martyres,qui uſque ad mortē erunt in fide conſtantes:ergo pari modo in montibus, & ſpeluncis perſeverabunt multi confeſſores, qui ſuperſtites manebunt poſt mortem Antichriſti. At in eis non deficiet uſus ſacramentorum & ſacrificii Euchariſtici in locis abditis. Perſecutores enim non poterunt hæc auferre niſi in eorum cognitionem venerint:non permittet autem Deus, dæmonem aut omnia Sanctorum abdita loca perluſtrare,aut perſecutoribus revelare. Atque in hunc modum ſunt pie intelligendi Catholici ſcriptores, ſi quando dicunt eo tempore defecturam fidem in univerſo orbe,aut quid ſimile.Lege Sot.in 4.d.46.q.1.ar.1.

Quarto & ultimo dicendum eſt, tam Antichriſtum, quam miniſtros ejus Eccleſię perſecutores ſpeciali Chriſti virtute, atque imperio interficiendos eſſe.Hæc aſſertio ſic abſolute propoſita videtur de fide.Nam de Antichriſto ait Paul.2.ad Theſſ. 2. *Quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione adventus ſui.*Quod nonnulli ita intelligere videntur, ut Chriſtus Dominus in perſona deſcenſurus ſit, ut adventu ſuo Antichriſtum interficiat, quod ſignificat Lactan. dicto lib.7.c 19.Non eſt autem hoc veriſimile: quia ſecundus Chriſti adventus erit quadraginta quinque diebus poſt mortē Antichriſti; neq; Paulus dixit a Chriſto occidendum

Antichriſtus ſpecialiChriſti vi tute interficiendus.

dum Antichriſtum per adventum, ſed *illuſtratione adventus ſui*,id eſt,aliquo ſigno & præſagio,quod erit quaſi ſplendor quidam appropinquantis adventus ipſius. Neque dixit,ſuis manibus,ſed *ſpiritu oris ſui*, id eſt, præcepto,& mandato ſuo,ut ibi D.Th. exponit,& ſignificat Chryſoſt.hom.4.in 2.ad Theſſ.dum ait: *ſufficiet ſolum jubere*: & idem ſentiunt alii interpretes, & Hieron. ac Theodo.Dan.11.Addit vero D.Th.ibi,Michaelem Archangelum juſſu Chriſti interfecturum Antichriſtum, in monte Oliveti:ſed hoc & eſt incertum,& intelligendum eſt juxta ſupra dicta.Quod autem ſimul cum Antichriſto igne de cœlo miſſo perimendi ſint alii perſecutores Eccleſiæ,patet ex illis verbis Apoc.20. *Deſcendit ignis a Deo de cœlo,& devoravit eos.* Chriſtus etiam dicens,propter electos futurum breve tempus illius perſecutionis,ſatis ſignificat intra illud breve tempus eſſe ubiq; finiendã.Sancti etiam ſupra citati docent,illos quadraginta quinq;dies poſt mortem Antichriſti uſq;ad judicium concedendos eſſe juſtis ad requiem:peccatoribus autem ad pœnitentiam.Exiſtimo ergo,vel divina virtute futurum eſſe;ut eadem die,qua interfectus fuerit Antichriſtus,ubiq;interficiantur miniſtri ejus,quia ut dicitur Ezech.38.*Gladius uniuſcujuſq; in fratrem ſuum dirigetur, & judicabo ſuper eum peſte, & ſanguine, & igni vehementi,& lapidibus immenſis.*Vel certe (ut ſupra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichriſti incipient interfici fautores ejus omnibus ſupradictis modis,donec intra paucos menſes omnino imperium ejus deſtruatur. Et ipſi cum præcipuo Pſeudo propheta ſuo in ſtagnum ignis vivi deſcendent.

DISPUTATIO LV.
In tres Sectiones diſtributa.

De bonis Præcurſoribus ſecundi adventus Chriſti.

POſtquam dictum eſt de Antichriſto, qui non ut præcurſor,ſed ut acerrimus hoſtis, & perſecutor Chriſti, & Chriſtianorum, ſecundum adventum Servatoris noſtri pręveniet,ſequitur,ut de bonis pręcurſoribus ejuſdem adventus differamus. Sicut enim in ſuperioribus agentes de primo Chriſti adventu,diſputationẽ de Joanne Baptiſta illius præcurſore præmiſimus: ita oportet hoc loco de præcurſoribus ſecundi adventus differere. Eſt autem diſcrimen inter pręcurſores utriuſq; advẽtus, quod Joannes Baptiſta iis tẽporibus natus eſt, educatus, ac pœnitentiam egit, in quibus teſtimonium Chriſto reddidit,& ſuum præcurſoris miniſterium explevit, ac tandem mortuus eſt. At vero ante ſecundum adventum non ſunt promiſſi in Scriptura præcurſores, qui eo tempore naſcituri ſint, ut novo exemplo vitæ, & doctrinæ Chriſto teſtimonium reddant: ſed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa ſæcula præceſſerunt, Henoch, & Elias venturi creduntur,ut homines pręſertim Judęos ad ſecundum Chriſti adventum diſponant. Quamobrem de horum præcurſorum genere,vitæ conditione,& ſanctitate eximia,quam dum inter homines degerent, conſecuti ſunt,non eſt,quod hoc loco diſputemus. Pertinent enim hæc (ut ita dicam) ad veterẽ eorum ſtatum, aliudq; vitæ,& officii genus,quod olim tenuerunt:quę omnia in veteri teſtamento ſatis perſpicua,expreſſaq; ſunt. Explicandum ergo nobis erit primũ,unde venturi ſint,& conſequenter an nunc vivant,ubi & quomodo vivant;deinde quãdo,& quomodo venturi ſint,quid agent,& quẽ tãdem finẽ habituri ſint: poſtremo inquiremus, an præter hos duos alius eis ſit futurus comes,Chriſtiq; præcurſor.

SECTIO I.

Utrum Elias, & Henoch nunc vivant, ubi, & quomodo.

DE Elia nullum circa hoc fuiſſe errorem reperio. De Henoch vero Judæi quidam (ut Sixtus Sen. refert l.2.Bibl.S.) aſſeruerunt,mortuum eſſe ante tempus, ne malitia immutaret cor ejus, ita exponentes illud Gen. *Non apparuit,quia tulit eum Dominus.* Solet enim Scriptura hoc dicendi modo mortem ſignificare; Job.32. *Neſcio enim, quamdiu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me factor meus.*

Dicendum vero eſt primo, Henoch, & Eliã hactenus non obiiſſe mortem,ſed corpore,& animo vivere. Eſt de fide. *Henoch adhuc vivit.* Et de Henoch patet ex prædicto loco Geneſis. Illa enim Judæorum interpretatio ſtare non poteſt. Primo quia ex diverſo modo loquendi de Henoch, & de aliis conſtat,aliquid ſpeciale de illo dici. Secundo id ſatis oſtendunt antecedentia verba: *Ambulavitque cum Deo, non apparuit,quia tulit eum Dominus.*Ubi Septuaginta, ad ſenſum magis explicandum,verterunt: *quia tranſtulit illum Deus*;& eodem modo legit Philo Judæus in l. de vita ſapientis.Tertio id aperte teſtatur Sapiens Eccl. 44.*Henoch placuit Deo,& translatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam*;& adhuc apertius Paulus ad Hebr.11.*Henoch translatus eſt,ne videret mortẽ.*Dices, *Objectio.* ex his ſolum probari non fuiſſe mortuum quando tranſtulit illum Deus:tamen quod poſtquam translatus eſt, nunquam ibi mortuus ſit,unde conſtat? Nam Philo ſupra ſignificat illam translationem ſolum fuiſſe per quãdam ſeparationem a conſortio,& frequentia improborũ hominum,ad locum vulgo ignotum: *& vix paucis iiſq; præſtantiſſimis viris cognitũ.*In quo ſignificat tantũ fuiſſe translationẽ quandam ad ſolitariam,& quaſi eremiticam vitã agendam:non ergo eſt neceſſe, ut ibi adhuc vivat.Reſpondetur, *Reſponſ.* quamvis fortaſſe ex loco Geneſ.per ſe ſumpto id non convincatur: tamen ex aliis locis adjunctis id ſatis concluditur. Quia Paulus ait *trans latũ eſſe, ne videret mortẽ*, ſentiens non eſſe moriturũ in eo loco, ad quem translatus eſt.Sapiens etiam dicens, *translatũ eſſe ut det gentibus pœnitentiam*,ſentit, non eſſe moriturum:donec illud munus expleat.Huc accedit communis traditio,& conſenſus Patrum,quos ſtatim referemus.

Elias, & Henoch adhuc vivunt. De Elia eſt manifeſtus locus 4. Reg. 2. ubi refertur Deum tranſtuliſſe Eliam *per turbinem in cœlum*, & latius Eccl.48.dicitur:*Receptus & tectus in turbine,& inſcriptus in judiciis temporum,lenire iracundiam Domini,conciliare cor Patris ad filium,& reſtituere tribus Jacob*,& alia loca poſtea afferemus.

Secundo probatur ex traditione Sanctorum. Auguſtinus l.1.de peccat.meritis c.3.*Neque Henoch* (inquit) *& Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt*;& l.2.de gratia Chriſti,ſeu de peccato orig.c.23.inter quæſtiones,quæ ad fidem non ſpectant,ponit, ubi modo ſint Elias & Henoch,*quos tamen* (inquit) *non dubitamus, in quibus nati ſunt,corporibus vivere*;idem l.9. Gen. ad lit. c.6.Hieron.ep.61.ad Pammach.*Henoch* (inquit) *translatus eſt in carne, & Elias carneus translatus eſt in cœlum,nec dum mortui,& paradiſi jam coloni, habent quoque membra,cum quibus rapti ſunt,atque translati. Quod nos imitamur jejunio,illi poſſident Dei conſortio:veſcuntur cœleſti pane,& ſaturantur omni verbo Dei,habentes eundem Dominum,quem & cibum.*Idem Ambr.l.4.de fide c.1.& l.2.in Luc.ſub fin.Gregor. l.9. Moral. c.4.& l.21.c.36.Cyprian.l.de montibus Sina,& Sion,Tertull.l. de anima c.35.& 50.*Translatus eſt Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet*: & l.contra Judæos c.2. hac ratione vocat Henoch *æternitatis candidatum*, & l.de reſur.carnis,c. 58. de utroque loquens inquit:*Æternitatis candidati, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni injuria, & contumelia immunitatem carnis ediſcunt.*In eadem ſententia eſt Irenæus l.4.contra hær. c. 30. ubi de Henoch ſic loquitur: *Translatus eſt, & conſervatus uſque nunc teſtis juſti judicii Dei.* Idem tradit Juſtinus in quæſt. 85. ad Orthod. Optime Chryſoſt. hom.22.in ep. ad Heb. & hom. 21.in Gen. & Theod. quæſt. 45. qui varias rationes & congruentias adducunt.Epiph.ſect.9.latius hær.64.poſt fragmentum ex Methodio, & optime in Anchorato ſatis poſt medium. Athanaſius in epiſt. quadam continente decreta concilii Nicæni contra hæreſim Arianam, Baſilius hom.11. Exameron. de Henoch ait: *A generatione hominis ſeptimus mortem non vidit.* De utroque idem affirmat Eucher. lib. 1. in Geneſ. cap. 18. Ac demum omnes reliqui Patres, quos poſtea referemus, ne juſto prolixiores ſimus.Tertio (cum hoc inuſitatum privilegium ex Divina ordinatione pendeat) ratio a priori ejus eſt divina voluntas: congruentia vero ſumenda ex proprio munere, & fine, propter quem a Deo conſervantur, de quo dicturi ſumus ſectione ſequenti. Addunt vero fere omnes citati Patres congruentiam ex reſurrectione ſumptam. Dicunt enim,voluiſſe Deum conſervare hos

viros poſt tot ſæcula in typum, & exemplar reſurrectionis, ad illius ſpem confirmandam, ideoque elegiſſe duos, alterum ex præputio, alterum ex circumſione: unum virginem, alterum conjugatum, ut ſignificaret omnibus hominibus cujuſcunq; ſtatus, & conditionis ſpem vitæ immortalis concedi. Addit Clemens lib. 5. conſtitut. c. 8. aliàs 6. oſtendiſſe Deum in Henoch & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuiſſe homines immortales conſervare, ſi voluiſſet.

Henoch & Elias nondum glorificati.

Dicendum ſecundo eſt, hos duos viros nondum eſſe animis, & corporibus glorioſos, ſed ſolum per fidem, & abſtractivam cognitionem Divina contemplatione, & amore frui. Hæc aſſertio eſt contra Procopium Gazam in Geneſ. qui affirmat Eliam, & Henoch videre Divinã eſſentiam, & in corporibus glorioſis cum Chriſto regnare. Idem tenent Auguſtinus Eugubinus in recognitionib. veteris teſtamenti in c. 2. Geneſ. & Catharin. opuſc. de conſummata gloria Chriſti. Quibus videntur interdum favere Epiphan. & Hieron. quos poſtea explicabimus. Prior ergo concluſionis pars, quantum ad corpora pertinet, traditur ab Auguſt. 1. de peccat. meritis c. 3. dicente: *Nec tamen credo eos jam in illam ſpiritualem qualitatẽ corporis commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit.* Et videtur ſatis convinci. Quia Elias, & Henoch reſervantur aliquando morituri (ut ſectione ſequenti oſtendemus); ergo non eſt veriſimile, nunc eſſe translatos ad poſſidendã gloriam, & immortalitatem corporis. Quia hujuſmodi corporis ſtatus eſt perpetuus, & cui ſemel datur, nunquam auferatur, & novum in hoc miraculum fingere ſine auctoritate, vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc vero ulterius concluditur, neque etiam in anima eſſe glorioſos, nec frui clara Dei viſione. Quod quidem de toto tẽpore ante Chriſti paſſionem ex alio principio fidei certiſſimum eſt. Quia tunc non erat janua regni hominibus aperta. De reliquo vero tempore probatur ex dictis. Quia etiam nunc non habent glorioſa corpora: ergo neque animę gloriam; patet conſequentia. Tum quia gloriam animæ conſequitur ſtatim gloria corporis, propriumque privilegium, ac miraculum in Chriſto fuit, gloriam animæ in corpore mortali poſſidere. Tum etiam, quia cum poſtea venient morituri, non erunt beati ſecundum animam; ergo nec nunc etiam ſunt: quia beatitudo illa multo magis eſt perpetua. Et quamvis nonnulli Patres ſenſerint, Paulo, & Moyſi eſſe conceſſam ad breve tempus: & multo plures id negant, & longe majus privilegium eſſet, magiſque ſupernaturale, ſi tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id eſſet conceſſum. Et hoc docuit Juſtinus Martyr illa quæſt. 85. Qui tamen idem ſentit de omnibus Sanctis, qui cum Chriſto regnant, quos non in cœlo, ſed in paradiſo cœleſti degere putat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idem ſignificat Gregorius Nazianzenus orat. 34. ubi oſtendens neminem in corpore mortali vidiſſe Deum, de Henoch dicit: *licet trãſlatus ſit, non tamen conſtat, quod Deum comprehenderit.* In Elia vero, quem igneus currus in cœlum evexit, ſignificatam eſſe teſtatur ſingularem quandam hominis virtutem, & humanum faſtigium excedentem. In quibus verbis ſignificat poſtremam partem aſſertionis, nimirum, quamvis Elias poſt translationem non fruatur clara Dei viſione, obtinuiſſe tamen ſingularem quandam perfectionem divinæ contemplationis. Atq; idem ſignificavit Hieron. in dicta ep. ad Pammach. dicens, *eos frui divino conſortio, & cibo cœleſti*; & Epiphan. dicta hær. 64. ſcribens; *eos nutriri quodã ſpirituali alimento, cujus ſuppeditator eſt, qui occulta cognoſcit, & inviſibilia creavit, Deus.* Apertius Auguſtin. l. 9. Gen. ad lit. c. 6. dicit; *Neque enim arbitrandum eſt, Eliam vel ſic eſſe jam, ſicut erunt Sancti, quando peracto operis die denarium accepturi ſunt: vel ſic, quemadmodum ſunt homines, qui ex iſta vita nondum emigrarunt. Jam itaque aliquid melius habet, quamvis nondum habeat, quod ex hac vita recte geſta in finem habiturus ſit.* Elegantiſſime Bernardus ſer. 6. de aſcenſ. Dom. *Felices* (inquit) *viri illi, per quos divina aſcenſio legitur præſignata: Henoch raptus, translatus Elias, felices plane, qui ſoli jam Deo vivunt, ſoli vacant intelligendo, diligendo, fruendo.* Et ratio eſt clara, quia non eſt exiſtimandum illos ſanctiſſimos viros, & Prophetas perpetuo eſſe quaſi in continuo ſomno, abſque operationibus vitæ, præſertim intellectualis: ergo maxime occupabuntur in perpetua Dei contemplatione, & amore. Quia (ut inferius videbimus) magna ſpiritus, carniſque concordia, & quiete fruuntur, & nullum impedimentum habent, quo minus vel frequentiſſime ſeſe in hujuſmodi actibus exerceant. Neque enim decet, ut otioſi ſint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Dubium.

Sed quæres, an ſint in ſtatu merendi. Ex dictis enim ſequi videtur, ita eſſe aſſerendum. Quia, ſi *peregrinantur a Domino*, per fidem ambulant; ergo ſemper poſſunt magis, ac magis mereri: quia hoc eſt ad beatitudinem ambulare. Item pejoris conditionis eſſe viderentur, quã cæteri beati, & viatores: quia & illorum felici præſentia, & horum utili privantur abſentia. Unde fit; ut magna quadam pœna, qualis eſt carentia divinę viſionis, valdeque diuturna, ſine ulla utilitate propria afficiantur.

Reſponſ.

Nihilominus probabilius videtur, hos viros tantũ fuiſſę in ſtatu merendi, & potuiſſe in gratia creſcere uſque ad illud tempus, in quo translati ſunt, & ad eundem ſtatum merendi eſſe redituros, quando iterum venient ad præparandum ſecundum Chriſti adventum. Quia tunc eodẽ modo erunt viatores, ſicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrii conſequentur: hoc autẽ intermedio tempore veriſimilius eſt non mereri. Quod ab inconvenienti probari poteſt, quia in tam longo tẽpore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipſã etiam B. Virginem cumulo meritorũ facile poſſent antecellere.

Reſponſ. Henoch & Elias non ſunt in ſtatu merendi.

Quia ad augendam gratiam, & gloriã non tantum intenſio actuum, ſed etiam multitudo plurimũ confert, juxta ſanam doctrinam. Tum etiã quia ipſi ſemper operabuntur intenſius, ac tota virtute ſua, quia (ut diximus) liberi ſunt omni impedimento ad actiones mentis exercendas. Ratio vero propria petenda eſt ex Divina ordinatione, ex qua pendet, ut tempus meriti, vel demeriti ſit hominibus definitum, pro ſtatu vitæ mortalis. Quanquam vero ii duo mortui non ſint: tamen translatio divinitus facta quoad hunc effectum tanquam mors illis reputata eſt. Quia ad aliud vitæ genus, valde diverſum a ratione vivendi in hac vita, traducti ſunt.

Henoch & Elias confirmati in gratia.

Hinc ſequitur primo, eos in translatione ipſa confirmatos eſſe in gratia, & in bono, ita ut nullum peccatum committere poſſint, quę eſt magna pars illius qualiſcũq; felicitatis, quã nunc poſſidẽt. Ratio eſt, quia cum ſint juſti, & mereri non poſſint, nulla ratiõe expedit, ut poſſint demereri: non enim fuiſſet hæc æqua, juſtave conditio.

Secundo infero, eos minime pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ *aggravat animam, & ſenſum deprimit multa cogitantem.* Tum quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hoc fere neceſſarium eſt: tum etiam quia cum priventur perfecta felicitate, eamque Dei abſentiam propter ipſummet Deum patientiſſime ferant, decet, ut ſaltem fruantur maximis bonis, & gaudiis, tam animo, quam corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proxime cit. dicens: *Neque enim corpora, quæ corrumpũtur, illas aggravant animas: aut terrena inhabitatio ſenſus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulaſſe noſcuntur. Factum eſt impedimentum omne de medio: occaſio univerſa ſublata, materies nulla relicta eſt, quæ eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem* (id eſt Henoch) *ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vincat malitia ſapientiam, & intellectus ejus, vel anima ultra decipi valeat, aut mutari.*

Tertio colligo, maximis Dei conſolationibus, diviniſq; illuſtrationibus, ac frequentibus revelationibus gaudere, de iis ſaltem rebus, quæ eorum ſtatui conſentaneæ ſunt. Unde non dubito, quin adventũ Chriſti, mundiq; redemptionem per ipſum jam conſummatam agnoverint. Illius enim venturi expreſſam fidem prius habuerunt, ejuſq; adventum maxime deſiderarunt: non ergo decebat, eos in tenebris nunc, & in errore verſari. Quin potius de Elia conſtat ex Evangelio in die transfigurationis vidiſſe, & allocutũ fuiſſe Chriſtum: atq; idem exiſtimari poteſt de Henoch, ſcilicet quod aliquando ipſum viderit. An vero nunc videant illum ſaltem ſecundum humanitatem, incertum eſt.

Reſponſ.

Ex iis denique patet reſponſio ad difficultatẽ propoſitam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in ſtatu merendi: ſunt ergo quodammodo extra viam, quamvis non ſint omnino in termino. Neq; etiam hoc

velu-

veluti exilium ſuſtinent cum aliquo labore, aut pœna, quia charitas,& conformitas cum divina voluntate magnam conſolationem,& ſuavitatem præſtat. Neq;etiam id erit ſine magna eorum utilitate, tum quia quando ex hac vita tranſlati ſunt, intelligentes divinam voluntatem, & magnam dilationem ſuæ beatitudinis, magna charitate, & obedientia eam amplexi, illo actu plurimum meruerunt. Tum etiam quia, cum ante diem judicii venturi ſint ad reſiſtendum Antichriſto, magna merita,magnumq;gloriç augmentum conſequentur,& hoc majoris æſtimationis eſt, quam temporalis dilatio beatitudinis,quantacunq;illa ſit. Unde hac ſpe patiendi pro Chriſto plurimum reficiuntur, & illius abſentiam æquo animo ferunt.

Dico tertio, Veriſimilius eſt Eliam, & Henoch non indigere corporalibus cibis, ſed abſq; ulla corporis immutatione,vel alteratione a Deo conſervari. Hæc aſſertio non eſt certa,cum non ſit revelata, & quia Deus variis modis poteſt homines in corpore mortali vivos diuturno tempore conſervare. Unde Aug.dicto l.de peccat. meritis c.3.poſt cit. verba ſic inquit: *Niſi quia iſti fortaſſe neq; iis cibis egent, qui ſui conſumptione reficiant: ſed,ex quo tráslati ſunt,ita vivunt,ut ſimilē habeant ſatietatē illis* 40. *diebus quibus Elias ex calice aquæ,& ex collyride panis ſine cibo vixit. Aut ſi etiā iis ſuſtentaculis opus eſt,ita fortaſſe in paradiſo paſcuntur, ſicut Adā priuſquā propter peccatū inde exire meruiſſet. Habebat enim (quantū exiſtimo) & de lignorū fructibus refectionem contra defectionē,& de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem*;& l.1.contra adverſarium legis c.15.dicit:*non temere eſſe aſſerendum, utrum illo cibo veſcatur nunc aliquis niſi forte Henoch ,& Elias*.Quod etiam de illis interdum affirmat D. Th. infra citandus. At vero Hier.in ep.ad Pammach.verbis ſupra cit. ſentit eos non indigere cibo corporali:ſed paſci ſolo cibo ſpirituali. Epiph.etiam ſic intelligendus eſt hær.64.cum inquit: *eos vivere ſpiritualiter,& non animaliter,propter tranſlationem,eſſeq;in corpore, ſeu carne ſpirituali, & non opus habente,ut per corvos nutriatur,ſed nutriatur alio ſpirituali alimento,cujus ſuppeditator eſt Deus,qui occulta cognoſcit,ambroſium quendam, & incorruptibilem cibum habens*.Conjectura hujus rei eſt,quia hic modus conſervandi vitā eſt facilior,& ſpiritualior, & ab omnibus hujus vitæ curis abſtractior, divinaque potentia dignior. Quia *non in ſolo pane vivit homo,ſed in omni verbo,quod procedit de ore Dei.* Sicut ergo conſervavit Deus Moyſem in monte per 40.dies ſine ullo cibo,& potu,& Iſraelitarum veſtes per tot annos abſq;ullo detrimento: eadē virtute conſervat mortalia iſtorum Heroum corpora in eodem ſtatu,ac ſine ullo defectu, ſuſpendendo ſuum influxum,ne ab ulla externa, internave cauſa alterari ad corruptionem poſſint.

Henoch & Elias quem in locum tranſlati.

Dico quarto. Quem in locum Elias,& Henoch tranſlati ſint,incertum eſt.Ita docent Chryſ.hom.21.in Gene.& hom. 22. in ad Hebr.& ibi Theophyl. & Oecum. Theod.q.45.in Gen.& Auguſt. l.2.de peccato orig. c.2. & 3. Cyprianus dicto lib. de montibus Sina, & Sion. *Tranſlatus eſt* (inquit de Henoch) *ubi Deus ſcit.* Quia ſcriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccl. 44. dicatur Henoch *tranſlatus in paradiſum*:tamen & vox illa *in paradiſum* in Græcis exemplaribus deſideratur, & plures habet ſignificationes. Poteſt enim ſignificare paradiſum terreſtrem. Et ita intellexiſſe videntur illū locum patres,qui affirmarunt Eliā, & Henoch tranſlatos eſſe in paradiſum,quod expreſſe docet Irenæus l.5. contra hæreſ.c.5.idque confirmat ex traditione presbyterorū Aſiæ,qui id ab Apoſtolis acceperunt,& Juſtinus Martyr qu.85.ad Orthod. Athan. in ep.ſupra citata, dicit; Adam ſtatim ac fuit conditus,in paradiſo fuiſſe collocatum:Henoch vero poſt tēpora nativitatis ſuæ,cum Deo placuiſſet,in paradiſum fuiſſe tranſlatum. Idem ſignificat Auguſtinus dicto lib. de peccatorum meritis c. 3. & Hieron.dicta ep.ad Pammach.vocans Eliam, & Henoch *paradiſi colonos*. Iſidorus lib. de vita,& obitu SS. ſic ait c.3. *Henoch ſeptimus ab Adā mortis ignarus meruit in eum locum transferri, unde fuerat protoplaſtes expulſus,ſcilicet in æqualem habitationem Beatæ vitæ:manet autem hactenus in corpore, in conſummatione mundi reſtituetur cum Elia ad mortalis vitæ conditionē.* In eadē ſententia eſt D.Th.ſupra q.49.a.5.ad 2.& 1.p.q.102.a. ad 3.& in 2.d.29.qu.unica a.5.ad 4.ubi probabile credit, ligni vitæ ſubſidio cōſervari. Poteſt tamen aliter vox illa,*in paradiſum*,exponi, ut non ſit proprium nomen illius loci, in quo conditus eſt Adam,ſed generale,ſignificans locum quemlibet amænū,& ſpecioſum, ac jucundum. Hæc enim eſt primæva, valdeque uſitata ſignificatio illius vocis,ut omnes interpretes docēt in principio ſecundi cap.Geneſ.& patet ex illo Cant. *Emiſſiones tuæ paradiſus.* Atque hoc ſenſu ex illo loco colligi non poterit,Henoch fuiſſe tranſlatum in illum paradiſum, in quo conditus fuit Adam, ſed ſolum (ut ſcribit Gregor. hom.29.in Evang.agens de Elia) ſublatum eſſe in ſecretam aliquam terræ regionem,ubi jam magna carnis, & ſpiritus quiete vivat. Quapropter Rupertus l.3.de Trinit.& operib.ejus c.33.diſerte dicit,nunquam Scripturā ſignificare Eliam,& Henoch tranſlatos eſſe in illum paradiſum,ubi comedere poſſint de ligno vitæ: ſed in ſecretam aliquā regionem,ut Greg.ſcribit. Tertio,quamvis in eo teſtimonio Eccleſiaſtici,nomine *paradiſi* intelligamus locum illum,in quo creatus fuit primus homo, & conſequenter fateamur,in eum locum tranſlatū Henoch,non inde fit,in eo nunc eſſe,neq;Eliā in eum tranſlatum eſſe. Quia multi probabiliter exiſtimant,terrenū paradiſum aquis diluvii periiſſe. Quæ opinio licet antiqua non ſit,tot vero cōjecturis in Scriptura fundatis nititur,ut non poſſit improbabilis exiſtimari, ut copioſe diſputat Benedictus Pererius tom.1.in Gen. l. 3. diſp. 1. qu.5.& l.7.qu.ult.totius libri,& brevius attigit, & aſſeverantius affirmavit Genebrar. l. 1. Chronograph. in prima ætate. Atq;idem ſenſit Janſen.in concord.Evang. c.143.Oleaſter in 2.c.Gen.& Aug.Eug. loco ſupra citato. Quod ſi verum eſt,dicendum erit Henoch tempore diluvii alio tranſlatum fuiſſe,atq;ita incertum eſſe, ubi ipſe & Elias nunc ſint. Quarto,non defuerunt Patres,qui dicerent,tranſlatos eſſe Henoch,& Eliam in locum aliquem cæleſtem omni loco terrę ſuperiorem. Ita inſinuat Hier. Amos 9.dicit enim eos aſcendiſſe in cœlum, & ex contextu videtur colligi,non loqui de cœlo aereo. Amb. l.de parad.c.3.de Henoch ait,*raptum eſſe ad cœlum*. Dorotheus in ſynopſi ſic de Elia ſcribit: *Primus ex hominibus eſt,qui hominib.curſum ad cœlos ſubmonſtravit, primus ex hominibus unam Angelorum, & hominum viam oſtendit,qui terræ fuerat ſortitus domicilium,cœlum quoque ſubito penetravit*. Qua antitheſi ſatis indicat de cœlo æthereo loqui. Et eam magis explicans ſubdit: *Qui humi incedebat,inſtar ſpiritus cum Angelis in cœlis agit.* Similiter Alcimus Avitus l. 4. de diluvio c. 6. de Noe agens in hunc modum ſcribit:

A pravo, quem priſca fides, & conſcia virtus
In cœlum ſine morte tulit, ſic celſa petenti
Succeſſit magnis non impar filius actis,
Nec minimum eſt illum ſalvi cum corporis uſu
Terrenas liquiſſe domos, intraſſe ſupernas.

Ubi,cum ſimiliter ſupernam Henoch habitationem terrenæ opponat,plane ſentit,de cœleſti habitatione loqui,in quam etiam aſcendiſſe Eliam ſic apertius ſcribit:

Quanquam quo Noe proavus conſcenderat Henoch
Elias curſu poſt tempora longa ſequutus,
Scribitur ignitis ſcandens penetraſſe quadrigis.

Inferius vero concludit.

Nos igitur ſatis eſt,cœlum potuiſſe mereri
Membrorum ſub lege ſitos.

Ex iis igitur ſatis conſtat vere a nobis aſſertum eſſe locum,in quo Henoch,& Elias habitant,incognitū eſſe, nimiſque licenter aſſeruiſſe Sixtum libro 5. Bibl.annot. 36.contra regulam rectæ fidei eſſe negare Henoch & Eliam tranſlatos eſſe in paradiſum terreſtrem. Sapientius quidem Auguſt.dicto lib.2.de peccato orig. c. 23. negat quæſtionem hanc ex iis eſſe, quæ ad dogmata fidei ſpectant. Si tamen judiciū aliquod ferendum eſt, longe probabilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere, quam cœleſtem: ſicut affirmant Greg. & Rupertus, & ſupponunt Auguſt.& reliqui Patres citati. Unde reliqui fere omnes,qui de aſcenſione Domini ſcribunt,inter alias differentias, hanc conſtituunt inter aſcenſionem Chriſti, & raptum Eliæ, quod ille vere aſcendit in cœlum æthereum, ut in eo habitet: Elias vero ſolum in cœlū aereum elevatus eſt,non quidem, ut in eo permaneret,ſed ut per eum in aliam terræ regionē transferretur. Quomodo intelligendū putāt illud 4.Reg.2.*Aſcendit*

dit Elias per turbinē in cœlum:& illud 1.Mach.2.*Elias, dum zelat zelum legis,receptus eſt in cœlum.* Atque eodē modo exponendum erit,quod de Henoch dicitur Eccleſ. 48.*Nemo natus eſt in terra,qualis Henoch, nam & ipſe receptus eſt a terra.* De qua re poteſt legi Chryſoſtomus hom. de aſcenſ. Domini: optime Ambr. l.4. de fid. c.1. Greg.Maxim.& alii hom.de aſcenſ.Theoph.Luc.24.& ex ſupradictis poteſt conjectura ſumi. Nam Elias,& Henoch adhuc vivunt in corporibus mortalibus; locus autem iis corporibus accommodatus non eſt cœleſtis, ſed terreſtris.Rurſus(ſi terreſtris paradiſus adhuc extat)nullus prudens,& cordatus negabit,hos ſanctos viros ibi degere,tum propter auctoritatem Patrum;tum etiam quia ille locus valde eſt accommodatus felici eorum vitæ, quā ſupra deſcripſimus. Quin potius, licet gratis demus paradiſi amœnitatem aquis diluvii periiſſe, adhuc fieri poteſt conjectura probabile,hos ſanctos viros in illo terræ ſitu,ubi paradiſus a principio cōſitus fuit,ſpatiari quia locus ille non ſolum ſuperabat alia terræ loca in arborū ornatu,atq;elegantia,terræque fœcunditate, ſed maxime aeris temperie,cœliq; benignitate: dictum autem eſt ex ſententia Gregorii & Ruperti eos colere ſecretam aliquam regionem terræ, optimam tamen, ac feliciſſimam,prout eorum ſtatui convenit; nulla autem videtur eſſe aptior, quam illa.Sed ſive illa ſit,ſive alia æque fortaſſe commoda,& nota Deo,veriſimile tamen eſt locum illum, quem ipſi incolunt, pulcherrimum eſſe atque ornatiſſimum non minus fortaſſe,quam eſſet paradiſus terreſtris. Quod ſi per diluvium obrutus, diſſipatuſque fuit locus is,in quo degebat Henoch,ipſo interim inde ſublato,vel alio modo divinitus conſervato, credi etiam poteſt,poſt tranſactum diluvium divino imperio ad priſtinum decorem,& ſtatum fuiſſe reſtitutum. Si enim Deus tam admirabili modo Henoch conſervavit, ut eum in priſtinum locum reſtituerit,quid mirum, quod loci etiam pulchritudinem, & amœnitatem ſimiliter inſtauraverit. Cur enim illum bonis iis, quæ ei donaverat, eaq;qualicunq;felicitatis parte ſine culpa privaret? Demum cum Deus a principio paradiſum voluptatis plantaverit propter homines, quos ſciebat breviſſimo tempore illo uſuros, quid mirum eſt,quod vel eundem,vel ſimilem locum,magnitudine fortaſſe imparem, ornatu vero,elegantiaq; non diſparem poſt diluvium reparaverit,ut duo viri tam ſancti,ac ſibi chari, qui tam diuturno tempore propter ejus amorem, & obedientiam cœleſti beatitudine carent,eodem tempore vitam & animo, & corpore felicem in terris ducant? Videtur ergo exiſtimatio hęc ſatis veriſimilis,poſſetq;variis conjecturis veriſimilior fieri, niſi prolixitatem vitare cuperemus. Ex iis vero tandem conjectare licet,hos duos viros eandem regionem,eundemq;locum incolere, ſimulq; converſari, & de divinis rebus interdum loqui. Hæc enim & ſimilia bona, quæ ad felicitatem hujus vitæ aliqua ratione conducunt,& aliunde nullum incommodum, vel repugnantiam indicant, non eſt, cur illis denegata eſſe credantur.

SECTIO II.

Utrum Elias, & Henoch venturi ſint tempore Antichriſti, & quidnam acturi, vel paſſuri ſint.

HÆretici hujus temporis negant, Henoch, & Eliam in propriis perſonis venturos,ut Antichriſto reſiſtant,& homines ad ſecundum Chriſti Domini adventum diſponant. Nam de Henoch nihil circa hoc expreſſe ſcriptura loquitur. Quod enim dicitur Eccleſiaſt. 44. *Translatus eſt,ut det gentibus pœnitentiam*, Græce legitur: *Translatus eſt exemplum pœnitentiæ generationibus.* Quod recte exponi poteſt,(ut a Catholicis etiam exponitur) translatum eſſe,vel quia fuerat exemplū quoddam pœnitentiæ hominibus,vitæ ſanctitate, & morum innocentia, vel ut illo exemplo incitarentur homines ad pœnitentiam, videntes hominem juſtum,& ſanctum ita a Deo honorari.Unde non defuerunt aliqui ex Patribus,qui Henoch negaverint fore ſecundi adventus præcurſorē.Videlicet Hilarius,Victorin.& alii citandi ſect. ſeq.quod autem Malac.4.de Elia dicitur, quod *venturus ſit,antequam veniat dies Domini*, ab ipſo Chriſto Mat. 11.de Elia non in perſona,ſed *in ſpiritu* explicatum eſt. Sic enim de Jo.ait:*ipſe eſt Elias,qui venturus eſt.*Et c.17. interrogantibus diſcipulis: *Quid ergo dicunt, quod Eliā oportet primum venire?* Reſpondit Chriſtus: *Elias jā venit, & non cognoverunt eum.* Quod neceſſe eſt de Elia *in ſpiritu* intelligi;ſimili ergo modo dicitur Elias venturus in ſecundo adventu,non in perſona,ſed *in ſpiritu*. Unde Hieron.exponens prædictum locum Malachiæ, non de perſona Eliæ intelligit, ſed illius nomine *omnē Prophetarū chorum,qui Chriſto teſtimonium perhibent*, dicit ſignificari;& Rupert.ibidem propter Hieron. auctoritatē definire non audet,an ille locus ſit intelligendus de perſona Eliæ: alii vero propter Chriſti teſtimonium de Jo. illum interpretantur,ut Burgenſis,& Vatablus.

Dicendum eſt primo, Eliam, & Henoch futuros eſſe præcurſores ſecundi adventus Chriſti. Hæc aſſertio eſt aut de fide,aut fidei valde proxima. Quæ probatur primo.Nam Apoc.11.dicitur, venturos eſſe duos divinos teſtes ſaccis amictos,qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta tempore Antichriſti:eſt autem evidens ex contextu per duos illos viros non ſignificari generatim quoſvis Sanctos,aut prædicatores Chriſti, ſed in ſingulari duos determinatos homines eximiæ cujuſdē ſanctitatis,& virtutis. Nam de eis dicitur:*ii ſunt duæ olivæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes*, & additur,habituros facultatem ad facienda eximia ſigna, & miracula,ac tandem eſſe occidendos, & corpora eorū in plateis Jeruſalem per tres dies cum dimidio inſepulta permanſura,& de eorum morte impiis hominibus gaudendum eſſe. *Quoniam hi duo Prophetæ cruciaverunt eos*, & ſimilia,quæ infra dicemus,quæq;nullo modo poſſunt, niſi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Elias, & Henoch ſecundi adventus Chriſti præcurſores.

Quod vero hi duo viri futuri ſint Elias & Henoch, a Joanne non declaratur aperte: tamen conſideratis circumſtantiis earum perſonarum,quas ibi deſcribit,& quę in aliis locis de Elia, & Henoch ſcripta ſunt, fere communi conſenſu omnium expoſitorum imo & totius Eccleſiæ (ut Aretas in eum locum dixit) creditum eſt, illos duos non eſſe alios, niſi Henoch,& Eliam, neq; in alium finem translatos eſſe & in mortali vita conſervari, niſi ut in fine mundi Antichriſto reſiſtant, Chriſtoq; teſtimonium præbeant.Ita docent ibi Beda, Anſel. D.Th. Aug.& Ambroſ.(ſi eorum ſunt commentarii)& Victorin.Martyr,Greg.hom.12.in Ezechiel.& li.9.moral.c.3. alias 4.& præterea omnes Patres ſuperiori ſectio.citati, qui eos vivere affirmant,& alii, quos ſtatim referam.

Secundo probatur de Elia ex prædicto loco Malach. 4.qui nullo modo intelligi poteſt de Jo. Baptiſta. Quia ſermo ibi eſt de die judicii,ut aperte conſtat ex principio capitis uſq;ad finem,& ex illis epithetis: *Dies Domini & horribilis.* Neq;etiam intelligi poteſt de aliquo alio, qui ſit habiturus ſpiritum Eliæ. Primo ex proprietate nominis,quam non licet ad metaphoram ſine auctoritate transferre,præſertim quia etiā cognomen *Thesbitis*, videtur ibi eſſe additum a Septuaginta interpretibus, quantum ex Hieron. & Theod.colligi poteſt, & ex Cyril.l.1.in Jo.c.24.& Tertul.l.de anima c.35.Aug.20.de Civit.c.29.Euthy.Mat.17.Chryſ.hom.58.in Mat. Secundo hoc facile intelligetur conferendo hunc locum cum c.48.Eccleſiaſt. ubi ſine ulla controverſia eſt ſermo de perſona Eliæ,de quo dicitur: *Quia receptus eſt in turbine ignis lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium,& reſtituere tribus Jacob.* Quorum verborum ſenſus eſt,eum deſtinatum eſſe a Deo ad ea munera aliquando peragenda,ſcilicet,ad leniendam iracundiam Dei,& convertenda corda hominum. Malachias autem ad hæc eadē miniſteria eum venturū eſſe dicit fere eiſdē verbis,cum ait: *Et convertet cor patrū ad filios,& cor filiorum ad patres eorum,ne forte veniam, & percutiā terram anathemate.* Loquitur ergo de eadem perſona:quin potius Auctor libri Eccleſiaſtici ad hunc locum alluſiſſe, eumq;interpretatus eſſe videtur. Deinde Chriſtus Dominus hanc intelligentiam non excludit, ſed ſupponit potius,cum interrogantibus diſcipulis: *Quid ergo ſcribæ dicunt,quia Eliam oportet primum venire?* In primis reſpondit. *Elias quidē venturus eſt,& reſtituet omnia.* Quibus verbis non poteſt loqui de Joanne Baptiſta. Quia ille jam venerat, nec erat amplius venturus: nec de illo verificari poteſt, quod *reſtituerit omnia*, neque de aliquo alio,quam de vero Elia, de quo diſcipuli loquebantur, quique multos Judæos, & apoſtatas ad Chriſtum con-

convertet, & ideo dicitur de illo, quod *reſtituet omnia*: poſtea vero cum Chriſtus ſubdit: *Dico autem vobis, quod Elias jam venit*, jam loquitur metaphorice de Joanne Baptiſta propter ſpiritus, & miniſterii ſimilitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Origen. tract. 3. in Mat. Hilar. can. 17. & Chryſoſt. hom. 58. in Mat. & ibidem Hieron. Beda, Anſelm. Theophyl. Euthym. qui fere omnes conjungunt locū Malachię cum verbis Chriſti. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret. & Gloſſa ibi, Orig. tom. 7. in Jo. & Gregor. Nyſſenus l. cont. Judæos de adventu Dom. in carne parum a princ. Greg. Mag. 11. moral. c. 9. alias 10. Juſtin. Martyr in dial. cum Tryphone circa med. egregie Tertull. lib. de anim. c. 35. Aug. tract. 4. in Jo. & l. 5. de Trinit. c. 14. qui tandem 20. de Civit. c. 29. teſtatur hunc ſenſum eſſe celeberrimum in ſermonibus, cordibuſq; fidelium.

Henoch univerſalis judicii præcurſor. Tertio de Henoch non habemus tam expreſſa ſcripturæ teſtimonia: inſinuatur tamen verbis illis Eccleſ. 44. *Henoch translatus eſt, ut det gentibus pœnitentiam.* Non enim ſine cauſa vivens mortali vita in hunc diem ſervatur. Unde in illis ultimis verbis ſignificatur prædicatio illius futura in fine mundi. Neque obſtare debet, quod Græce legatur: *In exemplum pœnitentiæ generationibus*, quia hæc lectio non eſt contraria, admittitque ſenſum, quem verba vulgati interpretis præ ſe ferunt, quæ nullo modo rejicienda ſunt, maxime cum omnes patres citati, & quos referemus, hoc teſtimonio comprobent futurum adventum Henoch. Item ex illo ſenſu colligitur optima congruentia, ob quam ante ſecundum adventum duo mittuntur pręcurſores, cum ante primum unus tantum advenerit. Quia ſcilicet, in primo adventu Chriſtus immediate tantum miſſus eſt ad Judæos, juxta illud: *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael*; & ideo tantū eſt miſſus unus pręcurſor etiam ex Judęis: at vero in ſecundo adventu veniet ad univerſā Eccleſiā ex Judæis, gentibuſq; congregatā, & ideo unus præcurſor mittitur ex circumciſione, cui ſpecialiter attribuitur Judęorū converſio, Eccleſ. 48. *Et reſtituere tribus Jacob*; alius vero ex pręputio, cui in pręd icto loco videtur ſpecialiter committi gentiū converſio, *ut det gentibus pœnitentiam.*

Quarto tandem addi poteſt omnium Patrum traditio, quæ ſatis conſtare poteſt ex omnibus adductis, tam in hac, quam in præced. ſect. Præſertim vero notari poſſunt verba Ambroſ. 1. ad Cor. 4. circa illa: *Puto enim, quod Deus nos Apoſtolos noviſſimos oſtendit*: *Hoc* (inquit) *ideo perſonæ ſuæ deputat, quia ſemper in neceſſitate fuit, perſecutiones & preſſuras ultra cæteros paſſus, ſicut paſſuri ſunt Henoch, & Elias, qui ultimo tempore futuri ſunt Apoſtoli. Mitti enim habent ante Chriſtum ad præparandum populum Dei, & uniendas omnes Eccleſias, ad reſiſtendum Antichriſto, quos & perſecutiones pati, & occidi lectio Apocalypſis teſtatur.* Similia repetit 1. ad Theſſ. 5. in princ. Optime Tertul. l. de anima c. 35. ubi diſputans contra Pythagoricam tranſmigrationem animarum (ſecundum quam quidam hæretici interpretabantur illud, *Elias jam venit*, id eſt anima Eliæ in Jo. Bapt.) *Nunquid* (ait) *& Judæi ex opinione Pythagorica conſulebant Joannem, Tu es Elias, & non ex prædictione divina, Et ecce mittam vobis Eliam Thesbitem? ſed enim metempſychoſis illorum revocatio eſt animæ jam pridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Elias autem non ex diſceſſione vitæ, ſed ex translatione venturus eſt, nec corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus: ſed mundo reddendus, de quo eſt translatus, non ex poſtliminio vitæ, ſed ex ſupplemento prophetiæ, idem & ipſe, & ſui nominis, & ſui hominis.* De utroque vero loquens c. 50. inquit: *Morituri reſervantur, ut Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* Præterea Hieron. de Elia idem affirmat Mat. 11. & 17. licet in Malachia ſenſum ſpiritualem potius quam literalem declaret. Idem Dorotheus in ſynopſi; *Contra Antichriſtum* (dicit de Elia) *dux belli ſervatur, &c.* Idem fere Theophyl. Mat. 11. & Marc. 9. Theodor. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. l. 7. c. 17. Julianus Pomerius l. 1. contra Judæos, ante medium, Chryſoſt. hom. 4. in 2. ad Theſſal. qui licet unum tantum numerent, non excludunt alium. De Henoch vero ait Auguſt. l. 1. de mirabilibus ſcript. c. 3. *Adhuc ſine morte in teſtimonium noviſſimi temporis reſervatur.* Eundemque ſimul cum Elia nominat l. 8. Gen. ad lit. c. 6. Proſper. in dimid. temp. c. 13. Damaſc. l. 4. c. 27.

Ultimo loco poſſent afferri congruentiæ, ob quas voluerit Deus potius per hos viros, quam per alios, mundū ad adventum ſuum præparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatibus reſervatos, quam per alios ea ætate natos. Sed hæc, & ſimilia vel nullas habent cauſas præter Divinam electionem, & voluntatem, vel hæ latent in theſauris ſapientiæ Dei, qui hæc, & ſimilia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Dicunt autem veteres ſcriptores, Deum elegiſſe Henoch, quia inter primos homines in Dei cultu, & religione maxime excelluit. Eliam vero, quia zelator maximus fuit Divini cultus, & quia ſpiritu, & efficacia prophetiæ maxime enituit. Quæ vera quidem ſunt, ordinem executionis conſiderando. Nam (ſi ſpectemus Divinam prædeſtinationem) potius hæc dona ſpiritus receperunt, quia ad tam maximum munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus ætatibus ad hoc munus, ad finem uſque mundi reſervare, tum ut admirabilior eſſet eorum prędicatio, ac teſtificatio: tum etiam, ut oſtenderetur idem Deus auctor omnis legis, naturæ, ſcriptæ, & gratiæ, atque idem Chriſtus, eadem fides, quæ ab initio mundi uſque ad finem prædicatur, & in eadem militante Eccleſiæ perſeverat.

Secundo dicendum eſt, Eliam, & Henoch brevi tempore hoc munere præcurſorum functuros, ac tandē martyrium ſubituros. Hæc conſtant ex Apocal. 11. cum expoſitione, quam ex traditione Patrum confirmavimus. Primo enim dicitur, vel potius ſupponitur, hos duos viros repente apparituros. Quomodo autem venturi ſint, an ſcilicet viſibiliter ſint per aera transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio ſimili modo: an vero inviſibiliter, id eſt nulli hominum eorum translatione demonſtrata ſubito Jeroſolymis, aut alio in loco conſpiciendi ſint, neq; in ſcriptura dicitur, neque a Patribus explicatur. Non eſt ergo, quod a nobis inquiratur: faciet enim Deus, prout ſibi placuerit. Secundo dicitur: *Prophetabunt dies mille ducentis ſexaginta*. Ubi conſtat, verbum *Prophetandi* non ſignificare futurorum prædictionē (quæ tunc non erit neceſſaria), ſed veram fidei & ſcripturæ ſacræ interpretationē magno Dei ſpiritu propoſitam, ac prędicatam, & vitæ ſanctitate, ac prodigiis confirmatam. Unde de eis dicitur, quod erunt, *induti ſaccis*, quo ſignificatur vitæ aſperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus, & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis ſexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum prædicationem breviorem eſſe futuram, quam imperium Antichriſti, triginta diebus. Unde fit veriſimile, eos venturos poſtquam Antichriſtus jam rerū omniū potitus fuerit, ut ſignificat Aug. l. 1. quæſtionum Evang. quæſt. 21. dicens venturum Eliā, ut reſtituat eos, quos perſecutio Antichriſti conturbaverat, clariuſque id docet Anſelm. in Elucidario. Et ratio adhiberi poteſt, quia hi ſanctiſſimi viri venient, ut Antichriſto reſiſtant; ergo tunc venient, quando perſecutio Antichriſti apertior erit, & potentior. Item, quia (ut ex eodem loco Apoc. colligitur) paulo poſt mortem horum præcurſorum peribit Antichriſtus & ceſſabit perſecutio ejus; ergo, cum hæc ſit duratura mille ducentis ſexaginta diebus, ſimul fere cum illa, vel paulo poſt illam incipiet pręcurſorum prędicatio. Dices. Quomodo poterunt tam brevi tempore per univerſum mundum prædicare. Reſpondetur. Primo non oportet, ut ubique doceant, ſed pręcipue ea circuibunt loca, in quibus vel Antichriſtus ipſe, vel potentiores ejus miniſtri verſabuntur. Deinde, non eſt credendum Henoch & Eliam ſemper ſimul inceſſuros, ſed veriſimilius eſt, diverſas regiones peragraturos, donec divino nutu in eum locum conveniant, ubi ſimul trucidandi ſunt. Deniq; credibile eſt non ſolum verbo, ſed & ſcriptis conſolaturos, & confirmaturos fidelium animos, quos etiam plurimum eriget fama virtutis eorum, & potentiæ adverſus Antichriſtum. Addunt quoque aliqui, habituros diſcipulos, quos per univerſum orbem mittant. Tertio poſt hoc tempus interficientur ab Antichriſto, & eorum corpora jacebunt in plateis Jeroſolymitanæ urbis per tres dies, & dimidium, in conſpectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur ſatis aperte Apoc. 11. Colligitur autem ex eodem loco, quamvis Antichriſtus a principio capitali eos odio proſequatur, non tamen machi-

Prædicatio Henoch, & Eliæ brevi tempore duratura.

Objectio. Reſponſ.

naturum illis antea necē, quia propter incredibilem eorum virtutem & potentiam nullus prævalebit contra illos: *Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum.* Quibus verbis videtur alludere Joannes ad hiſtoriam lib.4.Regum c.1. ubi jubente Elia deſcendit ignis de cœlo, & interfecit miniſtros Regis:& ad verba Eccleſ.46. *Surrexit Elias propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat, verbo Domini continuit cœlum, & dejecit a ſe ignem terræ.* Sic ergo poteſt ad literam in præſenti intelligi, quod etiam tunc faciet deſcendere ignem de cœlo, quo ſe a ſuis hoſtibus tueatur; vel ſub hoc ſigno poſſunt intelligi alii modi mirabiles, quibus utentur ad deterrendos inimicos. Poſtea vero cum tempus præfinitum a Deo advenerit, ceſſabunt ea ſigna ſtupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata relinquenda ſint, licet ex ira, & odio inimicorum Chriſti futurum ſit: fiet tamen ex ſpeciali Dei providentia ad illuſtriorem fidei confirmationem. Quarto ergo additur, poſt tres dies, & dimidium eſſe ſurrecturos ſtupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de cœlo, *Aſcendite huc*, & ſtatim aſcenſuros in cœlum in nube in conſpectu omnium. Et ſubditur: *In illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominum ſeptem millia, & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cœli.* Quæ omnia adeo perſpicua ſunt, ut non egeant expoſitione, atque ita (ut contextus præ ſe fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus ſupra citatis.

SECTIO III.

Utrum Joannes Evangeliſta, vel aliquis alius præter Eliam & Henoch, futurus ſit præcurſor ſecundi adventus Chriſti Domini.

DE tribus tantum aliis hominibus invenio fuiſſe inter viros Catholicos opinatum, quod futuri ſint Chriſti præcurſores, vel ſimul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo ſententia fuit Victorini in expoſ. c.11. Apoc. qui dixit, Jeremiam futurum eſſe unum ex præcurſoribus ſecundi adventus, & videtur ſentire, ſolum illum futurum ſocium Eliæ. Quam opinionē plurimorum extitiſſe affirmat Hilarius can.20.in Matt. Quæ niti poteſt verbis illis Jerem. *Antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Nam Jeremias hactenus non fuit Propheta gentium, ſed Judæorum: ergo iterum venturus eſt ante diem judicii, ut gentibus prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum aſſerentium Jeremiā adhuc vivere, quia mors ejus in ſcriptura non invenitur. Hæc vero opinio merito ab Hilario in prædicto loco rejicitur, & tacite reprobatur ab omnibus Patribus ſupra citatis, qui dum affirmant, Henoch futurū ſocium Eliæ, & ubique duos tantum præcurſores numerant, ſatis excludunt hanc opinionem. Præterea nullum habet in ſcriptura fundamentum. Quia Jeremias non prædicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando eſſet concionaturus gentibus, ſed quia vel non tantum in Judæa, ſed etiam in Babylonia, & Ægypto prophetavit, ſcribens ad Judæos, qui ibi morabantur: vel etiam quia in ſua prophetia non ſolum de rebus ad Judæos ſpectantibus, ſed etiam ad gentes prophetavit, nimirum de Aſſyriis, Ægyptiis, & aliis, ut ibi Hieron. exponit. Multo ergo magis frivolum eſt, aſſerere Jeremiam non eſſe mortuum, quia in ſcriptura mors ejus non ſcribitur: quaſi vero omnes illi, quorum deceſſum ſcriptura non narrat, propterea ſemper vivere exiſtimandi ſint. Quod igitur in Ægypto lapidibus a populo obrutus, ac mortuus fuerit, ſcribunt Epiphan. lib. de prophetar. vita, & interitu, Iſidorus libr. de vita, & morte Sanctorum, & Dorotheus in Synopſi, qui addunt, ſepultum eſſe in eo loco, ubi Pharao habitaverat, & in magno honore ejus ſepulchrum ab Ægyptiis habitum. Igitur hæc opinio ut improbabilis rejicienda eſt.

Jeremias Chriſti ad judicii univerſale venturi præcurſor non futurus.

Secunda ſententia eſt, Moyſem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Matt. ubi affirmat eum vivere. Hanc ſententiam quoad hanc poſteriorem partem ſupra tractavimus agentes de transfiguratione: quoad utramque vero eam ſequutus eſt Catharinus Genes.3. & Joan. Arbor. in Theoſophia lib.11.c.11. Hi vero non affirmant, ſolum Moyſem venturum cum Elia, ſed ſimul cum Henoch. Fertur etiam tenuiſſe hanc ſententiam Joachimus Abbas, in expoſ. ſuper Apoc.c.11.& eandem, licet diverſo modo, ſequutus eſt Gagneus Apoc. 11. Exiſtimat enim, Moyſem mortuum eſſe: ſuſcitandū tamen eo tempore, ut ſecundum Chriſti adventum præveniat. Fundamentū Hilarii fuit, quia in primo adventu Elias, & Moyſes fuerunt teſtes gloriæ, & majeſtatis Chriſti in die transfigurationis; ergo iidem erunt teſtes ejus ante ſecundum adventum. Confirmat hoc Gagnejus ex verbis illis Apoc.11. *Poteſtatem habent ſuper aquas convertendi eas in ſanguinē, & percutere terram omni plaga.* Hac enim poteſtate Moyſem dumtaxat uſum legimus, & ideo optime in illum hæc verba conveniunt. Nihilominus hæc ſententia parum probabilitatis habet, primum propter antiquam fere omnium veterum traditionem affirmantium (ut vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundo quia ſupra oſtendimus ex ſcriptura, Moyſem defunctum eſſe, ex quo fit, animam ejus & cum ſanctis Patribus in Sinu Abrahæ fuiſſe ante Chriſti mortem, & poſt illam, cum eo regnare, eſſeq; beatam. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei ſanctā Moyſis animam excipere ſine auctoritate, vel rationis fundamento? Ergo non eſt veriſimile redituram ad corpus mortale, quia nec privanda eſt gloria, quam jam poſſidet, nec in corpore mortali futura eſt beata. Utrumque enim eſt inuſitatum miraculum, quod ſine magno fundamento fingendū non eſt, ſicut ſupra de Henoch, & Elia argumētabamur. Præterea, quod Moyſes in transfiguratione Chriſti apparuerit, nullum argumentum eſt, quod ſit etiā venturus ante judicium. Quæ enim eſt hujus conſequutionis ratio? Tunc ergo apparuit propter ſpeciales congruentias, tunc occurrentes, quas ſuo loco tetigimus. Illa autem verba Apoc. licet videantur alludere ad ſigna facta per Moyſem in Ægypto, non tamen propterea indicant eundem Moyſem venturum, qui tunc illa ſigna patravit: ſed ſolum ſignificant, facile poſſe Chriſtum ſimilem poteſtatem ſuis præcurſoribus tribuere.

Moyſes ſecundi adventus Chriſti præcurſor non futurus.

Tertia ſententia eſt, Joannem Evangeliſtam futurum eſſe præcurſorem ſecundi adventus Chriſti ſimul cum Henoch & Elia. Quæ primo ſupponit, illum nondum eſſe mortuū propter verba Chriſti Joann. ultimo. *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* Nam ibi Chriſtus de ſecundo ſuo adventu loquitur, cum ait: *donec veniam*, quia non eſt alius adventus Chriſti poſt reſurrectionem ejus; ergo ex voluntate Chriſti, *ſic*, id eſt, ſine morte manſurus fuit Joannes uſq; ad ſecundum Chriſti adventum, & ita verba Chriſti intellexere diſcipuli. Et confirmatur hæc ſententia ex hiſtoriis. Quia nec mors Joannis Evangeliſtæ narratur, nec reliquiæ corporis ejus inveniuntur, ſed ſolū refertur, quod vivus ſepulchrū ingreſſus diſcipulos ſuos abire juſſerit, qui altera die reverſi ibi nihil invenerunt. Secundo hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturum. Probatur primo ex illa generali ſententia: *Statutum eſt hominibus ſemel mori*, ad Heb.9. Pſal.88. *Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac ſententia non eſt excipiendus Joannes ſine fundamento: rediturus ergo eſt, ut debitum mortis ſolvat, ſicut de Elia, & Henoch argumentantur Auguſt. l.9.Gen.ad lit.c.6.& D.Th. ad Hebr. 11. & hoc eſt, quod corrigere voluit ipſemet Joannes dicto cap. ultimo, cum ſcripſit: *Et non dixit Jeſus non moritur, ſed ſic eum volo manere, donec veniam.* Quamquā enim recte intellexiſſent, Joannem ita manſurum uſque ad adventum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Chriſtus, neque ſequitur ex verbis ejus. Nam verba illa, *donec veniam*, non ſunt intelligenda incluſive (ut ſic dicam) ſed excluſive, id eſt, donec inſtet adventus meus. Secundo confirmari hoc poteſt ex aliis Chriſti Matth. 20. *Calicem quidem meum bibetis.* Ubi Chryſoſt. hom. 66. ita exponit: *Martyrii corona potiemini, & violēta morte, ſicuti & ego a vita diſcedetis.* Cum ergo hactenus Joannes Evangeliſta non ſit paſſus martyriū, ut hæc Chriſti verba impleantur, neceſſe eſt ut aliquando Martyriū uſque ad mortē ſuſtineat. Et hinc tandē fit veriſimile, venturū Joannem cum Henoch, & Elia, ut in fine mundi Chriſto teſtimoniū perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neque ad alium finem videtur poſſe reſervari. Et confirmatur ex 10. c. Apoc. ubi angelus dixit Joanni: *Oportet te ite-*

iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis: ſed hoc hactenus impletum non eſt: erit ergo implendum ſaltem in conſummatione mundi. Deniq; addi poteſt congruentia, quia teſtimonium Joannis aptiſſimum erit, & efficaciſſimum, tum quia ſi venturi ſunt teſtes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis gratiæ? Tum etiam quia Joannes erit teſtis oculatus, quiq; diutius cum Chriſto converſatus eſt, & omnia quæ ad Antichriſtum, & diem judicii ſpectant, fuſius, quã alius, prędixit. Atque hanc ſententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orat. de conſum. mundi, eamque indicat Damaſc. orat. de transfig. ubi tractans verba illa Luc. 9. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filiũ hominis in regno ſuo*, ſic inquit: *Sane ſi tanquã de uno dixiſſet, eſt quidã de hic ſtantibus, idem fortaſſe ſignificari conjeciſſemus, quod per verba, ſic eum volo manere, donec veniã, quid ad te? Quod de Joanne Theologo dictum eſt, ut qui uſque ad Chriſti adventũ mortis omnino expers perſtiturus ſit: ſic enim jã nonnulli præſtanti eruditione viri hunc locum expoſuerunt.* Eandem fere ſententiam tenet Ambr. tractans eadem verba Luc. l. 7. in Luc. in princ. Et eandem referunt Theoph. Jo. ult. & Euthym. in Mat. c. 43. ut probabilem relinquunt. Eam vero tenuit etiã Simeon Metaphr. in vita Jo. ex recentioribus vero defendit Sabellicus l. 1. de moralibus factis, & dictis c. 8. & Georg. Trapezuntius libello circa dicta verba: *ſic eum volo manere*, & Catharin. Gen. 2. Item Anton. 4. p. t. 13. c. 4. §. 2. pro hac ſententia refert Theophylum, & Jo. Dominicum, a qua ipſe non diſcedit. Idem videtur ſentire Freculphus in chron. to. 2. l. 2. c. 9.

Nihilominus probabilius apparet, Joannem Evangeliſtam mortuum eſſe. Primo quia antiquiſſimi Patres, & hiſtoriæ hoc teſtantur, Euſeb. l. 3. Hiſt. c. 31. aliàs 25. qui id refert ex Polycrate in ep. ad Victorẽ Pontificem, cujus verba valde notanda ſunt. *In Aſia præclara noſtræ religionis tanquam ſeminaria morte conſopita ſunt, quæ reſuſcitabuntur in extremo die adventus Domini.* Et infra: *His accedit Joannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, qui ſacerdos, Martyr, & doctor fuit, & Epheſi etiam obdormivit.* Idem Euſeb. l. 5. c. 24. Hieron. lib. de ſcript. Eccleſ. *Confectus* (inquit) *ſenio ſexageſimo octavo poſt paſſionem Domini anno mortuus, juxta eandem urbem ſepultus eſt.* Quod repetit l. 1. contra Jovinianũ circa medium, & Matth. 20. & Niceph. l. 1. Hiſt. c. 35. & l. 2. c. 42. Tertullian. lib. de anima c. 50. *Obiit & Joannes, quem in adventum Domini remanſurũ fruſtra fuerat ſpes.* Ambroſ. lib. de fide reſurr. parum ante medium hanc ſententiam inſinuat, cum dicit. *Neque quiſquam ſibi, ut ſic maneret optavit, Joanni promiſſum æſtimatum eſt, ſed non eſt creditum; verba tenemus, ſententiam derivamus. Ipſe in libro negat ſibi, quod non meretur, eſſe promiſſum, ne quem vana ſpes exẽplo inceſſeret.* Auguſt. ſer. 549. de temp. dicit: *Joannem obdormiſſe ſine vulnere, ſine cruciatu*, & ita exponit verba Jo. 21. ut dicemus. Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Jo. Et ita etiam ſentit Beda ibi, Theophyl. & Euthym. locis ſupra citatis, & Chryſoſt. hom. 1. Jo. Dicit enim, Joannem corpore quidem habitaſſe in Aſia, animo vero in eum ſeceſſiſſe locum, qui idoneus, & accommodatus ei eſſet, qui ejuſmodi operaretur, ut Gentilium opiniones penitus abolerentur, ſua autem in dies fierent clariora. Iſidorus l. de vita & obitu SS. c. 74. & Doroth. in ſynopſi in Jo. ſolum dicit: *Joannem vixiſſe annos 120. quibus finitis ſeipſum Epheſi, vivus adhuc, volente Domino ſepelivit.* Quod apertius explicuit Epiphan. hær. 78. ubi, cum Eliam & Joannem in virginitatis dono æquales feciſſet, ſubdit. *Sed neque Elias adorandus eſt* (agit de latria) *etſi in vivis ſit, neque Joannes, quanquam per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit.* Præterea in Concil. Epheſ. t. 3. c. 6. ſic dicitur: *Sacras Sanctorum triumphatorumque martyrum, maxime vero beatiſſimi Joannis Theologi, ac Evangeliſtæ reliquias videndi, eaſdemque complectendi deſiderio flagrant*; & tomo 2. c. 14. Cœleſtinus P. in Ep. ad Synodũ Epheſ. *Ante*, inquit, *vos præcipue conſiderare, iterum atque iterum recolere decet, quibus Joannes Apoſtolus prædicavit, cujus reliquias præſentes honoratis.* Idem fere habetur in 7. Synod. act. 5. prope finem, ubi narratur miraculum de Joanne Anachoreta. Ex iis ſatis ergo conſtat, & mortuũ eſſe Joannẽ, & ejus corpus Epheſi fuiſſe ſepultum. Nam quod quidam finxerunt, ut Auguſtin. & Iſidor. ſupra referunt, Joannem quidem vere fuiſſe ſepultum: tamen vivum, & dormientem ſub terra ſervari, & incredibile eſt, & ſine ullo fundamento confictum. Huic etiam ſententiæ Eccleſiæ auctoritas magnam fidem facit, ut dicam. Neque ex verbis Chriſti Domini aliquid ſumi poteſt contra hanc receptã hiſtoriam, & traditionem. Ut enim omittã multa, quæ de multiplici lectione illius loci poſſent ſcribi, quæ in recentioribus expoſitoribus illius loci, & apud Franciſcum Lucam in ſuis notationibus videri poſſunt, quia ſi legatur *ſi* vel *ſic*, vel *ſi ſic eum volo manere*, non multum refert, nec variat ſenſum verborum Chriſti. His, inquam, omiſſis, tres ſunt probabiles ſenſus: primus, ut Chriſtus non loquatur de ſecundo ſuo adventu ad judicium, ſed de adventu ad vindictam ſumendam de Judæis non perſonali præſentia, ſed per effectum. Juxta quam expoſitionem ſignificare voluit Chriſtus, Joannem vivum permanſurum uſque ad deſtructionem Jeruſalem. Hanc expoſitionem refert Theophy. eamque ſequitur Franciſcus Toletus. Secundus ſenſus eſt, Chriſtũ loquutum eſſe de proprio adventu, & ultimo: tamen nihil affirmaſſe, ſed ſolum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curioſitatem eluſiſſe. Et hunc ſenſum videtur ſequi Chryſoſt. & apertius eum tradit Cyrillus. Tertius eſt, Chriſtum ſolum affirmaſſe Joannem non futurum ſui ſectatorem per crucem, & violentam mortem Martyrii, & hoc ſenſu dixiſſe: *ſic eum volo manere, donec veniam*, ſcilicet, ut ipſum ad me recipiam. Ita Auguſt. locis citatis, quem Beda, & D. Thom. ſuper Joan. imitantur.

Franc. Luc. Teſtimonii Joann. 21. Expoſitio.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Joann. jam cum Chriſto regnare in beatitudine cœleſti, ut patet ex iis, quæ de Moyſe dicebamus. Quia generalis fidei regula eſt, hominem juſtum, ac perfecte purgatum, poſt mortẽ ſtatim conſequi beatitudinem. Et hoc plurimum confirmat Eccleſiæ traditio. Celebrat enim feſtũ Joan. Evangeliſtæ, cum neminẽ colat niſi beatum, Deoq; fruentem, & ita hoc aperte ſupponit in toto officio illius feſtivitatis. Et hinc etiam confirmatur quod diximus de morte ejus. Quia ante mortem corporis nullus hominum beatitudinẽ ingreditur. Dixerunt vero aliqui, Joan. non ſolũ animo, ſed etiam corpore jam eſſe beatum, non quod abſque morte media ad illum ſtatum fuerit aſſumptus: ſed quod ſtatim poſt mortem reſurrexit glorioſus. Quod confirmant conjecturis ſupra adductis, quia reliquiæ ejus non apparent: & præterea, quia verba Chriſti videntur hoc modo proprius exponi. Nã propter brevitatẽ mortis, & accelerationem reſurrectionis, poteſt dici ſic ſemper manere, quia illa mors, quaſi nihil reputatur: ſicut ſupra in ſimili diximus, exponentes locum Pauli 1. ad Theſſ. 4. Et hujus ſententiæ meminit Ambr. ſer. 20. in Pſal. 118. & Hier. in ſer. de aſſum. neq; eam rejiciunt: neque D. Th. lect. 5. in c. 21. Jo. eamq; ſequitur Niceph. ſupra. Sed nullum habet ſufficiens fundamentum. Quia ex antiquis patribus (quos retulimus) conſtat reliquias ejus diu Epheſi permanſiſſe, quinimo Chryſoſtomus hom. 26. in Epiſt. ad Hebr. cum dixiſſet: *Apoſtolorum plurimorum oſſa neſcimus, ubi jacent*, ſubdit; *Petri & Pauli quidem, Joannis & Thomæ manifeſta ſunt ſepulcra*: loquitur autẽ manifeſte de ſepulcro, in quo erant Joannis oſſa, quę ſupponit Epheſi fuiſſe. Poſtea vero alio transferri potuerunt, & ignorari, vel caſu aliquo perire. Hiſtoria autẽ illa, quod vivus ingreſſus fuerit ſepulcrum, apocrypha eſt & incerta, maxime ſi fidem adhibeamus Abdiæ, qui lib. hiſt. 5. Apoſtol. in fine, aliter refert mortem ejus, & illi ſe interfuiſſe affirmat. Et quamvis priorem hiſtoriam admittamus, ex ea ſolum habetur (quod ſupra ex Epiphanio retulimus) Joannem ſingulari, & admirando quodam modo objiſſe.

Joannes Evangeliſta beatitudine jam fruitur.

Atque ex his concluditur, Joannem non eſſe venturũ cum Elia, & Henoch, ut ſit præcurſor ultimi judicii. Probatur ex dictis, applicando rationes ſupra adductas de Moyſe, & Jeremia. Quia anima jam beata non eſt iterum unienda corporali mortali, ut patiatur, præſertim cum nullum ſit fundamentum ad hoc inuſitatum miraculum confingendum. Ultimo concluditur, ſolum Henoch, & Eliam futuros eſſe ſecundi Chriſti adventus præcurſores. Probatur a ſufficienti enumeratione. Et omnia confirmantur teſtimonio Apocal. 11. ubi duo tantũ præcurſores venturi, & ſub Antichriſto paſſuri dicuntur.

Joannes Evangeliſta ſecund. adventus Chriſti præcurſor non futurus.

tur. Quod vero c. 10. de ſe dicit Joannes, ſe adhuc prophetaturum gentibus, hunc habet ſenſum, quod in illa revelatione, quam eo capite narrat, intellexiſſet ſe plures alias viſiones propheticas ad varias gentes pertinentes, deinceps habiturum, & ſcripturum. Alii exponunt, illud dictum eſſe propter Evangelium, quod poſtea ſcripſit, & per illud multis gentibus, regniſque prophetavit. Alii ſimplicius dicunt, illud impletum fuiſſe cum iterum in Aſia prædicavit, quando ex Inſula Pathmos, in quam fuerat relegatus, rediit.

Reſponſ. ad argumenta in oppoſitu. Et ex his fere ſatisfactum eſt fundamentis prioris ſententiæ. Solum ſupereſt reſpondeamus ad illa verba Chriſti, *Calicem quidem meum bibetis.* Quibus reſpondet ibi Hieron. hoc impletum eſſe, quando Joannes in ferventis olei dolium miſſus eſt: vel Epheſi (ut ſcribit Abdias dicto lib. 5.) vel Romæ, ut ſcribit Tertul. lib. de præſcrip. hæretic. c. 36. & antiquiſſima Eccleſiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licet tunc mortuus non fuerit, tamen quia & voluntarie ſe morti obtulit in teſtimonium fidei, & cauſa illa de ſe ſufficiens erat ad mortem inferendam, niſi miraculoſe eſſet impedita, id ſatis eſt, ut dicatur *bibiſſe calicem* Chriſti, propter quod ſæpe ab Eccleſia *martyr* appellatur. Addit Euth. in Matth. 43. calicem Chriſti bibere, non ſolum qui violenter mortuus eſt propter Chriſtum: ſed etiam, qui exilia, flagella, aliaq; ſimilia propter eum patitur, & ſic certans uſque ad mortem perſeverat. Quæ omnia cum magna perfectione, & dignitate in Joanne reperiri manifeſtum eſt.

Ad ultimam vero congruentiam facile eſt reſpondere in lege gratiæ tot eſſe teſtes Chriſti, & doctrinæ ejus, ut non ſit neceſſarium tunc novum Joannis teſtimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prædicatores Evangelii, qui Eliæ, & Henoch adhærebunt. Nec fidei teſtimonium pendet ex viſione oculorum, ut propterea neceſſarius ſit teſtis oculatus. Quod ſi hoc etiam concedere velimus, aderit Elias, qui Chriſtum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

DISPUTATIO LVI.
In quatuor Sectiones diſtributa,

De ſignis, quæ præcedent adventum Chriſti ad judicium.

SUpponimus, multa ſigna, & indicia anteceſſura eſſe diem judicii, & adventum Chriſti Domini, ut ex ſcriptura ſtatim oſtendemus. Quod (ut D. Th. in 4. notavit) partim pertinuit ad Chriſti dignitatem, & gloriam adventus ejus, juxta illud Aggæi 2. *Adhuc modicum, & ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Nam licet intelligi hoc poſſit de primo adventu, tamen poteſt etiam referri ad ſecundum, ex Paul. ad Heb. 12. partim ad utilitatem hominum, ut ſe præpararent ad judicium. Dicemus igitur de illis ſignis, quæ in Scriptura ſacra habent fundamentum. Cætera enim, quæ afferri ſolent, nullius ſunt auctoritatis, qualia ſunt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholaſtici in 4. D. Th. d. 58. q. 1. a. 4. q. 1. & Sotus d. 46. q. 2. a. 1. Illa enim neque apud Hieronym. reperi, & prædicti auctores affirmant Hieronym. non ea referre ex propria ſententia, ſed ex apocryphis quibuſdam Judæorum annalibus. Attigit autem illa Euſeb. Emiſſen. hom. in Domin. 2. adventus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit, in Annalibus Judæorum ſcripta referri. Poſtquam vero ea retulit, ſubjungit: *Non tamen iis quidem auctoritatem non damus: ideo vero ſcripſimus, quia Evangelii verbis convenire videntur.* Illis ergo, & aliis id genus prætermiſſis, ſignorum, quæ in ſcriptura indicantur, quædam ſunt valde generalia, & communia, quæ fere quamdiu Eccleſia Chriſti durat, diverſis temporibus accidunt, quamquam veluti per antonomaſiam illi tempori, quod proxime judicium antecedet, attribuantur. Hujuſmodi ſunt multa ex iis, quæ Mat. 24. narrantur, ut illud: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent. Audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum, conſurget gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus*, & alia hujuſmodi; ejuſdem generis ſunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Timoth. 4. *Spiritus autem manifeſte dicit, quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum*; & 2. ad Timoth. 3. *In noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, blaſphemi, &c.* Hæc igitur ſigna, quia communia ſunt, & per ſe ſatis clara, nulla demonſtratione, aut explicatione indigent: declarando autem propria ſigna judicii conſtabit, quomodo ſingulari modo, & per antonomaſiam illi tempori attribuantur. Alia ergo ſunt propria illius diei ſigna, quæ ad duo revocari capita poſſunt. Quædam, quæ antecedent judicium, & initium ejus, id eſt, adventum judicis, & convocationem judicandorum, quæ fiet angelica tuba perſonante; alia, quę comitabuntur, vel inchoabunt ipſum judicium, quorum ſignorum initium intelligi poteſt futurum in prædicto ſono tubæ, homines ad judicium convocantis. De iis poſterioribus ſignis ſermo erit diſp. ſequenti; hic ſolum de prioribus, de quibus Chriſtus dixit: *Cum videritis hæc fieri, ſcitote, quia prope eſt in januis.* Poſſent autem merito inter hæc ſigna numerari Antichriſti Regnum, & perſecutio, & adventus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiæ amplitudinem proprias diſputationes præmiſimus. Hic ergo explicanda ſuperſunt tria alia illuſtriora ſigna, quæ partim Antichriſtum antecedent, partim ſequentur. Hujuſmodi ſunt prædicatio Evangelii per univerſum mundum: everſio Romani imperii, atq; Urbis, cœleſtes immutationes Solis, & Lunæ, & Stellarum, ac elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo eventura ſunt, diſſeremus.

SECTIO I.

Utrum ante judiciū prædicandum ſit Evangelium in univerſo orbe; ſitque hoc ſignum judicii appropinquantis.

IN hac re unum eſt certum, multa vero dubia. Certum quidem, ac de fide eſt, ante diem judicii prædicandū eſſe Evangelium in univerſo orbe. Hos enim eiſdem fere verbis docuit Chriſtus, Matth. 24. idq; aliis teſtimoniis poſtea confirmabitur. Tria vero ad hoc explicandum inquiri poſſunt. Primum, quomodo hæc univerſalis prædicatio, intelligenda ſit. Secundum, quem effectum ſit habitura, priuſquam judicium inchoetur. Tertium, quando, quove ordine perficienda ſit.

Circa primum, ratio dubitandi ſumi poteſt ex Paulo ad Rom. 10. dicente: *In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*: & ad Colo. 1. de verbo Evangelii, inquit: *Quod pervenit ad vos, ſicut & in univerſo mundo eſt, & fructificat.* Jam ergo tempore Pauli prædicatum erat Evangelium in univerſo orbe. Quod ſi quis reſpondeat, per ſynecdochen eſſe intelligendum in iis locis univerſum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano ſubjacebat imperio, ſicut Lucæ 2. dicitur. *Exiis edictum a Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis.* Simili modo poterunt intelligi, verba Chriſti, Matt. 24. *Prædicabitur hoc Evangelium in univerſo orbe*; & ita hoc non erit peculiare, ſed valde commune ſignum futuri judicii. Et auget difficultatem Chryſoſt. hom. 76. in Mat. qui hæc verba Chriſti per illa loca Pauli interpretatur. Unde, quod Chriſtus ſubjungit: *Et tunc veniet conſummatio*, non intelligit de conſummatione mundi, ſed de everſione Jeruſalem. Nam de illa Chriſtus ſermonem fecerat, & de eadem fuerat a diſcipulis interrogatus: *Quando hæc erunt?* Quam expoſitionem ſequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expoſitio Hilarii canon. 25. in Matth. nec multum diſcrepat Hieron. ibi, & Ambroſ. lib. 10. in Lucam, c. de ſignis futuræ deſtructionis templi. Nā, licet de ſæculi conſummatione hoc ſignum intelligant: tamen exiſtimant jam fuiſſe ſuo tempore impletū. *Non enim puto* (ait Hieron.) *aliquam remanſiſſe gentem, quæ Chriſti nomen ignoret, & quamquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non poteſt ignorare.* Unde Anſelmus, eandem ſequens interpretationem hujus univerſalis prædicationis, conſequenter exponit illa verba, *Tunc veniet conſummatio*, his verbis: *Non dicit ſtatim, ſed non prius veniet conſummatio civitatis, vel mundi.*

Nihilominus dicendum eſt, verba Chriſti proprie eſſe intelligenda de univerſo orbe, atque de omnibus provinciis, & locis, in quibus homines habitant, ita ut in omnibus illis prædicandum ſit Evangelium, antequam Chriſtus ad judiciū veniat. Hęc eſt ſententia Aug. multis in Jo-

in locis,præcipue vero Ep.78.& 80.ad Heſichiũ,& l.2. de ſer.Domini in monte c.10.& l.de unitate Eccleſ.c.13. & l.2.de conſenſu Evangel.c.77. & l.de agone Chriſtiano c.29.Proſperi de Prædict.& Promiſ.Dei p.3.c.40. Et prius eam docuit Origenes tract.28.in Mat. ubi loquens de ſtatu rerum in fine mundi, ſic inquit. *Et in hoc ſtatu conſtitutis rebus,Evangelium,quod prius non fuerat prædicatũ in toto mundo (multi enim non ſolũ barbararum, ſed etiam noſtrarum gentium uſque nunc non audierunt Chriſtianitatis verbum)tunc prædicabitur, ut omnis gens Evangelicã audiat prædicationem, & nemo derelinquatur, qui non audivit.* Et inferius id latius proſequitur concludens: *Si quis temere dicere vult,prædicatum jam eſſe Evangelium in toto orbe in teſtimonium omnibus gentibus,conſequenter dicere poterit jam finem veniſſe.* Idem ſentit Damaſ. l.4. c. 27. ubi de Antichriſto loquens, inquit: *Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Evangeliũ apud omnes gentes prædicari neceſſe eſt, ac tunc ille ad prodendam Judæorum impietatem veniet.* Idem fere affirmat Cyril.c.16.quamvis exiſtimavit ipſe, ſuo tẽpore prædicatũ fuiſſe Evangelium fere in univerſo mundo. Optime Theodoretus 2.ad Theſſal.2.tractans illa verba: *Et nunc,quid detineat,ſcitis, ut reveletur in ſuo tẽpore*;ſic enim exponit: *Cum didiciſſet Apoſtolus,dixiſſe Dominum, oportet Evangelium prædicari in omnibus gentibus,& tunc finẽ futurum:videret autẽ adhuc vigere cultũ idolorum, dixit ſequens doctrinam Domini fore,ut prius evertatur ſuperſtitio,& impius dæmonũ cultus, & ubique fulgeat Divina prædicatio, & tunc appareat veritatis adverſarius.* Idẽ ſentit Greg.l.35.Moral.c.15.& apertius Beda Marc.24.Ac denique Bernard.l.3.de conſider. ad Eugeniũ,& D.Th.lect.3.in ad Rom.10.Secundo probari hoc poteſt ex prædictis verbis Chriſti. Dedit enim hoc tanquam ſignũ conſummationis mundi. Hoc namque ſignificat,cum inquit: *Et tunc veniet conſummatio*; ſed niſi hoc intelligatur proprie de generali prædicatione per univerſum mundum, nullius momenti eſſet hoc ſignum.Quia alio proprio modo,& per ſynecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Evangeliũ per univerſum orbem,& nondum venit conſummatio. Nec poteſt convenienter dici, Chriſtũ ſolum ſignificaſſe non futuram ſæculi conſummationem,donec præcedat univerſalis prædicatio. Nam verbum illud, *Et tunc veniet*,in ſua proprietate, & rigore proximam conſecutionem unius poſt aliud ſignificat;& quanquã neceſſe non ſit,quod ſæculi conſummatio poſt univerſalem prædicationem immediate futura ſit,tamen ut minimum ſignificatur illo modo loquendi inter unam rem,& aliam non interpoſitum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehenſa,longiſſima eſt:non igitur intelligi poteſt ille locus de prædicatione univerſali,tam remotis ſejuncta temporibus.

Univerſalis Evangelii prædicatio inſtantis judicii ſignum & conſummationis ſæculi.

Neque etiam videtur commode exponi de ſola everſione Jeruſalẽ. Tum quia diſcipuli, teſte Matthæo, non tantum de everſione Jeroſolymitana ſcuſcitati ſunt,ſed dixerant: *Quod ſignũ adventus tui,& conſummationis ſæculi?* & tamen Chriſtus eorum interrogationi reſpondet. Deinde utitur voce *conſummationis* abſolute & ſimpliciter, qua univerſi potius, quam unius civitatis tantum conſummatio ſignificatur.Præterea multa ſigna præbet,quæ non videntur anteceſſiſſe ante deſtructionem Jeruſalem, ut illud: *Conſurget gens contra gentem,regnum adverſus regnum, & terræmotus magni erunt per loca,& peſtilentiæ, & fames,terroreſque de cœlo,& ſigna magna erunt*; & illud: *Multi prophetæ ſurgent,& ſeducent multos, & quoniam abundavit iniquitas,refrigeſcet charitas multorum.* Hęc enim & ſimilia,licet ex parte inchoata fuerint a principio naſcentis Eccleſiæ,integre tamen,& prout a Chriſto videntur prędicta,non niſi in toto progreſſu Eccleſię videntur impleri. Denique addit Chriſtus, Evangeliũ eſſe prædicandum in univerſo orbe *in teſtimonium omnibus gentibus*,ut nimirum in die judicii nulla ſit gens,quę excuſari ex eo poſſit,quod ſibi non fuerit Evangelium prędicatum; ergo loquitur proprie de univerſali prædicatione. Tertio probat hoc Auguſtin. ex illis locis veteris teſtamenti,in quibus promiſſa eſt Chriſto omnium gentiũ,nationumque poſſeſſio,dominiũ,ac veneratio, Pſal. 71. *Dominabitur a mari uſque ad mare, & a flumine uſque ad terminos orbis terrarum.* Pſal.85. *Omnes gentes, quaſcunque feciſti,veniẽt,& adorabunt corã te,Domine:* Sophon.2.*Et adorabunt eũ omnes de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.* Malach.1. *Ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Ergo oportet, ut ante mundi conſummationem Chriſtus per Evangelii prædicationem, totius mundi poſſeſſionem, & dominatum accipiat. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus eſt Chriſtus,& ex omnibus gentibus, populis,& linguis aliquos ſalvabit,ut dicitur Apoc. 7. omnes judicabit; ergo ad omnes etiam Evangelii prædicatio diffundetur.Ultimo ex iis,quę in diſcurſu Eccleſiæ uſque ad noſtra tempora geſta conſpicimus non obſcure declaratur,hanc Chriſti prædicationem non modo Apoſtolorum tempore,verum neque uſque ad hanc ætatem eſſe impletã,ſed paulatim impleri:atque adeo non eſſe mundum finiendum,donec integre compleatur. Nam & Origenes,& Auguſtin.citatis locis referunt,ſuis temporibus non fuiſſe prædicatum Evangelium in univerſo orbe; & (ne vetera repetamus) conſtat,noſtra ætate inventas eſſe plures provincias,ad quas prædicatio Evangelii nunquã pervenerat,cum illæ neq; Apoſtolis, neque ante noſtram fuerint ætatem cognitæ. Nunc autẽ videmus in eis Eccleſiam eſſe diffuſam, & quotidie novas nationes inveniri,januamque paulatim aperiri ad prædicandum eis Evangelium,cujus neque notitia,neque veſtigium in ipſis reperitur. Ergo univerſalis hæc prædicatio Evangelii intelligenda eſt proprie,ac ſimpliciter de toto orbe.

Reſponſio ad argumentum in oppoſitum.

Ad difficultatem autem propoſitam reſpondet primo Aug.Paulum in illo loco ad Rom.10.more Prophetico, quod futurum erat,tanquam jam factum prædixiſſe,ſicut & David eodem genere loquutionis de præterito dixit: *In omnem terram exivit ſonus eorum.* Ad alium fere locum ad Coloſ.1. reſpondet, Paulũ non aſſerere Evangelium totum mundum occupaſſe actu,ſed virtute.Quia ita ſeminatum erat, ut in toto mundo fructificaret jamjam,creſceretq; Quare poſterior hic locus difficultatem non habet,in priori vero nonnulla eſt difficultas.

Teſtimonii Pauli ad Rom. 10. Expoſitio.

Quia Paulus rationem ibi reddit,cur eſſent etiam ſuo tempore inexcuſabiles,qui in Chriſtum non credebant. Unde cum ſibi objeciſſet: *Nunquid non audierunt?* Reſpondet: *Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum.* Ergo neceſſe eſt,ut loquatur de re jam facta, alioqui non oſtenderet,quomodo eſſent inexcuſabiles homines, qui tunc vivebant,ſed qui futuri poſt eſſent, quando illa impleretur prophetia.Ideo aliter reſponderi poteſt ex verbis Hierony.ſupra citatis, ſonum Evangelii dupliciter poſſe pervenire ad aliquos: primo per proprios prædicatores,& ſufficientẽ Evangelii propoſitionem,& hoc modo nondum perveniſſe Evangelium ad univerſum mundum,perventurum tamen aliquando; alio modo per ſolam famam ab iis locis emanantem, in quibus Evangelium prędicatum eſt,& hoc modo intelligi Paulum,cum ait: *In omnem terram exivit ſonus eorum.* Ita fere D.Th. ſupra,& Ambroſius. Sed hæc etiam reſponſio difficultatem habet.Tum quia ſonus Evangelii per ſolum rumorem, ac famam non videtur eſſe ſatis, ut homines fiant inexcuſabiles,niſi fortaſſe talis,tamque probabilis ſit, ut eos obliget ad inquirendã veritatem: tum maxime quia neque hoc modo percrebuerat tunc ſonus Evangelii per omnes mundi provincias: ſed ad ſummum per provincias in hoc noſtro orbe notiſſimas. Ergo neceſſario fatendum videtur, Paulum de hoc ſolum fuiſſe loquutum. Quod etiam videtur maxime conſentaneum intentioni ejus. Nam potiſſimum intendebat convincere Judæos, & de eis loquitur,cum dicit: *Nunquid non audierunt?* ut exponunt Theodoret,& Ambroſius; & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos verſabatur, & hos dicit eſſe inexcuſabiles, quia vel audierunt, vel facile audire potuerunt Evangelii vocem, quæ per totum orbem inſonuerat.Hac igitur expoſitione admiſſa,negatur,eandem poſſe applicari ad verba Chriſti,quia in loco Pauli circumſtantiæ contextus, & materia, de qua agitur, nos cogunt, ut per tropum, & ſynecdochen verba illa exponamus:at vero in verbis Chriſti,in primis nulla eſt neceſſitas,& ideo ex regula generali exponendi ſcripturam, proprietas verborum tenenda eſt. Deinde circumſtantiæ ſermonis Chriſti potius nos ad hanc intelligentiã inducunt. Ac denique conſonantia ſcripturarum eam valde confirmat.Cum enim Chriſtus dicit Apoſtolis Matth.ult. *Euntes docete omnes gentes*, vel cla-

rius Marc.ult. *Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, non eſt loquutus per ſynecdochen, ſed proprie. Nam re vera in univerſum orbē dedit poteſtatē Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus. Huic etiā veritati concordant veteres prophetiæ ſupra adductę, & aliæ, quę videri poſſunt Iſaię 66. & Ezech. 11. & 37.

Objectio. Sed adhuc ſupereſt aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic ultimæ expoſitioni obſtare, quod cum Paulus verba Pſalmiſtæ uſurpet, eodem ſenſu, quo ille, loqui credendus eſt: at in Pſal. 18, verba illa: *In omnem terram exivit ſonus eorum*, proprie, & in rigore intelliguntur de univerſa terra. Nam ad literam ibi eſt ſermo de cœlis, qui per univerſum orbem enarrant gloriam Dei, in ſenſu vero myſtico de Apoſtolis; ergo eodem modo loquutus eſt Paulus.

Reſponſ. Ex qua objectione in primis ſumimus, quod ſicut prędicatio cœlorum in omnem terram exivit, ita Evangelii prædicatio aliquando exitura eſt. Nam Pſalmiſta (exponente Paulo) hoc prædixit ſub illa figura. Unde ulterius elicimus (exponendo ſimul Auguſt. ſententiam) Paulum eodem ſenſu eſſe locutum: ita tamen, ut non docuerit, illam prophetiam jam omnino eſſe impletam, ſed cœptā impleri, ita ut ea ratione fierent inexcuſabiles, vel Judęi, vel Gentiles, ad quos verbum Evangelii prævenerat.

Ad Chryſoſtomum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Chriſtus Dominus in eo cap. Matth. 24. everſionem Jeroſolymitanam, multaque ſigna, quæ eam pręceſſerunt, prædixerit, & ita hunc ſenſum interdū Sancti declarant: tamen negari quoque nequit, quin de adventu ſuo ad judicium, & de ſignis, quæ illum antecedent, multa ibi tractaverit, vel quia diſcipuli exiſtimantes, everſionem Jeroſolymitanam non eſſe futuram uſque ad ſecundum Chriſti adventum, ſimul de utraque conſummatione interrogaverant (ut ibi D. Thomas notat); vel quia Jeroſolymitana everſio, & ſigna ejus futura erant quaſi imago quædam divinæ vindictæ in die judicii futuræ: ſolet autem divina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, ac præſignificare, ſimulque multa dicere, quæ & in rem illam, quæ figura eſt, apte conveniant, & in re repræſentata perfectius eventura ſint. Sic Pſal. 71. principalis eſt ſermo de Chriſto, in perſona Salomonis, qui fuit ejus figura, & multa in eo dicuntur, quę & Salomoni & Chriſto quadrare poſſunt, aliqua ſoli Chriſto. Sic etiam Danielis 11. de Antichriſto, & de Antiocho ſimul eſt ſermo, & Iſaiæ 14. de Nabuchodonoſor, & Lucifero, & de Babylone, & mundo, ut ibi notat Hieronym. & ſimilia ſunt multa ſcripturæ exēpla. Ad hunc ergo modum loquutus eſt Chriſtus Dominus in eo cap. prædicens ſigna, & terrores judicii ſimul cum Jeroſolymitano excidio. Quapropter licet aliqua verba interdū exponantur a Patribus de everſione Jeruſalem, non excluditur, quin exponi poſſint de ultimo judicio, præſertim ſi ſecundum proprium verborum ſenſum illi melius accommodentur. De qua re legi poteſt Chryſoſt. hom. 11. in Mat. circa illa verba: *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Ubi tradit regulam generalem ſervandā in Scriptura, ſcilicet: *Chriſtum ſæpe in eiſdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum unam hic impleat, alteram ſpondeat in futuro, ut ab iis, qui de promiſſionibus ejus pertinacius dubitant, ex hac, quæ jam facta eſt, etiam illa, quæ nondum facta eſt, credatur implenda.*

Supereſt vero exponendum (quod ſecundo loco propoſuimus) quiſnam ſit expectandus effectus hujus univerſalis prędicationis, id eſt, an non ſolum prædicandum ſit Evangelium in univerſo orbe: ſed etiam ab omnibus ſit recipiendum, ita ut totus orbis ad Chriſtum convertendus ſit, & religionem Chriſtianam profeſſurus, antequam adveniat dies Domini. Ratio dubitandi eſt, quia Chriſtus non dixit: *Credetur hoc Evangelium in univerſo*, ſed, *prædicabitur*: nec dixit, prædicabitur, ut omnes credant, ſed *in teſtimonium omnibus gentibus*; ut qui noluerint credere, nullā excuſationem habeant (ut omnes exponunt); ergo non conſtat, Evangelium ubique eſſe ſuſcipiendum, ſed prædicandum tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Auguſtini ſententia paulo ante adduximus, de promiſſionibus Chriſto factis: *Dominabitur a mari uſque ad mare*, & de univerſali tam gentium, quam Judæorum converſione. Et de priori quidem multa ſupra retulimus ex Davide, Iſa. Ezech. de poſteriori vero eſt clara prædictio Iſai. c. 11. *Et erit, in die illa adjiciet Dominus ſecundo manum ſuam, ad poſſidendum reſiduum populi ſui*, ut Hieron. Cyril. Baſil. & alii exponunt. De utraque vero eſt expreſſum teſtimonium Pauli ad Rom. 11. *Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, ut non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec intraret plenitudo gentium, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret.* Quod etiā videtur ſignificaſſe Jo. c. 11. exponens ſenſum ab ſpiritu S. intentum in verbis illis Caiphæ: *Expedit, ut unus moriatur homo pro populo, ut non tota gens pereat: Prophetavit* (inquit) *quod Jeſus erat moriturus pro gente*, id eſt pro Judæis, *& non tantum pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum*; id eſt, ut omnes tam Judæos, quam gentes in unam Eccleſiam cogeret. Quod etiam confirmant verba illa Chriſti: *Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & fiet unum ovile, & unus paſtor.* Sic etiam de utroq; populo prædictum erat Pſal. 58. *Dominabitur Jacob, & finium terræ*; & Soph. 3. *Tunc* (loquitur de die judicii) *reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, & ſerviant ei humero uno*; & poſtea hanc converſionem tam gentium, quam Judæorum late deſcribit. Et confirmatur tandem ex Paulo 2. ad Theſſal. 2 dicente: *Niſi venerit diſceſſio primum*, ſeu apoſtaſia. Supponere enim videtur, prius univerſum orbem futurū eſſe unius Chriſtianæ religionis, poſtea vero adventu Antichriſti majori ex parte a Chriſto receſſurum.

In hac re nihil video eſſe in Scriptura perſpicue prædictum, neque ab antiquis Doctoribus traditum: ex iis vero, quæ dicta ſunt, hæc videntur colligi veriſimiliora. Primo ita eſſe Evangelium per univerſum orbem prædicandum, ut ubique, id eſt, in omnibus regionibus, & præcipuis provinciis templa fundentur, & Chriſtiana religio recipiatur, & exerceatur, & hoc modo Chriſtus ubiq; agnoſcatur, & colatur. Hæc eſt ſententia Auguſtin. cit. locis, & eandem ſignificant reliqui Patres citati, & hoc probant teſtimonia prophetarum, qualia etiam ſunt elegantiſſima apud Iſaiam c. 2. & apud. Mich. c. 4. Præterea facit, quod ſupra ex Apoc. 7. adduximus, ex omni populo, & omni lingua aliquos eſſe ſalvandos. Deniq; per ſe, ac ſine alia probatione veriſimile eſt, ſi Evangelium ubique eſt prædicandū non ſolum per famam, & rumorem, ſed per proprios prædicatores, ubique etiam fructificaturum, atq; adeo ubique eſſe Eccleſiam propagandam, & fundandam. Quod etiam eventus ipſarum rerum, quas experimur, ſatis confirmat. Hoc enim modo, & fructu videmus, Evangelium eſſe diſſeminatū in remotiſſimis regionibus, de quibus ante centum annos vix eſſe potuiſſet humana ſpes. Quapropter eodem modo in cæteris regionibus ſperare licet exitum. Neq; huic veritati diſſonant verba Chriſti, quia Evangelium ubiq; prædicatū erit in teſtimonium omnibus: in teſtimonium quidem præmii, ac mercedis iis qui credunt, in teſtimonium autem judicii, & condemnationis iis, qui non credunt.

Unde ſecundo dicendum eſt, licet ubiq: ſit fundanda, & propaganda Eccleſia: non tamen omnes in univerſum homines eſſe credituros. Hoc enim nec neceſſarium eſt, neque ullo teſtimonio probabili affirmari poteſt, neque eſt conſentaneum humano ingenio, ac libertati, nec experientiæ, nec modo Divinæ prædeſtinationis, quæ ita videtur res hominum diſpoſuiſſe, ordinaſſe, ac permiſiſſe, ut ſemper ſint inter eos boni, & mali, fideles, & infideles. Quod variis parabolis in Evangelio Chriſtus ſignificavit, & in omnibus indicat, hanc permixtionem uſque ad finem mundi duraturam. Quo circa licet per hanc univerſalem prædicationem ex omnibus nationibus aliqui ſint convertēdi, non tamen neceſſe eſt, ut omnes homines cujuſvis nationis convertantur, ut recte notavit Franciſc. Ribera in Mich. 4. citans Lyranum, & Adrianū Finum l. 7. c. 5. Neque etiam mihi conſtat, an ubique ſit idololatria tollenda. Fieri enim poteſt, ut in eiſdem provinciis, vel civitatibus fundentur Eccleſiæ Chriſtianorum, & tamen idolorum templa non evertantur; ut in principio Eccleſiæ accidit, & nunc in Japonia conſpicimus. Et hoc ſatis eſſet ad complementum hujus prædictionis, & ſigni, de quo agimus, quamvis non conſtet, an ſit majorem effectum habiturum.

Hinc addo tertio, per hanc univerſalem prædicationem, quæ anteceſſura eſt adventum Antichriſti, non eſſe conſummandam Judæorum converſionē a Paulo, aliiſq;

præ-

Judæorū converſio quando futura.

prædictam. Neq; enim id neceſſarium eſt ad univerſalē prædicationem, ut dixi. Colligitur autem hoc aperte ex iis, quæ ſupra diximus de adventu Antichriſti, ſcilicet, eum a Judæis præcipue eſſe ſuſcipiendum, ſicut Chriſtus prædixit Jo. 5. quia in pœnam cęcitatis, & incredulitatis eorum maxime venturus eſt, teſte Paulo 2. ad Theſſ. 2. non ergo erunt tunc Judæi ad fidem converſi. Et ita ſupponunt Cyr. c. 15. Damaſ. l. 4. c. 25. Hippolyt. de conſum. mundi, Augu. 20. de Civit. c. 29. Verum eſt, ſtatim c. 30. circa finem, ſentire, adventū Eliæ, & converſionē Judęorum fore ante Antichriſtum. Poteſt autem exponi, id eſt, ante finitā perſecutionem Antichriſti, non vero ante inchoatā, quia ante inchoatā non poteſt eſſe verum, ut patet ex ſupra dictis de adventu Eliæ. Idē docet Hilar. c. 26. in Mat. ubi ait: *Sicut pars Judæorū per Apoſtolos credidit, ita eſt creditura per Eliam*. Idē Theo. & Anſel. ad Rom. 11. Converſio ergo illa Judęorū conſummanda eſt poſtea per prædicationē Eliæ, & Henoch, ut iidē Patres notant, & Hier. in id Pſal. 20. *In reliquiis tuis præparabis vultū eorum*. Et colligitur ex illis verbis Chriſti Mat. 17. *Elias venturus eſt, & reſtituet omnia*; & ex aliis ſupra adductis Malach. 4. & Apoc. 11. Et confirmari poteſt Joel. 3. *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum convertero captivitatē Judæ, & Jeruſalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Joſaphat.* Ubi aperte dicitur, poſt Judæorum converſionem ſtatim futurum eſſe judicium. Erit ergo Judęorū converſio proxime ante judicium, eodem tempore, quo acrius Antichriſtus Eccleſiā Dei perſequetur. Erit autem facile, tā brevi tempore Judæos per Eliā converti, quia veriſimile eſt, audita fama Antichriſti, & quod a ſuis receptus ſit ut Meſſias, & quod Jeruſalē ac templum reædificat, ex univerſo orbe Judæos omnes confluxuros Jeruſalem, ſeu in eam regionem, ubi potiſſimum Antichriſtus imperabit: illuc ergo adveniens Elias facili negotio docebit univerſos. Præter ſanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Judæorum apta diſpoſitio ad veritatem ſuſcipiendam, quod experimento cognoſcant, ſe eſſe ab Antichriſto deceptos, quoniam non ad veri Dei cultum, ſed ad ſe adorandum, ut Deum omnes allicere conabitur. Et (quod præcipuum eſt) Deus ſpeciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cunctos omnino Judæos eſſe convertendos, & credituros in Chriſtum, ſed ſolum eos, qui ad æternam vitam fuerint pręordinati, juxta illud Dan. 12. *In tempore illo ſalvabitur populus tuus omnis, qui inventus fuerit ſcriptus in libro.* Soli ergo illi credent, fide ſcilicet viva, & ſtabili, ac permanente uſq; ad finem. Non eſt autem, cur dicamus omnes Judæos, qui tunc vivent, fore prædeſtinatos vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia vero aliquid ſpecialius illo tempore promittitur, credendum eſt, majori ex parte tunc fore Judæos convertendos, quod notavit Oecum. ad Rom. 11. dicens: *Vere omnis Iſrael ſalvus erit, id eſt, plures quidem avertentur a peccatis, & convertentur ad ipſum*; & idem ſignificat Theoph. ibidem.

Quarto, non videtur neceſſarium, ut per hanc univerſalem Evangelii prædicationē efficiatur, ut aliquo tempore ante judicium univerſus mundus, totus ſimul in Chriſtum credat, & Catholicā amplectatur religionem. Nam Chriſti prædictio, in qua ſignum potiſſimum fundatur, ſatis verificatur, ſi paulatim, & ſucceſſive Evangelium in univerſo mundo prædicetur, quamvis fortaſſe, cum ad unā partem orbis pervenerit, alia, quæ illud audierat, & ſuſceperat, vel per hæreſim, vel per paganiſmū, aut aliud apoſtaſiæ genus ab illo diſcedat. Quamobrem non videtur neceſſarium, ut propter hoc ſignum futuri judicii dicamus, antequam Chriſtus ad judicandum veniat, in tota Aſia, vel Africa iterum eſſe prędicandum Evangelium, atque omnes illas gentes prius eſſe ad fidem convertendas. Cum enim jam in iis provinciis prædicatum ſit Evangelium, fundataq; Eccleſia, & ex illis gentibus multi fuerint ſalutem conſequuti, ex nulla prophetia, aut Scripturæ teſtimonio colligi poteſt, iterum eſſe ibi prædicandum, aut illas gentes iterum ad fidem convertendas. Quare, licet definite negari non poſſit, ita eſſe futurum, quia hoc etiam ignoratur: tamen neq; affirmari poteſt, cum non ſit revelatum. Illa enim verba Joannis 10. *Erit unum ovile, & unus paſtor*, non ſignificāt, fore aliquando, ut univerſus orbis, & omnes homines ſint intra Eccleſiā, ita ut nullus ſit infidelis, ſicq; conſtituant unum ovile ſub uno paſtore Chriſto, & vicario ejus. Nam Chriſtus ibi de hoc non diſſerebat, ſed ſolum prædixit futurā gentium converſionem, & ex gentibus, & Judæis conſtituendum eſſe unum ovile, atq; unam Eccleſiam univerſalem, & Catholicam, quæ (quod in ſe eſt) omnes complectatur. Quod autē plures, vel pauciores diverſis temporibus, vel ex gentibus, vel ex Judæis intra hanc Eccleſiam per fidem congregandi ſint, de hoc nihil Chriſtus affirmavit. Quanquam (ſi verba ejus interpretemur non abſolute de hominibus, ſed de ovibus ſpecialiter electis, ac prędeſtinatis) de illis verum eſt, omnes ſemper adduci ad ovile Eccleſię, extra quā non eſt ſalus, quamvis non ex ſolis illis Chriſti ovile conſtituatur. Neq; etiam ex illo teſtimonio Pauli: *Niſi venerit diſceſſio primum*, colligi poteſt, ante adventum Antichriſti aliquando omnes homines futuros eſſe fideles. Primum quia (ut ſupra dixi) aliqui probabiliter exponunt hanc diſceſſionem non ab Eccleſia, ſed ab imperio Romano. Deinde quia multi per *diſceſſionem* intelligunt ipſum Antichriſtum, vel apoſtaſiam tempore perſequutionis ejus in Eccleſia futurā, ut patet ex Theodor. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Civit. c. 19. ibi pro *diſceſſione, transfugam*, vertit. Deniq; quia licet demus, *diſceſſionē*, ſignificare ibi magnam quandā apoſtaſiam futuram, antequam veniat Antichriſtus, non inde fit, ante illam univerſum mundum, & omnes prorſus homines futuros fideles. Poteſt enim talis diſceſſio eſſe a pontifice Romano, & a Catholica Eccleſia in quibuſcunq; regionibus, vel hominibus extiterit, ſic autem quaſi per antonomaſiam appellari potuit, quia fortaſſe maxima ex parte Eccleſia deficiet. De qua re iterum ſectionibus ſequentibus redibit ſermo.

Univerſalis per orbem Evangelii promulgatio quando, quomodove futura.

Ultimo ſupererat explicandum, quod tertio loco eſt propoſitum, ſcilicet, quo tempore, & ordine hæc univerſalis prædicatio futura ſit, ſed in hac re pauca a nobis dici poſſunt. Nam quæ in futurum pendent, & præſertim, quæ pertinent ad tempora judicii, & conſummationis mundi, nobis ſunt incognita, ut diximus. Tria vero ex iis, quę hactenus dicta ſunt, colligi poſſunt. Unū eſt, hanc prædicationem ab initio Eccleſiæ eſſe inchoatā, & quotidie magis, ac magis perfici, ut experientia docet. Alterum eſt, hanc univerſalem prædicationem extenſive (ut ſic dicam) conſummandam eſſe in toto orbe ante perſequutionem Antichriſti, ejuſq; adventum, ut recte docent Aug. & alii Patres ſupra citati. Et facile convinci poteſt, ſi, quæ ſupra dicta ſunt de regno Antichriſti, conſiderentur. Nam eo tempore, quo Antichriſtus regnaverit, non ſolum non poterit Eccleſia propagari, aut Evangelii prędicatio ad novas regiones deferri: verum potius ubi Eccleſia fuerit, maxima ex parte deficiet & fideles, qui perſeveraverint, vix poterunt religionis cultū publice profiteri, nedum ad convertendas novas provincias mitti. Poſt mortem vero Antichriſti tempus erit breviſſimum (ut ſupra etiā dictum eſt); ergo poſt adventum illius non poterit univerſalis hęc prędicatio abſolui: neceſſe eſt ergo, ut ante ejus adventum perficiatur. Quin potius hac ratione convincimur, ut exiſtimemus, hanc prædicationem abſolvendam eſſe, antequam in Romana Eccleſia vel imperio fiat magna aliqua mutatio temporalis, aut everſio, de qua Sect. ſeq. dicendum eſt. Quia ut Evangeliū in toto orbe tandē aliquādo commode divulgari poſſit, neceſſe eſt, ut dignitas Romanæ Eccleſiæ ſuum ſplendorem, poteſtatemq; non ſolum ſpiritualem, & divinā, ſed etiam temporalē retineat, vel ſaltem ut in ejus obedientia Catholici Reges, ac potentes Principes perſeverent, quorū auxilio, & ope ad fidē propagandā uti poſſit. Quocirca inter ſigna propria futuri judicii hoc, de quo hactenus diximus, videtur eſſe primū, & ante omnia implendum, ut ex ſequentibus amplius conſtabit. Tertium eſt, poſt impletā hanc univerſalē prædicationē Evangelii, non multo poſt futurū Antichriſti adventum, & ultimā Eccleſiæ perſequutionē, ac deniq; mundi conſummationem. Hoc colligitur ex illis Chriſti verbis: *& tunc veniet conſummatio.* Quando autem poſt ventura ſit, incertum nobis eſt, ut recte dixit Auguſt. dicta epiſ. 78. & 80.

SECTIO II.

Utrum ante judicium & proxime ante adventum Antichriſti Romana civitas evertenda, Romanumque Imperium omnino extinguendum ſit.

QUæſtionem hanc ſuperius breviter attigimus, quoniam neceſſarium fuit ad oſtendendum, Antichri-

ſtum

ſtum nondum veniſſe:nunc autem fuſius, & ex propriis principiis eſt a nobis explicanda, quoniam & eſt hujus loci maxime propria,& non parum difficilis,& ad intelligenda nonnulla Scripturæ loca, aliaſque theologicas quæſtiones valde utilis eſſe poteſt.

Quod igitur Romanum imperium extinguendum ſit in adventu Antichriſti, ſupra ex communi Patrum traditione ſuppoſuimus:nunc autem plura circa hoc inquirenda, declarandaq; ſuperſunt. Primum quo ſcripturæ fundamento hoc nitatur, nullum enim firmum invenitur. Duo etenim adduci ſolent. Primum eſt illud 2. ad Theſſ.2.*Niſi venerit diſceſſio primum*,quod de everſione Romani imperii interpretatur Hieron.q.11.ad Algaſ.& & Ambroſ.& Primaſius,ibi,& Tertul.lib.de reſur. carn. c.24.Hoc vero nullius momenti eſſe videtur,primo quia (ut ſæpe dictum eſt) hic locus melius intelligitur de ſpirituali diſceſſione,& apoſtaſia a fide, & ab ſpirituali imperio Romani Pontificis, in quod temporale imperium mutatum eſt,ut eleganter dixit Leo Papa ſerm. 1. de Apoſtolis Petro,& Paulo,& ita exponunt Chryſ.& Græci, qui ipſum Antichriſtum per *diſceſſionem* ſignificari intelligunt.Idem fere Aug.20. de Civit.c.19.Secundo quia diſceſſio non ſignificat integram extinctionem,ſed ſeparationem,& diviſionem:ſi ergo Paul. loquitur de diſceſſione a temporali imperio Romano, hæc ante multa tēpora facta eſt.Deficere enim cœpit hoc imperiū,& diſſipari,vel quando Orientale imperium ad Turcas translatum eſt,vel quando imperium in Occidente a Gothis,& Vandalis vaſtari,& occupari cœpit, & ipſa Romana civitas a Gothis capta eſt. Dequa re Blondus decad. 1. & Sabellicus Aenead.7.l.9.& Aene.8.l.1.& ſeq.& Oroſius l.2.& 7.ſuæ hiſt. & alii, qui de rebus Romanis ſcribunt. Secundum eſt, quod de diviſione Romani imperii in decem Regna a Daniel. c.7. ſcribitur, ſed ex hoc loco non colligitur,imperium Romanum eſſe omnino extinguendum prius,quam Antichriſtus veniat. Primo quia recte intelligi poteſt imperium illud eſſe diviſum in decem regna,& tamen Romanum imperium non eſſe omnino extinctum. Sicut nunc diviſum illud cernimus in plura regna, quæ fortaſſe jam ad denarium numerū pervenerunt,& tamen adhuc imperium Romanum ſuā retinet dignitatem, propter quā omnes Chriſtianos Reges antecellit. Adde,Aug.20.de Civit.c. 23.docere, non eſſe certum, denarium illum numerum proprie, ac definite ſumi: *Quid enim* (inquit) *ſi numero iſto denario univerſitas Regum ſignificata eſt?* Ex illo ergo loco tantum colligitur diviſio,ac diſſipatio Romani imperii in plura regna,non tamen extinctio nominis,ac dignitatis ejus.Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Danielem dicatur, hos decem Reges anteceſſuros Antichriſtum: tamen Apoc.17.ſic de illis ſcribitur:*Decem cornua, quæ vidiſti,decem Reges ſunt,qui regnum nondum acceperunt. Sed poteſtatem tanquam Reges una hora accipient poſt beſtiam*;& de eiſdem poſtea dicitur: *quod habebunt odio, & perſequentur Romanam urbem*:Ergo illis regnantibus adhuc non erit deſtructum Romanum imperium.

In hac re dicendum eſt primo,ſolum poſſe certo affirmari Romanum imperium fere uſque ad diem judicii eſſe duraturum,& prope illius tempora eſſe prorſus extinguendum,& in aliud imperium commutandum, atque hoc modo deſtructionem Romani imperii poſſe annumerari inter ſigna diei judicii. Hoc probatur primo ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lactan.l.7.c.25. dixit ex veteri traditione, Romanum imperium ſimul cum ipſo orbe eſſe interiturum:& c. 15. ſcribit, in fine mundi futura eſſe ingentia prælia,& *tumultus*,ſubditque *cujus vaſtitatis & confuſionis hæc erit cauſa,quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tolletur de terra & imperium in Aſiam revertetur, ac rurſus Oriens dominabitur,& Occidens ſerviet.* Idem proſequitur optime c. 16.Idem affirmat Tertull.in Apolog.c.32. ubi ait: *Fidelibus incumbere neceſſitatem orandi pro ſtatu imperii rebuſque Romanis,quod vim maximam univerſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſæculi,acerbitates horrendas comminantem,Romani imperii commeatu ſcimus retardari. Itaque nolumus experiri,& dum precamur differri,romanæ diuturnitati favemus.* Similia repetit lib. ad Scapulam c.2. dicens: *Chriſtianus nullius eſt hoſtis, nedum imperatoris, quem ſciens a Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt,ut & ipſum diligat,& revereatur, & honoret, & ſalvum velit cum toto Romano imperio, quouſque ſæculū ſtabit,tandiu enim ſtabit.* Denique Hieron.fatetur, hanc eſſe ſententiam omnium ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Conſtat igitur hanc eſſe antiquiſſimam traditionē, unde veriſimile eſt,ab Apoſtolis manaſſe. An vero habeat in ſacris literis fundamentum, ſtatim dicemus.

Romani imperii deſtructio inter ſigna diei judicii numeranda.

Secundo dicendum eſt,non ſatis conſtare, utrum Romanum imperium omnino extinguendum ſit ante adventum Antichriſti per diviſionem in multa,ſeu decem regna: an vero ejus deſtructio inchoanda ſit per hanc diviſionem, per ipſum vero Antichriſtum demum perficienda.Sed uterque modus eſt probabilis. Differt autem multum inter utrumque modum, quia juxta priorem, conſtat certiſſime nondum eſſe ſatis deſtructum imperium Romanum,ut Antichriſtus veniat: juxta poſteriorem autem non oportebit expectare majorem inclinationem Romani imperii, qua Antichriſto via paretur: ſed ſolum ipſam everſionem integram,quæ per illum facienda eſt. Unde juxta priorem modum hoc ſignum judicii diverſum erit a ſigno Antichriſti, & prævium illi, nondumq; nunc impletum: juxta poſteriorē autem modum vel non eſt diverſum a ſigno dato de futuro regno Antichriſti, ſed per illum complendum erit, quia unius generatio erit alterius corruptio. Vel ſi velimus hoc ſignum deſtructionis Romani imperii ab Antichriſti imperio diſtinguere,neceſſe eſt,ut deſtructionem illius appellemus diviſionem in plura regna,quamvis nomen,& dignitas imperii Romani nondum ſit omnino extincta. Unde fiet,vel hoc ſignum jam eſſe impletum, vel certe conſtare ſatis non poſſe, an ſuperſit major regnorum diviſio & commutatio facienda, antequam Antichriſtus veniat. Nam, ſi quis recte conſideret, Romanum imperium in plura,quam decē regna jam eſt diviſum. Oſtendamus igitur utriuſq; modi probabilitatem. Quod enim omnino ſit extinguendum Romanum imperium, priuſquam Antichriſtus veniat,colligunt multi Patres ex illo 2.ad Theſſ.2. *Non retinetis, quod, cum adhuc eſſem apud vos,hæc dicebam vobis,& nunc quid detineat,ſcitis,ut reveletur in ſuo tempore. Nam myſterium jam operatur iniquitatis,tantum,ut qui tenet,nunc teneat,donec de medio fiat,& tunc revelabitur ille iniquus.* In quibus verbis obſcurum eſt,quid ſit illud, quod Paulus Theſſalonicenſibus dixerat,& illi ſciebant eſſe in cauſa, ut Antichriſti adventus detineretur. Unde conjectant Patres, hoc nihil aliud eſſe, quam perfectam Romani imperii everſionem, quam Paulus coram aperte docuerat: ſcripto autem non eſt auſus tam clare exprimere, ne calumniā incurreret,quod Romano imperio male optaret.Et ita interpretantur illud:*Tantum,ut qui nunc tenet,teneat*; id eſt,ut qui nunc imperet, donec tollatur de medio, non perſona, ſed imperium.*Et tunc revelabitur ille iniquus*; ergo antequam ille veniat,omino extinguendum eſt Romanum imperium. Ita exponit Chryſoſtom. hom. 4. in illam Ep.quem ſequuntur Oecumen.& Theophyl.idem Ambr.& Anſel.ibi & Hieronymus. q.11. ad Algaſiam. Idem videtur ſignificaſſe Tertull.locis citatis in 1.concl.& Cyrill.c.15.dicens:*Veniet Antichriſtus,cum impleta fuerint tempora Romani imperii.* Et confirmatur ex citatis locis Danielis,in quibus ſignificatur, ſicut primū imperiū deſtructū fuit per ſecundū & ſecundū per tertiū, & tertiū per quartum, ita quartum prorſus diſſipandum a decem Regibus,qui Antichriſtum præcedent,a quo poſtea ſubjicientur,& ſub ejus imperio redigentur. Atque ita videntur ibi exponere Hieron. Theodor. & Irenæus lib.5.cap. 25. & 26. His ergo teſtimoniis ſit probabilis hæc ſententia. Quod vero illa non ſit certa,atque adeo alterum modum eſſe probabilem,conſtat primo ex Aug. 20.de Civitat. c. 19. ubi pertractans prædictum locum Paul.2.ad Theſſal.2.*Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat: Ergo prorſus* (inquit) *quid dixerit,me fateor ignorare: ſuſpiciones tamen hominum,quas audire vel legere de hac re potui, non tacebo.* Et ſtatim ſubdit expoſitionem de Romani imperii everſione. Eſt igitur hæc tantum ſuſpicio,non res certa. Theodoretus vero eam expoſitionem aperte rejicit, dicens Romanum imperium apud Danielem per quartam belluam eſſe ſignificatum: *In eo autem* (inquit) *parvum cornu productum eſt,quod gerebat bellum cum Sanctis*; ubi aperte ſentit, atque ex Daniele colligere conatur,Antichriſtum ex ipſo Romano imperio, ſeu aliquo modo eo durante, eſſe

pa-

naſciturum,& contra ipſummet imperium prevalituru͂. Daniel enim c. 7. tam decem cornua,quam cornu parvulum ex quarta beſtia oriri ſe vidiſſe refert, & in c. 2. idem regnum in quarto loco computatur, etiamſi in multa regna partitum ſit.Signum ergo eſt per hanc diviſionem non fore omnino extinguendum, donec Antichriſtus veniat. Poteſt aute͂ pro hac etiam ſententia referri Hier. Dan. 11. quatenus de Antichriſto ſic loquitur:*Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo,& contererentur*;& Lactan.dicto l.7. c.15. tunc dicit,Romanum nomen tollendum de terra:*Cum imperiu͂ in Aſia revertetur*,quod aperte dicit propter imperium Antichriſti. Et c. 25. *Precandus* (inquit) *eſt Deus, ne citius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cujus interitu mundus ipſe lapſurus eſt*; id eſt, Romanum imperium. Præterea Chryſoſt.dicta hom.4.in 2.ad Theſſ.ſic ſcribit. *Quemadmodum regna illa deſtructa ſunt, quæ ante Romanum imperium fuerunt, ut pote regnum Medorum a Babyloniis,Babyloniorum a Perſis, Perſarum a Macedonibus,Macedonum a Romanis: ita & regnum Romanorum ab Antichriſto.* Ex quibus verbis licet colligere, etiam ſi admittamus illam expoſitionem verborum Pauli,inde non fieri,imperium Romanum eſſe tollendum de medio,antequam Antichriſtus veniat, ſed ipſum Antichriſtum id eſſe effecturum.Utrumq; enim dicit Chryſ. qui non eſt ſibi contrarius,& utrumq;poteſt facile verbis Pauli accommodari.Detinet enim Deus juxta hanc expoſitionem adventum Antichriſti,donec adveniat definitum tempus,in quo mundus orbandus Romano imperio eſt. Tunc enim & Antichriſtus veniet, ac tollet illud de medio,& e contrario ipſum tolletur de medio, & tunc Antichriſtus veniet.Ut enim Philoſophorum more loquamur, juxta hanc ſententiam ſe habebunt hæc duo imperia, ſicut duæ formæ, quarum una ingreditur, alia expellitur, de quibus vere dici poteſt, cum una de medio tollitur, tunc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi poſſunt omnes Patres in priori parte citati. Conſtat igitur,ſatis eſſe incertum,& dubium, quo ex prædictis modis res hæc eventura ſit: conſequenter vero conſtat,ſatis certum eſſe alterutro ex iis modis evertendum eſſe Romanum imperium ante diem judicii, & ita ſimul probata eſt prima aſſertio poſita.

Urbis Romæ deſtructio ſignum propinquantis judicii.

Tertio dicendum conſequenter eſt, multo magis incertum eſſe,an everſio Romanæ urbis inter ſigna appropinquantis judicii numeranda ſit. Nam, licet Lactan. dict. l.7. c. 25. de ipſa urbe loqui videatur, cum inquit: *Res ipſa declarat lapſum,ruinamq;rerum brevi fore,niſi quod incolumi urbe Roma nihil iſtius videtur eſſe metuendum. At vero,cum caput illud orbis ceciderit, & πὺρ eſſe cœperit* (*quod Sybillæ eſſe ajunt*) *quis dubitet veniſſe jam finem rebus humanis,orbiq;terrarum?* Licet (inquit) hæc fuerit Lactantii ſententia: non tamen defuit, qui eam inter deridendos errores computandam exiſtimaverit,ut Pammel.refert in ſcholiis l. Tertull. ad Scapulam n. 10. qui tamen interpretatur, Lactantium non tam de Urbe,quam de imperio eſſe loquutum, ſentiens etiam ipſe,ſolius Urbis excidium, aut durationem, non eſſe ſignum ſufficiens everſionis,vel diuturnę durationis mundi.Nam in primis,cum oſtenſum ſit, probabile eſſe Romanum imperium non eſſe omnino abolendum, donec Antichriſtus veniat, conſequens eſt etiam eſſe probabile Romanam civitatem non eſſe everteṅda͂ uſq; ad ipſum Antichriſtum, quia par eſt utriuſq;ratio. Deinde ſive ab ipſo,ſive ante ipſum extinguatur dignitas,& nomen imperii Romani,non ſequitur,Urbem vel ab Antichriſto,vel ante ipſum eſſe evertendam. Quia bene poteſt imperiu͂ occupari,nomenque ac dignitas prioris imperii omnino obrui,nulla ipſius civitate diſſipata,vel deſtructa, ut tam ſuperioribus quam noſtris temporibus in omni regnorum mutatione conſpicimus: vel ſicut e contrario poſſet Urbs deſtrui durante Romano imperio. Quia licet mutetur ſedes imperii,non propterea totum mutari imperiu͂ neceſſe eſt. Ergo ex mutatione Romani imperii non poteſt colligi urbis everſio, niſi alicubi ſpecialiter revelata ſit,quod non conſtare, ſtatim oſtendemus.

Urbis Romanæ everſio prorſus certa.

Aliunde vero non eſt etiam revelatum civitatem illam permanſuram uſque ad finem mundi, vel uſq; ad Antichriſtu͂, vel uſque ad tempora illi vicina, quia ſimiliter nulibi extat talis revelatio, neq; ex revelatis colligi poteſt.. Niſi quis fortaſſe exiſtimet,quonia͂ Eccleſia Romana caput eſt univerſalis Eccleſiæ, tamdiu illam eſſe duraturam,quamdiu Eccleſia,univerſalis durabit, quia non poteſt Eccleſia eſſe ſine capite; durabit autem univerſalis Eccleſia uſq; ad finem mundi: ergo & Romana Eccleſia; ergo & Romana civitas.Sed hæc collectio nullius momenti eſt,primum quia licet nunc caput Eccleſiæ ſit in Eccleſia Romana, quia eſt ejus Epiſcopus: tamen hoc,neq;conſtat eſſe a Chriſto præceptum, neq;per ſe eſt ſimpliciter neceſſarium, ut in proprio loco latius tractandum eſt. Deinde quia licet Romana civitas everteretur,& Romanus Epiſcopus a ſua ſede, Eccleſia, vel provincia pelleretur,ita ut oporteret illum vel in remotiſſimis regionibus habitare,vel in ſpeluncis,aut in locis abditiſſimis deliteſcere, ſemper eſſet & caput Eccleſiæ, & Romanus Epiſcopus. Nam ſemper retineret eandem potentiam,& juriſdictionem tam univerſalem,qua͂ propriam,& ſpecialem illius Epiſcopatus.Itaq;ſive integra perſeveret Urbs,ſive ab hoſtibus ſolo æquetur, nullu͂ eſt ſignu͂ aut appropinquantis judicii, aut diſtantis adhuc.

Objectio.

Sed objici poteſt locus Apoc. 17.ubi *ſub ænigmate mulieris fornicariæ,& purpuratæ ſedentis ſuper beſtia͂ coccineam* exprimitur Roma,& de ea ſubjungitur,quod decem Reges per decem cornua ſignificati:*odient fornicariam,& deſolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt,& ipſam igne concremabunt.* Ex qua prophetia duo videntur colligi. Primum illam civitate͂ permanſura͂ uſq;ad adventum Antichriſti: alterum eam eſſe labefactandam, & concremandam ab Antichriſto, ſeu ab iis decem regibus, qui ejus tempore regnabunt, eique ſubjicientur, ut ibidem dicitur. Unde, quod ibi ſit ſermo de Antichriſto, omnes expoſitores conſentiunt,& Iren. l. 5. c. 26. Hippol. orat.de conſ.mundi, & alii ſtatim citandi. Quod autem mulier illa fornicaria,& purpurata ſit Roma,patet primo ex ultimis verbis capitis.*Et mulier,qua͂ vidiſti, eſt civitas magna,quæ habet regnum ſuper Reges terræ.* Nulla enim alia civitas habuit generale imperium,niſi Roma.Secundo, quia dicitur ea mulier habere capita ſeptem,quę ſic explica͂tur. *Septem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.* Urbs enim ſuper ſeptem colles, ſeu montes ædificata fuit.Tertio ita exponunt multi ex Patribus, Hier.Ep. 17.ad Marcellam nomine Paulæ, & Euſtochii,& 51. q. 11.ad Algaſ.& l.1.cont.Jovinian. in fine ubi ſic inquit. *Ad te loquor,quæ ſcriptam in fronte blaſphemia͂, Chriſti confeſſione deleſti, urbs potens,urbs orbis domina,urbs Apoſtoli voce laudata,interpretare vocabulu͂ tuum, Roma aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos,aut ſublimitatis juxta Hebræos,ſerva quod diceris, virtus te excelſa͂ faciat,non voluptas humilem: maledictionem,qua͂ tibi Salvator in Apocalypſi comminatus eſt, potes effugere per pœnitentiam,habens exemplum Ninivitarum.* Eandem expoſitionem habet Tertul.l.cont.Judæos c.9. & lib. 3. cont.Marc.c.13.*Babylon* (inquit) *apud Joannem noſtru͂ Romanæ urbis figura eſt,proinde magnæ,& regno ſuperbæ, & Sanctoru͂ Dei debellatricis.* Atque hanc expoſitione͂ ſequitur Oroſ. l.7.c.2.Et Aretas in comment. in Apoc.

Reſponſ.

Reſpondetur, licet hanc expoſitionem admittamus, qua͂ Gagnejus in Apoc.dicit eſſe probabile͂, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hereticos ſcribunt, illa͂ amplectuntur, qui advertunt,Joanne͂ non eſſe loquutum de Romana Eccleſia,ſed de Urbe, non Chriſtiana,ſed ethnica.Loquutus enim de illa eſt, conſidera͂do eum ſtatum,quem habebat,quando ipſe ſcripſit, & ſi fortaſſe in fine mundi ſimilem habitura eſt,a fide & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab ethnicis tyrannis ſubjugata.Hac,inquam,data expoſitione, ſolum ex eo loco concluditur, Romam in perſequutione Antichriſti,vel in præliis, quæ geret ad uſurpandu͂ totius orbis imperium,eſſe evertendam,& comburendam. Unde ad ſummum poteſt concludi, Romanam everſione͂ eſſe poſſe unum ex ſignis ad cognoſcendu͂ Antichriſtum veniſſe, atq;ita ſignum hoc non eſſe diſtinctum a perſecutione Antichriſti: ſed veluti parte͂ ejus. Secundo dicitur, expoſitionem illam non eſſe neceſſariam. Multi Patres non intelligunt per *mulierem illam fornicariam* Urbe͂: ſed orbe͂,quatenus in eo ædificata eſt civitas impiorum, quæ in Scriptura *Babylon* dici ſolet,& fundata eſt ſuper ſeptem montes,id eſt, ſuper multitudine͂ Regum ſuperborum. Ita exponit Aug. Pſal.29.enar.3. ubi civitatem

qui-

quidem Babylonicã, ita interpretatur: non tamen aperte accommodat ad locum Apoc. Idem habet in Enarrat. in Pſal. 61. & lib. 14. de Civit. c. ult. & lib. 18. c. 18. & ſæpe aliis in locis. Expreſſius Proſper in dimidio temporis c. 7. *Nec eam uno in loco exiſtimes civitatem, quæ tota eſt ſparſa in orbe, de qua dicit & Propheta David, Filia Babylonis miſera.* Ac deinde eodẽ modo interpretatur totum c. 18. Apoc. Idẽ tenent Beda, Ambroſ. Ticony. Primaſius, D. Th. Aymo. Rupert. & alii Apoc. 17. ubi Gagnejus breviter, & apte totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius perſequi inſtituti noſtri non eſt.

Ex quibus tandem ultimo conſtat, hoc ſignum everſionis Romani imperii (qualecunq; illud ſit, & quomodocunque juxta prædicta explicetur) ſimul cum præcedenti paulatim impleri: veriſimile tamen eſſe (ut ſectione præced. diximus) prius eſſe univerſalem Evangelii prædicationem conſummandam, quam Romanum imperium ad ſummam inclinationem, extinctionemve perveniat. Quia hæc duratio imperii Romani in ſua dignitate, & poteſtate valde neceſſaria eſt, ut illud ſignum Evangelicæ prædicationis per totum orbem commode impleri queat. Hoc vero impleto, credibile eſt Eccleſiam paſſuram majores temporales afflictiones bellorum, ac ſeditionum, regnorumque mutationes, atque ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichriſto, vel paulo ante ejus adventum. Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt reſponſio ex dictis. Ad ſummum enim probant (quod nos conceſſimus) incertum eſſe, an ſit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichriſtum, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cum dicuntur decem Reges accepturi poteſtatem poſt Antichriſtum, vel non eſt intelligendum de ordine temporis, ſed dignitatis, (erunt enim ſub Antichriſto); vel intelligendum eſt, quod poſt Antichriſti adventum accipient novam poteſtatem ad perſequendam Eccleſiam.

SECTIO III.

Quæ ſint futura ſigna in cœlis ante judicii diem.

HActenus explicuimus, quæ ante adventum Domini uſque ad Antichriſti necem eventura credimus, eritque facile lectori ex iis, quæ duabus ſectionibus præcedentibus, & ſupra de Antichriſto dicta ſunt, rerum ordinem ſeriemque colligere. Prædicabitur enim Evangelium in univerſo orbe, & iterum non deerunt calamitates illæ, quæ Matt. 24. prædicuntur, peſtes, fames, terræmotus, prælia, regnorum diviſiones, ac mutationes, & ſimilia, ac fortaſſe poſtquam univerſalis Evangelii prædicatio conſummata ſit, ingraveſcent hęc quotidie magis, magiſque quaſi inclinante jam mundo, & proxime ad occaſum urgente, & tunc tandem vel omnino vel pene deſtructo Romano imperio, veniet Antichriſtus, qui univerſale orbis imperium occupabit, & graviſſime perſequetur Eccleſiam. Quæ omnia eleganter deſcribit Lactan. l. 7. c. 17. Pro Eccleſia vero Elias, & Enoch dimicabunt, donec ab Antichriſto trucidentur: qui tamen & ipſe imperio Chriſti interficietur, neque de hoc tempore alia ſunt nobis ſigna revelata.

Sequitur ergo, ut dicamus de ſignis futuris poſt mortem Antichriſti, in quibus primum locum tenere videntur ea, quæ in cœlis futura ſunt. Sic enim de illis loquitur Chriſtus. *Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur.* In quibus verbis nulla eſt inter expoſitores controverſia, quin ſermo ſit de ſignis judicii, quamvis de ſuperiori parte illius capitis magna ſit, atque ita exponunt ibi Chryſoſt. Theodo. Euthym. Hier. Hilar. can. 25. & 26. & Aug. Ep. 80. ad Heſychium ſub finem. Dantur autem a Chriſto Domino in eis verbis tria cœleſtia ſigna, quæ a nobis explicanda ſunt. Primum, *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum.* Secundum, *Stellæ cadent de cœlo.* Tertium, *Virtutes cœlorum commovebuntur.*

Prius tamen, quam ad hæc explicanda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura hæc ſigna, an ſcilicet ante univerſalem mortem hominum, & generalem reſurrectionẽ, an vero poſt illam. Hieron. enim, Chryſoſt. & Euſeb. Emiſſen. ſtatim citandi indicant futura poſt reſurrectionem generalem in ipſo adventu Domini. Quæ ſententia videtur textui Evangelico conſentanea. Nam immediate poſt illa verba ſubdit Chriſtus. *Et tunc parebit ſignum filii hominis in cœlo;* ſed hoc ſignum non apparebit niſi poſt reſurrectionem ipſo Domino jam veniente, ut infra videbimus: ergo neque alia, ſimul enim & in eodem contextu omnia prædicuntur, & immediate poſt illa ſubjungitur: *Et tunc plangent omnes tribus terræ;* id eſt, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam juſti tunc jã *rapientur cum Chriſto in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli;* ergo recte intelligitur, totum hoc futurum poſt reſurrectionem in ipſomet adventu Chriſti. At vero D. Aug. in dicta Ep. 80. ad Heſyc. ſentit, hæc ſigna futura eſſe in Eccleſia, durante ipſa Antichriſti perſequutione. Unde conſequenter interpretatur, verba illa Chriſti *poſt tribulationem dierum illorum,* non intelligi poſt finitam perſequutionem, ſed poſt inchoatam, ſeu durante, & jam ex parte facta perſequutione. Fuit autem hæc ſententia Lactan. l. 7. c. 16. ubi licet intelligat hæc omnia proprie, & de ſenſibilibus ſignis, ea ſentit eſſe futura ante mortem Antichriſti, quod tamen nulla ratione confirmat. Auguſt. vero coactus eſt ſic exponere, quia non intellexit illa ſigna ad literam, ut ſonant, ſed metaphorice, ut poſtea videbimus. Cujus ſententia, ſicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte ſuſtineri poſſe videtur. Nam Chriſtus Dominus ſatis aperte loquutus eſt de tempore poſt finitam tribulationem Antichriſti, ut reliqui omnes expoſitores, & Patres ea intellexerunt; & ſupponendo ea ſigna proprie, & ad literam eſſe intelligenda, nullum eſt fundamentum ad opinandum aliter. Qua durante perſequutione Antichriſti, & uſque ad mortem, & reſurrectionem Eliæ, & Henoch, nondum erunt inchoata ſigna judicii, quæ peccatores vehementer terreant, ut ex 11. c. Apoc. colligitur, ſed potius: *Cum dixerint pax, & ſecuritas, tunc eis repentinus veniet interitus.* Ergo ante mortem Antichriſti non incipient videri *ſigna in Sole, Luna, & ſtellis, neque areſcent homines præ timore,* ut dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, hæc ſigna futura eſſe, viventibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem reſurrectionem. Nam ex iis verbis Lucæ conſtat, hæc ſigna futura eſſe hominibus cauſam anguſtiæ & anxietatis: *præ timore & expectatione eorum, quæ ſupervenient univerſo orbi:* ergo oportet, ut fiant viventibus adhuc hominibus ante generalem reſurrectionem. Nam poſt reſurrectionem nulla erunt neceſſaria ſigna ad terrendum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Matthæum hæc ſigna ſimul cum aliis conjungantur, quia non oportet, ut quæ ſimul narrantur, ſimul etiam fiant. Præſertim cum prius Mat. dicat venturum Chriſtum cum virtute, & majeſtate, & poſtea ſubjũgat: *& mittet Angelos ſuos cũ tuba, &c.* cum tamen hoc non ſit futurum poſt adventum Chriſti, ſed antea: ex ordine ergo narrationis non poteſt colligi ordo executionis, ſed ex aliis locis, & ex conjectura ſumpta ex ipſis rebus colligendus eſt. Unde confirmari hæc ſententia poteſt ex Joelis c. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Ubi (juxta communiorem expoſitionem Theodor. & Rupert. ibi, Orig. & D. Th. Matt. 34. Bedæ Marc. 13. & Luc. 21.) ſermo eſt de die judicii, & de eiſdem cœleſtibus ſignis, de quibus loquutus eſt Chriſtus, & tamen illa dicuntur futura, antequam veniat dies ipſe judicii, qui *dies Domini magnus & horribilis* dicitur. Unde ipſemet Chriſtus poſt prædicta verba ſubjunxit: *Cum videritis hæc fieri ſcitote, quoniam prope eſt in januis;* ergo futura illa ſunt ante adventum Chriſti: eo tamen appropinquante. Neque enim veriſimile eſt (quod Aug. ait) in verbis illis Chriſti, *cum videritis hæc fieri,* non tantum ſigna, ſed ipſum etiam adventum Chriſti in nubibus cœli comprehendendum eſſe. Quorſum enim Chriſtus diceret: cum me videritis venientem, ſcitote, quoniam prope ſum? Non ergo loquitur de adventu: ſed de ſignis, quæ adventum anteceſſura ſunt.

Sed objicit Auguſt. quia dies judicii (ut Paul. ait 1. ad Theſſ. 5.) *Sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interi-* Objectio.

teri-

tem præceſſura eſſent hæc ſigna,quæ homines redderent certos,diem Domini jam eſſe in januis,non ingrueret ut fur,illis in pace,& tranquillitate exiſtentibus. Atque ita Ambroſ.1.ad Theſſ.5.exponens prædicta verba:*Subito* (inquit) *& ex inſperato apparebit*;& Theod. Mat 25. ita exponit illud *Media nocte clamor factus.Ut oſtendat* (inquit) *quod inexpectatus veniat Dominus.* Quod etiam notavit Aug.tractans eadem verba,dicens: *Media nocte,id eſt,nullo ſciente aut ſperante*; & infra exponens verba Pauli, inquit: *Ex quo ſignificatur, eum penitus latere, cum venerit.* Ad hanc objectionem reſponderi poteſt ex Oecumen. 1. ad Theſſ. 2. ex ſignis judicii poſſe colligi appropinquare finem mundi: non tamen fore certam diem,& horam adventus Domini,& hac ratione verum eſſe diem illum venturum ut furem. Quod declarat exemplo mulieris prægnantis, quo Paulus utitur. *Nam licet hæc* (inquit) *ſigna partus habeat multa, ipſius autē horæ aut diei non item.* Quod ſi objicias, quia ſupra diximus quadraginta quinque diebus poſt mortem Antichriſti futurum adventum Domini: reſponderi poteſt vel cum Anſ.2.ad Theſſ.2.dicente:*Utrum completis illis quadraginta quinque diebus mox adveniat Dominus,an vero aliquantulum ſuperſit temporis, omnino neſcimus.* Vel certe dici poſſet,hoc ſecretum ſcripturarum, & eſſe ſatis dubium ,& ſi verum eſt,paucis fore notum , & ideo nihil obſtare,quo minus,vel omnibus,vel fere omnibus incertus ſit ille dies. Vel aliter,quod cum omnes homines ſint morituri ante diem adventus , quamvis omnibus conſtaret,eſſe morituros intra illos quadraginta quinq;dies,tamen & ſingulis eſſet incertum,quo die morituri ſint , & quanto etiam tempore poſt mortē vel ſingulorum,vel omnium ſit futurus judicii dies,& ita ſemper erit aliqua incertitudo illius diei,ac temporis certi, & definiti , licet conſtare eis poſſit non longe ab eſſe. Quod nullum eſt inconveniens, quia Chriſtus hoc voluit,& in hunc finem ſigna præbuit.

Objectio. Sed urgebis,quia licet hoc ſit ſatis, ut ille dies ſit incertus:non tamen,ut veniat ut fur,& inexpectatus,& in Reſponſ. pace ac ſecuritate exiſtentibus. Reſpondetur id verum eſſe reſpectu bonorum, fideliumq;juſtorum: incredulis autem,& iniquis poſſe nihilominus eſſe inexpectatum, ac repentinum. Secundo melius dicitur cum Ambroſ. hæc non eſſe intelligenda de adventu Domini præciſe, quoad diem judicii,& deſcenſum ejus de cœlo: ſed prout includit hæc ſigna ſtupenda, quæ erunt veluti proximi nuntii advenientis jam Chriſti, & proprie incipient ab interitu Antichriſti. Tunc etiam ſubito incipiet repentinus interitus peccatorum,de quo Paul.loquitur,& narratur a Joanne Apoc.11. Et ad hunc etiam interitū pertinent illa ſigna,de quibus nunc agimus. Atque ita etiā reſpondet D. Th.in 4. d. 48. q.1. art.4. q.1.ad 1.& 2. & idem notavit Janſ.c.128. Concord. Et poteſt etiam explicari.Quia (ut ſæpe dixi) ante ipſum diem judicii moriuntur omnes:ergo ille dies præciſe ſumptus non poteſt aliter venire inopinatus,quam expoſitum eſt.

His ergo poſitis,ſecundo explicandum eſt in genere, qualia ſint hæc ſigna,quomodove futura. In qua re prima ſententia eſt Aug.dicta ep. 80. qui hæc metaphorice interpretatur per Solem & Lunam Eccleſiam intelligens, de qua dicitur, quod *obſcurabitur, & non dabit lumen ſuum,* quia non apparebit, impiis perſequutoribus ultra modum ſævientibus. *Et ſtellæ cadent,ac virtutes cœlorū commovebuntur.* Quoniam multi,qui gratia fulgere videbantur,perſequentibus cedent,& cadent quidam,fideles firmiſſimi turbabuntur. Et hanc expoſitionem elegit

Auguſtini opinio de cœleſtibus ſignis ſecundi adventus Domini.

Aug.partim propter rationem paulo ante adductam de repentino adventu Domini:partim, quia illa ſigna proprie, & ſenſibiliter intellecta non eſſent tam horrenda, & terribilia, ſicut in ſcriptura exaggerantur. Unde concludit:*Hæc in Eccleſia melius exiſtimo intelligi, ne Dominus Jeſus appropinquante ſecundo adventu ſuo, ea pro magno prædixiſſe videatur, quæ huic mundo,& ante primum ejus adventū conſueverant evenire, irrideamur ab eis,qui hæc quæ velut noviſſima,& omnium maxima horreſcimus,plura in hiſtoria gentium, & multo majora legerunt.* Poteſt autem hæc Aug.opinio confirmari. Quia ille modus loquendi ſæpe eſt metaphoricus in Scriptura ad ſignificandam acerbitatem alicujus tribulationis, ut Iſai.13. *Stellæ cœli,& ſplendor earū non expandent lumen ſuum,obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendebit in lumine ſuo.* Ubi ad literam eſt ſermo de ultione ſumenda de Babyloniis,& ſimilia leguntur Ezech. 32.ubi ad literam ſermo eſt contra Pharaonem regem Ægypti,& inter alia dicitur: *Operiā, cum extinctus fuero,cœlos,& nigreſcere faciam ſtellas ejus,ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum: omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam:dixit Dominus Deus.* In quibus locis,& ſimilibus (qualia ſunt Amos.8.Sophon.1.Joel.2.& 3.) conſtat hæc non eſſe intelligenda proprie, ſed metaphorice ad exaggerandam acerbitatem tribulationis, præ cujus magnitudine ita perturbantur homines,ut videatur illis Sol obſcurari, & omnia tam cœleſtia, quam terreſtria commoveri.

Sed (quamvis hæc expoſitio Aug.ut moralis, & ſpiritualis laudanda ſit) nullo modo negandus eſt proprius, ac literalis ſenſus,quem cæteri expoſitores præmittunt, ut adjiciant myſticos ſenſus,ut patet ex Hieron. Hilar. apertius ex Origen.tract.30. in Matth. Beda, & Anſel. ibidem. Atque idem licet obſcuriſſime ſignificat Ambr. l.10.in Lucam c.de ſignis adventus Domini. Nam licet in toto capite videatur fere eandem expoſitionem cum Auguſt.perſequi:tamen literalē ſenſum , ut notum ſupponit. Id enim ſignificant illa verba, quæ in principio præmittit,*& prophetiæ vera ſeries,& integra cauſa myſterii*:& probatur,primo ex generali regula interpretandi ſcripturam. Nam cum poteſt proprie ſine incommodo exponi,non eſt ad metaphoras confugiendum. Secundo quia Lucas c.21.docet,hæc ſigna fore ſenſibilia, quibus viſis homines areſcent præ timore, & expectatione finis;ergo non recte exponuntur de effectibus ſpiritualibus,qui nec videntur, nec magnum timorem incutere ſolent hominibus: præſertim vulgaribus,& qui ſpiritu non ducuntur. Unde multo minus ex illis ſolis commoverentur ad expectandū orbis interitum. Tertio quia ibi ponuntur ſigna futura in cœlo,& in terra; & tamen de terra,& de ſignis in ea futuris ſermo eſt proprius (ut ſectione ſequenti dicemus);ergo antitheſis ipſa docet,ſigna etiam cœleſtia proprie eſſe intelligenda.

Signa in aſtris ante diem judicii ſenſibiliter futura.

Ad primum autem motivum Auguſtini jam reſponſum eſt. Ad ſecundum dicitur, licet hæc ſigna ſint ſenſibilia,futura tamen majora, & horribiliora quam unquā fuerint. Ad alia vero teſtimonia reſpondemus, primo a multis Sanctis exponi proprie, & de die judicii, ut de priori loco Iſaiæ videri poteſt in Chryſ. Paræneſi priori ad Theodor.lapſum,& hom. 84. in Matth. Orig. tract. 30.in Matth.& tom.2.in ad Roman.Cyprian.ep.ad Demetrianum ſub finem, Greg.20. Moral.c.23. Et in univerſum de omnibus ſimilibus locis Prophetarum id affirmat Tertul.l.de reſur.carnis c.22. Ubi tractans, & ad literam intelligens prædicta verba Chriſti,inquit;*Poſtquam eduxit,& tunc erit Jeruſalem conculcatui nationibus,inde jam in orbem,& in ſæculum prædicat ſecundum Joelem,& Danielem,& univerſum concilium prophetarum,futura ſigna in Sole,Luna,& Stellis.* Secundo dicitur,etiamſi in illis locis ſermo ſit metaphoricus,non inde inferri, etiā verba Chriſti eſſe metaphorice exponenda. Quia circumſtantiæ literæ neque id requirunt, neq; commode patiuntur. Quin potius addi poteſt,quia in die judicii hæc horribilia ſigna vere ac proprie futura ſunt, prophetas hoc prævidentes ad exaggerandas alias vindictas,& ultiones divinæ juſtitiæ uſos eſſe alluſione, & quaſi comparatione quadam ad ſigna diei judicii: vel e contrario, quia ſimiles præcedentes vindictæ fuerunt quaſi figuræ quædam, & umbræ generalis vindictæ de peccatoribus ſumendæ in die judicii,ideo prophetas vel facile ab una ad aliam tranſiiſſe, vel acerbitatem unius per ſigna,quæ futura ſunt in alia explanaſſe.

Reſponſ. ad argumenta

Conſtat igitur,hæc ſigna futura eſſe ſenſibilia in ipſis corporibus,ſeu aſtris cœleſtibus. Reliquum eſt, ut tertio loco explicemus,quomodo futura ſint. Quod diſtinctius fiet, ſi per ſingula paulatim diſcurramus. Primo igitur obſcuritatem Solis, & Lunæ multi ſic interpretantur, quod Chriſtus adveniens tanto lumine fulgebit,ac totū orbem ſplendere faciet,ut nec Solem,nec Lunam apparere,aut lucere ſinat. Ita Hilar.can.29.Hieron.Chryſoſt. & Beda in Mat.& Euſeb.Emiſſ. hom.in Domin.27. poſt Pentecoſten & Aug.ſer.103. de temp. ubi hoc ſpecialiter tribuit ſplendori crucis,qui tantus erit, ut Solem occultet:de quo poſtea dicemus. Eandem expoſitionē appro-

probat D.Th.opuſc.10.a.35. Sed nobis non probatur, propter ea,quæ in priori puncto dicta ſunt, Oſtendimus enim hæc ſigna futura eſſe aliquibus diebus ante deſcenſum Chriſti e cœlo:ergo non poteſt fieri hæc obſcuratio Solis,& Lunæ, propter nimiã claritatem corporis Chriſti. Deinde illa obſcuratio Solis nullum terrorem incuteret,præter illum,quem ipſa Chriſti majeſtas poteſt efficere. Aliter exponit Orig.dicto tract.30.in Mat, *Sicut in magnis ignibus ſuccendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo ſolent extolli:ſic in conſummatione mundi ab igne,qui accendendus eſt,obſcuranda eſſe luminaria magna.* Sed neq;ipſe Orig.in hac expoſitione perſiſtit: neq; probari poteſt. Tum quia conflagratio mundi futura eſt poſt diem judicii:hæc vero ſigna anteceſſura ſunt. Tum etiam,quia illa cauſa videtur inſufficiens, ut hæc ſigna tali modo fiant,ut ſpecialem terrorem incutiant.

Tertia expoſitio eſt, quod Sol privabitur ſua luce intrinſeca,& connaturali,& conſequenter Luna,& omnia aſtra. Cui expoſitioni videtur favere proprietas illorum verborum, *Sol obſcurabitur:*& Joel.3.*Sol,& Luna obtenebrati ſunt:*& c.2.*Sol convertetur in tenebras,*&Apoc. 6.*Sol factus eſt niger,tanquam ſaccus cilicinus.* Et hanc expoſitionem indicat etiam Origenes: non tamen recte declarat. Dicit enim,quod paulatim minuetur lumen cœleſtiũ aſtrorum,quia deficiet ejus nutrimentum, ſentiens,Solem eſſe corruptibilem, & conſervari ad modũ ignis continua actione,quod improbabile eſt,ut ex philoſophia conſtat. Itaque hic modus naturaliter non eſt poſſibilis,tamen divina virtute fieri poteſt. Et ita futurũ eſſe ſentit Rabanus Mat.24.& nõ diſplicet D.Th.in 4.d. 48.q.1.a.4.q.2. Satis tamẽ incerta res eſt. Videtur enim veriſimilius,non oportere ita fieri. Quia hæc ſigna tantum fient ad terrorem hominum; ad hoc autem non eſt neceſſarium,ut in ipſis cœlis fiat intrinſeca immutatio, & naturalium proprietatum diminutio, ut videbimus. Quarto igitur dicunt alii, hanc obſcuritatem Solis, & Lunæ futuram eſſe per propriam Eclypſim,ideſt, per interpoſitionem ipſorum aſtrorum inter ſe,ita tamen, ut non ſimul fiat. Hoc enim eſt impoſſibile, niſi ſimul conſtituantur in multis locis,quod non oportet fingere. Dicunt igitur,non ſimul obſcuranda eſſe Solem,& Lunam: ſed nunc Solem,poſtea Lunam,& e converſo. Quia non tantũ ſemel hoc fiet, ſed ſæpius per varias apparitiones, & Eclypſes,quæ provenient inuſitatis motibus cœlorũ, qui nunc tardius, nunc velocius ſolito movebuntur. Hic modus colligi poteſt ex Lactan.l.7.c.16. ubi inter alia inquit de Sole & Luna: *Motus extraordinarios peragent,ut non ſit homini promptum,aut ſyderum curſus, aut rationem temporũ agnoſcere. Fiet enim vel æſtas in hyeme,vel hyems in æſtate,tunc annus breviabitur, & menſis minuetur,& dies in anguſtũ coarctabitur.* Quod ſi hæc vera ſunt, facile intelligitur ex hac motuum varietate poſſe facile conſequi varias, ac inuſitatas Eclypſes. Et ſunt hæc quidem veriſimilia, & ſatis apta ad terrendos homines:non tamen videtur negandum obſcuratum iri aliquando ſimul Solem,ac Lunam ita ut denſiſſimæ toti orbi terrarum offundantur tenebræ. Hæc enim videtur eſſe intentio Chriſti in illis verbis, & maxime videtur pertinere ad augendum anguſtiam & terrorem hominũ,qui eſt finis per hæc ſigna intentus. Unde ſine dubio videtur futura major obſcuritas Solis, quã per ſolam naturalẽ Eclypſim effici poſſit. Quod etiã ſuadet illa ratio ſupra adducta ex Aug.quod hæc ſigna non ſunt exiſtimanda vulgaria,& communia, qualia interdũ facta leguntur:ſed majora,& horribiliora. Addendum ergo eſt, Solẽ,& Lunã eſſe obſcurãda,non quia omnino privabũtur ſuo lumine,ſed illuminatione. Quod fieri poterit,vel Deo ſuſpendente concurſum,qui modus erit facillimus, vel per interpoſitionẽ alicujus denſiſſimæ nubis, quem modum ut faciliorẽ elegit Sot.4.d.46.q.2.a.2. Sed(quod ad Solẽ attinet)prior modus videtur facilior. Tum ut tenebræ poſſint eſſe univerſales,& denſiſſimæ:tum ut poſſint fieri minori actione,& rerũ immutatione. De Luna vero,quoniam de illa dicitur Joel.2.*quod convertetur in ſanguinem:*& Apoc.6.explicatur quod: *Luna tota facta eſt,ſicut ſanguis*, veriſimile eſt, hoc ſignũ eſſe efficiendũ per interpoſitionẽ nubis ita diſpoſitæ,ut per impreſſionẽ Luna videatur tota ſanguinea,ad ſignificandam divini judicii ſeveritatem,& propter alias ſignificationes,quas recte explicat Antoninus 4.p.tit.14.c.11.§.2.

Solis, & Lunæ obſcuratio ad diem judicii qualis futura.

Quarto loco explicandum eſt ſecundum ſignum, nimirum,quod ſtellæ cadent de cœlo. Quæ verba ad literam,& ut ſonant,intelligit Orig.dicto Tract.30. *Nam ſtellæ* (inquit) *privatæ lumine non poterunt ſurſum detineri, nam a lumine ipſo extollebantur, unde craſſiores fient,ac tandem de cœlo cadent.* Eandemq; ſententiam quamvis non eodẽ modo explicatã,videtur docere Tertul.l.cont.Hermog.c.43.quamquã ille videtur ſupponere,cœlos eſſe in nihilum redigendos, de quo poſtea dicemus. Origenes vero ſupponit falſam de natura cœleſtiũ ſtellarum exiſtimationẽ. Quocirca ſuppoſito, ſtellas eſſe incorruptibiles, & aut eſſe continuas reliquis partibus cœli,aut ibi eſſe tãquam in propria ſede, & loco,non eſt probabile,ipſa corpora aſtrorum per verum motum localem caſura in terram. Quia licet hoc poſſit fieri divina virtute:tamen nec eſt fundamentum ad aſſerendum, cum illa verba poſſint habere alium commodũ ſenſum: neque eſt ſufficiens ratio ad multiplicanda tot miracula, nempe ut cœleſtia corpora dividantur,ut aſtra violento illo motu deorſũ ferantur,ut eorum loca vacua maneãt, aut cœlum rarefiat ad ea replenda,aut nova corpora ibi creentur,ut deniq;aſtra,quæ vel omnia,vel plurima ſunt majora,quã terra,in terram cadant,& cœlos penetrent, aut dividant,vel aliquam eorum partem ſecum trahant. Itaque nullus cæterorum Patrum, & expoſitorum recte ſentientium ſic intellexit. Dicunt igitur fere omnes,ſtellas cadere nihil aliud eſſe,quam obſcurari,ac lumen ſuũ retrahere. Solet enim interdum Scriptura, ita de rebus loqui,ſicut hominibus apparent. Ita Hieron. & Beda in Matth.quos Scholaſtici ſequuntur. Et poteſt confirmari ex illo Jo.3.*Sol,& Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.* Addere vero poſſumus, caſura tunc fulmina ſplendidiſſima,& ingentia, & cometas ſimilis magnitudinis,ſplendoriſque, & ideo apparebunt quaſi ſtellæ cadentes de cœlo. Et hoc confirmat illud Joel.2.*Et dabo prodigia in cœlo,& in terra,ſanguinem,& ignem,& vaporem fumi.* Nam per *ſanguinem* intelligere poſſumus Lunam ſanguineam,vel etiam interfectiones hominum,quæ illis diebus erunt frequentiſſimæ (ut poſtea dicemus:) per *ignem* vero ſtellas cadentes de cœlo,id eſt ignitas exhalationes:per *vaporem* autem, fumum,qui aſcendet ex rebus,quæ aſcendent in terra ab ipſis fulminibus e cœlo cadentibus.

Quinto,circa tertium ſignum, *Virtutes cœlorũ commovebuntur*,explicandum eſt,quid per *virtutes cœlorum* ſignificetur,& quæ futura ſit earum commotio. Primo per *virtutes cœlorum* intelligere poſſumus ipſa aſtra,quę ab Hebræis *virtutes cœlorum* dicuntur. Quia in eis reſidet virtus influendi in terram: eæ autem virtutes commovebuntur,quia vel aliter movebuntur, & ad influendum applicabuntur;vel certe quia vel ob defectum luminis,vel ob diverſum motum,vel ob varios, atq;inuſitatos aſpectus,& conjunctiones, influentiam ſuam mutabunt. Ex quo fiet,ut varii etiam, & inuſitati motus in terra, marique reſultent. Quæ expoſitio eſt ſine dubio valde probabilis, & confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti,Luc.cap.21. Ubi cũ dixiſſet: *Erit in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum*, ſubdit inferius: *Nã virtutes cœlorũ movebuntur.* In qua cauſali loquutione ſignificat, hanc commotionẽ cœleſtiũ virtutũ futurã eſſe cauſam illius preſſuræ hominũ, & ſenſibiliũ effectuũ,qui in terra,mariq;fient, ex quibus illæ hominum anguſtiæ provenient:& hanc expoſitionẽ ſequuntur Janſenius,& Sotus locis ſupra citatis.

Virtutes cœlorum commoveri quid ſit.

1. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſſe poteſt,ut per *virtutes cœlorum* intelligantur Angeli motores cœlorum, qui ideo commovendi ſunt,quia mutabunt ordinem, & modum movendi cœlos,ſicut ſupra ex Lactant.late retulimus. Et de hac etiã commotione poſſet intelligi, quod Petrus ſcribit.2.Epiſt.c.3. *Adveniet autem dies Domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſient.* De quo loco plura inferius dicemus, quia forte melius accommodatur iis rebus,quæ poſt judicium futuræ ſunt.

2. Expoſitio.

Tertia expoſitio eſt,ut per *virtutes cœlorum*, exercitus Angelorum intelligantur, ut Hieron. in Matth. exponit,& Euſeb.Emiſſ.hom.in Domin.2. adven. qui non explicant, quomodo Angeli commovendi ſint. Poteſt autem dupliciter exponi,primo per admirationem magnam, & quaſi timorem quendam reverentialem, videntes tantam rerum mutationem, & divini judicii ſe-

3. Expoſitio.

veri-

veritatem,ut Chryſ.exponit hom.75.in Mat.& ibidem Theoph.Oecumen.& Beda. Et Augu. ſer.130. de temp. *Sicut principe judicante* (inquit) *non ſolum rei, ſed & officia,quæ nihil ſibi conſcia ſunt,timore,& tremore comprehenduntur propter judicis terrorē:ita & tunc,cum genus humanū judicabitur,etiā cœleſtes miniſtri pavebunt, & terribili apparatu de judicis intuentis horrenda formidine contremiſcent*. Quibus verbis videtur indicare Aug.hunc Angelorum pavorem futurū eſſe in ipſomet actuali judicio,& idem ſentiunt reliqui ſic exponentes.

Quod non poteſt accommodari huic ſigno,de quo agimus.Nam hoc ſignum antecedet judicium , imo (ut ex Luca colligitur) futurum eſt aliquo modo ſenſibile ſaltem per effectus:quia erit cauſa,quæ efficiet in hominibus triſtitiā,& pavorem.Et ideo addi ultimo poteſt,Angelos eſſe commovendos,ut ſint miniſtri divinę juſtitię, quorum virtute fient omnes illæ admirandæ mutationes,non ſolum in cœlis,ſed etiam in elementis,terra,& mari.Fient ergo per Angelos,quibus recte accommodari poteſt illud pſal.*Gladii ancipites in manibus eorū ad faciendam vindictam in nationibus,increpationes in populis,ut faciant in eis judicium conſcriptum*. Et huc etiā referri poſſunt multa,quæ in Apoc.dicuntur,vidiſſe ſcilicet Joannem Angelos nunc canētes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & ſimilia, quæ legi poſſunt a c.8.ad 16.

Hactenus expoſuimus ſigna, quæ in Evangelio ſcripta ſunt:ultimo vero deſiderari poteſt, ut aliud cœleſte ſignum explicemus, quod poſt prædicta obſcuris verbis addit Jo.in Apoc.iis verbis:*Et cœlum receſſit, ſicut liber involutus*.Quibus ſimilia leguntur apud Iſaiam: *Tabeſcet omnis militia cœlorum,& complicabuntur ſicut liber cœli*. Quæ verba ad ſigna diei judicii referunt Hier. & Cyril.ibi,& Tertul.l.contra Hermogen.c. 34.& Juſtin. q.94.ad Orthod.& Epiph. in Anchor.& Euſeb. l. 11.de præpar.Evang.c.17.& Aug.13.confeſſ.c.15.ubi tamen metaphorice per *cœlos* ſcripturā intelligit. Sed ſine dubio ad literam eſt ſermo de corporibus cœleſtibus, ut reliqui omnes exponunt,& patet ex contextu. Nam *militia cœli*,juxta ſcripturæ phraſim,dicuntur aſtra,vel Angeli.Unde *militiam cœli* tabeſcere,nihil aliud eſt,quam ſtellas lumen ſuum amittere eo modo,quo hactenus explicuimus, ſicut declaravit etiam Hier. Cyril.& alii. Quid autem ſit, *cœlos complicare,& recedere*, obſcura metaphora eſt.Erit autem facilis, ſi hæc verba non referantur ad ſigna futura ante,ſed poſt judiciū. Nam hoc modo *cœlum recedere,& complicari* erit,vel diſſolvi (ut exponunt Tertull.Juſtin.Martyr.& Euſebius) vel certe erit ceſſare a ſuo uſu,& miniſterio.Quia jā amplius non movebuntur,neque influent. Sicut enim,poſtquam uſi ſumus libro aliquo,eum complicamus,& in loco ſuo reponimus,ita dicitur complicandum cœlum, quādo uſus ac miniſteriū ejus prorſus ceſſabit. Ita exponit Adamus in Iſaiam,ubi alias expoſitiones refert,inter quas hęc videtur ſimplicior,& magis literalis. Sed de hoc ſigno ſic intellecto dicturi ſumus latius diſp.ultima. Quod ſi quis velit ea verba referre ad ſigna præcedentia judiciū, nullum novum ſignum in illis prębetur:ſed nova metaphora explicatur,quod ſuperioribus verbis dictum fuerat. Dicitur enim *cœlum recedere,& involvi*, quia tenebris obſcuratum non apparebit,nec veterem uſum , miniſteriumque pręſtabit.Et comparabitur libro involuto,quia ſicut in libro clauſo nihil legi poteſt: ita ex aſtris, & ſignis cœlorum nihil jam de rerum mutationibus, aut effectibus colligi poterit,ſicut prius fiebat.

SECTIO IV.

Quæ ſigna ante judicii diem in cæteris rebus ſenſibilibus futura ſint.

DIximus de cœleſtibus ſignis, ſequitur, ut dicamus, an in terra,& cæteris elementis,habitantibuſq; in eis aliqua quoq;ſigna præceſſura ſint. Quæ res breviſſime eſt a nobis expedienda,quoniam perpauca ſunt circa hoc revelata,& verbis admodum generalibus, & interdum adeo obſcuris, ut vix poſſint humano ingenio comprehendi. Primo ergo circa elementum ignis poſſet inter hæc ſigna numerari ignis ille,qui (ut in Pſalm. 96.ſignificatur) *Ante ipſum* (id eſt,Chriſtum judicem) *præcedet,& inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Sed quia hujuſmodi ignem , atque ejus uſum , & effectum , vel omnino,vel præcipue exiſtimamus futurum poſt reſurrectionem hominum,finitumque judicium, ideo fuſiorem de illo tractationem in ſequentes duas diſputationes reſervamus. Quocirca nullum aliud ſpeciale ſignum reperio ad hoc elementum pertinens præter exhalationes ignitas,fulgura,& fulmina, quæ (ut diximus præcedenti ſect.) frequenter illis diebus coruſcabunt,& in tanta multitudine,& magnitudine,ut homines vehementer terreant.Et de hoc ſigno intelligi poſſunt multa,quæ ſcribit Joan. Apocal. 16. præſertim cum ſcribit de ſeptimo Angelo,qui effudit phialam ſuam,& accommodari etiam poteſt,quod ibidem ſcribit de quarto Angelo,qui effudit phialam ſuam in Solem,& datum eſt illi æſtu affligere homines,& igne.Nam(ſi quis recte conſideret) quæ in illo,antecedentique cap.ſcribuntur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus poſt perſecutionem Antichriſti.Quæ autem prius ſcribit c.8.9.& 10 de ſeptem tubis,& calamitatibus per eas ſignificatis,videntur majori ex parte pertinere ad tempora,quæ præcedent Antichriſti adventum.Sed illa omnia explicatu difficillima ſunt,alienumque eſſet a noſtro inſtituto referre hoc loco,vel quæ de iis ſcripſere alii , vel quæ excogitari a nobis poſſunt.

Secundo , inter ſigna ad elementum aeris pertinentia poni poteſt ſignum crucis,quod in aere tunc apparebit, ut ait Chriſtus:*Et tunc parebit ſignum Filii hominis in cœlo*,ſcilicet aereo:ſed de hoc ſigno dicemus diſput. ſequenti:exiſtimamus enim anteceſſurum judicem ad judicandum deſcendentem.Poſſunt vero ad hoc elementū reduci tonitrua , & aliæ meteorologicæ impreſſiones, inuſitatique motus,qui in ventis fient, & magna aeris inclementia,tenebræ,aliaque ſimilia , quæ in aere efficientur,& legi in prædictis locis Apocalyſeos poſſunt. *Signa in aere futura.*

Tertio de aquis legimus Luc.21.*Et in terris preſſura gentiū præ confuſione,ſonitus maris,& fluctuum*. Quibus verbis ſignificantur futuræ horribiles tempeſtates, & aquarum commotiones,quæ ſtrepitum ingentem & horrendum efficiant.Cumque hoc annumeretur cum ſignis futuris in cœlo,& in ſtellis,non eſt dubium, quin ad hæc ultima tempora,& proxima judicii ſigna pertineat.Unde hunc etiam ſpectant,quæ Joannes dicto c.16. refert, de dub. Angelis: *qui effuderunt phialas ſuas in mare,& in flumina,& fontes aquarum , & factus eſt ſanguis , & omnis anima vivens mortua eſt in mari*. *Futura in mari judicii ſigna quæ.*

Quarto,de elemento terræ certū eſt, futuros eſſe magnos terræmotus,inter quos ille videtur mirabilis,quem his verbis refert Joannes ſupra:*Et terræmotus factus eſt magnus,qualis nunquam fuit,ex quo homines fuerunt ſuper terram,talis terræmotus ſic magnus. Et facta eſt civitas magna in tres partes, & civitates gentium ceciderunt,& Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicē vini indignationis iræ ejus*. Ubi per magnam Babylonem mundum intelligendum exiſtimo,cū omnibus fere expoſitoribus, tam eo loco,quam c. 14. & 18.Nam ſi hæc loca inter ſe conferantur, conſtabit non poſſe aliter commode exponi.Quæ autem ſit civitas illa magna,an ſit eadem Babylon,vel aliqua particularis civitas,incertū eſt:& fortaſſe eſt Jeroſolyma,cū a civitatibus gentium diſtinguatur.Illud vero obſcurius,& admirabilius eſt,quod de eodem terræmotu ſtatim ſubjungit: *Et omnis inſula fugit,& montes non ſunt inventi*. Et idē fere ſcripſerat c.6.ubi referens ſimilem terrę motum,ait: *Et omnis mons,& inſulæ de locis ſuis motæ ſunt*. Quæ verba variis modis poſſent exponi, ſed nullū eſt incommodum,quod ad literā (ut ſonant) intelligantur.Nam cum elementum terræ poſt judiciū alio perfectiori modo,ac figura conſtituendū ſit, nihil mirum eſt,quod antea incipiat commoveri inuſitato illo, ac ſtupendo modo.Quo etiā fiet,ut magna pars hominū intereat, & qui ſuperſtites manſerint, ingenti concutiantur metu. *Signa in terris futura quæ.*

Quinto,de hominibus duo potiſſimum ſigna legūtur in ſcriptura.Primum, quod eo tempore erunt perditiſſimi mores hominum.Nam de eorū fide legimus Luc. 18. dixiſſe Chriſtum:*Verumtamen filius hominis veniens,putaſne inveniet fidem ſuper terram?* de charitate vero,& moribus dicitur Mat.24.*Quoniam abundabit iniquitas, frigeſcet charitas multorū*.Dices, viſis tot ſignis ac certis indiciis inſtantis judicii,fieri nō poſſe,quin multi ho- *Signa in hominibus futura quæ.* *Objectio.*

mines ad fidem,& pœnitentiam convertantur. Item licet verum ſit,in adventu Antichriſti fore mores hominum perditiſſimos , ut late deſcribit Hippolytus lib. de conſum.mundi , & Lactant. l.7.c.15. & 16.& Cyrill. Cat.15.tamen per Eliam,& Henoch multi convertentur ad fidẽ. Non igitur erunt tunc tam pauci credentes,

Reſponſ. nec tam perditi mores hominum.Reſpondetur,quamvis Elias,& Henoch multos homines ſint in fide confirmaturi:tamen eos omnes fore pauciſſimos , ſi cum reſidua hominum univerſitate conferantur. Cujus ſignum manifeſtum eſt,quia Apoc.11.poſt necem Eliæ,&Henoch, dicitur: *Inhabitantes terram gaudebunt ſuper illos, & jucundabuntur*,&c.Si ergo hujuſmodi futuri ſunt homines illius civitatis,in qua ipſi prædicabunt,quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter ſi per adventum Domini intelligamus (ſicut ſupra expoſuimus) totum hoc tempus,in quo fient hæc proxima ſigna judicii,ſatis manifeſtum eſt,quomodo vix inveniet fidẽ ſuper terram.In illis autem diebus aliqui convertentur, ex metu fortaſſe magis,quam ex vero amore: imo ita erunt perturbati,& terrefacti, ut vix poſſint de ſua ſalute cogitare.Unde de illis dicitur Apoc.9. *In diebus illis quærent homines mortem,& non invenient eam , & deſiderabunt mori,& fugiet mors ab eis*: & c. 6. de omnibus hominibus dicitur: *Abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium,& dicunt montibus,& petris,Cadite ſuper nos,& abſcondite nos a facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira agni*;Et hoc ipſum eſt,quod Chriſtus prædixit Lucæ 21.*Erit in terris preſſura gentium* (id eſt,anguſtia) *areſcentibus hominibus præ timore*,&c.Atque hoc eſt ſecundum ſignum futurum in hominibus, quod pertinet ad mala pœnæ,quæ illis diebus homines patientur. Nã omnia ſigna,quę in cœlis,& elementis fient,eo tendent, ut de hominibus vindicta ſumatur, & ut terrore concutiantur. Huc etiam ſpectant mortes aſſiduæ illis diebus futuræ, quæ legi poſſunt in prædictis locis Apoc. & in ſuperioribus aliqua tetigimus,cum de generali reſurrectione ageremus. Ultimo, de ſignis futuris in aliis animalibus,plantis,& reliquis mixtis nihil fere eſt in ſpeciali revelatum præter ea,quæ diximus:tamen ex iis facile eſt conjectare,qualia futura ſint. Atque hic poſſunt accommodari,quæ ſcribit eleganter Lactant.l.7.c.16.

DISPUTATIO LVII.
In decem Sectiones diſtributa.

De adventu judicis, & forma judicii, ejuſque fine.

DIfferuimus hactenus de his, quæ ſecundum Chriſti Domini adventum antecedunt,& de ſignis omnibus,quæ in ipſo mundi fine,& occaſu fient;ſequitur , ut dicamus de judicio ipſo,formaque,ac modo , quo tranſigendum eſt.In qua re multa conſideranda occurrunt,Videlicet convocatio judicandorum,adventus judicis, & ſeſſio ejus ad judicandum:qui ſint , aut ab eo judicandi, aut cum eo judicaturi,diſcuſſio cauſę,& prolatio ſententiæ,qua judicium finietur. Eſt autem ſupponendum ex ſuperioribus,præſertim ex his,quæ diximus agentes de generali reſurrectione,priuſquam Chriſtus ad judicandum veniat,omnes homines eſſe morituros, quamvis multi ex illis eadem die,aut nocte,qua judicium inchoabitur,de hac vita migraturi ſint. Porro abſoluta vita mortali omnium hominum,& ſimiliter perfecta purgatione omnium animarum juſtarum,incipiet audiri ſonitus tubæ convocantis homines ad judicium , ejus virtute,& efficacia omnes mortui excitabuntur, & juſti *rapientur in aera obviam Chriſto*: reprobi vero congregabuntur in valle Joſaphat, ut ſupra diximus agentes de loco judicii. His ergo ita diſpoſitis incipiet judex magna cum gloria , apparatuque deſcendere , præeuntibus nonnullis inſignibus ejus ſeveritatẽ, ac juſtitiam oſtentantibus,a quibus inchoandum nobis.

SECTIO I.

Qualis ſit futurus ignis, qui præcedet Chriſtum ad judicium venientem.

DIvina Scriptura in omnibus fere locis,in quibus judicii diem prædicit, ignis mentionem facit, qui Chriſtum ad judicium adventantem antecedet. Pſal.96. *Ignis ante ipſum præcedet.* Iſai.66. *Quia ecce Dominus in igne veniet,& quaſi turbo quadrigæ ejus,reddere in indignatione furorem ſuum ,& increpationem ſuam in flamma ignis,quia in igne Dominus dijudicabit.* Et Joel. 2.2. *Ante faciem ejus ignis vorans,& poſt eum exurens flamma.* Unde Daniel.7.de throno Dei judicantis dicitur. *Thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis accenſus,fluvius igneus,rapiduſque egrediebatur a facie ejus.* Deniq; Paul.1.ad Cor.3.*Dies* (inquit) *Domini declarabit,quia in igne revelabitur.* Ex his ergo ſcripturæ locutionibus orta eſt propoſita difficultas,in qua multa a nobis inquirenda ſunt.Primum qualis futurus ſit hic ignis, & conſequenter quomodo ſint hæc ſcripturæ loca intelligenda. Secundo,propter quem finem,& conſequenter ad quem effectum futurus eſt ille ignis, ſi vere futurus eſt ſenſibilis,& materialis.Ex quibus cõſtabit tertium,ſcilicet, an ille ignis anteceſſurus ſit judicium , vel ſubſequuturus. Quarto,cauſa & origo illius ignis inquirenda erit.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eiſdem teſtimoniis.In omnibus enim videtur eſſe ſermo metaphoricus de igne.Sunt enim in igne plures proprietates,quæ ad metaphorice ſignificandum judicium Chriſti, & adventum ejus ſunt accommodatiſſimę.Prima eſt claritas, ratione cujus dicitur Chriſtus venturus ad judicium *in igne*,quia non occulte,ſicut prius,ſed manifeſte venturus eſt,juxta illud Pſal. *Deus manifeſte veniet*; & ita exponunt Sancti verba illa Mat. *Sicut fulgur exit ab oriente, & paret uſque in occidentẽ, ita erit adventus filii hominis.* Ubi Euthym. *Sicut fulgur egreditur, & omnibus in conſpicuo eſt,& exceſſivo ſuo ſplendore univerſo apparet orbi:ita quoque erit adventus ille,propter magnitudinem ſui ſplendoris omnibus ſimul apparens.* Quam ſententiã ſumpſit ex Chryſoſt.& eandem habet Auguſt.l.quæſt.Evang.c.38. Significatur præterea in claritate ignis, in Divino judicio fore omnia clara,& perſpicua.Et ita explicat citatum locum Iſai.Cyprianus de bono patientiæ in fine,& Theodor.in eum locum. Secunda proprietas eſt ardor,& efficacia , in quibus ſignificatur zelus Divinæ juſtitiæ, & poteſtas ad vindictam ſumendam de impiis, & hoc modo dicitur Sophon.3. *In igne zeli mei devorabitur omnis terra*;& Pſal.78. *Uſquequo Domine iraſceris in finem? Accendetur velut ignis zelus tuus?* Et juxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hieron. Iſai.66.& Auguſt.20.de Civit.c. 21. Tertia eſt ſubtilitas,& vis quædam ad diſcernendum,ac ſeparandum ea, quæ diverſæ ſunt qualitatis,& hoc modo ipſum Dei judicium appellatur interdum *ignis*,ut apud Daniel. cum dicitur: *Fluvius igneus, rapiduſque oriebatur de ore ejus*: nihil aliud ſignificari intelligitur,quã ſententia a Chriſto proferenda,quæ tanquam fluvius igneus & efficaciſſimus bonos a malis ſeparabit.Et eodem modo ſatis apte intelligitur illud 1.ad Cor.3. *Uniuſcujuſque opus, quale ſit,ignis probabit.* Ubi Sedulius inquit: *Examinationem judicii igni voluit comparare ſecundum conſuetudinem ſcripturarum.* Et eodem modo exponit Ambroſ.concione 20.in Pſal.118.circa illud: *Vide humilitatem meam.* Et late Origenes l.contra Celſum non longe a principio,ubi de fluvio ignis procedente a Deo recte etiam loquitur.Conſtat ergo ex his nullum eſſe in ſcripturis fundamentum,ut dicamus ſenſibilem, & verum ignem anteceſſurum Chriſtum venientem ad judicium, cum omnia citata loca, & aptiſſime prædictis modis exponantur,& a ſanctis Patribus ita declarentur.Omitto,in multis eorum non eſſe ſermonem ad literam de adventu Chriſti ad judicium:ſed de aliis divinis ultionibus, ut de locis Pſalmorum, & Joelis eſt communior expoſitio. Addo,*ignem*,ſæpe ſignificare fulmina , aliaſque ignitas exhalationes,(ut in Pſalmis eſt frequentiſſimum); ergo etiamſi velimus aſſerere, ſenſibilem ignem anteceſſurum diem judicii, ſufficient ad hoc verificandum illa ignea ſigna , quæ diximus futura in ipſo mundi occaſu, antequam veniat judicium ipſum;ergo non oportet fingere alium ignem materialem,qui in ipſomet judicii die judicem præcedat.Et confirmatur,quia nulla poteſt excogitari ratio ſufficiens,vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem , vel majeſtatem Chriſti ſpectat (quid enim claritati, ac gloriæ Chriſti conferre poteſt ſenſibile elementum ?) neque etiam tunc eſt neceſſarius ad vindictã malorum. Vel quia

nondum eſt ſententia prolata, vel certe, quia ipſo igne inferni pro eorum meritis ſatis cruciabuntur.

Ignis verus & ſenſibilis in die judicii futurus.

Nihilominus dicendum eſt, ignem verum atque ſenſibilem futurum in die judicii, & probabile eſſe præituᵣum aliquo modo adventum, & præſentiam judicis. Hanc concluſionem docent omnes Theologi in 4. d. 48. & 49. quamvis non omnes eodem modo illam intelligant. Et ob eſtiones factæ convincunt, non omnia ſcripturæ teſtimonia in principio adducta ſatis eſſe ad hanc aſſertionem confirmandam. Prior igitur e us pars potiſſimum nititur teſtimonio Petri 2. ep. c. 3. ubi ſic inquit: ***Ille tunc mundus aqua inundatus periit; cœli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt igni reſervati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.*** Ubi ex antitheſi diluvii aquę ad diluvium ignis conſtat, non metaphorice, ſed proprie loqui de igne ſenſibili. Quod manifeſtius infra explicat, dicens: ***Elementa calore ſolventur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur:*** Et inferius: ***elementa ignis ardore tabeſcent.*** In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die judicii futuro, ex ſententia omnium antiquorũ Patrum, & Theologorum, quos infra referemus.

Ut vero rationem hujus veritatis reddamus, ſimulque poſteriorem concluſionis partem probemus, oportet accedamus ad ſecundum punctum in principio ſectionis poſitum, ſcilicet, propter quem finẽ futurus ſit hic ignis in die judicii. De qua re variæ ſunt ſententiæ. Prima eſt, illum ignẽ futurum eſſe, partim ut brevi interficiat homines, qui vivi reperientur in die judicii, partim ut purget juſtorum maculas, ſi aliquæ in eis inveniantur. Ita docet Anto. 4. p. tit. 14. 11. §. 3. Bonaven. ſup. q. ultima, & alii Scholaſtici infra citandi. Idemq; videtur indicare Auguſt. l. 50. homiliar. in 16. Juxta quam ſententiam, ignis hic non tantum antecedet venientem judicem: ſed etiam mortem, & reſurrectionem hominum. Sed licet demonſtrare non poſſimus, hanc ſententiam eſſe falſam, quia neque eſt impoſſibilis, neq; revelatum eſt non ita eſſe futurum: oſtendere tamen poſſumus, eam nullo fundamento niti. Quia ad hominum necem non erit ignis neceſſarius: nam conſtat multis aliis modis poſſe Deum mortem eorum hominum diſponere. Præterea aliqui juſti morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos nõ eſt credibile vivos eſſe igne comburendos, ut Richardus, & nonnulli ex Scholaſticis diſtinctione 48. notarunt. Nam quod alii dixerunt divinitus efficiendũ eſſe, ut vivi comburantur ſine ſenſus dolore, qua facilitate dicitur, rejici poteſt, quia eſt miraculum ſine fundamento confictum. Denique ſupra oſtendimus ex ſententia omnium Patrum juſtos, qui vivi invenientur in die judicii, non eſſe comburendos, neque in cineres reſolvendos. Rurſus neq; ad purgationem juſtorum erit ille ignis neceſſarius. Partim enim purgabuntur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim poſt hanc vitã in ipſo loco & igne purgatorii. Cum enim prius morituri ſint, etiamſi breviſſima mora inter mortem & reſurrectionem ſit futura, non manebunt animæ ſeparatæ in hac vita, ut in illo igne purgentur, ſicut animæ juſtę perfecte purgatę ſtatim recipientur in cœlum, etiam pro illo modico tempore: animæ vero damnatæ deſcendent in infernum, ita animę purgandę deſcendent in locum purgatorii. Hæc eſt enim ordinaria lex, a qua non eſt facienda exceptio ſine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis neceſſarius, ſed ſufficiet ignis purgatorii, de quo loquitur Aug. citato loco, & clarius l. de vera & falſa pœnit. c. 8. Neq; obſtat, quod Antoninus dicit poſt judiciũ non eſſe futurum ignẽ purgatorii quoad finem purgandi: quia purgatio, de qua agimus, non ſubſequetur judicium, ſed præcedet.

Secunda ſententia eſt hunc ignem requiri, ut purgetur ac purificetur mundus. Quę ſententia duo ſupponit. Primum eſt mundum eſſe purgandum per ignis conflagrationem, quod eſt certiſſimum, ſed non eſt a nobis tractandum uſque ad ſequentẽ diſputationem propterea, quæ dicemus. Alterum eſt hanc purificationem & conflagrationem mundi faciendam eſſe ante judicis adventum, vel etiam ante hominum reſurrectionem: ex quo recte concluditur hunc ignem anteceſſurum adventum judicis, imo & ſonitum tubæ excitantis homines ad judicium. Hanc ſententiam indicat Beda l. de rat. temp. c. 69. clarius eam docet D. Th. in 4. d. 47. q. 2. art. 3. ubi Mag. eandem ſententiam tenet. Dur. q. 3. Pal. q. 1. Mar. q. 2. Supplem. q. 2. a. 3. Rich. a. 2. q. 4. & 5. Sotus dif. 48. q. 4. art. 1. & 2. Fundamentum eorum eſt, quia mundi innovatio, hominumq; reſurrectio ſimul futura eſt: ſed mundi purgatio per ignẽ antecedet innovationẽ mundi, quia eſt quędam diſpoſitio ad illam, ut infra dicemus: ergo antecedet etiam hominum reſurrectionem, & a fortiori judicium. Major probatur, quia mundi innovatio erit propter glorioſa corpora hominum, juxta illud ad Ro. 8. *Ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorum Dei*; ergo innovatio mundi & glorificatio hominum ſimul fient: ergo & reſurrectio, quia juſti ſimul ac reſurgent, habebunt corpora glorioſa, 1. ad Corinth. 15. Hæc ſententia eſt probabilis præcipue propter auctoritatem tantorum doctorum.

Nihilominus probabilius cenſeo hunc effectum purgationis mundi non eſſe anteceſſurum judicium, ſed ſubſecuturum potius, atque adeo ob hanc rationem non eſſe neceſſarium, ut ignis aliquis judicis adventum pręcedat. Quam ſententiam tenet Bonavent. in 4. d. 47. a. 2. q. 5. Sed (quod me maxime movet) eſt expreſſa Auguſtini 29. de Civit. c. 30. in fine, unde cum numeraſſet omnia, quæ futura ſunt in die judicii, & ultimo loco mundi conflagrationem, & renovationem poſuiſſet, concludit his verbis. ***Quæ omnia quidem ventura eſſe credendũ eſt, ſed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet conſequi ad perfectã hominum intelligentiam. Exiſtimo tamen eo, quo a me commemorata ſunt, ordine eſſe ventura.*** Reſpondẽt Scholaſtici Auguſtinum opinando fuiſſe loquutum. Sed nec nos aſſerimus hoc eſſe certum, ſed tamquam Auguſt. opinionem & probabiliorem illam eligimus. Neque Auguſtinus videtur in ea fuiſſe valde dubius, nam ſæpius in eo libro ea utitur, ut c. 16. ***Judicatis*** (inquit) ***hominibus, tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluvii.*** Et c. 18. ***Quærat***, inquit, ***aliquis, ſi, poſt factum judicium mundus iſte ardebit, antequam pro illo cœlum novum, & terra nova reponantur, eo ipſo tempore conflagrationis ejus, ubi erunt ſancti?*** Et reſpondet, vel futuros eſſe in ſuperioribus locis, ad quæ ignis non pertinget, vel etiamſi illuc perveniat, talia eſſe futura ſanctorum corpora, ut ab eo lædi nequeant. Auguſtinum in omnibus ſecutus eſt Julianus Pomerius l. 3. Pronoſt. c. 46. & ſequent. Idem docet Anſelm. in Elucid. ubi ſic ait; *Peracto judicio diabolus cum omnibus impiis in ſtagnum ignis ardentis præcipitabitur: Chriſtus vero cum ſponſa ſua, id eſt omnibus electis cum triumphali gloria in civitatem Patris ſui cœleſtem Jeruſalem revertetur.* Et infra inquit; *Quid poſtea de mundo erit?* Et reſpondet *conflagrabit.* Eandem ſententiam indicat Proſper in dimid. temp. c. 19. & 20. Nam prius judicium, poſt ea ponit ignem conflagrationis. Conjecturæ vero ſunt prima, quia ignis conflagrationis, etiam juxta auctores primæ ſententiæ, duraturus eſt, & habiturus aliquem effectum poſt judicium; ergo non eſt credibile venturum totum illum ignem ante judicem, & duraturum quamdiu judicium durabit. Nam juxta communem ſententiam ille ignis replebit totum mundum & aſcendet ſuper omnes montes: ergo oportebit, vel omnes judicandos eſſe intra illum ignem; vel explicari non poteſt ſine multis miraculis, ubi nam toto illo tempore futurus ſit. Secunda, quia omnes Theologi dicunt, mundum eſſe purgandum, quia eſt veluti fędatum peccatis hominum; ſed, cum ante judicium finitum damnati homines futuri ſint in hoc mundo, ſua præſentia, ſuiſque blaſphemiis illum iterum fœdabunt; ergo donec prorſus ſint ab hoc mundo pulſi, nondum eſt opportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte beatorum eſt neceſſitas vel opportunitas, quia non eſt neceſſe, ut in ipſo momento reſurrectionis ante auditam ſententiam conſecuti ſint gloriæ ſtatum quoad omnia accidentalia intrinſeca, & extrinſeca. Quia nec Chriſtus Dominus hoc eſt in ſua reſurrectione omni ex parte conſequutus: neque enim ſtatim eſt propter illum totus mundus renovatus, quamvis magis hoc ei ſit debitum, quam omnibus hominibus. Satis ergo eſt, ut omnes juſti in ſua reſurrectione conſequantur intrinſecam gloriam corporis & animæ: & quod reliqua extrinſeca paulo poſt debito ordine, opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc

hoc amplius patebit ex diſpu. ſequente. Ex hoc ergo capite non eſt neceſſarium, ut ignis antecedat.

Tertia ſententia eſt, finem hujus ignis eſſe ad probandos, vel purgandos homines jam reſuſcitatos, & bonos a malis diſcernendos. Hæc ſententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantii l.7.c.21. ubi cum dixiſſet, omnes iniquos in reſurrectione eſſe igni tradendos, ſubdit; *Sed & juſtos cum judicaverit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere prævaluerint, perſtringentur igni, atque comburentur: quos autem plena juſtitia, & maturitas virtutum incoxerit, ignem illū non ſentient. Habent enim aliquid in ſe Dei, quod vim flammæ repellat, ac rejiciat. Tanta vis eſt innocentiæ, ut ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet a Deo hanc poteſtatem, ut impios urat, juſtis obtemperet.* Et Origen. hom.14.in Luc. explicans illa verba: *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis Mariæ*, ita inquit; *Ego puto, quod & poſt reſurrectionem ex mortuis indigeamus ſacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim abſque ſordibus reſurgere poterit.* Unde hom.3.in Pſal.36. *Ut ego*, inquit, *arbitror, omnes nos venire neceſſe eſt ad illum ignem; etiamſi Paulus ſit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illū ignem: ſed illi tales audiunt, etiamſi per ignem tranſeas, flamma non aduret te. Si vero aliquis, ſimilis mei, peccator ſit, veniet quidē ad ignem illum, ſicut Petrus, & Paulus, ſed non ſic tranſiet ſicut Petrus, & Paulus.* Eandem doctrinam habet l.8.in ep. ad Rom. ſub fin. Verum eſt in his duobus poſterioribus locis non loqui aperte Origenem de igne conflagrationis, ſed abſolute de igne, quo puniuntur, & purgātur peccata. Idem tamen Orig. hom. 13.in Jerem. *Si quis*, inquit, *in ſecunda reſurrectione ſervatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo, qui combuſtione purgatur, ut quidquid habuerit lignorū, fœni, ſtipulæ, ignis conſumat.* Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem ſuum, quod omnia peccata tandem per ignē purgentur. Cæſarius vero Arelat. hom. in id 1. ad Cor.3. *Salvus erit, ſic quaſi per ignem*, dicit, ſi uſque ad diem judicii aliquorum juſtorum peccata non fuerint plene purgata, poſt reſurrectionē eſſe igne purganda. Ambroſ. etiam enar. in Pſalm. 36. circa id, *Gladius eorum intret in corda ipſorū*, dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die judicii, nam adducit illud Malach.3. *Quis ſuſtinebit diem adventus ejus? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi*; & ſubdit; *Igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ii, etſi per ignem examinabuntur, dicent tamen, Tranſivimus per ignem, & aquam. Alii in igne remanebunt, &c.* Similia repetit ſer. 5.& 20.in Pſal.118. Hilar. etiam Pſal. 118. octonario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem judicii, quo Deus nos decoquet. Et inferius circa illa verba: *Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas in omni tempore*, ait; *An cum ex omni ocioſo verbo rationem ſimus præſtituri, diem judicii concupiſcimus, in quo ſubeunda ſunt gravia illa expiandæ a peccatis animæ ſupplicia.* Rurſus Gloſſa interlinealis in id Daniel.7. *Thronus ejus flammæ ignis* (inquit) *ut malos puniat, bonos purget*: & Gloſſa ordinaria; *Ut peccatores peccatorum magnitudinem pertimeſcant, & juſti ſalventur, ſic tamen quaſi per ignem.* Quę verba ſumpta ſunt ex commentariis Hieron. qui etiam obſcure loquitur l. 3.in Amos circa illud c. 7. *Ecce vocabit ignem ad judicium*: & ſuper Pſalm.96. & 103. ſi tamen ejus ſunt illi commentarii. Denique Eccleſia in officio defunctorum ſæpe repetit: *Judicaturum ſeculum per ignem*, quia nimirum omnes ſunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita juxta hanc ſententiam neceſſe eſt, ut ignis antecedat judicium, tanquam inſtrumentum Divinæ juſtitiæ.

Verum tamen hæc ſententia proprie intellecta manifeſtum errorem continet, niſi pie explicetur. Nam in primis aſſerere omnes juſtos purgandos eſſe per ignem, prius quam ad Beatitudinem perveniant, eſt hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, de iis, qui in hac vita nunquam peccaverunt venialiter, & gratiam ſunt aſſequuti, ut ſunt B. Virgo, & infantes, qui ſuſcepto lavacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & pœnam, & idem eſt de omnibus baptizatis, ſi ſtatim moriantur. Et de aliis etiam certo conſtat, poſſe in hac vita perfecte ſatisfacere: aſſerere autem neminem id facere temerarium eſt, & ſine fundamento. Tertium, quia Paul. 1. ad Cor.13. aliquos dicit ſalvari *per ignem*, qui ædificant lignum, fœnum, & ſtipulas: non vero eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides pretioſos, ut recte exponit Auguſtinus Pſal. 37. & tradit Hieronymus lib. 2. contra Jovin. & definit Concil. Floren. ſeſſ. ult. Neque contra hoc invenio aliquod fundamentum contrarii erroris. Quod ſi non ſit ſermo de omnibus Sanctis abſolute, ſed de omnibus illis, qui purgatione indigent, ſic etiam non potuit prædicta ſententia, niſi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominum non judicari in morte, nec præmium, aut pœnam recipere, ſed reſervari in abditis receptaculis uſque ad judicium univerſale, conſequenter dicunt, ſicut non accipiunt homines ultimum præmium, vel pœnam, ita neque etiam purgari, donec ſint facta generalis reſurrectio, & judicium: ex quo ſatis conſequenter dicere potuerunt, purgandos eſſe homines igne conflagrationis. Atq; hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At vero ſuppoſita fidei ſententia, animas ſingulorum hominum ſtatim in morte judicari, & condignam pœnam, aut præmium recipere (præmiſſa purgatione, ſi illa indigent) neceſſario ſequitur, poſt reſurrectionem, nullam eſſe futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgabuntur, ſed perpetuo punientur, ut contra Orig. late tractat Augu. 21. de Civit. c.27. Juſti vero nihil jam purgandum habebunt. Tum quia jam pœnas debitas in purgatorio perſolverunt, & Deus *non judicat bis in idipſum*. Tum etiam, quia cum jam ſint beati, neceſſe eſt, ut ſint omnino mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cœleſtem civitatem. Et jam non ſunt capaces doloris, & triſtitiæ. Et ita hæc veritas evidenter ſequitur ex principiis fidei, loquendo generatim de Sanctis hominibus. Illud vero, quod ſpecialiter indicabat Cæſarius, fieri poſſe, ut tempore generalis reſurrectionis, aliquæ inveniantur animę juſtæ, non plene purgatæ, quæ prius ſuis corporibus uniantur in reſurrectione, quam beatæ fiant, & ideo purgari poſſunt corpore, & animo per hunc ignem: hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principiis fidei. Nihilominus omnino falſum, atque erroneū cenſendum eſt. Quia teſte Paulo 1. ad Cor.15. duo tantū ſunt ordines reſurgentium, unus iniquorum, qui reſurgēt quidem, ſed non immutabuntur: alius juſtorum, de quibus Paul. ait: *Primitiæ Chriſtus, deinde ii qui ſunt Chriſti*, atq; de eiſdē poſtea ſubjungit: *ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale*, & 1. ad Theſſ.4. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviā Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.* Ergo nulli erunt juſti poſt reſurrectionem purgandi, ſed omnes in corporib. glorioſis reſurgent. Et hic eſt communis conſenſus Catholicorum omnium. Neq; eſt quod timeamus, ne in puncto reſurrectionis ſint aliquę animę juſtæ nondum perfecte purgatæ. Divinę namq; providentiæ facillimum erit, omnia ita diſponere, & talem purgationis modum, aut pœnæ menſuram ſingulis accommodare, ut omnium purgatio convenienti tempore, ad generalem reſurrectionē definito, perfecta ſit. Alioqui eodem modo dici poſſet, aliquos eſſe poſt generale judicium purgandos, quod eſt omnino falſum, ut docet Aug. 21. de Civit. c.16. Probatur ſequela, nam fieri poterit, ut eo tempore non ſit perfecta purgatio. Vel certe fingere quis poterit, inter generalę reſurrectionem, & judicium longum tempus eſſe futurum, ut prius hominum purgatio poſſit abſolvi. Quod ſi quis dicat, Deum eſſe proviſurum, ut breve tempus ad hoc ſufficiat, multo melius dicet Deum proviſurum, ut nullum tempus ſit ad hoc neceſſarium, ſed ut omnis purgatio ante reſurrectionem perfecta ſit.

Dices. Cum homo animo, & corpore conſtans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut ſaltem, quod eſt incommodum, ut hic purgationis modus in aliquibus locum habeat. Objectio.

Reſpondetur, totam rationem culpę, & offenſæ divinæ in anima exiſtere: corpus vero ſolum eſſe organum, quo anima utitur, & ideo perfectā purgationē in ſola anima fieri, vel potius conſummari. Semper enim neceſſe eſt, ut ſatisfactio pro culpa commiſſa in corpore incipiat, & ab ipſo Reſponſ.

homi-

homine adhuc in carne vivente fiat, ſaltem per contritionem,& dolorem,atque ita ſemper corpus aliqua pœna afficitur,& ipſa etiã mors,imo & corruptio, quæ poſt illam ſequitur,quædam eſt peccati pœna.Igitur (ſiquid reliquum eſt) in anima ipſa expiari poteſt,quæ nobiliſſima eſt pars hominis, & præcipua cauſa peccandi.Noluit autem Deus aliquid purgandum poſt reſurrectionē reſervari. Quia, aut id futurum erat in omnibus juſtis, & hoc non expediebat: tum quia non omnes indigent tanto tempore,ut purgentur:tum etiam, quia alias privandi eſſent beatitudine uſque ad reſurrectionem, quia non eſſent antea plene purgati. Vel futurum tantũ erat in aliquibus,& hoc etiam non expediebat:tum quia non erat major ratio de quibuſdam,quam de aliis:neque erat major neceſſitas,ut explicatum jam eſt. Tum etiam, quia fuit expediens, ut generalis reſurrectio in omnibus eſſet ejuſdem rationis,& veluti terminus ultimus,& immutabilis viatorum hominum.Relinquitur ergo, ut neque propter hunc finem, vel effectum ſit neceſſarius ignis,qui adventum judicis antecedat. Quomodo autem pie poſſint explicari ſancti præſertim Ambroſ. Hieron. & Hilar. ſtatim dicemus.

Ignis Christum judicem præceſſurus quem ſit effectum habiturus.

Quarta igitur ſententia eſt,venturum eſſe ignem ante faciem judicis venientis ad generale judicium ut ſtatim terreat damnatos, eoſque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum ſtatim, ac reſurgent, incipient frui dotibus glorioſis, attollique ad cœleſtia cum Christo: ita e contrario damnati ſtatim incipient pœnam ſenſus, etiam in corporibus experiri,& ab igne detineri,& cruciari:& ideo neceſſe eſt,ut ante judicem ignis adveniat, qui ſaltem eum locum occupet,in quo erunt corpora damnatorum.Et hoc ſenſu exiſtimo,hanc ſententiam eſſe valde probabilem, & ſcripturæ conſentaneam propter duo præſertim teſtimonia. Prius eſt illud Pſal. 49. *Deus manifeſte veniet,Deus noſter,& non ſilebit.Ignis in conſpectu ejus exardeſcet,& in circuitu ejus tempeſtas valida.* Nam hic Pſalmus juxta communiorem expoſitionem ad literam de adventu Christi ad judicium intelligitur,& poteſt proprie de igne intelligi, imo niſi ita exponatur,non poteſt commode declarari, quomodo ignis ille anteceſſurus ſit. Præterea verbum illud, *Exardeſcet*,& quod poſtea ſequitur,*tempeſtas valida*, ſatis indicant ſermonem eſſe de vero igne ſenſibili. Alterum teſtimonium eſt Paul.2.ad Theſſ.1.*In revelatione Domini Jeſu de cœlo, cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis,qui non noverunt eum.*Ex quo loco ſimul etiam videtur probari,& hunc ignem eſſe futurũ, & ad quem finem:nimirum ad terrorē, & vindictã malorum:non vero ad juſtos interficiendos,vel purgandos. Et videtur alluſiſſe Paul.ad locum citatum ex Pſal. 99. *Ignis ante ipſum præcedet,& inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Quod etiam teſtimonium contemnendum non eſt. Nam licet alium poſſit fortaſſe habere ſenſum: tamen de ſecundo Christi adventu videtur illud citaſſe Paul.ad Heb.1.Præterea cum cætera ſcripturæ teſtimonia poſſint hoc modo facile intelligi,& in eo nullum ſit inconveniens:ſed per ſe potius ſit valde credibilis,rationique conſentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde,ſic quoque optime intelligi illa verba Eccleſiæ: *Qui venturus eſt judicare ſæculũ per ignē*: & omnes aliæ Sanctorũ locutiones huic ſententię favent,& ſi in aliquibus eſt ulla difficultas, juxta eandem convenienter poteſt expediri,ut ſtatim dicam. Signum ergo eſt,eſſe verã.

Sancti quomodo igne probari purgarive dicantur.

Ex hac igitur reſolutione intelligitur:Primo quomodo explicari poſſint SS.Patres,præſertim Ambroſ.Hier. Hilarius,cum interdum dicunt,& omnes juſtos per ignē eſſe purgandos,aut probandos,vel examinandos.Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponantur, aliud eſt probari igne,aliud purgari.Nam *Probari*, ſolum ſignificat per actionem,& quaſi teſtimonium ignis oſtendi alicujus innocentiam,& ſanctitatem. Quomodo dici poſſunt *probati per ignem* tres pueri Babylone, quia in camino ignis eorũ fides,& religio probata eſt, quamvis ipſi purgati non fuerint, juxta illud Pſal. *Igne me examinaſti,& non eſt inventa in me iniquitas. Purgari* autem proprie ſignificat purificari, & mundari, & ideo in rigore ſupponit maculam in eo,qui purgatur. Sancti ergo (quidquid ſit de Lactan. & Origen.) non ſentiunt omnes ſanctos eſſe purgandos,ſed interdum ſignificant, eſſe probandos per ignem judicii, quod poteſt intelligi quaſi negative. quia ignis ille crucians damnatos, & Sanctos non attingens, eorũ ſanctitatē & juſtitiam quaſi probabit,& conteſtabitur. Quod ſi interdũ de purgatione loquantur, neque abſolute de omnibus Sanctis loquuntur,ſed de iis,qui purgatione indigebunt, neque de igne conflagrationis:ſed de igne quo purgantur peccata: imo neque de judicio univerſali, ſed abſolute de judicio divino.Quomodo loquitur aperte Hilar.loco citato, & Baſilius in 4.c.Iſaiæ circa illa verba, *Expurgabit Jeruſalem in die judicii*:& c.9.circa illa verba,*Indignatione Domini ſubverſa eſt terra*:&Hieron.Sophon.1.circa illa verba:*Vox diei Domini amara*,quæ dicit,poſſe referri & ad conſummationem mundi,& ad uniuſcujuſque exitum vitæ,& ſubdit,eam diem dici, *amaram*,quia etiam ſancti,quamvis ſalventur,ſed tamen,*ſic quaſi per ignem*, ubi nec generaliter de omnibus ſanctis loquitur, nec de igne conflagrationis,ſed anguſtiæ, & tribulationis, ut ſtatim explicat. Atque eodem modo Auguſtinus lib. 9. contra Julian.c.5.dicit, nulla peccata remitti in regno ſeu reſurrectione (ut prius explicaverat:) aliqua vero remitti in judicio noviſſimo: quod neceſſe eſt, intelligi de judicio particulari.

Secundo in ſuperiori ſententia intelligitur, quo tempore,ſeu ordine anteceſſurus ſit ignis univerſale judiciũ. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi poſſunt. Primus, futurum illum ignem poſt peractum judicium, & nullo modo præventurum judicem. Sed quamvis omnes auctores doceant, duraturum illum ignem uſque ad peractum judicium:tamen nullus negat, quin aliquo modo ſit etiam judicium anteceſſurus.Et ideo contraria ſententia nullo modo probanda eſt, præſertim cum non ſit conſentanea ſcripturis.Secundus modus eſt, venturũ illum ignem ante generalem mortē hominum. Et hunc tenet aperte Lactan.l.7. c. 19. ubi etiam ante mortem Antichriſti dicit,venturum hunc ignem, quod ſingulare eſt, & ſine fundamento confictum ſicut pleraque alia, quę in eod.c.ſcribit. Aliter vero ſequuntur hunc modum multi ex Scholaſticis,ut ſupra vidimus. Tertius modus eſt,venturum hunc ignem poſt mortem omnium hominum ante generalem reſurrectionem:in tanta vero magnitudine,ut mundum univerſum repleat,ut illum purgare poſſit. Sed hi duo modi nobis non ſunt probati. Quartus eſt, ut ſtatim poſt reſurrectionem hominum mittatur hic ignis,non tamen in tanta quantitate, ſed in ea,quæ ſufficiat ad involvendos homines damnatos, & occupandum totum locum,in quo ipſi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Unde conſequenter dicendum eſt, hunc ignem in ea quantitate,loco & actione permanſurum,quamdiu duraverit judicium:eo vero finito multiplicandũ eſſe,& augendum, ut univerſum mundum poſſit amburere. De quo infra dicturi ſumus.

Ignis Christum judicem præceſſurus, cujus naturæ ſit,& originis.

Tertio colligitur ex dictis reſolutio ultimæ dubitationis in principio hujus ſectionis poſitæ, ſcil. cujus naturæ, & originis futurus ſit hujuſmodi ignis. Erit enim ejuſdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur,& aſſumetur ut inſtrumentum divinæ juſtitiæ.Unde ſicut ignis inferni corporeus eſt, ejuſdemque rationis cum elementari, juxta receptam fidei ſententiam,quæ alio loco demonſtranda eſt: ita non eſt dubium,quin hic ignis elementaris futurus ſit.Quin potius aliqui exiſtimant,ignem illum ab ipſo inferno eſſe divina virtute revocandum. Sed multo veriſimilius eſt (quod Lactan. ſupra dicit) e ſuperiori regione dimittendum. Id enim magis ſignificant Scripturæ, & ad repræſentandam divinam juſtitiam, & terrorem, ac iram advenientis judicis multo magis eſt conſentaneum. Et quamvis verum ſit (quod Auguſt. ait 20. de Civit.c. 16.) neminem poſſe ſcire, unde generandus ſit hic ignis: facile tamen intelligi poteſt,eſſe divina virtute procreandum, ubi convenientius fuerit, vel applicando activa paſſivis,vel ſolo Christi imperio,ut iterum latius dicemus diſ.ſeq.agentes de igne conflagrationis.

SECTIO II.

Utrum ſignum Crucis præceſſurum ſit judicem tanquam proprium ejus vexillum.

Signum crucis in die judicii apparitum.

QUæſtio hæc orta eſt ex verbis illis Christi Domini Matth. 24. *Tunc parebit ſignum Filii hominis in cœlo*,

cœlo,& tunc plangent omnes tribus terræ,& videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli. Hoc enim ſignũ nullum aliud eſſe futurum,quam crucem Chriſti,omnes Patres ſumma conſenſione docent exponentes hæc loca, Chryſoſtomus & Græci,Hieron.Hilar.Beda, omneſque Latini.Idem Chryſoſt.optime hom.de cruce,& latrone, cujus ſententiam refert,& probat Leo magnus ep.97.ad Leonem Auguſtum.Idem Auctor imperfecti in Matth. hom.49.Hilarius etiam lib. 3. de Trinit. & Auguſtinus late,atque eleganter ſer. 103.de temp. Ac denique Eccleſia canit: *Hoc ſignum erit in cœlo, cum Dominus ad judicandum venerit*,& ex verbis Chriſti id ſatis colligitur.Quia nullum aliud poteſt per antonomaſiam dici *ſignum Chriſti*,ut enim ait Cyril.Jeroſ.15.*Signum verum & proprium Chriſti eſt crux*. Apparebit autem tunc hoc ſignum (ut Auguſt.ait) *Ut agnoſcant conſilium iniquitatis ſuæ,qui Dominum majeſtatis crucifixerunt*. Quia vero (ut Paul.ait) omnes qui mortaliter peccant,iterũ (quod in ſe eſt) Chriſtum crucifigunt,ideo apparebit etiam hoc ſignum ad arguendos, & confundendos omnes peccatores,& ideo poſt illud ſignum ſubjungit Chriſtus: *Tunc plangent omnes tribus terræ:Videntes* (ait Augu.) *accuſatorem ſuum,id eſt,ipſam crucem,& in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum.Sero,& fruſtra fatebuntur impiam cæcitatem*. Apparebit denique hoc ſignum ad conſolationem,& gaudium juſtorum. Videntes enim ſignum,quo ſunt redempti,ſumma conſolatione, & gaudio afficientur.Quia (ut Cyprianus dixit ſer.de nativit.) *Non timetur mortis periculum,ubi tantæ reverentiæ conſpicitur ſignum*.Hac ergo veritate ſuppoſita, tria nobis explicanda ſunt. Primum, quæ, & qualis futura ſit illa crux.Secundum,quando ſit apparitura. Tertium, quomodo deferenda ſit ante judicem,& an cum illa, alia etiam paſſionis inſignia ferenda ſint.

Circa primum aliqui exiſtimant,crucem illam,e qua Chriſtus pependit,fore in die judicii reformandam (collectis, atque inter ſeſe compactis particulis omnibus, quæ per univerſum mundum diſperſæ ſunt) in cœliſque levandam, & coram Chriſto ad judicium veniente deferendam. Ita ſentit Waldenſ. t. 3. de ſacramental. tit. 20. c. 168. & exiſtimat eſſe ſententiam Chryſoſt. dict. hom.de cruce,& latrone,ubi ſic ait: *Crucem ſolam non reliquit in terra,ſed ſecum eam levavit ad cœlum,& ideo cum ipſa veniet, cum ipſa ſecundam glorioſam ſuam præſentiam faciet.* Afferri etiam poteſt pro hac ſentẽtia S.Ephre.l.de vera pœnit.c.4.ubi agens de judicio ſic inquit.*Videbimus pretioſam , ac vivificam crucem in cœlo lucentẽ,omneſque fines orbis terræ ultra Solis claritatem illuſtrari.Ubi vero viderint omnes regium iſtud, ac tremendum ſceptrum in cœlo revelari, jam tunc agnoſcent ſinguli continue ipſum quoque Regem revelandum, qui in illo clavis affixus eſt*:judicavit etiam hoc Sybilla l.6. in fine, his carminibus:

O lignum felix, in quo Deus ipſe pependit,
Nec te terra capit, ſed cœli tecta videbis
Cum renovata Dei facies ignita micabit.

Hæc ſententia impugnatur a quibuſdam Scholaſticis hoc argumento:quoniam poſt diem judicii omnia mixta præter hominem reſolvenda ſunt in elementa. Sed hæc ratio parvi momenti eſt, tum quia eo tempore,quo crux apparebit,nondum erit facta omnium mixtorũ reſolutio:tum etiam quia,etiamſi alia mixta eſſent reſoluta,facile poſſet Deus illud pretioſum lignum conſervare.Imo non deſunt qui exiſtiment perpetuo eſſe in cœlis conſervandum, veluti immutatum ad ſtatum incorruptibilitatis corporum glorioſorum,eo quod ſpeciali modo fuerit noſtræ redemptionis inſtrumentum,& altare, in quo Chriſtus ſeipſum in ſacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci convinci poteſt falſitatis,ſed ſolum incertitudinis. Quia nequit ſufficienti auctoritate fundari,nam Scriptura,& Eccleſia ſolum dicit,ſignum crucis futurum in cœlo:quamvis autem ipſa Crux,in qua Chriſtus pependit, poſſit dici ſignum Crucis,quia habet Crucis figuram:tamen ex vi illorum verborum ſolum poteſt colligi figuram Crucis in aere appariruram,ex aere lucido,vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam crucem futuram eſſe conſpicuam univerſo orbi:& Auguſtinus ait tantam futuram eſſe illius Crucis claritatem, ut in conſpectu ejus neque Luna neque Sol poſſit apparere.At vero ſola Crux lignea Chriſti nimis eſt exigua,ut poſſit & ab omnibus videri, & tã ingentem ſplendorem emittere,omneſq; fines terræ ultra Solis claritatem illuſtrare,ut S.Ephrem ſupra dixit, & ideo Hyppol.Mart.dicta orat.de conſum.mũdi:*Orietur* (inquit) *ab Oriente ad Occidentẽ uſque ſignum Crucis ſuperantis ſplendorem Solis, denuntians adventum & apparitionem judicis*.Quapropter alii exiſtimant probabilius,non ipſum lignum Crucis,ſed ſolum ſignum ex aere formatum eſſe apparitarum. Quam ſententiam tenet expreſſe Anſelm.in Elucid. Antonin.4.p.tit.24.c.11. §.5. eamque attribuit D. Th.qui hoc inſinuat in 4.d.48. q.a.2.ad 1.& opuſc.2. c.142. Et eandem amplectuntur Abulenſis,Janſenius,& alii expoſitores, Mat.24. Quocirca hæc ſententia videtur antiquis Patribus conformior,& facilior,ne ſine ſufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Quæ, qualisve in die judicii appariturà sit crux.

Circa ſecundum quidam exiſtimant crucem apparituram multis diebus ante advẽtum judicis,ſcilicet paulo poſt mortem Antichriſti,quando *Sol obſcurabitur*,& Luna nõ dabit lumen ſuum.Et probari poteſt,quia Mat. 24.hęc omnia ſimul ponuntur: *Statim poſt tribulationẽ dierũ illorũ Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuũ,& ſtellæ cadent de cœlo,& virtutes cœlorum commovebũtur,& tunc parebit ſignũ filii hominis in cœlo*.Et poſtea ſubjungitur: *Et mittet Angelos cum tuba, & voce magna*,&c.ergo illa omnia ſimul accident ante convocationem ad judicium.Unde Clemen.P. lib.7. conſtit.c. 3.hunc ordinem ponit:*Jeſus interficiet impium ſpiritu oris ſui,tunc apparebit ſignum filii hominis,deinde ſonus tubæ excitabitur per Archangelum,interea mortui ad vitam redibunt,& tunc veniet Dominus*. Et congruentia adhiberi poteſt,quia, ut ait Hyppol. de conſum.mundi, Antichriſtus prohibebit fideles uti ſigno crucis, & jubebit uti charactere ſuo:ideoque poſt mortem ejus ſtatim apparebit Crux:tum in ſignum victoriæ Chriſti adverſus Antichriſtum:tum etiam ut homines reſipiſcant, & abjecto Antichriſti charactere vexillum crucis ſequantur. Nihilominus alii probabilius credunt crucem non apparitura uſque ad ipſum judicii diem,quando judex incipiet apparere.Ita Anſel.in Elucid.ubi Chriſti adventum ad judicium ſic deſcribit. Sicut Imperator ingreſſurus civitatem,corona ejus & alia inſignia præferuntur, per quæ adventus ejus cognoſcitur:ita Chriſtus in ea forma qua aſcendit,cum ordinibus omnibus Angelorum ad judicium veniens, angeli crucem ejus ferentes præibunt. Atque idẽ ſentiunt omnes, qui hanc crucis apparitionẽ ita deſcribunt,ut dicant eſſe deferendam ante conſpectũ Chriſti deſcendentis.Sic autem de illa ſcribunt Ephrem, Cyril.Jeroſol.Chryſoſt.& Aug. locis citatis. Et Julian. Pomer.l.3.Progn. c.5. ubi eodẽ fere exemplo utitur quo Anſelmus,dicens angelos præceſſuros Chriſtum, ſignum illud triumphale, crucis vexillum ſublimibus humeris præferentes.Præterea quod crux permanſura ſit in aere viſibilis,quamdiu judicium duraverit,docent omnes ſupra dicti Patres,qui de hoc myſterio ſcribunt. Et eſt per ſe veriſimile. Quia eo maxime tempore neceſſarius erit aſpectus ipſius ad oſtenſionem divinæ juſtitiæ,& gratiæ, & ad confuſionem hoſtium Chriſti, & omnium hominũ peccatorum:ergo veriſimilius eſt ſignum crucis apparitarum in ipſo die judicii. Atq; hæc poſterior pars mihi magis probatur:& ſaltem exiſtimo non eſſe negandum, cum crucis ſignum in ipſo Chriſti adventu viſibiliter apparitarum ſit, ejus quoq; viſibilem præſentiam duraturam,donec judicium finiatur:hoc enim aperte docent omnes ſancti,& eſt magis conſentaneum rationi, & fini hujus apparitionis. An vero etiam ſit apparitarum ſignũ crucis ante reſurrectionem poſt Antichriſti mortem incertũ eſt,nam ex ordine enarrationis Evangelicæ, ut ſupra dixi,nihil certi haberi poteſt. Quod ſi ex illa aliquid colligi poteſt,ſolum eſt,ſtatim poſt ſignũ Crucis videndũ eſſe Chriſtum venientem in nubibus cœli, & majeſtate.

Ex iis facile definiri poteſt, quod tertio loco eſt propoſitum,ſcilicet quo modo futura ſit hæc apparitio crucis.Tribus enim modis intelligi poteſt,primo, ut appareat in aere,ibiq; immobilis perſeveret in loco aliquo, ubi ab omnibus ad judicium congregatis conſpici poſſit. Secundo,ut feratur ab Angelo tanquam vexillum, quod præcedit judicem.Tertio,ut prius appareat in aere: poſtea vero ab Angelo aliquo aſſumatur: & deferatur ante judicem:omnes enim hi modi poſſibiles ſunt, & non eſt reve-

Apparitio Crucis quomodo futura.

revelatum quo re ipſa futurum ſit: ſecundus tamen videtur frequentius explicatus a S. Patribus qui ſolum conjectura,& probabili conſideratione ducuntur.

Dubium. Inquiri ergo poteſt, an ſimul cum cruce oſtendenda ſint,& deferenda alia paſſionis inſignia. Nam D.Th.dicto opuſc.c.244.dicit: *Veniente Domino ad judicium, ſignum crucis,& alia paſſionis inſignia demonſtrabuntur*. Reſponſ. Unde refert Viguer.c.21.§.2.verſ.6.quorundam ſententiam aſſerentiũ omnia ſigna paſſionis eſſe deferenda ab angelis præeuntibus Chriſtum. Sed hæc, quæ neque in Scriptura,neque in Patribus fundata ſunt,non ſunt a nobis affirmanda.Si quis autem dicto modo conſiderare ea voluerit,ſine errore vel temeritate id facere poterit: nã licet revelatum non ſit,non eſt tamen contrarium revelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet.

SECTIO III.

Qua gloria, & majeſtate deſcenſurus ſit Chriſtus ad judicium.

DIximus in ſuperioribus futurum eſſe ſecundũ Chriſti adventum in gloria,& majeſtate:hoc ergo loco explicandum eſt,qualis futurus ſit hujus adventus ſplendor, & ornatus: & in primis ſupponendum eſt non eſſe ſermonem de gloria intrinſeca ipſius Chriſti deſcendentis;certum eſt enim hanc gloriam non futuram majorẽ vel minorem eo die in animo,vel corpore Chriſti quam nunc ſit.Qualis enim aſcendit, & qualis ad dexteram Patris ſedet,eo die deſcendet, juxta illud Actor. 1. *Hic Jeſus,qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum,ſic veniet,quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.*Et ratio eſt manifeſta,quia ſicut beatitudo animi eſſentialis immutabilis eſt, ita etiam claritas, & aliæ dotes gloriæ, quæ corpori communicantur,immutabiles ſunt. Veniet igitur Chriſtus cum eadem gloria animi & corporis, quam in cœlo habet, de qua nihil hoc loco addendum ſupereſt,ſed ſolum de exteriori gloriæ apparatu, & externis ſignis majeſtatis,quæ in adventu ſuo exhibebit, quæ variis modis in ſcriptura ſacra proponuntur. Matth. 24. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa,& majeſtate*;& c.25. *Cum venerit filius hominis in majeſtate ſua,& omnes angeli cum eo:tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ*;& ca. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli*. Ex quibus plures circumſtantiæ colligi poſſunt, quibus majeſtas & gloria hujus adventus declaratur.

Chriſtus in nubibus cœli cum virtute multa ad judicandum venturus. Prima eſt, quod *veniet in nubibus cœli cum virtute multa*;quę verba proprie intelligi poſſunt,nam ad oſtendendam claritatem Chriſti divina virtute congregabuntur ex aere craſſiori,vel ex vaporibus, aut aliis exhalationibus terræ nubes ita diſpoſitæ,ut ex fulgore & claritate corporis Chriſti,admirabilis quidam aſpectus in eis fiat,qui ſanctos mirum in modum delectabit: reprobos vero perterrebit.Quocirca non eſt,quod immoremur in explicanda cauſa efficienti, vel finali harum nubium. Quam rem late tractat Sotus diſt. 47.q. 2. art.2.ubi probat has nubes non eſſe congregandas per cauſas naturales,cum jam tunc motus cœlorum non ſit futurus. Sed hæc ratio rem incertã aſſumit, nam fortaſſe motus cœlorum non ceſſabunt,donec ſit finitum judicium. Nihilominus tamen veriſſimum eſt has nubes non eſſe per ſolas cauſas naturales formandas: quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ, nec facile fingi poterunt naturales cauſæ,quæ illas poſſint efficere in tali quantitate,diſpoſitione,& figura, qualis ad repræſentandam Chriſti gloriam neceſſaria ſit. Fient ergo imperio Chriſti,& fortaſſe angelorum miniſterio: ſicut in baptiſmo, transfiguratione,& aſcenſione nubes divinitus formatæ ſunt.Ratio autem,ob quam Chriſtus veniet in nubibus, non eſt,ut eis fulciatur, tanquam vehiculo aliquo (non enim illo indiget,ut ſupra diximus de aſcenſione agentes),ſed ſolum,ut in eis melius fulgeat & ſplendeat claritas ejus,& in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Chriſtus tanquam triumphali curru invectus deſcendat.Addit vero Sotus,quod per has interpoſitas nubes tẽperabitur claritas corporis Chriſti, ut ejus humanitas a damnatis videri queat.Sed hoc etiam non eſt neceſſarium. Quia cum claritas corporis glorioſi non neceſſitate,ſed pro menſura voluntatis imprimat ſpeciem ſui,nullo indiget temperamento. Tantum enim immutabit viſum,quantum Chriſtus voluerit videri. Solum ergo deſervient hę nubes ad majorem quendã externum ſplendorẽ,& majeſtatis ſignificationem. Habent enim illæ quandã naturam,& aſpectum ad hoc valde accommodatum.Propter quod apparitiones Dei illuſtriores in nubibus factæ narrantur in ſcriptura, & ſpecialiter de Chriſto dicitur Danielis 7.*Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat*.Quod autẽ dicitur venturus Chriſtus *in virtute multa*,ſignificare videtur, venturũ ipſum exhibentẽ multa ſigna omnipotentiæ, ſupremiq; dominii,qualia erunt angelicæ tubæ,& præſertim illa,qua excitabuntur,& cõvocabuntur homines ad judiciũ: rurſus terræmotus,tonitrua,& ſimilia,quæ Deus exhibere ſolet majeſtatis,& virtutis ſigna,juxta illud: *Dominũ formidabunt adverſarii ejus, & ſuper ipſos in cœlis tonabit: Dominus judicabit fines terræ*.Leg.Clem.l.7.conſt.c.33.

Secunda circumſtantia eſt:*quod venient omnes angeli cum eo*.Quæ etiam eſt in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Chriſtum,eique aſſiſtat,vel miniſtret in judicio. Quod notant Hippol.Anſel.& alii,locis citatis. Quia ſermo ſcripturæ univerſalis eſt,& nulla eſt ratio excipiendi aliquem. Unde Dan.7.poſtquam throni poſiti ſunt ad judicium ferendum,ſubjungitur:*Millia milliũ miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei*. Quibus verbis ſignificata eſt tota angelorum multitudo: quæ innumerabilis eſt,ut Dion.exponit c.14. Cæl. Hierar.Et eodẽ modo exponit Hier.illud Zachar. *Et veniet Dominus meus,omneſque ſancti cum eo*; & de eadẽ re ſic ſcribit Judas in ſua can.*Prophetavit autẽ de iis ſeptimus ab Adã Henoch,ecce veniet Dominus cum ſanctis millibus ſuis facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios*.Hic vero inquiri poſſet,utrum angeli venturi ſint cum Chriſto in aſſumptis corporibus, an vero ſolum in ſubſtantia ſua ſpirituali.Sed(quia de hac re nihil ſcriptũ reperimus) ſolum fieri poteſt conjectura,venturos tunc Angelos in aſſumptis corporibus lucidiſſimis, & pulcherrimis.Quia cum hic adventus Chriſti ſit ſenſibilis; & cum gloria,& apparatu externo,ac ſenſibili, congruũ videtur,ut omnes Chriſti comites, & miniſtri aſſumant ſenſibilia corpora,ut ſplendor, & majeſtas hujus adventus etiam ſenſibilibus oculis conſpici poſſit. Præterea diximus in ſuperioribus,tubas,quibus angeli utentur in die judicii,futuras ſenſibiles ex aere conflatas:retulimus etiam ex Sanctis Patribus,probabile eſſe ſanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Chriſtũ.Rurſus in aſcenſione Chriſti angeli,qui apparuerunt Apoſtolis in veſtibus albis,corpora aſſumpſerunt in figura humana; ergo etiam eſt credibile,multos ex angelis, præſertim illos, qui miniſtrabunt Chriſto, eo die corpora aſſumpturos. An vero omnes etiam ſupremi,qui Chriſto aſſiſtent, idẽ ſint effecturi, incertum eſt:non eſt tamen improbabile propter priorem conjecturam adductam.

Tertia circumſtantia eſt, ſeſſurum Chriſtum *in throno majeſtatis ſuæ*,de quo Jo.Apoc.20.ſic inquit: *Et vidi thronum magnum candidum,& ſedentem ſuper eum*; & poſtea ſubdit,mortuorum reſurrectionẽ, & judicium de eis factum.De quo throno dicitur etiã Dan.7.*Aſpiciebã donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit, veſtimentum ejus candidum quaſi nix, & capilli capitis ejus quaſi lana munda,thronus ejus flamma ignis,rotæ ejus ignis accenſus*.Quamvis enim ibi ſit ſermo de Deo ſecundum naturã divinã,& de throno divinæ majeſtatis: tamen bene etiam poteſt accommodari ad Chriſtum judicẽ,qui in eodẽ throno ſedit,ut dicitur Apoc.4:& 5. & ad antiquum dierum pervenit,ut in eodẽ c.Dan.dicit. Hæc igitur,quæ de throno, & ſede Chriſti judicantis ſcripta ſunt,intelligi poſſunt,vel ſolum eſſe dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & majeſtatem Chriſti: vel certe aliquo modo exponi etiam poſſunt ſecundum proprietatẽ,nimirum,quod Chriſtus etiã in exteriori, & viſibili forma,ſituque corporis revera ſeſſurus ſit in throno ſenſibili,& corporeo ad modũ ſolii efformato. Priorẽ ſenſũ amplectitur Orig.tra.34.in Mat.ubi ſic inquit; *De ſede gloriæ ejus quid eſt dicendum? Putas, quia corporale ſubſelliũ erit? An etiã hoc opus habet interpretatione ſubtiliore? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere,*

Chriſtus in throno majeſtatis ſuæ ſeſſurus ad judicandum.

gere, multã ſapientiã inveniet in iſtis: & infra; *Sedes autẽ ejus aut quidã perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus ſcriptum eſt: Quoniam illic ſederunt ſedes in judicio: aut quædam virtutes Angelicæ: de quibus dicitur, ſive Sedes, ſive Dominationes, &c.* Nihilominus tamen poſterior ſenſus præferendus videtur. Orig. enim in eo loco omnia hæc, quæ de ſecundo adventu ſuo Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & ſpirituali adventu. Nos autem ſupra oſtendimus, proprie eſſe intelligenda de adventu ſenſibili. Quare ſicut cætera, quæ ad gloriam Chriſti ſpectant, intelliguntur ſignis ſenſibilibus repræſentanda: ita veriſimile eſt, etiam in figura externa, & ſenſibili ſeſſurum ad judicium, ad judicandam judicis auctoritatem, & majeſtatem, juxta illud Pſal. 9. *Sediſti ſuper thronum, qui judicas æquitatem.* Et ita Anſel. in elucidario, quamvis Apoc. 20. *per thronũ*, Eccleſiã intelligat. Utrumque tamen eſt verum, & metaphoricus ſenſus proprium non excludit, cum ſine inconvenienti admitti poſſit. Atque hoc ſequuntur frequentius Scholaſtici. Quin potius non eſt improbabile, non ſolum in loco judicii ſeſſurũ Chriſtum hoc modo, verum etiam in eodem throno deſcenſurum, atque in eo humeris Angelicis eſſe devehendũ, & fortaſſe a Thrõis in aſſumptis corporibus, non quod ipſe vehiculo indigeat (ut jã diximus), ſed ad ſignificationem ſupremi honoris, & majeſtatis.

Thronus Chriſti judicis corporeus & ſenſib.

SECTIO IV.

Utrum aliqui ſeſſuri cum Chriſto ſint, ut una cum eo judicent.

QUuod aliqui Sanctorum ſint Chriſto judici aſſeſſuri, & judicaturi, frequens eſt in ſcripturis. Mat. 19. ait Chriſtus: *Amen dico vobis, quod vos, qui ſequuti eſtis me, in generatione, cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſrael*; & Luc. 22. *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedatis ſuper thronos judicãtes duodecim tribus Iſrael*; & 1. Cor. 5. *An neſcitis, quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt: & ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis judicetis. Neſcitis, quoniã Angelos judicabimus? Quanto magis ſæcularia?* Sap. 3. *Fulgebunt juſti, & tanquã ſcintillæ in arundineto diſcurrent; judicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Itaque certum de fide eſt, Sanctos eſſe cum Chriſto ſeſſuros, ac judicaturos, cum hoc expreſſe ſcriptura doceat. Quo modo autem id intelligendum ſit, in præſenti eſt explicandum. In quo tria deſiderari poſſunt. Primum quomodo ſancti ſint cum Chriſto judicaturi. Secundo, an hoc conveniat omnibus ſanctis, vel aliquibus tantum, & quinam illi ſint. Tertio an aliqui ſint ſpecialiter ſeſſuri cum Chriſto ad judicium, & quomodo.

Circa primum ſupponendum eſt, munus judicandi nõ attribui Sanctis cum ea proprietate, qua Chriſto attribuitur. Judicare enim proprie dicit actum juriſdictionis, & ſuperioris poteſtatis. Hæc autem juriſdictio quoad ultimum judicium animarum, ſoli Chriſto communicata eſt, ut patet ex ſupra dictis de judiciaria poteſtate. Proprium ergo judicium, ut actum juriſdictionis ſignificat, ſoli Chriſto convenit, neq; ulli Sanctorum, etiam B. Virgini communicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc judicium ſolum, ſecundum quandam participationem alicujus honoris, vel actionis ad judiciũ pertinentis. Quod tribus modis explicari poteſt. Primo valde improprie, ac metaphorice, ſolum comparatione quadam, & hoc modo juſti dicuntur judicare peccatores. Quia ſuis factis, & vita oſtendunt, illos eſſe pœna dignos, qui ſimilia operari potuerunt, & neglexerunt. Et in hunc fere modum exponunt prædicta loca ſcripturæ multi ex ſanctis patribus. Hier. Mat. 19. *Sedebitis* (inquit) *judicantes duodecim tribus Iſrael, quia vobis credentibus, illi credere noluerunt.* Unde in hac ſola comparatione videtur conſtituere illam judicandi rationem. Clarius Chryſ. hom. 65. in Mat. *Quid eſt* (inquit) *judicantes duodecim Tribus Iſrael? nihil aliud, quã condemnantes. Non enim in ſolio judiciali ſedebunt, ſed quemadmodum Reginam Auſtri, & Ninivitas condemnaturos generationẽ illam aſſeruit: ſimili quodam modo diſcipuli non gentes, non univerſum orbem, ſed tribus Iſrael condemnabunt. Nam quoniã eiſdem & legibus & inſtitutis vivendi tã Judæi, quã Apoſtoli educati fuerunt, cũ Judæi dicturi ſint, idcirco ſe Chriſto credere non potuiſſe, quia mandata legis ſervare jubebantur, diſcipulis in mediũ productis, a quibus & lex ſuſcipiebatur, & fides Chriſto adhibita eſt, omnes Judæos condemnabit. Propterea enim dicebat, ideo ipſi judices veſtri erunt.* Eandem expoſitionem late, atq; eleganter perſequitur Auctor imperf. hom. 33. in Mat. & Theoph. Mat. 19. & latius Euthym. c. 41. in Mat. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec diſſentit Aug. l. 20. de Civit. c. 5. Tamen quia hic modus, ut dixi, eſt valde improprius, & non ſolũ ſanctis, ſed etiam iniquis convenire aliquo modo poteſt reſpectu iniquorũ, juxta illud, *ideo ipſi judices veſtri erunt*, ideo ſecundo modo minus improprie judicare dicuntur, qui licet non habeant proprie poteſtatem, & auctoritatẽ judicandi, tamen judici aſſiſtunt, ejuſdemq; ſunt cum illo ſententiæ, ejuſque judicio conſentiunt, & illud publice approbant, ac laudant. Et non eſt dubiũ, quin hoc modo ſumatur verbum *judicandi* in aliquibus teſtimoniis ſcripturæ paulo ante citatis, præſertim ubi munus judicandi omnibus ſanctis tribuitur, ut Sap. 3. & 1. ad Cor. 6. Et hunc modum inſinuat Ambr. l. 10. in 22. c. Luc. Cęterum, quia aliquid ſpecialius videtur in quibuſdam locis nonnullis Sanctorũ attribui, idcirco additur tertius modus, ſcilicet per quandam ſpecialem participationẽ honoris, vel actionis judiciariæ. Quam participationẽ aliqui ſolum ponunt in quadã honoraria conſeſſione cum Chriſto in judicio. Quia nimirum aliqui Sancti Chriſto judicanti aſſidebunt in ſubſelliis, & thronis, juxta illud Dan. 7. *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt.* Illis enim verbis ſignificatur, futuros eſſe in judicio cum Chriſto alios quoſdam veluti judices aſſeſſores in ſuis thronis ſedentes. Quo etiam videtur ſpectare, juxta Baſilii interpretationem, illud Iſaiæ 3. *Venit ad judicium Dominus cũ ſenibus populi ſui.* Quibus optime quadrat illud Apoc. 4. ubi Joannes vidit: *in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes.*

Addit vero D. Th. in 4. d. 47. q. 1. a. 2. præter hanc participationem honoris neceſſariam eſſe participationem aliquam actionis judiciariæ, quoniam Chriſtus utrumque diſtincte promiſit, dicens: *Sedebitis ſuper ſedes judicantes duodecim tribus.* Quæ autem eſt illa participatio actionis judiciarię? Richardus de S. Victor. tractat. de poteſtate judiciaria, in duobus ait conſiſtere. Primo, quod iis ſanctis, qui cum Chriſto judicaturi ſunt, ſpecialiter conceditur, ut conſcientiarũ occulta, & judicia divina, & retributionum qualitates manifeſte penetrent, & cognoſcant. Secundo, ut hanc ſuã cognitionẽ poſſint aliis, qui judicantur, intimare, ac pandere. Unde concludit: *hos Apoſtolicos viros judicandorum quemlibet judicare, erit, dandæ ſententiæ rationẽ oculis eorum ingerere.* Quod magis explicans D. Th. dicit, hos ſanctos delaturos ſententiam Chriſti in eorum notitiam, qui judicantur. Chriſtus enim ſolus propria auctoritate, & poteſtate profert ſententiam: denuntiabit autem illã per ſuos judices aſſeſſores. Poſſumus etiam aliter hoc explicare. Quia cum in judicio duo ſint actus, ſcil. diſceptatio, & ſententiæ prolatio: ii ſancti fortaſſe participabunt priorem actum, qui eſt minus principalis. Quem ſenſum magis indicant illa verba Richardi: *alios judicare eſt, dandæ ſententiæ rationẽ oculis eorum ingerere* Significat enim hunc actũ antecedere prolationem ſententiæ; non ergo eſt, ſententiam intimare, hoc enim potius ſententiam ſubſequitur, ſed eſt arguere, & convincere reũ, quod fit per diſceptationẽ, quæ ſententiã antecedit. Quæ omnia probabiliter quidem excogitata ſunt. Certa enim ratione, vel auctoritate nõ conſtat, in quo hęc participatio judicii conſiſtat.

Circa ſecundam partem, ex dictis conſtat, in aliquo ſenſu omnes ſanctos judicaturos eſſe cum Chriſto, primo ſcilicet, & ſecundo modo ſupra adductis. Omnes enim poterunt comparatione ſui malos convincere, & redarguere, quatenus in omnibus poteſtas, & libertas ad obediendum divinæ legi, qua ſancti bene, iniqui vero male uſi ſunt. Omnes etiam ſancti obviam occurrent Chriſto in aera, atq; ita illi judicanti aliquo modo aſſiſtent, illiuſque judicium approbabunt dicentes: *Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum.* Eſt autẽ inter hos duos modos differentia. Quia priori modo ſancti ſolum judicabunt

ma-

malos,quia illud judicium continet reprehenſionem, & comminationem: at poſteriori modo omnes etiam juſtos judicabunt,quia ſententiam de omnibus laudabunt, & approbabunt. Unde fit,ut priori modo non poſſint iidem eſſe judices,qui judicabuntur:poſteriori autem modo & judicabunt,& judicabuntur. Rurſus circa priorem modum eſt conſiderandum, quod licet videatur aliqua ratione convenire etiam iniquis reſpectu iniquorum,(ut ſupra dixi) tamen ſub aliqua conſideratione erit propriũ juſtorum,qui ſpeciali quadam auctoritate, & majeſtate poterunt comparatione ſui reprobos condemnare,& arguere. At vero tertio modo ſupra poſito non omnes ſancti judicabunt,ſicut non omnes eaſdem prærogativas gloriæ participabunt.Et ita etiam fatetur Chryſoſto. dicta hom.65.in Matth.dicens: *Aliquid occultius in hoc ſignificatur,majora iſtos illis habituros.*

Dubium. Dubium vero eſt, quinam ſint conſecuturi hanc ſpecialem participationem judiciariæ poteſtatis. Quidam dicunt, ſolis duodecim Apoſtolis promiſſam eſſe hanc dignitatem.Ita ſentit Richard.Victor.loco citato.Hanc vero ſententiam rejicit Augu. 20.de Civit.c.5. & latius enarrat.in Pſal.49.& 86.& Beda homil.in natali ſancti Benedicti.Alias nãque Paulus non eſſet judex cum duodecim Apoſtolis,& eadem ratio fieri poteſt de Joan.Baptiſta,& multo magis de B.Virgine. Unde prædicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum poſitum eſſe pro indefinito,vel(ut ait Abulen.)quamvis ibi Chriſtus ſpecialiter loquutus ſit cum duodecim Apoſtolis, & ideo duodecim tantum ſedes expreſſerit: tamen virtute idem promiſit omnibus,qui Apoſtolicam vitam imitantur.Alii igitur dicunt hanc dignitatem ſpecialiter communicandam eſſe omnibus ſanctis in Eccleſia canonizatis. Quia cum illi jam ſint publico Eccleſiæ teſtimonio judicati,æquum eſt,ut ipſi alios judicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulenſ.Matth.25.q.324. Sed ibi hoc non dicit,ut infra explicabimus. Neque hæc opinio auctoritate aliqua fulcitur, neque ſufficienti ratione. Quia hæc prærogativa danda eſt propter merita,& perfectionẽ iis,quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Eccleſia canonizatus,vel non, ſupponit quidẽ veram ſanctitatem,non tamen conſtituit hominẽ dignum poteſtate judiciaria. Unde multi non ſunt ab Eccleſia canonizati,qui tam in ſtatu, quam in vita perfectiores fuerunt multis ſanctis canonizatis:& e contrario multi ſunt canonizati,qui in beatitudinis gradu,ac perfectione non admodum excellunt,ut innocentes,& alii,qui per unum ſolũ actum martyrii beatitudinẽ adepti ſunt. Alii dicunt hoc privilegiũ promiſſum eſſe omnibus, qui voluntariam paupertatem profitentur.Ita ſentit D.Th. in 4.d.47.loco ſupra cit.& opuſc.19.c.6.& 7. quẽ Paludan. Sotus,aliique ſequuntur,& Antonin.4.p.t.14.c.11.§.6. & Abulen.c.19.Mat.q.205.quæ fuit ſententia Augu.& Bedæ locis cit.& ejuſdẽ Aug.ep.89.q.4.Hier.ep.28.Anſel.ep.10.Gregor.l.10.Moral.c.17.aliàs 30.& l.26.c.20. aliàs 25.ubi hoc privilegium dicit concedi illis tantum, qui non ſolum præceptorum,ſed etiam conſiliorum obſervationem profitentur.Idem ſentit Bernard. ſer. 8. in Pſal. *Qui habitat*;& alio ſer.in Evan. *Ecce nos reliquimus omnia*:Fundantur autem ii Patres in verbis Chriſti. Cum enim Petrus interrogaſſet: *Ecce nos reliquimus omnia,& ſecuti ſumus te,quid ergo erit nobis?* Chriſtus reſpondit. *Cũ ſederit Filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ ſedebitis & vos,&c.* Ut enim hæc reſponſio Petri interrogationi ſatisfaciat,videtur hæc promiſſio facta Apoſtolis propter voluntariam paupertatẽ,de qua Petrus interrogarat.Unde ad hanc etiam ſententiã accommodatur illud Job.36. *Non ſalvat impios,& judiciũ pauperibus tribuit.* Quæ ſententia valde probabilis eſt:ſed non eſt ita intelligenda,ut ſola profeſſio voluntariæ paupertatis ſufficiat ad hanc prærogativam obtinendã,ita ut omnes,qui paupertatem profitentur in hac vita,& in alia beatitudinem conſequuntur, etiamſi re vera imperfecti fuerint,& in beatitudine infimum gradũ obtineant,cum Apoſtolis judicaturi ſint. Quanquã Sotus oppoſitũ ſentire videatur:tamen præter mentẽ Auguſtini,& aliorum Patrum, qui hanc ſententiam docuerunt, qui non intelligunt hoc privilegium eſſe promiſſum ſoli ſtatui, & profeſſioni perfectionis,ſed obſervationi, non cuicunq; ſed exactæ,& ſingulari talis ſtatus,& profeſſionis, ut expreſſius ſignificant Aug. Hier. & Greg. Qui etiam non intelligunt, paupertatem eſſe propriam cauſam hujus privilegii,ſed quaſi principium,& diſpoſitionem ad perfectionem vitæ,ſeu perfectam Chriſti imitationem,quæ eſt propria cauſa privilegii,ut recte dixit Abulen.dict.q. 205.in Matth.19.c.Quod ex verbis etiam Chriſti confirmatur,qui illa duo conjunxit: *Vos qui reliquiſtis omnia,& ſequuti eſtis me*,ſcilicet,perfecta imitatione,& ideo Anton.3.par.tit.16.c.6.§.8. non dicit,hanc promiſſionem factam eſſe religioſis,ſed perfectis religioſis. Ratio etiam hoc ſuadet, quia voluntaria paupertas per ſe ſumpta,licet laudabilis ſit,tamen per ſe minimum gradum attingit in via perfectionis: eſt autem optima diſpoſitio ad magnam perfectionẽ acquirendam; ergo non eſt,quod ei ſoli talis prærogativa promittatur, ſed ſolum ut diſpoſitioni ad perfectionem:ipſi vero perfectioni tãquã propriæ formæ,ſine qua diſpoſitio ipſa parvi eſt valoris,& æſtimationis.Et juxta hunc ſenſum admittendæ ſunt congruentiæ (quas Abulenſ.Sotus,& alii afferunt) cur decuit,privilegium hoc concedi paupertatis profeſſorib.ſcilicet,quia decet humiles exaltari, contemptus aut temporalium rerum,qui in paupertate oſtenditur, inſigne quoddam eſt humilitatis opus.Item quia, qui tẽporalia contemnunt,ſunt recte diſpoſiti ad judicandum, & res divinas contẽplandas.Hæc.n.& ſimilia locum habent,ſi cum profeſſione paupertatis vita conformet.Unde congruentia adæquata eſt,quia decet viros perfectos, & profeſſione,& actu,eſſe judices imperfectorum, juxta illud: *Spiritualis omnia judicat.* Aliqui etiã non exiſtimãt improbabile,omnes eos,qui in hac vita magnã virtutis perfectionẽ cõparant, & in alia ſingularẽ beatitudinis excellentiã obtinent,præſertim ſi ſimul hãc gratiã, aſſequuti ſunt,ut vel nunquam,vel raro mortaliter peccaverint,conſeſſuros cum Chriſto ad judicium, etſi ſtatum perfectionis non fuerint profeſſi. Quod ſentit Hier. dicta ep.28.& Aug.Pſ.49.ubi omnib. viris perfectis dicit hanc eſſe factam promiſſionem,& dicta ep.89.etiam martyribus hoc promittit:quia uno (inquit) actu perfectionẽ ſunt aſſequuti.Idem ſentit Greg.20.l. Mor.c.16. Unde & Anſel.in Elucidar.inquit: *Unus eſt ordo perfectorũ cũ Deo judicantiũ*;in quo ordine poſtea enumerat Apoſtolos,Confeſſores,Monachos,Virgines,ſentiens ex omni ſtatu poſſe eſſe judices,ſi in eo perfectionẽ aſſequãtur. Ad quod confirmandum poſſumus uti argumento ſimili illi,quod ſuperius ex Aug.adduximus. Nã ſi incredibile eſt Paulum non judicaturum cum reliquis Apoſtolis,cur non etiam erit incredibile non judicaturos Abraham,Iſaac,& Jacob,& ſimiles viros, qui ſingularem vitæ perfectionẽ tenuerunt?ut Paul.ait ad Heb.11. Quod enim vixerint ante legem gratiæ,vel in illa, nihil refert ad præmia divina obtinenda,ſi par ſit meritorum dignitas.Neq;in hoc ulla ſit injuria iis, qui ſtatum paupertatis & perfectionis profitentur.Quia illis ſatis eſt,quod ſicut ratione ſtatus habent faciliorem quandam viam obtinendi perfectionem: ita etiam facilius poterunt hanc dignitatem comparare.Sed licet hoc probabile ſit, non videtur tamen negandum,quin viris perfectis, & paupertatis profeſſoribus, aliquid ſingulare in hoc genere promittatur,propter priora teſtimonia.Ita ut illud ſit ad modum aureolæ & accidentalis præmii.Sed quæres,quãta & qualis eſſe debeat hæc vitæ perfectio, ut ei reſpondeat hoc accidentale præmium. Dubium.

Reſponſ. Reſpondetur, hoc ſoli Deo eſſe cognitum, & à nobis in communi ſolum dici poſſe requiri in hujuſmodi hominibus magnam, ac diuturnam vitæ puritatem,& perfectam ſui abnegationẽ, & Chriſti imitationem:& ut *habeant corda* (inquit Richard.) *in omnem veritatem edocta,ac Divina contemplatione ſingulariter illuſtrata*; & Abulenſ. addit ex multorum ſententia,præter hæc omnia requiri, ut juſtitiam alios docuerint, ita ut doctrina ſit veluti complementum meriti hujus dignitatis. Nam Chriſtus dixit; *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*:illi autem videntur eſſe in illo regno magni, qui cum Chriſto ſedent.Quæ quidem ſunt probabiliora, ſed incerta.Propter quod Magiſter in 4.d.47.dixit, qualis futura ſit hæc poteſtas, vel auctoritas Sanctorum in judicando,non poſſe ſciri niſi divina revelatione.

Dubium. Illud tandem hic inquiri ſolet,utrum Angeli judicabunt.Cui interrogationi D.Th.ſupra reſpondet, Angelos judicaturos ſecundo modo ſupra poſito, ſcilicet conſentiendo,& approbando ſententiam judicis:non tamen ter-

tertio modo ſcilicet conſedendo,& participando aliquo modo judiciariam actionem. Quia aſſeſſores judicis debent eſſe ejuſdem naturæ cum judice, & cum iis, qui judicandi ſunt. Et confirmatur, nam ſupra diximus, Deum ſtatuiſſe, ut hoc judicium fieret per humanam Chriſti naturam, ut homines ſenſibiles haberent judicem viſibilem, ac ſenſibilem. Et hanc ſententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Scot. confirmat, quia ſancti, qui judicaturi ſunt cum Chriſto, ſeſſuri ſunt cum illo: Angeli vero erunt potius miniſtri in illo judicio. Confirmat ſecundo, quia Angeli non ſunt a terrenorum affectu liberi ſua ſponte,& per meritum, ſed ſuapte natura, & ideo non eſt neceſſe, ut eis hoc accidentale præmium reſpondeat. Hæc vero D. Th. ſententia intelligenda videtur de generali judicio, quatenus ad homines ſpectat. Nã hoc ſenſu procedit ejus ratio, quæ ſatis probabilis eſt. Quamvis enim non repugnaret Angelos Chriſto aſſiſtere,& cum eo aliquo modo judicare homines, a quibus licet corporeis oculis nõ videantur, intellectu tamen clare,& perſpicue cognoſci poterunt etiam a damnatis: nihilominus magis congruum videtur magiſque proportionatum, ut homines ab hominibus judicentur. Quod ſi objicias, quoniam homines judicabunt Angelos, quamvis non ſint ejuſdem naturæ. Reſpondetur, ſi de Chriſto loquamur, in eo eſſe ſpecialem rationem propter dignitatem perſonæ, ratione cujus Chriſtus etiam, ut homo, eſt caput,& Dominus Angelorum. Si vero ſit ſermo de aliis hominibus, non eſt neceſſe, ut illi judicent Angelos niſi primo, aut ſecundo modo, de quo iterum Sectione ſequenti redibit ſermo. At vero, ſi ſpectetur hoc judicium, quatenus in eo Angeli judicandi ſunt, ſic non videtur improbabile aliquos Principes Angelorũ eſſe cum Chriſto judicaturos. Quia jam ceſſat ratio D. Th. ex proportione ſumpta, cum Angeli ſint ejuſdem ordinis,& naturæ cum Angelis judicandis. Et quamvis non ſint ejuſdem omnino naturæ cum Chriſto, ut homine, ſufficit, ut cum eo conveniant in intellectuali gradu, ſicut hoc etiam ſatis eſt, ut ſint membra ejus,& illi aſſiſtant, ac miniſtrent. Unde confirmatur, nam Dan. 7. (ubi hoc judicium deſcribitur) non omnes Angeli viſi ſunt miniſtrantes: ſed majori ex parte aſſiſtentes Deo judicanti: ergo & participant aliquo modo honoris conſeſſum, & participare etiam poſſunt judiciariam actionem maxime reſpectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Scoti confirmatio. Neq; etiam ſecunda vim habet, quia licet affectus rerum corporearum ab Angelis ſemoti ſint, tamen affectus rerum creatarũ & honoris, & gloriæ ſpontaneus eis eſt,& liber. Unde non eſt dubium, quin per honeſtatem,& rectitudinem hujus affectus, & per actum perfectiſſimæ humilitatis plurimũ apud Deum meruerint,& ſuperiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obſtat, quominus aſſequuti ſint, ut in eorũ judicio ſupremo judici aſſiſtant,& cum eo aliquo modo judicent?

Angeli cum Chriſto nõ in judicio univerſali aſſeſſores futuri judices.

Objectio.

Reſponſ.

Ex iis, quæ in hoc ſecundo puncto dicta ſunt, colligi poteſt, quid in tertio ſupra propoſito dicendum ſit. Nam ſicut de judicio diſtinximus, eodem fere modo eſt de ſeſſione diſtinguendum. Nam ſedere cum Chriſto interdũ idem eſt, quod ſecure,& pacifice cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui:& hoc modo omnibus ſanctis commune eſt ſedere cum Chriſto, ſeu illi in judicio aſſidere. Et hoc fere modo videntur hanc ſeſſionem interpretari Hier.& Chryſ. in Mat.& Ambr. l. 10. in Luc. & Paul. 1. ad Theſ. 4. de omnibus juſtis ait: *Rapiendos eſſe cum Chriſto in nubibus.* Quo ſignificatur, omnes habituros in illo die non ſolum propriam,& internam beatitudinem: ſed etiam externum ſplendorẽ, & quaſi thronum honoris ex nubibus lucidiſſimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici poſſunt ſeſſuri cum Chriſto. Nihilominus tamen ſicut judiciaria poteſtas ſpeciali quodã modo communicanda eſt viris perfectis: ita etiã per ſeſſionem illis promiſſam intelligenda eſt quædam propria eminentia,& dignitas inter alios. Quæ excogitari poteſt primum in loco propinquiori Chriſto, & honoratiori: deinde in modo exiſtendi Chriſto ſimiliori. Unde ſit veriſimile (quod ajunt Anſel. in Elucid. Abulen. & alii) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modũ ſedentiũ in ſedilibus aereis ſplendidiſſimis, unumquemq; juxta ſuum meritum,& dignitatem. Et hoc indicat Tertull. de reſur. carn. c. 35. ubi inter ſigna corporalis diſpoſitionis ponit ſedere in thronis 12.

SECTIO V.

Utrum omnes homines iniqui ſint in generali judicio judicandi.

ALiud eſt inquirere, quinam ſint ad judicium vocandi: aliud vero, quinam ſint judicandi. Convocatio enim ſupponitur judicio: quia nemo judicandus eſt, niſi præſens adſit; tamen e contrario convocari ad judicium de ſe latius patet, quam judicari. Multi enim convocari poſſunt, vel ut miniſtri, vel ut teſtes, vel ut aſſeſſores, vel propter alias cauſas, quamvis judicandi non ſint. Supponendum igitur eſt, ad judicium generale omnes homines, qui ab initio mundi uſque ad finẽ procreati fuerint, convocandos eſſe, ut præſentes adſint. Hoc eſt certiſſimum. Matt. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* 2. ad Cor. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſq; propria corporis: prout geſſit ſive bonum, ſive malum,*& ad Rom. 14. *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Quod confirmat ex illo Iſa. 45. *Mihi curvabitur omnes genu.*& Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & judicati ſunt mortui, &c.* Et hoc etiam probari poteſt teſtimoniis, quibus ſupra oſtendimus futurum eſſe univerſale judicium,& in ſequentibus plura afferemus. Neque poteſt de aliquibus eſſe ulla ratio dubitandi, niſi fortaſſe de parvulis, qui in hac vita nec ratione uſi ſunt, nec gratiam ſunt aſſequuti, de quibus poſtea dicemus.

His poſitis ſupereſt explicandum aliud membrum, ſcilicet, qui ex iis judicandi ſint. In quo multa ſigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia variis Sectionibus perſequemur. In hac ergo ſolum inquirimus: an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, judicandi ſint. Ratio dubitandi eſt, quia infideles juxta multorum Patrum ſententiam judicandi non ſunt, quia de eis dictum eſt Jo. 3. *Qui non credit, jam judicatus eſt;*& Pſ. 1. *Non reſurgent impii in judicio.* Quem locum ita exponunt multi ex SS. Patribus Baſil. & Hilar. ibi Ambroſ. in Pſ. 118. Lactan. l. 7. c. 20. ita ſcribit; *Nec tamen tunc univerſi a Deo judicabuntur; ſed ii tantum, qui ſunt in Dei religione verſati.* Hinc Aug. ſer. 38. de ſanctis: *Ad judicium,* inquit, *non veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Judæi, quia de illis ſcriptum eſt: Qui non credit jam judicatus eſt.* Hinc etiam Gregor. l. 26. Moral. c. 20. duos ordines diſtinguit reproborum: aliorum, qui non judicantur,& pereunt,& hos poſteriores ait eſſe illos, de quibus Dominus dixit: *Qui non credit jam judicatus eſt;*& de quibus ſcribit Paul. ad Rom. 2. *Qui ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt.* Quam diſtinctionem amplectuntur etiam Anſelm. in Elucid.& Julianus l. 3. Prognoſt. c. 33.& Iſido. l. 1. de ſum. bon. c. 30.

Hanc vero ſententiã exponunt, ac moderantur Scholaſtici in 4. d. 47. ſuppoſita diſtinctione ſupra tradita de judicio diſcuſſionis,& condemnationis, vel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, etiam infideles quocunq; genere infidelitatis, & ignorantiæ divini cultus, ac religionis, eſſe ſimpliciter judicandos ſaltem judicio condemnationis. Itaq; in omnes feretur illa ſententia: *Ite maledicti in ignem æternum,* juxta illud Mar. ul. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Et hoc modo de infidelibus dicitur 1. ad Cor. 5. *Eos, qui foris ſunt, Deus judicabit.* Deniq; quia confitemur Chriſtum judicaturum vinos,& mortuos, ergo neceſſe eſt, ut ſaltẽ judicio condemnationis, vel ſalutis omnes ab eo judicentur; ergo & infideles altero ex iis modis judicabuntur. Deinde docent, infideles non eſſe judicandos judicio diſcuſſionis, & ita interpretantur prædictorum Patrum ſententiam. Quæ expoſitio ab ipſis ſatis indicatur. Et ratio ejus iis verbis traditur a Gregor. *Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur, quia ad conſpectum ſtricti judicis jam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. Increpationem judicis in extrema examinatione non audiunt, quia præjudicati infidelitatis ſuæ tenebris, ejus, quem deſpexerant, invectione redargui non merentur.* Quibus verbis ſignificat, in iis tam eſſe manifeſtam, & evidentem damnationis cauſam, ut non cenſeantur indigere judicis diſcuſſione, etiam quoad nos, ſeu ex parte hominum, ut eis videlicet manifeſta ſit juſta illorum damnatio. Secus vero eſt de fidelibus, qui ſal-

tem

tem fundamentum juſtitiæ, & aliqua bona opera habuerunt, quorum cauſam neceſſe eſt diſcuti, quia eorum non eſt tam manifeſta damnatio.

Hæc vero ſententia etiam hoc modo explicata nonnullas patitur difficultates. Primum quia hæc omnia videntur magis ſpectare ad metaphoricum modum loquendi, quam ad rei veritatem, & proprietatem. Nam inquiro, quid ſit hæc diſceptatio, quæ cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus? ſicut enim manifeſtabuntur in judicio omnia peccata fideliũ reproborum, propter quæ condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, eſſe ***manifeſtandos ante tribunal Chriſti, ut referant, prout geſſerunt, ſive bonum, ſive malum***; ergo neceſſe eſt, ut omnium ſive bona, ſive mala, quæcunq; illa ſint, manifeſtentur, ut facta collatione inter illa, fiat juſta vindicta. Deinde ſicut eſt divina lex, ut ſine fide impoſſibile ſit placere Deo: ita etiam Divina lex eſt, fidem mortuam non ſufficere ad ſalutem: ergo, ſicut eſt per ſe evidens juſta damnatio infidelium, ſi de eorum infidelitate conſtet: ita etiam eſt per ſe evidens juſta fidelium condemnatio, ſi conſtet eos non habuiſſe fidem vivam; ergo nulla eſt inter eos differentia, quę ad rem pertineat, ſed ad ſummum differunt, ſicut magis, vel minus notum in eodem ordine, quemadmodum etiam differre poſſunt duo fideles, quorum alter perditiſſimã vitam egit, alter raro peccavit. Et confirmatur, quia ad ſententiam ferendam in hoc judicio, non ſatis eſt confuſe, & quaſi in genere ſtatum cauſæ cognoſcere, ſcilicet, quod ii homines in ſtatu damnationis diſceſſerint, ſed etiam qualitatem cauſæ, & quantitatem demeritorum, quia pro ratione illorum ſententia & quantitas pœnæ ferenda eſt; hęc autem demeritorum quantitas non eſt per ſe manifeſta ex ſolo ſtatu infidelitatis: neceſſe eſt ergo, ſaltem propter hanc rationem diſcutere ſingula demerita infidelium; ergo judicabuntur etiam judicio diſcuſſionis. Quæ ratio ſumpta eſt ex Hieron. exponente verba illa Jer. 25. *Judicium Domini cum gentibus: Quia ſunt* (inquit) ***gentium merita diverſa, & ideo, qui non credit, judicatus quidem eſt in eo, quod non credit, ſed ipſi, qui non credunt, inter ſe diverſis afficientur ſuppliciis. Judicantur ipſi cum omni carne, ut nullus injudicatus abeat.*** Poſſumus autem nos ſimili modo dicere, qui non amat, judicatum etiam eſſe in eo, quod non amat, judicandus tamen eſt, quia diverſa ſunt eorum, qui non amant, ſupplicia. Quod ſi in iis, qui crediderunt, & non amarunt, charitatis læſio diſcutienda eſt, qualis fuerit, etiam in infidelibus diſcutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imo ex hac parte major quædam erit ratio, & neceſſitas diſcuſſionis in fidelibus, quam in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis ſæpe eſt occulta, ubi non conſtat, an infidelitas ipſa voluntaria ſit. Tum etiam, quia in iis ſæpe eſt valde occultum, quomodo habuerint auxilia, & media ad ſalutẽ obtinendam neceſſaria. Ut ergo Divinæ juſtitiæ ratio omnibus evidens ſit, oportet, ut omnibus conſtet, hos potuiſſe ſalvari, vel peccata evitare: ergo ad hęc omnia neceſſarium eſt, eos judicari etiam judicio diſcuſſionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quoad modum loquendi, hic poſterior habet fundamentum in ſcriptura, non autem prior. Primum patet tum ex citato loco Jeremiæ, adjuncta Hieron. expoſitione, & ponderando verbum illud: *Judicium Domini cum gentibus.* Non enim dicit, *de gentibus*: vel *ad gentes*, ſed *cum gentibus*, quod aperte indicat judicium redargutionis. Tum apertius ex Joele c. 3. *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallem Joſaphat, & diſceptabo cum eis.* Ubi ſimpliciter ſermo eſt de omnibus reprobis, & maxime de infidelibus, ut patet ex verbis ſequentibus: *Diſceptabo cum eis ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſrael.* Secundum autem patet, quia duo loca Scripturæ, ex quibus prima ſententia orta videtur, longe diverſum habent ſenſum, ut in ſuperioribus tactum eſt. Unus eſt ex Pſ. 1. *Non reſurgent impii in judicio*, cujus ſenſus eſt, non erigent caput, non prævalebunt in judicio. Ex quo non ſequitur, illos non eſſe judicandos judicio etiam diſcuſſionis, ſed potius ſequitur eſſe judicandos, & in judicio ita ſuperandos, & convincẽdos, ut juſte damnentur. Alter locus eſt ille Jo. 3. ***Qui non credit, jam judicatus eſt.*** Quæ verba juxta expoſitionem Chryſoſtom. & aliorum non ſolum de infidelibus, qui nullo modo credunt, ſed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viva, intelliguntur, ut patet ex præcedentibus verbis, & ex antitheſi. ***Qui credit in eum, non judicatur***, id eſt, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viva, quia hæc eſt ad ſalutem neceſſaria, & in rigore Scholaſtico hoc proprie ſignificat credere in Chriſtum, vel in Deum. Cum ergo ſubjungit: *Qui autem non credit*, intelligendum eſt eadem fide viva, & de hoc dicitur, *jam judicatus eſt.* Quia jam in ſe habet juſtam damnationis cauſam, quamvis nondum in eum ſit prolata ſententia, ut expoſuit Chryſoſt. hom. l. 27. in Jo. & ſignificat Cyrillus l. 3. in Jo. c. 53. dicens: *Judicatum ait eſſe incredulum, quod ipſe in ſeipſum condemnationis intulit ſententiam.* Non ergo eſt ſenſus, hos non eſſe judicandos in judicio Divino: ſed ſolum habere in ſe certam damnationis cauſam. Quam expoſitionem ſignificavit etiam Aug. lib. de agone Chriſti c. 27. dicens etiam infideles judicandos eſſe, tamen ad explicandam rei certitudinem, de præterito dictum eſſe, jam eſſe judicatos, ſeu damnatos.

Teſtimonii Joan. 3 Expoſitio.

Hæc omnia videntur quidem convincere, & diſtinctionem illam de judicio diſcuſſionis, & condemnationis ad rem hanc non fuiſſe admodum neceſſariam, & in re fere nullam eſſe differentiam inter modum judicandi fideles, & infideles, neq; etiam inter prædictas ſententias poſſe eſſe diverſitatem, quæ ad rem pertineat. Neceſſe eſt enim, ut omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reproborum opera tam bona quam mala eſſe in judicio manifeſtanda, & expendenda, & quoad hoc neceſſariam eſſe diſcuſſionem in cauſis omnium. Nihilominus etiam verum eſt, damnationem infidelium ſaltem quoad excluſionem a Regno evidentiorem habere cauſam damnationis. Quia non ſolum juſtitia, & meritis, ſed etiam fundamento juſtitiæ, & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum uſi ſunt Patres illo modo loquendi, quod in iis non eſt neceſſaria diſcuſſio, ut a Regno excludantur. Ita enim limitanda eſt eorum ſententia.

SECTIO VI.

Utrũ parvuli, qui ſine gratia diſceſſerunt, judicandi ſint.

RAtio dubitandi eſt. Quia in eis non habet locum judicium diſcuſſionis, cum non habeant merita, nec demerita, quæ expendantur, neque eorum cauſa recipiat (ut ſic dicam) magis vel minus, ſed in indiviſibili conſiſtat. Neq; etiam videntur judicandi judicio damnationis. Quia licet revera damnentur, quoad excluſionem a Regno: non tamen propter perſonalem culpam, ſed propter originalem, & quaſi naturalem: ergo ſicut non peccarunt in ſe, ſed in ſuo capite: ita non oportet, ut in ſe judicentur, ſed in ſuo capite. Dices: quamvis ipſi non peccaverint, tamen contraxerunt culpam, quam in ſe vere habent, & ideo neceſſe eſt, ut de illa judicentur. Sed contra, quia non contrahunt culpam actualem, ſed quaſi habitualem; judicium autem proprie eſt de actibus, non vero de habitibus: ſatis ergo eſt, ut ſicut in ſe habent culpã, ita in ſe ſuſtineant pœnam: tamen ſicut ipſi non audierunt legem, propter cujus tranſgreſſionem damnantur, ita non videtur neceſſarium, nec conveniens eorum ſtatui, ut ipſi audiant ſententiam damnationis ſuæ. Et confirmatur primo, quia ubicunq; in ſcriptura deſcribitur judicium, ſignificatur ſolum eſſe futurũ de propriis actionibus, vel omiſſionibus eorum, qui judicandi ſunt. Sic Mat. 25. ***Eſurivi enim, & non dediſtis manducare, &c.*** Ubi licet, Chriſtus veluti gratia exempli, ſolum numeret peccata contra miſericordiam: non tamen intelligit de illis ſolis eſſe ferendum judicium, ſed ea poſuit, vel ut mortales excitaret ad opera miſericordiæ, vel quia homines exiſtimare ſolent, illa peccata eſſe leviora, ut ex eis intelligant, multo magis eſſe judicium ferendum de gravioribus. Paul. vero 2. ad Cor. 5. generalius dixit: ***Ut referat unuſquiſq; prout geſſit, ſive bonum, ſive malum, &*** Joel. 3. ***Congregabo omnes gentes, & diſceptabo cum eis.*** Ergo qui non ſunt capaces diſcuſſionis, non congregabuntur, ut judicentur. Tandẽ omnes, qui judicantur, vel admittuntur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignẽ æternum Mat. 25. Apoc. 20. ii autem parvuli neq; ad beatitudinem admittendi ſunt, neq; in ignem mittendi; non ergo judicabuntur. Ultimo confirmatur, quia non videtur expediens, ut ii parvuli intelligant cauſam ſuæ damnationis, quia non poſſet hæc cognitio non afferre eis magnam triſtitiam, & dolorẽ, quæ pœna non eſt proportio-

tio-

tionata eorum culpæ.Quia ſicut non contraxerunt culpam propria volũtate,aut voluptate: ita ſuſcepturi ſunt pœnam ſine triſtitia , & dolore. Propter quod graviores Theologi ſentiunt eos nõ eſſe damnandos pœna ſenſus . Propter has,ſimileſque rationes quidam negant hos parvulos eſſe judicandos. Durand.in 2.d.33.q.3.& Carthuſ. in 4.d. 47. q. 1. ubi in eandem ſententiam refert Albertum,qui non ſolum negat hos pueros eſſe judicandos:ſed etiam in judicio comparituros.D.Th.autem in 4.d. 47. q.1.a.3.q.1.ad 3.dicit:*quod pueri ante perfectam ætatem diſcedentes in judicio comparebunt, non autẽ ut judicentur,ſed ut videant gloriam judicis.* Idem ſignificat q. 5. de malo,a.3.ubi negat,parvulos habituros cognitionem gloriæ , quam Sancti poſſident,& ipſi amiſerunt,& cauſæ,propter quam viſione Divina carebunt. Quapropter hæc ſententia probabilis eſt .

Infantes in originali decedentes in judicio univerſali judicandi.

Nihilominus contraria ſententia magis probanda videtur,quam tenet Bonav.in 4.d.47.a.1.q.3.& ibi Sot. q.2.a.3.ad 2. ubi dicit,hos parvulos non eſſe judicandos judicio diſcuſſionis,ſed damnationis, vel approbationis ſi juſtificati fuerint.Quam tamen ſententiam nec ratione,nec auctoritate probat;& diſt.47.q.1.a.3.ſentit, hos parvulos judicari in morte judicio particulari , & a dæmonibus deferri in limbum, hoc vero poſterius non videtur admodum veriſimile.Pro hac etiam ſententia referri poteſt Cajetanus,qui ſupra,q.52.a.2. docuit ,Chriſtum deſcendendo ad inferos habuiſſe effectum in animabus horum puerorum, eoſque redarguiſſe de malitia originalis peccati,& carentia fidei ; ergo multo majori ratione diceret,eſſe judicandos a Chriſto in die judicii . Poſſunt pro hac ſententia citari Gregor.Arimi. Driedo , & alii,qui affirmant hos pueros eſſe puniẽdos pœna ſenſus,& igne gehennæ.Nam hinc optime conſequitur fore judicandos.Et ita procedit Somnius tract.de extremo judic.c.6.& 7.Poteſt præterea hæc opinio fieri veriſimilis ex illis verbis Apoc.20.*Vidi mortuos magnos,& puſillos ſtantes in conſpectu throni*;& poſtea dicitur,de omnibus eſſe latũ judicium.Itẽ ex illo 2.ad Cor.5.*Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti , ut referat unuſquiſque prout geſſit*.Nam his verbis,*prout geſſit*,comprehenduntur non tantum opera,ſed ſimpliciter omnia media,per quæ homines ſalvari poſſunt,vel damnari,& ita comprehenduntur actiones , & receptiones ſacramentorum,& omiſſiones, ſeu carentiæ , & ita comprehenduntur tam parvuli quam adulti omnes.Preterea ex Aug.lib.5.Hypognoſt.poſt medium , ubi docet hos parvulos eſſe ad ſiniſtram conſtituendos. Item late ſer. 14. de verbis Apoſtoli,verum eſt,Auguſtinum interdum videri excedere in aſſignanda pœna , & damnatione horũ puerorum:ſignificat enim eos eſſe puniendos igne inferni. Sed illa ſentẽtia & ab Scholaſticis merito rejecta eſt, & ad præſentem queſtionem non eſt neceſſaria etiam ſecundum Auguſt.mentem.Nam lib.3.de liber.arb.c.23. plane docet,hos parvulos eſſe judicandos,*& ſententiam judicis reſpectu eorum futuram mediam inter præmium , atq; ſupplicium*,ſcilicet,ignis,& gehennæ quoad pœnam ſenſus.Præterea ex Gregor.lib.9. Moral. c. 12. alias 16. ubi agens de Chriſto in generali judicio ſtricte judicante. *Quoſdam* (inquit) *tunc reatu culpæ originalis aſtrictos etiam ſine operibus damnat*,quod late proſequitur. Tertio,adjungi poteſt ratio,quia in primis ad gloriam Chriſti ſpectat, ut ab omnibus etiã ab iis parvulis eo die adoretur , & ut princeps,ac ſupremus judex agnoſcatur; ergo apparebunt ii parvuli perſonaliter in judicio.Rurſus, agnoſcent quid ibi agatur (non enim carituri ſunt ſenſu, & cognitione); videbunt ergo (ſicut cæteri homines) Chriſtum in ſua gloria,& majeſtate,alias quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignẽ , abjectionem,& cruciatus:pariq; ratione cernent alios ad altiorẽ gloriam,ac felicitatem evehi;ergo intelligent, hæc omnia juſto Dei judicio fieri . Quia hoc etiam ſpectat ad perfectionem judicii,& ad juſtitiæ Divinæ integram & abſolutam manifeſtationem : ergo, cum videant ſe eſſe veluti in quodam ſtatu medio conſtitutos,quia neq; igne punientur,neq; ad ſuperiorem illum, & feliciſſimũ ſtatũ aſſumentur , intelligent hoc ſecum fieri ſervata juſtitiæ æquitate : ergo ad hoc ſaltem neceſſe eſt ut judicentur .

Objectio.

Dices ad hoc ſatis eſſe,ut intelligant , ſe nihil boni egiſſe vel mali,& ideo nec pœnam ſenſus,nec gloriam recipere: non tamen neceſſe eſſe , ut intelligant propter culpam privari gloria,quod eſt proprie judicari.Reſpondeo,hanc partem eſſe magis dubiam : nihilominus probabilius videri,etiã hoc eſſe cognituros, quia etiam pertinet ad Dei,Chriſtiq; gloriam,ut hoc cognoſcant . Primo,ut intelligant Dei beneficium , quod prius in Adamo,& poſtea in Chriſto ſuſceperunt,& eum hac ratione colant,ac venerentur.Deinde ut juſtitia,& miſericordia Dei,& admirabilis ratio providentiæ ejus omnibus manifeſta ſit.Item quia videbunt alios parvulos , qui nihil etiam propriis actibus meruerunt,felicitatem conſequi; ergo oportet,ut hoc juſte fieri intelligant.Denique,quia (ut poſtea dicemus) veriſimilius eſt , cuncta hominum opera ibi eſſe omnibus manifeſtanda ; ergo etiam lapſus Adæ,& gravitas,ac circumſtantię ejus adducentur in judicium , & notitiã omnium,qui aderunt. Neceſſe eſt etiam,ut in eo judicio ſępę fiat mẽtio redemptionis Chriſti,per quam & juſti ſalvantur,& reprobi , qui eam contempſerunt,gravius damnantur ; ergo neceſſe eſt , ut ii parvuli,qui præſentes aderunt , hæc , & ſimilia cognoſcant.Niſi quis velit fingere aliquo inuſitato modo fore a Deo impediendos,ſolum propter vitandũ eorum mœrorem,& triſtitiam de beatitudine , propter culpam ex primo Parente contractam amiſſa. Quæ ratio non videtur eſſe tanti momenti , ut nos cogat ad confingendum aliquid inuſitatum,ac ſingulare ſine alio fundamento . Neq; deerit commoda reſponſio, ut ſtatim dicam .

Reſponſ.

Objectio.

Sed objicies.Nam originale peccatũ , Chriſti redemptio,& alia hujuſmodi non poſſunt cognoſci niſi per fidem vel aliam cognitionem ſupernaturalem: ſed ii parvuli nunquam habuerunt fidem vel aliam ſupernaturalem cognitionem;ergo non cognoſcent hæc omnia. Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de aliis reprobis infidelibus.Dicendum eſt ergo, hæc poſſe cognoſci per evidentiam ſignorum abſque ſupernaturali fide , ſicut *dæmones credunt,& contremiſcunt*;& hi parvuli cognoſcent , Chriſtum eſſe verum Deum non ſupernaturali cognitione:ſed quadam evidentia ſignorum,& effectuũ, quos partim audient,partim videbunt .

Reſponſ.

Reſponſ. ad argumenta in oppoſitũ.

Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam , jam oſtenſum eſt,qua ratione expediat, hos parvulos judicari , & audire ſententiam damnationis ſuæ . Neque refert,quod non commiſerint actuale peccatum, ſed ſolum contraxerint originale (quod eſt per modum habitus) ex Adamo.Quia ſicut hoc ſufficit ad damnationem parvulorũ juxta illud:*Niſi quis renatus fuerit ex aqua , & Spiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei* , & illud, *Qui non crediderit ,condemnabitur*: ita etiam ſufficit,ut judicentur.Præſertim,quia habituale peccatum , ſeu ſtatus peccati, quatenus eſt vera culpa , & ſufficiens ratio excludendi a regno,ad judicium deferri debet,ut in eo conſtet,& talem culpam vere fuiſſe in homine,& duraſſe uſque ad mortem:utrumque enim neceſſarium eſt ad juſtam damnationem .

Ad primam confirmationem in primis jam declaratum eſt,quomodo loca Scripturæ ita poſſint intelligi, ut in convocatione hominum ad judicium parvuli comprehendantur.Deinde dicitur, Scripturam ſacram non narraſſe ibi omnia, quæ in illo ultimo judicio fient , ſed ea,quæ futura ſunt præcipua,quæque ad hominum terrorem,& correctionem maxime conferre poſſunt.Et ideo præcipue commemoratur ſententia & pœna , prout ad adultos pertinet:non vero excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur Matth. 25. ferenda ſententia propter peccata contra miſericordiam,non tamen inde fit,non eſſe etiam ferendam propter alia peccata .

Ad ſecundam confirmationem varie reſpondent doctores.Quidam enim exiſtimant non eſſe inconveniens, ſentire eos aliquam triſtitiam de juſtitia, & beatitudine amiſſa,ut Abulenſ.Matth.25.q.662.& Sot.indicat 1.de nat.& gratia cap.14.Alii vero hoc negant , quamvis in modo liberandi eos ab hujuſmodi pœna ſit magna varietas.Quia vero res hæc non eſt hujus loci, breviter dicendum exiſtimo,partim ex divina providentia, partim ex prudentia,& rectitudine voluntatis horum parvulorum fore,ut non ſentiant triſtitiam,nec dolorem de beatitudine amiſſa:ſed omnino ſint conformes divinæ voluntati,& contenti iis bonis naturalibus, quibus erunt præditi,ut latius in materia de peccato originali dicendum eſt .

Sectio VII.

Utrum omnes ſancti homines judicandi ſint.

RAtio dubitandi ſumi poteſt, primo ex illo Joan. *Qui credit in eum, non judicatur:* omnes autem, qui ſalvãtur, crediderunt; ergo non judicantur. Secundo poteſt ſpecialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Chriſto jam regnant. Nam in iis, ſicut eſt conſummatum præmium, ita videtur conſummatum judiciũ; ergo non oportet, ut amplius judicentur. Tertio eſſe poteſt ſpeciale dubiũ de aliquibus inſignioribus Sanctis, ut v.g. de B. Virgine, Joan. Baptiſta, & ſimilibus, præſertim de iis, qui cum Chriſto futuri ſunt judices: quia nõ videtur expediẽs, ut qui judicat, judicetur. Hac enim ratione Chriſtus Dominus, qui alios judicat, nõ judicatur.

In hac quæſtione conveniunt omnes Theologi cunctos homines juſtos eſſe judicandos, quoad prolationem ſententiæ, ſeu judicium approbationis, ut vocant. Hoc enim convincunt omnia teſtimonia adducta præcedentibus Sectionibus, ut Matth. 25. 2. ad Cor. 5. neve in hoc occurrit aliqua ratio dubitãdi. De judicio autem diſcuſſionis fere omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos eſſe judicandos hujuſmodi judicio, ſed illos tantum, qui imperfectum ſanctitatis gradum attigerunt, & gravia peccata habuerunt bonis operibus admixta: non vero alios inſigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & ſuper fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides pretioſos ſuperædificarunt. Et ratio diſcriminis eſt, quia diſcuſſio ſolum videtur habere locum, ubi eſt magna permixtio bonitatis, & malitiæ, ut facta collatione, & examinatione conſtet, quomodo malitia deleta ſit, & bona merita apud Deum prævaluerint. Ubi autem nulla, aut fere nulla eſt malitiæ admixtio, non eſt neceſſaria diſcuſſio, ſed ſolum meritorum approbatio. Hæc eſt communis, & recepta doctrina in 4. d. 47. quæ ſumpta eſt ex Gregor. locis citatis Sect. 5. præſertim 25. Moralium ca. 20. ubi ſicut diſtinguit duos ordines reproborum, eorum ſcilicet, qui judicantur & pereunt, & eorum, qui non judicantur & pereunt: ita diſtinguit duos ordines electorum, eorum, qui judicantur & regnant, & eorum, qui non judicantur & regnant. Quam diſtinctionem Anſelm. & Julian. locis citatis ſequuti ſunt: eam etiam videtur indicaſſe Origen. homil. 21. in Numeros, ubi ait, quoſdam Sanctos forte accipere hæreditatem, alios vero excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: ſed ante omnem ſortem ſublimari, & ad quandam ſingularem beatitudinis Chriſti participationem extolli. Sed (ut in ſuperioribus dixi) difficile explicatu eſt, quid rei ſubſit huic diſtinctioni. Videtur enim eſſe tantum quidẽ metaphoricus loquendi modus ad explicandam majorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipſorum operum, aut reſpectu noſtri videtur eſſe major in ferenda ſententia approbationis, & ſalutis de quibuſdam ſanctis, quam de aliis. Alioqui enim ſi conſideremus hoc judicium, ut ſubeſt ſcientiæ Dei, & quatenus fit juxta leges ab eo latas, non videtur futura major diſcuſſio in quibuſdam, quam in aliis. Quia (ſi abſolute loquimur de ſtatu gloriæ) ex juſtitia finali ſumenda eſt certa, & infallibilis regula ſalutis, & ſententia approbationis ferendæ: ſive multa peccata præceſſerint, ſive nulla. Si autem loquamur de gradu gloriæ, omnia opera penſanda, & diſcutienda erunt, ut condigna retributio unicuiq; reddatur. Eo vel maxime, quod diſceptatio Juſtorum, (quæ Matt. 25. inſinuatur) non eſt per modum excuſationis, & contentionis, ſicut reproborum, ſed per modum humiliationis, & demiſſionis: at vero hæc humiliatio perfectior erit in inſignioribus ſanctis.

Ut ergo aliquid proferamus, in quo de reipſa, & non tantum de modo loquendi poſſit eſſe controverſia, ſuppono in primis omnium Juſtorum merita, propter quæ gloriam conſequentur, eſſe in generali judicio promulganda, ut omnes docent ſine cõtroverſia, & colligitur ex Matt. 25. Apoc. 20. & Dan. 7. & ex iis, quæ dicemus tam in hac, quam in Sectione 9. evidentius conſtabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quam fructum meritorum Chriſti eis per ſacramenta applicatum. Quia ratio ſententiæ ferendæ, & æquitas Divinæ juſtitiæ his omnibus nititur, & quia merita Chriſti, poſtquam ſunt applicata, quoad effectum efficiuntur quaſi propria. Secundo ſuppono, quoſdã eſſe Juſtos, qui nullum peccatum actuale in hac vita commiſerunt, in quo ordine ſolum enumerare poſſumus beatam Virginẽ, & infantes juſtificatos, & de his ſatis congruente ratione dici poteſt, nullam in illis futuram eſſe diſcuſſionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerunt opera: in Virgine autẽ, quia omnia, quæ habuit, fuerunt bona merita, quorum glorioſa, & copioſa, ac diſtinctiſſima publicatio facienda eſt in judicio, ſed illa non poteſt dici diſcuſſio, ſed abſoluta laudatio: nam diſcuſſio, vel diſceptatio dicit quandam collationem bonarum, & pravarum actionum cum approbatione, excuſatione, vel accuſatione earum. Alii vero ſunt ſancti, qui cum bonis meritis habuerunt aliqua peccata conjuncta, & in iis tunc videbitur fieri propria diſcuſſio, vel diſceptatio, ſi omnia eorum opera tam bona, quã mala deferenda ſint in judicium, ut mala vel excuſentur, vel jam omnino deleta, ac purgata eſſe, bona autem prævaluiſſe, & præmio digna permanſiſſe oſtendantur. In hoc ergo ſenſu poteſt eſſe quæſtio de re, an omnes Juſti, vel aliqui tantum, vel nulli judicandi ſint judicio diſcuſſionis.

Prima ſententia eſt, nullum Juſtorum hominum eſſe judicandum judicio diſcuſſionis in prædicto ſenſu. Quia peccata Juſtorum non revelabuntur in judicio, ſed tantum merita. Ita ſentit Magiſt. in 4. d. 43. Viguerius c. 21. §. 3. verſ. 8. & Somnius tract. de extremo judicio c. 6. Fundamentum ſumitur ex aliquibus locis Scripturæ, in quibus peccata ſemel remiſſa, *tegi*, occultari, deleri, & oblivioni tradi dicuntur: cui promiſſioni repugnare videtur, quod poſtea in univerſo hominum conſpectu proferantur. Aſſumptum patet ex illo Pſ. 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* 1. Petr. 4. *Charitas operit multitudinẽ peccatorum.* Iſai. 43. *Ego ſum, qui operio iniquitates tuas*; & c. 53. *Oblivioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & abſconditæ ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego creo cœlos novos, & terram novã, & non erunt in memoria priora.* Ubi Hieron. ita dicit, exponi poſſe, quod *in cœlo novo, & in terra nova, omnis converſationis priſtinæ memoria deleatur, ne hoc ipſum pars malorum ſit, prioris anguſtiæ recordari.* Et Pſ. 50. *Dele iniquitatem meam.* Ubi Chryſoſt. hom. 2. *Si tu memor ſis, Deus non erit memor: ſi tu ejus oblitus fueris, Deus ejus memorabitur. Feciſti malum, memor eſto, ut Dominus tuus illud obliviſcatur*, juxta id Ezech. 2. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius.* Similia habet Bernard. ſer. 55. in Cant. Et confirmatur, quia Sancti in judicio honorandi ſunt, & præmiandi: ſed hæc peccatorum manifeſtatio nõ pertinet ad eorum honorem, imo nec videtur poſſe fieri ſine aliquo rubore, & dedecore.

Nihilominus dicendum eſt, omnia juſtorum peccata tam moralia, quam venialia eſſe in judicio manifeſtanda. Ita ſentit D. Th. in 4. d. 43. a. ult. & Bonav. a. 2. q. 2. & 3. & ibi communiter reliqui Theologi, Sot. d. 47. q. a. 3. & eſt aperta ſententia Anſelmi in Elucid. & l. de ſimilit. & ſignificatur ab Auguſt. in l. Meditat. c. 4. dicente: *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt univerſa ſcelera mea, non ſolum actuum, ſed etiam cogitationum, ſimulq; locutionum.* Similia multa habet Hugo Victor in l. 3. de Anim. c. 23. Et probatur primo ex Scriptura, quæ abſolute, & ſine exceptione affirmat omnium actiones eſſe in judicium deferendas; non ergo poteſt fieri hæc exceptio ſine majori fundamento. Antecedens conſtat ex verbis Chriſti Matth. 12. *Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Ubi omnes Patres intelligunt poſitum eſſe exemplum in peccato quodam, quod leviſſimum apparet, ac frequentiſſimum, ut intelligamus multo magis eſſe reddendam rationem de omnibus aliis. Præterea id ſatis aperte docuit Sapiens Eccl. ult. *Cuncta, quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum ſit.* Et quamvis hoc explicari poſſit de judicio particulari: tamẽ & Scriptura frequentius loquitur de univerſali, & Sancti docent, quidquid judicatum fuerit in particulari judicio, dijudicandum eſſe in univerſali, & ita ibi exponit Hiero. conferendo inter ſe teſtimonia citata. Et idem confirmat Paul. 2. ad Cor. 5. dicens. *Referet unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit ſive bonum, ſive malum.* Et 1. ad Cor. 4.

Nolite ante tempus judicare, quoad uſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordiũ. Secundo, quia hoc pertinet ad perfectionem & integritatẽ illius judicii, & divinæ juſtitiæ manifeſtationem. Nam ut conſtet Chriſti judicantis, & reddentis Sanctis præmium, juſtam eſſe ſententiam, non ſufficit, quod iſti habuerint merita: ſed oportet, ut cõſtet illa permanſiſſe viva, & omnia impedimenta fuiſſe ſublata, atque adeo omnia mala, etiam in juſti: fuiſſe vel miſericorditer propter Chriſtum remiſſa, vel condigne vindicata, & purgata. Unde ad oſtenſionem etiã divinæ gratiæ, & ad gloriã Chriſti hic judicandi modus ſpectat. Sicut etiam peccata reproborũ, quæ in hac vita per pœnitentiam deleta fuerint, quamvis iterum punienda non ſunt, in judicium illud deferuntur, ut divina juſtitia, ac miſericordia amplius manifeſtetur. Tertio quia oppoſita ſententia nullũ habet veriſimile fundamentum. Nã in primis, omnibus illis Scripturę locis non promittitur vera, ac propria oblivio peccatorum. Alioqui oporteret, ut neque in divina memoria manerent, quia promittit Deus, quod obliviſcetur eorum. Et ſimiliter oporteret, ut neque ipſi Sancti, qui illa commiſerunt, eorum recordarentur, quod eſt aperte falſum, ut conſtat ex Apoc. 20. quem locum Sect. 9. exponemus. Et ad hoc propoſitum tractat illum Auguſt. 20. de Civit. c. 14. docens, in die judicii omnia tam bona, quam mala eſſe in ſingulorum memoriam revocanda. Et Gregor. in Pſal. 88. dicit, quod recordabuntur miſeriarum præteritarum, ut in ęternum miſericordias Domini canant. Idem docet Lactantius lib. 7. c. 22. In illis ergo Scripturæ locis per omnes illos dicendi modos ſignificatur perfecta remiſſio peccatorum, quæ *deleri* dicuntur, quia macula eorum in anima non manet: *oblivioni autem traduntur a Deo*, quia jam eorum non recordatur, ut puniat, & eodem modo, *tegi*, & *occultari*, quia jam non provocant ad iram, neq; ſunt rubori, aut dedecori.

Publica delictorũ manifeſtatio in judicio univerſali ſanctis pudori aut triſtitiæ non futura.

Ex quo facile reſpondetur ad confirmationem ſupra factam. Quia ſicut memoria peccatorum non efficit dolorem, aut triſtitiam in Beatis: ita neq; eorum manifeſtatio pudorem, aut triſtitiam infert. Non enim jam ſunt capaces harum paſſionum. Quod apertis exemplis convinci poteſt. Quis enim dubitet cognoſcere Petrum, vel Magdalenam quotidie in Eccleſia ſua peccata publice prædicari, de quo non ſolum pudore, & dolore non afficiuntur, ſed etiam vehementer gaudent, quia in majorẽ Dei gloriam cedit. Item nulla infamia, aut verum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifeſtatione, ſed ipſi, cum rectiſſimi ſint in omnibus, non poſſunt moveri, niſi ex apprehenſione veri boni, aut mali; ergo hac de cauſa nullo ex prædictis affectibus movebuntur, qui non ſunt niſi fuga quædam imminentis, & præſentis mali. Et confirmatur, quia tanta erit Sanctorum gloria, & lætitia de pœnitentia pro peccatis acta, de remiſſione obtenta, deq; admirabili ratione divinæ providentiæ, qua factum eſt, ut mala illis cooperentur in bonum, ut propter has etiam cauſas gaudeant, quod eadem peccata omnibus manifeſtentur. Quomodo enim poſſent divina in eos gratia, ac benignitas agnoſci, niſi eorum lapſus cognoſcerentur? Aut quomodo poterunt omnia eorum merita, quæ per pœnitentiam, & ſatisfactionem pro peccatis conſecuti ſunt, omnibus nota fieri, niſi peccata, quæ fuerunt occaſio, & materia illorum meritorum, cunctis quoq; innoteſcant? plura in favorem hujus ſententiæ ſumi poterunt ex his, quæ in Sect. 9. diximus.

Juſti judicandi quomodo.

Ex iis igitur conſtat, ſi diſcuſſio nihil aliud ſignificet, quam examinationem, & collationem bonarum, & malarum actionũ, omnes Sanctos, qui aliqua peccata commiſerint, aliquo modo judicandos judicio diſcuſſionis; quamquam dici poſſit, hanc diſcuſſionem minorem eſſe futuram in iis, qui tantum venialiter peccaverunt, quã in iis, qui mortalia etiam crimina commiſerunt, & ſimiliter majorem futuram in iis, qui plura, & graviora admiſerunt peccata, quam in iis, qui pauciora. Et in hunc modum intelligi poteſt illud Soph. 1. *Et erit in die illa, ſcrutabor Jeruſalẽ in lucernis.* Quæ verba eleganter tractat Bernar. ſer. 55. in Cant. Ubi *Jeruſalem* nomine, dicit, Prophetam deſignaſſe illos, qui in hoc ſæculo vitam ducunt religioſam mores ſupernæ illius Jeruſalem converſatione honeſta, & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta ſunt nomine & habitu juſtitiæ adumbrata. *Et idcirco* (inquit) *neceſſe erit, ſubtili ea inveſtigari diſcuſſione, & quaſi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Poſſumus afferre aliquid & de Pſalmo ad confirmandum id, quod dicitur de ſcrutanda Jeruſalem. Ait namq; ſub perſona Domini, Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo, vias juſtorum* (*ni fallor*) *& actus eorum diſcuſſurum ſe, & examinaturum dicit.* Cum ergo poſtea Bernar. dicit, ſi nos in hac vita dijudicaverimus, poſtea non fore judicandos, de judicio damnationis loquitur.

Reſponſ. ad argumenta in oppoſitũ.

Ad rationes autem dubitandi in principio poſitas reſpondetur. Ad primam, verbum *judicandi* in Scriptura variis modis ſumi, ut notavit Baſil. hom. in Pſ. 7. in illud: *Dominus judicat populos.* Interdum enim in communi ſignificat ſententiam proferre poſt cauſæ examinationem, ſive judiciũ ſit condemnationis, ſive abſolutionis. Et hæc videtur eſſe propria ſignificatio, ſecundum quam dicitur Chriſtus *judicaturus vivos, & mortuos*, & hoc modo dicimus, Sanctos eſſe judicandos. Interdum vero *judicare* ſignificat idem, quod condemnare, ut Pſ. 5. *Judica eos Deus.* Et Jo. 5. *Qui vero mala, in reſurrectionẽ judicii*, id eſt damnationis. Nam quia judicium eſt actus juſtitiæ, & pręcipue futurum eſt ad manifeſtandam divinam juſtitiam, quæ in reprobis potiſſimum exercenda eſt: ideo iniqui quaſi per antonomaſiam judicandi dicuntur. Cum ergo Jo. 3. dicitur: *Qui credit in eum, non judicatur*, ſenſus eſt, non condemnatur, ſcilicet, ſecundum præſentem juſtitiam, aut ſi in ea perſeveret. Sicut inferius inquit: *Qui credit in filium, habet vitam æternã: qui incredulus eſt filio, non videbit vitam*: & c. 5. *Qui credit in eum, qui miſit me, habet vitam æternam, & in judiciũ non venit*; id eſt, in damnationem. Unde ſubjungit: *Sed tranſit a morte in vitam.* Sic Iren. l. 5. c. 27. *Qui credit in me* (inquit) *non judicatur, id eſt, non ſeparatur a Deo: qui autem non credit, jam judicatus eſt, id eſt, ſeparavit ſemetipſum a Deo voluntaria ſententia.*

Chriſtus quomodo judicandus dicatur.

Ad ſecundam reſpondetur, etiã illos Sanctos, qui corpore, & animo jam ſunt Beati fore judicandos, quia licet privatim judicati ſint, oportet eorum cauſam ad publicum tribunal deferri. Nam etiã tempore judicii omnes Sancti erunt jam corpore, & animo glorioſi, & nihilominus judicabuntur. Ad tertiam, jam explicatum eſt, quomodo inſignes Sancti judicandi ſint: nec eſt inconveniens, quod aſſeſſores Chriſti ab ipſo judicentur, & cum ipſo inferiores dijudicent, quamvis a Gregorio ii dicantur non judicandi, quia eorum cauſa breviter tranſigenda eſt, potius per modum approbationis, & laudis, quam diſcuſſionis, & examinationis. De Chriſto autem Domino non deſunt, qui dicant etiam ipſum fore judicandum. Anſelmus enim in Elucidario ſentit univerſas Chriſti actiones, & vitam eſſe in judicio omnibus manifeſtandam. Et ita exponit illud Apoc. 20. *Et libri aperti ſunt; id eſt, conſcientiæ ſingulorum, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, id eſt, vita Jeſu, in quo omnes quaſi in libro legent, quid de præceptis ejus vel fecerunt, vel neglexerunt.* Rurſus per hanc vitæ Chriſti manifeſtationem conſtabit evidentius infinita Dei miſericordia, & juſtitia erga humanum genus, ad ipſius gloriam, & bonorum conſolationem, & confuſionem malorum. Hac ergo ratione quodammodo dici poteſt Chriſtus ſeipſum dijudicaturus. Quod tamen potius metaphorice, quam proprie dictum eſt, eo modo, quo etiam ipſe Deus in judicium venire dicitur juxta illud Pſ. 50. *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, cum judicaris: &* Joel. 3. ubi nos legimus, *Et diſceptabo cum eis*, Hebræa habent; *Judicabor cum eis.* Et Iſai. 43. *Reduc me in memoriam, & judicemur ſimul, narra, ſi quid habes, ut juſtificeris.* De quo tractans Ambr. Pſ. 36. *Grave* (inquit) *eſt hoc judicium, cum Dominus de ſe poſtulat contra hominem judicari.* Quia revera Deum, aut Chriſtum hoc modo judicari, potius eſt, juſtius, atq; exactius homines judicare, cauſam ſuã magis magiſq; adverſus pravos homines, & in favorem bonorum juſtificando.

SECTIO VIII.

Utrum Angeli tam boni, quam mali, judicandi ſint.

NOn eſt hujus quæſtionis ſenſus, an ſint Angeli ſancti judicandi, quoad pręmium eſſentiale ex operibus & meritis, quæ in beatitudine geſſerunt, ut Origenes

læ-

ſæpius indicat,hom.13.in Luc.hom. 20. & 24. in Numer.quem pie interpretatur D.Th.1.part.q.113.a.7.ad 4.ex eodem Origene hom.11.in Numer. ubi ait futuros etiam Angelos cuſtodes in judicio, non tam ut de ſua cuſtodia judicentur,quam ut ſint teſtes ignaviæ, ac negligentiæ hominum. Eſt ergo quæſtio de judicio Angelorum ex operibus,& meritis, quæ in ſtatu ſuæ viæ habuerunt.In qua re eſt ſententia ſatis vulgata, Angelos non eſſe judicandos,ſaltem quoad præmium, & pœnam eſſentialem.Ita ſentit D.Th.hic quæſt.59.art.6. Negat enim judiciariā poteſtatem Chriſti ut hominis ſe ſe extendere ad Angelos quoad præmium, & pœnam eſſentialem:ſed ſolum quantum ad miniſteria eorum,& accidentalia præmia,vel ſupplicia,quæ inde reſultant.Et in 4.diſt.47.qu.1.ar.3.quæſtiuncula.4. apertius dicit, hoc judicium directe non pertinere ad Angelos: ſed tantum indirecte,quatenus actibus hominum fuerunt commixti.Atq;hanc ſententiā amplectuntur diſcipuli D. Thomæ.Probari autem poteſt. Primo, quia generale judicium de Angelis,initio mundi perfectū eſt, unde omnes integrum præmium, aut ſupplicium eſſentiale acceperunt.Secundo,quia Chriſtus non eſt redemptor Angelorum:ergo nec futurus erit judex.Tertio,quia in Symbolo tantum profitemur,Chriſtum futurum judicem vivorum,& mortuorum,& in Evangelio ſolum de hominibus profertur ſententia,*Venite benedicti*, *&c.* Mat.25.

Angeli tam boni, quam mali judicio univerſali comparituri omnes.

Dicendum tamen eſt primo,omnes Angelos tam bonos,quam malos comparituros in judicio,& aliquo modo illud ſubituros.In hac aſſertione omnes conveniunt, & de bonis quidem Angelis conſtat.Quia Chriſtus dixit omnes Angelos ſanctos venturos ſecum ad judicium. De malis autem omnes Theologi idem docent.Quia eſt fere eadem ratio:& quia ad gloriam Chriſti ſpectat, ut eo die illi *curvetur omne genu*, ſicut Paul.expoſuit. Et quia tam boni,quam mali Angeli ad ſalutem, vel damnationem hominum aliquid cooperati ſunt,& aliquod miniſterium exhibent circa præmium vel pœnam eorū, idcirco oportet,ut huic generali judicio omnes aſſiſtant, & Chriſto,ut univerſorū Domino ſubjiciantur. Et hinc fit,effectum hujus judicii ſaltem indirecte redundaturū ad Angelos.Gaudebunt enim boni de conſortio Sanctorum hominum,& de fructu ſui miniſterii,& ſimiliter accreſcet malis aliqua confuſio,& accidentaria triſtitia ex condemnatione pravorum hominum. Nam ipſi etiam detrudentur in infernum.Et de malis,quorum cauſa extiterunt,novo aliquo modo punientur, ſaltem per novam quandam ignominiam,& publicam infamiam.

Angelis Chriſto judicandi omnes.

Secundo dicendum eſt, probabilius videri omnes etiam Angelos eſſe judicandos quoad præmium, & ſupplicium eſſentiale,judicio ſaltem approbationis,& condemnationis.Ita ſentit Bonaventura in 4.diſt.47. ar.1. q.4.& Richardus a.1. q.6. & probatur primo ex illo 2. Petr.2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit,ſed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos,in judicium reſervari.* Quorum verborum ſenſus eſt,Deum non pepercisse Angelis peccantibus, eoſque carceribus addictos in judicii diē reſervaſſe, utique judicandos, & puniendos. Ita exponit Auguſt.l.11.de Civitat.c.33.& l. 21. c. 23. & l. de natura boni contra Manich.c.33.& ſimilem ſententiam ex Andrea Apoſtolo refert Abdias Babylon.l.3.Ex quo loco ſumpſerunt aliqui veteres Patres occaſionem,ut dicerent, dæmones nondum puniri igne inferni,donec in judicio univerſali judicentur,& ad æternum ignem damnentur.Hoc enim ſenſu intelligunt dixiſſe Petrum omnes *in judicium reſervari.* Ita ſentit Juſtinus in dial.cum Triphone, quem refert,& ſequitur Irenæus l.5.contra hæreſes,c.33.& utriuſque ſententiam refert, & approbat Euſebius l.4. Hiſt.c.17.alias 18.& Nicephorus l.4 c.6.Qui etiam putant,ante adventum Chriſti non certo cognoviſſe dæmonem ſuam damnationem: poſt Domini autem adventum intellexiſſe,ignem æternum ſibi eſſe paratum. Quod etiam refert,& probat OEcumenius 1.Petr.5. Verumtamen hæc ſententia quoad aliquid ſingularis eſt,& non eſt probanda.Nam tam certum eſt angelos malos a principio ſuæ damnationis eſſe igni traditos, & cognoviſſe ſuam damnationem æternam, quam idem eſt certum de hominib.peccato mortali decedentibus, ſeu quā eſt certum,Angelos bonos eſſe Beatos. Poteſt autem illa ſententia pie exponi,ut poſtea dicam. Ex illa ergo tantum ſumimus id (quod ii Patres ſupponunt) Angelos, ſcilicet, fore a Chriſto judicandos, & malos ipſius ſententia eſſe in infernum detrudendos, ut inde nunquam amplius poſſint emergere,ſicut nunc eis permittitur, ut ex Apoc.12.& 20. colligitur,in illis verbis: *Diabolus, qui ſeducebat eos miſſus eſt in ſtagnum ignis,& ſulphuris, ubi & beſtia,& Pſeudo Propheta cruciabuntur die,ac nocte in ſæcula ſæculorum.* Et quoad hoc dici poſſunt, fuiſſe prius dæmones incerti de ſua pœna, nimirum quantum ad hanc perpetuā incarcerationem in loco inferni, & privationem illius poteſtatis, & libertatis, quam in hoc mundo poſſidebant. Et hoc ſenſu conquerebātur de Chriſto Marc.1. *Quid nobis,& tibi Jeſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos?* Ex quo loco poteſt etiam concluſio poſita confirmari. Nam (ut Gloſſa ibi exponit) ſuſpicabantur dæmones,ſe fore ſtatim a Chriſto judicandos,& in infernum præcipitandos, & hanc vocabant perditionem ſuam. Præterea idem confirmari poteſt ex illo 1.ad Cor.6. *Neſcitis, quoniam Angelos judicabimus?* Quod de judicio univerſali exponunt Chryſoſtom.Theodoretus,Ambroſius,Anſelmus & alii Græci, Latinique,quamvis aliqui eorum de malis angelis, alii abſolute de omnibus intelligant.Sed nihil refert, nam idem redit ſenſus.Unde Ambroſius ibi ait,eodem modo judicandos eſſe Angelos, quo & mundus judicabitur. Nec poteſt hic locus convenienter exponi de judicio tantū indirecto,ſeu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodem modo dicit, a nobis judicatum iri Angelos,ſicut mundum, & ita de eodem judicii genere ab omnibus exponitur.Tum etiam, quia per illud indirectum judicium non proprie judicantur Angeli,ſed homines,& ex accidenti redundat in Angelos.Pauli autem verba poſſunt proprie,& in rigore intelligi. Quapropter Clemens Roman. lib.7. Conſt. cap.33. dicit venturum Chriſtum in throno Regni ſui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum unicuique pro actionibus ſuis.Similia habet Lactant.lib.7.cap.26. Certum eſt autem,ſi mali Angeli judicandi ſunt judicio condemnationis, multo magis eſſe judicandos Sanctos Angelos judicio approbationis.Secundo poſſumus argumentari ratione.Quia ex Angelis, & hominibus ſanctis conſtituitur unum Chriſti corpus, una Eccleſia, & una Dei civitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmiū ejuſdem rationis;ergo conveniens eſt, ut publicum judicium cum retributione fiat,non ſolum de hominibus, ſed etiam de Angelis.Patet conſequentia, primo, quia hic habent locum omnes rationes, & congruentiæ ad Divinam providentiam pertinentes, propter quas voluit Deus fieri generale hominum judicium,ut ſupra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifeſtationem Divinæ juſtitiæ,& miſericordiæ.Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Chriſti,ut ſicut eſt caput,& Rex Angelorum,ſit etiam ſupremus judex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum,ut eorum merita, & coronæ in conſpectu,tum hominum,tum Angelorum laudem, & honorem accipiant.Deinde,quia nihil eſt, quod impediat,quo minus ita fiat. Quia, licet Angeli jam receperint præmium,vel pœnam,& conſequenter judicati fuerint:illud tamen judicium fuit privatum reſpectu hujus univerſalis judicii,ſicut etiam de hominibus eſt neceſſario dicendum. Item licet Chriſtus non ſit redemptor Angelorum,eſt tamen Salvator,& Juſtificator, ideoque debuit eſſe judex etiam quoad eſſentiale præmiū. Quod autem in ſymbolo tantum profiteamur,eſſe judicem vivorum,ac mortuorum,non propterea negatur, futurum etiam eſſe judicem Angelorum:ſed docetur id,quod certum eſt,nobiſque neceſſarium: tacentur autem reliqua, noſtræque inquiſitioni relinquuntur:quanquam ſub nomine *vivorum* Angeli poſſint comprehendi.

SECTIO IX.

Quomodo ſint omnium cauſæ, & opera in judicium manifeſtanda.

IN præcedentibus ſectionibus multa attigimus, quæ ſub hoc titulo comprehendi videntur, prætermitti tamen non potuerunt,quia res ſunt adeo inter ſe connexæ,ut non poſſint diſputatione ſejungi: hic ergo ſolum addemus ea,quę ad complementum hujus diſputationis dicen-

dicenda ſuperſunt. Hactenus enim deſcripſimus adventum judicis,& omnium judicandorum conventum, unde fit reliquum,ut ipſum actum judicandi deſcribamus. Cum vero in hoc duo contineantur,ſeu requirantur,ſcilicet cauſæ cognitio,ac manifeſtatio,& ſententię prolatio,iis duobus explicatis,erit judicium abſolutum, & omni ex parte declaratum.

Judex & judicandi viſibiliter apparebunt.

Ut ergo de priori dicamus, ſupponendum eſt, quod ſæpe eſt in ſuperioribus inculcatum,hoc judicium futurum eſſe ſenſibile quoad mutuam præſentiam judicis,& hominum judicandorum.Itaq;non ſolum Chriſtus conſpiciet,& conſpicietur a ſanctis hominibus, ſed etiam a malis,& iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth.24.*Sicut fulgur exit ab Oriente,& paret uſque in Occidentem,ita erit adventus filii hominis.* Ex quo colligunt omnes Patres,Chriſtum venturum manifeſte, ut ab omnibus videatur,Unde inferius dicitur:*Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli*,& c.22.*Congregabuntur ante eum omnes gentes*, ubi ſignificatur aperte mutua ac ſenſibilis præſentia. Quæ non obſcure etiam colligitur ex colloquio, quod ibi deſcribitur inter judicem,& judicandos.Et c.26. *Videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei,& venientem cum nubibus cœli*.Ex quibus locis non ſolum conſtat, viſuros omnes homines Chriſti humanitatem,ſed etiam externam gloriam,& majeſtatem,& claritatem corporis ejus, ut cum Magiſtro docent Theologi omnes in 4.diſt.48.& eſt ſententia Auguſt.Enarrat.in Pſ.85.circa illa verba: *Reſpice in me,& miſerere mei*;& Enarrat.in Pſ.109. circa illud: *Tecum principium in die virtutis tuæ*. Et facile ſuaderi poteſt ex omnibus,quæ in ſuperioribus dicta ſunt de ſecundo Chriſti adventu viſibili,ac ſenſibili,& de differentiis inter primum,& ſecundum adventum, & de gloria, & majeſtate ſecundi.Illa enim omnia probant,illam gloriam,& majeſtatem conſpiciendam eſſe ab omnibus hominibus judicandis.Loquor autem de claritate corporis, & majeſtate externa ac ſenſibili: nam gloria divinitatis non oſtendetur reprobis,ſed tantum Sanctis, ut recte docuit Aug.1.de Trinit.c.13. & Iſidor.lib.1.de ſum.bon.c. 30.Non enim decet,tantum bonum iniquiſſimis hominibus communicari:maxime cum ad judiciũ illud tranſigendum neceſſarium non ſit: ideo enim fiet judicium per humanitatem, ut in ea conſpicere poſſint reprobi ſuum judicem, quem in divinitate propter ejus eminentiam intueri non decebat.

Objectio.

Dices:Ergo nec neceſſe erat,ut viderent gloriam corporis Chriſti,ſatis enim eſſet, formam humanam conſpicere, quam ſuo arbitrio manifeſtare poteſt corpus glorioſum,non manifeſtata claritate ſua. Adde,videndum eſſe Chriſtum a damnatis in forma crucifixi:ergo non videbitur ab eis gloria corporis ejus. Maxime,quia viſio hujus gloriæ,& claritatis poſſet reprobis parere aliquod gaudium.

Solutio.

Reſpon. negando conſequentiam,quia ad terrorem damnatorum, eorumq;confuſionem, oportet,ut videant ſaltem ſenſibilem gloriam Chriſti hominis, ex qua non ſolum voluptatem non capient,ſed potius turbabuntur timore horribili, quia non conſpicient illam claritatem,ut ejus pulchritudine fruãtur,ſed ut in illa tanquam in ſigno videant &Chriſti gloriam & majeſtatem,& quid ipſi amiſerint. Quod autem dicitur Chriſtus videndus in forma crucifixi,ſi intelligatur quoad corporis figuram,& ſitum,fictitium eſt, & ſine fundamento:ſi autem intelligatur, quod videbunt in eo inſignia crucifixionis,veriſſimum quidem eſt juxta illud Zach.12. *Aſpicient ad me, quem confixerunt*, quod de hoc myſterio exponit Joan.c.19. & ſignificatur Apoc. 1.*Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*; ut notat Ignat. ep.10. ad Smyrnenſes,& Cypri.ſer. de aſcen. & Chryſ.hom. de cruce & latrone,& hom.49. Imperf. in Matth. & Hier. ep. 1. ad Heliodor.& alii in ſuperioribus allati. Non repugnat autem,videre hoc modo Chriſtũ crucifixum,& videre illũ in majeſtate ſua,quia illa inſignia paſſionis in ejus corpore glorioſo manent cum ſumma gloria,& decore.

Opera omnia in judicio examinabuntur.

Secundo ſupponendum eſt,in illo judicio manifeſtanda eſſe judicandorum opera tam bona,quam mala, quod ſpectat ad cognitionem, & probationem cauſæ, de qua ferendum eſt judicium.Quæ veritas ſic abſolute propoſita,de fide eſt,ut conſtat ex locis ſupra tractatis, Matth. 25.2.ad Cor.5.& aliis. Duo autem ſunt potiſſima teſtimonia,in quibus hic actus Divini judicii ſpecialius deſcribitur.Primum eſt Daniel.7.*Judicium ſedit, & libri aperti ſunt*.Secundum eſt Apoc.20.*Et vidi mortuos magnos,& puſillos ſtantes in conſpectu throni,& libri aperti ſunt,& alius liber apertus eſt,qui eſt vitæ, & judicati ſunt mortui ex iis,quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorũ*. In quibus locis quamvis Sancti variis modis explicent librorum metaphoram, tamen omnes intelligunt (quod Joannes ſatis explicuit) ea librorum apertione ſignificatam eſſe operum omnium manifeſtationem. Aug.ergo 20.de Civit.c.14.& 15.per libros,qui aperti ſunt,intelligit Sanctos,in quorum mentibus, & cordibus Divina voluntas,& lex veluti clara,& expreſſa cognoſci poteſt: per librum autem vitæ intelligit vim Divinam,qua unicuique præſens fiet, quidquid in vita male aut bene geſſit. Cum enim ad judicium operum neceſſaria ſit cognitio legis ſeu juris, facti ſeu operis, plures etiam libri videntur eſſe neceſſarii. Alii,in quibus præcepta ſcripta ſint;alii,in quibus ipſorum operum hiſtoria ſit conſcripta: priores ergo libros intelligit Aug. eſſe corda Sanctorum,Divinum jus ac Divinam voluntatem exprimentia;alterum autem librũ vitæ intelligit eſſe memoriam factorum omnium,quæ virtute Divina in omnibus hominib. judicandis fiet.

Quid ſit aperiri libros in die judicii.

Et eandem fere expoſitionẽ ſequens Richard. Victorin.in dicto lib.de poteſtate judic.intelligit,priores libros non eſſe quoslibet Sanctos, ſed ſolos inſignes ac perfectos viros, in quibus Divina lex,ac voluntas tanquam in ſpeculo relucet. A qua interpretatione non abhorret Theodo.Daniel7.nec Anſelmus in Elucidario.Quia addit,librum vitæ eſſe vitam Jeſu,quæ omnibus debet eſſe norma vivendi,& intelligi poteſt quaſi lex,per quam omnes ſunt judicandi. Beda vero per libros apertos intelligit ſcripturas,in quibus præcepta Divina continentur,quæ omnia probabiliter excogitata ſunt.Vera tamen interpretatio, & maxime literalis eſſe videtur, plures libros, qui aperiendi ſunt,eſſe omnium hominum & Angelorum conſcientias,in quibus tam jura,quam facta conſcripta reperientur, juxta illud Iſai.51.*Lex mea in corde eorum*; & Pſal. 36.*Lex Dei ejus in corde ipſius*;& illud Jerem. 17. *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtilo ferreo in ungue adamantino exaratum ſuper latitudinẽ cordis eorum*.Igitur ex iis, quæ in cõſcientiis ſcripta fuerint,ſinguli judicandi ſunt. Unde Paul.ad Rom.2.*Theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei*;& infra: *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis,teſtimoniũ reddente illis conſcientia ipſorum,& inter ſe invicem cogitationũ accuſantium,aut etiam defendentium in die,cum judicabit Deus occulta hominũ*.Recte ergo per libros, qui aperiendi ſunt,ex quibus judicandi ſunt mortui, conſcientias, ſeu memorias ſingulorum interpretamur cum Hieron. & Theodor.Dan.7.Per librum autem vitæ, recte etiam intelligunt Hieron.& Aug.dicto l.20.c. 13. librum illũ viventium,ſeu Divinam mentem, in qua prædiſtinati omnes conſcripti ſunt. Hic enim eſt frequentior uſus hujus vocis in ſcriptura,ut latius tradit D.Th.1.p.q.24. & præſertim apud Jo.in Apoc.c.13. *Adoraverunt eam omnes,qui habitant terram,quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ*;& eodem c. 20. *Qui non eſt inventus in libro vitæ ſcriptus,miſſus eſt in ſtagnum ignis*.Idem fere habetur c.21.& 22. Unde in aliis libris dicuntur eſſe conſcripta omnia opera,in hoc vero libro vitæ præcipue dicuntur ſcripta nomina,ſeu perſonæ. Nam ſicut in militia,alius eſt liber,in quo ſcribuntur delecti milites,alii vero,in quibus deſcribuntur vel leges, vel facta militũ; ita in præſenti,præter eos libros,in quibus ſcribuntur facta hominum,eſt liber vitæ in Deo, in quo deſcribuntur,qui ad vitam æternam ſunt electi, qui in die judicii aperiendus eſt:quoniam perſpectis omnium conſcientiis,& operibus ſtatim conſtabit,qui ſint de numero prędeſtinatorum,qui vero non,& omnibus notum fiet,quomodo Deus,& ſumma miſericordia eos elegerit, & admirabili providentia per conſentanea media ad fidem perduxerit,& non minori juſtitia eis præmium reddat.

Objectio.

Dices:Cur nõ ſit mentio alterius libri,in quo ſcripti ſint reprobi,qui dici poterit liber mortis. Reſpondent Aug. & D.Th.eos,qui repudiantur,& rejiciuntur, non ſolere ſingulariter in libro deſcribi. Hieron. autem ſentit dari librum mortis,non quidem in mente Dei,ſed dæmonis: quia licet Deus ſcientiam habeat omnium reproborum, tamen non per ſe,& quaſi ex voluntate, & intentione

ſua

Solutio. tione ſua illos deſcripſit in mente ſua, ſed ſolum quia ipſi futuri erant tales, ideo eos præſcivit, quod Auguſt. & Th. intendunt. At vero dæmon ſuum librum habet, in quo reprobos, & eorum opera ſcribit, quem ipſe quidem in die judicii proferet, ut ſui imitatores accuſet. Tamen quia Deus per illum librum non judicabit, ſed per ſingulorum conſcientias, & ſuam ſcientiam, ideo de illo libro nō fit mentio in ſcriptura. Ex iis ergo ſatis conſtat, omnium opera manifeſtanda eſſe in die judicii, ſub quibus facta & dicta, & occultiſſimæ cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conſcientiis ſcribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, vel ſupplicium reſpondebit.

Liber mortis an detur.

Duo autem circa hoc inquiri poſſunt. Primum, an omnia, & ſigula opera omnium hominum, & Angelorum fient nota omnibus aliis, an vero tantum ſingulis manifeſtanda ſint, quæ ſunt unicuique propria. Nam de hoc ſecundo nullum eſt dubium inter Theologos. Tum propter adducta teſtimonia ſcripturæ, tum etiam, quia hoc ſpectat ad æquitatem divini judicii, ut uniuſcujuſque cauſa legitimo teſtimonio comprobetur, quale erit in ſingulis teſtimonium propriæ conſcientiæ, ut ex Paulo adductum eſt. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non exiſtimant, illud eſſe neceſſarium ad æquitatem divinæ juſtitiæ. In quam ſententiam videntur inclinare Paludan. in 4. diſt. 47. q. 1. a. 2. & Durand. q. 2. Multo autem verior eſt contraria ſententia, quam tenet D. Th. d. 43. q. 1. a. 5. quæ 3. & Bonav. ibidem a. 3. & Richard. a. 7. & d. 47. a. 1. q. 3. & Soto q. 2. a. 3. Atque ad id perſuadendū afferri poſſunt, preter ea, quæ hic diximus, permulta alia, quæ Sect. 5. & 7. adducta ſunt. Ratio eſt, quia non haberet illud judicium perfectā rationem generalis judicii, ac fere ſupervacaneum eſſet, ſi omnium cauſæ non eſſent in publicum proferendæ, & ſententia, ac ratio ejus omnibus manifeſtanda.

Quomodo omnes omnium conſcientias cognoſcent in judicio qui aderunt.

Hinc oritur ſecundum dubium, quomodo hæc cognitio ſeu manifeſtatio facienda ſit. In quo multa includuntur, ſcilicet an facienda ſit per mentalem tantum manifeſtationem, an per vocalem. Item an ſit in momento, vel in tempore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa ſcribunt, ſed ut recte dixit Magiſter, cum de hac re nihil per ſcripturam, neque per Eccleſiam ſit nobis revelatum, nihil poteſt certo fundamento affirmari, cum Deus illis, & aliis modis, prout ſibi placuerit, hoc facere poſſit. Tamen conjecturis utendo veriſimile eſt, quod omnes Theologi docent, hujuſmodi cauſæ manifeſtationem non eſſe totam vocibus ſenſibilibus exprimendam, eſſet enim res valde moroſa, & non neceſſaria, ut optime Aug. lib. 20. de Civit. c. 14. & clarius in 16. Secundo credibile eſt, non eſſe futuram in unico inſtanti, quia non poſſent homines, præcipue reprobi tam multa ſimul diſtincte, & perfecte cognoſcere, ſine ingenti miraculo non neceſſario. Item non oportet, ut tam celebris actio uno temporis inſtanti tranſigatur: fiet ergo in mora aliqua, per ſucceſſivam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tertio non eſt improbabile, aliqua peccata hominum eſſe voce ſenſibili redarguenda, & ſimiliter aliqua bona opera laudanda. Quia cum illud judicium futurum ſit ſenſibile, & inter homines, qui ſeſe mutuo ſenſibiliter conſpicient, ut ſupra diximus, videtur etiam conveniens, ut aliqua ratione fiat loquutione ſenſibili, qui modus eſt hominibus maxime accommodatus, & ad majorem honorem bonorum, iniquorum vero confuſionem pertinens. Hinc Richar. diſt. 47. ar. 1. q. 3. credit, hanc vocalem manifeſtationem maxime eſſe futuram de operibus miſericordię, & de peccatis eis oppoſitis, propter ea, quę de forma judicii Matth. 25. narrantur. Quod eſt incertum, quia non conſtat, ea omnia, quæ Chriſtus ibi dixit, ſenſibili voce eſſe tranſigenda, & quia ſupra cum Auguſt. diximus, ea, quæ de operibus miſericordiæ ibi dicuntur, tantum eſſe velut indicium quoddam judicii de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Sotus diſt. 47. q. 1. a. 3. putat hanc vocalem redargutionem, ſeu reprehenſionem ſpecialiter futuram reſpectu fidelium, & ſignificat, hoc modo eſſe interpretandam ſententiam Gregor. quod in judicio erit diſceptatio ſenſibilis cum fidelibus peccatoribus, non vero cum infidelibus. Quod non ſolum eſt incertum, ſed valde etiam voluntarium. Tum quia non habet fundamentum in ſcriptura: tum etiam quia maxime videntur reprehendendi infideles, præſertim Judæi, quia, ut Beda ſignificat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maxime oſtendet Chriſtus ſua vulnera, ut videant, quē pupugerunt, & confundantur. Item, quia ſi diſceptatio ſenſibilis tantum eſt futura cum fidelibus peccatoribus per modum accuſationis, excuſationis, & redarguitionis: ergo pari ratione diſceptatio ſenſibilis, quæ per modum laudis fiet cum juſtis, non fiet cum inſignioribus, ſed tantum cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum dicuntur judicandi judicio diſcuſſionis: hoc autem videtur incredibile. Nam quo fuerint homines ſanctiores, eo magis laudabuntur mentali, ac ſenſibili voce & lingua. Igitur nihil cenſeo poſse hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque veriſimilius eſse, ſi quid agendum eſt voce ſenſibili, id non eſse futurum reſpectu ſingularum perſonarum, ſed in communi, vel reſpectu omnium, qui futuri ſunt ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vel ſecundum aliquos generales ordines, aut vitiorum, vel virtutum genera, ut verbi gratia commendando prius miſericordes, deinde Virgines, poſtea Martyres, & ſic de vitiis contrariis, ſimili proportione. Unde ſit tandem incertum etiam eſse, an illa excuſatio iniquorum, & demiſſio bonorum, quæ Matt. 25. inſinuatur, futura ſit ſenſibilis, vel tantum mentalis: & ſane probabilius eſt fore mentalem, ut Sotus ſupra ſentit q. 2. a. 4. & colligit ex teſtimonio Pauli ad Rom. 2. ſupra cit. & ex illo Sap. 4. *Dirumpet illos inflatos ſine voce.* Et videtur colligi ex dictis, nam ſi ſenſibilis reprehenſio non eſt futura cum ſingulis perſonis, ſed generatim, non videtur habere locum excuſatio vocalis, niſi fingamus, vel maximam confuſionem multorum ſimul vociferantium, ac ſe excuſantium, vel aliquem loco omniū eſse locuturum; ſed credibilius certe eſt, fore ut omnes iniqui tanto ſint eo die ſtupore, ac terrore affecti, ut nec reſpondere, nec mutire audeant. De ſanctis vero manifeſtum eſſe videtur, non poſſe, ut ſonant, intelligi ea verba, quæ eis tribuuntur Mat. 25. *Quando te vidimus eſurientem, &c.* quia neq; ipſi ignorabunt, neque interrogabunt aut interpellabunt Chriſtum loquentem. Ergo illo dicendi modo ſolum voluit indicare Chriſtus ſubmiſſionem, & gratitudinem Juſtorum, qui omnem ſuam gloriam, & honorem, non tam ſuis operibus, quam Divinæ largitati, & gratiæ attribuent.

Operum vocalis manifeſtatio in die judicii futura.

SECTIO X.

Quomodo ſit proferenda ſententia, & judicium abſolvendum.

PRimum, examinata, comprobata, atq; concluſa uniuſcujuſque cauſa, ſententiam eſſe proferendam, tam eſt certum, quam quod ſit futurum ſingularum perſonarum judicium. Quia judicium per ſententiam conſummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. poſtquam dictum eſt: *Aperti ſunt libri*, ſubjungitur, *& judicati ſunt mortui, ex iis quæ ſcripta ſunt in libris ſecundum opera ipſorum.* Poſt manifeſtationem ergo cauſæ, adhuc ſupereſt judiciū, quod non niſi in ſententia conſiſtere poteſt.

Dubitari vero in primis poteſt, an omnes mali unica generali ſententia judicandi ſint, & ſimiliter omnes boni, an vero de ſingulis proprię ſententiæ proferendę ſint. Mat. enim 25. ſignificatur priori modo proferendam eſſe ſententiam. Nam generatim reprobis dicitur: *Ite maledicti, &c.* electis autem, *Venite Benedicti Patris mei, &c.* In contrarium vero eſt, quia non omnes ſunt eadem pœna afficiendi, aut remunerandi eodem præmio, ſed unuſquiſque pro ſuorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de ſingulis eſſe propriam & particularem ſententiam ferendam, uniuſcujuſque meritis accommodatam, quod iis verbis eleganter docuit Greg. Nyſſ. orat. in illud: *Quod uni ex iis minimis feciſtis, mihi feciſtis. Adhuc verſor circa ſpectaculum terribilis adventus Regis, quem deſcribit nobis Evangelium: etiam nunc animus, terrore eorum, quæ dicta ſunt, defixus pavore, atq; formidine torpet, veluti cernens quodammodo tum ipſum cœlorum Regem in ſolio glorioſo terribiliter præſidentem: tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem undiq; circumſtantes, atq; ipſum magnum ac terribilē Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam deſpicientem, & omne genus hominum, qui ex quo homines nati ſunt*

De ſingulis eſt ſententia diſtincte proferenda.

ſunt uſque ad illam terribilem apparitionem invenientur, ad ſe ſe cogentē, & pro merito ac dignitate anteactæ vitæ, unicuiq; ſententiam accommodantem. Etenim cum ſententia nihil aliud ſit, quam practicum judicium habens adjunctum imperium, ſeu voluntatem retribuendi unicuiq; juxta opera ſua, neceſſe eſt, ut pro diverſitate meritorum & retributionis, ſententia varietur. Veriſimile autem eſt, poſtquam de ſingulis in ſpecie judicatū fuerit, ad conſummandum, & abſolvendum judicium proferendas eſſe illas duas generales ſententias, quarum una reprobis, altera electis communis eſt. Nam quia omnes, qui in uno, vel altero ordine continentur in ſtatu, & perpetua vivendi ratione conveniunt, inter ſe vero ipſi duo ordines nihil commune habent, quod ad retributionem pertineat, ideo Chriſtus non proferet unam ſententiam utrique ordini communem, ſed ſingulis ordinibus ſingulas. Unde quia omnes electi perpetua charitate illi conjungentur, idcirco proferendo ſententiam eos ad ſe vocat, dicens: *Venite benedicti Patris mei*, quos merito hoc nomine appellat, quia divina benedictio, quę æternam electionem, & omnem gratiam complectitur, potiſſima fons eſt, & origo, quæ ad illum felicem ſtatum eos perducet. Dicet autem illis: *Poſſidete regnum*, quia revera omnes cum ipſo regnabunt in ſæcula ſæculorum, ut dicitur Apoc. 22. Dicuntur autem tunc Sancti percipere regnum, quamvis jam corpore, & animo beati ſint, vel juxta phraſim Scripturæ, quia tunc manifeſtabitur eorum gloria & regnum, omnibus Angelis, & hominibus, juxta illud Sap. 5 *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore, ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt.* Vel, quia tunc novo modo & novo honore, corpore & animo accipient poſſeſſionem regni. At vero, quia reprobi omnes perpetuo erunt deſpecti, ac ſeparati a Deo, ideo illis dicet, *Ite maledicti*, quo verbo pœna damni, quæ maxima eſt, ſignificatur. Non vocat autem eos maledictos a Patre, quia perditio eorum non ex Deo, ſed ex ipſis erit. Deinde ſubjungit pœnam ſenſus, *in ignem æternum.* Ex quo intelligimus, ſub hac ſententia non comprehendi parvulos, qui cum ſolo originali ex hac vita diſceſſerunt, ii enim non ibunt in ignē æternum. Quod etiam conſtare poteſt ex ratione, quam Chriſtus reddidit proferens hanc ſententiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam confirmat, quia cum ii parvuli habituri ſint ſtatum valde diverſum a cæteris reprobis, non oportuit eadem ſententia damnationis cum eis involvi, indicabuntur ergo propria ſententia generali reſpectu omnium illorum, quia omnes in eo ſtatu æquales ſunt, ab aliis autem diverſa.

In univerſali judicio juſtitia ſervabitur ſine miſericordia.

Secundo intelligitur ex dictis, eo die eſſe a Chriſto proferendam ſententiam ſervata in omnibus exacta juſtitiæ ratione, ita ut nullus ſit futurus locus interceſſioni, nullumq; miſericordiæ perfugium: *Zelus*, enim, *& furor viri* (id eſt Chriſti judicis) *non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cujuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* Tunc enim adimplebitur illud Jerem. *Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes, qui do unicuiq; juxta viā ſuā, & juxta fructum adinventionū ſuarū*, tempus enim hujus vitæ conceſſū eſt ad veniā, & miſericordiā obtinendā, poſtquā vero ad judiciū perventū fuerit, ſolius juſtitię diſtributivæ, & vindicativæ legibus agendum erit, de qua re legi poteſt Aug. ſer. 67. de temp. & l. de decem chordis, c. 1. & 2. & aliis locis ſupra citatis. Greg. hom. 1. & 12. in Evang. Proſper l. 3. de vita contempl. c. 12. Bern. ſer. 55. in Cant.

An ſententia proferenda ſit voce ſenſibili.

Tertio intelligitur ex dictis, an ſententia proferenda ſit voce ſenſibili, vel tantū mentali. Veriſimile eſt enim privatas, ac ſingulares ſententias mentaliter eſſe ferendas, quia cum omnibus ſigillatim loqui voce ſenſibili valde moroſum eſſet, & diuturnum tempus requireret: ita tamen hoc eſt intelligendum, ut hujuſmodi ſententiæ non tantum ab eis, ad quos pertinebunt, ſed ab omnibus, qui judicio aderunt, cognoſcantur, ſicut de operibus diximus, utrobiq; enim eadem ratio eſt. Imo tota ratio ob quam opera omnibus manifeſtabuntur, erit, ut ſententiæ æquitas ac juſtitia omnibus patere poſſit. Et ita ſentiunt Patres ſupra citati. At vero ſententiæ illæ generales, ut credi poteſt, voce ſenſibili proferentur, quod ſentit Anſelm. in Elucid. & Abulenſ. Matt. 25. q. 333. & frequentius Scholaſ. d. 47. propter rationes tractatas præcedenti ſect. quia cum judicium ſit ſenſibile, & a judice humano, & viſibili, decet, ut etiam ſententia proferatur aliquo modo ſenſibili: ergo ſaltem proferetur hoc modo quoad generales ſententias.

Ultimo colligi poteſt ex dictis, finita ſententia abſolvendum ac diſſolvendum eſſe judicium. Tum quia nihil jam ibi ſupereſt agendum, cum ſententia ſit veluti ultima forma judicii: tum etiam quia cum ſententia Chriſti ſit efficax ſtatim ſine mora executioni mandabitur, & ideo per modum efficacis imperii ab ipſo profertur: *Ite maledicti*, & *Venite benedicti.* Statim ergo aperietur terra, ut damnatos devoret, & ipſi ire incipient in ignem æternum. Beati vero cum Chriſto recipientur in cœlum. Quanto autem tempore duraturum ſit judicium hoc incertū eſſe docet Aug. l. 20. de Civit. c. 1. Nam licet communiter appelletur dies judicii: non tamen ibi dies ſumitur proprie pro naturali die, ſed pro toto tempore, quo fiet judicium: eſt autem veriſimile, nec duraturum tantum per inſtans, ut ſupra dictum eſt, nec magna temporis mora, quia non erit Chriſto neceſſaria ad convincendas ſingulorum conſcientias, & ſententiam proferendam. Quod etiam inſinuatur verbis illis Chriſti: *Sicut exit fulgur ab Oriente, & paret uſque in Occidentem, ſic erit adventus filii hominis.* Hac enim ſimilitudine declaratur, breve futurum tempus, quo durabit Chriſti præſentia in hoc inferiori mundo in ſecundo advētu ſuo. Quod etiam ſignificatur in illo Malach. 3. *Ero teſtis velox maledicis, adulteris, &c.* ut perpendit Aug. 20. de Civ. c. 26. & ita etiam ſentiunt Scholaſtici frequentius dicta d. 47.

DISPUTATIO LVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu Chriſti, & totius univerſi poſt peractū judicium.

EXplicatis omnibus, quę de ſecundo Chriſti adventu, ac generali judicio neceſſaria judicavimus, ut huic tandem operi finem imponamus, reliquum eſt, ut de ſtatu Chriſti Domini poſt judicium diſſeramus: nihil enim aliud tam de mortali, quam de æterna ac Beata Chriſti Domini vita conſiderandum ſupereſt. Quia vero ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, & quia caput, ac totum corpus ſtatum ejſdem rationis, atq; idem regnum poſſidebunt, ideo ſimul ſtatum Beatorum omnium, qui cum Chriſto regnabunt, explicabimus. Ac deniq; quia totus hic mundus renovandus eſt, ut ſit ampliſſimum, atq; ornatiſſimum Chriſti, Beatorumq; domicilium, idcirco ab hac mundi renovatione diſputationem exordiemur, ut tandem in æternæ felicitatis conſideratione finiatur.

SECTIO I.

Utrum poſt reditum Chriſti in cœlum, ſtatim mundus renovandus ſit.

Chriſtus poſt judicium iterum cum beatis aſcendet.

PRincipio ſtatuendum eſt (quod in quæſtionis titulo ſupponitur) finito judicio, Chriſtum cum omnibus electis eadem, vel ſi fieri poteſt, majori gloria, & triumpho rediturum in cœlum, unde ad judicandum deſcenderat. Hoc de fide certum eſſe videtur, quia ſecundum fidem propria ſedes, & locus beatorum corporum eſt ſupremum cœlum, ut ſupra diximus de aſcenſione Chriſti agentes, & late diſputat Aug. l. 13. & 22. de Civ. per plura capita: cum ergo Chriſtus inde deſcenderit ad judiciū peragendum, illo finito illuc rediturus eſt, ut ibi perpetuo cum ſuis electis regnet juxta illud Paul. 1. ad Theſſ. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus*; & hoc ſignificavit ipſe Chriſtus illis verbis: *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum.* Nam in illo verbo, *Venite*, ſuū reditum in cęlum indicat, clarius vero in verbis illis Mat. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente & paret uſque in Occidentē: ita erit & adventus filii hominis, ubicunq; fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ.* Ex quo aliqui colligunt, Chriſtum venturum ad judicium ex Oriente, rediturum autem verſus Occidentem. Ita ſignificat Damaſcenus l. 4. de fid. c. 13. ubi hanc cauſam inter alias reddit illius antiquæ conſuetudinis & traditionis, fundendi preces verſus Orientē, cujus meminit etiā Aug. l. 2. de ſer. Domini in monte c. 9. & Juſtin. q. 118. ad Gentes Baſil. l. de ſpi-

Conſuetudo orandi verſus Orientē.

ſpiritu ſ.c.27.Epiph.hær.19. *Quocirca*, inquit Damaſcenus, *ejus adventum operientes ad Orientem adoramus.* Sed ſive rediturus ſit verſus Occidentem, ſive eadē via)qua venerat,certū eſt tamen,non permanſurū in terra,ſed aſcenſurum in civitatē ſanctā Jeruſalē, cujus felicitatem deſcribit Joan.Apoc.21.& 22.concludens: *Ecce venio cito,& merces mea mecum eſt, reddere unicuiq; ſecundum opera ſua. Beati,qui lavant ſtolas ſuas, ut ſit poteſtas eorū in ligno vitæ,& per portas intrēt in civitatē.*

Reproborum ad inferos deſcenſus qualis. Secundo hinc fit,eadem certitudine ſentiendum eſſe, finito judicio,reprobos deſcenſuros in infernum, juxta illud: *Ite in ignem æternum*,quod expreſſe traditur Apo. 20. *Infernus,& mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis.* Unde probabiliter colligitur,ad vocem, & imperium Chriſti aperiendum eſſe magnum terræ hiatum, ut corpora damnatorum deſcendant.Cum enim illa corpora ſubtilitatis dote non ſint affecta,non poſſunt terræ corpus penetrare,neq; oportet hoc miraculum tunc fieri, facilius enim eſt,terram aperiri ad devoranda illa,maxime cum hiatus ille terræ deſervire poſſit ad perfectā mundi purgationem,& renovationem,ut poſtea dicemus.Quin potius,ut hoc obiter dicamus,multi exiſtimant illum hiatum terræ perpetuo permanſurum oculis pervium, ut poſſint Beati oculis etiā corporeis pœnas damnatorum intueri,nam ut Lactantius ait l.7.c.26. *Omnis turba impiorum pro ſuis facinoribus in conſpectu Angelorum,atq; Juſtorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atq;idem docet Greg.ho.40.in Evang.& Anſel.in Elucid.& Mag. cum Theologis in 4.d.50.Qui tamen non declarant, illam viſionem futuram eſſe corporalem,neq; ad ſtatum, & perfectionemBeatorum neceſſaria videtur.Multoque minus neceſſarium,ac decens videtur,ut hiatus ille perpetuo in terra duret, qui & præternaturalis eſt ipſi elemento,& ad Univerſi pulchritudinē, vel ad gloriā Beatorum nihil conferre poteſt: & alioqui ad damnatorum hominū pęnas ſpectat,ut lumen cęli videre non poſſint. Advertendum autē eſt,hoc,quod dicimus,ſolū eſſe certū de dęmonibus,ac de hominibus,qui propter peccata propria damnantur:nam de parvulis incertum eſt, quē locū ſint habituri,ſuppoſito,ut magis pie,ac probabiliter creditur,non eſſe igne inferni cruciandos;de qua re alibi dicemus, quoniā ad præſentem diſputationē non ſpectat.

Tertio dicendum eſt,poſt reditum Chriſti in cœlum, mundum eſſe renovandum.In qua aſſertione duo continentur,primum eſt,in fine mundi,& tempore ultimi judicii futuram eſſe ſingularem mundi renovationem, & quaſi alteram recreationem.Hoc ſæpe eſt in Scriptura promiſſum,Iſai.65. *Ecce ego creo cœlos novos,& terrā novā,& non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor. Sed gaudebitis, & exultabitis in ſempiternum in iis,quæ ego creo:* & c.66. *Sicut cœli novi,& terra nova, quæ ego facio ſtare coram me, dicit Dominus,ſic ſtabit ſemen veſtrum,& nomen veſtrum:* & Apoc.21. *Vidi cœlum novum,& terram novam,primum enim cœlum, & prima terra abiit.* Quæ loca intelligenda eſſe de corporibus cęli,& terræ,& de ſenſibili, ac materiali eorum alteratione,& innovatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes,& ſatis explicuit Petrus 2. ep.c.3. ubi cum dixiſſet,hæc omnia eſſe diſſolvenda concludit: *Novos vero cœlos,& novam terram ſecundum promiſſa ipſius expectamus, in quibus juſtitia habitat.* Ratio vero hujus innovationis in promptu eſt. Quia mundus eſt propter homines,& præſertim propter electos, juxta illud Pauli 1.ad Cor.3. *Omnia veſtra ſunt,vos autē Chriſti:* cum ergo ſtatus electorum hominum adeo ſit innovandus,ac perficiendus,decet, ut totus hic mundus innovetur, ac perficiatur modo conſentaneo hujuſmodi ſtatui Sanctorum hominum. Item quia nunc mundus habet ſtatum generationibus,& corruptionibus accommodatum; ſed poſt judicium ceſſabit generationum ac corruptionum perpetua ſucceſſio;ergo oportet, ut ſtatus etiam mundi innovetur, & ſtatum recipiat immortali vitæ proportionatum. Et hoc eſt, quod Paulus ajebat ad Rom.8. *Expectatio creaturæ revelationem FiliorumDei expectat:vanitati enim* (id eſt perpetuæ mutationi, ac ſucceſſioni) *ſubjecta eſt non volens,ſed propter eum, qui ſubjecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis,in libertatem gloriæ Filiorū Dei:* & ideo ſubdit: *Quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit.* Per hanc metaphoram explicans imperfectionem præſentis ſtatus totius mundi,ſub quo dicitur ingemiſcere creatura,& parturire expectando, & quaſi appetendo perfectionem,atq;innovationem ſuam.

Curmundus poſt judicium renovandus.

Poſterior pars propoſitæ aſſertionis erat, hanc innovationem futuram peracto judicio,& poſt reditumChriſti in cœlum,quæ non eſt certa. Aliqui enim Theologi vel omnino, vel magna ex parte ponunt,hanc renovationem futuram ante judicium,ut conſtare poteſt ex iis, quæ tradidimus Diſp.precedenti, ſect.1. & amplius patebit ex iis,quæ ſequentibus ſectionibus dicemus,ubi & auctores inſinuabimus,& varias ſententias, ac rationes pertractabimus,quod hic commode præſtari non poteſt. Nunc breviter probatur primo noſtra ſententia exPaul. 1.ad Cor.15.dicente: *Deinde finis,cum tradiderit regnū Deo,& patri,cum evacuaverit omnem principatum, & poteſtatem & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos ejus ſub pedibus ejus.* Ex quibus verbis,ac vero eorum ſenſu hæc rerū ſeries, & ordo colligitur.Primum,Chriſtum regnaturum eſſe,regendo, & gubernando Eccleſiam,electos, & amicos ſuos congregando,hoſtes autem debellando,donec illos ſibi perfecte ſubjiciat, juxta illud Pſ.109. *Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedū tuorum*, & ad Hebr. 10. *De cætero expectans donec ponantur inimici ejus ſcabellum pedum ejus.* Quod fit in toto Eccleſiæ militantis progreſſu,conſummabitur autem in die judicii, quando Chriſto flectetur omne genu, & tunc abolebit *omnem principatum poteſtatem,ac virtutem.* Quæ verba de dæmonibus multi interpretantur,in quibus horum ordinū diſtinctio permanſit.Unde ad Eph.6. dicit Paulus *nobis eſſe colluctationem adverſus principes,& poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum:* qui nunc non ſunt aboliti prorſus,permittitur autem eis nonnulla poteſtas uſque ad diem judicii,& tunc ceſſabit, & poteſtati Chriſti omnino ſubjicientur,ut recte exponit Chryſoſt. hom.39 in 1 ad Cor.quē Oecumen.& Theoph. ſequuntur,& in eadem ſententia eſt Theodoretus. Poſtquam autem in die judicii omnia Chriſto fuerint ſubjecta,tunc in cœlum cum ſuis rediens tradet regnum Deo,& Patri, non ſe regno ſpolians,ſed totum illud offerens,ac repræſentans Patri in illius honorem,& gloriam, oſtendens, ipſum eſſe (ut ait Ambroſ.) ex quo omnis paternitas in cœlo,& in terra nominatur, & perducens totum ſuum regnum ad eum ſtatum,in quo clara Patris viſione fruatur,& ſumma rectitudine voluntatis & charitatis in illum tendat,eiq;deſerviat. *Deinde autē finis*,id eſt, conſummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionem mundi pertinentium, ut ſignificavit Anſelmus,ſeu ceſſatio temporis,& generationum omnium ac corruptionum,tunc enim dici ſimpliciter poteſt futurus univerſi finis,ſeu conſummatio ſæculi,ut appellatur Mat.24.& 28. Secundo probatur dicta ſententia teſtimonio Aug.20.de Civit.c.4. *Peracto*,inquit, *judicio,tunc eſſe deſinet hoc cœlum,& hæc terra, quando incipiet eſſe cœlum novum,& terra nova*;& in hunc modum exponit illud Apoc.20. *Vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum,a cujus conſpectu fugit cœlum,& terra*, & notat,non dixiſſe Joannem, & ab ejus facie fugit cœlum,& terra,quoniam nondum factum eſt,antequam eſſet de vivis,& mortuis judicatum, ſed dixit,a cujus facie fugit,ut indicaret,quod poſtea futurum eſt. Quam Auguſtini ſententiam ſequitur Julian. l.3. Progn. c.47. & 48.& Anſelmus in Elucid. Tertio tandem probari poteſt ratione ſupra tacta præcedenti diſp.ſect.1.Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expellantur, non erit commodum tempus purgandi,ac renovandi illum,quoniam per eorum præſentiam quodammodo contaminatur,nec etiam expediebat, damnatos frui,vel ad modicum tempus luce,& pulchritudine hujus mundi innovati,& ad quendam gloriæ ſtatum perducti. Quæ rationes ex iis,quæ dicemus in ſequentibus ſectionibus, amplius confirmabuntur,& expedientur difficultates, quæ hoc loco poſſunt occurrere.

Probatio ex ſcriptura.

Probatur ex Patribus.

Probatur ratione.

SECTIO II.

Qualis futura ſit hæc mundi renovatio.

Vt redigendus ſit in nihilū mundus.

NOn defuere authores Catholici, qui exiſtimarent hanc mundi innovationem futuram eſſe ſubſtan-

tialem,ut ita dicam,ita ut omnia ſimplicia corpora tam cęleſtia, quam terreſtria ſubſtantialiter ſint annihilanda, vel ſaltem corrumpenda,& nova alia creanda, vel generanda alterius ſubſtantiæ,ac naturæ.Ita ſentiunt ex recentioribus ſcriptoribus Ambroſ. Catharin. in commentariis ſuper ad Hebræos 1.& 2. Petr. 3. & Hieronymus Magius lib.2.de exuſtione mundi c. 6. & 7. multa diſputat in hujus ſententiæ confirmationem.Et Franciſcus Valleſius lib.de Sacra Philoſ.c.89.Ex antiquis vero Patribus favere videtur huic ſententiæ Hilarius in id Pſ.118.*In æternum Domine Verbum tuum permanet in cœlo*;ubi dicit,non eſſe legendum *in æternum*, ſed in ſæculum,quia poſt hoc ſæculum cęlum, & terra tranſitura ſunt,ut ſit cęlum novum,& terra nova. Præterea Chryſoſtomus hom.14.in ad Roman.circa illa verba: *Vanitati creatura ſubjecta eſt*,per vanitatem, corruptionem explicat,dicens propter peccatum hominis, & univerſum totum,& cęlum ipſum factum eſſe corruptibile, ac tandem eſſe corrumpendum:non ita ut in nihilum tranſeat,ſed ut in aliud incorruptibile tranſmutetur.Eadem repetit homil.10.ad Populum.Et eum imitantur Theodoret & OEcumen.ad Rom.8. ubi Thodor. ita explicat hanc ſententiam,non quod cęlum prius fuerit creatum incorruptibile,ſed quod Deus prævidendo futurum peccatum hominis, illud corruptibile creaverit, quia non decebat hominem vivere in ſtatu corruptionis, & tamen cęlum,quod propter hominem creabatur, eſſe incorruptibile,donec per reſurrectionem homo in ſtatum immortalitatis transferatur. Eandem ſententiam conſtanter docet Juſtinus Mart.q.93.94.& 95.& Ambroſ. l.1.Exameron.c.6.Idem ſentiunt Baſil.hom.3.Exameron.& Gregor.Nyſſen.lib.de creat. hom. c.24. denique legimus in l.2.& 3.recognit.Clementis, ſupremum cęlum (quod Empyreum vocamus) immutatum permanſurum,inferiores vero cęlos prorſus eſſe abolendos,& in meliores commutandos. Quam ſententiā referens Hieron.Iſai.51.& 65. dicit hanc fuiſſe antiquorum Philoſophorū opinionem omnia,ſcilicet, quę cernimus, igni aliquando eſſe peritura; & hanc opinionem philoſophorum attigit Euſeb.l.15.de præparat.Evang.c.17. ubi dicit,hoc fuiſſe dogma Stoicorum,quod Zeno,Cleantes,& Chryſippus aſtruxerunt.Fundamentum hujus ſententię ſumitur ex variis Scripturę locis,Iſa.34.*Tabeſcet omnis militia cœlorum,& complicabuntur ſicut liber cœli, & omnis militia eorum defluet,ſicut defluit folium de vinea.* Ubi per militiam cęli ſignificantur ſtellæ. Unde Hier. & Cyrillus ibi tradunt,hæc verba Iſaiæ eadem eſſe cum illis Chriſti Matth.24.*Stellæ cadent de cœlo*, quæ proprie ut ſonant eſſe intelligenda, videtur Propheta ſatis declaraſſe,ſimilitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea c.51.*Cœli* (inquit) *ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.*Ubi Aquila, & Symmachus (ut notat Hieron.) ſic verterunt, *Cœli comminuentur in nihilū, & in ſalis modū conterentur, & evaneſcent.* Ad hæc c. 65. *Ego creo cœlos novos, & terram novam,& non erunt in memoria priora*,& Apoc.21. *Vidi cœlum novum,& terram novam, primum enim cœlum & prima terra abiit,& mare jam non eſt.* Præterea Job. 14.*Homo cum dormierit,non reſurget, donec atteratur cœlum.*Eccleſ.17. *Quid lucidius ſole,& hic deficiet.* Denique Pſ.101.*Opera manuum tuarum ſunt cœli ipſi peribunt,tu autem permanebis,&c.* Et eadem verba habentur ad Hebr.1.& Matth.24.*Cœlum,& terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Denique 2.Petr.3. eſt celebris locus infra tractandus.Quæ omnia loca poſſunt proprie intelligi,& in eo nihil eſt incommodi,imo neq; aliquid contra Philoſophiam, & rationem naturalem. Nam Plato in Timæo,& plerique alii Philoſophi ſenſerunt cęlos eſſe corruptibiles,& aliquando eſſe corrumpendos.De quo multa congerit Sixtus l. 3. Bibliot. c. de ethn.rapſodia.Item cum poſt diem judicii ceſſatura ſint omnia munera, propter quæ creata ſunt ſydera, & cęleſtia corpora,ut dicitur Deut.4.quid mirum quod ſubſtantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu venamur naturam corporum,cum ergo poſt diem judicii ceſſaturus ſit motus cęleſtium corporum, inde colligere poſſumus mutandam eſſe illorum naturam. Cur enim perpetuo manebit præter naturam,ac violente illa ſubſtantia. Simile argumentum eſt, quod poſt judicium erunt cęli lucidiores,Iſa.30. habebunt ergo alias proprietates a cęlis,qui nunc ſunt: ergo & aliam ſubſtantiam.Ultimo adjicere hoc loco poſſumus carmina Sybillina,quæ Aug.refert l.8.de Civ.c.23.

Alia legi poſſunt in l.3. Carminum Sybillarum.

Tempora torpebunt vidua omnia ſemina mundi,
Aer,terra,ſalum,lux,ignis fervida,cœli
Cardo,dies,noctes,concident omnia in ignes,
Et fiet ſpecies quam deſertiſſima rerum:
Omina namque cadent lucentia ſydera cœlo.

Altera opinio.

Secunda opinio referri poteſt quorundam, qui dixerunt,hanc immutationem futuram quidem eſſe ſubſtantialem,non tamen in omnibus corporibus, ſed tantum in elementis.Ita videtur ſenſiſſe ex parte Beda,2. Pet.3. ubi dicit,ignem conflagrationis duo elementa penitus eſſe conſumpturum,ſcilicet aquam,& ignem, alia vero duo purganda eſſe,& in meliorem ſtatum reſtituenda, ſcilicet terram, & aerem, quæ intelligit ſignificari per novos cęlos & terram novam. Item tenet Gloſſa ordinaria 2.Petr.3.& quoad elementum aquæ non reputant improbabile Auguſt.20.de Civit.c.16.& Ambroſ.ſi ejus ſunt commentarii in Apoc.c.21. quia ibi de mari dixit Joann.non amplius futurum. De corporibus autem cęleſtibus ſentit Beda non eſſe ſubſtantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug.quam ſtatim afferemus, convenit.

Dico primo, per hanc mundi innovationem non eſſe aliquod ex elementis,vel ex corporibus cęleſtibus omnino annihilandum, ita ut neque ipſius ſubſtantia maneat, neque aliud ſimile, ſeu proportionale loco illius producatur. Hæc concluſio ſolum videtur eſſe certa dę fide quoad cęlum,& terram, quidquid illud ſit, quod iis vocibus in ſcriptura ſignificatur, quādo dicuntur perpetuo permanſura cęlum novum,& terra nova.Nam de aliis corporibus nihil hujuſmodi aperte ſcriptum legimus. Eſt tamen communior, ac probabilior Theologorum ſententia,permanſura quatuor elementa ſive ejuſdem formæ,& ſubſtantiæ,cujus nunc ſunt,ſive alterius, & præterea cęlum, quod ſit corpus a quatuor elementis diſtinctum,& ſublimius illis. Et probatur primo, quia nomine cęli, & terræ comprehendi ſolent in ſcriptura omnia ſimplicia corpora, ut patet ſtatim in principio Geneſis juxta probabiliorem, magiſque receptam ſententiam.Quæ docet in verbis illis: *In principio creavit Deus cœlum,& terram*, nomine *terræ*, comprehendi aquam,quia ex utraq; veluti corpus unum conficitur, per *cœlum* autem ſignificari expanſionem cæterorum corporum lucidorū,& tranſparentium: ſic ergo intelligendum erit,cum dicuntur futura cęlū novum, & terra nova. Secundo probatur, quia in ſcriptura non legimus mundum annihilandum,ſed innovandum,& a ſervitute corruptionis liberandum,ut dicitur ad Rom.8. propter quod 1.ad Cor.7.ait idem Paulus: *Præterit figura hujus mundi*,non ſubſtantia, ut notarunt Hiero. & Aug. infra citandi. Nomine autē mundi,ut dixit Tert. de velandis virgin.cap.4.*cœlum,& quæ in eo ſunt ſydera,& aſtra,& terra,& freta,& omnis cenſus elementorū ſignificantur.* Unde Paul.dicto loco adRom.8.omnē creaturā dixit liberandā a ſervitute corruptionis,ubi non de hominibus, ſed de inanimatis corporibus,quę homini ſerviunt,aperte loquitur.Ergo neceſſe eſt, ut per omnē creaturā intelligat ſaltē ſimplicia corpora, ex quibus hic mundus eſſentialiter conſtat,& in eis,quaſi in ſemine, cætera continentur,de quibus etiā recte intelligi poteſt illud Eccleſ. 3.*Cognovi,quod omnia,quæ fecit Deus,ipſa erunt in æternū.* Ergo juxta modū loquēdi Scripturæ mundus hic perpetuo duraturus eſt, ut conſtans ex omnibus ſimplicibus corporibus. Tertio de cęleſti corpore, & de terra omnes conſentiunt,quia de iis ſatis aperte ſcriptura loquitur, ut dixi.De aere vero probatur neceſſariū eſſe, eum manere,quia nō eſt futura inanis,& vacua tota hæc expanſio,quę inter terrā & cęlū interjacet: nec eſt aliud corpus accommodatius quo repleri poſſit. Rurſus de igne ſcriptura non dicit,ipſum eſſe corrumpendum: neque facile fingi poteſt,cur igne conflagrationis corrumpendus ſit, præſertim cum non ſint diverſæ naturę,ut inferius dicemus.Et accedit Philoſophica conjectura, quia ignis eſt perfectior reliquis elementis,& quodammodo magis incorruptibilis,quia eſt magis activus,& nobiliorē,ac perfectiorē locū occupat:ergo ſi cętera perſeveratura ſunt, cur nō ignis?Atq;ſimilia argumēta fieri poſſunt de aqua, tū quia licet ſcriptura de illa nihil in ſpecie affirmet: ta-

men neq; etiā negat. Verba enim illa Apoc.21. *Et mare jā non eſt*, vel exponi poſſunt cum Aug.20.de Civ. c.16. de illo mari, de quo c. 20. dictum erat: *Et dedit mare mortuos ſuos*, id eſt hoc ſæculum turbulentum, & procelloſum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates, & motum maris, ut Anſ.D.Th.& alii exponunt, ſatis ſervata verbi proprietate. Deniq; poteſt addi conjectura philoſophica, quia ſi manet unū contrariorū: ergo & reliquum: nam hoc ſpectat ad Univerſi perfectionem.

Secundo dicendum eſt, cœlum Empyreum idem omnino poſt diem judicii permanſurum Hoc a fortiori docent omnes Patres, & Doctores poſtea referendi. Neque eſt nobis modo probandum, hoc cęlum exiſtere, ſed ſupponendum ex iis, quæ traduntur in 1.p.q.66.art.2. & ex communi cōſenſu Theologorum, & aliquorum Patrum. Quo ſuppoſito probatur aſſertio, quia licet velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cœlo proprie dicto, ut ab elementis diſtinguitur, & de ſubſtantiali ejus immutatione, nihil eſt, in omnibus illis teſtimoniis, quod vel probabiliter ſuadeat hujus cęli corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa ſatis intelliguntur de cæteris cœlis: præſertim cum ſcriptura loquatur de cęlo viſibili quod homini notius eſt, & de Sole, Luna, & ſtellis, quæ in his cœlis ſunt. Præterea, quia licet de aliis cœlis utcunque probabile ſit, eſſe corrumpendos propter aliqua ſcripturarum teſtimonia, tamen de hoc cęlo non eſt id veriſimile, quia neq; Scriptura de illo hoc unquam ſignificavit, neq; eſt conſentaneum fini ejus. Creatum eſt enim non propter uſum harum rerum inferiorum, neq; propter earum generationes, & corruptiones conſervandas, ſeu ut ſit perpetua Beatorum ſedes, quam oportet eſſe ex ſe perpetuam, & æternam, ſicut eſt ipſa beatitudo. Unde hic locum non habet conjectura ſupra adducta ex Theodoreto, ſcilicet, quod dum homo eſt in ſtatu corruptionis, non expediat cęlum propter ipſum factum eſſe incorruptibile: tum quia hoc cęlum non ſolum factum eſt propter homines, ſed etiam propter Angelos, qui Deo ab initio fere mundi perfruuntur. Tum etiam, quia non eſt factum propter homines ut viatores, ſed ut beatos, qui licet non eſſent futuri ejus incolæ uſque ad Chriſti aſcenſionem: tamen ad liberalitatem, & munificentiam Dei ſpectabat, illud præparare, ac diſponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio paravit carcerem, & ignem diabolo, & ſectatoribus ejus, quomodo non magis præparavit cęleſtem domum Sanctis ſuis condignam? Unde merito hanc veritatem confirmare poſſumus illis verbis Chriſti: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi.* Nam licet intelligi poſſint de viſione beata, vel ęterna vita, tamē optime etiam intelliguntur de ipſo ſenſibili loco, in quo Sancti regnant. De quo etiam recte intelligi poteſt illud 2.ad Cor.5. *Scimus, quoniā ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.*

Ex quibus non ſolum cenſeo probari, cęlum illud nō eſſe ſubſtantialiter immutandum, ſed neq; omnino etiā accidentaliter, neque purgandum, neq; innovandum. Hæc omnia probat ratio ex fine hujus corporis deducta: ſicut enim Beatorum corpora ſtatim habent omnē perfectionem internam gloriæ, ita decet corpus illud, quod ſtatui beatitudinis dicatum eſt, ſēper habere perfectionē illi ſtatui debitam; non eſt ergo quod immutetur, vel innovetur, neque oportet ſcripturæ teſtimonia, quæ de cęlo novo loquuntur, ad illud extendere. Rurſus inductione quadam declarari poteſt, quia illud cęlum non relinquet, aut immutabit ſuum motum, nullum enim habet, ſed quietum ſemper manet, & manebit: neque indiget purgatione, cum ex ſua creatione puriſſimum ſit, & nihil coinquinatum in illud intraverit: denique cum ſit luci-diſſimum, & pulcherrimum, nulla innovatione, vel alteratione eget; ergo nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Reſpondetur incertum hoc eſſe, quia fortaſſe Angeli quamdiu fuerunt viatores, non fuerunt in cęlo empyreo, ſed in aliquo inferiori corpore, de quo alias. Deinde dicitur, quoniam peccatum angeli fuit mere ſpirituale, & independens a loco & corpore externo, ideo non contaminavit illud, quare ea ratione non indigebit purgatione.

Tertio dicendum eſt, reliqua cęleſtia corpora innovanda quidem eſſe, atque immutanda, ſecundum aliqua accidentia, permanſura vero eſſe eadem numero ſecundum ſubſtantiam. Hanc aſſertionem conſtituo ſolum ut probabiliorem, non ut certā. Prior enim ſententia, licet ab ſcholis rejecta videatur, non tamen poteſt illi aliqua probabilitas denegari, cum & in ſacra ſcriptura apparens habeat fundamentum, & propter illud a multis ex SS.Patribus approbata videatur. Et D. Aug. qui noſtram ſententiam maxime tuetur, exponens illa verba Pſ.101. *Ipſi peribunt, tu autem permanebis*, hanc quæſtionem attingens ſic inquit: *Sunt autē & cœli cœlorum ſuperiores in firmamento, ſed utrū & ipſi perituri ſint igne, an ii ſoli cœli, qui etiā diluvio perierunt, diſceptatio eſt aliquando ſcrupuloſior inter doctos, nec facile, maxime in anguſtia temporis, explicari poteſt*; non eſt itaque res certa. Concluſionem vero poſitā, ut probabiliorem tenent Scholaſtici cum Magiſtro, & D.Th.in 4.d.47.& 48. qui in hac re potiſſimum ſecuti ſunt Aug.20.lib.de Civ. c. 14. 16. 18.& 24. In eadē vero ſentētia fuit Hier.Iſai.61. ubi tractans prædicta ſcripturarum loca, ſic concludit: *Ex quo oſtenditur, perditionē cœlorum non interitum ſonare, ſed mutationem in melius*; & iterum: *Ex quo perſpicuum eſt, cœlum & terram non perire, & in nihilum redigi, ſed in melius commutari.* Atque id latius perſequitur c.65.Iſa. ubi adducens illud Pſ.101. *Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentū veteraſcent, & quaſi amictum mutabis eos, & mutabuntur*: concludit: *In quo perſpicue demonſtratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, ſed commutationem ſonare in melius*; quod poſtea confirmat aliquibus ſcripturæ locis, quæ poſtea tractabimus. Ejuſdem ſententiæ eſt D.Gregor.l.17. Moral. c. 5. ubi exponens illa verba Job. 24. *Humiliabuntur ſicut omnia, & auferentur*, dicit, *Cœlum, & terrā auferri, ſeu tranſire per eam quam nunc habent imaginē: tamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtere.* Idem ſentit Beda loco ſuperius cit.& lib.de temp.ratione c.66. ubi locum Petri de cęlo aereo explicat. Item Gennadius de Eccleſ. dogmat.c.70.& Primaſius in c.1.Epi. ad Hebr. ubi idem ſenſit Ambroſ. ſic exponens illa verba: *Ipſi peribunt, tu autem permanes. Pereunt ab eo quod ſunt, dum immutantur in melius creaturæ.* Idem ſignificat in cap.21. Apoc. Clarius Anſelm.ad Hebr.1.& 12.& Apoc.20.21.& Julian.Pomerius lib.3. Prognoſt. c 46. Ex Græcis idem aperte ſenſit Epiph. hær.64. citans Proclum, & Methodium, ubi diffuſe quæſt. tractat, & ſcripturæ teſtimonia explicat dicens: *Hic mos eſt ſcripturis, ut hanc mundi tranſmutationem in meliorem ac magis glorioſam reſtitutionem interitum, ac perditionem dicant, tanquam videlicet prior figura pereat per univerſorum ad illuſtriorē ſtatum mutationem, nam nulla contrarietas, aut abſurditas eſt in divinis ſcripturis. Præterit enim figura hujus mundi, & non mundus: dictum eſt. Sic ſane morem habent ſcripturæ, ut perditionem vocent mutationem in meliorē, aut pulchriorem prioris formæ.* Idem ſentit Irenæus l.4. contra Hær.c.6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia teſtimonia, & OEcumenius in collectaneis 2.Petri 3. ubi licet dicat, cęlos eſſe igne purgandos, de quo ſtatim dicemus, negat tamen ſecundum ſubſtantiā eſſe immutandos. Poteſt autem hęc ſententia variis modis ex ſcriptura confirmari. Primo ex illis locis, in quibus cęlorum perpetuitas, & incorruptio *ſignificatur*, Pſ.148. *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt; Statuit ea in ſæculum, & in ſæculum ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit.* Quæ verba adeo perſpicua ſunt, ut non videatur cęlorum perpetuitas clarius poſſe deſcribi, de qua dicitur Job. 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt.* Ac denique maxime in cęlis locum habet illa generalis ſententia. *Omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverant in perpetuum.* Secundo recte argumentatur Hier. loco ſupra cit. ex illo Iſai.30. *Erit Lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum in die, in quo alligaverit Dominus vulnus populi ſui.* Quæ verba optime ibi exponit Hieron. de tempore poſt ſecundum Chriſti adventum. Nam ſi ſol, & luna eo tempore lucidiora futura ſunt, ſupponitur illa, tunc eſſe duratura, & conſequenter reliqua corpora cęleſtia, nam eadē eſt omniū ratio: neque commode hoc exponi poteſt de alio ſole, vel alia luna, alioqui eſſet manifeſta ęquivocatio: nā Propheta utitur his nominibus prout ſunt in communi uſu,

Hieron. Cœleſtia corpora non immutabuntur ſecundum ſubſtantiam

uſu, communiter autem uſurpantur hæc tanquam nomina ſingularia ſignificantia tantum hunc ſolem, & lunam, quæ nunc ſunt. Tertio utuntur prædicti Patres præſertim Epiph. & Hier. illo teſtimonio ad Rom. 8. *Scimus, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſq; adhuc: non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri.* Quorum verborum ſenſus eſt, ſicut non appetimus noſtri corporis immutationem, & glorificationem: ita reliquas creaturas potiſſime cœlos expectare, & ingemiſcere ſuam innovationē & inſtaurationem; ergo ſignum eſt, hanc innovationem non eſſe futuram per ſubſtantialem immutationem, quia ſi cœli non eſſent permanſuri ſecundum ſuam ſubſtantiam poſt illam innovationē, non eſſet eorum perfectio, ſed potius deſtructio; unde nec expectaret illā, ſed timerent potius. Sicut nos, ſi non eſſemus in iiſdē corporibus ſurrecturi, non appeteremus illā immutationem, neque illa poſſet dici redemptio corporis noſtri.

Quarto argumentari poſſumus ex loco 2. Pet. 3. quod eſt potiſſimum prioris ſententiæ fundamentum, hoc modo: nam ſi cœli eſſent corrumpendi ſubſtantialiter, maxime per ignem conflagrationis, de quo Pet. d. Epiſt. loquitur: ſed ignis ille non attinget corpora cœleſtia, neque illa poteſt corrumpere, quod primo Hier. & Aug. ſupra colligere conantur ex verbis Petri: *Latet enim eos, hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra de aqua, & per aquam conſiſtens Dei Verbo, per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit.* In quibus verbis juxta communē expoſitionem, & planum contextum, neceſſe eſt, per cœlos aera ſignificari juxta frequentem uſum Scripturæ: ſic enim dicuntur volucres cœli, cataractæ cœli, &c. Quod autem hic ſit ſenſus patet primo, quia ſolum loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundo, quia dicit cœlos, & terram de aqua, & per aquam conſiſtere, quod de ſuperioribus cœlis commode exponi non poteſt, quia illi cœli nullo modo facti ſunt ex aqua, cum in principio ſimul fecerit Deus cœlum, & terram. Hoc enim de ſolo cœlo Empyreo exponere, & æthereos cœlos, ac ſtellas ex aqua tanquam ex materia putare procreata, nec philoſophicis principiis conſentaneum eſt; nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Recte ergo hæc Petri verba de aere exponuntur, vel per aerem, & terram explicando ea, quæ in iis habitant, ut volatilia, quæ ſunt veluti ornamentum cœli & ex aquis facta ſunt, & ſimiliter plantæ, & alia, quæ ex terra naſcuntur, vel in terra habitant, quæ ſine aquis conſiſtere non poſſunt. Vel per aerem, & terram explicando ipſa elementa non ſecundum ſubſtantiam eorum, ſed ſecundum diſpoſitionem aptā ad conſervationē viventium, ſic enim quodammodo conſiſtunt per aquā, quia & terra diſcooperta fuit aquis, ut inhabitari poſſet, & locus ille aere fuit repletus, ut in eo homines & animalia poſſent vivere. Loquitur ergo Petrus in prædictis verbis de cœlo aereo; ergo de eodem intelligendum eſt, quod ſubdit; *Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt igni reſervati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum*; ergo non cœli ætherei, ſed aerei illo igne conflagrabunt. Quin potius hinc colligunt Scholaſtici cum Aug. ignē diei judicii aſcenſurum uſque ad eum locum, quem aquæ diluvii occupaverunt, non tamen ulterius progreſſurū. Quæ conſequutio quamvis non ſit evidens, quia ignis eſt magis activus quā aqua, & natura ſua furſum aſcendit, cum aqua potius deſcendat: tamen, cum utraque inundatio tam aquæ, quam ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quam in divina ordinatione, eſt valde veriſimilis, quia utraque inundatio illum habebit terminum, quem juſtitia divina præfixit. Significat autem Petrus eſſe divina voluntate ſtatutum, ac definitum, ut idem mundus, qui aquis diluvii perierat, igne judicii ardeat; utriuſque enim diluvii cauſę ſunt peccata hominum, quibus totus hic mundus quodammodo contaminatur; ergo totus ſermo D. Petri eſt de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de cœlo aereo, non æthereo. Sed difficultas eſt in ſequentibus verbis: *Adveniet autem dies Domini ut fur, in quo cœli magno impetu tranſient, elementa vero calore ſolvētur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur*; ubi cum cœli ab elementis diſtinguantur, neceſſe eſt, ſuperiores cœlos ſignificari. Sed in primis licet hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos cœlos eſſe exurendos, vel corrumpendos, ſed ſolum magno impetu eſſe tranſituros, quod non ſignificat ſubſtantialem tranſitum, ſed localem, ut ſatis indicat verbum illud, *magno impetu*. Itaque ſignificat Petrus agitandos eſſe cœlos velociſſimo quodam, & inuſitato motu: quod ita ad literam intelligi de ſuperioribus cœlis, nullum eſt inconveniens. Nec ſequitur in prioribus verbis, cœlorum nomine eadem corpora ſignificari, ne videlicet æquivocatio admitti videatur. Quia cœli nomine ſignificatur tota hæc expanſio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione ſuperioris, abſque æquivocatione. Melius tamen dicitur, etiam in his verbis cœlum ſignificare inferiorem aeris regionem, quæ velociſſimo motu rapietur, & accendetur, ut paulo inferius dicitur, quanquam fortaſſe ille motus futurus ſit ex raptu, & motione ſuperiorum cœlorū. Neque obſtant ſequentia verba: *Elementa vero calore ſolventur*. Primum, quia licet concedamus, ſub elementis conprehendi aerem, nihilominus potuit prius cœlorum nomine ſignificari, quia illi erit proprium velociſſimo illo motu cieri: commune autem illi erit cum aliis elementis calore ſolvi; & ideo unum ei prius tribuitur ſub proprio nomine, alterum vero poſtea ſub nomine communi. Sicut paulo poſt dicitur terra exurenda, & tamen prius comprehenſa erat terra ſub elementis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi ſolum ſignificari aquam, & terram. Tum quia vox elementum, & vox Græca, στοιχεῖον, quæ illi reſpondet, proprie ſignificat quaſi primordiale fundamentum; hujuſmodi autem ſunt aqua & terra reſpectu totius univerſi. Tum etiam quia paulo ſuperius diſtinxerat Petrus cœlos a terra, & aqua. Deniq; juxta hanc expoſitionem facile intelliguntur alia verba, quæ poſtea Petrus ſubjungit: *per quem cœli ardentes ſolventur, & elementa ignis ardore tabeſcent*; ſemper enim de eiſdem cęlis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non poteſt, ſuperiores cœlos igne eſſe corrumpendos; ergo cum in nullo alio loco ſcriptura id ſignificet, qui non habeat eandem, vel faciliorē expoſitionem, ut infra dicemus, nulla ratione id aſſerendum eſt. Tum quia cum in aliis locis ſcriptura ſignificet, cœlos eſſe perpetuos, hoc modo melius omnia conciliantur: tum etiam quia cum ratione naturali magis conſentaneum ſit, cœlum eſſe incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, ſi ſcriptura non cogit, non eſt aliquid miraculoſum, & ſupra rationem aſſerendum. Unde poſſumus ultimo ratione confirmare aſſertionē poſitā; quia vel cœlum eſt natura ſua incorruptibile, ut eſt magis recepta Philoſophorum, & Theologorum ſententia, quam multi etiam ex ſanctis Patribus approbarunt, & ut alios omittā, eſt expreſſa D. Dionyſii lib. de div. nom. cap. 4. & ita non poteſt igni corrumpi; vel eſt corruptibile natura ſua, ut aliis viſum eſt, & ſic licet poſſet ab igne corrumpi, non tamen in meliorē naturam transformari, ſed ad ſummum poſset in ignē converti: oſtenſum eſt autem cęlos non ita eſse immutandos, ut in nihilum vel in deterius commutentur: ergo non corrumpentur actione ignis. Dicunt aliqui, ignem virtute naturali nō poſse hanc immutationem in cęlis facere, tamen aſsumendum eſse a Deo ut inſtrumētum: quia tota hæc conflagratio eſt effectus divinę vindictę adverſus hominum peccata, ignis autem eſt inſtrumentum, quo Deus decrevit peccata hominum vindicare. Sed, ut verum ſit potuiſse Deum id facere, cum nullam involvat contradictionē, tamen ſine fundamēto aſseritur id facturus: nunc enim nō agimus quid Deus poſſit efficere, neq; enim dubitamus, quin ad nutum ſuum poſſit univerſum mundum delere; ſed agimus quid Deus facturus ſit; nō eſt autem cur aſseramus facturum Deum maximum atque inuſitatum miraculum ſine ſcripturæ fundamento.

Ignis poſtremi judicii attinget uſque ad locum quē occuparunt aquę diluvii.

Objectio.

Solutio.

Quapropter ex iis omnibus colligo, non ſolum non eſse cęlos ignē corrumpendos, ſed nec purgandos, neque alterandos quidem, quamquam OEcumen. & nonnulli alii ex veteribus ſcriptoribus contrarium ſentire videantur: hæc autem eſt ſententia Hieronym. Aug. Greg. Bedæ, & aliorum, locis ſupra citatis. Probatur autem primo, quia oſtenſum eſt ex ſcriptura non colligi ignem conflagrationis aſcenſurum ultra totam ſecundā regionem aeris. Secundo, quia ignis nō poteſt naturalē actionem habere in cęlum, affirmare autem acturum, ut inſtru-

ſtrumentum Dei, non habet fundamentum. Tertio, quia in cœlo non ſunt ſordes, quæ purgandæ ſint; eſt enim puriſſimum corpus incapax peregrinarum alterationum, quæ ad corruptionem diſponant, & cum eo miſceri non poſſunt vapores alii, vel ſubſtantiæ, quæ igne conſumendæ ſint. Quod autem apud Job legimus c. 15. *Cœli non ſunt mundi in conſpectu Dei*, nihil obſtat. Quia vel cœli ibi pro angelis ſumuntur, vel quod probabilius eſt, ſolum ſignificatur, (ut in eum locum D. Th. notavit) corpora cæleſtia ad Deum comparata non eſſe munda, quia materialia ſunt; ab hac autem imperfectione purgari non poſſunt, cum hæc ſit propria cœlorum natura. Quod vero multi ex ſupra citatis dixerunt, cœlos propter peccatum hominis fuiſſe corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contaminatos, falſum eſt, & ſine fundamento dictum, quia nec ſubſtantia cœlorum, nec qualitates immutatæ propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorum elementorum, aliarumve rerum, neque ipſius hominis natura, intrinſecas proprietates naturales per peccatum amiſit, ſed ſolum gratuitas, & naturæ ſuperadditas; cœlum autē non habuit aliquas qualitates ſuperantes ejus naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinſeca ei accedit propter peccatū hominis, ut ſtatim iterum confirmabo. Denique, quod ajebat Theodoretus, cœlum quidem propter hominis peccatum non fuiſſe immutatum ab ea diſpoſitione, in qua creatum fuit, tamen propter peccatum prævíſum, fuiſſe creatum in natura, vel diſpoſitione minus perfecta, quam ſi non fuiſſet futurum peccatum: hoc, inquam, in primis gratis eſt confictum, neque habet ullum fundamentum in ſcriptura, & non eſt conſentaneum rationi divinæ providentiæ. Tum quia ſi primam illius intentionem, ſeu definitionem conſideremus, prius ſtatuit, tales creare cœlos, & in tali diſpoſitione, quam hominis peccatum prævidiſſet. Tum quia ſi reſpiciamus modum operandi divinæ providentiæ, non ſolet propter hominum peccata, aliarum rerum naturas mutare, & præſertim in cauſis univerſalibus, quæ ad univerſi perfectionē ſpectant. Neq; aliquid probabilitatis habet illa conjectura, ſcilicet, quod exiſtente homine in ſtatu corruptibili, non decebat, cœlos, qui propter homines facti ſunt, eſſe corruptibiles. Quia cœli non ſunt dati homini pro hoc ſtatu, in domiciliū, quod inhabitet, ſed terra, quæ eſt locus corruptionis tali ſtatui proportionatus, cœli autē potius facti ſunt, ut juvent hominem ad naturam ſuam perpetuo conſervandam, ſaltem per generationum ſucceſſionem, & ad hunc finem potius oportuit, cœlos eſſe incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis ſordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Cœli quomodo non ſint mundi in Dei conſpectu.

Cœli non ſunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.

Sed quæres, an ſaltem ii cœli innovandi ſint. Videtur enim ex dictis ſequi, non eſſe innovandos. Nam ubi ſcriptura promittit cœlum novum, cum terra nova, exponi etiam poteſt de hoc cœlo aereo, quod immediate terram tegit. Petrus enim in dicta epiſtola, poſt verba ſuperius tractata ſubjungit: *Novos vero cœlos, & novam terram ſecundum promiſſa ipſius expectamus.* Ubi de eiſdem cœlis loquitur, de quibus antea mentionē fecerat, & de eiſdem exponit loca Iſaiæ, quæ ſine dubio indicat, cum dicit, *ſecundum promiſſa ejus*: atque eadem ratione idem ſenſus accommodandus erit loco Apoc. 21. non eſt ergo cur in cœlis ſuperioribus innovationem aliquam expectemus. Nam quod Iſai. 30. dicitur: *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis*, &c. non eſt neceſſe, ut ad ſtatum rerum poſt judicium referatur, multi enim patres illa verba exponūt de tempore legis gratiæ, ut Cyrillus, & alii ibi & Aug. (ſi ipſe eſt auctor quæſt. novi, & veteris teſtamenti) q. 105. qui per lunam Eccleſiam, per ſolem autem Chriſtum intelligunt. Judæi vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syriis, & Babyloniis victoriam reportaturi erant, & explicant per hyperbolem, & metaphoram: nam ſicut ſupra dicebamus, ſolere ſcripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, ſeu triſtitiam, dicere, Solem & lunam obſcurari: ita ad ſignificandam magnā aliquam lætitiam dicit, ſolem, & lunā magis lucere, atque ſplendeſcere. Ergo ex ſcriptura non poteſt colligi aliqua cœli innovatio. Et ita Rabbi Moyſes, ut Scholaſtici referunt, negavit hanc cœlorum innovationem: quam ſententiam amplexus eſt Philo in lib. de mundi incorruptibilit. ubi non hanc ſolum, ſed omnem mundi immutationem negare videtur, quanquam ille liber (ut viri docti notarunt) non videatur eſſe Philonis, ſed alicujus Ethnici Philoſophi. Quo circa licet argumentum factum probet non eſſe de fide, cœlum eſſe innovandum per intrinſecam aliquam diſpoſitionem, nihilominus certum eſt, eſſe immutandum aliquomodo ab ea diſpoſitione, in qua nunc eſt. Ceſſabit enim moveri, & perpetuo quieſcet, quia tunc ceſſabit omnis neceſſitas illorum motuum, qui ſolum ſunt in miniſterium hominum, quamdiu generationibus, & corruptionibus ſubjecti ſunt, & hoc ſaltem probat locus ſupra adductus ex Deut. 4. & hanc immutationem ſignificarunt Iſai. & Joann. per metaphorā libri complicati, ut ſupra expoſuimus, & eandē docuit Joan. Apoc. 10. dicens, *quia tempus non erat amplius*, de qua re plura dicemus ſectione ſequenti.

Addo præterea cœlum eſſe innovandum per majus quoddam lucis, & claritatis incrementum, ut docuit Hier. Iſa. 30. ad literam, & proprie exponens dicta verba: nam cum ita poſſint intelligi ſine incommodo, non eſt quod ad metaphoras confugiamus. Quam expoſitionem, & ſententiam Theologi ſecuti ſunt, & Lyranus, & Gloſſa ordinaria, ac interlinealis Iſai. 30. Falſo autem addit hæc Gloſſa, augendam eſſe lucem ſolis, & lunæ, quia per peccatum hominis fuerat minorata; hoc enim improbabile eſt, ut conſtat ex dictis, & recte notavit D. Th. in 4. d. 48. q. 2. art. 3. ad 3. & 4. & latius probat Sotus d. 47. q. 2. a. 3. Hoc ergo lucis augmentum non erit connaturale ſoli, aut cœlis, ſed ſupernaturaliter illis addetur ad majorem gloriam, & lætitiam corporum beatorum. Addit vero Richard. d. 48. a. 2. q. 5. hanc lucem emanaturam ad cœlos ex ſplendore corporum beatorum: ſed probabilius videtur, illud lumen divina virtute eſſe efficiendum in corporibus cœleſtibus ſine dependentia a corporibus beatis, alias quoties beatorum corpora magis, vel minus diſtarent a diverſis cœli partibus, magis etiam, vel minus ea illuſtrarent, quod non videtur conſentaneum. Dabitur ergo illa claritas cœlo & aſtris per modum proprietatis intrinſecæ, ac permanentis, ad eum modū, quo humanis corporibus glorioſis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim, & major erit proportio inter locū, & locatū, & in ipſiſmet cœlis magis relucebit divina virtus, & quaſi veſtigium quoddam gloriæ, & claritatis illius. Unde tota hæc claritas Solis & Lunæ, & aliorū cœlorum non erit tunc ſolum propter neceſſitatē, & uſum hominum, quia ad hoc ſine dubio ſufficeret claritas corporum beatorum, quomodo dicitur Apoc. 27. civitas illa non egebit Sole, neque Luna, & ſimile quid habetur Iſai. 9. Sed erit ad majorem perfectionē, & gloriā beatorum.

Dico quarto, elementa non eſſe omnino corrumpenda quoad ſubſtantiam, ſed eſſe innovanda, ac perficienda. Hæc concluſio minus certa eſt quam præcedens, eſt tamen probabilior, & communior Theologorum in 4. d. 42. ubi D. Th. q. 2. a. 2. q. 2. duas refert opiniones, unam affirmantem, duo elementa, eſſe corrumpenda ſc. aquā, & ignē, de qua ſupra dictum eſt: alterā affirmantē manſura quidem elementa ſecundum ſubſtantiā: non tamen ſecundum proprias & naturales qualitates, quā etiā rejicit, ut improbabilē: quia non eſt veriſimile, in illo perfectiſſimo ſtatu manſura elemēta intrinſecis perfectionib. naturalib. privata. Præterea, aſſertio poſita fundamentū habet in omnibus Patribus citatis in tertia concluſione, nam æque loquuntur de toto univerſo, & de elementis, ac cœlis, ut videre licet in Hier. & Auguſt. Anſelm. in Elucidar. Iſidoro l. de doctrina fidei c. 36. Rurſus probari poteſt ex illo Eccleſiaſt. 1. *Terra in æternum ſtat*; & c. 3. *Omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverant in æternum.* Item ex illo ad Rom. 8. *Omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc.* Nam ſi elementa ſecundum ſubſtantiam eſſent interitura, non eſſent ipſa participatura pulchritudinem, gloriam, & incorruptionem illius ſtatus, ſed alia eſſent futura corpora illam gloriam participantia; ergo hæc elementa, quæ nunc ſunt, non ingemiſcerent, nec parturirent ſpectantia illum ſtatum. Deinde argumentor diſcurrendo per ſingula. Nam ſi eſſent ſubſtantialiter corrumpenda, maxime ab igne cōflagrationis: ita enim affirmāt, qui oppoſitum ſentiunt. Sed in primis non eſt, cur ignis corrumpat ignē, cum ſint ejuſdē naturæ, ut poſtea dicemus. Maxime, quia ſi verum eſt, nunc eſſe puriſſimum ignem in ſua ſphæra, illic non pertinget ignis conflagrationis, quia non aſcendet ultra ſecundā regionē aeris, ut ex loco Petri ſupra colligebamus

De elementorū renovatione.

De igne.

mus cum Aug.& Theologis.Quod argumentum, ſi alicujus momenti eſt,non ſolum concludit, illum ignē nō eſſe corrumpendum,verum neque purgandum. Et quidē merito,quia non magis indigebit purgatione,quam corpora cœleſtia.Et hæc ratio æque procedit de aere,quoad ſupremam partem ejus, quia & illam ignis non attinget:unde nec corrumpet,nec purgabit illam. Cum enim ad illam non aſcendant terræ vapores,& communes exhalationes, non habet ea regio impuritatem aliquam, neque contaminantur,ut ſic dicam, peccatis hominum incolentium terram.Atque hoc ſatis eſt, ut idē elementū aeris,ſimpliciter manere dicatur, licet fortaſſe ſecundū inferiores partes corrumpatur, & poſtea inſtauretur, **De aqua.** ut explicabimus.Ad hęc de aqua ex nullo ſcripturæ loco colligi poteſt eſſe corrumpendam:nam,ut Augu.notavit 20.de Civit.c.16.nullibi ſcriptum eſt, totum elementū aquæ eſſe exſiccandum calore ignis: imo neque alicubi legitur futura aqua nova:ſicut terra nova, & cœlum no**De terra.** vum.Denique de terra non videtur poſſe negari,quin ſecundum aliquas partes eadem numero manſura ſit:nam infernus,qui eſt in centro terræ,perpetuo manebit: ergo & terra illa,quæ eſt prope centrum. Item quia non eſt veriſimile,ignē illum poſſe tam brevi penetrare, & conſumere totam ſubſtantiam terræ, quæ propter denſitatē ſuam difficile immutari poteſt in interioribus partibus. Quod autem 2.Petri 3.dicitur: *Elementa autem calore ſolventur*, quod ſuperius de terra,& aqua expoſuimus, non ſignificat ſubſtantialē corruptionem, ſed vehementem commotionem,& alterationē. Nam verbum Græcum λύω, aut Latinū ſolvo nihil aliud in omni proprietate ſignificant.Unde inferius ſcribit: *Elementa autem ignis calore tabeſcent*,quod ſignificat accidentalem mutationem,non ſubſtantialem.Denique additur terra, & quæ in ea ſunt *opera,exurentur*.Quibus verbis ſignificatur exuſtio terræ quoad ſuperficiem ejus, & fortaſſe etiā quoad aliquam partem,quæ ad corruptionem omnium, quæ ſunt in terra, & ipſius terræ purgationem ſufficiat; nam hoc in rigore ſignificat terræ exuſtio. Ita enim ſæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi, ſive exuri, quandocunque omnia,quæ in ea ſunt, concremantur uſque ad ſuperficiem terræ.Cum ergo dicat Petrus fore, ut elementa tabeſcant,vel ſolvantur,aliæ vero res exurantur,ſignum eſt, non eſſe parem futuram eorum mutationem. Tandē oſtenſum eſt,elementa manſura perpetuo poſt diem judicii; vel igitur manebunt ejuſdem ſpeciei, vel alterius:hoc poſterius non eſt veriſimile,quia neque eſt neceſſarium, neque conſentaneum modo loquendi Scripturæ:ſi autem futura ſunt eadē in ſpecie: quid opus eſt ea ſubſtantialiter corrumpi,& iterum produci? Poſſunt enim purgari,& perfici ſine corruptione.

In quo conſiſtat elementorū inſtauratio. Supereſt vero explicandum,in quo conſiſtat hęc innovatio. Ad quod dicendum eſt,duo intervenire in hac inſtauratione:primum eſt ablatio omnium ſordium, quæ ſunt præter naturā elementorum: ſecundum eſt additio aliquarum rerum, vel qualitatū perficientiū elementa. Quoad primum omnes Theologi d.47.& 48. docent ad hunc finem eſſe anteceſſurā inferioris mundi purgationem,quæ fiet per ignis conflagrationem,quæ ſatis colligitur ex citato loco Petri,& ex omnib.Patrib.ſupra citatis,& ex Aug.ſuper Pſal.101.Orig.l.4.& 5. contra Celſum, ubi dicit & veteres Philoſophos Græcos de futura **Dubium.** mundi conflagratione ſcripſiſſe. Dices:Quæ ſunt hæ ſordes, aut quæ immunditia tollenda eſt ab elementis per **Solutio.** hanc conflagrationē,& purgationē? Theologi in primis hoc explicant myſtica quadam ratione,quæ potius in ſignificatione,quam in efficacia videtur conſiſtere. Nam ſicut templum, quod peccatis aliquib.contaminatur, & violatur,non eſt aptum,nec diſpoſitum ad res ſacras peragendas,donec cęremoniis externis purificetur,per quā purificationē nulla res phyſica ab illo templo tollitur, ſed exhibetur illud opus in ſignum reverentiæ, & cujuſdam moralis mutationis:ita inquiunt,hunc mundū eſſe quodammodo hominum peccatis violatum, & ideo, ut transferatur in nobiliorem ſtatum,gloriæ & beatitudini Beatorum accommodatum,oportere,ut per ignem prius tranſeat,ut ab omni culpæ contagio mundari intelligatur. Ex aqua ratione fit,ſolum illā mundi partē eſſe purgandam,quæ in uſum mortalium hominum cedit. Secundo hoc explicant Phyſice,nam quia in ea renovatione liberanda eſt creatura a ſervitute corruptionis, ideo neceſſe eſt, e medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia,propter quorum conſervationem,generationum ſucceſſio durat;hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem,& actionem. Deinde conſequenter fiet,ut omnes ſubſtantiæ,vel affectiones extraneæ, quæ elementis,præſertim aquæ,& terræ,admixta ſunt, conſummentur,& exhalentur. Ut v.g.aquæ maris adeo ferveſcent,ut ſalis affectionem,& nimiam denſitatē amittant,& ſi quos fortaſſe habēt admixtos vapores illos exhalent;fiet etiam tanta aquarum commotio, ut omnia piſcium,vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur,& igni tradantur. Atque hunc ad modum de terræ purgatione,& de aliis rebus judicandū eſt. Omnia ergo excrementa terræ,& quidquid materię ſuperfluum fuerit,partim ignis actione conſummentur: partim impetu motus in infernum detrudentur,ut iterum ſequenti ſectione dicemus. Hujuſmodi ergo erit prior pars quaſi privativa innovationis mundi.

Elementa erunt lucida poſt judicium. Quod attinet ad alteram partem innovationis mundi,quæ eſt poſitiva per additionem alicujus perfectionis, dicendum eſt,addendam eſſe elementis omnibus eximiā quandam claritatem,& lucem,non æqualē, ſed proportionatam.Ita docent Sancti Patres ſupra citati,& optime Chryſoſt.ep.ad Theod.lapſum, parum ante mediū, & Theologi. Nam terra (inquit D.Th.diſt.48.q.2.art.4.) erit lucida,& pervia ſicut vitrum in ſuperficie,aqua, ſiut criſtallus,aer,ſicut nunc eſt cœlum,ignis,ſicut nunc ſunt luminaria cœli; quæ quidem ſententia fundari poteſt,tum in locis illis Scripturæ,in quibus promittitur, *cœlum novum, & terra nova*:nam ſub his corporibus cętera comprehenduntur:tum in Paul.ad Rom.8.dicente, omnem creaturam participaturā illam gloriæ pulchritudinem:tum in conjectura, quæ ex hoc loco ſumitur. Quia ſicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis conſtat,perficietur ex conjunctione ad ſpiritum beatum: ita decet ut totus hic ſublunaris, ſeu elementaris mundus illuſtretur, & perficiatur ex conjunctione ad cœleſtia corpora.Unde facile reddi poteſt quædam cauſa hujus claritatis elementorum,ſcilicet, cœleſtia corpora,ac luminaria in quibus tanta fiet lucis acceſſio, ut ab eis manare poſſit tota illa claritas uſque ad terram. Et quia cæli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa ſemper eadem erit.Et divina providentia fiet,ut quando cœli quieſcant,aſtra omnia ita maneant diſpoſita reſpectu totius Univerſi,ut utrumque hemiſpheriū, & omnes univerſi partes perfectiſſime illuſtrentur. Ad quod accommodari poſſunt verba Iſaiæ 60. *Non occidet ultra ſol tuus,& luna tua ultra non minuetur*.Eadem enim fere de illo ſtatu gloriæ ſcribit Joannes in Apoc. c.21.& 22. Neq;in hac ſententia eſt ulla difficultas,quod attinet ad tria ſuperiora elementa,quæ natura ſua diaphana ſunt; de terra vero etiam eſt facile, eſſe illuminandam quoad ultimam ſuperficiem,qua aerem, vel aquam contingit. An vero illa lux ſit amplius terram penetratura, quoad **Utrū lux ſit terræ interiora penetratura** profundum ejus,incertum eſt.Nam D. Th. ſupra ſolum dicit,quod in ſuperficie erit ſicut vitrum,quod poſſet intelligi quantum ad puritatem,& claritatem ipſius ſuperficiei.Item quia ſi profunditas terræ futura eſt perſpicua, **1.Opinio.** & pervia oculis,vel id eſt intelligendū de toto elemento terræ,& hoc non, alioqui damnati ea luce fruentur; vel aſſignandus erit terminus profunditatis,ad quem illa claritas perveniat,qui non poterit certa ratione aſſignari,cum non ſit major ratio unius partis,quā alterius. Accedit,quod terra cum natura ſua ſit denſa, non eſt capax luminis,& claritatis in profunditate ſua: quamvis autem poſſit Deus illam illuminare,non videtur neceſſarium ponere hoc miraculum.Et hæc ſententia eſt pro**2.Opinio.** babilis. Nihilominus contraria ſententia facile etiā defendi poteſt,quam D.Th.ſignificat, dicens futuram eſſe terram perviam ſicut vitrum,ad quod aliqui accommodant illud Apoc.21.*Platea civitatis aurum mundū tanquam vitrum perlucidum*.Item quia fortaſſe claritas elementorum non proveniet ex ſola virtute activa aſtrorū, ſed ex ſpeciali virtute divina,juxta illud Iſaiæ 60. *Non erit ibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplendor Lunæ illuminabit te,ſed erit tibi Dominus in lucē ſempiternam*.Rurſum,quia excepto precifo illo loco,qui neceſſarius eſt ad pœnas,& tenebras damnatorum, omnia alia decet eſſe pervia oculis Beatorum,ut eorum claritate,& pulchritudine delectentur,& ad Dei laudem exci-

ten.

ſentur. Quin potius ait Paludanus d.48.q.1.in fine, illuminandã eſſe terrã in profundo, uſque ad Limbum puerorum incluſive: quia magna eſſet eorum pęna, ſi in tenebris verſarentur, quia non habebunt tantũ animas ut nunc, ſed etiam corpora: quod quidẽ ſatis veriſimile eſt, ſi poſt reſurrectionem pueri habitaturi ſunt in illo loco.

Sed adhuc ſupererant hic duæ dubitationes: altera de ſitu elementorum poſt diem judicii: altera de mixtis: ſed de iis dicemus commodius in fine Sectionis ſequentis. Fundamenta vero aliarum opinionum inter probandã noſtram ſententiam expedita ſunt. Omnia enim ſcripturarum teſtimonia uno vel altero verbo ſine ulla difficultate exponuntur. Primo enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aereo, ut oſtenſum eſt. Secundo, ſi aliqua intelliguntur de ſuperioribus cœlis, exponi poſſunt non de vero interitu, qui eſt per corruptionẽ, ſed de variatione ſtatus & miniſterii. Mutabunt enim cęli ſtatum, quia non exercebunt functiones, & miniſteria, quæ nunc efficiunt, & ſecundum hanc rationem quodammodo perire dicuntur, vel immutari aut renovari, quatenus illuſtriores fient. Tertio interdum ſunt loquutiones hyperbolicę, & comparativæ, ut eſt illud: ***Cœlum & terra tranſibunt, verba autẽ mea non tranſibunt***; id eſt, prius illa deficient, quã verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori ſententia citatis poſſunt exponi aliquo ex his modis, præſertim duobus prioribus: nonnulli vero contrariã ſẽtentiã ſenſerunt, D.Th. etiã in 4.d.47. conatur exponere Bedã citatum in 2. ſententia, ſed ipſe ſatis ſe expoſuit in poſteriori loco a nobis adducto ex lib. de ratione tẽporũ.

SECTIO III.

Quo ordine, & a quibus cauſis mundi purgatio, & innovatio perficienda ſit.

PRimum omnium veriſimile eſt, poſt reditum Chriſti cum Sanctis in cœlum, ſtatim efficiendũ eſſe, quod Petrus dixit: *Cæli magno impetu tranſient*, quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito judicio, ut ſæpe dictum eſt. Et quamvis neque ex loco Petri, neque alio ſufficienti teſtimonio conſtet, an ille motus futurus ſit in ſolo aere, vel etiam in corporibus cœleſtibus: mihi tamẽ veriſimile apparet, ipſos etiam cœleſtes orbes, qui nunc moventur, eſſe in illo temporis puncto velocius agitandos, ut ſecum cœlos etiam aereos rapiant, & ad univerſi conflagrationem tum motu, tum etiam influentia, & actione concurrant.

Secundo, hanc commotionẽ conſequetur ignis conflagrationis, ut colligitur ex ſequentibus verbis Petri. *Elementa vero calore ſolventur, terra autem, & quæ in ea ſunt opera exurentur.* Eſt enim ignis aptiſſimum inſtrumentum ad mundi purgationẽ faciendam, tam propter ſuam puritatem, & nobilitatem inter omnia elementa, quam propter activitatem, ut latius D.Th. in 4.d.47. q. 2. ubi tam ipſe, quã reliqui Theologi multa de hoc igne inquirunt. Primum cujus naturæ ſit: deinde ex qua materia, & a quibus cauſis generandus ſit: tertio quantæ magnitudinis futurus ſit: quarto an ordine a nobis poſito venturus ſit; hæc enim omnia adeo ſunt incerta, ut Aug. 20. de Civit. c.16. a nullo hominum in hac vita ſciri exiſtimet. Lactant. vero l.7. Inſtit. c.21. cenſet, ignem inferni eſſe alterius naturæ ab elementari, & illi ſimilem indicat futurum eſſe hunc ignem conflagrationis. Probabilior tamen eſt communis ſententia Theologorum, hunc ignem futurum eſſe ejuſdem rationis cum elementari, quia cũ ſcriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quã ſolemus hac voce ſignificare, ſermonẽ habet, alioqui eſſet magna æquivocatio, & vix poſſet a nobis intelligi, & exponi: quia pari ratione cum ait de calore, dicet aliquis, non eſſe futurũ ejuſdẽ rationis, & ſic de aliis rebus. Deinde, quia nulla eſt neceſſitas confingendi alium ignẽ, cũ natura, & proprietates hujus ignis ſint ſatis accommodatę ad prędictũ effectũ. Et hęc de prima interrogatione.

Qualis ſit futurus ignis conflagrationis.

Ad ſecundam quidam dicunt, ignem, qui eſt in ſua ſphæra, deſcenſurum in terram ad eam purgandam. Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illum ignem valde præter naturã moveri, & ſic locus ejus maneret vacuus, aut neceſſe eſſet aerem aſcendere, & omnia permutari. Tum etiam quia ille ignis propter nimiam raritatem fortaſſe non eſt tam aptus ad agendum. Alii dicunt illum ignem inflammaturum aerem ſibi propinquum, atque inflammationem illam ſeu combuſtionem per totum aerem eſſe uſque ad terram diffundendam. Sed hoc etiam eſt nimis violentum, & non neceſſarium, neq; iis, quæ hactenus diximus, conſentaneum. Alii ajunt, fore denuo creandum. Sed non oportet novæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia, quę facile exuri poſſit, ut ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut ſimilibus. Quod vero attinet ad cauſam efficientem illius, D. Th. cenſet, efficiendum eſſe a cauſis naturalibus, divino tamen imperio ſupernaturaliter conjunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in ſecunda aeris regione. Quod eſt probabile. Mihi tamen veriſimile eſt, illum ignem, qui anteceſſurus eſt judicium, generandum eſſe in ſecunda aeris regione (ut ſupra dixi) divino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eo aſcendent, ut coram judice ille ignis tanquam e cœlo miſſus deſcendat uſque ad locum, in quo omnes reprobi judicandi ſunt, in quo loco quietus manebit, quamdiu judicium durabit. Finito autem judicio, & aperta terra, ac detruſis in infernum damnatis, ille ignis magno impetu commovebitur: unde fiet ut velociſſime omnia inflammet, & vehementer exardeſcat. Ad quod etiam juvabit vehemens motus cœlorum, & Solis, ac aliorum aſtrorum influentiæ, & fortaſſe etiam concurrent angeli applicantes illi igni materiã ad combuſtionem facile diſpoſitam. Hæ igitur videntur ſufficientes cauſæ generationis hujus ignis.

Quantus futurus eſt ignis conflagrationis.

Tertiæ dubitationi quidam reſpondent, tantam futuram eſſe illius ignis quantitatem, ut univerſum terræ, & aquæ corpus undique ſimul circumdet, & ex omni parte aſcendat ſuper altiſſimos montes ſaltem quantum aquæ diluvii aſcenderunt. Quod eſt probabile propter ea, quæ ſupra diximus exponentes locum Petri, ex Aug. & aliis. Juxta hanc vero ſententiam oportebit dicere, & magnã partem aeris in ignem eſſe convertendam, & finita purgatione mundi illum ignem magna etiam ex parte eſſe corrumpendum, & in aerem commutandum, quæ certe non ſunt magna incommoda. Videtur tamen facilius dici poſſe, non oportere, ut ſimul eodemque tempore totus ille ignis mundum circumſtet, atque inflammet, ſed ſatis eſſe, ut magna ex parte occupet terram, & aſcendat quantum neceſſe fuerit, uſque ad ſecundam aeris regionem, ac deinde veloci motu feratur, & ſucceſſive totam terrã accendat, atque ita totum mundum circumeat, ac purificet, qui modus, & facilis eſt, & conſentaneus loco Petri ſupra tractato. Et hoc fortaſſe ſenſu dixit Ephrem lib. de pœnitentia cap. 4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, uſque ad occaſum. Nam quia (ut ſupra diximus) Chriſtus a parte Orientali deſcendet, ignis, qui ante illum veniet, merito dici poteſt ab Oriente manare, qui poſtea, ut totum mundum inflammet, uſque ad occidentem deferetur, non tamen ibi ſiſtet, ſed per aliud hæmiſpherium redibit univerſam terram circumdans. Atque ex iis ſatis patet, quid dicendum ſit ad quartam interrogationem: nihil enim addendum ſupereſt iis, quæ præcedenti Diſp. Sect. 1. dicta ſunt.

Omnia mixta igne peritura.

Tertio per hunc ignem fiet totius terræ exuſtio, & elementorũ purgatio, de qua quomodo, & in quibus corporibus futura ſit, ſatis eſt a nobis explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas ſupra omiſſa. Nam hinc ſequitur omnia mixta eſſe comburenda, quod videtur inconveniens: quia vel illa futura ſunt poſtea in mundo innovato, vel non: ſi primum, ergo fruſtra prius corrumpentur, ut poſtea iterum producantur; ſi ſecundum; hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim ſupra cum Sanctis Patribus, totũ hunc mundum eſſe commutandum in perfectiorem ſtatum; ſed mixta multum pertinent ad perfectionẽ Univerſi: ſunt enim perfectiora corpora, quam elementa: erit ergo Univerſum valde imperfectũ, ſi elementa ſola maneant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primo, quia Paulus ait omnẽ creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innovato: ergo non ſolum elementa ſed etiam mixta manebunt ſecundum aliqua individua in ſingulis ſpeciebus, ut illum ſtatum participent: cum enim omnia electis miniſtraverint, oportet ut ſuo modo remunerentur, ſicut cœlum, & elemẽta. Confirmatur ſecundo, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum,

ut flo-

ut flores & arbores ad pulchritudinem terræ, piſces, & aves ad ornatum aquæ & aeris, & ſic de aliis; unde non eſt dubium, quin poſſint conferre ad oblectandum Beatorum aſpectum. Adde, Anſelmum in Elucid. poſt explicatam ſuperiorum corporum innovationem, ſic de terra ſcribere: *Terra, quæ in gremio ſuo Domini corpus confovit, tota erit ut paradiſus, & quia Sanctorum ſanguine eſt irrigata, odoriferis floribus, roſis, violis immarceſcibiliter erit perpetuo decorata.* Et Guillelmus Pariſ. cujus verba refert Carthuſ. in 4. d. 48. quamvis dicat animalia, & vegetabilia, ac metalla eſſe comburenda, & non amplius futura: ſubdit vero: *De terra quidam ex ſapientiſſimis Chriſtianorum dixerunt, quod graminibus ſemper virentibus, & immarceſcibilibus floribus, ac perpetua amœnitate, inſtar Paradiſi terreſtris, ſit decoranda.* Ad quam ſententiam accommodari poſſunt illa verba Pſ. 103. *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Quæ de renovatione in judicio futura multi interpretantur. In hac re certum in primis eſt, omnia mixta eſſe igne comburenda. Nam Petrus ſatis diſerte id affirmat, dicens: *Terra, & omnia, quæ in ea ſunt, opera exurentur*; & ita ſimpliciter intelliguntur ab omnibus expoſitoribus, & Scholaſticis doctoribus quapropter temerarium eſſet id negare. An vero poſtea in terræ, vel aliorum elementorum innovatione aliqua mixta iterum ſint producenda ad eorum ornatum, & mundi complementum, non eſt ita certum, neq; videtur omnino improbabilis ſententia id affirmans præſertim propter Anſelmi authoritatem; & quia ſicut multi affirmant futuros in inferno vermes, ſulphurem, & alia ſimilia corpora mixta ad corpora damnata crucianda, ſic etiam non eſt incredibile, futura eſſe aliqua mixta in hoc mundo, ad ejus perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamen recedendum non eſt a communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. ubi D. Th. q. 2. art. 5. Bonav. Richard. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. q. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. ca. 11. §. 3. negat futura animalia plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo poſt ejus inſtaurationem, quia ſunt omnino corruptibilia, in illo autem ſtatu liberabitur creatura a ſervitute corruptionis, & ideo ſolum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent ad incorruptionem, ut ſunt corpora cœleſtia, & elementa, quæ licet nunc ſecundum partes corrumpantur: tamen ſecundum ſe tota ſunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia eſſe perficienda dote incorruptionis modo aliquo ſupernaturali, voluntarium eſt, & ſine fundamento. Unde Greg Nyſſ. lib. 1. Philoſoph. ca. 3. proprium dicit eſſe hominis, inter omnia animantia immortalitate donari. *Hoc autem*, ait, *propter immortalitatem animæ aſſequitur*. Item quia fere omnia mixta referuntur ad uſum hominis ratione corporis corruptibilis, qui uſus tunc ceſſabit; propter ſolum autem aſpectum, ejuſque oblectationem non erunt neceſſaria, quia multo pulchrior, & delectabilior aſpectus eſſe poterit in terra eximia claritate, & ſplendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulchritudine, quæ mirum in modum viſum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus poſſent in eo ſtatu flores, ſeu roſæ evelli, & dividi, & contrectari, & alterari, ut melius odorem efflarent, aut multa alia miracula multiplicanda ſunt, ut hæ res futuræ ſint omnino incorruptibiles. Probabilius ergo videtur, eas non eſſe futuras, neque aliquid conferre ad perfectionem illius ſtatus. Ex quo facile ſolvuntur rationes dubitandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi poteſt D. Th. citato loco.

Omnes mundi ſordes in infernum detrudentur.

Quarto, finita mundi exuſtione, omnia excrementa deferentur in infernum ſimul cum igne, ſi aliquid illius ſupervacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Th. d. 47. q. 2. art. 3. q. 3. ubi dicit, quod in purgatione mundi, quidquid erit turpe, & fœdum in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Baſilium in id Pſal. 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, dicentis, craſſiores partes illius ignis projiciendas eſſe in infernum, ſubtiliores vero, & lucidiores ſuperius remanſuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio eſt clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa rejici ſolent in infimum, & abjectiorem locum. Item, quia univerſa hæc pœna damnatis debetur. Quocirca veriſimile eſt, illum hiatum terræ, qui ad devorandos reprobos fiet, duraturum quouſque mundi purgatio abſolvatur, poſtea vero quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendum eſſe, & terram in ſuam integritatem eſſe reſtituendam.

Cœlum poſt judiciũ quieſcet.

Quinto, finita mundi purgatione, quieſcet cœlũ, Sole, & Luna, & reliquis omnibus aſtris in eo ſitu ac diſpoſitione manentibus, quæ ad majorem pulchritudinem totius univerſi conferre videbitur. Tota hæc concluſio colligitur ex dictis in ſuperioribus. Nam quod cœli motus ceſſaturus ſit, omnes Theologi docent in 4. d. 48. ubi D. Th. q. 2. a. 2. & Sect. præced. a nobis fuit ſufficiẽter probatum, & addi poteſt quod Iſaias ait c. 60. *Non occidet ultra ſol tuus, & luna tua ultra non minuetur*, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. lib. 9. in Joan. cap. 46. ſi autem ſol, & luna moverentur, eſſet in eis occaſus. Itẽ addi poteſt, quod Paul. ait ad Rom. 8. nunc creaturã eſſe ſubjectam vanitati, id eſt, mutationi, ut ſupra explicuimus: hæc autẽ in corporibus cœleſtibus nulla alia eſſe poteſt niſi perpetua mutatio, & viciſſitudo. Unde Salomon cum Eccleſ. 1. dixiſſet, omnia eſſe vanitati ſubjecta, hoc ad cœlos applicans, inquit: *Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, luſtrans univerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur.* Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die judicii. Per illam enim nihil aliud præſtat, quam deſervire generationi rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur a ſervitute corruptionis, etiam cœlum continuo ſuo motu illi deſervire ceſſabit. Neq; contra hoc obſtat objectio ſuperius indicata, quod illa quies futura ſit violenta cœlo, cum motus ſit illi naturalis. Nam juxta veriorem Philoſophiæ doctrinam, cœlum ex peculiari, ac propria natura non magis poſtulat motum, quam quietem, ſed in ordine ad naturam univerſalem, ſeu generalem mundi gubernationem, illud dicitur eſſe illi magis naturale, quod juxta totius Univerſi ſtatum, magis conſentaneum, magisq; accommodatũ fuerit. Doctrina hæc expreſſa eſt S. Th. q. 5. de poten. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Reſponſ. ad Objectionem

Quod autem hæc ceſſatio futura ſit ordine a nobis poſito, non eſt tam certum. Multi enim Theologi ſæpe indicant, motum cœli ceſſaturum ante judicium, ſtatim ac omnes homines morientur, vel ſaltem in puncto reſurrectionis, quod eſt probabile, quia tunc jam ceſſabit neceſſitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinantur. Nihilominus ordo poſitus in aſſertione magis nobis probatur. Primo, quia eadem eſt ratio de ceſſatione hujus motus, & de reliqua purgatione, & innovatione mundi, nam hæc eſt quædam pars illius novitatis, & inſtaurationis, quam omnes ſancti dicunt futurã poſt judicium. Secundo, quia uſque ad illud tempus fient in elementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorũ corruptiones. Tertio, quia nõ expedit ut ante mundi inſtaurationẽ ceſſet viciſſitudo dierum, ac noctiũ, quæ tunc ſolum ceſſabit, *quando Dominus fuerit nobis in lucẽ ſempiternã & cõplebuntur dies luctus*, ut dicitur Iſai. 60.

Ultimo, finito motu cœli ſtatim fiet innovatio, & illuſtratio totius mundi tam in cœlis, quam in elementis. Probatur, quia non eſt, cur amplius illuſtratio hæc differatur, quia uſque ad illud inſtans differenda eſt ſolum, ut mundi purgatio abſolvatur. Item illa actio, qua innovandus eſt mundus, non requirit ſucceſſionem ex parte agentis, quia erit infinitæ virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cum ſit quædam illuminatio, & perfectio ſine reſiſtentia contrarii; ergo tota illa illuſtratio in illo inſtanti perficietur.

Solum ſupereſt in hac quæſtione explicandum, in quo ſitu tunc manebunt elementa. Et de igne quidem, & terra nulla eſt difficultas, quin futuri ſint in ſuis locis ſupremo, & infimo, quia hoc eſt illis naturale, & nulla eſt ratio, ut immutetur. Solum eſſe poteſt difficultas, an tota ſuperficies terræ aquis cooperienda ſit, an vero pars aliqua futura ſit diſcooperta, & immediate aeri contigua. Sed hæc dubitatio pendet ex alia, quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an poſt reſurrectionem infantes, qui in ſolo originali peccato deceſſerunt, habitaturi ſint in loco aliquo ſubterraneo, vel in ſuperficie terræ. Nam ſi primum dicatur, non eſt neceſſe, ut pars terræ maneat diſcooperta aquis, cum hoc neque ad uſum Beatorum, vel ad quempiam alium neceſ-

ſarium

ſarium ſit,& alius ordo ſit magis naturalis: ſi vero dicatur poſterius ad uſum illorum hominum, videri poteſt hoc neceſſarium: hujus ergo quæſtionis deciſio in illum locum differatur.

SECTIO IV.

Utrum Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuo ſit in cœlis regnaturus.

Difficultas ex Pſ. 109. RAtio dubitandi ſumi poteſt ex verbis illis Pſ. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*, ubi per ſeſſionem a dextris Dei ſignificatur thronus, ac regia poteſtas Chriſti Domini, hæc autem ſolum dicitur duratura uſq; ad illud tempus, in quo ponentur inimici Chriſti ſub pedibus ejus, quod in die judicii complendum eſt, ut Paulus declarat 1. ad Cor. 15. Reſponderi poteſt, illa particula, *Donec*, affirmari Chriſtum ſeſſurum, ejuſque imperium duraturum uſque ad illud tempus, non tamen negari, poſt illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Eſt enim hæc phraſis ſæpe in ſacris literis uſitata, ut hæc particula, *Donec*, & ſimiles, adjunctæ propoſitionibus affirmativis, affirment aliquid de certo tempore, de quo maxime poterat dubitari, non tamen quicquam negent de reliquo tempore, ſed reſpectu illius indefinite ſint; vel e contrario adjunctæ propoſitionibus negativis aliquid negent de tempore, in quo poterat eſſe dubitatio, non vero affirment quicquam de reliquo tempore, ut latius ex ſanctis Patribus ſupra tradidimus diſpu. 5. ſect. 3. Quia ergo in præſenti dubitari poterat: an Chriſtus eſſet regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici ejus ei ſubjiciuntur, ideo de hoc potiſſimum tempore id affirmatur a regio Propheta, non tamen negatur de poſteriori tempore, ſeu æternitate, ſed potius ut manifeſtum ſupponitur, tunc maxime regnaturum. Quam regulam huic loco accommodant Aug. lib. 83. quæſtionum, quæſt. 69. Greg. Nazianz. oratione 36. & alii, quos citato loco retuli. Verumtamen hanc reſponſionem videtur refellere Paul. 1. ad Cor. 15. ubi poſt verba ſimilia ſcilicet: *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus*, de reliquo tempore ſubdit: *Cum autem illi ſubjecta fuerint omnia, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia*; ac ſi diceret, tunc deſinet regnare, & omnino erit ſubjectus Deo: unde ſubjungit: *Ut ſit Deus omnia in omnibus*; id eſt, ut Deus in omnibus immediate regnet, & omnes illi ſubjiciantur.

Quæſtio hæc non tam propter difficultatem ſuam eſt hoc loco a nobis propoſita, quam ut debitum finem huic operi imponamus, breviter attingendo, ac delibando felicem illum ſtatum, quem caput noſtrum cum omnibus ſuis membris in perpetuum poſſidebit, & ut ſimul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeo ſubobſcure illius ſtatus rationem deſcribit, ut aliqui occaſionem ſumpſerint dicendi, Chriſti humanitatem poſt diem judicii in Divinitatem eſſe convertendam, & illam ſubjectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud eſſe, quam commutationem ſubſtantiæ creatæ in ſubſtantiam creatoris, ut Aug. refert 1. de Trinitat. c. 8. Quæ ſententia & naturali rationi manifeſte contraria eſt, quia repugnat Divinæ naturæ, ut aliquid in ipſam convertatur, ut in priori tomo latius oſtenſum eſt. Et eſt aperte hæretica, quia Chriſtus in æternum non ſolum erit Deus, ſed etiã homo, reſurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & felicitas humanitatis ejus æterna futura eſt majori ratione, quam beatitudo Angelorum, vel hominum beatorum. Tandem repugnat ipſiſmet verbis Pauli, nam ſi filius ſubjiciendus eſt Patri, oportet, ut naturam habeat, per quam illi ſubjici poſſit.

Chriſti regnum perpetuũ. Dicendum eſt ergo, Chriſtum poſt judicium perpetuo in cœlis regnaturum, non ſolum ſecundum divinitatem, ſed etiam ſecundum humanitatem. Quæ veritas eſt de fide certa, nam & in variis Scripturæ locis expreſſe traditur, & ex fidei principiis aperte colligitur. Primum patet Luc. 1. *Et regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis*, & eſt ſermo de Chriſto homine; & Daniel. 7. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi Filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit, & in conſpectu ejus obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ ipſi ſervient, poteſtas ejus, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur.* Quæ duo teſtimonia adeo perſpicua ſunt, ut neceſſe non ſit, plura congerere, in re præſertim manifeſta. Secundum patet, quia in Symbolo profitemur vitam æternam, atque beatam, in qua cum Chriſto regnaturi ſumus, multo ergo magis regnabit ipſe Chriſtus in æternum. Quanta vero futura ſit hujus regni amplitudo, opulentia, majeſtas, & gloria ſæpe in Scripturis ſanctis deſcribitur, præſertim ab Iſa. cap. 65. & 66. & a Joanne Apoc. 21. & 22. ubi inter alia dicit: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Ubi per tabernaculum Dei humanitatem Chriſti intelligo, de quo ſubditur: *Et habitabit cum eis, & ipſi populus ejus erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus, & abſterget omnẽ lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit.* Et poſtea ſubditur, in illo regno perpetuo duraturam ſedem Dei, & agni. *Et ſervi* (inquit) *ejus ſervient illi, & videbunt faciem ejus, & nomen ejus in frontibus eorum*; ac tandem: *Et regnabunt in ſæcula ſæculorum.* Sed de hac re plura in materia de beatitudine, ubi omnia, quæ ad ſpiritualem felicitatem hujus regni ſpectant, explicantur: quæ vero pertinent ad felicitatem corporum in ſuperioribus diſputationibus ſunt a nobis tradita.

Ad difficultatem ergo propoſitam reſponſio, quam ibi tradidimus, optima eſt, quamvis dici etiam poſſit, verba illa intelligi de aſcenſione Chriſti in cœlum, per quam aſſequutus eſt, ut ad dexteram Patris ſedeat, ut ſupra diximus: ſeſſurus eſt autem donec ponantur inimici ejus ſcabellum pedum ejus, quia uſque ad illud tempus non iterum deſcendet e cœlo. Et hoc ſenſu concedere poſſumus illam particulam, *donec*, includere negationem, non quidem durationis regni, ſed quietis, ut ita dicam, ſeu permanſionis in cœlo, abſque reditu in hunc mundum. Juxta quam expoſitionem ſenſus erit, Chriſtum ſediſſe in cœlo, non rediturum in hunc mundum, donec ſubjiciat ſibi inimicos, tunc autem iterum venturum, ſcilicet, in die judicii: unde non fiet, eum tunc amiſſurum regnum, & poteſtatem, ſed potius univerſalius atq; manifeſtius tunc dominaturum. Aliam expoſitionem ſtatim trademus. Reſponſ. ad difficultatẽ in principio poſitam.

Ad locum Pauli ex 1. Corinth. 15. *Tunc & ipſe Filius ſubjectus erit.* Omiſſo errore Arianorum, qui ex hoc loco colligebant, Filium eſſe minorem Patre ſecundum propriam ejus naturam: duæ ſunt expoſitiones Catholicorum extreme oppoſitæ. Prima eſt, illa verba intelligi de Filio ſecundũ Divinitatem, ſubjectionem autem non ſignificare obedientiam, ſeu ſervitutem, ſed ſolum concordiam voluntatis cum origine a Patre. Ita OEcumen. & Theoph. & Ambroſ. ibi, & indicat etiam Chryſ. hom. 39. Sed non videtur probanda hæc expoſitio: tum quia videtur valde impropria locutio, nimiſque coacta, ſi ad Divinitatem accommodetur. Tum etiã quia Paulus aperte loquitur de Filio ratione humanitatis, ut ex contextu patet, & ex iis, quæ ſtatim dicemus. Altera expoſitio eſt, ut intelligatur hic locus de Chriſto non in propria perſona, ſed in corpore ſuo myſtico, quod eſt Eccleſia. Quia nunc nondum eſt tota Eccleſia Chriſti perfecte ſubjecta Patri: completo vero beatitudinis ſtatu, perfecte ſubjicitur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Matth. Nazianzen. dicta orat. 36. Cyrill. lib. 10. Theſauri cap. 8. Greg. Nyſſen. orat. propria, in qua illa verba Apoſtoli exponit, & Chryſoſtomus homil. circa eadem verba, quæ habetur in 3. tomo & Theodor. in commentariis. Hæc vero expoſitio non videtur commode aptari contextui Pauli: nam diſtincte loquitur de perſona Filii, cui omnia ſubjecta ſunt non ratione corporis myſtici, ſed ratione ſui ipſius, cui corpus myſticum ſubjectum eſt: ergo eodem modo loquitur de Chriſto, cum ait, eum fore Patri ſubjiciendum. Dicendum eſt ergo, Paulum quidem loqui de Chriſto ſecundum propriam perſonam, non tamen ſecundum divinitatem, ſed ſecundum humanam naturam, nam ſecundum humanam naturã Chriſtus reſurrexit, & mortem deſtruxit, & omnia habet ſibi ſubjecta præter eum, qui omnia ſibi ſubjecit. In hanc expoſitionem magis inclinat Chryſoſt. & eandem probat Anſelm. D. Th. Primaſius, & Sedulius ibi, Ambr. lib. 5. de fide c. 6. Aug. 1. de Trinit. cap. 8. & lib. contra ſermonem Arianorum cap. 37. & Epiph. hær. 69. verſus finem. Verum difficultas ſupereſt in hac expoſitione, Exponitur locus difficilis Pauli 1. ad Cor. 15.

quia

quia hæc ſubjectio Chriſti hominis ad Deum non fiet de novo poſt reſurrectionem, nunc enim & ſemper ab initio incarnationis Chriſtus eſt ſubjectus Patri; at vero Paulus aliquam novam ſubjectionem ſignificare videtur, quæ poſt judicii diem in Chriſto Domino futura eſt reſpectu Patris. Ad hoc dupliciter reſpondere poſſumus,

1. Reſponſio.

primo, negando Paulum ſentire Chriſtum tunc aliter ſubjiciendum eſſe, quam nunc. Sicut enim ſupra dicebamus, cum dicitur, Chriſtus regnaturus donec ad judicandum veniat, non excludi, quin poſtea ſit regnaturus, ſed affirmari tantum quod magis dubium videbatur: ita e contrario, cum dicitur tunc futurus ſubjectus non negatur, quin antea fuerit ſubjectus, ſed affirmatur, etiã tunc futurum, ſeu permanſurum ſubjectum. Quod ideo fortaſſe fecit Paulus, ne infideles homines exiſtimarent, ipſum docere, Chriſtum ut hominem in eo ſtatu non eſſe ſubjiciendum Patri, eo quod de ipſo docuerat aboliturum omnem principatum, & poteſtatem, & omnia illi eſſe

2. Reſponſio.

ſubjicienda. Secundo dici poteſt, Paulũ ſpiritualiter tribuere illi ſtatui ſubjectionem Chriſti ad Patrem, quia nunc videtur habere Chriſtus ſpecialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horum miniſterio utendo ad illorum ſalutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona influendo: tunc vero ab hoc opere, & regimine ceſſabit, & in hoc ſolum incumbet, ut ſeipſum, totumque ſuum regnum in Patrem referat. Ut ergo Paulus indicaret differentiam inter illum, & præſentem ſtatum, dicit, tunc fore Chriſtum ſubjiciendum Patri, quia tunc huic ſubjectioni tantum vacabit, & ceſſabit, ut ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim ceſſabunt omnia miniſteria, novæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de converſionibus peccatorum, & ſimilia, ſed erit quaſi pura quædam contemplatio divina, eodem modo ſtabilis, ac perpetua, qua totus Chriſtus, id eſt, caput cum omnibus membris feretur in Deum, eique ſubjicietur. Et huic expoſitioni optime quadrat ratio ſubjuncta a Paulo: *Et tunc filius erit ſubjectus Patri, ut ſi Deus omnia in omnibus*; id eſt, ut unus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid ſancte, & juſte amare poſſunt, ac deſiderare. Sicut expoſuit Gregor. Nyſſ. lib. de anima, & reſur. dicens: *Cum vita, quam in præſenti tranſigimus, varie a nobis exigatur, multa res ſunt, quarũ participes ſumus, ut aeris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad uſum vitæ neceſſariarum, quarũ nulla eſt Deus. Beatitudo vero quæ expectatur, nullius quidẽ harum rerum egena eſt, omnia autẽ nobis locoque omnium erit divina natura, ad omnem uſũ ac neceſſitatẽ illius vitæ, ſeſe convenienter, & apte impartiens.* Hoc ſignificare ergo viſus eſt Paulus per illam ſubjectionem ad Deum, ſcilicet perfectam quietem in Deo, & ceſſationem ab omni externo miniſterio non ſolum corporali, ſed etiam ſpirituali, quia in eo ſtatu non erit jam tempus (ut ita dicam) inquirendi Deum aut ſibi, aut aliis, ſed tantũ fruendi, amandi, & ſubjiciendi ſe illi, quia tunc jã erit ipſe omnia in omnibus. Quæ expoſitio poteſt hoc exemplo declarari. Dicere enim ſolemus, Deum antequam aliquid creaſſet, in ſeipſo manſiſſe, ſeipſo fruentem, atq; ſe ſolo perfecte beatum; eodemque modo, ſi Deus omnia nunc in nihilum redigeret mundumque conſervare, ac gubernare deſineret, diceretur in ſe manſurus, ſeipſo contentus: quo loquendi genere non ſignificamus, eum nunc non habere a ſe haſce perfectiones, ſed ſignificamus præter illas habere veluti externã actionem, & adminiſtrationem, qua ante mundi creationem caruit, & poſtea careret, ſi mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Chriſtum poſt judicium futurum ſubjectum Patri, non quia nunc non ſit, ſed quia nunc præter illam ſubjectionem, & conjunctionem cum Deo, ejuſque fruitionem, habet quandam externam adminiſtrationem, a qua in eo ſtatu vacabit. Et hanc expoſitionem indicavit Epiphan. citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum diſcrepat, quod Nazian. dixit prædicta oratione, nunc regnare Chriſtum, nondum plene poſſidentem regnum, ſed acquirentem, magiſque, ac magis ſub imperium ſuum homines quotidie redigentem, quomodo regnabit, donec ponantur inimici ejus ſub pedibus ejus, non vero deinde, quia jam tunc non regnabit acquirendo, ſed pacifice poſſidendo totum regnum. Et regnare in illo nihil aliud erit, quam ſeipſum, totumque ſuum regnum ſumma concordia, ſummo gaudio, ſummaque vitæ tranquillitate Patri ſubjicere. Atque hic erit perpetuus, ac feliciſſimus ſtatus, quem poſt hujus ſæculi conſummationem Chriſtus Dominus habiturus eſt. Ibi ergo noſtræ diſputationis curſus finẽ habeat, ubi totius vitæ ac myſteriorum Chriſti finis eſt. Cui nos quoque opus hoc noſtrum qualecunq; eſt ſubjiciamus: ut quod illius ope, & auxilio perfectum tandem eſt, in ejuſdem, & auguſtiſſimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ, QUÆ IN HOC TOMO

OBITER VEL EX PROFESSO EXPLICATA SUNT.

Prior numerus paginam indicat; poſterior columnam.

Geneſis.

1 *FActum eſt veſpere,& mane dies unus.* 408.2.
1 *Creſcite,& multiplicamini.* 52.2.
2 *Qua die comederis ex eo, morte morieris.* 481.1.
3 *Inimicitias ponam inter te,& mulierem.* 20.1.
3 *Donec revertaris in terram, de qua aſſumptus eſt.* 489.1.
3 *In pulverem reverteris.* ibid.
5 *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* 545.1.
7 *Et Cataractæ cœli apertæ ſunt.* 211.1.
8 *Miſit corvum, qui non revertebatur, donec ſiccarentur aquæ.* 48.1.
12 *Accipe eam & vade.* 63.2.
37 *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.* 365.2.
42 *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* ibid.
49 *Catulus leonis Juda,&c. quis ſuſcitabit eum,&c.* 402.2.
49 *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita.* 538.1.

Exodus.

3 *Ego ſum Deus Abraham,& Deus Iſaac,&c.* 475.2.
12 *Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in menſibus anni &c.* uſque ad, *& dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis.* 336.2. & ſeq.
12 *Immolate phaſe.* 340.2.
13 *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Iſrael.* 137.2. 138.1.
19 *In die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe.* 402.2.
23 *Non erit in te infœcunda, neque ſterilis.* 53.2.
33 *Oſtende mihi gloriam tuam, &c. Cum tranſibit gloria mea, videbis poſteriora mea.* 267.1.

Leviticus.

12 *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem,&c.* uſque ad *Orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.* 137.2. 140.1.
23 *Numerabitis ergo ab altero die ſabbathi,&c.* uſque ad, *& ſic offeretis ſacrificium novum.* 409.2.

Numeri.

8 *Omne maſculinum adaperiens vulvam, ſanctum Domino vocabitur.* 46.1.
12 *Os ad os loquor ad eum in ſpecie,& nō in ænigmate.* 267.1.

Deuteronomium.

7 *Non erit in te ſterilis utriuſque ſexus, &c.* 53.2.
15 *Indigens,& mendicus non erit inter vos.* 220.1.
15 *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ & ideo ego præcipio tibi,&c.* ib.2.
16 *Sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus.* 337.2.
18 *Prophetam de gente tua ſicut me ſuſcitabit Dominus* uſq; ad *Ego ultor exiſtam.* 179.1. 402.2.
20 *Quis eſt homo qui ſpondit uxorem, & non accepit eam.* 63.2.
21 *Maledictus homo qui pendet in ligno.* 294.1.
28 *Erit vita tua pendens ante.* ibid. 2.
32 *Aſcende in montem Nebor.* 267.1.
33 *Quaſi primogeniti Tauri pulchritudo ejus,& cornua Rhinocerotis cornua illius in ipſis ventilabit gentes uſq; ad terminos terræ.* 294.2.
34 *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebor.* 267.1.

Joſue.

3 *Jordanis ripas alvei ſui tempore meſſis impleverat.* 242.1.
4 *Populus autem aſcendit de Jordane decima die menſis primi.* ibid.
14 *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* 299.1.

Judicum.

13 *Nazaræus ex utero matris.* 15.1.

Ruth.

2 *Benedicta eſt a Domino filia, quia priorem miſericordiā poſteriore ſuperaſti.* 175.1.

1. Regum.

38 *Cras tu & filii tui mecum eritis.* 366.1.

3. Regum.

8 *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.* 166.2.

2. Paralipom.

30 *Immolaverunt autem Phaſe decimaquarta die* uſq; ad *holocauſta in domo Domini.* 338.1.

1. Eſdræ.

6 *Fecerunt filii Iſrael tranſmigrationis paſcha,* uſq; ad, *qui reverſi fuerant de tranſmigratione.* 338.1.

Job.

9 *Expectet lucem & non videat, neque ortum ſurgentis auroræ.* 19.2.
8 *Donec impleatur os tuum riſu,& labia tua Jubilo.* 433.2.
14 *Homo, cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum.* 580.1.
14 *Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me.* 366.1.
17 *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt.* 378.1.
19 *Scio, quod redemptor meus vivit.* 476.2.
28 *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.* 439.2.
36 *Non ſalvat impios,& judicium pauperibus tribuit.* 569.1.

Pſalmi.

1 *Ideo non reſurgent impii in judicio.* 481.1. 570.2. & ſeq.
2 *Ego autem conſtitutus ſum Rex a Deo ſuper Syon montem ſanctum ejus.* 402.2.
2 *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* ibid.
2 *Poſtula a me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* ibid. & 403.2.
3 *Ego dormivi,& ſomnum cepi,& exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* 403.1.
9 *Inſidiatur in occulto, quaſi Leo in ſpelunca.* 541.2.
15 *A dextris eſt mihi, ne commovear.* 511.2.
15 *Non derelinquas animā meam in inferno.* 370.2. 379.2.
15 *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* 378.2. & 370.2.
16 *Igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas.* 565.1.
17 *Dolores inferni circumdederunt me.* 378.1.
18 *In omnem terram exivit ſonus eorum.* 553.2.
21 *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti.* 218.1.
21 *Et diſperſa ſunt omnia oſſa mea.* 295.2.
21 *Foderunt manus meas & pedes meos.* 295.1.
21 *Dinumeraverunt omnia oſſa mea.* 295.2.
21 *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea.* 219.1.
21 *Vota mea reddam in conſpectu timentium eum.* 218.1.
23 *Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales.* 379.1.
29 *Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* 411.1.
26 *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem.* 356.1.
31 *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* 573.2.
34 *Congregata ſunt ſuper me flagella,& ignoravi.* 290.1.
40 *Homo pacis meæ, in quo ſperavi, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.* 281.1.
41 *Abyſſus abyſſum invocat.* 175.1.
44 *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ.* 209.2.
44 *Aſtitit regina a dextris tuis.* 166.2.
44 *Afferentur Regi virgines poſt eam.* 57.1.
45 *Sanctificavit tabernaculum ſuum Altiſſimus* 19.2.
45 *Afferens bella uſque ad finem terræ.* 35.2.
49 *Deus manifeſte veniet, Deus noſter,& non ſilebit: ignis in conſpectu ejus exardeſcet.* 565.1.
50 *Dele iniquitatem meam.* 573.2.
50 *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris.* 574.2.
56 *Miſit de cœlo, & liberavit me, dedit in opprobrium conculcantes me.* 403.1.

56 Exurge gloria mea. 411. 1.
67 Aſcendiſti in altum, cœpiſti captivitatem, accepiſti dona in hominibus. 363. 1.
67 Æthiopia præveniet manus ejus Deo. 126. 1.
68 Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. 306. 2.
71 Deſcendet ſicut pluvia in vellus. 43. 1.
71 Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent. 126. 1.
71 Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: Reges Arabum, & Sabba dona adducent. 124. 2.
71 Dabitur illi de auro Arabiæ. 124. 1.
73 Operatus eſt ſalutem in medio terræ. 298. 2.
77 Eduxit eos in nube diei. 21. 2.
79 Domine Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus. 178. 1.
85 Gratiam & gloriam dabit Dominus. 173. 2.
87 Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio. 354. 1.
87 Poſuerunt me in lacu inferiori. 378. 1.
88 Tabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt. 268. 2.
88 Inveni David ſervum meum, &c. & ego primogenitum ponam illum. 403. 1.
88 Thronus ejus ſicut Sol. 19. 2.
95 Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno. 294. 2.
96 Ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. 561. 2. 562. 2. & 565. 1.
101 Opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt, tu autem permanebis, &c. 580. 1.
108 Quia aſtitit a dextris pauperis. 511. 2.
109 Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis. 509. 1.
109 Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges. 530. 2.
131 De fructu ventris tui ponã ſuper ſedẽ tuã. 9. 1. 11. 1. 42. 2.
131 Paraſti lucernam Chriſto meo. 178. 1.
137 Si ſumpſero pennas meas diluculo. 437. 1.
143 Redemiſti ſervum tuum de gladio maligno. 23. 2.
149 Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur, &c. 433. 2.

Proverbia.

4 Unigenitus matris ſuæ. 12. 1.
8 Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum. 6. 2.
9 Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptẽ. 31. 1. 85. 1.
30 Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, viæ viri in adoleſcentia. 43. 1.

Eccleſiaſtes.

1 Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. 5. 1. & 153. 2.
11 Si ceciderit lignum, ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem, ubi ceciderit, ibi erit. 364. 1.
12 Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare, quia nec opus nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos. ibid.
12 Mortui vero nihil noverunt amplius, neque habent ultra mercedem. ibid. 2.

Cantica.

2 Surge amica mea, &c. in foraminibus petræ, &c. 427. 2.
3 Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, &c. 5. 1.
3 Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonẽ in diademate, quo coronavit illum mater ſua, &c. 69. 1.
4 Veni coronaberis. 171. 2.
5 Ego dormio, & cor meum vigilat. 150. 1.

Sapientia.

3 Fulgebunt juſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. 437. 1.
3 Judicabunt nationes, &c. 568. 1.
14 Benedictum lignum per quod fit juſtitia. 295. 1.
18 Dum medium ſilentium tenerent omnia. 76. 1.

Eccleſiaſticus.

17 Quid lucidius Sole, & hic deficiet. 580. 1.
24 In plenitudine Sanctorum detentio mea. 153. 2.
24 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c. 378. 2.
44 Henoch tranſlatus eſt in paradiſum ut det gentibus pœnitentiam, 547. 1. & 549. 1.
48 Quia receptus eſt in turbine ignis, &c. lenire iracundiam domini. 548. 2.

Iſaias.

1 Cognovit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe domini ſui. 115. 1.
3 Dominus ad judicium veniet cum ſenibus populi ſui. 528. 2. & alibi.
6 Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum. 510. 1.
7 Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &c. 3. 1. 44. 2.
8 Acceſſit ad Propheti ſſam, & concepit, & peperit filium. 162. 1.
9 Antequã ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrẽ ſuam, auferetur fortitudo Damaſci. 124. 1.
8 Et erit vobis in ſanctificationem, uſque ad, in vicinam habitantibus Hieruſalem. 157. 1.
8 Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus. ibid.
9 Populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam. 469. 2.
9 Factus eſt principatus ſuper humerum ejus. 293. 1.
11 Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet. 2. 2. & 9. 1.
11 Et erit in die illa, adjiciet Dominus ſecundo manum ſuã ad populum reſiduum. 554. 1. 2.
13 Stellæ cœli, & ſplendor earũ expandẽt lumen ſuum. 559. 1.
19 Aſcendet Dominus ſuper nubem levem, & ingredietur Ægyptũ & commovebuntur ſimulacra Ægypti. 142. 2.
24 Et erit in die illa, viſitabit Dominus ſuper militiam cœli. 372. 2.
24 Congregabitur congregatione unius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur. ibid.
25 Præcipitavit mortem in ſempiternum. 403. 2.
26 Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent, &c. 476. 1.
30 Et non faciet avolare a te ultra doctorem tuum. 239. 1.
30 Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. ibid.
30 Erit lux Lunæ, ſicut lux Solis. 583. 1.
34 Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli. 561. 1. & 580. 1.
35 Lætabitur deſerta, ſitiens florebit ſolitudo quaſi lilium. 178. 1.
40 Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, &c. 177. 1.
40 Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem. 437. 1.
43 Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas. 573. 2.
43 Reduc me in memoriam, & judicemur ſimul. 574. 2.
45 Mihi curvabitur omne genu. 570. 2.
49 Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & mari, & ecce illi de terra Auſtrali. 125. 2.
50 Induam cœlos tenebris. 332. 1.
51 Cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur. 580. 1.
53 Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. 42. 2.
53 Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. 290. 1.
35 Feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias David fideles. 403. 1.
60 Ambulabunt gentes in lumine tuo. 124. 2.
60 Inundatio camelorum operiet te &c. 125. 2.
60 Non occidet ultra Sol tuus, & luna tua. 586. 2.
62 Propter Sion non tacebo, uſque ad, quod os Domini nominavit. 132. 1.
62 Habitabit juvenis cum Virgine. 64. 1.
63 Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra. 505. 1.
65 Oblivioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, &c. Ecce enim creo cœlos novos, &c. 573. 2.
66 Antequam parturiret, peperit, antequam proveniret partus ejus peperit maſculum. 112. 2.
66 Et oſſa veſtra quaſi herba germinabunt. 476. 1.
66 Quia ecce Dominus in igne veniet. 562. 2.

Jeremias.

1 Antequã te formarẽ in utero, novi te, &c. 15. 1. & 550. 1.
7 Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis de verbo holocauſtomatum, &c. 338. 1.
11 Mittamus lignum in panem ejus. 272. 1. 294. 2.
15 Dixit Dominus ad me. Si ſteterint Moyſes. & Samuel coram me, &c. 364. 2.
15 Occidit eis Sol, cum adhuc eſſet dies. 332. 1.
22 Non ſedebit de ſemine ejus vir ſuper ſolium David. 10. 2.
31 Novum creavit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. 42. 2.
31 Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Juda fœdus novum. 114. 1.
31 Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. ibid.

Ezechiel.

1 Aperti ſunt cœli, & vidi viſiones Dei. 211. 1.

28 *Si impius egerit pœnitentiam omnium iniquitatum ejus non recordabor.* 573. 2.
32 *Operiam, cum extinctus fueris, cœlos.* 559. 2.
35 *Suſcitabo vobis paſtorem ſervum meum David.* 403. 1.
37 *Vaticinare: ecce ego aperiam tumulos veſtros, &c.* uſque ad *popule meus.* 476. 1.

Daniel.

2 *Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua una grandis.* 537. 1.
7 *Quator beſtiæ grandes aſcendebant de mari diverſæ inter ſe.* ib.
7 *Et ecce oculi qui oculi hominis erant.* 535. 1.
7 *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, &c.* 567. 2.
7 *Judicium ſedit, & libri aperti ſunt.* 576. 2.
7 *Millia millium miniſtrabant ei, &c.* 567. 2.
7 *Et tres Reges humiliabit.* 541. 2.
8 *De uno autem ex eis egreſſum eſt cornu unum modicum, & factum eſt grande.* 542. 2.
Et erit in templo abominatio deſolationis. 543. 1.
9 *Deum autem Moaxim in loco ſuo venerabitur.* 540. 2.
11 *Et mittet manum ſuam in terras, & terra Ægypti non effugiet.* 542. 1.
11 *Dominabitur theſaurorum auri.* ib.
11 *Multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, &c. Qui autem docti fuerint, fulgebunt.* 437. 1. 476. 2.

Oſeas.

2 *Congregabuntur filii Juda, & filii Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput unum.* 114. 1.
6 *Vivificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos.* 409. 1.
11 *Ex Ægypto vocavi filium meum.* 142. 1.
13 *Ero mors tua, o mors, morſus tuus ero, inferne.* 382. 1. & 403. 2.

Joel.

2 *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, &c. antequã veniat dies, &c.* 560. 2.
3 *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum convertero captivitatem Juda, & Hieruſalem, congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Joſaphat, & diſceptabo cum eis.* 531. 1. & 555. 1.
3 *Quid mihi & vobis Tyrus, & Sidon.* 34. 2.

Amos.

6 *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus moleſtum eſt.* 240. 2.
8 *Et erit in illa, dicit Dominus, occidet vobis Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis.* 332. 1.

Micheas.

2 *Aſcendit pandens iter ante eos.* 505. 1.
5 *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda, &c.* 114. 1.
6 *Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam.* 403. 1.
7 *Et aſpiciet inimica mea, & opponitur confuſione.* ib.
7 *Dies, ut ædificantur maceriæ tuæ, in die illa longe fiet lex.* ibid.

Habacuc.

3 *Conſideravi opera tua, & expavi, in medio duorum animalium cognoſceris.* 115. 2.
3 *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jeſu.* 134. 2.

Sophonias.

1 *Et erit in tempore illo, ſcrutabor Jeruſalẽ lucernis.* 574. 1.
3 *Expecta me in die reſurrectionis meæ in futurum.* 404. 1.

Aggeus.

Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cœlum, & terrã, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus. 122. 2. & 529. 1.

Zacharias.

3 *Oſtendit mihi Dominus JESUM ſacerdotem magnum.* 135. 1.
5 *Et levaverunt amphoram inter cœlum, & terram, &c. ut ædificetur ei domus in terra Senaar, &c.* 542. 1.
9 *Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos.* 363. 1.
11 *Appenderunt mercedem meam triginta argenteis.* 282. 2.
12 *Et aſpicient ad me, quem confixerunt.* 295. 1. & 576. 1.
13 *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum, & dicet, his plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* 295. 1. & 426. 1.

Malachias.

3 *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* 177. 1.
3 *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem adventus ejus.* 533. 2.
3 *Et accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox maleficis.* 578. 2.
4 *Orietur ſol juſtitiæ vobis timentibus nomen meum, & ſanitas in ejus pennis.* 437. 1.
4 *Ecce mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini.* 548. 1.

2. Machabæorum.

7 *Tibi enim reſurrectio ad vitam non erit.* 481. 1.

Matthæus.

1 *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.* 42. 2. & 86. 1.
1 *Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur, quod dictum eſt a Domino per prophetam dicentem. Ecce virgo in utero habebit.* 45. 1.
1 *Cum eſſet deſponſata mater Jeſu Maria Joſeph, &c.* 48. 1.
1 *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum.* ib.
1 *Joſeph autem vir ejus.* 61. 1.
1 *Voluit occulte dimittere eam.* 62. 2.
1 *Joſeph fili David, noli timere, &c.* 61. 1. 63. 1.
1 *Noluit eam traducere.* 63. 1.
1 *Vocabit nomen ejus Jeſum. ipſe enim ſalvum faciet, &c.* 134. 2.
2 *Ecce Magi ab oriente venerunt.* 124. 2. & ſeq.
2 *Apertis theſauris ſuis.* ib.
2 *Qui cum receſſiſſent, Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph, &c.* 141. 1.
2 *A bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis.* 137. 2.
3 *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam.* 133. 1.
3 *Eſca autem ejus erat locuſtæ, & mel ſylveſtre.* 183. 2.
3 *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?* 186. 1.
3 *Ego quidem baptizo vos in aqua, ipſe vero baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne.* 195. 2.
3 *Et ecce aperti ſunt ei cœli,* 211. 1.
3 *Et vidit Spiritum deſcendentem ſicut columbam. &c.* 211. 2. & ſeq.
3 *Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius, &c.* 213. 2.
3 *Cujus non ſum dignus calceamenta portare.* 224. 1.
3 *Appropinquavit enim regnum cœlorum.* 363. 2.
4 *Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant.* 226. 1.
4 *Tunc JESUS ductus eſt in deſertum ab ſpiritu.* 229. 1. & ſeq. Totum myſterium exponitur.
6 *Scit pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis.* 48. 1.
8 *Non inveni tantam fidem in Iſrael.* 156. 1.
10 *Neque duas tunicas, &c.* 221. 2.
11 *Quid exiſtis in deſerto videre? arundinem vento agitatam?* 180. 2.
11 *Etiam dico vobis, pluſquam prophetam.* ib.
11 *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta.* ib.
11 *Qui minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* 181. 2.
11 *Venit Joannes neq; manducans, neq: bibens &c.* 221. 2.
11 *Tu es qui venturus eſt, an alium expectamus.* 186. 1.
11 *Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* 187. 2.
12 *Quæ eſt mater mea.* 3. 1.
12 *Generatio mala, & adultera ſignum quærit, &c.* 244. 1.
12 *Amen dico vobis, quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, &c.* 573. 2.
12 *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus.* 378. 2
13 *Vigilate quia neſcitis, qua hora filius hominis veniet* 525. 2.
14 *Veſpere autem facto, &c.* 340. 1.
17 *Sunt quidam de hic ſtantibus; qui non guſtabunt mortem, &c.* 265. 2.
17 *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, &c.* 548. 2. 549. 1.
19 *Amen dico vobis, quod vos qui ſequuti eſtis me, &c. ſedebitis & vos, &c.* 568. 1.
20 *Calicem quidem meum bibetis.* 550. 2. & 552. 1.
21 *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe, &c.* 258. 1.
21 *Baptiſmus Joannis unde erat, &c.* 197. 2.
22 *Ego ſum Deus Abraham Deus Iſaac, &c.* 475. 2.
23 *Nolite vocare vobis Patrem ſuper terram.* 3. 1.
24 *Cum videritis abominationem deſolationis, &c.* 543. 1.
24 *Prædicabitur hoc Evangelium in univerſo orbe.* 552. 2.

24 *Sta-*

24 *Statim autem poſt tribulationem illorum dierum, Sol obſcurabitur.* 558. 1.
24 *Sicut fulgur exiit ab Oriente,&c.* 562. 2.
24 *Tunc parebit ſignum filii hominis, &c.* 561. 2. 558. 2. & 565. 2.
24 *Videbunt filium hominis, venientem in nubibus cœli in virtute multa.* 567. 1.
25 *Media autem nocte clamor factus eſt.* 496. 1.
25 *Tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ.* 567. 1.
25 *Quando te vidimus eſurientem, &c.* 577. 2.
26 *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* 278. 2.
26 *Converte gladium tuum, &c.* 286. 1.
26 *Calicem quem dedit mihi Pater,non vis, ut bibam illum.* 311. 2.
26 *Prima autem die Azymorum acceſſerunt diſcipuli. &c.* 338. 2.
26 *Erat autem Paſcha,& azyma poſt biduum.* 340. 2.
26 *Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet.* 344. 1.
26 *Non in die feſto ne forte tumultus fieret in populo.* ib.
26 *Hic eſt ſanguis novi teſtamenti.* 307. 2.
27 *Nihil tibi,& juſto illi.* 34. 2.
27 *Acceptam ſpongiam implevit aceto,& impoſuit arundini.* 305. 2.
27 *Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum.* 305. 1.
27 *Emiſit ſpiritum.* 329. 1.
27 *Ut quid dereliquiſti me.* 324. 2. 330. 1.
27 *Per diem autem ſolemnem conſueverat Præſes.* 345. 2.
27 *Altera autem die,quæ eſt poſt paraſcevem.* 344. 1.
27 *A ſexta hora tenebræ factæ ſunt,&c.* 332. 1.
27 *Multa corpora ſanctorum, qui dormierant, &c.* 419. 1.
28 *Veſpere autem Sabbathi,quæ luceſcit in prima Sabbathi.* 410. 2.
28 *Euntes docete omnes gentes.* 554. 1.
28 *Et ecce JESUS occurrit illis dicens,avete:illæ autem acceſſerunt, &* 461. 2.

Marcus.

1 *Fuit in deſerto Joannes baptizans &c.* 192. 1.
1 *Ego baptizavi vos aqua:ille vero vos baptizabit Spiritu Sancto.* 195. 2.
1 *Expulit eum ſpiritus in deſerto.* 229. 1.
1 *Et tentabatur a Satana.* 233. 1.
1 *Quid nobis,& tibi Jeſu Nazarene? veniſti ante tempus, perdere nos.* 575. 2.
3 *Quæ eſt mater mea.* 35. 1.
6 *Sed calceatus ſandaliis.* 224. 1.
8 *Erant,qui manducaverant quaſi quatuor millia.* 206. 1.
14 *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* 278. 2.
14 *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti.* 307. 2.
14 *Primo die Azymorum quando Paſcha immolabant.* 338. 2. 341. 1.
14 *Ubi vis paremus tibi comedere Paſcha.* 340. 2.
15 *Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis unum ex vinctis.* 345. 2.
15 *Et* [illegible] *ſpongiam aceto, circumponenſque calamo.* 305. 2.
15 *Da*[illegible]*i bibere myrrathum vinum, & non accepit.* 305. 1.
15 *Erat autem hora tertia,& crucifixerunt eum.* 349. 2.
15 *Facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt.* 352. 2.
15 *Deus meus,ut quid dereliquiſti me.* 330. 1.
15 *Emiſſa voce magna exſpiravit.* 329. 1.
16 *Valde mane una ſabbathorum veniunt ad monumentum orto jam Sole.* 408. 2.
16 *Viderunt juvenem, &c. qui dicit illis, nolite expaveſcere.* 460. 2. 464. 1.
16 *Ite dicite diſcipulis ejus,& Petro.* 466. 1.
16 *Surgens autem Jeſus mane prima ſabbathi,apparuit primo Mariæ Magdalenæ.* 411. 1.
16 *De qua ſeptem dæmonia ejecerat.* 458. 1.
16 *Oſtenſus eſt illis in alia effigie.* 421. 1.
16 *Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus.* 466. 1.
16 *Euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ.* 553. 2.
16 *Et ſedet a dextris Dei.* 508. 2.

Lucas.

1 *Unde hoc mihi,ut veniat mater Domini mei ad me.* 2. 2.
1 *Quod ex te naſcetur Sanctum,vocabitur filius Dei.* 3. 1. 87. 2.
1 *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* 7. 2. 42. 2. 72. 1. 85. 1.
1 *Et erexit cornu ſalutis nobis in Domo David pueri ſui.* 11. 1.
1 *Et Spiritu Sancto replebitur adhuc in utero matris ſuæ.* 15. 1. & 184. 1.
1 *Quomodo fiet iſtud* 32. 1. *Quoniam virum non cognoſco.* 55. 1.
1 *Exultavit infans cum gaudio,&c.* 37. 2.
1 *Miſſus eſt Angelus Gabriel,&c.* 61. 1.
1 *Dominus tecum.* 71. 2.
1 *Ecce concipies, & paries filium.* 72. 1.
1 *Ecce Ancilla Domini.* 75. 2.
1 *Ne timeas Maria.* 74. 2.
1 *Et timor irruit ſuper eum.* ib.
1 *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis, &c.* 178. 2.
1 *Et erit magnus coram Domino.* 180. 2.
1 *Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu,& virtute Eliæ.* ib.
1 *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ.* 182. 2.
2 *Simeon dixit ad Mariam matrem ejus.* 2. 2.
2 *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.* 32. 2.
2 *Et non cognoverunt parentes ejus.* 32. 1.
2 *Filii quid feciſti nobis ſic.* ib.
2 *Quid eſt quod me quærebatis?* ib.
2 *Aſcendit Joſeph in Bethlehem,ut profiteretur,&c.* 61. 1.
2 *Peperit filium ſuum primogenitum, &c.* 113. 1.
2 *Hæc deſcriptio prima facta eſt a Præſide Syriæ Cyrino.* 116. 1.
2 *Poſtquam conſummati ſunt dies octo,&c.* 132. 2.
2 *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis, &c.* 137. 2. & ſeq. explicatur totum myſterium.
2 *Et ibant parentes ejus per ſingulos annos in Jeruſalem,&c.* 145. 2.
2 *Et deſcendit cum eis,& venit Nazareth,& erat ſubditus illis.* ibid. & ſeq.
2 *Jeſus proficiebat ſapientia,& ætate,& gratia apud Deum, & homines.* 146. 1.
2 *Exiſtimantes illum eſſe in comitatu.* 161. 2.
2 *Maria autem conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* 157. 1.
2 *Et ipſi non intellexerunt.* 162. 1.
3 *Neſciebatis,quia in his,quæ Patris mei ſunt,&c.* ib.
3 *Ut putabatur filius Joſeph.* 2. 2.
3 *Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta, &c.* 205. 2.
3 *Ego quidem in aqua baptizo vos, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto.* 195. 2.
3 *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæſaris.* 205. 1.
3 *Jeſu baptizato,& orante apertum eſt cœlum.* 211. 1. & ſeq.
3 *Et deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum.* 212. 2. & ſeq.
3 *Et vox de cœlo facta eſt, Tu es filius meus dilectus, &c.* 213. 1. & ſeq.
3 *Qui habet duas tunicas,det non habenti.* 222. 1.
3 *Cujus non ſum dignus ſolvere corrigiam calceamentorum ejus.* 224. 1.
3 *Sub principibus ſacerdotum Anna,& Caipha.* 243. 1. & ſeq.
4 *Agebatur a ſpiritu in deſertum.* 229. 1.
4 *Et tentabatur a diabolo.* 233. 1.
4 *Jeſus autem tranſiens per medium illorum ibat.* 250. 1.
7 *Non ſinebat ea loqui,quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* 255. 2.
7 *Tu es,qui venturus es,an alium expectamus.* 186. 1.
8 *Beatus,qui non fuerit ſcandalizatus in me.* 187. 2.
8 *Quid mihi & tibi Jeſu fili David.* 34. 1.
9 *Nolite portare ſaccum, neque peram, neq; calceamenta.* 224. 2. & ſeq.
9 *Neminem ſalutaveritis in via.* ib.
10 *Beatus venter qui te portavit.* 4. 2.
10 *Quinimo beati,qui audiunt verbum Dei.* ib.
13 *Non capit Prophetam perire extra Jeruſalem.* 298. 2.
16 *Lex,& Prophetæ uſque ad Joannem.* 178. 1.
16 *Nunc vero conſolatur,tu vero cruciaris.* 365. 1.
16 *Factum eſt,ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis,* uſq;ad,*mortuus autem & dives,&c.* ib. 2.
17 *Media autem nocte clamor factus eſt.* 496. 1.
17 *In illa die erunt duo in lecto uno.* ib.
21 *Nam virtutes cœlorum movebuntur.* 558. 1.
22 *Exierunt obviam ſponſo,& ſponſæ.* 167. 1.

22 *Quan-*

22 *Quando miſi vos ſine ſacculo,& pera*, uſq; ad, *tollat ſimiliter & peram*. 225. 1.
22 *Et converſus Dominus reſpexit Petrum*. 289. 1.
22 *Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine*. 307. 2.
22 *Appropinquabat autem dies feſtus Azymorum,qui dicitur Paſcha*. 338. 2. & 340. 2.
22 *Venit dies Azymorum,in quo neceſſe erat,occidi Paſcha*. 344. 1.
22 *Et ſedeatis ſuper thronos judicantes duodecim tribus Iſrael*. 568. 1.
23 *Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum unum*. 345. 2.
23 *Hodie mecum eris in paradiſo*. 378. 1.
23 *Pater dimitte illis,non enim ſciunt quid faciunt*. 315. 1.
23 *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*. 309. 1.
23 *Et hæc dicens exſpiravit*. 329. 1.
23 *Et revertentes paraverunt aromata,& unguenta*. 348. 1.
23 *Et dies erat paraſceves,& ſabbathum illuceſcebat*. 347. 1. & 348. 1.
23 *Erat autem hora fere ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram*. 349. 2.
24 *Una autem Sabbathi valde diluculo*. 408. 2.
24 *Oculi autem eorum tenebantur,ne eum agnoſcerent*. 421. 1.
24 *Et cum manducaſſet coram eis*. 432. 1.
24 *Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas,&c. dixerunt ad illas, &c.* 463. 2.
24 *Et invenerunt congregatos undecim*. 467. 1. 2.
24 *Eduxit eos foras in Bethaniam,&c. & receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum*. 507. 1.

Joannes.

1 *Qui poſt me venit ante me factus eſt*. 38. 1.
1 *Fuit homo miſſus e Deo, cui nomen erat Joannes, &c.* 178. 2.
1 *Propheta es tu? & reſpondit non*. 188. 2.
1 *Cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam corrigiam calceamenti*. 224. 1.
1 *Et ego neſciebam eum*. 186. 1.
1 *Sed qui miſit me baptizare*, uſque ad, *qui baptizat in Spiritu Sancto*. 186. 2.
2 *Ego baptizo in aqua*. 196. 1.
2 *Et erat mater JESU*. 2. 2.
2 *Quid mihi, & tibi eſt mulier*. 34. 1.
2 *Hoc fecit initium ſignorum JESUS in Cana Galileæ,&c.* 146. 2.
3 *Nemo aſcendit in Cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo*. 497. 2.
3 *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto*. 179. 1.
3 *Nondum enim miſſus fuerat Joannes in carcerem*. 198. 1.
3 *Qui non credit jam judicatus eſt*. 570. 2.
3 *Qui credit in eum non judicatur*. 571. 1. & 572. 2.
5 *Poſt hæc erat dies feſtus Judæorum, & aſcendit JESUS Jeroſolymam*, 242. 1.
5 *Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei*. 481. 2.
5 *Sicut pater ſuſcitat mortuos,& vivificat,ſic & filius, quos vult,vivificat*. 485. 1.
5 *Venit hora,& nunc eſt,quando mortui audient vocem filii Dei, &c.* 493. 2.
5 *Nolite mirari hoc, quia venit hora,in qua omnes, qui in monumentis ſunt, &c.* 494. 2.
5 *Pater non judicat quemquam,ſed omne judicium dedit filio*. 514. 2.
5 *Amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrem facientem*. 515. 1. 2.
5 *Pater meus uſque modo operatur,& ego operor*. ib.
5 *Pater enim diligit filium,& omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit*. 515. 2.
5 *Et majora his demonſtravit ei opera*. ib.
5 *Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt*. 516. 2.
5 *Sicut pater habet vitam in ſemet ipſo, ſic dedit & filio, &c.* 517. 1.
5 *Sicut audio,judico,& judicium meum juſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam,&c.* ib.
5 *Ego veni in nomine Patris mei,& non accepiſtis me, ſi alius venerit, &c.* 535. 1. 536. 1.
5 *Qui credit in eum,qui miſit me,&c.in judicium non venit*. 574. 2.
7 *Doctrina mea non eſt mea, ſed ejus, qui miſit me*. 239. 2.
8 *Jeſus abſcondit ſe,& exivit de templo*. 250. 1.
10 *Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum*. 189. 1.
10 *Ego pono animam meam*, uſq;ad, *& iterum ſumo eam*. 325. 2.
10 *Erit unum ovile & unus paſtor*. 555. 1.
10 *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. 252. 2.
11 *Maria autem erat,quæ unxit pedes* Domini, *&c.* 458. 2.
12 *Non veni,ut judicem mundum,ſed ut ſalvificem mundum*. 526. 1.
12 *Si quis audierit verba mea,& non cuſtodierit, ego non judico eum*. ib.
12 *Nunc judicium eſt mundi, nunc princep. hujus mundi ejicietur foras*. ib.
13 *Ante diem feſtum paſchæ*. 343. 1. 341. 2. 345. 2.
13 *Et cœna facta*. 341. 1.
14 *Vado parare vobis locum*, uſq;ad, *& accipiam vos ad me ipſum*. 497. 2.
15 *Si non veniſſem,& loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, &c.* 252. 2.
15 *Si opera non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent*. 251. 1.
16 *Cum venerit paraclitus,arguet mundum de peccato, &c.* 497. 2.
16 *Expedit vobis, ut ego vadam, ſi enim non abiero, &c.* 498. 1.
18 *Ego palam loquutus ſum mundo,& in occulto loquutus ſum nihil*. 237. 1.
18 *Ego ſum*. 285. 1.
18 *Nobis non licet interficere quemquam*. 312. 2.
18 *Et ipſi non introjerunt prætorium, ut non contaminarentur, &c.* 343. 3. & 346. 1.
19 *Ecce filius tuus*. 2. 2. & ſeq. 308. 2.
19 *Ecce mater tua*. 2. 2. & 308. 2.
19 *Si male loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, &c.* 286. 2.
19 [illegible], *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*. 292. 2.
19 *Non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi tibi data eſſet deſuper*. ib.
19 *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes, &c.* 305. 2.
19 *Conſummatum eſt*. 376. 1.
19 *Et inclinato capite tradidit ſpiritum*. 329. 1.
19 *Erat autem paraſceve paſchæ*. 347. 1.
19 *Erat enim magnus dies ille Sabbathi*. ib. 2.
19 *Hora quaſi ſexta*. 349. 2. & 350. 1.
19 *Venit autem Nicodemus ferens mixturam Myrrhæ, &c.* 355. 1.
19 *Sed unus militum lancea latus ejus aperuit*. 356. 2.
20 *Una autem Sabbathorum Maria Magdalenæ venit mane cum adhuc tenebræ eſſent,&c.* 407. 1.
20 *Maria autem ſtabat foris, ad monumentum plorans*. 460. 2.
20 *Noli me tangere,nondum enim aſcendi ad Patrem meum*. 462. 2.
20 *Thomas autem,&c. non erat cum eis*. 467. 1.
21 *Hoc jam tertio manifeſtatus eſt Jeſus*. 468. 2.
21 *Sic eum volo manere, donec veniam quid ad te*. 550. 2. & 551. 1.

Acta Apoſtolorum.

1 *Quibus præbuit ſe ipſum vivum in multis argumentis*. 404. 1.
1 *Et conveſcens præcepit eis,ab Jeroſolymis ne diſcederent*. 432. 1.
1 *Sabbathi habens iter*. 282. 2.
1 *Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum*. 508. 1.
1 *Cumq; intuerentur in cœlum*, uſq;ad illud, *ſic veniet, &c.* 505. 2. & 530. 1.
1 *Reverſi ſunt Hieroſolymam*, uſque ad illud, *Sabbathi habens iter*. 506. 2.
2 *Cum ſit hora diei tertia*. 352. 2.
2 *Quem Deus ſuſcitavit a mortuis, ſolutis doloribus inferni*. 377. 2. & 375. 2.
2 *Cum complerentur dies pentecoſtes*. 409. 1.
3 *Scio quod per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri*. 259. 2.
7 *Ecce video cælos apertos,& filium hominis ſtantem a dextris Dei*. 211. 1.

10 *Ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo judex vivorum, & mortuorum.* 520. 2.
12 *Volens poſt paſcha producere eum populo.* 340. 2.
19 *Sed neque ſi ſit Spiritus Sanctus, novimus.* 195. 1.
19 *Dicens, ut crederent in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum.* ib. 2.

Ad Romanos.

1 *Factus ex ſemine David ſecundum carnem.* 3. 1. & 9. 1. 87. 2.
1 *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis.* 85. 1. *ex reſurrectione mortuorum.* 401. 1.
2 *Qui ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt.* 570. 2.
4 *Mortuus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter juſtificationem noſtram.* 404. 2.
5 *Si unius delicto multi mortui ſunt,* uſq; ad illud, *in plures abundabit.* 373. 2.
5 *Si enim unius delicto mors regnavit per unum, &c.* 477. 1.
5 *Sicut per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors.* 479. 1.
8 *Nos autem primitias ſpiritus habentes.* 66. 1. & 67. 2.
8 *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, &c.* 85. 1.
8 *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei.* 229. 2.
8 *Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* 311. 2.
8 *Si ſpiritus ejus, qui ſuſcitavit Chriſtum a mortuis habitat in vobis, &c.* 477. 1.
8 *Scimus, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſq; adhuc.* 583. 2.
8 *Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.* 579. 1.
9 *Verbum abbreviatum fecit Dominus ſuper terram.* 1. 2.
10 *Quis aſcendit in cœlum? id eſt Chriſtum deducere, &c.* 378. 2.
10 *In omnem terram exivit ſonus eorum, &c.* 552. 2. & 553. 2.

1. Ad Corinthios.

1 *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* 271. 2.
2 *Si cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* 256. 2.
3 *Uniuſcujuſq; opus qualis ſit, ignis probabit.* 562. 2.
5 *Eos qui foris ſunt Deus judicabit.* 570. 2.
6 *An neſcitis, quoniam angelos judicabimus, &c.* 568. 1.
7 *Præterit figura hujus mundi.* 580. 2.
12 *Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos.* 66. 1.
14 *Mulieres in Eccleſia taceant.* 70. 2.
15 *Prius quod animale deinde quod ſpirituale.* 13. 1.
15 *Viſus eſt Cephæ, & poſt hæc undecim, &c.* 51. 1.
15 *In momento, in ictu oculi.* 392. 2.
15 *Si Chriſtus non reſurrexit vana eſt fides noſtra.* 400. 2.
15 *Surrexit tertia die ſecundum ſcripturas.* 409. 1.
15 *Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* 417. 1.
15 *Unuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus.* ib.
15 *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* 442. 2.
15 *Caro, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.* 437. 1.
15 *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* 443. 1.
15 *Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt, &c.* 476. 2.
15 *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, &c.* 477. 1.
15 *Ecce myſterium vobis dico, non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur.* 480. 1. & 486. 2.
15 *Mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabimur.* 479. 2.
15 *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* 486. 2.
15 *Sicut portavimus imaginem terreni, &c.* ib.
15 *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus.* 510. 2.
15 *Cum autem illi ſubjecta fuerint omnia, tunc & ipſe filius ſubjectus erit, &c.* ib.
15 *Deinde finis cum tradiderit regnum Deo, & Patri,* 579. 2.

2. Ad Corinthios.

4 *Scientes, quoniam qui ſuſcitavit Jeſum, & nos cum Jeſu ſuſcitabit, &c.* 476. 2.
5 *Si unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt.* 16. 1.
5 *Et ſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed jam non novimus.* 402. 1.
5 *Omnes manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, &c.* 570. 2. & 572. 1.

Ad Galatas.

1 *Qui me ſegregavit ex utero matris.* 15. 1.
1 *Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Jacobum fratrem Domini.* 51. 1.
4 *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.* 87. 2.

Ad Epheſios.

1 *Secundum divitias gratiæ ejus, quæ ſuperabundavit in nobis, &c.* 66. 1. 67. 1.
2 *Et conſedere fecit in cœlis.* 510. 1.
4 *Quod autem aſcendit quid eſt niſi quod deſcendit prius in inferiores partes terræ.* 378. 2.
4 *Donec occurramus omnes in virum perfectum.* 430. 2.

Ad Philippenſes.

2 *Factus obediens, propter quod & Deus exaltavit illum.* 135. 2. & 405. 1.
3 *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* 442. 2.

Ad Coloſſenſes.

1 *Primogenitus omnis creaturæ.* 416. 2.
1 *Qui eſt principium primogenitus ex mortuis.* 417. 1.
1 *Quod pervenit ad vos ſicut in univerſo mundo eſt.* 552. 2.

1. Ad Theſſalonicenſes.

4 *Nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventu Domini, &c.* 479. 1.
4 *Ipſe Dominus in juſſu, & in voce Archangeli, &c.* ib.
4 *Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* 495. 1.
5 *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet, cum dixerunt pax, &c.* 558. 2.

2. Ad Theſſalonicenſes.

1 *In revelatione Domini Jeſu cum Angelis virtutis ejus, &c.* 565. 1.
2 *Niſi venerit diſceſſio primo, & revelatus fuerit homo peccati.* 535. 1. 544. 2. 554. 2. & 555. 2.
2 *Non [illegible] quod cum adhuc eſſem apud vos, uſque ad illud, nam myſterium jam operatur iniquitatis, &c.* 536. 2. & 538. 2. & 556. 2.
2 *Mittit illis Deus operationem erroris.* 539. 2.
2 *Extolletur ſupra omne, quod dicitur Deus.* 540. 2.
2 *Ita ut in templo Dei ſedeat, tanquam ſit Deus.* 542. 2.
2 *Quem Dominus JESUS interficiet ſpiritu oris ſui.* 544. 2.

1. Ad Timotheum.

4 *Exercitatio corporalis ad modicum utilis eſt, pietas autem ad omnia.* 222. 2.

2. Ad Timotheum.

2 *Si ſuſtinebimus & conregnabimus.* 510. 2.

Ad Hebræos.

1 *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum.* 170. 1. & 528. 2.
1 *Sedet ad dexteram majeſtatis in excelſis.* 508. 2.
2 *Qui ſanctificat, & ſanctificantur ex uno omnes.* 88. 1.
2 *Quia pueri communicaverunt carni, & ſanguini, & filius Dei participavit eiſdem.* ibid.
4 *Habentes pontificem, qui penetravit cœlos.* 506. 1.
7 *Ex Juda ortus eſt Dominus, ex qua nullus, &c.* 12. 1.
7 *Excelſior cœlis factus.* 506. 1.
8 *Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextra ſedis magnitudinis in excelſis.* 508. 2.
9 *Hoc ſignificante Spiritu Sancto nondum propalatam eſſe Sanctorum viam,* 363. 1.
9 *Ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* 427. 2.
9 *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem judicium.* 550. 2.
10 *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum, &c.* 363. 1.
11 *In ſempiternum ſedet in dextera Dei.* 508. 2.
11 *Juxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, &c.* 363. 1.
11 *Et hi omnes teſtimonio fidei probati, uſque ad, ut non ſine nobis conſummarentur.* 418. 1.
12 *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, &c. atque in dextera Dei ſedens, &c.* 508. 2.

1. Petri.

3 *In quo veniens prædicavit his, qui in carcere erant, ſpiritibus.* 379. 1. & 382. 2.
3 *Increduli fuerant aliquando in diebus Noe.* 383. 1.

3 Chri-

3 *Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt*, uſque ad, *vivificatos autem ſpiritu*. 382. 2.
3 *Per reſurrectionem Jeſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei.* 508. 2.
4 *Propter hoc enim, & mortuis evangelizatum eſt, &c.* ib. & 383. 1.
4 *Charitas operit multitudinem peccatorum*. 573. 2.

2. Petri.

1 *Dabo autem operam frequenter habere vos poſt obitum meum, &c.* 174. 2.
2 *Si Deus Angelis peccantibus, non pepercit, &c. tradidit cruciandos in judicium reſervari, &c.* 575. 1.
3 *In quo cœli magno impetu tranſient*. 559. 2.
3 *Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt igni*. 563. 1.
3 *Elementa calore ſolventur, &c. Terra autem, & quæ in ea ſunt opera exurentur, &c.* ib.

1. Joannis.

4 *Omnis Spiritus, qui ſolvit* Jeſum, *ex Deo non eſt, & hic eſt antichriſtus*. 536. 2.
5 *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis*. 357. 2.
5 *Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem Jeſus Chriſtus &c.* ib.

Apocalypſis.

1 *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus*. 576. 1.
5 *Leo de tribu Juda, radix David*. 9. 1.
6 *Sol factus eſt niger*. 560. 1.
6 *Et cœlum receſſit ſicut liber involutus*. 561. 1.
6 *Luna facta eſt ſicut ſanguis*. 560. 1.
10 *Quia tempus non erit amplius*. 583. 2.
11 *Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti ejus*. 166. 2.
11 *Et dabo duobus teſtibus in eis, & prophetabunt, &c.* 548. 2. & 549. 2.
13 *Et vidi unum de capitibus ſuis*. 541. 1.
13 *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum*. 542. 2.
13 *Dicet habitantibus in terra, ut faciant imaginem beſtiis, &c.* 544. 1.
13 *Et faciet omnes puſillos, &c. habere characterem, &c.* ibid.
16 *Et ſeptimus Angelus effudit phialam ſuam*. 561. 2.
16 *Et quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem, &c.* ibid.
16 *Et terræmotus factus eſt magnus, &c. & facta eſt civitas magna in tres partes, &c. & Babylon magna, &c.* 561. 2.
17 *Decem cornua quæ vidiſti, &c.* 542. 2.
20 *Et vidi Angelum deſcendentem de cœlo, &c. & apprehendit draconem, &c. & ligavit eum per annos mille, &c.* 492. 1.
20 *Gog, & Magog*. 543. 2.
20 *Vidi mortuos magnos & puſillos, &c.* 570. 2.
21 *Et libri aperti ſunt, & alius liber qui eſt vitæ*. 576. 1.
21 *Civitas illa non eget ſole, neque luna, uſque ad, lucerna ejus agnus*. 265. 2.
21 *Vidi cœlum novum, & terram novam*. 579. 1. & 580. 1.
21 *Et mare jam non eſt*. 580. 2.
21 *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*. 587. 2.

FINIS.

INDEX RERUM,

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Prior numerus paginam indicat; poſterior columnam.

A

Abraham.

ABraham cur ſervi manum poni juſſerit ſub femore. 87. 2.
In lumbis Abrahæ contentus Chriſtus non ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia. 83. 2.
In lumbis Abrahæ Chriſtus non decimatus. *ibid.*
In lumbis Abrahæ qui decimati. *ibid.* De Abrahæ ſinu: vide Sinus Abrahæ.

Abſtinentia.

Quid, & quotuplex. 222. 1.
Quomodo pertineat ad rationem vel perfectionem virtutis. *ibid.*

Acetum.

Dabatur damnatis apud Judæos in ſupplicio. 306. 1.
De aceto Chriſto ad bibendum in paſſione exhibito, vide, Chriſti paſſio.

Actio.

Actio agentis num variari poſſit, non variata paſſione patientis. 394. 1.
Actio quæ deſiit, redire poteſt divina virtute. 397. 1.

Actus.

Omnis actus charitatis meritorius augmenti ejuſdem charitatis. 152. 2. Ex quo ibi colligitur pulchra ponderatio meritorum B. Virginis.
Augmentum gratiæ quod per actus quis meretur, ſtatim confertur. 153. 1.
Actus ex voto perfectior quam ſine illo. 218. 1.
Actus Chriſti, vide, Chriſti actus.

Adam.

Quid requiratur ut quis in Adam peccaſſe dicatur. 15. 2.
Adamo non peccante, poſteri in peccato concipi non poſſent. 18. 1.
Fictitium particulam carnis a peccato immunem in Adamo fuiſſe. 81. 2.
Quomodo intelligenda lex, quod Adamo peccante, poſteri eſſent originale contracturi. 17. 2.
Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 18. 1.
Qui peccaverint in Adamo. 83. 2.
Adamus quo die creatus. 199. 2.
Armachanus omnem rerum proprietatem Adamo abſtulit. 220. 1.
Adamus ſepultus in monte, ubi Chriſtus crucifixus. 299. 2. Et mons ille cur dictus Calvariæ. *ibid.* Collatio peccati Adami cum peccato crucifigentium Chriſtum. 315. 1.

Adoratio.

Alia intrinſeca, alia extrinſeca. 171. 1.
Adoratio Hyperduliæ quid, & quotuplex. 172. 1.
De Adoratione B. Virginis: vide, Mariæ adoratio.

Aer.

Qua ratione purgandus ac innovandus poſt diem judicii. 584. 1.

Ætas.

De ætate Chriſti, vide, Chriſti ætas.

Affinitas.

Quibus modis contracta inter homines & Deum per myſterium incarnationis. 3. 2.

Afflictio corporis.

De afflictionibus corporis quibus Chriſtus uſus, vide, Chriſti vivendi ratio.
Qua ratione pertineat ad perfectionem virtutis. 222. 1.
Afflictionibus corporis pietas præferenda. *ib.* 2.

Abagarus.

Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta. 238. 2.

Agilitas.

De dote agilitatis. V. verb. Dotes.

Agnus Paſchalis.

Aſſabatur in figuram crucis affixus duobus lignis, recto & tranſverſo. 272. 2. Quo tempore immolabatur ac edebatur. 339. 1.
Immolatus a Chriſto ante paſſionem ritu Judaico. 341. 1.
Quid ſignificatum illa ceremonia, ut agnus paſchalis adduceretur in domos die decima, & ſervaretur ad decimam quartam. *ibid.*
Chriſtus Dominus agnum cœnavit decima quarta luna ad veſperam. 342. 1.
Sacrificium agni, ſacrificii Chriſti cruenti, & incruenti figura. 343. 1.
Agnum paſchalem Judæi eadem nocte qua Chriſtus cœnaverunt. 344. 1.

Angelus.

Cur B. Virgini myſterium Incarnationis ab Angelo nunciatum. 70. 1.
Angelorum ordines officiis diſtingui. 72. 2.
Viſio Angeli ſecundum ſubſtantiam viatori communicari poteſt. 73. 2.
Angeli ſupremi perfectior gratia quam ullius creaturæ Chriſto ac B. Virgine exceptis. 152. 2. Ubi pulchra collatio inter gratiam ſupremi angeli, & gratiam B. Virginis.
Angeli cognoſcere poſſunt virtute ſua alicujus miraculi veritatem. 254. 1.
Cognoverunt a principio incarnationis myſterium. 256. 2. Eiſque ſtatim ac creati ſunt, propoſitus eſt Chriſtus tanquã princeps, ac caput. *ibid.*
Angeli ſancti habent gloriam per Chriſtum. 256. 2.
Angeli mali lapſi ſunt quia ſe Chriſto noluerunt ſubjicere. *ibid.*
Angelus Chriſto oranti in horto apparuit. 283. 1.
Circa Angelos ſanctos quid operata Chriſti anima. 381. 1.
Angeli quid operati circa Chriſti reſurrectionem. 406. 1.
Angelorum apparitiones juxta ſepulchrum. 464. 1. Ubi conciliantur Evangeliſtæ.
Angeli quem locum teneant in Cœlo. 500. 2.
Omnes Angeli Chriſtum judicem comitaturi. 568. 2. & in aſſumptis corporibus lucidiſſimis. *ibid.*
Angeli num futuri judices cum Chriſto. 569. 2.
In judicio comparebunt. 575. 1.
Judicandi ſunt. *ibid.*

Angelus Gabriel.

Ex infima hierarchia, caput ſecundi ordinis Archangelorum. 72. 2.
Inferior Michaele. 73. 1.
Supremus inter nuncios. *ibid.*
Gabrielis nomen quid ſignificet. *ibid.*
Idem Gabriel & Virgini apparuit, & Danieli, & Zachariæ. *ibid.*
In ſpecie humana apparuit B. Virgini. *ibid.* 2.
In ſua ſubſtantia viſus eſt ab eadem Virgine. *ibid.*

Anima.

De anima Chriſti, vide, Chriſti anima.
Anima ſeparata poteſt ſurſum aſcendere propria virtute. 167. 2.
Animæ attentio, quatumvis intenſa, non omnino poteſt impedire actiones vegetativæ partis. 231. 1.
Anima & Spiritus num differant. 332. 2.
Nulla anima beatitudinem aſſecuta ante Chriſti mortem. 363. 1.
De iis quæ pertinent ad animas Sanctorũ patrum ante Chriſti adventum, vide, Sinus Abrahæ.
Animarum ſeparatarum ſtatus quadruplex: & quadruplex locus illis deputatus. 366. 2.
Anima ſeparata neceſſario alicubi præſens. *ibid.* etiam cum non operatur. 380. 1.
Anima diſcedens cum originali & veniali quo in loco ſit. 366. 1. 2.
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit. 376. 2.
Anima beata perfectum dominium habet ſuorum actuum, etiam eorum quos corpore exercet. 439. 1.
Actiones animæ vegetantis quomodo impediantur ſuperioris partis attentione. 231. 1.

Nunquam illas omnino impedit. *ibid.*
Si nimia ſit, famem ſentire non ſinit. 232. 1.

Anna.

Mater B. Virginis ſterilis uſque ad ſenectutem. 7. 2.
Non habuit aliam filiam præter B. Virginem, ſemelque tantum nupſit. 50. 1.

Annas & Caiphas.

De eorum Pontificatu. 243. 1.

Antichriſtus.

Quid ſignificetur hoc nomine. 534. 2. Verus homo futurus, *ibid.* 2.
Inſignis Chriſti hoſtis. 536. 1. Non veniſſe. 537. 1. Quandiu regnaturus. 537. 1. Ubi, & ex quibus parentibus naſciturus. 538. 1. De ejus moribus. *ib.* Qua ratione poſſidendus a Dæmone. *ib.* Maleficis artibus utetur. 539. 1. Num deferendus a cuſtode Angelo. *ib.* 2 Simulate incipiet dum Judæis ſuadet Meſſiam ſe eſſe. *ib.* Cur Deus permittet hujuſmodi hominem a dæmone agi. *ib.* De ejus doctrina. 540. 1. Suadebit Chriſtum Dominum non eſſe verum Meſſiam, *ibid.* legem Moſaycam reſtituet cum circumciſione. *ib.* Confinget ſe Meſſiam eſſe. *ib.* Deum ſe faciet, & alium Deum non eſſe ſuadebit. *ib.* 2. Quid de idolis ſentiet. *ib.* Cujus religionis ſectator. *ib.* Atheos tandem futurus. 541. 1. Quid docebit circa moralia. *ib.* quibus artibus ſuaſurus. *ib.* Inſignis Monarcha. *ib.* 2. Ad regnum fraudulenter aſcendet. 542. 1. Babylone regnare incipiet. *ib.* Præcipuam ſedem Jeroſolymis collocabit. *ib.* 2. Acerbius perſequetur Eccleſiam quã alius unquam temporali, & ſpirituali perſecutione. 543. 2. Multos coget a Chriſto recedere. 544. 2. Eccleſiam non extinguet. *ibid.* Ipſe cum miniſtris extinguetur virtute Chriſti. *ibid.*

Apoſtolus & Collegium Apoſtolicum.

Apoſtoli munus ſupremum in Eccleſia in ordine gratiæ. 66. 1.
Apoſtoli non receperunt ſacramentum Confirmationis quoad ſignum viſibile, ſed tantum quoad effectum in die Pentecoſtes. 151. 1.
Officio & munere Joanne ſuperiores, licet forte non ſanctitate. 181. 2.
In Apoſtolis fomes peccati ablatus non eſt. 185. 2.
Poſt acceptum Spiritum ſanctum nonnunquam venialiter peccaverunt. 185. 1.
Baptizati baptiſmo Joannis. 198. 1.
Collegium Apoſtolicum, cui Chriſtus præfuit, aliquarum rerum dominium habuit. 218. 2.
Qualе fuit hoc dominium. *ibid.* & 219. 2.
Apoſtoli paupertatis votum emiſerunt. *ibid.*
Nonnunquam mendicato vixere. 220. 1.
Calceis uſi, vel ſandaliis. 224. 1. & cur ita. *ibid.* 2.
Evidenter cognoverunt Chriſtum Meſſiam eſſe evidentia fidem non excludente. 258. 2.
Num peccaverint deferentes Chriſtum in horto. 284. 2.

Apparitio.

De apparitione Chriſti poſt reſurrectionem, vide Chriſti apparitiones, apparitiones Angelorum juxta ſepulchrum Chriſti. 463. 2. Et conciliantur Evangeliſtæ. 464. 1.

Aqua.

Chriſtus cum baptizatus fuit, quid aquis contulerit. 201. 1.
Aqua & ſanguis ex latere Chriſti. 357. 1. Quid ſignificarunt. *ibidem.*
Num permiſta fluxerint. 358. 1.
Qua ratione purganda aqua, & innovanda poſt diem judicii. 584. 1.

Arabia.

Triplex. 125. 1.
Arabia felix auri & aromatum ferax. *ibid.* 2.

Arbor.

Seſe inclinavit adorans JESUM Ægyptum ingredientem. 228. 1.

Argenteus.

Quanti æſtimetur communiter. 282. 1. Argentei quibus Chriſtus venditus, quanti valoris. *ibid.*

Armachanus.

Sine fundamento imponit Chriſto & Adamo neceſſitatem ſervandi paupertatem. 220. 1.

Aſia.

In eam profecta B. Virgo poſt Chriſti mortem, Epheſi habitavit. 151. 2.

Athenienſes.

Decimo die poſt nativitatem pueris nomen imponebant. 133. 2.

Attentio.

Vide anima in fine.

Avaritia.

Judam movit ut venderet Chriſtum. 281. 2.

Auditus.

Quomodo futurus in corpore glorioſo. 434. 2.

Auguſtus Cæſar.

Quomodo imperare cœpit: & quandiu imperavit. 206. 2.
Quo tempore Monarcha fuit. *ibid.*
Quot annis Chriſtus vixit Auguſto imperante. 207. 1.

Auſteritas.

De auſteritate vitæ Chriſti: vide, Chriſti vivendi ratio.
Quid & qua ratione conferat ad perfectionem virtutis. 222. 1.
Ex vitæ auſteritate perfectio vitæ & religionis haudquaquam ſumenda. *ibid.* 2.
Pietas & opera miſericordiæ vitæ auſteritati præferenda. *ib.*

Azymorum feſtum.

Cur introductum. 340. 1.
Diſtinctum a feſto Phaſe paſchæ. 337. 1. & de eorum præcepto & differentiis. *ibid.* & *ſeq.* late.
Azyma etiam extra Hieroſolymam celebrabantur, & quo tempore. 338. 2.

Baptiſmi ſacramentum.

An inſtitutum in Chriſti baptiſmate. 201. 1.
Baptiſmum B. Virgo a filio recepit. 151. 1.
Præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo a Chriſto latum, non a Joanne. 178. 2.

Baptiſmus Joannis.

Ad legem gratiæ non pertinet: nec in præcepto fuit. 179. 1.
A Deo inſtitutus quantum ad ritum. 191. 2. & 197. 2. & cur. 196. 2. Proxima cauſa ejus, Joannes. 198. 1.
Cur dictus baptiſmus pœnitentiæ. 192. 2. Cur dictus baptiſmus Joannis. 198. 1.
Qua ratione dabatur in remiſſionem peccatorum. 196. 2.
Confeſſio accedentium ad Joannis baptiſmum, qualis. 192. 2.
Baptiſmus Joannis neque infantibus dabatur neque Gentilibus. 193. 2.
Quo tempore duravit. *ibid.*
Joannes & Chriſtus ſimul tempore baptizabant. *ibid.*
Materia remota baptiſmi Joannis aqua naturalis. 195. 1.
Materia proxima ſeu eſſentia illius baptiſmi in uſu conſiſtebat. *ibid.*
Non dabatur ſub forma noſtri baptiſmi. *ibid.* Et veriſimilius eſt ſub nulla baptizaſſe. *ibid.* 2.
Tota ſubſtantia illius baptiſmi in exteriori ablutione poſita. 196. 1.
Non contulit gratiam. *ibid.*
Differentiæ inter baptiſmum Chriſti & Joannis. *ibid.* & *ſeq.* late. Solus Joannes per ſe ipſum baptizavit, nec fieri aliter potuit. *ibid.*
Baptiſmus Joannis cum ipſius vita extinctus. 198. 1.
Sacramentum novæ legis non fuit: nec veteris, nec proprie ullius, ſed præludium ad Sacramentum Baptiſmi. 116. 1. 199. 1. 2.
Baptizati a Joanne tenebantur baptizari Chriſti baptiſmo poſtquam inſtitutus ac præceptus eſt. 199. 1.
Baptiſmo Joannis nonnulli ex Apoſtolis baptizati. *ibid.*
Neceſſarius non fuit neque ut medium, neque ut præceptum, *ibid.* 2.
Duravit per annum, & paulo amplius. 205. 1.
Quando Chriſtus baptizatus baptiſmate Joannis. 207. 1.
Reliqua de baptizatione Chriſti, vide, Chriſti baptizati.

Beatitudo.

De beatitudine B. Virginis, vide, Mariæ beatitudo.
Chriſti corpus objectum beatitudinis corporis. 434. 1.
Beatitudo ſanctorum, qualis futura poſt diem judicii. 587. 1.
De beatitudine corporis, vide corpus glorioſum.

Beatus.

Inferior beatus nonnulla in verbo videre poteſt, quæ non videt alius perfectior. 167. 2.
Quibus modis unus beatus alium excedat. 168. 1.
Qui videant in verbo beati. *ibid.*
Multitudo beatorum videt in verbo multitudinem rerum exiſtentium in aliqua differentia temporis. *ib.* 2.
Nullus homo beatus fuit ante Chriſti mortem. 365. 1.
Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum etiam eorum quos in corpore exercet. 439. 1.
Beatorum corpora æqualia futura non ſunt. 486. 2.
Quem locum beati teneant in cœlo. *ibid.*

Benedictio.
In modum crucis a Chriſto introducta. 507.2
Bethlehem.
Bethlehem Judæ idem quod Ephrata. 114.1
Alia Bethlehem in tribu Zabulon. *ibid.*
Domum panis ſignificat. *ibid.*
Parvum oppidum fuit numero civium, ſed magnum dignitate propter Chriſtum in ea natum. *ibid.* Ubi concilian-tur Michæas, & Matthæus.
Blaſphemia.
Num majus peccatum ſit, quam peccatum crucifigentium Chriſtum. 312.2
Bonum.
Deus non permittit malum niſi ob majus bonum. 24.1
Bonum commune præferendum particulari. 240.1

C

Cœna.
Cœnæ Chriſti apud Simonem leproſum, & Martham quo die acciderint. Et an diverſæ fuerint. 280.2
De cœna Domini ante paſſionem, vide. verb. paſſio.
Cœna pura apud Judæos, quæ. 347.1
Cajani.
Hæretici Judam bene egiſſe Chriſtum vendendo affirmabant. 281.1
Calceus.
Chriſtus & Apoſtoli calceis uſi. 223.2. & 224.2
Canon.
Trullani quantæ authoritatis ſint. 112.2
Canticum Magnificat.
A Virgine prolatum ſpiritu prophetico. 162.1. *& ſeq.* iiſdem verbis quibus a Virgine prolatum refertur a Luca. *ibid.*
Canonica Scriptura eſt, & ut relatus a Luca, & ut a Virgine prolatus. *ibid.*
Charitas.
Omnis charitatis actus meritorius augmenti ejuſdem charitatis. 152.2
Ex quo ſumitur pulchra ponderatio meritorum B. Virginis. *ibid.*
De charitate B. Virginis. vide, Mariæ charitas.
Caro.
De carne Chriſti. Vide, Chriſti caro.
Caſtitas.
De caſtitate Chriſti. Vide, Chriſti caſtitas.
De caſtitate B. Virginis. Vide, Mariæ caſtitas.
Pulchritudo B. Virginis caſtitatis incentivum. 8.2
Cauſa.
Cauſa ſimpliciter & moralis quid requirat. 310.1
De cauſis paſſionis Chriſti. Vide Chriſti paſſio.
Character in Chriſto non fuit. 202.1
Chlamys.
Quid ſit. 291.2
Qualis fuerit illa qua Chriſtus per ludibrium indutus fuit. *ibid.*
Chriſtus.
Nunquam purus homo. 3.1
Non eſt contentus in lumbis Abrahæ, ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia. 83.2
Cur dictus Nazareus. 145.1
Mediator Dei & hominum proprie ac perfecte. 174.1
A Dæmonibus cognitus filius Dei. 255.2
Propoſitus Angelis tanquam princeps illorum ac caput. 257.1
Qua ratione occaſio fuit Angelorum ruinæ. *ibid.*
Qua ratione a Judæis cognitus. 258.1. & 259.2
Chriſtus Mariam plus diligit quam Eccleſiam. 154.1
Chriſti prædeſtinatio.
Prædeſtinatus ante præviſionem peccati non ſolum ut homo ſed etiam ut filius Virginis. 6.1
Chriſti conceptio.
Spiritus ſancti virtute facta. 42.2
Quo ſenſu humana dici poſſit. 45.2
Tota Trinitas illam operata. Sed Spiritui ſancto ſpecialiter tribuitur. 84.2
Qua ratione Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus dicatur. 85.2. licet non ſit Spiritus ſancti filius dicendus. 86.2
Chriſtus ex B. Virginis ſubſtantia conceptus. 87.2. id eſt ex puriſſimis ſanguinibus ejus. *ibid.*2. in ejus utero. 88.1. ſine carnis voluptate. 37.1. & 49.1
In Chriſti conceptione omnia concurrunt neceſſaria ad maternam generationem. 88.2. & 89.1
Num Chriſti conceptio præciſe ex ſanguine facta ſit ſine ullo ſemine. *ibid.* & 90.2
Num facta ex ſanguine menſtruo. 89.1. materia fœtus in conceptione Chriſti immediate tranſit ex forma ſanguinis ad animam rationalem. 97.1
In Chriſti conceptione Spiritus ſanctus adhibuit totam vim activam quam ſolet virile ſemen. 89.2
Num Beata Virgo ad Chriſti conceptionem effective concurrerit. 91.1
Chriſtus per potentiam divinam opera viri concipi poſſet. *ibid.*
Chriſti conceptio quoad extrinſeca primarie facta. 95.2. non vero quoad extrinſeca & antecedentia, qualia ſunt congregatio ſanguinis, &c. *ibid.*
Quia hæc ipſa in inſtanti fieri non repugnaret. 95.1
In primo inſtanti conceptionis potuit Chriſtus ſenſibili phantaſmate uti. 99.2
Chriſti conceptio quo ſenſu miraculoſa, & quo ſenſu naturalis. 105.2
Quando Chriſtus conceptus, B. Virgo in eadem domo cum Joſeph habitabat. 62.2
Quarto menſe a deſponſatione Mariæ Chriſtus natus. 63.2
In utero Virginis novem menſibus integris fuit & quomodo. 115.2
Chriſti adventus.
Duplex & in quo conveniant & in quo differant, ubi multa ex ſcriptura & patribus. 528.1
De ſignis ſecundi adventus, vide verb. Judicium finale.
Chriſti nativitas.
Sicut flos ex arbore, ita Chriſtus natus ex Virgine. 2.2
Chriſtus de utero Matris exivit ſine ulla virginei corporis dilatatione, immutatione, injuria. 43.1
Nativitas Chriſti ex Virgine majus miraculum quam reſurrectio ex Ambr. 51.2
Chriſti nativitate Virginis integritas aucta eſt. *ibid.*
Quomodo Chriſti corpus de utero Virginis exiit. *ibid.*
Chriſti nativitas longe alterius rationis a nativitate cæterorum. 102.1
Chriſti nativitas ſuppoſitum denominat, non afficit. *ibid.*
Chriſtus natus ex Virgine veriſſime dicitur. *ibid.*2
Chriſtus proprie dici poteſt bis natus. *ibid.*
Chriſti nativitas ſine ulla ſorde perfecta. 112.2
Cur Chriſtus in Bethlehem natus. 114.1
Cur in diverſorio, quodque illud fuerit. *ibid.*2
Quale fuerit diverſorium. *ibid.*
Cur in præſepio. 115.1
Inter Bovem & aſinum. *ibid.*
Cujus materiæ fuit præſepium. *ibid.*2. hodie Romæ ſervatur. *ibid.*
Angelorum manibus Chriſtus ſuſceptus ex utero egrediens. *ibid.*
Quo anno accidit Chriſti nativitas. *ibid.* quo menſe. 116.1. quo die. *ibid.* qua hora. *ibid.*
Conſuetudinem celebrandi noctem nativitatis Chriſti Teleſphorus primus induxit. *ibid.*
Chriſti nativitas convenienter non eſt manifeſtata omnibus. 117.2. ſed aliquibus ut mundus diſponeretur. 122.2. & quibus. 123.1
Prodigia in Chriſti nativitate. 122.2
Stella a Magis viſa non fuit factum nativitatis Chriſti. 129.2
Chriſti genealogia.
Chriſtus ex familia David, non quia filius adoptivus Joſephi, ſed quia verus filius filiæ David. 9.1
Genealogiam Chriſti cur recte Matthæus deduxerit per lineam Joſeph. *ibid.*
Genealogia quam Lucas cap. 3. narrat potius ad Chriſtum & Virginem pertinet quam ad Joſeph, & late exponit. 10.1
Genealogia Matthæi cap. 1. naturalis reſpectu Joſeph, legalis reſpectu Chriſti, e contrario vero genealogia Lucæ. *ib.*2
Chriſti filiatio.
Chriſtus naturalis filius Virginis. 94.2
Bis filius. 102.2
Filius B. Virginis denominatur per relationem creatam veram ac realem ejuſdem rationis cum filiationibus aliorum hominum. 106.2
Non vero relationem increatam. 106.1
Chriſtus non duo filii, ſed unus filius quamvis duplici relatione referatur ad patrem & matrem. 107.2
Num alii filii plus habeant a matribus, quam Chriſtus a Virgine. 108.1
Relatio filiationis ad B. Virginem num ita completa ſit in Chri-

Chriſto ſicut in aliis filiis. *ibid.*
Diſcrimen ex parte ſubjecti inter relationem æternam & temporalem Chriſti. *ibid.*
In Chriſto non eſt relatio filiationis adoptivæ ad Deum. *ib.*2
Relatio filiationis ad Virginem adhuc perſeverat in Chriſto. 109.2
Chriſtus non dicendus filius totius Trinitatis. *ibid.*
Neque Spiritus S. adhuc ratione humanæ conceptionis. 86.2

Chriſti corpus ſeu caro.

Subſtantiam carnis quam Chriſtus ſumpſit ex Virgine a verbo nunquam dimiſſa. 4.2
Caro Chriſti in ſimilitudinem carnis peccati. 16.1
Chriſti caro neque in ſe, neque in parentibus peccato obnoxia. 82.2
Chriſti caro nubes levis, de qua Iſaiæ. 19. 142.2
Chriſti corpus ante mortem glorioſum non fuit. 264.2. ubi verba Damaſceni ſubobſcura exponuntur.
Nec dotem claritatis habuit. 265.1
Perfectum augmentum habuit in hac vita. 430.2
Pulcherrimum fuit. 431.1
Objectum beatitudinis corporis. 434.1

Chriſti humanitas.

Quo tempore verbo unita. 3.1
Quo ſenſu a verbo dimiſſa in Chriſti morte. 329.1
Eſſe deſiit in morte Chriſti. *ibid.*2

Chriſti gratia.

Phyſice infinita non fuit. 154.2
Quantæ fuerit perfectionis. *ibid.*
Chriſtus in Eccleſia gratiæ fons eſt, B. Virgo aquæ ductus gratiæ, ſancti vero rivuli ex Bernardo. *ibid.*

Chriſti ſanctitas, vel ſanctificatio.

Quo ſenſu Chriſtus ex non ſancto ſanctus effectus. 98.2
Nec prius tempore nec prius natura fuit homo quam ſanctus. *ibid.* ejus humanitas prius natura non tempore. *ibid.*

Chriſti impeccabilitas.

Chriſtus ut ſignificat Deum hominẽ quacumque ratione concipiatur originale peccatum contrahere non poteſt. 48.2
In Adam non peccavit. 82.2

Chriſti dignitas.

Chriſtus Angelis propoſitus tanquam princeps ac caput. 256.2
Multa quæ ad Chriſti dignitatem ſpectant, vide infra verbo aſcenſio, *& ſeq.*

Chriſti manifeſtatio.

Tres fuerunt paſtores quibus Chriſti nativitas per Angelos manifeſtata eſt. 123.1
Quo in loco. *ibid.*
Simoni & Annæ in Templo manifeſtatus. *ibid.*
Magis manifeſtatus. *ibid.*
Quidam Magos quibus Chriſtus manifeſtatus quamplures fuiſſe exiſtimant. 123.2
Et maleficos fuiſſe, non Reges. *ibid.*
Sed fuerunt tantum tres. *ibid.*
Et ſapientes Aſtrologi, non malefici. 124.1
Illorum nomina & munera. *ibid.*
Veriſimile Reges fuiſſe. *ibid.*
Cur Magi potius quam Reges ab Evangeliſta dicuntur. *ibid.*2
Ex Arabia Felice venerunt. *ibid.*
Cur obtulerunt illa munera. 125.2
Invenerunt Chriſtum in Bethlehem. 126.2
Adorarunt in eodem loco in quo natus. *ibid.*
Quot diebus Bethlehem pervenerunt. *ibid.*
Qua die contigit adoratio Magorum. 127.2
Quando illis apparuit ſtella. 128.1
De ſtella quæ Magis appavit, vide verbo, ſtella.
Cur Reges ab ſtella ducti nihilominus rogarunt de puero. 129.1
Stella a Magis viſa Jeſu nati factum non fuit. 129.2
Vaticinio Balaam permoti ad ſequendam ſtellam. *ibid.*
Fidem habebant de adventu Meſſiæ ex majorum traditione juxta Chryſologum. *ibid.*
Præter externum ſignum ſtellæ interne illuſtrati. 131.1
Magiſtri Judæorum a Chriſto facti. *ibid.*
Inſignis Magorum fides & religio. *ibid.*
Cur eo ordine Chriſtus manifeſtatus, ut prius Judæis, deinde Gentibus, iterum Judæis. 124.1

Chriſti circumciſio.

In circumciſione exemplũ obedientię a Chriſto exhibitũ. 131.1
Non fuit Chriſtus ſubjectus præcepto circumciſionis per ſe & ex vi præcepti. 132.1
Sanctum & honeſtum Chriſtum circumcidi. *ibid.*2
Chriſti circumciſio non eſt facta ſine ſpeciali revelatione B. Virgini, & Joſepho facta. *ibid*
Maxime decuit Chriſtum circumcidi & quibus de cauſis. 133.1
Lapſus Nicephorus aſſerens Chriſtum in domo Joſeph circumciſum. *ibid.*2
In eodem diverſorio circumciſus in quo natus. *ibid.*
Præputium Chriſti a Virgine ſervatum. *ibid.*

Nomen Jeſus.

Propriiſſime & aptiſſime convenit Chriſto non ita aliis, quibus in ſcriptura Sacra impoſitum eſt. 146.2. & 134.2. & in quo conſiſtat hæc proprietas, & num hoc nomen adhuc materialiter aliter alteri fuerit impoſitum. 134.2
Hoc nomen ipſo die circumciſionis impoſitum divina authoritate. 134.1
Ad B. Virginem præcipue pertinuit Chriſto nomen imponere, Joſeph tamen excluſus non eſt. *ibid.*
Chriſtus in ſacra Scriptura pluſquam triginta nominibus appellatur. *ibid.*
Hoc tamen cætera omnia in ſe continet. *ib. &* 135.2
Cur Chriſtus Jeſus appellatus. *ibid.*
Et non Emanuel, ut prædixerat Iſaias. *ibid.*

Nomen Chriſtus.

Nomen Chriſtus commune regibus & ſacerdotibus, ſed Chriſto per antonomaſiam convenit. 134.2
Nomen dignitatis. *ibid.*
Juſti & ſancti Chriſti etiam dicuntur, id eſt, gratia uncti. *ib.*
Significatum hoc nomen in ſacra Scriptura, Meſſiam promiſſum & regem, & ſacerdotem futurum. 135.1

Chriſti præſentia.

Convenientiſſimum fuit Chriſtum in templo præſentari ac offerri. 137.2.
Quibus de cauſis. *ibid.*
Chriſtus non tenebatur hoc præcepto. 138.1. & qua ratione illi applicãda verba legis de maſculo aperiente vulvam. *ib.*
Parentes Chriſti ſacrificium pauperum obtulere in præſentatione. 139.2. & cur ita. *ibid.*
Singularis Originis ſententia circa B. Virginis oblationem. *ib.*
Alia vide verbo, Mariæ purificatio.

Chriſti fuga in Ægyptum & reditus.

Quo tempore fugit. 145.1
Cur Chriſtus fugere voluit 141.2. *& ſeq. late.*
Ad Chriſti ingreſſum in Ægyptum idola corruiſſe incertum. 142.2
Arbor ſeſe flexit ut ingredientem adoraret. 143.1
Latuit Chriſtus in Heliopoli civitate ſecudũ Anſelmũ. 145.1
Quantum commoratus apud Ægyptios. 144.1
Quo anno ætatis rediit Chriſtus. *ib.*
Cur rediit ad Nazareth. *ib.*2
Cum Chriſtus rediit, Archelaus Rex erat in Judæa, Herodes Tetrarcha in Galilæa. *ib.*

Chriſti vita ante baptiſmum.

Habitavit in Nazareth cum parentibus. 145.1
Pauperem vitam duxit, non tamen mendicavit, ſaltem ante prædicationem. *ib.*2.
Communem vitam in exterioribus egit. *ib.*
Duodecimo ætatis anno manſit Jeroſolymis cum doctoribus diſputans. *ib.* Et cur ita. *ib. & ſeq.*
Parentibus obediens fuit juvanſque in domeſticis. 146.1
Fabrilem artem exercuit, etiam ſolus poſt mortem Joſeph. *ib.* ætate, ſapientia, & gratia profecit. *ib. & ſeq.*
Miracula non fecit ante illud in Cana Galilææ quod primum fuit. *ib.*2

Chriſti baptizatio.

Chriſti baptizatio conveniens. 201.1. & cur. *ib.*
Chriſtus ſuo baptiſmate nobis profecit. *ib.*
Non oportuit ſuo baptiſmate baptizari. 202.1
Neque alio legali aut veteris legis. *ib.*
Chriſti baptizatio num acciderit eodem die, quo nuptiæ in Cana Galilææ, & Magorum adoratio. 203.1. quo menſe & die. *ib.*
Inter Chriſti baptizationem, & nuptias in Cana annus interceſſit. 204.2
Et quid hoc tempore Chriſtus egit. 205.1
Chriſtus anno decimoquinto imperii Tiberii Cæſaris baptizatus. *ib.*
Anno trigeſimo ætatis ſuæ inchoato. *ib.*2. & 206. 2. & cur ea ætate. 205.2. *& ſeq.*
Poſt tres, vel quatuor menſes, ex quo Joannes baptizare cœpit. 207.1
Cur Cœli aperti cum Chriſtus baptizatur. 208.1. vide verbo, Cœli.

Cur Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit. 209. 2
Aliter tunc deſcendit in Chriſtum quam in Apoſtolos ac alios. ibid.
Qua ratione Chriſtus dicatur Spiritu Sancto unctus in baptiſmate. 210. 1
Cur in Chriſti baptiſmate Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ apparuit. ibid. Vide verbo, columba.
Cur vox Patris audita. ibid. 2. Vide verbo, Vox.
Tria hæc ſigna ab omnibus qui aderant percepta. 213. 2
In Chriſti baptiſmate expreſſa Trinitatis repræſentatio. 214. 1
Baptiſmus quo Chriſtus baptizatus non fuit baptiſmus gratiæ. ibid.

Chriſti converſatio ſeu vivendi ratio.

Chriſtum inter reliquos homines communem vitam agere conveniens fuit. 216. 2
Et ante baptiſmum, & cum docere cœpit, & prædicare. ibid.
Contemplationi nonnumquam vacabat ab externis ceſſans. 217. 1
Activam & contemplativam conjunxit. ibid.
Non ſemper exercuit actus ex objecto perfectiſſimos. ibid.
Auſterum vitæ genus ſequutus non eſt. 221. 1
Neque illi neceſſarium fuit. 222. 2
Comparatio modi vivendi Chriſti cum modo Joannis Baptiſtæ. 223. 1
Chriſti vivendi ratio moderatiſſima magis tamen auſtera quam blanda. 222. 1
Chriſti victus. 221. 2
Veſtitus. ibid.
Tunica Chriſti inconſutilis. ibid.
A Virgine contexta. 303. 2
Nonnunquam eximiæ auctoritatis exempla Chriſtus exhibuit. 222. 2
Quibus corporis afflictionibus uſus. 223. 1
Calicis uſus. 224. 1
Nonnunquam etiam ſandaliis. ibid. 2

Chriſti religio.

Religioſum vitæ ſtatum qui per tria vota conſtituit Chriſtus profeſſus non eſt. 221. 1
Vitam inſtituit habentem excellentius quidquid perfectionis eſt in vita religioſa. ibid.
Capax voti fuit. 217. 2
Neque indecens fuiſſet eum aliquid vovere. ibid.
Incertum autem eſt an quidquam voverit. 218. 1

Chriſti paupertas.

Chriſtus paupertatem ſervavit & coluit. 218. 1
Quem modum paupertatis ſervavit ante baptiſmum circa uſum rerum mobilium & immobilium. ibid. 2
Quem poſt baptiſmum. ibid. & ſeq.
Explicantur loca duorum Pontificum, quæ videntur contraria circa Chriſti paupertatem. ibid.
Votum paupertatis num Chriſtus emiſerit? 220. 1
Libere Chriſtus paupertatē exercuit contra Armachanum. ibid.
Num Chriſtus aliquando mendicaverit. ibid.

Chriſti dominium.

Chriſtus ratione naturæ & voluntatis humanæ proprii dominii capax. 217. 2
Chriſti paupertas non excluſit excellens & divinum dominium in omnes creaturas. 218. 1
Quarum rerum dominium habuerit ante baptiſmum. ibid.
& poſt baptiſmum. ibid. 2
Aliquarum rerum dominium habuit in communi & ſimul cum diſcipulis, aliquando in particulari, interdum nihil proprium habuit, ſed omni dominio caruit ſaltem quoad actum, licet non quod profeſſionem. ibid. & ſeqq.

Chriſti caſtitas.

Chriſtus perpetuam virginitatem ſervavit. 217. 2
Non conſtat virginitatem Deo voviſſe. ibid.

Chriſti obedientia.

Chriſtus qua ratione obedientiæ præbuit exemplum. 131. 1
Obedientiæ votum non emiſit. 217. 2
Parentibus, Principibus, & Rempublicam gubernantibus juxta communem legem obediit. ibid.
Chriſtus prima ac præcipua exempla vitæ ſuę in virtute obedientiæ conſtituit. 222. 1

Chriſti oratio.

Chriſtus oravit in deſerto. 230. 1
Et in horto. 283. 1
Et ea oratio quantæ efficaciæ. 308. 1

Chriſti ſeceſſus in deſertum.

Chriſtus ab Spiritu Sancto in deſertum ducitur. 229. 1
Non motu corporali externo & violento, ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione. ibid. 2
Cur ſeceſſit in deſertum. ibid. Ubi multa ex Patribus.

Chriſti jejunium.

Chriſtus quadraginta diebus jejunavit in deſerto. 231. 1 & cur. ibid.
Nullum omnino cibum, potumve ſumpſit. ibid.
Jejunium Chriſti naturali virtute fieri non potuit. ibid.
Supernaturali virtute miraculorum effectrice jejunus permanſit. ibid. 2
Non eſuriit Chriſtus donec jejunii dies expleti. ibid.
Quare eſurire voluit. ibid.
Myſterio non caruit quod tot diebus famem non ſenſerit poſtea eſurierit. 232. 1

Chriſti tentatio.

Chriſtus cur tentari ſe permiſit. 226. 1
Cur Dæmon tentare auſus Chriſtum Dominum. ibid.
Cum Dæmon Chriſtum aggreſſus verum Deum non noverat. ibid.
Dæmoniorum princeps Chriſtum tentavit. ibid. 2
Per delectationem ſeu concupiſcentiam tentari Chriſtus non potuit. 227. 1
Chriſti tentatio expleto jejunio accidit. 232. 1
Num quadrageſimo die, vel poſt quadrageſimum acciderit. ibid.
Tentationes continuæ acciderunt ſine dierum interpolatione. ibid. 2
Num aliis tentationibus tentatus ſit Chriſtus præter eas quas Evangeliſtæ narrant. ibid.
Chriſtus in deſerto tentatus. 233. 1. & cur. ibid.
Non omnes tentationes in deſerto acciderunt. 233. 2
Secunda tentatio in pinnaculo templi accidit. ibid. 2
Tertia in monte excelſo. ibid.
Quomodo Chriſtus ductus in pinnaculum, & in montem. ibid.
Poſt ultimam tentationem Chriſtus in deſertum reducitur. 234. 1
Quæ fuerit materia tentationum Chriſti. ibid.
Quæ malitia in illis latuerit. ibid.
Sapientia Chriſti & virtus in reſiſtendo. ibid. 2
Exemplum præbet Chriſtus quomodo tentationes vincendæ. ibid.
Quo ordine Chriſtus tentatus. ibid.
Qua ſpecie, ſeu figura Dæmon acceſſit. ibid.
Per externum ſermonem tantum tentare potuit. 235. 1

Chriſti doctrina, & prædicatio.

Chriſtus diſcipulos congregare cœpit. 235. 2
Cur Chriſtus Judæis potius quam gentibus prædicavit. ibid.
Chriſtus non ſolum Judæorum doctor, ſed etiam gentium. ibid.
Cur fidei doctrinam ante mortem gentibus prædicari noluit. 236. 1
Quomodo Chriſtus dicatur ſemper publice docuiſſe. 237. 1
Cur Chriſtus doctrinam ſuam ſcriptis non crediderit. 238. 1
Fuerit ne Chriſti epiſtola ad Abagarum. ibid. 2
Chriſtus omnium doctor a Patre miſſus. 239. 1
Poteſtas docendi per ſe Chriſto convenit ratione unionis hypoſtaticæ. ibid. 2
Angelus etiam illuminare poteſt. ibid.
Facultas docendi major in Chriſto quam in ulla creatura. ibid.
Singulare in Chriſto quod ita doceat, ut nunquam didicerit. ibid.
Excellentia doctrinæ Chriſti. 240. 1
Prudentiſſime egit Chriſtus conſtanter docendo & corripiendo Judæos etiam cum illorum offenſione. 241. 1
Tempus prædicationis Chriſti quantum. 243. 1
Chriſti prædicatio ſecluſis etiam miraculis ad fidem obligaret. 251. 2

Chriſti miracula.

Chriſtus convenientiſſime miracula fecit. 244. 1
Miraculoſæ converſiones a Chriſto factæ. 249. 2
Miraculoſa Chriſti præſentis occultatio. 250. 1

Mira-

Miracula quæ circa ſe ipſum operatus eſt Chriſtus excellentiſſima. *ib.* 2.
Juſtum Chriſti miraculum in Cana Galilææ. 146. 2.
Chriſti miracula, altiſſima media ad ejus doctrinam ſuadendam. 251. 1. 2.
Simpliciter neceſſaria non fuerunt, ut ejus doctrina prudenter credi poſſet. *ibid.* 2.
Sed quodammodo ad illam confirmandam, & ſufficienter proponendam. 252. 1.
Tenerenturne Judæi in Chriſtum credere ſi miracula non feciſſet. *ib.*
Miracula Chriſti per ſe ſola ſufficientia non erant ad cognoſcendum ipſum eſſe Meſſiam. *ibid.*
Conjuncta prophetiis evidenter id oſtendebant. *ibid.*
Similiter conjuncta teſtimonio ipſius Chriſti convincere poterant morali evidentia, in teſtificante. *ibid.*
Chriſti miraculis convicti ſunt dæmones ad credendum illum eſſe Meſſiam. 254. 2.
Impediti enim non ſunt. *ib.* 2.
Veritas miraculorum Chriſti evidenter a dæmone cognita. 255. 1.
De cognitione Chriſti, quam dæmones habuerunt, vide Verb. dæmon.
De cogitione Chriſti, quam habuerunt Judæi ratione miraculorum, vide V. Judæus.
Miraculum fuit Chriſtum morti proximum voce magna clamaſſe. 328. 2.
De miraculis, quæ in Chriſti morte acciderunt, vide Verb. Prodigium.

Chriſti transfiguratio.

Chriſti transfiguratio quid ſit. 260. 2.
Claritas Chriſti in transfiguratione qualis. 261. 2.
Miraculoſa fuit. 262. 1.
Non tamen dos corporis glorioſi. *ibid.*
Unde manaverit. *ibid.* 2.
Claritas veſtium. *ibid.*
Cur transfiguratus coram aliis. 263. 2.
Cur ex iis alii Chriſtum præceſſerunt, alii ſequebantur. *ib.*
Cur fuerint Moyſes & Elias potius quam alii. *ibid.*
Cur coram Petro, Joanne, & Jacobo. *ibid.*
Chriſti facies vere ſenſibiliter ſplenduit. 264. 1.
Sententia Damaſceni de fulgore faciei Chriſti explicatur. *ib.*
Sententia Nazianzeni de claritate corporis Chriſti explicatur. 265. 1.
Chriſtum transfigurari non aliud fuit, quã corpus ejus eximiæ gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente, de novo affici. *ib.* 2.
Illa claritas altioris ordinis, quam claritas ſolis. *ibid.*
Corporeis oculis viſa ab Apoſtolis quamvis confortatis. *ib.*
Tantum fuit in extima ſuperficie corporis Chriſti. 266. 1.
Totum corpus ea claritate perfuſum. *ibid.*
Veſtes Chriſti quomodo ſplenduerint. *ibid.*
Elias vere in propria perſona apparuit. *ib.* 2.
Unde adductus. *ibid.*
Moyſis anima proprio corpori conjuncta affuit. 267. 1.
Corpora Moyſis & Eliæ ſplendida etiam apparuerunt. 268. 1.
Quomodo fuerint a Petro cogniti. *ibid.*
Quo tempore transfiguratio accidit. *ibid.*
Quo loco. *ibid.*
Cur in monte Thabor. *ibid.*
Quo ordine. *ibid.* 2.
Cur Chriſtus juſſit diſcipulos tacere. *ibid.*

Cœna Domini.

Cœna Domini ante paſſionem quo die accidit. 342. 1.
De aliis cœnis apud Simonẽ, &c. vide ſupra verba, Cœna quid egit ſtatim poſt cœnam.

Chriſti teſtamentum.

Chriſti teſtamentum quid ſit. 307. 1.
Chriſtus teſtamentum condidit ante mortem. Non vetus ſeu temporale, ſed novum, & æternum. *ibid.*
Sententia aſſerens Chriſtum in cruce teſtamentum condidiſſe. *ibid.*
Ut caput & pontifex Eccleſiæ nullum teſtamentum condidit pendens in cruce. 308. 1.
Sed in cœna quoad id quod in eo præcipuũ, eſt quamvis aliqua quæ pertinent ad ejus integritatem aliis temporibus inſtituerit. *ibid.*
Ut privatus homo proprie teſtamentum non condidit. *ib.*

Chriſti paſſio communis.

Chriſti anima quomodo dicatur paſſa ſecundum omnes ſuas potentias tam inferiores quam ſuperiores. 275. 2.
Chriſtus Dominus veras paſſiones ſuſtinuit, & non tantum ſecundum ſpeciem. *ibid.*
Chriſtus ſuſcepit eas paſſiones corporis, quas naturali modo ab hominibus pati poterant. 276. 2.
Circa Chriſti paſſionem nihil leviter fingendum. 277. 1.
A Deo immediate nihil paſſus eſt Chriſtus, neque a dæmone. 335. 2.
Chriſti paſſio quo ſenſu dicatur a Deo præordinata. 298. 1.
Chriſti paſſio num fuerit proprie & in rigore ſacrificiũ. 316. 2.

Chriſti dolores.

Chriſtus dolorum genera tot cur perferre voluit. 277. 1.
Chriſti dolores quo ſenſu dicantur per ſe ſufficientes ad condignam ſatisfactionem pro peccatis. 274. 2.
Inſignis hæreticorum blaſphemia circa Chriſti dolores & pœnam damni. 276. 1.
Dolores Chriſti maximi ac vehementes. 277. 1.
Vehementiores ac intenſiores quam ſecundum potentiam ordinariã in homine eſſe poſſint. *ibidem.* 2. Ubi pulchre comparantur dolores Chriſti cum doloribus martyrum.
Dolor Chriſti minor quã dolor inferni, aut Purgatorii. 279. 1.

Chriſti triſtitia.

Non fuit tam vehemens in Chriſto de malis quę paſſus eſt, quã in damnatis. 277. 2. Nec objective, nec intenſive. *ibidem.*
Quod non tollit quo minus Chriſtus condigne ſatisfecerit pro pœnis, quas homines erant ſubituri. 278. 1.
Chriſti triſtia omnem aliam, quæ de rebus humanis eſſe poteſt, ſuperavit. *ib.* ubi cauſæ tantæ triſtitiæ recte ponderantur.
Ab his quæ conſolari poterant mentem avocabat. *ib.* 2.
Num Chriſti triſtitia ſecundum ſe ſufficeret ad illum extinguendum. 281. 2.

Chriſti venditio.

Chriſtus a Juda venditus. 280. 1.
Quo die. *ib.* 2.
Cur vendi permiſſus. 281. 1.
Cur Judæi pecuniis emerint. *ibid.*
Cur Judas vendiderit. *ibid.*
Quo pretio venditus. *ibid.*
Quanti valoris argentei quibus venditus. *ibidem, & ſeqq.*

Chriſti ſudor ſanguineus.

Chriſtus verum ſanguinem emiſit ſudans in horto. 283. 1.
Verba Lucæ Chriſti ſudorem narrantis canonica. *ib.*
Quid eo ſudore ſignificatum. *ib.* 2.
Abſque miraculo accidit ex vi afflictionis internę 284. 1. & explicatur Hilarius: illa ſanguinis emiſſio ex fortitudine & audacia magis quam ex timore provenit aut triſtitia. *ib.*

Chriſti confortatio.

Chriſtus ab Angelo confortatus. 284. 1.
In forma ſenſibili & humana Angelus Chriſto apparuit. *ib.*
Non eſt Chriſtus ab Angelo doctus aut illuminatus. *ib.*
Incertum quis fuerit ille Angelus. *ib.*

Chriſtus oſculo traditus.

Judas oſculo Chriſtum tradidit. 284. 1.
Cur Chriſtum oſculatus. *ibid.* 2.
Oſculum Judæ prima injuria Chriſto illata in paſſione. *ib.*
In eo actu & Chriſti patientia & Judæ ingratitudo ſatis oſtenſa. *ibid.*
De aliis quæ ad Judam pertinent vide, verbo, Judas.

Chriſto comprehenſio.

Milites retro cadunt ad Chriſti verbum. 284. 2.
Cur potius retro quam in faciem. *ibid.*
Chriſtus a diſcipulis deſeritur. *ibid.* An peccaverint. *ibid.*
Quis fuerit ille adoleſcens, qui fugit relicta ſindone. *ib.*
Chriſtus comprehenditur. 285. 1.
Qua hora noctis. 349. 1.
Petrus ſervi auriculam abſcindit. 285. 1.
Chriſtus abſciſſam reſtituit. *ibid.*
Num Petrus eo facto peccaverit. *ibid.*

Chriſti accuſationes ante Præſides.

Chriſtus ad Annam primo ducitur. 286. 1. & cur. *ib.*
Ad Caipham ducitur. *ibid.*
De alapa & aliis injuriis. *ibid.*
Cur Chriſtus in faciem percuſſus pro ſe reſpondit. *ib.* 2.
Ad Pilatum ducitur. *ibid.*
Et ad Herodem. *ibid.*

Chriſtus negatus a Petro.

Chriſtus ubi & quoties a Petro negatus. 286. 2. *& ſeqq.*
Conciliantur Joannes & Matthæus circa locum negationis. 287. 1.
Conciliantur Evangeliſtæ circa hiſtoriam negationum. *ib.*

Petri

Petri negationes quomodo ante galli cantum fuiſſe dicantur, 288. 1.
Petrus in Chriſti negatione graviter peccavit, ib. 2.
Quamquam fruſtra a nonnullis excuſetur, ibid.
Fidem non amiſit, ſed ſolum charitatem. 289. 1.
Cur labi permiſſus. ibid.
Petrum facti ſui vehementer pœnituit veniamq; conſecutus, ibid.
Aſpectus Chriſti intuentis Petrum qualis. ibid. 2.

Chriſti flagellatio.

Chriſtus flagellatus ante mortis ſententiam, 289. 2.
A Pilato quidem ut Judæis ſatisfieret, ipſe vero flagellari voluit, ut ſatisfaceret Patri; 290. 1.
Læſus graviſſime. ib.
Alligatus columnæ. ib. 2. quæ hodie Romæ ſervari dicitur. ibidem.
A Romanis militibus, ibid.
Flagellum quale fuerit, ib.
Numerus plagarum. ibid.

Chriſti corona ſpinea.

Chriſtus ſpinis coronatus, non tamen juſſu Pilati, &c. 291. 1.
Corona qualis fuerit. ibid.
Numerus ſpinarum. ibid.
Quomodo capiti impoſita. ibid.

Chriſti flagellati contumelia.

Chriſtus poſt flagella graviſſimis contumeliis affectus. ibid.
In locum publicum adductus in majorem contumeliam. ib.
Quoties nudatus. ibid.
Nudus omnino permanſit. ib. 2.
Chlamyde induitur & arundo manibus imponitur. ib. qualis fuerit illa veſtis. 292. 1. quid ea veſte, corona, arundine ſignificatum, ibid.

Chriſtus injuſte damnatus.

Chriſtus Pilati ſententia damnatus ad crucis ſupplicium, 292. 1.
Quid Judæos moverit ut id peterent. ib.
Pilati peccatum in Chriſti damnatione levius peccato Judæorum. ib. 2.
Quam poteſtatem Pilatus habuerit circa Chriſti perſonam, ibid.
Pilati ſententia quibus capitibus iniqua. 293. 1.
De aliis quæ ad Pilatum pertinent, vide verbo Pilatus.

Crucis bajulatio.

Chriſtus bajulat crucem. 293. 1. ubi conciliantur Evangeliſtæ, & multa adducuntur ex Patribus in commendationem crucis & cruciferi.
Cur Chriſto impoſita Crux. ibid.
Quomodo Chriſtus a Simone Cyrineo in bajulatione crucis adjutus. ibid.
Crucis magnitudo, & partes ac figura. ibid.
Beata virgo Chriſto occurrit Crucem geſtanti. 294. 1. quamvis ex mulieribus illis non fuerit quæ Chriſtum flebant. ibidem.
Nec facta eſt ſemimortua. ib.

Chriſti crucifixio.

Chriſtus in cruce poſitus & ſupplicio effectus. ib.
Clavis affixus. 294. 1. & cur ita. ib.
Cur voluit in cruce pati. 271. 2. & ſeq. ubi de acerbitate & ignominia mortis in cruce.
Qua hora crucifixus. 349. 2.
Num in terra vel in aere crucifixus. 295. 1.
Quot clavis affixus. ib. 2.
Chriſtus omnino nudus in cruce fuit. 296. 1.
Cum ſpinea corona. ib.
De peccato crucifigentium Chriſtum, vide Verbũ, Peccatum mortale.

Circumſtantiæ crucifixionis Chriſti.

Chriſtus convenienti loco paſſus, ſeu crucifixus. 298. 1. ſcilicet Hieroſolymis. ib.
Extra portam civitatis. 299. 1.
In monte Calvariæ. ibid. In quo Adam ſepultus dicitur. ibidem.
Mons Calvariæ, in quo Chriſtus crucifixus, idem fuit cum illo, in quo Abraham filium ſacrificari voluit. ib. 2.
Cur ille mons Calvariæ appellatus. 299. 1.
Chriſtus cum latronibus crucifixus, & cur. 300. 1.
Conciliantur Evangeliſtæ circa latronum improperia. ib.
De aliis, quæ ad latrones pertinent, vide verbo, latro.
Milites Chriſti veſtimenta dividunt & ſortiuntur. 302. 2.
Quid eos moverit ibid. quomodo facta eſt diviſio. 303. 1.
Quæ & quales fuerint illæ veſtes. ibid.
Quomodo facta ſortitio. ibid.
Quid myſterii in hac diviſione & ſortitione. ibid.

Titulus Crucis Chriſti.

Quando affixus. 303. 2.
Cur cruci Chriſti affixus, non latronum, ibid.
Quid continebat. 304. 1.
Cur Pilatus hujuſmodi titulum ſcribi juſſerit. ibid.
Quo ſenſu juſſerit ſcribi regem Judæorum. ibid. & an Chriſtus rex fuerit habitus a Pilato. ib.
Titulus crucis ter ſcriptus, tribus ſcilicet linguis. ibid. 2. & cur, ibid.

Chriſti potus ex aceto.

Chriſto in loco Calvariæ bis potus exhibitus. 305. 1.
Semel ante crucifixionem. ibid.
Num bis ante crucifixionem. ibid. ubi conciliantur Evangeliſtæ de vino & aceto.
Quare fuerit vinum myrrhatum quod Chriſto exhibitum eſt. ibid.
Cur Chriſtus bibere noluit. ib. 2.
Chriſto jam crucifixo ſpongia aceto plena offertur. ib.
Et quomodo ſpongia hyſſopo impoſita. 306. 1. ubi conciliantur Evangeliſtæ de hyſſopo & calamo.
Quoties acetum Chriſto datum in cruce pendenti. ib. poſt quæ verba. ibid. ubi conciliantur Evangeliſtæ.
Sitis Chriſti in cruce pendentis unde orta, ib.
Acetum Chriſto in cruce cur datum. ib. 2.
Quando datum Chriſto in eſcam fel, ibid.

Chriſti verba ſeptem in cruce.

Primum: Pater dimitte illis, &c. 308. 1.
Quæ Chriſti virtutes hoc verbo oſtendantur. ibid.
Chriſtus in eo pontificem ſe ac mediatorem oſtendit. ib.
Quomodo hæc Chriſti oratio exaudita, ibid.
Secundum: hodie mecum eris, &c. ib. 2.
Hoc verbo pontificia dignitas & excellentiæ poteſtas ſignificata. ibidem.
Tertium mulier ecce, &c. ibid.
Pietas in Matrem hoc verbo oſtenſa. ibid.
Chriſtus hoc verbo ad virginem ut ad parentem locutus. ib.
Ex quo affectu hoc verbum ortum. 309. 1.
Cur matrem Joanni potius quam alteri commendet. ib.
Relatio matris & filii in Virgine & Joanne ex hoc verbo ſecuta non eſt. ibid.
Sed ſingularis mutui amoris affectus illis impreſſus. ib.
Quartum. Deus Deus meus. ibid.
Hæc verba divinitatis ab humanitate ſeparationem non ſignificant, ſed totius conſolationis carentiam. 330. 1. ubi quorundam Patrum ſubobſcura verba explicantur.
Quintum. Sitio, &c. 309. 1.
Hæc ſitis unde orta. 306. 1.
Sextum. Conſummatum eſt. 309. 2.
Indicat completas de paſſione prophetias. ibid.
Septimum. Pater in manu., &c. ibid.
Effectum erga patrem oſtendit. ibid.
Et certitudinem ac ſecuritatem, quod ejus ſpiritus eſſet ſub tutela & protectione Dei. ibid.
His ſeptem verbis teſtamentum novũ nullatenus conditum. ibid.

Chriſti mors.

Chriſtus vere mortuus. 327. 2.
Chriſti mors in ſe miraculoſa non fuit, ſed naturalis, quamvis miraculum ſupponens. ibid.
Nihilominus fuit violenta. 312. 1.
Chriſtus voluntate ſua naturalis mortis tempus non antevertit. 329. 1. Sed tunc ſecuta eſt mors, cum naturales diſpoſitiones defuere. 327. 1.
Cur Chriſtus prius inclinavit caput, quam emiſiſſet ſpiritum. 328. 1.
Miraculum quod Chriſtus morti proximus voce magna clamaverit. ib. 2.
Mors Chriſti voluntaria. 329. 1. & quomodo illam Chriſtus vitare poſſet. 310. 2.
In Chriſti morte animæ & corporis ſeparatio facta. 329. 1.
Humanitas Chriſti eſſe deſiit. ibid.
Unio humanitatis ad verbum deſtructa. ib.
Non tamen unio verbi ad corpus & animam, ibid. & explicantur ſubobſcura verba quorundam Patrum.
In morte Chriſti nova forma cadaveris inducta in ejus materiam. 331. 1.
Hæc forma num hypoſtatice verbo unita. ibid.

Cor-

Corpus Chriſti mortuum idem cum vivo quomodo fuerit. 330. 2.
De prodigiis in Chriſti morte, vide verbo prodigium.
Chriſti mors quo anno ætatis ejus accidit. 335. 2. *& ſeq.*
Quo menſe. 348. 2. Quo die. 341. 2. 348. 1.
Qua hora. 353. 1.
Chriſti mors quomodo operata noſtram ſalutem. 327. 1.

Chriſti ſanguis.

Chriſti ſanguis effuſus in paſſione manſit unitus verbo. 429. 1.
Chriſti ſanguis eum aliis humoribus reaſſumptus in reſurrectione. *ibid.*
Num fuerit corruptus cum effuſus eſt. *ib.* 2.
Maneatne adhuc aliqua gutta ſanguinis Chriſti in terris. *ib.*

Vulnus lateris Chriſti.

Chriſti latus lancea perforatum poſt mortem. 356. 2. & cur. 357. 1.
Cur de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti dormientis in cruce formatæ. *ib.*
Quodnam Chriſti latus vulneratum. *ibid.*
Ex Chriſti latere verus ſanguis aquaque manavit. *ibidem*, & quid in hoc ſignificatum. *ibid.* 2.
Aqua & ſanguis permixta ne fluxerint, an ſeparata. 358. 1.

Cauſa paſſionis Chriſti.

Chriſtus quo ſenſu dici poſſit cauſa ſuæ paſſionis. 310. 2.
Cauſa efficiens paſſionis quæ. 315. 1.
Pater æternus quo ſenſu dicatur filium tradidiſſe. 311. 2.

Effectus paſſionis Chriſti.

Chriſtus paſſione ſua homines a peccato liberavit. 320. 2.
Et è poteſtate diaboli. *ibid.* & a pœna peccati. 321. 1.
Quomodo paſſione ſua Chriſtus januam regni aperuerit. 322. 2.

Chriſti anima ſeparata.

Unio verbi ad Chriſti animam non eſt deſtructa per mortem. 327. 2.
Neque in corpore neque extra corpus inferni cruciatus paſſa. 375. 2. neque purgatorii. 376. 1.
Inſignis Calvini & Brentii hæreſis refellitur. 375. 1.
Impaſſibilis fuit ab inſtanti ſeparationis a corpore. 376. 2.
In triduo aliquibus perfectionibus accidentalis gloriæ caruit, ſed proprie nullam pœnam ſuſtinuit. 377. 2.
Quo ſenſu dicatur Chriſtus fuiſſe in triduo. 326. 1.

Chriſti deſcenſus in infernum.

Chriſti anima in infernum deſcendit. 378. 2. eſtque articulus fidei. 380. 2. Conveniens hoc fuiſſe. 368. 1.
Secundum ſubſtantiam ac realem ipſius præſentiam. 379. 1.
Cur ita deſcendit. 380. 2.
Quo ſenſu dicatur totus Chriſtus deſcendiſſe. 286. 2.
Chriſti anima quid operata circa Angelos ſanctos. 381. 1.
Circa ſanctos Patres. *ibid.* & animas damnatorum. *ib.* 2.
Circa illas quæ in ſolo originali diſceſſerunt, *ibid.* & 382. 1.
Circa animas in purgatorio exiſtentes. 384. 1.
Ad quæ inferorum loca deſcenderit Chriſti anima. 385. 1.
Ad ſinum Abrahæ. *ibid.*
Non vero ad locum damnatorum. *ib.* 2. & quo ſenſu dicatur in hunc locum deſcendiſſe. 369. 1.
Nec ad locum puerorum. *ibid.* 2. nec ad purgatorium. *ib.*
Chriſti anima quo genere motus localis deſcenderit. 381. 2.
Quantum in inferis commorata. 386. 1. quid cauſaverit circa ejuſdem Chriſti reſurrectionem. 405. 2.
Num ſimul educta fuerit de inferno Chriſti anima, & corpus de ſepulchro. 371. 1.

Chriſti corpus emortuum.

Unio verbi ad Chriſti corpus per mortem deſtructa non eſt. 329. 2.
Quomodo fuit idem numero Chriſti corpus viventis & mortui. 326. 2.
Corpus Chriſti de cruce deponitur, & quomodo. 358. 2. Joſephi & Nicodemi manibus. 359. 1. qua hora. *ibid.*
Unguentis conditur & ad ſepulturam præparatur. *ibid.*
Cur aromatibus corpus conditum. *ibid.*
Num aliquid in Chriſti reſurrectione cauſaverit. 405. 2.

Chriſti ſepulchrum.

Valde conveniens Chriſti corpus ſepulturæ tradi. 370. 2.
Modus ſepeliendi Chriſtum conveniens. 361. 2.
Qua hora corpus Chriſti ſepultum. 362. 1.
Corpus Chriſti non eſt in ſepulchro reſolutum in cineres. 355. 2.
Quod divina virtute accidit. 356. 1.
Quot horis in ſepulchro fuit. 413. 2.
Num ſimul corpus de ſepulchro, & anima de inferno educta fuerint. 371. 1.
Num vere dicatur Deus jacuiſſe in ſepulchro. 354. 1.
Chriſti ſepulchrum quo ſenſu noſtram ſalutem operatur. *ib.*
Sepulchri deſcriptio. 380. 1.
Ubi Evangeliſtæ concilientur circa Angelorū apparitiones.

Chriſti ætas.

De ætate Chriſti variæ ſententiæ ſanctorum Patrum. 334. 2.
Vixit annis triginta tribus, & tribus menſibus. 335. 2.
Quo anno ætatis Chriſti accidit miraculum nuptiarum. *ibid.*
Chriſtus Dominus Auguſto adhuc imperante 14. annos integros vixit, & octo menſes. 207. 1.
Tiberio vero imperante ante baptiſmum, annos totidem & menſes quinque. *ibid.*

Chriſti redemptio.

Chriſtus univerſalis omnium redemptor. 15. 2.
Qui proprie redimentur. 16. 2. & quid redimere. 318. 2.
Duplex modus redemptionis erigendo & præveniendo. 23. 2.
Quomodo proprium ſit Chriſti redemptoris nomen. 134. 1. 318. 2.
De redemptione beatæ Virginis, vide verbo, Maria.

Chriſti juſtitia.

Vera ratio juſtitiæ intercedere potuit inter Chriſtum & Deū. 217. 1.

Chriſti ſatisfactio.

Vera ratio ſatisfactionis inter Chriſtum & Deum eſſe potuit. *ibid.*

Chriſti meritum.

Quid Chriſtus nobis meruerit paſſione ſua. 319. 2.
Quomodo hominibus meruerit divinam amicitiam. 321. 2.

Chriſti interceſſio.

Quidquid impetratur a Deo per Chriſtum impetratur. 175. 2.

Chriſti reſurrectio.

Neceſſaria fuit. 400. 2.
Chriſtus vere, & proprie a mortuis reſurrexit. 402. 1. ubi multa ex S. Scriptura: ſurrexit in vero corpore humano. 404. 1. Eodem numero quod reliquit in cruce. *ibid.*
Reſurrectionis Chriſti cauſæ. *ibid.* 2.
Finalis. *ibid.* Meritoria. 405. 2.
Efficiens. *ibid.* inſtrumentalis. *ibid.* miniſterialis. 406. 1.
Quid Angeli operati circa Chriſti reſurrectionem. *ibid.*
Chriſti reſurrectio die Dominica accidit. 408. 1.
Quomodo intelligendum Chriſtum die. 3. & poſt. 3. dies reſurrexiſſe. *ib.* 2. *&* 409. 1.
Quomodo interceſſerint 50. dies inter diem reſurrectionis Chriſti, & feſtum Pentecoſtes. 409. 1.
Reſurrectio Chriſti qua hora accidit. 410. 1. ubi explicantur varia loca Evangeliſtarum.
Quot horæ fluxerint a morte Chriſti ad ejus reſurrectionem. 411. 2.
Chriſtus qua ratione fuerit primus omnium reſurgentium. 416. 2.
Probabilius nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalem. 417. 1.
Chriſti corpus integrum, ac perfectum ſurrexit. 424. 2.
Etiam cum præputio. 425. 1.
Cum veris cicatricibus. *ib.* 2.
Cur hujuſmodi manſerint cicatrices. 427. 2.
Cum quatuor humoribus. 428. 1.
Cum toto ſanguine in paſſione fuſo. *ib.* 2.
Cum magnitudine, & pulchritudine ſibi connaturali. 430. 1.
Cum omnibus organis partis vegetativæ ipſiuſque facultatibus. 431. 2.
Quamvis actiones non exercuerit. *ib.* niſi cum comedit. *ib.*
Cum organis & potentiis ſenſitivis. *ib.* 2. *& ſeq.*
Cum motu locali. 433. 1. & facultate loquendi. *ibid.*
Cum actibus omnium ſenſuum. 434. 1.
Cum variis perfectionibus ſupernaturalibus. 436. 2.
Cum quatuor dotibus. *ib.* & quomodo ad has aliæ perfectiones reducantur. 438. 1.
De his quatuor dotibus corporis Chriſti glorioſi poſt reſurrectionem, vide V. Dotes.
Chriſti reſurrectio manifeſta omnibus eſſe non debuit. 453. 1.
Cuſtodes reſurgentem Chriſtum nuſquam viderunt. *ib.*
Cur reſurrectio facta abſentibus diſcipulis, ſecus aſcenſio. *ib.* 2.
Chriſtus ubi commoratus poſt reſurrectionem cum nullibi apparebat. 455. 1.
Quam vim habuerint argumenta quibus Chriſtus oſtendit reſurrectionem ſuam. 471. 2.
Angelorum apparitiones juxta ſepulchrum poſt reſurrectionem quo ordine extiterunt. 463. 2. Ubi concilientur Evangeliſtæ,

geliſtæ, circa has apparitiones.
Chriſti reſurrectio exemplar reſurrectionis juſtorum. 486. 1.
In quo conſiſtat hujuſmodi exemplaris cauſalitas. *ibid.* 2.
Eſt etiam exemplar reſurrectionis decedentium in originali. 487. 1.
Non vero damnatorum. *ib.* & *ſeq.*
Chriſti reſurrectio exemplar noſtræ reſurrectionis, etiam quoad terminum a quo. 488. 2. & *ſeq.*

Chriſti apparitiones.

Chriſtus B. Virgini primo apparuit. 456. 1.
Mariæ Magdalenæ apparuit antequam aliis mulieribus, diſcipulis, & quo ordine. 460. 1.
Quæ, & quot fuerint mulieres, quibus Chriſtus apparuit. 457. 1. ubi multa de Maria Magdalena. Et conciliantur Evangeliſtæ circa hiſtoriam.
Aliis mulieribus ſimul cum ipſa Magdalena eadem die iterum Chriſtus apparuit. 461. 2.
Chriſtus in die reſurrectionis quinquies apparuit. 465. 1.
Tertia apparitio Petro facta. *ibid.* 2.
Cur mulieribus prius apparuit quam apoſtolis. *ib.*
Quarta apparitio duobus diſcipulis euntibus in Emauntem. 466. 1.
Qui fuerint illi. *ibid.* 2.
Quinta diſcipulis congregatis. *ibid.* & de hac eadem intelligendos eſſe Joannem & Lucam. *ibid.* late.
In hac quinta apparitione Spirirum ſanctum diſcipulis datum cum poteſtate remittendi peccata. 467. 2.
Conciliantur Lucas & Joannes circa numerum ibidem congregatorum. *ibid.*
Hiſtoria reſurrectionis & apparitionum recto ordine texitur. *ibidem.*
Sexta apparitio poſt octo dies ubi Thomas, &c. 468. 1.
Septima ad mare Tiberiadis. *ibid.* 2. in qua viſibilis Eccleſię Monarchia conſtituta. 469. 1.
Octava in monte Galileæ. *ibid.* Cur facta in Galilea. *ibid.*
Nona recumbentibus undecim diſcipulis. *ibid.* 2.
Decima in die Aſcenſionis. *ibid.*
Aliæ apparitiones præter eas, quæ ab Evangeliſtis narrantur. 470. 1.
De apparitionibus Chriſti poſt Aſcenſionem. 512. 2.
Num ita apparuit in terris ut interdum non manſerit in cęlo. 513. 2.

Chriſti aſcenſio.

Cur facta coram diſcipulis, non vero reſurrectio. 454. 1.
Conveniens fuit. 497. 1.
Quomodo Chriſtus intelligatur aſcendiſſe vel deſcendiſſe, ut homo eſt & ut Deus eſt. 498. 2.
Chriſtus Dominus vere aſcendit in cœlum poſt reſurrectionem. 504. 2. Motu ſucceſſivo. 505. 2.
Aſcendit ſupra ſuperficiem convexam ſupremi cœli. 506. 1.
Cauſæ & effectus aſcenſionis. *ibid.* 2.
Ex quo loco Chriſtus aſcendit. *ibid.* Quo die & hora. 507. 1.
Chriſtus benedixit diſcipulis ante aſcenſum, & qualis fuerit illa benedictio. *ibid.* 2.
De nube quæ Chriſtum aſcendentem ſuſcepit. 508. 1.
Comitatus Chriſti aſcendentis. *ibid.*
Num aliqui aſcenderint cum Chriſto in corpore & anima. *ibid.* 1. 2.

Chriſti locus in cœlo, & ſeſſio ad dexteram.

Quem locum Chriſtus teneat in cœlo. 500. 2.
Quomodo dicatur ad dexteram Dei ſedere. 508. 2.
Sedere ad dexteram Dei proprie eſt Chriſti. 511. 1.
Sanctis proportione tantum convenit. *ibid.*
Cur honor dexteræ Chriſto tribuitur. *ibid.*

Chriſti regnum.

Chriſtus in æternum regnaturus. 587. 1. & 2.
Regni Chriſti amplitudo. *ibid.*

Chriſti poteſtas judiciaria.

Chriſto per appropriationem convenit. 514. 2.
Num filio conveniat ſecundum divinitatem an ſecundum humanitatem. *ib.* & 516. 2.
Cur Chriſto data judiciaria poteſtas. 518. 1.
Chriſti poteſtas judiciaria ad res omnes ſe extendit. *ibid.* 2.
Chriſto Domino quatenus homini ſpecialis poteſtas data ad judicium ferendum in his, quæ ad præmium vel pœnam ſpectant. 520. 1.
Hæc poteſtas licet ſecundaria, vera tamen ac proprie. *ib.* 2.
Quo titulo convenit Chriſto. 521. 1.
Quando illi data. 522. 1.
Num ex meritis. *ib.*
Objectum hujus poteſtatis. *ibid.* 2.
Actus ejus. *ibid.*
Ab hanc poteſtatem pertinet non ſolum judicium ultimum, ſed judicia divina meritorum viventium. 523. 1.
Judicia etiam particularia morientium. 525. 1.
Ex quo tempore cœpit Chriſtus exercere hanc poteſtatem. *ibid.* 2.
De iis, quæ ad Chriſti finale judicium pertinent, vide, verbum Judicium finale.

Chriſti ſecundus adventus ad judicandum.

Vide verbo, judicium finale.

Cibus.

De cibo & potu quo Chriſtus utebatur. Vide, Chriſti vivendi ratio.
Cibos parare Judæi prohibiti certis temporibus. 345. 1.

Circumciſio.

De circumciſione Chriſti, vide, Chriſti circumciſio.
Non licet uti circumſione neq; in exemplum Chriſti. 131. 1.
Judæi imponebant pueris ſuis nomina in circũciſione. 132. 1.
Chriſtus non fuit ſubjectus præcepto circumciſionis. 132. 1.
Cur Circumciſio Abrahæ præcepta. *ibid.*
Quid ſignificabat. *ib.* & 132. 2.
Circumciſio poſt Chriſtum mortuum multo tempore licita. *ibidem.*
Circumciſio ex vi inſtitutionis ſuæ non conferebat gratiam, ſed tantum erat ſignum ad cujus præſentiam dabatur a Deo. 192. 2.
Num fuerit ſacramentum veteris legis. 199. 2.

Cœlum.

Cur cœli aperti cum Chriſtus baptizabatur. 208. 1.
Cœlum enim eſt diviſum deſcendente Spiritu ſancto ſuper Chriſtum baptizatum. 211. 1.
Quo ſenſu aperti dicantur cœli. *ibid.*
Aperti viſi ſunt non ſolum a Chriſto, ſed ab aliis præſentibus. *ib.*
Cęlum ex ſua particulari natura non magis poſtulat motum, quam quietem. 586. 2.
Non eſt corrumpendum per innovationem in die judicii. 580. 1. & 581. 1.
Cœlum Empyreũ idem numero manſurum poſt diem judicii. 581. 1.
Neque accidentaliter immutandum eſſe. *ibid.*
Alia cœleſtia corpora accidentaliter innovanda. *ibid.* 2. & 583. 1. Quomodo. *ibid.* 2. Sed igne alteranda non ſunt. 582. 2.
Cœli velocius concitandi ad mundi purgationem. 585. 1.
Quieturi poſt diem judicii. 586. 2.

Color.

Color & lux nullam repugnantiam inter ſe dicunt. 435. 1.

Columba.

Cur in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuerit in Chriſti baptiſmate. 210. 1.
Columba pacis præco ex Tertulliano. *ibid.*
Columba quæ ſuper Chriſtum deſcendit exterioribus oculis viſa. 212. 1.
Non tamen unita Hypoſtatice Spiritui Sancto. *ib.*
Non fuit verum animal, ſed apparens. *ibid.*
Poſt Chriſtum baptizatum apparuit. *ib.* 2.
Chriſti capiti inſedit ex Optato Milevitano. *ibid.*

Columna.

De columna ad quam Chriſtus ligatus flagellis cæſus. 290. 2.
Romæ ſervatur. *ibid.*

Conceptio.

De conceptione Chriſti, vide, Chriſti conceptio.
De conceptione B. Virginis, vide, Mariæ conceptio.
Num majus miraculum ſit Virginem ſine viro concipere, quam ſterilem ex ſterili. 7. 2.
Non repugnat ſanctificari aliquem in inſtanti conceptionis. 17. 1.
Num Deus facere poſſet ut Adamo non peccante aliquis ejus filius in peccato conciperetur. 18. 1.
Semen quomodo concurrat ad conceptionem fœtus. 88. 2.
Menſtrua quomodo concurrerint. 89. 1.
Quæ actiones in conceptione fœtus interveniant. *ibid.*
Conceptio, & nativitas in quo differant. 101. 1.

Concilium.

Quatuor prima concilia generalia cur congregata. 2. 1.
Quæ concilia de Virgine agant. *ib.* 2.
Decreta concilii Trullani quam auctoritatem habeant. 112. 2.

Concilium Judæorum contra Chriſtũ quo die coactũ. 280.1
Concio & concionator.
Quædam concionatoribus ſervanda. 240.1
Concupiſcentia.
Beatæ Virginis aſpectu ſedabantur. 8.2
Confeſſio.
Accedentium ad Joannis baptiſmum qualis. 192.2
Confirmatio.
Confirmationis Sacramentum Beata Virgo ſuſcepit quantum ad effectum in die Pentecoſtes. 151.1
Idem de Apoſtolis. *ibid.*
Conſanguinitas.
Joſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei. 10.1.12.1
Continentia.
Quomodo fuerit in Beata Virgine. 31.1.2
Corpus.
De his, quæ pertinent ad corpus Chriſti, Vide Verbo, Chriſtus, *& ſeq.*
De his, quæ pertinent ad corpus B. Virginis, Vide verbo, Maria, *& ſeq.*
Duo corpora in eodem loco penetrare ſe poſſunt divina virtute. 449.2
Num ſecluſo privilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſolvenda. 489.1
Corpus glorioſum.
De dotibus corporis glorioſi, vide verbo, Dotes.
Corpora glorioſa non ſunt omnia æqualia futura corpori Chriſti. 487.1
Corpus glorioſum quomodo ſe occultet & manifeſtet. 421.1
Unde ſit palpabile. 402.1.423.2
Non agit neceſſitate naturæ. 423.2
In corpore glorioſo quomodo locutio futura. 433.2
Quomodo viſio. *ibid.* Quomodo auditio. 434.2
Quomodo odoratus. 435.1. Quomodo guſtus & tactus. *ib.* 2
In corpore glorioſo quem effectum habeant naturales qualitates. 443.2
Quomodo hujuſmodi qualitates naturales corporis glorioſi percipiantur per tactum. 448.1
Corpus glorioſum dividi non poteſt. 446.1
Corpus damnati.
Quale futurum. 487.2
In aliquibus perfectionibus naturalibus ſimile erit corpori Chriſti. *ibid. & ſeq.*
Quomodo ſimul futurum ſit poſſibile & incorruptum. 488.1
Correctio.
Correctio fraterna quando adhibenda, vel non adhibenda. 240.2. Ubi aliqua ex Patribus.
Creatura.
A Deo etiam violentiam pati poteſt. 248.1. Ubi explicatur Auguſtinus.
Crux.
Abjectiſſimum & acerbiſſimum ſupplicii genus. 271.2
Longitudo, latitudo & profunditas crucis Chriſti. 272.1
Figura crucis in veteri teſtamento. *ibid.* 2.
Agnus Paſchalis in figuram crucis aſſabatur, duobus lignis affixus, recto & tranſverſo. *ibid.*
Crux inſigne & quaſi ſceptrum Regale imperii Chriſti. 293.1. Ubi multa præclare ex patribus.
In commendationem crucis & cruciferi. *ibid.*
Crucis magnitudo & partes. *ibid.* 2
Crux appariturа in Cœlo in ſecundo Chriſti adventu. 566.1
Qualis futura. *ibid.*
Quando apparitura. *ibid.* 2. Quandiu duratura. *ibid.* Quomodo apparitura. *ibid.*
Culpa.
Non importat culpã, obnoxium eſſe peccato originali. 18.2
D
Dæmon, vel dæmonium.
Incarnationis Sacramentum omnino ignorat. 58.2
Imo ut illi celaretur nupſit Beata virgo. *ibid.*
In ea ignorantia perſeverabat cum Chriſtum in deſerto tentavit. 226.1
Antequam caderet, ſciebat Chriſtum venturum. 256.1
Scriptura Sacra Dæmoni non ſatis nota. 226.2
Princeps Dæmoniorum Chriſtum tentavit. *ib.* & cur. 226.1
Aliquãdo de divinitate Chriſti dubius fuit, ſed ante ejus mortem naturalem Dei filium agnovit. 255.2
Multo tamen evidentius poſt reſurrectionem. 256.2
Lapſus eſt, quia Chriſtum ut caput ac Principem venerari noluit. *ibid.*
Cur Chriſtum agnoſcens ejus mortẽ procuraverit. *ib. & ſeq.*
Per ſeipſum torquere Chriſtum permiſſus non eſt. 276.2
Decretum.
Decretum, quo ſtatuit Deus, omnes peccaturos in Adam ſi ipſe peccaret quomodo intelligendum. 17.2
Decretum Sixti V. de non diſputando de B. Virginis Conceptione quomodo intelligendum. 16.2
Decreta Concilii Trulani quã auctoritatem habeant. 112.2
Denſitas.
Ejuſdem ſpeciei in omnibus corporibus. 423.2
Deſcriptio.
Deſcriptio Cyrini, de qua Lucas cap. 2. quo anno accidit. 116.1. In quo lapſus eſt Joſephus Hiſtoriographus. *ibid.*
Deſertum.
De ſeceſſu Chriſti in deſertum, Vide verbo, Chriſti ſeceſſus in deſertum.
Deſperatio.
Ex ſuo genere majus peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum. 312.2
Deus.
Per incarnationis myſterium cum hominibus affinitatem contraxit. 3.2
Non permittit malum niſi ob bonum. 24.1
Creaturæ a Deo poſſunt violentiam pati. 248.1. Ubi explicatur Auguſtinus. Num Deus poſſit concurrere ad miraculum in confirmationem falſitatis. 253.2
Dextera.
Quo ſenſu Chriſtus dicatur ad dexteram Dei ſedere, Vide verbo, Chriſti locus in Cœlo.
Diabolus.
Vide Verbo, dæmon.
Dies.
Quomodo 40. dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis Chriſti & feſtum Pentecoſtes. 409.1
Qua ratione intelligendum ſit, quod Chriſtus extiterit in corde terræ tribus diebus, ac tribus noctibus. 414.1
Dies dominicus cur ſolemnis in Eccleſia. 408.2
Dies luſtrici apud Romanos cum nomina pueris imponebantur. 133.2
Diſcretio ſpirituum.
Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine. 162.2
Diſcretio ſpirituum humilitati debita. 163.1
Quomodo fuerit in Joanne Baptiſta. 180.2
Diverſorium.
Diverſorium in quo natus Chriſtus quale. 114.2
Divinitas.
Nata dicenda non eſt. 102.1
Non eſt ſeparata a Chriſti corpore & anima in ejus morte. 324.2
Dolor.
De doloribus Chriſti, Vide verbum, Chriſti dolor.
Unde cauſetur. 112.2
In potentia animæ recipitur, cujus actus vitalis eſt. 275.1
Magnitudo doloris unde cauſetur. 279.1
Unde ſumat diverſitatem ſpecificam. *ibid.* 2
Dominium.
De dominio Chriſti, Vide Chriſti dominium.
An Chriſtus Dominus ſub dominio Joſeph aliquo modo fuerit. 65.2
Dominium quid. 218.2
Quale dominium habuerint Apoſtoli. *ibid.* & 219.1
In rebus uſu conſumptibilibus quomodo diſtinguatur uſus a dominio. *ibid.*
Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum, etiam eorum quos per corpus exercet. 423.2
Dominicus dies.
Vide verbo, dies.
Domus.
De domo Beatæ Virginis, Vide, Mariæ domus, ubi & domus Lauretana eſt ea, in qua Virgo nuntium accepit.
Donum.
Dona Dei proportionata muneribus ad quæ homines aſſumuntur. 6.1
Donum linguarum.
Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine. 163.2
In Joanne Baptiſta non fuit. 189.1
Dotes.
Dos corporis glorioſi quid ſit. 262.1
Num ſit inhærens qualitas. *ibid.* 2
Quot ſint dotes glorioſi corporis, & quid præſtent. 268.2

Dos impaſſibilitatis in quo conſiſtat. 442.2
Num ſit æqualis in omnibus beatis. 446.1
Dos claritatis in quo conſiſtat. 261.1
Diverſæ ſpeciei eſt a claritate ſolis, & ignis. 441.1
Ordinis ſupernaturalis eſt. ibid.
Claritas omnium beatorum corporum ejuſdem ſpeciei. ibid.
Quomodo dicatur derivari ex claritatibus animæ. 262.2
In omnibus partibus corporis beati futura. 440.1
Nihilominus corpus ipſum tranſparens futurum. ibid. 2
Claritas glorioſi corporis ad objectum potentiæ viſivæ adhuc corruptibilis pertinet. 442.1. A quo fit. ibid. 2
Dos agilitatis in quo conſiſtat. 446.1.2. & ſeq.
Ad quos motus deſerviat. ibid. late. Unde proveniat. 446.2
A quo producatur. 447.1
Cauſat etiam in inſtanti mutationem localem ab uno extremo in alterum ſine medio. 449.1
Dos ſubtilitatis in quo conſiſtat. ibid. 2. & ſeq.
Poſſibilem eſſe late probatur eiſdem locis: Beato convenit ratione beatitudinis. 451.2
Num Beati ſe invicē penetrent per dotē ſubtilitatis. 452.2
Num partem ſui corporis cū poteſtate penetrare poſſint. ib.
Dromedarii.
In Arabia naſcuntur. 127.1. Velociſſimi ſunt. ibid.
Magi Dromedariis uſi cū ad Chriſtū adorandū venerunt. ib.
E
Elementa.
Qua ratione purganda poſt finale judicium. 583.2
De ſitu elementorum poſt diem judicii. 586.2
De elementis in particulari, Vide ſub propriis verbis.
Elias.
De Eliæ apparitione in transfiguratione, Vide verbo Chriſti transfiguratio.
Corpore, & animo vivus perſeverat. 266.2
Elias & Henoch adhuc vivunt. 545.2
Gloriam corporis vel animæ adepti non ſunt. 546.1
In ſtatu merendi non ſunt. ibid. 2
Confirmati ſunt in gratia. ibid.
Inordinatos motus non habent. ibid.
Conſolationibus ac illuſtrationibus maximis gaudent. ibid.
Chriſtum cognoſcunt. ibid.
Corporalibus cibis non indigent. 547.1. Quo in loco ſint. ib.
Simul degunt inter ſe converſantes. 548.1
Secundi Chriſti adventus præcurſores futuri. ibid. 2
Cur duo futuri præcurſores. ibid.
Per breve tempus hoc officio fungentur. 549.2. Martyrium ſubituri. ibid.
Epheſinum Concilium.
Pro tuenda B. Virginis dignitate congregatum. 2.1
Epheſum.
Ibi B. Virgo poſt filii mortem ſimul cum Joanne Baptiſta aliquandiu habitavit. 150.1
Ephratam.
Ephratam idem quod Bethleem. 114.1. Fructiferam ſignificat. ibid.
Epiſtola.
Epiſtola B. Virginis ad Ignatium incertæ auctoritatis. 162.2
Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta. 238.2
Eſſeni.
Inter Judæos caſtitatem ſervabant. 57.2
Eſſentia divina.
Probabile eſt clare viſā a Moyſe, & Paulo in hac vita. 162.2
Quamvis probabilius ſit non viſam. ibid.
Sed a B. Virgine clare viſam in hac vita. 74.2. 159.2
Eva.
De coſta Adæ dormientis educta Eccleſiam figurat de latere Chriſti formatam. 357.1
Evangelium.
Qualis futura Evangelii promulgatio ante diem judicii, Vide verb. judicium.
Extrema unctio.
Num iis tantū conferenda qui aliquando peccaverunt. 151.1 & ſeq. Num a B. Virgine accepta. ibid.
F
Falſitas.
Num Deus poſſit ſpecialiter concurrere ad miraculum in confirmationem falſitatis. 252.2
Fames.
Aliquando non ſentitur ex nimia attentione animæ. 232.1
Fatum.
Hæreticum eſt generationes hominum fatali neceſſitate provenire. 129.2. Stella a Magis viſa non fuit fatum pueri Jeſu, ſed potius ille fatum ſtellæ. ibid.
Fel.
Quando Chriſto datum in eſcā juxta vaticiniū David. 306.2
Femur.
Sub femore cur poſita manus ſervi Abraham. 9.2. & ſeqq.
Feſtum.
Quæ feſta Eccleſia celebrat in honorem B. Virginis. 170.2
Quæ in honorem Dei Optimi Maximi. ibid.
De quo feſto loquitur Joannes c. 5. cum inquit, erat dies feſtus Judæorum. 241.2. Feſtum phaſe, ſeu Paſcha diſtinctum a feſto Azymorum. 337.1. Et de horum feſtorum præcepto, & differentiis. ibid. De aliis quæ ad hæc feſta pertinent. Vide verb. Deum, Azyma. Duos dies feſtos cōtinēter celebrare nō erat incommodū apud Judæos. 315.1
Fides.
Poteſt Papa aliquid de fide definire, ſine explicita Dei revelatione, &c. Si in Scriptura Sacra expreſſum non ſit. 25.2
Circa B.V. conceptionē nihil adhuc de fide definitum. 26.1
Fides miraculorum.
Quid ſit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 163.2. & ſeq.
In Joanne Baptiſta non fuit. 189.1
Filiatio.
De filiatione Chriſti. Vide verbo, Chriſti filiatio.
Num eadem filiatio maneat in eadem natura cum diverſa ratione ſubſiſtendi. 3.2
Filius.
Quid requiratur ad denominationem filii. 3.2
Homo prius eſt filius Adæ, quam filius gratiæ. 18.1
Fœmina.
Num active concurrat ad generationem prolis. 87.2. & ſeq. & 90.1
Fœtus.
Quæ actiones interveniant in generatione fœtus. 89.1
Fœtum in inſtanti organizari non repugnat. 95.1
Fomes.
Fomes peccati quid. 35.1. Quid ſit ligari quid extingui. 36.1
Intrinſece ſequitur ex originali culpa, carentiaque originalis juſtitiæ. 184.2. Apoſtolis ablatus non eſt. ibid. Nec Joanni Baptiſtæ. ibid. In B. Virgine non fuit. 35.1.2
Fons.
Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe nativitatis tempore. 122.2
Forma cadaveris.
Introductam in materiam corporis Chriſti mortui. 480.2
Verbo divino unita Hypoſtatice. ibid. & ſeq.
Frater.
Fratres Chriſti in Evangelio quid. 48.2. Mariæ Virgines filii non fuerunt. ibid. Neque Joſephi. 49.1. Fratres Chriſti dicuntur propter conſanguinitatem veram, vel exiſtimatam. 50.1. Quatuor modis aliqui dicuntur fratres in Sacra Scriptura. ibid. Fratres Chriſti dicti quo gradu fuerint ejus conſanguinei. ibid.
G
Gabriel Angelus.
Vide verbo, Angelus Gabriel.
Genealogia.
De Genealogia Chriſti, Vide, Chriſti genealogia.
De Genealogia B. Virginis, Vide, Mariæ genealogia.
Generatio.
Hæreticum, hominum generationes fatali neceſſitate provenire ex aſtrorum conſtellatione. 129.2
Generatio ſubſtantialis in materia prima ſubjectatur. 102.1
Generatio ſubſtantialis hominis ſucceſſive fieri poteſt divina virtute. 392.2. Alia Vide verbo, conceptio.
Gratia.
De gratia Chriſti, Vide verbo, Chriſti gratia.
De gratia B. Virginis, Vide verbo, Mariæ gratia.
Gratiæ dignitas num major ſit quā dignitas Matris Dei. 4.2
Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 18.1
Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt, quā cōprehenſoris. 31.1
Gratia habitualis vitæ intrinſece nō mutatur in Patria. ibid.
Confirmatio in gratia in omnibus confirmatis eſt ejuſdem rationis. 33.2
Aliquibus conceſſum ut operarentur quantū poſſent per dona gratiæ. 149.1
Augmētū gratiæ quod actibus reſpōdet ſtatim cōferri. 153.1
Pulchra collatio inter gratiam primi Angeli, & B.V. 152.2
Gratiæ dona ſtatui ac muneri cujuſq; accommodātur. 153.2
Fons gratiæ Chriſtus, aquæductus B. Virgo, rivuli cæteri ſancti. 154.2

Gratia

Gratia neceſſaria ad obeundum munus nulli unquam negata, ſeſe major quam munus poſtulet concepta. 181.2
Sine gratia in hac vita nemo ſalvatur. 373.2
Infans, qui per martyrium ſalvatur, quando recipiat gratiam, *ibid.*

Gratia fidei, & miraculorum.

Vide verb. ſermo fidei, & verb. fides miraculorum.

Gratia gratis data.

De gratiis gratis datis, Vide ſub propriis verbis.
Non dantur propter propriam perfectionem, ſed propter utilitatem aliorum. 189.1

H

Hæreſis, vel hæretici, &c.

Hæretici negantes B. Virginem vere matrem Dei. 2.2
Errantes circa ſtirpem B. Virginis. 8.1
Aſſerentes errorē eſſe feſtū Cōceptionis B.V. celebrare. 25.2
Imponentes B. Virgini graviſſima crimina. 31.2
Aſſerentes Chriſtum e Joſepho conceptum. 42.1
Errantes circa Deiparæ Virginitatem. *ibid.* 44.2
Errantes circa Chriſti fratres. 48.1
Errantes circa propoſitum Virginitatis B. Mariæ. 52.2
Et ſimiliter circa votum. 54.2
Errantes circa veram Chriſti nativitatem. 111.2
Aſſerentes B. V. præcipuam cauſam noſtræ ſalutis. 173.2
Negantes interceſſionem B. Virginis, aliorumque ſanctorum pro hominibus. 174.2
Negantes B. Virginem adorandam. 176.1
Errantes circa baptiſmum Joannis. 197.1
Errantes circa Chriſti dolores. 267.1
Errantes circa Judæ facinus. 281.1
Negantes Chriſtum vere crucifixum. 294.2
Vere mortuum. 327.2
Errantes circa animam ſeparatam Chriſti. 375.2
Errantes circa locum inferni. 378.1
Errantes circa reſurrectionem Chriſti. 402.1
Errantes circa corpora reſurgentium. 436.1. & ſeq.
Errantes circa generalem reſurrectionem. *ibid.* 2
Errantes circa mille annos regni Chriſti d. Millenarii. 491.2
Errantes circa Chriſti Aſcenſionem in Cœlum. 504.1
Errantes circa judiciariam poteſtatem Chriſti. 520.1
Errantes circa univerſale judicium. 526.1
Errantes circa Antichriſtum. 536.2
Errantes circa adventum Eliæ, & Henoch. 547.2
Errantes circa æternum Chriſti regnum. 587.1
Quomodo B. Virgo cūctas hæreſes interemiſſe dicitur. 157.1

Helena.

Crucem Domini & clavos invenit. 296.1

Heliopolis.

In ea latuit Chriſtus, cum fugit in Ægyptum. 144.1

Henoch.

Vide verb. Elias.

Hermipolis.

In qua accidit miraculum arboris flectentis ſe ad ingreſſum Jeſu. 143.1
Habuit templum in quo Chriſto ingreſſo idola confracta. *ib.*

Herodes.

Cur turbatus cū omni Jeroſolyma ad Magorū advētū. 128.2
Quando cœpit machinari interitum Chriſti. 141.1
Quando regnare cœpit. 144. 1. Quamdiu regnavit. *ibid.*

Homo.

Aliquem purum hominem eſſe innocentem ad humanæ naturæ dignitatem pertinuit. 24.2. 414.1

Hora.

Horæ quomodo computabantur apud Hebræos. 351.1
Quot horæ fluxere a Chriſti morte ad Chriſti reſurrectionem. 413.2
Quot horis jacuit in ſepulchro Chriſti corpus. *ibid.*

Humilitas.

Illi debetur diſcretio ſpirituum. 163.1

Hyſſopus.

Quid ſit. 305. 2. Quomodo ſpongia hyſſopo circumpoſita ut Chriſto propinaretur acetum. *ibid.* late.

I

Jacobus.

Fuerint ne tantū duo Jacobi de quibus mētio in Evāgelio. 51.1

Idolum.

Inceſtum idola Ægypti caruiſſe ingrediente Jeſu. 143.1

Jejunium.

De jejunio Chriſti, Vide Chriſti jejunium.
Jejunium inſtar alarum ad contemplationem. 231.1
Conſuetudo jejunandi feria quarta, quia eo die venditus Chriſtus. 280.2
Judæi aliquot diebus jejunabant, ut ſe præpararent ad eſum agni. 339.2

Jephte.

Quidam ejus ſacrificium ſic intelligunt quod voverit filiæ Virginitatem Deo. 57.1. Verius quod occiderit. 57.2

Jeremias.

Vere mortuus in Ægypto neque in ſecundo Chriſti adventu præcurſor futurus. 550.1

Jeruſalem.

Quomodo dicatur in medio mundi ſita. 298.2
Cur Chriſtus in ea paſſus. 297.2

Jeſus.

Vide Chriſti nomen.

Ignis.

Verus & ſenſibilis futurus in die judicii. 563.1. Ad quem finem. *ibid.* Num ante vel poſt judicium futurus. *ibid.* 2
Ejuſdem naturæ erit cum elementari. 565.2
Ignis elementaris non eſt purgandus in die judicii. 583.2
Ignis conflagrationis poſt diem judicii qualis futurus. 585.1
Ex qua materia fiet. *ibid.* Cauſæ illius. *ibid.*
Magnitudo illius. *ibid.* 2
Num mixta igne conſumenda ſint in die judicii, ut amplius non ſint. *ibid.*
Ignis ſupervacuus cum excrementis terræ poſt diem judicii in infernum detrudendus. 586.1

Ignorantia.

Pravæ diſpoſitionis & privativa. 161.1

Incarnatio.

Per incarnationis myſterium omnes modi affinitatis contracti ſunt inter Deum & homines. 3.1
Dæmon incarnationis myſterium omnino ignoravit. 58.2. & ſeqq.
Incarnatio verbi quarto menſe poſt Virginis deſponſationem accidit. 63.2
Cur incarnatio Beatæ Virgini annuntiata. 68.2
Incarnatio verbi quo annunciationis inſtanti accidit. 75.2

Infernum.

In Infernum Chriſtum deſcendere conveniens. 368.1
Quomodo dicatur totus Chriſtus deſcēdiſſe in Infernū. 370.1
Num ſimul fuerit Chriſti anima educta de Inferno & corpus de ſepulchro. 371.1
Chriſtus ſecundum animam in Infernum deſcendit. 378.2
De his, quæ pertinent ad deſcenſum Chriſti in Infernum, Vide Chriſti deſcenſus in Infernum.
Num alicui in Inferno exiſtēti inde liberari cōtigerit. 382.1

Infidelitas.

Majus peccatum ex ſuo genere quam peccatum crucifigentium Chriſtum. 314.1

Interpretatio ſermonum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine. 162.2
Quomodo in Beato Joanne Baptiſta. 164.1

Joachim.

Pater Beatæ Virginis Sacerdos non fuit. 7.2

Joannes Abbas.

Deliciis rerum divinarum intentus non recordabatur an pridem comediſſet. 232.1

Joannes Baptiſta.

Habuit uſum rationis in utero matris. 37.2
In cœlo non eſt minor quā Apoſtoli ſecundū Anſelm. 67.2
Præcipuæ de Joanne prophetiæ. 177.1
Præcurſoris voces ſigna Judæis adventus Meſſiæ. *ibid.*
Cur vox appellatur. *ibid.* 2. Cur Angelus. *ibid.*
Figmenta Hæreticorum circa Joannis munus. 178.1
Præcipuum Joannis munus teſtimonium de Chriſto perhibere. *ibid.*
Nullo modo ad Joannem pertinuit legem gratiæ ferre, aut novum teſtamentum condere. *ibid.*
Præceptum de ſuſcipiendo baptiſmo in lege gratiæ a Joanne latum non eſt. *ibid.* & ſeq.
Joannes neq; immutavit neq; approbavit legē veterē. 179.1
Sed ad Evangelium tranſmiſit ex Auguſt. *ibid.*
Joannes initium legis novæ & finis antiquæ. *ibid.* 2
Eximiam gratiæ perfectionem conſequutus. 180.2
Joannis laudes a Chriſto prædicatæ. *ibid.*
Vita Joannis in Evangelio deſcripta. 182.2
Collatio ſanctitatis Joannis cum aliorum ſanctitate. 180.2
Ubi multa ex Patribus in commendationem Joannis.
B. V. in ſanctitate inferior fuit. 181.1

Ex Chriſti verbis non colligitur Joannem ſanctiorem eſſe omnibus ſanctis novi teſtamenti. *ibid.* 2
Apoſtolis inferior fuit munere & officio, ex quo non fit eſſe inferiorem ſanctitate. *ibid.*
Vitæ genus ſine miraculis fecit admirabilem Joannem. *ibid.*
Præſtatior in ſactitate atiquis Patriarchis, & Prophetis. 182.1
Joannis conceptio ab Angelo nuntiata. *ibid.*
Et ab eodem Angelo a quo Chriſti conceptio. *ibid.* 2
In ſecretiori parte Templi facta. *ibid.*
Graviſſimis verbis & prædicationibus. *ibid.*
Nomine Divinitus impoſito quod gratiam ſignificat. *ibid.*
Joannes in utero ſanctificatus ubi donum Prophetiæ, uſum liberi arbitrii, perfectam Chriſti cognitionem accepit. *ibid.* & 186.2
A conceptione uſque ad nativitatem plurimum in gratia & virtutibus crevit. 182.2
In eremum ſeceſſit ab ipſa infantia. *ibid.*
In deſerto Angelica vita Joannis. *ibid.*
Ubi multa ex Patribus. In ſpelunca cum matre delituit Herodianæ perſequutionis tempore. 183.1
Mortua Eliſabeth Angelus Joannis curam ſuſcepit. *ibid.*
Perfectiſſimum ſtatum vitæ activæ, & contemplativæ Joannes aſſequutus. *ibid.* 2. Ubi multa ex Patribus.
Victus ejus & veſtitus. *ibid.*
Regnũ cœlorũ primus clare, & diſtincte enunciavit. 184.1
In peccato originali conceptus. *ibid.*
Fomiti ſubjectus, & motibus ſenſitivi appetitus. *ibid.* 2
Zona Joannis quid ſignificabat. *ibid.*
Non caruit omni culpa veniali. *ibid.* Quamvis probabile ſit ex plena deliberatione nunquam peccaſſe. 185.1
Mortaliter nunquam peccavit. *ibid.*
In gratia confirmatus in prima ſanctificatione. *ibid.*
Nihil ignoravit ad perfectionẽ ſanctitatis neceſſariã. 186.1
De facie non novit Chriſtum ante baptiſmum. *ibid.* 2
Quo tempore Chriſtum aperte cognovit. 187.1
In illo fuerunt omnes virtutes per ſe infuſæ & Spiritus Sancti dona. 188.1
Vere ac proprie Propheta fuit. *ibid.* Cur a Chriſto plusquam Propheta dictus. *ibid.* Apoſtolus etiam fuit. *ibid.*
Gratiæ gratis datæ Joanni. *ib.*2. Gratiam miraculorum non habuit. 189.1. Privilegia Joannis. *ibid.* 2
Excellentem gradum eſſentialis gloriæ conſequutus. *ibid.*
Ejus anima cum primum diſceſſit e corpore in ſinum Abrahæ recepta. *ibid.* Probabile Joannem a Chriſto baptizatum. 190.1. Num ad novum teſtamentum pertineat an ad vetus. 189.2. Triplex Joannis aureola. 190.1
Num Virginitatem voverit. *ibid.* Trigeſimo ſecundo ætatis anno occiſus. *ibid.* 2. Sebaſte ſepultus. *ibid.*
Quo tempore prædicare cœpit. 207.1
Collatio inter vivendi rationem Joannis, & Chriſti. 221.1
Teſtimonium Joannis de Chriſto tale, ut non aſſentiens peccaret. 251.1

Joannes Evangeliſta.

Vere mortuus. 551.1. Cum Chriſto regnat beatus. *ibid.*
Nondũ reſurrexit. *ib.*2. Licet contrariũ ſit probabile. *ibid.*
Non futurus ſecundi adventus præcurſor. *ibid.*
Martyr habendus. 552.1

Jordanis.

Quo tempore filii Iſrael Jordanem tranſierunt. 242.1

Joſephus Patriarcha.

Quanti venditus a fratribus. 282.1.2

Joſephus ſponſus Virginis.

Num ſit ſufficiens ratio ut dicatur Chriſtus filius David, quod fuerit filius adoptivus Joſeph. 9.10
Joſeph filius adoptivus Heli Patris Virginis. 10.2
Joſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei non conſtat. 10.1. 11.2
Non fuerunt filii Joſeph qui in Evangelio fratres Domini dicuntur. 49.1
Defunctus ante Chriſti paſſionem. 62.1. & 64.1
Quo animo fuerit Joſeph, uxorem concepiſſe ratus. 63.1
Qua ætate B. Virginis nupſit. *ibid.* 2
Incertum fueritne faber lignarius an faber ferrarius. 64.2
Dignitas Joſeph, quanta. *ibid.* Et confertur cum dignitate præcurſoris & Apoſtoli. 67.1
Sponſus Deiparæ fuit. 64.2. Per verum matrimonium. 60.2
Pater Chriſti putatus & appellatus. 61.1
Quæ patris officia erga Chriſtum exercuit. 65.1
Ejus pupillus Chriſtus fuit & adoptivus filius. *ibid.*
B. Virginis caput fuit, & ipſius Chriſti quodammodo. *ibid.*2
Sanctitas Joſeph quanta. 66.2. Num major fuerit quam Apoſtolorum. 67.1
Quædam Joſephi privilegia incc. a. 68.1
Dona ſcientiæ & ſapientiæ Joſeph. *ibid.*
Sepulchrum B. Virginis. 166.1
Probabile anima & corpore cum Chriſto regnare. 165.2

Joſue.

Nomen mutavit cum miſſus eſt a Moyſe in terram promiſſionis, Jeſuſque appellatus. 135.1

Judæi.

Qui in Chriſtum crediderunt cognoverunt illum eſſe Meſſiam, & verum Deum. 258.2. Qua conditione. *ibid.*
Quę fuerit Judæorum cognitio in Chriſtum non credentium. 259.1.2
Concilium Judæorũ contra Chriſtum quando contigit. 280.2
Cur Chriſtum pecuniis emerint. *ibid.*
Cur a Pilato petierunt ut Chriſtum crucifigeret. 292.2
Apud Judæos acetum, aut vinum damnatis dabatur in ſupplicio. 3●5.1
Quibus temporibus Judæi prohibiti parare cibos. 345.1
Judæi aliquot diebus jejunabant, ut ſe præpararent ad Paſcha. 339.2
Judæorum converſio quando conſummanda. 554.2
Zonis laneis uſi. 183.2

Judas Iſcariotes.

De aliquibus, quæ pertinent ad venditionem Chriſti, Vide verb. Chriſti venditio.
Oſculo Chriſtum tradidit, & cur. 384.1
Quæ peccata in eo actu commiſerit. *ibid.* 2
Peccatum Judę num majus fuerit quam crucifigentium Chriſtum. 315.1
Chriſti ſigna vera eſſe non credidit ſecundum Hieron. 284.2

Judicium.

Ad actum judicandi quæ requirantur. 521.1
Judicium diſcuſſionis, & condemnatio quid. 572.2
De Chriſto judice, Vide verbo: Chriſti poteſtas judiciaria.

Judicium finale privatum.

Judiciũ particulare uniuſcujuſq; fit ſtatim poſt mortẽ. 520.2
Et quo tempore. 524.2. Et quo in loco. 525.2
Qua ratione ad Chriſtum pertineat. 515.2
Num animæ quæ particulari judicio judicantur judicem videant. 525.2

Judicium univerſale.

Aliquando futurum. 526.2. Quibus de cauſis. *ibid.* Quo in loco. 531.1. Quo tempore. 532.1
Conſtare non poteſt de die judicii. 533.2
Num ex ſpeciali privilegio alicui ſit notus dies judicii. *ibid.*
Prædicatio Evangelii in toto orbe ſignum. 554.1
Non omnes hac prædicatione convertendi. *ibid.*
Nec Judæorum converſio conſummanda, ſed poſtea per prædicationem Eliæ, & Henoch. 554.2
Nec ſimul in omnibus provinciis Evãgeliũ prędicãdũ. 555.1
Quo tempore, & ordine univerſalis Evangelii promulgatio futura. *ibid.* 2
Everſio Imperii Romani ſignum inſtantis judicii. *ibid.*
Everſio Romanæ urbis num ſignũ ſit inſtantis judicii. 556.1
Signa judicii in cœlo num ante univerſalem hominum mortem & reſurrectionem apparitura. 557.2
Hujuſmodi ſigna qualia futura. 559.2
De ſignis in elementis & hominibus. 561.2
Ignis verus in die judicii futurus. 563.1
Multa de hoc igne, Vide verb. ignis.
In extremo judicio Chriſtus Dominus etiam per humanitatem judex futurus. 527.2
De cœlo ad terram veniet ad judicandum. 528.1
Qua gloria. 567.1. In nubibus veniet. *ibid.*
In virtute multa. *ibid.* Cum Angelis omnibus. *ibid.*
Sedens in throno. *ibid.*
Sancti aliqui cum Chriſto judicabunt. 566.1
Quinam futuri. 569.1
Quomodo cum Chriſto ſeſſuri. *ibid.*
Quem actum judicandi exercebunt. *ibid.*
Num Angeli etiam judices futuri. 570.1
Qui ſunt ad judicium vocandi. *ibid.* 2
Judicium diſcuſſionis & damnationis quid? *ibid.*
Quomodo omnes homines judicandi. 571.1
Quomodo parvuli qui in originali diſceſſerunt. *ibid.* 2
Omniũ juſtorũ merita in generali judicio promulgãda. 573.1
Peccata ſimiliter tam venialia, quam mortalia. *ibid.* 2
Qua ratione ſancti judicandi. 574.1

Num

Num Chriſtus judicandus. ibid. 2
Angeli in judicio comparituri. *ibid.* Et judicandi. 575.1
Judicium finale ſenſibile futurum quoad mutuam præſentiam judicandorum & judicis. *ibid.* 2
Reprobi non videbunt dignitatem judicis, ſed gloriam humanitatis. 576.1
Non apparebit Chriſtus crucifixus, ſed cum inſignibus crucifixionis. *ibid.*
Opera judicandorum tam bona, quam mala omnibus manifeſtanda. *ibid.* 2
Partim mentali partim vocali manifeſtatione. 577.1
Unuſquiſque particulari ſententia judicandus. 578.1
Quæ ſentētiæ partim mentales erunt, partim ſenſibiles. *ibid.*
Deinde generalis ferenda. *ibid.* 2
Quamdiu duraturũ judicium, & quomodo abſolvendũ. *ibid.*
Finito judicio in cœlum Chriſtus cum electis aſcendet. *ibid.*
Vēturus ex Oriente, verſus Occidentē in cœlũ rediturus. *ibid.*
Reprobi deſcendent in infernum. 579.1
Quos hiatu ſuo terra degluciet. *ibid.*
Secus de parvulis qui in originali diſceſſerunt. *ibid.*
Mundus ſtatim poſt judicium renovandus. *ibid.*
De renovatione mundi, Vide verb. mundus, cœlum, elementa, ignis, aer, aqua, terra, mixta.

Juſtitia.

De juſtitia Chriſti, Vide, Chriſti juſtitia.
Juſtitia originalis quid. 37.1
Quomodo fuerit in B.V. Vide verb. Mariæ immunitas, &c.

L

Lancea.

Lancea vulneratur Chriſti corpus poſt mortē. 356.2. & *ſeq.*
In quo latere. *ibid.*

Latro.

Latrones cum Chriſto crucifixi, & cur. 300.1
Concilientur Evangeliſtæ de Latronum improperio. *ibid.*
An ambo blaſphemaverint. *ibid.*
Fuerint ne clavis affixi. *ibid.* 2
Quid movit Latronem, ut ſe ad Chriſtum converteret. *ibid.* & 301.1
Martyr non fuit neque baptizatus. *ibid.*
Quid Chriſtus Latroni promiſerit dicens: Hodie mecum eris in Paradiſo. *ibid.* 2
Non vidit Deum primum poſt Chriſti mortem. *ibid.*
Num ſtatim ac obiit gloriam adeptus ſit. 302.1

Lex.

Lex Judæorũ, ut intra eandē Tribum matrimonia contraherent, univerſalis non fuit, & quomodo intelligenda. 9.1
A lege communi naſcēdi in peccato B.Virgo excipiēda. 13.1
Quomodo intelligenda Lex, in Adam peccante omnes peccaturos. 17.2
In lege veteri præceptũ non fuit caſtitatem prohibens. 53.2
Num in illa lege melius, & cōſultius Virginitatē ſervare. *ib.*
In veteri lege multi viri ſancti Virginitatem ſervarunt. 54.1
B. Virgo non fuit in univerſum libera ab omni veteris legis obſervatione. 137.1
Lex de ſolemnitate Azymorum, & phaſe lata Exod.12.explicatur. 336.2. & *ſeq.*
Lex Exod.13. de ſanctificādis primogenitis explicatur. 137.2
Lex Levit. 12. de purificatione fœminarum. *ibid.*
Lex de purificatione fœminarum abrogata, ſicut & aliæ cæremoniæ veteres, & quomodo nunc liceat fœminis pueros ſuos offerre in Templo. 141.1
Joannes Baptiſta neque immutavit, neque abrogavit veterem legem, neque fuit auctor novæ. 178.2
Lex vetus ante Chriſtum gravida a tempore Joannis cœpit parturire. 180.1
Quomodo lex uſque ad Joannem dicitur duraſſe. *ibid.*

Libido.

Per libidinem traducitur originale peccatum. 27.2
An ſit peccatum, Vide verbo, concupiſcentia.

Limbus.

De Limbo ſanctorum patrum, Vide ſinus Abrahæ.
Num Chriſtus ad Limbum puerorum deſcenderit. 369.2

Locus.

Quo loco annuntiatio Angelica B. Virgini facta. 76.2
Neceſſe eſt, res omnes etiam ſpirituales alicubi eſſe præſētes & quomodo. 360.2. Etiam cum nihil operantur. 380.2
Loca diverſa animabus ſeparatis deſignata pro diverſo ſtatu earundem. 379.2
Animæ deſcendentes cum originali, & veniali quo in loco recipiantur. *ibid.*

Non repugnat, duo corpora eſſe ſimul quantitative in eodem loco. 451.1

Locutio.

Quomodo futura in corporibus glorioſis. 433.2

Lumen.

Quomodo eſt actus perſpicui in corpore terminato, &c. 440.1

Lux.

Lux, & color nullam repugnantiam inter ſe dicunt. *ibid.*

M

Madian, & Epha.

Quæ regiones ſint. 125.2

Magi.

Vide verbo, Chriſti manifeſtatio.

Malum.

Non permittitur, niſi propter bonum. 24.2
Malum culpæ non poteſt dici in Chriſto deificatum. 273.2
Secus de malo pœnæ. *ibid.*

Maria.

Maria Cleophe eadem fuit, quæ Maria Jacobi. 49.1
Hiſtoria in tribus Mariis filiabus Annæ fundamentum non habet. 51.1
Maria ſoror Moyſis num virgo fuerit. 57.1
Maria Magdalena una tantum fuit. 457.2. Soror ſcilicet Lazari. 458.1. Peccatrix illa. *ibid.* A qua Chriſtus ſeptem dæmonia ejecit. *ibid.* Quæ Domini pedes unxit, cuique Chriſtus primo apparuit. *ibid.* 2

Maria Deipara.

Scientia de Deipara Maria ad Theologum pertinet. 1.1
Loca S. Scripturæ, quæ ad hanc ſententiā conferunt. *ibid.* 2
Maria in veteri teſtamento & promiſſa, & præfigurata. *ibid.* & *ſeq.*
Cur Chriſtus nunquam Mariam commendavit. *ibid.*
Maria Deipara non ivit ad ungendum Corpus Domini. 49.1
Collatio inter Mariam, & Evam. 154.2
Maria quomodo dicatur, cunctas hæreſes interimere. 156.2

Mariæ electio, & prædeſtinatio.

Maria ab æterno electa ante prævifa merita ad gratiam, gloriam, & dignitatem matris. 6.1
Imo prius ad dignitatem matris, quam ad tantam gratiam, & gloriam. *ibid.*
Electa in matrem, ante prævifum originale peccatum. *ibid.*
Ejus electio potius præceſſit, quam ſubſequuta ſit alicujus puri hominis prædeſtinationem. *ibid.*
Num fuerit prædeſtinata mater independēter a peccato. 7.1

Mariæ conceptio qua ipſa concepta.

Mariæ conceptio orationibus impetrata. 7.2
Parentibus Divinitus prænuntiata. 8.1
Maria naturali modo concepta. *ibid.* Non ſine aliquo miraculo. 7.2. Quo tempore. 8.1
Maria ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato. 16.1. Et in Adamo peccavit. *ibid.*
Non eſt ſanctificata ante animationem, neque formaliter in ſua anima, neque radicaliter in ſemine parentum. 17.1
In primo inſtanti conceptionis potuit ab originali peccato præſervari. 17.2. Et præſervata eſt at ſanctificata in illo inſtanti. 19.1. Neque id derogat redemptioni Chriſti. 23.2
Quo gradu hoc certum. 26.1
Alia inferius, verb. Mariæ immunitas a peccato.
Pius V. proprium officium conceptionis Mariæ abſtulit. 18.2. Et cur ita. *ibid.*
Laudabilis conſuetudo Pariſienſis Academiæ, & Valentianæ in commendationem conceptionis Mariæ. 20.1
Mos celebrandi conceptionem Mariæ in Eccleſia Græca ante mille annos. *ibid.*
In Eccleſia Latina quando celebrari cœpit. *ibid.*
Revelationes factæ circa conceptionem B. Mariæ. *ibid.* 2
Religio inſtituta in honorem conceptionis B. Mariæ. *ibid.*
Teſtimonia Patrũ pro immaculata Mariæ conceptione. 21.1
Oppoſita explicantur. 22.2
Circa conceptionē Mariæ, nihil adhuc de fide definitum. 25.1
Definiri tamen poteſt ab Eccleſia. *ibid.*

Mariæ Parentes.

Hiſtoria de parentibus Mariæ fide digna. 7.2
Quid velit Auguſtinus, cum apocrypham vocat. *ibid.*
Parentes Mariæ nobiles. *ibid.* Eorum nomina myſterium continent. *ib.* Mortui ſunt poſt annos undecim, quibus Maria vixit in tēplo. 60.2. Mariæ parentibus nulla ſpecialis gratia facta, ex qua prolis ſanctificatio ſequeretur. 17.1

Mariæ genealogia.

Maria ex tribu Juda per familiam David. 8.2. & *ſeq.*

Non ſolum per lineam maternam, ſed etiam per paternã. 9.2
Deſcendit a David per Nathan. 10.1
Et aliunde per Salomonem. *ibid.*
Aliqua ex parte duxit originem ex Tribu Levi. 12.1
Maria & Joſeph quo gradu fuerint cõſanguinei. 10.1. *&* 11.2

Mariæ nomina.

Mariæ nomen Divinitus acceptum. 8.1. Quid ſignificet. *ibid.*
Thronus, Thalamus, Tabernaculũ, Tẽplũ Dei appellata. 3.2
Nonnumquam Maria Jeſu dicta. 49.1. Nubes levis apud Iſaiam vocata. 142.2. Cœlum Dei a Ruperto dicta. 150.1
Apoſtolorum magiſtra. 156.2
Mater viventium cur dicta. 168.2

Mariæ Præſentatio.

Maria tertio ætatis ſuæ anno in Templo præſentata. 60.1
Ibi manſit uſque ad nubiles annos. *ibid.*
Miniſterio Angelorum ſuſtentabatur in Templo. *ibid.*

Mariæ matrimonium.

Mariæ verum matrimonium ratum contraxit cum Joſeph. 61.1. Ante incarnationem Verbi. 62.1. Etiam quoad ſolemnitates accidentales. 63.1. Et quam ob cauſam. 59.1. 61.2. 62.1
Nupſit Maria paulo poſt inchoatum decimum quartum ætatis ſuæ annum. 63.2
Tradita in matrimonium a ſacerdotibus templi ex divina inſpiratione, ut Joſeph cuſtodiret potius quam læderet ejus virginitatem. 64.1

Mariæ annuntiatio.

Cur Mariæ facta. 68.2
Revelatio illa intellectualis fuit, & perfectiſſima. 74.1. *& ſeqq.* Probabile eſt Mariam poſtquam conſenſit, & myſterium Incarnationis, & Deum ipſum in ſe vidiſſe. *ibid.* 2
Nuntiantem Angelum non ſolum in externa ſpecie, ſed in ſua etiam ſubſtantia cognovit. 73.2
Qualis fuit Mariæ turbatio in Annuntiatione. 74.2
Et unde orta. *ibid.*
Quo inſtanti annuntiationis Verbum caro factum. 75.2
Quo anno, menſe, die, & hora, annuntiatio facta. 76.1
Quo loco. *ibid.* In eadem domo cum Joſepho cohabitabat Maria Annuntiationis tempore. 62.2
De Angelo nuntiante, Vide Verbo, Angelus Gabriel.

Mariæ conceptio, qua Chriſtum concepit.

Vide verbo, Chriſti conceptio.

Mariæ Partus.

Vide, Chriſti nativitas. Et de integritate in partu ſervata, Vide verb. Mariæ Virginitas.
Maria non ſenſit tædia gravidarum. 44.1
Quid egerit illis novem menſibus. 111.1
Vere ac proprie peperit Chriſtum. *ibid.* 2
Et abſque dolore. 112.2
Non mere paſſive ſe habuit in partu, ſed aliquo modo active. *ibid.* 1
In Maria ſecundinæ fuerunt, ſicut in aliis fœminis. *ib.* Illas in partu non emiſit. 112.2. Quia ſine ullis ſordibus perfecta res eſt. *ibid.* Quomodo diſparuerint. 113.1
Partus Mariæ accidit ſine miniſterio alterius creaturæ. *ibid.*

Mariæ Purificatio.

Maria poſt Chriſtum natum uſque ad Purificationem in Bethleem manſit. 137.1
Lex impoſita fœminis de purificatione quomodo intelligenda. 138.1. Maria ſervata. 139.1. Quamvis maculam non habuit propter quam purificatione indigeret. 140.1
Neque lege ipſa comprehenderetur. *ibid.*
Maria in ſua purificatione agnum non obtulit: ſed par turturum, aut duos pullos columbarum. 139.1. *& ſeq.*
Et cur ita. *ibid.*
Lex de redimendis primogenitis in die purificationis explicatur. 137.2. *& ſeq.*
Maria quinque ſiclis filium redemit. 139.2
Feſtum purificationis, &c. 140.2
Origenis lapſus circa ſacrificium, quod Maria obtulit in ſua purificatione. 139.2

Mariæ compaſſio in Chriſti morte.

Maria quid paſſa filio patiente, &c. 359.2
Non eſt paſſa eam affectionem, &c. 360.1
Nihil indecorum egit, &c. *ibid.*
Conſtantia Mariæ in Chriſti paſſione. *ibid.*
Maria Chriſto occurrit crucem portanti &c. 294.1
Sed non fuit inter eas mulieres, &c. *ibid.*
Exterius nullum ſignum perturbationis edidit: ſe! modeſte, conſtanterque pertulit omnia. *ibid.*

Signa amoris Dei erga Mariam.

Vide verbo Mariæ privilegia. Mariæ gratia, Mariæ cognitio, ſeu ſcientia, Mariæ dignitas: denique fere omnia, quæ de Maria Deipara dicuntur, huc pertinet.
Deus Mariam plus amat, quã reliquos omnes ſanctos. 154.1
Maria magis Chriſto dilecta, quam reliqua Eccleſiæ pars. *ib.*
Mariam Chriſtus in cruce pendens Joanni commendat, & cur. 308.2
Etiam propter ſpecialem conjunctionem, quam ſecundum naturam humanam Chriſtus habebat cum Maria, maximam ejus curam geſſit. *ibid.*
Prima apparitio poſt reſurrectionem Mariæ facta. 456.1

Mariæ mors.

Libellus de tranſitu Mariæ inſcriptus apocryphus. 164.2
Libellus de tranſitu Mariæ, &c. *ibid.*
Maria mortem obiit. *ibid.*
Non vi corporalis morbi, ſed vi amoris, &c. 165.1
Mariæ morte charitatis actus, &c. 166.1
Quo anno ætatis mors Mariæ accidit. 165.1
Si Maria moreretur ante filii mortem, &c. 25.1

Mariæ ſepulchrum.

Mariæ corpus ſtatim poſt morte in ſepulchro repoſitũ. 165.2
Mariæ ſepulchrum magnis miraculis, &c. *ibid.*
Situm eſt inter montes Sion, & Oliveti in valle Joſaphat, &c. 166.1

Mariæ reſurrectio.

Maria ad glorioſam, & immortalem vitam reſurrexit. *ibid.*
Poſt triduum. 167.1
Qua certitudine hoc tenendum. *ibid.*

Mariæ aſſumptio.

Mariæ poſt reſurrectionem corporis, &c. 166.1
Eodem die, quo reſurrexit. 167.1
Inſigni Angelorum comitatu. *ibid.* 2
Occurrente Chriſto atque in thronum, &c. *ibid.*
Cur aſſumpta dicatur ab Angelis. *ibid.*
Feſtum aſſumptionis Mariæ, &c. 166.2

Mariæ beatitudo.

Mariæ anima in corpore mortali beata non fuit. 156.1
Immediate poſt mortem vidit Deum. 166.1
Imperfectione beatitudinis & homines, & Angelos ſuperat. 167.2
Non ſolum ſingulos, ſed etiam omnes collective. 169.1
Videt in Verbo, quidquid omnes illi. 167.2
Et quidquid Deus videt, &c. *ibid.*
In illa fuerunt omnes perfectiones, &c. 169.1
Prædita eſt aureola Virginum. *ibid.* Doctorum. *ibid.* Martyrum. *ibid.* Excellentius, quam alii martyres. *ibid.* 2
Habuit perfectiſſimas corporis dotes. *ib.* Singularem etiam ſplendorem, &c. *ib.* Conſtituit ſub Chriſto ſpecialẽ, &c. *ib.*

Mariæ ætas.

Maria, quo anno nupta. 63.2. Quo anno Chriſtum concepit. *ibid.* Quo anno peperit. 165.1. Quo anno vidit morientem filium. *ibid.* Quo anno ipſa mortua. *ibid.* 2

Mariæ corpus.

Mariæ corpus in ſua ſpecie maxime perfectum. 8.1
Optimæ complexionis, &c. *ibid.*
Maria corporis afflictionibus uſa. 87.2
Mariæ corpus quodammodo initium humanæ ſalutis. 167.1

Mariæ anima.

Maria perfectiſſimam animam ſortita. 8.2
Definiri non poteſt, perfectiorne fuerit, quam anima Adæ, aut Evæ. *ibid.* De perfectione ſupernaturali animæ Mariæ, Vide verbo, Mariæ gratia, Sanctitas, &c.

Mariæ immunitas a peccato.

Maria excipienda a communi lege, &c. 13.2
Maria a peccato originali immunis, &c. 24.2
Spiritualiter nunquam mortua, 25.1
Cum filium perdidit, &c. 32.1
Nec venialiter unquam peccavit. 33.1
Mariæ impeccabilitas, &c. *ibid.* 2
Quo ſenſu proferebat verba orationis dominicæ: Dimitte nobis debita noſtra. 34.1
Actum fomitis nuſquam habuit. 35.2
A prima ſanctificatione in illa Fomes, &c. 36.2
Maria quomodo tentari potuit. 163.1

Mariæ redemptio.

Maria a Chriſto redempta. 15.2. Speciali modo. *ib.* Maria primogenita redemptoris. 23.2. Ejus immunitas a peccato Chriſti. *ibid.* Potius venit Chriſtus ad redimendam Mariam, quam alios omnes. 154.2

Mariæ

Mariæ juſtitia originalis.
In Maria fuerunt potiſſimi affectus originalis juſtitiæ, &c. 37.2
Quo ſenſu habuerit donum, &c. 17.2
Mariæ ſanctitas, & gratia.
Maria tripliciter ſanctificata. 16.2
In utero ſanctificata. ibid.
Per propriam diſpoſitionem.41.2. Et qualis illa fuerit. ibid.
Et quid per illam meruerit de condigno. 42.1
Maria gratiæ plenitudinem habuit, &c. a num.29.2. uſque ad 33.1
Maria in gratia crevit ante filii conceptionem. 146.2. Et poſt conceptionem. 147.1
Quo ſenſu dicatur, gratiam conſummatam in conceptione filii ſuſcepiſſe. 148.2
Per dona gratiæ quantum poſſibile, &c. 149.1
Mariæ gratia ex opere operato interdum collata. 150.2
Et quibus modis ac temporibus. ibid.
In filii conceptione excellens, &c. 151.2
Triplex gratiæ plenitudo in Maria, &c. 152.1
Gratia Mariæ in mortis inſtanti perfectior fuit, &c. ibid.
Quod ex ratione meriti deducitur. ibid. 2
Pulchra collatio inter gratiam Mariæ, &c. ibid.
Probabile eſt Mariæ gratiam, &c. 153.1
Omnis gratia aliarum creaturarum in Maria perfectiſſime exiſtit. ibid. 2. & 156.1
Maria aquæductus gratiæ. 154.2
Mariæ gratia gratis data.
Maria habuit donum prophetiæ, &c. 162.1
Et gratiam interpretationis ſermonum. ibid. 2
Diſcretionem ſpirituum. ibid. Et gratiam ſermonis, ſeu fidei. 163.1. Et ſermonem ſcientiæ, & ſapientiæ. ibid.
Et donum linguarum. ibid. 2
Et gratiam ſeu fidem miraculorum. ibid.
Et quibus temporibus miracula patravit. ibid. & ſeq.
Mariæ charitas erga Deum & Proximos.
Mariæ charitas morte fortior fuit. 32.2
Mariæ charitas erga homines, &c. ibid.
Non ex ambitione, ſed ex charitate, &c. 34.1
Somnus Mariæ frequentibus charitatis actibus interruptus. 150.2. Sola Maria plus diligebat Deum, &c. 154.2
Actus charitatis, quo Maria diligebat Deum non interruptus per mortem. 166.1
Mariæ fides.
Mariæ fides perfectior, quam fides Adæ. 156.2. Quam fides Abrahæ, quando non dubitans, ſed modum quærens, interrogavit: Quomodo fiet iſtud. 32.2
Non dubitavit in fide cũ dixit: Quomodo fiet iſtud,&c. ibid.
Mariæ fides in morte filii. ibid.
Maria propter fidei excellentiam, Mater credentium dicitur. 156.1. A principio ſuæ ſanctificationis habuit explicitam fidem Trinitatis, &c. ibid. In perfectione fidei ſuperavit omnes doctores, &c. ibid. 2. Et quare dicatur cunctas hæreſes, &c. ibid. Quomodo plus meruit illo actu fidei, quo Angelo nuntianti, &c. 154.1
Mariæ ſpes.
Virtutem ſpei habuit in gradu perfectiſſimo. 31.1
Mariæ Virginitas.
Mariæ Virginitas in Sacra Scriptura ſignificata. 42.2
Et præfigurata. 43.1
A principio uſus rationis habuit abſolutum propoſitum. 53.1
Quod etiam in lege veteri melius eſſe poterat. 53.2
Maria Virginitatem ſuam, &c. 54.2. Ante filii conceptionem. ibid. Ante matrimonium etiam contractum. 55.2
Non tamen voto ſolemni. 57.2
Prima fuit quæ Votum Virginitatis emiſit, &c. 57.1
Virginitas, & fæcunditas in Maria conjunctæ. 56.2
Maria in filii conceptione Virginitatem non amiſit. 44.1
Neque in partu. ibid. 2. Sed potius Chriſti nativitate, &c. 94.1. Quo ſenſu Chriſtus Mariæ vulvam aperuit. 93.2
Poſt partum etiam nulla via, &c. 94.1.2
Mariæ obedientia.
Maria legis obſervationi ſubjecta. 137.1
Quando obediendo meruerit. 154.1
Mariæ obedientia erga Deum. 32.2
Filii mortem maxima conſtantia pertulit. 32.1. & 358.2
Mariæ continentia, & Pœnitentia.
Quomodo fuerint in Maria hæ virtutes. 31.1
Mariæ vita activa, & contemplativa.
Maria ſemper habuit in Deo fixam mentem. 150.1
Habuit perfectiſſimos actus vitæ, &c. 149.1
Et quomodo hos actus per totam vitam exercuerit. ibid.
Optimam partem vitæ contemplativæ elegit. 157.2
Mariæ uſus Sacramentorum.
Mariæ applicatum illud Sacramentum inſtitutum in remedium originalis. 150.2
Sacramentum Baptiſmi a filio recepit. 151.1
Sacramentum Euchariſtiæ frequenter recepit. ibid.
Et Sacramentum confirmationis, &c. ibid.
Num Sacramentum Extremæ unctionis, &c. ibid.
Num Sacramentum Extremæ unctionis, &c. ibid.
Mariæ cognitio, ſapientia, & ſcientia.
Maria in primo inſtanti conceptionis, &c. 370.2
Per actum fidei perfectum, &c. 38.1
Et facultas utendi ratione permanens fuit. ibid. 2
Sapientia Mariæ ab Spiritu Sancto, &c. 157.1. Ab Angelis etiam nonnumquam, &c. ibid. Num ab hominibus aliquid divinorum myſteriorum didicerit. ibid.
In ſapientia profecit aſſidua lectione divinarum ſcripturarum, &c. ibid. 2
Experimento etiam ipſorum effectuum aliqua divina myſteria evidentia naturali, ſeu morali agnovit. ibid.
Qualis fuerit hujuſmodi cognitio. 158.1
Fidei cognitionem non excludebat. ibid.
Habuit ſcientiam ſupernaturalem, &c. ibid. 2
Habuit Theologicam ſcientiam infuſam, &c. ibid.
Quo tempore hæc ſcientia illi infuſa. 159.1
Quibus incrementis. ibid.
Non habuit ſcientiam per ſe infuſam, &c. ibid. 2
Nec ſcientiam naturalium rerum, &c. 160. 2
Habuit per accidens infuſam eam cognitionem rerum naturalium vel moralium, &c. 161.1
Quando illi infuſa hujuſmodi ſcientia. ibid.
Numquam habuit errorum, aut ignorantiam pravæ diſpoſitionis. ibid. Non omnia ſemper ſcivit. ibid. 2
Admiratio, quomodo fuit in Maria. 162.1
Mariæ revelationes.
Probabile, Mariam in hac vita interdum elevatam ad videndam clare divinam eſſentiam. 159.2
Extra verbum habuit in hac vita varias revelationes. 160.1
Ea hora qua filium concepit, &c. ibid.
Poſt Aſcenſionem filii frequenter ab illo viſitata. ibid.
Qualis cognitio Mariæ in revelationibus cõmunicata. ib.2
Falſo Cedrenus ſcribit, &c. 61.2
Mariæ dignitas.
Concilium Epheſinum pro tuenda Mariæ dignitate congregatum. 2.1. Maria ſingulari modo domina, &c. 24.1
Habet ſpeciale jus, & dominium in omnes creaturas. 171 2
Plura in ſequenti paragrapho.
Maria Mater Dei.
Contra Neſtorium late probatur. 2.2
Vere ac proprie naturalis mater. 105.2
Quamvis in aliquo ſẽſu dicatur etiã mater miraculoſa. ibid.
Cur Chriſtus Mariam aliquando mulierem vocat, nunquam matrem. ibid.
Maria dici non poſſit mater Dei, niſi verbum Divinum in ipſo inſtanti conceptionis humanitatem terminaſſet. 3.2
Ut ſit vera Dei mater non eſt neceſſe, &c. 4.1
Michael.
Michael Angelus ſuperior Gabriele. 72.2
Miles.
Milites Chriſti veſtimenta dividunt, &c. 302.2
Quid eos moverit. ibid. Diviſio quomodo facta. 303.1
Miraculum.
Num majus miraculum ſterilem concipere quã Virginẽ. 7.2
Miraculum nativitatis ex Virgine, &c. 51.2
Quæ miracula acciderint ingrediente Jeſu Ægyptum. 143.1
Angelus virtute naturali cognoſcit miraculi veritatẽ. 254.2
Num juſtificatio impii ſit miraculum. 249.2
Poſſitne Deus ad miraculum concurrere, &c. 253.2
Plura de miraculis Chriſti, Vide verb. Chriſti miracula.
Miſericordia.
Miſericordia præferenda exercitationi corporis, & vitæ auſteritati. 222.2. & ſeq.
Miſſa.
Conſuetudo celebrandi Miſſam in nocte nativitatis, &c. 116.2
Mixta.
Omnia comburenda igne poſt diem judicii. 585.2
Futura ne ſint poſt diem judicii. 586.1

Mors.
De morte Chriſti, Vide verb. Chriſti mors. De morte B. Virginis, Vide verb. Mariæ mors.
Ignominia, & acerbitas mortis in cruce, 327.2
Mors violenta quid. 334.1
Motus, vel Mutatio.
Non repugnat corpus in inſtanti localiter mutari. 94.2
Quo genere motus localis deſcenderit Chriſtus, &c. 381.2
Motus localis triplex. 486.2
Poſſibile eſt corpus per mutationem ſubſtantialem tranſire de extremo ad extremum ſine medio. 95.1
Motus cœli quando ceſſaturus, &c. 586.2
Moyſes.
Probabile divinam eſſentiam a Moyſe, &c. 160.1
Sed probabilius non viſam. ibid.
Vere mortuus eſt nec reſervatur cum Elia. 267.1
Ab Angelo ſepultus ſecundum Epiphanium. ibid. 2
De apparitione Moyſis, Vide verb. Chriſti transfiguratio.
Non eſt futurus ſecundi adventus præcurſor, 550.1
Mundus.
Mundi purgatio, & renovatio poſt judicium finale. 579.1
De renovatione mundi, Vide verb. cœlum elementum ignis.
Excrementa mundi in infernum poſt diem judicii, &c. 583.2
Totius mundi illuſtratio quando futura, &c. 586.2
Munus,
Vide verb. officium,
Myſterium.
Supernaturalia myſteria quando poſſint ratione naturali poſſibilia oſtendi. 399.2
N
Nativitas.
De nativitate Chriſti, Vide verb. Chriſti nativitas.
Nativitas duplex in utero, & extra uterum. 101.1
Nativitas, & conceptio in quo differant. ibid.
Nativitas quomodo naturæ tribuenda, &c. ibid. 2
Divinitas nata dicenda non eſt. 102.1
Tres hominis nativitates a Chriſto nobilitatæ. 201.2
Natura.
Eadem natura cum diverſis ſuppoſitis ſive ſimul, ſive ſucceſſive unum numero conſtituit. 108.2
Natura irrationalis unionis Hypoſtaticæ capax. 212.1
Nazareth.
Chriſtus majorem vitæ partem duxit in Nazareth, Vide Nazareno victus. 145.1
Nomen.
De nomine Chriſti, Vide Chriſti nomen. De nomine B. Mariæ, Vide Mariæ nomen.
Pueris Judæis imponebatur nomen Circumciſionis die octavo. 133.2
Athenienſes decima die pueris nomen, &c. ibid.
Romani pueris nono die, puellis octavo. ibid.
Nomen ab ipſo Deo alicui imponi ſpeciale privilegium. 134.1
Nomina in Sacra Scriptura aliquibus ſunt impoſita a Deo, &c. ibid.
Nomen imponere filium Patris, &c. ibid.
Nubes.
Qualis fuerit quæ Chriſtum ſuſcepit aſcendentem in cœlum. 508.1
Qualis futura in quibus Chriſtus ad judicandũ veniet. 567.2
O
Obedientia.
De obedientia Chriſti, Vide verb. Chriſti obedientia.
De obedientia B. Virginis, Vide verb. Mariæ obedientia.
Obedientia majus bonum, &c. 250.2
Obedientialis Potentia.
Obedientialis potentia, Vide, potentia obedientialis.
Oblatio.
De oblatione B. Virginis in ſua purificatione, Vide verb. Mariæ purificatio.
De oblatione magorum cum Chriſtum natum adorarunt, Vide verb. Chriſti manifeſtatio.
Odium.
Odium Dei magis peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum. 314.1
Officium, ſeu munus.
Apoſtolicum munus ſupremum in Eccleſia, &c. 66.1
Deus nunquam denegat neceſſariam gratiam, &c. 181.2
Oleum.
Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe, &c. 122.2
Operatio.
Aliquibus conceſſum, ut operentur quantum poſſent per dona gratiæ. 149.1
Oratio.
De oratione Chriſti, Vide verb. Chriſti Oratio.
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem, &c. 364.2
Orationes ad hujus modi animas directæ, &c. ibid.
Sanctos directe orare proprium, &c. ibid.
Deus immediate nonnunquam orandus. 176.2
Oſculum.
Oſculum Judæ. 284.1
Cur Jeſum Judas oſculo tradidit. ibid. 2
P
Papa.
Poteſt definire aliquid de fide ſine explicita Dei revelatione etiam ſcriptura non expreſſum. 25.2
Paraſceve.
Quid ſignificet. 347.1
Partus.
De partu B. Virginis, Vide verb. Mariæ partus.
Dolor in partu reſpondet voluptati in conceptione. 112.2
Partus ſine ſecundinis naturaliter eſſe non poteſt. 113.1
Paſcha, ſeu Phaſe.
Paſcha, ſeu Phaſe diſtinctum feſtũ a feſto Azymorũ. 337.1
Et de horum feſtorum præcepto, & differentiis. ib. & ſeq.
Paſcha Judæorum ſolũ Hieroſolymis celebrari poterat. 338.1
Quo tempore celebrabatur. ibid. 2
Cur introductum. 340.1. Cur ſic appellatum. ibid.
Paſſio.
De Paſſione Chriſti, Vide verb. Chriſti paſſio.
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit. 376.2
Actio agentis num variari poteſt ſecundum ſpeciem, non variata paſſione. 394.1
Paſtor.
De paſtoribus adorantibus Jeſum natum, Vide verb. Chriſti manifeſtatio.
Paulus.
Probabile eſſentiam Divinam a Paulo viſam in corpore vivente. 160.1. Probabilius non viſam. ibid.
Paupertas.
De paupertate Chriſti, Vide verb. Chriſti paupertas.
Loca duorum Pontificum explicantur, quæ videntur contraria circa ſignandam perfectionem paupertatis. 218.2
Paupertas ad ſtatum perfectionis pertinens qualis. 219.1
Probabile Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe. ibid. 2
Peccatum.
De his, quæ pertinent ad peccatum Adæ, Vide verb. Adam
Homo in primo inſtanti creationis peccare non poteſt. 97.2
Quod erat illud peccatum pro quo fœminæ offerebant ſacrificium in veteri lege poſt 40. dies purgationis. 145.1
Carentia actualis peccati infert carentiam originalis ſecundum Aug. 184.2
Peccatum mortale.
Peccatum crucifigentium Chriſtum quam grave ſecundum ſe. 312.2. Quot malitias involvat. ibid.
Peccatum contra Theologicas virtutes majus quam peccatum crucifigentium Chriſtum. ibid.
Poſt peccatum contra Theologicas virtutes peccatum crucifigentium Chriſtum maximum ex ſuo genere. ibid.
Comparatur cum blaſphemia. ibid.
Ex parte peccantium quam grave fuerit hujuſmodi peccatum. 313.1
Num aliquis crucifigentium Chriſtum poſſit excuſari a peccato. ibid.
Collatio peccati crucifigentium Chriſtum cum peccato Judæ tradentis. ibid. 2
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem peccare non potuerunt. 112. 2. Unde hæc firmitas orta. 364.1
Poteſtas remittendi peccata quando data diſcipulis. 366.2
Peccatum originale.
Multa, quæ pertinent ad peccatum originale, Vide verb. Mariæ prædeſtinatio, Mariæ conceptio, Mariæ immunitas, verb. Adam
Peccatum originale quid ex Dionyſio. 23.2
Diſcrimen inter originale, & actuale quantum ad remiſſionem. 13.2
Peccatum originale nõ inducitur per Phyſicam actionẽ. 17.1
Per libidinem traducitur. 27.2
Quomodo intelligenda lex quod Adam peccante poſteri eſſent originale contracturi. 17.2

Quid ſit obnoxium eſſe peccato originali. 18.1
Ut ſic non importat culpam. *ibid.* 2
Qui in originali diſceſſerunt num fuerunt a Chriſto liberati ab inferis. 373.2
In originali, & veniali deſcendentes quo in loco ſint. 367.1
Quem ſtatum habituri poſt univerſalem reſurrectionem, qui modo in originali decedunt. 487.2
Reſurrectionis eorum Chriſtus exemplar futurus. *ibid.*
Aliquam Chriſti cognitionem habituri. *ibid.* & 572.1
Quam cognitionem ſuæ culpæ habituri. 487.2

Peccatum veniale.

Neceſſario nonnunquam committendum in mortali corpore. 184.2. *& ſeq.*
In originali, & veniali decedentes quo in loco ſint. 367.1
A B. Virgine nunquam commiſſum. 33.1
A Joanne Baptiſta nonnunquam. 184.2
Et ab Apoſtolis etiam poſt acceptum Spiritū ſanctum. 185.1

Penetratio.

Penetratio dimenſionū poſſibilis late probatur. 449.1. *& ſeq.*

Pentecoſtes.

Quomodo quinquaginta dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis, & diem Pentecoſtes. 410.1

Perfectio.

Perfectio vitæ amplectitur vitam activam, & contemplativam. 149.1
Status perfectionis qualem paupertatem requirat. 136.2
Perfectio vitæ non eſt ex auſteritate menſuranda. 222.2
Unde menſuranda. *ibid. & ſeq.*

Permiſſio.

Deus non permittit mala niſi propter bonum. 24.1
Tentationes ſapientiſſime a Deo permittuntur. 230.2
Quo ſenſu dicatur Deus facere, quæ permittit. *ibid.*

Perſia.

Reges apud Perſas non eligebantur niſi quia magiam didiciſſent. 124.1. Orientalis eſt reſpectu Bethleem. 125.1

Petra.

Petræ ſciſſæ in paſſione Domini. 334.1

Petrus.

Vide verb. Chriſti comprehenſio, & verb. Chriſti negatio.

Phantaſma.

In primo inſtanti conceptionis poteſt eſſe operatio ſenſibilis phantaſmatis media operatione tactus. 99.2

Phaſe.

Vide verb. Paſcha.

Pietas.

Præferēda exercitationi corporali, & auſteritati vitæ. 217.2

Pilatus.

Chriſtum morte damnavit iniqua ſententia. 292.1
Num poteſt excuſari a peccato. *ibid.*
Illius peccatum levius peccato Judæorum. *ibid.* 2
Et quale illud fuerit. *ibid.*
Non habuit poteſtatem juriſdictionis in Chriſtum. *ibid.*
Quam habuit poteſtatem. *ibid.*
Quid movit Pilatum, ut crucis titulum poni juſſerit. 304.1
Cognoveritne Chriſtum regem eſſe. *ibid.*
Quo ſenſu in titulo regem juſſit ſcribi. *ibid.*
Cur miratus Chriſtum tam cito obiiſſe. 328.2

Pœnitentia.

Pœnitentiæ virtus quomodo fuerit in B. Virgine. 31.2

Potentia obedientialis.

Verba Auguſtini ſubobſcura de potentia obedientiali creaturæ explicantur. 248.1

Poteſtas.

Remittendi peccata quando data diſcipulis. 467.1

Præceptum.

Vide verb. lex.

Præcurſor.

De præcurſore primi adventus Chriſti, Vide verb. Joannes Baptiſta.
Præcurſores ſecundi adventus Henoch, & Elias. 548.1
Cur duo præcurſores in ſecundo Chriſti adventu. 549.1
Non alius futurus præcurſor præter Henoch, & Eliam. 551.2

Prædeſtinatio.

De prædeſtinatione Chriſti, Vide verb. Chriſti prædeſtinatio.
De prædeſtinatione B. V. Vide verb. Mariæ prædeſtinatio.
Prædeſtinatio omnium electorum ante prævisum originale peccatum. 6.1
Prædeſtinatorum numerus num Angelis notus. 533.2

Prædicator.

Vide verb. concio, vel concionator.

Præputium.

Præputium Chriſti a B. Virgine ſervatum. 133.2
Romæ nunc habetur. 425.2
Chriſti corpus cum præputio reſurrexit. *ibid.*

Præſepium.

Vide verb. Chriſti nativitas.

Præſentatio.

Vide Chriſti Præſentatio, & verb. Mariæ Præſentatio.

Presbyter.

Vide verb. Sacerdos.

Pretium.

De pretio, quo Chriſtus venditus, Vide verb. Chriſti venditio.
De pretio quo Joſeph a fratribus venditus. 299.1

Prodigium.

De prodigiis in Chriſti nativitate, Vide verb. Chriſti nativitas.
De prodigiis in Chriſti morte. 332.1
Tenebræ factæ ſuper univerſam terram. *ibid.*
Illa ſolis defectio in toto orbe accidit. *ibid.*
Cauſa defectionis ſolis. *ibid.* 2
Quæ miracula intervenerint in ea defectione. *ibid.*
Velum templi ſciſſum in morte Chriſti. 333.1
Quid in eo ſignificatum ſit. *ib.* Quod velum ſciſſum. *ibid.* 2
Terræ motus in morte Chriſti. *ibid.*
Quid ſignificabat. *ibid.* Quibus in locis accidit. 334.1
Petræ ſciſſæ in paſſione Domini non ſolum Hieroſolymis, ſed in aliis locis & regionibus. *ibid.*
Sepulchra patefacta in morte Chriſti. *ibid.* 2. Sed corpora quæ in ipſis jacebant, probabile eſt non ſurrexiſſe uſque ad Chriſti reſurrectionem. *ibid.*
Alia prodigia quæ ab Evangeliſta non narrantur. *ibid.*

Proles.

Vide verb. fœtus.

Propheta, vel prophetia.

Prophetia triplex præſentiæ, prædeſtinationis, & comminationis. 69.1
Prophetias de B. Virgine, Vide ſub verb. Mariæ.
De B. Joanne Baptiſta, Vide verb. Joannes Baptiſta.
B. Virgo prophetiæ dono prædita. 162.1
Prophetæ apud Judæos ſancti dicebantur. 182.1
Celebriores homines veteris teſtamenti fere omnes prophetæ fuere. *ibid.* Prophetæ calceis utebantur. 224.1

Pulchritudo.

De pulchritudine corporis Chriſti, Vide Chriſti corpus.
De pulchritudine B. Virginis, Vide verb. Virginis corpus.

Purgatio.

De purgatione mundi poſt judiciū finale, Vide verb. mundus.

Purgatorium.

Quid Chriſti anima effecerit circa animas Purgatorii, Vide Chriſti deſcenſio in Infernum.
Animæ Purgatorii num judicentur ſtatim poſt mortē. 523.2

Purificatio.

De his, quæ pertinent ad Mariæ Purificationem, Vide, Mariæ Purificatio.

Q

Qualitas.

Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioſo. 435.2

Quantitas.

Ejuſdem ſpeciei in omnibus corporibus. 430.1

R

Rachel.

Pulchritudo Rachelis figura pulchritudinis B. V. 8.2

Redemptio.

De redemptione qua Chriſtus homines redemit, Vide verb. Chriſti redemptio.
De redemptione qua B. Virgo redempta, Vide verb. Mariæ redemptio.

Relatio.

De relatione matris quæ eſt in B. Virgine, Vide verbo, Maria mater Dei.
De relatione filii quæ eſt in Chriſto reſpectu B. Virginis, Vide verbo, Chriſti filiatio.
Relatio illud ſubjectum denominat quod denominat fundamentum. 106.2. Ubi multa de natura relationis.
Relationis filiorum ad parentes, & parentum ad filios manet etiamſi illi deſinant ſi iterum redeant. 109.1

Religio.

De religione Chriſti, Vide verbo, Chriſti religio.
Religio late dicta quid. 217.1

Reli-

Religioſæ vitæ perfectio ex auſteritate menſuranda non eſt, quamquam hæc ad talem perfectionem naturalē ſit. 222.1
Religioſæ vitæ perfectio unde menſuranda. *ibid. & ſeq.*

Reſiſtentia.

Quid & quotuplex, 444.2

Reſurrectio.

De reſurrectione Chriſti, Vide verbo, Chriſti reſurrectio.
De reſurrectione B. V. Vide verbo, Mariæ reſurrectio.
Probabile Joannem Evangeliſtam reſurrexiſſe in corpore glorioſo. 167.1
Probabile eos, qui cum Chriſto reſurrexerunt, anima, & corpore glorioſos cum Chriſto regnare. 417.1
Num aliqui ſancti ex his, qui in ſancta civitate apparuerunt Chriſto mortuo ſurrexerint ante Chriſti reſurrectionem. 334.2
Reſurrectio quid. 387.1
In quo differat a recreatione. *ibid.*
Quibus in rebus locum habeant. *ibid.*
Reſurrectio ut ſit vera eadem numero anima neceſſe eſt ut redeat. *ibid.* 2
Num debeat redire eadem numero materia. 388.1
Reſurgant ne propriis corporibus, qui communem habuere materiam. 389.1
Reſurgantne pueri in majori quantitate. *ibid.* 2
Num requiratur eadem materia ſingulorū membrorū. *ibid.*
Num adem numero unio materiæ cum forma. 390.2
Num eadem accidentia ſpecie. 391.1
Num eadem numero. *ibid.* 2
Num idem ſexus. 392.1
Reſurrectio num in inſtanti futura. *ibid.* 2
Num ſpecie differat a prima generatione rei. 394.2
Num ſit ſupernaturalis mutatio quoad ſubſtantiam, vel quoad modum. 395.1
Divina virtute fieri poteſt reparatio cujuſcumque individui. 397.1
Reſurrectio naturæ debita non eſt. 398.1
Naturali tamen ratione poſſibilis oſtendi poteſt. 399.2
Quomodo ad fidei articulos pertinet. 400.1
Reſurrectio generalis futura. 484.1
Omnes Juſti proprie ſurrecturi. 480.2. Et omnes damnati propter propria peccata. 481.1. Et infantes qui in originali deceſſerunt. *ibid.* 2
Cauſæ generalis reſurrectionis. 482.2
Tuba & vox audienda in die reſurrectionis. 483.1
Prius reſurrectio mortuorum futura quam Chriſtus ad judicandum veniat. *ibid.* 2
Chriſti imperium, & Angelicum miniſterium reſurrectione operabitur. *ibid. &* 484.2
Quid operaturi Angeli in reſurrectione. *ibid.*
Organizationē corporum ſuſcitandorū Chriſtus efficit. 485.1
Et unionem ſubſtantialem animæ cum corpore. *ibid.*
Quo inſtrumento. *ibid.* 2
Malorum etiam reſurrectionem Chriſtus cauſabit. 486.1
Reſurrectionis juſtorum Chriſtus exēplar perfectiſſimū. *ibid.*
In quo conſiſtat ſimilitudo ad ipſum Chriſtum. *ibid.* 2
Corpora juſtorum reſurgentium non ſunt æqualia futura corpori Chriſti & pulchritudine, & magnitudine. *ibid.*
In qua ætate juſti reſurrecturi. 487.1
Reſurrectionis infantium decedentium in originali Chriſtus exemplar. *ibid.*
Non vero proprie reſurrectionis damnatorum. *ibid.*
Chriſtus etiam quoad terminum a quo exemplar noſtræ reſurrectionis. 489.1
Num ſecluſo privilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſolvenda. *ibid.*
Quo in loco futura reſurrectio. 490.2
Juſtorum reſurrectio uſque ad diem judicii futura non eſt. 492.1
Reſurrectio omnium eodem momento futura. 494.2
Reſurrectio generalis hora matutina futura. 496.1
De his, quæ corpori accidunt poſt reſurrectionem, Vide verb. Corpus, & verb. Anima.

Revelatio.

Revelatio pure intellectualis, imaginaria & externa, quomodo ſe habeant. 74.1
De revelationibus B. Virgini factis, Vide verb. Mariæ revelationes.

Rex.

De Regibus, qui Magi dicuntur, Vide verbo, Chriſti manifeſtatio.
Reges apud Perſas non eligebantur niſi qui magiam didiciſſent. 124.1

Roma, vel Romani.

Octavo die poſt nativitatem imponebant nomina puellis ſuis, pueris vero nono. 133.2
Reos affigebant Cruci. 295.1
Romanorum Imperium fere uſque ad diem judicii duraturum. 556.1
Quomodo tunc extinguendum. *ibid.* 2
Urbs Romana an delenda ante Antichriſtum. 557.1

S

Saba.

Regina Saba unde venerit audire ſapientiā Salomonis. 125.2
Saba porta ubi ſita. *ibid.*

Sacerdos.

Apud Græcos in Synodo cautum eſt, ne quis ante trigeſimum ætatis annum Sacerdos fieret. 208.2

Sacerdotium.

Leviticum imperfectius quā Sacerdotiū Melchiſedech. 83.1

Sacramentum.

De uſu Sacramentorum B. Virginis, Vide verb. Mariæ uſus Sacramentorum.
In Sacramentis novæ legis verba inſtituta ad ſignificandos ſpirituales eorum effectus. 196.1
In Sacramentis veteris legis non erant verba quæ haberent rationem formæ. *ibid.*
Ratio formalis Sacramenti, quæ. 200.1

Sacrificium.

Sacrificium Jephte filiam occidentis quale. 57.1
Num Chriſti paſſio fuerit proprie Sacrificium. 378.2
Sacrificium agni Paſchalis a quo offerebatur. 337.1
Figura fuit Sacrificii Chriſti cruenti, & incruenti. 343.1

Sanctificatio, vel ſanctitas.

De ſanctificatione Chriſti, Vide verb. Chriſti ſanctitas.
De ſanctitate B. Virginis, Vide verb. Mariæ ſanctitas.
In utero matris qui ſanctificati. 15.1
Proles quomodo poteſt intellicti in parētibus ſāctificari. 17.1
Non repugnat in primo inſtanti conceptionis hominem ſanctificari. *ibid.* 2

Sandalium.

Chriſtus, & Apoſtoli ſandaliis uſi. 224.1
Sandalium Petri Romæ ſervatur. *ibid.* 2
Sandalium Andreæ in Ovetenſi civitate. *ibid.*

Satisfactio.

De ſatisfactione Chriſti, Vide verb. Chriſti ſatisfactio.
Homo pro homine ſatisfaciens non dicitur illum redimere. 319.1

Scandalum.

Quando vitandum, vel non vitandum. 240.2
Chriſtus prudentiſſime fecit docendo veritatem etiam cum Judæorum ſcandalo. 241.1

Scientia.

De ſcientia B. Virginis, Vide verb. Mariæ ſcientia.
Scientia de Chriſto haberi non poteſt perfecte ſine ſcientia de B. Virgine. 1.1
Scientia de B. Virgine ad Theologum pertinet. *ibid.*
Loca Scripturæ quæ ad ſcientiam de B. Virgine conferunt. *ibid.* 2
Scientia per ſe infuſa, quid. 158.2
Scientia evidens per ſe infuſa myſteriorum ſupernaturalium non ſtatui viatoris accommodata. 159.2
Sciētia per ſe infuſa poteſt eſſe de objectis naturalibus. 160.2

Scriptura.

Scripturæ ſacræ dæmoni non ſatis notæ. 226.2
Loca Scripturæ ſacræ, quæ ad ſcientiam de B. Virgine conferunt. 2.1

Secundina.

Ad quid deſerviant. 112.1
Partus naturaliter ſine illis eſſe non poteſt. 113.1

Semen.

Semen fœmineum num neceſſarium ſit ad generationem prolis. 88.1. *& ſeq. &* 90.2. *& ſeq.*
Num effective concurrat, vel tantum paſſive ad generationem. 90.2. *& ſeq.*
Chriſti conceptionem ex ſemine factam. 88.1. *&* 90.1

Sententia.

De ſententia qua Chriſtus condemnatus, Vide verb. Chriſti ſententia.

Sepulchrum.

De ſepulchro Chriſti, Vide Chriſti ſepulchrum.

De

De ſepulchro B. Virginis, Vide Mariæ ſepulchrum.
Sepulchra patefacta in Chriſti morte. 334.1. Quo tempore. ibid. 2
Quibus temporibus prohibiti erant Judæi mortuos ſepelire. 345.1

Sermo fidei.

Quid ſit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 163.1
Quomodo in B. Joanne Baptiſta. 189.1

Sermo ſapientiæ.

Quid ſit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 163.1
Et quomodo in B. Joanne Baptiſta. 189.1

Sermo ſcientiæ.

Quid ſit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 163.1
Et quomodo in B. Joanne Baptiſta. 189.1

Signum.

De ſignis in morte Chriſti, Vide verb. prodigium.
De ſignis ante diem judicii, Vide verb. Judicium finale.

Simon Cyreneus.

Chriſti crucem bajulat. 293.2

Simon Leproſus.

Cœna Chriſti apud Simonem Leproſum, de qua Matth. quo die accidit. 280.2
Num eadem fuerit cum ea in qua Martha miniſtrabat, de qua Joannes ſcribit. ibid.
Simonem Leproſum quidam exiſtimant fuiſſe patrem Marthæ, & Lazari. ibid.

Sinus Abrahæ.

B. Virgo ſi moreretur ante filii mortem in ſinu Abrahæ reciperetur. 25.1
Animæ ſeparatæ ſanctorum in ſinu Abrahæ fidem, & ſpem uſque ad Chriſti mortem retinuerunt. 363.2
Peccare non poterant. 364.1
Unde orta firmitas in bono. ibid.
Mereri non poterant. ibid.
Orare poterant, frequenterque orabant tam pro ſe, quam pro aliis. ibid. 2
Orationes tunc non fundebantur directe ad hujuſmodi animas. ibid.
Carebant omni pœna ſenſus, imo gaudio afficiebantur. ibid.
Habebant pœnam temporalem damni. 365.1
Cur dictus Abrahæ ſinus. ibid. 2
Ubi fuerit ſinus Abrahæ. ibid.
Conveniens Chriſtum ad illum deſcendere. 368.1
Quid Chriſti anima operata circa animas ſanctorum patrum ibidem exiſtentes. 381.1
Quo tempore animæ ſanctorum beatæ effectæ. ibid. 2

Sol.

Tres Soles in Hiſpania viſi nativitatis tempore. 122.2
Defectio Solis in toto orbe in Chriſti morte. 332.1
Cauſæ hujuſmodi defectionis. 333.1

Sors.

De ſorte miſſa ſuper Chriſti veſtimenta, Vide verb. Circunſtantia crucifixionis Chriſti.

Spiritus.

Spiritus, & anima qui differant. 304.1
Spiritus etiam cum non operatur alicubi præſens eſt. 380.2

Spiritus Sanctus.

Quando datus diſcipulis cum poteſtate remittendi peccata. 467.1
Filios Dei conſtituit, & clamare facit Abba pater. 84.2
De aliis, quæ ad Spiritum Sanctum pertinent, Vide verbo Chriſti baptizatio, & Chriſti conceptio.

Spongia.

De ſpongia oblata Chriſto in cruce pendenti, Vide verbo Chriſti potus ex aceto.

Status innocentiæ.

In ſtatu innocentiæ, quæ erat immortalitatis cauſa. 394.1
Quæ perfectiones fuerint in B. Virgine ex his, quæ ad ſtatum innocentiæ pertinebant. 37.2

Stella.

Quando Magis apparuit. 127.1
Illa quæ Magis apparuit non fuit aliqua ex cœleſtibus. ib. 2
Fuit vero illis illuſtrior, & clarior. 128.1
Fuit corporeæ naturæ. ibid.
Ex materia aerea elementali. ibid.
Fuit mixtum corpus. ibid.
Cui erat totus ſplendor naturalis. ibid.
Lux ejus clariſſima non tamen perfectior luce Solis. ibid. 2
Num aliis præter Magos viſa ſit. ibid.
Magos ſemper comitata. ibid.
Ejus motus naturalis non erat, ſed Angelica virtute cauſatus. ibid.
Quid patres volunt, cum aſſerunt veram ſtellam non fuiſſe, ſed inviſibilem virtutem. 129.1
Cur Hieroſolymis ſeſe occultavit. ibid.
Non fuit fatum Jeſum nati. ibid. 2
Hæreticum, hominum generationes fatali neceſſitate provenire ex conſtellatione ſiderum. ibid.

Subſiſtentia.

Eidem natura cum pluribus ſubſiſtentiis ſimul, vel ſucceſſive unum, & idem numero conſtituit. 108.1

Subſtantia.

Spiritualis etiã cum non operatur alicubi eſt præſens. 380.2

Subtilitas.

De dote ſubtilitatis, Vide verbo dotes.

Sudor.

De ſudore Chriſti in horto, Vide verbo, Chriſti ſudor ſanguineus.

Suppoſitum.

Vide verbo perſona.

T

Tactus.

Num poſſit in inſtanti ſentire. 99.2
Qua ratione futurus in corpore glorioſo. 435.1
Qualitates primæ quomodo percipiantur per actum in corpore glorioſo. ibid. 2

Teleſphorus.

Induxit primum conſuetudinem celebrandi ſacram nativitatis noctem. 109.1

Templum.

In Templo Judæorum locus deputatus, in quo Virgines Deo dicatæ tutæ morantur. 60.1
Ibi uſque ad annos nubiles manebant. ibid. 2
Hiſtoria de Templo pacis quod dicitur curruiſſe in nocte nativitatis Domini, falſa. 122.2
Velum Templi Salomonis quotuplex, & quodnam fuerit ſciſſum in morte Chriſti. 333.1

Tempus.

De Tempore quo Chriſtus prædicavit, Vide verbo Chriſti doctrina.
Quo Tempore filii Iſrael tranſierint Jordanem. 242.1
Quo Tempore meſſes colliguntur in Judæa. ibid. 2
Quantum Temporis fluxerit a Chriſti morte ad ejus reſurrectionem. 413.2

Tenebræ.

Univerſaliter in toto orbe fuere Chriſto moriente, & quæ fuerit cauſa. 332.1
Quæ miracula intervenerint. ibid.

Tentatio.

De tentatione Chriſti in deſerto, Vide verb. Chriſti tentatio.
Tentatio quomodo ſit opus diaboli. 227.1
Quo ſenſu dicatur Chriſtus veniſſe ad diſſolvendas tentationes. ibid.
Tentatio per delectationem ſeu concupiſcentiam ſine peccato eſſe poteſt. ibid.
Tentationes Deus ſapientiſſime permittit. 147.1
Quomodo tentationes vincendæ Chriſti exemplo. 234.2

Terra.

Qua ratione purganda poſt diem Judicii. 584.2
Num diaphana futura poſt diem Judicii. ibid.
De terræmotu in Chriſti morte, Vide verb. prodigium.

Teſtamentum.

Quid ſit. 306.2
Teſtamentum Dei quid. ibid.
Teſtamentum novum, & vetus. 307.1
In quo differant. ibid.
Qui ſancti ad vetus, vel novum teſtamentum pertineant. 189.2
De teſtamento a Chriſto condito, Vide verbo, Chriſti teſtamentum.

Theologia.

Habitus Theologiæ ſupernaturalis. 159.1

Tiberius Cæſar.

Quando imperare cœpit. 207.1
Quot annis vixit Chriſtus ipſo imperante. ibid.

Titulus.

De titulo ſuper crucem Chriſti poſito, Vide ſub verb. Chriſtus, vel Titulus crucis.

Trajanus.

Non eſt ab inferis revocatus precibus D. Gregorii. 383.2

Trans-

Transfiguratio.
De transfiguratione Chriſti, Vide verb. Chriſti transfiguratio.
Trinitas.
Expreſſa fides Trinitatis non eſt omnibus publice prædicata niſi per Chriſtum, & Apoſtolos. 195.2
Totius Trinitatis expreſſa repræſentatio facta, cum Chriſtus baptizatus eſt. 214.1
Tuba.
Qualis futura in die reſurrectionis. 483.1
Tunica.
Tunica inconſutilis Chriſti a Virgine contexta. 303.1
V
Velum.
De velo Templi Salomonis, Vide verb. Templum.
Verbum Divinum.
Num verbum Divinum aſſumeret corpus glorioſum non exiſtente peccato. 7.1
Verbum divinum non poſſet proprie dici filius Virginis, niſi in inſtanti ipſo conceptionis humanitatem terminaſſet. 3.2
Verbum divinum in triduo ab inſtanti mortis Chriſti homo non fuit. 78.2
Veſpera.
Quæ tempora veſperæ dicantur. 340.1
Veſtales.
Veſtales Virgines poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 57.2
Veſtis, ſeu veſtitus.
De Veſte communi Chriſti, Vide verb. Chriſti vivendi ratio.
De Veſtibus Chriſti in transfiguratione, Vide verb. Chriſti transfiguratio.
De Veſtibus quibus Chriſtus indutus in morte paſſionis per ludibrium, Vide verb. Chriſti contumelia.
De ſorte miſſa ſuper veſtes Chriſti, Vide ſub verb. Chriſtus, vel circumſtantiæ crucifixionis.
Viator.
Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt quam comprehenſoris. 31.1
Non repugnat viatorem videre Angelum in ſua ſubſtantia. 73.2
Victus.
De victu communi Chriſti, Vide verb. Chriſti converſatio, ſeu vivendi ratio.
Vinum.
De vino Chriſto in cruce exhibito, Vide verb. Chriſti potus ex aceto.
Violentia.
Poteſt a Deo inferri creaturis, & explicatur Auguſtin. 248.2
Virginitas.
De Virginitate Chriſti, Vide verb. Chriſti caſtitas.
De Virginitate Virginis, Vide verb. Mariæ virginitas.
Materiale Virginitatis ad corpus pertinet, formale ad animam. 57.2
In quo conſiſtat perfectio virginitatis. *ibid.*
Viſio.
Quomodo exerceatur in corpore glorioſo. 434.1
Viſio Dei.
Probabile Moyſem, & Paulum vidiſſe aliquando divinam eſſentiam in hac vita exiſtentes. 160.1
Probabilius non vidiſſe. *ibid.*
Quas rerum ſpecies aut genera videant Beati in Deo. 168.1
Unuſquiſque Beatus videt in verbo omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes. *ibid.*
Veriſimile multitudinem Beatorum, videre in verbo multitudinem rerũ exiſtentiũ in aliqua differentia temporis, exceptis iis, quæ ad Chriſtum, & ad B.V. ſpectant. *ibid.* 2
Vita.
De vita activa, & contemplativa B. Virginis, Vide verb. Mariæ vita activa, & contemplativa.
Perfectus vitæ ſtatus activam, & contemplativam vitam amplectitur. 149.2
Exercitia vitæ contemplativæ. 157.2
Ad vitam contemplativam quæ requirantur. 182.2
Vita mixta perfectiſſima inter omnes vitæ ſtatus. 217.1
Quando licet vitam ſolitariam inſtituere. 230.2
Virgo.
Num majus miraculum ſit manentem Virginem ſine viro concipere quam ſterilem ex viro ſterili. 7.2
Num Virgo manens naturaliter concipere poſſit. 46.1
Virgines veſtales poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 57.2
Virgines aliquot apud Judæos Deo dicabantur, ut ſimul in templo morarentur uſque ad annos nubiles. 60.1.2
Unctio.
Unctiones quibus Chriſtus unctus dicitur ante paſſionem non plures fuere, ſed unica tantum. 459.2
Unio.
Unio animæ rationalis cum corpore ſucceſſive fieri poteſt divina virtute. 392.1
Unio Hypoſtatica.
Quando facta inter humanitatem, & verbum. 3.1
Unio Hypoſtatica ad partes prius natura facta, quam unio ipſarum partium inter ſe. 4.1
Non repugnat creaturam affective attingere unionem Hypoſtaticam ut inſtrumentum Dei. 91.2
Sanctificatio per gratiam unionis Hypoſtaticæ, quo ſenſu dici poſſit ab eadem Hypoſtatica unione derivari. 98.2
Natura irrationalis non eſt incapax unionis Hypoſtaticæ. 412.1
Ratione unionis Hypoſtaticæ convenit Chriſto poteſtas docendi, & alia excellentia munera. 239.2
Unio verbi ad humanitatem deſtructa per Chriſti mortem, & quomodo. 329.1
Votum.
Num Chriſtus aliquod votum emiſerit. 217.2
Non eſſet malum Chriſtum aliquod votum emiſiſſe. *ibid.*
Num Chriſtus votum paupertatis emiſerit. 218.1
Num Virginitatem. *ibid.*
Obedientiæ votum non emiſit. 217.2
B. Virgo virginitatem vovit. 55.1
Imo prima vovit. 57.1
Quamvis non ſolemniter. 73.1
Votum ſub conditione, ſi Deo placet, dupliciter intelligi poteſt. 55.1
Voti ſolemnitas Eccleſiæ auctoritate introducta. 57.2
Votum cur Deo offeratur. 218.1
Actus ex voto perfectior, quam ſine voto. *ibid.*
Vox.
Vox de cœlo audita in Chriſti baptiſmate, qualis. 213.1
Ab omnibus qui aderant audita. *ibid.*
Quomodo vera fuerit. *ibid.* 2
Vox qua ratione formetur in corpore glorioſo. 433.2
Qua ratione audiatur. 434.2
Vox audienda in die generalis Reſurrectionis, qualis. 483.2
Vulvam.
Matris vulvam quomodo Chriſtus aperuerit. 138.1
Z
Zacharias.
Joannis Baptiſtæ pater ſummus Sacerdos non fuit. 182.2
Zona.
Judæi utebantur Zonis laneis. 183.2
Zona pellicea Joannis Baptiſtæ quid ſignificabat. 184.2

FINIS.